DOBRUCA

KIRIMTATAR AĞZI

SÖZLÜĞÜ

DİCŢİONARUL GRAİULUİ TATAR

DOBROGEAN

2

E - O

Hazırlayanlar

Metin: Saim Osman Karahan

Bilgisayar dizgi: Özgür Karahan, Kapak ve resimler: Haluk Karahan

Köstence - 2011

ISBN :

TİPOGRAFİA

Saim Osman Karahan :

karahan@vatankirim.net

www.vatankirim.net

E e

E[1] 1. Dobruca Tatar diyalekti alfabesinin yedinci harfi. Bu harfle gösterilen konuşma sesi.

2. (Dilb.) İnce, düz ve geniş ünlü.

Rom. 1. A şaptea literă a alfabetului Dialectului Tătar dobrogean şi sunetul notat cu această literă. 2. (Lingv.) Vocală anterioară, nerotunjită, deschisă.

E[2] ünl. 1. Bir cümlenin başına gelerek, daha önce söylenenlerle o cümle arasındaki anlam bağını pekiştirir. "Öyle ise", "mademki öyle", anlamında geçer.

"E, şimdi bizim álimiz ne bolacak?" - (Altay Kerim – Kâniye)

2. "Anlaşıldı" anlamında söylenir.

"E, e, arada bir kız bar demek." - (Altay Kerim – Kâniye).

3. "Belli olmaz" anlamına gelebilir.

"E, oñıp oñmaycakları kaderge baylı bir şiy." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

4. Başına veya sonuna getirildiği cümledeki konuya göre türlü tonlarla söylenip türlü duygular anlatır.

"E, kateceksiñ? Bo da bir kader ilâhi." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

"Awuziña kusayım bala bolganıñman, e !... Şakırayatıp kelmiy be!" - (Mehmet Vani Yurtsever - Ödelek).

5. Bir emri kuvvetlendirir.

"E, oku!" emrine karşı hepimiz yutkunur, sallanırdık, köy önünde tolkungan bugdaylarday sallana sallana, yutkuna yutkuna okurduk." - (Çelebi Cihan - Karılgaçlar Duası).

6. Cümle başında soruyu kuvvetlendirir.

"E, mınaw Cafer akaynıñ kelini mi?" - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

"E, soñ neler aytkan o cigit? diy han." - (Nedret ve Enver Mahmut - Bozcigit).

7. Cümle sonunda soruyu yüklenir.

"Menim harmanım demek seni de sezeklendire, e?" - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

Rom. interj.1.-3. Poate servi drept copulă între propoziția dată şi o judecată anterioară. 4. Accentuează sensul exprimat de propoziția dată. 5. Exprimă o poruncă. 6.-7. Întăreşte ori îşi asumă funcția de întrebare.

E[3] zf. Evet, he, olur. Onaylama sözü.

"Alimseyit - ... Neday ? Bolacakka karar berildi mi ? / Seydahmet - E, berildi gibi." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

- **E mi?** – Olur mu? **"Neniy, calbaraman endiden son, ballarnı bolır bolmaz şiyler aytıp korkıtma, e mi?" -** (Mehmet H. Vani – Ödelek).

Rom. adv. Da; exprimă o afirmație, un consimțământ.

E[4]**-** Yardımcı **E+mek** (imek) fiilinin kökü.

- **Edi** – İdi.
- **Eken, emiş** – İmiş.

Rom. v. Rădăcină a verbului auxiliar defectiv **emek -** *a fi.*

-E[5] Kelime yapım eki; **-A**[4] yapım ekinin ince variyantı.

1. İsimden fiil yapar : **Tün+e+mek.**

2. Filden fiil yapar : **İtmek → İt+e+mek.**

3. Fiilden zarf yapar : Fiilden zarf yapar : **Ketmek → Ket+e ket+e.**

4. Birleşik tasviri fiillerin yapımında yer alır**: Becer+e+bilmek, Ber+e+guymak (goymak), Ez+e+bermek, İş+e+turmak, Öl+e+yazmak.**

Rom. Afix lexical de multiple valori, varianta anterioară a afixului lexical ***A***[4]***. Contribuie la derivarea unor verbe din substantive (1); a unor verbe din verbe (2); a unor adverbe din verbe (3), cât şi la formarea unor verbe descriptive compuse (4).*

EB is. Kolaylık., kolay yol. Var. **ep.**

- **Ebin tapnak** – Kolayını bulmak.
- **Ebin tapkan et aşar** – Deyim. Kolayını bulan et yer.
- **Epte oñmagan eş oñmaz** – Atas. Kolayı bulunduğu zaman başarıp mutlu olamayan hiç olamaz.
- **Otırgannıñ ebi cok, carlılıkka sebi cok. –** Atas. Oturanın rahatı olmaz, yoksulluğa çaresi olmaz.

Rom. s. Uşurință, comoditate; cale lesnicioasă. Vezi şi **ep.**

EBABİL is. (Ar. ebabil) Ornit. Ebabil. Var. **ababıl, ababil, ababi.**

1. Kuran'da ve müslüman halkların folklorunda adı geçen efsanevi bir kuş. Gagalarında getirip yağdırdıkları taşlarla, Peygamberin doğumuna yakın bir tarihte Mekke'yi Yemenlilerin saldırısından kurtarmışlar.

"Altmış ekï ebabil, kırk sekiz çil, / On ekï turna, ekï akku, manasın bil." - (Boztorgay).

"Bakşalarda bakırır ebabil kuş, / Men merdiwen bolayım, sen sark ta tüş." - (Boztorgay).

2. Günümüzde Türkiye'de kırlangıca benzer bir kuş cinsine ebabil veya dağ kırlangıcı denir. (Lat. Apus apus).

Rom. s. Ornit. 1. Rel. O pasăre legendară. 2. (Turc.) Lăstun.

EBANAY is. (ebe+ana'dan) 1. (Çocuğa göre) Doğumunda ebelik yapmış kadın.

"Geçenlerde, nenesinin loksasında, anaw kişkenesi, keşeniñ bir málinde ebe anasının çubugın alıp keldi." - (Mehmet H. Vani – Ödelek).

2. Ebe.

"Bir bayguşnıñ dünyaga bala ketirüw awıruwları tutkan, bir ebanay kerek, aramızda bir ebanay yok mı ?" - (Yaşar Memedemin - Şaliy Şal).

Rom. s. 1. (În raport cu un copil) Moaşa care a asistat la naşterea unui copil; termenul cu care un copil se adresează la moaşa lui. 2. Moaşă.

EBANAYLIK (**ebanaylıq**) is. Ebelik.

"Mukader dadañ da biraz ebanaylıktan anlay ya,

demek onı ebanaylıkka şakıralar." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. Îndeletnicirea de moaşă.

EBCET is. (Ar. ebced) Ebcet. Arap alfabesindeki harflere birer sayısal değer verip alfabenin değişik bir düzende gösterilmesi. (Elif e=1, be b=2, cim c=3, dal d=4, ... kef ke=10, ... kaf k=100, ... gayın ğ=1000). Bu usulle her kelimeyi, harflerinin sayı değerlerinin toplamı olan bir sayı ile de göstermek mümkün olur.

- **Ebced hesabı.** – Ed. Arap alfabesini kullanan Arap, Fars ve Türk edebiyatlarında ebced usulüne baş vurarak kelimelerin anlamının yanı sıra, ebced hesabı yapılarak bir de tarih ortaya konulmaya çalışılırdı. Örneğin İstanbul için söylenen "beldet'ün tayyibe" - temiz şehir, sözlerindeki harflerin sayı değerlerinin toplamı 857'dir. Hicri takvimde 857 İstanbul'un fetih yılıdır, (yani milâdi 1453).

Rom. s. În literatura orientală, bazată pe grafia arabă, un fel de şaradă literară. Dându-se valori numerice literelor alfabetului, într-o expresie dată, pe lângă mesajul semantic, se urmărea şi plasarea unei date anumite, importante. Epitetul „beldet'ün tayyibe" – oraşul curat, atribuit İstanbul'ului, prin însumarea valorilor numerice ale literelor sale dă rezultatul de 857, număr care după calendarul arab al Hegirei este anul cuceririi İstanbulului (corespunzător lui 1453 din calendarul gregorian).

EBE is. Ebe; ebanay.

- **Laf ebesi -** Çok konuşan. (*Rom. - guraliv, limbut*).

Rom. s. Moaşă.

EBEDİY s. (Ar. ebedi) Ebedi.

1. Sonsuz, ölümsüz.

2. Sürekli.

"Kök kögerşïn bolayım, / Bosagaña konayım. / Aylık tuwıl, cıllık tuwıl, / Ebedi dostıñ bolayım." - (Boztorgay).

Rom. adj. 1. Veşnic, etern. 2. Din totdeauna.

EBEDİYEN zf. (Ar. ebediyyen). Ebediyen.

1. Sonsuz olarak, sonsuzluğa kadar.

"Milliy atımızını, tïlïmïznï ve adetlerïmïznï ebediyen saklamaga, coytmamaga ograşayık." - (Uteu Kıyasettin - Tuma Kât / Karad.)

2. (Olumsuz cümlelerde) Asla, hiçbir zaman.

Rom. adv. 1. Pe veci, pe vecie, pentru totdeauna. 2. (În propoziţii negative) Niciodată, nicicând.

EBEDİYET is. (Ar. ebediyyet). Sonsuzluk.

Rom. s. Veşnicie, eternitate.

EBEDİYLEŞMEK f. Ebedileşmek, ölümsüzleşmek.

Rom. v. A se eterniza, a se imortaliza.

EBEDİYLEŞTİRMEK f. Ebedileştirmek, ölümsüzleştirmek.

Rom. v. A eterniza, a imortaliza.

EBEDİYLİK is. Ebediyet, sonsuzluk.

Rom. s. Veşnicie, eternitate.

EBEKÖMEŞİ is. Bot. Ebegümeci. (Lat. Malva neglecta). Var. **gülilan.**

Türk Lehç. : Kırım. **- eben-kömeş;**

Rom. s. Bot. - Nalbă de grădină, nalbă mică, caşul popii.

EBEKÖY öz. is. Köstence'nin güney-batısındaki Lanurile köyünün Türkçe-Tatarca adı.

Rom. s. Denumirea turco-tătărească a satului Lanurile din Dobrogea.

EBELİK is. Ebelik, ebenin yaptığı iş.

Rom. s. Moşit, îndeletnicirea de moaşă.

EBET zf. Evet. Var. **evet.**

1. Bir soruya olumlu cevap verme kelimesi.

"Alïmseyit - Caş ïstiy mï ama kızını ? / Bawbek - Ebet. Ïstemese ayta mı endï ?" - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

2. Bir yargının anlamını pekiştirme sözü.

" 'Ebet canım, ebet şay', bïlgenler aytar. / Akran tenler koşılsa zewk etïp kaytar." - (Boztorgay).

Rom. adv. Da. 1. Răspuns afirmativ la o întrebare. 2. Cuvânt de întărire a unei afirmaţii.

EBU - Yapım eki. (Ar. eb, ebu - "baba"). Arap adetlerine göre, bir kimsenin babası için kullanılan takma adlarda yer alan söz : **Ebubekir -** Bekir'in babası, demektir. Türklerde bu ad takımı, doğrudan o kişinin adı olur. **Ebulgazi Bahadır Han** (1603- 1663; Özbek hanı ve tarihçi); **Ebüzziya Tevfik** (1849-1913; Türk gazeteci, yazar ve yayımcı).

Rom. Arabism, afix lexical onomastic, (Ebubekir – Tatăl lui Bekir).

ECDAT ç. is. (Ar. ecdad). Atalar, dedeler.

"Ecdadımızınñ bundan yüzlermen yıl önce Asya'nıñ kurak çöllerïnden çıkıp künbatıga dogrı cürüş etkenlerïn ... okumagan son, kaydan bïlecek ?" - (Mehmet Vani Yurtsever - Kart man Caş Arasında).

Rom. s. pl. Străbunii, strămoşii.

ECE is. (Ar. hica). Dilb. Hece. Var. **ecïk.**

Türk Lehç. : Kırım. **- eca;** Kazak. **- ece, ecik;**

Rom. s. Gram. Silabă.

-ECEK Yapım eki. Var. **-acak**. Fiilden isim yapar. **Kïymek → kïy+ecek; ïşmek → ïş+ecek.**

Rom. Afix lexical. Variantă a lui **- acak.** *Formează substantive din verbe :* **kïymek → kïy+ecek,** *a îmbrăca→ îmbrăcăminte;* **ïşmek → ïş+ecek,** *a bea → băutură.*

ECEL is. (Ar. ecel). Ecel; hayatın sonu.

"Konışıp şıktık barabar, / Şïşemnï berdïm anama. / Suwdan eken ecelïm, / Selâm deñïz, babama." - (Boztorgay).

- **Ecel aman berse -** Ömür yeterse.
- **Ecel teknesï -** Çok tehlikeli taşıt.
- **Ecel terï tökmek -** Çok korkmak.
- **Ecelï kelmek -** Ölümü kaçınılmaz duruma gelmek.
- **Ecelïmen ölmek -** Olağan sayılan bir şekilde ölmek.
- **Ecelïne suwsamak -** Tehlikeli işlere girişmek.
- **Aşman (aş kïşïmen) ecelï kelgen talaşır. -** Atas. Aç kişiyle eceli gelen dalaşır.
- **Ecelï cetken eşkï şobannıñ tayagına süykenïr. -** Atas. Eceli gelen keçi çobanın sopasına yaslanır.
- **Ecelï cetken it camïnïñ duwarına siyer. -** Atas. Eceli gelen köpek cami duvarına işer.

• **Ecelĭ cetken ışan, catkan mışıknıñ kuyrugın tırnar.** - Atas. Eceli gelen sıçan yatan kedinin kuyruğunu tırmalar.

• **Ecelge şare tabılmaz.** - Atas. Ecele çare bulunmaz.

• **Karar közge kart ölïr, ecel kelse caş ölïr.** – Atas. Görünürde ihtiyar ölür, ecel gelse genç (de) ölür.

Rom. s. Sfârşitul vieţii, ceasul morţii.

ECELEMEK f. Hecelemek. Var. **ecïklemek**.

"Bu kara, anlaşılmaz, ince arap laflarını eceler, tekrar tekrar okur okur, añlamaz, añlamaganımız üçün mü bïlmem, hiç de bir şey ögrenemezdïk." - (Çelebi Cihan - Karılgaçlar Duası).

Türk Lehç. : Kırım. - **ecalamaq;** Kazak. - **ecelev; eciktev;**

Rom. v. A silabisi.

ECELĬ s. Heceli (şu kadar hecesi olan).

Rom. adj. Cu ("n") silabe.

ECELLĬ s. Eceli gelmiş olan.

• **Kırk cıl kırgınlık bolsa, ecellï ölïr.** – Atas. Kırk yıl kıran olsa, eceli gelen ölür.

Rom. adj. Căruia i s-a apropiat ceasul morţii.

ECELSĬZ s. ve zf. 1. (Ölüm hakkında) Genç yaşta, bir kaza sonucu meydana gelen. **Ecelsïz ölïm.**

2. zf. Eceli gelmeden; genç yaşta.

"Caşlık başka musiybet, ateşten kölmek. / Bo caşlıktan ayrılmak, ecelsïz ölmek." - (Boztorgay).

Rom. 1. adj. (Despre moarte) Timpurie. 2. adv. (A muri) În floarea vârstei.

ECĬK is. Hece. Var. **hece, ece.**

• **Aşık ecïk** – Açık hece. (*Rom. - silabă deschisă*).

• **Ecïk tüşmesï (cutulması)** – Dilb. Hece düşmesi (yutulması); birbirine benzer veya eşit iki heceden birinin düşmesi. **Pazar ertesï → Pazartesï.** (*Rom. - Fonet. Haplologie*).

• **Kapalı ecïk** – Kapalı hece. (*Rom. - silabă închisă*).

Türk Lehç. : Kırım. - **eca**; Kazan. - **icek;** Azer. - **heca;**

Rom. s. Silabă.

ECĬKLEME, -W is. Heceleme.

Rom. s. Silabisire.

ECĬKLEMEK f. Hecelemek.

"Muarrem, ecïklep okısa da, bïr ekï cümleden, sararıp morarıp, ne işlemesïn bïlmedï." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. v. A silabisi.

ECĬKLETMEK s. Heceletmek.

Rom. v. A pune să silabisească.

ECĬKLETTĬRMEK f. → **Ecïkletmek**

ECĬR is. (Ar. ecr). Ecir, sevap, yapılan hayırlı işlerin karşılığı.

"Ber tïşïñden, tırnagıñdan arttırıp / Aç ölïmge kurban bolgan halkıña. / ... Ber ïrkïlmiy, soñ körersïn ecïrïn !" - (Abdulla Latifzade - Ber !).

"Onlarga teran iygïlïk etmege karasınlar taa ya ! ... Alla onıñ ecrïn gene kat kat etïp berïr edï." - (Necip H. Fazıl - Kırım).

• **Alla ecrïn bersïn.** - Allah ecrini versin.

Rom. s. Răsplată, binecuvântare divină.

ECNEBİY is. ve s. (Ar. ecnebi). Ecnebi, yabancı.

"Han ecnebi memleket kïşïlerï aldında kopayacak bolıp, kartnı emen şakırıp kelmelerïn emïr ete." - (Nedret ve Enver Mahmut - Ayuw Kulak Batır).

Rom. s. şi adj. Străin; cetăţean străin.

ECNEBİYLĬK is. Ecnebilik, yabancılık.

Rom. s. Calitatea de a fi străin, de a fi de altă naţie.

ECÜ-MECÜ öz. is. (Ar. Yecüç ve Mecüç, Kuran'da adı geçen iki kâfir kabile adı) Masallarda, kötü ruhlu cüce kişiler soyu.

Türk Lehç. : Kırım. - **Ecüc-Mecüc;**

Rom. s. (În basme, după Gog şi Magog din Biblie). Neam de pitici răi şi necredincioşi.

ECZA is. (Ar. ecza –"parçacıklar"). 1. Kimyevî madde.

2. İlâç.

Rom. s. 1. Substanţă chimică. 2. Medicament.

ECZACI is. Eczacı.

Rom. s. Farmacist.

ECZANE is. Eczane.

Rom. s. Farmacie.

EDA[1] is. (Ar. eda). Eda.

1. Davranış, tavır.

2. Naz, işve.

3. Anlatış yolu.

Rom. s. 1. Comportament, atitudine. 2. Cochetărie, graţie. 3. Mină, aer, ton, expresie.

EDA[2] is. (Ar. eda). Eda.

1. Borç ödeme.

2. (Namaz) kılma.

• **Eda etmek** – a) Borç ödemek; üzerine düşeni yerine getirmek. **"Üylenmek, nesïl köbiytmek, bugün hem insani, hem milli bir borcnı eda etmektïr." -** (Necip H. Fazıl – Caş Fidanlar). b) Namaz kılmak.

Rom. s. 1. Achitare a unei datorii. 2. Rel. Executare, îndeplinire a rugăciunii rituale a "namaz"ului.

EDALI s. Edalı .

Rom. adj. Cu un aer deosebit.

EDAT is. (Ar. edat). Gram. Edat, ilgeç : **gibï, üşün, man / men, ïşïnde, katında, astında, üstünde** ….

Türk Lehç. : Kırım. - **edat**; Nog. - **baylavış kesekşe, modal söz**; Karaçay Malkar. - **soñura, baylav, kesekçik, modal söz**; Kazan. - **báylïk, kiskáçá, modal süz, yárdámlïk**; Başkurt. - **báylávïs**; Kazak. - **septevlik**; Kırgız. - **candooç, çölökçü sözdör**; Altay. - **ulantı, bölügeş, modal söstör qolbooçı**; Hakas. - **sös soo, ulag sös**; Tuva. - **ederinçi**; Şor. - soon sös; Gagavuz. - **ard laf**; Azer. - **ádat**; Türkm. - **söz soñı kömekçi**; Özbek. - **qomaqçi**; Uygur. - **tirkálmá**;

Rom. s. Gram. Postpoziţie (În l. română cuvinte corespunzătoare prepoziţiilor).

EDEB is. → **Edep**.

EDEBİ, -Y s. (Ar. edebi) Edebi, edebiyatla ilgili.

Rom. adj. Literar.

EDEBİYAT is. (Ar. edebiyat). Edebiyat.

1. Edebiyat sanatı.

"Lisede Tarih ve Edebiyat Tarihi gibĭ derslerde, milletlerniñ uyanış ve yükselĭşlerĭ hakkında bazı şiyler okugan ve fikirlerĭ epiyce inkişaf etken Seytcan ve Kurtömer, aytılganlardan bek müteessir boldılar, heyecanga keldĭler." - (Mehmet Vavi Yurtsever - Uyuşmagan Ekĭ Arkadaş)

2. Bir bilim dalında bir konu üzerine yazılmış eserlerin toplamı.

3. mec. Boş sözler.

Rom. s. 1. Beletristică. 2. Literatură; totalitate de opere scrise într-un anumit domeniu de cunoaştere; bibliografie. 3. fig. Vorbărie; poliloghie.

EDEBİYATÇI is. Edebiyatçı.

Rom. s. Literat.

EDEBİYAT-SÜYER is. Edebiyat sever.

"Ama seniñ Arghezi'yiñ yetmiş yedĭ yaşına kelgen, kırk yedĭ yaşında sĭftĭ kitabın bastırgan, besbellĭ yüz ellĭ yaşka yetişkende edebiyatsüyerlerge özĭn arüw etĭp tanıttıracak." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. Amator de literatură.

EDEBİYATŞI is. → **Edebiyatçı**.

EDEBİYATŞILIK (**edebiyatşılıq**) is. Edebiyatçılık, edebiyatla uğraşma işi.

Rom. s. Ocupaţie de literat.

EDEF is. (Ar. hedef). Hedef.

1. Nişan, vurulmak istenen şey.

2. mec. Amaç, gaye, maksat.

Rom. s. 1. Ţintă. 2. fig. Obiectiv, scop.

EDEP is. (Ar. edeb). Edep; insana yakışır davranış, terbiye, ahlâk.

"Bĭz ketiyĭk curtımızga, / Onda bĭlgĭ, edep yok mı? / Tatarlıgın süygen kızga / Curtımızda mektep yok mı?" – (Mehmet Niyazi – Sagış).

"Bu mekteptĭr ögretecek bĭzge ilmĭ, edebĭ, / Tatarlıknı köterecek 'İsmail beg mektebĭ' " - (Mehmet Niyazi – Sagış)

- **Edebĭmen otırmak** – Terbiyeli oturmak.
- **Edebĭn tagınmak** – Terbiyeli davranmaya başlamak.
- **Edep yerĭ** – İnsanlarda, üreme organlarının bulunduğu yer.

Rom. s. Bună-cuviinţă, educaţie.

EDEPLENMEK f. Edeplenmek, terbiyeli olmak.

Rom. v. A deveni manierat.

EDEPLĬ s. Edepli, terbiyeli.

- **Edeplĭ edepnĭ edepsĭzden üyrengen**. – Atas. Edepli edebi edepsizden öğrenmiş.

Rom. adj. Cuvincios, respectuos.

EDEPLĬLĬK is. Edeplilik.

Rom. s. Faptul de a fi cuviincios.

EDEPSĬZ s. ve is. Edepsiz, terbiyesiz.

"Barıñız da şo edepsĭznĭ tutıñız, diy. Menĭm kızım man gĭzlĭ gĭzlĭ körĭşĭp konışkanı üşĭn cezasın beriyĭm men onıñ." - (Nedret ve Enver Mahmut - Bozcĭgĭt).

Rom. adj. şi s. Obraznic, necuviincios; neruşinat.

EDEPSĬZLENMEK f. Edepsizleşmek.

Rom. v. A se obrăznici.

EDEPSĬZLEŞMEK f. Edepsizleşmek.

Rom. v. A deveni obraznic.

EDEPSĬZLĬK is. Edepsizlik.

Rom. s. Obrăznicie, neruşinare; lipsă de bună-cuviinţă.

EDĬ f. İdi; **e+mek** (imek) ek fiilinin -di'li geçmiş şekli; fiillerin hikâye zamanını kurmaya yarar.

"Akası Böralĭ bundan üç yıl evvel ceñkke ketecekte kardaşı Zahide'ge şay degen edĭ (demişti)**." -** (Mehmet Niyazi – Sagış).

Rom. v. Forma de perfect a verbului auxiliar-desinenţial a verbului **e+mek,** *folosită ca desinenţă de formare a imperfectului verbelor.*

EDİGE öz. is. 1. Edige Mırza (1352- 1419) Aksak Timur'un yanında yetişip Altınordu devletine geçerek Toktamış hanın ordusunda komutanlığa yükselen, halk destanlarında da adı geçen devlet adamı.

2. Kişi adı. (er.) : **Edige.**

- **Edige destanı** – Edige Mırza'nın hayatını konu alan halk destanı.

Rom. s. propr. 1. Comandant de oşti şi om de stat tătar din sec. XIV al cărui nume este menţionat şi în eposul popular. 2. Nume de persoană : **Edige** *(b.).*

EDĬK f. → **E-mek** (idik).

EDĬL öz. is. Coğr. İtil; Volga nehri.

"Cıyılıñız, ay caşlar, turmañız karap, / Edĭl boyın, Or betĭn karanlık capkan." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

Rom. s. propr. Geogr. Denumirea tătărească a fluviului Volga.

EDĬLKÖY öz. is. Köstence'nin güney-batısındaki Miriştea köyünün Tatarca adı.

Rom. s. propr. Denumirea tătărească a satului Miriştea (Dobrogea).

EDĬNDĬRME, -ÜW is. Edindirme.

Rom. s. Procurare, achiziţionare, dobândire.

EDĬNDĬRMEK f. Edindirmek.

Rom. v. A face să dobândească, a face să obţină.

EDĬNĬLMEK f. Edinilmek.

Rom. v. A fi dobândit, a se dobândi.

EDĬNMEK f. Edinmek, kendini bir şeyin sahibi etmek, bir şeyin sahibi olmak.

"Dünyanıñ bunday acıları karşısında egĭlmege alışma. ... Sen bunı özĭñe kılık edĭnme." - (Necip H. Fazıl - Kırım).

- **Adet edĭnmek** – Bir şeyi alışkanlık durumuna getirmek.
- **Duşman edĭnmek kolay, dost edĭnmek zor. – Atas**. Düşman edinmek kolay, dost edinmek zor.

Rom. v. A-şi procura, a-şi achiziţiona, a-şi dobândi.

EDİP, EDİBE is. (Ar. edip). Edip.

1. Edebiyatçı.

"Dertlĭ Tokay, moñlĭ Tokay, ömrĭ kıska caş Tokay, / Halkçı edip, şairlerniñ ordusına baş Tokay." - (Amdi Giraybay – Tokay'ga).

2. Yazar.

3. öz. is. Kişi adı : **Edip** (e.), **Edibe** (k.).

Rom. 1. Literat, -ă. 2. Scriitor, scriitoare. 3. s. propr. Nume de persoană : **Edip** *(b.),* **Edibe** *(f.).*

EDİYE is. (Ar. hediyye). Hediye.

1. Armağan.

"Hoca parasın berecek bolsa da köylĭ "Bo menden saga ediye" dep parasın almay." - (Nevzat ve Nermin Yusuf - Nasrettin Hoca).

2. (Kutsal kitaplar için) Fiyat.

3. Kişi adı (k.) : **Ediye.**

Rom. s. 1. Dar, cadou. 2. (Relativ la Sfintele Scripturi) Preţul de carte. 3. Nume de persoană : **Ediye** *(f.).*

EE zf. 1. "Yeni anladım" manasında.

"Ee ! Men seniñ kelişiñden bĭrşiyler sezmiy turmadımay, kalayda ?" - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

2. "Sonra ?", "Daha sonra ?" anlamıyla, konuşanı teşvik için kullanılır.

"Ee, sora bolsa ? … Kara künler içün bĭrĭktĭrgen beş on paramnı oga mı beriyĭm ?" - (Necip H. Fazıl – Caş Fidanlar).

Rom. adv. 1. "Ha !", "aşa va să zică". 2. Şi ?; pe lângă acestea, în afară de asta ?

EFENDĬ is. (Yun. afendi>Türk.) Efendi. Var. **ependĭ.**

1. esk. Okumuş kimseler için kullanılan bir unvan.

"Bu arada köyĭñ caş muallĭmĭ, Mehmet efendĭ, başında şapkası ve üstünde temĭz rubasıman, kahvege kĭrer." - (Müstecib Ülküsal - Bayram Şenlĭgĭ).

2. Bay, bey; erkek adlarından sonra kullanılan saygı kelimesi.

"Bugün bĭzge bĭr tarihtır. Artsın bonday adımlar. / Saw bolıñız, cıyın yapkan efendĭler, hanımlar." – (Mehmet Niyazi – Sagış).

3. Bir yerde sözü geçen kimse; bir yerin sahibi.

4. Koca, eş.

5. s. mec. Saygıdeğer.

- **Efend'akam** – Öğretmenlere ve din hocalarına saygılı bir seslenme sözü.
- **Efendĭ kĭşĭ** – Terbiyeli, nazik, saygıdeğer insan.

Rom. s. 1. Om cu carte, om cult. 2. Domn, termen de respect pentru bărbaţi. 3. Om cu trecere; stăpân. 4. Soţ, bărbat. 5. adj. Vrednic de consideraţie, gentil.

EFENDĬLĬK is. Efendilik; efendi olma durumu; bir yerin sahibi olma durumu; efendiye yakışır davranış.

"Aná, esĭr Lehlĭler, Çekoslovaklar / Efendĭlĭk hakkına kavuştılar. / Onlar bĭzge örnektĭr çalışmakta." - (Ali Osman Ayrantok – Curtum İçün / Emel M. 9 - 1934).

Rom. s. 1. Faptul de a fi om instruit. 2. Gentileţe.

EFKÂR, EFKYAR is. (Ar. fikr'in çoğulu "fikirler). Efkâr.

1. Fikirler, düşünceler, görüşler.

"Seniñ kola kâtlerĭñ, / Temĭr tögĭm harflerĭñ / Sıraman tĭzĭlecek / Efkâr, kuyez berecek." - (Ekrem Menlibay – **"**Renkler**"**ge Selâm).

2. Kaygı, tasa. Eşanl. **dert, kaár.**

"Bĭrazdan kedaylar, kırcımanlar kelĭrler. Efkârların dağıtırlar." - (Müstecib Ülküsal – Bayram Şenlĭgĭ).

3. Kamuoyu, çevredeki insanların görüşü. **Halkın efkârı.**

Rom. is. 1. İdei, concepţii. 2. Grijă, îngrijorare; gânduri. 3. Opinia publică.

EFKÂRLANMA, -UW; EFKYARLANMA, -UW is. Efkârlanma, kaygılanma, tasalanma.

Rom. s. Ingrijorare, întristare.

EFKÂRLANMAK, EFKYARLANMAQ f. **(efkârlanmaq, efkyarlanmaq)** Efkârlanmak; kaygılanmak, tasalanmak.

Rom. v. A se îngrijora, a se amărî, a se întrista.

EFKÂRLI, EFKYARLI s. Kaygılı, tasalı, üzüntülü. Eşanl. **dertlĭ, kaárlĭ.**

"Bu apakay efkârlı galĭba. Ketĭp akeliyĭm dawulnı." - (Mehmet H. Vani Yurtsever – Toy).

Rom. adj. 1. Îngrijorat. 2. Trist, amărât.

EFKÂRSIZ, EFKYARSIZ s. Efkârsız; uzuntüsüz.

Rom. adj. Fără griji, fără necazuri.

EFSANE is. (Fars. efsane). Efsane.

1. Tarihi bir olay veya mitolojik bir konu üzerine masalımsı unsurlarla örülmüş hikâye.

2. mec. Asılsız söz.

Rom. s. 1. Legendă; mit. 2. fig. Scornitură; basm.

EFSANELEŞMEK f. Efsaneleşmek.

Rom. v. A deveni o legendă.

EFSANEVİY s. (Fars. efsanevi). Efsanevi; efsanelerde geçen; efsaneleri andıran.

Rom. adj. De legendă, legendar; mitic.

EGEMEN s. Egemen.

1. Yönetimini kendi iradesiyle sürdüren.

2. mec Kendi sözünü geçiren.

Rom. adj. Suveran. 2. fig. Dominant, predominant.

EGEMENLĬK is. Egemenlik.

1. Egemen olma durumu.

2. Üstünlük, ağırlık.

3. Milletin ve devletin yetkilerinin toplamı.

Rom. s. 1. Suveranitate. 2. Preponderenţă. 3. Dominaţie, stăpânire.

EGEMONİYE is. (Yun. >Fr.>Rom.Türk.). Hegemonya; bir devletin başka bir devlet üzerindeki baskısı; bir sosyal sınıfın diğer sosyal sınıfların karşısında ağırlığı.

Rom. s. Hegemonie, dominaţie.

EGER[1] is. Eyer; binek hayvanlarının sırtına bağlanıp üzerinde oturulan nesne. Var. **iyer.**

"Rüşdiyege menĭ de yazdırdılar; Rüşdiye menĭ kamçı, egerden ayırdı." - (Çelebi Cihan – Karılgaçlar Duası).

"Bulutlu gece, bu gece kel katıma. / Buw ! degende egernï sal atıma." - (Bekir S. Çobanzade - Karangı Gece).

Rom. s. Şea, şa.

EGER[2] bağ. (Fars. eger). Eğer; şart anlamını güçlendirmek için şartlı cümlelerin başına getirilir.

"Derya dalgasız bolmaz, / Güzel sewdasız bolmaz. / Eger bïr güzel süyseñ / Başıñ belâsız bolmaz." - (Boztorgay).

"Eger münasïp bolsa, katermïz ?" - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

Rom. conj. Dacă, de, în cazul că ...

EGERCĬ is. Eyerci; eyer yapıp satan kimse.

Rom. s. Şelar.

EGERDĬM bağ. Eğer. Var. **Eger[2]**.

"Egerdïm sen ketmeseñ, men yapacagım yaparman, diy Hoca eş sıgılmadan." - (Nevzat ve Nermin Yusuf – Nasrettin Hoca).

Rom. conj. Dacă, de ..., în cazul că ...

EGERLEMEK f. Eyerlemek. Var. **iyerlemek**.

Rom. v. A înşeua.

EGERLENMEK f. Eyerlenmek.

"Egerlendï al torı, başı yıldız kaşkadır. / Han kolında cïğït köp, Mamay begï başkadır." - (Edip Efendi - Sefername / Emel M. 8 -1934).

Rom. v. A se înşeua.

EGERLETMEK f. Eyerletmek.

Rom. v. fact. A pune să înşeueze.

EGERLĬ s. Eyerli.

Rom. adj. Înşeuat.

EGERSĬZ s. Eyersiz.

Rom. adj. Fără şea; neînşeuat.

EGEŞME, -ÜW is. Sinirlenme, kızma.

Rom. s. Enervare.

EGEŞMEK f. Sinirlenmek; öfkelenmek.

"Ursacıgar batır bütün kuwetïmen tırşsa da onı yerïnden oynatalmagan bïle. Egeşïp taa da kayaga yapışkan..." - (Boztorgay).

Rom. v. A se enerva; a se înfuria.

EGEŞTĬRMEK f. Sinirlendirmek.

"Egeştïre berme menï, tez ayt, dep bakırdı Bălan." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. v. A enerva; a înfuria.

EGEŞTĬRTMEK f. Sinirlendirtmek.

Rom. v. factitiv. A enerva; a face să se enerveze.

EGEW is. Eğe; maden, tahta yontma, düzeltme, perdahlama aleti.

"Torbadır, batiktïr, egewdïr, pışak-şataldır toplanmaga başlaganda, bïr katolay sesï tuyuldı." - (Altay Kerim – Kâniye).

Türk Lehç. : Kırım., Nog.Karaçay Malkar, Kazak. - **egev;**

Rom. s. Pilă (unealtă de ajustare).

EGEWLEME, -W is. Eğeleme.

Rom. s. Pilire.

EGEWLEMEK f. Eğelemek.

"Orakka tüşmek zamanı kelgende, şalgısın arüw etïp taptap egewlegen sora, şalmaga başlar." - (Newzat Yusuf Sarıgöl - Kündelïkşï / Karad. 119).

Türk Lehç. : Kırım., Nog. - **egevlemek**, -v; Karaçay Malkar. - **egemek, -v; egevlemek, -v;** Kazak. - **egev**; Moğ. - **ögeleh / öölöh;**

Rom. v. A pili.

EGEWLETMEK f. Eğeletmek.

Rom. v. factitiv. A pune să pileascâ.

EGEWLETTĬRMEK f. → **Egewletmek**.

EGEWLĬ s. 1. Eğeli.

2. Eğelenmiş.

Rom. adj. 1. Cu pilă. 2. Ajustat cu pila.

EGĬLME, -ÜW is. 1. Eğilme. Var. **iyïlme**.

2. Ekilme, ekim yapılma.

Rom. s. 1. Înclinare, aplecare. 2. Semănare; cultivare.

EGĬLMEK[1] f. Eğilmek. Var. **iyïlmek**.

1. (Bir şey) Belirli bir yana yatmak, bükülmek.

2. (İnsan) Belini öne doğru bükmek.

"Egïlïp, oga şeşek ketïrgen bïr balaşıknı kötergen ve kuşaklap, kuwanşman tolı cüregïnïñ yanına baskan." - (Boztorgay).

3. mec. Başkasının buyruklarına uymak.

"Kel anama kelïn bol, egïl de bügül, / Onbeş altın süt akkı közïmde tuwul." - (Boztorgay).

"Cawın tiymez ıyıkka, kar tiymese. / Egïlïp cïğït rica etmez, can süymese." - (Boztorgay).

4. mec. Bir konuyu ele almak.

Rom. v. 1. A se îndoi, a se încovoia. 2. A se înclina, a se apleca. 2. fig. A se supune. 4. fig. A se apleca, a se preocupa de..., a se concentra asupra a ceva.

EGĬLMEK[2] f. Ekilmek; ekim, ekmek işi yapılmak.

"Azbarıñda egïlïr nogıt, bakla, / Hatre bergen cawlıgım coytmay sakla." - (Boztorgay).

Rom. v. A se cultiva, a se semăna.

EGĬLTMEK f. Eğdirmek. Var. **iyïltmek, iydïrmek.**

"Egïltïp üy sıpırtmam, sawdırmam sıyır. / Men bïr daya tutayım, sen oga buyur." - (Boztorgay).

Rom. v. factitiv. A apleca; a face să se aplece.

EGĬM is. Ekim.

1. Ekmek işi.

2. Ekim ayı; yılın onuncu ayı. Var. **Ekim.**

Rom. s. 1. Semănare; cultivare. 2. Luna Octombrie.

EGĬME is. Erime, çözülme. Eşanl. **şayılma.**

Rom. s. Topire; dizolvare.

EGĬMEK f. Erimek, çözülmek. Eşanl. **şayılmak.**

Rom. v. A se topi, a se dizolva.

EGĬN is. 1. Ekin; tahılın ekiminden biçilmesine kadar tarladaki durumuna verilen ad.

“Caw caw cawınım, / Balaban bolsın kawınım. / Şölde egĭn oñ bolsın, / Köyde ambarlar tolsın.” - (Boztorgay).

“Kıbladan esken celler egĭnge fayda. / Endĭ kıymas körĭşmek bĭzlerge kayda?” - (Boztorgay).

2. Tahıl, hububat; buğday, mısır, arpa, yulaf gibi, insanın ve hayvanlarının temel besinlerinden olan taneli ürünler.

“Bostan baylık bĭr aylık, egĭn toklık. / Caşlıkta ölĭm körmiyĭm, kartlıkta yoklık.” - (Boztorgay).

“Biday, şabdar ve müsür egĭndĭrler. Arpa, culap ve pĭrĭc de egĭndĭr. Eger egĭnler bolmasa bĭz kĭşĭler ve kĭşĭniñ üyĭ katında yaşagan ayvanlardan bĭrtakımları, zorlık işĭnde yaşar edĭk.” - (E. Menlibay, Ali Naci Cafer – Okuma Kitabı III).

- **Ak egĭn –** Ekmeklik un için ekilen buğday ve çavdar ekinleri.

- **Egĭnge dalgan ittiy –** mec. Kibirlenerek; etrafındakilere yüksekten bakarak.

Rom. s. 1. Semănătură; cultură. 2. Cerealĕ, -e.

EGĬNCĬ is. Ekinci.

1. Ekin ekip biçen kimse.

2. Tahıl tüccarı.

Rom. s. 1. Semănător; agricultor. 2. Cerealier.

EGĬNCĬLĬK is. Ekincilik; tarım.

Rom. s. Agricultură.

EGĬN KÜYESĬ is. Buğday kara yanığı; buğday hastalığı.

Rom. s. Fitopat. Mălură.

EGĬNLĬK is. Ekinlik; ekin ekilmiş yer.

Rom. Holdă, lan.

EGĬNSAP is. Anız.

Rom. s. Mirişte.

EGĬŞ is. Ekme, ekmek işi.

Rom. s. Semănare, cultivare.

EGĬTĬLMEK[1] f. Eritilmek.

“İşĭndekĭ egĭtĭlgen bütün maddelerĭ men, topraktan emĭlgen suw, kewdeniñ işĭnden köterĭlĭp, geşip yapraklarga yetĭşĭr ve onda bütünösĭmlĭk üşün besleyĭcĭ maddege deñĭşĭr.” - (E. Menlibay, Ali Naci Cafer - Okuma Kitabı III).

Rom. v. A fi topit, a fi dizolvat; a se topi, a se dizolva.

EGĬTĬLMEK[2] f. Eğitilmek.

Rom. v. A fi educat; a se educa.

EGĬTĬM is. Eğitim.

1. Bir bilgi alanında yetiştirme ve geliştirme.

2. Terbiye; çocukların ve gençlerin toplumun bir ferdi olarak yetiştirilmesi.

3. Eğitim bilimi.

Rom. 1. Instrucţie. 2. Educaţie. 3. Pedagogie.

EGĬTME[1], -ÜW is. Eritme, çözme.

Rom. s. Topire; dizolvare.

EGĬTME[2], -ÜW is. Eğitme.

Rom. s. 1. Educare, instruire. 2. Dresare.

EGĬTMEK[1] f. Eritmek; sulandırmak; yumuşatmak.

“Baar kelgende bo yorgan (kar tabakası) **ĭrĭp su bolacak, toprakka sĭñecek,ösĭmlĭklerniñ topraktakı aşaytların egĭtecek.” -** (Okuma Kitabı III).

“Dedĭ : Akay, korkma sakın, men su başın begĭttĭm, / Sarımay man men onlarnıñ vicdanların egĭttĭm.” - (Amdi Giraybay – Yaş Tatarlarga).

Rom. v. 1. A topi, a dizolva.

EGĬTMEK[2] f. 1. Eğitmek, terbiye etmek.

2. (Hayvan için) İstenilen hareketlere alıştırmak.

Rom. v. 1. A educa, a instrui. 2. (Despre animale) A dresa.

EGĬTTĬRMEK f. Erittirmek.

Rom. v.f. A pune să topească, să dizolve; a topi, a dizolva.

EGĬZ s. ve is. İkiz. Var. **ekĭz.**

1. Bir doğumda dünyaya gelen.

“Ekĭ egĭz koşanay emdĭ anasın, / Cayrap catkan şeşekniñ ber manasın. / Ekĭ egĭz koşanay gecemen kündüz, / Cayrap catkan şeşekniñ manası yıldız.” - (Boztorgay).

2. Birbirine çok benzeyen iki varlık.

“Karadeñĭz, Akdeñĭz - ekĭ egĭz, / Kardaşıma barayatırsañız, selâm deñĭz.” - (Enver Mahmut – Karadeñĭz, Akdeñĭz).

- **Egĭz tapmak –** (İnsanlar hakkında) İkiz doğurmak.

- **Egĭzdiy –** İkiz gibi; birbirine çok benzeyen.

- **Egĭzler –** Astr. İkizler; a) Kastor ve Polluks yıldızlarının takımına verilen ad. b) Bu takım yıldızın yeri ile belirtilen burç. (*Rom. a) Constelaţia Gemenii b) Zodia Gemenilor*).

Rom. adj. Geamăn.

EGĬZKENAR s. Geom. İkizkenar; iki kenarı eşit. **Egĭzkenar üşgen.** (*Rom. triunghi isoscel*).

Rom. adj. Geom. Isoscel.

EGĬZLEMEK f. (Hayvanlar hakkında) İkiz doğurmak.

Rom. v. (Despre animale) A naşte, a făta gemeni.

EGĬZLĬK is. İkiz olma durumu.

Rom. s. Faptul de a fi gemeni.

EGLENCE is. Eğlence. Var. **eglencĭ**.

1. Eğlenme, hoşça vakit geçirme.

2. Hoşça vakit geçirten şey.

“(Tuna) **Asırlarıñ derdĭn taşır deñĭzge / İñler bütün insanlıknı begenmiy. / Ah, bo bĭzge / Eglencedĭr belkĭ.” –** (Mehmet Niyazi – Sagış). **“Akşam hayır, ak şawle. Kiyfler nice? / İşte keldĭñ aldıma bĭr eglence.” -** (Boztorgay).

3. Hoşça vakit geçirilen toplantı.

Rom. s. 1. -3. Petrecere, distracţie.

EGLENCELĬ s. Eğlenceli, eğlendirici.

Rom. adj. Distractiv, amuzant.

EGLENCELĬK is. Eğlencelik; hoş vakit geçirmeye yarayan şey.

Rom. s. Amuzament, distracţie; mijloace de distracţie.

EGLENCĬ is. → **Eglence**.

EGLENDĬRĬCĬ s. Eğlendirici, eğlendiren.

Rom. adj. Distractiv, amuzant.

EGLENDĬRMEK f. Eğlendirmek.

1. Neşelendirmek.

"Şalgıcılar, cümle alem toplaşkaşı türlü hawalar şalıp herkezni eglendïreler, bazıların da otırgan yerlerïnde şopañlattıralar." - (Altay Kerim – Kâniye).

2. Bir yerde oyalanmasını sağlamak.

• **Göñïl eglendïrmek** – Geçici bir ilgi ile, hoşça vakit geçirmek.

Rom. v. factitiv. 1. A distra, a amuza. 2. A face să zăbovească.

EGLENDĬRTMEK f. Eğlendirmek işiyle görevlendirmek.

Rom. v. A pune să distreze.

EGLENME, -ÜW f. Eğlenme.

Rom. s. Distrare.

EGLENMEK f. Eğlenmek.

1. Hoşça vakit geçirmek.

"Çatır Tawdan küneş nurı saçılgan, / Millet curtta bayram yasap eglengen." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

"Şıñcılar şıñman eglenïr, akıllı sözmen. / Cetalmagan köp duşman oğraşır bïzmen." - (Boztorgay).

2. Alay etmek.

"Mektepte bïr soysuz bala / Cüregïme ateş sala, / Maga tatar dep eglene." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

"Baylı arslanman kozı da eglenïr." – Atas.

"Tïlkïge 'Tawuk aşaysıñ mı?' degenler, 'men men eglenesïz' degen." – Atas.

3. Bir yerde durmak, beklemek.

"Tuna akar...Hiç eglenmiy, toktamay. / Bïz toktaldık." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

4. Oyalanmak, vakit geçirmek.

"Adıñnı yazıp eglendïm parşa kâátke. / Senden ayırgan cetmesïn onekï sáátke." - (Boztorgay).

• **Baylı arslanman kozı da eglenïr. –** Atas. Bağlı arslanla kuzu da eğlenir.

Rom. v. 1. A petrece, a se distra, ase amuza. 2. A lua în derâdere, a ironiza. 3. A zăbovi, a întârzia. 4. A se îngăna, a se amăgi, a-şi pierde vremea.

EGLENTĬ is. Eğlenti, eğlence.

"... Halkımızna katïp uyandırayık, yükseltiyïk? / Hüseyin : Halkımzga sık sık konferanslar berïp, tepreçlerde milli eglentïler yasap." - (Müstecib H. Fazıl Ülküsal – Bayram Şenliği).

Rom. s. Reuniune, petrecere.

EGME is. Heybe.

1. Hayvanın iki yanına veya omuzdan öne ve arkaya asılan iki gözlü torba.

"Hoca ertenmen tura, betïn kolın cuwa, bïr ekï lokma ötmek atıştıra, oragın, şalgısın, şapasın omızlay, eşegïn egmesïn arüw etïp yerleştïre." - (Nevzat ve Nermin Yusuf – Nasrettin Hoca).

2. Omuza asılan tek gözlü torba.

Rom. s. 1. Desagă. 2. Traistă.

EGMEK f. Eğmek. Var. **iymek.**

"Kalpagımnı eger, mïngenïmnï mamuzlar, yavaş yavaş ayan, cebe verïrdïm." - (Çelebi Cihan – Karılgaçlar Duası).

Rom. v. A apleca, a înclina.

EGOİST s. ve is. (Fr.>Rom.Türk.). Egoist, bencil.

Rom. adj. şi s. Egoist.

EGÜW is. ve f. → **Ekme, Ekmek.**

EH ünl. Eh.

1. "Fena değil" anlamında kullanılır.

2. Bezginlik anlatır.

3. Türlü duygular, düşünceler anlatır. Bak → **E[2,3].**

"Eh, kısmet artık. Düşembï mï bolır, Peşembï mï bolır, yoksa eş mï bolmaz ..." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

Rom. interj. 1. Exclamaţie de concesie. Fie !, bine ! 2. Exclamaţie de plictiseală. 3. Exprimă diferite alte stări afective. Vezi → ***E[2,3].***

EHALİ, -Y is. (Ar. ahali). Ahali; halk, topluluk. Var. **yáliy.**

"Aná, yarındası künï üşün ehali gene toplaşa, kız da kelïp aytacagın ayta." - (Nedret ve Enver Mahmut – Bozcïgït).

Rom. s. Mulţime, masă, popor, norod.

EHEMMİYET is. (Ar. ehemmiyyet). Ehemmiyet; önem. Var. **emiyet.**

"Bo adet bek balaban bïr tarihi ehemmiyet taşır. Bunca yoksulluklarga, cat muhitlerde sıkıştıruwlarga karamay, bïr buçuk asırdan berï bo adetnïñ unutulmadan yasala kelüwï esasen bo ehemmiyetten ötürüdïr." - (Necip H. Fazıl – Kïyew Konuşması).

Rom. s. Importanţă.

EHEY ünl. Hey, ehey. Sevinç, üzüntü, yılgınlık gibi, türlü duyguları ifade eder.

"Ahmet : Külüp) Ölme eşegïm, arpa aşarsıñ. Saga karasam men, eheey..." - (Necip H. Fazıl – Caş Fidanlar).

Rom. interj. Exclamaţie de diferite valori afective.

EHLİ İMAN is. (Ar. ehl-i iman) İman sahipleri, müslüman kimseler.

"İzni Huda ile Hazreti Sultan / Ehli iman bekler hicretke ferman." - (Kırım Muhacir türküsü).

Rom. s. Credincioşi musulmani.

EHLİ SALİP is. (Ar. ehl-i salip) Tar. Haçlılar; haç sahipleri, hristiyan kimseler.

Rom. s. Ist. Cruciaţi; creştini.

EJDERA is. (Fars. ejderha). Ejderha; masal canavarı. Var. **dew.**

"Eskïden, bïzïm balalıgımızda küreşïp cüretaan akaylar neday bolataan edïler endï ? Tab bïrer ejdera ! Şïmdïkïler ne ?" - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

• **Ejderaday –** İri yapılı ve korkunç görünüşlü.

Rom. s. Zmeu; balaur, dragon.

EK is. Ek.

1. Eklenmiş, katılmış parça.

2. Ekleme yeri.

3. s. Eklenmiş, ilâve edilmiş.

4. Gram. Kelime türetmek veya cümle içinde onu başka kelimelere bağlamak için kullanılan ses veya sesler grubu. **Ald ek -** ön ek; **son ek, art ek -** son ek.

Rom. 1. s. Adaos; anexă. 2. Loc de îmbinare, îmbinare. 3. adj. Adăugat, anexat. 4. Afix. **Ald ek -** *prefix;* **son ek, art ek -** *sufix.*

-EK, **-AK** (**-ek, -aq**) Yapım eki. a) İsimden isim yapar : **ben → ben+ek, baş → baş+ak**; b) Fiilden yer ismi yapar : **yatmak → yat+ak**; c) Fiilden alet ismi yapar : **küremek → küre+k, ormak → or+ak.**

Rom. Afix lexical de formare a) de substantive din substantive b) de nume de locuri din verbe. c) de nume de unelte bin verbe de acţiune.

EKBER s. (Ar. ekber). Ekber; ulu, en büyük.

- **Allahu ekber -** Allah en büyüktür. (Ezanın ilk sözleri).

Rom. adj. Cel mai mare; suprem.

EKE is. Küçük kardeş. Var. **ekey.**

"Dandini, dandini danaylı. / Kazan tübü kalaylı. / Komşı kızı kolaylı. / Menĭm ekem bek şaylı." - (Boztorgay).

"Yok ekem ! Bedduadan tuwul. Tatar boluwımızdan da tuwul." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

Moğ. : **eke, ekeçi -** küçük kızkardeş.

Rom. s. Frăţior; surioară.

EKEN yar. f. İmiş; **e+mek** (imek) ek fiilinden -mişli geçmiş anlamlı şekil. Var. **emĭş, ekĭyĭm, ekeş, ekeşĭ.**

"Al eken kölegĭ, / Aşık eken yakası...." - Al imiş gömleği, / Açık imiş yakası... (Boztorgay).

"Endĭden soñ, ne bĭleyĭm, bolır m'eken, / Kawuşkaydık dawkessĭz bĭr arüw hanga." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

- **Ekende** – İken, olduğu zaman, -diği zaman. **"Zaman zaman ekende, / Ewel zaman ekende, / Dewele tellal ekende, /...Kaplı kuplı bakalar / Kanatlangan uşmaga, / Deryadakı balıklar / Kira tutkan köşmege." -** (Nedret ve Enver Mahmut - Bozcĭğĭt).

- **Bĭr zamanda bar eken, bĭr zamanda yok eken. -** Deyim. Bir varmış, bir yokmuş. (Masalların başlangıç cümlesi).

Rom. v. Era; forma de imperfect a verbului auxiliar-desinenţial **E+mek.**

EKEŞ, **EKEŞĬ** f. → Eken şekilleri.

"Sĭz kartlarga tuwul ekeşĭ, (yaramamasına kadar), **bĭzlerge yaramay da o Bawbek akam !" -** (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

"Sende bo becerĭklĭk turar ekeş (turganda**) katıp etĭp gene kazanırsın." -** (? - Nasradin Oca man Sütçĭ / Okıma Kitabı V).

EKEW s. 1. İki birim bir arada olan.

2. zf. İkisi bir arada olarak.

Rom. adj. 1. Doi laolaltă; amândoi. 2. adv. În doi.

EKEWĬ z. İkisi.

"Ekĭ bĭrdiy alaşa / Kamıt ursam yaraşa. / Ekewĭmĭz gezgende / Cümle alem karaşa." - (Boztorgay).

"Müsafĭr müsafĭrden hoşlanmaz, üy iyesĭ ekewĭnden de." - (Boztorgay).

Rom. pron. Noi (voi, ei) amândoi.

EKEWLEŞME, -ÜW f. İkisi bir araya gelme.

Rom. v. Asociere a doi inşi.

EKEWLEŞMEK f. İkisi bir araya gelmek; ikisi bir olmak.

"Erdinç sırın Müstecep'ke ayttı. Caşırgan yernĭ ekewleşĭp de kördĭler." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. v. A se asocia amândoi.

EKEWLEŞTĬRMEK f. İkisini bir araya getirmek.

Rom. v. A asocia pe(doi inşi), a-i uni.

EKEY is. 1. **Eke'ye**, küçük kardeşe sesleniş.

"Awalarda yıldız, / Suwlarda kondız, / Azize ekey, baldız, / Cılama, / Kaldırmam cangız." - (Boztorgay).

2. **Eke** sözünün eşanlamlısı.

Rom. s. 1. Frăţioare ! Surioară ! 2. Frăţior; surioară.

EKĬ is. İki.

1. Bir ile üç arasındaki sayı ve bu sayıyı gösteren rakam.

2. s. Bu sayı kadar olan.

"Bĭr dalda ekĭ kiraz, / Bĭrĭ al, bĭrĭ biyaz. / Calbaraman Mewlâ'ma, / Şo güzelnĭ maga yaz." - (Boztorgay).

3. zf. İki kez.

"Caşlık başka bĭr kelĭr, kayt ekĭ kelmez. / Bĭlgen bĭlĭr kadĭrĭn, bĭlmegen bĭlmez." - (Boztorgay).

- **Bĭr degenĭ ekĭ bolmamak** – Her istediği yapılmak.

- **Bĭr ekĭ** – Bir iki; birkaç, az sayıda. **"Kartka caşka şınlamak tuwul ayıp, / Bĭr ekĭ şıñ aytayım, hatĭrĭñ sayıp." -** (Boztorgay).

- **Ekĭ arada kalmak** – İki kişi veya iki şık karşısında nasıl davranacağını bilememek.

- **Ekĭ başlı üy** – Geleneksel Dobruca Tatar ev mimarisinde ortası **ayat**, iki yanında her biri **peş (peç)** ile donatılmış, iki odası daha olan mesken. **"Vay bĭr arüw köyĭñ bar, men kalganday, / Kıblasına ekĭ başlı üy salganday." -** (Boztorgay).

- **Ekĭ dünya** – Dünya ve ahret.

- **Ekĭ lap etmek** – (Biriyle) Biraz sohbet etmek.

- **Ekĭ yakası bĭr araga kelmemek** – Geçim sıkıntısı çekmek.

- **Ekĭde bĭr (bĭrde) –** Sık sık.

- **Ekĭmĭz, ekĭñĭz, ekĭsĭ –** İkimiz (ben ve sen birlikte), ikiniz, ikisi.

- **Ekĭnĭñ bĭrĭ** – Sık sık.

- **Ekĭ ayagı bĭr papĭşte** – Deyim. Çok sıkışık bir durumda.

- **Ekĭ kere ekĭ dört eter.** – Deyim. Belli bir şeyin gerçekliğinden şüphe edilmez, anlamında.

- **Ekĭ rametten bĭrĭ bolgaydı şo.** – Deyim. İki rahmetten biri olaydı. (Çok acı çeken bir hasta için : ya iyileşsin, ya ölsün de acılarından kurtulsun).

- **Ekĭ şıplak amamda yakışır –** Deyim. İki çıplak hamamda yakışır.

• **Ekĭ yalan, bĭr uşun.** / **Sür babañnıñ canı üşün**. – Deyim. İki yalan, bir doğru / Devam et babanın canı için.

• **İstegenniñ bĭr yüzĭ, bermegenniñ ekĭ yüzĭ kara.** – Deyim. İsteyenin bir yüzü, vermeyenin iki yüzü kara.

• **İnatım inat, ekĭ kolım ekĭ kanat. –** Deyim. İnadım inattır, iki kolum iki kanat (direnirim).

• **Kara maga bĭr közmen, karayım saga ekĭ közmen -** Deyim. Bak bana bir gözünle, bakayım sana iki gözümle.

• **Bĭr elniñ nesĭ bar? Ekĭ elniñ sesĭ bar. –** Atas. Bir elin nesi var ? İki elin sesi var.

• **Bĭr koltukka ekĭ karbız sıymaz.** – Atas. Bir koltuğa iki karpuz sığmaz.

• **Borcka işken ekĭ kere esĭrĭr. –** Atas. Veresiye içen iki kat fazla sarhoşlanır.

• **Cumarttan bĭr şıgar, sarandan ekĭ. –** Atas. Cömertten bir çokar, pintiden iki.

• **Ekĭ at bĭr kazıkka baylanmaz.** – Atas. İki at bir kazığa bağlanmaz.

• **Ekĭ cambaz bĭr cĭpte oynamaz.** – Atas. İki cambaz bir ipte oynamaz.

• **Ekĭ it talaşsa, şĭngene col tabar.** – Atas. İki köpek dalaşırken çingene kaçacak yolunu bulur.

• **Ekĭ kulakka bĭr awuz, ekĭ tıñla, bĭr ayt.** – Atas. İki kulağa bir ağız, iki dinle, bir konuş.

• **Ekĭ ölşe de bĭr kes.** – Atas. İki defa ölç, bir defa kes.

• **Ekĭ tüşün bĭr konış.** – Atas. İki defa düşün, bir defa konuş.

• **Ekĭge üş bolma –** Atas. İkiye üç olma; birilerinin yolsuz işine sen de katılma.

• **Erĭnşek ekĭ işler artından parmagın tĭşler. –** Atas. Üşengeç bir işi iki defa yapar**,** ardından da parmağını ısırır.

• **Erĭñ caşı ekĭ otuz. –** Atas. Erkeğin yaşı iki otuz.

• **İstegenniñ bĭr yüzü, bermegenniñ ekĭ yüzĭ kara.** – Atas. İsteyenin bir yüzü, istemeyenin iki yüzü kara.

• **Sokır tĭledĭ bĭr köz, Tañrı berdĭ ekĭ köz.** – Atas. Sokur diledi bir göz, Tanrı verdi iki göz.

Rom. 1. s. Doi, numărul şi cifra. 2. adj. num. Doi, două. 3. adv. De două ori.

EKĬLEME, -W is. İkileme.

Rom. s. Dublare; asociere, împerechiere.

EKĬLEMEK f. Bir şeyin sayısını ikiye çıkarmak.

"Ekĭ baynıñ ekĭ ulı / Ekĭlep ketken eşkĭm." - (Boztorgay).

"Bĭr dedĭm, bĭrlew. / Ekĭ dedĭm, ekĭlew." - (Boztorgay).

Rom. v. A dubla; a face pereche, a adăuga ceva la un altul.

EKĬLENMEK f. İkilemek işi yapılmak.

Rom. v. A se dubla; a se adăuga unul la unul.

EKĬLETMEK f. İkiye çıkarttırmak.

Rom. v. A pune să dubleze.

EKĬLĬ s. İkili.

Rom. s. Cu doi.

EKĬLĬK s. ve is. İkilik.

1. s. İkisi bir arada olan; iki taneden oluşmuş.

2. is. Bir bütün iken ikiye bölünmüşlük durumu; mec. fikir ayrılığı.

"Tatillerde köyge kelgende bütün işĭ ve küşĭ öz akranları arasına ekĭlĭk sokmak, kıska körüşlĭ ve bozuk kalplĭ bolganların, caşlar işlerĭn dogrulukman idare etekelgen bazı cĭgĭtlerniñ aleyhĭne ayaklandırmak içün ograşmak bola edĭ." - (Mehmet Vani Yurtsever – Uyuşmagan Ekĭ Arkadaş).

Rom. adj. şi s. 1. adj. Dublu; s. cuplu. 2. Stare de diviziune în doi, dihotomie; fig. dezbinare.

EKĬM is. → **Egĭm**.

EKĬN is. → **Egĭn**.

"Tarlaga ektĭm ekĭn. / Aldırdım elĭmdekĭn. / Erkez menĭ şen bĭle, / Bĭlmiyler kalbĭndekĭn." - (Boztorgay).

EKĬNCĬ s. İkinci.

1. Sıralamada birinciden sonra gelen. **Ekĭncĭ perde.** (Tiyatro oyununda).

"Bĭr terek bar, dört dallı : / Bĭrĭncĭ dal yeşere. / Ekĭncĭ, meywa bere. / Üşüncĭsĭ soldıra, / Dörtĭncĭsı toñdıra. -Sene, ilkbaar, yaz, küz, kış." - (Boztorgay – Bulmaca).

2. mec. Bir başka; yeni.

3. is. Birinciden sonra gelen kimse, nesne veya kavram.

"Bĭr kere aldanuwda kabaat aldatkannıñ, ekĭncĭde aldangannıñdır." – Atas.

4. Dilb. İki sayısının sıra sıfatı.

• **Ekĭncĭ gün (günĭ)** - Ertesi gün. **"Ekĭncĭ günĭ akay man apakay, kartnıñ degenĭndiy, tañdan turganlar." -** (Boztorgay).

Rom. num. ord, adj. 1. Al doilea, a doua; care urmează după primul. 2. fig. Următorul, un altul, unul nou. 3. s. Cel de al doilea, cea de a doua. 4. Gram. Numeral ordinal de la numeralul cardinal doi.

EKĬNCĬDEN zf. İkinci olarak; ikinci maddede (sırada); saniyen.

Rom. adv. În al doilea rând, secundo.

EKĬNCĬLĬK is. İkinci olma durumu.

Rom. s. Clasare pe locul doi.

EKĬNDĬ is. İkindi.

1. Öğle ile akşam arası vakit.

"Üylen awdı, kün sawdı ekĭndĭge, alay, / Babañ senĭ berecek ependĭge, alay." - (Boztorgay).

2. İkindi vakti kılınan namaz.

"Baksa, banaa Cumadan şıkkan son, mında, saga kĭrdĭm. Şo arada ekĭndĭ vaktı da bolayatır." - (Necip H. Fazıl – Cawşılık).

• **Ekĭndĭ küneşĭne güwenĭp şamaşır cuwma.** – Atas. İkindi güneşine güvenip çamaşır yıkama.

• **Ekĭndĭ namazı** – İkindi namazı.

Rom. s. 1. Chindie. 2. A treia dintre cele cinci rugăciuni rituale musulmane din cursul unei zile, care se face după amiază, la ceasul chindiei.

EKĬRCĬMLĬ s. ve zf. İkircimli, ikircil; iki anlamlı olan.

"Aslında ekĭrcĭmlĭ aytışmak, şartlaşmak, metin okumakta her zaman bĭrĭncĭ soktalardan sayılsa da,

küreşmekte, aşamak içmekte medrese büyüklügüne lâyık bĭr ceri cok edĭ." - (Bekir S. Çobanzade – Armanda Bĭr Şair).

Rom. adj. şi adv. Echivoc, ambiguu.

EKĬSĬ z. İkisi. Var. **ekewĭ.**

Rom. pron. Amândoi, ambii.

EKĬŞER s. İkişer, her birine iki, her birinde iki.

"Tuygan köy halkı bĭrer, ekĭşer kele edĭ." - (Mehmet Niyazi – Sawlıkman Kal).

Rom. num. distrib. Câte doi.

EKĬ TĬLLĬ s. İki dilli; iki dil konuşan (kişi) veya iki dilde yazılı olan (sözlük).

Rom. adj. Bilingv.

EKĬ TĬLLĬLĬK is. İki dillilik.

Rom. s. Bilingvism.

EKĬYĬM yard. f. → **Eken**.

"Asıl bonıñ için mĭ ekĭyĭm bĭzimkilerĭñ kız balların terbiyesĭne o kadar kulak asmaganları ?" - (Necip H. Fazıl – Cawşılık).

EKĬYÜZLĬ is. İkiyüzlü.

Rom. adj. Cu două fețe, ipocrit, fățarnic.

EKĬYÜZLĬLĬK is. İkiyüzlülük, riyakârlık.

Rom. s. Ipocrizie, fățărnicie.

EKĬZ s. → **Egĭz**.

EKĬM is. → **Egĭm**.

"Dersler ekim ayında başladı. Sĭftĭ günlerĭ tatar balların köbĭsĭ kucurlı bĭr duygu yaşadılar. ..." - (Altay Kerim – Kâniye).

EKİPA is. (Fr.>Rom.Türk.). Ekip, grup, takım, kol.

"Mına babay, mına neniy, mına abiylerĭm, Kâniye hanım artistik ekipamızını maktay." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. Echipă.

EKLEM is. Anat. Eklem, mafsal; kemiklerin birbirlerine bağlanma yeri. Eşanl. **buwın.**

Rom. s. Anat. Articulație, încheietură.

EKLEME, -W is. ve s. Ekleme.

1. Eklemek işi.

2. s. Eklenmiş.

"Entarım bar ekleme, / Yakasın dört bükleme. / Menden saga yok fayda, / Caba menĭ bekleme." - (Boztorgay).

Rom. 1. s. Acțiunea de **eklemek.** *2. adj. Completat, adăugat; ataşat.*

EKLEMEK f. Eklemek. Eşanl. **kuramak.**

1. Bir şeyi ekle tamamlamak.

2. Bir şeyi ek olarak kullanmak; bir şeyi ilâve etmek

"Para berĭp yazdırgan / Bo levanıñ yanına / Özĭn' adın da, eklep, / Askan o, tükânına" - (İsmail Ziyaeddin - Toy).

Rom. v. 1. A adăuga, a completa. 2. A ataşa.

EKLENMEK f. Eklenmek.

1. Eklemek işi yapılmak.

2. Ekle tamamlanmak.

- **Eklengen kuyruk tez kobar.** – Atas. Eklenen kuyruk tez kopar.

Rom. v. 1. A se completa, a se adăuga. 2. A se ataşa.

EKLĬ s. Ekli; eklenmiş olan, eki olan.

Rom. adj. Adăugat; cu adaos.

EKME, **EGÜW** is. Ekme.

1. Tohum saçma.

2. Toprağı işleme.

Rom. s. 1. Semănare. 2. Cultivare.

EKMEK f. Ekmek.

1. Toprağa tohum atmak.

"Müsür ektĭm şayırga, / Cel yapragın kayıra. / Men yareme baracam, / Duşmanlarım ayıra." – (Boztorgay).

2. Toprağı sürüp ekmek ve biçmek için kullanmak; toprağı işlemek.

"Tarlalarnıñ bĭrewĭnde, bĭr cĭgĭt, traktor man cer ege eken." - (Boztorgay).

3. mec. Bir şeyin olması için sebeplerini hazırlamak.

- **Egĭp pişmek** – Toprağı işlemek, tarım yapmak.
- **Bödeneden korkkan tarı ekmez.** – Atas. Bıldırcından korkan darı ekmez.
- **Fıkareniñ ekkenĭ şıkmaz, tĭkkenĭ tutmaz.** – Atas. Fakirin ektiği çıkmaz, diktiği tutmaz.
- **Ne ekseñ onı pişersiñ.** – Atas. Ne ekersen onu biçersin.

Rom. v. 1. A semăna, a însămânța. 2. A lucra pământul; a se ocupa cu agricultura. 3. fig. A stimula factorii care vor conduce la rezultatul dorit.

EKONOMİ is. (Fr.>Rom.Türk.). Ekonomi.

1. Toplumun üretim hayatı.

2. Üretim hayatını inceleyen bilim.

3. Tutumluluk, tasarruf.

Rom. s. 1. Activitate economică. 2. Economie politică. 3. Economisire.

EKONOMİK s. (Fr.>Rom.Türk.). Ekonomik,

1. Ekonomi ile ilgili.

"Başta Ekonomik Liçewĭn pĭtĭrgen." - (Altay Kerim – Kâniye).

2. Tasarruflu, hesaplı, uygun.

Rom. adj. 1. Economic. 2. Convenabil, rațional.

EKONOMİST is. (Fr.>Rom., Türk.) Ekonomist, iktisatçı.

Rom. s. Economist.

EKRAN is. (Fr.>Rom., Türk.) Ekran

Rom. s. Ecran.

EKSERİ, -Y zf. (Ar. ekseri). Ekseri; en çok, çoğu kez.

Rom. adv. Deseori; în mare parte.

EKSERİYET is. (Ar. ekseriyyet). Ekseriyet, çoğunluk, çokluk.

Rom. s. Majoritate.

EKSERİYETMEN zf. Ekseriyet, ekseriya, ekseriyetle.

"Ekseriyetmen müsür satıp alıp, sonra Köstencĭ oborına ya da başka müşterĭlerĭne taa elverĭşlĭ fiyatka satmaga alışkan edĭler." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. adv. Cel mai des; de multe ori.

EKSĬ is. Mat. Eksi; " -" çıkarma işleminin işareti, okunuşu ve adı.

Rom. s. Mat. Semnul operaţiei de scădere; minus, fără.

EKSĬK s. ve is. Eksik.

1. is. Gerekli görülen, ihtiyaç duyulan (şey).

"Bĭzĭm köyĭmĭz Akbaş, / Süygen yarem kalem kaş. / Eksĭklerĭm tolmadı, / O yar menĭm bolmadı." - (Boztorgay).

2. s. Tamam olmayan, bir bölümü olmayan.

3. s. Mükemmel olmayan, kusurlu, sakat.

4. s. Az.

5. is. mec. Manevi boşluk.

"Süygen yarin taşlagan bĭr vakıt oñmaz. / Ne kadar bay bolsa da eksĭgĭ tolmaz." - (Boztorgay).

- **Bĭr bo eksĭk edĭ. –** Deyim. Sıkıntılı bir durum varken bir yenisinin çıkması üzerine söylenen söz.
- **Bĭr taktası eksĭk –** Aklı tam olmayan.
- **Eksĭgĭ tolmamak** – mec. Sevmek ve sevilmekten yoksun yaşamak, mutsuz olmak.
- **Eksĭk bolma** – "Sağ ol, var ol." anlamında.
- **Eksĭk bolmamak -** Daima var olmak. **"Atman tebĭşken eşekniñ arkasından cara eksĭk bolmaz." -** (Boztorgay).
- **Eksĭk bolsın –** a) "Gereği yok.", "İstemem" anlamında. b) "Ölsün" anlamında.
- **Eksĭk etek –** Kadın.
- **Eksĭk etmemek –** Daima bulundurmak.
- **Eksĭk şıkmak – (**Tartı, ölçüm, sayım, hesap) Tam olmadığı görülmek.

Rom. s. şi adj. 1. Lipsă, deficit. 2. adj. Incomplet, deficitar. 3. adj. Defectuos; neterminat. 4. Puţin. 5. s. fig. Neajuns; trebuinţă nesatisfăcută.

EKSĬKLĬK is. Eksiklik.

1. Eksik olma durumu.

"Kızlarımızınñ kıska kĭyüwlerĭnden, şäşlerĭn kesüwlerĭnden bĭzge bĭr eksĭklĭk kelmez." - (Mehmet Vani Yurtsever – Toy, piyes).

2. Kusur.

"Kopayma tatar kızı ! Tanı eksĭklĭgĭñ !" - (Necip H. Fazıl – Tatar Kızına).

3. Bulunmamazlık.

"Bugün atasız, belkĭ yarın da anasız, cat kollarda kalacaksıñ. ... Onlarıñ eksĭklĭgĭnden sebep sen namusıñ, iffetĭñ saklamaga, onlarnı semen din, kan, hars duşmanıñ bolgan yabancılardan, tüwerek şetĭndekĭ milletlerden korumaga kara." - (Necip H. Fazıl – Kırım).

Rom. s. 1. Lipsă; neajuns. 2. Defect. 3. Absenţă.

EKSĬKMEK f. Eksilmek. Var. **eksĭmek**.

1. Azalmak.

2. Bulunması gereken yerde bulunmamak.

"Damdan eksĭkkenge kızmasın sakın çorbacıñ." - (Necip H. Fazıl - Kırım).

Rom. v. 1. A se împuţina. 2. A lipsi, a absenta.

EKSĬKSĬZ s. Eksiksiz.

1. Tam, bütün.

2. Kusursuz.

Rom. adj. 1. Complet; întreg. 2. Fără cusur, fără defect.

EKSĬLĬŞ is. Eksiliş, azalma.

Rom. s. Împuţinare; micşorare.

EKSĬLME, -ÜW is. Eksilme, azalma; eksilmek işi.

Rom. s. Împuţinare; descreştere.

EKSĬLMEK f. Eksilmek. Var. **eksĭmek**.

1. Azalmak.

2. (Olumsuz olarak) Eksik olmamak, var olmak, bulunmak.

"Sewdanıñ yüzĭ sarı bolmaz, eksĭlmez betten. / Özegĭ tartar, karnı aşmaz kasĭwetten." - (Boztorgay).

Rom. v. 1. A se împuţina. 2. (În forme negative). A nu fi absent, a fi prezent.

EKSĬLTME, -ÜW is. Eksiltme, azaltma; eksiltmek işi.

Rom. s. Împuţinare, scădere.

EKSĬLTMEK f. Eksiltmek, eksik duruma getirmek; azaltmak.

"O da olarman barabar çalışa, kılabdan, ipekday kereklĭ şiylernĭ heç eksĭltmiy edĭ." - (Mehmet Niyazi – Sawlıkman Kal).

Rom. v. A împuţina, a micşora; a scădea.

EKSĬMEK f. Eksilmek, azalmak. Var. **eksĭlmek, eksĭkmek**.

"Ay kĭdĭ, vay ay kĭdĭ, ömĭrler eksiy. / Caşlık ya bo, kene de can telesiy." - (Boztorgay).

Rom. v. A se împuţina.

EKSPORT is. (Fr.>Rom.) Dış satım; ihracat.

Rom. s. Export.

EKŞĬ s. Ekşi.

1. Sirke ve limon tadında olan.

2. is. Bu tadı veren şey.

3. s. mec. (Yüz, surat için) Asık.

- **Dedesĭ ekşĭ aşagan, torının tĭşĭ kamaşkan. –** Deyim. Dedesi ekşi yemiş, dedesinin dişi kamaşmış.

Rom. adj. şi s. 1. adj. Acru, amar. 2. Acriturã. 3. fig. Morocănos.

EKŞĬLĬ s. Ekşili.

1. İçinde ekşisi olan.

2. mec. (Söz ve tavır için). Hoş olmayan.

"Onlarman ekşĭlĭ turşılı konuşmañız." - (Mehmet Vani Yurtsever – Toy, piyes).

Rom. adj. 1. Acru; cu acriturã. 2. fig. Neplăcut; răutăcios.

EKŞĬLĬK is. Ekşilik, ekşi olma durumu; ekşi tat.

Rom. s. Acrime, acreală.

EKŞİME, -ÜW is. Ekşime; ekşimek işi.

Rom. v. Acrire.

EKŞİMEK f. Ekşimek.

1. Ekşi duruma gelmek.

"Canıklı kün cazma ïştïm, ekşïgen ayran. / Endïgï menïm cürüşïm kün künden viran." -

2. Mayalanmak.

3. mec. Surat asmak, somurtmak, küsmek.

- **Yüzü ekşïmek –** Somurtkan, küskün olmak.
- **Caşlıkta caşlık etmegenniñ kartlıkta betï ekşïr. –** Atas. Gençlikte gençlik etmeyenin ihtiyarlıkta yüzü ekşir.

Rom. v. 1. A se acri; a se înăcri. 2. A se fermenta; a se altera. 3. fig. A se supăra; a se înăcri.

EKŞİMSİ s. Ekşimsi, tadı ekşiye çalan.

Rom. adj. Acriu, acrişor; amărui.

EKŞİMTİRAK s. Ekşimtırak.

Rom. adj. Acriu, acrişor; amărui.

EKŞİRME, -ÜW is. → **Ekşïme**.

EKŞİRMEK f. → **Ekşïmek**.

EKŞİRTMEK f. Ekşitmek.

"Men Gülistan'ga da ne bolıp geşkenïn anlatmaga başlaganda, kız yüzün ekşïrtïp : / – Vay, men korkaman, bo bïz üşün arü alametke uşamay." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. v. A acri, a înăcri.

EKŞİTİLMEK f. Ekşitilmek.

Rom. v. A se acri, a fi acrit.

EKŞİTMEK f. Ekşitmek.

Rom. v. A acri; a înăcri.

EKTAR is. (Fr.>Rom.Türk.). Hektar; 10.000 m^2-lik yüzey ölçü birimi.

"Vay, abiyïm keliyatır, men mïnyerge bïr ektar tarı bolayım, sen de bïr şalgıcı bol." - (Ekrem ve Hilmiye Mehmet Ali - Tepegöz).

Rom. s. Hectar.

EKTİRMEK f. Ektirmek

Rom. v. A pune să semene.

EKUATOR is. (Fr.>Rom., Türk.). Coğr. Ekvator.

Rom. s. Geogr. Ecuator.

EL[1] is. El. Eşanl. **kol.**

1. Kolun bilekten parmak uçlarına kadar olan bölümü.

"Boş bïlezïk, koş yüzük. / Eller nazïk yar./ Oynap külüp kawışmasak, / Bïzge yazık yar." - (Boztorgay).

"Ekï betïñ aklıgı, / Ellerïñ sıcaklıgı. / Menï eş te yorıltmaz / Köyïñniñ uzaklıgı." - (Boztorgay).

2. mec. Aracı, vasıta.

3. Sahiplik, iyelik. **Elïnden şıgarmak.**

4. Kez, defa.

5. (Kâğıt oyununda) Oynama sırası.

6. Yönetim, idare, güç.

"Cehlïñ kalın perdesïn bïr kuwwetlï el yakında / Parça parça yırtkandan soñ karanlıklar açılır /... O el bïzmïz." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

7. s. Elle yapılan. **El işi.**

- **El baglamak** – Ellerini kavuşturup saygılı bir şekilde beklemek. **"Borç dep bïldïk köçüvnï Aktoprak'ka, / El bagladık kaderge, sıgındık Hakka." -** (Kırım Muhacïr Türküsü).
- **El basmak –** Kutsal bir şeyin üzerine elini koyarak yemin etmek.
- **El bïlegï –** El bileği
- **El elge bermek –** a) Yardımlaşmak. b) Bir konuda birleşmek
- **El emegï –** a) Elle yapılan iş. b) Bir çalışmanın karşılığı.
- **El penşe diwan turmak** – Birinin karşısında el kavuşturup ayakta durmak.
- **Elde bïr –** Mutlaka gerçekleşecek olan, unutulmaması gereken şey.
- **Elde bolmamak –** İradesi dışında olmak.
- **Elde etmek** – a) Bir şeye sahip olmak. b) Bir kimseyi kendinden yana çekmek.
- **Elde awuşta kalmamak –** Elde avuçta kalmamak; harcanmış olmak.
- **Elden elge dolaşmak** – a) Birçok sahip değiştirmek. b) Birçok kimse tarafından ellenmek.
- **Elden geşïrmek –** Tek tek incelemek.
- **Elden kelse can kurban bolmak** – İstediği halde yapamamak.
- **Elden tüşme –** Sahibinden, ucuz fiyata alınmış (şey).
- **Elge awışka sıymamak** – a) Zapt edilememek. b) Şımarık davranmak.
- **Elï ayagı tutmak (tutmamak)** – Beden gücü yerinde olmak (veya olmamak). **"Merdïwenï kırk ayak, / Kırkına urdum tayak. / Bu saba yarem kördïm. / Ne el tuta, ne ayak." -** (Boztorgay).
- **Elï kolı baylı** – Çaresiz.
- **Elï sıkı** – Çok tutumlu; cimri, pinti.
- **Elïn etegïn tartmak** – (Bir şeyden) Elini eteğini çekmek; o şeyle ilgisini kesmek.
- **Elïn vicdanına salmak** – Doğru ve samimi olarak konuşmak
- **Elïnde bolmak –** İsteyince o işi yapabilmek; yetkisinde bulunmak. **"İpek kuşak belïñde, / Okuw yazuw tïlïñde. / Süyüşmek ya ayrılmak / Endï senïñ elïnde." -** (Boztorgay).
- **Elïnden bïr şiy kelmemek –** Çaresizlikten bir şey yapamamak.
- **Elïnden iş şıkmamak** – Çok ağır çalışmak.
- **Elïnden kelgenï kadar** - Gücü yettiği kadar.
- **Elïnden kelmek** – a) Yapabilmek. b) Beceriklik göstermek.
- **Elïnden kurtulmak (kutulmak) –** Birinden kaçmayı başarmak.
- **El ermez, köz körmez.** – Deyim. El ermez, göz görmez.
- **Elï işte, közï oynaşta. –** Deyim. Eli işte, gözü oynaşta.

• **Bïr elnïñ nesï bar? Ekï elnïñ sesï bar.** – Atas. Bir elin nesi var ? İki elin sesi var.

• **Elïññï, belïññï, tïlïññï bek tut.** – Atas. Elini, belini, dilini pek tut.

• **Tïlden kelgen elden kelse, erkez bay bolır.** – Atas. Dilden gelen elden gelseydi herkes ağa olurdu.

Rom. s. 1. Mână. 2. fig. Intermediu, mijlocire. 3. Posesie, stăpânire. 4. Dată, oară. 5. (La jocul de cărţi) Rând. 6. Putere, forţă; autoritate, conducere. 7. adj. De mână, manual.

EL[2] is. 1. Yabancı kimse, başkası.

"Ketecekmen anayım, / Ber kolıñnı alayım. / Yarem elge kalacak, / Ya men katïp canmayım." - (Boztorgay).

2. Halk, alem, insanın bağlı olduğu toplum, çevre.

"Balalıgım tutsa külüp caynayman, / Kartlık eske tüşse elden yalaman." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

"Şölde duman cayılır, / Küzde koylar sayılır. / Mïn atıma ketiyïk. / Bo ïş elge tuyulur." - (Boztorgay).

3. İl, yer, ülke, yurt.

"Mïnsettïm atnıñ belïne, / Cïberdïm gurbet elïne. / Kyör bolsın kambur felek, / Karadım álem sözïne." - (Boztorgay).

"Cad elde mugayıp, acınıp cürgende, / Ümütïm, hayalïm şay tüşüp cürgende / Moynıña sarıldım dertïmnï aytıp." - (Bekir S. Çobanzade - Tuwgan Tïl).

• **El alem** – Başkaları; yabancı kimseler.

• **El awızıman sölenmek** – El ağzı ile konuşmak.

• **El kapısı –** Ücretli çalışılan yer.

• **El sırası** – Saygın insanlar yanı.

• **Elde gezmek** – Yabancı yerlerde dolaşmak.

• **Elge künge karşı –** Başkalarına karşı.

• **El kolıman cılan tutmaga ograşır.** – Deyim. Başkasının eliyle yılan tutmaya uğraşır.

• **Konagımnı cel bïlecek, koşarımnı el bïlecek.** – Deyim. Konağımı yel bilecek, koşarımı el bilecek.

• **Mal menïm tasası elïñ**. – Deyim. Mal benim, tasası elin.

• **Ötmek elden suw kölden** – Deyim. Ekmek elden su gölden.

• **Öz aklı akıl, el aklı pakıl.** – Deyim. Kendi aklı akıl, başkasınınki onun aksi.

• **Öz işïne zuwana, el ïşïne kuwana.** – Deyim. Kendi işine boş verir, başkasınınkine sevinir.

• **Üyge ïşkâr, elge ïşkâr bolalmaz.** – Deyim. Eve makbul olan el aleme de makbul olmayabilir.

• **Azıksız colga şıkkannıñ közï el torbasında bolır. –** Atas. Yola yiyeceksiz çıkanın gözü başkasının torbasında olur.

• **Bastırıksız tahtanı cel alır, cel almasa el alır. –** Atas. Tutturulmamış tahtayı yel alır, yel almasa el alır.

• **Bawsız yumaknı külde kör, baysız bikenï elde kör. –** Atas. Ucsuz yumağı kül çöplüğünde gör, kocasız kadını el içinde gör.

• **Cat ellerde catırgay geşken ömïr, ömïr tuwıl, kömïr.** – Atas. Yad elde yadırgamakla geçen ömür ömür değil, kömür.

• **Cïgït cetïşïr bay begenïr, közden tüşer el begenïr. –** Atas. Yiğit yetişir bay beğenir, gözden düşer, el beğenir.

• **Cıyın elmen, arman cel men bolır.** – Atas. Toplantı elle, harman yelle olur.

• **El atı terşen, el kïyïmï kïrşen bolır.** – Atas. El atı çabuk terler, el giysisi kirli olur.

• **El atına mïngen şalt (tez) tüşer.** – Atas. El atına binen çabuk iner.

• **El awızı tıyılmaz.** – Atas. El ağzı susturulamaz.

• **El awızın Edege tıyalmaz.** – Atas. El ağzını Edege bile susturamaz.

• **El awızına ellï arşın bez cetmez. –** Atas. El ağzına elli arşın bez yetmez.

• **El awuşıman suw ïşken kanmaz. –** Atas. El avucu ile su içen kanmaz.

• **El ayıbın körgende, dört bolataan közlerï.** / **Öz ayıbın körgende**, **kyör bolataan közlerï.** – Atas. El ayıbını görünce dört açılır gözleri, kendi ayıbını görünce kör olur gözleri.

• **El elden üstündïr.** – Atas. İnsanlar arasında daima birinden daha üstün olanlar bulunur.

• **El elïñ eşegïn dürkü şalıp kıdırır.** – Atas. El elin eşeğini türkü söyleyerek arar.

• **El közï carık köstermez.** – Atas. El gözü aydınlıkla göstermez.

• **El közïmen kız alma, keşe közïmen bïz (böz) alma.** – Atas. El gözü ile kız alma, gece gözü ile biz (bez) alma.

• **El malıman maktangan şalt susar**. – Atas. El malı ile övünen çabuk susar.

• **El üşün cılagan közsïz kalır.** – Atas. El için ağlayan gözsüz kalır.

• **Elde bolgan beyde bolmaz.** – Atas. Elde olan beyde bile olmaz.

• **Elden üyrenïlgen üy aylangaşı.** – Atas. Başkasından öğrenilen evi dönünceye kadardır.

• **Elge kalganıñ kara künge kalganıñdır**. – Atas. Ele kaldığın, kara güne kaldığındır.

• **Erïnşeknï tez elge bererler.** – Atas. Üşengeci çabuk ele verirler.

• **Ïş süymeznï el süymez.** – Atas. İş yapmayı sevmeyeni el sevmez.

• **Kızıñ bar mı, el üyünde cattırma, / Ulıñ bar mı, pazar aşı tattırma.** – Atas. Kızın var mı, el evinde yatırma; oğlun var mı, pazar aşı tattırma.

• **Ul curt kuwnagı, kız el kuwnagı.** – Atas. Oğul yurt sevinci, kız el sevincidir.

Rom. s. 1. Lumea din jur; alţii, străinii. 2. Neam, popor. 3. Ţinut, ţară.

ELÂ, ELÁ is. ve s. Elâ.

1. is. Sarı - kahverengiye çalan göz rengi.

2. s. Bu renkte olan.

"Kara senïñ kaşlarıñ, / Elâ senïñ közlerïñ. / Süymeseñ de süydürdï / Senïñ aytkan sözlerïñ." - (Boztorgay).

"Keten kölmek elâdır. / Güzel süymek belâdır. / Eger süyseñ şïrkïn süy / Er dïlberden áládïr." - (Boztorgay).

Rom. 1. s. Culoare căpruie. 2. adj. Căprui; cafeniu-gălbui.

ELÂL, ELÁL s. (Ar.). Helâl. Var. **helâl**. Karşıtı **aram, haram.**

1. Din. Dince yasak sayılmamış olan.

2. is. mec. Nikâhlı eş.

"Asabamsın, sen menĭmsĭn kadáy. / Elâlımsın asabay, kadáay. / El kolında emanetsĭn kadáy, / Bĭr malımsın, asabay, kadáy." - (Boztorgay).

3. s. Kurallara, geleneklere uygun.

4. zf. Kurallara, geleneklere uygun olarak.

- **Anañnın sütünday elál bolsın –** "Ananın sütü sana nasıl helâl ise, bu da öyle olsun" diye düşünerek bir şeyi birine bağışlamak.
- **Elál etĭp almak** – Nikâh kıyıp almak. **"Kutlıkaya kıznıñ bo şartların kabıl etĭp, onı elal etĭp ala." -** (Nedret ve Enver Mahmut – Bozcĭğĭt).
- **Elál etmek** – (Bir şeyi) Tanrıyı tanık tutarak bağışlamak. **"Tañ yukuñnı dört bölĭp / Süt bergensĭñ anayım. / Bergen sütüñ elâl et, / Ber kolıñnı alayım." -** (Boztorgay). **"Bĭr gemĭde ekĭmĭz deryada dalsak, / Akret dünya elâl et, körĭşmiy kalsak." -** (Boztorgay).
- **Elál süt emgen –** Doğruluktan ayrılmayan.
- **Kudaşa kudakasın elál malı . –** Deyim. Kudaka ile kudaşa, bir erkek yengesinin kız kardeşiyle evlenebilirler, anlamında.

Rom. adj. şi s. 1. adj. Rel. Permis, îngăduit; care nu este spurcat. 2. s. fig. Soţie legitimă. 3.-4. adj.şi adv. Conform cu tradiţiile şi regulile.

EL-ALEM is. El alem; başkaları, yabancı kimseler.

"Sen gülge köz kırptıñ mı, tikenĭne sakınmay, / O da ışmar ettĭ mĭ, el-alemden sakınmay ?" - (Server Turpçu - Köñül /Emel D.).

Rom. s. Alţii; lumea, oamenii; străinii.

ELÁLLAMAK (**elállamaq**) f. 1. Helâl etmek, bağışlamak.

2. Bir şeyi helâl saydıran dini gerekleri yerine getirmek.

Rom. v. 1. A da de bună voie; a dărui fără ezitare. 2. A îndeplini prescripţiile religioase de puritate fizică şi echitate.

ELÁLLANMAK (**elállanmaq**) f. Helâl edilmek.

Rom. v. pasiv de la **elállamak.**

ELÁLLAŞMAK (**elállaşmaq**) f. Helâlleşmek; alışverişte veya ayrılma sırasında hakkını birbirine bağışlamak.

Rom. v. (La afaceri şi despărţiri unul de altul) A se ajunge la o bună înţelegere şi a se despărţi prieteneşte, cu urări de bine.

ELÁLLIK (**elállıq**) is. Helâllık.

1. Nikâhlı eş; eş durumu, karılık.

"Razı bolsañız şĭmdĭ sĭzdĭ elâllıkka alayıkmız, diydı." - (Ekrem ve Hilmiye Mehmet Ali – Tepegöz).

2. Helâl olan şey.

3. Helâl olma durumu.

4. Razılık.

Rom. s. 1. Soţie legitimă. 2. Obiect îngăduit. 3. Îngăduinţă. 4. Consimţământ

ELÁM öz.is. Din. Elham süresi; Kuran'ın ilk suresi Fatiha'nın halk dilindeki bir başka adı.

Rom. s. propr. Rel. Denumirea populară a surei întâia, Fatiha, a Coranului.

EL-AMAN ünl. (Ar. el aman). 1. Bıkkınlık anlatır.

2. is. Yaramaz, belâlı kişi.

- **El-aman şakırmak –** Bir şeyden bıkıp yakınmak.
- **Eşĭtkenĭn catkızmaz el-amannıñ taz kızı** – Deyim. İşittiğini yerinde bırakmaz yaramaz kişinin daz kızı.

Rom. interj. 1. Exclamaţie de plictiseală de ceva. 2. s. fig. Pacoste (de om).

ELÁMET is. (Ar. alamet). Alâmet.

1. is. Belirti, işaret, iz, vasıf, nitelik.

2. s. İri yarı, büyük.

3. ünl. Büyüklüğü, iriliği, gücü ile insanları hayrete düşüren şey için söylenir..

"Hele ortancısı, elâmet, bek şeber küreşe, turgan cerĭnde tĭzge ala, şaytĭp (kolıman kösterĭp), ayağın tübüne salawıya." - (Mehmet H. Vani Yurtsever – Toy).

Rom. 1. s. Semn, marcă. 2. adj. Mare, uriaş. 3. interj. Teribil !; Uimitor !

ELAN zf. (Ar. el an). Elan, şu anda, şimdi, hâlâ.

"Sabi bek korkıp koyı, karasa neday hararetlĭ. Elan taa kaltıray." - (Mehmet Vani Yurtsever - Ödelek).

Rom. adv. Încă, şi acum.

ELBERĬŞLĬ s. Elverişli; uygun, kolaylı.

Rom. adj. Potrivit, nimerit, corespunzător.

ELBERĬŞSĬZ s. Elverişsiz, uygun olmayan.

Rom. adj. Nepotrivit, necorespunzător.

ELBET zf. (Ar. elbet). Elbet, elbette; şüphesiz, kuşkusuz.

"Biyaz kĭyme, toz tiyer. / Sarı kĭyme köz tiyer. / Menden başka yar süyseñ / Elbet saga söz tiyer." - (Boztorgay).

"Elbet, kız da menĭ berĭñĭz ya da bermeñĭz diyalmaz ya." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

Rom. adv. Desigur; fără îndoială.

ELBETTE zf. → **Elbet**.

"Sıra apakay künĭ, toy adette, / Aşaylar toy aşın toyda elbette." - (Cevat Raşit - Toylar).

ELBEZ is. 1. El bezi, el havlusu.

"Mına poşu, mına elbez, / Mına yüzbez, mına fes !" - (Bekir S. Çobanzade - Mezat).

2. Bez peçete.

3. Temizlik bezi.

Rom. s. 1. Ştergar (de mână). 2. Şervеţel (de pânză). 3. Cârpă de şters.

ELBİSE is. (Ar. elbise). Elbise; giysi, giyecek.

Rom. s. Îmbrăcăminte; costum.

ELBİSELĬK is. Elbiselik.

Rom. s. Material de costum, de îmbrăcăminte.

ELÇĬ is. → **Elşĭ**.

"Anlarsın anlar. Elçĭge ölĭm cok derler ya, anlamasañ aytayım. Allanıñ emrĭmen, senĭñ kızıñ

ayttıra keldĭm.” - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

ELÇĬLĬK is. → **Elşĭlĭk**.

ELDĬREKTEN bağ. Ama, fakat.

“Az mı cüreler, köp mĭ keteler, neday bolsa da, akşamga taban eldĭrekten gene şo kucır terekniñ katına barıp şığalar.” – (Nedret ve Enver Mahmut - Ayuw Kulak Batır).

Türk Lehç. : Kırım. **- elderekte, elderekten;**

Rom. conj. Dar, însă.

ELDĬVEN is. Eldiven. Eşanl. **kolşak.**

Rom. s. Mănuşă.

‘ELE zf. Hele.

1. “Özellikle”, “hiç olmazsa”, “her şeyden önce” anlamıyıla belirtilen birşeyin ve birilerinin ayrıcalığını anlatır.

“Allegĭm soyları ele / Otomobil tutup kele. / Köylĭ atı man kopaysa, / O da bonı bĭle.” - (İsmail Ziyaeddin – Toy).

2. Uyarma, korkutma, vaat anlatır.

Rom. adv. 1. În special; măcar, mai cu seamă. 2. Numai să ...; să... doar.

ELEK is. Elek.

“Elek elek ĭşĭnde, / Elek tekne ĭşĭnde. / Köstencĭniñ kızları / Sırma yelek ĭşĭnde.” - (Boztorgay).

- **Elekmen suw taşımak** – Elekle su taşımak; faydasız bir iş yapmak.
- **İnce elekten geşĭrmek –** Bir şeyi küçük ayrıntılarına kadar gözden geçirmek**.**
- **Ne bolsa kelĭr felekten, dewe geşer elekten.** – Atas. Her şey beklenir felekten, deve geçer elekten.

Türk Lehç. : Kırım., Nog. **- elek;** Moğ. **- elkeg / elheg.**

Rom. s. Ciur, sită.

ELEKEN is. (Fars. legen). Leğen.

1. İçinde bir şey yıkamak için kullanılan yayvan kap.

“Men Salu oyasın cerge salır, babasın çarıkların tışka aketĭr, eleken kuman ketĭrĭr, testĭmal hazırlar. Babası cuwunır.” - (Necip H. Fazıl - Kırım).

“Mukader daday elekenĭn, sıcak suwın, temĭz eskĭdĭr püsküdĭr, pamıktır, her şeyĭn yerleştĭrĭp ekĭ kolın sıcak suwman sabınlap adamakıllı cuwdı.” - (Altay Kerim – Kâniye).

2. Anat. Gövdenin alt kısmına gelen leğen biçiminde kemik çatı.

- **Altın elekenge kan kusmak** – Varlık içinde hastalık veya üzüntü çekerek yaşamak.

Rom. s. 1. Lighean. 2. Anat. Bazin.

ELEKLĬ s. Elekli.

Rom. adj. Cu ciur, cu sită.

ELEKTRİÇİYAN is. (Rom.). Elektrikçi.

“Nüsvet, Necvet, aydıñız, yarın elektriçanlar kelgeşĭ duvarlarnı teşmege belseniyĭk.” - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. Electrician.

ELEKTRİK is. ve s. (Fr.>Rom., Türk.). Elektrik.

1. Elektrik akımı, cereyan.

2. s. Elektrikle çalışan.

“Elektrik bekler şıkkan sonra bo adetler siyrekleşmeğe başladı.” - (Altay Kerin – Kâniye).

Rom. s. 1. Electricitate, curent electric. 2. adj. Electric, de electricitate

ELEKTRON is. (Fr.>Rom., Türk.). Fiz. Elektron.

Rom. s. Fiz. Electron.

ELEM is. (Ar. elem). Üzüntü, dert.

“Uçmagımız Yeşĭl Curt, bayragımız cĭksĭz kök / Bolsın diymen. Üstünde elem körmiy zewk sürsek.” - (Mehmet Niyazi – Sagış).

“Aklı pasma kaftanıñ, etegĭ beden. / Elmaz betĭñ sarargan, elemĭñ neden?” - (Boztorgay).

- **Elem etmek** – a) Üzülmek, yanmak**. “İpek kuşak beldedĭr, / Şaşakları yerdedĭr. / Elem etme nazlı yar, / Menĭm gönlĭm sendedĭr.” -** (Boztorgay). b) Sızlanmak, kırgınlıklarını bildirmek.

Rom. s. Amărăciune, necaz, supărare.

ELEME, -W is. Eleme.

1. Elemek işi.

2. Seçme yarışı veya imtihanı.

Rom. s. 1. Cernere. 2. Triere, selecţionare; probă eliminatorie.

ELEMEK f. Elemek.

1. Elekten geçirmek; elek yardımıyla incesini kabasından ayırmak.

2. mec. İyisni kötüsünden ayırmak.

- **İnce elep sık tokumak –** Titiz davranmak; bir şeyin aslını iyice araştırmak.

Türk Lehç. : Kırım. - elemek; Moğ. **- elkegdeh / elhegdeh**.

Rom. v. 1. A cerne, a trece prin ciur. 2. fig. A tria, a selecţiona.

ELEMENT is. (Fr., Alm.>Rom., Türk.). Kim. Element.

Rom. s. Chim. Element chimic.

ELEMLEŞMEK f. Dertleşmek.

“Cersız urşulaganın ĭstemiy, kâde bĭr Zahide’ge terbiye berecek bolgan kartanasıman elemleşe edĭ.” - (Mehmet Niyazi – Sawlıkman Kal).

Rom. v. A-şi spune necazurile unul altuia.

ELEMLĬ s. Üzüntülü, dertli.

Rom. adj. Necăjit, supărat.

ELEMSĬZ s. Üzüntüsüz, dertsiz.

Rom. adj. Fără necaz, fără supărare.

ELEN ELEN ETMEK f. Sağa sola bakmak, etrafına bakınmak.

“Elen elen, elen eter, / Ekĭ egtĭn türe keter, / Gülniñ betĭn öbe keter, / Kaknıñ suwın öbe keter. - Gömelek.” - (Boztorgay).

Türk Lehç. : Kazak. **- elendemek**, -v; Kırg. **- eleñdemek, eleñdüü**;

Rom. v. A se uita în dreapta şi în stânga.

ELENME, -ÜW is. Elenme, elenmek işi.

Rom. 1. Trecere prin ciur. 2.-3. fig. Eliminre, pierdere a unui examen, a unei probe.

ELENMEK f. Elenmek.

1. Elemek işi yapılmak.

2. Bir okula girmek veya bir işe alınmak için yapılan seçme sınavını kazanamamak.

3. Spor. Yarış dışı kalmak.

Rom. v. 1. A se cerne. 2. fig. A nu reuşi la un examen eliminatoriu. 3. fig. Sport. A pierde o probă eliminatorie; a fi eliminat.

ELERTMEK f. Belertmek, gözlerini iri iri açmak.

"Ey erĭf, ne üşĭn er yerde menĭ yamanlap cüresĭñ, diy közlerĭn elertĭp." - (Nevzat ve Nermin Yusuf – Nasrettin Hoca).

Rom. v. A face ochii mari; a se holba.

ELES[1] is. Takılma, değme, ilişme.

"Neday, kelĭn bolacaknı kördĭñ mĭ ? Közĭñe eles bolmadı mı eş ?" - (Necip H. Fazıl – Cawşılık).

- **Eles bolmak –** Görünmek, gözüne ilişmek.

Rom. s. Agăţare; atingere; atragere a atenţiei.

ELES[2] is. Korku, telâş.

Rom. s. Teamă; grijă, nelinişte.

ELESLENMEK f. 1. Kuşkulanmak, şüphelenmek.

2. Ürkmek.

"Maktanşılık bolmay eken, / Dewlet baştan taygan son. / Batırcılık bolmay eken, / Eleslengen ekĭ argamak attan son" - (Nedret ve Enver Mahmut – Bozcĭğĭt).

Türk Lehç. : Kırım. **- eleslenmek;** Nog. **- eleslev;**

Rom. v. 1. A intra în bănuieli, a suspecta. 2. (Caii) A se speria, a-şi ciuli urechile.

ELEŞTĬRĬ is. Eleştiri, tenkit.

1. Bir şeyin doğru ve yanlış, iyi ve kötü yanlarını bulup gösterme.

2. Ed. Bir edebi eser üzerine inceleme.

Rom. s. 1. Critică. 2. Lit. Analiză literară.

ELEŞTĬRĬCĬ is.ve s. Eleştirici.

1. Eleştirime yapan kimse.

2. s. Eleştirme niteliği olan, eleştiren; tenkitçi bir gözle bakan.

"Nayde'ttay hem halk şairi, hem de gayet meraklı ve eleştirici bĭr folklor toplawcısı edĭ." - Ablay Memet Necati – Nayde Abla).

Rom. 1. s. Critic. 2. adj. Care critică; cu spirit critic.

ELEŞTĬRMEK f. Eleştirmek, tenkit etmek.

Rom. v. A critica.

ELETMEK f. Eletmek.

Rom. v. A pune să cerne.

EL-FATİHA is. (Ar. el-fatiha). 1. Kur'an'in birinci süresinin adının belirtme öntakısı almış adı. Eşanl. **Elám**.

2. ünl. Bir cemaat duası sırasında, imamın "Fatiha" suresinin okunacağını duyurmak için yüksek sesle söylediği söz.

Rom. s. 1. Numele exprimat cu articol hotărât al sura întâia, Fatiha, a Coranului. 2. interj. Cuvânul cu care hogea avizează credincioşii că urmează să se rostească împreună, de către toţi cei aflaţi de faţă, această rugăciune.

ELGEZDĬ s. ve is. Avare, serseri. Eşanl. **bıralkı.**

Rom. s. şi adj. Hoinar, vagabond.

ELGEZDĬLĬK is. Avarelik, serserilik.

Rom. s. Vagabondaj, hoinăreală.

ELHAMDULİLLAH ünl. (Ar.). Elhamdülillah, "Allah'a şükür" demek; mutluluğu veya durumu için Allah'a olan minnetinin ifadesi.

- **Elhamdülillah, müslümanman.** – Bir müslümanın "Müslüman mısınız ?" sorusuna verdiği ananevi cevap.

Türk Lehç. : Kırım. **- elhamdülillâ;**

Rom. interj. Exclamaţie de recunoştinţă faţă de Allah; "Slavă Domnului !".

EL HAYATÜ VEL İMAN (Ar.). Arapça sözler : "Hayat ve iman.".

"Yaz keldĭ yaban, / Tĭğĭldĭ yerge saban. / El hayatü vel iman, / A za, nawrezĭm mibarek." - (Boztorgay).

Rom. Arabism însemnând : Viaţa şi credinţa.

ELĬF[1] is. (Ar. elif) Elif; Arap ve "**eskĭ yazı, eskĭ türkşe**" tabir edilen Osmanlı ve Çağatay Türk alfabelerinde **A, a** ve **E, e** seslerini gösteren, ilk harfin adı. Var. **elĭp, elif.**

" 'Elĭf' dedĭm, 'be' dedĭm, / Akız, saga ne dedĭm? / Gümüşten kalem bolsa, / Yazılmaz menĭm derdĭm." - (Boztorgay).

- **Elĭbĭ elĭbĭne –** Tam, tam olarak.
- **Elif-lâm-mim –** A'dan Z'ye kadar; (Kuran'ın altı suresinin başında geçen sözlerdir. Din alimleri bunlar hakkında çeşitli görüşler öne sürmüşlerdir, "Allah, latif, mecîd", "Ene'llahu a'lemü" demektir gibi. Bu sözlerin "A'dan Z'ye kadar" anlamına gelmesi daha kuvvetli bir ihtimaldir. Zira, arap alfabesinin seslerinin boğumlanma yerlerine göre dizilişinde **elif** başta, **lâm** ortada, **mim** sonda bulunur. "**Elif-lâm-mim"** – "İnsanlara tebliğ edilen hakikatın tamamı; başından sonuna kadar, Kuran'ın sözü" demek daha makuldur. - S.O.)
- **Elĭf okutmak** – Okuma yazma öğretmek. **"Mollası elĭf okıta, ocası tıñlay. / Anası şıñ üyrete, kardaşı şıñlay." -** (Abdullah Ablay ve Ali Osman – Çınlar / Emel M.).
- **Elĭfĭnden başlamak –** Bir işin başından başlamak.
- **Elĭfnĭ körse mertek sanır.** – Deyim. Çok cahil biri için söylenir.
- **Elĭpnĭ körse tayak, mimnĭ körse şokmar sanar**. – Deyim. Çok cahil biri için söylenir.
- **Karnın carsañ elĭf şıkmaz. –** Deyim. Karnını kessen içinden elif çıkmaz. (Çok cahildir).
- **Elĭfnĭñ ecesĭ bar, kündüzniñ gecesĭ bar. –** Atas. Elifin hecesi var, gündüzün gecesi var. (Her şeyin bir devamı olur).

Rom. s. Prima literă a alfabetului arab cât şi a alfabetelor Otomană şi Ceagataică, corespunzătoare sunetelor "a" şi "e".

ELĬF[2] is. ve s. (Ar. ülfet'ten) 1. Elif; dost, aşina, tanıdık.

"Selâmından başladım elfke taşka (kafiye gereği, **tışka**'dan), / **Kutlı bolsın toyıñız, kartka caşka." -** (Boztorgay).

2. Kişi adı (ka.) : **Elif.**

Rom. adj. şi s. 1. Persoană cunoscută, cunoştinţă, prieten. 2. Nume femeiesc : **Elif.**

ELĬFBA is. (Ar. elif-ba). 1. Esk. Alfabe.

2. Arapça, Farsça, Osmanlıca gibi, Arap harflerine dayalı alfabe.

Rom. s. 1. Înv. Alfabet. 2. Alfabet bazat pe scrierea arabă.

ELĬP is. → **Elĭf**.

ELİF is. → **Elĭf**.

ELLEŞME, -ÜW is. Elleşme, birbirinin elini sıkma, tokalaşma.

Rom. s. Strângere de mână.

ELLEŞMEK f. Elleşmek, el sıkarak selâmlaşmak, tokalaşmak.

"Sĭzge caşlarman elleşken, calanbaş cürgen kızlar bolmalı." - (Mehmet Vani Yurtsever - Toy, piyes).

Rom. v. A-şi da mâna, a-şi strânge unul altuia mâna, în semn de salut.

ELLEZİ z. (Ar.). 1. Onlar; şunlar.

"Erten keter ellezi, / Akşam kelĭr ellezi. / Türlü türlü ipekten / Tüyme tĭger ellezi. - Koy." - (Boztorgay; kelime oyununa dayalı bulmaca).

2. is. Koyun.

Türk Lehç. : Karaçay Malkar. **- allezin -** koyun;

Rom. pron. arabism. 1. Ei, ele; aceia, acelea. 2. s. (dial.). Oaie.

ELLĬ [1]is. ve s. Elli.

1. is. Kırk dokuz ile elli bir arasında gelen sayı.

2. s. Bu sayı kadar olan.

"Sitosman saray Saldırgan ay, ellĭ kulaş, / Bĭrge ösken akran tenmen körmedĭm kuwnaş." - (Boztorgay).

"Vay anayıñ balası, tacubĭm saga. / El almasa catarsın ellĭ yıl taga." - (Boztorgay).

- **Elĭn sallasa, ellĭsĭ –** Deyim. Elini sallasa ellisi; birinin karşı cinsten birçok kimseyi kendisine bağlayabilecek durumda olduğu anlatılır.
- **El awızına ellĭ arşın bez (böz) cetmez.** – Atas. El ağzına elli arşın bez yetmez (susturulamaz).
- **Ellĭden son bolgan er ewlâtnıñ el körĭr kuwnaşın."** – Atas. Elliden sonra doğan er evlâdın başkaları görür sevincini.

Rom. s. şi adj. (num). 1. Numărul cincizeci. 2. num. Cincizeci.

ELLĬ [2] s. Elli, eli olan.

Rom. s. Cu mână.

ELLĬLĬK s. ve is. Ellilik.

1. s. Elli birimden meydana gelen (grup, yığın, paket, v.b.).

2. Elli yaşında olan (kişi).

3. is. Elli para birimi değerinde olan para.

Rom. s. şi adj. 1. De cincizeci. 2. De cincizeci de ani. 3. s. Monedă sau bancnotă de cincizeci unităţi monetare.

ELLĬNCĬ s. ve is. Ellinci, sırada ellinci olan.

Rom. num. ord. şi s. (Cel de) al cincizecilea.

ELLĬŞER s. Her bölümünde ellisi bir arada olan.

Rom. num. distrib. Câte cincizeci.

ELMA is. Bot. Elma. Var. **alma**.

1. Elma ağacı. (Lat. Pirus malus, malus domestica).

2. Bu ağacın meyvesi.

"Kel yarem, kel, kel otırayık yanaşa. / Elma da, armut ta sımarlayım, kel aşa." - (Boztorgay).

- **Elma (alma) bet** – Elma yanaklı; al yanak.
- **Elma teregĭnden uzak tüşmez.** – Atas. Elma ağacından uzak düşmez.

Rom. s. 1. Bot. Măr, pomul fructifer. 2. Măr, fructul.

ELMALIK (**eşmalıq**) is. Elma bahçesi.

Rom. s. Livadă de meri.

ELMAŞIK KEMĬGĬ (**elmaşıq kemĭgĭ**) is. Anat. Elmacık kemiği.

Rom. s. Anat. Pomete, pomeţi.

ELMAZ is. (Yun.>Ar.Türk.) Elmas.

1. Elmaz taşı.

2. Süs eşyalarına konulan işlenmiş elmaz taşı.

"Altınga elmaz yaraşır, gümüşke kantaş. / Dünya-eglenceñ bolayım, ömĭrlĭk yoldaş." - (Boztorgay).

3. s. Elmas taşlarıyla süslenmiş.

4. is. Elmastıraş; ucu elmaslı cam kesici alet.

5. öz. is. Kişi adı (k.) : **Elmaz.**

Rom. s. 1. Diamant, mineral. 2. Diamant prelucrat şi adus la starea de piatră preţioasă. 3. adj. Cu diamant, de diamant. 4. s. Unealtă de tăiat geamuri. 5. s. propr. Nume de persoană (f.) : **Elmaz.**

ELP CELP zf. (Bileşik söz içinde) Sağa sola; bir o yana, bir bu yana.

- **Elp celp etmek** – Bir o yana, bir bu yana hareketlenmek. **"Üy işĭnde cuwuruklap elp celp ete, / Anlaşılmaz işaret, şımar ete." -** (Osman Toktamaz – Ötken Aylar).

Rom. adv. Când încolo, când încoace.

ELŞĬ is. Elçi. Var. **elçĭ**.

1. Aracı, haberci.

"Erten tur da üş aylan kün tuwuştan. / Sagınıp elşĭ salırman, uşkan kuştan." - (Boztorgay).

"Elşĭnĭñ keşĭkkenĭ arüw derler. Keşĭktĭ. Bĭlmem, belkĭ hayırlı haberlermen kelecektĭr." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

2. Bir devletin bir başka ülkede bulundurduğu temsilci.

3. Peygamber.

Türk Lehç. : Kırım. **- elçi;** Nog. **- elşi;** Moğ. **- elç;**

Rom. 1. Trimis, sol. 2. Ambasador. 3. Profet, prooroc.

ELŞĬLĬK is. Elçilik. Var. **elçĭlĭk.**

1. Elçi olma durumu; elçinin görevi.

2. Elçinin görev yeri.

3. Bir haber götürüp gitmek işi, bir işte aracılık etmek işi.

"Padışa sora kelĭnlerge kaber cĭberedĭ . Sımayıl pálán memleketke elşĭlĭkke kettĭ. Mında kelsĭnler, menĭm üyĭmde otırsınlar." - (Ekrem ve Hilmiye Mehmet Ali - Tepegöz).

Rom. 1. Funcţia de ambasador. 2. Ambasadă, rezidenţa ambasadorului. 3. Solie.

ELT'ABAY birl. is. Yenge abla (Elti abay; bir kadına, yakınlık derecesi isnat edilerek verilen ad ve hitap).

"Zawallı Arız ne işlemesïn bïlmiy. Ertesï künï özïnïn aşkın ocanıñ apakayı elt'abayga ayta." - (Nedret ve Enver Mahmut – Bozcïğït).

Rom. s. (Termen de familiaritate pentru o femeie, cunoştinţă apropiată). Cumnată, lele.

ELTĬ is. Elti; kocaları kardeş olan kadınlardan her birinin ötekine göre adı. Eşanl. **abïsïn, kelïndeş.**

"Abibe men Edane / adında ekï tane / Eltï, kelïp aldılar / Sadet'şïknï araga ..." - (İsmail Ziyaeddin - Toy).

- **Eltï eltïden kaşar, körïmceler bayrak aşar.** – Deyim. Elti eltiden kaçar, görümceler bayrak açar.

Rom. s. Cumnată (soţiile fraţilor între ele).

ELTĬR is. Birkaç haftalık kuzunun postu.

- **Eltïr ton –** Kuzu postundan yapılmış giysi.

Türk Lehç. : Nog., Kazak. – **eltiri;** Karaçay Malkar. – **eltir;**

Rom. s. Blană de miel de câteva săptămâni.

ELWA is. (Ar. helva). Helva; şeker, yağ, un veya irmikle kavrulup yapılan tatlı. Var. **alva.**

"Künïñ bïrïnde Nasrettin Hoca parasız kala ve tam o zaman canı elwa ïstiy." - (Nermin ve Nevzat Yusuf - Nasrettin Hoca).

"Kız elwa da kawırmaga başlay. Kawırıp kawırıp, kawe men barabar elwa da sata." - (Nedret ve Enver Mahmut – Ayuw Kulak Batır).

- **Koz elwası** – Cevizle yapılan bir helva çeşidi.

Rom. s. Halva.

ELWACI is. Helva yapan veya satan kimse. Var. **alvacı.**

"Kïşïler 'Elwacı güzelïne ketiyïk te elwa aşayık !' dep konışa ekenler." - (Nedret ve Enver Mahmut - Ayuw Kulak Batır).

Rom. s. Halvagiu.

ELWEDA ünl. (Ar. el-vida). Elveda; bir yerden veya bir kimseden temelli ayrılırken söylenen, "Allah'a ısmarladık" anlamına söz.

2. Ramazan ayının son haftasında, iftardan sonra ev ev dolaşan delikanlı grupları tarafından söylenen bir yır.

"Elvida ya, elvida ya / Şehru Remezan elvida." - (Boztorgay).

Rom. interj. 1. Adio. 2. Un cânt religios cântat de tinerii colindători în ultima săptămână de post.

ELWERĬŞLĬ s. Elverişli, uygun, işe yarayan.

"Köstence oborına ya da başka müşterïlerïne taa elverïşlï fiyatka satmaga alışkan edïler." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. adj. 1. Potrivit, nimerit, corespunzător. 2. Convenabil, avantajos. 3. Util, folositor.

ELWERĬŞSĬZ s. Elverişsiz, uygun gelmeyen, uygun olmayan.

Rom. adj. Nepotrivit, neconvenabil.

ELWERMEK f. Elvermek, uygun gelmek, uymak.

Rom. v. A fi favorabil; a permite, a îngădui.

ELYAZMA s. Elle yazılmış. Eşanl. **kolyazma.**

Rom. adj. Manuscris, scris cu mâna.

EL-YAZMASI birl. is. El yazması; el yazısıyla yazılı durumda olan yazı. Eşanl. **kolyazması.**

Rom. s. Manuscris; text manuscris.

EM[1] bağ. ve zf. (Fars. hem). Hem. Var. **hem.**

1. bağ. "Ve" görevinde.

"Köy aldında konakay, / Boyı bolsın kamıştay. / Onı körïp kuwansın / Tawık, pepiy em torgay" - (Boztorgay).

"Saban toyı, saban toyı, / Kuwanş em hızmet toyı. / Cırlap, şınlap, oynap külüp / Zewklanayık kün boyı." - (Boztorgay).

"Aylanayım kaşıñdan em közïñden, / Senï maga süydürgen ep özïnden." - (Boztorgay).

"Curt camanga kaldı, törem, curt camanga ! / Kettï Kırım, cılay kaldık em Kazan'ga." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

"Başka kızlar küle edï, / Bu zawallı kıza edï / Hem içïnden cana edï." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

2. zf. "Özellikle, ayrıca, zaten, üstelik" anlamları ile, evvelce söylenenlerle ilgili bir açıklama cümlesi başlatır. **Tatlı, em ne kadar tatlı !**

3. Bağ. **Em..., em...** şeklinde tekrarlanarak görevdeş sözleri ve cümleleri eşitlik, pekiştirme, birliktelik veya karşıtlık anlamlarıyla bağlar.

"Ekï molla, beş popaz / Em okımış, em tïlbaz." - (Boztorgay).

"Pencïreñe kün tiymiy meywalıktan, alay, / Em sarardım, em soldım, sewdalıktan alay." - (Boztorgay).

- **Em kel, em fudul.** – Deyim. Hem kel, hem fodul.
- **Em suşlı, em küşlï.** – Deyim. Hem suçlu, hem güçlü.
- **Em ziyaret, em ticaret.** – Deyim. Hem ziyaret, hem ticaret.

Rom. 1. conj. Şi. 2. adv. Încă, şi încă ce ... 3. Şi... şi...

EM[2] zf. En; sıfat ve zarf derecesi yapan kelime. Var. **en**[2]. **Em bek; em başta.**

Rom. adv. Cel mai.

EMANET is. (Ar. emanet). Emanet.

1. Korunmak için bir yere, bir kimseye teslim edilen kişi veya eşya.

"Asabamsın, sen menïmsïn kadáy. / Elâlımsın asabay, kadáy. / El kolında emanetsïn asabay, kádáy." - (Boztorgay).

"Bïz şïmdï kaytacakmız, ama sïzge bïr emanet taşlaycak bolamız." - (Altay Kerim – Kâniye).

2. Bir kimse ile bir yere gönderilen şey.

3. Eşyanın korunmak üzere bırakıldığı yer.

- **Emanet etmek** – Bir şeyi, bir kimseyi bir yere korunmak için bırakmak. **"Sawlıkman kal can dostım, / Ketecekmen yar. / Senï de Huday'ga emanet / Etecekmen yar." -** (Boztorgay).
- **Atman awrat emanet berïlmez. –** Atas. At ve avrat emanet verilmez.
- **Emanet atka mïngen tez tüşer. –** Atas. Emanet ata binen çabuk iner.

• **Emanetke hıyanet etme.** – Atas. Emanete hıyanet etme.

Rom. s. 1. Gaj, amanet, zălog. 2. Obiect trimis prin cineva. 3. Birou de amanetare.

EMANETŞĬ s. ve is. Emanetçi, emanet edilen şeyi saklayan, koruyan.

Rom. s. Persoană care păstrează obiectele predate ca amanet; amanetgiu.

EMBARGO is. (Fr., İsp.>Rom., Türk.). Ambargo.

Rom. s. Embargo.

EMBETEN zf. → **Emmeten**.

EMBRİYON is. (Fr.>Rom., Türk.). Biyol. Embriyon., oğulcuk, rüşeym (esk. Ar.).

Rom. s. Biol. Embrion.

EMCE is. (Ar. amm+Türk. -ca). Amca.

1. Babanın erkek kardeşi.

"Dogmış aga yok mende, can baskan emce, / Kĭmge ışanıp basayım ayagım, kence ?" - (Boztorgay).

2. Yaşlı erkeklere saygılı hitap sözü.

Rom. s. 1. Unchi (fratele tatălui). 2. Termen de respect pentu un bărbat în vârstă.

EMDĬRMEK f. Emdirmek.

Rom. v. A da să sugă, a alăpta.

EMDĬRTMEK f. Emdirtmek.

Rom. v. A pune să sugă; a face să sugă.

EMEK[1] is. Emek. Var. **emgek.**

1. Çalışma süreci, iş.

2. Bir işin yapılması için harcanan beden ve kafa gücü.

3. Uzun, yorucu, özenli çalışma.

• **El emegĭ** – Elde yapılan iş.

Rom. 1. Muncă, trudă. 2. Efort, străduință. 2. Migală, muncă meticuloasă.

E-MEK[2] f. İmek ek fiilinin Kırım-Dobruca Tatar Türkçesindeki şekli.

Rom. v. Forma tătărească a verbului auxiliar-desinențial imek, cu sensul de "a fi" cu care se realizează unele forme de conjugare în limbile turce (precum **bara edĭ, bara eken, bara emĭş** *- se ducea. cică se ducea).*

EMEKLEMEK f. Emeklemek. Var. **emgeklemek**.

1. Dizler ve eller üzerinde yürümek. Eşanl. **bakalamak**.

2. mec. Yeni bir işte acemilik geçirmek.

Rom. v. 1. A înainta de-a buşilea. 2. fig. A trece prin dificultățile noviciatului.

EMEKLĬ is. ve s. Emekli. Var. **emgeklĭ.** Belirli bir çalışma hayatından sonra kendisine aylık bağlanan kimse.

Rom. s. şi adj. Pensionar.

EMEKŞĬ is. Emekçi, işçi.

Rom. s. Muncitor.

EMEL is. (Ar. emel). Emel.

1. Gerçekleştirilmesi için çalışılan istek; emel, mefkûre, ideal.

"Herkes bĭlĭr onıñ üyken maksatların, emelĭn. / Belkĭ onıñ sayi kurdı bu mektepnĭñ temelĭn." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

2. öz. is. Emel Mecmuası; Dobruca'da 1 Ocak 1930 yılında Müstecib H. Fazıl Ülküsal'ın idaresinde, bir grup Kırımtatar genci tarafından Dobruca Tatarlarında milli bilinci uyandırmak için çıkarılmaya başlanan ve bir süre sonra Kırım İstiklâl Davasının organı haline gelen dergi.

"Halkımızını katĭp uyandırayık, yükseltiyĭk ?... Halkımızınıñ dertlerĭn yazıp bolarga derman, çare köstergen Emel Mecmuasın okup hem okuttırıp." - (Müstecib H. Fazıl Ülküsal – Bayram Şenlĭgĭ).

3. öz. is. Kişi adı : **Emel** (k.).

Rom. s. 1. Dorință, aspirație; ideal. 2. s. propr. Revista Emel – Idealul, revistă care a început să apară la 1 ianuarie 1930 în Dobrogea, prin străduniile unui colectiv de tineri aflați sub conducerea lui Müstecip H. Fazıl Ülküsal. În scurtă vreme publicația s-a ridicat la rangul de organ al Mişcării Cauza Independenței Crimeiene. 3. s. propr. Nume femeiesc : **Emel**.

EMELCĬ s. "Emel" dergisinin müdürü Müstecip H. Fazıl'ın ve etrafındaki kadrosunun 1930 yılında Dobruca'da başlattığı millî uyanış ve kültür hareketinin neferi veya taraftarı olan kimse.

Rom. s. Activist al mişcării de propăşire națională tătară inițiate de Müstecib H. Fazâl şi cercul editor al revistei Emel.

EMELSĬZ s. Emelsiz; idealsiz, mefkûresiz.

Rom. adj. Lipsit de ideal; fără ideal.

EMEN[1] is. Bot. Meşe ağacı. Eşanl. **meşe.**

"Kollar demĭr, baş emen. Köñlĭm tolı ateşmen. / Bĭr col tapsam cürecek, bĭr koranta kĭrecek." - (Bekir S. Çobanzade - Kollar Demĭr, Baş Emen / Emel D.).

Rom. s. Bot. Stejar.

EMEN[2] zf. (Fars. heman). Hemen. Var. **hemen.**

1. Derhal, çabucak, hiç vakit geçirmeden.

"Ket mektübüm, emen ket. / Bar yareme selâm et. / Yarem anda, men mında, / Kel de maga haber et." - (Boztorgay).

2. Aşağı yukarı, yaklaşık olarak.

• **Emen emen** – Hemen hemen. a) Nerede ise, az zaman sonra. b) Yaklaşık olarak.

Rom. adv. 1. Imediat, îndată, numaidecât. 2. Aproximativ, cam, aproape.

EMENCECĬK zf. Hemencecik, derhal, çarçabuk, anında. Var. **hemencecĭk.**

"Bĭrkaş künden özĭnĭn memleketĭne yetişe. Emencecĭk süygĭllĭsĭnĭñ sarayın katına kele." - (Nedret ve Enver Mahmut – Bozcĭgĭt).

Rom. adv. Imediat, îndată; acuşica.

EMGEK is. → Var. **Emek**.

"Morköl'de şatal kaya, / Yarim buzunda taya. / Bek köp cürdüm artından, / Kettĭ emgegĭm zaya." - (Boztorgay).

EMGEKLEMEK f. → **Emeklemek, Bakalamak.**

"Bĭzden ekĭ kanat tüşüyĭk. Onlardı karmalap tapsa, emgeklep, pâlân yerde bĭr suw agar. Onda barıp közlerĭn şaykalap temĭzlese, kanatlar man közlerĭn siypasa, yedĭ ayda közlerĭ yerĭne pĭtiyĭk." - (Ekrem ve Hilmiye Mehmet Ali – Tepegöz).

EMGEKLĬ s. 1. Çalışan, gayret eden.

"Ey, halkımın can tamırı, ĭşçĭ, emgeklĭ kollar, / Ey, zawallı, nur körmegen yersĭz, curtsız, köy halkı !" – (Kongratlı – Zawallı Halkım / Emel M. 31).

2. is. Emekçi, işçi, emek veren, çalışan kimse.

3. s. ve is. Belirli bir çalışma hayatından sonra kendisine aylık bağlanan (kimse).

- **Orazlınıñ aldı tutar, emgeklĭnĭñ artı tutar. -** Atas. Talihlinin önüne çıkar, çalışanın arkasında toplanır.

Rom. 1. adj. Silitor, harnic. 2. Muncitor. 3. s. şi adj. Pensionar.

EMĬCĬ s. Emici.

Rom. adj. Sugător; absorbant.

EMĬLMEK f. Emilmek.

Rom. v. A se suge; a se absoarbe.

EMĬN s. ve is. (Ar. emin). → **Emin**.

EMĬNLĬK is. → **Eminlĭk**.

EMĬNSĬZ s. Emniyetsiz, güvensiz.

"Yalan dünya bĭr emĭnsĭz, kök dĭreksĭz, / Cĭgĭt katĭp kuwansın, kız cüreksĭz." - (Boztorgay).

Rom. adj. Lipsit de siguranță.

EMĬNSĬZLĬK is. → **Eminsĭzlĭk**.

EMĬR is. (Ar. emr). Emir, sözlü veya yazılı buyruk.

"Zahide üçün hayalĭnde bek üyken oñganlık beslegen Böralĭ askerlĭk emrĭn algan edĭ." - (Mehmet Niyazi – Sawlıkman Kal).

"Haydı zırıltı eteberme. Senĭñ emrĭñmen cürecekmen mĭ men ? Şalış emĭş !" - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

- **Emĭr almak –** Emir almak.
- **Emĭr askerĭ** – Emir eri. (*Rom. – ordonanță*)
- **Emĭr bermek –** Emir vermek.
- **Emĭr etmek –** Emretmek, emir vermek.
- **Emĭr kulı –** Aldığı emirlere uymak zorunda olan kimse.
- **Emĭr subayı** – Yüksek rütbeli komutanın emrine verilmiş subay.
- **Emrĭ temĭr kese –** Deyim**.** Emri demir keser.

Rom. s. Ordin, dispoziție, poruncă

EMĬR-ALLA is. "Allah'ın emri, kader" diyerek yaslı bir kimseyi teskin etme sözleri.

- **Kocam ölgenĭne canmayman, emĭr-alla aytıp canım caktılar. -** Deyim. Kocamın öldüğüne artık yanmıyorum, fakat "Allah'ın emri" diye diye canımı yaktılar.

Rom. s. "Așa a fost Voia Domnului"; expresie de consolare adresată apropiaților defunctului.

EMĬRLĬ s. Emirli.

Rom. adj. Cu ordin.

EMĬRSĬZ s. Emirsiz.

Rom. adj. şi adv. Fără ordin.

EMĬRNAME is. (Ar+Fars.). Emirname; yazılı emir.

Rom. s. Ordın scris.

EMĬŞ[1] is. Emiş; emmek işi veya biçimi.

Rom. s. Sugere; absorbire.

EMĬŞ[2] f. 1. **E+mek** (imek) ek fiilinden; fiil kökünün -mış, -miş zaman ekini almış şekli : **e+mĭş →** i+miş. Var. **eken.**

"Aş belledĭm, tok emĭş. / Oga benzer yok emĭş. / O yar menĭm belledĭm, / Müşterĭsĭ köp emĭş." - (Boztorgay).

"Kıpçakta oynay, caynay / Ösken emĭş kartanay." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

2. mec. Dedikodu.

"Keçer şaytĭp yazı, kışı, yaw zamanı, rüyası / Eglenĭrler emiş'lermen Hatice'sĭ, İlyas'ı" - (Memet Nüzet – Kırım'nıñ Çol Ayatından)

Rom. v. 1. Forma de perfect subiectiv a verbului auxiliar-desinențial **e+mek** *- a fi (cică a fost, cică era). 2. fig. Bârfă, clevetală.*

EMĬZDĬRĬLMEK f. Emzirilmek.

Rom. v. A fi alăptat.

EMĬZDĬRĬK is. → **Emĭzĭk**.

EMĬZDĬRMEK f. Emzirmek.

"Terek tübünde bĭr şıplak balaşık catır, eşkĭ de katında otırıp, balanı emĭzdĭrĭp tura." - (Nedret ve Enver Mahmut – Bozcĭgĭt).

Rom. v. A alăpta, a da să sugă.

EMĬZĬK is. Emzik. Var. **emĭzdĭrĭk**.

1. Meme biçiminde kauçuk.

2. Biberon; ağzı kauçuk memeli süt şişesi.

"Menarüv'nĭñ balaban bĭr kök koyı bar eken. Bonı kozı ekenden üyge alıp emĭzĭkten süt berĭ östĭrgen eken." - (Mehmet Vani Yurtsever - Talaka).

Rom. s. 1. Sfârc de cauciuc, mamelon. 2. Biberon.

EMĬZME, -ÜW is. Emzirme.

Rom. s. Alăptare.

EMĬZMEK f. Emzirmek.

- **Fazla laf bızaw emzĭrĭr. –** Atas. Fazla laf buzağı emzirir.

Rom. v. A alăpta; a da să sugă; a lăsa să sugă.

EMĬN s. ve is. (Ar. emin). Emin. Var. **emĭn.**

1. İnanılır, güvenilir.

2. Sakıncasız, güvenli, emniyetli, tehlikesiz.

3. Şüphesi olmayan.

4. Tar. Osmanlı devletinde bazı yüksek görevlerin başına getirilen kimse.

5. is. Güvence; garanti.

6. Kişi adı : **Emin** (e.), **Emine** (k.).

- **Emin bolmak** – Emin olmak; inanmak, güvenmek. **"Yarınkı künümüzden bĭle emin tuwulmız." -** (Necip H. Fazıl – Caş Fidanlar). **"O arkadaşıma karşı on altı marebesĭnde köp yardımda tabıldım, tatlıga aşşı berĭlmez. Bĭzlerge karşı yardımda tabılacagından eminmen." -** (Memedemin Yaşar – Şaliy Şal)
- **Şeer eminĭ –** Şehremini; Osmanlı belediye başkanı.

Rom. adj. şi s. 1. adj. De încredere. 2. adj. Lipsit de pericol, aflat în siguranță. 3. adj. Sigur; hotărât, ferm. 4. Primar;

şef. 5. Garanţie; asigurare. 6. Nume de persoană : **Emin** *(b.),* **Emine** *(f.).*

EMİNLĬK is. Emin olma durumu; inanç, güven.

"Bĭr caş bĭr kızını zorman alıp kaşmak içün ya da oga bĭr zarar ketĭrmek maksadıman katına yaklaşkanday bolsa, kızınıñ sade : Ahret dünya kardaşıñman, demesĭ yete emĭş. Bĭzĭm eskĭ curtımızda bĭr vakıtlar mına bonday eminlĭk bolgan." - (Necip H. Fazıl - Kırım).

Rom. s. Siguranţă; ordine, lipsă de pericol.

EMİR is. (Ar. emir). Araplarda "başkan" anlamında kullanılan bir san.

Rom. s. (la arabi) Emir, şef.

EMİYET is. (Ar. ehemmiyyet). Ehemmiyet, önem.

"Toplantınıñ maksadı ve emiyetĭ hakkında ... Türk Musluman Demokrat Bĭrlĭğĭnĭñ reisĭ sayın Cemil Tahsin ve başkaları konuştılar." - (Uteu Kıyasettin - Tuma Kât / Karad.).

Rom. s. Importanţă.

EMİYETLĬ s. Ehemmiyetli, önemli.

Rom. adj. Important.

EMİYETSĬZ s. Ehemmiyetsiz, önemsiz.

Rom. adj. Neimportant, lipsit de importanţă.

EMME, -ÜW is. Emme; emmek işi.

Rom. s. Sugere; absorbire; supt.

EMMEK f. Emmek

1. Dudak, dil ve soluk yardımıyla bir şeyi içine çekmek.
2. (Yavru memeli varlıklar) Meme sütü ile beslenmek.
3. Ağızdaki bir şeyi erittikçe yutmak.
4. Bir madde, sıvı bir şeyi içine çekmek.

"Müsafĭrlernĭ üyken / odaga kĭrsettĭler, / Balın emĭp kabargan / pĭdeler takdim ettĭler." - (İsmail Ziyaeddin – Toy).

- **Anasından emgen süt murnından kelmek** – Bir işi yaparken çok sıkıntı çekmek.
- **Elâl süt emmek** – Helâl süt emmek; doğruluktan ayrılmamak, namuslu olmak.
- **Emgen süt aram bolmak** – Doğru yoldan çıkmak, baştan çıkmak.
- **Kanın emmek** – mec. Sömürmek.

Rom. v. 1. - 2. A suge. 2. (Puii mamiferelor) A se hrăni. 3. A înghiţi. 4. A absoarbe.

EMMETEN zf. (Ar. ehemmiyeten'den anlam değişikliği ile) Büsbütün; iyice. Var. **embeten.**

"Botka aşamak, semĭz betlerĭn emmeten kızartmak üşĭn köy köy dolaşacakların tasawır etmege başladılar." - (Necip H. Fazıl – Kırım).

Rom. adv. De-a binelea.

EMNİYET is. (Ar. emniyyet). Emniyet.

1. Güvenlik.
2. Güven, itimat, inanma.
3. Emniyet işleri teşkilâtı.
4. Emniyet işlerinin yürütüldüğü yer.
5. Bir araçta güven sağlayıcı parça.

- **Emniyet etmek** – a) Güvenmek. b) Emanet etmek. **"Padışa marebege kete, ulı man kızın köynıñ ocasına emniyet ete." -** (Ekrem ve Hilmiye Mehmet Ali – Tepegöz).

Rom. s. 1. Siguranţă, securitate. 2. Încredere. 3. Organe de securitate. 4. Sediul organelor de securitate. 5. Dispozitiv de siguranţă.

EMNİYETLĬ s. Emniyetli; inanılır, güvenilir.

"Anĭ, emniyetlĭ bĭr kĭşĭ tawıp, kızını babasına cĭbere." - (Tepegöz).

Rom. adj. 1. De încredere. 2. Cu siguranţă.

EMNİYETSĬZ s. Emniyetsiz.

Rom. adj. Lipsit de siguranţă.

EMRENDĬRMEK f. İmrendirmek.

Rom. v. factitiv. 1. A face să jinduiască. 2. A face să invidieze.

EMRENĬLMEK f. İmrenilmek.

"Bakır sĭnĭlerde tĭzĭlĭp üstülerĭne podra şeker sebĭlgen, emrenĭlecek kadar katlamalarını şĭmdĭ tĭşĭmĭzde köremĭz desek yerĭnde." – (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. v. 1. A se jindui. 2. A se invidia, a fi invidiat.

EMRENMEK f. İmrenmek.

1. Beğenilen bir şeyi alma, edinme veya bir yemeği yeme isteğini duymak.

"Halkım cırın koklay koklay, / Cır yazmaga başlayman. / ... Kaytĭp erek turır kĭşĭ / Emrenĭp halk malına ?" - (Enver Mahmut - Halkım Menĭm Bĭr Şairdĭr).

2. mec. Gıpta etmek; beğenilen bir kişinin yerinde olmayı istemek.

Rom. v. 1. A pofti, a jindui. 2. fig. A invidia, a dori să fie în locul cuiva.

EMRETMEK f. Emretmek; emir vermek.

"Dinĭmĭz bek yüksek bĭr din. Bĭzge dünyada rahat yaşamaknıñ, ahırette de cennetnĭ kazanmaknıñ colların köstere, okumaknı emrete." - (Mehmet H. Vani Yurtsever – Kartman Caş Arasında).

Rom. v. A porunci; a ordona.

EMSAL is. (Ar. emsal). Emsal.

1. Benzerler.

"Neday, köp tĭliycekke uşaylar mı? / Alimseyit : E, o yagın ne bĭleyĭm. Lâkin, áná, bĭr emsalĭ karar bolır ya." – (Necip H. Fazıl – Cawşılık).

2. Yaşıt, akran, denk.
3. Örnek.

Rom. s. 1. Seamăn, semeni. 2. Covârstnic; egal, pereche. 3. Exemplu, pildă.

EMSALSĬZ s. Emsalsiz; eşsiz, benzersiz.

Rom. adj. Fără seamăn, fără ereche.

EMSİLE is. (Ar. emsile). Gram. Emsile; Arap dili gramerinin fiil çekimini öğreten bölümün adı olup, eskiden Mecidiye Medresesinde okutulan derslerden biri idi. (Müstecib H. Fazıl Ülküsal – Dobruca ve Türkler).

Rom. s. Gram. Capitol al gramaticii limbii arabe care studiază conjugarea verbelor; o materie de studiu la vechiul Seminar musulman din Megidia.

EMŞEK is. Anat. Emcek, meme.

"Masaga iyïlgende parmak tiymegen tegïz, süt biyaz renkte emşeklerïn üst betï Ömïrbek'nïñ közlerïne ïlïştï." - (Altay Kerim – Kâniye).

- **Balaga emşek bermek** – Çocuğa meme vermek.
- **Cılamagan balaga emşek berïlmez. –** Atas. Ağlamayan çocuğa meme verilmez.

Rom. s. Anat. Mamelă; ţâţă, sân, piept.

EMŞEKDEŞ is. 1. Anadaş kardeşlerin birbirlerine göre adları.

2. Süt kardeş; aynı kadından süt emmiş çocukların birbirlerine göre adları.

Rom. s. 1. Fraţi de la aceeaşi mamă. 2. Fraţi de lapte.

EMŞERĬ is. (Fars. hem-şehri –"aynı şehirden) 1. Hemşehri.

2. Arkadaş.

Rom. s. 1. Consătean, concetăţean. 2. Prieten, amic.

EMŞEŞEK is. → **Eşkïemşek**.

EMŞİRE is. (Fars. hem-şire) 1. Kızkardeş.

2. Hasta bakıcı kadın.

Rom. s. 1. Soră; surioară. 2. Med. Soră, asistentă.

EMZĬRMEK f. Emzirmek; yavrunun memeden süt emmesini sağlamak. Var. **emïzmek, emïzdïrmek.**

- **Fazla laf bızaw emzïrïr.** – Atas. Fazla laf buzağı emzirir.

Rom. v. A alăpta; a da să sugă.

EN[1] is. En, genişlik. **boy** karşıtı.

"Lek lek legelek, / Ketïr maga bïr kölek. / Etegïmnïñ enï yok, / Kölegïmnïñ ceñï yok." - (Boztorgay).

"Keten kölmek, enï tar, / Menï kıyıp kettïñ yar. / Sen menï kıymaz edïñ, / Saga üyretken bar." - (Boztorgay).

- **Enïnde sonında** ("önïnde sonında"dan bozma) – a) Ne zaman olsa. b) Sonunda.
- **Enï boyı –** Ölçüleri**;** uzunluğu ve genişliği.
- **Enïne boyına** – Bütün yönleriyle.

Türk Lehç. : Kırım., Nog. **- en;** Moğ. **- eng, eñ;**

Rom. s. Lăţime, lărgime.

EN[2] is. Hayvanlara, kuşlara sahipleri tarafından konulan işaret.

- **Ensïz malga iye köp bolur**. – Atas. İşaretsiz mala sahip çıkan çok olur. (Karaçay Malkar).

Türk Lehç. : Kırım., Nog., Karaçay Malkar. **- en;**

Rom. s. Marcă, semn.

EN[3] s. Yeni.

"Nice yolcu, nice mal / Açık ayaz, tumanda / Kettï yardan aşagı. ... / Mına şu yar çetïnde / Kuruñız bïr en duwar. / ... At ayagı taymasın, / Arabalar, macarlar / Izdan çıkıp awmasın" - (Eşref Şemizade - Togan Kaya / Emel D.).

- **En-dünya** – Yenidünya karpuz cinsi adının Dobruca'daki söylenişi.

Rom. adj. Nou.

EN[4] zf. En; sıfatların en üstün derecesini gösteren söz. Var. **eñ, em.**

"Armut dalda sallanır, / Küzge yakın ballanır. / Yar üstüne yar tutkan / En sonında aldanır." - (Boztorgay).

"Şıbırşıp ta şıktı cüyrükler, / Eñ aldında Camawlı. / Camawlı'dan fayda yok, / Alayak torı tamalı." - (Boztorgay).

"Bu mekteptïr curtımızınñ bïr tek ana ocagı, / Kız balaga dogrı açık en şefkatlï kucagı." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

- **En arüwï** – En iyisi; en uygunu.
- **En aşaa** – En aşağı; en az.
- **En azından** – Hiç olmazsa.
- **En bolmaydım** – Hiç olmazsa, hiç değilse. **"Abïrlïde altı arık. / En bolmaydım cartı arık. / Cartı arık ta bolmasa, / Kes te könïn et şarık." -** (Boztorgay).

Türk Lehç. : Kırım., Nog. **- eñ;** Moğ. **- en;**

Rom. adv. Cel mai.

ENBİYA is. (Ar. nebi çoğulu) Nebiler, peygamberler. **Kısas-ı enbiye –** Peygamberler hakkında hikâyeler.

Rom. s. pl. Profeţii.

ENCAM is. (Fars. encam). Son, işin sonu.

"Encamı, bo toy bïzge balaban bïr cara aştı." - (Necip H. Fazıl – Caş Fidanlar).

"Encamı, kartımız dep / Menden sorsañız eger, / Sitmerler'ge kız bermek / Bek yerïnde, bek deger." - (İsmail Ziyaeddin – Toy).

Rom. s. Rezultat, urmare; consecinţă.

ENÇİKLOPEDİK s. (Fr.>Rom.Türk.). Ansiklopedik; geniş, kapsamlı.

Rom. adj. Enciclopedic.

ENÇİKLOPEDİYE is. (Fr.>Rom.Türk.). Ansiklopedi.

Rom. s. Enciclopedie.

ENDAM is. (Fars. endam).Vücut, beden, boy.

Rom. s. Corp; statură, talie.

ENDAMLI s. Endamlı; boyu postu yerinde.

Rom. adj. Cu talie frumoasă.

ENDEK is. (Ar. handek). Hendek; kazılmış uzun çukur.

"Nasrettin Hoca, işte şïmdï zamanı dep ögïzñïñ müyïzlerïn arasına sekïrïp mïne ama, ögïz de ögïzlıgïn ete : bïr sallay, Rahmetlïnï tap col boyında endekke şaptıra." - (Nevzat ve Nermin Yusuf - Nasrettin Hoca).

- **Cayilge meram anlatmak, tüyege endek atlatmaktan kıyındır.** – Atas. Cahil kimseye meram anlatmak deveye hendek atlatmaktan zordur.

Rom. s. Şanţ; groapă.

ENDEK KARA KUYU (**Endek Qara Quyu**) öz. is. (eski adı Hendek Karaköy'den) Orta Dobruca'da, Mecidiye kasabasının güney doğusundaki Valea Dacilor köyünün Tatarca adı.

Rom. s. propr. Denumirea tătărească a satului Valea Dacilor (Dobrogea).

ENDESE is. (Ar. hendese). esk. Geometri. Eşanl. **Ceometriye.**

"Esap, Tarih, Endese, Cografya ögrendĭk." - (Çelebi Cihan – Karılgaçlar Duası).

Rom. s. Geometrie.

ENDĬ zf. Şimdi.

1. Şu anda, içinde bulunulan zamanda.

"Aná, endĭ balam sokta boldı dep cürgende, rahmetlĭ Tölev akay dünyadan köçtü." - (Mehmet Niyazi – Sawlıkman Kal).

"Şıñdır menĭm sermiyam, zewktır kaznam, / Sırıñnı bĭlmiy köp cürdĭm, endĭ öttĭ baznam." - (Boztorgay).

2. O zaman, o vakit.

"Eskĭden, bĭzĭm balalıgımızda, küreşĭp cüretaan akaylar neday bolataan edĭler endĭ ?" - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

3. Az önce, biraz önce, demin.

4. Az sonra, yakında.

5. Artık, bundan böyle.

"Endĭden soñ bĭr oñgan kün karaymız." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

"Ertenmen kettĭ. Endĭ kelĭr vaktı da bolayatır." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

- **Adı şıktı otızga, tüşmez endĭ dokızga.** – Deyim. Adı çıktı otuza, inmez artik dokuza.
- **Aştı endĭ maymun közĭn.** – Deyim. Açtı artık maymun gözünü.
- **Soldı gül, uştu bülbül, / Endĭ ĭster cıla**, **ĭster kül**. – Deyim. Soldu gül, uçtü bülbül, / Artık ister ağla, ister gül.

Rom. adv. 1. Acum, în prezent. 2. Atunci. 3. Acum, peste un moment. 4. Adineauri. 5. De acum încolo.

ENDĬGĬ s. 1. Bundan sonraki, daha sonraki. **Endĭgĭ sene.**

2. zf. Artık, bundan böyle.

"Canıklı kün cazma ĭştĭm, ekşĭgen ayran. / Endĭgĭ menĭm cürüşĭm kün künden viran." - (Boztorgay).

"Endĭgĭ harmanlar bĭttĭ, egĭnler satıldı degendiy." - (Necip H. Fazıl -Cawşılık).

3. Şimdi.

- **Adı şıktı tokuzga, tüşmez endĭgĭ sekĭzge. –** Deyiş. Adı çoktı dokuza, düşmez artık sekize.

Rom. 1. adj. Viitor, următor. 2. adv. De acum încolo. 3. adv. Acum.

ENDĬRĬLMEK f. İndirilmek.

Rom. v. pasiv de la **endĭrmek.**

ENDĬRMEK f. İndirmek.

1. Yüksekten veya yukarıdan aşağıya inmesini sağlamak.

2. Bir taşıttan veya bir hayvanın sırtından aşağıya almak.

3. Geri vermek.

"Eseyĭp ketken caş teníñnĭ endĭrĭrmen men saga, dep Kutlıkaya'ga calbarıp balanı ĭstiy." - (Nedret ve Enver Mahmut – Bozcĭgĭt).

4. mec. Sızdırmak, akıtmak.

"Alay degen awzıñdan bal endĭrmek, / Anca menĭm muradım şay dedĭrmek." - (Boztorgay).

Rom. v. 1. A coborî. 2. A da jos, a descărca. 3. A aduce, a reda. 4. fig. A face să se scurgă.

ENDİŞE is. (Fars. endişe). Endişe; tasa, kaygı, korku.

Rom. s. Nelinişte, grijă, teamă.

ENDİŞELENDĬRMEK f. Endişelendirmek.

Rom. v. A îngrijora.

ENDİŞELENMEK f. Endişelenmek; tasalanmak, kaygılanmak.

"Seytcan'nı lisede okutmaga karar bergen ve kararın bergen soñ köp tüşüngen, takat yetĭştĭralmam dep epice endişelengen edĭ." - (Mehmet Vani Yurtsever – Uyuşmagan Ekĭ Arkadaş).

Rom. v. A se nelinişti, a se îngrijora; a se alarma.

ENDİŞELĬ s. Endişeli.

Rom. adj. Îngrijorat.

ENDİŞESĬZ s. Endişesiz.

Rom. adj. Fără griji, lipsit de griji; liniştit, calm.

ENDÜNYA is. Bot. Yeni-dünya; açık yeşil kabuklu karpuz cinsi.

Rom. s. Bot. Soi de pepene verde cu coaja de un verde deschis, cu vinişoare negre.

ENEGE is. Pervaz.

1. Kapı ve pencerelerle duvar arasındaki boşlukların üstünü kapatan dar tahtalar.

2. Pencere kasasının daha geniş ve kalın tahtadan yapılan alt kenarı.

Rom. s. 1. Pervazul care acoperă rostul ferestrelor şi al uşilor. 2. Partea de jos a tocului ferestrei.

ENELMEK f. İşaretlenmek.

"Şĭpşeler bĭrkaş künlĭk bolgan sonra enelĭrler. ... Oñ ve sol ayagındakı bazı tırnakları uşundan kesĭle ve bonday etĭp tawıklarga, korazlarga nışan salına, bo man haywanlarıñ sahiplerĭ bellĭ etĭle." - (Nevzat Yusuf Sarıgöl - Adetlerĭmĭz Karad. 78).

Rom. v. pas. A se marca, a fi marcat.

ENEMEK f. Hayvanlara, kuşlara bir kesik, çizik veya dağlama yaparak işaret koymak.

Türk Lehç. : Nog., Karaçay Malkar. **- en; enev, enemek -** "işaret; işaretlemek".

Rom. v. A marca un animal, a-i aplica un semn.

ENERCİYE is. (Fr.>Rom.Türk.) Enerji. Var. **enerji.**

Rom. s. Energie.

ENERJİ is. → **Enerciye**.

"Ferat akay köy pĭrmaryesĭne barıp elektrik enerjisĭ karıclama üşün ızın kâátı aldı." - (Altay Kerim – Kâniye).

ENGEL is. Engel.

Rom. s. Piedică, obstacol.

ENGEZ öz. is. Orta Dobruca'daki General Scărişoreanu köyünün Türkçe-Tatarca adı.

Rom. s. propr. Numele turco-tătăresc al satului General Scărişoreanu din judeţul Constanţa.

ENGİNAR is. (Yun.>Rom., Türk.). Bot. Enginar, yenen bir bitki. (Lat. Cynara scolymus).

Rom. s. Bot. Anghinare.

ENĬ KINI (**enĭ qını**) zf. Eni konu; iyice, epeyce.

"Hem enĭ kını kaltıray ya anaw bala, ca'm Kimya." - (Mehmet Vani Yurtsever - Ödelek).

Rom. adv. De-a binelea; în bună măsură.

ENĬŞ is. İniş.

1. İnmek işi veya biçimi.

2. Yukarıdan aşağıya alçalan yer veya yol.

"Bayırdan endĭm enĭş. / Mendĭlĭm tolı cemĭş. / Yareme de cĭberdĭm, / O da üyde yok emĭş." - (Boztorgay).

3. mec. Gerileyiş, alçalış.

Rom. s. 1. Acţiunea de a coborî; coborâre. 2. Pantă, povârniş. 3. fig. Descreştere; regres.

ENĬŞTE is. (Fars. engişte). Enişte; bir kimsenin kız kardeşinin veya kadın hısımlarından birinin kocası.

"Akkı kapını aşıp, / gerdekke kĭrmez burun / Enĭştelerden bĭrsĭ / Cerge serĭlmek üşün / bĭr namazlık ketĭrdĭ." - (İsmail Ziyaeddin - Toy).

Rom. s. Cumnat (soţ de surori sau de mătuşi).

ENKĬYME, **-ÜW** is. Eğilme.

Rom. s. Aplecare, înclinare.

ENKĬYMEK f. Eğilmek.

"Men aşaga enkĭysem, / Sen yokarga karap kal." - (M. Eminesku - Tañ Yıldızı / terc. Güner Akmolla / Karad. gazet. 16 / 1992).

- **Enkĭyĭp kĭrgen üyĭñ, catıp aşamaga ötmegĭñ bolsın.** – Deyim. Eğilip girer evin olsun, yatıp yemeye ekmeğin olsun.

Rom. v. A se apleca; a se înclina.

ENKĬYTMEK f. Eğiltmek.

Rom. v.factitiv. A apleca; a înclina.

ENLEM is. Coğr. Enlem.

Rom. s. Geogr. Latitudine.

ENLĬ s. Enli; eni büyük olan, geniş.

Rom. adj. Lat; larg.

ENME, -ÜW is. İnme; iniş.

Rom. s. Coborâre.

ENMEK f. İnmek.

1. Yukarıdan aşağıya doğru gelmek.

"Endĭm dere başına, / Yazı yazdım taşına. / Katĭp 'süyemen' diyĭm / Mektep arkadaşıma?" - (Boztorgay).

"Dünya degen merdĭwen, enmek mĭnmek. / Bĭr ömĭrde köp şiy bar, oga da könmek." - (Boztorgay)

2. Bir taşıt veya bir hayvanın üstünden yere basmak.

3. Dağ bayır gibi yüksek bir yerden gelmek.

4. Konaklamak, yemek yemek veya içki içmek için bir yere gelmek.

"Endĭm karşıda hanga, / Derman karadım canga. / Dedĭler ke derman yok / Eşĭnden ayrılganga." - (Boztorgay).

Türk Lehç. : Kırım. **- enmek;**

Rom. v. 1.-2. A coborî; a se da jos. 3. A veni de la un loc aflat la înălţime (de la munte, de la deal). 4. A poposi.

ENSE is. Ense; boynun arkası. Var. **eñse.**

"Beklemedĭgĭ bĭr sırada, añsızın, bĭr kĭşĭ Hoca'nıñ ensesĭne adamakıllı ekĭ şamar yapıştıra." - (Nevzat ve Nermin Yusuf - Nasrettin Hoca).

- **Ensesĭ kalın** – Güçlü**;** istediğini yapabilen.
- **Ensesĭnde boza pĭşĭrmek.** – Birini çok üzmek; çok çalıştırmak.
- **Er enseden, kız mañnaydan bellĭ bolır.** – Atas. Er ensesinden, kız alnından belli olur.
- **Tuwgannıñ en yamanı enseñde tursun.** – Atas. Akrabanın en kötüsü ensende (yanı başında) bulunsun.

Rom. s. Ceafă.

ENSELEMEK f. Enselemek; yakalamak, tutmak.

Rom. v. A înhăţa; a prinde.

ENSELENMEK f. Enselenmek; yakalanmak, ele geçirilmek.

Rom. v. A fi înhăţat, a fi prins.

ENSELETMEK f. Enseletmek; yakalatmak

Rom. v.factitiv. A pune să înhaţe.

ENSELĬ s. Enseli.

1. Ensesi kalın olan.

2. mec. Varlıklı, nüfuzlu; istediğini yaptırabilen.

Rom. adj. 1. Cu ceafa groasă; gras. 2. fig. Bogat; influent.

ENSĬZ s. Ensiz, eni küçük olan, dar.

Rom. adj. Îngust, cu lăţime mică.

ENTÁRĬ is. (Ar. anteri). Kadınların tek parçalı, uzun etekli, üst giyeceği. Var. **anter.**

"Entárĭm bar karadan, / Yakıştırsın Yaradan. / Dost üstüne dost bolmaz, / Men şıgayım aradan." - (Boztorgay).

Rom. s. Rochie.

ENTÁRĬLĬK is. Entarilik.

Rom. s. şi adj. Material de rochie.

ENTÁRLĬ s. Entarili.

Rom. adj. Cu rochie; în rochie.

ENTELEKTÜEL is. ve s. (Fr.>Rom.Türk.). Entelektüel, aydın, öğrenim görmüş, bilim, teknik, sanat ve kültür alanlarında çalışan kimse.

"Bo eskĭ münevver ocalarnı, bĭz şimdĭgĭ 60 – 70 yaşlarında entelektüeller sınırsız saygıman añmamız kerek." - (Ablay Memet Necati – Ömer Nayde Abla.)

Rom. s. şi adj. Intelectual.

ENTERİTA is. (Fr.>Rom.Türk.). Tıp Anterit; ince bağırsak iltihabı.

Rom. s. Med. Enterită.

ENTĬKMEK f. Bıkmak, isteksizleşmek.

"Arkadaşlarınıñ coldan entĭgĭp yorılganların körgen Edege : Arkadaşlar, ... şo yerde bĭr kırk kün kalayık, diy." - (Nedret ve Enver Mahmut – Bozcĭgĭt).

Rom. v. A se plictisi.

ENÜZ zf. (Fars. henuz). Henüz.

1. (Olumlu cümlelerde) Az önce, az evvel, yeni.

2. (Olumsuz cümlelerde) Daha, hâlâ.

Rom. adv. 1. (În propoziții afirmative) Abia, mai adineauri. 2. (În propoziții negative) Încă; deocamdată.

EÑ zf. → **En[2];** sıfatların en üstün derecesini gösteren kelime.

"Şıbırşıp ta şıktı cüyrükler, / Eñ aldında Camawlı." - (Boztorgay).

"Eñ köp hastalık, ölïm bïzde. Eñ osal yaşaw bïzde. Eñ az saygı ve itibar körgen gene bïzmïz. Bolarnıñ sebepleri ne ?" - (Müstecib Ülküsal - Bayram Şenlïgï).

EÑĬŞTE is. → **Enïşte**.

EÑKASTAN zf. Mahsus. Var. **inkastan**.

1. Bile bile, kasten, kasıtlı olarak.

2. Şaka olarak, şaka olsun diye.

Rom. adv. 1. Dinadins. 2. În glumă.

EÑKĬYMEK f. → **Enkïymek**.

EÑKĬYTMEK f. → **Enkïytmek**.

EÑSE is. → **Ense**.

- **Er eñseden, kız mañnaydan bellï bolır.** – Atas. Er enseden, kız alnından anlaşılır.

EP[1] is. Var. **eb**.

1. Kolaylık, kolay yol, elverişli yol, çare, yöntem.

"Can acırsız, baş sawsız hem, cok karatkan. / Tañrı ebïn taptırgaydı, kaldık cañgız." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

"Karaybel'nïñ kapıları şıltırdawuk, / Şo kelïnnï tutar edïm ebïn tawup." - (Boztorgay).

2. Elverişli durum, uygun durum.

3. Yetenek, beceri.

- **Ebïn tapmak** – Kolayını bulmak, çaresini bulmak.
- **Epke kelmek** – Elverişli duruma gelmek.
- **Ebïn tapkan et aşar.** – Atas. Yolunu bulan et yer.
- **Epte oñmagan, eş oñmaz.** – Atas. Uygun durumda başaramayan hiç başaramaz.
- **Otırgannıñ ebï yok, carlılıkka sebï yok.** – Atas. Çalışmayanın becerisi olmaz, yoksulluğa bir çaresi olmaz.

Rom. s. 1. Cale, mijloc, metodă, procedeu. 2. Situație favorabilă. 3. Pricepere, îndemânare, abilitate.

EP[2] zf. Hep. Var. **hep.**

1. Yine, bu defa da, her defasında, hâlâ.

"Kriza da bolsa, ep gene bayram ya. Herkesïñ kïsesïnde beş on parası tabılır." - (Müstecib Ülküsal - Bayram Şenlïgï).

2. Daima, sürekli olarak.

"Aylanayım kaşıñdan em közïñden. / Senï maga süydürgen ep özïnden." - (Boztorgay).

"Baylaganım sarı şal, kïygenïm al. / Ep te baylı cüregïm, begenseñ al." - (Boztorgay).

"O tügül mï bïznïñ için közyaşların sïlmegen, / Hep cılagan, hep acıngan, alay ömrïn sarfetken, / Tatarlıknı yükseltecek gayretlermen tüketken ?" - (Mehmet Niyazi – Sagış).

3. z. **(Epïmïz, epïñïz, epsï)** şeklinde bir topluluğun bütününü anlatır.

"Oynatmañız kızlar kaşıñızını / Men bïlemen epïñïzniñ yaşıñızını." - (Boztorgay).

- **Aywaz kasap ep bïr esap. –** Deyim. Ayvaz kasap hep bir hesap. (Her defasında aynı durum, anlamında).

Rom. adv. şi pron. 1. adv. Tot, iarăși, încă. 2. Mereu; tot timpul. 3. pron.Toți, toate.

EPENDĬ is. → **Efendï**.

"Üylen awdı, kün sawdı ekïndïge, alay, / Babañ senï berecek ependïge, alay." - (Boztorgay).

EPENDĬLĬK is. → **Efendïlïk**.

EPEY zf. Epey, az denmeyecek kadar, oldukça, hayli.

"Bawbek epey tüşünüp turar. Alïmseyit oga köstermeden awuzın cayıp teran küler." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

Rom. adv. Cât se poate de ..., extrem de ..., în bună măsură.

EPEYCE zf. → **Epey**.

EPĬSĬ z. → **Epsï**.

"Yaz günlerï nar tatlı, / Kış günlerï kar tatlı. / Kar da, nar da şay tursun. / Epïsïnden yar tatlı." - (Boztorgay).

EPİCE zf. → **Epey.** Epeyce, oldukça, bir hayli.

"Eger sen Temïrcan'nı kıdıra bolsan, onı körgenşï epice yorılmañ kerek." - (Boztorgay).

EPİGRAMA is. (Fr.>Rom., Türk.) Epigram; her konu üzerine olmakla beraber, genellikle hicivli türde yazılmış kısa şiir.

Rom. s. Epigramă.

EPİK s. (Fr.>Rom.). Türk. Epik, destansı, destanla ilgili, destan şeklinde.

Rom. adj. Epic.

EPİYCE zf. → **Epey**.

"Hoca'nıñ yaşı epiyce ilerlegen, endï ömïrïm sonı keliyatır dep tüşïne ve eşïne dostına vesiyet ete." - (Nevzat ve Nermin Yusuf - Nasrettin Hoca).

EPKĬN is. 1. Enerji.

2. Güç, kuvvet, şiddet, hız.

"(Deñiz) Artka artka tartılıp / Bïr epkïnmen oktala. / Baş etalmay soñunda / Parçalanıp toktala." - (Şevki Bektöre – Kırım Cagaları).

3. mec. Manevi güç, kararlılık, sebat.

Türk Lehç. : Kırım., Nog., Kırg. **- epkin;**

Rom. s. 1. Energie. 2. Putere, forță, tărie, vlagă. 3. fig. Fermitate, hotărâre.

EPKĬNLEMEK f. Kuvvetle, hızla hareket etmek. **Epkïnlep keldï –** Hızla geldi.

Rom. f. A acționa în mod energic; a forța.

EPKĬNLENMEK f. Kuvvetlenmek, hızlanmak.

Rom. v. A se întări, a se fortifica, a se intensifica.

EPKĬNLETMEK f. Kuvvetlendirmek, hızlandırmak.

Rom. v. A întări, a fortifica, a intensifica.

EPKĬNLĬ s. 1.Enerjik, kuvvetli, hızlı.

2. mec. Kararlı, azimli, sebatlı.

Rom. adj. 1. Energic, tare, iute. 2. fig. Hotărât, ferm, decis.

EPKĬNSĬZ s. 1. Güçsüz, zayıf, yavaş.

2. mec. Kararsız, sebatsız.

Rom. adj. 1. Lipsit de energie, de vlagă. 2. fig. Kararsız, sebatsız.

EPLATİN is. ve s. (Ar. eflatun). Eflâtun.

1. is. Açık mor renk.

2. s. Açık mor renkte olan.

Rom. s. 1. Culoare mov, violet deschisă. 2. adj. De culoare mov.

EPLEMEK f. Kolaylamak; bir işin güç tarafını bitirip sonuna yaklaşmak.

Rom. v. A înlesni, a facilita.

EPLĬ s. 1. Elverişli, uygun, kolaylı.

2. Becerikli, eli yatkın, hünerli, kolayını bilen. Eşanl. **kolaylı.**

- **Eplĭ kĭşĭ etmeklĭ bolır." -** Atas. Hünerli kişi işe düşkün olur.

Rom. adj. 1. Lesnicios, comod; uşor de folosit, de făcut. 2. Îndemânatic, iscusit, priceput.

EPLĬLĬK is. 1. Elverişlilik, kolaylılık.

2. Beceriklilik.

Rom. s. 1. Uşurință, facilitate. 2. Stare de îndemânare, de pricepere.

EPOLET is. (Fr.>Rom.Türk). Apolet.

Rom. s. Epolet.

EPSĬ z. Hepsi; tamamı, cümlesi. Var. **epĭsĭ.**

"Karanfil koptı sapsız, / Koncası bar esapsız. / Saga yüz mektüp yazdım, / Epsĭ kaldı cewapsız." - (Boztorgay).

"En sonında Yaşar epsĭn cĭgĭp koşkarnı em bayraknı algan." - (Boztorgay).

Rom. pron. 1. Tot, totul; 2. Toți, toate.

EPSĬZ s. 1. Elverişsiz, kolaysız.

2. Beceriksiz, salak.

- **Gönülsĭzden epsĭz tuwar. -** Atas. Gönülsüzden beceriksiz doğar.

Rom. adj. 1. Dificil, incomod, anevoios. 2. Neîndemânatic, nepriceput.

EPSĬZLĬK is. 1. Elverişsizlik, kolaysızlık.

2. Beceriksizlik, salaklık.

Rom. s. 1. Stare de incomoditate; situație incomodă. 2. Stare de neîndemânare; neîndemânare, nepricepere.

ER[1] is. ve s. 1. Erkek, erkek kişi.

"Er bala kırda erke at, telbewĭ telden. / Kıskayaklı kız bala kısmetĭ elden." - (Boztorgay).

"Sen bo üynĭñ bĭrden bĭr erĭsĭñ." - (Necip H. Fazıl - Kırım).

2. Kahraman, yiğit.

"Er ölmiy erenler ölmez. - Atas.

3. Asker, nefer.

"Sogış bolsa dawullar / Çalgan. Köyler, awullar / Tolgan erge cĭgĭtke." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

4. İşini iyi bilen, usta. **Ĭşĭn erĭ.**

5. Koca, eş.

"Tanıysıñ mı ? Onıñ erge bergendiy cetkenşek kızı bardır taa ya. " - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

- **Er bala –** Erkek çocuk.
- **Ermen apakay arasına esĭ ketken karışır. -** Deyim. Karı koca arasına aklını yitiren karışır.
- **Erniñ caşı ekĭ otız. -** Deyim. Erkeğin yaşı iki otuz.
- **Kolıñ kamırıman er ĭşĭne karışmak -** Deyim. Elinin hamuruyla erkek işine karışma.
- **Cerĭ baynıñ erĭ bay. –** Atas. Toprağı zenginin (zengin ülkenin) insanı zengin.
- **Duwarnı nem, ernĭ gam cıgar.** – Atas. Duvarı nem, eri gam yıkar.
- **Er bala baw alması, kız bala taw alması –** Atas. Erkek çocuk bağ elması, kız çocuk dağ elması.
- **Er başı man at başına neler kelmez. -** Atas. Yiğidin ve atın başına neler gelmez.
- **Er bolgan ötmegĭn taştan şıgarır. -** Atas. Erkek olan ekmeğini taştan çıkarır.
- **Er eñseden, kız mañlaydan bellĭ bolır. –** Atas. Er ensesinden, kız alnından kendini belli eder.
- **Erniñ kadĭrĭn el bĭlĭr. -** Atas. Yiğidin değerini el (halk) bilir.
- **Erĭn kızganmagan ırgaşı bolmaz. –** Atas. Erkeğini kıskanmayan dişi olmaz.
- **Erĭnşeknĭ er almaz. –** Atas. Üşengeç kızı er almaz.
- **Et sasıgın tuz cuwar, er sasıgın mal cuwar. -** Et kokusunu tuz giderir, erkeğin fena kokusunu mal giderir.

Türk Lehç. : Kırım., Nog. - **er;** Moğ. - **ere / er;**

Rom. s. şi adj. 1. Bărbat; de sex masculin. 2. Viteaz. 3. Soldat. 4. adj şi s. Meşter, competent. 5. Soț, bărbat.

ER[2] s. (Fars. her). Her. Var. **her.**

1."Birer birer olarak (bir şeyin) ...-in hepsi, bütünü" anlamı ile isimleri tamlar. **Er gün -** Her gün. **Er kabaat -** Bütün kabahat.

"Ormanda kozı kördĭm, / Tügün kırmızı kördĭm. / Er sokakka şıkkanda, / Süygen kızımnı kördĭm." - (Boztorgay).

"Her tüste, her örnekte açsın diymen, çeçekler." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

2. Herhangi bir.

"Er pazarda satılır sidane, mercem. / Soramak ayıp tuwul, yaşıñ kaş kencem?" - (Boztorgay).

- **Er bĭr –** Ayrı ayrı hepsi.
- **Er gün -** Her gün, daima.
- **Er kĭm –** Kim olursa.
- **Er vakıt –** Her vakit, her zaman.
- **Aşık er zaman alşı turmaz. –** Atas. Aşık her zaman bey (kazandıran yüzü ile) durmaz.
- **Az yaşa köp yaşa, kelĭr ölĭm er başka.**. – Atas. Az yaşa, çok yaşa, gelir ölüm her başa.

• **Er bawırnıñ astında arslan yatagı bar.** - Atas. Her bağrın altında arslan yatağı vardır.

• **Er îşniñ başı sawlıktır.** - Atas. Her işin başı sağlıktır.

• **Er koraz öz şöplïgïnde öter.** - Atas. Her horoz kendi çöplüğünde öter.

• **Er körgen sakallını babañ zan etme.** - Atas. Her gördüğün sakallıyı baban zannetme.

• **Er şiyniñ cañısı, dostnıñ eskïsï kıymetlïdïr.** - Atas. Her şeyin yenisi, dostun eskisi kıymetlidir.

• **Er taş yerïnde awurdır.** - Atas. Her taş yerinde ağırdır.

Rom. pron. şi adj. 1. Fiecare, orice. 2. Orice, oricare.

ERBAP is. (Ar. erbab). Erbap; usta.

"Sade kara kuwetmen kalmay, ekïsïnïn de türlï usulga erbap ekeniñ de körgen halk, onlarnı turmay alkışlay ve ekewïne de cesaret bere eken." - (Boztorgay).

Rom. s. Cunoscător, competent; meşter, specialist.

ERBAPLIK (**erbaplıq**) is. Ustalık.

"Kamır caymak ta erbaplık îster." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. Măiestrie, pricepere; specialitate.

ERDEM is. Erdem, fazilet, değerli özellik.

Moğ. - **erdem;**

Rom. s. Virtute, însuşire preţioasă.

ERDEMLĬ s. Erdemli, faziletli.

Rom. adj. Virtuos.

ERDĬRME, -ÜW is. Erdirme; ulaştırma, vardırma.

Rom. s. Atingere, ajungere.

ERDĬRMEK f. Erdirmek.

Rom. v.factitiv. A face să atingă, să ajungă (la un anumit stadiu, la o anumită stare).

ERECEP öz. is. Recep.

1. Recep ayı; ay takviminin yedinci ayı, üç ayların birincisi.

"Erecep aynıñ ayagı, şam aynıñ başı. / Armandan son tögïlïr közïñniñ yaşı." - (Boztorgay).

2. Kişi adı **Recep'in** bir söylenişi.

Rom. s. propr. 1. Luna a şaptea a calendarului lunar musulman. 2. Pronunţia dialectală a numelui de persoană **Recep** *(b.).*

ERECEP KUYU (**Erecep Quyusı**) öz. is. Dobruca'nın güney batısındaki Tudor Vladimirescu köyünün Tatarca adı. Var. **Recep Kuyusu.**

Rom. s. propr. Denumirea tătărească a satului Tudor Vladimirescu din sud-vestul Dobrogei.

EREK s. zf. ve is. Uzak, ırak.

1. zf. Çok ötelere, uzak. **Yakın** karşıtı.

"Üş aylanmay iş konmaz şoşamiy erek / Süyüşken köp dünyada, kawuşkan siyrek." - (Boztorgay).

2. Arada çok zaman bulunan.

3. Eli, gücü veya hükmü yetişmez.

4. İhtimali az.

5. Ayrı, birbiriyle ilgisi olmayan.

6. is. Uzak yer.

"Yapraklarman toz çañgır ereklerge / Kök kararır." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

"Karakuş mïngen terekke, / Kanatın caygan erekke. / Kara boran, aydık kız, / Kaygı salgan cürekke." - (Boztorgay).

7. s. Uzun.

"Ayagı erek, boynı erek / At berermen, mïnsene, diy." - (A. Soysal - Edige Batır / Emel M.).

Türk Lehç. : Kırım., Nog. - **erek;** Moğ. - **ereg -** kenar, kıyı, yan yer;

Rom. adv. şi s. 1. -5. Departe 6. Depărtare. 7.adj. Lung.

EREN is. Eren, evliya, kendini Tanrı yoluna adamış kimse.

"Molla tuwul kartbabam, erensïz soyım. / Kayda barsam yaraşır selwï boyım." - (Boztorgay).

"Ay kïdï tatar yaşları, okumaylar, / Erenlerge eş bolıp yol kuwmaylar." - (Çelebi Cihan - Ay Kïdï ...).

• **Er ölmiy erenler ölmez**. - Atas. Er ölmeden erenler ölmez.

Rom. s. Sfânt; credincios desăvârşit.

ERENDĬ is. (Fars. rende). Rende. Var. **rende.**

1. Tahta yüzeylerinin pürüzlerini düzeltme aleti.

2. Sebzeleri parçalamak için kullanılan mutfak aleti.

Rom. s. 1. Rindea. 2. Răzătoare.

ERENDĬLEMEK f. Rendelemek. Var. **rendelemek**.

"Fatma kızınıñ da ayagına papïş uyısın dep, ayakların erendïliy." - (Nedret ve Enver Mahmut - Ayuw Kulak Batır).

Rom. v. 1. A rindelui, a gelui. 2. A răzui.

ERENDĬLENMEK f. Rendelenmek.

Rom. v. 1. A fi rindeluit, a fi geluit. 2. A fi răzuit.

ERENDĬLETMEK f. Rendeletmek.

Rom. v. fact. A pune să rindeluiască, să răzuie.

ERGELE is. (Fars. hargele). Hergele.

1. At sürüsü.

"Otlaktakı ergelege bar. Onda bïr biyege raslarsın; onıñ yanında bïr tay bardır, onı aşarsın." - (Okuma Kitabı - III).

"Bïr akaydıñ köp sayıda aywanları, ergeleleri bar eken." - (Ekrem ve Hilmiye Mehmet Ali – Tepegöz).

2. mec. Terbiyesiz kimse.

Rom. s. 1. Herghelie, tabun, turmă de cai. 2. fig. (Învectivă) Canalie, lepădătură; animal.

ERGELECĬ is. Hergeleci; at çobanı.

"Onıñ penceresï karşısında bïr şayır bar eken. Onda da Kan'nıñ ergelecïsï tura eken." - (Saadet İshaki / Çağatay – Çora Batır).

Rom. s. Herghelegiu; păzitor de cai.

ERGELELĬK is. Hergelelik; terbiyesizlik.

Rom. s. Bădărănie; măgărie.

ERGĬZMEK f. → **Erdïrmek**.

ERGUWAN is. Bot. 1. Leylâk ağaççığı. (Lat. Syringa vulgaris).

"Kayaka karasañ yeşillĭk : erguwanlar yeşerĭp şeşek aşmaga başlaganlar, azbar işĭ yemyeşĭl." - (Altay Kerim – Kâniye).

2. Bu ağaççığın mor veya beyaz salkım halinde çiçekleri.

"Erguwan bolsañ koklamam, gül bolsañ takmam. / Boyıma boydaş kelmeseñ, aylanıp bakmam." - (Boztorgay).

Türk Lehç. : Kırım. – **erılğan;**

Rom. s. 1. Bot. Liliac, iorgovan. 2. Flori de liliac.

ERGUWANLIK is. Bot. Leylâk ağaççıkları öbeği.

Rom. s. Bot. Pâlc de lilieci

ERGÜN zf. Her gün, daima, sürekli.

"Üy aldında gül terek, / Nüşün tübün kazmaysın? / Ergün mektüp yaza edĭñ, / Endĭ nege yazmaysın?" - (Boztorgay).

• **Kuyruksız tawuk ergün pĭlĭş. –** Deyim. Kuyruksuz tavuk her gün piliç.

• **Ölĭsĭ bolgan bĭr kün cılar, delĭsĭ bolgan er kün cılar. –** Atas. Ölüsü olan bir gün ağlar, delisi olan her gün ağlar.

Rom. adv. Mereu, tot timpul.

ERĬF is. (Ar. harif). Herif.

1. Sevimsiz, güven vermeyen kimse.

"Hoca altınlarnı, eşeknĭ, kürknĭ, börknĭ ala da zengĭnniñ ayaklarına ata : Al, eşek erĭf, al, başka wakıt alemniñ fıkarelĭgĭmen oynama, dep kete." - (Nermin ve Nevzat Yusuf - Nasrettin Hoca).

2. Adam, kişi.

"Zeman kelĭp babası kazanın ayırıp bere ama, erĭfĭn bahtiyarlıgı kaşa kete." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. 1. Individ; tip; om; persoană antipatică. 2. Om, ins, persoană.

ERĬK is. Bot. Erik.

1. Erik ağacı. (Lat. Prunus domestica).

2. Bu ağacın meyvesi.

"Men körgende şĭpşe edĭñ, bolgansın perĭk,/ Ekĭ betĭñ nar alma, pĭşken erĭk." - (Boztorgay)**.**

• **Erĭk rakısı** – Erik rakısı. (*Rom. ţuică de prune*).

Rom. s. Bot. 1. Prun. 2. Prună, fructul prunului.

ERĬKLĬK is. Eriklik, erik bahçesi.

Rom. s. Livadă de pruni, prunărie.

ERĬKMEK f. Bıkmak, canı sıkılmak.

"Anĭ, bala tuwıl mı? Erĭp delikanlı. Aşaydı, ĭçedĭ, ciydĭ, erĭgedĭ. ... Bo cĭlĭk maga şobantayak oynamaga arüw eken, diydĭ." - (Ekrem ve Hilmiye Mehmet Ali – Tepegöz.).

• **Erĭkken it suvarar.** – Atas. Canı sıkılan köpek suvarır. (Cenan Bolat - Nogay Atasözleri / Karad. gazet. 11-12 / 1992).

Rom. v. A se plictisi.

ERĬKTĬRMEK f. Bıktırmak, can sıkmak.

Rom. v. A plictisi.

ERĬLMEK f. Varılmak, ulaşılmak; erişilmek.

"Piyonerlĭk ballar üşün balaban bĭr şereftĭr. / Ancak bo da, çalışmakman erĭlgen bĭr hedeftĭr." - (Heyet - Tatar Tĭlĭ II).

Rom. v. A se atinge (o ţintă, un ţel).

ERĬN is. Dudak.

"Kâniye balaga yakınlaşıp oñ kolın Ömĭrbek'ĭn kökregĭn sol betĭne cabıştıracakta, cĭgĭt aldıga enkĭyĭp erĭnlerĭn kızın awzına cabıştıracak boldı." - (Altay Kerim – Kâniye).

• **Erĭn bükmek –** Bir şeyi beğenmediğini, küçümsediğini belli etmek.

• **Erĭn sarkıtmak (sallandırmak) –** Somurtmak.

• **Erĭn tĭşlemek** – Bir durum karşısında şaşmak.

• **Salpı erĭn** – Sarkık dudaklı.

• **Bĭr kelĭnĭm bar / Kel, kel desem kelmiy. / Kelme, kelme desem kele. – Erĭn" -** Bulm. : Bir gelinim var, gel gel dersem gelmez, gelme gelme dersem gelir. - Cevabı : Dudaklar.

Rom. s. Buză.

ERĬNLĬ s. Dudaklı.

1. Dudağı herhangi bir şekilde olan.

2. Kalın dudaklı.

Rom. adj. 1. Cu buză. 2. Buzat.

ERĬNME, **-ÜW** is. Üşenme.

Rom. s. Faptul de a-i fi lene.

ERĬNMEK f. Üşenmek, haylazlık etmek, tembellik etmek.

• **Erĭnmegenniñ erĭnĭ aşlı. –** Atas. Üşenmeyenin ağzı aşlı.

• **Erĭnmiy cuwurgannıñ rızkı artık.** – Atas. Üşenmeden koşturanın rızkı artık.

• **Şakırılgan yerge erĭnme, şakırılmagan yerge körĭnme.** – Atas. Çağrıldığın yere üşenme, çağrılmadıgın yere görünme.

Rom. v. A-i fi lene.

ERĬNŞEK s. ve is. Üşengeç, haylaz, tembel.

"Anaw bayır artında, aw, / Cayrap ta cata náne şeşek, náne şeşek. / Başına üymeleşken, aw, / Kız, kelĭnşek, kız, kelĭnşek. / Şakırdılar da barmadım aw, / Men erĭnşek!" - (Boztorgay).

• **Bay kızı erĭnşek bolır. –** Atas. Zengin kızı tembel olur.

• **Erĭnşek ekĭ ĭşler, artından parmagın tĭşler. –** Atas. Tembel bir işi iki defa yapar, ardından da parmağını ısırır.

• **Erĭnşek oturĭp yuklar, catıp ĭşler. –** Atas. Tembel oturarak uyur, yatarak iş yapar.

• **Erĭnşekke kız, aylencĭge yüz berme.** – Atas. Tembele kız, ikiyüzlüye yüz verme.

• **Erĭnşeknĭ er almaz.** – Atas. Tembel kızı er almaz.

• **Erınşeknĭ tez elge bererler. –** Atas. Tembeli çabuk ele verirler.

• **Erĭnşekniñ yarını pĭtmez.** – Atas. Tembelin yarını bitmez.

• **Kısırda uwuz, erĭnşekte yüz bolmaz.** – Atas. Kısırda ağız (doğum sütü), tembelde yüz olmaz.

Rom. adj. Leneş.

ERĬNŞEKLĬK is. Üşengeçlik, tembellik.

Rom. s. Lenevie.

ERĬP is. → **Erĭf**.

"Anĭ, bala tuwıl mı ? Erĭp delĭkanlı. Aşaydı, içedĭ, ciydĭ, erĭgedĭ." - (Ekrem ve Hilmiye Mehmet Ali - Tepegöz).

ERĬŞ s. 1. Çabuk küsen, küseğen, alıngan.

"Bĭr kart Kerĭş otırgan tör köşege, / ... Aytkan sözĭ bek dogrı, özĭ erĭş. / Mĭna, dedĭm, bo eken tuzlı erĭş." - (Ali Osman Ayrantok - Ötken Aylar).

2. İnatçı.

"Kĭmer erĭş baladay / Urunganda uruna. / Katseñ bawı tabılmay, / Akıl cetmiy sırrına." - (Şevki Bektöre – Kırım Cagaları).

Rom. adj. 1. Supărăcios. 2. Încăpăţânat.

ERĬŞMEK[1] f. Küsmek, darılmak, kızmak.

"Kart caşlıkka erĭşken, caş kartlıknı bek horlay." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

"Alıñız şo yĭgĭrmĭ bin frank paranı da, salte erĭşmeñiz." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

- **Bitke erĭşĭp tonıñ cakma. -** Atas. Bite kızıp kürkünü yakma.

Rom. v. A se supăra, a se înfuria.

ERĬŞMEK[2] f. Erişmek; ermek. Var. **ĭrĭşmek.**

1. Bir yere varmak, ulaşmak.

2. mec. Bir amaca ulaşmak.

Rom. v. 1. A ajunge la ... 2. fig. A reuşi, a-şi atinge (scopul).

ERĬŞTE is. (Fars. rişte). Erişte, ev makarnası. Eşanl. **lakşa.**

Rom. s. Tăiţei.

ERĬŞTĬRME, -ÜW is. Küstürme, kızdırma.

Rom. s. Faptul de a supăra; întărâtare.

ERĬŞTĬRMEK f. Küstürmek, kızdırmak.

"Mektepte bĭr arsız bala / Ne kızara, ne utana, / Bĭr kün oga tatar dedĭ, / Erĭştĭrdĭ, erĭştĭrdĭ, / Agız burun tırıştırdı." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

"Şıñ degen şiy nedĭr o, kelĭştĭrseñ ? / Şıñdan şıkmen yasarman erĭştĭrseñ." - (Ali Naci Cafer - Boztorgay).

Rom. v. A supăra, a înfuria; a întărâta..

ERK is. Erk.

1. Bir işi yapabilme gücü, kudret.

"(Bĭr caş bala) Öksĭzlĭgĭ bĭlĭnmiy erkĭn tapsa, karalsa, / Tawnı taşnı cağıratkan gür seslĭ arslan bolır." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

2. İrade, istek.

3. mec. Sözü geçerlik, nüfuz.

4. Sosyol. İktidar.

"Bĭraz canlan! Bĭl, tusnaksıñ. / Sĭlkĭn, bugawlarıñdan kurtul! / Erkĭñ alıp yaşayacaksıñ!" - (Mehmet Niyazi – Sagış).

Türk Lehç. : Kırım., Nog. **- erk;** Moğ. **- erke / erh;**

Rom. s. 1. Putere, potenţă, capacitate; energie. 2. fig. Înfluenţă. 3. Sociol. Putere, autoritate.

ERKE s. ve is. 1. Erkin, serbestçe davranan.

"Er bala kırda erke at, telbewĭ telden. / Kıskayaklı kız bala, kısmetĭ elden." - (Boztorgay).

"Sen curtıñda han edĭñ, / Erke ösken can edĭn." - (Nedret ve Enver Mahmut - Bozcĭgĭt).

2. Şımarık.

"Tatar balası erke bolsa tentek boladı ya." - (Ekrem ve Hilmiye Mehmet Ali - Tepegöz).

"Ana yüz bermese balası erke bolmaz." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. adj şi s. 1. Liber; nestrunit. 2. Alintat, răzgâiat, răsfăţat.

ERKEK is. ve s. Erkek.

1. Canlıların dişiyi dölleyecek cinsten olanı. Karşıtı insanda **kız, apakay, kadın, kıskayaklı,** diğer canlılarda **ırgaşı, dĭşĭ, kancık.**

"Şĭmdĭkĭn sade kıskayaklısı tuwul, erkegĭ de şo bola. Eskĭden bĭzĭm balalıgımızda küreşĭp cüretaan akaylar neday bolataan edĭler endĭ ? Tam bĭrer ejderha." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

"Erten kaşkan tumsa sıyır, / Akşamga bızawlap kele diy, / Erkek bolsa ökĭre kele diy, / Irgaşı bolsa sekĭre kelediy." - (Boztorgay).

"Arslannıñ erkegĭ, dĭşĭsĭ kene arslandır." - Atas.

2. Yetişkin adam.

"Şunı bala ĭşĭ yasama. Erkek kibi oyna." – (Müstecib H. Fazıl Ülküsal – Bayram Şenlĭgĭ).

3. Koca., eş.

4. Aile reisi.

5. s. Erkek cinsten olan. **Erkek doktor. Erkek mışık.**

6. s. mec. Sözüne güvenilir, kararlı, mert.

- **Erkek tananıñ başı balaban. –** Deyim. Erkek dananın başı büyük olur.
- **Erkegĭ bolmagan üynĭñ küneşĭ bolmaz.** – Atas. Erkeği olmayan evin güneşi olmaz.
- **Erkek kusurı apakay yanında aytılmaz.** – Atas. Erkek kusuru kadının yanında söylenmez.
- **Erkek tıştan, apakay ĭşten yasayım demelĭ.** – Atas. Erkek dışarıdan, kadın içeriden evi için gayret etmeli.

Rom. s. 1. Mascul; bărbat. 2. Om matur. 3. Soţ. 4. Şef de familie. 5. adj. Masculin, bărbătesc. 6. adj. fig. Curajos, brav.

ERKEKLENMEK f. Erkeklenmek; kabadayılık etmek.

Rom. v. A se semeţi.

ERKEKLĬK is. Erkeklik.

1. Erkek olma durumu.

2. Erkekçe davranış.

3. Erkeğin seks gücü.

- **Erkeklĭk öldĭ mĭ ?** – Deyim. "Haksızlığa karşı koyulmaldır" anlamında söz.

Rom. s. 1. Bărbăţie. 2. Comportare energică, bărbătească; virilitate. 3. fig. Organul genital masculin; putere sexuală masculină.

ERKEKŞE s. ve zf. Erkekçe.

Rom. adv. 1. Bărbăteşte. 2. adj. Bărbătesc.

ERKELEME, -EW is. Taklit etme.

Rom. s. İmitare.

ERKELEMEK f. Taklit etmek.

"Kolunçak - (kapıdan Kulşerïf'nïñ kelgenïñ körïp) Aná keliyatır özi de. Şïmdï başlar (Kulşerïf'nï erkelep) "selammalikïm cïgïtler, arslan batırlar"..." - (İ. Ziyaeddin - Çora Batır).

• **Kaznı erkelep tawıknıñ terïsï şatlar.** – Atas. Kazlara özenerek tavuğun derisi çatlarmış.

Rom. v. A imita.

ERKELENDİRMEK f. Şımartmak.

Rom. v. A alinta, a răzgâia, a răsfăța.

ERKELENME, -ÜW is. 1. Başına buyruk davranma.

2. Şımarma, şımarıklık etme.

3. Taklit edilme.

Rom. s. Acțiunea de **erkelenmek.**

ERKELENMEK f. 1. Serkeşlik etmek, başına buyruk davranmak.

"Kıznıñ bo erkelengenïn körïp, padışa aptırap kala da : / - Ne boldı saga ? dep soray." - (Nedret ve Enver Mahmut - Ayuw Kulak Batır).

2. Şımarıklık etmek; nazlanmak.

"Cılasam başımnı sıypagan, erkelensem süyïp ohşagan, karnım aşkanda ve susaganda acıp toydırdan kïmse de bolmagan, menï ep kagıp türtkenler." - (Abdula Tukay - Esïmde Kalganlar / Okıma Kitabı V).

3. Taklit edilmek.

Rom. 1. A se purta de capul lui. 2. A se răsfăța. 3. A fi imitat; a fi tachinat.

ERKELETMEK f. 1. Serkeşlik etmesine göz yummak.

2. Şımarıklık etmesine göz yummak.

Rom. v. factitiv. 1. A lăsa să se poarte de capul lui. 2. A răsfăța.

ERKELİK is. 1. Serkeş olma durumu.

2. Şımarıklık.

Rom. s. 1. Faptul de a se purta de capul lui. 2. Răsfăț; comportare răsfățată.

ERKES z. → **Erkez**.

ERKEZ is. (Fars. her+kes, "kimse") Herkes. Var. **erkes, herkes.**

1. Her kişi; bütün insanlar.

"Ayagımda sızı bar, / Erkezniñ bïr kızı bar. / Yarem menï süyecek, / Amma bïraz nazı bar." - (Boztorgay).

"Tuna'da kara balık, / Okkalıktır okkalık. / Erkez oynap külmekte, / Men şegemen sewdalık." - (Boztorgay).

"Erkes bïlïr onıñ üyken maksatların, emelïn, / Belkï onıñ sayi kurdı bu mektepniñ temelïn." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

2. Olur olmaz kimseler.

• **Erkezniñ canı can, menïmkï patılcan mı -** Deyim. Herkesin canı can, benimki patılcan mı ?

• **Erkezniñ geşken köpïrïnden sen de geş.** – Atas. Herkesin geçtiği köprüden sen de geç.

• **Tïlden kelgen elden kelse, erkez bay bolır.** – Atas. Dilden gelen elden gelse, herkes zengin olurdu.

Rom. pron. s. 1. Toți 2. (peior.) Toată lumea, oricine.

ERKİM z. Herhangi biri.

Rom. s. pron. Oricine.

ERKİN s. 1. Erkin, serbestçe davanan.

2. Kişi adı : **Erkïn / Erkin,** (e.).

Rom. adj. 1. Liber, independent în mișcări și acțiuni; degajat. 2. Nume de persoană : **Erkïn / Erkin** *(b.).*

ERKİNCE zf. Serbestçe.

"(Cewezniñ) Dalları, budakları gür bolıp, erkïnce öser ve terekniñ astına balaban ve koyı bïr kölge yasar." - (Heyet - Tatar Tïlï II).

Rom. adv. În voie, nestingherit.

ERKİNLİK is. Erkinlik; serbestlik, bağımsızlık.

"Daklar toprakların ve erkïnlïklerïn korımak üşün bek balaban bïr cesaret men savaştılar, fakat Romalılarnıñ sayıca köplïklerï karşısında dayanamadılar." - (Okuma Kitabı - III).

Rom. s. Libertate, independență; degajare.

ERKLİ s. Erkli, kuvvetli, istediğini yaptırabilen, nüfuzlu.

Rom. adj. 1. Puternic; capabil. 2. Influent.

ERKSİZ s. Erksiz, kuvvetsiz, güçsüz.

Rom. adj. 1. Fără putere; fără capacitate. 2. Lipsit de influență.

ERKSİZLİK is. Ersizlik, güçsüzlük.

Rom. s. Lipsă de putere; lipsă de capacitate.

ERLİ s. Erli; eri olan, kocalı, kocası olan.

Rom. adj. Cu bărbat; însoțit de bărbat; căsătorit

ERLİK is. Erlik.

1. Erkeklik, er olma durumu.

"Erlïgïñmen kelgensïñ, / Erlïgïñmen kayt. " - (Ekrem ve Hilmiye Mehmet Ali - Tepegöz).

2. Asker olma durumu.

Rom. s. 1. Bărbăție. 2. Soldăție.

ERME, **-ÜW** is. Erme.

Rom. s. Acțiunea sau faptul de **ermek.**

ERMEK f. Ermek.

1. Erişmek, varmak, kavuşmak.

"Camïge, mihrapka, sarayga kïrseñ, / Deñïzler, çöllerniñ çetïne erseñ." - (Bekir S. Çobanzade - Tuwgan Tïl).

2. Yetişip dokunmak.

"El ermez, köz körmez." - Deyim. El yetişmez, göz görmez.

3. (Kendisini Tanrı yoluna adamış kimseler için) Kutsal bir aşamaya erişmek.

• **Akıl sır ermemek -** Bir işin gizli yönlerini anlayamamak.

• **Mıradına ermek** – Muradına ermek; çok istediği bir şeye kavuşmak. **"Catsam yastık suwlayman, tursam cawlık. / Mıradıña erersïn, tïle sawlık." -** (Boztorgay).

• **El ermez, köz körmez. –** Deyim. Bir durumun çaresiz olduğu anlatılır.

Rom. v. 1. A ajunge, a sosi. 2. A atinge, a ajunge. 3. A trece în rândul sfinţilor.

ERMENĬ öz. is. 1. Ermenistan'da ve dağınık olarak dünyanın birçok ülkesinde yaşayan bir halk.

2. Bu halktan olan kimse.

3. s. Ermenistan ve Ermenilerle ilgili olan.

"Men ekĭncĭ günĭ Köstencĭ'ge bĭr ermenĭ kuyumcıga bardım. Sade üş altın satıp aldı, kalganın Bükreş'ke aketĭp sat dedĭ." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. propr. 1. Poporul armean. 2. Persoană care aparţine acestui popor. 3. adj. Relativ la Armenia şi Armeni.

ERSĬZ s. Ersiz; kocasız.

Rom. adv. Fără bărbat.

ERŞĬ s. 1. Acayip, çirkin.

"Tam o zaman o yerge bĭr erşĭ kurtka keledĭ." - (Ekrem ve Hilmiye Mehmte Ali – Tepegöz).

2. mec. Yersiz, münasebetsiz.

3. Pis, edepsiz.

Türk Lehç. : Karaçay Malkar. – **erşi,** çirkin.

Rom. adj. 1. Urât; ciudat. 2. fig. Nepotrivit, nelaloc. 3. Nesuferit, obraznic.

ERTE zf. Erken.

1. Sabah erken, zamanın ilerlememiş bir anında.

"Erte atıldım, keş cettĭm, apıl-tapıl. / Mında cıyın bar eken, ruhum gapıl." - (Boztorgay).

2. Beklenen, alışılan zamandan önce.

"Niçin Yeşĭl Curtka erte cetmiymĭz?" - (Mehmet Niyazi – Sagış).

" Kış kırawman selâm cĭbergen. / Degen: Bo yıl bĭraz erte kelĭrmen." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

"Şıñ bĭlmegen cıyından erte kaşar, / Şaytĭp bayguş öz sırın özĭ aşar." - (Boztorgay).

3. is. Belli bir günden sonraki gün.

"Saw bolsak, bo namaz ertesĭ de nışan." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

• **Erte carık -** a) Gün ışığında, hava kararmadan önce. b) Erken, vaktinden evvel, geç olmadan.

• **Erte keş** – Er geç; erken veya geç, ne vakit olursa. **"Yazılgan kalem sen bolsañ, şekĭlgen kalem, / Kawışırmız erte keş, ne dese alem." -** (Boztorgay).

• **Ertesi gün –** Ertesi gün, ikinci gün.

• **Erte bolsa bolsın, keş bolmasın.** – Atas. Erken olsun da, geç olmasın.

• **Erte turgan col alır, erte üylengen töl alır.** – Atas. Erken kalkan yol alır, erken evlenen döl alır.

• **Erte turgannıñ rızkı artık, keş turgannıñ kısmetĭ tartık.** – Atas. Erken kalkanın rızkı fazla olur, geç kalkanın kısmeti kısık olur.

Türk Lehç. : Kırım., Nog. - erte; Moğ. - erte, erten / ert, erten; ertniy;

Rom. adv şi s.1. Din timp, devreme. 2. Timpuriu, înainte de vreme. 3. s. Ziua următoare (a unei date anumite).

ERTECĬ s. Erkenci; erken kalkan; erkenden hazırlık gören ve harekete geçen.

Rom. adj. Care se scoală devreme; care se pregăteşte din timp.

ERTEKE is. Masal, hikâye.

"Mawultay pek köp ertekeler, cumaklar, tapmacalar bĭlĭrdĭ." - (Çelebi Cihan – Karılgaçlar Duası).

Rom. s. Povestire, istorioară.

ERTEGĬCĬ is. Masalcı, hikâyeci.

Rom. s. Povestitor, narator.

ERTELEMEK f. Ertelemek, başka zamana bırakmak, tehir etmek.

Rom. v. A amâna.

ERTEN is. 1. Yarının sabahı; sabah.

"(Sĭgára) Erten bolacak bolsa bek yaman cütkürte." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

2. zf. Sabahleyin.

"Erten, üyle tüy sorpa, akşam kürpe. / Şınlamasam kaytiyĭm, şaytan türte." - (Boztorgay).

"Erten, bĭr mĭnsĭz Böralĭ kartanasının, anasının, yaşlı konşuların kolların öptü, eñ soñ Zahide'ge aylandı." - (Mehmet Niyazi – Sawlıkman Kal).

• **Erten akşam –** Sabah akşam, sürekli.

• **Ertenden, ertenmen** – Erkenden.

• **Calşı catar cal eter, erten turar, sal eter." -** Deyim. Amele yatar dinlenir, sabah kalkar işe atılır.

• **Ertenge kalgan, artka kalır." -** Atas. Yarına kalan geriye kalır.

Rom. s. şi adv. 1. s. Dimineaţă. 2. adv. Dimineaţa, în cursul dimineţii.

ERTENGĬ s. Sabahki; yarınki.

"Ertengĭ tanıñ kızarsa / Kelĭnĭñ ul taptı bĭl. / Keşkĭ tanıñ kızarsa / Üyüñnĭ caw şaptı bĭl." - Atas.

Rom. adj. De dimineaţă; de mâine.

ES is. Us, akıl; bilinç, düşünce.

"Balalıgım tutsa, külüp caynayman, / Kartlık eske tüşse elden yalaman." -(Mehmet Niyazi – Sagış).

"Kumardan közlerĭ kızargan, esĭ awgan Hasan akay kızına cekĭrĭp, dep : Def ol şundan ! Körmiysĭñ mĭ menĭm ĭşĭm bar ekenĭn ? dep kuwdı." - (Müstecib Ülküsal - Bayram Şenlĭgĭ).

"Arüw, esĭ dürüs, saglam söz konuşkan, akıllı bĭr apakay." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

• **Esĭ awmak –** Bilinci, akli dengesi bozulmak.

• **"Esĭmde Kalganlar"** – Kazan Tatarı büyük şair Abdullah Tukay'ın (1886-1913) özgeçmişini kaleme aldığı, yarım kalan eserinin adı.

• **Esĭn cıydırmak** – Aklını başına aldırmak. **"Samay şäşĭn köpĭrgen, basıp kĭy fesĭñ. / Kaynanañ senĭñ bek atĭk, cıydırır esĭñ." -** (Boztorgay).

• **Esĭne kelmek** – Kendine gelmek; bilincine gelmek; ayılmak.

• **Esĭne tüşmek –** Aklına gelmek, aklına düşmek.

• **Esĭnden ketmek** – Aklından çıkmak**. "Aştan suwdan bazgeştĭm, selk boldım ĭşten. / Kündüz esten ketmiysĭn, keşe tĭşten." -** (Bostorgay).

- **Eske sanga katmak** – Dikkate almak.
- **Eske tenge katmak** – Dikkate almak.
- **Esĭm mĭ eken, tĭşĭm mĭ eken ?** – Deyim. Bir düşüncem mi, yoksa bir rüyam mı ?
- **Apakayman akay arasına esĭ ketken karışır.** – Atas. Karı ile koca arasına aklını yitiren karışır.
- **Apırıp şapırgannıñ esĭ sonradan kelĭr. –** Atas. Çar çur edenin aklı sonradan başına gelir.

Rom. s. Minte; raţiune.

ESAH s. (Ar. esahh). Esah, sahih, doğru, gerçek. Var. **sayı.**

"Hem esah laf. (Külüp). Bĭzde ĭş küş kalmadı. Endĭgĭ tab canaşa yerge kıdırmaga şıktık." - (Necip H. Fazıl – Cawşılık).

Rom. adj. Adevărat, veridic.

ESAME is. (Ar. "ism"in çoğulu). Adlar, isimler.

- **Adı esamesĭ** – Adı sanı. **"Padışa, kızın olarga bermiy, adı esamesĭ bellĭ bolmagan bĭr caşka bergenĭ üşĭn, aşuwlanıp marebege şıkkanlar." -** (Nedret ve Enver Mahmut – Ayuw Kulak Batır).
- **Esamesĭ okunmamak –** Adı anılmamak; kendisine değer verilmemek.

Rom. s.pl. Nume; denumiri.

ESAP is. (Ar. hisab). Hesap.

1. Sayısal işlem.

"Yetmĭş ekĭ torı at, yüz seksen şal at, / Mıgıman nalı kaş eter, esabın borat." - (Boztorgay).

2. Aritmetik.
3. Alacakli ve borçlu durumu.

"Esabı temĭz bolgannıñ yüzĭ ak bolır." - Atas.

4. Ödenecek para.
5. Tahmin, oranlama.

"Üydekĭ esap çarşıga uymaz." - Atas.

6. Bir sonuca gitmek için alınan önlemler.
7. Anlayış, zihniyet.
8. s. a) Tutumlu b) Cimri. **Bek esap bĭr kĭşĭ.**

- **Esap kitap etmek –** Ayrıntılarıyla düşünmek.
- **Parmak esabı –** Parmakları kullanarak yapılan sayım veya hesap.
- **Aywaz kasap ep bĭr esap –** Deyim. Ayvaz kasap hep bir hesap; her zaman aynı.

Rom. s. 1. Socoteală, calcul. 2. Aritmetică. 3. fin. Cont. 4. Plată; sumă de plătit. 5. Evaluare, estimare. 6. Măsură, plan; intenţie, aşteptare. 7. Mentalitate. 8. adj. Avar, zgârcit.

ESAPLAMA, -W is. Hesaplama.

Rom. v. Socotire; chibzuire.

ESAPLAMAK (**esaplamak**) f. Hesaplamak.

1. Sayısal işlemler yapmak.
2. mec. Bir şeyi ayrıntılı bir şekilde düşünmek.

- **Baynıñ malın esaplap, fıkarenĭn şıragı tawsĭlĭr.** – Deyim. Zenginin malını heaplayarak fakir mumunu harcar.

Rom. v. 1. A socoti, a calcula. 2. fig. A chibzui, a se gândi.

ESAPLANMAK (**esaplanmak**) f. Hesaplanmak.

Rom. v. A se socoti, a se calcula.

ESAPLAŞMAK (**esaplaşmak**) f. Hesaplaşmak.

1. Birbirindeki alacak vereceğin hesabını yapmak.
2. mec. Aralarındaki geçimsizliklerde birbirlerine karşılıkta bulunmak.

Rom. v. 1. A se socoti asupra unor datorii, a-şi controla reciproc conturile. 2. fig. A se răfui.

ESAPLATMAK (**esaplatmak**) f. Hesaplatmak.

Rom. v. factitiv. A pune să socotească.

ESAPLI s. Hesaplı.

- **Esaplı esapsız** – Gelişigüzel. **"Eşĭm dostım arasında yatlı bolmayım dep esaplı esapsız cerde para sarf eter." -** (Necip H. Fazıl – Caş Fidanlar).

Rom. adj. Măsurat, calculat, cumpătat, ponderat

ESAPSIZ s. Hesapsız.

1. Hesabı tutulmayan.
2. Sayılamıyacak kadar çok olan.

"Kökte yıldız esapsız, ay tögerek, / Süyüşken son dünyada kawuşmak kerek." - (Boztorgay).

3. Önceden iyi düşünülmemiş.
4. Tutumsuz.

- **Esapsız kasapnıñ kö..ne kaşar nasat.** – Atas. Hesapsız kasabın kıçına kaçar nasat.

Rom. adj. 1. Lipsit de evidenţă contabilă. 2. Nemăsurat, nenumărat; foarte mult. 3. Nechibzuit, imprudent. 4. Risipitor.

ESAPŞI s. Hesapşı.

1. Muhasebeci.

"Hesapşı Petruş, köydeşĭ hem de komşısı bolgan Ömĭrbek'ke dostlıgın, Nuredin'ge de aşuwın köstermek niyetĭmen, testelewlı hesap defterlerĭn şıgardı." - (Altay Kerim – Kâniye).

2. Hesabını iyi bilen, tutumlu.
3. is. ve s. Çıkarını kollayan (kimse).

Rom. s. 1. Contabil. 2. Econom. 3. (Om) Calculat.

ESAPŞILIK (**esapşılıq**) is. Muhasebecilik.

"Men Petruş'ka dargınman, kolektivde hesapşılıkman ĭş şewĭre." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. Contabilitate.

ESAS is. (Ar. esas). Esas.

1. Temel.
2. (Bir şeyde, bir işte) Doğru, gerçek şekil.
3. s. Temel olarak alınan; doğru olarak kabul edilen.

Rom. 1. Bază, fundament. 2. Origină. 3. adj. De bază; original.

ESASEN zf. (Ar. esasen). Esasen.

1. Başından, temelinden.
2. Doğrusu, zaten.

"Bĭr buçuk asırdan berĭ bo adetnĭñ unutulmadan yasala kelmesĭ, esasen bo ehemmiyetĭnden ötürĭdĭr." - (Necip H. Fazıl - Kĭyew Konuşması).

3. Nasıl olsa, gene.

Rom. adv. 1 Din temelie, de la bun început. 2. În realitate, în fond, de fapt. 3. Oricum.

ESASLI s. Esaslı.

Rom. adj. Întemeiat, fundamentat.

ESASSIZ S. Esassız.

1. Temelsiz; iyi oturtulmamış.

2. mec. Asılsız, yalan.

Rom. adj. 1. Fără o bază trainică. 2. fig. Neîntemeiat, nejustificat.

ESEN s. Esen, sağlıklı.

- **Esen bol** – Sağ ol, selâmlama sözü.
- **Esen kalıñız** – Sağlıcakla kalınız. Selâmlama sözü. **"Toplap kızıl güllerni / Menï beklep tur, Zöre. / Bïr Alla'ga emanet, / Aman, esen kal, Zöre !" -** (Nedret ve Enver Mahmut - Bozcïğït).

Türk Lehç. : Kırım., Nog. **- esen-aman;** Moğ. **- esen;**

Rom. adj. Sănătos.

ESENKİREMEK f. İrkilmek; telâşlanmak.. Eşanl. **seskenmek.**

"Hücreniñ temïr kapısı / Açılganda, Sitosman / Esenkïrep, korkup tura. / Ah, istintak bek yaman." - (Mehmet Vani Yurtsever - Hayatımın Hikâyesi).

"Şo başnıñ mañnayında : Saw künïmde bin bïr kïşïniñ başın aşadım. Bo alïm men, bonday bolsam da kırk kïşïnïñ başın taa aşarman ! dep yazılganın köre. Şeyih esengïrep başnı cerge sala." - (Nedret ve Enver Mahmut - Bozcïğït).

Rom. v. A tresări; a se speria, a se îngrijora.

ESENLEŞMEK f. Esenleşmek.

1. Selâmlaşmak.

"Selâmlaştık, esenleştïk, kısım akrabalarımızını elekten geşïrdïk." - (Altay Kerim – Kâniye).

2. Vedalaşmak.

Rom. v. 1. A se saluta. 2. A-şi lua rămas bun, a se despărți.

ESENLİK is. Sağlık, afiyet, sıhhat, selâmet.

Rom. s. Sănătate.

ESER is. (Ar. eser). Eser.

1.Ürün, yapıt; bir çalışma ile meydana getirilen şey. **Halk eserleri –** Halkın meydana getirdiği eserler.

2. İz, işaret.

"Eger vicdan eserï bolsa bïzde, / … Borcımızını bïz bugün bïlmelïmïz. / Aç yetïmler köz yaşın sïlmelïmïz" - (Amdi Giraybay – Açlık).

- **Aywan ölse semerï kalır, insan ölse eserï kalır.** – Atas. Hayvan ölürse semeri kalır, insan ölürse eseri kalır.

Rom. s. 1. Operă; creație, produs. 2. Urmă, semn, vestigiu.

ESEYMEK f. 1. Yaşlanmak.

"Kutlıkaya'nıñ özï de kün künden kartayıp, küş kuwetïn coytıp eseygen saytın, deren tüşüncelerge dalmaga başlay." - (Nedret ve Enver Mahmut – Bozcïğït).

2. Büyümek.

3. Akıllanmak, olgunlaşmak.

Rom. v. 1. A înainta în vârstă; a îmbătrâni. 2. A creşte. 3. A se maturiza.

ESİNTİ is. Esinti; çok hafif rüzgâr.

Rom. s. Adiere; boare.

ESİR is. → **Yesïr**.

"Tutkan işïm pïtïrdïm, kalmadı kesïr. / İşkïyew barıp babaña, bolmam esïr." - (Boztorgay).

ESİRGEMEK f. Esirgemek.

1. Korumak, himaye etmek.

2. (Olumsuz şekilde kullanılır). Bir şeyi yapmaktan, vermekten kaçınmak.

- **Esïrgememek** – Fedakârlık etmekten çekinmemek.
- **Lapın esïrgememek** – Sözünü esirgememek; düşündüğünü söylemekten çekinmemek.

Rom. v. 1. A feri, a proteja. 2. (Cu uz în forme negative) A cruța, a pregeta, a precupeți.

ESİRİK s. ve s. Sarhoş.

- **Esïrïk deweniñ şulu kıyış keter. -** Atas. Sarhoş devenin çulu eğri gider.
- **Esïrïkte mıy yok, eskï tonda sıy yok. -** Atas. Sarhoşta beyin olmaz, eski kürke itibar olmaz.

Rom. adj. şi s. Beți.v.

ESİRİKLİK is. Sarhoşluk. Var. **esrïklïk**.

Rom. s. Beție.

ESİRMEK f. Sarhoş olmak, sarhoşlaşmak.

- **Zïl zurna esïrmek -** Aşırı ölçüde sarhoş olmak.
- **Borşka işken ekï kere esïrïr. -** Atas. Veresiye içen iki kat sarhoşlanır.

Rom. v. A se îmbăta.

ESİRTMEK f. Sarhoşlandırmak.

Rom. v. A îmbăta.

ESKEMŞEK is. Bot. → **Eşkïemşek**.

"Men eskemşekmen kalaşlarım aşadım, kurabiyelerïm ekeme berecekmen." - (Mehmet Vani Yurtsever - Kurtuluş Bayramı).

ESKİ[1] s. ve is. 1. Çoktan beri var olan.

"Er şiyniñ canısı, dostnıñ eskïsï kıymetlïdïr." - Atas.

2. Çoktan beri kullanılan.

"Aydı kızlar şıñlayık cüyrügïmïz ozgaşı. / Şıñşılap şalışayık eskï kasır tozgaşı." - (Boztorgay).

3. Bir önceki.

"Arkañdakı paltonıñ / Tüymelerïn awuştır. / Eger menï yar tutsañ / Eskï yariñ sawuştır." - (Boztorgay).

"Eskï duşmanlıkların tuhumları taa bek bïr coytılıp ketmiyatır." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

4. Geçerli olmayan. **Eskï para.**

5. Kıdemli, bir meslekte uzun süreden beri çalışmış olan.

6. Geçmiş zamanlardaki. **Eskï yaşayış**.

"Eskïmen canı şınlarnıñ arasın ayır. / Acemïlïk etkensïñ, soñı hayır." - (Boztorgay)

7. Meslekte tecrübesi olan.

- **Eskï depternï karıştırmak –** Eski olayları yeniden ele almak.

- **Eskĭ dertnĭ kozgamak –** Eski dertleri kurcalamak.
- **Eskĭ köz awrusı** – Eski göz ağrısı, sevgilisi.
- **Eskĭ kurt** – a) Tecrübeli kişi. b) Bütün kurnazlıkları bilen ve kolayca aldatılamıyan kimse.
- **Eskĭ püskĭ –** Eskimiş (şeyler). **"Mukader daday elekenĭn, sıcak suwın, temĭz eskĭdĭr püsküdĭr, pamıktır, her şeyĭn yerleştırĭp ekĭ kolın sıcak suwman, sabınlap adamakıllı cuwdı." -** (Altay Kerim – Kâniye).
- **Eskĭ taş zamanı –** Eski taş çağı, yontma taş çağı. (*Rom. paleolitic*).
- **Eskĭ toprak** – Yaşlandığı halde dinç olan kimse.
- **Eskĭsĭndiy** – Eskisi gibi.
- **Eskĭ awızga cañı tat –** Turfanda bir şey yenilirken söylenen söz.
- **Eskĭ köyge cañı adet** – Yadırganan bir yenilik ortaya atmak.
- **Er şiyniñ cañısı, dostnıñ eskĭsĭ kıymetlĭdĭr.** – Atas. Her şeyin yenisi, dostun eskisi kıymetlidir.

Rom. adj. 1. Vechi. 2. Învechit. 3. Fost. 4. Perimat, ieşit din uz. 5. Veteran. 6. Arhaic, antic. 7. Experimentat.

ESKĬ[2] is. 1. Bez sargı. **Balanıñ eskĭleri.**

2. Temizlik bezi.

Türk Lehç. : Kırım. **- eski;** Moğ. **- isegey / esgii -** keçe, temizlikte kullanılan keçe parçası;

Rom. s. 1. Faşă, scutec, cârpă. 2. Cârpă de şters.

ESKĬCĬ is. Eskici.

Rom. s. Negustor de haine vechi.

ESKĬDEN zf. Eskiden, geçmiş zamanlarda.

"Curtımızda ta eskĭden ilĭm yerĭ tanılgan / Meñlĭ Giray medresesĭ yükselgen bĭr ocaktır." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

Rom. adv. În trecut; înainte.

ESKĬLĬK is. Eskilik.

1. Eski olma durumu.

2. Yıpranmışlık.

Rom. s. 1. Vechime. 2. Uzură.

ESKĬ PÜSKĬ is. ve s. Eskimiş, yıpranmış (şeyler).

Rom. adj. 1. Uzat. 2. s. Vechituri.

ESKĬRME, -ÜW is. ve f. Eskime.

Rom. s. şi v. Învechire; uzare.

ESKĬRMEK f. Eskimek.

"Azbar kapı eskĭrgen, / Canısın yapmak kerek. / Kıymasım menden bezgen, / Başka yar tapmak kerek." - (Boztorgay).

Rom. v. A se învechi; a se uza, a se deteriora.

ESKĬRTMEK f. Eskitmek.

Rom. v. A uza, a deteriora, a paragini.

ESKĬTMEK f. Eskitmek.

1. Eskimiş duruma getirmek, yıpratmak.

2. mec. Takattan düşürmek, değerini kaybettirmek.

- **Kölek eskĭtmek** – Yaşamış olmak.
- **Papĭş eskĭtmek –** Bir iş için çok kere gidip gelmek.

Rom. v. 1. A uza, a paragini. 2. fig. A devaloriza.

ESKİMOLAR öz. is. (Fr.>Rom., Türk.) Eskimolar, dünyamızın kuzey kutbuna yakın bölgelerinda yaşayan halk.

"Eskimolar kölibalarda yaşarlar. Kölibaları agaştan yahut buz kalıplarından yasalgandır." - (Okuma Kitabı III).

Rom. s. propr. Eschimoşii.

ESLEME, -W is. 1. Görme, tetkik etme.

2. Farkına varma.

3. Hatırlama.

Rom. s. 1. Vedere, cercetare. 2. Remarcare. 3. Faptul de a-şi aminti.

ESLEMEK f. 1. Görmek, tetkik etmek.

2. Gözden kaçırmamak, farkına varmak.

3. Hatırlamak.

- **Beslemenĭ eslemeden alma."** – Atas. Beslemeyi araştırmasını yapmadan alma.

Rom. v. 1. A vedea, a cerceta. 2. A băga de seamă, a remarca. 3. A-şi aminti.

ESLENMEK[1] f. Yaşlanmak.

"Curt kaygusı katımda. Sagada, solda, artımda. / Kolı demĭr, kalbĭ taş. Men eslendĭm, o cap-caş." - (Bekir S. Çobanzade - Kollar Demĭr, Baş Emen / Emel D.)

Rom. v. A înainta în vârstă; a creşte.

ESLENMEK[2] f. Tetkik edilmek; fark edilmek, görülmek.

Rom. v. A fi remarcat; a fi cercetat.

ESLETMEK f. 1. İhtiyarlatmak.

2. Göstermek, fark ettirmek.

"(Kartlık) Her müşemden közge tiygen, aybetlengen cerĭnde / Art artına ĭzler taşlap, möñlĭk berĭp eslete." - (Raşit Aşkı Özkırım / Çorabatır - Kaygı).

3. Hatırlatmak.

Rom. v. 1. A arăta. 2. A face să remarce. 3. A aminti.

ESLĬ s. 1. Yaşı daha büyük.

"O kasaba kızı hem de menden bĭr yaş eslĭ." - (Altay Kerim – Kâniye).

2. Yetişkin, olgunluk yaşında olan.

"Eslĭ körĭngen ekĭ tanesĭ 18-19 yaşlarında bolacakka uşay edĭler." - (İ. Ziyaeddin - Rüstem).

Rom. adj. 1. În vârstă. 2. Matur.

ESME,- ÜW is. Esme.

Rom. s. Suflare, adiere.

ESMEK f. Esmek.

1. (Hava, rüzgâr için) Bir yönden bir yöne akmak.

"Yeller eser toktamay, tereklerge / Çarpar, sarargan yapraklar koparır." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

"Eser edĭm cel bolsam, / Öser edĭm gül bolsam. / Barıp ta körer edĭm / Kanatlı bülbül bolsam." - (Boztorgay).

2. Bir şeyi yapma düşüncesi birdenbire aklına gelmek.

- **Aklına esmek –** Birdenbire aklına gelmek.

• **Cerînde celler esmek** – Yerinde olmamak, yoklara karışmak.

Rom. v. 1. (Vântul) A sufla, a bate. 2. fig. A-i veni în minte pe neașteptate, a i se năzări.

ESMER is. (Ar. esmer). Esmer. Var. **esmerĭ.**

1. Koyu buğday rengi.

2. s. ve is. Teni ve saçları bu renkte olan (kimse).

"Üy kapısı kĭrtlĭdĭr. / Yar süygenler dertlĭdĭr. / Yar süygen son esmerĭ süy, / Esmer merametlĭdĭr." - (Boztorgay).

Rom. 1. s. Culoare brună. 2. s. şi adj. Brunet; oacheş.

ESMERĬ is. ve s. → Esmer.

"Gül bakşaña barayım, gülĭñden gül ber. / Koklay koklay kaytayım, esmerĭ dĭlber." - (Boztorgay).

ESMERLEŞMEK f. Esmerleşmek, kararmak..

Rom. v. A se înnegri; a se bronza.

ESMERLĬK is. Esmerlik.

Rom. s. Culoare brună, tuciurie.

ESNA is. (Ar. esna). Esna, an; vakit, zaman.

Rom. s. Moment, clipă.

ESNAF is. (Ar. esnaf). Esnaf; el zanaatları veya küçük ticaretle uğraşan kimse.

Rom. s. Mic burghez. 1. Meseriaș, meșteșugar. 2. Mic comerciant.

ESNAFLIK is. Esnaflık.

1. Esnaf olma durumu.

2. Esnafın yaptığı iş.

Rom. 1. Condiția de mic burghez. 2. Ocupație de meseriaș sau de mic comerciant.

ESNEME, -W is. Esneme.

Rom. s. 1. Căscare, căscat. 2. Lărgire.

ESNEMEK f. Esnemek.

1. Uykusuzluk veya yorgunluktan ağzını açarak soluk alıp vermek.

" - Hoca'kam, kĭşĭ ne üşĭn esniy ?" / - Valla, degen, ya aşlıktan, ya da yukısızlıktan." - (Nevzat ve NerminYusuf - Nasrettin Hoca).

2. Bollaşıp genişlemek.

Rom. v. 1. A căsca. 2. (Despre îmbrăcăminte sau încălțăminte) A se lărgi.

ESNETMEK f. Esnetmek.

Rom. s. A face să caște.

ESPERANTO öz. is. Esperanto, Avrupa dillerinden alınma öğelere dayalı, uluslar arası anlaşma aracı olması için düşünülmüş bir yapma dil.

Rom. s. propr. Esperanto.

ESRE is. (Ar. esre, kesre). Arap yazısında bir ünsüzün altına konulup onun (i ile), dar okunacağını gösteren işaret.

Rom. s. Semn diacritic arab pus sub consoane, pentru a indica citirea lor urmate de vocala i.

ESRĬK is. ve s. Esirik, sarhoş.

Rom. adj. Beat.

ESRĬKLĬK is. Esiriklik, sarhoşluk.

"Jandarga, notarga bĭrkaç ley berdĭñ mĭ, senĭñ esrĭklĭgĭñ körmiy." - (Müstecib Ülküsal - Bayram Şenlĭgĭ).

Rom. s. Beție.

ESRĬMEK f. Esirmek, sarhoş olmak.

"Esrĭklĭk lecası çıktı ya, yani kĭm sokaklarda esrĭp bakırsa çakırsa, amenda berecek." – (Müstecib H. Fazıl Ülküsal – Bayram Şenlĭgĭ).

Rom. f. A se îmbăta.

ESSAH s. ve is. (Ar. essah). Sahi, doğru, gerçek.

"Hem essah laf. Bĭzde ĭş küş kalmadı. Endĭgĭ tab canaşa yerge kıdırmaga şıktık." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

Rom. 1. adj. Adevărat. 2. s. Adevăr.

ESSĬZ is. Şuursuz.

1 Akılsız, bilinçsiz.

2. Şuurunu kaybetmiş, baygın.

"Kaşkırnı türtkĭşlep kötekliyler. Kaşkır köp mál essĭz cata." - (Nedret ve Enver Mahmut – Ayuw Kulak Batır).

Rom. adj. 1. Inconștient. 2. Leșinat.

ESSĬZLĬK is. 1. Akılsızlık.

2. Şuursuzluk, baygınlık.

Rom. s. 1. Inconștiență. 2. Leșin.

ESTAKFİRULLA ünl. (Ar. estagfurullah - "Allah'tan bağışlama dilerim" anlamında dua sözü). 1. Bir kusur yüklendiğinde, bunu reddetmek için söylenir.

"Apakayı : - Men ne işlemesĭn bĭlmiymen, sen de alay etesĭn; şĭmdĭ vaktı mı be Efendĭ ?" / Hoca : Estagfurulla, kĭm alay ete ?" - (Nevzat ve Nermin Yusuf - Nasrettin Hoca).

2. Teşekkür karşılığı söylenen, "Bir şey değil" anlamında söz.

• **Tewbe estakfirulla –** İşlenmiş bir günahtan pişmanlık duyup Allah'tan bağışlama dileme.

Rom. interj. (Arabism cu sensul de "Mă rog pentru grația Domnului" sau "Fereascăă Domnul !). "Vai de mine !; "Doamne ferește !" 2. Răspuns cu sensul de "N-aveți pentru ce." adresat unei persoane care mulțumește pentru ceva.

ESTELĬK is. Hatıra, hatıralık.

"Estelĭk üşün bĭrkaş resĭm tarttırdık." - (Okıma Kitabı - V).

Rom. s. Amintire, suvenire.

ESTĬRMEK f. Estirmek.

Rom. v. A face să adie; a face să sufle (un vânt).

ESTON öz. is. Eston.

1. Çoğu Estonya'da yaşayan, fin-ugor soyundan halk.

2. Bu halktan olan kimse.

3. Estonya ve Eston halkıyla ilgili olan.

Rom. s. propr. 1. Poporul estonian. 2. Persoană care aparține acestui popor. 3. adj. Privitor la Estonia și Estonieni.

ESTONCA is. Eston dili; fin-ugor grubundan dil.

Rom. s. Limba estonă.

EŞ[1] is. Eş.

1. Birbirinin aynı veya benzeri olan iki şeyden her biri.

"O, uçundan, köyünde de, konşu köylerinde de eşĭ tabılmagan, üyken akıllı bĭr caş edĭ." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

2. Karı kocadan her biri.

"Kart bĭr bayga eş boldım, caş başımman. / Yelkensĭz gemĭ köşecek köz yaşımman." - (Boztorgay).

3. Birlikte yaşayan biri dişi, biri erkek iki hayvandan her biri.

4. Arkadaş.

"Bĭr sarı eşkĭm bar edĭ. / Balalayım, der edĭ. / Balalasam beş bolır, / Şobanlarga eş bolır." - (Boztorgay).

5. İkili bir gruptan her birinin öbürüne göre durumu. Eşanl. **koşak.**

- **Eş dost -** Tanıdıklar. **"Ewwel' caşlar şıñ aytıp tañ attırgan. / Özlerĭne eş dostnı şay arttırgan." -** (Boztorgay).
- **Arüw kĭyĭm boy östĭrer, arüw eş akıl östĭrer.** – Atas. Güzel giyim endamı artırır, iyi eş aklı artırır.
- **Aşıñnı, eşĭñnĭ, işĭñnĭ bĭl.** – Atas. Aşını, eşini, işini bil.

Rom. s. 1. Seamăn. 2. Soţul sau soţia în raport cu celălalt. 3. Masculul sau femela în raport cu celălalt. 4. Prieten, însoţitor. 5. Perechea a ceva, a cuiva.

EŞ[2] zf. (Fars. hiç). Hiç. Var. **hiç, ĭş, heş.**

1. Asla; olumsuz yargılı cümlelerde fiilin anlamını pekiştirir.

"Catır edĭm men yuklap / Al mendĭlĭm kıyıklap. / Eş haberĭm bolmadı, / Yarim kelgen cuwırklap." - (Boztorgay).

"Aytkan sözden eş dönmem, karardan kaytmam. / Eş adetĭm tuwuldır, dost mugaytmam." - (Boztorgay).

"Men bu yessĭznĭ eş süymimen ama, bayramda dost katĭrĭ için içemen." - (Müstecib H. Fazıl Ülküsal – Bayram Şenlĭğĭ).

2. (Soru cümlelerinde) "Herhangi bir zaman", "Bir kere olsun", "Az veya çok" anlamında kullanılır.

"Mawı yüzüm bar mıdır? / Kelgen acep yar mıdır? / Keşe kündüz canaman, / Eş kaberĭñ bar mıdır?" - (Boztorgay).

3. ünl. Hiç; "beni ilgilendirmez !" anlamında.

"Kĭşĭ cana cana cehennemge alışır degenler. Moyınga kĭyĭlgen sora ĭster ĭstemez alışılacak. Eş ! Pişecek ya da alışacak menĭm moynım mı sanke ?" - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

- **Eş bĭr** – Hiç bir; hiçbir. **"Bakşelerde yüzüm yok, / Eş bĭr kızda közĭm yok. / Yareme sözĭm bar, / Aytacakman, yüzüm yok." -** (Boztorgay).
- **Eş bĭr şiy** – Hiçbir şey.
- **Eş bĭrew –** Hiç kimse.
- **Eş bĭrsĭ** – Hiçbiri.
- **Eş bolmasa –** Hiç değilse; hiç olmazsa.
- **Eş bolmaydım –** Hiç değilse, hiç olmazsa.
- **Eş mĭ ?** – Hiç mi ?
- **Eş yoktan -** Hiçbir sebep veya mecburiyet yokken.
- **Abĭrlĭde altı arık, eş bolmasa cartı arık. –** Atas. Nisanda altı sepet, hiç olmazsa yarım sepet (yem bulundur).
- **Epte oñmagan eş oñmaz. –** Atas. Kolayı varken rahat edemeyen, hiç rahat edemez.
- **Eşkĭ bergen koy alır, eş bermegen ne alır ? –** Atas. Keçi veren koyun alır, hiç vermeyen ne alır?

Rom. adv. 1. Deloc. 2. Măcar, cel puţin; cumva, cândva, vreodată. 3. interj. Aş ! Nu mă priveşte.

EŞEK is. Eşek.

1. Zool. Atgillerden binek ve hizmet hayvanı. (Lat. Equus asinus).

"Akam kaydan kelesĭn, tonıñ maylı. / Senĭñ mĭ anaw eşek, terekke baylı?" - (Boztorgay).

2. mec. İnatçı, kaba kimse.

3. Üzerinde odun kesmek için kullanılan dört ayaklı sehpa.

- **Eşek başı –** (Kaba) Yetkisi önemsenmeyen kimse.
- **Eşek kadar bolmak –** Büyümek, iri yarı olmak.
- **Eşek suwdan kelgeşĭk köteklemek** – İyice dövmek.
- **Eşek şakası -** Yakışıksız şaka.
- **Anañ Tat, babañ Tat.** / **Ne kerek saga balaban at, / Mĭn eşegĭñ corgalat.** – Deyim. Ana babanın soyu belli, ne lâzım sana büyük at. Bin eşeğine git rahvan.
- **Attan tüşüp eşekke mĭndĭ.** – Deyim. Attan inip eşeğe bindi.
- **Eşek koşaptan ne anlar, suwın işer, yüzümĭ kalır.** – Deyim. Eşek hoşaftan ne anlar ? Suyunu içer, üzümü kalır.
- **Eşek kulagın bĭr oynatsa, kuyrugın ekĭ oynatır.** – Deyim. Eşek kulağını bir oynatırsa, kuyruğunu iki oynatır.
- **Eşek kuyrugunday, ne uzalır, ne kısalır. –** Deyim. Eşek kuyruğu gibi, ne uzar, ne kısalır.
- **Ölme eşegĭm, ölme, arpa yersĭn.** – Deyim. Ölme eşeğim, ölme, arpa yersin.
- **Alşak eşekke kĭm bolsa mĭner.** – Atas. Alçak eşeğe kim olsa biner.
- **Atlar tebĭşĭr, arada eşek ezĭlĭr.** – Atas. Atlar tepişir, arada eşek ezilir.
- **Atman tebĭşken eşekniñ arkasından cara eksĭk bolmaz.** – Atas. Atla tepişen eşeğin sırtından yara eksik olmaz.
- **Attan kalgannı eşekke tögerler.** – Atas. Attan kalanı eşeğe dökerler.
- **Attan tüşkenge kaba töşek, / Eşekten tüşkenge şapa kürek."** – Atas. At sırtından inene kaba döşek, eşek sırtından inene çapa kürek (lâyık görürler).
- **Bĭr damda at ta bolır, eşek te.** – Atas. Bir ahırda at da olur, eşek de.
- **El katında eşek kuyrugu kesme, kĭmĭsĭ uzun der, kĭmĭsĭ kıska.** – Atas. El alemin yanında eşeğin kuyruğunu kesme, kimisi uzun der, kimisi kısa.
- **Eşekke küşü cetmegen, semerĭne tükürür.** – Atas. Eşeğe gücü yetmeyen, semerine tükürür.
- **Eşeknĭ coldan şıgargan bĭr tutam ot.** – Atas. Eşeği yoldan çıkaran bir tutam ottur.

• **Eşekniñ kuvetï elâl, etï aram** – Atas. Eşeğin gücü helâl, eti haram.

• **Eşek ölse, itler toy yasar.** – Atas. Eşek ölürse, köpekler şölen yapar.

• **Kırk dewege bïr eşek.** – Atas. Kırk deveye bir eşek.

• **Topal eşekmen kerwanga katılma.** – Atas. Topal eşekle kervana katılma.

• **Yüklü eşek añırmaz.** – Atas. Yüklü eşek anırmaz.

Rom. s. 1. Zool. Măgar. 2. Om încăpăţânat şi grosolan. 3. Capră de tăiat lemne.

EŞEK BAKLASI is. Bot. Bakla. (Lat. Vicia faba).

Rom. s. Bot. Bob.

EŞEKLĬK is. mec. Anlayışsızlık, kabalık; kaba davranış.

"Cengiz, ïsteklï konışkan notardan bïraz cesaret alıp, komşısı Aladin akayın, kardaşı Wildan'ga yapkan eşeklïgïn anlatıp boşandı." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. Măgărie.

EŞEKŞĬ is. Eşekçi; eşekle yük taşıyan kimse.

Rom. s. Persoană care cară poveri cu măgarul.

EŞELEMEK f. Eşelemek

1. Hafifçe eşmek.

"Atlar sabırsızlıkman topraknı eşeliyler, / Kamşılı sürücülerniñ diy ! degenïn bekliyler." - (İsmail Ziyaeddin – Toy).

2. mec. Kurcalamak; bir işin aslını anlamaya çalışmak.

Rom. v. 1 A scormoni. 2. fig. A zgândări.

EŞĬK is. Eşik. Eşanl. **bosaga.**

1. Kapı çerçevesinin yatay, alt yanı.

"Atlap tüştüm beşïkten, / Bakalap kïrdïm eşïkten." - (Boztorgay).

2. Kapı, giriş, bir yerin önü, yakını.

"Şuwal keldï eşïkke, ey şuwal, ey, / Ballar kaştı töşekke, ey şuwal, ey." - (Boztorgay).

"Kara kurma, kestane kel aşayık. / Bïz eşïkte, sïz törde, şınlaşayık." - (Boztorgay).

3. mec. Başlangıç yeri, başlangıç noktası.

• **Eşïgïne catmak –** Eşiğine yüz sürmek; bir istekte bulunmak için birine yalvarmaya gitmek.

• **Caş bala beşïkte, caman kïşï eşïkte. –** Atas. Küçük çocuk beşikte, kötü adam eşikte.

Rom. s. 1. Prag de uşă. 2. Locul din faţa uşii. 3. fig. Început, debut. 4. fig. Ajunul unui eveniment.

EŞĬLMEK f. Eşilmek.

Türk Lehç. : Kırım. - **eşilmek;**

Rom. v. 1. A se scormoni. 2. A se surpa, a se prăvăli.

EŞĬNMEK f. Eşinmek; (kanatlı hayvanlar) bulunduğu yeri ayağıyla kazmak.

Rom. v. (Despre păsări) A scurma.

EŞĬT s. Eşit, aynı nitelikte, aynı değerede, aynı düzeyde.

Rom. adj. Egal; echivalent.

EŞĬTĬLMEK f. İşitilmek, duyulmak.

"Bïrleşeyik! Bïz ölsek te, ölmesïn / Tatar namı, eşïtïlsïn yüksekten." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

"Tışardan 'Alïmseyit !' degen bïr ses eşïtïlïr." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

Rom. v. Forma pasivă de la **eşĭtmek.**

EŞĬTLĬK is. Eşitlik.

Rom. s. Egalitate.

EŞĬTME, **-ÜW** s. İşitme.

Rom. s. Auz, auzire.

EŞĬTMEK f. İşitmek.

1. Kulakla algılamak, duymak.

"Şınla, sesïñ eşïtïp bïr kanayım. / Ogrıñ nege cönemiy, boztorgayım?" - (Boztorgay).

"Arapşa üş beş kelâm eşïte kalgan, / Kökmen cernï soragan bo kïm bolgan?" - (Boztorgay).

2. Haber almak, öğrenmek.

"Anaydan eşïtken soñ / Kördïm, curtumnı süydüm." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

"Ketecekni eşïtïp satıp sawdılar. / Katsïn karïp macïrler, portka cawdılar." - (Boztorgay).

3. (Azar, söz, siteme) Maruz kalmak.

• **Lap eşïtmek** – Sitem veya azar işitmek.

• **Awızından şıkkanın kulagı eşïtmemek**. – Deyim. Sözlerini tartmadan konuşmak.

• **Eşïtkenïñ catkızmaz alamannıñ taz kızı.** – Deyim. Duyduklarını hemen yetiştirmeden edemez el amanın daz kızı.

• **Aklıñda kör, kalbïñde eşït.** – Atas. Aklında gör, kalbinde işit.

• **Bala eşïtmese aytmaz, it körmese ürmez.** – Atas. Çocuk işitmezse söylemez, köpek görmezse havlamaz.

• **Sağır eşïtmese de uydurır. –** Atas. Sağır işitmezse de uydurur.

Rom. v. 1. A auzi. 2. A afla, a lua cunoştinţă. 3. A avea parte de ...(reproşuri, mustrări), a auzi.

EŞĬTMEKŞE zf. İşitmekçe; birinden duyma yoluyla.

"Yawrım yosma, Azaplar derler bïzge. / Eşïtmekşe namımız keldï mï sïzge?" - (Boztorgay).

"Babasın eşïtmekçe bïraz bïlemen." - (Necip H. Fazıl – Cawşılık).

Rom. adv. Din auzite.

EŞĬTMEMEZLĬK is. İşitmemezlik.

Rom. s. Lipsa auzului; surzenie.

EŞĬTSĬZLĬK is. Eşitsizlik.

Rom. s. 1. Inegalitate. 2. Mat. Inecuaţie.

EŞĬTTĬRMEK f. İşittirmek.

Rom. v. 1. A face să audă. 2. A se face auzit.

EŞKEK is. Sandal küreği.

Rom. s. Vâslă, lopată, ramă.

EŞKEKLEMEK f. (Sandalda) Kürek çekmek.

Rom. v. A vâsli, a lopăta; a trage la rame.

EŞKĬ is. Zool. Keçi.

1. Eti, sütü ve kılı için yetiştirilen hayvan. (Lat. Capra hircus).

"Bïr sarı eşkïm bar edï, / Balalayım, der edï. / Bala-

ların şıbırtıp / Bay bolayım der edï." - (Boztorgay).

2. s. mec. İnatçı.

- **Eşkï sakal** – Keçi sakal. (*Rom. - cioc, ţăcălie*).
- **Eşkïdiy inat** – Keçi gibi inat.
- **Eşkï can dertïnde, kasap may peşïnde.** – Deyim. Keçi can derdinde, kasap yağ derdinde.
- **Ecelï cetken eşkï şobannıñ tayagına süykenïr.** – Atas. Eceli gelen keçi çobanın sopasına yaslanır.
- **Eşkï bergen koy alır, iş bermegen ne alır?** – Atas. Keçi veren koyun alır, hiç vermeyen ne alır ?
- **Eşkï ölgeşï kuyrugun tïk tutar.** – Atas. Keçi ölünceye kadar kuyruğunu hep dik tutar.
- **Fakırnıñ eşkïsï tek dogırır.** – Atas. Fakirin keçisi tek doğurur.
- **Zekât eşkïsï cütel bolır.** – Atas. Zekât keçisi boğmacalı olur.

Rom. 1.s. Zool. Capră. 2. adj. Îndărătnic, încăpăţânat.

EŞKİEMŞEK is. (harfiyen, keçi memesi) Bot. 1. Keçiboynuzu ağacı; harnup. (Lat. Ceratonia siliqua). Var. **eskemşek.**

2. Bu ağacın kın bakla biçiminde, yenilen, tatlı meyvesi.

"Eskemşek ... Bala ekende bere edïler ya. Kol öbïp cürgende. Em de mınaw gadar şiynï ekïge koparıp bere edïler. Doğrısı eşkï-emşek. Ebet." - (Fatma Vani Yurtsever - 23.3. 1997).

Rom. s. Bot. 1. Roşcov. 2. Roşcovă, fructul roşcovului.

EŞKİN is. 1. Atın dörtnaldan yavaş bir hızlı yürüyüşü; tırıs.

2. Böyle koşan at.

3. zf. Böyle bir yürüyüşle (koşmak).

Rom. s. 1. Trap. 2. s. Trăpaş. 3. adv. La trap.

EŞLEMEK f. Eşlemek; iki şeyden bir çift oluşturmak.

Rom. v. A împerechea; a asocia.

EŞLİ s. Eşli; eşi olan.

Rom. adj. Cu pereche.

EŞLİK is. Eşlik.

1. Benzer olma durumu.

2. Eş, karı veya koca olma durumu.

3. Beraberlik; refakat.

- **Eşlïk etmek -** a) Beraber bulunmak. b) müz. Bir kimse çalınmakta olan bir müziğe kendisi de katılmak

Rom. s. 1. Asemănare, similitudine. 2. Calitatea de soţ sau soţie. 3. Tovărăşie, companie.

EŞME, -ÜW is. Eşme.

Rom. s. Scormonire; săpare.

EŞMEK f. Eşmek, biraz kazmak.

"Bar sen, kora işïnde, tawuk şïpşege köz kulak bol, sogan meşerelerïn eşmesïnler." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. v. A scormoni; a săpa.

EŞRAF is. (Ar. eşraf). Eşraf; bir yerin ileri gelenleri; sözü geçenler.

Rom. s. Notabilii; fruntaşii.

EŞHEDÜENNE is. → **Kelimei şaadet.**

- **Eşhedüenne aytmak –** (Halk dilinde) Kelimei şahadet getirmek.

EŞSİZ s. Eşsiz.

1. Dengi, benzeri olmayan.

"Karanfilsïn, bübersïn. / Yar ne kadar dülbersïn. / Dülberlïkten az fayda, / Ama eşsïz şebersïn." - (Boztorgay).

2. Eşi olmayan, eşi yanında olmayan, eşinden ayrı olan.

Rom. adj. 1. Fără seamăn. 2. Fără soţ sau soţie; fără pereche.

EŞTİRMEK f. Eştirmek.

Rom. v. A pune să scormonească, să sape.

EŞYA is. (Ar. eşya, "şey"in çoğulu). Eşya.

1. Türlü amaçlarla kullanılan, insan yapısı nesneler.

2. Bagaj, yük.

3. Mobilya.

"Üy üstüne üy saldım, / İşïne eşya saldım. / Şo güzelge ışanıp / Kırkkaşı bekâr kaldım." - (Boztorgay).

- **Üy eşyası** – Ev eşyası; mobilya ve diğer ev araçları.

Rom. s. 1. Obiect, lucru. 2. Bagaj. 3. Mobilă, mobilier.

EŞYALI s. Eşyalı.

Rom. adj. Cu lucruri; cu bagaje; cu mobilier.

EŞYASIZ s. Eşyasız.

Rom. adj. Fără lucruri; fără bagaje; fără mobilier.

ET is. Et.

1. İnsan ve hayvan vücudunun yapısında kas ve yağdan oluşan doku.

"Ah, degende men senï alayım kaydan. / Cak etïmden tawsïdïm, cürek maydan." - (Boztorgay).

2. Hayvanlardan elde edilen besin maddesi.

"Talaş, talaş, korazım, / Arpa kürpe şaşayım, / Etïñe botka asayım." - (Boztorgay).

3. Ten, cilt. **Kölegïn teşïgïnden etï körïne.**

4. Meyvelerde çekirdekle deri arasındaki bölüm.

- **Balık etïnde** – Ne şişman, ne zayıf olan.
- **Başın etïñ aşamak** – Karşısındakini bıktırıncaya kadar söylenmek.
- **Et tutmamak –** Yediği halde, zayıf kalmak.
- **Etï butı cerïnde** – Şişmanca.
- **Etï senkï, süyegï menkï. –** Deyim. Eti senin, kemiği benim. (Çocuğu bir zenaat öğrenmesi için ustanın yanına verirken velisi tarafından söylenen söz).
- **Kazan kaynay. Et kaynay mı, dert kaynay mı?** – Deyim. Kazan kaynıyor. Et kaynıyor mu, dert kaynıyor mu ?
- **Kırk gün taban etï, bïr gün aw etï.** – Deyim. Kırk gün taban eti, bir gün av eti.
- **Öz aramız, Kenceamet, maylı botka semïz et.** – Deyim. Kendi aramızdayız Kenceahmet, yağlı pilâv, semiz et (Biz bizeyiz, menfaatleri paylaşalım).
- **Atka et, itke ot berïlmez.** – Atas. Ata et, ite ot verilmez.

• **Borşka algan etĭñ süyegĭ cırtar betĭñ.** – Atas. Veresiye alınan etin kemiği yüzünü yırtar.

• **Ebĭn tapkan et aşar.** – Atas. Kolayını bulan et yer.

• **Et etke, sorpa betke.** – Atas. Et ete, etsuyu yüze renk verir.

• **Et kĭrgen yerge dert kĭrmez.** - Atas. Et giren yere dert girmez.

• **Et körmegenge cĭger tansık.** – Atas. Et görmemiş kimseye çiğer nadir yiyeceklerdendir.

• **Et pĭşmese bet pĭşer.** – Atas. Et pişmese, yüz pişer.

• **Et sasıgın tuz cuwar, er sasıgın mal cuwar.** – Atas. Et kokusunu tuz giderir, er kokusunu mal giderir.

• **Et söllĭ, cĭgĭt bellĭ bolsın.** – Atas. Et sorpalı, yiğit kalın belli olsun.

• **Et tırnaktan ayrılmaz.** – Atas. Et tırnaktan ayrılmaz.

• **Etnĭñ söllĭsĭ, cĭgĭtnĭñ cellĭsĭ arüwdĭr.** – Atas. Etin sorpalısı, yiğidin çevik olanı iyidir.

• **Her kuşnıñ etĭ aşalmaz.** – Atas. Her kuşun eti yenmez.

• **İtke et berseñ kuyrugun sallar.** – Atas. Köpeğe et verirsen kuyruğunu sallar.

• **Kasap üyünde et tabılmaz**. – Atas. Kasap evinde et bulunmaz.

• **Kĭr sasıgın suw cuwar, cer sasıgın cel cuwar, et sasıgın tuz cuwar.** – Atas. Kir kokusunu su giderir, yer kokusunu rüzgâr giderir, et kokusunu tuz giderir.

• **Müsafĭr kelse et pĭşer, / Et pĭşmese, bet pĭşer.** – Atas. Misafir gelince et pişer, et pişmezse, yüz pişer.

• **Tĭşĭñ tĭşke tiymese ettĭr, ayagıñ cerge tiymese attır.** – Atas. Dişin dişe değmezse ettir, ayağın yere değmezse attır.

• **Ucuz etnĭñ sorpası tatımaz.** – Atas. Ucuz etin sorpası lezzetli olmaz.

Rom. s. 1. Carne; ţesut muscular. 2. Carne de animal, întrebuinţată ca aliment. 3. Ten, piele a corpului. 4. Pulpă de fructe.

ETAJER is. (Fr.>Rom.Türk.) Etajer; kapaksız, açık raf.

"Ekĭncĭ perde: Köşede bĭr etajerde veya dolapta bĭrkaç sıra kitap. Eñ üstünde romence ve türkçe gazeteler." - (Müstecip Ülküsal – Bayram Şenlĭgĭ).

Rom. s. Etajeră.

ETALON is. (Fr.>Rom., Türk.). Etalon; ölçümlerde esas kabul edilen birimlerin örnekleri.

Rom. s. Etalon.

ETEK is.Etek.

1. Giysinin alt kenarı.

"Ak kaptanĭñ egĭ cerge tiye, / Halk ne dede desĭn, can senĭ süye." - (Boztorgay).

2. Vücudun belden aşağısına giyilen, genellikle kadın giysisi. Var. **eteklĭk.**

3. Dağ, bayır gibi yamaçlı yerlerin alt bölümü.

"Deñĭzlerden sırlar algan dalgalar / Erten akşam etekleriñ öberler." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

"Geniş capnıñ egĭn kozılar otlar. / Cüregĭmnĭ dert bastı, işĭmnĭ totlar." - (Boztorgay).

• **Elĭn egĭn tartmak** – Elini eteğini çekmek.

• **Egĭ ayagına dolaşmak** – Eteği ayağına dolaşmak.

• **Egĭ belĭnde –** Hamarat, çalışkan (kadın).

• **Egĭ kĭrlĭ –** Baştan çıkmış kadın.

• **Egĭ tutuşmak** – Çok telâşlanmak.

• **Egĭn köstermemek –** Eteğini göstermemek. (Erkeklere görünmemek).

• **Egĭne cabışmak –** Birinin koruyuculuğuna sığınmak.

• **Etek cırtış** – Etnogr. Beşik kertme. Biri erkek, biri kız iki beşik çocuğunu aileleri tarafından nişanlama adeti; nişan kızın entarisinin eteğini yırtma merasimiyle tamamlanır.

• **Etek öpmek –** Yaltaklanmak, dalkavukluk etmek.

• **Etek tolısı –** Bol bol, pek çok.

• **Etekleri zĭl şalmak –** Çok sevinmek.

• **Mini etek** – Mini etek.

• **Egĭn, ceñin toplayalmaz, orun toturır. –** Deyim. Eteğini, yenini toplayamaz, yer işgal eder.

• **Kız balanıñ art egĭ özine duşman.** – Atas. Kız çocuğun art eteği kendine düşman.

• **Yamanga tiygen egĭñ kesĭp taşla.** – Atas. Yaramaz insana değmiş eteğini kesip bırak.

Rom. s. 1. Poală. 2. Fustă. 3. Geogr. Poale.

ETEKLEMEK f. Eteklemek.

1. Eteğinden tutmak.

2. mec. (Birine) Yaranmaya çalışmak.

Rom. v. 1. (Copiii). A se ţine de poala cuiva. 2. fig. A flata, a măguli, a linguşi pe cineva.

ETEKLĬ s. Etekli.

Rom. adj. Cu poale.

ETEKLĬK is. Eteklik.

1. Etek dikmek için elverişli kumaş.

2. Etek denilen kadın giysisi.

Rom. 1. Material de fustă. 2. Fustă.

ETEKSĬZ s. Eteksiz.

Rom. s. Fără poale.

ETERİST is. (Yun. eteria - "cemiyet") Tar. XIX. yüzyılın başlarında Eflâk'ta Osmanlı idaresine karşı ayaklanma başlatan Rum teşkilâtı Eteria üyesi.

Rom. s. İst. Eterist.

ETĬK is. Çizme.

"Nagış işliycek kız tuwulman, etĭk tĭgecek bĭz tuwulman." - (Boztorgay).

• **Etĭkten yukarı şıkmak –** Çizmeden yukarı çıkmak. (Bilmediği işlere karışmak).

Rom. s. Cizmă.

ETĬKŞĬ is. Çizmeci; çizme yapan veya satan kimse.

Rom. s. Cizmar.

ETĬLGEN s. 1. Yapılmış.

2. Dilb. Edilgen, pasif.

Rom. adj. 1. Făcut, efectuat. 2. Gram. Pasiv.

ETĬLMEK f. Edilmek, yapılmak.

"Eber, bo da razı bolır ya da etilir. Bolmasa bile, ne sanke ? Onıñ elinde mi o ?" - (Necip H. Fazıl – Cawşılık).

Rom. s. A se face; a fi făcut.

ETİKET, -A is. (Fr.>Rom.Türk.). Etiket.

"Cıyılgan hediyelerni sıraga tizmek, saymak, epsin üstüne birer rakam, birer etiket cabıştırmak, hesabı tutmak ödewni üstüne alması kerege edi." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. Etichetă.

ETİMOLOCİYE is. (Fr.>Rom., Türk.). Etimoloji; kelimelerin ses ve anlam itibariyle asıllarını araştıran dilbilgisi dalı.

Rom. s. Etimologie.

ETİMOLOG is. Etimolog.

Rom. s. Etimolog.

ETKEN is., s. Etken.

1. s. Etken, etki yapan, aktif.

2. is. Etkileyen unsur; factör.

3. s. Dilb. Aktif, edilgen karşıtı.

Rom. adj. 1. Activ. 2. s. Factor, element activ. 3. adj. Gram. Activ, antonimul lui pasiv.

ETKİ is. Etki; tesir.

"Mosku hükümeti Türklermen Tatarlar arasında bolgan bo sözni tuya ve ürke. Niçün ? Çünke Kırım hükümeti Osmanlı padişahın etkisi astına kirse, Moskular Tatarlarnı kötekliyalmaycaklar." - (Necip H. Fazıl - Kırım).

Rom. s. Efect; influenţă.

ETKİLEMEK f. Etkilemek, tesir etmek.

Rom. v. A influenţa, a înrăuri, a afecta.

ETKİLENMEK f. Etkilenmek.

Rom. v. A suferi influenţă, a fi influenţat.

ETLENMEK f. Etlenmek; şişmanlamak.

Türk Lehç. : Kırım., Nog. **- etlenmek, üv;**

Rom. v. A se îngrăşa.

ETLİ s. Etli.

1. İçinde et olan.

"Tawık kondı terekke, / Kanat caydı erekke. / Sen şakırdıñ, men keldim / Tawlı etli yemekke." - (Boztorgay).

2. Eti çok olan.

3. Dolgun, kalın.

4. (Meyveler için) Yenecek kısmı çok olan.

- **Etlige sütlige karışmamak** – Başkalarının işlerinden uzak durmak.

Rom. adj. 1. Cu carne, preparat cu carne. 2. Cărnos. 3. Gras. 4. (Despre fructe) Cu pulpă.

ETLİK is. Kışlık et için beslenen hayvan. Eşanl. **sogumlık.**

Rom. s. Animal prăsit pentru proviziile de carne (de iarnă).

ETME, -ÜW is. Etme; yapma.

Rom. s. Facere, faptul de a face.

ETMEK yard. f. Etmek.

1. Bir hareketi, bir işi yapmak, yürütmek.

"Caş cigitler ösmez mi? / Dawıllı toylar etmez mi ? / Caş cigitler ösken son / Halkka hızmet etmez mi?" - (Boztorgay).

"Medine'de, Mekke'de eteler tawap, / Süygeniñe kawuşsañ ne kadar sawap." - (Boztorgay).

2. Bir durumu ortaya çıkarmak, bir hale getirmek.

"Aktan kara bolmay diyler, / Boyalap kara etermen." - (Boztorgay).

"Anter tikken pembeden, / Lekelengen kiymeden. / Caktı meni, kül etti / Onbeşine kirmeden." - (Boztorgay).

"Beş yüz beş yüz koşarman, bin etermen, / Kaşan da bolsa başıña men cetermen." - (Boztorgay).

3. (**Arü, yakşı, yaman** zarflarıyla) Davranmak.

"Sizge bayramlık rakı hazırlattım. Arü etkemen ya, asabalar ?" - (Müstecib Ülküsal - Bayram Şenligi).

4. (Olumsuz olarak) Bir ihtiyacı olmak. **Suwsız etalmamak.**

5. Bulmak, erişmek. **Akşamnı etmek. Üylenï etmek.**

6. (-i ...-den) Birini bir şeyden yoksun bırakmak. **Yukudan etmek. İşinden etmek.**

7. Vermek. **Ediye etmek.**

8. Eşit değer kazanmak. **Ekï ekï taa dört eter. Beş kere beş yirmi beş eter.**

9. Herhangi bir degerde olmak. **Bir maşina bugün kaş ley eter ?**

10. Olmak; olarak görülmek. **Kısmet etmek.**

"On beş, on altı caş kızga caşlık ete mi ?" - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

11. Kötülükte bulunmak.

"Akrabanıñ ektkenin akrep etmez." - Atas.

12. (**Astına, ıştanına, töşekke** sözleriyle) Küçük veya büyük aptesini yapmak.

13. Türlü ruhsal süreçleri yaşamak. **Dikkat etmek. Merak etmek. Sabır etmek. Meramet etmek. Ar etmek. Bayram etmek. Esap etmek.**

"Mınaw komşı Halim akay bugün sabanga ketiyatır edi. Sen eş vayım bile etmiysin." - (Necip H. Fazıl – Cawşılık).

14. (İyi, kötü, güzel, duygusal) Davranışlar sergilemek. **Arüw etmek. Ayıp etmek. Naz etmek. Zewk etmek. İnkâr etmek. Selâm etmek. Şiylik etmek. Rica etmek. Ürmet etmek.**

"Onıştan sen kaár etme canım. Menim bilmegen işim tuwul ya." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

15. Bir nesne veya kimseyi başka bir varlık yerine koymak, öyle farz etmek.

"Teslime'ni at etsem, Mösne'ni cetsem. / Adile'ni dört büklep kamşı etsem." - (Boztorgay).

"Cagacaksañ cak meni, / Al, köksiñe tak meni, / Yüzük etip nazlı yar / Parmagıña tak meni." - (Boztorgay)**.**

16. (Bazı ünlemlerle) Olay, hareket, durum, davranış anlatır. **Cılt etmek. Şangır şangır etmek. Canına tak etmek. Ik mık etmek. Kafasına dank etmek.**

"Cawrıñ capkan ciyren şáş belbuwardan, / Balk-ete de şigasıñ küntuwardan." - (Boztorgay).

"Aldımızda körĭnmiy cılt etken yıldız." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

17. Yabancı dillerden alınma sözlerle birleşik fiiller meydana getirir. Romenceden : **Abandonat etmek. Dans etmek.** Arapçadan : **Devam etmek. Meram etmek. Şükür etmek.** Farsçadan : **- Kâr etmek. Lap etmek.**

- **Baş köz etmek** – Baş göz etmek, evlendirmek.
- **Cer etmek** – Yer etmek. a) İz bırakmak. b) İyice yerleşmek.
- **-day etken ...** – gibi; gibi olan. **"Mĭna selâm álekĭm batırlar, baylar, / Bĭzdiy etken fakırnı kĭm abaylar?" -** (Boztorgay). **"Aweliymen aweliy, sarkaman sarka. / Sendiy etken cangızga bolırman arka." -** (Boztorgay).
- **(-sĭz) etalmamak** – Belli bir şeysiz yapamamak, olmamak, yaşayamamak: **Aşsız suwsız etalmamak. Süygüsĭz etalmamak.**
- **… ( ) etĭp –** zf.,,, bir şekilde; **arüw etĭp –** iyice; **yaman etĭ**p – fena bir şekilde.
- **Baltanı bızar şot eter, şotnı bızar çok eter.** – Atas. Baltayı bozar keser yapar, keseri bozar yok eder.
- **Caman tamak carlı eter, öskĭn cürek kanlı eter. –** Atas. Yaman boğaz yoksul eder, kabarmış yürek kanlı eder.
- **Etkenĭñmen maktanma.** – Atas. Ettiklerinle övünme.
- **Koñşınıñ saranı mallı eter.** – Atas. Komşunun cimrisi insanı mallı eder.

Rom. v. 1.-17. A face, a efectua, a săvârşi. 2. A preface. 3. A proceda, a acţiona. 4. (Negativ) A nu se putea lipsi; a avea absolută nevoie. 9. A valora, a preţui, a costa. 10. A fi; a fi considerat ca ...

ETMEKLĬ s. Çalışkan, gayretli.

"Etmeklĭ cañı mualĭmĭmĭznĭ ekĭ üş ayda bĭr kere safĭr etmek bütün tatar aileleri üşün bĭr akşamlık bayramga deñĭşe edĭ." - (Altay Kerim – Kâniye).

- **Eplĭ kĭşĭ etmeklĭ bolır.** – Atas. Becerikli kişi gayretli olur.

Rom. adj. Harnic, silitor.

ETNE is. Büyü, sihir, tılsım. Eşanl. **ayle.**

Rom. s. Farmec, vrajă,; vrăjitorie.

ETNELĬ s. Büyülü, sihirli.

"Azbar biyaz, ay yarık, körmiy közler, / Etnelĭ toy. / Şar gür, sefa, ses seda, eştĭlmiy sözler, / Yıkıla köy." - (Bekir S. Çobanzade – Toy / Emel D.).

Rom. adj. Fermecat, vrăjit.

ETNİK s. (Fr.>Rom.Türk.). Etnik; soyla, kavimle ilgili.

Rom. adj. Etnic.

ETNOGRAF is. (Fr.>Rom.Türk). Etnograf.

Rom. s. Etnograf.

ETNOGRAFYA is. (Fr.>Rom.Türk.) Etnografya; insan soylarını tasvir bilimi.

Rom. s. Etnografie.

ETNOLOCİYE is. Fr.>Rom.Türk. Etnoloji; insan soylarının oluşumunu araştıran bilim, budun bilimi.

Rom. s. Etnologie.

ETNOLOG is. (Fr.>Rom.Türk.). Etnolog.

Rom. s. Etnolog.

ETRAF is. (Ar. etraf; "taraf"ın çoğul biçimi). Etraf; taraflar. Var. **etrap.**

1. Çevre, yan yerler.

"Yaşar delĭkanlı bolıp köyde ve etraflarda yasalgan küreşlerge şıga başlagan." - (Boztorgay).

"Masanıñ etrafında dört tane genç oturıp konuşalar." - (Müstecib Ülküsal - Bayram Şenlĭgĭ).

2. Bir kimsenin yanındaki kişiler.

3. s. Yan, yanaşık.

"Torıtay köyniñ cĭgĭtlerĭ ve etraf köylerniñ en aytuwlı pelwanları Yaşar'man küreşke tutuşkanlar." - (Boztorgay).

Rom. s. 1. Preajmă, jur; împrejurime. 2. Anturaj. 3. adj. Din jur.

ETRAFLI s. ve zf. 1. Etraflı, ayrıntılı.

2. Çok yönlü, kapsamlı.

"Dimagı taa arüv ve taa etraflı işlemege, fikirlerĭ bĭr intizamga tabi bolmaga başladı." - (Mehmet Vani Yurtsever – Uyuşmagan Ekĭ Arkadaş).

Rom. adj. şi adv. 1. Amănunţit, detaliat. 2. Multilateral, amplu.

ETRAFLICA zf. Etraflıca, ayrıntılı olarak.

Rom. adv. În mod amănunţit.

ETRAP is. → **Etraf**.

"Smayıl dört-beş adımda küpenge yetĭstĭ. Etrapın bĭr kere dolaşıp tobannardı salt salt esmege basladı." - (Cenan Bolat - Calsın).

ETSĬZ s. Etsiz.

1. Eti olmayan, içinde et bulunmayan. **Etsĭz yemek.**

2. Zayıf.

Rom. adj. 1. Fără carne. 2. Slab; descărnat.

ETTĬRGEN s. Ettirgen.

1. Yaptıran.

2. Dilb. (Eylemi) yaptıran.

Rom. adj. 1. Care pune să facă. 2. Gram. Factitiv.

ETTĬRMEK f. Ettirmek, yaptırmak.

"Tutup almaga, hırsızlık etmege başladık. Aşlık ne bolsa ettĭre eken." - (Necip H. Fazıl - Caş Fidanlar).

Rom. v. A pune să facă; a obliga pe cineva să facă; a-l determina pe cineva să facă.

EUKALİPT (**eukalipt**) is. Bot. Okaliptüs ağacı. (Lat. Eucaliptus).

Rom. s. Bot. Eucalipt.

EV is. → **Ew**[1].

EVEL zf. → **Evvel**.

EVELKĬ s. → **Evvelkĭ**.

EVET zf. Evet. Var. **ebet, ewet.**

1. "Öyledır" anlamında doğrulama ve onaylama sözü.

"Evet, evet. Bĭzĭm de aytmak ve yasamak istegenĭmĭz bu noktadır." - (Müstecib H. Fazıl Ülküsal – Bayram Şenlĭgĭ).

2. Konuşma arasında cümlenin olumlu anlamını pekiştiren

söz.

Rom. adv. Da.

EVREN is. Alem, dünya, cihan, kâinat, kosmos.

Rom. s. Univers, cosmos; lume.

EVVEL zf. (Ar. ewwel). Evvel. Var. **evel, ewwel, ewel.**

1. Önce.

"Bïz de Kırım balaları, halkımız. / Bek az evvel ayrılganmız. Kırımdan." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

"Boy palto kïymiy edïm. / Terekke ïlmiy edïm. / Senï süymezden ewel / Sewdalık bïlmiy edïm." - (Boztorgay).

2. s. İlk, önceki, geçmiş. **Evvel zamanda –** İlk zamanda, eskiden.

• **Evvel-Alla** – "Önce Allah'ın yardımıyla" anlamında olup, birine bir vaadde bulunurken söylenen söz.

Rom. 1. adv. În primul rând, întâi, mai întâi. 2. adj. De mai înainte, din trecut.

EVVELÁ zf. (Ar. evvela). Evvelâ, ilk önce. Eşanl. **başta.**

Rom. adv. În primul rând, înainte de toate.

EVVELKĬ s. 1. Evvelki, önceki, önce olan.

2. z. Evvelkisi, öncekisi.

"Evvelkïler, hep bïrden ve hayretmen : Hayır ola ! Ne boldı ya, muallïm efendï ?" - (Müstecib Ülküsal - Bayram Şenlïgï).

Rom. adj. 1. De mai înainte; din trecut. 2. pron. Cel de mai înainte.

EW[1] is. Ev. Var. **ev, üy.**

Rom. s. Casă.

EW[2] ünl. Ey, yahu.

"Onday bolsa, kızımızıñ aldından da bïr geşïp karayık, ew ! Bakalım, o ne diycek?" - (Necip H. Fazıl – Cawşılık).

"Ew, kel mında, toyga keregecek şiylernï konuşayık." - (Mehmet Vani Yurtsever - Toy, piyes).

Rom. interj. Măi ! Hei !

EWAL is. (Ar. ahval - "hal"in çoğulu) Ahval; haller, durumlar, vaziyetler.

"Göñıl coştı sen arüwge, aw, / Barayım dep. / Arüwïmniñ al ewalïn, aw, / Sorayım dep." - (Boztorgay).

Rom. s. Stări, situații.

EWALLA ünl. (Ar. iy-vallah). Eyvallah; "Evet, öyle olsun.", "Allah'a ısmarladık.", "Teşekkür ederim." anlamlarında kullanılan söz.

• **Ewalla etmemek** – Kimseden bir şey beklememek. **"Süymegenge süykenmem, ewalla etmem. / Süyerïmnï mugaytïp bïr yaka ketmem." -** (Boztorgay).

Rom. interj. Arabism întrebuințat după împrejurări, cu unul din sensurile "Fie !; De acord !", "Rămâneți cu bine !", "Mulțumesc !".

EWEL zf. (Ar. evvel). Evvel. Var. **evvel, ewel.**

1. zf. Önce.

"Farızdan ewel farız bar, namazdan ewel awız bar." (Boztorgay).

2. s. Geçmiş, önceki. **Ewel zaman.**

• **Kün ewelden** – Gününden evvel. **"Erkez Temïrcan batır man Ursacıgar batırnıñ da küreşecegïn kün ewelden er yerde yapıştırılgan ilânlardan eşïtken eken." -** (Boztorgay).

Rom. 1. adv. Înainte de. 2. adj. Anterior, trecut.

EWELALLA ünl. (Ar. evvel Allah) "Önce Tanrı yardımıyla" anlamında pekiştirme sözü.

Rom. interj. Arabism însemnând "Cu voia Domnului" şi care se rosteşte când se face o promisiune sau se ia un angajament.

EWELĬ zf. Evveli; önceleri, önceki zamanda, eskiden. Var. **ewelsï.**

"Ayna attım denïzge, / Ketedïr yüze yüze. / Ewelï neday edïk, / Şïmdï ne boldı bïzge?" - (Boztorgay).

"Ewwel' caşlar şıñ aytıp tan attırgan. / Özlerïne eş dostnı şay arttırgan." - (Boztorgay).

Rom. adv. Odinioară, în trecut.

EWELKĬ s. Evvelki, önceki. **Ewelkï** gün. Var. **ewelsï.**

"Ewelkï yar, eskï dos, müs kokıysıñ. / Maga degen yuwanı kïmge okıysıñ?" - (Boztorgay).

Rom. adj. De mai înainte, din trecut, din vechi.

EWELSĬ s. ve zf. → **Ewelï, Ewelkï.**

"Ekï hafta ewelsï, sen bo ïş içün maga kelïp, olla zahmetïm sayıp aytmayman, münasebet etken edïn." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

EWEN s. (Ar. ehven). Ehven.

1. Daha az zararlı.

2. Daha ucuz.

"Anawbïrsï bïraz ta' aşaga, even taşlay, / Mınaw bïrsï de oga teran yaklaşa başlay." - (İsmail Ziyaeddin – Toy).

Rom. adj. 1. Cu risc mai mic. 2. Mai ieftin.

EWET zf. → **Ebet, Evet.**

EWĬRGEN s. Evirgen; becerikli.

Rom. adj. Priceput, descurcăreț.

EWĬRME, -ÜW is. Evirme.

Rom. s. Transformare, ordonare.

EWĬRMEK f. Evirmek; istenen şekil ve düzene sokmak.

Rom. v. A transforma; a face ordine, a aranja.

EWKALİPT is. Bot. → **Eukalipt**.

EWLÂT, EWLÁT is. (Ar. evlât) Evlât.

1. Çocuk.

"Yanarsın anam, yanarsın babam. / Yandıgıñ bar mı? / Menden başka, ah annecïgïm, / Ewlâdıñ bar mı?" - (Boztorgay).

2. Soy, döl.

3. ünl. Yaşlı kimselerin çocukları yaşındakilere kullandıkları bir seslenme.

• **Deryadan ïşïlmez, ewlâttan geşïlmez**. – Atas. Deryadan içilmez, evlâttan geçilmez.

• **Ellïden son bolgan er ewlâtnıñ el körïr kuwnaşın. –** Atas. Elliden sonra olan çocuğun el görür sevincini.

Rom. s. 1. Copil, fiu, fiică. 2. Descendent, urmaş. 3. interj. Apelativ : Fiule ! Fata mea !

EWLÂTLI, EWLÁTLI s. Evlâtlı.

Rom. adj. Cu copii; cu urmaşi.

EWLÂTLIK, EWLÁTLIK (**ewlátlıq**) is. Evlâtlık.

1. Evlât olma durumu.

2. Küçük yaştan beri eve alınıp yetiştirilen kimse.

Rom. s. 1. Starea juridică de fiu (fiică). 2. Copil adoptiv.

EWLÂTSIZ, EWLÁTSIZ s. Evlâtsız.

Rom. adj. Fără copii; fără urmaş.

EWLÂTSIZLIK, EWLÁTSIZLIK (**ewlâtsızlıq**) is. Evlâtsızlık.

"Bo padışanıñ da bek balaban bĭr dertĭ bar eken : bo dert te ewlâtsızlık eken." - (Nedret ve Enver Mahmut - Bozcĭgĭt).

Rom. s. Lipsă de copii; lipsă de urmaşi.

EWLİYA is. (Ar. evliya). Eren, ermiş. Eşanl. **eren.**

"Cet-me -cetĭm ewliya, cekkenĭm tüye, / Üyümüzniñ halkı da senĭ süye." - (Boztorgay).

Rom. s. Sfânt; persoană canonizată.

EWLİYALIK (**evliyalıq**) is. Evliyalık, ermişlik, evliya olma durumu.

Rom. s. Faptul de a fi devenit sfânt; sfinţenie.

EWWEL zf. → **Ewel**.

EY ünl. Ey.

1. Birine söz söylenirken, önceden dikkatini çekmek için isminin önünde söylenilen söz.

"Cıyılıñız, ey caşlar, turmañız karap!" - (Mehmet Niyazi – Sagış).

"Gümüş kuşak ince bel, / Körĭşiyĭk ey güzel, / Ekĭ gönıl bĭr bolsa, / Ayıramaz esken cel." - (Boztorgay).

2. ed. Duygulu anlatımlarda, ölmüş kimselerin ruhları, nesne ve kavram adları önünde de kullanılır.

"Şu toylarda, ey, sĭz, tüşken yıldızlar, /Sĭzniñ içün tatarniñ kartı caşı / Tögecekler cılay küle köz yaşı", "Ey, nur, açıl, bĭr kuyaştay bĭz yaşlarnı aydınlat!" - (Mehmet Niyazi – Sagış).

3. Hey ! Türlü ruh hallerinde söylenen nida.

"Şuwal keldĭ, korkmañız, ey şuwal, ey, / Şokmar alıp şıkmañız, ey şuwal, ey." - (Boztorgay).

"Ey ! Akşam bolayatır be ! Ne kadar etsen kün kıskalıgı." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

- **Ey şuwal** – Bir köy adetinin adıdır.; harman işlerinin bitiminden sonra, gençlerin **"şuwal" -** çuvaldan geliştirdikleri basit bir at maketiyle kapı kapı dolaşıp, "**Ey şuwal, ey"** şarkısını kendi köylerinin hayatına uyarlayıp söyleyerek ürün ve para toplamalarından ibarettir.

Rom. interj. 1., 3. Ei !; Hei ! Măi ! 2. O !

EYALET is. (Ar. eyalet). Eyalet; özel bir idare ile yönetilen çok büyük il.

Rom. s. Provincie; district.

EYALİY is. (Ar. ahali) Ahali. Var. **yaliy.**

Rom. s. Popor, norod; mulţime de oameni, oamenii.

EYBE is. (Ar. aybe). Heybe; birbirine bağlı iki taraflı torba. Var. **egme.**

Rom. s. Desagă.

EYBET is. (Ar. heybet). Heybet.

1. Korku ve saygı uyandıran görünüş.

2. Büyüklük, ululuk, azamet.

Rom. s. 1. Demnitate, prestanţă. 2. Măreţie, grandoare.

EYBETLĬ s. Heybetli.

1. Görünüşü korku veya hayranlık, saygı, çekinme uyandıran; azametli, ulu.

"Cantemĭr, karşısında yedĭ başlı ve bek balaban, baskanda cernĭ tĭtretken bek eybetlĭ bĭr canawar körgen." - (Mehmte Vani Yurtsever - Cantemĭr Batır).

2. Büyük, kuvvetli, şiddetli.

"Zaman zaman bek eybetlĭ celler, fırtanalar estĭrĭp, awzından ot şaşıp kele, bĭrköp yerlernĭ cagıp cıga, sularnı kurutıp kete eken." - (M. Vani Y. - Cantemĭr Batır).

Rom. s. adj. 1. Impunător, impozant; măreţ, falnic. 2. Mare, întens, puternic.

EYECAN is. (Ar. heyecan). Heyecan.

1. Duygulanma durumu.

2. Coşku.

Rom. s. 1. Emoţie. 2. Entuziasm.

EYECANLANDIRMAK (**eyecanlandırmaq**) f. Heyecanlandırmak.

Rom. v. 1. A emoţiona. 2. A entuziasma, a înflăcăra.

EYECANLANMAK (**eyecanlanmaq**) f. Heyecanlanmak.

Rom. v. 1. A se emoţiona. 2. A se entuziasma, a se înflăcăra.

EYECANLI s. Heyecanlı.

"Eyecanlı siyĭrcĭler bĭrbĭrsĭmen canlı canlı konışa." - (İsmail Ziyaeddin – Toy).

Rom. adj. 1. Emoţionat. 2. Entuziasmat, înflăcărat.

EYECANSIZ s. Heyecansız.

Rom. adj. 1. Fără emoţie. 2. Fără entuziasm.

EYKEL is. (Ar. heykel). Heykel.

Rom. s. Statuie; sculptură.

EYKELCĬ is. Heykelci, heykeltıraş.

Rom. s. Sculptor.

EYKELCĬLĬK is. Heykelcilik; heykeltıraşlık.

Rom. s. Arta sculpturii; meseria de sculptor.

EYKELTIRAŞ is. (Ar. heykel+Fars. teraş) is. Heykelci.

Rom. s. Sculptor.

EYKELTIRAŞLIK (**eykeltıraşlıq**) is. Heykelcilik.

Rom. s. Arta sculpturii; meseria de sculptor.

EY KĬDĬ ünl. Hey gidi; acınma, üzülme sözü. Var. **ay gĭdĭ, ay kĭdĭ.**

Rom. interj. Exclamaţie de regret.

EYLEM is. 1. İş, hareket, fiil.

2. Gram. Fiil.

Rom. s. 1. Acţiune; mişcare. 2. Gram. Verb.

EYLEMEK f. Eylemek, etmek, yapmak.

"Bismilla dep başlagan / Bo destannı dinlesĭn. / Fikret kardaş ölgen dep / Alla rahmet eylesĭn." - (Boztorgay).

Rom. v. A face.

EYLÜL öz.is. (Ar. eylul>Türk.). Eylûl ayı; yılın dokuzuncu ayı.

Rom. s. Luna Septembrie.

EYÜP öz.is. 1. Kuran'da adı geçen, sıkıntılar karşısındaki sabrı ve hayırlı sonlara inancıyla tanınan peygamber.

2. Kişi adı : **Eyüp** (er.). Var. **İyĭp.**

- **Eyüp sabrı** – Büyük sabır.

Rom. s. propr. 1. İov, personajul biblic menţionat şi în Coran, simbol al răbdării. 2. Nume de persoană (b.) : **Eyüp/ İyĭp.**

EYWALLA ünl. → **Ewalla**.

EZAN is. (Ar. ezan). Ezan.

1. İslâmlıkta namaza çağrı.

"Akşam üstĭ ezan sesĭ cañgıra, / Dertlĭlernĭ Hak katına çağıra. / Ezan sesĭ mĭnareden cayıla." - (Bekir S. Çobanzade – Ezan Sesĭ / Emel D.).

"Aklı koynıñ ĭşĭnde alaca sürkán. / Onekĭ aynıñ ezanı kaş tane bolgan?" - (Boztorgay).

2. Bebeğe ad koyarken üç kez sağ kulağına, üç kez de sol kulağına ezan sözlerini okuma adeti.

- **Ezan ad** – Yeni doğmuş çocuğa ezan okunarak, merasimle verilen ad.
- **Ezan bermek** – Ezan okumak. **"Caşlar ... kartlardan maşallah kazanmak içün ezan bermege talaşa edĭler." -** (Necip H. Fazıl – Ezan Sesĭ).
- **Ezan waktı –** Ezan okunmak zamanı.
- **Namazda közĭ coknıñ ezanda kulagı bolmaz. -** Atas. Namazda gözü olmayanın ezanda kulağı olmaz.

Rom. s. 1. (La musulmani). Apelul la rugăciune rostit de muezin. 2. Apelul şi rugăciunea rostită la urechea noului născut la ceremonia dării prenumelui.

EZANŞI is. Ezan okuyan kimse; müezzin.

Rom. s. Muezin.

EZANTAŞ is. Bazı köy camilerinde ezan okumak için üzerine çıkılan taş.

"Ezantaşta bĭr molla, kıymasım, / Cez tayaklı. / Baba curtta musafĭr, kıymasım, / Kıskayaklı." - (Boztorgay).

Rom. s. Piatră sau ridicătură de pe care muezinul rosteşte apelul la rugăciune, când nu este folosit în acest scop minaretul.

EZBER is. (Fars. ezber). 1. Hafıza, bellek, akılda tutma yeteneği.

2. Ezberleme ödevi.

3. zf. Ezbere, ezberden.

"Karardan okuw okumam, okusam ezber. / Ĭsĭndĭrĭp taşlama, yarın söz ber." - (Boztorgay).

- **Ezberge ĭş körmek –** Dikkat etmeden, gelişigüzel iş yapmak.
- **Ezberĭnde** – Belleğinde.

Rom. 1. Memorie. 2. Temă de memorizare. 3. adv. Pe de rost, pe din afară.

EZBERCĬ is. mec. Ezberci; anlamadan öğrenen.

Rom. s. fig. Tocilar.

EZBERCĬLĬK is. Ezbercilik.

Rom. s. fig. Tocilărie; învăţare mecanică.

EZBERLEME, -W is. Ezberleme.

Rom. s. Memorare.

EZBERLEMEK f. Ezberlemek.

1. Hafızaya nakşetmek.

2. Akılda tutmak.

- **Suwday ezberlemek** – Su gibi ezberlemek; yanlışsız söyleyebilecek kadar iyi ezberlemek.

Rom. v. 1. A memora. 2. A ţine în minte.

EZBERLENMEK f. Ezberlenmek.

Rom. v. A fi memorat; a se memora.

EZBERLETMEK f. Ezberletmek.

Rom. v. factitiv. A pune, a face să memoreze.

EZBERLETTĬRMEK f. Ezberlettirmek.

"Ömĭrbek romence mezümelerĭn ezberlettĭrdĭ, bĭr de atĭk„ şĭlĭk talebelerge bĭr piramida yükseltmeknĭ üyrettĭ." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. v. factitiv A pune să memoreze.

EZDĬRMEK f. Ezdirmek.

Rom. v. A pune să strivească, să zdrobească.

EZDĬRTMEK f. → **Ezdĭrmek**.

EZEL is. (Ar. ezel). Ezel.

1. Başlangıcı belli olmayan geride kalan zaman; zamanın geriye doğru sonsuzluğu.

"Men ezelnĭ okıdım, / Renklĭ halı tokıdım. / Yarem senĭ bek süyüp / Gül yerĭne kokıdım." – (Boztorgay).

2. mec. Çok eski zaman.

Rom. s. 1. Eternitate, veşnicie (înspre trecut), trecutul infinit. 2. fig. Trecutul îndepărtat.

EZELĬ s. Ezeli.

1. Başlangıcı olmayan; geçmişe doğru sonsuz olan.

2. mec. Çok eski.

Rom. adj. 1. Etern, veşnic. 2. fig. Foarte vechi.

EZGĬ is. Ezme; baskı, baskı altında tutma.

Rom. s. Asuprire.

EZGĬCĬ is. ve s. Ezici, ezen; baskı altında tutan.

"Onlar (Daklar), kalelerge ve Romalı ordılarga saldıra, ezgĭcĭlernĭ memleketten kuwmaga ograşa edĭler." - (Okuma Kitabı - III).

Rom. s. şi adj. Asupritor.

EZGĬŞ is. Cendere, pres.

Rom. s. Teasc; presă.

EZĬK s. Ezik.

1. Ezilmiş.

2. mec. Baskılar altında çaresiz kalmış.

3. is. Ezilmiş yer; yara, bere.

Rom. 1. adj. Strivit, zdrobit. 2. fig. Oprimat. 3. Vânătaie, contuzie.

EZĬKLĬK is. Eziklik.

1. Ezik yer; ezilmişlik.

2. mec. Ruhi çöküntü.

Rom. s. 1. Faptul de a fi strivit; strivire. 2. fig. Apăsare, deprimare.

EZĬLME, -ÜW is. Ezilme.

Rom. s. Faptul de **ezĭlmek.** *Strivire; ...*

EZĬLMEK f. Ezilmek; ezmek işine konu olmak.

"Millet te bonday, öksüz, bĭr kĭmsesĭz ezĭlse, / Köp turmay, cer yüzünde bĭrĭkmiy, talkan bolır." -(Mehmet Niyazi – Sagış).

- **Ezĭlĭp büzülmek –** Düştüğü güç bir durumdan utandığını belli etmek.
- **Atlar tebĭşĭr, arada eşek ezĭlĭr. –** Atas. Atlar tekmeleşir, arada eşek ezilir.
- **Cılannıñ başı kĭşkene ekende ezĭlĭr. –** Atas. Yılanın başı küçükken ezilir.

Rom. v. Forma pasivă de la **ezmek.** *1. A se zdrobi, a se strivi. 2. fig. A fi chinuit. 3. fig. A fi asuprit, af i oprimat.*

EZĬNTĬ is. Ezinti.

1. Açlık hissi.

2. mec. Sıkıntı, baskı, ağırlık.

Rom. s. 1. Senzaţie de foame. 2. fig. Apăsare, greutate.

EZİYET is. (Ar. eziyyet). Eziyet.

1. Aşırı güçlük ve sıkıntı.

2. Baskı.

Rom. s. 1. Chin, suferinţă. 2. Opresiune, asuprire; schingiuire.

EZİYETLEMEK f. Eziyet etmek.

Rom. s. A chinui.

EZİYETLĬ s. Eziyetli.

Rom. adj. Chinuitor; istovitor.

EZME, -ÜW is. Ezme.

1. Ezmek işi.

2. Ezilmiş, macun haline getirilmiş şey.

Rom. s. 1. Acţiunea de **ezmek.** *Strivire, zdrobire; fig. chinuire. 2. Pastă, preparat obţinut prin strivire sau măcinare.*

EZMEK f. Ezmek.

1. Üstüne basarak ya da iki şey arasında sıkıştırarak biçimini değiştirmek.

"Ana, şonı bĭlmelĭsın ke bidaynı ezĭp celge üfürmek tuwul da, cerge ekmek kerek." - (Boztorgay).

2. Ağırlığı altında çiğnemek.

"Cata cata habĭste canımdan bezdĭm, / Kolımdakı masumım üç kere ezdĭm." - (Necip H. Fazıl - Kırım).

3. mec. Üzmek, sıkıntıya sokmak.

4. mec. Baskı altında tutmak.

5. mec. Yormak.

6. mec. Yenmek, sindirmek.

"Kara kuwwet bĭlgĭlernĭ, okuwnı / Ezgenden soñ, toktatkan akkan suwnı." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

- **Ez ez suwın ĭş. –** Deyim. (Önemsiz, değersiz şeyler hakkında) "Hiçbir değeri yok" anlamında.

Türk Lehç. : Kırım., Nog. **- ezmek, -üv;**

Rom. v. 1. A pisa, a zdrobi. 2. A strivi. 3. fig. A chinui. 4. fig. A oprima, a asupri, a împila. 5. fig. A obosi, a istovi. 6. fig. A învinge.

EZÜWCĬ is. ve s. Ezici; ezen.

Rom. adj. şi s. 1. Care striveşte. 2.Care oprimă, care asupreşte; opresor, asupritor.

EZÜWCĬLĬK is. Ezicilik.

Rom. s. Opresiune, asuprire.

F f

F 1. Dobruca Tatar diyalekti alfabesinin sekizinci harfi, **fe.** Bu harfle gösterilen konuşma sesi.

Dobruca Tatar diyalektinde az kullanılan, ses sistemine sonradan girmiş (ç, f, j, v) ünsüzler grubunda yer alan bir sestir. Konuşma dilinde çoğu zaman **p** sesine dönüştürülür. Bundan dolayı **f**'li kelimelerin bir de **p**'li varyantları olur. (**Fayda – payda; laf – lap**).

2. (Dilb.) Ötümlü, sürtünmeli, diş-dudak ünsüzü.

Rom. 1. A opta literă a alfabetului Dialectului Tătar dobrogean şi sunetul notat cu această literă.

*Este una dintre consoanele puţin uzitate, (**ç, f, j, v**), intrate în sistemul dialectului într-o epocă mai târzie. În vorbirea curentă consoana **f** deseori este transformată în **p**, cuvintele în **f** ajungând să prezinte şi câte o variantă în **p**. (**Fayda – payda; laf – lap**).*

2. (Lingv.) Consoană labio-dentală, fricativă, sonoră.

FA is. Müz. Fa notası.

Rom. s. Muz. Nota muzicală fa.

FAAL s. (Ar. faal). Faal.

1. Çalışkan.

2. Hareketli, canlı.

3. Çalışır durumda olan.

Rom. adj. 1. Harnic. 2. Vioi. 3. Activ, în stare de activitate.

FAALİYET is. (Ar. faaliyet). Faaliyet.

1. Çalışma, iş.

"Bazı münevverler ciddi faaliyetke kĭrĭşĭp ve milli müsamere ve toplantılar yasap halknı hareketke ketĭre başlagan edĭler." - (Mehmet H. Vani Yurtsever - Uyuşmagan Ekĭ Arkadaş).

"Muallim Mehmet Niyazi Bey - dep atalgan bo aldsözde, şairnĭ okuwcılarga takdim etmekmen barabar, yaşayışındakı mühim dewĭrlerĭne, köpyaklı faaliyetĭne işaret etĭlĭp, önemlĭ fikirler ilerĭ sürülgendĭr." - (Şükran Vuap Mokanu – Mehmet Niyazi / Renkler).

2. Çalışır durumda olma.

- **Faaliyet köstermek -** Çalışmak.
- **Faaliyetke geşmek -** İşlemeye başlamak.
- **Faaliyette bolmak -** Çalışır durumda olmak.

Rom. s. 1. Activitate, muncă. 2. Stare de activitate; funcţionare.

FABRİKA is. (Fr. İtal.>Rom.,Türk.) Fabrika. Var. **pabĭrka.**

Rom. s. Fabrică.

FABRİKANT is. (Fr.>Rom.) Fabrikatör.

Rom. s. Fabricant.

FABULA is. (Fr.>Rom.,Türk.) Ed. Hayvan masalı; fabl.

Rom. s. Lit. Fabulă.

FACİA is. (Ar. facia) Facia.

1. Facia, acıklı olay.

"Balalık akılımızman bo hoş manzara arkasına saklangan facianı añlayalmaymız. " - (Yaşar Memedemin - Şaliy Şal / Renkler).

2. Ed. Trajedi, tragedya.

Rom. s. 1. Catastrofă, nenorocire.2. Lit. Tragedie.

FACİALI s. Facialı, feci, acıklı.

"Dobruca Tatarlarınıñ geşken tarihĭ ah-zarlarga, facialı sawaşlarga, ĭş kawgalarına bek zeñgĭn bolganı üşün, halkımız umumen, facialı masallarnı begenĭp korıgan, saklap kelgen." - (Nedret ve Enver Mahmut - Bozcĭgĭt).

Rom. adj. Tragic, dureros, trist.

FACİALILIK (**facialılıq**) is. Fecaat, acıklı durum, acıklılık.

"...Dobruca Tatarlarınıñ bütĭn destanlarına facialılıgıñ üstĭnlĭk etkenĭ körĭlmektedĭr." - (Nedret ve Enver Mahmut - Bozcĭgĭt).

Rom. s. Tragism.

FAGOÇİT (**fagoçit**) is. (Fr.>Rom., Türk.). Biyol. Fagosit.

Rom. s. Biol. Fagocit.

FAGOÇİTOZA (**fagoçitoza**) is. (Fr.>Rom., Türk.). Biyol. Fagositoz.

Rom. s. Fagocitoză.

FAHİŞE is. (Ar. fahişe). Orospu. Var. **pahişe.** Eşanl. **oraspı.**

Rom. s. Prostituată.

FAHİŞELĬK is. Fahişelik, orospuluk. Eşanl. **oraspılık.**

Rom. s. Prostituţie.

FAİK s. (Ar. faik). 1. Üstün, yüksek.

2. öz. is. Kişi adı : **Faik / Payık** (e.), **Faika** (k.).

Rom. adj. 1. Superior. 2. s. propr. Nume de persoană : **Faik** *(b.) /* **Payık;** **Faika** *(f.).*

FAİZ is. (Ar. faiz). Faiz. Var. **paiz.**

Rom. s. Cămătă, dobândă.

FAİZCĬ is. Faizci, tefeci. Var. **paizcĭ.**

Rom. s. Cămătar.

FAİZCĬLĬK is. Faizcilik. Var. **Paizcĭlĭk**.

Rom. s. Cămătărie.

FAİZLĬ s. Faizli; faizle işlem gören; faizi olan. Var. **paizlĭ.**

Rom. adj. Cu dobândă.

FAİZSĬZ s. Faizsiz. Var. **paizsĭz**.

Rom. adj. Fără dobândă.

FAKAT (**faqat, fakat**) bağ. (Ar. fakat). Fakat, ama, lâkin, ancak, yalnız.

"Alïmseyit otıracak bolır, fakat turar, Bawbek'nïñ aldına bïr tütün ketïrïp salır." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

"Haydï o bïrewïne hak beriyïk, canım, fakat Kencealïler kayda cüreler bïlmem?" - (Mehmet H. Vani Yurtsever – Kartman Caş Arasında).

Rom. conj. Dar, însă, numai că,

FAKIR (**faqır**) s. ve is. (Ar. fakir). Fakir. Var. **fakir, pakır, pïkare.**

1. Yoksul, fakir, fukara kişi.

2. Garip, kimsesiz, zavallı.

"Pazardan aldım bakır, / Yarem közlerïñ çakır. / O dïlber közlerïñe / Kurban boldım men fakır." - (Boztorgay).

3. s. (Eşya için) Gerekenden az. **Fakır bïr dekor.**

- **Fakır - fukare** – Fakirler, yoksullar.
- **Fakırnıñ balası, zengïnıñ atı kıymetlïdïr.** – Atas. Fakirin çocuğu, zenginin atı kıymetli olur.
- **Fakırnıñ eşkïsï tek dogırır.** – Atas. Fakirin keçisi tek yavrular.

Rom. adj. şi s. 1. Sărac, nevoiaş. 2. Biet, nenorocit, sărman. 3. adj. (Aspectul obiectelor) Sărăcăcios, modest..

FAKIRLAŞMAK (**faqırlaşmaq**) f. Fakirleşmek, yoksullaşmak.

Rom. v. intranz. A sărăci, a deveni sărac.

FAKIRLAŞTIRMAK (**faqırlaştırmaq**) f. Fakirleştirmek, yoksullaştırmak.

Rom. v. f. A-l sărăci, a face să ajungă sărac.

FAKIRLIK (**faqırlıq**) is. Fakirlik, yoksulluk. Var. **fakirlïk, pakırlık, pïkarelïk.**

"Bo fakırlıktan bïr türlü kurtulamadım. Boga sebep ne edï?" - (Necip H. Fazıl - Kırım).

- **Fakırlık ateşten kölmektïr.** – Atas. Fakirlik ateşten gömlektir.

Rom. s. Sărăcie.

FAKİH is. (Ar. fakih). Esk. Fakih, fakı; fıkıh bilgini, islâm hukukçusu. Var. **bakı.**

2. Okumuş adam.

- **Osman Fakih / Osman-bakı** – Orta Dobruca'daki Bărăganu köyünün Türkçe-Tatarca adı.

Rom. s. înv. 1. Jurist musulman. 2. Om cu carte; cărturar.

FAKİR is. ve s. → **Fakır, Pakır.**

"Alayıñızın aytkanınday, mademki halkımız açık zihinlï, keskïn fikirlïdïr, merttïr, akıllıdır ve osal tuwuldır, ayse neçün ve kaysı sebeplerden ötürü bugün cahildïr, garïptïr, fakirdïr ve haysiyetsïzdïr?" - (Müstecib H. Fazıl Ülküsal - Bayram Şenlïğï).

FAKİRLİK is. → **Fakırlık**.

FAKTOR (**faktor**) is. (Fr.>Rom.Türk.). Faktör, etken.

Rom. s. Factor.

FAKTURA (**faktura**) is. (Fr.,İtal.>Rom.,Türk.). Fatura.

Rom. s. Factură.

FAKULTATE (**fakultate**) is. (Fr.>Rom.). Fakülte.

"Sora liçewge ve fakultatege de ta kolay kïreler, adam bolıp keteler." - (Acemin Bawbek - Manalı Bïr Ders).

Rom. s. Facultate.

FAKÜLTE (**fakülte**) is. (Fr.>Türk.). Fakülte.

"Bïr tatil içün kaytayatkanda tïrende tıp fakültesïn pïtïrmek üzere bolgan bïr soydaş darülfünunlı man tanıştılar." - (Mehmet Vani Yurtsever - Uyuşmagan Ekï Arkadaş).

Rom. s. Facultate.

FAL is. (Ar. fal). Fal. Var. **pal.**

1. Geleceği öğrenmek için bazı nesneleri, işaretleri ve durumları yorumlamak işi.

"Ne ayta, ne körïne falıñda, kurtka ?" - (Mehmet Vani Yurtsever - Toy, piyes).

2. mec. Kısmet, gelecekte karşılaşılacak şey.

3. mec. Kader, talih.

- **Fal bakmak (karamak, aşmak)** – Türlü nesnelerin durumundan geleceğe dair bilgiler çıkarmaya çalışmak.
- **Fal taşı** – Fal bakanların kullandıkları çakıl taşları; fal bakma sırasında atıldığı yerde yayılmasından (açılmasından) bir anlam çıkarılmaya çalışılır.
- **Közlerïn fal taşınday aşmak** - Gözlerini iri iri açmak.

Rom. s. 1. Ghicit, ghicire, prezicere. 2. fig. Noroc. 3. fig. Soartă, destin.

FALAKA (**falaqa**) is. (Ar. falaka). Falaka.

1. Ayak tabanlarına sopa ile vurabilmek için ayakların tutturulduğu bir işkence aleti.

2. Ayakları bu işkence aletiyle sıkarak veya bir kimseye tutturarak uygulanan tabanlara dayakla vurma cezası.

"Ele bïr gün dörtïncï sınıftan Cewat'nıñ falakaga alınganın körgende, Oktay bek korktı." - (Mehmet Vani Yurtsever - Mektep Kaşagı).

Rom. s. 1. Obadă, instrument de tortură. 2. Pedeapsa cu lovituri de nuiele la tălpi.

FALAN z. (Ar. fulan). Falan. Var. filan, **palan, pïlán.** Eşanl. **tüwen**.

1. Belirtilmek istenmeyen veya gerekli görülmeyen özel adın yerine kullanılan söz.

"Eşşek efendï ancak: / Şo ïş bonday bolacak,/ Bonı bonday etmelï, / Falan yakka ketmelï ... dep / Emïr berïp cürgen ep !" - (İsmail Ziyaeddin – At, İt ve Eşşek).

2. s. Sıfat tamlamalarında tamlayan olarak yer alınca tamalamalara genellik anlamı katar. **Falan tarihte. Falan yerde.**

3. z. Kişi adlarından sonra gelerek "ve diğerleri, ve başkaları", nesne adlarından sonra ise "ve benzerleri" anlamını verir. **Nazmi falan keldïler. Kitap falan aldım.**

- **Falan filân** veya **falan feşmekân** – Önem verilmeyen kişiler veya şeyler için kullanılır. **"Mehr meselesï bïr de yakın akrabaların salınacak sofra üşün kerekken falan-filan konışıldı." -** (Altay Kerim – Kâniye).
- **Falan cerde altın bar, barsañ bakır bïle yok.** – Deyim. Falan yerde altın var demişler, varsan bakır bile bulamazsın.

Rom. pron. 1. Cutare. 2. adj. Cutare (om, loc etc.). 3. pron. Şi ceilalţi; şi alte obiecte.

FALANCA s. ve is. Falan. Eşanl. **tüwenşe.**

Rom. adj. şi s. Cutare.

FALCI is. Falcı. Var. **palcı.**

"Falcı doktorlardı, falcılardı toplaydı . / - Men sïzge aylık beremen, sïz neşïn menïm neden evlâdım bolmaganın bïlmiysïñïz ? diydï." - (Ekrem ve Hilmiye Mehmet Ali - Tepegöz).

- **Falcı bïlse yerden hazine tabar edï. -** Atas. Falcı bilseydi, yerde define bulurdu.

Rom. s. Ghicitor, prezicător.

FALCILIK (**falcılıq**) is. Falcı. Var. **palcılık**.

Rom. s. Ghicit, prezicere.

FALİMENT is. (İtal.>Rom.) İflâs, batma.

Rom. s.Faliment.

FALNAME is. (Ar. fal+Fars. name). Falname; fal kitabı.

Rom. s. Carte de preziceri.

FALS s. (İtal.>Rom.). Sahte; düzmece.

Rom. adj. Fals.

FALSİFİKATOR is. (Fr.>Rom.). Sahtekâr; kalpazan.

Rom. s. Falsificator.

FAMİLYA is. (İtal.>Rom.). Aile.

Rom. s. Familie.

FANARİOT is. (Yun>Rom.; İstanbul'un Fener semtinde oturan Rum, Fenerli). Tar. Romen voyvodalıklarında vazifeli rum asıllı memur. Eşanl. **Fenerlï Rum.**

Rom. s. İst. Fanariot.

FANATİK s. (Fr.>Rom.Türk.) Fanatik, mutaassıp, bağnaz, bir şeye aşırı düşkün olan.

Rom. s. Fanatic.

FANATİKLİK is. Fanatiklik, fanatizm.

Rom. s. Fanatism.

FANATİSM is. (Fr.>Rom.Türk.). Fanatizm, taassup, bağnazlık.

Rom. s. Fanatism.

FANFARA is. (Fr.>Rom., Türk.). Fanfar; bando.

Rom. s. Fanfară.

FANİ s. (Ar. fani). Ölümlü, geçici.

"Bo faniy dünyanı taşlap ketken bütïn arkadaşlarım esïme tüştï. Neday kïşïler, hayattan ürkmegen, dayıma sawaşkan kişïler, epsï merhum boldılar." - (Yaşar Memedemin - Deñïz Kurtı).

Rom. adj. Efemer, -ă; trecător, -oare; muritor, -oare.

FANİLA is. (İt.> Türk.) Fanila. Var. **panila**.

1. Yumuşak ve seyrek dokunmuş hafif kumaş.

"Ekïsïniñ başında kalpak,.bïrïsïnïn başında da fanila sarılgan fes bar." – (Müstecib H.Fazıl Ülküsal – Bayram Şenlïğï).

2. İnce pamuktan veya yünden iç çamaşırı.

3. Yumuşak ve seyrek örülmüş kazak.

Rom. s. Flanelă. 1. Ţesătură uşoară de lână sau de bumbac. 2. Rufărie din această ţesătură. 3. Flanelă; pulover.

FANİLİK is. Fanilik.

Rom. s. Existenţă efemeră; vremelnicie.

FANTEZİST s. ve is. (Fr.>Rom.) Fantezist, hayalci.

1. Geniş bir hayalin ürünü olan.

2. Hayalci, hayal düşkünü, hayalperest.

Rom. s. şi adj. Fantezist.

FANTEZİYE is. (Fr.>Rom.Türk.). Fantezi.

1. Sonsuz, geniş hayal

2. Alışılandan değişik bir beğeni, düşünüş veya davranış.

3. s. Değişik beğeni ve düşünüşün eseri olan.

Rom. 1. s. Fantezie, imaginaţie. 2. Gust, înclinaţie, comportare ieşite din comun. 3. adj. Fantezist.

FAR is. (Yun.>Fr.>Rom.Türk.). Fener; far.

1. Deniz feneri.

2. Motorlu araç farları.

"Traktorlar güdürdiy berïp keldïler. .. Aldlarında ekïşer far baka közlerïndiy cıltırap tura." - (Okuma Kitabı III).

Rom. s. 1. Far de navigaţie. 2. Far de vehicul.

FARAİZ is. (Ar. faraiz). Din. Farzlar.

1. Müslümanlıkta yapılması zorunlu, yapılmaması günah sayılan şeyler.

2. Eskiden Mecidiye Medresesinde okutulan bir ders; Farzlar Bilgisi. (Müstecib H. Fazıl Ülküsal – Dobruca ve Türkler).

Rom. s. 1. Rel. Acte prescrise de religia musulmană ca obligatorii pentru un credincios. 2. Materie de studiu la seminarele musulmane.

FARAŞ is. (Ar. ferraş). Faraş. Eşanl. **kürek.**

Rom. s. Făraş.

FARE is. (Ar. fare). Fare; sıçan. Eşanl. **şışan.**

Rom. s. Şoarece

FARFARA s. (Ar. ferfere). Farfara.

1. Çok konuşan, geveze; gürültücü.

2. Övüngen.

Rom. adj. 1. Flecar; guraliv. 2. Fanfaron.

FARFUR s. ve is. (Fars. fagfur). Fağfur.

1. Porselenden yapılmış olan.

"Taze mallar alıp, toplap kalıñız, / Parıl parıl parıldagan farfur, çini fïlcanlar." - (Bekir S. Çobanzade - Mezat).

2. Çin malı porselen eşya.

Rom. s. 1. De porţelan. 2. Porţelan chinezesc.

FARIZ is. → **Farz**.

FARİDA is. 1. Farz; Allah emri.

2. Ödev, görev.

3. öz. is. Kişi adı : **Farida** (k.).

Rom. s. 1. Poruncă divină. 2. Obligaţie, datorie. 3. Nume de persoană : **Farida** *(f.).*

FARK (**farq**) is. (Ar.fark). Fark. Var. **park, perk.**

1. İki şeyi birbirinden ayırt ettiren özellik.

2. İki miktarın karşılaştırılmasında ötekine göre birinde görülen fazlalık.

- **Fark etmek –** a) Görmek. b) Anlamak, sezmek. c) Değişmek, başkalaşmak. ç) Ayırt etmek.
- **Fark etmez** – "Önemi yok", anlamında.
- **Farkına barmak** – Anlamak, fark etmek.
- **Farkında bolmak –** Sezmek, anlamak.

Rom. s. 1. Deosebire, diferenţă, distincţie. 2. Diferenţă; rest, rămăşiţă.

FARKLI (**farqlı**) s. Farklı; farklı olan, aralarında fark bulunan, değişik.

Rom. adj. Diferit, deosebit, distinct.

FARKSIZ (**farqsız**) s. Farksız.

Rom. adj.1. Fără vreo deosebire. 2. adv. Fără a face vreo deosebire.

FARMAÇİYE is. (Fr.>Rom.). Eczane.

"Toprasar'da liçew pïtïrïp Galatz kasabasında üş senelïk farmaçiye mektebïn de tamamlap, Köstencï'nïñ bïr farmaçiyesïnde şalışa edï." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. Farmacie.

FARMAÇİST is. (İtal.>Rom.). Eczacı.

Rom. s. Farmacist.

FARMAKOLOCİYE is. (Fr.> Rom.Türk.). Farmakoloji; İlâçlar Bilimi.

Rom. s. Farmacologie.

FARMAZAN is. → **Parmazan**.

FARS is. (Ar. fars). Fars. Var. **Farsi.**

1. İran nüfusunun çoğunluğunu oluşturan halk.

2. Bu halktan olan kimse.

3. s. Farslarla ilgili olan.

Rom. s. Pers. 1. Popor care constituie majoritatea în populaţia Iranului. 2. Persoană care aparţine acestui popor. 3. adj. Privitor la Iran (Persia) şi la Iranieni (Persani).

FARSA is. (Fr.>Rom.Türk.) Tiyat. Fars; güldürü oyun türü.

Rom. s. Farsă.

FARSİ s. ve is. → **Fars**.

"Romen folklorında tanılgan Păcală, ... Arap halklarında Guha, Farsilerde Mula Nasradin ... (bar)." - (Nevzat Yusuf - Kïmsïn Sen Nasrettin Hoca ?).

FARSŞA is. Fars dili; Kürtçe, Afganca ve Tacikçe ile akraba olup, Hint-Avrupa grubundan sayılan dil; Fars halkının konuştuğu, İran devletinin resmi dili.

Rom. s. Limba persană.

FARUK (**faruq**) s. (Ar. "fark" - ayırma'dan). 1. Kesilmiş, ayrılmış.

"Yaz keldï, yarık oldu, / Hayvanlar arık oldu, / Tüylerïnden faruk oldu." - (Ekrem Mehmet Ali – Bülbül Sesi).

2. Hak olanı hak olmayandan ayıran, dava kesen. **Hazret Ömer Faruk –** Dava kesen Hazreti Ömer.

3. Kişi adı (er.) : **Faruk.**

- **Faruk bolmak –** Kesilmek, kırkılmak.

Rom. 1. adj. Tăiat, tuns, desprins. 2. Care judecă, care decide. 3. propr. Nume de persoană : **Faruk.** *(b.).*

FARZ[1] is. (Ar. farz.) Belli bir şekilde olduğunu kabul etme, sayma.

- **Farz etmek –** Belli bir şekilde olduğunu kabul etmek. (*Rom. - a admite, a accepta; a presupune*).

Rom. s. Admitere, presupunere, acceptare.

FARZ[2] is. (Ar. farz.) Farz. Var. **farız.**

1. Müslümanlıkta Allah emri ve yapılması zorunlu olan, yapılmaması günah sayılan şey.

"Farızdan ewel farız bar, namazdan ewel awız bar." - (Boztorgay).

2. mec. Şart; mutlaka yapılması gerekli olan şey.

"Bïñ yaşasın bïzdekï arkadaşlık, / Farız tügül mutlak ta, kan kardaşlık." - (Amdi Giraybay – Kızıltaşlı Hatice Totay'ga).

Rom. s. Rel. 1. Act prescris de religia musulmană ca fiind obligatoriu pentru un credincios. 2. fig. Condiţie; regulă, lege.

FASÇİSM is. (İtal., Fr.>Rom., Türk.). Faşizm.

Rom. s. Fascism.

FASÇİST is. ve s. (İtal., Fr.>Rom., Türk.). Faşist.

Rom. s. şi adj. Fascist.

FASOLE is. (Yun. >Rom., Türk.) Bot. Fasulye.

Rom. s. Bot. Fasole.

FATİHA is. (Ar.fatiha). Fatiha.

1. Kuran'ın ilk süresi. Eşanl. **Elâm, El Hamd suresi**.

2. Bu sure okunarak bir ölüye Tanrı'nın rahmetini dilemek için yapılan dua.

"Adetçe arabadakılar eskï mezarlıkman cañı mezarlıgın canından geşkende ölmïşlerniñ ruhuna bïr fatiha okıgandan ve bïr yarım saát kadar cürgenden sora şölïmïzge bardık." - (Acemin Baubek – Ekï Hatıra).

- **El Fatiha –** a) Cemaatle birlikte yapılan bir duada hocanın yüksek sesle, Fatiha suresinin okunması gerektiğini bildiren sözü. b) Mezar taşlarına yazılan, orada yatanın, ruhuna bir Fatiha okunmasını dilediğini bildiren söz.
- **Fatiha okumak** – (bir şeye ...) O şeyden umudunu kesmek.

Rom. s. 1. Sura întâia a Coranului. 2. Rugăciune care se rosteşte pentru odihna sufletelor răposaţilor, citindu-se această sură.

FATMA is. (Ar. fatima - sütten kesilmiş). 1. Kişi adı : **Fatma, Fatme / Patma, Patme** (k.).

2. Hz. Muhammed'in kızının adı.

Rom. s. propr. 1. Nume de persoană : **Fatma, Fatme, Fatima / Patma, Patme.** *2. Numele fiicei Profetului Mahomet.*

FAUNA is. (Fr. >Rom., Türk.). Coğr. Fauna; bir bölgenin hayvan cinsleri.

Rom. s. Geogr. Faună.

FAYANTSA, FAYANŢA is. (İtal.Fr.>Rom.Türk.). Fayans.

Rom. s. Faianţă.

FAYDA is. (Ar. faide). Fayda, yarar. Var. **payda.**

"Ayya, ayya, ayyası / Kaşan tiyer faydası ? / Yaz tiymese, küz tiyer / Yarlıkasın Mewlâsı." - (Boztorgay).

"Şıbırşıp ta şıktı cüyrükler, / Eñ aldında Camawlı / Camawlıdan fayda yok / Alayak torı tamalı." - (Boztorgay).

"Şïmdï bïzler altı ay caz şalışkanımızınñ faydasın körecek bolıp cüremïz." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

- **Fayda etmemek** – Yararlı olmamak.
- **Faydası bolmak** – Faydası olmak.
- **Faydası tiymek** – Faydası dokunmak.
- **Faydasın körmek** – Yararını görmek; yararlanmak.

Rom. s. Folos; utilitate.

FAYDALANDIRMAK (**faydalandırmaq**) f. Faydalandırmak. Var. **paydalandırmak**.

Rom. v. A face să beneficieze, a lăsa pe cineva să profite.

FAYDALANMA, **-UW** is. Faydalanma. Var. **Paydalanma**.

Rom. s. Folosire, profitare.

FAYDALANMAK (**faydalanmaq**) f. Faydalanmak, yararlanmak, istifade etmek. Var. **paydalanmak.**

"Bazıları cayillïkmen köstergenler yañlış col, / Başkaları bo durumdan faydalanganlar bol bol." - (İsmail Ziyaeddin - Toy).

Rom. v. A se folosi; a profita.

FAYDALI s. Faydalı, yararlı. Var. **faydelï, paydalı.**

"Evet, teşkilât bïzge eñ kerek, eñ faydelï şeydïr." – (Müstecib H. Fazıl Ülküsal – Bayram Şenlïğï).

Rom. adj. Folositor, util.

FAYDASIZ s. Faydasız., yararsız. Var. **paydasız.**

- **Faydasız koynı kaşkır cesïn.** – Deyim. Faydası olmayan koyunu kurtlar yesïn.
- **Faydasız köten bogına pïşsïn.** – Deyim. Faydasız giden bokuna pişşin.

Rom. adj. Fără folos; nefolositor.

FAYDASIZLIK (**faydasızlıq**) is. Faydasızlık.

Rom. s. Inutilitate.

FAYDE is. → **Fayda**.

FAYDELİ s. → **Faydalı**.

FAYIZ is. → **Faiz**.

"Ne kadar para toplangan bolsa da, onı köy içïnde kerek kïşïlerge fayızman beremïz." - (Mehmet H. Vani Yurtsever – Kurtuluş Bayramı).

FAYTON is. (Fr.>Rom.Türk.). Fayton, payton. Var. **payton.**

"Okıdıñ mı bïr yerde, ïşliysïn kayda ? / Babañ cekken faytondan yoktır fayda." - (Boztorgay).

"Şaytïp, geşmegen bïr ay, / Faytonda ne saglam cay, / Ne arış kalgan kerşek; Epsïn kopargan eşşek !" - (İsmail Ziyaeddin - Toy).

Rom. s. Trăsură, birjă.

FAYTONCI is. Faytoncu. Var. **paytoncı**.

Rom. s. Birjar.

FAYTONCILIK (**faytoncılıq**) is. Faytonculuk. Var. **paytoncılık**.

"Bereket bersïn, babam faytoncılıkman dünyanın parasın kazanıp üyün bol bol keşïndïre." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. Birjărie, ocupaţia birjarului.

FAZIL s. (Ar. fazil) 1. Fazıl, faziletli, erdemli.

2. Kişi adı : **Fazıl / Pazıl** *(e.);* **Fazıla / Fazile / Pazile** *(k.).*

Rom. 1. adj. Virtuos; cu virtute. 2. s. propr. Nume de persoană : **Fazıl / Pazıl** *(b.).;* **Fazıla / Fazile / Pazile** *(f.).*

FAZİLET is. (Ar. fazilet). Fazilet, erdem.

Rom. s. Virtute.

FAZİLETLİ s. Faziletli.

Rom. adj. Virtuos.

FAZİLETSİZ s. Faziletsïz.

Rom. adj. Lipsit de virtute.

FAZİLETSİZLİK is. Faziletsizlik.

Rom. s. Lipsă de virtute.

FAZLA zf. ve s. (Ar. fazla). Fazla.

1. Gereğinden, artık, alışılmıştan çok, ziyade.
2. Daha çok.
3. Artmış olan.
4. zf. Gereksiz, yersiz.

- **Fazla kaşırmak** – Bir şeyde ölçüyü geçmek.
- **Fazladan** – Ek olarak; alışılandan çok.
- **Fazlasıman** – Fazlasıyla.
- **Fazla aş ya karın awurtır, ya baş.** – Atas. Fazla yemek ya karın ağrıtır, ya baş.
- **Fazla laf bızaw emzïrïr. –** Atas. Fazla laf buzağı emzirir. (Sağıcı çene çalarken buzağı anasının yanına kaçıp emmeye başlar).
- **Fazla mal köz şıgarmaz.** – Atas. Fazla mal göz çıkarmaz.

Rom. 1. adj. Mult, în plus. 2. adv. Mai mult. 3. Rămas ca rest. 4. adv. Fără rost; de prisos; fără folos.

FAZLACA zf. Fazlaca.

Rom. adv. Cam mult; peste măsură.

FAZLALAŞMAK (**fazlalaşmaq**) f. Fazlalaşmak.

Rom. v. A spori, a se înmulţi.

FAZLALIK (**fazlalıq**) is. Fazlalık, artıklık, çokluk.

Rom. s. Surplus; excedent.

FE is. Dobruca Tatar diyalekti alfabesinin sekizinci harfinin adı.

Rom. s. Numele celei de a opta litere a alfabetului Dialectului Tătar dobrogean.

FEBRUARİYE öz.is. (Rom.). Şubat ayı.

Rom. s. Luna Februarie.

FEDA is. (Ar. fida). Feda; bir amaç uğrunda bir şeyden vazgeçme.

- **Feda etmek** – Kıymak; gözden çıkarmak.

Rom. s. Sacrificiu, jertfă.

FEDAİ is. (Ar.). Fedai

1. Bir dava uğruna canını adamış kimse.

"Millet içün verem kapa, közlerĭnden aka yaş, / Mugayma sen bu horlukka, ey fedai arkadaş. " - (Amdi Giraybay – Yaş Tatarlarga).

2. Bir kimsenin koruyucu adamı; koruması.

Rom. s. 1. Persoană devotată unei cauze. 2. Gardă personală.

FEDAKÂR, FEDAKYAR s. (Ar. fida+Fars -kâr). Fedakâr; özverili.

Rom. adj. Cu spirit de sacrificiu, cu abnegație.

FEDAKÂRLIK, FEDAKYARLIK (**fedakârlıq**) is. Fedakârlık, özveri.

"Umum içün milli fedakârlıkta tabılınsa, curtnıñ ve milletnĭñ oñganlıgın temin etecegĭne aklı ceter." - (Necip H. Fazıl - Kĭyew Konuşması).

Rom. s. Abnegație; devotament.

FEDERAL s. (Fr.>Rom.Türk.). Federal; federasyon durumunda birleşmiş olan.

Rom. adj. Federal.

FEDERALİSM is. (Fr.>Rom.Türk.). Federalism; özerk devletlerin federasyon halinde birlik kurma yöntemi.

Rom. s. Federalism.

FEDERATİV s. (Fr.>Rom.Türk.) Federalisme bağlı veya uygun olan.

Rom. adj. Federativ.

FEDERATSİYE is. (Fr.>Rom.Türk.). Federasyon; özerk devlet yapılarının merkezi bir idare altında birleşmeleri.

Rom. s. Federație.

FEHİM s. ve is. (Ar. fehim) 1. s. Fehim, anlayışlı, zeki.

2. öz. is. Kişi adı : **Fehim / Feyim, Peyim** (e.); **Fehime / Feyime, Peyime** (k.).

Rom. s. şi adj. 1. Doct, ştiutor, inteligent. 2. Nume de persoană : **Fehim, / Feyim, Peyim** *(b.);* **Fehime, Feyime, Peyime** *(f.).*

FEHMİ s. (Ar. fehmi) 1. Fehmi, anlayışla ilgili.

2. öz. is. Kişi adı : **Fehmi / Femi, Pemi** *(e.);* **Fehmiye / Femiye, Pemiye** *(k.).*

Rom. 1. adj. De mentalitate, relativ la mentalitate. 2. s. propr. Nume de persoană : **Fehmi / Femi, Pemi** *(b.);* **Fehmiye / Femiye, Pemiye** *(f.).*

FELÂKET, FELÁKET is. (Ar. felâket). Felâket.

1. Büyük yıkım, belâ; büyük zarar ve sıkıntılara yol açan olay.

"Men ve menĭm ballarım bu felâketlerge her vakıt hazırmız." - (Necip H. Fazıl - Caş Fidanlar).

2. s. Çok kötü.

3. ünl. Korkunç ! Şaşırtıcı !

Rom. 1. s. Nenorocire; catastrofă, dezastru. 2. adj. Dezastruos, catastrofal. 3. interj. Catastrofă ! Catastrofal!

FELÂKETLĬ, FELÁKETLĬ s. Felâketli; felâket getiren.

Rom. adj. Catastrofal, dezastruos.

FELÂNCA, FELÁNCA s. ve is. → **Falan**.

FELÇER is. (Alm.>Rom.). Sağlık memuru.

"Tez, felçerge kaber etiyĭk, degen Kâniye, bĭr ekĭ tatar caşın katına aldı, Zekiy'nĭñ kolından tutıp tışarga cuwra-berdĭ." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. Felcer.

FELEK is. (Ar. felek). Felek.

1. Gök, gök yüzü.

2. (Din, astroloji ve masallarda) Yedi veya dokuz kattan meydana geldiğine inanılan göğün her katı. Birinci felekte **Ay**, ikincisinde **Utarit** / Merkür gezegeni, üçüncüsünde **Şolpan** / Çolpan, Zühre veya Venüs gezegeni, dördüncüsünde **Küneş /** Güneş, beşincisinde **Merih** / Mars, Marte gezegeni, altıncısında **Müşterĭ** / Jupiter gezegeni, yedincisinde **Zühal** / Saturn gezegeni, sekizincisinde **yıldızlar** var olup, dokuzuncu **Atlas** feleği boş olarak düşünülürdü.

3. Dünya, alem, kâinat, evren.

4. Kısmet, baht, talih, kader.

"Kar cawa elek elek, / Şäşlerĭñ sanke ipek. "/ Yaremnĭ eller aldĭ, / Ayırdı bĭznĭ felek." - (Boztorgay).

"Mĭnsettĭm atnıñ belĭne, / Cĭberdĭm gürbet elĭne. / Kyör bolsın kambur felek, / Karadım álem sözĭne." - (Boztorgay).

- **Felegĭñ şamarın aşamak** – Büyük bir yıkıma uğramak.
- **Felegĭñ şemberĭnden geşmek** – Hayatta acı tatlı, birçok olaylarla karşılaşmış olmak.
- **Felekten bĭr gün kırslamak** – Güzel bir gün geçirmek.

Rom. s. 1. Cer; boltă cerească. 2. (În astrologie şi mitologie) Etaj al cerului. 3. Lume, univers. 4. Destin, soartă; providență; noroc.

FELSEFE is. (Yun.>Ar.). Felsefe.

1. Felsefe bilimi.

2. Bir bilimin temel ilkeleri. **Tarih felsefesĭ.**

3. Bir düşünürün öğretisi.

4. Bir konuda düşünüş.

"Mal, zengĭnlĭkke dair tüşünceler ve hayat felsefesĭ aşıklagan şınlar." - (Boztorgay).

Rom. s. Filozofie. 1. Ştiința filozofiei. 2. Principiile unei ştiințe. 3. Teoria filozofică a unui gânditor. 4. Concepție generală asupra unui obiect.

FELSEFİ s. (Ar. felsefi). Felsefi, filozofik.

Rom. s. Filozofic.

FEN is. (Ar.). Fen

1. Matematik, Fizik, Kimya ve Biyoloji bilimleri topluluğuna verilen ad.

2. Bilim.

3. Teknik.

"Ey fen, ey fen, uzun fen, biñ türlü fen, / Bu dünyanıñ kazıgın oynattıñ sen. / Cĭğĭtlĭknĭ çürüttĭñ, harab ettĭñ, / Tokta endĭ, menzĭlge tamam cettĭñ." - (Amdi Giraybay – Fenge).

Rom. s. 1. Științele Naturii. 2. Știință. 3. Tehnică.

FENA s. (Ar.). Fena. Eşanl. **yaman.**

1. İyi nitelikte olmayan.

"Her köşede dım kölgeler, yeşīl küfler köpüre. / Yatak - tahta. Yemek - fena. Yerden suwuk üfüre." - (Çelebi Cihan - Bastırık).

2. Üzücü.

3. (Kişiler için) Gereken nitelikte olmayan.

4. Rahatsız edici.

5. Yaramaz, kötü.

"Cawsa suwlanır cerler, / Fenadır bazı tĭller. / Menĭ yamanlap saga, / 'Akılsız, golan' derler." - (Boztorgay).

6. zf. Aşırı biçimde, fazla, çok.

"Fena müşkül oldu halĭ Kırım'ıñ" - (Kırım Muhacĭr Türküsü).

- **Fena bolmak -** a) Hastalanmak. b) Üzülmek.
- **Fena halde (álde) -** Fena halde.
- **Fena sayılmaz -** Oldukça iyi.
- **Fenaga tartmak -** Fenaya çekmek (yormak).
- **Fenasına ketmek -** Üzülmek, kırılmak, sinirlenmek.

Rom. adj. 1. Rău, defectuos. 2. Trist, întristător. 3. Slab, necorespunzător. 4. Rău; greu, neplăcut. 5. Răutăcios. 6. adv. Foarte, teribil, extrem de.

FENALAŞMA, **-UW** is. Fenalaşma.

Rom. s. Înrăutățire, agravare.

FENALAŞMAK (**fenalaşmaq**) f. Fenalaşmak, kötüleşmek.

Rom. v. A se înrăutăți, a se agrava.

FENALAŞTIRMAK (**fenalaştırmaq**) f. Fenalaştırmak.

Rom. v. A înrăutăți, a agrava.

FENALIK (**fenalıq**) is. Fenalık, kötülük.

"Balları da öz akranları arasında her vakıt kavga çıkara, oynaganda zehrī men oynay ve salte fenalık tüşüne edĭler." - (M. Vani Yurtsever – Uyuşmagan Ekĭ Arkadaş).

Rom. s. 1. Răutate. 2. Neplăcere; indispoziție.

FENER is. (Yun.>Türk.). Fener.

1. Lamba.

"Taa carık bolsa da, / Künler kıskardı endĭ. / Er iytĭmalge karşı / Fenerler azĭrlendĭ." - (İsmail Ziyaeddin - Toy).

2. Far, deniz feneri.

3. öz. is. Tar. Osmanlı İmparatorluğu zamanında, Romen voyvodalıklarına gönderilen birçok Rum asıllı voyvoda ve devlet memurlarının malikânelerinin bulunduğu İstanbul'da, Haliç kıyısında semt.

- **Fener alayı -** Bayram gecelerinde elde meşalelerle yapılan şenlik yürüyüşleri.
- **Kâat fener -** Kâğıttan yapılmış süs feneri. (*Rom. lampion*).

Rom. 1. s. Lampă; felinar. 2. s. Far. 3. s. propr. Cartier al İstanbulului, pe malul Cornului de Aur, Fanarul, patrie a dregătorilor otomani de origină greacă, din Țările Românești, cunoscuți în istorie sub numele de fanarioți.

FENERLĬ RUM birl. is. → **Fanariot**.

FENERLĬK is. Fener, seyyar lamba. Var. **penerlĭk.**

"Akşam kızlar, caşlar toplaşacak yerge fenerlĭkler cangan, toban töşelgen." - (Nermin Yusuf - Ay Kĭdĭ).

Rom. s. Felinar.

FERACE is. (Ar. ferace). Ferace; kadınların sokakta giydikleri, mantoya benzer, bol bir giysi.

Rom. s. Feregea, mantie.

FERAH s. (Ar. ferah). Rahat, sıkıntısız.

Rom. adj. Cu inima uşoară, uşurat

FERAHLIK (**ferahlıq**) is. Ferahlık, iç rahatlığı, rahatlama, hafifleme.

"Kölĭn tınık suwu kenarında sazlarnı ve uşkan kuşlarnı sĭyĭr ete. Göñlĭne bĭr ferahlık kele, turıp bĭraz dolaşa." - (Muratça Seyt-Abdula - Tatar Tĭlĭ I).

Rom. s. Linişte sufletească, uşurare.

FERHAD s. ve is. (Fars. ferhad). Ferhad.

1. s. Üstün olan, yenen.

2. öz. is. Kişi adı : **Ferhad / Ferat, Perat** (e.).

3. öz. is. Birçok halk hikâyelerinin ve Firdevsi, Nizami, Ali Şir Nevai ... ve Nazım Hikmet gibi şairlerin eserlerine konu olan Ferhad ve Şirin aşkının erkek kahramanı.

Rom. 1. adj. Învingător, victorios. 2. s. propr. Nume de persoană : **Ferhad / Ferat, Perat** *(b.). 3. s. propr. Numele eroului principal al marei iubiri dintre voinicul Ferhat şi frumoasa Şirin, iubire care a fost cântată de nenumărați poeți populari orientali şi de maeştrii precum Firdusi, Nizami, Ali Şer Navoi, ... şi Nazim Hikmet.*

FERHUNDE s. ve is. (Fars. ferhunde). 1. Uğurlu, kutlu.

2. Kişi adı : **Ferhunde / Perkunde** *(k.).*

Rom. 1. adj. Norocos, fericit. 2. s. propr. Nume de persoană : **Ferhunde / Perkunde** *(f.).*

FERĬŞTE is. (Fars. firişte). 1. Ferişte; melek. Var. **perĭşte.**

"Bĭr kün kelĭpbu dumanlar köterĭlse / Yüçelerden barımızga ses berĭlse, / Sen de uyan Allah, Allah ! çınlaganda, / Ferĭşteler yakınlardan tıñlaganda." - (Bekir S. Çobanzade - Bĭr Esĭrnĭñ Baştaşına / Emel D.).

2. Kişi adı : **Ferişte / Perĭşte** (k.).

Rom. s. 1. Înger. 2. Nume de persoană : **Ferĭşte / Perĭşte** *(f.).*

FERİBOT is. (Fr.,İng.>Rom., Türk.). Feribot.

Rom. s. Feribot.

FERİD s. ve is. (Ar. ferid) 1. s. Tek, eşi benzeri olmayan.

2. İnci dizisi.

3. öz. is. Kişi adı : **Ferid / Ferit, Perit** (e.); **Feride, Peride** *(k.).*

Rom. 1. adj. Fără seamăn. 2. Colier de perle. 3. Nume de persoană : **Ferid / Ferit, Perit** *(b.);* **Feride, Peride** *(f.).*

FERMA is. (Fr.>Rom.). Çiftlik.

Rom. s. Fermă, gospodărie agricolă.

FERMAN is. (Far. ferman). Ferman. Eşanl. **yarlık.**

1. Emir, buyruk.

"Nurlanır şĭmdĭğĭ karawsız közĭ, / Bĭr arslan kesĭlĭr, fermandır sözĭ." - (Bekir. S. Çobanzade - Bĭr Izın Berĭñĭz).

2. Tar. Osmanlı padişahlarının yazılı kararları.

"İzni Hüda ile Hazreti Sultan / Ehli iman bekler hicretke ferman." - (Kırım Muhacîr Türküsü).

Rom. s. 1. Poruncă, ordin. 2. Ist. Firman; ordin scris al sultanului.

FERT is. (Ar. ferd). esk. Fert, birey.

"Oga doğrı col köster. ... Oga bĭr millet, bĭr cemaattay etĭp yaşamaga hak kazandırt. Mına senĭn borcıñ bodır. ... belkĭ senden taa arüw etĭp tüşüngen ve itikat etken bĭr fertke imanın üyürtmek tuwıldır." - (Necip H. Fazıl - Kırım.).

Rom. s. Individ, persoană.

FERYAT is. (Fars. feryad). Feryat, haykırış, çığlık.

- **Feryat etmek –** a) Bağırmak. b) mec. Sıkıntı içinde bulunmak. **"Bunca din kardeşleri ederler feryat / Sultanga bu ahval olsun hem yâd" -** (Kırım Muhacîr Türküsü).

Rom. s. Strigăt, ţipăt.

FES is. (Fas / Marok ülkesinin Fas şehrinin adından) Fes. Var. **pes.** Eskiden giyilen kırmızı**,** kalın çuhadan yapılmış**,** erkeklerde bazen üzerine sarık sarılan**,** püsküllü bir başlık. Kırmlı kızlar fesi gelin oluncaya kadar giyer, sonra başörtü ile dolaşırdı.

"Altın feslĭ bĭr kız edĭm, / Şemberlĭ boldım. / Aşılmagan konca gül edĭm, / Sarardım soldım." - (Boztorgay).

"Bĭrĭsĭnĭn başında da fanila sarılgan fes bar." – (Müstecib H. Fazıl Ülküsal – Bayram Şenlĭğĭ).

Rom. s. Fes.

FESAT is. is. ve s. (Ar. fesad). Fesat.

1. Bozukluk.

2. Ara bozuculuk, entrikacılık.

"Fitne, öşek süygenge / Tüştĭ kökten bĭr fırsat, / Cayıldı köy ĭşĭne / Türlĭ fitne ve fesat ..." - (İsmail Ziyaeddin - Toy).

3. s. Kötü yorumlayan.

4. s. Karıştırıcı, ara bozucu.

- **Fesat başı (kuyusu)** – Fesat kaynağı, kötülük peşinde koşan kimse.
- **Fesat kaynatmak (tıkmak)** – Ortalığı karıştırmaya çalışmak.

Rom. s. 1. Corupţie, depravare; răutate. 2. Intrigă, uneltire. 3. adj. Pervers, înclinat spre rău, răutăcios. 4. adj. Intrigant.

FESATŞI is. Fesatçı; ara bozucu; ortalığı karıştıran kimse.

Rom. s. Intrigant, instigator.

FESATŞILIK (**fesatşılıq**) is. Fesatçılık, ara bozuculuk.

Rom. s. Uneltire, intrigă.

FESĬLGEN is. → **Feslegen, Pesĭlgen.**

FESLEGEN is. (Yun.>Türk.). Bot. Fesleğen. (Lat. Ocimum basilicum). Var. **pesĭlgen.**

- **Kĭymege ştanı cok, başına feslegen takkan. –** Deyim. Giymeye donu yok, başına fesleğen takmış.

Rom. s. Bot. Busuioc.

FESTİVAL is. (Fr.>Rom.Türk). Festival; şenlik gösterileri.

Rom. s. Festival.

FEŞMEKÂN, FEŞMEKYAN is. → **Falan**.

FET ETMEK f. (Ar. feth+ Tat. etmek). Fethetmek .

1. Bir ülkeyi savaşarak almak.

2. Başkalarının takdirini, hayranlığını kazanmak.

Rom. v. 1. A cuceri. 2. fig. A câştiga simpatia sau admiraţia cuiva.

FETHİ s. ve is (Ar. fethi). 1. Fethi; fetihle ilgili.

2. öz. is. Kişi adı : **Fethi / Feti, Peti** *(e.);* **Fethiye / Fetiye, Petiye** *(k.).*

Rom. 1. adj. De cucerire; de cuceritor. 2. s. propr. Nume de persoană : **Fethi / Feti, Peti** *(b.);* **Fethiye / Fetiye, Petiye** *(f.).*

FETİH is. (Ar. feth). Fetih; bir şehri veya bir ülkeyi savaşarak alma.

Rom. s. Cucerire.

FETİŞ is. (Fr. >Rom.Türk). Fetiş .

1. İlkel toplumlarda put.

2. mec. Tapınırcasına sevilen şey veya kimse.

Rom. s. 1. Fetiş. 2. fig. Obiect sau fiinţă adorată.

FETİŞİSM is. (Fr.>Rom.Türk.) Fetişizm; ilkel topluluklarda putlara tapınma adeti, putperestlik.

Rom. s. Fetişism.

FETRU is. (Fr.>Rom. Türk.) Fötr; ince keçe.

Rom. s. Fetru.

FETVA is. (Ar. fetva). Din. İslâm hukuku ile ilgili bir konuda yüksek bir görevli tarafından bir belge ile açıklanan görüş.

"Komşı köyge deren bĭr hoca kelgen, / Şĭñlamak günah, haram dep fetva bergen." - (Mehmet Vani Yurtsever - Toy, şiir).

Rom. s. Rel. Decizia unui şef religios într-o chestiune controversată.

FEUDAL is.ve s. (Fr.>Rom.Türk.). Feodal.

1. is. Derebeyi.

2. s. Derebeylikle ilgili.

Rom. 1. s. Feudal, senior. 2. adj. Feudal, seniorial.

FEUDALİSM is. (Fr.>Rom.Türk.). Feodalizm; derebeylik sistemi.

Rom. s. Feudalism.

FEUDALLIK (**feudallıq**) is. → **Feudalism**.

FEVKALÂDE (**fevqalâde**) s. (Ar. fevk al ade - "alışılmışın üstünde"). Fevkalâde.

1. Olağanüstü, alışılmıştan başka, görülmemiş, duyulmamış.

2. zf. Aşırı, çok fazla.

"Nayde'ttay da bo mekteplerniñ parlak bĭr talebelerĭnden bolıp, latin ve türk harflerĭ men yazılgan edebiyatnı temelĭ men benĭmsegen, fevkalâde zeki bĭr tatar kızı eken." - (Memet Ablay - Ömer Nayde Abla / Renkler1).

3. ünl. Çok iyi, çok güzel.

Rom. adj. 1. Extraordinar, excepţional. 2. adv. Foarte, extrem de. 3. interj. Excelent !; Minunat !

FEYİZ is. (Ar. feyz). Feyiz.

1. Artma, bollaşma; bolluk.

"Akşamlarıñ sis bola, tañ feyz berĭp açılmay." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

2. Bağış, ihsan.

3. İlerleme, gelişme.

- **Feyz bermek –** Artmak, ilerlemek.

Rom. s. 1. Sporire; belşug. 2. Dar, cadou. 3. Înaintare, progres.

FEYZ is. → **Feyiz**.

FEYZULLAH öz. is. (Ar. feyz+ullah - Allah'ın bağışı) Kişi adı : **Feyzullah / Fizulla** (e.).

Rom. s. propr. Nume de persoană : **Feyzullah / Fizulla** *(b.).*

FEZA is. (Ar. feza). Astr. Feza; uzay.

Rom. s. Astr. Spaţiu, cosmos.

FIKARA (**fıqara**) s. → **Fukara**.

FIKARE (**fıqare**) s. ve is. Yoksul, fakir. Var. **fukara.**

"Fıkareler, korkıdan kĭrĭşmiyler, zengĭnler de ırgatka ak bolsın !, zengĭnlermen karışıp işkĭ işmege cesaretĭ bolmasın bĭr taa degendiy, ĭstĭfĭn bızmay otırdılar." - (Altay Kerim – Kâniye).

- **Baynıñ malın esaplap fıkareñĭñ şıragı tawsĭlĭr. -** Atas. Zenginin malını hesap ederken yoksulun mumu tükenir.

Rom. adj. Sărac, nevoiaş.

FIKARELĬK (**fıqarelĭk**) is. Fakirlik, yoksulluk.

"Sıkı şalış, bo sene ay kawuşır, / Fıkarelĭk başıñdan tez sawışır." - (Boztorgay).

- **Fıkarelĭk ottan kölek.** – Atas. Fakirlik ateşten gömlek.

Rom. s. Sărăcie.

FIKIH (**fıqıh**) is. (Ar. fikh) Huk. İslam hukuku.

"Tefsĭr derslerĭ bergen hoca eşbĭr usulga riayet etmeden, kelĭşĭgüzel ders bere edĭ . ... Fıkıh hocası da Tefsĭr hocasından bek farklı tuvıl edĭ." - (Mehmet Vani Yurtsever - Hayatım).

- **Fıkıh Usulü –** 1. İslâm hukukunun kaynaklarını ve bu kaynaklardan yararlanma usullerini araştıran bilim dalı. 2. Eskiden, Babadağ ve Mecidiye Medreselerinde okutulan bir dersin adı. (Müstecib Ülküsal – Dobruca ve Türkler).

Rom. s. înv. Jur. Dreptul İslamic. **Fıkıh Usulü** *1. Ramură a Dreptului İslamic care studiază sursele Dreptului şi metodele de abordare a acestor surse. 2. În trecut, materie de studiu la Seminarele Musulmane din Babadag şi Medgidia.*

FIKIRDAMAK (**fıqırdamaq**) f. Fokurdamak.

Rom. v. A clocoti.

FIKIR FIKIR (**fıqır fıkır**) zf. Fıkır fıkr; fokur fokur..

1. Suyun kaynama sesini anlatır.

2. s. mec. Oynak, cilveli.

Rom. adv. 1. (Despre apă) Clocotind. 2. adj. fig. Sprinţar, vioi, jucăuş.

FIKRA (**fıqra**) is. (Ar. fikra). Fıkra.

1. Anekdot; kısa ve öz, güldürücü hikâye. **Nasrettin Hoca fıkraları.**

2. Gazetelerde gündelik konuları yorumlama yazısı.

3. Paragraf.

Rom. s. 1. Anecdotă. 2. Cronică de actualitate, articol. 3. Paragraf.

FINDIK (**fındıq**) is. (Yun.>Fars.Türk.). Fındık. Var. **pındık.**

1. Bot. Fındık ağaççığı. (Lat. Corylus avellana).

"Eskĭden sencap meşe tereklerĭniñ kabıgın aşap keşĭne eken. Bĭr kün o cemĭş tolı bĭr fındık teregĭne rastlay." - (Nedret ve Enver Mahmut - Ayuw Kulak Batır).

2. Bu ağaççığın meyvesi.

"Cewez, fındık cıyarman, / Cepleriме koyarman. / Menden gĭzlĭ ne yapsañ / Onı ille tuyarman." - (Boztorgay).

Rom. s. Bot. 1. Alun. 2. Alună, fructul alunului.

FIR ünl. Bir yerden uçup giden kuşun kanat sesini anlatır. Var. **pır.**

Rom. interj. Zgomotul produs de zborul păsărilor; zvâr !

FIRÇA is. (Yun.>Türk.). Fırça. Var. **purşa, purşı.**

1. Giysi veya ayakkabı fırçası.

"Lâkin sen, başıñ aylanıp, cerge tüşme, o zaman / Tayak man sĭlkerler tozıñ', tuwul bez ya fırça man." - (İsmail Ziyaeddin - Toy).

2. Resim fırçası.

3. Badana fırçası.

Rom. s. 1. Perie. 2. Pensulă. 3. Bidinea.

FIRÇALAMAK (**fırçalamaq**) f. Fırçalamak. Var. **purşılamak.**

"Eñ başta arü fırçalay, / Soñra kĭye o urbasın." - (İsmail Ziyaeddin - Terbiyelĭ Bala).

Rom. v. A peria.

FIRIL FIRIL zf. Fırıl fırıl .

1. Sürekli ve hızla dönerek.

2. Hızla sallanarak, hareket ederek.

"Fırıl fırıl uçkanda saçlarım külte külte yelpĭrer, sanke bĭr tatar tugu." - (Çelebi Cihan - Karılgaçlar Duası).

Rom. adv. Rotindu-se într-una.

FIRILDAMAK (**fırıldamaq**) f. Sesler çıkartarak kanat çırpmak.

"Karangı gece... Yıldız yok, yer körünmiy; / Baykş yırlay damlarda, selbilerde... / Gece kuşu fırılday şay kĭmerde. " -(Bekir S. Çobanzade – Tañga Dogru).

"(Cĭgĭt) Bĭr saniye işĭnde kuşka aylana da fırıldap uşıp kete." - (Nedret ve Enver Mahmut – Ayuw Kulak Batır).

Rom. v. A fâlfâi, a bate din aripi; a zbura scoţând sunete specifice bătăilor de aripi.

FIRIN is. (Yun.>Türk.) Fırın. Var. **furun, pırın, pırım.**

1. İçinde ekmek, börek vs. pişirilen ocak.

"Şılka boldı köbetem, söndĭ fırın. / Endĭ kĭmge aytayım ĭşĭmniñ sırın ?" - (Boztorgay).

2. Ekmek pişirilip satılan dükkân.

• **Dokız fırın ötmek aşamak kerek –** Deyim**.** Bir duruma erişmek için daha çok emek vermek gerek, anlamında.

Rom. s. 1. Cuptor. 2. Brutărie.

FIRINCI is. Fırıncı.

Rom. s. Brutar.

FIRKA (**fırqa**) is. (Ar. firka). Fırka.

1. İnsan topluluğu.

2. Siyasi parti.

Rom. s. 1. Mulţime, grupare. 2. Partid politic.

FIRLAMAK (**fırlamaq**) f. Fırlamak.

1. Hızla bulunduğu yerden çıkmak, atılmak.

"Fırlar catkan yerĭnden, kulakların uzatır, / 'Dört tabanga kuvvet' dep cernĭ köknĭ tozatır." - (İsmail Ziyaeddin - Toy).

2. Yerinden öne doğru çıkıntı yapmak.

3. (Fiatlar) Hızla artmak.

Rom. 1. A tâşni, a izbucni. 2. (Dspre ochi) A se holba; a ieşi, a face o proeminenţă. 3. (Despre preţuri) A se ridica, a creşte.

FIRLATMAK (**fırlatmaq**) f. Fırlatmak.

Rom. v. A asvârli.

FIRSAT is. (Ar. fursat) Fırsat, uygun zaman, uygun durum, vesile. Var. **pırsat, pursat.**

""Eger şo kız bermeknĭ bĭr ticaret, kĭyevnĭ sıyırmaknı ömĭrde bĭr kelĭr fırsatlardan bĭletaan bolsañız, alıñız şo yĭgĭrmĭ bin frank paranı da, salte erĭşmeñĭz." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

• **Fırsat kollamak** – Uygun şartı beklemek.

• **Fırsat tüşkünü** – Kötülük yapmak için fırsat kollayan.

• **Fırsatnı kaşırgan köp sandıraklar –** Deyiş. Fırsatı kaçıran çok sayıklar.

Rom. s. Ocazie, prilej; moment oportun.

FIRTANA is. (Yun., İtal.>Rom., Türk.). Fırtına.

"Bĭrden fırtana tıngan, ateş cawmaz bolgan; karaltı uzaklaşmaga başlagan." - (Mehmet Vani Yurtsever - Cantemĭr Batır).

"Eşbĭr cel ya fırtana / Halkın belĭn bügalmas. / Halkım menĭm yaşay turıp / Awzın kĭmse tĭgalmas." - (Enver Mahmut - Halkım Menĭm Bĭr Şairdĭr).

Rom. s. Furtună.

FIRTANALI s. → **Fırtınalı**.

FIRTIN s. Berbat; toz duman.

"Şĭmdĭ Kâniye hanımnı şakırtıp boten üşün bĭr şikâyet yazdırırman da, sora işĭn fırtın bolır." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. adj. Rău; neplăcut.

FIRTINA is. (İtal.>Türk., Rom.). Fırtına. Var. **purtana.**

1. Çok kuvvetli rüzgâr.

2. Kuvvetli rüzgârda denizde veya kum çöllerinde oluşan kötü hava durumu.

3. mec. Birey ve toplum hayatında yaşanan olaylı, sıkıntılı günler.

"Alıp kettĭ fırtına / Deryalar curtına. / Karatmadı köyĭmnĭñ / Kıblasına, sırtına." - (Boztorgay).

4. mec. Duygular, düşünceler çarpışması.

Rom. s. 1. Furtună, vânt puternic. 2. Vreme furtunoasă. 3. fig. Vremuri agitate; vremuri grele. 4. fig. Zbucium sufletesc.

FIRTINALI s. Fırtınalı. Var. **pırtanalı**.

1. Çok rüzgârlı.

"Yagmurlı, fırtınalı bĭr akşam arkadaşlarınıñ onı Dobruca'da bĭr tatar mezarlığına cıyganlarına köp vakıt bolgan edĭ." - (Mehmet Niyazi - Sawlıkman Kal).

2. mec. Çok tartışmalı, çok çekişmeli.

Rom. adj. 1. Furtunos. 2. fig. Violent, acerb.

FISILDAMAK (**fısıldamaq**) f. Fısıldamak. Var. **pısıldamak**.

1. Yakınındaki birine alçak sesle söylemek.

2. Dar bir delikten hava kaçmak; fıs fıs diye sesler çıkarmak.

Rom. v. 1. A şopti. 2. A fâsâi.

FISILDAŞMAK (**fısıldaşmaq**) f. Fısıldaşmak; birbirleriyle alçak sesle konuşmak.

"Men notarın üyüne kızmet etmege ketkende, Aladin akañ notarman fısıldaşıp fısıldaşıp anlaşkan." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. v. A şuşoti.

FISILTI is. Fısıltı.

Rom. s. 1. Şoaptă. 2. Fâsâit.

FISMAK (**fısmaq**) f. Gizlenmek, saklanmak. Var. **pısmak.**

"Ötede bĭr bödene uçar, yahut bĭr çoçami fısar." - (Çelebi Cihan – Karılgaçlar Duası).

Rom. s. A se piti, a se pitula.

FISTIK (**fıstıq**) is. Bot. (Ar. fustuk). Fıstık. Var. **pıstık.**

1. Fıstık ağacı; Antep fıstığı. (Lat. Pistacia vera).

2. Bu ağacın meyvesi.

Rom. s. Bot. 1. 2. Fistic (arbore şi fruct).

FIŞ FIŞ ünl. ve zf. Fışır fışır.

Rom. 1. interj. Fâş fâş. 2. adv. Fâşînd.

FIŞILDAMAK (**fışıldamaq**) f. Fışır fışır ses çıkarmak.

1. Kâğıt, kumaş, yaprak gibi şeyler sürtünme sesi çıkarmak.

"Bahçada tereklerniñ dalları sallana ve yapraklar fışılday." - (Muratça Seytabdula - Tatar Tĭlĭ I).

2. Hayvanlar burnundan kuvvetle hava fışkırtmak.

"At, bĭrkaş kereler fışıldap kuwet ala da, kuştay awaga köterĭle." - (Nedret ve Enver Mahmut - Ayuw Kulak Batır).

Rom. v. 1. A fâşîi. 2. A fornăi, a sforăi.

FIŞILTI is. Fışıltı, fışırdı; fışıldamak sesi..

Rom. s. 1. Foşnet. 2. Sforâit.

FIŞKI (**fışqı**) is. (Yun. phuski>Türk.). Atların, eşeklerin taze dışkısı.

Rom. s. Balegă de cal.

FIŞKIRMAK (**fışqırmaq**) f. Fışkırmak. Var. **Pışkırmak**.

1. Sıvılar, gazlar bir yerden hızla çıkmak.

"Kökregĭn oñ yagında, başparmak sıyacak kadar bĭr teşĭkten, nefes algan saytın kan fışkıra." - (Altay Kerim – Kâniye).

2. (Bitkiler) Gür olarak bitmek.

3. mec. Bir şey bir yerde bol bol bulunmak.

Rom. v. 1. (Despre lichide) A țâşni. 2. (Plantele) A se înmulți peste măsură, a năpădi. 3. fig. A abunda.

FIŞKIRTMAK (**fışqırtmaq**) f. Fışkırtmak.

Rom. v. A face să țâșnească; a stropi.

FITRATEN zf. (Ar. fitraten). Doğuştan.

(Bonıñ (halkın) ihtiyaç ve dertlerĭn köplĭgĭn anlap mugaysa da, fitraten zeki ve her meselenĭ tez kavraganın körĭp süyündĭ ve ümütĭ arttı." - (Mehmet Vani Yurtsever - Uyşmagan Ekĭ Arkadaş).

Rom. adv. De la natură, din fire.

FĬKĬR s. → **Fikir**.

"Oylansam dünya karamlık, fĭkĭr etsem, / Menĭm álĭm ne bolacak sen de ketseñ ?" - (Boztorgay).

FĬLCAN is. (Ar. fincan). Fincan. Var. **pĭlcan.**

1. Kahve, çay içilen küçük kap.

"Kawe ĭştĭm fílcandan, / Dudakları mercandan. / Al tüfeknĭ, ur menĭ, / Kurtulayım şu candan." - (Boztorgay).

2. Bir fincanın alabildiği ölçü.

Rom. s. 1. Ceașcă, felegean. 2. Conținutul unei cești.

FĬNCAN is. → **Fĭlcan**.

"Gülzade ekĭ fíncan kahve ketĭrĭr. Aldılarına şeker salıp şıgıp keter." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

- **Bĭr fíncan kaveniñ kırk cıl hatĭrĭ bar. –** Atas. Bir fincan kahvenin kırk yıl hatırı var.

FĬSTAN is. (Yun.>Türk.). Fistan.

1. Etekli kadın giysisi, entari.

"O fístanları deseñ oga köre, tĭzlerĭn capmay." - (Mehmet H. Vani Yurtsever – Toy).

2. Eteklik.

Rom. s.. 1. Rochie. 2. Fustă.

FİDAN is. (Yun.). Bot. Fidan.

1. Yeni yetişen ağaç.

"Kar cawsa kürek ĭster, / Caş fidan dĭrek ĭster." - (Boztorgay).

2. Başka bir yere dikilmek için yetiştiği yerinden çıkarılan genç ağaç.

"Biday egemez boldım, / Fidan tĭgemez boldım, / Endĭ kalmadı takat, / Asret şegemez boldım." - (Boztorgay).

3. mec. Genç insan, yavru.

"Oga üyniñ nazĭk bĭr fidanı, bĭr tek çeçegĭ diy edĭ." - (Mehmet Niyazi – Sawlıkman Kal).

- **Fidan boylı -** İnce uzun ve biçimli kimse.
- **Baş kes, fidan kesme. -** Atas. Baş kes, fidan kesme.

Rom. s. Bot. 1. Pom tânăr. 2. Puiet, pom tânăr de sădit în altă parte. 3. fig. Descendent; urmaș.

FİDANLIK (**fidanlıq**) is. Fidanlık, fidan yetiştirilen yer.

"Kuşaklarımız terek dalları man cüklü, fidanlıkka kayttık. Onlarman erbĭr terekşĭknĭ sardık ve tögerek kenarına köp kar üydĭk." - (Okuma Kitabı - III).

Rom. s. Pepinieră.

FİDE is. (Yun.>Türk.). Fide; tohumundan yetiştirilip başka yere dikilmek için hazırlanan sebze veya çiçek.

Rom. s. Răsad.

FİİL is. (Ar. fiil). Fiil.

1. İş, davranış.

2. Gram. Zamana ve kişiye bağlı olarak iş, hareket veya durum bildiren kelime türü.

Türk Lehç. : Kırım. - **fiil;** Nog. - **glagol** (Rus.); Karaçay Malkar. - **etim;** Kumık. - **işlik;** Kazan. - **fiğıl;** Başkurt. - **qılım;** Kazak. - **etistik;** Kırgız. - **etiş;** Altay., Hakas., Şor. - **glagol** (Rus.); Tuva. - **kılığ sözü;** Gagavuz. - **işlik;** Azer., Özbek. - **feel;** Türkm. - **işlik;** Uygur. - **peil;** - (Emine Gürsoy Naskali - Türk Dünyası Gramer Terimleri).

Rom. s. 1. Acțiune, faptă. 2. Gram. Verb.

FİKİR is. Fikir. Var. **fĭkĭr, pĭkĭr.**

1. Düşünce, görüş.

"Bĭzge nurlı fikirlerden tĭrĭlĭkler tez kelsĭn." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

2. Akıl, zekâ.

- **Cĭn fĭkĭrlĭ -** Zeki, kurnaz.

Rom. s. 1. Idee, concepție. 2. Minte, intelect.

FİKİRLĬ s. Fikirli.

1. Herhangi bir konu üzerinde düşüncesi olan.

2. Zekâ sahibi, zekâli.

"(Halkımız) **Kaytama açık zihinlĭ, keskĭn fikirlĭdĭr. Aytılgan sözlernĭ, kösterĭlgen şiylernĭ añlar". –** (Müstecib H. Fazıl / Ülküsal – Bayram Şenlĭgĭ).

Rom. adj. 1. Cu o părere; cu o concepție. 2. Cu inteligență.

FİKİRSĬZ s. Fikirsiz; bir konu üzerinde bir görüşü olmayan.

Rom. adj. Ignorant, neștiutor.

FİKİRSĬZLĬK is. Firkirsizlik.

Rom. s. Ignoranță; lipsă de părere personală.

FİKRET is. (Ar. fikret). 1. Düşünme.

2. öz. is. Kişi adı : **Fikret / Pikret, Pĭkĭr** *(e.).*

Rom. s. 1. (Arabism) Gândire. 2. Nume de persoană : **Fikret / Pikret, Pĭkĭr.**

FİKRİ s. ve is. (Ar. fikri). 1. s. Fikirle, düşünce ile ilgili.

2. öz. is. Kişi adı : **Fikri / Pikriy, Pĭkĭriy** (e.).; **Fikriye / Pikriye, Pĭkĭrye, Pĭkĭy** (k.).

Rom. adj. 1. adj. De gândire; relativ la gândire. 2. s. propr. Nume de persoană : **Fikri / Pikriy, Pĭkĭriy** *(b.).;* **Fikriye / Pikriye, Pĭkĭrye, Pĭkĭy** *(f.).*

FİL is. (Ar. fil). Zool. Fil.

1. Fil denilen hayvan. (Lat. Elephas).

"Nasrettin Hoca'nıñ köyĭne Timurlenk bĭr fil cĭbere, bo köyĭñ kalkı karasın, peslesĭn dep." - (Nevzat ve Nermin Yusuf - Nasrettin Hoca).

2. Satranç oyununda çapraz hareket ettirilen taş.

"Amet başta atnı atlata, ekĭncĭ seferĭ sırası kelgende, filnĭ tĭldiy kadaltıp, Bugalı baynıñ ulına mat berĭp oyınnı kazana." - (Nedret ve Enver Mahmut - Bozcĭğĭt).

- **Deweden büyük fil de bar. -** Atas. Deveden büyük fil de var.

Rom. s. 1. Zool. Elefant. 2. Nebun, piesă la jocul de şah.

FİLAN is. z. s. → **Falan.**

FİLCAN is. → **Fĭlcan, pĭlcan.**

"Altın tabak ĭşĭnde / Filcanımsın sen menĭm. / Dobruca'nıñ ĭşĭnde / Bĭr canımsın sen menĭm." - (Boztorgay).

FİLİSTİNLĬ öz. is. Filistinliler, filistinli; anavatanı Filistin olan bir arap topluluğu ve bu topluluktan olan kimse.

Rom. s. propr. Palestinian.

FİLİZ[1] is. (Yun. eliks). 1. Bot. Filiz; sürgün, yeni sürmüş körpe dal. Var. **pĭlĭz.**

"Yeşerĭp şıkkan bütün ot filizlerĭ bo balaban yorgannıñ (karnıñ) **astında catalar." -** (Okuma Kitabı III).

2. öz. is. Kişi adı : **Filiz** (k.).

Rom. 1. Bot. Vlăstar, mlădiță. 2. s. propr. Nume de persoană : **Filiz** *(f.).*

FİLİZ[2] is. (Ar. filizz). Jeol. Filiz; ocaktan çıkarılan işlenmemiş maden birleşiği.

Rom. s. Geol. Minereu.

FİLM s. (İng., Fr.>Rom.Türk.). Film.

Rom. s. Film.

FİLO is. (İtal.>Türk.). Filo.

Rom. s. Flotă.

FİLOLOCİYE is. (Fr.>Rom.Türk.). Filoloji.

"Güz keldĭ, Bükreş'ke kettĭler, koltıklaşıp gezdĭler, yardımlaştılar. Ekewĭ de Filolociye fakultatesĭne kĭrĭş imtaanı berdĭ." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. Filologie.

FİLOLOG is. (Fr.>Rom.Türk.). Filolog.

Rom. s. Filolog.

FİLOZOF is. (Yun.>Fr.>Rom.Türk.). Filozof.

"İşte şo bĭzĭm Nasrettin Hoca'mız sözniñ tam manasıman bĭr 'ahlâk filozofudur' ke dünya alemĭne özĭn süydĭrgen." - (Nevzat Yusuf - Kĭmsĭn Sen Nasrettin Hoca ?)

Rom. s. Filozof.

FİLOZOFİYE is. (Yun.>Fr.>Rom.Türk.). Felsefe. Var. **felsefe.**

"Köstencĭ kasabasında Yüksek Üyrenĭm Enstitusunda ders bergen filozofiye doktoru Nureddin İbram." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. Filozofie.

FİL-TĬŞĬ is. Fil dişi.

Rom. s. Fildeş;

FİN[1] öz.is. Fin.

1. Finliler; Finlandiya halkı ve bu halktan olan kimse.

2. s. Finlandiya ve Finlerle ilgili olan.

Rom. s. 1. Poporul finlandez; persoană care aparține acestui popor. 2. Privitor la Finlanda şi finlandezi.

FİN[2] is. (Rom.). Romenlerde, yeni doğan bir çocuğun vaftiz ana ve vaftiz babasına göre adı; kirve; keza, genç evlilerin vekil ana ve vekil babalarına ("naş" ve "naşa"ya) göre adı.

"Kalkımız cıyıla 'masa mare'ge, / Toyda bola 'naşu' baş bonday yerge. / Aşap oynay kalkımız toy zewkıman, / Em aytalar : Yaşa naş, finlarıñ man !" - (Cevat Raşit – Toylar).

Rom. s. Fin; fină.

FİNCAN is. → **Filcan, pĭlcan, pĭncan.**

"Rafta sekĭz on fincan. Bĭrkaç kahve tabagı, çay kadehĭ." – (Müstecib H. Fazıl Ülküsal – Bayram Şenlĭğĭ).

- **Bĭr fincan kaweniñ kırk cıl katĭrĭ bar. –** Atas. Bir fincan kahvenin kırk yıl hatırı vardır.

FİNCE is. Fin dili.

Rom. s. Limba finlandeză.

FİNLĬ is. Fin; Finlandiyalı.

Rom. s. Finlandez.

FİSTAN is. → **Fĭstan**.

FİRDEÜS is. (Ar. firdevs). 1. Cennetteki bir bahçenin adı.

2. Bahçe.

3. öz. is. Kişi adı : **Firdeus** (k. ve e.). Var. **Perdeus**.

Rom. s. 1. Numele unei grădini din rai. 2. Grădină. 3. s. propr. Nume de persoană : **Firdeus** *(b., fem.).*

FİRMA is. (İtal.>Rom., Türk.). 1. Firma; müessese, kuruluş.

2. Tabela; bir işyerinin adı yazılı levha.

"Kĭmden sorar ekenmen dep tögeregĭme karaganda, kırmızı üstüne biyaz arĭfler men balaban etĭp yazılgan kültür ocagınıñ firmasın kördĭm." - (Okuma Kitabı III).

Rom. s. 1.-2. Firmă.

FİRUZE is. Miner. (Fars.) 1. Firuze; küpe ve yüzük taşı olarak kullanılan, mavi renki mineral.

2. Kişi adı : **Firuze / Feruze, Peruze** (k.).

Rom. s. 1. Miner. Peruzea. 2. Nume de persoană : **Firuze / Feruze, Peruze** *(f.).*

FİŞ is. (Fr.>Rom.Türk.). Fiş.

1. Prizden elektrik akımı almaya yarayan araç.

2. Üzerlerine türlü bilgiler not edilip sınıflandırılan küçün kâğıt parçaların her biri.

3. Oyunlarda, bazı alışveriş yerlerinde para yerine kullanılan pullar.

4. Sıra numarasını veya bazı hesap sonuçlarını belirten kâgıt.

Rom. s. 1. Fişă electrică. 2. Fişă de însemnări. 3. Fisă, marcă la jocurile de noroc. 4. Fişă de evidență contabilă.

FİŞEK is. (Fars.). Fişek, kurşun, mermi.

Rom. s. Cartuş, glonte.

FİŞEKLİK is. Fişeklik.

Rom. s. Cartuşieră.

FİŞMEKÂN, **FİŞMEKYAN** is. → **Falan**.

FİT ünl. Düüt !; ıslık sesini ya da bir olayın ani olarak meydana geldiğini anlatır.

"Fit ! Çıka bĭrden, yakın bĭr yerden şu bellĭ tawşan." - (Bekir S. Çobanzade – Toy).

Rom. interj. Fuit !

FİTĬL is. (Ar. fetil). Fitil. Eşanl. **melte.**

1. Mum ve lamba fitili.

2. Bir patlayıcı maddeyi uzaktan ateşlemek için hazırlanan yanıcı maddeye bulanmış şerit.

3. mec. Fitne.

Rom. s. 1. Fitil de lumânare şi lămpi. 2. Fitil de aprindere a explozivelor. 3. fig. Intrigă.

FİTĬLLEMEK f. Fitillemek.

1. Patlayıcı maddelerin fitilini ateşlemek.

2. mec. Birini kızdırmak.

Rom. v. 1. A amorsa; a aprinde fitilul unui exploziv. 2. fig. A–l aţâţa pe cineva asupra cuiva.

FİTNE is. (Ar. fitne). 1. Fitne, geçimsizlik. Var. **pitne.**

2. Fitneci.

- **Fitne catkan cılanga uşar, kuyruguna basma. -** Atas. Fitne yatan yılana benzer, kuyruguna basma.

Rom. s. 1. Intrigă; discordie, vrajbă. 2. Intrigant.

FİTNECĬ is. Fitneci, ara bozucu, ortalığı karışıtırıcı.

Rom. s. Intrigant.

FİTNECĬLĬK is. Fitneci olma durumu.

"Bugün çalışmaklık yerĭne tenbellĭk, ... anlaşmaklık yerĭne fitnecĭlĭk bar eken, onda ne ? Bo kabahat, bo kusur dinimizde mĭ, yoksa ... bĭzlerde mĭ ?" - (Necip H. Fazıl - Ezan Sesĭ).).

Rom. s. Viciul de a fi intrigant.

FİYAT is. (Ar. fiat). Fiyat. Eşanl. **paha.** Var**. piyat.**

"Cevcet akayman Abip cĭgĭt atlı arabalarıman uzak köylerge ketĭp, hem özlerĭne, hem de arta kalgan malın satkan köylĭge kurtargan bĭr fiyatka, ekseriyetmen müsür satıp alıp sonra Köstencĭ oborına ya da başka müşterĭlerĭne taa elverĭşlĭ fiyatka satmaga alışkan edĭler." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. Preţ; valoare.

FİYATLANDIRMAK (**fiyatlandırmaq**) f. Fiyatlandırmak; fiyatını tespit etmek, fiyatını belirtmek.

Rom. v. A stabili preţul.

FİZİK is. (Yun.>Fr.>Rom. Türk.). Fizik.

1. Fizik bilimi.

2. İnsanın doğal yapısı.

3. Kişinin dış görünüşü.

4. s. Fiziksel, bedeni, vücutla ilgili olan.

Rom. s. 1. Fizică, ştiinţa fizicii. 2. Corp, constituţie fizică. 3. Aspect fizic. 4. adj. Fizic.

FİZİKA is. (Fr.>Rom.). Fizik bilimi.

Rom. s. Fizică.

FİZYOLOCİK s. Fizyolojik.

1. Fizyoloji bilimi ile ilgili.

2. Canlı organimaların işlevleriyle ilgili.

Rom. adj. 1. - 2. Fiziologic.

FİZYOLOCİYE is. (Fr.>Rom.Türk.). Fizyoloji; biyolojinin canlı organismaların işlevlerini inceleyen dalı.

Rom. s. Fiziologie.

FİZYOLOG (**fizyolog**) is. Fizyolog, fizyoloji uzmanı.

Rom. s. Fiziolog.

FİZYOTERAPİYE is. Fizyoterapi; hastalıkların fiziksel ve mekanik yöntemlerle tedavisi.

Rom. s. Fizioterapie.

FİZYOTERAPİST is. Fizyoterapist.

Rom. s. Fizioterapist.

FLİT is. (İng. >Rom., Türk.) Flit.

1. Böcek öldürücü ilâç.

2. Bu ilâcı püskürtmeye yarayan pompalı alet; püskürteç.

Rom. s. Insecticid. 2. Pompă de flit; flit.

FLOR is. Zool. Florya, flurya; yelve kuşu. (Lat. Carduelis chloris).

Rom. s. Ornit. Florean, florinte. (În Dobrogea : flor)

FLORA is. (Fr.>Rom., Türk.). Coğr. Flora; bir bölgenin bitki türleri.

Rom. s. Geogr. Floră.

FLOTA is. (Fr.>Rom.). Filo.

Rom. s. Flotă.

FOKA (**foka**) is. (Yun., Lat>FR.>Rom., Türk.) Zool. Fok; fok balığı. (Lat. Phoca).

"Suda yaşagan ayvanlar taa köptĭr : foka, morsa'day. Bo sebepten tünyak halkları taa köp foka etĭn aşap geşĭnĭrler." - (Okuma Kitabı III).

Rom. s. Zool. Focă.

FOLKLOR (**folklor**) is. (İng.>Türk. Rom.). Folklor.

1. Halk kültürü; halk eserleri, adet ve geleneklerinin toplamı. **Boztorgay – Folklor toplamı.**

"Eskĭ zamanlarda er ballarga köre, kız balların bĭraz aşagı mertebede sayılganı, tatar folklorunda da mewcuttur." - (Altay Kerim – Kâniye).

2. Halk kültürü bilimi.

Rom. s. 1. Folclor. 2. Folcloristică.

FOLKLORCI (**folklorcı**) is. Folklorcu.

Rom. s. Folclorist.

FONEM is. (Fr.>Rom., Türk.). Dilb. Fonem; bir kelimenin içinde bulunmakla o kelimeye bir anlam veya gramer özelliği yükleyen ses.

Rom. s. Lingv. Fonem.

FONETİK is. (Fr.>Rom.Türk.). Dilb. Fonetik; Ses Bilgisi.

Rom. s. Lingv. Fonetică.

FONETİKA is. (Rom.). Fonetik, Ses Bilgisi.

Rom. s. Fonetică.

FONOLOCİYE is. (Yun.>Fr.>Rom., Türk.). Fonoloji; dil biliminin sesleri işlevleri açısından inceleyen dalı.

Rom. s. Fonologie.

FORMA is. (İtal. Fr.>Rom,Türk.). Biçim, şekil.

Rom. s. Formă.

FORMALİTATE, FORMALİTE is. (Fr.>Rom., Türk.). Formalite.

1. Yöntemlerin veya yasaların gerekli gördüğü işlem.

2. mec. Gereksiz biçimsel titizlik.

Rom. s. Formalitate.

FORMAT is. Forma.

1. Biçim, şekil; ölçüleri itibariyle bir şeyin büyüklüğü.

"Kitap kĭşkene formatta bolgan halde, 100 sayfeden az bolmaması kerek (kolımızdan geşken nüshanıñ 94 sayfesĭ bar, soñgı sayfelerĭ eksĭk edĭ." - (Şükran Vuap Mokanu - Dobrocalı Tatar Şairi, Mehmet Niyazi / Renkler 1).

2. Matbaa kâğıdının katlanış biçimi.

Rom. s. 1. Formă, model. 2. Format tipografic.

FORMULA is. (Fr.>Rom. Türk.) Formül.

Rom. s. Formulă.

FOSFOR is. (Fr. phosphore >Rom., Türk.). Kim. Fosfor elementi. Atom sayısı 15, sembolü **P.**

Rom. s. Chim. Elementul chimic fosfor.

FOSFORLI s. Fosforlu.

1. Birleşiminde fosfor olan.

2. mec. Işıklı, parlak.

Rom. adj. 1. Care conţine fosfor; fosforat. 2. fig. Fosforescent.

FOTBAL is. (İng..>Rom.,Türk.) Futbol.

Rom. s. Fotbal.

FOTBALİST is. (Rom.). Futbolcu. Eşanl. **topşı.**

Rom. s. Fotbalist.

FOTOGRAF is. (Fr.>Rom.,Türk.)

1. Resim.

2. Resimci.

3. Resimci atölyesi.

Rom. s. 1. Fotografie. 2. Fotograf. 3. Atelier de fotografie.

FOTOLİU is. (Fr.>Rom.) Koltuk; geniş, kaplamalı, arkalığı ve kol dayayacak yerleri olan sandalye.

Rom. s. Fotoliu.

FOYA is. (İtal.>Türk.). Foya; parıltısını belirtmek için elmas taşlarının altına yerleştirilen ince metal yaprak.

- **Foyası şıkmak –** Bir olayın veya kimsenin asıl niteliği meydana çıkmak.

Rom. s. Paillon; lamă de metal pusă sub diamante pentru efecte de lumină. **Foyası şıkmak -** *A-şi da arama pe faţă.*

FOYLETON is. (Fr.>Rom.) Tefrika, tefrika yazı.

Rom. s. Foileton.

FRANK (**frank**) is. 1. Fransa ve Belçika'nın eurodan evelki ve İsviçre'nin bugünkü para biriminin adı.

2. esk. Eskiden Romanya'da para biriminin adı olup, günümüzde Dobruca Tatar-Türklerince "leu – ley" adı ile eş anlamda kullanılan kelime. Var. **prank.**

"Ma mınawı üç biñ frank piyĭñĭz, mınawı da tuzman ötmegĭ." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

Rom. s. fin. 1. Franc. 2. Leu; lei.

FRANSIZ öz.is. Fransız.

1. Fransa'da ve dünyanın bir çok yerlerinde daha yaşayan bir halk ve bu halktan olan kimse.

2. s. Fransa ve Fransızlarla ilgili olan.

Rom. s. 1. Poporul francez; persoană care aparţine acestui popor. 2. adj. Privitor la Franţa şi la francezi.

FRANSIZCA is. Fransız dili.

Rom. s. Limba franceză.

FRANZELA is. (Yun.,İtal.>Rom., Türk.). Francala.

Rom. s. Franzelă.

FRENK is. (Fars.). Tar. Frenk.; eskiden Avrupalıları belirtmek için kullanılan söz.

Rom. s. Ist. Frânc.

FRENK YÜZÜMĬ is. Bot. Frenk üzümü. (Lat. Fibes nigrum).

"Taw ĭşersĭnde kertme, frenk yüzümĭ, çilek ve taa başka cemĭşler bola." - (Tatar Tĭlĭ - II).

Rom. s. Bot. Coacăză.

FRESK is. (Fr.>Rom, Türk.). Fresk; duvar resmi tekniği ve eseri.

Rom. s. Frescă.

FREZA[1] is. (Fr.>Rom.). Taranmış saç biçimi.

Rom. s. Freză, frizură.

FREZA[2] is. (Fr.>Rom., Türk.). Tekn. Freze tezgâhı.

Rom. s. Tehn. Freză, maşină-unealtă.

FREZOR is. (Fr.>Rom.). Frezeci.

Rom. s. Frezor.

FRONT is. (Fr.>Rom.). Cephe, savaş hattı.

"Awada uşkan samalyotnıñ / Kanatların kĭm kırgan, / Frontta ölgen askerlerniñ / Cenazesĭn kĭm kılgan ?" - (Boztorgay 2).

Rom. s. Front, linia de bătălie.

FUAT is. (Ar. fuad). 1. Fuad; yürek, gönül.

2. Kişi adı : **Fuat / Puat, Pat, Pewat, Puway** (e.).

Rom. s. 1. Inimă, suflet. 2. Nume de persoană : **Fuat / Puat, Pat, Pewat, Puway** *(e.).*

FUDUL s. (Ar. fudul). Fodul, kibirli, üstünlük taslayan. Var. **pudul.**

- **Em kel, em fudul. –** Deyiş. Hem kel, hem fodul.

Rom. adj. Fudul, îngâmfat, arogant.

FUDULLIK (**fudullıq**) is. Fodulluk, kibirlilik.

Rom. is. Fudulie; îngâmfare, aroganţă.

FUHUŞ is. (Ar. fuhş). Fuhuş; orospuluk.

Rom. s. Prostituţie.

FUKARA (**fuqara**) s. (Ar. fukara). Fukara, fıkara, yoksul, fakir. Var. **pĭkare.**

- **Fukara babası -** Yosullara yardım etmeyi seven kimse.
- **Fukara tawugın, bay atın maktar. –** Atas. Yoksul tavuğunu, zengin atını över.
- **Fukarenĭñ ekkenĭ şıkmaz, tĭkkenĭ tutmaz. –** Atas. Yoksulun ektiği çıkmaz, diktiği tutmaz.

Türk Lehç. : Kırım. - **fuqare;**

Rom. s. Sărac, nevoiaş.

FUKARALIK (**fuqaralıq**) is. Fukaralık, yoksulluk.

Rom. s. Sărăcie.

FUKARE (**fuqare**) s. → **Fukara**.

FUKARELĬK (**fuqarelĭk**) is. → **Fukaralık**.

FULAR is. (Fr.>Rom.) Atkı; boyun atkısı.

Rom. s. Fular.

FUNDALIK (**fundalıq**) is. Fundalık; funda (süpürge otu) ve o boy çalı çırpı ile kaplı yer.

"Bayguş denĭlgen kısmetsĭz kadınnı col kenarında bĭr fundalık arkasına köterĭp aketeler." - (Yaşar Memedemin - Şaliy Şal).

Rom. s. Hăţiş.

FUNT is. (Alm.>Rus, Rom.) Funt; yarım kiloluk ağırlık ölçüsü.

"Ötmekniñ funtı furunda on kümüşke çıkkan". – (Amdi Giraybay – Alma Şu Künleri …).

Rom. s. Funt.

FURSAT is. → **Fırsat**.

FURUN is. → **Fırın**.

FUTBOL is. → **Fotbal**.

FUW ünl. Islık sesini anlatan yansıma söz.

Rom. interj. Onomatopee pentru a reda un fluierat.

G g

G (**g, ğ**) 1.Dobruca Tatar diyalekti alfabesinin dokuzuncu harfi, **ga / ge, gi.** Bu harfle gösterilen üç konuşma sesinden her biri.

2.Dilb. a) Kalın (**a,o,u,ı**) ünlüleriyle söylenen ötümlü, kapanmalı, gırtlak sesi. (Kırım Tatar alfabesinde **Ğ, ğ** harfiyle gösterilen ses). Gırtlak **ga**'sı : **gurbet** (**ğurbet**), **bogaz** (**boğaz**).

b) İnce (**á,ĭ,ö,ü**) ünlüleriyle söylenen ötümlü, art damak, kapanmalı ünsüzü. Dobruca Tatar diyalektinin **állegĭm, göñĭl** kelimelerindeki **g.** İnce **ga.**

Başka dillerden alınma, kalın (a,o,u,ı) ünlüleriyle söylenen, ince **ga'**nın benzeri **g'**ler gene ince **ga** sesi ile karşılanır : **garaj, golaveraj.**

c) İnce ünlülerden **e** ve **i** önünde iken söylenen ötümlü, ön damak kapanmalısı **ge, gi : gemi, Giray.**

Bu ses alıntı kelimelerde **a, á, o, ö, u, ü** ünlülerinin önünde de bulunabilir. Bu takdirde doğru okunması için bir okutma işaretinin kullanılması gerekmektedir. Bu ihtiyaç **y** yarı ünsüzü ile karşılanabilir : **Magyar, gyáwĭr, Gyorge / György, Gyula / Gyüla.**

Rom. 1. A noua literă a alfabetului Dialectului Tătar dobrogean. Fiecare din cele trei sunete de vorbire desemnate de această literă.

2. (Lingv.) a) Consoană oclusivă, sonoră, postvelară specifică dialectului, cînd este însoţită de vocale din seria posterioară, precum **g** *din cuvintele* **gurbet (ğurbet), bogaz (boğaz).**

*b) Consoană oclusivă, sonoră, velară cînd este însoţită de vocalele (***á, ĭ, ö, ü***) din seria anterioară; precum* **g** *din cuvintele* **állegĭm, göñĭl.**

Consoanele "g" din împrumuturile străine, însoţite de vocalele posterioare, sunt realizate tot prin această oclusivă : **garaj, golaveraj.**

c) Consoană oclusivă, sonoră, prepalatală cînd precede vocalele **i, e** *din seria anterioară, precum* **ge, gi** *(cit. ghe, ghi) din cuvintele* **gemi, Giray.**

Această consoană în cuvintele împrumutate este ocurentă şi înaintea vocalelor **a, á, o, ö, u, ü.** *Ortoepia ei poate fi asigurată prin folosirea semiconsoanei* **y** *ca semn diacritic* : **Magyar, gyáwĭr, Gyorge / György, Gyula / Gyüla.**

GA[1] (**ğa, ga**) is. Dobruca Tatar diyalekti alfabesinin dokuzuncu harfinin kalın ünlüler eşliğinde iken aldığı adı. a) Tatarca kelimelerdeki kalın ünlülerle söylenen "gırtlak **ga'sı**". b) Türkçe, Romence ve diğer bazı dillerin kelimelerindeki kalın ünlülerle söylenen "ince **ga.**"

Rom. s. Numele celei de a noua litere a alfabetului Dialectului Tătar dobrogean "g" când acesta este folosit pentru a reda a) sunetul "g" postpalatal sau b) sunetul "g" velar-palatal.

-GA[2] (**-ğa**) Yapım eki. Var. - **ge.** Fiilden isim yapar. **Dalmak → dal+ga.**

Rom. Afix lexical de formare de substantive din verbe.

GABARDİN (**gabardin**) is. (Fr.>Rom., Türk.). Gabardin.

1. Sık dokunmuş, çapraz çizgili yünlü veya pamuklu kumaş.

2. Bu kumaştan yapılmış pardösü.

Rom. s. Gabardină. 1. Sort de stofă. 2. Pardesiu confecţionat din această stofă.

GACAL (**Gacal, Ğacal**) is. Bulgaristan'ın Kuzey- Doğusunda, Deliorman bölgesinde yaşayan, eski Peçenek ve Uzların torunları olan Türkler. Eşanl. **Çıtak -** (Müstecib Ülküsal - Dobruca ve Türkler).

Rom. s. Gageal, -i. Turci din Deliorman (Bulgaria), descendenţi ai Pecenegilor şi Uzilor, islamizaţi în urma convieţuirii cu seminţiile turce venite din Anatolia. Sinonim. **Citac, -ci.**

GACIR GUCUR (**gacır gucur**) ünl. ve zf. Sert cisimlerin çarpışma ve sürtünmesinden doğan kulak tırmalayıcı sesleri anlatan yansıma söz.

Rom. interj. şi adv. Onomatopee care redă zgomotele produse la ciocnirile şi frecările obiectelor dure.

GACİK (**gacik**) is. argo. (Çingenece>Rom.) Erkek sevgili. Eşanl. **belâlı.**

Rom. s. Gagic; iubit.

GACİKA (**gacika**) is. Kadın sevgili; metres, gaco. Eşanl. **paços.**

Rom. s. Gacică.

GADAR (**ğadar**) e. → **Kadar**.

"Derviş baba kelecek, atın adacak edĭ, onıñ üşün bekledĭm. Madem ke o gadar elem etesĭñiz, adayık atın, diy." - (Ekrem ve Hilmiye Mehmet Ali - Tepegöz).

- **O gadar kusur kadı kızında da bolır. -** O kadar kusur kadı kızında da olur.

GADDAR (**ğaddar**) s. (Ar. gaddar). Gaddar, acımasız, kıyıcı.

Rom. adj. Crud, nemilos.

GADDARLAŞMAK (**ğaddarlaşmaq**) f. Gaddarlaşamak.

Rom. v. A deveni nemilos, a manifesta cruzime.

GADDARLIK (**ğaddarlıq**) is. Gaddarlık.

Rom. s. Cruzime.

GAFİL (**ğafil**) s. (Ar. gafil). Gafil, bilgisiz, habersiz, dalgın. Var. **gapĭl.**

"Orıs cĭgĭtĭ oman körĭşe, konışa dendiy demelĭ, kızını süye ama, anaw garĭp kızınıñ ruhı gafil." - (Necip H. Fazıl - Kırım).

"Ölmekten korkaman gafiller kibik. / Öliyĭm tawlarda, aslım da kĭyĭk." - (Bekir S. Çobanzade - Yanık Kawal / Emel M.).

- **Gafil awlamak -** Beklenmedik bir zamanda yakalamak.
- **Gafil awlanmak -** Hazırlıksız yakalanmak.

Rom.adj. Neatent, distrat; inconştient.

GAFİLLĬK (**ğafillĭk**) is. Gafillik, gaflet.

Rom. s. Lipsă de atenţie; inconştienţă.

GAFLET (**ğaflet**) is. (Ar. gaflet). Dalgınlık, dikkatsizlik

• **Gaflet basmak** – a) Dikkatsiz bir durumda bulunmak. b) Uykusu gelmek.

• **Gaflet kalmak –** a) Dalgın bulunmak, dalgın bulunup unutmak, ihmal etmek.. **"Ay bülbülüm, vay bülbülüm, kayda kaldıñ süygülüm? / Gaflet kaldım men aytmaga, kanatım yok uşmaga." -** (Boztorgay). b) Uykuya dalmak, içi geçmek. c) mec. Bilinci zayıflamak. **"Maga cürek bergen, menï 'cïğïtmen' dep yaşatkan, / Gaflet kalıp yuksurasam, 'yuklama' dep taş atkan / Yaş babaynıñ kalemïnden tögïlgen ötkïr sözlerï, / Gaye bergen, fikir bergen o sözlerniñ özlerï." -** (Hamdi Giraybay – "Ant Etkemen" Aytaman / Emel M.).

Rom. s. Lipsă de atenţie, distracţie, uitare, delăsare.

GAGA (**gaga**) is. Gaga; kuşlarda ağzın uzantısı olan sert dokudan organ. Eşanl. **şokkış.**

"Nasrettin Hoca künïñ bïrïnde apakayıman barabar kölnïñ kenarına şamaşır cuwmaga kete. ... Yüksekler-den bïr balaban kara karga ızlı eñïş kele, cerdekï bïr biyaz kalıp sabınnı gágásına ala da gene kaşa." - (Nevzat ve Nermin Yusuf – Nasrettin Hoca).

• **Gagasından yakalamak (tutmak) -** mec. Bir kimseyi karşı koyamayacak hale getirmek.

Türk Lehç. : Kırım – **çoquç;**

Rom. s. Cioc, clonţ, plisc.

GAGALAMAK (**gagalamaq**) f. Gagalamak. Eşanl. **şokımak**.

Rom. v. A lovi cu ciocul; a ciupi.

GAGALI (**gagalı**) s. Gagalı, gagası olan.

Rom. adj. Cu cioc.

GAGAWUZ, **GAGAWUZLAR** (**Gagavuz, Gagavuz-lar**) öz. is. Gagavuz .

1. Moldavya'daki Özerk Gagavuz Cumhuriyetiyle Ukrayna, Romanya ve Bulgaristan'da yaşayan Türk topluluğu ve bu topluluktan olan kimse.

2. s. Gagavuzya ve Gagavuzlarla ilgili olan.

Rom. s. 1. s.propr. Găgăuz; populaţie de origină turcă şi de religie creştină, care trăieşte în Republica Autonomă Găgăuză (Moldavia), Ucraina, România şi Bulgaria; persoană care aparţine acestei populaţii. 2. Privitor la Găgăuzia şi Găgăuzi.

GAGAWUZCA (**Gagavuzca**) is. Gagavuz dili; Batı Türkçesinin Oğuz koluna giren bir Türk lehçesi.

• **Auşamki üfkeyi sabaaya brak, auşamki işi sabaaya brakma**. - Atas.; Dobruca Tatarcasıyla : **Akşamkı öpkeñnï sabaga bırak, akşamkı işïñnï sabaga bırakma;** Türkiye Türkçesiyle : Akşamki öfkeni sabaha bırak, akşamki işini sabaha bırakma.

• **Çok gezen çok bilmes, çok çeken çok bilir.** - Atas.; Dobruca Tatarcasıyla : **Köp gezgen köp bïlmez, köp şekken köp bïlïr;** Türkiye Türkçesiyle : Çok gezen çok bilmez, çok çeken çok bilir.

• **Zornan gözellik olmaz, olsa da yakışmaz.** - Atas.; Dobruca Tatarcasıyla : **Zorman güzellïk bolmaz, bolsa da yakışmaz;** Türkiye Türkçesiyle - Zorla güzellik olmaz, olsa da yakışmaz.

Rom. s. Limba găgăuză; limbă din ramura oguză a limbilor turcice vestice.

GAİLE (**gaile, ğaile**) is. (Ar. gaile). Kahr, dert, sıkıntı.

"(Balanıñ) Aşaw işüvnï tedarekte hiçbïr gailesï cok." - (Necip H. Fazıl – Bïr Konferans).

Rom. s. Grijă, necaz.

GAK (**ğaq**) ünl. 1. Karga sesini anlatır.

2. Kaz sesini ifade etmek için de kullanılır.

"Gak, gak etïp awada uşkan, aw, / Kaz tuwul mı? / Cïğïtlernï zar kıldırgan, aw, / Kız tuwıl mı ?" - (Boztorgay).

Rom. interj. Cuvânt cu care se redă strigătul ciorilor, gâştelor şi ale diferitelor alte păsări.

GAKILDAMAK (**ğaqıldamaq**) f. Kargalar veya kazlar gak gak diye bağırmak.

Rom. v. (Ciorile, gâştele) A scoate strigătele lor caracteristice.

GAKILDAŞMAK (**ğaqıldaşmaq**) f. Kargalar veya kazlar gak gak diye bağırşmak.

Rom. v. coactiv de la **gakıldamak.**

GAKILDATMAK (**ğaqıldatmaq**) f. Kargaları veya kazları bağırtmak, onların bağırmalarına sebep olmak.

Rom. v. factitiv de la **gakıldamak.**

GALAKSİYE (**Galaksiye**) is. (Fr.>Rom., Türk.). Astron. Galaksi; milyonlarca yıldız, yıldız kümeleri, gaz bulutlarından oluştuğu düşünülen uzay bölümlerinin her biri.

Rom. s. Astron. Galaxie.

GALAVA (**galava**) is. (Rus. golova) Baş, başkan, köy muhtarı.

"Canım anam, karaçı, / Onbaşı neçün bagıra ? / Galava yüre ev sayın, / Piyankege çagıra." - (Eşmırza - Saldatlık Akkında / Emel D.).

Rom. s. Şef, staroste; primar.

GALBA (**galba, ğalba**) zf. (Ar. galiba). Galiba; görünüşe göre, anlaşılan. Var. **galïba, kálba.**

"Karası şo şullınıñ şalımına ! Arkası kışıy gálba zawallınıñ, diyler." - (Nedret ve Enver Mahmut - Bozcïğït).

Rom. adv. După cât se pare, pe semne; parcă.

GALDIR GALDIR (**ğaldır ğaldır**) ünl. ve zf. Haldır haldır.

1. ünl. Hindi seslerini yansıtan söz.

2. zf. Gürültülü bir şekilde, anlamında.

Rom. 1. interj. Onomatopee care redă gălăgia curcilor. 2. adv. Turuind.

GALERİYE (**galeriye**) is. (Fr.>Rom., Türk.). Galeri.

1. Maden ocaklarında ve yer altı yapılarında türlü bölümlerini birbirine bağlayan uzun koridorlar.

2. Sanat eserlerinin sergilendiği bina.

3. Sanat eserleri, araba satışı yapan mağazalara verilen isim.

4. Tiyatro binalarında, çok katlı balkonlardan en üstteki.

5. Stadlarda kapalının karşısındakı açık tribün; maraton.

• **Galeriye yapmak –** Maçlarda kendi takımı lehinde tezahüratta bulunmak.

Rom. s. 1. Galerie de mină; galerie în clădiri. 2. Galerie de artă. 3. Galerie de expuneri. 4. Galerie de teatru. 5. Galerie de stadion.

GALĬBA (**galïba, ğalïba**) zf. (Ar. galiba). Galiba; görünüşe göre, anlaşılan. Var. **gálba / kálba.**

"Çalıp çagırıp katîp otırısıñız ay ! Bugün Kurtmolla akamnıñ tuwgan künü gálîba." - (Mehmet Vani Yurtsever - Kart man Caş Arasında).

"Bîr körgendiy bolaman gálîba ama... Kîmîn toyında edî bîlmem, ay ?" - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

Rom. adv. După cât se pare, pe semne, parcă.

GALİBİYET (**galibiyet, ğalibiyet**) is. (Ar. galibiyyet). Galibiyet, zafer, yenme.

Rom. s. Victorie, triumf; câştigare.

GALİFE s. (Rus) Paçaları kırmalı, üzerine çizme giyilen pantolon.

"Tujurka kîygen üstüne, artı yırtmaç. / Iştanı deseñ, galife, kadife kumaç." - (Bekir S. Çobanzade – Kalpak Mahracı).

Rom. s. Pantalon cu creţuri, de călărie sau de îmbrăcat cu cizme.

GALİP (**galip, ğalip**) s. ve is. (Ar. galib). Galip.

1. Kazanan, yenen.

2. öz. is. Kişi adı : **Galip** (e.).

Rom. adj. şi s. 1. Învingător, câştigător; victorios. 2. Nume de persoană : **Galip** *(b.).*

GALOŞ (**galoş**) is. (Fr.>Rom.Türk.). Galoş.

1. Yağmurda deri ayakkabılar üstüne giyilen lâstik ayakkabı.

"Baylar kîyer mes, galoş, terîden ton. / Yesîr bolıp cürersîn olarga son." - (Boztorgay).

2. mec. Yoksul ayakkabısı; yoksulların doğrudan doğru ayaklarına geçirdikleri ucuz lâstikler.

"Bayramda Bekîr'îm galoşsız kalmasın, / Bay halknıñ balası mıskılga almasın." - (Bekir S. Çobanzade – Tuwdım Bîr Üyde).

Rom. s. 1.- 2. Galoş.

GAM (**ğam**) is. (Ar. gamm). Gam, tasa, kaygı, üzüntü.

- **Gam şekmek** - Kaygılanmak.
- **Gamı cok, kaswetî cok, atasın kozgay. -** Deyim. Gamı yok, kasveti yok, babasını çekiştirir.
- **Duwarnı nem, ernî gam cıgar. -** Atas. Duvarı nem, eri gam yıkar.

Rom. s. Tristeţe, amărăciune, mâhnire.

GAMA[1] (**gama**) is. (Yun. gamma) Yunan alfabesinin üçüncü harfinin adı.

- **Gama ışınları -** Fiz. Radyoaktif maddelerin yaydığı ışınlardan biri.
- **Gama yıldızı -** Astron. Bir takımyıldızın üçüncü derecede parlaklıkta yıldızı.

Rom. s. Numele celei de a treia litere a alfabetului grecesc.

GAMA[2] (**gama**) is. (Fr.>Rom.). Müz. 1. Gam; müzik notalarının dizisi.

2. mec. (Resim.) Renk çeşitleri.

3. mec. (Tic.) Mal çeşitleri.

Rom. s. 1. Muz. Gamă. 2. Pict. Varietate de culori. 3. Comerţ. Varietate de mărfuri, sortimente.

GAMET (**gamet**) is. (Fr.>Rom., Türk.). Biyol. Gamet; dişi ve erkek üreme hücrelerinin, yumurtacık ve spermatozoitlerin, ortak adı.

Rom. s. Biol. Gamet.

GAMLANMA, -UW (**ğamlanma, -uw**) is. Gamlanma, kaygılanma.

Rom. s. Întristare.

GAMLANMAK (**ğamlanmaq**) f. Gamlanmak, tasalanmak, üzülmek, kaygılanmak.

Rom. v. A fi cuprins de tristeţe, a se întrista.

GAMLI (**ğamlı**) s. Kaygılı, üzüntülü.

"Gönlîm gamlıdır, külmez. / Dertîmnî kîmse bîlmez. / Ekî dünya bîr bolsa, / Yarem sözînden dönmez." - (Boztorgay).

Rom. adj. Trist, amărât, mâhnit.

GAMLIK (**ğamlıq**) is. Gam, gamlılık; kaygı, üzüntü.

"Kesîk kesîk kelgen bo ulvi sesî onıñ cüregînde taa ziyade bîr gamlık, kalbînde taa balaban bîr çarpıntı tuwura edî." - (Necip H. Fazıl - Ezan Sesî).

Rom. s. Tristeţe, amărăciune.

GAMLILIK (**ğamlılıq**) is. Gamlılık, gamlı olma durumu. Var. **gamlık.**

Rom. is. Tristeţe, amărăciune.

GAMSIZ (**ğamsız**) s. Gamsız.

1. Üzüntüsü olmayan.

"Balalığımda köp seneler gamsız, kedersîz oynap küldîm." - (Necip H. Fazıl - Kırım).

2. mec. Aldırışsız; hiçbir şeyi kendine dert etmeyen.

Rom. adj. 1. Fără griji, liniştit, cu inima uşoară. 2. fig. Indiferent, nepăsător.

GAMSIZLIK (**ğamsızlıq**) is. Gamsızlık.

Rom. s. Lipsă de griji. 2. Nepăsare.

GAMZE (**gamze, ğamze**) is. (Ar. gamze). Gamze, bazı insanların güldükleri vakit yanaklarında oluşan çukurcuklar.

Rom. s. Gropiţă în obraji.

GANİ (**gani, ğani**) s. (Ar. gani). Gani.

1. Zengin, varlıklı.

2. Bol.

3. öz. is. Kişi adı. (Er.). **Gani.**

- **Gani göñîllî** – Gönlü zengin.
- **Alla gani gani ramet eylesîn** – Allah bol bol rahmet eylesin.

Rom. adj. 1. Bogat. 2. Abundent, îmbelşugat. 3. Nume de persoană : **Gani.** *(b.).*

GANİM, -E (**Ganim, -e; Ğanim, -e**) is. (Ar. ganim). 1. Ganim; düşmandan savaş ganimeti alan.

2. öz.is. Kişi adı. **Ganim** (Er.); **Ganime** (Ka.).

Rom. s. 1. Cel care capturează trofee de la inamic. 2. Nume de persoană. **Ganim** *(b.);* **Ganime** *(f.).*

GANİMET (**ganimet, ğanimet**) is. (Ar. ganimet). Ganimet.

1. Savaşta düşmandan ele geçirilen mal.

"Kızını körîp Karaşay, / Şaşıp kalıp eş turmay, / Koy tonına orap alıp, / Atının üstüne tartıp salıp / - Ganimettîr, Sultanım, dep / Adel'niñ aldına taşlay." - (Nedret ve Enver Mahmut – Bozcîgît).

2. mec. Bir rastlantı sonunda ele geçen kazanç.

"Awcı kartka hazır eter ekî baş, / Ekî kuyruk, sekîz ayak, dört canbaş. / Bu ganimet her zaman da tabılmaz." - (Çelebi Cihan – Tîlkîden Selâm).

Rom. s. 1. Trofeu, pradă. 2. fig. Câştig, noroc.

GAPĬL (**ğapïl**) s. → **Gafil.**

"Erte atıldım, keş cettïm, apıl tapıl. / Mında cıyın bar eken, ruhum gapïl." - (Boztorgay).

GAPLET (**ğaplet**) is. → **Gaflet**.

GARA (**gara**) is (Fr.>Rom.Türk.). Gar; demiryolu istasyonu.

"Garada deseñ, ertenden / Berï kelgen erbïr trenden / Kasabalılar kuyula ... / Tepreş ekenï tuyula." - (İsmail Ziyaeddin – Toy).

Rom. s. Gară.

GARAJ (**garaj**), is. (Fr.>Rom.,Türk.) Garaj.

Rom. s. Garaj.

GARANTAT (**garantat**) s. (Fr.>Rom.Türk.). 1. Garantili.

2. zf. Kesinlikle, mutlaka.

- **Garantat etmek -** a) Güvence vermek. b) Güvence altına almak; gerekli önlemleri almak.

Rom. adj.1. Garantat. 2. adv. Neapărat; precis.

GARANTSİYE, GARANŢİYE (**garantsiye**) is. (Fr.> Rom. Türk.). Garanti, güvence, teminat.

Rom. s. Garanţie.

GARDA[1] (**garda; - ‘**) is. (Rom.) Tahta perde.

Rom. s. Gard.

GARDA[2] (**garda; ‘ -**) is. (Fr.>Rom.Türk.). 1. Koruma, muhafız.

2. Spor. Korunma hareketi; kendini emniyete alma, gard.

Rom. s. 1. Gardă, pază. 2. Sport. (la box) Poziţie de gardă.

GARDİLOP (**gardilop**) is. (Fr.>Rom.Türk.). Gardırop; giysi dolabı.

Rom. s. Garderob.

GAREZ (**garez, ğarez**) is. (Ar. garez). 1. Amaç, maksat.

"Çünkï kartagası, beylerïñ karşısında yasalgan münakaşalar şahsi garezler için tuwıl, hazinenïñ bollıgın ve yasanıñ hükmïn temin içündïr." - (Necip H. Fazıl – Kïyew Konuşması).

2. Birine karşı güdülen kin, düşmanlık.

"Ekïncïden, wak tüpek anlaşmazlıklarnı, şahsi garezlernï bïr yaka taşlap, alay ïşnï, toplı bïr amelnï közge tutup yasamak ve bo ogırda bïrleşmektïr." - (Necip H. Fazıl - Özïmce).

Rom. s. 1. Ţel, obiectiv, ţintă. 2. Ură, pică; ranchiună.

GARGARA (**gargara; - ‘ -**) is. (Yun.>Rom., Türk.). Gargara; ağzını boğazını su veya ilâçlı bir sıvı ile çalkalama.

"(Doktor) - Mınaw peniçilin hapların al. Ve mınaw şïşedekï ilac man sık gargara yasa, dep ilaclarnı bere." - (Heyet - Tatar Tïlï II).

Rom. s. Gargară.

GARĬP (**garïp, ğarïp**). is. ve s. (Ar. garib). Garip. Var. **karïp.**

1. Kimsesiz; korumasız, zavallı, acınacak durumda olan.

"Anadan öksïz kalgaman. / Cangan otka dalgaman. / Sen garïpke men bayguş / Salikamnı salgaman." - (Boztorgay).

"Öz curtumda garïpmen, öz halkımda kïmsesïz." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

"Garïp kızlarnıñ, anaların babaların, kısım akrabaların canında ömïrlerï ne kadar kıska bola." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

2. Gurbette yaşayan.

3. Tuhaf, yadırganan.

4. Hüzün veren.

- **Garïp cïğïtnïñ tïlï kıska bolır.** – Atas. Garip yiğidin dili kısa olur.
- **Garïp kuşnıñ yuwasın Tañrı yasar.** – Atas. Garip kuşun yuvasını Allah yapar.
- **Garïpke berïlgen selâm altın cerïn tutar.** – Atas. Garibe verilen selâm altın yerini tutar.

Rom. s. şi adj. 1.Biet, sărman, nefericit. 2. Străin, pribeag. 3. Ciudat, straniu, bizar.

GARĬPLEŞMEK (**garïpleşmek, ğarïpleşmek**) f. Garipleşmek; garip bir duruma gelmek.

Rom. v. A deveni ciudat.

GARĬPLĬK (**garïplïk, ğarïplïk**) is. Gariplik.

1. Yalnızlık, kimsesizlik.

2. Tuhaflık, acayiplik.

Rom. s. 1. Singurătate. 2. Ciudăţenie, bizarerie.

GARK (**ğarq**) is. (Ar. gark). Suda boğulma; suya batma.

- **Gark etmek** – a) Batırıp boğmak. b) Bol bol vermek, doldurmak, taşırmak. **"Biyazlı pembelï şeşeklerïmen tabiyatnı müs kokısına gark etken hem de tabiyatka yazlık entarï kïydïrgen kayse, zerdalï terekleri, insanga bïr cennet köşesï duygusun bere." -** (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. 1. Scufundare, înec. 2. fig. Copleşire, năpădire.

GARNİZON (**garnizon**) is. (Fr.>Rom,Türk.). Garnizon; bir şehri savunmak için yerleştirilmiş askeri birlikler.

Rom. s. Garnizoană.

GAROZ (**garöz**) is. (Rus. garus) 1. Gevşek eğirilmiş yün iplik.

"Ateşlendïñ garözge, bas ettïñ telge. / Aburatıñ köp edï, şıkmadı elge." - (Adviye Karpat – Çınlar / Emel D.).

2. s. Bu iplikten örülmüş. **Garöz fanila -** yumuşak, kabarık yün kazak.

Rom. s. 1. Fir de lână răsucit moale. 2. adj. Tricotat din fire de lână moi şi pufoase.

GARP (**garp, ğarp**) is. (Ar. garb). Garp, batı, günbatı.

Rom. s. Apus, occident.

GARŞ (**ğarş**) ünl. Cart; yırtılma, kırılma sesini ifade eden söz.

"Kalatıñ üstüne catkaman, kamşıñ sabı garş ! etïp sına." - (A. Karakaya - Çorabatır / Emel D.).

Rom. interj. Harş !; hârşti !

GASTRİT (**gastrit**) is. (Fr.> Rom., Türk.) Tıp. Gastrit, mide iltihabı. Eşanl. **oñaza, saruw.**

Rom. s. Med. Gastrită.

GAWCĬMEK (**gawcïmek**) f. Gevşemek; bozulmak. Var. **kawşamak.**

"Soñ ekewïñ ‘Bïr awur awa’oynañız’dep tursattı, / ‘Gawcïmezden burun oynap kal da, kaşırmañız fırsatnı.’" - (İsmail Ziyaeddin – Toy).

Rom. s. A se moleşi, a se ramoli.

GAYDA (**gayda**) is. Gayda; tulum ve zurnalı bir çalgı.

"Yeşil şimen üstünde otırganlar, / İşelerïn şarapman toturganlar. / Kelgen kïşï o yerde otırıp kala, / Kadïr oga gayda man toktamay şala." - (Necibe Şukuri – Tepreş).

Rom. s. Gaidă; cimpoi.

GAYDACI (**gaydacı**) is. Gaydacı; gayda çalan kimse.

"Borazanıñ sesï kısıldı, dawılnıñ gümbürtïsï kesïldï, gaydacı Kadïr usta da toktap solıgın ala." - (Nermin Yusuf – Ay Kïdï).

Rom. s. Cimpoier.

GAYE (**gaye, ğaye**) is. (Ar. gaye) Gaye, amaç, hedef.

"Anlaşıla, onı kurcalagan bïr tüşünce, bïr gaye bolsa kerek ... hayatın sade acı bïr betïn tatkan insanlarnı kurtarmak gayesï, tüşüncesï." - (Necip H. Fazıl - Ezan Sesï).

Rom. s. Ţel, scop.

GAYELĬ (**gayelï, ğayelï**) s. Gayeli, amaçlı, hedefli.

Rom. adj. Cu un scop.

GAYESĬZ (**gayesïz, ğayesïz**) s. Gayesiz, amaçsız, hedefsiz.

Rom. adj. Fără vreun scop.

GAYET (**gayet, ğayet**) zf. (Ar. gayet). Gayet; çok, pek, pek çok.

"Aytmak kerek ke Sami Bekïr gayet sïnïrlï ve her şiyge, her bolır bolmaz şiyge bek şalt tutuşkan bïr kïşï edï." - (Acemin Bawbek - Manalı Bïr Ders).

Rom. adv. Foarte, extrem de ...

GAYRET (**gayret, ğayret**) is. (Ar. gayret). Gayret.

1. Olağanüstü çalışma, çaba.

"Menday zayıf kalplerge söz kata, / Diy ke: Gayret kerek endï sïzlerge." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

2. Kayırma, koruma, arka çıkma duygu ve çabası.

"Anası, kartanası bïr de on yaşındakı kız kardaşının yaşawları onıñ gayretïne kalgan edïler." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

- **Gayret dayıga kaldı** – İş onu yapabilecek kimseye kaldı.
- **Gayret etmek –** Çabalamak, uğraşmak.

Rom. s. 1. Efort, râvnă, străduinţă, zel. 2. Pornirea de a proteja, de a susţine.

GAYRETLENDĬRMEK (**gayretlendïrmek, ğayretlendïrmek**) f. Gayrete getirmek, gayretlendirmek.

Rom. v. A stimula, a încuraja.

GAYRETLENMEK (**gayretlenmek, ğayretlenmek**) f. Gayretlenmek, istekle iş görmek.

Rom. v. A se strădui, a depune efort.

GAYRETLĬ (**gayretlï, ğayretlï**) s. Gayretli, çalışkan, çabalayan.

Rom. adj. Sârguincios, zelos, plin de zel.

GAYRETSĬZ (**gayretsïz, ğayretsïz**) s. Gayretsiz, çalışmayan, çabalamayan.

Rom. adj. Lipsit de zel; moale, apatic.

GAYRI (**gayrı, ğayrı**) e. ve zf. (Ar. gayr). Gayri.

1. zf. Artık, bundan böyle.

2. e. Başka, diğer.

"Cawrıñ tolı siya şâş, uşu ayrı, / Başkasında közïm yok, senden gayrı." - (Boztorgay).

3. Yapım eki. Arapçadan alınma sıfatların önüne gelerek zıtlık, yokluk, olumsuzluk anlatır. **Gayrıinsani. Gayrıahlâki. Gayrımüslim. Gayrıresmiy.**

Rom. 1. adv. Deja, de acum încolo. 2. prep. Afară de ... 3. Afix lexical negativ. **Gayriinsani** - *neomenos;* **gayrıahlâki** - *imoral;* **gayrımüslim** -*nemusulman;* **gayrıresmiy** - *neoficial.*

GAZ (**gaz**) is. (Fr.>Rom.Türk.). Gaz.

1. Maddenin, sabit bir hacme ve şekle sahip olmayıp, içinde bulunduğu kaba yayılan ve onun şeklini alan bir durumu.

"Müsürlïk işinden köy caşları neler neler tapkan yoklar... eskï altıpat, ... şatal, kaşık, pışak, zerlï gazlerge karşı maska,... ve taa neler neler." - (Altay Kerim – Kâniye).

2. Mide ve bağırsak gazları.

3. Gaz yağı, petrol. Eşanl. **cermay (cer mayı).**

"Babam 'param az' dedï. / Anam 'Tuzman gaz' dedï." - (Boztorgay).

Rom. s. 1. Gaz, gaze; stare a materiei. 2. Produse de emanaţii ale stomacului şi intestinelor. 3. Gaz; petrol lampant.

GAZA (**gaza, ğaza**) is. (Ar. gaza). Gaza; İslâm dinini korumak veya yaymak için hristiyanlara karşı yapılan savaş; kutsal savaş.

Rom. s. Război sfânt, de apărare contra cruciaţilor sau de islamizare a creştinilor.

GAZAP (**gazap, ğazap**) is. (Ar. gazab). Gazap; öfke, kızgınlık.

Rom. s. Mânie, furie.

GAZAPLANMAK (**gazaplanmaq, ğazaplanmaq**) f. Gazaplanmak, öfkelenmek, kızmak.

Rom. v. A se mânia, a se înfuria.

GAZAPLI (**gazaplı, ğazaplı**) s. Gazaplı, öfkeli, kızgın.

Rom. adj. Mânios, furios.

GAZATA (**gazata**) is. (İtal.>Rom.Türk). Gazete.

"Poştacı, Ömïrbek mualïmïn Scânteia Tineretului gazatasın ketïrdï. Kalabalık, yorgınlık sebebïnden, şo günï gazatanı bïrew okıp közden geşïremedï." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. Ziar; gazetă.

GAZATACI (**gazatacı**) is. Gazeteci.

1. Gazetede yazı yazan kimse.

2. Gazete satıcısı.

Rom. s. 1. Ziarist. 2. Vânzător de ziare.

GAZATACILIK (**gazatacılıq**) is. Gazetecilik.

Rom. s. Ziaristică.

GAZEL (**gazel, ğazel**) is. (Ar. gazel). 1. Ed. Gazel; divan edebiyatında bir nazım türü.

"Bazıların başlıkları bar, bazıları sade kıta, mersiye, eskï bïr gazelïm ve taa başka, şonday tradïţiye boyınca edebiy türïne işaret etken kawramlar man berïlgenler." - (Şükran Vuap Mokanu - Dobrocalı Tatar Şairï Mehmet Niyazi).

2. Müz. Bir kurala bağlı olmadan, bir makamda gezinerek

sesle yapılan taksim.

Rom. s. 1. Lit. Gazel; gen de poezie lirică orientală. 2. Muz. Solo vocal cu caracter de improvizaţie, pe o temă lirică.

GAZETE (**gazete**) is. → **Gazata**.

"Muallïm başka bïr masaga barıp tek başına oturır ve cebïnden bïr gazete çıkarıp içïnden okur." - (Müstecib Ülküsal - Bayram Şenlïgï).

GAZİ (**gazi, ğazi**) is. ve s. (Ar. gazi). Gazi.

1. (İslâmlıkta) Düşmana karşı savaşmış kimse.

2. Savaştan zaferle dönen kimse, kahraman. **Gazi Mustafa Kemal.**

3. s. mec. Yiğit, cesur, fedakâr kimse.

"Şiynelgen edï ata curtta hür yaşamak hakkımız. / Şıktı halk arasından o künlerde bïr gazi, / Hamiyetlï, temïz kalplï bïr şair, adı Mehmet Niyazi." - (İsmail Ziyaettin – Toy).

4. mec. Mağdur olan, yara alan, zarar gören, kurban giden.

"Tatar toyın gazisï bïr men tuwulman. Menïm gibï taa necïlerï bar." - (Necip H. Fazıl – Caş Fidanlar).

Rom. s. şi adj. 1. (La musulmani) Persoană care a participat la un război purtat împotriva păgânilor. 2. Victorios, erou. 3. fig. Viteaz, curajos. 4. fig. Păgubaş; victimă.

GAZİLİK (**gazilïk, ğazilïk**) is. Gazilik; gazi olma durumu.

"Bu gazilïknï (gazi - 4.**) Allah düşmanın başına bermesïn." -** (Necip H. Fazıl – Caş Fidanlar).

Rom. s. Faptul de a fi **gazi.**

GAZİNO (**gazino**) is. (İtal. Fr.>Rom.Türk.). Gazino; turistik merkezlerde restoranlı, oyun salonları ve çeşitli eğlence programları olan büyük eğlence yeri.

Rom. s. Cazinou.

GAZLAMAK (**gazlamaq**) f. Gazlamak.

1. Gaz yağı sürmek, gaza bulamak.

2. (Motorlu araçlarda) Motora fazla benzin gitmesi için gaz pedalına basmak.

Rom. v. 1. A înmuia în gaz; a da cu gaz. 2.(La automobil) A băga în viteză.

GAZLEMEK (**gazlemek**) f. Gazlamak, gaz yağı sürmek, gaza bulamak.

"Sabanıñ erte ssaatlerïnde kız bïr paladı gazlep atadı ağaşlardıñ üstïne. Agaşlar canadı." - (Ekrem ve Hilmiye Mehmet Ali – Tepegöz).

Rom. v. A înmuia cu gaz; a da cu gaz.

GAZLI (**gazlı**) s. Gazlı.

1. Gazı olan.

2. Gaz bulaşmış olan.

Rom. adj. 1. Cu gaz; care conţine gaz. 2. Înbibat cu gaz; dat cu gaz.

GAZON (**gazon**) is. (Fr.>Rom.). 1. Çim.

2. Çim kaplı saha; çimenlik.

Rom. s. 1. Gazon; iarbă măruntă. 2. Teren acoperit cu iarbă măruntă.

GAZSIZ (**gazsız**) s. ve zf. Gazsız.

1. İçinde gaz olmayan veya gaza bulaşmammış.

2. zf. Gaz olmaksızın.

"Gazsız lamba canar mı? / Maga yar bulunmaz mı? / Eger bo dertten ölsem / Cenazem kılınmaz mı?" - (Boztorgay).

Rom. adj. şi adv. 1. Lipsit de gaz. 2. adv. Fără gaz.

GÁZÁTÁ (**gázátá**) is. → **Gazata, Gazete.**

"Ay azılmaz, yazılmaz, / Gázátaga yazılmaz. / Bïzniñ köynïñ kızları / Bïr milyonga satılmaz." - (Boztorgay).

GE is. Dobruca Tatar diyalekti alfabesinin dokuzuncu harfinin, ince ünlülerle kullanıldığı zamanki adı.

Rom. s. Numele celei de a noua litere a alfabetului Dialectului Tătar dobrogean "g" când acesta este folosit pentru a reda sunetul "g" prepalatal **ge** *-"ghe" din* **gemï** *sau* **gi** *-"ghi" din* **Giray**.

GEBE s. Gebe.

1. Karnında yavru bulunan, hamile, yüklü, ağır ayak. (kadın veya dişi hayvan).

2. mec. Bir birikim sonucu ortaya çıkması beklenen.

- **Gebe kalmak** – Karnında yavru oluşmak. **"Balaban kız padışanıñ sarayın sïler, sïpïrïr, ayna day eter. Ortancı kız güzel, damlı, aşaganda parmaklarıñını calagan yemekler pïşïrïr. En kïşkenesï de gebe kalır." -** (Ekrem ve Hilmiye Mehmet Ali – Tepegöz).

Rom. adj. 1. Gravidă, însărcinată. 2. fig. Care poartă în sine germenii unor evoluţii viitoare.

GEBECĬ is. → **Kebecï**.

GEBELĬK is. Gebelik.

Rom. s. Starea de sarcină, graviditate.

GEBERME, -ÜW f. Geberme; gebermek işi. Var. **yeberme.**

Rom. s. Faptul de a muri (de a crăpa); crăpare.

GEBERMEK f. Gebermek; ölmek. Var. **yebermek.**

Rom. v. A muri; a crăpa.

GEBERTĬLMEK f. tks. Gebertilmek; öldürülmek.

Rom. v. A fi omorât, a fi ucis.

GEBERTMEK f. Gebertmek; öldürmek.

Rom. v. A omorî, a ucide.

GECE is. Gece. Var. **keşe.**

1. Güneş battıktan gün ağarmaya başlayıncaya kadar geçen süre.

"Men Karasuw'nıñ çöllerïnde / Köp gece bekledïm. / Kelgen geşken yolcılarga / Tüfegïm tïkledïm." - (Boztorgay).

"Gecenïn ay carıgı / Yernï köknï küldürïr. / Yar tutkannıñ cüregïn / Yar canıgı söndïrïr." - (Boztorgay).

2. Bu süre içindeki karanlık.

3. zf. Gece vaktinde.

"Col tedarïkï körïldï. Gece konşılar da keldïler." - (Mehmet Niyazi – Sawlıkman Kal).

4. Türlü maksatlarla geceleri düzenlenen toplantı. **Kırım gecesi.**

- **Gece gündüz** – Her zaman, aralıksız.
- **Gece yarısı –** Gecenin ortası; gecenin ilerlemiş bir vakti.
- **Gecenï kündüzge katmak –** Gece gündüz çalışmak; çok çalışmak.
- **Gece közi, kyör közi. –** Deyim. Geceleyin iyi iş yapılamaz, anlamında.
- **Kayırlı gece** – Deyim. İyi geceler !

Rom. 1. s. Noapte. 2. fig. Întuneric. 3. adv. Noaptea. 4. Serată.

GECEKUŞI (**gecequşı**) is. 1. Zool. Yarasa; gece kuşu. Eşanl. **cargana.**

"Baykuş yırlay damlarda, selbilerde, / Gece kuşı fırılday şay kĭmerde." - (Bekir S. Çobanzade – Tañga Dogrı).

2. mec. Gece gezmesini ve eğlenmesini seven kimse.

Rom. s. 1. Zool. Liliac. 2. fig. Persoană căreia îi plac petrecerile de noapte.

GECELEMEK f. Gecelemek, geceyi bir yerde geçirmek. Eşanl. **konmak.**

Rom. v. A înnopta.

GECELĬK is. ve s. Gecelik. Var. **keşelĭk.**

1. s. Gece kullanılan.

2. is. Geceleyin, yatakta giyilen giysi.

"Cıllı yemek aşamak nedĭr bĭlmegen, gecelĭgĭn kĭyĭp kaársĭz yukı yuklamaknı unutkan, cawunda şáşĭnda, kışta yazda marebe etken, katında arkadaşın ayagın ya da başın uşup ketkenĭn körgen bĭr askersĭn." - (Altay Kerim – Kâniye).

3. is. Bir gece için ödenen ücret.

Rom. 1. adj. De noapte. 2. s. Cămaşă de noapte. 3. s. Preţul pentru o noapte (la camerele de hotel).

GEÇ s. ve zf. Geç. Var. **keş.**

1. zf. Belirli bir zamandan sonra.

2. s. Belirli bir zamandan sonra olan.

Rom. 1. adv. Târziu. 2. adj. Târziu, târzie.

GEÇEN s. Geçen. Var. **geşen, keşen.**

1. (Gün, hafta, ay, yıl, mevsim gibi zaman anlatan sözlerle) Bir önceki.

2. Belirsiz bir süre önceki.

- **Geçen gün –** a) Önceki gün. b) Birkaç gün önce.

Rom. adj. 1. Trecut (din ultima perioadă). 2. Trecut (de mai demult); dăunăzi; mai an.

GEÇENLERDE zf. Ne kadar zaman geçtiği belli olmayan bir zaman önce. Var. **geşenlerde, keşenlerde.**

"Geçenlerde bonday bĭr otırışta halkımıznıñ şĭmdĭkĭ acınıklı halĭnden bahsedĭldĭ." - (Mehmet H. Vani Yurtsever – Kartman Caş Arasında).

Rom. adv. Dăunăzi; într-una din zilele trecute.

GEÇĬLMEK f. Geçilmek. Var. **geşĭlmek, keşĭlmek.**

Rom. v. forma pasivă de la **geçmek.**

GEÇĬNME, **-ÜW** is. Geçinmek işi. Var. **geşĭnme, keşĭnme.**

"On beş yaşında başına geçinme kahrı tüşken Böralĭ çalışkan, terbiyeli, üycümen bĭr caş bolup ösmege başladı." - (Mehmet Niyazi – Sawlıkman Kal).

Rom. s. Acţiunea de **geçĭnmek.**

GEÇĬNMEK f. Geçinmek. Var. **geşĭnmek, keşĭnmek.**

1.Yaşamak için gerekeni sağlamak.

2. Uzlaşmak, anlaşmak.

3. (yard.) Taslamak, kendini belli bir vaziyette görmek.

4. Kendi ihtiyaçlarını başkalarından sağlamak.

Rom. v. 1. A-şi câştiga existenţa. 2. A se împăca, a trăi în bună înţelegere. 3. aux. A se crede ..., a face pe .... 4. A trăi pe seama altora.

GEÇĬRĬLMEK f. Geçirilmek. Var**. geşĭrĭlmek, keşĭrĭlmek.**

"Otuz bin aile köç hazırlıgı körmege başlaganda bala şagalarıman Potemkin denĭlgen zalĭm rus generalınıñ kılıcından geçĭrĭlgenler." - (Mehmet Vani Yurtsever – Kartman Caş Arasında).

Rom. v. forma pasivă de la **geçĭrmek.**

GEÇĬRMEK f. Geçirmek. Var. **geşĭrmek, keşĭrmek.**

1. Geçmesini sağlamak.

2. Bir şeyi bir yandan öbür yana götürmek.

3. Bir yere yazmak, kaydetmek. **Defterge geçĭrmek.**

4. Bir şeyi istenilen yere yerleştirmek, takmak, giydirmek.

5. Uğurlamak.

6. (Bir süre) Bir yerde yaşamak, oturmak.

"Kırk senege yakın aynı çaçak astında ömĭr geçĭrgen apakayı bonı kördĭ." - (Necip H. Fazıl - Ezan Sesĭ).

7. Bir işi birçok şey üzerinde, sıradan uygulamak, yapmak.

8. (Bir durumu) Yaşamış olmak.

"Bütün uzun kışnı dĭrĭldep geçĭrgen fıkaralarnı, ... günahsız açlarnı acıdı." - (Necip H. Fazıl - Ezan Sesĭ).

9. Bulaştırmak, sirayet ettirmek.

10. Oyalanmak; bekleyerek veya bir iş yaparak belli bir vakti bulmak.

- **Vakıt geçĭrmek** – Oyalanmak; uğraşmak.

Rom. v. 1. A face să treacă; a lăsa să treacă. 2. A transporta dintr-o parte la cealalta. 3. A înregistra, a scrie. 4. A aşeza, a agăţa, a trece. 5. A petrece, a conduce. 6. A trăi, a petrece un timp anumit undeva. 7. A aplica o acţiune în serie. 8. A trece prin anumite stări sufleteşti. 9. A transmite (o boală). 10. A-şi găsi o anumită ocupaţie, a-şi petrece timpul cu ceva.

GEÇĬT is. Geçit.

1. Geçmeye yarayan yer.

2. Coğr. İki dağ arasında geçmeye elverişli yol.

3. Geçme, geçiş. **Geçĭt törenĭ.**

Rom. s. 1. Loc de trecere, culoar, pasaj. 2. Geogr. Trecătoare, pas. 3. Paradă, defilare.

GEÇME, -ÜW is. Geçme.

Rom. s. Trecere.

GEÇMEK f. Geçmek. Var. **geşmek.**

1. Bir yerden başka bir yere gitmek.

2. Bir yandan girip öbür yandan çıkmak.

3. Yol olarak kullanmak.

4. Bir duruma konu olmak. **Tayaktan geçmek.**

5. Bir şeyi artık yapamamak.

6. Olmak, meydana gelmek, cereyan etmek.

"Bĭzĭm bayramlarımız sessĭz, neşesĭz geçe." - (Müstecib Ülküsal - Bayram Şenlĭgĭ).

7. (Hastalık) Bulaşmak, sirayet etmek.

8. Bir kimsedeki bir özellik bir başkasına da tesir etmek.

9. Bir yerde yaşamış veya çalışmış olmak.

10. Etki yapmak. **Başına küneş geçmek.**

11. Görev almak. **Başka geçmek.**

12. Kalmak, devrolmak.

13. Geride bırakmak, aşmak.

14. Üstünlük sağlamak.

15. Bitmek, sona ermek.

"Yazını möñlïk ozgardı, kış geçtï kaygularman." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

"Boran geçe, cel kattı, sürüne koray, / Adaşkan yolcu aylana, tüz col karay." - (Bekir S. Çobanzade - Karangı Gece).

16. Bir konuyu atlamak, üzerinde durmamak.

"Hacı Totay - ... (bïraz turgan sora) : A, gerçek, şïmdï aklıma keldï. (Sesmen çalmaz, yalınız okur gibi geçer." - (Necip H. Fazıl - Kırım).

17. (Zaman) Geride kalmak, geriye kaymak, harcanmak, aşmak.

"...Curtta uzun künler toy bolır, / Geçken künlernï oylap külgen 'oy' bolır." -(Mehmet Niyazi – Sagış).

"Halkın oynawına, külüwüne karamagan zaman, bu rahat korantanıñ üstünde bïr sagın celüwümen öttï geçti." - (Mehmet Niyazi – Sawlıkman Kal).

18. Girmek, yazılmak. **Tarihke geçmek.**

19. Satılmak, sürümü olmak.

20. Sözü edilmek. **Adı geçmek.**

21. Yürürlükte olmak.

22. Okulda, sınavda başarılı olmak. **Sınıf geçmek.**

23. Bir yer gidip oturmak.

24. Bir yerin yanından veya içinden gitmek.

Rom. v. 1. - 24. A trece. Vezi varianta **geşmek.**.

GEÇMİŞ is. → **Geşmïş**.

"Geçmışın unutalmagan bïr milletnïñ kelecegïnden asla şüphe etïlalmaz." - (Necip H. Fazıl - Kïyew Konuşması).

GELENEK is. Gelenek, anane; bir toplumda kuşaktan kuşağa iletilen kültürel değerler, bilgiler, alışkanlıklar, adetler, kurallar ve davranışlar.

Rom. s. Tradiţie.

GELİŞİM is. Gelişim .

1. Büyüme, ilerleme.

2. mec. Olgunlaşma.

Rom. s. 1. Creştere; dezvoltare, evoluţie. 2. fig. Maturizare.

GELİŞME, **-ÜW** is. Gelişme.

Rom. s. Creştere, dezvoltare, evoluare.

GELİŞMEK f. Gelişmek.

1. Büyümek, boy atmak, yetişmek.

2. mec. İlerlemek, olgunlaşmak.

Rom. v. 1. A creşte, a se dezvolta, a evolua. 2. fig. A se maturiza.

GELMEK f. → **Kelmek**.

GEMANE is. (Fars. keman). Keman.

"Keşe geştïm karaldıñdan / Gemanemen, dáremen. / Áná bügün, áná yarın / Alırman dep cüremen." - (Boztorgay).

"Bïr köşede Aşık İsmayil'nıñ gemanesï dertlernï dagıtacaktay şarkılar ayta." - (Yaşar Memedemin - Şaliy Şal).

Rom. s. Vioară.

GEMANECĬ is. Kemancı.

"Gemanecï Mitrea akordeon şalgan cïgïtmen barabar, dans hawaların cañgırtmaga başladılar." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. Viorist.

GEMĬ is. Gemi.

"Aluşta'dan taş yükledïm, / Gemïm tolmadı. / Öz köyïmden bïr yar süydïm, / Menïm bolmadı." - (Boztorgay).

"Edïl'nïñ argı cagında / Gemï kaldı kıbırdap. / Yarga barsañ selâm et, / Kulagına şıbırdap." - (Boztorgay).

Rom. s. Vas, navă; vapor, corabie.

GEMĬCĬ is. Gemici.

1. Gemide çalışan kimse.

2. Gemi sahibi, gemi işleten kimse.

Rom. s. 1. Marinar, navigator. 2. Proprietar de navă, armator.

GEMĬCĬLĬK is. Gemicilik.

1. Gemi işletmeciliği.

2. Gemi sanayi.

Rom. s. 1. Navigaţie. 2. Industrie de construcţii navale.

GEMĬ KIZAGI (**gemï qızağı**)is. Gemi kızağı.

Rom. s. Cală (de construcţii navale).

GEMĬ KONAGI (**gemï qonağı**) is. Gemi yatağı, gemi konağı; gemilerin sığındığı, beklediği kuytu deniz bölgesi.

Rom. s. Radă.

GEMĬ LEŞĬ is. Batık gemi.

Rom. s. Epavă.

GEMĬ ŞANTİYERĬ is. (T. gemï+Rom. şantiyer). Tersane; gemilik, gemlik.

Rom. s. Şantier naval.

GENÇ s. ve is. Genç. Var. **genş.** Eşanl. **caş.**

"Masnıñ etrafında dört tane genç oturıp konuşalar. Perde açılayatırganda onlardan bïrïsï konuşmaga başlay, anawbïrlerï tıñlay." - (Müstecib Ülküsal - Bayram Şenlïgï).

Rom. adj. şi s. Tânăr.

GENÇLĬK is. Gençlik. Var. **genşlïk**. Eşanl. **caşlık**.

Rom. s. Tinereţe.

GENE zf. Gene.

1. Yeniden, bir daha, tekrar, hep, yine.

"Unutma caş, sen tatarsıñ. / Tatarlıkman ögün, maktan. / Bar edïñ sen, gene barsıñ." - (Mehmet Niyazi – Caşlıkka).

"Eñ osal yaşaw bïzde. Eñ az saygı ve itibar körgen gene bïzmïz. Bolarıñ sebeplerï ne ?" - (Müstecib Ülküsal - Bayram Şenlïgï).

2. Öyle de olsa, öyle olmasına karşılık.

"Anterïñ üytlemiysïn, / Yakasın büklemiysïn. / Özïñ 'kel' dep şakırdıñ, / Gene sen beklemiysïn !" - (Boztorgay).

"Bek aylak bïlesïñ ke bargan cerïnde caşaydır, kuwnaydır, gene şonıñ özïnde bïr türlü işïñ raat etmiy." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

- **Gene arüw ke** – İyi ki ..., şükür ki ...

- **Gene de –** Öyle olduğu halde.
- **Biñ bĭlseñ de gene bĭr bĭlgenge danış. –** Atas. Bin bilsen de, yine bir bilene danış.

Rom. adv. 1. İar, iarăşi, din nou. 2. Totuşi, cu toate acestea, oricum.

GENEL s. Genel.

1. Bir şeye veya kimseye mahsus olmayıp, bütün benzerlerini içine alan.
2. Bir şeyin bütününü ele alan.
3. (Görevliler hakkında). Geniş yetkileri olan.
4. Herkesin yararlanabileceği.
5. Bir genelleme sonucu elde edilen.

Rom. adj. 1. 2. General; de ansamblu. 3. (Despre funcţii de conducere). General, prim. 4. Public. 5. General, generalizat.

GENERAL is. (Fr.>Rom.Türk.). Ask. General. Var. **ceneral.**

Rom. s. Mil. General.

GENĬŞ s. → **Geñiş**.

GENŞ s. ve is. → **Genç.**

"Hey zama, zaman zemane, aná kördiñ mĭ neday genşlerĭmĭz bar ? ... Özi Kurılgan eşeknıñ cımşak belĭne, oh babam, ama kart zawallı babası onlarıñ artında zor ayagın ala." - (Nevzat ve Nermin Yusuf - Nasrettin Hoca).

GENŞLĬK s. ve is. → **Gençlĭk**.

GEÑĬŞ s. Geniş. Var. **geniş, keniş, keñ, kulan**. Karşıtı **tar**.

1. Enli, eni çok olan. **Geniş col.**

"Muharebeden sonra bo kızıl feslĭler, geniş ĭştanlılar arasına kara kalpaklılar, uzun köleklĭler karışkan." - (Necip H. Fazıl - Ezan Sesĭ).

2. İçine alması gerekenden daha çoğunu alabilen.

"Cewcet ailesi, bĭr de kündelĭkşĭ Meşküre, geniş bĭr arabaga tolışıp bostan şapalamaga kettĭler." - (Altay Kerim – Kâniye).

3. Büyük. **Geniş oda. Geniş owa.**

"Geniş capnıñ etegĭn kozılar otlar. / Cüregĭmnĭ dert bastı, ĭşĭmnĭ totlar." - (Boztorgay).

4. mec. Kapsamlı, dar sınırlar içinde kalmayan.
5. mec. Kolayca tasalanmayan, rahat.
6. Dilb. (Ünlüler için) Söylenirken iki çene arası çok açılarak söylenen. **Geñiş sozıklar : a, á, e, o, ö.**

- **Geñiş açı –** Mat. Geniş (90 dereceden büyük) açı. (*Rom. - unghi obtuz*).
- **Geñiş bĭr nefes almak –** Sıkıntılı bir durumdan kurtulmak.
- **Geñiş kulan (çöl)** – Çok geniş, alabildiğine geniş.
- **Geñiş zaman –** Gram. Geniş zaman. (*Rom. - gram. aorist).*
- **Karnı geñiş –** Obur, çok yemek yiyen.
- **Mezebĭ geñiş** – Namus, ahlâk konularında fazla hoşgörülü olan; toleranslı.

Rom. adj. 1. Lat, larg.. 2. Încăpător, cuprinzător, spaţios. 3. Mare, spaţios; întins. 4. fig. Cu vederi largi. 5. fig. Comod, nepăsător. 6. Lingv. (Despre vocale) Deschisă.

GEÑĬŞLEME, -W is. Genişleme.

Rom. s. Lărgire, lăţire; extindere.

GEÑĬŞLEMEK f. Genişlemek.

1. Geniş duruma gelmek, açılmak, büyümek.

"Necdet ekĭ kalın mıklı alkanı alıp, genişlegen teşĭklerge gerĭsĭ gerĭ tıgıp, kapını yalandan kĭrtlegen kĭşĭ boldı." - (Altay Kerim – Kâniye).

2. mec. Yaygın duruma gelmek.

Rom. v. 1. A se lărgi; a se lăţi. 2. fig. A se extinde.

GEÑĬŞLETMEK f. Genişletmek.

Rom. v. factitiv de la **geñişlemek**.

GEÑĬŞLĬK is. Genişlik.

Rom. s. Lărgime, lăţime.

GEÑĬŞLĬKÇE zf. Genişlikçe, genişlik olarak, genişlik bakımından.

"Tatarnıñ cüregĭnde orın tutkan bĭr tĭlek, kün geşken saytın, kerek derĭnlĭkşe, kerek genişlĭkşe cayıla turgan bĭr kuwwettĭr." - (Necip H. Fazıl - Özĭmce).

Rom. adv. Ca lărgime; în lărgime.

GEÑĬZ is. Geniz; ağız ve burun boşluğunun arka bölümü. Var. **geniz, keñiz.**

Rom. s. Fosă nazală.

GEPGEÑĬŞ s. Çok geniş.

Rom. adj. Foarte larg; larg de tot.

GEPLENMEK f. Sokulmak, bir şeye doğru eğilmek. Var. **keplenmek.**

"Kerime : (Telâşman turar) Toktası... (Teslime'nĭ iter ve pencĭrege geplenir)." - (Necip H. Fazıl – Cawşılık).

Türk Lehç. : Nog. - **keplenüv;** Kırg. - **keptelüü;** Karaçay Malkar. - **cablanmak, -uv.**

Rom. v. A se încovoia; a se înclina, a se apleca spre ...

GERÇEK s. Gerçek. Var. **gerşek**. Eşanl. **sahi, sayı.**

1. s. Var oluşu inkâr edilemeyen; hakiki.
2. s. Aslına uygun nitelikleri olan.
3. s. Temel, asıl.
4. s. Doğadakinin aynı olan.
5. is. Gerçeklik, gerçek durum.
6. is. Doğru olan şey; yalan olmayan.
7. zf. Gerçekten, gerçek olarak.

"Bĭraz tınıp turgan sora : A, gerçek, şimdĭ aklıma keldĭ." - (Necip H. Fazıl - Kırım).

Rom. adj. şi s. 1. adj. Adevărat. 2. Veridic. 3. Autentic. 4. Real. 5. Realitate. 6. s. Adevăr. 7. adv. Într-adevăr, adevărat.

GERÇEKTEN zf. Gerçekten, sahiden.

"...Añlaşılsın bĭr vatan / Kardaşları bolganımız gerçekten." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

"Aceba Nasrettin adında bĭr kĭşĭ gerçekten yaşagan m'eken ?" - (Nevzat ve Nermin Yusuf - Nasrettin Hoca).

Rom. adv. Într-adevăr.

GERDAN is. (Fars. gerden).Gerdan.

1. Boynun ön tarafı.
2. Şişmanlarda çene altındaki tombulluk.
3. (Kesilmiş hayvanlarda) Boyun.
4. (Sığırlarda) Boyun altındaki sarkık deri.

Rom. 1. Gât, gâtlej. 2. Guşă. 3. (Măcel.) Carnea de la gâtul animalelor. 4. Ţesutul gras atârnând de la gâtlejul bovinelor.

GERDANLIK (**gerdanlıq**)is. Gerdanlık, boyna takılan süs eşyası.

"Anayım, menïm köz yaşlarım / Toktamay ağacak. / Maga dep algan gerdanlıknı / Kïmler tagacak?" - (Boztorgay).

Rom. s. Colier, salbă.

GERDEK is. (Fars. girdek). Gelin ile güveyin düğün gecesi ilk olarak bir arada kaldıkları oda.

"Akkı kapını aşıp / gerdekke kïrmez burun / Enïştelerden bïrsï / Cerge serïlmek üşün / bïr namazlık ketïrdï. / Akkı kıblaga karap / Oyerde ekï rekât namaz kılıp pïtïrdï. / Ondan son selâm berïp ogırlı gerdekke kïrdï." - (İsmail Ziyaeddin – Toy).

Rom. s. Cameră nupţială.

GERGEDAN is. (Fars. kergeden). Zool. Gergedan. (Lat. Rhinoceros inducus).

Rom. s. Zool. Rinocer.

GERGEF is. Gergef; üzerine kumaş gerilerek nakış işlemeye yarayan kasnak.

Rom. s. Gherghef.

GERĬ is. şi s. Geri.

1. Bir şeyin arkada olan veya sonra gelen bölümü. **İlerï** karşıtı.

2. Bundan başkası veya sonraki.

3. Son, sonuç.

4. Geçmiş, mazi.

5. s. mec. Gelişememiş, ilerleyememiş.

6. s. (Saat için) Eksik gösteren.

7. zf. Geriye doğru.

"Cümle cemaat, kırsızımız gerï kaytıp kelgeşï bïrew tışka şıkmaycak, bïrew ïşerï kïrmiycek." - (Altay Kerim – Kâniye).

8. ünl. Geri dön, geri git !

- **Gerï kalmak -** a) Arkada kalmak. b) Geçikmek. c) Çağdaşlarının veya akranlarının düzeyine yetişememek. **"Cahil ve gerï kalgan halkımızga bütün bu işlernï ve taa kerek bek köp şiylernï katïp üyretiyïk ?" -** (Müstecib Ülküsal - Bayram Şenlïgï).
- **İlerï gerï konuşmak –** Gönül kırıcı sözler söylemek.
- **Atılgan ok gerï kelmez.** - Atas. Atılmış ok geri gelmez.

Rom. s. adj.şi interj. 1. Partea din spate; partea următoare. 2. Parte complementară, rest. 3. Sfârşit; urmare, continuare. 4. Trecut. 5. adj. Înapoiat. 6. (Despre ceas) Rămas în urmă. 7. adv. Înapoi, îndărăt. 8. interj. Înapoi !

GERĬCĬ s. ve is. Gerici; toplum hayatındaki yenilikleri hoş görmeyip eski düzenin korunması için çalışan kimse.

"O senelerde de marksizm- leninizm tïlïn arü bïlmegenlerge 'revizionist' lagabı ya da bïle bïle marksizmnï bızıp gerïcïlernïñ kodalagına mïneler dep cezalar berïle edï." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. adj. şi s. Reacţionar, retrograd, înapoiat.

GERĬCĬLĬK is. Gericilik; gerici olma durumu; gerici davranış, irtica.

Rom. s. Înapoiere; faptul de a fi retrograd.

GERĬLEME, -W is. Gerileme; gerilemek işi.

Rom. s. Acţiunea de **gerïlemek;** *Retragere.*

GERĬLEMEK f. Gerilemek.

1. Geriye çekilmek.

2. Daha aşağı bir dereceye düşmek.

3. (Hastalık) İlerlemesini durdurup yok olmaya başlamak.

4. mec. Sert bir tepki karşısında katı bir tutumdan geri adım atmak.

Rom. s. 1. A se da înapoi, a se retrage. 2. A decădea, a regresa. 3. (Despre boli) A regresa. 4. fig. A da înapoi.

GERĬLETME, -ÜW is. Geriletme; geriletmek işi.

Rom. s. Acţiunea de **gerïletmek.**

GERĬLETMEK f. Geriletmek; gerilemesine yol açmak.

Rom. v. factitiv. de la **gerïlemek.**

GERĬLĬK is. Gerilik; geri olma durumu.

"Halk uyansa, özlerïne yaramaycagın anlap, / Cayillïknï, gerïlïknï, sefillïknï bïr sawap / Rütbesïne şıgargan ve cañılıkka tepkenler." - (İsmail Ziyaeddin – Toy).

Rom. s. Înapoiere.

GERME is. (Gagavuz.). Var. **germen, kermen, kerman**.

1. Tabya, istihkâm.

"Gagawuzlar tabyaga germe der edï". - (Fatma Vani Yurtsever - 23.3.1997).

2. Kale, germen, kermen.

Rom. s. 1. Fortificaţie, val. 2. Fort, fortăreaţă, cetate.

GERMEN is. → **Germe**.

GERŞEK ve türevleri s. → **Gerçek** ve türevleri.

GERŞEKTEN zf. Gerçekten; hakikaten, sahiden. Var. **gerçekten.** Eşanl. **sayıdan.**

"Aytayım ama, bo bïr masal tuwıl, gerşekten bolıp geşken bïr misal." - (Nedret ve Enver Mahmut – Bozcïgït).

Rom. adv. Într-adevăr.

GEŞE zf. Saat başını kaç dakika ile geçen zamanı ifade etmek için kullanılan söz, geçe. Var. **keşe**[2].

Rom. conj. Şi, plus (când se exprimă ora şi minutele timpului).

GEŞEN s. Geçen. Var. **geçen, keşen.**

1. (Zaman anlatan sözlerle) Bir önceki. **Geşen gün. Geşen apta. Geşen sene.**

2. Belirsiz bir süre önceki. **Geşen günlerde.**

Rom. adj. 1. Trecut (din ultima vreme). 2. Trecut (de mai demult); dăunăzi; mai an.

GEŞENDE zf. Ne kadar geçtiği belli olmayan bir zaman önce; geçende, geçenlerde.

Rom. adv. În zilele trecute; dăunăzi.

GEŞERLĬ s. Geçerli.

1. Yürürlükte olan, uygulanan.

2. mec. Beğenilen, tutulan.

Rom. 1. adj. Valabil; în vigoare. 2. La modă; în vogă.

GEŞERLĬLĬK is. Geçerlilik.

Rom. s. Valabilitate.

GEŞERSİZ s. Geçersiz.

Rom. adj. Fără valabilitate; expirat; nul.

GEŞERSİZLİK is. Geçersizlik.

Rom. s. Lipsă de valabilitate; nulitate, caducitate.

GEŞİCİ s. Geçici.

Rom. adj. Trecător; efemer; provizoriu.

GEŞİLMEK f. Geçilmek. Var. **geçïlmek**.

1. Geçmek işi yapılmak.

"Deñiz suwı ne işïlïr, ne geşïlïr." - (Boztorgay).

2. Bırakılmak, terk edilmek.

Rom. v. 1. A fi trecut; a fi depăşit. 2. A fi lăsat, a fi părăsit, a fi abandonat.

GEŞİLMEZ s. Geçilmez.

Rom. adj. De netrecut.

GEŞİNMEK f. Geçinmek; ölmek

Rom. v. A muri; a răposa.

GEŞİRİLMEK f. Geçirilmek.

Rom. v. Forma pasivă de la **geşïrmek.**

GEŞİRME, -ÜW is. Geçirmek işi.

"Colşılar bïr bezelya tarlasına kïrïp, kabile kabile yerleşeler, esten şıgalmaycak künniñ keşesïn bo yerde geşïrüw kararın alalar." - (Yaşar Memedemin – Şaliy Şal).

Rom. s. Acţiunea de **geşïrmek.**

GEŞİRMEK f. Geçirmek. Var. **keşïrmek**.

1. Geçmek işini yaptırmak.
2. Bir şeyi bir yandan öbür yana geçirmek.
3. Bir şeyi bir yerden bir başka yere taşımak.
4. Yazmak, kaydetmek.
5. Bir şeyi kendisine ayrılmış olan yere yerleştirmek, oturtmak, takmak.
6. Yola çıkan birini uğurlamak. Eşanl. **ozgarmak.**
7. (Bir süre) Yaşamak, oturmak.

"Cansa ekï conıkşa, sönse kömïr, / Bïr yastıkka baş koşıp geşïrsek ömïr." - (Boztorgay).

8. Giymek, giyinmek. **Üstüne geşïrmek.**
9. Bir işi birçok kişi üzerinde uygulamak.

"Eger maga karşı baş kötermek ïsteseñïz, men bonların hepsïn kılıçtan geşïrïrmen." - (Necip H. Fazıl - Kırım).

10. (Herhangi bir durumu) Yaşamış olmak.

"Analarımızınñ, atalarımızınñ onda geşïrgen künlerï ne kadar tatlı eken !" - (Necip H. Fazıl - Kırım).

11. Bulaştırmak.
12. Uğraşmak. **Günïn tarlada geşïrmek.**

- **Elden geşïrmek –** Bir şeyi ayrıntılı şekilde incelemek.
- **Göñïlden geşïrmek –** Düşünmek, aklından geçirmek.
- **Ïşïnden geşïrmek –** Düşünmek.
- **Körïp geşïrmek –** a) İyi günler yaşamış olmak. b) Birçok tecrübelerden geçmiş olmak.
- **Ömïr geşïrmek –** Yaşamak.
- **Sarsıntı geşïrmek -** mec. Hoşa gitmeyen bir durumla karşılaşmak.
- **Söz geşïrmek -** İstediğini yaptırmak.

Rom. v. 1. A face să treacă, a lăsa să treacă. 2. A trece ceva dintr-o parte la cealalta. 3. A transporta. 4. A înregistra, a scrie. 5. A aşeza, a agăţa, a trece. 6. A conduce, a petrece. 7. A petrece un anumit timp undeva. 8. A îmbrăca. 9. A aplica o acţiune în serie. 10. A trăi, a petrece. 11. A transmite o boală, a molipsi. 12. A-şi petrece timpul cu ceva; a-şi găsi o anumită ocupaţie.

GEŞİRTMEK f. Geçirtmek; geçirmek işini yaptırmak.

Rom. v. factitiv de la **geşïrmek.**

GEŞİRÜWCİ is. ve s. 1. Geçirici.

2. Fiz. İletken.

Rom. s. şi adj. 1. Care conduce. 2. Fiz. Conductor.

GEŞİRÜWLİ s. 1. Geçirilmiş.

2. Kaydedilmiş.

"Sïzge bek uygun, ekï tegerşïklï biçiklet bar tawanda, bïr takım radyolar, ... ama ne yazık ke epsï defterge geşïrüwlï." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. adj. 1. Trecut prin ... 2. Înregistrat, notat undeva.

GEŞİŞ is. Geçiş.

Rom. s. Trecere.

GEŞİT is. → **Geçit**.

GEŞKEN s. Geçmek işini yapmış, geçmiş.

- **Geşken zaman -** Gram. - geçmiş zaman. (*Rom. - timpul trecut*).

Rom. adj. Trecut, care a trecut.

GEŞME, -ÜW is. Geçme.

Rom. s. Acţiunea de **geşmek.** *1. Trecere. 2. Traversare. ...*

GEŞMEK f. Geçmek. Var. **geçmek, keçmek, keşmek.**

1. Bir yerden başka bir yere gitmek.

"Awalardan kaz geştï, / Tuymay kaldım yaz geştï. / Nüşün yarem kelmedï? / Belkï menden bazgeştï." - (Boztorgay).

2. Bir yandan girip öbür yandan çıkmak.

"Sırttan şık ta, kıbladan geş kerwanım, / Dünya malın bergensïz, kız dewranım." - (Boztorgay).

3. Yol olarak kullanmak.
4. Bir duruma konu olmak. **Tayaktan geşmek.**
5. Bir şeyi artık yapamamak.

"Aytasın sen amma, Menlïömer akam, menden kıdıruw geşken. Mïnyerden anyerge kıymıldasam, ekï üç güngeşï alay kemïklerïm awıriy." - (Mehmet Vani Yurtsever - Kart man Caş Arasında).

6. Olmak, meydana gelmek, cereyan etmek.

"Bïzïm bayramlarımız sessïz, neşesïz geçe." - (Müstecib Ülküsal - Bayram Şenlïğï).

7. (Hastalık) Bulaşmak, sirayet etmek.
8. Bir kimsedeki bir özellik bir başkasına da tesir etmek.
9. Bir yerde yaşamış veya çalışmış olmak.
10. Etki yapmak. **Başına küneş geşmek.**
11. Görev almak. **Başka geşmek.**
12. (-e) Kalmak, devrolmak.
13. Geride bırakmak, aşmak.
14. Üstünlük sağlamak.

"Way way, Arız man Kamber'nï de geştïñïz caam,

...Anaw cañı ösmerlĭ caşlarday bĭrbĭrĭñĭzge karap toyalmaysıñız." - (Altay Kerim - Biruinţa Kurabiyelerĭ).

15. Bitmek, sona ermek.

"Yazını möñlĭk ozgardı, kış geçtĭ kaygularman." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

16. Bir konuyu atlamak, üzerinde durmamak.

17. (Zaman) Geride kalmak, geriye kaymak, harcanmak, aşmak.

"Atma taşnı urursın**, / Soñra peşman bolırsın. / Kün geşer, gönĭl geşmez, / Kene menĭm bolırsın." -** (Boztorgay).

"Yarim anda, men mında, ey o yar, / Cılay da cılay kün geşe." - (Boztorgay).

"...Curtta uzun künler toy bolır, / Geçken künlernĭ oylap külgen 'oy' bolır." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

"Halkın oynawına, külüwüne karamagan zaman, bu rahat korantanıñ üstünde bĭr sagın celüwümen öttĭ geçti." - (Mehmet Niyazi – Sawlıkman Kal).

18. Girmek, yazılmak. **Tarihke geşmek.**

19. Satılmak, sürümü olmak.

20. Sözü edilmek. **Adı geşmek.**

21. Yürürlükte olmak.

22. Okulda, sınavda başarılı olmak.

23. Bir yer gidip oturmak.

24. Bir yerin yanından veya içinden gitmek.

25. Vazgeçmek, artık istememek.

"Kırımlıman men, Kırım'dan ölürĭm de keçemem." - (Raşit Aşkı Çorabatır – Kırım, Senden Keçemem / Emel 2 – 1935).

26. Ölmek.

"Tuwgan köyĭm, koyınıñda / Ösĭp ketken boylarım, / Mında yaşap mında ösken / Mında geşken soylarım." - (Enver Mahmut - Tuwgan Köyĭm).

27. (Yard.) Bazı kelimelerle birleşik fiil yapar : **bazgeşmek,**

- **Adam sırasına geşmek -** Daha önce saygı görmezken, saygı görmeye başlamak.
- **Aldından geşĭp karamak -** Bir kimsenin niyetini yoklamak. **"Kıznıñ aldından da bĭr geşĭp karayık, ew ! Bakayım o ne diycek." -** (Necip H. Fazıl – Cawşılık).
- **Boğazından geşmemek -** Yalnızlık veya bir üzüntü sebebiyle yemeğini yiyememek.
- **Dünyadan geşmek –** Toplum hayatına karışmamak.
- **Felegĭñ şemberĭnden geşmek –** Hayatta acı tatlı, birçok şeyler yaşamış olmak.
- **Geş cĭgĭtĭm geş –** Geç yiğidim, geç ! (Her şeye aldırma, anlamında).
- **Geşkenge mazi derler. –** Geçmişe mazi derler; geçmişte olanları unut.
- **Sözĭ geşmek –** a) Hatırı sayılmak. b) Adı geçmek, anılmak.
- **Üstke geşmek -** Baskın çıkmak.
- **Akıllı köprĭ tapkaşı akılsız suwnı geşer. -** Atas. Akıllı köprü buluncaya kadar akılsız suyu geçer.

Rom. v. 1.-24. A trece. 2. A străbate, a traversa 6. A se petrece, a se întâmpla. 7. A contamina, a molipsi. 25. A renunța la ceva. 26. A muri. 27. Verb auxiliar în cuvinte compuse.

GEŞMĬŞ s. Geçmiş. Var. **geçmĭş.**

1. s. Geçmek işini yapmış.

2. s. Zaman bakımından geride kalmış.

"Geşmĭş künlerden teran ders almadıñ mı endĭ ?" - (Necip H. Fazıl – Cawşılık).

3. is. Mazi; geride kalmış zaman.

4. is. mec. Tarih.

"Senĭñ cihannı tĭtretken, dünyanı aydap cürgen bĭr atañ, bĭr geçmĭşĭñ bar." - (Necip H. Fazıl - Kırım).

"Bo adetnĭñ halkımız arasında yaşawı bĭzlernĭñ geçmĭşĭmĭzmen baglantımızını kesmegenĭmĭznĭ ispat eter." - (Necip H. Fazıl - Kĭyew Konuşması).

5. is. İnsanın hayatının yaşanmış bölümü.

6. is. Bir kimsenin ölmüş yakınları. **Geşmĭşlerĭn añmak. Geşmĭşlerĭn sökmek.**

Rom. adj. şi s. 1. adj. Trecut, care a trecut; vechi. 2. adj. Aflat în trecut, rămas în trecut. 3. s. Timpul trecut; trecutul. 4. s. fig. Trecutul istoric, istorie. 5. Viața omului, viața trăită. 6. Rudele decedate; strămoşii.

GEŞÜW is. ve f. 1. → **Geşme, Geşmek.**

2. Geçit, geçecek yer.

- **Geşüw bermek** – Geçit vermek**. "Derya taşkın, suw salkın, bermiy geşüw. / Sen kartaymay, men ölmiy, yok bazgeşüw." -** (Boztorgay).

Rom. 1. v. A trece, trecere. 2. Trecere, traversare; pasaj.

GETTOU is. (İtal., Fr., Alm.>Rom., Türk.). Getto; eskiden Avrupa şehirlerinde Yahudilerin diğer halktan ayrı olarak oturmaya mecbur edildikleri mahalleler.

Rom. s. Ghetou.

GEWDE is. Gövde. Var. **kewde.**

Rom. s. Corp, trup; trunchi.

GEWDELENDĬRĬLMEK f. Gövdelendirmek. Var. **kewdelendĭrĭlmek**.

"Şairnĭñ ruhuna bagışlangan köpten köp manzumeler, hayatın ve şahsiyetĭn gewdelendĭrgen makaleler." - (Şükran Vuap Mokanu – Şair Mehmet Niyazi).

Rom. s. A reda, a întruchipa.

GEWELEME, -W is. Geveleme.

Rom. s. Morfolire.

GEWELEMEK f. Gevelemek.

1. Bir yiyeceği ağzında diliyle çevirip durmak.

2. mec. Bir düşünceyi açık seçik ifade etmeksizin söz söylemek.

Rom. v.1. A morfoli (un aliment). 2. fig. A morfoli vorbele, a îngăima; a bolborosi, a se exprima confuz.

GEWEZE s. ve is. Geveze.

1. Çok konuşan.

"Karadeñĭz celĭnden, / Telegrafnıñ telĭnden. / Bĭr geweze yar süydĭm, / Kurtulmadım tĭlĭnden." - (Boztorgay).

"Bĭr müsafĭrlĭkte geweze kĭşĭnĭñ bĭrĭ eş kĭmsege söz bermeden bolacak bolmaycak şiylerge dair turmadan konışkan." - (Nevzat ve Nermin Yususf – Nasrettin Hoca).

2. mec. Boşboğaz, sır saklamaz.

Rom. 1. Limbut, guraliv, vorbăreț. 2. fig. Flecar, palavragiu.

GEWEZELENMEK f. Gevezelenmek, gevezelik etmek,

gerekli gereksiz konuşmak.

"Azat : (Bĭraz sertleniĭp) Sen gewezeleneberme. Íşíñe kara. Kahwecĭler köp konışmaz." - (Müstecib Ülküsal – Bayram Şenlĭgĭ).

Rom. v. A trăncăni, a flecări.

GEWEZELĬK is. Gevezelik.

1. Geveze olma durumu.

2. Gelişigüzel konuşma veya yazma.

- **Gewezelĭk etmek –** a) Saçma sapan konuşmak. b) Yarenlik etmek, dostça konuşup vakit geçirmek.

Rom. v. 1. Limbuție. 2. Flecăreală, pălăvrăgeală.

GEWĬŞ is. Geviş, çiğneme; (hayvan) yuttuğu yemi midesinden ağzına getirip çiğnemek. Eşanl. **şaynama.**

Rom. s. Rumegare.

GEWĬŞ KETĬRGENLER is. Zool. Geviş getirenler.

Rom. s. Zool. Rumegătoare.

GEWĬŞ KETĬRMEK f. Geviş getirmek, gevmek.

Rom. v. A rumega.

GEVMEK f. (Türk.) Gevmek. Eşanl. **şaynamak.**

1. Çiğnemek.

2. (Hayvanlar) Geviş getirmek; otladığını midesinden ağzına getirip yeniden çiğnemek.

Rom. v. 1. A mesteca în gură. 2. (Animalele) A rumega.

GEWREK s. ve is. Gevrek.

1. Kolayca kırılıp ufalanan.

2. (Gülüş için) Neşeli, kıkır kıkır.

3. Ağzın içinde kolayça kırılıp parçalanan bir tür çörek.

4. Simit.

Moğ. **- kebereg / hevreg (1);**

Rom. 1. adj. Sfărâmicios. 2. (Despre râs) Vesel. 3. Culin. Crochetă. 4. Culin. Covrig.

GEWREMEK f. Gevremek; kolayca kırılır duruma gelmek.

- **İmanı gewremek** – Çok sıkıntı çekmek, çok yorulmak.

Moğ. **- keberegdeh / hevregdeh;**

Rom. v. A se prăji, a se usca; a deveni sfărâmicios.

GEWRETMEK f. Gevretmek.

Rom. v. A usca, a prăji.

GEWŞEK s. Gevşek.

1. Gevşemiş, gergin olmayan.

2. mec. Yumuşak, sert olmayan.

3. mec. Cansız, hareketsiz.

Rom. adj. 1. Destins, relaxat. 2. fig. Moale, slab. 3. fig. Apatic.

GEWŞEKLĬK is. Gevşeklik.

Rom. s. Destindere, relaxare; moliciume, maleabilitate; apatie.

GEWŞEME, -W is. Gevşeme.

Rom. s. Destindere; slăbire; relaxare.

GEWŞEMEK f. Gevşemek.

1. Sertlik ve gerginliği gitmek.

2. Çözülmek.

"Bĭrden parmaklarım gewşedĭ, zawallı boztorgay balası kolımdan cansız arabanıñ işĭne tüştĭ." - (Acemin Baubek – Ekĭ Hatıra).

3. mec. Yatışmak, sakinleşmek, yumuşamak.

Rom. v. 1. A se destinde. 2. A slăbi, a se desface, a se dezlega. 3. fig. A se liniști, a se relaxa.

GEWŞETĬLMEK f. Gevşetilmek.

Rom. v. A fi destins, a fi relaxat.

GEWŞETMEK f. Gevşetmek.

Rom. v. 1. A destinde. 2. A slăbi, a desface. 3. A relaxa.

GEZDĬRĬLMEK f. Gezdirilmek.

Rom. v. pasiv de la **gezdĭrĭlmek.** *A fi plimbat; ...*

GEZDĬRME, -ÜW is. Gezdirme.

Rom. s. Plimbare, purtare de colo până colo.

GEZDĬRMEK f. Gezdirmek.

1. Birinin gezmesini sağlamak, dolaştırmak.

"Bakşalarda gezdĭrdĭñ, / Kĭm ekeniñ sezdĭrdĭñ. / Kabaat mende tuwıl, Sen özĭnden bezdĭrdĭn." - (Boztorgay).

2. Tanıtmak amacıyla dolaştırmak.

3. Hareket ettirmek.

"Oyıncının ekĭ kolı da hawada. Onlarnı hawada sık sık gezdĭrer." - (Altay Kerim – Kâniye).

- **Köz gezdĭrmek –** a) Bir yeri, bir şeyi çabucak incelemek. **"Kapınıñ awzında toktalıp etrafka bĭr köz gezdĭrĭr." -** (Necip H. Fazıl – Caş Fidanlar). b) Bir yazıyı atlaştırarak hızla okuyup geçmek.

Rom. v. 1. A plimba, a face să se plimbe. 2. A conduce, a purta. 3. A mişca, a purta de colo până colo.

GEZEGEN is. Astron. Gezegen.

Rom. s. Astron. Planetă.

GEZER s. ve is. Gezer.

1. s. Gezen, hareket halinde olan, gezici, seyyar.

2. is. Gezgin, gezmen.

"Türklük dünyasının önemlĭ gezerĭ Evliya Çelebi 'Seyahatname' adlı eserinde Nasrettin Hocanıñ mezar taşına ve yaşamına dair yaza." - (Nevzat ve Nermin Yusuf – Nasrettin Hoca).

Rom. 1. adj. Ambulant, mobil. 2. s. Călător; explorator.

GEZGĬN is. Gezgin.

Rom. s. Peregrin, călător; pelerin.

GEZĬ is. Gezi.

Rom. s. Plimbare; călătorie.

GEZĬCĬ s. Gezici; gezen.

Rom. adj. 1. Călător; plimbăreț. 2. Ambulant.

GEZĬNDĬRMEK f. Gezdirmek.

"Saat onnı geşken, 'Carpați' degen kızlarıñ curtuna barıp Marçela'nı gezĭndĭrmege şıgaracakman diy de bĭr demiy herĭf." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. v. A plimba.

GEZĬNME, -ÜW is. Gezinme.

Rom. s. Plimbare.

GEZĬNMEK f. Gezinmek.

1. Eğlenmek, vakit geçirmek, hareket yapmış olmak için gezmek, dolaşmak, gidip gelmek.

"Üş yıl senmen gezĭndĭm, / Bĭlmedĭm kalbĭndekĭn." - (Boztorgay).

2. Bir kimseye görünmek için karşısında bir o yana, bir bu yana gidip gelmek, dolaşmak.

"Kolların kĭsesĭne tıgıp çalımman gezĭnmege başlar." - (Necip H. Fazıl – Caş Fidanlar).

Rom. v. 1. A umbla, a se plimba. 2. A trece când încolo, când încoace prin faţa cuiva; a se fâţâi.

GEZĬNTĬ is. Gezinti; yakın bir yere yapılan gezi.

"Ĭş vaktında -ĭş, paydos vaktında - gezĭntĭ, oyın ve zewklar !" - (Ali Naci Cafer - Boztorgay).

Rom. s. Plimbare; excursie, tur.

GEZME, **-ÜW** is. Gezme.

"Maga müsaade etĭñĭz, barıp tiyran geziyĭm. Bo menĭm soñgı gezüwĭmdĭr." - (Nedret ve Enver Mahmut – Ayuw Kulak Batır).

Rom. s. Plimbare.

GEZMEK f. Gezmek.

1. Hava almak, hoş vakit geçirmek gibi niyetlerle bir yere gitmek.

2. Yürümek, dolaşmak.

"Ekĭ bĭrdiy alaşa / Kamıt ursam yaraşa. / Ekewĭmĭz gezgende / Cümle alem karaşa." - (Boztorgay).

3. Bir yeri görüp incelemek.

- **Elde gezmek -** Yabancı illerde dolaşmak.
- **Gezĭp tozmak –** Çok gezmek.
- **Köp yaşagandan sorama, köp gezgenden sora. -** Atas. Çok yaşayandan sorma, çok gezenden sor.

Türk Lehç. : Kırım., Nog., Kazak. **- kezmek, -üv;**

Rom. v. 1. A se plimba. 2. A umbla, a merge. 3. A vizita, a colinda, a cutreiera.

GICIRDAMA, **-W** (**ğıcırdama**, **-w**) is. Gıcırdama.

Rom. s. Scârţâire; scrâşnire.

GICIRDAMAK (**ğıcırdamaq**) f. Gıcırdamak.

Rom. v. A scârţâi; a scrâşni.

GICIRDATMAK (**ğıcırdatmaq**) f. Gıcırdatmak. **Kapını gıcırdatmak. Tĭşĭn gıcırdatmak.**

Rom. v.f. A face să scârţâie; a face să scrâşnească.

GICIR GICIR (**ğıcır ğıcır**) s. ve zf. Gıcır gıcır.

1. Sert şeylerin birbirine sürtündüklerinde çıkardığı ses.

2. Tertemiz, pırıl pırıl.

Rom. 1. adv. Scârţâind. 2. adj. Nou- nouţ, foarte nou; foarte curat.

GICIRTI (**ğıcırtı**) is. Gıcırtı.

Rom. s. Scârţîit, scrâşnet.

GIDA (**ğıda**) is. (Ar. gıda) Gıda; besin. Eşanl. **aş, aşayt.**

Rom. s. Alimente, hrană.

GIDALANMAK f. (**ğıdalanmaq**) Gıdalanmak; beslenmek.

Rom. v. A se hrăni; a se alimenta.

GIDIK (**ğıdıq**) is. Gıdıklama. Eşanl. **bıdık, bodık.**

"Tek, gıdıkka yarar menĭm şo uzun parmaklarım, / Cara aşmaz, kan şıgarmaz şo keskĭn tırnaklarım." - (Okıma Kitabı - V).

Rom. s. Gâdilat.

GIDIK GIDIK (**ğıdıq ğıdıq**) ünl. Gıdı gıdı; çocukları gıdıklarken söylenen söz. Var. **bıdık bodık; botık botık.**

Rom. interj. Cuvânt care se rosteşte când se gâdilă copiii.

GIDIKLAMA, -W (**ğıdıqlama, -w**) is. Gıdıklamak hareketi.

Rom. s. Gâdilare; gâdilătură.

GIDIKLAMAK (**ğıdıqlamaq**) f. Gıdıklamak. Var. **bıdıklamak**.

"Kĭşkene bĭr şışan bĭr bĭber ala da, apakay yuklaganda onıñ murnın gıdıklamaga başlay." - (Nedret ve Enver Mahmut – Ayuw Kulak Batır).

Rom. v. A gâdila.

GIDIKLANMAK (**ğıdıqlanmaq**) f. Gıdıklanmak. Var. **bıdıklanmak**.

"Pĭşĭrgen kumnıñ üstĭnde, calangayak / Cürgende, tabanlarım gıdıklanganda / Tuygan iltifatımnı / Kĭmge beriyĭm ?" - (Yaşar Memedemin - Kĭmge Beriyĭm ?).

Rom. v. A se gâdila.

GIK (**ğıq**) ünl. Gık; bazı deyimlerde geçen ses taklidi kelime.

- **Gık dedĭrtmemek** – Bir şey demesine fırsat vermemek.
- **Gık dememek –** Hiç karşı çıkmamak.

Rom. interj. Cuvânt onomatopeic care redă un icnet.

GIR GIR (**ğır ğır**) ünl. ve zf. Makine gürültüsünü anlatan yansıma söz.

Rom. adv. şi interj. Onomatopee care redă huruitul de maşini.

GIRILDAMAK (**ğırıldamaq**) f. 1. Gır gır diye, sürekli bir ses çıkarmak.

2. Guruldamak, barsaklar gur gur diye ses çıkarmak.

"Bĭrden, aşlıktan kursagı gırıldamaga başlaganın tuya." - (Nedret ve Enver Mahmut – Ayuw Kulak Batır).

Rom. v. 1. A hurui. 2. (Despre intestine) A ghiorăi, a chiorăi.

GIRILDATMAK (**ğırıldatmaq**) f. Gır gır diye sesler çıkarttırmak.

Rom. v. fact. de la **gırıldamak.**

GIRLA (**gırla**) zf. (Bg. gırlo>Türk., Rom.) Gırla; bol bol.

Rom. adv. Gârlă; din belşug.

GIRNATA (**gırnata**) is. (Ar. girnata). Gırnata.

1. öz. is. İspanya'nın Granada şehrinin arap hakimiyeti zamanındaki adı.

2. is. Gırnata, klârnet.

Rom. s. 1. Numele arăbesc al oraşului spaniol Granada, în perioada maură. 2. Clarinetă.

GIRNATACI (**gırnatacı**) is. Gırnatacı, klârnetçi.

Rom. s. Clarinetist.

GIRTLAK (**ğırtlaq**) is. Gırtlak.

1. Anat. Soluk borusunun üst kısmı, imik, ümük, hançere.

2. mec. Yiyip içme.

- **Gırtlak gırtlakka kelmek –** Kıyasıya dövüşmek.

- **Gırtlagına basmak –**Birine bir şey yaptırmak için baskı yapmak.
- **Gırtlagına kadar borjga batmak –** Çok borç yapmak.
- **Gırtlagına sarılmak –** Birine musallat olmak, yakasını bırakmamak.
- **Gırtlagına tüşkün –** Çok yiyip içen.
- **Gırtlagından kesmek** – Yemeğinden içmesinden kısıntı yapıp para artırmak.

Rom. s. 1. Anat. Gâtlej, beregată; laringe. 2. fig. (în expresii) Gură; burtă, stomac; îndopare, ghiftuire.

GIRTLAKLI (**ğırtlaqlı**) s. Gırtlaklı.

Rom. adj. Cu gât, cu gâtlej.

GIYABİY (**ğıyabiy**) s. (Ar. giyabi) Gıyabi.; kişinin kendisi bir yerde bulunmaksızın olan, yapılan.

Rom. adj. 1. În lipsă, în absență. 2. Fără frecvență. 3. Jur. În contumacie.

GIYAP (**ğıyap**) is. (Ar. giyab) Gıyap; yokluk, bir yerde bulunmama durumu.

- **Gıyabında -** Yokluğunda, yokken.

Rom. s. 1. Lipsă; absență. 2. Jur. Contumacie.

GIYK GIYK (**ğıyq ğıyq**) ünl. Gıcırdama sesini yansıtan söz.

Rom. interj. Onomatopee care redă un scârțîit.

GIYKILDAMAK (**ğıyqıldamaq**) f. Gıcırdamak.

Rom. v. A scârțîi.

GIYKILDAŞMAK (**ğıyqıldaşmaq**) f. (Kazlar) Bağrışmak.

"Kazlartnı kuwalap kakka kĭrsetecek boldık. Aywanlar kanat cayıp, gıykıldaşıp uzuwşuw boldılar." - (Okıma Kitabı - IV).

Rom. v. (Gâștele) A gâgâi, a face gălăgie.

GIYKILDATMAK (**ğıyqıldatmaq**) f. Gıcırdatmak.

Rom. v. A face să scârțîie.

GĬCĬK is. Tıp. Patol. Uyuz, deri hastalığı.

Rom. s. Med. patol. Râie, scabie.

GĬCĬKLENMEK f. Uyuzlaşmak.

Rom. v. A se îmbolnăvi de râie.

GĬCĬKLĬ s. ve is. Uyuz, uyuzlu, uyuz hastalığı olan.

"Bĭr kün caş Ay üyden şıgıp kete. Bĭr vakıtta üş balanıñ bĭr caralı, gĭcĭklĭ zayıf at man oynaganın köre." - (Nedret ve Enver Mahmut - Ayuw Kulak Batır).

Rom. adj. Râios, scabios.

GĬR GĬR zf. Gır gır; sürekli ve usanç verecek biçimde ses çıkarma.

Rom. interj. Cuvânt onomatopeic care redă un huruit.

GĬRĬLDEMEK f. Sürekli biçimde usanç verici bir ses çıkarmak.

Rom. v. A hurui.

GĬRĬLDETMEK f. Sürekli biçimde usanç verici bir ses çıkarttırmak.

Rom. v. A face să huruie.

GĬZLEME, -W is. Gizleme.

Rom. s. Ascundere, dosire.

GĬZLEMEK f. Gizlemek.

Rom. v. A ascunde, a dosi; a tăinui.

GĬZLENMEK f. Gizlenmek.

Rom. v. A se ascunde.

GĬZLETMEK f. Gizletmek.

Rom. v. A face să ascundă, a pune să ascundă.

GĬZLĬ s. Gizli.

1. Görünmez, belli olmaz bir durumda olan.
2. Başkalarından saklanan, duyurulmayan.
3. Niteliği anlaşılmayan.
4. zf. Saklı olarak.

"Bĭr dĭlbersĭñ bĭzmen gĭzlĭ tanışkan." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

"Menden gĭzlĭ ne yapsañ, / Onı ille tuyarman." - (Boztorgay).

- **Gĭzlĭ kapaklı -** Başkalarına duyurulmayarak yapılan.

Rom. adj. 1. Secret, dosit, invizibil. 2. Tăinuit, ascuns. 3. Tainic, misterios, secret. 4. adv. În mod secret.

GĬZLĬLĬK is. Gizlilik.

Rom. s. Faptul de a fi un secret sau de a se ține secret.

GİBĬ e. ve zf. Gibi. Var. **kibĭ.** Eşanl. **day, diy.**

1. e. –e benzer, yakışır.

"Menĭm gibĭ taa necĭlerĭ bar." - (Necip H. Fazıl - Caş Fidanlar).

2. zf. Benzer biçimde; –e yakışır biçimde.

"Bo sırada Men-Sulu anasına kaşı közĭmen 'sen ayt taa' der gibĭ ĭşaret eter." - (Necip H. Fazıl - Kırım).

Rom. 1. prep. Ca, precum, la fel cu, așa cum. 2. adv. Precum; cam.

GİDĬ is. s. ve ünl. Gidi.

1. is. ve s. Yaramaz; "Seni gidi" şeklinde, şaka yollu azarlama sözü.
2. is. ve s. Namussuz, ahlâksız.

"Ya ya, tıñlamaysıñ. İşĭñe yaramay. Ah gidĭ, duygusız herĭfler sĭzĭ !" - (Necip H. Fazıl - Kırım).

3. ünl. "Hey gidi" şeklinde, bir şeye duyulan özlemi belirtir.

Türk Lehç. : Kırım. - **kidi**;

Rom. s. adj. și interj. 1. s. și adj. Neastâmpărat, ștrengar. 2. s. și adj. Ticălos. 3. interj. Hei !; exclamație care exprimă un sentiment de nostalgie.

GİDİŞAT is. Gidişat. Var. **ketĭşat**.

1. Olayların gelişme biçimi.

"Bĭzler taa dünyanıñ, hayatıñ gidişatın anlayalmaymız." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

"Köbĭsĭ ne beklegenĭñ bĭlmiy ama, kayırlı künler bolsın, kara künler bolsın, illá gidişatın deñĭşmesĭn bekliyler." - (Altay Kerim – Kâniye).

2. Tutum, davranış.

Rom. s. 1. Evoluția evenimentelor; mersul treburilor. 2. Felul de comportare al cuiva; conduită.

GİPS is. (Alm.>Rom.). 1. Jeol. Alçı taşı.

2. Alçı.

Rom. s. 1. Geol. Ghips. 2. Ipsos.

GİPSLEMEK f. Alçılamak.

Rom. v. A ghipsui.

GİRA is. (Rus.). Terazi taşı; tartı ağırlığı.

Rom. s. Greutate etalonată, de cântar.

GİRAY is. (Moğ. kerey). 1. Kırım hanlarına ve han ailesinden prenslere verilen unvan.

2. mec. Önder, başkan.

"Tatarlıkka karalsın coytulgan giray, / Curt taralsa da, saw bolsın koldaşları." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

3. öz. is. Kişi adı. (er.) : **Giray.**

Rom. s. 1. Titlu folosit pentru hanii şi prinţii Crimeii. 2. fig. Căpetenie, şef. 3. s. propr. Nume de persoană : **Giray / Geray, Geri, Keray, Keri.** *(b.).*

GİRDAP is. (Fars. girdab). Girdap; su çevrintisi.

Rom. s. Gherdap, vârtej de apă.

GLİÇERİNA is. (Fr.>Rom.Türk.). Gliserin.

Rom. s. Glicerină.

GLOB (**glob**) is. (Fr.>Rom.). Küre.

1. Yer küresi; dünya.

2. Lâmba karpuzu; küre ya da karpuz biçiminde cam.

Rom. s. 1. Globul pământesc. 2. Glob de lampă, de bec electric.

GLUKOZA (**glukoza**) is. (Fr.>Rom.Türk.). Glikoz.

Rom. s. Glucoză.

GOCUK (**gocuk**) is. (Bg.>Türk.) Gocuk; koyun postundan yapılan ceket.

Rom. s. Cojoc.

GOCUNMAK (**gocunmaq**) f. Gocunmak; bir şeyden alınmak.

- **Carası bolgan gocunsın** - Deyiş. Yarası olan gocunsun.

Rom. v. A se nelinişti, a se alarma.

GOGOŞAR (**gogoşar**) is. (Rom.). Bot. Kırmızı veya sarı, etli, iri, turşusu yapılan bir biber cinsi.

"Pavel amcası, bĭr yaktan abiysĭn ulı üşün, bĭr yaktan da para katĭrĭ üşün, yarı keşede turıp caşlarga ĭşkĭ şıgardı, katına da bĭraz pener, bĭrkaş taa gogoşar, ötmek saldı." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. Bot. Gogoşar.

GOL (**gol**) is. (İng.>Rom.Türk.). Spor. Gol.

Rom. s. Sport. Gol.

GOLAN (**golan**) is. (Rom.). Serseri, baldırı çıplak.

"Ayttırsañ babam iş bermez, anayım süymez, alay, / Sendiy etken golanga 'kĭyewĭm' demez alay." - (Boztorgay).

Rom. s. Golan.

GOLCI (**golcı**) s. ve is. Golcü.

Rom. adj. şi s. Sportiv cu performanţă ridicată în marcarea de goluri.

GONCA (**ğonca**) is. (Fars. gonçe). 1. Gonca; henüz açılmamış çiçek, tomurcuk. Var. **konca.**

2. mec. Genç kız.

"Men anamnıñ bĭr kızı edĭm, / Gonca gül edĭm." - (Boztorgay).

- **Gülüne karap goncasın al.** - (Boztorgay)

Türk Lehç. : Kırım. **- gonce, ğonce;**

Rom. s. 1. Boboc (de floare). 2. fig. Fată tânără, fecioară.

GONG (**gong**) is. (Fr.>Rom., Türk.) Gong.

Rom. s. Gong.

GORİLA (**gorila**) is. (Fr.>Rom., Türk.). Zool. Goril. (Lat. Gorilla gorilla).

Rom. s. Zool. Gorilă.

GOT (**Got**) öz. is. Tar. M.Ö. I. yy. ile M.S. IV. yy. arası Avrupa'da devlet kurmuş, Romanya ve Kırım'da da bulunmuş, Hunlar tarafından devletlerine son verilmiş germen soyundan halk.

Rom. s. propr. Ist. Got; goţi, neam germanic.

GOTİK (**gotik**) s. (Fr.>Rom.Türk.). Gotik; Gotlarla ilgili olan.

Rom. adj. Gotic.

GÖBEK is. Göbek. Var. **köbek.**

1. İnsan karnının ortasında bulunan çukurluk. Eşanl. **kündük.**

2. Şişman karın.

3. Bahçe, şehir, ülke gibi yerlerin ve bazı nesnelerin orta kısmı.

"Suwnıñ göbegĭnde saplanıp tĭmtĭk turgan eñ balaban bĭr kayanı körgen ve oga yapışkan." - (Boztorgay).

4. Nesil, kuşak.

5. mec. (Konuşma, iş vb.) Orta yeri.

"Tam konışmanın tatlı göbegĭnde ekende, komşılardan bĭrĭsĭ acele acele kele..." - (Nevzat ve Nermin Yusuf – Nasrettin Hoca).

Rom. s. 1. Ombilic, buric. 2. Burtă mare. 3.-5. fig. Centru, mijloc. 4. fig. Generaţie.

GÖBEKTAŞ is. Göbek taşı; hamamlarda terlemek için üzerine uzanılan taş.

"Amamlıkta göbektaş, / Sĭl közĭñnĭ, közĭñ yaş." - (Boztorgay).

Rom. s. La băile publice turceşti, platformă de piatră încinsă, pentru năduşire.

GÖÇEBE is. ve s. Göçebe.

1. Yerleşik olmayan (kimse veya topluluk).

"Göçebe halklar Daçya'ga akın etkende, bĭr yaktan da Daklar'nıñ turmay ayaklana bergenlerĭn körgen Romalılar, bo memleketten askerlerĭn ve memurların tartmak zorında kaldılar." - (Okuma Kitabı - III).

2. s. Zool. (Bazı hayvanlar için). Mevsimlere göre yer değiştiren.

Rom. s. şi adj. 1. Nomad, migrator. 2. adj. (Despre unele vietăţi) Migrator, călător.

GÖÇÜW is. Göç; göçme.

"Borç dep bĭldĭk göçüwnĭ Ak Toprak'ka. / El bağladık kaderge, sıgındık Hakka." - (Ahmet Karakaya – Ak Toprak).

Rom. s. 1. Mutare, mutat. 2. Emigrare.

GÖGĬM is. → **Gügüm**.

GÖMELEK is. Kelebek. Var. **kömelek.**

1. Zool. Renk renk pullarla kaplı dört kanatlı, çok sayıda türleri olan böceklere verilen genel ad.

"Üstünde mawı yelek, / Süslengen benek benek. / Yarem uzaktan körseñ, / Sanırsın bĭr kömelek." -

(Boztorgay).

2. s. Kelebek biçiminde olan.

3. is. Spor. Suda yüzmenin bir çeşidi.

- **Gömelek közlĭk** – Kelebek gözlük. (*Rom. Pince-nez*).
- **Gömelek kravat** – Papyon kravat. (*Rom. Papion*).
- **Tabanlarına gömelek cakmak** – Etnogr. Tabanlarına kelebek sürmek, eski bir inanışa göre, koşucuya geçilmezlik sağlarmış. **"Dorı atımnı geşalmaz, eş geşalmaz. Bo baharda, bĭrewge köstermeden, bĭrewge aytmadan onıñ dört tırnagına da gömelek caktım." -** (Nevzat Yusuf Sarıgöl - Kündelĭkşĭ / Karad. 151).

Rom. s. 1. s. Zool. Fluture. 2. adj. În formă de fluture. 3. s. Stil de înot fluture.

GÖNCE is. → **Gonca**.

"Bakşalarda bĭr fidan, aşılgan gönce. / Cewabıña bütün bol, taylanma önce." - (Boztorgay).

GÖÑĬL is. Gönül; kalp, yürek. Var. **göñül.**

1. İnsanın duygular, düşünceler ve istekler dünyası; yürek; ruh.

"Köz yaşlarım' yar sĭlmez. / Göñül gĭzlĭ, körĭnmez. / Er gün cawlık sulayman, / Dertĭmnĭ kĭmse bĭlmez." - (Boztorgay).

"Ketecekmĭz bo yerden, dawullı toyday, / Kalacaktır göñlĭmĭz cayragan koyday." - (Boztorgay).

"Tayım atka deñĭşmem, tayı taydır, alay, / Özĭm carlı bolsam da, göñlĭm baydır, alay." - (Boztorgay).

"Baar geştĭ, keldĭ yaz. / Yeter endĭ etme naz. / Gönlĭñnĭñ köşesĭne / Dĭlberĭm, menĭ de yaz." - (Boztorgay).

"Senĭñmen duşmanga yarlıklar yazsam, / Karawlı sözĭñmen göñĭlnĭ kazsam." - (Bekir S. Çobanzade - Tuwgan Tĭl).

2. mec. İstek, arzu.

"Atma taşnı, ururşın. / Sonra peşman bolırşın. / Kün geşer, göñĭl geşmez. / Kene menĭm bolırşın." - (Boztorgay).

"Kaş, teran senĭñ göñlĭñ yasayım. Hayvanlarga köz kulak bolayım." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

- **Gani göñĭllĭ -** Gani gönüllü, cömert.
- **Göñĭl almak -** a) Sevindirmek. b) Derdini hafifletmek.
- **Göñĭl aşmak** – İnsanın iç sıkıntısını gidermek. **"Tuvganlar, dostlar tabışıp öbĭşeler, / Göñĭl açıp, kalp şeşĭp sölenşeler..." -** (Mehmet Vani Yurtsever - Sultaniye Tepreşte).
- **Göñĭl azabı –** Gönül azabı, ızdırabı.
- **Göñĭl baylıgı –** Gönül zenginliği.
- **Göñĭl belâsı –** Aşk derdi.
- **Göñĭl bermek** – Sevmek. **"Bĭr müslüman, bĭr tatar kızı, hiç hristiyanga göñĭl berĭr mĭ ?" -** (Necip H. Fazıl - Kırım).
- **Göñĭl carası –** Gönül yarası; sevgilinin sebep olduğu üzüntü. **"Aktan karası geşmez. / Aşknıñ sırası geşmez. / Er cara geşer amma, / Göñĭl carası geşmez." -** (Boztorgay).
- **Gönĭl eglendĭrmek –** Geçici bir sevgi yaşamak.
- **Göñĭl kırmak -** Üzmek, gücendirmek.
- **Göñĭl razılıgı –** Kendi isteği.
- **Göñĭlden geşĭrmek –** Bir şeyin olmasını, bir şeyi yapmayı düşünmek.
- **Göñĭlden şıgarmak** – Artık sevmemek; unutmak.
- **Göñlĭ bay** – Gönlü zengin.
- **Göñlĭ bolmak** – a) (Bir kimsede ...) Birini sevmek. b) İsteği yerine gelmek. **"(Alimseyit kĭsesĭnden para şıgarıp piy berĭr) Boldı mı endĭ göñlĭñĭz ?" -** (Necip H. Fazıl - Cawşılık).
- **Göñlĭ buzuk** – Kırgın, üzüntülü.
- **Göñlĭ hoş –** Sevinçli.
- **Göñlĭ kalmak** – İsteyip de elde edemediği bir şeyi düşünmeye devam etmek.
- **Göñlĭ kararmak** – Dünya zevklerine karşı ilgisiz kalmak.
- **Göñlĭ köterĭlmek** – Ruh hali, morali düzelmek. **"Öksĭz bolmakman başı taz tuwul ya... Onıñ da teran göñlĭ köterĭlsĭn." -** (Necip H. Fazıl - Caş Fidanlar).
- **Göñlĭ tartmak** – Bir şeye imrenmek; istek duymak.
- **Göñlĭ tok –** Açgözlü olmayan.
- **Göñlĭn tapmak** – a) Birini memnun etmek. b) Birine karşı nasıl davranacağını kestirmek.
- **Göñlĭn yasamak –** Birini memnun etmek**.**
- **Göñlĭnden kopmak** – Verebildiği kadarını kendisi isteyerek vermek. **"Kĭyew kapanacakka taban mecliste bolgan halk göñlĭnden kopkan paranı ortalıktakı cawlıkka taşlar. Kart agası sayıp kĭyew cĭgĭtke berĭr." -** (Necip H. Fazıl - Kĭyew Konuşması).
- **Göñlĭnden şıgarmak** – Artık sevmemek.
- **Göñlĭne köre** – İsteğine uygun olarak.
- **Atañ altmışka kelgende alda, sulda, göñĭlĭn al. –** Atas. Baban altmışına geldiğinde oyala, ohşa, gönlünü al.
- **Göñĭl ferman seslemez. -** Atas. Gönül sevince karşı çıkışlara aldırmaz.
- **Göñĭl kartaymaz, tok sıylanmaz. –** Atas. Gönül yaşlanmaz, tok ağırlanamaz.
- **Göñĭl kĭmnĭ süyse, güzel odır. –** Atas. Gönül kimi severse, güzel odur.
- **Göñĭl yasamak Kâbe bina etmekten hayırlıdır. -** Atas. Birinin gönlünü etmek Kâbe bina etmekten hayırlıdır.
- **Her göñĭlde bĭr arslan catar.** – Atas. Her gönülde bir arslan yatar.
- **Köz körmese göñĭl katlanır. –** Atas. Göz görmeyince gönül katlanır.
- **Közden ırak, göñĭlden ırak. -** Atas. Ayrı kalınca sevdalar azalr.
- **Şobanıñ göñlĭ bolsa koşkardan süt şıgarır. –** Atas. Çobanın gönlü varsa koçtan dahi süt çıkarır.
- **Tonı camannı it kabar, göñlĭ camannı Tañrı kagar. –** Atas. Kürkü kötü olanı köpek ısırır, gönlü kötü olanı Tanrı çarpar.
- **Yarım alma, göñĭl alma. -** Atas. Yarım elma, gönül alma.

Rom s. 1. Inimă, suflet, minte. 2.Dorință, poftă.

GÖÑĬLDEN zf. Gönülden.

Rom. adv. Din suflet, din străfundurile inimii.

GÖÑĬLDEŞ is. Gönüldaş; candan dost, gönülleri bir olan kimselerden her biri.

Rom. s. Prieten intim.

GÖÑİLDEŞLİK is. Gönüldaşlık, candan dostluk.

Rom. s. Comuniune sufletească.

GÖÑİLLENDİRMEK f. Sevindirmek, moralini yükseltmek.

"Zawallı hasta Ahmet akaynı, o kahïrlï cengenï, mınaw balanıñ şenlïgï, bïraz göñïllendïrdï." - (Okuma Kitabı -IV).

Rom. v. A bucura.

GÖÑİLLENMEK f. Niyetlenmek, istek duymak; aklından geçirmek.

Rom. v. A dori; a intenţona, a avea intenţie.

GÖÑİLLİ s. ve is. Gönüllü.

1. Ağır ve tehlikeli bir işi kendi isteğiyle üstlenen kimse.

"Men bïle göñïllï yazılır edïm. Menïm özïme köre bïr tüfenk berïr edïler, ya nenem ?" - (Necip H. Fazıl - Kırım).

2. Çok istekli.

3. is. Seven kimse veya sevgili.

Rom. adj. şi s. 1. Voluntar. 2. Dornic. 3. s. Îndrăgostit; iubit, iubită.

GÖÑİLLİLİK is. Gönüllülük; gönüllü olma durumu.

Rom. s. Faptul de a fi doritor de la sine.

GÖÑİLSİZ s. is. ve zf. 1.Gönülsüz, isteksiz. (kimse).

2. Gönülsüzce, isteksizce.

- **Göñïlsïzden epsïz tuwar. -** Atas. Gönülsüzden becerıksiz doğar.

Rom. s. adj. şi adv. 1. s. Om fără tragere de inimă. 2. adv. Fără tragere de inimă; în silă.

GÖÑİLSİZLİK is. Gönülsüzlük; isteksizlik.

Rom. s. Lipsă de chef.

GÖÑÜL is. → **Göñïl**.

"Bu osal haberni tuygan köylüler bïrer ekïşer kelïp korantanıñ göñlün alacak sözler ayta edïler." - (Mehmet Niyazi – Sawlıkman Kal).

GÖÑÜLLİ s. → **Goñïllï**.

GÖÑÜLSİZ s. → **Göñïlsïz**.

GÖRE e. → **Köre**.

GÖRİMCE is. → **Körïmce**.

"Karïne katlanacagıñ bïr kocañ bar, kaynata, kaynana, görïmcelerïñ esapka salma güzelïm." - (Altay Kerim – Kâniye).

GÖZ is. → **Köz**.

GRAD is. (İtal.>Rom.Türk.).

1. Grado; alkol derecesi.

2. Rütbe.

3. Bazi ölçülerin birimi.

Rom. s. 1. Grad alcoolic. 2. Treaptă de ierarhie. 3. Unitate de măsură a diverselor mărimi.

GRAFİK is. (Fr.>Rom.Türk.). Grafik.

Rom. s. Grafic.

GRAFİT is. (Fr.>Rom.Türk.) Grafit.

Rom. s. Grafit.

GRAM is. (Fr. >Rom.Türk.). Gram, ağırlık birimi.

"Dogmış kardaşına şiybörek pïşïremen dese bïr gram mayı yok." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. Gram.

GRAMAFON is. (Fr.>Rom.Türk.). Gramofon.

Rom. s. Gramofon.

GRAMATİKA is. (Lat.>Rom.). Gramer.

Rom. s. Gramatică.

GRAMER is. (Fr.>Türk.) Gramer; dil bilgisinin morfoloji ve sentaks dalları.

"Her Alla'nıñ künï Sami Bekïr Şenol'ıñ peşïn bırakmadı, bıkmay, yorılmay kündesï kün onı derslerïne şalıştırdı. Hatta gramerde defterïne derslerïn kıska kıska gramer kurallarını da yazdırdı." - (Acemin Bawbek - Manalı Bïr Ders).

Rom. s. Gramatică.

GRANADA is. (Fr.>Rom.). El bombası. Var. **grenada.**

Rom. s. Grenadă.

GRANDA is. (Slav.>Rom.). Kalas.

"Eger bütün agaştan yasalgan şiyler ormanga şıgıp ketseler, üylerïmïz bom-boş kalır edï. ... Kapılar, pencïreler, döşemeler, tawan, grandalar, üytöbe bïznï taşlar edï." - (Okuma Kitabı - III).

Rom. s. Grindă.

GRANİT is. (Fr.>Rom.Türk.). Mineral. Granit.

"ay, munarïñ sïl yüsüñden, menden ışık kızganma. / ... 'Toprak Top'man kardaş isen, köksïñdekï kök taşlar, / Granitler kara yerge ayna bolıp körïnsïn !" - (Çelebi Cihan - Yolcı Garïp).

Rom. s. Mineral. Granit.

GRAY is. (Rus. kraj). Hırsız.

"Kete kete, balaban bïr sarayga ras kele. Bo saray da graylarnıñ eken." - (Nedret ve Enver Mahmut – Ayuw Kulak Batır).

Rom. s. Hoţ, tâlhar.

GRAYLIK (**graylıq**) is. Hırsızlık.

"Bo keşe bïzïm şoparlar bïr graylık yapkanlar. Eskï camïden bïr şeyler alıp senïñ aklamıña aşırganlar." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. Hoţie, tâlhărie.

GREK öz.is.ve s. (Fr.>Rom.Türk.). Yunan. Eşanl. **Rum, Yunan.**

1. Yunan halkı ve bu halktan olan kimse.

2. Yunanistan ve Yunan halkıyla ilgili olan.

Rom. s. propr. şi adj. 1. Poporul grec; persoană care aparţine acestui popor. 2. adj. Privitor la Grecia şi la greci.

GRENA s. (Fr.>Rom.). Koyu kırmızı.

Rom. s. Grena, roşu închis.

GRENADA is. (Fr.>Rom.). El bombası.

"Arkadaşlar, bïz bonıñ ne ekenïñ bïlmiymïz, patlamagan bïr grenada yahut mina bolsa, urus askerlerïne beriyïk..." – (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. Grenadă.

GREP is. (Fr.>Rom.Türk.) Krep. Var. **krep.**

1. Sıkı bükümlü iplikten dokunduğu için, iplik gevşeyince

pütürlü bir görünüm alan ince bir dokuma.

2. Bu dokumadan yapılmış başörtü.

"Uşları ïncïrgen, adamakıllı agargan, arkasına tuwıl, aldına sarktırgan, örïwlï ekï sıra şäşlï, başına bïr şember, onıñ üstüne de mor renklï grep, grepïñ üstüne beyaz, uzun maramasın capkan." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. Text. 1. Crep, ţesătură. 2. Batic din crep.

GREPDİŞİN is. (Fr. crêpe de Chine>Rom.) Çin krepi, pütürü iri, ipekli krep.

Rom. s. Text. Crep chinezesc.

GREPSATİN is. (Fr.>Rom.Türk.) Bir yüzü mat, diğer yüzü parlak krep.

Rom. s. Text. Crep satin.

GREVA is. (Fr.>Rom.Türk.). Grev.

"Onlar çalışmalarına karşılık bek az para alganlarından, bo ïşke razı bolmaganların köstermek üşün greva yasadılar." - (Okuma Kitabı III).

Rom. s. Grevă.

GRİ s. (Fr.>Rom.Türk.). Gri, boz, kül rengi.

Rom. s. şi adj. Gri; culoare gri.

GRİP, -A is. (Fr.>Rom.Türk.). Tıp. Grip hastalığı.

Rom. s. Med. Patol. Gripă.

GRİŞ is. (Alm.>Rom.). İrmik.

Rom. s. Griş.

GRİVNA is. (Ukr.) Grivna; Ukrayina para birimi.

Rom. s. Unitatea monetară ucraineană.

GRUP is. (Fr.>Rom.Türk.). Grup.

"Bawbek kïyewün konışma canına kün kawuşıp köz baylangan sonra bïrer bïrer ya da grup grup erkekler kelïp sekelerge yerleştïler." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. Grupă.

GRUZİN öz.is. (Rus.>Rom.). → **Gürcü.**

GRUZİNCE öz. is. → **Gürcüce**

GULAG (**Gulag**) is. (Rus. G.U.Lag. - gosudarstvennoye upravleniye lagerov - "devlet tutuklu kampları idaresi"). Sovyet devrinde Sibirya'daki tutuklu kampları idaresinin kısa adı.

- **Gulag Takımadaları –** Rus yazar A. Soljenitsin'in Sovyet tutuklu kamplarındaki hayatı anlatan eserinin adı. (*Rom. Arhipelagul Gulak*).

Rom. s. Numele prescurtat al direcţiei lagărelor de deţinuţi din Siberia în perioada stalinistă a fostei Uniuni Sovietice.

GUMA (**guma**) is. (Fr. Alm>Rom.). Silgiç, silgi. Eşanl. **sïlgïş.**

" 'O küplengen tatarcañ ne ïşke yarar?' diyler, / Sïlgïş, kitap demiyler, diyler guma ve karta." - (İsmail Ziyaeddin – Toy).

Rom. s. Gumă de şters; radieră.

GUR (**gur, ğur**) is. (Fars. gur) is. Mezar.

"Ne mutlu endï saga, / Gasprinski babayım, / Tïleklerïñ tïrïldï, / Gurda şen bol, atayım !" - (Raşit Aşkı Çorabatır – Dil Kurultayı Müçelerïne – Emel M. 11-1932).

Rom. s. Mormânt.

GURBET (**ğurbet**) is. (Ar. gurbet). Gurbet.

1. Bir kimsenin doğduğu yerinden başka olan, yaşamakta olduğu yabancı yer.

"Curt degen sözïnmen cürek tolmasa, / Ah, nasıl cürermen gurbet yaklarda ?" - (Bekir S. Çobanzade - Tuwgan Tïl).

"Gurbette hasretlïk yamandır, çekïlmez, / Aşına toyulmaz, suları içïlmez. / Gurbette dost düşman bek arü seçïlmez, / Yeşïlge bürüngen Curtımnı karayman." - (Tahsin İbrahim - Köksüyer - Gurbet / Emel M. 6 - 1937).

2. Yabancı yerlerde geçen hayat.

- **Gurbetke ketmek** - Doğduğu ve yaşadığı yerlerden uzaklara gitmek.
- **Gurbet, adı bet**. - Deyiş. Gurbet, adı bet (sevimsiz, çirkin).
- **Gurbet taşına yaslanmagan, üyünde kasırın kıymetïn bïlmez**. - Atas. Gurbet taşına yaslanmamış olan evindeki hasırın kıymetini bilmez.

Rom. s. 1. Străinătate; ţinuturi depărtate. 2. Pribegie.

GURBETLĬK (**ğurbetlïk**) is. → Gurbet.

GURBETŞĬ (**ğurbetşï**) is. Gurbetçi; öz yurdundan uzaklarda dolaşan veya yaşayan kimse.

Rom. s. Pribeag.

GUR GUR (**ğur ğur**) zf. (Sindirim yollarındaki sıvılar) Gur gur diye sesler çıkararak.

Rom. adv. Ghiorăind.

GURULDAMAK (**ğuruldamaq**) f. (Barsaklar için). Guruldamak, gur gur diye sesler çıkarmak.

"Ulı bo kabernï de ketïrgenden sora, Sami Bekïr'ïn hastalığı büsbütün arttı, eskïden şekkenïndiy midesï gene de gur gur guruldamaga başladı." - (Acemin Bawbek - Manalı Bïr Ders).

Rom. v. A ghiorăi.

GURUR (**ğurur**) is. (Ar. gurur). Gurur.

1. Kendini beğenme, kibir.

2. Kurum, çalım.

3. Şeref, onur.

- **Gurur tuymak -** Gurur duymak, gururlanmak.

Rom. s. 1. Trufie, orgoliu. 2. Lăudăroşenie. 3. Mândrie, onoare.

GURULANDIRMAK (**ğururlandırmaq**) f. Gururlandırmak.

Rom. v. A mândri.

GURURLANMA, **-UW** (**ğururlanma**, **-uw**) is. Gururlanma.

Rom. s. Mândrire, fălire.

GURURLANMAK (**ğururlanmaq**) f. Gururlanmak.

Rom. v. A se mândri.

GURURLI (**ğururlı**) s. Gururlu.

1. Onurlu.

2. Kibirli.

Rom. adj. 1. Mândru. 2. Îngâmfat.

GUSUL (**ğusul**) is. (Ar. gusl). Gusül, boy abdesti; İslâm dininin gerekli gördüğü durumlarda bütün vücudunu yıkanarak alınan abdest.

Rom. s. Abluţiune rituală generală, spălare rituală pe tot corpul prescrisă de religia musulmană în anumite cazuri.

GUZ (**Ğuz**) öz.is. Tar. XI.-nci yüzyılda Bizans'ta Oğuz Türkleri adının bir söylenişi. (Müstecib Ülküsal – Dobruca ve Türkler).

Rom. s. propr. Pronunţia bizantină a etnonimului "Oguz".

GÜBRE is. (Yun. kopria >Türk.) Gübre.

Rom. s. Băligar, gunoi; mraniţă.

GÜBRELEMEK f. Gübrelemek, verimini artırmak için toprağa gübre dökmek.

"Kül men gübrelengen toprakta zarzawatlar taa bol mahsul bere." - (Heyet - Tatar Tïlï II).

Rom. v. A gunoi, a îngrăşa pământul cu băligar.

GÜBRELENMEK f. Gübrelenmek.

Rom. v. A se gunoi (ogorul).

GÜBRELĬ s. Gübreli, gübrelenmiş.

Rom. adj. (Pământ) Gunoit, îngrăşat cu bălegar.

GÜBRELĬK is. Gübrelik.

Rom. s. Depozit de gunoi, gunoişte.

GÜBRESĬZ s. Gübresiz, gübrelenmemiş.

Rom. adj. Negunoit.

GÜCENDĬRMEK f. Gücendirmek, incitmek, darıltmak.

"Köp geçmedï, Kurtömer mında da huyların köstermege başladı. Bazı arkadaşların gücendïrdï." - (Mehmet Vani Yurtsever – Uyuşmagan Ekï Arkadaş).

Rom. v. A supăra, a necăji.

GÜCENMEK f. Gücenmek, incinmek, darılmak.

"Yükle pala-pırtıñnı, al apakayıñnı da şegïl de ket, başka memlekette yaşa. Mında kalsañ senï körgen saytın balam közïm aldına kelecek. Menïm bo sözlerïme gücenme sakın." - (Nedret ve Enver Mahmut - Bozcïğït).

• **Ne barıña güwen, ne yogıña gücen. –** Atas. Ne varına güven, ne de yokluğuna gücen.

Rom. v. A se supăra, a se necăji.

GÜÇ[1] is. Güç. Var. **küş.**

1. Kuvvet, takat.

"Apakayı Ayşegül de gücï yetkennï talagan, başkaların kawgalaştırıp siyïrge karamaktan hoşlangan ve kuru agaşka kan cakkan bïr kadın edï." - (Mehmet Vani Yurtsever – Uyuşmagan Ekï Arkadaş).

2. İmkân.

Rom. s. 1. Forţă, putere. 2. Posibilitate; capacitate.

GÜÇ[2] s. Güç. Var. **küş.**

1. Yapılması zor.

2. zf. Zorlukla.

Rom. 1. adj. Greu, dificil, anevoios. 2. adv. Cu greu, din greu.

GÜDİ GÜDİ ünl. Gıdı gıdı; gıdıklama sırasında söylenen söz.Var. **gıdık gıdık.**

"Güdi güdi Karaman, güdi güdi ! dep parmagı man ensesïn gıdıklap oynadı." - (İ. Ziyaeddin - Karaman).

Rom. interj. Cuvânt care se rosteşte când se gâdilă pe cineva sau o vietate.

GÜDÜR GÜDÜR ünl., zf. 1. Gök gürlemesini anlatan yansıma söz.

2. Gürleyerek.

Rom. interj., adv. 1. Onomatopee care redă zgomotele de tunet. 2. Tunînd.

GÜDÜRDEMEK f. (Gök) Gürlemek.

"Rahmetlï'nïñ canı taze sogan ïstiy. Dayanalmay, bara da, Alla'ga dep ekken sogandan ekï baş sogan şıgarıp ala; ala ama, bïrden kök güdürdemege, calkınlar oynamaga başlay." - (Nevzat ve Nermin Yusuf - Nasrettin Hoca).

Rom. v. A tuna; a bubui.

GÜDÜRDETMEK f. Gürletmek.

"Kafile körïngende, / ufukta, baglar bette, / Başlay dawul-zurna da / cernï köknï güdürdetmee" - (İsmail Ziyaeddin - Toy).

Rom. v. factitiv. A face să tune, să duduie.

GÜDÜRTĬ is. Gürleme; gök gürlemesi.

Rom. s. Tunet.

GÜGÜM is. (Yun. kukumion >Türk.) Gügüm; yandan kulplu, boynu dar ve uzun, büyükçe, su, çay, kahve ya da süt kabı. Var. **gögïm.**

"Şakıldaşıp külüştïler. Şu arada Zibide cengiy de cetïşïp keldï kolunda kahve gögümïmen. Ka, ne külüşesïñïz, aytçıñız bïz de külüşiyïk, dedï özïn bïrkaç kïşi etïp." - (Bekir S. Çobanzade - Armanda Bïr Şair).

"Kïşkene Hasan gögïmïn aldı ve tahta parmaklıklı kapını itep köyniñ colın tuttı." - (Okuma Kitabı - III).

Rom. s. Vas metalic de forma unui urcior, cu gâtul strâmt şi lung, folosit pentru apă, ceai, cafea sau lapte.

GÜL is. (Fars. gul - çiçek; gül çiçeği). Bot. Gül.

1. Bahçelerde süs ve çiçeklerinden elde edilen kokulu yağı için yetiştirilen bitki. (Lat. Rosa).

"Suw boyında güller aşkan / Onı kïmler koklaycak? / Gurbet elge şıgıp ketseñ / Senï kïmler coklaycak?" - (Boztorgay).

2. Bu bitkinin, türüne göre, al, pembe, sarı veya beyaz renk, genellikle kokulu çiçeği.

"Kolıñdakı al gülnï / Suwga sal da solmasın. / Sen andasın men mında, / Arada laf bolmasın." - (Boztorgay).

3. mec. Sevilen varlık.

"Men anamnıñ bïr kızı edïm. / Konca gül edïm. / Aşılmagan konca gül edïm. / Sarardım, soldım." - (Boztorgay).

4. s. Gül gibi olan; al veya pembe renkte olan.

"Kapılma tatar kızı ! Gül tüsïñ sarartma ! / 'Ak şiyler'men kıymetlï künlerïñ karartma." - (Necip H. Fazıl - Tatar Kızına).

• **Al gülüm, ber gülüm. -** a) İki sevgilinin birbirine sevgi gösterilerinde bulunmaları. b) Bir hizmet yapınca karşılığını hemen bekleme durumu.

• **Gülün süygen tegenegïne katlanır. –** Atas. Gülü seven dikenine katlanır.

Rom. s. 1. Bot. Trandafir, arbustul. 2. Floare de trandafir. 3. fig. Fiinţă iubită. 4. adj. De culoarea trandafirilor; de culoare roză sau roşie.

GÜLBAHÇA is. Gül bahçesi; güllük, gülistan.

Rom. s. Grădină de trandafiri.

GÜLCĬ is. Gülcü; gül yetiştiricisi.

Rom. s. Cultivator de trandafiri.

GÜLCĬLĬK is. Gül yetiştirme işi.

Rom. s. Cultura de trandafiri.

GÜLDESTE is. (Fars.). 1. Gül demeti.

2. mec. Seçme eserler kitabı; antoloji.

Rom. s. 1. Buchet de trandafiri. 2. fig. Antologie.

GÜLENDAN is. (Fars. gülendam - boyu gül endamı gibi) Kişi adı : **Gülendan** (k.).

Rom. s. propr. Nume de persoană : **Gülendan** *(f.).*

GÜLİLAN is. Bot. Ebe gümeci. (Lat. Malva neglecta). Eşanl. **ebekömeşi.**

"Eger buksañ, koklalarıñ alıp oyna, gülilan, karakuş, akbaş toplap aşa." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. Bot. Nalbă de grădină, nalbă mică, caşul popii.

GÜLİSTAN is. (Fars. gülsitan, gülistan) 1. Gül bahçesi, güllük, gülistan.

"Uzakta oturup karasañ / Azbar canlı bĭr gülistan !" - (İsmail Ziyaeddin- Toy).

2. İranlı şair Sadi-i Şirazi'nin (1213-1292) felsefi-ahlâki bir eserinin adı. 1391 yılında Seyfi Sarayi tarafından Kıpçak Türçesine çevrildi.

3. is. Kişi adı : **Gülistan** *(k.).*

Rom. s. 1. Grădină de trandafiri. 2. Opera filozofico-moralizatoare a poetului iranian Sadi (1213-1292). Traducerea lui Seyfi Sarayi în limba cumană datează din anul 1391. 3. Nume de persoană : **Gülistan** *(f.).*

GÜLİZAR is. (Fars. -gül yanaklı). Kişi adı : **Gülizar** (k.).

Rom. s. propr. Nume de persoană : **Gülizar** *(f.).*

GÜLLE is. (Fars. gulule) Gülle.

1. Top mermisi.

"Böralĭ, Galiçya'da, Bukovina'da kurşunlar, gülleler astında cürgende hep Zahide'nĭ tüşüne, her yerde onuñ kölgesĭn köre edĭ." - (Mehmet Niyazi – Sawlıkman Kal).

2. Sp. Atletism yarışmalarında, gülle atma dalında kullanılan küre şeklindeki madeni ağırlık. Var. **awırlık.**

Rom. s. 1. Ghiulea, proiectil. 2. (Sport) Greutate de aruncare.

GÜLLEMEK f. Gül motifi işlemek.

"Mendĭlĭñnĭ gülledĭm, / Dört köşesĭn telledĭm." - (Boztorgay).

Rom. v. A broda cu flori.

GÜLLENMEK f. 1. (Gül ağacı) Çiçeklenmek, çiçek açmak.

2. (Karpuz) İçi pembeleşip pişmeye başlamak.

"Artından bĭr karbız kese, zır-şiy, eş pĭşmegen dep ata. Ekĭncĭsĭn kese, o da bĭraz güllengen, az pĭşken, onı da ata." - (Nevzat ve Nermin Yusuf – Nasrettin Hoca).

Rom. v. (Despre trandafiri) A înflori. 2. (Despre pepeni verzi). A fi la început de pârg.

GÜLLĬ s. Güllü, gülü olan.

Rom. adj. 1. Cu trandafiri; înflorit. 2. Înflorat cu trandafiri.

GÜLLĬK is. Güllük; gül bahçesi, gül ağaççıkları bulunan yer.

Rom. s. Grădină de trandafiri sau loc cu trandafiri.

GÜLNAR is. (Fars. - nar çiçeği) Kişi adı : **Gülnar** (k.).

Rom. s. Nume de persoană : **Gülnar** *(f.).*

GÜLNİŞAN is. (Fars.). mec. Tan yeri için,"Gül renkli yer" anlamında bir istiare / metafora.

"Ay tuwar al ruşandan, / Kün tuwar gülnişandan. / Bĭlezĭgĭñ üstĭnde / Ne bar edĭ nışandan ?" - (Nedret ve Enver Mahmut – Bozcĭgĭt).

Rom. s. persanism. Metaforă însemnând "loc trandafiriu" folosită pentru punctul cardinal al răsăritului.

GÜLPATMA is. Bot. Gülfatma; hatmi, gülhatmi. (Lat. Althaea rosea).

"Bakşelerde gülpatma, / Akız kaşlarıñ şatma. / Madem mende közĭñ bar, / Başkasına söz katma." - (Boztorgay).

Rom. s. Bot. Nalbă de grădină.

GÜL RENGĬ, GÜL RENK is. ve s. 1. Gül rengi.

2. s. Gül renginde olan.

Rom. 1. s. Culoare de trandafir. 2. adj. Trandafiriu.

GÜLSÜM öz. is. Kişi adı : **Gülsüm** (k.).

"Gülsüm hanım, arüçe kız / İstanbul'da tuwgan edĭ." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

Rom. s. propr. Nume de persoană : **Gülsüm** *(f.).*

GÜLŞEN öz. is. (Fars. gülşen- "gül bahçesi). Kişi adı - **Gülşen** (k.).

Rom. s. Nume de persoană : **Gülşen** *(k.).*

GÜLŞEŞEK is. Gül çiçeği.

"At bolıp ta tepmez mĭ ? / Yar bolıp ta öpmez mĭ ? / Yarnıñ öpken yerĭne / Gül şeşekler ösmez mĭ?" - (Boztorgay).

Rom. s. Floare de trandafir; trandafir.

GÜLTEN öz. is. (Fars. gül ten -"pembe tenli"). Kişi adı : **Gülten** *(k.).*

Rom. s. propr. Nume de persoană : **Gülten** *(f.).*

GÜLTEREK is. Gül ağacı.

"Bakşelerde gülterek, / Gülterekke suw kerek. / Üylenecek caşlarga / İnce belli kız kerek." - (Boztorgay).

Rom. s. Arbust de trandafir.

GÜM, GÜMBĬR ünl. Güm, gümbür; patlama, düşüş sesi gibi büyük gürültü için kullanılan yansıma söz.

Rom. interj. 1. Bum !; zgomot de detunătură. 2. Zgomotul produs la căderea unui corp greu.

GÜMBĬRDEMEK f. Gümbürdemek; gümbür diye ses çıkarmak.

"Gümbürdedĭ gene dawul, / öttĭ gene zurnalar. / Saw kalñız'lar aytıldı, / aytıldı Sawlık man bar." - (İsmail Ziyaeddin - Toy).

Rom. v. A bubui; a răsuna.

GÜMBĬRDETMEK f. Gümbürdetmek.

Rom. v. A face să bubuie.

GÜMBĬR GÜMBĬR f. Gümbür gümbür diye sesler çıkararak.

Rom. adv. Bubuind.

GÜMBĬRTĬ is. Gümbürtü, gümbürdeme, gürültü.

"Borazanıñ sesï kısıldı, dawılnıñ gümbürdüsï kesïldï, gaydacı Kadır Usta da toktap solıgın ala." - (Nermin Yusuf - Ay Kĭdĭ).

Rom. s. Bubuitură; gălăgie, zgomot.

GÜMĬŞ is. → **Gümüş**.

GÜMP ünl. Çarpışma, çarpma, düşme sesi.

Rom. interj. Zgomotul de ciocnire sau de cădere a corpurilor grele.

GÜMRÜK is. (Yun., İtal. commercio>Türk.). Gümrük.

1. Bir ülkeye giren veya çıkan mallardan alınan vergi.

2. Bu vergi işlemlerinin yapıldığı yer.

Rom. s. 1. Taxă vamală. 2. Vamă, punct de frontieră.

GÜMÜŞ is. Gümüş. Var. **kümüş.**

1. is. Kim. Gümüş elementi. Atom sayısı 47, sembolü latince adı "argentum"dan : **Ag.**

2. s. Gümüşten yapılmış olan

3. is. Gümüş para.

"Menĭm babam bay kĭşĭ, cĭgĭt saylar, / Yüz gümüşlĭk kuşaknı belĭne baylar." - (Boztorgay).

4. s. Gümüş renginde olan.

"Kaz kele kalka kalka, / Boynında gümüş alka. / Men yaremmen körĭşsem / Telâşĭ tüşe halkka." - (Boztorgay).

- **Arpa kürpe aş eken, / altın, gümüş taş eken. -** Atas. Arpa yarması aş imiş, altın ve gümüş taş imiş.

Rom. s. şi adj. 1. s. Kim. Argint. 2. adj. De argint. 3. s. Ban de argint. 4. adj. Argintiu.

GÜMÜŞ BALIGI is. Zool. Gümüş balığı, aterina. (Lat. Atherina presbyter).

Rom. s. Ihț. Aterină.

GÜMÜŞLEMEK f. Gümüşlemek.

1. Gümüşle kaplamak.

"Men armutnı tĭşledĭm, / Küpemnĭ gümüşledĭm. / Nazlı yaremnĭñ adın / Mendĭlĭme ĭşledĭm." - (Boztorgay).

2. Gümüşün rengini andıran bir renk vermek.

Rom. 1. A arginta. 2. A colora în argintiu.

GÜMÜŞLĬ s. Gümüşlü.

1. Gümüşü olan.

2. Gümüşle kaplı.

Rom. adj. 1. Cu argint. 2. Argintat, poleit.

GÜMÜŞSĬZ s. Gümüşsüz, gümüşü olmayan; gümüşle kaplanmamış.

Rom. adj. 1. Fără argint. 2. Neargintat, nepoleit.

GÜMÜŞÜMSĬ s. Gümüsümsü, gümüş renginde.

"Tınık em temĭz su ĭşĭnde balıklarnıñ gümüşümsĭ pulları cıltıray." - (Okuma Kitabı III).

Rom. adj. Argintiu.

GÜN is. Gün. Var. **kün.**

1. Güneş.

2. Güneş ışığı.

3. Gündüz.

4. Bir gündüz ve bir geceden oluşan 24 saatlik zaman bölümü.

5. Haftanın yedi bölümünden her biri. **Pazar günĭ. Pazartesĭ günĭ, Salı günĭ, Şarşembĭ günĭ, Perşembĭ, Cuma günĭ, Cumartesĭ günĭ.**

"Cuma günĭ oynarlar, / Bĭzñĭñ köynĭñ kızları. / Irgat cürüp toy yasar / Cĭgĭtnĭñ akılsızları." - (Boztorgay).

6. İçinde bulunulan zaman.

7. Sıra, vade, oluş vakti.

8. Çağ, devir.

9. Güzel hayat.

10. Bir olayla ilgili olarak hatırlanan ve kutlanan, yılın belli bir günü.

11. Tarih.

"Ne günĭ ekenĭ bellĭ tuwıl diysıñ, e ?" - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

- **Bĭr gün** - a) Tek bir gün**. "Kadifem boydan artar, / Máne mánenĭ tartar. / Bĭr gün yaremnĭ körsem, / Beş yıllık ömrĭm artar." -** (Boztorgay). b) Günün birinde. **"Akız şâşĭñ tararsın. / Bĭr gün menĭ kararsın. / Alem ne dese desĭn. / Tamam maga kararsın." -** (Boztorgay). c) (Olumsuz fiil ile) Hiçbir zaman. **"Adıñ nedĭr bĭlmedĭm, / Közyaşımnı sĭlmedĭm. / Erkez menĭ şen sanır, / Men'se bĭr gün külmedĭm." -** (Boztorgay).

- **Er gün -** Her gün, daima.

- **Gün ara -** Gün aşırı.

- **Kara gün -** Sıkıntılı zaman.

Rom. s. 1. Soare. 2. Lumina soarelui. 3. Ziuă. 4. Zi, 24 de ore. 5. Fiecare dintre zilele săptămânii. 6. Timpul prezent. 7. Rândul, vremea a ceva. 8. Perioadă, timp, vreme. 9. Perioadă de desfăşurare. 10. Ziuă de sărbătorire. 11. Dată.

GÜNA is. (Fars. gunah). Günah. Var. **güná.**

1. Dince suç sayılan şey.

"Artımızda korku, aldımızda da günah bar edĭ." - (Necip H. Fazıl - Kırım).

2. İnsanı üzen, acındıran davranış veya durum.

3. (Bazı deyimlerde) Sorumluluk.

4. Kabahat, kusur.

- **Günası moynuna -** Sorumluluğu ona ait, anlamında.

- **Günasĭn almak –** Günahını almak; birisi için haksız olarak kötü düşünmek. **"Aytar, aytar halk menĭ, / Günamnı alır. / Oynaganım, külgenĭm, ay, / Canıma kalır, yar." -** (Boztorgay).

- **Günasın bermemek –** Çok cimri olmak.

- **Günasın şekmek -** Birine karşı yapılan bir kötülüğün cezasını görmek.

- **Günasına kĭrmek -** Birisi hakkında haksız olarak kötü düşünmek.

- **Güna menden kettĭ -** Deyiş. Ben bana düşenleri yaptım, bundan sonra suç bende değil, anlamında.

Rom. s. 1. Rel. Păcat. 2. Stare sau comportare condamnabilă. 3. Răspundere, responsabilitate. 4. Greşeală, vină.

GÜNAKÂR, GÜNAKYAR s. (Fars. gunahkar). Günahkâr, günah işlemiş; günahlı.

"Tewbe de, günakâr bolma." - (Mehmet H. Vani Yurtsever – Kartman Caş Arasında).

Rom. adj. Păcătos; cu păcate.

GÜNALI s. Günahlı, günahı olan.

"Günalılar ceza aldı, / Günasızlar karap kaldı." -

(Nedret ve Enver Mahmut – Bozcığıt).

Rom. adj. Păcătos; cu păcate.

GÜNASIZ s. Günahsız, günahı olmayan.

"Bir tilim ötmek için insanlıktan keçken, milletin şerefin, namusın yabancılarga tahkir ettirmege mecbur bolgan günahsız açlarnı acıdı." - (Necip H. Fazıl - Ezan Sesi).

Rom. adj. Fără păcate, imaculat, neprihănit.

GÜNASIZLIK (**günasızlıq**)s. Günahsızlık; günahsız oluş.

Rom. s. Lipsă de păcate, neprihănire.

GÜNDÜZ is. Gündüz. Var. **kündüz.**

1. Günün sabahtan akşama kadar süren aydınlık bölümü.

2. zf. Gündüz vaktinde.

• **Gece gündüz** - Ara vermeden. **"O tügül mi kartnı caşnı gece gündüz okutkan, / Köşüp ketken Tatarlıknıñ kollarından bek tutkan ?" -** (Mehmet Niyazi – Sagış).

Rom. 1. s. Ziuă, zi. 2. adv. Ziua.

GÜNEY is. Güney. Eşanl. **kıbla.**

Rom. s. Miazăzi; sud.

GÜNLĬK s. Günlük. Var. **künlik.**

1. O günkü, o günle ilgili.

2. Üzerinden (şu kadar) gün geçmiş veya geçecek olan.

3. Her gün yayınlanan.

4. is. Günü gününe tutulan, yazılan hatıra defteri.

Rom. s. 1. De zi, al zilei. 2. De ("n") zile. 3. Cotidian. 4. s. Jurnal, caiet de însemnări zilnice.

GÜR[1] s. Gür. Eşanl. **gürdelĭ.**

1. (ses hakkında) Bol ve güçlü çıkan.

"Öz teregin begenmegen soysuzlarga / Gür dawuşman: Kerekmiysiz! dep aytarman." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

2. Bol, verimli.

Rom. adj. 1. (Despre voce) Puternic, plin. 2. Abundent, bogat.

GÜR GÜR[2] ünl. ve zf. (Tekrarlı) Gürül gürül.

1. Bol ve gür akan su sesini veya güvercin seslerini anlatır.

2. Kuvvetli ateşin çıkardığı sesi anlatır.

"Bonday ograşıp turganda apakayın kıyıkşası közine ilişe, onı alıp başına baylay, gene üfüre, ot birden alına, gür gür cana." - Nevzat ve Nermin Yusuf – Nasrettin Hoca).

Rom. interj. şi adv. 1. Cuvânt care redă tumultul unui şuvoi de apă ori guruitul de porumbei. 2. Cuvânt care redă zgomotele unui foc care se întețește.

GÜRBÜZ s. Gürbüz; iri, sağlam, güçlü ve iyi gelişmiş.

"Sonra Oca kawi, gürbüz omuzlarını köterdĭ, ayakka kalktı, kırık, titrek bir sesmen : Kardaşlarım, dedi, ..." - (Çelebi Cihan – Karılgaçlar Duası).

Rom. adj. Robust, voinic.

GÜRCĬ, GÜRCĬLER öz.is. ve s. (Fars. gurci). Gürcüler. Eşanl. **Gruzin, Corciyan.**

1. is. Gürcüstan nüfusunun çoğunluğunu oluşturan halk ve bu halktan olan kimse.

2. s. Gürcüstan ve Gürcülerle ilgili olan.

Rom. s. 1. Poporul georgian (gruzin); persoană care aparține acestui popor. 2. adj. Privitor la Georgia şi la georgieni.

GÜRCĬCE öz. is. Gürcüce.

Rom. s. propr. Limba georgiană (gruzină).

GÜRDELENMEK f. 1. Fışkırmak, taşmak, şiddetlenmek.

2. mec. Coşmak.

Rom. v. 1. A se întensifica. 2. fig. A se exalta, a se entuziasma.

GÜRDELĬ s. 1. Fırtınalı, taşkın, gür.

"Bahtımız bizlernĭ birden ayırdı, / Gürdelĭ devrimiz moyın kayırdı." - (Amdi Giraybay – Çolpan'ga).

2. mec. Ateşli, coşkun.

Rom. adj. 1. Întens, furtunos. 2. fig. Înflăcărat, exaltat, plin de entuziasm.

GÜRDİLÁ is. (İtal. cordella>Türk.). Kurdele. Var. **kürdilá.**

"Berilgen örneklerden körilgenindiy, balaga ya bek güzel hem kıymetlĭ şiyler tagılacak (meselâ : altınlar, dualar, kırmızı, mawı gürdilâlar) ya da balanı 'şırkinleştirgen' şiyler tagılacak (balanıñ betine kazan küyesĭ cagılacak)." - (Nevzat Yusuf Sarıgöl - Nazar, Nazarlık / Karad. 55).

Rom. s. Panglică, cordea, cordeluță.

GÜRGEN is. Bot. Gürgen ağacı türlerinin adı. **Ak gürgen**. **Kara gürgen** - (Lat. Carpinus betulus).

Rom. s. Bot. Carpen.

GÜRĬL GÜRĬL zf. Gürül gürül; bol ve gür bir ses vererek (akan su, yanan ateş, seslenen güvercinler vb.).

"Cangız agaş calbarsañ canmaz, / Ekĭ agaş birbirine karar, / Üş agaş gürül gürül canar." - (Boztorgay).

Rom. adv. 1. (Despre ape) Vuind, clocotind. 2. (Despre foc) Trosnind. 3. (Porumbeii) Guruind.

GÜRĬLDEME, -W is. Gürüldeme.

Rom. s. Vuire; bubuire.

GÜRĬLDEMEK f. Güruldemek.

1. (Ateş, akarsu vb.) Gürül gürül ses çıkarmak.

2. (Gök) Gürlemek. Eşanl. **güdürdemek.**

"Menĭ de alıñız gürüldep cawganda, / Tavlarga sıypanıp deryaga akkanda." - (Bekir S. Çobanzade - Bulutlar, Bulutlar).

3. (Güvercinler) Üveymek.

"Kögerşinim gürüldiy, / Oga tarı sebiyim. / Güzel, senin anañnıñ / Kelip kolın öbiyim." - (Boztorgay).

"Kögerçin : Gürüldiymen her saba / Karaldıda yaşayman. / Ballar kelip cem berse / Pek kuwanıp aşayman." - (Hasan Çergiyev - Hayvanlar Ne Ayta / Emel D.).

Rom. v. 1. (Apele) A vui, a clocoti; (focul) a trosni. 2. (Norii, precipitațiile) A tuna. 3. (Porumbeii) A gurăi, a gurui; a gânguri.

GÜRĬLDETMEK f. Güruldetmek.

Rom. v. factitiv de la **gürildemek.**

GÜRĬLTĬ is. Gürültü. Var. **gürültĭ.**

1. Uyumsuz, düzensiz, insanı rahatsız edici sesler bütünü.

"Bo sırada tışardan Kurtvelï'nïñ gürültïsï eşitïlïr." - (Necip H. Fazıl - Kırım).

2. mec. Kavga, tartışma.

• **Gürültï etmek** - a) Rahatsız edici sesler çıkarmak. **"Seyityaya pırsıldap kondırasın taşlar. Ayatta gürültï eter." -** (Necip H. Fazıl – Cawşılık). b) Kavga etmek, bağrışmak. **"Bo sırada ötekï masada zar atkanlar bagrışırlar, gürültï eterler." -** (Müstecib Ülküsal – Bayram Şenlïğï).

• **Gürültï patırdı** - Gürültü; kavga.

• **Gürültïge ketïrmek –** a) Bir konuşmayı çekilmez bir hale sokmak. b) Gürültü patırtı çıkararak istediğini elde etmek.

• **Gürültïge papïş taşlamamak -** Korkutmalara aldırmayıp istediği gibi davranmak.

Türk Lehç. : Kırım. - **gürülti;**

Rom. s. 1. Gălăgie, zarvă, zgomot. 2. fig. Ceartă, sfadă, scandal.

GÜRĬLTĬLĬ s. Gürültülü.

"Kıbla betten, kora törïnden yaklaşaman dese, dam, koyawla, töle, sayada catkan itnï, gürültïlï kazlarnı, zuw-şuw etïp kozgatırman dep korktı." - (Altay Kerim – Kâniye).

Türk Lehç. : Kırım. - **gürültili;**

Rom. adj. Zgomotos.

GÜRĬLTĬSĬZ s. Gürültüsüz.

Rom. adj. Fără zgomot.

GÜRLEMEK f. 1. Gürlemek; kalın, gür ses çıkarmak.

"Gür cırında gürlep tura / Asırlarnïñ agışı, / Köz yaşları, dertï, zewkı, / Can solışı, sagışı." - (Enver Mahmut – Halkım Menïm Bïr Şairdïr).

2. Fışkırmak.

"Mawı zambak, mor zambak, / Cawın cawsa aşacak. / Elïm menïm serbes endï, / Gürlep şeşek aşacak." - (Nedret ve Enver Mahmut – Maneler).

Rom. v. 1. A tuna, a răsuna. 2. fig. A tâşni.

GÜRLENMEK f. Gürlenmek, gürleşmek, gür bir duruma gelmek. Var. **gürleşmek.**

1. Kuvvetlenip büyümek; (bitkiler) bol ve sık olmak.

"Tatar halkı bayram yasap şenlense, / Kırım caşı süyüngenden gürlense, / Bunday künge men kurbanman der edïm." - (Eyüp Musa - Bïr Tïlek / Emel M. 8 - 1934).

2. (Ses). Kalın ve kuvvetli olmak.

Rom. v. 1. A prinde puteri; (Plantele) A se îndesi, a creşte des. 2. (Despre voce) A răsuna, a deveni mai tare.

GÜRLEŞMEK f. → **Gürlenmek**.

GÜRLEWĬK is. Dere, küçük akarsu.

"Bïr gürlewïk başında / Cırlagaydım cırımnı, / Küldürgeydïm yüz cıllap / Cılay kalgan Kırım'nı." - (Şevki Bektöre - Kış Kününde Tïlegïm / Emel D.).

Türk Lehç. : Kazan. – **görlevïk;**

Rom. s. Pârâu; pârâiaş.

GÜRLĬK is. Gürlük.

1. Gür olma durumu.

2. Yabani, kendiliğinden biten otlar.

"İlkyazda biday tarlasındakı gürlükler temïzlenïr." - (Okuma Kitabı - III).

"Sïz mınaw gürlïktïñ, mınaw koraylıktıñ işïnde catıñız." - (Ekrem ve Hilmiye Mehmet Ali – Tepegöz).

3. asıl ve mec. Bolluk, verimlilik.

"Ocaklar söndürgen dünya cenkï az bïr oñganlıknı, cüreklerïnde gürlïkler taşıgan bu korantadan da kızgandı." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

Rom. s. 1. Faptul de a fi **gür.** *2. Buruieniş, desiş. 3. propr. şi fig. Randament, vigoare, putere de viață.*

GÜRS ünl. Güm; ağır bir şeyin çarpma, düşme sesi.

Rom. interj. Zgomotul produs la căderea unui corp greu.

GÜRSĬLDEMEK f. Gürs gürs diye sesler çıkarmak.

Rom. v. (Corpurile grele) A produce la cădere zgomote înfundate.

GÜRSĬLDETMEK f. Gürs gürs diye sesler çıkarttırmak.

Rom. v. factitiv de la **gürsïldemek.**

GÜRÜL GÜRÜL zf. → **Gürïl gürïl.**

GÜRÜLDEMEK f. → **Gürïldemek**.

GÜRÜLTĬ is. → **Gürültï**.

GÜRZĬ is. (Fars. gurz). Gürz; bozdoğan.

Rom. s. Buzdugan; ghioagă.

GÜŞ is. ve s. Güç. Var. **güç[1], küş.**

1. Ağır ve yorucu emekle yapılan.

2. Yapılması zor, çetin.

• **Güş álmen** – Güç halle; zorlukla.

• **Güş belâ -** Güç belâ; zorlukla.

Rom. Greu, dificil, anevoios.

GÜŞLĬ s. Güçlü.

1. Gücü olan.

2. mec. Etkisi veya önemi büyük olan.

3. Etkili, nitelikleriyle etki yaratan.

4. Şiddeti çok olan.

• **Hem suşlı, hem güşlï -** Deyiş. Hem suçlu, hem güçlü.

Rom. adj. 1. Puternic, tare. 2. fig. Influent. 3. Activ. 4. Intens.

GÜŞLĬK is. Güçlük, zorluk.

"Üyretmen bo aşık göñïllï, canga yakın balanı anlamakta ve tanımakta güşlïk şekmedï." - (Mehmet Vani Yurtsever - Mektep Kaşagı).

Rom. s. Greutate, dificultate.

GÜWEÇ is. Güveç.

1. İçinde yemek pişirilen toprak kap.

2. Bu kapta pişirilen türlü yemeği.

Rom. s. 1. Ghiveci, vas de pământ ars. 2. culin. Ghiveci; mâncare de legume.

GÜWEN is. Güven.

"Bïr kartnıñ caşlarga ümït, güwen, kuwwet berecek bïr sözï millet hesabına balaban bïr hizmet sayılır." - (Mehmet Vani Yurtsever - Kart man Caş Arasında).

Rom. s. Încredere, bizuire.

GÜWENCE is. Güvence.

Rom. s. Asigurare, încredințare.

GÜWENDĬRMEK f. Güven vermek.

Rom. v. A inspira încredere.

GÜWENĬLMEK f. Güvenilmek.

- **Dĭlber sözĭne güwenĭlmez. -** Atas. Dilberin sözüne güvenilmez.

Rom. v. A se încrede, a se bizui.

GÜWENME, -ÜW is. Güvenme.

Rom. s. Încredere.

GÜWENMEK f. Güvenmek, güven duymak; bel bağlamak.

"Canarslan bay belkĭ de kabırga kartlığına güwendĭ. ... Hazinege dalmaga hakkı yoktır." - (Necip H. Fazıl - Kĭyew Konuşması).

- **Dosıña güwenĭp duşmanıña şapşılma –** Atas. Dostuna güvenip düşmanına atılma.
- **Güwengen dostıñ sıdırır postıñ –** Atas. Güvendiğin dostun yüzer postunu.
- **Güwenme barlıkka, tüşersĭñ tarlıkka. –** Atas. Güvenme varlığa, düşersin darlığa.

Rom. v. A se bizui, a se încrede.

GÜWENSĬZ s. Güvensiz, güvenmeyen.

Rom. adj. Lipsit de încredere.

GÜWENSĬZLĬK is. Güvensizlik.

Rom. s. Neîncredere, lipsă de încredere.

GÜYA zf. (Fars. guya). Güya. sözde, sanki.

"Aná, onda masumcıklarnı karşı karşıga oturtalar, oglanıñ anası kıznıñ, kıznıñ anası oglannıñ etegĭn cırta emĭş. Güya nışanlay emĭşler." - (Necip H. Fazıl - Kırım).

"Dogrısın aytayım saga, başımızga kelgen bo kaárler sade anamnıñ sebebĭnden. Güya sen maga lâyık bĭr koca bolmaycaksıñ eken." - (Nedret ve Enver Mahmut – Bozcĭğĭt).

Rom. adv. Chipurile, cică; vorba vine.

GÜZ is. Güz, sonbahar. Var. **küz.**

"Bĭr güz mewsĭmĭ. Cawun bĭr sebeliy, bĭr zĭrkĭliy. Tamam cıllı yuwañda otırıp, Allah catkanga bersĭn dep catkanday bĭr hawa." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. Toamnă.

GÜZEL s. Güzel.

1. Biçimi, ölçüleri, renkleri, hareketleri ile hoşa giden ve hayranlık uyandıran.
2. İyi, hoş. **Güzel söz. Güzel masal.**

"Kalem aldım kolıma, / Tüştüm sewda colına. / Sewdalık bek güzel şiy, / Eger şıksañ sonına." - (Boztorgay).

3. Beklentilere uygun düşen.
4. Manevi nitelikleri ve değerleriyle hayranlık uyandıran, sevilen.

"Güzel de bĭrdĭr, şĭrkĭn de bĭrdĭr, / Canıñ süygenge." - (Boztorgay).

"Soñra tuyduk, karanlıklar açılgan, / Güzel Kırım yeşĭllengen, şenlengen." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

5. Görgü kurallarına uygun olan.
6. (Hava için) Sakin, rüzgârsız, soğuksuz, yağışsız.
7. Ümit verici, okşayıcı.
8. zf. Doğru, akla yatkın.
9. zf. Hoşa giden bir biçimde. **Güzel yerleştĭrĭlgen eşya.**
10. is. Güzel kız veya kadın.

"Bĭr dalda ekĭ kiraz, / Bĭrĭ al, bĭrĭ biyaz. / Calbaraman Mewlâ'ma, / Şo güzelnĭ maga yaz." - (Boztorgay).

- **Dünya güzelĭ -** Dünya güzeli; çok güzel kadın.
- **Güzel bolmak** - Güzelleşmek.
- **Güzel körmek közge sawap –** Deyim. Güzel görmek göze sevap.
- **Güzelge ne caraşmaz. –** Deyim. Güzele ne yakışmaz.
- **Güzelĭñ taliyĭ şĭrkĭn bolır. –** Deyim. Güzelin talihi çirkin olur.
- **Güzel közge, akıllı korantaga kerek –** Atas. Güzel göze, akıllı aileye gerek.
- **Güzelge toyulır, iygĭge toyulmaz. –** Atas. Güzele doyulur, iyiye doyulmaz.

Rom. adj.s. şi adv. 1. Frumos. 2. Bun, plăcut. 3. Potrivit, adecvat. Drag, iubit. 5. Cuviincios, cum se cuvine. 6. (Despre vreme) Bună, frumoasă. 7. Dătător de speranţă; promiţător. 8. adv. Bine, cum trebuie. 9. adv. Cum se cuvine. 10. s. (Femeie, fată) Frumoasă.

GÜZELCE s. ve zf. Güzelce.

1. s. Güzele yakın, epey güzel.
2. zf. Adamakıllı, iyice.

Rom. 1. adj. Frumuşel. 2. adv. De-a binelea.

GÜZELLEŞME, -ÜW is. Güzelleşme.

Rom. s. Înfrumuseţare.

GÜZELLEŞMEK f. Güzelleşmek.

Rom. v. A deveni frumos.

GÜZELLEŞTĬRMEK f. Güzelleştirmek.

Rom. v. A înfrumuseţa.

GÜZELLĬK is. Güzellik.

1. Hoşlanma duygusu yaratan nitelik; güzel olma durumu.

"Üylengen son, uzak col ömĭr, ayat. / Güzellĭkten fayda yok, vay tabiat !" - (Boztorgay).

2. Hoşa giden söz veya davranış.

"Keten kölmek enĭ bol, / Onı tĭkken şeber kol. / Zorman güzellĭk bolmaz. / Ketseñ saga aşık col." - (Boztorgay).

3. Ahlâki ve fikri nitelikleriyle hayranlık uyandıran şey.

- **Yüz güzellĭğĭne toyılır, huy güzellĭğĭne toyılmaz. -** Atas. Yüz güzelliğine doyulur, huy güzelliğine doyulmaz.
- **Zorman güzellĭk bolmaz –** Atas. Zorlama ile güzellik olmaz.

Rom. s. 1. Frumuseţe fizică. 2. Comportare atentă, vorbă bună, bine. 3. Frumuseţe spirituală.

GVARDİYA is. (Rus.). Ask. Muhafız alayı.

"Bonıñ için Kırım Tatarlarına emrete ke hükümetke her bĭr bĭñ kĭşĭden bĭr gvardiya askerĭ bersĭnler." - (Necip H. Fazıl - Kırım).

Rom. s. Milit. Corpul de gardă.

H h

H 1. Dobruca Tatar diyalekti alfabesinin onuncu harfi, **he.** Bu harfle gösterilen iki konuşma sesinden her biri.

2. Dilb. a) Kalın ünlülerle söylenen ötümsüz, sürtünmeli, gırtlak ünsüzü. **Hasta, tahta.**

b) İnce ünlülerle söylenen ötümsüz, sürtünmeli, sert damak ünsüzü. **Hürmet, şehir.**

H sesi çoğu başka dillerden alınmış sözlerle gelmiş olup, konuşma dilinde ekseriya düşer veya **k** sesine dönüşür : **Hava -ava, tahta - takta, haram - aram / karam.**

Rom. 1. A zecea literă a alfabetului Dialectului Tătar dobrogean. Fiecare din cele două sunete desemnate de această literă.

2.Lingv. a) Consoană fricativă, postvelară, surdă, cînd este însoţită de vocale din seria posterioară, precum **h** *din cuvintele* **hasta, tahta.** *b) Consoană fricativă, laringal-palatală, surdă cînd este însoţită de vocale din seria anterioară, precum* **h** *din cuvintele* **hürmet, şehir.**

Consoana **h** *în genere apare în cuvintele împrumutate. În vorbirea curentă se elidează ori se transformă în* **k** *:* **Hava - ava, tahta - takta, haram - aram / karam.**

HA ünl. Ha. Var. → **a.** (bak. → **A**[3]).

1. İsteklendirme, uyarma, şaşma gibi türlü anlamlarda kullanılır.

2. Bir şeyin birdenbire hatırlandığını veya kavrandığını anlatır.

"Ha ! ... Şolak Seyityaya mı ? Ihı, ıhı. Bĭldĭm şĭmdĭ." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

- **Ha degende -** Ha deyince; istenilen anda.

Rom. interj. Ha ! A !

HA HA HA ünl. 1. Ha ha ha; kahkahalı gülüşü anlatan yansıma sözü.

2. öz. is. İsmail Gaspıralı'nın 1906 yılında Bahçesaray'da çıkardığı Tatarca mizah dergisi : **Ha ha ha !**

interj. 1. Cuvânt care imită râsul în hohote. 2. s. propr. Revistă satirico-umoristică săptămânală editată de către Ismail Gaspârali în anul 1906 la Bahcesarai.

HABER is. (Ar. haber). Haber. Var. **kaber.**

1. Bir olay üzerine edinilen veya verilen bilgi.

"Bĭzge Kırım bĭr çakırım bolsa da / Köp vakıtlar bĭr haber alalmadık." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

"Caman haber catıp kalmadı, bĭr kün keldĭ." - (Mehmet Niyazi – Sawlıkman Kal).

"Bugün ne gün sáátĭ ? Cumartesĭ. O yaka habernĭ bo düşembe tuwul, ta anaw bĭr düşembĭge beriyĭk." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

2. Radyo, televizyon, gazete gibi iletişim araçlarıyla duyurulan bilgi.

3. Bir bilgi alanında görüş, fikir sistemi.

4. Dilb. Yüklem.

"İyenĭñ nĭşlegenĭn yada iye akkında ne aytılganın bĭldĭrgen cümle kesegĭne haber denĭlĭr." - (Tatar Tĭlĭ - II).

- **Caman haber** – Kötü haber.
- **Haber almak** – Bilgi edinmek.
- **Haber bermek** – Haber vermek a) Bildirmek, duyurmak **"Awursañ maga haber ber, men bararman. / Betĭñnĭ sıypap közĭñnĭ cumdurarman."** – (...- Boztorgay). b) Bir olayın belirtisi olmak.
- **Haber cĭbermek –** Haber göndermek.
- **Haber etmek –** Haber etmek, duyurmak.
- **Haber şeklĭ (kipĭ) -** Gram. Haber kipi, bildirme kipi. (*Rom. Gram. - Modul indicativ*)
- **Haber şıkmamak –** Haber gelmemek, haber çıkmamak.
- **Haber teber -** Haberler.
- **Haberĭ bolmak –** Haberi olmak, bilmek.
- **Hayırlı haber -** İyi haber.
- **Kara haber –** Ölüm veya felâket haberi.
- **Haberĭñ bolsın ! -** Deyim. Bir konuda uyarmak için söyenir.
- **Haber sorasañ baladan sora. -** Atas. Haber soracaksan, çocuktan sor.

Rom. s. 1. -2. Veste, ştire, informaţie. 3. Cunoştinţe (despre ceva); idee, părere. 4. Gram. Predicat.

HABERCĬ is. Haberci. Var. **kabercĭ**.

1. Haber getiren veya götüren kimse, ulak.

"Habernĭ aketken kĭşĭnĭn bek balaban bĭr sorumluluğı bar. Başta onın dürüst, ciddi, ruh bakımından dengelĭ, vücut yapısı saglam bolması kerek ... Bĭraz kosmonautların saylanmasına uşataman eskĭden bo habercĭlerĭn ayırmasını." - (Nevzat Yusuf Sarıgöl - Adetlerĭmĭz / Karad. gazet. 8 / 1991).

2. Muhabir, gazeteci.

"Habercĭ yaza gazetke ballandırıp, / 'İçkĭ - zarar...' Ders bere doktor garĭp." - (Bekir S. Çobanzade - İçken / Emel M.).

3. mec. Bir durumun, bir olayın belirtisi.

Rom. : s. 1. Mesager, vestitor, sol, crainic. 2. Corespondent, ziarist. 3. fig. Semn, simptom, indiciu.

HABERCĬLĬK is. Habercilik, habercinin vazifesi, işi. Var. **kabercılĭk.**

Rom. s. 1. Misiunea sau îndeletnicirea de mesager. 2. Profesia de corespondent.

HABERDAR s. (Ar. haber+Fars.-dar). Haberdar, haberli, bilgisi olan. Var. **kaberdar.**

- **Haberdar bolmak –** Haber almak, bilgi almak.
- **Haberdar etmek –** Haber vermek, bilgilendirmek.

Rom. adj. Înştiinţat, informat.

HABERLEŞME, **-UW** is. Haberleşme. Var. **kaberleşme**.

1. Haberleşmek işi.

2. Yazışma.

Rom. s. 1. Comunicare, informare reciprocă. 2. Corespondare.

HABERLEŞMEK f. Haberleşmek. Var. **kaberleşmek**.

1. Karşılıklı olarak haberler alıp vermek.

"Ayse şay bolır. Herhalde oga kadar bĭr daa haberleşĭrmĭz ya." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

2. Yazışmak.

Rom. v. 1. A comunica, a se pune în legătură. 2. A coresponda, a comunica cu cineva prin scris.

HABERLĬ s. ve zf. Haberli. Var. **kaberlĭ.**

1. s. Haberi olan.

2. zf. Haber alarak veya haber vererek.

Rom. adj. şi adv. 1. adj. Înştiințat, informat. 2. adv. Înștiințând; înștiințându-se, dând de veste, sau fiind înștiințat.

HABERSĬZ s. Habersiz. Var. **kabersĭz**.

1. Hiçbir bilgisi olmayan, haber almamış.

2. zf. Haber vermeden, habersizce.

- Dünyadan habersĭz - Çevresinde olup bitenleri bilmeyen. "Fakat onlarnıñ şimdĭge kadar bolganında, dünyadan habersĭz, anyaların kunyaların anlamay kalganları millet hesabına balaban bĭr zarar." - (Mehmet H. Vani Yurtsever - Toy).

Rom. 1. adj. Neînștiințat, neinformat. 2. adv. Fără de veste, fără a anunța.

HABERSĬZLĬK is. Habersizlik. Var. **kabersĭzlĭk**.

1. Haber alamama durumu.

2. Haber yokluğu.

Rom. s.1. Imposibilitate de comunicare, de informare. 2. Lipsă de informații.

HABEŞİY is. ve s. (Ar. habeşî). Habeşi, Etyopyalı.

- **Bilal Habeşi (?-641) –** Habeşli (Etyopyalı) Bilal**,** Hazreti Muhammet tarafından görevlendirilmesiyle dünyada ilk kez ezanı okuyan kişi.

Rom. s. şi adj. Etiopian. (Cuvântul "habeşi - etiopianul" a atins o mare familiaritate în lumea musulmană, ca supranume al muezinului Bilal, cel care întâiul în istoria Islamului, din însărcinarea Profetului Mahomet însuşi, a strigat apelul la rugăciune).

HABRE zf. Ha bire; durmadan, ara vermeden.

Rom. adv. Întruna, mereu, neîncetat.

HAC is. → **Acĭlĭk**.

HACET is. → **Acet**.

"Ekĭ güzel kelĭnşek turup oynay. ... / Yol açılsın oyınga dep başlaylar. / - Müsafĭrler, hacet yok yalvarmaga !" - (Mehmet Vani Yurtsever - Toy, şiir).

HACĬ is. (Ar. hacc). Hacı. Var. **acı, acĭ.**

"Bo Kerç Hasan hacı degen kĭşĭ de, balamız bolmagır Hediye bĭzĭm yüzümĭznĭ kararttı, endĭgĭ bĭzge bo yakta yaşaw yok dep, köçmege karar bere ..." - (Necip H. Fazıl - Kırım).

- **Hacı hoca** – Saygın kimseler. **"Kelecek çakırtuwlarımızınñ alaysı da bĭrtakım hacı hoca, efendĭ kĭşĭler, aga kĭmseler." -** (Mehmet H. Vani Yurtsever – Toy).

- **Hacı bolmaycaknı tüye üstünde cılan şagar. -** Atas. Hacı olamayacağı insanı deve üstünde yılan sokar.

Rom. s. Hagiu. Vezi **acĭ.**

HACĬLĬK is. Hacılık. Var. **acĭlĭk**.

Rom. s. Hagialâc; pelerinaj la locurile sfinte.

HACĬM is. (Ar. hacm). Hacim, bir cismin uzayda doldurduğu boşluk.

Rom. s. Volum, locul ocupat de un corp în spațiu.

HACĬMLĬ s. Hacimli, hacmi büyük olan.

Rom. adj. Voluminos.

HACIYATMAZ is. (Türk.) Hacıyatmaz. (Oyuncak adı). Var. → **Acĭyatmaz.**

Rom. s. Hopa Mitică; nume de jucărie.

HACİZ is. (Ar. hacz). Huk. Haciz, borcunu ödemeyen birinin mallarına devlet yetkilileri tarafından el konulma.

- **Haciz salmak** – Haciz koymak.
- **Haciz saldırmak –** Haciz koydurmak.

Rom. s. Jur. Sechestru.

HACİZLĬ s. Hacizli, haciz konulmuş.

Rom. adj. Sechestrat; sub sechestru.

HAÇ is. (Erm. khaç). Haç; Hristiyanlığın sembolü olan şekil. Var. **kaş[2].**

"Sonra, üyge kĭrer kapınıñ katına konacak haç pĭşĭmĭnde temĭr, stender ketĭrĭldĭ." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. Cruce.

HAÇLI is. Tar. Haçlı.

Rom. s. Ist. Cruciat.

HAD is. (Ar. hadd). Had. Var. **add.**

1. Sınır, uç.

2. Derece, seviye.

3. Yetki, güç.

- **Haddĭ bolmak (bolmamak)** – Yetkisi olmak (olmamak).
- **Haddĭn bĭldĭrmek** – Birine hak ettiği karşılığı vermek.
- **Haddĭn bĭlmek** – Kendi değerini olduğundan üstün görmemek. **"Bonday bĭr cürüşmen o, men men şabışmak ĭstiy. / Ne de kafasız eken, teranşık haddĭn bĭlmiy" -** (İsmail Ziyaeddin – Toy).
- **Hadsĭz hesapsız** – Sayılamıyacak kadar çok.

Rom. s. 1. Limită. 2. Grad, măsură, capacitate, nivel. 3. Putere, împuternicire.

HADDE is. (Ar. hadde). Hadde, madenleri tel, sac ve profil haline getiren makine.

Rom. s. Laminor (de metale).

HADDECĬ is. Haddeci, haddede çalışan işçi.

Rom. s. Laminorist.

HADDEHANE is. (Ar. hadde+Fars. hane). Haddehane, hadde fabrikası.

Rom. s. Fabrică de laminate.

HADDELEMEK f. Haddelemek, madenleri haddeden geçirmek.

Rom. v. A lamina.

HADIM is. (Ar. hadim). Hadım, kısırlaştırılmış erkek.

- **Hadım etmek –** Kısırlaştırmak.

Rom. s. Eunuc, famen, hadâmb, scopit.

HADIMLAŞTIRMAK (**hadımlaştırmaq**) f. Hadımlaştırmak, kısırlaştırmak.

Rom. v. A castra, a scopi.

HADĬ ünl. Hadi, haydi. Var. **haydĭ, aydĭ, adĭ.**

"Alĭ: ...Bĭr şĭnĭk arpa 12 prañk. 10 prañkten yukarı tutmayık. – Azat: Hadĭ ayse, Hasan, 10 prañkke at." – (Müstecib Ülküsal – Bayram Şenlĭğĭ).

Rom. interj. Haide.

HADİS is. (Ar. hadis). Din. Hadis. Var. **adis, ádis.**

1. Hazreti Muhammed'in genel kural değerindeki söz ve davranışları.

"Bu balanı kazak etmege cĭberiyatırsıñ mı? Onday şiy bolma. Yazıktır, günahtır", dedĭ, ayet, hadis köçtĭ. - (Mehmet H. Vani Yurtsever - Kartman Caş Arasında).

2. Bu söz ve davranışları konu eden yazılar.

- **Buhari'nĭñ Hadislerĭ –** Buharalı Özbek din bilgini Ebu Abdullah Muhammet bin İsmail'in (810- 870), derlediği yedi binden fazla hadisi içeren ve Kuran'dan sonra, müslümanlığın en önemli kitabı sayılan Cami-us-Sahih'in bir başka adı.

Rom. s. Relig. 1. Norme de conduită bazate pe faptele şi pildele Profetului Mahomet. 2. Scrieri cu parabolele Profetului.

HADİSE is. (Ar. hadise). Hadise, olay.

Rom. s. 1. Întâmplare, eveniment, fenomen. 2. Incident.

HADİSELĬ s. ve zf. Hadiseli, olaylı.

Rom. adj. Marcat (plin) de evenimente, de incidente.

HADİSESĬZ s. ve zf. Hadisesiz, olaysız.

Rom. adj. Lipsit de incidente.

HAFIZ is. (Ar. hafiz). Hafız. Var. **afız, apız.**

1. Kuran'ı ezbere bilen ve okuyabilen kimse.

2. Kuran'ı ezbere bilen hoca.

"Bek uzak ketmiyĭk, Dobruca'da bĭle, neday hocalar bar edĭ. Ebeköylĭ Hafız Velĭ efendĭnĭ bĭlesĭñdĭr sen Kurtmolla." - (Mehmet H. Vani Yurtsever - Kartman Caş Arasında).

Rom. s.1. Persoană care ştie Coranul pe de rost; recitator al Coranului. 2. Hoge cu această calitate.

HAFIZA is. (Ar. hafiza). Hafıza, bellek.

"Sırt ya da Kıpçak Türklerĭnden bĭrĭncĭ yerleşken ıruwlar Edĭl hem ayrıca Sırt Kafkas, Kuban şöllĭklerĭ hem Bucak'tan köşĭp kelgen Nogay Tatarları bolıp, bonlarga Türkler Kabayıl adın bergenlerĭn hem tarihi dokumentlerden hem de bek derĭn bĭr hafızaya malik bolgan bo ıruwlarnıñ zeñgĭn sözlĭ edebiyatı, folkloru, halk hazinesĭnden üyrenemĭz." - (Nedret ve Enver Mahmut - Bozcĭğĭt).

Rom. s. Memorie.

HAFIZALI s. Hafızalı, hafızası iyi olan.

Rom. adj. Cu memorie (bună).

HAFIZ-ALĬ is. Hafız Ali; sarı ve iri taneli salkımları iki kiloya kadar varan, Romanya'ya Türkler tarafından Anadolu'dan getirilip tanıtılmış ve yetiştirilmiş olan bir üzüm cinsi.

Rom. s. Afuz-Ali, nume de specie de strugure, originară din Anatolia.

HAFIZASIZ s. Hafızasız, zayıf hafızalı, unutkan.

Rom. adj. Cu memorie slabă, uituc.

HAFIZLIK (**hafızlıq**) is. Hafızlık, hafız olma durumu.

Rom. s. Calitatea de **hafız**.

HAFİF s. (Ar. hafif). Hafif. Var. **afif[2].**

1. Ağırlığı az gelen.
2. Güç olmayan, kolay.
3. Hoppa, ciddi olmayan.
4. (Yiyecekler için) Sindirimi kolay.
5. İnce, kalınlığı veya yoğunluğu az.
6. Etkisi az.
7. Fazla ağrılı olmayan.
8. Önemli olmayan.
9. (Uyku için) Çabuk uyanılan.
10. (Yokuş, yamaç için) Fazla dik olmayan.
11. Gücü, şiddeti az olan.
12. Sıkıntısız, ferah.

Rom. adj. Uşor.

HAFİFÇE zf. Hafifçe. Var. **afifşe.**

Rom. adv. Uşor; uşurel.

HAFİFLEME, **-W** is. Hafifleme. Var. **afifleme**.

Rom. s. Acţiunea de **hafiflemek.** *Uşurare.*

HAFİFLEMEK f. Hafiflemek. Var. **afiflemek**. Eşanl. **hafifleşmek**.

1. Ağırlığı azalmak.
2. Kolaylaşmak.
3. mec. Sıkıntısı kalkmak, rahatlamak.

Rom. 1. A deveni mai uşor. 2. fig. A se simţi mai bine, mai destins, mai liniştit; a se uşura.

HAFİFLEŞMEK f. → **Hafiflemek**.

HAFİFLEŞTĬRMEK f. → **Hafifletmek**.

HAFİFLETMEK f. Hafifletmek. Var. **afifletmek.**

1. Ağırlığını azaltmak.
2. Kolaylaştırmak.
3. mec. Rahatlatmak.

Rom. v. 1. A uşura, a micşora greutatea. 2. A înlesni. 3. fig. A face să se simtă mai bine.

HAFİFLĬK is. Hafiflik, hafif olma durumu. Var. **afiflĭk.**

Rom. s. 1. Faptul de a fi de mică greutate. 2. Uşurinţă, facilitate. 3. fig. Uşurare, destindere.

HAFİFSEMEK f. Hafifsemek; önemsememek, ciddiye almamak. Var. **afifsemek.**

Rom. v. A nu lua (pe cineva sau ceva) în serios.

HAFİFTEN zf. Hafiften, belli belirsiz, yavaş yavaş. Var. **afiften.**

Rom. adv. Uşor de tot, uşurel.

HAFTA is. (Fars. heft-"yedi"; hefte). Hafta. Var. **afta, apta.**

"Bĭr hafta, aş-tok cuwrıp cuwrıp, közlerĭ agargan Baubek cĭğĭt yorgın argın kelĭnnĭ kuşaklap, toya toya öbiyĭm degende, daap ! etĭp bĭr kapak sesĭ tım-tırış, kulak buruş ettĭ ekĭsĭn de." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. Săptămână.

HAFTALIK (**haftalıq**) is. ve s. Haftalık Var. **aptalık.**

1. s. Haftada bir yapılan, yayınlanan. **Haftalık gazata.**

2. s. Şu kadar hafta süren.

3. is. Haftada bir kazanılan, ödenen para.

Rom. s. şi adj. 1. s. şi adj. Săptămânal. 2. adj. De (n) săptămâni. 3. s. Retribuţie săptămânală.

HAİN s. ve is. (Ar. hain). Hain. Var. **kayīn, hayın, hayīn.**

1. Kutsal sayılan değerlere el uzatan, düşmanca davranan.

2. Düşman; kötülük yapmaktan, üzmekten hoşlanan.

"Köp sürmedī. Onı bīr hain bulgar kurşunu devīrdī." - (Mehmet Niyazi – Sawlıkman Kal).

3. "Yaramaz", "sözünde durmaz" anlamında sitemli bir seslenme.

4. s. Kötü bir niyet taşıyan.

Rom. adj. şi s. 1. Ticălos, infam; trădător. 2. Duşman, rău. 3. Infidel, trădător. 4. adj. Duşmănos.

HAİNLĬK is. Hainlik. Var. kayinlīk, hayinlīk.

- **Hainlīk etmek** – Kötülük etmek.

Rom. s. Ticăloşie, mârşăvie.

HAİZ s. (Ar. haiz). Bir şeyi elinde, kendinde bulunduran.

"Bo adet bek balaban bīr tarihi ehemmiyetnī haizdīr." - (Necip H. Fazıl – Kīyew Konuşması).

Rom. adj. Care posedă; care este dotat cu..., înzestrat cu...

HAK[1] (**Haq**) öz. is. (Ar. Hakk). Allah, Hak; Tanrının adlarından biri. Var. **Ak**[2]**.** Eşanl. **Allah.**

"Her yerde bīr hüzün bar, her köz Hakka ters karay." - (Mehmet Niyazi – Sagış)

- **Hak dinī** – İslâm dini; müslümanlara göre Allah'ın insanlara gönderdiği din.
- **Hakka sığınmak** – Tanrı'ya güvenmek. "**Borç dep bīldīk göçüvnī Aktoprak'ka / El bagladık kaderge, sığındık Hak'ka." -** (Kırım Muhacīr Türküsī).
- **Hakkın rahmetīne kawuşmak** – Allah'ın bağışlamasına kavuşmak; ölmek.
- **Hak Toprak (Ak Toprak)** – Hakk'ın Toprağı; Kırımtatarların Türkiye'ye verdikleri adlardan biri.

Rom. s. propr. Dumnezeu.

HAK[2] (**haq**) is. (Ar. hakk). Hak. Var. **ak**[3].

1. Adalet, doğruluğu gözetme, adil davranma.

2. Adaletin ve hukukun gerektirdiği veya birine ayırdığı şey.

"Yaşaw hakkı coytılmasın öksīz, yoksul milletīñ !" - (Mehmet Niyazi – Sagış).

3. Davada, iddiada gerçeğe ve hukuka uygunluk; doğruluk.

4. s. Doğru, gerçek.

"Aldıma şıgacak bayırdan kaytmam, / Hak colnıñ uşuna şıkmay eş kaytmam." - (Mehmet Vani Yurtsever - Milli Davuş).

"Uşkan kuştay gürdīr cırı, / Cırga kīmse toyalmaz. / Haktır halkın aytkan sözī, / Söznī kīmse tıyalmaz." - (Enver Mahmut – Halkım Menīm Bīr Şairdīr).

5. is. Bir iyiliğin, geçmişteki emeklerin gerektirdiği karşılık.

"Kate ? Salte senīñ kızıñ mı o? Menīm de hakkım bar onda." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

6. is. Bir emeğin karşılığı olarak ödenen ücret.

7. is. Pay, hisse; bir bölüşmede katılanların her birine düşen şey.

- **Hakkı bolmak** – a) Alacağı olmak. b) Düşüncesinde, iddiasında haklı olmak.
- **Hakkından kelmek** – a) Zor bir işi başarmak. b) Hak ettiği cezayı vermek.
- **Dinsīzniñ hakkından imansız kelīr.** – Atas. Dinsizin hakkından imansız gelir.
- **Hak degenge akkan suwlar toktar** – Atas. Hak diyene akan sular durur.

Rom. s. şi adj. 1. Justiţie, echitate, dreptate. 2. Drept, privilegiu. 3. Conformitate cu simtul şi normele de justiţie. 4. adj. Adevărat. 5. Datorie, obligaţie. 6. Salariu, retribuţie. 7. Parte cuvenită, porţie, cotă.

HAKAN (**haqan**) is. (Türk.kağan>Fars.hakan>Türk.) Moğol, Tatar ve Türk hanları için "hanlar hanı" anlamında kullanılan bir unvan.

Rom. s. Hanul hanilor, împărat; suveran.

HAKANLIK (**haqanlıq**) is. Hakanlık.

1. Hakan olma durumu.

2. Hakanın yönetimindeki ülke.

Rom. s. 1. Demnitatea de hakan. 2. Ţara condusă de un hakan; împărăţie.

HAKARET (**haqaret, hakaret**) is. (Ar. hakaret) Hakaret; birini aşağılayıcı söz veya davranış. Var. **akaret.**

- **Hakaret etmek –** Hakaret etmek, söz veya davranışla birini aşağılamak.

Rom. s. Insultă, ofensă.

HAKASLAR (**Haqaslar, Hakaslar**) öz. is. Hakaslar veya Abakan Tatarları; Hakasya Özerk bölgesinin (Rusya Feder.) Türk soylu, asli halkı. Şaman dininde iken XIX. yüzyılın sonlarında hristiyanlaştırılmışlardır. Günümüzde kendi ülkesinde %11,5 oranında bir azınlık durumuna düşmüş haldedirler. Eşanl. **Abakanlılar.**

Rom. s. propr. Hakaşi sau Tătari din Abakan; populaţia de bază, turcică, a ţinutului Abakan (din punct de vedere administrativ denumit Regiunea Autonomă Hakasă - Feder. Rusă).

HAKASŞA (**Haqasşa, Hakasşa**) is. Hakasça, Hakas dili; Uygur, Kırgız, Altay, Tuva dillerine yakınlığı olan bir Türk lehçesidir.

- **Abadan horıhsañ, tayğaa daa par polbassıñ. -** Atas.; Dobr. Tat. : **Ayuwdan korksañ tawga da barıp bolamazsıñ.;** Türkiye Türkçesinde : Ayıdan korkarsan ormana da varamazsın.
- **Çahsı harındaş polğanı, pay polğanınan artıh**. – Atas. Dobruca Tat.: **Yakşı karındaşnıñ bolganı, bay bolganından artıktır / iygīdīr**; Türkiye Türkçesinde : İyi kardeşinin olması, zengin olmasından iyidir.
- **Sağıs talaydan daa çalpah, bīlīs tağdan daa uluğ. -** Atas.; Dobr. Tat. : **Sagış deñizden taa calpak, bīlgī tawdan taa ulu;** Türkiye Türkçesinde : Düşünce denizden daha geniş, bilgi dağdan daha uludur.

Rom. s. Limba hakasă.

HAKİKAT (**haqiqat**) is. (Ar. hakikat). Hakikat. Var. **akıykat.**

1. Gerçek, esas, temel, bir işin doğrusu.

2. Gerçeklik, gerçek olan bir şey.

"Bu tatlı ses, keçken künden bīzlerge / İbret bergen hakikatlar añlata." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

Rom. s. 1. Adevăr. 2. Realitate.

HAKİKATEN (**haqiqaten**) zf. (Ar. hakikaten). Hakikaten, gerçekten, sahiden. Var. **akıykaten.**

"Hakikaten, Onbey men Küregecïbey şo yerde Alibek'nı taşlandırıp tışka attılar." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. adv. Într-adevăr.

HAKİKATLI (**haqiqatlı**) s. Hakikatlı, vefalı; gerçekten dost olan. Var. **akıykatlı.**

Rom. adj. Devotat, fidel.

HAKİKATSIZ s. Hakikatsız, vefasız. Var. **akıykatsız.**

Rom. s. Lipsit de devotament, infidel.

HAKİKİ (**haqiqi**) s. (Ar. hakiki). Hakiki.

1. Gerçek, doğru.

"Seyitcan bazı ciddi romen arkadaşlarının hakiki dostlıgın kazangan ve başka lise ve mekteplerde okugan bazı soydaş talebelermen de samimi dost bolgan edï." - (Mehmet Vani Yurtsever – Uyuşmagan Ekï Arkadaş).

2. Aslına uygun, ta kendisi olan.

Rom. adj. 1. Adevărat, real. 2. Veritabil, autentic.

HAKİM s. ve is. (Ar. hakim). Hâkim.

1. s. Egemen olan, sözünü geçiren.

"Bonday türküler... tatarnıñ yabancı milletlermen ailevi ihtilatta tabılmasına, hakim milletïñ düsturları içïnde özïn menlïgïn coytmasına mani bolır." - (Necip H. Fazıl - Kırım).

2. s. Başta gelen, üstün olan.

3. s. Duygu ve davranışlarını zaptedebilen.

4. s. Çevresine göre daha yüksek olan.

5. is. Yargıç.

- **Hakimsïz ve hekimsïz yerde turulmaz. -** Atas. Hakimsiz ve hekimsiz yerde kalınmaz.

Rom. adj. şi s. 1. Care domină, care stăpâneşte. 2. Predominant, superior. 3. Stăpân pe sine. 4. Care întrece în înălţime lucrurile din jur. 5. s. Judecător, magistrat.

HAKİMLİK is. Hâkimlik.

1. Sözünü geçirme, idaresini yürütme durumu.

"Üylenmek, nesïl köbiytmek bugün hem insaniy, hem milliy bïr borcnı eda etmektïr. ... Zira bugün hakimlïk köpnïñdïr." - (Necip H. Fazıl - Caş Fidanlar).

2. Yargıçlık.

Rom. s. 1. Dominaţie, stăpânire, supremaţie. 2. Funcţia de magistrat, magistratură.

HAKKIMAN (**haqqıman**) zf. Hakkıyla, haklı olarak.

Rom. adv. Pe bună dreptate.

HAKKINDA (**haqqında**) e. ve zf. Hakkında, ilgili olarak, üzerine. Var. **akkında.**

"Hakkıñda çıkkan sözler canıña cetse de, / Töñïlme Tatar kızı ! Antman kïr mektepke." - (Necip H. Fazıl - Tatar Kızına).

Rom. postp. / prep. Despre.

HAKLAMAK (**haqlamaq**) f. Hakkını vermek. Var. **aklamak**.

- **Abïrlïnï haklañız, altı arık cem saklañız. -** Atas. Nisanın hakkını veriniz, altı sepet yem bulundurunuz.

Rom. v. A satisface (o cerinţă), a mulţumi.

HAKLI (**haqlı**) s. (Ar. hakk+Türk.-lı). Haklı.

1. Hakka uygun, doğru, yerinde.

"Baksañ, Kırım kartları bek haklı bolarak 'Karar közge kart ölür, sırası kelse caş ta ölür' dep aytkanlar." - (Necip H. Fazıl – Cawşılık).

2. Davası, iddiası, düşüncesi veya davranışı adalete uygun olan.

- **Haklı bolmak** – Haklı olmak.
- **Haklı körmek** – Haklı bulmak, yerinde görmek.
- **Haklı şıkmak** – Haklı çıkmak; düşüncesinin veya davranışının doğru olduğu anlaşılmak.

Rom. adj. 1. Drept, just. 2. Îndreptăţit, justificat, legitim.

HAKLIK (**haqlıq**) is. Hak; haklılık.

"Wildan'nıñ cengesï aytkanday, fıkarelerge haklık tanıgan demokrat recimï temel attı." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. Dreptate.

HAKLILIK (**haqlılıq**) is. Haklı olma durumu.

Rom. s. Faptul de a avea dreptate.

HAKSIZ (**haqsız**) s. Haksız.

1. Hakka uygun olmayan, doğru olmayan.

2. Adalete uygun olmayan.

"Bu kölgelï, kardan suwık kïlïtlï kara mezarga / Yamandan bek, ille yahşı insan kïre. / Kïrgenden soñ, işler bellï, tura tura ya çürüy, / Ya da haksız azaplarga dayanalmay delïre." - (Çelebi Cihan - Bastırık).

Rom. adj. 1. Nedrept, injust. 2. Care nu este îndreptăţit, nelegitim.

HAKSIZLIK (**haqsızlıq**) is. Haksızlık. Var. **aksızlık**.

1. Haksız olma durumu.

2. Hak ve adalete ters durum.

"Keç bolsa da, haydıñız çalışayık karuwman, / Haksızlıgïñ künlerï şolay kapangan bolır." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

"Haksızlıkka baş kötermek ïstegenlernï kurttan taa yaman etïp parşalaylar." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

Rom. s. 1. Nedreptate. 2. Lipsă de dreptate.

HAL[1] is. (Ar. hal) Hal, durum, vaziyet. Var. **al, ál.**

1. Durum, vaziyet.

"Ezan sesï ! ... her kelimesinde bugünkï halïnden bïr şikâyet, her nağmesïnde bïr sıkıntılık, bïr cangızlık anlaşılgan ezan sesï ..." - (Necip H. Fazıl - Ezan Sesï).

2. Maddi imkân.

"Neday ? Hallerï, vakıtları teran arüw mï ?" - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

3. Şekil, görünüş.

4. Davranış, tutum.

5. mec. Güç, kuvvet, takat.

6. mec. Sıkıntı, dert,

- **Öz halïmşe** – Bulunduğum durumda. **"Maga babamdan yïrmï hektar tarla kalgan edï. Haywan bolarak at, ögïz, bïraz da koy bar edï. Demek, men öz halïmşe bayaa wakıtlı bïr akay edïm." -** (Mehmet Vani Yurtsever – Toy, piyes).

Rom. s. 1. Stare, situaţie, condiţii. 2. Situaţie materială. 3. Aspect. 4. Comportare. 5. fig. Putere, vlagă. 6. fig. Necazuri, dificultăţi, situaţie proastă, hal.

HAL[2] is. (Ar. hall) Hal, bir sonuca varma.

- **Hal etmek, halletmek -** Çözmek, yoluna koymak.

Rom. s. Rezolvare, dezlegare.

HALA is. (Fr.,Alm.>Rom,Türk.) Hal, kapalı çarşı veya iş yeri vazifesini gören büyük bina.

Rom. s. Hală.

HALAÇLAR öz. is. 1. Halaçlar; İran'ın güneyinde yaşayan bir Türk topluluğu.

2. Bu topluluğa mensup kimseler.

Rom. s. 1. Halacii; populaţie turcică din sudul Iranului. 2. Persoană care aparţine acestei populaţii.

HALAÇÇA is. Halaçların konuştuğu dil; Halaççanın çok eski çağlarda, Çuvaşça ve Yakutçanın Ana Türkçeden koptukları zamandan kalma bir eski Türkçe olduğu düşünülmektedir.

"Halaçlar Halic-i Farsda buora kelmiş eller. ... Halaçlariy iişi heküm biçum ve yilkılugluk amiş. Yaylak kışlag şayır amişler." - (Saadet Çağatay - Türk Lehçeleri Örnekleri II); Dobruca Tat. : **"Halaçlar, Fars körfezinden bo yerge kelgenler. ... Halaçlarnïñ işi egïp pişme ve cılkıcılık emïş. Yaylakta, kışlakta yaşay emïşler.";** Türkiye Türkçesi - "Halaçlar Fars halicinden / körfezinden buraya gelmiş. ... Halaçların işi ekip biçme ve yılkıcılık imiş. Yaylakta, kışlakta yaşarlarmış."

Rom. Limba halacilor, limbă considerată ca o rămăşiţă a limbii turce arhaice şi apreciată ca fiind de aceeaşi vârstă cu limbile ciuvaşă şi iacută.

HALAT (Ar. hilat>Türk.; Rus.halat>Rom.) İnce kumaştan uzun, üst giyeceği, pardesü; uzun etekli iş elbisesi, sabahlık, banyo bornozı.; hilat, kaftan. Var. **kalat.**

"Üstümde bïr halat bar, o da cartı, / Ayakkabım kırk camaw, …" - (Memet Nüzet – Bir Saruşnïñ Awzından).

Türk Lehç. : Kırım., Nog. **- halat;**

Rom. s. Halat.

HALATLI s. Üstlüğü olan, üstlük giymiş olan.

Rom. adj. Cu halat, în halat.

HALBUKE bağ. Halbuki, oysa. Var. **halbuki.**

"Bïzniñ halkımıznıñ şay, anda mında talk bolmasına sebep Ruslar bolganlar. Halbuke kartbabalarımız bïr vakıtlar Ruslarnı tïr tïr tïtretkenler, alimolla." - (Mehmet Vani Yurtsever - Kart man Caş Arasında).

Rom. conj. Ori, pe când, în timp ce.

HALBUKİ bağ. Halbuki, oysa.

Rom. conj. Ori, în timp ce, pe când.

HALE is. (Ar. hale). Hale; bir şeyin etrafını saran ışık.

Rom. s. Nimb, aureolă.

HALEBİ öz.is. Nureddin Halebi, arap yazar (öl. 1665).; Hz. Muhammed'in hayatını anlatan Es Siyer-ül Halebiyye eseri XX.nci yüzyılın başlarında Mecidiye medresesinde ders kitabı olarak okutulurdu. (Müstecib Ülküsal – Dobruca ve Türkler).

Rom. s. propr. Scriitor arab, autor al unei biyografii a profetului Mahomet care pe la începutul sec. XX era studiată ca materie şcolară la Seminarul Musulman din Medgidia

HALEF is. (Ar. halef). Halef; ardıl, birinin ardından gelip idareye onun yerine geçen kimse.

Rom. s. Succesor, urmaş.

HALEN zf. (Ar. halen). Halen, şimdi, şu anda.

Rom. adv. La ora actuală; în prezent; deja.

HALER is. (Fr.>Rus,Rom.Türk.) Tıp. Kolera hastalığı. Var. **holera, kolera.**

"Mınaw tespih, sïzge ömür, yetmïşlïk bïr imamnıñ. / Mınaw kazan halerden ketken kudamnıñ." - (Bekir S. Çobanzade – Mezad).

Rom. s. Patol. Holeră.

HALI is. Halı.

"Men ezelnï okıdım, / Renklï halı tokıdım. / Yarem, senï bek süyüp / Gül yerïne kokıdım." - (Boztorgay).

- **Halınıñ tozı, delïniñ sözï pïtmez. -** Atas. Halının tozu, delinin sözü bitmez.

Rom. s. Covor.

HALICI is. Halıcı; halı dokuyan veya satan kimse.

Rom. s. Ţesător sau vânzător de covoare.

HALICILIK (halıcılıq) is. Halıcılık.

1. Halı dokuma sanatı.

2. Halı dokuma mesleği.

3. Halı satma işi.

Rom. s. 1. Ţesătorie de covoare. 2. Meseria de ţesător de covoare. 3. Îndeletnicirea de vânzător de covoare.

HALĬNŞE zf. Haline göre.

"Aylencïlïk bïlmiy edï, / Helâl kazanıp aşay edï. / Halïnşe rahat yaşay edï." - (Mehmet Vani Yurtsever - Hayatımın Hikâyesi).

Rom. adv. Pe măsura posibilităţilor sale.

HALİFE is. (Ar. halife). Halife.

"Müslümanlarıñ evvelï de, ahırı da Şam'dır. Bïr kün evvel ketïp halifeniñ koltugına sıgınmalı, onda yedï evliyanıñ kutı bar." - (Müstecib Ülküsal - Hacı Kadïr Akay).

Rom. s. Calif.

HALİFELĬK is. Halifelik.

Rom. s. Califat.

HALİK öz. is. (Ar. halik -"yaradan") Allah'ın Arapçada 99 tane olarak bilinen güzel adlarından biri, Halik; Yaradan, Tanrı.

- **İygïlïk et te suwga at, balık bïlïr, balık bïlmese, Halik bïlïr. -** Atas. İyilik yap da suya at, balık bilir; balık bilmezse Halik bilir.

Rom. s. propr. Creatorul; unul din cele 99 de epitete din limba arabă care denumesc pe Dumnezeu.

HALK (halq) is. (Ar. halk). Halk. Var. **kalk.**

1. Aynı ülkede yaşayan insanlar topluluğu; millet.

"Anam, Kırım kayday curttır? / Onda bolgan halk kïmlerdïr?" - (Mehmet Niyazi – Sagış).

2. Aynı soydan gelen insanlar topluluğu.

"Bïz de Kırım balaları, halkımız, / Bek az ewwel ayrılganmız Kırım'dan." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

"Menïm tüşünceme ve añlayışıma köre bïzïm halkımız añsız, oysuz tuvuldır."– (Müstecib H. Fazıl – Bayram Şenlïgï).

3. İnsanlık, yer yüzündeki insanlar.

“Halkın oynawına, külüwüne karamagan zaman, bu rahat korantanın üstünde bir sagın celüwümen öttü geçti.” - (Mehmet Niyazi – Sawlıkman Kal).

4. Bir bölgede, bir çevrede yaşayan kimseler; cemaat.

“Dört köşede dört cawlık, / Dört mıklansın, yar, / Bizler oynap küliyik, ay, / Halk suklansın, yar. “ - (Boztorgay).

“Ketme, ketme demege / Halktan yaldım, yar, / Sen ketken son artıñdan / Cılay da kaldım, yar.” - (Boztorgay).

5. Başkaları, el, alem.

“Talk bolsak ta halk katında şöhretiñ bar. /Kün körersin sen de halktay itibarman.” - (Mehmet Niyazi – Sagış).

“Başka halknıñ, konu komşunıñ arpası hektarga otuz çuval bergende, seniñki yigirmide kaldı.” - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

6. Bir ülkedeki insanların çoğunluğunu oluşturan, sıradan, isimsiz, emir ve idare altındaki kişiler.

7. s. Topluma ait veya toplumla ilgili.

“Balalık yaşlarında ya da ballar üşün aytılgan halk eserleri.” - (Boztorgay).

- **Bahar kelse ot bürlenir, pursat tüşse halk türlenir. –** Atas. Bahar gelse ot yeşerir, fırsat düşse halk başkalaşır.

Rom. s. 1. Popor, populaţie. 2. Neam. 3. Omenire. 4. Mulţime, lume 5. Public, alţii, oamenii din jur. 6. Masele populare, oamenii de rând. 7. adj. Popular; de popor.

HALKÇILIK (**halqçılıq**) is. Halkıçılık.

Rom. s. 1. Populism. 2. Democraţie.

HALKŞI (**halqşı**) s. Halkçı; halk yararına, halk için olan.

Rom. adj. Popular.

HALLETMEK f. Halletmek, hal etmek; bir işi yoluna koymak, çözmek.

Rom. v. A rezolva, a satisface o cerinţă.

HALLİCE s. ve zf. Hallice; hali iyice olan; durumu benzerlerine göre biraz daha iyi olan.

- **İşkiyewden hallice –** “Nasılsın?” sorusuna şaka yollu, “Oldukça iyiyim” anlamında verilen bir cevap.

Rom. adj şi adv. Bunicel; binişor.

HALSİZ s. Halsiz, bitkin, takatsız.

Rom. adj. Slăbit, epuizat.

HALSİZLİK is. Halsizlik, bitkinlik, gücsüzlük.

Rom. s. Slăbire, epuizare.

HALTER is. (Yun.>Fr.>Rom., Türk.) Spor. Halter; ağırlık kaldırma sporu.

Rom. s. Sp. Haltere.

HALWA is. (Ar. helva). Helva. Var. **elwa.**

Rom. s. Halva.

HAM s. (Fars. ham). Ham.

1. (Meyve için) Pişmemiş.

2. (Türlü maddeler için) İşlenmemiş. **Ham petrol.**

3. mec. Kaba, görgüsüz. **Ham salak.** (Var. **amsolak).**

Rom. adj. 1. (Despre fructe) Necopt. 2. (Diverse materii) Neprelucrat, în stare brută. 3. fig. Neinstruit; necioplit.

HAMAL is. (Ar. hammal). Hamal. Var. **hammal.**

“Satıp alganların hamal omızlay da Hoca’nıñ üyine dogrı keteler.” - (Nevzat ve Nermin Yusuf - Nasrettin Hoca).

Rom. s. Hamal.

HAMALCI is. → **Hamal**.

HAMALCILIK (**hamalcılıq**) is. Hamalcılık, hamalın yaptığı iş.

Rom. s. Îndeletnicirea de hamal.

HAMAM is. (Ar. hammam). Hamam, banyo, yıkanılacak yer. Var. **amam.**

- **Hamamga kirgen terler –** Deyim. Bir işe girişen kimse, o işin olumsuz yönlerine de katlanmalıdır.

Rom. s. Baie; loc de îmbăiere.

HAMAMCI is. Hamamcı.

1. Hamam işleten kimse.

2. öz. is. Orta Dobruca’daki Baia köyünün Türkçe-Tatarca eski adı : **Hamamcı / Amamcı.**

Rom. s. 1. Băieş; proprietar de baie publică. 2. s. propr. Numele vechi, turco-tătăresc al satului Baia din Dobrogea.

HAMD Ü SENA is. (Ar. hamd ü sena) Tanrıyı överek şükran duygularını bildirme. **Hamdü sena etme.**

Rom. s. (arabism) Expresie de laudă şi recunoştinţă către Dumnezeu; osanale.

HAMİ s. ve is. (Ar. hami). Hami.

1. Koruyan, kayıran (kimse).

2. öz.is. Kişi adı. (er.).: **Hami.**

Rom. s. 1. Apărător; protector. 2. Nume de persoană : **Hami** *(b.).*

HAMİYET is. (Ar. hamiyyet). Hamiyet.

Rom. s. 1. Patriotism. 2. Umanitarism.

HAMİYETLİ s. Hamiyetli.

“Şıktı halk arasından o künlerde bir gazi, / Hamiyetli, temiz kalplı bir şair, / adı Mehmet Niyazi !” - (İsmail Ziyaeddin - Toy).

Rom. adj. 1. Patriot. 2. Omenos, plin de omenie.

HAMMAL is. → **Hamal**.

“Şirkiy tellâl ekende, / bürşe hammal ekende.” - (Boztorgay).

HAMSE is. (Ar. hamse). Ed. Divan edebiyatında beş mesneviden oluşan eser.

Rom. s. Lit. În literaturile orientale medievale, opere alcătuite din cinci părţi; pentateucuri.

HAMSİ is. (Yun.>Rom.Türk.). Zool. Hamsi balığı. (Lat. Engraulis encrasicholus).

“Üş künden berı tuzlı hamsi satamız; o da satılmay, yazda tuzlı balık aşalır mı ?” - (Yaşar Memedemin - Uşkita).

Rom. s. Icht. Hamsie.

HAN[1] is. Tar. Han. Var. **kan.**

1. Moğol ve Türk hükümdarlarının bir unvanı.

“Tarih bizge atalardan ölmez şanlar taşıgan, / Üstümüzde Meñlı Giray Hannıñ üyken namı bar.” - (Mehmet Niyazi – Sagış).

“Bütün Asya’nı ve Avrupa’nıñ yarısın Kökbayrak astında bir hanlıkka baylagan Ceñgiz han, Timur han

bïzïm kartbabalarımızdır." – (Müstecib Ülküsal – Bayram Şenlïğï).

2. Yakın tarihte bazı Doğu ülkelerinde (Afganistan, Pakistan) yerli beyler tarafından kullanılan unvan.

Türk Lehç. : Kırım., Nog. - **han;** Moğ. - **han, haan;**

Rom. s. İst. 1. Han; titlu purtat de conducătorii mongoli şi turci. 2. Titlu nobiliar în Afganistan şi Pakistan.

HAN[2] is. (Fars. han). Han; eskiden, yol üzerinde veya kasabalarda yolcuların ve ayvanlarının konakladığı, bugünkü otel ve motellerin benzeri yerler. Var. **kán.**

"Endïm karşıda hanga, / Derman karadım canga. / Dedïler ke derman yok / Eşïnden ayrılganga." - (Boztorgay).

Rom. s. Han, local de popas pentru călători şi caii lor.

HANBELİ is. (Ar. hanbeli). Din. Hanbeli.

1. Hanbelilik; İslâmın dört mezhebinden biri. (Hanefi, Maliki, Şafii ile).

2. Hanbelilik mezhebine bağlı kimse.

Rom. s. Rel. 1. Una din cele patru secte ale religiei musulmane. 2. Persoană care aparţine de această sectă.

HANBELİLİK öz. is. Din. Hanbelilik; müslümanlığın dört ana mezhebinden biri. (Hanefilik, Malikilik, Şafiilik ile).

Rom. s. Rel. Secta hanbeli a religiei musulmane.

HANBİKE is. Tar. Han karısı.

"Han bolıp hanlık kuwetïn kolına ala. Kïşkene kızını da hanbike etïp nışan toyın yasay." - (Nedret ve Enver Mahmut – Bozcïğït).

Rom. s. İst. Soţie de han, de sultan.

HANCER is. → **Hançer**.

"Kızı Karaşáş oga : ... Ölgen yarnïñ bïr kılın / Altın sarayıña bermesmen ! der de bïr hancer men öz özïn kurban eter." - (Nedret ve Enver Mahmut - Bozcïğït).

HANCI is. Hancı, han işleten kimse. Var. **kancï.**

"Bïr zamanlarda bek aytuwlı bïr hancı bar eken. Kelgen ketken onıñ hanına tartıp, raatlanıp, yemegïn aşap, sora colına dewam ete eken." - (Nevzat ve Nermin Yusuf – Nasrettin Hoca).

Rom. s. Hangiu.

HANÇA is. Tar. Han karısı. Eşanl. **hanbike.**

Rom. s. İst. Soţie de han.

HANÇER is. (Fars. hancer). Hançer; ucu eğri ve sivri, silâh olarak kullanılan bir bıçak türü.

"Belïnden hançerïnï şıgara, onı Babür Han'ga uzatıp : Padışahım, bo hançer men sïznï öttïrmek niyetïnde edïm, şïndï onı sïzge beremen, alıñız da bo man menïm başımnı kesïñïz ! diy." - (Acemin Bawbek - Eskï Kahramanlarımız).

Türk Lehç. : Kırım. - **hancer, qancer;**

Rom. s. Hanger, pumnal, stilet, jungher.

HANE is. (Fars. hane). Hane. Var. **kane.**

1. Ev.

2. Aile.

"Dört beş erkeklï bïr haneden caş dogmışlarga müsade etïlmiy." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. 1. Casă; locuinţă, gospodărie. 2. Familie.

HANEDAN (Fars. hanedan). Tar. Hükümdar ailesi ve sülâlesi.

Rom. s. Dinastie.

HANEFİ is. (Ar. hanefi). Din. Hanefi.

1. Hanefilik; İslâmın dört mezhebinden biri (Hanbeli, Maliki, Şafii ile).

2. Hanefilik mezhebine bağlı kimse.

Rom. s. Rel. 1. Una din cele patru secte ale religiei musulmane. 2. Persoană care aparţine de această sectă.

HANEFİLİK öz. is. Hanefilik; müslümanlığın dört ana mezhebinden biri. (Malikilik, Şafiilik, Hanbelilik ile).

Rom. s. Rel. Secta hanefi a religiei musulmane.

HANELİK s. Hanelik; herhangi bir sayıda evi veya ailesi olan (yerleşim yeri, köy, kasaba).

"Alemge musallat bola demek te dogrı tuwıl, çünkü altmış-yetmïş hanelïk bïr köyde mualïm sırası ekï ayda bïr kele edï." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. adj. De ("n") gospodării sau familii.

HANIM is. Hanım. Var. **anım**.

1. Kız ve kadınlara verilen unvan.

"Bugün bïzge bïr tarihtïr. Artsın bonday adımlar. / Saw bolıñız cıyın yapkan efendïler, hanımlar!" - (Mehmet Niyazi – Sagış).

"Gülsüm hanım, arüçe kız, / Istanbul'da tuwgan edï." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

2. Karı, eş.

3. s. Kadınlığın bütün iyi niteliklerini taşıyan.

"İnce belli, / Şáşï tellï, / Orta boylı,/ Hanım soylı." - (Boztorgay).

4. Varlıklı, zengin kadın.

Rom. 1. Doamnă. 2. Soţie. 3. adj. Distinsă, elegantă. 4. s. Bogătaşă.

HANIM KIZ (**hanım qız**) is. Hanım kızı, genç kız. Var. **anım kız.**

"Hanım kız, mınaw torbalarnı alsa, yoruldım, dedïm." - (Ali Osman Bekmambet – Keşken Künler).

Rom. s. Domnişoară.

HANİ[1] is. Han karısı veya kızı. Var. **kaniy.**

Rom. s. Soţie sau fiică de han; prinţesă, principesă.

HANİ[2] zf. Hani. Eşanl. **ka.**

1. Nerede, ne oldu.

2. Karşısındakinin daha önceden bildiği bir şey kendisine hatırlatmak istenince kullanılır.

3. Keşke.

"Hani ya ... bo herkeske nasip etse ." - (Necip H. Fazıl - Caş Fidanlar).

- **Dünyanıñ haniyï, faniyï** - Dünyanıñ ne olduğu ve geçiciliği. **"Soraları dünyanıñ haniyïn, faniyïn anlagan son, Allahnıñ bahtsız kulı bolganıma iman ettïm." -** (Necip H. Fazıl - Kırım).

Rom. adv. 1. Unde ? 2. (Cu valoare de expresie) Adu-ţi aminte; ţi-aduci aminte ? 3. (cu valoare de expresie). Bine ar fi fost.

HANLIK (**hanlıq**) s. Hanlık.

1. Han olma durumu, hanın görevi.

2. Hanın görev süresi.

3. Hanın idaresindeki ülke; devlet.

"Kelgen keçken hanlıklarnı, barlıklarnı / Yoktır degen kansızlarga caw bolarman." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

"Bütün Asya'nı ve Avrupa'nıñ yarısın Kökbayrak astında bir hanlıkka baylagan Ceñgiz han, Timur han bizim kartbabalarımızdır." - (Müstecib Ülküsal – Bayram Şenligi).

Rom. s. 1. Demnitatea de han. 2. Timpul de domnie al hanului. 3. Ţara condusă de un han; stat.

HANSARAY is. 1. Han sarayı.

2. öz. is. Kırım hanlarının Bahçesaray şehrinde 1519-1551 yıllarında yaptırdıkları, birkaç kere Ruslar tarafından yerle bir edildikten sonra yeniden yapılıp, günümüzde müze olarak kullanılan Kırımtatar kültürünün tarihî mirası saray.

Rom. s. 1. Palatul hanului. 2. s. propr. Palatul hanilor crimeeni, din Bahcesaray, monumentul arhitectonic care adăposteşte azi ca muzeu, o parte din relicvele culturii tătare.

HANZADE is. Han soyundan kimse.

Rom. s. Persoană descendentă din familie de hani.

HAP is. Hap, ilâç tanesi. Var. **ap.**

"(Doktor) - Mınaw peniçilin hapların al. Ve mınaw şişedeki ilac man sık gargara yasa, dep kerekken ilaclarnı bere." - (Heyet - Tatar Tili II).

- **Hapnı cutmak -** Hapı yutmak; kötü bir duruma düşmek.

Rom. s. Hap, pastilă, pilulă.

HAPİS is. (Ar. habs). Hapis. Var. **mapis.**

1. Bir yere kapatma.

2. Cezaevi.

"Caşırmañız, yalan aytmañız, torasın aytıñız, başka türlü hapiske yetişirsiñiz." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. 1. Arestare, reţinere. 2. Închisoare.

HAPİSHANE s. (Ar.+Fars.). Hapishane, cezaevi.

Rom. s. Închisoare, puşcărie.

HARAB s. → **Harap**, **Karab**.

HARABE is. (Ar. harabe). Harabe. Var. **karabe.**

1. Eski çağlardan kalmış şehir veya yapı izleri; kalıntı.

"Uçsuz çolde obalar, kültöbeler, / Harabe kalgan kart yurtlar, taş türbeler." - (Bekir S. Çobanzade – Kawgasız Toy Körilmegen).

2. Yıkılacak duruma gelmiş yapı.

Rom. s. 1. Ruină. 2. Dărâmătură.

HARABLANMAK (**harablanmaq**) f. → **Haraplaşmak**.

HARAÇ is. (Ar. harac). Haraç.

1. Tar. Osmanlı devletinde toprak sahiplerinden ve müslüman olmayan kimselerden alınan vergi.

2. Bir yerde bir kimseden zorla alınan para.

Rom. s. 1. Ist. Haraci. 2. Bani luaţi cu japca.

HARAM s. ve is. (Ar. haram). Haram. Var. → **aram.**

1. Dince yasak olan.

"Cahil halk ta yalıñız cennet, cehennem aytıp, dünya üşün haram diycek kadar kıska tüşüncelerge inangan da cürgen." - (Mehmet Vani Yurtsever - Kart man Caş Arasında).

"Allah bolsın, Peygamer bolsın, hep bizim iygilikllerimizni tüşünüp bonday şiylerin birsin haram, birsin mekruh kılganlar." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

2. Pis.

3. mec. Yakışıksız, çirkin, ahlâk dışı.

- **Haram bolsın –** "Hayrını görme" anlamında bir söz.
- **Haram helâl demez. –** Deyim. Toplumun görüşlerine saygı götermez.
- **Haram bukmaz, kan cukmaz**. – Atas. Haram, insana yarar getirmez, kan, besin olup kuvvet vermez.
- **Haramdan kelgen haramga keter. –** Atas. Haramdan gelen harama gider.

Rom. adj. şi s. 1. Rel. Oprit de religie. 2. Spurcat murdar. 3. fig. Ilicit, necinstit, amoral.

HARAMLAMAK (**haramlamaq**) f. Haram etmek. Var. **aramlamak**.

1. Pislemek, kirletmek.

2. mec. Namusuna dokunmak.

"Sıdırgı sıyımman işime karasam da, peşime tüşip meni haramlamak istegenlerni Alla ursın !" - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. v. 1. A murdări, a spurca. 2. A pângări, a necinsti.

HARAMLANMAK (**haramlanmaq**) f. Haram olmak. Var. **aramlanmak**.

Rom. v. A se murdări; a se spurca.

HARAP s. (Ar. harab). Harap. Var. **karap.**

1. Yıkılacak duruma gelmiş.

2. Bitkin, yorgun, perişan, kötü.

3. is. Yıkım.

- Harap etmek - Harap etmek.
- **Ahıretke oylansañ dünyañ harap. –** Atas. Ahirete düşününce dünyan harap.
- **Sıcak aş, suwık suw tiş harabı. / Caş apakay, kart akay üy harabı."** – Atas. Sıcak aş, soğuk su diş harabı, genç karı, yaşlı koca ev harabı.

Rom. 1. adj. Dărăpănat. 2.adj. fig. Sfârşit, epuizat. 3. s. Ruinare, distrugere.

HARAPLAŞMAK (**haraplaşmaq**) f. Harap duruma gelmek, harap olmak.

"Garip yürek çabalana, tenler tükler ürpere, / Tez bu gönil haraplanıp alçala bomboş yere." - (Çelebi Cihan – Bastırık).

Rom. v. 1. A se deteriora, a se distruge, a se ruina. 2. fig. A se epuiza, a se istovi.

HARARET is. (Ar. hararet). Hararet.

1. Isı.

2. Sıcaklık.

"Bir málden sonra işinden kelgen hararetni tuymaga başladı." - (Altay Kerim – Kâniye).

3. mec. Coşkunluk.

Rom. s. 1. Temperatură. 2. Căldură. 3. fig. Entuziasm, exaltare.

HARARETLİ s. Hararetli, ateşi çıkmış, hasta.

"Keş málde Sultaniye men Şerife kartiy misafir katından kaytıp kelgende, balanı hararetli, hasta taptılar." - (Mehmet Vani Yurtsever - Ödelek, hikâye).

Rom. adj. Cu febră, cu temperatură, bolnav.

HARB is. → **Harp**.

HARC is. (Ar. harc) Harç; masraf.

Rom. s. Cheltuieli.

HARCAMAK (**harcamaq**) f. Harcamak. Var. **Harclamak, karıjlamak.**

1. Bir iş görmek için parayı elden çıkarmak.

"Bïrköp yerler dolaşkanlar, bolgan paraların harcaganlar." - (Boztorgay).

2. Bir şey yapmak için kullanmak, tüketmek.

Rom. v. 1. A cheltui (bani). 2. (Despre materiale). A folosi, a consuma.

HARCANMAK (**harcanmaq**) f. Harcanmak. Var. **karıjlanmak**.

"Buwmak üşün harcangan o zengïnlïk, o emek, / Yoklık tuwul, barlık üşün, hayat üşün harcansa !" - (İsmail Ziyaeddin - Toy).

Rom. v. 1. A se cheltui. 2. A se folosi, a se consuma.

HARCLAMAK (**harclamaq**) f. → **Harcamak**.

HAREKET is. (Ar. hareket). Hareket. Var. **areket.**

1. Bir cismin durumunun ve yerinin değişmesi.

2. Vücudu kıpırdatma, kımıldatma.

3. Davranış.

"Sözlerïñden cesaret alıp ta bo hareketlerde tabılmaklıgım, canım, bïr saygızızlık sayılmasın." - (Necip H. Fazıl - Caş Fidanlar).

4. Yola çıkma.

5. Belirli bir amaca varmak için birbiri ardınca yapılan eylemler.

"Caşlık fikir hareketïmen ve milli disiplinmen tanışır." - (Necip H. Fazıl - Kïyew Konuşması).

- **Hareket bolgan yerde bereket bolır. –** Atas. Hareket olan yerde bereket olur.

Rom. s. 1. Mişcare. 2. Acţiune. 3. Comportare. 4. Pornire, plecare. 5. Operaţiune, activitate.

HAREM is. (Ar. harem). Tar. Harem.

1. Saray ve konakların kadınlara ayrılan bölümü.

2. esk. Karı, eş.

Rom. s. Ist. 1. Harem. 2. Soţie, nevastă.

HARF is. (Ar. harf). Harf; dildeki sesleri gösteren ve alfabeyi oluşturan işaretlerden her biri. **Balaban harf. Kïşkene harf.** Var. **arf, arïf.**

- **Harfï harfïne –** Aynen, gerçekte olduğu gibi.
- **İtalik harfler** – Eğik harfler, italik harfler.
- **Matbaa harfleri** – Matbaa harfleri. (*Rom. litere de tipar*).

Rom. s. Literă.

HARFĬ-TARİF is. (Ar. harf-i tarif). Dilb. Tanımlık; adların belirli veya belirsiz oluşlarını genellikle eklerle gösteren Türk lehçelerinde bir söz bölüğu olarak yer almayan, fakat Arapça'da, Avrupa ve Dünya dillerinin birçoğunda yer alan, söz ve ekler grubu.

Rom. s. Gram. Articol.

HARĬF is. → **Harf**.

HARİS s. (Ar. haris). İstekli, aç gözlü, hırslı. Var. **carïs**.

Rom. adj. Lacom, avid, pătimaş.

HARİSLĬK is. İsteklilik, aç gözlülük, hırs.

"Dalga dalga esïp te bo'ga (ezan sesïne**) mani bolgan sırt celï Kerïm'de taa ziyade bïr harislïk, kesïk kesïk kelgen bo ulvi sesï, ...onïñ kalbïnde taa balaban bïr çarpıntı tuwura edï." -** (Necip H. Fazıl - Ezan Sesï).

Rom. s. Dorinţă aprigă, patimă.

HARİTA is. (Yun.>Ar., Türk.). Harita. Var. **harta.**

"Ekïncï perdedekï sahne... Duvarda Romanya, Dobruca, Anadolu, Kırım haritaları." – (Müstecib Ülküsal – Bayram Şenlïgï).

Rom. s. Hartă.

HARMAN is. (Far. hirmen). Harman. Var. **arman.** Eşanl. **ındır.**

1. Tahıl demetlerini hayvan veya makine gücü ile işleyerek tanelerin başaklarından ayrılması işi.

"Endïgï harmanlar bittï, egïnler satıldı degendiy. Şïmdï halkka bïr toy yasamak devrï tüşer." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

2. Bu işin yapıldığı yer.

3. Bu işin yapıldığı mevsim.

Rom. s. 1. Treieriş, treierat. 2. Arie, arman. 3. Timpul treierişului.

HARMANLIK (**harmanlıq**) is. Harman yeri.

"Köyniñ kıblasındakı yeşergen harmanlıklarda alay köy balları cıyılgan." - (Mehmet H. Vani Yursever – Uyuşmagan Ekï Arkadaş).

Rom. s. Arie, arman.

HARP is. (Ar. harb). Harp, savaş.

Rom. s. Război.

HARS is. (Ar. hars). Hars.

1. Ekin ekme.

2. Kültür, irfan.

"Bazıda bïr, onda ekende, şo, bo yaktakı anası babası ya da özïmen aynı kanga, aynı harska ve duyguga sahip bolgan süyümlï nışanlısı aklına tüşkende aytıp aytıp cılay eken." - (Necip H. Fazıl - Kırım).

"Bo kasabada epiyce kalabalık tabılgan Türk Tatar münevverlerï Dobruca Türkleri Hars Teşkilâtınıñ kuvvetlï bïr şubesïn kurup ïşke koyulgan edïler." - (Mehmet Vani Yurtsever – Uyuşmagan Ekï Arkadaş).

- **Dobruca Türk Hars Cemiyetlerï** – 1933 yılında, Emel Mecmuasını çıkaran Müstecib H. Fazıl ve arkadaşlarının girişimiyle Dobruca'nın 85 köy ve 6 şehrinde hars cemiyetleri kuruldu. 29 Mayıs 1934'te Köstence'de yapılan kurultayda bu cemiyetler bir merkezi idaresini seçerek Dobruca Türk Hars Cemiyetleri Birliği haline geldi.

Rom. s. 1. Cultură; lucrare a pământului; teren cultivat. 2. Cultură, totalitate a valorilor materiale şi spirituale a oamenilor.

HARSİ s. (Ar. harsi). Kültürel.

Rom. adj. Cultural.

HARTA is. (Yun.>Rom.). Harita.

Rom. s. Hartă.

HAS s. (Ar. hass). Has.

1. Özgü, mahsus.

"Memet Niyazı, mektebïñ tamamlap muallïm diplomasın ala ve Kırım'ga ketïp, caşlarga has bolgan cürek küşï men, mektep, terbiye işlerïne kïrïşe." - (Şükran Vuap Mokanu – Şair Memet Niyazi).

2. Saf, katışıksız.

3. mec. Seçkin, iyi nitelikleri kendinde toplamış olan (kimse).

4. Tar. Hükümdara ait, ona mahsus olan veya yüz bin akçeden fazla gelir getiren (büyük çiftlik).

- **Has Dirlik** – Tatarca adı **Astörlïk**, Romence adı **Cumpăna** olan Köstence'nin güney-batısındaki köyün Osmanlı zamanındaki adı.

Rom. adj. 1. Specific, propriu. 2. Autentic. 3. fig. (Despre caractere) Distins, ales. 4. İst. (Despre latifundii, domenii) Domnesc, imperial; cu venit mare.

HASIL s. (Ar. hasil). Hâsıl, ortaya çıkan, görünen.

- **Hasıl bolmak** – Ortaya çıkmak, meydana gelmek, türemek.
- **Hasıl etmek** – Ortaya çıkarmak. **"Tatar milletïnïn istiklâliyetï fikrï milli bïr mefkûre halın alarak her ferdïnïñ cüregïnde bïr kanaát, tama hasıl etkendïr." -** (Necip H. Fazıl – Özïmce).

Rom. adj. Provenit, ivit, apărut, rezultat.

HASİS s. (Ar.). Hasis.

1. Cimri, pinti. Eşanl. **saran.**

2. Yakışıksız, alçak.

Rom. adj. 1. Avar, zgârcit. 2. Josnic, necinstit.

HASLET is. (Ar. haslet). Haslet, insanın yaradılışından gelen özellik.

Rom. s. Virtute; calitate înnăscută.

HASRET is. (Ar. hasret). Özlem; hasret. Var. **asret.**

"... Çıgarakka sıymay çıkkan kalın duman, uzaktan karap turgan kïşïnïñ aklına, ot kenarında üyïlşïp oturgan balların toyurmak içün ekï avuç omaç uwgan apakaynı, suwlarında cuwınıp topragında awnakşıgan süyümlï curtın hasretïmen cüregï cangan tatar akayın ketïre." - (Necip H. Fazıl – Ezan Sesï).

- **Hasret kalmak** – a) Özlemek. b) İhtiyaç duymak. **"Hasret kaldıñ mı bo kargışlardan ?" -** (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

Rom. s. Dor, nostalgie.

HASRETLĬK is. Hasretlik; ayrılık, sevilen bir kimseden veya şeyden ayrı olma durumu. Var. **asretlïk.**

"Hasretlïkten közge yaş tolsa da, / Yeşïl Curtka doğrı, col tabalmadık." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

"Halk cırları halkın kalbïnden kopkanı, halkın gönlïnden toplanganı, bïr curtnıñ canganın, hasretlïgïn añlatkanları içün, ne kadar yanıklı, ne kadar tesïrlïdïr." - (Müstecib Ülküsal - Bayram Şenlïgï).

Rom. s. Despărţire, depărtare de persoanele sau locurile iubite; stare de dor, de nostalgie.

HASSA is. (Ar. hassa). Özellik.

Rom. s. Însuşire, caracteristică.

HASSAS s. (Ar. hassas). Hassas.

1. Duyarlı; hisli.

2. Çabuk etkilenen.

3. Çok doğru çalışan.

- **Hassas alet** – Kesin ölçüler gerektiren işlerde kullanılan alet. (*Rom. - instrument de precizie*).

Rom. adj. 1. Sensibil, delicat. 2. Fin. 3. De precizie.

HASTA s. ve is. (Fars. haste). 1. Hasta, sağlığı bozuk olan. Var. **kasta, asta.**

"Ah, sanke ümïtsïz hasta, güzel bïr kızsın." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

2. (Aşağısama ile) Aklından zoru olan.

- **Hasta bolmak** – Hastalanmak.
- **Hasta etmek –** Hastalandırmak.
- **(Bïr şiynïñ) hastası bolmak** – Bir şeye çok düşkün olmak.

Rom. adj. şi s.1. Bolnav, suferind. 2. peior. Bolnav de minte.

HASTAANE is. → **Hastahane**.

HASTAHANE is. (Fars. hastehane) Hastahane. Eşanl. **ïspital.**

"Dünyasına toymagan, / Hastahane colında / Caş kemïrşek can bergen / Anayşıgın kolında." - (Boztorgay).

Rom. s. Spital.

HASTALANDIRMAK (**hastalandırmaq**) f. Hastalandırmak.

Rom. v. A îmbolnăvi.

HASTALANMAK (**hastalanmaq**) f. Hastalanmak.

Rom. v. A se îmbolnăvi.

HASTALIK (**hastalıq**) is. Hastalık. Var. **kastalık**.

1. Beden veya ruh sağlığının bozukluğu.

"Eñ az okuma yazma bïzde. Eñ köp hastalık, ölüm bïzde. ... Bolarıñ sebeplerï ne ?" - (Müstecib Ülküsal - Bayram Şenlïklerï).

2. mec. Aşırı düşkünlük, tutku.

"Millî şuurın kuvvetlenmesï içkï hastalıgın halkımız arasından köterïp atacaktır." - (Necip H. Fazıl - Kïyew Konuşması).

Rom. s. 1. Boală, maladie. 2. fig. Boală, pasiune pentru ceva.

HAŞĬR NEŞĬR is. (Ar. haşr neşr - "toplanma-dağılma") Birbirleriyle kaynaşma.

- **Haşir neşir bolmak. –** Bir arada olup birbirleriyle kaynaşmak.
- **Haşir neşir etmek –** Bir araya getirip birbirleriyle kaynaştırmak.

Rom. s. Familiaritate, intimitate.

HAT is. (Ar. hatt). Hat.

1. Çizgi.

2. Yazı, yazılmış kâğıt; mektup.

3. Yol.

4. İletim sistemi.

Rom. s. 1. Linie. 2. Material scris, scrisoare. 3. Drum, traseu. 4. Reţea de comunicaţie.

HATA is. (Ar. hata) Hata, yanlış; yanılgı.

"Hayırsızıñ menï taşlap ketkenï / Cüregïmnï ura, katıp kalaman. / Başkasıman oynap şaka etkenï / Canımnı sıka, hata aytıp salaman." - (Amdi Giraybay – Öpkelev).

Rom. s. Greşeală; eroare.

HATALI s. Hatalı; yanlışlı, yanılgılı.

Rom. adj. Cu greşeală; greşit.

HATASIZ s. Hatasız, yanlışsız; yanılgısız.

• **Hatasız kul bolmaz –** Atas. Hatasız kul olmaz; her insan yanılabilir.

Rom. adj. Lipsit de greşeală.

HATIR is.(Ar. hatir).→ **Hatĭr, Katĭr.**

HATIRA is. (Ar. hatira). Hatıra.

"İşte bo mektup saga / Son bĭr hatıra bolsın." - (Boztorgay).

Rom. s. Amintire, suvenir.

HATIRALIK (**hatıralıq**) is. Hatıralık, yadigâr, hatıra. Eşanl. **estelĭk.**

Rom. s. Amintire, obiect de amintire, suvenire.

HATIRLAMA, -W is. Hatırlama.

Rom. s. Aducere aminte.

HATIRLAMAK (**hatırlamaq**) f. Hatırlamak, aklına gelmek, aklına getirmek.

"Seyityaya - (Hatırlaganın ve tüşüngenĭn tapkanday etĭp). Ehey ... Belkĭ belkĭ ... Toktaşı ... Cafer'den men onı bĭr ustalıkman sorayım." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

Rom. v. A-şi aminti, a-şi aduce aminte.

HATIRLANMAK (**hatırlanmaq**) is. Hatırlanmak.

Rom. v. A se aminti, a se aduce aminte.

HATIRLATMAK (**hatırlatmaq**) f. Hatırlatmak, aklına getirtmek.

"Her camĭ tatarlıgıñ bĭr temel taşını, ezannıñ her cümlesĭ ulvi bĭr dinnĭ, her tekbirĭ de balaban bĭr Tañrı'nı hatırlatmalı." - (Necip H. Fazıl - Ezan Sesĭ).

Rom. v. A aminti, a-i aduce aminte.

HATIRMANDA s. (Fars. hatirmande). Hatırı kalmış, dargın, gücenmiş.

"Toy yasaymız dep anaw mınawman hatırmanda bolacakmız. Babam anaw sarhoş o'lannı urgan da cıkkan." - (Mehmet H. Vani Yurtsever – Toy).

Rom. adj. Certat, supărat.

HATĬM is. (Ar. hatm). Hatim. Var. **katĭm.**

1. Bitirme.

2. Kuran'ı bir ibadet hareketi olarak başından sonuna kadar okuma.

3. Kuran'ı okuyup bitirdikten sonra yapılan dua. **Hatĭm duası.**

"Şu balanı da asıl caba okutasın ya. Kazak bolıp ketiyatır. Ketkete muslumanlıknı unutacak asıl. Her sene türlenĭp kele. Ne Kuran, ne hatĭm !" - (Mehmet Vani Yurtsever - Toy, piyes).

• **Katĭm endĭrmek –** Hatim indirmek; Kuran'ı baştan sona kadar okumak.

Rom. s. 1. Terminare, finalizare. 2. Lectura integrală a Coranului în semn de cult. 3. Rugăciunea rituală făcută la terminarea citirii în întregime a Coranului.

HATĬR is. (Ar. hatir). Hatır. Var. **hatır, katĭr.**

1. Zihin, hafıza, akıl.

2. Gönül, kalp.

3. Başkalarına gösterilmesi gereken saygı, hürmet, ilgi.

4. Durum, keyf, hal.

"Uruwlarım toplaşıp / Hatĭr sorap keldĭler." - (Boztorgay).

• **Hatĭr göñĭl -** Saygı, hürmet.

• **Bĭr fincan kaweñĭñ kırk cıl hatĭrĭ bar." -** Atas. Bir fincan kahvenin kırk yıl hatırı var.

Rom. s. 1. Minte, memorie. 2. Suflet; persoană. 3. Consideraţie, respect. 4. Stare, dispoziţie.

HATİP is. (Ar. hatib). Hatip. Var. **katip.**

1. Konuşmacı.

2. Toplum karşısında güzel konuşma yeteneğine sahip kimse.

3. Din. Camide cemaatin karşısında vaz veren kimse.

Rom. s. 1. Vorbitor. 2. Orator, retor. 3. Rel. Predicator.

HATİPLİK is. Hatiplik.

Rom. s. 1. Oratorie. 2. Funcţia de predicator.

HATMAN is. (Pol.>Rom.). Tar. Ataman; Lehlilerde ve Rus Kazaklarında kumandan, başbuğ.

Rom. s. Hatman.

HATRE is. → **Hatıra**.

"Hatre bergen cawlıgım coytmay sakla." - (Boztorgay).

HATTA bağ. (Ar. hatta). Hatta; bile, üstelik, ayrıca.

"Bek sarıldılar. Yalan ne kerek ? Hatta arabam bĭle cektĭrmiycek boldılar." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

Rom. conj. Chiar, până şi, ba.

HATTAT is. (Ar. hattat). Hattat.

1. El yazısı güzel olan yazıcı.

2. Kuran ayetleri yazılı levhalar hazırlayan kimse.

"Epiy para' patlagan / Süslĭ püslĭ leva da. / Hattat, Afız Murtaza / Mına şonday dep yaza..." - (İsmail Ziyaeddin – Toy).

Rom. s. 1. Caligraf. 2. Pictor de devize cu precepte religioase.

HATTATLIK (**hattatlıq**) is. Hattalık.

Rom. s. Ocupaţia de caligraf sau de pictor.

HAVA is. → **Awa, Hawa.**

HAVARİ is. (Ar. havari) Din. Havari; İsa Peygamber'in yardımcıları.

Rom. s. Relig. Apostol.

HAVİ s. (Ar. havi). İçine alan, içeren.

"Yukarıda rastkele kösterĭlgen parçalarnı havi bĭr kitapka kawuşıp otıramız." - (Necip H. Fazıl - **"**Sagış**"**).

Rom. adj. Care cuprinde, care conţine.

HAVUÇ is. → **Awuş[2]**.

HAVZA is. (Ar. havza). Coğr. Havza. **Tuna havzası. Kömĭr havzası.**

Rom. s. Geogr. Bazin, zonă, regiune.

HAW is. (Ar. hav). Kısa tüy. Eşanl. tük. **Yüzbez hawı. Katipe hawı. Aywa hawı.**

Rom. s. Peri scurţi, tulei; puf.

HAWA[1] is. (Ar. heva). Hava. Var. **awa, hava.**

1. Yer yuvarlağını saran gazlar küresi; atmosfer.

"Sanke Kudret koluman işlengensĭn, / Tertemĭz bĭr havaman beslengensĭñ." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

2. Meteorlojik olayların bütünü.

3. Canlıların üzerine etkisi bakımından hava yuvarlağının

durumu.

4. Gök yüzü.

5. Çevreyi kuşatan boşluk, yukarı.

6. Gök doğrultusu.

7. Keyif, alem.

8. (Görünüş, davranış, söz için) Bir kimseye mahsus özellik.

9. Tarz, uslup.

10. Durum, ortam, atmosfer.

11. Anlamsız, boş durum, davranış, söz.

12. Olması gerekenden başka bir yer.

13. Çekicilik, alım, cazibe.

- **Hawa deñïştïrmek –** Hava değiştirmek; iklimi değişik bir yere gidip bir süre oturmak.
- **Hawa hoş (bïrïne köre ...)** – Bir şeyin olmasıyla olmaması arasında fark yok, anlamında. **"Áná, bere ekensïñïz yïğïrmïnï, alırsıñız. Yok, bermiy ekensïñïz, kene sïz bïlïrsïñïz. Men içün hawalar hoş."** - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).
- **Hawadan keşïnmek** – Emeksiz geçinmek.
- **Hawadan nem kapmak –** Olmayacak şeylerden alınmak.

Rom. 1. Aer, attmosferă. 2. Vreme, totalitatea fenomenelor meteorologice. 3. Starea vremii. 4. Cer. 5. Văzduh, înalturile. 6. Sensul în sus, spre cer. 7. Dispoziție, stare. 8. Are, minâ . 9. Stil. 10. Circumstanță, împrejurare. 11. Vorbărie goală. 12. Lume, stare de spirit. 13. Atracție.

HAWA[2] is. (Ar. heva). Müz. Hava, müzik eseri. Var. **awa[2].**

"Her kade kötergen bay süygen hawasın ısmarlap çaldırır." - (Necip H. Fazıl - Kïyew Konuşması).

Rom. s. Muz. Cântec; melodie.

HAWA[3] öz.is. 1. Havva Ana; kitaplı dinlere göre, Adem'e eş olmak üzere yaratılan ilk kadın.

2. Kişi adı (ka.) : **Hawa, Awa, Havva.**

Rom. s.propr. 1. (Sf. Scripturi) Eva, soția lui Adam. 2. Nume de persoană : **Hawa / Awa, Havva.**

HAWADİS is. (Ar. havadis). Havadis; ilgi ile karşılanabilecek haber. Var. **awadis.**

Rom. s. Ştire, veste; noutate.

HAWALANDIRMAK (**hawalandırmaq**) f. Havalandırmak. Var. **awalandırmak**.

Rom. v. A aerisi.

HAWES is. → **Awes, Heves.**

"Cart curtı bolsa da bïz de balalıgımızını yasadık, bïzïm de özïmïzge köre oyınlarımız, vaşiliklerïmïz, haveslerïmïz boldı." - (Acemin Baubek – Ekï Hatıra).

HAWF is. (Ar. hawf). Korku. Var. **kawf.**

Rom. s. Fobie, teamă patologică; frică.

HAWFLI s. Korkulu.

Rom. s. Cu teamă, cu îngrijorare.

HAWFSIZ s. Korkusuz. Var. **kawfsız.**

"Barlı sen de yardım et. / Kalın kïyïm kïysïn, bïraz kımtansın. / Cıllı üyde hawfsız catıp bïr kansın." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

Rom. adj. şi adv. Fără teamă, fără frică; lipsit de griji.

HAWLI is. ve s. (Ar. hav-"tüy"+ Türk. -lu). S. 1. Havı olan, tüylü.

2. Havlu; uzunca havları (tüyleri) olan kurulanma bezi; yüzbez, silecek.

Rom. adj. 1. Cu puf, cu tuleie. 2. s. Prosop.

HAWUZ is. (Ar. havz). Havuz.

1. Su biriktirmek, bahçe süslemek veya yüzmek için, dibi ve yanları taş ve betondan, su doldurulan yer.

2. Deniz. Gemilerin onarım ve temizliği için çekildikleri yer. **Yüzer hawuz. Kuru hawuz.** (*Rom. Doc plutitor. Doc uscat).*

Rom. s. 1. Bazin, havuz. 2. Mar. Doc.

HAWYAR is. Havyar; balık yumurtası.

Rom. s. İcre.

HAY[1] ünl. İyi dilek, şaşma, sevinç, azarlama bildiren söz. Var. **ay !**

- **Hay Allah –** İyi dilek, hayret, sevinç ifadesinin başına getirilen ünlem kelimeleri.
- **Hay hay –** a) Elbet, memnuniyetle, şüphesiz. b) Rahatça, kolayca, bolca. c) Keşke, ne olurdu. **"Hay hay karşıñdakısı aytkan laflarıña aklı cetken kïşï bolsa." -** (Necip H. Fazıl - Cawşılık).
- **Hay hayı ketken, way wayı kalgan –** Deyim. Sağlığı, dinçliği gitmiş, yakınmaları kalmış.

Rom. interj. Ah ! Ai ! Au ! Exclamație cu diferite valori afective.

HAY[2] is. (Fars. hay u huy'dan kısaltma) Belirsiz yer.

- **Haydan kelgen kuyga keter. –** Deyim. Haydan gelen huya gider; belirsiz yerden gelen, belirsiz yere gider.

Rom. s. Sursă nedefinită, de aiurea; loc aflat nu se știe unde.

HAYAL is. (Ar. hayal). Hayal.

1. Zihninde canlandırma yeteneği, düş.

"Bïldï Gülsüm tatarlıgın, / Kırım degen curt barlıgın. / Hayalïnde onı süydï." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

"Ümütïm, hayalïm şay tüşüp cürgende, / Moynıña sarıldım dertïmnï aytıp." - (Bekir S. Çobanzade - Tugan Tïl).

2. Algılanan bir şeyin zihinde oluşan görüntüsü, suret.

"Köp tentiydïm, hayalïñ cırlarman karşıladım." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

3. Algılara dayanarak bilincin kendisi tarafından üretilen görüntü.

"Alma aldım, nar eken. / Buz belledïm, kar eken. / Aldımdan hayal geştï, / Hayal tuwul, yar eken." - (Boztorgay).

4. Belli belirsiz görülen şey.

5. Boş ümit.

- **Hayal etmek** – Zihninde canlandırmak.
- **Hayal kurmak** – İstenen, özlenen şeyleri düşünmek.
- **Hayal kuwmak** – Hayal kurmak; hayallere dalmak, düşünmek.

Rom. s. 1. Imaginație, putere de a-şi imagina. 2. Imagine. 3. Închipuire. 4. Vedenie, umbră, nălucă. 5. Iluzie; speranță neîntemeiată, deşartă.

HAYALCÏ is. ve s. Hayalci; hayal kuran.

Rom. s. şi adj. Visător; fantezist.

HAYALİ s. (Ar. hayali). Hayali; hayal niteliğinde olan; hayal ürünü olan.

"Memleket manasında kullanılgan curt, halkımız nazarında asla hayali bĭr şiy bolmagandır ve tuwıldır." - (Necip H. Fazıl - Kĭyew Konuşması).

Rom. adj. İmaginar.

HAYAL KIRIKLIGI (**hayal qırıqlığı**) is. Hayal kırıklığı.

Rom. s. Deziluzie; decepţie.

HAYALLANMAK (**hayallanmaq**) f. Hayal edilmek, düşlenmek, tasarlanmak.

"Kelecek künler üçün hayallangan oñganlık sarayı negızından cıgıldı." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

Rom. v. A se imagina, a se visa.

HAYAT[1] is. (Ar. hayat). Hayat. Var. **ayat**[1]**.**

1. Yaşam, dirim.

"Bĭzler taa dünyanıñ, hayatıñ gidişatın anlayalmaymız." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

2. Doğumdan ölüme kadar geçen süre; yaşanmış günler. Eşanl. **ömĭr.**

"Beş biñ senelĭk barlıgımızını, bondakı hayatımızını közden geçirsek, bütün şahsi hayatka umumi ve millî hayat mihver bolakelgendĭr." - (Necip H. Fazıl - Kĭyew Konuşması).

3. Hayat biçimi. **Bekâr hayatı.**

4. Meslek ve durum. **Mektep hayatı.**

5. Geçinme imkânları. **Hayat paalılıgı.**

6. Canlılık, hareket. **Hayat tolı bĭr insan.**

7. Kader, talih. **Hayat olarnı bĭr türlĭ bĭrleştĭrmedĭ.**

8. Biyografi, hayat hikâyesi. **Bo sıralar İsmail Gaspıralı'nıñ hayatın okıyman.**

9. mec. Sevgili, en değerli varlık, can.

- **Hayat arkadaşı** – Eş, karı kocadan her biri.
- **Hayat bermek** – Canlandırmak.
- **Hayatım** – Canım, sevgilim.
- **Hayatımda** – (Olumsuz cümlede) Asla, hiç.
- **Hayatına kĭrmek** – Hayatında yer almak.
- **Hayatın baárĭ** – Hayatın baharı, gençlik günleri.
- **Hayatın (bĭrewge) borıjlı bolmak** – Hayatını birine borçlu olmak.
- **Hayatın kazanmak** – Geçimini sağlamak.
- **Hayatın yaşamak** – İstediği gibi yaşamak.
- **Hayatka atılmak** – Çalışıp kazanmaya başlamak.
- **Hayatka darılmak** – Hayata küsmek.
- **Hayatka közlerĭn cummak** – Ölmek.
- **Hayat kawgası –** Geçinme çabaları.
- **Hayat paalılıgı** – Geçinme zorluğu.
- **Hayatta bolmak** – Yaşamak.
- **Hayat tolı –** Hayat dolu, neşeli.

Rom. s. 1. Viaţă 2. Trai, existenţă, mod de viaţă. 3. Perioadă de activitate. 4. Stare, situaţie. 5. Vioiciune, energie. 6. Soartă, destin. 7. Biografie. 8. fig. Scump(ă), iubit(ă).

HAYAT[2] is. (Ar. hiyat) Eski tip Dobruca Tatar evlerinin yemek pişirilen, yemek yenilen, dışarıdan girilince birinci odası; hayat. Var. **ayat**[2]**.**

Rom. s. Tindă.

HAYÁ is. (Ar. haya). Hayâ, utanma duygusu.

- **Ayday mañnayı bolgaşı, hayâday ırızı bolsın.** – Atas. Ay gibi alnı olacağına, utanma duygusu gibi bir vasfı olsun.

Rom. s. Pudoare.

HAYDI, -Ĭ ünl. Haydi, hadi.

1. Birini isteklendirmek, bir davranışı hızlandırmak için kullanılır.

"Keç bolsa da, haydıñız, çalışayık karuwman! " - (Mehmet Niyazi – Sagış).

2. Kabul ve onama bildirir.

"Bek arüw ay . Haydĭ, Allah kolay ketĭrsĭn. İygĭlĭgĭñ bolabergenĭ arüwdĭr." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

3. İhtimal belirtir.

4. Hafifseme, alay etme belirtir.

5. Hoş görme anlamında söz.

- **Haydı haydı** – a) Kolaylıkla, rahatlıkla. b) Olsa olsa, belki. **"Yoktır o gadar. Olsa, aydı aydı on dört on beş kararlarında. Taa bala dermen taa ya."** - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

Rom. 1. Exclamaţie de îndemn. 2. Exclamaţie de acceptare; Fie ! 3. Exclamaţie de aproximare. 4. Exclamaţie ironică. 5. Exclamaţie de concesie.

HAYDUT is. (Ar. haydud). Haydut.

1. Silâhlı soygun yapan kimse.

"Baylar cılanıp, hanga : / - Aman, ne ĭsteseñ beriyĭk, sade bĭznĭ kurtar şo senĭñ senĭñ kĭyewĭñ Amet Batır ceteklep cürgen haydutlardan ! diyler." - (Nedret ve Enver Mahmut - Bozcĭgĭt).

2. tkz. Yaramaz, sevimli çocuk.

Rom. s. 1. Haiduc; tâlhar. 2. fam. Ştrengar.

HAYDUTLIK (**haydutlıq**) is. Haydutluk.

Rom. is. Haiducie.

HAY HAAY ünl. Keşke, ne olurdu.

"Hay haay, onday temĭz cüreklĭ yüksek ruhlı kĭşĭler bolsalar !" - (Necip H. Fazıl - Kırım).

Rom. interj. Exclamaţie de regret. Ah; ehei.

HAYHAY zf. İsteyerek, seve seve.

Rom. adv. Cu (multă) plăcere.

HAY HUY is. (Fars. hay u huy). Hayhuy.

1. İnsan kalabalığının gürültüsü.

2. mec. Boş ve sonuçsuz çaba.

Rom. s. 1. Zarvă, gălăgie. 2. Zădărnicie, inutilitate.

HAYIN s. ve is. → **Hain, Kayin.**

"Kökĭşlĭ Tama'ga Kazan hanlıgından kaşıp kelĭp Narık adlı bĭr hayın kelmeşĭk yerleşken." - (Nedret ve Enver Mahmut – Bozcĭgĭt).

HAYINLAŞMAK (**hayınlaşmaq**) f. Hainleşmek. Bak → **Kayinleşmek**.

HAYINLIK (**hayınlıq**) is. Hainlĭk. Bak. **Kayinlĭk.**

HAYIR[1] is. (Ar. hayr). Hayır. Var. **kayır.**

1. is. İyilik; başkalarına bir yararı olan iş, karşılık beklemeden yapılan yardım.

"Ber, uzatır belkĭm bĭr kün hayrıñ / Öleyatkan bĭr sabiyniñ ömĭrĭn." - (Abdullah Latifzade - Ber !).

"Hayrı, şerrĭ saga baylı. Bĭr derecege kadar senĭñ

elĭñde." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

2. is. Yarar, fayda.

3. s. İyi, hayırlı, uğurlu, yararlı.

"Hayır mı cürüşĭñ ? Sen kalay şıgacak boldıñ bo yaka ?" - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

- **Hayır beklemek (beklememek)** – İyilik ummak (ummamak).
- **Hayır etmek (etmemek)** – Yararı olmak (olmamak).
- **Hayır ĭşlemek** – Bir karşılık beklemeden insanlara yararı olan bir iş yapmak.
- **Hayır kalmamak** – Bir şeyin işe yarar yanı kalmamak.
- **Hayır kelmemek** – Yararlı olmamak.
- **Hayırga cormak (yormak)** – Bir şeyi iyi bir durumun belirtisi saymak.
- **Hayırga ketmek** – (Bir iş) Boşa gitmek, insanın kendisine bir maddi yarar sağlamamak. **"Bostan ektĭm şayırga / O da kettĭ hayırga. / Cılamaktan fayda yok, / Anañ bĭznĭ ayıra."** - (Boztorgay).
- **Hayırın körmemek** – Yararını görmemek.
- **Hayırman añmak** – Ölmüş bir kimseyi iyi sözlerle anmak.
- **Hayır mı ?** – Deyim. Söyleyeceğin haber iyi mi ? anlamında.
- **Hayır ola !** – Deyim. Tatsız bir haber duymaya hazırlanırken "iyiye döner, inşallah" anlamıyla söylenir. **"Muallĭm : ...Keşke ketmez ve onda bolıp ötken şeylernĭ körmez bolgaydım ! / Evvelkĭler hep bĭrden ve hayretmen : Hayır ola, ne boldı ya, muallĭm efendĭ ?" -** (Müstecib Ülküsal – Bayram Şenlĭğĭ).
- **Hayır yok -** Deyim. Yararı yok.
- **Hayırdır inşalla -** Deyim. Anlatılan bir rüyanın veya şahit olunan şaşırtıcı bir olayın iyiye bir işaret olması için söylenir.
- **Hayırga alâmet tuwul -** Deyim. Hayra işaret değil.
- **Hayırga karşı -** Deyim. Hayırlı, iyilikle dolu olması dileğiyle, anlamında. "**Hayırlı akşamlar"** sözüne karşılık olarak söylenir.
- **Hayırın kör** - Deyim. a) Satılan, verilen bir şey için "güle güle kullan" anlamında söylenir. b) Rızası olmadan alınan bir şey için kırgınlıkla veya alayla "yararını görme" anlamında söylenir.

Rom. s. şi adj. 1. s. Bine, faptă bună, binefacere. 2. s. Folos, câştig. 3. adj. Bun, folositor, util.

HAYIR[2] zf. (Ar. hayr). Hayır.

1. "Yok, öyle değil, olmaz" anlamında inkâr kelimesi.

"Farkındasıñız mı, bo millet sĭzden ne bekliy ? Ebet. Batırlık, diyceksĭñ. Men, hayır, köterĭlmek ! dermen." - (Necip H. Fazıl - Kırım).

2. Olumsuz cümlelerdeki olumsuz anlamı pekiştirir. **Hayır, o man kawga etme !**

Rom. adv. Nu.

HAYIRDUA is. (Ar. hayr+dua) İyi dua; iyi dilek. **Beddua, kargış** karşıtı. Var. **kayırduwa,**

"Öptĭ tornın kuşaklap, / hayır-duwalar ettĭ, / Caş kelĭnge faydalı / bĭrköp şiyler üyrettĭ." - (İsmail Ziyaeddin - Toy).

Rom. s. Binecuvântare.

HAYIRLAMA, **-W** is. Hayırlama. Var. **kayırlama**.

Rom. s. Felicitare.

HAYIRLAMAK (**hayırlamaq**) f. Tebrik etmek; "hayırlı olsun" diyerek iyi dilekte bulunmak. Var. **kayırlamak.**

"Marüfe de kĭrer, hoş keldĭ aytar, müsafĭrler iygĭlĭk hayırlarlar." - (Mehmet Vani Yurtsever - Toy, piyes).

Rom. v. A felicita.

HAYIRLI s. Hayırlı. Var. **kayırlı.**

1. Yararlı, hayrı olan.

"Şo hazinenĭ közetken bĭzlerge cemaatĭmĭzniñ barlıgı, sawlıgı, hazinemĭzniñ bollıgından taa hayırlıdır." - (Necip H. Fazıl - Kĭyew Konuşması).

2. İyi, uğurlu, güzel.

"Bari bĭr hayırlı söz şıkkaydı awzıñdan." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

"Men inşalla ogırlı ayagımman keter, hayırlı ayagımman kelĭrmen." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

- **Bayram hayırlı bolsın !** – Deyim. Bayram kutlama sözü.
- **Bugünniñ cımırtası yarınnıñ tawugundan hayırlıdır.** – Atas. Bugünün yumurtası yarının tavuğundan hayırlıdır.

Rom. adj. 1. Util, folositor. 2. Bun, frumos, norocos, de bun augur.

HAYIRSIZ s. Hayırsız. Var. **kayırsız.**

1. Yararı olmayan.

2. Sevgisini ve bağlılığını yitirmiş, unutmuş.

"İnemen kuyu kazdım / Ĭşĭne máne yazdım. / Bĭr hayırsız yar üşün / Az kaldı öleyazdım." - (Boztorgay).

Rom. adj. 1. Nefolositor, inutil, fig. de nimic. 2. Nestatornic, necredincios, infidel.

HAYIRSIZLIK (**hayırsızlıq**) is. Hayırsızlık.

Rom. s. Inutilitate; fig. nimicnicie

HAYİN s. ve is. → **Hain**.

"Bĭr hayinge kul boldım, / Candım dostlar, kül boldım. / Dertĭm dermansız eken, / Şakıgan bülbül boldım." - (Boztorgay).

HAY KĬDĬ ünl. → **Ay kĭdĭ.**

"Hay kĭdĭ Kırım, ne memlekettĭr... Sen bĭlmezsĭñ onı ya." - (Mehmet H. Vani Yurtsever – Kartman Caş Arasında).

HAYLAZ s. ve is. → **Aylaz**.

HAYLEKER s. ve is. (Ar. hile+Fars.-kâr). Hilekâr, hileci.

Rom. adj. Şiret, viclean.

HAYLEKERLĬK is. Hilekârlık, hilecilik.

Rom. s. Viclenie, şiretenie.

HAYLĬ s. ve zf. Hayli.

1. s. Epey, oldukça çok.

"Hayli zaman hiçbĭr yerde temel tĭgalmay, anda mında cürdĭ." - (Mehmet Vani Yurtsever – Uyuşmagan Ekĭ Arkadaş).

2. zf. Oldukça.

Rom. 1. adj. Mult, destul de mult, suficient de ... 2. adv. În bună măsură.

HAYMANA is. ve s. (Türk.>Rom.). Haymana; serseri. Var. **aymana.**

Rom. s. şi adj. Haimana; vagabond, derbedeu.

HAYMANALIK (**haymanalıq**) is. Serserilik.

Rom. s. Vagabondaj.

HAYRAN s. (Ar. hayran). Hayran.

1. Çok beğenen, hayranlık duyan.

2. is. Birini beğenen, hayranlık duyan kimse.

"Boranlı boldı yaz künïñ, hayranlı geştï caş künïñ !" - (Nedret ve Enver Mahmut - Bozcïğıt).

Rom. adj. şi s.1. Care admiră, admirator. 2. s. Admirator.

HAYRANLIK (**hayranlıq**) is. Hayranlık.

Rom. s. Admiraţie.

HAYRAT is. (Ar. hayrat). Hayrat. Var. **kayrat.**

1. Hayır işi; sevap kazanmak için yapılan iyilik.

"Aytkan sözüm iç cutmam, ermendïr men. / Hayrat içün kurarman bïr celtïrmen." - (Memet Nüzet - Nogaynıñ Adagı / Emel D.).

2. Hayır için bir kimse tarafından yaptırılan okul, çeşme, han gibi yapılar.

3. s. Sevap kazanmak için yapılmış olan.

Rom. 1. s. Acţiune de binefacere, filantropie, act de caritate. 2. s. Fundaţie, donaţie. 3. adj. De binefacere, de caritate.

HAYRET is. (Ar. hayret). Hayret.

1. Şaşırma, şaşkınlık.

"Evvelkïler hep bïrden ve hayretmen : / - Hayır ola, ne boldı ya, muallïm efendï ?" - (Müstecib Ülküsal - Bayram Şenlïğï).

2. ünl. Şaşılacak bir şey karşısında söylenir.

- **Hayret etmek -** Şaşmak, şaşırmak.

Rom. s. 1. Mirare, uimire, uluială. 2. interj. Ciudat !

HAYSİYET is. (Ar. haysiyyet). Haysiyet.

1. Değer, saygınlık, itibar.

2. Şeref, onur.

"Bo dünyada yaşamak kolaydır. Lâkin özïñ namusıñ, iffetïñ, milletniñ de şerefïn, haysiyetïn közetïp te mukaddesatın tahkir ettïrmiy yaşamak zordır." - (Necip H. Fazıl - Kırım).

"O bïr şïngene tuwıl da, balaban bïr sanatçı, "Aşık" metaforasın haysiyet men taşıp cüre ..." - (Yaşar Memedemin - Şaliy Şal).

Rom. s. 1. Respect, consideraţie. 2. Demnitate, onoare.

HAYSİYETLĬ s. Haysiyetli.

1. Saygınlığı olan, itibarlı.

2. Şerefli.

Rom. adj. 1. Respectabil, care se bucură de consideraţie. 2. Demn, de (cu) onoare.

HAYSİYETSĬZ s. Haysiyetsiz.

1. Saygınlığı olmayan, itibarsız.

"Mademke halkımız açık zihinlï, keskïn fikirlïdïr, merttïr, akıllıdır ve osal tuwuldır, ayse neçün ve kaysı sebeplerden ötürü bugün cahildïr, garïptïr, fakirdïr ve haysiyetsïzdïr ?" - (Müstecib Ülküsal - Bayram Şenlïğï).

2. Şerefsiz, onursuz.

Rom. adj. 1. Lipsit de consideraţie. 2. Lipsit de demnitate, de onoare.

HAYTA is. Hayta.

1. Tar. Osmanlı sınır eyaletlerinde görevli asker.

2. Koruma adamı, muhafiz.

"Kırımda Ali Biy'ïñ, Maktanşıgıñ da sekïz tane haytaları bar eken, pelwanları." - (Ekrem ve Hilmiye Mehmet Ali – Tepegöz).

3. mec. Serseri, kabadayı.

Rom. s. 1. Ist. Jandarm din ţinuturile de frontieră în Imperiul otoman. 2. Gardă personală. 3. fig. Mardeiaş.

HAYVAN is. → **Haywan, Aywan.**

HAYWAN is. (Ar. hayvan). Hayvan. Var. **hayvan, aywan.**

1. Duygu ve hareket yeteneği olan canlı.

2. Bu canlılardan insan tarafından günlük hizmetlerde kullanılanlar.

"Kaş, teran senïñ gönlïñ yasayım. Hayvanlarga köz kulak bolayım." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

3. mec. Kaba, duygusuz kimse.

- **Hayvanlar koklaşıp, insanlar konuşup anlaşır.** – Atas. Hayvanlar koklaşarak, insanlar konuşarak anlaşır.
- **İnsannıñ alacası içinde, hayvannıñ alacası tışında.** – Atas. İnsanın alacası içinde, hayvanın alacası dışında.

Rom. s. 1. Animal. 2. Animal domestic. 3. fig. (peior.) Dobitoc, vită.

HAYWANAT is. (Ar. hayvanat, "hayvan"ın çoğulu). Hayvanat.

1. Hayvanlar.

2. Zooloji, Hayvanlar Bilimi.

- **Hayvanat bakşesï** - Hayvanlar bahçesi. (*Rom. grădină zoologică*).

Rom. s. 1. (arabism) Animale; de animale. 2. Zoologie; zoologic.

HAYWANCILIK (**haywancılıq**) is. Hayvancılık; evcil hayvanlar yetiştiriciliği.

Rom. s. Creştere de animale; zootehnie.

HAYWANLIK (**haywanlıq**) is. Hayvanlık.

1. Hayvan olma durumu.

2. mec. Hayvanca davranış.

Rom. s. 1. Natură de animal, animalitate. 2. fig. Dobitocie, lipsă de simţire.

HAZ is. (Ar. hazz) Haz, hoşlanma, zewk alma, keyif. Var. **az[2].**

"Ersultan da bïrewïn ïşïne karışmagan, öşekten haz etmegen, akıllı bïr kadın edï." - (Mehmet Vani Yurtsever – Uyuşmagan Ekï Arkadaş).

- **Haz etmek -** Hazzetmek, hoşlanmak.
- **Hazzı tuzı kalmamak -** (Bir şeyin) Hiçbir zevki kalmamak.
- **Ölïlernï añsañ, tïrïlernïñ hazzı kaşar. -** Deyim. Ölenleri anarsan dirilerin hazzı kaçar.

Rom. s. Plăcere, satisfacţie.

HAZA z. ve s. (Ar. haza). Haza. Var. **a za.**

1. Bu, şu, o (işaret zamirleri).

2. s. Bu, şu, o (işaret sıfatları).

"Nawrez keldï körüñüz, / Körümlügün berïñïz. / Bahar keldï yaban, / Dikildi yere saban / Hâza nawrezïm mübarek." - (Müstecib Ülküsal – Dobruca ve Türkler).

Rom. pron. dem. (arabism). 1. Acesta, acela. 2. adj. dem. Acest, acel.

HAZARLAR öz.is. Tar. Hazarlar; VI-X yy.lar arası İdil (Volga) kıyıları ile Karadeniz arasında Hazar devletini kurup yaşamış olan bir Türk boyu.

- **Hazar Deñizi** - Hazar Denizi. (*Rom. Marea Caspică*).

Rom. s. propr. Ist. Hazarii; seminţie turcomană care a populat în sec. VI-X ţinuturile dintre Volga şi Marea Neagră, în cadrul statului Hazarilor.

HAZIM is. (Ar. hazm) Hazım; sindirim.

- **Hazım etmek, hazmetmek** – Sindirmek.

Rom. s. Digestie.

HAZIMSIZLIK (**hazımsızlıq**) is. Hazımsızlık; besinleri sindirememe.

Rom. s. İndigestie.

HAZIR s. ve zf. (Ar.) Hazır. Var. **azır, azïr, ázïr, hazïr.**

1. Bir işi yapmak için her şeyi tamamlamış olan.

"Men ve menïm ballarım bo felâketlerge her vakıt hazırmız." - (Necip H. Fazıl - Caş Fidanlar).

2. Kullanılacak, belli bir işe yarayacak bir duruma getirilmiş.

"Kış, kırawman bayga selâm cïbergen, / Degen: Bo yıl bïraz erte kelïrmen. / Cagarlıgın kïyerlïgïn, vaktında / Közïn açıp, hazır tutsun katında." – (Mehmet Niyazi – Sagış).

3. Yapılmış olarak satılan; **sımarlama** karşıtı. **Hazır kïyïm.**

4. zf. Başına getirildiği fiilin bir fırsat sayıldığını anlatır; bu vesile ile.

"Nışandan kalgan yedï binnï aket, hazır kün kesïp te kelïrsïn." - (Mehmet Vani Yurtsever Toy, piyes).

- **Hazır aşamak –** Hazırdan yemek; yenisini kazanmaksızın elindekini harcamak.
- **Hazïrge konmak** – Hazıra konmak.
- **Hazır aşawga üydey üyseñ cetmez. –** Atas. Hazır yemeye ev kadar yığsan yine yetmez.

Rom. adj. şi adv. 1. Gata, pregătit (de). 2. Terminat, isprăvit, finit. 3. De gata. 4. adv. Profitând de (un prilej).

HAZIRLAMAK (**hazırlamaq**) f. Hazırlamak; önceden düzenlemek.. Var. **azırlamak, azïrlemek.**

"Dinïñ alay iygïlïklerï içün cüregïnde cer hazırlagan, ... bo köyniñ sekïz on kartı Cuma ve Bayram namazların ... Kıbla camïde kıla edïler." - (Necip H. Fazıl – Ezan Sesï).

Rom. v. A pregăti.

HAZIRLANMAK (**hazırlanmaq**) f. Hazırlanmak. Var. **azırlanmak, azïrlenmek.**

- **Kımırskadan örnek al, yazdan kışka hazırlan.** - Atas. Karıncadan örnek al, yazdan kışa hazırlan.

Rom. A se pregăti.

HAZIRLATMAK (**hazırlatmaq**) f. Hazırlatmak, hazır duruma getirtmek. Var. **azırlatmak, azïrletmek.**

"Sïzge bayramlık rakı hazırlattım. Arüw etkemen ya, asbalar ?" - (Müstecib Ülküsal - Bayram Şenlïgï).

Rom. v. A pune, a face să pregătească.

HAZIRLIK (**hazırlıq**) is. Hazırlık. Var. **azırlık, azïrlïk**.

"Otuz bin aile köç hazırlıgı körmege başlaganda, bala şagalarıman, Potemkin denïlgen zalim rus generalïñïñ kılıcından geçïrïlgenler." - (Mehmet Vani Yurtsever - Kart man Caş Arasında).

Rom. s. Pregătire.

HAZĬR s. ve zf. → **Hazır**.

HAZĬRLEMEK f. Hazırlamak. Var. **azïrlemek**.

"Elbet, mïnarenï hırslagan kılıbın hazïrlegendïr." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

Rom. v. A pregăti.

HAZĬRLENMEK f.→ **Azïrlenmek**.

"Ramazan - Aman Allah'ım, hiç kïşïge rahat yazdırmazlar. (Kitabın kapap ketmek üşün hazïr-lenïr)." - (Mehmet Vani Yurtsever - Ödelek, piyes).

HAZĬRLETMEK f.→ **Azïrletmek**.

HAZİNE is. (Ar. hazine). Hazine. Var. **hazne, kazne.**

1. Altın, gümüş, kıymetli taşlar ve eşyalar, para saklanan yer.

2. Toprağa gömülerek saklanmış iken bulunan değerli şeyler; define.

3. mec. Manevi değerler kaynağı.

4. Bir topluluğun, bir milletin ortak malı.

"Ortalıkta kördïgïñïz mınaw sofra bïzïm hazinemïzdïr." - (Necip H. Fazıl - Kïyew Konuşması).

- **Falcı bïlse, yerden hazine tabar edï.** – Atas. Falcı bilseydi, yerden hazine bulurdu.

Rom. 1. Tezaur. 2. Comoară. 3. Patrimoniu spiritual. 4. Avutul unei comunităţi.

HAZİNEDAR is. (Ar. hazine+Fars. -dar). Hazinedar.

"Abu Hasan adlı bïr sultan, hazinedarından bek memnun tuwul edï." - (Okuma Kitabı - IV).

Rom. s. Trezorier, vistiernic.

HAZİRAN is. (Süryani>Ar. haziran>Türk.). Haziran.

Rom. s. Luna Iunie.

HAZNE is. → **Hazine**.

"Bo 'dostlık köpïrï' dep atalgan halklar edebiyatı eñ mukaddes bïr zengïnlïk, bïr haznedïr." - (? - Herkez Özïniñ Topragın Süyer / Renkler 1).

HAZNEDAR is. (Ar. hazine+Fars.-dar). Hazinedar; hazineden sorumlu kimse. Var. **kaznedar.**

Rom. s. Trezorier.

HAZRET is. → **Azret**.

HAZYAYIN is. (Rus.) 1. Evin sahibi erkek.

2. Lokantanın veya bir iş yerinin sahibi; patron.

"Hazyayin kene aylana, oktala içke : / - Eyïlïkmen kïy Server ! O da içe ..." - (Bekir S. Çobanzade - Kalpak Mahracı).

Rom. s. 1. Gospodar. 2. Stăpân, patron.

HAZYAYĬNKA is. (Rus.) 1. Bir evin hanımı, sahibesi. Var. **kazayka.**

2. Lokantanın veya bir iş yerinin sahibesi; patroniçe.

Rom. s. 1. Gospodină. 2. Stăpână, patroană.

HAZZETMEK f. (-den) Hazzetmek, hoşlanmak. Var. **azzetmek.**

"Keldïm, kördïm, táwsïgen halk, suwungan özïnden. / Hazzetmiy hïçbir kïmse "millet", "vatan" sözünden." –

(Mehmet Niyazi – Sagış).

Rom. v. A agrea; a-i plăcea.

HÁL is. (Ar. hal). Hâl. Var. → **ál.**

1. Durum.

2. Tavır.

3. Güç, kuvvet.

- **Fena hálde –** Aşırı bir şekilde.
- **Hálden añlamak –** Anlayış göstermek.
- **Hálge salmak –** Bir düzene koymak.
- **Hálï vaktı cerïnde** - Zengince.
- **Hálïmce, halïñce, hálïnce** – Benim, senin, onun haline göre. **"Demek men, öz halïmşe bayaa wakıtlı bïr akay edïm."** - (Mehmet H. Vani Yurtsever – Toy).

Rom. s. 1. Stare, situaţie. 2. Comportare, conduită. 3. Putere, forţă.

HÁLÁ zf. (Ar. hala). Hâlâ, şimdiye kadar, şimdi bile, o zamana kadar. Var. **alá.**

"Bu söz hâlâ Zahide'nïñ kulaklarında tatlı, tïtrek bïr sesmen çıñlay." - (Mehmet Niyazi – Sawlıkman Kal).

Rom. adv. Încă, deocamdată; până acum.

HÁLBUKE bağ. Halbuki, oysa.

"Bïzïm bayramlarımız sessïz, neşesïz geçe. Hálbúke, bayram şenlïgï demektïr."– (Müstecib Ülküsal – Bayram Şenlïgï).

Rom. conj. Pe când; în timp ce.

HE[1] is. Dobruca Tatar diyalekti alfabesinin onuncu harfinin adı.

Rom. s. Numele celei de a zecea litere a alfabetului Dialectului Tătar dobrogean.

HE[2] zf. He, evet.

"He ... Kırlıkka aytkanlar mı eskï kartlar, 'Yamandan yakşı tuwar ozmak üşün, yakşıdan yaman tuwar azmak üşün', dep ?" - (Mehmet Vani Yurtsever - Toy, piyes).

- **He demek -** He demek; evet demek, onaylamak.

Rom. adv. Da; aprobat.

HEÇ zf. (Fars. hiç). Hiç. Var. **eş.**

1. Olumsuz yargılı cümlelerde fiilin anlamını pekiştirir.

"O da olarman barabar çalışa, kılabdan, ipekday kereklï şiylernï heç eksïltmiy edï." - (Mehmet Niyazi – Sawlıkman Kal).

2. Soru cümlelerinde "herhangi bir zaman" anlamında kullanılır. **Heç Kırım'ga kettïñ mï ? -** Hiç Kırım'a gittin mi?

Rom. adv. 1. Nici, deloc. 2. Cândva, vreodată.

HEDEF is. (Ar. hedef). Hedef.

1. Nişan, göze alınan nokta.

2. mec. Amaç, gaye, maksat.

"Yüregïnde kuvvetlï bïr iman tuwdı. Bo iman onı daima aynı hedefke ketmege mecbur ettï." - (Mehmet Vani Yurtsever – Uyuşmagan Ekï Arkadaş).

Rom. s. 1. Ţintă. 3. fig. Scop, ţel.

HEDİYE is. (Ar. hediyye). Hediye. Var. **ediye.**

1. Armağan.

"Beyrek handan hediyelerïn alıp, kuwana kuwana babasınıñ üyïne barıp yetïşe." - (Nedret ve Enver Mahmut - Bozcïgït).

2. (Kutsal kitaplar için) Fiyat. ("Bu Kuran'ın fiyatı ne ?" değil, "Hediyesi ne? denir).

3. öz.is. Kişi adı (ka.) : **Hediye, Ediye.**

Rom. s. 1. Dar, cadou. 2. Fig. (Eufemism relativ la cărţile sfinte, în loc de preţ) Contra-cadou, dar. 3. Nume de persoană : **Hediye / Ediye** *(f.).*

HEFTİYEK öz. is. → **Abdiyïk**.

HEKİM is. (Ar. hakim). Doktor, tabip; hastalıkları teşhis ve tedavi eden kimse

- **Lokman hekim -** Türk halk hikâyelerinde adı geçen, bitkilerle her türlü hastalığa çare bulan bir halk doktoru.
- **Lokman hekimnïñ aşa degen şiy -** a) Çok lezzetli yemek. b) (Şakadan) Güzel kadın.
- **Hakimsïz ve hekimsïz yerde turulmaz -** Atas. Adalet ve sağlık işlerinin bir düzene sokulmadığı yerde insanca bir hayattan söz edilemiyeceğine dair bir söz.

Rom. s. Doctor, medic.

HEKTAR is. (Fr.>Rom.Türk.). On bin metre kareye eşit yüzey ölçü birimi. Var. **ektar.**

"Aldı artı şu on hektar cerïñ bar, onı bïle bïr halktay etïp ïşliytaanıñ cok." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

Rom. s. Hectar.

HELÁK (**helâq**) is. (Ar. helak). Helâk. Var. **elák.**

1. Ölme; öldürme.

2. mec. Bitme, yorulma; yorma.

- **Helák bolmak -** a) Ölmek b) mec. Bitmek, yorgun düşmek.
- **Helák etmek -** a) Öldürmek. b) mec. Yormak, yorgun düşürmek.

Rom. 1. Moarte, omorâre. 2. fig. Extenuare, istovire.

HELÁL s. (Ar. halal). Helâl. Var. **elál.**

1. Din kurallarına akırı olmayan; insanlara yararlı veya zarar getirmediği görüldüğü için, dince yasaklanmamış olan.

"Bïzlerge azim, çalışmak, kazanmak nedïr, bunlarnı anlatacak, bunlarnı bïzge borç ve helâl kösterecek bïr mefkûre, bïr yol yok edï." - (Necip H. Fazıl - Kırım).

2. is. Nikâhlı eş.

3. s. ve zf. Kurallara ve geleneklere uygun (olarak).

- **Hakkın helâl etmek** - Kendine ait olması gereken bir şeyi bir kimseye bağışlamak. **"Bu küffar diyarından kurtulayatır, selâmetke ketiyatırsıñ, bïzge hakkıñı helâl et hacï Kadïr."** - (Müstecib Ülküsal - Hacı Kadir Akay).
- **Haram helâl dememek –** Bir hareketin dini, ahlâki yönünü düşünmemek.
- **Helál aşamak –** Emeğiyle geçinmek; başkasının hakkına el uzatmamak.
- **Helâl, hoş bolsın -** "Seve seve verdim veya yaptım" anlamında.
- **Helâl süt emmek –** Doğruluktan ayrılmamak.

Rom. adj. 1. Rel. Permis, îngăduit. 2. s. Soţie legitimă. 3. adj. şi adv. Potrivit regulilor.

HELÁL ETMEK f. Helal etmek.

1. Bağışlamak.

2. Bir şeyi helâl saydıran dini gerekleri yerine getirmek.

Rom. v. 1. A dărui ceva fără a ezita. 2. A îndeplini prescripţiile religioase de puritate fizică şi de echitate.

HELÁLLAŞMAK (**helâllaşmaq**) f. Helâlleşmek. Var. **elallaşmak.** Alışverişte veya ayrılma sırasında haklarını birbirine bağışlamak.

"O, uzun ve sonu belirsiz bir yolculuğa çıkacaktı. Ne olur, ne olmaz, "helallaşmak" lâzımdı." - (Müstecib Ülküsal - Hacı Kadir Akay).

Rom. v. 1. (la tranzacţii) A ajunge la un acord perfect. 2. (la un rămas bun) A-şi ierta reciproc diferitele neînţelegeri din trecut.

HELE zf. Hele; "özellikle", "her şeyden önce" anlamıyla kullanılarak bir şeyin ayrıcalığını anlatır. Var. **ele.**

"Can neşege, zewkka muhtaçtır. Hele bunday îş küç taşlanıp bayram yasalgan künlerde." - (Müstecib Ülküsal - Bayram Şenlîgî).

"Hele men de katıñda ekende, men bolgan cerde saga karada ölîm cok." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

Rom. adv. Mai cu seamă, mai ales, îndeosebi.

HELVA is. (Ar. helva). Helva. Var. **elva.**

Rom. s. Halva.

HELYUM is. (Fr.> Rom.,Türk.). Kim. Helyum elementi. Atom sayısı 2, sembolü **He.**

Rom. s. Chim. Elementul chimic heliu.

HEM bağ. ve zf. (Fars. hem). Hem. Var. **em.**

1. bağ. "Ve" görevinde.

"Bo zawallı kıza edî / Hem içinden cana edî." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

"Kettî Kırım, cılay kaldık hem Kazan'ga" - (Mehmet Niyazi – Sagış).

"Halkımızını katîp uyandırayık, yükseltiyîk ? / Şükriy : Halkımızınñ dertlerîn yazıp bolarga derman, çare köstergen Emel Mecmuasın okup hem okuttırıp." - (Müstecib Ülküsal - Bayram Şenlîgî).

2. zf. "Üstelik", "özellikle", "ayrıca"," zaten" anlamlarıyle evvelce söylenenlerle ilgili bir açıklama cümlesi başlatır.

"Can acırsız, baş sawsız hem, cok karatkan / Tañrı ebîn taptırgaydı, kaldık cañgız." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

3. bağ. "Hem... hem..." şeklinde tekrarlanarak görevdeş sözleri ve cümleleri eşitlik, pekiştirme, birliktelik veya karşıtlık anlamlarıyla birbirine bağlar.

"Halkımızıñ cırlarıman, oyunlarıman, arüw milli adetlerîmen... Bunlarman hem halkımızını şenlendîriyîk, hem soyuna, tarihına îsîndîriyîk." - (Müstecib Ülküsal - Bayram Şenlîgî).

- **Hem suşlu, hem küşlü**. – Hem suçlu, hem güçlü.
- **Hem taz, hem naz** – Hem daz, hem naz.
- **Hem ziyaret, hem ticaret.** – Hem ziyaret, hem ticaret.

Rom. 1. conj. Şi. 2. adv. În plus, în afară de asta, şi. 3. conj. (În corelaţie cu sine însuşi). Şi ..., şi...

HEMCÎNS s. (Fars. hem+Ar. cins). Aynı cinsten olan, aynı çeşitten.

Rom. adj. De aceeaşi speţă, de acelaşi gen.

HEMEN zf. (Fars. heman). Hemen. Var. **emen.**

1. Hiç vakit geçirmeden, çabucak.

"Rasîm hemen zar fincanın alıp ketîrîr." - (Müstecib Ülküsal - Bayram Şenlîgî).

2. Yaklaşık, aşağı yukarı.

- **Hemen hemen** – a) Az sonra. b) Yaklaşık, aşağı yukarı.

Rom. adv. 1. Imediat, îndată. 2. Aproximativ, cam.

HEM-YAD s. (Fars. hem yad) Malûm, bilinmiş, bilinen.

"Bunca din kardeşlerî ederler feryat, / Sultan'ga bu ahval olsun hemyad." - (Kırım Muhacîr Türküsî).

Rom. adj. Ştiut, cunoscut; adus la cunoştinţă.

HENDEK is. → **Endek**.

HENDESE is. (Ar. hendese). Hendese, Geometri. Var. **Endese.**

Rom. s. Geometrie.

HEP zf. ve z. Hep. Var. **ep.**

1. Yine, gene.

"Batu han, ... Subutay kumandan hep bîzîm ataları-mızdır." - (Müstecib Ülküsal - Bayram Şenliği).

"Allah bolsın, Peygamber bolsın, hep bîzîm iygîlîklerîmîznî tüşünüp bonday şiylerîn bîrsîn haram, bîrsîn mekruh kılganlar." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

2. Hâlâ, şimdi de.

3. Daima, sürekli olarak, her zaman.

"Selâmıñman hep kuwangan barlılar. / Can taşımay belliysîz mî carlılar?" - (Mehmet Niyazi – Sagış).

4. Aynı; aynı şekilde.

5. z. **(Hepîmîz, hepîñîz, hepsî)** şeklinde bir topluluğun bütününü anlatır.

"Bugünden sonra arañızda bay edî, fukare edî, çîngene edî, şopar edî, onday şiyler cok. Hepîñîz baysıñız, hepîñîz bîrsîñîz." - (Necip H. Fazıl - Kîyew Konuşması).

- **Hep bîrden; hep bîrlîkte** - Aynı anda hepsi.

Rom. 1. adv. Îarăşi, din nou, tot. 2. adv. Şi acum, încă, tot. 3. adv. Mereu, tot. 4. adv. Tot, la fel. 5. pron. Tot, totul; toţi, toate.

HEPSĬ z. Hepsi; bütünü, tamamı. Var. **epsî.**

"Hepsî paraman bolgan şiyler." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

Rom. pron. Tot, totul; toţi, toate.

HER s. (Fars. her). Her. Var. **er.**

1. "Birer birer olarak... –in hepsi" anlamı ile tekil isimleri tamlar.

"Dört can, her yagına möñlîk çökken üyde cılaşmaga başladı." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

"Îstiymen özüññî her yakta körmek, / Her yerde inciñden destanlar örmek." - (Bekir S. Çobanzade - Tuwgan Tîl).

"Her şiynî maálîmen etmege kara taa ya." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

2. Zaman anlamlı kelimeleri tamlayarak "daima" anlamını verir. **Her gün. Her an.**

"Endîden soñ bu nur sönmez, o her vakıt parlaktır." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

3. Herhangi bir ...

- **Her bîrî –** Her biri, ayrı ayrı hepsi.
- **Her bîrewî** – Her biri.
- **Her gün** – Her gün.
- **Her kîm** – Her kişi.
- **Her neyse** – Her ne ise.
- **Her şiy** – Her şey.

- **Her zaman –** Daima, sık sık.
- **Her cerge murnın tıkmak.** – Deyim. Her işe karışmak.
- **Her dertke deva -** Deyim. Her derde çare.
- **Her kafadan bĭr ses şıkmak. –** Deyim. Bir toplulukta herkes başka başka konuşmak.
- **Her körgen sakallını babañ sanma. –** Deyim. Her gördüğün sakallıyı baban sanma.
- **Her tarakta bezĭ bar. –** Deyim. Birçok ilişkisi var.
- **Her telden şala –** Deyim. Elinden birçok iş gelir.
- **Her başıñ özüne köre dertĭ bar. –** Atas. Her insanın başka başka derdi olur.
- **Her göñılde bĭr arslan catar. –** Atas. Her insanın türlü hayalleri olur.
- **Her koraz özĭn şöplĭgĭnde öter. –** Atas. Herkes sözünü kendi çevresinde dinletebilir.
- **Her kuşnıñ etĭ aşalmaz. –** Atas. Bir zorbalığa karşı çıkanlar da bulunur.

Rom. 1. pron. adj. Fiecare, orice. 2.-3. Orice, oricare.

HERGELE is. → **Ergele**.

"Bo, hannıñ asraw ulı mırzanıñ her saba hergelenĭ dolaşmaga keldĭm dep, sıltaw etĭp, aslında Narĭk'nĭñ apakayın körmege kelgenĭn añlay." - (Nedret ve Enver Mahmut - Bozcĭgĭt).

HERGELECĬ is. → **Ergelecĭ**.

"Onıñ pencĭresĭnıñ karşısında bĭr otlak şayır bar eken. Onda da hannıñ pek pĭntĭ bĭr hergelecĭsĭ at bagıp tura eken." - (Nedret ve Enver Mahmut - Bozcĭgĭt).

HERGELELĬK is. → **Ergelelĭk**.

HER HALDE zf. Her halde. Var. → **Er alde.**

1. Büyük bir ihtimalle.
2. Ne yapıp yapıp, mutlaka.

"Her halde teran arap taramak moynımıznıñ borcı." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

"Her halde oga kadar bĭr haberleşĭrmĭz ya." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

Rom. adv. 1. Foarte probabil. 2. În orice caz, oricum, neapărat.

HERHANGİ s. Herhangi; belli olmayan, rastgele.

Rom. adj. Oarecare.

HERĬF is. → **Erĭf, Erĭp.**

"Kurtvelĭ - Ya, ya ! Tıñlamaysıñ. Işĭñe yaramay. Ah gidi duygusız herĭfler sĭzĭ. !" - (Necip Hacı Fazıl - Kırım).

"Oñ kolıman ırgatnıñ sol betĭne bĭr şamar şatlattı, herĭfĭñ közĭnden ot şıktı." - (Altay Kerim – Kâniye).

HERKES z. (Fars. herkes). Herkes. Var. **herkez, erkes, erkez.**

1. İnsanların hepsi.

"Herkes bĭlĭr onıñ üyken maksatların, emelĭn." – (Mehmet Niyazi – Sagış).

2. Rastgele biri, her önüne gelen, herhangi biri.

"Kriza da bolsa, ep gene bayram ya. Herkesĭñ cebĭnde beş on parası tabılır." - (Müstecib Ülküsal - Bayram Şenlĭgĭ).

- **Tĭlden kelgen elden kelse herkes han bolır. –** Atas. Dilden gelen elden gelse, herkes han olur.

Rom. pron. 1. Toți, toată lumea. 2. Oricine, oricare.

HERKEZ is. → **Herkes**.

HESAP is. (Ar. hisab).Hesap. Var. **esap.**

1. Sayısal işlem.
2. Aritmetik.

"Şĭmdĭkĭ okullarda en köp kösterĭlgen derslerden bĭrewĭ hesap." - (Mehmet Vani Yurtsever - Kart man Caş Arasında).

3. Alacaklı ve borçlu durumu.
4. Ödenecek para.
5. Tahmin, oranlama.
6. Bir sonuca gitmek için düşünceler ve alınan önlemler.

"Çĭftçĭlĭknĭ arüv, hesapman yasamaga, tarlalarnı oldıkça arüv işlemege karadı." - (Mehmet Vani Yurtsever – Uyuşmagan Ekĭ Arkadaş).

7. Anlayış, zihniyet.
8. s. Tutumlu, cimri.

- **Hesabın körmek** – a) Alacağını vermek. b) mec. Cezalandırmak.
- **Hesabına** – Adına, yararına.
- **Hesabına kelmek –** Kendi yararına uymak.
- **Hesap etmek** – a) Hesaplamak b) Bir işin her yönünü düşünmek.
- **Hesap kitap etmek** – İyice düşünmek.
- **Hesap soramak** – Hesap sormak.
- **Hesapka katmak –** Göz önünde bulundurmak.
- **Hesaplı hesapsız –** Olur olmaz; düşünmeksizin.
- **Hesapnı kesmek** – a) Alışverişi kesmek. b) İlişkileri kesmek.

Rom. s. 1. Socoteală, calcul. 2. Aritmetică. 3. Cont. 4. Sumă de plătit; total. 5. Apreciere, estimare. 6. Măsuri preventive. 7. Mentalitate. 8. adj. Avar, zgârcit.

HESAPŞI s. ve is. Hesapçı. Var. **esapşı.**

1. Hesabını iyi bilen, tutumlu.
2. s. ve is. Çıkarını kollayan.
3. Muhasebeci.

"Başta ekonomik liçewĭn pĭtĭrgen, şĭpşĭ korantasında hesapşı wazifesĭn yapkan arüwşe bĭr kızman konışıp cürdĭm." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. şi adj. 1. Econom, cumpătat. 2. Calculat. 3. Socotitor; contabil.

HESAPŞILIK (**hesapşılıq**) is. Muhasebecilik.

"Men Petruş'ka dargınman, kolektivde hesapşılıkman ĭş şewĭre, ĭş..." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. Contabilitate.

HEŞ zf. (Fars. hiç). Hiç. Var. **hiç, eş, iş.**

1. "Asla" anlamıyla olumsuz yargılı cümlelerde fiilin anlamını pekiştirir.
2. Soru cümlelerinde "herhangi bir zaman", "bir kere olsun", "az veya çok" anlamında kullanılır.

- **Heş coktan**. – Hiç yoktan.

Rom. adv. Deloc, nici. 2. Cândva, vreodată.

HEWES is. (Ar. heves). Heves. Var. **awes.**

1. İstek, eğilim, arzu, şevk.
2. Gelip geçici istek.

3. s. İstekli, arzulu, şevkli.

- **Hevesĭn almak –** İstemiş olduğu bir şeyi elde etmiş olmak.

Rom. 1. s. Dorință, poftă. 2. s. Toană, capriciu, dorință trecătoare. 3. adj. Dornic, pasionat.

HEY ünl. Hey. Var. **ey.**

1. Seslenme ve dikkat çekme sözü.

"Hey bayguş senĭ ! ... Senñ kıska aklıñ onı kantarlayala mı ?" - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

2. Türlü duygular anlatan cümlelerde, anlamı pekiştirme sözü.

- **Hey Allah** – Hey Allah.
- **Hey gĭdĭ** – Hey gidi; özlem, acıma, şaşma anlamlarında.

Rom. interj. Hei ! Ei !; 1. Adresare. 2. Exclamație care exprimă diferite stări afective.

HEYBET is. → **Eybet**.

HEYBETLĬ s. → **Eybetlĭ**.

HEYECAN is. (Ar. heyecan). Heyecan. Var. **eyecan.**

1. Sevinç, korku, kızgınlık, üzüntü gibi geçici duygu durumu.

2. Coşku.

"Lisede Tarih ve Edebiyat Tarihi gibĭ derslerde milletlerniñ uyanış ve yükselĭşlerĭ hakkında bazı şiyler okugan ve fikirlerĭ epiyce inkişaf etken Seycan ve Kurtömer aytılganlardan bek müteessir boldılar, heyecanga keldĭler." - (Mehmet Vani Yurtsever – Uyuşmagan Ekĭ Arkadaş).

Rom. s. Emoție. 2. Exaltare, entuziasm.

HEYECANLANMAK (**heyecanlanmaq**) f. Heyecanlanmak.

Rom. v. 1. A se emoționa. 2. A se entuziasma, a se înflăcăra.

HEYECANLI s. Heyecanlı.

Rom. adj. 1. Emoționat. 2. Entuziamat, înflăcărat.

HEYET is. (Ar. heyet). Heyet; kurul.

Rom. s. Comitet; grupă, echipă; delegație, misiune.

HEYKEL is. Heykel.

"Filolociye hakultatesĭn holında Eminesku'nun heykelĭ bardır. Onıñ katında menĭm tatam bekliy." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. Statuie, monument.

HI zf. Hı; evet.

"Hı. Nihayet kelâm, berecek boldık demek, e ?" - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

Rom. adv. Da.

HIÇKIRIK (**hıçqırıq**) is. 1. Hıçkırık. Eşanl. **şekĭldek.**

2. Kasılmalardan dolayı kesik kesik çıkan ağlama sesleri.

"Bĭr şiyler taa aytmak ĭstese de, ekĭsĭnĭn de cüreklerĭnden taşkan hıçkırıklardan aytalmadılar." – (Mehmet Niyazi – Sawlıkman Kal).

Rom. s. 1. Sughiț. 2. Hohot de plâns.

HIDIR öz.is. → **Kıdır**.

HIDIRLEZ öz.is. → **Kıdırlez**.

HIK (**hıq**) ünl. ve is. 1. ünl. Hık; hıçkırık sesi.

2. is. Hıçkırık. Eşanl. **şekĭldek.**

- **Hık mık etmek** – Belirsiz cevaplar vermek, gevelemek.

Rom. 1. interj. Hâc ! 2. s. Sughiț.

HIMHIM s. Hımhım; sesleri genizden çıkararak konuşan.

Rom. s. Fonf, fonfăit, fornăit.

HIMHIMLIK (**hımhımlıq**) is. Hımhımlık, hımhım olma durumu.

Rom. s. Defectul de fonfăire.

HINK (**hınq**) ünl. Hınk.

"O agaş keskende, baltasın terekke er urĭşĭnda men onıñ katında "hınk!" dep küşendĭm ve şĭmdĭ menĭm akkım bermiy, diy." - (Nevzat ve Nermin Yusuf – Nasrettin Hoca).

Rom. interj. Hâc !; cuvânt care redă un icnet.

HIRİSTİYAN is. (Yun.>Türk.). Hristiyan.

Rom. s. Creștin.

HIRİSTİYANLAŞMAK (**hıristiyanlaşmaq**) f. Hristiyanlaşmak.

Rom. s. A se creștiniza.

HIRİSTİYANLAŞTIRMAK (**hıristiyanlaştırmaq**) f. Hıristiyanlaştırmak.

Rom. v. A creștiniza.

HIRİSTİYANLIK (**hıristiyanlıq**) is. Hıristiyanlık.

Rom. s. Creștinism.

HIRPALAMAK (**hırpalamaq**) f. Hırpalamak.

1. Yıpratmak, hor kullanmak.

"İçkĭmen özĭñĭzge yazık etesĭñĭz. Hem parañızını yok yerge tögesĭñĭz, hem de vücuduñızını hırpalaysıñız." - (Müstecib Ülküsal - Bayram Şenlĭgĭ).

2. Dövmek, itip kakmak..

3. mec. Azarlamak.

Rom. v. 1. A uza, a prăpădi, a deteriora. 2. A maltrata. 3. fig. A certa aspru, a mustra; a lua în răspăr.

HIRPALANMAK (**hırpalanmaq**) f. Hırpalanmak.

"Hırpalangan menlĭkler, horlangan kızlar. / Balasın taşlap anaylar çöllerge kaçkan." - (Çelebi Cihan - Sawlıkman Kal, Tatarlık !).

Rom. v. 1. A se uza, a se deteriora. 2. A fi maltratat. 3. fig. A fi mustrat.

HIRS is. (Ar. hirs). Hırs. Var. **ırs.**

1. Tutku.

2. Öfke, kızgınlık.

"Endĭ cüregĭnde Temĭrcan'ga karşı bĭr yakınlık ve arkadaşlık tuyganı üşün, eskĭ menlĭk ve hırsından epice vazgeşkenĭn tuysa da, ökĭnĭşlĭ kalmamak üşün, o man şo yerde bel tutuşmaga karar bergenĭn aytkan." - (Ali Naci Cafer - Boztorgay).

Rom. s. 1. Ambiție. 2. Ciudă, mânie.

HIRSIZ is. Hırsız. Var. **kırsız.**

Rom. s. Hoț.

HIRSIZLAMAK (**hırsızlamaq**) f. Çalmak, hırsızlık etmek.

"Bo zawallı komşular / Bĭrköp köyge bardılar. / Bargan yerde şiylerĭn / Hırsızladı, çaldılar." - (Anonim – Açlık Hatırası – Emel M. 9 – 1932).

Rom. v. A fura.

HIRSIZLIK (**hırsızlıq**) is. Hırsızlık. Var. **kırsızlık**.

"Bĭz tap soñında caman colga da saptık. Tutup almaga, hırsızlık etmege başladık. Aşlık ne bolsa ettĭre eken." - (Necip H. Fazıl - Caş Fidanlar).

• **Hırsızlıkman** – a) Hırsızlıkla. b) zf. Gizlice. **"Mĭne atına, kete kazaklık içĭne. Anaw rus cĭgĭtniñ üyĭne hırsızlıkman bara. Barsa, kardaşı onda diy."** - (Necip H. Fazıl - Kırım).

Rom. s. Hoţie, furt.

HIRSLAMAK (**hırslamaq**) f. Çalmak, hırsızlık etmek. Var. **kırslamak.**

"Seyityaya - ... Kız nışanlaganday takatları bar mı ? / Alĭmseyit - Elbet, mĭnarenĭ hırslagan kılıbın hazĭrlegendĭr." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

Rom. v. A fura.

HIRSSIZ s. Hırssız; gayretsiz, isteksiz; tutkusuz.

2. Öfkesiz.

Rom. adj. 1. Lipsit de ambiţie. 2. Fără mânie.

HIRWAT öz.is. (Alm., Fr.> Rom., Türk.). Hırvat.

1. Hırvatistanda yaşayan halk ve bu halktan olan kimse.

2. s. Hırvatistan ve Hırvatlarla ilgili olan.

Rom. s. 1. Poporul croat; persoană care aparţine acestui popor. 2. adj. Privitor la Croaţia şi la croaţi.

HIRWATŞA is. Hırvat dili; slav dil ailesinin güney kolundan dil.

Rom. s. Limba croată.

HIYANET is. (Ar. hiyanet). Hıyanet; hainlik.

1. Din. Kutsal şeylere karşı kötülük etmek, karşı çıkma.

2. Aldatma, satma, vefasızlık.

• **Emanetke hıyanet etme -** Atas. Emanet bırakılan şey iyi korunmalıdır; sana olan güveni boşa çıkarma.

Rom. s. 1. Rel. Blasfemie, hulă. 2. Perfidie, trădare, infidelitate.

HIYAR is. (Fars. hihar) Bot. Hıyar. Var. **kıyar.** Eşanl. **salata.**

1. Salatalık bitkisi. (Lat. cucumis sativus).

2. Bu bitkinin meyvesi.

3. mec. Görgüsüz. budala.

Rom. s. Bot. 1. Castravet, planta. 2. Fructul acestei plante. 3. fig. Neghiob.

HIYS ünl. (Rom.). Koşulmuş öküzleri sola doğru haydamak için haykırılan söz.

Rom. interj. Hăis; strigăt de mânat boii la stânga.

HIZ is. Hız. Var. **ız.**

Rom. s. Iuţeală, rapiditate; vitează.

HIZIR öz.is. → **Kıdır**.

HIZLI s. → **Izlı**.

"Dobroca'nıñ ufak bĭr köyĭnden sıyırılıp memleketĭmĭzĭñ en balaban kasabası bolgan Bükreş'ĭn hızlı gidişatına adım uydırmak sabır, geniş cüreklĭlĭk ĭster." - (Altay Kerim – Kâniye).

HĬZMET is. (Ar. hizmet). Hizmet. Var. **kĭzmet.**

1. Birinin işini görme veya birine yarayan bir işi yapma.

"Bĭr kartnıñ caşlarga ümĭt, güwen berecek bĭr sözĭ millet hesabına balaban bĭr hĭzmet sayılır." - (Mehmet Vani Yurtsever - Kart man Caş Arasında).

2. İş, görev.

"Saban toyı, saban toyı / Kuwanş em hĭzmet toyı. / Cırlap, şıñlap, oynap, külüp / Zewklanayık kün boyı." - (Boztorgay).

3. Bakım, özen, itina, emek.

Rom. s. 1. Muncă, serviciu. 2. Slujbă, funcţie. 3. Îngrijire, grijă.

HĬZMETÇĬ is. Hizmetçi. Var. **kĭzmetşĭ**.

Rom. s. 1. Servitor; servitoare. 2. Femeie de serviciu.

HĬZMETKÂR, HĬZMETKYÁR is. (Ar. hizmet+Fars. -kâr). Hizmetkâr. Var. **kĭzmetkâr.**

"Korantada baylarnıñ ırgatları, şobanları, hĭzmetkârları bar eken." - (Memet Ablay - Tatarlar Kĭmlerdĭr ? / Boztorgay 1).

Rom. s. Servitor, servitoare.

HIZMETKÂRLIK, HIZMETKYARLIK, (**hızmetkârlıq**) is. Hizmetkârlık.

Rom. s. Îndeletnicirea de servitor.

Hİ Hİ Hİ ünl. Gülme sesini ifade eder.

Rom. interj. Cuvânt onomatopeic de redat râsul.

HİCİV is. (Ar. hecv). Hiciv, yergi; hicvetme.

Rom. s. Satiră; satirizare.

HİCİVLĬ is. Hicivli, yergili.

Rom. adj. Satiric.

HİCİYENA is. (Fr.>Rom.Türk.). Hijyen; sağlık bilgisi, hıfzıssıhha.

Rom. s. Higienă.

HİCRET is. (Ar. hicret). Hicret. Var. **icret.**

1. Göç.

"İzni Huda ile Hazreti Sultan / Ehli iman bekler hicretke ferman." -(Kırım Muhacĭr Türküsĭ).

2. Tar. İslâm takviminin başı sayılan, Hazreti Muhammed'in M. 622 yılında, 16 Temmuz günü Mekke'den Medine'ye göç etmesi olayının günü.

3. öz.is. Kişi adı. (ka., er.) : **Hicret / İcret.**

Rom. s. 1. Emigrare. 2. Ist. rel. Hegira;16 Iulie 622 e.n., data emigrării Profetului Mahomet de la Mecca la Medina, cu care se începe calendarul musulman. 3. s. propr. Nume de persoană : **Hicret / İcret** *(b. şi f.)*

HİCRİ s. (Ar. hicri). Takvimin başı olarak Hicreti kabul eden; Hicrete göre hesap edilen. **Hicri takvim.**

Rom. adj. (La socotirea anilor după calendarul musulman) De la Hegira.

HİCVETMEK f. Hicvetmek; alay yoluyla yermek.

Rom. v. A satiriza.

HİCVİYE is. (Ar. hecviyye). Ed. Yergi, taşlama.

Rom. s. Lit. Satiră.

HİÇ zf. (Fars. hiç). Hiç. Var. **eş.**

1. Olumsuz yargılı cümlelerde fiilin anlamını pekiştirir.

"Tuna akar. Hiç toktamay, eglenmiy / Asırlarıñ dertĭn taşır deñĭzge." – (Mehmet Niyazi – Sagış).

"Zar atkanlar kızışkanlar. Hiç canlarına karamaylar ve kĭmsemen konuşmaylar." - (Müstecib Ülküsal - Bayram Şenlĭgĭ).

2. Soru cümlelerinde belirsiz bir zamanı anlatır.

"Ya bĭr üylĭ akay hiç bonday colsızlıklarda tabılır mĭ ?" - (Necip H. Fazıl - Caş Fidanlar).

3. Bir soruya açık bir cevap verilmediği zaman söylenir.

"Hacı Totay - Otur Kerimcan. Ne işlep keldĭñ ? / Kerimcan - Hiç, özĭm keldĭm." - (Necip H. Fazıl - Kırım).

Rom. adv. 1. Deloc, nici. 2. Cândva, vreodată. 3. Fără vreun motiv.

HİÇBĬR s. Hiçbir; bir isimden önce getirilerek o ismin bildirdiği varlıktan bir tanesinin bile olmadığını anlatır. Eşanl. **eşbĭr.**

"Keldĭm, kördĭm. Táwsĭgen halk, suwungan özünden. / Hazzetmiy hiçbĭr kĭmse "millet", "watan" sözünden." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

"Halkımız hiçbĭr milletten kem, osal tuwuldır." - (Müstecib Ülküsal - Bayram Şenlĭgĭ).

Rom. adj. Nici un, nici o.

HİÇBĬREW[1] z. → **Eş**[2] **(Eş bĭrew)**.

HİÇBĬRŞİY z. → **Eş**[2] **(Eş bĭr şiy)**.

HİÇ BOLMAYDIM zf. → **Eş**[2] **(Eş bolmaydım)**.

HİDAYET is. (Ar. hidayet). Hidayet. Var. **idayet.**

1. İnsanlık için doğru olan yol; mec. müslümanlık.

2. öz.is. Kişi adı. (Ka., er.) : **Hidayet, İdayet.**

- **Hidayetke ermek –** a) Müslümanlığı kabul etmek. b) Aklı başına gelmek.

Rom. 1. s. Rel. Drumul cel drept; fig. religia musulmană. 2. s. propr. **Hidayet / İdayet** *(b. şi f.).*

HİDDET is. (Ar. hiddet). Hiddet; öfke, kızgınlık. Var. **iddet.**

Rom. s. Mânie, furie.

HİDDETLENMEK f. Hiddetlenmek; öfkelenmek, kızmak. Var. **iddetlenmek.**

"Barıp caynı bĭr kolı man tutıp kermek ĭstegen, lâkin kıymıldatalmagan bĭle ... Soñra hiddetlenĭp, ekĭ kolı man tutıp kermek ĭstegen ve bĭraz kıymıldatkan." - (Mehmet Vani Yurtsever - Cantemĭr Batır).

"Bo akşam maga sıra tiymiycek, bĭzĭm kopık Ömĭrbek'ĭn sebebĭnden dep hiddetlene tüştĭ Samedin." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. A se mânia, a se înfuria.

HİDDETLĬ s. Hiddetli. Var. **iddetlĭ**.

Rom. adj. Mânios, furios.

HİDROCEN is. (Fr.>Rom.,Türk.). Kim. Hidrojen elementi. Atom sayısı 1, sembolü **H.**

Rom. s. Chim. Elementul chimic hidrogen.

HİDROÇENTRALA is. (Fr.>Rom.) Hidroelektrik santral.

Rom. s. Hidrocentrală.

HİDROSFERA is. (Fr.>Rom., Türk.) Su küre; hidrosfer.

Rom. s. Hidrosferă.

HİHILDAMAK f. Kıkır kıkır gülmek.

Rom. s. A chicoti.

HİKÂYE, HİKYÁYE is. (Ar. hikâye). Hikâye. Var. **ikyáye.**

1. Anlatma.

"Bo sırada Kerĭmcan, ayagında çarık, üyge kĭrer. Ayak üstünde teran turar. Kurtvelĭ hikâyesĭn bĭraz keser. Hep karaşırlar." - (Necip H. Fazıl - Kırım).

2. Ed. Gerçek veya hayali olayları anlatan nesir yazı türü.

"Kırım'ga dair şıñlar, cırlar, hikâyeler rahmetlĭ Ahmet akayda bek köp bolataan edĭ." - (Mehmet Vani Yurtsever - Kart man Caş Arasında).

3. Aslı olmayan, uydurma söz; masal.

"Ne külünç şiyler ... Ne manasız hikâyeler ... Bunlardan ballar ne hisse kabacaklar ? Ne ders alacaklar ?" - (Mehmet Vani Yurtsever - Ödelek).

Rom. s. 1. Povestire, relatare. 2. Lit. Povestire; schiță; nuvelă. 3. Scorneală, basm.

HİKMET is. (Ar. hikmet). Hikmet. Var. **ikmet.**

1. Bilgelik.

2. Gizli sebep.

"Dünyada bek köp hikmetler bola. Bo hikmetlernĭ bĭz mında, köyĭmĭzde otırıp, tişĭmĭzde bĭle köre almayız. Men dünyaga şıgıp ketecek bolaman." - (Nedret ve Enver Mahmut - Ayuw Kulak Batır).

3. Özlü söz, vecize.

4. öz.is. Kişi adı : **Hikmet / İkmet** (e. ve k.).

Rom. s. 1. Înțelepciune. 2. Cauză, mobil; motiv ascuns. 3. Maxină, sentență. 4. s. propr. Nume de persoană : **Hikmet, İkmet** *(b. şi f.).*

HİLÁL is. (Ar. hilal). 1. Hilâl, yeni ay.

2. öz. is. Türk Bayrağı.

"Bĭz Hilâl'ĭñ aşıkımız, keldĭk kardaş topragına. / Balaban Ata'mızıñ kurtardıgı aziz vatan topragına." - (F. Kerim Gökay - Anaynıñ Canık Yüregĭ / Emel D.).

Rom. s. 1. Lună-nouă; crai-nou. 2. s. propr. Drapelul turcesc.

HİLE is. (Ar. hile). Hile. Var. **hille, ille**[2]**.**

Rom. s. Viclenie, şiretlic.

HİLECĬ s. Hileci, hile yapan.

Rom. adj. Viclean, şiret.

HİLEKÂR, HİLEKYÁR is. (Ar. hile+Fars.-kâr). Hilekâr, hileci.

"(Sütçĭ) Bek hilekâr, satkan sütĭne su koşa edĭ." - (Okıma Kitabı V).

Rom. adj. Viclean, şiret.

HİLEKÂRLIK, HİLEKYÁRLIK (**hilekârlıq**) is. Hilekârlık, hilecilik.

"Zalĭm Rusnıñ hilekârlıgı, Devlet-i Osmaniye'nĭn yanlış siyaset ve idaresı neticesĭnde Hanından, Kurultayından, hükümet ve millet idaresĭnden uzak kalgan Kırım Hanlıgı cürek mawıgın bo adetĭmen algan." - (Necip H. Fazıl - Kĭyew Konuşması).

Rom. s. Viclenie, şiretenie.

HİLELĬ s. Hileli; durumunda bir kurnazlık, oyun, bir kötü niyet bulunan.

"(Sütçĭnĭñ) Katıgı, kaymagı, penerĭ de ep hilelĭ edĭ." - (Okıma Kitabı V).

Rom. adj. Fals, contrafăcut; măsluit.

HİLLE is. → **Hile**.

"Hille yasamadan, karamcı bolmadan küreşmek dede-

lerïmïzden kalma belkï en güzel adetlerïmïzden bïrïsïdïr." - (Nevzat Yusuf Sarıgöl - Adetlerïmïz / Karad. Gazet. 4-5 / 1990).

HİMMET is. (Ar. himmet). Himmet.

1. Yardım.

2. Çalışma, emek.

3. mec. Lütuf, iyiniyet.

Rom. s. 1. Ajutor, sprijin, concurs. 2. Muncă, efort. 3. fig. Bunăvoinţă.

HİNDİSTAN CEWEZİ is. Bot. 1. Tropikal bölgelerde yetişen bir ağaç. (Lat. Cocos nucifera).

2. Bu ağacın meyvesi.

"Hindistan cewezniñ sütï bütün sıcak memleketlerde yaşagan kişilerniñ, yerlïlerniñ kündelïk aşıdır." - (Okıma Kitabı - IV).

Rom. s. Bot. 1. Cocotier. 2. Fructul cocotierului, nuca de cocos.

HİNT öz. is. Hint.

1. Hint, Hindistan.

"Viyana önïnde, Orus içïnde, / Barabar cırladık Hintlerde, Çin'de." - (B. S. Çobanzade - Tuwgan Tïl).

2. s. Hint ülkesi veya halklarıyla ilgili olan.

Rom. s. propr. 1. India. 2. adj. Privitor la India şi la poporul indian.

HİNTLİ öz. is. Hintli.

1. Hindistan'da yaşayan halklardan her biri.

2. Bu halklardan olan kimse.

"Babür Han, bïrköp künden bertlï onı öttïrmek üşïn artından turmadan añılıp cürgen hintlï men köz közge kele." - (Acemin Bawbek - Eskï Kahramanlarımız / Karad. 1 - 1990).

Rom. s. 1. Poporul indian. 2. Persoană care aparţine acestui popor.

HİPNOTİZAT ETMEK f. (Rom.+Türk., Tat.). Hipnotize etmek, ipnotize etmek.

Rom. v. A hipnotiza.

HİPNOTİZMA is. (Fr.>Rom., Türk.). Hipnotizma, ipnotizma.

Rom. s. Hipnotism.

HİPNOZA is. (Fr.>Rom., Türk.). Hipnoz, ipnoz.

Rom. s. Hipnoză.

HİS is. (Ar. hiss). His.

1. Duyu.

2. Duygu.

"Yüregïne eskïden sïñgen çïrkïn hislerniñ menfi kuvvetï onıñ heyecanının önïne keçtï." - (Mehmet Vani Yurtsever – Uyuşmagan Ekï Arkadaş).

3. Sezme, sezgi.

Rom. s. 1. Simţ, senzaţie. 2. Sentiment. 3. Intuiţie; intuire.

HİSAR is. (Ar. hisar). Hisar, kale, kermen, germen.

- **Toprak hisar** – Köstence'nin güney - batısındaki, Tatar ağzı söylenişi **Topraksar,** Romence adı Topraisar olan köyün Osmanlı zamanındaki adı.

Rom. s. Fort, fortăreaţă; cetate.

HİSSE is. (Ar. hisse). Hisse. Var. **isse, ise.**

1. Pay.

"Alïmseyit - (Piy paraların şıgarıp) Mına ... Bunlar menïm hissem. Seniñkïler colda, tanışında ve loksasında cabınacagıñ ak şiyler." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

2. Bir olaydan çıkarılan ders.

"Ne külünç şiyler ... Ne manasız hikăyeler ... Bunlardan ballar ne hisse kabacaklar ?" - (Mehmet Vani Yurtsever - Ödelek).

Rom. s. 1. Parte, cotă; porţie. 2. Învăţătură; moralĕ, concluzie.

HİTABEN zf. (Ar. hitaben). Hitaben, birine seslenerek.

"Menlïömer - (Caşlarga hitaben) Sïzniñ anaw üyde çalıpyatkan Kırım türkülerïnden münasebet çıkarıp Kurtmolla'ga Kırım'da .. üyümüzden bahsedecek edïm. Sïz keldiñïz, lafım kesïldï." - (Mehmet Vani Yurtsever - Kart man Caş Arasında).

Rom. adv. Adresându-se.

HİTABET is. (Ar. hitabet). Hitabet; konuşma sanatı.

Rom. s. Retorică; oratorie, elocvenţă.

HİTAP is. (Ar. hitab). Hitap, seslenme; birine söz söyleme.

- **Hitap etmek** - Seslenmek.

Rom. s. Adresare.

HİYEROGLİF is. (Yun.>Fr.>Rom.,Türk.). Resim yazı; Eski Mısır'da kullanılmış olan, kelimelerin resimle gösterildiği yazı

Rom. s. Hieroglifă.

HOCA is. (Fars. hace). Hoca. Var. **oca.**

1. esk. Din görevlisi ve aynı zamanda öğretmen.

"Babasınıñ sawlıgında köyniñ hocası Abdülcebbar molladan dört cıl okugandan soñ, medresege tüşken..." - (Mehmet Niyazi – Sawlıkman Kal).

2. Müslümanlıkta din görevlisi.

3. Öğretmen.

"Ne kıyar kıdırasıñız mında ? Anyerde hocañız oturı, babalarıñız oturı. Ketïñïz şïndï ! Balaban bolganda kelïrsïñïz. !" - (Müstecib Ülküsal - Bayram Şenlïgï).

4. mec. Akıl öğreten kimse.

- **Nasredin Hoca** – Türk Dünyasının XIII. yüzyılda yaşadığı sanılan, fıkralarıyla ünlü halk filozofu.

Rom. s. 1. înv. Preot şi învăţător musulman. 2. Hoge, preot musulman. 3. Învăţător. 4. fig. Îndrumător, sfetnic.

HOCALIK (hocalıq) is. Hocalık.

1. Hoca olma durumu.

2. Hocanın yaptığı iş.

Rom. s. 1. Faptul de a fi hoge sau învăţător. 2. Profesia de hoge sau de învăţător.

HOHOL is. (Rus. hohol -"perçem"). Eski Don Kazaklarının saçlarını perçem bırakarak traş etmelerinden ötürü Ruslar tarafından Ukrayinlere takılmış bir lakap; Ukrayin.

Rom. s. Ucrainean.

HOKEY is. (İng.>Rom., Türk.). Spor. Hokey, buz sahada oynanan top oyunu.

Rom. s. Sp. Hokey.

HOLERA is. (Yun.>Fr.Rom.Türk.). Tıp. Kolera hastalığı. Var. **halera.**

"1917 yılı kışına dogrı köyĭmĭzde ve bütün o civar köylerde müthiş bĭr holera zuhur ettĭ." - (Mehmet Vani Yurtsever - Hayatım).

Rom. s. Holeră.

HOP ünl. Hop.

1. Uyarma sözü.

2. zf. Birden ve hızla yapılan işleri anlatır.

"Yaramaz, kurnaz közlĭ tülkĭ, tereklerniñ artına saklana saklana da kĭrpĭniñ katına kele. Bĭrden "Hop !" dep, kĭrpĭniñ üstĭne atlay." - (Nedret ve Enver Mahmut - Ayuw Kulak Batır).

Rom. 1. interj. Exclamaţie de atragere a atenţiei cuiva. 2. adv. Deodată, dintr-o dată.

HOPPA s. Hopa; ciddiyetsiz.

Rom. adj. Uşuratic, neserios.

HOPPALA ünl. Hoppala. Var. **oppala.**

1. Küçük çocuklar yürürken veya atlarken onları yüreklendirmek için söylenen söz.

2. Şaşma ve kınama ifade eden söz.

- **Hoppala balam –** Hoppala bebek; çocukça davranışları olan kimselere söylenen söz.

Rom. 1. interj. Hop ! Hopa ! 2. Exclamaţie de mirare sau de reproş.

HOR s. (Fars. hor). Hor, aşağı, değersiz görülen. Var. **kor.**

- **Hor bolmak** – a) Hor görülmek, b) İtilip kakılmak. **"Kamçı boyı kazakka / Hiç oylanmay hor bolgan." -** (Mehmet Niyazi - Kargış).
- **Hor körmek-** Hor görmek, değersiz saymak b) İtip kakmak, tartaklamak.
- **Hor kullanmak –** Dikkatsizce, hoyratça kullanmak.
- **Cerĭnden ayrılgan yedĭ catka hor bolır. –** Atas. Yerinden ayrılan yedi yabancı tarafından hor görülür.

Rom. adj. Disprețuit, subestimat.

HORA is. (Yun.>Bg., Rom., Türk.). Hora; kol kola tutuşup halka olarak oynanan halk oyunu.

- **Hora tepmek** – a) Hora oynamak. b) mec. Ayaklarını yere vurarak patırtı etmek. **"Menarüw: Áná, áná, oynayatır./ Menzade: O neday oyın o ?/ Tare: Oynamay, hora tebe." -** (Mehmet H. Vani Yurtsever – Toy).

Rom. s. Horă.

HORAN is. (Yun.>Türk.). Horon; omuz omuza dizilerek oynanan, tempolu bir Kırım ve Anadolu Karadeniz oyunu.

"Aydı caşlar, aydı horan tebiyĭk, / Aydı caşlar, tañga dogrı ketiyĭk." - (Boztorgay).

Rom. s. Un joc popular din Crimeea şi litoralul nordic anatolian.

HORLAMAK[1] (**horlamaq**) f. Uyku sırasında soluk alırken boğaz ve burundan gürültülü sesler çıkarmak. Var. **kurlamak, kurıldamak.**

Rom. v. A sforăi, a horcăi.

HORLAMAK[2] (**horlamaq**) f. Horlamak, hor görmek, aşağılamak. Var. **korlamak.**

"Kart caşlıkka erĭşken, caş kartlıknı bek horlay." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

"Öz tĭlnĭ horlamayık, külmesĭn bĭzge alem." - (İsmail Ziyaeddin - Toy).

Rom. v. A brusca; a maltrata; fig. a disprețui.

HORLANMAK (**horlanmaq**) f. Horlanmak, hor görülmek, aşağılanmak. Var. **korlanmak.**

"Hırpalangan menlĭkler, horlangan kızlar, / Balasın taşlap anaylar, çöllerge kaçkan." - (Çelebi Cihan – Sawlıkman Kal Tatarlık).

"Anda mında horlanıp tentĭgĭp yürgende, / Añıyman üyüm bolgan balaban bĭr ülke." - (Necip H. Fazıl - Tĭlegĭm).

Rom. v. A fi bruscat; a fi maltratat; a fi disprețuit.

HORLIK (**horlıq**) is. Horluk, hor görme / görülme, aşağılama / aşağılanma. Var. **korlık.**

"Yolbaşları bolmagandan, horlık körĭp, / Kayda barsa tögeler köz yaşları." - (Çelebi Cihan - Ay Kĭdĭ).

"Öz curtımda horlık körmey cürer edĭm Huday'ım." - (Raşt Aşkı Özkırım Çorabatır - Curtum 'çün).

Rom. s. Bruscare; maltratare; disprețuire; asuprire.

HOROZBİNA is. (Türk.). Zool. Horozbina, kayalık deniz kıyılarında yaşayan, 10-15 santimetre uzunlukta, yüzgeçleri dikenimsi, gövdesi sümüksü, eti yenmeyen bir balık cinsi. (Lat. Blennius).

Rom. s. İht. Negrac, negraci; specie de peşte marin mucilaginos, de 10-15 cm. lungime, cu aripioare ţepoase, necomestibil, care trăieşte lângă diguri şi ţărmurile stâncoase.

HORTUM is. (Ar. horum). Hortum.

1. Zool. Filde ve bazı böceklerde emme organı.

"(Fil) Uzun hortumı man duşmanın urup cıgar, soñra kawiy ayakları man taptap ezer." - (Okuma Kitabı - III).

2. Su pompalama veya emme borusu.

3. Meteorol. Siklon.

Rom. s. 1. Zool. Trompă. 2. Furtun. 3. Meteorol. Ciclon; trombă.

HOŞ s. (Fars. hoş). Hoş. Var. '**oş, koş.**

1. Beğenilen, duyguları okşayan, zevk veren.

"Ay vay limonata, / Susaganda işĭlgen, / Ne hoş eken şo dünyada / Oynap külüp yar süygen." - (Boztorgay).

2. zf. Beğenilen, duyguları okşayan bir şekilde.

- **Hoş bulduk –** Hoş bulduk; gelen kimsenin söylediği selâmlama sözü.
- **Hoş keldĭ kawesĭ -** Misafir gelene verilen kahve.
- **Hoş keldĭñĭz –** Hoş geldiniz; gelene söylenen selâmlama sözü.
- **Hoş körmek –** Hoş görmek; bir şeyi kusur saymamak.
- **Hoş tutmak –** Hoş tutmak**;** birine karşı iyi davranmak.
- **Hoşına ketmek -** Hoşuna gitmek; beğenmek.
- **Dawulnıñ sesĭ uzaktan hoş kelĭr**. – Atas. Davulun sesi uzaktan hoş gelir.

Rom. 1. adj. Bun, plăcut, agreabil. 2. adv. Bine.

HOŞAF is. → **Koşap**.

HOŞBEŞ is. (Fars. hoş baş) Hal hatır sorma; kısa sohbet.

- **Hoşbeş etmek –** Sohbet etmek, dostça konuşmak.

Rom. s. Frazele stereotipe de început de conversaţie, cu întrebările şi răspunsurile de bună sănătate.

HOŞKELDĬ is. Var. **koşkeldĭ.** 1. "Hoş geldiniz" selâmı,

yeni gelen bir kimseyi karşılama sözü.

2. Gelişinden haber alınan bir kimsenin ziyaretine gitme hareketi.

- **Hoşkeldï aytmak. –** "Hoş geldiniz" demek.
- **Hoşkeldïge barmak –** Bir misafirin ziyaretine gitmek.

Rom. s. 1. Salutul de bun venit. 2. Vizită ce curtoazie la o persoană nou venită.

HOŞKÖRÜW is. Hoşgörü.

Rom. s. Îndulgenţă; tolerare.

HOŞKÖRÜWLĬ s. Hoşgörülü.

Rom. adj. Îndulgent; tolerant.

HOŞLAMAK (**hoşlamaq**) f. Uygun hale getirmek, denkleştirmek.

"Başın sen başladıñ, sonın da sen hoşla." - (Mehmet H. Vani Yurtsever – Toy).

Rom. v. A perfecta; a completa.

HOŞLANMAK (**hoşlanmaq**) f. Hoş bulmak, hoşuna gitmek, sevmek. Var. **oşlanmak.**

- **Delï delïden, imam ölïden hoşlanır. –** Atas. Deli deliden, imam ölüden hoşlanır.

Rom. v. A se bucura; a-i plăcea.

HOŞLIK (**hoşlıq**) is. Hoşluk.

Rom. s. Graţie, atractivitate; bună dispoziţie.

HOŞNUT s. (Fars. hoşnud). Hoşnut, memnun, keyifli.

"Acanay zaten hoşnut / Sitmerler'niñ halkından. / Ta' memnun kaldı şïmdï / Tanıgan son yakından." - (İsmail Ziyaeddin - Toy).

Rom. adj. Satisfăcut; mulţumit.

HOŞNUTLIK (**hoşnutlıq**) is. Hoşnutluk.

Rom. s. Satisfacţie; mulţumire.

HOŞNUTSIZ s. Hoşnutsuz, memnun olmayan.

Rom. adj. Nemulţumit, nesatisfăcut.

HOŞNUTSIZLIK (**hoşnutsızlıq**) is. Hoşnutsuzlık.

Rom. s. Nemulţumire.

HOTEL is. (Fr.>Rom.). Türk. Hotel, otel.

Rom. s. Hotel.

HRİSTİYAN s. (Lat. >Fr>Rom.Türk.). Hristiyan; hristiyan dinini benimsemiş kimse. Var. **hıristiyan.**

"Garïpnï illâ hristiyan bol, müslüman dinïnden çık dep ne kadar zorlaylar diy." - (Necip H. Fazıl - Kırım).

Rom. s. Creştin.

HUCUM is. (Ar.) Hücum, saldırı. Var. **ucum.**

- **Hucum etmek** – Hücum etmek, saldırmak.

Rom. s. Atac; asalt.

HUDA öz. is. (Fars. Huda). Tanrı. Var. **Huday, Kuday.**

"İzni Huda ile Hazreti Sultan, / Ehli iman bekler hicretke ferman" - (Kırım Muhacïr Türküsï).

Rom. s. (persanism). Dumnezeu.

HUDAY is. → **Huda**.

"Sawlıkman kal can dostım, / Ketecekmen, yar, / Senï de Huday'ga emanet / Etecekmen, yar." - (Boztorgay).

HUKUK (**huquq**) is. (Ar. hukuk). Hukuk. Var. **ukuk.**

Rom. s. Drept, justiţie.

HUKUKİ (**huquqi**) s. (Ar. hukuki). Hukuki.

Rom. adj. Juridic.

HULİGAN is. (İng.>Rom., Türk.). Huligan, holigan; serseri, kavgacı.

Rom. s. Huligan.

HULYA is. (Yun.>Ar.>Türk.). Hulya .

1. Tatlı düş, hayal. Var. **kulya.**

"Kültöbedïr köylülerniñ ahıreti, dünyası, / Anda çıgıp zevklanmaktır, düşüncesï, hulyası." - (Memet Nüzet – Kırım'nıñ Çöl Ayatından).

2. Kişi adı : **Hulya** (k.).

- **Hulya man ruya bolmasa, vay karïpniñ álïne. -** Atas. Hulya ile rüya olmasa, vay garibin haline.

Rom. s. 1. Reverie, visare. 2. Nume de persoană : **Hulya** *(f.).*

HUMMA is. (Ar. humma). Tıp. Patol. Humma. Eşanl. **sıtma.**

1. Ateşli hastalık, ateş.

2. Sıtma hastalığı.

Rom. s. Med. Patol. 1. Febră. 2. Malarie.

HUMMALI s. Hummalı.

1. Hummalı, ateşli (hasta).

2. mec. Sıkı, hızlı, heyecanlı. **Hummalı şalışma.**

Rom. adj. 1. Cu febră. 2. fig. Febril, intens, viu, susţinut.

HUN, HUNLAR öz. is. Tar. 1. Hunlar; M.Ö. IV.üncü yüzyıl ile M.S. V. yüzyıl arasında Orta Asya ve Doğu Avrupa'da devlet kurarak, kumandanları Atilla ile tarih sahnesinde nam bırakmış Türk boyu.

2. Bu boydan olan kimse.

Rom. s. İst. 1. Poporul turcic al hunilor. 2. Persoană care a aparţinut acestui popor.

HUNCA is. Hun dili.

Rom. s. Limba hunilor.

HURAFE is. (Ar. hurafe). Hurafe, boş inanç.

Rom. s. Superstiţie.

HURİ is. (Ar. huri). Huri.

1. Cennette yaşadığına inanılan kızlara verilen ad.

"Allah rahmet eylesïn, / Kabïrïñ cennet bilesïn. / Hurilermen bïrlïkte / Müminler yoldaş eylesïn." - ((Mehmet Ali Ekrem - Bülbül Sesï).

2. mec. Çok güzel kadın.

Rom. s. 1. Hurie. 2. fig. Femeie frumoasă.

HURMA is. (Fars. hurma). Bot. Hurma. Var. **kurma.**

1. Hurma ağacı. (Lat. Phoenix dactylifera).

2. Bu ağacın meyvesi.

Rom. s. Bot. 1. Curmal, arbore tropical. 2. Curmală, fructul curmalului.

HUSUS is. (Ar. husus). Husus.

1. Konu, madde.

"On ekï hatun ayrılgan ul yagından, / Alacaklar bakşışlar kız yagından. / Herbïrïn körecek bïr ïşï bar., / Bu hususta akşamdan alıngan karar." - (Mehmet Vani Yurtsever - Toy, şiir).

2. Özellik.

Rom. s. 1. Subiect; chestiune, privinţă. 2. Particularitate, caracteristică.

HUTBE is. (Ar. hutbe). Hutbe, Cuma ve bayram namazlarında minberde okunan dua ve verilen nasihatlar. Var. **kutbe.**

"Bĭr hutbe okuy sañke watan perĭsĭ. / Bĭr cevherday sözünün her bĭrĭsĭ." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

Rom. s. Predică.

HUY is. (Fars. huy). Huy. Var. **kuy.**

1. İnsanın yaradılış ve ruh özelliklerinin bütünü, mizaç, tabiat.

"Böralĭ'nĭñ cımşak huyundan, arüw kılığından sözler etĭldĭ, dualar okundu." - (M. Niyazi – Sawlıkman Kal).

2. Alışkanlık.

3. mec. Beğenilmeyen özellik veya alışkanlık.

"Anam kaşka sıyırnıñ huyun ayta ... / - Asıl tegĭn sawdırmay garĭp ayvan." - (Bekir S. Çobanzade - Yaz Akşamı Üy Aldında).

- **Ekĭ karış boyı bar, / Türlü türlü huyu bar. -** Deyim. İki karış boyu var, / Türlü türlü huyu var.

Rom. s. 1. Natură, fire. 2. Obicei, deprindere. 3. fig. Năravi, viciu.

HUYLANMAK (**huylanmaq**) f. Huylanmak.

1. Kuşkulanmak.

2. (Hayvanlar) Ürküp sinirlenmek, uysal olmaktan çıkmak.

Rom. v. 1. A deveni bănuitor. 2. (Despre animale) A face mişcări agitate; a se năravi.

HUYLI s. Huylu. Var. **kuylı**.

1. Herhangi bir nitelikte huyu olan.

2. (Hayvanlar, özellikle atlar için). Sinirli.

"Ayvan bolgaç, oga da asraw kerek. / Hepĭmĭz şay huylı edĭk yaş ekende." - (Bekir S. Çobanzade - Yaz Akşamı Üy Aldında).

Rom. adj. 1. Cu o deprindere oarecare. 2. (Despre animale; spec. cai) Nărăvaş.

HUYSIZ s. Huysuz, huyu iyi olmayan, geçimsiz, aksilik eden. Var. **kuysız.**

Rom. adj. 1. (Despre oameni). Irascibil, dificil. 2. (Despre animale) Nărăvaş.

HUYSIZLIK (**huysızlıq**) is. Huysuzluk. Var. **kuysızlık**.

"Zanetmem ke senĭñ huysuzlığından Şenol'nı cezalandırsın." - (Acemin Baubek - Manalı Bĭr Ders).

Rom. s. 1. (La oameni). Toană, capriciu; irascibilitate. 2. (La animale). Năravi; năravealã.

HUZUR is. (Ar. huzur). Huzur.

1. Rahatlık.

2. Bir kimsenin katı, yanı, önü, makamı.

Rom. s. 1. Bună dispoziţie; pace, linişte; comoditate. 2. Faţa, asistenţa sau prezenţa cuiva; sediul cuiva.

HUZURLI s. Huzurlu, rahat.

Rom. adj. Plin de mulţumire; liniştit.

HUZURSIZ s. Huzursuz.

Rom. adj. Neliniştit; îngrijorat.

HUZURSIZLIK (**huzursızlıq**) is. Huzursuzluk.

Rom. s. Nelinişte, îngrijorare.

HÜ ünl. Hu; dervişlerin dua ve ayin sırasında, annelerin de bebeklerine ninni söyledikleri zaman kullandıkları bir söz.

"Ayya nanni köp yaşa, / El şalışsın sen aşa. / Ayya hü, Alla hü." - (Nedret ve Enver Mahmut – Beşĭk Cırları).

Rom. interj. Hei !

HÜCRE is. (Ar. hucre). 1. Anat. Hücre.

2. Küçük, dar oda; hapishane odası.

"Karañgı, dar bĭr hücre. / Tavanına baş tiye. / Duvarlar rutubetlĭ, / Hiç kurumay, hep iye." - (Mehmet Vani Yurtsever - Hayatımın Hikâyesı).

- **Hücre bĭlĭmĭ -** Hücre bilimi, sitoloji.

Rom. s. 1. Anat. Celulă. 2. Încăpere mică, celulă. **Hücre bĭlĭmĭ** - *Citologie.*

HÜCÜM is. → **Hucum**.

"Artından, kapletten üstüne hücüm etĭlgen kĭşı hiddetlenĭp, motoçikletadan atlap tüştĭ, atın tĭşlerĭ arasından baskasın alıp, atın murnına bĭr cumurtık salladı." - (Altay Kerim – Kâniye).

HÜKÜM is. (Ar. hukm). Hüküm.

1. Karar.

"Bĭr talayı 'asmalı', bĭr talayı da ' kesmelĭ' dep hükĭm bereler." - (Nedret ve Enver Mahmut - Bozcĭğĭt).

2. Egemenlik, hâkimiyet.

"Kart Agasınıñ ve beglerniñ karşısında yasalgan münakaşalar şahsi garezler içün tuwul, hazineniñ bollıgın ve yasanıñ hükmün temin içündür." - (Necip H. Fazıl - Kĭyew Konuşması).

3. Önem.

4. Etki, şiddet.

Rom. s. 1. Verdict, sentinţă. 2. Dominaţie, autoritate. 3. Importanţă, valoare. 4. Efect, tărie.

HÜKÜMDAR is. (Ar.hüküm+Fars. -dar). Hükümdar.

"(Tatar cĭğĭtĭ) Dünyada en balaban komutan ve hükümdarlardan bĭrewĭ bolgan Cengiz hannıñ hemen ehemen dünyanıñ yarısın zapt etkenĭn, hak üşün çalışkanın, ... okumagan son kaydan bĭlecek ?" - (Mehmet Vani Yurtsever - Kart man Caş Arasında).

Rom. s. Domnitor; suveran.

HÜKÜMET is. (Ar. hukumet). Hükümet. Var. **ükümet.**

1. Bakanlar kurulu.

2. Bir ülkenin yönetim kurulları; resmi makamlar.

"Hükümet bĭzlerge beşer hektar cer bergen edĭ. Menĭ şonı'şün Pırmaryege şakırtkanlar." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

3. Devlet.

"Onlar Türk padĭşasın kumandasından çıkkan sora, Mosku hükümetĭ bunlarnı özĭn idaresi astına ala." - (Necip H. Fazıl - Kırım).

Rom. s. 1. Guvern. 2. Autorităţile de stat. 3. Stat.

HÜKMETMEK f. Hükmetmek.

Rom. v. 1. A decide, a dispune. 2. A guverna. 3. A conchide, a trage o concluzie.

HÜNER is. (Fars. huner) Hüner, ustalık, beceri.

Rom. s. Talent; pricepere, dexteritate.

HÜNERLĬ s. Hünerli.

Rom. adj. Talentat; priceput.

HÜNGÜR HÜNGÜR zf. (Ağlamak hakkında) Yüksek sesle, kıçkıra hıçkıra.

"Beyrek'nïñ babası, kartiysï em yedï kız kardaşı hüngür hüngür cılaşmaga başlaylar." - (Nedret ve Enver Mahmut - Bozcıgït).

Rom. adv. (Despre plâns) În hohote.

HÜNKÂR, HÜNKYÁR is. (Fars. hunkar). Tar. (Yalnız Osmanlılar için kullanılan söz). Sultan.

- **Hünkyár camïsï -** Hünkâr Camii, 1860'larda Köstence'de Sultan Abdülaziz tarafından yaptırılan ve günümüz tarihi Türk eserleri arasında sayılan cami.

Rom. s. Sultan, (termen exclusiv pentru monarhii otomani).

HÜR s. (Ar. hurr). Özgür, serbest.

"Ey, nur, açıl, bïr kuyaşday bïz yaşlarnı aydınlat. / Tatarlıknı yükseltecek bïlgïlermen hür yaşat." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

Rom. adj. Liber; independent.

HÜRLĬK is. Hürlük; özgürlük.

Rom. s. Libertate.

HÜRMET is. (Ar. hurmet). Saygı. Var. **ürmet.**

"(İstiklâl) kudsiyetï anlaşılgan, hürmetke lâyık tabılgan bïr kuwwettïr." - (Necip H. Fazıl - Özïmce).

Rom. s. Respect, considerație.

HÜRMETLEMEK f. Saymak, saygı göstermek.

Rom. v. A respecta; a omagia, a-şi prezenta omagiile.

HÜRMETLĬ s. Hürmetli, saygılı.

"Yaşlılarga hürmetlï, / carlıga merametlï, / Üycïmen ve çalışkan, / arslanday bïr delïkan !" - (İsmail Ziyaeddin - Toy).

Rom. adj. Respectat, stimat, onorat.

HÜRRİYET is. (Ar. hurriyyet). Özgürlük.

Rom. s. Libertate.

HÜRRİYETÇĬ is. Hürriyet taraftarı.

Rom. s. 1. Iubitor de libertate. 2. Polit. Liberalist.

HÜSNÜ-HAT is. (Ar. husn i hatt). Güzel yazı sanatı; kaligrafi.

Rom. s. Caligrafie.

HÜVELBAKİ (**hüvelbaqiy**) cümle (Ar. "Baki kalan O'dur (Allah'dır)" anlamında, mezar taşlarına yazılan bir cümle.

Rom. Propoziție arabă care se gravează pe pietrele funerare, însemnând "Etern este doar Domnul".

HÜZÜN is. (Ar. huzn). Üzgünlük.

"Her kalpte bïr hüzün bar, her köz Hakka ters karay." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

Rom. s. Tristețe, melancolie.

HÜZÜNLENMEK f. Hüzünlenmek.

Rom. v. A se întrista.

HÜZÜNLĬ s. Hüzünlü.

Rom. adj. Trist.

I ı

I[1] 1. Dobruca Tatar diyalekti alfabesinin on birinci harfi. Bu harfle gösterilen konuşma sesi.

2. (Dilb.) Kalın, düz, dar ünlü.

Rom. 1. A unsprezecea literă a alfabetului Dialectului Tătar dobrogean şi sunetul notat cu această literă. 2. (Lingv.) Vocală posterioară, nerotunjită, închisă.

-I[2] Yapım eki. Fiillerden isim yapar : **Yaz+mak → yaz+ı; kaz+mak → kaz+ı.**

Rom. Afix lexical de formare de substantive din verbe.

-ICI Yapım eki. Var. **-ïcï.** Fiilden "yapan, eden" anlamında sıfatlar yapar. **Yaz+mak → yaz+ıcı; ket+mek → ket+ïcï.**

Rom. s. Afix lexical de formare de adjective din verbe.

IDIRINMA, **-UW** is. Ikınma.

Rom. s. Opintire, sforţare.

IDIRINMAK (**ıdırınmaq**) f. Ikınmak, zorlanmak.

"Deñizde bïr kayıkçık alpın talpın cılışa, / İçïnde bïr yaş yïgït kürek tarta, ıdırına." - (Abdullah Latifzade - Ömür / Emel D.).

Rom. v. A se opinti, a se încorda, a se sforţa.

IDRAMA, -W is. (Dokuma için) Erime, yıpranma, lime lime olma. Eşanl. **tozma, tozuw.**

Rom. s. (Despre ţesături) Destrămare.

IDRAMAK (**ıdramaq**) f. (Dokuma için) Erimek, yıpranmak, lime lime olmak. Eşanl. **tozmak.**

Rom. f. (Despre ţesături) A se destrăma.

IDRATMAK (**ıdratmaq**) f. (Dokumaları) Eritmek, yıpratmak. Eşanl. **tozdırmak.**

Rom. v. A destrăma.

IGIM IGIM (**ığım ığım**) zf. ve s. Tıklım tıklım.

"Toy üyü ıgım ıgım, turgan saytın da kalabalıklaşa." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. adv.şi adj. Plin ochi, arhiplin.

IH ünl. Hınk.

- **Kawe tüygenniñ 'ıh' degen kïşïsï -** Deyim. Kahve dövücünüñ hınk deyicisi; bir yardımı dokunmadığı halde başkasına yardım eder görünenler için söylenir.

Rom. interj. Cuvânt imitativ pentru icnet.

IHI zf. (- ') Evet anlamında, onaylama sözü.

"Ha, şolak Seyityayay mı? Ihı, ıhı, bïldïm şïmdï. Bek arüw, bek arüw. Allah hayırlı etsïn, Allah kolay ketïrsïn." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

Rom. adv. (pop.) Exprimă o adeverire, o aprobare; da.

IHI IHI IHI ünl. Ağlama sesini ifade eder.

"Azrayil keldï erekke, / Ne kaşmadıñ terekke? / Akıytkaydıñ közïññï, / Akşaytkaydıñ tïşïññï, / Bermegeydïñ canıññı. / Ihı... ıhı... ıhı..." - (Boztorgay).

Rom. interj. Cuvânt imitativ pentru plânset.

I-I zf. 1. (- ') "Evet" anlamında çıkarılan ses. Var. **ıhı.**

"Seyityahiy pırsıldap kondırasın taşlar. Ayatta gürültï eter./ Kerime : Keldï, Yahiy akañ. / Alimseyit (Başın sallap) : I-ı. " - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

2. (' -) "Hayır" anlamında çıkarılan ses; aa.

"Kandırmak için asıl yetmïş ekï dereden suw ketïrdïm. 'I-ı' diy de turalar." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

Rom. adv. 1. Sunete intonate cu sens de "da". 2. Sunete intonate cu sens de "nu".

IK (**ıq**) ünl. 1. Hık; hıçkırık sesi.

2. is. Hıçkırık. Eşanl. **şekïldek.**

- **Ik mık etmek -** Hık mık etmek; gevelemek; açıkça cevap vermekten kaçınmak.
- **Ik tutmak -** Hıçkırık tutmak.

Rom. 1. interj. Onomatopee care imită sughiţul. 2. s. Sughiţ.

IKILDAMAK (**ıqıldamaq**) f. Hıçkırık sesleri çıkarmak. Eşanl. **şekïldemek.**

Rom. v. A sughiţa.

IKILDATMAK (**ıqıldatmaq**) f. Hıçkırık sesleri çıkarmasına sebep olmak. Eşanl. **şekïldetmek.**

Rom. v. A face să sughiţe.

IK MIK ETMEK (**ıq mıq**) f. Şaşırıp lafı dolaştırmak; açıkça söyleyememek; gevelemek.

Rom. v. A se fâstâci; a bâigui.

ILAGIM (**ılağım**) is. Lağım; hendek.

"Cumart ılagımga kïredï, otıradı. O yerge tülkïmen börï keledï, aralarında konışadılar...Cumart ılagımda turıp epsïn esïtedï." - (Mehmet Ali Ekrem ve Hilmiye - Tepegöz).

Rom. s. Şanţ; groapă.

ILAW is. Tar. Ulak. Var. **ulaw.**

1. Ulak, haberci, posta.

2. Ulak atı.

"Aktaşlı'nıñ Ali beyï, / Cawïrïnde meñlï bey, / Caw körgende delï bey, / ... Ilaw almaga şıkkan bey." - (Nedret ve Enver Mahmut - Bozcïgït).

Rom. s. 1. Olac, olăcar, mesager. 2. Cal de olac. **Ilaw almak -** *A rechiziţiona cai de poştă, cai de schimb.*

ILIK (**ılıq**) s. Ilık; ne soğuk, ne de sıcak. Eşanl. **kancılıw.**

Rom. adj. Călduţ; cu temperatură moderată.

ILIM[1] is. Ağ; balık ağı. Eşanl. **aw**[2]**.**

"Kendïr ılım men bolıp / Sozıp alsam kaytersïñ?" - (Ekrem Mehmet Ali – Bülbül Sesi).

Rom. s. Plasă, năvod.

ILIM[2] is. Ilım; ölçülü davranma, itidal.

Rom. s. Cumpătare, moderaţie.

ILIMLI s. Ilımlı, ölçülü.

Rom. adj. Cumpătat, moderat.

ILIMLILIK (**ılımlılıq**) is. Ilımlılık. Var. **ılım**.

Rom. s. Cumpătare, moderaţie.

IMPARATOR is. (İtal.>Türk.) İmparator. Var. **ĭmparator, imparator.**

Rom. s. Împărat.

IMPARATORİÇE is. İmparatoriçe.

1. İmparatorun karısı.

2. İmparatorluğu yöneten kadın.

Rom. s. Împărăteasă. 1. Soţie de împărat. 2. Femeie care conduce un imperiu.

IMPARATORLIK is. İmparatorluk.

1. İmparator olma durumu.

2. Çeşitli milletleri kendi egemenliği altında toplayan devlet biçimi.

Rom. s. 1. Demnitatea de împărat. 2. Imperiu.

INCINMA, **-UW** is. İncinme.

Rom. s. 1. Accidentare; contuzie, luxaţie. 2. fig. Mâhnire, întristare; jignire.

INCINMAK (**ıncınmaq**) f. İncinmek.

1. Çarpma, burkulma gibi bir sebeple vücudun bir yerinde ağrı duyulmak.

2. mec. Birinin bir davranışı yüzünden üzülmek, kırılmak.

"Caw karuwın alganda, / Curtın otka salganda, / Kızdan kurban şalganda / Incınmagan can bolgan." - (Mehmet Niyazi – Kargış).

Rom. v. 1. A suferi o contuzie sau o luxaţie. 2. fig. A se întrista, a suferi; a se simţi jignit.

INCINTMAK (**ıncıntmaq**) f. İncitmek. Var. **ıncıtmak**.

Rom. v. 1. A se lovi la ...; a-şi scrânti un membru 2. fig. A jigni; a supăra.

INCIR is. (Fars. encir). Bot. İncir. Var. **ĭncĭr.**

1. İncir ağacı. (Lat. Ficus carica).

2. Bu ağacın yemişi.

"Bĭr sepet ıncır totıra, aketĭp Timur'ga bere ama, padşa kaşların şatıp başlay ıncırlarnı Hoca'nıñ başına közine atmaga." - (Nevzat ve Nermin Yusuf – Nasrettin Hoca).

- **Incır dalından kurma karama. –** Atas. İncir dalından hurma arama.

Rom. s. Bot. 1. Smochin. 2. Smochină, fructul smochinului.

INCIRLIK (**ıncırlıq**) is. İncirlik.

Rom. s. Livadă de smochini.

INCITMAK (**ıncıtmaq**) f. İncitmek.

1. Bir yerini incitmesine yol açmak.

2. mec. Söz veya davranışıyla birini üzmek, kırmak.

"Şĭmdĭ müdüresĭnden korkkanı üşün tuwıl, onı süygenĭ üşün, onı ıncıtmamak üşün, boyalı kalemlermen bütün saliykasın karıclap azĭrliy." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. v.f. de la **ıncınmak.** *1. A contuziona, a luxa. 2. fig. A supăra, a necăji.*

INDIR is. esk. Harman yeri; tahıl tanelerinin saplarından ayırma işlerinin yapıldığı, düz, sert zeminli, yuvarlak saha ve onun çevresi.

"Indır aydap cürgende, / Küzde saban sürgende, / Caş asawnı mĭngenĭm, Kolan çölge sĭngenĭm, /... Bugünküday bĭlemen, / Közyaşımnı sĭlemen." - (Hamdi Giraybay – Keçtĭ Endĭ).

Rom. s. Arie; arman.

INDIRCI is. Harmancı.

Rom. s. Treierător.

INTILIŞ is. Atılış, hamle.

Rom. s. Avânt, aruncare, mişcare înainte.

INTILMA, -UW is. İleri atılma, hamle yapma.

Rom. s. Avântare.

INTILMAK (**ıntılmaq**) f. İleri atılmak, hamle yapmak.

"Azatlıkka ıntılsa / Set çekĭlgen yoluna. / Bütün kuvvet, küç olgan / Hanlar, Beyler kolunda." - (Eşref Şemizade - Togan Kaya / Emel D.).

Rom. v. A se avânta, a se arunca.

INTILTMAK (**ıntıltmaq**) f. İleri atılmasını sağlamak, hamle yaptırmak.

Rom. v. A face să se avânte.

IN TIN birl. is. Ses seda. Var. **ĭn tĭn.**

" 'Borakay, hey tentek!' In tın şıkmadı. Küpendĭ taa köp aşkanda, calangaş bĭr ayak körĭndĭ." - (Cenan Bolat – Calşın).

Rom. s. Sunet; zgomot.

IÑ ünl. İnilti sesi.

Rom. interj. Onomatopee care redă un geamăt.

IÑGIRAW (**ıñğırav**) is. ve f. İnleme, inlemek. Var. → **ıñramak.**

"Hemen tışarıda cürek üzgendiy sesmen ıñğıraw eşĭtĭldĭ. Afife'nĭñ sesĭ edĭ." - (Şükran Vuap Mokanu – Curs Practic).

Rom. s. şi v. Geamăt; a geme.

IÑGIRDAMAK (**ıñğırdamaq**) f. Mırıldanmak.

"Bĭr kopka, bĭr metiy kadar emĭş, şıcımı da bar diy, yüz oka. Ama kart bĭr şiy ıñğırdamay. Susıp tura." - (Nedret ve Enver Mahmut – Ayuw Kulak Batır).

Rom. v. A spune, a mormăi.

IÑILDAMAK (**ıñıldamaq**) f. İnlemek.

Rom. s. A geme.

IÑILTI is. İnilti.

Rom. s. Geamăt.

IÑIRTI is. İnilti.

"Ölĭm cakkan ateşĭnĭ közĭmde / Bĭr mana cok ıñırtısız sözĭmde, / Akrın akrın öliyĭm de bĭlmiyĭm." - (Bekir S. Çobanzade - Bĭlmiyĭm / Emel D.).

Rom. s. Geamăt.

IÑRAMA, -W is. İnleme.

Rom. s. Geamăt, gemere.

IÑRAMAK (**ıñramaq**) f. İnlemek.

Rom. v. A geme.

IÑRANMAK (**ıñranmaq**) f. 1. İnlemek.

"Diñle, yurtnıñ tawı taşı ıñrana, / Közüñ körmiy, kulakların tındı mı ?" - (Abdulla Latifzade - Ber !).

"Ne boldı, ulım, ne boldı ?... dep nenem sïlkïp yukıdan tursata. Tïş kördïñ mï, ne üşïn ıñranasın ? dep soray." - (Yaşar Memedemin - Şaliy Şal).

2. İnlenmek.

Rom. v. 1. A geme. 2. A se geme.

ĬÑRANTMAK (**ıñrantmaq**) f. İnletmek.

Rom. v. A face să geamă.

IR ünl. (Köpek için) Hırlama sesi, hır.

Rom. interj. Hâr !; mârâit de câine.

IRAAT s. → **Rahat**.

"Sen maga müsaade ber, men bo kızını kıdırıp tapmadan ıraat bolmacam." - (Ekrem ve Hilmiye MehmetAli – Tepegöz).

IRAATLANMAK (**ıraatlanmaq**) f. → **Rahatlanmak**.

"Kartiy, bïzge terakay ıraatlanganday cerïñ yok mı? diyler." - (... – Tepegöz).

IRAK (**ıraq**) s. Uzak; ırak. Var. **erek.** Eşanl. **uzak.**

"Keteñim bar tarakta, / Bïr yarim bar ırakta. / Irakta bolsa bolsın, / Gene göñlïm o yakta." - (Boztorgay).

• **Menden (doslardan) ırak bolsın -** Benden uzak olsun.

• **Caldamaga bïlmegen cılgadan ırak otırır. -** Atas. Yüzmeye bilmeyen dereden uzak durur.

Rom. adj. 1. Depărtat. 2. adv. Departe.

IRBAÑ IRBAÑ zf. Yapmacıklı tavırlar takınarak.

Rom. adv. Cu aere afectate.

IRBAÑKE is. ve s. Yapmacıklı.

Rom. adj. şi s. Afectat, prefăcut, sclifosit.

IRBAÑKELĬK is. Yapmacıklık.

Rom. s. Afectare, prefăcătorie.

IRBAÑLAMAK f. Yapmacıklı davranmak ve konuşmak.

Türk Lehç. : Kırım., Nog. **- ırbañlamaq, -v;**

Rom. v. A se afecta, a se maimuţări, a se sclifosi.

IRBAÑLATMAK (**ırbañlatmaq**) f. Yapmacıklı konuşturmak.

Rom. v. A permite sau a face să-şi dea aere afectate.

IRBAÑNAMAK (**ırbañnamaq**) f. → **Irbañlamak**.

IRCAÑ IRCAÑ zf. Ağzını yayıp, sırıtarak; dişlerini gösterip gülerek.

Rom. adv. Câmbind vesel, şăgalnic.

IRCAÑKE s. ve is. 1. Sırıtık.

2. Cilveli cilveli gülen, oynak.

• **Irgaşınıñ ırcañkesï tïlden tüşmez. -** Atas. Dişinin cilvelisi dilden düşmez.

Rom. adj. şi s. 1. Câmbăreţ. 2. Cochet.

IRCAÑLAMA, -W is. 1. Sırıtma.

2. Cilvelenme, cilvelenip gülme, kırıtma.

Rom. s. Acţiunea de **ırcañlamak.**

IRCAÑLAMAK (**ırcañlamaq**) f. Var. **ırcañnamak**.

1. Sırıtmak, sık sık gülmek.

2. Cilveli cilveli gülmek, kırıtmak.

Rom. v. 1. A râde într-una. 2. A râde cu cochetărie; a cocheta.

IRCAÑLAŞMAK (**ırcañlaşmaq**) f. Kırıştırmak; cilveleşmek, flört etmek.

"Sen mında imtaan bermege keldïñ mï, kızlarman ırcañlaşmaga mı?" - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. v. A flirta.

IRCAÑNAMAK (**ırcañnamaq**) f. → **Ircañlamak**.

IRCAYMA, **-UW** is. Sırıtma.

Rom. s. Zâmbire (largă, dezvelindu-şi dinţii).

IRCAYMAK (**ırcaymaq**) f. Sırıtmak, ağzını yayarak gülmek.

"Ircayıp atıma mïnermen, / Mïnermen de ketermen. / Bidayaktay uşarman, / Han sarayına bararman." - (Nedret ve Enver Mahmut - Bozcïğït).

• **Tördekïler külse, kapıdakılar ırcayar. –** Deyiş. Şeref yerlerinde oturanlar gülerse, kapıdakiler ağızlarını yaya yaya güler.

Türk Lehç. : Kırım., Nog. **ırcaymaq, -uv;** Moğ. : **ircayh, yardzayh** - dişlerini göstermek, sırıtmak, gülmek;

Rom. v. A zâmbi larg, cu satisfacţie, dezvelindu-şi dinţii; a se hlizi.

IRCAYTMAK (**ırcaytmaq**) f. Sırıttırmak, gülümsetmek.

Rom. v. A face să zâmbească.

IRGAÇIK (**ırğaçıq**) is. → **Irgaşık**.

"Ay Bekïr ! diy, sagıña mukayt bol ! / Sakt bol ! Berme ayagıñ ırgaçıkka !" - (Bekir S. Çobanzade - Yaz Akşamı Üy Aldında).

IRGAK (**ırğaq**) is. 1. Yığından ot ve saman çekip almakta ve daha başka işlerde kullanılan ucu kancalı sopa veya sırık.

"Irgagına tayangan, koyun caygan,/ Kawalga can bergen Kurt Nebi çoban." - (Bekir S. Çobanzade - Kurt Nebi Çoban / Emel D.).

"Sendiy şaşma beylernï / Irgagım man tartarman, / Kılışım man torarman." - (Nedret ve Enver Mahmut - Bozcïğït).

2. Güreşte bir usul; ayağını hasmın ayağına bir çengel gibi dolama.

• **Irgak (ırgaşık) salmak –** Güreşte bir ayağıyla hasmın ayağına çengel atmak. **"Bïr toy bolsa cetermen at şakılap, / Küreş bolsa cıgarman ırgaşık salıp." -** (Osman Toktamaz – Bïlgenïm).

• **Işten ırgak (ırgaşık) –** Ayağını hasmın iki ayağı arasından geçirerek bir ayağına atılan çengel.

• **Tıştan ırgak (ırgaşık) –** Ayağını hasmın bir yanından uzatıp ayağına çengel atmak.

Rom. s. 1. Cange; cârlig. 2. Sport. (La luptele tăăreşti). Prindere a piciorului adversarului în cârlig cu laba piciorului.

IRGAKLAMAK (**ırğaqlamaq**) f. 1. Kancalamak; kanca ile tutmak, çekmek.

2. Güreşte, ayağını rakibinin ayağına geçirmek.

"Casmantık bala bek yata, kaşıp cüre. / Lâkin Menay küreşmiy oga köre. O sul ete, ırgaklay, tïzge ata." - (Mehmet Vani Yurtsever - Küreş).

Rom. v.1. A prinde cu cangea. 2. La lupte, a prinde piciorul adversarului în cârlig, cu laba piciorului.

IRGALAMAK (**ırğalamaq**) f. Hırpalamak, örselemek, eziyet vermek.

"Suwuk havalarda at degen hayvan bek corgalar, / Acemïlernï tüzgün mïnemezlerse, ırgalar." - (Osman Esen - Kartbabayıñ Anısı / Emel D.).

• **Torbasız at corgalar, sokır pışak ırgalar. -** Atas. Torba yem yememiş at rahvan gider (en büyük hızına ulaşmaz), kör bıçak hırpalar.

Rom. v. A chinui, a obosi, a necesita un efort mare.

IRGAMAK (**ırğamaq**) f. Kesmeyen bıçakla zorlanarak kesmek. Var. **ırgalamak.**

Rom. v. A se chinui să taie cu un cuțit tocit.

IRGAŞI (**ırğaşı**) s. 1. (Hayvan için) Dişi.

"Erten kaşkan tumsa sıyır / Akşamga bızawlap kele diy. / Erkek bolsa ökïre kele diy, / Irgaşı bolsa sekïre kele diy." - (Boztorgay).

2. is. Kadın.

• **Erïn kızganmagan ırgaşı bolmaz. –** Atas. Erkeğini kıskanmayan dişi olmaz.

• **Irgaşınıñ ırcankesï tïlden tüşmez. –** Atas. Dişinin cilvelisi dilden düşmez.

• **Yuwanı yasagan ırgaşı kuş. -** Atas. Yuvayı yapan dişi kuştur.

Rom. adj. şi s. 1. adj. şi s. De sex feminin; femelă. 2. s. Femeie.

IRGAŞIK (**ırğaşıq**) küç. is. 1. Küçük kanca. Bak → **Irgak.**

2. Spor. Güreşte, çelme.

Rom. s. 1. Cârlig. 2. Sp. La luptele tătăreşti, piedică.

IRGAT (**ırğat**) is. (Yun. ergatis - "işçi") Başkasının yanında, tarım ve hayvancılık işlerinde ücretli çalışan işçi.

"Eñ soñu, canaşa Çongar köylerïnden bïrïsïne ketïp armanda ırgat bolmaga kayıl boldı." - (Bekir S. Çobanzade - Armanda Bïr Şair / Emel D.).

"Münevver, muallïm, hoca, aga, ırgat, kart, caş, mektepli, Çarıklı, alayımızıñ bïrlïk bolıp çalışmamız kerek." - (Müstecib Ülküsal – Bayram Şenlïğï).

• **Irgat cürmek** – Irgatlık etmek. **"Cuma günï oynarlar / Bïzniñ köyniñ kızları. / Irgat cürüp toy yasar /Cïğïtniñ akılsızları." -** (Boztorgay).

• **Ayrılaman degen apakay ayrılmay kalmaz, şıgaman degen ırgat şıkmay kalmaz. -** Atas. Ayrılacağım diyen karı ayrılmadan kalmaz, çıkacağım diyen ırgat çıkmadan kalmaz.

• **Kesïmsïz ırgat boş şıgar. -** Atas. Ücret anlaşması yapmamış ırgat işten eli boş ayrılır.

Rom. s. Argat.

IRGATLIK (**ırğatlıq**) is. Irgatlık, ırgat olma durumu.

"Kenceömer köp seneler ırgatlık etken soñ, at araba tüzüp öz üyïnde öz ïşïn körmege başlagan." - (Mehmet Vani Yurtsever – Uyuşmagan Ekï Arkadaş).

Rom. s. Argăție.

IRGIMAK (**ırğımaq**) f. 1. Atlamak, atılmak, fırlamak, sıçramak.

"Irgıp yerge tüşken soñ / Atlarından oglanlar, / Ne baksınlar, azbarda / Cemiy güller solganlar." - (Eşref Şemizade - Togan Kaya / Emel D.).

2. (at) Arka ayaklarına kalkmak, şaha kalkmak.

"Karaker atım aranda, at körse ırgıy, / Ne anam bar, ne babam, cangızman kırgıy." - (Boztorgay).

Türk Lehç. : Kırım. - **ırgımak**; Kazak. - **ırguv;** Kırgız. - **ırgoo;**

Rom. v. 1. A se arunca, a sări. 2. (caii) A cabra.

IRGITMAK (**ırğıtmaq**) f. 1. Fırlatmak, atmak. 2. Şaha kaldırmak.

Rom. v. 1. A arunca, a azvârli. 2. A face să cabreze.

IRIK CIRIK (**ırıq cırıq**) s. (Yol hakkında) Bozuk, delik deşik.

Rom. adj. (Despre drumuri) Plin de gropi; accidentat.

IRILDAMA, **-W** is. Hırlama.

Rom. v. Mârâit, mârâire.

IRILDAMAK (**ırıldamaq**) f. (Köpek için) Hırlamak.

"İtcalakka suw kuydım, it ırıldav. / Papïş kulak Zemine ne zırılday?" - (Boztorgay).

Rom. (Despre câini). A mârâi.

IRILDAŞMA, -UW is. 1. Hırlaşma.

2. mec. Kavga etme, çatışma, sataşma.

"Bo millî gaye kuvvetlï bolgan saytın, şo milletnïñ kïşilerï arasındakı ırıldaşmalar coytılır." - (Necip H. Fazıl - Bïr Konferans).

Rom. s. 1. Mârâituri reciproce. 2. fig. Animozitate.

IRILDAŞMAK (**ırıldaşmaq**) f. 1. Hırlaşmak, karşılıklı hırlamak; birlikte hırlamak.

2. Kavga etmek, birbirine sataşmak.

3. mec. Kavga etmek, dalaşmak.

Rom. v. (Despre câini) 1. A mârâi unul la altul. 2. A mârâi (împreună). 3. fig. A se certa.

IRILDATMAK (**ırıldatmaq**) f. Hırlatmak, hırlamasına sebep olmak.

Rom. s. A face să mârâie (câinele).

IRILTI is. Hırlama.

Rom. s. Mârâit.

IRIM is. 1. Eski adet.

"Köyniñ bütïn cemaatı toplaşıp başın iyïp menï selâmladı. Sade senïñ ulın bïzïm bo eskï ırımga col bermiy otırdı." - (Nedret ve Enver Mahmut – Bozcïğït).

2. Efsun, büyü (sözleri); okuyup üfürme; boş inanç, batıl itikat.

"Mına Mewlüt, tabïrname, Mamediye, müsfyan 'çün ırımlar." - (Bekir S. Çobanzade - Mezat).

Rom. s. 1. Datină. 2. Descântec; superstiție.

IRIMCI is. Üfürükçu; okuyup üfleyen kimse.

Rom. s. Descântător; şaman, vrăjitor.

IRIMLAMAK (**ırımlamaq**) f. Okuyup üflemek.

Rom. v. A descânta; a face farmece.

IRIW is. Uruk, soy, sülâle. Var. **ıruw, uruw.**

"Halkka yatlı boldım, duşmanlarım küldüler. Tuwgan ırıwımdan bïrewï sayılmadı." - (Mehmet H. Vani Yurtsever - Toy).

Rom. s. Neam, spiță.

IRIZ is. (Ar. irz). 1. Irz, namus, iffet. Var. **ırz.**

2. Kızlık.

3. Vicdan, insaf.

• **Ayday mañnayı bolgaşı, hayâday ırızı bolsın. -** Atas. Ayday alnı olacağına, hayâ gibi bir vasfı olsun.

"Mına selâm alekïm, ay iygïler, / Suw tïliymen ayran ber, ırızıñ bïler." - (Boztorgay).

Rom. . 1. Cinste, onoare, castitate; calitate morală. 2. Feciorie, virginitate. 3. Conștiință.

IRIZLI s. Namuslu.

Rom. adj. Cinstit, corect.

IRIZSIZ s. Namussuz.

Rom. adj. Necinstit.

IRK (**ırq**) is. (Ar. irk). Irk.

1. Belli ortak fiziksel ve fizyolojik özelliklere sahip insanlar topluluğu.

2. Biyol. Bir canlı türünde aynı özellikleri taşıyan canlıların oluşturduğu alt bölüm.

3. Soy.

"Dobruca dep bïlgen bölgemïzde büyük Romen halkı man barabar, sayısı 50.000'ge yakın, Türk ırkına ait ehali kardaşça yaşamaktadır." - (Nedret ve Enver Mahmut – Bozcïgït).

• **Irk ayırımı –** Irk ayırımı. (*Rom. - discriminare rasială*).

Rom. 1. Etnogr. Rasă umană. 2. Biol. Rasă. 3. Neam, spiță.

IRKŞI (**ırqşı**) is. ve s. Irkçı.

Rom. s. şi adj. Rasist.

IRKŞILIK (**ırqşılıq**) is. Irkçılık.

Rom. s. Rasism.

IRKTAŞ (**ırqtaş**) is. ve s. Irktaş.

Rom. s. şi adj. (Ființă) De aceeaşi rasă; de acelaşi neam, rudă, consangvin.

IRMAK (**ırmaq**) is. Çoğunlukla denize dökülen büyük akar su.

"Köpïr astında ırmak, / Sütnïñ üstünde kaymak. / Bo dünyanıñ lezzetï / Süyüp dostına barmak." - (Boztorgay).

Rom. s. Fluviu, râu.

IRPALAMAK (**ırpalamaq**) f. Hırpalamak.

1. Çekiştirmek, hor davranmak, hor kullanmak.

2. mec. Dövmek, itip kakmak.

Rom. v. 1. A brusca; a manipula fără atenție. 2. fig. A maltrata.

IRPALANMAK (**ırpalanmaq**) f. Hırpalanmak.

1. Çekiştirilmek, hor muamele görmek, hor kullanılmak.

2. mec. Dövülmek, itilip kakılmak.

Rom. v. 1. A fi bruscat, a fi folosit sau tratat fără menajament. 2. fig. A fi maltratat.

IRS is. (Ar. hirs). Hırs. Var. **hırs.**

1. Büyük istek, tutku.

2. Öfke, kızgınlık.

"Çalkalanıp, bïraz rakı masanıñ üstïne, bïrazı da Rayme'ttaynïn kolına tögïldï. O endï ırsın toktatalmadı." - (İ. Ziyaeddin - Rüstem).

• **Erte turgannıñ ırsı artık, keş turgannıñ kısmetï tartık. -** Atas. Erken kalkanınhırsı artık, geç kalkanın kısmeti kısık.

Rom. s. 1. Ambiție. 2. Ciudă, mânie.

IRSLANMAK (**ırslanmaq**) f. Hırslanmak. Var. **hırslanmak**.

Rom. v. 1. A se ambiționa. 2. A se mânia, a se înfuria.

IRSLANDIRMAK (**ırslandırmaq**) f. Hırslandırmak.

1. İsteklendirmek.

2. Öfkelendirmek, kızdırmak.

"O, Raime'ttayga yakın kelïp, tïrsegïnden tutup oga meramın anlatmak ïstedï ama, onıñ tokınganı apakaynı taa bek ırslandırdı." - (İ. Ziyaeddin - Rüstem).

Rom. v. 1. A ambiționa. 2. A mânia, a înfuria.

IRSLI s. Hırslı.

1. Tutkulu, düşkün.

2. Öfkeli; çabuk öfkelenen, öfkeci.

"Şora ırslı kïşï, kıza : Şakırıñız babamnı, diy." - (Ekrem ve Hilmiye Mehmet Ali – Tepegöz).

Rom. adj. 1. Ambițios, pasionat. 2. Furios, mânios.

IR-ŞIR is. Hırgür; kavga, geçimsizlik.

"Rahmetlï Nasrettin Hoca man apakayı arasında köp kerre ır-şır şıga eken." - (Nevzat ve Nermin Yusuf – Nasrettin Hoca).

Rom. s. Gâlceavă, ceartă.

IRUW is. Uruk, soy, sülâle. Var. **ırıw.**

"Akay ıruw tuganga kaber beredï, toy başlaydı." - (Ekrem ve Hilmiye Mehmet Ali – Tepegöz).

Rom. s. Neam, spiță.

IRUWLI s. Soyu, sülâlesi kalabalık.

Rom. adj. Cu neamuri multe.

IRUWSIZ s. Akrabası az.

Rom. adj. Cu neamuri puține, fără rubedenii.

IRZ is. → **Irız** .

• **Irz duşmanı cezasız kalmaz. –** Atas. Irz düşmanı cezasız kalmaz.

IS[1] is. İs. Var. **ïs.**

1. Duman.

"Yarım okka et aldım, astım ıska. / Onekï müşeñ bek arüw, boyıñ kıska." - (Boztorgay).

2. Dumanın değdiği yerde kalan kara leke.

"Süymezïme ısıntıp süydürdüler, / Islı oşaknı başı-

ma kïydïrdïler." - (Boztorgay).

3. Duman kokusu.

Rom. s. 1. Fum. 2. Funingine. 3. Miros de fum.

IS[2], IS IS ünl. Is ! Fıs fis ! Fış fiş !

1. Fısıltı, güçlükle duyulan konuşma sesi.

2. Fışırtı, kumaş sürtünmesi.

3. Bir sıvı fışkırması.

4. Kazların saldırırken çıkardığı ses.

"Kaz : Men papiden ïrïmen, / Suwga korkmay kïremen. / Is ıs ıs ! dep / Balların peşinden cüremen." - (Hasan Çergiyev - Hayvanlar Ne Ayta / Emel D.).

Rom. interj. 1. Zgomot de şuşotire. 2. Zgomot de frecare, de foşnet. 3. Zgomot de ţâşnet. 4. Sâsâit de gâşte.

ISBANDUT is. (İtal.>Türk.). Izbandut; soyguncu.

- **Isbanduttay –** Izbandut gibi; soyguncu suratlı.

Rom. s. Bandit.

ISILDAMA, -W is. Fısıldama, ıs ıs! sesleri çıkarma.

Rom. v. Şoptire, fâşâire, sâsâire.

ISILDAMAK (ısıldamaq) f. 1. Fısıldamak.

2. Fışırdamak.

3. Sıvılar ses çıkararak fışkırmak.

4. Kazlar "ıs ! ıs !" diye sesler çıkararak saldırmak.

Türk Lehç. : Nog. **- ısıldamaq, -v;**

Rom. v. 1. A şopti, a şuşoti. 2. A foşni. 3. A ţâşni cu zgomot. 4. (Gâştele) A sâsâi.

ISILDATMAK (ısıldatmaq) f. 1. Fısıldatmak.

2. Fışırdatmak.

3. Fışkırttırmak.

"Müsnï ala, onıñ betïne üş kere ısıldata. Amet bïrden yana." - (Ekrem ve Hilmiye Mehmet Ali – Tepegöz).

4. Kazların kızgın sesler çıkarmasına sebep olmak.

Rom. v. factitiv de la **ısıldamak.**

ISINDIRMAK (ısındırmaq) f. Isındırmak. Var. **ïsïndïrmek, ısıntmak**.

1. Isınmasını sağlamak.

2. mec. Birinin bir şeye alışmasını sağlamak.

Rom. v. 1. A încălzi. 2. fig. A obişnui, a deprinde.

ISINMA, -UW f. Isınmak.

Rom. v. A se încălzi.

ISINTMAK (ısıntmaq) f. Isındırmak.

"Süymezïme ısıntıp süydürdüler, / Islı oşaknı başıma küydürdüler." - (Boztorgay).

Rom. v. 1. A încălzi. 2. A obişnui, a deprinde.

ISITMAK (ısıtmaq) f. Isıtmak. Eşanl. **cılıtmak**.

- **Isıtmay, suwutmay salmak -** Deyim. Isıtmadan, soğutmadan, hiç sakınmadan koymak.

Rom. v. A încălzi.

ISKARTA (ıskarta) is. (İtal.>Türk.). Iskarta; herhangi bir sebepten değerini kaybetmiş mal.

- **Iskartaga şıkmak** – Iskartaya çıkmak.

Rom. s. Rebut.

ISKAT (ısqat, ıskat) is. (Ar. iskat). Ölülerin eda edilememiş ibadetleri için verilen sadaka.

- **Iskatman yaşamak –** Iskatla geçinmek; sadaka ile geçinmek.

Rom. s. Pomană dată de rudele defunctului pentru absolvirea păcatelor acestuia provenite din neglijarea obligaţiilor de cult.

ISLAK (ıslaq) s. Islak, suya batırılmış, üzerine su dökülmüş olan.

"Cawın cawdı, yer ıslak, / Küneş kerektïr mutlak. / İnsan ömrï ne şïkâr, / Daldan tüşken bïr yaprak." - (Boztorgay).

Rom. adj. Ud, umed, reavăn, jilav.

ISLAKLIK (ıslaqlıq) is. Islaklık.

Rom. s. Umezeală, revenealã, jilăveală.

ISLAMA, -W is. Balçıkla sıvama.

Rom. s. Lipire cu lut.

ISLAMAK[1] (ıslamaq) f. 1. Sarı balçıkla sıva vurmak, sıvamak.

"Fırım oga : / Cetken kız, cetken kız ! Kel de menï ısla em külümnï temïzle ' Kaytayatırganda saga táze ötmek berïrmen, degen." - (Okuma Kitabı III).

2. Kireç veya boya ile badana etmek.

3. Sıva, boya badana işlerini yapıp evi oturulur hale getirmek.

"Ekï başlı üyüñ bar, azïrle ıslap. / Men köyïñe barganda kalırman kışlap." - (Boztorgay).

- **Yer ıslamak -** Odanın zeminini çamur sıva ile sıvamak.

Rom. v. 1. A lipi cu lut. 2. A vărui. 3. A lipi şi a vărui.

ISLAMAK[2] (ıslamaq) f. İslemek, tütsülemek.

Rom. v. A afuma.

ISLANMAK[1] (ıslanmaq) f. Çamur sıva vurulmak, çamurla sıvanmak.

- **Kïreşmen ıslanmak -** Kireçle badana edilmek.
- **Delï uslanmaz, temïr ıslanmaz -** Atas. Deli uslanmaz, demir çamurla sıvanmaz.

Rom. v. A se lipi cu lut.

ISLANMAK[2] (ıslanmaq) f. İslenmek, tütsülenmek.

Rom. v. A se afuma.

ISLATILMAK (ıslatılmaq) f. (Çamurla) Sıvatılmak.

Rom. v. A pune să se lipească cu lut.

ISLATMAK (ıslatmaq) f. (Çamurla) Sıvatmak.

Rom. v. A pune să lipească cu lut.

ISLAWLI s. Çamurla sıvalı.

"Kız ïş ïşliydï, para aladı, kurtkaga ötmek aladı, may aladı ... Temïz, ıslawlı tutadı kurtkadıñ bördiyïn." - (Ekrem ve Hilmiye Mehmet Ali – Tepegöz).

Rom. adj. Lipit cu lut.

ISLAWSIZ s. Sıvasız.

Rom. adj. Nelipit cu lut.

ISLAWUŞ is. Mala. Eşanl. **mala.**

"Anam algan sılavuçın, ocak başın ayalay." - (Amdi

Giraybay – Arfe Künĭ).

Türk Lehç. : Kırım. – **sılavuç;**

Rom. s. Mistrie.

ISLI s. İsli; isi olan, is bulaşmış, is sinmiş.

"Süymiy edĭm men senĭ, süydĭrdĭler. / Islı oşaknı moynıma kĭydĭrdĭler." - (Boztorgay).

Rom. adj. Afumat.

ISMARLAMA, -W is. Ismarlama.

1. Ismarlamak işi, sipariş.

2. Yemek, içecek ikramı.

3. s. Ismarlanarak yaptırılan.

4. s. mec. İçten olmayan, zoraki yapılan.

- **Ismarlama ĭş –** Birine havale edilmiş iş; baştan savma yapılmış iş.

Rom. 1. s. Comandă, comandare. 2. s. Cinste; cinstire cu mâncare şi băutură. 3. adj. De comandă. 4. adj. fig. Silit; făcut din obligaţie.

ISMARLAMAK (ısmarlamaq) f. Ismarlamak.

1. Bir şeyin yapılmasını istemek; sipariş etmek.

"Her kade kötergen bay süygen havasın ısmarlap çaldırır." - (Necip H. Fazıl - Kĭyew Konuşması).

2. Parasını ödeyerek birine yemek, içecek ikramında bulunmak.

3. Emanet etmek.

- **Bĭr awa ısmarlamak -** Şarkıcı veya çalgıcıdan sevdiği bir havayı çalmasını istemek.

Rom. v. 1. A face comandă. 2. A face cinste cu mâncare şi băutură. 3. A încredinţa ceva cuiva.

ISMARLANMAK (ısmarlanmaq) f. Ismarlanmak.

"Şalgıcı Aşer akay / Ismarlanganın şala. / Şala ama, solıgın / Ket kete ta' zor ala." - (İsmail Ziyaeddin - Toy).

Rom. v. A fi comandat, a se comanda.

ISPANAK (ıspanaq) is. (Yun.>Rom.,Türk.). Bot. Ispanak. (Lat. Spinacia oleracea).

Rom. s. Bot. Spanac.

ISPAT is. (Rom. Sfatul Popular – Halk meclisi) Belediye; belediye yetkilisi.

"Bolar cĭgĭtke kardaşların bermek ĭstiydĭler. Bĭrewĭ şaat, bĭrewĭ ıspat bolıp." - (Ekrem ve Hilmiye Mehmet Ali – Tepegöz).

Rom. s. 1. Sfat popular; reprezentant al Sfatului Popular.

ISPOR is. (Fr.>Rom.Türk.) Spor.

Rom. s. Sport.

ISRAR is. (Ar. israr). Israr, ayak direme, üstünde durma.

"Köydekĭ rumen muallĭmĭn ısrarı üzerĭne Seytcan'nı lisede okutmaga karar bergen ve kararın bergen soñ köp tüşüngen, takat yetĭştĭralmam dep epice endişelengen edĭ." - (Mehmet Vani Yurtsever- Uyuşmagan Ekĭ Arkadaş).

- **Israr etmek -** Israr etmek, bir şeyi kuvvetle istemek; üstünde durmak. (*Rom. a insista*).

Rom. s. Insistenţă.

ISSI is. Isı; sıcaklık; aşırı sıcaklık.

Rom. s. Arşiţă.

ISSIZ s. (Esk. T. : ıs - "kişi, sahip"ten). Issız, kimse bulunmayan, tenha.

Rom. adj. Pustiu, nelocuit; gol.

ISSIZLAŞMAK (ıssızlaşmaq) f. Issızlaşmak.

Rom. v. A se pustii; a se goli, a se depopula.

ISSIZLIK (ıssızlıq) is. Issızlık.

Rom. s. Pustietate.

ISTATSİYE is. (Fr.>Rom.). Durak.

Rom. s. Staţie.

ISTAVROZ is. (Yun. stavros>Türk.). Haç.

"Kökköz bayar kĭlseden / Ekĭ popaz ketĭrdĭ. / Kuranımnı teptĭrdĭ, / Istavrozın öptĭrdĭ." - (Necip H. Fazıl - Kırım).

Rom. s. Cruce.

-IŞ Yapım eki. Var. **- ĭş.** Fiillerden eylem şeklini ifade eden adlar yapar. **İnan-mak + -ış = inanış; kuwan-mak + -ış = kuwanış.**

Rom. Afix lexical. Formează nume de moduri de acţiune din verbe. **İnanmak - inanış -** *a crede, mod de a crede.*

IŞAN is. Zool. Fare. (Lat.Mus musculus). Var. **şışan.**

"Şölde aşlık oñ bolsa ışan taşır. / Şıñ bĭlmegen kızşıklar başın kaşır. " - (Boztorgay).

- **Işan cılı -** Sıçan yılı; hayvanlı eski Türk takviminde 12 yıllık bir dönemin birinci yılı.

- **Ĭşan teşĭgĭ bin akşa -** Deyim. Herkesin can derdinde olduğu bir zamanda saklanacak bir yer bulmanın sıkıntısını anlatan söz.

- **Eceli cetken ışan catkan mışıknıñ kuyrugın tırnar**. – Atas. Eceli gelen fare kedinin kuyruğunu tırmalar.

- **Işan teşĭgĭne kĭralmay cürgende kuyruguna cuwgış baylar. -** Atas. Fare deliğine giremezken kuyruğuna temizlik bezi bağlar.

Rom. s. Zool. Şoarece.

IŞANDIRMA, -UW is. Ümitlendirme; inandırma.

Rom. s. Faptul de a da cuiva o speranţă, de a inspira încredere.

IŞANDIRMAK (ışandırmaq) f. 1. Ümitlendirmek.

2. Güven telkin etmek, inandırmak.

Rom. v. 1. A da speranţă, a face să spere. 2. A inspira încredere.

IŞANDIRTMAK (ışandırtmaq) f. Ümit verdirtmek.

Rom. v. A face să dea speranţă.

IŞANILMAK (ışanılmaq) f. 1. Ümit edilmek.

2. Güvenilmek.

Rom. v. 1. A se spera. 2. A se baza, a se nutri încredere.

IŞANIŞ is. 1. Ümit, ümitleniş.

2. Güven, güveniş, güven duyma.

Rom. s. 1. Speranţă; sperare. 2. Încredere, bizuire.

IŞANIŞLI s. 1. Ümit verici.

"Işanışlı lafıña göñül bersem, / Aş karınım tok bola, senĭ körsem." - (Boztorgay).

2. Güven verici.

Türk Lehç. : Kırım. - **işançlı;**

Rom. adj. 1. Dătător de speranţe. 2. Demn de încredere.

IŞANMA, -UW is. Ümit etme; güvenme.

Rom. s. Sperare; bizuire.

IŞANMAK (**ışanmaq**) f. 1. Ummak, ümit etmek.

2. Güvenmek, bel bağlamak, inanmak.

"Cawın cawsa sel agar, / Kuşlar kanatın kagar. / El sözïne ïşansañ, / Böten ateşke cagar." - (Boztorgay).

"Sen de künniñ bïrïnde tapsañ bïr arslan postı / Oga ışanıp cürme, ürkütüp soynı dostnı." - (İsmail Ziyaeddin - Toy).

Rom. v. 1. A spera. 2. A se încrede; a se baza, a se bizui.

IŞIK is. Işık. Eşanl. **carık.**

Rom. s. Lumină.

IŞILDAK (**ışıldaq**) s. ve is. Işıldak.

1. Işıltılı, parlak.

2. is. Projektör.

Rom. 1. adj. Lucios, sclipitor. 2. Proiector.

IŞILDAMAK (**ışıldamaq**) f. Işıldamak, parıldamak.

- **Işlegen temïr ışıldar. -** Atas. İşleyen demir ışıldar.

Rom. v. A străluci; a sclipi.

IŞKAK (**ışqaq**) s. ve is. İshalli. Var. **şışkak.**

Rom. adj. şi s. Căcăcios; diareic.

IŞKAKLAMAK (**ışqaqlamaq**) f. İshal olmak. Var. **şışkaklamak.**

Rom. v. A avea diaree; a suferi de diaree.

IŞKAN (**ışqan**) is. Zool. Fare; tarla faresi. (Lat. Mus musculus). Eşanl. **ışan; şışan.**

- **Işkan teşïgï kıdırmak -** Fare deliği aramak; kaçacak yer aramak..
- **Işkan tüşse başı carılır. -** Deyim. Fare düşse kafası yarılacak. (Bomboş veya yoksul bir ev hakkında).
- **Ecelï kelgen ışkan catkan mışıgıñ kuyrugun tırnar. -** Atas. Eceli gelen fare yatan kedinin kuruğunu tırmalar.
- **Işkan teşïgïne kïralmay cürgende kuyruguna cuwgış baylar.** – Atas. Sıçan deliğine girmekte sıkıntı çekerken kuyruğuna bulaşık bezi de bağlar.

Rom. s. Zool. Şoarece.

IŞKOLA (**ışkola**) is. (Rus.>Rom.). Okul, mektep (özellikle Romen okulu).

"O sıralarda köyïmïzge ışkola cañı açılıp ballar Rumanca okup yazmağa başlağan edïler." - (Mehmet Vani Yursever – Kart man Caş Arasında).

Rom. s. Şcoală.

IŞMAK (**ışmaq**) f. Sıçmak. Var. **şışmak.**

- **Ayranı yok ïşmege, / Atman kete ışmaga. -** Deyim. Ayranı yok içmeye, at üstünde gider sıçmaya.

Rom. v. A se defeca, a-şi face nevoile.

IŞTAN is. (Esk. Türk. **ïş ton,** iç don – iç giysisi) Don; vücudun belden aşağısına giyilen uzun veya kısa iç giysisi.

"Lek lek legelek / Ketïr maga bïr kölek, / Etegmniñ enï yok, / Kölegïmniñ ceñi yok, / Ïştanımnıñ awı yok..." - (Boztorgay).

- **Alışmagan kötte ıştan turmaz. -** Atas. Alışmayan kıçta don durmaz.

Rom. s. Chiloți; izmene.

IŞTANSIZ s. ve is. 1. Donsuz.

2. mec. Yoksul.

Rom. 1. adj. şi s. 1. Fără chiloți; adv. în fundul gol. 2. fig. Sărac, sărăntoc.

IŞTIRMAK (**ıştırmaq**) f. Sıçtırmak, kaka yaptırmak. Var. **ıştırmak.**

Rom. v. A pune să-şi facă nevoile.

IYIK (**ıyıq**) is. Kuytu, dulda; yağışlara, rüzgâra karşı sırtını vermiş taraf.

"Ïyıkka cawın eş tiymez, kar tiymese. / Boşına şımar bolır mı, can süymese ?" - (Boztorgay).

Türk Lehç. : Kazak., Kırgız. – **ık;**

Rom. s. Loc ferit; parte a ceva ferită de vânturi şi ploi.

IYIKMAK (**ıyıqmaq**) f. Kuytu bir yere kaçmak; sığınmak. Var. **sıyıkmak.**

Türk Lehç. : Kazak, Kırgız – **ığuv, ığuu, ıqmak;**

Rom. v. A se adăposti (de vânt).

IYLIKMAK (**ıylıqmaq**) f. Utanmak, sıkılmak.

"Ey, halkın tutsak halïne acıngan, curtın cat ellerde kaluwına ıylıkkan, milletïñ ileride kawuşacak oñganlıgına telesïgen şairimiz !" - (Necip H. Fazıl - Bir Konuşma).

Rom. v. A se ruşina, a suferi din pricina a ceva.

IZ[1] is. İz. Var. **ïz.**

1. Bir şeyin geçtiği veya önce bulunduğu yerde bıraktığı belirti.

"Tawda da tawşan ızı bar, / Koyında kara kozı bar. / Vay bïr arüw kızı bar, kara kaş / Sidanediy közï bar." - (Boztorgay).

2. Bir şeyin dokunmasıyla geride kalan belirti.

3. Bir olay veya bir durumdan geride kalan belirti.

- **Izı sïlïnmek -** Ortalıktan kaybolmak.
- **Izın bellï etmemek -** İzini belli etmemek.
- **Izından cürmek -** İzinden yürümek; birinin tuttuğu yolda olmak.
- **At ızı it ızına karışmak -** Deyim. İyi ve kötü biribirinden ayrılamaz bir durum ortaya çıkmak.
- **Kırsız karda cürer ızın bellï etmez. -** Atas. Hırsız karda yürür, izini belli etmez.

Rom. s. 1. Urmă, semn. 2. Amprentă, dâră. 3. Rămăşiţă, vestigiu.

IZ[2] is. Hız, çabukluk, sürat.

Rom. s. Viteză.

IZAN is. 1. Toprağı sürme, saban sürme.

2. Sürülmüş tarla.

"Biday tarlaları, başka ızanlardan ayrı, koyı yeşïllïklerï men özlerïn bellï ete edïler." - (Okıma Kitabı - IV).

"Etrapta ızan ïşï suw şamırga tolgan." - (Cenan Bolat – Calsın).

3. Evlek, sabanla sürülmüş toprak şeridi. Eşanl. **barazna.**

Rom. s. 1. Arat. 2. Arătură. 3. Brazdă.

IZIM-SIZIM is. İz, belirti; haber.

"Bĭr gün eşegĭ kara kayıpka şıga. Karay karay, lâkin eşekten ızım sızım yok." - (Nevzat ve Nermin Yusuf – Nasrettin Hoca).

Rom. s. Semn, urmă.

IZIN is. (Ar. izn). İzin. Var. **ĭzĭn.**

1. Bir şey yapmak için verilen razılık, müsaade.

"Asmadan yüzüm aldım, / Anañdan ızın aldım. / Üş ay bĭrge gezgen son, / Begendĭm, kızın aldım." - (Boztorgay).

"Alĭmseyit - ... Sen beş vakıtnı taşlamay kılasaıñdır, ya, Bawbek akam ? / Bawbek - Allah'nıñ ıznıman kılaman ya, ekem." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

2. Bir kimseye iş yerinden verilen tatil, dinlenmek için tanınan zaman.

- **Izın almak -** İzin almak.
- **Izın bermek -** İzin vermek.
- **Izın ĭstemek -** İzin istemek.

Rom. s. 1. Voie, permisie. 2. Învoire; concediu.

IZINLI s. İzinli. Var. **ĭzĭnlĭ.**

Rom. adj. Învoit; cu învoire.

IZINSIZ s. İzinsiz. Var. **ĭzĭnsĭz**.

Rom. adj. Neînvoit; fără învoire.

IZLAMAK (**ızlamaq**) f. İzlemek. Var. **ĭzlemek**.

1. Birinin veya bir şeyin arkasından gitmek.

"Anaw bayır astında /Tomalaş'nıñ ızı bar. / Izın ızlap keterseñ / Malşuwa'da özĭ bar." - (Boztorgay).

2. (Bir olayın zamanı için) Bir başkasından daha sonra olmak, arkasından gelmek.

3. Bir olayın gelişimini gözden geçirmek.

Rom. v. 1. A urmări, a merge pe urmele cuiva, a ceva. 2. (Despre timp) A urma, a continua. 3. A urmări desfăşurarea unui fenomen, a unei acţuni.

IZLANDIRMAK (**ızlandırmaq**) f. Hızlandırmak.

"Şĭlĭk wücütlerĭnden taşkan kuwwetnĭ karıclamak üşün bicikletaların celdiy ızlandırıp bĭr Hayriy alga şıga, bĭr Cewat arkadaşın ozıp kete." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. v. A iuți, a accelera.

IZLANMAK (**ızlanmaq**) f. Hızlanmak.

"Nenesĭ başka ĭş şıgarmasın dep, nenesĭmen ötmek aşap bolganıman, aldına artına karamay, künbatarga dogrı, kafesten şıkkan kuştay ızlandı." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. v. A se iuți, a se accelera, a-şi mări viteza.

IZLI[1] s. İzli, izi olan.

Rom. adj. Cu urme, cu amprente.

IZLI[2] s. ve zf. 1. Hızlı.

2. Hızla, hızlı olarak.

"Bĭr kuş başımıznıñ üstünden ızlı uşup yakın bĭr terekke kondı." - (Muratça Seytabdula - Tatar Tĭlĭ I).

- **Izlı ızlı** - a) Çok hızlı. 2. Hızla.

Rom. adj. 1. Iute, rapid. 2. Repede.

IZLILIK (**ızlılıq**) is. Hızlılık; hız, sür'at.

"(Beyaz ayuw) Künlerce, saatte dört beş kilometre ızlılık man buzlı suw ĭşĭnde yüze." - (Okıma Kitabı - IV).

Rom. s. Rapiditate, iuțeală; viteză.

IZSIZ s. ve zf. 1. İzsiz; iz olmayan.

"Izsız yolda, cayaw calpı lapşıp yürgende, / Arzulayman terlĭ başıma salkın bĭr kölge." - (Necip H. Fazıl - Tĭlegĭm).

2. İz bırakmaksızın.

- **Izsız araba köşmez, kızsız dünya. -** Atas. İzsiz araba yürümez, kızsız dünya.

Rom. adj. 1. Fără urmă, fără amprente. 2. adv. Fără a lăsa urme.

IZŞI is. İz süren, iz takip eden.

Rom. s. Urmăritor.

IZUW ŞUW is. ve zf. 1. Gürültü patırtı.

2. zf. Çıglık çığlığa; yüksek sesle.

"Barsa, bolar ızuw şuw bolıp cılaşıp otıralar." - (Nedret ve Enver Mahmut – Bozcĭgĭt).

Rom. 1. Gălăgie, zarvă. 2. adv. Cu gălăgie mare.

Ĭ ĭ

Ĭ 1. Dobruca Tatar diyalekti alfabesinin on ikinci harfi. Bu harfle gösterilen konuşma sesi.

2. (Dilb.) **I**'dan ince, **i**'den kalın, düz, dar ünlü. İnce **ı.**

Rom. 1. A douăsprezecea literă a alfabetului Dialectului Tătar dobrogean, care desemnează un sunet intermediar, între **ı** *şi* **i.**

2. (Lingv.) Vocală anterioară, nerotunjită, închisă.

-ĬCĬ Yapım eki. Var. **-ıcı.** Fiilden "yapan, eden" anlamında sıfatlar yapar. **Gez+mek → gez+ĭcĭ . Ket+mek → ket+ĭcĭ.**

Rom. Afix lexical de formare de adjective din verbe.

ĬK is. Bir şeyin rüzgâr almayan tarafı; kuytu yüzü. Var. **ıyık.**

- **Ĭgĭ cĭgĭ** - Bir şeyin arkası, yanı; bir meselenin türlü yönleri. **"Bonı körgen Nasrettin, işnĭñ ĭgĭn cĭgĭn anlay. Bara sunıñ boyına, 'al, al şo kolımnı' dep bakıra." -** (Nevzat ve Nermin Yusuf - Nasrettin Hoca).

Rom. s. Partea ferită de bătaia vântului a unei clădiri.

ĬLÁJ is. (Ar. ilac) İlâç. Var. **láj.**

1. Yara ve hastalıkları iyileştirmek için kullanılan madde.

2. mec. Çare, önlem.

- **Ĭlaj almak -** İlâç almak, ilâç kullanmak.
- **Ĭlâj yazmak -** Reçete yazmak.

Rom. s. 1. Medicament, doctorie. 2. fig. Remediu, soluție.

ĬLÁJLEMEK f. İlâçlamak. Var. **lájlemek.**

1. İlâç sürmek.

"Áná, ekewĭ atnı cuwalar, ĭlájliyler, karaylar." - (Nedret ve Enver Mahmut - Ayuw Kulak Batır).

2. Mikrop ve böceklere karşı ilâç püskürtmek.

Rom. v. 1. A unge cu cremă medicamentoasă. 2. A dezinfecta.

ĬLÁJLENMEK f. İlâçlanmak.

Rom. v. 1. A se unge cu cremă medicamentoasă. 2. A se dezinfecta.

ĬLÁJLETMEK f. İlâçlatmak.

Rom. v. 1. A pune să ungă cu doctorii. 2. A pune să dezinfecteze.

ĬLÁJLĬ s. İlâçlı.

1. İçinde ilâç bulunan.

2. İlâçlanmış.

Rom. adj. 1. Cu medicament. 2. a) Uns cu doctorii. b) Dezinfectat.

ĬLÁJSĬZ s. İlâçsız.

1. İlâcı olmayan.

2. İlâçlanmamış.

Rom. adj. 1. Fără medicament. 2. a) Uns cu doctorie. b) Nedezinfectat.

ĬLDĬRMEK f. 1. Takılmasına, ilişmesine sebep olmak. Var. **ĭlgĭzmek.**

"Üstündekĭ anterĭñ / Kögemlĭkke ĭldĭrme. / Men bĭr mektüp yazayım, / Kĭmselerge bĭldĭrme." - (Boztorgay).

2. Askıya astırmak.

Rom. v. 1. A face să se agațe. 2. A pune să agațe.

ĬLES BOLMAK (**ĭles bolmaq**) f. (Göze) İlişmek, takılmak.

"Neday, kelĭn bolacaknı kördĭñ mĭ ? Közĭne ĭles bolmadı mı eş ?" - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

Rom. v. A fi remarcat, a fi băgat în seamă.

ĬLGEK is. İlik, düğmenin geçmesi için açılan yarık.

"Cırışıkka tokmakşık. - Tüymemen ĭlgek." - Bulmaca. - Yırık yere bir tokmakçık. - İlik ve düğme. (Boztorgay).

Rom. s. Cheotoare, butonieră.

ĬLGEKLEME, **-W** is. İlikleme.

Rom. v. A încheia (nasturele).

ĬLGEKLEMEK f. İliklemek, düğmelemek.

Rom. v. A încheia (nasturele); a prinde în nasturi un obiect de îmbrăcăminte.

ĬLGEKLENMEK f. İliklenmek.

Rom. v. A se încheia (nasturele, îmbrăcămintea).

ĬLGEKLĬ s. İlikli.

1. İliği olan.

2. İliklenmiş.

Rom. adj. 1. Cu cheotoare. 2. Încheiat, -ă (nasturele, îmbrăcămintea).

ĬLGEKSĬZ s. İliksiz.

1. İliği olmayan.

2. İliklenmemiş.

Rom. adj. 1. Fără cheotoare. 2. Neîncheiat (nasturele).

ĬLGĬ is. İlgi.

1. İki şey arasındaki bağ.

2. Psikol. Dikkati bir şey üzerine toplama.

3. Psikol. Bir şey üzerine duyulan merak, meraklanma.

Rom. s. 1. Legătură, relație. 2. Psih. Atenție. 3. Psih. Interes, curiozitate.

ĬLGĬLENDĬRMEK f. İlgilendirmek.

1. İlgisini çekmek.

2. Bağlantı kurmak, bağ kurmak.

Rom. v. 1. A interesa; a-i trezi cuiva interesul. 2. A pune în relație.

ĬLGĬLENMEK f. İlgilenmek.

Rom. v. A se interesa.

ĬLGĬLĬ s. İlgili, ilgisi bulunan.

Rom. adj. Legat de ...; referitor la...

İLGĬNŞ s. İlginç, enteresan.

Rom. adj. Interesant.

İLGĬŞ is. Askı; giysilerin ense yerindeki askı şeridi.

Rom. s. Agățătoarea îmbrăcăminții.

İLGĬZMEK f. → **İldĭrmek**.

İLĬNMEK f. 1. Asılmak.

2. İliştirilmek.

Rom. v. 1. A se agăța; a se atârna. 2. A se prinde, a se agăța.

İLĬŞĬK s. ve is. 1. İlişik, iliştirilmiş.

2. İlişki, bağ.

Rom. 1. adj. Ataşat, anexat. 2. Legătură, relație, raport.

İLĬŞKĬ is. İlişki.

Rom. s. Legătură; relație.

İLĬŞME, **-ÜW** is. İlişme.

Rom. s. Agățare.

İLĬŞMEK f. İlişmek.

1. Takılmak, dokunmak.

2. Sataşmak.

"Bĭzge ĭlĭşken saw kalmaz, tĭlĭn tĭşler. / **Şıñ bĭlmegen cĭgĭtler bügün nĭşler?" -** (Boztorgay).

• **Közĭ ĭlĭşmek -** Gözü ilişmek, dikkati bir şey üzerinde durmak. **"Közĭ bĭr totlı kĭrtke ĭlĭştĭ." -** (Altay Kerim – Kâniye).

• **Cürgen ayakka cörmew ĭlĭşĭr. -** Atas. Gezen ayaklara sakatat ilişir; mecazi anlamı : geleneklerimizde, misafir giden insana hayvan kesilip ziyafet verilir.

Rom. v. 1. A se agăța. 2. fig. A se lega, a-i căuta cuiva pricină.

İLĬŞTĬRĬLMEK is. ve f. İliştirilme; iliştirilmek.

Rom. v. v. A se prinde, a se agăța; a se ataşa.

İLĬŞTĬRME, **-ÜW** is. İliştirme.

Rom. s. Prindere, agățare.

İLĬŞTĬRMEK f. İliştirmek.

Rom. v. A prinde, a agăța; a ataşa.

İLK s. ve zf. İlk, birinci. Var. **ilk.**

Rom. adj. şi adv. 1. Prim, întâi; primar, inițial. 2. adv. Pentru prima dată; întâia oară.

İLKĬM SĬLKĬM ETMEK f. Silkelemek, sarsmak.

Rom. v. A zgâlțâi, a scutura.

İLME, -ÜW is. İlme, iliştirme; asma, takma.

Rom. s. Agățare, prindere.

İLMEK[1] is. İlmik; geniş düğüm.

• **İlmek ucu tutulgan son iş kolay. -** Atas. İlmiğin ucu tutulduktan sonra iş kolay.

Rom. s. Laț.

İLMEK[2] f. 1. Asmak; bir şeyi bir yere iliştirip sarkıtmak.

"A balam, senĭñ börkĭñ kayda? / Şüyge ĭldĭm, aytaman." - (Boztorgay).

2. Takmak, iliştirmek.

"Kendĭr ılım sen bolıp / Ĭlĭp algan sen bolsañ, / Kök kögerşĭn men bolıp / Kökke uçsam kaytersĭn?" - (Mehmet Ali Ekrem - Bülbül Sesi).

3. İliklemek.

"Ak kaptanıñ kĭysene, / Bĭr tüymeden ĭlsene." - (Boztorgay).

• **Awuşta ĭler tutar kalmamak -** Parasız kalmak, yoksul düşmek. **"Aradan bĭr ay geşmedĭ, bĭzĭm awuşta ĭler tutar kalmadı." -** (Necip H. Fazıl - Caş Fidanlar).

• **Ĭler tutar yerĭ kalmamak -** Bir şey bozuk bir duruma gelmek.

Türk Lehç. : Kırım., Nog. - **ilmek, -üv;** Moğ. - **elgüh / ölgöh;**

Rom. v. 1. A agăța, a atârna. 2. A prinde, a anexa. 3. (A încheia (nasturele).

İLTMEK f. İletmek, götürmek, ulaştırmak.

"Sali kartnı tabıp men / Selâmıñnı ĭltermen." - (Nedret ve Enver Mahmut – Bozcĭgĭt).

Rom. v. A comunica, a transmite.

İLÜWLĬ s. Askıda asılı.

"Bĭr odanıñ ĭşersĭnde, şüyde ĭlüwlĭ kalpak, / Cerde catkan ayakkapka külüp değen : Ey, calpak, / Sen de ĭşte şo dünyada bĭrşiymen dep cüresĭn." - (İsmail Ziyaeddin – Toy).

Rom. adj. Agățat; atârnat.

ĬM ünl. Kararsızlık, şaşkınlık, umursamazlık, kızgınlık, üzüntü, alay gibi türlü duygular belirtir.

Rom. interj. Hm !; exlamație cu diferite nuanțe afective.

ĬMPARATOR ve türevleri is. → **Imparator / imparator** ve türevleri.

ĬN[1] is. (Ar. ins) İnsan, kişi.

"Ayak basmaga, kuş uçmaga müsaadeñĭz bolmagan bĭr cerden mınaw arkadaşnı tutup ketĭrdĭm. Özĭñĭz sorañız. Ĭn mĭ, cĭn mĭ ? Dost mı, duşman mı ?" - (Necip H. Fazıl - Kĭyew Konuşması).

• **Ĭnsĭñ mĭ, cĭnsĭñ mĭ ? –** Masallarda "İnsan mısın, cin misin ?" anlamında kullanılan söz.

Rom. s. Om.

ĬN[2] is. Ün; ses.

• **Ĭn tĭn yok -** Ses seda yok.

Rom. s. Sunet, zvon.

ĬNCE s. → **İnce, Ĭncĭ**[2]**.**

ĬNCELĬK is. → **İncelĭk**.

ĬNCERME, **-ÜW** is. İncelme. Var. **incelme**.

Rom. s. Subțiere.

ĬNCERMEK f. İncelmek. Var. **incelmek**.

"Pencĭreden kış kĭre, / Oyadan şeşek öre, / ... Üfürseñ o ĭncere, / Körĭne soñ pencĭre, / Şeşekten bĭr ız kalmay." - (Muratça Seyt-Abdula - Tatar Tĭlĭ I).

Rom. v. A se subția.

ĬNCERTMEK f. → **İnceltmek**.

ĬNCĬ[1] is. (Çin.). İnci; istiridiye içinde oluşan değerli bir süs taneciği.

"Yaşay kalpte cırlarımız, / Ĭncĭlerdiy, tĭzalmayman. / Bĭrĭ canım, bĭrĭ tenĭm, üzalmayman." - (Enver Mahmut – Halkım Menĭm Bĭr Şairdĭr).

• **Ĭncĭ pazarında moşak satılmaz. -** Atas. İnci pazarında boncuk satılmaz.

Rom. s. Perlă.

ĬNCĬ[2] s. İnce. Var. **ince, ĭnce.**

" Selbĭ boylı bĭr cĭgĭt / ... Körgen güzel bĭr kızşık, / ... Urulgan ĭncĭ belĭne, / Tüşken kızınıñ peşĭne." - (Necibe Şukuri - Hayat Hatırası).

Rom. adj. Subţire.

ĬNCĬKĬY s. İncecik.

Rom. adj. Subţire de tot.

ĬNCĬLEŞME, **-ÜW** is. İncelme.

Rom. s. Subţiere.

ĬNCĬLEŞMEK f. İncelmek.

Rom. v. A se subţia.

ĬNCĬR is. → **Incır**.

ĬNCĬRMEK f. → **İncelmek, İncermek.**

"Uşları ĭncĭrgen, adamakıllı agargan, arkasına tuwıl, aldına sarktırgan, örĭwlĭ ekĭ sıra şaşlĭ başına bĭr şember, onıñ üstĭne de mor renklĭ grep." - (Altay Kerim – Kâniye).

ĬNCĬRTMEK f. → **İnceltmek**.

"Cĭgĭt, bĭraz sesĭn ĭncĭrtĭp, bazı yerde sesĭn aşaga tüşürüp şala." - (Altay Kerim – Kâniye).

ĬNDEMEK f. Görüşünü, tepkisini ortaya koymak, bir şey hakkında konuşmak.

"Taa arüw bĭz de o man barabar ketiyĭk, dep ĭndiyler." - (Nedret ve Enver Mahmut – Ayuw Kulak Batır).

Rom. v. A vorbi, a-şi exprima atitudinea.

ĬNDEMEMEK f. Susmak; bir şey söylememek; ses çıkarmamak.

"Tatar tĭlĭ okutılgan mektepler kapatılacak ! Her yer tımdı. Epĭmĭz toñdık, ĭndemiy edĭk." - Çelebi Cihan – Karılgaçlar Duası).

"Ölĭñĭ yanayım be... Ĭndemegenge, kĭşĭniñ başına mĭnecekler." - (Mehmet H. Vani Yurtsever – Toy).

• **Ĭndemeden** - Ses çıkarmaksızın.

• **Ĭndemiy** - Ses çıkarmayarak.

Rom. v. A tăcea, a nu sufla o vorbă.

ĬNDEMEZ s. ve is. Sessiz, suskun; az konuşan.

"Celil akay gene şu Ĭndemez Celil edĭ. Çubugunı üş kere savurganda bĭr laf ayta edĭ." – (Bekir S. Çobanzade – İndemez Celil).

Rom. adj. şi s. Tăcut, taciturn, posac.

ĬNDEŞMEK f. Seslenmek, ses vermek.

"Karasa, ne körsĭn? Bĭrĭsĭ kuyuniñ awızında otırı. O vakıt Yusuf ta ĭndeşe. Yokardakı kĭşĭler onı eşĭteler." - (Nedret ve Enver Mahmut - Bozcĭgĭt).

Rom. v. A vorbi, a striga; a da semn de viaţă.

ĬNDĬRMEK f. İndirmek. Var. **endĭrmek**. Eşanl. **tüşürmek**.

"(Koyan balası) Art ayakların üstĭne köterĭle, bĭr kulagın aşaga ĭndĭre de astındakı ayaklarıman mıyıkların, awzın sıypay." - (Nedret ve Enver Mahmut – Ayuw Kulak Batır).

Rom. v. A da jos, a coborî.

ĬNGÁ ünl. (tekrarlı) Bebeğin ağlama sesi.

Rom. interj. Onomatopee care redă plânsetul pruncului.

ĬNGÁLAMAK (**ĭngalamaq**) f. (Bebek) Ağlamak.

Rom. v. (Despre copilul mic) A plânge

ĬNĬ is. İni.

1. Kardeş.

2. Küçük erkek kardeş.

"Ta' kart soyı diy : Ĭnĭm, / Sen o yagın bırak ta, / Bo tıraşlar, şalgılar / Köstere ke bo halkta / Töremĭzge saygı bar !" - (İsmail Ziyaeddin - Toy).

3. Erkek yeğen.

4. mec. Dost, arkadaş.

"O man şo yerde bel tutuşmaga karar bergenĭn aytkan. O vakıt Temĭrcan : Bek arüw, ĭnĭm, degen." - (Boztorgay).

• **Ĭnĭsĭ barnıñ tınışı bar. –** Atas. Kardeşi (veya arkadaşı) olanın rahatı olur.

Rom. s. 1. Frate. 2. Frate mic. 3. Văr; rudă de sex masculin. 4. fig. Prieten.

ĬNSĬZ TĬNSĬZ s. 1. Sessiz sedasız, sakin.

2. zf. Sessiz sedasız, sakin bir biçimde.

"Kırsızlar, şaytanlı eken dep oga bĭr tokat atalar. Hoca gene ĭnsĭz tĭnsĭz otıra." - (Nevzat ve Nermin Yusuf – Nasrettin Hoca).

Rom. adj. 1. Tăcut, liniştit. 2. adv. Fără a scoate o vorbă.

ĬN TĬN is. Ses seda.

• **Ĭn tĭn cok –** Ses seda yok.

Rom. s. Sunet; glas; zvon.

ĬRĬ s. İri; normalden daha büyük olan.

"Artık men bol bol kürenlerge, torılarga, borlılarga kawuşkan, artık bu ĭrĭ közlĭ, ipek yalınlı sevgĭlĭ aygırlar tamamiyle menĭm olgan edĭ." - (Çelebi Cihan – Karılgaçlar Duası).

Rom. adj. Mare; voluminos.

ĬRĬBAŞ is. Zool. İribaş; kurbağanın yumurtadan yeni çıkmş, küçük balık biçiminde, kuyruklu kurtçuğu.

Rom. s. Zool. Mormoloc.

ĬRĬ CARI s. İri yarı, iri yapılı. Var. **ĭrĭ yarı.** Eşanl. **mazalı.**

"Sen ne aytasıñ be Yahya akam, kızıñ maşallah, ĭrĭ carı, bolaman bĭr kıskayaklı eken." - (Necip H. Fazıl – Cawşılık).

Rom. adj. Corpolent, robust.

ĬRĬCE s. İrice, biraz iri.

Rom. adj. Măricel.

ĬRĬLEŞMEK f. İrileşmek, iri bir duruma gelmek.

Rom. v. A se mări, a creşte; a se dezvolta.

ĬRĬLĬK is. İrilik, iri olma durumu.

Rom. s. Corpolenţă; robusteţe.

ĬRĬLĬ UFAKLI (**ĭrĭlĭ ufaqlı**) s. ve is. Büyük, küçük bir arada; hepsi; herkes.. Var. **ĭrĭlĭ uwaklı.**

"Rametlĭniñ kĭşĭlĭgĭ, yaşayışı üzerĭne ĭrĭlĭ-ufaklı köpten köp kitaplar, makaleler, araştırmalar meydanga şıga." - (Nevzat Yusuf - Kĭmsĭn Sen Nasrettin Hoca).

Rom. s. şi adj. 1. Cu mic, cu mare; cu toţii 2. Tot, întreg.

ĬRĬLĬ UWAKLI (**ĭrĭlĭ uwaqlı**) s. → **Ĭrĭlĭ ufaklı.**

ĬRĬME, **-ÜW** is. **Erime**.

Rom. s. Topire; dizolvare; slăbire, istovire.

ĬRĬMEK f. Erimek.

1. Katı cisim ısı etkisiyle sıvı duruma gelmek.

"Kar cawsa ĭrĭp pĭter, / Kün şıksa kurup keter. / Yamandan yareñ bolsa / Karĭp canıña yeter." - (Boztorgay).

2. Katı cisim bir sıvı içine karışarak sıvı durumuna geçmek.

3. mec. Çok zayıflamak.

4. mec. Çok duygulanmak, çok heyecanlanmak; duyguları alt üst olmak, perişan olmak.

"Seniñ kaşıñ karası, / Menĭm bahtım, yar. / Bĭr körgende candım da küydĭm, / Ĭrĭdĭm de aktım, yar." - (Boztorgay).

"Eskĭ bĭr şarkınıñ kırıntısı aklıma tüşe : / 'Bĭr körgende canım da süydĭ, ĭrĭdĭm de aktım yar ...' / Men de ĭrĭdĭm ... Ĭrĭdĭm ! ... / Dülber Bahçesaray ! ..." - (Yaşar Memedemin - Anka).

- **Işĭn mayı ĭrĭmek –** İçinin yağı erimek; çok üzülmek.
- **Baba mirası mayşıraktay ĭrĭr. –** Atas. Baba mirası mum gibi erir.

Rom. v. 1. A se topi. 2. A se dizolva. 3. fig. A slăbi. 4. fig. A se consuma, a se istovi.

ĬRĬMŞĬK is. 1. Lor peyniri; tuzsuz yumuşak taze peynir. Var. **nur, lor.**

2. Lor peynirli börek.

"Ataydan kalgan bĭzge etlĭ, maylı kamuraş, / … Şĭlter, salma, ĭrĭmçĭk, tabak börek, bazlamaç." - (İsmail Otar – Çibörek).

3. Göz çapağı. Eşanl. **şılpık.**

Rom. s. 1. Brânză dulce; caş. 2. Plăcintă cu brânză dulce. 3. Urdoare; puchină.

ĬRĬMŞĬKLENMEK f. (Göz). Çapaklanmak. Eşanl. **şılpıklanmak.**

Rom. v. (Despre ochi şi pleoape) A se acoperi de urdoare.

ĬRĬMŞĬKLĬ s. (Göz için) Çapaklı. Eşanl. **şılpıklı.**

Rom. adj. Urduros, puchinos.

ĬRĬN is. İrin. Eşanl. **ceraat.**

"Asan kart, pışagın şıgarıp şĭşĭknĭ cara, carkaşıknı şıgara, şĭşĭk ĭşĭndekĭ ĭrĭnnĭ agızıp cĭbere." - (Nedret ve Enver Mahmut – Ayuw Kulak Batır).

Türk Lehç. : Kırım., Nog. **- irin;** Moğ. **- irim;**

Rom. s. Puroi.

ĬRĬNLENMEK f. İrinlenmek, irin oluşmak, iltihaplanmak.

Rom. v. A se forma puroi, a puroia.

ĬRĬNLEŞMEK f. İrinlenmek.

"Karasa ne körsĭn ? Koylarıñ ayakları şĭşken, ĭrĭnleşken, kanga bılanıp kalgan." - (Nedret ve Enver Mahmut – Ayuw Kulak Batır).

Rom. v. A forma puroi, a puroia.

ĬRĬNLĬ s. İrinli, cerahatlı.

Rom. adj. Puroios, purulent, supurant.

ĬRĬNSĬZ s. İrinsiz, cerahatsız.

Rom. adj. Fără puroi.

ĬRĬNTĬ is. İrinti; bir karışımın iri kısımları.

"Arpa kĭyĭzlenĭp bolgan soñ ĭrĭntĭsĭn şıgarıp tınaz üymege başladık." - (Okıma Kitabı - IV).

Rom. s. Elementele mai mari, mai voluminoase ale unui amestec.

ĬRĬŞMEK f. Erişmek, varmak, kavuşmak. Var. **erĭşmek[2], ermek.**

"Tez şagıma yetĭşsem, / Piyonerlĭkke ĭrĭşsem." - (Heyet - Tatar Tĭlĭ II).

Rom. v. A reuşi; a atinge (un scop), a ajunge.

ĬRĬTĬLMEK f. Eritilmek.

Rom. v. A fi topit, a fi dizolvat; ...

ĬRĬTME, **-ÜW** is. Eritme.

Rom. s. Topire, dizolvare; fig. irosire; fig. slăbire; ...

ĬRĬTMEK f. Eritmek.

1. Erimesini sağlamak.

"Soñra bĭrden sıcak bolmaga başlay, o kadar sıcak ke, kĭşĭnĭ bĭle ĭrĭtecek." - (Nedret ve Enver Mahmut - Ayuw Kulak Batır).

2. mec. Harcayıp tüketmek.

3. mec. Zayıflatmak.

4. mec. Çok üzmek.

Rom. v. 1. A topi, a dizolva. 2. fig. A consuma, a irosi. 3. fig. A slăbi. 4. fig. A amârî, a face să sufere.

ĬRĬ YARI s. İri yarı, iri yapılı. Var. **ĭrĭ carı.**

Rom. adj. Corpolent, robust.

ĬRKĬLENMEK f. → **Ĭrkĭlmek**.

"Meşküre hep ĭrkĭlene, bĭr şiyler mırılday, cılaycak bola, ayaka karay, boyaka karay; şaşkın üzgün, közlerĭ torlandı." - (Altay Kerim – Kâniye).

ĬRKĬLME, -ÜW is. İrkilme, ürkme, sarsılma.

Rom. s. Tresărire.

ĬRKĬLMEK f. 1. İrkilmek; ürkerek duraksamak.

"Satıp savup ber, yurtıñ, çayırıñ, / Ber ĭrkĭlmiy, soñ körersĭñ ecĭrĭn." - (A. Lâtifzade – Ber !).

"Em ĭrkĭldĭm, em yaldım, moyın büktĭm. / Şo sabırsız şaytannıñ kolın tuttum." - (Osman Toktamaz – Ötken Aylar).

2. Bir hareketi yapar gibi olmak.

"Tátásĭ enkastan, alacak bolıp oga ĭrkĭldĭ." - (Necip H. Fazıl - Nimet'nĭñ Bayramı).

Rom. v. 1. A se speria, a tresări. 2. A simula o mişcare, un anumit gest.

ĬRKĬLTMEK f. İrkiltmek; irkilmesine sebep olmak.

Rom. v. factitiv. A face să tresară; a speria.

ĬRKĬNTĬ is. İrkilme.

Rom. s. Tresărire.

ĬRKMEK f. İrkmek; ürkmek, geri çekilmek.

Rom. v. A se speria, a tresări, a se retrage.

ĬS is. → **Is**.

ĬSÇĬT is. Tar. M.Ö.-ki yüzyıllarda Dobruca, Kırım ile Ka-

radeniz'in kuzeyindeki bozkırlarda yaşamış bir kavim. Var. **İskit, Sçit.**

Rom. s. İst. Scit.

İSİ s. Sıcak; kızgın. Var. **ïssï, ıssı.**

- **Üy degeniñ ïssï bïr oşaktır. -** (Vuap Nuri – Atasözlerï / Renkler).

Rom. adj. Cald; fierbinte.

İSİLEMEK f. Isıtmak.

Rom. v. A încălzi.

İSİLENMEK f. Isınmak.

1. Isınmak.

2. Bir şeye yakınlık duymak, alışmak.

Rom. v. 1. A se încălzi. 2. A se familiariza.

İSİLİK is. Sıcaklık.

Rom. s. Căldură.

İSİNDİRMEK f. Isındırmak. Var. **iysïndïrmek**.

1. Isınmasını sağlamak.

2. mec. Birinin bir şeye alışmasını, ilgi duymasını sağlamak, meylettirmek.

"Halkımızıñ cırlarıman, oyunlarıman, arüw milli adetlerïmen. Bunlarman hem halkımıznı şenlendïriyïk, hem soyuna, tarihïne ïsïndïriyïk." - (Müstecib Ülküsal - Bayram Şenlïgï).

Rom. v. 1. A face să se încălzească. 2. A trezi interesul pentru ceva sau cineva; a obişnui, a familiariza.

İSİNME, -ÜW is. 1. Isınma.

2. mec. Yakınlık duyma, alışma.

Rom. s. 1. Încălzire. 2. fig. Familiarizare, obişnuire.

İSİNMEK f. 1. Isınmak.

2. mec. Bir şeye alışmak, yakınlık duymak.

"Menï sade tatlı sözmen kazanırsın, bïr kere de kïşïge ïsïndïm mï, ondan kolay man ayrılmam." - (Altay Kerim - Biruinţa Kurabiyelerï).

Rom. v.1. A se încălzi. 2. fig. A simţi atracţie pentru cineva sau ceva; A se obişnui, a se deprinde; a se adapta; a se familiariza.

İSİTMEK f. 1. Isıtmak.

2. Birini bir şeye, bir kimseye alıştırmak.

Rom. v. 1. A încălzi. 2. fig. A familiariza, a obişnui.

İSKÁTİU is. (Yun.>Rom.) İskete kuşu. (Lat. Carduelis spinus).

Türk Lehç. : Kırım. **- ipilçik;**

Rom. s. Zool. Scatiu.

İSKELE is. (İt.>Rom. Türk). İskele.

1. Deniz taşıtlarının kıyıya yanaştığı yer.

"Ot bastırıp şıktık bïz kapını şeklep, / İskelede turamız vapor beklep." - (Boztorgay).

2. Gemiden kıyıya uzatılan köprü.

3. Petrol kuyularında veya bina inşaatlarında kullanılan, kereste veya demirden, kat kat yapılmış çalışma zeminleri.

"... vagonnıñ pencïrelerïnden karaganda bïrköp temïr ïskeleler köresïñïz. Bonlar petrol sondalarıdır." - (Okuma Kitabı - III).

Rom. s. 1. Schelă; cheu; debarcader; port. 2. Schelă, pasarelă. 3. Schelă; platformă de lucru, mai ales la construcţii.

İSKELET is. (Fr.>Rom.Türk.) 1. Anat. İskelet.

2. mec. Çok zayıf bir varlık.

"Unutma ki bu iskelet sürüsü / Bïr gün kelïp bogazıña sarılır." - (Abdulla Latifzade - Ber !).

Rom. s. Anat. 1. Schelet. 2. fig. Fiinţă slabă, slăbănog.

İSKEMBE is. (Yun.> Türk.). İskemle; sandalye. Var. **ïskemle.**

"Kartagası kïyew cıgïtïñ traşı üşün ortalıkka bïr ïskembe, bïr de berberïñ aletlerï üşün ortakarar bïr masa yerleştïrte." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. Scaun.

İSKEMLE is. → **İskembe**.

"Ekïncï perdedekï sahne asri döşenmïş bïr köy evïdïr. Ortada bïr masa, etrafında dört ïskemle."– (Müstecib Ülküsal – Bayram Şenlïgï).

İSKİT öz. is. → **İsçit**.

İSKOTSİYAN öz. is. 1. İskoç halkı ve bu halktan olan kimse.

2. İskoçya ve İskoçlarla ilgili olan.

Rom. s. 1. Poporul scoţian. 2. adj. Privitor la Scoţia şi la Scoţieni.

İSPANAK is. → **Ispanak**.

İSPANYOL öz.is. 1. İspanya halkı ve bu halktan olan kimse.

2. İspanya ve İspanyollarla ilgili olan.

Rom. s. 1. Poporul spaniol. 2. adj. Privitor la Spania şi la Spanioli.

İSPANYOLCA öz.is. İspanyol dili.

Rom. s. Limba spaniolă.

İSPAT is. (Rom. sfat). Belediye.

Rom. s. Sfat Popular, primărie.

İSPET is. (Ar. nisbet). Nispet, inat olsun diye yapılan iş.

"Saga kattı darıldım. Bïrkaş gün üy işlerïn bırakıp özbaşımman cürecekmen. Senïñ ïspetïñe, otırmaycakman üyde." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. Pofîdă, ciudă, necaz.

İSPİRT is. (İtal.>Rom.Türk.). İspirto.

Rom. s. Spirt.

İSSİ s. → **İSİ**.

İSTAKAN is. (Rus.). Bardak.

Rom. s. Stacană, pahar.

İSTATİSTİKA is. (Fr.>Rom.Türk.). İstatistik.

Rom. s. Statistică.

İSTEK is. İstek.

1. Bir şeye duyulan eğilim, arzu.

"Millet, cemaat işlerïn hep öz ïsteklerïmïzge kurban etemïz." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

2. Bir başkası tarafından yerine getirilmesi istenilen şey.

"Men asawlarga sözlerïmï, ïsteklerïmï bu kümüş saplı kara kamçıman añlatırdım." - (Çelebi Cihan – Karılgaçlar Duası).

3. İrade.

"Oniñçün gene sïz caşlarıñ razılıgı ve ïstegïmen kart agañız bolıp saylangan menï, şimdï ayırıp salacagıñız oñ begïn, sol begïn tïnlaycaksıñız." - (Necip H. Fazıl - Kĭyew Konuşması).

- **İstek kipĭ -** Gram. İsteme ve niyet anlamı veren fiil kipi. (*Rom. – modul optativ*).

Rom. s. 1. Dorință; cerere. 2. Cerere, pretenție. 3. Voință.

ĬSTEKLĬ s. İstekli.

Rom. adj. Doritor, dornic.

ĬSTEKSĬZ s. Isteksiz.

Rom. adj. Fără chef; fără dorință, fără poftă.

ĬSTEKSĬZLĬK is. İsteksizlik.

Rom. s. Lipsă de dorință.

ĬSTEME, -W is. İsteme.

Rom. s. Faptul de a cere.

ĬSTEMEK f. İstemek. Eşanl. **tïlemek.**

1. İstek duymak, arzulamak.

"Karawından añlaşıla merhamet / Ïstegenï." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

"Bïr şiyler taa aytmak ïstese de, ekïsïnïn de cüreklerïnden taşkan hıçkırıklardan aytalmadılar." - (Mehmet Niyazi – Sawlıkman Kal).

2. Bir şeyin kendisine verilmesini dilemek, talepte bulunmak.

"Sen de oga barıp dünyanıñ parasın ïstiycek tuwulsın ya." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

3. Gerek olmak, gerektirmek; ihtiyacı olmak.

"Kar cawsa, kürek ïster, / Caş fidan dïrek ïster. / Komşısından yar süygen son, ey güzel, / Temïrden cürek ïster, ey güzel." - (Boztorgay).

4. Bir kızı gelin olarak almak niyetinde olduklarını kız tarafına bildirmek. Eşanl. **ayttırmak.**

- **Canı ïstese –** "Kabul etmezse etmesin !" anlamında.
- **İster ïstemez –** Zorunlu olarak, elinde olmadan.
- **İstegenïn aytkan, ïstemegenïñ eşïtïr." -** Atas. İstediğini söyleyen, istemediklerini işidir.
- **İstegenñïñ bïr yüzü, bermegenñïñ ekï yüzï kara** – Atas. İsteyenin bir yüzü, vermeyenin iki yüzü kara.

Rom. v. 1. A dori, a voi. 2. A cere, a solicita. 3. A necesita. 4. A peți, a cere în căsătorie.

ĬSTEMEZDEN zf. İstemeyerek.

Rom. adv. Fără să vrea, în mod involuntar.

ĬSTENĬLMEK f. İstenilmek.

Rom. v. A se cere; a se pretinde.

ĬSTER …, ĬSTER … bağ. (Tekrarlı) İster ..., ister ... şeklinde, cümledeki eş görevli öğelerden birinin elverişli olduğunu anlatır.

Rom. conj. Fie ..., fie ...

ĬSTER ĬSTEMEZ zf. İster istemez.

Rom. adv. Vrând nevrând, oricum, neapărat.

İSTİF is. (İtal.>Türk.). 1. İstif, düzgün yıgın.

2. mec. Her zamanki hal ve davranış.

"Fïkareler korkıdan kïrïşmiyler, zengïnler de ırgatka ak bolsın, zengïnlermen karışıp işkï işmege cesaretï bolmasın bïr taa, degendiy, ïstifïn bızmay otırdılar." - (Altay Kerim – Kâniye).

- **İstif etmek -** a) Düzgün yerleştirmek. b) Yığmak, bir yere toplamak, stok emek.
- **İstifïn buzmamak –** Hal ve davranışlarını değiştirmemek.

Rom. s. 1. Stivă. 2. fig. Dispoziția obișnuită, din totdeauna.

ĬSTOP is. ve ünl. → **Stop.**

ĬSTOPA is. → **Ştofa**.

ĬŞ[1] is. İş.

1. Çalışma, etkinlik, faaliyet; bir şey ortaya koymak, bir hedefe ulaşmak için sarfedilen emek.

"Halkımızga başta özïn kïm ekenïñ tanıtmak, öz soyın süydürmek ve özïne, balaban işler yasayabïlecegïn anlatmak kerek."– (Müstecib Ülküsal – Bayram Şenlïgï).

2. Geçimini sağlamak için insanın herhangi bir alanda yaptığı çalışma; meslek.

3. İş yeri.

"Çapçïn çapçïn üşkeşïk, / Maylı botka pïşkeşïk. / Sekïrïp attan tüşkeşïk, / Babası işten kelgeşïk." - (Boztorgay).

4. Birinden istenen hizmet veya birine verilen görev.

"İşïn başına şıkmak için ne kadar da yalanlar aytkanıñ, tatlı tïller tökkenïñ tanımalısın." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

5. Ekonomik faaliyet, toplumdaki çalışmaların bütünü.

"Millet, cemaat işlerïn hep öz ïsteklerïmïzge kurban etemïz." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

6. Vazife, görev.

"Özüne taşlangan işlernï keregïnday başarıp bola edï." - (Mehmet Niyazi – Sawlıkman Kal).

7. Düzen ve çalışma usulu.

8. Çıkar.

9. Davranış. **Bala işï.**

10. Elde yapılmakta olan şey.

"Gülzade işïn toplar, kapını aşmak için ayak üstïne turar." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

11. İşçilik, emek.

12. Konu, dava, sorun.

"Cahil ve gerï kalgan halkımızga bütün bo işlernï ve taa kerek bek köp şiylernï katïp üyretiyïk ?" - (Müstecib Ülküsal - Bayram Şenlïgï).

13. Gizli niyet veya sebep.

14. Çalışmakla meydana getirilmiş şey; eser.

15. Fiz. Bir cismi hareket ettirirken sarfedilen güç.

- **Bala işï -** Çocuk işi a) Ciddiyetten uzak hareket. **"Beş prankke men zarlarnı kïrletmem. Şunı bala işï yasama. Erkek kibï oyna !" -** (Müstecib Ülküsal - Bayram Şenlïgï). b) Acemice, beceriksizce veya saflıkla yapılmış şey.
- **İş aşmak –** Uğraştırıcı bir durumun çıkmasına sebep olmak.
- **İş başka tüşmek –** Bir işi kendisi yapmak zorunda kalmak.
- **İş bermek -** Birine yapılacak işi göstermek.
- **İş bïlmek –** Becerikli olmak.
- **İş işten geşmek -** Bir işi yapmaya imkân kalmamak.
- **İş inatka mïnmek -** Bir işi yapmakta direnmek.

- **Ĭş körmek –** a) İş yapmak. b) Bir işi yapmaya yaramak.
- **Ĭş küç (küş, güç) -** Yapılacak iş.
- **Ĭş sarpka sarmak –** İş zor bir duruma girmek.
- **Ĭş şatallanmak -** Bir işte güçlükle karşılaşmak.
- **Ĭş tutmak –** İş yapmak, çalışmak.
- **Ĭşĭ Alla'ga kalmak -** Kimseden bir yardım görecek umudu kalmamak.
- **Ĭşĭ aşılmak –** İşi kazanç getirmeye başlamak.
- **Ĭşĭ başından aşkın –** Pek çok işi olmak.
- **Ĭşĭ cok, it suwgara -** İşi yok, köpek sular.
- **Ĭşĭ duman –** Durumu kötü.
- **Ĭşĭ ĭş bolmak -** İşi yolunda olmak, iyi gitmek.
- **Ĭşĭ tıgırında –** İşleri yolunda.
- **Ĭşĭn bĭlmek -** Çıkarını bilmek.
- **Ĭşĭne kelmek -** Çıkarına uymak.
- **Ĭşke ketmek -** Çalışmaya gitmek, iş yerine doğru gitmek.
- **Ĭşke kĭrmek -** Bir işyerinde göreve başlamak.
- **Ĭşnĭ bolırına taşlamak –** İşi kendi akışına bırakmak.
- **Ĭşnĭ pĭşĭrmek –** Aralarında gizlice anlaşmak.
- **Ĭşnĭ saglamga baylamak -** İşi güvence altına almak.
- **Ĭşten sıyrılmak -** Görevden kaçınmak.
- **Aş deseñ şabar, ĭş deseñ kaşar. –** Deyim. Aş dersen koşar, iş dersen kaçar.
- **Bonda bĭr ĭş bar -** Deyim. Bu olayın veya bu kişinin bir gizli yönü var.
- **Elĭ ĭşte, közĭ oynaşta. –** Deyim. Eli işte, gözü oynaşta.
- **Elĭnden ĭş şıkmaz –** Deyim. Elinden iş çıkmaz. (Çabuk iş gömez).
- **Ezberge ĭş körmek –** Deyim. Gelişigüzel iş yapmak.
- **Ĭşĭñe kara –** Deyim. İşine bak; a) Görevini sürdür. b) Sen karışma ! **"Sen gevezeleneberme. Ĭşĭñe kara. Kahveciler köp konışmaz."** – (Müstecib Ülküsal – Bayram Şenlĭgĭ).
- **Ĭş ĭşĭnde ĭş bar.** Deyim. – İşin iç yüzü başka.
- **Kolıñ kamırıman er ĭşĭne karışma –** Deyim. Elin hamuru ile erkek işine karışma.
- **Öz ĭşĭne zuwana, el ĭşĭne kuwana -** Deyim. Kendi işine boş verir, başkasının işine sevinir.
- **Tembelge ĭş buyur, saga akıl üyretsĭn. -** Deyim. Tembele iş buyur, sana akıl öğretsin.
- **Acele ĭşke şaytan karışır -** Atas. Acele işe şeytan karışır.
- **Az kolnı aşta, köp kolnı ĭşte kör.** – Atas. Az eli aşta, çok eli işte gör.
- **Ĭş bĭlgenniñ, kılış kuşangannıñ -** Bir duruma en hazırlıklı olanlar kazanır.
- **Ĭş bolgan yerde aş bolır. -** Atas. İş olan yerde aş olur.
- **Ĭş süymeznĭ el süymez. -** Atas. İş sevmeyeni el sevmez.
- **Ĭşsĭz ĭşlĭnĭ ĭşĭnden kaldırır -** Atas. İşsiz işi olanı işinden alıkoyar.
- **İt leş başında, insan ĭş başında**. – Atas. İt leş başında, insan iş başında.
- **Talakaman bolgan ĭş şalt pĭter.** – Atas. İmece ile yapılan iş çabuk biter.
- **Tembelĭn ĭşkĭrlĭgĭ ĭş pĭtken soñ başlar.** – Atas. Tembelin işe düşkünlüğü iş bittikten sonra başlar.
- **Tembelĭñ ĭşĭ pĭtmez, caz kelse de kışı pĭtmez. -** Atas. Tembelin işi bitmez, yaz gelse de kışı bitmez.

Rom. s. 1. Muncă, lucru. 2. Ocupaţie, îndeletnicire. 3. Lucru, servici, loc de muncă. 4. Treabă, sarcină. 5. Activitate economică. 6. Însărcinare. 7. Rânduială. 8. Interes. 9. Comportare. 10. Obiect în fază de producţie. 11. Muncă depusă. 12. Subiect, chestiune. 13. Intenţie, scop. 14. Produs, realizare. 15. Fiz. Lucru mecanic.

ĬŞ[2] is. ve s. İç. Var. **iç.** Karşıtı **tış.**

1. Herhangi bir durumun**,** cismin veya alanın sınırları arasında bulunan yer ve bunun üzerinde bulunan şeyler. **Üy ĭşĭ. Köy ĭşĭ.**

"Altın tabak ĭşĭnde / Filcanımsıñ sen menĭm. / Dobruca'nıñ ĭşĭnde / Bĭr canımsıñ sen menĭm." - (Boztorgay).

"Kız üyniñ ĭşĭn yasaganda niçün cĭgĭtten para ĭstesĭn ?" - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

2. Toplu bir durumda bulunan varlıkların arası.

3. Ten ile dış giysilerin arası.

4. Kabuklu yiyeceklerin kabuk altındaki bölümü.

5. Mide, bağırsak, karın.

6. Ruh; akıl,gönül, irade gibi insanın manevi varlığını oluşturan şeylerden herhangi biri.

"Portlar baylı, bĭz azĭr, kâátĭmĭz kelmiy, / Ĭşĭmĭzden kan taşa, kĭmseler bĭlmiy." - (Boztorgay).

"Körgemen zaten ĭşĭm tuydı." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

7. s. Bir şeyin sınırları arasında bulunan.

8. s. Birkaç şeyden merkeze daha yakın olan.

- **Ĭş alat –** İç organlar.
- **Ĭş bet -** İç taraf.
- **Ĭş tartmak -** İç çekmek.
- **Ĭşĭ bayılmak –** Çok acıkmak.
- **Ĭşĭ bulanmak –** Kusacak gibi olmak.
- **Ĭşĭ ĭşĭne sıymay –** Coşmak.
- **Ĭşĭ kaltıramak -** a) Özen göstermek. b) Çok üşümek c) Duygulanmak.
- **Ĭşĭ kararmak –** a) Çok sıkılmak. b) Umutsuzluğa düşmek.
- **Ĭşĭ parşalanmak –** Birine acıyarak çok üzülmek.
- **Ĭşĭ sıgılmak -** Bunalmak.
- **Ĭşĭ tışı -** İçi dışı; her tarafı.
- **Ĭşĭ tutuşmak -** a) Çok susamak. b) Çok üzülmek.
- **Ĭşĭn mayı ĭrĭmek -** Kaygı ile üzülmek.
- **Ĭşĭn tökmek -** a) Derdini anlamak. b) Rahatlamak.
- **Ĭşĭnden geşĭrmek -** Bir şeyi yapmayı düşünmek.
- **Ĭşĭnden kan ketmek –** Çok üzüntü duymak.
- **Ĭşĭnden kelmek –** Bir şeyi yapmak için içten bir istek duymak.
- **Ĭşĭnden pazarlıklı -** Sinsi; samimi olmayan.
- **Ĭşĭne atmak –** a) Sıkıntısını belli etmemek. b) Bir tatsızlığı unutmaya çalışmak.
- **Ĭşĭne dert bolmak –** Bir şeyi yapamamaktan çok üzülmek.

- **Işĭne kurt tüşmek –** Bir şeyden kuşku duymak.
- **Işĭne salacagı kelmek –** Birini çok sevmek.
- **Işler acısı –** Çok acıklı.
- **Işlĭ tışlı –**Çok samimi; senli benli**.**
- **Kalenĭ işĭnden almak –** Davayı karşı taraftan birinin yardımı ile kazanmak.
- **Kan ter işĭnde -** Perişan bir durumda; çok yorgun bir durumda..
- **Suw işĭnde kalmak -** a) Çok terlemek. b) Çok ıslanmak.
- **Işĭ kaltıray, tışı cıltıray –** Deyim. İçi berbat bir durumda, dışı ise gösterişli.
- **Işĭ tışı bĭr –** Deyim. İki yüzlü olmayan.
- **Baş carılsa börk işĭnde, kol sınsa ceñ işĭnde –** Atas. Baş yarılsa kalpak içinde, kol kırılsa yen içinde. (Şahsi meseleleri saklamasını bilmek, dışarı duyurmamak gerek).
- **Erkek tıştan, apakay işten üy yasayım demelĭ –** Atas. Erkek dıştan, kadın içten ev yapayım demeli.
- **İnsanıñ alacası işĭnde, haywanıñ alacası tışında. –** Atas. İnsanın alacalığı (kötü yönü) bir iç oluşumdur, hayvanın alacalığı ise bir dış oluşumdur.
- **Müsapĭr üstüne müsapĭr bolır, üy işĭne üy bolmaz. -** Atas. Misafir üstüne misafir olur, ev içine ev olmaz.

Rom. 1.-3. s. Interior, parte interioară. 4. s. (La fructe) Miez. 5. s. Stomac, intestin, burtă. 6. s. fig. Suflet, inimă. 7.-8. adj. Intern, interior.

ĬŞ[3] zf. (Fars. hiç). Hiç. Var. **hiç, eş.**

1. Olumsuz yargı cümlelerinde fiilin anlamını pekiştirir.

"Keten kölmek tĭzĭñden, / Kel öbiyĭm közĭñden. / Sen közĭñden öptĭrseñ, / Ĭş te şıkmam sözĭñden." - (Boztorgay).

- **Ĭş bĭr –** Hiçbir; bir tanesi bile (yok).
- **Ĭş bĭrew –** Hiç kimse.
- **Ĭş bĭr vakıt –** Asla; hiçbir vakıt.

2. Soru cümlesinde belirsiz bir zamanı anlatır. **Onı eş kördiñ mi ?**

Rom. adv. 1. Nici, deloc. 2. Cândva, vreodată.

-ĬŞ[4] Yapım eki. Fiillerden eylem şekli ifade eden adlar yapar. Var. **-ış. Kel-mek + -ĭş = kelĭş; ket-mek + -ĭş = ketĭş.**

Rom. Afix lexical. Formează nume de moduri de acţiune din verbe. **Kel-mek + -ĭş = kelĭş** *: a veni - mod de a veni*

ĬŞ ALAT is. İç organlar.

"Karaylar, sıyırların bĭrĭ ölĭp catır. Işĭnde işalatı aşalgan." - (Ekrem ve Hilmiye Mehmet Ali – Tepegöz).

Rom. s. Măruntaie, viscere.

ĬŞARET is. (Ar. işaret). İşaret.

1. Anlam yüklenilen şey, iz.

"Terzĭlĭk çentimetresĭ kolında, Necvet odanı enĭne boyına ölşiy, bĭr kimik kalemmen bĭrtakım ĭşaretler sıza." - (Altay Kerim – Kâniye).

2. Belirti, alâmet.

3. El yüz hareketleriyle gösterme.

"Alimseyit peşĭñ katında turgan Kerime'ge karar, Kerime küler. Seyityaya başıman 'şık' dep ĭşaret eter." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

- **İşaret etmek** – İşaret etmek.

Rom. s. 1. Semnal, semn. 2. Simptom, indiciu. 3. Mimică, gest.

ĬŞARETLEME, -W is. İşaretleme.

Rom. s. Punere de semn, marcare.

ĬŞARETLEMEK f. İşaretlemek.

Rom. v. A pune semn, a marca.

ĬŞARETLENMEK f. İşaretlenmek.

Rom. v. A se marca.

ĬŞARETLEŞMEK f. İşaretleşmek.

Rom. v. A-şi face semne unul la altul.

ĬŞ BĬRLĬGĬ is. İş birliği.

Rom. s. Colaborare.

ĬŞÇĬ is. → **Ĭşşĭ**.

"Toptan pazarlık yani 'acord global' kooperatorlarımızın, işçilerĭmĭzĭn sık kullangan bĭr tabirdĭr." - (Altay Kerim – Kâniye).

ĬŞDONLIK (**ĭşdonlıq**) is. Bahşiş, hediye.

"Suw aga tınık tınık, / Şeşmeler boldı olık. / Bĭlezĭgĭñ tapkanga / Ne berĭrsĭñ ĭşdonlık." - (Nedret ve Enver Mahmut – Bozcĭgĭt).

Rom. s. Dar, cadou.

ĬŞE is. (Fars. şişe). Şişe. Var. **şĭşe.**

1. Cam kap.

"Konakbaylar damiycanaman, ĭşelermen ĭşkĭ, sĭnĭmen, tawaman da katlama, bokşa, elmadır azĭrliyler." - (Altay Kerim – Kâniye).

2. Gaz lambasının cam koruyucusu.

3. Bir cam kabın aldığı miktar.

Rom. s.1. Vas din sticlă. 2. Sticlă de lampă. 3. Conţinutul unui vas din sticlă.

ĬŞECEK is. İçecek.

1. İçilen her şey.

2. s. İçilmeye elverişli.

Rom. 1. s. Băutură. 2. adj. De băut.

ĬŞEK is. Anat. Barsak. Var. **şek.**

"Külümsĭrep kaşın çatıp süzüle, / Soñ bĭr sözĭn aytıp artka burula, / İçeklerĭm tüpten koba, üzüle." - (Amdi Giraybay – Öpkelev).

- **Şekĭge mĭngen ĭşekke cukmaz. -** Atas. Çekiye binen barsaklara (mideye) faydalı olmaz.

Türk Lehç. : Kırım. **- içek;** Nog., Kazak. **- ĭşek;**

Rom. s. Anat. Intestin; maţ.

ĬŞER[1] is. → **Ĭşerĭ**.

"Menĭ şonı'şün Pırmaryege şakırtkanlar. Anda, ĭşerden soray emĭşler. ..." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

- **Kale ĭşerden alınır. -** Atas. Kale içerden alınır.

ĬŞER[2] is. İçme, içmek işi.

"Ay vay limonata, / Susaganda ĭşerge. / Bar kuwetĭm, yok kanatım / Sagınganda uşarga." - (Boztorgay).

Rom. s. Acţiunea de a bea, bere.

ĬŞERĬ is. İçeri. Var. **ĭşer**[1]**.**

1. İç bölüm, iç yer.

2. s. İç; iç yerde olan.

3. zf. İç yere, içeriye.

"Seyityaya da pencĭreniñ aldında otırı. Sık sık pencĭreden tışka karar. Bo sırada Seyityaya'nıñ akası Seyitahmet ĭşerĭ kĭrer." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

- **Kale ĭşerĭden alınır. –** Atas. Kale içeriden alınır.
- **Mart ĭşerĭ şĭngene tışarı -** Atas. Mart içeri, çingene dışarı.

Rom. 1. s. Interior, parte interioară. 2. adj. Interior. 3. adv. În interior, înăuntru,

ĬŞERLEMEK[1] f. İçerlemek; için için öfkelenmek, kızmak. Var. **şerlemek.**

Rom. v. A se mânia, a crăpa de ciudă.

***ĬŞERLEMEK**[2] Derinden etkilemek, duygulandırmak.

"Işĭn tartıp tartıp, ya da aralap aralap şalıngan türktatar hawaları herkeznĭ ĭşerliy, caşın kartın oynata." - (Altay Kerim – Kâniye).

"Nenemniñ bo insaniyetlĭgĭ menĭ bek bek ĭşerledĭ." - (Yaşar Memedemin - Şaliy Şal).

Rom. v. A mişca, a impresiona.

ĬŞERLETMEK f. İçerletmek, öfkelendirmek. Var. **şerletmek.**

Rom. v.fact. A-l face să crape de necaz; a-l înfuria.

ĬŞĬLMEK f. İçilmek; içmek işi yapılmak.

"Ay vay limonata, / Susaganda ĭşĭlgen. / Ne hoş eken şo dünyada, / Oynap külüp yar süygen." - (Boztorgay).

Rom. v. A se bea; a fi băut.

ĬŞĬMLĬK is. İçimlik.

1. İçilecek şey.

2. s. İçilecek miktarda veya nitelikte olan.

Rom. 1. s. Băutură. 2. adj. De băutură; de băut.

ĬŞĬNDEKĬLER is. İçindekiler, içerik, fihrist.

Rom. s. (La publicaţii). Cuprins; tablă de materii.

ĬŞĬRMEK f. İçirmek, içmesini sağlamak. Var. **ĭşkĭzmek.**

"Aydı, dayan kıymasım, aldın köşĭr, / Şokrak saylap bĭzlerge bĭr suw ĭşĭr." - (Boztorgay).

Rom. v. A da să bea; a face să bea.

ĬŞĬRTMEK f. İçirtmek. Eşanl. **ĭşĭrmek**

Rom. v. A face să bea; a pune să bea.

ĬŞKÂR, ĬŞKYAR s. ve is. (T. ĭş +Fars.-kâr) Var. **şĭkâr.** 1. s. Değer verilen, sevilen.

"Senĭñ mınaw kızşık torınlarıñ neday ĭşkâr bolsa, menĭm kız kardaşım Wildan da bĭzge şonday ĭşkârdır." - (Altay Kerim – Kâniye).

2. is. İş, büyük iş; iş yapma, zahmet.

- **Bayga toy yasamak ne ĭşkâr ? –** Deyim. Zengine düğün yapmak işten midir ?
- **Üyge ĭşkâr, elge ĭşkâr bolalmaz.** - Deyim. Ev için makbul olan el aleme makbul olamayabilir.

Rom. 1. adj. Scump, drag. 2. s. fig. Ispravă, lucru mare.

ĬŞKEMBE is. (Fars. şikenbe). İşkembe.

1. Anat. Gevişgetirenlerin midesinin ilk bölümü.

2. Hayvan midesi. Eşanl. **karın.**

3. s. İşkembeden yapılan.

- **Ĭşkembe şorbası (karın şorbası) -** İşkembe çorbası.
- **Ĭşkembesĭn şĭşĭrmek -** Tıka basa yemek yemek.

Rom. s. 1. Anat. Ierbar, prima despărţitură a stomacului animalelor erbivore. 2. Stomac de animal; burtă. 3. adj. De (din) burtă.

ĬŞKENCE is. (Fars. şikence). İşkence.

1. İşkence; eziyet.

2. Vidalı sıkıştırma aracı.

Rom. s. 1. Tortură, supliciu, chin. 2. Dispozitiv de presare şi fixare, pentru a lipi două piese; menghină rudimentară.

ĬŞKER s. 1. s. İç, içerlek; içeride bulunan.

2. is. İç oda, arka oda (hayattan sonraki oda).

"Gülzade - Taa kelmiy ayse, Bawbek akam. (Ĭşkerĭn kapısın aşar, Bawbek kĭriyatırganda hep Gülzade aytar). Bĭraz keşĭktĭ o." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

"Vay balaam, sĭzdĭ kayda tıgacakman ? Sade bĭr ayat man bĭr ĭşkerĭm bar." - (Ekrem ve Hilmiye Mehmet Ali - Tepegöz).

Rom. adj. 1. Interior; din dos, retras. 2. Camera din fund.

ĬŞKERİ is. (**ĭşker üy**'den) İçeri, iç bölüm; arka oda.

Rom. s. Camera din dos.

ĬŞKERMEK f. İçermek; içine almak, içinde bulundurmak.

Rom. v. A cuprinde, a conţine.

ĬŞKERTĬLMEK f. İçine aldırtılmak, içine yerleştirilmek.

"… bazı eserlernĭ veya parşalarnı şıgardık. Şonıñman kitapka canı ĭşkertĭlgen eserlerge veya denĭşmelerge, tamamlamalarga yer yasadık." - (A.Naci Cafer Ali – Bostorgay-2, Ad Söz)

Rom. v. A fi cuprins; a fi introdus.

ĬŞKERTMEK f. İçertmek, içineine aldırmak, içine sığdırmak.

Rom. v. A face să cuprindă.

ĬŞKĬ is. İçki.

1. İçinde alkol bulunan içecek.

2. İçki içme işi.

"Balasına diycek cok. Awır sabır. Ĭşkĭde, oyında tabılmagan, mına saga bĭr cĭgĭt." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

- **Ĭşkĭ ocak söndĭrĭr. -** Atas. İçki ocak söndürür.

Rom. s. 1. Băutură alcoolică. 2. Băut; faptul de a bea băuturi alcoolice.

ĬŞKĬCĬ is. İçkici.

Rom. s. Băutor; beţiv, beţivan.

ĬŞKĬCĬLĬK is. İçkicilik.

1. İçki yapma veya satma işi.

2. İçkiye düşkünlük.

Rom. s. 1. Vinificaţie; cârciumărie. 2. Alcoolism.

ĬŞKĬL is. İşkil, kuşku, kuruntu, vesvese.

Rom. s. Bănuială, suspiciune.

ĬŞKĬLĬ s. ve zf. İçkili.

1. İçki içmiş olan.

2. İçki içilen.

3. zf. İçki içmiş olarak.

Rom. adj şi adv. 1. Băut, beat. 2. Unde se consumă băuturi (spirtoase). 3. adv. În stare de ebrietate.

İŞKİLİK s. İçkilik; içki için ayrılmış, tahsis edilmiş.

Rom. adj. 1. Pentru (de) băutură. 2. Pentru preparat vinuri; de vinificat.

İŞKİLLENMEK f. İşkillenmek, şüphelenmek.

"Kızniñ agası banakı anaw mektep arkadaşında işkillene. Mine atına, kete kazaklık içine." - (Necip H. Fazıl - Kırım.)

Rom. v. A bănui, a suspecta.

İŞKİLLİ s. İşkilli.

"Yıldızı tınç bir gecede, ket Salgır katına. / Salgır'ım, ne cılaysıñ ? de, yavaştan kulagına. / Belki seni süzip bakar, işkilli tek közmen. / Adsız kalgan caş tatarnı aytar canık sözmen." - (Server Turpçı - Salgır Katında / Emel M.).

- **İşkilli pazar yuku bızar. –** Atas. İşkilli pazar uyku bozar.

Rom. adj. 1. Bănuitor. 2. Îndoielnic, suspect.

İŞKİR s. ve is. İşgüzar.

1. Çalışkan, becerikli; hamarat.

2. alay. Göstermelik olarak hareketlilik, çalışkanlık sergileyen.

Rom. adj. 1. Harnic. 2. iron. Harnic de văzul lumii.; servil.

İŞKİRLİK is. 1. Beceriklilik, iş severlik, çalışkanlık.

2. Göstermelik iş hevesi, işgüzarlık.

- **Tembelin işkirligi iş pitken son başlar. -** Atas. Tembelin işgüzarlığı iş bittikten sonra başlar.

Rom. s. 1. Hărnicie; dragoste de muncă. 2. fig. Servilism.

İŞKİYEW is. İç güvey.

"Tutkan işim pitirdim, kalmadı kesir. / İşkiyew barıp, babaña bolmam esir." - (Boztorgay).

- **İşkiyew kirmek -** İç güvey girmek; evlenip karısının ailesiyle birlikte oturmak.
- **İşkiyewden hallice -** "Nasılsın?" sorusuna şaka yollu, "oldukça iyiyim" anlamında verilen karşılık.

Rom. s. Ginere care locuieşte la socri.

İŞ KİYİM is. İç giysi; çamaşır.

Rom. s. Rufărie de corp.

İŞKİZMEK f. → **İşirmek**.

İŞKOLA is. (Rus. >Rom.) Okul, mektep. Var. **ışkola.**

Rom. s. Şcoală.

İŞKÖLMEK is. 1. İç fanila; atlet.

2. Gömlek.

"Mına işkölmegiñ, katipe ceketiñ ketirdim bile." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. 1. Cămaşă de corp. 2. Cămaşă.

İŞ KÜŞ is. İş güç; yapılacak iş, görev, vazife.

"İş küş bilgen namuslı halklardır." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

Rom. s. Ocupaţie, treabă, lucru; răspundere, sarcină.

İŞLEK s. İşlek; hareketli, canlı.

"Ekinci Dünya Marebesinden ewelki senelerde televizor yok, telefon yok, radyo bolsa bolsa bir eki bayda, kasabalar colları bek işlek tuwıl." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. adj. Activ; animat, plin de animaţie.

İŞLEM is. İşlem.

1. Mat. Hesaplama.

2. Muamele, formalite.

3. Dilb. İş, hareket, eylem, fiil.

"Közliy, cuwura, üre, aşata ... sözleri canlı barlıkların işlemlerin, yani nişlegenlerin köstere." - (Muratça Seytabdula, İsmail Ziyaeddin - Tatar Tili I).

4. Dilb. Fiil.

Rom. s. 1. Mat. Operaţie. 2. Formalitate. 3. Acţiune. 4. Gram. Verb.

İŞLEME, -W is. İşleme.

1. İşlemek işi.

2. Nakış.

3. İnceleme, anlatma, öğretme; ödev.

4. s. Süslerle işlenmiş.

Rom. s. şi adj. 1. Faptul de a lucra. 2. Brodare. 3. Prelucrare; temă. 4. adj. Lucrat, brodat.

İŞLEMEK f. İşlemek.

1. Çalışmak, bir şey meydana getirmek ve geçimini sağlamak için bir işyerinde emek harcamak.

"Vaktında alemdiy etip işlemegen sora, Allah seniñ kayeriñe berecek ?" - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

2. Bir şeye emek verip onu daha elverişli duruma getirmek.

3. Nakışlamak, nakış yapmak.

"Anası, Çeber totay dep tanılgan kartanası, üynüñ bu tek çeçegine nagış işlemek, cip iymek, keten, kıbrız tokumak colların üyrete başladılar." - (Mehmet Niyazi – Sawlıkman Kal).

4. İçine girmek, etkilemek.

5. (İş yerleri veya aletler, makinalar) İyi çalışmak; çalışır durumda olmak.

"Allah berse, endigi bizim tükân işlemege başlar." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

6. Hareketli olmak.

7. Bir konuyu incelemek, anlatmak, öğretmek.

8. (Yara) Kapanmamak.

9. Kayıtları, hesapları gerekli yerlere yazmak.

- **Cara işlemek -** Yara kapanmamak.
- **Cün işlemek -** Yün iplik eğirmek.
- **Cigerine işlemek -** Çok dokunmak.
- **Cüregine işlemek -** Çok derin acı uyandırmak.
- **Kafası işlemek -** İyi düşünmek.
- **N'işlep ? -** Ne sebeple ?; ne vesileyle ?; ne, niçin ?. **"Ne boldı ? Ne işlep cüresiñ bo málde ?" -** (Necip H. Fazıl - Kırım).
- **N'işliycek? (Ne işliycek) -** 1. Ne iş yapacak ? 2. Nasıl hareket edecek ? **"Bonı eşitken garip tatar ne işliycek ? İster istemez cerinde otıracak, moynın iyecek." -** (Necip H. Fazıl - Kırım).
- **N'işliysiñ ? (Ne işliysiñ ?) -** 1. Ne yapıyorsun ? 2. Nasılsın ?.
- **Topraknı işlemek -** Toprağı ekip biçmek.
- **Alet işler kol maktanır. -** Atas. Alet işler el övünür.

• **Erĭnşek ekĭ ĭşler, artından parmagın tĭşler -** Atas. Tembel iki kere iş yapar, yine de ardından parmağını ısırır.

• **Erĭnşek oturup yuklar, catıp ĭşler -** Atas. Tembel oturup uyur, yatıp çalışır.

• **Ĭşlegen temĭr ışıldar. -** Atas. İşleyen demir ışıldar.

• **Kuş balası yuwasında körgenĭn ĭşler. -** Atas. Kuş yavrusu yuvasında gördüğünü yapar.

Rom. v. 1. A munci, a lucra, a face. 2. A îngriji, a prelucra. 3. A broda. 4. A pătrunde, a influenţa. 5. A funcţiona. 6. A fi activ, a fi animat. 7. A cerceta, a prelucra o temă. 8. (Despre răni) A zvâcni. 9. (Contab.) A înregistra.

ĬŞLEMELĬ s. İşlemeli; nakışlı, süslü.

"Bĭlmem ne bekliysĭn şo yoruwcı nagıştan, / İpek kenar kölek, ĭşlemelĭ cawlıktan." - (Necip H. Fazıl - Tatar Kızına).

Rom. adj. Brodat, înflorat.

ĬŞLENME, **-ÜW** is. İşlenme.

Rom. s. 1. Lucrare; prelucrare. 2. Brodare.

ĬŞLENMEK f. 1. İşlenmek, işlemek işi yapılmak.

2. Nakış yapılmak, nakışlanmak.

"Ak kaptanıñ ĭşlengen, can ay / Al yanagıñ tĭşlengen, can ay." - (Boztorgay);

" Bar mı, bĭlmem, senday arüw körüngen? / Sanke kudret kolıman ĭşlengensĭn." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

Rom. v. 1. A fi lucrat. 2. A fi brodat.

ĬŞLETME, **-ÜW** is. İşletme.

1. İşletmek işi.

2. İş kuruluşu, müessese, iş yeri.

Rom. v. 1. Folosinţă, exploatare. 2. Întreprindere.

ĬŞLETMEK f. İşletmek.; çalıştırmak.

Rom. v. Folosire, exploatare, punere în funcţiune.

ĬŞLETTĬRMEK f. → **İşletmek**.

ĬŞLEW is. ve f. 1. → **İşleme, İşlemek.**

2. Okul ödevi, çalışma.

"Ekĭncĭ günĭ tĭzĭm dersĭnde Oktay 'Bekĭr Curtlıkta Ne Kördĭ ?' başlıklı, Bekĭr de 'Curtlıkta Ne Kördĭm ?' başlıklı bĭrer ĭşlew yazdılar." - (Mehmet Vani Yurtsever - Ödelek, hikâye).

Rom. 1. → **İşleme, İşlemek.** *2. Temă şcolară.*

ĬŞLEWLĬ s. İşlemeli.

"Tombola üşün cawlıktır, şemberdĭr, ĭşlewlĭ testĭmaldır, bĭrkaş cımırtadır, şonı bonı toplasak, kalganı kolay." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. adj. Brodat, înflorat.

ĬŞLĬ[1] s. İşli.

1. İşi olan, çalışmakta olan.

2. İşlemeli, üzeri nakışlı.

• **Ĭşsĭz ĭşlĭnĭ ĭşten kaldırır. -** Atas. İşsiz işi olanı işinden alıkoyar.

Rom. adj. 1. Care are o ocupaţie; ocupat. 2. Brodat, înflorat.

ĬŞLĬ[2] s. 1. (Taneli sebze kınları ve meyveler için) Taneli, etli.

2. Gebe, hamile.

"Elmanıñ kabıgın aşagan biye bĭrkaş vakıt son ĭşlĭ kalgan." - (Mehmet Vani Yurtsever - Cantemĭr Batır).

3. (Giysi için) Astarlı, astarlanmış.

4. mec. İçli, hassas, duygulu.

"Şay menlĭklĭ, bĭr ĭçlĭ bala edĭñ, / Yüz sürmem, dep, taş katıp kala edĭñ." - (Amdi Giraybay – Yaşlıgına Toymay Ölgen Arkadaşım Yaya Ferit'ke).

• **Ĭşlĭ kalmak -** Hamile kalma, gebe kalmak.

Rom. adj. 1. (Despre păstăi şi unele fructe) Plin, cu boabe; cu miez. 2. Gravidă, însărcinată. 3. (Despre îmbrăcăminte) Cu căptuşeală. 4. Sensibil; sentimental.

ĬŞLĬK is.ve s. 1. İşlik, işte giyilen (elbise).

2. s. İş için, yapmak çalışmak için.

Rom. s. şi adj. 1. Haină de lucru. 2. adj. De lucru, pentru lucru.

ĬŞLĬ TIŞLI s. İçli dışlı.

Rom. adj. Întim.

ĬŞMAR is. İşmar, el-kol, yüz, göz veya baş işaretleri. Var. **ĭçmar, şımar.**

• **Ĭşmar etmek -** El-kol, yüz işaretleri yapmak.

Rom. s. Semne, gesturi, mimică.

ĬŞME, **-ÜW** is. İçme.

Rom. s. Acţiunea şi faptul de a bea, băut, bere.

ĬŞMEK f. İçmek.

1. Bir sıvıyı ağza alıp yutmak.

"Derya taşkan, su salkın, / Kel ĭşiyĭk yar. / Cuma günĭ üylenden son / Körĭşiyĭk yar." - (Boztorgay).

2. Sigara dumanını içine çekmek.

"Bawbek - (Paketten bĭr sĭgara yasar, yasayatırganda) Bo merret kalgır şiynĭ ĭşmesek bek arüw bolacak ya, illâ bĭr kere alışkamız." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

3. (Bir şey bir sıvıyı) İçine çekmek.

4. Alkollü içki kullanmak.

• **Aklın ĭşmek -** Sağlıklı düşünme yeteneğini kaybetmek; bunamak.

• **İşer –** İçme, içmek işi. **"Ay vay limonata, / Susaganda ĭşerge. / Bar kuwetĭm, yok kanatım / Sagınganda uşarga." -** (Boztorgay).

• **Ez ez suwın ĭş. -** Deyim. Değersiz şeydir, anlamına.

• **Bĭr atıñ arkasından biñ at suw ĭşer. -** Atas. Bir atın sırtından bin at su içer.

• **Borçka (veresiye) ĭşken ekĭ kere esĭrĭr. -** Atas. Borca içen iki kere sarhoşlanır.

• **Coldakı bal ĭşer, üydekĭ zeher ĭşer. -** Atas. Yoldaki bal içer, evdeki zehir içer.

• **El awuşıman suw ĭşken kanmaz. -** Atas. El avucuyla su içen kanmaz.

• **Kızını kĭm ayttırmaz, kımızını kĭm ĭşmez. -** Atas. Kızı kim istetmez, kımızı kim içmez.

• **Ölmegen öksĭz örselenĭp cürer, bĭr kün altın tastan suw ĭşer. -** Atas. Ölmeyen öksüz örselenip yaşar, bir gün altın tastan su içer.

Rom. v. 1. A bea. 2. A fuma; a trage (un fum). 3. A absoarbe. 4. A consuma băuturi alcoolice).

ĬŞSEN s. Çalışkan. Eşanl. **ĭşkĭr.**

Rom. adj. Harnic.

ĬŞSĬZ s. İşsiz, işi olmayan.

"Namaz kılmakman em Alla'ga karşı bĭr borcuñ ödiysĭn, em de naday <u>işsĭz</u> künlerde vaktın katĭp keşkenĭn tuymaysın." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

- **Ĭşsĭz- küşsĭz -** İşsiz güçsüz.
- **Ĭşsĭz ĭşlĭnĭ ĭşĭnden kaldırır -** Atas. İşsiz işi olanı işinden alıkoyar.

<u>Rom.</u> adj. 1. Fără treabă, inactiv, neocupat. 2. Şomer.

ĬŞSĬZLĬK is. İşsizlik.

<u>Rom.</u> s. 1. Lipsă de ocupație, de treabă. 2. Şomaj.

ĬŞŞĬ is. İşçi.

<u>Rom.</u> s. Muncitor, lucrător.

ĬŞTAN is. → **Ştan**.

ĬŞTÁ, ĬŞTÁA is. (Ar. iştiha). İştah.

1. Yemek yeme isteği.

"Ula aret, bek karnım aştı be, kızların kurabiyelerĭnden tatmadım bĭle. Sanke <u>ĭştám</u> yok edĭ, bĭraz da utandım." - (Altay Kerim - Biruinţa Kurabiyelerĭ).

2. mec. İstek, arzu.

"Şo kĭşĭmen karşı karşı otırıp akşam yemegĭn aşamaga ve başım kabak ettĭrmege eş <u>ĭştám</u> yok." - (Nevzat ve Nermin Yusuf - Nasretin Hoca).

- **Maymun ĭştáalı -** Maymun iştahlı.

<u>Rom.</u> v. 1. Poftă de mâncare; apetit. 2. fig. Poftă, dorință.

ĬŞTÁLANMAK f. İştahlanmak.

1. Yemek yeme isteği uyanmak veya artmak.

2. mec. İsteği artmak.

<u>Rom.</u> 1. A-i se deschide pofta de mâncare. 2. fig. A-i spori dorința.

ĬŞTÁLI s. İştahlı.

1. Yemek yeme iştahı olan.

2. mec. İstekli.

<u>Rom.</u> adj. 1. Cu poftă, pofticios. 2. fig. Dornic.

ĬŞTÁSIZ s. İştahsız.

1. Yemek yeme isteği olmayan.

2. mec. İsteksiz.

<u>Rom.</u> adj. 1. Fără poftă de mâncare. 2. fig. Fără chef.

ĬŞTE ünl. ve zf. İşte.

1. Gösterilen veya anlatılan bir şeye dikkat çekmek için söylenir.

"Awalarda uşar kaz, / Men aytayım, özĭñ yaz. / <u>Ĭşte</u> keldĭ bahar, yaz, / A za, nawrezĭm mibarek." - (Boztorgay).

2. Konuşan kişi iddiasında ısrar edince, bu meydan okuma sözünü söyler.

"Nesĭ bed bo adetnĭñ ? Bek arüw <u>ĭşte</u> !" - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

<u>Rom.</u> interj. şi adv. 1. Iată ! Uite ! Vezi ! Poftim ! 2. Ba, e tocmai cum spun ! (cu sens de sfidare).

ĬŞTELĬK is. İçindekiler, fihrist.

<u>Rom.</u> s. Cuprins; tablă de materii.

ĬŞTEN s. İçten; yürekten, candan, samimi.

<u>Rom.</u> adj. Sincer, deschis.

ĬŞTEŞ s. İşteş; işleri aynı veya ortak olan.

- **Ĭşteş fiil -** Dilb. Bir hareketi birkaç kişi birlikte yaptığını gösteren fiil şekli. **Cuwırşmak, külüşmek** gibi. (Rom. verb coactiv).

<u>Rom.</u> adj. 1. Cu ocupație comună. 2. Gram. Coactiv.

ĬŞTEŞLĬK is. İşteşlik.

<u>Rom.</u> s. Cooperare; colaborare.

ĬŞTĬRMEK f. → **Ĭşĭrtmek**.

ĬŞTON is. Don; iç donu Var. **ştan.**

<u>Rom.</u> s. Chiloți; izmene.

ĬYGĬ s. → **İygĭ**.

ĬYGĬLĬK is. İyilik. Var. **iygĭlĭk**.

1. İyi olma durumu.

"Ay orayman, orayman, / Şölge pĭtken korayman. / Üyden kelgen habernĭ, / <u>Ĭygĭlĭkke</u> corayman." - (Boztorgay).

2. Karşılık beklemeden yapılan yardım.

3. Sağlığı yerinde olma durumu, esenlik.

4. Yarar, fayda.

5. mec. Hayırlı iş, mutlu olay; evlenme düğünü.

"Allah Allah, ibadet, iman, şahadet. / İygĭlĭkke cılagan, bu neday adet?" - (Ahmet Karakaya - Çınlar / Emel D.).

<u>Rom.</u> s. 1. Stare bună. 2. Bine, faptă bună; ajutor. 3. Sănătate. 4. Folos. 5. fig. Eveniment fericit; căsătorie.

ĬYĬLMEK f. → **İyĭlmek.**

"Karılgaş bolıp üyüñe yuwa tepsem, / Ĭyĭlĭp barıp anayıñ kolın öpsem." - (Boztorgay).

ĬYĬRMEK f. → **İyĭrmek, Üyürmek.**

ĬZ is. İz.

1. Belirti, alâmet.

2. mec. Kalıntı.

"Bo künlerge kadar eskĭ inanışlarımızdan kalma <u>ĭzlernĭ</u>, sızıntılarnı eş beklenmegen yerlerde köremĭz." - (Nevzat Yusuf - Sarıgöl - Adetlerĭmĭz / Karad. gazet. 7 / 1991).

<u>Rom.</u> s. 1. Urmă, amprentă, semn; dâră. 2. fig. Vestigiu.

ĬZCĬ is. İzci.

<u>Rom.</u> s. Urmăritor.

ĬZĬN is. İzin.

<u>Rom.</u> s. Voie, permisiune.

ĬZĬNLĬ s. İzinli.

<u>Rom.</u> adj. Învoit.

ĬZĬNSĬZ s. İzinsiz.

<u>Rom.</u> adj. Fără învoire.

ĬZLEME, -W is. İzleme.

<u>Rom.</u> s. Urmărire; urmare.

ĬZLEMEK f. İzlemek. Var. **izlemek.**

1. Birinin veya bir şeyin arkasından gitmek.

2. (Zaman için) Arkasından gelmek.

3. Bir olayın gelişimini gözlemek.

<u>Rom.</u> v. 1. A umbla după ceva sau după cineva. 2. (Despre timp) A urma, a continua. 3. A urmări, a supraveghea.

ĬZLENMEK f. İzlenmek.

Rom. v. A fi urmărit.

ĬZLETMEK f. İzletmek.
Rom. v. A pune să urmărească.

ĬZLEYĬCĬ is. İzleyici.
Rom. s. 1. Urmăritor. 2. Spectator.

ĬZSĬZ s. İzsiz.
Rom. adj. Fără urmă.

ĬZŞĬ is. İzci, bir izi takibeden. Var. **izcï.**
Rom. s. Urmăritor.

İ i

İ 1. Dobruca Tatar diyalekti alfabesinin on üçüncü harfi. Bu harfle gösterilen konuşma sesi.

2. (Dilb.) İnce, düz, dar ünlü.

Rom. 1. A treisprezecea literă a alfabetului Dialectului Tătar dobrogean şi sunetul notat cu această literă.

2. (Lingv.) Vocală anterioară, nerotunjită, închisă.

İBADET is. (Ar. ibadet). İbadet.

1. Tanrı'ya yönelik saygı davranışı; tapınma, ululama.

2. Dini tören, ayin, kült.

- **İbadet etmek -** Tanrının buyruklarını yerine getirmek, tapınmak.

Rom. s. 1. Închinare; adorare. 2. Slujbă religioasă, cult.

İBADETHANE is. (Ar. ibadet+Fars.hane). İbadet edilen yer; tapınak, cami, kilise, sinagog gibi yerler için genel ad.

Rom. s. Lăcaş de rugăciune; termen general pentru templu, geamie, biserică, sinagogă.

İBANAY is. Ebe. Var. → **Ebanay.**

Rom. s. Moaşă.

İBARE is. (Ar.) İbare.

1. Birkaç cümlelik kısa not.

2. Bir yazının başına konulan, konu ile ilgili, ünlü bir kişiden alınmış söz.

Rom. s. 1. Notă. 2. Epigraf, moto / motto.

İBARET s. (Ar. ibaret). Bir … -dan / -den oluşan, meydana gelen.

"Fakat dinnĭ yalıñız namazdan, oruçtan ibaret bĭlgenler. Kene de bunlar kadar kereklĭ bolgan cihetlerĭn unutkanlar." - (Mehmet H. Vani Yurtsever - Kartman Caş Arasında).

- **İbaret bolmak -** İbaret olmak; -dan / -den meydana gelmek.

Rom. adj. Compus, alcătuit; format (din).

İBLİS is. (Ar. iblis). İblis. Eşanl. **şaytan.**

1. Şeytan.

2. mec. Kötü kalpli, yaramaz adam.

Rom. s. 1. Diavol, drac. 2. fig. Om rău.

İBLİSLĬK is. Şeytanlık; yaramazlık, kurnazlık.

Rom. s. Blestemăţie, faptă rea.

İBRANİ öz. is. (Ar. ibrani) Antik çağın Yahudilerine verilen isim.

Rom. s. Nume dat evreilor din Antichitate; ebraic, -i.

İBRANİCE is. İbranice; Antik çağ Yahudilerinin dili.

Rom. s. Limba ebraică.

İBRET is. (Ar. ibret). İbret; yanlışlardan ve tatsız tecrübelerden alınan ders.

"Bu tatlı ses keçken künden bĭzlerge / İbret bergen hakikatlar añlata." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

"Ána dostım, boyerde sonına cettĭ masal, / Lâkin sen bo masalnı aklıñda tut, ibret al." - (İsmail Ziyaeddin - Toy).

- **Alemge ibret bolsın dep –** İbreti alem için; herkese ders olsun diye.
- **İbret almak –** Ders almak.
- **İbret bolmak –** Ders olmak.
- **Yamanlarga yar bolma, iygĭlerden ibret al. -** Atas. Kötülere yar olma, iyilerden örnek al.

Rom. s. Învăţătură, lecţie; sfat, precept.

İBRETLĬ s. İbretli.

Rom. adj. Cu tâlc, plin de învăţăminte.

İBRİK is. İbrik.

1. Çay, kahve, şerbet, su gibi içecekler konulan kap.

2. Temizlik suyu konulan kap; abdes ibriği. Eşanl. **kuman.**

Rom. s. 1. Ibric de cafea şi diverse băuturi. 2. Ibric de apă de spălat.

İBRİŞİM is. (Fars. ebrişum) İbrişim.

1. Kalın ipek iplik.

2. Kalınca ipek dokuma; bu dokumadan yapılmış giysi.

"Alçak üyden enkĭyĭp / Yĭpek, ibrişim kĭyĭp, / Kolunda legen, kumanlar, / Omzunda şallar, yorganlar, / Çıka tellal tüşüncemen, kayguman, / Selâm bere her ötkenge saygıman." - (Bekir S. Çobanzade - Mezat).

Rom. s. 1. Îmbrişin, fir de mătase. 2. Ţesătură şi îmbrăcăminte de ibrişin.

İCAP is. (Ar. icab) İcap; gerek, gereklik.

Rom. s. Cerinţă, necesitate, trebuinţă.

İCAT is. (Ar. icad). İcat. 1. Yaratılmış, ilk olarak meydana getirilmiş şey.

"İnsanların en balaban icatlarından bĭrsĭ sayılgan elektrik bĭr mektep binasına sĭptĭ bagışlamak bĭzge kısmet ettĭ." - (Altay Kerim – Kâniye).

"Olar da halk icadına özlerĭn yaşap kelgen toprakların reñgĭn, tüsĭn bermege tırışkanlar." - (Nedret ve Enver Mahmut - Bozcĭgĭt).

2. Uydurma, yalan; gerçekmiş gibi gösterilen şey.

- **İcat etmek -** a) Yeni bir şey yaratmak. b) Uydurmak.

Rom. s. 1. Creaţie; invenţie, descoperire. 2. Scornitură, plăsmuire.

İCATŞI is. İcatçı; bulucu, kâşif.

Rom. s. Inventator; descoperitor.

İCRA is. (Ar. icra). İcra.

1. Yapma, yerine getirme, yürütme.

"Kırım hanlıgı cürek mawıgın bo adetĭmen algan. Kart agasında hanın, oñ begĭnde kalgaynı, sol begĭnde nureddinnĭ, kabırga kartlarında vezĭrlerĭn, küregecĭlerĭnde icra kuwwetĭn ve hazinesĭnde de curtın totırgan ve caşatkan." - (Necip H. Fazıl - Kĭyew

Konuşması).

2. Müz. Bir müzik eserini seslendirme.

- **İcra etmek -** a) Yapmak b) Müz. Bir müzik eserini söylemek, çalmak
- **İcra kuwwetĭ -** Devletin üç işlevinden biri olan idare işlerini yürütmekle yükümlü, hükümet ve idari teşkilâttlardan oluşan güç.

Rom. s. 1. Executare, îndeplinire. 2. Muz. Înterpretare.

İCRET is. (Ar. hicret). Hicret. Var. **hicret.**

1. Göç.

2. öz.is. Tar. Hazreti Muhammed'in Mekke'den Medine'ye göç etmesi olayı ve bunun İslâm takviminin başlangıcı sayılan, miladî 16 Temmuz 622 gününe isabet eden tarihi.

3. öz. is. Kişi adı (er.) : **İcret; Hicret.**

- **İcret etmek** - Göç etmek.

Rom. s. 1. Emigrare. 2. Emigrarea Profetului Mahomet de la Mecca la Medine, în anul 622 e.n; data de 16 Iulie 622 e.n. a acestei emigrări. 3. s. propr. Nume de persoană : **İcret / Hicret** *(b.).*

İÇ is. ve s. İç. Var. **ĭş.**

1. Herhangi bir durumun, ortamın veya alanın sınırları arasında bulunan bir yer. Dış, tış karşıtı.

"Ah, bek töben kalganmız karanlıklar içinde." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

"Viyana önĭnde, Orus içĭnde, / Barabar cırladık Hintlerde, Çinde." - (Bekir S. Çobanzade - Tuwgan Tĭl).

2. Yapıların duvarları arasındaki yer.

3. Cisimlerin yüzeyleri arasında kalan yer.

"Men Sulu, bĭr lamba şişesĭ yanında, bĭrewĭ de kolında, içĭne üflep sürter." - (Necip H. Fazıl - Kırım).

4. Toplu bulunan nesnelerin veya kimselerin arası.

5. Ten ile dış giyeceklerin arası.

6. Yiyeceklerde kabuğun altında bulunan bölüm.

7. Anat. Mide, bağırsak, karın.

"Tıştan ot, içten imam suwı kullansañ cılındıñ kettĭñ taa." - (Müstecib Ülküsal - Bayram Şenlĭgĭ).

8. mec. Akıl, gönül, irade gibi insanın manevi varlığını oluşturan şeylerden her hangi biri.

"Başka kızlar küle edĭ, / Bo zawallı kıza edĭ, / Hem içinden cana edĭ." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

9. Bir topluluk ortamı.

"Zahide üçün hayalĭnde bek üyken oñganlık beslegen Böralĭ askerlĭk emrĭn algan edĭ. Üy içine ot tüştü." - (Mehmet Niyazi – Sawlıkman Kal).

10. s. Birkaç nesneden, merkeze daha yakın olan.

11. İçerik, muhteva.

- **İç tartmak** – İç çekmek, üzüntüyle göğüs geçirmek. **"Kök karara, cel arta, / Tolkunlarnı kabarta. / Tınış tınış yermen kök / Deren solup iç tarta." -** (Şevki Bektöre – Kırım Cagaları).
- **İçĭnden okumak** - Sessizce okumak. **"Muallĭm başka bĭr masaga barıp tek başına oturır ve cebĭnden bĭr gazete çıkarıp içĭnden okur." -** (Müstecib Ülküsal - Bayram Şenlĭgĭ).

Rom. is. ve s. 1. s. Înterior; partea interioară. 2.-3.-4. Înăuntrul a ceva; sânul a ceva. 5. adj. De dedesubt, de corp. 6. Miez. 7. Anat. Stomac. 8. fig. Înimă, suflet. 9. Mediu, cadru. 10. adj. Înterior.11. Cuprinsul a ceva.

İÇERĬ is. İçeri, iç.

1. Bir yerin, bir şeyin iç bölümü.

2. İç yüzey.

3. s. İç bölümde, iç yüzeyde olan.

4. is. mec. Hapishane.

5. zf. İç bölüme veya iç yüzeye doğru.

"Rasĭm tışardan kelĭp kahveşĭnĭñ kapısın anahtarman açıp içerĭ kĭrer." - (Müstecib Ülküsal - Bayram Şenlĭgĭ).

Rom. 1. s. Înterior, partea interioară. 2. Faţa interioară. 3. adj. Înterior. 4. fig. Puşcărie. 5. adv. Înăuntru.

İÇERĬK is. İçerik, muhteva.

Rom. s. Cuprins; conţinut.

İÇĬLMEK f. İçilmek.

"Tınç tatar çöllerĭ, suwları içĭlmiy, / ucsuz bucaksız." - (Bekir S. Çobanzade - Tınç Tatar Çöllerĭ).

Rom. v. A se bea, a fi băut.

İÇĬN e. İçin. Var. **içün, üşün, üşĭn.**

"Sen falda ne ayta dep soragaşı, onı ne içĭn, kĭm içĭn karaysın dep sora taa !" - (Mehmet Vani Yurtsever - Toy, piyes).

Rom. prep. 1. Pentru, ca să. 2. Pentru că, deoarece.

İÇĬNDE zf. İçinde.

1. Süresince, zarfında.

2. Ortamında, arasında.

"Eskĭden Kırım'da, Kerç halkı içĭnde Kerç Hasan Hacı degen bĭrsĭ bolğan." - (Necip H. Fazıl - Kırım).

3. Kendisinden önce gelen söze "çok" anlamını verir. **Bollık içĭnde. Gürültĭ içĭnde.**

Rom. adv. 1. În cursul ...2. În cadrul ... 3. Extrem de ..., mult, foarte ...

İÇĬN İÇĬN zf. İçin için; içinde saklı tutarak; içinden.

Rom. adv. În taină, pe ascuns.

İÇİŞLERĬ BAKANLIGI (… **Baqanlığı**) is. İç işleri bakanlığı.

Rom. s. Ministerul de interne (afacerilor interne).

İÇKĬ is. İçki. Var. **ĭşkĭ.**

1. Alkollu içecek

"Şenlĭk bĭz yaştakılar için rakıdan, içkĭden başka nemen bolır?" - (Müstecib Ülküsal - Bayram Şenliği).

2. İçki içmek işi.

"Millî şuurın kuvvtlenmesi içkĭ hastalıgın halkımız arasından köterĭp atacaktır." - (Necip H. Fazıl - Kĭyew Konuşması).

Rom. s. 1. Băutură alcoolică. 2. Consum de băutură alcoolică, îmbătare.

İÇKĬCĬ is. ve s. İçkici; içkiye düşkün olan (kimse).

"İçkĭcĭler tez künde ya mezarga, ya tımaranege, degenler." - (Müstecib Ülküsal - BayramŞenlĭgĭ).

Rom. s. şi adj. 1. Băutor. 2. Beţiv.

İÇKĬCĬLĬK is. İçkicilik; içkiye düşkünlük.

"Bĭraz sonra vazifesĭnde büyük ihmalcĭlĭk köstergenĭnden memuriyetten çıkarıldı. Bo taa fena içkĭcĭlĭkke urulmasına sebep boldı." - (Mehmet Vani Yurtsever – Uyuşmagan Ekĭ Arkadaş).

Rom. s. Patima beţiei.

İÇKĬ-YAK (**içkĭ yaq**) zf. İçeri.

"Kĭrĭp keldĭ içkĭ yak, Sarı Server. / Tujurka kĭygen üstüne, artı yırtmaç." - (Bekir S. Çobanzade - Kalpak Mahracı).

Rom. adv. Înăuntru.

İÇMEK f. İçmek. Var. **işmek.**

1. Bir sıvıyı ağza alıp yutmak.

"Men bu yessĭznĭ eş süymiymen ama, bayramda dost katĭrĭ için içemen." - (Müstecib Ülküsal - Bayram Şenlĭgĭ).

2. Sigara dumanını içe çekmek.

3. Bir şey, bir nesne bir sıvıyı emmek.

4. İçki kullanmak.

- **İçkĭ içmek -** Alkollu içecekler içmek.

Rom. v. 1. A bea. 2. A fuma. 3. A absoarbe. 4. A avea deprinderea de a consuma băuturi alcoolice.

İÇTEN s. ve zf. İçten.

1. s. Candan, yürekten, samimi.

2. zf. İç taraftan.

- **İçten ırgaşık –** Tatar güreşinde bir ayağını hasmın iki ayağı arasından geçirerek bir ayagına dolayıp gücünü düşürmeye ve yıkmaya çalışma usulü.

Rom. 1. adj. Sincer, din suflet. 2. adv. Dinăuntru.

İÇTİMAİ s. (Ar. içtimai). İçtimai, toplumla ilgili, toplumsal, sosyal.

Rom. adj. Social.

İÇÜN e. İçin. Var. **üşün, üşĭn, içĭn.**

"O tügül mĭ bĭznĭñ için közyaşların sĭlmegen?" - (Mehmet Niyazi – Sagış).

"Halk cırları ... bĭr curtnıñ canganın, hasretlĭgĭn anlatkanları için ne kadar yanıklı, ne kadar tesĭrlĭdĭr." - (Müstecib Ülküsal - Bayram Şenlĭgĭ).

Rom. postp. / prep. 1. Pentru. 2. De dragul ... 3. Deoarece, pentru că....

İDA[1] is. (Ar. iddia'dan) 1. İddia, sav.

2. Tartışma, inatlaşma.

"Taşcolga yakın oynagan yerler, / Sirek edĭ maşina cürgen künler. / Katar edĭ cuwura talagımız, / 'Menĭmkĭ' dep pĭtmiy edĭ idamız." - (Cevat Raşit – Balalık).

Rom. s. 1. Afirmaţie, susţinere; părere. 2. Controversă, dispută; ceartă.

İDA[2] ünl. Köpekleri uzaklaştırmak için kullanılan seslenme sözü.

"Tışarıda it ürer. Fikriye'nĭñ sesĭ eşĭtĭlĭr : İda !... Marüfe Eyüp'ke : Tur, karaşı, bĭrew kele galĭba." - (Mehmet H. Vani Yurtsever – Toy).

Rom. s. interj. Cuvânt cu care se goneşte câinele; marş !

İDADİ is. (Ar. idadi). esk. Lise, lise derecesinde okul.

Rom. s. înv. Liceu.

İDALAŞMA, - UW is. Tartışma, çekişme.

Rom. s. Ceartă, certare.

İDALAŞMAK (**idalaşmaq**) f. (iddialaşmak'tan). Tartışmak, inatlaşmak. Var. **idaleşüw, idaleşmek.**

"Şonday etĭp ekĭ awcı 'menkĭ, señkĭ' dep idalaşıp otırganda, olarnıñ katına Edege kele." - (Nedret ve Enver Mahmut – Bozcĭgĭt).

Rom. v. A se certa; a discuta în contradictoriu.

İDALEŞ is. İddialaşma; tartışma.

Rom. s. Controversă.

İDALEŞME, -ÜW is. İddialaşma, tartışma.

Rom. s. Controversare.

İDALEŞMEK f. → **İdalaşmak**.

"Arkadaşlar, aşadık ĭştĭk, öşekleştĭk, idaleştĭk, endĭ kaytayık. üyĭ bolgan üyüne, üyü bolmagan kora tübüne." - (Altay Kerim – Kâniye).

İDALEŞTĬRMEK f. İddialaştırmak, tartıştırmak.

Rom. v. A face să se contrazică, să discute în contradictoriu, să se certe.

İDALEŞÜW is. ve f. → **İdaleşme, İdaleşmek.**

"Nasrettin Hoca man apakayı arasında sık sık idaleşü şıga eken." - (Nevzat ve Nermin Yusuf – Nasrettin Hoca).

İDAM is. (Ar. idam). İdam; ölüm cezası.

- **İdam etmek –** Ölüm cezasını yerine getirmek. (*Rom. a executa, a aplica pedeapsa cu moartea*).

Rom. s. 1. Pedeapsă capitală, pedeapsă cu moartea. 2. Execuţie.

İDAMLIK (**idamlıq**) is. 1. İdamlık, idam cezası almış kimse.

2. s. İdam cezası gördüren hareket.

Rom. 1. s. Condamnat la moarte. 2. adj. De pedeapsă cu moartea.

İDARE is. (Ar. idare). İdare.

1. Yönetme.

"1170-1200 senelerĭnde mongol kabileleri Temuçin atlı bĭr cĭgĭtnĭñ idaresĭ altında bĭrleştĭler." - (Memet Ablay - Tatarlar Kĭmlerdĭr ? / Boztorgay 1).

2. Ülke işlerinin yürütülmesi.

3. Bir kuruluşun yönetildiği yer.

4. Bir kuruluşu yöneten kadro.

5. Tutum, tutumluluk, tasarruf.

6. Küçük gaz lambası.

"Bĭr de körse ne körsĭn ? Bĭr idareñĭñ öteberlĭ carıklatkan ayatta, romenlerĭn Scaraoschi balasına uşagan, alşak boylı, üstü başı kara kurumga bılangan, korkınışlı bĭrew !" - (Altay Kerim – Kâniye).

7. mec. Hoş görme, göz yumma.

- **İdare etmek -** a) Yönetmek. b) Tutumlu olmak, tutumlu kullanmak. c) Yetmek, yetişmek. ç) Alışverişte, malın fiyatı ile değeri birbirini yaklaşık olarak karşılamak. d) Göz yummak.
- **İdare lambası -** Az ışık veren küçük gaz lambası.

Rom. s. 1. Conducere. 2. Guvernare. 3. Sediu; administraţie. 4. Colectiv de conducere. 5. Economie, economisire. 6. Opaiţ. 7. fig. Tolerare.

İDARECĬ is. İdareci.

"İdarecĭlerĭn, bilhassa kart agasın, oñ ve sol begĭn ayırmakman demokratik idare sistemĭmen yakından tanışmış bolır." - (Necip H. Fazıl - Kĭyew Konuşması).

Rom. s. Conducător, şef; administrator.

İDARECĬLĬK is. İdarecilik, yöneticilik.

Rom. s. Funcţie de conducere.

İDARİ s. (Ar. idari). İdari, yönetimle ilgili olan.

"Eskĭsĭnday hür bolmagan, Kırım'nıñ milli ve idari işlerĭne keregĭ gibĭ karışalmagan halk, bo suretmen (Kĭyew Konuşması adetĭmen**) susuzlıgın kandırgan" -** (Necip H. Fazıl - Kĭyew Konuşması).

Rom. adj. De conducere; relativ la conducere.

İDAYET is. (Ar.) 1. Hidayet, doğru yol; müslümanlık, Hak dini.

2. öz. is. Kişi adı. **İdayet, Hidayet** (e., k.).

- **İdayetke ermek** – Doğru yolu bulmak; Hak dinine kavuşmak, müslüman olmak.

Rom. s. 1. Dreapta credinţă (religia musulmană). 2. s. propr. Nume de persoană (b., f.).

İDDALI s. → **İddialı**.

İDDET is. (Ar. hiddet). Hiddet, öfke, kızgınlık.

Rom. s. Mânie, furie, iritare.

İDDETLENME, -ÜW is. Hiddetlenme.

Rom. s. Mâniere, înfuriere, iritare.

İDDETLENMEK f. Hiddetlenmek, öfkelenmek, kızmak.

"Hoca bek iddetlene; ey bĭr tutsa, terĭsĭnden kön yasap tasmalık şıgarıp şarık kĭyecek ama, yok, yok." - (Nevzat ve Nermin Yusuf – Nasrettin Hoca).

Rom. s. A se mânia, a se înfuria.

İDDETLĬ s. Hiddetli, öfkeli.

Rom. adj. Mânios.

İDDİA is. (Ar. iddia). İddia.

1. İleri sürülen düşünce, sav.

2. Bir durumu varmış gibi gösterme.

Rom. s. 1. Idee, părere; teză. 2. Afirmaţie, susţinere; pretenţie.

İDDİALAŞMAK (**iddialaşmaq**) f. İddialaşmak; tartışmak.

Rom. v. A discuta în contradictoriu.

İDDİALI s. İddialı. Var. **iddalı.**

Rom. adj. Cu ambiţie, cu pretenţie; cu încredere în sine.

İDDİASIZ s. İddiasız.

Rom. adj. Fără vreo pretenţie; simplu, modest.

İDEAL is. (Fr.>Rom.Türk.). İdeal.

1. Ülkü, emel, mefkûre.

"Öz tarihın üyretmek, öz ideallerĭn küttürmek kerek dewuysa." - (Müstecib Ülküsal - Bayram Şenlĭgĭ).

2. s. Mükemmel, kusursuz, bütün üstün nitelikleri kendinde bulunduran.

Rom. s. 1. Ideal, ţel. 2. adj. Ideal, perfect, desăvârşit.

İDEALİSM is. (Fr.>Rom.Türk.). İdealizm.

Rom. s. Idealism.

İDEALİST is. (Fr.>Rom.Türk.) İdealist, mefküreci, ülkücü.

Rom. s. Idealist.

İDEALLAŞTIRMAK (**ideallaştırmaq**) f. İdealleştirmek.

1. Ülkü haline getirmek, ülkü olarak görmek.

2. Kusursuz bulmak.

Rom. v. A idealiza.

İDEOLOCİYE is. (Fr.>Rom.Türk.). İdeoloji.

Rom. s. Ideologie; öğreti, fikir sistemi.

İDEOLOG is. (Fr.>Rom.Türk). İdeolog; bir öğretinin kurucusu veya savunucusu.

Rom. s. Ideolog.

İDMAN is. (Ar. idman). İdman.

1. Vücut gücünü artırmak için yapılan programlı beden hareketleri.

2. mec. Herhangi bir duruma kazanılmış alışkanlık.

- **İdmanın bermek** – mec. Dayaktan geçirmek. **"Caşlıktan kalgan temĭr başlı tayagımman arüw etĭp bĭr idmanın berdĭm, kettĭ cok bolıp." -** (Mehmet H. Vani Yurtsever – Toy, piyes).

Rom. s. 1. Antrenament; exerciţiu fizic. 2. fig. Deprindere, obişnuinţă.

İDRAK (**idraq**) is. (Ar. idrak) İdrak.

1. Bilme, anlama.

2. Bizzat yaşama.

- **İdrak etmek –** 1. Anlamak, bilmek. 2. Yaşamak.

Rom. s. 1. Înţelegere, cunoaştere. 2. Trăire efectivă.

İFADE is. (Ar. ifade). İfade.

1. Anlatım.

2. Deyiş, söyleyiş.

3. Bir duygunun yüz belirtilerinden belli olan anlamı.

4. Huk. Mahkemede sanık ve tanıkların olay hakkında sözlü açıklamaları.

Rom. s. 1. Expunere. 2. Expresie, redare, exprimare. 3. Mimică a feţei; aer. 4. Jur. Mărturie, depoziţie.

İFADELĬ s. (Konuşma veya yazı hakkında) İfadeli, anlamlı; tam ve uygun bir şekilde anlatan.

Rom. adj. Expresiv.

İFFET is. (Ar. iffet). İffet.

1. Cinsi konularda ahlâklılık.

2. Namus.

"Özĭñ namusıñ, iffetĭñ, milletĭniñ de şerefĭn, haysiyetĭn közetĭp te mukaddesatın tahkir ettĭrmiy yaşamak zordır." - (Necip H. Fazıl - Kırım).

Rom. s. 1. Castitate; pudoare. 2. Onoare.

İFLÂS is. (Ar. iflas). İflâs.

- **İflâs etmek –** (İşinde) Batmak, kazanamayıp anaparasını da yitirmek. (*Rom. - a da faliment*).

Rom. s. Faliment.

İFRİT is. (Ar.). 1. Masallarda, cin.

"Tañ perĭsĭ ifritlernĭ kuwmay mı ? / Neden karardıñ, ey kararmaz Çatır ?" - (Raşit Aşkı Özkırım - Çatır'ga / Emel M.).

2. mec. Kudurmuşçasına öfkelenmiş kimse.

Rom. s. 1. Spirit rău, demon. 2. fig. Turbat, smintit.

İFTAR is. (Ar. iftar). İftar. Var. **iptar.**

1. Oruç açma, oruç bozma.

2. Oruç açma zamanı.

3. Ramazanda akşam yemeği.

"İptarlarda, temçitte bol çibörek aşasañ / Raat eter kursagıñ, makbul bolır orazañ." - (İsmail Otar – Çibörek).

"Orazalık eken. Bir akşam iftarga Rahmetlïnï de şakıralar." - (Nevzat ve Nermin Yusuf – Nasrettin Hoca).

- **İftar etmek** - Oruç bozmak.

Rom. s. Rel. 1. Încheierea zilei de post, la apusul soarelui, servind o îmbucătură de pâine şi o înghiţitură de apă. 2. Ora cineide post. 3. Masa de seară din zilele postului.

İFTARLIK (**iftarlıq**) is. İftarlık; iftarda yenilen içilen şey.

"Babası Şeyahmet akay iftarlık kahvesïn içkenden soñra abdest alıp teravige ketken edï." - (Necip H. Fazıl - Nimet'nïñ Bayramı).

Rom. s. Alimentele de la masa de seară a unei zile de post.

İFTİRA is. (Ar. iftira). İftira; kara çalma, bühtan. Eşanl. **böten.**

Rom. s. Calomnie.

İFTİRACI is. İftiracı, iftira eden kimse.

Rom. s. Calomniator.

İFTİHAR is. (Ar. iftihar). Kıvanç, övünç, gurur.

"Halknı bek süye, bonı biysïnmegen bazı arkadaşlarına, 'öz teregïn begenmegen soysuzlarga' yürekten kıza, Türklükniñ şanlı mazisï men iftihar ete edï." - (Mehmet Vani Yursever - Uyuşmagan Ekï Arkadaş).

Rom. s. Mândrie; onoare.

İGDE is. Bot. İğde. (Lat. Elaeagnus).

Rom. s. Bot. Arbore din familia eleagnacee; măslin sălbatec. (În Dobrogea, mierea ursului).

İGREK is. 1. Y (ye) harfi için bazı dillerde kullanılan tabir.

2. Matematikte bilinmeyen bir değer için kullanılan işaret.

Rom. 1. Litera igrec. 2. Mat. Semn pentru o valoare necunoscută.

İHMAL is. (Ar. ihmal). İhmal, savsaklama, gerken ilgiyi göstermeme, boş verme, kulak ardı etme.

Rom. s. Neglijare; omitere; delăsare.

İHMALCĬ is. İhmalci; işi önemsemeyen, işi kendi oluruna bırakan.

Rom. s. Neglijent, delăsător.

İHMALCĬLĬK is. İhmalcilik, ihmalci olma durumu.

"Bïraz sonra, vazifesïnde büyük ihmalcïlïk köstergenïnden, memuriyetten çıkarıldı." - (Mehmet Vani Yurtsever – Uyuşmagan Ekï Arkadaş).

Rom. s. Neglijenţă, omitere; delăsare.

İHRACAT is. (Ar. ihracat). İhracat; bir ülkede üretilen malların başka ülkelere satılması.

Rom. s. Export.

İHSAN is. (Ar. ihsan). İhsan.

1. İyilik etme, iyi davranma.

2. Bağışlama, bağışta bulunma.

3. Bağışlanan şey, hediye.

4. öz. is. Kişi adı : **İhsan / Esan** (e.)

*Rom. s. 1. Binefacere. 2. Dăruire. 3. Dar, cadou; atenţie. 4. s. propr. Nume de persoană : **İhsan / Esan** (b.).*

İHTAR is. (Ar. ihtar). İhtar.

1. Dikkati çekme, uyarma.

2. Bir şeyi birine söyleme, hatırlatma.

"Masadakılar bonı körïp, şakırırlar. Ali cürüş etkemen, zar tavlasın da alakelmesïn ihtar eterler." - (Necip H. Fazıl - Caş Fidanlar).

Rom. 1. Avertisment, prevenire. 2. Înştiinţare; atragere de atenţie.

İHTİLÂL is. (Ar. ihtilal). İhtilâl.

1. Devrim.

"1989 senesï 16 Aralıkta / Temeşvar'da başladı ihtilâl, Temeşvarda. / ... cayıldı başka etraf kasabalarga." - (Ekrem Menlibay - 1989 / Renkler 3).

2. mec. Köklü değişim.

Rom. s. 1. Revoluţie. 2. fig. Schimbare radicală.

İHTİLÂLCĬ is. İhtilâlci; devrimci.

"İhtilâlcïler ölgenlerden cesaret aldı, / Kökreklerïn aşıp kurşunnı karşıladılar." - (Ekrem Menlibay - 1989 / Renkler 3).

Rom. s. Revoluţionar.

İHTİLÂT is. (Ar. ihtilat). İhtilât.

1. Birbiriyle karışma.

"(Bonday türküler, milli hikâyeler) Tatarnıñ yabancı milletlermen ailevi ihtilatta tabılmasına, hakim milletïñ milli düsturları içïnde özïn menlïgïn coytmasına mani bolır." - (Necip H. Fazıl - Kırım).

2. Karşılaşıp görüşme, temas.

Rom. s. 1. Amestec. 2. Contact, legătură.

İHTĬMAL is. (Ar. ihtimal). İhtimal. Var. **iytïmal.**

1. Olabilirlik, olasılık.

2. zf. Belki.

Rom. 1. s. Probabilitate, eventualitate. 2. adv. Probabil, posibil; poate.

İHTİRAM is. (Ar. ihtiram). İhtiram; saygı.

"Tatarlıknı yaşatacak yaşlarga / Dobruca'dan biñ ihtiram ketïrdïm. / Curt kaygusın çekken kızga, caşlarga / Ak yürekten taşkan selâm ketïrdïm." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

Rom. s. Respect, consideraţie.

İHTİRAS is. (Ar. ihtiras). İhtiras.

1. Büyük istek.

2. Tutku.

Rom. s. 1. Ardoare, zel. 2. Pasiune.

İHTİSAS is. (Ar. ihtisas). Uzmanlaşma, uzmanlık.

Rom. s. Specializare; specialitate.

İHTİSALAŞMA, **-UW** is. Uzmanlaşma.

"En başta, Akbaş köyï S.M.A.sında başinciner ve Kanada'da ihtisaslaşma üşün Bükreş'te ingilizcemen ograşkan Erol Emin'nï karadım." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. Specializare.

İHTİSASLAŞMAK (**ihtisaslaşmak**) f. Uzmanlaşmak.

Rom. s. A se specializa.

İHTİVA is. (Ar. ihtiva). İçine alma, içerme.

"Yalıñız 43 sahifelïk bolgan bo kitap ihtiva ettïgï şi-

irlerĭn adedĭnce kĭşkene, fakat anlattıgı mana itibarı man bek balabandır." - (Necip H. Fazıl - **"Sağış")**

- **İhtiva etmek -** İçine almak.

Rom. s. Includere, cuprindere.

İHTİYAÇ is. (Ar. ihtiyac). İhtiyaç.

1. Maddi veya manevi gereklik.

"(Ruslar) Milli ihtiyacların arüw araştırganlar, milli eksĭklĭklerĭn tüşünüp tapkan ve totırmaga çalışkanlar." - (Mehmet Vani Yurtsever - Kart man Caş Arasında).

"Bo dünyada aywan, kurt, kırmıska, bütün mahlukatlarnıñ nege ihtiyacları bardır ?" - (Nedret ve Enver Mahmut - Bozcĭgĭt).

2. Gerek duyulan şey.

3. Yoksulluk.

Rom. s. 1. Necesitate, trebuinţă. 2. Obiect necesar. 3. Lipsă, sărăcie.

İHTİYAR s. ve is. (Ar. ihtiyar). İhtiyar. Eşanl. **kart.**

1. Yaşlı, yaşlanmış (kimse).

2. tkz. Baba veya anne.

Rom. s.şi adj. 1. Bătrân, -ă, vârstnic, -ă. 2. fam. Tată; mamă.

İHTİYARLAMAK (**ihtiyarlamaq**) f. İhtiyarlamak, yaşlanmak. Eşanl. **kartaymak, eseymek.**

Rom. v. A îmbătrâni.

İHTİYARLIK (**ihtiyarlıq**) is. İhtiyarlık, yaşlılık. Eşanl. **kartlık.**

Rom. s. Bătrâneţe, vârstnicie.

İHTİYAT is. (Ar. ihtiyat). İhtiyat.

1. Ölçülü davranma, sakınarak yaklaşma.

2. s. ve is. Yedek; ilerisi için saklanan (şey).

Rom. s. 1. Prudenţă; precauţie. 2. s. şi adj. Rezervă; de rezervă

İHTİYATKÂR, İHTİYATKYAR s. (Ar. ihtiyat+ Fars.-kâr). İhtiyatlı, sakıngan.

Rom. adj. Prudent, precaut.

İHTİYATKÂRLIK, İHTİYATKYARLIK (**ihtiyatkârlıq, ihtiyatkyarlıq**) is. İhtiyatlılık, sakınganlılık.

Rom. s. Prudenţă, precauţie.

İHTİYATLI s. İhtiyatlı, sakıngan.

Rom. adj. Prudent, precaut.

İHTİYATSIZ s. İhtiyatsız.

Rom. adj. Imprudent.

İHTİYATSIZLIK (**ihtiyatsızlıq**) is. İhtiyatsızlık.

Rom. s. Imprudenţă.

İKÂYE, İKYAYE is. → **Hikâye, Hikyaye.**

İKBAL (**iqbal**) is. (Ar. ikbal). İkbal.

1. Baht açıklığı, kısmet. Var. **ikpal.**

2. Başarı; yükseliş.

- **İkbalıñda bolsa iyĭp kelĭr. –** Atas. İkbalinde varsa süzülür de gelir.

Rom. s. 1. Noroc, şansă, baftă. 2. Succes; ascensiune.

İKLİM is. (Yun.>Ar.Türk.). İklim.

1. İklim.

2. Ülke, diyar; ortam.

Rom. s. 1. Climă. 2. Ţară, meleag; mediu.

İKMET is. (Ar. hikmet). Hikmet. Var. **hikmet.**

1. Bilgelik.

2. Sebep, gizli sebep; Tanrı'nıñ insanlar tarafından hemen anlaşılamayan iradesi, amacı.

3. Özlü söz, vecize.

4. Kişi adı : **İkmet / Hikmet** (e. ve k.).

- **Aşnıñ közĭ ötmekte, toknıñ közĭ ikmette. –** Atas. Açın gözü ekmekte, tokun gözü hikmette.

Rom. s. 1. Înţelepciune. 2. Cauză, mobil, motiv ascuns. 3. Maximă, sentenţă. 4. Nume de persoană : **İkmet / Hikmet** *(b. şi f.).*

İKMETLĬ s. Hikmetli, anlamlı; bilgi dolu.

Rom. adj. Cu tâlc, plin de înţelepciune.

İKOANA is. (Yun.>Rom., Türk.) İkona; hristiyanlarda azizler resmi.

"Balaban bĭr akam, nenemnĭñ bĭr dayısın canına kĭlse ikoanaların yapmasın üyrenmege kĭrgen edĭ." - (Okıma Kitabı - IV / Nikolay Usta).

Rom. s. Icoană.

İKPAL (iqpal) is. (Ar. ikbal) İkbal, baht açıklığı, kısmet. Var. **ikbal, yıkpal**

"Bĭzĭm ikpal taa kaykalagan; nasıl körĭne, bo sene de üylenalmaycakmız." - (Necip H. Fazıl – Caş Fidanlar).

Rom. s. Noroc; baftă.

İKPALLI (**iqpallı**) s. İkballi, bahtlı, kısmetli., şanslı.

Rom. s. Norocos.

İKPALSIZ (iqpalsız) s. İkbalsiz. bahtsız, kısmetsiz.

"Zawallı güzel, ikpalsız kız şâşlerĭn culkmaga hem de kanlı köz yaşları tökmege başlay." - (Nedret ve Enver Mahmut – Bozcĭgĭt).

Rom. adj. Lipsit de noroc.

İKRA is. (Ar. ikrah). İkrah, tiksinme. Eşanl. **ciyrenme.**

"O köyĭñ zengĭnlerĭnden artık ikraga keldĭ Costică. Ekĭncĭ günĭ, ertenmen turıp, cayaw calpı Köstencĭ colın tuttı." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. Dezgust, scârbă; aversiune.

İKRAM is. (Ar. ikram). İkram.

1. Misafiri ağırlama. Eşanl. **sıylama**.

2. Bir şeyi armağan olarak verme.

3. Armağan olarak verilen şey.

4. Alişverişte satıcının müşterisine yaptığı fiyat indirimi.

- **İkram etmek** – a) Bir şeyle ağırlamak. **"Kel kadáyĭm, kel ! dep onı / akettĭ aşhanaga,/ Müs kokılı palüze / ikram ettĭ balaga." -** (İsmail Ziyaeddin – Toy). b) Fiyatta indirim yapmak.

Rom. s. 1. Tratare, primire ospitalieră, ospitalitate. 2. Oferire în dar. 3. Dar, cadou. 4. Reducere pentru favoare; preţ de favoare.

İKRAMİYE is. (Ar. ikramiye). İkramiye.

1. Bir işyerinde çalışanlara aylıktan başka, kazançtan ödenen pay.

2. Piyangoda çıkan para.

Rom. s. 1. Gratificaţie, recompensă, primă. 2. Câştig de loterie.

İKRAR is. (Ar. ikrar). Düşündüğünü açıklama.

"İmam ketïp toykızdan ikrar ala, / Ïşte bulay, nikâhga yol aşıla." - (Mehmet Vani Yurtsever - Toy, şiir).

Rom. s. Declarare; confirmare.

İKS is. 1. Yunan ve bazı başka dillerin alfabelerinde yer alan **x** harfinin adı.

2. Matematikte bilinmeyen bir değer için kullanılan işaret.

Rom. s. 1. Denumirea literei **x.** *2. Mat. Semn pentru o valoare necunoscută.*

İKTİDAR is. (Ar. iktidar). İktidar.

1. Güç, kuvvet.

2. Yetenek.

3. Siyas. Hükümet; idare.

Rom. s. 1. Putere, forţă. 2. Capacitate. 3. Polit. Guvern, conducere.

İKTİSADİ, -Y s. (Ar. iktisadi). İktisadi, ekonomik, iktisatla ilgili, ekonomi ile ilgili.

Rom. adj. Economic.

İKTİSAT is. (Ar. iktisad). İktisat, ekonomi.

Rom. s. Economie.

İKTİSATŞI is. İktisatçı; ekonomist.

Rom. s. Economist.

İL is. 1. El, halk.

"Şu bïzniñ il cıyılmay, / Kırım'ga şay dep bardım. / Köz caşlarım tıyılmay." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

2. Diyar, yer; il, vilâyet.

"Al şeşek ata gülïm, / Gül şeşek aşa gülïm. / Al şeşeklerge kömïlïp / Yaşasın tuwgan ilïm." - (Boztorgay).

Rom. s. 1. Popor, norod. 2. Regiune, ţinut, ţară; judeţ.

İL'AM[1] is. → **İlham**.

İLAM[2] is. Huk. İlâm; mahkeme kararı.

Rom. s. jur. Sentinţă.

İLÁC is. → **İläç, İläj, Läj.**

İLÁÇ is. (Ar. ilac). İlâç. Var. **iläj, läj.**

"Bo ilâçnı Karasuw'nıñ artındakı Karataw'nıñ ortasında, bïr tılsımlı bahşa ïşïnde östïrgenïm kırk türlï otnıñ tamırından ve yapragından kaynatıp yasadım." - (Boztorgay 1).

Rom. s. Medicament, doctorie.

İLÁÇLIK (iläçlıq) s. İlâçlık.

1. İlâç yapmak için kullanılan; ilâç diye kullanılan.

"Kart nenemïn kawelïk, sapïrlïk, ilâçlık üşün saklagan şekerï bardır." - (Altay Kerim – Kâniye).

2. mec. Az miktarda bulunan.

Rom. adj. 1. De medicament, pentru medicament. 2. fig. Rămas în cantitate mică.

İLÁÇSIZ s. ve zf. İlâçsız; ilâç kullanmaksızın.

"Mukader daday, doktorsız, ilâçsız, Femiye'ge adamakıllı ebanaylık yaptı." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. adj. şi adv. Fără medicamente.

İLÁH, İLÂH is. (Ar. ilâh). İlâh.

1. Tanrı.

2. mec. Bir alanda yaratıcılığı ile çok beğenilen, çok tutulan (kimse).

Rom. s. 1. Zeu; divinitate; Dumnezeu. 2. fig. Idol, fiinţă adorată, iubită sau apreciată mult.

İLÁH. Kısaltma söz. Arapça : ila+ ahiri'den - "ve sonuna kadar böyle"," ve benzerleri" anlamında. Eşanl. **ilh.**

"Hacı Totay eskï cün şorapnı kesïp kesïp camar.Yavaş yavaş seslenïr, "Kırım, Kırım degenïñ ... ilah." sesïmen." - (Necip H. Fazıl - Kırım).

Rom. Prescurtarea "ş.a.m.d." sau "etc." a expresiei corespunzătoare preluată din limba arabă.

İLÁHE is. (Ar. ilâhe). İlâhe; Tanrıça.

Rom. s. Zeiţă.

İLÁHİ s. (Ar. ilâhi). İlâhi.

1. Tanrısal, Tanrı'ya özgü; Tanrı'dan gelen.

"E, kateceksıñ. Bo da bïr kader ilâhi." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

"Her insannı tuwıp ösken yerïne baylagan bo mukaddes kuvvet nedïr ? Bïr insannı közlerïnï cumgaşık turmadan özïne şekken bo ilâhi tılsım kaydan kele ?" - (Acemin Bawbek - Ekï Hatıra).

2. mec. Çok güzel, mükemmel.

3. is. Tanrı'yı övmek, ona dua etmek için yazılıp makamla okunan şiir.

"Bar abdesïñ al endï, soñ keş bolacak, / Ümer Akay şımar ete, ilâhi aytılacak." - (İsmail Ziyaeddin - Toy).

Rom. s. 1. adj. Divin. 2. fig. Adorabil. 3. s. Cântec religios.

İLÁHİYAT is.. (Ar. ilahiyyat) İlâhiyat, Tanrı bilimi.

Rom. s. Teologie.

İLÁJ is. (Ar. ilâc). İlâç. Var. **iläj, läj.**

Rom. s. Medicament, doctorie.

İLÁJLEMEK f. İlâçlamak. Var. **ilájlemek, lájlemek.**

Rom. v. 1. A unge cu alifie; a trata o rană cu un medicament. 2. A dezinfecta.

İLÁN is. (Ar. ilan). İlân.

1. Duyuru.

"Erkez Temïrcan Batır man Ursacıgar Batır'nıñ da küreşecegïn kün ewlden er yerde yapıştırılgan ilânlardan eşïtken eken." - (Ali Naci Cafer - Boztorgay 1).

2. Açıkça bildirme.

- **İlân bermek** - İlân vermek; afiş, gazete, radyo ve televizyon aracılığıla duyuruda bulunmak. **"O yerïñ padışası bïr gün ilân bere : Memlekette bolgan delïkanlılarıñ epsï menïm sarayımnıñ aldından keşsïnler. Kızım kaysın begense, onı kïyewïm etecek-men, diy." -** (Ekrem ve Hilmiye Mehmet Ali - Tepegöz).
- **İlân etmek -** İlân etmek; herkese duyurmak, herkese bildirmek.

Rom. s. 1. Înştiinţare. 2. Declaraţie.

İLÁŞ is. (Ar. iâc). İlâç.

"Ekï anter tïktïrdïm / Usta ustalarına. / Doktor ilaş bermiy diy / Sewda hastalarına." - (Boztorgay).

Rom. s. Medicament, doctorie.

İLÁVE is. (Ar. ilave). İlâve.

1. Ekleme.

2. Ek, eklenmiş parça.

3. Büyütme, abartma.

Rom. s. 1. Adăogare. 2. Supliment, adaos; anexă. 3. Mărire; umflare; exagerare.

İLÁVELĬ s. İlâveli; tamamlamalı, ekli.

Rom. adj. Adăogit; cu adaos, cu supliment, completat.

İLÁYE is. (Ar. ilâhi). Din. İlâhi; Tanrı'yı öven, makamla okunan şiir.

Rom. s. Rel. Imn religios, de preamărire a lui Dumnezeu.

İLÇE is. İlçe, kaza.

Rom. s. Plasă, ocol; raion; district.

İLE e. ve bağ. İle.

1. e. Zarf takımlarında yer alır.

"Rasĭm, Bayram hayırlı bolsın, derler ve Rasĭm ile salawatlaşırlar." - (Müstecib Ülküsal - Bayram Şenlĭgĭ).

2. bağ. Görevdeş konuşma öğelerini birbirine bağlar.

Rom. 1. postp./ prep. Cu, împreună cu. 2. conj. Şi.

İLEK is. (Nog., hayvan için) Ayak.

"Sora attıñ awzından tartıp ayyamay kagadı. Kakkanda at iliekleri men atlaydı. Atlap işĭne tüsĭyatkanda kalawdı mıratadı tierakay." - (Ekrem ve Hilmiye Mehmet Ali – Tepegöz).

Rom. s. Picior (de animal).

İLELEBED zf. (Ar. ilelebed). Sonsuzluğa kadar, ebediyete kadar.

"Sakın yolsızlıklar etĭp te şanlı geçmĭşĭñ altın yaldızları üstüne kara lekeler urma. Bo yanlışlık senĭ ilelebed mahkûm yaşamaga sevk eter." - (Necip H. Fazıl - Kırım).

Rom. adv . Pe veci, pentru totdeauna.

İLERĬ is. s. zf. ünl. İleri.

1. is. Bakılan yönün ötesi; **gerĭ** karşıtı.

2. is. Henüz gelmemiş zaman, gelecek.

"İlerkĭ soguşlarda / Curt dep ölür m'ekenmĭz?" - (Mehmet Niyazi – Sagış).

3. s. Bakılan yönün ötesinde bulunan.

4. s. Gelecek zamanda meydana gelecek olan.

5. s. Doğru olanından daha fazla gösteren (saat).

6. s. mec. Benzerlerini geride bırakmış.

7. zf. Öne doğru; bakılan yöne doğru.

8. ünl. "Bir yöne doğru yürü" anlamına emir sözü.

- **İlerĭ gerĭ konışmak –** Yersiz laflar etmek.
- **İlerĭ kelgen –** Bir topluluğun önemli, sözü dinlenir, saygın kişisi.
- **İlerĭ ketmek –** Aşırı davranışlarda bulunmak.

Türk Lehç. : Kırım. **- ileri;** Mac. **- elöre;**

Rom. 1. s. Partea sau sensul de dinainte. 2. Timpul viitor. 3. adj. De dinainte. 4. Din viitor. 5. (Ceas) Care indică în mod greşit, peste ora reală. 6. fig. Înaintat, progresist. 7. adv. Înainte. 8. interj. Înainte marş !

İLERĬCĬ is. ve s. İlerici.

Rom. s. şi adj. Progresist.

İLERĬDE zf. İleride.

1. Gelecek zamanda.

2. Ötede.

Rom. adv. 1. În viitor. 2. Înainte.

İLERLEME, -W is. İlerleme.

Rom. s. Înaintare, propăşire.

İLERLEMEK f. İlerlemek.

1. Bulunduğu yerden daha öne gitmek.

"Yaşar ... uzakta körĭngen bĭr kasabaga dogrı ilerlemege başlagan." - (Boztorgay).

2. (Vakit için) Geçmek.

3. Daha güçlü, daha etkili duruma gelmek.

4. Gelişmek, daha yüksek bir düzeye gelmek.

Rom. v. 1. A înainta. 2. (Despre timp) A trece. 3. A se întări. 4. A se dezvolta, a progresa.

İLERLETMEK f. İlerletmek, ilerlemesini sağlamak.

"Başka milletler çalışıp, okulların köbiytĭp memleketlerĭn ilerletmege karaganda, bĭzĭmkĭler hâlâ eskĭ medreselermen kanaát ete ekenler." - (Mehmet H. Vani Yursever – Kartman Caş Arasında).

Rom. v. factitiv de la **ilerlemek.**

İLERLEYĬCĬ s. İlerleyici; ilerleyen, gitgide artan, devamlı şiddetlenen.

Rom. adj. Care înaintează; progresiv; aflat în creştere.

İLETMEK f. İletmek, götürmek, ulaştırmak.

"Üyleden sonra cawşı / Gene bĭr kelĭp kettĭ. / Kız yaknıñ razılıgın / Ul yagına ilettĭ." - (İsmail Ziyaeddin – Toy).

Rom. v. A transmite; a duce.

İLH. (Ar. ilâ âhiri) "Ve benzerleri" anlamında kısaltma söz. Eşanl. **ilâh**.

Rom. adv. Prescurtarea "etc". sau "ş.a.m.d."

İLHAK (ilhaq) is. (Ar. ilhak). İlhak.

1. Ekleme, katma.

2. Başka bir ülkeyi kendi egemenliği altına alma.

Rom. s. 1. A ataşa. 2. Anexare, alipire.

İLHAM is. (Ar. ilham). İlham; esin. Var. **il'am.**

"Bĭrköp caşlar senden ders, kuvet, il'am aldılar, / Senĭñ ötkür sözĭñnĭñ tesĭrĭnde kaldılar." - (Mehmet Vani Yurtsever - Necip H. Fazıl'ga).

"(Çelebi, Geraybay, Curtım ...) Kĭm ne derse desĭn maga, men bonlarnı süyermen, / Maga ilham bonlar bere, bonlar içün küyemen." - (Tahsin İbrahim / Köksüyer - İlham Bermiy / Emel M. 3 - 1936).

Rom. s. Inspirație.

İLĬM is. (Ar. ilm). İlim, bilim. Eşanl. **bĭlgĭ, bĭlĭm.**

"Curtımızda ta eskĭden ilĭm yerĭ tanılgan / Meñlĭ Giray Medresesĭ yükselgen bĭr ocaktır." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

"Bu mekteptĭr ögretecek bĭzge ilmĭ, edebĭ, / Tatarlıknı köterecek İsmail bek mektebĭ." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

- **İlĭm kazangan aş kalmaz. -** Atas. İlim edinen aç kalmaz.
- **İlĭm kazanı boş kalmaz. -** Atas. İlim hazinesi boş kalmaz.
- **İlĭm - sahibĭne dost, mal - sahibĭne duşmandır. -** Atas. İlim - sahibine dosttur, mal - sahibine düşmandır.

• **İlïmniñ kadrïn alim bïler, alimniñ ograşkanına cayil küler. -** Atas. İlmin kadrini alim bilir, alimin uğraştıklarına cahil güler.

Rom. s. Ştiinţă.

İLK s. İlk.

• **İlk awızda –** İlk iş olarak.

• **İlk atılgan taş uzak tüşer. -** Atas. İlk atılan taş uzak düşer.

Rom. adj. 1. Primul, cel dintâi. 2. Primar, iniţial.

İLKBAÁR is. (T. ilk+Fars.bahar). İlkbahar mevsimi.

Rom. s. Primăvară.

İLKBAHAR is. (T.ilk+Fars.bahar). İlkbahar, ilkyaz, bahar; Mart, Nisan, Mayıs ayları boyunca süren mevsim. Var. **ilkbahar.**

"Bïr hafta evvel tüşken bol cavunlardan son köy kenarları yeşergen, her şiy ilkbaharnıñ kelişinde bolganınday, yeniden canlangan edï." - (Mehmet Vani Yurtsever – Uyuşmagan Ekï Arkadaş).

Rom. s. Primăvară.

İLKBULGARLAR (İlkbulğarlar) öz. is. Tar. M.S. VI-ncı yüzyılda kral Asparuh'un idaresi altına İdil (Volga) dolaylarından Tuna'nın güneyine gelip bugünkü Bulgaristan topraklarına adlarını veren Türk boyu.

Rom. s. propr. İst. Protobulgarii, seminţia turcică din Europa Centrală a sec. VI e.n. care s-a stabilit pe teritoriul Bulgariei actuale sub conducerea hanului Asparuh şi care prin amestecul cu Slavii a contribuit la formarea naţiunii bulgare.

İLKE is. İlke, prensip.

1. Temel madde.

2. Temel düşünce.

Rom. s. 1. Element; materie. 2. Principiu, concepţie.

İLKEL s. İlkel

Rom. adj. Primar, primitiv.

İLK-MEKTEP is. İlk okul. Eşanl. **ilkokul.**

"Kurtuluş Bayramı – İlkmektep balları içün bïr perdelïk piyes. Yazgan muallim Mehmet Halim Vani. Baskan Emel Mecmuası. Pazarcık 1935". – (Mehmet Vani Yurtsever – Dobruca'nıñ Dawuşı).

Rom. s. Şcoală primară.

İLKOKUL (ilkoqul) is. İlkokul.

Rom. s. Şcoală primară.

İLKSÖZ is. Önsöz, giriş.

Rom. s. Prefaţă; cuvânt înainte.

İLKYAZ is. İlkyaz, ilkbahar, bahar.

"Mugayıp kalgan ormanlar / Üstünden yükselïñïz. / İlkyazgası sawlık man bar, / Ep saw kaytıp kelïñïz." - (İsmail Ziyaeddin – Toy).

Rom. s. Primăvară.

İLLALLAH ünl. ve zf. (Ar. illa allah). 1. Bıkkınlık anlatır.

2. zf. Güçlükle, zar zor.

"Kocası marebede kurban ketken Naşide cengiy, şïpşe satıp, pepiy, badiy asrap dört balasın illallah keşïndïrgenïne şükür ete." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. 1. interj. Exclamaţie de plictiseală. 2. adv. Cu chiu cu vai; cu mare greutate.

İLLÁ zf. (Ar. illa). 1. İllâ, ille; ne olursa olsun, mutlaka. Var. **ille.**

2. Hele, özellikle.

3. bağ. Fakat, ama.

"Bawbek - Bugün cumada karay tüştüm senï, köralmadım. Kifsïzsïñ mï yoksa ? ... / Alïmseyit - Yok. İllâ kïşï caşlıgında ölecegïn aklına ketïrmiy ya." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

Rom. 1. adv. Neapărat. 2. adv. Mai cu seamă. 3. conj. Dar, însă.

İLLE[1] zf. (' -), (Ar. illa). 1. Ne olursa olsun, mutlaka.

"Aydawlı malda közïm yok, sürüwmen koyda, / İlle menïm meramım selwï boyda." - (Boztorgay).

2. bağ. Fakat, ama.

"İlle Nogay bikemniñ yoktır dengï, / ... Omaş pişirse sel eter yernï köknï." - (Ali Osman Ayrantok - Ötken Aylar).

• **Saban illa saban, gerïsï yalan. –** Deyim. Saban, ille saban, gerisi yalan.

Türk Lehç. : Kırım. **- ille;**

Rom. adv. 1. Neapărat; cu orice preţ. 2. conj. Dar, însă

İLLE[2] is. (- ') → Hile.

"Menay da hep küreşe, köstere hüner. / Bïr illesïz sul etïp, küreşe şeber." - (Mehmet Vani Yurtsever - Küreş).

İLLEM zf. → **İlle[1]**.

İLLET is. (Ar. illet). İllet.

1. Hastalık.

2. Kusur, eksiklik.

• **Ucuzdır illetï bardır, paalıdır hikmetï bardır. -** Atas. Ucuzdur illeti vardır, pahalıdır hikmeti vardır.

Rom. s. 1. Boală. 2. Defect, cusur.

İLMAAL is. → **İlmihal**.

İLMAN is. Bot. Limon ağacı, meyvesi. Var. **limon.** (Lat. Citrus limonum).

"Oñ kolıñda portakal, solıñda ilman. / Özïm bïlïp aytaman ey müsülman." - (Boztorgay).

Rom. Bot. Lămâie.

İLMİ, -Y s. (Ar. ilmi). İlmi, bilimsel.

Rom. adj. Ştiinţific.

İLMİLİK is. İlmî nitelik; ilmi değer.

Rom. s. Valoare ştiinţifică.

İLMİHAL is. (Ar. ilmihal). İlmihal, din kurallarını öğreten kitap. Var. **ilmaal**

"Mewlüt'nï, Muhammediye'nï, Mızraklı İlmihal'nı bek yahşı okumaga, bïraz da yazı yazmaga üyrengen soñ üyde oturacak kız bolgan edï. - (Mehmet Niyazi – Sawlıkman Kal).

• **Mızraklı İlmihal –** XIX-ncu yüzyılda basılmış, kapak üzerindeki yazıların harfleri mızraklara benzetilerek çizilmiş bir ilmihal kitabına o devirde halk arasında verilen ad.

Rom. s. Catehism.

İLM-İ KELÂM is. (Ar. ilm i kelam). Allah'tan ve Allah'ın birliğinden söz eden din ilimlerinin dalı.

Rom. s. Rel. Ramură a teologiei musulmane care are de obiect Creatorul.

İLŞE is. İlçe.

Rom. s. Raion; plasă.

İLTİFAT is. (Ar. iltifat). İltifat.

1. İlgilenme, saygı.

2. Beğeni, takdir, yakınlık duyma, övme.

Rom. s. 1. Atenţie, onorare, bunăvoinţă. 2. Apreciere, lăudare, laudă, compliment.

İMAM is. (Ar. imam). İmam; cemaate namaz kıldıran kimse.

- **İmam suwı** – (Argo) İmam suyu, rakı. **"Aysene. Tıştan ot, içten imam suwı kullansañ cılındıñ kettíñ taa."**– (Müstecib H. Fazıl / Ülküsal – Bayram Şenlĭgĭ).
- **İmam bĭlgenĭn okır. –** Deyim. İmam bildiğini okur.
- **Delĭ delĭden, imam ölüden hoşlanır. -** Atas. Deli deliden, imam ölüden hoşlanır.
- **İmam üyünden aş, ölĭ közĭnden caş.** – Atas. İmam evinden aş, ölü gözünden yaş (çıkmaz).

Rom. s. Imam; persoana de sex bărbătesc, indiferent dacă el este un preot sau un credincios oarecare, care oficiază rugăciunea colectivă.

İMAMBAYILDI is. Mutf. İmambayıldı; bir çeşit zeytin yağlı patlıcan yemeği.

Rom. s. Culin. O mâncare de vinete; imambaialdî.

İMAME is. (Ar. imame) İmame; tespihin başındaki irice, uzun parça.

Rom. s. Mărgeaua întâia, lunguiaţă din şiragul mătăniilor.

İMAMLIK (**imamlıq**) is. İmamlık.

1. İmam olma durumu.

2. İmamın görevi.

"Hoca bĭr köyde imamlık etkende o'nıñ üstĭne başka bĭr imam kele. Er yerde eşbĭr fırsat kaşırmadan, Rahmetlĭnĭñ yüzĭn aşaga tüşĭrmek üşĭn ograşa eken." - (Nevzat ve Nermin Yusuf - Nasrettin Hoca).

Rom. s. 1. Faptul de a fi imam. 2. Funcţia de imam.

İMAN is. (Ar. iman). İman.

1. Dinin ortaya koyduğu dogmalara inanma; inanç.

2. İslâm dinine inanma.

3. mec. Güçlü inanç.

"Curt karalsa, milletke takat kelse, soñ bĭzde / Coytulmamak, yükselmek, belkĭ bĭr iman bolur." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

4. mec. En çok sevilen veya istenen şey.

"Kaşık börek imanım, / Kalca dinim. / Kaş oynatıp köz kısıp / Cürgen künüm, şay arüw." - (Boztorgay).

- **İman etmek -** a) Allah'a inanmak; bir dine inanmak. b) mec. Bir şeye kuvvetle inanmak.
- **İman taktası –** Göğüs kemiği. *(Rom. termen pop. pentru osul stern).*
- **İmanga kelmek** – a) Müslümanlığı kabul etmek. b) Doğru yola gelmek.
- **İmanı gewremek –** Çok sıkıntı çekmek.
- **İmanına kadar –** Ağzına kadar, tıka basa.
- **Dünyada mekân, ahrette iman . –** Deyim. Dünyada mekân, ahrette iman
- **Paraman imanın kĭmde bolganı bĭlĭnmez. -** Atas. Para ile imanın kimde olduğu bilinmez.

Rom. s. 1. Religie; credinţă. 2. Credinţa islamică. 3. fig. Convingere. 4. fig. Iubirea cea mai mare; marea pasiune.

İMANLI s. İmanlı.

1. İmanı olan, inançlı.

2. mec. Vicdanlı, insaflı.

Rom. adj. 1. Credincios, cucernic. 2. fig. Cinstit, onest.

İMANSIZ s. İmansız.

1. İmanı olmayan, dini inancı olmayan.

2. mec. Acımasız, insafsız.

- **Dinsĭzñĭñ akkından imansız kelĭr. –** Atas. Acımasız bir kişiyi daha acımasız biri yola getirir.

Rom. adj. 1. Necredincios; ateu. 2. fig. Crud, nemilos.

İMANSIZLIK (**imansızlıq**) is. İmansızlık.

1. İmansız olma durumu.

2. İnançsızlık.

Rom. s. 1. Faptul de a fi necredincios. 2. Necredinţă; ateism.

İMAR is. (Ar. imar). İmar

1. Bayındırlık.

2. Bayındır duruma getirme, geliştirme.

Rom. s. 1. Prosperitate, înflorire. 2. Edilitate; gospodărire, amenajare.

İMARCI is. İmar işleriyle uğraşan kimse.

Rom. s. Edil.

İMARETHANE is. (Ar. imar, imaret+Fars. hane). İmarethane; yoksullara ve öğrencilere yiyecek dağıtmak için kurulmuş hayır kurumu.

Rom. s. Cantină de ajutor social.

İMDAT is. (Ar. imdat). İmdat.

1. Tehlikede, sıkıntıda olana yapılan yardım.

"Halkıñ senden imdat tĭliy bugün. / Ber saga da kelĭr nevbet, bermeseñ." - (Abdulla Latifzade - Ber !).

2. ünl. Yetişin ! Kurtarın ! Yardım edin !

Rom. s. 1. Ajutor; asistenţă. 2. Interj. Ajutor ! Sărĭţi !

İMDATSIZ s. İmdatsız; çaresiz.

"Kayadan endĭm atsız, / Karbız kestĭm, bek tatsız. / Yarim de caş, men de caş, / Ekĭmĭz de imdatsız." - (Boztorgay).

Rom. adj. Neajutorat.

İMKÂN, İMKYAN is. (Ar. imkân). İmdat, olanak.

"İşçĭ bĭr de kolektivistlerĭn balları üşün fakultatege ketmek imkânları seneden senege arta." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. Posibilitate.

İMKÂNSIZ, İMKYANSIZ s. İmkânsız.

Rom. adj. Imposibil.

İMKÂNSIZLIK, İMKYANSIZLIK (**imkânsızlıq**) is. İmkânsızlık, olanaksızlık.

Rom. s. Imposibilitate.

İMLÁ is. İmlâ, yazım.

Rom. s. Lingv. Ortografie.

İMPARATOR is. (İtal.>Türk.). İmparator.

Rom. s. Împărat.

İMPARATORİÇE is. İmparatoriçe.

Rom. s. Împărăteasă.

İMPARATORLIK is. İmparatorlık.

"Meşhur tatar hanı Timurlenk'în torınlarından Babür Han bîr sıralar Şarkta Türkestan ve Hindistan'da o dewîrlerîn en balaban ve en kuwetlî imparatorlıgını kura da paytahtını Delhi kasabasına ketîre." - (Acemin Baubek - Eskî Kahramanlarımız).

Rom. s. Împărăție.

İMPORT is. (Fr.>Rom.). Dış alım, ithalat.

Rom. s. Import.

İMRENDİRMEK f. İmrendirmek.

Rom. v. A-i face poftă.

İMRENME, -ÜW is. İmrenme.

Rom. is. Poftire, dorință.

İMRENMEK f. İmrenmek, bir şeye istek duymak.

Rom. v. A pofti, a dori.

İMTAN, İMTAAN is. (Ar. imtihan). İmtihan.

1. Okul sınavı.

"Ekewî de Filolociye fakultatesîne kîrîş imtaanı berdî." - (Altay Kerim – Kâniye).

2. mec. İnsanın gücüne ve yeteneklerine bir deneme niteliği taşıyan iş, uğraş.

Rom. s. 1. Examen şcolar. 2. fig. Încercare a capacității fizice şi morale a cuiva.

İMZA is. (Ar. imza). İmza.

1. Bir kimsenin kendi eliyle yazdığı ad ve soyadının örneği ya da yerine geçen kısaltması veya işareti.

"İmza atmasın bîlmegen sokta akaylarımız, / Çalışmadan miras aşap cürgen oysızlar, / ... İşte bonlar halkımızını karanlıkta bırakkan." - (İsmail Ziyaeddin - Oylaw).

2. İmzalamak işi.

3. mec. Bir sanat dalında ün yapmış yazar, sanatçı.

Rom. s. 1. Semnătură, iscălitură. 2. Semnare, iscălire. 3. fig. Autor.

İMZALAMAK (imzalamaq) f. İmzalamak.

"Dewlet babayga bîr kât uzattılar. 'İmzala' dedîler. İmzalamaga bîlmegenî üşün başparmagın mörekeplep kâtke bastı." - (Nevzat Yusuf - Dorı At).

Rom. v. A semna, a iscăli.

İMZALANMAK (imzalanmaq) f. İmzalanmak.

"Toptan pazarlık ekî taraf arasında imzalangan bîr anlaşma, bîr mecburiyettîr." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. v. 1. A se semna; a se iscăli.

İMZALATMAK (imzalatmaq) f. İmzalatmak.

Rom. v. A pune să iscălească.

İMZALI s. İmzalı.

Rom. adj. Semnat, iscălit.

İMZASIZ s. İmzasız.

Rom. adj. Nesemnat, neiscălit.

İN[1] is. İn.

1. Yaban hayvanların barındığı kovuk.

"Bîr tawşanla bîzîm kazan tolmaycak, / Bîrîn taa tutmasañız olmayacak." / Dep tururken inînden çıktı bîr tîlkî." - (Çelebi Cihan – Tîlkîden Selâm).

2. Mağara.

- **Aşşı söz dinden şıgarır, tatlı söz inden şıgarır. –** Atas. Acı söz dinden çıkarır, tatlı söz inden çıkarır.
- **Tatlı tîl cılannı inînden şıgarır. –** Atas. Tatlı dil yılanı ininden çıkarır.

Rom. s. 1. Vizuină, bârlog; gaură. 2. Peşteră; grotă.

İN[2] is. (Ar. ins). İnsan. Var. **în.**

- **İn cîn yok –** Hiçbir canlı varlık bulunmamak.
- **İnsîñ mî, cînsîñ mî ? –** "İnsan mısın, cin misin ?" anlamında, masallarda geçen bir söz.

Rom. s. Om, ființă omenească.

İNAM is. İnan; güven; iman.

Rom. s. Încredere; credință.

İNAMSIZ s. İnançsız, güvensiz.

"Senîñ cırıñ cırlamagan, antıñnı yalan sayganlar / "Ak sözüññî "ak" tuwul dep inamsız oyga dalganlar." - (Amdi Giraybay – Yaş Tatarlarga).

Rom. adj. Lipsit de încredere; neîncrezător.

İNAN is. İnan.

1. İnanmak işi, inanma, güvenme.

"Cawın cawsa cer cımşar, ot bürlenîr. / Kızga inan îş bolmaz, kırk türlenîr." - (Boztorgay).

2. Bir şeyin doğruluğunu sarsılmaz bir duygu ile benimseme; iman.

- **Arkamda köletkeme inanım yok. –** Deyim. Ardımdaki gölgeme bile güvenim yok.

Rom. s. 1. Încredere. 2. Credință; convingere.

İNANÇ is. İnanç.

1. Bir düşünceye gönülden bağlılık.

2. İman.

3. İnanma.

"Akşamdan son itayaknıñ yahut kenepnîñ katından geçiyatkanda bîr türlü, tîtriymen, çünkü onday cerlerde cın yatagı bolganı inanç ve tüşüncesî kîşkenelîkten cüregîme sîngen." - (Mehmet Vani Yurtsever - Ödelek).

Rom. s. 1. Crez, credință; convingere. 2. Credință religioasă. 3. Faptul de a crede.

İNANDIRICI s. İnandırıcı.

Rom. s. Convingător.

İNANDIRMAK (inandırmaq) f. İnandırmak.

Rom. v. A face să creadă; a convinge.

İNANILMAZ s. İnanılmaz.

Rom. adj. De necrezut; nemaipomenit.

İNANIŞ is. İnanış; inanma.

Rom. s. Credință; faptul de a crede.

İNANIŞLI s. İnançlı.

Rom. adj. Credincios; cu credință.

İNANMAK (inanmaq) f. İnanmak.

1. Bir şeyin doğruluğunu kabul etmek.

"Alpak, malpak, / Tabanları calpak. / İnanmasañ şık

ta bak." - (Boztorgay).

2. Bir şeyin olabileceğini düşünmek.

"Caşlıkta, belde teran takat bar ekende, ölïmnïñ kelewuyacagına bek inangımız kelmiy." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

3. Birini doğru sözlü olarak bilmek, ona güvenmek.

4. Din. Allahın varlığına ve dinin şartlarına iman etmek.

- **Yalancınıñ üyï cangan, kïmse inanmagan. -** Atas. Yalancının evi yanmış, kimse inanmamış.

Rom. v. 1. - 4. A crede. 1. A fi convins de ceva. 2. A socoti, a-şi închipui, a fi de părere. 3. A avea încredere. 4. Rel. A admite existenţa Divinităţii şi a accepta dogmele religiei.

İNANŞ is. İnanç. Var. **inanç.**

"Fakultatege kïrgen sonra da dini inanşımı bïr kenarı atıp taşlayalmadım." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. 1. Credinţă; convingere. 2. Credinţă religioasă. 3. Faptul de a crede.

İNANŞAK (**inanşaq**) is. Kolayca inanan; saf.

Rom. adj. Credul, naiv.

İNAT is. (Ar. inad). İnat.

1. Bir konuda direnme, diretme.

2. s. ve is. İnatçı; inat eden.

"Eger 'oñga' dese at, / Solga tartkan o inat." - (İsmail Ziyaeddin - At İt ve Eşşek).

- **Ïş inatka mïnmek -** Bir işi yapmakta direnmek.
- **İnat etmek -** Direnmek, diretmek.
- **İnatı inat -** Çok inat; kafasına koyduğundan dönmez.
- **İnatı tutmak -** Çok direnmek.
- **Katır inatı -** Büyük diretme.
- **İnatım inat, ekï kolım ekï kanat. -** Deyim. İnadım inat, iki kolum iki kanat.

Rom. s. 1. Încăpăţânare, îndărătnicie. 2. adj. Încăpăţânat, îndărătnic.

İNATLANMA, **-UW** is. İnatlanma.

Rom. s. Încăpăţânare, îndărătnicire.

İNATLANMAK (**inatlanmaq**) f. İnat etmek, diretmek.

"O vakıt Yaşar erïşe, inatlana ve ayagın cerge urıp : Tap, ketïr ! Kaydan tapsañ tap, men anlamam, diy eken." - (Boztorgay).

Rom. v. A se încăpăţâna, a se îndărătnici.

İNATLAŞMAK (**inatlaşmaq**) f. İnatlaşmak.

1. Karşılıklı inat etmek.

2. İnat etmek; inatçı olmak.

Rom. v. reciproc. 1. A se încăpăţâna (unul împotriva celuilalt). 2. A se îndărătnici, a se încăpăţâna.

İNATLIK (**inatlıq**) is. İnat; inatçılık.

"İnatlıkta deseñ, kïmse o'ñ üstüne şıgalmaz, / Yerï kayerde bolganın kafasına tıgalmaz !" - (İsmail Ziyaeddin - At, İt ve Eşşek).

Rom. s. Încăpăţânare, îndărătnicie.

İNATŞI s. ve is. İnatçı; inat eden.

Rom. adj. Încăpăţânat, îndărătnic; căpos.

İNATŞILIK (**inatşılıq**) is. İnatçılık

Rom. s. Încăpăţânare, îndărătnicie.

İNCE s. İnce. Var. **ïnce.**

1. Dar ve uzun olan; kalınlığı az olan, **kalın** karşıtı.

"Kuş bek ince bïr dalga / Konup düşmannı bekler." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

2. Ufak taneli; **ïrï** karşıtı. İnce kum.

3. Özen gerektiren. İnce nagış.

4. (Sıvılar için) Akışkanlığı fazla olan, koyu olmayan. Eşanl. şïngen.

5. mec. Duyarlı, hassas.

"Zahide'nïñ ince kalbï bïr şiyler tuya edï." - (Mehmet Niyazi – Sawlıkman Kal).

6. (Ses için) Tiz, keskin.

7. Dilb. (ünlüler için). Dilin, ağız boşluğunun ön tarafına uzanmasıyla ince bir tını alan. **İnce sozıklar : á, e, ï, i, ö, ü.**

8. Tıp. Akciğer veremi.

"Mınaw kazan halerden ketken kudamnıñ, / Şaliy kaftan, atlas yorgan inceden ölgen Gülsüm'nïñ." - (Bekir S. Çobanzade - Mezat).

9. Ayrıntıları çok olan.

"Men içmem, tek aşarman : sarma, kebap. / İçseñ aşka yer kalmay... Ne ince hesap !" - (Bekir S. Çobanzade - Kalpak Mahracı).

- **İnce elep sık tokımak -** Bir şeyi ayrıntılarına kadar araştırmak.
- **İnce hastalık -** Akciğer veremi.

Rom. adj. şi s. 1. Subţire. 2. Mărunt, fin. 3. Amănunţit, fin. 4. (Despre lichide) Fluid; diluat. 5. fig. Sensibil; delicat; subtil. 6. (Despre sunete) Strident, înalt. 7. Lingv. (Despre vocale). Anterioară, prepalatală. 8. Med. Tuberculoză pulmonară. 9. Complicat.

İNCECĬK s. ve zf. İncecik. Var. **inceşïk**

1. s. Çok ince.

2. zf. İnce bir biçimde. **Kamırnı incecïk caymak. –** Hamuru incecik açmak.

Rom. s. 1. adj. Subţirel; foarte subţire. 2. adv. Subţire.

İNCEKSE is. (Fr.>Rom.Türk.) Enjeksiyon; iğne; iğne yapma, iğne vurma. Var. **injeksiye**.

Rom. s. Injecţie.

İNCELEMEK f. İncelemek.

Rom. v. A cerceta; a studia; a analiza.

İNCELENMEK f. İncelenmek.

Rom. v. A se cerceta, a se studia; a se analiza.

İNCELĬK is. İncelik.

1. İnce olma durumu.

2. İnce davranış, zarafet, nezaket.

3. Herkesçe görülemeyen özellik.

4. Ayrıntı.

Rom. s. 1. Subţirime. 2. Delicateţe, rafinament. 3. Subtilitate. 4. Amănunt.

İNCELME, -ÜW is. 1. İncelmek işi veya olayı.

2. Dilb. Kalın bir sesin damaktan söylenmesi veya bir damak sesinin etkisiyle ince söylenmesi. **Yaşıl → yeşïl; alma → elma.**

Rom. s. 1. Subţiere. 2. Fonet. Palatalizare.

İNCELMEK f. İncelmek. Var. **incermek**.

1. İnce duruma gelmek.

2. Kibarlaşmak, nazikleşmek.

3. Zayıflamak.

4. (Sıvı için) Koyu durumdan akışkan duruma gelmek. Eşanl. **şĭngenleşmek.**

Rom. v. 1. A se subţia. 2. A deveni amabil; a se rafina. 3. A slăbi. 4. (Despre lichide) A se dilua, a se subţia.

İNCELTMEK f. İnceltmek. Var. **incertmek**.

"Bonı eşĭtken kaşkır dawuşın inceltmek üşün bĭr demĭrcĭge barıp tĭlĭn, tişlerĭn inceltti." - (Okıma Kitabı - IV).

Rom. v. A subţia.

İNCERMEK f. → **İncelmek**.

İNCERTMEK f. → **İnceltmek**.

İNCEŞİK s. İncecik.

1. s. Çok ince.

2. zf. Çok ince bir biçimde.

Rom. adj. 1. Subţire de tot; subţirel. 2. adv. Subţire.

İNCĬ s. → **İnce**.

"Zawallı Nasrettin Hoca tüşünĭp kala, kolı da sakalında : - Ey, men de eş bĭlmiymen bonday incĭ esapnı." - (Nevzat ve Nermin Yusuf – Nasrettin Hoca).

İNCĬŞĬK s. → **İnceşĭk**.

"Ay tuwganda, incĭşĭk, sora künler geşken saytın balabanlaşıp eñ sonında tögerek bĭr kalakayday bola." - (Nevzat ve Nermin Yusuf - Nasrettin Hoca).

İNCİ (Çince'den). is. 1. İnci; bazı istiridye cinslerinin içinde oluşan, çok değerli süs taneciği.

2. mec. Bir şeyin çok güzel ve çok değerli parçalarından her biri.

"İstiymen özĭñnĭ her yakta körmek, / Her yerde inciñden destanlar örmek." - (Bekir S. Çobanzade – Tuwgan Tĭl).

3. (alay) Saçma, gülünç söz veya cümleler.

Rom. s. 1. Mărgăritar, perlă. 2. fig. Obiect sau operă de mare valoare. 3. s. pl. iron. Vorbe goale, nerozii, prostii.

İNCİL öz. is. (Yun.>Ar.>Türk.). İncil, Hz. İsa'ya indirildiğine inanılan, Ahdi Atik'in yalnız Hristiyanlarca kabul edilen bölümü.

Rom. s. propr. Evanghelie.

İNCİNER is. (Rom.). Mühendis.

"Aralarından bĭraz eskĭ zamanlarga köre taa köp caşcawkan okıy, taa köp zanatçĭ, profesor, inciner, doktor şıga." - (Acemin Bawbek - Ekĭ Hatıra).

- **Kaldırım incinerĭ -** İşsiz güçsüz dolaşan kimse.

Rom. s. Inginer.

İNDİYAN is. (Rom.). 1. öz. is. ve s. Hintliler, Hintli; Hindidistan halkı ve bu halktan olan kimse.

2. s. Hindistan ve Hintlilerle ilgili olan.

3. öz. is. Kızılderili. (Galat olarak; vaktiyle Kolomb ve arkadaşlarının Amerika kıtasına ayak bastıklarında, Hindistan'a ulaştıklarını zannedip Kızılderililere Hintli demelerinden ileri gelen bir tabir).

Rom. 1. s. Indian, poporul indian. 2. adj. Privitor la India şi la indieni. 3. (impropr.) Pieile roşii, populaţia indigenă a Americii.

İNDUS öz. is. (Fr.>Rom.). Hindu. Eşanl. **İndiyan (1,2).**

1. is. Hintliler; Hindistan halkı ve bu halktan olan kimse.

2. s. Hindistan ve Hintlilerle ilgili olan.

Rom. s.1. Hindus. 2. adj. Privitor la India şi la hinduşi (indieni).

İNE is. İğne. Var. **iyne.**

1. Dikiş aracı.

2. İki şeyi birbirine tutturmaya yarayan ince, uzun, sivri metal araç.

3. Bazı araçların ucu sivri parçaları; ibre.

4. İlâç verme aracı; injektör, şırınga.

5. Şırınga ile verilen ilâç.

6. Bazı böceklerde bulunan savunma organı.

- **İne atsañ yerge tüşmiycek.** Deyim. **-** (Bir yer hakkında) Çok kalabalık.
- **İne boyı col ketmek -** Çok kısa bir yol yürümüş olmak.
- **İnemen kuyu kazmak** - Yetersiz imkânlarla bir işi yapmaya çalışmak.
- **İneniñ közĭ** - İğne deliği.
- **İneniñ közĭndiy** - (Delik için) Küçücük.

Rom. s. 1. Ac (de cusut). 2. Agrafă, ac. 3. Indicator. 4. Seringă; injector. 5. Medicament de injectat; injecţie. 6. Ţeapă; ac.

İNELEMEK f. İğnelemek.

1. İğne batırmak.

"Er yerĭn ineledĭler. / Soñ, üydĭler balawuz, / Işanda kuyruk, awuz / Kalmadı cabılmagan." - (İ. Ziyaeddin terc. / T. Arghezi'den - Cezalandırılgan Kırsız).-

2. İğne ile tutturmak.

3. mec. Söz dokundurmak, kırıcı söz söylemek.

Rom. v. 1. A înţepa cu acul. 2. A prinde cu acul. 3. fig. A ironiza, a zeflemisi; a critica.

İNELĬ s. İğneli.

Rom. adj. Cu ace; cu ţepi.

İNESĬZ s. İğnesiz.

Rom. adj. Fără ace; fără ţepi.

İNELĬK is. İğnelik; üzerine iğne saplanan küçük yastık. Var. **iynelĭk.**

Rom. s. Perniţă de ace.

İNEYAPRAKLILAR (ineyapraqlılar) is. Bot. İğneyapraklılar.

Rom. s. Bot. Conifere.

İNFEKTSİYE is. (Fr.>Rom.). Enfeksiyon, mikrop kapma, vücudun bir yerinde mikropların gelişmesi.

Rom. s. Infecţie.

İNFORMATSİYE is. (Fr.>Rom.). Enformasyon.

1. Bilgi, haber.

2. Danışma, tanıtma bürosu.

3. Haberleşme, haber alma verme.

Rom. s. 1. Veste, ştire. 2. Birou de informaţie. 3. Comunicare, comunicaţie.

İNGİLİZ öz. is. ve s. İngiliz.

1. İngiltere'nin büyük çoğunluğunu oluşturan halk ve bu halktan olan kimse.

2. İngiltere ve İngilizlerle ilgili olan.

Rom. s. 1 Poporul englez; persoană care aparţine acestui popor. 2. adj. Privitor la Anglia şi la englezi.

İNGİLİZCE is. İngiliz dili.

Rom. s. Limba engleză.

İNGUŞ öz.is. ve s. İnguş.

1 İnguşlar; Kuzey Kafkasya'da İnguşya Özerk Cumhuriyetinde (Rusya Fed.) yaşayan müslüman bir halk ve bu halktan olan kimse.

2. İnguşya ve İnguşlarla ilgili olan.

Rom. s. 1. Poporul inguş, populaţiile de bază ale Rep. Aut. Înguşe (Fed. Rusă).; persoană care aparţine acestui popor. 2. adj. Privitor la Înguşia şi la inguşi.

İNGUŞŞA is. İnguş dili; Kafkas dil ailesindendir.

Rom. s. Limba inguşă.

İNHİBİTSİYE is. (Fr.>Rom.,Türk.). Psikol. İnhibisyon; uyarımın zayıflaması veya sönmesi.

Rom. s. Psih. Înhibiţie.

İNİŞ is. İniş. Var. **enïş.**

"Yalan dünya merdïwen / İnïşten carga. / Cetïp ölgen bar m'eken, / Tasawurga ?" - (Mehmet Ali Ekrem – Bülbül Sesi).

Rom. s. Pantă; coborâş sau urcuş.

İNJEKSİYE is. Enjeksiyon; iğne, iğne yapma, iğne vurma. Var. **incekse.**

"Bïr gün, mektepke injeksiye üşün bïzïm mahalle halkın da şakırdılar." - (Mehmet Vani Yurtsver - Hayatım).

İNKASTAN (**inqastan**) zf. (Ar. an kasden). Mahsus, kasıtlı olarak; şakadan, şaka olarak. Var. **enkastan.**

"Kazak onı kater, diysïñ ? Bastırıkka salacak / Ya enkastan kaçıracak, bïrkaç gümüş alacak. (Rüşvet olarak**)" -** (Hamdi Giraybay - Cemaat Tayagı).

Rom. adv. În glumă.

İNKILAP (**inqılap**) is. (Ar. inkilab). 1. İnkılâp; dönüşüm, değişim.

2. Devrim.

Rom. s. 1. Transformare, schimbare, reformă. 2. Revoluţie.

İNKIRAZ (**inqıraz**) is. (Ar. inkiraz). İnkıraz, batma, yıkılış, çöküş. **Altınordu devletïnïñ inkırazı.**

Rom. s. fig. Ruinare, decădere, descreştere, apunere.

İNKİŞAF is. (Ar. inkişaf). İnkişaf, gelişme.

"Lisede Tarih ve Edebiyat Tarihi gibi derslerde, milletlerniñ uyanış ve yükselişlerï hakkında bazı şiyler okugan ve fikirlerï epiyce inkişaf etken Seytcan ve Kurttömer aytılganlardan bek müteessir boldılar, heyecanga keldïler." - (Mehmet Vani Yurtsever – Uyuşmagan Ekï Arkadaş).

Rom. s. Dezvoltare, evoluţie.

İNKUBATOR (**inkubator**) is. (Fr.>Rom.) Teknol. Kuluçka makinesi. Eşanl. **şïpşe makinası.**

Rom. s. Încubator.

İNKÂR, İNKYAR is. (Ar. inkâr). İnkâr; yadsıma.

- **İnkâr etmek –** Yaptığı bir işi, söylediği bir sözü, bildiği bir şeyi yapmadığını, söylemediğini, bilmediğini söylemek. **"Bakşelerde gezermen, / Sarı moşak tïzermen. / İnkâr etme kıymasım, / Nışannıñdan güzelmen." -** (Boztorgay).

Rom. s. Negare, negaţie.

İNKÂRCI, İNKYARCI s. ve is. İnkârcı; inkâr eden (kimse).

Rom. adj. şi s. Care neagă; persoană care neagă, care nu recunoaşte ceva.

İNKÂRCILIK, İNKYARCILIK (**inkyarcılıq**) is. İnkârcılık; inkârcı olma durumu.

Rom. s. 1. Faptul de a nega. 2. Negativism.

İNLEME, -W is. İnleme.

"Hayat, zewk nedïr, bunlarnı ertenden akşamga kadar çalışmasından sebep, anlayalmagan ana babanïn cük astında inlemelerï, dünyaga kelmelerï aceba neçün ?" - (Necip H. Fazıl - Caş Fidanlar).

Rom. s. Geamăt; vuiet.

İNLEMEK f. İnlemek.

1. (Canlılar) Acı, üzüntü belirten sesle çıkarmak.

"Kafeste bülbül inler, / Onıñ sesïn kïm dinler ? / Menïm gönlïmde sensïn, / Senïñ gönlïnde kïmler ?" - (Boztorgay).

2. (Doğa güçleri) Gür, uğultulu sesler çıkarmak.

"Tuna akar ... Hiç toktamay, eglenmiy, / Asırların derdïn taşır deñïzge. / İnler bütün insanlıknı begenmiy." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

Rom. v. 1. A geme. 2. A vui.

İNMEK f. İnmek. Var. **enmek.** Eşanl. **tüşmek.**

- **Cüregïne inmek -** a) Ansızın ölmek. b) Çok üzülmek.

Rom. v. A coborî; a cădea.

İNSAF is. (Ar. insaf). İnsaf.

1. İnsanlığa yakışır değerlendirme; adalet.

"Menïm özïme kalırsa, beş tane sarı beşïbïrlïk mehr, yïgïrmï biñ frank ata akça, beş kilo kahve, beş kilo şeker, üç yaşında bïr de semïz tana sogumlık. Kaşan mınyakta bahşışı, armaganı gene başka. O sïzniñ insafıñızga." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

2. ünl. Acı !; Düşün ! anlamında.

Rom. 1. s. Echitate; omenie. 2. interj. Îndurare! Judecă şi tu !

İNSAFLI s. İnsaflı; vicdanlı.

Rom. adj. Omenos; cinstit; îndurător.

İNSAFSIZ s. İnsafsız; vicdansız, acımasız.

Rom. adj. Neomenos; neîndurător.

İNSAFSIZLIK (**insafsızlıq**) is. İnsafsızlık, vicdansızlık, acımasızlık.

Rom. s. Cruzime, lipsă de omenie.

İNSAN is. (Ar. insan). İnsan. Eşanl. **adam.**

1. Çalışıp üreten, sözle anlaşan, düşünen, toplum içinde yaşayan, yüksek bir biyolojik gelişmeye sahip varlık. Eşanl. **kişï.**

"Bïz kuş tuwulmuz caşlar. / Bïz insanmız curttaşlar! / Bïz korkmazmız düşmandan. / İnsan korkmaz cılandan." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

2. Huyları, ahlâkı güzel kimse.

3. Belirsiz zamir gibi de kullanılır.

"Tüşüne kala insan, / Neçün curttan çıkkanlar? /

Neçün, neçün çıkkanlar?" - (Mehmet Niyazi – Sagış).

- **İnsan sarrabı -** İnsanl sarrafı; insanları iyi tanıyan kimse.
- **İnsan özin begenmese patlap ölir. -** Deyim. İnsan kendini beğenmezse, patlayıp ölür.
- **İnsanın adı şıgacagına canı şıksın. -** Deyim. İnsanın adı çıkacağına canı çıksın.
- **Ar insanga**, **yar civanga yaraşır** – Ar insana, yar civana yakışır.
- **Haywanlar koklaşıp, insanlar konuşıp anlaşır. –** Atas. Hayvanlar koklaşarak, insanlar konuşarak anlaşır.
- **İnsan bayısa közin mayı öser. -** Atas. İnsanlar varlıklı olunca, gözlerini yağ bürür.
- **İnsan cana cana cehennemge köner. –** İnsan yana yana cehenneme alışır.
- **İnsan ne boldım dememelï, ne bolacakman demelï. –** İnsan ne oldum dememeli, ne olacağım demeli.
- **İnsan sözinden, ögïz müyüzünden tutulır. -** Atas. İnsana sözünden, öküze boynuzundan tutarak yaklaşılır.
- **İnsan tuwgan cerïnden bek toygan cerïn kıdırır. –** Atas. İnsan doğduğu yerinden çok doyduğu yerini arar.
- **İnsanıñ alacası işïnde, haywanıñ alacası tışında. -** Atas. İnsanın alacası içinde, hayvanın alacası dışında olur.

Rom. 1. Om. 2. Persoană cu calităţi morale pozitive. 3. Persoană oarecare, ins, individ.

İNSANCA s. ve zf. İnsanca.

1. s. Insana yakışan.
2. zf. İnsana yakışır biçimde.

"İnsanca yaşaylar, insanca yuklaylar, külüşeler, cılaşalar, tuwalar, öleler ..." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. 1. adj. Omenesc. 2. adv. Omeneşte.

İNSANİY s. (Ar. insani). İnsani.

"Üylenmek, nesïl köbiytmek, bugün hem insani, hem milli bir borcnı eda etmektïr." - (Necip H. Fazıl - Caş Fidanlar).

Rom. adj. Omenesc.

İNSANİYET is. (Ar. insaniyyet). İnsanlık.

1. İnsanlar.
2. İnsan olma erdemi.

Rom. s. 1. Omenire. 2. Virtutea de a fi om; omenie.

İNSANİYETLİ s. İnsaniyetli.

"Demek, insaniyetlï, cabışkan halklar, e ?" - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

"Kïşïlerï insaniyetlï, safïrcan, mualïmïn kadïrïn bïlgen kïşïlerge rastlagaman dep öz özïne kuwandı." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. adj. Omenos.

İNSANİYETLİK is. İnsaniyetlilik.

1. İnsanlar.

"İnsaniyetlik cefalar işïnden geşïp, tabiatnıñ akïs kanunları karşısında baş iyïp, insan kurbanları berse de, colın bızmadan ilerï süre, kabaatsïz kurbanların cerïn alacak caş nesïller yetïştïre." - (Yaşar Memedemin - Şaliy Şal).

2. İnsan olma erdemi, insancıllık.

"Nenemnïñ bo insaniyetlïgï menï bek bek işerledï." - (Yaşar Memedemin - Şaliy Şal).

Rom. s. 1. Omenire. 2. Omenie.

İNSANİYETLİLİK is. İnsaniyetlilik.

Rom. s. Omenie.

İNSANİYETSİZ s. İnsaniyetsïz.

Rom. adj. Neomenos.

İNSANİYETSİZLİK is. İnsaniyetsizlik.

Rom. s. Neomenie.

İNSANLIK (**insanlıq**) is. İnsanlık.

1. Bütün insanlar.

"Tuna akar. Hiç toktamay, eglenmiy / asırlarnıñ dertïn taşır deñïzge. / İñler bütün insanlıknı begenmiy." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

2. İnsanı insan yapan niteliklerin hepsi.

"Irgat bolıp kïşkene bïr iş içün bïle awız tolısı laflar eşïtmek, bïr tïlïm kara kurı ötmek için insanlıgıñdan keşmek, şerefïñ, namusıñ lekelendïrmek, en ziyade hoşıma ketmegen bïr şiydïr." - (Necip H. Fazıl - Caş Fidanlar).

3. İnsana yaraşır yaşama ve düşünme ilkesi.
4. İnsan sevgisi.

Rom. s. 1. Omenire. 2. Omenie. 3 Umanism. 4. Umanitarism.

İNSPEKTOR is. (Fr.>Rom.). Müfettiş.

Rom. s. Inspector.

İNSTİTUT is. (Fr.>Rom.). Enstitü.

Rom. s. Institut.

İNŞA is. Bir yapı yapma.

- **İnşa etmek –** Yapmak, kurmak.

Rom. s. Construire.

İNŞAAT is. (Ar. inşaat). İnşaat, yapı.

Rom. s. Construire; construcţie.

İNŞALLA ünl. (Ar. inşallah). İnşallah; "Tanrı dilerse**"** anlamında olup, bir dileğin gerçekleşmesi istenirken söylenen söz.

"Men tayımnı deñïşmem, mïnecekmen, alay, / İnşalla mıradıma erecekmen, alay." - (Boztorgay).

"Men, inşalla, ogırlı ayagımman keter, hayırlı ayagımman kelïrmen." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

Rom. interj. "Cu voia Domnului !", "Doamne ajută !".

İNTAÇ is. (Ar. intac). İntaç, sonuçlandırma, bitirme.

"Şahsı üzerïnde tïtregen bïr menfaatçı boldı. Bo onıñ bütün zekâsın mahdut bïr çerçeve içïnde kalmasın intaç ettï." - (Mehmet H. Vani Yurtsever – Uyuşmagan Ekï Arkadaş).

- **İntaç etmek –** Sonuçlandırmak, tayin etmek, gerektirmek.

Rom. s. Determinare, rezultare, încheiere, soldare.

İNTELİCENT s. (Fr.>Rom.). Zeki.

Rom. s. Inteligent.

İNTERESANT s. (Fr.>Rom.) Enteresan, ilginç.

Rom. s. Interesant.

İNTERNAT is. (Fr.>Rom.). Yatılı okul yurdu.

"Dört sene internatta kün geşïrgen arkadaşlar, talebelïk devrïn atlatıp, mualïm yetïşïp, sïptï işkï

sımarlayatırlar.” - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. Internat.

İNTERNET is. (İng.) Dünya genelindeki bilgisayar ağlarını ve kurumsal bilgisayar sistemlerini birbirine bağlayan elektronik iletişim ağı.

Rom. s. Internet.

İRS, İRSİYET is. (Ar. irs, irsiyyet). Soya çekim.

Rom. s. Ereditate.

İRSİY s. Soydan gelen.

Rom. adj. Ereditar.

İNTİBAH is. (Ar.intibah). Uyanma, uyanış.

Rom. s. Deşteptare, trezire.

İNTİKAM (**intiqam**) is. (Ar. intikam). İntikam, öç.

“Ey unutacak bola ama, işten kelgen bĭr intikam duygusu onı kuturta.” - (Altay Kerim – Kâniye).

“Arası üzülmeden cawdı, cawdı, sankem bĭrewden intikam alacak, intikam alacak.” - (Nermin Yusuf - Ay Kĭdĭ).

Rom. s. Răzbunare.

İNTİKAMCI (**intiqamcı**) is. İntikamcı, öç almaya çalışan kimse.

Rom. s. Răzbunător.

İNTİZAM is. (Ar. intizam) İntizam; düzen, tertip.

“Bo hususta yaravlı bĭrtakım kitaplar tavup okudı, bazı münevverlermen körĭşmege devam ettĭ. Bütün bonlar neticesĭnde dimagı taa arüv ve taa etraflı işlemege, fikirlerĭ bĭr intizamga tabi bolmaga başladı.” - (Mehmet Vani Yurtsever – Uyuşmagan Ekĭ Arkadaş)

Rom. adj. Ordine, disciplină.

İNTİZAMLI s. İntizamlı, düzenli, tertipli.

Rom. adj. Ordonat.

İNTİZAMSIZ s. İntizamsız, düzensiz, tertipsiz.

Rom. adj. Lipsit de ordine; dezordonat.

İNTİZAR is. (Ar. intizar). İntizar.

1. Bekleyiş; hasret.

Keşe cılaw, kündĭz zar, / Men, yüzĭñe intizar. / Neşĭn boldıñ maga yar, / Menĭ bonday etĭp zar ?” - (Nedret ve Enver Mahmut - Bozcĭğıt).

2. Beddua, kargış.

Rom. s. 1. Aşteptare; dor. 2. Blestem; blestemare.

İNTRİGA is. (İtal.Fr.>Rom.Türk.). Entrika, oyun, dolap, tertip.

Rom. s. Intrigă, maşinaţie.

İNTRİGACI is. Entrikacı.

Rom. s. Intrigant.

İNVALİT s. (Fr.>Rom.). Malûl, sakat.

“Seyityaya : (Sol kolın kösterĭp) Kolım bo muharebede mınawday bolganı içün, listaga invalit geşken edĭm. Şo sebepten hükûmet bĭzlerge beşer hektar cer bergen edĭ.” - (Necip H. Fazıl – Cawşılık).

Rom. s. Invalid.

İNVALİTLĬK is. (Rom.+Tat.) Malûllük, malûliyet, sakatlık.

Rom. s. Invaliditate.

İNVENTAR is. (Fr.>Rom.). Envanter.

Rom. s. Inventar.

İÑĬLTĬ is. İnilti.

Rom. s. Geamăt.

İÑLEMEK f. İnlemek. Var. **inlemek**.

1. Acı, üzüntü belirten kesik kesik sesler çıkarmak.

“Kurtveli : Bĭrkaç künden berĭ men zaten üstĭmde bĭr kifsĭzlĭk tuya edĭm. Ay, ay ! (dep iñler).” - (Necip H. Fazıl - Kırım).

2. mec. (Doğa güçleri) Uğultulu, yankılı sesler çıkarmak.

“Tuna akar ... Hiç toktamay, eglenmiy, / Asırlarnıñ derdĭn taşır deñĭzge. / İñler bütün insanlıknı begenmiy.” - (Mehmet Niyazi – Sagış).

Rom. s. 1. (Despre fiinţe) A geme (de durere). 2. fig. (Despre elemente ale naturii) A vui, a fremăta.

İPEK is. İpek. Var. **yipek.**

1. Kozalarını yapmak için ipek böceklerinin ürettikleri ince, esnek ve parlak tel.

“O da olarman barabar çalışa, kılabdan, ipekday kerekli şiylernĭ heç eksĭk etmiy edĭ.” - (Mehmet Niyazi – Sawlıkman Kal).

“Sarı, pembe, mawı, biyaz, / Epsĭn saymaga söz bek az ! / Tılsımlı ipekten derler, / Onday işlengen anterler.” - (İsmail Ziyaeddin - Toy).

2. s. Bu telden yapılmış iplik, dokuma, giysi.

“İpek kuşak beldedĭr, / Şaşakları yerdedĭr. / Elem etme nazlı yar, / Menĭm gönlĭm sendedĭr.” - (Boztorgay).

Türk Lehç. : Kırım. **- yipek, ipek;**

Rom. 1. s. Mătase. 2. adj. De mătase.

İPEK BÖCEGĬ is. Zool. İpek böceği. (Lat. Bombyx mori). Var. **yipek böcegĭ.**

Rom. s. Vierme de mătase.

İPEKLĬ is. ve s. İpekli. Var. **yipeklĭ.** İpekten yapılmış veya içinde ipek bulunan (dokuma).

“Men vaporga mĭngende kondıram kaldı, / İpeklĭ mendĭlĭmnĭ dalgalar aldı.” - (Boztorgay).

Rom. adj. De(din) mătase.

İPEKŞĬ is. İpekçi.

Rom. s. Mătăsar.

İPEKŞĬLĬK is. İpekçilik.

Rom. s. Mătăsărie.

İPKAL (**ipqal**) is. → **İkpal**.

“Bo üş agannıñ ekewĭ de keteler, ipkalların denemege. Kĭşkene kala üyde külnĭ eşe eşe.” - (Ekrem ve Hilmiye Mehmet Ali - Tepegöz).

İPODROM is. (Yun.>Fr.>Rom.Türk.) Hipodrom; at meydanı, koşu yolu, at yarışları alanı.

Rom. Hipodrom.

İPSOS is. (Yun.>Rom.). Alçı.

Rom. s. Ipsos.

İPTAR is. (Ar.) → **İftar**.

İPTİDAİ s. (Ar. ibtidai). İptidai.

1. İlk, başlangıç.

“Mecidiye Medresesĭne yazılganda temellĭ bĭr iptidai

tahsilim yok edi.” - (Mehmet Vani Yurtsever - Hayatım).

2. İlkel.

- **İptidai mektep** – esk. İlkokul.

Rom. adj. 1. Primar; de început. 2. Primitiv, rudimentar.

İPTĬRA is. (Ar. iftira). İftira, bühtan, kara çalma.

“Kele üyge, ayta da babasına körgenlerĭn. Babası inanmay. Kızıma iptĭra etesĭñ, diy.” - (Ekrem ve Hilmiye Mehmet Ali - Tepegöz).

Rom. s. Calomnie.

İPTĬRACI is., s. İftiracı.

“Anĭ, ondan soñ, iptĭracı apakaylarnı saraydan kuwa. Apakayı man, balları man uzuın seneler baktıyar ömĭr keşĭreler.” - (Tepegöz)

Rom. s. Calomniator.

İRADE is. (Ar. irade). Psikol. İrade.

“Kısmet, kader degeniñ de bĭraz kişiniñ iradesĭne baylıdır.” - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

Rom. s. Psih. Voință.

İRADELĬ s. İradeli.

Rom. adj. Cu voință; voluntar.

İRADESĬZ s. İradesiz.

Rom. adj. Lipsit de voință; fără voință, abulic.

İRADESĬZLĬK is. İradesizlik.

Rom. s. Lipsă de voință, abulie.

İRAK (**iraq**) s. Irak, uzak. Var. **ırak, erek.**

“Keteném bar tarakta, / Bĭr yarim bar irakta. / İrakta bolsa bolsın, / Gene gönlĭm o yakta.” - (Boztorgay).

- **Armut teregĭnden irak tüşmez. –** Atas. Armut ağacından uzak düşmez.

Rom. adj. Depărtat, îndepărtat.

İRAN öz. is. İran.

1. öz. is. İran ülkesi.

2. s. İran ve İranlılarla ilgili olan.

Rom. s. 1. Iran; Persia. 2. adj. Privitor la Iran şi la iranieni.

İRANLI öz.is. ve s. İranlı.

1. İran halkından olan kimse veya bu halkın soyundan olan kimse.

2. s. İran ve iranlılarla ilgili olan.

Rom. 1. s. Iranian. 2. adj. Iranian; privitor la Iran şi la iranieni.

İRAT is. (Ar. irad). Gelir.

“Yakşı bereketler kördĭm, köp irat aldım, ama bunıñ kayda ketkenĭn hiç oturıp tüşünmedĭm.” - (Mehmet H. Vani Yurtsever – Toy, piyes).

Rom. s. Câştig, venit.

İRFAN is. (Ar. irfan). İrfan.

1. Bilme, anlama, kavrama.

2. Kültür.

3. öz. is. **İrfan;** var. **İrpan, Erfan, Erpan.** (er., k.).

Rom. s. 1. Înțelegere, intuire. 2. Cultură. 3. s. propr. Nume de persoană (b., fem.). Var. **İrpan, Erfan, Erpan.**

İRİDYUM is. (Fr.>Rom.,Türk.) Kim. İridyum elementi. Atom sayısı 77, sembolü **İr.**

Rom. s. Chim. Elementul chimic iridiu.

İRİS is. (Fr.>Rom.,Türk.). Anat. İris, gözün renkli halkası.

Rom. s. Anat. Iris.

İRTLEMEK f. Toplamak, seçmek. Eşanl. **saylamak.**

“Kapadılar bĭr boş evge olarnı / … Pristav keldĭ, özĭ kĭrtledĭ, / Pencereden içte kaçak irtledĭ.” - (Hamdi Giraybay – Tintüw).

Rom. v. A alege; a aduna, a strânge.

İS is. (Ar. hiss). His. Var. **his.**

1. Duyu.

2. Duygu.

3. Sezme, sezgi.

Rom. s. 1. Simț, senzație. 2. Sentiment. 3. Intuiție; intuire.

İSAR is. (Ar. hisar). Hisar; kale, kermen.

“On ekĭ gün Bulganak’ta bikarar / İsar tübü boran yagmur, kar yagar, / Eştafet yolladık hiç kelmez haber.” - (İsmeti - Kefe Destanı / Emel D.).

Rom. s. Cetate.

İSE[1] is. (Ar. hisse). Hisse, pay. Var. **isse, hisse.**

“Balaban akası inatlıkman : - Altın menĭmkĭdĭr, sĭzge iseñıznĭ bermem, diy.” - (Nedret ve Enver Mahmut – Ayuw Kulak Batır).

Rom. s. Parte, cotă; porție.

İSE[2] bağ. İse; ama, fakat.

“Adıñ nedĭr bĭlmedĭm, / Közyaşıñnı sĭlmedĭm. / Erkez menĭ şen sanır, / Mense (men ise) bĭr gün külmedĭm.” - (Boztorgay).

- **Ayttım ise kayttım. -** Deyiş. Dediysem, vazgeçtim.

Rom. conj. Dar, însă.

İSHAL is. (Ar. ishal). İshal, iç sürme, sürgün, amel. Eşanl. **işĭ ketme.**

Rom. s. Diaree.

İSİM is. (Ar. ism). İsim. Eşanl. **ad, at.**

1. Ad.

“Orta Asya’nıñ, Dogu Awrupa’nıñ şöllerĭn, Volga (Edĭl) ve Tuna kıyıların taptan geşken bo tertĭplĭ ordular ‘tatar’ ismĭ men tarihte tanuwlıdırlar.” - (Memet Ablay - Tatarlar Kĭmlerdĭr ? / Boztorgay 1).

2. Gram. Varlık, duygu ve düşünce, durum adlarını bildiren kelime çeşidi.

Türk Lehç. : Kırım. - **isim;** Nog., Karaçay Malkar. - **at;** Kumık. - **atlıq;** Kazan., Başkurt. - **isĭm;** Kazak. - **zat esim;** Kırgız. - **zat ataoç;** Altay. - **adalğış;** Hakas. - **adalğıs;** Tuva. - **at, çüve adı;** Şor. - **nebelik sös;** Gagavuz. - **adlık;** Azeri. - **isim;** Türkm. - **isim, aat;** Özbek. - **ót;** Uygur. - **isim;** (Emine Gürsöy Naskali - Türk Dünyası Gramer Terimleri).

Rom. s. 1. Nume. 2. Gram. Substantiv.

İSİMLENMEK f. Adlanmak.

“Örnek bolarak, mĭna şairniñ ‘Kışnıñ Selâmı’ dep isĭmlengen şiirĭ...” - (Şükran Vuap Mokanu – Mehmet Niyazi).

Rom. v. A se denumi, a fi denumit.

İSİMLĬ s. İsimli, adlı.

Rom. adj. Denumit, numit; cu nume.

İSİMSİZ s. İsimsiz, adsız.

1. Adı olmayan.

2. mec. Adı bilinmeyen.

Rom. adj. 1. Fără nume. 2. fig. Necunoscut.

İSKÂN, İSKYAN is. (Ar. iskân). İskân.

1. Yerleşme.

2. Yerleştirme.

- **İskyan bolmak –** Bir yere yerleşmek.
- **İskyan etmek –** Bir yere yerleştirmek.

Rom. s. 1.-2. Aşezare, stabilire, populare.

İSKİT öz. is. Tar. İskit. Var. **Sçit.**

Rom. s. propr. İst. Scit.

İSLÁM öz. is. ve s. İslâm.

1. Hazreti Muhammed'in yaydığı din, Müslümanlık.

2. Bu dinden olan, dinin şartlarını yerine getiren kimse; müslüman.

- **İslâmnıñ şartları (esasları) -** Beştir ve şunlardır : Kelimei şahadet getirmek, namaz kılmak, oruç tutmak, zekât vermek, hacca gitmek.

Rom. s. 1. İslam; mahomedanism. 2. Musulman, mahomedan.

İSLÁMİYET öz.is. (Ar. islamiyyet). Müslümanlık.

Rom. s. 1. Religia musulmană; mahomedanism.

İSLÁMLAŞMAK (**islámlaşmaq**) f. İslâmlaşmak, müslüman olmak.

Rom. v. A se face musulman, a se musulmaniza.

İSLÁMLIK (**islámlıq**) is. Müslümanlık.

Rom. s. Religia musulmană, mahomedanism.

İSPAT is. (Ar. isbat). Kanıt göstererek bir şeyin gerçek olduğunu ortaya koyma.

"Bütün bo yokarda köstergenlerïmïz, Nasrettin Hoca'nıñ canlı, kïrïşken bïr sima bolganın bïzge ispat ete." - (Nevzat ve Nermin Yusuf - Nasrettin Hoca).

- **İspat etmek** – İspatlamak.

Rom. s. Demonstraţie, probă.

İSPATLAMAK (**ispatlamaq**) f. İspatlamak; kanıt göstererek bir şeyin gerçek olduğunu ortaya koymak.

"Şïmdïge kadar, odama, keşe caş tıkmaganımnı katïp ıspatlarman ?" - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. v. A dovedi, a demonstra.

İSPİTAL is. (Rom.) Hastahane.

"İspitalga akettïler, / Yokarga mïnsettïler. / Baş doktor-nı ketïrdïler. / Süt biyaz kïysettïler." - (Boztorgay).

Rom. s. Spital.

İSSE is. (Ar. hisse). Hisse, pay. Var. **ise.**

"Ket başımdan, ket aşa bïr özïñ, menïm issem sen aşa, diy apakayı." - (Nevzat ve Nermin Yusuf – Nasrettin Hoca).

Rom. s. Porţie, raţie, parte, cotă.

İSSEDAR is. (Ar.hisse+Fars.-dar). Hissedar, hisse sahibi, hissesi olan.

Rom. s. Asociat; acţionar.

İSTASYON is. (Fr.>Türk.). İstasyon.

1. Tren durağı, gar.

2. Araştırma kuruluşu.

3. Satış noktası.

Rom. s. 1. Gară; staţie. 2. Staţiune de cercetări. 3. Centru de vânzare.

İSTİBDAT is. (Ar. istibdat). İstibdat, sınırsız monarşi, despotluk.

"Ayırmaknı özïnïñ en meşru bïr hakkı bïlïr. İstibdat karşısında derhal isyankâr alışır. Bonda caşlık siyasi terbiye edïnïr." - (Necip H. Fazıl - Kïyew Konuşması).

Rom. s. Absolutism; despotism.

İSTİDAT is. (Ar. istidad). İstidat.

1. Yetenek.

"Üyretmenlïk ogrında Niyazi'nïñ ustalıgına ve ayrıca istidatına toktap turmadan, ... Mejdiye seminarı müdürï bolgan Mirçea Dragomiresku efendïnïñ (onıñ hakkındakı**) sözlerïn hatırlatmak kâfidïr." -** (Şükran Vuap Mokanu - Mehmet Niyazi, Dobrocalı Tatar Şairï).

2. Yeteneği olan kimse.

Rom. s. 1. Talent, vocaţie. 2. Persoană talentată.

İSTİDATLI s. İstidadlı, yetenekli.

"Boş saatlerïnde Romenlerïn en istidatlı şairlerinden bïrï, Tudor Arghezi'nïñ kitaplarını sayfe sayfe okıp anlagan, bazıların da ezberlegen." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. adj. Talentat; capabil.

İSTİFA is. (Ar. istifa) İstifa; işinden ayrılma isteğini bildirme; işini bırakma.

Rom. s. Demisie.

İSTİFADE is. (Ar. istifade). İstifade; yararlanma, faydalanma.

Rom. s. Uz, folosire; profitare.

İSTİHKÂM, İSTİHKYÁM is. (Ar. istihkâm). İstihkâm; düşmana karşı direnmek için yapılmış korunak.

Rom. s. Fortificaţie.

İSTİHKÂMCI, İSTİHKYÁMCĬ is. İstihkâm yapma işlerinde görevli asker.

Rom. s. Militar din trupele de geniu; genist.

İSTİKAMET is. (Ar. istikamet) İstikamet; doğrultu, yön.

Rom. s. Direcţie, sens.

İSTİKBAL is. (Ar. istikbal). İstikbal, gelecek.

"Bïlmem ne bekliysïñ şo yoruwcı nagıştan, / İpek kenar kölek, işlemelï cawlıktan, / İstikbalïñ kapagan kereksïz turuştan ?" - (Necip H. Fazıl - Tatar Kızına).

Rom. s. Viitor.

İSTİKLÁL is. (Ar. istiklal). İstiklâl, bağımsızlık.

Rom. s. Independenţă.

İSTİKLÁLCĬ is. İstiklâlci, bağımsızlık taraftarı.

Rom. s. Partizan al independenţei.

İSTİKLÁLCĬLĬK is. İstiklâlcilik, bağımsızlık taraftarlığı.

Rom. s. Militare pentru independenţă.

İSTİKLÁLİYET is. (Ar. istiklaliyyet). İstiklâl, bağımsızlık.

"1917'de Kırımlılarnıñ başına geçïp istiklâliyet ilân etkenbïr sırada bolşevikler tarafından canavarcasına öttïrïlgen Çelebi Cihan'day şehidïmïz bar." - (Mehmet Vani Yurtsever - Kart man Caş Arasında).

Rom. s. Independență.

İSTİKRAR is. (Ar. istikrar). İstikrar; yerine oturmuşluk.

"Genel seçimler men yasama organları, yani senato ve temsilciler meclisï kurulup, iç tüzen istikrarga kawıştırılgandır." - (Ekrem Menlibay - Yenï Yılıñız Hayırlı Bolsın / Karad. 20).

Rom. s. Stabilitate.

İSTİLÁ is. (Ar. istila). İstilâ.

1. Bir ülkeye ordu ile, zorla girme.

2. mec. Yayılma, kaplama, sarma, bürüme.

Rom. s. 1. Învazie. 2. fig. Năpădire, acoperire, copleşire.

İSTİLÁCI is. ve s. İstilâcı, istilâ eden güç.

Rom. s. Învadator.

İSTİNTAK (istintaq) is. (Ar. istintak). Sorgu, sorgulama.

"Ya istintak odasında / Tabılganda Sitosman / Cumruk, tepme, tayak aşay. / Ah, müstantik bek yaman." - (Mehmet Vani Yurtsever - Hayatımın Hikâyesi).

Rom. s. Interogatoriu.

İSTİRAHAT is. (Ar. istirahat). İstirahat; dinlenme, rahatlanma.

Türk Lehç. : Kırım. - **istiraat**;

Rom. s. Odihnă, repaus.

İSTİSMAR is. (Ar. istismar) İstismar; başkalarını zarara sokarak kendi çıkarını kollama; fırsatçılık, sömürü.

- **İstismar etmek -** a) Başkasını zarara sokup kendi çıkarını kollamak. b) Sömürmek.

Rom. s. Profitare (a trage un profit pe seama altora); exploatare.

İSTİSMARCI is. İstismarcı; fırsatçı.

Rom. s. Profitor, care profită de situația penibilă a cuiva.

İSYAN is. (Ar. isyan). İsyan, karşı gelme, baş kaldırma, ayaklanma.

"Haksızlık körseñiz isyan etmege, onı köterïp atıp, cerïne başkasın saylamaga haklısıñız." - (Necip H. Fazıl - Kïyew Konuşması).

- **İsyan etmek -** Karşı gelmek, ayaklanmak.

Rom. s. Revoltă, răscoală, rebeliune.

İSYANCI is. İsyancı, asi, baş kaldıran kimse.

Rom. s. Revoltat, răsculat, rebel.

İSYANKYAR s., is. (Ar. isyan+Fars.-kâr). İsyan eden, baş kaldırıcı.

Rom. adj., s. Revoltat, rebel.

İŞ[1] is. → **Ïş**.

"Kartlarga saygı ete, akranların süye, alışına berïşïne saglam, özïne taşlangan işlernï keregïnday başarıp bola edï." - (Mehmet Niyazi - Sawlıkman Kal).

İŞ[2] zf. Hiç. Var. **eş, ïş**[3]**.**

1. Olumsuz yargılı cümlelerde fiillerin anlamını pekiştirir.

"Cawın cawsa cer cımşar, ot bürlenïr. / Kızga iman iş bolmaz, kırk türlenïr." - (Boztorgay).

2. Soru cümlelerinde belirsiz, herhangi bir zamanı anlatır.

Rom. sadv. 1. Nici, deloc. 2. Cândva, vreodată.

İŞARET is. (Ar. işaret). İşaret.

1. Anlam yüklenilen şey, iz, im.

2. Belirti, alâmet.

"Seyityaya - (Bakırıp) Kerime ! Ke' mında. Bolıştık. ... Ka, sen ne bereceksïñ ? / Seyitahmet - (Kerime'nïñ közïne karap) Bolışkanımızga işaret." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

3. El, yüz hareketleriyle gösterme.

- **İşaret etmek** - a) Bir şeyi el, yüz hareketleriyle anlatmak. **"Kerime küler. Seyityaya başıman 'şık' dep işaret eter." -** (Necip H. Fazıl - Cawşılık). b) Belirtmek.

- **Arif bolganga bïr işaret yeter**. - Atas. Arif olana bir işaret yeter.

Rom. s. 1. Semnal, semn. 2. Simptom, indiciu, marcă. 3. Mimică, gest.

İŞARETLEMEK f. İşaretlemek, işaret koymak.

Rom. v. A pune un semn, a marca.

İŞARETLENMEK f. İşaretlenmek.

Rom. A se pune semn, a se marca.

İŞARETLEŞMEK f. İşaretleşmek.

Rom. v. A-şi face semn unul altuia.

İŞEK is. Bağırsak. Var. **ïşek, şek.**

Rom. s. Intestin; maț.

İŞGAL (işğal, işgal) is. (Ar. işgal). İşgal; bir yeri ele geçirme.

- **İşgal etmek -** Bir yeri zapt etmek.

Rom. s. Ocupare; ocupație, invazie.

İŞGALCĬ (işğalcï, işgalcï) s. ve is. İşgalci, ele geçiren.

Rom. s. Ocupant.

İŞ GÜCĬ is. İnsanın çalışma yeteneklerinin toplamı.

Rom. s. Forță de muncă; putere de muncă.

İŞLETME, -ÜW is. İşletme. Var. **ïşletme**.

1. İşletmek işi.

2. İş kuruluşu, müessese, iş yeri.

Rom. 1. Folosință, exploatare. 2. Întreprindere.

İŞLETMEK is. İşletmek, çalıştırmak. Var. **ïşletmek.**

Rom. v. A pune în funcțiune; a exploata.

İŞSĬZ s. İşsiz. Var. **ïşsïz.**

Rom. adj. şi adv. 1. Fără lucru, fără servici. 2. s. Şomer.

İŞTİRAK (ïştirak) is. (Ar. ïştirak) İştirak, katılma, ortak olma.

- **İştirak etmek -** Katılmak; ortak olmak.

Rom. s. Participare.

İŞTİRAKÇI (ïştirakçı) is. İştirakçı, katılımcı, katılan kimse.

Rom. s. Participant.

İT is. İt, köpek. Eşanl. **köpek.**

1. Zool. Köpek. (Lat. Canis familiaris).

"İtï şıktı ürmege, / Kızı şıktı körmege. / İtïn aldım pışakka, / Kızın aldım kuşakka." - (Boztorgay).

2. hkr. Aşağılık, terbiyesiz kimse.

"Curtnıñ cawı her itke / Küçlerïn bïldïrgenler, / Köteklep sïñdïrdïrgenler." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

- **Awcı itï -** Avcı köpeği.
- **İt canlı –** Sıkıntıya veya ağrılara dayanıklı.
- **İt cılı -** Eski Türk takviminde on iki yıllık bir devirde on birinci yılın adı..
- **İt cıyını -** Köpek sürüsü; mec. büyük kalabalık.
- **İt ızı at ızına karışmak –** İyiyi kötüden ayıramayacak karışık bir durum ortaya çıkmak.
- **İt awzına bïr süyek –** mec. Sus payı; bildiklerini söylememesi, susması için verilen şey.
- **İt sürüsï –** mec. Büyük kalabalık
- **İtke atsañ aşamaz. -** (Yemek hakkında) Çok kötü, yenilmez.
- **İtke ot, atka et bermek**. – Bir işi ters yapmak.
- **İtten karamak -** Köpekten korumak için birine refakat etmek.
- **Kaşkır itï** – Kurt köpek.
- **Şoban itï** - Çoban köpeği.
- **İt catkan cerïn tırnar. –** Deyim. Köpek yattığı yeri tırmalar (bir düzene sokmaya çalışır).
- **İt itke, it kuyruguna sıltar. -** Deyim. Köpek köpeğe, köpek kuyruğuna havale eder.
- **İtmen mışıktay -** Deyim. Kedi köpek gibi; birbirleriyle geçinemezler.
- **İtnï öttïrgenge süyretïrler. –** Deyim. Köpeği öldürene sürükletirler.
- **Kızganganıñ kızıl itke cem bolsın. –** Deyim. Kıskandığın kızıl köpege yem olsun.
- **Tïlï bolmasa başın it aşar. -** Deyim. Dili olmasaydı başını köpekler yerdi.
- **Arabanıñ taldasında cürgen it arabanı men süyriymen der. –** Atas. Arabanın kuytusunda yürüyen köpek arabayı ben çekiyorum der.
- **Akşamdan son cürgennï ya it kabar, ya aş. –** Atas. Akşamdan son dolaşanı ya köpek kapar, ya aç.
- **Bala eşïtmese aytmaz, it körmese ürmez. –** Atas. Çocuk işitmese söylemez, köpek görmeze ürümez.
- **Börï kartlıgın belletmez, itke tïşïn akşaytır. –** Atas. Kurt ihtiyarlığını belli etmez, köpege dişlerini gösterir.
- **Caman it carasız bolmaz. –** Atas. Yaramaz köpek yarasız olmaz.
- **Ecelï kelgen it camïniñ duwarına siyer.** - Atas. Eceli gelen köpek camiin duvarına işer.
- **Ekï it talaşsa şïngene col tabar. –** Atas. İki köpek dalaşırsa çingene yol bulur.
- **Eşek ölse itler toy yasar. –** Atas. Eşek ölse köpekler şölen yapar.
- **İt cengenïn talar. –** Atas. Köpek gücü yettiğini dalar.
- **İt cıyını bïrïkmez. –** Atas. İt sürüsü sürü olarak kalamaz (dalaşmaları başlar).
- **İt karaldınıñ kulagıdır. -** Atas. Köpek aile mülkünün kulağıdır.
- **İt leş başında, insan iş başında. –** Atas. Köpek leş başında, insan iş başında olur.
- **İt ürer, colcı cürer. –** Atas. Köpek ürür, yolcu (kervan) geçer.
- **İtke et berseñ kuyrugun sallar. -** Atas. Köpege et verirsen kuyruğunu sallar.
- **İtmen kuda bolgan bokman sıylanır. -** Atas. Köpekle dünür olan bokla ağırlanır.
- **İtniñ duası kabul bolsa kökten süyek cawar edï. –** Atas. Köpeğin duası kabul olsa gökten kemik yağardı.
- **Kurt kartaysa itlerge maskara bolır. –** Atas. Kurt ihtiyarlayınca köpeklere maskara olur.
- **Ortak malnı it aşamaz. -** Atas. Ortak malı it köpek bile yemez. (Bakımlı olmaz).
- **Tonı camannı it kabar, gönlï camannı Tañrı kagar. –** Atas. Giyimi kötü olanı köpek kapar, gönlü kötü olanı Tanrı cezalar.
- **Ürmesïn bïlmegen it sürüge kaşkır ketïrïr. –** Atas. Ürümesini bilmeyen köpek sürüye kurt çeker.

Rom. s. 1. Zool. Câine. 2. imprec. Fiinţă josnică; obraznic.

İTAAT is. (Ar. itaat). İtaat, söz dinleme, boyun eğme.

"Hakkını borcundan, yukarıdan kelgen emïrge isyannı itaatten ayırır." - (Necip H. Fazıl - Kïyew Konuşması).

- **İtaat etmek –** Söz dinlemek, boyun eğmek.

Rom. s. Supunere, ascultare.

İTAÁTLĬ s. ve zf. İtaatli, söz dinler.

"On beş, on altı caş kızga caşlık ete mï ? Taa arüw, caşlay bolsa itaatlï alışır." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

Rom. adj., adv. Supus, ascultător.

İTAÁTSĬZ s. İtaatsiz, söz dinlemez.

Rom. s. Nesupus, neascultător.

İTAÁTSĬZLĬK is. İtaatsizlik; itaatsiz olma durumu; itaatsizce davranış.

- **İtaatsïzlïk etmek** – Söz dinlememek.

Rom. s. Nesupunere, neascultare.

İTALYAN öz.is. ve s. İtalyan.

1. İtalya halkı ve bu halktan olan kimse.

2. s. İtalya ve İtalyanlarla ilgili olan.

Rom. 1. s. Poporul italian; persoană care aparţine acestui popor. 2. Privitor la Italia şi la italieni.

İTALYANCA öz.is. İtalyanca, İtalyan dili; Hint-Avrupa dil ailesinden, İtalya'da konuşulan dil.

Rom. s. Limba italiană.

İTAYAK (itayaq) is. (esk. T. it+ayağ / "kadeh, kap") Köpeğe yiyecek ve su konulan kap. Eşanl. **itşanak, itsawut, itcalaq.**

"Mïna men özïm, akşamdan son itayaknıñ yahut kenepnïñ katından geçiyatkanda, bïr türlü tïtriymen, cünkü onday cerlerde cïn yatagı bolganı inanç ve tüşüncesï kïşkenelïkten cüregïme sïñgen." - (Mehmet H. Vani Yurtsever – Ödelek).

- **İt itnïñ gönlïn itayakman tabar. –** Atas. Köpek köpeğin gönlünü yiyecek kabıyla bulur (eder).

Rom. s. Vas în care se pune de mâncare câinelui.

İTBURUN is. Bot. 1. İt burnu, yabani gül, kuşburnu. denilen çalı. (Lat. Rosa canina). Var. **itmurun.**

"Bakşalarda gül cıyıp, itburun tutma. / Köy işïnden yar süyüp menï unutma." - (Boztorgay).

"Kabïrler üstïne kadipe güller şeşekler aşa. Kan tüşken yerge bïr it murın ösïp şıga." - (Nedret ve Enver

Mahmut – Bozcığıt).

2. Bu çalının meyvesi.

Rom. s. Bot. 1. Măceş, gen de arbust cu flori roşii, trandafirii sau albe. 2. Fructul acestui arbust.

İTCALAK (**itcalaq**) is. Köpek yalağı; köpeklere su konulan kap. Eşanl. **itayak.**

"İtcalakka suw kuydum, it ırılday. / Papış kulak Zemine ne zırılday ?" - (Boztorgay).

Rom. s. Vas în care se pune apă sau de mâncare câinelui.

İTCATAK (**itcataq**) is. Köpek kulübesi.

"Kökman adlı bir itimiz bar. Kış günï itcatakka kalın toban töşiymiz." - (Heyet - Tatar Tilï II).

Rom. s. Coteț de câine.

İTEKLEMEK f. İteklemek, itelemek; tekrar tekrar itmek.

Rom. v. iterativ. A împinge într-una.

İTEKLENMEK f. İtelenmek, devamlı itilmek.

Rom. v. iterativ. A fi într-una împins.

İTEKLEŞMEK f. Sürekli itişmek, birbirini itmek.

"Sade kişkene ballar tuwıl, eslï komşılar bile, hele apakaylar, alşak boylıları ayakların uşuna köterilip, anawbirlerï de ekï kolın kökregine kawuşturganlar, bazıları da arttan alga itekleşip cılışalar ama, beklerin canganın köralmaylar." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. v. A se îmbrânci.

İTEME, **-W** is. İtme.

Rom. s. Împingere.

İTEMEK f. İtmek.

"Kerime - (Telâşman turar. Teslime'nï iter ve pencïrege geplenïr)." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

Rom. v. A împinge.

İTEŞ is. İtişme.

"Vazgeşiñiz kardaşlar ! Bu tuvul küreş. / Hiçbir sulsız buvuşuv, kuru bir iteş." - (Mehmet Vani Yurtsever - Küreş).

Rom. s. Îmbrâncire (reciprocă).

İTEŞMEK f. İtişmek.

1. Birbirini itmek.

"Siyircïler / armanlıkta kurulgan / üyken bir alka şeklïnde, / kagışa, iteşeler." - (İsmail Ziyaeddin – Toy).

2. Birbirini iterek şakalaşmak.

Rom. v. 1. A se îmbrânci. 2. A se hârjoni.

İTETMEK f. İttirmek, itmek işini yaptırmak.

Rom. v. A pune să împingă.

İTHAF is. (Ar. ithaf). İthaf; birinin adına sunma, armağan etme.

- **İthaf etmek –** Birinin adına sunmak, armağan etmek.

Rom. s. Dedicație; dedicare.

İTHAFAT ç.is. (Ar. ithafat). İthafat.

1. İthaflar.

2. Dobrucalı Tatarların milli şairi Mehmet Niyazi'nin (1878-1931) 1912 yılında, İstanbul'da basılmış ilk kitabının adı.

Rom. s. pl. 1. Dedicații. 2. Titlul culegerii lui Mehmet Niyazi, de poezie şi proză, apărute în 1911 la İstanbul.

İTHALAT is. (Ar. ithalat). İthalat.

1. Bir ülkeye başka bir ülkeden mal getirme veya satın alma.

2. Bir ülkeye başka bir ülkeden alınan malların bütünü.

Rom. s. 1. Import; importare. 2. Mărfurile importate.

İTİBAR is. (Ar. itibar). İtibar.

1. Saygı görme, saygınlık.

"Talk bolsak ta halk katında şöhretiñ bar, / Kün körersiñ sen de halktay itibarman." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

"Eñ az saygı ve itibar körgen gene bizmiz. Bolarıñ sebepleri ne?"– (Müstecib Ülküsal – Bayram Şenlïgï).

2. mec. (Borç ödemede) Güvenilir kimse olma durumu.

- **İtibar etmek -** Saymak, saygı göstermek..
- **İtibar körmek –** Sayılmak, saygı görmek.
- **İtibardan tüşmek -** Saygınlığını kaybetmek.
- **İtibarı man -** zf. İtibarıyla; bakımından. **"Bo kitap ihtiva ettïgï şiirlerin adedince kişkene, fakat anlattıgı mana itibarı man bek balabandır." -** (Necip H. Fazıl - "Sagış").
- **Atnıñ iygïsï cemin, kişiniñ iygïsï itibarın arttırır. -** Atas. Atın iyisi yemini artırır, kişinin iyisi saygınlığını.
- **Kılıgı aruwniñ itibarı artık –** Atas. Huyu güzelin itibarı fazla.
- **Koluñdakı piter, itibarıñ keter. -** Atas. Elindekin biter, itibarın gider.
- **Müsapirïñ künï uzasa itibarı kıskalır. -** Atas. Misafirin günleri artarsa, itibarı azalır.

Rom. s. 1. Considerație, respect. 2. fig. Credit, trecere.

İTİBAREN zf. (Ar. itibaren). –den başlayarak, -den sonra, -den beri.

"Ayagımda çarıgım, bugünden itibaren işke başlaycakman." - (Mehmet H. Vani Yurtsever – Toy, piyes**).**

"(Baybörï) : - Defol üyimden kayırsız apakay ! Bugïnden itibaren közime körinme ! dep kuwıp cibere." - (Nedret ve Enver Mahmut – Bozcığıt).

Rom. adv. Începând de ..., cu începere de la ...

İTİBARLI s. İtibarlı.

Rom. adj. Care se bucură de respectul celor din jur; respectat.

İTİBARSIZ s. İtibarsız.

"Canay Murat efkârlı, mendilsiz kalgan. / İtibarsız bolganın anlap bek yalgan." - (Mehmet Vani Yurtsever - Toy, şiir).

Rom. adj. Lipsit de considerație; care nu se bucură de respectul celor din jur.

İTİKAT (**itiqat**) is. (Ar. itikad). İtikat.

1. İnanma; belli bir düşüncede bulunma.

"Akaylar, 'Kuwalamay tutturmasın, / Soymay ölmesïn" degen bir itikadiñiz bolsa, eger şo kız bermeknï bir ticaret, kïyewnï sıyırmaknı ömirde bir kelir fırsatlardan biletaan bolsañız, alıñız şo yigirmi biñ frank paranı da, salte erişmeñiz." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

2. İnanç, iman.

"İtikat mende hiçbir vakıt zayıflamadı, eskirmedï ke, şimdï de cañılamak kereksin." - (Necip H. Fazıl - Kı-

rım)

Rom. *s. 1. Faptul de a crede; părere, convingere. 2. Credinţă.*

İTİMAL is. (Ar. ihtimal). İhtimal, olabilirlik.

Rom. *s. Probabilitate, eventualitate.*

İTİMAT is. (Ar. itimad). Güven.

"Ne kadar tanılmasa da arkadaşları oga bek itimat ede edïler. Onı toban başlarında öz aralarında küreşkenïnden bïle edïler." - (Okıma Kitabı - IV).

"Kaweler pïşe, güzel sözler aytıla, kelecekke itimat kösterïle." - (Yaşar Memedemin - Şaliy Şal).

- **İtimat etmek** – Güvenmek.

Rom. *s. Încredere.*

İTİRAF is. (Ar. itiraf). İtiraf; sakladığı bir gerçeği açıklama.

- **İtiraf etmek -** İtiraf etmek. (*Rom. - a mărturisi*).

Rom. *s. Mărturisire.*

İTİRAZ is. (Ar. itiraz). İtiraz.

1. Karşı çıkma.

2. Karşı görüş.

- **İtiraz etmek -** Karşı çıkmak, karşı görüş bildirmek.

Rom. *s. 1. Luare de atitudine, opunere. 2. Obiecţie.*

İTİRAZSIZ s. İtirazsız, karşı çıkmadan.

Rom. *adj. Fără obiecţie; fără împotrivire.*

İTLENMEK f. 1. Elindeki bir nesneyi başkasından esirgemek, başkasıyla paylaşmaya yanaşmamak; cimrilik etmek.

2. Alçaklık etmek.

Rom. *v. A se zgârci, a se scumpi. 2. A se ticăloşi.*

İTLİK is. İtlik .

1. İt olma durumu veya itçe davranış.

2. mec. Cimrilik.

3. mec. Alçaklık, namussuzluk.

Rom. *s. 1. Stare de câine; comportare de câine. 2. fig. Zgârcenie. 3. fig. Ticăloşie, mârşăvie.*

İT MİYT topl. is. Köpekler.

Rom. *s. pl. Câini.*

İT-MURIN is. → **İt-burun.**

İT-SAWUT is. → **İtayaq, itşanaq, itcalaq.**

İTŞANAK (**itşanaq**) is. Köpeğin yemek kabı. Eşanl. **itayak.**

"Bïzïm ekï itïmïz bar. ... Nenem onlarga şorba kuyulgan itşanak temïz bolsın, diy." - (Muratça Seyt-Abdula - Tatar Tïlï I).

Rom. *s. Vas în care se pune de mâncare câinelui.*

İTTİRMEK f. 1. İttirmek, itmek işini yaptırmak.

2. İtmek.

Rom. *v. 1. A pune să împingă. 2. A împinge.*

İTTİFAK (**ittifaq**) is. (Ar. ittifak). İttifak.

1. Uyuşma, anlaşma.

2. Oy birliği.

Rom. *1. Alianţă, coaliţie. 2. Unanimitate, acord comun.*

İW ünl. "Vın !", kurşun veya atılan taş sesi.

Rom. *interj. Ţiu !; sunet şuierător, ascuţit.*

İWA is. → **Yuwa**.

İYDĬRME, **-ÜW** is. Eğdirme.

Rom. *s. Acţiunea de* ***iydĭrmek.***

İYDĬRMEK f. 1. Eğdirmek.

2. Süzdürmek, sarkıtmak, indirmek, dökmek.

"Áná menïm meramım şay dedïrmek, / Senïñ tatlı tïlïnden bal iydïrmek." - (Boztorgay).

Türk Lehç. : Nog., Kazak. **- iydĭrmek, -üv;**

Rom. *v. 1. A apleca, a înclina. 2. A face să se prelingă.*

İYDĬRTMEK f. Eğdirtmek; sarkıttırmak.

Rom. *v. factitiv de la* **iydĭrmek.**

İYE is. 1. Sahip.

"At iyesï men bolsam, / Ulak algan sen bolsañ, / Öçün almay kaytmam, diy." - (Radlov'dan Başkurdistanlı Abdülkadir-İnan – Orta Türk Destanları).

2. mec. Terk edilmiş yerleri sahiplendikleri düşünülen cin soyundan hayali varlık; peri, kötü ruh.

3. Dilb. Özne.

"Kïmge ya da nege dair konışılganın bïldïrgen cümle kesegïne iye denïr." - (Tatar Tïlï - II).

- **Aş iyesïmen tatlı –** Atas. Yemek evin sahibiyle tatlıdır.
- **İtnïñ hatırı bolmasa da, iyesïn hatïrï bar. –** Atas. Köpeğin hatırı olmasa da, sahibinin hatırı vardır..
- **İyesïn saysañ itïne ötmek ber. –** Atas. Sahibini sayıyorsan köpeğine ekmek ver.
- **İyesïz üyge it te kïrer, kırsız da. -** Atas. Sahipsiz eve köpek de girer, hırsız da.
- **Ögïz iyesïne köten tiymez. -** Atas. Öküz sahibine göden bile kalmazmış. (Bir şölende).

Rom. *s. 1. Stăpân. 2. Stafii, spirite; duhuri rele. 3. Gram. Subiect.*

İYEK is. Var. **yiyek.** 1. Çene.

"(Kurtvelï**) Sık sık yiyek atar, bïr ekï awdarılır, canın teslïm eter." -** (Necip H. Fazıl - Kırım).

2. Dişeti.

- **İyegï oynamak -** mec. Yiyecek içecek sıkıntısı çekmemek.
- **Yiyek atmak -** (Ölmek üzere olan kişi) Ağzını açıp kapamak, soluk almaya çabalamak; çenesi inip kalkmak.

Rom. *s. 1. Maxilar. 2. Gingie.*

İYELENMEK f. Sahiplenmek, sahip çıkmak.

Türk Lehç. : Nog., Karaçay Malkar., Kazak. **- iyelenmek;**

Rom. *v. A-şi însuşi, a apropria.*

İYELĬ s. 1. Sahipli.

2. (Boş, terk edilmiş yerler hakkında) Cinli, perili. **İyelï üy -** perili ev.

- **İyelï başnı it aşamaz. -** Atas. Sahipli başı köpek ısırmaz.

Rom. *adj. 1.Cu stăpân; fig. aflat sub protecţie. 2. Cu stafii.*

İYELĬK is. Sahiplik.

- **İyelïk kelïşï -** Dilb. İyelik hali, -in hali; genetiv hali.

Rom. *s. Posesiune; proprietate.*

İYER is. Eyer. Var. **eger.**

"Canbay damga kĭrĭp saklawlarıñ bütĭn atlarının cügenlerĭ men iyer kayışların kesĭp taşlay." - (Nedret ve Enver Mahmut – Bozcĭğĭt).

Rom. s. Şea.

İYERLEME, -W is. Egerleme.

Rom. s Înşeuare.

İYERLEMEK f. Eyerlemek.

"Karaker atım iyerlep köyïñden geştĭm. / Tĭşĭmde senïñ kolıñdan şerbet ĭştĭm." - (Boztorgay).

Rom. v. A înşeua.

İYERLETMEK f. Eyerletmek.

Rom. v. A pune să înşeue.

İYERLĬ s. Eyerli.

Rom. adj. Cu şea; înşeuat.

İYERME, -ÜW is. Birinin peşine takılma.

Rom. s. Mers pe urmele cuiva, după cineva.

İYERMEK f. Birinin peşine takılmak, ardından gitmek. Var. **üyürmek.**

"Bo kışlaga kelĭp talĭm almaga başlagandan berĭ kışladakı askerler büyïklerïniñ sözlerĭn seslemiy başladılar. Hepĭsĭ onıñ artından iyerĭp baş kötermege awesler." - (Nedret ve Enver Mahmut – Bozcĭğĭt).

• **Domızga iyergen şamırga awnar. –** Atas. Domuzun peşine takılan çamurda ağnar.

Rom. s. A merge pe urmele cuiva; a se ţine de poalele cuiva.

İYERTMEK f. Peşine takmak.

"Künlernniñ bĭrĭnde sop'akay mĭngen atına baylap, güzel bĭr düldülge uşagan tayın iyertĭp kele." - (Nedret ve Enver Mahmut - Bozcĭğĭt).

Rom. v. A duce după sine.

İYESĬZ s. ve is. Sahipsiz.

• **İyesĭz üyge it te kĭrer kırsız da.** - Atas. Sahipsiz eve köpek de girer, hırsız da.

Rom. adj. Fără stăpân; fig. lipsit de protecţie.

İYGEK s. Eğilgen; eğilmeye, bükülmeye yatkın.

Rom. adj. Mlădios, mlădiu; flexibil.

İYGĬ s. ve is. İyi. Var. **iyĭ.**

1. İyi şey.

"Kahveniñ, şekerĭn iygĭsĭn, sogumnıñ da semĭzĭn cĭberĭrler taa." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

2. İyi kişi.

"Mına selâm alekĭm, ay iygĭler ! / Suw tĭliymen, ayran ber, ırızıñ bĭler." - (Boztorgay).

3. s. İyi, güzel, uygun.

• **Ay iygĭler! –** Bir topluluğa seslenme sözü, "Ey cemaat!"; (*Rom. – Oameni buni*!)

• **İygĭ közmen karamak** – İyi gözle bakmak; hakkında iyi düşünmek.

• **İygĭ kün dostı -** İyi gün dostu; sıkıntılı günlerde dostunun yardımına gelmeyen.

• **İygĭ künmen iygĭ dostka toyım bolmaz.** - Deyim. İyi gün ile iyi dosta doyum olmaz.

• **Akıllı duşman akılsız dosttan iygĭdĭr. –** Atas. Akıllı düşman akılsız dosttan iyidir.

• **Aylanşıklı bolsa da col iygĭ, kart bolsa da kız iygĭ. –** Atas. Dönemeçli de olsa yol iyidir, geçkin, yaşlı da olsa kız iyidir.

• **Güzelge toyulır, iygĭge toyulmaz. –** Atas. Güzele doyulur, iyiye doyulmaz.

• **Meywanıñ iygĭsĭñ kurt aşar. -** Atas. Meyvanın iyisini kurt yer.

Rom. adj. Bun; fără defecte, de calitate bună.

İYGĬCE s. ve zf. İyice.

1. s. İyiye yakın.

2. zf. Gereği gibi.

3. zf. Adamakıllı.

Rom. 1. adj. Bunicel. 2. adv. Binişor. 3. adv. Aşa cum trebuie.

İYGĬLEMEK f. Düzeltmek, eksikliğini veya bozukluğunu gidermek, ıslah etmek. Var. **iylemek.**

Rom. v. A îmbunătăţi; a ameliora.

İYGĬLĬK is. İyilik. Var. **iyĭlĭk**.

1. İyi olma durumu.

2. Karşılık beklemeden yapılan yardım.

3. Esenlik, sağlık.

4. Yarar, fayda.

"Allah bolsın, Peygamber bolsın, hep bĭzĭm iygĭlĭklerĭmĭznĭ tüşünïp bonday şiylerniñ bĭrsĭn haram, bĭrsĭn mekruh kılganlar, ..." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

5. Söz kesme, nişan, düğün gibi, mutlu bir olay; hayırlı bir iş ve bundan duyulan sevinç; mürüvvet.

"Bawbek - ... Oğlımızı üylendĭrmege karar berdĭk. / Alĭmseyit - Bek arüw ay. Haydı, Allah kolay ketĭrsĭn. İygĭlĭgĭñ bolabergenĭ arüwdĭr." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

"Allah Allah, ibadet, iman, şahadet. / İygĭlĭkke cılagan, nu neday adet?" - (Ahmet Karakaya – Çınlar / Emel D.).

"Şakırtuwlar şalgı man karşılanır, / Toy sabına iygĭlĭk kayırlanır." - (Cevat Reşit – Toylar / Renkler 1).

• **İygĭlĭk etmek -** İyilik yapmak.

• **İygĭlĭklerĭn körmek -** Mürüvvetini görmek.

• **Üstüme (üstüñe) iygĭlĭk -** Tanrı kötülüğü üstümden (üstünden) uzak tutsun.

• **İygĭlĭk et te suwga at, balık bĭlĭr, balık bĭlmese Halik bĭlĭr.** - Atas. İyilik yap da suya at, balık bilir, balık bilmezse, Halik (Yaradan) bilir.

Rom. s. 1. Faptul de a fi într-o stare bună; bunătate. 2. Binefacere, serviciu. 3. Sănătate. 4. Folos. 5. Eveniment fericit.

İYGĬZMEK f. Eğmek; eğdirmek.

Rom. v. A apleca, a pleca; a face să se aplece.

İYĬ s. ve zf. İyi. Var. **iygĭ.**

Rom. adj. şi adv. 1. adj. Bun. 2. adv. Bine.

İYĬK[1] s. Eğik.

• **Başı iyĭk -** Başı eğik.

• **Meywalı teregĭñ başı iyĭk bolır. -** Atas. Meyvalı tereğin başı eğik olur.

Türk Lehç. : Kazak. - **iyik;** Moğ. - **keyege / heyig;**

Rom. adj. Înclinat, plecat; aplecat.

İYĬK[2] ünl. İğrenme ünlemi. Ay !, I ! Var. **yĭk !**

Rom. interj. Exclamaţie de scârbă.

İYĬLDĬRMEK f. Eğilmesini sağlamak.

Rom. v. A face să se aplece, să se încline.

İYĬLĬK is. İyilik. Var. **iygĭlĭk.**

Rom. s. Faptă bună; binefacere.

İYĬLĬKLĬ s. İyilikçi, iyiliksever.

Rom. adj. Bun, săritor la nevoie.

İYĬLME, **-ÜW** is. Eğilme.

Rom. s. Înclinare; aplecare.

İYĬLMEK f. Eğilmek.

1. Bir yöne doğru yatmak.

2. (İnsan) Bir iş yapmak için belini eğmek.

"Şorabay degeniñ şorabayşıktır taa? / Şorabayşık bolsa boladır ya, / Kırk kulaş deren kuyudan iyĭlmeden su ala." - (Boztorgay).

3. mec. Başkasının baskısına katlanmak.

4. mec. Bir iş üzerinde durmak.

- **Dalında iyĭlmegen, terek bolgan son iyĭlmez. -** Atas. Dalında eğilmemiş olan, ağaç olduktan sonra eğilmez.
- **Kadege moyun iyĭlĭr. -** Atas. Kadere boyun eğilir.
- **Terek dalında iyĭlĭr. -** Atas. Ağaç dalken (yaşken) eğilir.

Türk Lehç. : Nog., Kazak. - **iyilmek, -üv;** Moğ. - **keyeleh / heyileh;**

Rom. f. 1. A se înclina. 2. A se apleca. 3. fig. A se supune. 4. fig. A se opri asupra a ceva, a se concentra.

İYĬLTMEK f. Eğilmesini sağlamak. Eşanl. **iyĭldĭrmek.**

Rom. v. A face să se încline, a înclina, a face să se aplece.

İYĬN is. (Nog.) Omuz.

"Borakay, tam kuyanaşman ekĭ kopa iyninde, şayırdan keliyatır." - (Cenan Bolat – Calsın / Renkler).

Rom. s. Umăr.

İYĬRMEK f. 1. Sinmek, sızmak. Eşanl. **iymek**[2]

- **Abaga toz iyĭrĭr, iygĭge söz. –** Atas. Abaya toz siner, iyi insana söz; (iyi insana söz tesir eder).

2. Önüne katmak, peşinden gitmek, ardından yürümek. Var. → **iyermek.**

"Doksan dokız şĭplĭk beyĭn ulı turadı, katıktı aladı, kalakaydı aladı, kawın karbız tukımın aladı, ittĭ iyĭredĭ, koydı iyĭredĭ, taşkedĭ de iytep ketedĭ." - (Ekrem ve Hilmiye Mehmet Ali – Tepegöz).

Rom. v. 1. A pătrunde; a se infiltra. 2. A merge în urma a ceva sau a cuiva; a-l urma.

İYĬRTMEK f. Peşine takmak. Var. → **iyertmek.**

"Vay vay anasına be, köresiñ mĭ, caş kürpe balasın artından iyĭrtken şo Alla'nıñ sıcagında, özĭ de kurılgan eşekke." - (Nevzat ve Nermin Yusuf – Nasrettin Hoca).

Rom. v. A duce cu sine, a purta după el.

İYLEME, -W is. 1. (Hamur) Yoğurma, kıvamına getirme..

2. mec. İşleme, gerekli işlemlerden geçirme.

Rom. s. 1. Plămădire. 2. fig. A prelucra

İYLEMEK f. 1. Hamur yoğurmak.

2. mec. Bir şeyi işlemek; bir şey üzerinde çalışma, bir işlem yapmak.

Rom. v. 1. A frământa aluatul, a plămădi. 2. A prelucra.

İYLENMEK f. Hamur yoğurulmak.

Rom. v. A se frământa (aluatul).

İYLETMEK f. Hamuru yoğurtmak.

Rom. v. A pune să frământe (aluatul).

İYME, -ÜW is. 1. Eğme, bükme.

2. İnme, iniş.

Rom. s. 1. Înclinare; toarcere. 2. Coborâre.

İYMEK[1] f. Eğmek, iğmek.

1. Düz, dik olan bir şeyi eğik duruma getirmek.

"Bawbek üude cangız oturır. Ayak üstünde gezĭnĭr. Tüşünĭr ve toktalıp, kaşın köterĭp başın oñ yaka iyer." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

2. Eğirmek, bükmek, burarak sarmak, iplik yapmak. Eşanl. **şiyratmak.**

"Anası, Çeber totay dep tanılgan kartanası, üynüñ bu tek çeçegĭne nagış ışlemek, cĭp iymek, keten, kıbrız tokumak colların üyrete başladılar." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

- **Moyun iymek** - Boyun eğmek.

Türk Lehç. : Nog., Kazak. - **iymek, -üv;**

Rom. v. 1. A apleca, a înclina. 2. A toarce (fire).

İYMEK[2] f. İnmek, aşağıya gelmek.

1. (Su, rutubet, kaplardaki sıvılar) Sızmak; yavaş yavaş akmak.

"Karañgı, dar bĭr hücre, / Tavanına baş tiye. / Duvarlar rutubetlĭ, hiç kurumay, hep iye." - (Mehmet Vani Yurtsever - Hayatımın Hikâyesi).

2. Sağmal hayvanın yelininden sağıldıktan sonra bir miktar süt daha gelmek; süzülmek, sızmak.

"Botalı biye, boz biye / Sawsañ iye. / Yarimnĭñ adın sorasañ / Sultaniye, şay arüw." - (Boztorgay).

3. mec. Yumuşamak, gevşemek, yatışmak; merhamete gelmek.

"Anlasın bĭr, senĭ duşman da süyer, / Bĭr canık sözĭñmen cüregĭ iyer." - (Bekir S. Çobanzade – Tuwgan Tĭl**).**

4. mec. Yakınlık duymak, yakınlık göstermek.

"Hakikaten cuvaş edĭ, / Özĭ sözĭ yavaş edĭ. / Hiç kĭmsege tiymiy edĭ, kararsız da iymiy edĭ." - (Mehmet Vani Yurtsever - Hayatımın Hikâyesi**).**

- **Cüregĭ iymek –** Yüreği yumuşamak; merhamete gelmek.
- **İkbalıñda bolsa iyĭp kelĭr. -** Atas. Kısmetinde varsa süzülüp gelir.

Rom. v. 1. A se scurge, a se prelinge. 2. A curge. 3. fig. A se înmuia, a se înduioşa. 4. A deveni intim, a agrea, a simpatiza.

İYNE is. İğne. Var. **ine.**

1. Dikiş dikme aracı.

"Altın iyne, cĭp sırma, gümüş oymak. / Musulmanga vaciptĭr cerde otırmak." - (Boztorgay).

2. İki şeyi birbirine tutturmaya yarayan ince, uzun, sivri metal araç.

3. Bazı aletlerde bulunan ucu sivri parçalar; ibre, gösterge.

4. İlâç injektörü, şırınga.

5. Şırınga ile verilen ilâç.

6. Şırınga ile ilâç verme.

7. Bazı böceklerde bulunan savunma aracı.

- **İyneniñ közi -** İğne deliği.
- **İyne atsañ yerge tüşmiycek –** (Bir yer) Çok kalabalık.
- **İyne men kuyu kazmak –** Deyim. İğne ile kuyu kazmak.

Rom. *s. 1. Ac de cusut. 2. Agrafă, ac de fixat ceva. 3. Indicator. 4. Seringă, injector. 5. Injecție, medicament. 6. Injectare. 7. Țeapă, ac.*

İYNECĬ is. İğneci.

Rom. *s. Persoană care face injecții.*

İYNELEMEK f. 1. İğne ile tutturmak.

2. mec. İğneli sözler dokundurmak.

Rom. *v. 1. A prinde cu ace. 2. A face aluzii usturătoare.*

İYNELĬ s. İğneli.

Rom. *adj. Cu ac; prevăzut cu ace.*

İYNELĬK is. İğnelik, iğne yastığı.

Rom. *s. Perniță de ace.*

İYNEYAPRAKLILAR (**iyneyapraqlılar.**) is.Bot. İğneyapraklılar, kozalaklılar.

Rom. *s. Bot. Conifere.*

İYOT is. → **Yod**.

İYSAN is. (Ar. ihsan). İhsan.

1. İyilik etme; yarım etme.

2. Bağışta bulunma, bağışlama.

3. Bağışlanan şey.

Rom. *s. 1. Binefacere; act de caritate, ajutor. 3. Dăruire. 3. Dar, cadou; atenție.*

İYSĬNDĬRMEK f. Yakınlık hissettirmek, meylettirmek, alıştırmak; ısındırmak.

"Aydarıñ ayday balkılday, tel tozınday, / İysĭndĭrgen iygĭ Allahım, süt kozıday." - (A. Karakaya - Çınlar / Emel D.).

"Cĭgĭtler süygen kızlarnı özlerĭne isĭndĭrmekmen bolgan tılsımlar" - (Nevzat Yusuf Sarıgöl - Tılsım, Büyü / Karad. 71).

Rom. *v. A inspira înclinație și simpatie.*

İYTEMEK f. → **İtemek**.

İYTİMAL is. → **İhtimal**.

"Taa carık bolsa da / Künler kıskardı endĭ, / Er iytimalge karşı / Fenerler azırlandı." - (İsmail Ziyaeddin - Toy).

İYY ünl. Hayret, hayranlık ünlemi.

Rom. *interj. Exclamație de admirație; ti ! hei !*

İYYE ünl. "Hayır !", " Katiyyen !", "Olmaz !" anlamında onamama, karşı çıkış sözü.

"Hacı Totay : İyye ! Almasa degen şiy bola mı ? Zorman aldıralar köresĭn." - (Necip H. Fazıl – Kırım).

"Ramazan : İyye ! Hiç bala dawuşına uşamay edĭ." - (Mehmet H. Vani Yurtsever – Ödelek).

Rom. *interj. Absolut deloc !; Categoric nu !*

İZ is. İz. Var. **ız, ĭz.**

- **Karda cürer izĭn bellĭ etmez. -** Deyim. Karda yürür, izini belli etmez.
- **At izĭ it izĭne karıştı -** Deyim. At izi it izine karıştı.; iyi kötüden ayrılamaz olmak.

Rom. *s. Urmă, semn.*

İZA[1] is. (Ar. ecza'dan, "kimyevi madde"). Kibrit kutusunun, çöpleri sürterek yakmak için yarayan, yanıcı maddeli, pürüzlü, dar iki yüzü. **Sernĭk izası.**

Türk Lehç. : Kırım. – **eza;**

Rom. *s. Laturile prevăzute cu scăpărător ale cutiilor de chibrit.*

İZA[2] is. (Ar. hiza). Hiza.

1. Doğru, düz çizgi.

2. Seviye, yükseklik.

Rom. *s. 1. Linie; șir, front. 2. Nivel.*

İZACA öz.is. Kuran'ın, bu sözle başlamasından dolayı, 110-uncu El Nasr suresine verilen bir başka ad.

"Tebbet men tebĭştĭm, / İzaca man öbĭştĭm, / Kulya menĭ kuruttı, / Kulaşıgım şürüttĭ." - (Boztorgay).

Rom. *s. Sura 110-a din Coran.*

İZAHAT is. (Ar. izahat). Açıklamalar.

"Akakayı Ersultan da ... kocasının bergen izahatı üzerĭne okuwnıñ kayda ve nece bolsa da bĭr bolganın üyrengen ve ondan soñ hiçbĭr şiy degen yok edĭ." - (Mehmet Vani Yurtsever – Uyuşmagan Ekĭ Arkadaş).

Rom. *s.pl. Explicații.*

İZALI s. (Kibrit kutuları için). Eczalı.

Rom. *adj. (Despre cutiile de chibrit) Cu (față) scăpărătoare.*

İZASIZ s. Eczasız.

Rom. *adj. Fără (față) scăpărătoare.*

İZCĬ is. İz süren, izlerinden birini veya bir şeyi bulmaya çalışan.

Rom. *s. Urmăritor.*

İZGĬ s. 1. Kutsal, mübarek.

"Taptama izgĭ cernĭ endĭ işsĭz. / Sal saray, kur dewletĭñ bolsın eşsĭz." - (Bekir S. Çobanzade – Bĭr Saray Kuracakman).

2. Doğru, namuslu, dürüst. Eşanl. **iygĭ.**

Rom. *adj. 1. Sfânt. 2. Cinstit, drept.*

İZGĬLEŞMEK f. Kutsallaşmak.

"Şay etĭp izgĭlesssĭn dört duwarı, / Çeşmesĭ, çeçekleri, keñ azbarı." - (Bekir S. Çobanzade – Bĭr Saray Kuracakman).

Rom. *v. A se sfinți, a se sanctifica.*

İZGĬLĬK is. 1. Kutsallık.

2. Doğruluk, dürüstlük.

Rom. *is. 1. Sfințenie. 2. Bunătate, corectitudine.*

İZĬN is. İzin. Var. **ızın, ĭzĭn**.

1. Müsaade.

2. Bir kimseye çalıştığı yerden verilen tatil.

Rom. *s. 1. Permisiune, voie. 2. Concediu; învoire.*

İZĬNLĬ s. İzinli.

Rom. *adj. 1. Învoit. 2. Permis.*

İZĬNSĬZ s. 1. İzinsiz.

Rom. adj. 1. Fără învoire. 2. Fără aprobare.

İZLEMEK f. İzlemek. Var. **ïzlemek.**

Rom. v. A urmări.

İZLENMEK f. İzlenmek.

Rom. v. A se urmări; a fi urmărit.

İZLETMEK f. İzletmek

Rom. v. fact. A pune să urmărească.

İZSĬZ s. İzsiz.

Rom. adj. Fără urme.

İZZET is. (Ar. izzet). İzzet.

1. Büyüklük, ululuk, yücelik.

2. öz. is. Kişi adı. (Er.) :**İzzet (İzet).**

Rom. s. 1. Măreţie, demnitate. 2. Nume de persoană : **İzzet** *(b.).*

İZZET-İ NEFĬS is. (Ar.izzet-i nefs). İzzetinefis, öz saygı, onur.

"Az veya köp, bĭr vakıt içün katlanacagıñ bo sıkıntılardan kaçıp ta izzet-i nefsiñ satma." - (Necip H. Fazıl - Kırım).

Rom. s. Onoare; demnitate.

J j

J 1. Dobruca Tatar diyalekti alfabesinin on dördüncü harfi, **je.** Bu harfle gösterilen konuşma sesi.

Dobruca Tatar diyalektinde az kullanılan, ses sistemine sonradan girmiş (**ç, f, j, v**) ünsüzler grubunda yer alan bir sestir. Konuşma dilinde bazen **c** sesine dönüştürülür ve **j**'li kelimelerin bir de **c**'li varyantları meydana getirilir. (**Japon → capon, pĭrĭj → pĭrĭc**).

2. (Dilb.) Ötümlü, sürtünmeli, öndamak ünsüzü.

Rom. 1. A patrusprezecea literă a alfabetului Dialectului Tătar dobrogean şi sunetul notat cu această literă. 2. (Lingv.) Consoană prepalatală, fricativă, sonoră.

*Este una dintre consoanele puţin uzitate, (***ç, f, j, v***), intrate în sistemul dialectului într-o epocă mai târzie. În vorbirea curentă consoana* **j** *uneori este transformată în* **c***, cuvintele în* **j** *ajungând să prezinte şi câte o variantă în* **c** *(redată în limba română prin grupurile de litere „ge" sau „gi").* (**Japon → capon, pĭrĭj → pĭrĭc**).

JAGUAR (**jaguar**) is. (Fr.>Rom.,Türk.). Zool. Jaguar. (Lat. Felix onca).

Rom. s. Jaguar.

JALE is. (Fars. jale - çiğ; kırağı) Kadın, kız ismi : **Jale.**

Rom. s. propr. Nume femeiesc : **Jale.**

JAMBON is. (Fr.>Rom.,Türk.) Tuzlanmış, dumanlanmış domuz budu veya kolu.

Rom. s. Jambon.

JANDAR is. (Fr. gendarme>Rom., Türk.) Jandarma; köy ve kırlık alanlar düzeninden sorumlu kuvvetler görevlisi. Var. **jandarma, candar, candarma.**

"Jandarga, notarga bĭrkaç ley berdiñ mi, seniñ esrĭklĭgiñ körmiy. Ya da bĭr ekĭ kade şarap tarttırdıñmı, o da senmen barabar esriy." – (Müstecib Ülküsal – Bayram Şenlĭgĭ).

"(Balanıñ kökregĭn taptap) Cat, bakırma, cılasañ jandarga berĭrmen senĭ." - (Mehmet Vani Yurtsever - Ödelek).

Rom. s. Jandarm.

JANDARMA is. → **Jandar**.

JANDARMALIK (**jandarmalıq**) is. Jandarmalık, jandarmanın görevi.

Rom. s. Funcţia de jandarm.

JANDARMERİYE is. (Fr.>Rom.). 1. Jandarma kuvvetleri.

2. Jandarma merkezi.

Rom. s.1. Jandarmerie; forţele militare de jandarmerie. 2. Post de jandarmerie.

JAPON is. ve s. (Fr.>Rom.,Türk.) Japon.

1. Japonya halkı ve bu halka mensup kimse.

"Ay kĭdĭ Tatar yaşları, okumaylar ! / Okusalar kĭmseden kem kalmaylar. / İstanbul'da, Paris'te bĭrĭncĭ bola, / Japonlar da onlarga cetalmaylar." - (Çelebi Cihan - Ay Kĭdĭ).

2. s. Japonya veya Japonlarla ilgili olan.

Rom. s. şi adj. 1. s. Poporul japonez; persoană care aparţine acestui popor. 2. adj. Privitor la Japonia şi japonezi.

JAPONCA is. Japon dili.

Rom. s. Limba japoneză.

JARGON (**jargon**) is. (Fr.>Rom.). Jargon; bazı çevrelerde, başkalarınca anlaşılmamak üzere kullanılan ağız.

Rom. s. Jargon.

JARTİYERA is. (Fr.>Rom., Türk.). Jartiyer. Eşanl. **lástĭk, şorap lástĭgĭ.**

Rom. s. Jartieră.

JAZ is. (Fr.,İng.>Rom.). Caz.

1. Müzik türü.

2. Bu tür müzik çalan orkestra.

Rom. s. Jaz. 1. Muzică de jaz. 2. Orchestră de jaz.

JAZBAND is. (İng.>Rom.). Cazbant; caz müziği orkestrası.

Rom. s. Jazband.

JAZBANDİST is. Cazcı; caz orkestrasında çalan çalgıcı.

Rom. s. Jazbandist.

JAZCI is. Jazcı.

1. Caz müziği besteleyen veya çalan kimse.

2. Jazbandist.

Rom. s. 1. Compozitor sau cântăreţ de muzică de jaz. 2. Jazbandist.

JE is. Dobruca Tatar Diyalekti alfabesinin on dördüncü harfinin adı, **je.**

Rom. s. Numele celei de a patrusprecea litere a alfabetului Dialectului Tătar dobrogean.

JEEP is. (İng.>Rom.,Türk.). Cip; arazi arabası.

Rom. s. Jeep, tip de maşină de campanie.

JELETKA is. (Rus. >Rom.Tat.) Yelek.

Rom. s. Jiletcă, vestă.

JEOLOJİ is. (Yun.Fr.>Rom., Türk.) Jeoloji, yer bilimi.

Rom. s. Geologie.

JETON is. (Fr.>Rom. Türk.). Jeton.

Rom. s. Jeton, fisă.

JĬRK JĬRK ünl. Bazı kösele tabanlı ayakkabıların yürürken çıkardığı sesi ifade eden söz.

"Köyniñ ortasından, pırmaryeden Bektaş kelĭpyatır. Kolında kayıştan kawe renklĭ şanta, ayagında jĭrk jĭrk etken kondıra." - (Nevzat Yusuf - Dorı At).

Rom. interj. Scârţ; cuvânt care exprimă sunetul produs de încălţămintea confecţionată cu un adaos special de piele, "cu scârţ".

JİP is. ünl. Kamçı darbesini ifade eden yansıma söz.

"Bo arada ayagıma "jiiip !" etĭp Perit'nĭñ kamşısı oratıla. Aşuwın tuyaman, tĭşlerĭmnĭ sıgıp közlerĭmnĭ kapayman." - (Yaşar Memedemin - Kamşı Aşuwı).

Rom. interj. Şfichi.

JİU-JİTSU is. (Jap.>Fr.>Rom.Türk.). Dünyaya Japonlar tarafından tanıtılmış bir serbest güreş türü.

Rom. s. Jiu-jitsu.

JOKEU is. (İng.>Rom. Türk.). Cokey; yarış atı binicisi.

Rom. s. Jocheu.

JONGLAT ETMEK f. (Rom+Tat.). Hokkabazlık etmek.

Rom. v. A jongla.

JONGLOR is. (Fr.>Rom.). Hokkabaz.

Rom. s. Jongler.

JONGLORLIK is. Hokkabazlık.

Rom. s. Jonglerie.

JÖNTÜRKLER öz. is. (Fr.+Türk.) Tar. Jön Türkler; 19.-uncu yüzyılın sonunda Osmanlı İmparatorluğunda Sultan Abdülhamit II yönetimine karşı gelişen muhalefet hareketine katılanlara verilen ad. Eşanl. **Genç Türkler, Hürriyetçĭler.** Genç Türklerin bir grubu Dobruca'da da faaliyette bulunmuştu.

" 1 Kasım 1895 tarihinde **Jöntürk** çevresinin ve teşkilâtının eski emektarlarından Dr. İbrahim Temo Bey, istibdat idaresinin takib ve zulmünden kaçarak, Köstence'ye çıkıyor. Bir yıl sonrada bahriye zabiti Kırımizade merhum Ali Rıza bey geliyor. Bu iki "gâvur" idealist Köstence'de "İttihad-ü-Terakki"nin Balkanlar şubesini açıyorlar... 1904 yılında Dobruca'ya gelerek Köstence Rüştiyesine evvelâ öğretmen, sonra müdür olan genç şair Mehmet Niyazi de hemen hürriyetçilere katılıyor." - (Müstecib Ülküsal - Dobruca ve Türkler).

Rom. s. propr. İst. Junii Turci, organizaţie reformistă turcă de opoziţie, antimonarhică din sec. XIX; iniţial Junii Turci sunt adepţii programului Turciei June, de modernizare a ţării, pregătit de Mithat Paşa în 1868. Sultanul Abdülhamit II urcat pe tron cu concursul lor, prin despotismul lui acerb le spulberă toate nădejdile nutrite. În 1894 Junii Turci se repliază în organizaţia Unire şi Progres. În 1895, urmăriţi de autorităţile otomane, doctorul İbrahim Temo şi ofiţerul de marină Ali Riza Bey, Crimeianul, se refugiază în Dobrogea şi în scurtă vreme organizează Secţiunea Balcanică a partidului. În 1904 aderează la organizaţie şi tânărul poet Mehmet Niyazi, profesor la Şcoala Mahomedană din Constanţa, proaspăt reîntors din Turcia în ţara lui natală. Mişcarea Junilor Turci îşi atinge apogeul în 1909 prin detronarea Sultanului Abdülhamit II şi proclamarea monarhiei constituţionale.

JUBİLEU is. (Fr.>Rom.,Türk.). Önemli bir olayın yıldönümünde tertiplenen kutlama şenliği.

Rom. s. Jubileu.

JUDEKĬTOR is. (Rom.). Huk. Hakim, yargıç.

Rom. s. Judecător.

JUDETS is. (Rom.). İl, vilayet.

Rom. s. Judeţ.

JUDO is. (Fr.>Rom,Türk.). Spor. Judo, japon kökenli bir dövüş sporu.

Rom. s. Judo.

JUDOCI is. Judocu.

Rom. s. Judocan.

JULİDE s. ve is. (Fars. julide). Jülide.

1. s. (Saç hakkında). Jülide; dağınık, taranmamış. Eşanl. **ürpek.**

2. öz.is. Kişi adı : **Julide** (k.).

Rom. 1. adj. (Despre coafură) Vâlvoi. 2. Nume de persoană : **Julide** *(f.).*

JUNGLA is. (Fr.İng.>Rom.) Cengel; Hindistan'ın tropikal ormanlarına verilen ad.

Rom. s. Junglă.

JUNİOR is. (Fr.>Rom.). Spor. Juniyor, gençler grubu sporcusu; yaşı 13 ile 18 arası olan genç sporcu. Juniorların yaş sınırı spor dallarına göre değişir.

Rom. s. Sport. Junior; sportiv care are vârsta între 13 şi 18 ani.

JUNTA is. (İsp.>Rom.Türk.). Cunta; bir ülkede yönetime el koyan kurul.

Rom. s. Juntă.

JUPİTER öz. is. (Fr.>Rom.Türk.). Astron. Jüpiter, gezegenlerin en büyüğü. Eşanl. **Erendiz, Müşterĭ.**

Rom. s. propr. Astron. Planeta Jupiter.

JUPON is. (Fr.>Rom.Türk.). Jüpon, iç etek.

Rom. s. Jupon.

JURNAL is. (Fr.>Rom.Türk.). 1. Günlük gazete.

2. Günce, günlük not defteri.

3. Televizyonda ve eskiden, sinemalarda, esas programın öncesinde gösterilen güncel olaylarla ilgili haber filmler.

Rom. s. Jurnal. 1. Ziar, gazetă. 2. Caiet de însemnări zilnice. 3. Film de scurt metraj care prezintă ştiri de actualitate.

JURİST is. (Fr.>Rom.) Hukukçu.

Rom. s. Jurist.

JURİU is. (Fr.>Rom.,Türk.). Jüri.; bir yarışmada değerlendirme heyeti.

Rom. s. Juriu.

K k

K (**k, q**) 1. Dobruca Tatar diyalekti alfabesinin on beşinci harfi, **ka / ke.** Bu harfle gösterilen üç konuşma sesinden her biri.

2. (Dilb.) a) Kalın, (**a, ı, o, u**) ünlüleriyle söylenen ötümsüz, gırtlak patlamalısı : **Kaşkır, sokak, kulak.** (Kırımtatar alfabesinde **Q, q** harfiyle gösterilen ses.) Gırtlak **ka'si**.

b) İnce (**á, ĭ, ö, ü**) ünlüleriyle söylenen ötümsüz, art damak patlamalısı. Dobruca Tatar diyalektinin **katolay / kátolay, kürek, sepkĭl** kelimelerindeki **k.** İnce **ka.**

Başka dillerden alınma, kalın (a, o, u, ı) ünlüleriyle söylenen, "ince **ka**" benzeri "**k**"lar gene "ince **ka**" olarak telaffuz edilirler : **Kanal, balkon.**

c) İnce **e** ve **i** ünlüleri önünde iken söylenen, ötümsüz, ön damak patlamalısı : **Kelĭn, kirez** kelimelerindeki **ke, ki.**

Bu ses alıntı kelimelerde **a, á, o, ö, u, ü** ünlülerinin önünde de bulunabilir. Bu takdirde doğru okunması için bir okutma işaretinin kullanılması gerekmektedir. Bu ihtiyaç **y** yarı ünsüzü ile karşılanabilir : **kyapĭr / kyápĭr, kyor – kyör, kyuvet / kyüvet.**

Rom. 1. A cincisprezecea literă a alfabetului Dialectului Tătar dobrogean. Fiecare din cele trei sunete de vorbire desemnate de această literă.

2. (Lingv.) a) Consoană oclusivă, surdă, laringală cînd este însoţită de vocale din seria posterioară, precum **k** *din cuvintele* **kaşkır, sokak, kulak.**

b) Consoană oclusivă, surdă, velară cînd este însoţită de vocalele **á, ĭ, ö, ü** *din seria medio-anterioară, precum* **k** *din cuvintele* **kürek, sepkĭl.**

Consoanele **k** *din împrumuturile străine, însoţite de vocalele posterioare sunt realizate tot prin această oclusivă :* **kanal, balkon.**

c) Consoană oclusivă, surdă, prepalatală cînd precede vocalele **e, i** *din seria anterioară, precum* **ke, ki** *(che, chi) din cuvintele* **kelĭn, kirez.**

Această consoană în cuvintele împrumutate este ocurentă şi înaintea vocalelor **a, á, o, ö, u, ü**. *Ortoepia ei poate fi asigurată prin folosirea semiconsoanei* **y** *ca semn diacritic* **: kyapĭr / kyápĭr, kyor – kyör, kyuvet / kyüvet.**

KA[1] (**qa**) zf. Hani. Var. **kana**

1. Nerede, ne oldu, nerede kaldı.

"Bo tutkan, / Bo soygan, / Bo pĭşĭrgen, / Bo aşagan, / Bo '<u>Ka</u> maga?' degen." - (Boztorgay).

2. Bir hatırlatma yapılırken, cümlenin önünde söylenir.

<u>Ka</u>, kelĭrmen degen edĭñ de?

3. ünl. "Haydi", "Haydi görelim" anlamında isteklendirme ve uyarma sözü.

"<u>Ka</u>, Bekĭr diy, köreyĭm yĭgĭtlĭgiñ, / Tutuşıñız Nuray'man bĭr bel belge." - (Bekir S. Çobanzade - Yaz Akşamı Üy Aldında)

"Hasan zarnı alıp fincanga salıp karıştırır ve: <u>Ka</u>, Azat, tut bakalım. / -Azat: Beş prañk Hasan. At."– (Müstecib H. Fazıl – Bayram Şenlĭgĭ).

"<u>Ka</u>, ballar, arüw etĭp, salmakman aytşıñız şo "Kırım, Kırım" türküsün." - (Mehmet Vani Yurtsever - Kartman Caş Arasında).

"<u>Ka</u>, kolıñ alayım da, Bawbek akam." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

<u>Türk Lehç.</u> : Kırım. **- qa, qana;**

*<u>Rom.</u> 1. adv. Unde, dar. (***Ka maga?** *- Al meu unde e?; dar mie?). 2. Nu ... doar. (***Ka, kelĭrmen degen edĭñ de.** *– Nu, doar îmi spusese-şi că vii). 3. interj. Hai (să te văd!) (***Ka, Azat, tut bakalım. -** *Haide Azat, mizează să te văd).*

KA[2] (**qa**) zf. 1. "Nasıl" anlamındaki **kalay** sözün kısaltması. Nasıl., ne biçimde, hangi yolla. **Katmek** - nasıl yapmak; ne yapmak.

2. z. Ne, hangi şey.

"Katiyĭm <u>ka</u>, araga muallime anım kĭrdĭ." - (Altay Kerim – Kâniye).

<u>Rom.</u> 1. adv. Cum, în ce fel. 2. pron. interog. Ce, care.

KÂ, KYA (**kâ, kya**) zf. → **Kâh**.

KAARAMAN (**qaaraman**) is. ve s. (Fars. kahraman). Kahraman. Var. **kahraman.**

1. Savaşta, tehlikeli ve sıkışık durumlarda büyük yararlılık gösteren kimse.

2. Ed. Edebiyat eserlerinde olayların içindeki en önemli kişi.

<u>Rom.</u> s. 1. Erou, viteaz. 2. Lit. Personaj principal, erou.

KAARAMANCA (**qaaramanca**) s. ve zf. Kahramanca.; yiğitçe, kahramana yakışır bir biçimde.

<u>Rom.</u> adj. şi adv. 1. adj. Eroic, de erou, vitejesc. 2. adv. Eroic, vitejeşte.

KAARAMANLAŞMAK (**qaaramanlaşmaq**) f. Kahraman durumuna gelmek, yiğitleşmek.

<u>Rom.</u> v. A se distinge prin vitejie; a da dovadă de eroism.

KAARAMANLIK (**qaaramanlıq**) is. Kahramanlık, yiğitlik.

<u>Rom.</u> s. Eroism, vitejie.

KAÁR (**qaár**) is. (Ar. kahr). Kahır, kaygı, tasa, derin üzüntü. Var. **kahr, kár**. Eşanl. **kaswet.**

"Bostan ektĭm şayırga, / O da kettĭ hayırga. / Şĭşĭp kalsın böyle <u>kaár</u>, / Bo yıl da kaldık bĭz bekâr." - (Boztorgay).

- **Kaár etmek** - Kaygılanmak, üzülmek. **"Onıştan sen kaár etme, canım. Menĭm bĭlmegen ĭşĭm tuwul ya." -** (Necip H. Fazıl - Cawşılık).
- **Kaár kaswet -** Kahr; kaygı.
- **Kaárĭn şekmek -** Birinin verdiği sıkıntılara katlanmak.
- **Kaárĭnden ölmek -** a) Çok üzülmek. b) Üzüntülere katlanamayıp ölmek.
- Kuwanş-kaár - Sevinç ve üzüntü, bütün duygular. **"Kün carıgın kaş taneñiz / Bo ülkede kördĭñız? / Bĭz men kuwanş-kaárde, sĭz / Sırdaş bolıp cürdĭñiz."** - (İsmail Ziyaeddin - Toy).

• **İnsannı kaár cıgar, duwarnı nem. -** Atas. İnsanı kahır yıkar, duvarı nem.

• **Kız kartaysa kaárı anaga tüşer. -** Atas. Kız ihtiyarlasa kahrı anaya düşer.

Rom. s. Grijă, necaz; supărare; tristeţe.

KAÁRLENDĬRMEK (**qaárlendĭrmek**) f. Kahırlandırmak, kaygılandırmak.

Rom. v. A îngrijora; a întrista.

KAÁRLENME, -ÜW (**qaárlenme, -üw**) is. Kahırlanma, kaygılanma, üzülme.

Rom. s. Îngrijorare, grijă; mâhnire, întristare.

KAÁRLENMEK (**qaárlenmek**) f. Kahırlanmak, kaygılanmak, üzülmek. Var. **kahrlenmek, kárlenmek.**

"Zaten tuwmaz burun tuwacak tuwacak dep telesiy cürmek, tuwgan sora üylenecek üylenecek dep kahrlene cürmekten taa arüw mĭ ne asıl ?" - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

"O vakıt Adel kárlenĭp / Karaşay'ga karanıp : / Karaşayım, Karaşay, / Sen ketmeseñ heş bolmay, /... Ayse endĭ sen ketĭp, / Tĭl akelşĭ, dep aytkan." - (Nedret ve Enver Mahmut - Bozcĭgĭt).

Rom. v. A se îngrijora; a se întrista, a se mâhni.

KAÁRLĬ (**qaárlĭ**) s. Kahırlı, kaygılı.

Rom. adj. Plin de griji, îngrijorat; mâhnit.

KAÁRSĬZ (**qaársĭz**) s. Kahırsız; kaygısız.

Rom. adj. Lipsit de griji; neîngrijorat.

KAÁRSĬZLĬK (**qaársĭzlĭk**) is. Kahırsızlık, tasasızlık

Rom. s. Lipsă de griji.

KAÁRŞEN (**qaárşen**) s. Çabuk telâşlanan, her şeye endişelenen. Var. **kárşen.**

"Köz yaşların kızganmagan / Kárşen anay, Zebure / Bĭr başından bĭr başına / Azbarnı ölşiy cüre." - (İsmail Ziyaeddin - Toy).

Rom. adj. Care se înrijorează de orice; slab de înger.

KÂAT, KYAÁT (**kâat, kyaát**) is. (Fars. kağaz) Kâğıt.

1. Kâğıt, üzerine yazı yazmaya yarayan yaprak.
2. Yazılı kâğıt.
3. Oyun kâğıdı.
4. Kâğıt para.
5. s. Kâğıttan yapılmış. **Kâat şapka.**
6. Belge, evrak.

Rom. s., adj. 1. Hârtie. 2. Foaie scrisă. 3. Cărţi de joc. 4. Bancnotă. 5. adj. De hârtie. 6. Act, document.

KÂATLI, KYAÁTLĬ (**kâatlı, kyaátlĭ**) s. Kâğıtlı, kâğıdı olan.

Rom. adj. Cu hârtie, cu document.

KÂATŞIK, KYAÁTŞĬK (**kâatşıq, kyaátşĭk**) is. Kâğıtçık, kağıt parçası.

"Herkez bĭr kâátşĭkke soy atın, babasın atın bĭr de özĭn atın yazıp maga bersĭn." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. Hârtiuţă, bileţel.

KAB is. → **Kap**.

KABA (**qaba**) s. Kaba.

1. Özensiz, zevksiz yapılmış.
2. (Sesler hakkında) Kulak tırmalayıcı, ahenksiz.

"Uzakta kara kargalar, kalın kaba dawuşlarıman kıçkıra edĭler." - (Çelebi Cihan - Karılgaçlar Duası).

3. Taneleri iri.
4. Terbiyesi az; terbiyeye, nezakete aykırı.
5. Kalın ve hacimli, kabarık.
6. is. Kıç; kıç etleri.

• **Kaba saba -** a) Kaba, özensiz yapılmış. b) mec. Görgüsüz.

• **Attan tüşkenge kaba töşek, / Eşekten tüşkenge şapa kürek. -** Deyiş. Attan inene kabarık döşek, eşekten inene çapa kürek; insan mevkiine göre muamele görür.

Rom. adj. 1. (Despre obiecte) Grosolan, nefinisat, brut. 2.(Despre voce) Spart; dogit. 3. (Despre materiale pisate) Granulat. 4. (Despre oameni şi manifestările lor) Bădăran, necioplit, lipsit de educaţie, nepoliticos, grosolan, urât. 5. (Despre unele obiecte şi materiale) Afânat, dilatat, umflat. 6. s. Fesă, fese; şezut.

KABAÁT (**qabaát**) is. (Ar. kabahat). Kabahat, kusur, suç. Var. **kabahat.**

1. Kusur, hata, yanlışlık.

"Bakşalarda gezdĭrdĭñ, / Kĭm ekenĭñ sezdĭrdĭñ. / Kabaát mende tuwıl, / Sen özĭñden bezdĭrdĭñ." - (Boztorgay).

"Allah ca'm, mınaw akay bĭr kucur asıl, ne aytsam kabahat taba." - (Mehmet H. Vani Yurtsever - Toy).

2. Huk. Suç; kanunda hafif suç tanımına giren usulsüz davranış.

"İlerĭde ufak bĭr yangışlık yaptıñ mı, bütün Karadeñĭz'ĭn suwuman cuwsalar bĭle, kabaatĭñ kabaát kalacak." - (Altay Kerim – Kâniye).

• **Kabaát işlemek -** Kusur sayılacak bir iş yapmak.

• **Kabaát tapmak** - Kabahat bulmak.

• **Kabaátnĭ başkasın üstüne atmak** - Kabahati başkasına yüklemek.

• **Kabaátnĭ ölgenge atıp ramet okurlar. –** Atas. Kabahati ölene yükleyip rahmet okurlar.

• **Kabaátnĭn sabısı şıkmaz. -** Atas. Kabahatin sahibi çıkmaz.

Rom. s. 1. Vină, lipsă, greşeală. 2. Jur. Înfracţiune, delict.

KABAÁTLEMEK (**qabaátlemek**) f. Kabahat bulmak, suçlamak.

"İşte bulay kabahatlep, / Kalın bĭr dosya hazĭrlep / ... Zorman imza attırdılar." - (Mehmet Vani Yurtsever - Hayatımın Hikâyesi).

Rom. v. A învinovăţi, a acuza.

KABAÁTLĬ (**qabaátlĭ**) s. Kabahatlı, kusurlu, suçlu.

"Kabaatlĭ kĭşĭ 'Param yok katımda, üyĭmden alıp keliyĭm' dep sıltaw etĭp ortalıktan coytıla." - (Nevzat ve Nermin Yusuf - Nasrettin Hoca).

• **Kabaátlĭ kan cutar**. - Atas. Kabahatli kan yutar.

Rom. adj. şi s. Vinovat, culpabil.

KABAÁTLĬLĬK (**qabaátlĭlĭk**) is. Kabahatlilik.

Rom. s. Vinovăţie.

KABAÁTSĬZ (**qabaátsĭz**) s. Kabahatsız.

"Yakut padışası da satuwancınıñ sözĭne inanıp kabaátsĭz menĭ, bütĭñ ömĭrĭm boyınca mapĭske attĭ." - (Nedret ve Enver Mahmut - Ayuw Kulak Batır).

Rom. adj. Nevinovat.

KABAÁTSĬZLĬK (**qabaátsızlık**) is. Kabahatsızlık.

Rom. s. Nevinovăție.

KABACA (**qabaca**) zf. ve s. Kabaca.

1. zf. (- ‘ -). Kaba bir şekilde.

2. s. (- - ‘). Biraz kaba olan.

“Epiy sürgen eşşekniñ bo kabaca oyını.” - (İsmail Ziyaeddin - Toy).

Rom. adv. 1. adv. În mod grosolan. 2. adj. Cam grosolan.

KABADAYI (**qabadayı**) is. Kabadayı.

1. Korkusuz, babayiğit kişi.

2. Kavgacı, serseri.

Rom. s. 1. Om curajos, om bărbat. 2. Bătăuș, mardeiaș, huligan.

KABADAYILIK (**qabadayılıq**) is. Kabadayılık.

1. Korkusuzluk, mertlik.

2. Serserilik.

Rom. s. 1. Bărbăție, curaj. 2. Huliganism.

KABAHAT (**qabahat**) is. → **Kabaát**.

“Kabahat özünüzde. Ballarnıñ katında bĭrtakım bolır bolmaz şiylernĭ, cĭn, şaytan masalları aytıp kalplerĭne korku salasıñız, ...” - (Mehmet Vani Yurtsever - Ödelek, piyes).

KABAK[1] (**qabaq**) is. Bot. Kabak.

1. Kabak; kabakgiller bitki ailesinin birçok türleri için genel ad.

2. Ürününden tatlısı yapılan kabak. Eşanl. **balkabak.** (Lat. Cucurbita).

“Bakşelerde bal kabak, / Aşılır tabak tabak. / Sen şeker bol, men kaymak, / Aşa da zewkına bak.” - (Boztorgay).

3. Ürünü kurutulup saplı su kabı olarak kullanılan kabak. Eşanl. **suwkabak**. (Lat. Lagenaria vulgaris).

4. Yemeği ve dolması yapılan sebze kabak. (Cucurbita pepo oblonga).

5. s. (Karpuz kavun hakkında) Tatsız.

6. s. mec. (Baş hakkında) Saçsız, dazlak.

7. mec. (Araba lâstikleri için) Aşınmış.

8. mec. Görgüsüz, bilgisiz.

- **Kabak aş -** Kabak çekirdeği. **“Kıyık kıyık közlerĭñ kabak aştay. / Aytkan sözĭñ başıma tiydĭ taştay.” -** (Boztorgay).
- **Kabak başına patlamak -** Birçok kimse ilgili iken bir kişi suçlu görülmek.
- **Kabak şeşegĭndiy aşılmak -** Utangaçlıktan çabuk kurtulup aşırı serbest tavırlı olmak.
- **Kabak tadı bermek**. - Bıktırmak.

Rom. s. Bot. 1.-2. Dovleac, bostan. 3. Bot. Tigvă, tâlv. 4. Bot. Dovlecel. 5. adj. (Despre pepeni) Crud, necopt. 6. adj. fig. Chel, pleșuv. 7. fig. (Despre anvelopă) Uzat. 8. fig. Necioplit, bădăran.

KABAK[2] (**qabaq**) is. Anat. Göz kapağı.

“O vakıt Adel kárlenĭp / Karaşay’ga karanıp : / ... Caragan bora şekĭllĭ, / Car kabaklı, eñ közlĭ, / Ayse endĭ sen ketĭp / Tĭl akelşĭ, dep aytkan.” - (Nedret ve Enver Mahmut - Bozcĭgĭt).

Türk Lehç. : Nog., Karaçay Malkar., Kazak. - **qabaq;**

- **Kaş (kaşından) kabağından kar cawdırmak.** - Surat asmak.

Rom. s. Anat. Pleoapă.

KABAK[3] (**qabaq**) is. (Rus.). Meyhane.

“İnadıma içecek, içecekmen ! / Balam çagam üyĭmde ölĭp catsa, / Men kabaktan kabĭrge köçecekmen.” - (Şevki Bektöre - Sarhoş Boray’nıñ İnadı) / Emel D.).

Türk Lehç. : Kırım., Nog. - **qabaq.**

Rom. s. Cârciumă.

KABAKBAŞ (**qabaqbaş**) is. ve s. Kabak kafalı.

1. Dazlak, kel.

2. Saçı dibinden kesilmiş, dazlak traşlı.

3. mec. Aptal, akılsız.

“Otırışıñ, turuşıñ, musibet zarar. / Sendiy etken kabak-baş kalawga yarar.” - (Boztorgay).

“Soñ, padışa kaşların em şırayın sıtıp: / - Sen, kabak-baş, bo sözlerĭn manasın añladıñ mı? dep vezĭrĭnden soray.” - (Nedret ve Enver Mahmut - Ayuw Kulak Batır).

Rom. s. şi adj. 1. Chel. 2. Tuns chilug. 3. fig. Prost, cap de dovleac; tâmpit.

KABAKLI (**qabaqlı**) is. Mutf. Kabaklı; açılmış hamurlar içine rendelenmiş kabak konulup üzerine şeker veya bal dökülerek pişirilen bir hamur tatlısı.

Rom. s. Culin. Plăcintă din foi cu umplutură de dovleac peste care se pune sirop de zahăr sau miere.

KABAKLIK (**qabaqlıq**) is. Kabak yetiştirilen yer.

Rom. s. Grădină de dovleci sau de dovlecei.

***KABAKOŞLIK** is. ?

“O, aşkanada kawe ĭşiyatırgan babasının karşısında, toprakka bılaşkan, tĭzĭ cırtılgan pantolonıman ta kabakoşlıgın aldına kadar, hep cılay edĭ.” - (Necip H. Fazıl – Nimet’nıñ Bayramı).

KABAKULAK (**qabaqulaq**) is. Tıp. Kabakulak hastalığı.

Rom. s. Med. Oreion.

KABALAŞMA, **-UW** (**qabalaşma**, **-uw**) is. Kabalaşmak işi.

Rom. s. Acțiunea de **kabalaşmak.**

KABALAŞMAK (**qabalaşmaq**) f. Kabalaşmak.

1. Kaba bir duruma gelmek.

2. Kabalık etmek.

Rom. v. 1. A căpăta un aspect grosolan. 2. A se purta mojicește.

KABALAŞTIRMAK (**qabalaştırmaq**) f. Kabalaştırmak.

Rom. v. factitiv de la **kabalaşmak.**

KABALIK (**qabalıq**) is. Kabalık.

1. Kaba olma durumu.

“Yalaman özĭmden kabalıgıñ aytmaga, / Yabancı milletke cahillĭgĭñ caymaga.” - (Necip H. Fazıl - Tatar Kızĭna).

2. Nezaketsizlik, kaba davranış.

Rom. s. 1. Ținută neglijentă. 2. Grosolănie, bădărănie, mojicie, mitocănie.

KABAN (**qaban**) is. Yaban domuzu.

Türk Lehç. : Nog., Karaçay Malkar., Kazak - **qaban;** Moğ. - **habang / havang;**

Rom. s. Porc mistreţ.

KABANA (**kabana**) is. (Fr.>Rom., Türk.). Kabana, ağaç ev; turistler ve avcılar için dağlık yerlerde kurulan ağaç barınak.

"Caş ve gezĭntĭge merak bolganımız üşün, er gün degendiy etraftakı daglarga tırmanıp kabanalarnı ziyaret ete edĭk." - (Okıma Kitabı -V).

Rom. s. Cabană.

KABARA (**qabara**) is. Kabara; iri başlı çivi.

Türk Lehç. : Kırım. - **qapara;**

Rom. s. Ţintă (de bocanci).

KABARDALI (**Kabardalı, Qabardalı**) is. Kabartaylı.

1. Kabartay Çerkezlerinden olan kimse.

2. Kabartay - Malkar (Balkar) Özerk Cumhuriyetinde yaşayan kimse.

Rom. s. propr. Cabardin. 1. Cerchez din Republica Autonomă Cabardino-Malcară (R. Fed. Rusia). 2. Persoană din această republică.

KABARIK (**qabarıq**) s. Kabarık.

1. Kabarmış olan.

2. Çıkıntılı, tümsekli.

Rom. adj. 1. Umflat, înfoiat. 2. İeşit, crescut, ridicat.

KABARIKLIK (**qabarıqlıq**) is. Kabarıklık, kabartı.

1. Şişkinlik.

2. Çıkıntı.

Rom. s. 1.Umflătură, înfoială. 2. İeşitură, ridicătură.

KABARINMAK (**qabarınmaq**) f. Şişinmek.

Rom. v. A se înfoi, a se umfla.

KABARIŞ (**qabarış**) is. Kabarış, kabarma.

Rom. s. Umflare, înfoire.

KABARIŞMAK (**qabarışmaq**) işteş. f. 1. (Erkek hindiler hakkında). Birbirine karşı veya ıslık çalınınca, kızıp birlikte kabarmak.

2. (Birçok şey birlikte) Kabarmak.

"Ne vakıttan berĭ kabarşa turgan ekĭ bulut, cawmaga başladı." - (Necip H. Fazıl - Nimet'nĭñ Bayramı).

Rom. v. coact. 1. (Despre curcani) A se înfoia, a se mânia. 2. A se umfla.

KABARMA, **-UW** (**qabarma, -uw**) is. Kabarma.

Rom. s. 1. propr. şi fig. Umflare, înfoiere. 2. (Despre aluat, despre nivelul apelor curgătoare) Creştere, ridicare.

KABARMAK (**qabarmaq**) f. Kabarmak, büyümek, artmak, şişmek, kalınlaşmak, yükselmek. Var. **köpmek.**

1. Hacmi büyümek. **Kamır kabardı –** Hamur kabardı (mayalandı).

2. (Sular için) Yüzeyinin seviyesi yükselmek. **Tuna'nıñ suları kabarmak.**

3. (Süt, ayran, kaymak için) Köpürmek.

4. (Deniz) Dalgalanmak.

5. (Vücutta) Şişkinlikler, pürtükler oluşmak. **Kışıtkan tiygen yerlerĭm kabarıpyatır –** Isırgan otunun değdiği yerlerim kabarmağa başladı.

6. (Damar) Genişlemek, kalınlaşmak.

"Abiysĭn anlatkanların seslegende kardaşı Tahsin'ıñ damarları kabardı, közlerĭ kızardı." - (Altay Kerim – Kâniye).

7. (Hayvanların) Tüyleri dikilmek.

8. (Tahta, boya, toz toprak, kir) Islanıp şişmek.

"Cawın cawsa cer cımşar, kabarır keter. / Ya say parañ kolıma, ya özĭñ kel" - (Boztorgay).

9. (Saç, yün, kumaş) Tüy ve telleri birbirinden ayrılarak hacimce büyümek. **Şaşlerĭ celde kabarmak –** Saçları rüzgârda kabarmak**.**

10. mec. (Miktarlar) Düşünülenden fazla gelmek. **Masraplar kabarmak.**

11. (Duygular) Gittikçe güçlenmek, ön plana çıkmak. **Öpkesĭ kabarmak. Analık tuyguları kabarmak.**

12. mec. Gururlanmak

"Mektepte okıgan kĭşĭ bunlarnı üyrenĭr de öz milletĭn süyer... Kerĭm taa sefte eşĭtkenĭmen kalay kabardı." - (Mehmet Vani Yurtsever - Kartman Caş Arasında).

13. mec. Kurumlanmak, çalım satmak.

"(Yaşar) kuwetĭne kopaya ve Ursa-cıgar lakabın eşĭtkende kabara eken." - (Ali Naci Cafer ve arkad. – Boztorgay).

14. mec. Diklenmek, kafa tutmak.

- **Ayranı kabarmak -** Coşmak, öfkelenmek.
- **Cüregĭ kabarmak -** İçini sıkıntı basıp derin nefes almak gereğini duymak.
- **Safrası kabarmak -** Açlıktan midesi bulanmak.

Rom. v. 1.-14. A se umfla, a creşte. 4. (Marea) A fi agitată. 8. (Scândurile, vopselele) A se coşcovi, a se scoroji. 12. A se mândri. 14. fig. A se răţoi, a se grozăvi.

KABARŞIK (**qabarşıq**) is. Kabarcık.

1. İçi gaz veya hava dolu kürecik.

2. Anat. Pürtük, çıkıntı.

3. Kabartı, kabarıklık.

"(Kartof) Tamırşıgı cer astında balaban bolıp öse, cayıla ve anyerĭ mĭnyerĭ şĭşĭp kabarşık bola." - (Heyet - Tatar Tĭlĭ II).

Rom. s. 1. Bulă, băşicuţă. 2. Anat. Papilă. 3. Protuberanţă; umflătură.

KABARŞIKLI (**qabarşıqlı**) s. Kabarcıklı.

Rom. adj. Cu băşicuţe; cu umflături.

KABARTAY (**Kabartay, Qabartay**) öz. is. (Türk. Kabartay). Kabartaylar; Kabardin-Malkar (Balkar) Özerk Cumhuriyetinde yaşayan, kendilerini Adıge olarak adlandıran, Çerkez soyundan müslüman halk ve bu halka mensup kimse.

Rom. s. Kabardini; ramura estică a Cerchezilor, care constituie majoritatea populaţiei autohtone a Republicii Autonome Cabardino-Malcare; persoană care aparţine acestei populaţii.

KABARTILMAK (**qabartılmaq**) f. Kabartılmak.

Rom. v. 1. A fi umflat; a fi mărit. 2. A fi afânat.

KABARTMA, **-UW** (**qabartma**, **-uw**) is. Kabartma.

1. Kabartmak işi.

2. Düz yüzey üzerine işlenmiş heykeltraşlık eseri.

3. s. Kabartılarak yapılmış olan.

Rom. s. 1. Umflare, bombare, reliefare. 2. Basorelief. 3. adj. În relief, reliefat.

KABARTMAK (**qabartmaq**) f. Kabartmak, şişirmek.

1. Kabarmasını sağlamak.

"Kök karara, cel arta, / Tolkunlarnı kabarta. / Tınış tınış yermen kök / Deren solup iç tarta." - (Şevki Bektöre – Kırım Cagaları).

2. Toprağı kazıp yumuşatmak, ufalayıp havalandırmak.

- **Kökrek kabartmak -** Gururlanmak.

Rom. v. 1. Forma factitivă de la **kabarmak***. (A umfla, a-i mări volumul, a afâna; fig. a flata, a face să se umfle în pene etc.). 2. A afâna pământul.*

KABARTMALI (**qabartmalı**) s. Kabartmalı, kabartması olan.

Rom. adj. 1. Cu proeminenţă. 2. Cu basorelief.

KABAT (**qabat**) is. (Ar. kaba - "üst elbisesi"nden çoğul, kabaat : giyecekler) Kat urba, takım elbise. **Bĭr kabat urba -** Bir takım elbise.

Rom. s. Rând (de haine), costum.

KABAYIL (**qabayıl**) is. (Ar. "kabile" den çoğul "kabileler"). Osmanlı zamanında Kırım hanlığından Dobruca'ya gelip yerleşen Nogay kabilelerini belirtmek için kullanılmış kelime; Nogaylar, nogaylık.

"Cetĭşkul Nogay ĭşĭnde / Cemboylık Nogay ĭşĭnde / Cedĭsan Nogay ĭşĭnde, / Kabayıllar ĭşĭnde / Aytuwlıdır menĭm soyım." - (Nedret ve Enver Mahmut – Bozcĭğıt).

Rom. s. Neamul Nogailor; nogaime.

KABÁT (**qabát**) is. → **Kabaát, Kabahat.**

KABDAL (**qabdal**) is. 1. Kaftan, hilat. Var. **kaptal, kaftan, kaptan.**

2. Arası pamuklu, iki kat dokumadan yapılmış at çulu; eyer yastığı, teğelti.

"Kabdalsız yeger, başsız at. Cürer calsız. / Bo dünyada ekew' bar atasız, ulsız." - (Boztorgay).

Rom. s. 1. Halat, mantie matlasată. 2. Pernă de şea, matlasată; harşă, ibincă.

KABDALLIK (**qabdallıq**) is. Arasına pamuk koyularak iki kat dokumadan, kabdal dikimi için hazırlanmış kumaş.

Rom. s. Material matlasat, de mantie.

KÂBE, KYABE (**Kâbe, Kyabe**) öz. is. Mekke'de bulunan, müslümanlar tarafındam kıble kabul edilen tarihi yapı. Eşanl. **Beytullah.**

"Dört köşelĭ Kâbe'nĭñ kapısı kelbar. / Kuş uşalmay üstünden, ĭşĭnde ne bar?" - (Boztorgay).

"Göñül yasamak Kâbe bina etmekten hayırlıdır, degenler de." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

- **Kâbe Colı -** Astron. Samanyolu.

Rom. s. propr. Caaba; lăcaşul sfânt al Caabei, din Meca.

KABER (**qaber**) is.(Ar. haber). Haber. Var. **haber.**

1.Bir olay, bir durum üzerine edinilen bilgi.

"Al cawlık aldırayım, / Bakşaga saldırayım. / Razı bolsañ kaber ber, / Dawılnı şaldırayım." - (Boztorgay).

"Gül şeşekler aşacak, / Awaga müs şaşacak. / Komşı, kaberĭñ bolsın, / Kızıñ maga kaşacak." - (Boztorgay).

"Uçkan kuştan kaber ber, men cetiyĭm. / Dal fidanım bĭr tane sen etiyĭm." - (Ahmet Karakaya - Çınlar).

2. Radyo, televizyon ve gazeteler yolu ile verilen bilgi.

3. Bilgi.

- **Kaber almak -** Bilgi edinmek.
- **Kaber bermek -** Haber vermek, duyurmak.
- **Kaber cĭbermek -** Haber göndermek.
- **Kaber etmek –** Haber vermek.
- **Kaber şıkmamak -** Haber gelmemek.
- **Kaberĭ bolmak -** Haberi olmak.
- **Kara kaber -** Ölüm veya felâket haberi.
- **Caman kaber catıp kalmaz. -** Atas. Kötü haber yatıp kalmaz (ulaşmakta geçikmez).
- **Kaber sorasañ baladan sora -** Atas. Haber soracaksan çocuktan sor.
- **Kara kaber tez cayılır. –** Atas. Kara haber çabuk yayılır.

Rom. s. 1. Veste, ştire. 2. Informare prin presă şi radioteleviziune. 3. Informaţie.

KABERCĬ (**qabercĭ**) is. Haberci. Var. **habercĭ**.

1. Haber getiren veya götüren kimse, ulak.

2. Muhabir, gazeteci.

3. mec. Bir durumun veya bir olayın belirtisi.

Rom. s. 1. Mesager, sol, vestitor, crainic. 2. Corespondent, ziarist. 3. fig. Semn, simptom, indiciu.

KABERDAR (**qaberdar**) is. (Ar.haber+Fars.-dar). Haberdar, haberli.

- **Kaberdar etmek -** Haber vermek.

Rom. adj. Înştiinţat; informat; avizat.

KABERLEŞME, **-ÜW** (**qaberleşme**, **-üw**) is. Haberleşme.

Rom. s. 1. Comunicare, informare reciprocă. 2. Corespondare

KABERLEŞMEK (**qaberleşmek**) f. Haberleşmek.

Rom. v. A se ţine la curent unul pe altul pe o temă dată; a coresponda.

KABERLĬ (**qaberlĭ**) s. Haberli.

1. Haberi olan.

2. zf. Haber vermiş veya almış olarak.

Rom. 1. adj. Înştiinţat. 2. adv. În mod avizat.

KABERSĬZ (**qabersız**) s. ve zf. Habersiz.

1. s. Haberi olmayan.

2. zf. Haber vermeden.

Rom. 1. adj. Neînştiinţat. 2. Fără a da de veste.

KABIK (**qabıq**) is. Kabuk. Var. **kabuk**.

1. Bir şeyin üst kısmını kaplayan, yapısı bakımından farklı olan koruyucu, sertçe bölüm. **Cımırta kabıgı**. **Karbız kabıgı**. **Cewez kabıgı.**

"Elma berdĭm, sen aşadıñ, / Kabıgın kayda taşladıñ? / Sewdalıknı sen başladıñ, / Şĭmdĭ de menĭ taşladıñ." - (Boztorgay).

2. Zool. Bazı deniz hayvanlarının üstünü kaplayan kemiksi örtü.

3. Tıp. Yaranın kurumasıyla oluşan ölü doku.

- **Kabık tutmak -** Üstünde kabuk oluşturmak, kabuklanmak.
- **Ayagın astına karbız kabıgı salmak -** Bir tertiple birini işinden uzaklaştırmak.

Rom. s. 1. Coajă; scoarţă. 2. Zool. Cochilie, crustă. 3. (La răni) Coajă, crustă.

KABIKLANMA, **-UW** (**qabıqlanma**, **-uw**) is. Kabuklan-

ma.

Rom. s. Faptul de a prinde de coajă.

KABIKLANMAK (**qabıqlanmaq**) f. Kabuklanmak; kabuk oluşmak, kabukla örtünmek.

Rom. v. A prinde coajă.

KABIKLAŞMAK (**qabıqlaşmaq**) f. Kabuklaşmak; kabuk gibi sertleşmek veya kabuk tutmak.

Rom. v. A se întări ca o coajă; a prinde coajă.

KABIKLI (**qabıqlı**) s. Kabuklu.

"Bostan îşîne kîrîp incî kabıklı bîr yazlık karbızını tılîm tîlîm tuwıl, kabığın tügereklep arşıp aşadı." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. Cu coajă; cu scoarţă.

KABIKLILAR (**qabıqlılar**) ç. is. Zool. Kabuklular, su hayvanları sınıfı.

Rom. s. Zool. Crustacee.

KABIKSIZ (**qabıqsız**) s. Kabuksuz.

Rom. adj. Fără coajă.

KABIL (**qabıl**) is. → Kabul.

"Bîznî, külîmsîrep kabıl etmelerî, torası, cüregîmnî cımşattı." - (Altay Kerim – Kâniye).

KABIL-KUBIL (**qabıl-qubıl**) zf. (Yemek yeme hakkında) Acele, alelacele, kapıp koparırcasına. Var. **abıl kubıl.**

Rom. (Despre felul de a mânca) Pe nerăsuflate, la repezeală.

KABILMA, **-UW** (**qabılma**, **-uw**) is. Kapılma.

Rom. s. 1. Înhăţare; înşfăcare. 2. fig. Captivare; absorbire.

KABILMAK (**qabılmaq**) f. Kapılmak.

1. Kapmak işine konu olmak.

2. mec. Tutulmak, bağlanmak.

Rom. v. 1. A fi înhăţat, a fi înşfăcat. 2. A fi captivat; a fi absorbit.

KABIM (**qabım**) is. Lokma. Var. **kawum.**

"Kattı kabak tîlîmlerînden bîrer kabım tîşledîk." - (Tahsin İbrahim – Kabak / Okıma Kitabı V).

Rom. s. Îmbucătură; gură.

KABIMLIK (**qabımlıq**) s. Lokmalık, bir lokma kadar.

"Bolsun ekî kabımlık, yasalmalı kiçkene. / Alayınıñ boyu da uymalı bîrbîrîne." - (İsmail Otar – Çibörek).

Rom. adj. De (cât) o îmbucătură.

KABINMA, **-UW** (**qabınma**, **-uw**) is. Atıştırma.

Rom. s. Înfulecare, înghiţire.

KABINMAK (**qabınmaq**) f. Atıştırmak, yemeğini alelâcele yemek.

"Köp sefer men üylege yakın kabınaman. Seniñ karnıñ aşkan, maga ne?" - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. v. A înfuleca; a înghiţi.

KABIRGA (**qabırğa**) is. Kaburga.

1. Anat. Kaburga kemiği, eğe kemiği.

"Bek awıraman ! Sesle ! Kabırgalarım parşalanayatır ! diy de gene anyaka mınyaka pat üstînde awdarıla." - (Nedret ve Enver Mahmut - Ayuw Kulak Batır).

2. Vücudun yanı.

3. Dağ ve bayır yamacı. Eşanl. **cap.**

4. mec. Bir insan kalabalığının sağ veya sol yanı, kanadı.

"Alay barımızını cogımızını, malımızını mülkîmîznî şo toplantıga taşlap oturgan bîz kabırga kartlarınıñ ve cemaat baylarınıñ keşînmelerîn elbette şo meclis berecek." - (Necip H. Fazıl - Kîyew Konuşması).

- **Alacak atnıñ kabırgası altından körînîr. -** Atas. Alacak atın kaburgası altından görünür.

Türk Lehç. : Kırım. **- qaburğa,** Nog., Karaçay Malkar., Kazak. **- qabırğa;** Moğ. **- qabirğa / havirğa.**

Rom. s. 1. Anat. Coastă; os costal. 2. Partea laterală a corpului omenesc cât şi a diferitelor obiecte. 3. Pantă, povârniş, costişă. 4. fig. Aripă, flanc, latură a unei mase de oameni.

KABIRGALAŞMAK (**qabırğalaşmaq**) f. Yan yana, bitişik durumda bulunmak.

Rom. v. A se afla unul lângă altul; a se învecina.

KABIŞ (**qabış**) is. Kapış.

1. Kapmak işi veya biçimi.

2. Kavga, kapışma.

Rom. s. 1. Acţiunea sau modul de **kapmak.** *Înhăţare, înşfăcare; muşcare. 2. Ceartă.*

KABIŞMA, **-UW** (**qabışma**, **-uw**) is. Kapışma.

Rom. s. Acţiunea de **kabışmak.**

KABIŞMAK (**qabışmaq**) f. Kapışmak.

1. Herkes bir şeyin üzerine üşüşüp aceleyle almak.

2. Kavgaya tutuşmak, dalaşmak.

3. Spor. Güreşte taraflar zorlu bir mücadeleye girişmek.

Rom. 1. A da năvală cu toţii asupra a ceva. 2. A se lua la harţă. 3.(La lupte sportive) A se prinde, a se înşfăca.

KABIŞTIRMAK (**qabıştırmaq**) f. Kapıştırmak.

Rom. v. factitiv de la **kabışmak.**

KABIZ (**qabız**) is. ve s. (Ar. kabz). Kabız, peklik.

- **Kabız bolmak** - Kabız olmak. **"Besbellî kabız bolgan, malînde tışka şıgalgan yok." -** (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. şi adj. 1. Constipaţie. 2. adj. Constipat.

KABIZLIK (**qabızlıq**) is. Kabızlık, kabız olma durumu.

Rom. s. Constipaţie.

KABĬR (**qabĭr**) is. (Ar. kabr). Kabir, mezar.

"Kadîr Tañrım, atay kabrîn bîr aylansak." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

"Ah, kettî ömrîm menîm, / Kalmadı sabrım menîm. / Yarem gezgen yerlerge kabrîm kazılsın menîm." - (Boztorgay).

"Men de ölsem soktalar suselâ aytsın. / Cılay cılay kıymasım kabrîmden kaytsın." - (Ahmet Karakaya - Çınlar / Emel D.).

"Kabrîmde melekler sorgu sorasa, / Azrail tîlîmnî biñ kere torasa, / Öz tuwgan tîlîmde ayt maga, dermen." - (Bekir S. Çobanzade - Tuwgan Tîl).

- **Kabîr azabı şekmek -** Çok sıkıntı ve üzüntü çekmek.
- **Kabîr sorawı -** Kabir suali; bezdirici sorgulanma.

Rom. s. Mormânt.

KABĬRSTAN (**qabĭrstan**) is. (Ar. kabr+Fars.sitan). Kabristan, mezarlık. Var. **kabrîstan.**

Rom. s. Cimitir.

KABİL[1] (**qabil**) is. (Ar. kabil). Tür, cins, çeşit.

"Menïmkï de (…menïm konuşmam da) **bugün 'Aksak karga aldın uşar' kabilïnden bolacaktır." -** (Necip H. Fazıl - Bïr Konferans).

Rom. s. Gen; fel.

KABİL[2] (**qabil**) s. (Ar. kabil) Kabil; mümkün, olabilir.

Rom. adj. Posibil.

KABİLE (**qabile**) is. (Ar. kabile). Sosyol. Kabile, boy.

Rom. s. Sociol. Trib.

KABİLECİLİK (**qabilecïlïk**) is. Kabilecilik.

1. Etnogr. Kabileye dayalı toplumsal örgütlenme.

2. Resmi görevlerde akrabalarını kayırmacı davranış.

3. Tarihi boy özelliklerini öne sürerek milli bütünlüğe karşı ayırımcı davranış ve çalışmalarda bulunma.

"Bugünkü milliyetçilik ve Türkçülük çağında Türklerin kabilecilik yapmalarını ne akıl, ne vicdan ve ne de kamu yararı kabul ve tecviz eder." - (Müstecip H. Fazıl Ülküsal - Dobruca ve Türkler).

Rom. s. 1. Etnogr. Organizare tribală. 2. Promovare în funcţii sociale a rudelor apropiate; nepotism. 3. Patriotism local (obtuz, mărginit).

KABİLET (**qabilet**) is. → **Kabiliyet**.

KABİLİYET (**qabiliyet**) is. (Ar. kabiliyyet). Psikol. Kabiliyet, yetenek. Var. **kabilet.**

Rom. s. Psihol. Aptitudine, capacitate.

KABİLİYETLİ (**qabiliyetlï**) s. Kabiliyetli, yetenekli.

Rom. adj. Capabil; talentat, dotat, înzestrat.

KABİLİYETSİZ (**qabiliyetsïz**) s. Kabiliyetsiz, yeteneksiz.

Rom. s. Încapabil; inapt.

KABİLİYETSİZLİK (**qabiliyetsïzlïk**) is. Kabiliyetsizlık, yeteneksizlik.

Rom. s. Încapacitate; lipsă de talent.

KABİNA (**kabina**) is. (Fr.>Rom.Türk.). Kabin.

Rom. s. Cabină.

KABİNET (**kabinet**) is. (Fr.>Rom.Türk.) Kabine.

1. Doktor muayenehanesi.

2. Bakanlar kurulu.

Rom. s. 1. Cabinet medical. 2. Consiliu de miniştri.

KABLETİLMEK (**qabletïlmek**) f. Kabul edilmek.

"Caş cawkanlarnıñ trajik ölïmï, bïr yaktan Ortaçagdakı derebeylïk yaşayışına, ïş ve tış duşmanlarnıñ baskısına, sömïrüwcïlïkke karşı kuwetlï bïr protest bolıp kabletïlse, Tayır man Zöre, Arız man Kaber'diy cangöñïlden süyïşken caş cawkanlarnıñ ölgenden soñ kabïrlerï üstïne gültereklerniñ tomırıklanıp ösmelerï deren manada şairane bïr simbol bolıp körïnmektedïrler." - (Nedret ve Enver Mahmut - Bozcïğït).

Rom. v. A fi primit; a fi admis; a fi considerat.

KABLETMEK (**qabletmek**) f. → **Kabıl / Kabul etmek.**

KABLU (**kablu**) is. (Fr.>Rom.Türk.). Kablo.

Rom. s. Cablu.

KABRİSTAN (**qabrïstan**) is. → **Kabïrstan**.

KABUK (**qabuq**) is. → **Kabık.**

KABUL (**qabul**) is. (Ar. kabul). Kabul. Var. **kabıl.**

1. Bir şeye isteyerek veya istemeyerek razı olma.

2. (Konukları, işi olanları) Yanına alıp görüşme.

3. Sunulan bir şeyi alma.

4. Bir öneriyi uygun bulma.

5. Bir yere alınma.

- **Kabul etmek -** Razı olmak; yanına almak; sunulan şeyi almak; onaylamak.
- **İtïñ duwası kabul bolsa kökten süyek cawar edï. –** Atas. Köpeğin duası kabul olsa gökten kemik yağardı.
- **Kabul bolmaycak duwaga amin deme. -** Atas. Kabul olunmayacak duaya amin deme.
- **Kökten ne cawsa, cer onı kabul eter. -** Atas. Gökten ne yağarsa yer onu kabul eder.

Rom. s. 1. Acceptare, primire, admitere. 2. Primire, găzduire. 3. Luare în primire. 4. Consimţire. 5. Angajare, acceptare într-un post.

KABUW (**qabuw**) is. ve f. → **Kapma, Kapmak.**

KAÇ (**qaç**) s. → **Kaş[3]**.

"Onıñ kalbïnde / Kaç vak'anıñ acıları kömïlgen, / Kïm bïlïr kaç kïşï onıñ dibïnde / Batıp ölgen." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

KAÇAN (**qaçan**) zf. ve bağ. → **Haçan, Kaşan.**

"Bar mı bïlgen, Kırım'da / Tatarlıgı yükselïp, kaçan curt oñgan bolır ?" - (Mehmet Niyazi – Sagış).

KAÇARLAR (**Qaçarlar**) öz. is. 1. Kaçarlar; İran'da yaşayan bir Türkmen boyu.

2. 1779 – 1925 yılları arasında İran'da hüküm sürmüş Türkmen asıllı hanedan.

Rom. s. propr. 1. O minoritate turcmenă în Iran. 2. Dinastie turcmenă care a domnit în Iran în perioada 1779-1925.

KAÇIK (**qaçıq**) s. Kaçık. Var. → **kaşık.**

1. (Çorap örgüsü) Bir yerinden kopmuş.

2. (Yüz rengi) Solgun.

"Bu arada üç kïşï kahvege kïrer...Çırayları kaçık, rubaları orta." – (Müstecib Ülküsal – Bayram Şenlïgï).

3. mec. Bazı davranışları delice ve düşüncesizce olan.

Rom. adj. 1. (Despre ciorapi) Cu fir rupt. 2. (Despre obraz) Palid. 3. fig. Excentric, extravagant; lipsit de seriozitate.

KAÇINCI (**qaçıncı**) s. → **Kaşıncı**.

KAÇIRMAK (**qaçırmaq**) f. → **Kaşırmak**.

"Bo pursatnı kaçırmamalı, ötmek parasın çıkarmalı." - (Müstecib Ülküsal - Bayram Şenlïgï).

KAÇMAK (**qaçmaq**) f. → **Kaşmak**.

KADA, -Y (**qada**) is. → **Kádá**.

"Pencïremnïñ tübïnde al gül aşkan, / Kaday saga ne boldı, şırayıñ kaşkan ?" - (Boztorgay).

KADAK (**qadaq**) is. 1. Kazık.

2. Kayış deliğine geçerek kemerin gerekli uzunluğunu sağlayan kemer tokasının dili; toka.

3. İğne, çivi biçimi verilmiş sivri nesne.

- **Tırışkan tabar, taşka kadak kagar. -** Atas. Gayret eden bulur, taşa bile kazık çakar.

Rom. s. 1. Ţăruş. 2. Cui de cingătoare. 3. Obiect în formă de cui, de ac, de ţeapă.

KADAKLI (**qadaqlı**) s. s. 1. Kazıklı.

2. Tokalı.

"Kadınlar mali durumlarına ve yaşlarına göre, bellerine gümüş savatlı ve kadaklı, sırma ile örülmüş kuşak bağlarlar." - (Müstecib H. Fazıl Ülküsal – Dobruca ve Türkler).

Rom. adj. 1. Cu ţăruş. 2. Cu cataramă.

KADALMAK (**qadalmaq**) f. 1. Dikilmek, batırılmak, saplanmak, çakılmak.

"Beynïñ cayıp atkan ogı / Şora'nıñ iyer kaşına kadaldı." - (Nedret ve Enver Mahmut - Bozcïğıt).

2. mec. Ayakta durmak, ayakta beklemek.

"Bïr cutkundı, awızın aşıp bïr şiyler aytacak bolsa da, kartbabasın körgenï men taylandı. Bïr kaş wakıt kadalıp kaldı." - (Nevzat Yusuf – Torı At Öldï)

3. mec. (Düşünce) Dikilmek, yer etmek, yerleşmek.

"Sanke ïstemiyden bo fikir başına kelïp kadaldı." - (Altay Kerim – Kâniye).

- **Kadalıp kalmak -** Bir yerde bir süre ayak üstünde durmak.

Rom. v. 1. A se înfige, a se implânta. 2. fig. A se posta, a se proţăpi. 3. fig. A se implânta, a-şi face loc.

KADAMA, -W (**qadama, -w**) is. Batırma, saplama; çakma, dikme.

Rom. s. Înfigere, implântare.

KADAMAK (**qadamaq**) f. Çakmak, vurarak sokmak, dikmek; batırmak, saplamak.

"Al köründü Anapa, Yeşïlada. / Cawunday cavdır cewapnı, mıktay kada." - (Ahmet Karakaya - Çıñlar.).

"Erlïgïñ men kelgesïñ, / Erlïgïñ men kayt. Başka türlü, / Tartıp ogım atarman, / Tañnayıña kadarman." - (Ekrem ve Hilmiye Mehmet Ali - Tepegöz).

Türk Lehç. : Nog. - **qadamaq, -v;** Moğ. - **hadah;**

Rom. v. A înfige, a implânta.

KADAMAY (**qadamay**) is. Erkekler tarafından oynanan bir oyun. (Müstecib Ülküsal - Atasözleri ve Deyimler / Sözlük'ten; kitapta oyun hakkında açıklamalar verilmiyor).

Rom. s. Numele unui joc jucat de bărbaţi.

KADANA (**qadana**) is. (Mac. katona - "asker"> Rom. Türk.) Kadana. Var. **katana.**

1. Uzun boylu, iri yapılı erkek.

2. Bir cins iri at; macar atı.

- **Kadana gibï** - Boylu kadınlara yakıştırılan benzetme. **"Kaldığım pansiyonun sahibesi 52 yaşlarında kadana gibi iri yarı, kaba, sert bir kadındı."** - (Müstecib Ülküsal - Berlin Hatıraları).

Rom. s. 1. Cătană, soldat. 2. Rasă de cal cu constituţie robustă.

KADANMAK (**qadanmaq**) f. Çakılmak, saplanmak işi yapılmak. Var. **kadalmak.**

Rom. v. A se înfige, a se implânta.

KADAR, -LIK (**qadar, -lıq**) zf. ve e. (Ar. kadar). Kadar. Var. **gadar.**

1. zf. Ölçüsünde, derecesinde, değerinde.

"Akası Zahide'nï köyde tabılganı kadar okuttu." - (Mehmet Niyazi – Sawlıkman Kal).

"Altından köpïr yasatsañ üstünden cürmem, / Güllï mendïl cïberseñ pul kadar körmem." - (Boztorgay).

2. Büyüklüğünde, çokluğunda.

"İşïn başına şıkmak içün ne kadar da yalanlar aytkanıñ, tatlı tïller tanımalısın." - (Necip H. Fazıl – Cawşılık).

3. Dek, değin. **Üylege kadar. Bulutlarga kadar.**

"Zahide şïmdïye kadar ömrïnde bunday bïr acılık tuygan yok edï." - "(Mehmet Niyazi – Sawlıkman Kal).

4. Gibi.

"Tïlïmïznï halkımız kadar, halkımızını da tïlïmïz kadar süyeyïk." - (Müstecib Ülküsal – Bayram Şenlïgï).

5. Denli.

"Ayırmaknı, ayrılmaknı o kadar kolay bïr şiy mï sanasıñ ?" - (Necip H. Fazıl – Cawşılık).

6. Sayı sıfatlarından sonra yaklaşık nicelikler belirtir. **Yüz ley kadar parası boldı.**

7. İşaret sıfatları ve soru zamirlerinden sonra azlık veya çokluk nicelikleri ifade eder.

"Ateş yastık bolır mı? Bonday dostlık bolır mı? / Altı ay yaz calbardım, / Bo kadar naz bolır mı?" - (Boztorgay).

"Bagda bolır bal yüzüm, / Dedïm : Kel ekï közïm. / Ne kadar calbarsam da, / Geşmedï oga sözïm." - (Boztorgay).

"Pervel mında ne kadar yer endï ?" - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

"Bu şïmdïkïn caşları ne kadar abaysızlar ay." - (Mehmet H. Vani Yurtsever - Kartman Caş Arasında).

8. Süre belirtir.

- **Bacak kadar** - Ufacık.
- **Kazık kadar** - Kocaman.
- **Kuş kadar canı bar.** Deyim**. -** Küçük, zayıf bir yaratıktır., anlamında.
- **Ne kadar** - Çok, pek çok. **"Medinede, Mekkede eteler tawap. / Süygenïñe kawuşsañ ne kadar sawap." -** (Boztorgay).
- **Pışak sırtı kadar** - Çok ince, çok dar (aralık)
- **Sabına kadar erkek** - Tam anlamıyla, tam.
- **Yedïsïnden yetmïşïne kadar** - Eli ayağı tutan herkes.
- **Zerre kadar** - Çok az; hiç.

Rom. adv. şi postpoz. 1. Cât, în măsura, în gradul... 2. De mărimea... 3. postpoz. Până, până la ... 4. postpoz. Ca, precum... 5. Aşa de.. 6. Cam, aproximativ. 7. Atât de... . 8. Timp de ...

KADASTRU (**kadastru**) is. (Fr. İtal.>Rom.Türk.). Kadastro; ülkedeki her türlü arazinin yerini, ölçülerini ve sahiplerini devlet eliyle tespit etme işi.

Rom. s. Cadastru.

KADAŞMAK (**qadaşmaq**) f. **Kadamak'** tan işteşlik veya karşılıklılık.

Rom. v. coactiv sau de reciprocitate de la **kadamak.**

KADATMAK (**qadatmaq**) f. **Kadamak** işini yaptırmak, batırtmak, saplatmak.

Rom. v. factitiv de la **kadamak.**

KADAWLI (**qadawlı**) s. Çakılmış, batırılmış, saplanmış.

Rom. adj. Înfipt, implântat.

KADAYIF (**qadayıf**) is. (Ar. kataif). Kadayıf, hamur tatlısı

çeşidi. Var. **kadayıp.**

- **Arpa unından kadayıf bolmaz. -** Atas. Arpa unundan kadayıf olmaz (yapılamaz).

Rom. s. Culin. Cataif.

KADAYIFŞI (**qadayıfşı**) is. Kadayıfçı.

Rom. s. Persoană care face sau vinde cataifuri.

KADAYIP (**qadayıp**) is. → **Kadayıf**.

KADAYTMAK (**qadaytmak**) f. Dik oturtmak, dikmek. Var. **kataytmak.**

Rom. v. A fixa, a implânta, a proţăpi.

KADÁ (**qadá**) is. 1. Küçük kardeş veya yaşça küçük kimse. Var. **kada, kaday, kadáy.** Eşanl. **eke.**

2. Yavrucuk, sevgili.

"Suw cagalap otırgan kalaw tïzïp, / Şıksa kadám karşıma, kaşıñ süzïp." - (Boztorgay).

Rom. s. 1. Frate sau soră mai mică cât şi indiferent cine, mai tânăr în raport cu cineva. 2. Puicuţă, drăguţă.

KADÁY (**qadáy**) is. 1. Küçük kardeşe veya yaşça küçük kimseye sesleniş.

2. Sevgiliye sesleniş.

"Pencïremnïñ tübïnde al gül aşkan, / Kadáy, saga ne boldı, şırayıñ kaşkan?" - (Boztorgay).

Rom. s. 1. Vocativul de la **kadá.** *2. Forma de vocativ, devenită ca urmare a uzajului frecvent, temă echivalentă cu nominativul.*

KADE (**qade**) is. (Ar. kadeh). Kadeh. Var. **kadeh.**

1. İçecek kabı; bardak.

"Başka bïrsï / ekïncï sofra üşün / sawut ve kade cuwa ..." - (İsmail Ziyaeddin - Toy).

2. Kadehte bulunan içecek veya başka akar madde; bir kadehe sığacak miktarda olan şey.

"Şalışkanlarıñ menden nesï artık ? Azbarın bılaştırmaga bïr sıyırıman beş tawugı tuwıl mı şo ? Onlardan körgen faydaları da bïr kadeh sütmen ekï cımırtadır." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

- **Kade kötermek -** Kadeh kaldırmak; birinin veya bir şeyin şerefine içmek.
- **Kade tokıştırmak -** Kadehleri tokuşturup içmek.

Rom. s. 1. Pahar. 2. Conţinutul unui pahar.

KÂDE BĬR, KYADE BĬR (**kâde bïr, kyade bïr**) zf. (Fars. kâh+Tat. bïr). Arada bir. Eşanl. **bazda bïr.**

"Cersïz urşulaganın ïstemiy, kâde bïr Zahide'ge terbiye berecek bolgan kartanasıman elemleşe edï." - (Mehmet Niyazi – Sawlıkman Kal).

Rom. adv. Uneori.

KADEH (**qadeh**) is. → **Kade**.

"Dördï de külüşüp, mıskıllap kadehlerïn tokuşturırlar ve içerler." - (Müstecib Ülküsal - Bayram Şenlïgï).

KADEM (**qadem**) is. (Ar. kadem). Kadem.

1. esk. Uzunluk için ölçü birimi; ayak, adım.

2. mec. Uğur. Eşanl. **ogır.**

Rom. s. 1. înv. Picior, veche unitate de măsură de lungime. 2. fig. Noroc, bun augur.

KADEMLĬ (**qademlï**) s. Kademli. Eşanl. **ogırlı.**

Rom. adj. Norocos.

KADEMSĬZ (**qademsïz**) s. Uğursuz. Eşanl. **ogırsız**.

"Ayda desem aydamaz, aydamagım. / Ay, desem cürmiy. / Kademsïzñïñ balası / Kadïrïm bïlmiy." - (Boztorgay).

Rom. adj. Lipsit de noroc; ghinionist.

KADEMSĬZLĬK (**qademsïzlïk**) is. Kademsizlik. Eşanl. **ogırsızlık**.

Rom. s. Nenoroc, ghinion; lipsă de noroc.

KADER (**qader**) is. (Ar.kader). Kader. Eşanl. **mañnay yazısı, yazı, taliy.**

1. Alın yazısı, yazgı.

"E, oñıp oñmaycakları kaderge baylı bïr şiy." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

2. Kaçınılmaz kötü talih.

- **Kaderge moyın iymek -** Kadere boyun eğmek.
- **Kader-i ilâhi -** Tanrı takdiri, alınyazı.
- **Kaderge moyın iyïlïr. -** Atas. Kadere boyun eğilir.

Rom. 1. Soartă, destin, ursită. 2. Fatalitate, ursită rea.

KADERSĬZ (**qadersïz**) s. Kadersiz, talihsiz, bahtsız.

Rom. adj. Lipsit de noroc; bătut de soartă.

KADET[1] (**kadet**) is. (Fr.>Rus.). Askeri okul öğrencisi.

Rom. s. Cadet; elev de şcoală militară.

KADET[2] (**kadet**) is. Rus. (K.D., konstitutsiya i demokratsiya kısaltmasından) Çarlık Rusyasında Meşrutiyet ve Demokrasi partisi yanlısı.

Rom. s. Cadet; membru al Partidului C. D - Constituţiei şi Democraţiei din arena politică dinainte de Revoluţia din 1917, a Rusiei ţariste.

KADI (**qadı**) is. (Ar. kadi). Tar. Eskiden müslüman ülkelerinde, en önemli devlet görevlileri arasında sayılan, mahkeme başkanı, hâkim.

"Kamçı boyu kazakka / Hiç oylanmay hor bolgan / Kart kadılar çıkkan soñ / Bar tatarlık coyulgan." - (Mehmet Niyazi – Kargış).

- **O kadar kusur kadı kızında da bolır -** Deyim. O kadar kusur kadı kızında da olur.
- **Mahkeme kadıga mülk bolmaz -** Atas. Mahkeme kadıya mülk kalmaz.
- **Ul okısa kadı bolır, kız okısa cadı bolır. -** Atas. Oğlan okursa kadı olur, kız okursa cadı olur. (Geri zihniyetin ürünü bir söz).

Rom. s. înv. Cadiu, judecător.

KADIASKER (**qadıasker**) is. Tar. Kadıasker, kazasker.

1. Askeriye içindeki davalara bakan hâkim.

2. Osmanlı İmparatorluğununda eyalet mahkemesi görevlisi. **Anadolu kadıaskerï. Rumeli kadıaskerï.**

Rom. s. İst. 1. Judecător militar în armata otomană. 2. Procuror de provincie în Imperiul otoman.

KADILIK (**qadılıq**) is. Tar. Kadılık.

1. Kadıların görevi.

"Hoca kadılık etken zamanda bïr kïşï kele de başkasın oga ne etkenïn toktamadan sıralay." - (Nevzat ve Nermin Yusuf - Nasrettin Hoca).

2. Kadı idaresindeki şeriat mahkemesi kurumu.

"Dobruca Türklerinin evvelce Kadılık denilen şeriat mahkemeleri de vardı." - (Müstecib H. Fazıl Ülküsal -

Dobruca ve Türkler).

3. Kadıların görev bölgesi.

Rom. s. 1. Funcţia de cadiu. 2. Tribunalul de sub conducerea unui cadiu. 3. Zona judecătorească de sub conducerea unui cadiu.

KADIN (**qadın**) is. Kadın. Eşanl. **apakay.**

1. Dişi cinsten yetişkin insan. **Erkek, adam** sözlerinin karşıtı.

"Şıncı kadın ekensiñ, / Şınıña cevap sorasañ, men beriyim." - (Boztorgay).

2. Evlenmiş kız.

3. s. Dişi cinsten olan. **Kadın üyretmen. Kadın doktor.**

- **Kadınıñ şáşi uzun, aklı kıska -** Eski zaman deyimi. Kadının saçı uzun, aklı kısa.
- **Kadın biylegen curt karan kalır. –** Atas. Kadının idare ettiği yurt harap kalır.

Türk Lehç. : Kırım. - **qadın;** Karaçay Malkar. - **qatın;** Moğ. - **hatun / hatan;**

Rom. s. 1. Femeie, muiere. 2. Persoană de sex feminin căsătorită. 3. adj. De sex feminin.

KADINLIK (**qadınlıq**) is. Kadınlık, kadın olma durumu.

Rom. s. Feminitate.

KADIRGA (**qadırğa**) is. (Yun.>Türk.). esk. Deniz. Kadırga, hem yelken, hem kürekle yol alan eski çağların savaş gemisi.

Rom. s. Navig. Galeră.

KADI-TURA (**qadı-tura**) is. Aşık kemiğiyle oynanan bir oyun. (Ahmet Naci Cafer Ali - Kırım Türklerinin Folklor ve Gelenekleri / Emel D.).

Rom. s. Un joc de arşice.

KADĬM (**qadĭm**) is. (Ar. hatm). 1. Hatim; Kuran'ın, bir ibadet şekli olarak, baştan sona kadar okunması. Var. **katĭm.**

2. Kuran'ın kısa surelerinden biri.

"Soñra, bĭraz murnından ketĭrgen / sesĭ men / Okıdı bĭr kadĭm." - (İsmail Ziyaeddin - Toy).

- **Katĭm duası –** Kuran'ın hatmedilmesi tamamlandıktan sonra yapılan dua.
- **Katĭm etmek -** Hatmetmek; Kuran'ı baştan sona kadar okuyup bitirmek.
- **Katĭm okumak -** 1. Hatim duasını okumak. 2. Kuran'ın kısa surelerinden birini okumak.

Rom. s. 1. Lectura integrală, eşalonată a Coranului pe parcursul a treizeci de zile, efectuată ca un act ritual. 2. Oricare dintre surele scurte ale Coranului.

KADĬR[1] (**qadĭr**) is. (Ar. kadr). Kadir.

1. Değer; kıymet.

"Caşlık başka bĭr kelĭr, kayt ekĭ kelmez, alay. / Bĭlgen bĭlĭr kadĭrĭn, bĭlmegen bĭlmez, alay." - (Boztorgay).

"Capalaktay cangızman, akkuday akman. / Kadĭrĭm bĭlĭp cakkanga koş çırakman." - (Ahmet Karakaya - Çıñlar).

2. Ramazan ayının 27-nci günü ve gecesi .

"Ekĭ bayır arası arpemen kadĭr, / Ölĭden tĭrĭ tuwacak cımırtadır." - (Boztorgay).

- **Kadĭr keşesĭ -** Kadir gecesi; Ramazan ayının 27.nci günün gecesine gelen, Kuran'ın indirildiği kutsal gece.
- **Kadĭr keşesĭ tuwgan -** Çok kısmetli kimseler için söylenen söz.

Rom. s. 1. Preţ, valoare. 2. A 27-a zi a lunii Ramazanului.

KADĬR[2] (**qadĭr**) s. (Ar. kadir). Kadir.

1. Güçlü, kuvvetli.

2. "Her şeye gücü yeter" anlamında Tanrı'nın sıfatlarından biri.

"Kadĭr Tañrım, atay kabrĭn bĭr aylansak!" - (Mehmet Niyazi – Sagış).

3. öz. is. Kişi adı : **Kadĭr** (e.); **Kadĭrye** (k.).

Rom. adj. 1. Puternic. 2. Atribut al divinităţii, Atotputernicul. 3. s.propr. Nume de persoană . **Kadir** *(b.);* **Kadĭrye** *(f.).*

KADĬRBĬLĬR (**qadĭrbĭlĭr**) s. Değerbilir.

Rom. s. Respectuos faţă de valorile umane.

KADĬRBĬLĬRLĬK (**qadĭrbĭlĭrlĭk**) is. Değerbilirlik.

Rom. s. Respect al valorilor umane.

KADĬRBĬLMEZ (**qadĭrbĭlmez**) s. Kadirbilmez.

Rom. adj. Lipsit de respect faţă de valorile umane.

KADĬRBĬLMEZLĬK (**qadĭrbĭlmezlĭk**) is. Kadirbilmezlik.

Rom. s. Lipsă de respect faţă de valorile umane.

KADĬRLĬ (**qadĭrlĭ**) s. Değerli, kıymetli.

Rom. adj. Valoros.

KADĬRSĬZ (**qadĭrsĭz**) s. Değersiz, kıymetsiz.

Rom. adj. Lipsit de valoare.

KADİFE (**qadife**) is. (Ar. katife). Kadife. Var. **katife, katipe.**

1. Kumaş cinsi.

"Kadifeden yelegĭm, / Senĭ süydüm, melegĭm. / Sen menĭm bol, men senĭñ. / Raat bolsın cüregĭm." - (Boztorgay).

2. s. Bu kumaştan yapılmış.

"Gemĭde organım bar, / Kadife yorganım bar. / Men yareme kawuşsam, / Adagan kurbanım bar." - (Boztorgay).

Rom. s.şi adj. 1. s. Catifea. 2. adj. De catifea.

KADOU (**kadow, kadou**) is. (Fr.>Rom.). Hediye, armağan.

"Toylagan toyşılar bere kadowlar, / Toy yasaganlar bere testĭmallar." - (Cevat Reşit - Toylar).

Rom. s. Cadou.

KADRAN (**kadran**) is. (Fr.>Rom., Türk.) Kadran. **Sáát kadranı.**

Rom. s. Cadran.

KADRE (**kadre**) is. (Fr., İtal.>Rom., Türk.) Kadro.

1. Bir kuruluşun veya bir parti teşkilâtının yöneticiler takımı.

2. Bir kuruluşun personeli, elemanlarının toplamı.

Rom. s. 1. Colectiv de conducere. 2. Efectivul, personalul unei întreprinderi.

KAF (**Qaf**) öz. is. → **Kaf Dagı.**

KAFA (**qafa**) is. (Ar. kafa). Kafa.

1. Baş.

2. mec. Anlayış, zihniyet.

3. mec. Zekâ.

4. mec. Bellek, hafıza.

- **Kafa kâátĭ -** Nüfus kâğıdı, kimlik kâğıdı.
- **Kafa kalmamak -** Zihni yorulmak.
- **Kafa patlatmak -** Bir konu üzerinde çok düşünmek.
- **Kafa şĭşĭrmek -** gürültü ve gevezelikle can sıkmak.
- **Kafa yormak -** Bir şey üzerinde çok düşünmek.
- **Kafa tutmak -** Karşı gelmek.
- **Kafa tuwul kopka** - Kafa değil, kova.
- **Kafadan atmak -** Rastgele konuşmak.
- **Kafadan kontak -** Kafası kontak; deli.
- **Kafanı şekmek -** Kafayı çekmek; içki içmek.
- **Kafası almamak -** a) Anlayamamak. b) Zihni yorulmak.
- **Kafası boş -** Bilgisiz ve aptal.
- **Kafası ĭşlemek -** Zeki bir insan olmak.
- **Kafası kalın -** Geç ve güç anlayan.
- **Kafası kızmak** - Öfkelenmek.
- **Kafasına dank etmek -** Bir şeyi bir olay sebebiyle birdenbire anlamak.
- **Kafasına ura ura -** Zorla; isteyip istediğine bakmadan.
- **Kaz kafalı** - Kavrayışsız, anlayışsız.

Rom. s. 1. Cap. 2. Mentalitate. 3. Înteligență. 4. Memorie.

KAFADAR (**qafadar**) is. (Ar. kafa+ Fars.-dar) Kafadar; anlayışları bir olan kimselerden her biri.

Rom. s. Fiecare dintre prietenii la cataramă.

KAFALI (**qafalı**) s. Kafalı.

1. Kafası olan; kafası herhangi bir nitelikte olan.

2. mec. Bilgili, akıllı.

Rom. adj. 1. Cu cap. 2. fig. Înteligent, deștept.

KAFASIZ (**qafasız**) s. Kafasız.

1. Kafası olmayan.

2. mec. Anlayışı ve düşünme yeteneği zayıf.

Rom. adj. 1. Fără cap; lipsit de cap, decapitat. 2. fig. Mărginit, greu de cap.

KAFASIZLIK (**qafasızlıq**) s. Kafasızlık.

Rom. s. fig. Mărginire, obtuzitate.

KAFATASI (**qafatası**) is. Anat. Kafatası.

Rom. s. Anat. Cutie craniană; craniu.

KAF-DAGI (**Qaf Dağı**) öz. is. 1. Masallarda adı geçen dağ adı.

2. Coğr. Kafkas dağı.

Rom. s. propr. 1. Numele unui munte legendar, menționat în creațiile folclorice. 2. Geogr. Munții Caucaz.

KAFES (**qafes**) is. (Ar. kafes). Kafes. Var. **kapes.**

1. Aralıklı telden yapılmış kuş evi.

"Bülbül öter kafeste, / Menĭ babamdan ĭste. / Eger babam bermese, / Kelĭrmen bĭr nefeste." - (Boztorgay).

2. Demir çubuklardan yapılmış vahşi hayvan bölmesi.

3. Aralıklı çapraz çubuklardan yapılmış pencere siperi.

4. Camide kadınlara ayrılmış yer.

5. argo. Hapishane.

- **Kafeske kĭrmek -** Aldatılmak, oyuna gelmek.

Rom. s. 1. Colivie. 2. Cușcă. 3. Grilaj. 4. Boxă; despărțitură. 5. argo. Pârnaie, zdup.

KAFESLĬ (**qafeslĭ**) s. Kafesli, kafesi olan.

Rom. adj. Cu colivie; cu grilaj etc. (vezi şi celelalte sensuri ale cuvântului rădăcină).

KÂFĬR, KYAFĬR s. ve is. (Ar. kâfir). Kâfir. Var. **kâpĭr.**

1. Tanrının varlığını inkâr eden (kimse).

2. Hristiyan

3. mec. Acımasız.

4. mec. Sevilen birine takılma, sitem yollu söz; yaramaz.

"Ah demesem katiyĭm, candım da küydüm, ah ah, / Şo kâfĭrnĭñ balasın kaydan da süydüm, ah ah." - (Boztorgay).

- **Bĭr gün müsafĭr, ekĭ gün müsafĭr, / Üşĭncĭ günĭ, ket kâfĭr ! -** Deyim. Bir yerde çok uzun süre misafir kalmanın pek uygun olmadığına dair söz.

Rom. s. 1. Necredincios. 2. Creștin. 3. fig. Crud, nemilos. 4. fig. Păcătos; nebunatic.

KÂFĬRLEŞME, -ÜW, KYAFĬRLEŞME, -ÜW is. Kâfirleşme. Var. **kâpĭrleşme**.

Rom. s. Faptul de **kâfĭrleşmek.**

KÂFĬRLEŞMEK, KYAFĬRLEŞMEK f. Kâfirleşmek; kâfir gibi olmak. Var. **kâpĭrleşmek.**

Rom. v. 1. A deveni necredincios. 2. A se creștiniza. 3. fig. A se înrâi.

KÂFĬRLĬK, KYAFĬRLĬK is. Kâfirlik. Var. **kâpĭrlĭk**.

Rom. s. Faptul de a fi sau de a deveni **kâfĭr.**

KÂFİ, KYAFİ s. ve ünl. Kâfi.

1. Yeter, yeterli.

2. ünl. Tamam ! Yeter ! Artık istemez ! Eşanl. **boldı !**

- **Kâfi kelmek -** Yeterli olmak, yetmek.

Rom. 1. adj. Suficient, destul. 2. interj. De ajuns !; Gata !; Basta !

KAFİLE (**qafile**) is. (Ar. kafile). Kafile.

1. Topluluk, grup.

2. Konvoy, vasıta grubu.

"Kafileñĭñ başında / Kĭyewnĭñ özĭ, Akkı; / Kĭyew başı Cantemĭr / O man arabadakı." - İsmail Ziyaeddin - Toy).

Rom. s. 1. Grup. 2. Convoi.

KAFİYE (**qafiye**) is. (Ar. kafiye) Ed. Kafiye; uyak; ayak.

Rom. s. Lit. Rimă.

KAFİYECĬ (**qafiyecĭ**) is. Şair bozuntusu; kafiyeci, şiirci.

Rom. s. Poetastru; versificator.

KAFİYELĬ (**qafiyelĭ**) s. Kafiyeli.

- **Kafiyelĭ bolmak -** Kafiyeli olmak.

Rom. adj. Rimat. **Kafiyelĭ bolmak -** *a rima.*

KAFİYESĬZ (**qafiyesĭz**) s. Kafiyesiz.

Rom. adj. Fără rimă; nerimat.

KAFKAS (**Qafqas**) öz. is. 1. Coğr. Kafkas dağ sisteminin yer aldığı, en eski yerli halklar grubu (Gürcüler; Abhazlar; Çerkezler; Çeçenler, İnguşlar, Lezgiler vs.), Ermeniler ve Türk soylu halklar (Azeri, Karaçay-Malkar, Kumık, Nogay) grubunun yaşadığı coğrafi bölge. Var. **Kawkaz**.

2. Mitol. Nuh Gemisi, Prometheus, Amazonlar, Argonotlar ve Altın post efsanelerinin geçtiği yerler olarak anılan diyar.

3. Tar. Kırım hanzadeleri Kafkas'ta, Çerkez ve Karaçay-Malkar lalalarının elinde büyürdü.

• **Kafkas kemerĭ** – 1940 yılına kadar devirde savatlı gümüş kemerler Dobrucalı gelin çeyizlerinin en önemli parçalarından biri idi.

• **Kafkas oyunları** – Kafkaslı kıyafet ve silâhları ile donanmış oyuncular tarafından icra edilen hareketli oyun türleri.

Rom. s.propr. 1. Geogr. Zona Munţilor Caucaz, patria Georgienilor, Abhazilor, Cerchezilor, Cecenilor, Înguşilor, Lezghinilor etc, a Armenilor şi mai multor popoare turcice (Azerbaigeni, Karaceai-Malkari, Kumâci, Nogai) 2. Mitol. Arena istorică a legendelor antice despre Arca lui Noe, Prometeus, Ţara Amazoanelor şi despre Argonauţi şi Lâna de Aur. 3. Ist. Ţara Cerchezilor şi Karaceai- Malkarilor fusese şi cadrul natural unde erau educaţi de către faimoşii războinici locali prinţii tătari crimeeni.

KAFKASLI (**qafqaslı**) s. Kafkasyalı.

Rom. adj. şi s. Caucazian.

KAFTAN (**qaftan**) is. Kaftan, hilat. Var. **kaptan, kaptal, kabdal.**

1. Tar. Osmanlı padişahlarının belli görevlere getirdikleri kişilere ve kendilerine tabi ülkelerin voyvoda ve boyarlarına, hediye olarak gönderdikleri uzun, işlemeli ipek üst giysisi.

2. Uzun, süslü üst giysisi.

"Atlas kaftan tobıktan, kına şâş belden, / Nasibĭñe bĭr tüştüm, kaşırma elden." - (Boztorgay).

"Kaftanıñnı kĭm pĭştĭ, belĭn oymay, / Künde senĭ körsem de, közĭm toymay." - (Boztorgay).

Rom. s. Ist. 1. Caftan, mantie domnească. 2. Manta, mantie.

KAGAN (**qağan**) is. Han, hakan; hükümdar.

Moğ. - **hagan / haan**;

Rom. s. Han; conducător, căpetenie.

KAGILMA, -UW (**qağılma, -uw**) is. 1. Çakılma.

2. Kakılma, vurulma.

3. Silkelenme, dövülme.

Rom. s. Acţiunea de **kagılmak.**

KAGILMAK (**qağılmaq**) f. Kakılmak.

1. Çakılmak, darbelerle bir yere sokulmak, tutturulmak.

"Atka nokta tagıldı. / Kapıga kĭrt kagıldı. / Men yaremnĭ coytkan son, / Komşı köyden tabıldı." - (Boztorgay).

2. (Kapı, pencere, çan) Vurulmak.

"Cuma günü başıñ cuw, şâşĭñ telle, / Akşam kapıñ kagılsa tek men belle." - (Boztorgay).

"Kuran okınmaz boldı, mayşırak cagıldı, / Ezan sesĭ yerĭne çan kagıldı." - (Mehmet H. Vani Yurtsever - Kartman Caş Arasında).

3. Silkelenmek, dövülmek.

• **Şatal kazık cerge kagılmaz -** Atas. Çatallı kazık yere çakılmaz.

Rom. v. 1. A se înfige, a se implânta prin batere. 2. A se ciocăni, a se bate (la uşă, la fereastră). 3. A se scutura (prin batere).

KAGINMAK (**qağınmaq**) f. 1. Kendi üzerini silkelemek.

"Kül töbege kül töksem kagınaman. / Bĭr gün senĭ körmesem, sagınaman." - (Boztorgay).

2. (Kuşlar) Silkinip temizlenmek.

"Kuş kanatı kuyulır kagınganda, / Neler ilâc bola eken sagınganda?" - (Boztorgay).

Rom. v. 1. A-şi scutura (îmbrăcâmintea de pe corp). 2. (Păsările) A se scutura de praf).

KAGIŞ (**qağış**) is. Kakış.

Rom. s. Lovire, izbire.

KAGIŞMAK (**qağışmaq**) f. Kakışmak.

1. İtişmek, dürtüşmek.

"Siyirciler / armanlıkta kurulgan / üyken bĭr alka şeklĭnde, / kagışa iteşeler." - (İsmail Ziyaeddin - Toy).

2. Birbirine sertçe vurmak, tokatlaşmak.

Rom. v. 1. A se înghionti. 2. A se bate, a se lovi unul pe altul.

KAGIŞTIRMAK (**qağıştırmaq**) f. Kakıştırmak.

1. Arka arkaya vurmak.

"Akkan colıñ, taşlarnı kagıştırıp kazasıñ, / Aytsa maga kardaşım, / Kĭm men colda bazdasıñ ?" - (Necibe Şukuri - Azaplar).

2. Dövüştürmek.

Rom. v. 1. A lua la pumni, a lovi în serie. 2. A pune să se bată, să se ia la pumni.

KÂGIT, KYAGIT (**kâğıt, kyağıt**) is. → **Kâât**.

"Pĭrmaryeden kelgen bĭrkaç publikatsiye kâgıtları bĭr mıhta asılgan." - (Müstecib Ülküsal - Bayram Şenlĭğĭ).

KAGUW (**qağuw**) is. ve f. → **Kakma, Kakmak.**

KÂH, KYAH bağ. (Fars. kâh). Bazen. Var. **kâ.**

"Tĭlese cawundır, tĭlese burçak, / Kâh suwuk buz bolır, kâh ateş sıcak, / Kâh üfler söndĭrĭr, kâh yakar ocak, / Bĭlĭnmez, añlanmaz baladır duman." - (Bekir S. Çobanzade - Duman).

Rom. conj. Ba... ba ...; câteodată.

KAHIR (**qahır**) is. (Ar. kahr). Kahır. Var. **kár, kaár.**

1. Yok etme, ezme.

2. Derin üzüntü, acı, kaygı, tasa.

"On beş yaşında başına geçinme kahrı tüşken Böralĭ çalışkan, terbiyelĭ, üycümen bĭr caş bolup ösmege başladı." - (Mehmet Niyazi – Sawlıkman Kal).

• **Kız kartaysa kahrı anaga tüşer. -**Atas. Kız yaşlanırsa kahrı anaya düşer.

Rom. s. 1. Oprimare, nimicire. 2. Supărare, tristeţe, necaz, grijă.

KAHIRLANMA, -UW (**qahırlanma, -uw**) is. → **Kaárlenme**.

KAHIRLANMAK (**qahırlanmaq**) f. → **Kaárlenmek**.

KAHIRLI (**qahırlı**) s. → **Kaárlĭ**.

KAHKAHA (**qahqaha**) is. (Ar. kahkaha). Gülme sesi.

"Ondan soñra türlĭ şaka, cümbüşler, / Kuwdı bĭr-bĭrsĭn arkasın, / Kahkaha man külüşler." - (İsmail Ziyaeddin – Toy).

Rom. s. Hohot de râs.

KAHPE (**qahpe**) is. (Ar. kahbe). Kahpe.

1. Orospu.

2. mec. Dönek.

3. mec. Hain, alçak.

Rom. s. 1. Prostituată. 2. adj. fig. Nestatornic, schimbător, infidel; renegat. 3. fig. Perfid, viclean, josnic.

KAHR (**qahr**) is. → **Kaár**.

KAHRAMAN (**qahraman**) is. ve s. (Fars. kahraman). Kahraman. Var. **kaaraman.**

1. Savaşta, tehlikeli ve sıkışık durumlarda büyük yararlılık gösteren kimse.

"Bunlarday kahramanları, atası ve şehitlerï bolgan bïr millet hiç ölmez." - (Mehmet H. Vani Yurtsever - Kartman Caş Arasında).

2. Ed. Edebiyat eserlerinde anlatılan olayların en önemli kişisi.

"Batır sözïnïnñ ...Dobroca Tatarları kahramanlık masal / destanlarında baş kahramanlarınıñ daimi sıfatı bolıp kullanılganın köremïz." - (Nedret ve Enver Mahmut - Bozcïgït).

Rom. s. 1. Erou, viteaz. 2. Lit. Erou principal; personaj principal.

KAHRAMANCA (**qahramanca**) zf. Kahramanca, yiğitçe. Var. **kaaramanca**.

Rom. adv. Viteşte, eroic.

KAHRAMANLAŞMAK (**qahramanlaşmaq**) f. Karamanlaşmak, yiğitleşmek. Var. **kaaramanlaşmak**.

Rom. v. A da dovadă de eroism.

KAHRAMANLIK (**qahramanlıq**) is. Kahramanlık. Var. kaaramanlık.

"O künden berï eşşek kïmsenï aldatmagan, / Arslan postı bürünüp kahramanlık satmagan." - (İsmail Ziyaeddin - Toy).

Rom. s. Eroism, vitejie.

KAHVALTI (**qahvaltı**) is. (Ar. kahve+ T. altı). Kahvaltı. Var. **kawaltı.**

1. Hafif yiyecekler sofrası.

2. Sabah sofrası.

- **Kahvaltı etmek -** Kahvaltı etmek.

Rom. s. 1. Gustare. 2. Micul dejun.

KAHVALTILIK (**qahvaltılıq**) is. ve s. Kahvaltılık; kahvaltıda yenen (yiyecekler). Var. **kawaltılık.**

Rom. s. şi adj. (Mâncăruri) de dejun.

KAHVE (**qahve**) ve türevleri is. → **Kawe** ve türevleri.

KÂHYA, KYAHYA is. (Fars. ket-huda). Kâhya. Var. **kâya, keya.**

1. esk. Konaklarda, çiftliklerde idare işlerinin sorumlusu.

"Kâhyaları, cariyelerï kızını soymaylar, tawga taşlap keleler." - (Ekrem ve Hilmiye Mehmet Ali – Tepegöz).

2. mec. Başkalarının işine karışmayı seven kimse.

Rom. s. 1. înv. Vătaf, logofăt; intendent. 2. fig. Băgăcios; cel căruia îi place să se amestece în treburile altora.

KÂHYALIK, KYAHYALIK (**kâhyalıq, kyahyalıq**) is. Kâhyalık.

"Hem de diger ırgatlarına köz kulak bolmamnı, bïr nevi kâhalık etmemnï de rica ettï." - (Mehmet H. Vani Yurtsever - Toy).

Rom. s. Vătăfie; logofeţie.

KAİDE (**qaide**) is. (Ar. kaide). Kaide.

1. Kural.

2. Mimar. Taban, ayaklık.

3. Müz. Hava, nağme, melodi. Eşanl. **Awa.**

Rom. s. 1. Regulă, precept. 2. Arhit. Bază, soclu, piedestal. 3. Muz. Melodie, arie.

KAİL (**qail**) s. (Ar. kail). Bir şeyle yetinme, razı olma. Var. **kayıl.**

"Sïzge bïr buwmak, bïr de cuwmak bolsın. Kïşïlerge kayil bolmay, millet başın da sïz cuwdıñız." - (Necip H. Fazıl - Kırım.).

- **Kail bolmak -** Razı olmak; kabul etmek, yetinmek.

Rom. adj. De acord cu ceva; mulţumit cu ceva.

KÂİNAT, KYAİNAT is. (Ar. kâinat). Evren, alem, kâinat, cihan, kosmos.

Rom. s. Univers, lume; cosmos.

KAK (**qaq**) is. Yağmur suyu birikintisi; kak.

"Cawın cawsa kak turar, sokaklar seller. / Oynayık ta küliyïk, akran tenler." - (Boztorgay).

"Kara derya, kak carıp suwın geştïm. / Şın şuwalın awuzın endï şeştïm." - (Boztorgay).

Rom. s. Băltoacă.

KAK KAK KAK (**qaq qaq qaq**) ünl. Gülerken çıkan sesi belirten yansıma söz; kahkaha sesi.

Rom. interj. Cuvânt onomatopeic care redă râsul în hohote.

KAKA (**kaka, qaqa**) s. ve is. (Çocuk dilinde) Kaka.

1. s. Çirkin, kötü; pis.

2. is. Pislik, bok.

- **Kaka yapmak -** (Bebek) Büyük aptesini yapmak.
- **Şaka kaka bolmak** - Şaka yapayım derken tatsızlık çıkmak. **"Asker arkadaşımman bïr şaka yapayım derken kaka şıktı."** - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. 1. adj. (În limbajul copiilor mici) Urât, rău; murdar. 2. s. Murdărie; fecale.

KAKAÇ (**qaqaç**) is. → **Kakaş**.

KAKAM (**qaqam**) is. (İbran. hohma) Haham, yahudi din adamı.

"Bar, bu yarım milyonnı da kadıga ber sen akam, / İmtihansız oca etsïn senï o dinsïz kakam." - (Amdi Giraybay – Yaş Tatarlarga).

Rom. s. Haham; rabin.

KAKAO (**kakao**) is. (Aztek>Fr.>Rom., Türk.) Bot. Kakao.

1. Kakao ağacı. (Lat. Theobroma cacao).

2. Bu ağacın meyve çekirdeğinden eldeedilip yiyecek ve içeceklerde kullanılan toz.

Rom. s. Bot. 1. Arbore de cacao. 2. Sământă de cacao în formă de praf, întrebuinţată în alimentaţie.

KAKAŞ (**qaqaş**) is. İste veya güneşte kurutularak saklanan et. Eşanl. **kurmaç.**

Rom. s. Afumătură.

KAKAVAN (**kakavan**) is. (Çerkes.: "papağan; saçmalayan kocakarı" >Türk.) Kafasız, budala, akılsız.

Rom. s. Prostănac.

KAKAVANLIK (**kakavanlıq**) is. Kakavanlık, akılsızlık.

Rom. s. Prostie, neghiobie.

KAKAY (**qaqay**) is. (Fars. kaka "kuru yemiş") (Çocuk dilinde) Kuruyemiş; ceviz, fındık, fıstık gibi kabuklu yemişlerle sulu yemişler kurusuna verilen ad.

"Çapçĭn çapçĭn kolıña / Kakay pĭtsĭn colıña." - (Boztorgay).

Rom.. s. (În limbajul copiilor) Nume comun pentru fructele uscate şi cele cu coajă tare, precum nucile şi alunele.

KAKILDAMAK (**qaqıldamaq**) f. 1. Kahkaha ile gülmek.

"Agaştan kaytıp kelgende özĭñ kawal man şalırsıñ, buga kakıldap külsün, araba da alda ketĭp kaytarma oynasın." - (Nedret ve Enver Mahmut - Ayuw Kulak Batır).

2. (Tavuk) Gıdaklamak.

Rom. v.1. A hohoti, a râde cu hohote. 2. (Găinile) A cotcodăci.

KAKILDAŞMAK (**qaqıldaşmaq**) f. 1. Gülüşmek, hep birlikte kahkahalar atmak.

2. (Tavuklar) Gıdaklaşmak.

Rom. v.f. 1. A râde cu toţii în hohote. 2. A cotcodăci).

KAKIRGIŞ (**qaqırğış**) is. Tükürme kabı.

Rom. s. Scuipătoare.

KAKIRIK (qaqırış) is. Balgam.

Rom. s. Flegmă, spută.

KAKIRINMAK (**qaqırınmaq**) f. Gırtlağını temizlemeye çalışmak; balgamı çıkarmaya çalışmak. Eşanl. **cütkĭrmek.**

Rom. v. A expectora; a elimina mucozităţile de pe căile respiratorii printr-un efort zgomotos.

KAKIRMA, **-UW** (**qaqırma**, **-uw**) is. Balgam çıkarma.

Rom. s. Expectorare de flegmă.

KAKIRMAK (**qaqırmaq**) f. Balgam çıkarmak.

Rom. v. A expectora cu zgomot, a-şi drege gâtul.

KAKIRTMAK (**qaqırtmaq**) f. Balgam tükürtmek.

- **Kan kakırtmak -** Kan tükürtmek; kan kusturmak.

Türk Lehç. : Nog. - **qaqırtmaq, -uv;**

Rom. v. A face să expectoreze.

KAKLIK (**qaqlıq**) is. Su birikintili yer.

Rom. s. Loc cu băltoace.

KAKMA, KAĞUW (**qaqma, qağuw**) is. Kakma.

1. Kakmak işi.

2. s. Sedef, gümüş gibi maddelerle süslü eşya.

3. is. Etnogr. Büyü, afsun. Şamanlık kalıntısı âdetlerden, kötü ruhları kovma âdeti.

"İhtiyar bir kadın diri beyaz bir tavuğu, başını bir kanadının altına sokarak, gelinin başından üç kere dolandırır. Buna kakma denir. Bununla gelinin etrafını sardığı vehmedilen kötü ruhları, cin ve perileri koğmuştur." - (Müstecib H. Fazıl Ülküsal - Dobruca ve Türkler).

Rom. s. 1. Lovire, înfigere, implântare. 2.Încrustaţii. 3. Etnogr. Descântec; lecuire prin descântece.

KAKMACI (**qaqmacı**) is. Kakmacı, kakma denilen süs işlerinin ustası.

Rom. s. Meşter incrustator.

KAKMACILIK (**qaqmacılıq**) is. Kakmacılık, kakma işleri.

Rom. s. Îndeletnicirea de incrustator.

KAKMAK (**qaqmaq**) f. Kakmak; vurmak.

1. Çakmak, üzerine vurarak bir yere sokmak. **Mık kakmak -** Çivi çakmak**.**

2. Altın, gümüş, sedef gibi maddeleri türlü yüzeylere kakarak süslemek.

3. Vurmak.

"Para mı onlarıñ zorı ? Mına ! (dep iş cebĭn kagar)." - Necip H. Fazıl - Cawşılık).

4. Kesmek, koparmak.

"Cantemĭr emen kılışın alıp, bĭr urganda, dewnĭñ altı başın kagıp algan." - (Mehmet Vani Yurtsever - Cantemĭr Batır).

5. İçeridekilere duyurmak maksadıyle kapıya, pencereye kuvvetlice vurmak. **Bĭrew kapını kaga.**

6. Ayak sesleri çıkararak yürümek.

"Ötesĭn üyüm aldından kondıra kagıp, / Karamaysın sözĭme cüregĭm cagıp." - (Boztorgay).

"Bügün akşam bararman ayak kagıp, / Pencĭrege cuwuk cat, kol uzatıp." - (Boztorgay).

7. (Sırtına) Yavaş yavaş vurmak, okşamak, tapıklamak, tıpışlamak. Eşanl. **taptamak.**

8. (Halı, hasır) Dövmek, silkelemek.

"Anĭ, saba boladı, üydĭ sıpıralar, temĭzliyler, kagadılar, sogadılar." - (Tepegöz).

9. (Kuşlar kanatlarını) Çırpmak.

"Cawın cawsa suw agar, / **Kuşlar kanatın kagar**. / **El sözĭne işangan / Böten ateşke cagar." -** (Boztorgay).

10. mec. Çarpmak, cezalandırmak. **Tañrı kakmak.**

11. Afsun, büyü ve şifalı otlarla tedavi etmek.

- **Başka kakmak -** Birine yapılan bir iyiliği ikide bir kendisine hatırlatıp onu üzmek.
- **İtep kakmak -** İtip kakmak, zorbalık etmek.
- **Kagıp cĭbermek -** Ansızın vurmak, bir tane indirmek.
- **At mĭnmegen at mĭnse şaba şaba öttĭrĭr, ton kĭymegen ton kĭyse, kaga kaga tozdırır. –** Atas. Ata binmeyen ata binse, koştura koştura öldürür; kürk giymeyen kürk giyse silke silke eskitir.
- **Tonı camannı it kabar, gönlĭ camannı Tañrı kagar. –** Atas. Kıyafeti perişan olanı köpek kapar, gönlü kötü kişiyi Tanrı çarpar.

Rom. v. 1. A înfige, a implânta; a ţintui. 2. A incrusta. 3. A lovi, a bate; a izbi. 4. A tăia, a rupe. 5. A ciocăni, a bate. 6. A bocăni, a tropăi, a lovi. 7. A tăpşi, a bate pe umăr, pe spate în semn de mângâiere. 8. A scutura prin batere (rogojina, covorul). 9. (Păsările) A da din aripi. 10. fig. A bate, a pedepsi (Dumnezeu). 11. A tămădui prin descântece şi leacuri băbeşti.

KAKMALI (**qaqmalı**) s. Kakmalı; üzerinde kakma işleri bulunan.

Rom. adj. Cu incrustaţii, incrustat.

KAKRA (**qaqra**) is. İki yan duvar ve çatıdan oluşan, at arabasını, fıçı ve türlü tarım araçlarını yağmurdan güneşten koruyan, köy evi müştemilâtından yapı; gölgelik.

Rom. s. Şopron.

KAKŞAMA, -W (**qaqşama, -w**) is. Kuruyup çatlama ve dağılma; kağşama.

Rom. s. Dogire.

KAKŞAMAK (**qaqşamaq**) f. (Ağaç eşyalar hakkında) Kağşamak, kuruyup çatlamak kırılmak, dağılmak. Var. **kawşamak.**

Türk Lehç. : Kırım. - **qavşamaq**; Nog. - **qaqsamak**, -v; Moğ. - **hagsah**;

Rom. v. (Putinile, obiectele de lemn). A se dogi.

KAKŞATMAK (**qaqşatmaq**) f. Kuruyup çatlamasına sebep olmak.

Rom. v. A dogi.

KAKTIRMAK (**qaqtırmaq**) f. Kakmak işini yaptırmak.

"Özüñüñ paytonın ketïrgen, /... Arışına bayrak otırtkan, / Altın cïp men tïktïrgen, / Kümïşten tüyme kaktırgan diy." - (Nedret ve Enver Mahmut - Bozcïğït).

Rom. v. factitiv de la **kakmak.**

KAKTUS (**kaktus**) is. (Fr.>Rom.,Türk.) Bot. Kaktüs. (Lat. Cactus).

Rom. s. Bot. Cactus.

KÂKÜL (**kâkül, kyakyül**) is. (Fars. kâkül). Kâkül, perçem.

Moğ. - **kökül / höhöl;** (Bir zamanlar başlarını traş edip tepede bir tutam saç bırakan Zaporojiye Kazaklarına ve Ukrayinlere yakıştırılan "hohol" lakabıyla bu kelime arasında bir bağ olsa gerek.)

Rom. s. Moţ din frunte.

KÂKÜLLÏ (**kâküllï, kyakyüllï**) kül) s. Kâküllü.

"Babam berse men barmam ependïge, alay, / Özïm süyüp bararman kâküllïge, alay." - (Boztorgay).

Rom. adj. Cu moţ în frunte.

KAKURA (**kakura**) is. (Kırım.). Ağaçların yukarıdaki kuru dallarını budamak için kullanılan ucu makaslı, bıçaklı veya çengelli, bahçevan sırığı.

Türk Lehç. : Kırım. – **kakura;**

Rom. s. Prăjină de elagaj, prăjină prevăzută la vârf cu un dispozitiv de tăiere sau de rupere a crăcilor uscate.

KALA (**qala**) zf. (Uzaklık veya zaman ifade ederken, "kalmış iken" anlamında) Kala.

Rom. adv. 1. (Cu sens spaţial) Cu .. înainte de; la ...(kilometri) de... 2. (Cu sens temporal) Fără ...(minute).

KALABALIK (**qalabalıq**) is. (Ar. galebe+T. -lık). Kalabalık.

1. Çok sayıda insan topluluğu.

"Ak denïznïñ üstünde ala balık. / Aytar edïm bïr cewap, kalabalık." - (Boztorgay).

2. Gereksiz şeyler yığını.

3. Kargaşa, iş çokluğu.

"Toy kalabalıklarında ekï ucın bïr yerge ketïrïp te salte altınga bo kadar para bermek bek bïr kolay şiy bolmasa da, alıngan alınıp kalır." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

4. s. Sayıca çok; çok insanlı.

"Bïrbïrsïnden bïr talay / Türlï şiy soraşalar : / Mehrï kestïrïlgen mï ? / Kalabalık bolgan mı ?" - (İsmail Ziyeddin - Toy).

- **Awzı kalabalık -** Geveze, çok konuşan.
- **Kalabalık etmek -** Gereksiz olarak yer doldurmak
- **Kuru kalabalık -** a) Hiçbir iş yapmayan insan topluluğu. b) Hiçbir işe yaramayan çeşitli eşya.

Rom. 1. s. Aglomeraţie, mulţime, gloată. 2. s. Grămadă. 3. s. Droaie de treburi. 4. adj. Aglomerat; îngrămădit, ticsit; suprapopulat.

KALABALIKLAŞMA, **-UW** (**qalabalıqlaşma**, **-uw**) is. Kalabalıklaşma.

Rom. s. Aglomerare, îmbulzire.

KALABALIKLAŞMAK (**qalabalıqlaşmaq**) f. Kalabalıklaşmak.

"Toy üyï ıgım ıgım, turgan saytın da kalabalıklaşa." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. v. 1. A se aglomera. 2. A deveni suprapopulat.

KALAFAT (**kalafat**) is. (İtal.>Türk.>Rom.) Denizc. Kalafat.

1. Geminin tahta kaplamaları arasına doldurulan ziftli üstüpü.

2. Kalafatlama.

3. öz. is. Romanya'nın güney-batısında, Tuna kıyısında liman kasabası : **Kalafat.**

Rom. s. 1. Calafat. 2. Călăfătuire. 3. s. propr. Oraşul Calafat de pe malul Dunării.

KALAFATLAMA, **-W** (**kalafatlama**, **-w**) is. Kalafatlamak işi.

Rom. s. Călăfătuire.

KALAFATLAMAK (**kalafatlamaq**) f. Kalafatlamak; geminin tahta kaplamalarının aralarını kalafatla tıkamak.

Rom. v. A călăfătui.

KALAK (**qalaq**) is. 1. Kürek; toprak, kum atma aleti.

2. Kürek biçiminde el aleti, ıspatula.

3. Anat. Kürek kemiği. Eşanl. **kalaksüyek.**

4. Sandal küreği.

5. Kürek biçiminde, bir ucu yassı sopa.

- **Kalak süyek -** Anat. Kürek kemiği.
- **Kalak / kesüwcï tïşler –** Kesici dişler (*Rom. incisivi*).
- **Kalak tobı -** Beysbola benzer bir oyun. Eşanl. **kaşaktobı, şïlmek-top.** (*Rom. oină*).

Rom. s. 1. Lopată. 2. Spatulă. 3. Anat. Spată, omoplat. 4. Vâslă. 5. Crosă; paletă, rachetă.

KALAKALMAK (**qalaqalmaq**) f. Kalakalmak; şaşırıp, bakıp kalmak.

Rom. v. A încremeni, a înlemni.

KALAKAY (**qalaqay**) is. 1. Mayasız hamurdan yapılan, tereyağlı veya tereyağsız, çabuk bozulmayan, tepreç, kıdırlez gibi kır şölenlerinin vazgeçilmez yiyeceği olan lezzetli bir ekmek çeşidi.

"Kün-evelden azïrlengen / Şıpman tolı zembïllerden / Şıgaralar apakaylar / Maylı maylı kalakaylar." - (İsmail Ziyeddin - Toy).

2. Yufka; böreklik yaprak hamur.

"Saga bïr sual taa: Salmadan ne aşarsıñ ? / Belkï de üyülgenïn körseñ kaçarsıñ. / ... Kurtka hemen başlagan yawaş yawaş külmege. / ... degen: Bo nedïr, on kalakay aşanır."- (İsmail Kunak–Oga Hiç Toyulır mı ? / Emel D.).

- **Kalakay tıgırtmak –** Etnogr. Tepreçlerde adettir. Bir kalakay yuvarlatılır. Yere düştüğünde yüzü yukarıya bakarsa, o yıl bolluk olacağına hükmedilir.
- **Maylı kalakay -** Tereyağlı kalakay.

Rom. s. culin. 1. Turtă; pâine din aluat nedospit. 2. Foaie de plăcintă.

KALAKLAMA, **-W** (**qalaqlama**, **-w**) is. Kalak kullanma.

Rom. s. Acţiunea de **kalaklamak.**

KALAKLAMAK (**qalaqlamaq**) f. Kalak kullanmak.

Rom. v. A se folosi de **kalak** *(Vezi sensurile adecvate ale cuvântului).*

KALAKSÜYEK (**qalaqsüyek**) is. Anat. Kürek kemiği. Eşanl. **kürek kemïgï.**

Rom. s. Spată; omoplat.

KALAK-TOBI (**qalaq tobı**) is.Beysbola benzer bir oyun.

Rom. s. Jocul de oină.

KALAMA, -W (**qalama, -w**) is. 1. Duvar örme.

2. İstifleme, üst üste dizme..

Rom. s. 1. Zidire. 2. Stivuire.

KALAMAK (**qalamaq**) f. 1. Duvar, set, siper örmek.

"Kündüz kalaw kalayman / Taşka kolım calatıp. / Kayda barıp oñarsın / Men karïpnï cılatıp?" - (Boztorgay).

"Karşıgasın kalamay, töbesïn capmay. / Akşamdan berï oylanıp bïr şıñ tapmay" - (Boztorgay).

2. Düzenli bir şekilde, üst üste koymak; istif etmek.

Rom. v. 1. A zidi. 2. A stivui.

KALANMAK (**qalanmaq**) f. **Kalamak** işi yapılmak.

Rom. v. 1. A se zidi. 2. A se stivui.

KALARAŞ (**kalaraş**) is. (Rom.). esk. Atlı asker, süvari. (Bu söz **kalaraş asker** tabirinde olduğu gibi, "atlı" anlamı ile, sıfat olarak da kullanılırdı).

Rom. s. Mil. Călăraş; ostaş de cavalerie.

KALAS[1] (**kalas, qalas**) is. (Türk., Romanya'nın Galaţi şehrinin adından). Kalas.

1. Kalın tahta.

2. Ağaç kirişlik.

Rom. s. 1. Scândură groasă şi lată, dulap. 2. Grindă, lemn de grindă.

KALAS[2] (**qalas**) is. (Ar. halas). Hâlas, bir şeyden kurtulma, kurtuluş.

- **Adamakman mal pïtmez, bergenden kalas.-** Atas. Adamakla mal bitmez, (adamak) vermekten kurtulmadır.

Rom. s. Salvare; scăpare.

KALAŞ[1] (**qalaş**) is. Simit, halka biçiminde çörek. Eşanl. **gewrek.**

"Ay şalaşım, şalaşım, şalaşım. / Külge pïşken kalaşım." - (Boztorgay).

- **Kart koynında kalaş bar, karmalasañ kömeş bar.** - Atas. İhtiyarların sinesinde çörek olur, karıştırırsan hazine bulunur. (İhtiyarlarla sohbet edersen bilgi hazinesi bulursun).

Rom. s. Covrig; colac.

KALAŞ[2] (**qalaş**) s. Başka, ayrı.

"Ekï yarga bïr yürek tar, / Sen bo ïşnï bïlmedïñ. / Menden kalaş başkası bar, / Maga ümït bermedïñ." - (Memedemin Yaşar - Neşïn Ketme Demedïñ ?).

Rom. adj. Alt, diferit; separat.

KALAŞLANMAK (**qalaşlanmak**) f. Çöreklenmek, halka durumunda kıvrılıp yatmak.

Rom. v. A se încovriga.

KALAŞŞI (**qalaşşı**) is. Simitçi.

Rom. s. Covrigar.

KALAT (**qalat**) is. (Ar. hilat). Hilat, kaftan. Var. **halat.**

"Kart arkasındakı kalatnı şıgara. .. Pışaknıñ üstüne kalatnı caba." - (A. Karakaya – Çorabatır / Emel D.).

Rom. s. Halat; caftan.

KALATMAK (**qalatmaq**) f. 1. (Duvar) Ördürmek, duvarla kapattırmak.

2. Üst üste dizdirmek, istif ettirmek.

Rom. v. 1. A pune să zidească. 2. A pune să stivuiască.

KALATTIRMAK (**qalattırmaq**) f. Duvar ördürtmek.

Rom. v. A pune să zidească.

KALAW (**qalaw**) is. 1. Duvar örmek işi.

2. Duvar; bahçe duvarı; taştan örülmüş set.

"Alşak kalaw kün barda eter mï talda? / Kısmetïmïz bolgaydı sïzniñ malda." - (Boztorgay).

"Korazşıgım bekâr edï, / Awullarda uşar edï. / Şöplïklernï şaşar edï, / Kalawlarda öter edï." - (Boztorgay).

"Otırışıñ, turuşıñ musibet zarar. / Sendiy etken kabakbaş, kalawga yarar." - (Boztorgay).

"Uzaklardan bozkırlardan / Kelïp dedem kuyu kazgan, / Kan terï men su şıgarıp / Kalawına adın yazgan" - (Enver Mahmut – Tuwgan Köyïm).

Rom. s. 1. Zidire; a zidi. 2. Zid; perete.

KALAWCI (**qalawcı**) is. Duvarcı.

Rom. s. Zidar.

KALAWCILIK (**qalawcılıq**) is. Duvarcılık.

"Er şeyge pïşkïnsïn. Babañ man Zargizon kayalarında taş şıgargan sensïn, şöl ïşlerïnde şalışkan sensïn, kalawcılık, doramacılık yapkan sensïn." - (Altay Kerim - Biruinţa Kurabiyelerï Tatlı Kettï).

Rom. s. Zidărie, meseria de zidar.

KALAY[1] (**qalay**) is. Kalay.

1. Kim. Atom sayısı 50, sembolü **Sn** olan stanium elementinin Türkçe adı.

"Süyemen, alay tuwul, / Altındır, kalay tuwul, / Sen askerden kelgenşïk, / Beklemek kolay tuwul." - (Boztorgay).

2. Kalaylanmış bir kabın üzerindeki ince tabaka.

3. mec. Aldatıcı görünüş.

4. mec. Sövme, azarlama.

Rom. s. 1. Chim. Elementul staniu; cositor. 2. Strat de cositor; spoială de cositor. 3. fig. Spoială, însuşire superficială. 4. fig. Mustrare, dojenire.

KALAY[2] (**qalay**) s. ve zf. Nasıl.

1. s. Ne gibi, ne türlü. **Kalay söz. Kalay insan.**

2. zf. Ne biçimde.

"Aywalıktan suw agar meywalıkka, / Kalay könïp turasın sewdalıkka?" - (Boztorgay).

3. zf. Ne sebepten.

"Men senïñ kelïşïñden bïrşiyler sezmiy turmadım ay,

kalay da?" - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

Rom. 1. adj. interog. Ce fel de ... 2. adv. Cum; în ce mod. 3. adv. Din ce motiv.

KALAYCI (**qalaycı**) is. Kalaycı, kap kalaylayan kimse.

Rom. s. Spoitor (de vase de bucătărie).

KALAYCILIK (**qalaycılıq**) is. Kalaycılık.

Rom. s. Spoitorie.

KALAYLAMA, **-W** (**qalaylama**, **-w**) is. Kalaylama.

Rom. s. Spoire, cositorire.

KALAYLAMAK (**qalaylamaq**) f. Kalaylamak.

1. Metal kapları kalayla kaplamak.

2. argo. Sövmek; azarlamak.

Rom. v. 1. A spoi, a cositori. 2. fig. A dojeni, a mustra; a muştrului, a săpuni.

KALAYLANMAK (**qalaylanmaq**) f. Kalaylanmak.

"Sīnīler kalaylandı, / İnan başım aylandı. / Sabır et sen güzelīm, / İşīmīz kolaylandı." - (Boztorgay).

Rom. v. A se spoi, a se cositori.

KALAYLATMAK (**qalaylatmaq**) f. Kalaylatmak.

Rom. v. A pune să spoiască, a pune să cositorească.

KALAYLI (**qalaylı**) s. Kalaylı.

1. Kalaylanmış.

"Kalaylı kazan işīnde kaz etīmīz. / Oynap külüp toy yasamak adetīmīz." - (Boztorgay).

2. İçinde kalay bulunan.

3. mec. Üstünkörü bir süs verilmiş olan.

Rom. adj. 1. Spoit, cositorit. 2. Care conține cositor. 3. fig. Poleit, pospăit, suferficial.

KALAYSIZ (**qalaysız**) s. Kalaysız; kalaylanmamış.

Rom. adj. Nespoit, necositorit.

KALB (**qalb**) is. → **Kalp**.

KALBÁ (**qalbá**) zf. (Ar. galiba). Galiba. Var. **kalībī, kálībī, kalība, gálba, gálība**. Eşanl. **allelem**.

"Menīm katīrīm kırmamak üşīn ters coradı kalbá." - (Nedret ve Enver Mahmut - Bozcīgīt).

Rom. adv. După cât se pare, probabil.

KALBIR (**qalbır**) is. (Ar. girbal). Kalbur; tahıl, çakıllı kum gibi iri taneli maddeleri elemek için kullanılan büyük delikli elek.

"Rahmetlī kīlerīne kīrgen, acelī acelī bīr şiy karay eken. Acelī işke şaytan karışır degendiy, kalbırdakı soganlarnı awdara, tam başına." - (Nevzat ve Nermin Yusuf - Nasrettin Hoca).

- **Kalbır üstü -** Seçkin, sivrilmiş; kaliteli, iyi, güzel.

Rom. s. Dârmon.

KALBIRCI (**qalbırcı**) is. Kalburcu.

1. Kalbur yapan veya satan kimse.

2. Bir şeyi kalburdan geçiren kimse.

Rom. s. 1. Persoană care face sau vinde dârmoane. 2. Persoană care cerne ceva cu dârmonul.

KALBIRLAMA, **-W** (**qalbırlama**, **-w**) is. Kalburlama.

Rom. s. Cernere cu dârmonul.

KALBIRLAMAK (**qalbırlamaq**) f. Kalburlamak; kalburdan geçirmek.

Rom. v. A trece prin dârmon, a cerne cu dârmonul.

KALBIRLANMAK (**qalbırlanmaq**) f. Kalburlanmak.

Rom. v. A se cerne cu dârmonul.

KALBIRLATMAK (**qalbırlatmaq**) f. Kalburlatmak.

Rom. v. f. A pune să cearnă cu dârmonul.

KALBĬ (**qalbĭr**) zf. → **Kalbá**.

KALCA (**qalca**) is. Kaynayan tavuk suyu çorbasına küçük parçalar halinde atılan taze hamur; bu şekilde hazırlanan çorba. Eşanl. **álişke, árĭşke.**

"Kaşık börek imanım, / Kalca dinīm. / Kaş oynatıp köz kısıp / Cürgen künüm şay arüw." - (Boztorgay).

Rom. s. culin. Zdrențe; ciorbă de zdrențe, de găluşcă.

KALCER (**qalcer**) is. Kanca.

"Zebaniyler dört yanıma keldīler, / Baştan ayak meşīn urba kĭydīler. / Kalcer ile ölīlernī çektīler, / Kana, kĭmden yardım olsun Kefe'ge?" - (İsmetiy - Kefe Destanı).

Rom. s. Cange.

KALCIMAK (**qalcımaq**) f. (Aşık veya zarları) Atmak, fırlatmak, atıp oyuna sokmak.

"Rasīm (raftan bīr fincan alıp içinden zarlarnı kalcıp) : Bo zarlarman bahtların denegenler bolır."– (Müstecib Ülküsal – Bayram Şenlīgī).

Türk Lehç. : Nog. - **qaljamak, -v -** "aşıkları oynamak, atmak"; Kırgız. - **qalçaoo.**

Rom. v. A juca, a arunca zarurile (sau arşicele de joc).

KALÇİYU (**kalçiyu, kalçyu, kalçu**) is. (Fr.>Rom.,Türk.) Kim. Kalsiyum elementi. Atom sayısı 20, sembolü **Ca.**

Rom. s. Chim. Elementul chimic calciu.

KALDIRILMAK (**qaldırılmaq**) f. Kaldırılmak; kaldırmak işi yapılmak.

Rom. v. Forma pasivă de la **kaldırmak.**

KALDIRIM (**qaldırım**) is. Kaldırım.

1. Yolların üzerindeki taş döşeme.

2. Yol kenarlarına yayalar için yapılan kaldırım.

- **Kaldırım incinerī -** (alaylı) Kaldırım mühendisi; işsiz güçsuz gezen.

Rom. s. 1. Pavaj. 2. Trotuar.

KALDIRIMCI (**qaldırımcı**) is. Kaldırımcı.

Rom. s. Pavator.

KALDIRIMCILIK (**qaldırımcılıq**) is. Kaldırımcılık.

Rom. s. Meseria sau îndeletnicirea de pavator.

KALDIRIMLI (**qaldırımlı**) s. Kaldırımlı.

Rom. adj. 1. Ca pavaj, pavat. 2. Cu trotuar.

KALDIRIMSIZ (**qaldırımsız**) s. Kaldırımsız.

Rom. adj. 1. Fără pavaj, nepavat 2. Fără trotuar.

KALDIRMA, **-UW** (**qaldırma**, -uw) is. Kaldırma.

Rom. s. Acțiunea de **kaldırmak.**

KALDIRMAK (**qaldırmaq**) f. 1. Bırakmak, kötü bir durumda terk etmek, kötü bür duruma düşürmek.

"Karılgaş kayda barasın / Kanatıñnı taldırıp? / Törem, kayda barasın / Menī cangız kaldırıp?" - (Boztorgay).

"Uluklarnı toldırma, / Gül şırayıñ soldırma. / İşnī

sonına şıgar, / Yarı colda kaldırma." - (Boztorgay).

"Üy degeniñ moyınga kïyïlgen bïr oşaktır, alsañ kolıñ pïşer, almasañ moynıñ pïşer. En iygïsï, Allah bo'ga kaldırmasın." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

2. Bırakmak.

"Kazan teşïk, tüp saldır,/ Salkın suwlarga daldır, / Ayagıñnıñ ızların,/ Bïznïñ azbarda kaldır." - (Boztorgay).

3. Kalmasına sebep olmak

4. Alıkoymak, engel olmak.

- **Hatırın kaldırmak -** Birini söz veya davranışla gücendirmek.
- **Ïşsïz ïşlïnï ïşinden kaldırır." -** Atas. İşsiz işi olan kimseyi işinden alıkoyar.

Rom. v. 1. A părăsi. 2. A lăsa, a depune. 3. A face să rămână. 4. A împiedica, a reține, a opri.

KALDIRMAY (**qaldırmay**) zf. Geride bir şey bırakmaksızın.

Rom. adv. În mod exhaustiv; complet; neomițând nimic

KALDIRTMAK (**qaldırtmaq**) f. **Kaldırmak** işini yaptırmak; bıraktırmak.

Rom. v. factitiv de la **kaldırmak.**

KALE (**qale**) is. (Ar. kala). Kale.

1. Düşman saldırısına karşı tutunabilmek için yapılmış kalın duvarlı, burçlu ve mazgallı yapı.

"Kaleden atma menï, / Şamırga katma menï. / Alem lafına karap / Ayırıp atma menï." - (Boztorgay).

2. mec. Bir görüşün hakim olduğu ve savunulduğu yer.

3. Futbol ve hentbolda sahanın gol atılmasına çalışılan yeri.

4. Satrançta oyun başında tahtanın dört köşesinde yer alan taşlar. Eşanl. **tura**.

5. (şaka) Abdeshane, tuvalet.

"Katiyïm, ne belâsı bolsa bolsın, astıma yapmaycam ya ! Üyden şıkkanda kalede bïrew bar edï, beklemege erïndïm." - (Yaşar Memedemin - Kıdırlez).

- **Kalenï ïşïnden almak -** Kaleyi içinden fethetmek.
- **Kale ïşerden alınır -** Atas. Kale içeriden alınır.
- **Kale-köy -** öz. is. Dobruca'da, Hırsova ile Boğazköy arasındaki Capidava köyünün Türkçe adı.

Rom. s. 1. Cetate; fortăreață. 2. fig. Bastion; cuib; focar. 3. Sport. Poartă. 4. (La jocul de șah) Tură. 5. (fam., glumeț) Closet.

KALECĬ (**qalecï**) is. (Türk.). Spor. Kaleci; top oyunlarında kaleyi korumakla görevli oyuncu.

Rom. s. Sport. Portar.

KALEM (**qalem**) is. (Ar. kalem). Kalem.

1. Yazı aracı.

"Kapitanım awursın anayım, / Mayorım ölsïn. / Menï asker yazgannıñ anayım / Kalemï sınsın." - (Boztorgay).

2. mec. Yazmak işi, yazı. **Kalemmen keşïnmek.**

3. mec. Yazar. **Kuwwetlï bïr kalem.**

- **Kalem oynatmak -** Yazı yazmak.
- **Kalemge kelmemek -** Yazılamamak.
- **Kalemïnden kan tammak -** Acınıklı konular üzerine yazmak.
- **Şala kalem –** Durmadan, acel acele yazarak.
- **Kalem kılıştan keskïndïr. -** Atas. Kalem kılıçtan keskindir.
- **Kalem tutkannıñ sözï ötkïrdïr. -** Atas. Eli kalem tutanın sözü etkilidir.

Rom. s. 1. Creion; condei. 2. fig. Talent scriitoricesc. 3. fig. Scriitor.

KALEM-KAŞ (**qalem-qaş**) s. Kalem kaşlı; kaşı kalemle karartılıp çizilmiş gibi, ince ve biçimli.

"Bïzïm köyïmïz Akbaş, / Süygen yarem kalem kaş. / Eksïklerïm tolmadı, / O yar menïm bolmadı." - (Boztorgay).

Rom. adj. (Despre sprâncene) Tras cu condeiul.

KALEMLĬK (**qalemlïk**) is. Kalem kutusu.

Rom. s. Penar.

KALEM-SAP (**qalem-sap**) is. Mürekkep kalemi.

Rom. s. Toc (de peniță).

KALEMTRAŞ (**qalemtraş**) is. (Ar. kalem + Fars. teraş) Kalemtraş.

Rom. s. Ascuțitoare (de creion).

KALEM-UŞ (**qalem-uş; uş**) is. Mürekkep kalemine takılıp kullanılan uc.

Rom. s. Peniță.

KALENDAR (**kalendar**) is. (Rom.). Takvim.

Rom. s. Takvim.

KALENTĬR[1] (**kalentir**) is. (Fr., İtal. quarantina >Rus.). Karantina; yabancı bir yerden gelenleri bir süre (eskiden, kırk gün) bekletip bulaşıcı hastalık taşıyıp taşımadıklarını anlama önlemi.

"Kırk ekï gün kalentirde bekledïk, / Közlerïmïzden kanlı yaşlar bïz töktük." - (İsmeti - Kefe Destanı / Emel D.).

Rom. s. Carantină.

KALENTĬR[2] is. (Lat.>Rus; kalendar'dan). Takvim.

- **Kalentïr beklemek -** Bir şeyin gününü, vadesini beklemek. **"Cılay bar da, küle kayt, kapıñnı şeklep. / Men turarman coluñda kalentïr beklep." -** (Ahmet Karakaya - Çıñlar).

Rom. s. Calendar; fig. Termen, dată.

KALFA (**qalfa**) is. (Ar. halife). Kalfa.

1. Usta yardımcısı işçi.

2. Eski okullarda öğretmen yardımcısı seçilen öğrenci.

"Baba yemişi ve parayı bahşiş olarak hocaya verdikten sonra çocuğunu teslim eder ve şöyle derdi : Eti seninki, kemiği benimki. Hoca dua eder, çocuklar amin diye bağırırlardı. Sonra **kalfa** olan çocuklardan birisine yemişleri verir ve çocuklara dağıttırırdı**." -** (Müstecib H. Fazıl / Ülküsal – Dobruca ve Türkler).

"Hoca...ballarnı baş kalfaga emanet etïp ketmezden: Sakın şo ketïrïlgen baklawalarnı aşamañız,...aşasañız ölïrsïñïz, diy." - (Nevzat ve Nermin Yusuf - Nasrettin Hoca).

Rom. s. 1. Calfă; ajutor de meșter. 2. înv. Elev cu sarcina de șef de clasă.

KALGAN (**qalğan**) s. Kalan, öbür, diğer.

Rom. adj. Celălalt, ceilalți.

KALGAY (**qalğay**) is. Tar. Kırım Hanlığında handan sonra

tahta geçecek olan kimseye verilen unvan; hanın veliahtı.

"Kart agasında Han'nı, oñ begĭnde kalgaynı, sol begĭnde nureddinnĭ, kabırga kartlarında vezĭrlerĭn, kürgecĭlerĭnde icra kuvvetĭn ve hazinesĭnde de curtın totırgan ve yaşatkan." - (Necip H. Fazıl - Kĭyew Konuşması).

Rom. s. Prinţ moştenitor al unui han; urmaşul unui han.

KALGIMA, -UW (**qalğıma, -uw**) is. Uyuklama, pinekleme.

Rom. s. Moţăire, picotire.

KALGIMAK (**qalğımaq**) f. Uyuklamak, pineklemek.

"Karşı odada kence kızı Nurepşan, kalgıv kalgıv yuklap kalgan, pıss pısss yuklay kalgan." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. v. A dormita, a moţăi, a picoti.

KALGIŞMAK (**qalğışmaq**) işteş. f. Birlikte uyuklamak.

Rom. v. coact. A moţăi, a picoti (cu toţii).

KALGITMAK (**qalğıtmaq**) f. İnsanı uyuklatmak.

Rom. v. f. A face dormiteze.

KALI is. (**qalı**) → **Halı**.

KALIM (**qalım**) is. Kalım.

1. Kalmak işi.

2. Hayatta kalma.

3. → **Kalımlık**.

- **Ölĭm kalım -** Her türlü tehlikeyi göze alma.

Rom. s. 1. Rămânere. 2. Supravieţuire. 3. → **Kalımlık.**

KALIMLIK (**qalımlıq**) is. Mehr, mihr; nikâhta erkeğin kadına vermeyi kabul ettiği mal ve para.

"Vekillerde bĭrĭsĭ dayı bola Akkı'ga, / Anawbĭrsĭ yakın kısım Sadet'ke. / Hürmet etĭp bĭzde eskĭ adetke, / başlaylar pazarlıkka, / kâtte yazuwlı kalacak / kalımlıknıñ hakkında." - (İsmail Ziyaeddin - Toy).

Rom. s. Dotă, zestre; bunurile trecute de mire pe numele miresei cu prilejul cununiei.

KALIN (**qalın**) s. Kalın.

1. Çapı büyük olan.

2. Eni geniş.

3. Düzlem biçimindeki şeylerde, iki yüz arasındaki uzaklık normalden fazla olan.

"Barlı sen de yardım et. / Kalın kĭyĭm kĭysĭn, bĭraz kımtansın." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

4. Yoğun.

"Cehlĭn kalın perdesĭn bĭr kuwwetlĭ el yakında / Parça parça yırtkandan soñ, karanlıklar açılır." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

5. Etli, dolgun.

6. (Ses için). Gür.

7. Dilb. (Ünlüler için) Dilin, ağız boşluğunun arka tarafında yükselmesiyle boğumlanıp kalın bir tını alan. **Kalın sozıklar. : a, ı, o, u.**

- **Kalın barsak -** Anat. Sindirim sisteminin ince barsaktan anüse kadar bölümü. (*Rom. intestinul gros*).
- **Kalın kafalı -** Geç ve güç anlayan. (*Rom. greu de cap*).
- **Kalın kursak –** Asalak, sömürücü. **"Kayda kĭrse, oga kalın kursak diyler." -** (Amdi Giraybay – Spekulant). (*Rom. – burtăverde*).
- **Kalın sozık -** Dilb. Kalın ünlüler; art damak ünlüleri (a, ı, o, u ünlüleri). (*Rom. Vocale postpalatale*).

Rom. adj. 1. -6. Gros. 2. Lat. 4. Dens. 5. Cărnos, plin. 6. (Voce) Joasă. 7. (Despre vocale) Posterioară, postpalatală).

KALINCA (**qalın**) zf. Kalınca, biraz kalın.

Rom. adv. Grosuţ, cam gros.

KALINLAMAK (**qalınlamaq**) f. Kalınlaştırmak.

Rom. v. A îngroşa.

KALINLANMAK (**qalınlanmaq**) f. Kalınlaşmak.

Rom. v. A se îngroşa.

KALINLAŞMA, **-UW** (**qalınlaşma**, **-uw**) is. Kalınlaşma.

Rom. s. Îngroşare.

KALINLAŞMAK (**qalınlaşmaq**) f. Kalınlaşmak, kalın duruma gelmek.

Rom. v. A se îngroşa.

KALINLAŞTIRMAK (**qalınlaştırmaq**) f. Kalınlaştırmak, kalın duruma getirmek.

Rom. v. A îngroşa.

KALINLATMAK (**qalınlatmaq**) f. Kalınlaştırmak.

Rom. v. A îngroşa.

KALINLIK (**qalınlıq**) is. Kalınlık.

Rom. s. Grosime.

KALINMAK (**qalınmaq**) f. Kalınmak, kalmak işi yapılmak.

Rom. v. A se opri (undeva); a se poposi.

KALINTI (**qalıntı**) is. Kalıntı.

1. Artıp kalan şey, artık.

"Üyün anawbĭr kĭşĭlerĭ de tölenĭ, damnıñ kapısın kapap, baylı itke ötmek bĭr de cantık kalıntıların bergen sonra, onlar da kĭrĭp cattılar." - (Altay Kerim – Kâniye).

2. Yıkıntı, harabe.

Rom. s. 1. Rămăşiţă, rest. 2. Ruină, dărâmătură.

KALIP (**qalıp**) is. (Ar. kalib). Kalıp.

1. Bir biçimi korumaya yarayan araç.

2. Biçim vermeye yarayan araç.

3. Bir biçime dökülerek yapılmış şey.

"Yükseklerden bĭr balaban karga ızlı eñĭş kele, cerdekĭ bĭr biyaz kalıp sabınnı gágásına ala da gene uşa." - (Nevzat ve Nermin Yusuf - Nasrettin Hoca).

4. mec. Görünüş, şekil.

- **Kalıptan kalıpka kĭrmek (bin kalıpka kĭrmek) -** mec. Çıkarı için her duruma uymak.
- **Kalıbım basarman -** Bir şeyi güvenle doğrulayabileceğini bildirme sözü.
- **Kalıp kıyapet cerĭnde –** Deyim. Dış görünüş yerinde.
- **Kalıpka karama, kalĭpke kara. -** Atas. Kalıba (görünüşe) bakma, kalbe bak.

Rom. 1. Calapod. 2. Tipar, matriţă. 3. Calup, bucată. 4. fig. Aspect, înfăţişare.

KALIPLAMA, **-W** (**qalıplama**, **-w**) is. Kalıplama.

Rom. s. Punere pe calapod.

KALIPLAMAK (**qalıplamaq**) f. Kalıplamak; kalıba geçirip şekil vermek.

Rom. v. A pune pe calapod.

KALIPLANDIRMAK (**qalıplandırmaq**) f. Kalıplandırmak, kalıplamak.

Rom. v. A da o formă anumită prin punere la calapod, prin turnare în matriţe.

KALIPLANMAK (**qalıplanmaq**) f. Kalıplanmak, kalıba vurulmak.

Rom. v. A se pune la calapod.

KALIPLAŞMAK (**qalıplaşmaq**) f. Kalıplaşmak; belli bir biçim almak.

Rom. v. A căpăta o formă stereotipă.

KALIPLATMAK (**qalıplatmaq**) f. Kalıplatmak.

Rom. v.f. A da să pună la calapod.

KALIPLI (**qalıplı**) s. Kalıplı.

1. Kalıplanmış olan.

2. mec. Düzgün biçimli

Rom. adj. 1. Pus la calapod; turnat în matriţă. 2. fig. Bine făcut; arătos.

KALIPSIZ (**qalıpsız**) s. Kalıpsız.

1. Kalıplanmamış olan.

2. mec. Biçimsiz, biçimi düzgün olmayan.

Rom. adj. 1. Nepus la calapod; neturnat în matriţă. 2. fig. Diform.

KALIPŞI (**qalıpşı**) is. Kalıpçı.

Rom. s. Matriţer.

KALIŞ (**qalış**) is. Kalış.

Rom. s. Rămânere.

KALĬBA (**qalība**) zf. (Ar. galiba). Galiba; görünüşe göre. Var. **kalībı.**

"Nenem menĭm, kolımman köstergen betke karadı: - Bostorgay balası kalība, dedĭ." - (Acemin Baubek - Ekĭ hatıra).

Rom. adv. După cât se pare; probabil.

KALĬBĬ (**qalībĭ**) zf. → **Kalība**.

"Bugün menĭm de ĭşĭm bar, cıllı cıllı aşamaga kısmet etmiycek, kalībĭ." - (Altay Kerim – Kâniye).

KALĬP (**qalīp**) is. → Kalp. Eşanl. **yürek, cürek.**

"Balşıbınday canıñ bar, / Aza tende çĭpiyĭm. / Yazımnı kaydan bīliyĭm, / Kalībĭm sende, çĭpiyĭm." - (Boztorgay).

"Kawe tuwul, çay tuwul, / Sözlerĭm alay tuwul. / Aşk kalīpke kolay kĭrer, / Şıgarmak kolay tuwul." - (Boztorgay).

"Karaldıñ kapes, kapıñ ters, köralmayman. / Ne kalīpte cürgenĭñ bĭlalmayman." - (Ahmet Karakaya - Çıñlar / Emel D.).

KALİGRAFİYE (**kaligrafiye**) is. (Yun.>Fr.>Rom.Türk.). Kaligrafi, güzel yazı sanatı.

Rom. s. Caligrafie.

KALİTATE (**kalitate**) is. (Fr.>Rom., Türk.). Kalite, nitelik.

Rom. s. Calitate.

KALK[1] (**qalq**) is. → **Halk**.

KALK[2] (**kalk**) is. (Fr.>Rom.) Aydınger kâğıdı; teknik resimde kullanılan şeffaf kâğıt.

Rom. s. Hârtie de calc.

KALKAN (**qalqan**) is. Kalkan.

1. Kılıçtan, oktan korunma aleti.

2. mec. Koruyucu.

3. Zool. Kalkan balığı.

Türk Lehç. : Kırım., Nog. **qalqan;** Moğ. **- halha / halh;**

Rom. s. 1. Scut, pavăză. 2. fig. Ocrotire; ocrotitor. 3. Icht. Calcan.

KALKAN BALIGI (**qalqan balığı**) is. Zool. Kalkan balığı. (Lat. Scophtalmus maximus).

Rom. s. Icht. Calcan, peşte de mare.

KALKAN BEZĬ (**qalqan bezĭ**) is. Anat. Kalkan bezi; tiroid bezi.

Rom. . Anat. Glandă tiroidă.

KALKAR (**kalkar**) is. (Fr.>Rom.Türk). Jeol. Kalker, kireç taşı. Eşanl. **kĭreş taşı.**

Rom. s. Geol. Calcar; piatră de var.

KALKIK (**qalqıq**) s. Kalkık.

Rom. adj. Ridicat.

KALKINDIRMAK f. Kalkındırmak.

Rom. v. A ridica, a dezvolta.

KALKINMA, **-UW** (**qalqınma**, **-uw**) is. Kalkınma.

Rom. s. Ridicare; dezvoltare.

KALKINMAK (**qalqınmaq**) f. Kalkınmak.

Rom. v. A se ridica, a se dezvolta.

KALKIŞ (**qalqış**) is. Kalkış; kalkma.

Rom. s. Acţiunea de **kalkmak.**

KALKIŞMA, **-UW** (**qalqışma**, **-uw**) is. Kalkışma.

1. Kalkışmak işi, girişme, başlama.

2. Ayaklanma, isyan.

"(1907'de, Romanya'da) Bĭrköp halk, bala şaga öldĭrĭldĭ. ... Kalkışma bastırıldı." - (Okuma Kitabı - III).

Rom. s. 1 Încercare. 2. Răscoală.

KALKIŞMAK (**qalqışmaq**) f. Kalkışmak.

1. Zorlu bir işe girişmek.

2. Bir işe başlamak.

"Artık türk halkları da milli menlĭklerĭn tavup her tarafta hareketke keldĭler, her tarafta duşmanman kati mücadelege kĭrĭştĭler; közlerĭn kapagan cehalet perdesĭn yırtmaga kalkıştılar." - Uyuşmagan Ekĭ Arkadaş).

Rom. v. 1. A încerca; a se deda la... 2. A întreprinde, a începe.

KALKİYAT ETMEK (**kalkiyat etmek**) f. 1. (Kalk kâğıdı sözünden) Aydınger kâğıdı üzerine çizip kopya elde etmek.

2. Dilb. Bir kelime veya deyimi bir yabancı dilden tercüme ederek kendi dilin ürünü gibi benimsemek. Örn. : "yaklaşık bin sene evvel" yerine Dobruca'da Romence'nin "cu aproape acum o mie de ani în urmă" tabirinden **"yakın bin sene evvel"** tabiri yapılır; "telefon etmek "yerine "a da telefon"dan **"telefon bermek"** denir.

Türk Lehç. : Kırım. **– kalkasını yapmaq;**

Rom. v. A calchia.

KALKMA, -UW (**qalqma, -uw**) is. Kalkma.

1. Hareket etme, yola çıkma.

2. Yüzme, su yüzünde durma.

Rom. s. 1. Pornire, punere în mişcare. 2. Plutire.

KALKMAK[1] (**qalqmaq**) f. 1. (Taşıtlar) Hareket etmek, yola çıkmak. Eşanl. **cönemek.**

2. Ayak kol hareketleriyle su yüzünde durmak, yüzmek.

"Batayım mı deryaga, kalkayım mı? / Kuwanşıñ körmiy collardan kaytayım mı?" - (Boztorgay).

"Kaz kele kalka kalka, / Boynında gümüş alka. / Men yaremmen körïşsem, / Telâşï tüşe halkka." - (Boztorgay).

Rom. v. 1. (Vehiculele) A porni, a se pune în mişcare. 2. A pluti; a călca apa; a se menţine la suprafaţa apei.

KALKMAK[2] (**qalqmaq**) f. Kalkmak, oturmakta veya yatmakta olduğu yerden ayağa kalkmak. Eşanl. **turmak.**

Rom. v. A se scula.

KALLEM (**qallem**) deyiş. → **Allem**.

- **Allem kallem etmek -** Her türlü çarelere başvurmak.

KALMA, -UW (**qalma, -uw**) is. 1. Kalma, kalmak işi.

2. Kalmış şey veya kalmışlık. **Tïnewïnden kalma (ötmek).**

Rom. s. 1. Acţiunea de **kalmak** *(Vezi sensurile cuvântului). 2. Rest, rămăşiţă.*

KALMAK (**qalmaq**) f. Kalmak.

1. Olduğu yeri ve durumu korumak.

"Ketecekmen anayım, / Ber kolıñnı alayım. / Dostlar mında kalgan son / Ya men katïp canmayım." - (Boztorgay).

"Kettïm kazanalmadım, Kayttım üylenalmadım. / Şïşïp kalsın böyle kaár, / Bu yıl da kaldık bïz bekâr." - (Boztorgay).

"Sen kalırsıñ. Onlarga men bararman, / Karlı buzlı cawdırar da aytarman." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

2. (Miktar, zaman, uzaklık için) Belirtilen miktarda bulunmak, olmak.

"Kökte yıldız az kaldı, / Tel üzüldï, saz kaldı, / Elem etme nazlı yar, / Kara künler az kaldı." - (Boztorgay).

"Awdarılma Şatır taw, tokta bïraz, alay, / Kara künler keşmege, kaldı bek az, alay." - (Boztorgay).

"Künlegennï kün ursun, aytkannı ay, / Bïz köp edïk, az kaldık, derïnden say." - (Ahmet Karakaya - Çıñlar / Emel D.)

3. (Olumsuz) Yok olmak, bitmek.

"Tarlada kar kalmadı, / Bakşede nar kalmadı. / Taa köp yazar edïm, / Mektüpte yer kalmadı." - (Boztorgay).

"Bïz ketken son ataylar kïyer şarık. / Belde kalmadı takat, közde carık." - (Boztorgay).

"Şu vapornıñ dumanı budak budak, / Kettï Dobroca halkı, kalmadı kuwnak." - (Boztorgay).

4. Gecelemek, konmak.

5. Yerleşmek, oturmak, yaşamak.

"Vay bïr arüw köyïñ bar eken men kalganday. / Kıblasına ekï başlı üy salganday." - (Boztorgay).

6. Düştüğü yerde durmak, bulunmak.

"At awnagan yerde tügü kalır." - Atas. At ağnadığı yerde tüyü kalır.

7. (Bir şey) Varlığını veya ününü sürdürmek.

"Kökte yıldız az kaldı, / Tel üzüldï, saz kaldı. / Elem etme nazlı yar, / Kara künler az kaldı." - (Boztorgay).

"Şınla keday, şınlaşı, bïr nam kalsın. / Eşïtkenler ah, desïn, körgenler cansın." - (Boztorgay).

8. (Bir yerde) Oyalanmak, vakit geçirmek.

"Kayda kettï, kayda kaldı, bïr türlü tuyalmadı, üyrenalmadı." - (Mehmet Niyazi – Sawlıkman Kal).

"Ay bülbülüm, vay bülbülüm, kayda kaldıñ süygülüm?" - (Boztorgay).

9. Sınıf geçmemek. **Sınıfta kalmak.**

10. İşlemez duruma gelmek, bozulmak. **Maşina colda kaldı.**

11. Ertelenmek, geriye atılmak.

12. Düşmek, yetkisine geçmek. **Maga kalsa. Saga kalsa.**

"Anası, kartanası, bïr de on yaşındakı kızkardaşınıñ yaşawları onıñ gayretïne kalgan edï." - (Mehmet Niyazi – Sawlıkman Kal).

13. Bir şeyle kaplanmak, bir şeye bulanmak. **Üstüñ başıñ toz ïşïnde kaldı.**

14. Ara vermek, bir işi belli bir noktada bırakmak.

15. (-den) Sahipliğine geçmek.

"Curt camanga kaldı törem, curt camanga." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

"Gemïm suwga dalmaycak, / Şalgım pïşen şalmaycak. / Ur dawulcı dawulnı, / Dünya bïzge kalmaycak." - (Boztorgay).

16. Yapamamak, geri kalmak.

17. Belli bir gelirle geçinmek zorunda bulunmak.

18. Yetinmek.

19. Oluşmak, meydana gelmek.

"Balıklar suwga daldı, / Suwda ızları kaldı. / Menïm nazlı yaremnï / Dewlet askerge aldı." - (Boztorgay).

"Caşlıgımda koy baktım, ızım kaldı, / Mankalyelï bïr kızda közïm kaldı." - (Boztorgay).

20. (Olumsuz olarak) Bitmemek, devam etmek.

21. (yar.) Olmak, herhangi bir durumda bulunmak.

"Bïlgïsïz oysız kalganmız, col soraymız." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

"Anadan öksïz kalgaman. / Cangan otka dalgaman. / Sen garïpke men bayguş / Salikamnı salgaman." - (Boztorgay).

"Kaldıñız kasır astında toz basılıp. / Sïzdiy bolsak, ölermïz cïpke asılıp." - (Boztorgay).

22. (Akıl, gönül bir şeye) Bağlı olmaya devam etmek.

"Ketecekmïz bo yerden dawullı toyday, / Kalacaktır gönlïmïz cayragan koyday." - (Boztorgay).

23. **(-a, -e, -ıp, -y kalmak)** şeklindeki fiilimsilerle sürerlik bildirir.

"Boztorgay degen aywanıñ da / Cılgada bolır yuwası. / Cawun cawsa sel alır balasın, / Cılay da kalır anası." - (Boztorgay).

"Baştan ayak kök urba, al kuşangan. / Şay yaslanıp kala eken saga ışangan." - (Boztorgay).

24. **(-ıp kalmamak)** şeklindeki fiilimsi ile eylemin aksi yönde sürerliği bildirilir.

"Caman haber catıp kalmadı, bïr kün keldï." - (Mehmet Niyazi – Sawlıkman Kal).

25. mec. Ölmek.

"Deryanı dalgan bïlïr, / Dalıp ta kalgan bïlïr. / Yar sewdası şekmegen / Sewdadan yalan bïlïr." - (Boztorgay).

- **Adı kalmak** – Namı kalmak.
- **Ahı cerde kalmamak –** Yaptığı kargış etkisini göstermek.
- **Ayak astında kalmak** – Çiğnenmek.
- **Az kalsın –** Bir şeyin meydana gelmesi yakınken olmaması anlatılır.
- **Cayaw kalmak –** İstediği şeyi yapamamak; hedefinin gerisinde, uzağında kalmak.
- **Colda kalmak -** Geçikmek; istediği yere vaktinde gidememek
- **Coldan kalmak –** Yolculuğa çıkamamak.
- **Gönlï kalmak -** Bir şeyi istemeye devam etmek.
- **Keş kalmak -** Geçikmek.
- **Kolına kalmak -** Yardımını görecek bir kimseye muhtaç olmak.
- **Kölgede kalmak -** Ön plana çıkamamak.
- **Közï arkada kalmak -** Aklı arkada bıraktığı bir şeyde veya kimsede olmak.
- **Közï kalmak -** a) İstediği bir şeyi istemeye devam etmek. b) Birinde, biryerde gördüğü şeyi kıskanmak.
- **Közlerï colda kalmak -** Özlemle beklemek.
- **Lap astında kalmamak -** Kendisine yöneltilen bir suçlamaya karşılık vermek.
- **Lapı awzında kalmak -** Konuşmasını bitirememek.
- **Oga kalsa -** a) Onun düşüncesine göre. b) Elinden gelse.
- **Vebal astında kalmak -** Sorumluluk altında kalmak.
- **Yüzü kalmamak -** Bir kimseden tekrar bir şey istemekten sıkılmak.
- **Gayret dayıga kaldı** – Deyim. İş onu yapabilecek kimseye kaldı.
- **İşï Alla'ga kaldı -** Deyim. Güç şartlar altında, çaresiz kalmak.
- **Kalır cerï cok (Ondan ...)** - Deyim. Diğerinden farkı yok.
- **Ne künlerge kaldık -** Deyim. Zamanın gidişinden yakınmayı anlatır.
- **Nuh Nebi'den kalma -** Deyim. Modası geçmiş bir şey için söylenir.
- **Parmagı awzında kalmak -** Deyim. Şaşıp kalmak.
- **Sawlıkman kal -** Deyim. Hoşça kal.
- **Tadı tamagında kaldı -** Deyim. Hoşa giden bir şeyi unutamamak.
- **At awnagan cerde tügï kalır. –** Atas. At ağnayan yerde tüyü kalır.
- **At ölïr meydan kalır, cïgït ölïr şan kalır. –** Atas. At ölür meydan kalır, yiğit ölür şan kalır.
- **Ayrılaman degen apakay ayrılmay kalmaz, şıgaman degen ırgat şıkmay kalmaz. –** Atas. Ayrılıyorum diyen kadın ayrılmadan kalmaz, çıkıyorum diyen ırgat çıkmadan kalmaz.
- **Aznı bisïnmegen köpten kuru kalır –** Atas. Azı sahiplenmeyen çoktan yoksun kalır.
- **Babadan mal miras kalır, adamlık kalmaz. –** Atas. Babadan mal miras kalır, adamlık kalmaz.
- **Bolımsızman üy bolgaşı, boydak kalganım arüw. –** Atas. Beceriksizle ev olmaktansa bekâr kalmak iyidir.
- **Borc uzasa kalır, dert uzasa alır. –** Atas. Borç uzarsa kalır, dert uzarsa alır.
- **Caman kaber catıp kalmaz. -** Atas. Kötü haber yatıp kalmaz.
- **Cetïmnïñ akkı cerde kalmaz. –** Atas. Yetimin hakkı yerde kalmaz.
- **Elge kalganıñ kara künge kalganıñdır. –** Atas. El aleme kalmak, kara günlere kalmaktır.
- **Kadın biylegen curt karan kalır. –** Atas. Kadının sahip olduğu yurt harap kalır.
- **Kaşman köz, kalganı söz. –** Atas. Kaş ile söz, gerisi söz.
- **Koraz ölïr, közï şöplïkte kalır. –** Atas. Horoz ölür, gözü çöplükte kalır.
- **Kusursız dos kıdırsañ dossız kalırsıñ. –** Atas. Kusursuz dost ararsan dostsuz kalırsın.
- **Ölïsïn añganıñ tïrïsï aş kalmaz. –** Atas. Ölülerini ananların dirisi aç kalmaz.
- **Saban kuyrugun tutkan aş kalmaz. -** Atas. Saban kuyruğunu tutan aç kalmaz.
- **Tögïlgenden calap kal –** Atas. Dökülenden yalayıp kal.
- **Üy yasagan şot tışta kalır. -** Atas. Evi yapan keser dışarıda kalır.

Türk Lehç. : Kırım., Nog. **- qalmaq, -uv;**

Rom. v. 1. A rămâne, a sta pe loc. 2. Belirli miktarda veya durumda bulunmak. 3. (Negativ) A nu mai exista, anu mai avea ceva, ase termina. 4. A se opri, a staţiona. 5. A sta, a locui. 6. Ase găsi, a se afla. 7. A dăinui, a continua. 8. A zăbovi. 9. A rămâne repetent. 10. A rămâne pe drum, a se strica. 11. A se amâna. 12. A reveni cuiva, a rămâne cuiva. 13. A deveni plin de..., a se murdări. 14. A se opri, a rămâne la un punct dat. 15. A reveni cuiva de la... 16. A rămâne în urmă. 17. A fi constrâns la ceva. 18. A se mulţumi cu... 19. A se produce, a se forma. 20 (Negativ). A continua, a se adăoga. 21. A rămâne într-o situaţie anumită. 22. A continua o stare dată. 23. (Aux. descriptiv) Descriere a continuităţii acţiunii. 24. (Aux. negativ). Descriere a desfăşurării acţiunii în sens conarar. 25. fig. A muri.

KALMUK (**Qalmuq**) is. Moğolların bir kolu olan, günümüzde Kazan ile Kırım arasındaki bozkırlarda, Özerk Kalmuk Cumhuriyetinde yaşayan halk ve bu halka mensup kimse.

" - Sen kïmsïn ? dep soray Edege atlıdan. / - Men kalmıkman, Kabertin hannıñ askerïmen, dep cewap bere." - (Nedret ve Enver Mahmut - Bozcïgït).

Rom. s. Poporul calmuc; persoană care aparţine acestui popor.

KALMUKŞA (**Qalmuqşa**) is. Kalmuk dili, moğolcanın bir lehçesi olan dil.

Rom. s. Limba calmucă.

KALORİFER (kalorifer) is. Kalorifer.

Rom. s. Calorifer.

KALORİYE (**kaloriye**) is. (Fr.>Rom., Türk.). Kalori.

1. Fiz. Isı ölçme birimi.

2. Biyol. Besinlerin sağladığı enerjiyi ölçme birimi.

Rom. 1. Fiz. Unitate de măsură pentru cantitate de căldură. 2. Biol. Unitate de măsură a valorii energetice a alimentelor.

KALP[1] (**qálp**) is. (Ar. kalb; ince l ile okunur). Kalp. Var.

kalĭp, kálp. Eşanl. **cürek, yürek.**

1. Anat. Kalp organı.

2. Kalp hastalığı.

3. mec. Bir yapının, bir kurumun, bir ülkenin hayati öneme sahip yeri, bölümü.

4. mec. Duygu kaynağı, gönül.

"Ah, bu bĭzge / Eglencedĭr belkĭ. Onıñ kalbĭnde / Kaç vakanıñ acıları kömĭlgen." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

"At atlatıp men bararman kıymasımnı körmege, / Em aldaşıp, em sırdaşıp kalbĭndekĭn bĭlmege." - (Boztorgay).

"Kalpten, kıymaz, tutasıñ, biysĭnmiysĭn. / Körgenĭñnĭ awuşuña cumaman diysĭn." - (Ahmet Karakaya – Çıñlar).

5. mec. Duygu, his, eğilim, görüş.

"Mor yelegĭñ tüymelĭ, / Kara közĭñ sürmelĭ. / Ne kalĭpte bolganıñ / Kĭmden sorap bĭlmelĭ?" - (Boztorgay).

"Karanfil ince ince, / Ayt güzel, alĭñ nice. / Men saga yar diyalmam, / Kalbĭññnĭ bĭlmeyĭnce." - (Boztorgay).

6. mec. Ruhsal yapı, yaradılış.

"Menday etken zaif kalplerge söz kata. / Diy ke : Gayret kerek endĭ sĭzlerge." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

"Bĭr yüzügüm bar menĭm, / Parmagıma tar menĭm. / Ölĭm bar, ayrılık yok, / Öyle kalbĭm bar menĭm." - Boztorgay).

- **Kalbĭn aşmak (şeşmek) -** Duygularını birine söylemek.
- **Kalbĭn kırmak** - Birini incitmek.
- **Kalbĭne köre –** Ruhunun özelliklerine göre.
- **Kalbĭne tuwmak -** İçine doğmak; bir işin olacağını sezinlemek.
- **Kalpten taymak** - Bunalmak, çok sıkılmak. **"Keldĭm mında bügün men, kalĭpten tayıp. / Kaysıñızga konayım kanatım cayıp?"** - (Boztorgay).
- **Kalbĭ dogrı kĭşĭ lafın üstĭne kelĭr. -** Deyim. Kalbi doğru insan lafin üstüne gelir.
- **Kalıpka karama, kalpke kara -** Atas. Kalıba bakma, kalbe bak.

Rom. s. 1. Anat. Inimă, cord. 2. Boală de inimă. 3. fig. Mijloc, centru. 4. fig. Suflet. 5. fig. Stare sufletească. 6. fig. Natură, fire.

KALP[2] (**qalp**) s. (Ar. kalb) Kalp, sahte, uydurma.

"Kâgıt kalp paralar ötmiy, kolda kalgan." - (Amdi Giraybay – Spekulant).

Rom. adj. Fals.

KALPAK (**qalpaq**) is. Kalpak, türlü biçimlerde dikilen kürk başlık. Eşanl. **börk.**

"Kök kalpagın ucuna kuş konganday. / Vay bĭr arüw bala ekensĭñ, dost bolganday." - (Boztorgay).

"Ekĭsĭnĭñ başında kalpak ve bĭrĭsĭnĭñ başında da fanila sarılgan fes bar." - (Müstecib Ülküsal - Bayram Şenlıgĭ).

Rom. s. Căciulă.

KALPAKLI (**qalpaqlı**) s. Kalpaklı, kalpak giymiş.

Rom. adj. Cu căciulă (pe cap).

KALPAKŞI (**qalpaqşı**) is. Kalpak diken veya satan kimse.

Rom. s. Căciular.

KALPAZAN (**qalpazan**) is. (Ar. kalb+Fars.-zen) Kalpazan.

1. Sahte para basan.

2. mec. Alçak, namussuz.

"Ne yazık ki, ne yazık. Men kalpazan, onı baykuş dep belledĭm." - (Nedret ve Enver Mahmut - Ayuw Kulak Batır).

3. Tembel.

"Mektepke ketkenden bertlĭ Romencede on tuwıl, bĭr beş bĭle alalmagan bĭzĭñ kalpazan Şenol, bĭrden bĭrge, sade bĭrkaş kün ĭşĭnde, artlı artından ekĭ on alsın, bek şaşılacak şiy." - (Acemin Baubek - Manalı Bĭr Ders).

Rom. 1. Falsificator de bani. 2. fig. Ticălos. 3. fig. Leneş.

KALPAZANLIK (**qalpazanlıq**) is. Kalpazanlık.

1. Sahte para basma işi.

2. mec. Alçaklık, namussuzluk.

3. Tembellik.

Rom. s. 1. Fals de bani. 2. fig. Ticăloşenie. 3. Lenevie.

KALPLĬ (**qalplĭ**) s. Kalpli; kalbi herhangi bir özellikte olmak. **Altın kalplĭ. Cımşak kalplĭ.**

Rom. adj. Cu inimă (de o anumită calitate)

KALPSĬZ (**qalpsĭz**) s. mec. Kalpsiz, katı yürekli, acıması olmayan, acımasız.

Rom. adj. fig. Nemilos, neîndurător, lipsit de suflet.

KALPSĬZLĬK (**qalpsĭzlĭk**) is. Kalpsizlik.

Rom. s. Neîndurare, cruzime.

KALŞA (**qalşa**) is. Kalça.

- **Kalşa kemĭgĭ -** Kalça kemiği.

Rom. s. Şold. **Kalşa kemĭgĭ -** *Osul coxal.*

KALTA (**qalta**) is. Küçük çuval.

"O arada Han kız batırlarıñ alayına kılıçtay, kalkanday etken şiyler hediye ete. Çora'ga da kiçkene bĭr meşĭn kaltaçık cĭbere."- (A. Karakaya - Çorabatır/ Emel D.).

Rom. s. Traistă; săculeţ.

KALTAK (**qaltaq**) is. Kaltak.

1. Eyerin, üzeri meşin veya dokuma ile kaplı, oturulan tahta bölümü.

2. Eyer.

3. mec. Namussuz kadın.

Rom. s. 1. Suportul de lemn al şeii. 2. Şea. 3. fig. Târfă, prostituată.

KALTAKLIK (**qaltaqlıq**) is Kaltaklık.

Rom. s. Comportare de prostituată; prostituţie.

KALTIR zf. Titreyerek. Eşanl. **tentĭr.**

Rom. adv. Tremurând.

KALTIRAMA, **-W** (**qaltırama**, **-w**) is. Titreme.

Rom. s. Tremurare, tremur, tremurătură.

KALTIRAMAK (**qaltıramaq**) f. Titremek. Eşanl. **tĭtremek**.

1. (Soğuktan, korkudan, heyecandan) Kaslar hızlı, küçük kasılmalarla sarsılmak.

"Şonday beter, özĭ keldĭ kapıdan. / Alayımız kaltıraymız korkudan." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

"Parmagımda yüzügĭm / Şawle ursa cıltıray. / Men yaremnĭ körgende / Caş cüregĭm kaltıray." - (Boztorgay).

2. (Ses) Titrek duyulmak.

3. (Işık) Kâh azalmak, kâh artmak.

4. mec. Çok üşümek.

5. mec. Çok korkmak.

- **Cüregĭ kaltıramak -** Duygulanmak.
- **Üstüne kaltıramak** - Üstüne titremek; çok sevgi ve özen göstermek.
- **İşĭ kaltıray, tışı caltıray** - Deyim. İçi titrer (dökülür), dışı parıldar.

Rom. v. 1.-2. A tremura, a vibra. 3. (Lumina) A pâlpâi. 4. A tremura de frig. 5. A tremura de fricǎ.

KALTIRANMAK (**qaltıranmaq**) f. Titremek işi yapılmak.

Rom. v. A se tremura.

KALTIRAŞMAK (**qaltıraşmaq**) işteş. f. Titreşmek.

Rom. v. coact. A tremura, a vibra.

KALTIRATMAK (**qaltıratmaq**) f. 1. Titretmek; titremesine sebep olmak.

2. mec. Korkutmak, korku salmak.

"Yüzlerce cıl Rus ve Leh kralların kaltıratkan Kırım hanları bizim öz hanlarımızdır." - (Müstecib Ülküsal - Bayram Şenlĭgĭ).

Rom. v. 1. A face să tremure; a scutura, a clătina; a cutremura. 2. fig. A înspăimânta, a îngrozi.

KALTIRAWIK (**qaltırawıq**) s. Titrek, titreyen.

"Kaltırawuk sesĭ men, / Arada bĭr tınışlap, / Cemaát darkaycakta / Kartiy ayttı bĭrkaş laf." - (İsmail Ziyaeddin - Toy).

Türk Lehç. : Kırım. - **qaltıravuq;** Nog. - **qaltıravıq;**

Rom. adj. Tremurător.

KALTMEK (**qaltmek**) f. (Kalay etmek'ten). Var. **katmek, kaytmek.**

1. Ne yapmak.

"Ketecekmĭz köy taşlap, deryalar aşıp / Kaltecekmĭz, bĭlmiymĭz, kaldık şaşıp." - (Soğuksu Muhacir Türküsü).

"Yazılarıñda oñgansızlık bar eken, oga men kaltermen? Onda menĭm ne taksiratım bar?" - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

"Ah, kaltiyĭm? Şıkkan da yaramaz atım. / Onı kĭmden körĭyĭm, şĭrkĭn bahtım." - (Osman Toktamaz - Bĭlgenĭm).

2. Nasıl yapmak.

Rom. v. 1. Ce anume a face ? 2. Cum anume a face ?

KALUBELA (**qalubela**) is. mec. (Ar. kal u bela). Çok eski bir zaman, çok eski bir tarih. ("Kalubela" cevabının verildiği zaman, anlamında söz. Tanrı Adem peygamberi ve Havva Ana'yı yarattığında sormuş : Ben sizin Tanrınız değil miyim ? Onlar da : Kal u bela ! - "elbette evet !" demiş).

- **Kalubeladan berĭ** - Çok eskiden beri, Adem ve Havva zamanından beri.

Rom. s. fig. Trecut foarte depărtat; străvechime.

KALUWCI (**qaluwcı**) s. Kalıcı; sürekli, daimi.

Rom. adj. Permanent, persistent, durabil.

KALYUM (**kalyum**) is. (Alm.>Rom.). Kim. Kalyum elementi. Atom sayısı 19, sembolü **K.** Eşanl. **potasyum.**

Rom. s. Chim. Elementul chimic kaliu; potasiu.

KAMA (**qama**) is. is. Kama.

1. İki ağzı da keskin, uzun bıçak.

"Rakı ĭştĭm filcandan, / Dudakları mercandan. / Al bĭr kama, ur menĭ. Men de bezdĭm bu candan." - (Boztorgay).

"Kart arkasındakı kalatnı şıgara. Belĭnde de bĭr kama bar eken. Kamanı da şıgara, sabından cerge kaday, uş betĭ yokarga karay eken." - (Ahmet Karakaya – Çorabatır).

2. Yarıkları genişletmek için kullanılan ucı sivri, yassı sert tahta veya demir; takoz.

"Parmagın tıkkan carıkka, Şürelĭ kıbırdamay, / … (Cĭgĭt) Kolındakı baltası man bĭrden kamanı şĭldĭ. / …Şürelĭnĭñ parmakları carık yerde "şap" ettĭ !" - (A. Tukay – Şürelĭ'den Tahsin İbrahim uyarl. / Okıma Kitabı V).

3. Oyunda kazanılan sayı, puan.

- **Cañı kama eskĭ kamanı oynatır. -** Atas. Yeni kama eski kamayı oynatır.
- **Kama kının kesmez. -** Atas. Kama kılıfını kesmez.

Rom. s. 1. Pumnal, stilet; hancer. 2. (tehn.) Pană. 3. (La jocuri) Punct, linie.

KAMALAMAK[1] (**qamalamaq**) f. 1. Kama ile yaralamak.

2. Kama (takoz) yerleştirmek.

Rom. v. 1. A lovi cu pumnalul. 2. (tehn.) A înfige o pană.

KAMALAMAK[2] (**qamalamaq**) f. 1. Kuşatmak, etrafını sarmak.

2. mec. Bir köşeye kıstırmak.

"Maga Ahmet batırnı kamalap alıp, tutup akel dep emĭr bere." - (Nedret ve Enver Mahmut - Bozcĭgĭt).

3. Arkasından haydamak, itmek, sürmek.

- **Anasız kızını kamalap berseler alma -** Atas. Anasız kızı arkasından itekleyerek verseler alma.

Rom. v. 1. A încercui; a asedia. 2. fig. A încolți, a prinde pe cineva la strâmtoare. 3. A mâna.

KAMALAMAK[3] (**qamalamaq**) f. 1. (Köpek) Havlamak.

"Azbarda tay cürgende, / İt kamalap ürgende.../ Ötmek salıp torbaga, / Çal maliynĭ cekkenĭm, / At bakmaga ketkenĭm / Bugün tüşse esĭme / Zor etĭp kür sesĭme / Cılay cılay cırlayman." - (Hamdi Giraybay - Keçtĭ Endĭ, folklor derlemesi).

"Kök koyanım sen bolıp / Kaşıp ketken sen bolsañ, / Kök samır it men bolıp / Kamalasam, kaytersĭñ?" - (Mehmet Ali Ekrem - Bülbül Sesi).

2. mec. Bağırıp çağırmak.

"Tamam şo vakıtta da Kırım'ga aş börĭdiy calanlap Kalmık kelgen bola kamalap." - (Nedret ve Enver Mahmut - Bozcĭgĭt).

Rom. v. 1. A hămăi, a lătra. 2. fig., depr. A face tărăboi.

KAMALATMAK (**qamalatmaq**) f. Kamalamak işini yaptırmak.

Rom. s. factitiv de la **kamalamak.**

KAMALI (**qamalı**) s. Kamalı.

Rom. adj. Cu **kama** *(Vezi sensurile cuvântului).*

KAMAŞMA, **-UW** (**qamaşma**, **-uw**) is. Kamaşma.

Rom. s. 1. Orbire de strălucire. 2. Strepezire.

KAMAŞMAK (**qamaşmaq**) f. Kamaşmak.

1. (Göz) Kuvvetli bir ışık sebebiyle bakamaz olmak.

2. (Dişler) Ekşi bir tat sebebiyle dişlerde bir rahatsızlık hissedilmek.

- **Dedesï ekşï aşagan, torının tïşï kamaşkan. -** Atas. Dedesi ekşi yemiş, torununun dişleri kamaşmış.
- **Kar'ga karagannıñ közï kamaşır. -** Atas. Karlara bakanın gözleri kamaşır.

Rom. v. 1. A orbi de strălucirea a ceva. 2. (Despre dinţi) A se strepezi.

KAMAŞTIRMAK (**qamaştırmaq**) f. Kamaşmasına sebep olmak.

1. Göz kamaştırmak.

"Aynıñ köz kamaştırması / Ondört'ïn toldırgandadır. / Kız bermekniñ sırası / Ayttırıla turgandadır." - İsmail Ziyaeddin - Toy).

2. Diş kamaştırmak.

Rom. v. 1. A lua ochii. 2. A strepezi (dinţii).

KAMBER (**Qamber**) öz. is. (Ar. Kanber). Kamber.

1. Hazret Ali'nin yanından hiç ayrılmayan bir kölesinin adı.

2. Kişi adı : **Kamber** (e.).

- **Kamber'sïz toy bolmaz. –** Deyim. Her yerde, her işe karışanlar için söylenen bir takılma sözü.

Rom. s. 1. Numele servitorului nedespărţit al califului Ali, devenit proverbial prin fidelitatea lui faţă de acesta. 2. Nume de persoană : **Kamber** *(b.)*

KAMBIR (**qambır**) is. Kambur. Var. **kambur**.

1. Kemik hastalığı veya kaza sonucu sırtta, göğüs kafesinde, sırtta oluşan tümsek.

2. Bazı hayvanların sırtındaki çıkıntı, hörgüç.

3. s. ve is. Kamburu olan kimse; kamburlu.

4. Yapı ve eşyada dışarıya doğru eğrilme.

5. mec. Sıkıntı, dert.

- **Kambır felek -** Ters giden bir talih için sitem yollu söylenen söz. **"Mïnsettïm atnıñ belïne, / Cïberdïm gurbet elïne. / Kör bolsın kambur felek, / Karadım alem sözïne." -** (Boztorgay).
- **Kambır üstüne kambır -** Üst üste gelen dertler.
- **Kambırı şıkmak -** a) Kamburlaşmak. b) İhtiyarlamak. c) Bir işte çalışarak beli yorulmak.
- **Dewe öz kambırın körmez. -** Atas. Deve kendi kamburunu görmez.

Rom. s. 1. Patol. Cocoaşă, gheb. 2. s. Protuberanţă naturală pe spinarea unor animale; gheb. 3. adj. şi s. Cocoşat; ghebos. 4. s. Protuberanţă, ieşitură, încovoiere. 5. fig. Necaz.

KAMBIRAYMA, **-UW** (**qambırayma**, **-uw**) is. Kamburlaşma.

Rom. s. Cocoşare. 2. Încovoiere, gârbovire.

KAMBIRAYMAK (**qambıraymaq**) f. Kamburlaşmak.

1. Kamburu olmak.

2. Öne eğilmek.

"Menzade kambırayıp pencïrege taba cortañlar." - (Mehmet H. Vani Yurtsever - Toy).

Rom. v. 1. A se cocoşa. 2. A se gheboşa, a se încovoia.

KAMBIRAYTMAK (**qambıraytmaq**) f. Kamburlaştırmak.

Rom. v. A cococşa. 2. A încovoia, a gârbovi.

KAMBIRLAŞMA, **-UW** (**qambırlaşma**, **-uw**) is. Kamburlaşma.

Rom. s. 1. Cocoşare. 2. Încovoiere, gârbovire.

KAMBIRLAŞMAK (**qambırlaşmaq**) f. Kamburlaşmak.

Rom. v. 1. A se cocoşa. 2. A se gârbovi.

KAMBIRLAŞTIRMAK (**qambırlaştırmaq**) f. Kamburlaştırmak.

Rom. v. 1. A cocoşa. 2. A gârbovi.

KAMBIRLIK (**qambırlıq**) is. Kamburluk.

1. Kambur olma durumu.

"Onıñ Kenan atlı sakat bïr ulı da bar. Kïşkene yaşlarda arabadan cıgılgan, omırgasın sakatlagan, negadar para şaşılıp doktorlarda cürïlse de, kambırlıgı man kalgan." - (Yaşar Memedemin - Kış Masalları).

2. Tümseklik, çıkıntı.

Rom. s. 1. Cocoaşă. 2. Ieşitură, proeminenţă.

KAMBUR (**qambur**) is. ve s. → **Kambır**.

KAMÇI (**qamçı**) is. → **Kamşı**.

"Kamçı boyı kazakka / Hiç oylanmay hor bolgan / Kart kadılar çıkkan soñ / Bar tatarlık coyulgan." - (Mehmet Niyazi - Kargış).

KAMÇILAMAK (**qamçılamak**) f. → **Kamşılamak**.

KAMER (**qamer**) is. (Ar. kamer). Kamer.

1. Ay.

2. Kişi adı : **Kamer** (e. ve k.).

Rom. s. 1. Astr. Lună. 2. Nume de persoană : **Kamer** *(b. şi f.)*

KAMERA (**kamera**) is. (Fr.,İtal, İng.>Rom.Türk.). Kamera.

1. Görüntü alma makinesi.

2. Araba tekerleklerinin iç lastiği.

Rom. s. 1. Aparat de filmat, de înregistrat imagini. 2. Cameră de roţi de vehicule.

KAMFOR (**kamfor**) is. (Yun.>Ar.,Fr.> Rom.,Türk.) Kâfur.

1. Bot. Kâfur ağacı. (Lat. Cinnamonum camphora).

2. Kâfur, bu ağacın odunundan elde edilip hekimlikte ve selüloit imalatında kullanılan madde.

Rom. s. 1. Bot. Arborele de camfor. 2. Camfor.

KAMGAK (**qamğaq**) is. Bot. Deve dikeni; bozkır ve yol kenarlarında yetişen, iri mor çiçekler açan otsu bir bitki. (Lat. Carduus nutans).

"Şeşek başı otladıñ, kamgak kaptıñ. / Sen özïñe bolmaycak akran taptıñ." - (Boztorgay).

- **Catkan tüyenïñ awızına tıgırgan kamgak." -** Deyim. Bir kimsenin talihi yaver gittiği zaman söylenen bir söz. (Deve yatarken, sevdiği dikeni yuvarlanıp ağzına gelmiş).

Rom. s. Bot. Specie de ciurlan.

KAMGAKLIK (**qamğaqlıq**) is. Deve dikeni bitmiş yer.

Rom. s. Teren năpădit de ciurlani.

KAMIR (**qamır**) is. (Ar. hamir). Hamur.

1. Unun su ile yoğurulmuş durumu.

2. s. (Ekmek ve hamur işleri için) İyi pişmemiş.

- **Kamır aşmak -** Hamur açmak, yufka haline getirmek.
- **Kamır basmak -** Hamur yoğurmak.

- **Kamır caymak** - Hamur açmak. **"Teknede kaldı maya, / Süygülüm kamır caya. / Közyaşlarım kurudı / Künlernï saya saya."** - (Boztorgay).
- **Kamır iylemek -** Açılacak hamuru gerekli kıvama getirip pazı (beze) yapmak.
- **Bïr terekniñ tamırı, bïr teknenïñ kamırı -** Deyim. Bir ağacın kökü, bir teknenin hamuru.
- **Kolın kamırıman er işïne karışır.** - Deyim. Elinin hamuru ile erkek işine karışır.
- **Unsuz üyde aşıgan kamır tabılmaz.** - Atas. Unsuz evde mayalı hamur bulunmaz.

Rom. s. 1. Aluat, cocă. 2. adj. (despre produse făinoase) Necopt, crud.

KAMIRAŞ (**qamıraş**) is. Hamurdan yapılmış yiyeceklerin genel adı; hamur işi.

"Ataydan kalgan bïzge, etlï, maylı kamıraş : / Köbetemen katlama, lakşa, cantık, tataraş, / ...Eñ başında bularnıñ kele kutlu çibörek !" - (İsmail Otar - Çibörek).

Rom. s. culin. Mâncăruri din aluaturi; produse făinoase.

KAMIRCI (**qamırcı**) is. Hamurcu; ekmek fırınında hamur yoğuran işçi.

Rom. s. Lucrător de brutărie care pregăteşte aluaturile; frământător.

KAMIRLAMA, -W is. Hamurlama, hamur sürme.

Rom. s. Întingere cu aluat.

KAMIRLAMAK f. Hamurlamak.

Rom. v. A întinge cu aluat.

KAMIRLAŞMAK (**qamırlaşmaq**) f. Hamurlaşmak, hamur koyuluğuna gelmek.

Rom. v. A căpăta o consistenţă de aluat de făină.

KAMIRLI (**qamırlı**) s. Hamurlu.

1. Hamura bulanmış, hamur yapışmış.

"Kïm eken aceba dep Mukader daday unlı, kamırlı kollarıman tışka şıktı." - (Altay Kerim – Kâniye).

2. Hamur, iyi pişmemiş.

Rom. adj. 1. Lipit cu cocă; mânjit cu cocă. 2. (Un produs făinos) Care nu s-a copt bine.

KAMIŞ (**qamış**) is. Kamış.

1. Bot. Sulak yerlerde yetişen, sert, uzun gövdeli bitki türü. (Lat. Phragmites communis).

"Suw boyında kamışlar, / Kızlar nagış nagışlar. / Nagışlagan şewresïn / Can dostına bagışlar." - (Boztorgay).

2. s. Bu bitkinin gövdesinden yapılmış. **Kamış sepet.**

3. is. Anat. Erkeklik organı, penis.

- **Bal kamış -** Şeker kamışı. (*Rom. - trestie de zahăr*).
- **Nar qamış -** Kalın ve sert kamış cinsi; bambu. (*Rom. - bambus*).

Rom. s. 1. Bot. Stuf; trestie. 2. adj. Din (de) stuf. 3. Anat. Penis.

KAMIŞ KEMĬK (**qamış kemïk**) is. Anat. Kamış kemik; baldırın arka, ince kemiği. (Lat. Peroneum).

Rom. s. Anat. Peroneu.

KAMIŞI (**qamışı**) ve türevleri is. → **Kamşı** ve türevleri.

"Babam kamışını atlarga kösterdï. Köyïmïzniñ işïndenden şıgıp, Kïşkene Bülbül'den Üyken Bülbül'ge yetïşkenïmïznï tuymay kaldık." - (Belkiz Sena Bilal - Panayır).

KAMIŞLI (**qamışlı**) s. Kamışlı.

Rom. adj. Cu stuf.

KAMIŞLIK (**qamışlıq**) is. Kamışlık, kamışlı yer.

"Dere boyı kamışlık, / Onaltıda tabıştık, / Onyedïde süyüşüp / Onsekïzde kawuştık." - (Boztorgay).

Rom. s. Stufăriş.

KAMIT (**qamıt**) is. (Rus.). Hamut.

"Ekï bïrdiy alaşa, / Kamıt ursam yaraşa. / Ekewïmïz gezgende / Cümle alem karaşa." - (Boztorgay).

"Parlay katranlı kamıtlar ! / Köpïrgen awuzlı atlar / Bïr-bïrsïn körïp kïşniyler, / Awuzlıkların tïşliyler." - (İsmail Ziyaeddin - Toy).

Türk Lehç. : Nog., Kazak. - **qamıt;** Kırgız - **qaamıt;**

Rom. Ham.

KAMIT-AYAK (**qamıt-ayaq**) s. ve is. İki bacağı dışa doğru eğri olan (kimse); (lâkap).

"Karasa caam, Ömïrbek'ïn bufant pantalonına, özïn boyı kıska bolganı cetmiy, ayakları da kamıt." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. adj. şi s. Crăcănat.

KAMITÇI (**qamıtçı**) is. → **Kamıtşı**.

"Yerïne geşmesïne yardım ettï terakay, / Katolaynı aydaycak kamıtçı İyïp akay." - (İsmail Ziyaeddin - Toy).

KAMITLAMA, -W (**qamıtlama, -w**) is. Hamutu hayvanın boynuna geçirme.

Rom. s. Înhămare.

KAMITLAMAK (**qamıtlamaq**) f. Arabaya veya sabana koşulacak atın boynuna hamutunu geçirmek; hamut vurmak.

Rom. v. A înhăma.

KAMITLI (**qamıtlı**) s. Hamutlu, hamutu geçirilmiş.

Rom. adj. Cu ham.

KAMITSIZ (**qamıtsız**) s. Hamutsuz.

Rom. adj. Fără ham.

KAMITŞI (**qamıtşı**) is. Hamutçu; hamut ustası. Var. **kamıtçı.**

Rom. s. Meşter de hamuri; curelar.

KAMITŞILIK (**qamıtşılıq**) is. Hamut yapıp satmak işi.

Rom. s. Curelărie, confecţionare de hamuri.

KÂMİL (**kâmil, kyamil**) s. (Ar. kâmil) Kâmil.

1. Kusursuz, eksiksiz.

2. Olgun.

3. öz. is. Kişi adı : **Kâmil** (k.)**, Kâmile** (k.).

Rom. adj. 1. Desăvârşit, perfect. 2. Matur. 3. s. propr. Nume de persoană : **Kâmil,** *(b.),* **Kâmile** *(f.).*

KÂMİLLĬK (**kâmillïk, kyamillïk**) is. 1. Kusursuzluk.

2. Olgunluk.

Rom. s. 1. Desăvârşire, perfecţiune. 2. Maturitate.

KAMİYON (**kamiyon**) is. (Fr.>Rom.Türk.). Kamyon.

1. Eskiden, yan tahtaları olmayan, düz tahta dikdörtgenden ibaret yük arabası.

2. Motorlu yük taşıtı.

Rom. s. 1. Camion, platformă cu tracţiune animală. 2. Autocamion.

KAMİYONCI (**kamiyoncı**) is. Kamyoncu.

Rom. s. Camionagiu.

KAMİYONCILIK (**kamiyoncılıq**) is. Kamyonculuk.

Rom. s. Kamionaj.

KAMP (**kamp**) is. (Fr.>Türk.). Kamp.

1. Geçici konaklama yeri.

2. Tutsak ve sürgünlerin tutulduğu yer.

Rom. s. 1. Loc de popas; tabără, campament, cantonament. 2. Lagăr de detenţiune.

KAMPİYON (**kampiyon**) is. ve s. (Fr.>Rom.,Türk.). Şampiyon.

Rom. s. Campion.

KAMPİYONAT (**kampiyonat**) is. (Fr.>Rom.Türk.). Şampiyona, şampiyonluk.

"Sïz menden arüw basket oynaysıñız. Mïna men sïznï resmen bïr kampiyonatka yazdırayım." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. Campionat.

KAMŞI (**qamşı**) is. Kamçı .

1. Hayvanları sürmek için kullanılan ucu örme ip veya kayıştan, saplı vurma aracı. Var. **kamçı, kamışı.**

"Yegerlep karaker atımnı / Şıktım colga yar. / Örme kamşım dört büklep / Aldım da kolga, yar." - (Boztorgay).

"Ama Çora cuwurup kele, özün kalatıñ üstüne köterïp ata. Kalatıñ üstüne catkaman, kamşıñ şabı garş! etïp sına." - (Ahmet Karakaya – Çorabatır / Emel D.).

2. Kamcı darbesi.

- **Arman kamşısı -** Harman bastırma sırasında düveni veya harman taşını çeken atları uzaktan hızlandırabilmek için kullanılan, sapı ve örmesi uzun kamçı. **"Köy cïgïtlerïñ kartagası, kolına uzun bïr arman kamışısı algan, turmadan 'gerï gerï 'dep ilerï kelgen cïgïtlernï bïraz artka süre." -** (Nermin Yusuf -Ay kïdï).
- **Kamşı köstermek (Atlarga ...) -** Arabaya koşulmuş atları hızlandırmakiçin kamçıyı şaklatmak veya hafifçe dokundurmak; kamçıyı hatırlatmak.
- **Apakayın tïlï uzasa, akayın kamşısı uzar. –** Atas. Karının dili uzarsa, kocanın kamçısı uzar.
- **Arpa aşamagan at kamşıman cürmez. -** Atas. Arpa yemeyen at kamçı ile yürümez.
- **Atnı kamşı öttïrïr, ernï namus**. - Atas. Atı kamçı öldürür, eri namus.
- **Yakşı at cemïn, kayt at kamşısın arttırır. –** Atas. İyi at yemini, huylu at kamçısını artırır.

Rom. s. 1. Bici. 2. Lovitură de bici.

KAMŞILAMA, **-W** (**qamşılama**, **-w**) is. Kamçılama.

Rom. s. Biciuire; acţiunea de **kamşılamak.**

KAMŞILAMAK (**qamşılamaq**) f. Kamçılamak.

1. Kamçı ile vurmak.

"Sıra sıra kamışlar / Cawın cawsa tamşılar. / Yarem menï sagınsa / Torı atnı kamşılar." - (Boztorgay).

2. mec. (Yağmur, kar, rüzgâr) Hızla çarpmak.

3. mec. Hızlandırmak, gayretlendirmek, isteğini artırmak.

Rom. v. 1. A biciui. 2. fig. (Despre precipitaţii) A şfichiui, a lovi cu putere. 3. fig. A îmboldi, a da elan.

KAMŞILANMAK (**qamşılanmaq**) f. Kamçılanmak, kamçı ile dövülmek.

Rom. v. A se biciui, a fi biciuit.

KAMŞILATMAK (**qamşılatmaq**) f. Kamçılatmak.

Rom. v. A pune să biciuiască; a pune să fie biciuit.

KAMU (**kamu, qamu**) is. ve s. (Türk.). Kamu.

1. is. Toplum, halk.

2. s. Toplumla ilgili, topluma ait.

- **Kamu oyı -** Kamu oyu.

Mog. **- hamug / hamag -** hepsi, herkes;

Rom. 1. s. Popor, public; comunitate. 2. adj. Tot, întreg; comun, public.

KAMUFLAJ (**kamuflaj**) is. (Fr>Rom.Türk.). Kamuflaj, örtme, saklama, gizleme.

"Karangılık koyılaşkan saytın kasabanıñ da daire sızıkları coytıla, kamuflaj sebebïnden bïr ışık körïnmiy, deren karangılıkka sïnïp kete, cok bola." - (Yaşar Memedemin - Şaliy Şal).

Rom. s. Camuflaj.

KAMULAŞTIRMA, **-UW** (**kamulaştırma**, **-uw**; **qamulaştırma**, **-uw**) is. Kamulaştırma.

Rom. s. 1. Expropriere. 2. Etatizare, naţionalizare.

KAMULAŞTIRMAK (**kamulaştırmaq**, **qamulaştırmaq**) f. Kamulaştırmak.

1. Bir malı satın alıp toplum yararına sunmak.

2. Devletleştirmek.

Rom. v. 1. A expropria. 2. A etatiza, a naţionaliza.

KAMUOYI (**kamuoyı, qamuoyı**)**;** is. Kamuoyu, bir konu üzerine halkın düşüncesi.

Rom. s. Opinia publică.

KAMUR (**qamur**) is. → **Kamır**.

KAMYON (**kamyon**) is. → **Kamiyon**.

KAN[1] (**qan**) is. Kan.

1. Anat. Vücudun içinde besin ve atık maddeleri taşıyan kırmızı renk sıvı doku.

"Eşïtemen, akmaz bolgan dereler. / Kesek kesek kanga tolgan alay cer." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

2. mec. Yaşama gücü.

"Bïr kïşïde pïtse kan / Canın otka aşlatır." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

3. mec. Üzüntü.

"Köz caşları tıyılmay, / Möñ cürekke kan tolgan." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

4. mec. Soy.

5. Gurur.

"Bïr milletnïñ bonday caş fidanlarının aşaa körïlmesïn tatar kanım kabul etmez." - (Necip H. Fazıl – Caş Fidanlar).

- **Albıran kan ïşïnde -** Her yanı kana bulanmış.
- **Al kan -** Yürekten organlara giden oksijenli kan.

• **İşĭ kan taşmak** - İçinde derin bir yara olmak. **"Portlar baylı, bĭz azĭr, kâátĭmĭz kelmiy. / İşĭmĭzden kan taşa, kĭmseler bĭlmiy."** - (Boztorgay).

• **İşĭnden kan ketmek** - Kanaması olmak.

• **Kan agızmak -** Kan akıtmak, kurban kesmek.

• **Kan aglamak -** Çok üzülmek.

• **Kan akmak -** Kanlı savaş olmak.

• **Kan başına urmak –** Kan başına şıçramak, çok öfkelenmek.

• **Kan bermek -** a) Tahlil için kan vermek. b) Hastaya kan vermek.

• **Kan bolmak –** Kan çıkmak, cinayet olmak.

• **Kan cıluw -** Kan sıcaklığında; ılık.

• **Kan cutmak -** Derin üzüntü içinde olmak.

• **Kan dawa -** Kan davası. a) İki aile arasında bir cinayetle başlamış olan ve sürüp giden düşmanlık. b) mec. Amansız kavga. **"Meşçanlarman hiç bitmez kan dawada / Boynumnıñ borcı menĭm türmek bĭlek." -** (Bekir S. Çobanzade - Tañga Dogrı / Emel M. 9 -1932).

• **Kan dolaşımı -** Kanın vücut içindeki dolaşımı. (*Rom. circulaţia sângelui*).

• **Kan etmek** - Kan içinde bırakmak. **"Öksĭz kozı asrasañ awzıñ murnuñ may eter, öksĭz bala asrasañ awzıñ murnuñ kan eter."** - Atas.

• **Kan grubı -** Kanın belli özelliklerĭne göre tespit edilmiş türlerinden her biri.

• **Kan kardaşı -** Kan kardeşi. (*Rom. Fârtat, frate de cruce*).

• **Kan kelmek** - Kanamak.

• **Kan kızıl -** Kan gibi kızıl.

• **Kan kusturmak** - Çok eziyet çektirmek.

• **Kan kusup kızılşık şerbetĭ ĭştĭm demek** - Çok eziyet çektiği halde durumunu iyi göstermek.

• **Kan töktĭrmek** - İnsan öldürtmek. "**Aydamaklar, aydĭkler, aydamagım, / Tay sekĭrter. / Kız sewdası yamandır, / Kan töktĭrer."** - (Boztorgay).

• **Kan tutmak -** Kan görünce fenalaşmak.

• **Kanga kan tĭlemek** - Kana kan istemek.

• **Kanga suwsamak** - Öldürmeye çok istekli olmak.

• **Kanı bızık** - Kanı bozuk, soysuz.

• **Kanı sıcak** - Sevimli, sempatik.

• **Kanı kaynamak** - Coşmak. "**Ekĭ boldı müşelĭm, kaynar kanım. / Ya ber Alla muradım, ya al canım."** - (Boztorgay).

• **Kanı suwuk -** Sakin, çabuk telâşlanmayan.

• **Kanı tögĭlmek** - Öldürülmek.

• **Kanın emmek -** Sömürmek, istismar etmek.

• **Kanına dokunmak -** Çok sinirlendirmek.

• **Kanına kĭrmek -** Birini öldürmek veya öldürtmek.

• **Kara kan -** Organlardan yüreğe dönüp gelen oksijeni alınmış kan.

• **Yüzüne kan kelmek -** Sağlığı yerine gelmek; yüzü sağlıklı bir görünüm almak.

• **Altın elekenge kan kusmak. -** Deyim. Altın leğene kan kusmak; varlık içinde hastalıklı bir hayat geçirmek.

• **Añca barabar, kanca barabar** – Deyim. Fikirde, soyda beraberlik.

• **Agacak kan tamırda turmaz.** - Atas. Akacak kan damarda durmaz.

• **Haram bukmaz, kan cukmaz. –** Atas. Haram insana kuvvet vermez, kan besin olmaz.

• **Kan kusar, kızılşık aşadım der. -** Atas. Kan kusar, kızılcık yedim der.

• **Kannı kanman cuwmazlar, kannı suwman cuwarlar -** Atas. Kanı kanla yıkamazlar, kanı suyla yıkarlar.

• **Kuru agaşka kan cagılmaz.** - Atas. Kuru ağaca kan sürülmez. (Suçsuz kimseye iftira edilemez).

• **Öksĭz kozı asrasañ awzıñ murnıñ may eter, öksĭz bala asrasañ awzıñ murnıñ kan eter. -** Atas. Öksüz kuzu beslersen, her yer yağla dolar, öksüz çocuk beslersen, her yerin kan içinde kalır.

Rom. s. 1. Anat. Sânge. 2. fig. Vitalitate, putere de viaţă, vigoare. 3. fig. Durere. 4. fig. Spiţă, neam. 5.Mândrie, orgoliu.

KAN[2] (qan) is. Tar. Han. Var. **han.**

1. Altınordu ve Kırım Hanlığı devlet başkanlarının kullandıkları unvan.

2. Osmanlı padişahlarının adlarının sonuna getirilen unvan.

3. Masallarda, hayali ülkeler hükümdarı; padişah, sultan.

"Bĭr vakıtta bĭr kan bar eken. Onıñ da apakayı bar eken. Apakayı bar eken, ama eş evlâtları bolmaydı eken." - (Ekrem ve Hilmiye Mehmet Ali - Tepegöz).

• **Kan bolmak -** Hanlık tahtına çıkmak.

• **Tĭlden kelgen elden kelse herkes kan bolır. -** Atas. Dilden gelen elden gelse herkes han olur.

Türk Lehç. : Kırım. - **han;** Moğ. - **han / haan;**

Rom. s. İst. 1. Titlu al suveranilor Hoardei de Aur şi al Hanatului Crimeii. 2. Titlu al sultanilor otomani. 3. În basme, stăpânul unei ţări; împărat.

KANAÁT (qanaát) is. (Ar. kanaat). Kanaat.

1. Elindekiyle yetinme, fazlasını istememe.

2. Kanı, inanç, düşünce.

"Bu sözler menĭ bek tüşündürdĭ ve maga şu kanaátnĭ berdĭ : ..." - (Müstecib Ülküsal - Bayram Şenlĭgĭ).

"Üykenler baás tutuşa: Kĭm bĭrĭncĭ şıgacak? / Köbĭsĭnĭñ kanaátı, Tĭrmenköy'lĭ cıgacak!" - (İsmail Ziyaeddin - Toy).

• **Kanaát etmek -** Elindekiyle yetinmek.

• **Kanaát ketirmek -** İnanmak, bir düşünceye varmak.

Rom. s. 1. Faptul de a se mulţumi cu puţinul din mână; cumpătare. 2. Părere; convingere.

KANAÁTKÂR, KANAÁTKYAR (qanaátkâr) s. (Ar. kanaat+Fars.-kâr). Kanaatkâr, elindekiyle yetinen.

Rom. s. Cumpătat; modest, simplu, nepretenţios..

KANAÁTKÂRLIK, KANÁTKYARLIK (qanaátkârlıq) is. Kanaatkârlık.

Rom. s. Cumpătare; moderaţie; modestie.

KAANAÁTLĬ (qanaátlĭ) s. Kanaatli, elindeki ile yetinen;

kanaatkâr.

Rom. s. Cumpătat; modest, simplu, nepretenţios.

KANAÁTSĬZ (**qanaátsĭz**) s. Kanaatsiz, elindekiyle yetinmeyen.

Rom. adj. Lipsit de cumpătare; lacom, avid, ambiţios.

KANAÁTSĬZLĬK (**qanaátsĭzlĭk**) is. Kanaatsizlik.

Rom. s. Lipsă de cumpătare; lăcomie, aviditate.

KANAL (**kanal**) is. (Fr.>Rom.Türk.). Kanal.

1. Ulaşım veya tarla sulamak için yapılmış su yolu. **Tuna-Karadeñiz kanalı.**

"Arkañ, başıñ Tuna suwlay, / Aldıñda Karadeñiz, / Bawırıñdan kanal aga. / Senĭ körĭp kĭm ah ! demez." - (Enver Mahmut - Ay, Dobroca'm, Tuwgan Yer !).

2. Şehir su şebekesi; su borusu.; su musluğu.

3. Televizyon yayın hattı.

- **Kanal suwı -** Şehir şebekesi suyu. "**İspitalnıñ kanal suwın / İşe işe pĭtĭrdĭm. / Anayımman bek sırdaşıp / İşĭmm sırın pĭtĭrdĭm." -** (Boztorgay).

Rom. s. 1. Canal de irigaţie. 2. Canal de apă, conductă de apă 3. Canal de televiziune.

KANAMA, **-W** (**qanama**, **-w**) is. Kanama.

Rom. s. Sângerare.

KANAMAK (**qanamak**) f. Kanamak

1. Kan akmak, kan gelmek.

2. mec. Dertler, üzüntüler yeniden hissedilmek.

"Ey bĭzlernĭ kucagında aybetlegen anaylar, / Bahtımızınıñ yaraları tazerdĭ de kanaylar." - (Hamdi Giraybay - "Ant Etkemen" Aytaman).

- **Murnu bĭle kanamamak -** Tehlikeli bir durumdan zarar görmeden kurtulmak.

Türk Lehç. : Kırım., Nog. - **qanamaq, -v;** Moğ. - **hanah;**

Rom. 1. A sângera. 2. fig. (Suferinţele) A se reactiva, a se reînnoi.

KANAMALI (**qanamalı**) s. Kanamalı. **Kanamalı cara.**

Rom. s. Cu sângerare; cu hemoragie.

KANAPE (**kanape**) is. (Fr. canapé >Rom., Türk.). Kanepe, birkaç kişi oturabilecek genişlikte koltuk.

"Ortada bĭr masa, etrafında dört ĭskemle. Kenarlarda bĭrkaç kanape, koltuk veya ĭskemle." - (Müstecib Ülküsal -Bayram Şenlĭgĭ).

Rom. s. Canapea.

KANARA (**qanara**) is. 1. (Bulg.>Rom, Türk.) Taşlık, taş ocağı.

"Tereklĭk arasından üş, kanara kuwuşlarından da ekĭ kaşkır urup ketĭrdĭler." - (Muratça Seyt-Abdula - Tatar Tĭlĭ I).

"Kanaraga yarından başlap bĭr vagon taa yanaşacak; keşe çalışmak ĭstegenlerge bĭr kündelĭk taa ödiycek ekenler." - (Okuma Kitabı - IV).

2. öz. is. Köstence'nin kuzey-batı yakınındaki Ovidiu köyünün Türkçe-Tatarca adı.

Rom. s. 1. Pietrărie, carieră de piatră. 2. s. propr. Denumire turco-tătărească a satului Ovidiu.

KANARA-KARBIZI (**Qanara qarbızı**) is. Kabuğu ince ve açık yeşil, erken pişen, özeği (göbeği) kıpkırmızı olan bir karpuz cinsi.

Rom. s. Pepene verde timpuriu, cu coaja verde şi subţire şi miezul roşu intens.

KANARYA (**kanarya**) is. (İsp.Fr>Rom.Türk.). Kanarya.

1. Ötücü kuş cinsi. (Lat. Serinus canaria).

"Kanaryamnıñ süslĭ, temĭz, / Kĭşkene kapesĭ bar. / Bu şapkınnı eşĭtseñĭz / Ne de güzel sesĭ bar." - (Necibe Şukuri - Azaplar).

2. mec. Çok güzel sesi olan kimse.

"...Filozofiye doktoru Nureddin İbram, Matematika doktoru Nüsfet Şaganay, Dobroca tatarlarınıñ kanaryası, Kadriye Nurmambet hanım... ve taa kaş tane yurttaşımız Bükreş radyosunda türkçe konışıp, Türkiye'de ve bütün dünyada yaşagan türklerge özlerĭn hem de memleketlerĭn tanıttılar." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. 1. Zool. Canar. 2. fig. Persoană cu voce foarte frumoasă.

KANAT (**qanat**) is. Kanat.

1. Kuşlarda ve böceklerde uçmayı sağlayan organ.

"Karılgaş kayda barasın, / Kanatıñnı taldırıp. / Törem kayda barasın / Menĭ cangız kaldırıp." - (Boztorgay).

"Kökte uşar gömelek, / Kanatı benek benek. / Yazda barabar edĭk, / Kışta ayırdı felek." - (Boztorgay).

2. (Balıklarda) Yüzgeç.

3. Manevi ve efsanevi varlıklarda var olduğu hayal edilen uçma organları.

"Kanat caysın melekler tolgunlangan çöllerde, / Oynaşsınlar perĭler özenlerde, köllerde." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

4. Uçak kanadı.

5. Kapı, pencere gibi menteşelerle tutturulmuş şeyler.

"Mektepnĭñ çifte kanatlı ak boyalı kapısından içerĭ kĭrdĭk." - (Çelebi Cihan - Karılgaçlar Duası).

6. Pervane, yel değirmeni kolları; palet.

7. Parti, meclis gibi topluluklar içinde belli görüş ve programlara göre oluşmuş gruplar.

8. Ask. Savaş düzenine giren bir ordunun iki yanından her biri.

9. Spor. Futbol ve hentbolda hücum hattının sağ ve sol uç mevkileri.

10. Bir şeyin yanı, yan tarafı.

"Kara Togay kanatıma dĭrĭldetĭp / Şakırtuw havasın çalaberĭp cuwrıklar." - (Necip H. Fazıl - Toy).

11. mec. İrade, istek, niyet, heves.

"Kewde cerge cabışkan, millet sınık kanatman / Talpınsa da uçalmaz, can berĭp kurban bolır." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

"Aygĭdĭ kıymas, kanatıñ caydıñ da cıydıñ, / Neden canıñ seskendĭ? Sen bĭr şiy tuydıñ." - (Boztorgay).

- **Kanat astına almak -** Birini koruması altına almak.
- **Kanat aşmak -** Birini koruması altına almak, üzerine kanat germek.
- **Kanat caymak -** Bir yere doğru gitmek, uçmak. "**Tawık kondı terekke, / Kanat caydı erekke. Sen şakırdıñ, men kondım / Tawlı etlĭ yemekke." -** (Boztorgay).
- **Kanat kol kermek -** Birini koruması altına almak.
- **Kanatın astına sığınmak -** Birinin korumasına sığınmak.

• **İnatım inat, ekĭ kolım ekĭ kanat -** Deyim. İnadım inat, iki kolum iki kanat.

Rom. s. 1.-10. Aripă. 2. Icht. Înotătoare. 5. Canat. 6. Paletă. 8. Mil. Flanc. 10. Latură. 11. fig. Dorinţă; intenţie; voinţă.

KANATLANDIRMAK (**qanatlandırmaq**) f. Kanatlandırmak; isteklendirmek, sevindirmek.

Rom. v. A înaripa, a da avânt, a însufleţi.

KANATLANMA, **-UW** (**qanatlanma, -uw**) is. Kanatlanma.

Rom. s. Înaripare; însufleţire.

KANATLANMAK (**qanatlanmaq**) f. Kanatlanmak.

1. (Kuş yavruları) Tüylenip uçacak güce erişmek.

"Çatıda yuwa yasagan karılgaç balabanlarını sayardık. Kaçan kanatlanacak, uçacak, dualarını okuyacaklar?" - (Çelebi Cihan - Karılgaçlar Duası).

2. Uçmak.

3. mec. Sevinmek, heyecanlanmak.

"Kökte uşkan kuşlarnıñ közlerĭ möñdĭr. / Kanatlanıp uşayım, tĭzĭñe kondır." - (Boztorgay).

Rom. v. 1. A se înaripa. 2. A zbura, a se avânta. 3. fig. A se bucura.

KANATLI (**qanatlı**) s. Kanatlı.

1. Kanadı olan.

"Eser edĭm cel bolsam, / Öser edĭm gül bolsam. / Barıp ta körer edĭm / Kanatlı bülbül bolsam." - (Boztorgay).

2. mec. Heyecanlı, sevinç dolu.

Rom. adj. 1. Cu aripi; înaripat. 2. fig. Însufleţit, exaltat.

KANATMA, **-UW** (**qanatma**, **-uw**) is. Kanatma.

Rom. v. Sângerare.

KANATMAK (**qanatmaq**) f. Kanatmak.

1. Yarasından kan sızdırmak.

2. Bir üzüntüyü hatırlatıp tazelemek.

Rom. v. 1. A face să sângereze. 2. fig. A-i reactiva, a-i reaminti cuiva suferinţele.

KANATSIZ (**qanatsız**) s. Kanatsız.

Rom. adj. Fără aripi, lipsit de aripi.

KANATTIRMAK (**qanattırmaq**) f. → **Kanatmak**.

KANÁ (**qaná**) zf. Hani. Var. **ka, kani.** Nerede, ne oldu, nerede kaldı ?.

"Açılıñız aradan, col berĭñız. / Kaná, bĭzge sabaktaş kösterĭñĭz." - (Ahmet Karakaya – Çınlar / Emel D.).

"Körsem közĭm kuwana, cüregĭm cana, / Süydĭm senĭ cürekten, dıkkatıñ kaná?" - (Boztorgay).

Rom. adv. Unde ? Care anume ?

KANCA[1] (**qanca**) is. (İtal.>Türk.>Rom.) Kanca.

• **Kancanı takmak -** Bir kimseye kötülük etmek için uğraşmak.

Rom. s. Cange.

KANCA[2] (**qanca**) zf. Kan bakımından, soy bakımından.

• **Añca barabar, kanca barabar -** Deyim. Anca beraber, kanca beraber.

Rom. adv. După sânge, după spiţă; din punct de vedere genetic.

KANCALAMAK (**qancalamaq**) f. Kancalamak, kancayı bir şeye takmak.

Rom. v. A agăţa cu cangea.

KANCIGA (**qancığa**) is. Eyerin arka kaşına tutturulmuş, birşeyler bağlayıp taşımaya yarayan kayış.

"Şawıp başın alganman, / Koltıgıma salganman. / Koltıgımdan tüşer dep / Kara meşĭn kaplatıp / Kancıgama takkaman. " - (Nedret ve Enver Mahmut - Bozcĭğĭt).

• **Koyan balası emzĭrgen soñ, endĭ kancıgada körĭşĭrmĭz, diy eken. -** Atas. Tavşan yavrusunu emzirdikten sonra, artık terkinin ipinde görüşürüz, dermiş.

Rom. s. Cureluşă prinsă de ciochina şeii, de care se atârnă diferite obiecte; ciochinar.

KANCIK (**qancıq**) s. ve is. Kancık.

1. (Hayvanlarda) Dişi.

2. mec. Dönek, güvenilmez.

"Ekĭ caş muabbet bolsalar, uz keşĭnseler, caşnıñ anası babası 'Mınaw tĭlbaz kancık, balamızını bĭzden ayırdı. Yawürlĭ yawür Alimseyit, kaydan sebepçĭ boldı ke, dep başta senı sögerler." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

3. aşağıl. Orospu.

Rom. s. şi adj. 1. (La animale) Femelă, căţea. 2. fig. Perfid. 3. imprecaţie. Târfă.

KANCIKLIK (**qancıqlıq**) is. Kancıklık.

1. Kancık olma durumu.

2. Döneklik, kaypaklık.

Rom. s. 1. Faptul de a fi femelă. 2. fig. Perfidie, trădătorie.

KANCILUW (**qancıluw**) s. ("kan sıcaklığı") Ilık, ne soğuk ne de sıcak.

Rom. adj. (Despre temperatură) Moderat; călduţ.

KANÇELARYE (**kançelarye**) is. (İtal.>Rom.Türk.). Kançılarya.

1. Devletin bazı iç kurumlarında ve elçiliklerde idari işler bölümü.

2. (Romanya okullarında) Öğretmenler odası.

"Abib efendĭ cımsak sesmen : Dersten son kançelaryege kel. Dertĭñnĭ aytarsın. Şĭmdĭ buyuruñuz ekewĭnĭz de tışarga." - (Cenan Bolat - Calsın).

Rom. s. 1. Cancelarie, birou administrativ. 2. Biroul cadrelor didactice.

KANÇER (**kançer**) is. (Fr.>Rom.,Türk.). Tıp. Kanser hastalığı.

Rom. s. Med. Cancer.

KANÇERLĬ (**kançerlĭ**) s. Kanserli.

1. Kanser niteliğinde olan.

2. Kanser hastalığına yakalanmış.

Rom. adj. 1. Canceros. 2. Bolnav de cancer.

KANDALAY (**qandalay**) is. 1. Zool. Tahtakurusu. (Lat. Cimex lectularius). 2. Argo. Polis

"Üyĭn bek tınışsız eken, tawandan üstĭme ya bit, ya da bĭrtakım kandalay tüştĭ." - (Nedret ve Enver Mahmut - Ayuw Kulak Batır).

Rom. s. 1. Zool. Ploşnita 2. argo. Sticlete (poliţist).

KANDAŞ (**qandaş**) s. ve is. Kandaş, aynı kanı taşıan, aynı soydan olan; soydaş.

"Ümer akay törennĭñ kapatuw sözĭn ayttı : / Ey

kardaşlar, ey caşlar, / Kardaşlar ve kandaşlar, / Epïmïzge, ogırlı bolsın toyımız, / Coyılmasın soyımız!" - (İsmail Ziyaeddin - Toy).

"Kaderniñ şïrkïn oyını / Kandaşlarnı şaşırtkan ... / Şïmdï bïrbïrïmïznï karaymız, amanlık soraymız. / Kollar uzatıla, / Atlar da karaldıga boş bırakıla. / Kïşneşeler, zıplaşalar, / Çünkï onlar da aynı atlarnıñ tayları !" - (Yaşar Memedemin - Anka).

Rom. s. şi adj. Consangvin; rudă, neam.

KANDAŞLIK (**qandaşlıq**) is. Kandaşlık, soy birliği.

Rom. s. Consangvinitate; rudenie.

KAN-DAWA (**qan-dawa**) is. Kan davası.

"Bunıñ içün kawgada, karsambada, / Meşçanlarman hiç bitmez kan-dawada, / Boynumnıñ borcı menïm türmek bïlek." - (Bekir S. Çobanzade - Tañga Dogrı).

Rom. s. Vendetă.

KANDIRILMAK (**qandırılmaq**) f. Kandırılmak.

Rom. v. Forma pasivă de la **kandırmak.**

KANDIRMA, **-UW** (**qandırma**, **-uw**) is. Kandırma.

Rom. s. 1. Convingere. 2. Păcălire, înşelare. 3. Săturare, potolire.

KANDIRMACA (**qandırmaca**) is. Kandırmaca.

Rom. s. Păcăleală, înşelătorie.

KANDIRMAK (**qandırmaq**) f. Kandırmak.

1. İnandırmak, ikna etmek.

"Olur, olmaz, allem kallem ettïk, Badin akaynı kandırdık." - (Altay Kerim – Kâniye).

2. Aldatmak.

"O tatar cïgïtlerïn kandırsın, ruslaştırsın dep, okugan ne kadar rus kızları, karaşoları da cïbergen." - (Necip H. Fazıl - Kırım).

3. Açlığını, susuzluğunu, bir eksiğini gidermek.

"Eskïsïnday hür bolmagan Kırım'nıñ milli ve idari işlerïne keregï gibi karışalmagan halk, bo suretmen susuzlugın kandırgan." - (Necip H. Fazıl - Kïyew Konuşması).

Rom. v. 1. A convinge, a face să creadă. 2. A înşela; a păcăli. 3. A potoli setea sau foamea, ori dorul de ceva.

KANDİL (**qandil**) is. (Ar.> Yun.>Rom.Türk.). 1. Kandil, fitil ve bir kap içinde yağdan meydana getirilen aydınlatma aracı.

"Kırk kün kırk keşe toy yasa, / Kırk kandilnï cak, Hanım." - (Nedret ve Enver Mahmut - Bozcïgït).

2. Berat, miraç, regaip ve mevlit gün ve gecelerinden her biri. Eşanl. **namaz.**

Rom. s. 1. Candelă. 2. Fiecare dintre zilele sfinte de **Berat, Miraç, Regaib, Mevlit** *ale religiei musulmane.*

KANE (**qane**) is. (Fars. hane). Hane. Var. **hane.**

1. Ev, konut.

2. Ev halkı, aile.

Rom. s. 1. Casă, gospodărie. 2. Familie.

KANEPE (**kanepe**) is. → **Kanape**.

KANGILDAŞMAK (**qanğıldaşmaq**) f. → **Kankıldaşmak**.

KANGIMAK (**qanğımaq**) f. Atılmak, fırlamak.

"...Dep tururken inïnden çıktı bïr tïlkï. / Tawşan kadar cuwuralmay o belkï. / Şay bolsa da kuyruk taşlap kangıdı, / Saralan top betegeler çañgıdı." - (Çelebi Cihan - Tïlkïden Selâm).

Rom. f. A ţâşni, a se avânta.

KANGRENA (**kangrena**) is. (Fr.>Rom.,Türk.). Tıp. Kangren; vücudun bir dokusunun ölümü.

- **Kangrena bolmak -** Kangren olmak, kangrenleşmek.

Rom. s. Cangrenă.

KANGRENALI (**kangrenalı**) s. Kangrenli.

Rom. adj. Cangrenos.

KANGUR (**kangur**) is. Zool. Kanguru. (Lat. Macropus giganteus).

Rom. s. Zool. Cangur.

KANĬ (**qanï**) zf. Hani. Var. **ka**, **kana**.

"Kandıñ balası sütanasın kızına : Kanï, külgende gül aşılmaydı da? diydï." - (Hilmiye ve Ekrem Mehmet Ali - Tepegöz).

Rom. adv. Unde-i spusa ta ?; Nu-mi spuseseşi că ...?

KANĬŞ (**qanïş**) is. Soylu kızı; prenses

"Can kesegïm, can süyerïm, / Cılamaşı, kanïşïm!" - (Nedret ve Enver Mahmut - Bozcïgït).

Rom. s. Prinţesă.

KANİ (**qani**) s. (Ar. kani) İnanmış, kanmış.

- **Kani bolmak -** Kani olmak, inanmak.

Rom. adj. Încredinţat, convins.

KANİY (**qaniy**) is. Han karısı; soylular sınıfından kadın. Var.**hani**[1].

"Oñ kolıñda yüzügüñ, alkası ayrı. / Kaniy de bolsa yar süymem senden gayrı." - (Boztorgay).

Rom. s. Soţie de han; aristocrată, prinţesă.

KANKAYMAK (**qanqaymaq**) f. 1. Dikilmek, dimdik durmak.

2. mec. Kurumlanmak, caka satmak.

Türk Lehç. : Nog. – **qanqaymaq, -uv**

Rom. v. 1. A sta ţeapăn, a se propti, a se proţăpi. 2. fig. A-şi da importanţă, a lua o atitudine sfidătoare.

KANKILDAMAK (**qanqıldamaq**) f. (Kazlar) Bağırmak.

"Yeşïl Ada burunda, kızgış ötken Kırım'da, / Cerï curtı bagçelïk, kaz kankılday kırında." - (Abdülkadir Cavuldar - Yeşïl Ada Burunda / Emel M.).

Rom. v. (Gâştele) A gâgâi.

KANKILDAŞMAK (**qanqıldaşmaq**) f. (Kazlar) Bağrışmak.

"(Yabani kazlarnıñ) Kıygak ! ... Kıygak ! ... dep kangıldaşkanı, bïrbïrï men sölengen dawuşları, Ak-Köl boyına can berïp tura." - (Okuma Kitabı III).

Rom. v. (Gâştele) A gâgâi.

KANLAMA, **-W** (**qanlama, -w**) f. Kanlama.

Rom. v. Mânijre cu sânge.

KANLAMAK (**qanlamaq**) f. Kana bulamak.

"Tátáy, diy, senï mınaw ormanlıkka taşlayım, mınaw itnï kesiyïm, senïn kölegïñnï kanlap ocaga aketiyïm, diy." (Hilmiye ve Ekrem Mehmet Ali – Tepegöz).

Rom. v. A mânji cu sânge, a muia în sânge.

KANLANDIRMAK (**qanlandırmaq**) f. Kanlandırmak.

Rom. v. fact. de la **kanlanmak.**

KANLANMA, **-UW** (**qanlanma**, **-uw**) is. Kanlanma.

Rom. s. Faptul de **kanlanmak.**

KANLANMAK (**qanlanmaq**) f. Kanlanmak.

1. Kan bulaşmak.

2. Kanı çoğalmak, bedenen kuvvetlenmek.

3. Kan birikmek.

• **Bitĭ kanlanmak -** Sıkıntı içinde yaşarken maddi durumu düzelip sesi çıkmaya başlamak.

Rom. v. 1. A se păta de sânge. 2. A prinde putere. 3. A se congestiona.

KANLI (**qanlı**) s. Kanlı.

1. Kan bulaşmış.

"Tatarlıknı coytmak içün tırışkan / Bĭr kuwwet bar. Kolı kanlı, kalbĭ taş." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

2. Kanı olan.

3. Kan dökülmesine sebep olan. **Kanlı marebe.**

4. Kan dökmüş olan, katil.

"Caman tamak carlı eter, öskün cürek kanlı eter." - Atas.

5. Kanlanmış olan, kan birikmiş olan. **Kanlı köz.**

"Cılagan közde bola eken kanlı perde. / Kaytımnı şekken can dostım kayerlerde?" - (Boztorgay).

• **Kanlı canlı** – Sağlıklı; sağlığı yüzünden belli olan.

• **Caman tamak carlı eter, öskün cürek kanlı eter. –** Atas. Pisboğazlık yoksul eder, kabarık yürek kanlı eder.

Rom. adj. 1. Pătat de sânge, însângerat. 2. Rumen, îmbujorat (la faţă). 3. Sângeros, crunt. 4. s. Călău. 5. adj. Congestionat.

KANMA[1], **-UW** (**qanma**, **-uw**) is. Kanmak[1] işi.

Rom. s. Faptul de **kanmak[1].**

KANMA[2] –**UW** (**qanma**, **-uw**) is. Kanmak[2] işi.

Rom. s. Faptul de **kanmak[2].**

KANMAK[1] (**qanmaq**) f. Kanmak.

1. Bir sözün doğruluğuna inanmak.

"Sakın kolay aldanma, / Başka sözlerge kanma. / Dostıñdan köp duşmanıñ. / Beyhude yerge canma." - (Boztorgay).

2. Birine güvenmek, itimat etmek.

Rom. v. 1. A crede; a se convinge. 2. A avea încredere, a se bizui pe cineva.

KANMAK[2] (**qanmaq**) f. Kanmak.

1. Doymak; bir şeyden bolca yararlanmak.

2. mec. Yetinmek, tatmin olmak; bir şeyden istediği kadar yararlanmak.

"Şınla, sesĭñ eşĭtĭp bĭr kanayım. / Ogrıñ nege cönemiy, boztorgayım?" - (Boztorgay).

"Kalın kĭyĭm kĭysĭn, bĭraz kımtansın, / Cıllı üyde hawfsız catıp bĭr kansın." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

• **Kana kana** -a) Doya doya. **"Ekĭ çeşme yan yana, / Suw ĭştĭm kana kana. / Körsem göñlĭm kuwana, / Körmesem cürek cana." -** (Boztorgay). b) Bir ihtiyacı yeteri kadar karşılayarak. **"Peşkáda kömĭr cana, / Cılındım kana kana. / Ayt süygülüm anaña, / Bolsın maga kaynana." -** (Boztorgay).

• **El awuşıman suw ĭşken kanmaz. -** Atas. El avucu ile su içen suya kanmaz.

Türk Lehç. : Kırım., Nog. - **qanmaq;** Moğ. - **hanuh / hanah;**

Rom. v. 1. A-şi potoli setea. 2. fig. A se mulţumi, a fi satisfăcut.

KANSIZ (**qansız**) s. Kansız.

1. Kanı olmayan, zayıf.

2. Kan dökmeden yapılan.

3. Tıp. Kan kaybetmiş olan.

4. mec. Asil duygulardan yoksun, duygusuz; soysuz.

"Kelgen keçken hanlıklarnı, barlıklarnı / Yoktır degen kansızlarga caw bolarman." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

5. mec. Korkak, zayıf.

"Masumlardan düşman öcün alganda, / Kansızlarga kan berecek kalbĭñ bar." - (Thsin İbrahim / Köksüyer – Emel'ge / Emel M. 2 -1935)

Rom. 1. adj. Anemic. 2. adj. Fără vărsare de sânge. 3. adj. Care a pierdut mult sânge, care a suferit o hemoragie. 4. Neom; lipsit de caracter. 5. adj. fig. Slab; fricos.

KANSIZLAŞMAK (**qansızlaşmaq**) f. Kansızlaşmak, kansız kalmak.

Rom. v. A se anemia.

KANSIZLIK (**qansızlıq**) is. Tıp. Kansızlık.

Rom. Med. Anemie.

KANŞAR (**qanşar**) is. Anat. Atın alın kemiği; başının burundan yukarıya doğru uzanan düz kemiği.

"Kırk awulda maktalgan, / Alga oktay oktalgan, / Keñ kanşarı taygalak / Yıldız kaşka, al ayak / Cüyrüklerge atlanıp ... / Köyge yetĭp kalalar / Kuşluk-üyle arası." - (Eşref Şemizade - Togan Kaya / Emel D.).

Rom. s. Anat. Osul frontal al calului.

KANTAR (**qantar**) is. (Ar. kintar). Kantar.

1. Tartı araçlarının her çeşidine verilen ad. Eşanl. **teraze.**

2. Eski çiftçilik takvimine göre, altı aylık soğuk aylar dönemi Kasım'ın ortası olan 90'ıncı gününe verilen ad. (5 Şubat).

• **Kantardan sonra kardaşıñ üyüne barma.-** (Çok kimsenin kileri git gide boşalır) - Atas. Kış döneminin yarısından sonra kardeşinin evinde dahi misafir kalma.

• **Kırım'nıñ kışı kantardan soñra. –** Atas. Kırım'ın kışı kasım mevsiminin ortasından sonra belli eder kendini.

Rom. s. 1. Cântar; balanţă; basculă. 2. Mijlocul iernii.

KANTARCI (**qantarcı**) is. Kantarcı, bir malı kantarda tartan kimse.

Rom. s. Cantaragiu.

KANTARLAMA, **-W** (**qantarlama**, **-w**) is. Kantarlama.

Rom. s. Cântărire.

KANTARLAMAK (**qantarlamaq**) f. Kantarlamak.

1. Kantarla ağırlığını ölçmek.

2. mec. Takdir etmek, ölçü veya değer biçmek.

"Ey bayguş senĭ! Senĭñ kıska aklıñ onı kantarlayalamı?" - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

"Cengemĭz, suwık bĭr sezgĭmen, başın alga iyĭltĭp, közlerĭn yokarsından karap epĭmĭznĭ sıralap ölşiy, kantarlay." - (Yaşar Memedemin - Şaliy Şal).

3. mec. Düşünüp taşınmak.

Rom. v. 1. A cântări. 2. fig. A aprecia. 3. fig. A chibzui, a se gândi.

KANTARLI (**qantarlı**) s. Kantarlı.

1. Tartılmış.

2. Kantarı olan, kantarı bulunan.

Rom. adj. 1. Cântărit. 2. Cu cântar.

KANTARMA (**qantarma**) is. Kantarma. Eşanl. **awızlık**.

Rom. s. Zăbală.

KANTAŞ (**qantaş**) is. Mineral. Akik.

"Altınga elmaz yaraşır, gümüşke kantaş. / Dünya-eglenceñ bolayım, ömirlïk yoldaş." - (Boztorgay).

Rom. s. Mineral. Agată.

KAN TAŞI (**qan taşı**) is. (Türk. kan taşı) Mineral. Kan taşı, hematit.

Rom. s. Mineral. Hematit.

KANTİNA (**kantina**) is. (Fr>Rom.Türk). Kantin.

"Dört sene bïr sınıfta, bïr internatta, bïr kantinada kardaştay bolgan caş kızlardan bïrsï Tulça'ga, başkası Mecdiye'ge, bïrsï Kelïnşek'ke,, başkası Amzaşı'ga, şïl ballarınday cayradı kettïler." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. Cantină.

KANTON (**kanton**) is. (Fr.>Rom.) Karayolları, su pompası gibi kamu hizmeti gören işletmelerin bakımevi.

"Ertesï künï erten men, metiyge suw totıracakta Bekïr akay: / - Almañız metiynï, ballar ! Atlarnı suw kantonında suwgarırımız, dedï." - (Ekrem Menlibay - Bïr Yaz Aşkı).

Rom. s. Canton.

KANTORON (**kantoron**) is. (Yun. kentauron>Türk.). Bot. Birkaç bitki türüne verilen ad.

1. Kantaron; hekimlikte iştah açıcı ve ateş düşürücü olarak kullanılan bir bitki. (Lat. Gentiana lutea). **Kantoron şayı.**

2. Belemir, peygamber çiçeği, mavi kantaron. (Lat. Centaurea cyanus).

Rom. s. Bot. Nume folosit pentru diverse specii de plante. 1. Sunătoare. 2. Albăstrele.

KANUN[1] (**qanun**) is. (Ar. kanun). 1. Kanun, yasa.

"Bo senelerde Aladin akay yetmïş yaşlarına yaklaşkan, hem kastalıkman, hem de cañı şıkkan kanunlarman tïreşe." - (Altay Kerim – Kâniye).

2. Kural.

Rom. s. 1. Lege. 2. Regulă.

KANUN[2] (**qanun**) is. (Ar. kanun). Müz. Kanun, çalgı aleti.

Rom. s. Liră, ţiteră

KANUNİ (**qanuni**) s. (Ar. kanuni). 1. Kanuna uygun, yasal.

2. Kanun koyan, kanun yapan, kanuncu. **Kanuni Süleyman.**

Rom. adj. 1. Legal; legitim. 2. Legislator.

KANUNLAŞMA, **-UW** (**qanunlaşma**, **-uw**) is. Kanunlaşma.

Rom. s. Legiferare.

KANUNLAŞMAK (**qanunlaşmaq**) f. Kanunlaşmak, yasalaşmak.

Rom. v. A se legifera.

KANUNLAŞTIRMAK (**qanunlaştırmaq**) f. Kanunlaştırmak, yasalaştırmak.

Rom. v. A legifera.

KANUNNAME (**qanunname**) is. (Ar.kanun+Fars.name). Kanunname, yasalar kitabı.

Rom. s. Cod de legi.

KANUNSIZ (**qanunsız**) s. Kanunsuz.

Rom. adj. 1. Nelegal. 2. Nelegiuit.

KANUNSIZLIK (**qanunsızlıq**) is. Kanunsuzluk.

Rom. s. 1. Ilegalitate. 2. Nelegiuire.

KANUW (**qanuw**) is. Etnogr. Gelin güveyin evine inerken kızın anası tarafından karşılayıcı on iki kadına verilen hediyeler.

"On ekï hatun ayrılgan ul yagından, / Alacaklar bakşışlar kız yagından. / Herbïrïñïñ körecek ïşï bar. / ... Konakbaylar bïr mïnsïz vazife körüp / Kanuwların alalar oynap külüp." - (Mehmet Vani Yurtsever - Toy, şiir).

Rom. s. Un dar compus din douăsprezece obiecte oferit de mama miresei la douăsprezece femei care îndeplinesc diverse sarcini la ceremonialul de întâmpinare a miresei.

KANVERT (**kanvert**) is. (Rus.). Mektup zarfı.

"Kuyula cawun, aka sel, çöplükmen çamur. /...Peştïmal bawı, moyuncak, kök nazarlık, / Beklengen kâgıt, kïm bïlïr, künlermen hafta, / Okulgan endi..., kanvertsïz ketïp bara." - (Bekir S. Çobanzade – İçken).

Rom. s. Plic.

KAP (**qap**) is. Kap. Var. **kab.**

1. İçinde herhangi bir madde konulup saklanılan nesne.

"Kılabdanman ïşlemelï kabında bïr Kuran." - (Mehmet H. Vani Yurtsever – Kartman Caş Arasında).

2. İçine yemek konulan mutfak eşyası.

"Tatarlar ve Mongollar ... suw ya kımız kuymaga türlü kaplar ve bardaklar yasay ekenler." - (Memet Ablay – Tatarlar Kïmlerdïr? / Boztorgay).

3. Kitap kabı; kitap kapağı.

4. Yemek miktarı. **Yarım kap yemek.**

5. Yemek çeşidi. **Üş kap yemek.**

- **Kabına sıymamak -** Taşkın davranışlarda bulunmak.

Rom. s. 1. Vas; învelitoare. 2. Vas de bucătărie; blid. 3. Învelitoare de copertă; copertă. 4. Cantitate de mâncare. 5. Fel de mâncare.

KAPAK (**qapaq**) is. Kapak

1. Kapların üstünü örtmeye, delik, çukur veya boşlukların ağzını kapamaya yarayan nesne.

"Kapaksız kazan kaynamaz, / Baysız bike oynamaz. " - (Boztorgay).

"Sabri şo gürültüde uyandı, tıpış tıpış ayatka şıktı, akırtın peşïn kapagın aşıp ïşïne caşındı." - (Altay Kerim – Kâniye).

2. Kitap ve defterlerin en üstteki koruyucu, sert kılıfı.

- **Köz kapagı -** Anat. Göz kapağı. (*Rom. pleoapă*).

- **Kazanda pïşïrïp kapagında aşamak -** Deyim. Tencerede pişirip kapağında yemek; kendi mütevazi imkânlarıyla geçinip gitmek.

Türk Lehç. : Kırım., Nog. - **qapaq;** Moğ. - **habhag / havhag;**

Rom. 1. Capac. 2. Copertă.

KAPAKLAMA, -W (**qapaqlama, -w**) is. Kapaklama, kapağını koyma.

Rom. s. Închiderea (punerea) capacului.

KAPAKLAMAK (**qapaqlamaq**) f. 1. Üzerine kapak koymak; kapakla kapatmak.

2. Yüz tarafını yere doğru çevirip koymak.

Türk Lehç. : Kırım. - **qapaqlamaq**; Moğ. - **habhaglah / havhaglah;**

Rom. v. 1. A acoperi cu capacul. 2. A aşeza ceva cu faţa în jos.

KAPAKLANMAK (**qapaqlanmaq**) f. Kapaklanmak.

1. Bir şeyin üzerine kapanmak.

"Şo kalbırnı ayagım astında eziyĭm degende, bĭr kenarından baskanı üşün, kelĭp tam tĭzĭne kapaklana." - (Nevzat ve Nermin Yusuf - Nasrettin Hoca).

2. Yere yüz üstü düşmek.

"Ömĭrbek dım cerge kapaklangan, özĭn bĭlmiy catır." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. v. 1. A cădea cu faţa peste ceva. 2. A cădea cu faţa în jos.

KAPAKLATMAK (**qapaqlatmaq**) f. Kapağını koydurmak.

Rom. v.f. A pune să închidă capacul.

KAPAKLI (qapaqlı) s. Kapaklı.

- **Gĭzlĭ kapaklı -** Çok gizli.

Rom. adj. Cu capac; acoperit cu capac.

KAPAKSIZ (**qapaqsız**) s. Kapaksız.

Rom. adj. 1. Kapağı olmayan. 2. Kapağıyla kapanmamış.

KAPALI (**qapalı**) s. Kapalı. Var. **kapawlı**.

1. Kapanmış olan, açılmamış.
2. Geçilmez durumda olan.
3. (İş yeri için) Çalışma süresi sona ermiş.
4. Başı örtülü (kadın).
5. Açık ve kesin söz kullanmadan söylenen.
6. Gizli, saklı.
7. Tutuklu, hapiste tutulan.
8. mec. Dışa dönük yaratılışta olmayan.
9. (Giyecek için) Açık olmayan.
10. (Hava) Bulutlu.

- **Kapalı kutu -** Niteliği gizli.
- **Kapısı kapalı -** Ziyaretçilerden hoşlanmayan, ziyaretçi istemeyen.
- **Közĭ kapalı -** Çevresine ilgisiz.
- **Üstü kapalı konışmak -** İmalı konuşmak.

Rom. adj. 1. Închis; nedeschis. 2. Barat, încuiat. 3. (Un loc de muncă) Închis. 4. (Capul) Acoperit. 5. fig. Voalat. 6. Mascat. 7. Arestat, aflat sub detenţiune. 8. fig. Taciturn, posac. 9. (Despre îmbrăcăminte). Nedecoltată. 10. (Despre vreme) Înnorat.

KAPALILIK (**qapalılıq**) is. Kapalılık.

1. Kapalı olma durumu.
2. Ed. Anlatımı açık olmama durumu.

Rom. s. 1. Faptul de a fi **kapalı** *(Vezi sensurile cuvântului). 2. Lit. Ermetism.*

KAPALMAK (**qapalmaq**) f. Kapalmak.

1. Kapamak işine konu olmak.
2. Kapanmak.

- **Ĭştásĭ kapalmak -** İştahı kapanmak.
- **Kĭyew kapalmak -** Güvey törenle gerdeğe götürülmek.

Rom. v. 1. A fi închis. 2. A se închide.

KAPAMA, **-W** (**qapama**, **-w**) is. Kapama.

1. Kapamak işi.
2. Sebze ile pişirilmiş kuzu eti yemeği.

Rom. s. 1. Acţiunea de a închide, închidere. 2. culin. Mâncare de legume cu carne de miel.

KAPAMAK (**qapamaq**) f. Kapamak.

1. Bir şeyi veya bir açıklığı bir şeyle örtmek.
2. Bir yere sokmak, hapsetmek.

"Mına sĭzge bĭr kaz balası beriyĭm. Ayakların baylayım, ama üyge yetĭşkende şeşĭp, tölege kaparsın da cemĭn berersĭn." - (Altay Kerim – Kâniye).

3. (Yolu, geçişi) Engellemek.
4. (Çukuru), deliği) Tıkamak, doldurmak.
5. (Elektriği, suyu) Kesmek.
6. mec. (Konuşma, konu hakkında). Kesmek, bırakmak.

Rom. v. 1. A închide, a înveli, a acoperi. 2. A închide undeva. 3.(Depre o trecere, despre un drum). A bloca. 4. A astupa, a înfunda. 5. (Despre curent electric, apă) A întrerupe, a tăia. 6. fig. A pune capăt, a termina.

KAPAN (**qapan**) is. → **Kapkan**.

- **Kapanga kĭrmek -** mec. Çaresiz bir duruma düşmek; tuzağa düşmek..

KAPANIK (**qapanıq**) s. Kapanık.

1. Kapanmış.
2. mec. İç karartıcı.

Rom. adj. 1. Închis. 2. fig. Posomorâtor.

KAPANIKLIK (**qapanıqlıq**) is. Kapanıklık.

1. Kapanık olma durumu.
2. İç karartıcı olma durumu.

Rom. s. 1. Închidere, ocluziune. 2. fig. Posomoreală, proastă dispoziţie.

KAPANIŞ (**qapanış**) is. Kapanış.

1. Kapanma.
2. Kapanmk biçimi.

Rom. s. 1. Închidere. 2. Fel de închidere.

KAPANMA, **-UW** (**qapanma**, **-uw**) is. Kapanma.

Rom. s. Închidere.

KAPANMAK (**qapanmaq**) f. Kapanmak.

1. Kapalı duruma gelmek.
2. Dışarı ile ilişiğini kesmek.

"Ayse sendiy bütün gün üyge kapanıp oturayım mı ?" - (Mehmet Vani Yurtsever - Kart man Caş Arasında).

3. Yüzü yere dönük, görünmeyecek biçimde durmak.
4. Sona ermek, kesilmek.

"Keç bolsa da, haydıñız, çalışayık karuwman, / Haksızlığıñ künlerĭ şolay kapangan bolur." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

5. (Yara) İyileşmek.

6. (Gözler) Kör olmak.

7. (Hava) Bulutlanmak.

Rom. v. 1. A se închide. 2. A se izola, a se claustra. 3. A veni cu faţa la... 4. A se termina, a se pune capăt. 5. (Rana) A se vindeca. 6. (Ochii) A nu mai vedea, a orbi. 7. (Cerul) A se înnora.

KAPANUWLI (**qapanuwlı**) s. → **Kapalı**.

"Cüregĭm kapeste kapanuwlı kuştay tĭtreydĭ." - (Cenan Bolat -Calsın).

KAPATILMAK (**qapatılmaq**) f. Kapatılmak.

Rom. v. A fi închis.

KAPATKIŞ (**qapatqış**) is. 1. Kapak.

2. Bir şeyin kapatma parçası, sapı, düğmesi vb.

Rom. s. 1. Capac. 2. Închizător.

KAPATMA, **-UW** (**qapatma**, **-uw**) is. Kapatma.

Rom. s. Închidere; blocare; ocupare.

KAPATMAK (**qapatmaq**) f. 1. Kapatmak, kapamak.

2. Doldurmak, işgal etmek.

"Babañ saga şal algan borşka batıp, / Şınlamasañ ne keldĭñ cer kapatıp?" - (Boztorgay).

- **Depternĭ kapatmak -** Bir konu ile ilgisini kesmek.

Rom. v. 1. A închide. 2. A ocupa (un loc).

KAPATTIRMAK (**qapattırmaq**) f. Kapattırmak.

Rom. v.factitiv. A pune să închidă.

KAPAWLI (**qapawlı**) s. → **Kapalı**.

KAPES (**qapes**) is. (Ar. kafes). Kafes.

1. Aralıklı telden yapılmış kuş evi.

2. Vahşi hayvan bölmesi.

"Dew: / - Nege yaray kapes ? dep soray. / Bala: / - Aywanlarnı, insanlarnı, kuşlarnı, dewlernı kapamaga yaray, diy." - (Ekrem ve Hilmiye Mehmet Ali - Tepegöz).

3. Aralıklı çapraz çubuklardan yapılmış pencere siperi.

4. Camide kadınlara ayrılmış yer.

5. argo. Hapishane.

Rom. s. 1. Colivie. 2. Cuşcă. 3. Grilaj. 4. Boxă, despărţitură. 5. argo. Pârnaie.

KAPESLEMEK (**qapeslemek**) f. Kafeslemek.

1. Kafese kapatmak.

2. argo. Aldatmak.

Rom. v. 1. A închide în colivie. 2. argo. fig. A fraieri.

KAPESLĬ (**qapeslĭ**) s. Kafesli.

Rom. adj. 1. Cu colivie. 2. Cu grilaj.

KAPESŞĬ (**qapesşĭ**) is. Kafesci; kafes imalâtçısı.

Rom. s. Meşter de colivii.

KAPI (**qapı**) is. Kapı.

1. Giriş çıkış yeri.

"Çeşmelerden suw akar, / Cengem kapıdan bakar, / Tokızga şewre takar. / A za, nawrezĭm mibarek." - (Boztorgay).

"Şonday beter, özĭ keldĭ kapıdan / Alayımız kaltıraymız korkudan." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

"Ot bastırıp şıktık bĭz kapını şeklep, / İskelede turamız, vapor beklep." - (Boztorgay).

2. Giriş çıkış yerindeki açılıp kapanan kanat.

"Kapı aşasın, kapı aşasın. / Kapı artına kaşasın. / Özĭñ maga kudaşasın, / Özĭñ menden kaşasın." - (Boztorgay).

"Şáşlerĭñ bükle bükle, / Kapıñnı arüw şekle. / Anañ babañ catkan son / Menĭ şardakta bekle." - (Boztorgay).

3. mec. İş ve kazanç sağlayan yer.

"Sen bĭr baynıñ ırgatı, kapısın itĭ. / Cay şekmenĭñ koraga cayılsın bitĭ." - (Boztorgay).

4. Masraf konusu.

5. Tavla oyununda aynı renkte iki pulun aynı hanede bulundurulma durumu.

6. mec. Herhangi bir iş için gidilen ev veya yer.

"Men pĭlânşenĭñ kızın tüwenşenĭñ uluna ayttıraman dep rast kelegen kĭşĭnĭñ kapısına tĭlene barmak arüw şiy mĭ endĭ ?" - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

7. Devlet kurumu.

"Kuş uçmagan üstünden altın saray kapısı / Ters cel esĭp cabılsa, tez künde viran bolur." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

8. mec. Yakın yer veya yakın zaman. **Kış kapıda.**

- **Arka kapıdan şıkmak -** Bir yerden gizlice ayrılmak.
- **Aşık kapı bırakmak -** Bir konuya bir daha dönme imkânı bırakmak.
- **Azbar kapı -** Bahçe kapısı. **"Azbar kapı eskĭrgen, / Canısın yapmak kerek, / Kıymasım menden bezgen, / Başka yar tapmak kerek." -** (Boztorgay).
- **Bĭr kapıga şıkmak -** Aynı sonuca varmak.
- **Kapı awzı –** Kapı ağzı, eşik üzeri.
- **Kapı duwar bolmak –** Kapı çalındığında açılmamak. **"Cümle cemaat, kırsızımız gerĭ kaytıp kelgeşĭ bĭrew tışka şıkmaycak, bĭrew ĭşerĭ kĭrmiycek. Kapı duwar boldı." -** (Altay Kerim – Kâniye).
- **Kapı kapı gezmek (dolaşmak) -** a) Ev ev dolaşmak. b) Arka arkaya birçok yere baş vurmak.
- **Kapı komşı otırmak -** Evleri yan yana olmak.
- **Kapı yapmak -** Tavlada bir haneye kendi iki pulunu yerleştirebilmek.
- **Kapıda kalmak -** İçeri girememek.
- **Kapıga dayanmak -** a) Gelip çatmak. b) Bir şey elde etmek için birini zorlamak.
- **Kapılar yüzüne kapanmak -** Baş vurmak istediği bir yere kabul edilmemek.
- **Kapını köstermek** - Kovmak.
- **Kapısın aşındırmak -** Birinin yanına sık sık gitmek.
- **Kapısın aşmak -** a) İçeri almak. b) Konuk etmek.
- **Kapısın kakmak -** Kapısını çalmak, bir kimseye baş vurmak.
- **Kapısında ösmek -** Bir kimsenin, bir işverenin yanında yetişmiş olmak.
- **Kazanış kapısı -** Geçim sağlanan iş yeri.
- **Masrap kapısı aşmak –** Masrafa sebep olan yeni bir şeyler almaya başlamak.
- **Ötmek kapısı -** Geçim sağlanan iş yeri.
- **Yañlış kapı şalmak -** İstediğini elde edemiyecek bir yere baş vurmuş olmak.
- **Kapıdan kuwsañ şıgaraktan kĭrer. -** Deyim. Kapıdan kovarsan bacadan girer. (Yüzsüz kimseler için söylenir).

- **Kapım aşık törïm boş -** Deyim. Bir kimsenin birine karşı çok yakınlık duyduğu ve onu evinde konuk etmekten daima zevk alacağı anlatılır.
- **Kapısı aşık -** Deyim. Konuksever, misafirperver.
- **Kapısı kapalı -** Deyim. Misafir sevmez.
- **Kemer kapıda tïlenïp Cuma camïde sadaka bere -** Deyim. Durumuna göre davranmayanlar için söylenir. (Kemer Kapı Bahçesaray'da bir semt adı.).
- **Alla törge catkızıp kapıga karatmasın. -** Atas. Allah insanı yatağa düşürüp kapıya baktırmasın, yardımına yetişecek birini bekletmesin.
- **Balaban kapınıñ balaban tepkïsï bolır.** – Atas. Büyük kapının büyük sürgüsü olur.
- **Mart kapıdan baktırır, kazma kürek caktırır.** – Atas. Mart kapıdan baktırır, kazma kürek yaktırır.
- **Zor kapıdan kïrse, şeriat pencereden şıgar. –** Atas. Zor kapıdan girerse, kanun pencereden kaçıp uzaklaşır.

Rom. s. 1. Uşă, poartă, intrare. 2. Canat de uşă. 3. fig. Serviciu, slujbă. 4. Motiv de cheltuieli. 5. (La jocul de table) Poartă.6. fig. Casă, locuinţă. 7. Instituţie oficială. 8. Loc apropiat sau moment iminent.

KAPICI (**qapıcı**) is. Kapıcı, kapıda görevli olan kimse.

"Üç yüz biletmen kelgen kapıcı bey, ekï yüz ellï kadarın sattı. Dans başladı." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. Uşier; portar.

KAPICI-BEYĬ (**qapıcı beyï**) is. Etnogr. "Konuşma gecesï" şöleninde kapıda nöbet tutan, " Kart agası"nın emriyle cezalıları dışarı atıp gelenleri içeri alan görevli.

Rom. s. Etnogr. Persoană care deţine rolul de uşier la ospăţul tradiţional de adio burlăciei, dat de mire în onoarea prietenilor săi.

KAPICILIK (**qapıcılıq**) is. Kapıcılık, kapıcı görevi.

Rom. s. Ocupaţia de uşier, de portar.

KAPI KULI (**qapı qulı**) is. Kapı kulu; Osmanlı devletinde ve Kırım Hanlığında aylıkçı, sürekli askerlerden meydana gelen teşkilât.

Rom. s. În oştile otomane şi crimeene unităţi de oşteni cu soldă.

KAPILANMAK (**qapılanmaq**) f. Bir geçim kapısı bulmak, çalışıp geçinecek bir iş bulmak.

Rom. v. A găsi de lucru, a se angaja undeva.

KAPILI (**qapılı**) s. Kapılı.

Rom. adj. Cu uşă; cu poartă.

KAPILMA, **-UW** (**qapılma**, **-uw**) is. Kapılma. Var. **kabılma**.

Rom. s. Acţiunea de **kapılmak.**

KAPILMAK (**qapılmaq**) f. Kapılmak. Var. **kabılmak**.

1. Kapmak işine konu olmak.
2. mec. Tutulmak, bağlanmak; etkisinde kalmak.

"Bïlmem ne bekliysïñ şo yoruwcı nagıştan, ... ? / Kapılma tatar kızı ! ..." - (Necip H. Fazıl - Tatar Kızına).

3. mec. Belli bir ruh haline düşmek.

"Talaşkanımızdan ötürü tatarlığımızga kabahat tawup yeiske kapılmak tora bolmaz." - (Mehmet H. Vani Yurtsever - Toy).

Rom. v. 1. A fi înhăţat, a fi înşfăcat. 2. A fi captivat, a fi cuprins. 3. fig. A cădea într-o anumită stare sufletească.

KAPISIZ (**qapısız**) s. Kapısız.

Rom. adj. Fără uşă, fără poartă.

KAPISTA(**qapısta**) is. (Rus. kapusta). Bot. Lâhana. (Lat. Brassica oleracea).

"Sararır mı kapısta, kün tiymese, alay, / Ah, der m'edïm artıñdan, can süymese, alay?" - (Boztorgay).

"Kapıstada koşan bar, almada şıgıt. / Bïlalmayman sen kaysı köydensïn cïgït." - (Boztorgay).

Rom. s. Varză.

KAPIŞMA, **-UW** (**qapışma**, **-uw**) is. Kapışma. Var. kabışma.

Rom. v. Acţiunea de **kapışmak.**

KAPIŞMAK (**qapışmaq**) f. Kapışmak. Var. **kabışmak**.

1. Herkes bir şeyin üzerine üşüşüp aceleyle almak.
2. Kavgaya tutuşmak, dalaşmak.
3. Spor. Güreşte taraflar zorlu bir mücadeleye girişmek.

Rom. v. 1. A da năvală cu toţii asupra a ceva. 2. A se lua la harţă. 3. (La luptele sportive) A se prinde, a se înşfăca.

KAPIŞTIRMAK (**qapıştırmaq**) f. Kapıştırmak. Var. **kabıştırmak**.

Rom. v. fact. de la **kapışmak.**

KÂPĬR, KYAPĬR (**kâpïr**) s. ve is. (Ar. kâfir). Kâfir. Var. **kâfïr.**

1. Tanrının varlığını inkâr eden (kimse).
2. Hristiyan.
3. mec. Acımasız, zalim.
4. tksz. Sevilen birine takılma, siten yollu seslenme.

Rom. s. şi adj. 1. Necredincios. 2. Creştin. 3. fig. Crud, nemilos. 4. fam. Păcătos.

KÂPĬRLEŞME, **-ÜW; KYAPĬRLEŞME, -ÜW** (**kâpïrleşme, -üw**) is. Kâfirleşme. Var. **kâfïrleşme**.

Rom. s. Faptul de **kâpïrleşmek.**

KÂPĬRLEŞMEK (**kâpïrleşmek**) f. Kâfirleşmek. Var. **kâfïrleşmek**.

Rom. v. 1. A deveni necredincios. 2. A se creştiniza. 3. fig. A se înrâi.

KÂPĬRLĬK, KYAPĬRLĬK, (**kâpïrlïk**) is. Kâfirlik. Var. **kâfïrlïk**.

Rom. s. Faptul de a fi sau de a deveni **kâpïr.**

KAPİLA (**kapila**) is. (İtal.>Rom. capelă). 1. Başlık, takke; kapelâ.

"Babamızdan bïr kapila, bïr boş kïse, bïr de kılış kalgan edï. Áná bïzler bo şilernï öz aramızda bölïşe almaymız." - (Nedret ve Enver Mahmut - Ayuw Kulak Batır).

2. Bebek başlığı.

"Köynïñ kızları tïşï canı şıkkan balaga köpten köp bagışlar azïrliyler : türlï kol ïşlerï, örmeler, kapilalar, entarïler." - (Nevzat Yusuf Sarıgöl - Adetlerïmïz).

Rom. s. 1. Tichie, capelă. 2. Bonetă de copil mic.

KAPİTAL (**kapital**) is. (Fr.>Rom.,Türk.) Kapital; sermaye, ana mal. Eşanl. **sermiya.**

Rom. s. Capital.

KAPİTALİSM (**kapitalism**) is.(Fr.>Rom, Türk.). Kapitalizm.

Rom. s. Capitalism.

KAPİTALİST (**kapitalist**) is. (Fr.>Rom.Türk). Kapitalist, sermayedar.

Rom. s. Capitalist.

KAPİTAN (**kapitan**) is. (İtal.>Rom., Türk.). 1. Ask. Yüzbaşı.

"Kazarmanıñ işinde / Kapitan gezer. / Maylı kayış kolında / Talïmge tïzer." - (Boztorgay).

2. Gemi kaptanı.

3. Spor. Takım kaptanı.

Rom. s. 1. Mil. Căpitan. 2. Comandant de vapor. 3. Sport. Căpitan de echipă.

KAPİTANLIK (**kapitanlıq**) is. Kaptanlık.

1. Kaptan olma durumu.

2. Kaptanın görevi, mesleği ve rütbesi.

"Mına men sïznï resmen bïr kampiyonatka yazdırayım. Razısıñız mı ? / Bïrbïrlerïn közlerïne karaşkan sonra, kapitanlık yapacak ekï arkadaşları : / - Bolır, dedïler." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. 1. Faptul de a fi căpitan. 2. Rolul, profesia sau gradul de căpitan.

KAPKAN (**qapqan**) is. Kapan, tuzak.

"Kapkan kurdık, sıçançık kapkanga kïrmedï, / Hem şundan soñ yaramaz pek tasırdap cürmedï." - (Amdi Giraybay – Sıçançıkman Mışıçık).

"Köyniñ kïşïlerï kapkanga tüşken bïr tülkïniñ başına toplaşıp aşuwın ala ekenler." - (Nevzat ve Nermin Yusuf - Nasrettin Hoca).

Türk Lehç. : Kırım., Nog. - **qapqan;** Moğ. - **habhan / havh;**

Rom. s. Capcană, cursă.

KAPKANLI (**qapqanlı**) s. Kapanlı, tuzaklı.

Rom. adj. Prevăzut cu capcană.

KAPKARA (**qapqara**) s. Kapkara .

1. Her yanı kara.

2. Kömür gibi, çok kara.

"Bïr ara da, semïz, tügï kap-kara bïr mışık kona astına kïrïp kettï. Safïr korka tüştï." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. adj. 1. Negru în întregime. 2. Foarte negru, negru de tot.

KAPKARANGI (**qapqarangı**) s. Kapkaranlık, çok karanlık.

Rom. adj. Întuneric beznă, foarte întunecos.

KAPKARANLIK (**qapqaranlıq**) s. 1. Kapkaranlık, çok karanlık.

2. is. Koyu, zifiri karanlık.

Rom. adj. 1. Întuneric de tot. 2. s. Întuneric beznă.

KAPKAŞ[1] (**qapqaş**) is. Kapak. Var. kapak.

Rom. s. Capac.

KAPKAŞ[2] (**qapqaş**) is. Kapkaç; kapıp kaçmak suretiyle yapılan soygun.

- **Kapkaş etmek -** Bir şeyi bir kimsenin elinden zorla alıp oradan uzaklaşmak.

Rom. s. Jaf, jefuire; faptul de a lua cu japca şi de a se îndepărta în grabă.

KAPKAŞŞI (**qapqaşşı**) is. Kapkaççı; soyguncu.

Rom. s. Jefuitor.

KAPLAMA, **-W** (**qaplama**, **-w**) is. Kaplama.

1. Kaplamak işi.

2. Bir şeyin dışından geçirilmiş madde.

3. s. Bir madde ile kaplanmış olan.

Rom. s. 1. Acţiunea de a acoperi, de a învălui, de a cuprinde. 2. Căptuşeală. 3. adj. De acoperire, de căptuşire.

KAPLAMAK (**qaplamaq**) f. Kaplamak.

1. Her yanını örtmek.

2. Çepeçevre sarmak.

3. Kılıf geçirmek, kaplama geçirmek.

4. Yayılıp doldurmak.

5. mec. (Bir nitelik) Herkesçe bilinir olmak.

6. mec. (Duygular) Sarmak, doldurmak.

Rom. v. 1. A acoperi. 2. A învălui, a cuprinde. 3. A înveli; a trece faţa la pernă. 4. A invada; a inunda. 5. -6. fig. A cuprinde, a se extinde.

KAPLAMALI (**qaplamalı**) s. Kaplamalı.

Rom. adj. Acoperit, căptuşit.

KAPLAN (**qaplan**) is. Zool. Kaplan. (Lat. Felis tigris).

Rom. s. Zool. Tigru.

KAPLANMAK (**qaplanmaq**) f. Kaplanmak, kap geçirilmek, üzerine kapanmak.

Rom. v. A se acoperi, a se căptuşi.

KAPLATMAK (**qaplatmaq**) f. Kaplatmak.

Rom. v. A pune să acopere, să căptuşească, să învelească.

KAPLAWLI (**qaplawlı**) s. Kaplı, kaplamalı.

Rom. adj. Acoperit; căptuşit, învelit.

KAPLET (**qaplet**) is. (Ar. gaflet). Gaflet, dalgınlık, dikkatsizlik.

- **Kaplet kalmak -** Gafil avlanmak, hazırlıksız yakalanmak. **"Neneñe kaber et, kaplet kalmasın sakın, dedïm." -** (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. Neatenţie, distracţie; neştire, neavizare.

KAPLETTEN (**qapletten**) zf. Gafleten, ansızın.

"Bükreş'ke oñ ayagımman kïrgemen, kızlar güzel, kapletten aldımızga şıkkan bïr kısmet." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. adv. Deodată, pe neaşteptate.

KAPLI (**qaplı**) s. Kaplı.

1. Kaplanmış olan, örtülü.

2. Kabı olan.

Rom. adj. 1. Acoperit, căptuşit, învelit; ambalat. 2. Cu acoperământ; cu ambalaj; cu vas, cu recipient.

KAPLIBAKA (**qaplıbaqa**) is. Zool. → **Kaplımbaka**.

KAPLICA[1] (**qaplıca**) s. (Türk.). Kaplıca, ılıca.

Rom. s. Staţiune balneară, băi.

KAPLICA[2] (**qaplıca**) is. Bot. Kaplıca.

1. Taneleri ufak bir buğday cinsi. (Lat. Triticum monococcum).

2. Bira yapımında kullanılan arpa cinsi.(Lat. Hordeum distichon).

"Kaplıca dengen arpa cınsından bira yasalır." - (Oku-

ma Kitabı – III, 1957).

Rom. s. Bot. 1. Alac, tenchiu, specie de grâu cu boabe mici. 2. Orzoaică.

KAPLIMBAKA (**qaplımbaqa**) is. Zool. Kaplumbağa. (Lat. Testudo).

Rom. s. Zool. Broască țestoasă.

KAPMA, KABUW (**qapma, qabuw**) is. Kapma, kapmak işi.

- **Kulaktan kapma -** İşitmekçe öğrenilen.

Rom. s. Acțiunea de **kapmak.**

KAPMAK (**qapmaq**) f. Kapmak.

1. Alt ve üst çene arasına almak, ısırmak.

"Sen tïşlegen almadan men de kapsam, / Sayıp süyüp cürer edïm şare tapsam." - (Boztorgay).

2. Yemek yemek.

"Ötmegïñnï nasıl bölmiy kabasıñ, / Aç Azrayil yurtka kanat kergende ?" - (Abdulla Latifzade - Ber !).

3. Hemen almak, eline geçirmek.

4. (Makine vb.) Bir şeyi çekip kıstırmak, içine almak.

5. mec. Görüklerini, duyduklarını bellemek, öğrenmek.

"Necvet, ortancı ul, 1949'da Ovidiu-Kanara köyïne ketïp Energo işletmesïnde arü bïr zenat kawup algan edï." - (Altay Kerim – Kâniye).

6. (Oturma yerini, mevkiini) Kendine ayırmak, tutmak

7. (Mikrop, hastalık, üzüntü) Almak; hastalanmak.

"Anterïmnïñ parşasın curtluktan taptım, / Sen ketken son babayım, men dert kaptım." - (Boztorgay).

- **Awızdan kapmak -** Başkalarından dinleyerek birkaç bilgi edinmek.
- **Bïr ekï kapmak -** Biraz yemek.
- **Külâ kapmak -** Bir kurnazlıkla bir işin başına geçmek.
- **Kırk şapkanda bïr kapmak -** Deyim. Kırk kere koşturup bir defa ele geçirmek; zahmeti çok, semeresi az olan bir hareket için söylenir.
- **Akşamdan son cürgennï ya it kabar, ya aş. –** Atas. Akşamdan sonra dolaşanı ya köpek kapar, ya aç kimseler.
- **Aldın bargan orun kabar. -** Atas. Önde yetişen yer kapar.
- **Balaban lokma kap, balaban lap etme -** Atas. Büyük lokma ye, büyük laf etme.
- **Tonı camannı it kabar, gönlï camannı Tañrı kagar. –** Atas. Giysileri kötü insanı köpek kapar, gönlü kötü insanı Tanrı çarpar.

Rom. v. 1. A lua în gură, a muşca. 2. A mânca. 3. Înhăța, a înșfăca. 4. A prinde. 5. fig. A înțelege, a-şi însuşi, a reține. 6. (Despre locuri) A rezerva, a ocupa. 7. Med. A contracta (o boală).

KAPORAL (**kaporal**) is. (Rom.). Ask. Onbaşı.

"Kaporalım bek yaman, / Sercentïm taa yaman. / Oga köre kapitan / Yar, yar aman." - (Boztorgay).

Rom. s. Caporal.

KAPSAMA, -W is. Kapsama, içerme.

Rom. s. Cuprindere, includere.

KAPSAMAK f. (Türk.). Kapsamak, içine almak.

Rom. v. A cuprinde, a conține, a include.

KAPSIZ s. Kapsız.

1. Kabı olmayan.

2. Kaplanmamış olan.

Rom. adj. 1. Fără vas (veselă); fără învelitoare. 2. Neînvelit, neacoperit.

KAPSON (**kapson**) is. (Rom.) Çıtçıt.

Rom. s. Capson, capsă (de incheiat, la obiectele de îmbrăcăminte).

KAPŞIK (**qapşıq**) is. 1. Küçük kap, kapçık.

2. Küçük çuval, torba.

"Şuwal keldï eşïkke, ey şuwal ey, / Ballar kaştı töşekke, ey şuwal ey, / Şuwal, şuwal bo şuwal, ey şuwal ey, / Kapsık şuwal şo şuwal, ey şuwal ey!" - (Boztorgay).

- **Bïz kapşıkta catmaz -** Atas. Biz torbada durmaz.

Rom. s. 1. Vas mic; tavă mică. 2. Săculeț; traistă.

KAPTAL (**qaptal**) is. 1. İki kat kumaştan, arası pamukla beslenerek dikilmiş, gömlek üzerine giyilen üst giyecek. Var. **kabdal, kaftan, kaptan.**

"Kaptalıñnï kïm pïştï, / Pïşïmïn oymay, yar? / Künde toksan körsem de, / Közïm toymay yar." - (Mehmet Ali Hilmiye - Nogay Şınlarından / Renkler).

2. Pamukla beslenmiş, yumuşak dokumadan yapılmış at çulu, eyer yastığı veya kanadı.

Rom. s. 1. Halat, mantie matlasată. 2. Pernă de şea, maltlasată.

KAPTAN (**qaptan**) is. Eskiden giyilen işlemeli, uzun üst giyeceği. Var. **kabdal, kaptal, kaftan.**

"Ak kaptanıñ cırmaşı, can ay, / Boynıñ burup turmaşı, can ay, / Boynıñ burup yar süyseñ, can ay, / Bolır mı onıñ kuwnaşı, can ay." - (Boztorgay).

- **Pïşïlgen kaptan -** Çok elverişli iş, durum, şey.

Rom. s. Caftan.

KAPTIRMAK (**qaptırmaq**) f. Kaptırmak.

1. Kapmasına yol açmak.

2. Vücudun bir organını kaza ile bir makineye kıstırmak.

3. mec. Yanlış bir davranış sonucu, uygun bir imkânın başkasının eline geçmesine sebep olmak.

- **Sakalın kaptırmak -** Birinin isteklerine uymak zorunda kalmak.
- **Yakasın kaptırmamak -** Kendisini başkasının etkisinden uzak tutmak..

Rom. v. 1. A lăsa, a face să înhațe. 2. A-şi prinde un organ (mâna, piciorul) la o maşină. 3. fig. A scăpa o ocazie bună (depăşit de alții).

KAR[1] (**qar**) is. Kar; su buharının havada soğuktan donarak beyaz, hafif billur taneler şeklini almış hali.

"Cawın cawsa, kar cawsa, / Cer cagalar Aktaban. / Kay babañ senïñ at şapkan? / Al şıbırtkıñ sür saban!" - (Boztorgay).

"Cawın cawsa cer cımşar, kar cawsa buzlar. / Hayırlı bolsın toyıñız, üy saabı kızlar." - (Boztorgay).

"Áná cawdı sert çıraylı biyaz kar ! / Mekteplerde öksüz kız bar, bala bar." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

- **Capalak capalak kar cawmak -** Kar lâpa lâpa yağmak.
- **Ebedi karlar -** Dağ zirvelerindeki erime mevsimleri görmeyen sürekli karlar. (*Rom. zăpezi veşnice*)
- **Kar boranı -** Tipi, kar fırtınası.
- **Kar cawmak -** Kar yağmak.

- **Kar suwı -** Kar suyu, erimiş kar.
- **Kar tanesi -** Kar tanesi. (*Rom. fulg de zăpadă*).
- **Kar tobı, kar topaş -** Kar topu. (*Rom. bulgăre de zăpadă)*.
- **Kar tutmak -** Donmuş bir zemin üzerinde, kar birikmek.
- **Karda cürüp ızın belli etmemek –** Deyim. Kimseye sezdirmeden gizli işler çevirmek.
- **Kardan kişi -** Kardan adam. **"Kış bolganda kızak man buz tayıp / Yasay edik kardan kişi biz toplaşıp." -** (Acer Abla - Balalıgım / Renkler 1).
- **Kulagına kar suwı kaşmak -** Huzursuz olmak, şıkışık bir duruma düşmek.
- **Kar cawa dep kuwanma ayazı bolır, kelin aldım dep kuwanma şayası bolır. –** Atas. Kar yağıyor diye sevinme, ayazı olur, gelin aldım diye sevinme şayiası (dedikodusu) olur.
- **Kırsız karda cürer, izin belli etmez. –** Atas. Hırsız karda gezer, izini belli etmez.

Rom. s. Zăpadă.

KAR[2] (**qar**) ünl. **Kar ! Kar !** veya **Karr ! Karr !,** karga sesini anlatan söz.

Rom. interj. Cuvânt care redă sunetul specific scos de ciori.

KÂR, KYAR is. (Fars. kâr). Kâr.

1. Alışveriş işlerinde kazanılan para.
2. mec. Yarar, fayda.

"Şınlaşkanım, külgenim dünyada kârım. / Ah, nişliyim men karip okuwdan marım." - (Boztorgay).

- **Akıl kârı tuwıl -** Akıllı bir kişinin yapacağı iş olmamak.
- **Kâr bırakmak -** Kâr getirmek.
- **Kâr etmek -** a) Kazanmak b) Yarar sağlamak.
- **Kârı bolmamak -** (Bir işten) bir kazancı olmamak.
- **Ar etken kâr etmez -** Atas. Ar eden kăr etmez.
- **Ar közden, kâr yüzden belli bolır. –** Atas. Ar gözden, kâr yüzden belli olur.
- **Domızdan bir kıl koparsañ kâr. -** Atas. Domuzdan bir kıl koparırsan kâr.

Rom. s. 1. Câştig, profit, beneficiu. 2. Folos, avantaj.

KARA[1] (**qara**) s., is. Kara. Eşanl. **siya, siyah**. Karşıtı **ak, biyaz.**

1. is. Kömürün, koyu karanlığın vb. rengi.

"Aktan kara bolmay diyler, / Aktan kara bola eken. / Dosttan duşman bolmay diyler, / Dosttan duşman bola eken." - (Boztorgay).

"Senin kaşın' karası / Menim bahtım yar. / Bir körgende candım da küydim, / Iridim de aktım yar." - (Boztorgay).

2. is. Kara renk madde.

"Kaşına kara cagarsın, küydürirsin, / Özinni yosma cürsetip saydırırsın." - (Boztorgay).

3. s. Bu renkte olan. **Kara tana. Kara toprak. Kara köz.**

"Öküne deñiz, köpüre, / Ökürüklí cekire. / Yerniñ kara betine / Turmay şap şap tüküre." - (Şevki Bektöre – Kırım Cagaları)

4. s. Esmer, koyu buğday rengi.

"Kara kızınıñ kaşı yok, / Sarı kızınıñ şáşi yok." - (Boztorgay).

5. Bazı varlıkların tür adlarını belirtmekte kelime yapım ögesi olarak kullanılan söz. **Karaagaş, karabüber, kara cïger.**

6. mec. Geniş halk kitlesinden olan.

"Ey Türk-Tatar dünyasına şawle, nur saçkan Tokay, / Kara halkka ana tilmen Hak yolın açkan Tokay." - (Amdi Giraybay – Tokay'ga).

7. mec. Kötü, uğursuz, sıkıntılı.

"Eşitemen, insanlıkını parlagan, / İnsanlıkını insanlarga carlagan / Kara kuwwet bilgilerni, okuwnı / Ezgenden soñ, toktatkan akkan suwnı. / Şu suw bizniñ kanımızdır..." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

8. mec. Yüz kızartıcı durum, leke.
9. s. (Türk.) Kuzey, kuzeydeki : **Karadeñiz.**

- **Agına karasına karışmamak (Alemniñ ...) -** Başkaların işine karışmamak.
- **Akman karanı seşmek –** Bir yapıncaya kadar çık sıkıntı çekmek.
- **Baktı kara -** Bahtı kara, talihsiz.
- **Kara baht (bakt) -** Kara yazı.
- **Kara baktlı –** Kara yazılı, talihsiz.
- **Kara cakmak –** Kara çalmak, iftira etmek.
- **Kara cayil -** Çok cahil.
- **Kara kaber (haber) -** Ölüm veya felâket haberi.
- **Kara kara tüşünmek -** Çok üzüntülü olmak.
- **Kara kesek -** Kara et; kastan oluşan yağsız et.
- **Kara kış -** Kışın ortası, en şiddetli zamanı.
- **Kara kuru -** Esmer ve zayıf.
- **Kara kuwwet** - a) Zorlu kuvvet. **"Ul bala Kıymet'ni kattı cıkmayım dep sulların köstermege başladı. Kıymet'te kara kuwet bar. Ulıñ sulların arü karşıladı." -** (Altay Kerim – Kâniye). b) mec. Kötülüğe hizmet eden kuvvet.
- **Kara kün (gün)** - Sıkıntılı zaman. **"Awdarılma Şatır taw, tokta bir az, alay. / Kara künler keşmege kaldı bek az, alay." -** (Boztorgay).
- **Kara kün dostı -** Sıkıntılı günlerde yardımcı olan kimse.
- **Kara lista -** Kara liste; tehlikeli sayılan kişilerin veya şeylerin listesi.
- **Kara süyek –** Asil olmayanlar tabakasından kimse.
- **Kara tanımak -** Okuma yazması olmak.
- **Kara tatar -** Asiller tabakasından olmayan tatar.
- **Kara toprak -** a) Organik maddeler açısından zengin, kara renkte toprak cinsi. (*Rom. - cernoziom*). b) mec. Mezar.
- **Kara yazı -** Kötü talih.
- **Kara yüreklí -** Kötü kalpli, yaramaz.
- **Kara yüzlí -** Ayıplı, suçlu.
- **Karalar baylamak (kïymek) -** Yas tutmak, yaslı olmak.
- **Közin karası -** Göz bebeği.
- **Közine kara suw tüşmek –** a) Karasu hastalığından ötürü gözü görmez olmak. b) Bir kimsenin gelişini uzun süre beklemek, bekleye bekleye yorulmak.
- **Yüz karası -** Utanılacak şey, durum, kimse.
- **Aradan kara mışık geştí. –** Deyim. İki dostun arasına soğukluk girmek.
- **Kara kızga kelgende tañ attı -** Deyim. Kara kıza gelince tan atmak; bir kimse ihmal edilmiş olmak.

- **Ak akşa kara gün üşün. –** Atas. Ak akça kara gün için.
- **Ak köt kara köt şabışta bellī bolır.** Atas. Üstünlük iddiası ancak deney sonunda doğruluk kazanır.
- **Dos kara künde bellī bolır. –** Atas. Dost kara günde belli olur.
- **Elge kalganıñ kara künge kalganıñdır. –** Atas. El alemin koluna kalmak kara güne kalmaktır.
- **İstegenniñ bir yüzi, bermegenniñ ekī yüzi kara. –** Atas. İsteyenin bir yüzü, vermeyenin iki yüzü karadır.
- **Kara kaber tez cayılır. –** Atas. Kara haber tez yayılır (yetişir).
- **Kara kün kartaytır. -** Atas. Kara gün ihtiyarlatır.

Türk Lehç. : Kırım. - **qara;** Moğ. - **hara / har;**

Rom. s. şi adj. 1.s. Culoarea neagră. 2. Substanță, obiect de culoare neagră. 3. adj. Negru, de culoare neagră. 4. adj. Brunet, oacheș, negricios. 5. Afix lexical în structura unor cuvinte compuse : **karabüber** *- piper (liter. ardei negru) 6. fig. De rând, din clasa de jos 7. fig. Sumbru, întunecat; trist. 8. s. fig. Pată ruşinoasă; calomnie. 9. adj. (turcism) De nord, nordică :* **Karadeñiz –** *Marea Neagră.*

KARA[2] (**qara**) is. (Ar. karra'dan). Kara.

1. Toprak; yer yüzünün denizle kaplı olmayan bölümü.

"Suwga gemī saldırdım, karaga dercan. / Cuwurup yelken cayayım, aralaş Nurcan." - (Boztorgay).

"Hele men de katıñda ekende, men bolgan cerde saga karada ölīm cok." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

2. Kıyı, sahil.

"Bīr de şıktım men Kerīş'te karaga,/ Raskeldīm balaban, davullı toyga." - (Ali Osman Toktamaz - Ötken Aylar / Emel M.).

- **Ana kara -** Ana kara, kıta.
- **Kara colı -** Kara yolu; yerleşim merkezleri arası yol.
- **Karaga ayak basmak (şıkmak) -** a) Denizden, gölden çıkıp kıyıya ayak basmak. b) Gemiden sahile inmek.
- **(Gemī) Karaga otırmak -** Sığ suda geminin gibi toprağa, kayalara binmek. (*Rom. - a eşua*).

Rom. s. 1. Uscat, pământ, continent. 2. Mal, țărm.

KARA-AGAŞ (**qara ağaş**) is. Bot. Kara ağaç; sert odunu araba tekerleği yapımında kullanılan kara kabuklu bir ağaç cinsi. (Lat. Ulmus carpinifolia).

"Albastı … bīr cırantıdan tomtora bīr karangı kara - agaşnıñ kuwıgına kīrīp kete." - (Bozcīğīt / Edege Batır).

Rom. s. Bot. Ulm de câmp.

KARABAŞ (**qara-baş**) is. 1. Rahip, keşiş; papaz..

2. s. Hristiyan, hristiyan dininden olan.

3. öz. is. Köpek adı olarak kullanılan söz.

Rom. 1. s. (Cu potcap negru) Călugăr; popă. 2. adj. Creştin. 3. s. propr. Nume de câine.

KARABATAK (**qarabataq**) is. Zool. Karabatak. (Lat. Phalacrocorax).

- **Karabataktay şomıp ketmek -** Bir görünüp bir ortadan kaybolmak.

Rom. s. Cormoran.

KARABE (**qarabe**) is. (Ar. harabe). Harabe. Eşanl. **curtlık.**

1. Eski çağlardan kalmış yapıların yıkıntıları.

2. Yıkılmış veya yıkılmak üzere olan yapı.

Rom. s. 1. Ruină. 2. Dărâmătură.

KARABELĬK (**qarabelīk**) is. Harabelik.

Rom. s. Câmp de ruini; morman de ruini.

KARA-BİDAY (**qara-biday**) is. Bot. Kara buğday. (Lat. Fagopyrum esculentum).

Rom. s. Bot. Hrişcă.

KARABÜBER (**qara-büber**) is. Bot. Kara biber.

1. Bir tropik bölgesi bitkisi. (Lat. Piper nigrum).

2. Bu bitkinin öğütülüp baharat olarak kullanılan kara tane meyveleri.

"Kadriye abla, şiyböreknī tamam men üşün pīşīrgesiñiz. Karabüberī fazlaca katılgan şiyböreknī īştaman aşarman her wakıt." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. Bot. Piper. 1. Planta 2. Fructul întrebuințat drept condiment.

KARACA[1] (**qaraca**) s. Karaca; rengi karaya yakın olan. Var. **karaşa.**

Rom. adj. Negrişor, negricios.

KARACA[2] (**qaraca**) is. Zool. Karaca. (Lat. Capreolus capreolus).

Rom. s. Căprioară.

KARA-CEL (**qara-cel**) is. Kara yel, kuzey-batı rüzgârı.

Rom. s. Vântul de nord - vest.

KARACI (**qaracı**) is. İftiracı; kara çalan, karacı.

Rom. s. Ponegritor, calomniator.

KARACILIK (**qaracılıq**) is. İftiracılık, karacılık.

Rom. s. Faptul de a calomnia, de a ponegri; calomniere, ponegrire.

KARACĬGER (**qaracīger**) is. Anat. Karaciğer.

Rom. s. Anat. Ficat.

KARAÇAR (**qaraçar**) is. Eski Türk boylarının ve günümüzün şamanlık kalıntısı inançlarında, kötü cin, şeytan. Var. **karaçor**

Rom. s. În credințele şamaniste, duh rău (negru).

KARAÇAY-MALKARLAR (BALKARLAR) (**Qaraçay - Malqarlar / Balqarlar**) öz. is. Kafkas'ta Elbruz dağının etrafındaki bölgede, Karaçay-Çerkes ve Kabardin-Balkar Özerk Cumhuriyetlerinde yaşayan Kıpçak grubuna mensup Türk boyu.

Rom. s. Populația turcică autohtonă a Republicilor Aut. Karaceai-Cercheză şi Kabardino-Balkară din Caucaz (Feder. Rusă).

KARAÇAY-MALKAR TĬLĬ (**Qaraçay-Malqar tīlī**) öz.is. Türk lehçelerinin Kıpçak kolunun Kafkas'ta konuşulan bir dalı. Bu dilde birkaç atasözü örneği :

- **Açuv aldan kelir, / Akıl artdan kelir. -** Atas. Öfke önden gelir, akıl arkadan gelir.
- **Çana cekme, kar bolmasa coluñda, / Borç etme mal bolmasa koluñda. -** Atas. Kızak koşma, kar olmasa yolunda, / Borç etme mal olmasa elinde.
- **Sagış sargaltır, katın kartaytır.** - Atas. Düşünce sarartır, kadın ihtiyarlatır. (Türk Edebiyatları Antolojisi c. 22).

Rom. s. Limbă turcică din ramura kipceacă, mult apropiată de limba tătară crimeeano-dobrogeană.

KARAÇI BEYĬ (**qaraçi beyī**) is. Tar. Kırım Hanlığında

her işte sözleri geçen Şırın, Argın, Barın ve Mansur adlı en büyük dört kabilenin beylerine verilen isim.

Rom. İst. Titlu dat beilor din cele patru mari familii influente din Hanatul Crimeii.

KARAÇOR (**qaraçor**) is. → **Karaçar**.

KARADAGLI (**Qaradağlı**) s. ve is. Balkan ülkesi Karadağ halkından olan (kimse).

Rom. s. şi adj. Muntenegrean.

KARA DAVUT (**Qara Davut**) öz. is. Türk Din bilgini Kara Davut İzmitî'nin (öl. 1541, Bursa) duaların açıklamalarını içeren bir kitap olup, Osmanlı Dobruca'sında İlm-i hal, Muhammediye'nin yanı sıra çok okunan dini kitaplardan birinin medreseliler ve halk dilindeki adı idi.

Rom. s. propr. Supranumele unei cărţi de rugăciuni cu exegezele respective, operă a teologului turc Kara Davut İzmiti (m. 1541), care fusese foarte populară în Dobrogea otomană.

KARADEÑİZ (**Qaradeñiz**) öz. is. 1. Coğr. Karadeniz.

"Karadeñiz col berse de kadáy / Caldamay geşmem asabay, kadáy. / Sen kara cer cabınmay, kadáy, / Men vazgeşmem, asabay, kadáy." - (Boztorgay).

2. Romanya Tatar Türklerinin Nisan 1990'dan beri yayınlanmakta olan aylık gazetesi.

Türk Lehç. : Kırım. - **Qara-Deñiz;** Moğ. - **Hara dalay**

Rom. s. propr. 1. Geogr. Marea Neagră. 2. Numele publicaţiei lunare a minorităţii tătare din România. (Primul număr a apărut în Aprilie 1990).

KARAGAŞ (**qarağaş**) is. → **Karaagaş**.

KARAGAY (**qarağay**) is. Bot. Çam ağacı cinsi.

"Kara agaşta karagay / Sazagan terek men bolıp / tamır atıp celpildep / Cerge pitsem, kaytersin ?" - (Mehmet Ali Ekrem - Bülbül Sesi).

Türk Lehç. : Nog., Teleüt. - **qarağay;** Moğ. - **hara modu;**

Rom. s. Bot. Specie de pin.

KARAGON (**qarağon**) is. Kap, büyük yemek kabı; tencere.

"Cadı kurtka şölde Alla'nıñ uvalıgında ulkım pişire, Pişire, pişire, pişire! Balaban karagonlardı totıra, şılapşılardı totıra." - (Hilmiye ve Ekrem Mehmet Ali - Tepegöz).

Rom. s. Cazan mare.

KARAGÖZ (**Qaragöz**) öz.is. Karagöz.

1. Türk halk gölge oyunları tiyatrosu.

2. Bu oyunların başkahramanı.

Rom. s. 1. Teatru popular turc de umbre de marionete. 2. s. propr. Caraghioz, numele personajului principal din piesele acestui gen de teatru.

KARAGÖZCİ (**qaragözci**) is. Karagöz oyunları oynatan kimse.

Rom. s. Artist care manevrează personajele din teatrul caraghioz; păpuşar.

KARAGÖZLİK (**qaragözlik**) is. Karagözlük, güldürüp eğlendiren hareket.

- **Karagözlik etmek -** Güldürüp eğlendirecek davranışlarda bulunmak.

Rom. s. Caraghioslâc; comicărie.

KARAHANLI (**Qarahanlı**) öz. is. Karahanlı

1. Uygur devletinin dağılmasından sonra bugünkü Türkistan sahasında kurulan ilk Türk İslâm devleti (840 - 1211).

2. Bu devletin başında bulunan soy.

Rom. s. propr. şi adj. 1. Karahanid, primul stat turc cu religia oficială musulmană, întemeiat în Asia Centrală (e. n. 840- 1211). 2. Dinastia domnitoare a acestui stat.

KARA-HARMAN (**Qara-harman**) öz. is. Dobruca'da, Köstence'nin kuzeyindeki Vadul köyünün Türkçe-Tatarca adı.

Rom. s. propr. Denumirea turco-tătărească a satului Vadul din nordul Constanţei.

KARAİMLER (**Qaraimler**) öz. is. (İbran. karay - okuyan) Hazarların bir kolu olan Türk boyu. Var. **Karait.** Bu boyun Kafkas, Kırım, Litvanya ve Polonya'ya dağılmış olan Yahudi dininde torunları. (Karaimlerin bir kısmı bugün **Karay**, bir kısmı da **Kırımçak** diye anılırlar. VIII. yüzyılda Yahudilik Hazar devletinin resmi dini olunca Tevrat'a bağlı kalıp Talmud'u reddedenler kendilerine Karay demeye başladılar. Talmud'a bağlılık gösterenlere ise Kırımçak dendi).

Rom. s. propr. Karaimii; seminţie turcică de religie iudaică, urmaşi ai Hazarilor (sec. VIII e.n.), răspândiţi azi în Caucaz, Crimeea, Lituania şi Polonia.

KARAİMCE (**Qaraimce**) is. Karaim dili; Kıpçak grubuna mensup, Kumuk, Karaçay-Balkar Türk şivelerine yakın bir Türk lehçesi.

Karaimceye bir örnek :

"3. Da ayttı Tenri: 'Bolsun yarıh!'. Da boldu yarıh. 4. Da kördü Tenri ol yarıhnı ki yahşı, da ayırdı Tenri arasına ol yarıhnın, da arasına ayırdı ol karañgının." - (Saadet Çağatay - Türk Lehçeleri Örnekleri II 1972) -

Dobruca Tatar şivesindeki uyarlaması : **"3. Ve ayttı Tanrı: 'Carık bolsın!' Ve carık boldı. 4. Ve Tanrı carıgıñ arüw ekenïn kördï; ve Tanrı carıknı karanlıktan ayırdı."**

Türkiye Türkçesinde : " 3. Ve Allah dedi : Işık olsun; ve ışık oldu. 4. Ve Allah ışığın iyi olduğunu gördü; ve Allah ışığı karanlıktan ayırdı." - (Kitabı Mukaddes - İstanbul 1958)

Rom. s. Limba Karaimă, dialectul turcic vorbit de o seminţie turcică de religie iudaică.; traducerea românească a versetului biblic citat mai sus : " " 3. Şi a zis Dumnezeu : 'Să fie lumină!' Şi a fost lumină. 4. Şi a văzut Dumnezeu că este bună lumina, şi a despărţit Dumnezeu lumina de întuneric." - (Biblia - Bucureşti 1975).

KARAİT (**Qarait**) öz. is. → **Karaim**.

KARAK is. Soyguncu, hırsız.

"Kırk karagım bar, o kırk karak senï kırlı etmez." - (Hilmiye ve Ekrem Mehmet Ali - Tepegöz).

Türk Lehç. : Kazan – **karak;**

Rom. s. Tâlhar, bandit.

KARA-KALEM (**qara-qalem**) is. Kara kalem, füzen.

Rom. s. Cărbune (creion de desen).

KARAKALPAK (**Qaraqalpaq**) öz. is. Karakalpak; Özbekistan'ın Özerk Karakalpak Bölgesinde yaşayan bir Türk boyu ve bu boya mensup kimse.

Rom. s. propr. Populaţie turcică din Reg. Autonomă Karakalpacă a Uzbekistanului; persoană care aparţine acestei populaţii.

KARAKALPAKŞA (**Qaraqalpaqşa**) is. Karakalpakça; Kıpçak grubuna mensup, Kazakçaya çok yakın bir Türk lehçesi.

• **Buralkını saklasañ / Avzı-murnıñdı kan eter. / Arık maldı saklasañ / Avzı-murnıñdı may eter. -** Atas.; Dobr. Tatarcasıyla - **Bıralkını karasañ / Awzıñ murnıñ kan eter. / Arık aywannı karasañ / Awzıñ murnıñ may eter.;** Türkiye Turkçesiyle : Serseriye bakarsan / Ağzını burnunu kan eder. / Zayıf hayvana bakarsan / Ağzını burnunu yağ eder.

• **Erte turğan jigittiñ ırısı artık, / Erte turğan katınnıñ bir isi artık. -** Atas.; Dobr. Tatarcasıyla - **Erte turgan cïgïtnïñ rızkı artık. / Erte turgan kadınnıñ bir işi artık.;** Türkiye Türkçesiyle : Erken kalkan erkeğin rızkı artık. / Erken kalkan kadının bir işi artık.

• **Kimde-kim jaksılık etse, / Sakalı ağarsın. / Kimde-kim jamanlık etse, / Süyegi ağarsın. -** Algış ve kargış.; Dobr. Tatarcasıyla : **Kïm yakşılık etse, sakalı agarsın (köp yaşasın). / Kïm yamanlık etse, süyegï agarsın (ölsïn).;** Türkiye Türkçesiyle : Kim iyilik ederse, sakalı ağarsın. / Kim kötülük ederse, kemikleri ağarsın. (Türk Edebiyatları Antolojisi c. 23).

Rom. s. Limba karakalpacă, dialect turcic kipceak vorbit în Reg. Autonomă Karakalpacă din Uzbekistan.

KARA-KARGA (**qara-qarğa**) is. Zool. Kara karga, kuzgun. (Lat. Corvus corax).

Rom. s. Corb.

KARAKAŞ KAWUNI (**qaraqaş-qawunı**) is. Bot. Sarı kabuğunun üzeri kaş şekilerini andıran kara çizgili bir kavun cinsi.

Rom. s. Bot. Specie de pepeni galbeni, cu linii curbe longitudinale negre pe coaja galbenă, amintind de arcurile sprâncenelor.

KARA-KAWAK (**qara-qawaq**) is. Bot. Kara kavak. (Lat. Populus nigra).

Rom. s. Plop negru.

KARAKER (**qaraker**) s. ve is. 1. s. (At için) Gövdesi kara ile ker (koyu kahverengi) arası, ayakları, yelesi ve kuyruğu kara olan.

"Yegerlep karaker atımnı / Şıktım colga yar. / Örme kamşım dört büklep,ay, / Aldım kolga yar, yar." - (Boztorgay).

2. is. Bu renkte olan at.

Moğ. **- hara keger / hara heer;**

Rom. adj. şi s. 1. adj. (Despre cai) Cu părul negru spre cafeniu. 2. s. Cal cu părul negru spre cafeniu.

KARAKESEK (**qarakesek**) is. Yağsız, kas yerinden kesilmiş et parçası; kara et.

Rom. s. Carne macră.

KARAKIŞ (**qaraqış**) is. Kara kış, kışın en şiddeli zamanı.

• **Kazık kagılmaz karakış -** Kazık çakılmaz kara kış; yerin kaskatı donduğu kış.

Rom. s. Iarnă aspră; iarnă geroasă.

KARAKOÑIZ (**qaraqoñız**) is. Zool. Bok böceği. (Lat. Geotrupes stercorarius). Var. **bok böcegï.**

Rom. s. Zool. Gândac de băligar; băligar.

KARAKTER (**karakter**) is. (Fr>Rom., Türk.). Karakter. Eşanl. **tabiyat.**

1. İnsanın kendine özgü ruh yapısı, onu başkalarından ayıran, davranışlarında, düşünce biçimlerinde ortaya konulan temel özellikler.

2. İnsanın iyi ahlâklı, azimli, iradeli olması.

3. Ed. Eserlerde ruh yapılarıyla tasvir edilen kişiler.

4. Bir varlığın temel niteliği.

Rom. s. 1.-4. Caracter. 1. Psih. Ansamblu de însuşiri psihice fundamentale. 2. Calitate morală de voinţă şi corectitudine. 3. Lit. Tip literar. 4. Calitatea principală a ceva, esenţă.

KARAKTERİSTİK (**karakteristik**) s. (Fr.>Rom.Türk.). Karakteristik, bir kimseye veya nesneye özgü olan, masus olan.

Rom. adj. Caracteristic, specific.

KARAKTERİSTİKA (**karakteristika**) is. (Fr.>Rom.). Bir varlığın temel niteliği; temel özellik.

Rom. s. Caracteristică.

KARAKTERİZAT ETMEK (**karakterizat etmek**) f. (Rom.+Tat.). Belirleyici niteliğini ortaya koymak, karakterize etmek.

Rom. s. A caracteriza.

KARAKTERLĬ (**karakterlï**) s. Karakterli.

Rom. adj. Cu caracter; de caracter.

KARAKTERSĬZ (**karaktersïz**) s. Karaktersiz, fena tabiatlı.

Rom. adj. Lipsit de caracter.

KARAKTERSĬZLĬK (**karaktersïzlïk**) is. Karaktersizlik.

Rom. s. Lipsă de caracter.

KARAKUŞ[1] (**qarakuş**) is. Zool. Karakuş; yırtıcı kuşlara verilen bir genel ad.

"Karakuş mïngen terekke, / Kanatın caygan erekke. / Kara boran aydïk kız / Kaygı salgan cürekke." - (Boztorgay).

Rom. s. Zool. Răpitoare; specia păsărilor răpitoare.

KARAKUŞ[2] (**qaraquş**) is. Bot. Su teresi; beyaz çiçekli, yenilen, çok yıllık bir bitki. (Lat. Nasturtium officinale).

"Eger buksañ, koklalarıñ alıp oyna, gülilan, karakuş, akbaş toplap aşa." - (Altay Kerim – Kâniye).

"Tarlanıñ cïgïnden karakuş, kırmızı kırmızı mondalak şeşegı topladı, kartanasına aketecek." - (Nevzat Yusuf Sarıgöl - Kündelïkşï / Karad. 134).

Rom. s. Năsturel.

KARAKÜL (**qarakül**) is. Zool. Karagül, karakül; vatanı Özbekistan'ın Kara-kül (Karagöl) bölgesi olan, 2-3 günlük kuzularının kesiminden ünlü "astragan" postları elde edilen bir koyun cinsi. Eşanl. **kürpeş.**

Türk Lehç. : Kırım. **- kürpeç;**

Rom. s. Zool. Rasă de oaie caracul.

KARALAMA, -W (**qaralama, -w**) is. 1. Karalamak işi, karalama.

2. is. Yazı taslağı, müsvedde.

Rom. s.1. Acţiunea de **karalamak.** *2. Ciornă.*

KARALAMAK (**qaralamaq**) f. Karalamak.

1. Bir yeri kirletmek.

2. Üzerini çizerek yazılanları geçersiz kılmak.

3. Taslak olarak hazırlamak.

4. mec. Kötülemek, iftira atmak.

Rom. v. 1. A înnegri. 2. A mâzgăli. 3. A face o ciornă. 4. fig. A ponegri, a calomnia.

KARALANMAK (**qaralanmaq**) f. Karalanmak.

1. Karalamak işi yapılmak.

2. Kara duruma gelmek, kararmak, kirlenmek.

"Ateşke kömĭr saldım, / Kollarım karalandı. / Onbeşĭnde bĭr yar süydĭm, / Cüregĭm caralandı." - (Boztorgay).

3. mec. Kötülük yüklenmek.

4. mec. Kahrolmak.

"Küydĭ bawır karalandı kaswetmen, / Men de şaştım, neçün dertlĭ bolaman, / Bo dertnĭ men kaydan aldım? Kaydayman?" - (Mehmet Niyazi – Sagış).

Rom. v. 1. Forma pasivă de la **karalamak.** *2. A se Înnegri, a se murdări. 3. fig. A se ponegri, a se calomnia. 4. fig. A fi copleşit, a fi distrus.*

KARALATMAK (**qaralatmaq**) f. Karalatmak.

Rom. v. factitiv de la **karalamak.**

KARALDI (**qaraldı**) is. 1. Köylerde ev, ambar, ahır, ağıl ve bahçelerden ibaret, çit veya duvarla çevrilmiş taşınmaz malların bütünü; bir ailenin mülkü. Eşanl. **curt.**

"Mınaw tayak bar bolsın. Maga da caşlıgımda Halĭmcan Yaramaz diytan edĭler, vallahi bĭrewĭn karaldıga sokmam." - (Mehmet Vani Yurtsever - Toy, piyes).

2. Çitle veya duvarla çevrili değilseler de, bir ailenin kullanımında olan evinin etrafındaki yer; evin etrafı. Eşanl. **azbar.**

"Karaltıñdan geşkemen, can ay, / Pencĭreñe şertkemen, can ay, / Anayıñ maga darılgan, can ay, / Men anaña katkemen, can ay." - (Boztorgay).

"Keşe keştĭm karaltıñdan kemanemen, daremen. / Ana bügün, ana yarın alırman dep cüremen." - (Boztorgay).

- **İt karaldınıñ kulagıdır. -** Atas. Köpek aile mülkünün kulağıdır.

Rom. s. 1. Gospodărie, ogradă; curte. 2. Jurul casei.

KARALI (**qaralı**) s. Karalı.

1. Karası olan. Bak **kara[1].**

2. Yaslı, matemli.

Rom. adj. 1. Cu negru, în negru. 2. În doliu.

KARALIK (**qaralıq**) is. Karalık.

1. Kara olma durumu.

2. Kara leke.

Rom. s. 1. Negreală. 2. Pată neagră.

KARALMAK (**qaralmak**) f. Bakılmak. (**Karamak'tan** edilgen fiil; bu sözün anlamlarına bak).

1. Bakmak işine konu olmak.

2. Bakmak işi yapılmak.

"Tatarlıkka karalsın (aransın) **coytulgan Giray" -** (Mehmet Niyazi – Sagış).

"Öksĭzlĭgĭ bĭlĭnmiy erkĭn tapsa, karalsa (bakım görse) **/ Tawnı taşnı cağıratkan gür seslĭ arslan bolır." -** (Mehmet Niyazi – Sagış).

- **Yüzüne karalmak -** Yüzüne bakılmak.

- **Bakşış atıñ tĭşĭne karalmaz. -** Atas. Bahşiş atın dişine bakılmaz.

Rom. v. Pasivul de la **karamak.** *(Vezi sensurile cuvântului).*

KARALTI[1] (**qaraltı**) is. Karaltı, karartı.

1. Koyu renk, belirsiz biçim.

"Şo yerde aldına Celcetmez kelĭp yanaşkan. Başın közĭn öbĭp Cantemĭr onıñ üstĭne atlagan, karaltınıñ artından aydagan." - (Mehmet Vani Yurtsever - Cantemĭr Batır).

2. Leke, karalık.

Rom. s. 1. Umbră, siluetă neagră. 2. Negreaţă, pată.

KARALTI[2] (**qaraltı**) is. → **Karaldı**.

KARAM is. (Ar. haram'dan) Oyunda hile, usulsüzlük, şike.

"Bazıları eteler ille, karam. / Bundaylarga küreşmek, mence haram." - (Mehmet Vani Yurtsever - Küreş).

Rom. s. Neregulă, incorectitudine (la jocuri), trişare.

KARAMA, **-W** (**qarama**, **-w**) is. Bakma; bakış.

"Babası kızdıñ artından karawga şıgadı." - (Tepegöz).

Rom. s. Acţiunea de **karamak.**

KARAMAK (**qaramaq**) f. Bakmak.

1. Bakışı bir şey üzerine çevirmek.

"Anterĭñ boydan artar, / Kaşlarıñ kalem tartar. / Senĭ körgen cĭgĭtler / Karap colından kaytar. " - (Boztorgay).

"Bu sırada bĭrköp kız ve er bala kahveneĭñ kapısına, penceresĭne üşüşüp zar atkanlarga, içkĭ içkenlerge karaylar." - (Müstecib Ülküsal - Bayram Şenlĭgĭ).

2. Aramak.

"A balam mında ne karaysın? / Toyga keldĭm, aytaman." - (Boztorgay).

"Endĭm karşıda hanga, / Derman karadım canga. / Dedĭler ke derman yok / Eşĭnden ayrılganga." - (Boztorgay).

3. Yüzü bir yöne dönük olmak. **Sokakka karagan pencĭre -** Sokağa bakan pencere.

4. Bir şeyin sağlıklı olması ve gelişmesi için emek vermek. **Bala karamak. Özĭne bek arüw karay taan -** Kendine çok iyi bakar.

5. Geçindirmek. **Nenesĭne babasına o karay -** Anasına babasına o bakıyor.

6. (Bir iş) Birinden beklenmek; birine bağlı olmak. **Üyneĭñ bütün işlerĭ oga karay edĭ. -** Evin bütün işleri ona bakıyordu

7. (Hasta) Muayene etmek, tedavi etmek. **Doktor caralını karadı -** Doktor yaralıyı muayene etti.

8. Yoklamak, kontrol etmek, denemek.

"Bakır saldım çeşmege, / Bar karañız tolgan mı? / Cĭbergen şoraplarım / Ayagına bolgan mı?" - (Boztorgay).

"Mende parlap karayım, şeşterneĭñ telĭn, / Ayıracak bar m'eken ıyıgın, celĭn?" - (Boztorgay).

9. Bir işi yapmak, bir işten sorumlu olmak.

10. Beklemek, ümit etmek.

"Kartanaylar, kartbabaylar / Bĭznĭ kelĭr dep karaylar." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

"Endĭden soñ bĭr oñacak kün karaymız." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

"Kaşıñ kĭrpĭgĭñ kara, / Şáşĭññĭ müslep tara. / Cúma günü cawşımnı / Şıgıp kapıdan kara." - (Boztorgay).

11. İlgilenmek; üzerinde durmak.

"Daldan dalga cĭp kerdĭm. / Collarıña gül serdĭm. / Sen maga karamaysın, / Kün künden arta derdĭm." - (Boztorgay).

"Sen gevezeleneberme ! İşĭñe kara !" - (Müstecib Ülküsal - Bayram Şenlĭgĭ).

12. Önem vermek, değer vermek.

"Mĭnsettĭ atnıñ belĭne, / Cĭberdĭm gürbet elĭne. / Kyör bolsın kambur felek, / Karadım alem sözĭne." - (Boztorgay).

"Halkın oynawına, külüwüne karamagan zaman, bu rahat korantanıñ üstünde bir sagın celüwümen öttü, geçti." - (Mehmet Niyazi – Sawlıkman Kal).

13. Farkına varmak, anlamak.

14. Uğraşmak; önündeki işle uğraşır olmak.

"Her şiynï maálïmen etmege kara taa ya. Bïz de teran el sırasına katılayık." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

15. Herhangi bir tavır almak.

"Her kalpte bïr hüzün bar, her köz Hak'ka ters karay." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

- **Alıcı közmen karamak -** Alıcı gözüyle bakmak.
- **İygï közmen karamak -** İyi gözle bakmak.
- **Kara ! -** ünl. Bak ! a) İşte, dikkat et. b) Şaşma anlatır. c) Küçümseme bildirir.
- **Karap turış -** Görünüşün verdiği izlenim; intiba. **"Karap turuşka, arüw halkka uşay edï." -** (Necip H. Fazıl - Cawşılık). (*Rom. - la vedere*).
- **Karap turmak -** a) Seyretmek. b) mec. Boş oturmak, bir iş yapmamak.
- **Karap turmay -** Sürekli olarak.
- **Karar közmen -** Seyredenin gözüyle, tarafsız bir gözle.
- **Karardan -** zf. Bakarak **"Karardan okuw okumam, okusam ezber. / Isındırıp taşlama, yarın söz ber." -** (Boztorgay).
- **Karşıdan karamak -** Karşıdan bakmak; yardıma gelmemek.
- **Köz kıyırından karamak -** Göz ucundan bakmak.
- **Közïn caşına karamamak -** Gözünün yaşına bakmamak.
- **Maga kara! -** Bana bak ! Beni dinle !
- **Ters (**veya **ters ters, kıyış) karamak –** Saygısızca ya da kızgınlıkla bakmak.
- **Üşke beşke karamamak -** Fiyatta küçük farklar üzerinde durmamak.
- **Yan közmen karamak -** Yan gözle bakmak; göz ucuyla bakmak.
- **Yüz yüzge karamak -** Yüz yüze bakmak; sürekli ilişkiler içinde olmak.
- **Aş toknıñ közïne karamakman toymaz. –** Atas. Aç tokun gözüne bakmakla doymaz.
- **Atın karagan artına karamaz. -** Atas. Atına iyi bakan arkasına bakmaz.
- **Atka dostay kara, duşmanday mïn. –** Atas. Ata dost gibi bak, düşman gibi bin.
- **Bïrewï aşar, bïrewï karar, kıyamet ondan kobar. –** Atas. Biri yer, biri bakar, kıyamet ondan kopar.
- **Dos başka, duşman ayakka karar –** Atas. Dost başa, düşman ayağa bakar.
- **Kalıpka karama, kalpke kara. –** Atas. Kalıba bakma, kalbe bak.
- **Kara maga bïr közmen karayım saga ekï közmen –** Atas. Bak bana bir gözünle, bakayım sana iki gözümle.
- **Karap tursañ kün ötmez. –** Atas. Bakıp otururşan gün geçmez.
- **Karar közge kart ölïr, ecel kelse caş ölïr. –** Atas. Bakınca yaşlılar ölür sanırsın, ecel gelince genç de ölür.
- **Papïşïn kolına algan artına karamaz. -** Atas. Pabucunu eline alan arkasına bakmaz.

Türk Lehç. : Kırım., Nog. **- qaramaq, -v;** Moğ. **- harah;**

Rom. f. 1. A privi, a se uita. 2. A căuta. 3. A da în..., a da spre..., afi orientat spre... 4. A avea grijă de..., a supraveghea. 5. A întreţine, a hrăni. 6. A depinde de... 7. Med. A consulta; a trata. 8. A controla, a verifica. 9. A se ocupa de ceva, a vedea de o treabă. 10. A spera, a aştepta. 11. A se interesa. 12. A acorda importanţă. 13. A-şi da seama, a înţelege, a gândi. 14. A-şi vedea de treabă. 15. A lua o atitudine.

KARAMAN[1] (qaraman) s. 1. Esmer, kara.

"Ya karaman, ya kaşka, tabanı taşka. / Başkasında közïm yok senden başka." - (Boztorgay).

2. öz. is. Kara tüylü hayvanlara verilen ad.

"Şïmdï özlïgïnden kelgen bo boşıknı körïp bek kuwandılar. ... / Musin onıñ yanına tïz şgïp : / - Güdi-güdi Karaman, güdi-güdi ! dep parmagı man ensesïn gıdıklap oynadı. / Musin onıñ adın taptı bïle, dedï babası külïp." - (İsmail Ziyaeddin - Karaman).

Rom. adj. 1. Negricios, brunet, oacheş; tuciuriu. 2. s. propr. Nume de animal cu părul negru.

KARAMAN[2] (qaraman) → **Kahraman**.

"Tutuşïñïz Nuray'man bïr bel belge, / Kaysıñız bek karaman, bellï bolsın." - (Bekir S. Çobanzade - Yaz Akşamı Üy Aldında).

KARAMAN[3] (Qaraman) öz. is. Karamanlılar, Karaman Oğulları; yörük Türklerin Orta Anadolu'nun güneyinde hüküm sürmüş, Türkçeyi ilk olarak resmi dil olarak ilân etmiş olan beyliği (1256-1483).

"Karaman çobanı o adsız yürükler, / Oñmagan kïşïler, kerçekçï Türkler / Turar m'ekenler kurtuluş körïp, / Türükçe aytıp, türükçe ökïrïp ?" - (Bekir S. Çobanzade - Zawallı Türük).

Rom. s. propr. Seminţie turcă din Anatolia care întemeiase în sudul zonei centrale o formaţiune statală (1256-1483).

KARA-MANDA (qara-manda) is. Kara kabuklu, uzunca kavun cinsi.

Rom. s. Specie de pepene galben, lunguiaţă, cu coaja neagră.

KARA-MAÑLAY, KARA-MAÑNAY (qara-mañlay, qara mañnay) s. ve is. Bahtsız, kara yazılı.

Rom. adj. şi s. Bătut de soartă; lipsit de noroc, ghinionist.

KARAMCI (qaramcı) is. ve s. (Oyunda) Hile yapan, hileci.

"Oyunda ustalık, becerïklïk, dürüstlïk saibï bolgan, karamcı bolmagan ekï odaman ayrılır." - (Nevzat Yusuf Sarıgöl - Adetlerïmïz, Ak Süyek / Karad. 52).

Rom. s. Trişor.

KARAMCILIK (qaramcılıq) is. (Oyunda) Hilecilik.

Rom. s. Trişare, comportare necinstită (la jocuri).

KARAMELA (karamela) is. (İtal.>Rom.Türk.). Karamelâ.

"Artkan paraman bïr ekï karamela satıp almaga müsaade etesïñ mï?" - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. Caramelă.

KARAMFİL (qaramfil) is. (Ar. karanful). Bot. Karanfil. Var. **karanfil, karampïl.**

1. Bir süs bitkisi cinsi. (Lat. Dianthus caryophylus).

2. Güney Doğu Asya'da yetişen kokulu bir ağaç cinsi, karanfil ağacı. (Lat. Caryophylus aromaticus).

3. Bu ağacın baharat olarak kullanılan küçük çivi şeklindeki kurutulmuş tomurcukları.

"Üş karamfil aşladım, / Aywa suwıma taşladım. / Candan süygen yarimnï / Ellerge bagışladım." - (Boztorgay).

Rom. s. Bot. 1. Garoafă. 2. Arbust de cuişoare, arbust plăcut mirositor, originar din Asia de sud-est. 3. Cuişoare; mugurii uscaţi ai acestui arbore exotic, întrebuinţaţi drept condiment.

KARAMFİLLİ (**qaramfillï**) s. Karanfilli; içine karanfil konulmuş.

"Karamfillï baklawa / Senïñ aşıñ, çïpiyïm. / Bek oylangan, boyalgan / Zawallı başıñ, çïpiyïm." - (Boztorgay).

Rom. adj. Condimentat cu cuişoare.

KARAMIK[1] (**qaramıq**) is. Bot. Böğürtlen. Var. **Büldürgen.**

1. Gülgillerden bir çalı cinsi; diken dutu. (Lat. Rubus caesus).

"Nureddin yorılmadan cuwura, bar kuwetï men; köyden uzaklaştı, gene cuwura. Kolın salladı, bïr karamık örkenïne süründï. Ayagı cırıldı, kanamaga başladı." - (Nevzat Yusuf - Dorı At / Renkler).

2. Bu ağaççığın olgunlaşınca kararan mayhoş meyvesi.

Türk Lehç. : Nog. **- böldirgen, büldirgen;**

Rom. s. Bot. 1. Mur. 2. Fructul murului, mură.

KARAMIK[2] (**qaramıq**) is. Bot. Buğday karamuğu, buğday çiçeği. (Lat. Agrostemma githago).

"Karamık taa köp biday man barabar öser. ... Karamıklı bidaynıñ unundan yasalgan ötmek cürek bulantısı ve baş awrısı berïr." - (Okuma Kitabı - III).

Rom. s. Bot. Neghină.

KARAMIK[3] (**qaramıq**) is. Bot. İt üzümü; kara meyveleri zehirli bir bitki. (Lat. Solanum nigrum).

Rom. s. Bot. Zârnă.

KARAMSAR (**qaramsar**) s. Karamsar, kötümser, bedbin, meyus.

Rom. adj. Pesimist, deprimat, descurajat.

KARAMSARLAŞMA, **-UW** (**qaramsarlaşma**, **-uw**) is. Karamsarlaşma, kötümserleşme.

Rom. s. Faptul de a deveni pesimist.

KARAMSARLAŞMAK (**qaramsarlaşmaq**) f. Karamsarlaşmak, kötümserleşmek.

Rom. f. A deveni pesimist.

KARAMSARLAŞTIRMAK (**qaramsarlaştırmak**) f. Karamsarlaştırmak, kötümserleştirmek.

Rom. v. f. A face să fie pesimist.

KARAMSARLIK (**qaramsarlıq**) s. Karamsarlık, kötümserlik, bedbinlik, meyusiyet.

"Komunistler altüst ettï vicdanlarnı, / Tüzen kalktı, şıgırından şıgarıldı, / Münafıklık nizam bolıp kanunlaştı, / Karamsarlık kalïplernï totırıp taştı." - (Ekrem Menlibay - Mehmet Niyazi'ge / Karad. gazet. 7 / 1991).

Rom. s. Pesimism.

KARAN (**qaran**) s. 1. Yoksul; verimsiz, kısır.

2. mec. Karanlık; bakımsız, harap.

- **Kadın biylegen curt karan kalır. -** Atas. Kadının beylik ettiği yurt (ev, ülke) karanlık kalır.

Rom. adj. 1. Sărac; neroditor, sterp. 2. În paragină, părăginit, neîngrijit.

KARANFİL (**qaranfil**) is. → Karamfil.

"Gönlïm elmaz teknelï, / Gül, karanfil ekmelï. / Kolaylıkman yar bolmaz, / Bïraz zámet şekmelï." - (Boztorgay).

KARANGI (**qarangï**) s. ve is. Karanlık. Var. **karangılık, karanlık.**

1. s. Işığı olmayan, ışıktan yoksun olan, ışıksız. **Karangı gece. Karangı oda.**

2. is. Işıksız ortam; ışık olmama durumu. **Elektrikler kesïlïp karangıda kalmak.**

3. is. mec. Bilgisizlik, cahillik.

4. s. mec. Kanun dışı; karışık.

- **Ay karangı -** Ay karanlığı; ay bulutlar arkasında iken oluşan hafif aydınlık. **"Ay karangı gecede / Kaysı coldan ketiyïm? / Kettï yarem, kelmedï, / Nasıl sabır etiyïm?" -** (Boztorgay).

- **Karangı bolmak** – Karanlık olmak.

- **Karangıda köz kımmak –** Karanlıkta göz kırpmak; bir şeyi anlatmak isterken uygun vasıtaya baş vurmamış olmak.

Türk Lehç. : Kırım. **- qarañğı, qaranlıq**; Nog. **- qaraña**; Moğ. **- harangguy**;

Rom. 1. adj. Întunecos, obscur. 2. s. Întuneric, obscuritate.

KARANGILAŞMAK (**qarangılaşmaq**) f. Karanlık olmak; hava kararmak.

Rom. v. A se întuneca.

KARANGILIK (**qarangılıq**) is. ve s. → **Karangı, Karanlık.**

KARANIŞMAK (**qaranışmaq**) f. Hep beraber bakınmak.

Rom. v. coact. A privi, a căuta, a se uita (în jur).

KARANLIK (**qaranlıq**) s. ve is. Karanlık. Var. **karangı, karangılık, karannık.**

1. s. Işığı olmayan, ışıktan yoksun, ışıksız.

2. is. Işık olmama durumu, ışıksızlık, ışıksız ortam.

"Küneş sarardı soldı, / Battı, karanlık boldı. / Menïm yarem uzakta, / Gönlïme asret toldı." - (Boztorgay).

"Akız şáşïñ örmezler, / Senï maga bermezler. / Kel alayım kaşayım, / Karanlıkta körmezler." - (Boztorgay).

3. is. mec. Cahillik.

"Cehlïn kalın perdesïn bïr kuwwetlï el yakında / Parça parça yırtkandan soñ karanlıklar açılır." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

"Ah, bek töben kalganmız karanlıklar içinde."(Mehmet Niyazi – Sagış).

4. is. ve s. mec. Sonu ne olacağı belli olmayan, bilinmeyen (durum).

"Edïl boyın, Or betïn karanlık capkan." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

"Maldır cannıñ congası, awış kïrï. / Menïm üşün karanlık ïşïññïñ sırı." - (Boztorgay).

5. s. Kanun dışı, karışık. **Karanlık işler şewïrmek.**

Rom. s. şi adj. 1. adj. Întunecos, obscur. 2. s. Întuneric, obscuritate. 3. fig. Obscurantism. 4. fig. Necunoscut; incertitudine. 5. adj. Dubios, suspect.

KARANLIKLAŞMAK (**qaranlıqlaşmaq**) f. Karanlıklaşmak.

Rom. v. A se întuneca.

KARANMAK (**qaranmaq**) f. Bakınmak.

1. Bakılmak.

2. Çevreye göz gezdirmek.

"Menlïömer'nïñ sïgarasın yasap pïtïrgenïñ körïp can canına karanır." - (Mehmet H. Vani Yurtsever - Kartman Caş Arasında).

3. Muayene olmak.

- **Dört yagına karanmak -** Dört yanına bakınmak.
- **Oñga karanıp kelmek -** mec. Hayırlı haberle gelmek.

Rom. v. 1. A se privi, a se uita. 2. A privi în jur. 3. A se consulta la medic.

KARANNIK (**qarannıq**) s. ve is. → **Karanlık**.

KARANTİNA (**karantina**) is. (İtal.>Rom., Türk.). Karantina. Var. **kalentïr.**

"Karantinge bïz de kïrdïk, ne çare, / Artık eşten dosttan oldık, biçare." - (İsmetiy - Kefe Destanı / Emel D.).

Rom. s. Carantină.

KARAÑGI (**qarañğı**) s. → **Karangı**.

"Karañgı gece, tuwmaz kün, korkulı colda / Bïlgïsïz, oysız kalganmız ..." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

KARAÑGILIK (**qarañğılıq**) is. → **Karanlık**.

"O sadece kardaşı Zahide'nï tüşüne, onuñ ömründe karañgılıklar köre edï." - (Mehmet Niyazi – Sawlıkman Kal).

KARA-ÖMER (**Qara-Ömer**) öz. is. Dobruca'nın güneyindeki Negru Vodă kasabasının Türkçe-Tatarca adı.

Rom. s. propr. Denumirea turco-tătărească a oraşului Negru Vodă din Dobrogea.

KARAP (**qarap**) s. (Ar. harab). Harap.

1. Yıkılacak duruma gelmiş (yapı).

2. Bitkin, yorgun.

- **Karap bolmak -** Harap olmak.
- **Karap etmek -** Harap etmek, yıkmak, bozmak, parçalamak. **"Kayaga ızlı tiygende, kertleşlerï bin parşa bolıp, tïz cügünüp otırgan altı balaşıknıñ vücütlerïn karap etï." -** (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. adj. 1. Dărâmat, dărăpănat. 2. Sfârşit, epuizat.

KARAPLIK (**qaraplıq**) is. 1. Harap olma durumu.

2. Harabe, harabelik.

3. Bitkinlik.

Rom. s. 1. Faptul de a fi dărăpănat; faptul de a fi epuizat. 2. Ruină 3. Epuizare, sfârşeală

KARAR (**qarar**) is. (Ar. karar). Karar.

1. Bir iş veya sorun hakkında düşünülerek verilen kesin yargı.

"Men sözïmden eş dönmem, karardan kaytmam. / Eş adetïm tuwuldır, dost mugaytmam." - (Boztorgay).

2. Tartışma sonunda varılan kesin yargı.

3. Bir yargıyı bildiren yazı.

4. Bir şeyin normal sayılan ölçüsü, durumu, standardı.

"Bo elnïñ aytuwında bïr karar bolmaz, akam." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

5. Uygun görülmüş, takdir edilmiş değer.

"Akız şäşïñ tararsın, / Bïr gün menï kararsın. / Alem ne dese desïn, / Tamam maga kararsın." - (Boztorgay).

6. s. Ne az, ne çok; uygun ölçüde.

"Alayın hesap etïp kelsek kırk, kırk beş bin frank kadar bïr şiy. Bïr karar ïşte." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

- **Karar almak -** Bir sorunu sonuca bağlamak.
- **Karar bermek -** Bir sorunu bir karara bağlamak.
- **... kararlarında -** Bir sayı ile kurulan tamlamalarda zamanı yaklaşık olarak belirtir. **Saat 10 kararlarında.**
- **Köz kararı -** Ölçerek değil, gözle takdir edilen (miktar)
- **Köbï zarar, azı karar -** Atas. Çoğu zarar, azı karar.

Rom. s. 1. Hotărâre, decizie. 2. Concluzie. 3. Jur. Sentinţă, verdict. 4. Măsură, stare normală. 5. Valoare stabilită; evaluare, apreciere. 6. adj. Mijlociu, mediu, potrivit.

KARARINCA (**qararınca**) zf. Gerektiği ölçüde.

Rom. adj. În măsura necesară.

KARARLAMA, **-W** (**qararlama**, **-w**) is. ve s. Kararlama.

1. Kararlamak işi.

2. s. Kararlayarak, tahmini.

Rom. 1. Evaluare, apreciere, estimare. 2. adj. Aproximativ.

KARARLAMAK (**qararlamaq**) f. Kararlamak, tahminde bulunmak.

Rom. v. A estima, a evalua, a aprecia; a aproxima.

KARARLAŞMAK (**qararlaşmaq**) f. Kararlaşmak, karar haline gelmek; karar verilmek.

Rom. v. A se stabili, a se decide.

KARARLAŞTIRILMAK (**qararlaştırılmaq**) f. Kararlaştırılmak.

Rom. v. A se hotârî, a se stabili, a se decide.

KARARLAŞTIRMAK (**qararlaştırmaq**) f. Kararlaştırmak.

"İlk işlerï kart hoca efendïnïñ tekautke çıkmasıman yerïne tayin etïlgen genç hatip ve muallïmmen körüşmek ve barabar köyde bïr caşlar cemiyetï kurmaknı kararlaştırmak boldı." - (Mehmet Vani Yurtsever – Uyuşmagan Ekï Arkadaş).

Rom. v. A hotârî, a decide, a stabili.

KARARLI (**qararlı**) s. Kararlı.

1. Kesin kararını vermiş olan.

2. Ölçülü, dengeli.

Rom. adj. 1. Hotărât, decis. 2. Echilibrat, constant.

KARARLILIK (**qararlılıq**) is. Kararlılık.

Rom. s. Hotărâre, stabilitate; fermitate.

KARARMA, -UW (**qararma, -uw**) is. Kararma, siyahlaşma.

Rom. s. Faptul de **kararmak.**

KARARMAK (**qararmaq**) f. Kararmak, siyahlaşmak.

1. Rengi karaya dönmek.

"Yapraklarman toz çañgır ereklerge / Kök kararır." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

"Kararıp kelgen bulut cawmay ketmez. / Cawşı degen imansız almay ketmez." - (Boztorgay).

2. (Işık, aydınlık) Azalmak, kısılmak, sönmek; karanlık olmak. **Awa kararmak.**

3. (Ateş) Sönmek üzere olmak.

4. (Beyaz şeyler hakkında) Kirlenmek.

5. (İnsan cildi) Güneşte yanmak, esmerleşmek. **Küneşte cürïp kararmak.**

6. mec. (İç, ruh) Canı sıkılmak, kederlenmek.

"Ah desem kalïp karara, köz torlana. / Senï körsem cüregïm parşalana." - (...- Boztorgay).

- **Gönlï kararmak -** Dünya zevklerine isteği kalmamak.
- **Ïşï kararmak -** a) Bunalmak. b) Umutsuzluğa düşmek.
- **Közlerï kararmak -** Baş dönmesi veya yorgunluktan, bir an için, göremez olmak.

Rom. v. 1. A se înnegri. 2. A se întuneca. 3. (Despre foc) A se stinge. 4. (Despre obiectele albe) A se murdări. 5. (Despre tenul omenesc) A se bronza. 6. fig. A se întrista; a se posomorî, ase întuneca (la față).

KARARNAME (**qararname**) is. (Ar.karar+Fars.name). Kararname.

1. Resmi karar.

2. Bu kararı bildiren yazı.

Rom. s. 1. jur. Decizie; decret. 2. Documentul unei decizii.

KARARSIZ (**qararsız**) s. Kararsız.

1. Karar vermekte güçlük çeken.

2. Bir kararda durmayan.

3. Bir ölçüsü olmayan.

4. Düzensiz, istikrarsız.

Rom. s. 1. Nehotărât. 2. Nestatornic, schimbător. 3. Necumpătat. 4. Inconstant.

KARARSIZLIK (**qararsızlıq**) is. Kararsızlık.

Rom. s. 1. Nehotărâre. 2. Nestatornicie. 3. Necumpătare. 4. Inconstanță.

KARARTI (**qarartı**) is. Karartı, karaltı, kara leke halinde bir görüntü; karalık.

Rom. s. Imagine nedesluşită în chip de pată; negreață.

KARARTILMAK (**qarartılmaq**) f. Karartılmak.

Rom. v. p. A fi înnegrit.

KARARTMA, **-UW** (**qarartma, -uw**) is. Karartma.

Rom. v. Acțiunea de **karartmak.** *Înnegrire; întunecare.*

KARARTMAK (**qarartmaq**) f. Karartmak.

1. Rengini karaya çevirmek.

2. Karanlık duruma getirmek.

3. (Işığı) Kısmak veya örtmek.

4. mec. Kötü bir duruma getirmek, üzmek, kederlendirmek.

- **(Özïn) Kalbïn karartmak -** Üzülmek, kederlenmek. **"Başïn töben ala da möñ turasın. / Kïmler üşün kalbïñnï karartasın?" -** (Boztorgay).
- **Ak gün agartır, kara kün karartır.** - Atas. Ak gün ağartır, kara gün karartır.

Rom. v. 1. A înnegri. 2. A întuneca. 3. (Despre lumină) A camufla. 4. fig. A-și face inimă rea, a se amărî.

KARAS (**karas**) is. Zool. (Fr., Rus. >Rom.). Sazan cinsinden, yassı küçük bir tatlı su balığı. (Lat. Carassius vulgaris).

"Sazan tabılgan bütün sularda karas da yaşar. ... Kılşıgı köp bolsa da, etï lezzetlïdïr." - (Okuma Kitabı - III).

Rom. s. Icht. Caras, caracudă.

KARA SABAN (**qara saban**) is. Kara saban; ilkel ağaç saban.

Rom. s. Plug de lemn.

KARASEWDA (**qara sewda**) is. Kara sevda.

1. Kuvvetli aşk.

2. Psikol. Melankoli; sebepsiz ruh çökkünlüğü.

Rom. s.1. Dragoste pătimașă. 2. Psih. Melancolie; stare depresivă.

KARASUW[1] (**qarasuw**) is. Tıp. Karasu, glaukom.

- **Közïne karasu tüşmek** – Gözüne karasu inmek.

Rom. s. Patol. Glaucom.

KARASUW[2] (**Qara-Suw**) öz. is. 1. Mecidiye kasabasının 19-uncu yüzyılının ortalarına kadarki adı.

"Men Karasuw'ga toyğa bardım, / Dawulga oynadım. / Oynay oynay toyalmadım, / Çarşısın boyladım." - (Boztorgay).

2. Eskiden Tuna'nın bir kolunun geçtiği, günümüzde de Tuna-Karadeniz kanalının geçirildiği vadi.

"Keşe keştïm Karasuw'nı yelkensïz em küreksïz. / Aylar batmay, kartlar catmay, sen catkansın cüreksïz." - (Boztorgay).

Rom. s. propr. 1. Carasu; numele vechi al oraşului Megidia. 2. Valea Carasu, traseul actualului canal Dunărea - Marea Neagră.

KARASUW-BAZAR öz. is. Kırım'da, Akmescit'in kuzey doğusunda, Karasu ırmağı kıyısında şehir. Tatarların sürülmesinden sonra, 1945 yılında adı Belogorsk'a çevrildi. 1992 yılında 18.045 olan nüfusunun 4.497'si sürgünden dönüp gelen Tatarlardı. (Refik Muzaffarov – Kırım Ansikl.).

Rom. s. propr. Numele tătăresc al oraşului Belogorsk (Crimeea) înainte de surghiunul sovietic din 18 Mai 1944. În 1992 din totalul de 18.045 locuitori 4.497 erau Tătari reîntorși în patrie.

KARASÜYEK (**qara-süyek**) is. Halkın aşağı tabakası, avam. Karşıtı **aksüyek.**

Rom. s. 1. Plebe; pătura de jos 2. adj. Din pătura de jos.

KARAŞ[1] (**qaraş**) is. Bakış. Var. **karayış, karaw.**

Rom. s. Privire, căutătură.

KARAŞ[2] (**qaraş**) is. (Ar. harac). Haraç, vergi.

"Sen Karaizm beyï, maga her sene bergï (karaş) berceksïñ." - (Nedret ve Enver Mahmut – Bozcïgït).

Rom. s. Haraci, dare, tribut.

KARAŞA (**qaraşa**) s. Kara, karaca, esmer. Var. **karaca.**

"Bïr karaşa bulut çıga. / Karaşa bulutnıñ astında / Bïr yaman çañ çıga. / Şu çañ içinde körüngen / Narık oglı Çora'dır." - (Radlov'dan Başkurdistanlı Abdülkadir İnan - Çorabatır).

Rom. adj. Negricios, negrișor; oacheș, brunet.

KARA-ŞALI (**qara-şalı**) is. Bot. Kara çalı, sarı çiçekli, dikenli bir bitki. (Lat. Paliurus spina christi).

"Tamam o zaman ayagına bïr kara-şalı tegenegï kïre." - (Nevzat ve Nermin Yusuf - Nasrettin Hoca).

Rom. s. Bot. Păliur.

KARA-ŞAWKE (**qara-şawke**) is. Zool. Ekin kargası. (Lat. Corvus frugileus).

Rom. s. Cioară de câmp.

KARAŞAY (**Qaraşay**) öz. is. → **Karaçay, Malkar, Bal-**

kar.

KARAŞAYCA (**Qaraşayca**) is. → **Karaçayca, Malkarca, Balkarca.**

KARAŞIBIN (**qaraşıbın**) is. Zool. Kara sinek; insan ve hayvanları rahatsız eden, kan emici bir sinek cinsi. (Stomoxys calcitrans).

Rom. s. Muscă de grajd.

KARAŞIK (**qaraşıq**) is. 1. Kara nokta, kara benek.

2. Anat. Gözbebeği.

Rom. s. 1. Punct negru, pată neagră. 2. Anat. Pupilă.

KARAŞIN (**qaraşın**) s. Karaşın; esmer.

Rom. s. Brunet.

KARAŞMAK (**qaraşmaq**) f. Bakışmak.

1. Birlikte bakmak.

"Al kïygenniñ artından / Altmış kïşï karaşa. / Zamanımız demokrat, / Katïp cürsek yaraşa." - (Boztorgay).

2. Birbirine bakmak.

Rom. v. 1. coact. A se uita, a privi. 2. reciproc. A se uita unul la altul.

KARAŞO (**qaraşo**) is. Rus. (haraşo- iyi) argo. Rus kızı.

"O tatar cïğïtlerïn kandırsın, ruslaştırsın dep, okugan ne kadar rus kızları, karaşoları da cïbergen." - (Necip H. Fazıl - Kırım).

Rom. s. arg. Rusoaică.

KARAT (**qarat**) is. (Yun.>Ar. > Fr.>Rom., Türk.). Kırat; elmas tartı birimi.

Rom. s. Carat, unitate de măsură pentru diamante.

KARA-TAKTA (**qara-taqta**) is. Kara tahta, yazı tahtası.

Rom. s. Tablă şcolară (de scris cu creta).

KARATAWUK (**qaratawuq**) is. Zool. Karatavuk. (Lat. Turdus merula).

"Bïr gün karatawuk meşege dedï ki : ... Dallarıñıñ yaprakları arasına özïme bïr yuwa yasamaga ızın beresïñmï ?" - (Heyet - Tatar Tïlï II).

Rom. s. Zool. Sturz.

KARATILMAK (**qaratılmaq**) f. Baktırılmak, baktırmak işi yapılmak.

Rom. v. Forma pasivă de la **karatmak.**

KARATĬKEN (**qaratïken**) is. Bot. Boru çiçeği; tatula. (Lat. Datura stramonium; zehirli bir bitki, hekimlikte kullanılır, kasları gevşetir, çıbanı kurutur.

Rom. s. Bot. Laur, ciumăfaie.

KARATMAK (**qaratmaq**) f. Baktırmak.

1. Bakışları bir şey üzerine çevirtmek.

"Alıp kettï fırtına / Deryalarnıñ curtına. / Karatmadı köyïmniñ / Kıblasına sırtına." - (Boztorgay).

2. Tedavi ettirmek.

"Can acırsız, baş sawsız hem, cok karatkan. / Tañrı ebïn taptırgaydı kaldık cañgız." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

- **Awzına karatmak -** Kendini dinlettirmek, konuşmasıyla herkesin dikkatini celp etmek.

Rom. v. 1. A face să-şi îndrepte privirile. 2. A duce pe cineva la consult medical, la un tratament medical.

KARATOGAY BEYĬ (**qaratoğay beyï**) is. Etnogr. "Konuşma gecesï" şöleninde davulcuya verilen ad.

Rom. s. Etnogr. (glumeţ) Titlul (însemnând "beiul de Lunca Neagră"), cu care este denumit toboşarul de la ospăţul tradiţional de adio, dat de mire în onoarea prietenilor săi.

KARATURUP (**qaraturup**) is. Bot. Karaturp. (Lat. Raphanus sativus niger).

Rom. s. Bot. Ridiche neagră.

KARAW (**qaraw**) f. 1. → **Karama, Karamak.**

2. is. Bakma, bakmak işi, bakış.

"Karawından añlaşıla merhamet / Ïstegenï..." - (Mehmet Niyazi – Sagış)

3. Bakış açısı.

"Bïr karawda, oysuz ösken balaman. / Bïr karawda, oylana da kalaman." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

Türk Lehç. : Karaçay Malkar. - **qarav;** Moğ. - **haragan / haraa -** bakma, görme;

Rom. v. 1. → **Karama, Karamak.** *2. s. Privire, căutătură. 3. Unghi de vedere.*

KARAWIL (**qarawıl**) is. 1. Bekçi, nöbetçi; karakol.

"Bo bılay bolmacak, tokta sen men bekliyïm şonı, karaul şıgayım." - (Hilmiye ve Ekrem Mehmet Ali - Tepegöz).

2. Devriye.

"Evlât babasın arap ta bulamaz, / Karawullar yolda bekler, yol bermez. / Kefe yas içïnde, hiç kïmse külmez." - (İsmetiy - Kefe Destanı / Emel D.).

Türk Lehç. : Kırım., Karaçay Malkar. **- qaravul;** Nog., Kazak. **- qaravıl;** Moğ. **- haragul / haruul;**

Rom. s. 1. Paznic. 2. Patrulă.

KARAWILLIK (**qarawıllıq**) is. Bekçilik.

"Karawıllık etecek bïrïncï kardaş doramacı eken." - (Nedret ve Enver Mahmut - Ayuw Kulak Batır).

Rom. s. Acţiunea de a păzi; pază.

KARAWILLAMAK (**qarawıllamaq**) f. 1. Beklemek, bekçilik etmek.

"Kırk tane biye bïr yerge toplangan, otlap cüreler. Kırkbïrïncï biye olarnıñ başı bolıp, karaw(ıl)lap tura." - (Nedret ve Enver Mahmut - Ayuw Kulak Batır).

2. Devriye gezmek.

Rom. v. 1. A sta de pază. 2. A patrula.

KARAWLI (**qarawlı**) s. Bakımlı; iyi bakılmış, üzerinde emek verilmiş, işlenmiş. Eşanl. **abadan.**

"Senïmen duşmanga yarlıklar yazsam, / Karawlı sözïñmen gönïlnï kazsam." - (Bekir S. Çobanzade – Tuwgan Tïl).

Rom. adj. Îngrijit, bine întreţinut, cultivat; lucrat.

KARAWSIZ (**qarawsız**) s. ve zf. Bakımsız, bakılmamış, özen gösterilmemiş.

"Arası köp geşmiy, babası : Balam anasız, karawsız ösmesïn, dep Beyrek'ke bïr ögïy ana ala." - (Nedret ve Enver Mahmut – Bozcïğït).

Rom. adj. şi adv. 1. Neîngrijit, lipsit de îngrijire. 2. Părăginit, lăsat în paragină.

KARAWSIZLIK (**qarawsızlık**) is. Bakımsızlık; kendi haline terk edilmişlik.

Rom. s. 1. Neîngrijire. 2. Lăsare în paragină.

KARAWUL (**qarawul**) is. → **Karawıl**

KARAY, KARAYİM (**Qaray, Qarayim**) is. → **Karaim**.

KARAYMAK (**qaraymaq**) f. Kararmak.

(Tuwgan cerïm) "Kay bulutlarman karaygan, kattı cellermen sargaygan ? / Altın şawle şaşıp cürgen kuyaş kaytïp karaygan ?" - (Raşit Aşkı Özkırım / Çorabatır - Kaygı / Emel M. 4 -1935).

Rom. v. A se înnegri, a se întuneca.

KARA ZĬRE (**qara zĭre**) is. (kara zerre'den) Bot. 1. Çörek otu. (Lat. Nigella sativa).

2. Bu bitkinin çöreklere, peynire serpilen kara tohumları.

Rom. s. Bot. 1. Negrilică, planta. 2. Semințele acestei plante, întrebuințate drept condiment.

KARBIZ (**qarbız**) is. (Fars. harbuz) Bot. Karpuz.

1. Karpuz bitkisi. (Lat. Citrullus Vulgaris).

2. Bu bitkinin meyvesi.

"Karbız kestïm kırmızı, / Şo kelgen kïmnïñ kızı? / Yanagında benï bar, / Sandım saba yıldızı." - (Boztorgay).

- **Karbız kawun - "**Bostan ürünleri" anlamında genel tabir.
- **Ayagın astına karbız kabıgı salmak –** Deyim. Bir yolunu bulup birini şinden uzaklaştırmak.
- **Bïr koltukka ekï karbız sıymaz. -** Atas. Bir koltuğa iki karpuz sığmaz.

Türk Lehç. : Kırım. **- qarpız;** Nog. **- qarbız;** Karaçay Malkar. **- harbız;** Kazak. **- darbız, arbuz;**

Rom. s. Pepene verde, harbuz, lubeniță. (Plantă și fruct).

KARBİT (**karbit**) is. (Fr.>Rom.,Türk.) Kim. Karpit, asetilen elde edilen bileşik madde.

Rom. s. Carbid.

KARBON (**karbon**) is. (Fr.>Rom. Türk.) Kim. Karbon elementi. Atom sayısı 6, sembolü **C.**

Rom. s. Chim. Elementul chimic carbon.

KARBONAT (**karbonat**) is. (Fr.>Rom. Türk.). Kim. Karbonat, sodyum bikarbonat; bazı yiyeceklere katılan madde.

Rom. s. Chim. Bicarbonat de sodiu.

KARÇIGA (**qarçığa**) is. → **Karşıga**.

"Bugünge de çok şükür / Dedï kalgan kart bükür, / Karçıgada oturdı, / Ülle taşın toturdı." - (Hamdi Giraybay - Keçtï Endï / Emel M.).

KARDAŞ (**qardaş**) is. (**karındaş'**tan) Kardeş. **Kız kardaş. Erkek kardaş.**

1. Ana babaları bir veya, ya anası, ya babası bir olan çocukların birbirine göre adı. Eşanl. **dogmış.**

2. Yaşça küçük olan kardeş. Eşanl. **eke, kadá, ïnï** (erkek)**, sïñïl** (kız)**.**

"Akası Böralï, bundan üç cıl evvel ceñkke ketecekte kardaşı Zahide'ge şay degen edï." - (Mehmet Niyazi – Sawlıkman Kal).

"Mektüp yazdım köyïme, / Bardı mı bïlmem? / Kawuştı mı kardaşım, / Küldï mï nenem?" - (Boztorgay).

3. Öz kardeş yerine konulan, kardeş duygularıyla sevilen kimse.

"Kışta biyaz kïyïlmez, / Komşı kızı süyülmez. / Komşısından yar süygen son, ey güzel, / Kardaşım dep cürülmez, ey güzel." - (Boztorgay).

4. mec. Aralarında çok değer verilen soy birliği, ülkü birliği gibi, ortak bir bağ bulunanlardan her biri.

"Tözalmaymız, kaytacakmız. Artık sïz / Kurtarıñız. Añlaşılsın bïr vatan / Kardaşları bolganımız gerçekten." - (Mehmet Niyazı – Sagış).

"Türkten özge tuwganım yok dünyada / Türkniñ özï, öz kardaşı Çoñgarman." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

5. Seslenme sözü olarak kullanılır.

- **Akret kardaşı -** Ahret kardeşi. Eşanl. **aret.**
- **Din kardaşı –** Dindaş; aynı dinden olan kimse.
- **Dünya akret kardaşım bol –** Deyim. Kendisine asla erkek gözüyle bakmadığını, sadece bir kardeş olarak gördüğünü anlatmak için bir erkeğin bir kıza ettiği yemin.
- **Kan kardaşı –** Kan kardeşi; birbirinin kanını yalayıp yutarak kardeşlik sözleşmesi yapan taraflardan her biri.
- **Kardaş kardaş –** Dostça.
- **Kardaş kawgası** – Bir ülkede yurttaşlar arasında fikir ayrılıklarından çıkmış silâhlı çatışma.
- **Kardaş payı etmek** – Yarı yarıya bölüşmek.
- **Kardaştan da yakın dep bïlmek –** Candan dost olarak görmek.
- **Ögïy kardaş –** Ya anaları, ya babaları ayrı olan çocuklardan her biri.
- **Öz kardaş –** Anaları babaları bir olan çocuklar.
- **Süt kardaşı –** Aynı kadından süt emmiş çocukların birbirlerine göre adı.
- **Alla kardaşnı kardaş yaratkan, ama kïsenï ayrı. –** Atas. Allah kardeşi kardeş yaratmış ama keseyi ayrı.
- **Kardaş kardaşnıñ oñganın da ïstemez, ölgenïn de. –** Atas. Kardeş kardeşin refahını da istemez, ölmesini de.

Rom. s. 1. – 5. Frate (indiferent de sex). 2. Frate mai mic. 3. Prieten intim. 4. fig. Tovarăș de idei. 5. Apelativ : Frate !

KARDAŞÇA (**qardaşça**) s. ve zf. Kardeşçe. Bak **kardaşşa.**

"Kıdırlez bayramından köp wakıtkaşı, bo insanlar sade iygïlïk yapayık, dogrı coldan eş sapmayık dep, kardaşçasına dawrandılar." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. 1. adj. Frățesc. 2. adv. Frățește.

KARDAŞLAŞMAK (**qardaşlaşmaq**) f. Kardeşlik duygularıyla birbirine bağlanmak.

Rom. v. A se înfrăți.

KARDAŞLIK (**qardaşlıq**) is. Kardeşlik.

1. Kardeş olma durumu, bağı.

2. Kardeş kadar yakın sayılan kimse.

3. Birlik, beraberlik, sıkı bağ.

"Millet degen ocak ta kardaşlıktır; insanıñ / Ayrılmagan uruwday her bïrï tuwgan bolur." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

Rom. s. 1. Frăție. 2. Prieten intim. 3. Unitate, relație strânsă

KARDİYOLOCİYE (**kardiyolociye**) is. (Fr.>Rom., Türk.) Kardiyoloji.

Rom. s. Cardiologie.

KARDİYOLOG (**kardiyolog**) is. (Fr.>Rom.,Türk.) Kardiyolog, kalp hastalıkları doktoru.

Rom. s. Cardiolog.

KARE (**kare**) s. ve is. → **Kara.**

"Ziynetlï Kâbe üstünde örtüwlï kare. / Bolar m'eken dünyada sewdaga çare?" - (Naide Abla - Şınlar).

KAREW / KÁREW (**karew, kárew**) is. (Fr.>Rom.Türk.). Kare, murabba; kare biçiminde alan.

Rom. s. Careu; patrat.

KARGA (**qarğa**) is. Zool. Karga. (Lat. Corvus). Türlü cinsleri : **Ala karga. Egĭn kargası. Kara karga. Kestane kargası. Kĭşkene karga. Leş kargası. Kuzgun karga.**

"Ayuwlar balga kelĭr, / Kargalar dalga kelĭr. / Ayırmaga bĭlmegen / Dĭlberge, malga kelĭr." - (Boztorgay)

- **Karga bok aşamaga şıkmadan** – Çok erkenden, erken saatte.
- **Besle karganı oysın közĭñnĭ. –** Deyim. Besle kargayı oysun gözünü.
- **Karganıñ bĭr közï okta, bĭr közï bokta. –** Deyim. Karganın bir gözü okta, bir gözü bokta.
- **Aksak karga aldın uşar. –** Atas. Aksak karga önden uçar.
- **Kanı şıkkannı karga biyler, canı şıkkannı molla. –** Atas. Kanı çıkanı karga sahiplenir, canı çıkanı molla.
- **Karga karganıñ közĭn oymaz (şokımaz). –** Atas. Karga karganın gözünü oymaz (gagalamaz).

Rom. s. Cioară.

KARGALIK (**qarğalıq**) is. Kargalık.

1. Kargaların çok sayıda bulunduğu yer.

2. Dobruca'da iki köyün adı : **Aşaa Kargalık /** Aşağı Kargalık (*Rom. Corbu de Jos*), **Yukarı Kargalık /** Yukarı Kargalık (*Corbu de Sus*).

Rom. s. 1. Loc unde trăiesc ciori în mare număr. 2. Numele a două sate din Dobrogea : **Aşaa Kargalık** *(Corbu de Jos),* **Yukarı Kargalık** *(Corbu de Sus).*

KARGALMAK (**qarğalmaq**) f. Kargış edilmek, lânetlenmek.

Rom. v. A se blestema, a fi blestemat.

KARGAMA, -W (**qarğama, -w**) is. Kargıma, lânetleme, ilenme.

Rom. s. Blestemare.

KARGAMAK (**qarğamaq**) f. Kargımak, beddua etmek, lânetlemek. Var. **kargışlamak.**

"Küçük, güzel közlerĭmen bütün arkadaşlarım kadıga baktılar. Suwık, dökük, aglagan bakışlarıman kadını, büyüklernĭ kargay edĭler." - (Çelebi Cihan - Karılgaçlar Duası).

" Eger uz keşĭnmeseler, kaşan kıznıñ yagı ... araga kĭrgen Alimseyit oñmasın da pĭtmesĭn Ya Rabbim dep, gene senĭ söger, gene senĭ kargar." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

- **Canı cangan Tañrısın kargar. -** Atas. Canı yanan Tanrısına beddua eder.

Rom. v. A blestema.

KARGANMAK (**qarğanmaq**) f. Kargış edilmek, lânetlenmek.

Rom. v. A se blestema, a fi blestemat.

KARGAŞMAK (**qarğaşmaq**) f. (**Kargamak'** tan karşılıklılık ve işteş şekil) 1. Birbirini kargımak.

2. Birlikte kargımak.

Rom. v. 1. reciproc. A se blestema unul pe altul. 2. coact. A blestema.

KARGATMAK (**qarğatmaq**) f. Lânet ettirmek.

Rom. v. factitiv. A pune să blesteme; a pricinui blestemul.

KARGAW is. ve f. → **Kargama, Kargamak.**

"Bĭrkaş sene geşken son, anasın kargawı keşken sora, kız şıgadı suwdan." - (Ekrem ve Hilmiye Mehmet Ali - Tepegöz).

KARGI (**qarğı**) is. Kargı, mızrak.

"Kana bĭzniñ o asil, cĭgĭt Cengiz Kan'ımız ? / O'dır duşman kalbĭne saplaycak kargımız." - (Ali Osman Ayrantok - Tĭlegĭm).

Rom. s. Lance, suliță.

KARGIŞ (**qarğış**) is. 1. Kargımak işi.

2. Kargımak için söylenen, sözler, kargış, beddua, lânet.

"Karşıdan körĭnĭrsĭn, / Allarga bürünürsĭn, / Menĭm kargışım tutar, / Collarda sürünürsĭn." - (Boztorgay).

- **Cĭksĭz kargış cerĭn tapmaz -** Atas. Sınırsız beddua yerini bulmaz.

Türk Lehç. : Kırım., Nog., Karaçay Malkar. - **qarğış;** Moğ. - **harugar;**

Rom. s. Blestem.

KARGIŞLAMAK (**qarğışlamaq**) f. Kargımak, beddua etmek, lânetlemek.

"O zaman Toktamış han kargışlap şonlarnı ayta : ..." - (Nedret ve Enver Mahmut - Bozcĭgĭt).

Rom. v. A blestema.

KARGIŞLI (**qarğışlı**) s. Kargışlı, lânetli.

Rom. adj. Cu blestem; blestemat.

KARI (**qarı**) is. Karı.

1. Eş, zevce.

2. aşağıms. Kadın, kadın gibi davranan.

- **Karı koca -** Birbirleriyle evli kadın ve erkek.

Rom. s. 1. Nevastă, soție. 2. peior. Femeie, muiere; cu maniere de femeie.

KARIC (**qarıc**) is. (Ar. harc). Harç, masraf.

Rom. s. Cheltuială.

KARICLAMAK (**qarıclamaq**) f. Harcamak, sarf etmek. Var. **karıjlamak. Para karıclamak. Elektrik karıclamak. Kuwwet karıclamak.**

1. Masraf etmek, para ödemek.

"Cewcet akayıñ tutkan colı bellĭ, parasın nege karıclaganı meydanda. Yedĭ sekĭz şuwaliyge tamak parası kazanmak, aralarından bĭrsĭn komşĭ köy Toprasar'da yataklı mektepte tutmak, para ĭster, para." - (Altay Kerim – Kâniye).

2. Tüketmek, kullanmak.

"Ferat akay köy pĭrmaryesĭne barıp elektrik enerjisĭ karıclamak üşün ızın kâátĭ aldı." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. v. 1. A cheltui. 2. A consuma.

KARICLIK (**qarıclıq**) is. Harçlık. Bak. **karıjlık**.

"Ama bonday tantanalık hem karıclık ĭster, hem de vakıt." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. Bani de cheltuială.

KARIJ (**qarıj**) is. (Ar. harc). Harç, masraf.

Rom. s. Cheltuială.

KARIJLAMAK (qarıjlamaq) f. Harcamak.

1. Masraf etmek.

2. Tüketmek, kullanmak.

"Kış kelgende eğiñiñ köp karıjlamamak üşin eşeğin cemin bïraz kıtkan." - (Nevzat ve Nermin Yusuf - Nasrettin Hoca).

3. mec. Birini feda etmek, kötü dürüma düşürmek.

Rom. v. 1. A cheltui. 2. A consuma. 3. fig. A sacrifica.

KARIJLANMAK (**qarıjlanmaq**) f. Harcanmak.

Rom. v. pasiv de la **karıjlamak.** *1. A fi cheltuit. 2. A fi consumat. 3. A fi sacrificat.*

KARIJLATMAK (**qarıjlatmaq**) f. Harcatmak.

Rom. v. factitiv de la **karıjlamak.**

KARIJLIK (**qarıjlıq**) is. Harçlık.

Rom. s. Bani de cheltuială.

KARILGAÇ is. → **Karılgaş**.

"Bïz sabaklarımızını eceler, ahlar viyaklar astında ezberlegende karılgaçlar mektebïñ delïk, camsız penceresïnden kïrer, raflarga konar, yavrular yana baka baka, kuwana kuwana duasını okur." - (Çelebi Cihan - Karılgaçlar Duası).

KARILGAŞ (**qarılğaş**) is. Zool. Kırlangıç. (Lat. Hirundo).

"Karılgaş kayda barasın, / Kanatıñını taldırıp? / Törem kayda barasın, / Menï cangız kaldırıp?- (Boztorgay).

"Ay karılgaş, karılgaş, / Kanatları üş kulaş. / Özï arüw, özï caş, / Gönlïñde bolsa al da kaş." - (Boztorgay).

"Uşkan kuştan, karılgaştan men yarimnï sorayman, / Bïr mektübün alalmayman, otıra da cılayman." - (Boztorgay).

- **Karılgaçlar Duası –** a) Kuran'ın El Mürselat, 77. suresine Kırımtatarları arasında verilen ad. b) Çelebi Cihan'ın yazdığı bir hikâyesinin adı.

Rom. s. Zool. Rândunică.

KARILMAK (**qarılmaq**) f. (Ses) Kısılmak, boğuklaşmak. Var. **karlıkmak.**

"Özïn taşlap garïp curtka sarılgan, / Bar mı Curtım ! dep sesçïgï karılgan ?"- (Bekir S. Çobanzade– Ezan Sesi).

Rom. v. A răguși.

KARIN (**qarın**) is. Karın.

1. İnsan ve hayvanlarda gövdenin kabırga kenarlarından kasıklara kadar olan ön bölgesi.

"Kögerşïniñ kök m'edï, / Karınşıgı tok m'edï? / Kanatınıñ astında / Bïr mektüpşïk yok m'edï?" - (Boztorgay).

2. Anat. Döl yatağı.

3. Anat. Mide.

4. (Bazı şeylerde) Şişkin, içi boş bölüm.

- **Aş karınga -** Boş mideye.
- **Karnı aş –** Acıkmış.
- **Karnı aşmak –** Acıkmak.
- **Karnı burnunda –** Gebeliği ilerlemiş, doğurması yakın.
- **Karnı geñiş –** mec. Hoşgörülü.
- **Karnı tok –** Acıkmamış olan.
- **Karnı toymak** – Doymak.
- **Karnı zïl şalmak –** Çok acıkmış olmak.
- **Karnından konuşmak. –** a) Duyulamayacak kadar alçak sesle konuşmak. b) Uydurmak, atmak.
- **Cim karnında bïr nokta –** Deyim. a) Büsbütün cahil. b) Çok acemi.
- **Karnıñ teşe mï ? -** Deyim. Bedava olduktan sonra, neye almazsın ? anlamında. **"Bïr bayarbaş, bïr şerbentï ne yetmiy ? Karnıñ teşe mï ?" -** (Necip H. Fazıl - Cawşılık).
- **Karnım tok (Bo sözlerge ...) –** Deyim. "Bu sözler beni inandırmaz" anlamında.
- **Abdalıñ karnı toysa közï colda bolır. –** Atas. Abdalın (dervişin) karnı doyunca gözü yolda olur.
- **Karnıñ awursa awuzıñ tıy, közïñ awursa kolıñ tıy. -** Atas. Karnın ağrıyınca ağzına hakim ol, gözün ağrıyınca eline hakim ol.
- **Karnıñ toymaycak cerge aşlıgıñ belletme -** Atas. Karnın doymayacak yere açlığını belli etme.
- **Lokma karın toyırmaz, süygï toydırır. –** Atas. Lokma karın doyurmaz, sevgi doyurur.

Rom. s. 1. Abdomen, burtă, pântece. 2. Anat. Uter. 3. Anat. Stomac. 4. Cavitate; pântece.

KARINCA (**qarınca**) is. Karınca. Var. **kımırska**.

- **Karınca duası -** Bereket getirdiğine inanılan dua.

Rom. s. Furnică.

KARINDAŞ (**qarındaş**) is. Kardeş; aynı anadan doğma. Var. **kardaş.** Eşanl. **anadaş.**

Rom. s. Frate, soră (de la aceeași mamă).

KARINDAŞLIK (**qarındaşlıq**) is. Kardeşlik.

Rom. s. Frăție (de la aceeași mamă).

KARINLI (**qarınlı**) s. 1. Karnı olan.

2. Büyük karınlı.

Rom. adj. 1. Cu burtă. 2. Burtos, borțos.

KARINSA (**qarınsa**) is. Zar torba, tulum; torba.

"Dörtkïllep ocak oyayım, kök kunandı soyayım. / Kazı man calın ïrïtïp karınsaga koyayım." - (A. Soysal – Edige Batır).

Rom. s. Băşică, burduf; traistă.

KARIN ZARI (**qarın zarı**) is. Anat. Karın zarı.

Rom. s. Anat. Peritoneu.

KARIŞ (**qarış**) is. Karış.

- **Ekï karış boyı bar, / Türlï türlï huyı bar. -** Deyim. İki karış boyu var, türlü türlü huyu var.
- **Ekï karış boyıman mïnarediy tïş köre. -** Deyim. İki karış boyu ile minare kadar düş görür.
- **Suratı bïr karış -** Deyim. Öfkeli, kızgın, somurtkan.

Rom. s. Palmă (măsură populară de lungime).

KARIŞIK (**qarışıq**) s. Karışık.

Rom. adj. 1. Amestecat, eterogen. 2. Încâlcit, încurcat. 3. Dezordonat.

KARIŞIKLIK (**qarışıqlıq**) is. Karışıklık.

1. Karışık olma durumu.

2. Kargaşa, düzensizlik.

"Bïr sıralar köyïmïzde bek bïr karışıklık bolıp cürdï ya,

şimdï tab o kadar tuwul." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

Rom. s. 1. Încâlceală; încurcătură; confuzie. 2. Dezordine.

KARIŞILMAK (**qarışılmaq**) f. Karışılmak.

Rom. A se amesteca.

KARIŞIM (**qarışım**) is. Karışım.

Rom. s. Amestec; amestecătură.

KARIŞLAMA, **-W** (**qarışlama**, **-w**) is. Karışlama.

Rom. s. Măsurare cu palma.

KARIŞLAMAK (**qarışlamaq**) f. Karışlamak.

Rom. v. A măsura cu palma.

KARIŞLANMAK (**qarışlanmaq**) f. Karışlanmak.

Rom. v. A se măsura cu palma.

KARIŞLATMAK (**qarışlatmaq**) f. Karışlatmak.

Rom. v. A pune să măsoare cu palma.

KARIŞMA, **-UW** (**qarışma**, **-uw**) is. Karışma.

Rom. s. Amestecare, intervenire.

KARIŞMAK (**qarışmaq**) f. Karışmak.

1. Birkaç şey birbirinin içine girmek.
2. Düzensiz, dağınık hale gelmek.
3. Bulanmak, duruluğunu yitirmek.
4. Açıklığını yitirmek, anlaşılması güçleşmek.
5. Engellemek, araya girmek, müdahale etmek.

"Ermen apakay arasına esï ketken karışır dep, tapkasın sen de maktalacak sıfat : Cawşılık !" - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

6. Bir araya gelmek, katılmak.

"Tatarlıknı coytmak içün tırışkan / Bïr kuwwet bar. Kolı kanlı, kálbï taş. / Bïzden tügül şu kuwwetke karışkan." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

7. İlgilenmek, el atmak.
8. Bakmak, yetkisinde bulunmak.

- **Aklı bogına karışmak –** Korkudan ne yapacağını bilememek.
- **Alı alga morı morga karışmak –** Yorgunluktan kıpkırmızı kesilmek.
- **Etlïge sütlüge karışmamak -** Başkalarının sorunlarıyla ilgilenmemek.
- **Şáşï sakalına karışmak -** Saçı ve sakalı uzamak.
- **Zihni karışmak -** Ne yapacağını şaşırmak.
- **At ızı it ızına karıştı –** Deyim. İyi ile kötü ayırt edilemez hale gelinmek.
- **Dawulcı osırıgınday karıştı kettï** - Deyiş. Bir kimsenin bir sözü çevresinde hiçbir etki yapmamak.
- **Kolıñ kamırıman er işïne karışma** - Deyim. Elinin hamuru ile er işine karışma.
- **Acele işke şaytan karışır**. - Atas. Acele işe şeytan karışır.
- **Apakayman akay arasına esï ketken karışır. -** Atas. Karı koca arasına aklını yitirmiş kimse karılır.

Türk Lehç. : Kırım. - **qarışmaq;** Nog. - **qarısmaq, -uv;**

Rom. v. 1. A se amesteca. 2. A se încurca, a se încâlci. 3. A se tulbura. 4. A se face de neînţeles. 5. A interveni. 6. A adera la... 7. A se ocupa 8. A fi răspunzător.

KARIŞMALIK (**qarışmalıq**) is. Karışıklık.

"Bo körïnmemïş korkı ve karışmalık ïşïnde bïr balaşık cerge cıgıla, fil de tamam onıñ üstüne cürmege başlay." - (Acemin Baubek – Eskï Kahramanlarımız).

"Bïrkaş dakka ïşïnde bolıp geşken karışmalıkka awzım aşıp turdım." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. Debandadă, dezordine.

KARIŞTIRGIŞ (**qarıştırğış**) is. ve s. Karıştırıcı.

1. Karıştırmaya yarayan alet.
2. s. Karıştırmak huyu olan.
3. mec. Fitneci; düzen bozucu.

Rom. s. şi adj. 1. Amestecător. 2. adj. Scotocitor. 3. fig. Intrigant.

KARIŞTIRMA, **-UW** (**qarıştırma**, **-uw**) is. Karıştırma.

Rom. s. Acţiunea de **karıştırmak.**

KARIŞTIRMAK (**qarıştırmaq**) f. Karıştırmak.

1. Karışmasını sağlamak

"Abip ertenmen turıp, atların astın kürep, cemlerïn berïp, tawukların töleden şıgarıp, kebekmen malay karıştırıp azïrlegen cemlerïn tawaşıklarga kuygan sonra, kart anası Melkan dadayga: / Neniy, .. komşı Kobazi'nï coklayım, dep kettï." - (Altay Kerim – Kâniye).

2. İçinde neler olduğunu anlamak ya da aradığını bulmak için elle yoklamak.
3. Yemeği dibini tutmaması için kaşıkla alt üst etmek.
4. Kurcalamak, oynamak.

"Eñ köp sayı atkan Hasan zarnı alıp, fincanga salıp karıştırır." - (Müstecib Ülküsal - Bayram Şenlïgï).

5. Okumak, araştırmak.
6. Üstünkörü okumak.
7. Ayırt edememek.

- **Bok karıştırmak –** Bir işi bozacak şekilde davranmak.
- **Eskï depternï karıştırmak -** Eski olayları yeniden ele almak.
- **Ortalıknı karıştırmak -** Kargaşa çıkarmak.

Rom. v. 1. A amesteca. 2. A scotoci, a căuta. 3.-4. A amesteca. 5. A cerceta, a studia. 6. A răsfoi. 7. A confunda.

KARIŞTIRTMAK (**qarıştırtmaq**) f. Karıştırtmak.

Rom. v. fact. de la **karıştırmak.**

KARIŞTIRUWCI (**qarıştıruwcı**) is. ve s. → **Karıştırgış**.

KARĬP (**qarïp**) is. ve s. (Ar. garib). Garip. Var. **garïp.**

1**.** Kimsesiz.
2. Zavallı, mutsuz.

"Kündüz kalaw kalayman / Taşka kolım calatıp. / Kayda barıp oñarsın / Men karïpnï cılatıp?" - (Boztorgay).

"Ah, degende karïp can üzüle tenden, ah, ah. / Endï özïñ bïlïrsïn, merámet senden, ah, ah." - (Boztorgay).

"Ketecekni eşïtïp satıp sawdılar. / Katsïn karïp macïrler, portka cawdılar." - (Boztorgay).

3. Gurbette yaşayan.
4. Tuhaf, yadırganan.
5. Hüzün veren.

Rom. 1. s. Stingher, singuratic. 2. adj. Sărman, nenorocit. 3. Pribeag. 4. Ciudat, de mirare. 5. Trist, jalnic.

KARĬPLEŞMEK (**qarïpleşmek**) f. Garipleşmek.

Rom. v. 1. A deveni ciudat. 2. A se întrista.

KARĬPLĬK (**qarïplïk**) is. Gariplik.

Rom. s. 1. Singurătate. 2. Ciudățenie. 3. Tristețe.

KARĬPSEMEK (**qarïpsemek**) f. Garipsemek; garip bulmak, şaşmak.

Rom. v. A considera ceva ca straniu; a se mira.

KARĬPSĬNMEK (**qarïpsïnmek**) f. Garipsemek.

1. Kendini garip görmek, gariplik içinde hissetmek.

2. Bir şeyi tuhaf bulmak.

Rom. v. 1. A se simți singur și părăsit. 2. A considera ceva ca straniu.

KARİKATURA (**karikatura**) is. (Fr.>Rom.Türk.). Karikatür.

Rom. s. Caricatură.

KARİKATURACI (**karikaturacı**) is. Karikatürcü, karikatürist.

Rom. s. Caricaturist.

KARİKATURİZAT ETMEK (**karikaturizat etmek**) f. (Rom.+Tat.). Karikatürize etmek.

Rom. v. A caricaturiza.

KARLAMA, -W (**qarlama, -w**) is. Karlama, kar yağışı.

Rom. s. Ningere, ninsoare.

KARLAMAK (**qarlamaq**) f. Karlamak, kar yağmak.

Rom. v. A ninge.

KARLANDIRMAK (**qarlandırmaq**) f. Karla örtmek.

Rom. v. A acoperi cu zăpadă.

KARLANMAK (**qarlanmaq**) f. Karla örtünmek.

Rom. v. A se acoperi cu zăpadă.

KARLAW[1] (**qarlaw**) is. Kazağı; saban demirlerini yapışan topraktan temizlemek için kullanılan ucu kazıyıcı, demirden alet.

"Bara tarla başına, sabanın yerleştĭre, karlawın kolına ala da 'bismilla' dep ĭşĭne başlay." - (Nevzat ve Nermin Yusuf - Nasrettin Hoca).

Rom. s. Unealtă de curățat de pământ brăzdarul plugului; raşchetă.

KARLAW[2] (**qarlaw**) is. Karlama, kar yağışı. → **Karlama, Karlamak.**

Rom. s. Ninsoare.

KARLI (**qarlı**) s. Karlı.

1.Üstünde kar bulunan.

2. Kar yağan.

- **Karlı buzlı -** zf. Karla karışık olarak. **"Sen kalırsıñ. Onlarga men bararman. / Karlı buzlı cawdırar da aytarman." -** (Mehmet Niyazi – Sagış).

Rom. adj. 1. Cu zăpadă. 2. Cu ninsoare.

KÂRLI, KYARLI (**kârlı**) s. Kârlı, kazançlı.

"O degendĭr: Korkma, bĭr kün kelĭr barlı bolursıñ. / Dogrul bĭraz, aldıña cür, tatar, kârlı bolursıñ!" - (Mehmet Niyazi – Sagış).

Rom. adj. Cu câștig, cu profit; avantajos, rentabil.

KARLIGAŞ (**qarlığaş**) is. → **Karılgaş**.

"Bĭr zamanda bar eken, bĭr zamanda yok eken. ... Legelekler tüccar, karlıgaşlar terzĭ eken." - (Nedret ve Enver Mahmut - Ayuw Kulak Batır).

KARLIGUW (**qarlığuw**) is. ve f. → **Karlıkma, Karlıkmak.**

KARLIKKAN (**qarlıqqan**) s. (ses) Kısık, boğuklaşmış.

Rom. adj. Răguşit.

KARLIKMA, KARLIĞUW (**qarlıqma**, **qarlığuw**) is. Ses kısılıp bozulması.

Rom. s. Răguşire.

KARLIKMAK (**qarlıqmaq**) f. Bağırmak, üşütmek ya da başka nedenlerden ses kısılmak, bozulmak. Var. **karılmak**.

"Bo sorawlarga bĭr kart apakayniñ karlıkkan bogazından şıkkan cewapları keldĭ." - (Yaşar Memedemin - Şaliy Şal).

Rom. v. A răguși.

KARLIKTIRMAK (**qarlıqtırmaq**) f. Sesinin kısılmasına ya da bozulmasına sebep olmak.

Rom. v. factitiv A face să răguşească.

KÂRLILIK, KYARLILIK (**kârlılıq**) is. Kârlılık.

Rom. s. Rentabilitate.

KARLUK (**Qarluq**) öz. is. Tar. Karluk; VI.- XIII. Yüzyıllarda Göktürk, Uygur, Karahanlı ve Cengiz han İmparatorluğuna bağlı olmuş, zaman zaman da bağımsız olarak Orta Asya'da devlet kurmuş, Oğuz türklerinin bir boyu.

Rom. s. propr. Ist. Karlucii; ramură a turcilor Oguzi din sec. 6 - 13 e. n.

KARMA s. Aynı unsurlardan meydana gelen.

Rom. adj. Miset.

KARMAK (**qarmaq**) is. Olta, balık avlama iğnesi. Eşanl. **olta.**

"Tüpsĭz kara deryaga taşladım karmak, / Kelĭr mĭ akız, elĭñden can kurtarmak?" - (Boztorgay).

Rom. s. Undiță.

KARMAKARIŞIK (**qarmaqarışıq**) s. Karmakarışık.

"Şarap ziyĭnĭn karmakarışık etken besbellĭ ke, İon, Apap'ka yaka tutturmay, yüksek sesmen Arghezi'nĭn bazı menzumelerĭnĭ ezber aytmaga başladı." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. adj. Foarte încâlcit; învălmășit.

KARMAKSAP (**qarmaqsap**) is. Olta kamışı.

Türk Lehç. : Kırım. **- qarmaqsap;**

Rom. s. Prăjină de peşte; prăjină de pescuit.

KARMAKŞI (**qarmaqşı**) is. 1. Olta satıcısı.

2. Olta balıkçısı.

Rom. s. 1. Vânzător de undițe. 2. Pescar cu undița.

KARMALAMA, **-W** (**qarmalama**, **-w**) f. Karıştırma, arama.

Rom. s. Scotocire.

KARMALAMAK (**qarmalamaq**) f. Bir şeyin içine elini sokup el yordamı ile iyice aramak.

"Ekĭ molla, beş popaz, / Em okımış, em tĭlbaz. / Karmalasam param az. / O kız maga yaramaz." - (Boztorgay).

"Deren şalwarın cebĭnden tütün torbasın karmalap maylı parmakları man bĭr sĭgára sarıp caktı." - (Nevzat

Yusuf - Dorı At Öldĭ).

- **Kart koynunda kalaş bar, karmalasañ kömeş bar. -** Atas. İhtiyar kişinin koynunda simit var, karıştırırsan hazine de var. (Sinesinde zengin bir hayat tecrübesi saklıdır).

Rom. v. A scotoci, a cotrobăi.

KARMALANMAK (**qarmalanmaq**) f. 1. Kendi üzerini tekrar tekrar yoklamak.

2. Karmalamak işi yapılmak.

Rom. v. 1. A se scotoci. 2. A fi scotocit.

KARMALATMAK (**qarmalatmaq**) f. Üzerini veya bir şeyin içini tekrar tekrar yoklatmak.

Rom. v. A pune să scotocească.

KARMAMAK (**qarmamaq**) f. Bir şeyin içini elle yoklamak, karıştırmak.

Rom. v. A căuta, a scotoci, a cotrobăi.

KARMANMAK (**qarmanmaq**) f. Kendi üzerini aranmak.

Rom. v. A se scotoci.

KARMAŞIK (**qarmaşıq**) s. Karmaşık.

Rom. s. Complex.

KARMAŞIKLIK (**qarmaşıqlıq**) is. Karmaşıklık.

Rom. s. Complexitate.

KARMATMAK (**qarmatmaq**) f. Bir şeyin içini elle yoklatmak.

Rom. v. A pune să scotocească.

KARNABAHAR (**qarnabahar**) is. Bot. Karnabahar. (Lat. Brassica oleracea; Brassica botrytis).

"Kürpe ve bek lezzetlĭ bolgan karnabaharnıñ başı onıñ şeşeklerĭnden başka bĭr şiy tuwuldır." - (Okuma Kitabı – III, 1957).

Rom. s. Bot. Conopidă.

KARNET (**karnet**) is. (Fr.>Rom.Türk.). Karne.

1. Küçük defter.

2. Başarı notlarının yazıldığı öğrenci defteri.

"Aff etĭñĭz. Men sĭftĭ imtaan beriyatırman. Menĭm kar-netĭme bĭr şiy yazmadıñız." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. 1. Carneţel. 2. Carnet de elev, de student.

KARPATLAR (**Karpatlar**) öz. is. Karpat Dağları.

Rom. s. propr. Munţii Carpaţi.

KARPET (**karpet**) is. (Fr>Rom.) Küçük halı.

"Dayanıklı, güzel renklĭ karpetlernĭ, duwar testĭmallarnı, pat örtĭlernĭ, bufant yastıklarnı, ĭşlengen yastıklarnı bĭr akşamda caymak kĭmge tiyer de, kĭm bĭr mĭnsĭz becerĭr bo ĭşnĭ?" - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. Carpetă.

KARSAMBA (**qarsamba**) is. (Fars. kar şenbih). Savaş günü; kavga, dövüş.

"Artıma baksam ak ömĭr, aldımda ölüm. / köp uzamaz belleymen karangı yolum. / Karsambadan havf etmey, kölgeden ürkmey, / Son nefeste - Tatar! dep uzanır kolum." - (Çelebi Cihan - Sawlıkman Kal Tatarlık).

Rom. s. Bătălie.

KARSAÑ (**qarsañ**) zf. → **Örseñ karsañ.**

KARSIZ (**qarsız**) s. Karsız.

Rom. adj. Fără zăpadă.

KÂRSIZ, KYARSIZ (**kârsız**) s. Kârsız, kazançsız.

Rom. adj. Fără câştig, fără profit.

KARŞI (**qarşı**) is. s. zf. Karşı.

1. Bir şeyin, bir kimsenin esas tutulan tarafının önü, ilerisi.

"Şınlaşı keday, şınlaşı, karşıma şığıp. / Cıyınga kelĭp turmaşı, tĭşĭñnĭ sıgıp." - (Boztorgay).

"Şıktım oba başına, / Koyım keldĭ karşıma. / Men koyımnı körgen son / Aklım keldĭ başıma." - (Boztorgay).

2. Yolun öbür kenarı; denizin, ırmağın öbür kıyısı.

"Köy ĭşĭnde cüresĭn karşıdan karşı. / Menĭm cürgen colıma kapıñız karşı." - (Boztorgay).

3. öz. is. mec. Kırım Tatarcasında Kırım yarımadasının karşısında yer alan ülke, "Anadolu, Türkiye" anlamında kullanılan kelime.

"Son halk kettĭ Karşı'ga, / Kazak toldı çarşıga. / Şaytĭp köyler yıkıldı, / Halklar yaman sıkıldı." - (H. Giraybay'ın folklor derlemesi - Keçtĭ Endĭ).

4. Bir kimsenin, bir makamın önü, katı.

5. s. Bir yerin ilerisinde, önünde olan.

6. s. Zıt, karşıt.

7. s. ve zf. Doğru, yönelik.

"Künge karşı pencĭreñ, ey şuwal, ey. / Kümüş terek ornasın, ey şuwal, ey." - (Boztorgay).

"Namaz kılmakman em Alla'ga karşı bĭr borcıñ ödiysĭn, em de nawday ĭşsĭz künlerde vaktın katĭp keşkenĭn tuymaysın." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

8. Mukabil, karşılık olarak.

"E ! oku ! emrĭne karşı, hepĭmĭz yutkunır, sallanırdık." - (Çelebi Cihan - Karılgaçlar Duası).

9. e. İçin, hakkında. **Şiirge karşı merak.**

10. e. (Zaman anlamlı sözlerle) Doğru, kararlarında. **Sabaga karşı.**

- **Karşı bolmak -** Karşı olmak.
- **Karşı karşıga kelmek -** Karşı karşıya gelmek.
- **Karşı kelmek -** Karşı gelmek. a) Zıt gelmek, ters gelmek. b) Karşısına çıkmak.
- **Karşısındakı -** Karşısında bulunan (şey, kimse).
- **Karşı şıkmak -** Karşı çıkmak**.**
- **Karşı turmak -** Karşı durmak, direnmek.
- **Karşıdan karamak -** Karşıdan bakmak; yardıma gelmemek.
- **Doska duşmanga karşı -** Dosta düşmana karşı, herkese karşı.
- **Elge künge karşı -** Ele güne karşı.

Türk Lehç. : Kırım. - **qarşı;** Nog. - **qarsı;** Moğ. - **harsi / harş -** karşı, zıt, ters;

Rom. is. s. ve e. 1. Partea din faţă. 2. Marginea cealaltă, malul opus. 3. fig. În limbajul Tătarilor crimeieni, cuvântul "vizavi" întrebuinţat în sensul de "Anatolia" şi " Turcia". 4. Faţă, prezenţă, asistenţă. 5.a dj. Din faţă, de vizavi. 6. adj. Opus, contrar. 7. adv. Împotrivă. 8. adv. Faţă de ..., în raport cu .. 9. prep. Spre, faţă de. 10. prep. Către, spre, pe la.

KARŞIGA (**qarşığa**) is. Geleneksel köy evinin mimarisinde, kapı pencereler güneye baktırılıp saçaklar güney ve kuzeye verilirken, sabah ve akşam güneşini tam karşıdan alan penceresiz, iki yan duvar "**küntüwar karşıga"** ve "**künbatar**

karşıga" duvarlarıdır. Bazı yerlerde evin penceresiz, sırt duvarına da "karşıga" denir. Var. **karçıga.**

"Karşıgaga şıgasın, mĭnesĭn taşka. / Senĭñ turgan turuşıñ alemden başka." - (Boztorgay).

Rom. s. La vechile case tătăreşti de la ţară, pereţii laterali, orbi ai casei.

KARŞIGALAMAK (**qarşığalamaq**) f. Karşı karşıya oturtmak; karşılıklı olarak dizmek, örmek.

"Karşıgalap tĭzgensĭn altınnı feske. / Keşe tĭşke kelesĭñ, kündüz eske." - (Boztorgay).

Rom. f. A aşeza faţă în faţă, în mod paralel.

KARŞILAMA, **-W** (**qarşılama**, **-w**) is. Karşılama.

Rom. s. Acţiunea de **karşılamak.**

KARŞILAMAK (**qarşılamaq**) f. Karşılamak.

1. Karşılayıcı olarak çıkmak.

"Ay çarşılar, çarşılar, / Kökten tamşı tamşılar. / Ĭşten kaytıp kelgende, / Yarem menĭ karşılar." - (Boztorgay).

"Tış yerlerde cürsem de saguwıñman cıladım, / Köp tentiydĭm, hayalĭñ cırlarman karşıladım." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

2. Karşılık olmak, denk gelmek.

3. Karşılık vermek.

4. Karşı koymak, karşısına çıkmak.

Türk Lehç. : Kırım. **- qarşılamaq;** Moğ. **- harsilah / harşlah**

Rom. v. 1. A întâmpina, a primi. 2. A echivala. 3. A riposta, a preîntâmpina. 4. A se opune.

KARŞILANMAK (**qarşılanmaq**) f. Karşılanmak.

"Seytcan, Kurtömer'nĭñ bo hareketĭnden ötürü kızıp bazı şiyler aytmak ve teessüfün köstermek ĭstedĭ. Lâkin bazı avır sözlermen karşılandı." - (Mehmet Vani Yurtsever – Uyuşmagan Ekĭ Arkadaş).

Rom. v. forma pasivă de la **karşılamak.**

KARŞILAŞMA, **-UW** (**qarşılaşma**, **-uw**) is. Karşılaşma.

1. Karşılaşmak işi.

2. Spor. Spor karşılaşması, maç.

"Bükreş'te okıgan kinez talebelerĭ de basket kampiyonatında yazıwlı bolıp, sĭftĭ karşılaşmada onlar tatar balların cengen edĭler." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. 1. Întâlnire. 2. sport. Meci, partidă.

KARŞILAŞMAK (**qarşılaşmaq**) f. Karşılaşmak, rastlaşmak.

"Bawbek kuwanıp kapıga cürüş eter. Kapıda Alimseyit men karşılaşır." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

Rom. v. A se întâlni, a se afla faţă în faţă.

KARŞILAŞTIRILMAK (**qarşılaştırılmaq**) f. Karşılaştırılmak.

1. Yüz yüze getirilmek.

2. Kıyaslanmak, mukayese edilmek.

Rom. v. 1. A fi adus faţă în faţă. 2. A fi confruntat, a fi comparat.

KARŞILAŞTIRMA, **-UW** (**qarşılaştırma**, **-uw**) is. Karşılaştırma.

Rom. s. Comparare, confruntare.

KARŞILAŞTIRMAK (**qarşılaştırmaq**) f. Karşılaştırmak.

Rom. v. 1. A aduce faţă în faţă. 2. A compara.

KARŞILAŞTIRMALI (**qarşılaştırmalı**) s. Karşılaştırmalı. **Karşılaştırmalı tĭlbĭlgĭsĭ. Karşılaştırmalı edebiyat.**

Rom. adj. Comparat, confruntat. **Karşılaştırmalı edebiyat** *- Literatură comparată.*

KARŞILATMAK (**qarşılatmaq**) f. Karşılatmak.

Rom. v. factitiv de la **karşılamak.**

KARŞILIK (**qarşılıq**) is. Karşılık.

1. Bir davranışın karşı tarafta uyandırdığı tepki.

2. Bir dildeki sözün başka dildeki eşanlamlısı.

3. Cevap.

"Üş karanfil aşladım, / Máne yazıp taşladım. / Köp yazıp kolım taldı, / Karşılıgın yaz cĭber." - (Boztorgay).

4. Alışverişte bir şeyin yerine verilen ederi.

5. Bir iş için ayrılan para, ödenek.

Rom. s. 1. Reacţie, ripostă. 2. Echivalent; sinonim. 3. Răspuns, replică. 4. Contravaloare. 5. Alocaţie, sumă prevăzută.

KARŞILIKLI (**qarşılıqlı**) s. ve zf. Karşılıklı.

1. İki taraf arasında, birinin bir hareketine karşılık olarak yapılan.

2. Birbirine karşı bulunan.

3. zf. Birbirlerine karşı olarak. **Karşılıklı konışmak.**

4. zf. Birbirinin karşısında. **Karşılıklı otırmak.**

Rom. 1. adj. Reciproc. 2. Opus, contrar unul altuia. 3. adv. Opus, contrar. 4. adv. Faţă în faţă.

KARŞILIKSIZ (**qarşılıqsız**) s. Karşılıksız.

- **Karşılıksız çek –** Bankada karşılığı olmayan çek. (*Rom. – cec fără acoperire*).

Rom. adj. Fără **karşılık** *(Vezi sensurile cuvântului). 1. Fără ripostă. 2. ...*

KARŞIT (**qarşıt**) s. (Türk.) Karşıt; zıt olan, karşı.

Rom. adj. Contrar, opus.

KARŞITLIK (**qarşıtlıq**) is. Karştlık, tezat, zıtlık.

Rom. s. Opoziţie; antagonism.

KART (**qart**) s. ve is. Kart, ihtiyar, yaşlı. **Caş** karşıtı.

1.Yaşlı, yaşı ilerlemiş ve tecrübe sahibi olmuş (kimse), dede.

"At aylansa, kazıgına – degen kartlar." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

"Kartlarga saygı ete, akranların süye, alış berĭşĭne saglam, özüne taşlangan ĭşlernĭ keregĭnday başarıp bola edĭ." - (Mehmet Niyazi – Sawlıkman Kal).

2. tkz. çoğ. Ana baba.

"Keşe keştĭm Karasuw'nı yelkensĭz em küreksĭz. / Aylar batmay, kartlar catmay, sen catkansın cüreksĭz." - (Boztorgay).

3. s. Gençliği ve körpeliği geçmiş.

"Bol kĭrpĭkke kaş kerek, / Yüzügĭñe taş kerek. / Kart dostnı kateceksĭñ? / Saga lâyık caş kerek." - (Boztorgay).

- **Kart caş demiy –** Yaşlı veya genç ayırımı yapmaksızın.
- **Kart et –** Yaşlı hayvan eti.
- **Kart kız -** Evlenme çağı gelip de evlenememiş kız; evde kalmış kız.
- **Kartlar -** İhtiyarlar, atalar.
- **Kartı caşı –** Herkes**.**

- **Kartlarday -** İhtiyarlar gibi; ihtiyarca.
- **Aylanşıklı bolsa da col iygĭ, kart bolsa da kız iygĭ. –** Atas. Dönemeçli olsa da yol iyi, geçkin olsa da kız iyi.
- **Börĭnĭñ kartı ulur. –** Atas. Kurdun yaşlısı ulur.
- **Dokuz ulum bolgaşı oturak bĭr kartım bolsun. –** Atas. Dokuz oğlum olacağına, yerinden kalkamaz bir ihtiyarım olsun.
- **Karar közge kart ölĭr, ecel kelse caş ölĭr. –** Atas. Bakan gözlere göre ihtiyar ölür, (oysa) ecel gelince genç de ölür.
- **Kart koynunda kalaş bar, karmalasañ kömeş bar. –** Atas. İhtiyar koynunda simit var, kurcalarsan define var, (ahbap olup sohbete girersen, gönlünde hayatının birikimi bilgiler var).
- **Kart ögütün tutmagan kartaygaşı oñmaz. –** Atas. Yaşlıların öğüdüne kulak vermeyen, yaşlanıncaya kadar mutlu olamaz.
- **Orazlınıñ kartı ölĭr, oñmaznıñ caşı ölĭr. -** Atas. Talihlinin yaşlısı ölür, talihsizin genci.

Rom. s. şi adj. 1.s. şi adj. Bătrân, om în etate, înaintat în vârstă. 2. s. pl. fam. Bătrânii; tata şi mama, părinţii. 3. adj. Îmbătrânit, trecut, veşted, veştejit.

KARTA (**karta**) (- ‘) is. (Rom.) Kitap. Var. **kárta.**

Rom. s. Carte.

KART-ABA (**qart-aba**) is. → **Kartana**.

KART AGA (**qart-ağa**) is. Etnogr. 1. Köy gençlerinin reisi; eskiden, bir köydeki delikanlıların çeşitli toplumsal işlerde ve eğlencelerde kendilerine önderlik etmesi için seçtikleri ve görüşlerine, kararlarına itaat ettikleri kişi idi.

2. “**Konışma gecesĭ**” şöleninin ağası. “Kartlardan” (beylerden) oluşan heyetin yardımı ile şölenin geleneklere ve maksada uygun bir şekilde cereyan etmesini sağlar.

“Oynap külüwde de bĭr nizam, bĭr tertĭp bolmadı mı, onıñ azzı tuzı bolmaz. Onıñ içün gene sĭz caşlarıñ razılıgı ve ĭstegĭmen kart agañız bolıp saylangan menĭ ... tıñlaycaksıñız.” - (Necip H. Fazıl - Kĭyew Konuşması).

Rom. Etnogr. 1. În trecut, la sate, tânărul recunoscut de semenii lui ca şef al lor. 2. Starostele de petrecere, care, ajutat de un număr de bei, conduce ospăţul tradiţional de adio, dat de mire în onoarea prietenilor săi.

KARTAKAY (**qartaqay**) is. İhtiyar adam, ihtiyar (erkek kişi). **Hemingway’nĭñ “Kartakay man Deñĭz”** ikâyesĭ.

“Tahsin, Aladin akayga dogrı celdiy cönedĭ. Kartakayĭñ bĭr şeyden kaberĭ yok. ... artına aldına karap, kĭmĭn, nenĭn artından cuwra eken bo kĭşĭ dep turganda, komşısı Tahsin kelĭp tora onın bogazına cabıştı.” - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s.m. Bătrân, -ul; om bătrân.

KARTAL (**qartal**) is. 1. Zool. Kartal. Var. **kartalkuş.** (Lat. Aquila).

2. öz. is. Dobruca’da Hırsova’nın doğusundaki Vulturu köyünün Türkçe-Tatarca adı.

Rom. s. 1. Zool. Vultur. 2. s. propr. Denumirea turco-tătărească a satului Vulturu din Dobrogea.

KARTALKUŞ (**qartalquş**) is. Zool. Kartal. Var. **kartal**.

“Kün tuwar, batmak ĭster. / Kartalkuş uşmak ĭster. / Menĭm asretlĭ gönlĭm / Saga kawuşmak ĭster.” - (Boztorgay).

Rom. s. Vultur.

KARTAN (**qartan**) is. 1. Un sandığı.

“Kartanda unıñ, aydı cetse, cetse pazarga kadar cetecek. Bĭr damla mayıñ kalmadı.” - (Okıma Kitabı - IV).

2. Un deposu.

Rom. s. 1. Ladă în care se păstrează făina. 2. Depozit de făină.

KARTANA (**qartana**) is. Eşanl. **kart-aba.** 1. Büyük anne, nine.

“Uluma kelĭr yüz tana, / Üleştĭrer kartana. / Kartanaga başı bitlĭ / Kötĭ kurtlı bĭr tana.” - (Boztorgay).

“Anası, kartanası bĭr de on yaşındakı kızkardaşınıñ yaşawları onuñ gayretĭne kalgan edĭ.” - (Mehmet Niyazi – Sawlıkman Kal).

2. Yaşlı kadın.

Rom. s. 1. Bunică. 2. Femeie bătrână; bătrână.

KARTANAY (**qartanay**) is. Nine. Var. kartiy.

1. Yaşlı kadınlara seslenme sözü.

2. Büyük anne.

“Kartanaylar, kartbabaylar / Bĭznĭ kelĭr dep karaylar.” - (Mehmet Niyazi – Sagış).

Rom. s. 1. Adresare către bunică. 2. Bunică.

KARTAYGAN (**qartayğan**) s. Yaşlanmış, ihtiyarlamış, kartlaşmış.

Rom. adj. Bătrânicios; îmbătrânit.

KARTAYMA, **-UW** (**qartayma**, **-uw**) is. İhtiyarlama.

Rom. s. Îmbătrânire.

KARTAYMAK (**qartayamaq**) f. Yaşlanmak, ihtiyarlamak.

“Derya taşkın, suw salkın, bermiy geşuw, / Sen kartaymay, men ölmiy, yok bazgeşuw.” - (Boztorgay).

- **Bĭr yastıkta kartaymak -** Bir yastıkta yaşlanmak; ömür boyu birlikte olmak.
- **Börĭ kartaysa itke maskara bolır. -** Atas. Kurt ihtiyarlayınca köpege maskara olur.
- **Göñĭl kartaymaz, tok sıylanmaz. -** Atas. Gönül yaşlanmaz, tok ağırlanamaz.
- **Kart ögütün tutmagan kartaygaşı oñmaz. -** Atas. İhtiyar öğüdünü dinlemeyen ömrünce mutlu olamaz.
- **Kartaydıñ cartaydıñ. –** Atas. Yaşlandın, eskidin.
- **Kız kartaysa kahrı anaga tüşer. –** Atas. Kız yaşlanırsa kahrı anaya düşer.
- **Nışanlandıñ kartaydıñ, üylendĭñ, öldĭñ. -** Atas. Nişanlandın yaşlandın, evlendin öldün.

Rom. v. A îmbătrâni.

KARTAYMIŞ (**qartaymış**) s. 1. İhtiyarlamış.

2. mec. Çok bilmiş (çocuk); büyümüş de küçülmüş.

Rom. adj. 1. Îmbătrânit, bătrânicios. 2. fig. (despre copii) Atotştiutor, mintos.

KARTAYTMA, **-UW** (**qartaytma**, **-uw**) is. İhtiyarlatma.

Rom. s. Îmbătrânire.

KARTAYTMAK (**qartaytmaq**) f. İhtiyarlatmak.

“Kĭşĭnĭ kartaytkan asıl mına bo ballar. Yok mı onlarıñ kahrlerĭ ?” - (Necip H. Fazıl - Kırım).

- **Dewlet, kayda barasıñ ? / Caşartmaga. / Kaswet, kayda barasıñ ? / Kartaytmaga.” -** Atas. Baht, nereye gidersin

? Gençleştirmeye. / Kasvet, nereye gidersin ? İhtiyarlatmaya.

- **Kara kün kartaytır. -** Atas. Kara gün ihtiyarlatır.

Rom. v. (Necazurile) A împinge pe cineva spre bătrânețe, a-l îmbătrâni.

KARTBABA (**qartbaba**) is. 1. Büyük baba, dede.

"Molla tuwul kartbabam, erensïz soyım, / Kayda barsam yaraşır selwï boyım." - (Boztorgay).

2. Büyük babadan başlayarak geriye doğru atalardan her biri.

"Bütün Asya'nı ve Awrupa'nıñ yarısın Kökbayrak astında bïr hanlıkka baylagan Cengiz han, Timur han bïzïm kartbabalarımızdır." - (Müstecib Ülküsal - Bayram Şenlïgï).

Rom. s. 1. Bunic, tata mare. 2. Strămoș.

KARTBABAY (**qartbabay**) is. Dede. Eşanl. **ababay**.

1. Dedeye ve ihtiyar erkeklere seslenme sözü.

2. Büyük baba, dede.

"Kartanaylar, kartbabaylar / Bïznï kelïr dep karaylar." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

Rom. s. 1. Apelativ către bunici şi oamenii în vârstă. 2. Bunic, tata mare.

KARTELA (**kartela**) is. (Rom.). Karne; savaş ve kıtlık zamanlarında gıda, bez, gaz gibi temel ihtiyaç maddelerinin kontrollu satışı için çıkarılan tüketici defteri.

"Kartanası peştïmalın kïsesïnden ötmek kartelasın şıgarıp Nadir'ge uzattı. / - Kara, ulım, sak bol, sakın coytma, sora ötmeksïz kalırmız, bïlesïñ ya !" - (Nevzat Yusuf Sarıgöl - Kündelïkşï / Karad. 152).

Rom. s. Cartelă.

KARTİY (**qartiy**) is. 1. Büyük anne, nine.

2. Yaşlı kadın.

3. Büyük anneye ve yaşlı kadınlara seslenme sözü.

- **Azbarıñda bïr kart bolsa, azbarıña it ne kerek ? / Üyüñde bïr kartiy bolsa, kapıña kïrt ne kerek ?" -** Atas. Avlunda bir yaşlı dede varsa, avluna köpek neye gerek ? / Evinde bir yaşlı nine varsa, kapına kilit neye gerek ?

Rom. s. 1. Bunică. 2. Bătrână, femeie în vârstă. 3. Termen de adresare către bunică sau către o femeie în vârstă.

KARTLAR SÖZİ (**qartlar sözï**) is. Atasözü; atalar sözü.

Rom. s. Proverb; vorbă din bătrâni.

KARTLAŞMAK (**qartlaşmaq**) f. (Bitkiler hakkında). Kartlaşmak, geçkin hale gelmek.

Rom. v. (Despre plante). A se veşteji; a se trece, a se vegetaliza, a îmbătrâni.

KARTLIK (**qartlıq**) is. 1. Yaşlılık, ihtiyarlık, ihtiyar olma durumu. **Caşlık** karşıtı.

"Balalıgım tutsa külüp caynayman, / Kartlık eske tüşse elden yalaman." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

2. İhtiyarlar.

"Kart caşlıkka erïşken, caş kartlıknı bek horlay." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

- **Kartlıkka merdïwen tayamak** - İhtiyarlığa merdiven dayamak; yaşlanmak.

- **Börï kartlıgın bellï etmez, itke tïşïn akşaytır. –** Atas. Kurt ihtiyarlığını belli etmez, köpeğe dişlerini gösterir.

- **Caşlıkta caşlık etmegenniñ kartlıkta betï ekşïr. -** Atas. Gençlikte gençliğini yapmayanın ihtiyarlıkta yüzü ekşir.

Rom. s. 1. Bătrânețe. 2. Bătrânime.

KAR TOBI (**qar tobı**) is. Kar topu. Var. **kar-topaş.**

Rom. s. Bulgăre de zăpadă.

KARTOF (**qartof**) is. → **Kartop**.

KARTON (**karton**) is. (Fr.>Rom.Türk.). Karton.

Rom. s. Carton.

KARTOP (**qartop**) is. (Alm.>Rus., Rom.). Bot. Patates.

1. Bitki türü. (Lat. Solanum tuberosum).

2. Bu bitkinin kökünde oluşa, yenebilen yumruları.

"Cawın cawsın koraga, / Cemïş, şeşek, soganga, / Ekï kartop bïr mïnsïn / Bölïşkende, okkaga." - (Boztorgay).

"Bo mayga bïrew de tiymesïn. Kış cetken soñ, azar azar alırmız da mayga kartop kızartırmız." - (Nedret ve Enver Mahmut - Ayuw Kulak Batır).

Rom. s. 1. Bot. Cartof, planta. 2. Tuberculii acestei plante.

KAR-TOPAŞ (**qar-topaş**) is. Kar topu.

Rom. s. Bulgăre de zăpadă.

KARTOP-ŞIRAK (**qartop-şıraq**) is. esk. Beyaz stearin mum, (balmumundan yapılanı sarı olur).

"Kart agası sïnï üstündekï kartop-şıraklardan altı danesïnï tutuştırır, aralap sïnïñïñ kenarına tïzer." - (Necip H. Fazıl - Kïyew Konuşması).

Türk Lehç. : Kırım., Karaçay Malkar. - **qartop / kartof çıraq;** Nog. - **qartop şıraq;**

Rom. s. Lumânare de stearină (albă, spre deosebire de lumânarea galbenă de ceară).

KARTŞA (**qartşa**) zf. 1. (kart'-şa) İhtiyarlar gibi.

2. s. (kart-şa') Biraz yaşlı.

Rom. 1.adv. Bătrâneşte. 2. s. Bătrâior.

KARTŞIK (**qartşıq**) is. İhtiyarcık.

Rom. s. Bătrânel; bătrânică.

KARTUŞ (**kartuş**) is. (Fr.>Rom. Türk). Kartuş, mermi kovanı.

Rom. s. Cartuş.

KARULE (**qarule**) is. Bir ayakkabı çeşidi.

"Kuyula cawun, aka sel çöplükmen çamur, / Üyrülïp, sessïz, sıncıra eskï ömür, / Bïr karule parçası, sırlı kaşık, / Peştïmal bawı, moyuncak, kök nazarlık." - (Bekir S. Çobanzade - İçken).

- **Saglam karule tuwul -** Güvenilir bir insan değildir, anlamında.

Rom. s. Gheată.

KARUW (**qaruw**) is. 1. Güç, kuwwet.

"Keç bolsa da, haydıñız çalışayık karuwman. / Haksızlıgıñ künlerï şolay kapangan bolur." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

2. mec. Varlık, mal mülk, maddi imkânlar.

"Caw karuwın alganda / Curtın otka salganda, / Kızdan kurban şalganda / Incınmagan can bolgan." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

Rom. s. 1. Putere, forță. 2. fig. Avere; posibilitate materială, putere economică.

KARUWLANDIRMAK (**qaruwlandırmaq**) f. 1. Güçlendirmek, kuvvetlendirmek.

2. mec. Varlıklı kılmak.

Rom. v. 1. A fortifica, a întări. 2. fig. A îmbogăți.

KARUWLANMAK (**qaruwlanmaq**) f. 1. Güçlenmek, kuvvetlenmek.

2. mec. Varlıklı olmak.

Rom. v. 1. A se fortifica, a se întări. 2. fig. A se înavuți, a se îmbogăți.

KARUWLI (**qaruwlı**) s. 1. Güçlü, kuvvetli.

2. mec. Varlıklı.

Rom. adj. 1. Tare, puternic. 2. fig. Avut, bogat.

KARUWSIZ (**qaruwsız**) s. 1. Güçsüz, zayıf.

"Köylïge aytayım özïnïñ tïlïnden, / Koparıp beriyïm bïlgïnïñ gülünden; / Nurlanır şimdïkï karuwsız közï." - (Bekir S. Çobanzade – Bïr Izın Berïñïz).

2. mec. Yoksul, fakir.

Rom. adj. 1. Slab, neputincios. 2. fig. Sărac, nevoiaș.

KARUWSIZLIK (**qaruwsızlıq**) is. 1.Güçsüzlük, zayıflık.

2. mec. Yoksulluk.

Rom. s. 1. Lipsă de putere, debilitate. 2. fig. Sărăcie.

KAS (**qas**) is. (Türk.). Anat. Kas.

Rom. s. Anat. Muşchi.

KASA (**kasa**) is. (Fr., İtal.>Rom., Türk.). Kasa.

1. Para ve değerli eşya dolabı.

2. Banka ve alışveriş yerlerinde ödemelerin yapıldığı bölüm.

Rom. s. 1. Casă de bani. 2. Ghișeu de plată, casă.

KASABA (**qasaba**) is. (Ar. kasaba). Şehir; kasaba. (Bu kelime hem "şehir", hem "kasaba" anlamlarında kullanılır.).

"Köstencï büyük kasaba, / Küntuwar denïz. / Askerlïk kıyın şiy, / Soldırar benïz." - (Boztorgay).

"Kasabaga baracam, / Biyaz tenis alacam. / Patlasın duşmanlarım, / Süygenïme baracam." - (Boztorgay).

- **Balaban kasaba -** Büyük şehir; şehir.
- **Kïşkene kasaba** - Kasaba.

Rom. s. 1. Oraș. 2. Orășel.

KASABALAŞMA, **-UW** (**qasabalaşma**, **-uw**) is. Şehirleşme.

Rom. s. Urbanizare.

KASABALAŞMAK (**qasabalaşmaq**) f. Şehirleşmek.

Rom. v. 1. A se urbaniza. 2. A se orășeniza.

KASABALI (**qasabalı**) is. Şehirli, kasabalı.

Rom. s. Orășean.

KASAP (**qasap**) is. (Ar. kassab). Kasap.

1. Et hayvanlarını kesen veya etlerini satan kimse.

"Ertesï günï, Nasibulla kay da, köyïn kasabı Seitkadil akayga barıp cañı mualïmnï toydıralmaganın ayttı." - (Altay Kerim – Kâniye).

2. Et satış dükkânı.

3. mec. Kan dökücü.

- **Aywaz kasap ep bïr esap -** Deyim. Bir sorunun çözümü ne zaman ele alsan hep aynı olduğu anlatılır.
- **Bïldïk kasap süyek satar. -** Deyim. Bildik kasap kemik satar.
- **Kasap üyünde et tabılmaz.** - Deyim. Kasap evinde et bılunmaz.
- **Eşkï can dertïnde, kasap may peşïnde -** Atas. Keçi can derdinde, kasap yağ peşinde.

Rom. s. 1. Măcelar. 2. Măcelărie. 3. fig. Ucigaș sângeros.

KASAPLIK (**qasaplıq**) is. 1. Kasabın yaptığı iş.

2. s. Kesilmek için ayırılmış (hayvan).

3. mec. Kan dökücülük.

Rom. 1. s. Meseria de măcelar. 2. adj. (Despre animale) De tăiat, de sacrificat; de carne. 3. Barbarie, crimă.

KASAPŞI (**qasapşı**) is. Kasap.

"Bïr kasapşı şakırtayık ta kelïp soysın." - (Nedret ve Enver Mahmut - Ayuw Kulak Batır).

Rom. s. Măcelar.

KASAPŞILIK (**qasapşılıq**) is. Kasaplık mesleği.

Rom. s. Meseria de măcelar.

KASARTKI (**qasartqı**) is. Zool. Kene. (Lat. İxodes ricinus).

Rom. s. Zool. Căpușă.

KÂSE, KYASE (**kâse**) is. (Fars. kâse). Kâse, derince küçük çanak.

Rom. s. Chisea.

KASIK (**qasıq**) is. Anat. Kasık, karın ile uyluğun bitiştiği yer.

Rom. s. Anat. Stinghie; partea inferioară a pântecelui.

KASILMA, **-UW** (**qasılma**, **-uw**) is. Kasılma, büzülme.

Rom. s. Contractare, contracție.

KASILMAK (**qasılmaq**) f. Kasılmak.

1. Kasmak işi yapılmak.

2. Büzülmek, kısalmak, toplanmak.

Rom. v. 1. A se micșora. 2. A se contracta

KASIM (**qasım**) is. (Ar. kasim). Kasım.

1. Günümüzde kullanılan güneş takviminde yılın 30 gün süren 11-inci ayı.

2. Çiftçilik halk takviminde yılın 8 Kasım günü başlayıp 6 Mayıs günü, Hıdrelleze kadar süren altı aylık soğuk günler dönemi.

3. Soğuk aylar döneminin birinci günü (Yulian takviminin 8 Kasımı).

- **Kasım kelïr kesïm başlar, kısım kelïp bïzde kışlar. -** Deyim. Kasım gelir kesim başlar, hısım gelir bizde kışlar.
- **Kasım yüz, arkası tüz. -** Atas. Kasım yüz, arkası düz.

Rom. s. 1. Luna Noembrie. 2. Sezonul rece al vechiului calendar agricol, dintre 8 Noembrie și 6 Mai. 3. Prima zi a sezonului rece.

KASIMPATI (**qasımpatı**) is. Bot. Kasımpatı (Lat. Chrysanthemum).

Rom. s. Bot. Crizantemă.

KASIR (**qasır**) is. (Ar. hasir). Hasır.

1. Saz, kabuk, yaprak gibi bitki maddesinden örülmüş yaygı.

"Bïr köy üyü. Duwarlarga yastık tïrewlï. Bïrkaş kuş mïnder. Cerde kasır töşewlï." - (Mehmet H. Vani Yurtsever - Kartman Caş Arasında).

2. s. Sazdan, kamıştan, esnek dallardan yapılmış olan (eşya). **Kasır şapka. Kasır ïskembe.**

• **Kasır kakmak -** Hasırı sopa ile döverek temizlemek. **"Allah Allah, cesurdır kızıl bet Tatlar, / Kasır kaksañ, mıltık dep ötlerï patlar." -** (Osman Toktamaz - Bïlgenïm).

• **Dünya cansa kasırı küymez. -** Deyim. Dünya yansa hasırı kararmaz. (Çevresiyle ilgilenmez).

Rom. s. 1. Rogojină; împletitură. 2. adj. Împletit; din împletitură.

KASIRCI (**qasırcı**) is. Hasırcı.

Rom. s. Rogojinar.

KASIRCILIK (**qasırcılıq**) is. Hasırcılık.

Rom. s. Îndeletnicirea de rogojinar.

KASIRGA (**qasırğa**) is. Kasırga.

Rom. s. Vijelie; uragan.

KASIRLI (**qasırlı**) s. Hasırlı.

Rom. adj. Cu rogojină.

KASIT (**qasıt**) is. (Ar. kasd). Kasıt.

1. İstek.

2. Kötü niyet.

Rom. s. 1. Intenție, dorință. 2. Rea voință.

KASITLI (**qasıtlı**) s. Kasıtlı; isteyerek ve bilerek yapılan.

Rom. adj. Intenționat.

KASITSIZ (**qasıtsız**) s. Kasıtsız.

Rom. adj. Neintenționat.

KASIWET (**qasıwet**) is. → **Kaswet**.

"Kasıwetïm kayaday, dertïm üyday. / Akılımnı şaşırttıñ, tögïlgen tüyday." - (Boztorgay).

KASİDE (**qaside**) is. (Ar. kaside). Ed. kaside; hayranlık duyulan kişileri, fikirleri veya olayları överek yazılan şiir türü.

Rom. s. Lit. Odă.

KASİS (**qasis**) s. → Hasis.

KASİYER (**kasiyer**) s. (İtal.>Rom.Türk.) Kasiyer, kasadar, veznedar.

"Aramızdan bïr kasiyer ayırdık. Kïm ne kadar para cıymaga berecek bolsa, oga bere." - (Mehmet H. Vani Yurtsever - Kurtuluş Bayramı).

Rom. s. Casier.

KASKA (**kaska**) is. (Fr.>Rom.Türk.). Kask, başlık, miğfer, tolga.

"Köy caşlarının konışkanlarına köre eskï altıpat, akay kuşagı, yakışıklı kalem, stilou, şïlïkten marebe kaskası ...ve taa neler neler tabılmagan." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. Coif; cască.

KASKATTI (**qasqattı**) s. Kaskatı.

1. Çok katı.

2. Büsbütün hareketsiz.

Rom. adj. 1. Foarte tare. 2. Țeapăn, înțepenit.

KASLI (**qaslı**) s. Kaslı; adaleli.

Rom. adj. Musculos, muşchiulos.

KASMAK[1] (**qasmaq**) is. Tencere dibini tutmuş süt, yemek vs. Eşanl. **kazan tübï.**

"Tap o yerge katïp mïndïñ ? dep soray albastı aşuwlanıp. / - Köy köyden cürïp kasmak cıydım, kasmaktan basamak yasadım da mïndïm, diy." - (Nedret ve Enver Mahmut - Ayuw Kulak Batır).

Rom. s. Arsură de mâncare, de lapte, prinsă pe fundul cratiței.

KASMAK[2] (**qasmaq**) f. Kasmak; kısaltmak, büzmek.

• **Kasıp kawırmak -** Baskı ve etki altında tutmak; hırpalamak.

Rom. v. A contracta, a contrage.

KASMAKLANMAK (**qasmaqlanmaq**) f. (Yiyecekler) Dibini tutmak, tencere dibine yapışmak.

Rom. v. (Mâncărurile) A se prinde de fundul cratiței.

KASMAKLI (**qasmaqlı**) s. (Süt için) Dibini tutmuş.

Rom. adj. (Despre lapte) Cu arsură prinsă pe fundul cratiței.

KASNAK (**qasnaq**) is. Kasnak

1. Elek, kalbur gibi şeylerin tahta çemberi.

2. Gergef.

3. Makinelerde hareket ileten kayışların takıldığı çemberler.

Rom. s. 1. Cadru de ciururi. 2. Gherghef. 3. (Tehn.). Roată de transmisie.

KASSIZ (**qassız**) s. Kassız; adalesiz, zayıf adaleli.

Rom. adj. Fără muşchi; cu muşchii slab dezvoltați.

KASTA (**qasta**) s. ve is. (Fars. haste). Hasta.

1. Sağlığı bozuk olan.

"Tekïrgöl doktorı sabiynï acıp can cürekmen karadı, sardı ama, cabadan caba ograşkanın anlap, hep şo arabaman, kastanı Köstencï'ge cïberttï." - (Altay Kerim – Kâniye).

2. Zihinsel yetenekleri bozuk olan.

• **Kasta etmek -** Hasta olmasına yol açmak.

• **Kasta bolmak -** Hasta olmak.

Rom. s. şi adj. 1. Bolnav, suferind. 2. Înapoiat mintal.

KASTALANDIRMAK (**qastalandırmaq**) f. Hastalandırmak, hasta etmek.

Rom. v. A îmbolnăvi.

KASTALANMA, **-UW** (**qastalanma**, **-uw**) is. Hastalanma.

Rom. s. Îmbolnăvire.

KASTALANMAK (**qastalanmaq**) f. Hastalanmak, hasta olmak.

"Bonday okuw bolır mı yaw ? Kastalanacak, eş o yerïn kïşïsï tuwıl." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. v. A se îmbolnăvi.

KASTALIK (**qastalıq**) is. Hastalık, sayrılık, maraz. Eşanl. **awuruw, kiypsïzlïk, raatsızlık, maraz, dert.**

1. (İnsan ve hayvanlarda) Organların yapısının veya çalışma düzeninin bozukluğu.

"Haram itten kastalık cugar dep sakınşaklı dawrandı." - (Altay Kerim – Kâniye).

2. Ruh sağlığının bozukluğu

3. mec. Tutku, aşırı merak, ihtiras.

4. (Bitkilerde) Yapı ve hayati işlevler bozukluğu.

5. (Geniş anlamda) Bozukluk, düzgün çalışamamazlık.

• **Kastalık kastası -** Hastalık hastası, sağlığı hakkında evhamlı kimse.

- **Kastalıklar Bïlïmï (Bïlgïsï) -** Patoloji.
- **Akıl kastalıgı -** Akıl hastalığı.
- **İnce kastalık -** Akciğer veremi.
- **Kalp kastalıgı -** Kalp hastalığı.
- **Öpke (akcïger) kastalıgı -** Akciğer hastalığı.
- **Kastalık ta, sawlık ta insanlar üşün -** Atas. Hastalık da, sağlık da insanlar için.

Rom. s.1. 4. Boală.(la om, la animale, la plante). 2. Boală psihică. 3. fig. Pasiune. 5. Degradare, descompunere.

KASTALIKLI (**qastalıqlı**) s. Çabuk hastalanan, hastalıklı.

Rom. adj. Bolnăvicios.

KASTEN (**qasten**) zf. (Ar. kasden) Kasıtlı olarak, isteyerek, bile bile.

Rom. adv. În mod intenţionat, cu bună ştiinţă.

KASTETMEK (**qastetmek**) f. (Ar. kasd+T. etmek) Kastetmek.

1. Amaçlamak, istemek, niyetli olmak.

2. Zarar vermeyi istemek.

"Gïzlï süygï" kastettï al kanıma, / Yaş canımda ölïm sezemen." - (Amdi Giraybay – Yaş Tatarlarga).

Rom. v. 1. A intenţiona, a dori. 2. A atenta.

KASWET (**qaswet**) is. (Ar. kasvet). Kasvet, iç sıkıntısı. Var. **kasıwet.** Eşanl. **kaár.**

"Küydï bawır, karalandı kaswetmen / Men de şaştım, neçün dertlï bolaman." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

"Kızı bolsın, caşı bolsın, tuwgaman degendiy, kaárge kaswetke katlanalar da." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

- **Kaswet basmak, kaswet etmek -** Sıkılmak, içi daralmak.
- **Gamı cok, kaswetï cok, atasın kozgay –** Deyim. Gamı yok, kasveti yok, atasını çekiştirir.
- **Dewlet baskan catalmaz, kaswet baskan turalmaz. –** Atas. Devlet basan uyuyamaz, kasvet basan kalkamaz.

Rom. s. Nelinişte, anxietate, griji.

KASWETLENDĬRMEK (**qaswetlendïrmek**) f. Kasvet vermek.

Rom. v. A nelinişti, a amărî.

KASWETLENME, **-UW** (**qaswetlenme**, **-uw**) is. Üzüntüye kapılma.

Rom. s. Neliniştire; amărâciune.

KASWETLENMEK (**qaswetlenmek**) f. Üzüntüye kapılmak.

"Saw bol ekem, sen hiç kaswetlenme, oku." - (Mehmet Vani Yurtsever - Toy, piyes).

Rom. v. A se nelinişti, a se amârî.

KASWETLĬ (**qaswetlï**) s. Kasvetli.

Rom. adj. Trist, amărât.

KASWETSĬZ (**qaswetsïz**) s. Kasvetsiz.

Rom. adj. Lipsit de necazuri.

KAŞ[1] (**qaş**) is. Kaş.

1. Gözlerin üzerinde kemerli birer çizgi oluşturan kısa kıllar.

"Dayım bekmez kaynata, / Kızlar kaşın oynata. / Oynatmañız kızlar, kaşıñızını, / Men bïlemen yaşıñızını." - (Boztorgay).

2. Rastık; kaş boyası. **Kaş cakmak.**

3. Yüzüğün üst kısmında, içine taş yerleştirilen yuva.

"Asıldır soyum, asıldır, yüzügüñe kaş et. / Gönlüñe salkın et, sözüñe baş et." - (Ahmet Karakaya - Çıñlar).

4. Eyerin ön ve arkasındaki çıkıntılı bölüm. **Ald kaş. Arka kaş.**

"Ekï tırşaw, bïr arkan asıñız eger kaşına, / Kızıl meşïn nazarlık takıñız atın başına." - (Edip Efendi - Sefername / Emel M. 8 - 1934)

- **Kalem kaşlı -** İnce ve düzgün kaşlı, kalemle çizilmiş gibi.
- **Kaş cakmak -** Rastık çekmek, rastık sürmek.
- **Kaş kararganda -** Akşam olurken, (hava kararıp kaş belli olmazken).
- **Kaş köz etmek -** Kaş gözle işaret etmek.
- **Kaş oynatmak -** Kaş göz etmek, işaretlerle bir şey anlatmaya çalışmak. **"Aynanayım der edïm yar, başıñ bek caş. / Körïngenge köz atıp yar, oynatma kaş." -** (Boztorgay).
- **Kaş şatmak -** Kaş çatmak, kızmak, surat asmak. **"Bakşelerde gül-patma, / Akız kaşlarıñ şatma. / Madem mende közïñ bar, / Başkasına söz katma." -** (Boztorgay).
- **Kaşman köz arasında -** Kısa bir zaman içerisinde.
- **Kaş cagaman dep köz şıgarır -** Deyim. Kaş süreyim derken göz çıkarır.
- **Kaşıñ astında közïñ bar demedïm.** Deyim. Davranışlarında kusur aramadım.
- **Kaşman köz, kalganı söz. –** Deyim. En önemlisi yüz güzelliği, anlamında
- **Aşıñ berme kaşıñ ber. -** Atas. Aşını verme, kaşını ver. (Güleryüz göster.)
- **Ölïm kaşman köz arasında -** Atas. Ölüm kaş ile göz arasında.

Türk Lehç. : Kırım. - **kaş**; Nog. - **qas;** Mog. - **has;**

Rom. s. 1. Sprânceană. 2. Negreală de sprâncene. 3. Montură de inel. 4. Oblânc; ciochină.

KAŞ[2] (**qaş**) is. Haç; hristiyanlığın sembolü olan şekil. Var. **haç.**

- **Kaşın dïregï –** a) Haçın ayağı, yere dikey olarak oturtulan kısmı b) mec. Anat. Burun.

Türk Lehç. : Kırım., Karaçay Malkar. - **qaç, haç;** Nog. - **qaş;** Mog. - **has;**

Rom. s. Cruce.

KAŞ[3] (**qaş**) s. Kaç. Var. kaç.

1. Herhangi bir şeyin sayısını, miktarını öğrenmek için kullanılan soru sıfatı.

"Yetmïş ekï torı at, yüz seksen şal at, / Mıgıman nalı kaş eter? Esabın borat." - (Boztorgay).

"Celtïrmenïñ cagası nur berekât. / On ekï aynıñ namazı kaç rekât?" - (Ahmet Karakaya – Çınlar / Emel D.).

2. (Cümlede soru anlamı olmadığı vakit) Birçok.

"Ah bu bïzge / Eglencedïr belkï....Onıñ kalbïnde / Kaç vakıtnıñ acıları kömïlgen. / Kïm bïlïr kaç kïşï onıñ dibïnde / Batıp ölgen." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

- **Kaş kaş ? -** Kaç kaç ?; bir yarışmanın sonucunu, skorunu öğrenmek için sorulan soru.
- **Kaşıñ balası ?** – Kaç doğumlu ? Hangi yılda doğmuş ?

• **Dünyanıñ kaş bucak ekenïn añlamak** - Deyim. Dünyanın sorunlarını öğrenmek; tecrübe sahibi olmak.

Rom. adj. Câți ? Câte ?

KAŞ[4] (**qaş**) ünl. "Kaç, karşı gelme", "itiraz olmasın", "haydi" demek olup yapacağı bir davranışı için niyetini bildirme veya izin isteme anlamına gelir.

"Kaş, teran senïñ gönlïñ yasayım. Hayvanlarga köz kulak bolayım." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

Rom. interj. Lasă-mă ! Stai să ...! Haide !

KAŞAGA (**qaşağa**) is. (kaşı-mak + -ağı'dan) Kaşağı, hayvanların tüylerini ve kıllarını temizleme aracı.

"Atlarnı kaşagaman arüw etïp cuwgandan sora Kıskaya'nın bïr başından bïr başına şıktım." - (Acemin Baubek - Ekï Hatıra).

• **Al kaşaganı kïr damga, carası bolgan gocunsın. -** Deyim. Al kaşağayı, gir ahıra, yarası olan gocunsun.

Rom. s. Țesală.

KAŞAGALAMA, **-W** (**qaşağalama**, **-w**) is. Kaşağılama.

Rom. s. Țesălare; țesălat.

KAŞAGALAMAK (**qaşağalamaq**) f. Kaşağılamak, kaşağı ile temizlemek.

"Damda bïr mıkta asuwlı kaşaga turı, onı alıp aywanlarnı kaşagalamaga başladı." - (Belkiz Sena Bilal - Panayır).

Rom. s. A țesăla.

KAŞAGALANMAK (**qaşağalanmaq**) edil. f. Kaşağalamak işi yapılmak.

Rom. v. A se țesăla.

KAŞAGALATMAK (**qaşağalatmaq**) f. Kaşağılatmak.

Rom. v. fact. A pune să țesale.

KAŞAK (**qaşaq**) s. ve is. (kaş-mak + -ak). Kaçak.

1. Olması gereken bir yerden veya kanundan kaçan (kimse).

2. Kanunun emrine uyulmadan yapılan, alınan veya satılan (şey). **Kaşak mal.**

3. zf. Gizlice, kanunlara uymayarak.

Rom. s. şi adj. 1. Fugar; dezertor, evadat. 2. adj. De contrabandă. 3. adv. Ilegal.

KAŞAKLIK (**qaşaqlıq**) is. Kaçaklık.

Rom. s. Stare de fugar.

KAŞAKŞI (**qaşaqşı**) is. Kaçakçı.

Rom. s. Contrabandist.

KAŞAKŞILIK (**qaşaqşılıq**) is. Kaçakçılık.

Rom. s. Contrabandă.

KAŞAK TOBI (**qaşaq tobı**) is. İki takım arasında küçük bir top ve bir sopa ile, dikdörtken bir sahada oynanan bir oyun. Eşanl. **şïlmek-top, kaşkan-top.**

"Oyınnı bek süygen bazı ballarga bïr kündüz az bïrden (bïle) **kele: ... cawun kölcïgïnde şapırdaşmak, köy aldında kaşak tobı oynamak..." -** (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. Oină.

KAŞALOT (**kaşalot**) is. (Fr.>Rom., Türk.). Zool. Kaşalot. (Lat. Physeter catodon).

Rom. s. Zool. Caşalot.

KAŞAMAK[1] (**qaşamaq**) is. (kaş-mak + -amak). Kaçamak.

1. Hoş görülmeyen bir şeyi gizlice, ara sıra yapma.

2. Bir şeyden kaçınma yolu.

Rom. s. 1. Escapadă. 2. Subterfugiu, şiretenie.

KAŞAMAK[2] (**qaşamaq**) is. Kaçamak, tereyağılı mamaliga. Eşanl. **mamelek.**

Rom. s. Mămăligă preparată cu unt.

KAŞAMAK[3] (**qaşamaq**) öz. is. Dobruca'daki Kaçamak (*Rom. Viişoara*) köyü adının Tatar ağzında söylenişi.

Rom. s. propr. Denumirea tătărească a satului Viişoara din Dobrogea.

KAŞAMAKLI (**qaşamaqlı**) s. Kaçamaklı, iki anlama da gelebilen (söz, davranış).

Rom. adj. Echivoc, ambiguu.

KAŞAN (**qaşan**) zf. Haçan. Var. **kaçan**.

1. Ne zaman, ne vakit.

"Awursam ah dep cataman. / Ölecekmen çïpiyïm. / Senden kaşan meramet / Körecekmen çïpiyïm?" - (Boztorgay).

"Men bïlmiymen, sorayman, bar mı bïlgen, Kırım'da / Tatarlıgı yükselïp kaçan curt oñgan bolır?" - (Mehmet Niyazi – Sagış).

2. Her defasında. **Kaşan kelsem, senï üyde tapmayman.**

3. Zaten, öyle de.

"Eğer uz keşïnmeseler, kaşan kızınñ yağı, ... araga kïrgen Alimseyit oñmasın da pïtmesïn Ya Rabbim dep gene senï söger." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

4. Bağ. Madem, madem ki.

"Sen ne kadar akıl yorsañ yor, kaçan Allah bermiycek." - (Mehmet Vani Yurtsever - Kartman Caş Arasında).

Rom. 1. adv. Când. 2. adv. De fiecare dată. 3. adv. Şi aşa; de altfel. 4. conj. Deoarece, dacă.

KAŞANDIRMAK (**qaşandırmaq**) f. (Atları) İşemeleri için durdurmak.

Rom. v. (Despre cai) A-i opri spre a-i lăsa să urineze.

KAŞANMA, -UW (**qaşanma, -uw**) is. (Atlar) Durup işeme.

Rom. s. (Despre cai) Oprire din mers pentru urinare.

KAŞANMAK (**qaşanmaq**) f. 1. (Atlar) Durup işemek.

2. mec. Rahatlamak, sevinmek.

• **Caw körseñ casan, köy körseñ kaşan." -** Atas. Düşman görürsen hazırlık gör, köy görürsen rahatla. (Müstecib Ülküsal - Dobruca Atasözleri ve Deyimleri).

Rom. v. 1. (Despre cai) A se opri pentru a se urina, a se urina. 2. fig. A se linişti, a se calma; a se bucura.

KAŞAR[1] (**qaşar**) is. Peynir cinsi. Eşanl. **kaşkawal.**

Rom. s. Caşcaval.

KAŞAR[2] (**qaşar**) s. Kaçar; **kaş?** soru sıfatının üleştire biçimi.

Rom. adj. Câte câți ?

KAŞAW[1] (**qaşaw**) is. (Nog.) Keski, oyma kalemi.

Rom. s. Daltă.

KAŞAW[2] (**qaşaw**) z. "Kaçı bir arada?" anlamında soru zamiri.

Rom. adj. Câte câți laolaltă ?

KAŞÇIK (**qaşçıq**) is. Kaşçık. Var. **kaşşık**.

"Közçĭğ bar da, başçıgı bar. / Kalemmen sızılganday kaşçıgı bar." - (Bekir S. Çobanzade - Tuwdım Bĭr Üyde).

Rom. s. Sprâncenuță.

KAŞARCĬLĬK (**qaşarcılıq**) is. Kaşarcılık, kaşar peyniri imalâtı.

Rom. s. Căşărie.

KAŞIK[1] (**qaşıq**) is. Yemek kaşığı.

"Kazan kaynay, kaşık yok, / ay nenni. / Bala cılay, beşik yok, / ay nenni." - (Boztorgay).

"Bakşelerde sarmaşık, / Sarılıp boldım aşık. / Sen aklıma kelgende / Tüşe kolımdan kaşık." - (Boztorgay).

- **Bĭr kaşık suwda buwmak -** Çok öfkeli olmak.
- **Kaşık atmak -** Çabuk yemek.
- **Kaşık duşmanı -** şaka. Kadın, eş.
- **Şala kaşık -** Acele yemek yiyerek.
- **Kaşıgıman aş berĭr, sabıman köz şıgarır. -** Deyiş. Kaşığıyla aş verir, sapıyla göz çıkarır. (Bir yandan bir iyilik eder, bir yandan da kötülük yapar).
- **Kazanına tartmagannıñ kaşıgı sınsın –** Deyiş. (şaka) Yemeyenin kaşığı kırılsın.
- **Oñmaznıñ ötmegĭ buwlı, kaşıgı suwlı bolır. –** Atas. Tertipsiz kişinin ekmeği buğulu, kaşığı ıslak olur.
- **Sawutıñ kör, kaşıgıñ uzat. –** Atas. Tabağını gör, kaşığını uzat.

Rom. s. Lingură.

KAŞIK[2] (**qaşıq**) is. ve s. Kaçık.

1. Kaçmış, kaymış.

2. Davranışları düşüncesizce olan (kimse).

Rom. s. 1. Deplasat, nelaloc.. 2. fig. Scrântit, țicnit; răsfățat, alintat.

KAŞIKBÖREK (**qaşıqbörek**) is. Sulu mantı yemeği, mantı çorbası.

"Kaşıkbörek imanım, / Kalca dinĭm. / Kaş oynatıp köz kısıp / Cürgen künüm, şay arüw." - (Boztorgay).

Rom. s. Culin. Colțunaşi cu carne serviți în zeamă.

KAŞIKLAMAK (**qaşıqlamaq**) f. Kaşıklamak.

1. Kaşıkla yemek.

"(Ballar) Bĭr ekĭ dakka ĭşĭnde yeşil ölen üstüne otırıp kaşıkllamaga başladılar." - (Altay Kerim – Kâniye).

2. Bir şeyi kaşıkla almak; azar azar toplamak, edinmek.

"Kaşıklap cıygan malıñını / Şömĭşlep şaşar Kıbuwıl." - (Nedret ve Enver Mahmut - Bozcĭğĭt).

3. mec. Severek ve bolca yemek.

Rom. v. 1. A mânca. 2. A lua ceva cu lingura. 3. fig. A mânca cu poftă.

KAŞIKLANMAK[1] (**qaşıqlanmaq**) f. Kaşıkla yenmek.

Rom. v. A se servi cu lingura, a fi servit cu lingura

KAŞIKLANMAK[2] (**qaşıqlanmaq**) f. Kaçıklık etmek, kaçıkça davranmak.

Rom. v. A avea comportări alintate.

KAŞIKLIK[1] (**qaşıqlıq**) is. İçine kaşık çatal konulan kap veya çekmece.

Rom. s. Cutie sau sertar în care se păstrează furculițele și lingurile.

KAŞIKLIK[2] (**qaşıqlıq**) is. Kaçıklık; kaçıkça davranış.

Rom. s. Comportări neserioase.

KAŞIKŞI (**qaşıqşı**) is. Kaşıkçı.

1. Kaşık yapan veya satan kimse.

2. öz. iş. Köstence'nin güney-batısındaki Casicea köyünün Tatarca adı.

Rom. s. 1. Lingurar. 2. Denumirea tătărească a satului Casicea situat la sud-vest de orașul Constanța.

KAŞIKŞILIK (**qaşıqşılıq**) is. Kaşıkçılık.

Rom. s. Îndeletnicirea de lingurar.

KAŞILMAK (**qaşılmaq**) f. Kaçılmak.

Rom. v. A se îndepărta.

KAŞIMA, **-UW** (**qaşıma**, **-uw**) is. Kaşıma. Var. **kışıma**.

Rom. s. Scărpinare.

KAŞIMAK (**qaşımaq**) f. Kaşımak. Var. **kışımak**.

"Şölde aşlık oñ bolsa ışan taşır, / Şıñ bĭlmegen kızşıklar başın kaşır." - (Boztorgay).

Rom. v. A scărpina.

KAŞINCI (**qaşıncı**) s. Kaçıncı.

1. **Kaş** soru sıfatının sıra biçimi. **Kaşıncı sınıf ?**

2. zf. (Cümle soru cümlesi değilken) "Birçok kere olanlardan sonraki" anlamında kelime. **Kaşıncı mektubumnı yazdım.**

Rom. adj. 1. A câta ? 2. zf. Pentru a câta oară.

KAŞINDIRMAK (**qaşındırmaq**) f. Kaşındırmak.

Rom. v. A face să se scarpine; a provoca mâncărime.

KAŞINILMAZ (**qaşınılmaz**) s. Kaçınılmaz.

Rom. adj. Inevitabil.

KAŞINMAK[1] (**qaşınmaq**) f. Kaşınmak. Var. **kışınmak**.

Rom. v. A se scărpina.

KAŞINMAK[2] (**qaşınmaq**) f. Kaçınmak.

Rom. v. A evita, a se eschiva, a se sustrage.

KAŞINTI (**qaşıntı**) is. Kaşıntı.

Rom. s. Mâncărime.

KAŞINTMAK (**qaşıntmaq**) f. Kaşıntı vermek. Eşanl. **kışıtmak**.

Rom. v. A face să se scarpine, a provoca mâncărime.

KAŞIRILMAK (**qaşırılmaq**) f. Kaçırılmak.

Rom. v. pasiv şi refl. de la **kaşırmak.**

KAŞIRMA, -UW (**qaşırma, -uw**) is. Kaçırma; kaçırmak işi, hareketi.

Rom. s. Acțiunea de **kaşırmak.**

KAŞIRMAK (**qaşırmaq**) f. Kaçırmak.

1. Kaçmasını sağlamak veya kaçmasına imkân yaratmak.

2. Bir işi belirlenen zamanda yapmamak.

3. Zor kullanarak yanında götürmek.

4. Yararlanamamak, bir daha ele geçmemek üzere yitirmek.

"Alem geşken köpĭrden, halk geşken coldan, / Nasibĭñe bĭr tüşken, kaşırma koldan." - (Boztorgay).

5. Kaçmak zorunda bırakmak.

6. Gizlice uzaklaştırmak.

"Korazımnı kaşırdılar, / Damdan damga aşırdılar, / Suwına pĭlâw pĭşĭrdĭler, / Kursakların şĭşĭrdĭler." - (Boztorgay).

7. Kanun dışı yoldan, gizlice götürmek veya getirmek.

8. Sızdırmak.

- **Astına kaşırmak** - Altına etmek.
- **Awzından kaşırmak** - İstemeden, söylenmeyecek bir şeyi söylemek.
- **Fırsatnı kaşırmak (kaşırmamak) -** Elverişli durumdan yararlanmamak (yararlanmak).
- **Ölşïsïn kaşırmak -** Bir davranışta aşırı gitmek.
- **Tadın kaşırmak -** a) Aşırılığa kaçmak. b) Hoş olmayan bir durum yaratmak.
- **Fırsatnı kaşırgan köp sandıraklar**. – Atas. Fırsatı kaçıran çok sayıklar.

Rom. v. 1. A scăpa; a lăsa să fugă. 2. A pierde, a scăpa momentul. 3. A răpi, a duce cu sine. 4. A rata. 5. A alunga, a pune pe fugă. 6. A fura. 7. A face contrabandă. 8. A scăpa, a nu reține, a lăsa să se prelingă.

KAŞIRTMAK (**qaşırtmaq**) f. Kaçırtmak.

"Körgenïmen zaten ïşïm tuydı. Teslime'nï tışka kaşırttım." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

Rom. v. factitiv de la **kaşırmak.**

KAŞIŞMAK (**qaşışmaq**) f. Kaçışmak.

Rom. v. A se împrăștia, a fugi care încotro.

KAŞITMAK (**qaşıtmaq**) f. Kaşıtmak. Eşanl. **kışıtmak**.

Rom. v. 1. A pune să scarpine 2. A provoca mâncărime.

KAŞITTIRMAK (**qaşıttırmaq**) f. Kaşıttırmak. Eşanl. **kışıttırmak**.

Rom. v. A pune să scarpine.

KAŞKA (**qaşqa**) s. ve is. (Hayvan hakkında) Alın tüyleri beyaz olan.

"Mïngen atım al ayak, ciyren kaşka. / Köp cürsem de tapmadım senden başka." - (Boztorgay).

"Anam kaşka sıyırnıñ huyun ayta. / - Asıl tegïn sawdırmay garïp aywan." - (Bekir S. Çobanzade - Yaz Akşamı Üy Aldında).

Türk Lehç. : Kırım. - **qaşqa;** Nog., Kazak., Kırg. - **qasqa;**

Rom. s. şi adj. (Animal) Cu stea pe frunte.

KAŞKAWAL (**qaşqawal**) is. Kaşar peyniri.

Rom. s. Caşcaval.

KAŞKAYLAR (**Qaşqaylar**) öz. is. Kaşkaylar; Kıpçak kökenli, İran'a yerleşip Türkmen boylarıyla karışıp onların dillerini benimsemiş Türk boyu.

Rom. s. propr. Seminție turcică de obârșie cumană, stabilită în Iran și turcmenizată.

KAŞKIN (**qaşqın**) is. ve s. Kaçkın, kaçak, bir yerden kaçmış (kimse). Eşanl. **kaşak.**

- **Mezar kaşkını** - Çok zayıf kimse.

Rom. s. Fugar, evadat, dezertor.

KAŞKIR (**qaşqır**) is. Zool. Kurt. (Lat. Canis lıpus).). Eşanl. **börï, kurt.**

- **Kaşkır dumanlı awanı süyer -** Atas. Kurt dumanlı havayı sever.
- **Ölgen koy kaşkırdan korkmaz. –** Atas. Ölü koyun kurttan korkmaz.
- **Ürmesïn bïlmegen it sürüge kaşkır ketïrïr. -** Atas. Ürümesini bilmeyen köpek sürüye kurt getirir.

Rom. s. Zool. Lup.

KAŞKIR İT (**qaşqır it**) is. Kurt köpeği.

Rom. s. Câine lup.

KAŞ-KÖZ (**qaş-köz**) is. Kaş ve göz.

- **Kaş köz etmek -** Kaş ve göz işaretleriyle bir şey anlatmaya çalışmak.

Rom. s. Sprâncene şi ochi. **Kaş köz etmek -** *A mima cu ochii şi sprâncenele.*

KAŞLAMAK (**qaşlamaq**) f. (Kaş hareketiyle) Meydan okumak.

"Moynıña altın tïzgensïñ ciwan kaşlap. / Endï kaytïp ketiyïm senï taşlap?" - (Boztorgay).

Türk Lehç. : Nog. – **kaslav;**

Rom. v. A sfida; a înfrunta.

KAŞLAŞMAK (**qaşlaşmaq**) f. Birbirine meydan okumak.

Rom. v. A se sfida unul pe altul.

KAŞLI (**qaşlı**) s. Herhangi bir nitelikte kaşı olan. **Kara kaşlı. Şatık kaşlı.**

Rom. adj. Cu sprânceană.

KAŞLIK[1] (**qaşlıq**) is. Rastık, kaş boyası.

Rom. s. Negreală de sprâncene.

KAŞLIK[2] (**qaşlıq**) soru z. Kaçlık.

1. Kaç birimlik.

2. Kaç yaşında.

Rom. pron. interog. 1. De câte unități. 2. De câți ani.

KAŞMA, **-UW** (**qaşma**, **-uw**) is. Kaçma.

Rom. s. Acțiunea de **kaşmak.**

KAŞMAK (**qaşmaq**) f. Kaçmak. Var. **kaçmak**.

1. İstenmeyen bir durumdan kurtulmak için bulunduğu yerden ayrılmak, uzaklaşmak

"Dobroca'nı dolaştım, / Köp kızlarga sataştım. / Cebïmde beş param yok, / Epsïn aldatıp kaştım." - (Boztorgay).

"Silâhımız maariftïr, bïzden zulüm, caw kaçar." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

"Millet, vatan fikrïnden nasipsïz kalganları üşün, duşmanlarnıñ bazı haksızlıklarından, ruslaştıruw siyasetïnden ürküp kaçkanlar." - (Mehmet H. Vani Yurtsever - Kartman Caş Arasında).

2. Korunmak maksadıyla bir yana çekilmek, sakınmak.

"Haramdan korkmagan kïşï saga, kerahetten kaşar mı ?" - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

"Keten kölmek kenarsız, / Senïñ anañ bek arsız. / Cüregïmde ot cana, / Kaşıñız dostlar, canarsız. " - (Ahmet Karakaya – Çıñlar / Emel D.).

"Al atayım men de bïr taş, tiymesïn kaç. / Çıñ tezgâsın kurayım, defterïñ aç." - (Ahmet Karakaya - Çıñlar).

3. Koşarak gidip bir yere saklanmak.

"Şuwal keldï eşïkke, ey şuwal ey, / Ballar kaştı töşekke, ey şuwal ey." - (Boztorgay).

"Kapı aşasın, kapı aşasın, / Kapı artına kaşasın. / Özïñ maga kudaşasın, / Özïñ menden kaşasın." - (Boztorgay).

4. Çekinmek, uzak durmak, görünmemeye çalışmak.

"Tüfegïm tolı şaşma, / Kel yarem menden kaşma. / Beş yerïmde cara bar, / Bïr cara da sen aşma." - (Boztorgay).

5. Kaçınmak. **Zametten kaşmak. İşten kaşmak.**

6. Sızmak. **Maşinanıñ lâstïğinden awa kaşa.**

7. İpliği kopmak. **Şorabı kaşmak.**

8. Girmek. **Közïne sabun kaşmak. Kulagına suw kaşmak.**

9. Bir yana doğru kaymak, çekilmek. **Teran solga kaş.**

10. Görünmeden gitmek.

11. Hızlı koşmak.

12. Yok olmak. **Yukusı kaştı.**

13. Yaklaşmak. **Sarığa kaşkan bïr renk.**

14. (Kadınlar) Kaçgöçe uymak. **Erkeklerden kaşmak.**

15. (Kız, kadın) Yasalara ve aile isteklerine karşı gelerek evlenmek için evinden ayrılmak.

"Akşam tïkken anterïñ / Uydurmadıñ Tomalaş. / Malşuwa'ga kaşkanıñ / Tuydurmadıñ Tomalaş." - (Boztorgay).

16. (Renk için) Ağarmak, uçmak. **Şırayı kaşmak.**

17. Bazı sıfatlarla birlikte yardımcı fiil görevinde iken "olmak", "gitmek","gelmek" anlamını alır. **Başkalarnıñ katında onıñ erïşïp oturması bïraz tatsız kaştı.**

18. (Dişi hayvan) Döllenmek.

"Erten kaşkan tumsa sıyır / Akşamga bızawlap kele diy." - (Boztorgay).

- **(Kız) Alıp kaşmak -** Kız kaçırmak. **"Ay karılgaş karılgaş, / Kanatları üş kulaş. / Özï arüw, özï caş. / Gönlïnde bolsa al da kaş." -** (Boztorgay).

- **Bucak bucak kaşmak -** Görünmemeye, yakalanmamaya sürekli çalışmak.

- **Kolından kaşmak -** a) Elinden kaçmak; yitirmek. **"Kazanda sütüm taştı, / Belâ başımdan aştı. / Men katïp dayanayım, / Yarem kolımdan kaştı." -** (Boztorgay). b) Bir şeyi elinden yere düşürmek.

- **Közden kaşmak -** Farkına varılmamak.

- **Aş deseñ şabar, ïş deseñ kaşar. –** Deyim. Yemek dersen koşar, iş dersen kaçar.

- **Koyanga kaş, tazıga tut der. -** Deyim. Tavşana kaç, tazıya tut der.

- **Tayaktan kaşıp şokmarga, cavundan kaşıp burşakka tutuldï. –** Deyim. Sopadan kaçarak çomağa, yağmurdan kaçarak doluya tutuldu.

- **Ölïsïn añsañ tïrïsïn zawkı kaşar. –** Atas. Ölüyü anarsan dirinin zevki kaçar.

Rom. v. 1. A fugi, a se îndepărta. 2. A se retrage, a se da într-o parte. 3. A intra repede înăuntru. 4. A se ascunde. 5. A se eschiva. 6. A scăpa, a se scurge. 7. A se rupe firul (la ţesături). 8. A intra, a scăpa. 9. A se abate, a luneca în laturi. 10. A o şterge, a se furişa. 11. A alerge, a goni. 12. A dispărea. 13. A semăna cu, a se apropia de.. 14. A se feri, a evita. 15. Afugi, a pleca de acasă. 16. A se decolora. 17. A fi, a deveni. 18. (Animalele femele) A se împerechea, a se fecunda.

KAŞSIZ (**qaşsız**) s. Kaşsız.

Rom. adj. Fără sprâncene.

KAŞTIRMAK[1] (**qaştırmaq**) f. (Ses düşmesiyle) Karıştırmak.

"En kıymetlï nagılarnı elverïşlï fiyatlarga tuttırıp sattı. Kalgan ufak soyların da numaraların bïr palarya ïşïne totırıp, adamakıllı kaştırdı, sonra bïrer bïrer şıgartıp onar onbeşer leyge sattı." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. v. A amesteca.

KAŞTIRMAK[2] (**qaştırmaq**) f. Kaçırtmak.

"(Kızını) Samedin'ge alıp kaştırgan sora, dört köz arasında, hakikatnı aytacak közïm bar edï." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. v. A pune să se îndepărteze, să fugă.

KAT (**qat**) is. 1. Üst üste konulmuş, eni ve boyu olan şeylerden her biri.

2. Bir yapıda iki döşeme arasında yer alan bölüm.

3. (Giyecekler için) Takım.

"Keten kölmek ekï kat, / Bïrsïn kïy de, bïrsïn sat. / Menden başka yar süyseñ / Turmaz töşeklerde cat." - (Boztorgay).

4. Kat, yan; bir şeyin bulundüğu yerin civarı.

"Kış kırawman bayga selâm cïbergen. / Degen: Bo yıl bïraz erte kelïrmen. / Cagarlıgın, kïyerlïğïn vaktında / Közïn açıp, hazır tutsun katında." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

"Şapkasın çıkarıp ocagın katındakı çüyge asar." - (Müstecib Ülküsal - Bayram Şenlïğï).

5. Huzur, makam.

"Talk bolsak ta halk katında şöhretïñ bar / Kün körersïñ sende halktay itïbarman." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

6. Bükülen, kıvrılan bir şeyin her tabakası.

7. Kere, defa.

"Kïşï caşlıgında, hele carlı takımı, üylensem, vay vay masrafım ekï kat artacak, bïr özïmnï keşïndïrïp cüralmaganda bïr calmap cutar taa bolacak dep korkataan." - (Necip H. Fazıl - Caş Fidanlar).

8. Mat. Bir sayının birkaç kere büyüğü.

- **Kat kat -** a) Pek çok. b) Üst üste. **"Komşı romen arkadaşım, anayım, / Canımda tabıldı. / Üstümüzge kara toprak, anayım, / Kat kat cabıldı." -** (Boztorgay).

- **Kat sayı -** Mat. Kat sayı. (*Rom. - Mat. coeficient*).

- **Barlınıñ katında barıngan carlınıñ katında şalışmaz. –** Atas. Varlıklının yanında barınan yoksulun yanında çalışmaz.

- **Yerïnden ayrılgan yedï kat catka kor bolır. –** Atas. Yerinden yurdundan ayrılan yedi kat yabancıya boynu eğik olur.

Rom. s. 1. Strat, pătură. 2. Etaj, cat. 3. Rând (de haine). 4. Preajmă, vecinătate. 5. Prezenţă, asistenţă. 6. Rând (de fir, de împletitură). 7. Oară, dată. 8. Mat. Multiplu.

KÂT, KYAT / KYÁT (**kât**) is. → **Kâát, Kâgıt**.

"Hürmet etïp bïzde eskï adetke, / başlaylar pazarlıkka : / Kâtte yazuwlı kalacak / kalımlıknıñ hakkında !" - (İsmail Ziyaeddin - Toy).

KATALAK[1] (**qatalaq**) is. 1. Yumak.

2. Halka.

Rom. s. 1. Ghem. 2. Inel, belciug.

KATALAK[2] (**qatalaq**) is. 1. Zool. Evcil hayvanlara musallat olup huzursuz hareketlerde bulunmalarına sebep olan sinek türlerinin genel adı; büve, hayvan sineği. (At sineği, sığır sineği).

2. s. (Hayvan) Büve hücumuna uğramış; mec. hırçın, huzursuz.

• **Katalak tiymek -** a) Büve hücumuna uğramak. b) mec. Huzursuzca davranmak; (*Rom. - A fi atins de streche*).

Türk Lehç. : Kırım. – **qatalaq çibin;**

Rom. s. 1. Streche. 2. adj. Atacat de streche; fig. neliniştit.

KATALAKLANMAK (**qatalaqlanmaq**) f. Çöreklenmek. Eşanl. **kalaşlanmak**.

Rom. v. A se încolăci, a se ghemui.

KATALAMAK[1] (**qatalamaq**) f. 1. Yuvarlanmak.

"Avlu içĭnde kızıl tana katalay. - Tĭl. - Bulm. (Tapmaçalar / Emel M.).

2. Hareket halinde bulunmak, kaynaşmak.

"Bĭr kol kalabalığı körünür, hiç toktamaz, / Awuzlarman savutnuñ arasında katalar." - (İsmail Otar – Çibörek).

Türk Lehç. : Kazan. **- qatalau, tıgıru;**

Rom. v. 1. A se rostogoli. 2. A se agita, a se afla în continuă mişcare.

KATALAMAK[2] (**qatalamaq**) f. 1. (Hayvan) Sinek hücumuna uğramak.

2. mec. Çılgınca hareketlerde bulunmak, çırpınmak.

Rom. v. 1. A fi atacat de streche. 2. fig. A se zvârcoli; a se agita.

KATALOG (**katalog**) is. (Fr.>Rom.Türk.). Katalog.

1. Türlü nesne veya kişi adlarını belli esaslara göre dizili olarak içeren liste, defter veya kitap.

2. Sınıf defteri.

"Herkez bĭr kâátşĭkke soy atın, babasın atın bĭr de òzĭn atın yazıp maga bersĭn. Yarından başlap kataloglarnı yazıp azĭrliycekmen." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. 1. Catalog. 2. Catalog de şcoală.

KATANA (**katana**) is. (Mac. katona – "asker")→ **Kadana.**

KATAR (**qatar**) is. (Ar. kitar). Katar.

1. Vagon veya araba dizileri.

2. Art arda ilerleyen hayvan dizisi.

Rom. s. 1. Convoi, eşalon. 2. Şir (de animale, de păsări migratoare).

KATARAKT (**katarakt**) is. (Fr.>Rom.,Türk.) Tıp. Katarakt, perde, ak.

Rom. s. Med. Cataractă.

KATARLAMAK (**qatarlamaq**) f. Arka arkaya dizmek.

Rom. v. A eşalona, a înşira.

KATARLANMAK (**qatarlanmaq**) f. 1. Katar yapılmak.

2. Katar olmak.

Rom. v. 1. A se organiza în convoi, a se eşalona. 2. A se înşira.

KATARLAŞMAK (**qatarlaşmaq**) f. Katar olmak.

Rom. v. A se înşira.

KATARLAŞTIRMAK (**qatarlaştırmaq**) f. Katar haline getirmek.

Rom. v. A eşalona, a înşira.

KATAYMAK (**qataymaq**) f. 1. Sertleşmek.

2. Dik durmak, dikilmek.

Rom. v. 1. A deveni ţeapăn. 2. A se proţăpi.

KATAYTMAK (**qataytmaq**) f. 1. Sertleştirmek.

2. Dikmek; diktirmek.

"Al bĭr cartı tĭrmen kataytayım. / Onı elge bedava nas' aytayım ?" - (Memet Nüzet - Adak / Emel D.).

Rom. v. 1. A întări, a înţepeni., a face să devină ţeapăn. 2. A înfige, a proţăpi; a dura, a clădi.

KATE (**qate**) f. (Kalay ete ?'den kısaltma) Soru cümlelerinde "Ne olur sanki ?; ne ?; ne olur yani ?" anlamında bir arzu, bir tepki bildirme veya rica sözü. **Kate, sen de kelseñ?**

"Kate ? Öksĭz bolmakman onıñ canı yok mı ?" - (Necip H. Fazıl - Caş Fidanlar).

Rom. v. Expresie de deziderat cu sensul de "ce ar fi dacă ? ...; ce e dacă ? ..."

KATEDRA (**katedra**) is. (Lat.>Rom.) Kürsü.

1. Öğretmenlerin derslerini verdikleri, hatiplerin konuşmalarını yaptıkları yüksekçe yer ve masa.

"Sınıfka kĭrĭp lambanı caktılar. Mualĭme hanım bĭrĭncĭ sırada bĭr bankaga yerleştĭ, Ömĭrbek mualĭm de katedraga yerleştĭ." - (Altay Kerim – Kâniye).

2. Fakültelerde öğretim ve araştırma bölümü.

Rom. s. 1. Pupitrul sau masa specială de care se servesc profesorii în clasă, oratorii când ţin discursuri. 2. Post în învăţământ; unitate într-o instituţie de învăţământ superior.

KATEDRALA (**katedrala**) is. (Fr.>Rom.Türk.). Katedral; büyük kilise.

Rom. s. Catedrală.

KATEGORİYE (**kategoriye**) is. (Fr.>Rom. Türk.) Kategori, grup, sınıf.

Rom. s. Categorie.

KATIK (**qatıq**) is. Yoğurt.

"Katıktan kaymak bolmaz, / Takırda taymak bolmaz. / Süyecekseñ güzel süy, / Güzelge toymak bolmaz." - (Boztorgay).

• **Katıknı aşagan tutulmaz, şanaknı calagan tutulur. –** Atas. Yoğurdu yiyen yakalanmaz, çanağı yalayan yakalanır.

Rom. s. İaurt.

KATIKLI (**qatıqlı**) s. Yoğurtlu.

Rom. adj. Cu iaurt.

KATIKSIZ (**qatıqsız**) s. Yoğurtsuz.

Rom. adj. Fără iaurt.

KATIKŞI (**qatıqşı**) is. Yoğurtçu.

Rom. s. İaurgiu.

KATILIŞ (**qatılış**) is. Katılış.

Rom. s. Alăturare, anexare; adăogare; participare.

KATILMA, **-UW** (**qatılma**, **-uw**) is. Katılma.

Rom. s. Adăugare; participare; aderare.

KATILMAK (**qatılmaq**) f. Katılmak.

1. Katmak, ilâve etmek işi yapılmak.

2. Bir topluluğa veya topluca yapılan bir işe girmek.

"Töbeleşke katılgan / Kurtulamaz caradan, / Başka süygülüñ bolsa, / Men şıgayım aradan." - (Boztorgay).

"Her şiynĭ maálĭmen etmege kara taa ya. Bĭz de teran el sırasına katılayık." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

3. Ortak olmak, benimsemek.

• **Suw katılmagan -** Su katılmamış, kendine özgü durumunu koruyan.

• **Colın bïlgen kerwanga katılmaz.** - Atas. Yolu bilen kervana katılmaz.

om. v. 1. A fi adăogat. 2. A participa. 3. A adera.

KATINDA (**qatında**) e. Yanında.

Rom. prep. Lângă.

KATIR[1] (**qatır**) is. Zool. Katır, dişi at ile erkek eşekten doğan melez hayvan. (Lat. Equus mullus).

• **Katır inadı** - Büyük inat.

• **Katır-kulak** - Kulakları büyükçe olan kimselere yakıştırılan kaba bir söz.

Rom. s. Catâr.

KATIR[2] (**qatır**) esk. Çizme.

Rom. s. Cizmă.

KATIRDATMAK (**qatırdatmaq**) s. Kıtırdatmak. Var. **kıtırdatmak**.

Rom. v. A ronţăi.

KATIR-KUTUR (**qatır-qutur**) zf. (Yeyiş hakkında) Katır kutur; sert ve kaba sesler çıkararak.

Moğ. - **hahur huhur;**

Rom. adv. (A muşca, a frânge, a mânca ceva) Cu zgomot, cu trosnete.

KATIRLANMAK (**qatırlanmaq**) f. İnat etmek, karşı gelmek.

Rom. v. A se încăpăţâna.

KATIRLAŞMAK (**qatırlaşmaq**) f. Katırlaşmak, inat etmek.

Rom. v. A se încăpăţâna

KATIRLIK (**qatırlıq**) is. mec. İnat, husuzluk.

• **Katırlık etmek** - İnat etmek.

Rom. s. fig. Îndărătnicie, încăpăţânare.

KATIRTIRNAGI (**qatır-tırnağı**) is. Bot. Katırtırnağı; çiçekleri sarı, birçok türleri olan, çalı görünümlü bitki. (Lat. Genista tincoria; Genista scoparia).

Rom. s. Bot. Drobiţă; grozamă.

KATIŞTIRMAK (**qatıştırmaq**) f. Katıştırmak; bir şeyin içine katmak, birbirine katmak.

"Narık'nıñ balası da özïnïñ bïrden bïr bızawın acïnïñ bızawlarıman katıştırıp baga eken." - (Saadet İshaki Çağatay – Çora Batır).

Rom. v. A amesteca.

KATĬM (**qatım**) is. (Ar. hatm). Hatim, Kuran'ı baştan sona kadar okuma.

• **Katïm duası** - Kuran'ı baştan sona kadar okuduktan sonra edilen dua.

Rom. s. Lectura în întregime a Coranului.

KATĬP (**qatïp**) zf. (**Kalay etïp**'ten) Nasıl.

1. Bir işin ne biçimde, hangi yolla olduğunu belirtir.

"Al kïygenïñ artından / Altmïş kïşï karaşa. / Zamanımız demokrat, / Katïp cürsek yaraşa." - (Boztorgay).

"Cahil ve gerï kalgan halkımızga bütün bu işlernï katïp üyretiyïk ve halkımızını katïp uyandırayık, yükseltiyïk ?" - (Müstecib Ülküsal - Bayram Şenlïgï).

2. Bir harekete veya onun yapılış biçimine duyulan şaşkınlığı belirtir.

"Endïm dere başına, / Yazı yazdım taşına. / Katïp 'süyemen' diyïm / Mektep arkadaşıma?" - (Boztorgay).

3. "İmkân var mı?" anlamında.

"Kazanda sütüm taştı, / Belâ başımdan aştı. / Men katïp dayanayım? / Yarem kolımdan kaştı." - (Boztorgay).

"Ketecekmen anayım, / Ber kolïñını alayım. / Dostlar mında kalgan son / Ya men katïp canmayım?" - (Boztorgay).

4. Elbette, kesinlikle. **Kör sen katïp bïlecek o derslerïn.**

5. İşin zorunluluğunu belirtir. **Algan şiyïn katïp bermiycek eken ?**

Rom. adv. 1. Cum, în ce fel, în ce mod. 2.Cum ? Se poate ? 3. Cum de ..., cum e posibil ca.... 4. Apoi cum, desigur, fireşte. 5. Dar cum nu, cum să nu .. (exprimă o obligativitate).

KATĬR (**qatïr**) is. (Ar. hatir). Hatır. Var. **hatır.**

1. Hafıza, akıl.

2. Gönül, kalp.

3. Birine karşı duyulan saygı ve sevgi.

"Men bu yessïznï eş süymiymen ama, bayramda dost katïrï içün içemen." - (Müstecib Ülküsal - Bayram Şenlïgï).

4. Durum, keyf, hâl.

• **Katïr göñïl almak** - Söz ve davranışla birini hoşnut etmek.

• **Katïr göñïl saymamak** - a) Saygı sevgi duyduğu bir kimseyi gücendirme pahasına, doğru bildiğini yapmak. b) Kırıcı davranmak.

• **Katïr saymak** - Saygılı davranmak**.**

• **Katïr soramak** - Bir kimseye sağlığı, işleri ve yakınları hakkında nezaket soruları yöneltmek.

• **Katïrï kalmak** - Gücenmek, kırılmak.

• **Katïrï kalmasın dep** - Gücenmesin diye.

• **Katïrï üşün** - (Bir kimsenin) gönlü hoş olsun diyerek.

• **Katïrïn kırmak** - Birini gücendirmek.

Türk Lehç. : Nog. - **hater, kater;**

Rom. s. 1. Memorie, minte. 2. Suflet, inimă. 3. Dragoste, iubire; consideraţie, respect, hatâr. 4. Stare sufletească, dispoziţie.

KATĬRLĬ (**qatïrlï**) s. Hatırlı, saygın, hatırı sayılan.

Rom. adj. (Om) Influent, important.

KATĬRMANDA (**qatïrmanda**) s. → **Hatïrmanda**.

KATĬRSĬZ (**qatïrsïz**) s. Hatırsız.

1. Hatırı sayılmayan, etkisiz.

2. Kırıcı davranan, hatır gönül bilmeyen, nezaketsiz.

Rom. adj. 1. (Om) Neimportant, fără influenţă. 2. Grosolan, nepoliticos.

KATĬRSĬZLĬK (**qatïrsïzlïk**) is. Hatırsızlık.

Rom. s. 1. Desconsiderare. 2. Lipsă de politeţe, grosolănie.

KATİFE (**qatife**) is. (Ar. katife). Kadife. Var. **katipe.**

1. Dokumanın üzeri kısa tüylerle kaplı, yumuşak, parlak bir kumaş cinsi.

2. s. Bu kumaştan yapılmış.

"Mïna işkölmegïñ, katipe ceketïñ ketïrdïm bïle. " - (Altay Kerim – Kâniye).

3. Bot. Kadife çiçeği. (Lat. Tagetes)

"Akşamsefa, katife, narköz, náne. / Sen anañnıñ kencesï, men bïr tane." - (Boztorgay).

Rom. 1. s. Catifea. 2. adj. De(din) catifea. 3. s. Bot. Crăiță, vâzdoagă.

KATİL (**qatil**) is. (Ar. katil). Katil.

1. İnsan öldüren kimse.

"Bosagası altın bolsa da, / İyïlïp ondan kïrmem men, / Kapısı katil men tolgan soñ." - (Nedret ve Enver Mahmut - Bozcïgït).

2. s. Öldürücü.

Rom. s. 1. Ucigaș, asasin, criminal. 2. adj. Ucigător.

KATİLLĬK (**qatillïk**) is. Katillik.

Rom. s. Faptul de a fi criminal.

KATİP (**qatip**) is. (Ar. hatib). Hatip.

1. Topluluk karşısında konuşma yapan kimse, konuşmacı.

2. Camide Cuma ve Bayram namazlarında minberde vaaz veren hoca.

Rom. s. 1. Orator; vorbitor. 2. rel. Predicator.

KÂTİP, KYATİP (**kâtip**) is. (Ar. kâtip). Sekreter, yazıcı memur.

Rom. s. Secretar; funcționar de birou.

KATİPE (**qatipe**) is. → **Katife**.

KATİPLĬK (**qatiplïk**) is. Hatiplik.

Rom. s. 1. Oratorie. 2. Funcția de predicator.

KATİY (**qatiy**) s. (Ar. kat'i) Kesin; kararlı.

Rom. adj. Categoric, cert; hotărât.

KATİYEN (**qatiyen**) f. (Ar. katiyyen) Katiyen

1. Hiçbir zaman, asla.

2. Kesin olarak.

Rom. adv. 1. Niciodată. 2. Categoric.

KATKAKLAMAK (**qatqalamaq**) f. (Tavuk) Gıdaklamak.

"Tawuk : Katkaklayman azbarda / Tobanlarıñ katında. / Sïzlerge ballar, cımırta / Berermen yarın da." - (Hasan Çergiyev - Hayvanlar Ne Ayta / Emel D.).

"Ballar Hoca'ga bïr oyın etmek üşïn, maksızdan tawık bolıp katkaklap bïrer cımırta kozladık dep köstereler." - (Nevzat ve Nermin Yusuf - Nasrettin Hoca).

Rom. v. A cotcodăci.

KATKALAK (**qatqalaq**) is. Soğuktan veya kuraklıktan sertleşmiş zemin.

Rom. s. Sol înghețat sau întărit, tare ca piatra.

KATKI (**qatqı**) is. Katkı.

1. Katılma, yardım.

2. Katılan madde.

Rom. s. 1. Contribuție, ajutor. 2. Adaos.

KATKILI (**qatqılı**) s. Katkılı, karışık.

Rom. adj. Cu adaos, amestecat.

KATKISIZ (**qatqısız**) s. Katkısız, saf.

Rom. adj. Fără vreun adaos, pur.

KATLAM (**qatlam**) is. Kat, katman.

Rom. s. Strat, pătură.

KATLAMA, **-W** (**qatlama**, **-w**) is. Katlama.

1. Katlamak işi.

2. Küçük bohçalar şeklinde, kat kat tereyağlı yufkadan yapılmış, üzerime toz şeker serpilerek yenen bir hamur tatlısı.

"Katlamasız, ulkumsız toy bola m'eken, alay, / Özïñ cïgït bolmasañ şay bola eken, alay." - (Boztorgay).

Rom. s. 1. Împăturire. 2. culin. Preparat dulce din foi în straturi.

KATLAMAK (**qatlamaq**) f. Katlamak, kat kat ederek yerleştirmek.

"Karaker atka atladım, / Kamşım ekï katladım. / Kazan tübï oyıldı, / Caw ortadan coyıldı." - (Boztorgay).

Rom. v. A împături.

KATLANILMAK (**qatlanılmaq**) f. Katlanmak işi yapılmak.

Rom. v. pasiv de la **katlanmak.** *A fi împăturit; a se suporta.*

KATLANMA, **-UW** (**qatlanma**, **-uw**) is. Katlanma.

Rom. s. 1. Împăturire. 2. fig. Suportare.

KATLANMAK (**qatlanmaq**) f. Katlanmak.

1. Katlamak işi yapılmak.

2. mec. Tatsız bir duruma, türlü zorluklara dayanmak.

"Kürek üstünde kürek, / Nege canasın yürek? / Er dertlerge katlandıñ / Boga da dayan yürek." - (Boztorgay).

3. Uyumsuz, geçimsiz bir kimseye karşı sabırlı olmak.

"Uzaktan boran kele, / Tawnı taşnı dewïre. / Katlanacak yar tuwul, / Mewlâm sabırlar bere." - (Boztorgay).

- **Gülün süygen tegenegïne katlanır**. – Atas. Gülünü sevem dikenine katlanır.
- **Köz körmese göñïl katlanır. –** Atas. Göz görmezse gönül katlanır.

Rom. v. 1. A se împături. 2. fig. A suporta, a îndura.

KATLANŞIK (**qatlanşıq**) is. İnce hamur tabakası, yufka.

Rom. s. Foaie de aluat.

KATLANŞIKLI (**qatlanşıqlı**) s. Kat kat yufkadan yapılmış.

"Katlanşıklı köbete, şïlterlï tawa. / Men yaremnï körgende cüregïm awa." - (Boztorgay).

Rom. adj. Din foi de aluat.

KATLATMAK (**qatlatmaq**) f. Katlatmak.

Rom. v. A pune să împăturească.

KATLAWLI (**qatlawlı**) s. Katlanmış.

Rom. adj. Împăturit.

KATLI (**qatlı**) s. Katlı.

1. Katlanmış, bükülmüş.

2. Katı veya katları olan.

Rom. adj. 1. Împăturit. 2. Stratificat, etajat; cu straturi, cu etaje.

KATMA[1] (**qatma**) is. 1. Katılaşma.

2. Donma.

Rom. s. 1. Întărire, solidificare. 2. Înghețare.

KATMA[2] (**qatma**) is. 1. Katmak işi, ekleme.

2. s. Katılmış, eklenmiş.

Rom. 1. s. Adăogare, ataşare. 2. adj. Adăogat, ataşat

KATMAK[1] (**qatmaq**) f. 1. Katılaşmak, sertleşmek.

2. Donmak.

"Áná cawdı sert çıraylı biyaz kar. / Mekteplerde öksüz kız bar, bala bar. / Kolı katkan, ayakları kızargan / Zawallınıñ betï beñzı morargan." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

- **Mıyı katkan** - Olgunlaşmış.

Rom. v. 1. A se întări; a se solidifica. 2. A îngheța.

KATMAK[2] (**qatmaq**) f. Katmak. Eşanl. **koşmak**.

1. Bir şeyi başka bir şeye eklemek, ilâve etmek, karıştırmak.

"Şorbaga katsañ tatımay bo yerniñ tuzı, / Kïmïniñ ketken anası, kïmïniñ kızı." - (Boztorgay).

"Kaleden atma menï, / Şamırga katma menï. / Alem lafına karap / Ayırıp atma menï." - (Boztorgay).

2. Yanına koymak.

- **Canga can katmak -** Yaşama gücünü arttırmak.
- **Hesapka katmak -** Göz önünde bulundurmak.
- **(-e) Söz katmak –** Yanındaki biriyle lafa girişmek. **"Menday zaif kálblerge söz kata. / Diy ke: Gayret kerek endï sïzlerge." -** (Mehmet Niyazi – Sagış). **"Başlangış, şıñga şakıruw, tanışma ve söz katma şıñları." -** (Boztorgay).
- **Tozını dumanga katmak -** a) Hızla gitmek. b) Ortalığı karıştırmak.
- **Pïşken aşka suwuk suw katmak** – Deyim. Yoluna girmiş bir işi bozmak.

Rom. v. 1. A amesteca, a pune în ..., a adăuga. 2. A ataşa, a alătura, a pune lângă.

KATMEK (**qatmek**) Soru f. (Kay etmek'ten) "Ne yapmak, nasıl yapmak" anlamında sorulu fiil. Var. **kaytmek.**

1. İşin konusunu, maksadını sorar.

"Ne boldı şo kızım? Tokta. / Kateceksïñ sen babañını?" - (Mehmet Niyazi – Sagış).

2. Bir olumsuzluk karşısında endişe ve çaresizliği, ya da yapılacak birşeyin bulunmadığını anlatır.

"Ah demesem katiyïm, candım da küydïm ah, ah, / Şo kâfïrniñ balasın kaydan da süydïm ah, ah." - (Boztorgay).

"Kïmer erïş baladay / Urunganda uruna. / Katseñ bawı tabılmay, / Akıl cetmiy sırrına." - (Şevki Bektöre – Kırım Cagaları).

- **Tatsız aşka tuz katsïn, akılsız başka söz katsïn. –** Atas. Tatsız yemeğe tuz ne yapsın, akılsız başa söz ne yapsın ?

Rom. v. O formă interogativă a verbului " a face" : 1. A face, ce anume, cum anume ? 2. Ce să fi făcut ? Ce era de făcut ? (A nu avea încotro; a fi neputincios în fața unei situații). **Ah demesem katiyïm ? -** *Ce să fac, cum să nu oftez ?*

KATMER (**qatmer**) is. 1. Kat, bir şeyi oluşturan katlardan her biri.

2. Kıvrım.

- **Katmer katmer** - Kat kat.

Rom. s. 1. Strat, pătură. 2. Cută, încrețitură.

KATMERLEMEK (**qatmerlemek**) f. 1. Kat kat etmek.

2. Kıvrımlamak.

Rom. v. 1. A stratifica. 2. A cuta, a încreți.

KATMERLENMEK (**qatmerlenmek**) f. 1. Kat kat olmak.

"Katmerlenmez kapısta kün tiymese. / Cürmez edïm artıñdan can süymese." - (Boztorgay).

2. Kıvrımlanmak.

Rom. v. 1. A se stratifica; (despre varză) a-şi îndesi foile; (despre flori) a-şi îndesi petalele. 2. A se încreți, a se cuta.

KATMERLEŞMEK (**qatmerleşmek**) f. 1. Kat kat olmak.

2. Kıvrımlanmak.

Rom. v. A se stratifica; a-şi îndesi foile.

KATMERLETMEK (**qatmerletmek**) f. 1. Kat kat ettirmek.

2. Kıvrımlatmak.

Rom. v. factitiv. 1. A pune să stratifice. 2. A pune să încrețească.

KATMERLĬ (**qatmerlï**) s. Katmerli.

1. Kat kat olan; kıvrımlı.

"Kïrïp keldï içkï-yak Sarı Server. / Tujurka kïygen üstüne, artı yırtmaç, / ... Çızmaları parılday, katmerlï konuç." - (Bekir S. Çobanzade - Kalpak Mahracı).

2. mec. (Durum, tutum hakkında) Aşırı, abartılı.

- **Katmerlï yalan -** Çok büyük yalan. (*Rom. - minciună gogonată*).

Rom. adj. 1. În (cu) straturi; cu crețuri. 2. fig. Exagerat; umflat.

KATMERSĬZ (**qatmersïz**) s. Katmersiz.

Rom. adj. 1. Fără straturi, nestratificat. 2. Fără crețuri.

KATNAMA, **-W** (**qatnama**, **-w**) is. Gidip gelme.

Rom. s. 1. Vizitare. 2. Frecventare. 3. Circulare.

KATNAMAK (**qatnamaq**) f. 1. Bir yere sürekli gidip gelmek.

2. (Okula) Devam etmek, gitmek.

"Köy mektebïne pek köp katnamadım." - (Çelebi Cihan - Karılgaçlar Duası).

3. (Tren, otobüs vs.) İki nokta arasında düzenli çalışmak.

Rom. v. 1. A merge, a vizita des. 2. A frecventa, a merge cu regularitate. 3. (Despre vehicole) A circula între două puncte, pe un traseu dat.

KATNAŞMA, -UW (**qatnaşma, -uw**) is. Karşılıklı ziyaret; gidip gelme.

"Köp wakıt bo ekï aileniñ, arasında katnaşuwı kesïldï." - (Yaşar Memedemin - Şaliy Şal).

Rom. s. Vizite reciproce.

KATNAŞMAK (**qatnaşmaq**) f. 1. Birbirine gidip gelmek.

2. mec. Görüşmek, iyi ilişkilerde bulunmak.

"Sïzïñ kartlarman arü katnaşalar." - (Altay Kerim – Kâniye).

- **Katnaşmagan tuwgan cat bolır. -** Atas. Görüşmeyen akrabalar birbirine yabancı olur.
- **Siyrek katnaşkan süygülï bolır.** - Atas. Seyrek görüşen sevgili olur.

Rom. v. 1. A se vizita, a se vedea. 2. fig. A se afla în relații bune.

KATNAŞTIRMAK (**qatnaştırmaq**) f. Birbirlerine gidip gelmesini sağlamak.

Rom. v. factitiv de la **katnaşmak.**

KATNATMAK (**qatnatmaq**) f. Bir yere gidip gelmesini sağlamak.

Rom. v. factitiv de la **katnamak.**

KATNAWLI (**qatnawlı**) s. (Yollar hakkında) İşlek.

Rom. adj. Cu circulaţie intensă.

KATOLAY (**katolay**) 1. is. Sandığı renkli resimlerle süslü, dingilleri hoş sesler çıkaran, ziyaret, gezi, düğünlerde kullanılmak üzere yapılmış at arabası.

"Katolayın cegecek, / Köstencï'ge ketecek. / Menïm yarem bek güzel, / Sáde közï yetecek." - (Boztorgay).

2. öz. is. Dobruca'da Tulça'nın güneyinde köy.

Rom. s. 1. Căruţă specială de voiaj. 2. s. propr. Denumirea tătărească a satului Cataloi, din nordul Dobrogei, la sudul Tulcei.

KATOLİK (**katolik**) is. ve s. Fr.>Rom.Türk. 1. s. Katoliklikle ilgili olan.

2. is. Katolik mezhebine bağlı olan kimse.

Rom. s. şi adj. Catolic.

KATOLİKLĬK (**katoliklïk**) is. Hristiyanlığın katoliklik mezhebi.

Rom. s. Catolicism.

KATRAN (**qatran**) is. (Ar. katran). Katran; petrol, kömür veya odundan elde edilen siyah, sıvı madde.

- **Delïge bal tattırganlar, pazarda katran bırakmagan. -** Atas. Deliye bal tattırmışlar, pazarda katran bırakmamış.

Rom. s. Catran; gudron.

KATRANCI (**qatrancı**) is. Katrancı; katran satan veya katranlama işi yapan kimse.

Rom. s. Vânzător de catran; ungător de catran.

KATRANLAMAK (**qatranlamaq**) f. Katranlamak, katran sürmek.

Rom. v. A unge cu catran, a cătrăni.

KATRANLANMAK (**qatranlanmaq**) f. Katranlanmak, katran sürülmek.

Rom. v. A se unge cu catran; a se cătrăni.

KATRANLATMAK (**qatranlatmaq**) f. Katranlatmak.

Rom. v. fact. A pune să ungă cu catran.

KATRANLI (**qatranlı**) s. Katranlı.

1. Üzerine yumuşatıcı veya parlatıcı olarak, katran sürülmüş olan.

"Parlay katranlı kamıtlar! / Köpïrgen awuzlı atlar / Bïrbïrsïn körïp kïşniyler, / Awuzlıkların tïşliyler." - (İsmail Ziyaeddin - Toy).

2. İçine katran karışmış veya karıştırılmış olan.

Rom. adj. 1. Uns cu catran; cătrănit. 2. Cu catran; amestecat cu catran.

KAT SAYI (**qat sayı**) is. Mat., Fiz. Kat sayı.

Rom. s. Mat., Fiz. Coeficient.

KATSIZ (**qatsız**) s. Katsız, katı olmayan.

Rom. adj. Fără straturi, nestratificat; fără etaj, neetajat.

KATTAL (**qattal**) s. (Ar. kattal - öldürücü) Gaddar; acımasız, zalim, sert, kıyıcı.

"Eşïtemïz alemden, 'emïş-emïş', / Senïñ anañ kelïnge kattal emïş." - (Boztorgay).

Rom. adj. Aspru; nemilos, neîndurător.

KATTALLIK (**qattallıq**) is. Gaddarlık, acımasızlık; sertlik.

Rom. s. Asprime, cruzime; ferocitate.

KATTI (**qattı**) s. Katı.

1. Sert, sertleşmiş. **Cımşak** karşıtı. **Kattı tomar.**

2. s. ve is. Fiz. Katı, bulunduğu yerin biçimini almayan (cisim).

3. is. Ekmek kabuğu veya kurusu.

"Bo ailede fıkarelïk o derecege bargan bolması kerek ke, kart babamnıñ bïraz zengïnce yakın köylerge ketïp ötmek kattıları cıyıp ketïrgenïn esïmde tutaman." - (Abdulla Tukay - Esïmde Kalganlar / Okıma Kitabı V).

4. is. Nasır.

"Kara toprak, güzel toprak, / Kaydan estï bo toprak ? / Awışındakı kattı ak / Sızlay kemïkler ufak ufak." - (Nevzat Yusuf Sarıgöl - Kündelïkşï / Karad. 91).

5. s. Şiddetli. **Kattı tepme.**

6. s. ve zf. (Uyku için) Derin.

"Bismilla! Kattı yuklagaman! dep cïgït uşıp tura kele." - (Nedret ve Enver Mahmut - Ayuw Kulak Batır).

7. Güçlü, kuvvetli, dayanıklı.

8. s. ve is. (İçkiler hakkında) Sert, alkol derecesi yüksek olan.

"Kırşmaga ketïp bïrkaş kattı tarttı." - (Altay Kerim – Kâniye).

9. mec. Acımasız, merhametsiz. **Bawırı kattı.**

10. mec. Düşünce ve davranışlarında belli ilkelere sıkıca bağlı olan, esneklik göstermeyen.

11. zf. Çok, pek., aşırı.

"Saga kattı darıldım. Bïrkaş gün üy işlerïn bırakıp özbaşımman cürecekmen." - (Altay Kerim – Kâniye).

- **Kattı başlı -** Dik başlı, inatçı. **"O kadar col tebïp keliyatırman, bo kuylı, kattı-başlı Rayme, aceba bïr kere öptïrïr mï eken özïn?" -** (Altay Kerim – Kâniye).

- **Kattı kuttu -** Sert, sert çeşidinden.

- **Başka öskenniñ bawurı kattı. –** Atas. Ayrı büyüyenin duyguları soğuk olur.

- **Cuwaş atnıñ tepmesï kattı bolur. –** Atas. Uysal atın tekmesi sert olur.

- **Kattı kaynagan tez suwur. –** Atas. Çok kaynayan çabuk soğur.

Türk Lehç. : Kırım. - **qattı;** Nog. - **qatı;** Moğ. - **hatagu / hatuu;**

Rom. adj. 1. Tare, întărit. 2. Fiz. s. şi adj. Solid. 3. s. Coajă de pâine. 4. Bătătură la mâini şi picioare. 5. Puternic, intens. 6. (Despre somn). Adânc; dus. 7. Rezistent. 8. (Despre băuturile alcoolice) Tare. 9. fig. aspru, neîndurător. 10. fig. Rigid. 11. adv. Foarte, extrem.

KATTILAŞMAK (**qattılaşmaq**) f. Katılaşmak.

Türk Lehç. : Kırım. - **qattılaşmaq**; Moğ. - **hataguçilh / hatuuçlah;**

Rom. v. A se întări, a se solidifica.

KATTILAŞTIRMAK (**qattılaştırmaq**) f. Katılaştırmak.

Rom. v. A întări, a solidifica.

KATTILI (**qattılı**) s. Nasırlı.

"Reşat man ekïmïz balaban bïr bakır kawunının kalın sabın koparmaga ograşayatırganda, kattılı bïr kolnïñ

kulagımdan tutıp sozganın tuydım." - (Tahsin İbrahim – Kabak / Okıma Kitabı V).

Rom. adj. Cu bătături.

KATTILIK (**qattılıq**) is. Katılık.

Rom. s. Tărie, duritate.

KATTIRILMAK (**qattırılmaq**) f. 1. Dondurulmak.

"Odaga üstĭ katlama, ulkum, şĭlter ve cemĭş men tolı, en üstünde de kattırılgan, tellĭ pullı bĭr koraz oturtuwlı bĭr sĭnĭ ketĭrĭlĭr." - (Necip H. Fazıl - Kĭyew Konuşması).

2. Sertleştirilmek, sağlamlaştırılmak.

"Yasalacak bĭrköp ĭşlerĭ bar : cün tütülecek, toban yastıklar kattırılacak, mĭnder, yastık yasalacak, toyaldı şewreleri ĭşlenecek." - (Mehmet Vani Yurtsever - Talaka, hikâye).

Rom. v. A fi înghețat. 2. A fi întărit.

KATTIRMA, **-UW** (**qattırma**, **-uw**) is. 1. **Kattırmak** işi.

2. is. Sertleştirme, sağlamlaştırma.

Rom. s. 1. Înghețare. 2. Întărire.

KATTIRMAK (**qattırmaq**) f. 1. Dondurmak.

2. Sertleştirmek, sağlamlaştırmak.

Rom. v. 1. A face să înghețe 2. A întări.

KAUÇUK (**kauçuk**) is. (Fr.>Rom.Türk.). Kauçuk. Var. **kawçuk.**

1. Bot. Bir sıcak iklimler ağacı. (Lat. Ficus elastica).

2. Bu ağaçtan ve petrolden elde edilen esnek madde.

3. s. Bu maddeden yapılmış.

4. Motorlu taşıt lâstiği.

"Cemaledin aların üyüne ketĭp eskĭ motoçikleta kawçügĭnden tĭlĭm tĭlĭm lástĭk şıgardılar." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. 1. - 4. Cauciuc. 3. Din cauciuc. 4. s. Anvelopă.

KAVE (**qave**) ve türevleri is. → **Kawe** ve türevleri.

KAW (**qawe**) is. Kav, bir mantar cinsinin çabuk tutuşan kurusu.

"Kurtömer çakmak taşıman kawın ve nasatın çıkarır, buman da Menlĭömer'nĭñ sĭgarasın cağalmaz. Öz özĭne sölenĭr." - (Mehmet Vani Yurtsever - Kart man Caş Arasında).

Rom. s. İască.

KAWAK (**qawaq**) is. Bot. Kavak ağacı. (Lat. Populus).

"Bakşenĭñ kawakları, / Yeşĭldĭr yaprakları. / Uzak yerde yarem bar, / Şınlasın kulakları." - (Boztorgay).

Rom. s. Bot. Plop.

KAWAKLIK (**qawaqlıq**) is. Kavaklık.

Rom. s. Plantație de plopi.

KAWAL (**qawal**) is. 1. Kaval, çalgı aleti. Eşanl. **sıbızgı.**

"Bĭrazdan soñ dürüldiy tĭlsĭz kawal ... / Köñlĭm tola, tamırım cana, kaynay." - (Bekir S. Çobanzade - Yaz Akşamı Üy Aldında).

2. Namlu; silâhların boru biçimindeki parçası.

Rom. s. 1. Fluier. 2. Țeava armei.

KAWAL AGAŞI (**qawalağaşı**) is. Bot. Yabani mürver, fena kokulu bir ağaççık. (Lat. Sambucus ebulus). Eşanl. **sımıltık.**

Türk Lehç. : Kırım - **qaval ağaç;**

Rom. s. Bot. Soc, bozie.

KAWALCI (**qawalcı**) is. Kavalcı; kaval yapan, satan veya çalan kimse.

Rom. s. Fluierar.

KAWAL KEMĬGĬ (**qawal kemĭgĭ**) is. Anat. Kaval kemiği; baldırın iki kemiğinden kalın olanı.

Rom. s. Anat. Tibie, fluier.

KAWALTI (**qawaltı**) is. (kahve altı) Kahvaltı.

1. Kave içmeden evvel, kahve altına yenilen hafif yemek.

2. Sabahları veya ikindi üstü yenilen hafif yemek.

"Saba kawaltısında, / Ketĭrĭp söz sırasın / Aldılar Sadet'ten de / Ak göñlĭ men rızasın." - (İsmail Ziyaeddin - Toy).

Rom. s. 1. Gustare. 2. Micul dejun.

KAWANAS (**qawanas**) is. (Yun.>Türk). Kavanoz. Eşanl. **bank.**

"Bĭr balaban kawanastan tuzlı katık şıgarıp yazma yasadı." - (Nermin Yusuf - Aykĭdĭ).

Rom. s. Oală; borcan.

KAWARSIN (**qawarsın**) is. Eskiden çevre yapımında kullanılan, işlenebilmesi için çirişlenip veya kolalanıp sertleştirilen seyrek bir pamuk dokuma.

"Şewre yapılgan siyrek bĭr bez. Pamuktan, ama şırışlanıp, kolalanıp sertleştĭrĭlgen. Kawırsın dep te aytataan edĭler." - (Fatma Vani Yurtsever'den (1909, Omurça - 2000 İstanbul; Servet Bolbol (1927, Taşpınar / Dobruca).

Rom. s. Text. Țesătură rară, de bumbac, pentru batiste brodate.

KAWÇUK (**kawçuk**) is. → Kauçuk.

KAWDAN (**qawdan**) is. 1. Biçilmemiş, kökünde kuruyup kalmış ot.

2. Kurumuş otlarla kaplı yer.

Türk Lehç. : Nog., Kazak., Karaçay Malkar. - **qavdan**;

Rom. s. 1. Îarbă veștedă, uscată (necositǎ). 2. Îzlaz cu iarbă uscată.

KAWDANLAMAK (**qawdanlanmaq**) f. Solmak.

Rom. v. A se veșteji.

KAWE (**qawe**) is. (Ar. kahve). Kahve. Var. **kahve, kave.**

1. Bot. Kahve ağacı. (Lat. Coffea arabica).

2. Bu ağacın meyvesi olan çekirdek.

"Alla başım awıra, / Cengem kawe kawıra. / Tomalaş'ka ne bolgan? / Türlü küfür sawura." - (Boztorgay).

3. Kahve ağacı çekirdeklerinin kavrulup dövülmüş, çekilmiş hali.

"Babay, üyge müsapĭr keldĭ. Nenem tükândan kahve, şeker alıp kel, dedĭ." - (Müstecib Ülküsal - Bayram Şenlĭgĭ).

4. Hakiki kahve yerine kullanılan madde. **Nogıt kawesĭ.**

5. Toz kahve ile pişirilip hazırlanan keyif verici sıcak içecek.

"Köpĭr astından geştĭm, / Sütlü kaweler ĭştĭm. / Süygülümnĭ körgende / Nışannımnı bazgeştĭm." - (Boztorgay).

6. Kahvehane.

"Sahnede bĭr köy kahvesĭ; ortada dört masa, etrafında üçer dörter ĭskemle. ... Bĭr köşede kahve ocagı. Rafta

sekïz on fincan, bïrkaç kahve tabagı, çay kadehï, bïr ekï cezve....” - (Müstecib H. Fazıl - Bayram Şenlïğï).

- **Asıl kawe** – Asıl kahve.
- **Kara kawe –** Kara kahve. a) Şekersiz, acı kahve. b) Alçakgönüllülükle, “küçük bir ikram” anlamında kullanılan söz. **Kel, bïr kara kawemïznï ïş.**
- **Kawe dolabı –** Kahve dolabı; kahve kavrulan döner kap.
- **Kawe oşagı -** Kahve ocağı.
- **Kawe paalı -** Kahve faalı.
- **Kawe parası –** Bahşiş olarak verilen az bir para.
- **Kawe pïlcanı -** Kahve fincanı.
- **Kawe tabagı -** Kahve tabağı.
- **Kawe teregï –** Bot. Kahve ağacı.
- **Kawe tïrmenï -** Kahve değirmeni.
- **Kawe tüymek** – Kahve dövmek.
- **Kaymaklı kawe -** Kaymaklı kahve.
- **Nogıt kawe** – Nohut kahvesi.
- **Sütlï kawe** - Sütlü kahve.
- **Şegïlgen kawe** - Çekilmiş kahve.
- **Şegïrdek kawe** – Çekirdek kahve.
- **Bïr pïlcan kaweniñ kırk cıl katïrï bar –** Atas. Bir fincan kahvenin kırk yıl hatırı var.

Rom. s. 1. Bot. Arborele de cafea. 2. Sământa arborelui de cafea. 3. Cafea prăjită şi râşnită. 4. Surogat de cafea. 5. Băutură preparată din cafea. 6. Cafenea.

KAWECĬ (**qawecï**) is. Kahveci.

1. Çekirdek ve çekilmiş kahve satan kimse.
2. Kahvehane işleten veya kahve pişirip satan kimse.

“Rasïm, tışarıdan kelïp kawesïniñ kapısın anahtarman açıp içerï kïrer. Fakır bïr kawecï.” - (Müstecib H. Fazıl – Bayram Şenlïğï).

Rom. s. 1. Comerciant de cafea. 2. Cafegiu.

KAWECĬLĬK (**qawecïlïk**) is. Kahvecilik.

1. Çekirdek ve çekilmiş kahve satma işi.
2. Kahvehane işletme veya kahve pişirip satma işi.

Rom. s. 1. Comerţ de cafea. 2. Ocupaţia de cafegiu.

KAWEHANE (**qawehane**) is. (Ar. kahve+Fars.hane). Kahvehane.

Rom. s. Cafenea.

KAWEKAŞIK (**qaweqaşıq**) is. Kahve kaşığı.

“Masa üstünde bïr şatal, bïr de kawekaşık. Şatalın akırdın akırtın, ïncï, uzunca balıklarga saplap aşamaga başladı.” - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. Linguriţă (de cafea).

KAWELĬK (**qawelïk**) s. Kahvelik; kahve yapmak için bulundurulan.

“Kart nenemniñ kawelïk, sapïrlïk, ilâclık şekerï bardır.” - Altay Kerim - Kâniye).

Rom. adj. De cafea; pentru cafea.

KAWE RENGĬ (**qawe rengï**) is. ve s. Kahve rengi.

1. is. Kavrulmuş kahvenin rengi.
2. s. Bu renkte olan.

“Anterïn kawe rengï, / Bakşeler kölgelendï. / Yenï yarem yanımda, / Eskï yar öfkelendï.” - (Boztorgay).

“Kahve rengï fïlcandan kahve ‘şemen. / Kasvet ete, tura da bazgeşemen.” - (Ahmet Karakay - Çıñlar / Emel D.).

Rom. s. şi adj. 1. s. Culoarea cafenie. 2. adj. Cafeniu.

KAWF (**qawf**) is. (Ar. havf). Havf, korku. Var. **hawf.**

- **Kawf etmek -** Korkmak. **“Kalbïm sende, kara-köz, kawf etme elden. / Bütün dünya caw bolsa, bazgeşmem senden.” -** (Boztorgay).

Rom. s. Teamă, fricǎ.

KAWFLANMAK (**qawflanmaq**) f. Korkmak, telâşlanmak.

Rom. v. A se teme, a-i fi fricǎ.

KAWFLI (**qawflı**) s. Korkulu, telâşlı.

Rom. adj. Cu teamă.

KAWFSIZ (**qawfsız**) s. Korkusuz, telâşsız.

Rom. adj. Fără teamă.

KAWFSIZLIK (**qawfsızlıq**) is. Korkusuzluk, telâşsızlık.

Rom. s. Lipsă de teamă, temeritate.

KAWGA (**qawğa**) is. (Fars. gavga). Kavga.

1. Çekişme, dövüş.

“Kayalarnıñ enïşï / Bakşelerniñ cemïşï. / Süymeden üylengenniñ / Er gün kawgadır ïşï.” - (Boztorgay).

2. mec. Çaba, mücadele.

- **Awız kawgası -** Atışma; söz kavgası.
- **Kawga dawa -** Dövüşme ve davalaşma.
- **Kawga etmek -** 1. Biriyle atışmak. 2. Dövüşmek.
- **Post kawgası –** İktidar kawgası.
- **Söz kawgası -** Söz kavgası; atışma.
- **Kawga “sen” “men” demekmen başlar. -** Atas. Kavga “sen”, “ben” demekle başlar.
- **Kawgada cumruk sayılmaz -** Atas. Kavgada yumruk sayılmaz.
- **Kawganıñ iygïsï bolmaz. -** Atas. Kavganın iyisi olmaz.

Rom. s. 1. Ceartă; bătaie. 2. fig. Luptă, străduinţă.

KAWGACI (**qawğacı**) s. ve is. Kavgacı.

1. Hırçın, kavga çıkaran (kimse).

“Şongar kalkın bïlïrmen, kawgacıdır, / Konakbaydan et tïlep dawacıdır.” - (Osman Toktamaz - Bïlgenïm).

2. is. Bir kavgaya katılanlardan her biri.

“Kalgan dört kawgacı, Ömïrbek muallïm, konakbay babalardan da üşewï, karşı karşıga ketïrïldïler.” - (Altay Kerim – Kâniye).

3. s. mec. Mücadeleci, bir amaç uğruna çırpınan (kimse).

4. öz. is. Babadağ kasabasının güneyinde köy. (*Rom. - Caugagia*).

Rom. s. şi adj. 1. Certăreţ; bătăuş. 2. s. Cel care se bate. 3. fig. Bătăios; luptător. 4. s. propr. Caugagia, sat la sud de Babadag.

KAWGACILIK (**qawğacılıq**) is. Kavgacılık, kavga etme huyu.

Rom. s. Faptul de a fi certăreţ.

KAWGALAŞMA, **-UW** (**qawğalaşma**, **-uw**) is. Kavgalaşma, kavga etme.

Rom. s. Ceartă.

KAWGALAŞMAK (**qawğalaşmaq**) f. Kavga etmek.

1. Atışmak, bağrışmak.

"Sïzmen kawgalaştıktan sora adamakıllı üstïne tüştïm, her kün başında otırıp bïrkaş sáát derslerïne şalıştıraman." - (Aciemin Baubek - Manalı Bïr Ders).

2. Dövüşmek.

"Köyníñ kıblasındakı yeşergen harmanlıklarda köy balları cıyılgan, ... oynay, bakırşıp şakırşa ve ara sıra kavgalaşıp cılaşa edïler." - (Mehmet Vani Yurtsever – Uyuşmagan Ekï Arkadaş).

Rom. v. 1. A se certa. 2. A se bate, a se încăiera.

KAWGALAŞTIRMAK (**qawğalaştırmaq**) f. Kavga ettirmek.

"Apakayı Ayşegül de gücï yetkennï talagan, başkaların kawgalaştırıp siyïrge karamaktan hoşlangan ve kuru agaşka kan cakkan bïr bïr kadın edï." - (Mehmet Vani Yurtsever – Uyuşmagan Ekï Arkadaş).

Rom. v. 1. A-i pune să se certe. 2. A-i pune să se bată.

KAWGALI (**qawğalı**) s. Kavgalı.

1. Kavga yapılan; içine kavga karışan.

2. Dargın.

Rom. adj. 1. Cu ceartă; cu bătaie. 2. Supărat, certat.

KAWGASIZ (**qawğasız**) s. Kavgasız.

- **Kawgasız toy bolmaz. -** Deyim. Kavgasız düğün olmaz.

Rom. 1. Fără ceartă. 2. Fără bătaie, fără încăierare.

KAWGASIZLIK (**qawğasızlıq**) is. Kavgasızlık.

Rom. s. Atmosferă lipsită de certuri.

KAWGATMEK (**qawğatmek**) f. Kavga etmek.

"Aydı, bolır şo kadar oyın, kal azbarda, artımdan kuyruk bolıp kelme, menmen tükânga kelseñ, katıña başka itler de toplaşırlar, kawgatïr, kırılşırsınız." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. v. 1. A se certa. 2. A se bate, a se încăiera.

KAWGATTĬRMEK (**qawğattïrmek**) f. Kavga ettirmek.

"Erkez şalışıp kazangan parasın kerekken yerge karıclaganda, sen paralarıñnı alemnï kırıştırmaga, kawgattïrmege kullanasın." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. v. 1. A-i pune să se certe. 2. A-i pune să se bată.

KAWIK (**qawıq**) is. esk. Kavuk, üzerine sarık sarılan keçe başlık.

"Hoca onlarıñ oyınların siyir etïp turganda, yaramazmıñ bïrï kele de Rahmetlïníñ başından kawıgın alıp kaşa ve bïrbïrlerïne atıp oynaşmaga başlaylar." - (Nevzat ve Nermin Yusuf - Nasrettin Hoca).

Rom. s. Cauc; potcap.

KAWIM (**qawım**) is. (Kapmak'tan kapım) Lokma; parça. Var. **kabım.**

"Bïrkaş kawım ötmek kabar kapmas, Kıylap, bïrden, bïr tatlı tatlı şarkı şalınganın eşïte." - (Nedret ve Enver Mahmut - Bozcïgït).

- **Carlınıñ cartı kawım aşı bolsa catıp yukusı kelmez. -** Atas. Yoksulun yarım lokma aşı olup onu yemeden yatsa, uykusu gelmez.

Rom. s. Îmbucătură, dumicat, gură.

KAWIMLIK (**qawımlıq**) s. ve is. 1. Az, lokma kadar.

2. Yiyecek.

Rom. 1. adj. Cât un dumicat. 2. s. De ale gurii, merinde.

KAWIN (**qawın**) is. Kavun. Var. **kawun**.

1. Sürüngen gövdeli, iri meyveli bir bitki türü. (Lat. Cucumis melo).

2. Bu bitkinin meyvesi.

"Caw caw cawınım, / Balaban bolsın kawınım, / Şölde egïn oñ bolsın, / Köyde ambarlar tolsın." - (Boztorgay).

Rom. s. 1. Bot. Pepene galben, planta. 2. Pepene galben, fructul.

KAWINCI (**qawıncı**) is. Kavuncu, kavun satan kimse.

Rom. s. Vânzător de pepeni galbeni.

KAWINLIK (**qawınlıq**) is. Kavun ekili yer.

"Başta emkiye berïp bostan ïşïne Reşat daldı, artından men kïrdïm. On adım atar atmaz bïr kawunlıkka cettïk." - (Tahsin İbrahim - Kabak).

Rom. s. Bostană de pepeni galbeni.

KAWIRDAK (**qawırdaq**) is. Bot. Baldıran, zehirli bitki cinsi. (Lat. Conium maculatum).

"Kalgan wakıtlarda etkenïm, oynamak, kawurdaktan patlangış yasamak, komşımızníñ men akrandakı ulı Reşat man küreşmek, ..." - (Tahsin İbrahim - Kabak).

"Ranïtasından bïrşiyler karay amma tabalmay. Eñ soñında kızıp baltanı kawırdaklarıñ ïşïne şaptırdı." - (Nevzat Yusuf - Dorı At).

Rom. s. Cucută.

KAWIRILMAK (**qawırılmaq**) f. Kavrulmak.

1. Kavurmak işi yapılmak.

2. mec. Büyümemek; zayıf, ufak kalmak.

Rom. v. 1. A se prăji. 2. A se pipernici.

KAWIRMA, **-UW** (**qawırma**, **-uw**) is. ve s. Kavurma. Var. **kawurma**.

1. Kavurmak işi.

2. Kendi yağıyla kızartıldıktan sonra yenilen veya soğutulup saklanan et.

"Alaşalar nallansın, al kılıçlar kayralsın, / Eger agaç cagılıp kawurmalar kaynalsın."- (Edip Efendi – Sefername).

"Kün-evelden ázïrlengen / Şıpman tolı zembïllerden / Şıgaralar apakaylar / Maylı maylı kalakaylar! / Cantık, kïrde, sarburmalar, / Köbeteler, kawurmalar." - (İsmail Ziyaeddin - Toy).

3. s. Kavrulmuş olan.

Rom. s. şi adj. 1. Frigere, prăjire. 2. Bucăţele de carne prăjite; tocană. 3. adj. Fript, prăjit.

KAWIRMAK (**qawırmaq**) f. Kawurmak. Var. **kawurmak**.

1. Ateşte kavurmak. **Kawe kawırmak. Elwa kawırmak.**

2. (Rüzgâr, soğuk, sıcak) Yakmak, kurutmak.

3. mec. Çok üzmek.

- **Kasıp kawırmak -** a) Çok zarar vermek. b) mec. Bir topluluğu ezmek.

- **Akşam kawırır, saba sawırır -** Deyim. Akşam kavurur, sabah savurur; kazandığını günü gününe harcar.

Rom. 1. A frige, a prăji. 2. (Despre vânt, soare) A usca, a pârjoli. 3. fig. A chinui, a face să sufere.

KAWIRMALIK (**qawırmalıq**) is. Kavurmalık.

1. Kavurma yapmaya elverişli yiyecek.

2. s. Kavurma için ayrılmış.

Rom. s. 1. s. Carne de friptură sau de prăjit. 2. adj. Ales pentru friptură sau prăjire.

KAWIRTMAK (**qawırtmaq**) f. Kavurtmak.

Rom. v. factitiv de la **kawırmak.**

KAWIŞAK (**qawışaq**) is. Kavşak. Var. **kawşak**.

"Işlek bĭr col kawışagına barıp tamam awızın totırıp 'turşıcı' dep bakıracakta, eşegĭ başlay añırmaga." - (Nevzat ve Nermin Yusuf - Nasrettin Hoca).

Rom. s. Intersecție, răspântie, răscruce.

KAWIŞILMAK (**qawışılmaq**) f. Kavuşulmak.

Rom. v. Forma pasivă de la **kawışmak.**

KAWIŞMA, **-UW** (**qawışma**, **-uw**) is. Kavuşma.

1. Kavuşmak işi.

"Legelek uştı, kaz kaldı. / Kawuşmamızga az kaldı." - (Boztorgay).

2. Erişme, elde etme.

3. (Güneş için) Batma.

Rom. s. 1. Acțiunea de **kawuşmak**. *2. Obținere, dobândire. 3. Apunere, asfințire.*

KAWIŞMAK (**qawışmaq**) f. Kawuşmak. Var. **kawuşmak**.

1. Birbirlerini seven kimseler bir araya gelmek.

"Boş bĭlezĭk, koş yüzük, / Eller nazĭk yar. / Oynap külüp kawışmasak, / Bĭzge yazık, yar." - (Boztorgay).

"Çeşmeniñ suwı salkın, / İşseñ tamagıñ tonar. / Süygenĭne kawuşkan / Bütün ömrĭnce oñar." - (Boztorgay).

2. İstenen bir şeye erişmek.

3. (Akarsular, yollar) Birbirine katılmak, bağlanmak.

4. İki şey, birbirine değmek, birleşmek.

5. (Güneş, ay, yıldızlar) Batmak.

"Kün batığa awuşa, / Akşam bolsa kawuşa. / Er gün yaremnĭ körsem, / Bütün dertĭm sawuşa." - (Boztorgay).

"Ateş caktım tutuşmaz, / Ay bulutta kawuşmaz. / Meniñ yarem askerde, / Maga külmek yaraşmaz." - (Boztorgay).

6. Varmak, ulaşmak.

Rom. v. 1. A se uni, a se regăsi, a se reîntâlni. 2. A dobândi, a obține. 3. (Apele, drumurile) A se întâlni. 4. A se uni, a se atinge. 5. (Aștrii) A apune, a asfinți. 6. A ajunge la destinație.

KAWIŞTIRMAK (**qawıştırmaq**) f. Kavuşturmak.

Rom. v. factitiv de la **kawuşmak.**

KAWIZ (**qawız**) is. Kavuz. Eşanl. **pılaw.**

1. Tahıl tanelerinin kabuğu.

"At-torbaga salganım kawız. / Nışanlıñını bĭlemen : calpak awız" - (Boztorgay).

2. mec. Hiç, boş ve değersiz şey veya kimse.

"Şorabay saga kız bermez, cĭberme awız, / Üfürse, celde ketkendiy, sen bĭr kawız." - (Boztorgay).

Rom. s. 1. Pleavă. 2. fig. Om de nimic; lucru de nimic.

KAWIZLI (**qawızlı**) s. Kavuzlu; kabuklu, (tahıl taneleri) kabukla karışık.

"Soñı ölĭm bolsa da, alayımız / Bĭtkenden son kavuzlı malayımız, / Şay barabar, bagırşıp ölmelĭmĭz." - (Amdi Giraybay – Açlık).

Rom. adj. Cu pleavă; amestecat cu pleavă.

KAWĬL[1] (**qawĭl**) is. (Ar. kavl). Kavil, söz.

" 'Áná ekem, Alla'ñ emrĭ, Peygamber'ĭñ kawlĭ men / Şo tertemĭz kalbĭm men, / Menĭm yüklengen vazifem bo edĭ!' dep pĭtĭrdĭ." - (İsmail Ziyaeddin - Toy).

- **Alla'nıñ emrĭmen, Peygamberniñ kawlĭmen ... -** Deyim. Kız istenirken söylenen konuşmaya başlangıç sözleri.

Rom. s. Cuvânt, vorbă.

KAWĬL[2] (**qawĭl**) is. (Ar. hevl) Havil, korku.

"Bombardament başlaganıman balası şagası, kartı kurtkası can kurtarmak kawlĭmen, özlerĭn kapıdan tışarga atıp, bazıları cantayıp toñkayıp, anaw bĭrlerĭ de celdiy cuwrıp tranşiyge sıyıktılar." - (Altay Kerim – Kâniye).

- **Can kawlĭmen -** Can havliyle, can korkusu ile.

Rom. s. Spaimă, teamă.

KAWİ (**qawi**) s. → **Kawiy**.

KAWİM (**qawim**) is. (Ar. kavm) Kavim, budun.

Rom. s. Neam, etnie, popor.

KAWİS (**qawis**) is. (Ar. kavis). 1. Yay.

2. Ayraç, parantez.

"Şu kawisler içĭndekĭ sözler konuşurken söylenmez." - (Müstecib Ülküsal - Bayram Şenlĭgĭ).

Rom. s. 1. Arc; curbă. 2. Paranteză.

KAWİY (**qawiy**) s. (Ar. kavi). Kavi, dayanıklı, güçlü. Var. **kawi.**

"Ya koldaşıp alay halk bĭrbĭrĭmen baylansa / Üzülmegen, kopmagan kawiy bĭr arkan bolur." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

- **Bĭlegĭ kawi bĭr kĭşĭ cĭgar, bĭlgĭsĭ kawi bin kĭşĭ cıgar. -** Atas. Bileği güçlü bir kişiyi yıkar, bilgisi güçlü bin kişiyi yıkar.

Rom. adj. Puternic, tare; rezistent.

KAWİYLEŞME, **-UW** (**qawiyleşme, -uw**) is. Kavileşme.

Rom. s. Întărire, consolidare.

KAWİYLEŞMEK (**qawiyleşmek**) f. Kavileşmek, sağlamlaşmak, güçlenmek.

Rom. v. A se întări, a se consolida.

KAWİYLEŞTĬRĬLMEK (**qawiyleştĭrĭlmek**) f. Kavileştirilmek.

Rom. v. A fi întărit, a fi consolidat.

KAWİYLEŞTĬRMEK (**qawiyleştĭrmek**) f. Kavileştirmek, sağlamlaştırmak.

"Kelĭnnĭ korımak, baladı tutmak üşĭn askeriyedĭ kavileştĭrgenler." - (Ekrem ve Hilmiye Mehmet Ali - Tepegöz).

"Bo arada (1904-1905**) Niyazi, tuwgan köyĭ Aşşılar'da tura ve fransız tĭlĭ bĭlgĭlerĭne tayanıp romencesĭn kawileştĭrme şarelerĭn karay." -** (Şükran Vuap Mokanu - Memet Niyazi, Dobrocalı Tatar Şairĭ).

Rom. v. A întări, a consolida.

KAWİYLĬK (**qawiylĭk**) is. Dayanıklılık, kuvvetlilik.

Rom. s. Tărie; rezistență.

KAWKAZ (**Qawqaz**) (öz. is. Kafkas dağı.

- **Kawkaz kuşağı (kemerï) -** Oymalı, kakmalı madeni kemer.

Rom. s. propr. Munţii Caucaz.

KAWK KAWK (**qawq qawq**) ünl. Hindi sesini anlatan söz. Bak **galdır galdır.**

Rom. interj. Onomatopee care redă strigătul curcilor.

KAWKILDAMAK (**qawqıldamaq**) f. (Hindi) Bağırmak.

Rom. v. (Despre curci) A striga.

KAWLAK (**qawlaq**) s. ve is. 1. s. (Bazı ağaç türleri hakkında) Kavlak, kuruyunca gövde kabuğu dökülen.

2. is. Bot. Çınar ağacı. (Lat. Platanus). Eşanl. **çınar.**

- **Kawlaklar -** Dobruca'nın güney-batısındaki Plopeni köyünün Türkçe-Tatarca adı. (Türkçe köy adları değiştirilirken Kavlaklar adı Kavaklar'la aynı sanılarak Plopeni olarak çevrilmiş).

Rom. 1. adj. (Despre unele specii de copaci) Care se decojeşte. 2. s. Bot. Platan.

KAWLAŞMAK (**qawlaşmaq**) f. Kav durumuna gelmek; kurumak.

Rom. v. A se usca, a deveni ca iasca.

KAWRAK (**qawraq**) s. 1. (Bitkiler için) Kavruk, kavrulmuş, kurumuş.

2. (Güneş için) Kavuran, kızdıran, yakıcı.

"Kawrak yaz küneşï Bagış'nıñ samay şäşlerïn sarartkan, murnın, elmacıkların üstïne sarı sarı şıbarlar şıkkan, şäşlerï cetken." - (Nevzat Yusuf Sarıgöl - Kündelïkşï / Karad. 127).

Rom. adj. 1. (Despre plante) Uscat. 2. (Soarele) Arzător

KAWRAM (**qawram**) is. ve s. Kavram.

1. Tutam, bir el miktarı.

2. Mant. Kavram, mefhum.

Rom. s. şi adj. 1. O cantitate de o mână. 2. Log. Noţiune, concept.

KAWRAMA[1] –W (**qawrama**, **-w**) is. Kavrulma.

Rom. s. Ardere; uscare.

KAWRAMA[2] (**qawrama, -w**) is. 1. Sıkıca tutma

2. İyice anlama.

Rom. s. 1. Înhăţare, apucare. 2. Înţelegere, dumerire.

KAWRAMAK[1] (**qawramaq**) f. Kavrulmak.

1. Yanmak, pişmek.

"Bïr körgende men senï candan süydüm. / Küneşïñe kawradım, celïñe küydïm." - (Boztorgay).

2. (Rüzgârdan, sıcaklardan veya soğuktan) Kurumak.

"Kawrap ketken şeşekşïk / Koray bolar solgan soñ." - (Nedret ve Enver Mahmut - Bozcïgït).

Rom. v. 1. A se arde, a se coace. 2. A se usca, a se prăpădi (de vânt, de arşiţă sau de îngheţ).

KAWRAMAK[2] (**qawramaq**) f. Kavramak.

1. Elle sıkıca tutmak.

2. mec. İyice anlamak.

Rom. 1. A apuca, a prinde. 2. A înţelege, a pricepe.

KAWRATMAK[1] (**qawratmaq**) f. Kavratmak, yakmak, pişirmek.

"Baltasın alıp odın kesmege başlay ama sıcak arü kawrata, arü kızdıra eken." - (Nevzat ve Nermin Yusuf - Nasrettin Hoca).

Rom. v. A arde; a usca.

KAWRATMAK[2] (**qawratmaq**) f. Kavratmak.

Rom. 1. A face să apuce, a face să prindă. 2. A face să înţeleagă.

KAWRILMAK (**qawrılmaq**) f. Kavrulmak. Var. **kawırılmak**.

1. Kavurmak işi yapılmak.

2. Ufak, zayıf kalmak.

- **Öz mayıman kawrılmak -** Kendi yağıyla kavrulmak; işini kendi imkânlarıyla görmek.

Rom. v. 1. A se prăji. 2. A se pipernici.

KAWŞAK (**qawşaq**) is. Kavşak; iki akarsuyun, iki yolun birbirine kavuştuğu yer. Var. **kawışak.**

"Rapçuk, Samedin, Mırzay, Ghiţă, bïr de Latif bïr kawşakta beklep turïlar." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. Intersecţie. confluenţă; răscruce, răspântie.

KAWŞAMAK (**qawşamaq**) f. 1. Gevşemek.

2. mec. Yumuşamak; duygulanmak.

Rom. v. 1. A se înmuia, a slăbi, a-şi pierde din rigiditate. 2. fig. A se înmuia, a se emoţiona.

KAWUK (**qawuq**) is. → **Kawık**.

"Soktalar kïyer cübbenï, incelï kawuk, / Şiy cımırta' can berïr, şaytan tawuk." - (Ömer Nayde - Şınlar / Renkler 1).

KAWUM (**qawum**) is. → **Kawım**.

Awzım zïpïr sasımasın dep bïr kawum ötmek, bïr kawum pener aşay, ya da nenesïn şeşeklerïnden bïr gülilan yapragın koparıp betïne erïnlerïne okalay." - (Altay Kerim – Kâniye).

KAWUN (**qawun**) is. → **Kawın**.

"Örkenlerï uzamaga başlagan karbız kawunların ekïncï şapasın hal etmek üşün caş kız Meşküre komşı da kündelïkşï alındı." - (Altay Kerim – Kâniye).

KAWURILMAK (**qawurılmaq**) f. → **Kawırılmak**.

"Men kuyayım, sen şelte, sawurılsın, / Düşmanlarnıñ cüregï kawurılsın." - (Boztorgay).

KAWURMA (**qawurma**) is. → **Kawırma**.

KAWURMAK (**qawurmaq**) f. → **Kawırmak**.

KAWUŞMAK (**qawuşmaq**) f. Kavuşmak. Var. **kawışmak**.

1. Ayrı kalınan, sevilen bir kimseyle bir araya gelmek.

"Toydan toyga awuşıp / Keday yârge kawuşıp / Oñganlıkka dalganlar, / Yaşaw zewkın alganlar." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

2. Yokluğu çekilen bir şeye, bir varlığa kavuşmak.

"Endïden son ne bïleyïm, bolur m'eken, / Kawuşkaydık dawkessïz bïr arüw hanga." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

3. (Yollar, akarsular) Birbirine katılmak.

4. (Güneş için) Batmak.

Rom. v. 1. A se revedea, a se regăsi. 2. A obţine, a dobândi. 3. (Drumurile, apele) A se uni, a se împreuna. 4. (Soarele) A apune.

KAWUŞTURĬLMAK (**qawuşturılmaq**) f. Kavuşturul-

mak.

Rom. v. pasiv de la **kawuşturmak.**

KAWUŞTURMAK (**qawuşturmaq**) f. Kawuşturmak.

"Ekĭ caşnı kawuşturmak, ekewĭnden bĭr üy kurmak arüw şiy taa ya." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

- **Ekĭ kolın kawuştırmak -** a) İki kolunu göğsünde bağlamak. b) mec. İşsiz durmak. *(Rom. - a) a-şi încrucişa braţele la piept. b) fig. a sta fără să lucreze.*

Rom. v. factitiv de la **kawuşmak.**

KAWUY (**qawuy**) s.→ **Kawiy**.

KAWYAR (**qawyar**) is. Havyar. Var. **kaywar**.

"Balıklar kawyar dengen ufak cımırtaları man köbiyĭrler." - (Okuma Kitabı - III).

Rom. s. İcre.

KAY (**qay**) s. Hangi.

"Cawın cawsa, kar cawsa / Cer cagalar Aktaban. / Kay babañ senĭñ at şapkañ? / Al şıbırtkıñ, sür saban." - (Boztorgay).

"Şıñman selâm taşlaysın. Kay köysĭn, caş? / Soramak ayıp bolmasın, aman mı mal-baş?" - (Boztorgay).

Rom. adj. interog. Care ... ?

KAYA (**qaya**) is. 1. Büyük ve sert taş kütlesi.

"Sel kelĭr akmak ĭster, Kayanı cıkmak ĭster. Senĭñ aşşı sözlerĭñ / Cüregĭm cakmak ĭster." - (Boztorgay).

"Kaya tübünde şokrak, / Men gül boldım, sen yaprak. / Kel barabar kaşayık, / Duşman közĭne toprak." - (Boztorgay).

2. Jeol. Kayaç.

Türk Lehç. : Kırım., Nog. **- qaya;** Moğ. **- kada / had;**

Rom. s. 1. Stâncă. 2. Geol. Rocă.

KÂYA, KYAYA (**kâya**) is. (Fars. ket huda). Kâhya. Var. **keya.**

"Menĭm otız tokız dane kĭşĭm bar, bĭrsĭ de üstĭnde keya, atı da Narĭk." - (Saadet İshaki / Çağatay – Çora Batır).

"Bay darılıp şıgıp kettĭ, / Kâyasına şay kesettĭ : / Şıksın üyden emen, Osman." - (Mehmet Vani Yurtsever - Cuwaş Osman).

Rom. s. Administrator, intendent, (înv. logofăt, econom).

KAYA BALIGI (**qaya balığı**) is. Kaya balığı, bir tuzlu su balık cinsi. (Gobius gobius).

Türk Lehç. : Kırım. – **buğabaş balıq, baqabaş balıq;**

Rom. s. İhtiol. Guvid.

KAYAK[1] (**qayaq**) z. (kay yak) Hangi taraf.

"Kızıl kanat daydingil, gezesĭn sayak. / Mezep dörttĭr, yüzĭññiñ kıblası kayak?" - (Boztorgay).

Rom. pron. interog. Care ?; care parte ?

KAYAK[2] (**qayaq**) is. Kayak. Eşanl. **ski**.

Türk Lehç. : Kazan., **- çangı**;

Rom. S. Schiu.

KAYAKA (**qayaqa**) zf. Nereye, ne tarafa.

"Cewz bersem şaltırar, yüwez kokır. / Mögedegĭñ toñkaytıp kayaka ogır?" - (Boztorgay).

- **Baş kayaka ketse, ayak o yaka keter. –** Atas. Baş nereye giderse, ayak oraya gider.
- **Laf degenĭñ lastĭkke uşar, kayaka tartsañ o yaka uzar. –** Atas. Laf dediğin lâstiğe benzer, ne tarafa çekersen o tarafa uzar.

Rom. adv. Încotro, unde.

KAYALI (**qayalı**) s. Kayalı.

Rom. adj. Cu stânci; stâncos.

KAYALIK (**qayalıq**) is. Her yanı kayalarla dolu yer.

"Şu tĭrmenden un kelĭr, / Kayalıktan suw kelĭr. / Men bĭr mendĭl beriyĭm, / Yarem, senden ne kelĭr?" - (Boztorgay).

Rom. s. 1. Loc stâncos. 2. adj. Stâncos.

KAYAR (**qayar**) is. Kayar; nal çivisi.

Rom. s. Caia, cui de potcoavă.

KAYARLAMAK (**qayarlamaq**) f. Nalların düşmüş çivilerini tamamlamak veya yenilemek.

Rom. s. A completa sau a reînnoi caielele la potcoave.

KAYAW (**qayaw**) is. Kaygı, dert, üzüntü.

"Karagaş'ta kayaw bar, / Kolında altın sayaw bar. / Meñlarü'nĭ körgende / Atıñ taşlap cayaw bar." - (Boztorgay).

Rom. s. Jale, durere.

KAYBAŞTAN (**qaytabaştan**) zf. Yeniden, tekrar. Bak **kaytabaştan**.

"Yedĭncı basın kesse tĭrĭledĭ eken, kaybaştan dew boladı eken."- (Hilmiye ve Mehmet Ali Ekrem–Tepegöz).

Rom. adv. Din nou, iarăşi.

KAYBETME, **-ÜW** (**qaybetme**, **-üw**) is. Kaybetme.

Rom. v. Pierdere.

KAYBETMEK (**qaybetmek**) f. Kaybetmek. Var. **kayıbetmek**.

1. Yitirmek.

2. Yenilmek.

"Hitler marebenĭ kayıbetecek mĭ?" - (Altay Kerim – Kâniye).

- **Wakıt kaybetmek -** Vakit geçirmek.

Rom. v. 1. A pierde. 2. A fi învins.

KAYBĬREWĬ (**qaybĭrewı**) z. Hangisi.

Rom. pron. interog. Care ?

KAYBĬRSĬ (**qaybĭrsı**) z. Hangisi.

"Üy aldında üş şeşek, / Kaybĭrsĭn takınayım? / Dost sekĭz, duşman dokız, / Kaysından sakınayım?" - (Boztorgay).

Rom. pron. interog. Care ?

KAYDA (**qayda**) zf. 1. Nerede?; hangi yerde?

"A balam, senĭñ börkĭñ kayda? / Şüyge ĭldĭm, aytaman. / Üyken toyda oynap külüp / Tokız alıp kaytaman." - (Boztorgay).

"Aytuwar ay ışıgı. / Küntuwar kün ışıgı. / Kaydalarda cüresĭn, / Gönlĭmnĭñ yaraşıgı?" - (Boztorgay).

2. Nereye?; hangi yere?

"Cengeñ saga ne bere? / Bĭr kesekşĭk et bere. / Onı kayda salarsıñ? / Botkaşıkka, / Tamaşıkka." - (Boztorgay).

"Kayda kettĭ, kayda kaldı, bĭr türlü tuyalmadı, üyrenalmadı." - (Mehmet Niyazi – Sawlıkman Kal).

3. "İmkân var mı?" anlamında söz.

"Alimseyit - ... Colıñız tüşkende sïzler de bïr ogramay ketmeñïz menïm üyïme. / Kerime - Kaydaa ... Endïgïden sora bïzïm üyden şıgalacagımız bar mı ?" - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

- **Kayda bolsañ anda bol, perdalezde üyde bol. -** Atas. Nerede bulunuyorsan orada kal, kocakarı soğuklarında bir evde bulun.

Rom. adv. 1. Unde, in ce loc ? 2. Încotro ? În care parte. ? 3. De unde ! Cu neputință !

KAYDAN (**qaydan**) zf. Nereden.

1. "Hangi yerden?" veya "hangi yoldan?", "hangi yönden?" anlamında.

"Kaydan keldïñ kudagıy, / Bonday boran awada?" - (Boztorgay).

"Neçün dertlï bolaman, / Bu dertnï men kaydan aldım ? Kaydayman ?" - (Mehmet Niyazi – Sagış).

2. "Neyin, hangi durumun sonucu olarak?" anlamında.

"Cünden kolşak öriyïm. / Senï kaydan köriyïm? / Alacak bolsañ al menï, / Yar bolganıñ bïliyïm." - (Boztorgay).

"Yawürlï yawür Alimseyit, kaydan sebepçï boldı, bïlmem ke, dep başta senï sögerler." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

Rom. adv. 1. De unde ? Din ce loc ? 2. De unde ? Cum ?

KAYDAY (**qayday**) s. ve zf. 1. adj. Nasıl, ne gibi, ne türlü.

"Gayret kayday lakırdı, añlamaymız." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

"Kıraw aytkan: Bo kayday şiydïr, canım, / Yok mı acuw yoksullarga, sultanım?" (Mehmet Niyazi – Sagış).

"Anam, Kırım kayday curttır? / Onda bolgan halk kïmlerdïr?" - (Mehmet Niyazi – Sagış).**; "Men kaydayman?" -** (Mehmet Niyazi – Sagış).

2. zf. Ne kadar.

"Armut dalda sallanır, / Tura tura ballanır. / Cïgït kayday sak bolsa, / Gene kızga aldanır." - (Boztorgay).

Rom. 1. adj. Ce fel de. 2. adv. Cât, cât de ...

KAYDETMEK (**qaydetmek**) f. (Ar. kayd+ T. etmek) Kaydetmek.

1. Yazmak, not etmek.

2. Deftere geçirmek.

3. Belirtmek, söylemek.

Rom. v. 1. A nota, a lua notă. 2. A înregistra. 3. A menționa, a remarca.

KAYDIRMAK (**qaydırmaq**) f. Kaydırmak. Var. **taydırmak**.

- **Sözïn kaydırmak** – Sözünü devam ettirmek. "**Cıraw sözïn kaydırıp, / Özïn taa bek saydırıp, / Toktamış hanga aytkan diy." -** (Nedret Ve Enver Mahmut - Bozcïgït).

Rom. v. A face să alunece.

KAYER (**qayer**) zf. Nere.

1. Hangi yer.

"Kızdan soramak zaten kayerde körïlgen adet endï ?" - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

2. (Vücut için) Hangi taraf veya organ.

3. mec. Hangi meziyet.

"Vaktında alemdiy etïp işlemegen sora, Allah senïñ kayerïñe berecek ?" - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

- **Kayerïñ tarısı oñ o yerïn bödenesï. –** Deyim. Nerenin darısı bol ise, o yerin bıldırcını. (Çıkarı nerede ise, kendisi de orada).

Rom. adv. 1. Care loc ? 2. Care parte (a corpului) ? 3. fig. Care virtute, care calitate ?

KAYERDE (**qayerde**) zf. Hangi yerde, nerede.

"Sendekï şapkın közler / Kïm bïlsïn neler gïzler! / Acep kayerde kaldı / Maga berïlgen sözler?" - (Boztorgay).

- **Kayerde akşam, o yerde saba. -** Deyiş. Nerede akşam, o yerde sabah. (Akşama yakalandığın yerde konakla, gece yolculuk etme).
- **Kayerde bïrlïk, o yerde tïrlïk.** - Atas. Nerede birlik, o yerde dirlik.

Rom. adv. Unde.

KAYERDEN (**qayerden**) zf. Nereden, hangi yerden.

- **Arabanıñ ald tegerşïgï kayerden cürse, art tegerşïgı de o yerden cürer. -** Atas. Arabanın ön tekeri nereden geçerse, arka tekeri de oradan geçer.

Rom. adv. De unde, din ce parte ?

KAYERĬ (**qayerï**) zf. Neresi.

1. Hangi yönü.

2. Hangi yer, hangi durum.

- **Zararın kayerïnden kaytsañ kazanş sayılır** - Atas. Zararın neresinden dönülse kârdır.

Rom. adv. 1. Care sens ? 2. Care loc, care situație ?

KAYERLĬ (**qayerlï**) zf. Nereli.

"Ayagıña kïygensïn şïlter şorap. / Sen kayerlï bolasın teftïş sorap?" - (Boztorgay).

Rom. adv. De unde, din care loc ?

KAYGANA (**qayğana**) is. Kaygana.

1. Omlet.

2. Bir çeşit tatlı dürüm.

Rom. s. culin. 1. Omletă. 2. Clătite.

KAYGI (**qayğı**) is. Kaygı, üzüntü, tasa.

"Curt kaygısı çekken caşlar atlandı."; "Yaznı möñlïk ozgardı, kış geçtï kaygılarman, / Men oñgan kün bekliymen milletke saygılarman." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

"Göñlïmnï kaygılar kemïrïp turganda, / Halkımnı tınışsız, yıldızı urganda, / Tuwgan tïl, başkası aklıma kelmiy, / Bïr büyük sırımsıñ, duşmanlar bïlmiy." - (Bekir S. Çobanzade - Tuwgan Tïl).

Türk Lehç. : Kırım., Nog. - **qayğı**; Moğ. - **hayhurul**, **haygurul / hayhral;**

Rom. s. Necaz, durere; grijă.

KAYGILANDIRMAK (**qayğılandırmaq**) f. Kaygılandırmak.

Rom. v. A neliniști, a îngrijora.

KAYGILANMA, **-UW** (**qayğılanma**, **-uw**) is. Kaygılanma.

Rom. s. Neliniștire, îngrijorare.

KAYGILANMAK (**qayğılanmaq**) f. Kaygılanmak, kaygı duymak, üzülmek.

Rom. v. A se neliniști, a se îngrijora.

KAYGILI (**qayğılı**) s. Kaygılı, üzüntülü.

Rom. adj. Neliniştit, îngrijorat.

KAYGIRMAK (**qayğırmaq**) f. Kaygılanmak, kaygı duymak.

"Kaygırmayıp, can tıymayıp dünyada kĭmler ösken. / Ay pĭşken malina hop, bĭzge kerek hep bĭrlĭk." - (Edĭl-Ural Şarkısı).

"Şo zamanda 'Aysıl'nı katĭp tutıp aketĭr ekenmĭz?' dep kaygırıp turgan asker başı şaşıp kalıp, kuwana." - (Nedret ve Enver Mahmut - Bozcĭgĭt).

Türk Lehç. : Kırım., Nog. - **qayğırmaq**; Moğ. - **hayhurah / hayhrah;**

Rom. v. A se nelinişti, a se îngrijora.

KAYGIRTMAK (**qayğırtmaq**) f. Kaygılandırmak, üzmek.

Rom. v. A nelinişti, a îngrijora.

KAYGISIZ (**qayğısız**) s. Kaygısız, üzüntüsüz.

- **Azgana aşım, kaygısız başım -** Deyim. Azıcık aşım, kaygısız başım.

Rom. adj. Lipsit de griji.

KAYGISIZCA (**qayğısızca**) zf. Kaygısızca, aldırmaksızın.

Rom. adv. Fără de griji.

KAYGISIZLIK (**qayğısızlıq**) is. Kaygısızlık.

Rom. s. Lipsă de griji.

KAYGU is. → **Kaygı**.

"Bĭz şunlarmız : Tışlarda / Curt kaygusın çegemĭz." - (Mehmet Niyazi - Sagı).

KAYIB (**qayıb**) s. → **Kayıp**.

KAYIB ETMEK (**qayıb etmek**) f. → **Kaybetmek**.

KAYIK (**qayıq**) is. Kayık, sandal.

"Keliyatkan kayık mı? / Yelkenlerĭ cayık mı? / Yarem taşlap ketken son / Men cılasam ayıp mı?" - (Boztorgay).

"Cĭgĭtler göñüllĭ göñüllĭ bĭrer kayık kiraladılar. Kayıkka atlap gezmege cönegende, karangılaşıp kök yüzüne ay peyda bolgan edĭ." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. Barcă, luntre.

KAYIKŞI (**qayıqşı**) is. Kayıkçı.

Rom. s. Barcagiu, luntraş.

KAYIKŞILIK (**qayıqşılıq**) is. Kayıkçılık.

Rom. s. Îndeletnicirea de barcagiu.

KAYIL (**qayıl**) s. (Ar.kail). Kail, aklı yatmış, razı. Var. **kail, kaylı.**

"Babayım süygen, ak yapkan, men oga kayıl. / Öz işĭn özĭ becergen tuwul cayil." - (Boztorgay).

"Üy körmiy ölecegĭme kayılman, at arabam satıp üyleniyĭm demem." - (Necip H. Fazıl - Caş Fidanlar).

- **Kayıl bolmak -** Razı olmak, kabul etmek.

Rom. adj. De acord.

KAYIMA, - **UW** (**qayıma**, **qayuw**) is. Kayımak işi.

Rom. s. Garnisire; tivire.

KAYIMAK (**qayımaq**) f. 1. İğne ardı dikmek. Var. **kaymak[3], kayuw.**

2. Zıh dikmek, zıhlamak.

3. Bir dokumanın kenarını katlayıp dikmek, pekiştirmek.

Rom. v. 1. A coase cu punct înapoia acului (arierpunct). 2. A pune garnitură, a garnisi. 3. A tivi.

KAYIN[1] (**qayın**) is. Kayın birader, karı veya kocaya göre birbirlerinin küçük erkek kardeşi. Var. **kayınço**

"Kocasın artından da apakayı Mukader, artına aldına karamay kayının karşılamaga cuwurdı." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. Cumnat, frate mai mic al soţului sau al soţiei.

KAYIN[2] (**qayın**) is. Bot. 1. Kayın ağacı. (Lat. Fagus silvatica).

"Yeşĭl tawnıñ aldında / Şawlap öse üş kayın. / Şeşeklene curtumuz / Kuwetlene kün sayın." - (Boztorgay).

2. Kayın odunu ve kerestesi.

"Kayından araba tegerşĭklerĭ ve şana tabanları da yasalır." - (Okuma Kitabı - III).

3. s. Kayından yapılmış olan. **Kayın mobila.**

Türk Lehç. : Karaçay Malkar. - **qayın;**

Rom. s. Bot. 1. Fag. 2. Lemn de fag. 3. adj. De fag.

KAYIN[3] (**qayın**) s. ve is. (Ar. hain). Hain. Var. **kayĭn, kıyanetşĭ.**

1. Hıyanet eden (kimse).

2. Kötülük yapmaktan zevk alan (kimse).

"Halalarımdan bĭrewĭ : Buwgan. Ne kayın bĭr bala! dep tazĭrledĭ." - (Acemin Baubek - Ekĭ Hatıra).

3. Beklentileri boşa çıkaran kimseye sitemli seslenme.

4. s. Kötü bir niyet taşıyan.

Rom. s.şi adj. 1. Trădător. 2. Sadist. 3. Perfid. 4. Ticălos.

KAYINAGA (**qayınağa**) is. Karı veya kocaya göre birbirlerinin ağabeyi.

Rom. s. Cumnat, fratele mai mare al soţului sau al soţiei.

KAYINBİKE (**qayınbike**) is. Kocaya göre karısının ablası, büyük baldız.

"Tataraşı yasayman kaşım kerĭp. / Kayınbikeñ bolayım kardaşım berĭp." - (Boztorgay).

Rom. Cumnată, sora mai mare a soţiei.

KAYINÇO (**qayınço**) is. → **Kayın[1]**.

"Menĭm kayınçomman barabar, üşewĭmĭz bĭr şiybörek yarışması yapayık." - (Altay Kerim – Kâniye).

KAYIP (**qayıp**) is. (Ar. gayb) Kayıp.

1. is. Kaybetme, yitme.

2. s. ve is. Yitik.

"Beşĭ bĭrlĭgiñ de dörtĭne razı bolıñız, akaylar. ... Üçten fazla bolmasın dep taş tĭreşĭr edĭm ama, illa bĭlemen ke bunda bek kayıp cok." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

"Köy imamı Salavat efendĭ katına kartlardan Nezĭr akaynı alıp, keşe bolsa da, Abdula akayga, kayıbın bĭldĭrmek maksadıman bĭr ziyaret yaptı." - (Altay Kerim – Kâniye).

- **Kayıp bermek -** Bir yakınını, değerli bir şeyini yitirmek.
- **Kayıp etmek** - Kaybetmek.

Rom. s. 1. Pierdere. 2. Obiect pierdut; pagubă. 3. adj. Pierdut.

KAYIR (**qayır**) is. (Ar. hayr). Hayır.

1. İyilik, karşılık beklemeden yapılan yardım.

2. is. İyi, yararlı, sevindirici olay, durum veya haber.

"Kayır mı, kayır mı keş málde kelüwïñïz? Koş keldïñïz, dep karşıladılar." - (Altay Kerim – Kâniye).

- **Babasın kayrına -** Hiçbir çıkar beklemeksizin.
- **Kayır beklememek –** İyilik ve fayda ümit etmemek.
- **(-den) kayır bolmamak –** (O şey) yararlı olmamak.
- **Kayır duwa -** İyi dilek, iyi dua.
- **Kayır etmemek** – Yararlı olmamak.
- **Kayır ïşlemek –** Bir karşılk beklemeksizin başkalarına yararlı bir şey yapmak.
- **(-den) kayır kalmamak –** (O şeyin) işe yarar durumu kalmamak.
- **Kayır kelmemek** – Yararı olmamak.
- **(-den) kayır körmemek –** Faydasını, yardımını görmemek.
- **Kayırga alâmet – "**İyi bir duruma işaret." anlamında.
- **Kayırga alâmet tuwıl – "**İyi bir duruma işaret değil" anlamında.
- **Kayırga coramak –** Rüyayı veya bir şeyi iyi bir duruma işaret saymak.
- **Kayır ola (Kayırola) –** Deyim. "Ne oldu ? Tatsız bir şey olmasa bari." anlamında.
- **Kayırdır inşalla –** Deyim. Bir rüya anlatılacakta veya şaşırtıcı bir olay karşısında "Allah versin, iyi bir şeye işaret olsun" manasında söylenir.
- **Kayırga karşı –** Deyim. **"Kayırlı akşamlar"** gibi bir iyi dileğe "Hayırlı olması dileğiyle, size de" anlamında cevap.
- **Kayırın kör –** Deyim. Yeni alınan veya birine satılan bir şey için "Güle güle kullan." anlamında söylenir
- **Kayırman añmak –** Deyim. Ölmüş bir kimsenin ardından iyi konuşmak.
- **Saba ola, kayır ola -** Deyim. Sabah ola, hayır ola; sabah olsun, belki o zaman bir düzelme olur.
- **Sabaañ kayrı, akşamıñ şerrï. -** Deyim. Sabahın hayrı, akşamın şerri (var).
- **Akşamıñ kayırından sabahıñ şerrï. –** Atas. Akşamın hayrından sabahın şerri (iyidir).
- **Bellï duşman gïzlï dosttan kayırdır. -** Atas. Belli düşman gizli dostan iyidir.
- **Özïne kayırı bolmagannıñ başkasına kayırı bolmaz. -** Atas. Kendisine hayrı olmayanın başkasına hayrı olmaz.

Rom. s. 1. Bine, faptă bună. 2. Folos, utilitate.

KAYIRILMA, **-UW** (**qayırılma**, **-uw**) is. Kayırılmak işi.

Rom. s. Răsucire; scrântire, luxare.

KAYIRILMAK (**qayırılmaq**) f. 1. Burkulmak, burkmak işine konu olmak.

2. Eklem yeri incinmek.

"Merdïwenden cıgıldım, kayırıldım. / Ayrılmaycak yaremden, men ayrıldım." - (Boztorgay).

3. Ters yönde yatırılmak; ters yönde eğiltmek.

Rom. v. 1. A fi răsucit. 2. A se scrânti, a se luxa. 3. A se culca în sens opus.

KAYIRLAMA, -W (**qayırlama, -w**) is. Hayır dileme, kutlama.

Rom. s. Felicitare.

KAYIRLAMAK (**qayırlamaq**) f. Hayır dilemek, hayırlı olmasını dilemek; kutlamak. **Bayram kayırlamak. Toy kayırlamak.**

"Otız dokız saklawıñ kïrïp saga saba kayırlaganda, sen eş yerïñden kımıldamaysıñ. Sade bïr caş saklaw üyge kïrgende, sen bel üstüne turasıñ." - (Nedret ve Enver Mahmut – Bozcïgït).

Rom. v. A saluta; a felicita.

KAYIRLI (**qayırlı**) s. Hayırlı.

1. Hayrı olan, yararı olan.

2. Uğurlu, iyi.

- **Kayırlı bolsın -** İyisi, uğurlusu olsun. **"Oñ kolıñda kögerşïn, solıña konsın. / Yar tutkan dep eşïttïm, hayırlı bolsın." -** (Boztorgay).
- **Kayırlısı man -** Hayırlısı ile.

Rom. adj. 1. Bun, util, folositor. 2. De bun augur.

KAYIRMA, **-UW** (**qayırma**, **-uw**) is. Kayırmak işi.

Rom. s. 1 Răsucire. 2. Culcare în spate.

KAYIRMAK (**qayırmaq**) f. 1. Burkmak, burarak çevirmek.

"Şáşïñ örseñ şaşagın kayırıp taşla. / Kaysımızga aytasın, ayırıp taşla." - (Boztorgay).

2. Ters yöne yatırmak.

"Müsür ektïm şayırga, / Cel yapragın kayıra. / Men yareme baracam, / Duşmanlarım ayıra." - (Boztorgay).

Rom. v. 1. A răsuci. 2. A culca în spate.

KAYIROLA (**qayırola**) ünl. (Ar. hayr+ Türk. ola) Hayrola. "Ne var?", "ne oluyor? anlamında soru ve endişe verici bir durum karşısında iyi sonuçlanmasını dileme sözü.

" -Arkadaş Rapçuk, men kastaman. / - Kayrola, kasta kïşï kırşmada ne karay?" - (Altay Kerim – Kâniye).

"Hocam, kayır ola, ton eş şorba aşar mı?" - (Nevzat ve Nermin Yusuf - Nasrettin Hoca).

Rom. interj. Exclamație cu sensul de "să fie de bun augur" în fața unui fapt neașteptat, care urmează să fie explicat.

KAYIRSEWER (**qayırsewer**) is. ve s. Hayırsever, iyiliksever.

Rom. s. şi adj. Generos.

KAYIRSIZ (**qayırsız**) is. Hayırsız.

1. Yararı olmayan.

2. Vefasız, sevgisi ve bağlılığı kalmamış.

Rom. s. 1. Om de nimic. 2. Înfidel, nedevotat.

KAYIRSÜYER (**qayırsüyer**) is. ve s. Hayırsever, iyiliksever.

"Şïrkïn ses mï? Ya bïr kayır süyer bïrïsï tabılıp mïnáreñïñ katına bïr amam yasatsın da, o zaman körersïñïz sïz!" - (Nevzat ve Nermin Yusuf - Nasrettin Hoca).

Rom. s. şi adj. Generos, om caritabil.

KAYIRTMAK (**qayırtmaq**) Burkmak, burkturmak; ters yöne yatırtmak.

Rom. v. factitiv de la **kayırmak.**

KAYISI (**qayısı**) is. Bot. Kayısı. Var. **kayse.**

1. Kayısı ağacı. (Lat. Prunus armeniaca).

2. Bu ağacın meyvesi.

Rom. s. 1. Bot. Cais. 2. Caisă, fructul caisului.

KAYIŞ (**qayış**) is. 1. Kayış; türlü amaçlar için kullanılan dar ve uzun kösele dilimi.

"Kolımdakı sáátïmnïñ / Kayışşıgı üzüldï. / Kelecek dep bekliy bekliy / Ekï közïm süzüldï." - (Boztorgay).

"Kazarmanıñ işïnde / Kapitan gezer. / Maylı kayış kolında, / Talïmge tïzer." - (Boztorgay).

2. Bel kemeri. Eşanl. **belkayış.**

3. Sepilenmiş deri; meşin, kösele. **Kayış ceket. Kayış palto.**

- **Berber kayışı -** Berberlerin ustura kılağısını almak için kullandıkları kayış.
- **Kayış tïlseñ tasmala, kız tïleseñ basmala. -** Atas. Kösele kestiğin vakit tasmalık kes, kız istediğin vakit ısrarcı ol.

Rom. s. 1. Curea. 2. Centură, cingătoare. 3. Piele; de piele.

KAYIŞLI (**qayışlı**) s. Kayışlı; kayışı olan.

Rom. adj. Cu curea; cu cingătoare; cu piele.

KAYIŞSIZ (**qayışsız**) s. Kayışsız.

Rom. adj. Fără curea; fără cingătoare; fără piele.

KAYIZGAK (**qayızğaq**) is. Saç kepeği, saçlı deride oluşan ölü hücre döküntüsü. Eşanl. **kepek.**

Rom. s. Mătreaţă.

KAYIZGAKLANMAK (**qayızğaqlanmaq**) f. (Saç hakkında) Kepeklenmek.

Rom. (Despre părul capului) A face mătreaţă.

KAYĬN (**qayïn**) s. ve is. → **Kayın**[3].

KAYĬNLEŞMEK (**qayïnleşmek**) f. Hainleşmek; hain olmak, hainlik etmek.

Rom. v. 1. A deveni trădător, a trăda. 2. A manifesta perfidie. 3. A face o ticăloşie.

KAYĬNLĬK (**qayïnlïk**) is. Hainlik.

Rom. s. Trădare; perfidie; ticăloşie.

KAYKALAMA, **-W** (**qayqalama**, **-w**) is. Kaykılma.

Rom. Acţiunea de **kaykalamak.**

KAYKALAMAK (**qayqalamaq**) f. Kaykılmak, arkaya doğru eğilip durmak veya yaslanıp oturmak. **Kaykalap kaykalap oynamak.**

"Rahmetlïnïñ bïr sarı ögïzï bar eken. Bo ögïznïñ ekï müyïzï ekï yakka kerïlïp tura, mañlayı da cayday, tamam kaykalap otırmaga arü." - (Nevzat ve Nermin Yusuf - Nasrettin Hoca).

Rom. v. A se înclina pe spate; a şedea cu umerii lipiţi de spătar.

KAYKALATMAK (**qayqalatmaq**) f. Kaykıltmak.

Rom. v. factitiv de la **kaykalamak.**

KAYKANA (**qayqana**) is. → **Kaygana**.

"On dedïm, oymak. / Kazantüpte kaymak. / Üy aldında boz tana, / Koltawada kaykana." - (Boztorgay).

KAYKI (**qayqı**) s. Kalkık; arkaya yatık. **Kaykı burun.**

"Daklarnıñ silâhları kaykı kılışlar, ok man cay ve kalkandan ibaret edï." - (Okuma Kitabı - III).

Rom. adj. Cu vârful în sus; înclinat pe spate; încovoiat, curb.

KAYLI (**qaylı**) s. → **Kayıl**.

"Men kübüde işliymen, kollarım maylı. / Babam katïp berecek, bolmasam kaylı." - (Boztorgay).

KAYMAK[1] (**qaymaq**) is. Kaymak.

1. Kaynatılmadan bekletilen sütün yüzünde toplanan yağlı tabaka veya santrifüj makinasında ayrılan yağlı topaç.

"Mektepke kuşluktan burun keter, ketkende elïmïzge bïr parça ötmek alırdık. ... Ötmekke analarımız kübüden bïraz may, beyaz çılkı kaymak yagı sürerdï." - (Çelebi Cihan - Karılgaçlar Duası).

2. Hafif ateşte ısıtılınca, sütün yüzünde kırışık bir zar şeklinde beliren koyu, yağlı öz.

"Köpïr astında ırmak, / Sütnïñ üstünde kaymak. / Bo dünyanıñ lezzetï / Süyüp dostına barmak." - (Boztorgay).

3. mec. Bir şeyin en iyi ve seçkin bölümü.

- **(Bïr şiynï yapkan sayın) onıñ kaymagı şıkmaz -** (Bazı şeylerde, ısrar etmekle) Daha iyi bir sonuç alınacağı düşünülmemeli.

Rom. 1. Smântână. 2. Caimac. 3. fig. Partea cea mai bună din ceva.

KAYMAK[2] (**qaymaq**) f. → **Taymak**.

KAYMAK[3] (**qaymak**) f. → **Kayımak**.

KAYMAKAM (**qaymaqam**) is. (Ar. kaim -i makam). Kaymakam, ilçe başkanı.

"Bïr gün kaymakam bïrkaç dostlarıman müsafïrlïkke kelgenler." - (Mehmet H. Vani Yurtsever - Kartman Caş Arasında).

Rom. v. Caimacam; şef de plasă, de raion.

KAYMAKAMLIK (**qaymaqamlıq**) is. Kaymakamlık.

Rom. s. 1. Funcţia de caimacam. 2. Instituţia condusă de un caimacam.

KAYMAKLAMAK (**qaymaqlamaq**) f. Kaymak koymak, sürmek.

Rom. v. A pune smântână sau caimac.

KAYMAKLANMAK (**qaymaqlanmaq**) f. Kaymaklanmak, kaymak tutmak.

Rom. s. 1. A se forma smântână. 2. A se forma caimac.

KAYMAKLAŞMAK (**qaymaqlaşmaq**) f. Kaymaklaşmak; kaymak tutmak, kaymak haline gelmek veya kaymak gibi olmak.

Rom. v. A prinde caimac; a lua aspect de caimac.

KAYMAKLI (**qaymaqlı**) s. Kaymaklı.

1. Kaymağı olan.

2. Üzerine veya içine kaymak konulmuş olan.

"Áná şaytïp başladı / Ekïndï kawaltısı : / Süt kaymaklı kave men / Kokılı gül tatlısı." - (İsmail Ziyaeddin - Toy).

Rom. adj. 1. Cu smântână. 2. Cu caimac.

KAYMAKSIZ (**qaymaqsız**) s. Kaymaksız.

Rom. adj. Fără smântână, fără caimac.

KAYMAKŞI (**qaymaqşı**) is. Kaymakçı.

Rom. s. Preparator sau vânzător de caimac.

KAYMAKTAŞ (**qaymaqtaş**) is. Jeol. Kaymak taşı, mermer görünümlü bir alçı taşı cinsi.

Rom. s. Geol. Alabastru.

KAYME, KAYMELĬK (**qayme, -lïk**) is. (Ar. kaime). 1. Kayme; kâğıt para, banknot.

"Bïz Pervellï kızımız, kız parşası / Ellï kayme etecek en aşası." - (Boztorgay).

2. Yirmilik para.

Rom. s. 1. Bancnotă. 2. Pol.

KAYNAGA (**qaynağa**) s. → **Kayınaga**.

“Cılamaga bïle takatı kalmagan Turan’nı babası kuşagına kötergen, komşı doktorïn üyüne, Rüştiy kaynagasıman cayaw kettï.” - (Altay Kerim – Kâniye).

KAYNAK (**qaynaq**) is. Kaynak. Eşanl. **şokrak.**

1. Bir suyun çıktığı yer; pınar, memba.

“Anaw eşkïler, aytkanday, sıcakta kelgenler, toyıp toyıp, işkenler kaynaktan.” - (Hilmiye ve Mehmet Ali Ekrem - Tepegöz).

2. Bir şeyin çıktığı, geldiği yer; menşe.

“Babañ köyïn zengïnï tuwıl, Pronosport’tan ellï bin ley kazanmadıñ, oñga solga para şaşasıñ, para kaynağı kayda?” - (Altay Kerim – Kâniye).

3. mec. Bir haberin, sözün, düşüncenin çıktığı yer.

“Toy cıyında şınlamak bek kerektïr, / Şınnıñ kaynak şokragı tek cürektïr.” - (Boztorgay).

4. Araştırmalarda yararlanılan belge.

5. İki maddeyi ısıtma yolu ile birbirine yapıştırma işi.

6. s. Kaynayan, kaynar, kaynamakta olan.

“Bala tekneden, nenesïn canından ayrılmayım dep, özïn bïrden attı, ondört yaşında abiysïn kuşagından sıptırılıp tamam kaynak maylı şöyïn kazanın ortasına tüştï.” - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. şi adj. 1. Izvor. 2. fig. Obârşie, origine. 3. fig. Sursă. 4. fig. Document, text original. 5. Tehn. Sudură, sudare. 6. adj. Clocotit.

KAYNALMAK (**qaynalmaq**) f. Kaynatılmak.

“Alaşalar nallansın, al kılıçlar kayralsın. / Eger agaç cagılıp, kawurmalar kaynalsın.” - (Edip Efendï - Sefername).

Rom. v. A se fierbe.

KAYNAMA, **-W** (**qaynama**, **-w**) is. Kaynama.

Rom. s. Acţiunea de **kaynamak.**

KAYNAMAK (**qaynamaq**) f. Kaynamak.

1. Sıvı madde belli bir sıcaklıkta kaynamak.

“Suw kaynar, taşmak ïster. / Gül tomrık aşmak ïster. / Onbeşïnde caş kızlar / süyüp sırdaşmak ïster.” - (Boztorgay).

2. (Yemek) Pişmek, haşlanmak.

3. (Su) Yerden hava kabarcıklarıyle köpürüp tazyikle çıkmak.

4. (Kemik, metal parçaları) Birbirine yapışmak.

5. (Yara) Kapanmak, iyileşmek.

6. (Mayalı sıvılar) Kabarıp köpürmek.

7. (Mide) Ekşimek.

8. (Deniz) Dalgalanmak.

9. (Karınca, böcek) Çok miktarda dolaşmak.

10. argo (Ders, iş) Yapılamamak.

11. argo (Para, eşya) Uçup gitmek, yok olmak.

12. mec. (Duygular) Şiddetlenmek, artmak, alt üst olmak. **İşïm kaynay –** içim kaynıyor.

“Senï men Kırım’da, Kazan’da taptım, / Cüregïm kaynagan, taşkanda taptım.” - (Bekir S. Çobanzade – Tuwgan Tïl).

- **Kazan kaynamak -** Bir evde yemek pişmek.

- **Kattı kaynagan tez suwur. –** Atas. Çok şiddetli kaynayan çabuk soğur.

- **Kazanmay kazan kaynamaz. –** Atas. Kazanmadan tencere kaynamaz.

Türk Lehç. : Kırım., Nog. **- qaynamaq, -v;**

Rom. v. 1. A fierbe, a clocoti. 2. (Mâncarea) A fierbe. 3. (Apele) a izvorî. 4. (Metalele, oasele) A se suda, a se lipi. 5. (Rana) A se închide, a se vindeca. 6. (Băuturile) A se fermenta. 7. (Stomacul) A gurui, a se balona. 8. (Apele) A se agita, a se învolbura. 9. (Gâzele, furnicile) A mişuna. 10. argo. (O activitate) A nu se face, a rămâne de baltă. 11. argo. (Banii, bunurile) A dispărea. 12. fig. (Sentimentele) A clocoti, a se manifesta cu violenţă.

KAYNANA (**qaynana**) is. Kaynana; kadına göre kocasının, kocaya göre karısının anası.

“Cılama kelïn, cılama kıymasım, / Awurlık basar, / Bargan yerde kazannı, kıymasım, / Kaynanañ asar.” - (Boztorgay).

“Peşkáda kömïr cana. / Cılındım kana kana. / Ayt süygülüm anaña / Bolsın maga kaynana.” - (Boztorgay).

“Arpa ektïm şöllerge, / Sır bermedïm ellerge. / Mewlâ’m kısmet etkeydï / Kaynanasız yerlerge.” - (Boztorgay).

Rom. s. Soacră.

KAYNANALIK (**qaynanalıq**) is. Kaynanalık.

Rom. s. Faptul de a fi soacră.

KAYNAPTE (**qaynapte**) is. Karı ve kocanın birbirine göre büyük ablaları; büyük görümce veya büyük baldız.

Rom. s. Cumnată; sora mai mare a soţului sau a soţiei.

KAYNAŞMA, **-UW** (**qaynaşma**, **-uw**) is. 1. Kaynaşmak işi.

2. is. Dilb. Ayrı hecelerdeki seslerin tek ses haline gelmesi. **Ne üşün → nüşün; cuma ertesï → cumartesï / cumertesï, cümertesï.**

Rom. s. 1. Acţiunea de **kaynaşmak.** *2. s. Fonet. Contracţie, fenomenul de unire a sunetelor învecinate într-una singură.*

KAYNAŞMAK (**qaynaşmaq**) f. Kaynaşmak.

1. Ayrılmayacak bir biçimde birleşmek.

2. Çok kalabalık ve hareket halinde olmak.

“Soñ bahardı. ... Köklerge, boşluklarga uzangan mawı daglarnıñ munarlı başlarında kara bulutlar kaynaşa edïler.” - (Çelebi Cihan - Karılgaçlar Duası).

3. Birbirine iyice uymak.

4. mec Uyuşmak.

Rom. v. 1. A se uni, a se suda. 2. A mişuna, a forfoti. 3. A se potrivi unul la altul. 4. fig. A se potrivi unul cu altul, a fraterniza.

KAYNAŞTIRMAK (**qaynaştırmaq**) f. Kaynaştırmak.

Rom. v. factitiv de la **kaynaşmak.**

KAYNATA (**qaynata**) is. Kaynata.

“Bakşede bal kaynata, / Maga kaşın oynata. / Şáylï kız, senïñ babañ / Bolsın maga kaynata.” - (Boztorgay).

Rom. s. Socru.

KAYNATALIK (**qaynatalıq**) is. Kaynatalık.

Rom. s. Faptul de a fi socru.

KAYNATILMAK (**qaynatılmaq**) f. Kaynatılmak.

Rom. v. pasiv de la **kaynatmak.**

KAYNATMA, **-UW** (**qaynatma**, **-uw**) is. Kaynatmak işi.

Rom. v. Acţiunea de **kaynatmak;** *fierbere, sudare.*

KAYNATMAK (**qaynaşmaq**) f. Kaynatmak.

1. Kaynamasını sağlamak.

"Dayım bekmez kaynata, / Kızlar kaşın oynata. / Oynatmañız kızlar kaşıñızını, / Men bilemen epiñizniñ yaşıñızını." - (Boztorgay).

2. Kaynak yapmak. Eşanl. **begitmek.**

3. tks. Konuşmak, konuşarak vakit geçirmek, çene çalmak. **Laf kaynatmak.**

- **Fesat kaynatmak -** Fesat karıştırmak, ara bozmak.
- **Öşek kaynatmak -** Dedikodu yapmak.
- **El kazanında aş kaynatma. -** Atas. El kazanında aş kaynatma.

Rom. v. 1. A fierbe, a pune să fiarbă. 2. A suda. 3. fam. A tăifăsui, a pălăvrăgi.

KAYNATTIRMAK (**qaynattırmaq**) f. Kaynatmak işini yaptırmak.

"Akşam yemegi ve col üşin dep bir pilíş kızarttıra, em de ekí cımırta suga kaynattıra." - (Nevzat ve Nermin Yusuf - Nasrettin Hoca).

Rom. v. factitiv de la **kaynatmak.**

KAYRAK (**qayraq**) is. Bileği taşı.

"Al kılınçnı askıdan, tart kayraknı yüzüne. / Kılıncıñ eger ak bolsa, kara tüşmez közíñe." - (Edip Efendi - Sefername / Emel M. 8 - 1934).

Rom. s. Gresie; cute, piatră de tocilă.

KAYRAKŞI (**qayraqşı**) is. Bileyici.

"Cengem kírdí öz üyüne, üyün caya, cayrata, / Babam kurban pıçakların kayrakçıga kayrata." - (Amdi Giraybay – Arfe Künï).

Rom. s. Tocilar.

KAYRAKŞILIK (**qayraqşılıq**) is. Bileyicilik.

Rom. s. Tocilărie.

KAYRAKTAŞ (**qayraqtaş**) is. Miner. 1. Kayrak; kumların türlü maddelerle kaynaşmasından oluşmuş çok sert bir tortul taş cinsi.

2. Kayağan taş, arduvaz; evleri örtmek için kullanılan, tabaka tabaka ayrılabilen, killerin sertleşmesinden oluşmuş tortul taş cinsi.

"Üy aldında kayraktaş, / Pışkı yoktır pışmaga. / Men yaremnï sagındım, / Kanatım yok uşmaga." - (Boztorgay).

3. Bileği taşı.

"Ortadakı masaga / Tïze o, yavaş yavaş, / Usturalar, makaslar, / Tarak, bïr de kayrak taş." - (İsmail Ziyaeddin - Toy).

Rom. s. Miner. 1. Gresie, rocă de gresie. 2. Ardezie. 3. Cute; gresie de ascuţit.

KAYRALMAK (**qayralmaq**) f. Bilemek işi yapılmak.

Rom. v. A se ascuţi (un instrument de tăiat).

KAYRAMA, **-W** (**qayrama**, **-w**) is. Bileme.

Rom. s. Ascuţire.

KAYRAMAK (**qayramaq**) f. Bilemek.

"Toplangan ordılarnıñ / Tüfeklerï caltıray. / Erkez kılış kayraganda / Caş cüregïm kaltıray." - (Boztorgay).

- **Tïş kayramak -** Diş bilemek; kötülük yapmak için fırsat beklemek.

Rom. v. A ascuţi (o unealtă de tăiat).

KAYRANMA, **-UW** (**qayranma**, **-uw**) is.Bilenme.

Rom. s. Ascuţire.

KAYRANMAK (**qayranmaq**) f. Bilenmek.

Rom. v. A se ascuţi (o unealtă de tăiat).

KAYRAŞMAK (**qayraşmaq**) f. → **Kayramak, Tïş kayraşmak.** Birbirine karşı diş bilemek, birbirine kötülük yapmak için fırsat kollamak.

Rom. v. în expresie : A nutri ură unul faţă de altul, a se urî reciproc.

KAYRAT (**qayrat**) ç. is. (Ar. hayrat). Hayrat.

1. Sevap kazanmak için yapılan iyilikler.

"Kayrat için kurarman bïr celtïrmen, / Bedawa tükân açarman, bedawa pırın." - (Memet Nüzet - Adak / Emel D.).

2. Halkın yararlanması için bir kişi tarafından yapılan okul, çeşme gibi yapılar.

3. s. Sevap kazanmak için yapılmış olan.

Rom. s. 1. Binefacere. 2. s. Operă de binefacere. adj. De binefacere.

KAYRATMA, **-UW** (**qayratma**, **-uw**) is. Biletme.

Rom. s. Acţiunea de **kayratmak.**

KAYRATMAK (**qayratmaq**) f. Biletmek.

Rom. v. factitiv A pune să ascută (un instrument de tăiat).

KAYRAWLI (**qayrawlı**) s. Bilenmiş.

Rom. adj. Ascuţit, făcut mai tăios.

KAYRAWSIZ (**qayrawsız**) s. Bilenmemiş.

Rom. adj. Neascuţit.

KAYRILMAK (**qayrılmaq**) f. Burkulmak. Var. **kayırılmak**.

"Kökte uşkan kuşlarnıñ / Kanatları kayrılmaz. / Kartlar sözı bek tora, / Tırnak etten ayrılmaz." - (Boztorgay).

Rom. v. A se scrânti.

KAYRIM KAYRIM (**qayrım qayrım**) zf. Gerisi geri dönerek; gerisi gerisi burulup.

"Ajdara bolıp bïr ot şaşar, Oruslar kayrım kayrım cıgılıp kaşarlar kerïsï kerïge." - (Saadet İshaki / Çağatay – Çora Batır).

Rom. adv. Răsucindu-se pe loc; făcând stânga-mprejur.

KAYSE (**qayse**) is. Bot. Kayısı. Var. **kayısı, kaysı[2].**

1. Kayısı ağacı. (Lat. Prunus armeniaca).

2. Bu ağacın meyvesi.

Rom. s. 1. Bot. Cais. 2. Caisă, fructul caisului.

KAYSI[1] (**qaysı**) s. 1.Hangi. Var. **kay.**

"Ay karangı gecede / Kaysı coldan ketiyïm? / Kettï yarem kelmedï, / Nasıl sabır etiyïm?" - (Boztorgay).

2. z. Hangisi.

"Deñiz boyın boylayman, / Caş kızlarnı saylayman. / Kaysın alayım eken, / Keşe kündüz oylayman." - (Boztorgay).

• **Kaysı taşnı köterseñ astından şıgar.** – Deyim. Hangi taşı kaldırırsan altından çıkar. (Her işe karışır, anlamında).

Türk Lehç. : Kırım., Nog. - **qaysı;**

Rom. pron. 1. adj. interog. Care. 2. pron. relat. Care.

KAYSI[2] (**qaysı**) is. → **Kayse**.

KAYŞAYAK (**qayşayaq**) is. → **Kıyışayak**.

"Şaytan, cïn dep ayttışuwlar eskïlerden kalgandır, / Aytıluwı bek yakşı, şairane bïr yalandır. / Kayşayak, albastı bolgan sahralar, kırlar da yok." - (Abdulla Tukay - Sabige / Okıma Kitabı V).

KAYŞI (**qayşı**) is. Makas. Eşanl. **makas.**

"Etke pïtken cez tırnagım / Sırlı közlï Laz Tuwma'nıñ / Ayday yüzïne salayım. / Bolat kaysı kolga alıp / Kara şäşïn şort kesïp / Moynına sarıp buwayım." - (Nedret ve Enver Mahmut - Bozcïgït).

Moğ. - **hayçi, hayçin / hayç;**

Rom. s. Foarfecă.

KAYT[1] (**qayt**) s. (Hayvanlar hakkında) Huysuz; ileri yürümek istemeyen, çifte atan, geri geri giderek sürücüsünün isteklerine uymayan. Eşanl. **asaw.**

"Rahmetlïniñ kolından necï eşekler kelïp geşken. Ama şo boz eşegïndiy eşekke rastlamagan : inat mı inat, kayt mı kayt." - (Nevzat ve Nermin Yusuf - Nasrettin Hoca).

• **Yakşı at cemïn, kayt at kamşısın arttırır." -** Atas. İyi at yemini, huysuz at kamçısını artırır.

Rom. adj. (Despre cai) Nărăvaş.

KAYT[2] (**qayt**) is. Kahır, dert, sıkıntı.

• **Kaytın şekmek -** Kahrın çekmek; sıkıntısına katlanmak. **"Mänecïge mänem yok, / Men öksïzmen annem yok. / Bo yalancı dünyada / Kaytım şekken yarem yok." -** (Boztorgay).

Rom. s. Grijă; necaz, durere.

KAYT[3] (**qayt**) zf. Gene, yine, yeniden.

"Caşlık başka bïr kelïr, kayt ekï kelmez, alay, / Bïlgen bïlïr kadïrïn, bïlmegen bïlmez, alay." - (Boztorgay).

Rom. adv. Din nou, iarăşi.

KAYTA (**qayta**) zf. → **Kayt, Kaytabaştan.**

KAYTABAŞTAN (**qaytabaştan**) zf. Yeniden, gene. Var. **kayt[3].** Yeniden, başa dönerek.

"Üş karanfil aşladım, / Mäne yazıp taşladım. / Köp yazıp kolım taldı, / Kayta baştan başladım." - (Boztorgay).

Rom. adv. Din nou, iarăşi.

KAYTADAN (**qaytadan**) zf. → **Kaytabaştan**.

KAYTA KAYTA (**qayta qayta**) zf. Tekrar tekrar.

"Akşam saba, catsam tursam Ant Etkenmen aytaman, / Kayta kayta ayta aytaman, artıma kaytaman." - (Hamdi Giraybay - Ant Etkenmen Aytaman).

Rom. adv. İarăşi, din nou, de repetate ori.

KAYTAM (**qaytam**) zf. → **Kaytama**.

"(Rus :) **Türklerden sïzge ne fayda kelecek ? Kaytam sïzlerden onlarga fayda kele." -** (Necip H. Fazıl - Kırım).

"Bïr cılan bïzdï cemege keldï, bo cïgït o cılandı öltïrdï, sen oga kaytam iygïlïk yasa." - (Ekrem ve Hilmiye Mehmet Ali - Tepegöz).

KAYTAMA (**qaytama**) zf. Tam tersine, bilâkis.

"...Bïzïm halkımız añsız, oysuz tuwuldır. Kaytama, açık zihinli, keskïn fikirlïdïr."– (Müstecib Ülküsal – Bayram Şenlïgï).

Rom. adv. Dimpotrivă, din contra.

KAYTAN (**qaytan**) is. (Ar. kitan). Kaytan; pamuk veya ipekten ince ip.

• **Kaytan kaş -** İnce ve uzun kaş. **"Şınlaşayık kıymasım, sözïñe sözïm. / Burma mıyık, kaytan kaş, sidane közïm." -** (Boztorgay).

Rom. s. Găitan.

KAYTARAM (**qaytaram**) zf. Tam tersine, bilâkis.

"Men senï türlï belalardan kurtardım, o gadar işlerïñe yardım ettïm, ...sen kaytaram, maga ters ketesïñ." - (Hilmiye ve Mehmet Ali Ekrem - Tepegöz).

Rom. adv. Dimpotrivă, din contra.

KAYTARILMAK (**qaytarılmaq**) f. 1. İade edilmek, geri verilmek..

2. Geri döndürülmek.

Rom. v. 1. A fi înapoiat, a fi rambursat. 2. A fi întors.

KAYTARLAMAK (**qaytarlamaq**) f. Tekrarlamak. Var. **kaytawlamak**.

"Nezya'nıñ başına baylagan şemberï, grepï, allı pullı kaftanı, cım cım cıltıragan belïndekï Kawkaz kuşagı,...kollarıman, parmaklarıman, közlerïmen, kaşlarıman kaytarlap oynaması, tatarlardan bek, romenlerge kol şapıldattırdı." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. v. A relua o acţiune, a repeta.

KAYTARMA, -UW (**qaytarma, -uw**) is. 1. **Kaytarmak** işi; geri çevirme, döndürme.

2. Karşılıklı oynanan bir oyun ve bu oyunun müziği.

"Bïrbïrsïniñ artından / Unutulma' başlagan / Kaytarmalar oynala." - (İsmail Ziyaeddin - Toy).

3. Spor. Bir oyunun ikinci karşılaşması; rövanş.

"Bo meçniñ kaytarması bïzniñ terende bolacaktır." - (Okıma Kitabı - IV).

Rom. s. 1. Acţiunea de **kaytarmak.** *2. Un dans popular tătăresc şi melodia după care se execută acest dans. 3. Sp. Revanşă.*

KAYTARMAK (**qaytarmaq**) f. 1. Geri getirmek, geri çevirmek, döndürmek. **Koylarnı kaytarmak.**

2. Geri vermek, iade etmek.

"Ekï yüz ellï ley berdï ama, yüz leyïn kaytarıp berecek közïm bar edï." - (Altay Kerim – Kâniye).

3. Geri göndermek, kovmak, püskürtmek.

"Mïndïgïm zaman, eskï uzak Tataristan çöllerïnde bïr dawuşla binlerce caw kaytargan, duşman bozgan bïr başbug pertawıman köküsïm kabarır, yüregïm ururdı." - (Çelebi Cihan - Karılgaçlar Duası).

4. Ters çevirmek. **Yakasın kaytarmak.**

5. Değişik takvim sistemlerinde, bir usulden başka bir usule çevirmek.

"Kurtmolla : Cılım cılan. Kaytar cılımnı, kaç bola? / Menlïömer : Ayse sen dörtüncü müşelïñnï totırıp şïmdï beşïncïsïndesïn demek...Sen ellï yedï caşına çıkasın." - (Mehmet H. Vani Yurtsever - Kartman Caş Arasında).

6. Mideyi bulandırmak.

"Bonı da uşatkan yoksıñız, bek köp sarımay kuygansıñız, insannıñ cüregïn kaytara." - (Nevzat ve

Nermin Yusuf - Nasrettin Hoca).

• **Söz kaytarmak -** Söze karşılık vermek, lafin altında kalmamak.

Rom. v. 1. A întoarce, a mâna înapoi. 2. A da înapoi, a înapoia. 3. A alunga, a izgoni. 4. A răsuci, a întoarce învers. 5. A transforma, a preschimba. 6. A îngreţoşa, a întoarce cuiva stomacul pe dos.

KAYTARTMAK (**qaytartmaq**) f. Kaytarmak işini yaptırmak.

"Bïzniñ cïbergen sogumluklarımızını da cemaat begenmiy kaytartkan emïş." - (Mehmet H. Vani Yurtsever - Toy).

Rom. v. factitiv de la **kaytarmak.**

KAYTARUW (**qaytaruw**) is. ve f. 1. → **Kaytarma, Kaytarmak.**

2. Tekrarlama dersi. **Kaytaruw -** (Muratça Seytabdula, İsmail Ziyaeddin - Tatar Tïlï I).

Rom. s. 1. → **Kaytarma, Kaytarmak.** *2. s. Recapitulare, repetiţie.*

KAYTAWLAMAK (**qaytawlamaq**) f. 1. Tekrarlamak. Var **kaytarlamak**.

"Hamit akay : (Ali türküsün kaytawlayatırganda) Ey ballar! Karañız mında. Menï eger kart tanıytan bolsañız, teran sesleñïz." - (Necip H.Fazıl - Caş Fidanlar).

2. (Hastalık) Yeniden baş göstermek.

Rom. v.1. A relua o acţiune, a repeta. 2. (O maladie) A apărea din nou, a recidiva.

KAYTIK (**qaytıq**) s. Nemli, ıslak.

Rom. adj. Umed, jilav.

KAYTIKLIK (**qaytıqlıq**) is. Nemlilik, rutubet; ıslaklık.

"Cawın cawgan, topraknı arü etïp toydırgan ... Küneş batıp karangılık şökken edï. Hawada bïr kaytıklık, bïr serïnlïk esïp tura edï." - (Nevzat Yusuf Sarıgöl - Ökünüşlerïm / Karad. 55).

Rom. s. Umezeală.

KAYTIŞ (**qaytış**) is. Dönüş.

Rom. s. Întoarcere.

KAYTĬP (**qaytıp**) zf. Nasıl. Bak **Katïp.**

"Mına şunday etïp tut ! dep, kaytïp tutacagımnı kösterdï." - (Acemin Baubek - Ekï Hatıra).

Rom. adv. Cum; în ce fel

KAYTLIK (**qaytlıq**) is. (Atlar hakkında) Huysuzluk, itaatsizlik.

"Şamır sebebïnden arabanı tartalmaylar, bïraz awırlıktan tüşürsek atların kaytlıgın ceñermïz, diy." - (Memedemin Yaşar - Şaliy Şal).

Rom. s. (La cai). Nărăveală; năravi.

KAYTMA, -UW (**qaytma, -uw**) is. 1. Dönüş, geri geliş.

2. mec. Yatışma, sakinleşme, vazgeçme.

3. (Hava) Düzelme, normalleşme.

Rom. s. 1. Acţiunea de **kaytmak;** *întoarcere, înapoiere. 2. Potolire, liniştire. 3. (Vremea) A se face vreme bună; a se răzbuna.*

KAYTMAK (**qaytmaq**) f. 1. Dönmek, geri gelmek, geri gitmek.

"Bek az ewwel ayrılganmız Kırım'dan / Tözalmaymız. Kaytacakmız." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

"Gülsüm totay cılay cılay / Kayttı üyge. Dedï: Anay, / Kayda babam, tez ayt endï." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

2. mec. Sözünden caymak; vazgeçmek.

3. mec. Öfkesi geçmek, yatışmak.

"Awzım balta carası, ayttım da kayttım. / Candan süygen yaremnï ne mugayttım?" - (Boztorgay).

4. (Hava, soğuk, yağış, rüzgâr) Yatışmak, şiddetini azaltmak.

• **Özïne kaytmak** – Kendine gelmek; aklını başına toplamak. **"Moynıña sarıldım dertïmnï aytıp, / Bïr güzel sözïñmen özïme kaytıp." -** (Bekir S. Çobanzade – Tuwgan Tïl)..

• **Sözïnden kaytmak -** Sözünden dönmek, sözünde durmamak. **"Cïgït, sözïñden kaytma, / Süygülüññnï mugaytma. / Ne deseler desïnler, / Elge sırıñnı aytma." -** (Boztorgay).

• **Ayttım, kayttım -** Deyim. Dedim, fakat vazgeçtim.

• **Kayt demege koca cok, oyt demege ata cok. –** Deyim. Dön demeye koca yok, hey demeye ata yok.

• **Cawdan boş kaytsañ da toydan boş kaytma. –** Atas. Düşmandan eli boş dönsen de, düğünden eli boş dönme. (Güreşlerden bir armağan, sevgiliden bir mendil alıp dön).

• **Zararın kayerïnden kaytsañ kârdır. -** Atas. Zararın neresinden dönersen kârdır.

Rom. v. 1. A se întoarce, a se înapoia. 2. fig. A se răzgândi. 3. fig. A se linişti, a se calma. 4. (Vremea) A se îmbuna, a se răzbuna.

KAYTMEK (**qaytmeq**) f. → **Katmek**.

"Erten, üyle tüy sorpa, akşam kürpe, / Şınlamasam kaytiyïm, şaytan türte." - (Boztorgay).

KAYTTIRMAK (**qayttırmaq**) f. Geri döndürmek.

Rom. v. A face să se întoarcă.

KAYTUW (**qaytuw**) is. ve f. → **Kaytma, Kaytmak.**

"Otur ya, kayda barasıñ ? Cengeññiñ hazïrlegen kawurması bardır. Otur, otur, bolmaz kaytuw !" - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

KAYTUWSIZ (**qaytuwsız**) s. Dönüşsüz.

"Menïm colım kaytuwsız ... / Onıñ üşïn maga : / Tïnewïn hatra, / Bugün yaşaw, / Yarın ümüt ! ..." - (Yaşar Memedemin - Anka)

Rom. adj. Lipsit de întoarcere.

KAYUWLI (**qayuwlı**) s. 1. İnce, sık dikişli.

2. Zıhlı, kenarı şeritle süslü.

"Bo günge kadar menï körmegenlerï üşün, bïr de menïm üstïmdekï kenarı kayuwlı Kazan köleksası, başımda da Üşüylï'ge kaytmazdan burun anaynıñ "bïr tüsüm bolsın" dep, türlï türlï katifelerden tïkken takyası bolganı üşün, Kırlay balları maga bek şaşïp, siyïr etïp karay edïler." - (Abdulla Tukay - Esïmde Kalganlar / Okuma Kitabı V).

3. Dokuma kenarı katlanıp dikilmiş.

Rom. adj. 1. Cusut strâns, în arierpunct. 2. Garnisit, împodobit pe margini. 3. Tivit.

KAYWAR (**qaywar**) is. → **Kawyar**.

KAZ (**qaz**) is. Zool. Kaz. (Lat. Anser).

"Awalarda uşar kaz, / Men aytayım, özïñ yaz. / İşte keldï bahar, yaz. / A za, nawrezïm mibarek." - (Boztorgay).

"Atlap tüştüm azbarga, / Cem beresïn kazlarga. / Madem cepte parañ yok, / Ne karaysın kızlarga?" - (Boztorgay).

- **Kaz kafalı -** Anlayışsız, kafasız.
- **Kaz kelecek yerden tawuk esïrgenmez. -** Atas. Kaz gelecek yerden tavuk esirgenmez.
- **Komşınıñ tawugı kaz körïnïr. -** Atas. Komşunun tavuğu kaz görünür.

Rom. s. Zool. Gâscă.

KAZA[1] (**qaza**) is. (Ar. kaza). Kaza.

1. Can ve mal kaybına veya zararına sebep olan kötü olay.

"Köydeşler kaza yerïne dumannı ızlap bardılar." - (Altay Kerim – Kâniye).

2. Zorlu, zahmetli iş; risk.

"Awes ettïm körïşmek Nogaylarman, / O da ince uzun bïr ada eken, / Kelïp ketmek epiyce kaza eken." - (Osman Toktamaz - Ötken Aylar).

3. Vaktinde kılınmayan namaz ve tutulmayan orucun dini kurallara göre yerine getirilmesi.

- **Kaza belâ –** Her türlü tatsızlıklar.
- **Kazaga kalmak -** (Namaz) Vaktinde kılınamamak.
- **Körïnmez kaza. -** Olabileceği akıldan geçmeyen kaza.
- **Ana yapsa kaza, bala yapsa ceza. -** Deyim. Ana yaparsa kaza, çocuk yaparsa ceza.
- **Oñacakka mal tabılır, oñmaycakka kaza tabılır. -** Atas. Talihliye mal bulunur, talihsize kaza gelir.

Rom. s. 1. Accident, catastrofă. 2. Chin, pacoste, belea. 3. Rel. Rugăciunea din cele cinci momente ale zilei, care nu a putut fi îndeplinită la timp.

KAZA[2] (**qaza**) is. İlçe.

Rom. s. Plasă, district.

KAZAÇOK (**kazaçok**) is. (Rus.). Yavaş bir başlangıçtan sonra gitgide hızlanan bir ukrayin halk oyunu.

"Urus askerleri Pazar akşamı armonikaman, işkïmen kazaçok şalıp egleneler, yorılıp ölïdiy yuklap kalalar." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. Cazacioc, căzăceasca.

KAZAH (**Qazah**) is. → **Kazak[1]**.

KAZAHŞA (**Qazahşa**) is. → **Kazakşa[1]**.

KAZAK[1] (**Qazaq**) öz. is. Kazak, Kazak Türkü; Kazakistan'ın Türk soylu esas halkı ve bu halka mensup kimse. Var. **Kazah, Kazak Türkï.**

"Men Kazahman, men Kırgızman, men Özbekmen, men Türkmenmen v.s. deseler de, onlar artık, aydın tabakadan başlap, epïsï Türklük bütünınïn parçaları bolganların anlamaga başlaganlardır." - (Tahsin Cemil - Tuwganlarımızdan Selâm / Karad. 18).

Rom. s. Kazah.

KAZAK[2] (**Qazaq**) öz. is. 1. a) Rus. b) Kazak, Rus kazakları; Don ırmağı boyunca, Kırım hanlığına komşu olarak yaşayan Rusların tarihi boy isimleri.

"Kamçı boyu kazakka / Hiç oylanmay hor bolgan / Kart kadılar çıkkan soñ, / Bar Tatarlık coyulgan." - (Mehmet Niyazi – Kargış).

2. Romen; Kırım hanlığından çıkıp Dobruca'ya yerleşen Tatarların yeni komşuları Romenlere de teşmil ettikleri ad.

3. Yabancı, Tatar olmayan kimse.

4. Hristiyan, gâvur.

"Awırlıgım kazakka, cengïllïgïm özïme." - Deyim. Ağırlığım gâvura, ferahlık kendime.

5. s.ve is. (Kaçak, kaşak, kasak'tan). Gurbetçi, gurbette dolaşan.

"Başıñızga kelmez horlık keltïrïp / Bu Kırım'dan kazak çıkıp baraman." - (Radlov'dan Başkurdistanlı Abdülkadir İnan - Çorabatır, Büyük Hocalar varyantı).

- **Kazak almak –** (Erkek) a) Romen kadın almak. b) Hristiyan kadın almak.
- **Kazakka barmak –** (Kadın) a) Romenle evlenmek. b) Hristiyanla evlenmek.

Rom. s. 1. a) Rus. b) Cazac de pe Don. 2. Român. 3. Străin, care nu este tătar de origină. 4. Creştin. 5. adj. şi s. Fugar; pribeag.

KAZAKÇA (**qazaqça**) is. → **Kazakşa**.

KAZAKLAŞTIRMAK (**qazaqlaştırmaq**) f. 1. Ruslaştırmak.

2. Romenleştirmek.

3. Hristiyanlaştırmak.

Rom. v. 1. A rusifica. 2. A româniza. 3. A creştiniza.

KAZAKLIK (**qazaqlıq**) is. Kazaklar[1,2] ülkesi.

1. Kazahlar ülkesi; Kazakistan, Kazahstan.

2. Rusluk, Ruslar; Ruslar ülkesi.

"Kızınıñ agası banakı anaw mektep arkadaşından işkïllene. Mïne atına, kete kazaklık içïne." - (Necip H. Fazıl - Kırım).

3. Romenlik, Romenler; Romenler ülkesi.

Rom. s. 1. Ţara kazahilor. 2.Căzăcime, rusime. 3. Românime.

KAZAKŞA (**qazaqşa**) is. 1. Kazakça; Kazakistan ve ona komşu ülkelerde konuşulan, Kıpçak grubuna mensup Türk lehçesi.

- **Ağayın tatuv bolsa, at köp. / Abısın tatuv bolsa, as köp." -** Atas.; Dobruca Tatarcasıyla : **Agan (aga ïnï) tatlı keşïnse, at köp. / Abısın (eltïler) tatlı keşïnse aş köp.;** Türkiye Türkçesiyle - Ağa kardaş iyi geçinirse, at çok olur. / Eltiler iyi geçinirse, aş çok olur.
- **Dosı köppen sıylas, / Dosı azben sırlas. -** Atas.; Dobruca Tatarcasıyla : **Dosı köpmen sıylaş, / Dosı azman sırlaş.;** Türkiye Türkçesiyle - Dostları çok olanla ye iç, / Dostları az olanla sırdaş.
- **Tuvğan jerge tuvïñ tik. -** Atas.; Dobr. Tatarcasıyla - **Tuwgan cerge bayragıñ tïk;** Türkiye Türkçesiyle - Doğduğun yere tuğunu dik. (Türk Edebiyatları Antolojisi c. 27).

2. Romence.

"Apakayı Ersultan mesele özïne açılganda 'Kazakşa okutkaşı, müslümanca okutsañ taa arüw tuwul mı ?' dese de, kocasının bergen izahatı üzerïne, okuvnïñ kayda ve nece bolsa da bïr bolganın üyrengen soñ hiçbïr şiy degen yok edï." - (Mehmet Vani Yurtsever – Uyuşmagan Ekï Arkadaş).

Rom. s. 1. Limba kazahă. 2. Limba română.

KAZAK-TÜRKĬ (**Qazaq türkï**) is. → **Kazak[1]**.

KAZALANDIRMAK (**qazalandırmaq**) f. Kaza geçirmesine sebep olmak.

Rom. v. A pricinui accidentarea cuiva.

KAZALANMA, **-UW** (**qazalanma**, **-uw**) is. Kaza geçir-

me.

Rom. s. Accidentare.

KAZALANMAK (**qazalanmaq**) f. Kaza geçirmek.

"Aslında aytmak ïstedïgï şiy şo : ne kadar terek köp bolsa, o kadar ballarıñ terekke mïnemen dep tıgırıp kazalanmak tehlikesï taa fazla bolacak." - (Acemin Baubek - Manalı Bïr Ders).

Rom. v. A se accidenta.

KAZALI (**qazalı**) s. Kazalı, sakıncalı, kazaya yol açabilecek olan.

Rom. adj. Cu risc de accident; periculos.

KAZAN[1] (**qazan**) is. Kazan.

1. Yemek pişirme kabı; tencere.

"Kara kazan ïşïnde / Pïşïresïn aşıñı / Başkasına köz kısıp / Oynatasın kaşıñı." - (Boztorgay).

"Cılama kelïn, cılama kıymasım, / Awurlık basar. / Bargan yerde kazannı, kıymasım, / Kaynanañ asar." - (Boztorgay).

2. Buhar makinalarında, kalorifer tesisatında su kaynatılan büyük kap bölümü.

- **Kazan asmak -** Kazan kaynatmak, yemek pişirmek.
- **Kazan ayırma -** a) Eskiden, pederşahi aile düzeninin bir devamı olan dede, oğul ve torunların bir arada yaşayıp çalıştıkları günlerde bir ferdin malını ve işini aileninkinden ayırması olayına verilen ad. b) Bir kimsenin evlenip kendi evine geçerek yaşamaya başlaması.
- **Kazan koşmak -** a) Evlenmek. b) Akrabalaşmak.
- **Kazanda pïşïrïp kapagında aşamak. -** Kendi halinde geçinip gitmek.
- **Kulaklı kazan -** Kulaklı tencere. (*Rom. cazan cu toartă*).
- **Şöyïn kazan -** Dökme demir tencere. (*Rom. cazan de fontă*).
- **Kazanına tartmagannıñ kaşıgı sınsın -** Deyim. Kazanına çekmeyenin kaşığı kırılsın.
- **Aşka kazan astırma, tonganga ot caktırma -** Atas. Aç kimseye yemek pişirtme, donana ateş yaktırma.
- **Camanga tiyme, belâsı cugar, kazanga tiyme küyesï cugar. -** Atas. Kötüye dokunma, belâsı dokunur, tencereye dokunma, karası bulaşır.
- **Kazanıña ne salsañ, şömïşïñe o kelïr. -** Atas. Tencerene ne koyarsan, kepçene o gelir.
- **Kazanmay kazan kaynamaz. -** Atas. Kazanmadan kazan kaynamaz.
- **Yazda mıyı kaynagannıñ kışta kazanı kaynar. -** Atas. Yazda beyni kaynayanın (pişenin) kışın tenceresi kaynar.

Rom. s. 1. Cazan. 2. Tehn. Cazan de abur.

KAZAN[2] (**Qazan**) öz. is. 1. Tataristan'ın başkenti, Kazan şehri.

2. Tataristan.

"Senï men Kırım'da, Kazan'da taptım. / Cüregïm kaynagan, taşkanda taptım. " - (Bekir S. Çobanzade - Tuwgan Tïl).

3. s. Tataristan, Kazan şehri veya Kazantatar halkıyla ilgili olan.

Rom. s. propr. 1. Kazan, capitala Republicii Autonome Tătare. 2. Republica Autonomă Tătară. 3. adj. Privitor la Kazan şi la tătarii din Kazan.

KAZAN-AYAK (**qazan-ayaq**) is. (Kazan ve esk. Türk. ayak / "kap, kadeh"). Kap kacak, mutfak eşyası.

"Ballarnı da cïberïr kazan-ayak toplamaga, özï de başlay bızawnı sıdırmağa" - (Saadet İshaki / Çağatay – Çora Batır).

"Aşe onday bolsa, balam, kelïn ekï kat, oga kızmetkâr beriyïm, diydï, yewmiyeñïznï beriyïm, diydï, kazan-ayagıñıznı beriyïm diydï." - (Hilmiye ve Ekrem Mehmet Ali - Tepegöz).

Rom. s. Ustensile de bucătărie.

KAZANBAŞ (**qazanbaş**) is. 1. Koca kafalı; kafaları iri olan kimselere yakıştırılan lâkap.

2. Aşçıbaşı.

Rom. s. 1. Cu capul mare, căpăţânos. 2. Bucătar şef.

KAZANBAŞLIK (**qazanbaşlıq**) is. Aşçıbaşılık.

"Hem ebanaylık hem de kazanbaşlıkka bek erbap Hüsniye dâday, sofraga otırgan şakırtuw ve köy apakayları üşün azïrlegen şerye şorbası, koy etïnden kuru bakla yemegï,...bïrde tatlı kabak parşaların tïzmege ograşa. - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. Funcţia de bucătar şef.

KAZANCI (**qazancı**) is. Kazancı.

1. Kazan yapan usta.

2. Makina kazanı ateşcisi.

Rom. 1. Cazangiu care construieşte sau repară cazane. 2. Supravegehtor de cazane de forţă.

KAZANÇ (**qazanç**) is. → **Kazanş**.

- **Zararıñ kayerïnden kaytsañ kazanç sayılır**. – Atas. Zararın neresinden dönersen kazançtır.

KAZANDAŞ (**qazandaş**) is. mec. Hayat arkadaşı, bir kazandan yiyen.

Rom. s. fig. Soţ sau soţie; tovarăş (tovarăşă) de viaţă.

KAZANDAŞMAK (**qazandaşmaq**) f. Hayat arkadaşlığı etmek.

- **Kazandaşmay sırdaşılmaz. -** Atas. Hayat arkadaşlığı etmeden sırdaşlık edilmez.

Rom. v. A împărtăşi grijile existenţei.

KAZANDIRMAK (**qazandırmaq**) f. Kazandırmak.

"Para ve şöhret kazandırmagan meseleler onı hiç alâkadar etmez boldı." - (Mehmet Vani Yurtsever – Uyuşmagan Ekï Arkadaş).

Rom. v. A da posibilitate de a câştiga; a aduce câştig.

KAZANDIRTMAK (**qazandırtmaq**) f. Kazandırtmak.

Milletnï köter, ahret ve dünyaca köter. ... Oga bïr millet, bïr cemattay etïp yaşamaga hak kazandırt." - (Necip H. Fazıl - Kırım).

Rom. v. A da posibilitatea de a câştiga.

KAZANILMAK (**qazanılmaq**) f. Kazanılmak.

- **Asıl bïr dost kırk yılda kazanılır. -** Atas. Gerçek dost kırk yılda kazanılır.
- **Besmelesïz kazanılgan malnı sünnetsïz aşar -** Atas. Haram yollardan kazanılan malı haram bir şekilde yer.
- **Mal kazanılmakman şan kazanılmaz. -** Atas. Mal kazanılmakla şan kazanılmaz.

Rom. v. A se câştiga.

KAZANIŞ (**qazanış**) is. 1. Kazanış, kazanmak işi veya biçimi.

2. Kazanç.

- **Kazanış kapısı -** Kazanç kapısı; kazanç sağlanan iş.

Rom. 1. Mod, cale de câştig. 2. Câştig.

KAZANLI[1] (**Qazanlı**) öz. is. 1. Tataristanlı, Kazan tatarı.

2. s. Kazan şehrinden olan (kimse).

Rom. s. 1. Tătar din Rep. Autonomă Tătară. 2. Locuitor al Kazanului; tătar din capitala Kazan.

KAZANLI[2] (**qazanlı**) s. Kazanlı, kazanı olan.

Rom. adj. Cu cazan.

KAZANMA, **-UW** (**qazanma**, **-uw**) is. Kazanma.

Rom. s. Acţiunea de **kazanmak.**

KAZANMAK (**qazanmaq**) f. Kazanmak.

1. Kazanç sağlamak.

"Alay kazanganı, alay barlığı Zahide'ge, bu süyümlï kardaşına edï." - (Mehmet Niyazi - Sawlıkman Kal).

2. İyi bir sonuç elde etmek.

3. İkramiye çıkmak, isabet etmek; oyunda şanslı olmak.

"Alayımız da bahtlı bolsak, kïm kazanacak, kïm coytacak." - (Müstecib Ülküsal - Bayram Şenlïğï).

4. Edinmek, sahip olmak.

5. Yakalanmak, kapmak.

6. Kendinden yana çekmek.

7. Ele geçirmek.

8. Yenmek.

- **Tazïñ kazanganı bezengenïne cetmez. –** Deyim. Dazın kazandığı bezenmesine yetmez.

- **Kazanmay kazan kaynamaz. –** Atas. Kazanmadan tencere kaynamaz.

- **Mal kazanmakman şan kazanılmaz. –** Atas. Mal kazanmakla şan kazanılmaz.

Rom. v. 1. A câştiga, a agonisi. 2. A obţine, a dobândi ceva. 3. A câştiga la un joc de noroc. 4. A-şi găsi, a-şi procura. 5. fig. A se contamina, a se molipsi (de o boală). 6. A atrage de partea lui. 7. A cuceri. 8. A învinge.

KAZANŞ (**qazanş**) is. Kazanç. Var. **kazanç**.

"Kız bermekten maksat kazanç mı, yoksa cañı bïr üy kurmak mı ?" - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

Rom. s. Profit, câştig.

KAZANŞI (**qazanşı**) is. 1. Kazan imalâtçısı.

2. Düğün aşçısı.

"Kobızşı kazanşılarnıñ katına bara, ïstegen yemeklerden aşap karnın toydırgan soñ, ayagı man kazanlarnı tebïp awdarıp taşlay." - (Nedret ve Enver Mahmut - Bozcïğït).

Rom. s. 1. Meseriaş care confecţionează şi vinde cazane. 2. Bucătar de nuntă.

KAZAN TATARCASI (**Qazan tatarcası**) öz. is. Türk lehçelerinin Kıpçak grubunda yer alan, Kumanca'nın bir devamı dillerden biri olan ve günümüzde Tataristan (Rusya Feder.), Başkurdistan, Çuvaşya ve Batı Sibirya'da konuşulan dil.

- **Az bulsa da, üz akılıñ bulsın. -** Atas.; Dobr. Tatarcasıyla : **Az bolsa da, öz aklıñ bolsın.** Türkiye Türkçesiyle : Az olsa da, kendi aklın olsun.

- **Kügerçin balası küriksiz bolsa da, üskeç kügerçin bula di. -** Atas.; Dobr. Tatarcasıyla : **Kögerşïn balası körïmsïz bolsa da, öskende kögerşïn bola diy.** Türkiye Türkçesiyle : Güvercin yavrusu çirkin olsa da, büyüdüğünde güvercin olurmuş.

- **Say yılga şaltırap aga, tiren yılga - tavışsız. -** Atas.; Dobr. Tatarcasıyla : **Say cılga şaltırap agar, deren cılga - dawuşsız.** Türkiye Türkçesiyle : Sığ dere şarıldap akar, derin dere sessiz.

Rom. s. propr. Limba Tătară vorbită în Rep. Aut. Tătară (Feder. Rusă), Republicile turcice învecinate şi în Siberia Apuseană.

KAZAN TATARI (**Qazan tatarı**) öz. is. Tataristanlı Tatar.

Rom. s. Tătar din Rep. Autonomă Tătară.

KAZANTÜP (**qazantüp; Qazantüp**) is. 1. Kazan dibi, kazanın alt tarafı.

"On dedïm oymak, / Kazantüpte kaymak." - (Boztorgay).

"Bo ka maga? degen. / Kazan tübün kır da aşa, degen." - (Boztorgay).

2. Süt kaynatılırken tencerenin dibine yapışıp kalan yağlı madde.

3. Yanık kokusu verilip tatlandırılmış muhallebi çeşidi, kazan dibi.

4. öz. is. Kırım'ın Kerç yarımadasındaki Mısıvoye bölgesi, körfezi, burnu ve köyünün 1944 sürgünü öncesinde Tatarca adı.

"Cürgen yerde körgenïm yazıp ayttım. / Kazantüp'ke barmadım, yakın kayttım." - (Osman Toktamaz – Bïlgenïm.).

Rom. s. 1. Fund de cazan. 2. Pojghiţa de lapte ars care se prinde de fundul cazanului la supraîncâlzire. 3. Un sort de orez cu lapte cu un gust special de arsură. 4. s. propr. Golf, promontoriu şi nume de sat tătăresc (azi rusescul Mâsovoye) în regiunea Kerci a Crimeii.

KAZARMA (**kazarma**) is. (Rom.). Askeri kışla.

"Kazarmada cata cata / Arkam şürüdï. / Cılay cılay közïmnïñ / Yaşı kurudı." - (Boztorgay).

"Enïştem,... kasaba bombalanganın eşitkende, üydekïlerïne tüşünïp, bïrkaş sáát üşïn kazarmanı terketïp üyge kete." - (Memedemin Yaşar - Şaliy Şal).

Rom. s. Cazarmă.

KAZASIZ s. ve zf. Kazasız.

1. s. Kazaya uğramadan yapılan.

2. zf. Kazasız bir şekilde.

- **Kazasız belâsız -** Kazaya üğramadan.

Rom. 1. adj. Lipsit de accident. 2. adv. Într-un mod normal, lipsit de accidente.

KAZ-AYAK (**qaz-ayaq**) is. Bot. Kaz ayağı; yaprakları üçgen şeklinde, ıspanak cinsinden bitki. (Lat. Chenopodium).

Türk Lehç. : Kırım. – **qazayaq**; Nog. **- qaz-ayaq, qaz-yapıraq;**

Rom. s. Bot. Spanacul ciobanilor.

KAZAYİN (**qazayin**) is. (Rus. hozyayin) Sahip, mal sahibi.

"Kazayinnï aldılar, / Bütün malın yazdılar." - (Anonim – Ekinci Mektup – Emel M. 9 – 1933).

Rom. s. Stăpân.

KAZAYKA[1] (**kazayka**) is. (Fr.>Türk. kazak) Kazak, örme üst giysisi.

“Balaban camakânlarnıñ artında türlü türlü, köz kamaştırgan kravatlar, güzel togalı kuşaklar, cün kazaykalar, kolşaklar ve taa bïrköp, caşlarnı meraklandırgan şiyler bar edï.” - (Okıma Kitabı - IV).

Rom. s. Pulover cu gât; cazacă.

KAZAYKA[2] (**qazayqa**, **kazayka**) is. → **Hazyayınka**.

KAZDIRMAK (**qazdırmaq**) f. Kazdırmak.

“Vasi muhtar özïñ bol, malıñnı yazdır. / Men ölgen son kabrïmnï şilterlep kazdır.” - (Boztorgay).

Rom. v. factitiv. A pune să sape.

KAZGIŞ (**qazğış**) is. Kazgıç.

1. Kazma.

2. Ucu sivri kazıma aleti.

Rom. s. 1. Unealtă de săpat; cazma, hârleț. 2. Raşchetă.

KAZI[1] (**qazı**) is. Kazı, kazmak işi.

Rom. s. Săpare; săpătură.

KAZI[2] (**qazı**) is. 1. Atın karın boşluğunun kaburga uclarındaki yağlı etleri.

“Dörtkïllep ocak oyayım, kök kunandı soyayım. / Kazı man calın ïrïtïp karıncaga koyayım.” - (A. Soysal - Edige Batır / Emel M.).

2. At etinden yapılmış sucuk.

“Ötmek aşamam nardan soñ, / Kazı aşamam kárden soñ, / Kocaga barmam senden soñ.” - (Nedret ve Enver Mahmut - Bozcïğït).

Türk Lehç. : Kırım., Nog., Kazak. - **qazı;**

Rom. s. 1. Fleică de cal. 2. Cârnați din fleică de cal.

KAZIK (**qazıq**) is. Kazık. Var. **kadak.**

1. Bir şey bağlamak için yere çakılan ucı sivri çubuk.

2. Bina ve köprü gibi yapıların temelinde yere giren beton ayaklar.

3. esk. İnsanı üzerine oturtarak öldürdükleri yere çakılı sivri odun.

4. esk. Kazığa oturtarak öldürme cezası.

5. mec. Alışverişte aldatılma.

- **Ata-kazık -** Harman alanının orta yerine dikili direk.
- **Kazık atmak -** Alışverişte aldatmak.
- **Kazık kadar -** Kocaman.
- **Temïr Kazık -** Kutup yıldızı.
- **Dünyaga kazık tïkmek -** Çok yaşamak.
- **At aylanır, kazıgına baylanır. -** Atas. At döner döner, kazığına bağlanır.
- **Atıñnı saglam kazıkka bayla. –** Atas. Atını sağlam kazıga bağla.
- **Mal kazıgı boş kalmaz. -** Atas. Çiftçinin malı devamlı yenilenir, anlamında.
- **Şatal kazık cerge kagılmaz. -** Atas. Ucu çatallı kazık yere çakılmaz.

Türk Lehç. : Kırım., Nog. - **qazıq**; Moğ. - **gaçuğu / ğatsuu, ğaţuu ve ğadasun / ğadasan;**

Rom. s. 1. Țăruș. 2. Stâlp. 3. Țeapă. 4. Tragere la țeapă. 5. fig. Înșelare.

KAZIKLAMAK (**qazıqlamaq**) f. Kazıklamak.

1. Bir yeri kazık dikerek işaretlemek.

2. Alışverişte aldatmak.

Rom. v. 1. A marca un loc cu țăruși sau stâlpi. 2. (La afaceriț). A înșela.

KAZIKLANMAK (**qazıqlanmaq**) f. Kazıklanmak, alışverişte aldatılmak.

Rom. v. (La comerț) A fi înșelat.

KAZIKLI (**qazıqlı**) s. Kazıklı.

Rom. adj. Cu țăruși; cu stâlpi.

KAZILIK (**qazılıq**) is. Atın karın boşluğunun sucuk yapımı için hazırlanan eti.

Rom. s. Fleică de cal aleasă pentru cârnați.

KAZILMA, **-UW** (**qazılma**, **-uw**) is. Kazılma.

Rom. s. Acțiunea de **kazılmak.**

KAZILMAK (**qazılmaq**) f. Kazılmak, kazmak işi yapılmak.

“Ah, kettï ömrïm menïm, / Kalmadı sabrım menïm. / Yarem gezgen yerlerge / Kazılsın kabrïm menïm.” - (Boztorgay).

Rom. v. pasiv. A se săpa, a fi săpat.

KAZİNE (**qazïne**) is. → **Kazna**.

KAZİNOU (**kazinou**) is. (İtal. Fr.>Rom.Türk.). 1. Yemek yenilen, oyunlar sergilenen eğlence yeri.

2. öz. is. Köstence limanının Birinci Kara Kapısının yakınında bulunan güzel mimarisiyle ünlü, tarihi boyunca çeşitli hizmetlerde kullanılmış (gazino, sendikalar binası, kütüphane, nikâh dairesi vs.) bir yapı.

Rom. s. 1. Cazinou. 2. s. propr. Clădire din Constanța, la Poarta 1 a portului, renumită prin arhitectonica sa.

KAZMA, **- UW** (**qazma**, **-uw**) is. Kazma.

1. Kazmak işi.

2. Bel, toprağı kazıp altını üstüne getirmeye yarayan alet.

3. s. Kazılarak yapılmış.

- **Mart kapıdan baktırır, kazma kürek caktırır. -** Atas. Mart kapıdan baktırır, kazma kürek yaktırır.
- **Zulumman memleket cıgılır, kazma kürekmen cıgılmaz. -** Atas. Zulüm ile ülke yıkılır, kazma kürekle yıkılmaz.

Rom. s. 1. Acțiunea de a săpa. 2. Cazma, hârleț. 3. adj. Prin săpare.

KAZMAK (**qazmaq**) f. Kazmak.

1. Bir araçla toprağı açmak, oymak.

“Ana keldï baár yaz, / Tereklernïñ tübün kaz. / Dost tutkanıñ bolmasa, / Cüregïñe menï yaz.” - (Boztorgay).

2. Kuyu, hendek, yol vs. açmak.

“Üyüm aldı şukurşık, / Şaytan kazgan asabay.” - (Boztorgay).

“Bakşege kuyu kazdım, / **Em okıdım**, **em yazdım**. / **Bïr hayırsız yar üşün / Bayılıp öleyazdım.” -** (Boztorgay).

3. Hakketmek.

4. mec. (Gönül, ruh için) İşlemek, eğitmek, terbiye etmek.

“Senïñmen duşmanga yarlıklar yazsam, / Karawlı sözïñmen göñïlnï kazsam.” - (Bekir S. Çobanzade - Tuwgan Tïl).

Rom. v. 1.-2. A săpa, a excava. 3. A grava. 4. fig. A instrui, a cultiva, a prelucra.

KAZ-MOYIN (**qaz-moyın**) s. ve is. Kaz boyunlu; boynu ince ve uzun olan kimselere yakıştırılan lâkap.

Rom. adj.şi s. Gâtos, cu gâtul lung.

KAZ-MOYINLI (**qaz-oyınlı**) s. İnce ve uzun boyunlu.

Rom. adj. Gâtos, cu gâtul lung.

KAZNA (**qazna**) is. (Ar. hazine). Hazine. Var. **kazïne, kázïne, kázne.**

1. Mal mülk, altın gümüş, kıymetli taşlar gibi kıymetli şeylerin toplamı.

2. Bu kıymetli şeylerin konulduğu, saklandığı yer.

3. Yeri bilinmeyen, saklı duran değerli şeyler.

"Taa tïnewïn akşam Menay akaynıñ eskı üylerïnïn artında kazna bar eken..., cïn biylep koyı, Salim'ge koy bolıp körüngen dep anlatıp oturdıñ." - (Mehmet H. Vani Yurtsever - Ödelek).

4. Devletin paralarının saklandığı yer.

5. mec. Büyük öneme sahip manevi değerler toplamı.

6. mec. Çok değer verilen şey veya kimse.

"Şıñdır menïm sermiyam, zewktır kaznam. / Sırıñnı bïlmiy köp cürdïm, endï öttïm baznam." - (Boztogay).

7. Depo, depolama yeri.

Rom. s. 1. 2. Tezaur. 3. Comoară. 4. Trezorerie, vistierie. 5. fig. Patrimoniu cultural. 6. fig. Valoare; om de valoare. 7. Depozit, loc de depozitare.

KAZNACI (**qaznacı**) is. Haznedar, hazineci. Var. **kaznecï.**

"Kazna kazna mal kelse, / Kaznacılar kuwanır. / Kapı aldına caw kelse, / Kulınşak man Er Şora / Kara kanga boyanır." - (Nedret ve Enver Mahmut - Bozcïgït).

Rom. s. Tezaurar, vistiernic.

KAZNALI (**qaznalı**) s. Zengin, hazineli. Var. **kaznelï.**

"Kazan degen el bar dep, / Baş tasalar yer bar dep, / Kaznalı Kırım'nı kaldırıp / Men Kazan'ga baraman." - (Nedret ve Enver Mahmut - Bozcïgït).

Rom. adj. Cu tezaur bogat.

KAZ-OTI (**qaz-otı**) is. Bot. Kuş ekmeği. (Lat. Polygonum aviculare).

Rom. s. Bot. Troscot.

KAZ-PAPİY (**qaz-papiy**) is. Kaz yavrusu.

"Kaz papiyler caldasa / Akranları tenlerï / Kaz papiydiy şuwıldaşıp / Toylar ete bolmas mı?" - (Nedret ve Enver Mahmut - Bozcïgït).

Rom. s. Boboc de gâscă.

KÁDÁ (**qádá**) is. Küçük kardeş.

Rom. s. Frate mai mic; soră mai mică.

KÁDÁY (**qádáy**) is. 1. Küçük kardeşe seslenme.

2. Küçük kardeş.

Rom. s. 1. Adresare către fratele sau sora mai mică. 2. Fratele sau sora mai mică.

KÁDĬM (**qádïm**) is. → **Kadïm, Katïm.**

KÁLB (**qálb**) is. → **Kalp**.

KÁLP (**qálp**) is. → **Kalp**.

"Ah, bu bïzge / Eglencedïr belkï. Onuñ kálbïnde / Kaç vak'anıñ acıları kömülgen." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

"Menday zaif kálplerge söz kata, / Diy ke : Gayret kerek endï sïzlerge." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

- **Kálbï dogrı kïşï lafıñ üstüne kelïr. -** Deyim. Kalbi doğru kişi lafın üstüne gelir.

KÁLPLĬ (**qálplï**) s. → **Kalplï**.

KÁLPSĬZ (**qálpsïz**) s. → **Kalpsïz**.

- **Kálpsïz bolmak -** Acımasız olmak.

KÁLPSĬZLĬK (**qálpsïzlïk**) is. → **Kalpsïzlïk**.

KÁN (**qán**) is. (Fars. han). Han; yol üzerinde veya kasabalarda yolcu konaklama yeri.

Rom. s. Han, loc de popas.

KÁNCĬ (**qáncï**) is. Hancı, han işleten kimse.

Rom. s. Hangiu.

KÁNE (**qáne**) is. (Fars.hane). 1. Hane, aile.

"Kışın günï bïr de suwuk ilkbahar aylarında tatar kánelerï, kalabalık bolsalar da, ekï yerde peş cakmamak üşün bïr odaga tolışıp cata edïler." - (Altay Kerim – Kâniye).

2. Ev; bina, yapı.

Rom. s. 1. Familie. 2. Casă; clădire.

KÁPĬK (**kápïk**) is. (Rus.). Rus parası rublenin yüzde biri degerindeki alt birimi.

"Mïna sïzge on kápïk, paylaşıñız. / Toy yasarsıñız aş alıp koklañızga." - (Bekir S. Çobanzade - Yaz Akşamı Üy Aldında).

Rom. s. Copeică.

KÁR (**qár**) is. (Ar. kahr.) → **Kaár.**

"Kettïm kazanalmadım, / Kayttım, üylenalmadım. / Şïşıp kalsın böyle kár, / Bu yıl da kaldık bïz bekâr." - (Boztorgay).

- **Kár etmek -** Tasalanmak; üzülmek.

KÁRLENDĬRMEK (**qárlendïrmek**) f. → **Kaárlendïrmek**.

"Ketmeşï balam, ketmeşï, Bo terslïknï etmeşï, / Kartayganda atañnıñ / Belïn yaman bükmeşï. / Karïp anañ kárlendïrïp / Kökreklerïn sökmeşï." - (Nedret ve Enver Mahmut - Bozcïgït).

KÁRLENMEK (**qárlenmek**) f. → **Kaárlenmek**.

"Aytma şuga şunu, sonra kárlengenïnden tamagına aş ketmez." - (Mehmet H. Vani Yurtsever - Toy).

KÁRLĬ (**qárlï**) s. → **Kaárlï**.

KÁRSĬZ (**qársïz**) s. → **Kaársïz**.

KÁRSĬZLĬK (**qársïzlïk**) is. → **Kaársïzlïk**.

KÁRŞEN (**qárşen**) s. Kolayca kaygılanan. Var. **kaárşen.**

"Köz yaşların kızganmagan / Kárşen anay, Zebure, / Bïr başından bïr başına / Azbarnı ölşiy cüre." - (İsmail Ziyaeddin - Toy).

Rom. adj. Care se îngrijorează uşor; slab de înger.

KÁRT (**kárt**) is. (Fr.>Rom., Türk.) Kart; kimlik belgesi, oyun kâğıdı, tebrik yazısı, kartvizit gibi, türlü amaçlarla kullanılan karton parçası.

Rom. s. Carte (poştală, de joc, de vizită etc.).

KÁRTA (**kárta**) (- ‘) is. (Rom.). Kitap.

"Sïlgïş, kitap demiyler, diyler guma ve kárta, / Bonday zamane sözler kün künden de ep arta." - (İsmail Ziyaeddin - Toy).

Rom. s. Carte.

KÁZĬNE (**qázïne**) is. → **Kazna**.

KÁZNE (**qázne**) is. → **Kazna**.

KÁZNECĬ (**qáznecĭ**) is. → **Kaznacı**.

KÁZNELĬ (**qáznelĭ**) s. → **Kaznalı**.

KE bağ. (Fars. ki). Ki.

1. Cümlenin temel öğelerine yapılan açıklama cümlelerini bağlar.

"Menday zaif kalblerge söz kata. / Diy ke : Gayret kerek endĭ sĭzlerge." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

"Köremĭz ke alayımız halkımızıñ türlü dertlerĭmen canamız." - (Müstecib Ülküsal - Bayram Şenlĭgĭ).

"O maga, men ke az köp nam taşıgan anam babam bar, yakışmaz." - (Necip H. Fazıl - Caş Fidanlar).

2. "Öyle, o kadar" gibi ögelerden sonra kullanıldığı cümleye güç katar.

"O kadar güzel, yengĭl añlatırdım ke, mektepke ketsem, Oca Totım kalın kısa tayaklarıman, köteklerĭmen döger döger de bu kadar okuw añlatamazdı." - (Çelebi Cihan - Karılgaçlar Duası).

3. Anlamca bağlı iki cümleden ikincisinin bir şaşkınlığa sebep olduğunu gösterir.

"Onıñ da maga aytması kerek edĭ. Hem, menĭm cemaatĭmnĭ aştan zar etĭp turganım yok ke." - (Necip H. Fazıl - Kĭyew Konuşması).

4. İki cümlede anlatılan durumların uyuşmazlığını bildirir.

"Caş tuwulmız ke, kızlarıñ artından cüriyĭk, salıncakka ketiyĭk." - (Müstecib Ülküsal - Bayram Şenlĭgĭ).

5. Cümle sonuna getirilerek tepki, yakınma veya kınama ifade edilir.

"Elmas : Barsa, ay bala, neniy bakıra da. / Ramazan : Bar sen. / Elmas : Maga bakırmay ke." - (Mehmet H. Vani Yurtsever - Ödelek).

"Yâwürlĭ yâwür Alimseyit, kaydan sebepçĭ boldı, bĭlmem ke ?" - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

6. Bir soru cümlesinin sonuna getirildiğinde şüphe veya endişe anlatır. **O menĭ sesler mĭ ke ?**

7. Bazı kelimelerin sonuna eklenerek zarf ve edatlar yapar : **mademke, sanke, álbuke.**

Türk Lehç. : Kırım. - **ki;**

Rom. conj. 1. Că. 2. Atât de, aşa de ... 3. Dar, însă, ori. 4. Ca să... 5. Dar, însă. 6. Oare... 7. element de loc. adv. Deoarece, parcă, ori ...

KEBAP is. (Ar. kebab). Kebap.

1. Doğrudan doğruya ateşte pişirilmiş et.

"Mına men beşer kebap sımarlayım da, ĭşkĭnĭ arü sĭñĭrĭr." - (Altay Kerim – Kâniye).

2. Kavurma, kızartma yoluyle hazırlanan herhangi bir yiyecek. **Patlıcan kebabı.**

3. s. Kavrulmuş, kızarmış.

4. mec. (Yürek için) Yanmış, yanık.

- **Kebap bolmak** - Yanmak, kavrulmak.

Rom. s. şi adj. 1. s. Frigăruie. 2. (Despre legume) Preparat prăjit sau copt la frigare. 3. adj. Fript, prăjit. 4. fig. (Despre suflet) Ars, distrus.

KEBAPLIK s. ve is. Kebap yapılmaya elverişli (et).

Rom. adj. şi s. 1. De chebap. 2. s. Carne de chebap.

KEBAPŞI is. Kebapçı.

1. Kebap yapıp satan aşçı.

2. Kebap lokantası.

Rom. s. 1. Chebapciu. 2. Restaurant de chebapuri.

KEBAPŞILIK (**kebapşılıq**) is. Kebapçının yaptığı iş.

Rom. s. Îndeletnicirea de chebapciu.

KEBE is. (İtal. cappa>Türk.). Kebe, kısa kepenek; keçeden yapılmış kolsuz, çoban üstlüğü. Eşanl. **şontık ton.**

Rom. s. Capă, pelerină scurtă.

KEBECĬ is. Kebe ve aba diken ve satan kimse.

"Abacı kebecĭ, sen necĭ?" - Deyim. **"**Bırak da bununla o işin içinde olanlar ilgilensin, sana ne oluyor ?**"** anlamında.

Rom. s. Abagiu, abager.

KEBEK is. → **Kepek**.

"Delĭkanlı Abip ertenmen turıp atların astın kürep, cemlerĭn berĭp, tawukların töleden şıgarıp, kebekmen malay karıştırıp azĭrlegen cemlerĭn tawaşıklarga kuygan sonra, kart anası Melkan dadayga : - Neniy, Cewdet akayman konışacak bĭr ĭşĭm bar, ... dep kettĭ." - (Altay Kerim – Kâniye).

Türk Lehç. : Nog., Karaçay Malkar., Kazak. - **kebek;**

KEBEN is. Büyük, saman veya kuru ot yığını.

"Şölge şeren yaraşır, koraga keben. / Bĭr balagı yokarı, bĭrĭsĭ töben." - (Boztorgay).

Rom. s. Şiră, claie, stog.

KEBENLEMEK f. Saman veya kuru otları keben halinde yığmak.

Rom. v. A clădi în stog.

KEÇ zf. ve s. Geç. Var. **keş, geç, geş.**

1. zf. Kararlaştırılan, beklenen veya alışılan zamandan sonra. **Erte** karşıtı.

"Bĭz keç kaldık. Öñmiy bĭznĭñ colımız." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

2. s. Belirli zamandan sonra olan.

- **Keç kalmak –** Geç kalmak, geçikmek.

Rom. adv. şi adj. 1. - 2. Târziu.

KEÇĬ is. Zool. Keçi. Eşanl. **eşkĭ.** (Lat. Capra hircus).

- **Ötmekke "mamay", keçĭge "babay" degenlerden. -** Deyim. Ekmege "mama", keçiye"baba" diyenlerden.

Rom. s. Zool. Capră.

KEÇĬLMEK f. → **Geşĭlmek**.

KEÇĬRMEK → **Geşĭrmek**.

"Onıñ bo soñ dakikaların mümkün bolganı kadar şen şakrak keçĭrmege ve keçĭrtmege karaycakmız." - (Necip H. Fazıl - Kĭyew Konuşması).

KEÇĬRTMEK f. → **Geşĭrtmek**.

KEÇMEK f. → **Geşmek**.

"Bu tatlı ses keçken künden bĭzlerge / İbret bergen hakikatlar añlata." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

KEÇMĬŞ is. ve s.→ **Geşmĭş**.

"Keçmĭşĭñ aytmayım, közlerĭm iye, / Tarihıñ açmayım, cüregĭm küye." - (Bekir S. Çobanzade - Zawallı Türük).

KEDAY is. 1. İrticalen şiir, çın söyleme yeteneğine sahip delikanlı.

"Akbaş yolı boyında, / Keday bardır soyımda. / Men

bïr máne aytayım / Kız kardaşım toyında." - (Boztorgay).

"Kelme keday köyïme, kelseñ ketme. / Aylandırıp başımnı sersem etme." - (Boztorgay).

"Toydan toyga awuşup / Keday yârge kawuşup / Oñganlıkka dalganlar, / Yaşaw zewkın alganlar." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

2. Şair, ozan.

"Dünyanı tutkan sert demïr, / Demïrnï watkan toz kömïr. / Hepsïnden kawiy şu ömïr, / Onı da köre bu keday." - (Bekir S. Çobanzade - Onı da Körgen Bu Keday).

3. Delikanlı.

"Bïrazdan kedaylar, kırcımanlar kelïrler. Efkârların dagıtırlar."– (Müstecib H. Fazıl – Bayram Şenlïgï).

Rom. s. 1. Tânăr cu darul de a improviza; poet popular. 2. Poet. 3. Flăcău.

KEDEGE is. 1. At arabası şasinin arka kısmı.

2. argo. Kıç.

"Kedegesïn ekïge bölermen. / Börtken koyday etermen, / Parşa parşa etermen, / Sarayına ot berïp / Kaznesïn alıp ketermen." - (Nedret ve Enver Mahmut - Bozcïgït).

Rom. s. 1. Partea dinapoi a dricului căruţei; codârlă. 2. fig. argo. Şezut, fund.

KEDER is. (Ar. keder). Keder, acı, üzüntü, dert, sıkıntı.

"Yıkañız anamnıñ yaşlı közlerïn. / Kolların öpïñïz, unutsın kederïn." - (Bekir S. Çobanzade - Bulutlar, Bulutlar).

Rom. s. Necaz, amărăciune, tristeţe, durere.

KEDERLENDĬRMEK f. Kederlendirmek, üzmek, acı vermek.

Rom. v. A amărî, a întrista.

KEDERLENME, -ÜW is. Kederlenme, üzülme.

Rom. v. A se amărî, a se necăji, a se întrista.

KEDERLENMEK f. Kederlenmek, üzülmek.

"Bazı işlerïnïn ters ketüwïnden ötürü kederlenïp içmeknï, serhoşlanıp efkâr dağıtmaknı adet edïndï." - (Mehmet Vani Yurtsever – Uyuşmagan Ekï Arkadaş).

Rom. v. A se amărî, a se întrista.

KEDERLĬ s. Kederli, üzüntülü.

Rom. s. Amărît, trist.

KEDERLĬK, KEDERLĬLĬK is. Kederlilik.

"Sen Azaplar'nıñ mına saga bïr akayı bolıp ta, takatsızlıgıñdan ayttıra turgan kızıñ alalma ... Bo namuska bïr kederlïk köresïn, Bawbek akam !" - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

Rom. s. Necaz, amărăciune, tristeţe, durere.

KEDERSĬZ s. ve zf. Kedersiz.

"Balalığımda köp seneler gamsız, kedersïz oynap küldïm, soraları dünyanıñ teran haniyïn faniyïn añlagan soñ Allah'nıñ bahtsız kulı bolganıma iman ettïm." - (Necip H. Fazıl - Kırım).

Rom. s. şi adv. Fără amărăciune, fără necaz.

KEDERSĬZLĬK is. Kedersizlik.

Rom. s. Lipsă de amărăciune, lipsă de necazuri.

KEDĬ is. Zool. Kedi. Eşanl. **mışık.** (Lat. Felis domesticus).

"Üy üstünde kedïler / Mıraw mıraw dedïler. / Ekï kelïn bïr bolıp / Kaynananı cedïler." - (Boztorgay).

Rom. s. Zool. Pisică.

KEF is. (Ar. keyf). Keyif. Var. **kip, kiyp.**

- **Kef etmek -** Hoşça vakit geçirmek. **"Töşekte yarım sáát kadar kef etïp catkan Erdinç, turïp betïn kolın cuwdı, bostan işïne kïrïp, ïncï kabıklı bïr yazlık karbızını tïlïm tïlïm tuwıl, kabıgın tügereklep arşıp aşadı." -** (Altay Kerim – Kâniye).

Türk Lehç. : Kırım. **- keyf;**

Rom. s. Bunul plac, gust; dispoziţie.

KEFAL is. (Yun.>Türk., Rom.) Zool. Kefal balığı. (Lat. Mugil cephalus).

Rom. s. Icht. Chefal.

KEFALET is. (Ar. kefalet). Kefalet; kefillik.

Rom. s. Garanţie, chezăşie.

KEFARET is. (Ar. keffaret). Din. Kefaret; günahları Tanrı'ya bağışlatmak ümidiyle yapılan sadaka verme, oruç tutma gibi işler.

"Niçün Kuday, köz yaşımız tıyılmay ? / Niçün gurbet kefaretke sayılmay ?" - (Server Turupçu - Niçün / Emel D.).

Rom. s. Rel. Penitenţă, expiere.

KEFE öz. is. Kırım'ın güney-doğu kıyısındaki, tarihi Caffa, Rusların Feodosya adını verdikleri, Kefe kasabası. M.Ö. VI. Yüzyılda Yunan kolonisi idi. M.S. IV. yüzyılda Hunlar, VI. yüzyılda Hazarlar, XIII. yüzyılda Kıpçaklar, XV. yüzyılda Kırım Hanlığı, XVI. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu şehre hakim oldu. 1682 yılında 3.200'ü müslüman olmak üzere, 4.000 haneli bir şehirdi. 1783 yılında Ruslar tarafından işgal edildi.

Nüfusu: 1939 yılında 45.032 kişi (27.756 Rus, 5.987 Ukrayin, 3.364 Kırımtatarı, 2.922 Yahudi, 2.862 Bulgar, 1.193 Rum, diğer …; 1989 yılında 84.430 kişi (63.973 Rus, 14.218 Ukrayin, 97 Karayim, 62 Kırımtatar, 30 Kırımçak, diğer …); 1995 yılında 124.100 kişi (4907 Kırımtatarı).

Ressam İvan Ayvazovskiy (1819-1900 Kefe), bestekâr Yaya Şerfedinov (1894-1975 Taşkent) Kefe'de doğmuşlardır. (Bibl. Refik Muzaffarov – Krımskaya Entsiklopediya)

"Yawrum Salgır'nıñ boyı, / Öz tuwganımnıñ toyı. / Kefe'den, Kezlew'den, Canköy'den kelïr / Tuwganım' uruwı soyı." - (Boztorgay).

- **Kefelïköy –** İstanbul Boğazının Avrupa yakasında vaktiyle Kırımlıların kurduğu bir köy iken, bugün İstanbul büyükşehrinin bir semtidir.

Rom. s. propr. Denumirea tătărească a oraşului Feodosia (Crimeea).

KEFĬN is. (Ar. kefen). Kefen. Var. **kepïn.**

Rom. s. (La musulmani) Pânza în care se înfăşoară mortul la înhumare; giulgiu, linţoliu.

KEFĬNLEMEK f. Kefenlemek. Var. **kepïnlemek, kepïnnemek.**

"Ölïnï cuwalar, kefïnliyler, sülälesïn okıylar, tam tabıtka salıp mezarlıkka aketecekte, kısım akrabalarından bïrïsï, 'vay, kayda ketesïn bïznï taşlap, seniñ ketecek yerïñde ne su bar, ne aş, ne ot bar, ne ocak' dep takmaklap cılay." - (Nevzat ve Nermin Yusuf - Nasrettin Hoca).

Rom. v. A înfăşura un mort în giulgiu.

KEFĬNLĬ s. Kefenli. Var. **kepĭnlĭ, kepĭnnĭ.**

Rom. adj. Cu (în) giulgiu.

KEFĬNLĬK is. Kefenlik. Var. **kepĭnlĭk, kepĭnnĭk.**

"Kart anaylar boyım ölşep / Kefĭnlĭgĭm pĭştĭler. / Kuran kadĭm okıdılar, / Şerbetĭmnĭ ĭştĭler." - (Boztorgay).

Rom. s. Pânză pentru giulgiu.

KEFĬNSĬZ s. Kefensĭz. Var. **kepĭnsĭz**.

- **Parasız pazar, kefĭnsĭz mezar. -** Atas. Parasız pazar, kefensiz mezar (olmaz)

Rom. adj. 1. Fără giulgiu. 2. Neînfăşurat cu giulgiu.

KEFİL is. (Ar. kefil). Kefil. Var. **kepĭl.**

Rom. s. Garant, chezaş.

KEFİLLĬK is. Kefillik. Var. **kepĭllĭk, kefalet.**

Rom. s. Garanţie; asigurare; chezăşie.

KEFİR is. (Çerkez.). Kefir; bir maya mantarıyla mayalanmış keçi veya inek sütünden elde edilen ekşi içecek.

Rom. s. Chefir.

KEGEY is. Tekerlek parmağı.

Türk Lehç. : Kırım., Nog., Karaçay Malkar. - **kegey;**

Rom. s. Spiţă de roată.

KEKEL is. (Fars. kâkul). Kâkül, perçem; alnın üzerine dökülen saç.

Rom. s. Moţ; şuviţă de păr.

KEKELLĬ s. Kâküllü.

"Babam berse men barmam efendĭge, / Özĭm süyüp bararman kekellĭge." - (Mehmet Ali Ekrem - Bülbül Sesi).

Rom. adj. Cu părul căzut pe frunte; pletos.

KEKĬRĬK is. Geğirti.

Rom. s. Râgâit.

KEKĬRME, -ÜW is. Geğirme.

- **Aşawı yamannıñ kekĭrüwĭ yaman. -** Atas. Yeyişi kötünün geğirişi de kötü.

Rom. s. Râgâire, râgâială.

KEKĬRMEK f. Geğirmek. Var. **kekĭrüw**.

- **Aş kekĭrĭr, tok sekĭrĭr. -** Atas. Aç geğirir, tok seğirtir.

Türk Lehç. : Kırım., Nog., Karaçay Malkar., Kazak. - **kekirmek, üv;** Moğ. - **kekereh / hehreh;**

Rom. v. A râgâi.

KEKĬRTMEK f. Geğirtmek.

Rom. v. A face să râgâie.

KEKLĬK is. Zool. Keklik. (Lat. perdix perdix).

Rom. s. Zool. Potârniche.

KEKREK is. Kümes hayvanlarının ibiği.

- **Kekregĭ kızargan -** mec. s. ve is. Erginleşmiş, olgun yaşa gelmiş (genç); yeni yetme. "**Köy akayları, boy caşlar, delĭkanlılar, köyĭñ berberĭ, şalgıcılar, mayşırak tutmak üşün ekĭ bala, yani kekreklerĭ cañı kızargan ekĭ caş bala." -** (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. (La păsări de curte) Creastă.

KEKREKLĬ s. İbikli.

Rom. adj. (Despre păsări). Cu creastă.

KEKREKSĬZ s. İbiksiz.

Rom. adj. (Despre păsări). Fără creastă.

KEL s. ve is. (Fars. kel). Kel. Eşanl. **taz.**

1. Doku hastalığı veya yaşlılık sebebiyle saçları dökülmüş (kimse).

"Kızga bĭr gün bĭr mıratkuş : Kukuk ! Kukuk ! Senĭñ kısmetĭñ bĭr kel cĭgĭt ! dep bakıradı." - (Hilmiye ve Mehmet Ali Ekrem - Tepegöz).

2. (Doğa için) Çıplak, çorak.

- **Em kel, em fudul. -** Deyim. Hem kel, hem fudul.
- **Kelĭ körĭnmek -** Gizlemeye çalıştığı bir kusuru ortaya çıkmak.
- **Kelĭn melemĭ bolsa özĭn başına sürer edĭ. -** Deyim. Kelin merhemi olsaydı kendi başına sürerdi.

Rom. adj. şi s. 1. Chel. 2. (Despre un mediu natural) Pleşuv, lipsit de vegetaţie, arid.

KELÂM, KELÁM is. (kelâm). Ar. Kelâm.

1. Söz, kelime.

"Arapşa üş beş kelâm eşĭte kalgan / Kökmen cernĭ soragan bo kĭm bolgan ?" - (Boztorgay).

"Hı, nihayet kelâm, berecek boldık demek, e ?" - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

"Padışanıñ kızı babasına kelĭp kĭyewnĭñ selâmĭn em kelâmın bĭldĭre." - (Nedret ve Enver Mahmut - Ayuw Kulak Batır)

2. Söyleme biçimi.

3. Tanrının varlığını ve İslâm dininin doğruluğunu konu edinen bilim.

Rom. s. 1. Cuvânt, vorbă. 2. Stil; mod de exprimare. 3. Teologie.

KELBAR is. → **Kerbar**.

KELBERĬ is. Gelberi; ateşi karıştırma, korları çekip alma aracı.

Rom. s. Cociorvă.

KELDĬRĬLMEK f. Getirilmek, gelmesi sağlanmak.

Rom. v. A fi constrâns să vină.

KELDĬRMEK f. Getirmek, gelmesini sağlamak, gelmesine sebep olmak. Var. **keltĭrmek.**

"Başıñızga kelmez horlık keltĭrĭp / Bu Kırım'dan kazak çıkıp baraman." - (Radlov'dan Başkurdistanlı Abdülkadir İnan - Çorabatır, Büyük Hocalar varyantı).

Rom. v. A face să vină; a aduce.

KELDĬRTMEK f. Getirilmesini, gelmesini sağlamak.

Rom. v. A face să aducă; a face să vină.

KELEBE is. (Ar. kelâve) Kuyu çıkrığı; kuyu bocurgatı. Var. **kelebek.**

"Su çıkarmak için kelebe, kelebeyi çevirmek için bir at, atı sürmek için bir insan, kovayı kuyudan çekmek için kuvvetlĭ bir insan kullanılır." - (Müstecib Ülküsal - Dobruca ve Türkler).

"Tüşüncelĭ tüşüncelĭ, Dewlet babay kuyunıñ başına mĭndĭ, kelebege yapıştı." -(Nevzat Yusuf - Dorı At).

"Unutmam bĭr vakıt tuwgan köyĭm colların, / Kelebeklĭ kuyınıñ salkın suwın." - (Necibe Şukuri – Azaplar).

Rom. s. Vârtej; cilindru de fântână, cu manivelă pentru a înfăşura frânghia căldării pe cilindru.

KELEBEK is. (galat; kelebe'nin yanlış biçimi) hlk. → **Kelebe**.

"Kelebeklĭ kuyılar, salkın suwlar, / Akşam bolsa, cıyınlar, talakalar." - (Necibe Şukuri - Azaplar).

KELECEK s. Gelecek.

1. s. Zaman bakımından ileride olması beklenen.

"Kelecek künler üçün hayallangan oñganlık sarayı negĭzinden cıgıldı." - (Mehmet Niyazi – Sawlıkman Kal).

2. is. Yaklaşan zaman, ileride başlayacak olan devir, istikbal.

"Eşĭtemen kelecekniñ seslerĭn, / Kardaşlarım, atlı bĭr halk, cuwuklay." - Aygırları kelecekten kĭşniyler ... / Cĭgĭtlerĭ taa turmay, uyuklay." - (Bekir S. Çobanzade - Kelecek / Emel D.).

"Unutmay halk Ata Curtın, / Kelecekke inana." - (İsmail Ziyaeddin - Toy).

- **Kelecek zaman -** Gram. Gelecek zaman. (*Rom. Timpul viitor*).
- **Kelecekte -** İleride, istikbalde.

Rom. 1. adj. De (din) viitor. 2. Viitor.

KELEK is. Ham, pişmemiş kavun.

"Kyor bolsın kambur felek, / Kĭmĭne kawun aşatır, kĭmĭne kelek. / Kĭmĭne dáre şaldırır, / Kĭmĭne zümbelek." - (Boztorgay).

Rom. s. Pepene galben crud.

KELEP is. Kelep, iplik çilesi.

"Kozalar dagıtılıp ipek cĭpler kelep etĭlĭr." - (Okuma Kitabı - III).

Rom. s. Scul.

KELEPĬR s. ve is. Kelepir.

1. Çok ucuza alınan veya alınabilen (şey).

2. Masrafa girmeden sağlanabilen çıkar.

"Notarın apakayına bonday kelepĭr bolsın. Bütün kĭzmetlerĭn alemge yaptırıp alışkan, katersĭn?" - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. 1. Chilipir, marfă ieftină. 2. Profit neașteptat.

KELEPĬRCĬ is. Kelepirci, bedavacı.

Rom. s. Chilipirgiu; pomanagiu.

KELERAT is. (Tat. kelĭr + Ar. -at eki) Gelir, gelirler, kazançlar.

"Onlarga en balaban kelĭratnı zarzawat bahçası man ayvan asrawı bere." - (Okuma Kitabı - III).

"Menĭm vazifem köydeşlerĭñ keleratın hesaplamak tuwıl." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. Venituri; câștiguri.

KELERATLI s. Geliri iyi.

Rom. adj. Cu venit bun; cu câștig bun.

KELERATSIZ s. Gelirsiz.

Rom. adv. Fără venit, fără câștiguri.

KELEŞ s. Kel, daz.

Rom. s. Chel.

KELEŞLĬK is. Kellik, dazlık.

Rom. s. Faptul de a fi chel.

KELGEN GEŞKEN is. 1. Gelen geçen, gelenler, uğrayanlar.

2. s. Gelmiş geçmiş, bugüne kadar olan.

Rom. 1. s. Trecătorii. 2. adj. (Cele) Care s-au perindat până azi.

KELGEN KETKEN çoğ. is. 1. Gelen giden; uğrayanlar, ziyaretçiler.

2. Yoldan geçenler.

Rom. s. pl. 1. Vizitatori. 2. Trecători.

KELHBAR is. → **Kerbar**.

"Ekĭ şáşĭñ top altın, / Ortası kelhbar. / Senĭ tapkan anaynıñ / Cennette cerĭ bar." - (Mehmet Ali Ekrem - Bülbül Sesĭ).

KELĬ is. Havan.

"Bĭrkaş kün evvel apakayı, Alemtotay, Fatma abaydan kelĭ, tokmak alıp, kawırılgan arpadan kawe tüygen edĭ." - (Nevzat Yusuf Sarıgöl - Kündelĭkşĭ / Karad. 126).

Türk Lehç. : Kırım. **- keli;**

Rom. s. Piuă (de pisat).

KELĬM is. 1. Gelim; geliş.

2. Olay, hadise.

"Açlık, açlık, tuvganlar, hepsinden yaman, / … İnce maraz, sıtmaday bo da bĭr kelĭm." - (Amdi Giraybay – Öksizler)

- **Söz kelĭmĭ -** Söz gelimi, meselâ, örneğin.

Rom. s.1. Mod de a veni; cursul unui fenomen, desfășurarea unui fapt. 2. Fapt, eveniment.

KELĬMBAR → **Kerbar**.

"Nezya'nıñ başına baylagan semberĭ, grepĭ, ... moynına takkan portakal renkten kelĭmbarı, ... közlerĭmen, kaşlarıman kaytarlap oynaması tatarlardan bek romenlerge kol şapıldattırdı." - (Altay Kerim – Kâniye).

KELĬN is. Gelin.

1. Evlenmek için hazırlanmış, süslenmiş kız.

"Cılama kelĭn, cılama kıymasım, / Awurlık basar. / Bargan yerde kazannı kıymasım, / Kaynanañ asar." - (Boztorgay).

2. Yeni evlenmiş kadın; genç kadın. Eşanl. **kelĭnşek**.

"Aysın mı, yıldızsın mı? / Kelĭnsĭn mĭ, kızsın mı? / Men bo keşe oğrasam / Odañda cangızsıñ mı" - (Boztorgay).

3. Bir kimsenin oğlunun karısı.

"Aktan kara bolmay diyler, / Boyalap kara etermen. / Bügün de, yarın da akız ay, senĭ / Anayga kelĭn etermen." - (Boztorgay).

"Üy üstünde kedĭler, / Mıraw mıraw dedĭler. / Ekĭ kelĭn bĭr bolıp / Kaynananı cedĭler." - (Boztorgay).

4. Akraba topluluğuna evlenme yoluyla girmiş kadın.

5. Eş, karı, hanım anlamıda, kendinden daha genç biri için nezaketli tabir.

"Amansıñ mı, Alimseyit ? Aman mı kelĭn, ballar, konı komşı cümlesĭ de ?" - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

- **Kelĭn alıcı (alcı) -** Gelini götürmek için oğlan tarafından gelen kimse (kimseler). "**Kelĭnalcılar colda ögĭy ananıñ şĭrkĭn, hem de yaramaz, arsız kızın tüşüreler arabadan." -** (Hilmiye ve Ekrem Mehmet Ali - Tepegöz).

- **Kelĭn almak -** a) Erkeğe bir eş bulmak. b) Gelini baba evinden alıp merasimle güvey evine götürmek.

• **Kelĭn-bolacak -** Müstakbel gelin. **"Neday, kelĭn bolcaknı kördĭñ mĭ ? Közĭñe ĭles bolmadı mı ?" -** (Necip H. Fazıl – Cawşılık).

• **Kelĭn bolmak -** (Kız) Evlenmek.

• **Kelĭn etmek -** Kızı evlendirmek.

• **Kelĭn kayırlamak -** Gelin hayırlamak.

• **Kelĭn telĭ -** Gelinlerin başına süs olarak takılan ince gümüş tel.

• **Kelĭn tüşmek –** a) Evlenip gelin gitmek. b) Gelin, güveyin evine ayak basmak.

• **Kelĭn oynamaga bĭlmese cerĭm tar der.** - Deyim. Gelin oynamasını bilmiyorsa yerim dar der.

• **Kelĭnge kocañ şĭrkĭn degenler, babamın üyünde o da cok edĭ degen. -** Deyim. Geline kocan çirkinmiş demişler, babamın evinde o da yoktu demiş.

• **Kızım saga aytaman, kelĭnĭm sen tıñla.** - Deyim. Kızım sana söylüyorum, gelinim sen dinle.

• **Şoban tayagıman, kelĭn ayagıman. –** Deyim. Çoban sopasıyla, gelin ayağıyla (gelmeli).

• **Bahar celĭne kelĭnĭm, küz celĭne kızım şıksın.** - Atas. Bahar yeline gelinim, güz yeline kızım çıksın.

• **Kar cawa dep kuwanma ayazı bolır, kelĭn aldım dep kuwanma şayası bolır. –** Atas. Kar yağıyor diye sevinme ayazı olur, gelin aldım diye sevinme bir kusurlu yanı çıkar.

• **Kelĭnnĭ kelgende, cezĭn sergende körmelĭ.** - Atas. Gelini geldiği vakit, çeyizini serdiği vakit görmeli.

• **Kızıñ kĭmnĭ süyse kĭyewĭñ odır, uluñ kĭmnĭ süyse kelĭnĭñ odır. -** Atas. Kızın kimi severse güveyin odur, oğlun kimi severse gelininin odur.

Türk Lehç. : Kırım., Nog., Karaçay Malkar., Kazak. - **kelin;**

Rom. s. 1. Mireasă. 2. Femeie tânără. 3.-4. Soră.

KELĬNALCI is. → **Kelĭnalıcı**.

KELĬNALICI is. Gelin alıcı; gelini baba evinden alıp güveyin evine götürmeye gelen kafilede yer alan kimselerden her biri. Var. **kelĭnalıcı.**

"Kelĭnalıcılar kızını alıp ketken sora Hoca'nı bĭr tüşünce ala ..." - (Nevzat ve Nermin Yusuf – Nasrettin Hoca).

Rom. s. Fiecare dintre persoanele din alaiul venit să conducă mireasa de la casa părintească la casa mirelui.

KELĬNBALA is. 1. Kaynana ve kaynataya göre oğullarının karısı; gelin.

2. Yeni gelin.

"Coldan taptım bĭr oymak, / Aketĭp berdĭm cengeme. / Cengem maga bĭr tay berdĭ, / Kelĭn-bala cezĭn serdĭ." - (Boztorgay).

Rom. s. 1. Soră. 2. Mireasă.

KELĬNÇEK → **Kelĭnşek**.

KELĬNDEŞ is. Elti. Eşanl. **abĭsĭn, eltĭ.**

Rom. s. Cumnată (rudenie a soțiilor fraților).

KELĬNDEŞLĬK is. Eltilik. Eşanl. **abĭsĭnlĭk, eltĭlĭk.**

Rom. Cumnăție (raportul de rudenie între soțiile fraților).

KELĬNLĬK is. Gelinlik.

1. Gelin olma durumu.

2. Gelin giysisi.

"Belkĭ babasın nenesĭn sözĭnden şıkmay, 'Söz bĭr Alla', nışan toy, taa sonra üyken toy yasap kelĭnlĭgĭm kĭyermen degen tasawurları bardır." - (Altay Kerim – Kâniye).

3. s. Gelin olunduğu vakit kullanılan (şey). **Kelĭnlĭk tellĭ papĭş.**

4. s. Evlenme yaşına gelmiş (kız).

5. Gelin için hazırlanmış.

Rom. 1. s. Faptul de a fi mireasă. 2. s. Rochie de mireasă. 3. adj. De (pentru) mireasă. 4. adj. (Fată) De măritat. 5. adj. (Obiect) Pregătit pentru mireasă.

KELĬNMEK f. Gelinmek; gelmek işi yapılmak.

Rom. v. A se veni.

KELĬNNĬK is. ve s. → **Kelĭnlĭk**.

"Kızıñ babası kelĭnnĭk entarĭ yasata. Ama aylelep." - (Hilmiye ve Ekrem Mehmet Ali - Tepegöz).

KELĬNŞEK is. Gelincik. Var. **kelĭnçek, kelĭnşĭk.**

1. Yeni evlenmiş kadın; genç kadın, taze.

"Ay Pazarga barayık, can ay, / Şetlewĭk, koz alayık, can ay. / Şetlewĭk saga, koz maga, can ay, / Kelĭnşek saga, kız maga, can ay." - (Boztorgay).

2. Bot. Kırlarda ve tarlalarda yetişen, kırmızı çiçekli otsu bir bitki. (Lat. Papaver rhoeas).

"Balalıkta kelĭnçeklĭ kırlarda / Catar edĭm koyçuklarım cayar da. / Kulagımnı cerge salıp / Añnar edĭm atlı cüre otarda." - (Bekir S. Çobanzade – Kelecek / Emel D.).

3. Zool. Sansar cinsinden, ince uzun yapılı bir hayvan. (Lat. Mustela nivalis).

4. öz. is. Dobruca'nın güneyindeki Peceneaga köyünün Tatarca adı adı.

Rom. s. 1. Soră tânără. 2. Bot. Mac. 3. Zool. Nevăstuică. 4. Numele tătăresc al satului Peceneaga din sudul Dobrogei.

KELĬNŞĬK is. → **Kelĭnşek**.

KELĬR is. 1. Gelir, kazanç.

"Bo baylar ekĭsĭnĭn de kayıpları da, kelĭrlerĭ de bĭr künde, bĭr sáátte boluwına bek şaşıp kalalar." - (Nedret ve Enver Mahmut – Bozcĭğĭt).

2. s. Gelen, gelecek olan.

"Men Kefe'ge şıgarman kelĭr ayga, / Ondan sonra geçermen togaylarga." - (Ali Osman Toktamaz – Bĭlgenĭm).

"Kĭyewnĭ sıyırmaknı ömĭrde bĭr kelĭr fırsatlardan bĭletaan bolsañız, alıñız şo yĭgĭrmĭ biñ frank paranı da, salte erĭşmeñĭz." - (Necip H. Fazıl – Cawşılık).

Rom. s. 1. Venit. 2. adj. Viitor, din viitor.

KELĬRLĬ s. Gelirli, gelir getiren.

Rom. s. Cu venit, cu câștig.

KELĬŞ is. 1. Geliş, gelmek işi veya biçimi.

"Menĭm bo günkĭ saga kelĭşĭmnĭñ bĭr sebebĭ bar." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

2. Gram. İsimlerde hal kategorisi. **Baş kelĭş -** Yalın hal (*Rom. nominativ*). **İyelĭk kelĭşĭ -** İlgi hali (*Rom. genetiv*). **Cönelĭş kelĭşĭ -** Yönelme hali (*Rom. dativ*). **Tüşĭm kelĭşĭ -** Yükleme hali (*Rom. acuzativ*). **Cer-wakıt kelĭşĭ -** Bulunma hali (*Rom. locativ*). **Şıgış kelĭşĭ -** Çıkma hali (*ablativ*).

• **Söz kelĭşĭ -** zf. Söz gelişi; meselâ.

Rom. s. 1. Venire, sosire. 2. Gram. Caz, categorie gramaticală a numelor.

KELĬŞĬGÜZEL s. ve zf. Gelişigüzel; rastgele, özen göstermeksizin.

Rom. adj. şi adv. La întâmplare, la nimerealã, aiurea.

KELĬŞĬK is. Uygunluk.

Rom. s. Potrivire, concordanţă.

KELĬŞĬKLĬ s. 1. Uygun, yakışır.

2. İşe yatkın, usta.

Türk Lehç. : Kırım. - **kelişikli;** Nog., Kazak. - **kelisli;**

Rom. adj. 1. Potrivit, concordant; acordat, nimerit. 2. Îndemânatic, priceput.

KELĬŞĬKSĬZ s. Uymaz, aykırı, yersiz.

Rom. adj. Nepotrivit, discordant; neacordat, nelaloc.

KELĬŞĬKSĬZLĬK is. Uymazlık, aykırılık, yakışıksızlık.

Rom. s. Nepotrivire; dezacord.

KELĬŞMEK f. Yakışmak.

1. İyi gelmek, güzel durmak.

2. Uygun olmak, yakışık almak, iyi karşılanmak.

"Müslüman şarap işmez, / Boş lafman pilaw pişmez. / Menĭ üş ay aldattıñ, / Son selâmĭñ kelĭşmez." - (Boztorgay).

3. Bir işe yatkın olmak.

"Yaa. Bek arüw oynaylar. Kolları, ayakları kelĭşe." - (Mehmet Vani Yurtsever - Toy, piyes).

- **Kolı kelĭşmek -** Eli işe yatkın olmak; becerikli olmak.
- **Kelĭşmese de kutlu bolsın. -** Deyim. Pek uygun düşmese de, kutlu olsun.

Rom. v. 1. A-i şedea bine. 2. A fi potrivit, a se cuvine; a fi bine văzut. 3. A se pricepe la ceva, a avea înclinaţie pentru ceva.

KELĬŞTĬRĬLMEK f. Yakıştırılmak, uyumlu hale getirilmek.

Rom. v. Forma pasivă de la **kelĭştĭrmek.**

KELĬŞTĬRME, **-ÜW** is. **Kelĭştĭrmek** işi.

Rom. s. Acţiunea de **kelĭştĭrmek.**

KELĬŞTĬRMEK f. Yakışmasını sağlamak.

1. Yaraştırmak, başka şeylerle uyumunu sağlamak.

2. (Söz için) Yerinde veya ahenkli bir biçimde kullanmak.

"Şıñ degenĭñ ne şĭkâr, kelĭştĭrseñ. / Şıñdan saray salırman, erĭştĭrseñ." - (Boztorgay).

3. Benzetmek.

"Bek arüw, sesĭn kelĭştĭrdĭñ ama, ya kokısın kateceksĭñ, degen." - (Nevzat ve Nermin Yusuf - Nasrettin Hoca).

- **Bĭr kelĭştĭrĭp aytasıñ -** a) (Vurgu "**Bĭr**" sözünde iken) Hiç yerinde bir söz etmiyorsun. b) (Vurgu "**kelĭştĭrĭp**" sözünde iken) Çok yerinde söylüyorsun; çok güzel söylüyorsun.

Rom. v. 1. A potrivi, a armoniza. 2. (Despre cuvinte) A folosi cu pricepere. 3. A asemui, a acorda.

KELĬŞTĬRTMEK ettir. f. Yakışmasını sağlatmak.

Rom. v. fact. de la **kelĭştĭrmek.**

KELİBAR is. → **Kerbar**.

KELİME is. (Ar. kelime). Kelime, söz.

Rom. s. Cuvânt, vorbă.

KELİMEİ ŞAADET is. Din. (Ar. kelime-i şahadet). Kelimeişahadet, Müslümanlığın şartlarından biri olup, müslüman bir kimsenin inancını açıklamak için söylediği cümledir : "Eşhedü en La İlâhe İllâllah ve eşhedü enne Muhammeden abduhû ve Resûluh" - "Allah'tan başka ilâh olmadığına, Hz. Muhammed AS.'ın onun kulu olduğuna şahitlik ederim." demektir. Eşanl. **Eşhedüenne.**

- **Kelimei-şaadet ketĭrmek -** İnancını yukarıdaki cümle ile söylemek.

Rom. s. Frază arabă prin care un musulman îşi afirmă crezul islamic.

KEL-KET is. Gelgit.

1. Sürekli gidiş geliş.

2. Coğr. Denizlerin alçalıp kabarma olayı; med ve cezir.

Rom. s. 1. Du-te-vino; forfotă, animaţie. 2. Geogr. Maree.

KELLE is. (Fars.kelle). tkz. Baş, kafa.

Rom. s. fam. Cap; căpăţână, scăfărlie.

KELLEŞME, -ÜW is. Kelleşme, kelleşmek işi.

Rom. s. Faptul de a deveni chel.

KELLEŞMEK f. Kelleşmek, kel durumuna gelmek.

Rom. v. A cheli.

KELLĬ s. Kelli, kelliği olan.

Rom. adj. Cu chelie.

KELLĬK is. Kellik, kel olma durumu.

Rom. s. Chelie, faptul de a fi chel, pleşuvie.

KELME, -ÜW is. 1.Gelme, gelmek işi.

2. s. Gelmiş; getirilmiş. **Köyden kelme.**

Rom. s. 1. Acţiunea de **kelmek;** *venire, sosire. 2. adj. Venit, sosit; adus.*

KELMEK f. Gelmek.

1. Bir yere yaklaşmak, girmek, gitmek, varmak, ulaşmak.

"Tawık kondı terekke, / Kanat caydı erekke. / Sen şakırdıñ, men keldĭm / Tawlı etlĭ yemekke." - (Boztorgay).

"Kış kırawman bayga selâm cĭbergen. / Degen : Bo yıl bĭraz erte kelĭrmen." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

"Ne kıyar kıdırasıñız mında ? Anyerde hocañız oturı, babalarıñız oturı. Ketĭñĭz şĭndĭ. Balaban bolganda kelĭrsĭñĭz." - (Müstecib Ülküsal - Bayram Şenlĭgĭ).

2. Getirilmek.

"Ay orayman, orayman, / Şölge pĭtken korayman. / Üyden kelgen habernĭ / İygĭlĭkke corayman." - (Boztorgay).

"Portlar baylı, bĭz azĭr, kâátĭmĭz kelmiy. / İşĭmĭzden kan taşa, kĭmseler bĭlmiy." - (Boztorgay).

3. Geriye dönmek.

"Erten kaşkan tumsa sıyır / Akşamga bızawlap kele diy." - (Boztorgay).

"Keten kölmek tĭgemen, / Kenarların bügemen. / Yarem kettĭ kelmedĭ, / Asretlĭgĭn şegemen." - (Boztorgay).

4. Yaklaşmak, daha yakına gitmek.

"Şu terektekĭ nar mı, / Keleyatırgan yar mı? / Sewdası caktı menĭ, / Acep haberĭ bar mı?" - (Boztorgay).

"Şıñ bĭlmeseñ, kel mında üyretiyĭm. / Şıñdan uzun cĭp yasap siyretiyĭm." - (Boztorgay).

5. Oturmak veya görmek için gitmek, ziyaret etmek.

"Sen şalaşka kelgende, kelgende, / Tay soyarman asabay. / Tabakbörek pişirip pişirip / May kuyarman asabay." - (Boztorgay).

6. Bir işle, bir maksatla gitmek.

"A balam, mında ne karaysın? / Toyga keldim, aytaman." - (Boztorgay).

"Ayuwlar balga kelir, / Kargalar dalga kelir, / Ayırmaga bilmegen / Dilberge, malga kelir." - (Boztorgay).

"Şınlamaga kelgenmen, şınlaycakman, / Ya cılatıp, ya cılap kaytacakman." - (Boztorgay).

7. Belli bir yoldan, belli bir biçimde gitmek.

"Bakşelerden kelsinler, / Seni maga bersinler. / Bir kereşik sarılsam / Istese öldirsinler." - (Boztorgay).

8. Değmek, isabet etmek.

Taş ayagına keldi.

9. İş belli bir yerine kadar yapılmak, varmak, ulaşmak.

Derslerniñ soñına kelmek.

10. Varlığını sürdürmek, kalmak.

Eski eserler bizgeşik keldi.

11. Ortaya çıkmak, doğmak, var olmak.

Dünyaga kelmek.

"Fikrimni soray sen keldiñ, şay anladım. / Göñil berip cürgeniñ şimdi anladım." - (Boztorgay).

12. Belli bir süre dolmak; belli bir yaşa, belli bir zamana ulaşmak.

Sáát üşke keldi.

"Kara caktıñ kaşıña, / Batik kiydiñ başıña. / Süyülecektiy boldıñ, / Keldiñ onbeş yaşına." - (Boztorgay).

"Anayım meni taptıñmı, / Beşikke Salıp attıñ mı? / Tam kemalga kelgende / askerlikke sattıñ mı?" - (Boztorgay).

"Aşman eceli kelgen talaşır." - Atas.

"Babañ altmışka kelgende alda sulda gönilin al" - Atas.

"Bahar kelse ot bürlenir, pursat tüşse halk türlenir. - Atas.**"**

13. ...kadar olmak.

Boyı omızıma kele.

14. Çıkmak, yönelmek.

Ondan saga zarar kelmez.

15. İzlemek, takip etmek.

Ballar arttan kele edi.

16. Bir yerden alınıp bir yere ulaştırılmak.

"Pirmaryden kelgen birkaç publikatsiye kâgıtları bir mıhta asılgan." - (Müstecip H. Fazıl - Bayram Şenligi).

17. Katılmak, eklenmek, konulmak **Türkçede ekler kelime sonına kelir.**

18. Söz konusu olmak, söz konusu edilmek.

"Başkalarına kelgende adet bolgan şiy, boga kelgende bedat bolacak mı endi ?" - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

19. Sonuç çıkmak.

20. Maruz kalmak. **Sıcakka kelmek.**

21 İyi olmak, uygun olmak.

"Seyityaya - ... Hem kızniñ bile haberi bolmasın. / Kerime - Ebet, aytmaga kele mi ?" - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

22. Bir şeye sonradan inanmak. **Birewniñ degeniне kelmek.**

23. Etkisini herhangi bir biçimde göstermek**. (Bir şiy) Tatlı kelmek.**

24. Kazanılmak, sağlanılmak.

25. Uymak, uygun düşmek, yakışmak.

"Aldından geşemen dep kız balaniñ yüzin aşmaga kelir mi ?" - (Necip H. Fazıl - Cawşılık**).**

26. Bir duruma uğramak. **Belâ kelmek.**

27. Akmak. **Burnundan kan kelmek.**

28. Rast gelmek.

"Akşam hayır, ak şawle, kiyfler nice? / İşte keldiñ aldıma bir eglence." - (Boztorgay).

29. Gibi görünmek, benzemek, sanılmak.

"Kız bala uzatmak, balañ tiriliy mezarga kömmektay kele." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

30. Olmak, meydana gelmek.

"Yaz keldi, carık boldı. / Ayvanlar arık boldı. / Könleri şarık boldı, / A za, nawrezim mibarek." - (Boztorgay).

"Öser m'eken ösmez m'eken / Menim tikken güllerim. / Kelgen m'eken keşken m'eken / Menim raat günlerim?" - (Boztorgay).

"Gül bakşanıñ şeşegi, sarmaşıgı. / Şınlayık, kelsin şo toynıñ yaraşığı." - (Boztorgay).

31. (yar.) İhtiyaç anlatan deyimler kurar. **Yukusu kelmek** – Uykusu gelmek.

"Catsam yukum eş kelmiy, ay batkaşı. / Uyanıp uyanıp cılayman tañ atkaşı." - (Boztorgay).

32. (yar.) Oluş anlatan deyimler kurar. **Esi kelmek.** –Akıllanmak. **Karuw kelmek** – Kuvvetlenmek.

"Curt karalsa, milletke takat kelse, soñ bizde / Coytulmamak, yükselmek belki bir iman bolır." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

"Apırıp şapırgannıñ esi sonradan kelir." – Malını hesapsızca tüketenin aklı başına sonradan gelir.

33. yard. Yönelme (-a, -e, **-ka, -ke, -ga, -ge**) halindeki kelimelerle birleşik fiiller yapar.

Meydanga kelmek. Başka kelmek. Akılga kelmek.

"Caşlık başka bir kelir, kayt eki kelmez, / Bilgen bilir kadirin, bilmegen bilmez." - (Boztorgay).

"Sayı be, aklıma keldi. Men Rasim men konuşkan edim." - (Müstecib Ülküsal - Bayram Şenligi).

34. yard. -ip fiilimsilerle sonuçlandırılmış işleri anlatan tasviri fiiller kurar.

"Nenem tükândan kahve, şeker alıp kel dedi." - (Müstecib Ülküsal - Bayram Şenligi).

35. (Olumlu emir şeklinde) Öğüt, teşvik, istek anlatır.

"Derya taşkan, suw salkın, / Kel işiyik, yar. / Cuma günі üylenden son / Körişiyik, yar." - (Boztorgay).

36. (**- ecegi, -gısı**) şeklinde bir sıfat-fiille istek ve sürerlik anlatır. **Aşaycağı kelmek.**

"Caşlıkta, belde teran takat bar ekende ölümniñ kelewuyacagına bek inangımız kelmiy." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

37. Sıralama anlatan kelimelerle belli bir sırada bulunmayı anlatır. **Birinci kelmek.**

- **Akılga kelmek -** a) Hatıra gelmek. b) Düşünebilmek. **"Halkımnı tınışsız yıldızı urganda, / Tuwgan til, başkası aklıma kelmiy." -** (Bekir S. Çobanzade - Tuwgan Til).

• **Aklı başına kelmek** - a) Yanıldığını anlayıp doğru yolu bulmak. b) Ayılmak.

• **Aklı soñından kelmek** - Yanıldığını daha sonra anlamak.

• **Awır kelmek** - a) Gücüne gitmek. b) Gücünü aşmak.

• **Awzına ne kelse aytmak** - a) Düşüncesizce konuşmak. 2. Öfkeli konuşmak.

• **Barıt kokısı kelmek** - Savaş tehlikesi sezilmek.

• **Başa baş kelmek** - Eşit durumda bulunmak.

• **Bogaz bogazga kelmek** - Hırsla kavga etmek.

• **Canı awzına kelmek** - Büyük bir korkuya kapılmak.

• **Cüregï awzına kelmek** - Çok endişelenmek.

• **Dünyaga kelmek** - (İnsan için) Doğmak.

• **Ecelï kelmek** - Ölümü yaklaşmak.

• **Elïnden kelmek** - Yapabilmek.

• **Gırtlak gırtlakka kelmek** - Hırsla dövüşmek.

• **Hakkından kelmek** - a) Bir işi başarmak. 2. Birini yenmek.

• **Hesabına kelmek** - Yararına uygun olmak.

• **İşïnden kelmek** - Bir şeyi yapmak için istek duymak.

• **İşïne kelmek -** Yararına uygun olmak.

• **İşïne salacagı kelmek -** İçten beğenmek, sevmek.

• **İmanga kelmek** - a) Müslüman olmak. b) En sonunda bir doğruyu söylemek. c) Bir isteğe uymak.

• **Kalemge kelmemek** - Yazılıp anlatılamamak.

• **Kel ... (şolay dep yazayık) -** Haydi ... (şöyle diye yazalım).

• **Kel kelelïm** - Fakat, ama. **"Allah bolsın, peygamber bolsın, hep bïzïm iygïlïklerïmïznï tüşünïp bonday şiylerïn bïrsïn haram, bïrsïn mekruh kılganlar ama, kel kelelïm kïm tutacak ?" -** (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

• **Kele kele ...** a) Hep gelerek. b) Gelebilecek veya olabileceklerden ... (**kele kele, kïm kelse begenïrsïñ ?**).

• **Kelgen keçken –** Gelmiş geçmiş; bu güne kadar gelmiş olan. **"Kelgen keçken hanlıklarnı, barlıklarnı / Yoktır, degen kansızlarga caw bolarman." -** (Mehmet Niyazi – Sagış).

• **Kelïr kelmez -** Gelir gelmez, derhal, hemen.

• **Köz közge kelmek -** Bakışları karşılaşmak.

• **Murnundan kelmek** - Bir şey iyi başlayıp sonradan çok üzmek.

• **Murun murunga kelmek** - Karşılaşmak.

• **Özïne kelmek** - a) Ayılmak. b) Aklı başına gelmek. c) Durumunu düzeltmek.

• **Sıkıntıga kelmemek** - Güç işlere dayanamamak.

• **Sırası kelmek** - a) Bir başkasınkinden sonra sırası olmak. b) Zamanı gelmek.

• **Şakaga kelmez** - a) Şakaya dayanamamak.b) Hafifsemeye gelmemek.

• **Üstüne kelmek** - Bir şey yapılırken veya sözü edilirken çıkagelmek.

• **Vız kelmek** - Aldırış etmemek.

• **Yüzüne kan kelmek** - Sağlığı düzelmek.

• **Yüz yüzge kelmek** - Karşılaşmak.

• **Aklıma kelgen başıma keldï -** Deyim. Aklıma gelen başıma geldi.

• **Bek dadandı kurtka, kene keldï curtka. -** Deyim. Pek dadandı kocakarı, yine özledi bu diyarı.

• **Başıman ketken ayagıman kelïr. -** Deyim. Başıyla giden, ayağıyla gelir.

• **Elden kelse can kurban -** Deyim. Elden gelse, can kurban.

• **Gene kel -** Deyim. Yine gel; yine bekleriz, anlamında uğurlama sözü.

• **Hoş (koş) keldïñ -** Deyim. Misafiri karşılama sözü.

• **Kalbï dogrı kïşï lafıñ üstüne kelïr. -** Deyim. Kalbi doğru insan lafın üstüne gelir.

• **Kara kızga kelgende tañ attı. -** Deyim. Kara kıza dönüp geldiğinde sabah oldu. (Bir olayı, arkadaşlarıyla eğlenceye dalarak gerdekte bekleyen gelininin yanına geç gelen güveyin hikâyesine benzetme).

• **Kasım kelïr kesïm başlar, kısım kelïp bïzde kışlar. –** Deyim. Kasım gelir kesim başlar, hısım gelip bizde kışlar.

• **Kel kipïm kel -** Deyim. Gel keyfim, gel. (Memnuniyet veya alay ifadesi).

• **Kel zaman, ket zaman -** Deyim. Uzun bir zaman geçtikten sonra, anlamında.

• **Keş kelgenge ya sogan, ya süwen. -** Deyim. Geç gelene ya soğan, ya sopa.

• **Apırıp şapırgannıñ esï sonradan kelïr. -** Atas. Hesapsız harcayanın aklı sonradan başına gelir.

• **Az yaşa, köp yaşa, ölïm kelïr er başka. -** Atas. Az yaşa, çok yaşa, ölüm gelir her başa.

• **Barlınıñ kiypï kelgeşïk carlınıñ canı şıgar. -** Atas. Varlıklının keyfi gelinceye kadar yoksulun canı çıkar.

• **Boranıñ başına kelgen botanıñ başına da kelïr. -** Atas. Buğranın başına gelen yavrusunun başına da gelir.

• **Carlınıñ cartı kawım aşı bolsa catıp yukusı kelmez. -** Atas. Yoksulun yarım lokma aşı olunca yatıp uyuyamaz.

• **Dawulnıñ sesï uzaktan hoş kelïr. -** Atas. Davulun sesi uzaktan hoş gelir.

• **Dinsïzniñ akkından imansız kelïr. -** Atas. Dinsizin hakkından imansız gelir.

• **Ecelï kelgen eşkï şobanıñ tayagına süykenïr. -** Atas. Eceli gelen keçi çobanın sopasına yaslanır.

• **Ecelï kelgen ışkan catkan mışıgıñ kuyrugun tırnar. -** Atas. Eceli gelen fare uyuyan kedinin kuyruğunu tırmalar.

• **Ecelï kelgen it camïniñ duwarına siyer. -** Atas. Eceli gelen köpek cami duvarına işer.

• **Haramdan kelgen haramga keter. -** Atas. Haramdan gelen harama gider.

• **İkpalıñda bolsa iyïp kelïr. -** Atas. Kısmetinde varsa süzülüp gelir.

• **Karar közge kart ölïr, ecel kelse caş ölïr. -** Atas. Bakan göze göre yaşlılar ölür, ecel gelirse gençler de ölür.

• **Kelgen kuwulmaz, tuwgan buwulmaz. -** Atas. Gelen kovulmaz, doğan boğulmaz.

• **Kızıñ on beşïne kelgende özïñ cawşı bol. -** Atas. Kızın on beşine gelince kendin görücü ol.

• **Mañlayga yazılgan başka kelïr -** Atas. Alına yazılan başa gelir.

• **Öksïz bala ösmez mï, künï kelïr külmez mï ? -** Atas. Öksüz çocuk büyümez mi, günü gelip de gülmez mi ?

• **Tembelïñ işï pïtmez, caz kelse de kışı pïtmez. -** Atas. Tembelin işi bitmez, yaz gelse de kışı bitmez.

• **Tĭlden kelgen elden kelse herkes kan bolır edĭ.** - Atas. Dilden gelen elden gelse herkes han olurdu.

Rom. v. 1.- 37. A veni, a sosi. 2. A fi adus. 3. A se întoarce, a reveni. 4. A se apropia. 5. A veni (a se duce) în vizită, a vizita. 6. ... 36. A-i veni să ..., a simți dorința de a ... 37. A veni al ... (n)lea; a se situa pe un anumit loc într-un clasament.

KELMEŞEK is. Yerli halktan olmayan kimse, yaban, yabancı.

"Şerife bĭr vakıtta kiyfĭ kelgende, bek 'şefkatlĭ' sözlerĭ men 'senĭ gidĭ kelmeşek' dep türtmüşlep menĭ ĭşerĭ ala eken." - (A.Tukay - Esĭmde Kalganlar / Okıma Kitabı V).

"Neşĭn bo köynĭñ ewlâdı bolgan Ömĭrbek'nĭñ atı şıkmasın da, bĭr kelmeşekniñ imzası şıksın, neşĭn canım?." - (Altay Kerim Kâniye).

Rom. s. Venetic; străin.

KELMEŞEKLĬK is. Yabancı olma durumu, yabanlık.

Rom. v. Faptul de a fi venetic.

KELMEŞĬK is. → **Kelmeşek**.

"Senĭñ hanlıgıñ sınırına Kökĭşlĭ Tama'ga Kazan Hanlıgından kaşıp kelĭp, Narĭk adlı bĭr hayın kelmeşĭk yerleşken." - (Nedret ve Enver Mahmut - Bozcĭgĭt).

KELOGLAN (**keloğlan**) öz. is. Keloğlan; Türk halk masallarının zeki ve yiğit kahramanı.

Rom. s. Un erou al basmelor populare turceşti, renumit pentru istețimea şi vitejia lui; Prâslea.

KELPEDİN is. Ar. (kelbetan - "köpek ağzı") Kerpeten.

"Karadım, eş bĭrşiy para etmiy, en sonında aldım kelpedinnĭ, şıgardım tĭşĭm." - (Nevzat ve Nermin Yusuf - Nasrettin Hoca).

Rom. s. Cleşte.

KELTAYDAR is. Oğulcuk, oğlancık. Eşanl. **balaşık.**

• **Keltaydarım saw bolsa, kelĭnĭm kapı (üy) artında -** Deyiş. Oğulcuğum sağ olsun, gelinim kapımın ötesinde. - (Cenan Bolat - Nogay Atasözleri / Karad. gazet. 15 / 1992).

Rom. s. Băiețaş; tinerel.

KELTĬRMEK f. → **Keldĭrmek**.

KELÜW is. ve f. → **Kelme, Kelmek.**

"Dew er kelüwĭnde en güzel kızlardan bĭr de kız alıp kete eken." - (Mehmet Vani Yurtsever - Cantemĭr Batır).

KEM s. (Fars. kem). Kem. Eşanl. **yaman, fena.**

1. Eksik, kusurlu, aşağı.

"Ay kĭdĭ tatar yaşları, okumaylar. / Okusalar, kĭmseden kem kalmaylar. / İstanbul'da, Paris'te bĭrĭncĭ bola, / Japonlar da onlarga cetalmaylar." - (Çelebi Cihan - Ay Kĭdĭ).

"Halkımız hiçbĭr milletten kem, osal tuwuldır." - (Müstecib Ülküsal - Bayram Şenlĭgĭ).

2. Kötü, fena. **Kem söz. Kem köz.**

Rom. adj. 1. Defectuos; cu lipsuri. 2. Rău; neplăcut, ostil.

KEMA is. (Fars. kemha). Kemha; çok sağlam bir ipek kumaş çeşidi.

• **Asıl azmaz, kema tozmaz. -** Atas. Asil kişi azmaz, kemha kumaşı (kolayca) yıpranmaz.

Rom. s. O țesătură de mătase, de calitate superioară, foarte rezistentă.

KEMAL (is. Ar. kemal). Kemal.

1. Düşünce ve duygu bakımından olgunluk.

"Anayım menĭ taptıñ mı, / Beşĭkke salıp attıñ mı ? / Tam kemalga kelgende / Askerlĭkke sattıñ mı?" - (Boztorgay).

2. Üst değer, en yüksek değer.

3. öz. is. Kişi adı : **Kemal** (e.).

Rom. s. 1. Maturitate. 2. Limita superioară; valoare maximă. 3. s. propr. Nume de persoană : **Kemal** *(b.).*

KEMAN → is. **Kemane**.

KEMANE is. (Fars. keman). Keman. Var. **gemane**.

"Keşe keştĭm karaltıñdan, kemanemen, daremen. / Ana bügün, ana yarın alırman dep cüremen." - (Boztorgay).

"Kemaneniñ kĭrĭşi, dareniñ zĭlĭ. / Sen bolgaydıñ üyümniñ aşılgan gülĭ." - (Boztorgay).

Rom. s. Vioară.

KEMANECĬ is. Kemancı. Var. **gemanecĭ**.

Rom. s. Viorist.

KEMER is. ve s. (Fars. kemer). Kemer.

1. Kumaş, deri veya metalden yapılmış bel bağı. Eşanl. **kuşak.**

"Dĭkkat ettĭm, bĭr arüw dal fidan kelĭn, / Kemer kuşak, som altın sıkkan belĭn." - (Osman Toktamaz - Ötken Aylar).

2. Eskiden kullanılan, para koymaya gözleri bulunan meşin kuşak.

3. Giysilerin bele gelen bölümü.

4. Anat. Vücudun kemikten oluşmuş, yay biçiminde yerlerine verilen ad. **Kaş kemerĭ. Tamak kemerĭ.**

5. Mim. İki sütunu üstten bir yayla birbirine bağlayan yapı bölümü.

6. s. Tümsekli.

• **Kemer Kapıda tĭlenĭp Cuma camĭde sadaka bere**. - Deyiş. Kemer Kapı'da dilenip Cuma Cami'de sadaka verir. (Kemer Kapı, Cuma Camĭ - Bahçesaray'da yer adları).

Rom. s. 1. Centură, cingătoare, curea. 2. Chimir, brâu, şerpar. 3. Parte a pantalonilor peste care se leagă cureaua. 4.-5. Anat. arhit. Arcadă. 6. adj. Bombat, coroiat.

KEMERLĬ s. Kemerli.

1. Kemeri olan.

2. mec. (Burun için) Kavisli.

Rom. adj. 1. Cu **kemer.** *2. fig. (Despre nas) Coroiat.*

KEMERSĬZ s. Kemersiz, kemeri olmayan.

Rom. adj. Fără **kemer.**

KEMĬK is. Anat. Kemik. Eşanl. **süyek.**

1. Vücudun çatısı, iskeletin parçalarını oluşturan sert doku. **Uzun kemĭk. Kıska kemĭk. Calpak kemĭk.**

2. s. Kemikten yapılmış.

• **Aldına bĭr kemĭk atmak -** Küçük bir çıkar sağlayarak birini susturmak.

• **Kemĭk bĭlĭmĭ -** Osteoloji.

• **Ölmĭşlerniñ kemĭklerĭ sızlamak -** Tatsız bir durum, bir olay ölmüşlerin ruhunu incitmek.

Rom. 1. s. Os. 2. adj. De (din) os. **Kemĭk bĭlĭmĭ -** *Osteologie.*

KEMĬKLEŞMEK f. Kemikleşmek.

Rom. v. A se osifica.

KEMĬKLEŞTĬRMEK f. Kemikleştirmek.

Rom. v. A osifica.

KEMĬKLĬ s. Kemikli.

1. Kemiği olan; kemiği çok olan.

2. Kemikleri iyi gelişmiş.

3. mec. Çok zayıf.

Rom. adj. 1. Osos; cu oase. 2. Ciolănos, cu oase mari. 3. fig. Slab, costeliv.

KEMĬKSĬZ s. Kemiksiz.

Rom. adj. Fără oase.

KEMĬKŞĬK is. Kemikçik, küçük kemik.

Rom. s. Oscior.

KEMĬRGEN s. ve is. 1. Kemiren; kemirmiş.

2. Zool. Kemirgen (hayvan).

Rom. 1. adj. Care roade, rozător. 2. s. Zool. (Animal) Rozător.

KEMĬRĬLMEK f. Kemirilmek.

Rom. s. A se roade, a fi ros.

KEMĬRME, **-ÜW** is. Kemirme.

Rom. s. Roadere.

KEMĬRMEK f. Kemirmek.

1. Bir şeyi dişleriyle azar azar koparmak.

"Col boyında bostanıñ, can ay, / Onı koyan kemĭrgen, can ay. / Yaşamagır caş kızlar, can ay, / Kol tiymeden semĭrgen, can ay." - (Boztorgay).

2. Bir şeyi aşındırmak.

3. mec. Bir şeyin içine işleyerek onu harap etmek.

"Göñlĭmnĭ kaygılar kemĭrĭp turganda, / Halkımnı tınışsız, yıldızı urganda, / Tuwgan tĭl, başkası aklıma kelmiy." - (Bekir S. Çobanzade - Tuwgan Tĭl).

- **Öz özĭn kemĭrmek -** Kendi kendini yemek.

Rom. v. 1. A roade. 2. A eroda. 3. fig. A măcina, a distruge.

KEMĬRŞEK is. Anat. 1. Kemircik, kıkırdak. Eşanl. **kıkırdak.**

2. mec. Olgunluk yaşına gelmemiş, genç insan.

"Dünyasına toymagan, / Hastahane colında / Caş kemĭrşek can bergen, / Anayşıgın kolında." - (Boztorgay).

Rom. 1. Anat. Cartilaj, zgârci. 2. fig. Făt, fecior, copil.

KEMĬRŞEKLENMEK f. Kıkırdaklaşmak.

Rom. v. A lua o structură cartilaginoasă.

KEMĬRTMEK f. Kemirtmek.

Rom. v. factitiv. A pune să roadă.

KEMĬRÜWCĬ is. ve s. Var. **kemĭrgen**.

1. Kemirici, kemiren.

2. is. Zool. Kemirgen.

Rom. 1. adj. Care roade, rozător. 2. s. Zool. Rozător.

KEMİYET is (Ar. kemmiyet) Kemiyet; nicelik, miktar.

Rom. s. Cantitate.

KEMLEŞMEK f. 1. Kusurlu olmak, hasar görmek.

2. mec. Kötüleşmek, kötü olmak.

Rom. v. 1. A se strica. 2. fig. A se înrăi, a decădea.

KEMLEŞTĬRMEK f. 1. Bozmak, değerini düşürmek.

2. Kötüleştirmek.

Rom. v. 1. A degrada. 2. fig. A înrăi, a face să decadă.

KEMLĬK is. Kemlik.

1. Eksiklik, kusur, düşük nitelik.

2. Kötülük.

"İygĭlĭkke kemlĭk köstermek bolmas, cür, men de saga bĭr cĭgĭtlĭk yapayım." - (Nedret ve Enver Mahmut - Ayuw Kulak Batır).

Rom. s. 1. Defect, cusur. 2. Răutate; rea voință.

KEMŞİYMEK f. Buruşmak, biçimsizleşmek çirkinleşmek.

"Yüz altmış yıl, gezĭne yaylalarda, / Kemşiyip cılay sarı bet balalarda." - (Bekir S. Çobanzade - Yüz Altmış Yıl).

Rom. v. A se strâmba, a se schimonosi.

KEN s. → **Keñ**.

KENAR is. (Fars. kenar). Kenar. Eşanl. **çet, şet.**

1. Bir yerin, bir şeyin ortasından uzak, uc, yan veya bitiş yeri.

"Mĭna selâm alekĭm batırlar, baylar, alay. / Bĭz karĭpnĭ kenarda kĭm abaylar, alay?" - (Boztorgay).

"Keten kölmek tĭgemen, / Kenarların bügemen. / Yarem kettĭ kelmedĭ, asretlĭgĭn şegemen." - (Boztorgay).

"Derya şetten bulanır, kenardan buzlar, / Hayırlı bolsın toyıñız, konakbay kızlar." - (Boztorgay).

2. Bir şeyin çevre çizgisi.

3. Bir şeyin çevre süsü.

"Keten kölmek kenarsız, / Senĭñ anañ bek arsız. / Cüregĭmde ot cana, / Kaşıñız dostlar, canarsız." - (Boztorgay).

4. Geom. Bir geometrik şekli sınırlayan çizgilerden herbiri.

5. s. Merkezden uzak olan, sapa.

- **Aklın kenarına kelmemek -** Aklının ucuna bile gelmemek; hiç düşünmemek.
- **Kenarda kalmak -** Önemsiz bir duruma düşmek.
- **Kenarga atmak -** O an için gerekli görmeyip bir yana koymak.

Rom. s. 1. Margine, extremitate. 2. Latură, limită; hotar. 3. Bordură, chenar. 4. Geom. Latură. 5. adj. Periferic, mărginaș.

KENARLI s. Kenarlı, kenarı olan.

Rom. adj. 1. Cu latură. 2. Cu chenar, cu desen pe margini. 3. Cu boruri.

KENARSIZ s. Kenarsız, kenarı olmayan.

Rom. adj. 1. Fără chenare, fără desene pe margini. 2. Fără boruri.

KENCE is. ve s. 1. Ailede çocukların en küçüğü.

"Kemal akaynıñ kencesĭ, Rukniy, bĭr torı mali mĭngen köy cemaatĭn toyga şakırıp cürĭ." - (Altay Kerim – Kâniye).

2. "Ufaklık" anlamında ve şaka yollu seslenme sözü.

"Er pazarda satılır sidane, mercem, / Soramak ayıp tuwıl, yaşıñ kaş, kencem?" - (Boztorgay).

3. Hayvan sürüsünün en son doğan yavrusu.

Rom. s. 1. Mezinul, prâslea, benjaminul familiei. 2. Apelativ cu sensul de "Puişor!", "Micule!". 3. Ultimul născut din tineretul unei turme de animale.

KENDĬ z. Kendi. Eşanl. **öz, özi.**

Rom. pron. 1. El însuşi, ea însăşi. 2. adj. Propriu, personal.

KENDĬLĬĞĬNDEN s. ve zf. Kendiliğinden; kendi kendine meydana gelen. Eşanl. **özlĭğinden.**

Rom. adj. şi adv. De la sine.

KENDĬLĬK is. Kendilik, kendisi olma durumu; öz, öz varlık.

Rom. s. Esenţă; entitate.

KENDĬR is. Bot. Kendir, kenevir.

1. Sapının liflerinden çuval ve halat örülen bir bitki cinsi. (Lat. Cannabis sativa).

2. s. Kenevirden yapılmış.

Rom. 1. s. Bot. Cânepă. 2. adj. De (din) cânepă.

KENE zf. ve bağ. Gene. Var. **gene.**

1. zf. Yeniden, bir daha, yine, tekrar.

"Kalmasaydı Ya Rabbi curt kene de camanga!" - (Mehmet Niyazi – Sagış).

"Karaga ak ekledĭm, / Kapılarda bekledĭm. / Üş kün yarem kelmedĭ, / Kene kozdı dertlerĭm." - (Boztorgay).

2. bağ. Öyle de olsa, belli bir duruma rağmen.

"Tatarlıknıñ yıldızları coyulgan. / Şay bolsa da, kene ümit üzülmiy." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

"Ne aytayım özĭme, / Yandım kara közĭñe. / Üş kün seslesem senĭ, / Kene toymam sözĭne." - (Boztorgay).

3. zf. Öyle de; iyi ki. Kene arüw, trennĭ kaşırmagansıñ.

- **Bek dadandı kurtka, kene keldĭ curtka. -** Deyim. Pek dadandı şu kocakarı, gene dolandı bu diyarı.

Rom. adv. 1. Iar, iarăşi, din nou. 2. conj. Totuşi, cu toate acestea. 3. adv. În fapt; la urma urmei.

KENEP is. (Ar. kenif). Kenef, tuvalet.

"Akşamdan son itayaknıñ yahut kenepnıñ katından geçiyatkanda, bĭr türlü tĭtriymen, çünkü onday cerlernĭñ cĭn yatağı bolganı inanç ve tüşüncesĭ kĭşkenelĭkten cüregĭme sĭñgen." - (Mehmet H. Vani Yurtsever - Ödelek).

Rom. s. Closet, latrină.

KENEPLĬ s. Kenefli, tuvaletli.

Rom. adj. Cu closet.

KENEPSĬZ s. Kenefsiz, tuvaletsiz.

Rom. adj. Fără closet.

KENEWĬR is. Bot. Kenevir (Lat. Cannabis sativa). Eşanl. **kendĭr.**

"Ketendiy, kenewĭr de culkılıp kurutılır, cĭbĭtĭlgen soñ tüyülĭr." - (Okuma Kitabı - III).

Rom. s. Bot. Cânepă.

KENSİREK is. Geniz. Eşanl. **keñĭz.**

"Karısın burnuna karay, kensiregĭ yok, ayagına karay, tobugı yok, koltugına karay, öpkesĭ körĭne." - (A. Soysal - Edige Batır / Emel M.).

Türk Lehç. : Kazak. - **kensirik;**

Rom. s. Anat. Fose nazale.

KENT is. (Sogd.>Türk.). Şehir. Eşanl. **kasaba, şehir.**

"Uzak curtnıñ dertlerĭ, bar köylerĭ, kentlerĭ / Caşay kalbĭm, özĭmde. / Oynay herbĭr sözĭmde." - (Bekir S. Çobanzade - Kollar Demĭr, Baş Emen / Emel D.).

"1242 senesĭnĭñ küzünde bütün Orta ve Batı Awrupa'nıñ kentlerĭ ve sarayları büyük bĭr korkı ĭşĭnde yaşay edĭler." - (Memet Ablay - Tatarlar Kĭmlerdĭr?).

Rom. s. Oraş; urbe.

KENTLEŞMEK f. Kentleşmek; şehirleşmek. Eşanl. kasabalaşmak, şehirleşmek.

Rom. v. A se urbaniza.

KENTLĬ s. Kentli, şehirli. Eşanl. **kasabalı, şehirlĭ.**

1. s. Kentleri olan.

2. Kentte yaşayan kimse.

Rom. 1. adj. Cu oraşe. 2. s. Orăşean.

KEÑ s. Geniş. Var. **ken.**

"Kete kete col aştım, / Ken dünyanı dolaştım. / Cılama anayşıgım, / Süygülüme kawuştım." - (Boztorgay).

Rom. adj. Larg; vast, întins.

KEÑEŞ is. 1. Fikir, düşünce, akıl. Var. **keñeşüw.**

"Koynıñ şulay keñeşüwĭn eşkĭ dıñlay : / Aydı dosım, barayık bĭz, dep cewaplay." - (Okuma Kitabı - III).

"Bĭrlĭk bolgan bek bolganın keñeşĭmen / Ata curtın alacakka bĭr saylansak." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

"Bolar cĭğĭtnĭ körgen soñ : Adam balası akıllı bolır, o bĭzge keñeş bersĭn, dep aytalar." - (Nedret ve Enver Mahmut - Ayuw Kulak Batır)

2. Öğüt, nasihat.

3. Danışma.

Rom. s. 1. Gând, ideie; concepţie. 2. Sfat. 3. Consultare.

KEÑEŞÇĬ is. Danışman. Var. **keñeşĭcĭ.**

"Han 'şonı bĭr taa denep karayım'dep, özĭnĭñ en yakın keñeşçĭsĭ bolgan Kemal ulı Canbay'nı şakırtıp, ondan şay dep soray..." - (Nedret ve Enver Mahmut - Bozcĭğĭt).

Rom. s. Sfătuitor; sfetnic, consilier.

KEÑEŞĬCĬ is. Danışman.

"Hanın yanında vezirleri bulunduğu gibi, kartagasının yanında da müşavirleri (**kenişicüleri**) vardır: **oñ begĭ, sol begĭ, küregecĭ begĭ, sakçı begĭ."** - (Müstecib H. Fazıl Ülküsal - Dobruca ve Türkler).

Rom. s. Sfătuitor; sfetnic, consilier.

KEÑEŞLĬ s. Akıl danışılmış.

- **Keñeşlĭ ĭş darkalmaz. -** Atas. Danışılarak yapılmış iş başarısızlığa uğramaz.

Rom. adj. Cu consultare; pregătit prin consultarea celor competenţi.

KEÑEŞME, **-ÜW** is. Danışma.

Rom. s. Consultare, consfătuire.

KEÑEŞMEK is. Danışmak.

"Bĭzler bĭr toplaşayık, öz aramızda bĭr keneşiyĭk. Ondan sonra, eger bolganday bolsa, peşenbĭge mĭ bolır, yoksa düşembĭge mĭ bolır, sĭzge bĭr cewap berĭrmĭz." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

- **Keñeşken kerĭlĭr, erĭşken eşĭlĭr. -** Atas. Danışan gerinir, (yayılır, gelişir), küsen yıkılır.

Rom. v. A se consulta, a se sfătui.

KEÑEŞŞĬ is. Danışman. Var. **keñeşçï.**

Rom. s. Sfătuitor, sfetnic, consilier.

KEÑEŞTĬRMEK f. Danışmak işini sağlamak.

Rom. v. f. A pune să se consulte; a pune să se sfătuiască.

KEÑĬŞ s. Geniş. Var. **genïş.**

1. Eni büyük.

"Bunday bĭlgĭsĭz başımla uzun, keñĭş Özü Kırı töbelerĭnde aylangan, dolaşkan, kırgan tökken, köpürgen, anda mında saldırgan küçük bĭr aydamak olgan edĭm." - (Çelebi Cihan - Karılgaçlar Duası).

2. Yüzeyi veya hacmi büyük olan.

3. mec. Kapsamı çok.

4. mec. Rahat . çabuk tasalanmayan.

- **Keñĭş cüreklĭ -** Geniş yürekli; çabuk telâşlanmayan.

Rom. adj. 1. Lat, larg. 2. Vast, întins; voluminos. 3. fig. Cuprinzător, amplu. 4. fig. Comod, calm, nepăsător.

KEÑĬŞLĬK is. Genişlik.

1. Geniş olma durumu.

2. En.

Rom. s. 1.Faptul de a fi lat sau larg. 2. Lăţime, măsura lăţimii; lărgime, amplitudine.

KEÑĬZ is. Anat. Geniz.

- **Keñĭz sesleri -** Geniz sesleri. (*Rom. - sunete nazale*).

Rom. s. Anat. Fose nazale; rinofaringe.

KEÑĬZSĬ s. Genizsi.

Rom. adj. Nazal; (sunet) emis cu participarea cavităţii nazale.

KEÑĬZSĬLEŞME, -ÜW is. Fonet. Genizsileşme, seslerin bir geniz sesinin etkisiyle genizden söylenir olması. **Ben → men; anlamak → añnamak.**

Rom. s. Fonet. Nazalizare.

KEÑĬZSĬLEŞMEK f. Fonet. Genizsileşmek.

Rom. v. Fonet. A se nazaliza.

KEÑİYMEK f. Genişlemek.

Rom. v. A se lărgi, a se extinde.

KEÑĬYTĬLMEK f. Genişletilmek.

Rom. v. A fi lărgit.

KEÑİYTMEK f. Genişletmek. Var. **keñleştĭrmek**.

Rom. v. A lărgi; a extinde.

KEÑİYTTĬRMEK f. Genişlettirmek.

Rom. v.f. A pune să lărgească, să extindă.

KEÑLEŞMEK f. Genişlemek.

Rom. v. A se lărgi, a se extinde.

KEÑLEŞTĬRMEK f. Genişletmek. Bak **keñiytmek.**

"Bĭzlermen, üylĭ, eñ balaban ablam da bar. Onıñ da bĭr ulı man bĭr kızı korantanı keñleştĭre." - (Yaşar Memedemin - Şaliy Şal).

Rom. v. A lărgi; a extinde; a mări lăţimea.

KEÑLĬK is. Genişlik. Eşanl. **en.**

Rom. s. Lăţime; lărgime.

KEP-KEÑ s. Gepgeniş.

Rom. adj. Foarte larg; foarte lat.

KEPAZE s. (Fars.) Kepaze.

1. Niteliksiz, adi, sıradan.

2. Utanmaz, alçak.

3. Gülünç.

Rom. adj. 1. De calitate inferioară; ordinar, comun. 2. Neobrăzat, nemernic. 3. Ridicol.

KEPAZELĬK is. Kepazelik, kepaze olma durumu veya kepazece davranış.

Rom. s. Faptul de a fi **kepaze.**

KEPEK is. Kepek. Var. **kebek.**

1. Öğütülmüş tahıl tanelerinin elendikten sonra elekte kalan kabuk kısmının kırıntıları.

2. Saçlı deride oluşan ölü hücre döküntüsü. Eşanl. **kayızgak.**

Türk Lehç. : Kırım. **- kepek;** Nog., Karaçay Malkar., Kazak. **- kebek;** Moğ. **- kebeg / heveg (1);**

Rom. s. 1. Tărâţă. 2. Mătreaţă.

KEPEKLEMEK f. Kepeğe bulamak.

Rom. v. A presăra cu tărâţe; a da ceva în tărâţă.

KEPEKLENMEK f. Saçlarda kepek olıuşmak. Eşanl. **kayızgaklanmak.**

Rom. v. A face mătreaţă.

KEPEKLĬ s. Kepekli.

1. İçinde kepek olan. **Kepeklĭ un.**

2. (Saçlarda) Kepek oluşmuş. Eşanl. **kayızgaklı.**

Rom. adj. 1. Cu tărâţe. 2. Cu mătreaţă.

KEPEKSĬZ s. Kepeksiz.

Rom. adj. Cu tărâţă.

KEPENK is. Kepenk.

"Endĭ küneş yükselgen, padışa da saraynıñ pencĭre kepenklerĭn cabacak bolayatır eken." - (Nedret ve Enver Mahmut - Ayuw Kulak Batır).

Rom. s. 1. Chepeng, trapă. 2. Oblon.

KEPĬL is. (Ar. kefil). Kefil.

Rom. s. Garant.

KEPĬN is. (Ar. kefen). Kefen.

"Ak kepĭnge sardılar, / Allı yeşĭl ettĭler. / Anayımdan ayırıp / Menĭ alıp kettĭler." - (Boztorgay).

- **Kepĭnĭn cırtmak -** Ağır hasta iken ölüm tehlikesini atlatmış olmak.

Rom. s. La musulmani, giulgiul în care se înfăşoară mortul la înhumare.

KEPĬNLEMEK f. Kefenlemek.

Rom. v. A înfăşura mortul în giulgiu.

KEPĬNLENMEK f. Kefenlenmek.

Rom. v. A fi înfăşurat în giulgiu.

KEPĬNLETMEK f. Kefenletmek.

Rom. v. A pune să înfăşoare mortul în giulgiu.

KEPĬNLĬK is. Kefenlik.

Rom. s. Giulgiu de mort, linţoliu.

KEPĬNSĬZ s.Kefensiz.

1. Kefene sarılmamış.

2. zf. Kefene sarılmadan.

Rom. 1. adj. Neînfăşurat în giulgiu. 2. adv. Fără giulgiu.

KEPMEK f. Kurumak, ıslaklığı gitmek.

Rom. v. A se usca; a se zvânta, a se zbici.

KEPŞE is. Kepçe. Eşanl. **şömïş.**

Rom. s. Polonic; căuş.

KEPŞE-KULAK s. ve is. Kepçe kulak, kulakları kocaman ve sarkık olan. Eşanl. **papïş-kulak.**

Rom. adj. şi s. Bleg; cu urechi pleoştite.

KEPŞELEMEK f. Kepçelemek; kepçe ile karıştırmak veya almak.

Rom. v. A amesteca sau a lua cu polonicul.

KEPTİRMEK f. Kurutmak.

Rom. v. A usca; a seca, a asana.

KER, KERĬ s. ve is. (At donu). Koyu kahverengi, doru, konur.

"Cılkıda kerï, torı, küren, burlı, sïnlï bïr at kördïm mï, kunan, dönen bakmazdım, bïr arhan alır, tutar, yalınına yapışır, cügen salar, mïnerdïm." - (Çelebi Cihan - Karılgaçlar Duası)**.**

- **Kara ker -** Siyaha yakın doru.

Türk Lehç. : Kırım. **- ker;** Moğ. **- keger / heer;**

Rom. s. şi adj. 1. adj.(Părul de cal) Castaniu închis, murg. 2. s. Cal cu părul castaniu închis; murg.

KERAHET is. (Ar. kerahet). Kerahet; İslâmiyette, haram değilse de, başkalarını rahatsız eden iğrendirici şey (içki, sigara gibi).

"Allah bolsın, peygamber bolsın, hep bïzïm iygïlïklerïmïznï tüşünüp bonday şiylerïn bïrsïn haram, bïrsïn mekruh kılganlar ama, kel kelelïm, kïm tutacak.Tütün de kerahetten taa ya!..." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

Rom. s. Obiect sau acţiune dezgustătoare, care provoacă repulsie.

KERAMET is. (Ar. keramet). Keramet.

1. Ermiş kimselerin gösterdiklerine inanılan doğa üstü iş, hareketler ve durumlar.

2. mec. Derin anlam.

- **Nikâhta keramet bardır. -** Atas. Nikâhta keramet vardır.

Rom. s. 1. Minune, miracol. 2. fig. Înţelepciune, vorbă cu tâlc.

KERAMETLĬ s. Kerametli, doğa üstü güce sahip.

Rom. adj. Miraculos, -oasă.

KERANE is. → **Kerhane**.

KERATA is. (Yun. keratas-boynuzlu, hayvan). Kerata.

1. Hoşgörülü sitemle bir adlandırma; yaramaz.

"Bïr ayırıp cïberdïm men onlarnı canım, fakat anaw sarhoş kerata, pışak çıkargan, dawulnı teşemen diy." - (Mehmet H. Vani Yurtsever - Toy).

"Anlasın keratalar, kïmnïñ kïm ekenïn. Para mı onlarıñ zorı ? Mına !" - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

2. Ayakkabı çekeceği.

Rom. s. 1. fam. Nebunatic, ştrengar; deprec. aiurit, zăpăcit. 2. Încălţător.

KERBAR is. (Fars.kehruba). Kehribar. Var. **kelbar, kelhbar, kelïmbar.**

1. Süs eşyası yapımında kullanılan fosilleşmiş reçine.

"On parmagıñ on altın, tırnagıñ kerbar. / Senï tapkan anayga cennette yer bar." - (Boztorgay).

"Dört köşelï Kâbe'nïñ kapısı kelbar, / Kuş uşalmay üstünden, ïşïnde ne bar?" - (Boztorgay).

2. s. Bu maddeden yapılmış olan.

Rom. s. 1. Chihlimbar. 2. adj. Din (de) chihlimbar.

KERBĬŞ is. Kerpiç. Var. **kerpiç**

"Ertesï künï, ekïsï dere boyına ketïp, kerbïş kesïp, üynï tüzetmege karar alalar." - (Nedret ve Enver Mahmut - Bozcïgït).

"Taşını yad ellerden ketirtmem hiç, / Cetişir öz curtumda çıkkan kerpiç." - (Bekir S. Çobanzade - Bïr Saray Kuracakman).

- **Kerbïş kesmek -** Kerpiç dökmek; kerpiç yapmak.

Rom. s. Chirpici.

KERÇEK is. ve s. Gerçek. Eşanl. **uşun.**

1. Doğru olan şey; hakikat.

2. s. Sahi, doğru olan.

Rom. 1. s. Realitate; adevăr. 2. adj. Real; adevărat.

KERÇEKTEN zf. Gerçekten; sahiden, hakikaten.

"Anlaşılsın, bïr vatan / Kardaşları bolganımız, kerçekten." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

Rom. adv. Într-adevăr; în realitate.

KERDİRĬLMEK f. Gerdirilmek.

Rom. v. A pune să întindă, să încordeze.

KERDİRME, **-ÜW** is. Gerdirme.

Rom. s. Faptul de a pune să încordeze.

KERDİRMEK f. Gerdirmek.

Rom. v. factitiv de la **kermek.**

KERE is. (Ar. kerre). Kere, defa, sefer. Var. **gere.** Eşanl. **defa, sefer.**

"Bakşelerden kelsïnler, / Senï maga bersïnler. / Bïr kereşïk sarılsam, / İstese öldïrsïnler." - (Boztorgay).

- **Bïr kere -** zf. a) Bir olup bitti durumunu anlatır. **"İşmesek bek arüw bolacak ya, ille bïr kere alışkamız." -** (Necip H. Fazıl - Cawşılık). b) Önce, başta.

- **On paraga on kere omakalar -** Deyim. On paraya on takla atar.

- **Borcka ïşken ekï kere esïrïr. –** Atas. Borca içen iki kere sarhoşlanır.

- **Koy ekï kere sıdırılmaz.** - Atas. Koyun iki kere yüzülmez.

- **Veresiye ïşken ekï kere esïrïr. -** Atas. Veresiye içen iki misli sarşoslanır.

Rom. s. (Determinat de un numeral) Dată, oară (ori).

KEREGE is. Çadırın ağaç iskeleti.

Rom. s. Scheletul de lemn al iurtei.

KEREGĬNDİY zf. Gerektiği gibi.

Rom. adv. Aşa cum trebuie.

KEREGĬNŞE zf. Gereğince, gereği gibi.

Rom. adv. Aşa cum trebuie.

KEREK is. ve s. Gerek.

1. is. Bir şeyin olabilmesi veya yapılabilmesi için bulunması

şart olan bir diğer şey.

"O da onlarman barabar çalışa, kılabdan, ipekday kereklernĭ asla eksĭltmiy edĭ." - (Mehmet Niyazi – Sawlıkman Kal / Emel M.).

2. s. Gerekli; olması, bulunması şart olan.

"Bakşalarda gülterek, / Gülterekke suw kerek. / Üylenecek caşlarga / İnce bellĭ kız kerek." - (Boztorgay).

"Bĭzniñ halkka talaş barda caw ne kerek?" - (Mehmet Niyazi – Sagış).

3. s. Muhtemel, ihtimal dairesinde olan.

"Aná şay bol, şáylĭ bol, şay bolsañ kerek. / Sendiy etken bĭr kıymas dayimde kerek." - (Boztorgay).

4. bağ. Tekrarlı kullanımla görevdeş öğeleri bağlar.

- **Keregĭnday, keregĭndiy** – Gereği gibi.
- **Kerek körmek –** Yapılmasını istemek.
- **Anañ Tat, babañ Tat, ne kerek saga balaban at, mĭn eşegĭñ corgalat. -** Deyim. Ana babanın mevkii belli iken, sen de haline göre davran, büyük at arama, eşeğine bin de rahvanlat.
- **Awcı awında, colşı colında kerek –** Deyim. Avcı avında, yolcu yolunda gerek.
- **Ne balı kerek, ne de balası -** Deyim. Ne balı gerek, ne de çocuğu.
- **Neme kerek -** Deyim. Neme lâzım ?; Gerekli değil.
- **Akıllı balağa mal ne kerek, akılsız balaga mal ne kerek ? -** Atas. Akıllı çocuğa mal ne gerek, akılsız çocuğa mal ne gerek ?.
- **Güzel közge, akıllı korantaga kerek –** Atas. Güzel göze, akıllı aileye gerekli.
- **Sawlıkka cawlık ta kerek -** Atas. Sağlığa yağlık da (mendil de) gerek.
- **Üyge kerek camĭge aram -** Atas. Eve gerek olanın yeri evdir, cami değildir.

Türk Lehç. : Kırım., Nog. **- kerek;** Moğ. **- kereg / hereg -** madde, nesne, gerekli şey.

Rom. 1. s. Necesitate, trebuinţă. 2.adj. Necesar, trebuincios. 3. adv. Pe semne, probabil. 4. Conj. Fie... fie...; ori... ori...

KEREKLĬ s. Gerekli, lüzumlu.

"Bondan son hiç vakıt ozgarmay, bo mukaddes gayesĭne faydalı bolacak bĭlgĭlernĭ edĭnmege, kereklĭ şiylernĭ üyrenmege çalıştı." - (Mehmet Vani Yurtsever – Uyuşmagan Ekĭ Arkadaş).

Rom. adj. Necesar, trebuincios.

KEREKLĬK is. Gereklik, gerek olma durumu.

"Alimseyit - Caş ĭstiy mĭ ama kızını ? / Bawbek - Ebet, ĭstemese ayta mı endĭ ? / Alimseyit - Kız ? / Bawbek - Onı bĭlmem, bak. ... Şay deseñ onıñ kereklĭgĭ de cok ya." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

Rom. s. Necesitate, nevoie.

KEREKME, KEREGÜW is. Gerekme.

Rom. s. Faptul de a trebui.

KEREKMEK f. Gerekmek, lâzım olmak.

"Karagan közĭñ süyemen, aytkan sözĭñ, / Aşıñ suwıñ kerekmiy, aygĭdĭ özĭñ." - (Boztorgay).

"Öz teregĭn begenmegen soysuzlarga / Gür dawuşman : Kerekmiysĭz ! dep aytarman." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

- **Dogrı sözge yemĭn kerekmez. –** Atas. Doğru söze yemin gerekmez.
- **Kerekmegennĭ cıy, kerekken kün bolır. -** Atas. Lâzım olmayan şeyleri sakla, lâzım olduğu gün olur.

Türk Lehç. : Kırım., Nog. **- kerekmek, keregüv;** Moğ. **- keregleh / heregleh -** gerekmek;

Rom. v. A trebui, a fi necesar.

KEREKSĬNMEK f. Gereksinmek, gereğini duymak.

Rom. s. A simţi nevoia.

KEREKSĬZ s. Gereksiz, yararsız.

Rom. adj. Inutil, de prisos; nefolositor.

KEREKSĬZLĬK is. Gereksizlik.

Rom. s. Inutilitate.

KEREKTĬRMEK f. Gerekli kılmak.

Rom. v. A face necesar, a determina prezenţa a ceva.

KEREM is. (Ar. kerem). Kerem.

1. Soyluluk, asalet, büyüklük.

2. İyilik, lütuf.

"Menĭm adım Emine'dĭr, Emine, / Altın kuşak kuşanırım belĭme. / Şĭmdĭ tüştüm bĭr mayorun elĭne, / Kerem etĭñ ey agalar, menĭ mından alıñız." - (Anonim - Emine Kız Türküsü – Emel M. 1 -1935).

3. Kişi adı : **Kerem** (e.).

- **Barnıñ üyĭ kerem üyĭ, coknıñ üyĭ verem üyĭ. -** Atas. Varlıklının evi kerem evi, yoksulun evi verem evi.

Rom. s. 1. Noblеţe, mărinimie, generozitate. 2. Bunăvoinţă, bunătate. 3. Nume de persoană : **Kerem** *(b.).*

KERESTE is. (Fars. keraste). Kereste.

1. Tomrukların uzunlamasına biçilmesiyle elde edilen tahta ve kirişlikler.

2. mec. Kaba, görgüsüz kimse.

Rom. s. 1. Cherestea. 2. fig. Bădăran, om necioplit.

KERESTECĬ is. Keresteci, kereste satıcısı.

Rom. s. Cherestegiu.

KERESTECĬLĬK is. Kerestecilik, kereste alım satımı.

Rom. s. Cherestegerie.

KERESTELĬK is. ve s. Kerestelik; kereste yapımı için ayrılmış elverişli ağaç.

Rom. s. şi adj. Lemn de cherestea.

KEREWĬZ is. Bot. (Fars. kerefs). Kereviz; kökleri ve yaprakları yenilen bir bitki. (Lat. Apium graveolens).

Rom. s. Ţelină.

KEREZ is. → **Kiraz**. (Şükran Vuap Mokanu - Curs Practic de L. Tătară).

KERGEP is. Gergef; üzerine geçirilen bezi gerip tutan alet. Var. **gergef.**

"Eñ üyken kız : Altından kergep bolsın, degen, altından iyne, altından da cĭp. Özi işlesĭn, degen." - (Hilmiye ve Ekrem Mehmet Ali - Tepegöz).

Rom. s. Gherghef.

KERGĬ is. → **Kergep**.

KERGĬN s. Gergin.

1. Gerilmiş durumda olan. **Kergĭn tel.**

2. mec. (İnsan ilişkileri için) Sertleşmiş. **Araları kergĭn.**

3. mec. (Dikkat için) Artmış.

Rom. adj. 1. Întins, încordat. 2. fig. (Despre relaţiile dintre oameni) Înăsprit. 3. (Despre atenţie) Sporită, concentrată, încordată.

KERGĬNLĬK is. Gerginlik.

"Bo resmiylĭk, bo kergĭnlĭk, Minnur kart man taa bek dewam ettĭ." - (Okıma Kitabı - V).

Rom. s. Încordare, tensiune.

KERGĬŞ is. → **Kergep**.

KERHANA is. (Fars. kâr hane "iş yeri" > Türk. >Rom.). Balıkhane.

Rom. s. Cherhana.

KERHANE is. (Fars. kâr hane - iş yeri, çalışma yeri) Kerhane, genel ev.

"Ewelĭ balaban kasabalarda kerhaneler, şır-şıpalak dans oynagan kızlar bar edĭ, keşelĭk kırşmalarında." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. Bordel; casă de toleranţă.

KERHANECĬ is. Kerhaneci.

1. Genel ev işleten kimse.

2. (Sövgü olarak) Namussuz, alçak kişi.

"Sus be, keranecĭ, bütĭn ĭşĭn yalan dolan ... Bas ta kötĭñ, şalış, pezemengĭn balası !" - (Yaşar Memedemin - Kaytuw).

Rom. s. 1. Patron de bordel; proxenet. 2. (Înjurios). Ticălos.

KERHANECĬLĬK is. Kerhanecilik, genel ev işletmeciliği.

"Şĭmdĭ proletar ahlâkı kerhanecĭlĭknĭ, keşelĭk kırşmalarnı yok ettĭ." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. Proxenetism.

KERĬ is. ve s. → **Ker**.

KERĬÇ is. → **Kerĭş**.

KERĬK s. Gerili, gerilmiş.

Rom. adj. Întins, încordat.

KERĬLME, -ÜW is. Gerilme.

Rom. s. Acţiunea de **kerĭlmek.** *Încordare, întindere..*

KERĬLMEK f. Gerilmek.

1. Germek işi yapılmak, gergin duruma gelmek.

"Bonıñ cayı o kadar kuwetlĭdĭr ke, bĭr kerĭlgende kırk oknı bĭrden atar." - (M. V. Yurtsever – Cantemĭr Batır).

2. Gerinmek, gergin bir biçimde açılmak, uzanmak.

"Kartbabası esnep turdı, kerĭldĭ. Kĭyĭnmege başladı." - (Belkiz Sena Bilal - Panayır).

3. mec. Kasılmak, kabarmak.

4. mec. Kızmak, sinirlenmek.

- **Sĭnĭrlerĭ kerĭlmek** - Sinirleri gerilmek.
- **Cangızıñ cayı kerĭlmez, atkan ogu tiymez. -** Atas. Yalmız kişinin yayı gerilmez, attığı ok hedefe vurmaz.

Rom. v. 1. A se încorda. 2. A se întinde. 3. fig. A se umfla în pene. 4. fig. A se înfuria, a se enerva.

KERĬM s. (Ar. kerim). Kerim.

1. Büyük, soylu, şeref ve haysiyetli.

2. Cömert, eli açık.

3. is. "Cömert, iyiliği çok" anlamında, Allah'ın adlarından biri.

4. Kişi adı : **Kerim** (e.) / **Kerime** (k.).

- **Allah kerim -** "Allah cömerttir, Allah verir." anlamında, yokluğa karşı teselli olarak söylenen bir söz.
- **Kuran-ı Kerim -** Ulu ve Mübarek Kur'an.

Rom. adj. 1. Nobil, onest. 2. Darnic, generos. 3. Rel musulm. "Cel generos", unul dintre cele 99 de atribute ale lui Dumnezeu. 4. Nume de persoană : **Kerĭm** *(b.) /* **Kerime** *(f.).*

KERĬNMEK f. Gerinmek.

Rom. v. A se întinde, a se încorda.

KERĬŞ öz. is. Var. **Kerĭç.**

1. Kırım'ın Kerç şehriyle Kerç yarımadasının halkı; Kerçliler.

"Mıskılcıdır Kerĭşler, canay derler, / Namaz kılsam kerşekten, ötrük derler." - (Ali Osman Ayrantok – Bĭlgenĭm – Emel M. 3 -1935).

2. Bu yörenin Tatar lehçesini konuşan kimseler.

3. Dobruca tatarlarının Kerçliler soyundan olanları veya Kerç lehçesini konuşanları.

Rom. s. 1. Locuitor al oraşului Kerci sau al regiunii Kerci din Crimeea. 2. Vorbitori ai dialectului tătar din Kerci. 3. Tătari dobrogeni descendenţi ai Kercenilor.

KERME, -ÜW is. Germe .

1. Germek işi.

2. s. Gerilmiş, uzatılmış.

"Kaşıñ kerme, şay arüw, şáşĭñ belden. / Kızganaman men senĭ, esken celden." - (Boztorgay).

Rom. 1. Acţiunea de **kermek;** *întindere, încordare . 2. adj. Întins, tras; încordat.*

KERMEK f. Germek.

1. Yanlarından çekerek gergin duruma getirmek.

"Daldan dalga cĭp kerdĭm. / Collarıña gül serdĭm. / Sen maga karamaysın, / Kün künden arta derdĭm." - (Boztorgay).

2. (Kol, bacakları) Uzatmak, yanlara açmak.

3. (Sinir, davranış için) Sinirlendirmek, zorlamak.

4. Bir şeyin önüne bir engel koymak, açmak.

"Akşamlar bu kara üyge kara perdeler kere, / Yañgızlıklar yañgız canga canlı tüşler köstere." - (Çelebi Cihan – Bastırık).

- **Kökregĭn kermek -** Bir güçlüğe karşı direnmek, dayanmak.

Rom. v. 1. A întinde, a trage de capete; a încorda. 2. A se întinde, a face o mişcare de extensie. 3. fig. A încorda, a provoca o tensiune, a irita. 4. A trage, a desfăşura, a coborî (o perdea, o cortină), a bara calea cu ceva.

KERMEN is. Kale.

Rom. s. Cetate; fort.

KERPĬÇ is. → **Kerbĭş**.

KERRAT ç. is. (Ar. kerrat). Kereler, defalar.

"Eskĭden, şo Tatarlar Kırım'ga cerleşkenden sora, Moskow hükümetĭmen köpten köp muharebeler etkenler. Bonlarnı bĭzĭmkĭler kaç kerratlar ceñeler." - (Necip H. Fazıl - Kırım).

Rom. s.pl. de la oară. Ori; momentele în care au loc faptele.

KERŞEK s. Gerçek.

Rom. adj. Adevărat.

KERŞEKLEŞMEK f. Gerçekleşmek.

Rom. v. A se realiza, a se înfăptui.

KERŞEKLĬK is. Gerçeklik.

Rom. s. Realitate.

KERŞEKTEN zf. Gerçekten.

"Mıskılcıdır Kerĭşler, canay derler, / Namaz kılsam kerşekten, ötrük derler." - (Ali Osman Ayrantok - Bĭlgenĭm).

Rom. adv. Într-adevăr; cu adevărat.

KERTĬK s. ve is. Kertik.

1. Kertilmiş olan.

2. is. Gedik, çentik.

- **Taşnı kertĭgĭne salmak** - Birine gerekli cevabı anında verip susturmak.

Rom. s. 1. Crestat, tăiat. 2. s. Crestătură, tăietură.

KERTĬKLEMEK f. Kertiklemek, kertik açmak; kertmek.

Rom. v. A cresta.

KERTĬKLENMEK f. Kertiklenmek, kertik açılmak.

Rom. v. A se cresta, a fi crestat.

KERTĬKLĬ s. Kertikli, çentikli.

Rom. adj. Cu crestătură, cu tăietură.

KERTĬKLĬK is. 1. Kertik, kertilmiş olma durumu.

2. mec. Beceriksizlik, halt.

"Muhtar Halil'ge ne bolgan ? ... Onı adam sırasına sokkan menmendĭr. ... İmam deseñ köyge kelgende cañı tuwgan tüksüz, pĭkĭrsĭz bĭr buzawday edĭ, ... (dep, Zibide abay) Taa neler, ne kertĭklĭkler töger edĭ." - (Bekir S. Çobanzade - Armanda Bĭr Şair / Emel D.).

"Kopayma tatar kızı, tanı eksĭklĭgĭñ, / Elp celp etĭp cürgende etken kertĭklĭgĭñ." - (N. H. Fazıl – Tatar Kızına).

Rom. s. 1. Crestătură, tăietură. 2. fig. Prostie, gafă; boacănă.

KERTĬKPINAR öz. is. Kertikpınar; Dobruca'nın güneyindeki, Romence Curcani olarak bilinen köyün Türkçe-Tatarca adı.

Rom. s. propr. Denumirea turco-tătărească a satului Curcani din sudul Dobrogei.

KERTĬLMEK f. Kertilmek, çentilmek.

"Agaş kertĭlgen cerden sınmaytaan, Bawbek akam. Onlar on ĭsteseler, bĭzler beş berecekmĭz taa." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

Rom. v. A fi crestat, a se cresta.

KERTLEŞ s. 1. Kertikli.

"Ekĭ kolıman eskĭnĭ aşkanda, ne körsĭn? Kaz cımırtası balabanlıkta, üstĭ kertleş kertleş bĭr şiy." - (Altay Kerim – Kâniye).

2. (Giysi hakkında) Kıvrımlı, pli.

"Aklı kara paşalıñ kertleş forma. / Astıña kürsü salayım, cerde otırma." - (Boztorgay).

Rom. adj. 1. Crestat, zimțat. 2. (Despre îmbrăcăminte) Cu pliuri; cutat.

KERTLEŞĬK s. Kertikli.

"Romence 'țoi' degenlerĭ, ellĭ yakut yüz gramlık, awzı kertleşĭk hem tar, tüb betĭ genĭş, işeden yasalgan cıynak işkĭ kadesĭmen işeler." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. adj. Crestat, zimțat.

KERTLEŞTĬRĬLMEK f. 1. Kertilmek.

2. (Kumaşlar için) Kıvrımlı hale getirilmek.

Rom. v. 1. A fi crestat. 2. (Despre țesături). A fi pliat.

KERTLEŞTĬRMEK f. 1. Kertmek.

2. (Kumaşlar için). Kıvırmak, bükmek.

Rom. v. 1. A cresta. 2. (Despre țesături). A plia, a face pliuri.

KERTME[1] is. Bot. Ahlat, yabani armut ağacı ve meyvesi. (Lat. Pirus piraster).

"Vay, köyĭmĭz bek arüw, koş koş şeşme. / Koşabımız bĭr mĭnsĭz, kızılşık, kertme." - (Boztorgay).

- **Ayuw kertme koşmay cırlamaz. –** Atas. Ayı ahlattan da bahsetmeden yırlamaz.

Rom. s. Bot. Pădureț; pară pădureață.

KERTME[2], -ÜW is. Kertmek işi.

Rom. s. Acțiunea de a cresta; crestare.

KERTMEK f. Kertmek, çentmek.

Rom. v. A cresta.

KERWAN is. (Fars. karban). Kervan.

1. Yolcu ve mal taşıyan hayvan katarı.

"Tüyesĭz kerwan keter mĭ? / Ketmegen son, ceter mĭ? / Eger candan süymeseñ / Süydĭm demek yeter mĭ?" - (Boztorgay).

2. mec. Sıra halinde gelen şeyler; olaylar zinciri.

- **İt ürer, kerwan geşer. -** Atas. İt ürer, kervan geçer.

Rom. s. 1. Caravană. 2. fig. Șir, lanț, înlănțuire (a faptelor).

KERWANCI is. Kervancı, kervan sahibi veya kervanla mal taşıyan kimse.

"Kerwancılar şadırlarında otırganda, mapĭsnĭñ pencĭresĭnden bek acınıklı bĭ dürkĭ sesĭ eşĭteler." - (Nedret ve Enver Mahmut - Bozcĭgĭt).

Rom. s. Stăpânul caravanei sau căpetenia unei caravane; oamenii caravanei.

KERWANSARAY is. (Fars. karban seray). Kervansaray, yollarda kervanların konaklaması için yapılmış büyük han.

Rom. s. Caravanserai.

KERYA is. (Fars. kârgâh)

1. Dokuma tezgâhı.

"Azgana cĭp tabıp keryamnı kursam / Balaga, özĭme aşaycak çıkar." - (Bekir S. Çobanzade - Tuwdım Bĭr Üyde).

2. Gergef.

"Kimya: (Kĭrĭp nakış keryasına oturmak ĭster). Bĭraz taa işlesem diymen. Fakat keş boldĭ." - (Mehmet H. Vani Yurtsever - Ödelek).

Rom. s. 1. Război de țesut. 2. Gherghef.

KESAT is. (Ar. kesad). Kesat.

1. Alışverişte durgunluk.

2. s. Durgun.

3. mec. Seyrek veya hiç yok.

"Kalĭpten kaytıñ şegemen, körĭşmek kesat. / Dostımdan köp duşmanım, bereler fesat." - (Boztorgay).

Rom. s. 1. Stagnare a vânzărilor. 2. adj. Staţionar. 3. adj. fig. Rar sau deloc.

KESATLIK is. Kesatlık, kesat olma durumu veya zamanı.

Rom. s. Stagnare a vânzărilor.

KESE is. → **Kïse**.

- **Alla kardaşnı kardaş yaratkan, kesesïn ayrı. -** Atas. Allah kardeşi kardeş yaratmış, fakat kesesini ayrı.

KESEK is. 1. Kesek; parça; kesilerek ya da döküm yolu ile elde edilmiş parça, bölüm, kalıp. **Bïr kesek et** – Bir parça et. **Bïr kesek pener –** Bir kalıp peynir.

2. Gram. Öğe; cümleyi meydana getiren birimlerden herbiri.

"İye men haber cümleniñ baş keseklerïdïr." - (Tatar Tïlï - III).

- **Kara kesek –** Yağsız et parçası.
- **Kesek kesek –** Parçalar halinde.
- **Kesek kesek kan –** Pıhtılaşıp pelte ve parçalar haline gelmiş kan. **"Eşïtemen, akmaz bolgan dereler, / Kesek kesek kanga tolgan alay cer." -** (Mehmet Niyazi – Sagış).

Türk Lehç. : Kırım., Nog., Karaçay Malkar. - **kesek;** Moğ. - **keseg / heseg -** dilim, parça;

Rom. s.1. Bucată; felie, halcă; calup; bulgăre. 2. Gram. Parte de propoziţie.

KESEKLEMEK f. Parçalar haline getirmek.

Türk Lehç. : Kırım., Nog. - **keseklemek, -v;** Moğ. - **kesegleh / hesegleh -** kesmek, parçalara ayırmak;

Rom. v. A îmbucătăţi; a defalca.

KESEKLENMEK f. Kesilmiş gibi parçalar haline gelmek, top top olmak.

Rom. A se îmbucăţăţi; a se defalca.

KESEKLETMEK f. Parçalatmak.

Rom. v.f. A pune să îmbucătăţească, a pune să defalcheze.

KESEKLĬ s. Kesekli, parçalar halinde.

Rom. adj. În stare de bucăţi, de bulgări.

KESEKŞĬK is. Parçacık.

Rom. s. Bucăţică.

KESENKES s. ve zf. . Kesenkes.

1. s. Kesin, kati.

"Lakin sen şonıñ maga bolacagına dair kesenkes bïr söz berse." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

2. zf. Kesin olarak, kesinlikle.

"Şïmdïlïk taa kesenkes bolgan bïr şiy yok." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

Rom. 1. adj. Precis, sigur. 2. adv. În mod sigur, în mod precis; cu siguranţă.

KESERTKĬ is. Zool. Kertenkele. Eşanl. **şegertkï.** (Lat. Lacertus).

"Bagçasaray, yuklama, bahar keldï, / Küneş tuwdı, dünyanı yarıklattı. / Kesertkïler, yılanlar talıp öldï, / Seniñ sabrıñ duşmannı ayıklattı." - (Amdi Giraybay – Bagçasaray).

Rom. s. Şopârlă.

KES ETMEK f. Tembihlemek.

"Mïna, menïm babam bïr cerge toyga ketecegïmnï tuya kalsa, çakırıp alıp şulay kes eter edï : Balam, toyga bargan son ya oyna, ya çınla, ya da küreş!" - (Mehmet H. Vani Yurtsever - Toy).

Türk Lehç. : Kazan. – **kisetü** ;

Rom. v. A aviza; a atrage atenţia.

KESĬK s. Kesik.

1. Kesilmiş olan.

2. Ara verilmiş olan.

3. (Süt için) İçindeki maddeler birbirinden ayrılıp bozulmuş olan.

4. Kısa.

5. s. Kesilmiş olan yer.

- **Kesïk kesïk -** Kısa kısa aralıklarla. **"Her yer kara, boş, kïmse bïr şiy aytmay edï. Yalıñız bagçada bïr karılgaç kesïk kesïk duasını okuy edï." -** (Çelebi Cihan - Karılgaçlar Duası).

Rom. adj. 1. Tăiat; mutilat. 2. Întrerupt. 3. (Despre lapte) Prins, tăiat; închegat, brânzit, alterat. 4. Scurtat, scurt. 5. s. Tăietură.

KESĬKLĬ s. Kesikli.

Rom. adj. Cu tăietură; cu întrerupere.

KESĬKLĬK is. Kesiklik.

Rom. s. Tăietură. 2. Întrerupere.

KESĬKSĬZ s. Kesiksiz.

Rom. s. 1. Fără tăietură. 2. Fără întrerupere.

KESĬLĬŞ is. Kesiliş.

Rom. s. Faptul sau modul de a tăia.

KESĬLME, **-ÜW** is. Kesilme.

Rom. s. Acţiunea de **kesïlmek.**

KESĬLMEK f. Kesilmek.

1. Kesmek işi yapılmak.

"Bulanık suw ïşïlmez, / Şiy cımırta kesïlmez. / Er şiyden bazgeşïlïr, / Kıymastan bazgeşïlmez." - (Boztorgay).

2. Takatsız duruma gelmek.

3. Benzemek, dönmek.

"Köylïge aytayım özïniñ tïlïnden, / Koparıp beriyïm bïlgïniñ gülünden. / Nurlanır şïmdïgï karawsız közï. / Bïr arslan kesïlïr, fermandır sözï." - (Bekir S. Çobanzade - Bïr Izın Berïñïz).

4. (Süt) İçindeki maddeler birbirinden ayrılıp, bozulmak.

5. Dinmek, durmak.

6. Akmaz olmak.

7. Kendinden onceki kelimeyi "olmak" anlamıyla pekiştirmek. **Duşman kesïlmek.**

8. Son verilmek veya ara verilmek.

"Cevat ta Cici men bïr senege kadar arada sırada körïşïp cürgen sora, araları kesïldï." - (Altay Kerim – Kâniye).

- **Barıt kesïlmek -** Çok kızmak.
- **Kulak kesïlmek -** Dikkatle dinlemek.
- **Söz kesilmek -** Nişan ve evlenme için görüşüp taraflarca karar alınmak. **"Üy aldında pesïlgen, / Sıra sıra tïzïlgen. / Alır edïm men senï, / Elge sözïñ kesïlgen." -** (Boztorgay).
- **Taş kesïlmek -** Ne yapacağını, ne söyleyeceğini bilememek.
- **Bïr sürünmekmen atın başı kesïlmez. -** Atas. Bir tökezlemekle atın başı kesilmez.

• **Suw şokragından kesĭlĭr.** - Atas. Su kaynağından kesilir.

Rom. v. 1. A fi tăiat. 2. fig. A se epuiza, a obosi. 3. fig. A semăna, a aminti de ... 4. (Laptele) A se prinde, a se tăia, a se brânzi. 5. A se sfârşi, a înceta, a se tăia. 6. A se opri. 7. (auxiliar.) A deveni ... 8. A se întrerupe, a înceta.

KESĬM Kesim.

1. Kesmek işi, kesme.

2. Bölüm, parça, kısım.

3. Bölge.

4. Kışlık et için hayvanları kesme zamanı.

5. Belli bir bölüm.

6. Bir çizgi ile işaretlenmiş yer.

7. Boy bos, vücut biçimi.

"Kara kaşıñ astında kĭrpĭgĭñ serper. / Yaraşıklı cürüşĭn, kesĭmĭñ dĭlber." - (Boztorgay).

8. Kararlaştırma, karara bağlama, sözleşme.

• **Kasım kelĭr kesĭm başlar, kısım kelĭp bĭzde kışlar. -** Deyiş. Kasım gelir kesim başlar, hısım gelip bizde kışlar.

Rom. s. 1. Acţiunea de a tăia, tăiere. 2. Parte, halcă. 3. Zonă, sector. 4. Perioadă de tăiere. 5. Cotă, porţie, parte destinată. 6. Loc sau parte marcată. 7. Fizionomie, profil. 8. Acord, contract; târguială.

KESĬMLĬK s. Kesimlik; kesime seçilmiş (hayvan).

Rom. adj. (Despre animale) De tăiat, ales pentru tăiere.

KESĬMSĬZ s. Sözleşmesiz, iş anlaşması düzenlenmemiş.

• **Kesĭmsĭz ırgat boş şıgar. -** Atas. Anlaşma yapmamış ırgat eli boş ayrılır.

Rom. adj. Fără contract.

KESĬN s. Kesin, değişmez, kat'î.

Rom. adj. Categoric, cert; hotărât.

KESĬNLEŞME, **-ÜW** is. Kesinleşme.

Rom. s. Stabilire, definitivare.

KESĬNLEŞMEK f. Kesinleşmek.

Rom. v. A se definitiva; a se stabili.

KESĬNLEŞTĬRMEK f. Kesinleştirmek.

Rom. s. Definitivare, stabilire.

KESĬNLĬK is. Kesinlĭk.

Rom. s. 1. Certitudine, hotărâre. 2 Precizie, exactitate.

KESĬNSĬZLĬK is. Kesinsizlik.

Rom. s. Încertitudine.

KESĬNTĬ is. Kesinti.

1. Parça.

2. Ara, fasıla.

3. (Para için) Kesilen, alıkonulan bölüm.

Rom. s. 1. Bucată, fragment. 2. Întrerupere, oprire, pauză. 3. (Despre bani) Reţinere.

KESĬR is. (Ar. kesr). Kesir.

1. Parça, kırıntı.

"Tutkan işĭm pĭtĭrdĭm, kalmadı kesĭr. / Işkiyew barıp babaña bolmam esĭr." - (Boztorgay).

2. Mat. Eşit parçara bölünmüş bir bütünün kaçta kaçının alındığını gösteren sayı.

Rom. s. 1. Parte, câtime; fărâmă. 2. Mat. Fracţie.

KESĬRLĬ s. Kesirli; kesir şeklinde olan. **Kesĭrlĭ sayı.**

Rom. adj. Fracţionar.

KESĬŞME, **-ÜW** is. Kesişme.

Rom. s. 1. Tăiere (unul pe altul). 2. Mat. Întersectare.

KESĬŞMEK f. 1. Birbirini kesmek.

2. Mat. Bir nokta veya bir çizgi üzerinde buluşmak.

Rom. v. 1. A se tăia unul pe altul. 2. Mat. A se intersecta.

KESĬT is. Kesit.

Rom. s. Secţiune.

KESKĬ is. 1. Keski.

2. Kesici diskli tırmık. Eşanl. **borana, tırmık.**

"Toprak, deren sürülgenden soñ, ep traktorlar man, artlarına keskĭler, boranalar, tırmıklar takıştırılıp ál etĭle." - (Okuma Kitabı III).

Rom. s. 1. Daltă. 2. Grapă (cu discuri).

KESKĬLEMEK f. Tırmıklamak.

"Müsür egĭlecek tarlanı sürüp, keskĭlep, boranalagan soñ, dört köşelep ekmek üşün ketĭrĭlgen maşinalarnı kullanalar." - (Okuma Kitabı III).

Rom. v. 1. A dăltui. 2. A grăpa, a boroni.

KESKĬN s. Keskin.

1. İyi kesen.

2. (Köpek için) Yaramaz, ısıran.

"Karaldıñ kapes, kapıñ ters, itĭñ keskĭn, / Düşmanlardan ziyade cüregĭñ öskĭn." - (A. Karakaya – Çıñlar / Emel D.).

3. mec. Etkili, sert.

4. mec. Acı, üzüntü veren.

"Ah, degende ak cĭger, nefes kaplay. / Yaman keskĭn tĭlĭñ bar, bĭzdiy saplay." - (Boztorgay).

5. mec. (Bakış için) Dikkatli.

6. mec. (Zekâ ve fikir için) Kıvrak, derin.

"Bĭzĭm halkımız añsız, oysız tuwuldır. Kaytama açık zihinlĭ, keskĭn fikirlĭdĭr." - (Müstecib Ülküsal - Bayram Şenlĭgĭ).

7. (Ses için). Tiz.

• **Kalem kılıştan keskĭndĭr. -** Atas. Kalem kılıçtan keskindir (etkilidir).

Rom. adj. 1. Tăios, ascuţit. 2. (Despre câini) Rău, care muşcă. 3. fig. Tăios, aspru 4. fig. Caustic, usturător. 5. (Despre priviri) Pătrunzător, scrutător. 6. (Despre minte, spirit, intelect) Ager, pătrunzător 7. (Despre voce) Strident.

KESKĬNLEŞME, **-ÜW** is. Keskinleşme.

Rom. s. Ascuţire.

KESKĬNLEŞMEK f. Keskinleşmek.

Rom. v. A deveni ascuţit; a se ascuţi.

KESKĬNLEŞTĬRMEK f. Keskinleştirmek.

Rom. v. A ascuţi.

KESKĬNLETMEK f. Keskinletmek, keskinleştirmek.

Rom. v. A ascuţi.

KESKĬNLĬK is. Keskinlik.

Rom. v. 1. Ascuţime. 2. fig. Perspicacitate.

KESKĬŞ is. 1. Keski; kesici alet.

2. Bir aletin kesici kısmı.

"Eger katıknı pışagınıñ sabı man karıştırsa, saga dosttır. Eger de keskĭşi men karıştırsa, saga duşmandır." - (Nedret ve Enver Mahmut - Bozcĭgĭt).

3. Torna ve vargel bıçağı.

Rom. s. 1. Daltă. 2. Tăiş, lama cuţitului. 3. Cuţit de maşini unelte (strung, raboteză).

KESME, -ÜW is. Kesme.

1. Kesmek işi.

2. Kalıpla biçimlendirilmiş.

- **Kesme ĭşaretĭ -** Kesme işareti; apostrof.

Rom. s. 1. Acţiunea de a tăia. 2. Produs matriţat, fasonat.

KESMECE zf. (Karpuz hakkında) Kesmece

1. Kesip bakarak beğenme şartıyla.

2. s. Kesilip müşteriye gösterilerek satılan.

Rom. adv. şi adj. 1.-2. Pe tăiate, (mod de vânzare a pepenilor, arătându-se că sunt coapte).

KESMEÇE is. → **Keşmeşe**.

KESMEK f. Kesmek.

1. Kesici bir alet kullanarak bir şeyi parçalara ayırmak.

"Anayıñnı beklemiy / Özĭñ karbız kesesĭn. / Kelgenĭmnĭ beklemiy / Kĭmler üşün ösesĭn?" - (Boztorgay).

"Tawga barıp taş kessem, / Dört yagımnı dolamam. / Süygüñden bazgeşmesem..., / Babaña ırgat bolamam." - (Boztorgay).

2. Dibinden kesmek. **Tereklernĭ kesmek.**

3. Bir kesici aletle yaralamak.

4. Ucunu almak.

"Gül perşemĭñ kesiyĭm, ay, tegĭsliyĭm. / Bĭrkaş sene bekle kıymas, men de ösiyĭm." - (Boztorgay).

5. (Hayvan için) Boğazından kesmek.

"Kara tawık kestĭler, / Kanatından astılar. / Menĭm yarem bek şeber, / Gázataga bastılar." - (Boztorgay).

6. Ara vermek, durdurmak, son vermek.

7. Bir şeyden yoksun bırakmak.

"Ya Rab, tezden sen yarlıga, bĭzden kesme rahmetĭñ." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

8. Kararlaştırmak; hüküm vermek. **Kün kesmek. Dawa kesmek.**

"Bu günlerde bĭr kĭşĭ cĭberĭrmĭz, hem paranı aketĭr, hem de kün kesĭp kelĭr." - (Mehmet Vani Yurtsever - Toy, piyes).

"Rahmetlĭ : ... / - Kĭm balık kokısı satsa, oga para sesĭ berĭle, diy de dawanı kese." - (Nevzat ve Nermin Yusuf - Nasrettin Hoca).

9. Verilecek bir şeyin bir kısmını alıkoymak.

10. (Para için) Basmak.

"Ey akay, senĭñ mıyıgıñ hakikaten balta kesmiycek ama, özĭñ para kesmege başlagasın, parañ köp bolsa, bĭzge de ber bĭraz para, aldımızını artımızını toplayık." - (Altay Kerim – Kâniye).

11. Geçişi önlemek. **Colın kesmek.**

12. (Hasta organı) Ameliyatla almak.

13. (Yazı, film için) Kısaltmak.

- **Aklı kesmek –** Bir şeyin olabileceğine inanmak.
- **Altın kesmek -** Çok para kazanmak.
- **Asıp kesmek –** Kanunlara aldırmadan istediği gibi kararlar almak.
- **Ayagın kesmek –** a) Bir yere uğramaz olmak. b) Birinin uğramasına artık izin vermemek.
- **Bogazından kesmek –** Tutumlu davranmak.
- **Col kesmek -** a) Durdurmak. b) Soygunculuk yapmak.
- **Hesapnı kesmek -** Alışverişi veya ilgiyi kesmek.
- **Közĭ kesmek (kesmemek) -** Bir şeyi yapabileceğine güveni olmak (olmamak).
- **Lakşa kesmek -** Erişte yapmak.
- **Merabanı kesmek -** Biriyle ilgisini kesmek.
- **Mıyıgın balta kesmemek -** Kimseden korkusu olmamak.
- **Otırgan dalın kesmek -** Bindiği dalı kesmek; kendine zararlı olacak bir işi yapmak.
- **Para kesmek -** mec. Çok para kazanmak.
- **Postanı kesmek -** İlgiyi kesmek.
- **Sesĭn kesmek -** Susmak.
- **Söz kesmek -** Nişan veya evlenme için karara varmak.
- **Askanı askan, keskenĭ kesken –** Deyim. (Bir kimse için) Çok serttir, istediğini yaptırır anlamında
- **Emrĭ temĭr kese -** Deyim. Güç sahibidir, anlamında.
- **Baş kes, fidan kesme. –** Atas. Baş kes, fidan kesme.
- **Kama kının kesmez. –** Atas. Kama kınını kesmez.
- **Öksĭz öz kündügĭn özĭ keser. -** Atas. Öksüz çocuk kendi göbeğini kendi keser.

Rom. v. 1.-2. A tăia. 3. A răni. 4. A ciunti, a scurta. 5. A înjunghia, a ucide. 6.-7. A întrerupe, a suspenda. 8. A fixa un termen; a da decizie. 9. A reţine o parte. 10. A bate monedă, a fabrica bani. 11. A bara (un drum). 12. Med. A amputa. 13. A scurta, a rezuma (un text).

KESMENTĬK s. Kısa boylu, cüsseli ve kuvvetli. Eşanl. **casmantık.**

Rom. adj. Bondoc, îndesat.

KESME-ŞEKER is. Kesme şeker.

"Komşı, Kadriye cengiy, Alla sawapka yazsın, men ketĭriyĭm saga bĭrkaş parşa kesme şeker." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. Zahăr cubic.

KESME-TAŞ is. Kesme taş; küp şeklinde kesilmiş kaldırım taşı. Eşanl. **paket-taş.**

Rom. s. Piatră cubică, de pavaj.

KESMĬK is. Kesmik; kesilmiş sütün koyu bölümü.

Rom. s. Lapte tăiat, lapte brânzit.

KESTANE is. (Yun.>Türk.). Bot. Kestane.

1. Kestane ağacı. (Lat. Castanea sativa).

2. Bu ağacın yenebilen meyvesi.

"Bakşelerde kestane / Tögĭlĭr táne táne. / Dünya tolı yar bolsa, alacagım bĭr táne." - (Boztorgay).

3. is. ve s. Kestane rengi; açık kahve rengi.

- **Kestane kabugından şıkkan da ar etken -** Deyim. Kestane kabuğundan çıkmış da utanmış (kabuğunu beğenmemiş).

Rom. s. şi adj. 1. Bot. Castan. 2. Castană, fructul castanului. 3. s. şi adj. Castaniu; culoare castanie.

KESTANECĬ is. Kestaneci; kestane kebabı satıcısı.

Rom. s. Vânzător de castane prăjite.

KESTANELĬK is. Kestanelik; kestane ağaçları çok olan yer.

Rom. s. Pădure de castani.

KESTANE-REÑK is. ve s. Kestane rengi.

1. is. Açık kahve rengi.

2. s. Bu renkte olan.

Rom. 1. s. Culoare castanie. 2. adj. Castaniu.

KESTANE-TORI is. ve s. Kestane doru.

1. Kestane rengini andıran at donu.

2. Bu donda olan (at).

Rom. s. şi adj. 1. Culoare murgă deschisă. 2. s. Cal murg deschis.

KESTĬRĬLMEK f. Kestirilmek.

1.Kesmek işi yaptırılmak.

2. Tahmin edilmek.

3. Kesilmesi, durması sağlanılmak.

4. Kararlaştırılmak.

"Kalımlık kestĭrĭlgen soñ, Anlaşmaga cetĭlgen soñ, Oca barıp, / Kıznıñ öz awzından razılık alıp, / Boş taşlagan mĭnderĭne otırdı." - (İsmail Ziyaeddin - Toy).

5. Biraz uyumak işi yapılmak.

Rom. v. pasiv de la **kestĭrmek.**

KESTĬRME, **-ÜW** is. Kestirme.

1. Kestirmek işi.

2. is. ve s. Dolambaçsız; kısa yol.

Rom. s. 1. Acţiunea de **kestĭrmek.** *2. s. şi adj. Drum direct, fără ocoluri.*

KESTĬRMEK f. Kestirmek. Var. kestĭrtmek.

1. Kesmek işini yaptırmak.

2. Tahmin etmek.

3. Kesilmesini, durmasını sağlamak.

"Rakı şarap ĭşĭp ĭşĭp oynagan onlar, apakaylarnı cangız taşlap şalgılarnı katlarına algan onlar, ... de traşnı, de hawanı kestĭrgen gene onlar." - (Altay Kerim – Kâniye).

4. Karar vermek.

5. Kısa bir süre uyumak.

- **Kestĭrĭp atmak -** Ayrıntılı düşünmeden kesin bir yargı öne sürmek.

Rom. v. 1. A pune să taie. 2. A presupune. 3. A face să se oprească, să se întrerupă. 4. A stabili, a hotărî. 5. A aţipi.

KESTĬRTMEK f. → **Kestĭrmek**.

KESÜW is. ve f. → **Kesme, Kesmek.**

"Hem de kızlarımıznıñ kıska kĭyüwlerĭnden, şäşlerĭn kesüwlerĭnden bĭzge bĭr eksĭklĭk kelmez." - (Mehmet Vani Yurtsever - Toy, piyes).

KESÜWCĬ is. ve s. Kesici.

1. Kesen. Kesüwcĭ tĭşler. Eşanl. kalak tĭşler

2. Kesen kimse veya şey.

Rom. 1. adj. Care taie; tăietor. 2. s. Tăietor.

KEŞ[1] is. Zool. 1. Samur, değerli kürkü için avlanan veya yetiştirilen hayvan. (Lat. Martes zibellina).

2. s. Samur derisinden.

"Altın yakalı, keş tonlar / Sĭznĭ kĭyer kĭşĭm yok. / Altın iyer, boz corga, / Saga mĭner kĭşĭm yok." -(Nedret ve Enver Mahmut - Bozcĭğĭt).

Rom. s. Zool. 1. Samur, zibelină. 2. adj. De samur, de zibelină.

KEŞ[2] zf. ve s. Geç.

1. zf. Beklenen, alışılan, kararlaştırılan zamandan sonra. **Erte** karşıtı.

"Erte atıldım, keş cettĭm, apıl-tapıl. / mında cıyın bar eken, ruhum gapıl." - (Boztorgay).

2. s. Belirli zamandan sonra olan.

- **Keş kalmak -** Geç kalmak; bir işin gerçekleşmesi kararlaştırılmış veya alışılmış vakitten sonraya kalmak.
- **Awır kumaş keş öter. –** Atas. Ağır kumaş geç satılır.
- **Keş bolsın kıyış bolmasın. –** Atas. Geç olsun, çarpık olmasın.
- **Keş kelgenge ya sogan ya süwen -** Atas. Geç gelene ya soğan, ya sopa.
- **Koraz köp bolsa tañ keş atar. -** Atas. Horoz çok olursa tan geç atar.

Rom. 1.-2. adv. adj. Târziu.

KEŞE[1] is. Gece. Var. **gece.**

1. Güneş battıktan gün ağarıncaya kadar geçen süre.

"Keşeler uzak, oylanıp yukum kelmiy, / Saldıñ sen işke bĭr dert, kĭmse bĭlmiy." - (Boztorgay).

2. Bu süre içindeki karanlık.

3. zf. Gece vaktinde.

"Men bo keşe bĭr tĭş kördĭm, / Üy töbem oyıldı. / Annemden saklı bĭr yar süydüm, / Alemge tuyuldı." - (Boztorgay).

"Keşe geştĭm Karasuw'nı yelkensĭz em küreksĭz. / Aylar batmay, kartlar catmay, sen catkansın cüreksĭz." - (Boztorgay).

4. Geceleri düzenlenen eğlence, toplantı.

- **Kadĭr keşesĭ -** Ramazan ayının yirmi yedinci gecesi.
- **Keşe kuşu -** mec. Geceleri gezmesini seven kimse.
- **Keşe kündüz –** Gece gündüz, her zaman. **"Deñiz boyın boylayman, / Caş kızlarnı saylayman. / Kaysın alayım eken, / Keşe kündüz oylayman." -** (Boztorgay).
- **Keşe kündüz dememek -** a) Vaktin uygun olup olmamasına bakmamak. b) Sürekli olarak.
- **Keşenĭ kün etmek –** Geceli gündüzlü çalışmak.
- **Kadĭr keşesĭ tuwgan –** Deyim. Çok kısmetli bir insanmış, anlamında.
- **El közĭmen kız alma, keşe közĭmen böz alma.** - Atas. El gözüyle kız alma, gece gözüyle bez alma.

Rom. s. !. Noaapte. 2. Întuneric. 3. adv. Noaptea. 4. Serată.

KEŞE[2] zf. → **Geşe**.

KEŞEGĬ s. Geceki, gece olan, gece yapılan.

Rom. adj. Din cursul nopţii.

KEŞELĬK s. Gecelik.

1. Geceye özgü olan, gece kullanılan.

"Balaban kasabalarda kerhaneler, şırşıpalak dans oynagan kızlar bar edĭ, keşelĭk kırşmalarında." - (Altay Kerim – Kâniye).

2. Bir gece için hesap edilen.

Rom. adj. 1. De noapte, nocturn. 2. Pentru o noapte.

KEŞFETMEK f. Keşfetmek; bulmak, ortaya çıkarmak.

Rom. v. A descoperi, a explora.

KEŞĬF is. (Ar. keşf) Keşif.

1. Bulma, ortaya çıkarma.
2. Asker. Gizli bir şey hakkında bilgi edinme.
3. Huk. Bir olay hakkında yerinde inceleme.

Rom. s. 1. Descoperire, explorare. 2. Mil. Recunoaştere. 3. Jur. Expertiză.

KEŞĬFŞĬ is. Kâşif; keşif yapan kimse.

Rom. s. 1. Descoperitor. 2. Mil. Cercetaş. 3. Jur. Expert juridic.

KEŞĬGĬŞ is. Gecikiş, geçikme.

Rom. s. Întârziere.

KEŞĬKME, KEŞĬGÜW is. Gecikme.

Rom. s. Faptul de a întârzia; întârziere.

KEŞĬKMEK f. Gecikmek, geç kalmak.

"Ketseñ kıymas keşïkme, tez kel dayïm, / Sensïn menïm yıldızım, tuwgan ayım." - (Boztorgay).

"Elşïniñ keşïkkenï arüw derler. Keşïktï. Bïlmem, belkï hayırlı haberlermen kelecektïr." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

Rom. v. A întârzia.

KEŞĬKMELĬ s. ve zf. Gecikmeli, tehirli.

Rom. adj. şi adv. Cu întârziere.

KEŞĬKMESĬZ s. ve zf. Gecikmesiz.

Rom. adj. şi adv. Fără întârziere; neîntârziat.

KEŞĬKMİY zf. Geçikmeksizin, geç kalmaksızın.

"Eger süyseñ keşïkmiy kuda yolla. / Duşman cüre artımdan, menï kolla." - (Boztorgay).

Rom. adv. Neîntârziat, fără a întârzia; imediat.

KEŞĬKTĬRĬLMEK f. Geciktirilmek.

Rom. v. pasiv de la **keşïktïrmek.**

KEŞĬKTĬRME, -üw is. Geciktirme.

Rom. s. Acţiunea de **keşïktïrmek.**

KEŞĬKTĬRMEK f. Geciktirmek, geçikmesine sebep olmak.

"Canım, şonı teran tezden tut, bek keşïktïrme." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

"Keşïktïrmiy, áná yarın, / anay ataydan razılık algan soñ, / aldımızda pazarga, / Cawşı cïberecek Sadet alarga !" - (İsmail Ziyaeddin - Toy).

- **Keşïktïrmeden -** Geçiktirmeksizin, vakit kaybetmeden.

Rom. v. A face să întârzie, a cauza întârzierea.

KEŞĬLMEK f. Geçilmek; geçmek işi yapılmak.

Rom. v. pasiv de la **keşmek.**

KEŞĬM is. Geçim; hayat; geçinme.

Rom. s. Trai, existenţă.

KEŞĬMSĬZ s. ve is. Geçimsiz. Eşanl. **kılıksız.**

Rom. adj. şi s. Nesociabil, ursuz.

KEŞĬNDĬRMEK f. Geçindirmek, geçimini sağlamak.

"Kïşï caşlıgında, hele carlı takımı, üylensem vay vay, müsafïrïm ekï kat artacak, bïr özïmnï keşïndïrïp cüralmaganda, bïr calmap cutar taa bolacak dep korkataan." - (Necip H. Fazıl - Caş Fidanlar).

Rom. v. A întreţine, a asigura existenţa cuiva.

KEŞĬNĬLMEK f. Geçinilmek.

Rom. v. A se câştiga existenţa, a se trăi.

KEŞĬNĬŞ is. Geçiniş.

Rom. s. Existenţă, trai; mod de existenţă.

KEŞĬNME, -ÜW is. 1. Geçinmek işi.

"Kündüzlerï ïş eter, keşïnmesïn toralatır. Akşam bolacak bolsa apakayın, balasın katına toplap tatlı tatlı konuşır." - (Necip H. Fazıl - Caş Fidanlar).

"Tuz yok, gaz yok, kayaka karasañ kuwnaş yok. Herkez keşïnme peşïnde." - (Altay Kerim – Kâniye).

2. Geçim araçları.

"Cemaat baylarınıñ keşïnmelerïn elbette şo meclis berecek." - (Necip H. Fazıl - Kïyew Konuşması).

Rom. v. 1. Acţiunea de **keşïnmek.** *2. Mijloace de existenţă.*

KEŞĬNMEK f. Geçinmek.

1. Yaşamak için gerekeni sağlamak.

"Zorman ölgen bakaday, kalgansın katıp. / Senïñ babañ keşïne toban satıp." - (Boztorgay).

2. Uyumlu yaşamak.

"O man keşïnecek niyetïm yok edï, ne üşïn özïm yorayım adın üyrenïp ?" - (Nevzat ve Nermin Yusuf - Nasrettin Hoca).

3. (yard.) Taslamak. **Akıllı keşïnmek.**
4. Kendi ihtiyaçlarını başkalarından sağlamak.
5. Ölmek.

- **Awadan keşïnmek -** Emek vermeden para kazanmak.
- **Keşïnïp ketmek -** Orta düzeyde bir hayat sürdürmek.
- **Sırtından keşïnmek -** Geçimini bir kimseden sağlamak.
- **Uz keşïnmek -** Uyumlu yaşamak, iyi geçinmek. **"Kayerde teran zamannı zeminnï añlagan ekï tatar bolsa, arüw bïl ke uz keşïnmiylerdïr." -** (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

Rom. v. 1. A-şi câştiga existenţa; a se întreţine. 2. A trăi în bună înţelegere, a se împăca. 3. auxil. A face pe ...; a se închipui ..., a se crede ... 4. A trăi pe spinarea altora. 5. A muri.

KEŞĬRĬLMEK f. Geçirilmek. Var. **geşïrïlmek**.

Rom. v. pasiv de la **keşïrmek.**

KEŞĬRME, **-ÜW** is. Geçirmek. Var. **geşïrme**.

Rom. s. Acţiunea de **keşïrmek.** *(Vezi sensurile cuvântului).*

KEŞĬRMEK f. Geçirmek. Var. **geşïrmek**.

1. Geçmesini sağlamak.
2. Bir şeyi bir yandan öbür yana götürmek.
3. Bir şeyi bir yerden başka yere taşımak.
4. Yazmak.
5. Bir şeyi kendisine ayrılmış olan bir yere yerleştirmek.
6. Birini uğurlamak.
7. Bir süre bir yerde kalmak, oturmak, yaşamak.

"Kartlar kız için 'Atañ üyïnde keşïrgen künïñ atkan tañday' dep tawkel aytkan coklar." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

8. Giymek.

9. Bir işi sırayla birçok şey veya kişi üzerinde uygulamak.

10. (Bir durumu) Yaşamış olmak.

11. Etmek, yapmak.

12. Bulaştırmak.

13. Uğraşmak.

- **Közden keşĭrmek -** Gözden geçirmek.

Rom. v. 1. Factitiv de la **keşmek;** *a face să treacă; a lăsa să treacă. 2. A transborda, a trece. 3. A transporta. 4. A transcrie, a copia. 5. A aşeza la loc. 6. A petrece, a conduce. 7. A petrece o perioadă de timp, a trăi. 8. A pne pe corp, a îmbrăca. 9. A aplica o acţiune în serie pe o mulţime de obiecte. 10. A trăi o experienţă. 11. auxil. A face.... 12. A contamina. 13. A se ocupa cu ..., a petrece timpul cu ...*

KEŞİRTİLMEK f. Geçirtilmek. Var. **geşĭrtĭlmek**.

Rom. v. fact. de la **keşĭrmek.**

KEŞİŞ is. (Fars. keşiş). Manastırda yaşayan hristiyan din adamı; rahip. Eşanl. **rahip.**

Rom. s. Călugăr.

KEŞİŞLİK is. Keşişlik.

Rom. s. Călugărie.

KEŞKE zf. (Fars. kaşki). Keşke; "ne olurdu" anlamında dilek anlatan cümlelerin başında geçer.

"Keşke ketmez ve onda bolıp ötken şiylernĭ körmez bolgaydım." - (Müstecib Ülküsal - Bayram Şenliği).

"Cawşılık ! ... Keşke eksĭk bolgaydı." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

Rom. adv. Cuvânt folosit cu sensul de "mai bine", " bine ar fi, bine ar fi fost" la începutul unor propoziţii optative.

KEŞKĬ s. → **Keşegĭ**.

"Ertengĭ tanıñ kızarsa, / Kelĭnĭñ ul tapı bĭl. / Keşkĭ tanıñ kızarsa, / Üyüñnĭ caw şaptı bĭl." - (Boztorgay).

KEŞME, **-ÜW** is. Geçme.

Rom. s. Acţiunea de **keşmek.**

KEŞMEK f. Geçmek. Var. geçmek, geşmek.

1. Bir yerden başka bir yere gitmek.

2. Bir yandan girip öte yandan çıkmak.

3. Yol olarak kullanmak.

4. Bir duruma konu olmak.

5. Vazgeçmek, bırakmak.

6. Yaşamak.

7. Bir şeyi artık yapma durumunda olmamak.

8. Olmak, bir yerde meydana gelmek.

9. (Hastalık) Bulaşmak, sirayet etmek.

10. (Hastalık, yara) İyileşmek. **Carası keşmek.**

11. Bir durum atalardan çocuklarına geçmek.

12. Bir yeri aşmak, öbür yana ulaşmak.

"Keşe keştĭm Karasuw'nĭ yelkensĭz em küreksĭz. / Aylar batmay, kartlar catmay, sen catkansıñ cüreksĭz." - (Boztorgay).

"Keşe keştĭm karaltıñdan kemanemen, daremen. / Ana bügün, ana yarın alırman dep cüremen." - (Boztorgay).

13. Bir yerde çalışmış olmak.

14. Etki yapmak.

15. Bir görev almak.

16. El değiştirmek, devrolmak.

17. Sona ermek, bitmek.

18. Üstünlük sağlamak.

19. (Bir konuyu) Atlamak.

20. (Zaman için) Geride kalmak, geride bırakmak.

"Awdarılma Şatır taw, tokta bĭraz, alay. / Kara künler keşmege kaldı bek az, alay." - (Boztorgay).

"Ay dünyalar senĭ ! Ömrĭñniñ keşĭp ketkenĭn tuymay kalasın." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

22. Bir yere yazılmak, kaydedilmek.

"Kolım bo muharebede mınawday bolganı için, listaga invalit keşken edĭm." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

23. Rağbet görmek, geçerli olmak.

24 (Para) Yürürlükte olmak.

25. Okulda başarı göstermek. **Sınıf keşmek.**

26. Bir yolu izlemek.

27. (Yard. fiil) Bazı kelimelerle birleşik fiil şeklinde deyimler yapar.

- **Aklından keşmek –** Düşünmek.
- **Başka keşmek -** En üstün yeri almak.
- **Özĭnden keşmek -** a) Bayılmak. b) Duygulanmak. c) Uyuya kalmak.
- **Akıllı köprü tapkaşı akılsız suwnı keşer. -** Atas. Akıllı köprü buluncaya kadar, akılsız suyu geçer.
- **Kol carası keşer, tĭl carası keşmez. -** Atas. Kol yarası geçer, dil yarası geçmez.

Rom. v. 1. - 27. A trece, a traversa. 1. A trece. 2. A traversa. 5. A renunţa. 25. A promova (clasa). 27. Verb auxiliar în expresii.

KEŞMEŞE is. Yağda kızartılmış pazı (pide hamuru). Var. **kesmeçe.** Eşanl. **kıygaşa.**

"Bĭr Kerĭş otırgan tör köşege, / Calpak betĭ sanarsıñ bĭr keşmeşe." - (Osman Toktamaz - Ötken Aylar...).

Rom. s. Lipie prăjită în ulei.

KETEN is. (Ar. kettan). Keten.

1. Keten bitkisi, (Linum usitatissimum).

2. s. ve is. Keten bitkisinin liflerinden yapılmış (iplik, dokuma, giyecek vb.). **Keten kölmek.**

"Keten berseñ tokırman, / Kitap berseñ okırman. / Sendiy güzel kızlarnı / Gül yerĭne kokırman." - (Boztorgay).

"Pencĭreñniñ perdesĭ ak ketenden, / Cakma menĭ can dostım, bös-bötenden." - (Boztorgay).

"Anası, Çeber totay dep tanılgan kartanası,üynüñ bu tek çeçegĭne nagış işlemek, cĭp iymek, keten, kıbrız tokumak colların üyrete başladılar." - (Mehmet Niyazi – Sawlıkman Kal).

- **Keten sokmak –** Keten bez dokumak. **"Kıpçakta oynay caynay / Ösken emiş kartanay, / Keten sokkan, şal örgen, / Şay arüw künler körgen." -** (M. Niyazi – Sagış).

Rom. s. 1. Bot. În. 2. Fire, ţesături sau confecţii de in.

KETENAGAŞ is. Keten bezi dokuma tezgâhı.

Rom. s. Război de ţesut (pânză de in).

KETEŞ is. Çıta veya kızılcık dallarından kümes hayvanlarının taşınması için hazırlanmış büyükçe kafes.

"Künĭn bĭrĭnde tawık, koraz, badiy, keteşke tıga, aydĭ bakalım, yalla ete pazar yerĭne." - (Nevzat ve Nermin Yusuf - Nasrettin Hoca).

Rom. s. Cuşcă; coteţ.

KETĬCĬ s. Gidici.

1. Gitmek üzere olan.

"Bulutlar, bulutlar! / Ketĭcĭ bulutlar, / Çongar'ga, Kıtay'ga / Yetĭcĭ bulutlar." - (Bekir S. Çobanzade - Bulutlar, Bulutlar!).

2. mec. Ölmek üzere olan.

Rom. adj. 1. Trecător, călător. 2. Muribund.

KETĬLMEK f. Gidilmek.

- **Yangınga körükmen ketĭlmez. -** Atas. Yangına körükle gidilmez

Rom. v. refl., pasiv de la **ketmek.**

KETĬRĬLMEK f. Getirilmek.

"Koşar koşar cagılgan mayşırak carığı arasında, kĭyĭndĭrĭlgen kĭyew cĭgĭt delĭkanlıların toplaşıp otırgan odalarına ketĭrĭlĭr." - (N. H. Fazıl - Kĭyew Konuşması).

Rom. v. pasiv de la **ketĭrmek.**

KETĬRME, -ÜW is. Getirme.

Rom. s. Acţiunea de **ketĭrmek.**

KETĬRMEK f. Getirmek

1. Gelmesini sağlamak. Suwnı kölden borılarman köyge ketĭrmek.

2. Bir şeyi alıp gelmek.

"Lek lek legeleg, / Ketĭr maga bĭr kölek." - (Boztorgay).

"Ketĭr atım ketiyĭm, / Erte carık cetiyĭm. / Aytacak lafıñ bolsa, / Ayt anayım, etiyĭm." - (Boztorgay).

3. Erişmek, kavuşmak. **Yazını ketĭrdĭk.**

4. İleri sürmek. **Belge ketĭrmek.**

5. Sebep olmak, ortaya çıkarmak. **Suwuklar kar ketĭrdĭ.**

6. İletmek, bildirmek.

"Dobruca'dan sĭzge selâm ketĭrdĭm." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

7. Gelir sağlamak. **Kazanş ketĭrmek.**

8. Bir vazifeye atamak.

9. (Yard.) Bazı kelimelerle birleşik fiil yapar. **Aklına ketĭrmek. Zarar ketĭrmek.**

"Bek arüw ay. Haydı Allah kolay ketĭrsĭn." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

- **Cerĭne ketĭrmek -** a) Gerekeni yapmak. b) Eski durumuna döndürmek. c) Yapılmak.
- **Colga ketĭrmek –** Birinin ters tutumunu düzeltmek.
- **Demege ketĭrmek –** Dolayısıyla anlatmak.
- **Dengĭne ketĭrmek –** Bir işi uygun zamanına rast getirmek.
- **Dünyaga ketĭrmek –** Doğurmak.
- **Ekĭ uşın bĭr araga ketĭrmek -** İstenilen bir şeyi güçlükle yerine getirmek.
- **Gürültĭge ketĭrmek -** Bir işi karışıklık içinde ilgi çekmez duruma sokmak.
- **Köz aldına ketĭrmek -** Zihninde canlandırmak.
- **Sırasına ketĭrmek -** Uygun zamanını, fırsatını bulmak.
- **Soñın ketĭralmamak -** İyi başlanan bir işi başarıyla bitirememek.
- **Tawga ketĭrmek -** İşi en uygun duruma getirmek.
- **Suwga aketĭp suwsız ketĭre -** Deyim. Suya götürüp susuz getirmek.
- **Tentegĭm tezek, camanım capma ketĭrĭr. –** Deyim. Delişmenim tezek, yaramazım kuru mayıs getirirler.
- **Kız arslan ketĭrer küle turar, ul cılan ketĭrer şaga turar. –** Deyim. Kız arslan getirir, gülüp durur, oğul yılan getirir sokar durur.
- **Ürmesĭn bĭlmegen it sürüge kaşkır ketĭrĭr. -** Atas. Ürmesini bilmeyen köpek sürüye kurt getirir.

Rom. v. 1.-9. A aduce. 5. A pricinui, a cauza. 9. A produce, a crea, a face.

KETĬRTMEK f. Getirtmek.

"Taşını yad ellerden ketĭrtmem hiç, / Cetişĭr öz curtumda çıkkan kerpiç." - (Bekir S. Çobanzade - Bĭr Saray Kuracakman).

Rom. v. factitiv de la **ketĭrmek.**

KETĬRÜWCĬ is. ve s. Getirici, getiren.

"Kımız ve bozaga vekil bolgan rakı, kĭyew konuşmasında ancak kĭşkene bĭr coşkunlık ketĭrüwcĭ bolarak kalacaktır." - (Necip H. Fazıl - Kĭyew Konuşması).

Rom. adj. şi s. Aducător.

KETĬŞ is. Gidiş.

1. Gitmek işi.

"Bo ketĭşmen keteler, / Bek köp taw taş geşeler, Arpaşay'nı artka taşlap / Tebriz'ni geşip keteler." - (Nedret ve Enver Mahmut - Bozcĭgĭt).

2. Gitmek biçimi, tempo, ritim.

3. mec. Tutum, davranış.

"Boşı boşına mında kahve köşesĭnde zar atmakman köñĭl awutkamız be. Bĭlmem bo ketĭşĭmĭz taa ne kadar sürecek." - (Necip H. Fazıl - Caş Fidanlar).

Rom. s. 1. Acţiunea de **ketmek;** *plecare, pornire. 2. Ritm, tempo, mers. 3. fig. Desfăşurare, evoluţie.*

KETĬŞAT is. (Tat. ketĭş + Ar. -at = gidişat). Gidişat.

1. Olayların gelişme biçimi.

"Bĭzler taa dünyanıñ, hayatıñ ketĭşatın añlayalmaymız. Bĭzler taa millet, cemaat nedĭr, bonı bĭlalmaymız." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

2. Tutum, davranış.

Rom. s. 1. Mers, desfăşurare, evoluţie. 2. Comportare.

KETİ, -Y s. ve is. Çatlak, yırık, kırık; gedikli.

"Bĭr ak meti, / Awzı keti. / İşĭnden şıgar / Kara boti. - Cımırta, şĭpşe." - (Boztorgay).

Türk Lehç. : Kazak., Kırgız – **ketik** (gedik)**;**

Rom. s. şi adj. Spărtură, crăpătură; spart, crăpat.

KETİYMEK f. Kırılmak, yırılmak, yırtılmak, gedikli olmak, çatlamak.

Türk Lehç. : Kazak. – **ketiyüw;**

Rom. v. A se crăpa, a se sparge, a se fisura.

KET-KEL is. (Kırım.) Birbirbir çocuk oyunu.

Rom. s. Jocul de copii de-a capra.

KET-KETE zf. Gitgide, giderek, zaman geçtikçe.

"Anası onıñ kaárĭnden ket-kete ĭrĭp, küzde sarargan yapraktay bolgan." - (Boztorgay).

Rom. adv. Din ce în ce; pe măsură ce.

KETKĬZMEK f. Gidermek.

Rom. v. A înlătura, a elimina, a suprima; a remedia (lipsurile).

KETME, **-ÜW** is. Gitme.

Rom. s. Acţiunea de **ketmek.**

KETMEK f. Gitmek.

1. Bir yere doğru yönelmek, hareket etmek.

"Katolayın cegecek / Köstencï'ge ketecek. / Menïm yarem bek güzel, / Sáde közï yetecek." - (Boztorgay).

"Akası Böralï, bundan üç cıl evvel, ceñkke ketecekte kardaşı Zahide'ge şay degen edï." - (Mehmet Niyazi – Sawlıkman Kal).

2. Bir yerden ayrılmak, uzaklaşmak, yola çıkmak.

"Ketecekmen anayım, / Ber kolıñnı alayım. / Dostlar mında kalgan son / Ya men katïp canmayım?" - (Boztorgay).

"Yazda turna keter mï? / Şeşmede suw pïter mï? / Süygen son candan süy, / Süydüm demek yeter mï?" - (Boztorgay).

3. Çıkmak, ulaşmak, varmak.

"1500 sene evvel Orta Asya'dan çıkıp ta Roma'ga ketïp Batı Roma İmparatorlugunın tahtın dewïrgen Atilla, yani Atlı Han, bïzïm soyumızdandır." - (Müstecib Ülküsal - Bayram Şenlïgï).

4. Belli bir amaçla bir yere devam etmek. **Mektepke ketmek.**

5. mec. Varmak, bir sonuca ulaşmak. **Bo kawganıñ soñı kayda keter?**

6. Yakışmak. Bronzlaşkan tenge biyaz yelek arüw kettï.

7. Harcanmak, tüketilmek. Bo kadar para kayda kettï, añlamay kaldı.

8. Gönderilmek, götürülmek. **Mektubım poştaman ketkendïr.**

9. Yetmek, yeter olmak. Alğan aylıgı bïr özïne bïle ketmez.

10. Yürümek, yol almak.

"Sen kete-tur, artıñdan men bararman. / Özïm barıp anaña calbarırman" - (Boztorgay).

"Niçin Yeşil Curt'ka erte cetmiymïz, / Bağlı degil ayagımız, kolımız, / Tez ketmiymïz?" - (Mehmet Niyazi – Sagış).

11. Dayanmak. Paltosı ekï ay ketmedï.

12. (Zaman). Geçmek.

"Ah! Kettï ömrïm menïm. / Kalmadı sabrım menïm. / Yarem gezgen yerlerge / Kazılsın kabrïm menïm." - (Boztorgay).

13. mec. Dağılmak, yok olmak.

"Ekï göñïl bïr bolsa / Asretlïk keter m'eken? / Sewdalı ekï başka / Bïr yastık ceter m'eken?" - (Boztorgay).

"Yeşil Curt'ka dïlberlïkler saçılgan, / Möñlïk ketïp nurlı küneş açılgan." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

14. Herhangi bir durumda olmak. **Mektep arüw kete.**

15. Yok olmak, elden çıkmak. **Elden ketmek. -** Elden gitmek.

"Bostanım bar şayırga / O da kettï hayırga. / Şïşïp kalsın böyle kaár, / Bo yıl da kaldık bïz bekâr." - (Boztorgay).

"Curt ketken, tusnak bolganmız bïz cat kolda." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

16. asıl ve mec. Silinmek, çıkmak, bozulmak. **Aklından ketmek. Kalbïnden ketmek.**

"Ekï betïñ nar alma, cuwsañ ketmiy. / Sen kıblada, men sırtta, selâmlar cetmiy." - (Boztorgay).

"Kum üstüne ot pïtmez. / Pïtse deösïp cetmez. / Aytkan aşşï sözlerïñ / İş te kalbïmden ketmez." - (Boztorgay).

17. Ölmek. Cïgït ketse namı kalır.

18. Başvurmak. Müdürlïkke ketmek.

19. (Makine için) Çalışmak.

"Tarak suwga tüşkenï men papır tïrele kala bïr yerde. Motorı kete, özï cürmiy." - (Nedret ve Enver Mahmut - Ayuw Kulak Batır).

20. Satılmak. Üylerï bek ucuzga kettï.

21. Bazı yalın hal isimlerle deyim niteliğinde birleşik fiiller meydana getirir. **Asker ketmek -** Asker olmak. **Kelïn ketmek -** (Kız) Evlenmek.

22. Bazı " -e" hali isimlerle "değerlendirmek, karşılamak, saymak" anlamında deyimler kurar. **Hoşına ketmek. Zıtına ketmek.**

23. (Yard. fiil olarak) a) Kendisinden önceki fiilimsiye sürerlik kazandırır. **"Beş on para ber totam / Canaşa köyge cetiyïm, / Senï maktay ketiyïm." -** (Boztorgay).

b) Kimi -ip fiilimsisine anilik, emrivakilik, çabukluk anlamı verir. **"Müsür ektïm şayırga, / Ösïp kettï boyımşa. / Men bïr mane aytayım / Kız kardaşım toyında."** - (Boztorgay). **"Üş baynıñ üş ulı / Üşlep ketken eşkïm."** - (Boztorgay).

c) Bazı -ip fiilimsileriyle birleşik fiil kurar : **Taşlap ketmek** - Terk etmek. Alıp ketmek - Götürmek. **"Altmışbeş yetmişbeş tuwar, / Al da ket Salgırdan suwar. / Uzak yerden kız alırsañ / Anası babası cılar."** - (Boztorgay).

- **Awırına ketmek -** Gücüne gitmek, gönlü kırılmak.
- **Baş aşaa ketmek -** Sürekli zarar görmek.
- **Bok colına ketmek -** Gereksiz bir şey uğruna yok olmak.
- **Boşka ketmek -** Emeği iyi bir sonuca ulaşamamak
- **Boyga ketmek -** Uzamak.
- **Esï ketmek -** Aklı başından gitmek, şaşırmak. **"Apakayman akay arasına esï ketken karışır." -** Atas. Karı ile koca arasına aklı başında olmayan karışır.
- **Fenasına ketmek -** Üzülmek.
- **İşïnden kan ketmek -** Çok üzüntü duymak.
- **İlerï ketmek -** Aşırı davranışta bulunmak, ölçüyü kaçırmak.
- **Post koldan ketmek** - a) Öldürülmek. b) Yüksek bir görevinden ayrılmak zorunda kalmak.
- **Deme ketsïn ! -** Deyim. Anlatılamaz.
- **Kel zaman ket zaman -** Deyim. Uzun bir zaman geçtikten sonra.
- **...dı kettï -** a) Geçmiş zaman fiilinden sonra gelerek bir şeyin oluverdiğini anlatır. **"Tıştan ot, içten imam suwı kullansañ cılındıñ kettïñ taa." -** (Müstecib Ülküsal - Bayram Şenlïgï). b) Bir isteğin ısrar üzerine sonunda kabul edildiği anlatılır.
- **Kopkası kettï cïbï de ketsïn. -** Deyim. (Kuyunun) Kovası gitti, ipi de gitsin.
- **Köbï kettï azı kaldı -** Deyim. Çoğu gitti, azı kaldı.
- **Közï aşık ketmek -** Deyiş. Gözü açık gitmek; muradına eremeden ölmek.
- **Obïr kettï oynayık, cadı kettï caynayık. –** Deyim. Obur (kötü adam) gitti oynayalım, cadı gitti sere serpe oturalım.

• **Okkaañ astına ketmek -** Deyim. Okkanın altına gitmek; haksız yere ezilmek.

• **Ya bu tüyenĭ kütmelĭ, ya bu diyardan ketmelĭ.** - Deyim. Ya bu deveyi gütmeli, ya bu diyardan gitmeli.

• **Apakayman akay arasına esĭ ketken karışır. -** Atas. Karı ile koca arasına aklını yitiren karışır.

• **Baş kayaka ketse, ayak o yaka keter.** - Atas. Baş ne tarafa giderse, ayak o tarafa gider.

• **Başıman ketken ayagıman kelĭr.** - Atas. Başıyla giden ayağıyla gelir.

• **Berme camanga, keter yabanga.** - Atas. Verme yamana, gider yabana.

• **Cazda cabıp küzde kömĭp ket.** - Atas. Yazın örtüp, güzün gömüp git.

• **Haramdan kelgen haramga keter.** - Atas. Haramdan gelen harama gider.

• **Kolıñdakı pĭter, itĭbarıñ keter.** – Atas. Elindeki biter, itibarın gider.

Türk Lehç. : Kırım., Nog. **- ketmek, -üv;**

Rom. v. 1. A pleca, a porni. 2. A se duce, a se deplasa. 3. A duce spre, a da în ...; a ajunge până la. 4. A se duce la, a vizita, a frecventa. 5. A ajunge la un rezultat. 6. (Despre îmbrăcăminte) A-i veni bine, a merge bine cu, a se potrivi 7. A se consuma, a se cheltui. 8. A fi expediat, a fi trimis. 9. A fi deajuns, a fi suficient. 10. A merge, a înainta. 11. A rezista, a dăinui. 12. (Vremea) A trece. 13. A dispărea, a trece. 14. A se desfăşura. 15. A se pierde. 16. A se şterge, a ieşi. 17. A muri. 18. A se adresa, a apela. 19. A funcţiona. 20. A avea căutare, a se vinde. 21. (În expresii) A deveni, a ajunge. 22. (În expresii) A considera ca, a aprecia ca. 23. Verb aux. descriptiv a) De frecvenţă şi continuitate. b) De spontaneitate c) Şi de alte valori, în cuvinte compuse.

KETMEKŞĬ s. Gidici; gitmeye yatkın, gitmeye istekli.

"Tĭşĭnde Kazan'ga barganın köre. Yukısından yangan soñ, Şora Kırım'dan kaşıp Kazan'ga ketmekşĭ bola." - (Nedret ve Enver Mahmut - Bozcĭğĭt).

Rom. adj. Aflat pe cale de ducă; dornic de a pleca.

KETTĬKŞE zf. Gittikçe; gitgide.

Rom. adv. Din ce în ce, pe măsură ce.

KETÜW is. ve f. → **Ketme, Ketmek.**

"Bazı işlerĭnĭn ters ketüwĭnden ötürü, kederlenip içmeknĭ, serhoşlanıp efkâr dağıtmaknı adet edĭndĭ." - (Mehmet Vani Yurtsever – Uyuşmagan Ekĭ Arkadaş).

"Nenemnĭñ Şırın'ga ketüw ĭstegĭ, onda bĭr dayımnıñ bolganı üşĭn edĭ." - (Yaşar Memedemin - Şaliy Şal).

KEWDE is. Gövde.

1. İnsan bedeni.

"On dört, on beş caşında kızda o kadar kewde bolır mı ?" - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

2. Hayvanlarda baş, ayaklar ve kuyruktan geri kalan bölüm; bitkilerde dal ve yaprakları tutan bölüm.

3. mec. Bir şeyin asıl toplu bölümü.

"Kewde cerge cabışkan, millet sınık kanatman / Talpınsa da uçalmaz, can berĭp kurban bolur." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

Rom. s. 1. Corp. 2. Trup, trunchi. 3. fig. Corp, marea masă.

KEWDELENMEK f. Gövdelenmek.

1. Gövde oluşmak.

2. (Gövdesi) Kalınlaşmak.

3. mec. Cisimlenmek, cisimleşmek, maddi varlık haline gelmek.

Rom. v. 1. A se împlini la trup. 2. A se îngroşa (la trup, la trunchi). 3. fig. A se întruchipa.

KEWDELĬ s. Gövdeli, iri yapılı. Eşanl. **mazalı.**

Rom. adj. Corpolent, trupeş.

KEWDESĬZ s. Gövdesiz.

1. Gövdesi olmayan.

2. Gövdesi görünürde olmayan.

3. mec. Çok zayıf ya da ufak tefek.

Rom. adj. 1. Fără trup. 2. Lipsit de trup. 3. fig. Subţirel, plăpând.

KEWER is. (Fars. kef-gir = "köpük tutan"). Kevgir, süzgeç; uzun saplı, yayvan ve delikli kepçe. Var. **kewgir.**

Rom. s. 1. Strecurătoare. 2. Spumieră, spumătoare.

KEWGĬR is. → **Kewer**.

KEWSER is. (Ar. Kevser). Kevser.

1. Cennette bulunduğuna inanılan bir kutsal akarsu.

"Ne Uçmak'nı, ne Kewser'nĭ, ne Tuba'nı ĭsterĭm, / Kırım menĭm Uçmag'ım, men Kırım'dan keçemem." - (Raşit Aşkı Özkırım / Çorabatır - Kırım, Senden Keçemem – Emel M. 2 - 1935).

2. **Kişi** adı. **Kewser** (k.).

Rom. s. 1. Rel. Denumire a unei ape curgătoare din Rai. 2. Nume de persoană : **Kewser** *(f.).*

KEYA is. → **Kâhya, Kâya.**

KEYF ve türevleri is. → **Kiyp** ve türevleri.

KEZLEW öz. is. Kırım'ın güney-batısındaki, Rusların Yevpatorya adını verdikleri Gözleve kasabası.

"Yawrum Salgır'nıñ boyı, / Öz tuwganımnıñ toyı. / Kefe'den, Kezlew'den, Canköy'den kelĭr / Tuwganım' uruwı soyı." - (Boztorgay).

Rom. s. propr. Numele tătăresc al oraşului Eupatoria (Crimeea).

KEZZAP is. (Fars. tiz ab) Kim. Kezzap; nitrik asit.

Rom. s. Chim. Acid azotic.

KIBIRDAMA, **-W** (**qıbırdama**, **-w**) is. Kıpırdama.

Rom. s. Acţiunea de **kıbırdamak;** *mişcare, clintire.*

KIBIRDAMAK (**qıbırdamaq**) f. Kıpırdamak, sürekli hareket halinde olmak, bulunduğu yerde oynamak.

"Edĭl'nĭñ argı cagında / Gemĭ kaldı kıbırdap. / Yarga barsañ selâm et, / Kulagına şıbırdap." - (Boztorgay).

"Eger toprak özĭnkĭ bolgaydı, hiç kıbırdar mı edĭ garĭp tatar cerĭnden ?" - (Necip H. Fazıl - Kırım).

• **Cel esmese şöp başı kıbırdamaz. -** Atas. Yel esmezse çöp ucu dahi kıpırdamaz.

• **Kıbırdagan kır atlar. -** Atas. Kpırdayan kırı atlar.

Rom. v. A se mişca; a se clinti..

KIBIRDANMAK (**qıbırdanmaq**) f. Kıpırdanmak.

Rom. v. A se mişca.

KIBIRDAŞMAK (**qıbırdaşmaq**) f. Kıpırdaşmak.

Rom. v. coactiv. A se mişca.

KIBIRDATMAK (**qıbırdatmaq**) f. Kıpırdatmak.

"Kurtvelï awzın kıbırdatıp bïr ekï calmanır." - (Necip H. Fazıl - Kırım).

Rom. v. A mişca.

KIBIRDAWIK (**qıbırdawıq**) s. Kıpırdak.

Rom. adj. Sprinten, vioi, iute; neastâmpărat.

KIBIR KIBIR (**qıbır qıbır**) zf. ve s. Kıpır kıpır.

1. Yerinde duramayarak, devamlı kıpırdanarak.

2. s. Çok hareketli. Eşanl. **kıbırdawık, kurtlı.**

Rom. 1. adv. În mişcare continuă. 2. Sprinten, vioi, iute.

KIBIRTI (**qıbırtı**) is. Kıpırtı, hafif hareket.

"Awada tatlı bïr salkınlık em hoş bïr kır kokısı bar. Ne gürültü bar, ne kıbırtı, ne de esken cel." - (Okuma Kitabı - III).

Rom. s. Mişcare uşoară, cât de mică.

KIBLA (**qıbla**) is. (Ar. kible). Kıble.

1. Namaz kılmak için alınan yön; Kâbe yönü.

2. (Güneyin Kâbe yönüyle çakıştığı yerlerde) Güney. Karşıtı **sırt** (Kuzey).

"Cel kıblaga aylandı, / Belge kılış baylandı. / Şo cermanlar kelgen son / Caş cïgïtler saylandı." - (Boztorgay).

"Vay bïr arüw köyïñïz bar, men kalganday. / Kıblasına ekï başlı üy salganday." - (Boztorgay).

"Ekï betïñ nar alma, cuwsañ ketmiy. / Sen kıblada, men sırtta, selâmlar cetmiy." - (Boztorgay).

3. Güney yeli.

4. mec. Sıkıntılı zamanlarda yardım umulan yer.

s. 1. Direcţia sfântului lăcaş al Kaabei spre care se orientează cu faţa musulmanii în cursul rugăciunilor "namazului"şi care la coordonatele geografice ale Dobrogei coincide cu sudul. 2. Sud, miazăzi. 3. Vântul de miazăzi. 4. fig. Nădejdea în vremuri de restrişte.

KIBRISLI (**Qıbrıslı**) s. ve is. Kıbrıslı.

Rom. s. Cipriot.

KIBRIZ (**qıbrız**) is. Kıbrıs dokuması; üzerleri işlenip yorgan ve yastık yüzü yapılan kalınca dokuma.

"Anası, Çeber totay dep tanılgan kartanası, üynüñ bu tek çeçegïne nagış ïşlemek, cïp iymek, keten, kıbrız tokumak colların üyrete başladılar." - (Mehmet Niyazi – Sawlıkman Kal).

Rom. s. "Pânză de Cipru", un sort de ţesătură, din fire groase, din care se confecţionau (în teritoriile Imperiului Otoman) albituri de pat.

KIÇKIRIK (**qıçqırıq**) is. Çığlık. Var. **kışkırık**.

Rom. s. Ţipăt.

KIÇKIRIKLAMAK (**qıçqırıqlamaq**) f. Çığlıklar koparmak. Var. **kışkırıklamak**.

"Gülsüm totay cılay cılay / Kayttı üyge,dedï: Anay, / Kayda babam? Tez ayt endï! / Kıçkırıklap cer tebïndï." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

Rom. v. A scoate ţipete.

KIÇKIRMAK (**qıçqırmaq**) f. Çığlık atmak. Var. **kışkırmak**.

"Uzakta kara kargalar, kalın kaba dawuşlarıman kıçkıra edïler." - (Çelebi Cihan - Karılgaçlar Duası).

Rom. v. A scoate ţipete.

KIDAKLAMAK (**qıdaqlamaq**) f. Gıdaklamak.

Rom. v. A cotcodăci;

KIDIR (**Qıdır**) öz. is. (Ar. Hizr). 1. Hıdır veya Hızır peygamberin adının Dobruca Tatar ağzındaki söylenişi; Kıdır Nebi. İnsanların en sıkışık anlarında yardımlarına yetiştiğine inanılır.

"Küneş senïñ bayıñdïr, ay da bebiy. / Bo tïşnï saga köstergen, Kıdır Nebiy." - (Boztorgay).

2. Kişi adı. (er.). : **Kıdır, Hıdır.**

- **Er sıgılmay Kıdırnebi yetïşmez. -** Atas. Er dara düşmeden Hızır yetişmez.

Rom. s. propr. 1. Rel. Numele unui profet; lui îi este atribuit ajutorul providenţial dat unui om aflat în limita puterilor sale, în faţa unei situaţii dificile. 2. Nume de persoană : **Kıdır / Hıdır** *(b.).*

KIDIRGIŞ (**qıdırğış**) s. Çok gezen.

"Rahmetlïnïñ bek kıdırgış apakayı bar eken." - (Nevzat ve Nermin Yusuf - Nasrettin Hoca).

Rom. adj. Plimbăreţ.

KIDIRIŞ (**qıdırış**) is. 1. Arayış.

2. Gezme.

Rom. s. 1. Căutare, scotocire, cercetare. 2. Plimbare, vizitare, vizită.

KIDIRLEZ (**Qıdırlez**) is. (Ar. Hizr-İlyas; Hıdır ve İlyas peygamberlerin adlarından) Hıdrellez.

1. Eski Kırım ve Dobruca zirai takviminde 6 Mayıs günü başlayıp 8 Kasım gününe kadar süren yaz mevsimi.

"Kıdırlez'nïñ şeşegï, Mayıs'nıñ gülï. / Sen bolgaydıñ bakşamnıñ bïr bülbülï." - (Boztorgay).

2. Eski zirai takvime göre altı aylık yaz mevsiminin ilk günü, (Hıdır ve İlyas peygamberlerin her yıl buluştuklarına inanılan gün; Yulian takviminin 6 Mayısı) ve bu günde her köyde ayrı ayrı kutlanan ilkbahar bayramı.

"Kıdırlez bayramı da gene camï azbarında tertïplene edï." - (Altay Kerim – Kâniye).

"Kıdırlez künï neler pïşïrïp ketïreceklerïn konışmak üşïn köynïn bütïn kalkı toplaşkan." - (Nevzat ve Nermin Yusuf - Nasrettin Hoca).

- **Kıdırlez lâlem - "**Bahar çiçeğim" anlamında sevgi sözü. **"Alekïm selâm hoş keldïn, ah bïr tánem. / Atıñnı kayda baylayım, Kıdırlez lâlem?" -** (Boztorgay).

Rom. s. 1. Potrivit cu un vechi calendar agricol care împarte anul în sezonul de vară şi de iarnă, denumirea sezonului de vară. (Vezi şi **Kasım***). 2. Ziua de 6 Mai cu care începe sezonul agricol al verii; sărbătoarea primăverii care se serbează în această zi.*

KIDIRMA, **-UW** (**qıdırma**, **-uw**) is. 1. Arama.

2. Gezme.

"Aytasın sen amma, Menlïömer akam, menden kıdıruw geşken. Mïnyerden anyerge kımıldasam, ekï üç küngeşï alay kemïklerïm awıriy." - (Mehmet H. Vani Yurtsever - Kartman Caş Arasında).

Rom. s. Acţiunea de **kıdırmak***. 1. Căutare, scotocire, cercetare. 2. Plimbare.*

KIDIRMAK (**qıdırmaq**) f. 1. Aramak.

"Dört bïr yaknı kıdırgan son, / Ay ay, kïm kïm dewday, / Köstencï'den tapkan yar, hey, / Köstencï'den tapkan yar." - (Boztorgay).

2. Gezmek; misafirliğe gitmek.

"Bïzde ïş küş kalmadı. Endïgï tab canaşa yerge kıdırmaga da şıktık." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

- **Belâ kıdırmak** – Belâ aramak.
- **Col kıdırmak -** Yol, çare aramak.
- **Mumman kıdırmak -** Mumla aramak; çok özenle aramak.
- **Işkan teşïgï kıdıra -** Deyim. Sıçan deliği aramak; korkuyla kaçacak bir yer aramak.
- **Kökte kıdırganda cerde tapmak –** Deyim. Gökte ararken yerde bulmak; çok istediği bir şeyi birdenbire bulmak.
- **Ögïz astından bızaw kıdırmak -** Deyim. Olmayacak sebeblerle suç veya suçlu bulmaya çalışmak.
- **Baysız bike kıdıra, bawsız yumak tıgıra. -** Atas. Kocasız kadın gezer, ucsuz yumak yuvarlanır.
- **Baysız bike kıdıra, baylı bike tırışa –** Atas. Kocasız kadın gezer, kocalı kadın didinir.
- **Dünyasından töñïlgen Azrayil'nï kıdırır. –** Atas. Dünyasından bıkan Azraili arar.
- **İnsan tuwgan cerïnden bek, toygan cerïn kıdırır. –** Atas. İnsan doğduğu yerden ziyade doyduğu yeri arar.
- **Kusursız dos kıdırsañ dossız kalırsıñ**. – Atas. Kusursuz dost ararsan dostsuz kalırsın.
- **Raatlık kıdırsañ mezarda. –** Atas. Rahatlık ararsan mezarda (bulursun ancak).

Rom. v. 1. A căuta, a scotoci, a cerceta. 2. A vizita, a se duce în vizită.

KIDIRŞMAK (**qıdırşmaq**) işteş. f. 1. Birlikte aramak.

2. Birlikte gezmek.

- **Baylı bike tırışa, baysız bike kıdırşa. -** Deyim. Kocası olan kadın ıkınır, kocası olmayan kapı kapı gezer.

Rom. v. coact. 1. A căuta (împreună cu alţii). 2. A se plimba, a vizita (împreună cu alţii).

KIDIRTMAK (**qıdırtmaq**) ettir. f. 1. Aratmak.

2. Gezdirmek, dolaştırmak.

- **Soy kıdırtmak -** Bir kimsenin aslını, soyunu sülâlesini araştırtmak. **"Kerïş bu ya, mıskıllap otırttılar, / Yedï ata soyumnı kıdırttılar. / Tap sonunda bïldïler : Men de Kerïş." -** (Ali Osman Toktamaz - Ötken Aylar).

Rom. v. 1. A pune să caute. 2. A face să cutreiere, să se plimbe.

KIFI (**qıfı**) is. Komedi; eğlence.

"Gemïcïler de gemïden rıhtımga tüşken kara kömïr tozga bulangan ateşçïler bïle kıfıga karamaga şıkkan." – (Jan Bart-Kanun Kanundır/ Naci Cafer Ali terc.)

Rom. s. Comedie, spectacol.

KIFILI (**qıfılı**) s. Eğlenceli, hoş; matrak.

"Awzında sïgarası man, körseñ ne kıfılı bola !" - (Okıma Kitabı - V).

Rom. adj. Amuzant, comic.

KIH (**qıh**) s. ve ünl. → **Kïh**.

KIKIRDAK (**qıqırdaq**) is. Anat. Kıkırdak. Eşanl. **kemïrşek.**

Rom. s. Anat. Cartilaj.

KIL (**qıl**) is. Kıl.

1. İnsan vücudunun belli yerlerinde ve bazı hayvanların yele ve kuyruğunda çıkan uzun, sert ipliksi madde. (Hayvanların vücudunu kaplayan kısa, yumuşak kıllara **tük** - tüy denir.).

2. s. Kıldan yapılmış, örülmüş.

- **Domızdan kıl koparmak -** Sevilmeyen birinden bir şey alabilmek.
- **Moynı kıldan ince bolmak -** Bir cezaya itiraz edememe durumunda olmak.
- **Domızdan bïr kıl koparsañ kâr. -** Atas. Domuzdan bir kol koparırsan kârdır.
- **Kızdan kıl cuwgış artmaz -** Atas. Kızdan kıldan yapılmış bulaşık bezi bile artmaz.

Rom. s. 1. Păr care creşte pe corpul omului şi al unor animale. 2. adj. Confecţionat din fire de păr.

KILABDAN (**qılabdan**) is. (Ar. kullab+Fars. dan) Kılaptan.

1. Sırma veya tel ile karışık ipek veya pamuk iplik.

"O da olarman barabar çalışa, kılabdan, ipekday kereklï şiylernï heç eksïltmiy edï." - (Mehmet Niyazi – Sawlıkman Kal).

2. Kılaptan ile işlemeli entari, eteklik gibi kadın giysileri.

Rom. s. 1. Betelă. 2. Îmbrăcăminte feminină brodată cu betelă.

KILAW (**qılaw**) is. (kıl + -aw / -ağı). Kılağı, çapak; kesici aletlerin üzerinde bilenme sırasında meydana gelen pürüzler, kalan tozlar, kıl parçalar.

- **Kılawın almak, kılawlamak -** Kılağısını almak, kılağılamak; bilenen bıçak, ustura gibi aletleri yağlı taşa veya kayışa sürterek pürüzsüz hale getirmek.

Rom. s. Asperitate; bavură; grunz.

KILAWIZ (**qılawız**) is. Kılavuz.

1. Bilinmeyen yollarda yolculuk edenlere yol gösteren kimse.

"Caralı satuwancınıñ caraların şaltman şalt sarıp, onı kılawız etïp aldlarına salalar da kaya colın tutalar." - (Nedret ve Enver Mahmut - Bozcïgït).

2. Belli bir konuda yapılacak şeyleri açıklayan kitap.

3. mec. Önder, yol ve yöntem gösteren kimse.

- **Körïngen köy kılawız ïstemez. -** Atas. Görünen köy kılavuz istemez.

Rom. s. 1. Călăuză. 2. Ghid, îndreptar. 3. fig. Călăuzitor, conducător, îndrumător.

KILAWIZLIK (**qılawızlıq**) is. Kılavuzluk; kılavuz olma durumu veya kılavuzun işi.

"Ezan sesï ... Künde beş kere dogrı colga kılawuzlık etken ilâhi bïr ses." - (Necip H. Fazıl - Ezan Sesï).

Rom. s. Faptul de a fi călăuză sau de a servi drept călăuză.

KILAWLAMAK (**qılawlamaq**) f. Kılağılamak, bilenen araçların kılağısını alıp keskin ve kullanılır hale getirmek; keskinleştirmek..

Rom. v. A debavura, a finisa ascuţimea (uneltelor tăioase) prin ştergere şi frecare la curea.

KILAWLI (**qılawlı**) s. Kılağılı; bilendikten sonra pürüzleri alınıp keskinleştirilmiş.

"Ekï yüzlï pışaksıñ, kılawlı balta. / Körgeniñe köz atma, ne yok kalkta." - (A. Karakaya - Çınlar / Emel D.).

Rom. adj. Ascuţit, debavurat.

KILDIRMA, **-UW** (**qıldırma**, **-uw**) is. Kıldırma.

1. Yaptırma, ettirme.

2. Namaz kıldırma.

Rom. s. Acţiunea de **kıldırmak.**

KILDIRMAK (**qıldırmaq**) f. Kıldırmak.

1. Yaptırmak.

2. Namaz kılınmasını sağlamak.

"Men köyïn muezunuman, sïz cuma namazı, terviy namazı kıldırganda sïzge yardımcı bolacakman." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. v. factitiv de la **kılmak.**

KILDIRTMAK (**qıldırtmaq**) f. Kıldırtmak.

1. Yaptırtmak.

2. Namaz kılma işini yaptırmak.

Rom. v. fact. de la **kıldırmak.**

KILIÇ (**qılıç**) is. → **Kılış**.

"Çeçeklï, kokulı, keñïş ovalarga küneş altın yarıklarını tökkende, men cawlugımnı bayrak, tobulgımı kılıç yapmak, bu güzel yeşïl çöllerge kırmızı kanlar tamlatmak ïsterdïm." - (Çelebi Cihan - Karılgaçlar Duası).

KILIK (**qılıq**) is. Kılık.

1. Dış görünüş.

2. Kıyafet, insanın giyiminin görünüşü.

3. Tabiat, karakter.

"Böralï'nıñ cımşak huyundan, arüw kılığından sözler etïldï, dualar okundı." - (M. Niyazi – Sawlıkman Kal).

• **Kılığı arüwnïñ itïbarı artık. –** Atas. Görünüşü iyi olanın itibarı fazla olur.

Rom. s. 1. Înfăţişare, aspect exterior. 2. Port, ţinută; îmbrăcăminte. 3. Fire, natură; caracter.

KILIKLI (**qılıqlı**) s. Kılıklı.

1. Herhangi bir görünüşte olan; görünüşlü.

2. Tavırlı, davranışlı.

"Tandır tandır tanası, / Şïmdïkïy kelïr anası. / Tiyzesï hanım kılıklı, / Dayısı burma mıyıklı." - (Boztorgay).

Rom. adj. 1. Cu înfăţişare de ... 2. Cu atitudine de ...

KILIKSIZ (**qılıqsız**) s. 1. Giyimi düzgün olmayan.

2. is. ve s. mec. Huysuz, geçimsiz, tabiatsız.

"Bïz bïlemïz bïr meñlï, / Onıñ atı bek bellï. / Balalıktan tanıymız, / Deñïşken yok, kılıksız." - (Cevat Reşit - Toplantı).

Rom. 1. adj. Cu ţinută neglijentă. 2. adj. şi s. Ursuz, neprietenos, nesociabil.

KILIKSIZLANMAK (**qılıqsızlanmaq**) f. Huysuzluk etmek, terbiyesizlik etmek.

Rom. v. A fi în toane; a face capricii.

KILIKSIZLIK (**qılıqsızlıq**) is. Kılıksızlık.

1. Dağınıklık, çirkin görünüş.

2. Geçimsizlik.

Rom. s. 1. Ţinută neglijentă. 2. Ursuzenie, atitudine morocănoasă.

KILINÇ (**qılınç**) is. → **Kılış**.

KILINMAK[1] (**qılınmaq**) f. Kılınmak.

1. (Bir iş) Yapılmak.

2. (Namaz için) Yerine getirilmek.

"Gazsız lamba canmaz mı? / Maga yar bulunmaz mı? / Eger bo dertten ölsem, / Cenazem kılınmaz mı?" - (Boztorgay).

Rom. v. pasiv de la **kılmak.**

KILINMAK[2] (**qılınmaq**) f. Asılmak, musallat olmak.

"Bïr kere, rahmetlï neneme, oraza tutaman, menï de temeşke yant, dep kılındım." - (Mehmet Vani Yurtsever - Hayatım).

Rom. v. A se lega, a se agăţa de cineva; a deranja, a incomoda; a insista.

KILIP (**qılıp**) is. (Ar. gilaf). Kılıf.

• **Mïnarenï kırslagan kılıbın azïrler. -** Deyim. Minareyi çalan kılıfını hazırlar.

Rom. s. Învelitoare, faţă, apărătoare, husă.

KILIPLI (**qılıplı**) s. Kılıflı.

"Bakır eleken, bakır kumanından tut ta, güzel örtïlï bïr pat, üyïn törïndekï geniş set, onın katında duwarga castanılgan kaplı, kılıplı yastıklar, pencïre carıgına yakın asılı duwar saatïne kadar, üy eşyaları cañı mualïmïn hoşına kettï." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. adj. Cu învelitoare, cu apărătoare, cu faţă (de pernă, de plapomă).

KILIPSIZ (**qılıpsız**) s. Kılıfsız.

Rom. adj. Fără învelitoare, (pernă) fără faţă.

KILIŞ (**qılış**) is. Kılıç. Var. **kılıç, kılınç.**

"Toplangan ordılarnıñ / Tüfekleri caltıray. / Erkez kılış kayraganda / Caş cüregïm kaltıray." - (Boztorgay).

• **Aman degenge kılış tiymez. -** Atas. Aman diyene kılıç kalkmaz.

• **Kalem kılıştan keskïndïr. -** Atas. Kalem kılıçtan keskindir.

Rom. s. Sabie; spadă.

KILIŞLAMAK (**qılışlamaq**) f. Kılıçlamak, kılıçla kesmek, kılıçtan geçirmek.

Rom. v. A masacra cu săbiile, a măcelări.

KILIŞLATMAK (**qılışlatmaq**) f. Kılıçlatmak; kılıçtan geçirtmek.

Rom. v. A pune să taie (cu sabia); a pune să măcelărească.

KILIY (**qılıy**) s. 1. Şaşı.

"Karaşaş'ke köz atıp cürgen hannıñ Zayton degen bek yaramaz, kılıy köz bïr batırı bar eken." - (Nedret ve Enver Mahmut - Bozcïgït).

2. zf. Yan, yan olarak; göz ucuyla.

• **Kılıy kılıy karaşmak -** Göz ucuyla bakışmak. **"Kïrgen vakıt hepïmïz korkar, tïtrer, agızımızını açar, közïmïzniñ kenarından kılıy kılıy bakışırdık." -** (Çelebi Cihan - Karılgaçlar Duası).

Türk Lehç. : Kırım. - **qılıy;** Moğ. - **kilab / hiyalav -** göz ucuyla bakan, **kiluih, hiyalayh -** göz ucuyla bakmak;

Rom. adj. 1. Şaşiu, saşiu; cruciş. 2. adv. Pieziş; lateral.

KILIYLANMAK (**qılıylanmaq**) f. Şaşılaşmak.

Rom. v. A deveni şaşiu.

KILIYLIK (**qılıylıq**) is. Şaşılık.

Rom. s. Defectul de a fi şaşiu.

KILLANMA, **-UW** (**qıllanma**, **-uw**) is. Kıllanma.

Rom. s. Acoperire cu peri.

KILLANMAK (**qıllanmaq**) f. Kıllanmak; kıllarla kaplanmak.

Rom. v. A se acoperi cu peri.

KILLI (**qıllı**) s. Kıllı; kılı olan; kıl ile kaplı.

Rom. adj. Păros; flocos.

KILMA, -UW (**qılma, -uw**) is. Kılma, kılmak işi.

Rom. s. Îndeplinire, efectuare.

KILMAK (**qılmaq**) f. Kılmak.

1. "Yapmak", "etmek", "diye bildirmek, saymak" anlamlarında yardımcı fiil.

"Allah bolsın, peygamber bolsın, hep bizim iygilikleriñizni tüşünüp bonday şiylerin birsin haram, birsin mekruh kılganlar." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

2. (Namaz için) Yerine getirmek.

"Sen beş vakıtnı taşlamay kılasıñdır ya, Bawbek akam ?" - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

Rom. v. 1. A face, a efectua; a declara. 2. A face rugăciunea "namazului".

KILSIZ (**qılsız**) s. Kılsız, kılı olmayan.

Rom. adj. Fără păr.

KILŞIK (**qılşıq**) is. Kılçık.

1. Balığın ince, sivri kemiği.

2. Ekin başaklarının, yeşil fasulye kınının ince lifi.

- **Arpa kılşıksız bolmaz -** Atas. Arpa kılçıksız olmaz.

Rom. s. 1. (La peşti) Os, oscior. 2. Bot. Mustață; cârcel.

KILŞIKLI (**qılşıqlı**) s. Kılçıklı, kılçığı olan.

Rom. adj. 1. (Despre peşti) Cu oscioare. 2. Bot. Cu cârcei, cu mustăți.

KILŞIKSIZ (**qılşıqsız**) s. Kılçıksız.

Rom. adj. 1. (Despre peşti) Fără oscioare. 2. Bot. Fără cârcei, fără mustăți.

KILTIK (**qıltıq**) is. Bahane, kusur, eksiklik bulma; nazlanma.

"Padışa gene de başka bir kıltık karap, bolarga : Menim eki tane pelwanım bar. Siz onlar man küreşip onlarnı cıksañız, men sizge kızımnı berermen, diy." - (Nedret ve Enver Mahmut - Ayuw Kulak Batır).

Rom. s. Moft, capriciu; motiv, pretext.

KIMBIL (**qımbıl**) s. Hımbıl, uyuşuk, tembel.

Rom. adj. Puturos, leneş, indolent.

KIMBILCA (**qımbılca**) s. ve zf. Hımbılca; biraz uyuşuk tabiatlı, tembelce.

Rom. adj. şi adv. Cam leneş; de leneş.

KIMBILLAŞMAK (**qımbıllaşmaq**) s. Hımbıllaşmak, tembelleşmek.

Rom. v. A fi cuprins de puturoşenie, de indolență; a se puturoşi.

KIMBILLIK (**qımbıllıq**) is. Hımbıllık, tembellik, uyuşukluk.

Rom. s. Puturoşenie, lenevie; indolență.

KIMDIRMAK (**qımdırmaq**) f. 1. ettirg. f. Gözünü kapattırmak; yumdurmak.

2. mec. Aşk etmek, hızla vurmak.

3. mec. Aşk ettirmek, hızla vurdurmak.

Rom. v. 1. A face să-şi închidă ochii. 2. fig. A-i arde una, a da o lovitură puternică. 3. A pune să-i ardă una.

KIMDIRTMAK (**qımdırtmaq**) f. Kımdırmak'tan ettirgen fiil.

Rom. v. factitiv de la **kımdırmak.**

KIMIK (**qımıq**) s. (Gözler için) 1. Çekik.

"Canık betlï, az mıyık, / Közçükleri bek kımık, Mañlayı keñ, hem çıkık / Milletimni süyemen." - (Raşit Aşkı Özkırım – Süyemen).

2. Yarı kapalı.

Rom. adj. (Despre ochi) 1. Oblici, de chinezi. 2. Întredeschişi.

KIMIKKÖZ (**qımıqköz**) is. ve s. Çekik gözlü. Var. **kımıyköz.**

Rom. s. şi adj. (Persoană) cu ochii oblici.

KIMILDAMAK (**qımıldamaq**) f. Kımıldamak.

1. Yerinden biraz oynamak.

"Mïnyerden anyerge kımıldasam, ekï üç güngeşï alay kemïklerïm awıriy." - (Mehmet Vani Yurtsever - Kart man Caş Arasında).

2. Yerinde hafifçe hareketlenmek.

Rom. v. 1. A se clinti, a se urni. 2. A se mişca, a se foi.

KIMIRSKA (**qımırsqa**) s. Zool. Karınca. (Lat. Formica).

"Üy aldında kımırska, / Toplap al da at ıska. / Bïr yerïñe mïnïm yok, / Bïr parşa boyıñ kıska." - (Boztorgay).

- **Kımırska duwası -** Folk. Karınca duası; okuyana, üzerinde taşıyana, kapısında veya duvarında asılı duran eve bereket getirdiğine inanılan dua.
- **Kımırska yuwasınday kaynamak -** Çok kalabalık ve hareketli olmak.
- **Kımırskaday -** Karınca gibi; çok çalışkan.
- **Duşmanıñ kımırska bolsa, ondan fildiy sakın. -** Atas. Düşmanın karınca dahi olsa, ondan filmiş gibi sakın.
- **Kımırskadan örnek al, cazdan kışka azırlan. -** Atas. Karıncadan örnek al, yazdan kışa hazırlan.
- **Köp kımırska pïl cıgar. -** Atas. Çok karınca fili bile yıkar.

Rom. s. Furnică.

KIMIŞ (**qımış**) is. 1. Kımıldanış.

"Telbewge Cewcet akay geşken sonra, Abib'men Muterem Meşküre'ni sım-sıkı tutkanlar, kımış kıbırdatmadılar." - (Altay Kerim – Kâniye).

2. (Göz **kımmak**'tan). Göz kırpış, kıpış.

Rom. s. 1. Mişcare abia percepută; clint. 2. Clipire.

KIMIY (**qımıy**) s. Kıpık, çekik.

"Şoferïñ kımıy közlerïnden, tögerek betïnden, tatar bolganın sezdïk." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. adj. (Despre ochi) Oblici.

KIMIYKÖZ (**qımıyköz**) s. ve is. Kıpık göz, çekik gözlü.

"Başıñ bakır kazanday, murnuñ da bittiy. / Ne allegïm bolasıñ kımıyköz nogay?" - (Boztorgay).

Rom. adj. şi s. Cu ochii oblici.

KIMIZ (**qımız**) is. Kımız; kısrak sütünden yapılan, mayalanmış, az akollü, ekşi bir içecek.

"Kırk kısrak ïstiymïz, hem mïnermïz, hem cegermïz,

hem de sawıp sütïnden kımız ïşermïz, diyler." - (Hilmiye ve Mehmet Ali Ekrem - Tepegöz).

• **Kızını kïm ayttırmaz, kımızını kïm ïşmez? -** Atas. Kıza kim talip olmaz, kımızı kim içmez ?

Rom. s. Cumâs.

KIMMA, **-UW** (**qımma**, **-uw**) is. Kımmak işi.

Rom. s. Acţiunea de **kımmak.**

KIMMAK (**qımmaq**) f. 1. (Gözünü) Kırpmak, kıpmak, açıp kapamak.

2. Gözle işaret etmek.

"Ul ballarga közlerïn kımıp, Kıymet'nï algışlañız emïrïn berdï." - (Altay Kerim – Kâniye).

3. konuş. **(Bïr táne kımmak)** Aşk etmek, indirmek, yapıştırmak.

• **Bargan yerïñ sokır bolsa, bïr közïñ kım. -** Atas. Gittiğin yerdekiler sokur ise, sen de bir gözünü kırp.

Rom. v. 1. A clipi. 2. A face cu ochiul. 3. fam. A arde, a lipi cuiva una (o lovitură).

KIMŞIRAYMAK (**qımşıraymaq**) f. Büzülmek.

Rom. v. A se chirci; a se gârbovi.

KIMTALMAK (**qımtalmaq**) f. Örtülmek.

Rom. v. A fi acoperit.

KIMTAMAK (**qımtamaq**) f. 1. Örtmek.

2. mec. Saklamak, gizlemek.

"Orıs balası bonı o kadar süye eken ke tab soñında alıp kaçacakka bïle karar bere. Bonı içine kımta, kïmsege aytmay." - (Necip H. Fazıl - Kırım).

Rom. v. 1. A acoperi. 2. fig. A ascunde, a tăinui.

KIMTANMAK (**qımtanmaq**) f. Örtünmek, bürünmek.

"Barlı sen de yardım et. / Kalın kïyïm kïysïn, bïraz kımtansın, / Cıllı üyde hawfsız catıp bïr kansın." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

Rom. v. A se acoperi; a se îmbrăca, a se înţoli.

KIMTATMAK (**qımtatmaq**) f. Örttürmek.

Rom. v. A pune să acopere.

KIMTILMAK (**qımtılmaq**) f. Büzülmek, kısılmak.

Rom. v. A se strânge, a se contrage.

KIMTMAK (**qımtmaq**) f. (Dudakları) Kısmak, büzmek.

Rom. v. A-şi strânge (buzele).

KIN[1] (**qın**) is. At yavrusu, kulun. Var. **kulun**.

"Bızawlar sıyır, kozılar koy, kınlar biye, / Dünyaga ewlât kelgenïn erkez süye." - (Boztorgay).

"Kaynatılgan may ïşïne atılgan, sade kıska köleklï Turan'nıñ bïrden nefesï kesïldï, sonra kınday kışkırmaga başladı." - (Altay Kerim – Kâniye).

• **Kınday kışkırmak -** Çığlık atmak, tiz bir sesle bağırmak.

Rom. s. Mânz.

KIN[2] (**qın**) is. Kın.

1. Bıçak, kılıç gibi kesici aletlerin kabı.

2. Bot. Badıç; fasulye, bezelye tanelerini saran kabuk.

• **Kama kının kesmez. -** Atas. Kama kının kesmez.

Rom. s. 1. Teacă. 2. Bot. Păstaie, teacă.

KINA (**qına**) is. (Ar. hinn). Kına

1. Kına ağacı, Hindistan ve Arabistan'da yetişen bir ağaççık. (Lat. Lawsonia inermis).

2. Kına ağacının kurutulmuş yapraklarından elde edilen, saç ve el boyamak için kullanılan toz.

3. s. Kına renginde, kızıla çalan siyah renkte.

"Atlas kaftan tobıktan, kına şâş belden. / Nasibïñe bïr tüştüm, kaşırma elden." - (Boztorgay).

• **Kına cakmak -** Kına sürmek.

• **Toy pïtken son kınanı közïñe (kö …e) sep. –** Deyim. Düğün bittikten sonra kınayı gözüne (gö…e) serp.

• **Koy körmegen koy alsa, kuwalap cürüp otlatır, kız körmegen kız tapsa, başına kına salıp oplatır. -** Atas. Koyun görmemiş koyun alırsa koştura koştura otlatır, kız görmemiş kız görürse başını kınalayıp hoplatır.

Rom. s. 1. Bot. Henne, specie de arbust, originară din India şi Arabia, din ale cărei frunze uscate se obţine cănealã. 2. Cănealã, praf de vopsit părul. 3. adj. De culoare neagră roşcată.

KINALAMAK (**qınalamaq**) f. Kınalamak, kına koymak, kına ile boyamak.

Rom. v. A căni, a vopsi cu cănealã.

KINALANMAK (**qınalanmaq**) f. Kınalanmak.

Rom. v. A se căni.

KINALI (**qınalı**) s. Kınalı.

1. Kına ile boyanmış.

"Ay sürmelï, sürmelï, / Süygende süydürmelï. / Men ïstemem bonday yar, / On parmagı kınalı." - (Boztorgay).

2. Kına renginde olan.

• **Ölïsï kınalı -** İyi gitmeyen bir iş için sövgü sözü.

Rom. adj. 1. Cănit, vopsit cu cănealã. 2. De culoarea cănelei.

KINAMAK (**qınamaq**) f. Kınamak; ayıplamak.

Rom. v. A reproba, a blama.

KINAP (**qınap**) is. (Ar. kinnap). Kınnap; kenevir liflerinden bükülmüş ip. **Kınap cïp.**

Rom. s. Sfoară de cânepă.

KINASIZ (**qınasız**) s. Kınasız.

Rom. adj. Fără cănealã; necănit.

KINA-TOY (**qına-toy**) is. Kına gecesi; düğünden bir gün önce kadınların kendi aralarında, gelinin evinde yaptıkları eğlence.

"Kayırlı bolsın kına-toy, / Cümleñïzge alay. / Dárïsï kalgan kızlarga, / Zewkı bïzge alay." - (Mehmet Ali Ekrem - Bülbül Sesi).

Rom. s. Petrecere cu participarea exclusivă a femeilor care are loc în casa miresei în ajunul nunţii.

KINI (**qını**) s. → **Kın**[2].

• **Kız kursagı kınıday, ul kursagı uruday. -** Atas. Kız karnı kın gibidir, oğul karnı tahıl çukuru gibi.

KINLAMAK[1] (**qınlamaq**) f. Kulunlamak, (at, eşek için) yavrulamak.

Rom. v. (Despre cai şi măgari) A făta.

KINLAMAK[2] (**qınlamaq**) s. Kınlamak, kınına yerleştirmek.

Rom. v. A băga în teacă.

KINLI (**qınlı**) s. Kınlı.

Rom. adj. Cu teacă.

KINNAMAK (**qınnamaq**). → **Kınlamak**[1].

KINSIZ (**qınsız**) s. Kınsız.

Rom. adj. Fără teacă.

KINZIR (**qınzır**) is. (Ar. hinzir). 1. Zool. Hınzır, domuz. Eşanl. **domız, şoşka.**

2. mec. Gaddar; katı yürekli.

3. mec. Yaramaz, şakacı, muzip.

Rom. s. 1. Zool. Porc. 2. fig. Neom; ticălos. 3. fig. Poznaş, nebunatic.

KINZIRLIK (**qınzırlıq**) is. 1. mec. Hınzırlık, domuzluk, haince bir davranış veya niyet.

2. mec. Yaramazlık, oyun, muziplik.

Rom. s. 1. fig. Mârşăvie, ticăloşie. 2. fig. Ştrengărie; festă.

KIPÇAK (**Qıpçaq**) öz. is. Tar. Kıpçak. Var. **Kıpşak.** Eşanl. **Kuman.**

1. XI - XV.nci yüzyıllarda Ural dağlarıyla Karadeniz arasında yaşamış bir Türk boyu.

"Bïzler Kıpçak oglımız, çamura batar çıkarız, / Küneş olsa kurutır, su tabılsa çaykarız." - (Edip Efendi - Sefername / Emel M.).

2. Kıpçakların yaşamış olduğu Ural ve Karadeniz arasındaki tarihi bölge.

"Kıpçak'ta oynay, caynay / Ösken emïş kart anay." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

Rom. s. propr. 1. Cumani; popor turcic care a populat în sec. XI-XV stepele dintre munţii Ural şi Marea Neagră. 2. Stepa Cumană.

KIPÇAKÇA (**Qıpçaqça**) öz. is. Kıpçak dili - Kırım, Dobruca, Kafkas, Kazan ve Sibirya Tatar ağızlarının türediği tarihi dil. Eşanl. **Kumanca.**

"Codex Cumanicus"tan Kumanca cümle örnekleri (Hristiyan dinin on emri) :

1. **Teñrini sevgil barça üstünde –** Dobr. Tat. : **Tañrını barlıklarnıñ epsïnden köp süy**; Türk. : Tanrı sevgisini her şeyin üstünde tut; *Rom. : Să iubeşti pe Domnul tău mai presus de orice.*

2. **Teñriniñ atı bile ant içmegil –** Dobr. Tat. : **Tañrınıñ atı man ant etme**; Türk. : Tanrınıñ adı ile ant etme; *Rom. : Să nu iei numele Domnului tău în deşert.*

3. **Ulu künni awurlagıl –** Dobr. : **Ulu künnï sıyla**; Türk. : Ulu güne (Cumartesi gününe) saygı göster.; *Rom. : Cinsteşte ziua a şaptea (sabatul).*

4. **Atañnı anañnı hörmetlegil –** Dobr. : **Ataña anaña ürmet et**; Türk. : Babana ve anana hürmet et; *Rom. : Cinsteşte pe tatăl tău şi pe mama ta.*

5. **Kişini öltürmegil –** Dobr. **: Kïşï öldïrme**; Türk. : Katletmiyeceksin.; Rom. : Să nu ucizi.

6. **Ogur bolmagıl** – Dobr. : **Ogrı / kırsız bolma**; Türk. : Uğru / hırsız olma.; *Rom. : Să nu furi.*

7. **Hersek bolmagıl –** Dobr. : **Sapık bolma**; Türk. : Erkekçil / homoseksüel olma; *Rom.: Să nu fii desfrânat.*

8. **Yalgan tanıklık bermegil –** Dobr. : **Yalancı tanıklık / şaitlïk etme**.; Türk. : Yalancı tanıklık / şahitlik etme.; *Rom. : Să nu mărturiseşti strâmb împotriva aproapelui tău.*

9. **Özge kişiniñ nemasi suklanmagıl –** Dobr. : **Başka kïşïniñ malına suklanma;** Türk. : Başkasının malına / nemasına tamah etme / imrenme.; *Rom. : Să nu doreşti nimic din câte are aproapele tău.*

10. – **Sewgil seniñ karındaşıñ seniñ kibi** – Dobr. : **Kardaşınnı özïñdiy etïp süy**; Türk. : Kardeşini kendin gibi sev.; *Rom. : Să iubeşti pe aproapele tău ca pe tine însuţi.*

(Bibl. V. Drâmba – Syntaxe Comane; Kitabı Mukaddes, İstanbul 1958; Biblia, Bucureşti 1975).

Rom. s. Limba cumană.

KIPKIRMIZI (**qıpqırmızı**) s. Kıpkırmızı.

Rom. adj. Roşu intens; roşu aprins.

KIPMAK (**qıpmaq**) f. → **Kırpmaq**.

KIPŞAK (**Qıpşaq**) s. → **Kıpçak**.

KIPŞAKŞA (**Qıpşaqşa**) s. → **Kıpçakça**.

KIPTIR-TON (**qıptır-ton**) is. İçi kürklü, dışı deri yüzlü palto.

Rom. s. Palton cu blana înăuntru; cojoc.

KIPTİY (**Qıptiy**) öz. is. (Ar. kibti). 1. Kıpti, Kıptiler; Mısır'ın eski yerli halkı.

2. (Yakıştırma ve lâkap olarak) Çingene.

Rom. 1. s. propr. Copţii, vechea populaţie, indigenă a Egiptului. 2. impropriu. Ţigan.

KIPTİYLENMEK (**qıptiylenmek**) mec. Çingenelik etmek; yüzsüzlük etmek.

Rom. v. fig. A se ţigăni.

KIPTİYLĬK (**qıptiylïk**) is. 1. Kıptilik, kıpti olma durumu.

2. Çingene topluluğu.

3. mec. Çingenelik, yüzsüzlük.

Rom. s. 1. Mulţime de copţi. 2. Ţigănime. 3. fig. Ţigănie.

KIR[1] (**qır**) is. Kır.

1. Yerleşim yerlerinin dışında kalan, genellikle boş ve geniş topraklar; bozkır.

"Er bala kırda erke at, telbewï telden. / Kıskayaklı kız bala kısmetï elden." - (Boztorgay).

"Aylanayım der edïm, aldımda kır bar. / Men aylanıp kelgenşï senï alırlar." - (Boztorgay).

2. Düzlük, ovalık.

"Oydan kelïr on atlı, / Kırdan kelïr kırk atlı." - (Boztorgay).

- **Kıbırdagan kır atlar. -** Atas. Kıpırdayan kır atlar.

Türk Lehç. : Kırım., Nog. - **qır;** Moğ. - **keger / heer;**

Rom. v. 1. Câmp, teren. 2. Câmpie, şes; stepă.

KIR[2] (**qır**) is. ve s. Kır.

1. Kır renk.

2. s. Bu renkte olan.

"Altmış ekï kır atım, seksen torı at. / Mıgıman nalı kaş eter, cewabın tap." - (Boztorgay).

Rom. s. şi adj. Gri, sur; (despre părul capului, barbă, şi mustăţi) cărunt.

KIR[3] (**qır**) ünl. (Tekrarlı) Hırıltılı sesleri anlatan yansıma söz.

- **Kır kır etmek -** Hırıldamak.

Rom. interj. Horc ! Zgomotul de sforăit sau de horcăit.

KIRAL (**qıral**) is. → **Kral**.

KIRAL-AGAŞI (**qıral-ağaşı**) is. → **Kral teregĭ.**

KIRALLIK (**qırallıq**) is. → **Krallık**.

KIRAW (**qıraw**) is. Kırağı.

"Kış kırawman bayga selâm cĭbergen. / Degen: Bo yıl bĭraz erte kelĭrmen." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

- **Kıraw cakmak -** Kırağı çalmak, (bitkiyi) dondurup bozmak.
- **Kıraw tüşmek -** Kırağı oluşmak.
- **Aşşı patılcannı kıraw cakmaz. -** Atas. Acı patlıcanı kırağı yakmaz.

Türk Lehç. : Kırım., Nog., Karaçay Malkar. - **qırav**; Moğ. - **kiragu, kiragun / hiyaruu;**

Rom. s. Brumă.

KIRAWLANMAK (**qırawlanmaq**) f. Kırağı ile örtünmek.

Rom. v. A se bruma, a se acoperi cu brumă.

KIRAWLI (**qırawlı**) s. Kırağılı, kırağısı olan.

Rom. adj. Brumat, acoperit cu brumă.

KIRAY (**qıray**) is. (Rus. kraj). Haydut, soyguncu. Var. **gray.**

"Kıraylar bĭrbĭrĭne : Neday cesaretlĭ kĭşĭ bo? Bĭzday haydutlar bolgan yerge katĭp kelgen bo?" - (Hilmiye ve Ekrem Mehmet Ali).

Rom. s. Hoţ, tâlhar; bandit.

KIRAYET (**qırayet**) is. (Ar. kıraat). esk. Kıraat; okuma kitabı.

"Ballarga Kuran Kerim'den başka, eskĭ latin alfabesĭmen kırayetler ve esap derslerĭ okuta edĭler." - (Ablay Memet - Bĭr Halk şairĭmĭz, Ömer Nayde Abla).

Rom. s. înv. Carte de citire.

KIRAYLIK (**qıraylıq**) is. Hırsızlık, soygunculuk. Var. **graylık.**

Rom. s. Hoţie, tâlhărie; banditism.

KIRBAŞ (**qırbaş**) is. Kırbaç.

Rom. s. Gârbaci.

KIRBAŞLAMAK (**qırbaşlamaq**) f. Kırbaçlamak.

Rom. v. A lovi cu gârbaciul.

KIRCI (**qırcı**) is. 1. Meracı; köy korucusu. Eşanl. **meracı**.

"Koş Oba'da tepreş bar, / Otlar cagıp kırcılar, / Kartnı caşnı şakıra." - (Boztorgay 2).

2. Köylü.

"Toktamış Han, men yumurta satıp kırcı degilĭm, diy, elçĭnĭ kaytara." - (A. Soysal - Edige Batır / Emel M.).

Rom. s. 1. Meragiu; paznic de câmp. 2. Ţăran, sătean.

KIRCIMAN (**qırcıman**) is. Gençlik çağını aşmış, orta yaşlara gelmiş erkek.

"Bĭrazdan kedaylar, kırcımanlar kelĭrler. Efkârların dagıtırlar."– (Müstecib Ülküsal – Bayram Şenlĭğĭ).

- **Kırcımanga kız berseñ, başında kırk aylanır. -** Atas. Gençlik çağını aşmış erkeğe kız verirsen etrafında fır döner.

Rom. s. Flăcău tomnatic, holtei.

KIRÇIMA (**qırçıma**) is. → **Kırşıma**.

KIRDIRMAK (**qırdırmaq**) f. Kazıtmak.

Rom. v. A pune să răzuie.

KIRDIRTMAK (**qırdırtmaq**) f. Kazıttırmak.

Rom. v. A pune să răzuie.

KIRGIN[1] (**qırğın**) is. 1. Kırım, kesim; katliam.

2. Kıran, salgın hastalık.

Rom. s. 1. Masacru, măcel. 2. Epidemie.

KIRGIN[2] (**qırğın**) s. Kırgın, gücenmiş, kırılmış.

Rom. s. Supărat, necăjit.

KIRGINLIK (**qırğınlıq**) is. 1. Kırgın, katliam.

2. Salgın hastalık

3. Dargınlık, gücenme.

- **Kırk cıl kırgınlık bolsa, ecellĭ ölĭr**. - Atas. Kırk yıl kıran olsa, ecelli ölür.

Rom. is. 1. Masacru, măcel. 2. Epidemie. 3. Supărare, necaz.

KIRGIŞ (**qırğış**) is. Kazıcı alet, ıspatula.

Rom. s. Spatulă; răzuitoare.

KIRGIŞLAMAK (**qırğışlamaq**) f. Kazıcı aletle kazımak.

Rom. v. A răzui cu spatula.

KIRGIY (**qırğıy**) is. 1. Atmaca; yırtıcı kuş cinsi. Eşanl. **atmaca.** (Lat. Accipiter nisus).

"Karılgaş, kırgıy, ak şolpan bĭzler kördĭk. / Caş bolsak ta dünyanın zewkın sürdĭk." - (Boztorgay).

"Ocakay da kırgıy bolıp torgaynı kuwalay." - (Nedret ve Enver Mahmut - Bozcĭğĭt).

2. s. Yabaniy.

"Karaker atım aranda, at körse ırgıy, / Ne anam bar, ne babam, cangızman kırgıy." - (Boztorgay).

Türk Lehç. : Kırım., Kazak. - **qırğıy;** Moğ. - **kirguy / hiyarguy;**

Rom. s. 1. Zool. Porumbar, specie de uliu. 2. adj. Sălbatic; străin, stingher.

KIRGIZ (**Qırğız**) öz. is. 1. Kırgızlar; Kırgız Türkü. Kırgızistan'ın Türk soylu, esas halkı ve bu halktan olan kimse.

2. s. Kırgızistan ve Kırgızlarla ilgili olan.

Rom. s. 1. Poporul kirkiz. 2. adj. Privitor la Kirkizia şi la Kirkizi.

KIRGIZCA (**Qırğızca**) öz. is. → **Kırgızşa**.

KIRGIZŞA (**Qırğızşa**) öz. is. Kırgız dili; Türk dillerinin Kıpçak (Kuzey-Batı) grubuna mensup, Kırgızistan'da ve ona komşu ülkelerde konuşulan dil.

- **Aalım bar cerde oozuñu tıy, / Usta bar cerde koluñu tıy. -** Atas.; Dobruca Tatarcasıyla : **Alim bar bolgan cerde awzıñ tıy, / Usta bar bolgan cerde kolıñ tıy.;** Türkiye Türkçesiyle : Alim bulunan yerde diline hakim ol, / Usta bulunan yerde eline hakim ol.
- **Etten ötkön tayaktan, / Sööktön ötkön kep caman. -** Atas.; Dobruca Tatarcasıyla : **Etten ötken tayaktan, / Süyekten ötken söz caman.;** Türkiye Türkçesiyle : Ete işleyen sopadan, / Kemiğe işleyen söz yamandır.
- **Üydö kılgan esepti bazardagı baa buzat. -** Atas.; Dobruca Tatarcasıyla : **Üyde yapkan esapnı pazardagı paa (fiyat) buzataan;** Türkiye Türkçesiyle : Evde yaptığın hesabı pazardaki paha bozar. (Türk Edebiyatları Antolojisi – c. 31).

Rom. s. Limba Kirkiză.

KIRGIZ TÜRKİ (**Qırğız türkï**) öz. is. → **Kırgız**.

KIRICI (**qırıcı**) s. ve is. Kırıcı.

1. Kıran, kırmak işini yapan.

2. mec. İncitici.

Rom. adj. şi s. 1. Care rupe. 2. fig. Jignitor.

KIRIK (**qırıq**) s. ve is. Kırık.

1. Kırılmış olan. Eşanl. **sınık.**

"Sitosman saray saldırgan ay, köşesï kırık, / Caşta, kartta kuwnak kalmadı ay, boynımız buruk, asabay." - (Boztorgay).

"Bolıp turgan işïñnï özïñ bızdıñ. / Kanatı kırık karganıñ nesïne kızdıñ?" - (Boztorgay).

2. is. Kırılma.

3. is. Kırılmış bir şeyin parçası.

4. is. Dövülerek iri parçalar haline getirilmiş tahıl. Eşanl. **kürpe.**

5. Tavla oyununda oyun dışı bırakılan pul.

Rom. adj. şi s. 1. adj. Rupt, frânt. 2. s. Rupere, frângere. 3. s. Frântură. 4. s. Crupe.5. (La jocul de table) Pul lovit.

KIRIKŞI (**qırıqşı**) is. Kırıkçı. Eşanl. **sınıkşı**.

Rom. s. Tămăduitor de fracturi.

KIRILDAMAK (**qırıldamaq**) f. Hırıldamak, hırlamak.

Rom. f. A hârcâi, a hârâi.

KIRILDAŞMAK (**qırıldaşmaq**) f. Hırıldaşmak, hırlaşmak.

Rom. v. coactiv. A hârcâi, a hârâi.

KIRILDAWUK (**qırıldawuq**) s. ve is. Hırıldayan, hırıldayıcı.

Rom. adj. Care hârâie.

KIRILGAN (**qırılğan**) s. Kırılgan, çabuk kırılan.

Rom. adj. Fragil.

KIRILMA, **-W** (**qırılma**, **-uw**) is. Kırılma.

Rom. s. Acţiunea de **kırılmak.**

KIRILMAK (**qırılmaq**) f. Kırılmak.

1. Kırmak işine konu olmak. Eşanl. **sındırılmak.**

2. Bir yerinden çatlamak, bükülmek Eşanl. **sınmak.**

"Ak kaptanıñ cırılgan, / Yeşïl dalıñ kırılgan. / Endï nege cılaysıñ, / Senïñ boynıñ urulgan." - (Boztorgay).

3. Çok sayıda insan ölmek.

4. (Rüzgâr ve soğuk için) Gücünden kaybetmek.

5. mec. (Cesaret, ümit, onur için) Yok olmak, azalmak.

6. Birine gücenmek.

7. Ağrı ve yorgunluk duymak.

8. mec. (Meyve ağaçları) Meyve bolluğundan kırılacak hale gelmek.

- **Katïrï kırılmak -** Gücenmek. "**Bïr kïmseniñ katïrï kırılmasın dep dïkkat etïle." -** (Altay Kerim -Kâniye).

- **Kırılgır -** Kırılası (beddua sözü). **"Kırılgırnı kuwayık mübarek curttan, / Sıy tabarmız dünyada alay halktan." -** (Ali Osman Toktamaz - Tatarlıkka).

- **Kırım kırılmay kız kırılmaz. -** Atas. Kırım kırılmadan kız soyu tükenmez.

- **Suw destesï suw colında kırılır.** - Atas. Su testisi su yolunda kırılır.

Rom. v. 1. A fi frânt 2. A se frânge. 3. A muri pe capete. 4. (Despre vânt şi frig) A se potoli, a-şi pierde din tărie. 5. A se descuraja. 6. A se supăra pe cineva. 7. A fi frânt de oboseală. 8. (Pomii roditori) A fi plin de roade, mai să se frângă ramurile.

KIRILŞMA, **-UW** (**qırılşma**, **-uw**) is. Dövüşme, savaşma.

"Bïrtakım yaw-yaw herïflermen buwuşkan konakbay babalar, kırılşmada Mırzay, Ghiţă bïr de Latif'niñ sepïsïn serdïler." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. Bătaie.

KIRILŞMAK (**qırılşmaq**) f. Çok sayıda insan birbirleriyle dövüşmek, savaşmak.

Rom. v. A se bate.

KIRILTI (**qırıltı**) is. Hırıltı.

Rom. s. Hârcâit, horcâit.

KIRIM[1] (**Qırım**) öz. is. 1. Kırım yarımadası.

2. Tar. Kırım Hanlığı.

3. Bugünkü Kırımtatarlarının yurdu Kırım Özerk Cumhuriyeti.

"Senï men Kırım'da, Kazan'da taptım, / Cüregïm kaynagan, taşkanda taptım." - (Bekir S. Çobanzade - Tuwgan Tïl).

4. s. Kırım ve Kırımtatarlarıyla ilgili olan.

- **Kırım kırılmay kız kırılmaz. –** Atas. Kırım kırılmadan kız soyu tükenmez.

Rom. s. 1. Peninsula Crimeea. 2. İst. Hanatul Crimeii. 3. Republica Autonomă Crimeea. 4. adj. Privitor la Crimeea şi la tătarii crimeeni.

KIRIM[2] (**qırım**) is. 1. Kırgın, katliam, kitle halinde yok edilme.

2. Salgın halinde hayvan hastalığı.

Rom. s. 1. Masacru, măcel. 2. Epizootie.

KIRIMÇAK (**Qırımçaq**) öz. is.→ **Karaim**.

KIRIMLI (**qırımlı, Qırımlı**) s. ve öz. is. Kırımlı; Kırım halkından olan (kimse).

"Bïr de körsem, bïr kelïn başın taray. / Tatlı tatlı külüşmen maga karay. / Alekïm selâm, kos keldïñ Kırımlı, dedï." - (Ali Osman Ayrantok - Ötken Aylar).

Rom. s. ş adj. Crimeean.

KIRIMLILIK (**qırımlılıq**) is. Kırımlılık; Kırımlı olma durumu veya duygusu.

Rom. s. Sentimentul de a fi crimeean.

KIRIMTATARCA (**Qırımtatarca**) is. → **Kırımtatar tïlï**.

KIRIM TATARLARI (**Qırım Tatarları**) öz. is. Kırım Tatarı, Kırım Türkü; vaktiyle Kırım Hanlığı devletinin sahibi olmuş ve bugün bir kısmı Kırım'da, büyük bir kısmı da Sovyet hükûmeti tarafından soylarının kırımı maksadı ile 1944 yılında topluca sürgüne gönderildikleri Orta Asya ülkeleri ve Rusya'da ya da evvelce göç etmek zorunda kaldıkları ülkelerde yaşayan Türk soylu halk ve bu halktan olan kimse.

Rom. s. Tătar crimeean.

KIRIMTATAR TİLİ (**Qırımtatar tïlï**) öz. is. Kırım Tatarlarının Tat, Kerç, Nogay gibi mahalli ağızlarının etkileşip bütünleşmesinden meydana gelen dili.

- **At tişinen belli, / Yigit işinen -** Atas. At dişiyle bellidir, / Yiğit işiyle.**;** Dobr. Tatar ağzı ile : **At tïşï men bellï, / Cïgït ïşï men.**

• **Çok ağız bir olsa, bir ağız yok olur. -** Atas. Çok ağız bir olursa, bir ağız yok olur.; Dobr. Tatar ağzı ile : **Köp awız bir bolsa, bir awız yok bolır.**

• **Şegirt olmay, usta olmazsıñ. -** Atas. Öğrenci olmadan usta olamazsın.; Dobr. Tatar ağzı ile : **Şakirt bolmay, usta bolamazsıñ.**

Rom. s. Limba Tătară crimeeană.

KIRIM-TÜRKÎ (**Qırım Türkï**) öz. is. → **Kırım-tatarı**.

KIRINMAK (**qırınmaq**) f. Kırılmak, parçalanmak.

"Mına şimdï bir kızday, / Sırınganda sırına. / Mış mış yuklay caganıñ / Başın castap kırına." - (Şevki Bektöre – Kırım Cagaları).

Rom. v. A se sparge; a se fărâmița.

KIRINTI (**qırıntı**) is. Kırıntı; bir şeyden kopup kalmış parça.

"Sïnïge yanaşa. Aşap cuta. Tam son kırıntıların toplap kabayatırganda apakayı uyana." - (Nevzat ve Nermin Yusuf - Nasrettin Hoca).

• **Tekne kırıntısı -** Yaşlı bir ailenin son doğan çocuğu.

Rom. s. 1. Fărâmă, fărâmitură. 2. Rest, rămășiță.

KIRIŞIK (**qırışıq**) s. ve is. Kırışık. Eşanl. **cıyırık, buruşık.**

1. Kırışmış olan.

2. Buruşmuş, buruşturulmuş.

3. is. Deride oluşan kıvrım.

Rom. adj. 1. Cutat, încrețit, ridat 2. Șifonat, mototolit. 3. s. Rid, zbârcitură.

KIRIŞIKLIK (**qırışıqlıq**) is. Kırışıklık

Rom. s. Cută, rid, zbârcitură.

KIRIŞIKSIZ (**qırışıqsız**) s. Kırışıksız.

Rom. adj. Fără cute; fără riduri; neted.

KIRIŞMAK[1] (**qırışmaq**) f. Kırışmak; kırışıklık oluşmak.

Rom. v. A se cuta, a se încreți.

KIRIŞMAK[2] (**qırışmaq**) f. Kırışmak, birbirini kırıp yok etmek.

Rom. v. A se măcelări, a se ucide.

KIRIŞTIRMAK (**qırıştırmaq**) f. Kırıştırmak.

1. Kırışmasına, buruşmasına sebep olmak.

2. Birbirine saldırmalarına sebep olmak.

"Sen paralarıñnı alemnï kırıştırmaga, kawgattïrmege kullanasıñ." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. v. 1. A cuta, a încreți. 2. A ațința; a instiga.

KIRK (**qırq**) is. ve s. Kırk.

1. Otuz dokuz ile kırk bir arası gelen sayı.

"Oynatma maga kaşıñ' / Kırkka yaklaşkan yaşıñ. / Men yïgrïm yaşındaman, / Pïşïrmem senïñ aşıñ." - (Boztorgay).

2. is. Kırk yaş.

"Ekï başlı üy saldım, / Türlü oylarga daldım. / Senïñ lafıña şanıp / Kırkkaşı bekâr kaldım." - (Boztorgay).

3. s. Bu sayı kadar olan. **Kırk kulaş.**

4. zf. mec. Çok.

"Beş kün bolgan dünyanı / Kırk etiyïk yar. / Oynayık ta küliyïk, ay, / Zewk etiyïk, yar." - (Boztorgay).

• **Kırk kere -** Pek çok kere, oldukça sık.

• **Kırk cılda bïr -** Çok seyrek olarak.

• **Kırk suwman cuwmak -** Bol su ile yıkamak.

• **Kırkı –** Kırk adeti, tanesi; kırk parçası.

• **Kırkı bolmak -** a) Bebeğin, doğumundan kırk gün geçip, bütün duyu organları işler duruma gelmekle yeni doğmuşluk devresi tamamlanmış olmak. b) Bir ölenin ölümünden kırk gün geçmek.

• **Kırkın bermek -** Ölümünün kırkıncı gününde ölen bir kimsenin ruhuna cemaat duası okutmak. **"Cewap berdï : Ay ölán, kocam öldï, / On gün boldı, atası kırkın berdï."** - (Osman Toktamaz - Ötken Aylar).

• **Kırkına tayak urmak -** Kırk yaşına basmak, kırk yaşın kapısına dayanmak; olgun bir yaşa gelmek.

• **Kırkından soñra azmak -** Olgunluğa yakışmayan, uygunsuz davranışlarda bulunmak.

• **Kırkından şıkmak -** (Loğusa) kırkından çıkmak; doğumdan kırk günü geride bırakıp yeteri kadar güçlenmiş ve bebeğini ziyaretlere götürebilecek durumda olmak.

• **Kırklar -** İslâm inanç ve geleneğinde, cemaat içinde yaşadıklarına ve yol göstericilik yaptıklarına inanılan kırk kişilik evliya topluluğu. **"Kırk keşe de Edege atlarnı karamak man barabar, Kırklar man namaz kıla. Kırkıncı keşesï Kırklar: Aramızda Edege bar, oga bïr kayır duwası okıyık, diyler." -** (Nedret ve Enver Mahmut - Bozcïğït).

• **Kırk türlü bolmak (kırk türlenmek) -** Durmadan fikir değiştirmek. **"Cawın cawsa cer cımşar, ot bürlenïr, / Kızga inan iş bolmaz, kırk türlenïr." -** (Boztorgay).

• **Bïz kırk kïşïmïz, bïrbïrïmïznï bïlïrmïz. –** Deyim. Biz de, o da, aynı yerin insanlarıyız, onun ne olup ne olmadığıunı iyi biliriz.

• **Kırk bïr kere maşalla ! -** Deyim. Defalarca, nazar değmesin !

• **Kırk cıllık Kâni, bolır mı saga Yani ? -** Deyim. Eski alışkanlıklar kolay kolay değişir mi ?

• **Kırk dereden su ketïrmek -** Deyim. Birini kandırmak veya ikna etmek için birçok deliller sıralamak.

• **Kırk şapkanda bïr kapmak -** Deyim. Bir şeyi güçlükle elde etmek; kırk defa atılıp bir defa elde edebilmek.

• **Bïr delï kuyuga bïr taş atar, kırk akıllı şıgaramaz. -** Atas. Bir deli kuyuya bir taş atar, kırk akıllı çıkaramaz.

• **Bïr fincan kaweniñ kırk cıl katïrï bar. –** Atas. Bir fincan kahvenin kırk yıl hatırı vardır.

• **Kırcımanga kız berseñ başında kırk aylanır. -** Atas. Yaşı geçmiş erkeklere kız verirsen etrafında kırk döner.

• **Kırk bacanak bïr capalak bolmaz. –** Atas. Kırk bacanak bir pervane olamaz (birlikte iş gören bir bütün olamaz).

• **Kırk kün taban etï, bïr kün aw etï. –** Atas. (Avcılığın zahmeti hakkında) Kırk gün taban eti, bir gün av eti.

• **Kırkından soñ azgannı teneşïr paklar. –** Atas. Kırkından sonra azanı teneşir (ölüm) temizler.

• **Kızı barnıñ nazı bar, kırk kïşïmen bazı bar. -** Atas. Kızı olanın nazı var, kırk kişi ile oyunu var.

Rom. s. şi num. adj. 1. Numărul patruzeci. 2. Vârsta de patruzeci de ani. 3. adj. De patruzeci, în număr de patruzeci. 4. adv. fig. Mult.

KIRKAR (**qırqar**) s. Kırkar.

Rom. num. distrib. Câte patruzeci.

KIRKAW (**qırqaw**) is. Kırk tane; kırklık, kırkı bir arada .

"Kırkawı kırk yaka korkıp kaşalar. Ali beyniñ özi kala colnıñ ortasında." - (Saadet İshaki / Çağatay – Çora Batır).

"Kırdan kelïr kırk atlı, / Kırkawı da torı atlı." - (Boztorgay).

Rom. s.colectiv. Grup de patruzeci.

KIRKAYAK (**qırqayaq**) is. Zool. Kırkayak, böcek cinsi. (Lat. Julus terrestris).

Rom. s. Zool. Cârcăiac, scolopendră; miriapod.

KIRKBAYIR (**qırqbayır**) is. Anat. Kırkbayır; geviş getiren hayvanların dört bölümlü olan midesinin üçüncü bölümü.

Rom. s. Anat. Ghem sau foios, a treia despărţitură a stomacului rumegătoarelor.

KIRKBUWIN (**qırqbuwın**) is. Bot. At kuyruğu. (Lat. Equisetum arvense).

Rom. s. Bot. Coada calului; barba ursului.

KIRKILMAK (**qırqılmaq**) f. Kırkılmak.

Rom. v. A fi tuns; a se tunde.

KIRKIM (**qırqım**) is. Kırkım; koyunların kırkılması işi.

Rom. s. Tuns, tundere (a oilor).

KIRKINCI (**qırqıncı**) s. Kırkıncı.

Rom. num. ord. Al patruzecelea.

KIRKLAMA (**qırqlama**) is. 1. Kırk günlük olan bebek için yapılan dua.

"Künler geşe sıra sıra, şalt man kırknı basalar, / Ebanay man kartanaylar kırklamanı yasaylar." - (Yaşar Memedemin - Anka).

2. Ölen bir kimse için kırk gün boyunca her gün edilen dualar.

"Ey molla'kam, ... / Kırklamamı saga berse dertlï, canık anayım, / Her kün tañda mezarımda "Ant etkemen" cırla sen." - (Hamdi Giraybay - **"**Ant Etkemen Aytaman**"**).

3. s. Kırk sayısıyla ifade edilmiş, kırk parçadan oluşan.

"Yaş bayarı *(İaşi boyerï)* **zor bayar, hediyesï kırklama, / Kırk aygır, kırk tana, cümlesi de saylama." -** (Edip Efendi - Sefername / Emel M.).

Rom. s. 1. Rugăciunea pentru copilul care a împlinit patruzeci de zile. 2. Rugăciunile citite de-a lungul a patruzeci de zile pentru mântuirea sufletului unei persoane decedate. 3. adj. Exprimat cu numărul patruzeci.

KIRKLAR (**Qırqlar**) öz. is. → **Kırk** (**Kırklar**).

KIRKMA, UW (**qırqma, -uw**) is. Kırkmak işi, kırkma.

Rom. s. Acţiunea de **kırkmak.** *Tundere, tăiere, scurtare.*

KIRKMAK (**qırqmaq**) f. Kırkmak.

1. Saç kesmek.

2. Bir hayvanın tüylerini kesmek.

3. Bir şeyi uçlarından kesmek; kırpmak.

Türk Lehç. : Kırım. **- qırqmak;** Moğ. **- kirbeh / hirveh;**

Rom. 1. A tunde (păr). 2. A tunde (lână). 3. A scurta de la vârf.

KIRKTIRMAK (**qırqtırmaq**) f. Kırktırmak.

"Aydı, üstüñdekï şullarnı bïr kenarga at, ketïp Rahim akaña şäşïñ kırktır, sonra başın, arkañnı cuwayık ta, yarından başlap mektepke keteceksïñ." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. v. A pune să tundă.

KIRLI (**qırlı**) s. (hayırlı-uğurlı / **kayırlı-ogırlı'**dan) Hırlı.

1. Hayırlı; güvenilir, doğru, iyi nitelikli; sağlam.

"Kırk karagım bar, o kırk karak senï kırlı etmez." - (Ekrem ve Hilmiye Mehmet Ali _ Tepegöz).

2. İyi, işe yarar, uygun, doğru düzgün..

"Murnım şur şur aga, üstïmde de bïr kırlı urbam yok." - (Altay Kerim – Kâniye).

3. s. Fazla, çok.

"Apakaylarnı da çakırıp bïr sofra salırmız. Pïter keter. Ne gürültï, ne kawga, ne dawa. Kırlı masraf ta bolmaz. " - (Mehmet H. Vani Yurtsever - Toy).

"Kırlı baka da tutıp aşayalmaganı üşïn, yarı tok, yarı aş, bïr terekniñ töbesïne mïnïp catkan. " - (Nedret ve Enver Mahmut - Ayuw Kulak Batır).

Rom. adj. 1. Cumsecade, bun. 2. Folositor, util. 3. Destul, suficient.

KIRLIK (**qırlıq**) is. Kırlık.

1. Kır olan yer, köyün veya şehrin dışında olan yer.

2. İnsan yaşamayan ıssız yer.

Rom. s. 1. Câmp, câmpie. 2. Pustietate.

KIRLIKKA (**qırlıqqa**) zf. Boşuna, boş yere.

"Cangız taştan duwar bolmaz dep kırlıkka aytkanlar mı endï?" - (Necip H. Fazıl - Caş Fidanlar).

"Halimcan : Saga bïr col körïne, Velï. / Velï : Bu saba sol ayagımnın tabanı kırlıkka kışığan cok eken." - (Mehmet H. Vani Yurtsever - Toy).

Rom. adv. În van, în zadar.

KIRMA, -UW (**qırma, -uw**) is. Kırmak işi.

Rom. s. Acţiunea de **kırmak.**

KIRMAK (**qırmaq**) f. 1. Kazımak.

"Bo 'Ka maga?' degen. / Kazan tübün kır da aşa, degen. / Kıraman, kıraman, cok, cok." - (Boztorgay).

"Cabışsam saga zïp dayın, kırsañ ketmem. / Şay bïlïrmen kadïrïñ, halktay etmem." - (Boztorgay).

2. Konuşmaya hazırlık olarak hafifçe öksürerek gırtlak temizlemek.

"Koranıñ işïnde tülkï bïr koraz köre. Korazını aldatayım, diy, terakay bogazın kıra ve bek köp tüşünïp turmadan : Merhaba, komşı, diy." - (Şükran Vuap Mokanu - Curs Practic de L. Tătară).

3. Parçalamak, koparmak.

"Olarnı hepïmïz kinlerdïk. Kinledïgïmïzden, şïndï tutmak, küçük ince kanatlarını, tüylerïnï yolmak, sarı gagalarını kırmak ïsterdïk." - (Çelebi Cihan - Karılgaçlar Duası).

4. Yenmek.

"Kezlew halkın küreşte kırıp ïşsem, / Bahçesaray toyında şerbet ïşsem." - (Ali Osman Toktamaz - Bïlgenïm).

5. Öldürmek.

"Nuredin bïrdenbïrge askerlerï men hannıñ üstüne hücüm etïp onıñ askerlerïn kırıp taşlay." - (Nedret ve Enver Mahmut – Bozcïgït).

6. mec. Gücendirmek, incitmek.

"Şamaşırım' burmaşı, / Cilwelenïp turmaşı. / Aytkan sözïnden tayıp / Hatïrïmnï kırmaşı." - (Boztorgay).

“Kozılı koy bakırar. / Kozışıgın şakırar. / Senïñ aytkan sözleriñ / Göñïl cagar, can kırar.” - (Boztorgay).

- **Göñïl kırmak -** Gönül kırmak.
- **Kalbïn kırmak -** Kalbini kırmak.

Rom. v. 1. A răzui. 2. A-şi drege vocea, a-şi îndrepta vocea. 3. A rupe, a frânge. 4. A învinge. 5. A ucide. 6. fig. A jigni.

KIRMIRSKA (**qırmırslıq**) s. → **Kımırska**.

“Mïna, diy, kemïklerï saga, sen demïr arslansın; mına tamırları, bolarnı ekïncï cïgït alsın da kuş padışası bolsın, cımşagı da saga, üşïncï cïgïtke, sen kırmırskalarnıñ padışasısın.” - (Nedret ve Enver Mahmut - Bozcïgït).

KIRMIZI (**qırmızı**) is. ve s. (Ar. kirmizi). Kırmızı.

1. is. Al, kızıl renk.

2. s. Bu renkte olan.

“Karbız kestïm kırmızı, / Şo kelgen kïmnïñ kızı? / Yanagında benï bar, / Sandım saba yıldızı.” - (Boztorgay).

- **Kırmızı ışık -** Yol kavşaklarında yolun geçişe kapalı olduğunu gösteren ışık.

Rom. 1. s. Culoarea roşie. 2. adj. Roşu.

KIRMIZILAŞMAK (**qırmızılaşmaq**) f. Kırmızılaşmak.

Rom. v. A se înroşi, a se colora în roşu

KIRMIZILAŞTIRMAK (**qırmızılaştırmaq**) f. Kırmızılaştırmak.

Rom. v. A înroşi, a colora îm roşu.

KIRMIZILIK (**qırmızılıq**) is. 1. Kırmızılık, kızıllık; kırmızı olma durumu.

2. Dudak boyası; ruj.

Rom. s. 1. Roşeaţă. 2. Ruj.

KIRMIZIMSI (**qırmızımsı**) s. Kırmızımsı.

Rom. adj. Roşiatic.

KIRMIZIMTIRAK (**qırmızımtıraq**) s. Kırmızımtırak.

Rom. adj. Roşiatic.

KIRPIŞTIRMAK (**qırpıştırmaq**) f. Kırpıştırmak; göz kapaklarını sürekli açıp kapamak.

Rom. v. A clipi într-una.

KIRPMAK (**qırpmaq**) f. Kırpmak, göz kapaklarını açıp kapamak.

Rom. v. A clipi.

KIRSIZ (**qırsız**) is. ve s. (Hayırsız-uğursız / **hayırsız-ogırsız’dan**). Hırsız, bir şey çalan (kimse).

- **Acındırsañ arsız, acıktırsañ kırsız bolır. -** Atas. Acırsan arsız, acıktırırsan hırsız olur.
- **İyesïz üyge it te kïrer kırsız da. -** Atas. Sahipsiz eve köpek de girer, hırsız da.
- **Kırsızınıñ awzı aytmasa, közï aytar. -** Atas. Hırsızın ağzı söylemese, gözü söyler.
- **Kırsız karda cürer, ızın belletmez. -** Atas. Hırsız karda yürür, izini belli etmez.
- **Yüz berseñ arsız bolır, az berseñ kırsız bolır. –** Atas. Yüz verirsen arsız bolır, az verirsen hırsız olur.

Rom. s. şi adj. Hoţ.

KIRSIZLIK (**qırsızlıq**) is. Hırsızlık.

“Babası ulın cıllı töşegïnden tursatıp ketïrdï. Kırsızlıgı meydanga şıktı. Töşegïne kïyïnüwlï kïrïp catkan.” - (Altay Kerim – Kâniye).

- **Kırsızlık etmek -** Hırsızlık etmek; başkasının malını, parasını çalmak.
- **Kırsızlık bïr cımırtaman başlar. -** Atas. Hırsızlık bir yumurta ile başlar.

Rom. s. Hoţie, furt.

KIRSLAMA, **-W** (**qırslama**, **-w**) is. Çalma, hırsızlık etme.

Rom. s. Acţiunea de a fura; furt.

KIRSLAMAK (**qırslamaq**) f. Çalmak, hırsızlık etmek.

“Saraynıñ bïr odası altın, bïr odası gümïş, bïr odası elmas, bïr odası para tolı eken. O altınlarnı, gümïşlernï, elmaslarnı da her gece kırsızlar kırslay ekenler.” - (Hilmiye ve Ekrem Mehmet Ali - Tepegöz).

- **Felekten bïr kün kırslamak -** Felekten bir gün çalmak; güzel bir gün geçirmek.
- **Aylak kïşï at kırslar. -** Atas. İşsiz kişi at çalar.

Rom. v. A fura.

KIRSLANMAK (**qırslanmaq**) f. Çalınmak, aşırılmak.

Rom. v. Pasiv de la **kırslamak.** *A se fura, a fi furat.*

KIRSLATMAK (**qırslatmaq**) f. Çaldırmak.

1. Çalmak işini yaptırmak.

2. Hırsızlara kaptırmak.

“Canım akalarım, maga bïraz yardım etïñïz, bütïn altınlarımnı kırslattım, diy bo.” - (Nedret ve Enver Mahmut - Ayuw Kulak Batır).

Rom. v. 1. A pune să fure. 2. A fi victimă a unui furt.

KIRSLATTIRMAK (**qırslattırmaq**) f. Çaldırtmak.

Rom. v. A pune să fure.

KIRŞ (**qırş**) ünl. Gıcırtı sesini anlatan yansıtma söz.

Rom. interj. Onomatopee pentru a reda un scrâşnet.

KIRŞAÑGI (**qırşañgı**) is. Var. kurşağı.

1. Hayvanlarda görülen uyuz hastalığı.

2. s. Uyuza tutulmuş olan.

3. s. mec. Perişan kılıklı, hırpani.

Rom. s. 1. Patol. Rapăn. 2. adj. Răpănos. 3. fig. Zdrenţăros, jegos.

KIRŞAW (**qırşaw**) is. 1. Fıçı, kova gibi ağaçtan yapılmış su kaplarının dış yüzeylerini saran demir çember.

“Kurakşıgan metiyïm kırşawın atkan. / Kaysıñızsız utanmay sozılıp catkan?” - (Boztorgay).

“Şondan batır Şora atası / Endïden soñ bo künde, / Kırşawlı şelek kolga alıp, / Elden elge kıdırır.” - (Nedret ve Enver Mahmut - Bozcïgït).

2. Araba tekerinin üzerindeki demir çember. Eşanl. **şına.**

3. mec. Çember, çerçeve, sınırlanmış dar alan.

“Ne kıyın kader! / Kırşaw ïşïnde kalgaman, / Beter yesïr, / Sesïm kısılgan. / Gene de bolsa bakıraman.” - (Yaşar Memedemin - Kararsızlık).

Rom. s. 1. Cerc de butoi. 2. Şină de roată (de căruţă). 3. fig. Cerc, cadru, limită.

KIRŞAWLAMA, -W (**qırşawlama, -w**) is. (Fıçı çemberiyle) Çemberleme, çember geçirme.

Rom. s. (La butoaie) Aplicare de cercuri metalice.

KIRŞAWLAMAK (**qırşawlamaq**) f. (Fıçılara) Çember

geçirmek.

Rom. *v. (La butoaie). A aplica cercuri metalice.*

KIRŞAWLANMAK (**qırşawlanmaq**) f. Çember geçirilmek.

Rom. *v. A se aplica cercuri metalice.*

KIRŞAWLATMAK (**qırşawlatmaq**) f. Çemberletmek.

Rom. *v. fact. (La butoaie). A pune să aplice cercuri metalice.*

KIRŞAWLI (**qırşawlı**) s. (Fıçılar hakkında) Çemberli.

Rom. *adj. (Despre butoaie) Cu cercuri.*

KIRŞAWSIZ (**qırşawsız**) s. (Fıçılar hakkında) Çembersiz.

Rom. *(Despre butoaie) Fără cercuri.*

KIRŞILDAMAK (**qırşıldamaq**) f. Gıcırdamak; sürtünme sesleri çıkarmak.

Rom. *v. A scrâşni.*

KIRŞILDATMAK (**qırşıldatmaq**) f. Gıcırdatmak, sürtünme sesleri çıkarttırmak.

"Sol kolında cayı bar, / Oñ kolında ogı bar, / Kırşıldatıp atmaga / Bek yakınlap keliyatır." - (Nedret ve Enver Mahmut - Bozcığıt).

Rom. *v. A scrâşni; a produce sunete stridente, de răzuire.*

KIRŞIMA (**qırşıma**) is. (Rom.). Meyhane. Var. **kırçıma.**

"Kırşımadan şıktım saruş, / Paytonga tayandım. / Şo yaremnıñ portasında / Al kanga boyandım." - (Boztorgay).

"Kawe degenim em kawe, em bir biçim kırçıma edi. Kawe de yasap, içki de sata edi." - (İ. Ziyaeddin - Rüstem).

"Kırşımada, arkadaşlarıman barabar bir kade rakı aldında, kalay ölip tirilgenin añnatataan edi." - (Cenan Bolat - Calsın).

Rom. *s. Cârciumă.*

KIRŞIMACI (**qırşımacı**) is. Meyhaneci.

Rom. *s. Cârciumar.*

KIRŞIMACILIK (**qırşımacılıq**) is. Meyhanecilik.

Rom. *s. Ocupaţia de cârciumar.*

KIRŞMA (**qırşma**) is. → **Kırşıma**.

KIRTIŞMA (**qırtış**) is. Sürülmemiş, işlenmemiş toprak.

Rom. *S. Ţelină, pârloagă*

KISA (**qısa**) s. Kısa. Var. **kıska**.

"Adı Musa, boyı kısa, sakalı da köse bolgandan kork." - (Boztorgay).

"O kadar güzel, yeñgil añlatırdım ke, mektepke ketsem oca Totım kalın, kısa tayaklarıman, köteklerimen döger döger de, bu kadar okuw añlatamazdı." - (Çelebi Cihan - Karılgaçlar Duası).

Rom. *adj. Scurt; bondoc, mic.*

KISIK (**qısıq**) s. Kısık.

1. Kısılmış olan.

2. (Ses için) Boğuk, güçlükle çıkan.

"Allayım, bizni belâdan kazadan sen kori dep kısık sesmen calbarmaga, dua okımaga başladı kelin bala." - (Altay Kerim – Kâniye).

3. (Göz kapakları) Yumukça, az aralıklı.

4. is. Dilb. Ünsüz. Eşanl. sessiz, ünsiz, tutuk, tartık.

"Kısık sesler bir sözniñ işersinde öz başına aytılalmay, ancak bir sozıknıñ yardımı man aytılırlar.. Kısık sesler şonlardır : b, c, ç, d, f, g, h, j, k, l, m, n, ñ, p, r, s, ş, t, ţ, v, z." - (Tatar Tili - I).

- **Bol seslı kısık -** Akıcı ünsüz; bol tonlu ünsüz. (*Rom. sonantă*).
- **Cımşak kısık -** Yumuşak ünsüz; tonlu ünsüz. (*Rom. consoană sonoră*).
- **Sert kısık -** Sert ünsüz; tonsuz ünsüz. (*Rom. consoană surdă*).
- **Cat itniñ kuyrugı kısık bolır. -** Atas. Yabancı köpeğin kuyruğu kısık olur.

Türk Lehç. : Kırım., Nog., Karaçay Malkar. - **qısıq (1-3); (4)** için : Kırım. - **tutuq;** Nog. - **tartıq;** Karaçay Malkar. - **qısıq tawuş;** Kazan. - **tartıq awaz;** Kazak. - **dawıssız;** Kırgız. - **ünsüz;** Uygur. **- üzük tavuş;**

Rom. *adj. 1. Strâns, comprimat. 2. (Despre voce) Înăbuşită, sugrumată. 3. (Despre pleoape). Întredeschişi, mijiţi. 4. Fonet. Consoană.*

KISIKLIK (**qısıqlıq**) is. Kısık olma durumu.

Rom. *s. Faptul de a fi* **kısık.**

KISILMA, **-UW** (**qısılma**, **-uw**) is. Kısılma.

Rom. *s. Strângere, restrângere, comprimare; închidere.*

KISILMAK (**qısılmaq**) f. Kısılmak.

1. Miktarı, gücü azalmak.

2. (Göz kapakları) Hafifçe kapanmak.

3. Sıkışmak, sıkıştırılmak.

- **Kuyrugı kısılmak** - Zor duruma düşmek.

Rom. *v. 1. A se strânge, a se comprima. 2. (Despre ochi) A se miji, a se întredeschide. 3. A fi prins, a fi strâns, a fi supus la presiune.*

KISIM[1] (**qısım**) is. Hısım, akraba. Eşanl. **tuwgan.**

"Bawbek kiyewniñ baba yagından kısımı, konakbay Merziye, aş közin cum közin, bir kade suwnı şo anda yetiştirdi." - (Altay Kerim – Kâniye).

- **Kısım akraba -** Bütün akrabalar.
- **Kasım kelir kesim başlar, kısım kelip bizde kışlar. -** Deyim. Kasım gelir kesim başlar, hısım gelip bizde kışlar.

Rom. *s. Neam, rudă.*

KISIM[2] (**qısım**) is. (Ar. kism). Kısım.

1. Bölüm, kesim, parça.

"Sovyet askerlerin bir kısmı Cermanlarnı kuwalap kettiler, bir kısmı da Dobroca köylerine ogradılar." - (Altay Kerim – Kâniye).

2. Bir cinsten olan şeylerin toplamı; takım. **Hacı hoca kısmı.**

3. Bölüm, kol, dal, şube.

Rom. *s. 1. Parte, secţiune. 2. Grupă, tagmă. 3. Secţie, ramură, sector.*

KISIMLAŞMA, -UW (**qısımlaşma, -uw**) is. Akraba olma, hısım olma.

Rom. *s. Înrudire.*

KISIMLAŞMAK (**qısımlaşmaq**) f. Akraba olmak, hısım olmak.

Rom. *v. A se înrudi; a intra în relaţii de rudenie.*

KISIMLAŞTIRMAK (**qısımlaştırmaq**) f. Akraba etmek, hısım etmek.

Rom. v. A înrudi.

KISIMLIK (**qısımlıq**) is. Hısımlık, akrabalık.

"Pïrmar, bïr kırsız mışıktay : Men köyïn popazıman eş bïr alâkam yok, ne kısımlıgım bar, ne de dostlıgım bar." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. Rudenie.

KISIMSIZ (**qısımsız**) s. Hısımsız, akrabasız.

Rom. adj. Fără rude, care nu are rude.

KISIR (**qısır**) s. ve is. Kısır.

1. (İnsan ve hayvan için) Döl veremeyen, doğurmayan.

2. (Toprak için) Çorak, ürün vermeyen.

3. mec. Verimsiz, yararsız.

"Şaytanıñız bol, bahtıñız kısır bolsın, akaylar." - (Müstecib Ülküsal - Bayram Şenlïgï).

- **Kısırda uwuz, erïnşekte yüz bolmaz. -** Atas. Kısırda ağız (süt), üşengeçte yüz olmaz.

Türk Lehç. : Kırım. - **qısır;** Moğ. - **husurung / husrang;**

Rom. s. şi adj. 1.-3. Sterp, steril; neroditor. 3. adj. fig. Inutil, nefolositor.

KISIRAK (**qısıraq**) s. ve is. Kısır kalmış (dişi at); kısrak.

Rom. s. şi adj. Stearpă; iapă stearpă.

KISIRLAŞMAK (**qısırlaşmaq**) f. Kısırlaşmak.

Rom. v. A deveni sterp.

KISIRLAŞTIRMAK (**qısırlaştırmaq**) f. Kısırlaştırmak.

Rom. v. A steriliza, a castra.

KISIRLIK (**qısırlıq**) is. Kısırlık.

Rom. 1. Sterilitate. 2. Nefertilitate.

KISITLAMAK f. (**qısıtlamak**) Kısıtlamak.

1. Hak ve özgürlükleri kısmak, azaltmak, daraltmak.

2. mec. Sınırlamak.

Rom. v. 1. A restrânge, a priva. 2. fig. A limita.

KISITLI s. Kısık, kısılmış, dar; sınırlı.

Rom. adj. Redus, restrâns; limitat.

KISKA (**qısqa**) s. Kısa.

1. Boyu, uzunluğu az olan. **uzun** karşıtı.

"Armıt dalda sararsın. / Akız menï ararsın. / Ne uzunsın, ne kıska, / Tamam maga kararsın." - (Boztorgay).

2. Süresi az olan.

"O zamannıñ künï kıskadır taa? / Kıska bolsa boladır ya, / Erten kaşkan tumsa sıyır / Akşamga bızawlap kele diy." - (Boztorgay).

3. mec. Ayrıntısı çok olmayan. **Kıska aşıklama.**

4. mec. Yetersiz, gelişmemiş.

"Hey bayguş senï ! ... Senïñ kıska aklıñ onı kantarlayala mı ?" - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

5. zf. Kısaca, kısaltarak.

6. is. Kısa olan şey.

- **Kıskası -** Kısacası; kısa söylemek gerekirse.
- **Sözïn kıskası -** Kısacası.
- **Boyı uzun, aklı kıska –** Deyim. Boyu uzun aklı kısa.
- **Şäşï uzun aklı kıska -** Deyim. Saçı uzun, aklı kısa.
- **Borçlınıñ tïlï kıska bolır. –** Atas. Boçlunun dili kısa olur
- **Garïp cïgïtnïñ tïlï kıska bolır.** – Atas. Garip yiğidin dili kısa olur.
- **Kadınıñ şäşï uzun aklı kıska. –** Atas. Kadının saçı uzun, aklı kısa olur.
- **Mecliste tïlïñ, konada kolıñ kıska tut. –** Atas. Mecliste dilini, sofrada kolunu kısa tut.

Rom. adj. 1. Scurt. 2. De scurtă durată. 3. fig. Concis, laconic. 4. fig. Nedezvoltat. 5. adv. Pe scurt. 6. s. (Obiect ori subiect) Cel scurt.

KISKACA (**qısqaca**) s. ve zf. 1. Kısaca, biraz kısa.

2. zf. Kısa olarak, özetle.

Rom. 1. adj. Cam scurt. 2. adv. Pe scurt.

KISKALIK (**qısqalıq**) is. Kısalık, kısa olma durumu.

"Ey! Akşam bolayatır be! Ne kadar etseñ kün kıskalığı." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

Rom. s. 1. Lungime mică. 2. Durată scurtă. 3. fig. Concizie, laconism.

KISKALMAK (**qısqalmaq**) f. Kısalmak. Var. **kıskarmak**.

1. Kısa duruma gelmek, uzunluğu azalmak.

2. Süresi azalmak.

- **Eşek kuyrugunday, ne uzar, ne kıskalır." -** Deyim. Eşek kuyruğu gibi, ne uzalır, ne kısalır.
- **Müsapïrïñ künü uzasa itïbarı kıskalır. -** Atas. Misafirin günü uzarsa itibarı kısalır.

Rom. v. 1.-2. A se scurta, a se micşora, a se reduce.

KISKALTMAK (**qısqaltmaq**) f. Kısaltmak. Var. **Kıskartmak**.

- **Atnıñ iygïsï colnı kıskaltır -** Atas. Atın iyisi yolu kısaltır.

Rom. v. A scurta, a micşora, a reduce.

KISKANDIRMAK (**qısqandırmaq**) f. Kıskandırmak. Var. **kızgandırmak**.

Rom. v. 1. A face să invidieze. 2. A face să se zgârcească.

KISKANMAK (**qısqanmaq**) f. Kıskanmak. Var. Kızganmak.

1. Günülemek, haset etmek.

"Altın tabak üstünde fïlcanımsın, / Aydan, künden kıskangan bïr canımsın." - (Boztorgay).

2. Esirgemek, çok görmek.

"Kaynatasından babasının bïr tïlïm ötmegïn kıskangandır taa." - (Mehmet H. Vani Yurtsever - Toy).

Rom. v. 1. A invidia. 2. A se zgârci.

KISKARMAK (**qısqarmaq**) f. Kısalmak. Var. kıskalmak.

1. Uzunluğu azalmak.

"Yüz doksan yıl yaşagan, / Buwınları boşagan, / Şırayı tüsï kalmagan, / Boyı postı kıskargan, / Dudakları morargan." - (Nedret ve Enver Mahmut - Bozcïgït).

2. Süresi azalmak.

"Taa carık bolsa da, / Künler kıskardı endï, / Er iytïmalge karşı / Fenerler azïrlendï." - (İsmail Ziyaeddin - Toy).

Rom. v. 1. A se scurta (lungimea). 2. A se scurta (timpul).

KISKARTILMAK (**qısqartılmaq**) f. Kısaltılmak.

Rom. v. A fi scurtat, a se scurta.

KISKARTMA, **-UW** (**qısqartma**) is. Kısaltma.

Rom. s. Scurtare; prescurtare, abreviere.

KISKARTMAK (**qısqartmaq**) f. Kısaltmak. Var. **Kıskaltmak**.

"(Legeleknĭ) Üyĭne ketĭre, bĭraz ayakların kese, bĭraz da gagasĭn kıskarta, sora : İşte, tamam, şimdĭ bĭr kuşka uşadıñ, dep alıp kafeske tıga." - (Nevzat ve Nermin Yusuf - Nasrettin Hoca).

Rom. v. A scurta.

KISKAYAKLI (**qısqayaqlı**) is. ("Kıska ayaklı"dan) Kadın, kız; dişi cinsten erişkin insan.

"Ezantaşta bĭr molla / Cez tayaklı. / Baba curtta müsafĭr, kıymasım, / Kıskayaklı." - (Boztorgay).

"Kızıñ maşallah, ĭrĭ carı, bolaman bĭr kıskayaklı eken." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

Türk Lehç. : Kırım. - **qısqayaqlı;**

Rom. s. Femeie; persoană de sex feminin.

KISKAYAKLILIK (**qısqayaqlılıq**) is. Kadınlık, kadın olmanın gerekleri.

"Sen kıskayaklılıgıñ bĭl de, kö…ñ üstünde ötır, dedĭ de köy işĭne kettĭ." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. Faptul de a fi femeie.

KIS KIS KÜLMEK (**qıs qıs külmek**) f. Kıs kıs gülmek; güldüğünü belli etmemeye çalışarak gülmek.

Rom. v. A râde pe înfundate.

KISKIŞ[1] (**qısqış**) is. Zool. 1. Yengeç. (Lat. Astacus).

"Sularda baka, kıskış, sülüktiy etken ufak tüfek ayvanlardan başka balıklar da yaşar." - (Okuma Kitabı - III).

2. Yengeç veya ıstakoz kıskaçı.

"Kıskış ta iş etken bolıp / Kuyruğı man cer sıpırıp, / Ara ara kıskışı man / Kaplıbakaga tutungan." - (Tahsin İbrahim – Tĭlkĭ, Kıskış, Kaplıbaka).

Rom. s. Zool. 1. Rac. 2. Cleşte de crustacee.

KISKIŞ[2] (**qısqış**) is. Mandal, kıskaç.

"Köy işĭnde süzĭp cürgen ballarnıñ ĭşĭ küşĭ...köy kenarında müsürlĭk işĭne cermanların taşlap kaşkan bĭr et konservası, bĭr şakmak, bĭr yakışıklı kutuk, şamaşır kıskışı tawıp kopaymak edĭ." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. Cârlig de rufe.

KISMA, **-UW** (**qısma, -uw**) is.Kısma.

Rom. s. Acţiunea de **kısmak.**

KISMAK (**qısmaq**) f. Kısmak.

1. (Ses için) Azaltmak, alçaltmak.

2. (Göz için) Biraz kapamak, kırpmak.

3. Bir kimsenin dikkatini çekmek veya anlamlı bir işaret vermek için göz kırpmak.

"Al yeşĭl kĭyĭnesĭn / Köz kıssam sĭlkĭnesĭn. / Alem senĭ şĭrkĭn diy, / Maga hoş körĭnesĭn." - (Boztorgay).

"Kara kazan ĭşĭnde / Pĭşĭresĭn aşĭñnı / Başkasına köz kısıp / Oynatasın kaşıñnı." - (Boztorgay).

4. Boyunu kısaltmak.

5. (Lâmba için) Işığını azaltmak.

6. Sıkıştırmak.

"Ketseñ menĭ ala ket, artıña kısıp. / Kazarmada catarman torgayday pısıp." - (Boztorgay).

7. (Hayvanlar) Kulaklarını az görünecek şekilde, arakaya yatırmak.

"Atım ince uzun boynunu uzatır, kulaklarını kısar, koşar, çapar, sanke bĭr kurşun, sanke bĭr sagın o." - (Çelebi Cihan - Karılgaçlar Duası).

8. mec. Kısıtlamak, daraltmak, azaltmak.

- **Karangıda köz kısmak -** Karanlıkta göz kırpmak; birine bir şey anlatabilmek için yararsız bir çareye başvurmak.

Rom. v. 1. (Despre sunete) A reduce, a coborî, a micşora intensitatea. 2. A-şi miji ochii. 3. A face cu ochiul. 4. A scurta. 5. (Despre o sursă de lumină) A micşora intensitatea, a coborî. 6. A înghesui. 7. A piti, a ascunde, a culca (urechile, coada). 8. fig. A reduce, a limita.

KISMEN (**qısmen**) zf. (Ar. kismen). Kısmen, bir bölüm olarak.

Rom. adv. Parţial.

KISMET (**qısmet**) is. (Ar. kismet). Kısmet.

1. Tanrı'nın her kişiye uygun gördüğü durum veya şey.

"Aytmaçı bolmaycak şiylernĭ akay, / Kĭmseniñ kısmetĭn kıtmagan Huday." - (Bekir S. Çobanzade - Tuwdım Bĭr Üyde).

2. (Kız veya kadın için) Evlenme talihi.

"Er bala kırda erke at, telbewĭ telden. / Kıskayaklı kız bala, kısmetĭ elden." - (Boztorgay).

"Arpa ektĭm şöllerge, / Sır bermedĭm ellerge. / Mewlâ'm kısmet etkeydĭ / Kaynanasız yerlerge." - (Boztorgay).

3. Hisse, pay; kazanç.

"Alimseyit : (Yawaş) Áná bĭr kısmet taa ! (Bakırıp) Cür, cür, Bawbek akay !" - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

4. ünl. "Şimdilik belli değil" anlamında söz.

"Endĭgĭden sora bĭzĭm üyden şıgalacagımız bar mı ? Artık kısmet." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

- **Kısmet bolmak, kısmet etmek -** Nasip olmak, talih yardım etmek. **"Aylanaman karaltıñ, sayaman taşıñ, / Kısmet etse aşarman pĭşĭrgen aşıñ." -** (Boztorgay).

- **Kısmetĭ aşılmak -** Kısmeti açılmak. a) İşleri iyi gitmek. b) Kendisiyle evlenmek isteyen biri çıkmak. **"Şölge urluk şaşıldı, / Cez sandığın şaşıldı. / Bar babaña müjde ber, / Saga kısmet aşıldı." -** (Boztorgay).

- **Alla kısmet etse -** Deyim. Allah kısmet ederse; Allah izin verirse.

- **Erte turgannıñ kısmetĭ aşık. -** Atas. Erken uyananın kısmeti açık.

- **Kısmet kökten zembĭlmen tüşmez. -** Atas. Kısmet gökten zembille inmez.

Rom. s. 1. Noroc, şansă; ursită, destin, soartă. 2. Soţul sau soţia cuiva. 3. Parte cuvenită; câştig. 4. interj. Expresie cu sensul "la noroc", "cum o fi norocul!".

KISMETLĬ (**qısmetlĭ**) s. Kısmetli, kısmeti iyi olan.

Rom. adj. Norocos.

KISMETSĬZ (**qısmetsĭz**) s. Kısmetsiz, kısmeti iyi olmayan.

Rom. s. Lipsit de noroc.

KISMETSĬZLĬK (**qısmetsĭzlĭk**) is. Kısmetsizlik.

Rom. s. Lipsă de noroc, neşansă.

KISRAK (**qısraq**) is. Kısrak. Eşanl. **baytal, biye.**

1. Genel anlamda dişi at.

2. Bulunulan yıl içinde yavrulamamış olan, kısır kalmış dişi at.

Türk Lehç. : Kırım. - **qısraq;** Kazak. - **qısıraq;** Moğ. - **husurung / husrang;**

Rom. 1. Iapă. 2. (De la "kısırak") Femelă neaflată într-o perioadă de procreaţie.

KISSA (**qıssa**) is. (Ar. kissa). Kıssa, hikâye, fıkra.

- **Kıssadan hisse almak -** Anlatılan bir olaydan ders almak.

Rom. s. Istorioară, anecdotă.

KISTALMAK (**qıstalmaq**) f. İşemesi gelmek, sıkışmak.

Rom. v. A-i veni să urineze.

KISTIRILMAK (**qıstırılmaq**) f. Kıstırılmak.

- **Tar yerge tana kıstırılır. -** Atas. Dar yere dana kıstırılır.

Rom. v. 1. A fi prins, a fi fixat. 2. fig. A fi încolţit.

KISTIRMA, **-UW** (**qıstırma**, **-uw**) is. Kıstırma.

Rom. s. Acţiunea de **kıstırmak.** *Prindere, fixare; fig. încolţire.*

KISTIRMAK (**qıstırmaq**) f. Kıstırmak.

1. İki şey arasında sıkıştırmak.

"Şeih üyge kaytkanda, kızına bakırmaz burın, cebïnden anaw tüyümlï cawlıknı şıgara da şaşaklıkka kıstırıp taşlay." - (Nedret ve Enver Mahmut - Bozcïğït).

"Balaban dawılnı balaban göbegïne askan Kenan, gaydasın koltıgın astına kıstırgan Kadïr usta, bo akşam kızlarnı, caşlarnı şenlendïrecekler." - (Nermin Yusuf - Ay Kïdï).

2. mec. Kaçamayacak bir duruma getirmek.

Rom. v. 1. A prinde, a fixa între două obiecte, între două piese. 2. fig. A încolţi, a prinde la strâmtoare.

KISTIRUWLI (**qıstıruwlı**) s. Sıkıştırılmış.

Rom. adj. Prins (la menghină, între două piese etc.).

KIŞ (**qış**) is. Kış. 1. Kış mevsimi.

"Kış kırawga selâm cïbergen. / Degen: Bo yıl bïraz erte kelïrmen." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

2. mec. Çok soğuk hava.

- **Kış Babay -** Kış Baba. (Rom. Moş Gerilă).
- **Kış kıyamet -** Çok zorlu kış; yağmurlu, fırtınalı soğuk hava.
- **Kış yukusı -** Kış uykusu.
- **Kıştan şıkmak -** Kış mevsiminin sonuna gelmek.
- **Caz carlınıñ kış barlınıñ. -** Atas. Yaz yoksulun, kış varlıklının.
- **Caz catkanıñ canbaşı sınsın, kış cürgenïñ ayagı sınsın. -** Atas. Yazın yatanın kalçası kırılsın, kışın dolaşanın ayağı kırılsın.
- **Mart tokuzı, kış tompuzı -** Atas. Martın dokuzu, kışın topuzu.
- **Kımırskadan örnek al, cazdan kışka azırlan. –** Atas. Karıncadan örnek al, yazdan kışa hazırlan.
- **Kış kışlıgın etmese, yaz yazlıgın etmez. -** Atas. Kış kışlığını etmezse, yaz yazlığını etmez.
- **Kış kıyamet, yaz selâmet -** Atas. Kış kıyamet, yaz selâmet.
- **Tembelïñ işï pïtmez, caz kelse de kışı pïtmez. -** Atas. Tembelin işi bitmez, yaz gelse de kışı bitmez.
- **Yazda azıksız, kışta tonsız colga şıkma. -** Atas. Yazda azıksız, kışta kürksüz yola çıkma.

Rom. s. 1. Iarnă, anotimpul iernii. 2. fig. Vreme geroasă.

KIŞI (**qışı**) is. Bot. Hardal. Eşanl. **ardal.**

Rom. s. Bot. Rapiţă.

KIŞIMA, **-UW** (**qışıma, -uw**) is. Kaşıma.

Rom. s. Scărpinare, scărpinat.

KIŞIMAK (**qışımaq**) f. 1. Kaşıntısı olmak.

2. Kaşımak, kaşıntı olan yeri tırnaklarla sürtmek.

"Körmiysïn mï apakay, yelegïm tap bulıtlarga yetïştï. Ya onın işïnde men de bolgan bolsam, ne bolır edï menïm ălïm, diy arkasın kışıp." - (Nevzat ve Nermin Yusuf - Nasrettin Hoca).

3. mec. Tahrik etmek, depreştirmek.

- **Başın kışımaga vaktı bolmamak -** Başını kaşımaya vakti olmamak; işleri çok yoğun olmak.

Rom. v. 1. A avea o senzaţie de mâncărime a pielii. 2. A scărpina. 3. fig. A zgândări, a răscoli.

KIŞIN (**qışın**) zf. Kışın, kış mevsiminde.

Rom. adv. Iarna; în timpul iernii.

KIŞINMA, **-UW** (**qışınma**, **-uw**) is. Kaşınma.

Rom. s. Scărpinat.

KIŞINMAK (**qışınmaq**) f. Kaşınmak.

1. Kaşıntısı olmak.

2. Kendi kendini kaşımak.

3. mec. Durup dururken kavga çıkarmak veya bir cezayı hak ettirecek kötü davranışlarda bulunmak.

- **Arkası (sırtı) kışınmak** - Dayak yemeyi hak ettirecek davranışlarda bulunmak.

Rom. v. 1. A avea o senzaţie de mâncărime a pielii. 2. A se scărpina. 3. fig. mec. A căuta pricină de gâlceavă

KIŞINTI (**qışıntı**) is. Kaşıntı.

Rom. s. Mâncărime.

KIŞITKAN (**qışıtqan**) is. Bot. Isırgan otu. (Lat. Urtica).

"Bo terekler arasında da ottan köp sasık ölenmen kışıtkan tolı... Cuwurgan saytın da şıplak bedenïmnï kışıtkanlar adamakıllı kışıta." - (Acemin Baubek - Ekï Hatıra).

Rom. s. Bot. Urzică.

KIŞITMAK (**qışıtmaq**) f. Kaşındırmak.

Rom. 1. A produce mâncărime. 2. A urzica.

KIŞITTIRMAK (**qışıttırmaq**) f. 1. Kaşıtmak, kaşındırmak, kaşıntı yapmak.

2. Kaşıma işini yaptırmak.

Rom. v.1. A produce mâncărime. 2. A pune să scarpine.

KIŞKIRIK (**qışqırıq**) f. Çığlık, feryat.

"Enïştemnïñ yakalanıp tutulganına mugayıp turganda, bïr kadın kışkırıgı bütïn barlıknı aktardı." - (Yaşar Memedemin - Şaliy Şal).

Rom. s. Ţipăt, strigăt.

KIŞKIRIŞ (**qışqırış**) is. Çığlık; çığlık atma.

Rom. s. Ţipăt; nechezat.

KIŞKIRMA, **-UW** (**qışqırma**) is. Çığlık atma.

Rom. s. Ţipăt, strigăt; nechezat.

KIŞKIRMAK (**qışqırmaq**) f. 1. Çığlık atmak, feryat etmek.

"Femiye kınday kışkırmağa başladı." - (Altay Kerim – Kâniye).

2. Yüksek sesle hitap etmek, seslenmek.

3. (At için) Bağırmak, kişnemek.

"Bo wakıtta Edege Kabertinniñ şıbar atına sekïrïp mïne. At kışkırıp cïbere." - (Nedret ve Enver Mahmut - Bozcïğït).

Türk Lehç. : Kırım., Karaçay Malkar. - **qıçırmaq;** Nog. - **qışqırmaq, -uv;** Moğ. - **haşkirah, haşgarah;**

Rom. v. 1. A ţipa, a striga. 2. A striga pentru a se face auzit. 3. (Despre cal) A necheza.

KIŞKIRŞMA, **-UW** (**qışqırşma**, **-uw**) is. 1.Bağrışma, çığlık.

"Tışarıda dawul sesï eşïtïle. Kışkırşuwlar, bakırşuwlar." - (Mehmet H. Vani Yurtsever - Toy).

2. At kişneşmeleri.

Rom. s. 1. Ţipete. 2. Nechezături.

KIŞKIRŞMAK (**qışqırşmaq**) işteş f. 1. (Çoğul bir özne) Çığlıklar atmak; bağrışmak.

2. (Atlar) Kişneşmek.

Rom. v. coactiv. 1. A ţipa, a striga. 2. (Despre cai) A necheza.

KIŞKIRTMAK (**qışqırtmaq**) f. 1. Bağırtmak.

2. mec. Saldırtmak, birine karşı tahrik etmek.

Rom. v. 1. A face să ţipe, să zbiere. 2. fig. A aţâţa.

KIŞLA (**qışla**) is. Kışla.

1. Asker birliklerinin barınağı.

"Ondan dogrı keter şo kışlaga. Barsa, batırlar ballı boza süzïp otıralar, kip etïp." - (Saadet İshaki / Çağatay – Çora Batır).

2. Hayvan sürülerinin kışlık barınağı.

"Künleşïp turgan köp yaman / Kışlada koyga köz atıp / Bek köp korlık tiygïzer, / Sen arüwïm ketken soñ." - (Nedret ve Enver Mahmut - Bozcïğït).

"Kurabiyelerïn aşap aldına artına karagaşı, köylerïnïn kenarındakı kışlaga yetïştïler." - (Altay Kerim - Biruinţa Kurabiyelerï).

Rom. s. 1. Cazarmă. 2. Câşlă; iernatic; adăposturile de iarnă ale turmelor de animale.

KIŞLAK (**qışlaq**) is. Kışlak.

1. Göçebe topluluklarının yaylalardan inip kışı geçirmek için konakladıkları yer.

"Bo yer menïm topragım, menïm kışlagım. Atlar menïm kışlagıma kïrdïler, menïm boldılar." - (Hilmiye ve Ekrem Mehmet Ali - Tepegöz).

2. Hayvan sürülerinin kışlık barınağı.

Rom. s. 1. Aşezămintele de iarnă ale populaţiilor transhumante. 2. Adăposturile de iarnă ale turmelor de animale.

KIŞLAMA, **-W** (**qışlama**, **-w**) is. Kışlama.

Rom. s. Iernat, iernare.

KIŞLAMAK (**qışlamaq**) f. Kışlamak.

1. Kış olmak; kar yağmak.

2. Kışı geçirmek.

"Ekï başlı üyüñ bar, azïrle ıslap. / Men köyïñe barganda kalırman kışlap." - (Boztorgay).

• **Kasım kelïr, kesïm başlar, kısım kelïr, bïzde kışlar. -** Deyim. Kasım gelir kesim başlar, hısım gelir bizde kışlar.

Rom. v. 1. A ninge, a viscoli. 2. A ierna.

KIŞLATMAK (**qışlatmaq**) f. 1. Kış olmak; kar yağmak.

2. Kışı bir yerde geçirtmek.

Rom. v.f. 1. A ninge, a viscoli. 2. A face să ierneze

KIŞLIK (**qışlıq**) s. ve is. Kışlık.

1. Kış için, kışa özgü.

"Alimseyit koltugın astına bïr yastık salgan, uzanıp catar. Gülzade kışlık cün ïşler." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

2. is. Kışın oturulan yapı.

3. is. Kış ihtiyaçları olan yiyecek, giyecek, yakacak gibi şeyler.

"Rahmetlï kışlıgın toplamak üşïn ramazan ayı kelgende köylerden bïrewïnde teraviy namazı kıldırayım dep colga şıga." - (Nevzat ve Nermin Yusuf. - Nasrettin Hoca).

Rom. s. şi adj. 1. De iarnă; pentru iarnă. 2. s. Locuinţă de iarnă. 3. s. Provizii de iarnă.

KIŞSIZ (**qışsız**) s. Kış olmayan, kış görmeyen (yer).

Rom. adj. (Ţinut) Fără iarnă; cu climă blândă.

KIT (**qıt**) s. Kıt.

1. İhtiyacı karşılamayacak kadar az. **Bol** karşıtı.

"Safiye cengiy yemek pïşïrmege bek usta ama, marebe zamanı, her şiy kıt." - (Altay Kerim – Kâniye).

2. (Söz, konuşkanlık hakkında) Az.

Rom. adj. 1. Insuficient, neîndestulător. 2.(Despre fire, vorbire). Taciturn, posac; laconic.

KITA[1] (**qıta**) is. (Ar. kita). Coğr. Kıta, ana kara. **Asya kıtası.**

"Okuw içün beş kıtanı cayaw cürüp çıkarman, / Caillïknï, aksızlıknı temelïnden yıkarman." - (Amdi Giraybay – Ketme Balam, ayıptır).

Rom. s. Geogr. Continent.

KITA[2] (**qıta**) is. (Ar. kita). Ed. Kıta.

1. Şiir parçası, bölümü.

2. Dörtlük.

Rom. s. Lit.1. Strofă. 2. Catren.

KITAY (**Qıtay**) öz. is. esk. 1. Çin ülkesi.

2. s. ve is. Çinli.

Rom. s. şi adj. înv. 1. s. propr. China. 2. s. şi adj. Chinez.

KITIGI, KITIK (**qıtığı, qıtıq**) is. Gıdıklanma.

"Kıznıñ kıtıgısı kelgende, onıñ ince belïn sarıp ala da, özïnïñ yagına tartıp ayagına ırgaşık salıp, kızını şalkası man cerge cıga." - (Nedret ve Enver Mahmut - Bozcïğït).

Rom. s. Gâdilătură; gâdilici.

KITIKLAMA, **-W** (**qıtıqlama**, **-w**) is. Gıdıklama.

Rom. s. Gâdilare.

KITIKLAMAK (**qıtıqlamaq**) f. Gıdıklamak. Var. bıdıklamak.

"Yıldızdayın caltıray ekï közïñ. / Cüregïmnï kıtıklay aytkan sözïñ." - (Boztorgay).

Rom. v. A gâdila.

KITIKLANMAK (**qıtıqlanmaq**) f. Gıdıklanmak.

Rom. v. A fi gâdilat; a se gâdila.

KITIKLATMAK (**qıtıqlatmaq**) f. Gıdıklatmak.

Rom. v. fact. A pune să gâdileze.

KITIM KITIM zf. Gıdım gıdım; azar azar; kıtarak, azaltarak.

Rom. adv. Picătură cu picătură; cu picătura.

KITIR KITIR (**qıtır qıtır**) s. ve zf. Kıtır kıtır.

1. s. Gevrek, kavruk.

2. zf. Yeme, doğrama sırasında duyulan sesleri ifade eden yansıma söz.

Rom. 1. adj. Prăjit bine. 2. adv. Pârâind, trosnind; cranț cranț.

KITIRDAMAK (**qıtırdamaq**) f. Kıtırdama, gevrek ses çıkarma.

Rom. v. A trosni, a pârâi; a crănțăni.

KITIRDATMAK (**qıtırdatmaq**) f. Kıtırdatmak.

Rom. v. fact. A face să trosnească; a crănțăni, a ronțăi.

KITKIDAK (**qıtqıdaq**) ünl. Tavuk gıdaklamasını anlatan yansıtma söz.

Rom. interj. Cotcodac.

KITKIDAKLAMAK (**qıtqıdaqlamaq**) f. Gıdaklamak.

"Kozlaycak bĭr tawık yuwasında bĭr batlık cımırta kördĭ mĭ, onıñ üstüne yawaş yerleşĭp taze bĭr cımırta kozlar, kıtkıdaklar, uşar keter." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. v. A cotcodăci.

KIT-KIT (**qıt-qıt**) ünl. Tavuk seslerini ifade eden ve onları çağırmak için kullanılan yansıma söz.

Rom. interj. Onomatopee care redă cotcodăcitul găinilor.

KITKITLAMAK (**qıtqıtlamaq**) f. Gıdaklamak.

"Anaları kıt-kıtlaganda (şĭpşeler) aşamaga damlı bĭr şiy tapkandır degendiy etĭp cuwurşırlar." - (Okuma Kitabı - III).

Rom. v. A cotcodăci.

KITLAŞMAK (qıtlaşmaq) f. Kıtlaşmak.

Rom. v. A se împuțina; a deveni o raritate; a dipărea de pe piață.

KITLIK (**qıtlıq**) is. Kıtlık.

1. Bir ihtiyaç maddesinin yetmemezliği; azlık.

2. Yokluk ve açlık zamanı.

"Ey musulmanlar, sĭz ne ĭşliysiñĭz, bütĭn millet yoksızlık, kıtlık ĭşĭnde kawrılganda, sĭz apırıp şapırasıñız, aşaganıñız aldıñızda, aşamaganıñız artıñızda." - (Nevzat ve Nermin Yusuf - Nasrettin Hoca).

3. mec. (Söz, konuşma hakkında) Etkisizlik, sıradanlık.

- **Adam kıtlıgı -** İşe yarar kimselerin bulunmaması.
- **... kıtlık mı? -** "Ondan bol ne var?" anlamında bir söz. "**O cerde cĭn catagı bar eken diyler, Menlĭömer akayga da mışık bolıp körüngen de... / Kimya : Allah, ca'm nenem, köy içinde mışık kıtlık mı?"**
- **Lap kıtlıgı -** Yerinde bir söz edilmeme durumu.

Rom. s. 1. Penurie, sărăcie, lipsă. 2. Foamete. 3. fig. (Despre sentimente, idei sau limbaj) Platitudine, banalitate, mediocritate.

KITMA, -UW (**qıtma, -uw**) is. Mahrum etme; azaltma.

Rom. s. Privare; împuținare.

KITMAK (**qıtmaq**) f. 1. Mahrum etmek, yoksun bırakmak.

"Mor melewşe morargan, tamır atkan. / Tañrı saga boy bergen, akıldan kıtkan." - (Boztorgay).

"Aytmaçı bolmaycak şiylernĭ akay, / Kĭmseniñ kısmetĭn kıtmagan Huday." - (Bekir S. Çobanzade - Tuwdım Bĭr Üyde).

2. Azaltmak; bir şeyin gerektiğinden az olmasına sebep olmak.

Rom. v. 1. A priva; a lipsi pe cineva de un bun. 2. A reduce, a împuțina.

KITMIR (**qıtmır**) s. 1. Katı yürekli, sert, yaramaz.

"Abdal bolsa at ta caw, / Kıtımır bolsa, kart ta caw." - (Nedret ve Enver Mahmut - Bozcĭgĭt).

2. Pinti, eli sıkı.

Rom. adj. 1. Ursuz, rău la inimă, hapsân. 2. Avar, zgârcit.

KITMIRLIK (**qıtmırlıq**) is. 1. Katı yüreklilik.

2. Pintilik.

Rom. s. 1. Ursuzenie. 2. Avariție.

KIWILCIM (**qıwılcım**) is. Kıvılcım. Eşanl. **uşkun.**

Rom. s. Scânteie.

KIWILCIMLANMAK (**qıwılcımlanmaq**) f. Kıvılcımlanmak; kıvılcım saçmak.

Rom. v. A scânteia.

KIWRANMAK (**qıwranmaq**) f. Kıvranmak.

1. Fiziksel veya ruhi sebeplerle vücut kasılıp kıpırdanmak.

"Saátlerce töşekte kıwrangan soñ / Akkı berdĭ kararın : ... Aldımızda pazarga / Cawşı cĭberecek Sadet alarga." - (İsmail Ziyaeddin - Toy).

2. mec. Üzülmek, acı çekmek.

3. mec. Bir şeye büyük ihtiyaç duymak.

Rom. v. 1. A se zvârcoli, a se zbate. 2. fig. A se frământa, a se zbuciuma. 3. fig. A fi cuprins de un sentiment puternic pentru ceva sau pentru cineva; a arde după ..., a se perpeli.

KIWRIM (**qıwrım**) is. ve s. Kıvrım; bir şeyin kıvrılmış yeri.

- **Kıwrım kıwrım -** Kıvrımlı. **"Kıwrım kıwrım collardan, ay, / Koşkar mĭnĭp bĭz keldĭk, ay." -** (Boztorgay).

Rom. s. Cută, încrețitură; cu întorsături.

KIYA (**qıya**) s. ve zf. 1. Eğik.

("Tropiklerde) Üyle waktında küneş taa bek kızdıra. Bo şawleler bĭzde bolganınday cerge kıya tüşmiy de, toradan tora kĭşilerniñ başların üstüne tüşe." - (Okıma Kitabı - IV).

2. Eğik, yamuk

"Kaz aytar, kanetĭm kıya, sırtım siya. / Kız aytar, ozdı bĭzden yalan dünya." - (Boztorgay).

2. s. (Kapı pencere hakkında) Aralıklı.

"Öp, deseñ ĭşke alırman, üpürseñ celge. / Kapını kıya taşlarman, tuydurmam elge." - (Boztorgay).

Rom. adj. 1. Oblic. 2 Curbat, strâmb. 3. (Despre uşi şi ferestre). Întredeschis.

KIYAFET (**qıyafet**) is. (Ar. kiyafet). Kıyafet, kılık. Var. **kıyapet.**

1. Bir kimsenin giyinişi, giyimi.

"Kelïñïz kel, mında, karañız anaw kızınıñ kıyafetïne, etegï tïzïn capmay." - (Mehmet H. Vani Yurtsever - Toy).

2. Bir kimsenin dış görünüşü.

"Ayday mañlay astında beyaz betïñ. / Öldïre de tïrïlte kıyafetïñ." - (Boztorgay).

Rom. 1. Port, veşmânt, ţinută. 2. Aspect, înfăţişare.

KIYAFETLĬ (**qıyafetlï**) s. Kıyafetli; herhangi bir kıyafette olan.

Rom. adj. 1. Cu veşminte. 2. Cu un aspect (oarecare).

KIYAFETSĬZ (**qıyafetsïz**) s. Kıyafetsiz, kıyafeti düzgün olmayan.

Rom. adj. Fără o ţinută acceptabilă.

KIYAFETSĬZLĬK (**qıyafetsïzlïk**) is. Kıyafetsizlik.

Rom. s. Ţinută neglijentă.

KIYAK (**qıyaq**) is. ve s. (Otlar hakkında). İnce, uzun yaprak; ince, uzun yapraklı.

"Oy bïr arüw köyïñ bar, pïşenï kıyak, / Kelgen kïşï ketmiycek, zewklı bo yak." - (Boztorgay).

"Karaltı ïşïnde etkenlerïm, arandakı bızawga su, malay bermek, tuwar aldına şıgıp sıyırımızını üyge kaytarmak, korada egüwlï bolgan sogan kıyaklarının baş duşmanları pepilernï kuwmaktay etken ïşler edï." - (Tahsin İbrahim - Kabak).

Rom. s. şi adj. 1. (Despre ierburi) Frunze subţiri şi lunguiețe. 2. adj. Subţire şi lunguieț.

KIYALAMA, -W (**qıyalama, -w**) is. Karşıdan karşıya geçme.

Rom. s. Traversare.

KIYALAMAK f. Bir yerden bir yere, bir köşeden karşı köşeye geçmek, geçirmek.

"Kıyalay berïp kuş uşar, töbege sarkar. / Senmen cıygan ïş sırım kïmlermen darkar." - (Boztorgay).

"Karşıgadan kıyalap cürüşïñ süydïm. / Karap karap artıñdan küneşsïz küydïm." - (Boztorgay).

Rom. v. A traversa.

KIYALMAMAK (**qıyalmamak**) f. Bir şeye kıymak elinden veya gönlünden gelmemek.

Rom. v. A nu se îndura sau a nu fi în stare să distrugă ceva.

KIYAM (**qıyam**) is. (Ar. kiyam). Kıyam; namaz sırasında ayakta durma anları.

Rom. s. Momentele de poziție în picioare, în cursul rugăciunilor musulmane zilnice.

KIYAMET (**qıyamet**) is. (Ar. kiyamet). Kıyamet.

1. Tek tanrılı dinlerin inanışında dünyanın sonu ve bütün ölülerin dirilerek mahşerde toplanacakları zaman.

2. mec. Gürültülü patırtılı karışıklık.

3. s. mec. Aşırı bir nitelikte, fevkalâde.

"Egïnler demet demet. / Kaşıñ közïñ kıyamet. / Men ketemen colıma, / Sen Allaga emanet." - (Boztorgay).

- **Bïrewï aşar bïrewï karar, kıyamet ondan kobar. -** Atas. Biri yer biri bakar, kıyamet ondan kopar.
- **Kıyamet kopmak –** a) Dünyanın sonu gelmek. b) Büyük gürültü patırtı başlamak.
- **Kıyamet künï komşıdan. –** Atas. Kıyamet günü komşudan. (Büyük felâketler zamanında insana yardım komşusundan gelir).

Rom. s. 1. Sfârşitul lumii; apocalips. 2. fig. Dezordine apocaliptică. 3. adj. fig. Teribil; extraordinar.

KIYANET (**qıyanet**) is. (Ar. hiyanet). Hıyanet, hıyanetlik, hainlik.

1. Kutsal şeylere el uzatma, karşı davranma.

"Men özïme iygïlïk etken canawarga bonday kıyanetlïk yapamam, diy." - (Nedret ve Enver Mahmut - Ayuw Kulak Batır).

2. Güveni kötüye kullanma, aldatma.

Rom. s. 1. Rel. Blasfemie, hulă. 2. Josnicie, ticăloşie.

KIYANETLĬK (**qıyanetlïk**) is. → **Kıyanet**.

KIYANETŞĬ (**qıyanetşï**) is. ve s. Hain. Var. **kayın**[3].

Rom. s. 1. Trădător. 2. Ticălos, josnic.

KIYAPET (**qıyafet**) is. (Ar. kiyafet). Kıyafet. Var. **kıyafet.**

1. Giyim, giyiniş.

2. Bir kimsenin dış görünüşü.

"Şoban razı bola, deñïşeler urbaların. Kız kïyïne, erkek kıyapetïne kïre." - (Hilmiye ve Ekrem Mehmet Ali - Tepegöz).

- **Kalıp kıyapet cerïnde -** Kalıp kıyafet yerinde.

Rom. 1. Port, veşmânt. 2. Ţinută, aspect, înfăţişare.

KIYAR (**qıyar**) is. (Fars. hihar). Hıyar.

1. Bot. Hıyar bitkisi. Eşanl. **salata.** (Lat. Cucumis sativus).

2. Bu bitkinin meyvesi.

3. s. argo Görgüsüz, budala. **Kıyar erïp -** Hıyar herif.

- **Ne kıyar kıdırasıñ ? -** "Ne arıyorsun ? Ne geldin ?" anlamında, kaba tersleme sözü.

Rom. s. 1. Bot. Castravete, plantă legumicolă. 2. Fructul acestei plante. 3. arg. Bădăran, prost.

KIYAS (**qıyas**) is. (Ar. kiyas). Kıyas.

1. Bir tutma, denk sayma.

2. Karşılaştırma.

3. Benzetme.

4. Muhakeme.

- **Kıyas etmek -** a) Denk tutmak. b) Karşılaştırmak. c) Benzetmek. ç) Düşünmek, akıl yürüttmek, muhakeme etmek. "**Kart oylanadı, tüsünedï, bonday deren attı sade onıñ kızı, kitap okuw körgen bïr kadınnıñ salabïlecegïn kıyas etedï." -** (Hilmiye ve Ekrem Mehmet Ali - Tepegöz).

Rom. s. 1. Echivalare; identificare. 2. Comparație. 3. Asemănare. 4. Raționare, raționament.

KIYASLAMA, -W (**qıyaslama, -w**) is. Kıyaslama.

Rom. s. Comparare.

KIYASLAMAK (**qıyaslamaq**) f. Kıyaslamak, karşılaştırmak.

Rom. v. A compara.

KIYASLANMAK (**qıyaslanmaq**) f. Kıyaslanmak, karşılaştırılmak.

Rom. v. A se compara, a fi comparat.

KIYBET (**qıybet**) is. (Ar. kiymet). Eşanl. **aybet.**

1. Kıymet, değer.

2. mec. Sevilen, değer verilen varlık.

"Sïz bïr kelgen müsapïr, aybet, kıybet. / Yaraşıklı şeşeksïñïz, cıyınga ziynet." - (Boztorgay).

Rom. s. 1. Valoare, preţ. 2. fig. Fiinţă dragă; scump, iubit.

KIYBETLEMEK (**qıybetlemek**) f. Sevmek. Eşanl. aybetlemek.

"Ey, bïzlernï kucagında kıybetlegen anaylar, / Bahtımıznıñ yaraları tazerdï de kanaylar." - (Hamdi Giraybay - **"**Ant Etkemen**"** Aytaman).

Rom. v. A iubi.

KIYDIRMAK (**qıydırmaq**) f. Kıymak işini yaptırmak.

Rom. v. factitiv de la **kıymak.**

KIY-GAK (**qıy-ğaq**) ünl. Kaz sesini anlatan yansıtma söz.

"(Yabani kazlarnıñ) Kıygak ! ... Kıygak ! ... dep kangıldaşkanı, bïrbïrï men sölengen dawuşları, Ak-Köl boyına can berïp tura." - (Okuma Kitabı III).

Rom. interj. Onomatopee care redă strigătul specific al gâştelor.

KIYGAŞA (**qıyğaşa**) is. Mutf. Mayalı hamurdan, yağda kızartılmış pide. Eşanl. **kesmeşe.**

"Apakayım Reşadiye kïrdesïn de, kıygaşasın da, sarımayın da, bekmezïn de azïrlegen, sïznï merakman bekliy." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. Culin. Lipie prăjită în ulei.

KIYGAŞLANMAK (**qıyğaşlanmaq**) f. (Yabani kazlar, turnalar) Bağrışmak.

"Kıygaşlanıp tïzïlïp / Kanat celpïp ketemïz, / Uzak colda boldırsa, / Cal almaga tüşemïz." - (Okuma Kitabı - IV).

Rom. v. (Păsările migratoare) A ţipa, a striga.

KIYI (**qıyı**) is. Kıyı.

1. Kara ile suyun birleştiği yer; bir suyun kenarındaki kara.

2. Bir şeyin kenarı.

3. s. mec. Kenar, sapa ve tenha yer.

Rom. s. 1. Mal, ţărm; coastă; litoral. 2. Margine. 3. fig. Mărginaş, periferic.

KIYIK (**qıyıq**) is. 1. Köşegen, diyagonal, karşılıklı iki köşeyi bağlayan çizgi.

2. Köşe, uç, kenar yer.

"Başıñdakı tákiyeñ / Burma burma kıygı. / Men körgende caş edï, / Şïmdï ösken mıygı." - (Boztorgay).

3. s. (Göz) Çekik.

"Kıyık kıyık közlerïñ kabak aştay. / Aytkan sözïñ başıma tiydï taştay." - (Boztorgay).

4. s. Kesilmiş, doğranmış, kıyılmış olan.

5. is. Mayasız, karbonatlı hamurdan baklava biçiminde, yağda kızartılmış hamur işi.

- **Köz kıygı -** Göz ucu. "**Lâkin o, anasına köz kıygından karap: Bïrak nenem! Tïtresïnler karşımda! Men kuwetlïmen, kïmseden korkmam!... dep cewap bere eken." -** (Boztorgay).

Rom. s. 1. Linie oblică; diagonală. 2. Colţ, vârf. 3. adj. Ascuţit, cu vârf. 4. adj. Tocat, mărunţit. 5. s. Bucată romboidală, de aluat nedospit, prăjită în ulei.

KIYIKLAMAK (**qıyıqlamaq**) f. 1. Başörtü, mendil gibi şeyleri üçgen şeklinde ikiye katlamak.

"Catır edïm men yuklap, / Al mendïlïm kıyıklap. / Eş haberïm bolmadı, / Yarim kelgen cuwırklap." - (Boztorgay).

2. (Pencere perdesi için) Dışarıya bakarken bir köşesinden tutup kaldırmak.

"Toplı tüfeklï caş, kart askerler köyïñ ïşïne dogrı ilerliyler. ...Gülsüm abay pencïresïn kıyıklap korkıp karay." - (Nevzat Yusuf - Dorı At).

Rom. v. 1. A împături un batic, un şal în diagonală. 2. A ridica un colţ al perdelei (pentru a privi în afară).

KIYIKLI (**qıyıqlı**) s. 1. Köşeli, sivri uçlu.

2. Kıyık, kıyılmış, kesilmiş.

Rom. adj. 1. Cu colţ; cu vârf. 2. Tăiat, tocat.

KIYIKŞA (**qıyıqşa**) is. Üçgen şeklinde ikiye katlanıp bağlanan yemeni.

"Ne boldı, ne boldı, ne bakırasın o kadar, dep sarı kıyıkşasın tüzetïp Fatma abay şıktı." - (Nevzat Yusuf - Dorı At).

Rom. s. Basma, batic împăturit în diagonală cu care femeile îşi strâng părul.

KIYILMAK (**qıyılmaq**) f. Kıyılmak.

1. Küçük parçalar halinde doğranmak.

2. mec. Üzülmek.

"Bonday cañgız başıña cïbermege de bek kıyılaman, ulım! diy kartbabası." - (Nedret ve Enver Mahmut - Ayuw Kulak Batır).

5. (Nikâh) Aktedilmek, yapılmak.

"O yaka Hafız akayman taa bïrkaç kïşï cïberiyïk. Nikâh kıyılsın. Sonra da bïrkaç apakay ketsïnler şu kelïn bolacaknı mında alsın da kelsïnler." - (Mehmet H. Vani Yurtsever - Toy).

Rom. v. 1. A se toca, a se mărunţi. 2. fig. A se amărî, a se necăji. 3. A se cununa, a fi cununat.

KIYIN (**qıyın**) s. Zor, eziyetli.

"Köstencï büyük kasaba, / Kün tuwar deñïz. / Askerlïk degen kıyın şiy, / Soldırar benïz." - (Boztorgay).

- **Kıyın bolmak. -** Zor gelmek. "**Parahod kelïr yanaşır, / Şıgar onıñ tütünï, tütünï. / Bek kıyın eken yar beklemek kış künï." -** (Boztorgay).

- **Cayilge meram anlatmak, tüyege endek atlatmaktan kıyındır. -** Atas. Cahile meram anlatmak deveye hendek atlatmaktan zordur.

Rom. adj. Greu, anevoios, dificil.

KIYINLAŞMAK (**qıyınlaşmaq**) f. Güçleşmek, zorlaşmak.

Rom. v. A se îngreuna, a se complica.

KIYINLAŞTIRMAK (**qıyınlaştırmaq**) f. Güçleştirmek, zorlaştırmak.

Rom. v. A îngreuna, a complica.

KIYINLI (**qıyınlı**) s. Zorlukları olan, güçlükleri olan, sorunları olan.

"Ay, ay kurtka, ay kurtka, / Torbañnı ïlïp moynıña / Sen de nege kelgensïñ / Bo kıyınlı Kazan'ga?" - (Nedret ve Enver Mahmut - Bozcïgït).

Rom. adj. Chinuit, necăjit; strâmtorat.

KIYINLIK (**qıyınlıq**) is. Zorluk, güçlük.

Rom. s. Necaz, supărare; dificultate.

KIYINMAK f. Üzülmek.

"E, kayda keteceksïñ, ulım, diy kıyınıp han." - (Nedret ve Enver Mahmut - Ayuw Kulak Batır).

Rom. v. A se amărî, a se întrista.

KIYIR (**qıyır**) is. Uç, kenar.

"Yer kıyırı Tuna'da / Toktamış'tay han ernïñ / Sakalın kızıl kan etïp, / Başın şawıp alganman." - (Nedret ve Enver Mahmut - Bozcïgït).

- **Köz kıyırından karamak. -** Göz ucundan bakmak.

Rom. s. Colț, vârf; margine.

KIYIR ŞIYIR (**qıyır şıyır**) is. 1. Düzensizlik.

2. Gürültü patırtı.

3. s. Darmadağın.

"Çora Tasmalıker'ïñ üstünde, Yallah Bismilláh dep purtanaday bolıp Kazaklarnıñ arasına kïre. Kazaklarnı kıyır çıyır ete." - (A. Karakaya - Çorabatır / Emel D.).

- **Kıyır şıyır bolmak -** a) Darmadağın olmak, dağılmak. b) Bağrışıp çağrışmak. "**Ayagı man kazanlarnı tebïp awdarıp awdarıp taşlay. Kazanşılar kıyır şıyır bolsalar da, kïmse kobızşıga tiye almay." -** (Nedret Ve Enver Mahmut - Bozcïgït).

Rom. 1. s. Dezordine, neorânduială. 2. Hărmălaie, zarvă. 3. adj. Împrăștiat, vraişte.

KIYIŞ (**qıyış**) s. ve zf. 1. Eğri, çarpık, yamuk.

2. Eğik, bir yana yatık.

3. Kusurlu.

4. zf. mec. Yanlış, doğru yoldan uzaklaşmış.

"Bolacaknı bolmaycaknı din men tefsir etkenler, / Özlerï de bütün ömrï dinge kıyış ketkenler." - (İsmail Ziyaeddin - Toy).

- **Kıyış buruş -** Eğri büğrü, çarpık çurpuk.
- **Kıyış karamak -** Hınçla bakmak, eğri bakmak. **"Bakkal bïraz kıyış karay amma, gene de bïr şiy aytmay." -** (Boztorgay).
- **Awzı kıyış bolsa da bay balası sölensïn. -** Deyim. Ağzı çarpık olsa da, ağa çocuğu konuşsun.
- **Uz konışıp kıyış otırayık -** Deyim. Doğru konuşup eğri oturalım.
- **Kıyış otırayık, tüz konışayık. -** Deyim. Eğri oturalım, doğru konuşalım.
- **Keş bolsın, kıyış bolmasın. -** Atas. Geç olsun, kusurlu olmasın.

Rom. 1. adj. Strâmb. 2. adj. Înclinat, într-o rână. 3. Defect, defectuos. 4. adv. fig. Razna, aiurea; departe.

KIYIŞAWIZ (**qıyışawız**) s. ve is. Çarpık ağız, -lı.

Rom. s, şi adj. Gură strâmbă.

KIYIŞAYAK (**qıyışayaq**) is. Musallat olduğu kimselerin sırtına binerek geceleri dolaştığına inanılan, çarpık bacaklı ve çirkin suratlı bir ihtiyar kılığında tasavvur edilen, uğursuz bir yaratık. Var. **kayşayak.**

"Apakayın pïşïrgen çiböregïn, kısmet etse de aşarman, kısmet etmese dep, tamam aşamaga oturganda, tışarıdan bïrew bakırgan diy. Komşusı bellep çıkkan, oyse kıyışayak eken. Tañ cerï ağargaşı mïngen de cürgen karïp akaynı." - (Mehmet H. Vani Yurtsever - Ödelek).

Rom. s. Mitol. pop. Personaj negativ de basm; duh rău care apare lumii sub chipul unui moşneag respingător la față şi la suflet.

KIYIŞIK (**qıyışıq**) s. Eğrilmiş, çarpılmış, yamulmuş.

Rom. adj. Strâmbat; strâmb.

KIYIŞIKLIK (**qıyışıqlıq**) is. Eğrilik.

Rom. s. Strâmbătură.

KIYIŞLIK (**qıyışlıq**) is. Eğrilik.

Rom. s. Deformație; strâmbătură.

KIYIŞMA, -UW (**qıyışma, -uw**) is. Eğrilme, çarpılma, yamulma.

Rom. s. Strâmbare.

KIYIŞMAK (**qıyışmaq**) f. Eğrilmek, çarpılmak, yamulmak.

- **Awzı kıyışmay -** Ağzı çarpılmıyor (bir yalan söylerken).

Rom. v. A se strâmba.

KIYIŞTIRILMAK (**qıyıştırılmaq**) f. Eğriltilmek.

Rom. v. A fi strâmbat.

KIYIŞTIRMAK (**qıyıştırmaq**) f. Eğriltmek, yamultmak.

Rom. v. A strâmba.

KIYIŞTIRTMAK (**qıyıştırtmak**) f. Eğriltmek işini yaptırmak.

Rom. v. fact. A pune să strâmbe.

KIYK KIYK (**qıyq qıyq**) ünl. Bazı nesnelerin veya kuşların sesini anlatan yansıma söz.

Rom. interj. Onomatopee pentru a reda zgomotele unor obiecte sau strigătele unor păsări.

KIYK-ALEKET (**qıyq-aleket**) is. Gürültü patırtı, şamata, kargaşa.

Rom. s. Forfotă, animație zgomotoasă.

KIYKILDAMAK (**qıyqıldamaq**) f. 1. Demir aksamların birbirine sürtünmelerini anlatan yansıma söz; "kıyk kıyk" diye ses çıkarmak

"Süyünedï bala. Aydaydı taşkedï şïmdï. Taşke kıykılday, it kaba, koy oynay." - (Hilmiye ve Mehmet Ali Ekrem - Tepegöz).

2. (Kaz, martı gibi bazı kanatlı hayvanlar için) Bağırmak.

Rom. v. 1. A scârțâi. 2. (Despre gâşte, pescăruşi ş.a.) A striga, a țipa.

KIYKILDAŞMAK (**qıyqıldaşmaq**) işt. f. Bağrışmak.

Rom. v. coact. A striga; a țipa.

KIYKILDATMAK (**qıyqıldatmaq**) f. (Madeni nesnelerin, kuşların). Kıyk kıyk diye sesler çıkartmasına sebep olmak.

Rom. v. !. A face să scârțâie. 2. A face să țipe.

KIYMA, **-UW** (**qıyma, -uw**) is. Kıyma.

1. Kıymak işi.

2. Kıyılmış et.

- **Et kıyma maşinası -** Et kıyma makinesi.
- **Kıyma taktası -** Et kıyma veya soğan doğrama tahtası.

Rom. s. 1. Acțiunea de **kıymak;** *tocare, mărunțire; săvârşire, înfăptuire. 2. Carne tocată; tocătură.*

KIYMAK (**qıymaq**) f. Kıymak.

1. İnce, küçük parçalar halinde doğramak.

2. Yatık çizgi şeklinde kesmek.

3. mec. Acımayıp öldürmek.

"Ungariya çeşmesĭnden, anayım, / Men bĭr deste suw ĭştĭm. / Caş canımnı bomba kıydı, anayım, / Dünyadan bazgeştĭm." - (Boztorgay).

4. mec. (Hatır, gönül) Kırmak.

"Maga kalgan bolsa hiç almaycak edĭm, bayaa tırışıp ta karadım, ille katiyĭm, Eyüp'nĭ kıyalmadım." - (Mehmet H. Vani Yurtsever - Toy).

5. mec. Feda etmek, bırakmak, gözden çıkarmak.

"Keten kölmek, enĭ tar. / Menĭ kıyıp kettĭn yar. / Sen menĭ kıymaz edĭñ, / Saga üyretkenler bar." - (Boztorgay).

"Bakşada güller aşkan, / Güllernĭ cıymak kerek. Yar üstüne yar süyseñ / Bĭr göñĭl kıymak kerek." - (Boztorgay).

6. mec. Bir kötülük etmeye razı olmak.

"Alşaşık beton duwar, / Boyı boyıma uyar. / Ekĭ göñĭl bĭr bolsa / Ayırmaga kĭm kıyar." - (Boztorgay).

7. (Uyku için) Bölmek, kesmek.

"Babay maga bügün ĭş bermiy kettĭ. Ya unuttı, ya da akşam menĭ korkızdırganı üşün tatlı yukumnı kıymay kettĭ." - (Altay Kerim – Kâniye).

8. (Nikâh) Akdetmek, yapmak.

"Ak kaptanıñ oyarlar, / Bĭz nĭşlesek tuyarlar. / Ekĭmĭz de bĭr boyda, / Bĭzge nikâ kıyarlar." - (Boztorgay).

- **Canına kıymak -** a) Öldürmek. b) Kendini öldürmek. c) mec. Kendini çok yormak.

- **Kıyalmamak -** Kıyamamak; incitmek ve ıztırap vermekten çekinmek.. "**Kocal' Kocal' caşları / Kalĭplerĭn tıyalmay. / Ketecekler askerge, / Anaların kıyalmay." -** (Boztorgay). "**Artıñdan kördĭm senĭ. / Paltoñdan bĭldĭm senĭ. / Öpmege kıyamadım, / Ellerge berdĭm senĭ." -** (Boztorgay).

Rom. s. 1. A toca, a mărunți. 2. A tăia oblic, în diagonală. 3. A ucide, a omorî. 4. A supăra, a jigni. 5. A sacrifica, a jertfi. 6. A se îndura, a accepta să facă un rău. 7. A deștepta, a-i curma (somnul cuiva). 8. A cununa.

KIYMALI (**qıymalı**) is. Kıymalı, içinde kıyma bulunan.

Rom. adj. Cu carne tocată.

KIYMALIK (**qıymalıq**) is. s. Kıyma yapmaya elverişli.

"Rahmetlĭ kasapka kete ve üş oka kıymalık et alıp kele..." - (Nevzat ve Nermin Yusuf - Nasrettin Hoca).

Rom. s. şi adj. 1. Carne de tocat; carne fără oase. 2. adj. De tocat.

KIYMAS (**qıymas**) is. (Bakmağa kıyılamayan, çok güzel) Sevgili, yar; kıyılamıyan ve vazgeçilemiyen varlık.

"At atlatıp men bararman kıymasımnı körmege, / Em aldaşıp, em sırdaşıp kalbĭndekĭn bĭlmege." - (Boztorgay).

"Ketseñ kıymas ala ket. / At artına sala ket. / Başıña sıklet kelse / Kurban etĭp şala ket." - (Boztorgay).

Rom. s. Iubit; iubită.

KIYMASLIK (**qıymaslıq**) is. Arkadaşlık.

"Kâniye terbiyelĭ kız, şalışkan kız eken, oman kıymaslık yapsam bĭrew mana tapmaz degende, babası muallime hanımnı yamanlap, tutmaga yerĭn kaldırmadı." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. Prietenie, relație amoroasă.

KIYMET (**qıymet**) is. (Ar. kiymet). 1. Değer.

"Atlaz da bĭrdĭr, kumaş ta bĭrdĭr / Kıymetĭn bĭlgenge. / Güzel de bĭrdĭr, şĭrkĭn de bĭrdĭr / Canıñ süygenge." - (Boztorgay).

2. mec. Önem.

"Mayşırak adetĭ de eskĭ zamanlardan kalgan bĭr adet bolsa kerek. Capcarık etken penerlĭkler katında o mayşırakların kıymetĭ ayrı." - (Altay Kerim – Kâniye).

3. öz. is. Kişi adı : **Kıymet** (k.).

- **Kıymet kesmek -** Değer biçmek. "**Kara bolsam ne bola, cer de kara. / Kıymet kesmek ĭsteseñ, milyonman para." -** (Boztorgay).

- **Kıymetĭn bĭlmek -** Değerini, önemini bilmek.

- **Abanıñ kıymetĭ cawınlı awada bellĭ bolır. -** Atas. Abanın değeri yağmurlu havada belli olur.

- **Altın cerge tüşmekmen kıymetten tüşmez. -** Atas. Altın yere düşmekle kıymetinden bir şey kaybetmez.

- **Bĭrĭñ kıymetĭn bĭlmegen biñnĭ cıyalmaz. -** Atas. Birin kıymetini bilmeyen bini toplayamaz.

Rom. s. 1. Valoare, preț. 2. fig. Importanță, însemnătate. 3. s. propr. Nume de persoană : **Kıymet** *(f.).*

KIYMETLENDĬRMEK (**qıymetlendĭrmek**) f. Kıymetlendirmek, değerlendirmek.

Rom. v. A valorifica.

KIYMETLENME, -ÜW (**qıymetlenme**) s. Kıymetlenme, kıymete binme.

Rom. s. Valorificare, valorizare.

KIYMETLENMEK (**qıymetlenmek**) f. Kıymetlenmek, değerlenmek.

Rom. v. A se valorifica.

KIYMETLĬ (**qıymetlĭ**) s. 1. Kıymetli, değerli.

"Kerek darülfünunlı ve kerek muallĭm onı begendĭler ve ilerĭde kıymetlĭ bĭr arkadaş bolacagın tüşünüp kuwandılar." - (Mehmet Vani Yurtsever – Uyuşmagan Ekĭ Arkadaş).

2. Önemli.

Rom. adj. 1. Valoros, prețios. 2. Important, însemnat.

KIYMETSĬZ (**qıymetsĭz**) s. 1. Kıymetsiz, değersiz.

2. Önemsiz.

Rom. adj. 1. Lipsit de valoare. 2. Neimportant.

KIYMILDAMA, **-W** (**qıymıldama, -w**) is. Kımıldama, kıpırdama.

Rom. s. Mișcare, clintire.

KIYMILDAMAK (**qıymıldamaq**) f. Kımıldamak, kıpırdamak.

"Gülistan uslı-supı otıra, men de yerĭmde kıymıldamay otıraman." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. v. A se mișca; a se clinti.

KIYMILDANMAK (**qıymıldanmaq**) f. Kımıldanmak, kıpırdanmak.

Rom. v. A se mișca, a se clinti.

KIYMILDATMAK (**qıymıldatmaq**) f. Kımıldatmak, kıpırdatmak.

"O da barıp caynı bĭr kolı man tutıp kermek ĭstegen,

lâkin kıymıldatalmagan bile." - (Mehmet Vani Yurtsever - Cantemir Batır).

Rom. v. A mişca; a clinti.

KIYMILDATTIRMAK (**qıymıldattırmaq**) f. Kımıldattırmak.

Rom. v. fact. A face să mişte, a face să clintească.

KIYMILTI (**qıymıltı**) is. Kıpırtı, kıpırdanma.

Rom. s. Mişcare; clintire.

KIYNALMAK (**qıynalmaq**) f. 1. Zahmet çekmek, eziyet çekmek.

"Ölán Sımayıl, senïñ o kadar zamet şegïp, kıynalıp kelgenïñe kuwanmaydı babañ." - (Hilmiye ve Ekrem Mehmet Ali - Tepegöz).

2. mec. Üzülmek.

Rom. v. 1. A se chinui; a suferi. 2. fig. A se amărî.

KIYNAMA, -W (**qıynama, -w**) is. 1. Eziyet etme, dövme.

2. Üzme.

Rom. s. 1. Chinuire, maltratare. 2. Necăjire.

KIYNAMAK (**qıynamaq**) f. 1. Eziyet etmek.

"Üyge kelïp ballarnı kıynagaman, / Bïr kızıma sïlgemen, tap ölgenşi." - (Memet Nüzet – Çora'nıñ Peşmanlığı).

2. Üzmek.

"Cañı anter tïktïrseñ / Etekleri keñ bolsın. / Köp kıynadım men senï, / Endï göñlïñ şen bolsın." - (Boztorgay).

Rom. v. 1. A chinui, a maltrata. 2. fig. A necăji.

KIYNATMAK (**qıynatmaq**) f. 1. Eziyet ettirmek.

2. Üzdürmek, üzüntü verdirmek.

Rom. v. 1. A pune să chinuie. 2. A pune să supere.

KIYPKIRMIZI (**qıypqırmızı**) s. şi adv. Kıpkırmızı; her yanı kırmızı veya çok parlak kırmızı. Var. **kıpkırmızı.**

"Buyur müsafïr, buyur, degende, kız kawesïn aldı ama, utanganından yüzï kıypkırmızı kızardı." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. adj. şi adv. Foarte roşu, roşu aprins.

KIYŞAYMAK (**qıyşaymaq**) f. Buruşmak, biçimsizleşmek.

Rom. v. A se strâmba.

KIYŞAYTMAK (**qıyşaytmaq**) f. Buruşturmak, biçimsizleştirmek.

Rom. v. A strâmba.

KIYŞAYTTIRMAK (**qıyşayttırmaq**) f. Buruşturtmak, biçimsizleştirtmek.

Rom. v. A pune să strâmbe, a pune să deformeze.

KIYWALDI (**qıywaldı**) is. 1. Zool. Bozkır kartalı. (Acvila rapax). Gündüz yırtıcılarından tilki, tavşan, fare ve yılanla beslenen büyük, güçlü bir kartal cinsi.

"Kıywaldı, kıywaldı, / Balalarıñ cel aldı. / Capeşkemnï sel aldı, / Cartı ötmegïm it aldı, / Kölegïmnï bit aldı." - (Boztorgay).

2. Bir çocuk oyununun adı.

Rom. s.1. Acvilă, pajură. 2. Denumirea unui joc de copii.

KIZ (**qız**) is. Kız.

1. Dişi çocuk, kız çocuk.

"Mekteplerde öksüz kız bar, bala bar. / Kolı katkan ayakları kızargan, / Zawallınıñ betï beñzï morargan." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

2. Bakire, genç kız, evlenme çağına gelmiş dişi.

"Bakşelerde yüzüm yok, / Eş bïr kızda közïm yok. / Yareme bïr sözïm bar, / Aytacakman, yüzüm yok." - (Boztorgay).

"Aysın mı, yıldızsın mı? / Kelïnsïn mï, kızsın mı? / Men bo keşe ograsam / Odañda cangızsın mı?" - (Boztorgay).

"Mına şimdï bïr kızday / Sırınganda sırına, / Mış mış yuklay caganıñ / Başın castap kırına." - (Şevki Bektöre – Kırım Cagaları).

3. Dişi evlât.

"Men anamnıñ bïr kızı edïm, / Konca gül edïm. / Aşılmagan konca gül edïm, / Sarardım soldım." - (Boztorgay).

"Kumar oynaganlardan Hasan akaynıñ kız balaçığı kelïp : Babay, üyge müsapïr keldï. Nenem tükândan kahve, şeker alıp kel dedï." - (Müstecib Ülküsal - Bayram Şenlïğï).

4. s. Dişi cinsten olan. **Kız bala. Kız üyretmen.**

5. ünl. Bir kadına akranı veya daha yaşlı birisinin seslenmesi. (Genellikle ünlem veya iyelik eki ile). **Kız !; A kız ! Akız !; Kızım !**

- **Cetken kız –** Yetişkin kız.
- **Kart kız –** Evlenme çağı geçmiş olan kız.
- **Kız alıp kaşmak -** Kız kaçırmak.
- **Kız almak -** Evlenmek
- **Kız artından cürmek -** Kız peşinde gezmek.
- **Kız ayttırmak -** Kız istemeye aracı göndermek, kız istetmek.
- **Kız bala -** Kız çocuk.
- **Kız bermek -** Kız evlendirmek.
- **Kız dewranı -** Delikanlılık zamanı; kız peşinden dolaşma zamanı. "**Şengel fesïñ töbeñde awıp tura, / Kız dewranı başıñdan sawıp tura." -** (Boztorgay).
- **Kız ïstemek -** Bir kızı evlenmek için anası babası veya yakınlarından istemek.
- **Kız kardaş -** Bir kimsenin yaşça kendisinden küçük dişi cinsten kardeşi.
- **Kız körmek -** Arkadaş olmak, evlenmek niyetiyle bir kıza bakmak, incelemek. "**Kız körmesï bayramda, cıyında, toyda. / Aweslïğïm bar menïm sïzniñ toyda." -** (Boztorgay).
- **Kız yak -** Evlenecek olan kızın sülâlesi, kız tarafı.
- **Aranı kïm bızar ? Ürpek şaşlï kız bızar. –** Deyim. Arayı kim bozar ? Kabarık saçlı kız bozar.
- **Begenmegen kızın bermesïn**. - Deyim. Beğenmeyen kızını vermesin; ben buyum, anlamında.
- **Kara kızga kelgende tañ attı. –** Deyim. Kara kıza sıra gelince tan attı. (Düğün gecesi arkadaşlarıyla içkiyi fazla kaçırıp gerdeğe geç gelen bir güveyin hikâyesiyle ilgili bir söz).
- **Kız arslan ketïrer küle turar, ul cılan ketïrer şaga turar.** - Deyim. Kız arslan getirir, sürekli güler, oğul yılan getirir, sürekli sokar.
- **Kız kursagı kınıday, ul kursagı uruday.** - Deyim. Kız karnı kın gibi, oğul karnı tahıl çukuru gibi.

• **Kızım saga aytaman, kelïnïm sen tıñla.** - Deyim. Kızım sana söylüyorum, gelinim sen dinle.

• **Kızıñ kïmnï süyse, kïyewïñ odır, / Ulıñ kïmnï süyse kelïnïñ odır.**" - Deyim. Kızın kimi severse, güveyin odur, oğlun kimi severse, gelinin odur.

• **Kızını kïm ayttırmaz, kımızını kïm işmez.** - Deyim. Kızı kim istetmez, kımızı kim içmez.

• **Maktawlı kız toyda osurır. -** Deyim. Namlı kız düğünde osurur.

• **Nagış işliycek kız, etïk tïgecek bïz tuvulman -** Deyim. Nakış işleyecek kız, çizme dikecek biz değilim.

• **O gadar kusur kadı kızında da bolır. -** Deyim. O kadar kusur kadı kızında da olur.

• **At alsañ awulıman, kız alsañ uruwıman. -** Atas. At alırsan ağılı ile, kız alırsan soyu ile.

• **At barlıdan, kız carlıdan. –** Atas. At varlıklıdan, kız yoksuldan.

• **At borcıman kız borcın Tañrı öder.** - Atas. At borcu ile kız borcunu Tanrı öder.

• **Atıñ arüwï arkanda, kızıñ arüwï Tarhan'da**. – Atas. Atın iyisi urganda, kızın iyisi Tarhan'da.

• **Aylanşıklı bolsa da col iygï, kart bolsa da kız iygï. -** Atas. Dönemeçli de olsa yol iyi, geçkin de olsa kız iyi.

• **Bahar celïne kelïnïm, küz celïne kızım şıksın. –** Atas. Bahar yeline gelinim, güz yeline kızım çıksın.

• **Bay kızı erïnşek bolır. –** Atas. Ağa kızı tembel olur.

• **Delï özïn, akılsız kızın maktar. –** Atas. Deli kendini, akılsız kızını över.

• **Deñïz dalgasız, kız sewdasız bolmaz.** - Atas. Deniz dalgasız, kız sevdasız olmaz.

• **El közïmen kız alma, keşe közïmen böz alma. –** Atas. El gözüyle kız alma, gece gözüyle bez alma.

• **Er bala baw alması, kız bala taw alması. –** Atas. Erkek çocuk bağ elması, kız çocuk dağ elması.

• **Er eñseden, kız mañlaydan bellï bolır. -** Atas. Er ensesinden, kız alnından belli olur.

• **Erïnşekke kız, aylencïge yüz berme. -** Atas. Tembele kız, hilekâra yüz verme.

• **Kayış tïlseñ tasmala, kız tïleseñ basmala. –** Atas. Kayış dilimlersen tasma kes, kız istersen ısrarcı ol.

• **Kırcımanga kız berseñ başında kırk aylanır. –** Atas. Yaşı ileri adama kız verirsen başında fır döner.

• **Kırım kırılmay kız kırılmaz. -** Atas. Kırım kırılmadan kız soyu tükenmez.

• **Kız ayttırsañ basmalat, kayış tïlseñ tasmalat.** – Atas. Kız istetsen ısrar et, kayış dilimletirsen tasma kestir.

• **Kız balanıñ art egeï özïne duşman.** - Atas. Kız çocuğun art eteği kendine düşman.

• **Kız beşïkte, cïyïzï sandıkta.** - Atas. Kız beşikte, çeyizi sandıkta.

• **Kız kartaysa kaárï anaga tüşer -** Atas. Kız yaşlanırsa kahrı anaya düşer.

• **Kızdan kıl-cuwgış artmaz**.- Atas. Kızdan kıldan temizlik bezi bile artmaz.

• **Kızı barnıñ nazı bar, kırk kïşïmen bazı bar**. - Atas. Kızı olanın nazı var, kırk kişiyle oyunu var.

• **Kızın köteklemegen tïzïn kötekler**.- Atas. Kızını dövmeyen dizini döver.

• **Kızıñ arüwï anadan, üyïñ arüwï konadan bellï bolır**.- Atas. Kızın iyisi anadan, evin iyisi yastağaçtan belli olur.

• **Kızıñ onbeşïne kelgende özïñ cawşı bol**. - Atas. Kızın onbeşine geldiğinde kendin görücü ol.

• **Kızıñ özïn bïlgenïne taşlasañ ya zurnacıga barar, ya dawulcıga**.- Atas. Kızı kendi bildiğine bırakırsan ya zurnacıya varır, ya davulcuya.

• **Kızıñnı el üyünde catkızma, uluña pazar aşı tatkızma**. - Atas. Kızını el evinde yatırma, oğluna pazar aşı tattırma.

• **Kızıñnı kız ekende maktama, kelïn ekende makta**. / **Kelïnïñnï kelïn ekende maktama, beşïk başında makta."** - Atas. Kızını kızken övme, gelinken öv, gelinini gelinken övme, beşik başında iken öv.

• **Komşı kızı kolaylı –** Atas. Komşu kızı kolaylı olur.

• **Koy körmegen koy alsa, kuwalap cürüp otlatır, kız körmegen kız tapsa başına kına salıp oplatır. –** Atas. Koyun görmemiş koyun alırsa koşturarak otlatır, kız görmemiş kız doğurursa, başına kına sürüp hoplatır.

• **Öksïz kız öpkecï bolır. –** Atas. Öksüz kız öfkeli olur.

• **Öksïz kızıñ törkünï bolmaz. -** Atas. Öksüz kızın baba evi özlemi olmaz.

• **Tarlanıñ şayırı, kıznıñ şeberï.** - Atas. Tarlanın çayırlık olanı, kızın hamarat olanı.

• **Tarlañ tüz bolsın, apakayıñ kız bolsın.** - Atas. Tarlan düzlük olsun, aldığın karın kız olsun.

• **Temïr tawında, kız şagında.** - Atas. Demir tavında, kız çağında.

• **Tuwgan aynı pïttï kör, tuwgan kızını cettï kör.** - Atas. Yeni ayı bitti gör, doğan kızı yetişti gör.

• **Ul bolsın, kız bolsın, ayagı tüz bolsın.** - Atas. Oğlan olsun, kız olsun, ayağı düzgün olsun.

• **Ul curt kuwnagı, kız el kuvnagı.** - Atas. Oğul evin kıvancı, kız dış alemin kıvancı.

• **Ul okusa kadı, kız okusa cadı bolır.** - Atas. Oğul okursa kadı olur, kız okursa cadı olur.

Rom. s. 1. Fată. 2. Fecioară, virgină, tânără. 3. Fiică. 4. adj. De sex feminin. 5. interj. Fă! Măi fată!

KIZAK (**qızaq**) is. Kızak. 1. Kış taşıtı. Eşanl. **şana.**

"Kış bolganda kızak man buz tayıp, / Yasay edïk kardan kïşï bïz toplaşıp." - (Acer Abla - Balalıgım).

2. Gemilerin yapıldığı veya bakım için karaya çekildikleri yer.

Rom. s. 1. Sanie. 2. Cală, platforma pe care se construiesc sau se repară navele.

KIZAMIK (**qızamıq**) is. Tıp. Kızamık hastalığı.

Rom. s. Med. Pojar, rujeolă.

KIZAMIKLI (**qızamıqlı**) s. Kızamıklı, kızamığa yakalanmış.

Rom. adj. Cu pojar; bolnav de pojar.

KIZARIK (**qızarıq**) s. ve is. 1. Kızarık, kızarmış.

2. Kızıllık.

Rom. adj. 1. Înroşit. 2. s. Roşeaţă.

KIZARIKLIK (**qızarıqlıq**) is. Kızarıklık.

Rom. s. Roşeaţă.

KIZARIŞ (**qızarış**) is. Kızarış.

Rom. s. Înroşire.

KIZARMA, **-UW** (**qızarma**, **-uw**) is. Kızarma.

Rom. s. Înroşire.

KIZARMAK (**qızarmaq**) f. Kızarmak.

1. Kırmızı veya ona yakın bir renk almak.

"Kolı katkan, ayakları kızargan, / Zawallınıñ betï beñzï morargan." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

"Kumardan közlerï kızargan, esï awgan Hasan akay kızına cekïrïp dep : Def ol şundan ! Körmiysiñ mï menïm işim bar ekenïn ? dep kuwdı." - (Müstecib Ülküsal - Bayram Şenlïgï).

2. (Bazı sebze ve meyveler için) Olgunlaşıp kızıl renk almaya başlamak.

"Mayıs kelse kirazlar kızarıp pişe. / Senmen oynap külgenïm esime tüşe." - (Boztorgay).

3. Öfke, utanma gibi duyguların etkisiyle kanın yüze hücumu sonucu yüz kırmızı bir renk almak.

"Mektepte bïr arsız bala / Ne kızara, ne utana. / Bïr kün oga tatar dedï, / Erïştïrdï erïştïrdï, / Agız burun tırıştırdı." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

4. (Yiyecekler için) Kızgın yağda veya ateşte kırmızılaşarak pişmek.

- **Kızarıp bozarmak -** Utanç veya öfkeden yüzünün rengi değişmek.
- **Közï kızarmak -** Gözü kanlanmak.
- **Arpe günï yalan aytkannıñ bayramda yüzï kızarır. -** Atas. Arefe günü yalan söyleyenin bayramda yüzü kızarır.

Rom. v. 1. A se înroşi, ase colora în roşu. 2. (Despre fructe şi legume) A se pârgui, a se coace. 3. A se îmbujora. 4. (Despre alimente) A se rumeni; a se prăji.

KIZARTILMAK (**qızartılmaq**) f. Kızartılmak.

"Ay kïdï o katlamalar ... Dörtköşelï bolıp, ekï köşesïn arası bïr karış uzunlukta cayılgan beş altı sıra kamır yapragı, kat kat tïzïlïp, köşelerï ekişer ekişer orta betïne bügüle ve kuwurcıklana. Sonra şöyïn kazanda, mayda kızartıla." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. v. pasiv de la **kızartmak.** *A fi fript.*

KIZARTMA, **-UW** (**qızartma**, **-uw**) is.Kızartma.

1. Kızartmak işi.

2. Kızartılarak hazırlanmış yemek.

"Sabaga yakın, karnımız aşmaga başlaganda, Macide cengïy bïrer sıyır kızartması tönterdï aldımızga..." - (Altay Kerim – Kâniye).

3. s. Kızartılarak pişirilmiş.

Rom. s. 1. Acţiunea de **kızartmak.** *2. Friptură. 3. adj. Fript; prăjit.*

KIZARTMAK (**qızartmaq**) f. Kızartmak.

1. Kızarmasına sebep olmak.

2. Ateşte veya kızgın yağda pişirmek. **Küpte kızartmak. Kartop kızartmak.**

- **Yüzün kızartmak -** Yüzünü kızartnak a) Utanmak b) Utandırmak.

Rom. v. 1. Verb factitiv de la **kızarmak.** *2. A frige sau a prăji.*

KIZARTMALIK (**qızartmalıq**) is. Kızartmalık, kızartma için elverişli et.

Rom. s. Carne de friptură.

KIZARTTIRMAK (**qızarttırmaq**) f. Kızartmak işine sebep olmak, bu işi yaptırmak.

"Akşam yemegï ve col üşïn dep bïr pïlïş kızarttıra, em de ekï cımırta suga kaynattıra." - (Nevzat ve Nermin Yusuf - Nasrettin Hoca).

Rom. v. factitiv de la **kızartmak.**

KIZBALA (**qızbala**) is. Kız çocuk.

"Kızbala uzatmak, balañ tïrïliy mezarga kömmektay kele." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

Rom. s. Fată; copilă.

KIZDIRILMAK (**qızdırılmaq**) f. Kızdırılmak.

Rom. v. pasiv de la **kızdırmak.**

KIZDIRMAK (**qızdırmaq**) f. Kızdırmak.

1. Kızmasına, ısınmasına sebep olmak.

"Tïren kele sızgırıp, / Demïr colnı kızdırıp. / Nasip bolsa kaytarmız, / Bo künlernï ozdırıp." - (Boztorgay).

2. Isıtmak, kızgın hale getirmek.

"Onı, kuşagın bugaw etïp asmak mı ïstemiyler, altının kızdırıp betïne basmak mı ïstemiyler. Türlü şiy." - (Necip H. Fazıl - Kırım).

3. Öfkelendirmek.

"Haydı Ramazan, kızdırmasa menï. Bek karangı bolmazdan burun bar da kel." - (Mehmet H. Vani Yurtsever - Ödelek.)

- **Kafasın kızdırmak** - Öfkelendirmek.

Rom. v. 1. Factitiv de la **kızmak.** *2. A încălzi; a înfierbânta. 3. A mânia; a întărâta; a supăra.*

KIZDIRTMAK (**qızdırtmaq**) f. Kızdırmak işine sebep olmak.

Rom. v. factitiv de la **kızdırmak.**

KIZGANDIRMAK (qızğandırmaq) Kıskandırmak.

Rom. f. 1. A face să fie gelos. 2. A face să invidieze. 3. A pricinui zgârcenia cuiva.

KIZGANIŞ (**qızğanış**) is. Kıskanış, kıskanma.

Rom. s. Învidiere, gelozie.

KIZGANMA, **-UW** (**qızğanma**, **-uw**) is. Kıskanma.

Rom. s. Învidiere.

KIZGANMAK (**qızğanmaq**) f. Kıskanmak. Var. **kıskanmak**.

1.Sevgide veya kendisiyle ilgili işlerde bir başkası tarafından geçilmeye veya bir başkasıyla ortak olmaya dayanamamak.

"Altın tabak üstünde filcanımsın. / Aydan, künden kıskangan bïr canımsın." - (Boztorgay).

2. Başkalarının herhangi bir başarısından acı duymak, haset etmek.

3. Esirgemek, çok görmek.

"...bek köp kişïnï öldürgen, ocaklar söndürgen dünya ceñkï, az bïr oñganlıknı, cüreklerïnde kürlükler taşıgan bu korantadan da kızgandı." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

4. mec. Birine imrenmek, onun yerinde olmayı istemek.

5. Cimrilik etmek.

- **Kızganganıñ kızıl itke cem bolsın. –** Deyim. (İlenme) Kıskandığın kızıl köpeğe yem olsun (benden kıskandığın şeyin hayrını görme).
- **Erïn kızganmagan ırgaşı bolmaz. -** Atas. Erkeğini kıskanmayan dişi olmaz.

Rom. v. 1. A fi gelos. 2. A invidia, a fi invidios. 3. A nu găsi demn de (cineva, de ceva). 4. A pizmui; a admira cu pizmă. 5. A se zgârci.

KIZGANŞAK (**qızğanşaq**) s. ve is. 1. Kıskanç, kıskanma huyunda olan. Var. **kızganşı.**

2. Cimri.

Rom. s. şi adj. 1. Învidios. 2. Avar, zgârcit.

KIZGANŞAKLIK (**qızğanşmaqlıq**) s. 1. Kıskançlık.

2. Cimrilik.

Rom. s. 1. Învidie, pizmă. 2. Avariţie, zgârcenie.

KIZGANŞI (**qızğanşı**) is. ve s. 1. Kıskanç.

2. Cimri.

"Kızganşı zengĭn altınlar menkĭ dep gerĭ almak ĭstiy ama, Hoca yaka tutturmay." - (Nevzat ve Nermin Yusuf - Nasrettin Hoca).

Rom. s. şi adj. 1. Învidios, pizmaş. 2. Avar, zgârcit.

KIZGANŞILIK (**qızğanşılıq**) is. 1. Kıskançlık.

2. Cimrilik.

Rom. s. Învidie. 2. Avariţie, zgârcenie.

KIZGILT (**qızğılt**) s. Kısılımsı, kızıla çalan.

Rom. s. Roşiatic.

KIZGILTLANMAK (**qızğıltlanmaq**) f. Kızılımsı olmak.

Rom. v. A deveni roşiatic.

KIZGIN (**qızğın**) s. Kızgın. Eşanl. **kızık**.

1. Isınmış, ısıtılımış veya kızdırılmış.

"Balam, üy degenĭñ moyınga kĭyĭlgen kızgın bĭr oşaktır. Alsañ kolıñ pĭşer, almasañ moynıñ pĭşer." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

2. mec. Öfkeli.

3. mec. Sert, şiddetli.

4. Eş arayan (hayvan).

5. is. Aşırı sıcak.

"Bala bĭr gün üyle kızgınında keledĭ, kĭredĭ üyge, catadı." - (Hilmiye ve Ekrem Mehmet Ali - Tepegöz).

Rom. adj. 1. Cald; încălzit, încins, înfierbântat. 2. fig. Mânios. 3. fig. Aspru, tare, intens. 4. (Despre animale) Cuprins de impulsuri sexuale; în călduri. 5. s. Arşiţă.

KIZGINLIK (**qızğınlıq**) is. Kızgınlık.

1. Isınmış olma durumu.

2. mec. Öfke, öfkeli olma durumu.

"Cengiz öz özĭne: Notarımız bek iddetlendĭ, şo kızgınlıkman maga da aylandırmasın?" - (Altay Kerim – Kâniye).

3. Hayvanların çiftleşme isteği.

Rom. s. 1.Fierbinţeală; căldură. 2. Mânie. 3. (La animale) Călduri.

KIZGIŞ (**qızğış**) is. Zool. Kız kuşu, tavusçuk kuşu. (Lat. Vanellus vanellus).

"Yeşĭl Ada burunda, kızgış ötken Kırım'da, / Cerĭ curtı bagçelĭk, kaz kankılday kırında." - (Abdülhakim Cawuldar - Yeşĭl Ada Burunda / Emel M. 6 -1938).

Türk Lehç. : Kırım. – **kızquşu;** Nog. - **qızğış;**

Rom. s. Ornit. Nagâţ.

KIZIK (**qızıq**) s. Kızgın.

1. Aşırı ısınmış, kızdırılmış.

2. mec. Öfkeli.

"Kurt Veli akay kĭrer. Selâm berĭr. Bĭraz kızık. Kapı artında oturıp çarıgın taşlar." - (Necip H. Fazıl - Kırım).

Rom. adj. 1. Încins, înfierbântat. 2. fig. Mânios, supărat; înfierbântat, excitat.

KIZIKMA, KIZIĞUW (**qızıqma, qızığuw**) is. **Kızıkmak** işi.

Rom. s. 1. Încingere. 2. fig. Mâniere. 3. fig. Ambiţionare.

KIZIKMAK (**qızıqmaq**) f. 1. Aşırı ısınmak, kızmak.

2. mec. Öfkelenmek.

3. mec. Hırslanmak.

Rom. v. 1. A se încinge, a se înfierbânta. 2. fig. A se mânia. 3. fig. A se ambiţiona.

KIZIKTIRMAK (**qızıqtırmaq**) f. 1. Kızdırmak.

2. mec. Öfkelendirmek.

3. mec. Hırslandırmak.

Rom. v. 1. A încinge, a înfierbânta. 2. fig. A mânia. 3. fig. A aţâţa.

KIZIL (**qızıl**) s. Kızıl.

1. is. Parlak kırmızı renk.

2. s. Bu renkte olan.

"Asılında awesmen kızıl gülge, / Sen karılgaş, men bülbül, uşayık şölge." - (Boztorgay).

3. zf. Aşırı derecede (olan).

4. mec. Komünist.

5. Tıp Daha çok küçük yaşlarda görülen, vücuda kırmızı lekeler döktüren, ateşli, bulaşıcı hastalık. Var. **kızılşa**[2], **kızılşık.**

- **Kan kızıl -** Al renkte, kan kızıllığında.
- **Kızıl Ordı -** Sovyet Ordusu.
- **Kızganganıñ kızıl itke cem bolsın. –** Deyim. (İlenme). Kıskandığın kızıl köpeğe yem olsun.

Rom. 1. s. Culoarea roşie. 2. adj. Roşu. 3. adv. Ultra, extrem de 4. fig. Comunist, adept al comunismului. 5. Med. Scarlatină.

KIZILAY (**Qızılay**) öz. is. Kızılay ilkyardım teşkilâtı.

Rom. s. Semiluna Roşie, organizaţia de prim ajutor din ţările musulmane, corespunzătoare Crucii Roşii din ţările creştine.

KIZILBAŞ (**Qızılbaş**) öz. is. Kızılbaş.

1. Şii mezhebinde, Hz. Ali'yi Hz. Muhammed'in halefi sayan, soy birliğine dayalı, dar bir çevreye yaygın, kızıl başlık ve kızıl elbise giyen bir inananlar kolunun taraftarlarına verilen ad.

2. Güney Dobruca'daki Bektaşilere de Kızılbaş denilirdi.

"1937'de Prof. T. Kowalski...Deliorman Türklerinden Bektaşiliğe intisap etmiş olanlar hakkında şu bilgileri vermektedir: Deliorman Kızılbaşlarının merkezi sayılan Akkadınlar'da birkaç günlük kalışım, bunlar hakkında hayli önemli şeyler öğrenmeme imkân verdi..." - (Müstecib Ülküsal - Dobruca ve Türkler).

3. (Bazen İranlıların şii mezhebinden olmalarına dayanılarak)) İranlı, acem anlamında kullanılan söz.

"Şo ketĭşmen şıgıp ketken, / Altı künnĭñ ĭşĭnde / Kızılbas degen duşmannıñ / Sınırına barıp cetken." - (Nedret ve Enver Mahmut - Bozcĭğĭt).

Rom. s. propr. 1. Kizilbaşii, o ramură minoră a sectei musulmane şiite. 2. În Dobrogea secta Bektaşiilor era identificată tot cu secta Kizilbaşilor. 3. Iranienii, de secta principală şiită, sunt uneori denumiţi tot Kizilbaşi.

KIZILBAŞLIK (**Qızılbaşlıq**) s. Kızılbaşlık.

1. Kızılbaş olma durumu.

2. mec. Aykırılık.

"Kızılbaşlık. Bek günah. Dinge zarar ! / Şiñ bolmasın toyda, dep berĭlgen karar. / Hiç Allah'tan reva m ? Caşlar, kızlar / Otıralar karışıp ..." - (Mehmet Vani Yurtsever - Toy, şiir).

Rom. s. 1. Faptul de a aparţine de secta Kizilbaşilor. 2. fig. Aberaţie.

KIZILBET (**qızılbet**) s. Al yanaklı.

"Allah Allah, cesurdır kızılbet Tatlar, / Kasır kaksañ, mıltık dep ötlerĭ patlar." - (Ali Osman Toktamaz - Bĭlgenĭm).

Rom. adj. (Despre obraji). Rumen; cu obrajii rumeni.

KIZILLIK (**qızılıq**) is. Kızıllık.

1. Kızıl olma durumu.

2. Allık, al pudra.

Rom. 1. Faptul de a fi roşu; roşeaţă. 2. Pudră roşie.

KIZILŞA[1] (**qızılşa**) is. Tıp. Kızıl hastalığı. Var. **kızılşık.**

"Sen de kolıñ onıñ mañnayına sal da kara. Pĭşĭre, pĭşĭre ... Kalĭbĭ ... kızılşa şıgaracak." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. Med. Scarlatină.

KIZILŞA[2] (**qızılşa**) is. Bot. Sert buğday; başakları uzun kılçıklı, sert taneli buğday türü. (Lat. Triticum durum). Eşanl. **biday.**

"Kolların artına salıp sade emĭr bermege bĭlgenler, tarlaga tüşüpturın saban da aydaylar, kızılşa da şalalar, müsür egĭp toplaylar, töle, dam da sıpıralar." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. Specie de grâu cu boabele dure.

KIZILŞIK[1] (**qızılşıq**) is. Kızılcık.

1. Kızılcık ağacı. (Lat. Cornus mas).

"Arabanıñ ĭşĭne bĭr kuşak toban atıp ekĭ de kızılşık teregĭnden, arü etĭp contılgan şokmar saldılar." - (Nevzat Yusuf - Dorı At Öldĭ).

2. Bu ağacın olgunken kırmızı olan, hoşaf ve tatlı yapılan meyvesi.

"Vay köyĭmĭz bek arüw, koş koş şeşme. / Koşabımız bĭr mĭnsĭz kızılşık, kertme." - (Boztorgay).

- **Kan kusar, "kızılşık aşadım" der. -** Deyim. Kan kusar da kızılcık yedim der.

Rom. s. Bot. 1. Corn. 2. Coarnă, fructul cornului.

KIZILŞIK[2] (**qızılşıq**) is. Tıp. → **Kızılşa**[2].

KIZIR (**Qızır**) öz. is. → **Kıdır**.

- **Kul sıgılmay Kızır cetĭşmez**. - Atas. Kul sıkılmadan Hızır yetişmez.

KIZIŞMA, **-UW** (**qızışma**, **-uw**) is. Kızışma.

Rom. s. Acţiunea de **kızışmak.**

KIZIŞMAK (**qızışmaq**) f. Kızışmak.

1. Çok ısınmak.

2. mec. Sertleşmek, şiddetlenmek.

3. mec. Hızlanmak, hareketlenmek.

"Cumalĭ ta' bek kızışa, sabrı tükene, terliy, / Cayız bolgan usullarnı bĭrer bĭrer ep deniy." - (İsmail Ziyaeddin - Toy).

4. mec. Bir tutkuya kapılmak.

"Zar atkanlar kızışkanlar. Hiç canlarına karamay ve kĭmsemen konuşmaylar." - (Müstecib Ülküsal - Bayram Şenlĭğĭ).

"Bĭr yaktan şalgıcılar, bĭr yaktan da ara sıra ĭşĭlgen rakı sebebĭnden konışma canında bolganlar adamakıllı kızışalar, üşer beşer, ayakka turıp akay hawasına oynamaga başlaylar." - (Altay Kerim – Kâniye).

5. (Hayvan) Eş isteme davranışlarında bulunmak.

Rom. v. 1. A se încălzi, a se înclnge. 2. fig. A se înverşuna, a se îndârji. 3. fig. A se înteţi. 4. fig. A se antrena într-o acţiune, a se înfierbânta. 5. (Animalele) A se afla în perioada de împerechiere.

KIZIŞTIRMAK (**qızıştırmaq**) f. Kızıştırmak.

1. Kızgın hale getirmek.

2. İsteklendirmek.

Rom. v. 1. A înfierbânta. 2. fig. A aţâţa, a întărâta.

KIZKARDAŞ (**qızqardaş**) is. Kız kardeş.

"Akbaş yolı boyında / Keday bardır soyımda. / Men bĭr máne aytayım / Kız kardaşım toyında." - (Boztorgay).

"Anası, kartanası, bĭr de on yaşındakı kız kardaşınıñ yaşawları onuñ gayretĭne kalgan edĭ." - (Mehmet Niyazi – Sawlıkman Kal).

Rom. s. Soră mai mică, surioară.

KIZLIK (**qızlıq**) is. Kızlık.

1. s. Kız olma durumu, bekâret.

2. is. Bir kadının hayatının evleninceye kadar geçen bölümü.

"Köy aldında bĭr yerde, bĭr boşlıkta, / Oynay edĭk cuwırşıp bĭz kızlıkta." - (Necibe Şukuri – Balalıgım).

3. s. Bir kızın gençlik hayatıyla ilgili olan.

Rom. s. 1. Virginitate. 2. Perioada de tinereţe a unei fete. 3. adj. Privitor la viriginitate sau la perioada de tinereţe a unei femei.

KIZMA, -UW (**qızma, -uw**) is. Kızma, kızmak işi.

Rom. s. Acţiunea de **kızmak.**

KIZMAK (**qızmaq**) f. Kızmak.

1. Bir nesnenin sıcaklığı çok artmak.

2. mec. Öfkelenmek, sinirlenmek.

"Başka kızlar küle edĭ, / Bo zawallı kıza edĭ." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

3. mec. Tamah etmek, elde etme hırsıyla yanmak.

"Bĭrtakım babalar, kızları süymese de, cĭgĭtlerniñ paralarına kızıp, zorman, cılata cılata bereler." - (Mehmet H. Vani Yurtsever - Toy).

- **Tazı kızmak -** Keli kızmak; öfkelenmek.

- **Bĭr bürşege kızıp corkan cagılmaz.** - Atas. Pireye kızıp yorgan yakılmaz.

Rom. v. 1. A se încălzi, a se înclnge, a se înfierbânta. 2. fig. A se înfuria, a se mânia. 3. fig. A se lăcomi; a râvni, a jindui.

KIZMET (**qızmet**) is. (Ar. hidmet, hizmet). Hizmet.

1. Birinin işini görme; birine yarayan bir iş yapma.

2. Görev, vazife, yapılması gereken iş.

"Notarıñ apakayına bonday kelepïr bolsın. Bütün kızmetlerïn alemge yaptırıp alışkan, katersïn?" - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. 1. Serviciu, prestaţie. 2. Muncă, slujbă, funcţie.

KIZMETÇĬ (**qızmetçï**) is. → **Kızmetşï**.

KIZMETKÂR, KIZMETKYAR (**qızmetkâr**) is. (Ar. hizmet+Fars.-kâr). Hizmetkâr, hizmetçi; bir ücret karşılığında bir kimsenin işlerini gören kimse.

"Ot caktırmam men saga, sawdırmam sıyır. / Men tutarman kızmetkâr, otur da buyur." - (Boztorgay).

Rom. s. Slujitor; servitor.

KIZMETŞĬ (**qızmetşï**) is. Hizmetçi, hizmetkâr.Var. **kızmetçï.**

"(Menarü) Ögïy anasından korkıp Orman anasın üyünde kızmetçï kalmaga karar bergen." - (Okuma Kitabı III).

Rom. s. Slujitor, servitor.

KIZŞIK (**qızşıq**) is. "Kız" sözünün küçültme şekli, kızcağız.

"Dal fesïññiñ töbesï kuş konganday, / Şay bïr arüw kızşıksın dost bolganday." - (Boztorgay).

Rom. s. Fetiţă.

KIZTEKE (**qızteke**) is. 1. Eşcinsel.

2. Kız canlısı; kadın düşkünü.

"Eñ iygïsï kızlarman pek yakından / Tanış bolma, amma hiçbir yakından. / Şay kızteke bolgandan bïr şiy çıkmaz." - (Amdi Giraybay – Kızlarga Pek Yanaşma).

Rom. s. 1. Fătălău, homosexual. 2. Afemeiat, fante.

KIZUW (**qızuw**) is. ve f. 1. Kızma, kızmak işi.

2. f. Kızmak. Bak **kızmak.**

3. is. Ateş, kor, iyice yanmış odun veya kömür parçası.

"Alime ketïp maş man bïraz kızuw alıp keldï." - (Mehmet Vani Yurtsever - Mektep Kaşagı).

"Peştïñ ïşï yemyeşïl bïr park boladı, tögerek kenarı da şeşeklïk. Şeşeklerïñ kenarı da kızuw boladı. " - (Hilmiye ve Ekrem Mehmet Ali - Tepegöz).

4. is. Sıcaklık.

"Maynı kïm aşagan bolsa, otnıñ kızuwından onıñ ïşïndekï may ïrïp tışka şıgar." - (Nedret ve Enver Mahmut - Ayuw Kulak Batır).

5. s. Sıcak, aşırı sıcak.

"Oñga solga karamay, emen kelïp kuşagıman moynımnı sarıp, kızuw betïn basıma cabıstırıp, sert kollarıman betïmdï sıypap cılamaga basladı." - (Cenan Bolat - Calsın).

Rom. 1. s. Acţiunea de **kızmak.** *Vezi* **kızma.** *2. v. Vezi* **kızmak.** *3. Jar, jeratic. 4. Căldură, dogoare. 5. adj. Cald, fierbinte.*

KĬBĬR is. → **Kibir**.

"Bïr fakır komşısın onı pırmaryege şakırtkanın kïbïrïne sıydırtmay herïf." - (Altay Kerim – Kâniye).

KĬÇĬ KĬÇĬ ünl. Kuçu kuçu; köpekleri çağırmak için kullanılan söz.

Rom. interj. Cuţu cuţu.

KĬÇĬKĬY s. Küçücük. Bak. **kïşïkïy**.

"En üykenïn, kelïnşeknï, celler alıp / Üfürgeydï. / Kïçïkïyïn kucagıma Allam aydap / Ketïrgeydï!" - (Boztorgay).

"Kïçïkïy şışkan sen bolıp / Yasırıngan sen bolsañ, / Alaköz mışık men bolıp / İzlep tapsam kaytersïn?" - (Mehmet Ali Ekrem - Bülbül Sesï).

Rom. adj. dimin. Micuţ; mititel.

KĬDĬ is. Gidi, sevimli yaramaz.

- **Ay kïdï -** Bir şeye duyulan özlemi veya bir üzüntüyü anlatır. "**Ay kïdï tatar yaşları, okumaylar! / Okusalar kïmseden kem kalmaylar. / İstanbul'da Paris'te bïrïncï bola, / Japonlar da onlarga cetalmaylar." -** (Çelebi Cihan - Ay Kïdï). "**İncï ïncï sïgara kâátïndiy cayılgan kamır yapraklarından pïşïrïlgen katlamalar, ay kïdï, ay kïdï o katlamalar." -** (Altay Kerim – Kâniye).

- **Senï kïdï -** "Yaramaz" anlamında, azarlama sözü.

Rom. s. (glumeţ) Ştrengar, neastâmpărat.

KĬH ünl. ve s. (Çocuk dilinde). Kıh; kirli, pis.

Rom. interj. şi adj. (În limbajul copiilor) Murdar; "nu, nu te atinge !".

KĬL is. → **Kïlï**.

KĬLER is. (Yun>Fars. kilar) Kiler, yiyecek içeceklerin saklandığı yer.

"Ekï başlı üyüm bar, ortası kïler, / Senï maga lâyık köre bïzïmkïler." - (Boztorgay).

Rom. s. Cămară, celar.

KĬLERCĬ is. Kilerci.

Rom. s. Chelar.

KĬLĬ is. (Fars. gil). Arı kil, kaolin.

Rom. s. Caolin.

KĬLĬM is. (Fars. kilim. gilim).

1. Tüysüz, kalın, yün veya kıl dokuma.

2. mec. Yerleri örten yeşillik, kar gibi doğal örtüler.

"Yeşïl taw taa bek yeşerdï, / En güzel kïlïmïn serdï. / Şeşekler de közïn aşa, / Bonday köp halk körïp şaşa." - (İsmail Ziyaeddin - Toy).

- **Kïlïm astında dawul şalınmaz. -** Atas. Kilim altında davul çalınmaz.

Rom. s. Chilim, scoarţă.

KĬLĬMCĬ is. Kilimci; kilim dokuyan veya satan kimse.

Rom. s. Ţesător sau vânzător de chilimuri.

KĬLĬMCĬLĬK is. Kilimcilik.

Rom. s. Ocupaţia de ţesător sau de vânzător de chilimuri.

KĬLĬT is. (Yun.>Fars. kilid). Kilit; bir anahtar yardımıyla açılıp kapanan, takılıp kapı, sandık gibi şeyleri kapamak için kullanılan alet. Var. **kïrt.**

"Kadı efendï mektepnïñ biyaz, lekesïz kapısına bïr kara kïlït urdı, kettï." - (Çelebi Cihan - Karılgaçlar Duası).

Rom. s. Lacăt.

KĬLĬTLEMEK f. Kilitlemek. Var. **kïrtlemek**.

Rom. v. A încuia, a închide.

KĬLĬTLENMEK f. Kilitlenmek. Var. **kïrtlenmek**.

Rom. v. A se încuia, a se închide.

KĬLĬTLĬ s. Kilitli. Var. kïrtlï.

1. Kilidi olan.

2. Kilitlenmiş.

3. mec. Kapalı.

"Kökler bulutlı kaldı, / Kuşlar ümütlĭ kaldı. / Anaktar yar koynunda, / Gönlĭm kĭlĭtlĭ kaldı." - (Boztorgay).

Rom. adj. 1. Cu lacăt. 2. Lăcătuit; încuiat. 3. fig. Închis.

KĬLĬTSĬZ s. Kilitsiz. Var. **kĭrtsĭz**.

1. Kilid olmayan.

2. Kilitlenmemiş; açık.

Rom. 1. Fără lacăt. 2. Neîncuiat; deschis.

KĬLĬT TAŞI is. Mimari. (İnşaatlarda) Kilit taşı; kemerlerin en üstündeki, iki yandan yükselen yayları bağlayan taş.

Rom. s. Constr., Arhit. Cheie de boltă.

KĬLSE is. (Yun. ekklesia'dan). Kilise.

1. Hristiyan ibadet yeri.

"Kökköz bayar kĭlseden / Ekĭ popaz ketĭrdĭ. / Kuranımnı teptĭrĭp / Stavrozın öptĭrdĭ." - (Necip H. Fazıl - Kırım).

2. Hristiyan mezheplerinden her biri. **Ortdoks kĭlsesĭ. Katolik kĭlsesĭ.**

Rom. s. 1. Biserică. 2. Cult creştin; confesiune creştină.

KĬLSELĬ s. Kilseli.

Rom. adj. Cu biserică.

KĬLSESĬZ s. Kilisesiz.

Rom. adj. Fără biserică.

KĬLTE is. Çiy.

- **Kĭlte tüstü, küz keldĭ. -** Atas. Çiy düştü, sonbahar geldi. (Cenan Bolat - Nogay Atasozleri / Karad. gazet. 11-12 / 1992).

Türk Lehç. : Nog. - **kilte;** Karaçay Malkar. - **kĭldĭ** s. ıslak, yaş**;**

Rom. s. Rouă.

KĬM zm. Kim; hangi kişi. **Kĭmnĭñ, kĭmĭñ. Kĭmge. Kĭmnĭ. Kĭmde. Kĭmden.**

"Ekĭ göñül bĭr bolsa / Ayırmaga kĭm kıyar?" - (Boztorgay).

"Ne kalĭpte bolganıñ / Kĭmden sorap bĭlmelĭ?" - (Boztorgay).

"Karanfil merdĭn merdĭn. / Kĭm bĭlĭr kĭmĭn derdĭn?" - (Boztorgay).

"Menĭm güzel yaremnĭ / Kĭmlerge benzetiyĭm?" - (Boztorgay).

"İsmail bek kĭmdĭr? Aytsın, bar mı onı bĭlmegen?" - (Mehmet Niyazi – Sagış).

"Anam, Kırım kayday curttır? / Onda bolgan halk kĭmlerdĭr?" - (Mehmet Niyazi – Sagış).

"Kĭm sokaklarda esrĭp bakırsa çagırsa amenda berecek." - (Müstecib Ülküsal - Bayram Şenlĭgĭ).

- **Er kĭm** - Her kişi.
- **Kĭm bolsa** - Kim olursa.
- **Aranı kĭm bızar ? Ürpek şaşlĭ kız bızar. –** Deyim. Arayı kim bozar, kabarık saçlı kız bozar.
- **Kĭm bĭle (**veya **kĭm bĭlĭr, kĭm bĭlsĭn) –** Deyim. a) Belirsizlik, bilinmezlik bildirir. **"Tuna akar.../ Kĭm bĭlĭr kaç kĭşĭ onuñ dibĭnde / Batıp ölgen." -** (Mehmet Niyazi – Sagış). **"Sendekĭ şapkın közler / Kĭm bĭlsĭn neler gĭzler! / Acep kayerde kaldı / Maga berĭlgen sözler?" -** (Boztorgay). b) Olabilirlik bildirir.
- **... kĭm, ... kĭm ? -** Deyim. Birbirine yakıştırılmak istenen iki şeyin birbirine uymadığını anlatır**. İnsanlık kĭm, o kĭm ?**
- **Kĭmĭn arabasına mĭnse, onıñ türküsün cırlar. -** Deyim Kimin arabasına binerse, onun türküsünü çağırır. (Kimden çıkar sağlarsa, ondan yana konuşur, anlamında).
- **Kızıñ kĭmnĭ süyse kĭyewĭñ odır, ulıñ kĭmnĭ süyse kelĭnĭñ odır. -** Deyim. Kızın kimi severse, güveyin odur; oğlun kimi severse, gelinin odur.
- **Kızını kĭm ayttırmaz, kımızını kĭm ĭşmez ? -** Deyim. Kızı kim istetmez, kımızı kim içmez ?
- **Gönĭl kĭmnĭ süyse, güzel odır. –** Atas. Gönül kimi severse, güzel odur.
- **Paraman imanıñ kĭmde bolganı bĭlĭnmez. -** Atas. Para ile imanın kimde bulunduğu bilinmez.

Rom. 1. pron interog. Cine. 2. pron. relat. Care, cel care. 3. pron nehot. Oricine, oricare.

KĬMER z. ve s. Kimi, bazı.

"Kĭmer erĭş baladay / Urunganda uruna / Katseñ bawı tabılmay / Akıl cetmiy sırrına." - (Şevki Bektöre – Kırım Cagaları).

Rom. pron. (adjectival) Un, o; unii, unele, nişte, anumiți, anumite.

KĬMERDE zf. Kimi yerde, kimi zaman, ara sıra.

"Halknıñ körgen künlerĭn bĭz körmedĭk. / Körermĭz dep kĭmerde oylanaman." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

"Kimerde karılgaçlar okur, biz susar dinlerdik." - (Çelebi Cihan - Karılgaçlar Duası).

- **Kĭmerde bĭr –** Arada bir, seyrek olarak."**Böralĭ kĭmerde bĭr keç kalsa, yuklayalmay edĭ." -** (Mehmet Niyazi – Sawlıkman Kal).

Rom. adv. Uneori, câteodată, din când în când.

KĬMĬ z. ve s. Bazısı; bazı.

"Kĭmĭ candan ayrılgan, kĭmĭ maldan." - (Boztorgay).

Rom. pron. Unii, unele; care.

KĬMĬSĬ z. → **Kĭmĭ**.

KĬMSE zm. Kimse. Eşanl. **bĭrew.**

1. Herhangi bir kişi, kim olduğu bilinmeyen kişi. **Üyde kĭmse bar m'edĭ?**

2. (Olumsuz cümlelerde) Hiçbir kişi.

"Portlar baylı, bĭz azĭr, kâátĭmĭz kelmiy, / İşĭmĭzden kan taşa, kĭmseler bĭlmiy." - (Boztorgay).

"Sabahaçık kĭmse yuklamadı." - (Mehmet Niyazi – Sawlıkman Kal).

3. (İyelik ekiyle) Yakını olan kişi. **Kĭmsem -** Bir yakınım; **Kĭmsesĭ -** Bir yakını.

"Awursam ah der kĭmsem yok, ölsem cılar, alay, / Betĭmnĭ sıypap közĭmnĭ kĭm cumdurar, alay?" - (Boztorgay).

Rom. pron. 1. Cineva, careva. 2. Nimeni. 3. O persoană apropiată, aproapele cuiva.

KĬMSESĬZ is. ve s. Kimsesiz.

1. Anası babası, yakını, koruyucusu olmayan (kimse).

"Millet te bonday, öksüz, bĭr kĭmsesĭz ezĭlse, / Köp turmay, cer yüzünde bĭrĭkmiy, talkan bolur." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

2. Hiç kimse bulunmayan, boş.

Rom. s. şi adj. 1. Singur, singuratic. 2. Fără însoţitor; fără locatar.

KĬMSESĬZLĬK is. Kimsesizlik, yalnızlık.

Rom. s. Singurătate.

KĬNDĬK is. Göbek. Var. **kündük.** Eşanl. **köbek**.

1. Anat. Göbek bağının izi olan karın ortasındaki çukurluk.

"Üş aylanıp kelgende, / At kĭndĭgĭnden kan etĭp, / Kızılbaş'nıñ askerĭn / Torap taşlay Karaşay." - (Nedret ve Enver Mahmut - Bozcĭgĭt).

2. mec. Bir yerin ortası, merkezi.

Rom. s. 1. Anat. Ombilic, buric. 2. fig. Centru, mijloc.

KĬNLEMEK f. Günülemek, kıskanmak. Var. **künlemek**, **künnemek**.

"Olarnı epĭmĭz kĭnlerdĭk. Kĭnledĭgĭmĭzden, şimdĭ tutmak, küçük, ince kanatlarını, tüylerĭnĭ yolmak, küçük sarı gagalarını kırmak ĭsterdĭk." - (Çelebi Cihan - Karılgaçlar Duası).

Rom. v. A invidia, a pizmui.

KĬPKĬRLĬ s. Çok kirli, son derece kirli.

Rom. adj. Foarte murdar.

KĬR is. Kir.

1. Pislik.

2. Kirli çamaşır.

"Üyde anam kĭr cuwa, / Ep sabınlay, sabınlay." - (Boztorgay).

3. Çamaşır.

"Bĭr sıraga tĭzĭlgen cuwulgan kĭrdiy, / Bĭrĭñĭz arüw der edĭm, epĭñĭz bĭrdiy." - (Boztorgay).

- **Kĭr kötermek -** Kir götürmek; kirlendiğinde bunu belli etmeyen bir renkte olmak.
- **Kĭr sasıgın suw cuwar, cer sasıgın cel cuwar, et sasıgın tuz cuwar. -** Atas. Kirli çamaşır kokusunu su giderir, yer kokusunu yel giderir, et kokusunu tuz giderir.
- **Para awışıñ kĭrĭdĭr, cuwulır, keter. -** Atas. Para avuç kiridir, yıkanınca yok olur.

Türk Lehç. : Kırım., Nog. - **kir;** Moğ. - **gkir, kir / hir;**

Rom. s. 1. Murdărie. 2. Rufe murdare. 3. Rufe.

KĬRAMET is. (Yun. keramidos'tan). Kiremit. Var. **kiramet.**

"Hoca küz keliyatırganın köre de üyniñ töbesĭn bĭraz karayım dep kĭrametlernĭ kan-ter işĭnde aktara ekende, azbar kapısına bĭrew tak-tak urmaga başlay." - (Nevzat ve Nermin Yusuf - Nasrettin Hoca).

"Yazga şıksam, üy salsam, kiramet capsam, alay, / Alır edĭm bĭr kızşık, borşka tapsam, alay." - (Boztorgay).

Rom. s. 1. Olană. 2. Ţiglă.

KĬRAMETLEMEK f. Kiremitle örtmek.

Rom. v. A acoperi cu olane.

KĬRAMETLENMEK f. Kiremitle örtme işi yapılmak.

Rom. v. A se acoperi cu olane.

KĬRAMETLETMEK f. Kiremitle örttürmek.

Rom. v. A pune să acopere cu olane.

KĬRAMETLĬ s. Kiremitli.

Rom. adj. Cu olane.

KĬRAMETŞĬ is. Kiremitçi; kiremit yapan, satan veya döşeyen kimse.

Rom. s. Persoană care face sau vinde olane (cărămidar) sau care învelește acoperişurile cu olane.

KĬRAWAT is. (Fr.>Rom,Türk.). Kravat, boyun bağı.

"Kĭrawatım toz pembe, / Ayrılık yok dost mende. / Tokta yüzüñ köriyĭm, / Meramet yok mı sende?" - (Boztorgay).

Rom. s. Cravată.

KĬRDE is. Kirde; sacda veya az yağda pişirilen, çok ince pide.

"Apakayım Reşadiye kĭrdesĭn de, kıygaşasın da, sarımayın da, bekmezĭn de azĭrlegen, sĭznĭ merakman bekliy." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. Lipie subţire coaptă pe plită ori prăjită pe puţin ulei.

KĬRER-AWUZ is. Girişin hemen yanı; kapı ağzı.

Rom. s. Întrare; loc apropiat de o intrare.

KĬREŞ is. (Fars. gireç). Kireç.

Rom. v. Var.

KĬREŞLEME, **-W** (**kĭreşleme**, **-w**) is. Kireçleme.

1. Kireçle karıştırma.

2. Kireç sürme; kireçle badana etme.

Rom. s. 1. Amestecare cu var. 2. Văruire.

KĬREŞLEMEK f. Kireçlemek.

1. Kireç katmak.

2. Kireçle badana etmek.

"(Babam) bütün tereklernĭ kĭreşledĭ. Bĭz de oga yardım ettĭk." - (Tatar Tĭlĭ - I).

Rom. v. 1. A amesteca cu var. 2. A vărui.

KĬREŞLENME, **-ÜW** is. Kireçlenme.

1. Kireçe dönüşme, kireç oluşma.

2. Kireç badanası yapılma.

3. Anat. Dokularda kalsiyum tuzları birikme.

- **Boyın kĭreşlenmesĭ** – Tıp. Boyun kireçlenmesi . (*Rom. Med. spondiloză cervicală*).

Rom. s. Acţiunea de **kĭreşlenmek.**

KĬREŞLENMEK f. Kireçlenmek.

1. Kalsiyum bileşimine dönüşmek, kireçleşmek.

2. Kireç badanası yapılmak.

3. Anat. Dokularda kalsiyum tuzları birikmek.

Rom. v. 1. A se calcifica, a se acumula carbonat de calciu.. 2. A se vărui. 3. Anat. Ţesuturile a se întări prin depuneri de săruri de calciu.

KĬREŞLEŞMEK f. Kireçleşmek.

Rom. v. A se calcifica.

KĬREŞLETMEK f. Kireç badanası yaptırmak.

Rom. v. A pune să văruiască.

KĬREŞLĬ s. Kireçli.

1. İçinde kireç bulunan.

2. Kireç badana edilmiş.

Rom. adj. 1. Cu var. 2. Văruit.

KĬREŞLĬK is. Kireçlik.

1. Kireç ocağı; kireç yapım yeri.

2. Kireç konulan yer.

3. s. Kireci çok olan yer.

4. Dobruca'nın Cheia köyünün Tatarca adı : **Kĭreşlĭk / Kireçlik.**

Rom. 1. Vărărie. 2. Groapă de var. 3. adj. Văros; calcaros. 4. s. propr. Denumirea tătărească a satului Cheia (Dobrogea).

KĬREŞSĬZ s. Kireçsiz.

Rom. adj. 1. Fără var; lipsit de var. 2. Nevăruit.

KĬREŞŞĬ is. Kireççi.

Rom. s. Vărar.

KĬREŞ-TAŞI is. Jeol. Kalker, kireç taşı.

Rom. s. Geol. Calcar; piatră de var.

KĬRGĬN s. Girgin.

"Saga bo kadar tez sırım satkanım körïp, menïm kïrgïn, cesaretlï dawranışımnı dogrı añlaganıñdan şuphelenmiymen." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. adj. Băgăreţ, înfigăreţ; îndrăzneţ.

KĬRGĬNLĬK is. Girginlik.

Rom. s. Faptul de a fi băgăreţ.

KĬRGĬZMEK f. Sokmak, girmesini sağlamak.

Rom. s. A băga, a introduce; a face să intre.

KĬRĬLMEK (**kïrïlmek**) f. Girilmek.

Rom. v. A se intra.

KĬRĬŞ[1] is. Giriş.

1. Girme, girmek işi veya biçimi.

2. Bir yapının girilip geçilen yeri.

3. Ed. Bir eserin konusunu tanıtan bölümü.

4. Bir bilime hazırlık amacıyla yazılan eser. **Tïlbïlgïsïne kïrïş.**

5. Bir yere girmek için ödenen para, giriş ücreti.

Rom. s. 1. Acţiunea de a intra, intrare. 2. Uşă, poartă. 3. Lit. Introducere. 4. Ştiinţ. Tratat de generalităţi. 5. Preţ de intrare.

KĬRĬŞ[2] is. Kiriş.

1. Bazı müzik aletlerinde kullanılan tel.

2. **"Kemaneniñ kïrïşï, dáreniñ zïlï. / Sen bolgaydıñ üyümniñ aşılgan gülï." -** (Boztorgay).

2. Ok atan yayın iki ucu arasındaki bağ.

3. İnşaat. Yapılarda yatay destek parçası.

4. Mat. Bir eğrinin iki noktasını birleştiren doğru parçası.

5. Anat. Kasların uçlarında bulunan bağlantı lifleri.

Rom. s. 1. Muz. Coardă. 2. Coardă de arc (arma primitivă). 3. Grindă. 4. Mat. Coardă. 5. Anat. Tendon.

KĬRĬŞĬKLĬK is. Bağ, bağlantı, ilinti.

"Anda İncihani, Menzade, Hediye degen atlar da bar da. Onlarıñ ne kïrïşïklïgï bar onda ?" - (Necip H. Fazıl - Kırım).

Rom. s. Legătură, relaţie.

KĬRĬŞĬM is. Girişim.

Rom. s. Încercare, tentativă; iniţiativă, întreprindere.

KĬRĬŞME, -ÜW is. Girişme.

Rom. s. 1. Faptul de a întreprinde. 2. Faptul de a se amesteca într-o acţiune oarecare.

KĬRĬŞMEK f. Girişmek.

1. Bir işe başlamak, kalkışmak.

"Artık Türk halkları da milli menlïklerïn tavup her tarafta hareketke keldïler, her tarafta duşmanman kati mücadelege kïrïştïler." - (Mehmet Vani Yurtsever – Uyuşmagan Ekï Arkadaş).

2. Karışmak, sokulmak, müdahalede bulunmak.

"Ekïmïzge bïr ölïm, bïr teneşïr. / Ekï göñïl bïr bolsa kïm kïrïşïr?- (Boztorgay).

Rom. v. 1. A începe, a întreprinde. 2. A se băga, a se amesteca (într-o treabă oarecare).

KĬRĬŞTĬRMEK f. 1. Başlatmak.

2. Müdahale ettirmek.

Rom. v. 1. A face să înceapă. 2. A face să intervină.

KĬRLEMEK f. → **Kïrletmek**.

KĬRLENME, -ÜW is. Kirlenme.

Rom. s. Murdărire.

KĬRLENMEK f. Kirlenmek.

1. Kirli duruma gelmek, pislenmek.

2. mec. Şerefine gölge düşmek, lekelenmek; değerinden kaybetmek, düşmek.

3. (Kadın için) İffeti bozulmak.

- **Böten sözmen ad kïrlenmez**. - Atas. İftira sözle ad kirlenmez.
- **Taban kïrlenmiy tamak toymaz**. - Atas. Taban kirlenmeden damak (karın) doymaz.

Rom. v. 1. A se murdări, a se mânji. 2. fig. A se întina, a se păta. 3. (Despre femei) A fi violată, a fi pângărită.

KĬRLETMEK f. Kirletmek.

1. Kirli duruma getirmek veya kirli duruma gelmesine sebep olmak.

"Beş prankke men zarlarnı kïrletmem. Şunı bala işï yasama, erkek kibï oyna !" - (Müstecib Ülküsal - Bayram Şenlïgï).

2. mec. Lekelemek, namusuna zarar verecek bir suç yüklemek.

3. (Kadının) Irzına geçmek.

Rom. v. 1. A murdări, a mânji. 2. fig. A dezonora, a defăima. 3. A necinsti (o femeie), a viola.

KĬRLETTĬRMEK f. Kirlettirmek.

Rom. v. A pune să murdărească.

KĬRLĬ (**kïrlï**) s. Kirli.

1. Toz, leke ile kaplı.

2. Pasaklı, temizliğe ve tertibe önem vermeyen. **Kïrlï Patma.**

3. mec. Toplumun değer yargılarına aykırı olan. **Kïrlï ïş, Kïrlï kazanş.**

- **Etegï kïrlï** - Yolsuz ilişkide bulunan (kadın).

Rom. adj. 1. Murdar, jegos. 2. Neglijent, dezordonat, şlampăt. 3. fig. Necinstit; ilicit.

KĬRLĬCE s. Kirlice, biraz kirli.

Rom. adj. Cam murdar.

KĬRLĬLĬK is. Kirlilik.

Rom. Murdărie; starea de a fi murdar.

KĬRME, -ÜW is. Girme, girmek işi.

Rom. s. Acţiunea de **kĭrmek.** *(Vezi sensurile cuvântului : 1. Întrare; ...).*

KĬRMEK f. Girmek.

1. Dışarıdan içeriye geçmek.

"Atlap tüştüm beşĭkten, / Bakalap kĭrdĭm eşĭkten." - (Boztorgay).

2. Sığmak.

3. Yerleşmek, yer almak.

"Kawe tuwul, çay tuwul, / Sözlerĭm alay tuwul. / Aşk kalĭpke kolay kĭrer, / Şıgarmak kolay tuwul." - (Boztorgay).

"Camĭge, mihrapka, sarayga kĭrseñ, / Deñizler, çöllerĭñ çetĭñe erseñ." - (Bekir S. Çobanzade - Tuwgan Tĭl).

4. (Ordu) İşgal etmek, almak, fethetmek.

5. Ayrıntılara inmek.

6. Bir işe, bir faaliyete girişmek, başlamak.

7. Bulaşmak.

"Ölet kĭrse, ot tüşse, tınçlık bolıp turganda / Halk arası tabılmay, ortalıkta kan bolur." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

8. (Zaman anlamlı kavramlar için) Başlamak, gelmek.

9. (Vücudumuzda meydana gelen haller için) Olmak, yerleşmek, gelmek, başlamak.

"Akşam bolsa közĭme yuku kĭrmiy, / Canım raat bolmaycak senĭ körmiy." - (Boztorgay).

10. Kavgaya başlamak.

11. Erişmek, ulaşmak.

"Anter tĭkken pembeden, / Lekelengen kĭymeden. / Caktı menĭ kül ettĭ, / Onbeşĭne kĭrmeden." - (Boztorgay).

12. Bir şeyin yapımında, birleşiminde yer almak.

13. (İşe, okula) Başlamak, yazılmak.

- **Araga kĭrmek -** a) İki kişi arasındaki bir işe karışmak. b) İki kişiyi uzlaştırmaya çalışmak. c) Bir iş yapılırken sıraya başka bir iş girmek.
- **Bĭrbĭrĭne kĭrmek -** Kavga etmek.
- **Cerge kĭrmek -** Kaybolmak; görünmez olmak.
- **Dertke kĭrmek -** Dertlenmek.
- **Dolapka kĭrmek -** Aldatılmak, oyuna gelmek.
- **Dünya üyĭne kĭrmek -** Evlenmek.
- **Günaa kĭrmek -** Günah işlemek.
- **Günasına kĭrmek -** Birisi için haksız olarak kötü düşünmek.
- **Halkın arasına kĭrmek -** Halkın içinde bulunmak, yer almak. **"Ahmet : Halkımızını katĭp uyandırayık, yükseltiyĭk ? / ... Tevfik : Bayramlarda, toylarda halkın arasına kĭrĭp, söz aytıp." -** (Müstecib Ülküsal - Bayram Şenlĭgĭ).
- **Kafeske kĭrmek -** Tuzağa düşmek; aldatılmak.
- **Kalıptan kalıpka kĭrmek -** Çıkar sağlamak için her duruma uymak.
- **Kanına kĭrmek -** Birini öldürmek.
- **Kapanga kĭrmek -** Tuzağa düşmek.
- **Kĭrecek teşĭk karamak -** Saklanmak istemek.
- **Kĭrĭp şıkmak -** a) Az bir zaman için uğrmak. b) Bir yere sık sık gelmek.
- **Közge kĭrmek -** Nitelikleriyle ilgi ve önem kazanmak.
- **Közĭne yuku kĭrmemek -** Uyuyamamak.
- **Kulagına kĭrmek -** Söyelenenleri anlamak.
- **Mezarga kĭrmek -** Ölmek.
- **Ölet kĭrmek –** Kıran girmek, afet olmak.
- **Şıkmazga kĭrmek -** Bir iş içinden çıkılmayacak bir duruma düşmek.
- **Yerĭn astına kĭrmek -** a) Çok utanıp sıkılmak. b) Kaybolmak.
- **Bĭr kulagından kĭre, bĭr kulagından şıga -** Deyim. Bir kulağından girip bir kulağından çıkar.
- **Biñ kalıpka kĭre** Deyim. - Bin kalıba girer.
- **Cantayıp kĭrer üyĭm bolsın, catıp aşar aşım bolsın. –** Deyim. Eğilip girer evim olsun, yatıp yer aşım olsun.
- **Işkan teşĭgĭne kĭralmay cürgende kuyruguna cuwgış baylar. -** Deyim. Sıçan deliğine giremezken kuyruğuna temizlik bezini de takar.
- **Et kĭrgen cerge dert kĭrmez. –** Atas. Et giren yere dert girmez.
- **Hamamga kĭrgen terler**. – Atas. Hamama giren terler.
- **İyesĭz üyge it te kĭrer, kırsız da. –** Atas. Sahipsiz eve köpek de girer, hırsız da.
- **Laf torbaga kĭrmez. -** Atas. Laf torbaya sığmaz.
- **Zor kapıdan kĭrse şeriat pencereden şıgar. -** Atas. Zor kapıdan girerse şeriat pencereden çıkar.

Rom. v. 1.-13. A intra. 2. A încăpea. 3. A se instala. 4. A ocupa, a cuceri. 13. A începe.

KĬRPĬ is. Zool. Kirpi. (Lat. Erinaceus europaeus).

"Koyan künniñ bĭrĭnde / Tawnıñ şet bĭr yerĭnde / Bĭr kĭrpĭge rastkelgen, / O man şay dep eglengen: / -Ay tegenek dorbası, ne acele etesĭñ?" - (İsmail Ziyaeddin - Toy).

- **Ayuw balasın appagım, kĭrpĭ balasın cımşagım dep süyer. -** Atas. Ayı yavrusunu bembeyazım, kirpi yavrusunu yumuşağım diye sever.

Rom. s. Arici.

KĬRPĬK is. Kirpik.

"Bol kĭrpĭkke kaş kerek, / Yüzügĭñe taş kerek. / Kart dostnı kateceksĭñ? / Saga lâyık caş kerek." - (Boztorgay).

"Cüregĭmniñ kuwanşı, ĭşĭmniñ sırı. / Kĭrpĭgĭmniñ bĭr telĭ, közĭmniñ nurı." - (Boztorgay).

Rom. s. Geană.

KĬRSETĬLMEK f. İçeri sokulmak, içeri alınmak, girmesi sağlanmak.

Rom. v. pasiv de la **kĭrsetmek.**

KĬRSETMEK f. Girmesini sağlamak; sokmak.

1. İçine veya arasına girmesini sağlamak.

2. İçeri almak.

"Teşkilât bĭzge eñ kerek, eñ faydalı şeydĭr. Boga halkımızıñ alayın kĭrsetiyĭk, alayın çalıştırayık." - (Müstecib Ülküsal - Bayram Şenlĭgĭ).

"Fikriye: Anay, azbar kapınıñ katında ekĭ apakay bar, uzanıp uzanıp bo yaka karaylar. / Marüfe : Mında kĭreceklerdĭr, bar, karap kĭrsetse, ... itten korkalardır." - (Mehmet H. Vani Yurtsever - Toy).

Rom. v. 1. A băga; a introduce. 2. A primi, a conduce pe cineva în interior.

KĬRSĬZ s. Kirsiz, kiri olmayan.

Rom. s. Fără murdărie.

KĬRŞEÑ s. Çabuk kirlenen, kiri hemen belli olan.

- **El atı terşeñ, el kĭyĭmĭ kĭrşeñ bolır. -** Atas. El atı çabuk terler, el giyeceği çabuk kirlenir. (Emanet malı dikkatli kullanmak gerek).

Rom. adj. Care se murdăreşte repede.

KĬRŞĬL s. → **Kĭrşeñ**.

KĬRT is. (Yun.>Fars. kilid). Kilit. Var. **kĭlĭt.**

"Ekĭ başlı üy yaptım, / Kapısına kĭrt taktım. / Senĭ bügün körgende / Başkasına uşattım." - (Boztorgay).

Rom. s. Lacăt.

KĬRTLEME, -W is. Kilitleme.

Rom. s. Încuiere; încleştare.

KĬRTLEMEK f. Kilitlemek.

1. Anahtarla kilidi kapamak.

"Hoca bolgan kuwetĭmen üyĭne dogrı cuwıra, kelĭp kapını kĭrtliy, sürmeliy." - (Nevzat ve NerminYusuf - Nasrettin Hoca).

2. Bir nesneyi veya bir kimseyi kilitli bir yere kapamak.

3. Birbirlerine geçirmek, kenetlemek.

- **Bek darılma, arsız etersĭñ. / Aşıñ kĭrtleme, kırsız etersĭn.** - Atas. Fazla azarlama, arsız edersin; aşını kilit altında saklama, hırsız edersin.

Rom. v. 1. A încuia, a închide cu cheia, cu zăvorul. 2. A ţine ceva sau pe cineva sub cheie. 3. A încleşta, a prinde strâns unul de altul.

KĬRTLENMEK f. Kilitlenmek.

1. Kilitlemek işi yapılmak.

2. mec. Hareket edemez, kıpırdayamaz duruma gelmek. **Awzı kĭrtlenmek.**

Rom. v. 1. A se încuia. 2. A se încleşta, a se înţepeni.

KĬRTLEŞMEK f. Kenetlenmek; sıkıca birbirine tutunmak, sarılmak.

"Zawallılar bĭrbĭrĭne kĭrtleşkenler, ne işlemesiñ bĭlmedĭler." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. v. A se încleşta, a se prinde puternic unul de altul.

KĬRTLEŞTĬRMEK f. Kenetlemek, iki veya daha çok şeyi sıkıca birbirine geçirmek.

"Ömĭrbek, tınış odaga tartılıp, sĭnĭrlerĭn catıştırmak üşün ekĭ kolındakı parmakların kĭrtleştĭrĭp başın astına yerleştĭrdĭ." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. v. A încleşta, a prinde puternic unul de altul.

KĬRTLETMEK f. Kilitletmek, kilitlenmesini sağlamak.

Rom. v.f. de la **kĭrtlemek.** *A face (a pune) să încuie, să ţină sub cheie.*

KĬRTLĬ s. Kilitli. Var. **kĭlĭtlĭ**.

1. Kilidi olan.

2. Kilitlenmiş.

"Kapı kĭrtlĭ, aşamam. / Kanatım yok uşamam. / Şo bĭrĭncĭ sewdadan / Ölsem de bazgeşamam." - (Boztorgay).

Rom. adj. 1. Cu lacăt. 2. Încuiat, lăcătuit.

KĬRTSĬZ s. Kilitsiz.

1. Kilidi olmayan.

2. Kilitlenmemiş.

Rom. adj. 1. Fără lacăt. 2. Neîncuiat, nelăcătuit.

KĬRTŞĬ is. Kilit ve anahtar yapan usta; anahtarcı, kilitçi, çilingir.

Rom. s. Lăcătuş.

KĬSE is. (Fars. kise) 1. Cep; giysinin belli bir şey koymaya yarayan, torba biçiminde yapılmış yeri.

"Kriza da bolsa, ep gene bayram ya. Herkesiñ kĭsesĭnde beş on parası tabılır." - (Müstecib H. Fazıl Ülküsal – Bayram Şenlĭğĭ).

"Azat, Hasan, Ali kĭselerĭnden ufak paralar çıkarıp masanıñ üstüne, aldılarına koyarlar."– (Müstecib H. Fazıl Ülküsal – Bayram Şenlĭğĭ).

2. Kese; para, tütün gibi şeyler koymaya yarayan, ağzı bağlanıp cebe konulan küçük kumaş torba.

"Men bĭr kĭse işledĭm al şugadan. / Cĭğĭt bolsañ al da kaş karşıgadan." - (Boztorgay).

3. s. Bir kese miktarında, bir kese dolusu olan.

"Şay degende, vezĭrlerden bĭrsĭ cebĭnden bĭr kĭse altın şıgarıp Aysıl kartnıñ aldına ata." - (Nedret ve Enver Mahmut - Bozcĭğĭt).

4. is. mec. Bir kimsenin kendisine ait para ve serveti.

5. Anat. Vücudun kese şeklindeki bazı organlarına verilen ad. **Öt kĭsesĭ -** Safra kesesi.

- **Bol kĭseden atmak -** Çok abartılı konuşmak.
- **Kĭseñĭñ tübĭ körĭnmek -** Paralarını harcayıp bitirmek üzere olmak.
- **Kĭseñe bereket –** Deyim. Kesene bereket; bir masrafı üstlenen kimseye söylenen teşekkür sözü.
- **Kĭsesĭn awzın aşmak -** Bol para harcamaya başlamak.
- **Kĭsesĭn toldırmak (totırmak) -** Fırsatlardan yararlanarak zengin olmak.
- **Kĭsesĭne bĭr şiy kĭrmemek -** Bir işten kendisine bir çıkar sağlamamak.
- **Kĭsesĭne güwenmek -** Parasına güvenmek.
- **Kĭsesĭne köre -** Para durumuna göre.
- **Kĭsesĭne oñaytlanmak (dawranmak) -** Ödemek için parasını çıkarmaya yeltenmek.
- **Alla kardaşnı kardaş yaratkan, ama kĭsesĭn ayrı. -** Atas. Allah kardeşi kardeş yaratmış, ama kesesini ayrı.

Rom. s.şi adj. 1.s. Buzunar. 2. s. Pungă, chisea. 3.adj. Cât poate fi conţinut într-o pungă. 4. s. fig. Averea cuiva. 5. s. Anat. Vezică.

KĬSETMEK f. → **Kĭysetmek**.

KĬŞ ünl. Kış; tavukları kovalamak için çıkarılan ses.

"Kĭşşş koraz, ket ayaka koraz, tiyme maga, şimdĭ babama aytarman da senĭ de üylendĭrĭr." - (Altay Kerim – Kâniye).

2. Satrançta hasım şahı tehdit ederken söylenen söz. Eşanl. **şah !**

Rom. interj. 1. Câş; hâş; cuvânt cu care se alungă păsările. 2. La jocul de şah, cuvânt de avertizare a atacului asupra şahului; şah!.

KĬŞE s. Küçük. Var. **kĭşke.**

Rom. adj. Mic; mărunt.

KĬŞEN is. 1. Köstek; hayvanın kaçmasını veya uzaklara gitmesini önlemek için ayaklarına bağlanan kayış veya sicim.

Eşanl. **tırşaw.**

2. Tutsakların kol ve ayaklarına takılan zincir; kelepçe, pranga.

Türk Lehç. : Nog. – **kĭsen;**

Rom. s. 1. Laţ, piedică. 2. Cătuşă.

KĬŞENLEME, -W is. Köstekleme; prangalama.

Rom. s. 1. Legare, împiedicare 2. Încătuşare.

KĬŞENLEMEK f. 1. Kösteklemek, köstek bağlamak.

2. Kelepçelemek, pranga takmak.

Rom. v. 1. A împiedica; a lega picioarele unui animal cu piedică. 2. A încătuşa.

KĬŞENLENMEK f. 1. Kösteklenmek.

2. Kelepçelenmek, prangaya vurulmak.

Rom. v. 1. A fi legat cu piedică, a fi împiedicat. 2. A fi încătuşat.

KĬŞENLETMEK f. 1. Kösteklemek.

2. Kelepçeletmek, prangalatmak.

Rom. v. 1. A pune să lege cu piedică. 2. A pune să încătuşeze.

KĬŞEREK s. Küçürek, küçücük.

Rom. adj. Micuţ; mărunţel.

KĬŞERTMEK f. Küçültmek.

Rom. v. A micşora; a diminua.

KĬŞĬ is. Kişi.

1. İnsan, adam, kimse, şahıs.

"Tuna akar.../ Kĭm bĭlĭr kaç kĭşĭ onuñ dibĭnde / Batıp ölgen." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

"Babası da yaman kĭşĭ eken, / Aldı tüfek atmaga. / Anası da arüw kĭşĭ eken, / Saldı töşek catmaga." - (Boztorgay).

2. Eş, koca.

3. Erkek.

4. Ed. Bir edebi eserde yer alan kimse.

5. Dilb. Çekimli fiil ve zamirler kişisi; şahıs.

- **Efendĭ kĭşĭ** - Saygıdeğer kişi.
- **Kĭşĭler** - İnsanlar; alem, cemaat. **"Ocaknı cakmalı, suwnı kaynatmalı. Çay, kahve içken kĭşĭler kelĭr." -** (Müstecib Ülküsal - Bayram Şenlĭgĭ).
- **Vakıtlı kĭşĭ** - Paralı, zengin kişi.
- **Zıpır kĭşĭ** - Şımarık, delişmen kişi.
- **Atay balası altmış kĭşĭge yastık bolır. –** Deyim. İnsan oğlu altmış kişiye destek olur.
- **Başı cok, töşĭ cok, başaracak kĭşĭsĭ de cok. –** Deyim. Başı yok, döşü yok, başaracak kişisi de yok. (Çaresiz ve arkasız biri, anlamında).
- **Bĭz kırk kĭşĭmĭz, bĭrbĭrĭmĭznĭ bĭlĭrmĭz.** - Deyim. Aynı çevrenin insanıyız, bir kimsenin ne olup ne olmadığını biliriz, anlamında.
- **Kalbĭ dogrı kĭşĭ lafıñ üstüne kelĭr. -** Deyim. İyi adam lafın üstüne gelir.
- **Senden süyer kĭşĭm cok, bundan artık aşım cok. -** Deyim. Senden fazla sevdiğim kimsem yok, bundan artık aşım yok.
- **Toy bolır ekĭ kĭşĭge, tasası delĭ kĭşĭge. -** Deyim. Düğün olur iki kişiye, tasası olur deli kişiye.
- **Aylak kĭşĭ at kırslar -** Atas. İşsiz insan at çalar.
- **Bĭlegĭ kawiy bĭr kĭşĭ cıgar, bĭlgĭsĭ kawiy biñ kĭşĭ cıgar. -** Atas. Bileği kuvvetli bir kişiyi devirir, bilgisi kuvvetli bin kişiyi devirir.
- **Bĭr kĭşĭ kırk kĭşĭnĭ azdırır. -** Atas. Bir kişi kırk kişiyi azdırır.
- **Caş bala beşĭkte, caman kĭşĭ eşĭkte. -** Atas. Küçük çocuk beşikte, kötü kişi eşikte.
- **Eplĭ kĭşĭ etmeklĭ bolır. –** Atas. Becerikli kişi işgüzar olur.
- **Kızı barnıñ nazı bar, kırk kĭşĭmen bazı bar. -** Atas. Kızı varın nazı var, kırk kişiyle oyunu var.
- **Kĭşĭ cana cana cehennemge köner. –** Atas. Kişi yana yana cehnneme de alışır.
- **Kĭşĭ cüre cüre cürşen bolır, söyli söyli sözşen bolır. –** Atas. Kişi yürüye yürüye yürük olur, konuşa konuşa belâgatli olur.
- **Kĭşĭ süygenĭne süykenĭr**. - Atas. İnsan sevdiğine yaslanır.

Rom. s. 1. Om, persoană, ins. 2. Soţ, bărbat. 3. Bărbat, persoană de sex masculin. 4. Lit. Personaj. 5. Gram. Categoria gramaticală de persoană.

KĬŞĬKĬY s. Küçücük. Var. **kĭçĭkĭy**.

"Bĭr kĭşĭkĭy torı tay / Cĭbereberdĭm baylamay. / Tüştüm bĭr yar peşĭne / Akıybetĭn oylamay." - (Boztorgay).

Rom. adj. Mic de tot; micuţ, mărunţel.

KĬŞĬLĬK is. Kişilik.

1. Şahsiyet, bir kimsenin ruhi, ahlâki niteliklerinin toplamı.

"Rametlĭnĭñ kĭşĭlĭgĭ, yaşayışı etrafında ĭrĭlĭ ufaklı köpten köp kitaplar, makaleler, araştırmalar meydanga şıga." - (Nevzat Yusuf - Kĭmsĭn Sen Nasrettin Hoca ?).

2. İnsanlara yakışacak durum ve davranış.

3. s. Herhangi bir kişiye yetecek miktarda.

4. s. Herhangi bir sayıda kişiden oluşan.

Rom. s. 1. Personalitate; individualitate. 2. Omenie. 3. adj. De (pentru) "n" persoane. 4. adj. Alcătuit de un număr "n" de persoane.

KĬŞĬLĬKLĬ s. 1. Kişilikli, şahsiyetli.

2. İnsaniyetli, insanlığı olan.

3. İnsan canlısı, arkadaş canlısı.

Rom. adj. 1. Cu personalitate. 2. Omenos. 3. Sociabil.

KĬŞĬLĬKSĬZ s. 1. Şahsiyetsiz, kişiliksiz.

2. İnsaniyetsiz, insanlığı olmayan.

3. İnsanlara karşı soğuk, mesafeli.

"Eger bo sabır bolmagan bolsa, cengemnĭñ kĭşĭlĭksĭz, osal tabiatına dayanır mı edĭ?" - (Yaşar Memedemin - Şaliy Şal).

Rom. adj. 1. Fără personalitate; lipsit de personalitate. 2. Neomenos, lipsit de omenie. 3. Nesociabil; distant, rece.

KĬŞKE s. Küçük. Var. **kĭşe.**

"Kelĭnnĭñ Kuran'ın tutkan / Kĭşke Muradasıl da, / Yerleşken bek arüw etĭp." - (İsmail Ziyaeddin - Toy).

Rom. adj. Mic.

KĬŞKENE s. Küçük.

1. Boyutları benzerlerinkinden daha ufak olan; **balaban** karşıtı.

"Bĭr kĭşkene boztorgay / Tarı da sepsem aşamay. /

Sĭzniñ yaknıñ kızları, ey o yar, / Bĭzniñ yakka uşamay." - (Boztorgay).

"Bĭr kĭşkene üyüm bar, cay da totır. / Kögerşĭndiy gürüldep ĭşĭnde otır." - (Boztorgay).

2. Eni, boyu az.

3. Daha az yaşlı, daha genç.

"Ekĭ üş aganlı barlar da şonda. Bo, şonlarıñ kĭşkenelerĭ emĭş." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

4. Miktarı az olan.

5. Niteliği az, daha düşük olan.

6. Alt rütbede

7. Yeteneği az olan.

8. Büyümesini yeni tamamlamış olan.

9. is. Çocuk.

"Ne Kuran, ne hatĭm. Kĭşkene ekende okıy edĭ, şimdĭ cok." - (Mehmet Vani Yurtsever - Toy, piyes).

"Kürültĭdĭ esĭtĭp, oynayatkan cerden bĭz kĭşkeneler de körmege cuwırdık." - (Cenan Bolat - Calsın).

- **Kĭşkenemen kĭşkene, büyükmen büyük bolmak -** Deyim. Her yaş ve her mevkideki insanlarla ilişki kurabilmek, anlaşabilmek.
- **Balaban balık kĭşkene balıknı cutar. -** Atas. Büyük balık küçük balığı yutar.
- **Balabanga saygı, kĭşkenege süygü. -** Atas. Büyüğe saygı, küçüğe sevgi.
- **Cılannıñ başı kĭşkene ekende ezĭlĭr. -** Atas. Yılanın başı küçükken ezilir.
- **Kĭşkene şotık araba awdarır.** - Atas. Küçük çotuk araba devirir.
- **Suw kĭşkeneniñ, col balabannıñ.** - Atas. Su küçüğün, yol büyüğün.

Rom. adj. şi s.1.- 9. Mic, mărunt, scund. 2. Mai scurt, mai îngust, mai strâmt. 3. Mai tânăr. 4. Mai puţin. 5. De calitate mai slabă. 6. De grad inferior. 7. Mai puţin valoros, mai puţin talentat, mai puţin renumit, neînsemnat. 8. Nedezvoltat. 9. s. Copil, puştan.

KĬŞKENE KARGA is. Zool. Küçük karga. (Lat. Coloeus monedula).

Rom. s. Zool. Stăncuţă.

KĬŞKENEKĬY s. Küçücük.

"Arabadan tüşer tüşmez bĭr şalınıñ tübünde başın töbesĭ uşlı, kĭşkenekĭy bĭr kuş kördĭk." - (Acemin Baubek - Ekĭ Hatıra).

Rom. adj. Micuţ; mărunţel.

KĬŞKENELĬK is. 1. Küçüklük, küçük olma durumu.

2. mec. Çocukluk çağı. Eşanl. **balalık.**

"Kozıkürpeş te küşlĭ hem bek güzel bĭr cĭgĭt bolıp ösken. Kĭşkenelĭkte, aşık oyınlarında, ok atışuwında bütĭn akranların artta kaldıra eken." - (Nedret ve Enver Mahmut - Bozcĭgĭt).

Rom. s. 1. Micime; faptul de a fi mic. 2. fig. Copilărie.

KĬŞKENEŞĬK s. Küçücük.

Rom. adj. Foarte mic.

KĬŞKENE BÜLBÜL öz. is. Küçük Bülbül; Mecidye şehrinin güneyindeki Ciocârlia de Jos köyünün Tatarca adı.

Rom. s. Denumirea tătărească a satului Ciocârlia de Jos din sudul Megidiei.

KĬŞKENE TATLICAK öz. is. Güney Dobruca'da, Mangalya şehrinin kuzeyindeki Dulceşti köyünün Tatarca adı.

Rom. s. propr. Denumirea tătărească a satului Dulceşti din nordul Mangaliei.

KĬŞKĬŞLEMEK f. Var. Kĭşlemek.

1. Tawuk ve diğer kümes hayvanlarını "**kĭş, kĭş**" diyerek kovalamak.

2. mec. Kovalamak, uzaklaştırmak

"Kel kon kıymas dalıma, kĭşkĭşlep kuwmam. / Senden başka kĭmsege ay bolıp tuwmam." - (Boztorgay).

Rom. v. 1. A câşâi, a hâşâi; a alunga o pasăre cu strigătul "câş!". 2. Fig. A agoni, a alunga.

KĬŞLEMEK f. → **Kĭşkĭşlemek**.

KĬŞNEME, -W is. Kişneme.

"Derwĭş : Al, ulum! Menĭm kabĭrĭmniñ üstĭnden bĭr awış toprak al. Sep dewniñ üstĭne, diy. O zaman at üş kere kĭşner. Üşüncü kĭşnewĭnde atla atın üstüne, al da kel!" - (Hilmiye ve Ekrem Mehmet Ali - Tepegöz).

Rom. s. Nechezare; nechezat.

KĬŞNEMEK f. Kişnemek.

"Parlay katranlı kamıtlar! / Köpürgen awuzlı atlar / Bĭrbĭrsĭn körĭp kĭşniyler, / Awuzlıkların tĭşliyler." - (İsmail Ziyaeddin - Toy).

Rom. v. A necheza.

KĬŞNEŞMEK f. Kişneşmek

- **Kĭşiler soraşıp, atlar kĭşneşĭp tanışır. -** Atas. İnsanlar konuşarak, atlar kişneşerek tanışır.
- **Uzaktakılar kĭşneşĭr, cuvuktakılar tĭşleşĭr. -** Atas. Uzaktakiler kişneşir (birbirini arar), yakındakiler birbirini ısırır.

Rom. v. A necheza unul la altul.

KĬŞNETMEK f. Kişnetmek.

Rom. v. A face să necheze.

KĬŞT ünl. → **Kĭş**.

KĬTĬR KĬTĬR s. ve zf. Kıtır kıtır.

1. Gevrek, kuru.

2. zf. Parça parça keserek, kemirerek.

Rom. 1. adj. Prăjit bine. 2. adv. (Despre acţiunea de a tăia) Harcea parcea.

KĬYDĬRMEK f. Giydirmek. Var. **kiydĭrmek**, **kĭysetmek**, **kiysetmek**.

"Kayadan endĭrdĭler, / Al yeşĭl kiydĭrdĭler. / Süygülümden ayırıp / Süymezĭme berdĭler." - (Boztorgay).

- **Şaytanga şarık kĭydĭrmek -** Şeytana çarık giydirmek (çok kurnaz biri olmak).

Rom. v. 1. A îmbrăca; a încălţa. 2. A acoperi, a înveli.

KĬYDĬRTMEK f. Giydirtmek.

Rom. v. A pune să îmbrace; a pune să încalţe.

KĬYECEK is. Giyecek, giyilen şey. Eşanl. **kĭyĭmlĭk, kĭyerlĭk.**

Rom. s. Îmbrăcăminte.

KĬYERLĬK is. Giyecek, giysi.

"Kış kırawman bayga selâm cĭbergen / Degen : Bo yıl bĭraz erte kelĭrmen. / Cagarlıgın, kĭyerlĭgĭn, vaktında /

Közĭn açıp, hazır tutsun katında." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

Rom. s. Îmbrăcăminte; încălţăminte.

KĬYEW is. Güvey, damat. Var. **kiyew.**

1. Evlenmekte olan bir erkeğe düğün sırasında verilen isim. Eşanl. **kĭyewbala, kĭyewcĭğĭt.**

"Akşamsepa, kadife, zewk süriyĭm. / Kĭyew bolıp odaña men kĭriyĭm." - (Boztorgay).

2. Bir kızın ailesinden olan büyüklere göre, kızın kocası.

"Ayttırsañ babam iş bermez, anayım süymez alay, / Sendiy etken golanga 'kiyewĭm' demez alay." - (Boztorgay).

- **İş kĭyew** - İç güvey.
- **Kĭyew bala –** Genç güvey, yeni evli güvey.
- **Kĭyew bolmak –** (Erkek) evlenmek.
- **Kĭyew canı -** Güvey yanı. Bak **Kĭyew katı.**
- **Kĭyew cĭğĭt** – Genç güvey.
- **Kĭyew ilâhisi –** Güvey ilâhisi; güvey gerdeğe götürülürken yakınları tarafından okunan ilâhi. **"Öz kısım akrabaların ortasına kĭrgen kĭyewge bĭr ilâhiden sade şo ekĭ satırnı okıylar: Bĭr ilâhi sohbet ola bu gece, / Haneler nur dola bu gece." -** (Altay Kerim – Kâniye).
- **Kĭyew kapama –** Güveyin ilâhiler okunarak gerdeğe götürülüp bırakılması.
- **Kĭyew katı –** Düğünün üçüncü gününde güvey gerdeğe girmeden evvel delikanlı arkadaşlarıyla bir şölende eğlenir. Güvey yanı bu şölene katılanların meclisi olup aynı zamanda şölenin de bir adıdır. Eşanl. **Kĭyew canı. Kĭyew konuşması.**
- **Kĭyew kĭrmek –** Güvey girmek a) (Erkek) Evlenmek. b) İç güvey olarak gelinin ailesinin evinde oturmak.
- **Kĭyew konagı -** Düğünü süresince güveyin kaldığı ev.
- **Kĭyew konışması -** Güvey konuşması, şölen ve sohbet toplantısı. Bak **Kĭyew katı.**
- **Kĭyew traşı -** Damat tıraşı, damadın tıraş olma merasimi.
- **Kızıñ kĭmnĭ süyse, kĭyewĭñ odır, uluñ kĭmnĭ süyse, kelĭnĭñ odır**. - Atas. Kızın kimi severse güveyin odur, oğlun kimi severse gelinin odur.
- **Kĭyewden ul, külden oba bolmaz**. - Atas. Güveyden oğul, külden höyük olmaz.

Rom. s. 1. Mire. 2. Ginere.

KĬYEW-BAŞI is. Sağdıç; düğünde güveye kılavuzluk eden kimse.

"Kĭyew-başı / (Akkı'nıñ arkadaşı) / Dostının yanına bara / şıbırday kulagına: / Bar, abdesĭñ al endĭ, soñ keş bolacak, Ümer akay şımar ete, ilâhi aytılacak." - (İsmail H. A. Ziyaeddin –Toy).

Rom. s. Călăuza mirelui în zilele nunţii.

KĬYEWLĬK is. Güveylik.

1. Güvey olma durumu.

2. Güvey giysileri.

s. 1. Situaţia de mire. 2. Costum de mire.

KĬYGĬZĬLMEK f. Giydirilmek.

Rom. v. A fi îmbrăcat.

KĬYGĬZMEK f. Giydirmek.

Rom. v. A îmbrăca.

KĬYĬK is. 1. Zool. Geyik. (Lat. Cervus elaphus).

"Kaya kayadan büyük, / Kayadan şığar kĭyĭk. / Başka dost tutkan bolsañ / Sewdanı bazgeşiyĭk." - (Boztorgay).

2. s. Yabani.

- **Kĭyĭk eşkĭ -** a) Yabani keçi. b) Geyik.

Rom. 1. s. Cerb. 2. adj. Sălbatic.

KĬYĬK KORAZ / KĬYĬK TAWUK (kĭyĭk qoraz / kĭyĭk tawuq) is. Zool. a) Çalı horozu; b) çalı tavuğu. (Lat. Tetrao urogallus).

Rom. s. Zool. a) Cocoş de munte, cocoş sălbatic, gotcan; b) găină sălbatică, gotcă.

KĬYĬKLEŞMEK f. Yabanileşmek.

Rom. v. A se sălbătici.

KĬYĬK OT is. Bot. Kekik. (Lat. Thymus vulgaris).

Rom. s. Bot. Cimbrişor.

KĬYĬLMEK f. Giyilmek.

"Kışta biyaz kĭyĭlmez. / Komşı kızı süyülmez. / Komşısından yar süygen son, ey güzel, / Kardaşım dep cürülmez, ey güzel." - (Boztorgay).

Rom. v. A se îmbrăca; a fi îmbrăcat.

KĬYĬM is. Giyim. Var. **kiyĭm.**

1. Giyme, giymek işi.

2. Giyiş, giyme biçimi.

"Papırdan başka, saga kırk tane caş em kırk tane dülber kızlar da azĭrlesĭn; epĭsĭ bĭr boyda, bĭr körmede, bĭr kĭyĭmde bolsınlar." - (Nedret ve Enver Mahmut - Ayuw Kulak Batır).

3. Giysi, giyecek, elbise, kıyafet.

"Kara kĭyĭm kĭysĭn mĭ? Sararıp sol, diysĭn mĭ? / Eş bĭr mektup yazmaysın, / Sagınıp öl., diysĭn mĭ?" - (Boztorgay).

"Barlı, sen de yardım et. / Kalın kĭyĭm kĭysĭn, bĭraz kımtansın, / Cıllı üyde hawfsız catıp bĭr kansın." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

- **Arüw kĭyĭm boy östĭrer, arüw aş akıl östĭrer. -** Atas. Güzel giyim boylu gösterir, iyi gıda zekâyı geliştirir.
- **El atı terşeñ, el kĭyĭmĭ kĭrşeñ bolır. -** Atas. El atı çabuk terler, el giysisi çabuk kirlenir. (Dikkatle kullanılmalı, sahibi kusur bulmasın).

Rom. s. 1. Îmbrăcare. 2. Port, ţinută. 3. Îmbrăcăminte.

KĬYĬMLĬ s. 1. Giyimli, giyinmiş.

2. Güzel giyimli.

"Rahmetlĭ künĭn bĭrĭnde amamga cuwınmaga kete. Ne bolacak, üstĭ başı o kadar kĭyĭmlĭ tuwıl." - (Nevzat ve Nermin Yusuf. - Nasrettin Hoca).

- **Kĭyĭmlĭ kuşamlı -** Temiz ve özenli giyinmiş.

Rom. adj. 1. Îmbrăcat. 2. Bine îmbrăcat, în ţinută prezentabilă.

KĬYĬMLĬK is. Giyecek, giysi, giyim eşyası.

"Hesap et sen : Yedĭ biñ frank bĭr berĭlecek, sonra beş oka kahve, on oka şeker, on koy sogumlık, kĭyĭmlĭgĭ..." - (Mehmet H. Vani Yurtsever - Toy).

"Bayram yakınlaşa, Hoca'nıñ apakayı tedarek köre; üyler arüw etĭp tertemĭz bola, cañı kĭyĭmlĭkler sandıktan şıgarılıp ázĭrlene." - (Nevzat ve Enver Mahmut - Nasrettin Hoca).

Rom. s. Îmbrăcăminte, straie; de-ale îmbrăcăminţii.

KĬYĬNDĬRĬLMEK f. Giyinik hale gelmesi sağlanmak.

"Koşar koşar cagılgan mayşırak carıgı arasında kĭyĭndırĭlgen kĭyew cĭgĭt delĭkanlıların toplaşıp otırgan odalarına ketĭrĭlĭr ..." - (Necip H. Fazıl - Kĭyew Konuşması).

Rom. A fi îmbrăcat, a se îmbrăca.

KĬYĬNDĬRMEK f. Giyinmesini sağlamak, giyinmesine yardımcı olmak.

"İsteseñ kĭyĭndĭriyĭm dep ceketĭn cawrĭne captı." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. v. A îmbrăca; a înțoli.

KĬYĬNDĬRTMEK f. Giyindirtmek.

Rom. v. fact. A pune să îmbrace.

KĬYĬNĬK s. Giyinik, giyinmiş.

Rom. adj. Îmbrăcat.

KĬYĬNME, -ÜW is. Giyinme.

Rom. s. Îmbrăcare; înțolire.

KĬYĬNMEK f. Giyinmek, kendi üzerine giymek.

"Al yeşĭl kĭyĭnesĭn. / Köz kıssam sĭlkĭnesĭn. / Alem senĭ şĭrkĭn diy / Maga hoş körĭnesĭn." - (Boztorgay).

- **Kĭyĭnĭp kuşanmak -** Özenle giyinmek.

Rom. v. A se îmbrăca; a se înțoli.

KĬYĬNÜWLĬ s. Giyinik.

"Töşegĭne kĭyĭnüwlĭ kĭrĭp catkan. Kırsızlıgı meydanga şıktı." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. adj. Îmbrăcat.

KĬYĬZ is. Keçe, yün veya kıllar dövülerek elde edilen bir kumaş çeşidi.

"Üylege kadar o dımlı, basık mektepnĭñ eskĭ, tütülgen, delĭk kĭyĭzlerĭ, kasırları üstünde karılgaç yavruları dayın tĭzĭlĭr, tĭz çöker oturırdık." - (Çelebi Cihan - Karılgaçlar Duası).

- **Delĭniñ sözĭ, kĭyĭznĭñ tozı pĭtmez -** Atas. Delinin sözü, keçenin tozu bitmez.

Rom. s. Pâslă.

KĬYĬZCĬ is. Keçe yapan veya satan kimse.

Rom. s. Piuar sau vânzător de pâslă.

KĬYĬZCĬLĬK is. Kececilik.

Rom. s. Îndeletnicirea de a face pâslă.

KĬYĬZLEMEK f. 1. Keçelemek; keçe ile kaplamak. **Şadırnĭ kĭyĭzlemek.**

2. Biçilmiş ekini harman yerine yayıp harmantaşla dövmek.

"Tobannı şıgargan soñ, ekĭ atnı armantaşka cegĭp kĭyĭzlemege başladık." - (Okıma Kitabı - IV).

Rom. v. 1. A căptuși sau a acoperi cu pâslă.1. A bate, a treiera (cu tăvălugul de piatră).

KĬYĬZLENMEK f. 1. Keçelenmek; keçeleşmek, keçe gibi olmak. **Şâşĭ kĭyĭzlenmek.**

2. Çiğnenmek, dövülmek. (Ekin sapları dövülme sırasında birbirine ilişip bir katman haline gelmek).

"Arpa kĭyĭzlenĭp bolgan son ĭrĭntĭsĭn şıgarıp tınaz üymege başladık." - (Okıma Kitabı – IV).

Rom. v. 1. A deveni pâslă; a deveni ca pâsla, a se pâsli, a se încâlci. 2. A se bate, a se treiera.

KĬYĬZLEŞMEK f. Keçeleşmek, keçe haline gelmek.

Rom. v. A se pâsli.

KĬYĬZLEŞTĬRMEK f. Keçeleştirmek.

Rom. v. A aduce în stare de pâslă.

KĬYĬZLĬ s. Keçeli.

Rom. adj. Cu pâslă.

KĬYĬZSĬZ s. Keçesiz.

Rom. adj. Fără pâslă.

KĬYME, -ÜW is. Giyme, giymek işi.

"Hem de kızlarımızınñ kıska kĭyüwlerĭnden, şâşlerĭn kesüwlerĭnden bĭzge bĭr eksĭklĭk kelmez." - (Mehmet H. Vani Yurtsever - Toy).

Rom. s. Îmbrăcare; acțiunea de a se îmbrăca.

KĬYMEK f. Giymek; örtünüp korunmak için bir şeyi vücuduna geçirmek. Var. **kĭyüw, kĭymek.**

"Mawı anter kĭyesĭn. / Nüşün boynıñ iyesĭn? / Dogrısın ayt bĭliyĭk, / Kaysımızını süyesĭn?" - (Boztorgay).

"Kara caktıñ kaşıña / Batik kĭydĭñ başıña./ Süyülecektiy boldıñ, / Keldĭñ önbeş yaşına." - (Boztorgay).

"Ayagıña kĭygensĭn şĭlter şorap, / Sen kayerlĭ bolasın teftĭş sorap?" - (Boztorgay).

"Bĭz ketken son ataylar kĭyer şarık, / Belde takat kalmadı, közde carık." - (Boztorgay).

- **Kĭymege ıştanı cok, başına feslegen takkan. -** Deyim. Giyecek donu yok, başına fesleğen takmış.
- **Al kĭygen alınır, sarı kĭygen salınır. –** Atas. Al giyen alınır, sarı giyen salınır (geri bırakılır).
- **At mĭngennĭñ, ton kĭygennĭñ. -** Atas. At binenin, kürk giyenin.
- **At mĭnmegen at mĭnse şaba şaba öttürĭr, ton kĭymegen ton kĭyse kaga kaga tozdırır. –** Atas. At binmemiş at binerse süre süre öldürür, kürk giymemiş kürk giyerse çırpa çırpa yıpratır. (Buradaki ata binmek bahsi hiç ata binmemiş bir kişinin hareketi değil, hayvanı kullanmasını bilmektir).
- **Toyga barsañ toyıp bar, şontık tonıñ kĭyĭp bar. -** Atas. Düğüne gidersen karnını doyurup git, (kısa) kürkünü giyip git.

Rom. v. A îmbrăca.

KĬYSETMEK f. Giydirmek. Var. **kĭydĭrmek**.

"Şaytanga şarık kĭysettĭm, şemidanga. / Şıncı ekenĭñ bĭliyĭm, şık miydanga." - (Boztorgay).

- **Küla kĭysetmek -** Hile ile aldatmak.

Rom. s. A îmbrăca.

Kİ bağ. → **Ke**.

KİBAR s. ve is. (Ar. kibar). Kibar. Var. **kibbar.**

1. (Kişi için) Nazik

"Bakşelerde koku bar, / Cĭgĭt güzel, kız kibar. / Ne kadar güzel bolsa, / Gene kızga itĭbar." - (Boztorgay).

2. (Eşya için) Şık, güzel.

3. Zengin, soylu.

4. s. ("Kibirli" yerine, yanlış kullanılınca) Kibirli, kendini büyük ve üstün gören.

"Biyaz kĭyme, tanırlar. / Senĭ kibbar sanırlar. / Dostımdan köp duşmanım bar, / Senĭ menden alırlar." - (Boztorgay).

*Rom. 1. adj. şi s. Distins, elegant; politicos, cuviincios. 2. (Despre obiecte) Elegant, frumos. 3. Bogat, avut; nobil. 4. (În întrebuinţare greşită, prin confundare cu "***kibîrlî***") Fudul, arogant.*

KİBARCA zf. Kibarca; nazikçe.

Rom. adv. În mod politicos.

KİBARLANMAK (**kibarlanmaq**) f. (Yanlış kullanımlarda) Kibirlenmek, kendini büyük görmek, kurumlanmak.

"Şora Batır'nıñ arüwlîk men calbaruwın körîp, Ali bey öz özine : "Korkıttım şonı!" dep, kibarlanıp şonday diy :..." - (Nedret ve Enver Mahmut - Bozcîğît).

Rom. v. A se fuduli, a se împăuna.

KİBARLAŞMAK (**kibarlaşmaq**) f. Kibarlaşmak; nazik tavırlar almak.

Rom. v. A deveni gentil.

KİBARLIK (**kibarlıq**) is. Kibarlık, kibar olma durumu.

Rom. s. 1. Politeţe, decenţă. 2. Eleganţă. 3. Noblеţe.

KİBBAR s. → **Kibar**.

KİBİR is. (Ar. kibr). Kibir. Var. **kibir, kiybîr.**

1. Kendini büyük görme, büyüklenme.

2. Gurur.

"Kan duşmanıña, millet cawına yardım etmeknî sen kibrîñe sıydıralırsın mı ?" - (Necip H. Fazıl - Kırım).

"Bîr fakır komşusın onı pırmaryege şakırtkanın kibîrîne sıydırtmay herif." - (Altay Kerim – Kâniye).

"Kara sen, kasabadan kaz kafalı bîr kız kelîp menîm ulımnı kasır astında bıraksın, torası men bonday îşnî kiybîrîme sıydıramam." - (Altay Kerim – Kâniye).

- **Kibrîne sıydıramamak -** Kibrine yedirememek.

Rom. s. 1. Aroganţă. 2. Orgoliu, vanitate, mândrie.

KİBİRLENMEK f. Kibirlenmek, kendini büyük görmek.

Rom. v. 1. A se îngâmfa. 2. A manifesta vanitate.

KİBİRLİ s. Kibirli, kendini büyük gören.

"Men o kadar kibîrlî tuwılman, taw taş maga kelmese, men ketemen oga, diy." - (Nevzat ve Nermin Yusuf - Nasrettin Hoca).

Rom. adj. 1. Arogant. 2. Orgolios, vanitos.

KİBİRSİZ s. Kibirsiz, kendini büyük görmeyen; alçak gönüllü.

Rom. adj. Lipsit de vanitate; modest, simplu.

KİBİ e.→ **Gibi**.

"Asaw arslan kibi kalkar, iner, sıçrardı." - (Çelebi Cihan - Karılgaçlar Duası).

"Erkek kibi oyna!" - (Müstecib Ülküsal - Bayram Şenlîğî).

KİBİK e. → **Gibi**.

"Ölmekten korkaman gafiller kibik, / Öliyîm tawlarda aslım da kîyîk." - (Bekir S. Çobanzade - Yanık Kawal).

KİBİR is. → **Kibîr**.

KİBRİT is. (Ar. kibrit). Kibrit. Eşanl. **sernîk.**

1. Başında sürtünme sonucu yanabilen bir madde bulunan çöp.

2. İçinde kibrit çöpleri bulunan kutu.

Rom. s. Chibrit. 1. Băţ de chibrit. 2. Cutie de chibrit.

KİÇİKİY s. ve is. → **Kîşîkîy**.

"En üykenîn, kelînşeknî, celler alıp / Üfürgeydî. / Kiçikiyîn kucagıma Alla'm aydap / Ketirgeydî!" - (Boztorgay).

KİÇKENE s. → **Kîşkene**.

"Dört taş duwar, en tüpte bîr kiçkene pencere. / İçke demîr çabaklardan ışık tuwul, dert kîre." - (Çelebi Cihan - Bastırık).

KİF ve türevleri is. → **Kiyp** ve türevleri.

KİKİRİKİ KİM KİK ünl. Horoz sesini yansıtmak için kullanılan söz.

"Korazşıgım bekâr edî, / Awullarda uşar edî, / Şöplîklernî şaşar edî, / Kalawlarda öter edî, / Kikiriki kim-kik koraz." - (Boztorgay).

Rom. interj. Cucurigu.

KİLE is. (Ar. keyle) Kile; eskiden kullanılan, yerlere göre değişik miktarları ifade eden tahıl ölçeği. (Eflâk'ta 830 litre, Bogdan'da 430 litre idi).

Rom. s. Chilă, veche unitate de măsură pentru cereale.

KİLO is. (Yun.>Fr.>Türk.Rom.) Ağırlık birimi kilo; "kilogram" sözünün kısaltması

"Diyelîm, beş bin kilo müsür şıgarıldı; bin kilosu ortakşı köylîge 'toptan pazar' hakkı gibî berîle." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. fam. Chil; kilogram.

KİLOGRAM is. (Yun.>Fr.>Türk.Rom.). Kilogram.

Rom. s. Kilogram.

KİLOLİTRE is. (Fr.>Rom, Türk.) Kilolitre; bin litre.

Rom. s. Kilolitru.

KİLOMETRE, -U is. (Yun.>Fr.>Türk.Rom.). Kilometre.

"Niyetî beş kilometre uzaklıkta Toprasar tîrmenîne ketîp ardal mayı almak." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. Kilometru.

KİLOT is. (Fr.>Türk., Rom.). Külot; iç çamaşırı kısa don.

"Kıska kilot bîr de mayoman îskembege otırıp masa başına yanaştı." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. Chiloţi.

KİLOVOLT is. (Fr.>Rom., Türk.) Kilovolt; bin volt.

Rom. s. Kilovolt.

KİLOWATT is. (Fr.>Rom., Türk.). Kilowatt; bin vat.

Rom. s. Kilowatt.

KİMİK s. (Fr.>Rom.). Kimyasal, kimyevi.

"Onıñ katında boyalar, lâklar, bîrtakım kimik maddeler satılgan başka bîr magazin de bar." - (Okuma Kitabı III).

- **Kimik kalem -** Kopya kalemi. "**Terzîlîk çentimetresî kolında, Necvet odanı enîne boyına ölşiy, bîr kimik kalemmen bîrtakım îşaretler sıza." -** (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. adj. Chimic.

KİMİST is. (Fr.>Rom.) Kimyacı, kimyager.

Rom. s. Chimist.

KİMMERLER öz. is. Tar. Kimmerler; İ.ö. VIII. yüzyılda Kırım yarımadası ile Karadenizin kuzeyinde yaşamış ve İs-

kitler tarafından Anadolu'ya sürülmüş olan bir halk.

Rom. s.propr. İst. Cimerieni.

KİMYA is. (Yun.>Ar. Fr.>Türk., Rom.). Kimya bilimi.

Rom. s. Chimie.

KİMYON is. Bot. Kimyon, frenk kimyonu; meyveleri ve körpe dalları baharat olarak kullanılan bir bitki. (Lat. Carum carvi).

Rom. s. Bot. Chimion.

KİN is. (Fars.kin). Psikol. Kin, öç almayı amaçlayan gizli duygu.

" 'Ant Etkemen' aytkanda men bĭr şair bolaman. / Tamarlarım canlana da kĭrlĭ kinge tolaman. / Gönlĭm coşa, cürek taşa, milli cırlar yazaman. / Eskĭrmegen taze dertnĭñ çöpmen tübĭn kazaman." - (Hamdi Giraybay - Ant Etkemen Aytaman).

"Ekĭ komşı arasında kin tutmak yaraşmaz dep kĭrĭşken notar sözlerĭne şaytĭp devam ettĭ ..." - (Altay Kerim – Kâniye).

- **Kin tutmak -** Öç alma duygusunu sürdürmek.
- **Sen kinĭñmen, men künĭmmen kalırmız. -** Deyim. Sen kininle, ben günümle kalırız.

Rom. s. Psihol. Ură, pică, ranchiună.

KİNAYE is. (Ar. kinaye). Kinaye.

1. Düşünüleni dolaylı olarak anlatan söz.
2. Üstü örtülü, imalı söz.
3. Ed. Bir duyguyu, bir düşünceyi ima yolu ile anlatma usulü.

Rom. s. 1-2. Aluzie. 3. Lit. Metonimie.

KİNAYELĬ s. Kinayeli.

Rom. adj.şi adv. 1. Care conţine o aluzie. 2. Metonimic.

KİNCĬ s. Kinci, kin besleyen, kin tutan.

Rom. adj. Ranchiunos; răzbunător.

KİNCĬLĬK is. Kincilik, kinci olma durumu.

Rom. s. Faptul de a fi ranchiunos.

KİNDAR is. (Fars. kin+dar) Kinci.

Rom. adj. Ranchiunos, răzbunător.

KİÑEŞÜW f. → Keñeşme.

"Bĭrlĭk bolgan, bek bolgan'ın kiñeşüwĭmen / Ata curtın alacakka bĭr saylansak." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

KİNEZ s. ve is. (Rom.). Çinli. Eşanl. **Çinlĭ.**

"Bükreş'te okıgan kinez talebelerĭ de basket kampiyonatına yazuwlı bolıp, sĭftĭ karşılaşmada onlar tatar balların cengen edĭler." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. şi adj. Chinez.

KİNİN is. (Fr.>Rom., Türk.) Kinin; sıtma ilâcı.

Rom. s. Chinină.

KİNLENMEK f. Kin duymak.

Rom. v. A prinde ură, a urî.

KİNLĬ s. Kinli.

Rom. adj. Cu ură.

KİNSĬZ s. Kinsiz.

Rom. adj. Fără ură.

KİP ve türevleri is. → **Kiyp** ve türevleri.

KİRA is. (Ar. kira). Kira.

1. Bir ev, bir yer veya bir taşıtı bir ücret karşılığında bir süre için bir başkasının hizmetine vermek veya almak işi; kiralama.

"Tarlası bolmasa da, başkalarından kirasıman tuta, ortakçılık ete ve şolaytĭp bek rahat keşĭne, öz mayıman özĭ kawrula edĭ." - (Mehmet Vani Yurtsever – Uyuşmagan Ekĭ Arkadaş).

2. Böyle bir durumda ödenen para.

Rom. s. 1. Închiriere. 2. Chirie.

KİRACI is. Kiracı.

1. Kira ile tutan kimse.
2. Arabasıyla taşımacılık yapan kimse.
3. öz. is. Dobruca'nın güneyindeki Cotul Văii köyünün Türkçe-Tatarca adı.

Rom. s. 1. Chiriaş. 2. Chirigiu; cărăuş. 3. Denumire turco-tătărească a satului Cotul Văii din sudul Dobrogei.

KİRACILIK (kiracılıq) is. Kiracılık.

1. Kiracı olma durumu.
2. Taşımacılık.

"Ekĭ atlı arabasıman zengĭnlerge kiracılık yapkan Zeynedin akay, Costică'nı şo günü Köstencĭ oborında körgen." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. 1. Faptul de a fi chiriaş. 2. Îndeletnicirea de chirigiu.

KİRALAMA, -W is. Kiralama.

Rom. s. Închiriere.

KİRALAMAK (**kiralamaq**) f. Kiralamak.

1. Kira ile vermek.

"Anda işerden soray emĭşler, bo tatar topraknı özĭ işliy mĭ, yoksa başkasına kiralay mı dep." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

2. Kira ile tutmak.

"Bĭzĭm ailemĭz, başka yüzden fazla aile men barabar, bĭr zengĭn şokaydan balaban bĭr dam kiraladılar." - (Yaşar Memedemin - Şaliy Şal).

"Tiyatru binasının karşısında taksimetrelerĭn tartkan yerge barıp, bĭr kara Volga kiralap Tekirgöl'ĭn colın tuttuk." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. v. A închiria. 1. A da în chirie. 2. A lua în chirie.

KİRALANMAK (**kiralanmaq**) f. Kiralanmak.

1. Kiraya verilmek.
2. Kira ile tutulmak.

Rom. v. A fi închiriat; a se închiria.

KİRALATMAK (**kiralatmaq**) f. Kiralatmak.

Rom. v. A pune să închirieze.

KİRALI s. Kiralı, kiralanmış.

Rom. adj. Închiriat.

KİRALIK (**kiralıq**) s. Kiralık, kiraya verilecek olan.

Rom. adj. De închiriat.

KİRASIZ s. Kirasız.

Rom. adj. Fără chirie.

KİRAMET is. (Yun.>Türk.). Kiremit. Var. **kĭramet.**

"Yazga şıksam, üy salsam, kiramet capsam, alay, / Alır edĭm bĭr kızşık, borşka tapsam, alay." - (Boztorgay).

Rom. s. Olană; ţiglă.

KİRAZ is. (Yun.>Türk.). Kiraz.Var. **kirez.**

1. Kiraz ağacı. (Lat. Cerasus avium).

"Kızıl vişne, al kiraz aşlamayman. / Onekï şuwal şınım bar, başlamayman." - (Boztorgay).

2. Bu ağacın ekseriya kırmızı renkte, etli, sulu meyvesi.

"Bïr dalda ekï kiraz, / Bïrï al, bïrï biyaz. / Kettï yarem kelmedï, / Ayrı tüştük bïz bo yaz." - (Boztorgay).

3. mec. (Dudak için) Al renkte ve etli.

"Güzelösïp cetkende / Yanakları al bolır. / Öpseñ kiraz dudağın / Şeker bolır bal bolır." - (Boztorgay).

Rom. s. 1. Cireş. 2. Cireaşă, fructul cireşului. 3. adj. (Despre buze). Ca cireaşa; de cireaşă.

KİRAZLIK (**kirazlıq**) is. Kirazlık, kiraz bahçesi.

Rom. s. Livadă de cireşi.

KİREZ is. → **Kiraz**.

KİRİL s. (Bulgar papaz Kiril'in adından). Kiril alfabesine dayalı olan.

"Reforma keldï, Mektep Reforması. ... Bïraz wakıt sora Kazan'dan okuw kitapları ketïrïlïp Tuwgan Tïl dersleri kïrsetïldï. Bo karar bïzler üşïn uygun tuwıl edï. Tïlnï añlamaganımız añlamagan, yazıda da kiril arflerïn kullanmak zorında kaldık." - (Yaşar Memedemin - Geştï Ömïr, Geştï Wakıt).

- **Kiril alfabesï -** Kiril ve Metodiu (IX. yy.) papazlar tarafından Slavları hristiyanlaştırma faaliyetleri çerçevesinde hazırlanmış, günümüzde Rusça, Bulgarca ve Sırpça yazı dillerinin temelinde olan ve Sovyetler döneminde, Türk lehçeleri ve Moğolca için de kabul ettirilen alfabe.

Rom. adj. Chirilic, cirilic.

KİTABE is. (Ar. kitabe). Kitabe; yazıt.

Rom. s. Înscripție.

KİTABİ, -Y s. (Ar. kitabi).. 1. Kitabi; kitaplarda geçtiği gibi. **Kitabi sözler.**

2. mec. Olması gerektiği gibi.

"Daha bunday manalı, kitabi şıñlar / Aytıp aytıp şıñlaylar caşlar, kızlar." - (Mehmet Vani Yurtsever - Toy, şiir).

Türk Lehç. : Kırım. - **kitabiy;**

Rom. adj. 1. Livresc. 2. Ca la carte, aşa cum trebuie să fie.

KİTANTSA is. (Fr.>Rom.). Makbuz; bir paranın alındığına dair yazılmış belge, alındı kâğıdı.

Rom. s. Chitanță.

KİTAP is. (Ar. kitab). Kitap.

1. Bir araya getirilip cilt edilmiş basılı yazı yaprakları.

"Köşede bïr etajerde veya dolapta bïrkaç sıra kitap. Eñ üstünde Romence ve Türkçe gazeteler." - (Müstecib Ülküsal - Bayram Şenlïğï).

2. Herhangi bir konuda yazılmış eser.

"Senïñ aytkan sözlerïñ / Kitaplarga yazılsın. / Ekïmïzniñ kabrïmïz / Bïr toprakka kazılsın." - (Boztorgay).

3. Kutsal kitap.

- **Hesap kitap etmek -** İyice düşünmek.
- **Kitabına uydırmak -** Kanuni olmayan bir işi kanuna uygun gibi göstermek.
- **Kitap aşmak -** Kitap falı bakmak.
- **Kitap aştırmak -** Kitap falı baktırmak. **"Şïmdï mında bïr apakay bar edï. Hafızga kitap açtırmaga kelgen, bïzge de selâm ketïrgen." -** (Mehmet Vani Yurtsever - Toy, piyes).
- **Kitapka el basmak -** Kutsal kitap üzerine elini koyarak ant etmek.
- **Kitapta yerï bolmak -** Din veya kanun kitaplarında yazmak.
- **O kitapnı kapamak -** Belli bir konuyla ilgisini kesmek, artık ilgilenmemek.

Rom. s. 1. Carte. 2. Operă tipărită. 3. Carte sfântă; Coran.

KİTAPHANE is. Kütüphane.

Rom. s. Bibliotecă.

KİTAPHANECİ is. Kütüphaneci.

Rom. s. Bibliotecar.

KİTAPLI s. Kitaplı, kitabı olan.

Rom. adj. Cu carte.

KİTAPLIK (**kitaplıq**) is. Kitaplık.

1. Kitap rafı veya dolabı.

2. Kitap konulan oda.

3. Kütüphane, kitapları okuyucuların hizmetine sunan kuruluş.

"Ötmek elden, su kölden degendiy, aşagan yemeklerï bedawa, amfiteatrular, kitaplıklar büsbütün bedawa." - (Altay Kerim – Kâniye).

4. s. Kitap yapmaya elverişli.

5. s. Herhangi bir sayıda kitap alabilecek kadar.

Rom. s. 1. Raft sau dulap de păstrat cărți. 2. Cameră de cărți. 3. Bibliotecă - instituție. 4. adj. De carte. 5. adj. Care cuprinde un număr "n" de cărți.

KİTAPSIZ s. Kitapsız.

1. Kitabı olmayan.

2. mec. Kutsal kitaplardan hiçbirine inanmayan; dinsiz.

3. mec. İnsafsız.

Rom. s.1. Fără carte. 2. fig. Ateu, care nu crede în religiile propovăduite de Cărțile Sfinte. 3. fig. Nelegiuit, lipsit de îndurare.

KİTAPSÜYER is. Kitapsever.

Rom. s. Bibliofil.

KİTAPŞI is. Kitapçı.

Rom. s. Librar.

KİTAPŞIK (**kitapşıq**) is. Kitapçık; sayfa sayısı az veya sayfa boyutları küçük kitap.

"Patına castanıp Şolohov'un yazgan 'Soarta Unui Om / Bïr Kïşïnïñ Başına Kelgenler' kitapşıgın okımaga başladı." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. Cărticică; broșură.

KİTAPŞILIK (**kitapşılıq**) is. Kitapçılık.

Rom. s. Îndeletnicirea de librar.

KİTAP-ÜYĬ is. Yayın evi.

- **Kriterion Kitap Üyï –** Romanya'da 1980'li yıllarda milli azınlıkların dillerindeki yayınları basan kuruluş.

Rom. s. Editură.

KİTARA is. (İtal., Fr.>Rom., Türk.). Gitar.

"Şalgıcılar şalalar toktamadan, / Eskĭ, cañı dürküler kitara man. / Şalgı man toy bolganı bellĭ bola, / Toy zewkı man kaár, dert epsĭ unutula." - (Cevat Reşit - Toylar).

Rom. s. Chitară.

KİTARACI is. Gitarcı, gitarist.

Rom. s. Chitarist.

KİYA is. (Fars. ket huda) Kâhya; bir zenginin konak işlerini yöneten kimse. Var. **kâhya.**

"Maga şimdĭ, bo saatte, bo dakiykada bo para kerek, ulum ketiyatır, dep şokaynıñ kiyasın zorladı." - (Okıma Kitabı - IV).

Rom. s. Vătaf. logofăt; intendent.

KİYDĬRMEK f. → **Kĭydĭrmek**.

"Menĭm babam bay kĭşĭ, al kiydĭrer, / Ekĭ betĭm nar alma, can süydĭrer." - (Boztorgay).

KİYEW s. → **Kĭyew**.

"Ayttırsañ babam iş bermez, anayım süymez. / Sendiy etken golanga kiyewĭm demez." - (Boztorgay).

KİYF is. → **Kiyp**.

"Akşam hayır, ak şawle, merhaba tenler. / Bĭr soramak vaciptĭr, neday kiyfler ?" - (Boztorgay).

KİYĬK s. → **Kĭyĭk**.

"Utanşak cĭgĭtke bĭr kız / Şımar etse, / Başı aylanıp, / bĭr kiyĭktiy, ay iygĭler, / Kaşa cürer." - (Boztorgay).

KİYĬM is. → **Kĭyĭm**.

• **Arüw kiyĭm boy östĭrer, arüw eş akıl östĭrer. -** Atas. Güzel giyim boyu hoş gösterir, iyi eş aklı yüceltir.

KİYĬNMEK f. → **Kĭyĭnmek**.

"Al yeşĭl kiyĭnesĭn, / Köz kıssam sĭlkĭnesĭn. / Alem senĭ 'şĭrkĭn' diy / Maga hoş körĭnesĭn." - (Boztorgay).

KİYĬZ is. → **Kĭyĭz**.

"Aklı koynıñ cününden bastım kiyĭz, / On ekĭ aynıñ ezanı bin sekĭz yüz." - (Boztorgay).

KİYMEK f. → **Kĭymek**.

"At mĭngenniñ tuwuldır, ton kiygenniñ, / Talap etseñ tabılır, can süygeniñ." - (Boztorgay).

KİYP is. (Ar. keyf). Keyif. Var. **keyf, kif, kip, kiyf.**

1. Sağlık, vücut esenliği.

"Selâm aleyküm. Neday Kurtvelĭ akamnıñ kifĭ ?" - (Necip H. Fazıl - Kırım).

2. İç rahatlığı; ruh hali.

"Akşam hayır, ak şawle, merhaba tenler. / Bĭr soramak vaciptĭr, neday kiyfler ?" - (Boztorgay).

"Ebet, sĭzge köre onlarsız bolmay, çünkü o şiylersĭz toynıñ sonında elem, öfke bolmay. Bunlarsız da sĭzniñ kifiñiz kele mĭ ?" - (Mehmet Vani Yurtsever - Toy, piyes).

3. Eğlence.

"Şora batır bara bara, baradı anda, Kazan'ga. Onda bĭr alaları bar eken, anda. Mırzalar, pelwanlar kip yasap otırılar diydĭ." - (Hilmiye ve Ekrem Mehmet Ali - Tepegöz).

4. İstek, heves, zevk.

"Köre eken ke balası kĭmsenĭ süymiy, anasına bĭle kulak asmay, sade özĭniñ keyfine tüşüne eken." - (Boztorgay 1).

5. Gelişigüzel istek, kuralsız karar.

6. Sarhoşluk hali.

• **Kip etmek (yasamak) -** Eğlenceli vakit geçirmek.

• **Kiypĭ kaşmak -** Neşesi kaçmak.

• **Kiypĭ yerĭnde -** Sağlığı, neşesi yerinde.

• **Kiypĭn aramak -** Birinin gönlünü etmek.

• **Kel kipĭm, kel. -** Deyim. Gel keyfim, gel.

• **Barlınıñ kiypĭ kelgeşi, carlınıñ canı şıgar. -** Atas. Varlıklının keyfi gelinceye kadar yoksulun canı çıkar.

Rom. s. 1. Sănătate. 2. Bună dispoziţie. 3. Petrecere, chef. 4. Poftă, dorinţă. 5. Capriciu. 6. Cherchelează.

KİYPLENDĬRMEK f. Keyiflendirmek. Var. **kiflendĭrmek**.

Rom. v. A înveseli.

KİYPLENME, -ÜW is. Keyflenme.

Rom. s. 1. Înveselire. 2. Îmbătare.

KİYPLENMEK f. Keyflenmek. Var. kiflenmek.

1. Neşelenmek.

2. İçki içmek.

Rom. v. 1. A se înveseli. 2. A bea, a sta la un pahar.

KİYPLĬ s. Keyifli. Var. **kiflĭ.**

1. Neşeli.

2. Biraz içmiş.

• **Kiyplĭ kiyplĭ -** Neşe içinde, şen olarak. **"Rahmetlĭ kawede otırıp, lülesĭn cagıp keylĭ keyflĭ dumanlata ekende, aşıkközniñ bĭrĭ kele de Hoca'man alay etĭp oynamak istiy." -** (Nevzat ve Nermin Yusuf - Nasrettin Hoca).

Rom. adj. 1. Bine dispus, vesel. 2. Cherchelit.

KİYPSĬZ s. Keyifsiz. Var. **kifsĭz.**

1. Neşesiz.

2. Biraz rahatsız, hasta.

"Bügün Cumada karay tüştĭm, senĭ köralmadım. Kifsĭzsiñ mĭ yoksa ?" - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

Rom. adj. 1. Indispus, lipsit de chef. 2. Cam bolnav.

KİYPSĬZLENMEK f. Keyifsizlenmek, biraz hastalanmak. Var. **kifsĭzlenmek.**

"Vay, ne boldı, ew ? Kifsĭzlendiñ mĭ, şo ?" - (Necip H. Fazıl - Kırım).

Rom. v. A se îmbolnăvi, a nu se simte bine.

KİYPSĬZLĬK is. Keyifsizlik.

"Bĭrkaç künden berĭ zaten üstĭmde bĭr kifsĭzlĭk tuya edĭm. Ay, ay !" - (Necip H. Fazıl - Kırım).

Rom. s. Indispoziţie; boală uşoară.

KLANARET (**klanaret**) is. → **Klarnet**.

KLANARETŞĬ (**klanaretşĭ**) is. → **Klarnetşĭ**.

KLARNET (**klarnet**) is. (Fr.,Alm.>Rom., Türk.). Müz. Klârnet. Var. **klanaret.** Eşanl. **gĭrnata.**

Rom. s. Clarinetă.

KLARNETŞĬ (**klarnetşĭ**) is. Klârnetçi. Var. klanaretşĭ. Eşanl. gĭrnatacı.

Rom. s. Clarinetist.

KLASİK (**klasik**) s. ve is. (Fr.>Rom.Türk.). Klasik.

1. Dünya veya bir milli kültürün en parlak devrine ait.

2. (Eserler hakkında). Değer, kuruluş ve ahenk bakımından örnek olarak gösterilebilecek nitelikte olan.

3. is. (Yazar, sanatçı, bilim adamı gibi şahsiyetler için) Kalıcı, değerli eserler vermiş kimse.

4. s. Bir zamanlar genel beğeniyi üzerinde toplayan, moda olan.

"Eskĭ, taa dogrısı klasik konforlı bĭr binada, unutulmaz bĭr sene geşĭrdĭk." - (Altay Kerim – Kâniye).

5. s. Bilinen, alışılmış kalıpta veya şekilde olan.

Rom. s. şi adj. 1. - 5. Clasic.

KLİMAT (**klimat**) is. (Fr.>Rom.). 1. İklim.

2. mec. Ortam.

Rom. v. 1. Climat. 2. fig. Mediu, ambianță.

KLİŞEU, KLİŞEW (**klişeu, klişew**) is. (Fr.>Rom.Türk.). Klişe.

Rom. s. Clișeu.

KLOR (**klor**) is. (Fr.>Rom., Türk.). Kim. Klor elementi. Atom sayısı 17, sembolü **Cl.**

Rom. s. Chim. Elementul chimic clor.

KLORLAMAK (**klorlamaq**) f. Klorlamak; suları klorla dezenfekte etmek.

Rom. v. A trata apa de băut cu clor.

KLORLI (**klorlı**) s. Klorlu.

1. Klor içeren.

2. (Su) Klorla dezenfekte edilmiş.

Rom. adj. 1. Cu clor. 2. Dezinfectat cu clor.

KLOROFİL (**klorofil**) is. (Fr.>Rom., Türk.). Biyol. Klorofil.

Rom. s. Biol. Clorofilă.

KLOROFORM (**kloroform**) is. (Fr.>Rom., Türk.). Tıp. Kloroform.

Rom. s. Med. Cloroform.

KLUB (**klub**) is. (Fr. İng.>Rom.Türk.) (okun. klup, klub) Klüp, kulüp.

Rom. s. Club

KNYAZ (**knyaz**) is. (Rus.>Rom.). Orta Çağda Rus ve Romenlerde derebeyi.

Rom. s. Cneaz.

KNYAZLIK (**knyazlıq**) is. Derebeylik, derebeyi yönetimindeki bölge.

Rom. s. Cnezat.

KOAFOR (**koafor**) is. (Fr.>Rom.). 1. Kadın berberi.

2. Kadın berberi dükkânı; güzellik salonu.

Rom. s. 1. Coafor, coafeză. 2. Atelier de coafare.

KOBA (**qoba**) is. İn.

1. Mağara. Eşanl. **magara.**

"Bo masalımızdakı kaşkır kastalana da bĭr kobanıñ ĭşĭnde cayılıp kala." - (Nedret ve Enver Mahmut - Ayuw Kulak Batır).

2. Yabanı hayvanların kendilerine yuva edindikleri kovuk; in.

"Bĭr kaşkır balası köreler, onı kuwalamaga başlaylar. Aywan kaşa, kaşa, tap kobasına barıp ĭşerĭ dala." - (Nevzat ve Nermin Yusuf - Nasrettin Hoca).

Rom. s. 1. Peșteră; grotă, cavernă. 2. Bârlog.

KOBAY (**kobay**) is. (Fr.>Rom,Türk.). Zool. 1. Kobay (Lat. Cavia porcellus).

2. mec. Deney konusu.

Rom. s. 1. Zool. Cobai. 2. fig. Subiect de experimentare.

KOBIK (**qobıq**) s. Kopmuş, kopuk.

Rom. adj. Rupt; desprins, detaşat.

KOBIZ (**qobız**) is. Kopuz; telli çalgı aleti, saz.

- **Altmışka kelgende kobız üyrenĭp akırzamanda şalacaksıñ mı? -** Deyim. Altmışına geldiğinde kopuz öğrenerek ahir zamanda çalacak mısın ?

Rom. s. Cobză.

KOBIZCI (**qobızcı**) is. Kopuzcu.

"Kuşlık málĭnde bĭr kobızcıga raskele. / - Ey kobızsı, kobızıñ alıp kayda barasıñ? dep soray." - (Nedret ve Enver Mahmut - Bozcĭgĭt).

Rom. s. Cobzar.

KOBRA (**kobra**) is. (Fr.>Rom.,Türk.) Zool. Kobra yılanı.

Rom. s. Zool. Cobră.

KOCA[1] (**qoca**) is. Koca; bir kadının eşi.

"Gülzade kocasına oh bolsın degendiy etĭp karap küler." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

- **Koca tapmak –** Koca bulmak.
- **Kocaga barmak –** Kocaya varmak; (kız, kadın) evlenmek.
- **Kocaga bermek -** Kocaya vermek; (kızı, kadını) evlendirmek.
- **Kocaga kaşmak –** (Kız) Kocaya kaçmak.
- **Kayt demege koca yok, oyt demege ata cok -** Deyim. Dön demeye koca yok, hey ! demeye baba yok.
- **Kelĭnge kocañ şĭrkĭn degenler, babamın üyĭnde o da cok edĭ degen. –** Deyim. Geline kocan çirkinmiş demişler, babamın evinde o da yoktu demiş.
- **Kocamın ölgenĭne canmayman, ömĭralla aytıp canım caktılar. -** Deyim. Kocamın öldüğüne yanmıyorum, başsağlığı dileyip canımı yaktılar.
- **Baba bergenĭ ömĭrlĭk, koca bergenĭ körĭmlĭk. -** Atas. Babanın verdiği ömürlük, kocanın verdiği görümlük.
- **Koca ötmegĭ ortada, ul otmegĭ tartmada -** Atas. Koca ekmeği ortada, oğul ekmeği rafta.

Rom. s. Soț, bărbat.

KOCA[2] (**qoca**) s. Koca.

1. Büyük, iri.

2. Geniş.

3. Yaşlı.

4. mec. Büyük, ulu.

Rom. adj. 1. Mare, uriaș. 2. Vast, imens. 3. Bătrân. 4. fig. Măreț; cel mare.

KOCAKARI (**qocaqarı**) is. Kocakarı; yaşlı kadın.

Rom. s. Babă.

KOCALAK (**qocalaq, Qocalaq**) is. 1. Zool. Çaylak, yırtıcı kuş cinsi. (Lat. Milvus).

2. öz. is. Köstence'nin kuzeyinde köy.

Rom. 1. Zool. Gaie. 2. s. propr. Sat la nord de Constanța.

KOCALI[1] (**qocalı**) s. Kocalı; kocası olan (kadın).

Rom. adj. Cu soţ, cu bărbat; căsătorită.

KOCALI[2] (**Qocalı**) öz. is. (Koca Ali'den) Dobruca'da, Köstence'nin kuzeyindeki Lumina köyünün Türkçe-Tatarca adı.

Rom. s. propr. Denumirea turco-tătărească a satului Lumina din nordul Constanţei.

KOCALIK (**qocalıq**) is. Bir kadına koca olma durumu.

Rom. s. Atribuţiile de soţ.

KOCAMAK (**qocamaq**) f. Yaşlanmak.

- **Kurt kocasa köpekke kor bolır. -** Atas. Kurt kocayınca köpekler tarafından horlanır.

Rom. v. A îmbătrâni.

KOCAMAN (**qocaman**) s. Çok iri; çok büyük.

"Tawda cürgen odaman, / Erkeslerden kocaman, / Curt ketmesïn koldan dep / O da keldï dayatmay." - (Edip Efendi - Sefername).

Rom. adj. Mai mare; foarte mare.

KOCASIZ (**qocasız**) s. Kocasız; kocası olmayan (kadın.).

"Bakşelerde pırasa, / Yapragına kar cawsa, / Kızlar kocasız kalsa, / Epsï maga calbarsa." - (Boztorgay).

Rom. adj. Fără soţ; fără bărbat.

KOCASIZLIK (**qocasızlıq**) is. Kocasızlık.

Rom. s. Faptul de a nu avea un bărbat, de a fi nemăritată sau văduvă.

KOÇANAY (**qoçanay**) is. 1. Kuzu. Bak. **koşanay**.

2. mec. Yavru, yavrucuk.

Rom. s. 1. Miel; mieluţ. 2. fig. Puişor; făt.

KODAL (**qodal**) is. esk. Ulema sınıfından olmayanların giydiği, sarığı renkli faniladan başlık.

"Kodal kodal kodalbaş, / Kodalak arabaa cekken taş. / Kodalak araba işinde / Koñkırdaşkan dört kurtka." - (Boztorgay).

Rom. s. Turban purtat de oamenii de rând, cu banda din ţesătură flanelată galbenă.

KODALAK (**qodalaq**) is. 1. Pulluk arabası; pulluğun iki tekerlekli, çekici ön bölümü.

"Emïrsöyïn babanıñ azbarı tolı hayvanlardan sade bïr kart eşegï men, saban kodalagı tegerşıgïnden yasalgan cart bïr kotikası kaldı." - (Nevzat Yusuf Sarıgöl - Kündelïkşï / Karad. 126).

2. Kodalak araba; ağır yükleri yakın yerlere insan gücü ile taşımak için, üzerine sağlam tahtalar döşenerek bir veya iki pulluk arabasından uydurulmuş, iki veya dört tekerlekli araç; bir nevi "domuz arabası".

3. Kağnı, iki tekerlekli ilkel araba.

"Neşïn bolacak bolmaycak kişïnïñ kodalagına mïnesïn?" - (Altay Kerim – Kâniye).

Türk Lehç. : Kırım., Nog. **- qodalaq;**

Rom. s. 1. (Tehn.) Avantren de plug. 2. Cărucior (metalic, pentru cărat şi manipulat corpuri masive). 3. Căruţă rudimentară, cu două roţi.

KODALBAŞ (**qodalbaş**) is. 1. Kodallı; kodal giymiş olan kimse.

"Kodal kodal kodalbaş ..." - (Boztorgay).

2. mec. Ulema sınıfından olmayan kimse.

Rom. 1. Persoană cu turban simplu. 2. fig. Om de rând, care nu face parte din clasa cărturarilor.

KODAMAN (**qodaman**) is. Kodaman; bir yerin büyüğü.

Rom. s. Şef, ştab; căpetenie.

KODARLANMA, **-UW** (**qodarlanma**, **-uw**) is. Kabarma, şişinme.

Rom. s. Înfoiare, împăunare.

KODARLANMAK (**qodarlanmaq**) f. Kabarmak, şişinmek.

"Bïr wakıttan sora tawık şïpşe şıgara. Kanatların cayıp, kodarlanıp, kort kortlap balların üyürtïp alıp cüre." - (Nevzat ve Nermin Yusuf - Nasrettin Hoca).

"Fakultatege yetişïp sïftï imtaan bergen bo talebe, kodarlanıp nota karnetïn profesorga uzatkanda, başka bïr arkadaşı hocanın közïne karap işaret ettï." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. v. A se umfla în pene; a se înfoia, a se împăuna.

KODEKS (**kodeks**) is. (Lat. >Fr.>Rom.Türk.). 1. Huk. Kodeks, mecelle; kanunlar toplamı kitabı.

2. Bir alanda, çeşitli konular üzerine yazılmış yazılar toplamı.

- **Kodeks Kumanicus -** Kırım'daki italyan tüccar ve misyonerler için bir rehber olarak, Tatar dilinin eski şekli olan Kıpçakça (Kumanca) üzerine yazılmış bir kitap. (Kitabın, Venedik'te, San Marco kitaplığında, 1303 senesinden kalma sadece bir kopyası bulunmaktadır).

Rom. s. 1. Jur. Codex, codice. 2. Culegere de scrieri într-un domeniu.

KODOŞ (**kodoş**) is. (Ermen.>Türk.>Rom.). Kodoş, cinsel ilişkiler pazarlamacısı; pezevenk.

Rom. s. Codoş; proxenet.

KODOŞLIK (**kodoşlıq**) is. Kodoşluk.

Rom. s. Codoşie, proxenetism.

KOFETARİYE (**kofetariye**) is. (Rom.). Pastahane.

"Kofetariyege aketïp maga bïr dondırma beralmadıñ." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. Cofetărie.

KOGA (**qoğa**) is. Bot. Saz, hasır otu, su kamışı.

1. Uzun ve dar yapraklı, çok yıllık bir bataklık bitkisi. (Lat. Typha).

2. Bu bitkinin sepet, zembil ve hasır örmekte, badana fırçası yapmakta kullanılan yaprakları.

Rom. s. 1. Bot. Papură. 2. Frunze de papură.

KOK[1] (**qoq**) is. Anat. Kovuk, kavuk; sidik kesesi.

"Eslïce hem şakacı Anife daday komşısın kulağına iyïlïp şıbırdadı : Siygïsï kelgendïr taa caam, kogı zorlagandır erïfnï." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. Anat. Vezică urinară, băşica udului.

KOK[2] (**qoq**) is. 1. Kurumuş hayvan dışkısı.

2. Ahırların yakınında biriken saman ve dışkı karışımı gübre yığını.

"Narık mırzanı süyrep alıp, arkadaşının aytkanınday, aketïp azbardakı kokka köme." - (Nedret ve Enver Mahmut - Bozcïgït).

- **İt ırıldar, kok şaşar. - (Pışkı) -** Bulmaca. (Boztorgay).

Türk Lehç. : Nog. **- qoq;** Moğ. **- hog -** çöp, süprüntü;

Rom. s. 1. Baligă. 2. Bălegar.

KOKANA (**kokana**) is. (Yun.>Türk., Rom.) (Okunuşu orta damak **k**-sı ile) Kokona; hristiyan hanımı.

"Köyïñ notarı, türkşe de konışmaga bïlgen Gogu Spiridon... Notar caylı ïskembesïnde tüşüncege dalıp kettï. Aládin kelgeşï Cengiz boşı boşına turmasın. / - Nerede oturduğumu sen biliyorsun, git kokanaya, bugün için işiniz varsa, ben yaparım, diye söyle." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. Cucoană.

KOKARCA (**kokarca, Kokarca**) is. (Türk.>Rom.). 1. Zool. Kokarca; kendini korumak için duşmanına pis bir koku püskürten bir kürk hayvanı cinsi. (Lat. Mustella putorius).

2. Dobruca'nın güney-batısındaki Pietreni köyünün Türkçe-Tatarca adı.

Rom. s. 1. Zool. Dihor. 2. s. propr. Denumirea turco-tătărească a satului Pietreni din sud-vestul Dobrogei.

KOKAW (**qoqaw**) s. Kötü, fena.

Rom. adj. Slab, prost, lipsit de calitate.

KOKAWLAŞMAK (**qoqawlaşmaq**) f. Kötüleşmek, kötüye gitmek.

Rom. v. A se înrăutăți, a se degrada.

KOKI (**qoqı**) is. Koku. Var. **koku.**

1. Nesnelerden yayılan küçük zerrelerin burun sinirlerinde uyandırdığı duyum.

"Bakşelerde top náne, / Şetke cayrar kokısı. / Elá közlï yaremnï / Bek süyemen dogrısı." - (Boztorgay).

"Cel eskende ankıtır / Gül şeşekniñ kokısın. / Bïr mektüpşïk yazayım, / Güzel yarem okısın." - (Boztogay).

2. Güzel koku yayan madde; mis, esans.

3. mec. Belirti, işaret.

- **Barıt kokısı kelmek -** Barut kokusu gelmek; savaş tehlikesi sezilmek.
- **Kokısı sïñmek -** Kokusu sinmek.
- **Kokısı şıkmak -** Kokusu çıkmak.
- **Kokısın almak -** Kokusunu almak.

Rom. s. 1. Miros, senzație olfactivă. 2. Mireasmă, parfum. 3. fig. Semn, marcă; indiciu, urmă.

KOKILI (**qoqılı**) s. Kokulu.

1. Kokusu olan.

2. Güzel kokan.

"Kokılı, müslü şarapnı tatkan Ömïrbek, bïr tuwıl, üş kïşkene kade şarap ïştï, arkadaşıman elleştï, ayrılştılar." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. adj. 1. Cu miros; mirositor. 2. Înmiresmat, parfumat.

KOKIMA, -UW (**qoqıma, -uw**) is. Kokmak veya kokumak işi ve durumu.

Rom. s. Acțiunea sau faptul de **kokımak.**

KOKIMAK (**qoqımaq**) f. Kokmak.

1. Koku çıkarmak, kokmak.

"Akşam ah dep cataman 'amentü' okıp. / Keşe tïşke kelesïn karanfil kokıp." - (Boztorgay).

"Bïr ses şıktı müs kokıp, bïlmem, bïzge. / Bïrkaş cewap aytayık kıymasım, sïzge." - (Boztorgay).

2. Kokuşmak, çürüyüp fena kokular çıkarmak. Eşanl. **sasımak.**

3. mec. Olacağını belli etmek.

4. Koklamak.

"Men ezelnï okıdım, / Renklı halı tokıdım. / Yarem senï bek süyüp / Gül yerïne kokıdım." - (Boztorgay).

- **Awzı süt kokımak -** Çok genç ve acemi olmak.

Rom. v. 1. A mirosi, a emana miros. 2. A mirosi urât; a se altera. 3. fig. A mirosi a ...; a prevesti ceva. 4. A adulmeca, a mirosi.

KOKISIZ (**qoqısız**) s. Kokusuz.

Rom. adj. Fără miros; inodor.

KOKITMA, -UW (**qoqıtma, -uw**) is. Kokutma.

Rom. s. Împuțire.

KOKITMAK (**qoqıtmaq**) f. Kokutmak.

1. Hoş olmayan bir koku yaymak.

2. Hoş olmayan bir koku yayılmasına sebep olmak.

Rom. v. 1. A umple spațiul din jur cu un miros urât; a împuți. 2. A face să pută.

KOKITTIRMAK (**qoqıttırmaq**) f. Kokutturmak.

Rom. v. A face să miroase; mai frecvent, a face să emane mirosuri neplăcute.

KOKLA (**qoqla**) is. (Yun.>Türk.). Kukla.

"Tek tïnewün koranıñ bïr köşesïnde, / terekler kölgesïnde, / Cerge bïr kasır cayıp, kokla oyıncakların sayıp / zewklana turgan edï." - (İsmail Ziyaeddin - Toy).

Rom. s. Păpuşă.

KOKLACI (**qoqlacı**) is. Kuklacı.

1. Kukla yapıp satan kimse.

2. Kukla oynatan kimse.

Rom. s. 1.-2. Păpușar.

KOKLALI (**qoqlalı**) s. Kuklalı, kuklası olan.

Rom. adj. Cu păpușă.

KOKLAMA, -W (**qoqlama, -w**) is. Koklama.

Rom. s. Acțiunea de a mirosi.

KOKLAMAK (**qoqlamaq**) f. Koklamak; kokusunu duymak için bir şeyi burnuna yaklaştırmak veya bulunduğu yerin havasını içine çekmek.

"Suw boyında güller aşkan, / Onı kïmler koklaycak? / Gürbet elge şıgıp ketseñ / Senï kïmler coklaycak?" - (Boztorgay).

"Anaydan eşïtken soñ / Kördüm curtumnı süydüm. / Toprak koklap öpken kün / Yazık! dep candım, küydüm." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

Rom. v. A mirosi, a adulmeca.

KOKLANMAK (**qoqlanmaq**) f. Koklanmak, koklamak işi yapılmak.

Rom. v. A fi mirosit, a se miroase.

KOKLASIZ (**qoqlasız**) s. Kuklasız, kuklası olmayan.

Rom. adj. Fără păpușă.

KOKLAŞIK (**qoqlaşıq**) is. Kuklacık, küçük kukla.

Rom. s. Păpușică.

KOKLAŞMA, -UW (**qoqlaşma, -uw**) is. Koklaşma.

Rom. s. Faptul de a se mirosi sau de a se agrea unul pe altul.

KOKLAŞMAK (**qoqlaşmaq**) f. Koklaşmak.

1. Birbirini koklamak.

2. mec. Birbirini sevmek.

"Bïr kün kelïr curt kurtulır, bïr kuyaşlı kün tuwar, / ...

Ayrı tüşken ana-bala bïrbïrïmen koklaşır." - (Haşim İslâm - Bïr Kün Kelïr / Emel M.).

• **Aywanlar koklaşıp, insanlar konışıp anlaşır. -** Atas. Hayvanlar koklaşarak, insanlar konuşarak anlaşır.

Rom. v. 1. A se mirosi, a se adulmeca. 2. fig. A se agrea, a se place; a se iubi.

KOKLATMAK (**qoqlatmaq**) f. Koklatmak.

1. Koklamak işini yaptırmak.

"Pandele'nïn apakayı şo sırada sïrke ïşesïn ketïrïp kastanın murnına yakınlatıp koklattı." - (Altay Kerim – Kâniye).

2. Bir şeyden biraz vermek.

3. (Olumsuz biçimiyle) Hiç vermemek.

Rom. v. 1. A pune să adulmece, a da să miroase. 2. A oferi ceva în mică cantitate. 3. (În forma negativă) A nu da absolut nimic.

KOKLATTIRMAK (**qoqlattırmaq**) f. Koklattırmak.

Rom. v. A pune să miroase, a da să miroase.

KOKLIK (**qoqlıq**) is. Gübre atılan, yığılan, biriktirilen yer.

Rom. s. Locul unde se aruncă sau se strânge baliga.

KOKOKMİYAW (**kokokmiyaw**) is. → **Kukukmiyaw**.

KOKOS (**kokos**) is. (Alm.>Rom.) Bot. Hindistan cevizi ağacı ve meyvesi.

Rom. s. Bot. Nucă de cocos. Arborele şi fructul.

KOKS (**koks**) is. (İng., Alm. >Rom., Türk.). Kok kömürü.

Rom. s. Cocs.

KOKU (**qoqu**) is. → **Kokı**.

"Akşamlarıñ sis bola, tañ feyz berïp açılmay, / Kuşlar çıraysız, çeçeklerden koku cayılmay." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

KOKULI (**qoqulı**) s. → **Kokılı**.

KOL (**qol**) is. El, kol.

1. El; kolun bilekten parmak uclarına kadar olan ve tutmaya, iş yapmaya yarayan bölümü. Eşaml. **el.**

"Bakşelerde sarmaşık, / Sarılıp boldım aşık. / Sen aklıma kelgende / Tüşe kolımdan kaşık." - (Boztorgay).

"Erten, bïr mïnsïz Böralï kartanasınıñ, anasınıñ, yaşlı konşularıñ kolların öptü, eñ soñ Zahide'ge aylandı." - (Mehmet Niyazi – Sawlıkman Kal).

"Sañke Kudret kolıman işlengensïñ / Tertemïz bïr havaman beslengensïñ." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

2. Kol; insan vücudunda omuz başından parmak uclarına kadar uzanan bölüm.

"Kolımdakı sáátïmnï, anayım, / Arkadaşlar aldılar. / Ekïmïznï bïr şukurga, anayım, / Yan yanga saldılar." - (Boztorgay).

"Eşïttïm senïn şıñlarıñ, tuttı awesïm. / Uzatsam kolım cetmiycek, bakırsam sesïm." - (Boztorgay).

3. Kasaplık hayvanların ön ayağının üst bölümü.

4. Giyecek kolu.

5. Makinelerde elle tutulup hareket ettirilen parça.

6. Kapı, pencerenin tutup açma kapama parçası.

7. Bir şeyin ayrıldığı bölümlerden her biri; dal.

8. Taraf, yan. **Oñ kolda -** Sağ tarafta. **Sol kolda -** Sol tarafta.

9. Ask. Kanat.

10. Yönetim, idare.

"Curt ketken, tusnak bolganmız bïz cat kolda." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

• **Ayagı kolı baylı –** Çaresiz, istediğini yapamıyacak bir durumda olan.

• **Bïrbïrïne kol bermek -** Yardımlaşmak.

• **Bokşasın kolına bermek -** Kovmak; işine son vermek.

• **Dört kolman sarılmak -** Bir işe büyük bir istekle girişmek.

• **Elï kolı baylı -** Hareket edemez, iş yapamaz durumda (olmak).

• **Kol almak -** El öpmek. "**Kaynanam dep anañnın kolın alsam, / Oñ tïzïñe yaslanıp yuklap kalsam." -** (Boztorgay).

• **Kol atmak –** a) Uzanmak, yayılmak. b) Bir işe girişmek, başlamak.

• **Kol bermek -** Yardım etmek.

• **Kolda bala -** Kucak çocuğu.

• **Kol kanat bolmak –** Korumak, koruyucusu olmak.

• **Kol kemïgï –** Anat. Kolun omuzdan dirseğe kadar olan kemiği. (*Rom. Humerus*).

• **Kol koldan –** Elden ele.

• **Kol kolga -** zf. Birlikte; el ele, yardımlaşarak.

• **Kol kötermek –** Birine vurmaya kalkışmak; el kaldırmak.

• **Kol öpmek -** El öpmek.

• **Kol saátï –** Bileğe takılan saat.

• **Kol tutmak –** Yardım etmek, desteklemek. **"Caw kılıçnı senïñ için alsa da, / Atıl ! Saga kol tutacak bïlek bar." -** (Köksüyer – Emel'ge / Emel M. 1 – 1935).

• **Kol tutuşmak –** Birbirinin elinden tutmak.

• **Kol uzatmak -** a) Yardım elini uzatmak. b) Bir şeyi almaya kalkışmak.

• **Koldan ayaktan tüşmek -** Yaşlılık veya hastalık sebebiyle çalışamaz duruma gelmek.

• **Koldan ketmek -** Elden gitmek; kaybedilmek.

• **Kolga almak -** Ele almak; bir şey üzerinde çalışmaya başlamak.

• **Kolı bolmak (bïrewnïñ bïr ïşte ...) –** O işe gizlice karışmış olmak.

• **Kolı kanatı sınmak –** Çaresiz kalmak.

• **Kolı tiymek -** Bir iş için ayıracak vakti olmak. **"Kolım tiygendiy bolsa, akşam kelïrmen." -** (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

• **Kolı uzun -** a) (Rom.den kalk, "*cu mână lungă*") Hırsız, çalmak adeti olan. b) (Türk.den) Gücü yeter, sözü geçer; yardım edebilir (kişi).

• **Kolın şalt tutmak -** Elini çabuk tutmak; gerekli önlemi zamanında almak.

• **Kolına kalmak** – Birinin yardımına muhtaç kalmak.

• **Kolına kïrmek** – Kolunu birinin koltuğu altından geçirmek.

• **Kolından tutmak -** Elinden tutmak; yardım etmek; himaye etmek.

• **Kolları kopmak** – Bir ağırlık taşımaktan yorulmak.

• **Kolların arasına almak -** Kucaklamak.

• **Kolların aşmak –** a) İçtenlikle karşılamaya hazırlanmak. b) Korumak.

• **Kolların sallap kelmek -** Hiçbir şey getirmeden gelmek.

• **Oñ kol -** a) Sağ el b) Sağ kol.

• **Ötmegĭ kolında –** Ekmeği elinde; geçimini kendi emeğiyle sağlayan.

• **Öz kolı özĭn awzına cetmek -** Kendi işini kendi görmek.

• **Paşaportın kolına bermek -** İşten çıkarmak, kovmak.

• **Post koldan ketmek -** Post elden gitmek. a) Öldürülmek b) İşinden atılmak.

• **Sol kol -** a) Sol el b) Sol kol.

• **Aldı kolga saldı colga**. - Deyim. Aldı ele, koydu düzene.

• **İnatım inat, ekĭ kolım kanat. –** Deyim. İnadım inat, iki kolum iki kanat.

• **Kol üstĭnde konakay -** Deyim. Ele avuca sığmayan, zaptedilemeyen küçük şey.

• **Kolında altın bĭlezĭgĭ bar. -** Deyim. Elinde sağlam bir mesleği var.

• **Kolıñ kamırı man el ĭşĭne karışır.** - Deyim. (Kadınlar için) Beceremeyeceği işleri yapmaya kalkışır.

• **Kolıña kuwwet -** Deyim. Bir iş yapan birine söylenen iyi dilek sözü.

• **Kolıña tegenek, közĭñe şüyel -** Deyim. Eline diken, gözüne sığil (olmak); rahatsız edici şey olmak.

• **Alet ĭşler, kol maktanır –** Atas. Alet işler, el övünür.

• **Az kolnı aşta, köp kolnı ĭşte kör. –** Atas. Az eli aşta, çok eli işte gör.

• **Baş carılsa börk ĭşĭnde, kol sınsa ceñ ĭşĭnde.** - Atas. Baş yarılsa kalpak içinde, kol kırılsa yen içinde.

• **Berme kolıñdakın elge, urarsıñ başıñ cerge. –** Atas. Verme elindekini ele, vurursun başını yere.

• **Bügalmagan kolnı öp te başıña sal. -** Atas. Bükemediğin eli öp de başına koy.

• **Karnıñ awırsa awzıñ tıy, közĭñ awırsa kolıñ tıy.** - Atas. Karnın ağırırsa ağzına hakim ol, gözün ağırırsa eline hakim ol.

• **Kol carası geşer, tĭl carası geşmez. -** Atas. El (kol) yarası geçer, dil yarası geçmez.

• **Kol kolnı cuwar, kollar da betnĭ cuwar.** - Atas. El eli yıkar, ikisi de yüzü yıkar.

• **Kol sınsa ceñ ĭşĭnde, baş carılsa börk ĭşĭnde. –** Atas. Kol kırılırsa yen içinde, baş yarılırsa börk içinde.

• **Kolında barlık boldı, cuwugı cat boldı. –** Atas. Eli servet gördü, yakını yabancı oldu.

• **Kolıñdakı pĭter, itĭbarıñ pĭter. -** Atas. Elindeki biter, itibarın biter.

• **Maşa barda kolıñ otka sokma.** - Atas. Maşa varken elini ateşe sokma.

• **Mecliste tĭlĭñ, konada kolıñ kıska tut. -** Atas. Mecliste dilini, sofrada elini kısa tut.

• **Oñ kolıñ bergenĭn sol kolıñ körmesĭn.** - Atas. Sağ elinin verdiğini sol elin görmesin..

• **Papĭşĭn kolına algan artına karamaz.** - Atas. Pabucunu elne alan arkasına dönüp bakmaz.

• **Ul bolsın, kız bolsın, ayagı kolı tüz bolsın. –** Atas. Oğul olsun, kız olsun, eli ayağı düzgün olsun.

• **Zanat kolda altın bĭlezĭk. -** Atas. Zenaat elde altın bileziktir.

Rom. s. 1. Mână. 2. Braţ. 3. (Zool.) Spată. 4. Mânecă. 5. Manivelă. 6. Mâner, clanţă. 7. Ramură, ramificaţie; (Geogr.) afluent; braţ. 8. Parte, sector. 9. Mil. Aripă, falnc. 10. fig. Putere; autoritate.

KOLA[1] (qola) is. (Ital.>Türk.). Kola.

1. Çamaşır kolası.

2. Kâğıt tutkalı.

Rom. s. 1. Scrobeală, amidon, apret. 2. Clei, lipici.

KOLA[2] (kola) is. (Rom.). Dikdörtken biçiminde kâğıt; yaprak.

"Senĭñ kola kâtlerĭñ, / Temĭr tögĭm harflerĭñ / Sıra man tĭzĭlecek, / Efkâr, kuyez berecek." - (Ekrem Menlibay - Renkler'ge Selâm).

Rom. s. Coală.

KOLALAMAK (qolalamaq) f. Kolalamak; giyecekleri kolalı su ile ıslatarak ütülemek.

Rom. v. A scrobi, a apreta.

KOLALI (qolalı) s. Kolalı.

1. İçinde kola bulunan.

2. Kolalanmış.

Rom. adj. 1. Cu scrobeală. 2. Scrobit, apretat.

KOLAN[1] (qolan) s. Var. kulan.

1. (Toprak, arazi için) Geniş.

"Tena, kulan çöllerde sıçrar, sĭñer, deryalarday tolkungan yeşĭl pĭçenler, kırmızı, mawı çeçekler, mametkeler üstünde bĭr kara köpük kibi uçar, fırlardım." - (Çelebi Cihan - Karılgaçlar Duası).

2. (Saç için) Uzun ve kalın örülmüş.

"Kolan şaşlĭ kelĭnşek / Ah, dep keter ölgeşĭk." - (Kemal Müsüret - Halk Edebiyatı).

Rom. adj. 1. Vast, întins. 2. (Despre păr). Lung şi împletit gros; în cosiţe.

KOLAN[2] (qolan) is. Kolan. Var. **kulan.**

1. Eğeri atın üstüne bağlamak, çadır keçesini direklere bastırmak için kullanılan, sert kumaştan veya deriden kesilen uzun şerit; tasma. Eşanl. **ayıl.**

2 is. Kemer, kuşak.

3. is. Zool. Orta Asya'da yaşayan bir yabani at cinsi; Prjevalskii atı. (Lat. Equus hemionus).

Rom. s. 1. Curea, tasma. 2. Centură. 3. O specie de cal sălbatic; colun.

KOLANLAMAK (qolanlamaq) f. (Eğerin) Kolanlarını sıkmak.

Rom. v. A strânge chingile şeii.

KOLAP (qolap) s. Övüngen.

Rom. s. Lăudăros, fanfaron.

KOLAPLANMAK (qolaplanmaq) f. Övünmek, şişinmek.

Rom. v. A se lăuda; a se umfla în pene.

KOLAŞ (qolaş) is. (kol+ -aş) 1. Kulaç, uzunlık ölçüsü. Var. **kulaş.**

"Kırk kolaş şıncır man kuyıdan suw şıgarıp suw ĭşe, diy." - (Nedret ve Enver Mahmut - Bozcĭgĭt).

2. (Slav. kolaç>Rom. colac). Halka; halka biçiminde nesne,

bilezik.

"Kĭrtlı sandık ĭşĭnde / Kolaş bolgan sen bolsañ, / Tüye şışkan men bolsam / Tesĭp kĭrsem, kaytersĭn?" - (Mehmet Ali Ekrem - Bülbül Sesĭ).

- **Kolaş bolmak –** Çöreklenmek, kıvrılıp yatmak.

3. Simit. Eşanl. **kalaş.**

Rom. s. 1. Stânjen, unitate de măsură de lungime egală cu distanța dintre vârfurile brațelor desfăcute lateral. 2. Cerc, inel. 3. Covrig.

KOLAWA (**qolawa**) is. (Rom., Gag. colivă) Pasta; tatlı yiyecek. Bak. **koliva.**

"Bütĭn alem baklawa, kolawa, er şiyden güzel güzel yemekler yasap, beklep turadı ekenler." - (Ekrem ve Hilmiye Mehmet Ali - Tepegöz).

Rom. s. Prăjitură; tort.

KOLAY (**qolay**) s. zf. ve is. Kolay. **Zor** karşıtı.

1. Yorulmadan, sıkıntı çekilmeden yapılan.

"Babadag'nıñ çeşmesĭ, / Barıp suwın ĭşmesĭ. / Kolay tuwıl yar süyüp / Asretlĭgĭn şekmesĭ." -

2. zf. Kolayca, zahmetsizce.

"Kawe tuwul, çay tuwul, / Sözlerĭm alay tuwul. / Aşk kalĭpke kolay kĭrer, / Şıgarmak kolay tuwul." - (Boztorgay).

3. is. Kolaylık, kolay yol.

"Toñsañ cılınmanıñ kolayı bar da." - (Müstecib Ülküsal - Bayram Şenlĭgĭ).

- **Kolay kolay -** Kolayca.
- **Kolay tuwıl –** Elbette, tabii ki güçtür.
- **Kolayda -** El altında.
- **Kolayı bolsa -** Çaresi olsa.
- **Kolayın karamak -** Bir şeyi yapmak için elverişli yolu aramak
- **Kolayın tapmak -** Kolaylıkla yapabilmeyi sağlamak veya yapma yolunu bulmak.
- **Kolayına kaşmak (Bĭr ĭşnĭñ ...) -** Bir işi yapmak için en kolay yolu seçmek.
- **Kolayına kelmek -** Bir işin belli bir biçimde yapılmasını daha uygun bulmak.
- **Allah kolay ketĭrsĭn.** - Deyim. Allah kolaylık versin. **"Bek arüw ay. Haydĭ Allah kolay ketĭrsĭn. İygĭlĭgĭñ bolabergenĭ arüwdĭr." -** (Necip H. Fazıl - Cawşılık).
- **Kolay kelsĭn –** Deyim. Bir iş yapmakta olanlara söylenen iyi dilek sözü.
- **Adamak kolay, ödemek zor. -** Atas. Adamak kolay, ödemek zor.
- **Baba borcı kolay ödenmez.** - Atas.Baba borcu kolay ödenmez.
- **Duşman edĭnmek kolay, dos edĭnmek zor.** - Atas. Düşman edinmek kolay, dost edinmek zor.

Rom. adj. adv. şi s. 1. adj. Uşor, lesne, comod. 2. adv. Cu uşurință. 3. Uşurință, facilitate.

KOLAYCA (**qolayca**) s. zf. Kolayca.

1. Oldukça kolay bir şekilde.

2. Kolaylıkla, sıkıntı çekmeden.

"Kolayca köremĭz şo Nasrettin Hocanıñ ne kadar tanılganın, ne kadar süyülgenĭn." - (Nermin ve Nevzat Yusuf - Nasrettin Hoca).

Rom. 1. adj. Uşor, lesne. 2. adv. Cu uşurință.

KOLAYCI (**qolaycı**) is. ve s. Bir işin kolayına kaçan veya onu üstünkörü yapan (kimse).

Rom. s. şi adj. Simplist; superficial.

KOLAYLAMA, -W (**qolaylama, -w**) is. Kolaylama, kolaylamak işi.

Rom. s. Înlesnire, uşurare.

KOLAYLAMAK (**qolaylamaq**) f. Kolaylamak, bir işin en zor kısımlarını bitirmiş olmak.

Rom. v. A înlesni, a uşura.

KOLAYLANMAK (**qolaylanmaq**) f. Kolaylanmak, bir işin zor kısımları bitirilmiş olmak.

"Sĭnĭler kalaylandı, / İnan başım aylandı. / Sabır et sen güzelĭm, / İşĭmĭz kolaylandı." - (Boztorgay).

Rom. v. A se înlesni, a se facilita; a fi înlesnit, a fi facilitat.

KOLAYLAŞMAK (**qolaylaşmaq**) f. Kolaylaşmak.

1. Kolay duruma gelmek.

2. (Güçlükler için) Ortadan kalkmak.

Rom. v. 1. A se înlesni, a deveni mai uşor. 2. fig. (Dificultățile) A dispărea; a deveni rezolvabile.

KOLAYLAŞTIRMAK (**qolaylaştırmaq**) f. Kolaylaştırmak.

1. Kolay bir duruma getirmek.

2. Bir işi sonuna yaklaştırmak, büyük bir kısmını yapmış olmak.

"Cañı mualĭm işlerĭn kolaylaştırıp talebelernĭ üylerĭne kaytardı." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. v. 1. A uşura, a înlesni. 2. A rezolva o bună parte din sarcini.

KOLAYLATMAK (**qolaylatmaq**) f. Kolaylaştırmak.

Rom. v. A uşura, a înlesni.

KOLAYLI (**qolaylı**) s. 1. Kolaylıkla elde edilebilen; el altında bulunan.

"Kazan tübĭ kalaylı, / Komşı kızı kolaylı. / Sidanediy közĭ bar, / Ne de tatlı sözĭ bar." - (Boztorgay).

2. Becerikli; her türlü işin kolayını bulabilen.

- **Komşı kızı kolaylı –** Atas. Komşu kızı kolaylı.

Rom. v. 1. Lesnicios. 2. Priceput.

KOLAYLIK (**qolaylıq**) is. Kolaylık.

1. Kolay olma durumu.

2. Rahatlık, konfor, işlerin kolayca yapılmasını sağlayan şey.

3. Bir işi yapabilme durumu veya imkânı.

"Her şiyge bĭr kolaylık yaratkan Allah, boga da bĭr şiyler tabar taa." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

- **Kolaylıkman -** Kolaylıkla, sıkıntı çekmeden, rahatça; hemen. **"Balama çagama bayramlık almay bu künge cıygan paralarnı kolaylıkman berewuyar sanasıñ mı ? At bĭrttaa zarlarnı !" -** (Müstecib Ülküsal - Bayram Şenĭgĭ).

Rom. s. 1.-3. Uşurință, facilitate.

KOLAYLIKMAN (**qolaylıqman**) zf. Kolaylıkla.

Rom. adv. Cu uşurință.

KOLAYSIZ (**qolaysız**) s. Beceriksiz; işin kolay yolunu bilemeyen.

"Rahmetlĭ oñın solın anlagaşık, cel kayıknı aketĭp karaga ata. / - Ne işlediñ be, kolaysız kişi, diyler arkadaşları." - (Nermin ve Nevzat Yusuf - Nasrettin Hoca).

Rom. s. Nepriceput.

KOLAYSIZLIK s. (**qolaysızlıq**) Beceriksizlik.

Rom. s. Nepricepere, lipsă de îndemânare; stângăcie.

KOL BEZĬ (**qol bezĭ**) is. El bezi.

Rom. s. Şerveţel.

KOLDAŞ (**qoldaş**) is. İş arkadaşı, işteş.

"Curt taralsa da, saw bolsın koldaşları." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

Rom. s. Tovarăş de muncă; camarad, ortac; colaborator; coleg.

KOLDAŞLIK (**qoldaşlıq**) is. İş arkadaşlığı.

Rom. s. Întrajutorare; tovărăşie, ortăcie, prietenie.

KOLDAŞMAK (**qoldaşmaq**) f. Yardımlaşmak, el ele vermek.

"Ya koldaşıp alay halk bĭrbĭrĭmen baylansa, / Üzülmegen, kopmagan kawiy bĭr arkan bolur." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

Rom. v. A se întrajutora.

KOLEKSİYON (**koleksiyon**) is. (Fr.>Türk.) Koleksiyon.

Rom. s. Colecţie.

KOLEKTİV (**kolektiv**) s. ve is. (Rom.). 1. s. Ortaklaşa, birlikte yapılan, kolektif; ortak.

2. is. Camia, topluluk.

3. (Romanya'da komünist rejimde) Tarım kooperatifi; Sovyetler Birliğindeki kolhozların benzeri.

"Köy fĭkareleri kolektivge toplı yazılıp merakman şalışmaga başladılar." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. 1. adj. Colectiv, comun, obştesc. 2. s. Colectiv, grup. 3. Gospodărie agricolă colectivă.

KOLEKTİVCĬ (**kolektivcĭ**) is. (Rom). Kolektiv işçisi köylü.

Rom. s. Colectivist.

KOLEKTİVİST (**kolektivist**) is. (Rom.). esk. (Romanya'da komünist rejimde) Tarım kooperatifi üyesi köylü.

"Sarıgöl'nĭñ sırtında / Tĭzden kamış keseler. / Kolektivist kızları / Gül astında öseler." - (Boztorgay).

Rom. s. Colectivist.

KOLEKTİVLEŞTĬRMEK (**kolektivleştĭrmek**) f. Kooperatifleştirmek, tarlaları bir kooperatifte birleştirmek.

Rom. v. A colectiviza.

KOLEKTİVLEŞMEK (**kolektivleşmek**) f. Kooperatifleşmek.

Rom. v. A se colectiviza.

KOLEKTSİYE (**kolektsiye**) is. (Fr.>Rom.). Koleksiyon.

Rom. s. Colecţie.

KOLHOZ (**kolhoz**) is. (Rus.). "Kolektif" sözünün rusçası; tarım kooperatifi.

Rom. s. Colhoz.

KOLHOZLAŞMAK (**kolhozlaşmaq**) f. Kolektifleşmek, kooperatifleşmek.

Rom. v. A se uni într-un colhoz.

KOLİBA (**koliba**) is. (Fars. kulbe, Rom.>Türk.) Kulübe, zeminlik.

"Bĭr gün sabah, akay uykusundan uyanıp közlerĭn açkanda, bĭr de ne körsĭn, kolibasının kapısında, kız kıyafetĭnde bĭr canawar, saçların köpĭrtĭp omuzlarına atkan, közlerĭn akıytıp turu eken." - (Mehmet H. Vani Yurtsever - Ödelek).

"Bazda bazda bostanda kalamız, bo bĭzler üşĭn eñ balaban kuwnak. ... Kolibada catamız." - (Yaşar Memedemin - Kaytuw).

Rom. s. Colibă.

KOLİBRİ is. Zool. (Fr.>Rom.Türk.). Kolibri kuşu. (Lat. Trochilus).

Rom. s. Zool. Colibri.

KOLİVA (**koliva**) is. (Slav.>Rom., Gag.). Hristiyan cenazelerinde cemaate sunulan, haşlanmış buğday, ceviz ve şekerden yapılan bir nevi pasta. Var. **kolawa.**

Rom. s. Colivă.

KOL-KEMĬĞĬ (**qol kemĭğĭ**) is. Anat. Kol kemiği. (Lat. Humerus).

Rom. s. Humerus; osul braţului.

KOLLAMA, **-W** (**qollama**, **-w**) is. Kollama.

Rom. s. Acţiunea de **kollamak.** *1. Aşteptare a momentului prielnic. 2. Ocrotire*

KOLLAMAK (**qollamaq**) f. Kollamak.

1. Olmasını, ortaya çıkmasını beklemek.

2. Göz önünde bulundurmak, dikkate almak.

3. İzlemek, gözetlemek, ilgi göstermek.

"Sen odada sokta bol, köyge molla. / Menden saga payda yok, başkasın kolla." - (Boztorgay).

"Köy işĭn süzĭp cürgen balların işĭ küşĭ kayse, zerdalĭ, duman-erık, elma, armut tereklĭ koralarını kollamak." - (Altay Kerim – Kâniye).

4. Korumak, himaye etmek.

Rom. v. 1. A aştepta, a pândi. 2. A lua în consideraţie. 3. A acorda atenţie. 4. A supraveghea, a ocroti.

KOLLANMAK (**qollanmaq**) f. Kollanmak.

Rom. v. 1. A fi pândit, a fi aşteptat. 2. A fi ocrotit, a fi protejat.

KOLLI (**qollı**) s. Kollu, kolu olan.

Rom. adj. 1. Cu mână, cu braţ. 2. Cu mânecă. 3. Cu mâner, cu manivelă.

KOLLIK (**qollıq**) is. Kolluk.

1. Gömlek kollarının iliklenen yeri.

2. Bir görev alâmeti olarak kola takılan şerit.

Rom. s. 1. Manşetă. 2. Brasardă.

KOLONEL (**kolonel**) is. (Rom.). Ask. Albay.

Rom. s. Mil. Colonel.

KOLONİYALİSM (**koloniyalism**) is. (Fr.>Rom. Türk.). Kolonyalizm, sömürgecilik.

Rom. s. Colonialism.

KOLONİYALİST (**koloniyalist**) is. (Fr.>Rom. Türk.). Kolonyalist, sömürgeci.

Rom. s. Colonialist.

KOLONİYE (**koloniye**) is. (Fr.>Rom.Türk.). Koloni.

1. Eski çağlarda uzak diyarlarda kurulmuş yeni şehir ve kaleler.

2. Sömürge.

3. Göçmen cemaati.

4. Çocuklar, izciler için kurulmuş dinlenme kampları; ve bu kampta kalanlar.

"Rasĭm koloniye men dagga ketken edĭ. O onda körgenlerĭn anlattı." - (Heyet - Tatar Tĭlĭ II).

Rom. s. Colonie. 1. Aşezările antice de pe teritoriile străine. 2. Ţară subjugată. 3. Comunitate de emigranţi. 4. Tabără de copii.

KOLONYE (**kolonye**) is. (Fr.>Rom.Türk.). Kolonya, kokulu tuvalet ispirtosu.

Rom. s. Apă de colonie; colonie.

KOL SANATLARI (**qol sanatları**) is. El sanatları; el aletleri kullanılarak yapılan işler.

Rom. s. Manufactură.

KOLSIZ (**qolsız**) s. Kolsuz.

1. Kolu olmayan.

2. (Giyecekler için) Kol dikilmemiş.

Rom. adj. 1. Fără mână, fără braţ; ciung. 2. (Despre îmbrăcăminte) Fără mânecă.

KOLŞAK (**qolşaq**) is. Eldiven.

"Cünden kolşak öriyĭm, / Senĭ kaydan köriyĭm? / Alacak bolsañ al menĭ. / Yar bolganıñ bĭliyĭm." - (Boztorgay).

Rom. s. Mănuşă.

KOLŞAKLI (**qolşaqlı**) s. Eldivenli.

Rom. adj. Cu mănuşă.

KOLŞAKSIZ (**qolşaqsız**) s. Eldivensiz.

Rom. adj. Fără mănuşă.

KOLTAWA (**qoltawa**) is. Tava; uzun saplı kap. Eşanl. **saplıtawa.**

"Üy aldında boz tana, / Koltawada kaykana." - (Boztorgay).

Rom. s. Tigaie.

KOLTIK (**qoltıq**) is. Koltuk. Var. koltuk.

1. Omuz başının altında, kolun gövde ile birleştiği yer.

"Alĭmseyit koltugın astına bĭr yastık salgan, uzanıp catır." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

2. Kol dayayacak yerleri bulunan geniş, rahat sandalye.

"Ortada bır masa, etrafında dört işkemle. Kenarlarda bĭrkaç kanape, koltık veya ĭskemle." - (Müstecib Ülküsal - Bayram Şenlĭgĭ).

3. mec. Kayırma, destek.

4. mec. Yüksek makam.

- **Koltıgına kĭrmek -** Koluna girmek.
- **Bĭr koltıkka ekĭ karbız sıymaz. -** Atas. Bir koltuğa iki karpuz sığmaz.

Rom. s. 1. Anat. Subsuoară. 2. Fotoliu. 3. fig. Protecţie, sprijin. 4. fig. Post înalt, funcţie înaltă.

KOLTIKLAMAK (qoltıqlamaq) f. Koltuklamak.

1. Koltuğu altına almak.

2. Koltuğuna girmek.

3. mec. Övmek, pohpohlamak.

Rom. v. 1. A lua sub braţ. 2. A lua braţul. 3. fig. A măguli pe cineva, a face să se umfle în pene.

KOLTIKLANMAK (**qoltıqlanmaq**) f. Koltuklanmak.

1. Koltuğuna girilmek.

2. mec. Övülmek, pohpohlanmak.

Rom. v. 1. A fi luat de braţ. 2. A fi flatat.

KOLTIKLAŞMAK (**qoltıqlaşmaq**) f. Birbirinin koltuğuna girmek.

"Tüteldĭ boran, cawdı kar, örtĭldĭ ızlar. / Koltıklaşıp cüreler şĭmdĭgĭ kızlar." - (Boztorgay).

"Yaz tatilĭnde ciddiy azĭrlenĭp Bükreş'ke, fakültatege dewam etmeknĭ kararlaştırdılar. Güz keldĭ, Bükreş'ke kettĭler, koltıklaşıp gezdĭler, yardımlaştılar." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. v. A se lua de braţ.

KOLTIKTAYAK (**qoltıqtayaq**) is. Koltuk değneği. Eşanl. **öpĭktayak**.

Rom. s. Cârjă.

KOLTĬRMEN (**qoltırmen**) is. El değirmeni.

Rom. s. Râşniţă.

KOLTUK (**qoltuq**) s. → Koltık.

KOLYAZMA (**qolyazma**) is. El yazması; elle yazılmış halde olan kitap.

Rom. s. Manuscris.

KOMANDA (**komanda**) is. (Fr.>Rom.). 1. Emir, kumanda, komut.

2. Sipariş.

Rom. s. 1. Comandă; poruncă. 2. Solicitare, cerere.

KOMANDANT (**komandant**) is. (Fr.>Rom.). Kumandan, komutan.

Rom. s. Comandant.

KOMBAYN, -A (**kombayna, kombayna**) s. (İng.>Rus. Rom.). Kombayn; biçme, toplama, harman gibi birkaç tarım işini tek başına yapan makine.

"Dewdiy bĭr kombayn tarlada yerĭn algan, / ... Artından da traktorcı çelik traktornı salgan, / Aywa rengĭ anızını toktamadan aktara." - (Okıma Kitabı - V).

Rom. s. Combainâ, combină.

KOMBAYNER (**kombayner**) is. (İng.>Rus.Rom.). Kombayncı; kombayn makinisti, sürücüsü.

Rom. s. Combainer, combainist, combiner.

KOMBİNEZON (**kombimezon**) is. (Fr.>Rom. Türk.) Kombinezon; kısa ve kolsuz kadın iç çamaşırı.

Rom. s. Combinezon.

KOMEDİYE (**komediye**) is. (İtal. Fr.>Rom.Türk.). Komedi.

1. Tiy. Güldürü eseri.

2. mec. İnsanı güldüren olay.

Rom. s. 1. Comedie, operă dramatică. 2. fig. Întâmplare hazlie.

KOMİK (**komik**) s. (Fr. >Rom., Türk.) Komik; güldürücü, gülünç.

Rom. adj. Comic.

KOMİKLĬK (**komiklĭk**) is. Komiklik.

Rom. s. Comicărie.

KOMİLER (**Komiler**) öz. is. Komiler; Avrupa Rusyası'nın, Tataristan'ın kuzeyinde, tundra bölgesinde, Özerk Komi Cumhuriyetinde yaşayan fin-ugor soyundan halk; eşanl. **Zıryanlar.**

Rom. s. propr. Comi sau Zâriani, populaţia autohtonă, de origină ugro-fină a Rep. Aut. Comi (Feder. Rusă).

KOMİSAR (**komisar**) is. (Fr.>Rom.Türk.). Komiser.

Rom. s. Comisar.

KOMİSARİYAT (**komisariyat**) is. (Fr.>Rom.). Komiserlik; askerlik veya emniyet şubesi..

"Sen arkadaş Ömĭrbek, Cumartesĭ Acıca sanatorına mayanga keteceksĭn, pazartesĭ de Karaömer rayonında, Askerlĭk komisaryatında tabılacaksın." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. Comisariat.

KOMİSARLIK (**komisarlıq**) is. Komiserlik.

Rom. s. Comisariat.

KOMİSİYE (**komisiye**) is. (Fr.>Rom.Türk.). Komisyon, kurul, heyet; belli bir işi izlemekle görevlendirilmiş kurul.

"Şalışkan yerĭnden bĭr komisye kelĭp kaynanasın üyĭn körgenden sora oga da ekĭ odalı bĭr apartament lâyık körĭldĭ." - (Aciemin Baubek - Manalı Bĭr Ders).

Rom. s. Comisie.

KOMİTET (**komitet**) is. (Fr.>Rom.Türk.). Komite, idare kurulu.

"Dört babadan kurulgan komitetnĭ canına aldı, pĭrmarye sekretarına kettĭ." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. Comitet.

KOMPARTİMENT (**kompartiment**) is. (Fr.>Rom., Türk.) Kompartıman, yolcu vagonunda bölüm.

Rom. s. Compartiment.

KOMPAS (**kompas**) is. (Fr.>Rom.). Pergel.

Rom. s. Compas.

KOMPOT (**kompot**) is. (Fr.>Rom.). Hoşaf, komposto. Eşanl. **koşap.**

Rom. s. Compot.

KOMPOZİTOR (**kompozitor**) is. (Fr.>Rom.Türk.). Müz. Bestekâr, besteci, kompozitör.

Rom. s. Compozitor.

KOMPOZİTSİYE (**kompozitsiye**) is. (Fr>Rom.Türk.). Kompozisyon.

1. Yapı, kuruluş, terkip.

2. Eser, bilhassa müzik eseri.

3. Okullarda bir konu üzerine söylenecekleri bir sıraya koyup anlatma dersi.

Rom. s. Compoziţie. 1. Structură. 2. Operă artistică. 3. Materie şcolară, compunere.

KOMSOMOL (**komsomol**) is. (Rus. Komunistiçeskiy Soyuz Molodyoji>Rom.) Komsomol; Sovyetler rejiminde komünist gençlik örgütü.

Rom. s. Comsomol.

KOMSOMOLİST (**komsomolist**) is. (Rus.>Rom.) Komsomol üyesi; komsomolcı.

Rom. s. Comsomolist.

KOMŞI (**qomşı**) is. ve s. (konuwşı'dan). Komşu. Var. **koñşı.**

1. esk. Topluca göç edildiği zamanlarda birlikte konanların (konaklayanların) her biri; konucu.

2. Evleri yan yana olan kimselerin birbirine göre aldıkları ad.

"Kışta biyaz kĭyĭlmez. / Komşı kızı süyülmez. / Komşısından yar süygen son, ey güzel, / Kardaşım dep cürülmez, ey güzel." - (Boztorgay).

"Mınaw komşı Halĭm akay bugün sabanga ketiyatır edĭ." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

3. s. Sınırdaş.

"Atka nokta tagıldı, / Kapıga kırt kagıldı. / Men yaremnĭ coytkan son / Komşı köyden tabıldı." - (Boztorgay).

- **Kapı komşı** - Bitişikte oturan komşu.
- **Konı komşı** - Bütün komşular.
- **Komşıda pĭşer, bĭzge de tüşer. –** Deyim. Komşuda pişer, bize de düşer.
- **Kıyamet künĭ komşıdan –** Atas. Kıyamet günü komşudan.
- **Komşı kızı kolaylı –** Atas. Komşu kızı kolaylı.
- **Komşınıñ bar bolsın, bermese de tĭlemez. –** Atas. Komşunun var olsun, vermese de istemez.
- **Komşınıñ koturı cukmasa kuyı cugar. -** Atas. Komşunun yarası bulaşmasa huyu bulaşır.
- **Komşınıñ saranı mallı eter. -** Atas. Komşunun pintisi insanı mallı eder.
- **Komşınıñ tawugı kaz körĭnĭr. –** Atas. Komşunun tawuğu kaz görünür.
- **Üy alma, komşı al -** Atas. Ev alma, komşu al.

Rom. 1. s. înv. Tovarăş de transhumanţă. 2. Vecin, megieş. 3. adj. Vecin; limitrof.

KOMŞILAŞMAK (**qomşılaşmaq**) f. Komşu olmak, komşuluk etmek.

Rom. v. A se învecina; a fi vecin

KOMŞILIK (**qomşılıq**) is. Komşuluk.

1. Komşu olma durumu.

2. Komşularla olan ilişki.

Rom. s. 1. Vecinătate, starea de afi vecini. 2. Relaţiile de vecini.

KOMUNİSM (**komunism**) is. (Fr.>Rom.Türk.). Komünizm.

Rom. s. Comunism.

KOMUNİST (**komunist**) is. (Fr.>Rom.Türk.). Komünist, komünizm yanlısı.

"Sıra sıra müsürler, / Işĭ tolı yesĭrler. / Zengĭnlerden fayda yok, / Yaşasın komunistler." - (Boztorgay).

Rom. s. Comunist.

KOMUNİSTLEŞMEK (**komunistleşmek**) f. Komünistleşmek, komünizm görüş veya rejimini benimsemek.

Rom. v. A-şi însuşi ideologia comunistă; a deveni adept al comunismului

KOMUTAN (**komutan**) is. Ask. Komutan, kumandan.

"Dünyada en balaban komutan ve hükümdarlardan bĭrewĭ bolgan Cengiz han ..." - (Mehmet Vani Yurtsever - Kart man Caş Arasında).

Rom. s. Mil. Comandant.

KOMUTANLIK (**komutanlıq**) is. Ask. Komutanlık, kumandanlık.

Rom. s. Mil. Comandament.

KONA (**qona**) is. 1. Yastağaç; üzerinde hamur açılan, yemek yenilen, eskiden köy evlerinin başlıca eşyası sayılan yuvarlak, alçak masa.

2. mec. Sofra, yenilmek üzere hazırlanmış yemekler.

- **Cemaat konası** - İki yarım daire şeklinde olup sehpalar üzerine açılınca 2 metre kadar çapında bir masa meydana getiren, düğün veya dua sofralarında kullanılan, köy veya mahalle malı yastağaç üstü.
- **Kızıñ arüwï anadan, üyüñ arüwï konadan bellï bolır. -** Atas. Kızın iyisi anadan, evin iyisi sofrasından belli olur.
- **Mecliste tïlïñ, konada kolıñ kıska tut. -** Atas. Mecliste dilini, sofrada elini kısa tut.

Rom. s.1. Masă rotundă, joasă pe care se mănâncă stând jos, "turceşte". 2. Mâncare, bucate, masă.

KONAK (**qonaq**) is. Konak.

1. Büyük ve gösterişli ev.

"Cuwura, cuwura Zayd'abay, / Balak bawı üzülgen. / Aybetlengen Tomalaş / Konakka barıp süzülgen." - (Boztorgay).

2. esk. Araba veya hayvanla bir günde alınan yol.

"Anası, Kazan Kırım'ga altmış konak yer, ketme balam, razı tuwulman, diy bolsa da, Çorabatır, ille ketecekmen, diy." - (A. Karakaya - Çorabatır / Emel D.).

3. esk. Konaklama yeri.

"Daim yükseklerde kurar konagın, / Hiç kïmse bïlalmaz onuñ duragın. / Azattır, keyflïdïr karuwlı duman." - (Bekir S. Çobanzade - Duman).

- **Barlı tapsa konakka, carlı tapsa tamakka. -** Atas. Varlıklı bulursa konağa, yoksul bulursa mideye.
- **Carlı tamak, barlı konak tüşünür. -** Atas. Yoksul - yemek, varlıklı - konak düşünür.

Türk Lehç. : Kırım. - **qonak;** Moğ. - **honug / honog -** konaklama yeri;

Rom. s. 1. Conac; vilă. 2. înv. Distanţă de la un popas la altul; conac. 3. Han, loc de popas.

KONAKAY (**qonaqay**) is. Acı darı, tilki-kuyruğu; bozkır ikliminde hayvan yemi olarak yetiştirilen bitki ve onun tohumu. (Lat. Setaria italica).

"Köy aldında konakay, / Boyı bolsın kamıştay, / Onı körïp kuwansın / Tawık, pepiy em torgay." - (Boztorgay).

"Analıgı Zöre'nı unutmay. ... Bïz kelgeşïk sen bo sïnïdekï konakaynı tarıdan ayıracaksın, dep emïr ete." - (Nedret ve Enver Mahmut - Ayuw Kulak Batır).

- **Kol üstünde konakay -** Deyim. Ele avuca sığmayan, zaptedilemeyen küçük şey.

Rom. s. Dughie.

KONAKBAY (**qonaqbay**) is. 1. Konuklara ev sahipliği yapan kimse; evsahibi.

"Şongar kalkın bïlïrmen, kawgacıdır, / Konakbaydan et tïlep dawacıdır." - (Ali Osman Ayrantok - Bïlgenïm).

2. Düğünlerde, toplantılarda davetlilere evsahipliği yapan, onlarla ilgilenen kimseler.

"Arpa işïnde bïr biday, / Tarı işïnde konakay. / Süygülïmnï sorasañ, / Üyken toyda konakbay." - (Boztorgay).

"Derya şetten bulanır, kenardan buzlar, / Hayırlı bolsın toyıñız, konakbay kızlar." - (Boztorgay).

- **Konakbay müsafïrnïñ kölesïdïr**. - Atas. Evsahibi misafirin kölesidir.
- **Müsapïr müsapïrnï süymez, konakbay alayın süymez.** – Atas. Misafir misafiri sevmez, evsahibi hepsini sevmez.

Rom. s. 1. Gazdă, stăpânul casei, amfitrion. 2. La nunţi şi reuniuni, persoană care deserveşte invitaţii; stolnic, stolniceasă.

KONAKBAYLIK (**qonaqbaylıq**) is. Ev sahipliği, konuk ağırlama işi.

"Ayak üstünde konakbaylık yapkan akaylar, ocakay, bïr de Ömïrbek mualïm, uzun taktaga yerleştïrïlgen yemeklerge yanaştılar." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. Faptul de a fi amfitrion.

KONAKLAMAK (**qonaqlamaq**) f. Konaklamak; yolculuk sırasında bir yerde kalıp geceyi geçirmek. Var. **konmak.**

Türk Lehç. : Karaçay Malkar. - **qonaqlamaq, -v;** Moğ. - **honuglah / honogloh;**

Rom. v. A poposi, a înnopta.

KONALI (**qonalı**) s. 1. Yastağaçlı.

2. Sofralı.

Rom. adj. 1. Cu masă ("kona"). 2. Cu mâncăruri.

KONASIZ (**qonasız**) s. 1. Yastağaçsız.

2. Sofrasız.

Rom. s. 1. Fără masă ("kona"). 2. Fără mâncăruri.

KONAR (**qonar**) is. Konulacak, konaklanacak yer.

- **Konarım cel bïlecek, koşarım el bïlecek. -** Deyim. Kalacak yerimi yel bilecek, arabaya koşacak hayvanımı el bilecek. (Bak ayrıca : **Koşar**[2]).

Rom. s. Loc de popas.

KONCA (**qonca**) is. (Fars. gonçe). Bot. Henüz acılmamış, açılmak üzere olan çiçek.

"Karanfil koptı sapsız, / Koncası bar esapsız. / Saga yüz mektüp yazdım, / epsï kaldı cewapsız." - (Boztorgay).

"Men anamnıñ bïr kızı edïm, / Konca gül edïm. / Aşılmagan konca gül edïm, / Sarardım, soldım." - (Boztorgay).

Rom. s. Bot. Boboc, mugur.

KONCALAZ (**qoncalaz**) is. (Yun.) Karakoncolos; umacı, öcü. Var. **abaw.**

"Mollakaynıñ koncalazday aç közlerï caltıray." - (Amdi Giraybay – Talak).

Rom. s. Baubau.

KONÇERT (**konçert**) is. (Fr.,İtal.>Rom.Türk.) Konser.

"Ay carıgında saga konçert beremen, diy." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. Concert.

KONÇET (**konçet**) is. (Fr.>Rom.) Çalışanların yıllık izni.

"Cebïmde binlïgïm bar, / On beş kün konçetïm bar, / Kız almak meramım bar, / Yar yar aman." - (Boztorgay).

Rom. s. Concediu.

KONDIRA (**qondıra**) is. (Yun.>Türk.). Kundura.

"Ayagımda kondıra, şeşeklĭ şorap. / Akılımnı sen aldıñ pamıkka orap." - (Boztorgay).

"Men vaporga mĭngende kondıram kaldı. / İpeklĭ mendĭlĭmnĭ dalgalar aldı." - (Boztorgay).

Rom. s. Încălţăminte, gheată.

KONDIRACI (**qondıracı**) is. Kunduracı; ayakkabıcı. Eşanl. **ayakkapşı.**

Rom. s. Cizmar, pantofar.

KONDIRACILIK (**qondıracılıq**) is. Kunduracılık; ayakkabıcılık.

Rom. s. Cizmărie; meseria sau îndeletnicirea de cizmar.

KONDIRALI (**qondıralı**) s. Kunduralı, kundurası olan.

Rom. adj. Cu încălţăminte, cu ghete; încălţat.

KONDIRASIZ (**qondırasız**) s. Kundurasız.

Rom. adj. Fără încălţăminte; neîncălţat.

KONDIRMAK (qondırmaq) f. Kondurmak.

1. Konmak işini yaptırmak; kuş, uçak, vb.nin yere inmesini sağlamak.

"Yeşil anter aldırdım, / Soldır köriyĭm senĭ. / Bĭr üynĭñ bĭr kuşuman, / Kondır köriyĭm senĭ." - (Boztorgay).

2. Yolculukta geceyi bir yerde geçirmeye mecbur etmek.

"(Kış mevsiminin) **Merhametĭ azdır, colda kondırar. / Eşĭtmesĭn, soñra menĭ toñdırar." -** (Mehmet Niyazi – Sagış).

3. İliştirmek; üzerine oturtmak; üzerine yapmak, kurmak.

"Talebelernĭ başına toplap, kĭsesĭnden para karıclap, pazar günlerĭ de şalışıp, mektep azbarına güzel bĭr basket terenĭ kondırgan edĭ." - (Altay Kerim – Kâniye).

4. mec. Yakıştırmak, uygun görmek.

5. mec. Birden yapıvermek veya söyleyivermek. **Üy kondırmak.**

6. mec. Birden vurmak, aşk etmek.

"Babası Ferit, bĭr ara tawup, karşıgaga şıkkanda, Müsüret'nĭ körĭp, ĭşken rakı tesĭrĭ bĭr de canıklıktan, üyken ulın başına bĭr cumurtuk kondırdı." - (Altay Kerim – Kâniye).

• **Toz kondırmamak -** Bir şeyde herhangi bir kusurun bulunmasını kabul etmemek. **"Böralĭ'nĭn temĭzlĭgĭ caşlar arasında köp körüle, onu körgende 'Toz kondurmaz' dep mıskılga ala edĭler." -** (M. Niyazi – Sawlıkman Kal).

Rom. v. 1. (Despre păsări) A face să se lăse, a face să se aşeza pe ceva venind dn zbor; (despre avioane) a face să aterizeze. 2. A face să înnopteze, să rămână peste noapte undeva. 3. A prinde, a agăţa ceva pe ...; a pune, a aşterne. 4. fig. A potrivi. 5. fig. A ticlui, a improviza. 6. fig. A lovi deodată cu putere, a-i pocni.

KONDIRTMAK (**qondırtmaq**) f. Kondurmak işini yaptırmak.

"Kartayıp ketken anaña / Kazan kazan et astırtıp, / Kırk türlĭ yemek pĭşĭrtĭp, / Sıralap sıpra kondırttı." - (Nedret ve Enver Mahmut - Bozcĭgĭt).

Rom. v. factitiv de la **kondırmak.**

KONDIZ (**qondız**) is. Zool. Kunduz, kemirgen hayvan cinsi. (Lat. Castor fiber).

"Awalarda yıldız, / Sularda kondız. / Azize ekey, baldız, / Cılama, / Kaldırmam cangız." - (Boztorgay).

Rom. s. Zool. Castor.

KONDUKTOR (**konduktor**) is. (Fr.>Rom.Türk.). Kondüktör; yolcu trenleri görevlisi.

Rom. s. Conductor de tren.

KONFERANS (**konferans**) is. (Fr.>Rom.Türk.) Konferans.

"Ahmet : ... Halkımızını katĭp uyandırayık, yükseltiyĭk ? / Hüseyin : Halkımızga sık sık konferanslar berĭp, tepreçlerde milli eglentĭler yasap." - (Müstecib Ülküsal - Bayram Şenlĭgĭ).

Rom. s. Conferinţă.

KONFORT (**konfort**) is. (Fr.>Rom.Türk.). Konfor; bir evin insana rahatlık sağlayan düzeni.

Rom. s. Confort.

KONGIR (**qonğır**) s. → **Koñur**.

"Kölde yüzgen kongır kaz / Kır kadĭrĭn bĭlĭr mĭ?" - (Nedret ve Enver Mahmut - Bozcĭgĭt).

KONGRES (**kongres**) is. (Fr.>Rom.Türk.) Kongre.

"Romanya şĭpşĭlerĭn sĭftĭ kongresĭ yapıldı." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. Congres.

KONIÇ (**qonıç**) s. → **Konış**.

"Iştanı deseñ galife, kadife kumaç. / Çızmaları parılday, katmerlĭ konıç." - (Bekir S. Çobanzade - Kalpak Mahracı).

KONI-KOMŞI (**qonı-qomşı**) is. Konu komşu, birbirine yakın yerde oturanlar. Var. **konu-komşı.**

"Nasrettin Hocanın toyına bek köp kĭşĭ şakırganlar : kısım-akraba, eş-dost, konı-komşı." - (Nermin ve Nevzat Yusuf - Nasrettin Hoca).

Türk Lehç. : Kırım. **- qolum-qomşu;**

Rom. s. Toţi vecinii.

KONIK (**qonıq**) is. → **Konuk**.

KONILMAK (**qonılmaq**) f. Konulmak; konmak işi yapılmak.

Rom. v. pasiv de la **konmak**.

KONIP-KÖŞME (**qonıp-köşme**) is. Sosyol. Göçebelik.

"Halkımızınñ temel yaşamasında konıp-köşme bek önemlĭ bĭr unsur bolıp onıñ dünya körĭş tarzın meydanga ketĭrgendĭr." - (Nevzat Yusuf Sarıgöl - Adetlerĭmĭz / Karad. 78).

Rom. s. Nomadism.

KONIR (**qonır**) s. → **Koñur**.

KONIRLANMAK (**qonırlanmaq**) f. → **Koñırlanmak**.

KONIŞ[1] (**qonış**) is. 1. Konuş; konmak işi veya biçimi.

2. Konaklama veya yerleşme yeri. Var. **konak.**

Rom. s. 1. Lăsare, aşezare, stabilire, instalare; aterizare. 2. Poziţie, loc de stabilire, de instalare.

KONIŞ[2] (**qonış**) is. Konç; çorap ve ayakkabıların ayak bileğiyle baldırların üzerlerine gelen bölümü.

Rom. s. Partea de la gleznă în sus a ciorapilor; (la încălţăminte) carâmbul; tureatca.

KONIŞILMAK (**qonışılmaq**) f. Konuşulmak.

1. Konuşmak işine konu olmak.

2. Konuşma yapılmak.

"Böralï'nïñ tabiatlarından, merhametlï boluşından lakırdılar konuşuldı, dualar etïldï." - (Mehmet Niyazi - Sawlıkman Kal).

Rom. v. 1. A fi vorbit, a fi discutat. 2. A se vorbi, a se discuta.

KONIŞKÂÁT, KONIŞKYAÁT (**qonışkâát**) is. Bir talih oyunu çeşidi.

"Konışkâát oynayık, diydï balasına. O zamanlarda konışkâátka aywan, mal, can, apakay, kız beredï ekenler." - (Hilmiye ve Mehmet Ali Ekrem - Tepegöz).

Rom. s. Un joc de noroc.

KONIŞKAK (**qonışqaq**) s. Konuşkan.

Rom. adj. Vorbăreț, guraliv.

KONIŞKAN (**qonışqan**) s. Konuşkan; çok konuşan, konuşmayı seven.

Rom. adj. Vorbăreț, guraliv, limbut.

KONIŞLANDIRMAK (**qonışlandırmaq**) f. Yerleştirmek, bir yere kondurmak.

Rom. v. A aşeza, a stabili; a cantona.

KONIŞLANMAK (**qonışlanmaq**) f. Yerleşmek, konaklamak.

Rom. v. A se aşeza, a stabili; a se cantona.

KONIŞLATMAK (**qonışlatmaq**) f. Yerleştirmek, konaklatmak.

Rom. v. A aşeza, a stabili, a cantona.

KONIŞLI (**qonışlı**) s. Konçu olan veya uzun konçlu olan.

Rom. adj. Cu carâmb, cu tureatcă.

KONIŞSIZ (**qonışsız**) s. Konçsuz veya kısa konçlu olan.

Rom. adj. Fără carămb, fără tureatcă.

KONIŞMA, -UW (qonışma, -uw) is. Konuşma.

1. Konuşmak işi.

2. Görüşme, danışma.

3. Dinleyiciler karşısında bir konuda bilgi vermek için yapılan konuşma; söylev, nutuk; konferans.

4. Etnogr. **Kïyew konışması, Konışma gecesï, Konışma canı, Kïyew canı** adları verilen geleneksel eğlencenin kısa adı.

"Konışmada sade akaylar bolıp, perdesïz şakalar etïlgenï üşün besbellï kence kardaşlarga bïr de anawbïr caş cïgïtlerge zewklanmaga ızın yok edï" - (Altay Kerim – Kâniye).

Türk Lehç. : Kırım. - **qonuşma;**

Rom. s. 1. Acțiunea de **konışmak,** *vorbire. 2. Întrevedere. 3. Discurs; conferință. 4. Etnogr. Seara de petrecere a mirelui în a treia zi de nuntă, în tovărășia prietenilor săi de tinerețe.*

KONIŞMA CANI (**qonışma canı**) is. → **Kïyew konışması.**

KONIŞMACI (**qonışmacı**) is. Konuşmacı; hatip.

Rom. s. Vorbitor; orator.

KONIŞMAK (**qonışmaq**) f. Konuşmak. Var. **konuşmak**.

1. Bir dilin kelimeleriyle düşüncesini anlatmak.

"Perde açılayatırganda onlardan bïrïsï konışmaga başlay, anawbïrlerï tıñlay." - (Müstecib Ülküsal - Bayram Şenlïgï).

2. Belli bir konudan söz etmek.

3. Sohbet etmek, bir konuda karşılıklı söz etmek.

"Barsam çeşme başına, / Yazsam yazım pïtmiycek. / Şïmdï senmen konıştım, / Akılımdan ketmiycek." - (Boztorgay).

4. Bir konuda anlaşmak.

"Zekerya : Sayı be, aklıma keldï. Men Rasïm men konışkan edïm. ... (Masanı urıp) Ulá, Rasïm, ketïrşï bïzïm karaoğlannı." - (Müstecib Ülküsal - Bayram Şenlïgï).

"Senïñ anlaycagın, bïz apakayman konıştık. Oglımızını üylendïrmege karar berdïk." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

5. Konuşma yapmak, nutuk söylemek.

6. Konuşma dili olarak kullanmak.

7. Düşüncesini herhangi bir araçla anlatmak.

8. İlişki kurmak, sürdürmek.

9. Belli bir biçimde söylemek.

10. mec. Geçerli olmak, etkili olmak.

11. Şık görünmek.

12. Flört etmek.

"Ay tuwar, aymak ïster. / Kün tuwar yoşmak ïster. / Menïm şo güzel yarem / Er gün konışmak ïster." - (Boztorgay).

13. Aralarında dargınlık bulunmamak.

- **Cerïne köre konışmak -** Zamanını ve ortamını seçerek konuşmak.
- **İlerï gerï konışmak -** Yersiz ve kırıcı sözler etmek.
- **Üstü kapalı konışmak -** Açık ve kesin kelimeler kullanmadan konuşmak.
- **Baysız bike padışa, nenï bolsa konışa. –** Deyim. Kocasız kadın padişah, her istediğini söyler.
- **Uz konışıp kıyış otırmak -** Deyim. Doğru konuşup eğri oturmak.
- **Az konış, köp tıñla. –** Atas. Az konuş, çok dinle.
- **Aywanlar koklaşıp, insanlar konışıp anlaşır. –** Atas. Hayvanlar koklaşarak, insanlar konuşarak anlaşır.

Rom. v. 1.-12. A vorbi. 2. A discuta. 3. A conversa. 4. A se înțelege. 5. A ține o cuvântare. 6. A folosi o limbă. 7. A folosi un mijloc oarecare de comunicare. 8. A întreține relații, a se vedea. 9. A pronunța. 10. fig. A acționa, a avea un efect. 11. A se arăta elegant. 12. A flirta. 13. A nu fi certați.

KONIŞMA SIZGISI (**qonışma sızğısı**) birl. is. Konuşma çizgisi.

Rom. s. Linie de dialog.

KONIŞTIRMAK (**qonıştırmaq**) f. Konuşturmak.

Rom. v. factitiv de la **konışmak.** *A-l face să vorbească.*

KONIŞTIRTMAK (**qonıştırtmaq**) f. Konuşturtmak.

"Şıktı soñra bïr bala / Kalabalıkka karap / Üykenlerge seslendï : Akalarım kiyewge / Bonca azap ne endï ? / ... Epsï Akkı'nïñ dostları / Onı konıştırtkanlar." - (İsmail Ziyaeddin - Toy).

Rom. v. A-l face să vorbească, a-l pune să vorbească.

KONKAYMAK (**qonqaymaq**) f. Çıkıntı oluşturmak; dikilip durmak.

Rom. v. A face o proeminență; a sta ieșit; a se proțăpi.

KONKAYTMAK (**qonqaytmaq**) f. Dikmek, oturtmak.

Rom. v. A proțăpi.

KONKURS (**konkurs**) is. (Fr.>Rom.Türk.). 1. Konkur, yarış, yarışma.

2. Bir okula veya bir işe giriş sınavı.

Rom. s. 1. Concurs, întrecere. 2. Examen (de admitere).

KONMA, **-UW** (**qonma**, **-uw**) is. Konmak işi.

Rom. s. Actiunea sau faptul de **konmak.**

KONMAK (**qonmaq**) f. Konmak.

1. (Kuş, uçak, toz vb. havada dolaşan şeyler) Bir yere inmek.

"Arpa ektĭm elek elek, / Keldĭ kondı legelek. / Legelek uştı, kaz kaldı. / Kawuşmaga az kaldı." - (Boztorgay).

"Vatan şonday karalmay, oñgarılmay taşlansa, / Möñlĭk berĭp, curtlıkka miyawkuş koñgan bolır." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

2. Yolculukta, misafirlikte bir yerde gecelemek, konaklamak, yatıya kalmak.

3. mec. Bir şeyi emeksiz elde etmek.

- **Daldan dalga konmak -** Çok sık iş veya düşünce değiştirmek.
- **Hazĭrge konmak -** Başkasının emeğiyle elde edilmiş bir şeyden yararlanmak.
- **Akşam bolsa kon, tañ atsa köş." -** Atas. Akşam olunca konakla, tan atınca hareket et.
- **Yüz on, tarla başına kon. -** Atas. Yüzon, tarla başına kon. (Kasım'ın - kış aylarının yüz onu olunca tarla işlerine başla).

Türk Lehç. : Kırım., Nog., Karaçay Malkar. **- qonmaq, -uv;** Moğ. **- honuh - honoh;**

Rom. v. 1. A se lăsa din zbor pe ceva. 2. A poposi, a înnopta. 3. fig. A se înfrupta.

KONSER (**konser**) is. (Fr.>Rom.Türk.). Konser. Var. **konçert.**

Rom. s. Koncert.

KONSERVA (**konserva**) is. (Fr.>Rom.Türk.) Konserve yiyecek.

"Sen balıknı bek süyesĭn. Orta karar bĭr balık konservası azĭrledĭm, aselet saga." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. Conservă.

KONSERVAT (**konservat**) s. (Fr.>Rom.). Konserve edilmiş olan.

- **Konservat etmek -** a) Konserve haline getirmek. b) Saklamak, olduğu gibi korumak.

Rom. adj. Conservat.

KONSERVATOR (**konservator**) is. (Fr.>Rom.Türk.) Konservatuar; müzik, tiyatro ve bale yüksek okulu.

Rom. s. muz. Conservator.

KONSOL (**konsol**) is. (Fr.>Rom. Türk.). Konsolos.

"Devlet kâgıt yollagan, konsolga degen / Bu tarafta muhacĭr kalmasın degen." - (Kırım Muhacĭr Türküsĭ).

Rom. s. Consul.

KONSOLLIK (**konsollıq**) is. Konsolosluk. **Türkiye'nĭñ Köstence konsollıgı.**

Rom. s. Consulat.

KONSPEKT (**konspekt**) is. (Alm.>Rom.). Özet.

Rom. s. Conspect.

KONSTİTUTSİYE (**konstitutsiye**) is. (Fr.>Rom.). Anayasa.

Rom. s. Constituţie.

KONT (**kont**) is. (Fr.>Rom.Türk.). Tar. Kont; Avrupa ülkelerinde bir soyluluk unvanı idi.

Rom. s. ist. Conte.

KONTABİL (**kontabil**) is. (Fr.>Rom.). Muhasebeci.

"O zamanlar taa kontabil şef tuwıl edĭ, bonıñ üşĭn sade özĭn parasıman apartament almaga küşĭ cetmiy edĭ." - (Acemin Bawbek - Manalı Bĭr Ders).

Rom. s. Contabil.

KONTAK (**kontak**) is. ve s. (Fr.>Türk.). 1. Temas; bağlantı, ilişki.

2. Elektrik tellerinin bağlantısı.

"Tüymege parmak basılganda ekĭ tel bĭrbĭrĭne tiyer, kurent meydanga kelĭp bekler canar, odanı carıkka gark eter. Tüymenĭ başkadan parmagıñman bastıñ mı, bekler söner keter, çünkü teller bĭrbĭrĭnden ayrılır, yani kontak bızılır." - (Altay Kerim – Kâniye).

3. argo. Kontak; çatlak.

- **Kafadan kontak -** Deli, çıldırmış.

Rom. s. şi adj. 1. Contact, relaţie. 2. Contact electric. 3. adj. argo. Ţicnit, nebun.

KONTROL (**kontrol**) is. (Fr.>Rom.,Türk.). Kontrol.

1. Denetleme

2. Yoklama.

Rom. s. 1. Înspectare. 2. Verificare.

KONU (**qonu, konu**) is. (Türk.). 1. Konu.

2. Mesele, sorun.

Rom. s. 1. Subiect, temă; chestiune, problemă. 2. Obiect, materie.

KONUK (**qonuq**) is. Konuk. Var. **konık**

"Kapıcı begĭ (bakırıp) : Kart agası, Oñ begĭ, Sol begĭ, Küregecĭ beglerĭ, Kara Togay Begĭ, cümle Cemaat, bĭr konuk bar !" - (Necip H. Fazıl - Kĭyew Konuşması).

Rom. s. Oaspete, musafir.

KONU-KOMŞU (**qonu-qomşu**) is. Konu komşu; bütün komşular. Var. **konı-komşı.**

"Konu komşunıñ arpası hektarga otuz çuval bergende, senĭñkĭ yĭgĭrmĭde kaldı." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

Rom. s. Toţi vecinii.

KONULAŞTIRMAK (**qonulaştırmaq**) f. 1. Konu etmek

2. Sorun etmek, bir vicdan meselesi etmek.

"Senĭ uygunlukka tabıldırgan şaliy şalıñ neşĭn konulaştırdıñ ? – (M. Yaşar – Şaliy Şal / Renkler).

Rom. v. 1. A face subiect de discuţie. 2. A face caz de conştiinţă.

KONUŞMAK (**qonuşmaq**) f. → **Konışmak**.

KONVERT (**konvert**) is. (Rus.). Mektup zarfı.

"Kuyula cawun, aka sel çöplükmen çamur, / ... Bĭr karule parçası, sırlı kaşık, / ... Beklengen kâgıt, kĭm bĭlĭr, künlermen hafta, / Okulgan endĭ, konvertsiz ketĭp bara." - (Bekir S. Çobanzade - İçken).

Rom. s. Plic.

KONYAK (**konyak**) is. (Fr.>Rom.Türk.). Konyak.

"Calbaraman dostlarım, / Col berĭñĭz geşiyĭm. / Yarem başkasın süygen, / Ketĭp konyak ĭşiyĭm." - (Boztorgay).

Rom. s. Coniac.

KOÑGIR (**qoñğır**) s. → **Koñur**.

KOÑIRANMAK (**qoñıranmaq**) f. Bir türküyü yavaşça, kendi kendine söylemek; mırıldanmak.

"Babay koñırana da bazıda bĭr 'Kırım, Kırım caşları ...' dep, art betĭ neday şonıñ şo ?" - (Necip H. Fazıl - Kırım).

Rom. v. A fredona, a îngâna.

KOÑIZ (**qoñız**) is. Böcek, haşere.

Rom. s. Gândac.

KOÑKALAY (**qoñqalay**) s. Çok yavaş iş yapan, ağır canlı; hantal.

Rom. adj. Mocăit, molâu, bleg.

KOÑKIRDAMAK (**qoñqırdamak**) f. Homurdanmak, anlaşılmaz bir şekilde konuşmak.

Rom. v. A bodogăni, a bombăni.

KOÑKIRDAŞMAK (**qoñqırdaşmak**) f. Bir araya gelip homurdanmak, anlaşılmaz sesler çıkararak konuşmak.

"Kodalak araba ĭşĭnde / Koñkırdaşkan dört kurtka." - (Boztorgay).

Rom. v. coact. A bodogăni, a bombăni.

KOÑŞI (**qoñşı**) is. (konuwşı'dan) Komşu. Var. komşı.

1. esk. Topluca göç edildiği zamanlarda birlikte konanların (konaklayanların) her biri; konucu.

2. Evleri yan yana veya birbirine yakın olan kimselerin birbirlerine göre aldıkları ad.

"Col tedarĭkĭ körüldü. Gece koñşular da keldĭler." - (Mehmet Niyazi – Sawlıkman Kal).

3. s. Sınır ortaklığı bulunan. **Koñşı köy.**

- **Kıyamet künĭ koñşıdan** - Deyim. Kıyamet günü komşudan.
- **Koñşıda pĭşer, bĭzge de tüşer.** - Deyim. Komşuda pişer, bize de düşer.
- **Koñşı kızı kolaylı** - Atas. Komşu kızı kolaylı.
- **Koñşınıñ bar bolsın, bermese de tĭlemez.** - Atas. Komşunun var olsun, vermese de istemez.
- **Koñşınıñ kotırı cukmasa kuyu cugar**. - Atas. Komşunun yarası geçmese de huyu geçer.
- **Koñşınıñ saranı mallı eter**. - Atas. Komşunun pintisi insanı mallı eder.
- **Koñşınıñ tawugı kaz körĭnĭr.** - Atas. Komşunun tavuğu kaz görünür.
- **Üy alma koñşı al.** - Atas. Ev alma, komşu al.

Rom. 1. s. înv. Tovarăş de pribegie. 2. Vecin, megieş. 3. adj. Vecin, limitrof.

KOÑŞILIK (**qoñşılıq**) is. Komşuluk.

Rom. s. Vecinătate.

KOÑUR (**qoñur**) s. Konur. Var. **koñır, koñgır.**

1. Koyu kızıl; kahverengi.

"Men kadı efendĭnĭ yarmalıkta bĭr koñur öküz satkanda körgendĭm, tanıdım." - (Çelebi Cihan – Karılgaçlar Duası).

2. Koyu kızıl renk at donu. Eşanl. **ciren, talgır.**

3. mec. Saf, yavaş, temiz yürekli yumuşak huylu.

"Az bĭr şiy kopşıra, hem de koñur kĭşĭ bolsa kerek." - (Necip H. Fazıl – Cawşılık).

- **Koñır-at -** a) Kırımtatar, Kazak, Başkurt ve Özbek eski tarihindeki bazı kabilelerin adı. b) 1944 yılı sürgününden önce Kırım'da birkaç köyün Tatarca adı idi (örn. Paseçnoye - Belogorsk rayonı; Makovka - Sovyetsk rayonı).

Türk Lehç. : Kırım., Karaçay Malkar. **- qoñur;** Nog., Kazak. **- qoñır;** Moğ. **- honggur / hongor;**

Rom. adj. 1. Roşu închis, castaniu, cafeniu. 2. Roib. 3. fig. Naiv; blând.

KOOPERATİVA (**kooperativa**) is. (Fr.>Rom.Türk.). Kooperatif.

"Köyĭn pĭrmarı boldıñ, mal satılgan kooperativanıñ başı boldıñ, brigadiyer boldıñ, ne ĭşke malik boldıñ ?" - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. Cooperativă.

KOOPERATİVACI (**kooperativacı**) is. Kooperatifçi.

Rom. s. Cooperator.

KOOPERATİVACILIK (**kooperativacılıq**) is. Kooperatifçilik.

Rom. s. Cooperaţie; cooperativizare.

KOOPERATOR (**kooperator**) is. Kooperatifçi.

"Kooperator ailesĭ müsürnĭ ege, tĭge, şapalay, eger kerekse sulay, müsürnĭ toplay şĭpşĭ korantasına teslĭm ete, müsür sabagın şala." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. Cooperator.

KOORDONATLAR (**koordonatlar**) ç. is. Mat. Coğr., Astron. Koordinatlar.

Rom. s. Mat., Geogr., Astron. Coordonate.

KOP[1] (**qop**) s. Övüngen, gösteriş düşkünü. Var. **kopay.**

Rom. adj. Lăudăros, fanfaron.

KOP[2] (**qop**) Sıfat en üst derecesi yapım eki : **Kop+kolay. Kop+koyı.**

Rom. Afix lexical de formare a superlativului unor adjective cu silaba iniţială în **ko - .**

KOPA (**qopa**) is. Kova. Var. **kopka.**

"Borakay tam, kuyanaşman ekĭ kopa iynĭnde, şayırdan keliyatır." - (Cenan Bolat – Calsın).

Rom. s. Căldare.

KOPARILMAK (**qoparılmaq**) f. Koparılmak.

Rom. v. A fi rupt, a fi desprins; a se rupe, a se desprinde.

KOPARMA, **-UW** (**qoparma**, **-uw**) is. Koparma.

Rom. s. Rupere.

KOPARMAK (**qoparmaq**) f. Koparmak.

1. Kopmasını sağlamak, kopmasına yol açmak.

"Yeller eser toktamay, tereklerge / Çarpar, sarargan yapraklar koparır." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

2. (Çiçek ve meyve için) Dalından alıp toplamak.

"Üyden şıktım nar üşün. / Gül kopardım yar üşün. / Anaylar kız östĭrer / delĭkanlılar üşün." - (Boztorgay).

3. mec. Güçlükle elde etmek.

- **Tutkanın koparmak -** El attığı her işi başarmak.
- **Domuzdan bĭr kıl koparsañ kâr. -** Atas. Domuzdan bir kıl koparırsan kâr.

Rom. v. 1. A rupe, a smulge. 2. (Despre fructe şi flori) A rupe, a culege. 3. fig. A dobândi cu greu.

KOPARTMAK (**qopartmaq**) f. Kopartmak.

Rom. v. A rupe; a face să rupă.

KOPARTTIRMAK (**qoparttırmaq**) f. Koparttırmak.

"İnşalla, Toprasar tïrmenïnden bïrkaş işe ardal mayı koparttırırmız." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. v. factitiv de la **koparmak, kopartmek.** *A face să rupă, să ciupească, să obțină.*

KOPAY (**qopay**) s. Övüngen.

Rom. adj. Lăudăros, fanfaron.

KOPAYLANMAK (**qopaylanmaq**) f. → **Kopaymak**.

KOPAYLIK (**qopaylıq**) is. Övüngenlik.

Rom. s. Lăudăroşenie, fanfaronadă.

KOPAYMA, **-UW** (**qopayma**, **-uw**) is. Kopayma.

Rom. s. Fălire, lăudare.

KOPAYMAK (**qopaymaq**) f. Övünmek.

"Bïr elá köz yarem bolsa, aw, / Oynasam külsem, / ... Sensïn menïm arüwïm, dep, ay iygïler, / Kopaya cürsem." - (Boztorgay).

Rom. v. A se lăuda, a se făli.

KOPAYŞAK (**qopayşaq**) s. Övüngen.

"Bo koraznıñ olayı / Ders bolsın sïzge ballar : / Şaytïp şatar belâga / Bek kopayşak abdallar !" - (İsmail Ziyaeddin - Ekï Koraz).

Rom. adj. Lăudăros, fanfaron.

KOPAYTMAK (**qopaytmaq**) f. Övündürmek.

Rom. v. A face să se laude.

KOPAYTTIRMAK (**qopayttırmaq**) f. → **Kopaytmak**.

KOPIK (**qopık**) s. 1. Serseri, züppe.

2. Kaçık.

"Kayış tonıñ' etegï tam tobıktan, / Kïm asret kalıp tura sen kopıktan ?" - (Boztorgay).

"Bïr tenefüste senï anaw kopık Akdogan'man küreştïrmek ïstiymen." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. 1. Derbedeu, haimana. 2. Neserios, excentric.

KOPIKLIK (**qopıqlıq**) is. 1. Serserilik, züppelik.

2. Kaçıklık.

"Sen aytkanday, bïraz kopıklıgı bar, cok tuwıl. Lâkin endïgïnden son caşagan kadar taa caşaycak tuwıl." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

Rom. s. 1. Faptul de a fi derbedeu; comportare de derbedeu. 2. Lipsă de seriozitate; excentricitate.

KOPİYA (**kopiya**) is. (Fr.,İtal.>Rom.,Türk.). Kopya.

Rom. s. Copie.

KOPKA (**qopqa**) is. Kova.

"Boş kopkanıñ aldından kïmse geşmiy, / Hayırlı haber algaydım kop keşïkmiy." - (Boztorgay).

"Asıl tegïn sawdırmay garïp aywan, / Gene töktï bïr kopka ak sütümnï." - (Bekir S. Çobanzade - Yaz Akşamı Üy Aldında).

- **Kafa tuvul kopka -** Deyim. Kafa değil, kova.
- **Kopkası kettï cïbï de ketsïn. -** Deyim. Kovası gitti, ipi de gitsin.

Türk Lehç. : Kırım. - **qopqa;** Moğ. - **hobuga / hovoo;**

Rom. s. Căldare, găleată.

KOPKALI (**qopqalı**) s. Kovalı.

Rom. adj. Cu găleată, cu căldare.

KOPKASIZ (**qopqasız**) s. Kovasız.

Rom. s. Fără găleată, fără căldare.

KOPKOLAY (**qopqolay**) s. Çok kolay.

"Bolır dostım, bolmagan şey yok ke bïzïm üşün bo dünyada. Kop-kolay bïr ïş." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. adj. Foarte uşor; lesne de tot.

KOPKOYI (**qopqoyı**) s. Kopkoyu, çok koyu.

Rom. adj. Foarte dens, foarte gros.

KOPLAMAK (**qoplamaq**) f. Pohpohlamak.

"Balnı Kıbuwıl ïşken diy, / ... Bonı körïp, Sıpra Cıraw, / Onı koplap sorgan diy : / - Han kızmetïn etesïñ. / Han başına caw kelse, / O zaman sen n'etersïñ ? diy." - (Bozcïgït).

Rom. v. A flata.

KOPLANMAK (**qoplanmaq**) f. Pohpohlanmak.

Rom. v. A fi flatat.

KOPLATMAK (**qoplatmaq**) f. Pohpohlatmak.

Rom. v. A pune să flateze.

KOPMA, **KOBUW** (qopma, qobuw) is. Kopma.

Rom. s. Rupere, frângere.

KOPMAK (**qopmaq**) f. Kopmak.

1. Herhangi bir yerinden ikiye ayrılmak.

"Ya koldaşıp alay halk bïrbïrïmen baylansa, / Üzülmegen, kopmagan kawiy bïr arkan bolır." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

2. Bağlı olduğu yerinden ayrılmak.

"Karanfil koptı sapsız, / Koncası bar esapsız. / Saga yüz mektüp yazdım, / Epsï kaldı cewapsız." - (Boztorgay).

3. mec. (Gürültülü, tehlikeli olaylar) Birdenbire başlamak.

4. mec. Bütün ilişkilerini kesmek, ayrılmak, uzaklaşmak.

5. mec. (Bel, kol için) Ağrımak, çok yorulmak.

- **- den kopkan bolmak -** Bir şeyin öz maddesinden yapılmış olmak, meydana gelmiş olmak. **"Halk cırları halkın kalbïnden kopkanı, halkın gönlïnden toplanganı, bïr curtnıñ canganın, hasretlïgïn añlatkanları içün ne kadar yanıklı, ne kadar tesïrlïdïr." -** (Müstecib Ülküsal - Bayram Şenlïgï).
- **Gönïlden kopkanın bermek -** Kendiliğinden, uygun gördüğü kadarını vermek.
- **Tananıñ kuyrugı kopmak -** Korkulan durum gerçekleşmek.
- **Bïrewï aşar, bïrewï karar, kıyamet ondan kobar. –** Atas. Biri yer, biri bakar, kıyamet ondan kopar.

Rom. v. 1.-2. A se rupe, a se frânge. 3 .fig. A izbucni, a se isca. 4. fig. A se depărta, a se desprinde, a se înstrăina. 5. fig. A durea; a fi frânt de oboseală.

KOPŞIRAMAK (**qopşıramaq**) f. Övünmeyi sevmek.

"Babasın eşïtmekçe bïraz bïlemen. Az bïr şiy kopşıra, hem de koñır kïşï bolsa kerek." - (Necip H. Fazıl – Cawşılık).

Rom. v. A fi înclinat spre fanfaronadă.

KOPTIRMAK (**qoptırmaq**) f. Kopartmak.

Rom. v. A face să se rupă.

KOPTIRTMAK (**qoptırtmaq**) f. Koparttırmak.

Rom. v. A pune să rupă.

KOR[1] (**qor**) is. ve s. Kor.

1. is. İyice yanarak ateş durumuna gelmiş odun, kömür gibi yanıcı madde parçası.

"Akşam sayın tïtrep yangan lambamnıñ / Işıgında, söneyatkan korında / Senïñ melek, beyaz nurlı kölgen bar." - (Abdula Latifzade - Kölgeñ Bar).

2. s. mec. Kırmızı, al.

Rom. s. 1. Jar, jeratic. 2. adj. fig. Roşu aprins.

KOR[2] (**qor**) s. (Fars. hor). Hor, aşağı, değersiz, önemsiz. Var. **hor.**

- **Kor bolmak –** Horlanmak.
- **Kor körmek –** Hor görmek; aşağılamak.
- **Kor kullanmak -** Dikkatsizce, hoyratça kullanmak.
- **Yerïnden ayrılgan yedï kat catka kor bolır. –** Atas. Yerinden ayrılan yedi kat yabancı tarafından hor görülür.

Rom. adj. Cu dispreţ; dispreţuit, înjosit; cu grosolănie.

KOR[3] (**kor**) is. (İtal. Alm.>Rom.Türk.) (okunuşu orta damak **k**'sı ile) Koro.

"Kâniye hanım talebelerïn aldına şıktı, ekï romence kor şaldırttı." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. Muz. Cor.

KOR[4] (**qor**) ünl. (Tekrarlı) Horlama, horuldama sesi.

Rom. interj. Sfor; zgomotul produs la sforăire.

KORA (**qora**) is. (Belki Rum "chora"dan). 1. Etrafı çitle çevrili yer; bahçe.

"Atlap tüştüm koraña bïr gül üşün. / Canımnı kurban etermen senïñ üşün." - (Boztorgay).

"Korada kökïş şawk ete, ey şuwal ey, / Kızlar oga zawk ete, ey şuwal ey." - (Boztorgay).

"A balam, korada nïşliysïñ? / Torı atnı baylayman. / Köyden köyge toyşılap / Caş kızlarnı saylayman" - (Boztorgay).

2. Çit; bağ, bahçe, bostan gibi yerleri çevreleyen çalı, kamış, tel duvar.

- **Korkı kora bekletïr. –** Atas. Korku insana bahçesini beklettirir.

Rom. s. (Cuvântul **kora** *e posibil să fie un împrumut grecesc crimeean, "chora" - teritoriul rural din jurul cetăţilor.) 1. Teren, loc împrejmuit; grădină împrejmuită. 2. Îngrăditură.*

KORALAMA, -W (**qoralama, -w**) is. Çevreleme, kuşatma.

Rom. s. Acţiunea de a împrejmui; împrejmuire.

KORALAMAK (**qoralamaq**) f. Çevresini sarmak, kuşatmak.

"Hürmet etïp caş yolcılar kart çobannı koralay, / O, olarga col kösterïp köyge taban toralay." - (Hamdi Giraybay – Yolcılar).

"Hemen tobandı koralaylar, ot bereler." - (Tepegöz).

Rom. v. A împrejmui; a încercui.

KORALANMAK (**qoralanmaq**) f. Kuşatılmak, çevresi sarılmak.

"Bïr gün erten, kasabanıñ ortasındakı meydannıñ bïr yagın kasırlar man koralagan edïler." - (Heyet - Tatar Tïlï II).

2. Halka şeklinde dizilmek.

"... Başlaycak küreş. / Koralanıp otırsak hep, bolmaz iteş, / Dep bakıra ortada konakbay Celay." - (Mehmet Vani Yurtsever - Küreş).

Rom. v. 1. A fi împrejmuit. 2. A se aşeza în formă de cerc.

KORALATMAK (**qoralatmaq**) f. Kuşattırmak, etrafını sardırmak.

Rom. v. A pune să împrejmuiască.

KORALAWLI (**qoralawlı**) s. Kuşatılmış, etrafı sarılı.

"O padışanıñ köp askerï bar eken. Sarayı asker men koralawlı eken." - (Ekrem ve Hilmiye Mehmet Ali – Tepegöz).

Rom. adj. Împrejmuit; înconjurat.

KORALI (**qoralı**) s. 1. Bahçeli.

2. Çitli.

Rom. s. 1. Cu grădină. 2. Cu îngrăditură.

KORAN (**qoran**) is. Horon, hora. Var. **kuran**[1]**.**

1. El ele tututşarak halka meydana getirip oynanan halk oyunu.

"Kızlar koran tepkende, / Közler közni öpkende / Ah, tabılsam sırada, / Yar beklesem korada." - (Bekir S. Çobanzade - Ah, Tabılsam).

2. mec. Halka, daire.

"Koran, koran işïnde kara tana. / **Üy aylanıp cılaydı karïp ana." -** (Boztorgay).

Rom. s. 1. Horă. 2. fig. Cerc.

KORANTA (**qoranta**) is. (Fars. horende). Horanta, aile, aile topluluğu. Eşanl. **aile.**

"Bu osal habernï tuygan köylüler, bïrer ekïşer kelïp korantanıñ gönlün alacak sözler ayta edïler." - (Mehmet Niyazi – Sawlıkman Kal).

- **Güzel közge, akıllı korantaga kerek -** Atas. Güzel göze, akıllı aileye gerek.

Rom. s. Familie.

KORAY (**qoray**) is. Bot. Diken; dikeni çok olan bitki.

"Car boyında üş koray / Kölgesïnde boztorgay. / Yaremnï sagınganda / Közlerïm colga karay." - (Boztorgay).

"Ay orayman, orayman. / Şölge pïtken korayman. / Üyden kelgen habernï / Ïygïlïkke corayman." - (Boztorgay).

"Boran geçe, cel kattı, sürüne koray. / Adaşkan yolcu aylana, tüz col karay." - (Bekir S. Çobanzade - Karangı Gece / Emel M.11- 1930).

2. Yakacak olarak kullanılmaya elverişli kuru diken sapları.

Rom. s. 1. Bot. Scai; spin. 2. Uscături de scaiuri.

KORAYLIK (**qoraylıq**) is. Dikenlik.

"Ama yarı colga barganda tülkï: Toktañız! Men toy sabısın aldatırman. Sïz mınaw gürlïktïñ, mınaw koraylıknıñ işïnde catıñız! diydï." - (Ekrem ve Hilmiye Mehmet Ali - Tepegöz).

Rom. s. Desiş de scai.

KORAZ (**qoraz**) is. (Fars. horus) Horoz.

1. Tavuğun erkeği.

"Talaş, talaş korazım, / Arpa kürpe şaşayım, / Etïñe botka asayım." - (Boztorgay).

"Er cılda bĭr bola küz, baár, kış, yaz. / Şakırsın koraz, atsın tañ, şınlayık bĭraz." - (Boztorgay).

2. mec. Kabadayı erkek.

- **Korazlar şakırmak** - Horozlar ötmek
- **Tellĭ koraz -** Sünnet düğünü ile ilgili bir âdet. Bütün olarak pişirilmiş bir horozu renkli kâgıt ve tellerle süsleyip çocuğun odasında sergilerler; mahalleli gençler sünnetli çocuğun uykuya dalmasını kollar ve telli horozu kaçırıp kurdukları ziyafet sofrasında kendilerine meze yaparlar. **"Korazımnı kaşırdılar, / Damdan damga aşırdılar. / Suwına pĭlaw pĭşĭrdĭler, / Kursakların şĭşĭrdĭler." -** (Boztorgay).
- **Her koraz özĭn şöplĭgĭnde şakırır. –** Atas. Her horoz kendi çöplüğünde öter.
- **Koraz köp bolsa tañ keş atar. –** Atas. Horoz çok olursa şafak geç söker. (Karışanı çok olursa işler ağır yürür).
- **Koraz ölĭr, közĭ şöplĭkte kalır. –** Atas. Horoz ölür, gözü çöplükte kalır.
- **Vakıtsız şakırgan korazını soyarlar. -** Atas. Vakitsiz öten horozun başını keserler.

Rom. s. 1. Cocoş. 2. fig. Scandalagiu, bătăuş.

KORAZLANDIRMAK (**qorazlandırmaq**) f. Kabadayılık ettirmek.

Rom. v. A pune să se semeţească.

KORAZLANMA, **-UW** (**qorazlanma**, **-uw**) is. Horozlanma.

Rom. s. Acţiunea de **korazlanmak;** *semeţire.*

KORAZLANMAK (**qorazlanmaq**) f. Horozlanmak; kabadayılık etmek.

Rom. v. A se semeţi, a se voinici.

KORÇALAMAK (**qorçalamaq**) f. Korumak, himaye etmek. Var. **korşalamak.**

"Balaga uracak bolıp kolın uzatır. Ramazan başın kollarıman korçalap artka tartılır." - (Mehmet Vani Yurtsever - Ödelek).

Rom. v. A ocroti, a feri; a apăra.

KORDON (**kordon**) is. (Fr.>Rom., Türk.) Kordon.

Rom. s. Cordon.

KOREOGRAFİYE (**koreografiye**) is. (Fr.>Rom, Türk.) Koregrafi; dans ve bale sanatı bilgisi.

Rom. s. Coreografie.

KORILDAMAK (**qorıldamaq**) f. (Uyurken) Horlamak.

Rom. v. A sforăi.

KORIL KORIL (**qorıl qorıl**) zf. Horlama sesi çıkararak; horul horul. Var. **kurıl kurıl.**

Rom. adv. (Repetat) Sforăind.

KORIMA, **-UW** (**qorıma**, **-uw**) is. Koruma.

Rom. s. Acţiunea de **korımak.**

KORIMAK (qorımaq) f. Korumak.

1. Tehlikeden esirgemek, uzak tutmak; himaye etmek.

2. Tehlikeye karşı savunmak, müdafaa etmek.

3. mec. Bir durumun devam etmesini sağlamak.

Türk Lehç. : Kırım., Karaçay Malkar. - **qorumaq, -v;** Nog. - **qorımaq, -uv;** Moğ. - **horih;**

- **Tĭlĭn tıygan başın korır. –** Atas. Dilini zapt eden başını korumuş olur.

Rom. v. 1. A feri, a proteja, a ocroti; a păzi. 2. A apăra. 3. fig. A păstra, a conserva.

KORINMAK (qorımaq) f. Korunmak.

1. Kendini korumak.

2. Korumak işi yapılmak; korumaya konu olmak.

Rom. v. 1. A se feri, a se păzi. 2. A fi ferit, a fi păzit.

KORITMAK (**qorıtmaq**) f. Korumak işini yaptırmak.

Rom. v. A pune să apere.

KORİDOR (**koridor**) is. (Fr.>Rom.Türk.). Koridor; binalarda odaları arasında bulunan dar geçiş yolu.

Rom. s. Coridor.

KORKAK (**qorqaq**) s. ve is. Korkak. Eşanl. **ödelek, ödlek**.

- **Korkaknı kuwalasañ batır bolır. -** Deyim. Korkağı ardından kovalarsan bahadır olur.

Rom. adj. Fricos; sperios.

KORKAKLIK (**qorqaqlıq**) is. Korkaklık.

Rom. s. Fricǎ, teamă.

KORKAKŞA (**qorqaqşa**) zf. Korkakça.

Rom. adj. Cu fricǎ, cu teamă; temător.

KORKI (**qorqı**) is. Korku. Var. korku.

1. Gerçek veya hayali bir tehlike karşısında uyanan kaygı duygusu.

"Şonday beter, özĭ keldĭ kapıdan / Alayımız kaltıraymız korkudan." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

"Ufak yaşta, bala ekende cüregĭme sĭñgen korkunın etkĭsi hiç sĭlĭnmiy." - (Mehmet Vani Yurtsever - Ödelek).

2. Kaygı, üzüntü.

3. Korkulan şey, kötülük gelme ihtimali, tehlike.

- **Korkı kora bekletĭr. –** Deyim. Korku bahçe bekletir.
- **Korkınıñ ölĭmge (ecelge) paydası cok. -** Atas. Korkunun ecele faydası yoktur. (Korkmakla tehlike önlenemez).

Rom. s. 1. Fricǎ, teamă. 2. Grijă, îngrijorare. 3. Pericol, risc.

KORKILI (**qorqılı**) s. Korkulu.

1. Korku veren, korkutan.

2. Tehlikeli.

"Karañgı gece, tuwmaz kün, korkulı colda / Bĭlgĭsĭz, oysız kalganmız, col soraymız." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

- **Korkılı tüş körmekten yaw (uyaw) catmak arüw. –** Atas. Korkulu rüya görmekten uyanık yatmak iyidir.

Rom. adj. 1. Înspăimântător, înfricoşător. 2. Periculos, primejdios.

KORKILIK (**qorqılıq**) is. Korkuluk.

1. Tarlalarda kuşları korkutup uzaklaştırmak için dikilen kukla.

2. Merdiven veya balkonlarda düşmeyi önleyen parmaklık veya duvar.

3. Korkmuşluk; korku, geçirilmiş şok.

"Sen onlarga curtlıkta şaytan, cĭn bolmaganın aytıp anlatsan korkulıkların taa kolay çıkarabılĭrsĭn." - (Mehmet Vani Yurtsever -Ödelek).

"Bĭr köydeşĭ özĭn awzına suw alıp Omĭrbek'ĭn betĭne öpĭrdĭ. Kapı şekĭsĭne suw kuyıp, suwnı awzına alıp korkulık şıgargan kartiysĭnden üyrengen besbellĭ." - (Altay Kerim – Kâniye).

4. mec. Kendisinden beklenen işi yapamayan kimse.

- **Bostan korkılığı -** Bostan korkuluğu.

Rom. s. 1. Sperietoare, momâie. 2. Balustradă, parapet. 3. Sperietură, frică. 4. fig. Persoană incapabilă; nepriceput, momâie.

KORKILMA, **-UW** (**qorqılma**, **-uw**) is. Korkulma.

Rom. s. Faptul de **korkılmak.**

KORKILMAK (**qorqılmaq**) f. (-den) Korkulmak.

1. Korkmak.

2. Kaygı duyulmak.

- **Allahtan korkmagandan korkılır. -** Atas. Allahtan korkmayandan korkulur.

Rom. v. 1. A se teme. 2. A se îngrijora.

KORKINIŞLI (**qorqınışlı**) s. Korkunç.

"Bïr de körse, ne körsïn, bïr idareniñ öteberlï carıklatkan ayatta, romenlerïn Scaraoschi balasına uşagan alşak boylı, üstü başı kara kurumga bılangan, korkınışlı bïrew." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. adj. Înfricoşător, înspăimântător, îngrozitor.

KORKINŞ (**qorqınş**) s. Korkunç.

"Menïm nesïlïmïn başından dünyada oga kadar körïnmemïş, amansız ve korkınş bïr marebe geştï." - (Acemin Bawbek - Ekï Hatıra).

Rom. adj. Înfricoşător, înspăimântător, îngrozitor.

KORKINŞAK (**qorqınşaq**) zf. Korkakça.

"Cewdet akay karar almaga kelgende cesaretsïz, korkınşak dawrangan bïr kïşï bolsa da, komşısın köstergen colnı begendï." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. adv. Cu frică, cu teamă.

KORKINŞLIK (**qorqınşlıq**) is. Korkunçluk, korkunç olma durumu.

Rom. s. Faptul de a fi îngrozitor.

KORKISIZ (qorqısız) s. Korkusuz.

1. Korkmayan.

2. Korkutmayan.

Rom. adj. 1. Neînfricat. 2. Înofensiv.

KORKISIZCA (**qorqısızca**) zf. Korkusuzca.

Rom. adv. Fără teamă, fără frică.

KORKISIZLIK (**qorqısızlıq**) is. Korkusuzluk.

Rom. s. Lipsă de teamă

KORKIŞMAK (**qorqışmaq**) f. Hep beraber korkmak.

"Erkez endï onı Ursacıgar adı man tanıy başlagan. ...Ballar, caşlar korkışıp aldından kaşa, saklana ekenler." - (Boztorgay 1).

Rom. v. coact. A se teme (toți deodată).

KORKITMA, **-UW** (**qorqıtma**, **-uw**) is. Korkutma.

Rom. s. Înfricoşare, speriere; amenințare.

KORKITMACA (**qorqıtmaca**) is. Korkutmaca; korkutma maksatlı hareket.

Rom. s. Gest de intimidare.

KORKITMAK (**qorqıtmaq**) f. Korkutmak. Var. **korkızdırmak, korkızmak.**

1. Korkmasına yol açmak.

2. Kaygıya düşürmek.

3. Göz dağı vermek.

Rom. v. 1. A speria, a înfricoşa. 2. A îngrijora. 3. A amenința.

KORKITUWCI (**qorqıtuwcı**) s. ve is. Korkutucu.

Rom. adj. Înspăimântător; amenințător.

KORKIZDIRMAK (**qorqızdırmaq**) f. → Korkıtmak.

"Babay, maga küşüñ cetkeşï, özïñ akran tenlerïñe küşün cetsïn taa, Lungan Rustem dep canıñ cagalar, onların tïllerïn tıydıracagıña, menï korkızdırıp oynaysın." - (Altay Kerim – Kâniye).

KORKIZMAK (**qorqızmaq**) f. Korkutmak.

Rom. v. A speria, a înfricoşa; a amenința.

KORKMA, -UW (**qorqma, -uw**) is. Korkma, kormak işi.

Rom. s. Faptul de a se teme, de a se îngrijora.

KORKMAK (**qorqmaq**) f. Korkmak.

1. Korku duymak, ürkmek.

"Şuwal keldï korkmañız, ey şuwal ey, / Şokmar alıp şıkmañız, ey şuwal ey." - (Boztorgay).

2. Kaygı duymak, endişe etmek.

"Aweliymen aweliy, sarkaman, sarka. / Îş te kalbïm ışanmay, korkaman korka." - (Boztorgay).

"O degendïr: Korkma, bïr kün kelïr, barlı bolırsıñ. / Dogrıl bïraz, aldıña cür, tatar, kârlı bolırsıñ !" - (Mehmet Niyazi – Sagış).

3. Çekinmek.

"Haramdan korkmagan kïşï, saga kerahetten kaşar mı ?" - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

"Onlar beş ïstese, sen on ber, bas közïne, korkma. Para mı onlarıñ zorı ?" - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

4. Cesaret edememek.

- **Korka korka -** Korkarak.
- **Korkkanı başına kelmek –** Düşündüğü kötü durum gerçek olmak.
- **Kölgesïnden korkmak -** Çok korkak olmak.
- **Közï korkmak** - Bir şeyden zarar görebileceğini düşünmek.
- **Allah'tan korkmagandan korkılır. –** Atas. Allah'tan korkmayandan korkulur.
- **Baydan oba korkkan.** Atas. Baydan bütün bir köy halkı korkmuş.
- **Bödeneden korkkan tarı ekmez. -** Atas. Bıldırcından korkan darı ekmez.
- **Kork Abïrlïnïñ beşïnden, ögïznï ayırır eşïnden. -** Atas. Kork Nisanın beşinden, ayırır öküzü eşinden.
- **Ölgen koy kaşkırdan korkmaz. -** Atas. Ölmüş koyun kurttan korkmaz.

Rom. v. 1. A se teme, a avea frică. 2. A se îngrijora. 3. A avea considerație pentru cineva, pentru ceva. 4. A nu îndrăzni.

KORKU (**qorqu**) is. → **Korkı**.

KORKUTMAK (**qorqutmaq**) f. → **Korkıtmak**.

"Kuşnı korkutkan cılan / Yuwacıgın taşlatır." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

KORLAMA, -W (**qorlama, -w**) is. Horlama, hor görme.

Rom. s. Brutalizare, maltratare.

KORLAMAK (**qorlamaq**) f. Horlamak, hor davranmak; mec. aşağılamak.

Rom. v. A brutaliza, a maltrata; fig. a ofensa, a dispreţui.

KORLANMAK[1] (**qorlanmaq**) f. Kor olmak, kor haline gelmek.

Rom. v. A se preface în jar.

KORLANMAK[2] (**qorlanmaq**) f. Hor görülmek.

Rom. v. A fi brutalizat, a fi maltratat.

KORLAŞMAK (**qorlaşmaq**) f. Kor haline gelmek.

Rom. v. A se face jar.

KORLATMAK (**qorlamaq**) f. Hor gördürmek.

Rom. v. A pune să brutalizeze.

KORLAWCI (**qorlawcı**) is. Horlayıcı.

Rom. s. Persoană care brutalizează, care umileşte.

KORLI (**qorlı**) s. Korlu.

Rom. adj. Cu jar.

KORLIK (**qorlıq**) is. Horluk. Var. **horluk**.

"Künleşïp turgan köp yaman, / Kışlada koyga köz atıp / Bek köp korlık tiygïzer, / Sen arüwïm ketken soñ." - (Bozcïgït).

Rom. s. Maltratare; persecuţie, asuprire.

KORNEYA (**korneya**) is. (Lat.>Fr.>Rom.Türk.) Anat. Kornea; gözün saydam ön tabakası.

Rom. s. Anat. Cornee

KORO (**koro**) is. (İtal. >Türk.). Müz. Koro.

Rom. s. Muz. Cor.

KORSAYMA, **-UW** (**qorsayma**, **-uw**) is. Övünme, şişinme.

Rom. s. Lăudăroşenie, fanfaronadă.

KORSAYMAK (**qorsaymaq**) f. Övünmek, şişinmek.

Rom. v. A se lăuda, a se împăuna.

KORSAYTMAK (**qorsaytmaq**) f. Övünmesine yol açmak.

Rom. v. fact. A face să se împăuneze.

KORSILDAMAK (**qorsıldamaq**) f. (Domuz) Bağırmak, mırıldanmak.

Rom. v. A grohăi.

KORSILDATMAK (**qorsıldatmaq**) f. (Domuzu) Bağırtmak, mırıldatmak.

Rom. v. A face să grohăie.

KORSIZ (**qorsız**) s. Korsuz.

Rom. adj. Fără jar.

KORS KORS (**qors qors**) ünl. Domuzun sesini ifade eden yansıma söz.

Rom. interj. Groh groh; sunetul caracteristic scos de porc.

KORŞALAMA, **-W** (**qorşalama**, **-w**) is. Korşalamak işi.

Rom. s. Acţiunea de **korşalamak.**

KORŞALAMAK (**qorşalamaq**) f. 1. Etrafını sarıp almak.

"Aleykïm selâm, koş keldïñ, koş keldïñ, dep korşalap aldılar." - (Altay Kerim – Kâniye).

2. Çepeçevre dolaşmak.

"Cangızga cala köp bola, dïlberge duşman. / Karaldıñnı korşalap cürgen kuşman." - (Boztorgay).

3. Korumak, himaye etmek.

"Senïñ közïñ torlansa, men cılayman. / Uşkan kuştan başıñnı korşalayman." - (Boztorgay).

• **Cawın cawsa balasın başın korşalay, / Burşak cawsa özïn başın korşalay." -** Deyim. Yağmur yağınca çocuğunun başını korur, dolu yağınca kendi başını korur.

Rom. v. 1. A încercui; a cuprinde. 2. A înconjura, a da rotocol. 3. fig. A ocroti.

KORŞALANMAK (**qorşalanmaq**) f. Etrafı sarılmak; kuşatılmak; korunmak.

"Karïp kelïn ceza algan bïr kïmsediy, perdemen korşalangan bïr köşede bütün keşe ïnsïz, tïnsïz bekliy bekliy canı şıkkanday bola." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. v. A fi încercuit; a fi înconjurat; a fi ocrotit.

KORŞALATMAK (**qorşalatmaq**) f. Etrafını sardırmak; kuşattırmak; korumasını sağlatmak.

Rom. v. fact. de la **korşalamak.**

KORŞALAWLI (**qorşalawlı**) s. Etrafı sarılı; kuşatılmış; korunmalı.

"Orta coldan Yusuf akayın korasın artından, yakın bolsın dep Tefik'în telmen korşalawlı korasın bïr canından, telïn ekï yaka kerïp bïrer bïrer geştïler." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. adj. Încercuit; înconjurat; ocrotit.

KORT KORT ünl. (**qort qort**) Tekrarlı) Tawuk gıdaklamasını anlatan söz.

Rom. interj. (repetat) Cotcodac.

KORTKORTLAMAK (**qortqortlamaq**) f. Gıdaklamak.

"Kanatların cayıp, kodarlanıp, kortkortlap balların üyïrtïp alıp cüre." - (Nevzat ve Nermin Yusuf – Nasrettin Hoca).

Rom. v. A cotcodăci.

KORUMA (**qoruma**) is. → **Korıma**.

KORUMAK (**qorumaq**) f. → **Korımak**.

KORUNMAK (**qorunmaq**) f. → **Korınmak**.

KORUWCI (**qoruwcı**) is. Koruyucu.

"Kara künde katıñda / Can koruwcıñ bolayım; / Saga sawlık tïliy tïliy / Caw aldında öliyïm." - (Bozcïgït).

Rom. s. şi adj. 1. Protector, apărător. 2. adj. Preventiv.

KOSA (**kosa**) is. (Slav>Rom.). Tırpan.

Rom. s. Coasă.

KOSKOCA (**qosqoca**) s. Koskoca; çok büyük. Var. **koşkoca.** Eşanl**. balaban.**

Rom. adj. Cogeamite, ditamai.

KOSMOGONİYE (**kosmogoniye**) is. (Yun.>Fr.>Rom., Türk.). Astron. Kozmogoni; gök cisimlerinin meydana gelişini, gelişmesini ve çözülüp yok olmasını inceleyen, Astronomi biliminin dalı.

Rom. s. Astr. Cosmogonie.

KOSMOGRAFİYE (**kosmografiye**) is. (Yun.>Fr.> Rom.,Türk.) Astron. Kozmografya; Evrenin ve gök cisimlerinin genel tanıtımını yapan, Astronomi biliminin dalı.

Rom. s. Astr. Cosmografie.

KOSMOLOCİYE (**kosmolociye**) is. (Yun.>Fr.>Rom., Türk.) Astron. Kozmoloji; Ezeli ve ebedi evreni inceleyen, Astronomi biliminin dalı.

Rom. s. Astr. Cosmologie.

KOSMONAUT (**kosmonaut**) is. (Fr.>Rom.Türk.) Kosmonot.

Rom. s. Cosmonaut.

KOSMOS (**kosmogonie**) is. (Yun.>Fr.>Rom.,Türk.) Acun, evren, alem, kâinat, cihan, kozmos.

Rom. s. Cosmos, univers.

KOSTUM (**kostum**) is. (Fr.>Rom.Türk.). 1. Kostüm, erkek veya kadın için, üst giysi takımı.

"Kara kostum kĭyersĭn, / Bakşelerde gezersĭn. / Menĭ lafman aldatıp / Sen álemnĭ süyersĭn." - (Boztorgay).

2. Kıyafet; belli iş ve durumlarda giyilen, kullanılan giyecekler.

"Oynalacak tatar oyınları üşün kostumlarnı közden geşĭrdĭler." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. 1. Costum, rând de haine. 2. Îmbrăcăminte specială, pentru anumite ocazii şi activităţi.

KOSTUMLIK (**kostumlıq**) is. Elbiselik kumaş.

Rom. s. Material de costum.

KOŞ[1] (**qoş**) is. Alay, kafile.

"Kara, askeriye men nemen bĭr koş keliyatır, kelĭn koşı." - (Ekrem ve Hilmiye Mehmet Ali – Tepegöz).

Rom. s. Convoi.

KOŞ[2] (**qoş**) is. Mandıra. Eşanl. **mandıra.**

"Tatar köçüp ketsen soñ, / Malın satuw etken soñ / Camĭler de boş kaldı, / Koylar tolı koş kaldı." - (Hamdi Giraybay – Keçti Endĭ).

Rom. s. Stână.

KOŞ[3] (**qoş**) s. Koşa; çift, iki adet olan.

"Boş bĭlezĭk, koş yüzük, / Eller názĭk, yar. / Oynap külüp kawışmasak / Bĭzge yazık, yar." - (Boztorgay).

"Dört kulaklı kazanga koş awış uwmaş, / Cürekte may kalmadı, ĭşte kuwnaş." - (Boztorgay).

- **Koş tüfek –** Çifte; iki namlulu av tüfeği. **"Ortalıkka kan kuyacak, saçıp kesĭp asacaksıñ, / Yakından köz batırmasañ, koş tüfeknĭ basacaksıñ." -** (Amdi Giraybay – Mubalagacı Şairge).

Türk Lehç. : Kırım., Karaçay Malkar. - **qoş;** Nog. - **qos;** Moğ. - **hous / hos;**

Rom. adj. Pereche; par; dublu.

KOŞ[4] (**qoş**) s. (Fars. hoş). Hoş. Var. **hoş, oş.**

1. Beğenilen, duyguları okşayan, zevk veren.

2. zf. Duyguları okşayan bir biçimde.

- **Gönlĭ koş** - Gönlü hoş.
- **Koş buldık –** Hoş bulduk, **"**Koş keldĭñĭz" sözüne verilen karşılık.
- **Koş keldĭñĭz –** Hoş geldiniz; gelen kimseye söylenen esenleme sözü.
- **Koş sepa keldĭñĭz.** – Hoş sefa geldiniz.

Rom. adj. 1. Bun, plăcut, agreabil. 2. adv. Bine.

KOŞAK (**qoşaq**) is. Çift olan şeylerden her biri; bir şeyin eşi, iki şeyden birine göre diğeri.

"Kökte uşkan üş cawın, ekĭ burşak, / Kel anayga kelĭn bol, özĭme koşak." - (Boztorgay).

"Timurlemk : Anladım, anladım, filnĭñ koşagın da ĭstiysĭñız, diy." - (Nevzat ve Nermin Yusuf – Nasrettin Hoca).

Rom. s. Perechea a ceva.

KOŞAKLAMA, **-W** (**qoşaqlama**, **-w**) is. Eşleme; ikileme.

Rom. s. Împerechiere; formare de cuplu.

KOŞAKLAMAK (**qoşaqlamaq**) f. Eşlemek; ikilemek, bir şeyin yanına bir diğerini daha getirmek; çiftlemek, iki şeyden bir çift oluşturmak.

Türk Lehç. : Kırım. - **qoşaqlamaq**; Nog. - **qosaqlamaq**, -v; Moğ. - **houslah / hosloh;**

Rom. v. A alcătui o pereche, a împerechea.

KOŞAKLANMAK (**qoşaqlanmaq**) f. Eşlenmek, bir şey bir diğeriyle çift oluşturmak.

Rom. v. A alcătui pereche cu un alt obiect.

KOŞAKLAŞMAK (**qoşaqlaşmaq**) f. İki şey birbirleriyle bir çift oluşturmak.

Rom. v. Două obiecte a se asocia într-o pereche.

KOŞAKLATMAK (**qoşaqlatmaq**) f. İki şeyden bir çift oluşturtmak.

Rom. v. A pune să asocieze două obiecte într-o pereche.

KOŞAKLI (**qoşaqlı**) s. Eşli, çift oluşturacak bir benzeri bulunan.

Rom. adj. Cu pereche.

KOŞAKSIZ (**qoşaqsız**) s. Eşsiz, çift oluşturacak bir benzeri bulunmayan; tek başına olan.

Rom. adj. Desperecheat, cu perechea lipsă.

KOŞAN (**qoşan**) is. Koçan.

1. Lahana, yaprak salata gibi sebzelerde yaprakların çıktığı sert gövde.

"Kapıstada koşan bar, almada şıgıt. / Bĭlalmayman sen kaysı köydensĭn cĭgĭt." - (Boztorgay).

2. a) Mısırın tanelerini taşıyan kabuklu, püsküllü meyvesi. b) Mısırın taneleri alındıktan sonra kalan sert bölüm.

3. Defter biçimimdeki çift suretli fatura, makbuz ve biletlerin yazılıp kullanıldıktan sonra elde kalan suret kısmı.

Rom. s. 1. Cotorul unor legume. 2. a) Ştiulete de porumb b) Cocean de porumb; cotor de ştiulete. 3. Cotor de chitanţier.

KOŞANAY (**qoşanay**) is. 1. Kuzucuk. Var. **koçanay.**

"Ekĭ egĭz koşanay emdĭ anasın, / Cayrap catkan şeşekñĭñ ber manasın." - (Boztorgay).

2. mec. Yavrucuk, evlâtçık.

"Kırım nasıl yurttır ? dedĭñ koçanay. / Cennet desem, cennet oga uşamay, / Tañrı onı tek yaratkan, koçanay." - (Raşit Aşkı Özkırım - Koçanay / Emel M.).

Türk Lehç. : Kırım. - **qoçanay;** Nog. - **qoşanay;**

Rom. s. 1. Mieluşel. 2. fig. Copil, copilaş, făt.

KOŞANLI (**qoşanlı**) s. Koçanlı.

Rom. adj. Cu cocean.

KOŞANSIZ (**qoşansız**) s. Koçansız.

Rom. adj. Fără cocean.

KOŞAP (**qoşap**) is. (Fars. hoş-ab). Hoşaf; şeker şurubunda kaynatılımış meyve; komposto.

"Vay köyïmïz bek arüw, koş koş şeşme. / Koşabımız bïr mïnsïz kızılşık, kertme." - (Boztorgay).

Rom. s. Compot.

KOŞAPLI (**qoşaplı**) s. Hoşaflı.

Rom. adj. Cu compot.

KOŞAPSIZ (**qoşapsız**) s. Hoşafsız.

Rom. adj. Fără compot.

KOŞAR[1] (**qoşar**) s. Çifter; ikişer.

"Koşar koşar cagılgan mayşırak carıgı arasında kïyïndïrïlgen kïyew cïğït delïkanlılarıñ toplaşıp otırgan odalarına ketïrïlïr ve saygılı sayılgan sadr köşege otırtılır." - (Necip H. Fazıl – Kïyew Konuşması).

Rom. adj. Câte doi; perechi.

KOŞAR[2] (**qoşar**) is. Arabaya koşulacak hayvan.

- **Konarım cel bïlecek, koşarım el bïlecek. -** Deyim. Kalacak yerimi yel bilecek, arabaya koşacak hayvanımı el bilecek. (M. Ülküsal – Dobruca'daki Kırım Türklerinde Atasözler ve Deyimler : "Gurbette kimsesiz ve bir şeye sahip olmadan onun bunun yardımıyle yaşayan garip kişi için söylenmiştir.")

Rom. s. Animal de înhămat la căruță.

KOŞARA (**qoşara**) is. (Bg.>Rom.). Koçan halinde mısır konulan ambar.

Rom. s. Coşar; coșară.

KOŞARLAMAK (**qoşarlamaq**) f. Koşar koşar, çifter çifter dizmek.

Rom. v. A grupa sau a alinia câte doi.

KOŞAWIŞ (**qoşawış**) s. ve zf. İki elle; iki avucu yan yana getirerek.

Rom. adj. şi adv. Cu mâinile căuș; cu amândouă mâinile.

KOŞAWIZ (**qoşawız**) is. Çifte; iki namlulu silâh.

Rom. s. Armă de vânătoare cu două țevi.

KOŞBEL (**qoşbel**) is. (Güreşte). Güreş nizamına aykırı olan, iki eli kavuşturarak hasmın belini sarma hareketi.

"Üşüncï şıkkan casmantık, kavi bïr bala, / Tutar tutmaz Menay'nı koşbelge ala." - (Mehmet Vani Yurtsever - Küreş).

Rom. s. La luptele sportive tătăreşti, mişcarea neregulamentară de a cuprinde mijlocul adverarului cu brațele amândouă, desprinzându-şi mâinile de la centura lui.

KOŞ-CĬĞĬT (**qoş-cïğït**) is. Koç yiğit; yakışıklı ve gürbüz delikanlı.

"Menïm adım Bozcïğït, / Katımda bar dost cïğït, / Bïr kaygılı koş cïğït, / Bek saygılı hoş cıgït." - (Nedret ve Enver Mahmut – Bozcïğït).

Rom. s. Flăcău chipeș; voinic

KOŞI (**qoşı**) is. Koşu, yarış. Var. **koşuw.** Eşanl. **şabışma.**

- **At koşısı -** At yarışı.
- **Koşı atı** – Yarış atı.
- **Koşı Mállesï** – Köstence şehrinde bir mahalle adı. "Koşu" kelimesiyle bir alâkası yok. Eskiden mahalleye adını veren "Mihail Coiciu" sokağının adından bozma bir kelimedir. (O sokağın adı bugün "Poporului" -dır.).

Rom. s. Întrecere; cursă.

KOŞIK (**qoşıq**) is. Koşuk.

1. s. Koşulmuş; katılmış, eklenmiş, ilâve edilmiş.

2. Ed. Beyitlerden oluşan halk şiiri türü.

"Coşa kızlar, delikanlar, / Zewklana, şıñlaşalar, / Bek güzel uydurulgan koşıklar man / Göñïllerïn aşalar." - (İsmail Ziyaeddin – Toy).

3. Türkü.

Rom. s. şi adj. 1. Adăogat; asociat. 2. Lit. Specie de poezie populară alcătuită din distihuri. 3. Cântec.

KOŞILMA, **-UW** (**qoşılma**, **-uw**) is. Koşulma.

Rom. s. Asociere; ataşare.

KOŞILMAK (**qoşılmaq**) f. 1. Koşulmak; katılmak, bir topluluğa girmek.

"Böralï'nïñ maşallası bar, babasınıñ yoklugun tuydurmay, caş cawkaga koşulganı körülmiy dep maktala edï." - (Mehmet Niyazi – Sawlıkman Kal).

2. Eklenmek, ilâve edilmek.

Rom. v. 1. A se asocia. 2. A se adăoga, a se ataşa.

KOŞIM (**qoşım**) is. Koşma, katma, ekleme.

Rom. s. Asociere; adăogare.

KOŞKAR (**qoşqar**) is. Koç, koçkar.

1. Erkek koyun.

"Hiçbïr toydan kalmadık. Hepsïne koy, koşkar, tana, sıyır akettïk." - (Mehmet Vani Yurtsever - Toy, piyes).

2. öz. is. Astron. Koç takımyıldızı; Koç burcu.

3. mec. Sağlıklı, kuvvetli genç erkek.

- **Şobanıñ gönlï bolsa koşkardan süt şıgarır. -** Deyim. Çobanın gönlü olursa koçtan da süt elde eder.

Rom. s. 1. Berbec. 2. Astron. Constelația Berbecului; Zodia Berbecului. 3. fig. Bărbat tânăr, flăcău, voinic.

KOŞKELDĬ (**qoşkeldï**) is. Bir yere gelen misafire saygı ziyaretinde bulunma.

- **Koşkeldïge barmak –** Bir yere gelen misafire saygı ziyaretinde bulunmak.

Rom. s. Vizită de bine ați venit.

KOŞKOCA (**qoşqoca**) s. Koskoca, çok büyük.

"Dayan bïraz, Hocam, dayan. Tañrı balabandır; körmiysıñ mï koş-koca köknï eşbïr dïreksïz katïp tuta, ne bolacak senïñ aşlıgıñ O'ga ?" - (Nasrettin Hoca Masalları - Nevzat ve Nermin Yusuf).

Rom. adj. Cogeamite, ditamai.

KOŞKULAK (**qoşqulaq**) is. Çift kulaklı tencere.

"Bïr balaban koşkulak / Solak balı elïnde, / Kelïp kïre Temïrhan / Aslı'larnıñ evïne." - (Eşref Şemizade - Togan Kaya / Emel D.).

Rom. s. Cazan cu două toarte.

KOŞLAŞMAK (**qoşlaşmaq**) f. Eşleşmek. Eşanl. **ekewleşmek, koşaklaşmak.**

Rom. v. A se asocia; a se alătura cuiva.

KOŞMA, -UW (**qoşma, -uw**) is. 1. Koşma, ekleme.

2. s. Eklenen, ilâve olan.

Rom. s. 1. Acțiunea de **koşmak;** *asociere, adăogare. 2. adj. Suplimentar.*

KOŞMAK[1] (**qoşmaq**) f. Koşmak.

1. Birinin yanına katmak, arkadaş olarak vermek.

2. Bir şeyin üstüne ilâve etmek.

• **Baş koşmak** – Birine arkadaş olmak; yapılmakta olan bir işe omuz vermek. "**Cansa canar conıkşa, sönse kömïr, / Bïr yastıkka baş koşıp geşïrsek ömïr." -** (Boztorgay).

• **Kazan koşmak -** Bir aile olmak; evlenmek.

• **Ayuw kertme koşmay cırlamaz. -** Atas. Ayı ahlattan dem vurmadan yır yırlamaz.

Rom. v. 1. A asocia, a întovărăşi, a reuni, a pune laolaltă. 2. A adăuga.

KOŞMAK[2] (**qoşmaq**) f. Koşmak, ayakları yerden keserek hızlı adımlarla ilerlemek. Eşanl. **cuwırmak.**

Rom. v. A alerga.

KOŞTIRMAK (**qoştırmaq**) f. Katmasını, eklemesini sağlamak.

Rom. v. factitiv de la **koşmak.**

KOŞ TIRNAK (**qoş tırnaq**) is. Dilb. Tırnak işareti " …".

Rom. Ortogr. Ghilimele.

KOŞTIRTMAK (**qoştırtmaq**) f. → **Koştırmak**.

KOŞULMAK (**qoşulmaq**) f. → **Koşılmak**.

"Caş cawkaga koşulganı körïlmiy dep maktala edï." - (Mehmet Niyazi - Sawlıkman Kal).

KOŞUW (qoşuw) is. ve f. 1. → **Koşma, Koşmak.**

2. is. → **Koşı.**

"Edïl bay da : Mïna bo sayıdan da Kozıkürpeş eken, diy. Sora onı cezalap öttïrmek üşïn, koşuwnı başlamasın emïr ete. ... " - (Bozcïgït).

KOŞUWCI (**qoşuwcı**) is. Koşucu, yarışçı; koşan.

Rom. s. Alergător, concurent.

KOTAK (**qotaq**) is. Anat. Erkeklik organı; penis.

Rom. s. Anat. Penis.

KOTARILMAK (qotarılmaq) f. Kotarılmak.

1. (Yemek) Hazırlanmak.

2. Pişmiş yemekten bir başka kaba koyulmak.

3. mec. (Bir iş) Tamamlanmak, bitirilmek.

• **Saga pïşken, maga kotarılgan." -** Deyim. Senin için pişmiş, fakat bana verilmiş.

Rom. v. 1. A fi gătit. 2. A fi turnat dintr-un vas într-altul. 3. fig. A fi făcut; a fi dus la bun sfârşit.

KOTARMA, **-UW** (**qotarma**, **-uw**) is. Kotarma.

Rom. s. Acţiunea de **kotarmak.**

KOTARMAK (**qotarmaq**) f. Kotarmak.

1. (Yemek) Hazırlamak.

2. Pişmiş yemek bir başka kaba koyulmak.

3. mec. Bitirmek, tamamlamak.

• **Ïş başarganniñdır, aş kotargannıñdır. -** Atas. İş başaranın, aş hazırlamış olanındır.

Rom. v. 1. A găti. 2. A turna dintr-un vas într-altul. 3. fig. A face, aduce la bun sfârşit.

KOTARTMAK (**qotartmaq**) f. Kotartmak.

Rom. v. factitiv de la **kotarmak.**

KOTES, KOTETS (**kotes, kotets**) is. (Slav.>Rom.). Kanatlı hayvan, köpek ya da domuz barınağı; yuva, kümes.

"Domız kırımı için besliyatırgan bïrkaç tane şoşkası bar. Şonlarnı bugün siftah etïp koteske tıgacak boldık." - (Necip H. Fazıl - Kırım).

Rom. s. Coteţ.

KOTIR (**qotır**) is. Tıp. Çıban, uyuz gibi irinli cilt hastalıklarının genel adı.

• **Komşınıñ kotırı cukmasa kuyı cugar. –** Deyim. Komşunun yarası sirayet etmese de huyu sirayet eder.

Rom. s. Bubă.

KOTIRLANMAK (**qotırlanmaq**) f. Ciltte irinli bir bozukluk meydana gelmek.

Rom. v. A-i ieşi bube pe piele.

KOTIRLI (**qotırlı**) s. 1. Çıbanlı; iltihaplı yara.

2. (Atlar hakkında) Uyuz. Eşanl. **kırşañgı.**

"Kozıkürpeş kotırlı tayga mïngenï men uşıp kete, kalgan caşlar cerge cıgılıp kalalar, bïrew onıñ artından yetïşe almay." - (Bozcïgït).

Rom. s. 1. Bubos. 2. (Despre cai). Răpănos.

KOTIRSIZ (**qotırsız**) s. Çıbansız; yarasız.

Rom. adj. Fără bube.

KOTİKA (**kotika**) is. (Ukr.>Rom.). Küçük araba; eşek koşulan veya elle çekilen, hafif yükleri taşıman için kullanılan araba.

"Kotikanıñ üstündekï metiyge su totırıp eşşeklermen taşıylar. Babam, bonlar Mecdiye'nıñ sakacıları, dedï." - (Belkiz Sena Bilal – Panayır).

Rom. s. Cotigă.

KOTLAN (**qotlan, kotlan**) is. (Mac.>Rom.) Bahçe içinde bir yere, taş, tuğla ve demir çubuklardan örülmüş fırın.

Rom. s. Cotlon; cuptor.

KOTUR is. → **Kotır**.

KOVBOY (**kovboy**) is. (İng.) Kovboy; Amerika'da, sığır çobanı.

Rom. s. Cowboy

KOVERTA (**koverta**) is. (İtal.>Rom. Türk.). Gemic. Güverte.

Rom. s. Navig. Covertă.

KOY[1] (**qoy**) is. 1. Zool. Koyun. (Lat. Ovis aries).

"Kozılı koy bakırar, / Kozışıgın şakırar. / Senïñ aytkan sözlerïñ / Göñïl cagar, can kırar." - (Boztorgay).

"Arpa sapka koy caydım, boydan boyga, / Kel ekewïmïz şınlayık toydan toyga." - (Boztorgay).

"Şölde duman cayılır, / Küzde koylar sayılır. / Mïn atıma ketiyïk, / Bo ïş elge tuyulur." - (Boztorgay).

"Ak koy kurban kesermen degenïm bolsa, / Kawuşırmız inşalla taktirde bolsa." - (Boztorgay).

2. mec. Kendi kişiliğini ortaya koyamıyan, iradesiz, başkalarının dediğiyle hareket eden kimse.

• **Koy cılı -** Yılları on iki hayvan adıyla anılan eski Türk takviminde 12 yıllık devrinin sekizinci yılı.

• **Koyday –** Koyun gibi. a) Şaşkın, saf. b) Kararlarında başkasına bağımlı olan.

• **Eşkï bergen koy alır, eş bermegen ne alır ? –** Atas. Keçi hediye eden karşılığında koyun alır, hiç hediye etmeyen ne alır ?

• **Koy ekï kere sıdırılmaz. –** Atas. Koyun iki kere yüzülmez.

• **Koy körmegen koy alsa kuwalap cürüp otlatır, kız körmegen kız tapsa başına kına salıp oplatır. –** Atas. Koyun görmemiş koyun alırsa kovalayarak gezdirip otlatır, kız görmemiş kız doğurursa başına kına sürüp hoplatır.

• **Ölgen koy kaşkırdan korkmaz. –** Atas. Ölmüş koyun kurttan korkmaz.

Rom. s. Zool. 1. Oaie. 2. fig. Naiv, prost.

KOY[2] (**qoy**) is. Coğr. Koy; küçük körfez. **Akyar koyı. Balıkşılar koyı** (Köstence'de; günümüzde Tomis yaht limanı oldu.).

Rom. s. Golf; golfuleț.

KOY[3] (**qoy**) ünl. Hoş olmayan durumlar, şeyler karşısında "Olur mu?", "Olmaz ki.", "Eksik olsun!", "Irak olsun!" anlamında söylenen söz.

"Koy, koy, Allah korusun. Onlarnı körüp başkaları da bozulalar." - (Mehmet H. Vani Yurtsever – Toy).

"Cengesï : Koy, diydï, abiyïñ nekâman taşladı, men saga kapını kaytïp aşayım?" - (Ekrem ve Hilmiye Mehmet Ali – Tepegöz).

Rom. interj. Nu !; Imposibil !

KOYAN (**qoyan**) is. Zool. Tavşan. (Lat. Lepus europeus). Eşanl. **tawşan.**

"Col boyında bostanıñ, can ay, / Onı koyan kemïrgen, can ay. / Yaşamagır caş kızlar, can ay, / Kol tiymeden semïrgen, can ay." - (Boztorgay).

"Ak pamıktan aksın sen, koyandan saksın. / Koyın cepke cıyganday tomalaksın." - (Boztorgay).

• **Koyan cılı -** On iki yıllık devirli eski Türk takviminde dördüncü yılın adı.

• **Koyan cüreklï -** Çok ürkek, korkak.

• **Koyan dudağı** - Tavşan dudağı; doğuştan yarık dudak.

• **Koyan yukusı** - Hafif ve kuşkulu uyku.

• **Üy koyanı** - Evlerde yetiştirilen tavşan.

Rom. s. Zool. Iepure.

KOYAN-KOLTIK (**qoyan-qoltıq**) is. Spor. Geleneksel Tatar güreşinde hasmını bir koltuğun altına alıp, iki elle kuşağının aynı yanından tutarak oyun arama usulü.

"Tïrmenköy'lï tam sırasın tüşürüp, / Oñ kolın da Menalï'nïñ omızından geşïrïp, / mükemmel bïr koyan-koltık becerdï." - (İsmail Ziyaeddin - Toy).

Rom. s. Sport. (La luptele tătăreşti). Denumire a unui mod de prinde adversarul de centură, cu ambele mâini în aceeaşi parte a corpului acestuia.

KOY-AWLA (**qoy-awla**) is. Koyun ağılı.

"Koyawladan biyazlı karalı bïr it şıgıp ürmege başlamaz mı ?" - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. Țarc (de oi).

KOY-BAŞI (**qoybaşı**) is. Kösemen.

Rom. s. Berbecul sau măgarul călăuză a unei turme de oi.

KOYBAŞILIK (**qoybaşılıq**) is. Koyun sürüsünün kılavuzluğu; kösemenlik.

"Ta arüw, men ketiyïm, / Koybaşılık etiyïm. / İt bo işten ne anlar ? / Onıñ nice aklı bar ?" - (İsmail Ziyaeddin – Toy).

Rom. s. Rol de călăuză a unei turme de oi, îndeplinit de un berbec sau de un măgar.

KOYDIRMAK (**qoydırmaq**) f. Koydurmak.

Rom. v. factitiv de la **koymak.**

KOYDIRTMAK (**qoydırtmak**) f. Koydurtmak.

Rom. v. fact. de la **koydırmak.**

KOYI (**qoyı**) s. Koyu.

1. Yoğun, akışkan olmayan.

2. (Renk için) Karaya kaçan.

3. mec. (Bazı nitelikler için) Aşırı olan.

Rom. adj. 1. Dens, concentrat. 2. (Despre culori) Închis. 3. fig. Exagerat, exrem de ..., ultra-, cras.

KOYILANDIRILMAK (**qoyılandırılmaq**) f. → **Koyılaştırılmak**.

KOYILANDIRMAK (**qoylandırmaq**) f. → **Koyılaştırmak**.

KOYILANMAK (**qoyılanmaq**) → **Koyılaşmak**.

KOYILAŞMA, **-UW** (**qoyılaşma**, **-uw**) is. Koyulaşma.

Rom. s. Îngroşare, condensare; (despre culori) întunecare.

KOYILAŞMAK (**qoyılaşmaq**) f. Koyulaşmak. Var. koyılanmak, koyırmak.

1. Daha yoğun olmak.

2. Renk karaya yakın olmak.

Rom. v. 1. A se îngroşa, a deveni mai dens. 2. (Culoarea) A căpăta un ton mai închis.

KOYILAŞTIRILMAK (**qoyılaştırılmaq**) f. Koyulandırılmak, koyulaştırılmak. Var. **koyılandırılmak**.

Rom. v. pasiv de la **koyılaştırmak.**

KOYILAŞTIRMAK (**qoyılaştırmaq**) f. Koyulaştırmak. Var. **koyılandırmak, koyılatmak.**

Rom. v. 1. (Despre lichide) A îngroşa, a concentra. 2. (Despre culori) A întuneca, a da un ton mai închis.

KOYILATMAK (**qoyılatmaq**) f. → **Koyılaştırmak**.

KOYILIK (**qoyılıq**) is. Koyuluk.

1. Yoğunluk.

2. (Renk için) Karaya yakınlık derecesi.

Rom. s. 1. Densitate, concentrație. 2. (Despre culori) Grad de întunecare.

KOYILMAK (qoyılmaq) f. Koyulmak.

1. Koymak işi yapılmak.

2. Başlamak, girişimde bulunmak.

"Bunlar beş aşaa, on yukarı, ur tut pazarlıkka koyıldılar." - (Necip H. Fazıl – Caş Fidanlar).

Rom. 1. v. pasiv de la **koymak.** *2. A se pune pe o acțiune, a începe.*

KOYILTILMAK (**qoyıltılmaq**) f. → **Koyılaştırılmak**.

KOYIN[1] (**qoyın**) is. Zool. Koyun. (Lat. Ovis aries). Var. **koy.**

• **Koyın cılı -** Yılları on iki hayvan adıyla anılan eski takvim devrinin sekizinci yılı.

Türk Lehç. : Kırım. **- qoy, qoyun**; Moğ. **- honin / honi;**

Rom. s. Zool. Oaie.

KOYIN[2] (**qoyın**) is. Koyun; sine.

1. Göğüsle giysi arası.

2. Kollar arası, kucak.

"Sepetlerge nar tolsın, / Ekĭ göñül bĭr bolsın. / Gül şeşektiy ömĭrĭn / Menĭm koynımda solsın." - (Boztorgay).

3. mec. Koruyucu ortam.

4. mec. Gönül, yürek.

- **Koyın-cep -** Ceketin iç cebi.
- **Bolımsızını koynıña alsañ ekĭ ayagı tışta kalır. –** Atas. Beceriksizi koynuna alırsan iki ayağı dışta kalır.
- **Kart koynında kalaş bar, karmalasañ kömeş bar. –** Atas. İhtiyar koynunda simit var, karıştırırsan define (hayat tecrübesinin birikimi, bilgelik) de var.

Rom. s. 1. Piept, sân. 2. Braţe. 3. fig. Mediu protector, adăpost, parte centrală; sân. 4. fig. Suflet; inimă.

KOYINLAŞMAK (**qoyınlaşmaq**) f. (İki kişi) Bir yatakta yatmak; koyun koyuna yatmak.

"Dostum, kızman körüştiñ, kalbiñ sızlar, / Hayal senĭ çagırır koynnaşmaga." - (Amdi Giraybay – Tanış Boldım).

- **Koyınlaşıp catmak –** Bir yatakta, başlarını aynı tarafa koyarak yatmak, yan yana yatmak.

Rom. v. A se culca amândoi, unul lângă altul, în acelaşi pat.

KOYINNAŞMAK (**qoyınnaşmaq**) f. → Koyınlaşmak.

"Mĭniyre töşekte kartiysĭ men koyınnaşıp cata." - (Belkiz Sena Bilal - Panayır).

KOYIRMA, -UW (**qoyırma**, -uw) → **Koyılaşma**.

KOYIRMAK f. Koyulaşmak. Var. **koyılaşmak.**

"Koyurgan deñĭz, sim siya, / açuw cıya ... / Şarktan esken rüzgârnı / endĭden tuya." - (Bekir S. Çobanzade - Boran).

Rom. v. 1. A se condensa. 2. (Culorile) A se întuneca

KOYIRTMAK (**qoyırtmaq**) f. Koyulaştırmak.

Rom. v. 1. A condensa. 2. A întuneca (o culoare).

KOYLI (**qoylı**) s. Koyunlu.

Rom. adj. Cu oi.

KOYMA, **-UW** (**qoyma**, **-uw**) is. Koyma.

Rom. s. Punere, plasare.

KOYMAK (**qoymaq**) f. Koymak. Eşanl. **salmak**.

1. Bir şeyi belli bir yere bırakmak, yerleştirmek.

"Cewez, fındık cıyarman, / Ceplerĭme koyarman. / Menden gĭzlĭ ne yapsanñ, / Onı ille tuyarman." - (Boztorgay).

"Azat, Hasan, Ali kĭselerĭnden ufak paralar çıkarıp masanĭñ üstĭne, aldılarına koyarlar." - (Müstecib Ülküsal - Bayram Şenlĭgĭ).

2. Bir kimseyi işe yerleştirmek.

3. Bırakmak, izin vermek.

"Şınlap şıncı tuwulman, aweslĭk koymay, / Ölecekmen dünyanıñ zewkına toymay." - (Boztorgay).

"Bĭr şanaktan aşadık, talaşıp kaşık. / Bĭr körgende can süydĭ, koymadı caşlık." - (Boztorgay).

4. Katmak, eklemek.

- **Taş üstünde taş koymamak -** Büsbütün yıkmak; taş üstünde taş bırakmamak.

Rom. v. 1. A pune, a lăsa. 2. A aranja, a plasa (pe cineva) într-o funcţie. 3. A permite, a îngădui. 4. A adăoga.

KOYSIZ (**qoysız**) s. Koyunsuz.

Rom. adj. Fără oi.

KOYŞI (**qoyşı**) is. Koyuncu.

1. Koyun besleyen veya alıp satan kimse.

2. Koyun çobanı.

Rom. s. 1. Crescător sau negustor de oi; oier. 2. Păstor de oi.

KOYŞILIK (**qoyşılıq**) is. Koyunculuk.

Rom. s. Oierit.

KOYU (**qoyu**) s. → **Koyı**.

KOYULMAK (**qoyulmaq**) f. → **Koyılmak**.

KOYUN (**qoyun**) is. → **Koyın**.

KOZ (**qoz**) is. (Fars. goz). 1. Ceviz. Eşanl. **cewez.**

"Ay pazarga barayık, can ay, / Şetlewĭk, koz alayık, can ay, / Şetlewĭk saga, koz maga, can ay, / Kelĭnşek saga, kız maga, can ay." - (Boztorgay).

2. mec. Başarı fırsatı; üstünlük imkânı veren şey.

- **Son kozın oynamak -** Son kazanma imkânını kullanmak.
- **Şürüksĭz koz bolmaz. –** Atas. Çürüksüz ceviz olmaz.

Rom. s. 1. Nucă. 2. fig. Atu; sorţi de izbândă.

KOZA (**qoza**) is. (Fars. guze). Koza.

1. Bazı böceklerin tırtıllarının içinde bulunduğu kap. **Yipek böcegĭ kozası.**

2. Bazı bitkilerin tohumlarını koruyan kap. **Pamık kozası.**

Rom. s. 1. (Sericicultură) Cocon, gogoaşă. 2. (Agricultură) Capsulă.

KOZALAK (**qozalaq**) is. Bot. (koz+ -alak). İğne yapraklı ağaçların meyvesi.

Rom. s. Bot. Con, fruct de arbore conifer.

KOZANAK (**qozanaq**) is. (Bg.>Rom.). Kek, tatlı çörek; pandispanya (İtal. pan di Spagna'dan).

Rom. s. Cozonac.

KOZDIRMAK (**qozdırmaq**) s. Ortaya çıkartmak; hareketlendirmek, canlandırmak, kışkırtmak.

Rom. v. A scoate la iveală; a pune în mişcare, a activa; a întărâta.

KOZGALIŞ (**qozğalış**) is. 1. Hareketlenme, canlanma.

2. mec. Heyecanlanma.

Rom. s. 1. Înviorare, activizare. 2. fig. Emoţionare.

KOZGALMA, -UW (**qozğalma, -uw**) f. Hareketlenme, depreşme, kıpırdanma.

Rom. s. Manifestare, apariţie.

KOZGALMAK (**qozğalmaq**) f. 1. Hareketlenmek, kıpırdanmak. Var. **kozmak.**

"Bakarsañ etrafa, düzgünlük yerlerde, / ... Özlĭgĭnden kozgalan serin yellere / Şen duygu dogurır Kırım çöllerĭ." - (Kerim Camanaklı - Kırım Çöllerĭ / Emel M.).

2. (Hastalık) Baş göstermek.

3. mec. Heyecanlanmak.

"Curt degende cüregĭmden ot çıga. / Dertĭm de şu : Curt ! diy de kozgalaman." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

Rom. v. 1. A se isca, a se produce; a se anima. 2. (Despre boli) A începe, a manifesta simptoame; a se activa. 3. fig. A se emoţiona.

KOZGALTMAK (**qozğaltmaq**) f. → **Kozdırmak**,

Kozgatmak.

“Alla balam ! Maga gene eskĭ defternĭ kozgaltacaksın. Menĭ gene eskĭ bĭlĭnmegen, anlaşılmagan bĭr kaygıga salacaksın.” - (Necip H. Fazıl - Kırım).

KOZGAMAK (**qozğamaq**) f. 1. Kıpırdatmak, yerinden oynatmak.

2. mec. Kurcalamak, karıştırmak, tahrik etmek, uyandırmak.

“Bırak şonı be akay, eskĭ senelernĭ kozgamayık ta.” - (Altay Kerim – Kâniye).

- **Dertĭn kozgamak -** Derdini kurcalamak.

Rom. v. 1. A mişca, a clinti. 2. fig. A zgândări, a răscoli, a excita.

KOZGARMAK (**qozğarmaq**) f. 1. Kıpırdatmak, yerinden oynatmak.

2. mec. Uyandırmak.

“İnsanlıknıñ soñ cengĭsĭ, atomnıñ kuvetĭ men, / mahşernĭ kozgaracak / silâhlarnı karay turmak yerĭne /... fabriklar, uzinalar yasalsa.” - (İsmail Ziyaeddin – Toy).

Rom. v. 1. A mişca, a clinti. 2. fig. A trezi, a zgândări.

KOZGATMAK (**qozğatmaq**) f. Var. **kozgaltmak.** 1. Hareketlendirmek, kıpırdatmak.

“Ölgen, kaşkır başı tura col üstünde. / Korka başnı kozgaltmaga eşkĭ korkak.” - (Okuma Kitabı III).

2. mec. Uyandırmak.

“Kıbla betten, kora törĭnden yaklaşaman dese, dam, koyawla, töle, sayada catkan itnĭ, gürültĭlĭ kazlarnı zuw şuw etĭp kozgatırman dep korktı.” - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. v. 1. A mişca, a clinti. 2. fig. A trezi, a pune în mişcare.

KOZI (**qozı**) is. Kuzu.

1. Koyun yavrusu.

“Kara koynıñ kozısı / Biyaz bolır bazısı. / Dayan yarem şáy eken / Başımızınıñ yazısı.” - (Boztorgay).

2. s. Kuzu etinden yapılmış olan (yiyecek).

- **Ana kozısı -** a) Çok küçük kucak çocuğu. b) Zorlu işlere alışmamış kimse.
- **Süt kozısı -** a) İki aydan küçük kuzu. b) Çok küçük çocuk.
- **Analı kozı kuyruklı bolır. –** Atas. Analı kuzu kuyruklu olur.
- **Baylı arslanman kozı da eglenĭr. –** Atas. Bağlı arslanla kuzu da eğlenir.
- **Öksĭz kozı asrasañ awzıñ murnıñ may eter, öksĭz bala asrasañ awzıñ murnıñ kan eter. –** Atas. Öksüz kuzu beslersen ağzını burnunu yağ eder, öksüz çocuk beslersen ağzını burnunu kan eder.

Rom. s. 1. Miel. 2. adj. (Mâncare) Din carne de miel.

KOZI-KULAGI (**qozı-qulağı**) is. Bot. Kuzukulağı. (Lat. Rumex acetosa).

Rom. s. Bot. Măcriş.

KOZILAMAK (**qozılamaq**) f. → **Kozlamak**.

KOZILI (**qozlı**) s. Kuzulu, kuzusu olan.

Rom. adj. Cu miel.

KOZISIZ (**qozısız**) s. Kuzusuz.

Rom. adj. Fără miel.

KOZIŞIK (**qozışıq**) is. Kuzucuk.

Rom. s. Mieluşel.

KOZLAMA, -W (**qozlama, -w**) is. 1. (Koyunlar) Kuzulama, doğurma.

2. (Kanatlı hayvanlar) Yumurtlama.

3. mec. Meydana çıkarma, ifşa etme.

Rom. s. 1. (Ovinele) A făta. 2. (Păsările) A se oua. 3. fig. Dare în vileag; divulgare.

KOZLAMAK (**qozlamaq**) f. 1. (Koyun, keçi) Kuzulamak, yavrulamak.

Buzawlar sıyır, kozlar koy, kunnar biye, / Dünyaga evlât kelgenĭñ herkes süye.” - (Bekir Akcar - Çınlar / Emel M.).

2. (Kanatlı hayvanlar) Yumurtlamak.

“Kök kögerşĭn kökte oynar, yuwada kozlar, / Sĭzler üşün tuwmagan lâyık kızlar.” - (Boztorgay).

3. mec. Açıklamak, açığa vurmak, meydana çıkarmak.

“Abip, Cewcet komşısın közlerĭne tĭgĭlĭp, köpten kozlayalmagan bĭr sırın anlattı.” - (Altay Kerim – Kâniye).

Türk Lehç. : Kırım. - **qozlamaq** (1), **qozlamaq** (2); Nog. - **qozlamak**, **-v;** Karaçay Malkar. - **qozlamak**, **-v**;

Rom. v. 1. (Despre ovine) A făta. 2. (Despre păsări) A se oua.3. fig. A da în vileag.

KOZLATMAK (**qozlatmaq**) f. 1. Kuzulatmak, yavrulatmak.

2. (Kanatlı hayvanları) Yumurtlatmak.

Rom. v. A supraveghea sau a crea condiţii 1. pentru fătare. 2. pentru ouat.

KOZMAK (**qozmaq**) f. Depreşmek, nüksetmek, ortaya çıkmak.

“Karaga ak ekledĭm, / Kapılarda bekledĭm. / Üş kün yarem kelmedĭ, / Kene kozdı dertlerĭm.” - (Boztorgay).

Rom. v. A se manifesta, a se ivi; a ieşi la iveală.

KOZU (**qozu**) is. → **Kozı**.

KÖB s. ve zf. → **Köp**.

KÖBDEŞ s. Şiş karınlı.

Rom. adj. Burtos, burduhănos.

KÖBDEŞLENMEK f. (Karın için) Şişmek, şişkinleşmek.

“Köbdeşlenĭr kursagıñ, yaklaşkanda kırkka. / Tolasımak keregĭr. Bundan artık aşasañ / Belkĭ bastırık kelĭr, belkĭ cemlersĭn yarın.” - (İsmail Otar – Çibörek).

Rom. v. (Burta) A se umfla.

KÖBEK is. Göbek.

1. (İnsan ve memeli hayvanlarda) Göbek bağı kuruyup düştükten sonra karnın ortasında kalan çukurluk.

2. Yağ bağlamış şişman karın.

3. (Şehir, ülke için) Orta yer.

4. Bazı sebze ve meyvelerin ortası. Eşanl. **özek.**

5. Kuşak, nesil.

6. Halı, tavan, tepsi gibi nesnelerin orta kısmının süsleri.

7. Araba tekerinin içinden dingil geçen orta ağacı.

- **Köbek atmak -** Göbek atmak.

• **Köbek bawı -** Göbek bağı; göbek kordonu kesildikten sonra geri kalan kısmın ucuna kanı durdurmak için bağlanan bağ.

Rom. s. 1. Ombilic, buric. 2. Pântece, abdomen, burtă. 3. fig. Mijloc, centru. 4. (La legume şi fructe). Miez, mijloc, pulpă. 5. fig. Generaţie. 6. Ornamentul central al covoarelor sau al plafoanelor. 7. Butuc de roată.

KÖBEKLENMEK f. Göbeklenmek.

1. Şişmanlamak,

2. (Lahana, yaprak salata) Dolgunlaşmak.

Rom. v. 1. A se îngrăşa, a face burtă. 2. (Căpăţâna de varză) A se împlini.

KÖBETE is. Tepsi içine açılmış hamur döşenip etli yemek veya etli pilâvla doldurulduktan sonra, üstü hamur kapakla kapatılarak fırında pişirilen bir yemek.

• **Katlanşıklı köbete -** Kat kat yufkadan, aralarına tereyağı dökülüp ve etler konulup hazırlanan köbete. **"Katlanşıklı köbete, şilterlï tawa, / Men yaremnï körgende cüregïm awa." -** (Boztorgay).

• **Köten köbete -** Düğünde etlik hayvanlar kesildiği gün, altı ve üstü kalınca açılmış hamur, içine göden doğranan, düğün hazırlıklarını görmekte olanlar için aceleden pişirilen köbete.

• **Toy köbete -** Katlanşıklı köbetenin bir başka adı. Daha çok düğünlerde yapıldığı ya da düğün evine hediye olarak gönderildiği için bu ad verilir.

• **Üy köbete** - Altı ve üstü kalınca hamurdan yapılan etli köbete.

Rom. s. Culin. Mâncare cu carne şi pilaf, coaptă în aluatul care îmbracă într-un strat subţire interiorul tăvii şi închide tava pe deasupra mâncării, ca un capac.

KÖBĬK is. Köpük. Var. **köpïrïk, köpïrşïk.**

"Bismillâ dep başladı / Köpïrtmege sabınnı. / Akkı'nıñ betï emen, / Ap-ak köbïk cabındı." - (İsmail Ziyaeddin - Toy).

Rom. s. Spumă.

KÖBĬKLENDĬRMEK f. Köpüklendirmek.

Rom. v. A înspuma.

KÖBĬKLENMEK f. Köpüklenmek.

Rom. v. A se înspuma.

KÖBĬKŞĬ öz. is. Köpükçü; Dobruca'nın güneyindeki Arsa köyünün Tatarca adı.

Rom. s. Denumirea tătărească a satului Arsa din sudul Dobrogei.

KÖBĬSĬ is. ve zf. Çoğu.

1. is. Büyük bölümü.

2. is. Çoğunluğu.

"Men ne kadar yerge baş urdum, e, köbïsïnde yasasam da, tek tük yasayalmay kaytkan cerïm de boldı." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

"Köbïsï ne beklegenïn bïlmiy ama, kayırlı künler bolsın, kara künler bolsın, illa gidişatın deñişmesïn bekliyler." - (Altay Kerim – Kâniye).

3. zf. Çok defa, çoğu zaman.

Rom. 1. s. Marea parte. 2. Majoritatea. 3. adv. Deseori, adesea.

KÖBİYME, **-ÜW** is. Çoğalma.

Rom. s. Înmulţire, sporire.

KÖBİYMEK f. Çoğalmak.

Rom. v. A se înmulţi, a spori.

KÖBİYTĬLMEK f. Çoğaltılmak.

Rom. v. A fi înmulţit, a fi sporit.

KÖBİYTME, -ÜW is. Çoğaltma.

Rom. v. Înmulţire, sporire.

KÖBİYTMEK f. Çoğaltmak.

"Üylenmek, nesïl köbiytmek bugün hem insani, hem milli bïr borcnı eda etmektïr." - (Necip H. Fazıl - Caş Fidanlar).

Rom. v. A înmulţi, a spori.

KÖBÜW is. ve f. → **Köpme, Köpmek**.

KÖÇ is. Göç. Var. **köş.**

"Köçke ekïncï bïr sebep te Ruslarnıñ asker alması bolgan." - (M. Vani - Kart man Caş Arasında).

Rom. s. 1. Mutare. 2. Emigrare.

KÖÇMEK f. Göçmek. Var. **köşmek.**

1. Bir yerden bir yere taşınmak, yer değiştirmek.

"Halkımıznıñ ondan köçmesïne en köp Kırım bayları, mırzalar, pomaşïkler sebep bolganlar." - (Mehmet Vani Yurtsever - Kart man Caş Arasında).

2. (Bazı hayvanlar) Sıcak iklimli ülkelere gitmek.

3. Ölmek.

"Áná endï balam sokta boldı dep cürgende, rahmetlï Tölev akay dünyadan köçtï." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

4. (Makinalar, cihazlar). Çalışmak.

Türk Lehç. : Kırım., Karaçay Malkar. **- köçmek, -üv;**

Rom. v. 1. A se muta; a migra. 2. (Unele vietăţi) A migra. 3. fig. A muri. 4. (Despre maşini şi aparate) A funcţiona.

KÖÇÜLMEK is. Göçülmek, göç edilmek.

Rom. v. A se muta, a se deplasa.

KÖFTE is. Köfte. Var. **küpte.**

"Kocası ketïrgen semïz koşkar etïnden bïrïncï günï, cımşaklık yerïn tartıp, köb etïp köfte, bïr de toralgan etnï karıştırıp lakşa şorbası pïşïrdï." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. Chiftea.

KÖGEM is. Bot. Gögem ağaççığı, çakal eriği, yabani erik. Var. **kögen.** Meyveleri olgunlukta siyah-mavi olup yenilir veya reçel yapımında kullanılır. Çekirdeklerinden tespih yapılır. (Lat. Prunus spinosa).

"Aydı kızlar kögemge, canay, / Kögem cıygan bolayık, can ay. / Kögem cıyıp bolgan son, can ay, / Cumarlaşıp oynayık, can ay." - (Boztorgay).

Rom. s. Bot. Porumbar.

KÖGEM-CEMĬŞ is. Gögem meyvesi.

Rom. s. Fruct de porumbar.

KÖGEMLĬK is. Gögemlik, gögem ağaççıkları kümesi.

"Üstündekï anterïñ / Kögemlïkke ïldïrme. / Men bïr mektüp yazayım, / Kïmselerge bïldïrme." - (Boztorgay).

Rom. s. Desiş de porumbar.

KÖGEN is. → **Kögem**.

KÖGERME, **-ÜW** is. Göverme.

Rom. s. Învineţire.

KÖGERMEK f. Gövermek.

1. Morarmak.

"Anawbĭrlerĭ alay bılay degeşi, Nureddin'nĭñ bĭr közĭ kögergen, murnından kan şıbıra." - (Altay Kerim – Kâniye).

2. Kül renginde olmak.

3. Yeşermek, yeşil renk olmak.

"Bĭr şeşekmen yaz bolmaz, / Cer kögermiy yar, / Cas canımdı kıynaysın, / Cewap bermiy, yar." - (Hilmiye Mehmet Ali – Nogay Şınları).

Türk Lehç. : Kırım., Nog., Karaçay Malkar. **- kögermek, - üv; Moğ. - kökereh / höhröh;**

Rom. v. 1. A se învineți. 2. A lua o culoare cenuşie. 3. A lua o culoare verzuie.

KÖGERŞĬN is. Zool. Güvercin. (Lat. Columba).

"Kögerşĭnĭm gürüldiy, / Oga tarı sebiyĭm. / Güzel, senĭñ anañnın / Kelĭp kolın öbiyĭm." - (Boztorgay).

"Kögerşĭnĭm uşurdım köyĭñ betke, / Menden, barsañ, köp selâm şo asretke." - (Boztorgay).

"Kök kögerşin kökte oynar, aşaga sarkar, / Senmen bolgan tasawır kĭmlermen darkar?" - (Boztorgay).

Türk Lehç. : Kırım. **- gögercin**; Nog. **kögerşin**; Karaçay Malkar. **- kögürçün**; Moğ. **- kegürcigene / hüürdzgene;**

Rom. s. Zool. Porumbel.

KÖGERTMEK f. Gövertmek.

"O tayak, o otka canası tayak, bĭrköp awuşlarnı taa kabarttı, bĭrköp ballarnıñ arkaların kögerttĭ." - (Mehmet Vani Yurtsever - Mektep Kaşagı).

Rom. v. 1. A învineți. 2. A face să ia o culoare cenuşie. 3. A face să ia o culoare verzuie.

KÖGERTTĬRMEK f. Göverttirmek.

Rom. v. fact. de la **kögertmek.**

KÖGET, KÖGĬT is. (Kök ot'tan) Yeni çıkmış ot; taze ot. Eşanl. **kök ölen.**

Türk Lehç. : Kırım. – **köget;** Nog. – **kögölen;**

Rom. s. Ierbă verde, iarbă proaspătă.

KÖGĬTŞĬ is. Yeşil otlarla kaplı yer.

"Akıykaten, ertesĭ künĭ kart eşkĭlermen tawga şıgıp, eşkĭler kögĭtşĭge cayılganda, eşkĭnĭñ bĭrsĭ colın alıp başka yakka kete." - (Nedret ve Enver Mahmut – Bozcĭgĭt).

Rom. s. Pajişte.

KÖK[1] is. Gök.

1. İçinde gök cisimlerinin hareket halinde bulundukları sonsuz boşluk; uzay, kâinat. Eşanl. **acun, evren, alem, kâinat, felek, cihan, kosmos.**

2. Gök kubbesi; uzayın, yer yüzünün bir noktasından görülebilen kısmı. Eşanl. **Kök-kubbe, Köktöbe, Kökyüzĭ.**

"Kökte yıldız az kaldı, / Tel üzüldĭ, saz kaldı. / Elem etme nazlı yar, / Kara künler az kaldı." - (Boztorgay).

"Ah, degende men senĭ alayım kaydan? / Köletkeñnĭ künniymen köktekĭ aydan." - (Boztorgay).

"Dedĭ: Kızım, bĭz tatarmız. / Kırım bĭzniñ curtımızdır. Cerĭ kögĭ tertemĭzdĭr. / Kırım'da da bĭzler barmız." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

3. Hava tabakası, atmosfer; insanın ve onun yaşadığı mekânların boyunu aşan yükseklikler; yukarılar.

"Kökte uşkan kuşlarnıñ / Kanatları kayrılmaz. / Kartlar sözĭ bek tora, / 'Tırnak etten ayrılmaz.' " - (Boztorgay).

4. Mitol. Tanrıların ve ruhların, birçok kattan meydana geldiği tasavvur edilen mekânı.

- **Başı kökke tiymek -** Sevincinden havalara uçmak.
- **Cerden kökke kadar -** Çok; pek çok
- **Kök atlası –** Gök atlası; yıldızların yerlerini gösteren harita.
- **Kök carılmak –** Gök delinmek; sağanak yağmak.
- **Kök güdürdemek (gürĭldemek) –** Gök gürlemek.
- **Kök ekseni -** Gök ekseni
- **Kök güdürdemesĭ (gürĭltĭsĭ) –** Gök gürlemesi.
- **Kök kapısı aşılmak –** Etraf aniden aydınlık olmak.
- **Kök kubbesĭ –** Gök kubbesi**.**
- **Kök kuşagı –** Gök kuşağı.
- **Kök küresĭ -** Gök küresi.
- **Kök teşĭlmek -** Birdenbire hızlı bir yağmur yağmaya başlamak.
- **Kökke merdĭwen tayagan –** Göğe merdiven dayamış; çok uzun boylu (bir kimse)
- **Köklerge şıgarmak –** Göklere çıkarmak; çok övmek.
- **Kökte yıldız karaganda aldındagı şukurnı körmemek –** Gökte yıldız ararken önündeki çukuru görmemek.
- **Kökten zembĭlmen tüşken mĭ ? (engen mĭ?) –** Deyim. Gökten zembille inmiş mi ?; ayrıcalıklı bir kimse mi- dir?
- **Başı kökke tiymek –** Başı göğe değmek; çok sevinmek.
- **Cagıp külĭn kökke sawurmak –** Yakıp külünü göğe savurmak; (bir şeyi) yok etmek.
- **Cer temĭr, kök bakır –** Deyim. Şartların çok zor, imkânların kısıtlı olduğunu anlatır.
- **Dokız kat kök - → Felek.**
- **Kökte kıdırganda cerde tapmak -** Deyim. Gökte ararken yerde bulmak.
- **Kökten zembĭlmen tüşken -** Deyim. Gökten zembille inmek.
- **Külün kökke sawurdı. -** Deyim. Külünü göğe savurmak; yok etmek.
- **Yedĭ kat kökte -** Deyim. Çok yükseklerde.
- **İtĭñ duwası kabul bolsa kökten süyek cavar. –** Atas. Köpeğin duası kabul olunsaydı gökten kemik yağardı.
- **Kısmet kökten zembĭlmen tüşmez. –** Atas. Kısmet gökten zenbille inmez.
- **Kök cılamay cer külmez. –** Atas. Gök ağlamadan toprak gülmez.
- **Kökten ne cawsa cer onı kabul eter. –** Atas. Gökten ne yağarsa yer onu kabul eter.
- **Terek ne gadar uzasa, kökke cetmez. –** Atas. Ağaç ne kadar uzasa göğe yetişmez.

Rom. s. !. Cer. 2. Bolta cerească. 3. Văzduh, aer; atmosferă. 4. Mitol. Lăcaşul zeilor.

KÖK[2] is. Gök.

1. Gök renk; gök yüzünün rengi; mavi, yeşile çalan mavi renk.

2. s. Bu renkte olan.

"Kök kögerşĭn bolayım da / Bosagaña konayım. / Aylık ta tuwul, cıllık ta tuwul, / Ebedi dostıñ bolayım." - (Boztorgay).

3. is. Kül rengi, boz renk, gri renk.

"Mĭngen atım al ayak, temkĭllĭ kök, / Şınşılarman şınlagan künlerĭm köp." - (Boztorgay).

4. s. Kül renginde olan.

"Kök kalpagıñ ucuna kuş konganday, / Vay bĭr arüw bala ekensĭñ, dost bolganday." - (Boztorgay).

Türk Lehç. : Kırım., Karaçay Malkar. **- kök;** Moğ. **- köke / höh;**

Rom. s. şi adj. 1. s. Culoarea azurie, culoarea cerului. 2. adj. Azuriu, de culoarea cerului. 3. s. Culoarea cenuşie. 4. adj. De culoare cenuşie.

KÖK[3] is. Kök.

1. Bitkilerin toprak içindeki bölümü.

2. Bazı şeylerde, dip bölüm.

3. mec. Temel, esas; öz.

"Memleket idaresĭ kökĭnden deñĭştĭ." - (Altay Kerim – Kâniye).

4. mec. Kaynak, başlangıç, köken.

Rom. s. 1. Rădăcină. 2. Bază, fundament; fund; partea de jos. 3. fig. Esenţă. 4. fig. Sursă, izvor, origină.

KÖK-AGAŞ is. Bot. Gürgen ağacı. (Carpinus betulus).

Rom. s. Bot. Carpen.

KÖK-ARCA is. Bot. Ardıç ağacı. (Lat. Juniperus communis).

Rom. s. Bot. İenupăr verde.

KÖKÁ is. Cicoz; bilye, misket.

1. Pişmiş toprak, cam veya çelik bilyelerle oynanan çocuk oyunu.

"Bĭzler üşün aşık oyını awes tuwdırmay. Bo oyın kasabada oynalmay. Kasabada köká oynala." - (Yaşar Memedemin - Kamşı Aşuwı).

2. Bu oyunda kullanılan pişmiş topraktan bilye.

"Kökálar bila biçĭmĭnde, sarı başıktan yasalıp purımlarda kurutıla, türlĭ boyalar man renklene." - (Yaşar Memedemin - Kamşı Aşuwı).

Rom. s. 1. Coci, joc de copii. 2. Cocă; bilă de joc, din lut ars.

KÖKBAYRAK (**Kökbayraq**) is. Gökbayrak; Kırım Tatarlarının milli bayrağı.

"Yüzellĭ yıl tusnak kalgan Tatarlık / Sarıp cıygan Kökbayraknı köklerde / Sallandırgan..." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

Rom. s. Drapelul tătar crimeean, de culoare azurie.

KÖK-BĬLĬMĬ is. Gök bilimi, astronomi.

Rom. s. Astronomie.

KÖK-CİSĬMĬ is. (Tat.+Ar.). Astron. Gök cismi; gök yüzünde bulunan Güneş, Ay, gezegenler ve uyduları, yıldızlar, kuyruklu yıldızlar, göktaşları, bulutsular gibi bütün cisimler.

Rom. s. Astr. Corp ceresc, astru.

KÖKĬREK is. → **Kökrek**.

"Kökĭrekte kölek yok, kötte ıştan, / Suyka ĭşer şıgarmız bĭz bo kıştan." - (Boztorgay).

KÖKĬREKLĬ s. → **Kökreklĭ**.

KÖKĬRT is. (Fars. gugırt). Kim. Kükürt elementi. Atom sayısı 16, sembolü latince adı "sulphur"dan **S.**

Türk Lehç. : Kırım., Karaçay Malkar. **- kükürt;** Nog. **- kökirt;** Moğ. **- kükür / hüher;**

Rom. s. Chim. Elementul chimic sulf; pucioasă.

KÖKĬRTLEMEK f. Kükürtlemek.

Rom. v. A sulfura; a trata culturile cu sulfură de carbon sau cu praf de sulf.

KÖKĬRTLENMEK f. Kükürtlenmek.

Rom. v. A se sulfura.

KÖKĬRTLĬ s. Kükürtlü.

Rom. adj. Sulfuros; cu sulf, cu pucioasă.

KÖKĬRTSĬZ s. Kükürtsüz.

Rom. adj. Fără sulf, fără pucioasă.

KÖKĬS is. Göğüs. Var. **kökrek, kökĭrek.**

1. Anat. Vücudun boyunla karın arasında bulunan ve yürek, akciğer gibi organları içine alan bölümü.

2. Bu bölümün ön tarafı.

"Ah, dep köksĭm tüyemen, yuklap catsam, / Carık dünyam karanlık senĭ oylansam." - (Boztorgay).

"Biyaz kölmeklĭ yarem, / Köksĭ sideflĭ yarem, / Mensĭz nasıl yaşaysın, / Mermer yüreklĭ yarem?" - (Boztorgay).

"Cagacaksañ cak menĭ, / Al köksĭñe tak menĭ. / Yüzük etĭp nazlı yar / Parmagıña tak menĭ." - (Boztorgay).

3. Bu bölümün içindeki organlar.

4. Meme.

5. mec. Gönül.

"Süygülüm közı kara, / Aştı köksĭme cara. / Dolaşma sokak sokak, / Bar öz üyünden kara." - (Boztorgay).

• **Kökĭs kemĭgĭ –** Anat. Göğüs kemiği, göğüs tahtası. *(Rom. – Anat. Osul stern).*

Rom. s. 1. Anat. Torace, coşul pieptului. 2. Piept. 3. Organele din cavitatea toracică. 4. Sân. 5. fig. Suflet.

KÖKĬSLĬK is. Göğüslük; bebek önlüğü.

Rom. s. Bavetă, bărbiţă.

KÖKĬŞ is. Hindi. Eşanl. **pepi.** (Lat. Meleagris gallopavo).

"Korada kökĭş şawk ete, ey şuwal ey, / Kızlar oga zawk ete, ey şuwal ey." - (Boztorgay).

"Col boyında üyüm bar, kel sen de tüş, / Akşam kozı soyarman, erten kökĭş." - (Boztorgay).

Rom. s. Curcă, curcan.

KÖKĬY is. ve s. 1. Gök gözlü (kimse).

2. öz. is. Kişi adı veya lakabı : **Kökĭy.**

3. öz. is. Kıl donu veya kanat ve tüyleri kır renkte olan hayvanlara verilen ad.

Rom. s. şi adj. 1. (Persoană) cu ochi albaştri. 2. s. propr. Nume şi poreclă de persoană. 3. s. propr. Nume dat animalelor cu părul sau penele sure, Suru', Sura.

KÖKKĬRİYKÖK ünl.ve is.Horoz ötüşünü ifade eden söz.

"Koraz: Agarganda cermen kök / Bakıraman: Kökkörikök ! / Uyantaman ballarnı / Pek süyemen olarnı." - (Hasan Çergiyev - Hayvanlar Ne Ayta / Emel D.).

"Tamam padişanıñ ulı üyden şıgacakta, koraz : Kökkĭriyköök! Kız tekneniñ astında catır, dep bakıra." - (Ekrem ve Hilmiye Mehmet Ali – Tepegöz).

Rom. interj. şi s. Cucurigu.

KÖKKÖZ s. ve is. 1. Gök gözlü; gözleri mavi ile açık yeşil arası olan (kimse).

2. öz. is. Kırım'da Bahçesaray rayonundaki Sokolinoye köyünün 1944 sürgününden önceki Tatarca adı.

Rom. s. şi adj. 1. (Persoană) cu ochi albaştri. 2. s. propr. Denumirea tătărească a satului Sokolinoye din raionul Bahcesarai(Crimeea), înainte de deportarea din 1944.

KÖK-KUBBE (**kök-kubbe, kök qubbe**) is. Gök kubbesi.

Rom. s. Bolta cerească.

KÖKKUŞAGI (**kökquşağı**) is. Gökkuşağı.

"Uzaklaştı bïz betten / Cawunı ve burşagı; / Kökte de hoş renklerden / Kerïldï kök kuşagı." - (İsmail Ziyaeddin - Yaz Cawunı).

Rom. s. Curcubeu.

KÖKLEME, -W is. Kökleme, teyelleme.

Rom. s. Însăilare, însăilat.

KÖKLEMEK f. Köklemek, teyellemek.

"Keten kölmek kökleme, / Eteklerïn bükleme. / Menden saga fayda yok, / Pencïrede bekleme." - (Boztorgay).

Rom. v. A însăila.

KÖKLENMEK f. Teyellenmek.

Rom. v. A se însăila.

KÖKLEŞMEK f. Kökleşmek, kök salmak.

Rom. v. A se înrădăcina, a prinde rădăcini.

KÖKLETMEK f. Teyelletmek.

Rom. v. A pune să însăileze.

KÖKLETTİRMEK f. Teyellettirmek.

Rom. v. A pune să însăileze.

KÖKLİ s. Köklü.

1. Kökü olan.

2. Temelli, esaslı, kalıcı.

Rom. adj. 1. Cu rădăcină. 2. Radical, fundamental.

KÖKLİK is. Gök renkte olma durumu.

Rom. s. Calitatea de a fi sur sau siniliu.

KÖK-MEKANİKASI (**Kök-mekanikası**) is. Astron. Gök mekaniği; gök cisimlerinin hareketlerini inceleme bilimi.

Rom. s. Astr. Mecanică cerească.

KÖK-MOŞAK[1] (**kök-moşaq**) is. Mavi boncuk; nazar boncuğu.

"Bïrewge köstermeden, duwarda asılı turgan kökmoşaktan bïr tane alıp atnıñ calnına bayladı, nazar tiymesïn dep." - (Nevzat Yusuf Sarıgöl – Dorı At).

Rom. s. Mărgea albastră care se prinde pentru a feri de deochi.

KÖK-MOŞAK[2] is. Bot. Peygamber çiçeği, mavi kantaron. (Lat. Centaurea cyanus). Eşanl. **kökşeşek.**

"Bïr yerde mawı şeşekler de taptık. / Onlar kökmoşak, dedï Sabri." - (Heyet - Tatar Tïlï II).

Rom. s. Bot. Albăstrea.

KÖKNAR is. Bot. Köknar, akçam; çam soyundan, kısa iğneli ağaç. (Lat. Abies).

Rom. s. Bot. Brad alb.

KÖK-NAZARLIK (**kök-nazarlıq**) is. Nazar boncuğu. Eşanl. **kökmoşak**.

"Kuyula cavun, aka sel çöplükmen çamur / ... Bïr karule parçası, sırlı kaşık, / Peştımal bawı, moyuncak, kök-nazarlık." - (Bekir S. Çobanzade – İçken).

Rom. s. Mărgea albastră prinsă pentru a feri de deochi.

KÖK-ORDU öz. is. Tar. Gök Ordu; Cengiz han imparatorluğu paylaşıldığı zaman Doğu Avrupa'da Kıpçak topraklarında Batu hanın idaresinde kurulan ve daha sonra Altınordu adını alan devlet.

Rom. s. propr. Ist. Hoarda Albastră; denumirea inițială a Hoardei de Aur.

KÖKREK is. Anat. Göğüs. Var. **kökïrek, kökïs.**

1. Vücudun boyunla karın arasındaki bölümü.

2. Bu bölümün ön tarafı.

"Anaw şofer abiden, colda cürgen kïşïlerden ayıptır, dep kolıman kökregïmden itedï." - (Altay Kerim – Kâniye).

3. Bu bölümün içindeki organlar.

4. Tıp. Göğüs darlığı, astım.

5. mec. Meme.

6. mec. Gönül.

- **Kökregï kabarmak -** Gurur duymak.
- **Kökregïn kermek -** Bir güçlüğe karşı koymak.
- **Kökrek atmak -** Atın yelesinden tutunarak zıplayıp ata binmek.
- **Kökrek boşlıgı -** Göğüs boşluğu.
- **Kökrek kafesï -** Göğüs kafesi.

Rom. s. Anat. 1. Torace, coșul pieptului. 2. Piept. 3. Organele din cavitatea toracică. 4. Med. Astmă. 5. fig. Sân, mamelă. 6. fig. Suflet.

KÖKRİKÖK ünl. ve is. → **Kökkïriykök**.

KÖKSAKIZ (**köksaqız**) is. Bot. Köksakız, Orta Asya'da yetişen, yapraklarından kauçuk elde edilen çokyıllık otsu bitki. (Lat. Taraxacum koksaghyz).

Rom. s. Bot. Cocsacâz.

KÖKŞE s. Gökçe.

1. Maviye çalan.

"Boyıma boydaş kelseñ de, közlerïñ kökşe. / Tanımaysın kïmsenï sen özïnşe." - (Boztorgay).

2. Kül rengine kaçan.

"Köterïldï kökşe bulut, aşıldı cel bet, / Asretlïkke men köndïm, şegermen elbet." - (Boztorgay).

Rom. adj. 1. Albăstrui. 2. Care bate în cenușiu.

KÖKŞEŞEK is. Bot. Peygamber çiçeği; mavi kantaron. (Lat. Centaurea cyanus). Var. **kökmoşak**[2]**.**

Rom. s. Bot. Albăstrea.

KÖKŞİL s. Gökçül, maviye çalan, mavimsi.

Rom. s. Albăstrui.

KÖKTAŞ is. Kim. Göz taşı; bakır sulfatı.

Rom. s. Chim. Piatră vânătă; sulfat de cupru.

KÖK TAŞI is. Astron. Gök taşı; meteorit.

Rom. s. Astron. Meteorit.

KÖKTAŞLAMAK (**köktaşlamaq**) f. Bağcıl. Göz taşı eriğiyle ilâçlamak.

Rom. v. Vitic. A stropi cu soluţie de piatră vânătă.

KÖKTÖBE is. 1. Gök kubbesi, gök.

"Sen ölmedïñ ey cüreklï, Köktöbege awuştıñ, / Candan süygen o kök renklï Kök Bayrak'ka kawuştıñ." - (Raşit A. Özkırım Çorabatır – Niyazi'ge).

2. Kubbe, çatı, yapının göğe bakan tepesi.

"Bek yüksek bolmasa da köktöbesï, / Temellï bolsın, aydınlık her köşesï." - (Bekir S. Çobanzade – Bïr Saray Kuracakman).

Rom. s. 1. Boltă cerească. 2. Cupolă; acoperiş.

KÖKTÜRK öz.is. Göktürk; Orta Asya'da Göktürk devletini kurarak yaşamış olan Türk boyu (VI-VIII yy.).

- **Köktürk abideleri –** En eski Türkçe yazıları bize ulaştıran Orhun abidelerinin bir başka adı.

Rom. s. Kök-Turcii sau Turcii Albaştrii, seminţie turcă din Asia Centrală a sec. VI-VIII de la care ne-au rămas cele mai vechi documente scrise ale limbii turce.

KÖKTÜRKŞE is. Göktürkçe; Göktürklerin ve Orhun abidelerinin dili. Eski Türkçe'nin Göktürkler devrindeki şekli.

Bilge Kagan Abidesinin, Doğu yüzünden bir metin :

"Üze kök teñri asra yagız yir kılındukda ikin ara kişi oglı kılınmış. Kişi oglın da üze eçüm apam Bumın Kagan İstemi Kagan olurmış. Olurupan Türk budunuñ ilin törüsin tuta birmiş, iti birmiş. Tört buluñ kop yagı ermiş. Sü sülepen tört buluñdakı budunug kop almış, kop baz kılmış. Başlıgıg yükündürmiş, tizligig sökürmiş." -

Türkçesi : **"**Üstte mavi gök, altta yağız yer kılındıkta, ikisi arasında insan oğlu kılınmış. İnsan oğlunun üzerine ecdadım Bumın Kağan, İstemi Kağan oturmuş. Oturarak Türk milletinin ilini, töresini tutuvermiş, düzene sokuvermiş. Dört taraf hep düşman imiş. Ordu sevk ederek dört taraftaki milleti hep almış, hep tabi kılmış. Başlıya baş eğdirmiş, dizliye diz çöktürmiş**."** - (Muharrem Ergin – Orhun Abideleri, 1970).

Dobr. Tat. : **"Üstte mawı kök, astta kara yer kılınganda, ekïsïn arasında kïşï ulı kılıngan. Kïşï ulın da üstïne büyük atam Bumın Kagan, İstemi Kagan (baş bolıp) otırgan. (***Rom. – a domnit***). Oturıp Türk budınıñ ilïn töresïn (kanunların) tutabergen, işlerïn etebergen. Dört betïnde köp cawı bar eken. Ordu sürüp dört betïndekï halknı hep algan, hep öz tabası etken**. **Başlını cügündürgen (baş iydïrgen), tïzlïnï tïz şöktïrgen."**

Rom. : "Când deasupra noastră a fost durat Cerul cel albastru iar sub noi Pământul cel negru, între ei a fost creat Omul. Iar peste oameni s-au aflat domni străbunii mei Bumin Kagan şi İstemi Kagan. Domnind ei s-au ţinut mereu de legile ţării şi neamului, au rânduit într-una treburile. În cele patru zări erau vecini numai cu duşmani. Au purtat oşti asupra lor însprе patru zări şi i-au supus pe toţi. Cei cu capete pe umeri au fost siliţi să-şi plece capetele, cei cu genunchi sub ei, au fost siliţi să cadă în genunchi."

Rom. s. Limba Kök-turcă, limbă turcă veche, ilustrată prin Înscripţiile de la Orhun (din anii 732 şi 735 e.n.). (Mai sus este redată în traducere un fragment din inscripţiile de pe stela lui Bilghe Kagan din stepa Orhun - Mongolia).

KÖKÜRT is. → **Kökïrt**.

KÖKYÜZĬ is. Gök yüzü; göğün dünyanın bir noktasından görülebilen yüzeyi. Eşanl. **kökkubbe, köktöbe.**

Rom. s. Bolta cerească, firmament.

KÖL is. Göl.

1. Doğal göl.

"Colnı cürgenler bïlïr, / Kölnï körgenler bïlır. / Yar süymekniñ lezzetïn / Yarïn süygenler bïlïr." - (Boztorgay).

"Kanat caysın melekler tolgunlangan çöllerde, / Oynaşsınlar perïler özenlerde, köllerde." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

2. Yapay su birikintisi.

3. Abartılı anlatımlarda, bir yere çok miktarda dökülmüş sıvı madde.

- **Ötmek elden suw kölden -** Deyiş. Ekmek elden, su gölden. (Kendisi çalışmayıp başkasının verdiğiyle geçinme durumu anlatılır).

Rom. s. 1. Lac, ghiol. 2. Băltoacă. 3. fig. Cantitate mare de apă sau de un alt lichid care a inundat un loc.

KÖLCĬK is. Gölcük, gölek.

"Bïr saatte, epsïn kolında bïrer praştiye, köy aldında kölcïkniñ katındakı sarıbaşık şukurlarına dogrı, altın kökïrt kuşu urmaga cönedïler." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. Lăcuşor; băltoacă.

KÖLE is. Köle, kul.

1. Tar. Özgürlüğünden mahrum, alınıp satılan erkek.

2. mec. Özgür olmayan kimse.

3. mec. Herhangi bir şeye aşırı derecede bağlı olan kimse.

Rom. s. 1. Sclav, rob. 2. fig. Om aservit. 3. fig. Persoană subjugată de o pasiune.

KÖLEK is. Gömlek. Var. kölekse, kölmek, kölmekse, kömlek.

1. İnce dokumadan, yakalı, kollu, vücudun üst kısmına giyilen giysi.

"Al eken kölegï, / Aşık eken yakası. / Oynayatkan kardaşı, / Yapıştırgan akası." - (Boztorgay).

"Sarılar kïymez edïm, / Sewdalık bïlmez edïm. / Sewda ateşten kömlek, / Bïlgeydïm, kïymez edïm." - (Boztorgay).

2. Gecelik entari, yatakta giyilen uzun gömlek.

"Lek lek legelek, / Ketïr maga bïr kölek. / Etegïmniñ enï yok, / Kölegïmniñ ceñï yok." - (Boztorgay).

- **Kölek eskïtmek (tozdırmak)** - Uzun bir ömür sürdürmüş olmak.

- **Ottan (ateşten) kölek -** mec. Ateşten gömlek**;** sıkıntılı durum.

Türk Lehç. : Karaçay Malkar. **kölek;** Mog. - **kümlig -** kadın gömleği;

Rom. s. 1. Cămaşă. 2. Cămaşă de noapte.

KÖLEKLĬK is. ve s. Gömleklik; gömlek dikmeye elverişli (ince dokuma).

"Oglı özï öz bolıp, yaşı yaşka kelïp, para kazanadı. Kazangan parasına da anası köleklïk aldı." - (Tepegöz).

Rom. s. Material de cămaşă.

KÖLEKSE, -A is. → **Kölek, Kölmek.**

"Men kış künlerïnde calangayak, arkamda kuru bïr köleksa man tışka şıga ekenmen." - (Abdulla Tukay - Esïmde Kalganlar / Okıma Kitabı V).

"Kïyïnmege başladı. Başta şalvarın, üstüne köleksesïn kïydï, tokılgan uzun kuşagın oray oray belïne sardı." -

(Belkiz Sena Bilal - Panayır).

KÖLEKSELĬK is. → **Köleklīk**.

KÖLELĬK is. Kölelik.

Rom. s. Sclavie; robie.

KÖLEM is. 1. Hacim. Var. **hacım.**

2. Büyüklük, ölçü.

"Harman kölemĭnde bĭr cerge çonkaygan köp halk." - (Necip H. Fazıl - Küreş).

Türk Lehç. : Kırım., Nog. **- kölem;**

Rom. s. 1. Volum. 2. Mărime, dimensiune

KÖLEMLĬ s. Hacimli.

Rom. s. Voluminos.

KÖLETKE is. Gölge.

"Ah, degende men senĭ alayım kaydan? / Köletkeñnĭ künniymen köktekĭ aydan." - (Boztorgay).

Rom. s. Umbră.

KÖLETKELĬ s. Gölgeli.

Rom. adj. Cu umbră.

KÖLETKESĬZ s. Gölgesiz.

Rom. adj. Fără umbră.

KÖLGE is. Gölge. Var. **köletke**.

1. Işık alan saydam olmayan bir cismin arkasındaki yerde oluşan karanlık.

2. Güneş ışınlarından korunan yer.

"Bol yapraklı terekler / Kölge üşün kerekler. / Tez dawran nazlı yarem / Menĭ öldĭrecekler." - (Boztorgay).

3. Ne olduğu anlaşılmayan karaltı.

4. Resimlerde daha az ışık alan, daha koyu renkli olarak gözüken yerler.

5. mec. Birinin yanından hiç ayrılmayan kimse.

6. mec. Koruma, himaye.

7. Hayal, bir aslın görüntüsü.

"Böralĭ, Galiçya'da, Bukovina'da, kurşunlar, gülleler astında cürgende hep Zahidenĭ tüşüne, her yerde onuñ kölgesĭn köre edĭ." - (Mehmet Niyazi – Sawlıkman Kal).

"Her köşemde melek yüzlü kölgeñ bar." - (Abdullah Latifzade - Kölgeñ Bar).

- **Kölgede kalmak -** Ön planda gözükmemek.
- **Kölgede taşlamak -** Birinden daha başarılı olmak.
- **Kölgesĭnde caşamak -** Birinin himayesinde yaşamak.
- **Kölgesĭnden korkmak -** Çok korkak olmak.

Rom. s. 1. Umbră. 2. Loc umbrit. 3. Imagine neclară. 4. Părţile mai întunecate ale desenelor. 5. fig. Urmăritor. 6. fig. Adăpost; ocrotire. 7. fig. Vedenie, stafie, fantomă.

KÖLGELEME, -W is. Gölgeleme.

Rom. s. Acţiunea de **kölgelemek.** *Umbrire.*

KÖLGELEMEK f. Gölgelemek.

1. Gölgeli duruma getirmek.

2. Resimde gölge oluşturmak.

3. mec. Bir kimsenin veya bir şeyin değerini azaltmak.

Rom. v. 1. A umbri. 2. (La desen) A da o nuanţă mai închisă; a haşura. 3. fig. A obliga să rămână pe un plan secundar, a eclipsa.

KÖLGELENDĬRMEK f. Gölgelendirmek.

Rom. v. A umbri.

KÖLGELENME, -ÜW is. Gölgelenme.

Rom. s. Umbrire.

KÖLGELENMEK f. Gölgelenmek, gölgeli duruma girmek.

"Anterĭñ kawe rengĭ, / Bakşeler kölgelendĭ. / Yenĭ yarem yanımda, / Eskĭ yar öfkelendĭ." - (Boztorgay).

Rom. v. A se umbri.

KÖLGELĬ s. Gölgeli.

1. Gölgesi olan.

2. Gölge altında olan.

Rom. adj. 1. Cu umbră. 2. Umbrit.

KÖLGELĬK is. Gölgelik.

1. Gölge altında bulunan yer.

2. Gölge oluşturması için kurulan yapı.

"Balların tayakların toplap ala da, başların bĭrbĭrlerĭne baylap, üstĭne bĭr şepken serĭp bĭr kölgelĭk yasay." - (Bozcĭğĭt).

Rom. s. 1. Umbră, loc umbrit. 2. Umbrar.

KÖLGESĬZ s. Gölgesiz.

Rom. adj. Fără umbră; neumbrit.

KÖLLĬK is. Göllük, gölleri bulunan yer.

Rom. s. Ţinut cu lacuri.

KÖLMEK is. Gömlek. Var. **kölmekse, kölek, kölekse.**

"Keten kölmek tĭzĭñden, / Kel öbiyĭm közĭñden. / Sen közĭñden öptĭrseñ, / Ĭş te şıkmam sözĭñden." - (Boztorgay).

Rom. s. Cămaşă.

KÖLMEKSE is. → **Kölmek, Kölek.**

"Akşam catacakta, agaş korıman kızgan üytĭmen pantalonın, biyaz kölmeksesĭn üytĭlep gene Şolohov'un kitapşıgın alıp töşegĭne yerleştĭ." - (Altay Kerim – Kâniye).

KÖLŞĬK is. Gölcük.

Rom. s. Lăculeţ; băltoacă.

KÖMDĬRMEK f. Gömdürmek.

Rom. v. factitiv. A pune să îngroape.

KÖMDĬRTMEK f. Gömdürtmek.

Rom. v. f. A pune să îngroape.

KÖMEKĬY is. 1. Gırtlak, boğaz.

2. mec. Düşünce, niyet, plan.

"Senĭñ kömekĭyĭñde bĭr şey bar ama, aytamaysıñ. Ayt ta boşan. " - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. 1. Gât; beregată, gâtlej. 2. fig. Intenţie, plan, gând.

KÖMEKĬYLEMEK f. Birinin boğazına yapışmak.

Rom. v. A-l lua de gât.

KÖMELEK is. → **Gömelek**.

"Üstünde mawı yelek, / Süslengen benek benek. / Yarem uzaktan körseñ, / Sanırsın bĭr kömelek." - (Boztorgay).

KÖMEŞ is. 1. Gömeç; arıların balmumundan yapıp bal doldurdukları altıgen köşeli göz. Var. **kümeş.**

2. Petek, gömeçler topluluğu.

“Bondan soñ Alï akay bïzge bïrer parşa kümeş berïp tattırdı.” - (Okuma Kitabı - III).

3. mec. Define, gömülü hazine.

- **Kart koynunda kalaş bar, karmalasañ kömeş bar.” -** Atas. – İhtiyarın koynunda simit var, iyi yoklarsan define de var. (Define değerinde hayat bilgileri var).

Rom. s. 1. Celule hexagonale de ceară care formează fagurele. 2. Fagure. 3. fig. Comoară, tezaur.

KÖMGEŞĬK s. Gömgök.

1. Masmavi.

2. Mosmor.

“Ursacıgar kızgınlıgından kömgeşïk bolgan.” - (Boztorgay).

3. Yemyeşil.

“Bïr kart Kerïş otırgan tör köşege, / .. Ekï közï kömgeşïk, ottay cana.” - (Ali Osman Toktamaz – Ötken Aylar).

Rom. adj. 1. Albastru de tot. 2. Vânăt de tot. 3. Verde de tot.

KÖMĬK s. Gömük, gömülü.

Rom. adj. Îngropat; afundat.

KÖMĬLDĬRĬK is. Gömüldürük, göğüslük; eyerin arkaya kaymaması için atın göğsünden dolaştırılan kayış.

Rom. s. Pieptar (la cal).

KÖMĬLME, -ÜW is. Gömülme.

Rom. s. Acţiunea de **kömïlmek.**

KÖMĬLMEK f. Gömülmek.

1. Gömmek işi yapılmak veya gömmek işine konu olmak.

“Tuna akar.../ ...Onıñ kálbïnde / Kaç vak’anıñ acıları kömïlgen.” - (Mehmet Niyazi – Sagış).

2. Kendini gömmek; bir yere iyice yerleşmek.

3. mec. Yok olmak, görünmez olmak; etrafında bir şeye bol miktarda sahip olmak.

“Al şeşek ata gülïm, / Gül şeşek aşa gülïm. / Al şeşeklerge kömïlïp / Yaşasın tuwgan ilïm!” - (Boztorgay).

4. mec. Dalmak, derine inmek.

Rom. v. 1. A se îngropa; a fi îngropat. 2. A se da afund. 3. fig. A se face nevăzut, a se ascunde, a dispărea în ceva. 4. fig. A se cufunda.

KÖMĬR is. 1. Kömür, yakıt olarak kullanılan, yer altından çıkarılan karbon oluşumlu siyah madde.

“Ateşke kömïr saldım, / Kollarım karalandı. / Onbeşïm-de bïr yar süydïm, / Cüregïm yaralandı.” - (Boztorgay).

“Peşkáda kömïr cana / Cılındım kana kana. / Ayt süygülüm anaña, / Bolsın maga kaynana.” - (Boztorgay).

2. s. Kömür renginde olan.

“Kaşıñ senïñ kaytanday, közlerïñ kömïr. / Saga sawlık tïliyïm, özïme ömïr.” - (Boztorgay).

- **Agaş kömïrï -** Odun kömürü.
- **Kömĭrdiy –** Kömür gibi, simsiyah.
- **Taş kömïr -** Taş kömür.
- **Ömrï kömïr bolmak –** Deyim. Ömrü kömür olmak.

Rom. 1. s. Cărbune. 2. adj. Negru, de cărbune.

KÖMĬRCĬ is. Kömürcü.

Rom. s. Cărbunar.

KÖMĬRCĬLĬK is. Kömürcülük.

Rom. s. 1. Extracţie de cărbuni. 2. Îndeletnicirea de cărbunar.

KÖMĬRLENMEK f. Kömürleşmek.

Rom. v. A se carboniza.

KÖMĬRLEŞME, -ÜW is. Kömürleşme.

Rom. s. Carbonizare.

KÖMĬRLEŞMEK f. Kömürleşmek.

Rom. v. 1. A se carboniza.

KÖMĬRLĬ s. Kömürlü.

1. İçinde kömür bulunan.

2. Kömür yakarak çalışan. **Kömïrlï kalorifer.**

Rom. adj. 1. Cu cărbune. 2. De cărbune; pe bază de cărbune.

KÖMĬRLĬK is. Kömürlük; kömür konulan yer.

Rom. s. Magazie de cărbuni.

KÖMKÖK s. Gömgök, masmavi. Var. **kömgeşïk.**

“Ne tüs kalgan, ne çıray, öldïday solgan, / Kömkök bolıp kızargan gülday yüzï.” - (Şevki Bektöre - Esïrïk / Emel D.).

Rom. adj. Foarte albastru, albastru peste tot.

KÖMLEK is. → **Kölek**.

“Sarılar kiymez edïm, / Sewdalık bïlmez edïm. / Sewda ateşten kömlek, / Bïlgeydïm, kiymez edïm.” - (Boztorgay).

KÖMME, -ÜW is. Gömme.

Rom. s. 1. Îngropare. 2. Înmormântare.

KÖMMEK f. Gömmek.

1. Toprağın içine koymak.

2. Bir ölüyü toprağa vermek, defnetmek. Eşanl. **cıymak.**

“Cawunlı, fırtanalı bïr akşam arkadaşlarınıñ onı Dobruca’da bïr tatar mezarlıgına kömgenlerïne köp bolgan edï.- (Mehmet Niyazi – Sawlıkman Kal).

3. Bir şeyin içine koymak, sokmak.

- **Cazda cabıp, küzde kömïp ket. –** Atas. Yazın örtüp git, güzün gömüp git.

Rom. v. 1. A îngropa. 2. A înmormânta, a înhuma. 3. A băga, ascunde în ceva.

KÖMÜR is. → Bak. → **Kömïr.**

KÖMÜWLĬ s. Gömülü.

1. Toprak altında saklanmış, kalmış olan.

2. Batmış, kaybolmuş olan.

“Künbatar yaktakı odalarda üy sahiplerï, küntuwarga bïr de yeşïllïkke kömüwlï şokrak yakka karagan odalarıñ bïrïsïnde de Kâniye hanım cata.” - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. adj. 1. Îngropat. 2. Scufundat.

KÖN is. Gön.

1. Hayvan derisi.

“Yaz keldï, carık boldı. / Aywanlar arık boldı, / Könlerï şarık boldı. / A za. nawrezïm mibarek.” - (Boztorgay).

2. Tabaklanmış deri.

“Ögïz, tabanga kuwet, kaşa. Hoca bek iddetlene; ey bïr

tutsa, terïsïnden kön yasap, tasmalık şıgarıp şarık kiyecek ama, yok, yok." - (Nevzat ve Nermin Yusuf - Nasrettin Hoca).

"Damın tartmasında asulı turgan at könïn katına başka bïr tanesï ta eklendï, Dorı Atın könï." - (Nevzat Yusuf - Dorı At).

3. Kösele.

- **Orazanıñ onı kaldı, kurtkalarnıñ könï kaldı. -** Deyim. Orucun on günü kaldı, kocakarıların bir gönü kaldı.

Rom. s. 1. Piele de animal. 2. Piele tăbăcită. 3. Piele groasă, de talpă.

KÖNDELEN s. ve zf. 1. s. Bakılan yönle kesişen, yola dik veya çapraz.

"Köndelen köpïr, caypan suw, cïpmen geşuw. / Sen töñïlmiy, men ölmiy yok bazgeşuw." - (Boztorgay).

"Menarüw - Cengem, apakaylar kaysı üyde oturacaklar ? / ... Marüfe - Köndelen üyde oturmasalar, bu üyde akaylar otururlar." - (Mehmet Vani Yurtsever - Toy, piyes).

2. zf. Yanlamasına, çaprazlama.

Türk Lehç. : Kırım., Karaçay Malkar. - **köndelen;** Nog. - **köldenen;** Moğ. **- köndelen / höndlöng;**

Rom. adj. 1. Transversal, situat de-a curmezişul; secant, intersectant. 2. adv. În transversală, de-a curmezişul; în diagonală.

KÖNDELENLEMEK f. Bir yöne göre dik oturtmak veya yürütmek.

Rom. v. A aşeza sau a mişca transversal.

KÖNDELENLİY zf. Bir yöne dik; çapraz.

"Koyan, bïlgen bïr koraga barmak üşün taşcolnı köndelenliy geşmesï kerek edï." - (Okuma Kitabı III).

Rom. adv. De-a curmezişul.

KÖNDİRMEK f. Alıştırmak, uyar duruma getirmek.

"Ümütïm bar, men senï köndïrïrmen, / Kara fayton üstünde gezdïrïrmen." - (Boztorgay).

Rom. v. A obişnui, a deprinde.

KÖNESU, -W is. Kim. Cıva elementi.

"Yüz altmış yıl, bïr özen Salgırman aka... / Köne-suday rast kelgen yernï yaka." - (Bekir S. Çobanzade – Yüz Altmış Yıl),

Türk Lehç. : Kırım., Nog. - **künesuv, könesuv;** Karaçay Malkar. **- ginasuv;**

Rom. s. Chim. Elementul chimic mercur; argint viu.

KÖNİGÜW is. ve f. → **Könïkme, Könïkmek.**

KÖNİKME, KÖNİGÜW is. Alışma.

Rom. s. Obişnuire, deprindere.

KÖNİKMEK f. Alışmak.

Rom. v. A se obişnui, a se deprinde.

KÖNİKTİRMEK f. Alıştırmak.

Rom. v. A obişnui, a deprinde.

KÖNME, -ÜW is. Alışma.

Rom. s. Obişnuire.

KÖNMEK f. 1. Alışmak, yadırgamaz duruma gelmek.

"Köterïldï kökşe bulut, aşıldı cel bet. / Asretlïkke men köndïm, şegermen elbet." - (Boztorgay).

2. mec. Boyun eğmek, katlanmak.

"Tözmiy göñül, tözalmay ! Can könalmay. / Endï bïzge yok kaytuw, açuw almay." - (Numan Baybörü - Çelebi Cihan'ga).

- **Kïşï cana cana cehennemge köner. –** Atas. İnsan yana yana cehenneme alışır.

Rom. v. 1. A se obişnui, a se adapta. 2. fig. A se resemna.

KÖN TERİ is. Sepilenmiş deri.

Rom. s. Piele tăbăcită.

KÖÑİL ve türevleri is. → **Göñïl** ve türevleri.

KÖP[1] s. ve zf. Çok.

1. s. Nicelik, sayı bakımından büyük, aşırı, fazla olan. **Az** karşıtı.

"Bïzge Kırım bïr çakırım bolsa da / Köp vakıtlar bïr haber alalmadık." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

"Bïrer zar atarlar. Eñ köp sayı atkan Hasan zarnı alıp fincanga salıp karıştırır." - (Müstecib Ülküsal - Bayram Şenlïgï).

2. zf. Aşırı, fazla.

"Köp tentiydïm, hayalïñ cırlarman karşıladım." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

3. zf. Sıkça, sık sık.

"Sïz düşeşnï köp atıñız da maga ötmek parası çıksın." - (Müstecib Ülküsal - Bayram Şenlïgï**).**

4. Uluslararası terimlerin yapısında görülen "poli" (multi-, pluri-) yapım eklerinin karşılığı olarak kullanılabilen bir söz : Köp-anlamlı (köp manalı), köp-kenarlı, köp-terimlï, köp-uluslı, köp-yaklı.

- **Köbïsï -** Birçoğu.
- **Köp anlamlı (köp manalı) -** s. Gram. Çok anlamlı. (*Rom. adj. polisemantic*).
- **Köp bïlmek -** a) Akıllı olmak. b) Çıkarını iyi bilmek.
- **Köp bolmak -** (Biri) Haddini aşmak.
- **Köp cıllık -** s. Bot. Çok yıllık. (*Rom. adj. Bot. peren, ă.*)
- **Köp geşmiy -** Çok geçmeden, kısa bir süre sonra. "**Köp geşmiy pïter sogış, bolır barış. / Merak etseñ soyıma, kel de karış." -** (Boztorgay).
- **Köp kelmek -** a) Fazla olmak. b) Çekilmez olmak.
- **Köp kenarlı -** is. Mat. Çokgen. (*Rom. s. Mat. poligon*).
- **Köp kere -** Birçok defa.
- **Köp konışmak –** Gevezelik etmek.
- **Köp köp -** a) Pek çok. **"Şal at cektïm şanaga, / Cïbereberdïm yaylaga. / Menden köp köp selâm ayt / Alyanaklı Leylâ'ga." -** (Boztorgay). b) Olsa olsa.
- **Köp körmek -** (Bir şeyi birine) Çok görmek. a) Esirgemek. b) Yadırgamak.
- **Köp şükür -** Çok şükür!; halden memnuniyet anlatır.
- **Köpten; köpten berï -** Çoktan, uzun zamandan beri. "**Selbï terek sozılıp keter boyga, / Awesïm köpten menïm, sïzniñ soyga." -** (Boztorgay).
- **Köpten köp -** Pek çok.
- **Köp terïmlï -** is. Mat. Çok terimli. (*Rom. s. Mat. polinom*).
- **Köp uluslı -** s. Çok uluslu. (*Rom. adj. multinaţional*).
- **Köp yaklı -** Çok yanlı, çok yönlü; birçok alanda bilgisi ve çalışmaları olan. (*Rom. adj. multilateral*).
- **Köp yüzlı -** is. Mat. Çok yüzlü. (*Rom. s. Mat. poliedru*).

- **Köp zamanlar (vakıtlar)** - Çoğu kez.
- **Az ber, köp calbar. -** Deyim. Az ver, çok yalvar.
- **Az bolsa da köptiy kör.** - Deyim. Az ise de çok gibi gör.
- **Azga köpke karamaz.** - Deyim. Aza çoğa bakmaz (bakılmaz).
- **Köbï kettï, azı kaldı -** Deyim. İşin çoğu gitti, azı kaldı.
- **Üyseñ köp, üylenseñ az.** - Deyim. Yığarsan çok, evlenirsen az (olur).
- **Araba awdarılgan soñ col köstergen köp bolır. -** Atas. Araba devrildikten sonra yol gösteren çok olur.
- **Az bergen candan, köp bergen maldan berïr.** - Atas. Az veren candan, çok veren maldan verir.
- **Az kolnı aşta, köp kolnı işte kör. –** Atas. Az eli aşta, çok eli işte gör.
- **Az konış, köp tıñla. –** Atas. Az konuş, çok dinle.
- **Az yaşa, köp yaşa kelïr ölïm er başka. –** Atas. Az yaşa, çok yaşa, ölüm gelir her başa.
- **Aznı biysïnmegen köpten kuru kalır. –** Atas. Azı benimsemeyen çoktan mahrum kalır.
- **Bergenge beş köp, alganga altı az.** - Atas. Verene beş çok, alan altı az.
- **Bin dost az, bïr duşman köp -** Atas. Bin dost az, bir düşman çok.
- **Cangızga cala köp bolır. –** Atas. Yalnız kişiye iftira çok olur.
- **Fırsatnı kaşırgan köp sandıraklar. –** Atas. Fırsatı kaçıran çok sayıklar.
- **Koraz köp bolsa, tañ keş atar -** Atas. Horoz çok olursa tan geç atar.
- **Köbï zarar, azı karar.** - Atas. Çoğu zarar, azı karar.
- **Köp çabalagan tez yorılır -** Atas. Çok çırpınan cabuk yorulur.
- **Köp kımırska fil cıgar.** – Atas. Çok karınca fil devirir.
- **Köp konışkan, köp yañılır.** - Atas. Çok konuşan çok yanılır.
- **Köp koynıñ köp kozısı bolır.** - Atas. Çok koyunun çok kuzusu olur.
- **Köp külgen, köp cılar.** – Atas. Çok gülen çok ağlar.
- **Köp laf baş awurtır. -** Atas. Çok laf baş ağrıtır.
- **Köp saylagan ya nazga, ya tazga.** - Atas. Çok seçen ya nazlıya, ya dazlıya.
- **Köp söz yalansız bolmaz.** - Atas. Çok söz yalansız olmaz.
- **Köp tïlegnïñ cawı bolmaz. -** Atas. Çok dileğin düşmanı (istemeyeni) olmaz.
- **Köp yaşagandan sorama, köp gezgenden sora -** Atas. Çok yaşamış olandan sorma, çok gezmiş olandan sor.
- **Köpke kül şaşılmaz. –** Atas. Çoğa karşı kül atılmaz (meydan okunmaz).
- **Öksïznïñ ayawcısı köp bolır, yardımcısı az bolır. –** Atas. Öksüzün acıyanı çok olur, yardımcısı az.
- **Şoban köp bolsa, koy aram öler.** - Atas. Çoban çok olursa koyun haram ölür.
- **Tañrınıñ künï tarıdan köp. –** Atas. Tanrını günü darıdan çok.
- **Üyseñ köp, üleşseñ az. –** Atas. Yığarsan çok (görünür), paylaşırsan az (kalır elinde).
- **Zararsız cılan köp yaşar -** Atas. Zararsız yılan çok yaşar.

Rom. adj. şi adv. 1.-2. adj. şi adv. Mult. 3. adv. Deseori. 4. Cuvânt cu funcţie de afix lexical : poli - (multi-, pluri-).

KÖP[2] s. Kabarık, şişkin. **Köp kursak.**

Rom. adj. Umflat.

KÖP-AYAKLILAR is. Zool. Çok ayaklılar.

Türk Lehç. : Kırım. – **çoqayaqlılar.**

Rom. s. Zool. Miriapode.

KÖPEK is. Köpek. Eşanl. **it.**

- **Köpek tïşlerï** – Köpek dişleri. (*Rom. canini*).
- **Köpek ürgenïmen awa bulanmaz. –** Atas. Köpeğin ürümesiyle hava bulanmaz.
- **Köpeksïz sürüge kaşkır dalar. –** Atas. Köpeksiz sürüye kurt dalar.

Rom. s. Câine.

KÖPEK BALIGI is. Zool. Köpek balığı. (Lat. Mustelus).

Rom. s. İcht. Rechin.

KÖPEKLENMEK f. Köpeklenmek. Eşanl. **itlenmek.**

1. Yakışıksızca davranmak; alçalmak.
2. mec. Bir şeyini başkalarından esirgemek.

Rom. v. 1. A manifesta josnicie, a se înjosi. 2. fig. A se zgârci.

KÖPEKLEŞMEK f. → **İtlenmek**.

KÖPEKLİ s. Köpekli.

Rom. adj. Cu câini.

KÖPEKLİK is. Köpeklik.

1. mec. Yaltaklanış.
2. mec. Alçaklık.

Rom. s. fig. 1. Linguşire. 2. Josnicie.

KÖPEKSİZ s. Köpeksiz.

Rom. adj. Fără câini.

KÖPİK is. Köpük. Var. **köpïrïk.**

1. Çalkalanan, akan, kaynatılan, mayalanan sıvılar üzerinde oluşan hava kabarcıkları.

"Senï kördïm bu günde şay köpïrgen, / Yüce sednï köpïgïñ aşıp kïrgen." - (Bekir S. Çobanzade – Dunay Taşa).

2. Hayvanların, bazen de insanların ağzında görülen salya kabarçıkları.

3. Sıcaktan veya aşırı yorulmaktan hayvanların üzerinde oluşan ter kabarcıkları.

"Sonra yorulır, terler, sawrusından üçüşkan beyaz köpïkler körür, yawaş yawaş yatışır, alışır, kamçıdan añlamaga başlardı." - (Çelebi Cihan – Karılgaçlar Duası).

- **Sabın köpïgï -** mec. Gösterişli, fakat etkisiz şey.

Rom. s. 1. - 3. Clăbuc, spumă.

KÖPİR is. Köprü. Var. **köprü.**

1. Bir yolu bir engel üzerinden geçirmek için yapılan yapı.

"Köpïr astında ırmak. / Sütnïñ üstünde kaymak. / Bo dünyanıñ lezzetï / Süyüp dostına barmak." - (Boztorgay).

"Karılgaş köpïr yasadım boydan boyga. / Nışanımda yok edïñ, hoş keldïñ toyga." - (Boztorgay).

2. mec. İki şey arasında ilişkiyi sağlayan unsur.

• **Sırat Köpïrï -** Sırat Köprüsü, ahirzamanda üstünden geçileceğine, günahsızların geçip günahlıların alttaki ateşe düşeceklerine inanılan köprü.

• **Akıllı köprü tapkaşı, akılsız suwnı geşer. –** Atas. Akıllı köprü buluncaya kadar akılsız suyu geçer.

Rom. s. 1. Pod, punte. 2. fig. Element de legătură.

KÖPĬRCĬ is. Köprücü.

1. Köprü yapan kimse veya kurum.

2. Köprü işleten ve geçiş parasını toplayan kimse.

Rom. s. 1. Constructor de poduri şi şosele; genist. 2. Podar, paznic şi taxator de pod.

KÖPĬRĬK is. ve s. 1. Köpük.

2. Köpürmüş, kabarık.

• **Köpïrïk baş –** Kabarık saçlı.

Rom. s. 1. Spumă, clăbuc. 2. adj. Înspumat; umflat, răvăşit, afânat.

KÖPĬRME, **-ÜW** is. Köpürme.

Rom. s. 1.-2. Înspumare, clăbucire. 2. Mâniere.

KÖPĬRMEK f. Köpürmek. Var. **köpürmek**.

1. Köpük yapmak, köpüklenmek.

"Bïz vaporga mïngen son köpïrdï deñïz, / Adımızını unutïñız, 'macïr' deñïz." - (Boztorgay).

"Kawe pïşïr köpïrsïn, / Tök filcanga durulsın. / Sıra sıra kazanlar / Toyımızga kurulsın." - (Boztorgay).

2. Ekşiyip köpürmek

3. mec. Kızmak, öfkelenmek.

"Öküne deñïz, köpüre, / Ökürüklï cekïre. / Yerñïñ kara betïne / Turmay şap şap tüküre." - (Şevki Bektöre – Kırım Cagaları).

• **Köpïr şapır etmek –** Çarçur etmek. "**Marüfe de maga uşaganı üşün, barabar köpïr şapır ettïk." -** (Mehmet H. Vani Yurtsever – Toy).

Rom. v. 1. A se înspuma, a se clăbuci. 2. A se altera producând spume. 3. fig. A se mânia, a spumega de furie.

KÖPĬRŞĬK[1] is. Köprücük; küçük köprü.

Rom. s. Podeţ.

KÖPĬRŞĬK[2] is. Köpük, köpükçük.

Rom. s. Spumă, clăbuc.

KÖPĬRŞĬKLENMEK f. Köpürmek.

Rom. v. A se înspuma, a se clăbuci.

KÖPĬRŞMEK f. Köpürmek, köpüklenmek.

Rom. v. A face spume, a se înspuma.

KÖPĬRTMEK f. Köpürtmek.

1. Köpüklendirmek.

"Bismillâ dep başladı / Köpïrtmege sabınnı, / Akkı'nıñ betï emen / Ap-ak köbïk cabındı." - (İsmail Ziyaeddin - Toy).

2. Kabartmak, şişkinleştirmek.

"Bïr gün sabah, akay uykudan uyanıp közlerïn açkanda, bïr de ne körsïn, kolibasının kapısında, kız kıyafetïnde bïr canawar, saçların köpïrtïp omızlarına atkan, közlerïn akıytıp turı eken." - (Mehmet Vani Yurtsever - Ödelek).

• **Köpïrtïp şapırtmaga mal dayanmaz. –** Atas. Har vurup harman savurmaya mal yetmez.

Rom. v. 1. A înspuma, a clăbuci. 2. A umfla, a afâna.

KÖPLĬK is. 1. Çokluk; çok olma durumu.

2. Çoğunluk.

"Yüksek mektep kapıların açalmagan, medeniyet kelâmıman yakından tokışalmagan caşlıgımızınñ köplïgï üstünde bo adetnïñ berdïgï milli terbiye bek saglam ve temïzdïr." - (Necip H. Fazıl - Kïyew Konuşması).

3. Fazlalık, aşırı istek.

"Bo yakta, bo karar. ... Sïzge köplïk te etmez bo." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

4. Dilb. Çoğul, çoğulluk.

• **Köplïk şeklï -** Gram. Çoğul; kelimelerin birden çok varlığı bildiren, **-lar, - ler** eki almış şekli.

• **Köplïk kayda, küş onda. -** Atas. Çokluk ne tarafta ise, güç o taraftadır.

Rom. s. 1. Mulţime. 2. Majoritate. 3. Preţ ridicat, sumă exagerată. 4. Lingv. Plural.

KÖPME, KÖBÜW is. Şişme, kabarma.

Rom. s. Umflare.

KÖPMEK f. Şişmek, kabarmak.

Rom. v. A se umfla.

KÖPMEŞE is. Çok kabartılıp, göz göz olarak pişirilmiş tandır ekmeği veya pidesi.

"Ögïy babamnıñ menï süygenï, biyaz undan yasalgan köpmeşeniñ üstïne kirez tatlısı cagıp çay man 'aşa' dep bergenï ... şïmdï bïle esïmde tura." - (Tahsin İbrahim terc. : Abdulla Tukay - Esïmde Kalganlar / Okıma Kitabı V).

"Kızartıp şıgargan köpmeşelerïñe şïmdïden awzım suwı şıbıra ama, bugün menïm de ïşïm bar." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. Pâine sau lipie crescută.

KÖPRÜ is. → **Köpïr**.

KÖP-RENKLĬ s. Çok renkli.

Rom. adj. Multicolor.

KÖP-SESLĬ s. Çok sesli.

Rom. adj. Polifonic.

KÖPSĬNMEK f. Çoksamak, çok görmek.

"Eyüp kız betke berïlgen paranı köpsïne." - (Mehmet H. Vani Yurtsever – Toy).

Rom. v. A considera ca fiind mult.

KÖPŞE s. ve zf. Çokça, fazlaca.

Rom. adj. şi adv. Multişor; cam mult.

KÖP-TAÑRICI is. ve s. Çok tanrıcı.

Rom. s. şi adj. Politeist.

KÖP-TAÑRICILIK is. Çok tanrıcılık.

Rom. s. Politeism.

KÖPTEN zf. Çoktan; çok zamandan beri.

"Sen kalay şıgacak boldıñ bo yaka ? Köpten berï körïşken cok edïk." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

Rom. adv. De demult, din timpuri vechi.

KÖPTĬRĬLMEK f. Şişirilmek, kabartılmak.

Rom. v. A fi umflat.

KÖPTĬRMEK f. Şişirmek, şişirtmek; kabartmak.

Rom. v. A umfla, a face să se umfle.

KÖPTĬRTMEK f. → **Köptĭrmek**.

KÖPÜK is. → **Köpĭk**.

KÖPÜRMEK f. → **Köpĭrmek**.

KÖPÜRTMEK f. → **Köpĭrtmek**.

KÖPYAKLI s. Çok yönlü.

"Muallim Niyazi bey dep atalgan bo aldsözde şairnĭ okuwcılarga takdim etmek men barabar, yaşayışındakı mühim dewĭrlerĭne, köpyaklı faaliyetĭne işaret etĭlĭp, önemlĭ fikirler ilerĭ sürülgendĭr." - (Şükran Vuap Mokanu – Mehmet Niyazi).

Rom. adj. Multilateral.

KÖPYÜZLĬ s. ve is. 1. Çok yönlü. **Köp yüzlĭ faaliyet. –** Çok yönlü faaliyet.

2. is. Mat. Çok yüzlü geometrik cisim; poliedru.

Rom. 1. adj. Multilateral. 2. s. Mat. Poliedru.

KÖR[1] (**kör**) ve türevleri s. ve is. → **Kyor, Kyör** ve türevleri

• **El ayıbın körgende dört boladır közĭ, öz ayıbın körgende kör boladır közĭ. –** Atas. El ayıbını görünce dört açılır gözleri, kendi ayıbını görünce kör olur gözleri.

KÖR[2] (**kor, kör**) is. (Fars. gur). Mezar. Var. **kür**

"Gewdeñ catır şıpırılıp, / Ayak kolıñ burulıp. Kepĭnĭñ yok, körĭñ yok, / Cerde catar er m'edĭñ ?" - (Nedret ve Enver Mahmut - Bozcĭğĭt).

Türk Lehç. : Nog., Karaçay Malkar. - **kör**; Moğ. - **kegür, hüür;**

Rom. s. Mormânt.

KÖRBARSAK, KYORBARSAK (**körbarsaq, kyörbarsaq**) is. → **Kyorbarsak**.

KÖRE e. Göre.

1. (Bir şeye, bir kimseye) Uygun olarak, bir şey gereğince.

"Bo söz aytılgan ama, şĭmdĭkĭn halkına köre tuwıl." - (Necip H. Fazıl- Cawşılık).

2. (Bir şeye) bakılırsa; (bir şey) göz önünde tutulursa.

"Kaporalım bek yaman. / Sercentĭm taa yaman. / Oga köre kapitan / Yar, yar aman." - (Boztorgay).

3. Sorulursa. **Maga köre -** Bana sorulursa, benim açımdan.

"Maga köre alayıñız da bĭrsĭñĭz." - (Müstecib Ülküsal - Bayram Şenlĭğĭ).

• **Cerĭne köre konışmak –** Yerine göre, duruma göre konuşmak.

• **Gönlĭne (kalbĭne) köre** – İsteğine uygun olarak.

• **... köre bolmak (Bir şiyge, bir kimsege ...) -** Bir şeye, bir kimseye uygun, elverişli olmak. **"Atka mĭnse arslanday, tüşse töre. / Aslı özĭ asıl caş, maga köre." -** (Boztorgay).

• **Cerĭne köre cuwası, mollasına köre duwası -** Deyim. Yerine göre yabani soğanı (ürünü, meyvesi), hocasına göre duası olur.

• **Ayagın corkanıña köre uzat.** - Atas. Ayağını yorganına göre uzat.

• **Her başnıñ özĭne köre dertĭ bar.** - Atas. Her başın kendine göre derdi olur.

Rom. prep. Potrivit cu ..., în conformitate cu ..., după ..., după cum..., având în vedere...

KÖRFEZ is. (Yun. kolpos >Türk.). Coğr. Körfez

Rom. s. Geogr. Golf.

KÖRGEN s. 1. Gören, görmüş olan.

2. is. ve s. Görgülü.

Rom. 1. adj. Care a văzut. 2. adj. şi s. Manierat, binecrescut.

KÖRGENSĬZ is. ve s. 1. Görgüsüz; görmemiş.

2. Türedi.

3. Pinti.

Rom. s. şi adj. 1. Lipsit de maniere. 2. Parvenit. 3. Avar, zgârcit.

KÖRGENSĬZLENMEK f. Görgüsüzce davranmak.

"Artına aldına karamay, körgensĭzlenĭp aşayatırganda, balawız ĭskembe ĭrĭp, bĭrdenbĭrge düptiy, kaşkır, tap urınıñ tübüne tüştĭ." - (Okıma Kitabı - IV).

Rom. v. A manifesta lipsă de maniere.

KÖRGENSĬZLĬK is. 1. Görgüsüzlük; görmemişlik.

2. Türedilik.

3. Pintilik.

Rom. s. 1. Lipsă de maniere. 2. Parvenitism. 3. Avariție.

KÖRGĬ is. Görmek isteği.

• **Körgĭsĭ kelmek -** Göreceği gelmek.

Rom. s. Dorință de a vedea.

KÖRGĬZME, **-ÜW** is. Gördürme.

Türk Lehç. : Kırım. **- körgezme, körsetme.**

Rom. v. Acțiunea de **körgĭzmek.**

KÖRGĬZMEK f. Gördürmek. Var. **körsetmek**.

1. Görmek işini yaptırmak.

2. Bir işi başkasına yaptırmak.

Rom. v. 1. A face să vadă. 2. A pune pe cineva să facă ceva, să execute o acțiune oarecare.

KÖRĬK[1] is. Körük.

1. Ateşi canlandırmak için kullanılan hava üfleme aracı.

"Rahmetlĭ zorman zor körĭkmen otın tutaştıra. Sora körĭgĭn awızına bĭr tıgaş tıga da şüyge ĭlĭp sala." - (Nevzat ve Nermin Yusuf - Nasrettin Hoca).

2. Akordeon ve armonika gibi çalgıların hava vermeye yarayan kısmı.

• **Yangınga körĭkmen ketĭlmez. -** Atas. Yangına körükle gidilmez.

Türk Lehç. : Kırım., Karaçay Malkar. - **körük;** Nog. - **körik;** Moğ. - **kögerge / höörög -** körük;

Rom. s. 1. Foale. 2. Burduful plisat al unor instrumente muzicale.

KÖRĬK[2] is. Bot. 1. Koruk; tam pişmemiş üzüm.

2. mec. Henüş olgunlaşmamış, akil baliğ olamamış kişi.

"Men senĭ anaw körĭk Ömĭrbek'ten kızganıp bĭr nasiyat bermek ĭstedĭm." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. 1. s. Bot. Aguridă. 2. fig. Om necopt; copilăros.

KÖRĬKLEME, -W is. Körükleme.

Rom. s. 1. Suflare din foale. 2. fig. Aţâţare, instigare.

KÖRĬKLEMEK f. Körüklemek.

1. Körükle hava basmak.

2. mec. Kızıştırmak, kışkırtmak.

Rom. v. 1. A sufla din foale. 2. fig. A aţâţa, a instiga.

KÖRĬKLENMEK s. Körüklenmek.

Rom. v. Forma pasivă de la **körĭklemek.**

KÖRĬKLĬ s. Körüklü.

Rom. adj. Cu foale; cu burduf.

KÖRĬKSĬZ s. Körüksüz.

Rom. adj. Fără foale; fără burduf.

KÖRĬKŞĬ is. 1. Körükçü.

2. is. ve s. mec. Körükleyici, kışkırtıcı.

Rom. s. 1. Persoana care trage la foale. 2. fig. Aţâţător.

KÖRĬLME, -ÜW is. Görülme.

Rom. s. Acţiunea de **körĭlmek.**

KÖRĬLMEK f. Görülmek.

1. Göz yardımıyla bir şey algılanmak, seçilmek.

2. (Bir iş) Yapılmış olmak.

"Yol tedarikĭ körüldĭ. O gece koñşılar da keldĭler." - (Mehmet Niyazi - Sawlıkman Kal).

3. Rastlanmak, karşılaşılmak.

"Suw körĭlmeden balak türülmez." - Atas.

4. Değerlendirilmek.

"Böralĭ'nĭñ temĭzlĭgĭ caşlar arasında köp körüle, onı körgende 'Toz kondurmaz' dep mıskılga ala edĭler." - (Mehmet Niyazi – Sawlıkman Kal).

• **Suw körĭlmeden balak türülmez. –** Atas. Su görülmeden paça sıvanmaz.

Rom. v. 1. A se vedea, a se distinge. 2. (O treabă) A fi făcută. 3. A se întâlni. 4. A fi apreciat ca..., a fi considerat drept...

KÖRĬLMEZ s. Görülmez.

Rom. adj. Nemaivăzut.

KÖRĬM is. 1. Görme.

2. Görünüş.

Rom. s. 1. Vedere, faptul de a vedea. 2. Aspect.

KÖRĬMCE is. Görümce, bir kadına göre kocasının kızkardeşi.

"Eltĭ eltĭden kaşar, körĭmceler bayrak aşar." - Deyim. Elti eltiden kaçar, görümceler bayrak açar.

Rom. s. Cumnată (soră a soţului).

KÖRĬMLĬ s. Alımlı, gösterişli.

Rom. adj. Aspectuos, prezentabil.

KÖRĬMLĬK is. Görümlük.

1. Yalnız görülmek için bulundurulan nesne; görmelik.

2. İlk kez görmeye geldiğinde erkek tarafından nışanlısına verilen armağan.

3. Yeni doğan bebeği ilk defa görürken verilen hediye.

4. Nevruz kutlamalarında ev ev dolaşarak türküler söyleyip ellerindeki nevruz çiçekleriyle ilkbaharın gelişini müjdeleyenlere verilen armağan.

• **Yüz körĭmlĭgĭ bermek -** (Yeni doğan bebeğe) Yüz görümlüğü vermek.

• **Baba bergenĭ ömĭrlĭk, koca bergenĭ körĭmlĭk. –** Deyim. Babanın verdiği ömürlük, kocanın verdiği görümlük.

Rom. s. 1. Obiect expus, model; mostră, exponat. 2. Darul oferit de un tânăr viitoarei logodnice la întâia lor întrevedere în cercul familial. 3. Darul adus pentru un copil nou născut. 4. Darul cu care sunt mulţumiţi colindătorii care anunţă venirea primăverii cu bucheţele de ghiocei în mână.

KÖRĬMNĬK is. → **Körĭmlĭk**.

"Nawrez keldĭ körĭñĭz, / Körĭmnĭgĭn berĭñĭz. / Cennet bolsın cerĭñĭz, / A za, nawrezĭm mibarek." - (Boztorgay).

KÖRĬMSĬZ s. Alımsız, gösterişsiz.

Rom. adj. Neaspectuos, neprezentabil.

KÖRĬNĬR s. Görünür.

1. Görünen.

2. mec. Belli, göze çarpan.

Rom. adj. 1. Vizibil. 2. fig. Bătător la ochi, frapant.

KÖRĬNĬRDE zf. Görünürde, bakınca.

Rom. adv. În aparenţă; aparent.

KÖRĬNĬŞ is. Görünüş. Var. **körünĭş.**

1. Bir şeyin algılanan veya zihinde canlandırılan görüntüsü.

"Bĭrĭncĭ perde bu körünĭşlermen pĭter." - (Müstecib Ülküsal - Bayram Şenlĭgĭ).

2. Gerçeğe uymayan bir görüntü.

3. Bulunulan bir noktadan görülen manzara.

Rom. s. 1. Imagine, tablou, aspect, înfăţişare. 2. Aparenţă. 3. Vedere, privelişte.

KÖRĬNĬŞTE zf. Görünüşte, dıştan göründüğüne göre.

"Körĭnĭşte güzelsĭn, tĭliymen sawlık. / Dostlık artsın, bagışlap ber bĭr cawlık." - (Boztorgay).

Rom. adv. La prima vedere; din exterior.

KÖRĬNME, -ÜW is. Görünme.

Rom. s. Faptul sau acţiunea de **körĭnmek.**

KÖRĬNMEK f. Görünmek.

1. Kendini göstermek, görülür duruma gelmek, görülür olmak.

"Karşıdan körĭnĭrsĭn, / Allarga bürünĭrsĭn. / Menĭm kargışım tutar, / collarda sürünürsĭn." - (Boztorgay).

"Kerime : (Teslime'ge karşı) Bar şık. Sen körĭnme. (Teslime şıgar)" - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

2. Görülmek.

"Artka karap möñ boldık, kuyaş ta batkan / Aldımızda körĭnmiy cılt etken yıldız." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

"Köz yaşlarım yar sĭlmez, / Göñĭl gĭzlĭ, körĭnmez. / Er gün cawlık suwlayman, / Dertĭmnĭ kĭmse bĭlmez. " - (Boztorgay).

3. Anlaşılır olmak; belli olmak.

4. İzlenim uyandırmak.

"Kĭmerde bĭr yapraklarıñ solsa da, / Bar mı, bĭlmem, senday arüw körüngen?" - (Mehmet Niyazi – Sagış).

"Al yeşĭl kĭyĭnesĭn, / Köz kıssam sĭlkĭnesĭn. / Alem senĭ şĭrkĭn diy, / Maga hoş körĭnesĭn." - (Boztorgay).

5. Azarlamak; çıkışmak.

• **Körĭngen köy kılawuz ĭstemez. -** Deyim. Belli olan şey için gösteren kimseye gerek kalmaz.

• **Alacak atnıñ kabırgası altından körïnïr. -** Atas. Alacak atın kaburgası altından görünür.

• **Cesaret duşman karşısında körïnïr. -** Atas. Cesaret düşman karşısında belli olur.

• **Komşınıñ tawugı kaz körïnïr. –** Atas. Komşunun tavuğu kaz görünür.

• **Şakırılgan cerïñe erïnme, şakırılmagan cerïñe körïnme. -** Atas. Çağrıldığın yere üşenme, (git), çağrılmadığın yere görünme.

Rom. v. 1. A se vedea, a se remarca. 2. A fi văzut, a fi remarcat. 3. A fi inteligibil. 4. A părea, a arăta. 5. A mustra, a dojeni, a se răsti.

KÖRĬNMEZ s. 1. Görünmez, görünmeyen.

2. Beklenmeyen.

• **Körïnmez kaza –** Beklenmeyen kaza.

• **Körïnmez bolmak –** Gözden kaybolmak.

Rom. adj. 1. Invizibil. 2. De nevăzut; nemaipomenit, neașteptat.

KÖRĬŞ is. Görüş.

1. Gözle algılama; görme.

2. mec. Bir konu hakkındaki fikir.

"Körïşï ve tüşünüşï cañı açılayatırgan caşlık, bunda hükümet ve millet idaresïnïn bïr örnegïn tabar." - (Necip H. Fazıl - Kïyew Konuşması).

Rom. s. 1. Vedere. 2. fig. Părere, idee, concepție.

KÖRĬŞME, -ÜW is. Görüşme; görüşmek işi.

"Bïr körïşmemïzde Ömïrye nenesïmen toy-moy konışkanın şıbırdadı kulagıma." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. Acțiunea de **körïşmek.** *Întrevedere.*

KÖRĬŞMEK f. Görüşmek.

1. Buluşup konuşmak.

"Derya taşkan suw salkın, / Kel ïşiyïk yar. / Cuma günï üylenden son körïşiyïk yar." - (Boztorgay).

"Caman haber catıp kalmadı, bïr kün keldï. Körüşmek, kawuşmak umutuman talpıngan cüreklernï bïr taa küldürmemek üçün keldï." - (Mehmet Niyazi – Sawlıkman Kal).

2. Dostluk etmek.

3. Bir konu üzerine görüş alışverişinde bulunmak.

"Bo hususta yaravlı bïrtakım kitaplar tavup okudı, bazı münevverlermen körïşmege devam ettï." - (Mehmet Vani Yurtsever – Uyuşmagan Ekï Arkadaş).

• **Aywanlar koklaşıp, insanlar körïşïp anlaşır. -** Atas. Hayvanlar koklaşarak, insanlar görüşerek anlaşır.

Rom. v. 1. A se vedea, a se întâlni. 2. A se afla în relații amicale; a se întrevede. 3. A discuta, a vorbi, a delibera.

KÖRĬŞTĬRMEK f. Görüştürmek.

Rom. v. factitiv de la **körïşmek.**

KÖRK is. 1. Görk, güzellik, zariflik, sevimlilik.

"Güzel kızman dos bolsañ / Körkïñ artar, balam." - (Nedret ve Enver Mahmut – Bozcïğït).

2. Güzelleştiren şey, süs.

"Kölnïñ körkï kamıştır, / İnsan körkï namıstır." - (Nedret ve Enver Mahmut - Bozcïğït).

• **Almaknıñ körkï bermek –** Atas. Almak hareketinin güzel tarafı vermektir.

• **Tawnıñ körkï taş, başnıñ körkï şäş.** – Atas. Dağın süsü taş, başın süsü saç.

Rom. 1. Frumusețe, strălucire, splendoare. 2. Podoabă.

KÖRKEM is. Görkem, gösterişlilik, ihtişam.

Rom. s. Strălucire, splendoare; măreție.

KÖRKEMLĬ s. Görkemli, göz alıcı, gösterişli, ihtişamlı.

Rom. adj. Strălucit, splendid; măreț.

KÖRKLĬ s. Güzel, alımlı. Eşanl. **körïmlï.**

Rom. adj. Frumos; splendid; atractiv.

KÖRKSĬZ s. Alımsız; güzel olmayan. Eşanl. **körïmsïz.**

Rom. adj. Lipsit de frumusețe; neatractiv.

KÖRLEMEK (kyörlemek) f. → **Kyorlamak**.

KÖRLENMEK (körlenmek) f. → **Kyorlanmak**.

KÖRLETMEK (körletmek) f. → **Kyorlatmak**.

KÖRME, -ÜW is. Görme.

1. Görmek işi.

"Kız körmesı bayramda, cıyında, toyda. / Aweslïgïm bar menïm sïznïñ soyda." - (Boztorgay).

"Aylanması altı aylık col cürmesï. / Dünya malı etecek bïr körmesï." - (Boztorgay).

2. Dış görünüş. **Körmesï arüw -** Dış görünüşü iyi**.**

"Aklı pasma kaptanıñ, körmesï pïşïm. / Kördï közïm, süydï can, kuwandı işïm." - (Boztorgay).

• **Körme duyusı** - Görme duyusu.

Rom. s. 1. Acțiunea sau faptul de a vedea. 2. Aspect, înfățișare.

KÖRMEK f. Görmek.

1. Göz yardımıyla bir şeyin varlığını algılamak, tanımak.

"Nawrez keldï körïñïz, / Körïmnïgïñ berïñïz." - (Boztorgay).

"Arabası tıñkırday, / **Atları oynay. / Bek maktaylar şo caşnı ay, / Köriyïk kayday, yar." -** (Boztorgay).

"Bïldï Gülsüm tatarlıgın, / Kırım degen curt barlıgın. / Hayalïnde onı süydï, / Körmedïm dep candı küydï." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

2. Anlamak, sezmek, farkına varmak.

"Köremïz ke alayımız halkımızıñ türlü dertlerïmen canamız." - (Müstecib Ülküsal - Bayram Şenlïgï).

3. Yanına gidip konuşmak.

4. Sanmak, kuruntu etmek; hayal etmek.

"O yalnız kardaşın tüşüne, Zahide'nïñ ömrïnde karanlıklar köre edï." - (Mehmet Niyazi - Sawlıkman Kal).

5. Değerlendirmek, bir yargıya varmak.

"Cöniyïk dep turaman kıbladan sırtka. / Senï lâyık köremen bïzniñ curtka." - (Boztorgay).

6. Yaşamak, bir olaya tanık olmak.

"Sitosman saray saldırgan ay, ellï kulaş. Bïrge ösken akran tenmen körmedïm kuwnaş, asabay." - (Boztorgay).

"Azbarga kazdım şukur, / Künïmïzge bin şükür. / Senï aldatkanımnı / Körseñ, betïme tükür." - (Boztorgay).

"Bostan baylık, bïr aylık, egïn toklık. / Caşlıkta ömïr körmiyïm, kartlıkta yoklık." - (Boztorgay).

7. Yapmak, etmek. **İş körmek. Azırlık körmek.**

"Şïmdï bïzler altı ay caz şalışkanımızınñ faydasın

körecek bolıp cüremïz." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

8. Bir davranışla karşılaşmak, maruz kalmak.

"Eñ az saygı ve itibar körgen gene bïzmïz." - (Müstecib Ülküsal - Bayram Şenlïgï).

9. Almak; elde etmek. **Yardım körmek. Faydasın körmek.**

10. Bir şeye erişmek, kavuşmak.

"Şabılacak cüyrük col da körse, tözalmaz, degenlerï dogrı eken." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

11. Çok değer vermek.

12. Bir işleme uğramak.

13. Yüzü bir yöne doğru olmak.

14. Ziyaret etmek.

"At atlatıp men bararman kıymasımnı körmege, / Em aldaşıp, em sırdaşıp kalbïndekïn körmege." - (Boztorgay).

15. Bir şeye (kimseye) rastgelmek, bir şeyle (kimseyle) karşılaşmak.

"Onday bolsa ekïmïz bolayık yoldaş, alay. / Küntuwardan col kördïk, kel arkadaş, alay." - (Boztorgay).

"Er kabaat özïñde, / Yoktır yalan sözïmde. / Ekï yıldır körmedïm, / Yaş kalmadı közïmde." - (Boztorgay).

16. Gözlerin vazifesini yerine getirmek. **Sokır parmaklarıman körer.**

17. Bir olaya sahne olmak. **Bo topraklar neler neler kördï !**

18. (Olumsuz) Bir işin hiç yapılmadığını anlatır. **Külgenïn körmedïler.**

19. Saymak, farz etmek.

"Az bolsa da, köptiy kör." - Deyim.

"Tuwgan aynı pïttï kör, tuwgan ulnı cettï kör, dep kırlıkka aytkanlar mı endï ?" - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

20. Gezmek.

21. Vermek.

22. Bir niyeti önceden sezerek tavır almak.

- **Baskan cerïn körmemek –** Şaşkınlıkla nerede olduğunu bilememek.
- **Başı yastık körmemek -** Bir yatakta yatıp uyumamış olmak.
- **Bïr körgende -** Görür görmez.
- **Cebï para körmek -** Para kazanmaya başlamak.
- **Ezberge ïş körmek -** İncelemeden, rastgele iş yapmak.
- **Faydasın körmek -** Yararlanmak.
- **Hayal körmek -** Olmayacak şeyler peşinde koşmak.
- **Hesabın körmek -** Alacağını veya vereceğini görüp borç ödeşmek.
- **İş körmek -** a) İş yapmak. b) Bir işi yapmaya yaramak.
- **Körecegï kelmek -** Özlemek.
- **Körïp geşïrmek -** Geçmişte bir olayı yaşamış olmak.
- **Körmemek -** Görmezlikten gelmek. **"Jandarga, notarga bïrkaş ley berdïñ mï, senïñ esrïklïgïñ körmiy." -** (Müstecib Ülküsal - Bayram Şenlïgï).
- **Körmezlïkten kelmek -** Görmemiş gibi görünmek.
- **Köz köre köre -** Apaçık olarak.
- **Köz köznï körmemek -** Toz, duman, sis yüzünden hiçbir şey görülememek.
- **Kün körmek –** Rahat, mutlu yaşamak. "**Bïz carlılar anda mında, öy, talk boldık, / Kün körmedïk, körer-mïz dep catalmayman." -** (Mehmet Niyazi – Sagış).
- **Menden (senden, ondan) körmek -** Benden (senden, ondan) bilmek; benim ... sebep olduğumu düşünmek.
- **Raatlık yüzü körmemek -** Hiç rahat etmemek.
- **Sıtma körmegen –** Sağlam bir yapıya sahip olmak.
- **Soñından körme -** Zenginleşerek yersiz davranışlarda bulunan kimse.
- **Şáresïn körmek –** Arayıp bulmak. "**Halk aytar, dep men aslı cürmiyïm mï? / Can süygen son şáresïn körmiyïm mï?" -** (Boztorgay).
- **Tïş körmek -** Rüya görmek.
- **Tïşïnde körmek –** Rüyasında görmek; hayal etmek.
- **Uzak körmek -** İleride ne olacağını kestirmek.
- **Aş tawuk tïşïnde tarı körer –** Deyim. Aç tavuk rüyasında darı görür.
- **Az bolsa da köp kör. –** Deyim. Az da olsa, çok olarak kabul et.
- **Doslar alışberïşte körsïn. -** Deyim. Dostlar alışverişte görsün.
- **Elïpnï körse tayak sanır -** Deyim. Elifi görse mertek sanır.
- **Kör ! -** Deyim. "Kulak ver, dinle." anlamına. "**Geşme kapım aldından, kayta kayta. / Senïn üşün, kör, halklar nelere ayta!" -** (Boztorgay).
- **Köresïñ –** Deyim. Konuşma sırasında,"Senin anlayacağın", "Demek" anlamıyla, söylenenlere yorum veya açıklama getirir. **Bermiycek, köresin –** Vermiyecek, senin anlayacağın.
- **Köriyïm. –** Deyim. Ben de değerlendireyim **"Şıncı kadın ekensïn, şık köriyïm. / Şınıña cewap sorasañ, men beriyïm." -** (Boztorgay).
- **Köriyïm senï. -** Deyim. a) Senden şunu bekliyorum. "**Yeşïl anter aldırdım, / Soldır köriyïm senï. / Bïr üynïñ bïr kuşuman, / Kondır köriyïm senï." -** (Boztorgay). b) Tehdit yollu ikaz, bunu yaparsan karşılığını da görürsün anlamında. **Derslerïn bïr daa yapma, köriyïm senï.**
- **Suw körse suwsar, at körse aksar. –** Deyim. Su görürse su ister, at görürse aksar.
- **Yüzün şaytan körsïn. -** Deyim. (Sevilmeyen biri için) Yüzünü şeytan görsün.
- **Alemnïñ közïnde şöpnï körgenşi, özïññïñ közïnde köşeragaşnı kör." -** Atas. Alemin gözündeki çöpü göreceğine, kendi gözündeki dingili gör.
- **Atadan körgen ok coñar, anadan körgen ton pïşer. –** Atas. Atadan gören ok yontar, anadan gören giysi biçer.
- **Az kolnı aşta, köp kölnı ïşte kör. –** Atas. Az eli aşta, çok eli işte gör.
- **Bala eşïtmese aytmaz, it körmese ürmez. –** Atas. Çocuk işitmezse söylemez, köpek görmezse ürümez.
- **Bawsız yumaknı külde kör, baysız bikenï elde kör. –** Atas. Ucsuz yumağı külde gör, kocasız kadını elde gör.
- **Caw körseñ casan, köy körseñ kaşan. –** Atas. Düşman görürsen silâhlan, köy görürsen rahatla.

• **El ayıbın körgende dört boladır közi, öz ayıbın körgende kör / kyor boladır közi. –** Atas. El ayıbını görünce dört açılır gözleri, kendi ayıbını görünce kör olur gözleri.

• **Et körmegenge cĭger tansık –** Atas. Et görmeyene ciğer nadirattır.

• **Güzel körmek közge sawap –** Atas. Güzel görmek göze sevap.

• **Her körgen sakallını babañ sanma. –** Atas. Her gördüğün sakallıyı baban sanma.

• **Korkılı tüş körmekten yaw (uyaw) catmak arüw. -** Atas. Korkulu düş görmekten uyanık yatmak iyidir.

• **Koy körmegen koy alsa, kuwalap cürüp otlatır, kız körmegen kız tapsa, başına kına salıp oplatır. -** Atas. Koyun görmeyen koyun alırsa, kovalayarak otlatır, kız görmeyen kız doğurursa, başına kına sürüp hoplatır.

• **Köz körmese göñĭl katlanır. -** Atas. Göz görmezse gönül katlanır.

• **Kuş balası yuwasında körgenĭn ĭşler. –** Atas. Kuş yavrusu yuvasında gördüğünü yapar.

• **Oñ kolıñ bergenĭn sol kolıñ körmesĭn. –** Atas. Sağ elinin verdiğini sol elin görmesin.

• **Ölĭmnĭ körgen sıtmaga razı bolır. –** Atas. Ölümü gören sıtmaya razı olur.

• **Sawutıñ kör, kaşıgıñ uzat. –** Atas. Tabağını gör, kaşığını uzat.

• **Sokır körmese de sezer. –** Atas. Kör görmezse de sezer.

• **Tuwgan aynı pĭttĭ kör, tuwgan kızını cettĭ kör. -** Atas. Doğan ayı bitti gör, doğan kızı yetişti gör.

Rom. 1. - 22. A vedea. 2. A înţelege, a constata, a intui. 3. A se întrevede cu cineva. 4. A se imagina, a se închipui. 5. A aprecia, a considera.

KÖRMEMEZLĬK is. Görmemezlik.

Rom. s. İgnorare.

KÖRMEZLĬK is. Görmezlik; görmemiş gibi davranma.

• **Körmezlĭkten kelmek -** Görmezlikten gelmek.

Rom. s. Faptul de a nu vrea să bage în seamă; ignorare.

KÖRPE is. Körpe.

1. Taze.

2. Genç.

Rom. adj. 1. Proaspăt, fraged. 3. Tânăr.

KÖRSETĬLMEK f. Gösterilmek.

Rom. v. A fi arătat.

KÖRSETKĬŞ is. Gösterge.

1. Belirti, işaret.

2. Sayaç.

Rom. s. 1. Semn indicator. 2. Contor; ceas.

KÖRSETME, -ÜW is. Gösterme.

Rom. Faptul de a arăta; indicare.

KÖRSETMEK f. Göstermek. Var. **köstermek**.

Rom. v. A arăta.

KÖRÜK is. → **Körĭk**.

KÖRÜLMEK f. → **Körĭlmek.**

KÖRÜMLĬK is. → **Körĭmlĭk**.

KÖRÜNĬŞ is. → **Körĭnĭş**.

KÖSE s. (Fars. kose). Köse, bıyığı sakalı çıkmayan (erkek).

"Kaya kayaga bakar, / Kayadan seller akar. / Burma mıyık turganda / Köselerge kĭm bakar?" - (Boztorgay).

• **Köse-akay -** Masallarda adı geçen olumsuz karakter tipi.

Rom. adj. Spân.

KÖSELE is. (Fars. gosale). Kösele.

1. İşlenmiş, kalın, büyükbaş hayvan derisi.

2. s. Köseleden yapılmış olan.

"Şarık bawım kösele, şarıgım kayış, / Bay degende yok eken katĭr sayış." - (Boztorgay).

Rom. s. 1. Talpă; piele de talpă. 2. adj. Din piele de talpă.

KÖSELEŞMEK f. Köse olmak.

Rom. v. A deveni spân.

KÖSELĬK is. Köselik.

Rom. s. Faptul de a fi spân.

KÖSEW is. 1. Köseği; ateş karıştırma demiri; maşa.

2. Duman çıkararak, alevsiz yanan odun veya kömür; eğsi; marsık.

Rom. s. 1. Vătrai. 2. Tăciune.

KÖSĬLMEK f. Ayaklarını uzatıp oturmak veya yatmak; boylu boyunca uzanmak.

"Çı çı çı, balabban, tuwarday akay bo vakıtta üyde uzun kösĭle de catasıñ ay." - (Necip H. Fazıl – Cawşılık).

• **Yorganıña köre kösĭl. –** Atas. Ayaklarını yorganına göre uzat.

Rom. v. A-şi întinde picioarele; a se tolăni, a se lăbărţa.

KÖSĬLTMEK f. Ayakların uzattırmak.

Rom. v. fact. A pune să-şi întindă picioarele.

KÖSTEK is. Köstek.

1. Hayvanın kaçmasını önlemek için iki ayağına bağlanan bağ. Eşanl. **tırşaw.**

2. Saat zinciri.

"Altın sáát, ak köstek bel buwardan, / Kelseñ kıymas kene kel, küntuwardan." - (Boztorgay).

3. mec. Ayak bağı, engel.

Rom. s. 1. Piedică (la animale). 2. Lănţişor de ceas. 3. fig. Piedică, obstacol; frână.

KÖSTEKLEMEK f. Kösteklemek.

1. Hayvanın ayaklarına köstek bağlamak.

2. mec. Engellemek.

Rom. v. 1. A împiedica (animalul). 2. fig. A împiedica; a înfrâna.

KÖSTEKLĬ s. Köstekli.

1. Ayağına köstek vurulmuş olan (hayvan).

2. Zincirli (saat).

"Bĭr gün altın kösteklĭ saatĭn salıp belĭne, bastonı kolında, padışanıñ üyĭn aldından geşe." - (Tepegöz).

Rom. adj. 1. (Animal) Împiedicat. 2. Cu lănţişor.

KÖSTENCĬ öz. is. Köstence; Romanya'nın Dobruca bölgesinin en büyük şehri ve aynı zamanda Türk Tatar nüfusunun en yoğun olarak bulunduğu merkezi.

"Köstencĭ büyük kasaba, / Küntuwar deñĭz. / Askerlĭk

degen kıyın şiy, / Soldırar benïz." - (Boztorgay).

Rom. s. propr. Oraşul Constanţa.

KÖSTERGĬŞ is. Gösterge.

Rom. s. Indicator.

KÖSTERĬLMEK f. Gösterilmek, görülmesini sağlamak.

"Açık zihinlïdïr, keskïn fikirlïdïr. Aytılgan sözlernï, kösterïlgen şiylernï anlar." - (Müstecib Ülküsal - Bayram Şenlïgï).

Rom. v. pasiv de la **köstermek.** *(1. A fi arătat, prezentat. 2. ...etc.).*

KÖSTERĬŞ is. Gösteriş.

1. Göstermek işi veya biçimi.

2. Görünüm.

3. Yapay davranış.

Rom. s. 1. Arătare, indicare. 2. Înfăţişare, aspect, aparenţă. 3. Paradă, ostenţaţie.

KÖSTERĬŞLĬ s. Gösterişli.

Rom. adj. 1. Arătos, chipeş. 2. (Despre lucruri) Impozant, frumos.

KÖSTERĬŞSĬZ s. Gösterişsiz.

Rom. 1. (Despre fiinţe) Nearătos, nebătător la ochi. 2. (Despre lucruri) Neimpunător, modest.

KÖSTERME, -ÜW is. Gösterme.

Rom. s. Faptul de a arăta; indicare.

KÖSTERMEK f. Göstermek. Var. **körsetmek**.

1. Görülmesini sağlamak. **Bala oyuncakların ketïrïp kösterdï.**

"Bawbek epey tüşünïp turar. Alimseyit oga köstermeden awuzın cayıp teran küler." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

2. Bir şeyi veya bir kimseyi işaretle belirtmek. **Başıman köstermek. Kolıman köstermek.**

"Kösteriyïm bïr derya, calda da cür. / Kïrpïgïñe toz konmaz, üstüñe kïr." - (Boztorgay).

3. Sözle belirtmek, anlatmak.

4. Bir şeyin etkisi altında tutmak.

5. Kanıtla inandırmak.

"Kelïñïz ep barabar çalışayık, kïm bolganımızını erkezge kösteriyïk." - (Tahsin Cemil - 1994 Kayırlı Bolsın / Karad. 25).

6. Öğretmek, açıklamak.

"Ahmet : Bütün yahşılıklarını da, yamanlıklarını da halkımızga kösterïp onı yahşılıklarga alıştıracak, yamanlıklardan bazgeçïrecek teşkilâtımız bolacaktır." - (Müstecib Ülküsal - Bayram Şenlïgï).

7. Yapmasını söylemek.

8. Güzelliğini ortaya koymak.

9. Belli bir biçimde tanıtmak

"Kawerengï kaftanga şal baylama, / Özïñnï arüw kösterïp yar saylama." - (Boztorgay).

10. Sert bir biçimde karşılık vermek. **Kösterïrmen men oga.**

11. Görünmek, benzemek.

12. (yard.) Etmek. **Cesaret köstermek.**

- **Boy köstermek -** a) Görünmek. b) Gösteriş yapmak.
- **Etegïn köstermemek -** (Kadın) Bir erkeğin bulunduğu yerde gözükmemek.
- **Özïn köstermek -** Kendini göstermek; hünerlerini göstermek.
- **Parmakman köstermek -** Az bulunur bir şeyi göstermek.
- **Saygı köstermek –** Saymak, saygılı olmak.
- **Alla köstermesïn -** Deyim. Allah korusun.
- **Allah köstersïn -** Deyim. Allah nasip etsin.
- **Araba awdarılgan son col köstergen köp bolır. –** Atas. Araba devrildikten sonra yol gösteren çok olur.

Rom. v. 1. -12. A arăta. 3. A prezenta. 6. A explica. 9. A expune. 12. (Aux.) A da dovadă de ..., a manifesta ...

KÖSTERTMEK f. Göstertmek, göstermek işini yaptırmak.

Rom. v. fact. de la **köstermek.**

KÖŞ is. 1. Göç.

2. Alay, kafile.

Rom. s. 1. Mutare; migrare. 2. Convoi.

KÖŞE is. (Fars. guşe). Köşe.

1. Birbirini kesen iki çizginin, iki düzlemin oluşturduğu açı, nokta, çizgi veya bölüm.

"Mendïlïmnï gülledïm, / Dört köşesïn telledïm. / Sırımnı saga ayttım, / Senï dostım belledïm." - (Boztorgay).

2. Bir yapının iki duvarının kesiştiği yer.

"Köşede bïr etajerde veya dolapta bïrkaç sıra kitap." - (Müstecib Ülküsal - Bayram Şenlïgï).

3. İki sokağım kesiştiği yer.

4. Bölüm, yer, yan, taraf.

"Suwsap kelïp suw ïştïm ak şişeden. / Saylap aldım bïr yıldız sırt köşeden." - (Boztorgay).

"Baár geştï, keldï yaz . / Yeter endï etme naz. / Gönlïñnïñ köşesïne / Dïlberïm menï de yaz." - (Boztorgay).

5. mec. Kuytu, tenha yer.

6. mec. Dikkatlerden uzak, sapa yer.

7. Spor. Futbol sahalarınında yan çizgilerinin kesiştiği, korner noktaları.

- **Baş köşe -** Başköşe; şeref misafirlerine ayrılmış yer. Eşanl. **tör.**
- **Bïr köşege atıp taşlamak -** Bir şeyle artık ilgilenmemek.
- **Dört köşe -** Kare ve dörtgen biçiminde.
- **Dört köşe bolmak -** Çok keyiflenmek, çok sevinmek.
- **Köşe atışı -** Spor. Korner atışı.
- **Köşe köşe oyını -** Köşe kapmaca oyunu.
- **Köşelerde kalmak** – Dikkatlerden uzak kalmak. "**Daglarda meşelerde, / Mastikam şişelerde. / Uşurdum bülbülümnı, / Men kaldım köşelerde." -** (Boztorgay).

Rom. s. 1.- 7. Colţ, unghi. 2., 6. Ungher. 5. Adăpost.

KÖŞEBE is. Göçebe.

Rom. s. Nomad; migrator.

KÖŞEBELĬK is. Göçebelik.

Rom. s. Nomadism; viaţă de nomad.

KÖŞE-BUCAK is. Köşe bucak; göze çarpmayan yer.

- **Köşe bucak kaşmak -** Saklanmak, kimseye görünmek istememek.

Rom. s. Loc retras, ungher.

KÖŞEK is. Köçek; kadın kılığına girip oynayan erkek; zenne.

"Kırk köşegĭñ oynatıp, / Kırk cırşımı cırlatıp, / Kırk sawıtman kırk kımız / Kırkına da ber, hanım." - (Nedret ve Enver Mahmut – Bozcĭğĭt).

Rom. s. Actor sau dansator în rol de femeie.

KÖŞEKLĬK is. Köçeklik.

Rom. s. Jocul unui bărbat în rol de femeie.

KÖŞELĬ s. Köşeli, köşesi olan.

"Dört köşelĭ Kâbeniñ kapısı kelbar, / Kuş uşalmay üstünden, ĭşĭnde ne bar ?" - (Boztorgay).

- **Dört köşelĭ -** a) Kare biçiminde. b) Küp biçiminde.

Rom. adj. Cu colţ.

KÖŞER s. ve is. 1. s. Hareketli, dönücü, çalışır.

2. s. Göçer, göçebe.

"Kan şıkmagan süyekte, / Köşer kuş üywalap otıra. / Azizlengen bo canım, / Bo Kazan'ım özĭ üşĭn / Şeyit bolmaga otıra." - (Nedret ve Enver Mahmut - Bozcĭğĭt).

3. Dingil, mil, aks. Eşanl. **köşeragaş.**

4. Eksen. **Dünyanıñ köşerĭ.**

Rom. s. şi adj. 1. adj. Mobil, în mişcare. 2. Migrator. 3. Osie. 4. Axă.

KÖŞERAGAŞ is. Dingil; arabanın iki tekerinin arasındaki mil. Eşanl. **köşer.**

- **Köşeragaşnı sındırayık -** Deyim. (Şaka yollu) Çok sevilen bir kimsenin gelişinde, onunla doya doya hasret giderebilmek istendiğini anlatan, arabasının dingilini kıralım da, dönemesin, bizim istediğimiz kadar yanımızda kalsın, anlamında söylenen söz.

- **Alemniñ közĭnde şöpnĭ körgenşĭ, özĭñniñ közĭnde köşerağaşnı kör.** – Atas. Alemin gözündeki çöpü göreceğine, kendi gözündeki dingili gör.

Rom. s. Osie.

KÖŞĬRĬLMEK f. 1. Göç ettirilmek.

2. Harekete geçirilmek, çalıştırılmak.

Rom. v. 1. A fi mutat, a fi strămutat. 2. A fi pus în funcţiune.

KÖŞĬRME, -ÜW is. 1. Göç etirme.

2. Çalıştırma, harekete geçirme.

Rom. s. 1. Mutare, strămutare. 2. Punere în funcţiune.

KÖŞĬRMEK f. 1. Göç ettirmek, göçürmek.

2. Harekete geçirmek, çalıştırmak.

"Kaç para eter ? O hocalarnıñ bĭlgenlerĭ dünya köşĭrgendiy şiyler tuwıl eken ki ..." - (Mehmet Vani Yurtsever - Kart man Caş Arasında).

Rom. v. 1. A muta, a strămuta. 2. A pune în funcţiune.

KÖŞĬRTME, -ÜW is. 1. Göçürtme.

2. Çalıştırtma.

Rom. s. 1. Punere să se mute, să migreze. 2. Punere să asigure funcţionarea.

KÖŞĬRTMEK f. 1. Göçürtmek.

2. Çalıştırtmak.

Rom. v. 1. A pune să se mute, să migreze. 2. A pune să asigure funcţionarea.

KÖŞK is. (Fars.kuşk). 1. Köşk; bahçe içinde yapılmış süslemeli ev.

2. Büfe; gazete, meşrubat, sigara satılan küçük satış yeri.

Rom. s. 1. Vilă. 2. Chioşc.

KÖŞME, -ÜW is. 1. Göçme.

2. Çalışma, çalışır olma.

Rom. s. 1. Mutare, strămutare. 2. Funcţionare.

KÖŞMEK[1] f. Göçmek. Var. **köçmek, göçmek, köşüw, köçüw, göçüw.**

1. Yerleşmek amacıyla mahalle, köy, şehir veya ülke değiştirmek.

"O tügül mĭ kartnı caşnı, gece kündüz okutkan / Köşüp ketken tatarlıknıñ kollarından bek tutkan?- (Mehmet Niyazi – Sagış).

2. (Bazı hayvanlar) Mevsimlik yer değiştirmek.

3. Yerinden oynamak.

"Ah ettĭm men derenden, / Canım köştĭ yerĭnden. / Men ah demiy, kĭm desĭn, / Yarem uştu elĭmden." - (Boztorgay).

4. mec. Ölmek.

- **Dünyadan köşmek** – Ölmek.

- **Akşam bolsa kon, tañ atsa köş. –** Atas. Akşam olunca konakla, sabah açılınca yürü.

Rom. v. 1. A se muta, a emigra. 2. (Unele animale) A migra. 3. A se clinti, a se urni. 4. fig. A muri.

KÖŞMEK[2] is. (Makina ve saat için) Çalışmak, çalışır durumda olmak.

"Yelkensĭz gemĭ köşer mĭ, celsĭz tĭrmen ? / Yedĭ derya geşsem de 'Ah, sen !' dermen." - (Boztorgay).

- **Izsız araba, kızsız dünya köşmez. -** Atas. İzsiz araba, kızsız dünya dönmez.

Rom. v. (Despre maşini şi aparate). A funcţiona; a merge.

KÖŞMEMEZLĬK is. Çalışmamazlık.

"Demek ke yüksek dinĭmĭznĭ keregĭndiy anlamamak, kara taassup ve zamanga köre köşmemezlĭk yüzünden ata curtımız, Yeşĭl Ada Kırım da duşmannıñ kolına geçken." - (Mehmet H. Vani Yurtsever – Kartman Caş Arasında).

Rom. s. Nefuncţionare; faptul de a nu funcţiona.

KÖT is. Göt.

1. Anüs.

"Uluma kelĭr yüz tana, / Üleştĭrer kartana. / Kartanaga başı bitlĭ, / Kötĭ kurtlı bĭr tana." - (Boztorgay).

2. Alt taraf veya arka taraf.

3. Kaba et, kıç, popo.

"Kökĭrekte kölek yok, kötte ıştan, / Süyka işer şıgarmız bĭz bo kıştan." - (Boztorgay).

4. fig. Cesaret, yüreklilik.

- **Kalın köt -** Kıçı büyük; (lâkap).

- **Başı kötĭ bellĭ tuwıl** – Başı kıçı belli değil.

- **Köt atmak –** Kıç atmak. a) (Hayvan) Çifte atmak. **"Rahmetlĭ ne bolganın bĭlalmay, eşek başlay köt atmaga, calnına yapışayım degeşĭk lambur lumbır tumalay bĭr carga." -** (Nasrettin Hoca). b) mec. Sözünden caymak.

- **Köt cebĭ –** Pantolonun arka cebi.

- **Kötĭ boklı –** İtibarsız, şahsiyetsiz kimse.

- **Kötĭ tutmak -** Cesaret etmek.

• **Raatlık kötïne batmak** - Bulunduğu durumun değerini bilmemek.

• **Tabanı kötïne tiyïp cuwırmak** - Alabildiğine koşmak.

• **Tınışın kötïnden almak** - Çok korkmak.

• **Ak köt, kara köt şabışta bellï bolır.** – Atas. Ak göt, kara göt yarışta yarışta belli olur.

• **Alışmagan kötte ıştan turmaz.** – Atas. Alışmayan kıçta don durmaz.

Rom. s. 1. Anus. 2. Partea de jos, partea din fund. 3. Fund; fesă. 4. fig. Curaj.

KÖTBÜKSE is. Pişmiş kanatlı hayvanların arka tarafı.

"Aşamaga başlaylar küle küle, / Kötbükserï müftü aşay maktap maktap." - (Mehmet Vani Yurtsever - Toy, şiir).

Rom. v. Partea dorsală a puilor fripți.

KÖTEK is. (Fars. kutek). Dövme, dövülme; dayak atma, dayak yeme.

"Aşagan kötek canına cetkende Costică ökşelerïn basıp kïygen kondıraların ayaklarından şaptırıp, tışarı debre ettï." - (Altay Kerim – Kâniye).

• **Kötek aşamak** – Dayak yemek.

• **Kötek atmak –** Dayak atmak.

Rom. s. Bătaie.

KÖTEKLEMEK f. Dövmek.

1. Vurarak canını acıtmak.

"Ögïy ana bonıñ kızına şektïrmege başlay. Kızını toktamay kötekliy ..." - (Ayuw Kulak Batır).

2. Savaşta düşmana darbeler indirmek.

"Curtnıñ cawı her itke / Küçlerïn bïldïrgenler, / Köteklep sïñdïrgenler." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

• **Kızın köteklemegen, tïzïn kötekler.** – Atas. Kızını dövmeyen, dizini döver.

Rom. v. 1. A bate. 2. A învinge adversarul.

KÖTEKLEŞMEK f. Dövüşmek.

Rom. v. A se bate, a se încăiera.

KÖTEKLETMEK f. Dövdürmek.

"Ferat saga para bere, sen de onıñ ulın Ömïrbek'nï kötekletïp bayıltasın ..." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. v. A pune să bată.

KÖTEKSİZ s. ve zf. Dayaksız; dövmeksizin.

Rom. adj. şi adv. Fără bătaie; fără a recurge la bătaie.

KÖTEN is. Anat. Göden; kalın bağırsağın son bölümü. (Lat. Rectum).

• **Faydasız köten bogına pïşsïn. –** Atas. Faydasız göden bokuna pişsin.

• **Ögïz iyesïne köten tiymez.** – Atas. Öküz sahibine göden düşmez.

Rom. s. Anat. Rect.

KÖTENSİZ s. mec. Korkak, ürkek.

Rom. adj. fig. Fricos, sperios.

KÖTERE s. ve zf. Götürü.; toptan bir fiyat verilerek yapılan (alışveriş).

• **Kötere pazarlık** – Götürü pazarlık.

Rom. adj. şi adv. Cu ridicata, cu toptanul, angro.

KÖTERECİ is. Toptancı. Eşanl. **toptancı.**

Rom. s. Toptangiu, angrosist.

KÖTERİLME, -ÜW is. **Köterïlmek** işi.

Rom. s. Acțiunea de **köterïlmek.**

KÖTERİLMEK f. 1. Kaldırılmak; ortalıktan alınmak.

"Akşam sofrası pïttï, kona ortadan köterïldï." - (Altay Kerim – Kâniye).

2. Yükseltilmek.

3. Yükselmek; yukarı kalkmak.

4. mec. Yok olmak, artık bulunmamak.

"Köterïldï kökşe bulut, aşıldı cel bet. / asretlïkke men köndïm, şegermen elbet." - (Boztorgay).

• **Cüregï köterïlmek –** Yüreği kalkmak; heyecanlanmak.

Rom. v. 1. A fi ridicat. 2. A fi înălțat. 3. A se înălța. 4. fig. A dispărea.

KÖTERİNKİ s. ve zf. (Ses hakkında). Yüksek, vurgulu.

"Öndew cümlesïndekï sözler bïraz köterïnkï ses men aytılır." - (Tatar Tïlï - II).

Rom. adj. şi adv. (Despre voce şi tonul de vorbire). Tare, apăsat, accentuat.

KÖTERİŞMEK f. 1. Birbirini kaldırmak.

2. mec. Birbirini pohpohlamak.

Rom. v. coact. de la **kötermek.**

KÖTERME, -ÜW is. 1. Kaldırma.

2. mec. Yükseltme.

3. mec. Pohpohlama.

Rom. s. Acțiunea de **kötermek.**

KÖTERMEK f. 1. Kaldırmak, yukarı doğru hareket ettirmek.

"Köter başıñ yokarga / Kara kaşıñ köriyïm. / Ne' darıldıñ sen maga, / Aytıp aytıp küliyïm." - (Boztorgay).

2. mec. Yükseltmek; yüceltmek.

"Pencïreñnïñ perdesïn cel köterïr, / Sen kötermiy gönlïmnï, kïm köterïr?" - (Boztorgay).

"Bu mekteptïr ögretecek bïzge ilmï, edebï, / Tatarlıknı köterecek İsmail bek mektebï. - (Mehmet Niyazi – Sagış).

3. mec. Pohpohlamak.

• **Baş kötermek –** Baş kaldırmak, ayaklanmak, isyan etmek.

• **Cük kötermek** - Yük kaldırmak.

• **Lap kötermemek -** Kendine yapılan bir sitemi hoş karşılamamak.

• **Kaysı taşnı köterseñ astından şığar. –** Deyim. Hangi taşı kaldırsan altından çıkar.

Rom. v. 1. A ridica, a scula, a sălta, a înălța. 2. fig. A înaripa; a preamări. 3. fig. A flata.

KÖTERTMEK f. 1. Kaldırtmak.

2. Yükselttirmek.

Rom. v. factitiv de la **kötermek.**

KÖTERÜWLİ s. 1. Kaldırılmış.

2. Yükseltilmiş.

Rom. adj. 1. Ridicat. 2. Înălțat.

KÖTŞANAK is. Anat. Leğen kemik.

Rom. s. Anat. Bazin.

KÖTÜRMEK f. Götürmek.

"Toy sesïn kötüre cel bek uzak, / Ay, kïm ay ! Çalt bol, çalt ! Şemma oynaycak." - (Bekir S. Çobanzade – Kawgasız Toy Körülmegen).

Rom. v. A duce.

KÖY is. (Fars. kuy). Köy. Eşanl. **awul.**

1. Nüfusu fazla kalabalık olmayan ve halkının büyük kısmı tarımla geçinen yerleşim birimi.

"Caw caw cawınım, / Balaban bolsın kawınım. / Şölde eğïn oñ bolsın, / Köyde ambarlar tolsın." - (Boztorgay).

"Aramızda otlak bar, köyïmïz yakın, / Bïr kuyudan suw ïştïk, unutma sakın." - (Boztorgay).

"Soguş bolsa dawullar / Çalgan, köyler awullar / Tolgan erge, cïgïtke." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

2. Köy halkı.

3. s. Köyle ilgili olan

- **Köy odası -** Köylerde köylülerin toplandıkları ve misafirlerin kaldığı ev.
- **Köy yerïnde -** Köy ortamında
- **Taşlı köy –** Mezarlık; tahtalı köy.
- **Awlaknıñ tayı ozgaşı, köyïmnïñ tayı ozsın –** Deyim. Koşuyu eloğlunun tayı kazanacağına, kendi köyümün tayı kazansın.
- **Eskï köyge cañı adet –** Deyim. Herkes tarafından yadırganan bir yenilik için söylenen söz.
- **Köyïn caşırgan kırsız, soyın caşırgan pïş. -** Deyim. Köyünü açıklamayan hırsız, soyunu açıklamayan piç.
- **Caw körseñ casan, köy körseñ kaşan. -** Atas. Düşman görürsen silâhlan, köy görürsen rahatla.
- **Dogrı aytkannı dokız köyden kuwarlar -** Atas. Doğru söyleyeni dokuz köyden kovarlar.
- **Körïngen köy kılawız ïstemez. -** Atas. Görünen köy kılavuz istemez.

Rom. s. 1. Sat. 2. Sătenii, ţăranii; locuitorii dintr-un sat. 3. adj. Privitor la sat; de sat, de la sat; sătesc.

KÖYDEŞ is. Köydeş.

"Rayme, senï köydeşïmmen tanıştırayım." - (Altay Kerim - Biruinţa Kurabiyelerï).

Rom. s. Consătean.

KÖYLEK is. 1. Gömlek.

"Kızışkan arkalar köyleklerden, pïstánlerden buw şıgara başladılar." - (Cenan Bolat – Calsın).

2. Entari.

3. İç çamaşırı.

Rom. s. 1. Cămaşă. 2. Anteriu. 3. Rufărie de corp.

KÖYLEKSE is. Gömlek.

"Emen Borakaydıñ suwlı keten köyleksesïn sıwırıp şıgardı, bïr awış toban alıp, terlï atlardı sürtkendey, arkasın kökregïn uwmaga basladı." - (Cenan Bolat – Calsın).

Rom. s. Cămaşă.

KÖYLEŞME, **-ÜW** is. Köyleşme.

Rom. s. Faptul de a căpăta un caracter de sat.

KÖYLEŞMEK f. Köyleşmek.

Rom. v. A căpăta un caracter de sat.

KÖYLĬ is. ve s. Köylü.

1. Köyde yaşayan veya doğmuş olan (kimse).

2. Köy halkı.

"Merhaba. Amansıñ mı ? Aman mı köylïler ?" - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

3. Köydeş.

"Bu osal habernï tuygan köylüler, bïrer ekïşer kelïp korantanıñ göñlün alacak sözler ayta edïler." - (Mehmet Niyazi – Sawlıkman Kal).

4. mec. Kaba, anlayışsız kişi.

Rom. s. 1. Ţăran, sătean. 2. Locuitorii satului. 3. Consătean. 4. fig. Bădăran, mojic.

KÖYLĬK is. Köylük; köy bulunan yer, köy yeri, köy ortamı.

"Kasabada mor şeşek, köylïkte gül, / Mende kalïp dogrıdır, sen özïñ bïl." - (Boztorgay).

Rom. s. Mediu sătesc, mediu rural.

KÖYLĬLĬK is. Köylülük.

1. Köylu olma durumu.

2. Köylülere özgü davranış.

Rom. 1. Ţărănie, faptul de a fi de la ţară, starea de ţăran. 2. Purtare de ţăran.

KÖYSĬREMEK f. Köyünü özlemek.

Rom. v. A-i fi dor de satul lui.

KÖZ is. Göz.

1. Anat. Görme organı.

"Kartanay: - Tañrı cümlege tözüm bersïn, cılaşmañız bebilerïm! dep közlerïn sürte edï." - (Mehmet Niyazi – Sawlıkman Kal).

2. mec. Hayati önemi olan bir unsur, bir varlık.

"Türük te, Tatar da senïñ sözlerïñ, / Ekïsï ekï, çift, möñlï közlerïñ." - (Bekir S. Çobanzade - Tuwgan Tïl).

3. (Bazı deyimlerde) Görme, bakma, bakış, dikkat. **Közden geşïrmek. Köz aldında tutmak.**

"Onıñ bek sıdırgı cürüşı köy kartlarınıñ közlerïnden uzak turmay." - (Mehmet Niyazi - Sawlıkman Kal).

4. Belli bir anlamı olan bakış. **Şapkın közlermen karamak.**

5. mec. Görüş, anlayış; bir görüş sahibi olan insan.

"Her kalpte bïr hüzün bar, her köz Hak'ka ters karay, / Kart caşlıkka erïşken, caş kartlıknı bek horlay." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

6. Delik, boşluk. **İyneniñ közï.**

7. Bölme. **Ekï közlï şekmece.**

8. Nazar değme. **Közï tiymek.**

9. Sevgi, ilgi. **Közden tüşmek.**

- **Alıcı közmen karamak –** İyice gözden geçirmek.
- **Anasın közï –** Çok kurnaz.
- **Baş carıp köz şıgarmak -** Beceriksizce davranmak.
- **Baş köz etmek –** Evlendirmek.
- **Bawurı taşlı, közï caşlı –** Dertli.
- **Dört köz arası –** Yüz yüze; iki kişi baş başa.
- **Dört közmen beklemek –** Büyük sabırsızlıkla beklemek.
- **Dünyaga közlerïn cummak** – Ölmek.
- **Eskï köz awrusı** – İlk sevgili.

• **İygĭ közmen karamak (karamamak)** – Hakkında iyi düşünmek (düşünmemek).

• **Karar köz -** Tarafsız kimse, olayların seyircisi kişi. **"Berĭrler mĭ eken kızını ? ... Men, karar közge, berĭrler mĭ eken diymen." -** (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

• **Kaş cagaman dep köz şıgarmak –** Bir iş yapayım derken başka yandan zarar vermek.

• **Kaş köz etmek -** Yüz işaretleriyle birşey anlatmaya çalışmak.

• **Kaşman köz arasında -** Çabucak.

• **Kımık közlĭ -** Çekik gözlü.

• **Köz akı (ağı) -** Anat. Göz akı.

• **Köz akkı (hakkı) -** Bir yiyecekten görüp imrenenlere de verilen pay.

• **Köz aldına ketĭrmek -** Zihinde canlandırmak.

• **Köz aldına sermek -** Göstermek, sergilemek, anlatmak.

• **Köz aldında -** Göz önünde, meydanda; apaçık.

• **Köz aldında tabıldırmak** - Göz önünde bulundurmak; bir şeyi hesaba katmak.

• **Köz alıcı –** Göze çarpan.

• **Köz astına almak** - a) Birini izlemek. b) Birini tutuklayıp bir yerde tutmak.

• **Köz aşıp cumgaşı** – Çok kısa bir zamanda.

• **Köz aştırmamak -** Başka bir iş yapmasına vakit ve imkân bırakmamak.

• **Köz atmak -** Göz atmak; bakıvermek.

• **Köz aydın -** a) Sevindirici bir durum. b) Bunu kutlamak için söylenen kutlama sözü.

• **Köz aydınga barmak (ketmek) -** Göz aydına gitmek.

• **Köz-ayın → Köz aydın.**

• **Köz baylamak –** Aldatmak.

• **Köz baylanmak -** Karanlık olmak.

• **Köz boyamak -** Görünüşüyle yanıltmak.

• **Köz cummak –** a) Görmezlikten gelmek. b) Ölmek.

• **Köz cummamak -** a) Hiç uyumamak. b) Bir kusuru affetmemek.

• **Köz gezdĭrmek –** a) Çabucak okumak. b) Çabucak incelemek.

• **Köz hakkı bermek -** İmrendirici bir şeyden görenlere de vermek.

• **Köz kapağı -** Göz kapağı.

• **Köz kararı -** Gözle takdir edilen miktar.

• **Köz kamaştırmak -** a) Işık göze çok kuvvetli gelmek. b) mec. Bir şey bir özelliğiyle hayran bırakmak.

• **Köz kaş etmek -** Kaş ve göz hareketleriyle birşeyler anlatmak.

• **Köz kımmak -** Göz kırpmak. a) Gözünü açıp kapamak. b) Gözü ile işaret vermek.

• **Köz kısmak -** a) Gözünü biraz kapamak. b) Birine göz kırpmak. **"Kara kazan ĭşĭnde / Pĭşĭresĭn aşıñını, / Başkasına köz kısıp / Oynatasın kaşıñnı." -** (Boztorgay).

• **Köz kıyırından karamak -** Göz ucuyla bakmak.

• **Köz köre köre -** Apaçık olarak; alenen.

• **Köz köz bolmak -** Delik delik veya bölme bölme olmak.

• **Köz közge kelmek -** Her iki tarafın bakışları karşılaşmak.

• **Köz köznĭ körmemek -** Toz veya duman sebebinden hiçbir şey görülememek.

• **Köz kulak bolmak -** a) Korumak, bakmak. b) Duymaya çalışmak.

• **Köz mercegĭ -** Anat. Göz merceği.

• **Köz nazar –** Nazar; kem göz; göz değmesi. **"Mewlâm senĭ saklasın ay, köz nazardan." -** (Boztorgay).

• **Köz nurı tokmek -** Bir iş yaparken gözlerini yormak.

• **Köz rengĭ -** İrisin rengi.

• **Köz salmak –** Göz koymak; ele geçirmeyi niyetlenmek.

• **Köz tĭkmek -** Bir şeyi ele geçirmek istemek.

• **Köz tiymek -** Nazar değmek; birinin kıskanç bakışlarından kötü bir duruma düşmek.

• **Köz toyırmak** - Bir şey görünüşü ile memnun etmek.

• **Közde bolmak –** a) Dikkatleri üzerine çekmek. b) İtibarda olmak.

• **Közden coyılmak –** Gözden kaybolmak.

• **Közden kaşmak –** Dikkatlerden kaçmak, fark edilmemek.

• **Közden keşĭrmek –** a) Okumak. b) İncelemek.

• **Közden sürme almak –** Hırsızlığını ustalıkla yapmak.

• **Közden şıgarmak –** İlgisini kesmek.

• **Közden tüşmek -** Sevgiyi ve takdiri kaybetmek.

• **Közge almak –** Gelebilecek zararları göz önünde bulundurmak.

• **Közge batmak –** a) İyice görünmek. b) Yakışıksız görünmek. c) Başkalarında çekememezlik uyandırmak.

• **Közge ĭlĭşmek -** Göze çarpmak.

• **Közge kĭrmek –** İlgi ve önem kazanmak.

• **Közge şarpmak -** Dikkati üzerine çekmek.

• **Közĭ akmak -** Közü yaralanıp kör olmak.

• **Közĭ alışmak -** Bir şeyi yadırgamaz olmak.

• **Közĭ arkada kalmak -** Bırakılan şey veya kimse ile ilgisi devam etmek.

• **Közĭ aş -** Açgözlü.

• **Közĭ aşık -** Açıkgöz.

• **Közĭ aşık ketmek -** Çok istediği bir şeye kavuşamadan ölmek.

• **Közĭ aşılmak -** İyiyi kötüyü anlar duruma gelmek; görgüsü bilgisi artmak. **"Bükreş'te közĭ aşılıp, marebede de Çehoslovavya'ga kadar yetĭşĭp, köp köp şeyler üyrengenĭn özĭn üyĭnde keşĭktĭrmiy köstergen edĭ." -** (Altay Kerim – Kâniye).

• **Közĭ bek -** Korkusuz, cesur.

• **Közĭ bĭr şiyde bolmak -** Dikkatini bir şeye vermek.

• **Közĭ bolmak -** a) Bir şeyde gözü olmak. **"Baylıkta menĭm közĭm yok, saw bol özĭñ, alay, / Cümle alem eşĭtsĭn aytkan sözĭm, alay." -** (Boztorgay). b) Bir kimseden hoşlanmak. **"Bakşelerde gülpatma / Akız kaşlarıñ şatma. / Madem mende közĭñ bar, / Başkasına söz katma." -** (Boztorgay).

• **Közĭ dalmak -** Dalgınlıkla bakmak.

• **Közĭ dünyanı körmemek -** Hiçbir şeye aldırmamak.

• **Közĭ göñlĭ aşılmak -** Neşelenmek, rahatlamak.

• **Közĭ kalmak -** a) Elde edemediği bir şeyi istemeye devam etmek. "**Asmada yüzüm kaldı, / Kız sende közĭm**

kaldı. / Bĭr tena yer tabayık, / Aytacak sözĭm kaldı." - (Boztorgay). b) Başkasında gördüğü bir şeyi kıskanmak.

- **Közĭ kapalı -** a) Düşünmeksizin. b) Çevresinden habersiz.
- **Közĭ kararmak -** Açlık, baş dönmesi, yorgunluk sebeplerinden gözleri göremez olmak.
- **Közĭ kesmek -** a) Bir kimseye güvenmek. b) Bir işi yapabileceğine inanmak.
- **Közĭ kızarmak -** Gözleri kanlanmak.
- **Közĭ kızmak -** Öfkelenmek.
- **Közĭ korkmak -** Yılmak, çekinmek.
- **Közĭ körmemek -** a) Kör olmak. b) Kendi ilgi alanının dışındaki şeylere bakmamak.
- **Közĭ oynamak / sekĭrmek -** Gözü seğirmek.
- **Közĭ sönĭk -** Kör.
- **Közĭ talmak -** a) Gözü yorulmak. b) Gözleri bir noktaya dikili kalmak.
- **Közĭ taymak -** İstemeyerek bakıvermek, gözü gitmek.
- **Közĭ tışta bolmak -** Dışarıya gitmeye can atmak.
- **Közĭ tok -** Gözü fazla malda olmayan.
- **Közĭ toymak -** Bir şeyin fazlasını artık istemez olmak.
- **Közĭ tutmamak -** Güvenmemek, beğenmemek.
- **Közĭ yaşlı -** Dertli, acılı.
- **Közĭ yılmak -** Korkmak, çekinmek.
- **Közĭ yukarda (yüksekte) -** Bulunduğu durumdan daha üstün bir duruma çıkmayı amaçlayan.
- **Közĭm carıgı -** Bir sevgi seslenmesi. **"Hoş keldĭñ közım carıgı, sargayıp soldım. / Adımnı yazıp cawlıgım bergendiy boldım." -** (Boztorgay).
- **... közĭmen karamak (Ana, kardaş ...) -** Zihniyetiyle bakmak; açısından bakmak.
- **Közĭmen körmek -** Bir olaya şahit olmak.
- **Közĭn aldında turmak -** a) Hemen önünde bulunmak. b) Hatırında canlanmak.
- **Közĭn aşmak -** a) Uyanmak. b) Gözünü açmak, dikkat etmek, dikkatli bulunmak. **"Közĭññı aç, coytulma, ey tatar caş! / Abaylap cür. Awdarılgan car bolır." -** (Mehmet Niyazi – Sagış).
- **Közĭn aşmak (Bĭrewnĭñ ...) -** Birini uyarmak.
- **Közĭn ayırmamak -** Bir şeye sürekli bakmak.
- **Közĭn bebiyĭ –** Göz bebeği.
- **Közĭn cummak -** a) Görmezden gelmek. b) mec. Ölmek.
- **Közĭn dört aşmak -** Dikkatle bakmak.
- **Közĭn caşına karamamak -** Hiç acımamak.
- **Közĭn cıltıratıp kalmak -** Saf saf bakıp kalmak.
- **Közĭn işĭne karamak -** a) Birinin isteğini öğrenmeye çalışmak. b) Bir kimseden ilgi beklemek.
- **Közĭn korkıtmak -** Yıldırmak.
- **Közĭn kuyrugı -** Göz ucu, göz kuyruğu.
- **Közĭn patlatmak -** Yüzüne vurmak, tokatlamak.
- **Közĭn şıgarmak -** Zarara uğratmak.
- **Közĭn tĭkmek -** Dikkatle bakmak.
- **Közĭne ĭlĭşmek -** Bir şeyi istemeden görmüş olmak.
- **Közĭne karamak -** Bir şey öğrenmek için karşısındakinin yüzüne bakmak.
- **Közĭne kestĭrmek -** Bir şeyi kendine uygun görmek.
- **Közĭne kĭrmek -** Sevgi ve ilgisini kazanmak.
- **Közĭne sogan tüşmek -** Kesilen soğandan çıkan uçucu maddeler bir kimsenin gözlerini yaşartmak.
- **Közĭne tıkmak -** Birinin göremediği bir şeyi sert bir tavırla göstermek.
- **Közĭne yuku kĭrmemek -** Uyuyamamak.
- **Közĭne karasuw tüşmek -** a) Gözler karasu hastalığına tutulmak. b) Bir kimsenin gelmesini uzun süre beklemek.
- **Közlerĭ aylanmak -** Aşırı bir duygunun etkisiyle ne yaptığını bilmez duruma gelmek.
- **Közlerĭ cıltıramak -** (Sevinçten, bir istekten) Gözleri parlamak**.**
- **Közlerĭ colda kalmak -** Birinin gelmesini özlemle beklemek.
- **Közlerĭ kamaşmak -** Hayranlık duymak, büyülenmek.
- **Közlerĭ kan şanagına aylanmak -** Gözleri kanlanmak.
- **Közlerĭ kanlanmak -** Gözleri kızarmak.
- **Közlerĭ kapanmak -** a) Ölmek. b) Uykusu gelmek.
- **Közlerĭ pal taşınday aşılmak -** Gözlerinde büyük bir şaşkınlık ifadesi görülmek.
- **Közlerĭ süzĭlmek -** (Uykusuzluktan, yorgunluktan) Gözleri kapanmaya başlamak.
- **Közlerĭ torlanmak -** Gözleri dolmak, yaşarmak.
- **Közlerĭ velfecir okımak -** Kurnazlığı bakışlarından belli olmak.
- **Közlerĭmen aşamak -** Çok istekle bakmak.
- **Közlerĭn alalmamak -** Bakışlarını ayıramamak.
- **Közlerĭn aşmak -** a) Uyanmak. b) Ayılmak.
- **Közlerĭn işĭ külmek -** Çok sevindiği gözlerinden belli olmak.
- **Közlerĭn süzmek -** Baygın veya anlamlı bakmak.
- **Közlerĭnden okımak -** İçinden geçenleri bakışından anlamak.
- **Közlerĭne inanalmamak -** Gördüklerinden şaşırmak.
- **Yan közmen karamak -** a) Göz ucuyla bakmak. b) Düşmanca bakmak. c) Kötü niyet beslemek.
- **Yuku közĭnden akmak -** Çok uykusu gelmek.
- **Yüz köz bolmak -** Biriyle aşırı derecede senli benli olmak.
- **Yüzü közĭ aşılmak -** a) Utanmaz bir duruma gelmek. b) Dünyayı tanımaya başlamak.
- **Yüzüne közĭne bulaştırmak -** Bir işi yapmak isterken bozmak.
- **Aştı awzın, cumdı közĭn -** Deyim. Öfke ile ağır sözler söyledi.
- **El ermez, köz körmez. -** Deyim. Bir kimsenin zavallılığını anlatan söz.
- **Elĭ ĭşte közĭ oynaşta –** Deyim. Ciddi çalışmayan, dikkatini başka işlere veren.
- **Kaşıgıman aş berer, sabıman köz şıgarır. –** Deyim. Yaptığı bir iyiliği kötü bir davranışıyla unutturur.
- **Kaşıñ astında közĭñ bar, demek –** Deyim. Birine çatmak için bir bahane bulmak.
- **Kolıña tegenek, közĭñe şüyel -** Deyim. Eline diken, gözüne siğil (olmak); rahatsız etmek.

• **Közï bar, carıgı yok -** Deyim. Gözü var, ışığı yok.

• **Közï bolgannıñ közï şıksın** - Deyim. Gözü olanın (tamah edenin) gözü çıksın.

• **Közï şıkkırı** - Deyim. Gözü çıkasıca.

• **Közim şıksın**. - Deyim. Bir şeye inandırmak için söylenen yemin sözü.

• **Közim körmesïn**. - Deyim. Onu görmek istemiyorum, anlamında.

• **Közime körïnme ! -** Deyim. Gözüme görünme ! Yıkıl gözümden !

• **Közïñ aydın -** Deyim. Bir sevinçli olay üzerine bir kutlama sözü. **"Men öksïzmen nenem yok, / 'Alïñ nedïr', degen yok. / Men yareme kawuştım, / 'Közïñ aydın' degen yok." -** (Boztorgay).

• **Közïñden aylanayım -** Deyim. Gözünü seveyim.

• **Közïne tïzïne tursun -** Deyim. Gözüne, dizine dursun.

• **Közïññï toprak toyırsın -** Deyimş. Gözünü toprak doyursun.

• **Kurbanlık koyday közlerï baylı -** Deyim. Kurbanlık koyun gibi, gözleri bağlı.

• **Malın közï -** Deyim. Malın gözü. a) Çok kurnaz. b) Çok aşağılık.

• **Maymun közïn aştı -** Deyim. Geçen olaydan ders alındı, anlamında.

• **Özï toyar közï toymaz. -** Deyim. Kendisi doyar, gözü doymaz.

• **Parada közï bar -** Deyim. Parada gözü var.

• **Turnanı közïnden urar. -** Deyim. Fırsatı kaçırmaz, anlamında.

• **Abdalnıñ karnı toysa közï colda bolır. -** Atas. Abdalın (gezici dervişin) karnı doyunca gözü yolda olur.

• **Analı cetïmnïñ awzı oynar, babalı öksïznïñ közï oynar.** – Atas. Analı yetimin ağzı oynar, babalı yetimin gözü oynar.

• **Ar közden, kâr yüzden bellï bolır. –** Atas. Ar gözden, kâr yüzden belli olur.

• **Aş toknıñ közïne karamakman toymaz. –** Atas. Aç tokun gözüne bakmakla doymaz.

• **Azıksız colga şıkkannıñ közï el torbasında bolır. -** Atas. Azıksız yola çıkanın gözü el torbasında olur.

• **Bargan cerïñ sokır bolsa bïr közïñ kım. –** Atas. Vardığın yerin bir gözü kör ise bir gözünü kapat.

• **Besle karganı oysın közïññï. –** Atas. Besle kargayı oysun gözünü.

• **Bïr köz cılasa anaw köz külmez. -** Atas. Bir göz ağlarken diğeri gülmez.

• **Cïbereberseñ cılkı alır, üyge de köz salır.** – Atas. Başıboş bırakırsan yılkını alır, evine de göz koyar.

• **Cılamagan köz bolmaz, aytılmagan söz bolmaz. –** Atas. Ağlamayan göz olmaz, söylenmemiş söz olmaz.

• **El ayıbın körgende dört boladır közï, öz ayıbın körgende kyör boladır közï. –** Atas. El ayıbını görünce dört açılır gözleri, kendi ayıbını görünce kör olur gözleri.

• **El közïmen kız alma, keşe közïmen böz alma. –** Atas. El gözüyle kız alma, gece gözüyle bez alma.

• **Güzel körmek közge sawap. –** Atas. Güzel görmek göze sevap.

• **Güzel közge, akıllı korantaga kerek. -** Atas. Güzel göze, akıllı aileye gerek.

• **İmam üyünden aş, ölï közïnden caş şıkmaz. –** Atas. İmam evinden aş, ölü gözünden yaş çıkmaz.

• **İnsan bayısa közïn mayı öser. –** Atas. İnsan zenginleşirse gözünün yağı artar.

• **Kara maga bïr közmen, karayım saga ekï közmen –** Atas. Bak bana bir gözünle, bakayım sana iki gözümle.

• **Karar közge kart ölïr, ecel kelse caş ölïr. -** Atas. Bakan göze göre ihtiyar ölür, (oysa) ecel gelirse genç (de) ölür.

• **Karnıñ awırsa awzıñ tıy, közïñ awırsa kolıñ tıy. –** Atas. Karnın ağrıyorsa ağzına hakim ol, gözün ağrıyorsa eline hakim ol.

• **Kaşman köz, kalganı söz. –** Atas. Kaş ile göz, kalanı söz.

• **Kırsıznıñ awzı aytmasa, közï aytar. –** Atas. Hırsızın ağzı söylemezse, gözü söyler.

• **Koraz ölïr, közï şöplïkte kalır. -** Atas. Horoz ölür, gözü çöplükte kalır.

• **Köz körmese göñïl katlanır. –** Atas. Göz görmezse gönül katlanır.

• **Közden ırak göñïlden de ırak bolır. -** Atas. Gözden uzak olan gönülden de uzak olur.

• **Közge yasak bolmaz. -** Atas. Göze yasak olmaz.

• **Közïn cumgan taş cutar. -** Atas. Gözünü yuman taş yutar; bazı tatsızlıkları görmezlikten gelmek gerektir, anlamında.

• **Kurbannıñ közï yaşlı bolır. –** Atas. Kurbanın gözü yaşlı olur.

• **Malıñ artkaşı köz sıgarmaz. -** Atas. Malın fazlası göz çıkarmaz.

• **Meram etseñ sokır közden caş şıgar. –** Atas. Meram etsen kör gözden yaş çıkar.

• **Namazda közï coknıñ ezanda kulagı bolmaz. –** Atas. Namazda gözü olmayanın ezanda kulağı olmaz.

• **Oñ közïñ sol közïñe muhtac bolmasın. –** Atas. Sağ gözün sol gözüne muhtac olmasın.

• **Ölïm kaşman köz arasında -** Atas. Ölüm kaşla göz arasında.

• **Sakıngan közge şöp tüşer. –** Atas. Sakınan göze çöp düşer.

• **Sokır ölgen son sidane köz bolır. –** Atas. Kör öldükten sonra zeytin gözlü olur.

• **Sokır tïledï bïr köz, Tañrı berdï ekï köz. -** Atas. Kör diledi bir göz, Tanrı verdi iki göz.

• **Şıgarsa, özïn közï, tükürse, özïn betï. –** Atas. Çıkarırsa, kendi gözü, tükürürse, kendi yüzü.

• **Toy pïtken son kınanı közïñe (k …e) sep. -** Atas. Düğün bittikten sonra kınayı gözüne (g…e) sür.

Türk Lehç. : Kırım., Nog., Karaçay Malkar. - **köz;**

Rom. s. 1- 8. Ochi. 2. fig. Element de importanţă vitală. 3. Privire, căutătură. 4. Privire cu subînţeles. 5. Punct de vedere. 6. Gaură, orficiu. 7. Despărţitură, compartiment; încăpere, cameră. 8. Deochi. 9. fig. Afecţiune; apreciere.

KÖZ-AYIN is. ve ünl. → **Köz-aydın.**

KÖZ-AYDIN is. Göz aydın. Var. **közayın.**

1. Sevindirici bir olay için yapılan kutlama şöleni.

"Anañ anam bolgaydı, kardaşıñ kayın, / Ekewïmïzge

tez künde bĭr közayın." - (Boztorgay).

2. ünl. Sevindirici bir olayı kutlamak için söylenen "**Közĭñ aydın !; Közĭñĭz aydın !"** cümlesinin adı:

Rom. s. 1. Sărbătorirea unui eveniment fericit. 2. a) interj. Felicitări ! b) s. Expresie de felicitare.

KÖZ-BAWI is. Göz bağı; el çabukluğuyla aldatma.

Rom. s. Scamatorie; iluzionism; înşelătorie.

KÖZBAWŞI is. Gözbağcı.

Rom. s. Scamator, iluzionist, prestidigitator.

KÖZBAWŞILIK is. Göz bağcılık.

Rom. s. Arta scamatoriei, prestidigitaţie.

KÖZBAYLAWIŞ is. Kör ebe, çocuk oyunu. Eşanl. **sokırteke.**

Rom. s. Jocul de-a baba-oarba.

KÖZBEBEK is. 1. Anat. Göz bebeği.

2. mec. Çok sevilen kimse.

Rom. s. 1. Anat. Pupilă. 2. fig. Fiinţă adorată.

KÖZCAŞ is. → **Közyaş**.

"Şu bĭznĭñ il cıyılmay, / Kırım'ga şay dep bardım. / Köz caşlarım tıyılmay." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

KÖZÇĬK is. Minicik göz.

"Közcĭgı bar da, başçıgı bar. / Kalemmen sızılganday kaşçıgı bar." - (Bekir S. Çobanzade – Tuwdım Bĭr Üyde).

Rom. s. Ochişor.

KÖZDE s. ve is. Gözde.

1. Üstün tutulan, ayrı tutulan, önem verilen; ayrıcalıklı.

"Türk tatar azınlıgından, közdelerĭ, Bükreş'te tertĭplengen kongreslerge şakırtuw bolıp katılalar." - (Altay Kerim – Kaniye).

2. Önemli bir kimsenin beğendiği kadın.

Rom. adj. şi s. 1.Privilegiat 2. s. Favorită, amantă.

KÖZEGE is. (Sevgi sözü) Göz nuru.

"Suda kördüm suretĭñ, cuwurdum carman. / Közegeñden acizmen, özüñden zarman." - (Ahmet Karakaya – Çınlar / Emel D.).

Rom. s. Lumina ochilor.

KÖZENEK is. Gözenek, mesame.

Rom. s. Por; orificiu.

KÖZENEKLĬ s. Gözenekli, küçük küçük delikleri olan.

Rom. adj. Poros, cu pori; cu orificiu.

KÖZETLEMEK f. Gözetlemek.

1. Birine veya bir şeye gizlice bakmak.

2. Bir işin gidişatını izlemek.

"İsmail H. A. Ziyaeddin - Toy - şiirler (kitabı); **Basımga hazırlagan ve neşretĭlgeşĭk közetlegen Ali : Ahmet-Naci".**

Rom. v. 1. A pândi, a urmări. 2. A supraveghea.

KÖZETME, **-ÜW** is. Gözetme.

Rom. s. Acţiunea de **közetmek.** *1. Luare în seamă. 2. Urmărire, pândire.*

KÖZETMEK f. Gözetmek.

1. Göz önünde bulundurmak.

2. Uygun fırsat beklemek.

Rom. v. 1. A avea în vedere. 2. A pândi momentul.

KÖZETÜWCĬ is. Gözetici; bekçi.

Rom. s. Observator, urmăritor; paznic.

KÖZGĬ is. Gözgü, ayna. Var. → **küzgü.**

Rom. s. Oglindă.

KÖZĬKME, KÖZĬGÜW is. Gözükme, görünme.

Rom. s. Ivire, apariţie; vedere.

KÖZĬKMEK f. Gözükmek, görünmek.

Rom. v. A se vedea; a apărea.

KÖZĬLDĬRĬK is. 1. Gözlük. Var. **közlĭk.**

"Sĭzge bek uygun, ekĭ tegerşĭklĭ biciklet bar tawanda, bĭrtakım radyolar, türlü türlü közĭldĭrĭkler ama, ne yazık ke epsĭ defterge geşĭrüwlĭ." - (Altay Kerim – Kâniye).

2. At gözlüğü.

- **At közĭldĭrĭgĭ -** a) At başlığının gözleri yandan kapatan parçaları. b) mec. Bir konuya tek taraflı olarak bakmasına sebep olan şey.

Rom. s. 1. Ochelari. 2. Ochelari de cal.

KÖZĬLDĬRĬKLĬ s.→ **Közlĭklĭ**.

KÖZĬNŞE zf. (-in ...) Gözü önünde.

Rom. adv. În văzul (cuiva).

KÖZ-KAPAGI is. Anat. Göz kapağı.

Rom. s. Anat. Pleoapă.

KÖZ-KARASI is. Anat. Göz bebeği.

Rom. s. Anat. Pupilă.

KÖZ KIYIGI is. Göz ücu.

- **Köz kıyığından karamak** – Yan bakmak.

Rom. s. Coada ochiului.

KÖZ KÖRE zf. 1. Görerek; gördüğü halde.

2. Herkesin gözü önünde, ulu orta.

"Hızmetçĭ de hergün bunı suwlap suwlap süpüre / Kĭmerde bĭr anaynı da sögĭp sala köz köre." - (Çelebi Cihan – Bastırık).

Rom. adv. 1. Văzând. 2. În văzul tuturor.

KÖZLEME, -W is. **Közlemek** işi; gözleme; gezleme.

"Közlewĭ iygĭ, kolı yaman / Arttan kelgen Alaw'ga / Cemlĭk bolıp men kalsam, / Onda künĭm ne bolır?" - (Nedret ve Enver Mahmut - Bozcĭgĭt).

Rom. s. Acţiunea de **közlemek.**

KÖZLEMEK f. 1. Bir kimsenin gelmesini, bir şeyin olmasını beklemek; gözlemek.

"Lâkin bo kibar kız colın közlegenlernĭn sayısız köp bolganların körĭp taa bek kopaya." - (Nedret ve Enver Mahmut – Efsaneler).

2. Gezlemek; nişan almak, hedefi vurmak için atışın ayarını yapmak.

"İşte, bĭzĭm sübaşımız bulaytıp közliy, diy. Başka bĭr ok alıp ata." - (Nevzat ve Nermin Yusuf – Nasrettin Hoca).

Rom. v. 1. A aştepta cu nerăbdare, a urmări sosirea cuiva. 2. A ochi, a ţinti.

KÖZLENMEK f. Gözlenmek.

1. Beklenmek, bekleme işi yapılmak.

2. Nişan alınmak.

Rom. v. 1. A se aştepta, a se urmări. 2. A se ţinti.

KÖZLEWCĬ is. 1. Gözlemci.

2. Gözleyen, nişan alan, nişancı.

Rom. s. 1. Observator, persoana care urmăreşte desfăşurarea a ceva. 2. Ochitor, ţintaş.

KÖZLĬ s. Gözlü.

1. Gözü olan.

2. Bölmesi olan, bölmeli.

3. Delikli.

Rom. s. adj. 1. Cu ochi. 2. Cu despărţitură. 3. Cu gaură.

KÖZLĬK is. Gözlük. Var. **közïldïrïk**.

"Közlïk taktım közïme, / Özïm ettïm özïme. Er gün körgen yaremnïñ / Asret boldım sözïme." - (Boztorgay).

Rom. s. Ochelari.

KÖZLĬKLĬ s. ve is. Gözlüklü. Var. **közïldïrïklï.**

Rom. 1. adj. Cu ochelari. 2. s. Ochelarist.

KÖZ MERCEGĬ is. Anat. Göz merceği.

Rom. s. Anat. Cristalin.

KÖZNAZAR is. (Tat.köz+Ar.nazar). Göz değmesi; nazar.

"Yeşil kïymek bek sawap ay, al pazardan. / Mewlâ'm senï saklasın ay, köznazardan." - (Boztorgay).

Rom. s. Deochi.

KÖZSĬZ s. Gözsüz.

1. Gözü olmayan, kör.

2. Bölmesi olmayan.

3. mec. Kawga dövüşte kendini kaybederek hemen gelişigüzel vuran, gaddarlık eden, cana kıyabilen.

"Anaw bïzniñ akaynı da kızdırdılar. Kettï tayagın alıp, kızsa bek közsïzdïr." - (Mehmet H. Vani Yurtsever – Toy).

4. mec. Gözü pek, korkusuz.

"Ne de közsïz bïr şofer ! Eş korkmay ayday." - (Okıma Kitabı - IV).

- **El üşün cılagan közsïz kalır . –** Atas. Başkaları için ağlayan kör kalır.

Rom. adj. 1. Fără ochi, orb. 2. Fără despărţitură. 3. Violent, iute la mânie. 4. fig. Temerar, curajos.

KÖZSĬZLĬK is. Gözsüzlük.

1. Körlük, âmâlık.

2. Sakınmazlık, çekinmezlik.

Rom. s. 1. Orbie. 2. Violenţă; cruzime.

KÖZ ŞUKURI is. Anat. Göz çukuru. Eşanl. **köz yuwası.**

Rom. s. Anat. Orbită, orbita ochiului.

KÖZYAŞ is. Göz yaşı; göz yaşı bezlerinin salgısı. Var. **yaş, köz yaşı, közcaş, köz caşı**.

"Cılay cürüp kün bolmay, vakıtlar ozmay. / Cürmeseñ, colnı öndïrmiy közyaşları." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

"Şu bïzniñ il cıyılmay, / Kırım'ga şay dep bardım. / Közcaşlarım tıyılmay." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

"Kazarmada cata cata / Arkam şürüdï. / Cılay cılay közïmniñ / Yaşı kurudı." - (Boztorgay).

Rom. s. Lacrimă.

KÖZ YUWASI is. Anat. Göz yuvası. Eşanl. **köz şukurı.**

Rom. s. Anat. Orbită.

KRAL (**qral**) is. (Slav. kral, korol). Kral. Var. **kıral.** Soylu kişilerce seçilerek veya miras yolu ile devletin mutlak hükümdarı olan kimse.

"Sahnede bïr köy kahvesï,...duvarlarda kralıñ resmï, Mustafa Kemal'ıñ resmï, Romanya haritası..."– (Müstecib H. Fazıl / Ülküsal – Bayram Şenlïgï).

Rom. s. Rege.

KRALİÇE (**qraliçe**) is. (Slav. kralitsa) Kraliçe.

Rom. s. Regină.

KRALLIK (**qrallıq**) is. Krallık. Var. **kırallık**.

1. Kral olma durumu veya görevi.

2. Kral tarafından yönetilen ülke, devlet.

Rom. s. 1. Demnitatea şi titlul de rege. 2. Regat.

KRAL TEREGĬ (**qral teregï**) is. Bot. Akasya ağacı. Eşanl. **salkım agaşı.** (Lat. Robinia pseudoacacia).

"Nisan ayın hawası aşşılı tatlılı, üyle málïnde küneşi kızdırmaga başlaganda camïniñ azbarındakı kral terekleriñ az da bolsa kölgesïnde otırgan ballarıñ ïştaları bolmaz mı ?" - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. Bot. Salcâm.

KRATER (**krater**) is.(Fr.>Rom.,Türk.) Krater; yanardağ ağzı.

Rom. s. Crater.

KRAVAT (**qravat**) is. (Fr.>Rom.Türk.) Kravat.

Rom. s. Cravată.

KREDİT is. (Fr.>Rom.Türk.) Kredi.

Rom. s. Credit.

KREM s. (Fr.>Rom., Türk.) Açık sarı, saman rengi; krem.

Rom. adj. Crem, galben deschis.

KREMA is. (Fr.>Rom.Türk.). Krem.

1. Merhem.

2. Yumuşak, akışkan kıvamda pasta veya mayonez.

Rom. s. 1. -2. Cremă.

KREMATOR is. (Fr.>Rom., Türk.). Krematoryum, ölüleri yakma yeri.

Rom. s. Crematoriu.

KREP is. (Fr.>Rom., Türk.). Krep. Var. **grep.**

1. Dokum. Bükümlü iplikle dokunmuş ince kumaş.

2. Ayakkabı tabanı yapımında kullanılan sarımtırak doğal kauçuk.

Rom. s. Text. 1. Crep, ţesătură din fire de mătase suprarăsucite. 2. Crep, cauciuc natural.

KREPDİŞİN is. (Fr.>Türk.) Krepdöşin; Çin malı krep kumaşı. Var. **grepdişin.**

Rom. s. Text. Crep de China.

KREPSATİN is. (Fr.>Rom., Türk.). Krepsaten; bir yüzü parlak, öbür yüzü mat ipekli kumaş. Var. **grepsatin.**

Rom. s. Text. Crep satin.

KRESTOMATSİYE is. (Fr>Rom.) Güldeste, antoloji.

Rom. s. Crestomaţie; antologie.

KRESTYANİN is. (Rus.). 1. Hristiyan.

2. Köylü.

Rom. s. 1. Creştin. 2. Tăran, sătean.

KRETA is. (Rom.). Tebeşir.

"Sınıf külkĭge toldı. Abib efendĭniñ sesĭ tamagında kaldı. Tablaga kretaman yazayatırgan kolı cogarda kıymıldamay, tabanda bĭr şey körsetedĭ." - (Cenan Bolat - Calşın).

Rom. s. Cretă.

KRIÇUN öz.is. (Rom.). Bocuk; ortodoks hristiyanlarda İsa peygamberin doğum günü yortusu.

"İlk Krıçun tatili içün köyge kaytayatırganda tĭrenĭn gürültĭsĭ içinde, bĭrer köşege sıyıgıp ekĭsĭ de daldılar." - (Mehmet Vani Yurtsever – Uyuşmagan Ekĭ Arkadaş).

Rom. s. Crăciun.

KRİSTAL is. (Fr.>Rom,Türk.) Kristal, billûr.

Rom. s. Cristal.

KRİSTİYAN is. ve s. (Yun.>Türk.). Hristiyan.

"Bĭr dayım, nenemĭn abiysĭ, ... kristiyan dinĭne dair köpten köp bĭlgĭ üyretĭp, kĭşkene ekende, idare etken kĭlsesĭne menĭ sık sık alıp kete turgan edĭ." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. şi adj. Creştin.

KRİSTİYANLAŞMAK (**kristiyanlaşmaq**) f. Hristiyanlaşmak.

Rom. s. A se creştiniza.

KRİSTİYANLAŞTIRMAK (**kristiyanlaştırmaq**) f. Hristiyanlaştırmak.

Rom. v. A creştiniza.

KRİSTİYANLIK (**kristiyanlıq**) is. Hristiyanlık.

Rom. s. Creştinism.

KRİTİKA is. (Fr.>Rom.) Eleştiri, tenkit.

Rom. s. Critică.

KRİTİKAT ETMEK f. (Rom.+ T.). Eleştirmek, tenkit etmek.

Rom. v. A critica.

KRİZA is. (Fr.>Rom.Türk.). Kriz.

1. Bedeni veya ruhi rahatsızlık.

2. mec. Toplum hayatında sıkıntı dönemi.

"Kriza da bolsa, ep gene bayram ya. Herkesĭñ kĭsesĭnde beş on parası tabılır."– (Müstecib Ülküsal – Bayram Şenlĭgĭ).

Rom. s. Criză. 1. Stare de indispoziţie acută. 2. fig. Perioadă de tulburări grave în viaţa economico-socială.

KROKODİL is. Zool. (Fr.>Rom.) Krokodil. (Lat. Crocodilus). Eşanl. **alawan.**

Rom. s. Zool. Crocodil.

KROM is. (Fr.>Rom.,Türk.) Kim. Krom elementi. Atom sayısı 24, sembolü **Cr.**

Rom. s. Chim. Elementul chimic crom.

KRONOLOCİK s. (Fr.>Türk., Rom.) Kronolojik.

1. Kronoloji bilimine ilişkin.

2. Zaman sırasına göre dizili olan.

Rom. adj. Cronologic, -ă.

KRONOLOCİYE is. (Yun. > Fr.,Türk.,Rom.). Kronoloji.

1. Yılların hesabını tutma sistemlerini, olayların ve belgelerin tarihlerini araştırıp Tarih bilimlerine yardımcı olan bilim dalı.

2. Tarihi olayların zaman sırası.

3. Olayların zaman sırasını gösteren liste.

Rom. s. 1. - 3. Cronologie.

KRONOMETRE, -U is. (Fr.>Türk.,Rom.). Kronometre; dakika, saniye ve salise birimleriyle ifade edilen çok kısa süreleri ölçebilen hassas alet; süreölçer.

Rom. s. Cronometru.

KRONOMETRECĬ is. Kronometreci; spor yarışmaları, laboratuar çalışmaları gibi işlerde kronometre yardımıyla zaman tespiti yapan görevli.

Rom. s. Cronometror.

KUB (**kub**) is. (Fr.>Rom., Türk.). Mat. Küp.

- **Metru-kub** - Metre küp.

Rom. s. Mat. Cub.

KUBADİN (**Qubadin**) öz. is. (Ar. kutb-üd din = dinin kutbu, din bilgini, din otoritesi / Kutbedin – erkek kişi adı) Dobruca'da Mecidiye kasabasının güneyinde köy.

Rom. s. Comună la sud de Megidia (Dobrogea).

KUBBE (**kubbe, qubbe**) is. (Ar. kubbe). Eşanl. **kümbet.** 1. Mimar. Kubbe.

2. s. Kubbeli; kubbe biçiminde.

"Al yeşĭl, kubbe tawlar, / Cĭgĭtke türbe tawlar." - (Bekir S. Çobanzade - Uzak Tawlar).

Türk Lehç. : Kırım. **- qubbe;**

Rom. s. Arhit. 1. Cupolă; boltă. 2. 2. adj. Cu boltă; boltit.

KUCAK (**qucaq**) is. Kucak. Var. **- kuşak.**

1. Açık kollarla göğüs arasındaki yer.

2. s. Bu yere sığacak kadar olan.

3. mec. Bir şeyin, bir durumun içi.

"Bu mekteptĭr curtımızınñ bĭr tek ana ocagı, / Kız balaga dogrı açık eñ şefkatlĭ kucagı." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

- **Bĭrewge kucak aşmak -** Korumak, sığınacak yer vermek.
- **Kucak kucak** - Pek çok; bol bol.

Rom. s. 1. Braţe; piept. 2. Cantitate care se poate cuprinde în braţe. 3. fig. Cadrul, cuprinsul a ceva.

KUCAKLAMAK (**qucaqlamaq**) f. Kucaklamak. Var. **kuşaklamak**.

Rom. v. A îmbrăţişa.

KUCAKLAŞMAK (**qucaqlaşmaq**) f. Kucaklaşmak. Var. **kuşaklaşmak**.

"Menzade ve Tare kollarında bĭrer tawa katlamaman kĭrĭp kollarındakı tawalarını alır. Kucaklaşırlar, amanlık soraşırlar." - (Mehmet Vani Yurtsever - Toy, piyes).

Rom. v. A se îmbrăţişa.

KUCAKLATMAK (**qucaqlatmaq**) f. Kucaklatmak.

Rom. v. fact. A pune să îmbrăţişeze.

KUCUR (**qucur**) s. Acayip, tuhaf, şaşırtıcı. Var. **kucırlı.**

"Ama kĭşke bĭr uwlak, kucur bĭr şiy denegen : / Anay, arslan kulagı bonday bola mı ? degen." - (İsmail Ziyaeddin - Arslan Postı Kiygen Eşşek).

- **Kucurına ketmek** - Tuhafına gitmek; tuhaf bulmak, şaşmak.

Rom. adj. Ciudat, straniu.

KUCURLAŞMAK (**qucurlaşmaq**) f. Acayip olmak, bir garip olmak.

Rom. v. A deveni ciudat, a se purta ciudat.

KUCURLI, -U (**qucurlı, -u**) s. ve zf. Acayip, tuhaf, şaşırtıcı.

"Bek kucurlı bïr hadisege közïmïznï tïgïp turdık." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. adj. şi adv. Ciudat, straniu.

KUCURLIK (**qucurlıq**) is. Tuhaflık, acayiplik.

Rom. s. Ciudăţenie, bizarerie.

KUÇMAK (**quçmaq**) f. Kucaklamak.

"Kartbabayga cuwura, saklanaman, / Nuray'çıknı anayım kuça, süye." - (Bekir S. Çobanzade - Yaz Akşamı Üy Aldında).

Türk Lehç. : Kırım. **- quçmaq;**

Rom. v. A îmbrăţişa; a lua în braţe.

KUÇU KUÇU (**kuçu kuçu**) ünl. Köpekleri çağırma sözü.

Rom. interj. Cuţu cuţu; strigăt cu care se cheamă câinii.

KUDA (**quda**) is. 1. Erkek dünür; gelinle güveyin babalarının ve erkek kardeşlerinin karşı tarafın bireylerine olan akrabalığı.

"Cümlesï amanlar. Kudañ, kudagıyıñ da mahsus selâmları bar." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

2. Düğünde gelini güveyin evine götüren kafiledeki erkekler.

"Gelinin ve kadınların çevrelerinde en yakın delikanlı akraba ve dostlar bulunur. Bunlara kuda denilir." - (Müstecib Ülküsal - Dobruca ve Türkler).

• **Kuda bolacak -** Müstakbel dünür. **"Kuda bolacak selâm etken, nışandan kalgan yedï bin franknı cïbersïnler, hem de bu sene katïp katïp toy yasayık, ayt kuda-ga, degen." -** (Mehmet Vani Yurtsever - Toy, piyes).

• **İtmen kuda bolgan bokman sıylanır. –** Atas. İtle dünür olan bokla ağırlanır.

Türk Lehç. : Kırım., Nog., Kazak. **- quda;** Moğ. **- huda**;

Rom. s. 1. Cuscru; tatăl unuia dintre soţi în raport cu părinţii şi fraţii celuilalt soţ. 2. Fiecare dintre bărbaţii care însoţesc mireasa în alaiul de nuntă.

KUDAGI (**qudağı**) is. 1. Kadın dünür; gelinle güveyin analarının karşı tarafın bireylerine olan akrabalığı.

2. Düğünde gelini güveyin evine götüren kafiledeki kadınlar, kızlar.

"Gelini anası, yengeleri veya en yakın akrabası olan kadınlar getirirler. Bunlara kudagı denilir." - (Müstecib Ülküsal - Dobruca ve Türkler).

Rom. s. 1. Cuscră; mama uneia dintre soţi în raport cu părinţii şi fraţii celuilalt soţ. 2. Fiecare dintre femeile şi domnişoarele care însoţesc mireasa în alaiul de nuntă.

KUDAGIY (**qudağıy**) is. 1. Dünür kadına, **kudagı**'ya sesleniş.

"Kaydan keldïñ kudagıy / Bonday boran awada?" - (Boztorgay).

2. Kadın dünür, **kudagı.**

"Kudagıyımız bolgan cadı şektïre kızımızga Allahnıñ azabın." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

Türk Lehç. : Kırım., Kazak. **- qudağıy;** Nog. **- qudağay;** Moğ. **- huduguy;**

Rom. s. 1. Vocativul de la **kudagı.** *2. Forma de vocativ devenită, ca urmare a uzajului frecvent, temă echivalentă cu nominativul.*

KUDAGIYLIK (**qudağıylıq**) is. (Kadınlar için) Dünürlük.

1. Kadınların yeni gelini güveyin evine alıp gelme merasimi.

"Bïr körgendiy bolaman galïba ama ... E, mınaw Cafer akaynıñ kelïnï Gülsüm'nïñ kudagıylıgında edï." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

2. Bir kadının bu merasime katılma işi.

• **Kökte kudagıylık bar degende, 'Merdïwen bar m'eken mïnmege ?' degen apakaylar." -** Deyim. Gökte dünürlük varmış denince, "Merdiven var mıymış çıkmaya ?" demiş kadınlar.

Rom. s. 1. Drumeţia alaiului de femei pentru a aduce mireasa la viitoarea ei casă. 2. Rolul de cuscră; cuscrie.

KUDAKA (**qudaqa, quda aqa**) is. Kızın eniştesinin yaşça büyük erkek kardeşi.

• **Kudaşa kudakanın elâl malıdır. –** Atas. Etnogr. Karı kocanın kardeşleri arasında evlilik caizdir, anlamında.

Rom. s. Fratele cumnatului de soră în raport cu o fată.

KUDALAŞMAK (**qudalaşmaq**) f. Dünürleşmek; kız alıp verme yolu ile hısım olmak.

"Sitmerler'nï bïlemïz, / Bek yahşı bïr halklardır, / Onlar man kudalaşmak / İstegenler köp bardır." - (İsmail Ziyaeddin - Toy).

Rom. v. A se încuscri.

KUDALIK (**qudalıq**) is. (Erkekler için) Dünürlük.

Rom. s. Rolul de cuscru; cuscrie.

KUDAPŞE (**qudapşe**) is. Karı kocanın çocuklarına ve küçük kardeşlerine göre karı kocanın ablaları; hala, teyze.

Rom. s. Sora mai mare a soţilor în raport cu copiii şi cu fraţii mai mici ai acestora.

KUDAŞA (**qudaşa**) is. Bir delikanlının yengesinin kızkardeşi.

"Kapı aşasıñ, kapı aşasıñ. / Kapı artına kaşasın. / Özïñ maga kudaşasın, / Özïñ menden kaşasın." - (Boztorgay).

Rom. s. Sora mică a cumnatei de frate în raport cu un băiat.

KUDAY (**Quday**) is. (Fars. Huda) Huda, Allah, Tanrı.

"Bïr dalda ekï alma, / Bïrïn al, bïrïn alma. / Calbaraman ey Kuday, / Canım al, yarem' alma !" - (Boztorgay).

• **Kul kulga sebep, Kuday alayına sebep. –** Atas. Kul kula sebep, Huda hepsine sebep olur.

Rom. s. Dumnezeu.

KUDRET (**qudret**) is. (Ar. kudret). Kudret.

1. Güç, iktidar.

2. Yetenek.

3. Maddi güç, zenginlik.

4. Tanrı, Tanrı gücü.

"Sañke Kudret kolıman ïşlengensïñ, / Tertemïz bïr havaman beslengensïñ." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

Rom. s. 1. Putere, forţă. 2. Capacitate; aptitudine. 3. Posibilităţi materiale; avere. 4. fig. Putere divină; divinitate.

KUDRETLENMEK (**qudretlenmek**) f. Güçlenmek.

Rom. v. A se întări, a se fortifica.

KUDRETLĬ (**qudretlï**) s. Kudretli.

Rom. adj. Tare, puternic.

KUDRETLĬLĬK (**qudretlīlīk**) is. Kudretlilik, güçlülük.

Rom. s. Faptul de a fi puternic; tărie.

KUDRETSĬZ (**qudretsīz**) s. Kudretsiz, güçsüz.

Rom. adj. Lipsit de putere; slab.

KUDRETSĬZLĬK (**qudretsīzlīk**) is. Kudretsizlik; güçsüzlük.

Rom. s. Lipsă de putere; slăbiciune.

KUDURMAK (**qudurmaq**) f. → **Kuturmak**.

KUKUK (**kukuk**) ünl. Guguk; guguk kuşu ve baykuş seslerini ifade etmek için kullanılan söz.

"Kızga bĭr gün bĭr mıratkuş : Kukuk! Kukuk! Senĭñ kısmetĭñ bĭr kel cĭğĭt, dep bakıradı." - (Ekrem ve Hilmiye Mehmet Ali – Tepegöz).

Rom. interj. Cucu !; strigătul cucului şi al bufniţei.

KUKUK KUŞ (**kukuk quş**) is. Zool. Guguk, guguk kuşu. (Lat. Cuculus canorus). Var. **kükük kuş**

Rom. s. Zool. Cuc.

KUKUKMİYAW (**kukukmiyaw**) is. Zool. Baykuş. Var. **kokokmiyaw, kükükmiyaw.**

Rom. s. Zool. Bufniţă.

KUL (**qul**) is. Tar. Kul.

1. Eskiden, yabancı ülkelerden tutsak olarak getirilip pazarlarda bir mal gibi alınıp satılmış kişi. Eşanl. **köle.**

2. İnsan, insanoğlu; Tanrı'ya tabi varlık.

"Mewlâm bĭzge karuw berse, küç berse, / ... Curtımızga oñgan künler kösterse, / Köyĭn körgen oñgan kulman der edĭm." - (Eyüp Musa - Bĭr Tĭlek).

3. mec. Başkasının iradesine boyun eğmiş kimse.

"Bĭr hayinge kul boldım, / Candım dostlar kül boldım. / Dertĭm dermansız eken, / Şakıgan bülbül boldım." - (Boztorgay)

- **Emĭr kulı -** Başkasından emir alarak iş gören kimse.
- **Kul (h)akkı –** İnsanların birbirlerine geçen emekleri.
- **(Bĭr şiyge) kul bolmak –** Boyun eğmek, bağlanmak.
- **Kul taksimĭ –** Eşit olarak yapılan üleştirme.
- **Kul yapısı** – İnsan eseri; insan tarafından yapılmış olan.
- **Kulga kul bolmak** – Bir kimsenin emirleri altında bulunmak.
- **Alla bĭlĭr, kul sezer. -** Deyim. Allah bilir, kul sezer.
- **Alla cür kulum degen. -** Deyim. Allah yürü kulum demiş. (Çabucak zengin olanlar için söylenir).
- **Kuluñ kurbanıñ bolayım –** Deyim. Birine bir şey için yalvarırken "Bütün isteklerini yerine getirmeye hazırım" anlamında söylenen söz.
- **Allah'nıñ oñgarmaganın kul oñgarmaz. –** Atas. Allah'ın mutlu etmediğini kul edemez.
- **Kul borcı, ak borcı.** – Atas. Kul borcu, hak borcu.
- **Kul kusursız bolmaz.** – Atas. Kul kusursuz olmaz.
- **Kul kulga sebep, Kuday alayına sebep. -** Atas. Kul kula, Huda hepsine sebep olur.
- **Kul sıgılmay Kızır cetĭşmez.** – Atas. Kul sıkılmadan Hızır yetişmez.
- **Sırın aytkan sırdaşına kul bolır. -** Atas. Sırlarını açıklayan sırdaşına kul olur.

Rom. s. 1. Sclav, rob. 2. Om, fiinţa umană; robul lui Dumnezeu. 3. fig. Persoană care acţionează după voinţa altuia.

KULA (**qula**) s. ve is. Açık kahverengi ya da koyu sarı at donu.

Türk Lehç. : Kırım., Nog. - **qula;** Karaçay Malkar. - **kuba;** Moğ. - **hula / hul,** eşanl. **siragal / şargal -** "sarıca, sarımsı";

Rom. adj. şi s. Şarg, -ă.

KULAK[1] (**qulaq**) is. Kulak.

1. İşitme organı.

"Sawlıkman kal ! Bu söz halâ Zahide'nĭñ kulaklarında tatlı, tĭtrek bĭr sesmen çıñlay." - (Mehmet Niyazi – Sawlıkman Kal).

2. İşitme organının dış bölümü.

"Atlarıñ kulaklarında ak şiy bar mı ?" - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

3. mec. Müzik seslerini seçebilme ve değerlendirebilme yeteneği.

4. Sabanda toprağı iki yana açmaya yarayan bölüm.

- **Awzı kulaklarına cetmek** – Çok sevinmek, gülmek.
- **Bĭr kulagından kĭrĭp bĭr kulagından şıkmak** – Söylenen söze önem vermemek.
- **Kepşe kulak -** Kepçe kulak.
- **Köz kulak bolmak -** a) Dikkatle dinlemek. b) Bakmak, gözetmek.
- **Kulag asmak –** Önem vermek.
- **Kulağı akmak -** Kulağı iltihaplı olmak.
- **Kulagı awır eşitmek –** Kulağı iyi işitmemek.
- **Kulagı (bĭr şiyde) bolmak -** Dikkatle dinlemek.
- **Kulagı kesĭk –** Her şeyi bilen, her şeyden haberi olan.
- **Kulagı şıñlamak -** Kulağı çınlamak.
- **Kulagı teşĭk –** Kulağı delik; türlü haberleri çabuk öğrenen.
- **Kulagı tımmak -** İşitmesi azalmak veya işitmez olmak.
- **Kulagı tışta –** Kulağı kirişte olmak, dışarıdan gelecek haberi beklemek.
- **Kulagın aşmak -** Dikkatle dinlemek.
- **Kulagın burmak –** a) Kulağını burmak. b) Dikkatli olması için uyarıda bulunmak, azarlamak.
- **Kulagın sasıtmak –** Birine ısrarla bir şeyler anlatarak usandırmak.
- **Kulagın şıñnatmak -** Birini anmak, kulağını çınlatmak.
- **Kulağın tartmak -** Kulağını çekmek.
- **Kulagın tıkamak –** Dinlemek istememek.
- **Kulagın tĭkmek -** Dikkatle dinlemek.
- **Kulagın totırmak –** Bir kimseye başkalarından evvel davranarak kendi düşüncesini aşılamak.
- **Kulagına aytmak -** Kulağına fısıldamak, söylemek.
- **Kulagına inanmamak –** Duyduklarının doğruluğundan şüphe etmek.
- **Kulagına kar suwı kaşmak -** Sıkışık bir duruma düşmek.
- **Kulagına kelmek -** Bir yerden duymak.
- **Kulagına kĭrmek –** Söylenenleri anlamak.
- **Kulagına küpe bolmak -** Bir durumdan alınan dersi hiç unutmamak.

• **Kulagına salmak -** Telkin etmek, kendi düşüncelerini birine bildirmek.

• **Kulagına şalınmak -** Kulağına çalınmak; başkalarının konuşmasından kulağına gelmek.

• **Kulak asmak (asmamak) -** Önem verip dinlemek (dinlememek).

• **Kulak bermek –** İşitmeye çalışmak.

• **Kulak kabartmak -** Belli etmemeye çalışarak dinlemek.

• **Kulak kemīkşīkleri: örs, şökīş özengī –** Kulak kemikçikleri: (örs, çekiç, üzengi).

• **Kulak kesīlmek –** Büyük bir dikkatle dinlemek.

• **Kulak kīrī -** Kulak kiri.

• **Kulak kulakka -** Başkası duymaksızın.

• **Kulak memesī -** Kulak memesi. (*Rom. - sfârcul urechii*).

• **Kulak mīsapīrī bolmak –** Yanında konuşulan bir şeyi istemeyerek duymak.

• **Kulak serītmek -** Kulak kabartmak, vermek, dikmek. ("kulak seğirtmek"ten). **"Bu sözge masada oynaganlar kulak serīteler." -** (Müstecib Ülküsal - Bayram Şenlīgī).

• **Kulak tıkamak –** Dinlemek istememek.

• **Kulak tırnagan -** Kulağı rahatsız eden.

• **Kulak tīkmek -** Kulak dikmek, kulak vermek.

• **Kulak tolgınlıgı –** İşiterek elde edilen bilgi.

• **Kulak zarı –** Kulak zarı *(Rom. - timpan).*

• **Kulakların tīkmek -** (Hayvan) Dikkat kesilmek.

• **Kulaklarına kadar kızarmak –** Çok utanmak.

• **Kulaktan tolma -** Başkalarından işitilerek elde edinilen bilgi.

• **Kulaktan kapma –** Başkalarından işiterek öğrenme.

• **Kulaktan kulakka -** Bir kimseden bir başkasına gizlice söylenerek.

• **Salpı kulak -** Sarkık kulak; (*Rom. - clăpăug*).

• **Uzun kulaktan eşītmek –** Birçok kişinin birbirine anlattığını bunların birinden duymuş olmak.

• **Şaytan kulagına kurşun –** Deyim. İşler iyi gittiğinde, "Şeytan duyup bozmasın" anlamında söylenen söz.

• **Eşek kulagın bīr oynatsa kuyrugın ekī oynatır. –** Deyim. Eşek kulağını bir oynatırsa, kuyruğunu iki oynatır.

• **Kulağı şīñlasın -** Deyim. Sevilen birinden söz ederken söylenen söz.

• **Kulagım kışıy, cawun cawacak kalība. -** Deyim. Kulağım kaşınıyor, yağmur yağacak galiba.

• **Ekī kulakka bīr awız, ekī tıñla bīr ayt. –** Atas. İki kulağa bir ağız, iki dinle bir söyle.

• **İt karaldınıñ kulagıdır. –** Atas. Köpek evin kulağıdır.

• **Namazda közī coknıñ ezanda kulagı bolmaz. –** Atas. Namaz kılmağa niyeti olmayanın ezanda kulağı olmaz.

Rom. s. 1. Anat. Ureche. 2. Anat. Urechea externă; pavilionul urechii. 3. fig. Simț muzical. 4. Cormană.

KULAK[2] (**qulaq**) is. Coğr. Kulak.

1. Vadi, çayır.

"Oñ kolda, ekī bayır arasında cayık bīr mera bar, oga köy halkı kulak, diy." - (Ekrem Menlibay - Bīr Yaz Aşkı).

"Köyīn kıblasındakı carlardan, kulaklardan sel köpīrīp köpīrīp, şarıldap aga." - (Nermin Yusuf - Ay Kīdī).

2. Akarsuların, göl ve denizlerin kıyıların içine doğru açılmış durgun yerleri.

Rom. s. 1. Vale, luncă; depresiune. 2. Lagună.

KULAK[3] (**kulak**) is. (Rus). Tar. Çar Rusya'sının kulluk devrinde, köy agası.

Rom. s. Culac; chiabur.

KULAKLAŞMAK (**qulaqlaşmaq**) f. Fısıldaşmak; kulak kulağa konuşmak.

"Yosma kızlar süzülsünler ayakta / Kart anaylar kulaklaşsın dört yakta, / Men karayım, körgenīmnī bīlmiyīm." - (Bekir S. Çobanzade - Bīlmiyīm / Emel D.).

"Kudagıy bīr kartiy men kulaklaşa, / Aldındakı sandıknıñ kapagın aşa." - (Mehmet Vani Yurtsever - Toy, şiir).

Rom. v. de recipr. A şuşoti; a şopti la ureche unul la altul.

KULAKLI (**qulaqlı**) s. Kulaklı

1. Kulağı olan.

2. Uzun kulaklı.

"Ve tüşken emen colga, şıgarmadan eş sesīn, / Kulaklıga tuydırmay īşīndekī öfkesīn !" - (İsmail Ziyaeddin - Koyan man Kīrpī).

3. mec. Duyarlı, hassas; müziğe yatkın.

"Kulaklıga söz aytsañ / Sınıp konar köñīlge." - (Bozcīgīt).

Rom. adj. 1. Cu urechi. 2. Urecheat. 3. fig. Sensibil, cu ureche muzicală.

KULAKLIK (**qulaqlık**) is. Kulaklık.

1. Kulakları soğuktan korumak için kullanılan kumaş veya örgü kapak.

2. Radyo veya telefondan sesi dinlemeye yarayan alıcı alet.

3. Pilli işitme aleti.

Rom. s. 1. Apărătoare de urechi. 2. Receptor; cască de ascultare. 3. Aparat de auzit.

KULAKSIZ (**qulaqsız**) s. Kulaksız.

1. Kulağı olmayan.

2. mec. Aldırışsız; duymazlıktan gelen.

"Kulaksızga söz aytsañ, / Uşıp keter awaga." - (Bozcīgīt).

3. mec. Sessiz, cansız.

"Cadı üyge kīre, anyaka mınyaka karay, sora : / - Alla belâsın bersīn bonday kulaksız üynī ! Mınaw üyde ne bīr tawuk bar, ne de bīr koraz bar." - (Ekrem ve Hilmiye Mehmet Ali - Tepegöz).

Rom. adj. 1. Fără urechi. 2. fig. Nepăsător. 3. fig. Fără vreun semn de viață.

KULAK TOZI (**qulaq tozı**) is. Anat. Kulak tozu, kulağın arkasındaki, denge merkezini koruyan tümsek yer.

• **Kulak tozına bīr şamar yapıştırmak. –** Şamarla kulağın tam üstüne vurmak.

Rom. s. Anat. Otolit.

KULAMAK (**qulamaq**) f. Devrilmek; düşmek.

Rom. v. A cădea; a se răsturna.

KULAN[1] (**qulan**) s. Var. **kolan**[1].

1. (Toprak, arazi için) Geniş, sonsuz.

"Caş asawnı mīngenīm, / Kulan çölge sīñgenīm, / ... Bugünkīnday bīlemen." - (Hamdi Giraybay - Keçtī Endī).

2. (Saç için) Uzun ve kalın örülmüş.

"Kaşlarıñ kalem sızılgan, uşları sidan, / Cawrıñ tolı kulan şáş, boyıñ fidan." - (Boztorgay).

Rom. adj. 1. Vast, întins. 2. (Despre păr) Lung şi împletit gros.

KULAN[2] (**qulan**) is. Var. **kulan[2]**.

1. Eğer kayışları.

2. Kemer, kuşak.

3. Zool. Yabani at; Orta Asyada yaşayan çok güçlü, dayanıklı yabani at cinsi, Prjevalski atı. (Lat. Equus hemion).

"Kaban kölĭnde kulan bar, / Köl ĭşĭnde cılan bar, / Cılan başlı duşman bar." - (Bozcĭğĭt).

Türk Lehç. : Nog., Kazak., Kırgız. **- qulan (3);** Kırgızlarda "nasılsın ?" sorusuna "**qulandan soo -** kulandan saw / sağlıklı" diye karşılık verilir; Türkçede de "eşek gibiyim."

Rom. s. 1. Curea, tasma. 2. Centură. 3. Zool. Cal sălbatic; colun.

KULAŞ (**qulaş**) is. Kulaç. Var. **kolaş.**

"Şorabay degenĭñ Şorabayşık'tır taa? / Şorabayşık bolsa boladır ya, / Kırk kulaş deren kuyudan iyĭlmeden suw ala." - (Boztorgay).

"Ay karılgaş, karılgaş, / Kanatı bar üş kulaş. / Özĭ arüw, özĭ caş, / Gönlĭñde bolsa al da kaş." - (Boztorgay).

- **Kulaş aşmak –** Kollarını açmak, kucaklamaya hazırlanmak. **"Kulaç açıp ak boynıña sarılıp, / Dudagımnı al erniñe tiydĭrsem." –** (Amdi Giraybay – Mektup).

- **Kulaş atmak -** Kolları sırayla üstten atarak yüzmek. (*Rom. - a înota, în special voiniceşte*).

Rom. s. Distanţa dintre vârfurile degetelor braţelor întinse lateral; unitate de măsură aproximativă pentru lungime, egală cu această distanţă; stânjen.

KULAŞIK (**qulaşıq**) küç. is. Kulakçık.

Rom. s. Urechiuşă.

KULAŞLAMAK (**qulaşlamaq**) f. Kulaçlamak.

1. Kulaçla ölçmek.

2. Kulaç atarak yüzmek.

Rom. v. 1. A măsura în stânjeni. 2. A înota voiniceşte.

KULAŞLIK (**qulaşlıq**) s. Kulaçlık; uzunluğu herhangi bir sayıda kulaç kadar olan.

"Hoca : / - ...maga balaban, yeşĭl bĭr kürsĭ ve onbeş kulaşlık uzın bĭr sarık berĭñĭz, diy." - (Nasrettin Hoca).

Rom. adj. De ..."n" stânjeni.

KULATMAK (**qulatmaq**) f. Devirmek, düşürmek.

"Men endĭ ... / Bo yawürniñ kök közlĭ malasın / Aketĭp Edĭl'ge kulatmay ... / gerĭ kaytmam." - (İsmail Ziyaeddin - Çora Batır).

Türk Lehç. : Kazak. **- qulatuv;**

Rom. v. A doborî, a răsturna; a arunca.

KULIN (**qulın**) is. Kulun; yaşı altı aydan küçük at yavrusu. Var. **kın.** Eşanl. **tayşık.**

Rom. s. Mânz mai mic de şase luni.

KULINLAMAK (**qulınlamaq**) f. (At için) Yavrulamak. Var. **kulınnamak, kınnamak.**

"Başı boş cürgen biyeler / Ak boz taylar kulınnaylar, / Yeşerĭp ketken yaylada / Cuwırıklaşıp oynaylar." - (Nedret ve Enver Mahmut - Bozcĭğĭt).

Rom. v. (Despre iepe) A făta, a naşte.

KULINLATMAK (**qulınlatmaq**) f. (At için) Yavrulatmak, yavrulamasına yardım etmek.

Rom. v. (La cabaline) A asista fătarea.

KULINNAMAK (**qulınnamaq**) f. → **Kulınlamak**.

KULINŞAK (**qulınşaq**) is. Yavrucuk kulun; kuluncuk.

"Kulunşagım menĭm Adil'ĭm / Esen eken, saw eken, / Eñsesĭnde eken közĭ oyılıp, / Şıganaktan ekĭ kolı kesĭlĭp." - (Başkurdistanlı Abdülkadir / İnan – Orta Türk Destanları).

Rom. s. Mânzişor.

KULIN-TAY (**qulın-tay**) is. Yaşı altı ay ile bir yaş arası olan tay.

Türk Lehç. : Kırım. **- quluntay;** Kazak. **- qulın-tay;**

Rom. s. Mânz între şase luni şi un an.

KULIP (**qulıp**) is. (Yun.>Türk.). Kulp; tutacak.

Rom. s. Toartă, mâner.

KULIPLI (**qulıplı**) s. Kulplu, tutacaklı.

Rom. adj. Cu toartă, cu mâner.

KULIPSIZ (**qulıpsız**) s. Kulpsuz, tutacaksız.

Rom. adj. Fără toartă, fără mâner.

KULLANILMAK (**qullanılmaq**) f. Kullanılmak.

Rom. v. A fi folosit; a se folosi.

KULLANIŞ (**qullanış**) is. Kullanış.

Rom. s. Folosire, întrebuinţare.

KULLANIŞLI (**qullanışlı**) s. Kullanışlı.

Rom. adj. Comod, de care te poţi folosi cu uşurinţă.

KULLANMA, **-UW** (**qullanma**, **-uw**) is. Kullanma.

Rom. s. Folosire, întrebuinţare, utilizare.

KULLANMAK (**qullanmaq**) f. Kullanmak.

1. Bir şeyden belli bir amaçla yararlanmak.

"Kızlar caşlar kuyaşlap / Künden algan sawlıknı. / Tañ cerĭne uşay dep / Kullangan al cawlıknı." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

2. Bir kimseyi bir işte çalıştırmak.

3. Giymek, takmak.

4. İçmek, içme adeti olmak. **Sĭgara kullanasĭñ mı ?**

"Tıştan ot, içten imam suwı kullansañ cılındıñ kettĭñ taa." - (Müstecib Ülküsal - Bayram Şenlĭğĭ).

5. Araç, alet işletmek, yönetmek.

- **Kor kullanmak –** Dikkatsizce, esirgemeden kullanmak.
- **Tebe tebe kullanmak -** Esirgemeden kullanmak.

Rom. v. 1.-2. A folosi, a întrebuinţa, a utiliza; a se folosi. 3. A purta, a folosi. 4. A consuma, a obişnui. 5. A conduce, a mânui.

KULLE (**qulleş**) is. (Ar. kulle). Kule.

Rom. s. Turn, foişor.

KULLELĬ (**qullelĭ; Qullelĭ**) s. ve is. 1. Kulesi olan.

2. öz. is. Kuleli; adı romenceye Colilia olarak çevrilmiş Dobruca'daki köyün Tatarca adı.

Rom..1. adj. Cu turn. 2. s. propr. Numele tătăresc al satului Colilia din Dobrogea.

KULLIK (**qullıq**) is. Kulluk.

"Sayıp süyüp kolın öpken efendï baylarımız / ... Ve onlarga kullık etken dalkawuklar, soysızlar .... / Işte bonlar halkımızını karanlıkta bırakkan." - (İsmail Ziyaeddin - Oylaw).

Rom. s. Sclavie, robie.

KULTURA (**kultura**) is. (Fr.>Rom.Türk.). Kültür; hars.

"İnsan özïn menlïgïn saklamalı, / Kulturasın her zaman yaklamalı." - (Bekir S. Çobanzade - Kalpak Mahracı).

"Türk dünyasının, Kıbla hem Sırt Türk kulturasının tam manası man kïşkene bïr temas bölgesïn teşkil etken Dobroca ... Türk boyları folklorının bazı karanlık noktaların da aydınlata bïlecekleri men dikkatımızını tartmaktadır." - (Nedret ve Enver Mahmut - Bozcïgït).

Rom. s. Cultură.

KULTURAL (**kultural**) s. (Fr.>Rom.Türk.). Kültürel. **Kultural tesïr. Kultural şalışma.**

Rom. adj. Cultural.

KULUB (**kulub**) is. (Fr.>Rom.Türk.). Kulüp.

"Mïnarelï camï kulub bolsa da, / Ümïtnï hayalnï heç te üzmiyïk, / Kurtuluş, hürriyet künün bekliyïk." - (Mehmet Vani Yurtsever - Kart man Caş Arasında).

Rom. s. Club.

KULUNÇ (**qulunç**) is. Patol. (Ar. kulunc) Omuz ve sırt ağrısı, romatizması.

Rom. Dureri reumatice la spete.

KULUNÇ SIHHİYE (**qulunç sıhhiye**) is. (Ar. kulunc sihhiyye) Sırt ve omuz ağrılarını giderici (merhem).

"Mına Mevlut, tabïrname, Mamediye, müseyyefan'çün ırımlar, / Karınca duwa, kulunç sıhhiye, ayle, etne tılsımlar." - (Bekir S. Çobanzade – Mezat).

Rom. s. Alifie pentu junghiuri reumatice.

KULYA[1] (**qulya**) is. → **Hulya**.

KULYA[2] (**qulya**) is. (Ar. kul ya ...). Kuran'ın bu sözle başlayan 109-uncu, El Kâfirun suresi.

"Tebbet'men tebïştïm, / İzaca'man öbïştïm, / Kulya menï kuruttı, / Kulaşıgım şürüttï." - (Boztorgay).

Rom. s. O denumire a "sura" (capitolului) 109, El Kâfirun, al Coranului, dată după întâiul cuvânt cu care începe sura.

KUM (**qum**) is. Kum.

1. Doğal etkenler altında kayaların ufalanmasından oluşan ufak sert tanecikler.

"Çeşme suwsız bolır mı, / Deñïz kumsız bolır mı? / Onbeşïnde caş kızlar / Acep sırsız bolır mı? - (Boztorgay).

2. Tıp. Böbreklerde meydana gelen patolojik sert tanecikler birikmesi; böbrek taşı.

- **Kum sáátï -** Kum saati; (*Rom. - Clepsidră, nisiparniță*).
- **Deñïzde kum, onda para.** – Deyim. Çok paralı kimse.

Rom. s. 1. Nisip. 2. Med. Calcul; piatră la rinichi.

KUMAÇ (**qumaç**) is. (Ar. kumaş). → **Kumaş.**

"Iştanı deseñ, galife kadife kumaç, / Çızmaları parılday, katmerlï konuç" - (Bekir S. Çobanzade – Kalpak Mahracı).

KUMALAK (**qumalaq**) is. Yuvarlak tane şeklinde koyun tersi. Eşanlam. **şakmak**[2]**.**

"Tezek, capma, kumalak ep ocakta tutulır, / Parlaganda parçaları aşka, suwga katılır." - (Memet Nüzet – Kırım'nıñ Çöl Ayatından).

- **Kumalak falı –** Eski Türklerin, halen de Kazak ve Kırgızların 41 tane kumalakla baktıkları bir fal çeşidi.

Türk Lehç. : Kırım, Nog., Kazak., Kırgız. – **qumalaq;**

Rom. s. Căcărează de oaie.

KUMAN[1] (**Kuman**) öz. is. Tar. Bizanslıların Kıpçak Türklerine verdikleri isim. Eşanl. **Kıpçak, Polovtsi.**

Rom. s. propr. Cumani; popor de neam turcic care a populat în sec. XI-XV stepele dintre munții Ural şi Marea Neagră. Sinonimul slavonicului "polovți" şi arăbescului "kipceac".

KUMAN[2] (**quman**) is. İbrik.

"Rahmetlïnïñ dede dedelerïnden kalma bïr bakırdan kumanı bar eken, bek eskï, astından, canından su aga, kulak mulak kalmagan, totlangan ama, gene de abdest almaga, sunı şap şap etmege yaray eken." - (Nasrettin Hoca).

Rom. s. İbric de apă.

KUMANCA (**Kumanca**) is. Kıpçak dili; XI-XV. yüzyıllardaki Kuzey Türklerinin dili; 1303 yılında kaleme alınmış Codex Cumanicus adlı kitap bu dili tanıtmak için yazılmıştır. Eşanl. **Kıpçakça.**

Rom. s. Limba cumană.

KUMANDA (**kumanda**) is. (İtal.Fr.>Rom.Türk.). Kumanda, yönetme, yönetim.

"E, bo baylar, kumandasındakı halkka hiç fayda etmiy mï ekenler ?" - (Necip H. Fazıl - Kırım).

- **Kumanda etmek -** Emir vermek; yönetmek.

Rom. s. Conducere, dirijare.

KUMANDAN (**kumandan**) is. (Fr.>Rom.Türk.). Kumandan.

"Batu han, ... Subutay kumandan hep bïzïm ataları-mızdır." - (Müstecib Ülküsal - Bayram Şenlïgï).

Rom. s. Comandant.

KUMAR (**qumar, kumar**) is. (Ar. kimar). Kumar.

1. Ortaya para koyarak oynanan talih oyunu.

"Kumar aram eken, kumar osal eken. Neme lâzım. Maga ötmek parası çıksın da."– (Müstecib Ülküsal – Bayram Şenlïgï).

2. Zararlı çıkma ihtimali fazla olan bir girişim.

- **Kumar oynamak -** a) Talih oyunu oynamak. b) Sonucu şüpheli bir işe girişmek.

Rom. s. 1. Joc de noroc. 2. fig. Acțiune riscantă.

KUMARANE (**qumarane, kumarane**) is. (Ar.kimar+ Fars.hane) Kumarhane, kumar oynatılan yer; kazino.

Rom. s. Local pentru jocuri de noroc; cazinou.

KUMARBAZ (**qumarbaz, kumarbaz**) is. ve s. (Ar. kimar+Fars. baz). Kumar oynayan; kumarcı. Eşanl. **kumarcı.**

Rom. s. Persoană care are patima jocurilor de noroc; cartofor.

KUMARBAZLIK (**qumarbazlıq, kumarbazlıq**) is. → **Kumarcılık**.

KUMARCI (**qumarcı, kumarcı**) is. (Ar. kimar+Tat. -cı). Kumara düşkün olan, kumar oynayan kimse.

Rom. s. Persoană care are patima jocurilor de noroc.

KUMARCILIK (**qumarcılıq, kumarcılıq**) is. Kumar oynama düşkünlüğü.

Rom. s. Patima jocurilor de noroc.

KUMARHANE (**qumarhane, kumarhane**) is. (Ar. kimar+Fars. hane). Kumarhane, kumar oynanan yer.

Rom. s. Local unde se practică jocuri de noroc.

KUMAŞ (**qumaş**) is. (Ar. kumaş). Kumaş.

1. Makinede dokunmuş her türlü dokuma.

2. Kalın dokuma.

"Atlaz da bĭrdĭr, kumaş ta bĭrdĭr, / Kıymetĭn bĭlgenge. / Güzel de bĭrdĭr, şĭrkĭn de bĭrdĭr / Canın süygenge." - (Boztorgay).

3. mec. Yetenek, üstün nitelik.

- **Awır kumaş keş öter. –** Atas. Ağır kumaş geç satılır.

Rom. s. 1. Ţesătură. 2. Stofă. 3. fig. Talent, aptitudine.

KUMBARA (**qumbara, kumbara**) is. (Fars. humbere). Kumbara, para biriktirmek için kullanılan kap.

Rom. s. Puşculiţă.

KUMIKLAR (**Qumıqlar**) öz. is. Kumuklar; Dağıstan Özerk Cumhuriyetinde (Rusya Feder.) yaşayan, 2.000 yılında 300.000 kadar nüfuslu olan, Kıpçak kolundan bir Türk boyu.

Rom. s. propr. Cumâcii; populaţie turcică din ramura cumană, una din etniile Caucazului de Nord, din Rep. Aut. Dagestan a Federaţiei Ruse.

KUMIKÇA (**Qumıqça**) is. Kumukça, Kumuk dili; Kıpçakçanın bir kolu olan Türk lehçesi.

- **Atnı qamuçu bulan haydama, arpa bulan hayda -** Atas. Dobr. Tatar ağzı : **Atnı qamşı man aydama, arpa man ayda;** T.Türkçesi : Atı kamçı ile sürme, arpa ile sür.

- **Dügüden pilav da bola, talav da bola.** - Atas. - Dobr. Tatar ağzı : **Dügĭden pĭlâw da bola, talaw da bola.;** T. Türkçesi : Darıdan pilâv da olur, bulamaç da.

- **Yoluñ tegiş bolğan soñ yol yağadağı tegeneklerden qorqma. -** Atas. - Dobr. Tatar ağzı : **Colıñ tegĭs bolgan soñ col cağasındaqı tegeneklerden korkma;** Türkiye Türkçesi : Yolun düz olduktan sonra (olunca) yol yakasındaki (kenarındaki) dikenlerden korkma. (Türk Edebiyatları Antolojisi c. 20).

Rom. s. Limba cumâcă; dialect turcic din ramura cumană a familiei limbilor turcice, vorbit în Daghestan şi Caucazul de Nord.

KUMLAMAK (**qumlamaq**) f. Kumlamak. Var. **Kumnamak**.

1. Kum dökmek, kum serpmek.

2. Kumla karıştırmak.

Rom. v. 1. A presăra nisip. 2. A amesteca cu nisip, a adăoga nisip.

KUMLI (**qumlı**) s. Kumlu.

Rom. adj. Cu nisip; nisipos.

KUMLIK (**qumlıq**) is. ve s. Kumluk.

1. is. ve s. Kumu çok olan (yer).

2. is. Kum ocağı.

3. is. Kumsal, plâj yeri.

4. is. Coğr. Sahra, çöl.

"Kete, kete, geñĭş kumlıklarnı geşĭp yüksek dağlarnıñ töbesĭne şıktı." - (Okıma Kitabı - IV).

- **Kumluk (Kumnuk) mállesĭ -** Köstence'nin kuzey-doğu mahallesinin Türkçe – Tatarca adı.

Rom. s. 1. Nisipiş. 2. Carieră de nisip. 3. Plajă. 4. s. Geogr. Deşert, pustiu.

KUMNAMAK (**qumnamaq**) f. → **Kumlamak**.

KUMNUK (**qumnuq**) is. ve s. → **Kumlık**.

KUMRAL (**qumral**) s. ve is. Kumral. Var. **koñır.**

1. s. (Saç, sakal). Açık kahverengi.

2. s. (Hayvan donu) Koyu sarı, kızıl renkte olan.

Rom. adj. 1. Şaten, castaniu. 2. (Despre animale) Roib.

***KUMRAN** (**qumran**) is. ?

"Suw cagası süyrĭ oba, / Betegesĭ tartıktır. / Kozı kumran taşkan koy / Maga kızdan artıktır." - (Boztorgay).

KUMRI (**qumrı**) is. (Fars. kumri). Zool. Kumru. (Lat. Streptopelia turtur).

Rom. s. Zool. Turturea; turturică.

KUMSAL (qumsal) is. Kumsal, kumluk, kumlu yer. Eşanl. **kumlık.**

"Kumsaldır sahhillerĭñ, / Mapmawıdır deñĭzlerĭñ, / Hatırımda balık awlap / Suda yüzgen yelkennerĭñ." - (Ekrem Menlibay – Hatırımda).

Rom. s. Nisipiş, plajă.

KUMUKLAR (**Qumuqlar**) öz. is. → **Kumıklar**.

KUMUKŞA (**Qumuqşa**) is. → **Kumıkşa**.

KUN (**Qun**) öz. is.Tar. → **Hun.**

KUNACİN (**qunacin**) is. İki üç yaşında bulunan dişi tay veya inek.

"Senĭñ anlaycagıñ, dört beşĭ bĭrlĭk, yĭğĭrmĭ bin frank, üç kilo kahve, üç kilo şeker, bĭr de ekĭ caşında semĭz bĭr kunacin." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

Türk Lehç. : Kırım. - **qunancın;** Nog. - **qunajın;** Karaçay Malkar. - **qunacin;** Kazak. - **qunacın;** Moğ. - **ğunacin / ğunjin;**

Rom. s. Noaten, tretin; juncă.

KUNAK (**qunaq**) is. → **Kuwnak**.

KUNAMAK (**qunmaq**) f. Kıvanmak. Var. **kuwnamak**, **kuwanmak**.

"Men senĭ türlĭ belalardan kurtardım, o gadar işlerĭñe yardım ettĭm, özĭmmen dünya körmege, kunamaga, cürmege, oynamaga." - (Ekrem ve Hilmiye Mehmet Ali – Tepegöz).

Rom. v. A se bucura.

KUNAN (**qunan**) is. Uç yaşına girmiş erkek tay.

"Közüme bakkan kerĭ, torı, küren, borlı ..., sınlı bĭr at kördĭm mĭ, kunan, dönen bakmazdım, bĭr arhan alar, tutar, yalınına yapışır, cügen salar, mĭnerdĭm." - (Çelebi Cihan - Karılgaçlar Duası).

Türk Lehç. : Kırım., Nog., Karaçay Malkar., Kazak. - **qunan;** Moğ. - **ğunan -** üç yaşında at, sığır, kaplan vs.**;**

Rom. s. Tretin, cal de trei ani.

KUNAŞ (**qunaş**) is. Kıvanç. Var. **kuwnaş, kuwanş.**

"Bayram yaklaşa. Bütĭn köylĭler balaban kunaş işĭnde azĭrleneler." - (Nevzat ve Nermin Yusuf – Nasrettin Hoca).

Rom. s. Bucurie.

KUNAŞLI (**qunaşlı**) s. Kıvançlı. Var. **kuwanşlı**.

Rom. adj. Bucuros.

KUNDAK[1] (**qundaq**) is. 1. Kundak; bebeğin sarıldığı genişçe bez.

2. Ateş yakmak, yangın çıkarmak için konulan tutuşmuş yağlı bez.

"Bĭlemen men, Kızıl Moskof yurtım yakkan, kawurgan, / Ocagıma kundak sokkan, şen obamı yok etken." - (Raşit Aşkı Özkırım / Çorabatır - Kırım, Senden Keçemem – Emel M. 2 -1935).

Rom. s. 1. Faşă (de copil mic). 2. Şomoiog de cârlți cu care se aprinde focul.

KUNDAK[2] (**qundaq**) is. Tüfek kundağı.

Rom. s. Pat de armă.

KUNDAKLAMAK (**qundaqlamaq**) f. 1. Kundaklamak, kundağa sarmak.

2. Kundakla yangın çıkarmak.

Rom. v. 1. A înfăşa. 2. A da foc, a incendia.

KUNDAKLANMAK (**qundaqlanmaq**) f. 1. Kundağa sarılmak.

2. Kundaklanmak, ateşe verilmek., yangın çıkarılmak.

Rom. v.1. A fi înfăşat; a se înfăşa. 2. A se incendia.

KUNDAKLATMAK (**qundaqlatmaq**) f. Kundaklatmak

1. Kundağa sardırmak.

2. Ateşe verdirmek, yangın çıkarttırmak.

Rom. v. fact. de la **kundaklamak.**

KUNDAKLI (**qundaqlı**) s. Kundaklı.

Rom. adj. Cu faşă; înfăşat.

KUNDAKSIZ (**qundaqsız**) s. Kundaksız.

Rom. adj. Fără faşă; neînfăşat.

KUNDAKŞI (**qundaqşı**) is. Yangın çıkaran kimse.

Rom. s. Incendiator; fig. aţâţător (la război).

KUNDURA (**qundura**) is. → **Kondıra**.

"Üyüne ötmek, şeker almay, balasına bayramlık ruba, kundura almay paraların kumarga bergen kişĭlerĭmĭz bar." - (Müstecib Ülküsal - Bayram Şenlĭgĭ).

KUNDUZ (**qunduz**) is. Zool. Kunduz. (Lat. Castor fiber).

"Ekĭ kara koşanay, terĭsĭ kunduz / Cayrap catkan şeşekniñ manası yıldız." - (Boztorgay).

Rom. s. Zool. Castor.

KUNI (**qunı**) is. (Yun. khoni>Türk.). Huni.

Rom. s. Pâlnie.

KUNIDAY s. Huni gibi; koni biçiminde.

Rom. adj. Conic.

KUNIKMAK (**qunıqmaq**) f. Kıvanmak, sevinmek. Var. **kuwnıkmak.**

- **Kalakayga kunıkkan, ötmekke könmez.** – Deyiş. Yağlı ekmeğe sevinen sade ekmeğe kanaat etmez.

Rom. v. A se bucura.

KUNLAMAK (**qunlamaq**) f. (At, eşek için; kulunlamak'tan). Yavrulamak. Var. **kunnamak.**

"Buzawlar sıgır, kozlar koy, kunnar biye, / Dünyaga evlâk kelgenĭn herkes süye." - (Bekir Akcar - Çınlar / Emel M.).

"Kırk seneniñ işĭnde awız dadıman bĭr yemek aşayım degende komşımıznıñ eşegĭ kuyruksız bĭr eşek balası kunlagan, diy Rahmetlĭ." - (Nevzat ve Nermin Yusuf – Nasrettin Hoca).

Rom. v. (Despre iepe şi măgărițe) A făta, a naşte.

KUNNAMAK (**qunnamaq**) f. → **Kunlamak**.

"Elmanıñ kabıgın aşagan biye bĭrkaş vakıt son işlĭ kalgan. Günĭ cetkende de bĭr ciren tay kunnagan." - (Mehmet Vani Yurtsever - Cantemĭr Batır).

KUNSIZ (**qunsız**) s. Darmadağın, alt üst.

Türk Lehç. : Kazan. – **konsız;**

Rom. adj. Dezordonat.

KUNSIZLANDIRMAK (**qunsızlandırmaq**) f. Altını üstüne getirmek.

"Onlarnıñ arasına közge körĭnmegen ... bĭr kıl uzatılgan edĭ. ... Bo kıl ... üy işĭnde alay şiynĭ kunsızlandırıp taşlagan, taa kalanmaga başlanmagan sobanı bütünliy harap eter korkısın tuwdıra edĭ." - (Okıma Kitabı - V).

Rom. v. A distruge, a strica

KUNSIZLIK (**qunsızlıq**) is. Dağınıklık.

"Şĭmdĭ üy işĭ suwugan saytın suwuy ve sobanıñ mıramasından tuwgan kunsızlık bütün aileniñ cüregĭnde, aşılgan caraday bolıp catkan acını, deren mönlĭknĭ derenleştĭre." - (Okıma Kitabı - V).

Rom. s. Talmeş balmeş.

KUPKURI (**qupqurı**) s. Kupkuru, çok kuru.

Rom. adj. Foarte uscat; lipsit de orice umiditate.

KURA (**qura**) is. (Ar. kur'a) Kur'a; ad çekme.

Rom. s. Tragere la sorți.

KUR KUR (**qur qur**) zf. Horul horul; horlama sesi çıkararak.

- **Kur kur yuklamak** – Horul horul uyumak.

Rom. adv. Sforâind.

KURABİYE (**qurabiye**) is. Kurabiye; un, yağ, badem veya fıstıklı, tatlı çörek.

"Ayakları awurup üyünden şıgalmagan / kart ebanay Sabriye, / O da cĭbergen tornı man, / bĭr sĭnĭ kurabiye." - İsmail Ziyaeddin - Toy).

"Hayriy, may şeker, şiy kaymak man, taze cımırta man pişĭrĭlgen kurabiyelerge daldı." - (Altay Kerim - Biruinţa Kurabiyelerĭ).

Rom. s. Pişcot.

KURABİYECĬ (**qurabiyecĭ**) is. Kurabiyeci.

Rom. s. Preparator sau vânzător de pişcoturi.

KURAK (**quraq**) s. Kurak. Var. **kurgak.**

1. (Hava, mevsim için) Yağışsız.

2. (Toprak, coğrafi bölge için). Nemsiz, susuz.

"Ecadımıznıñ bundan yüzlerce yıl önce, Asya'nıñ kurak çöllerĭnden çıkıp, künbatıga dogrı cürüş etkenlerĭn ... okumagan son kaydan bĭlecek ?" - (Mehmet Vani Yurtsever - Kart man Caş Arasında).

- **Mart kurak, Abĭrlĭ suwlak (bolsın) -** Atas. Mart kurak, Nisan yağışlı olsun.

Rom. adj. 1. (Despre vreme) Secetos. 2. (Despre sol) Uscat.

KURAKLIK (**quraqlıq**) is. Kuraklık. Var. **kurgaklık**.

1. Yağışsızlık.

2. Susuzluk, kuruluk.

Rom. s. 1. Secetă. 2. Uscăciune, ariditate.

KURAKŞIMAK (**quraqşımaq**) f. Kuruyup kavrulmak.

"Kurakşıgan metiyĭm kırşawın atkan, / Kaysıñızsız utanmay sözlıp catkan ?" - (Boztorgay).

Rom. v. 1. A se usca de arşiţă. 2. (Despre butoaie şi putini) A se dogi.

KURAL (**qural**) is. Kural, ilke.

Rom. s. Regulă; principiu.

KURALMAK (**quralmaq**) is. Eklenmek; birbirine bağlanarak uzatılmak; birbirine dikilerek genişletilmek.

Rom. v. (Mai multe fire sau mai multe cupoane) A se lega, a se înnoda unul după altul; a se coase unul după altul.

KURAMA, -W (**qurama, -w**) is. ve s. 1. Kuramak işi; ekleme.

2. s. Parçalar eklenerek elde edilmiş.

Rom. s. 1. s. Adăogare, prelungire; înnădire. 2. adj. Prin adăogare, prin prelungire.

KURAMAK (**quramaq**) f. 1. Eklemek. a) Birbirine bağlamak. b) Birbirine dikmek. c) Toplamak, birleştirmek.

2. Eklenmek, birikmek, toplanmak. Var. **kuralmak.**

"Kurap şıkkan bulutman, / Cawmay turmay darkamam." - (Nedret ve Enver Mahmut – Bozcĭgĭt).

Rom. v. 1. A prelungi, a adăoga, a înnădi. 2. A se prelungi, a se adăoga.

KURAMIŞ (**quramış**) s. ve is. 1. s. Birbirine eklemiş.

2. Birbirine eklenmiş.

3. is. **Kuramış** yastık; eskiden Dobruca Tatar evlerinde yer minderlerinin arkasına duvara dayalı konulan, çeşitli renk kare bezler birbirine dikilerek hazırlanmış kılıflarla kaplı, içi saman dolu, düzgün kalıplı, sert yastıklar. (Müstecib Ülküsal – Dobruca ve Türkler).

"Kıyık kıyık közlerĭñ kabak aşday, / Men esmerĭ, sen beyaz, kuramışday." - (Bekir Akcar - Çınlar / Emel M.).

Rom. adj. şi s. 1.-2. Ataşat, alipit. 3. Perne paralelipipedice, umplute cu paie şi căptuşite cu feţe cadrilate cusute din cupoane multicolore, aşezate de-a lungul pereţilor spre a servi de spătar celor care se aşezau pe mindirurile aşezate înaintea lor.

KURAN[1] (**Quran**) öz.is. (Ar. Kur'an). Kuran; Hz. Muhammed'e Tanrı tarafından gönderilen, İslâmın temel ilkelerini içeren, Müslümanlığın temel kitabı. Eşanl. **Mushaf.**

- **Kuran şıkmak -** Kuran'ı başından sonuna kadar okuyup bitirmek; hatim indirmek.
- **Kuran öbiyĭm / Kuran Kitap öbiyĭm . -** Deyiş. Bir şeye inandırmak için söylenen yemin sözü.

Rom. s. Coran.

KURAN[2] is. Horon; oyun; halka Var. **koran.**

Rom. s. Joc; horă, cerc.

KURANCA is. (halk.) Arap alfabesine dayalı eski Türk alfabesine halk arasında kullanılan bir tabir.

Rom. s. (pop.) Termen popular pentru vechea scriere turcă bazată pe alfabetul arab.

KURAN-KAP (**Quran-qap**) is. İçinde Kuran muhafaza edilen atlas kese.

Rom. s. Poşetă din atlaz în care se păstrează Coranul.

KURAN-KÜLKÜ (**quran-külkü**) is. (Huran / horon + gülüş) Çepeçevredekilerin neşe, keyif hali.

"Üylĭ balalı şagalı, pelvan Mendu akayday etken bĭr şakacı kĭşĭniñ tüz cügünüp, enkĭyĭp toñkayıp, ot başına yerleşĭp, yalandan ot cagıp oynaganından herkez kuran-külkü işinde." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. Joc şi veselie generală.

KURAŞTIRMAK (**quraştırmaq**) f. Birbirine eklemek. Var. **kuramak**.

Rom. v. A înnădi, a lega sau a coase unul de altul.

KURATMAK (**quratmaq**) f. Birbirine ekletmek.

Rom. v. A pune să înnădească.

KURBAN (**qurban**) is. (Ar. kurban). Kurban.

1. Bayramda dinin bir buyruğu olarak veya başka zamanlarda adak olarak kesilen hayvan.

"Aytıñız menĭm anama / Başına al şal baylasın. / Bebiyĭm saldat kettĭ dep / Ak koy kurban adasın." - (Boztorgay).

2. Kurban Bayramı adının kısaltması. **Toyları Kurbandan sonra eken.**

3. mec. Bir ülkü uğrunda feda edilen veya kendini feda eden kimse.

4. mec. Bir kaza veya bir felâkette ölen kimse.

- **Kurban Bayramı –** Zilhice ayının onunda başlayıp dört gün süren ve yoksullara dağıtmak için kurban kesilen dini bayram.
- **Kurban bermek –** Can kaybına uğramak.
- **Kurban bolmak –** a) Kurban olmak, bir kimse veya bir şey için kendini feda etmek. b) – Kurban gitmek, suçsuz yere ölmek. **"Kewde cerge cabışkan, millet sınık kanatman / Talpınsa da uçalmaz, can berĭp kurban bolır." -** (Mehmet Niyazi – Sagış).
- **Kurban etmek –** a) Kurban kesmek. b) Feda etmek.
- **Kurban kesmek –** Dini buyruğa uyarak hayvan kesmek.
- **Kurban ketmek –** Suçsuz yere ölmek; zarara uğramak.
- **Kurban şalmak –** Kurban kesmek (çalmak).
- **Elden kelse can kurban -** Deyim. İmkânım olsaydı seve seve yapardım, anlamında.
- **Kulĭñ kurbanıñ bolayım. -** Deyim. Bir ricada bulunurken," bütün isteklerini yerine getirirm" anlamında söylenen söz.
- **Kurbanıñ bolayım –** a) Büyük sevgi veya hayranlık nidası. b) Yalvarmak sözü.
- **Kurbannıñ közĭ yaşlı bolır.** – Deyim. Kurbanın gözü yaşlı olur.

Rom. s. 1. Jertfă, ofrandă, prinos. 2. Rel. La Musulmani, Sărbătoarea Jertfei. 3. fig. Martir. 4. fig. Victimă a unei nenorociri.

KURBANLIK (**qurbanlıq**) s. Kurbanlık; kurban edilmek için ayrılmış.

- **Kurbanlık koyday közlerĭ baylı –** Kurbanlık koyun gibi gözleri bağlı.

Rom. s. Animal ales pentu jertfire.

KURBET (**qurbet**) is. → **Gurbet**.

KURBETLĬK (**qurbetlĭk**) is. → **Gurbetlĭk**.

KURCATMAK (**qurcatmaq**) f. Heyecanlandırmak, elini ayağını dolaştırmak.

"Ay tek şatır, tek şatır, / Tek şatırda kız catır. / Awzın öpseñ bal tatır, / Kuşaklasañ kurcatır." - (Boztorgay).

Rom. v. A provoca emoţii, a da fiori.

KURDIRMAK (**qurdırmaq**) f. Kurdurmak. Var. **kurgızmak**.

Rom. v. factitiv de la **kurmak.**

KURENT (**kurent**) is. (Fr>Rom.). Akım, cereyan.

"Tuymege parmak basılganda ekĭ tel bĭrbĭrsĭne tiyer, kurent meydanga kelĭp, bekler canar, odanı carıkka gark eter." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. . Curent.

KURGAK (**qurğaq**) s. Kurak. Var. **kurak**.

1. (Hava, mevsim için) Yağışsız.

"Bek kurgak bĭr senesĭ, bütĭn kalk kıtlık, yoksızlık ĭşĭnde yaşay ekende, Rahmetlĭ bĭr köyge kete." - (Nevzat ve Nermin Yusuf – Nasrettin Hoca).

2. (Toprak ve dere yatakları için) Susuz, kuru.

"Yurtuñda kaya yok, suları kurgak. / Kiçkene tawlardan vulkanlar çıkmaz." - (Bekir S. Çobanzade – Yanık Kaval).

Rom. adj. 1. (Despre vreme) Secetos. 2. (Despre sol) Uscat, arid.

KURGAKLIK (**qurğaqlıq**) is. Kuraklık.

1. Yağışsızlık.

"Tınç tatar çöllerĭn kurgaklık sargan, / Kan kerek, kan !" - (Bekir S. Çobanzade - Tınç Tatar Çölünde).

"Bĭr senesĭ bek yaman kurgaklık bola; egĭnler sararıp sola. Bereket bek bek az. Erbĭr yerde kıtlık. Zawallı Nasrettin'nĭñ eşegĭn cemĭ yok." - (Nasrettin Hoca).

2. Susuzluk, kuruluk.

Rom. s. 1. Secetă. 2. Uscăciune, ariditate.

KURGAN (**qurğan**) is. (karagan'dan). Tar. Kurgan. Eşanl. **oba, topraktöbe.**

1. Eski çağlarda, bozkırlarda gözetleme noktası olarak kullanılmak üzere yapılmış toprak tepe.

2. Eski çağlarda, toprak tepe şeklinde yapılmış mezar.

Moğ. **- haragan** (1);

Rom. s. İst. 1. Movilă artificială înălţată penru a servi ca punct de observaţie. 2. İst. Tumul, gorgan.

KURGIZMAK (**qurğızmaq**) f. Kurdurmak. Var. **kurdurmak**.

Rom. v. factitiv de la **kurmak.**

KURI (**qurı**) s. Kuru. Var. **kuru.**

1. Suyu, nemi olmayan.

2. Yağış almayan; üzerinde bitki olmayan.

3. Kurutulmuş.

4. Kurumuş, canlılığını yitirmiş.

5. Zayıf, sıska, etsiz.

6. Salgısı olmayan.

7. Döşenmemiş, çıplak. **Kurı yerde oturma.**

8. Katkısız, içinde başka bir şey daha bulunmayan.

"Konanıñ ortasında balaban bĭr tasta kurı su. Bonı körgen köylĭler : Hoca'm, bo neday koyan sorpası ? diyler." - (Nevzat ve Nermin Yusuf - Nasrettin Hoca).

9. Etkisiz.

10. is. Kurumuş şey.

11. zf. Sadece, yalnızca, başka bir şey olmaksızın.

"Men kış günlerĭnde calangayak, arkamda kuru bĭr köleksa man tışka şıga ekenmen." - (Abdulla Tukay - Esĭmde Kalganlar / Okıma Kitabı V).

- **Kuru agaşka kan cakmak -** İftira etmek, iftira atmak.
- **Kurudan kuru, kurı kurıga** - Boşuna, boş yere.
- **Kuru kalmak (Bĭr şiyden ...)** - Bir şeyden yoksun kalmak.
- **Azga kanaát etmegen köpten kurı kalır**. - Atas. Aza kanaat etmeyen daha fazlasına erişemez.

Rom. adj. 1. Uscat, zvântat. 2. Arid, sterp. 3. Uscat, deshidratat. 4. Uscat, vestejit. 5. Slab, uscăţiv. 6. (Despre tuse) Uscat, sec. 7. (Despre încăperi) Gol, neacoperit. 8. (Despre alimente) Simplu, gol, neasociat cu altceva (pâine goală). 9. Fără efect, fără eficacitate. 10. s. Obiect uscat. 11. adv. Doar, numai.

KURILAMAK (**qurılamaq**) f. Kurulamak, bir şeyin ıslaklığını gidermek..

Rom. v. A usca, a zvânta.

KURILANMAK (**qurılanmaq**) f . Kurulanmak, ıslaklığı giderilmek.

Rom. v. A se usca, a se zvânta.

KURILAŞMAK (**qurılaşmaq**) f. Kurulaşmak; ıslaklığı gitmek, kuru hale gelmek.

Rom. v. A se usca, a se zvânta.

KURILDAMA, **-W** (**qurıldama**, **-w**) is. Horuldama.

Rom. s. Sforâire, sforâit.

KURILDAMAK (**qurıldamaq**) f. 1. (Uykuda) Horuldamak.

2. (Barsaklar) Guruldamak.

Rom. v. 1. A sforăi. 2. (Maţele) A ghiorăi, a chiorăi.

KURILIŞ (**qurılış**) is. Kuruluş.

1. **Kurulmak** işi veya şekli.

2. Kurum, tesis, müessese.

3. mec. Sere serpe oturuş.

4. mec. Kasılma, çalımlı duruş.

Rom. s. 1. Înfiinţare, întemeiere. 2. Întreprindere, instituţie. 3. fig. Poziţie comodă, tolăneală. 4. fig. Fudulire.

KURILMAK (**qurılmaq**) f. Kurulmak.

1. **Kurmak** işi yapılmak.

2. Rahatça oturmak.

3. mec. Kasılmak, çalım satmak.

"Memleketĭmĭzde bĭrköp batırlar bar, kurudan kuruga batırmız dep kurulıp cürmesĭnler." - (Mehmet Vani Yurtsever - Cantemĭr Batır).

Rom. v. 1. Forma pasivă de la **kurmak.** *2. A se aşeza comod; a se tolăni. 3. fig. A se fuduli.*

KURILTAY (**qurıltay**) is. Kurultay.

Rom. s. Adunare generală; congres.

KURIM[1] (**qurım**) is. Kurum; baca isi. Var. **kurum**[1]**.**

Rom. s. Scrum; funingine; negru de fum.

KURIM[2] (**qurım**) is. Var. **kurum[2].** 1. Kuruluş, müessese.

2. Kurum, gurur.

3. Çalım.

Rom. s. 1. Societate, întreprindere; instituţie. 2. Prestanţă. 3. Fudulie, aroganţă.

KURIM[3] (**qurım**) is. Yay, zemberek gerginlik derecesi. Saat yayının kurumu. Var. **kurum[3].**

Rom. s. Reglaj; întoarcere a arcului de ceas.

KURIMAK (**qurımaq**) f. Kurumak.

1. Islaklığını yitirmek, kuru duruma gelmek.

2. (Akarsu, göl, kuyu için) Suyu bitmek.

3. (Bitki için) Ölgün duruma gelmek.

Rom. v. 1. A se usca. 2. (Apele) A seca. 3. (Plantele) A se ofili, a se veşteji.

KURIMLAMAK (**qurımlamaq**) f. Kurum bulaştırmak.

Rom. v. A mânji cu scrum, cu funingine.

KURIMLANMAK (**qurımlanmak**) f. 1. Kurum, is tutmak.

2. Çalım satmak.

Rom. v. 1. A se afuma, a prinde funingine. 2. A se fuduli.

KURINMAK (**qurınmaq**) f. Kurulanmak, kendini kurulamak.

Rom. v. A-şi şterge umezeala de pe corp.

KURIT (**qurıt**) is. → **Kurt[3]**.

KURITMAK (**qurıtmaq**) f. Kurutmak.

Rom. v. A usca, a zvânta.

KURLAY (**qurlay**) zf. Katıksız, katkısız.

"Nasrettin Hoca'nıñ balcı bir dostı bar eken. (...) Bir tabakka bal sala da Hoca'ga bere. O, başlay balnı kurlay parmaklap parmaklap aşamaga." - (Nevzat ve Nermin Yusuf – Nasrettin Hoca).

Rom. adv. Fără nimic altceva în adaos.

KURMA[1] – UW (**qurma**, **-uw**) is. Kurmak işi.

Rom. s. Acţiunea de **kurmak.**

KURMA[2] (**qurma**) is. (Fars. hurma). Bot. 1. Hurma ağacı. (Lat. Phoenix dactylifera).

2. Hurma ağacının meyvesi.

"Bakşada kara kurma. / Karşımda karap turma. / Menï saga bermezler, / Náfle boynıñnı urma." - (Boztorgay).

Rom. s. Bot. 1. Curmal, arbore exotic. 2. Curmală, fructul curmalului..

KURMA-CEMĬŞ (**qurma-cemĭş**) is. Kuru yemiş; fındık, fıstık, leblebi, hurma gibi yemişler.

Rom. s. Nume comun pentru aluna, arahide, năuturi, curmale, stafide etc.; fructe uscate, seminţe.

KURMAK (**qurmaq**) f. Kurmak.

1. Parçalardan bir bütün meydana getirmek, monte etmek. **Şadır kurmak.**

2. Hazırlamak. **Sıpra kurmak.**

3. (Yay ve zemberek için) Germek. **Saatnı kurmak.**

4. (Büyük ve önemli şeyler için) Meydana getirmek, tesis etmek.

"Sïznïñ için tatarnıñ kartı caşı / Tögecekler cılay küle köz yaşı. / Tüşken tamla kurgan curtnı yaldızlar." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

"Herkes bïlïr onıñ üyken maksatların emelïn, / Belkï onıñ sayi kurdı bu mektepnïñ temelïn." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

5. Yapmak, inşa etmek.

6. İnsan birlikleri, teşkilâtlar meydana getirmek.

"Ekï caşnı kawuştırmak, ekewïnden bïr üy kurmak arüw şiy taa ya." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

7. Gizlice hazırlamak. **Tuzak kurmak.**

8. Düşünmek, hayal etmek.

9. mec. Birini bir şeye teşvik etmek, itmek, fitillemek.

10. (Yard.) Yapmak, etmek.

"Sáát onda catamız, / Saba da turamız. / Arkadaşlar toplaşıp / Müşawre kuramız." - (Boztorgay).

Rom. v. 1. A face, monta. 2. A pregăti. 3. A întoarce (ceasul). 4. A întemeia, a funda, a înfiinţa. 5. A construi. 6. A organiza, a întemeia. 7. A întinde (o cursă). 8. A se gândi, a plănui, a visa. 9. fig. A aţâta, a instiga. 10. v.aux. A face ...

KURMAÇ (**qurmaç**) is. Güneşte veya iste kurutulmuş et. Eşanl. **kakaç.**

"Bïr torbaga bïraz mayga pïşken kurmaç saldım. Colda karnıñız açsa, özïñ de, coldaşlarıñ da aşarsıñız." - (İ. Ziyaeddin - Çora Batır).

Rom. s. Afumătură.

KURNA (**qurna**) is. (Ar. kurne). Kurna; taştan oyulmuş, yuvarlak çeşme yalağı.

"Ekï kurnalı çeşme, / Aşşïdïr, suwın ïşme. / İşer iseñ ïş amma, Sakın menden vazgeşme." - (Boztorgay).

• **Şeşmede kurnaga, toyda zurnaga merak eter**. – Deyim. Çeşmede kurnaya, düğünde zurnaya merak duyar.

Rom. s. Chiuvetă cioplită în piatră sau marmoră (la çişmelele şi băile turceşti).

KURNAZ (**qurnaz**) s. (Fars. kurnas). Kurnaz, açık göz.

"Sen kïmsïñ ? diy o tïlkïge ... Tïlkï şaşa, 'Ay sen ! diy. Kayda kaldıñ meñ' kïm ekenïm' bïlmiy ? / Aywanlarnıñ eñ kurnazı, tïlkï degenler maga !" - (İsmail Ziyaedddin – Toy).

Rom. s. Viclean; şmecher.

KURNAZCA (**qurnazca**) zf. Kurnazca.

Rom. adv. Cu viclenie; în mod viclean.

KURNAZLANMAK (**qurnazlanmaq**) f. → **Kurnazlaşmak**.

KURNAZLAŞMAK (**qurnazlaşmaq**) f. Kurnazlaşmak.

Rom. v. A deveni viclean; a se vicleni.

KURNAZLIK (**qurnazlıq**) is.Kurnazlık; kurnaz olma durumu veya kurnazca iş.

"Bïzler bermege karar beriyïk ama, kara, bïz de kurnazlık etiyïk." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

Rom. s. Viclenie, şmecherie.

KURNAZŞA (**qurnazşa**) zf. → **Kurnazca**.

KURORT (**kurort**) is. (Rus.). Kaplıca, ılıca, sağlık yurdu.

Rom. s. Staţiune balneo-climaterică.

KURS (**kurs**) is. (Fr.>Rom.Türk.) Kurs; eğitim çalışması.

Rom. s. Curs (şcolar).

KURSAK (**qursaq**) is. Karın.

1. İnsan ve hayvanlarda gövdenin kaburga kenarlarından kasıklara kadar olan ön bölgesi.

"Oñ kolıman Femiye'nïñ kursagın yawaş basıp, bïr yaktan bebiynïñ başın, ayakların katıp yerleşkenïn anlamak, bïr yaktan da bebiynï carıkka yaklaştırmak maksadıman, konaday kursaknı ayerïn bïyerïn sıypalap tura." - (Altay Kerim – Kâniye).

2. Dol yatağı.

3. Mide.

4. Bazı şeylerin şiş, içi boş, hacimli bölümü.

- **Kız kursağı kınıday, ul kursagı uruday. –** Deyim. Kız karnı kın gibi, erkek karnı kuyu kadar (olur).
- **Kursagında ötmegïm bar.** - Deyim. Karnında ekmeğim var.
- **Mollada beş kursak bardır, eñ kïşkenesï tüye kadardır.** – Deyim. Mollada beş mide vardır, en küçüğü deve kadardır.

Rom. s. 1. Burtă, pântec; abdomen. 2. Uter. 3. Stomac. 4. Partea voluminoasă şi goală a diferitelor obiecte.

KURSAKLI (**qursaqlı**) s. 1. Karınlı; karnı büyük ve şiş olan; göbekli.

2. is. mec. Tuzu kuru; kazancı yolunda olan kimse.

"Köstencï'men Karaömer arasında cürgen trenge mïnïp tüşïp hem yabancılarga, hem de özïmïzniñ kursaklılarga sïgara satıp keşïngen kïm ?" – (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. 1. Burtos, pântecos, burduhănos. 2. s. fig. Burtăverde.

KURSAKSIZ (**qursaqsız**) s. Göbeksiz.

Rom. adj. Nepântecos, suplu.

KURSAŞIK (**qursaşıq**) is. Karıncık, küçük karın.

"Cengeñ saga ne bere ? / Bïr kesekşïk et bere. / Onı kayda salarsıñ ? / Botkaşıkka, tamaşıkka, koltıkşıkka, kursaşıkka, kursaşıkka." - (Boztorgay).

Rom. s. Burticică.

KURŞANGI (**qurşanğı**) is. ve s. Var. **kırşangı**.

1. Hayvanların uyuz hastalığı.

2. s. Uyuza tutulmuş olan.

"Tamam şo künï de köy işïnden arabasına bïr kurşangı tay cegïp bïr tïlenşï şïngenesï geşïp barayatır eken." - (Nedret ve Enver Mahmut – Bozcïgït).

3. mec. Perişan kılıklı, hırpani.

Rom. 1. s. Rapăn. 2. adj. Răpănos. fig. Zdrenţăros, jegos.

KURŞAW (**qurşaw**) ve türevleri → **Kırşaw** ve türevleri.

KURŞUN (**qurşun**) is. Kurşun.

1. Kim. Kurşun elementi. Atom sayısı 82, sembolü latince adı "plumbum"dan **Pb.**

2. Silâhla atılan mermi.

"Köp sürmedï, onu bïr hain bulgar kurşunu devïrdï." - (Mehmet Niyazi – Sawlıkman Kal).

3. Kurşun mühür.

4. (Cami kubbeleri için) Kurşun saç.

5. Kurşundan yapılmış.

- **Kurşun atmak –** Silâhla mermi atmak.
- **Kurşun cawdırmak –** Kurşun yağdırmak; çok sayıda kurşun atmak.
- **Kurşun rengï –** Gri renk; kül rengi.
- **Kurşun tökmek –** Eski bir inanışa göre, hastanın başı üstünde su bulunan bir kaba erimiş kurşun döküp, çıkan şekilleri yorumlayarak hastaya derman aramak.
- **Kurşunday –** a) Çok ağır, kurşun gibi. b) Hızlı; mermi gibi.
- **Şaytan kulagına kurşun –** Deyim. İyi giden bir iş için "Şeytan duyup bozmasın" anlamında söylenen söz.

Türk Lehç. : Kırım. - **qurşun**; Nog. - **qorğay, qorğasın;** Karaçay Malkar. - **qorğazin**; Moğ. - **horgulcin / horgoljin;**

Rom. s. 1. Chim. Elementul chimic plumb. 2. Glonţ, proiectil. 3. Sigiliu de plumb. 4. Table de plumb (cu care se învelesc cupolele moscheielor). 5. adj. De plumb.

KURŞUNCI (**qurşuncı**) is. esk. Kurşuncu; fal veya büyü maksadıyla kurşun döken kimse.

Rom. s. înv. Vraci descântător prin interpretarea formelor pe care le ia plumbul topit turnat într-un vas cu apă.

KURŞUN-KALEM (**qurşun-qalem**) is. Kurşun kalem.

Rom. s. Creion.

KURŞUNLAMA, -W (**qurşunlama, -w**) is. Kurşunlama.

1. Kurşunla vurma.

2. Kurşun saçla kaplama.

Rom. s. 1. Împuşcare. 2. Plumbuire; acoperire cu table de plumb.

KURŞUNLAMAK (**qurşunlamaq**) f. Kurşunlamak.

1. Kurşunla vurmak.

2. (Cami kubbelerini) Kurşun saçla kaplamak.

Rom. v. 1. A împuşca. 2. A plumbui; a acoperi cu foi de plumb.

KURŞUNLANMA, -UW (**qurşunlanma, -uw**) is. Kurşunlanma.

1. Kurşunla vurulma.

2. Kurşun saçla kaplanma; kurşun takma.

Rom. s. 1. Împuşcare. 2. Plumbuire.

KURŞUNLANMAK (**qurşun**) f. Kurşunlanmak.

1. Kurşunla vurulmak.

2. Kurşun saçla kaplanmak.

Rom. v. 1. A fi împuşcat. 2. A fi acoperit cu table de plumb.

KURŞUNLAŞMAK (**qurşunlaşmaq**) f. mec. Kurşun gibi ağırlaşmak.

Rom. v. fig. A se îngreuna (ca plumbul).

KURŞUNLATMA, **-UW** (**qurşunlatma**, **-uw**) is. Kurşunlatma.

1. Kurşunla vurdurma.

2. Kurşun saçla kaplatma.

Rom. s. 1. Împuşcare. 2. Acoperire cu table de plumb.

KURŞUNLATMAK (**qurşunlatmaq**) f. Kurşunlatmak.

1. Kurşunla vurdurmak.

2. Kurşun saçla kaplatmak.

Rom. v. 1. A pune să împuşte. 2. A pune să învelească cu table de plumb.

KURŞUNLI (**qurşun**) s. Kurşunlu.

1. İçinde kurşun maddesi bulunan.

2. Mermisi olan.

3. Kurşun mühürlü.

4. Kubbesi kurşunla örtülü.

Rom. adj. 1. Care conţine plumb. 2. Cu gloanţe. 3. Sigilat, plumbuit. 4. (Despre cupole) Învelit cu table de plumb; plumbuit).

KURT[1] (**qurt**) is. Zool. 1. Kurt. Eşanl. **börï, kaşkır.** (Lat. Canis lupus).

2. mec. Bir yeri, bir işi iyi bilen, tecrübeli kimse.

3. mec. İşini iyi bilen, aldanmaz, kurnaz kimse.

4. Tar. Antik çağda şaman inancında olan Türklerin totemi, soylarının atası olarak gördükleri kutsal varlık.

- **Deñiz kurtı** – Tecrübeli denizci. (*Rom. – lup de mare*).
- **Eskï kurt -** mec. a) Mesleğinde uzman kişi. b) Kolay aldanmayan kimse.
- **Kurt masalı –** Saf kimseler için uydurulmuş, inandırıcı olmayan sözler. **"Muallïm efendï bïzge kurt masalı okıy. O taa caş."-** (Müstecib H. Fazıl Ülküsal – Bayram Şenlïgï).
- **Kurt dumanlı awanı süyer. –** Atas. Kurt dumanlı havayı sever. (Kötü niyetli kimseler karışık durumlardan yaralanmak ister).
- **Kurt kartaysa itlerge maskara bolır. –** Atas. Kurt kocayınca itlere maskara olur.
- **Kurt tügün taşlar, kuyun taşlamaz. –** Atas. Kurt tüyünü bırakır, huyunu bırakmaz.

Rom. s. 1. Zool. Lup. 2. fig. Om încercat, experimentat. 3. fig. Om isteţ, şiret, viclean. . 4. Ist. Totemul Turcilor antici.

KURT[2] (**qurt**) is. Zool. Kurt.

1. Yumuşak vücutlu, omurgasız, ayaksız bazı küçük hayvanlara verilen ad.

2. Bazı böceklere ve böcek larvlarına verilen ad.

"Yaz gecesï çuuur çuuuuur etïp temïz hawanı cañgırtkan sade şille kurtı eşïtïle." - (Altay Kerim – Kâniye).

- **Ïşïne kurt tüşmek -** Kuşkuya kapılmak.
- **Kurt-kımırska -** bileş. is. Kurt-böcek.
- **Kurtun tökmek -** Canı çektiği bir şeyi doya doya yapmak.
- **Yipek kurtı -** İpek kurdu *(Rom. Vierme de mătase).*
- **Meywanıñ iygïsïn kurt aşar. –** Atas. Meyvanın iyisini kurt yer.
- **Teregïn kurtı özïnden bolır. –** Atas. Ağacın kurdu kendinden olur.
- **Tereknï kurt, kïşïnï dert sakatlar. –** Atas. Ağacı kurt, insanı dert sakatlar.

Türk Lehç. : Kırım., Nog., Karaçay Malkar. - **qurt;** Moğ. - **guur; kürid / hürd -** et kurtu;

Rom. s. Zool. 1. Vierme. 2. Gândac; larvă de gândac.

KURT[3] (**qurt**) is. Kurut; kurutulmuş süt ürünü. Var. **kurıt. Kaymak kurtı. –** Kaymak kurutu. **Katık kurtı. –** Yoğurt kurutu.

- **Apkurt -** Peynir suyu.

Rom. s. Caş uscat.

KURTARILMA, **-UW** (**qurtarılma**, **-uw**) f. Kurtarılma.

Rom. s. Acţiunea de **kurtarılmak;** *salvare.*

KURTARILMAK (**qurtarılmaq**) f. Kurtarılmak.

Rom. v. pasiv de la **kurtarmak;** *a fi salvat.*

KURTARIŞ (**qurtarış**) is. Kurtarış.

Rom. s. Salvare; mod de salvare.

KURTARMA, **-UW** (**qurtarma**, **-uw**) is. Kurtarma.

Rom. s. Salvare.

KURTARMAK (**qurtarmaq**) f. Kurtarmak. Var. **kutarmak**.

1. Bir canlıyı bir tehlikeden, zor bir durumdan uzaklaştırmak.

2. Kurtulmasını, kötü bir durumdan çıkmasını sağlamak.

"Ey nur, açıl, bïr kuyaştay, bïz caşlarnı aydınlat. / Tatarlıknı kurtaracak bïlgïlermen hür yaşat." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

"Kapitanga bïr pepiy, / Mayorga para. / Askerlïkten kurtarmak, anayım, / Şaresïn kara." - (Boztorgay).

3. Bir şeye zarar gelmesini önlemek.

4. Birinin ceza almasına engel olmak.

5. Bir şeyin değerini karşılamak.

"Hem özlerïne, hem malın satkan köylïge kurtargan bïr fiyatka, ekseriyetmen müsür satıp alıp, sonra Köstencï oborına ya da başka müşterïlerïne taa elverïşlï fiyatka satmaga alışkan edïler." - (Altay Kerim – Kâniye).

- **Aşaa kurtarmaz. -** Deyim. Bundan daha ucuza olmaz.
- **Bïr mık bïr nalnı, bïr nal bïr atnı kurtarır** . – Atas. Bir çivi bir nalı, bir nal bir atı kurtarır.

Rom. v. 1. - 4. A salva, a scăpa pe cineva de ..., a-l elibera. 5. A renta, a fi acceptabil.

KURTARUWCI (**qurtaruwcı**) is. ve s. 1. s. Kurtarıcı.

2. is. Kurtaran kimse.

Rom. 1.-2. adj. şi s. Salvator, eliberator.

KURTARUWCILIK (**qurtaruwcılıq**) is. Kurtarıcılık.

Rom. s. Rolul sau funcţia de salvator sau de eliberator.

KURT BĬLĬMĬ (**qurt bïlïmï**) is. Zool. Asalak kurtları inceleyen, Parazitoloji ve Zooloji bilimlerinin dalı. Eşanl. **Helmintoloji.**

Rom. s. Helmintologie.

KURTKA (**qurtqa**) is. 1. Kocakarı, yaşlı kadın.

"Kodalak araba ïşïnde / Koñkırdaşkan dört kurtka. / Kurtkalarnı kuturtkan / Mayga pïşken cımırtka." - (Boztorgay).

"Kurtka da tuwılmız ke, táziye etïp talaw aşap cüriyïk." - (Müstecib H. Fazıl Ülküsal – Bayram Şenlïgï).

2. Acuze; huysuz ve çirkin yaşlı kadın.

- **Bek dadandı kurtka, kene keldï yurtka. –** Deyim. Pek dadandı acuze, yine geldi evimize.

Rom. s. 1. Babă, femeie bătrână. 2. Baborniţă, cotoroanţă.

KURTKAŞIK (**qurtqaşıq**) is. Gökkuşağı.

"(Balalar) Sellï yagmur tıñgan soñ, / Bagırşkanlar zewklanıp, / Kurtkaçıknıñ caydırgan / Ketenïne suklanıp." - (Eşref Şemizade - Togan Kaya / Emel D.).

Rom. s. Curcubeu.

KURT-KIMIRSKA (**qurt-qımırsqa**) is. Kurt-böcek.

Rom. s. col. Gângănii.

KURTLAMAK (**qurtlamaq**) f. Kurtlanmak, içinde veya üzerinde kurt üremek. Var. **kurtlanmak.**

Türk Lehç. : Nog. - **qurtlamaq, -v;** Moğ. - **guurtah -** sığırların kıçında sinek larvası çıkmak; **küridleh / hurdleh -** et kurtlanmak.

Rom. v. A se umple de viermi.

KURTLANDIRMAK (**qurtlandırmaq**) f. Kurtlandırmak.

Rom. v. A pricinui umplerea de viermi.

KURTLANMA, **-UW** (**qurtlanma**, **-uw**) is. Kurtlanma.

Rom. s. Umplere de viermi.

KURTLANMAK (**qurtlanmaq**) f. Kurtlanmak.

Rom. v. A se umple de viermi; a se viermănoşa.

KURTLI (**qurtlı**) s. Kurtlu.

1. İçinde veya üzerinde kurt bulunan.

"Uluma kelĭr yüz tana, / Üleştĭrer kartana. / Kartanaga başı bitlĭ, / Kötĭ kurtlı bĭr tana." - (Boztorgay).

2. mec. Yerinde rahat duramayan, sürekli kıpırdanan.

- **Kötĭ kurtlı –** mec. Sürekli kıpırdanan.
- **Tĭlĭ kurtlı –** mec. Konuşmadan duramayan.

Rom. adj. 1. Cu viermi, viermănos. 2. fig. Neastâmpărat, zburdalnic.

KURTSIZ (**qurtsız**) s. Kurtsuz.

Rom. Fără viermi.

KURTŞIK (**qurtşıq**) is. Kurtçuk.

1. Küçük kurt.

2. Bazı böceklerin küçük kurda benzeyen, larva hallerine verien ad.

Rom. s. 1. Viermişor, viermuleţ. 2. Larva unor insecte.

KURTULMA, -UW (**qurtulma, -uw**) is. Kurtulma.

1. Kurtulmak işi.

2. (Kadın) Doğurma, doğum yapma.

Rom. s. 1. Eliberare; salvare, scăpare. 2. (Obstetr.) Naştere.

KURTULMAK (**qurtulmaq**) f. Kurtulmak. Var. **kurtılmak**.

1. Kötü bir durumu atlatmak.

"Köp para bĭrĭktĭrĭp fıkarelĭkten kurtulacagın tüşünĭp, közlerĭ, yüzlerĭ bĭrden küldĭ." - (Altay Kerim – Kâniye).

2. İstenmeyen bir kimseden, bir şeyden, bir durumdan uzaklaşmak.

"Bĭraz canlan. Bĭl, tusnaksıñ. / Sĭlkĭn, bugawlarıñdan kurtul!" - (Mehmet Niyazi – Sagış).

3. Doğum yapmak.

Rom. v. 1. A scăpa, a se elibera, a se salva. 2. A se debarasa, a se descotorosi. 3. A naşte.

KURTULUŞ (**qurtuluş**) is. Kurtuluş.

Rom. s. Scăpare, salvare, eliberare.

KURU (**quru**) s. → Kurı.

- **Kuru böten –** Tamamen iftira.
- **Kuru kalabalık** – a) Herhangi bir gücü, faydası olmayan insan topluluğu. b) Hiçbir işe yaramayan eski eşya.
- **Kuru zıkı –** Atıp tutma, boş tehdit, boş sözler.
- **Tamtakır kuru bakır –** Boş, bomboş.
- **Azını bĭsĭnmegen köpten kuru kalır. –** Atas. Azı sahiplenmeyen çoktan mahrum kalır.
- **Kuru agaşka kan cagılmaz. –** Atas. Kuru ağaca kan sürülmez. (Suçsuz kişiye iftira edilmemeli).

KURUCEMĬŞ (**qurucemĭş**) is. → **Kurmacemĭş**.

KURU-CEMĬŞŞĬ (**qurucemĭşşĭ**) is. Kuru yemişçi.

Rom. s. Vânzător sau dugheană de fructe uscate şi seminţe.

KURULAY (**qurulay**) zf. → **Kurlay**.

KURULDAMA, **-W** (**quruldama**, **-w**) is. Horuldama, horlama.

Rom. s. Sforâire.

KURULDAMAK (**quruldamaq**) f. Horuldamak, horlamak.

"Dew şĭmdĭ kuruldap yuklaydır. Topraknı sep üstüne, yorkannı al, cüreber." - (Ekrem ve Hilmiye Mehmet Ali - Tepegöz

Rom. v. A sforâi.

KURULDAWUK (**quruldawuq**) s. ve is. Horuldayan, horuldayıcı.

Rom. s. şi adj. (Cel) care sforâie în somn.

KURULIŞ (**qurulış**) is. → **Kurılış**.

"Şündĭkĭ cañı hayatıñ kuruluşunda menĭm nesĭlĭm tam manasıman vazifesĭn yasagandır." - (Acemin Baubek – Ekĭ Hatıra).

KURULMA, **-UW** (**qurulma**, **-uw**) is. Kurulma.

"Bĭr Türk-Tatar artistik ansamblusun kurulması üşün can cürekmen şalışkan Cevriye Kerim hanım, ... ve taa kaş tane yurttaşımız Bükreş radyosında Türkçe konışıp, Türkiye'de ve bütün dünyada yaşagan Türklerge özlerĭn hem de memleketlerĭn tanıttılar." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. Acţiunea de **kurulmak.**

KURULMAK (**qurulmaq**) f. Kurulmak.

1. Kurmak işine konu olmak, kurmak işi yapılmak.

"Bunların alayın bĭz teşkilât dengen ve bĭzĭm köyĭmĭzde de kurulgan toplulık astında yasayabĭlĭrmĭz." - (Müstecib Ülküsal - Bayram Şenlĭgĭ).

2. mec. Övünmek, kasılmak.

3. mec. Rahatça oturmak, yerleşmek.

"Catlarnıñ kaşına urulgan edĭñ, / Catlarnıñ tahtına kurulgan edĭñ." - (Bekir S. Çobanzade - Zawallı Türük).

"İllâ köresĭn mĭ sen anaw paralarına kurulgan, zengĭnlĭklerĭnden sebep, sayılmak, süyülmek ĭstegen baylarnı ?" - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

- **Cangızıñ cayı kurulmaz, uruwlınıñ ogı coyulmaz. -** Atas. Yalnızın yayı gerilmez, soyu kalabalık olanın oku kaybolmaz.

Rom. v. 1. A se întemeia, a se înfiinţa; a se face, a se clădi. 2. fig. A se făli, a se mândri. 3. A se aşeza comod, a se tolăni.

KURULTAY (**qurultay, Qurultay**) is. Kurultay. Var. **kurıltay**.

1. Genel toplantı; kongre.

2. Millî temsilciler toplantısı.

"Bĭlmiy, körmiy bĭñ yaşasam, kurultayga han bolsam, / Yine bĭr kün mezarcılar kelĭr menĭ kömmege." - (Çelebi Cihan – Ant Etkemen).

3. öz. is. Tar. 1917 yılında Kırım Tatar Cumhuriyetini ilân etmiş olan millet meclisi.

"Sen tuwgan soñ, Curtım, Tarihım küldï. / Dost düşman Tatarın barlïğın bïldï. / ... Sen ölmedïñ, sen gene tuwacaksıñ, / ... Küneşday, yarın tuwarsıñ, Kurultay." - (Mustafa Ahmet - Kurultay / Emel M.).

Türk Lehç. : Kırım. **- qurultay;** Moğ. **- huralta;**

Rom. s. 1. Adunare generală, congres. 2. Adunarea reprezentativă națională. 3. s.propr. Ist. Adunarea Constituantă a Republicii Tătare Crimeiene din 1917.

KURULTAYCI (**qurultaycı**) is. Kurultaycı.

1. Bir kurultayı tertipleyenlerden veya katılanlardan herbiri.

2. Tar. 1917 yılındaki Kırım Tatar Millet meclisinin üyeleri ve onları destekleyen kimseler.

Rom. s. 1. Organizator de congres sau participant la congres. 2. Ist. Activist al Mișcării Naționale Tătare din 1917 care a organizat Adunarea Constituantă; partizan al Mișcării Naționale Tătare.

KURULUŞ (**quruluş**) is. → **Kurılış.**

KURUM[1] (**qurum**) is. Kurum; soba içinde, ocak başında ve bacalarda biriken is.

"Bïr de körse ne körsïn ? Romenlerïñ Scaraoschi balasına uşagan alşak boylı, üstü başı kara kurumga bılangan, korkınışlı bïrew." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. Funingine.

KURUM[2] (**qurum**) is. Kurum.

1. Kuruluş, müessese, çalışma teşlilâtı. **Türk Tïl Kurumı. Türk Tarih Kurumı.**

2. Bir yapıya sahip insan topluluğu. **Aile kurumı.**

3. Büyüklenme, azamet, çalım.

4. mec. Düzen, tertip.

"Kayırlı bolsın akraba, sen kasaba kurumun köyge tartıp ketïrgesïñ, be." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. 1. Instituție, întreprindere. 2. Societate, comunitate. 3. Fudulire, fălire. 4. Ordine, rânduială.

KURUM[3] (**qurum**) is. (Yay, zemberek için) Gerilim, gerilme derecesi. **Saatïñ kurumı –** Saatin kurumu.

Rom. s. Reglaj; întoarcere a arcului de ceas.

KURUMA, **-UW** (**quruma**, **-uw**) is. Kuruma.

Rom. s. Uscare, zvântare.

KURUMAK (**qurumaq**) f. Kurumak. Var. **kurımak**.

1. Islaklığını yitirmek; nemsiz, kuru duruma gelmek.

2. (Bitki) Susuzluktan ölmek.

3. mec. Zayıflamak.

4. (Dere, göl, kuyu, çeşme) Susuz kalmak.

5. (Yiyecekler) Suyu çekilerek sertleşmek.

6. (Gözyaşı) Buharlaşıp yok olmak.

"Al'dır yüzügïm taşı, / Canar yüregïm başı. / Yarem anda, men mında, / Kurumaz közïm yaşı." - (Boztorgay).

7. (Gözyaşı, meme sütü) Kesilmek.

"Kazarmada cata cata, / Arkam şürüdï. / Cılay cılay közïmnïñ / Yaşı kurudı." - (Boztorgay).

- **Awzı kurumak –** mec. Sözünu çok etmiş olmak sebebiyle bir konudan bıkmak.
- **Kökregïn sütï kurumak** – Memelerinin sütü kesilmek.

Rom. v. 1. A se usca. 2. (Plantele) A se ofili, a se veșteji. 3. fig. A slăbi. 4. (Apele) A seca. 5. (Alimentele) A se usca; a se deshidrata. 6. (Lacrimile) A se usca. 7. (Lacrimile, laptele de mamă) A seca.

KURUMLANMAK (**qurumlanmaq**) f. → **Kurımlanmak**.

KURUMLI[1] (**qurumlı**) s. Kurum, is tutmuş olan.

Rom. adj. Cu funingine; înnegrit de fum.

KURUMLI[2] (**qurumlı**) s. Kasıntılı, kibirli, çalımlı, mağrur.

Rom. adj. Fudul, îngâmfat.

KURUMSIZ[1] (**qurumsız**) s. Kurumu, isi olmayan.

Rom. adj. Fără funingine, neatins de funingine.

KURUMSIZ[2] (**qurumsız**) s. Töre bilmez; görgüsüz.

"Vay, bïr kurumsız halklar ekenler. Bïlgen bolsam hiç kızımnı bermez edïm, diy emïş." - (Mehmet H. Vani Yurtsever – Toy).

Rom. adj. Nemanierat; necioplit.

KURUNTI (**quruntı**) is. Kuruntu.

1. Yanlış ve yersiz düşünce

2. Vesveselik, işkil, kötü ihtimallere kapılma.

Rom. 1. Închipuire, fantezie. 2. Suspiciune.

KURUŞ (**quruş**) is. (Alm. Groschen>Türk.). Türk lirasının yüzde biri değerindeki para biriminin adı.

"Bo zarlarman bahtların denegenler de bolır. Bïzge de düşeşlerden bïrkaç kuruş tüşer." - (Müstecib Ülküsal - Bayram Şenlïğï).

Rom. s. Unitate monetară; groș; a suta parte a lirei turcești, corespondentul banului românesc.

KURUTMAK (**qurutmaq**) f. Kurutmak.

"Cïp üstünde cawlıgım, / Cayayım kurutayım. / Senïñ aytkan sözïñnï nasıl unutayım ?" - (Boztorgay).

Rom. v. factitiv de la **kurumak.**

KURUTILMAK (**qurutılmaq**) f. Kurutulmak.

Rom. v. pasiv de la **kurutmak.**

KURUWCI (**quruwcı**) is. Kurucu.

Rom. s. Întemeietor, fondator.

KURUWCILIK (**quruwcılıq**) is. Kuruculuk.

Rom. s. Activitate de întemeietor.

KURUWLI (**quruwlı**) s. 1. Kurulu; kurulmuş olan.

2. Hazırlanmış olan.

"Kel yarem, kel, kel otırayık yanaşa. / Rakı şarap kuruwlı masa yaraşa." - (Boztorgay).

Rom. adj. 1. Fondat, întemeiat. 2. Pregătit.

KUSIK (**qusıq**) is. Kusmuk, kusulan şey.

Rom. s. Borâtură.

KUSKUS (**qusqus**) is. (Ar. kuskus). Kuskus; un, süt, yumurta ile yapılan ufak ve yuvarlak taneler biçiminde, kurutulmuş hamur.

Rom. s. Pastă făinoasă în formă de bobițe; cușcuș.

KUSMA, -UW (**qusma, -uw**) is. Kusma, istifra.

Rom. s. Vomitare.

KUSMAK (**qusmaq**) f. Kusmak.

1. Midesinin içindekileri ağız yolu ile dışarı atmak.

2. mec. Birikmiş öfkesini söylemek.

• **Altın elekenge kan kusmak -** Deyim. Zenginlik içinde hastalık çekmek.

• **Awzına kusayım ... -** Deyim. Çıkışma, azarlama, öfke sözü. **"Awuzıña kusayım bala bolganıñman e ! Çakırayatıp kelmiy be." -** (Mehmet Vani Yurtsever - Ödelek).

• **Kan kusar, kızılşık aşadım der. –** Deyim. Kan kusar, kızılcık yedim der.

Rom. v. 1. A vomita, a vărsa, a borî. 2. fig. A-şi vărsa veninul.

KUSTURMAK (**qusturmaq**) f. Kusturmak.

• **Kan kusturmak –** Çok eziyet çektirmek.

Rom. v. factitiv de la **kusmak.**

KUSTURTMAK (**qusturtmaq**) f. → **Kusturmak**.

KUSTURUWCI (**qusturuwcı**) s. ve is. Kusturucu.

Rom. s. şi adj. Vomitiv.

KUSUR (**qusur**) is. (Ar. kusur). Kusur.

1. Eksikklik, noksan.

"Nenemniñ bala terbiye etüwde bek köp kusurları bar. Sırası kelgende özine de aytaman ya." - (Mehmet Vani Yurtsever - Ödelek).

2. Sakatlık, özür.

3. Kabahat.

• **O kadar kusur kadı kızında da bolır. –** Deyim. O kadar kusur kadı kızında da olur.

Rom. s. 1. Lipsă, neajuns . 2. Defect, cusur. 3. Vină.

KUSURCI (**qusurcı**) is. Kusurcu; her şeyde bir kusur arama huyu olan kimse.

Rom. Cusurgiu.

KUSURLI (**qusurlı**) adj. Kusurlu.

Rom. adj. 1. Cu lipsuri. 2. Cu defect. 3. Vinovat.

KUSURSIZ (**qusursız**) s. ve zf. Kusursuz, eksiksiz, mükemmel.

• **Kul kusursuz bolmaz –** Atas. Kul kusursuz olmaz.

• **Kusursuz dos kıdırsañ dossuz kalırsıñ. -** Atas. Kusursuz dost ararsan dostsuz kalırsın.

Rom. adj. şi adv. 1. Perfect, excelent, minunat. 2. Fără vreun defect. 3. Nevinovat.

KUSURSIZLIK (**qusursızlıq**) is. Kusursuzluk.

Rom. s. 1. Perfecţiune. 2. Lipsă de defect. 3. Nevinovăţie.

KUŞ (**quş**) is. Zool. Kuş; kanatlı hayvanların ortak adı.

"Nawrez keldï yaz keldï, / Ördek keldï, kaz keldï. / Kuşlardan awaz keldï. / A za, nawrezïm mibarek." - (Boztorgay).

"Uşkan kuştan, karılgaştan, men yarimnï sorayman. / Bïr mektübün alalmayman, otıra da cılayman." - (Boztorgay).

• **Awzıman kuş tutsa -** Ne kadar çaba gösterirse göstersin ...

• **Bïr taşman ekï kuş urmak -** Bir hareketle birkaç iyi sonuç elde etmek.

• **Dewlet kuşı -** Talih kuşu, kısmet.

• **Keşe kuşı -** mec. Gece gezmesini seven.

• **Kuş kadar canı bolmak –** Küçük, zayıf bir yaratık olmak.

• **Kuş mıylı -** Akılsız, aptal.

• **Kuş mïnder –** Kuş tüyü doldurulmuş minder.

• **Kuş sütümen beslemek -** Hiçbir şeyini eksik etmemek, iyi beslemek.

• **Kuş uşurmaz -** Kaçmasına, geçmesine imkân vermez.

• **Kuş uşmaz, kervan geşmez yer –** Deyim. Kimsenin uğramadığı, ıssız, sapa yer.

• **Kuş yastık –** Kuş tüyü doldurulmuş yastık.

• **Kuwanşına kuş cetmemek**. - Deyim. Çok sevinmek.

• **Uşkan kuşka borclı -** Deyim. Pek çok kişiye borçlu.

• **Garïp kuşuñ yuwasın Tañrı yasar. -** Atas. Garip kuşun yuvasını Tanrı yapar.

• **Her kuşuñ eti aşalmaz. –** Atas. Her kuşun eti yenmez. (Her istediğini yaptıramazsın, sana karşı gelenler de çıkar).

• **Kuş balası yuwasında körgenïn işler. -** Atas. Kuş yavrusu yuvasında gördüğünü yapar.

• **Yuwanı yasagan ırgaşı kuş -** Atas. Yuvayı yapan dişi kuştur.

Rom. s. Pasăre.

KUŞAK[1] (**quşaq**) is. Kuşak.

1. Bele sarılan uzun ve enli kumaş; kemer.

"Kölegïmniñ ceñï yok, / Iştanımnıñ awı yok. / Kuşagımnıñ bawı yok." - (Boztorgay).

"Menïm adım Emine'dïr Emine, / Altın kuşak kuşanırım belïme." - (Anonim – Emine Kız / Emel M. 1 -1935).

2. Nesil.

3. Coğr. Bölge. **Ekuator kuşağı.**

• **Aramga kuşak şeşmek -** Evlilik dışı, başka kadınlarla cinsel ilişkide bulunmak.

• **Kuşak şeşmek -** Büyük abdesini yapmak.

Rom. s. 1. Centură; brâu. 2. Generaţie. 3. Geogr. Zonă.

KUŞAK[2] (**quşaq**) is. Kucak.

1. Açık kollarla göğüs arasındaki bölüm.

"İtï şıktı ürmege, / Kızı şıktı körmege. / İtïn aldım pışakka, / Kızın aldım kuşakka." - (Boztorgay).

2. s. Açık kollarla göğüs arasına sığabilen miktarda olan.

3. mec. Bir şeyin içi, sınırlarının arası.

Rom. s. 1. Braţe. 2. Cantitate care se poate cuprinde în braţe. 3. fig. Cadrul, cuprinsul a ceva.

KUŞAKLAMA, **-W** (**quşaqlama**, **-w**) is. Kuşaklama.

1. Kuşakla sarma.

2. Kucaklama.

Rom. s. 1. Încingere, înfăşurare. 2. Îmbrăţişare.

KUŞAKLAMAK (**quşaqlamaq**) f. 1. Kuşakla sarmak; kuşak bağlamak.

2. Kucaklamak.

"Ay tek şatır, tek şatır. / Tek şatırda kız catır. / Awzın öpseñ bal tatır, / Kuşaklasañ kurcatır." - (Boztorgay).

Rom. v. 1. A încinge, a înfăşura cu brâu. 2. A îmbrăţişa.

KUŞAKLANIŞ (**quşaqlanış**) is. 1. Kuşakla sarmak işi.

2. Kucaklanış.

Rom. s. Încingere, înfăşurare. 2. Îmbrăţişare.

KUŞAKLANMAK (**quşaqlanmaq**) f. 1. Kuşakla sarılmak.

2. Kucaklanmak.

Rom. v. 1. A se încinge cu brâu; a fi încins cu brâu. 2. A fi îmbrăţişat.

KUŞAKLAŞMA, **-UW** (**quşaqlaşma, -uw**) f. Kucaklaşma.

Rom. s. Îmbrăţişare.

KUŞAKLAŞMAK (**quşaqlaşmaq**) f. Kucaklaşmak.

"Konakbaylar cuwurşıp / Kapılarnı aşalar. / Kelgenlerge hoş keldĭ / Aytıp kuşaklaşalar." - (İsmail Ziyaeddin - Toy).

Rom. v. A se îmbrăţişa.

KUŞAKLATMAK (**quşaqlatmaq**) f. Kucaklatmak.

Rom. v. 1. A pune să îmbrăţişeze. 2. A se lăsa îmbrăţişat.

KUŞAKLAYIŞ (**quşaqlayış**) is. Kucaklayış.

Rom. s. Îmbrăţişare.

KUŞAKLI (**quşaqlı**) s. Kuşaklı.

Rom. adj. Cu cingătoare; cu brâu.

KUŞAKSIZ (**quşaqsız**) s. Kuşaksız.

Rom. s. Fără cingătoare.

KUŞANDIRMAK (**quşandırmaq**) f. Kuşandırmak.

1. Beline kuşak, kılıç, kemer bağlatmak.

"Sopakay kılışın şıgarıp Şora'nıñ belĭne kuşandıra." - (Bozcĭgĭt).

2. Giyinmesini sağlamak.

"Şonday etĭp cĭgĭt, kırk delĭkanlı caş toplay. Olarnıñ kırkına da ok-sawıt berĭp, urba berĭp kuşandıra, kiyĭndĭre." - (Ayuw Kulak Batır).

Rom. v. factitiv de la **kuşanmak.**

KUŞANMA, **-UW** (**quşanma**, **-uw**) is. Kuşanma.

Rom. s. Acţiunea de **kuşanmak.**

KUŞANMAK (**quşanmaq**) f. Kuşanmak.

1. Beline kuşak, kılıç, kemer gibi şeyler bağlamak. **Kılış kuşanmak.**

"Áná canlandı bĭrden küreş bolacak miydan ! / Kuşak kuşanıp şıktı ortaga ekĭ pelwan." - (İsmail Ziyaeddin - Toy).

"Ton cabınıp kart cürgen, / Caş kuşanıp at sürgen." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

2. Giyinmek.

- **Kĭyĭnĭp kuşanmak -** Özenle giyinmek.

Rom. v. 1. A se încinge (cu centură, cu sabie etc.). 2. A se îmbrăca.

KUŞATMA, **-UW** (**quşatma**, **-uw**) is. Kuşatma.

Rom. s. 1. Încercuire, împresurare. 2. Asediere.

KUŞATMAK (**quşatmaq**) f. Kuşatmak.

Rom. v. 1. A încercui, a împresura. 2. A asedia.

KUŞÇI (**quşçı**) ve türevleri is. → **Kuşşı** ve türevleri.

KUŞIMAK (**quşımaq**) f. Kucaklamak.

"Otırasıñ oylanıp, / Tĭzĭñdĭ kuşıp yar. / Ölĭr edĭm sen bolsam / Cardan uşıp yar." – (Hilmiye Mehmet Ali – Nogay Şıñları).

Rom. v. A îmbrăţişa.

KUŞKI (**quşqı**) is. Kuşku.

Rom. s. Nelinişte, teamă, îngrijorare; bănuială.

KUŞKILANDIRMAK (**quşqılandırmaq**) f. Kuşkulandırmak.

Rom. v. A nelinişti, a îngrijora, a alarma; a trezi bănuieli.

KUŞKILANMAK (**quşqılanmaq**) f. Kuşkulanmak, şüphelenmek.

"Bonı körgen apakayı bĭraz kuşkılana ama, eş bĭrşiy soramay." - (Nevzat ve Nermin Yusuf – Nasrettin Hoca).

Rom. v. A intra în bănuieli.

KUŞKONMAZ (**quşqonmaz**) is. Bot. Kuşkonmaz.

1. Kök ve yaprakları yenen bir bitki. (Lat. Asparagus officinalis).

2. Dalları ve yaprakları ince bir süs bitkisi. (Lat. Asparagus plumosus).

Rom. s. Bot. 1. Sparanghel. 2. Asparagus, plantă decorativă.

KUŞLUK (**quşluq**) is. Kuşluk; günün sabahla öğle arası bölümü.

"Mektepke kuşluktan burun keter, ketkende elĭmĭzge bĭr parça ötmek alırdık." - (Çelebi Cihan - Karılgaçlar Duası).

Rom. s. Timp al zilei între dimineaţă şi amiază.

KUŞŞI (**quşşı**) is. Kuşçu. Var. **kuşçı.**

"Toktamış hannıñ Kutlıkaya adlı bĭr kuşçısı bar." - (Bozcĭgĭt / Edege Batır).

Rom. s. Păsărar.

KUŞŞIK (**quşşıq**) is. Kuşçuk. Var. **kuşçuk**.

Rom. s. Păsărică.

KUŞŞILIK (**quşşılıq**) is. Kuşçuluk.

Rom. s. Îndeletnicirea de păsărar.

KUT (**qut**) is. esk. 1. Uğur, baht, talih.

"Ay Canbay'ım, Canbay'ım, / ... Kartaygan başım kutusıñ, / kanagan caram otusıñ." - (Nedret ve Enver Mahmut – Bozcĭgĭt).

2. Hayır, iyilik; mutluluk.

"Kut bĭlmegen ulıñdan / Kadĭrĭñ bĭlgen eş artık." - (Bozcĭgĭt).

Türk Lehç. : Kırım., Nog., Karaçay Malkar. - **qut;** Moğ. - **hutug / hutag -** a) mutluluk b) kutsallık.

Rom. s. 1. Noroc, şansă bună. 2. Bine, bunătate; fericire.

KUTARILMAK (**qutarılmaq**) f. Kurtarılmak.

Rom. v. A fi salvat, a fi eliberat.

KUTARMAK (**qutarmaq**) f. Kurtarmak. Var. **kurtarmak**.

"Kutlıkaya, eş bolmaydım balamnı kutarayım ! dep, taa ekĭ üş künlĭk balasın kuşaklap alıp, bawırına basıp, üyĭnden şıgıp tawga kĭrĭp kete." - (Nedret ve Enver Mahmut - Bozcĭgĭt).

- **Postın kutarmak** - Postunu kurtarmak; öldürülmekten kurtulmak.
- **Yakasın kutarmak** - Yakasını kurtarmak; tatsız bir durumdan kurtulmak.

Rom. v. A salva, a elibera.

KUTAYMAK (**qutaymaq**) f. Uğurlu gelmek, şans getirmek, yar olmak.

"Şamidandı azarlaydı. Men senĭ yarın pazarga şıgarır

satarman. Sen maga kutaymadıñ, diydi." - (Hilmiye ve Mehmet Ali – Tepegöz).

Rom. v. A aduce noroc.

KUTBE (**qutbe**) is. (Ar. hutbe). Din. Hutbe; Cuma ve Bayram namazlarında hocanın minberden okuduğu dua ve ettiği nasihatlar.

Rom. s. Rel. Predică.

KUTI (**qutı**) is. → **Kutu**.

KUTIK (**qutıq**) is. → **Kutu**.

KUTIKŞIK (**qutıqşıq**) is. Kutucuk.

Rom. s. Cutiuță.

KUTILMAK (**qutılmaq**) f. Kurtulmak.

"Kız koraz aytkanday ete. Ögiy anasına korazınıñ aytkanınday etip ayta. Bonday etip cezadan kutıla." - (Bozcığıt).

- **Elinden kutılmak -** Birinden kaçmayı başarmak.
- **Ucız kutılmak -** Tehlikeli bir durumdan az zararla sıyrılmak.

Rom. v. 1. A scăpa, a se elibera, a se salva. 2. A se descotorosi.

KUTILTMAK (**qutıltmaq**) f. Kurtulmasını sağlamak.

Rom. v. A asigura eliberarea ori salvarea.

KUTIRINMAK (**qutırınmaq**) f. → **Kuturunmaq**.

KUTIRMAK (**qutırmaq**) f. → **Kuturmak**

KUTIRTMAK (**qutırtmaq**) f. → **Kuturtmak**.

KUTLAMAK (**qutlamaq**) f. Kutlamak. Eşanl. **kayırlamak**.

1. Tebrik etmek; mutlu bir olay için sevinildiğini bildirmek.

"Bismilla dep başlaymız, / Sizge Nawrez kutlaymız." - (Mehmet Vani Yurtsever - Navrez).

2. Önemli bir olayı törenle anmak.

Rom. v. 1. A felicita. 2. A sărbători, a celebra.

KUTLU (**qutlu**) s. Kutlu, uğurlu, mübarek. Eşanl. **hayırlı, kayırlı.**

"Şeşeklensin şen şölimiz, / Kırlar em suw boyları. / Kutlu bolsın epiñizge / Bo yıl saban toyları." - (Boztorgay).

- **Kutlu bolsın –** Kutlu olsun; hayırlı olsun.
- **Kelişmese de kutlu bolsın –** Deyim. Uygun düşmese de, kutlu olsun. (Birine yapılan bazı övgülerin yersizliğine işaret eden, abartmaya kaçtığını ima eden söz).

Rom. adj. Plin de noroc, norocos; favorabil, fericit, aducător de satisfacții.

KUTSAL (**qutsal**) s. Kutsal.

Rom. adj. Sfânt; divin.

KUTSIZ (**qutsız**) s. Kutsuz.

1. Uğursuz, bahtsız, şanssız.

"Kaytmam da Canbay, kaytmam men. / ... Ayagı erek, moynı terek / At berse de mïnmem men, / Awum kutsız bolgan soñ." - (Bozcığıt).

2. Hayırsız.

Rom. adj. 1. Lipsit de noroc; ghinionist, nenorocit. 2. Om de nimic.

KUTSİYET (**qutsiyet**) is. (Ar. kudsiyyet). Kutsiyet, kutsallık.

"Tatarnıñ ideali ... istiklâldir, ... alay Tatarnıñ cüregïnde orın tutkan bïr tïlek, ... bïr kuvvettïr. Hem de kutsiyetï anlaşılgan, hürmetke lâyık tabılgan bïr kuvvettïr." - (Necip H. Fazıl – Özïmce).

Rom. s. Sfințenie.

KUTU (**qutu**) is. Kutu. Var. **kutı, kutık, kutuk.**

1. Tahta, teneke, karton gibi türlü malzemelerden yapılmış açılır kapanır kap.

"Sahnede bïr köy kahvesï. ... Bïr köşede kahve ocagı. Rafta sekïz on fincan, bïrkaç kahve tabağı ..., bïr ekï tavla, bïrkaç kutu domino taşları ve sair." - (Müstecib Ülküsal – Bayram Şenlïgï).

"Berber usturasın, purşusun, sabının, kayışın, su kutugun azïrlep traş etmege başlay." - (Altay Kerim – Kâniye).

2. s. Kutunun alabildiği kadar olan.

- **Kapalı kutu –** İçindekini belli etmeyen; esrarlı, sır gibi olan.

Rom. s. 1. Cutie. 2. adj. În cantitate de o cutie.

KUTUK (**qutuq**) is. → **Kutu**.

KUTULMAK (**qutulmaq**) f. → **Kurtulmak**.

- **Elinden kutulmak –** Birinden kaçmayı başarmak.

KUTUP (**qutup**) is. (Ar. kutb). (Coğr., Fiz.). 1. Kutup.

- **Kutup Yıldızı –** Kutup Yıldızı; eşanl. **Demïr Kazık.** *(Rom. Steaua polară).*

2. mec. esk. Bilgin, bir bilgi alanında otorite. (**Kutbuddin** – seçkin din bilgini; **Kubadin** sözü bu kelimeden gelmektedir; **Kutbedin** – kişi adı (e.).

Rom. s. 1. (Geogr. Fiz.). Pol. 2. fig. Somitate; autoritate întrun domeniu științific.

KUTURMA, **-UW** (**quturma**, **-uw**) is. Kudurma.

Rom. s. Turbare.

KUTURMAK (**quturmaq**) f. Kudurmak.

1. Kuduz hastalığına yakalanmak.

"Yalan ayta, sarışlanganda, kutırgan ittiy kïmge hücïm etmesïn bïlmiy." - (Altay Kerim – Kâniye).

2. mec. Taşkınlık yapmak, yaramazlaşmak.

3. mec. Şiddetini artırmak.

- **Bitï kuturmak –** (Harf. Biti kudurmak) Taşkınlık etmek
- **Tatangan kuturgandan beterdïr. –** Atas. Tadanmış kudurmuştan beterdir.

Rom. v. 1. A turba. 2. fig. A se obrăznici. 3. fig. A se intensifica.

KUTURMIŞ (**quturmış**) s. ve is. Kudurmuş.

- **Alışmış kuturmıştan beterdïr. –** Deyim. Alışmış kudurmuştan beterdir.

Rom. adj. şi s. Turbat.

KUTURTMAK (**quturtmaq**) f. Kudurtmak.

1. Kudurmasına sebep olmak.

2. Öfkelenmesine yol açmak.

"Kodalak araba işinde / Koñkırdaşkan dört kurtka. / Kurtkalarnı kuturtkan / Mayda pişken cımırtka." - (Boztorgay).

Rom. v. factitiv de la **kuturmak.**

KUTURUNMAK (**quturunmaq**) f. Kudurmak; öfkelenmek.

"Ömĭrbek'ĭn babası azbarında kuturuna mı kuturuna." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. v. A se mânia, a turba de mânie.

KUTSOVLAH (**qutsovlah**) is. (Yun.>Rom.). Makedonyalı Romen; kutsovlah. Eşanl. **Makidon.**

Rom. s. Cuţovlah, aromân.

KUU (**quu**) is. Zool. Kuğu. Eşanl. **akku, akkuş.**

Rom. s. Zool. Lebădă.

KUVANÇ (**quvanç**) is. → **Kuwanş**.

KUVANÇLI (**quvançlı**) s. → **Kuwanşlı**.

"Kuvançlımız, cırlaymız, / Navrez, Navrezĭm mübarek." - (Mehmet Vani Yurtsever - Navrez).

KUVET (**quwet**) is. → **Kuwet, kuwwet.**

KUW (**quw**) s. Kuru, çorak.

"Şölge şıksa bĭr colşı, ay / Colın kesĭp barasıñ . / Kuw şöllĭkte kĭşĭnĭñ, ay / Calıkkanın alasıñ." - (Enver Mahmut - Boztorgay / Karad. gazet. 4-5 / 1990).

Rom. adj. Arid, pustiu.

KUWALAMA, **-W** (**quwalama, -w**) is. Kovalama.

Rom. s. Alungare; gonire.

KUWALAMAK (**quwalamaq**) f. Kovalamak.

1. Kovmak, uzaklaştırmak.

"Dersler pĭtkeşĭ kuwalarman men onĭ köyĭmĭzden." - (Altay Kerim – Kâniye).

2. Kaçanı yakalamaya çalışmak.

3. mec. Birini izlemek.

4. mec. Bir işi takip etmek

- **Korkaknı kuwalasañ batır bolır. –** Atas. Korkağı kovalarsan cesur olur. (Can havliyle karşı saldırıya geçer).
- **Koy körmegen koy alsa, kuwalap cürüp otlatır, kız körmegen kız tapsa başına kına salıp oplatır. –** Atas. Koyun görmemiş koyun alırsa kovalayı otlatır, kız görmemiş kız doğurursa başına kına sürüp hoplatır.

Rom. v. 1. A fugări, goni, a alunga. 2. A goni, a urmări. 3. fig. A merge pe urmele cuiva. 4. fig. A urmări, a se interesa de o acţiune.

KUWALAMBAŞ (**quwalambaş**) is. Kovalamaca oyunu.

Rom. s. De-a prinsa, de-a prinsul.

KUWALANMAK (**quwalanmaq**) f. Kovalanmak.

Rom. v. pasiv de la **kuwalamak.**

KUWALAŞMA, **-UW** (**quwalaşma**, **-uw**) is. Kovalaşma.

Rom. s. Faptul de a se fugări; fugărire.

KUWALAŞMAK (**quwalaşmaq**) f. Kovalaşmak.

"Bazıları da kora işĭnde kuwalaşıp oynaşalar." - (Altay Kerim – Kâniye).

- **Kuwalaşıp oynama** - Kovalamaca. (*Rom. - de-a prinselea, leapşa*).

Rom. v. reciprocit. de la **kuwalamak.**

KUWALATMAK (**quwalatmaq**) f. Kovalatmak.

Rom. v. factitiv de la **kuwalamak.**

KUWAN (**quwan**) is. Arı kovanı

"Bĭr akşam üstĭ ışan / Batırman dep aklından, / Kettĭ bal kırslamaga, / Bĭr kuwannı yagmaga." - (İ. Ziyaeddin terc. / T. Arghezi'den - Cezalandırılgan Kırsız).

Rom. s. Stup.

KUWAN BALI (**quwan balı**) is. Arı balı; kovan balı.

Rom. s. Miere de albine.

KUWANCI (**quwancı**) is. Balcı, arıcı.

"Balşıbıncılıknı üyretken arü kitaplar tabılır. Kuwancıga kerekken bütün aletlernĭ satıp almak ta mümkündĭr." - (Okuma Kitabı - III).

Rom. s. Prisăcar, apicultor.

KUWANCILIK (**quwancılıq**) is. Balcılık, arıcılık.

"Memleketĭmĭzniñ awası ve şeşeklerniñ bollıgı, kuwancılık yasamaga bek elverĭşlĭ." - (Okuma Kitabı - III).

Rom. s. Stupărit, prisăcărie, albinărit.

KUWANÇ (**quwanç**) is. → **Kuwanş**.

"Kuwançından ruslaşkan / Mırza bolgan, han bolgan. " - (Mehmet Niyazi – Sagış).

KUWANÇLI (**quwançlı**) s. → **Kuwanşlı**.

KUWANDIRICI (**quwandırıcı**) s. Sevindirici.

Rom. adj. Îmbucurător.

KUWANDIRMAK (**quwandırmaq**) f. Kıvandırmak, sevindirmek.

"Para cabıştırmak üş yaknı kuwandıra. Para cabıştırgan kĭmse ..., oyıncı da .., ama ama para cabıştırılganda en bek kuwangan şalgıcılar bolganın aytmak kerek mĭ aceba ?" - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. v. A bucura.

KUWANDIRTMAK (**quwandırtmaq**) f. Sevindirtmek.

Rom. v. A bucura.

KUWANIŞ (**quwanış**) is. Kıvanış; kıvanmak işi veya biçimi.

"Yawaş yawaş bo şaşkınlık bĭr kucır kuwanışka dönmege başladı." - (Acemin Bawbek - Manalı Bĭr Ders).

Rom. s. Fel de a se bucura; bucurie; îmbucurare.

KUWANIŞLI (**quwanışlı**) s. Kıvançlı.

Rom. adj. Bucuros.

KUWANLIK (**quwanlıq**) is. Kovanlık, arılık.

"Menĭm kuwanlıgım o kadar balaban tuwıldır. Dokız tane kuwanım bar." - (Okuma Kitabı – III).

Rom. s. Prisacă.

KUWANMA, **-UW** (**quwanma**, **-uw**) is. Sevinme.

Rom. s. Bucurare, bucurie.

KUWANMAK (**quwanmak**) f. Kıvanmak, sevinmek.

"Ekĭ çeşme yan yana. / Suw ĭştĭm kana kana. / Körsem gönlĭm kuwana, / Körmesem cürek cana." - (Boztorgay).

"Selâmıñman hep kuwangan, barlılar. / Can taşımay belliysĭz mĭ carlılar?" - (Mehmet Niyazi – Sagış).

"Böralĭ bek kuwana, o da olarman barabar çalışa, kılabdan, ipekday kereklĭ şiylernĭ heç eksĭltmiy edĭ." - (Mehmet Niyazi – Sawlıkman Kal).

2. Gurur duymak.

• **Öz işĭne zuwana, el işĭne kuwana -** Deyim. Kendi işine boş verir, başkasının işine sevinir.

• **Barman dep kuwanma, cokman dep cılanma. –** Atas. Varlıklıyım diye övünme, yoksulum diye yakınma.

• **Carlı camanıp kuwanır**. – Atas. Yoksul üst başını yamanarak sevinir.

• **Kar cawa dep kuwanma, ayazı bolır, kelĭn aldım dep kuwanma şayası bolır.** - Atas. kar yağıyor diye neşelenme, ayazı olur, gelin aldım diye sevinme, kusurları olur.

Rom. v. 1. A se bucura. 2. A se mândri.

KUWANŞ (**quwanş**) is. Kıvanç. Var. **kuwanç, kuwanc, kuwanış, kuwnak.**

1. Sevinç.

"Saban toyı, saban toyı. / Kuwanş em kızmet toyı. / Cırlap, şıñlap, oynap, külüp / Zewklanayık kün boyı." - (Boztorgay).

"Kuwancından ruslaşkan / Mırza bolgan, han bolgan." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

2. Gurur, övünç, iftihar.

• **Kuwanşına kuş cetmemek -** a) Çok sevinmek. b) Büyük iftihar duymak.

Rom. s. 1. Bucurie. 2. Mândrie, satisfacţie, mulţumire.

KUWANŞLI (**quwanşlı**) s. Kıvançlı.

Rom. adj. Bucuros.

KUWANŞMAK (**quwanşmaq**) f. Birlikte kıvanmak.

"Caş kelĭn men kaynana / körĭştĭ kuwanştılar, / sarmaştı cılaştılar." - (İsmail Ziyaeddin - Toy).

Rom. v. coact. A se bucura (mai multe persoane împreună).

KUWANŞSIZ (**quwanşsız**) s. Kıvançsız.

Rom. adj. Fără bucurie.

KUWANTMAK (**quwantmaq**) f. Kıvantmak.

Rom. v. A bucura.

KUWAT (**quwat**) ve türevleri → **Kuwet** ve türevleri.

KUWDIRMA, **-UW** (**quwdırma**, **-uw**) is. Kovdurma.

Rom. s. Gonire, alungare; fugărire.

KUWDIRMAK (**quwdırmaq**) f. Kovdurmak.

Rom. v. f. A pune să alunge, să fugărească.

KUWET (**quwet**) is. (Ar. kuvvet). Kuvvet. Var. **kuwwet, kuwat.**

1. Fiziksel güç, takat.

2. Manevi güç.

3. mec. Zor, baskı, şiddet.

• **Kara kuwet -** Hayvani güç; aklın denetiminde olmayan beden gücü.

• **Tabanga kuwet –** Yürüyerek gitmekten başka çare olmadığını anlatır.

• **Tabanga kuwet, cawnı cog et. -** Deyim. Tabana kuvvet, düşmanı yok et.

Rom. s. 1. Putere fizică. 2. Putere morală. 3. fig. Asuprire, opresiune.

KUWETLENDĬRMEK (**quwetlendĭrmek**) f. Kuvvetlendirmek.

Rom. v. A întări, a fortifica.

KUWETLENME, **-ÜW** (**quwetlenme**, **-uw**) is. Kuvvetlenme.

Rom. s. Întărire, fortificare.

KUWETLENMEK (**quwetlenmek**) f. Kuvvetlenmek.

Rom. v. A se întări, a se fortifica.

KUWETLEŞMEK (**quwetleşmek**) f.→ **Kuwetlenmek**.

KUWETLEŞTĬRMEK (**quwetleştĭrmek**) f. → **Kuwetlendĭrmek**.

KUWETLĬ (**quwetlĭ**) s. Kuvvetli.

• **Şenesĭ kuwetlĭ -** Kolay ve etkili konuşan.

Rom. adj. Tare, puternic.

KUWETSĬZ (**quwetsĭz**) s. Kuvvetsiz.

Rom. adj. Slab; lipsit de putere.

KUWGIN (**quwğın**) is. Sürgün edilmiş kimse.

Rom. s. Surghiunit, deportat.

KUWGINLIK (**quwğınlıq**) is. Sürgünlük.

Rom. s. Surghiun, deportare.

KUWGINŞI (**quwğınşı**) is. Takipçi, kovalayıcı.

"Kızınıñ Amet men kaşıp ketkenĭn eşĭtĭp, han kan kusıp, artlarından kuwgınşı askerler cĭbere." - (Nedret ve Enver Mahmut - Bozcĭğĭt).

Rom. s. Urmăritor, hăituitor.

KUWGIZMAK (**quwğızmaq**) f. Kovdurmak.

Rom. v.f. A pune să alunge, să gonească.

KUWIK (**quwıq**) is.Kovuk. Var. **kuwış**.

"(Tokran) Tereknĭñ kuwıgına barıp gagası man tok, tok ! etĭp ura. Lâkin sencap yuwasın o yerden denĭştĭrgen eken." - (Ayuw Kulak Batır).

Rom. s. Scorbură.

KUWILCIM (**quwılcım**) is. → **Kıwılcım**.

KUWILMAK (**quwılmaq**) f. Kovulmak.

Rom. v. pasiv. A fi gonit, a fi alungat.

KUWIRCIK (**quwırcıq**) s. Kıvırcık.

Rom. adj. Creţ.

KUWIRCIKLANMAK (**quwırcıqlanmaq**) f. Kıvırcıklanmak.

Rom. v. A se încreţi.

KUWIRCIKLATMAK (**quwırcıqlatmaq**) f. Kıvırcıklatmak.

Rom. v. A bucla, a încreţi.

KUWIRILMAK (**quwırılmaq**) f. Kıvırılmak, bükülmek; buruşmak.

Rom. v. A se încreţi; a se boţi; a se răsuci; a se încovoia.

KUWIRMA, -UW (**quwırma, -uw**) is. Kıvırma; bükme; buruşturma.

Rom. s. Încreţire; îndoire; încovoiere.

KUWIRMAK (**quwırmaq**) f. Kıvırmak, bükmek; buruşturmak, katlamak.

"(Tütün) Sĭz kartlarga tuwul ekeşĭ, bĭzlerge yaramay da o Bawbek akam. Bĭzlernĭ bĭle kuwıra." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

Rom. v. A încreţi; a răsuci; a îndoi; fig. a da gata, a învinge, a încovoia, a gârbovi.

KUWIŞ (**quwış**) is. 1. Kovuk. Var. **kuwuş.**

"Ayaz – amaaa ! Sokakta bekçĭ de yok, / Bĭr kuwuşka yaşıngan, o bayguş da." - (Memet Nüzet – Bĭr Saruşnıñ Awzından).

2. Boşluk.

3. s. (Kavun, karpuz için). İçi geçmiş; bozulup içinde boşluk açılmış.

Rom. s. 1. Scorbură. 2. Gol; scobitură. 3. (Despre pepeni) Alterat, stricat.

KUWIŞLAMAK (**quwışlamaq**) f. Kovuk açmak; kovuk haline getirmek.

Rom. v. A scobi; a scobi o scorbură.

KUWIŞLANMAK (**quwışlanaq**)f. 1. Kovuk oluşmak.

2. (Karpuz kavun için) İçi geçmek.

Rom. v. 1. A se forma un gol în interior. 2. (Despre pepeni) A se strica, a se altera; a se trece.

KUWIŞLIK (**quwışlıq**) is. Boşluk.

Rom. s. Gol; cavitate.

KUWLAMAK (**quwlamaq**)f. Kovlamak, çekiştirmek; dedikodu etmek.

"Bokça aktarsañ böz çıkar, köp kuwlasañ söz çıkar." - (Abdulhakim Cawuldar - Anaman Bala Arasında / Emel M.).

Rom. v. A bârfi.

KUWMA, **-UW** (**quwma**, **-uw**) is. Kovma.

Rom. s. Gonire, alungare.

KUWMAK (**quwmaq**) f. Kovmak.

1. Sertlikle gitmesini söylemek.

"Rasĭm ballarnı kuwıp : Ne kıyar kıdırasıñız mında ? Anyerde hocañız oturı, babalarıñız oturı. Ketĭñĭz şĭndĭ. Balaban bolganda kelĭrsĭñĭz, dep pencerelerĭn perdelerĭn cabar." - (Müstecib Ülküsal - Bayram Şenlĭgĭ).

2. Bir yerden sürüp çıkarmak.

3. İşinden atmak, görevinden uzaklaştırmak.

4. mec. Bir yolu tutmak; bir şeyi, bir usulü izlemek.

"Sĭznĭñ tutkan colnı kuwmam. / Bĭz ketiyĭk curtımızga." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

"Meleklerge oynaş yerĭ çöllerde / Közlerĭñmen, akkan suwday sagın kuw." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

- **Artın kuwmak -** Ardından, peşinden, izinden gitmek.
- **Dogrı aytkannı tokız köyden kuwarlar. –** Atas. Doğru söyleyeni dokuz köyden kovarlar.
- **Sokırnı alsañ saw tuwar, tenteknı alsañ soy kuwar. -** Atas. Sokuru alırsan sağlam doğar, aptalı alırsan soyunu bozar.

Rom. v. 1. A alunga, a goni, a izgoni. 2. A îndepărta. 3. A concedia, a da afară. 4. fig. A urmări (cu privirea, cu gândul); a urmări o linie, a se conduce după anumite concepții.

KUWNAK (**quwnaq**) is. Kıvanç. Var. **kuwanş**.

1. Sevinç.

"Sitosman saray saldırgan ay, köşesĭ kırık. / Caşta kartta kuwnak yok ay, boynımız buruk, asabay." - (Boztorgay).

"Şo vapornıñ dumanı budak budak, / Kettĭ Dobroca halkı, kalmadı kuwnak." - (Boztorgay).

2. Gurur, övünç, iftihar.

- **Ul curt kuwnagı, kız el kuwnagı. -** Atas. Oğul ata evinin sevinci, kız el evinin sevinci.

Rom. s. 1. Bucurie. 2. Mândrie, mulțumire, satisfacție.

KUWNAKLI (**quwnaqlı**) s. Kıvançlı, sevinçli. Var. **kuwanşlı.**

Rom. adj. Cu bucurie; bucuros; îmbucurător.

KUWNAKSIZ (**quwnaqsız**) s. Kıvançsız, sevinçsiz.

Rom. adj. Lipsit de bucurii.

KUWNAMAK (**quwnamaq**) f. Kıvanmak, sevinmek. Var. **kuwanmak.**

"Taz taz, takır taz, / Keldĭ kış, keldĭ ayaz. / Onekĭ papi, sekĭz kaz, / Kuwnamadım alt'ay yaz." - (Boztorgay).

"Bek aylak bĭlesĭn ke bargan cerĭnde caşaydır, kuwnaydır, gene şonıñ özĭnde bĭr türlü ĭşĭñ raat etmiy." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

Rom. v. A se bucura.

KUWNAŞ (**quwnaş**) is. Kıvanç. Var. **kuwanş, kuwnak**.

1. Sevinç.

"Ak kaptanıñ cırmaşı, / Boynıñ burup turmaşı. / Boynıñ burup yar süyseñ / Bolır mı onıñ kuwnaşı?" - (Boztorgay).

"Tomalaşım topaşım, / Sensĭn menĭm kuwnaşım. / Özĭ arüw, özĭ caş. / Adın sorsañ : Tomalaş." - (Boztorgay).

"Sitosman saray saldırgan ay, ellĭ kulaş. / Bĭrge ösken akran tenmen körmedĭm kuwnaş, asabay." - (Boztorgay).

2. Gurur, övünç, iftihar.

Rom. s. 1. Bucurie. 2. Mândrie, satisfacție, mulțumire.

KUWNATMAK (**quwnatmaq**) f. Kıvantmak, sevindirmek.

Rom. v. A bucura.

KUWNIKMAK (**quwnıqmaq**) f. → **Kuwanmak**.

KUWRATMAK (**quwratmaq**) f. Kıvratmak; (sigara) burmak, sarmak; sarıp içmek.

"Arüw, sorpalı sorpalı şiybörek pĭşĭrĭp awız damĭ men aşagan sora, bĭr de kawe ĭşĭp, sĭgara kuwrattılar." - (Nevzat Yusuf Sarıgöl - Kündelĭkşĭ / Karad. 126).

Rom. v. A răsuci (o țigară); a fuma.

KUWŞAYMAK (**quwşaymaq**) f. (Karpuz kavun, meyveler hakkında) Buruşup büzülmek, içleri geçmek.

Rom. v. (Pepenii şi unele fructe). A se strica, a se altera, producându-se un gol în interior.

KUWULMAK (**quwulmaq**) f. Kovulmak.

1. Kovmak işine konu olmak.

2. Kovmak işi yapılmak.

- **Kelgen kuwulmaz, tuwgan buwulmaz. –** Atas. Gelen kovulmaz, doğan boğulmaz.

Rom. v. A fi gonit. 2. A se goni, a se alunga.

KUWURCIKLANMAK (**quwurcıqlanmaq**) f. Kıvırcıklanmak.

Rom. v. A se încreți.

KUWUŞ (**quwuş**) is. Var. **kuwış.** 1. Kovma.

2. Koğuş; mec. barınak.

"Bĭzler şĭmdĭ o kolımızman yasagan cıllı yuwamızını

başkalarına taşlap, mında, yabancı kuwuşlarda kuytulanamız." - (Necip H. Fazıl - Kırım).

"On yaşın bile totırmagan bir balaşık bir kişkene köyiñ kaysı kuwuşuna sinsin?" - (Altay Kerim – Kâniye).

3. s. Boş.

Rom. s. 1. Gonire, alungare. 2. Scorbură; fig. adăpost. 3. adj. Gol.

KUWWET (**quwwet**) is. (Ar. kuvvet). Kuvvet. Var. **kuvvet, kuwet, kuvet.**

1. Fiziksel güç.

2. Manevi, soyut güç.

"Eşitemen, Şu Kırım'da, Kazan'da, / Orenburg'da, Türkestan'da, her yakta / Tatarlıknı coytmak içün tırışkan / Bir kuvvet bar." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

• **Kara kuwwet –** a) Forță fizică. b) Kötülüğe hizmet eden kuvvet.

Rom. s. 1. Putere, forță fizică. 2. Putere spirituală.

KUWWETLENMEK (**quwwetlenmek**) f. Kuvvetlenmek.

Rom. v. A se întări, a se fortifica.

KUWWETLİ (**quwwetlï**) s. Kuvvetli.

1. Güçlü.

2. mec. Etkili, tesirli.

"Cehliñ kalın perdesin bir kuwwetlï el yakında / Parça parça yırtkandan soñ karanlıklar açılır." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

• **Şenesï kuwwetlï –** Çenesi kuvvetli; durmadan ve etkili konuşan.

Rom. adj. 1. Tare, puternic. 2. fig. Eficace.

KUWWETSİZ (**quwwetsïz**) s. Kuvvetsiz.

Rom. adj. Lipsit de putere; slab.

KUY (**quy**) is. (Fars. huy). Huy.

1. Tabiat, mizaç.

2. Alışkanlık.

3. Sevimsiz, kötü alışkanlık.

"Akşam üstï boldı, alşam boldı, seniñ Aladin'iñ arü etip tırtlandı, kuyların köstermege de başladı." - (Altay Kerim – Kâniye).

• **Ya kuyundan, ya suwından –** Ya huyundan, ya suyundan; özelliklerini çevresinden ve çevresindekilerden almış anlamında.

• **Komşınıñ kotırı cukmasa, kuyu cugar. –** Atas. Komşunun yarası sirayet etmese de, huyu sirayet eder.

• **Kurt tügün taşlar, kuyun taşlamaz**. – Atas. Kurt tüyünü bırakır, huyunu bırakmaz.

Rom. s. 1. Natură, temperament. 2. Obicei, obişnuință; deprindere. 3. Năravi.

KUYAN (**quyan**) is. Tıp. Nevralji; sinir yolları üzerinde duyulan ağrı.

"Kuyan, sancı, baş avrusı temellïdir köylerde, / Süzek, sızı, çıban, kotur eksïk bolmaz üylerde." - (Memet Nüzet – Kırım'nıñ Çöl Ayatından).

"Zayde kelïn kuyanın caktırmaga ketken edï anaw ..., ne şu akaynıñ adı şo ? ... Kuyan caga da ... Áná şoga." - (Mehmet H. Vani Yurtsever – Toy).

Moğ. **- huyang, huyañ / huyan.**

Rom. s. Med. Nevralgie; radiculită.

KUYANAŞ (**quyanaş**) is. Çiğindirik, omuzluk. Eşanl. **moyınagaş, suwagaş.**

"Şora ketïp barayatırganda, şeleklerïn suwman totırgan, omızındakı kuyanaşka asıp, suwdan keliyatırgan bir kelïnşekke ras kele." - (Nedret ve Enver Mahmut – Bozcığıt).

Rom. s. Cobiliță.

KUYAŞ (**quyaş**) is. Güneş. Eşanl. **kün, küneş.**

1.Dünyaya ışık ve sıcaklık veren gök cismi.

"Ey nur, açıl, bir kuyaştay bïz yaşlarnı aydınlat. / Tatarlıknı yükseltecek bïlgïlermen hür yaşat." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

2. Bu gök cisminin yaydığı ışık ve sıcaklık.

Türk Lehç. : Kazan – **kuyaş;**

Rom. s. 1. Soare. 2. Lumina şi căldura soarelui.

KUYAŞLAMAK (**quyaşlamaq**) f. Güneşlemek, güneşte dolaşmak; vücudu güneş ışınlarından yararlandırmak.

"Kızlar caşlar kuyaşlap / Künden alganlar sawlıknı." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

Rom. v. A sta la soare; a se însori.

KUYDIRMAK (**quydırmaq**) f. Döktürmek.

Rom. v. A pune să toarne, să verse.

KUYDIRTMAK (**quydırtmaq**) f. Döktürtmek.

Rom. v. A pune să toarne, să verse.

KUYGIZMAK (**quyğızmaq**) f. → **Kuydırmak**.

KUYI (**quyı**) is. → **Kuyu**.

KUYILIŞ is. (**quyılış**) → **Kuyuluş**.

KUYILMAK (**quyılmaq**) f. → **Kuyulmak**.

KUYILTMAK (**quyıltmaq**) f. → **Kuyultmak**.

KUYIMCI (**quyımcı**) is. → **Kuyumcı**.

KUYLANDIRMAK (**quylandırmaq**) f. Huylandırmak.

Rom. v. fact. de la **kuylanmak.**

KUYLANMAK (**quylanmaq**) f. Huylanmak.

1. Kuşkulanmak.

2. Sinirlenmek, kızmak.

3. (Hayvanlar) Ürküp sinirlenmek, itaatsizlik etmek.

"Şakal'ım bïraz kuylansa da, bïr sekïrgende arkasına mïndïm ve Kıskaya'ga bïraz taa sayı, bïraz daa laylı yagından kïrdïm." - (Acemin Bawbek - Ekï Hatıra).

Rom. v. 1. A deveni bănuitor, a suspecta. 2. A se enerva, a se irita. 3. (Animalele) A se nărăvi.

KUYLI (**quylı**) s. Huylu.

1. Huyu olan.

"Menïm kıymasım Amide küle küle tura, amma kardaşı Rayme kuylıdır, cınasır." - (Altay Kerim - Biruinţa Kurabiyelerï).

2. Kuşkulu.

3. (Hayvan için) Ürkek, sinirli.

Rom. adj. 1. Cu o apucătură anumită; cu fel de a fi. 2. Bănuitor. 3. (Despre animale) Nărăvaș.

KUYMA, **-UW** (**quyma**, **-uw**) is. Dökme, koyma.

Rom. s. Acțiunea de **kuymak;** *turnare, vărsare.*

KUYMAK (**quymaq**) f. (Sıvı veya ince taneli şeyleri) Bir

kaba veya bir şeyin üzerine dökmek, akıtmak.

"Sen şalaşka kelgende, kelgende, / Tay soyarman, asabay, / Tabakbörek pĭşĭrĭp pĭşĭrĭp / May kuyarman, asabay." - (Boztorgay).

"Agaşnı oyamadım, / Aşka tuz kuyamadım. / Sen menden bezdiñ amma, / Men saga toyamadım." - (Boztorgay).

• **Kuyup cawmak -** Yağmur çok şiddetli yağmak; bardaktan boşanırcasına yağmak.

Rom. v. A turna, a vărsa.

KUYMALIK (**quymalıq**) is. Kap; tas, çömlek, kutu gibi içine bir şey koymaya yarayan nesneler.

• **Ayran tĭlep kelgensĭñ, kuymalıgıñını caşırma. -** Deyim. Ayran istemeye gelmişsin, kabını gizleme.

Rom. s. Vas, oală.

KUYRUK (**quyruq**) is. Kuyruk.

1. Hayvanların çoğunda, omurganın uzantısı olan bir organ.

"Azbardan kapıga kĭrgeşĭ, Mantır da sahibĭn kelgenĭne kuwanganından kuyrıgın oynatıp şopañnay şopañnay Temindar'ın katında aylanıp üyrüldĭ." - (Altay Kerim – Kâniye).

2. Kuşlarda gövdenin art tarafındaki tüyler.

3. Bazı cins koyunların yenen veya eritilerek yağı alınan kuyruğu.

4. Bazı şeylerde, hayvan kuyruğuna benzetilen bölüm. **Saban kuyrugı.**

5. (Şaka) Birinin arkasına takılıp dolaşan kimse.

"Ey dostım, kaydan şıktıñ, kayda ketesĭn, ayt, eş korkma, saga kuyrık bolmam, menĭm de başka yerde işĭm bar." - (Nevzat ve Nermin Yusuf - Nasrettin Hoca).

6. İnsanların bazı işleri bir düzen içinde görebilmek için oluşturdukları sıra.

"Kart-caş, bala-şaga, kız-kırkın sıraga, kuyrukka tĭzĭlgenler. Nadir de kurukka yanaştı." - (Nevzat Yusuf - Kündelĭkşĭ / Karad. 152).

• **Kuyrugı kısılmak –** Zor duruma düşmek.

• **Kuyrugı kopmak (Tananıñ ...) –** Korkulan sonuç gerçekleşmek

• **Kuyrugın tĭkmek –** a) (Hayvan) Koşmaya başlamak b) (İnsan) Bulunduğu yerden uzaklaşmaya başlamak.

• **Kuyrugına basmak –** Birini incitip tahrik etmek.

• **Kuyrugına teneke takmak –** mec. Biriyle alay edip küçük düşürmek.

• **Kuyruk acısı –** Alınacak intikam.

• **Kuyruk sallamak** - Yaltaklanmak.

• **Eşek kuyrugunday, ne uzar, ne kıskalır. –** Deyim. Eşek kuyruğu gibi, ne uzar ne kısalır.

• **İt itke it kuyruguna sıltar. -** Deyim. Köpek köpeğe, o da kuyruğuna havale eder.

• **Arık atka kuyrugı awır. –** Atas. Zayıf ata kuyruğu bile ağır.

• **Cat itnĭñ kuyrugı kısık bolır. –** Atas. Yabancı köpeğin kuyruğu kısık olur.

• **Cümlemen cumruk maylı kuyruk. –** Atas. Cümleye inen yumruk, yağlı kuyruk (kişiye fazla ağır gelmez).

• **Eceli kelgen ışkan catkan mışıgıñ kuyrugın tırnar. –** Atas. Eceli gelmiş sıçan uyuyan kedinin kuyruğunu tırmalar.

• **Eşek kulagın bĭr oynatsa, kuyrugın ekĭ oynatır. –** Atas. Eşek kulağını bir oynatırsa, kuyruğunu iki oynatır.

• **Fitne catkan cılanga uşar, kuyruguna basma. –** Atas. Fitne uyuyan yılana benzer, kuyruğuna basma.

• **Işkan teşĭgĭne kĭralmay cürgende kuyruguna cuwgış baylar. -** Atas. Sıçan deliğine giremezken kuyruğuna bulaşık bezi bağlar.

• **İtke et berseñ kuyrugın sallar. –** Atas.Köpeğe et verirsen kuyruğunu sallar.

• **Saban kuyrugun tutkan aş kalmaz. –** Atas. Saban kuyruğunu tutan (çiftçilik yapan) aç kalmaz.

Rom. s. 1. - 6. Coadă.

KUYRUKLANMAK (**quyruqlanmaq**) f. (Koyun) Kuyruklanmak, semirmeye alâmet olan kuyruğu yağlanmak.

Rom. v. (Oile) A face coadă, a prinde grăsime la coadă; a se îngrăşa.

KUYRUKLĬ (**quyruqlı**) s. Kuruklu.

1. Kuyruğu olan.

2. Kuyruğu yağlı (koyun).

• **Kuyruklı yalan** – Çok büyük yalan. (*Rom. minciună gogonată*).

• **Analı kozı kuyruklı bolır. –** Atas. Analı kuzu kuyruklu olur.

Rom. adj. 1. Cu coadă; codat. 2. (Oile) Cu coadă grasă.

KUYRUKSALLAGAN (**quyruqsallağan**) is. Zool. Kuyruksallayan. (Lat. Motacilla alba).

Türk Lehç. : Kırım. – **quyruqsallağan;**

Rom. s.Zool. Codobatură.

KUYRUKSIZ (**quyruqsız**) s. Kuyruksuz.

• **Kuyruksız tawuk ergün pĭlĭş. –** Atas. Kuyruksuz tavuk hergün piliç.

Rom. adj. 1. Fără coadă. 2. Berc.

KUYSIZ (**quysız**) s. Huysuz.

1. Kötü huyu olmayan.

2. (Atlar hakkında) Huysuzluk eden.

Rom. s. 1. Fără năravuri. 2. (Despre cai) Cu năravuri; nărăvaş.

KUYTI (**quytı**) s. ve is. Kuytu.

1. Yağıştan, rüzgârdan veya güneşten korunmuş (yer).

"Üyle bola, aywanların cemliy, özĭ de kuytı bĭr yerde ötmegĭn aşay." - (Nasrettin Hoca).

2. Issız, gözlerden uzak (yer).

• **Cawunlı awanıñ yukusı, cellĭ awanıñ kuytusı. –** Atas. Yağmurlu havanın uykusu, rüzgârlı havanın kuytusu (hoş olur).

Rom. s. şi adj. 1. Adăpostit, ferit; adăpost. 2. Stingher, retras.

KUYTILAMAK (**quytılamaq**) f. Kuytu yere almak, kuytuda olmasını sağlamak.

Rom. v. A aşeza într-un loc ferit; a feri, a adăposti.

KUYTILANMAK (**quytılanmaq**) f. Kuytu yere sığınmak, barınmak.

"Bĭzler şĭmdĭ o kolımızman yasagan cıllı yuvamızını başkalarına taşlap, mında, yabancı kuwuşlarda kuytulanamız." - (Necip H. Fazıl - Kırım).

Rom. v. A se adăposti.

KUYTILIK (**quytılıq**) is. Kuytuluk, kuytu yer.

"Basta Smayıl, arkasına eskĭ bĭr şuwaldı cabınıp, tar kuytulugumızdan şıgıp: Hey cawın tartıldı. Şıgıñız endĭ." - (Cenan Bolat - Calsın).

Rom. s. Adăpost; loc ferit.

KUYU (**quyu**) is. (Eski Türk. kuduk). Kuyu. Eşanl. **pınar.**

1. Yer altı suları katmanına kadar kazılıp su elde edilen yer.

"Bo yerde kuyı bar, elbette bo yerde köy de bardır dep tüşüne." - (Ekrem ve Hilmiye Mehmet Ali - Tepegöz).

2. Toprağa kazılan derince çukur.

3. Yeraltından petrol elde edilen yer; sonda.

- **Aşşı kuyu -** Suyu acı, içimsiz olan kuyu.
- **Fesat kuyusı -** Fesat kaynağı.
- **Kuyu anası -** Halk inanışlarında kuyunun önemini herkese öğretmek ve kabul ettirmekle yükümlü ruh. **"Kuyu anası kuyunı aru karay, temĭz tuta, onı korıy." -** (Nevzat Yusuf Sarıgöl - Adetlerĭmĭz / Karad. 64).
- **Petrol kuyusı –** Petrol kuyusu; sonda.
- **Sokır kuyu -** Susuz kuyu.
- **Tatlı kuyu –** Suyu içilir kuyu.
- **Bĭr delĭ kuyuga bĭr taş atar, kırk akıllı şıgaramaz. –** Atas. Bir deli kuyuya taş atar, kırk akıllı çıkaramaz.
- **Delĭ cĭbĭmen kuyuga tüşülmez. -** Atas. Deli ipiyle kuyuya inilmez.

Türk Lehç. : Kırım. - **quyu;** Nog. - **quyı;** Karaçay Malkar. - **huyu, qutuq, quyu;** Kazak. - **qudıq;** Moğ. - **hudug / hudag;**

Rom. s. 1. Fântână, puț. 2. Groapă adâncă. 3. Puț de petrol.

KUYUCI (**quyucı**) is. Kuyucu.

Rom. s. Fântânar.

KUYUCILIK (**quyucılıq**) is. Kuyuculuk.

Rom. s. Meseria de fântânar.

KUYULDIK (**quyuldıq**) s. ve is. 1. s. Dökülmüş.

"Kölegĭn artı çıkık, balakları kuyuldık, / ... Ekĭ tatar caşına karap ..." - (Necip H. Fazıl - Küreş).

2. Tıp. Fıtık.

3. s. Fıtıklı.

Türk Lehç. : Nog. - **quyıldıq;**

Rom. 1. adj. (Despre haine) Largi, atârnînd pe corp. 2. Med. Hernie. 3. adj. Cu hernie.

KUYILDIRMAK (**quyuldırmaq**) f. (Giysiler hakkında) Özensiz giymek.

Rom. v. (Despre îmbrăcăminte) A le îmbrăca în mod neglijent.

KUYULMAK (**quyulmaq**) f. 1. Dökülmek.

"Kuyula cawun, aka sel çöplükmen çamur, / Üyrülĭp sessĭz, sıncıra eskĭ ömür." - (Bekir S. Çobanzade - İçken).

2. (Giysiler, hayvanlarda koşumlar) Bol gelmek, üstünde dökülür gibi durmak.

"İyer bawın bek tartıp, / Kuyılganın kıskartıp, / Uşkır awın köterĭp, / Atına şekĭrĭp mĭngen diy." - (Nedret ve Enver Mahmut - Bozcĭgĭt).

Rom. s. 1. A fi turnat, a se turna; a fi vărsat, a se vărsa. 2. (Despre o îmbrăcăminte largă sau neglijent îmbrăcată) A atârna pe corp.

KUYUM (**quyum**) is. Kuyum; mücevher, metal ve değerli taşlardan yapılmış süs eşyası. Eşanl. **tagarlık.**

Rom. s. Giuvaier, bijuterie.

KUYUMCI (**quyumcı**) is. Kuyumcu.

"Men, ekĭncĭ günĭ Köstencĭ'ge, bĭr ermenĭ kuyumcıga bardım. Sade üş altın satıp aldı, kalganın Bükreş'ke aketĭp sat, dedĭ." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. Bijutier.

KUYUMCILIK (**quyumcılıq**) is. Kuyumculuk.

Rom. s. Meseria de bijutier.

KUZGUN (**quzğun**) is. 1. Zool. Kuzgun; kara karga. (Lat. Corvus corone).

2. mec. Yağmacı, talancı.

"Aç kuzgunlar müçelerĭñ öz ara pay eteler." - (Kongratlı – Zawallı Halkım / E. M. 31).

3. öz. is. Dobruca'nın güney batısındaki İon Corvin kasabasının Türkçe-Tatarca adı.

Rom. s. Zool. 1. Corb. 2. fig. Prădător. 3. Denumirea turco-tătărească a comunei Ion Corvin din sud-vestul Dobrogei.

KUZU (**quzu**) is. → **Kozı**.

- **Analı kuzu kuyruklı bolır. -** Atas. Analı kuzu kuyruklu olur.

KÜBE is. → **Küwe**.

KÜBĬ is. Yayık. Eşanl. **kürege.**

"Ötmekke analarımız taze kübüden bĭraz may, biyaz çılkı kaymak yağı sürerdĭ." - (Çelebi Cihan – Karılgaçlar Duası).

"Men kübüde ĭşliymen, kollarım maylı. / Babam katĭp berecek, bolmasam kaylı." - (Boztorgay).

- **Kübĭ mayı –** çiğ kaymak, taze tereyağı. (*Rom. smântână*).

Rom. s. Putinei.

KÜÇ is. 1. Güç, kuvvet. Var. **küş.**

"Curtnıñ cawı her itke / Küçlerĭn bĭldĭrgenler, / Köteklep sĭñdĭrgenler." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

2. s. Güç, zor, zahmetli.

Türk Lehç. : Kırım., Karaçay Malkar. - **küç;** Moğ. - **küçir / hüçir;**

Rom. s. Putere, forță.

KÜÇİY is. (Çocuk dili) Kuçu kuçu, köpek; köpek yavrusu, enik.

Rom. s. (În limbajul copiilor) Câine, cățel.

KÜÇLĬ s. Güçlü, kuvvetli.

Rom. adj. Puternic; tare.

KÜÇÜ is. (Çocuk dilinde) Köpek.

Rom. s.(În limbajul copiilor) Cuțu, câine.

KÜÇÜK s. Küçük. Eşanl. **kĭşkene.**

"Karadır kaşım menĭm, / Küçüktĭr yaşım menĭm. / Sabiylĭkten külmedĭ / Taliysĭz başım menĭm." - (Boztorgay).

"Sınıfın pencĭresĭnden ĭzlep turgan cañı mualĭm, bo 'küçük pelwanga' bĭr ders bermek kerek, dedĭ öz özĭne." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. adj. Mic.

KÜÇÜ KÜÇÜ ünl. Kuçu kuçu; köpekleri çagırma sesi. Var. **kuçu kuçu.**

Rom. s. interj. Cuțu cuțu.

KÜÇÜLMEK f. Küçülmek.

1. Küçük duruma gelmek, ufalmak.

"Aytkanda küçük küler közlerï küçülür, yuwarlak, çıkık, mini mini yanakları kızarır, içini çeker, tatlı tatar tïlïmen añlatır, sañke bïr özen, sañke bïr kanarya." - (Çelebi Cihan - Karılgaçlar Duası).

2. mec. Alçalmak.

Rom. v. 1. A se micşora. 2. fig. A se înjosi.

KÜÇÜLTME, -ÜW is. Küçültme.

1. Küçültmek işi.

2. Gram. Küçültme, küçültme sözü.

Rom. 1. Micşorare, diminuare. 2. Gram. Diminutiv.

KÜÇÜLTMEK f. Küçültmek.

Rom. v. A micşora; a diminua; a reduce.

KÜF is. Küf. Var. **küp.**

"Her köşede dım kölgeler, yeşïl küfler köpïre. / Yatak - tahta. Yemek - fena. Yerden suwuk üfüre." - (Çelebi Cihan - Bastırık).

Rom. s. Mucegai.

KÜFİR is. → **Küfür**.

"Küfïr laflar aytıp aytıp / Anam, babam, kardaşıma, / Toz şañgıtıp colıña şıgıp ketkensïñ." - (Bozcïgït / Çora Batır).

KÜFLİ s. Küflü. Var. **küplï.**

"Aşka toyıp, kïrer üyge, dım köşede uzanır, "/ İç oylanmaz, küflï yerden insan neler kazanır." - (Memet Nüzet – Kırım'nıñ Çöl Ayatından).

Rom. adj. Mucegăit, mucezit.

KÜFTE is. Köfte. Var. **küpte.**

"Hazïlïknï koklagan hazyayın yetïp : / - Buyur, diy, artka oturuñ arüv etïp. / Bugün kebap, sarmam var, katıklı küfte ..." - (Bekir S. Çobanzade - Kalpak Mahracı).

Rom. s. Chiftea.

KÜFÜR is. (Ar. kufr). Küfür.

1. Sövgü.

"Alla, başım awıra, / Cengem kawe kawıra. / Tomalaşka ne bolgan? / Türlü küfür sawıra" - (Boztorgay).

2. Dine saygısızlık anlamında sözler.

Rom. s. 1. Înjurătură, insultă. 2. Rel. Blasfemie, hulă.

KÜKREMEK f. Kükremek; (arslan) bağırmak).

Rom. v. (Leii) A rage, a urla.

KÜKÜK ünl. Guguk, guguk kuşunun sesi. Var. **kukuk.**

"Kızga bïr gün bïr mıratkuş : Kükük ! Kükük ! Senïñ kısmetïñ bïr kel cïgït ! dep bakıradı." - (Ekrem ve Hilmiye Mehmet Ali - Tepegöz).

Rom. interj. Cucu !; cântecul cucului.

KÜKÜK-KUŞ is. Zool. Guguk kuşu. (Lat. Cuculus canorus). Var. **kukuk kuş**

Rom. s. Zool. Cuc.

KÜKÜKMİYAW is. Zool. Baykuş. Eşanl. **miyawkuş, mıratkuş.** Var. **kukukmiyaw** (Lat. Bubo bubo).

Rom. s. Zool. Bufniță.

KÜL is. Kül.

1. Yanan şeylerden arta kalan toz madde.

"Ay şalaşım, şalaşım, şalaşım. / Külge pïşken kalaşım." - (Boztorgay).

2. Yanan bir yapının kalıntısı.

3. Kül dökülen, artıklar atılan yer; çöplük.

- **Kül bolmak -** a) Yanıp yok olmak. b) mec. Harcanmak, bitmek.
- **Kül etmek -** a) Yakmak. b) mec. Malını, parasını harcayıp bitirmek.
- **Kül tüsï -** Kül rengi.
- **Külün kökke sawurmak -** Bir şeyi tamamen yok etmek.
- **Kül bolsın! –** Deyim. Kül olsun ! (Kargış sözü).
- **Bawsız yumaknı külde kör, baysız bikenï elde kör. –** Atas. Ucu belli olmayan yumağı çöplükte gör, kocasız kadını onun bunun yanında gör.
- **Kïyewden ul, külden oba bolmaz. -** Atas. Güveyden oğul olmaz, külden hüyük olmaz.
- **Köpke kül şaşılmaz. -** Atas. Çokluğa kül saçılmaz (meydan okunmaz).

Rom. s. 1. Cenuşă. 2. fig. Ruini. 3. Loc de aruncat cenuşă.

KÜLÂ is. (Fars. kulah). Külâh. Var. **külâh.**

1. Ucu sivri başlık.

"Bo dünyada kïmï kïyer başına altın tac, / Kïmï cartı külâ'ga bïle muhtac." - (Necip H. Fazıl - Kırım).

2. Eğlencelerde, oyunlarda bir rolün alâmeti, sembolü.

3. mec. Hile, tertip, oyun.

4. Huni biçiminde sarılmış kâğıt kap.

5. Kâğıt külâhın alabileceği miktar.

- **Küla kapmak –** Kurnazlıkla bir işin başına geçmek.
- **Küla kïysetmek –** Külah giydirmek; aldatmak, oyuna getirmek.
- **Külalarnı deñïştïrmek –** Biriyle bozuşmak.
- **Külâma anlat (añnat) –** Külâhıma anlat; inanmam.

Rom. s. 1. Acoperământ de cap de formă conică; ciupilică. 2. Căciulă prin care în diferitele jocuri de copii se simbolizează rolul deținut. 3. fig. Farsă, glumă. 4. Pungă conică de hârtie. 5. Cantitate din ceva care umple o pungă.

KÜLBASTI öz. is. Masallarda, ailenin en küçüğü olup gösterişsizliği ve alçakgönüllüğü ile en büyük başarılara ve mutlu sona ulaşan kahraman.

"Bïr zamanda üş kardaş bar eken. Künlerden bïr kün bonların anaları babaları öle. En kïşkenelerï ... colga şıga. Halk : Kayda ketiyatırsın ? dep soray. Külbastı : Anï, anam babam öldï, şïpşelernï köşïrïp alıp ketiyatırman, diy." - (Ekrem ve Hilmiye Mehmet Ali - Tepegöz).

Rom. s. propr. Prâslea; personaj de basm, mezinul familiei care săvârșește faptele vitejești pe care mai marii lui nu au fost în stare să le ducă la bun sfârșit.

KÜLÇE is. (Fars. kulice). Külçe; kalıp halinde dökülmüş maden.

Rom. s. Bloc de metal; lingou.

KÜLDİRME, -ÜW is. 1. Güldürme.

2. Fıkra, gülmece.

"Bo kıymetlï taşlarnı (masallar, cırlar, sınlar, ... hikâyeler, rivayetler, küldïrmeler v.b.) kïşïler ömïrlerï boyınca yaratıp kelgenler." - (Nedret Mahmut - Dobroca

Türk-Tatar Halk Edebiyatı).

Rom. s. 1. Acţiunea de a face să râdă. 2. Snoavă.

KÜLDĬRMEK f. Güldürmek, gülmesine sebep olmak.

"Caman haber catıp kalmadı, bĭr kün keldĭ. Körüşmek, kawuşmak umutuman talpıngan cüreklernĭ bĭr taa küldürmemek üçün keldĭ." - (Mehmet Niyazi – Sawlıkman Kal).

• **Dos tüşündürür, duşman küldürür. –** Atas. Dost düşündürür, düşman güldürür.

Rom. v. A face să râdă.

KÜLDĬRTMEK f. → **Küldĭrmek**.

"Nasredin Hoca ne aytkan da, küldĭrtken cok, Alimseyit kayerge bargan da yasap kelgen cok." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

KÜLDĬRÜW is. ve f. 1. → **Küldürme, Küldürmek.**

2. is. Ed. Komedi, güldürücü türde tiyatro eseri.

Rom. 1. s. şi v. → **Küldürme. Küldürmek.** *2. Lit. Comedie.*

KÜLDĬRÜWCĬ s. Güldürücü, komik.

Rom. adj. Comic, hazliu; ilariant.

KÜLE KÜLE zf. 1. Güle güle, gülerek.

2. Uğurlama sözü.

3. İyi dilek sözü. **Küle küle kĭy! Küle küle kullan!**

Rom. 1. adv. Râzând, zâmbind. 2. Formulă de conducere la drumeţie : Cu bine. Drum bun ! 3. Expresie de urare de bineţe : Să porţi sănătos ! Să fie cu noroc! etc.

KÜLERYÜZ is. Güleryüz.

1. Güler yüz.

2. mec. Dostça davranış; yakınlık.

"Küler yüzüñ caş cıgĭtnĭ caga tursa da, / Nazlı sesĭñ boş cürekke ates salsa da / Kopayma tatar kızı !" - (Necip H. Fazıl - Tatar Kızına).

Rom. s. 1. Faţă zâmbitoare. 2. fig. Atitudine prietenoasă.

KÜLERYÜZLĬ s. Güleryüzlü.

Rom. adj. Zâmbitor; prietenos.

KÜLGĬZMEK f. → **Küldĭrmek**.

KÜLĬMSĬREMEK f. → **Külümsĭremek**.

KÜLĬMSĬRETMEK f. → **Külümsĭretmek**.

KÜLKĬ is. Gülüş, gülme; gülme isteği.

"Kün ozgarsam külkülermen diymen de, / Sürek ketmiy, mugaya toktalaman." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

Rom. s. Râs; zâmbet.

KÜLKĬLĬ s. → **Külkülĭ**.

KÜLKÖMEŞ is. Kızgın külde pişirilen küçük pide.

Rom. s. Mică lipie coaptă în spuză.

KÜLKÜLĬ s. Gülünç, komik.

Rom. adj. Comic; vesel, înveselitor.

KÜLKÜNĬŞLĬ s. Gülünç.

"Hem acınıklı, hem külkünüşlĭ hadise yerĭnden ayrılıp colımızga devam etiyĭk." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. adj. Ridicol; de râs.

KÜLLE is. (Ar. kulle) Kule. Var.**kulle.**

Rom. s. Turn.

KÜLLELĬ s. 1. Kuleli, kulesi olan. Var. **kullelĭ**

2. öz. is. Dobruca'daki Colilia köyünün Tatarca adı.

Rom. 1. adj. Cu turn. 2. s. propr. Numele tătăresc al satului Colilia din Dobrogea.

KÜLLENMEK f. Küllenmek.

1. Kor üzerinde kül oluşmak.

"Ay gĭdĭ yalan dünyalar, kanatsız künler, / Alewlenĭp cangan ot küllenmiy söner." - (Boztorgay).

2. mec. Bir acı, bir sıkıntı gerilerde kalıp unutulur gibi olmak.

Rom. v. 1. (Jarul) A se acoperi cu cenuşă. 2. fig. (Durerile, necazurile) A-şi pierde din intensitate.

KÜLLĬ s. Küllü.

Rom. adj. Cu cenuşă.

KÜLLĬK is. Küllük.

1. Kül atılan yer.

2. Kül tablası.

3. Soba ve kazanların altında bulunan, küllerin döküldüğü kutu.

Rom. s. 1. Loc de aruncat gunoaie şi cenuşă. 2. Scrumieră. 3. Cenuşar (la sobe şi cazane).

KÜLLİYAT is. (Ar. külliyyat). Külliyat; bir yazarın bütün eserlerinin dizisi.

Rom. s. Ediţie complectă; opere complecte.

KÜLME, -ÜW is. Gülme.

"Halkın oynawına, külüwĭne karamagan zaman, bu rahat korantanıñ üstünde bĭr sagın celüwĭmen öttĭ geçtĭ." - (Mehmet Niyazi - Sawlıkman Kal).

Rom. s. Acţiunea de a râde; râs.

KÜLMEK f. Gülmek.

1. Hoşnutluk, sevinç duygularını yüz ifadesi ve seslerle açığa vurmak.

"Balalıgım tutsa, külüp caynayman." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

2. Mutlu, sevinçli olarak zaman geçirmek.

"Men ömrĭmde az küldĭm, köp cıladım. / Cılay cılay tübünde cal alaman." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

"Adıñ nedĭr bĭlmedĭm, / Közyaşımnı sĭlmedĭm. / Erkez menĭ şen sanır, / Men 'se bĭr gün külmedĭm." - (Boztorgay).

3. Biriyle alay etmek.

4. mec. Neşeli görünmek; şenlenmek.

"Bay baladay, üstü başı cıltıraşıp / Kışka külsün közlerĭ cıltıraşıp." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

• **Küle küle ölmek -** Gülmekten kırılmak.

• **Mıyıgın astından külmek -** Belli etmemeye çalışarak gülmek.

• **Oynap külmek -** Hoşça vakit geçirmek. "**Dört köşede dört cawlık dört mıklansın, alay. / Bĭzler oynap küliyĭk, halk suklansın alay." -** (Boztorgay).

• **Yüzge külüp artından öşeklemek -** Yüzüne gülüp arkasından çekiştirmek.

• **Yüzü külmek -** a) Sevinci yüzünden belli olmak. b) Feraha kavuşmak. c) Tertipli, temiz duruma gelmek.

• **Yüzüne külmek** - a) Dost görünmek. b) Dostluk göstermek.

• **Külgende betlerïnde güller aşa -** Deyim. Gülünce yanaklarında güller açar. (Çok güzel görünür).

• **Küliyïm bare ! -** Deyim. Saçma bulunan bir tüşünceye karşı söylenen söz.

• **Ne ölïsïne cılar, ne tïrïsïne küler. -** Deyim. Ne ölüsüne ağlar, ne dirisine güler.

• **Oylanganga ayttım, oylandı bïldï, oylanmaganga ayttım, şakıldadı küldï. –** Bulm. Düşünene söyledim, düşündü ve bildi, düşünmeyene söyledim kahkahayı bastı güldü.

• **Oynadı küldï, cerïn taptı -** Deyim. Oynadı güldü, yerini buldu.

• **Bïr köz cılasa, anaw köz külmez. –** Atas. Bir göz ağlarsa, öteki göz gülmez.

• **Kız arslan ketïrer, küle turar, ul cılan ketïrer, şaga turar. –** Atas. Kız arslan getirir, sürekli güler, oğul yılan getirir, sürekli sokar.

• **Kök cılamay cer külmez. –** Atas. Gök ağlamadan yer gülmez.

• **Külme komşıña, kelïr başıña. -** Atas. Birinin başına gelen tatsız durum senin de başına gelebilir.

• **Öksïz bala ösmez mï, künü kelïr külmez mï ? -** Atas. Öksüz çocuk büyümez mi, günü gelir gülmez mi ?

Rom. v. 1. A râde. 2. A se distra, a se amuza. 3. A ironiza; a se distra pe seama cuiva. 4. fig. A se înveseli.

KÜLP ünl. Düşme sesini anlatır.

"Otka, külp! etïp tüskende, canmaydı, ot alıp ketedï kızdı." - (Tepegöz).

Rom. interj. Zdup !; cuvânt care imită zgomotul căderii unui corp.

KÜL RENGĬ is. ve s. Kül rengi. Eşanl. **kül tüsï.**

1. is. Gri renk.

2. Bu renkte olan.

Rom. 1. s. Culoarea cenuşie. 2. adj. Cenuşiu.

KÜLSĬZ s. Külsüz.

Rom. adj. Fără cenuşă.

KÜLTE is. 1. Bağ, demet.

"Orılgan müsür külteleri tarla işïne otırtılıp otırtılıp salınganlar." - (Nevzat Yusuf Sarıgöl – Dorı At Öldï).

2. (Saç için) Top, tutam.

"Fırıl fırıl uçkanda saçlarım külte külte yelpïrer, sanke bïr tatar tuğu." - (Çelebi Cihan – Karılgaçlar Duası).

Rom. s. 1. Snop, mănunchi. 2. Şuviţă de păr; cosiţă.

KÜLTELEMEK f. 1. Demetlemek.

2. (Saç için) Top top yapmak.

Rom. v. 1. A face snop. 2. (Despre păr) A împleti în cosiţe.

KÜLTELENMEK f. 1. Demetlenmek.

2. (Saçlar için) Top top olmak.

"Köter kalpak, perçemïn kültelensïn ! / Yansın duşman yüregï, meltelensïn." - (Bekir S. Çobanzade - Kalpak Mahracı).

Rom. v. 1. A se lega în snopi. 2. (Părul) A se împleti în cosiţe, a se desface în mănunchiuri.

KÜLTĬREMEK f. Gürlemek.

"Keşen sene, Agıstostıñ bïr keşesï, keş málde, ep kök kültïrep cawın cawgan wakıtta, kapıdı bïrew itep kagıp basladı." - (Cenan Bolat – Calsın).

Rom. v. A tuna.

KÜLTÖBE is. Köy yerinde kış mevsimi boyunca ocak artığı külleri dökmek için kullanılan (kül tepesi haline gelen) yer; çöplük yığını.

"Kültöbege kül töktïm, kagınaman, / Uzakta bolgan yaremnï sagınaman." - (Boztorgay).

"(Horoz) **Pïlïşlerniñ babası edï, / Tawuklarnıñ kocası edï. / Mallemïzniñ ocası edï, / Kültöbeniñ mollası edï." -** (Boztorgay).

• **Papïşï kültöbede – "**Pabucu dama atıldı", "gözden düştü" anlamında söz.

Rom. s. Grămadă de cenuşă; locul unde se aruncă cenuşa.

KÜLTÖBESĬZ s. ve is. mec. Çok yoksul (kimse). (Evinin yanında kül tepesi birikmemiş, ocağı sürekli yanmayan, başkalarının yanında çalışıp barınan).

"Tögerek şetïmde kïşïler köp edïler, lâkin olar da mendiy, başlarına faydaları bolmagan bïrtakım zawallılar, curtlarından kuwulgan kültöbesizler. – (Necip H. Fazıl – Kırım).

• **Kültöbesïz köy -** Yoksullar köyü.

Rom. s. fig. Sărăntoc, om sărac.

KÜLTÜR is. (Fr.>Rom., Türk.) Kültür; hars.

• **"Kültür Ocagı -** Kültür Merkezi. **"Köydeşler cumartesï günü şölden ertece kayttılar, cuwunıp, kïyïnïp kuşanıp Kültür Ocagına tret tret kelmege başladılar." -** (Altay Kerim – Kâniye). *(Rom. Cămin Cultural; Casă de Cultură).*

Rom. s. Cultură.

KÜL TÜSĬ is. ve s. 1. Kül rengi, gri renk.

2. Kül renginde olan.

Rom. s. şi adj. 1. Culoare cenuşie. 2. Cenuşiu.

KÜLÜBE is. (Fars.kulbe) Kulübe.

Rom. s. Colibă.

KÜLÜM KÜLÜM zf. Hep gülerek; neşe içinde.

"Kızlar hepsï üymeleşïp bïr cerge, / Özlerïne aytılgan sözlerge / Külüm külüm etïp cevap bereler." - (Mehmet Vani Yurtsever - Köyde Cuma).

Rom. adv. Cu faţa numai un zâmbet.

KÜLÜMSEMEK f. Gülümsemek.

"On beş yaşına erdï, / Ïstedïm, gülnï berdï. / Senï süyemen, dedïm, / Utanıp külümsedï." - (Boztorgay).

Rom. v. A zâmbi.

KÜLÜMSĬREME, **-W** is. Gülümseme.

"Saklı urbaların kïygen bo üş safïrïn, hele Rasïm akayın yüzünde bïr külümsïreme sezïle." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. Zâmbire, surâdere; surâs.

KÜLÜMSĬREMEK f. Gülümsemek, hafifçe gülmek.

"Rasïm külümsïrep ocagıñ yanına keter, kahve pïşïrmege çalışır." - (Müstecib Ülküsal - Bayram Şenlïgï).

Rom. v. A zâmbi, a surâde.

KÜLÜNÇ s. → **Külünş**.

"Ne külünç şiyler ... Ne manasız hikâyeler ... Bunlardan ballar ne hisse kabacaklar ? Ne ders alacaklar ?" - (Mehmet Vani Yurtsever - Ödelek).

KÜLÜNŞ s. Gülünç.

"Külüns kelgen koyanga, / Bĭr kĭrpĭ men yan-yanga / Şabışmada yer almak, / O derece alşalmak." - (İsmail Ziyaeddin - Koyan man Kĭrpĭ).

Rom. adj. Ridicol.

KÜLÜŞ is. Gülüş, gülmek işi veya biçimi.

"Külgenĭm de şayına külüş, kül bolsın. / Küle turup cürekke ot salaman." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

"Altın küpe takasıñ, / Güzellerge bakasıñ. / O nazlı külüşĭñmen / Nüşün menĭ yakasın?" - (Boztorgay).

Rom. s. Râs, râset.

KÜLÜŞMEK is. Gülüşmek; karşılıklı veya birlikte gülmek.

"Dördĭ de külüşĭp, mıskıllap kadelerĭn tokuştururlar ve içerler." - (Müstecib Ülküsal - Bayram Şenlĭğĭ).

Rom. v.coact. A râde, a face haz.

KÜMBET is. (Fars. gunbed). Kubbe. Eşanl. **kubbe.**

Rom. s. Cupolă.

KÜMBETLĬ s. Kubbeli.

Rom. adj. Cu cupolă.

KÜME is. Küme.

1. Yığın.

"Azbarga kar küme'sĭ, / Elĭmde yar memesĭ. / Yedĭ sene yar süydĭm, / Bu yıl tuydı annesĭ." - (Boztorgay).

2. Topluluk, grup.

Rom. s. 1. Grămadă. 2. Mulțime, gloată, grup.

KÜMES is. (Yun. kumasi>Türk.). Kümes. Eşanl. **töle.**

1. Kanatlı hayvanlar barınağı.

2. Ufak ev.

Rom. s. 1. Coteț de păsări de curte. 2. mec. Căsuță; coșmelie.

KÜMEŞ is. → **Kömeş**.

KÜMĬŞ ve türevleri → **Kümüş** ve türevleri.

KÜMSEN is. Yaldız. **Sarı kümsen. Biyaz kümsen.**

1. Altın veya gümüş renginde toz boya.

2. Bu boya ile elde edilmiş görünüm.

3. s. Parlak.

"Deryanıñ astı bulanık, üstĭ kümsen, / Bĭrĭncĭ derdĭm askerlĭk, ekĭncĭ sen." - (A. Karakaya – Çınlar / Emel D.).

Rom. s. 1. Praf auriu sau argintiu de vopseluri. 2. Poleială aurie ori argintie. 3. adj. Strălucitor.

KÜMÜŞ is. Gümüş. Var. **kümĭş, gümĭş.**

1. Gümüş elementi, metal. Atom sayısı 47, sembolü latince adı argentum'dan **Ag.**

2. s. Gümüşten yapılmış veya gümüşle kaplanmış olan. **Kümüş kaşık. Kümüş küpe.**

3. s. Gümüş renginde boyanmış.

- **Arpa kürpe aş eken, altın, kümüş taş eken –** Atas. Arpa bulguru aş imiş, altın, gümüş taş imiş.

Rom. 1. s. Argint. 2. adj. De argint. 3. adj. Argintiu, argintat; poleit..

KÜMÜŞ BALIGI is. Zool. Gümüş balığı; bir deniz balığı cinsi. (Lat. Atherina mochon). Eşanl. **aterina.**

Rom. s. Icht. Aterină.

KÜMÜŞ RENGĬ is. ve s. 1. is. Gümüş rengi.

2. s. Gümüşü, gümüş renginde veya parlaklığında olan.

Rom. 1. s. Culoarea argintului. 2. adj. Argintiu.

KÜMÜŞLEMEK f. Gümüşlemek.

1. Gümüşle kaplamak veya süslemek.

2. mec. Gümüşün rengini andıran bir renk vermek.

Rom. v. 1. A arginta. 2. fig. A polei.

KÜMÜŞLENMEK f. Gümüşlenmek.

Rom. v. A se arginta.

KÜMÜŞLETMEK f. Gümüşletmek.

Rom. v. A pune să arginteze.

KÜMÜŞLĬ s. Gümüşlü; gümüşü olan, gümüşle kaplanmış veya süslenmiş olan.

Rom. adj. 1. Argentifer. 2. Argintiu; argintat.

KÜMÜŞŞĬ is. Gümüşçü; gümüşten eşya yapan veya satan kimse.

Rom. s. Argintar.

KÜN[1] is. Gün. Var. **gün.**

1. Güneş.

"Tañ açılsa, kün tuwsa, oñganlık bolsa, Karuw kelse caşlarga, bĭr hanlık bolsa." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

"Aytuwar ay ışıgı, / Küntuwar kün ışıgı. / Kaydalarda cüresĭn / Gönlĭmnĭñ yaraşıgı?" - (Boztorgay).

2. Güneş ışığı.

3. Gündüz.

"Üylen awdı, kün sawdı ekĭndĭge, alay. / Babañ senĭ berecek ependĭge, alay." - (Boztorgay).

"Ey ! Akşam bolayatır, be ... Ne kadar etseñ kün kıskalığı." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

4. Bir gündüz ve bir geceden oluşan 24 ssatlik zaman bölümü.

"Gemĭm malga tolmasın, / Yeşĭl yaprak solmasın. / Saga kawuşkan gece / Üş kün saba bolmasın." - (Boztorgay).

5. Haftanın yedi bölümünden her biri.

6. Zaman, vakit.

"Bödene torgay, boz torgay, / Boylay boylay suw işe. Yarim anda, men mında, ey o yar, / Cılay cılay kün keşe." - (Boztorgay).

"Bu tatlı ses keçken künden bĭzlerge / İbret bergen hakikatlar añlata." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

"Kün özgarsam külkülermen diymen de, / Sürek ketmiy, mugaya toktalaman." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

7. An, sıra, vade, bir olayın geçtiği zamanı. **Bayram künĭ.**

"Balama çagama bayramlık almay bu künge cıygan paralarnı kolaylıkman berewuyar sanasıñ mı ?" - Müstecib Ülküsal - Bayram Şenlĭğĭ).

8. Çağ, devir.

"Keç bolsa da, haydıñız çalışayık karuwman, / Haksızlıgın künlerĭ şolay kapañgan bolır. " - (Mehmet Niyazi – Sagış).

"Yazını möñlĭk ozgardı, kış keçtĭ kaygılarman. / Men oñgan kün bekliymen saygılarman." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

9. Güzel hayat.

"Talk bolsañ da, halk katında şöhretiñ bar, / Kün

körersĭn sen de halktay itibarman." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

10. Bir olayla ilgili olarak hatırlanan ve kutlanan yılın belli bir günü. **Tuwgan künĭ.**

11. Tarih.

"Asıl anaw bala carıtıp aytaldı mı bĭlmem ay ? Künĭn münĭn bellĭ etalmay taşlamasın ?" - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

- **Alla'ın künĭ –** Hemen hemen her gün.
- **Ana baba künĭ -** a) Çok kalabalık yer. b) Herkesin sıkıntılı, telâş içinde olduğu bir zaman.
- **Bĭr kün –** Günün birinde, herhangi bir gün.
- **Bugünkĭ künde -** Şimdiki şartlarda.
- **Dertĭ künĭ –** Bütün düşündüğü; bütün merakı.
- **Elge künge karşı –** Başkalarına karşı, başkalarının gözü önünde.
- **Felekten bĭr kün kırslamak –** Güzel bir gün geçirmek.
- **İygĭ kün dostı -** Dostlarının sıkıntılı günlerinde onlardan uzak duran, yardımlarına koşmayan kimse.
- **Kara kün –** Sıkıntılı zaman. **"Awdarılma Şatır taw, tokta bĭraz, alay, / Kara künler, keşmege bek az kaldı, alay." -** (Boztorgay).
- **Kara kün dosı -** Sıkıntılı günlerinde dostlarının yanında olan, yardıma koşan kimse.
- **Kün ağarmak –** Tan yeri aydınlanmak.
- **Kün almak –** Bir görüşme için bir kimseden gün ayırmasını istemek.
- **Kün batar –** Batı; günbatı.
- **Kün batı –** Günbatı, batı.
- **Kün batmak -** Güneş batmak.
- **Kün bermek -** Bir görüşme için bir kimseye gün ayırıp bildirmek.
- **Kün carıgına şıkmak -** Doğmak; olmak; meydana çıkmak.
- **Kün carık -** a) Gün ışığı b) Gündüzün, gündüz vaktinde.
- **Kün evvelden -** Daha önceden.
- **Kün kawuşmak -** Güneş batmak, akşam olmak.
- **Kün körmek (körmemek) –** Huzur ve mutluluk içinde yaşamak (yaşamamak).
- **Kün köstermemek -** Huzurlu bir hayat yaşatmamak; günlerini zehir etmek.
- **Kün künden –** Gün günden, giderek, gitgide.
- **Kün tuwmak -** Güneş doğmak.
- **Kün tün –** Gece gündüz, aralıksız.
- **Künden künge –** Her gün.
- **Künĭ kününe -** Tam vaktinde.
- **Künĭ künĭne uymamak –** Kararsız olmak.
- **Künĭ tolmak –** a) Önceden belirlenmiş bir süreyi tamamlamak. b) Eceli gelmek.
- **Künĭn bĭrĭnde -** Belli olmayan bir günde.
- **Künĭn kĭşĭsĭ –** Günün adamı; bir devrin itibarlı kişisi.
- **Künĭn körmek -** a) Cezaya çarptırılmak. b) Çocuklarının mutlu günlerini görmek.
- **Künĭn kün etmek -** Gününü hoş geçirmek.
- **Künlerden bĭr kün –** Geçmiş zamanda bir gün.
- **Künlerĭ keşe bolmak –** Çok kederlenecek bir duruma düşmek.
- **Künlerĭ sayuwlı bolmak -** a) Ölümü yakın olmak. b) Bir yerden ayrılmasına az vakit kalmak.
- **Künlerĭn saymak –** (Ağır bir hasta) Son günlerini yaşamak.
- **Maşer künĭ -** Kıyamet; dünyanın sonunun zamanı.
- **Tez künde -** Kısa zamanda. **"İçkĭcĭler tez künde ya mezarga, ya tımaranege, degenler." -** (Müstecib Ülküsal - Bayram Şenlĭgĭ).
- **Dinĭñ üşün tuwul, künĭñ üşün. -** Deyim. Zor durumda kalan insan şartlara göre hareket etmelidir, anlamında.
- **Kün tuwmadan neler tuwar. –** Deyim. Beklenmedik bir sırada iyi fırsatlar çıkabilir.
- **Ne künlerge kaldık** - Deyim. Zamanın gidişinden yakınma sözü.
- **Sekĭrgenĭñ sekĭz kün, toyganıñ tokız kün. –** Deyim. Geçmişte yaşadığın mutlu günler ne kadar çoktu, anlamında.
- **Ak akşa kara kün üşün. –** Atas. Ak akçe kara gün için.
- **Arpe künĭ yalan aytkannıñ bayramda betĭ kızarır. –** Atas. Arefe günü yalan söyleyenin bayramda yüzü kızarır.
- **Ay bolır cılnı besler, kün bolır aynı besler. -** Atas. Ay olur yılı besler, gün olur ayı besler.
- **Caz künĭ atıñ üç ayagı suwda, bĭr ayagı unda bolır. –** Atas. Yaz günü atın üç ayağı suda bir ayağı unda olur; çok iş olur.
- **Cürgenĭñ colı, catkannıñ künĭ öter. –** Atas. Yürüyenin yolu, yatanın günü geçer.
- **Dos kara künde bellĭ bolır. –** Atas. Dost kara günde belli olur.
- **Elge kalganıñ kara künge kalganıñdır. –** Atas. Ele kaldığın kara güne kaldığındır.
- **Kara kün kartaytır. –** Atas. Kara gün ihtiyarlatır.
- **Karap tursañ kün ötmez. –** Atas. İş yapmadan oturursan gün geçmez.
- **Kerekmegennĭ cıy, kerekken kün bolır. –** Atas. Gerekmeyeni sakla, bir gin gerekir.
- **Kırk kün taban etĭ, bĭr kün aw etĭ. –** Atas. Kırk kün taban eti, bir gün av eti.
- **Kün bolır cılnı besler, cıl bolır künnĭ beslemez. -** Atas. Alışveriş işinde kazanç günü gününe uymaz, anlamında.
- **Müsapĭrĭñ künĭ uzasa itibarı kıskalır. –** Atas. Misafirin günü uzarsa itibarı kısalır.
- **Öksĭz bala ösmez mĭ, künĭ kelĭr külmez mĭ ? –** Atas. Öksüz çocuk büyümez mi, gün gelip de gülmez mi ?
- **Ölĭsĭ bolgan bĭr kün cılar, delĭsĭ bolgan er kün cılar. -** Atas. Ölüsü olan bir gün ağlar, delisi olan her gün ağlar.
- **Ölmegen öksĭz örselenĭp cürer, bĭr kün altın tastan suw işer. –** Atas. Ölmeyen öksüz örselenip yaşar, bir gün altın tastan su içer.
- **Tañrınıñ künĭ tarıdan köp. -** Atas. Tanrının günleri darıdan çok.

Rom. s. 1. Soare. 2. Lumina soarelui. 3. Ziuă, zi. 4. Zi, timpul de 24 ore. 5. Zi a săptămânii. 6. Timp, vreme. 7. Moment, clipă. 8. Epocă, perioadă. 9. fig. Viaţă îndestulată. 10. Dată fixă, legată de un eveniment. 11. Dată (oarecare)

KÜN[2] is. Günü; kıskançlık.

Rom. s. Învidie; gelozie.

KÜN-ARA zf. Günaşırı, bir gün ara ile.

Rom. adv. La două zile odată.

KÜN-ARALIK (**kün-aralıq**) zf. Günaşırı.

Rom. adv. La două zile odată.

KÜN-BATAR is. Batı, günbatı.

"Bïz, kapı tübünde kaltıragaşı tranşiyge kaşayık, degenïmen, künbatar betke cönep, kolları bïrbïrlerïne kïrtleşken, özlerïn tranşiyge attılar." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. Apus, asfinţit; vest.

KÜN-BATI is. Batı, günbatı.

"Ecdadımızınïñ bundan yüzlermen yıl önce, Asya'nıñ kurak çöllerïnden çıkıp künbatıga doğrı cürüş etkenlerïn ... okumagan son kaydan bïlecek ?" - (Mehmet Vani Yurtsever - Kart man Caş Arasında).

Rom. s. Apus, asfinţit; vest.

KÜN-CARIK (**kün-carıq**) is. Gün ışığı; gündüz.

"Kün-carıkta ay bolmaz, / Arabada cay bolmaz. / Komşısından yar süygen son, / Cüregïnde may bolmaz." - (Boztorgay).

Rom. s. Ziuă, zi; lumina zilei.

KÜNDE zf. (-'-) Her gün.

"Üy sabısı Hoca'nı da şakıra. Acelï etkenï üşïn üstïn denïştïrmiy, künde kïygen urbalarıman kete." - (Nasrettin Hoca).

Rom. adv. În fiecare zi; zilnic.

KÜNDELĬK s. ve is. Gündelik.

1. s. Günlük; her günlük.

"Aywanlarnı künde üş sefer suwarmak, ... töleni sıpırmak, işmege tatlı suwnı ta şeşmeden, ya da Petre'niñ kuyusundan suagaşman taşımak, tatar mallesï kïşïlerïnïn kündelïk işlerï edï." - (Altay Kerim – Kâniye).

2. is. Bir günün kazancı para, yevmiye.

"Mïna men pazar günü kündelïgïmnï alacakman. O vakıt saga da şo marinar urbasından ketïrïrmen." - (Okuma Kitabı - IV).

Rom. adj. şi s. 1. adj. Zilnic. 2. s. Câştigul zilnic.

KÜNDELĬKŞĬ is. Gündelikçi.

"Cewcet ailesï, bïr de kündelïkşï Meşküre geniş bïr arabaga tolışıp bostan şapalamaga kettïler." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. Zilier.

KÜNDEŞ is. Kıskançlık duyulan kimse; hasım, rakip.

"Bugün bolay, yarın şay etecekmen, / Kündeşïmnïñ artından cetecekmen, / Şay ete de künlerïmnï ozdıraman." - (Amdi Giraybay – Ömür Keçe).

"Men dermansız bïr kastalıkka ogradım ... Ama'sı, araga bïr kündeş kïrdï." - (Altay Kerim – Kâniye**).**

Rom. s. Rival; adversar.

KÜNDEŞLĬK is. Hasımlık, rakiplik.

Rom. s. Rivalitate.

KÜNDÜK is. Anat. Göbek. Eşanl. **köbek.**

1. Dölütün, annesinin vücudu ile bağlarının çıktığı karnının ortasındaki yer.

"Ok barıp Ali Biy'nïñ kündügüne saplana. Ali Biy atından tıgırıp tüşe." - (A. Karakaya - Çorabatır / Emel D.).

2. İnsan ve memeli hayvanlarda, göbek bağının düşmesinden sonra karnın ortasında kalan çukurluk.

- **Kündük ad / köbek ad -** Çocuğun doğumunda göbeği kesilirken verilen ad.
- **Kündügü uzamak -** Göbeği düşmek; göbek fıtığı olmak.
- **Kündük kordonı -** Göbekbağı; dölütün kan damarlarıyla sinirlerini annenin vücuduna bağlayan boru şeklindeki oluşum.
- **Öksüz öz kündügïn özï keser. –** Atas. Öksüz kendi göbeğini kendisi keser.

Rom. s. 1. Ombilic, buric. 2. Cicatricea ombilicală de pe abdomen.

KÜNDÜZ is. Gündüz.

1. Günün sabahtan akşama kadar süren aydınlık bölümü.

2. zf. Gündüz vaktinde.

"Kündüz kalaw kalayman / Taşka kolım calatıp. / Kayda barıp oñarsın / Men karïpnï cılatıp?" - (Boztorgay).

- **Keşe kündüz (gece gündüz) –** Aralıksız, her zaman.
- **Keşe kündüz dememek -** Vaktin uygun olup olmadığına bakmamak.
- **Keşenï kündüzge katmak -** Aralıksız çalışmak.
- **Kündüz közïmen -** Gün ışığının olduğu vakitlerde.
- **Kündüzlerï -** zf. Her gün gündüz vaktinde.

Rom. 1. s. Ziuă. 2. adv. Ziua.

KÜNEŞ is. Güneş. Eşanl. **kün, kuyaş.**

1. Dünyaya ışık ve sıcaklık veren gök cismi.

"Çatır Tawdan küneş nurı saçılgan / Millet curtta bayram yasap eglengen." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

2. Bu gök cisminin yaydığı ışık ve ısı.

3. mec. Mutluluk ve sevinç kaynağı olan özgürlük.

"Yeşïl Curt'ka dülberlïkler saçılgan, / Möñlïk ketïp nurlı küneş açılgan." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

4. mec. Bilgi ve kültür kaynağı.

"(İsmail bek mektebï) Bïr küneştïr nurın saçkan Yeşïl Curt'nıñ üstünde, / Ösecekmïz o ziyaman bïz yarın da, bugün de." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

- **Üstüne küneş tuwdırmamak -** Erken kalkmak.

Rom. s. 1. Soare. 2. Lumina soarelui. 3. fig. Fericire. 4. fig. Lumina culturii.

KÜNEŞLEME, -W is. Güneşleme.

Rom. s. Însorire; faptul de a sta la soare.

KÜNEŞLEMEK f. Güneşlemek.

1. Güneş görünmek.

2. Güneşte durmak.

Rom. v. 1. A se însenina, a apărea soarele. 2. A sta la soare.

KÜNEŞLENMEK f. Güneşlenmek.

1. Güneş görünmek.

2. Güneşte durmak.

Rom. v. 1. A se însenina, a apărea soarele. 2. A sta la soare, a se însori.

KÜNEŞLĬ s. Güneşli.

"Küneşlĭ bĭr sonbahar künĭ edĭ. . Bĭr hafta evvel tüşken bol cavunlardan soñ, köy kenarları yeşergen." - (Mehmet Vani Yurtsever – Uyuşmagan Ekĭ Arkadaş).

Rom. adj. Cu soare; însorit.

KÜNEŞSĬZ s. Güneşsiz.

Rom. adj. Fără soare; neînsorit.

KÜN-EWWEL zf. Evvelce.

Rom. adv. De mai înainte; din timp.

KÜNEY is. Güney.Var. **künyak.**

Türk Lehç. : Kazak. – **küñey, küngey;**

Rom. s. Miazăzi; sud.

KÜNLEMEK f. Günülemek, kıskanmak. Var. **künnemek.**

"Onı künnegen batırlardan bazıları ' dewnĭñ şaşkan ateşĭ onı emen cagıp kül eter' diy ekenler." - (Mehmet Vani Yurtsever - Cantemĭr Batır).

Rom. v. A pizmui, a învidia.

KÜNLERCE zf. Günlerce, birçok gün boyunca.

"Abib künlerce tüşüngen sora, tap sonında, Kobaziy aretĭmen kurgan plannı en lâyık kördĭ." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. adv. De zile în şir.

KÜNLEŞMEK f. Birbirini kıskanmak. Var. **künneşmek.**

Rom. v. A se invidia reciproc.

KÜNLĬK[1] s. Günlük.

1. O günle ilgili olan.

2. Belli bir sayı kadar gün le ilgili olan.

3. Her gün yapılan, her gün çıkan.

4. is. Her gün yazılan hatıra, gözlem yazıları içeren defter veya kitap.

Rom. adj. 1. Zilnic. 2. De .."n" zile. 3. Cotidian, de fiecare zi. 4. s. Jurnal, caiet de însemnări zilnice.

KÜNLĬK[2] is. Günlük; tütsü sakızı.

- **Künlĭk agaşı -** Kabuğundan tütsü sakızı elde edilen, sıcak iklimlerde yetişen bir ağaç türü. (Lat. Styrax; Boswelia).

Rom. s. Tămâie.

KÜNNEMEK f. → **Künlemek**.

KÜNNEŞMEK f. → **Künleşmek**.

KÜN-SAÁTĬ is. 1. Tarih; bir olayın meydana geldiği yıl, ay ve günü.

"Yarın kün sáátĭ ne?... (Tüşünüp) Düşenbe tuwıl mı?" - (Mehmet H. Vani Yurtsever – Toy).

2. Bir şeyin oluş vakti.

Rom. s. 1. Dată; timpul precis exprimat în ziuă, lună şi an. 2. Termen, soroc.

KÜNSÜZ s. 1. Güneşsiz; güneş almayan.

2. zf. Güneş görmeksizin, gölgelik yerde bulunarak.

"Bĭr caş bala anasız, öksüz kalıp tentiyse, / Künsüz ösken çeçektay, cansız bĭr insan bolır." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

3. s. ve is. mec. Talihsiz.

"Anam öldĭ, babam ise zorman kurtuldı, / Bĭz künsüzler köp çekĭştĭk, cılaştık." - (Amdi Giraybay – Öksĭzler).

Türk Lehç. : Nog. **- künsiz**;

Rom. 1. adj. Fără soare; neînsorit. 2. adv. Lipsit de lumina soarelui. 3.adj., s. fig. Nefericit, nenorocit.

KÜNŞĬ is. ve s. Günücü, kıskanç, haset.

"Nışan haberĭ emen / Bütün köyge cayıldı. / Akkı caşka köz salgan / Künşĭ bĭr kız bayıldı." - (İsmail Ziyaeddin – Toy).

Rom. adj. şi s. Pizmaş, invidios.

KÜNŞĬLĬK is. Günücülük, kıskançlık, hasetlik.

"Bonı körgen ana künşĭlĭgĭnden n'etecegĭn bĭlmiy." - (Ekrem ve Hilmiye Mehmet Ali - Tepegöz).

"Künşülükten haksızlık yapalar, haksızlık, dostım. Zeman kelecek Arghezi'nĭñ namı şerefĭ artacak. " - (Altay Kerim – Kâniye).

Türk Lehç. : Nog. **- künşilik;**

Rom. s. Pizmă; invidie.

KÜNTABAK (**kün-tabaq**) is. Bot. Ay çiçeği bitkisi; günebakan, gündöndü. (Lat. Helianthus annuus).

"Bakşelerde küntabak, / Aşılır tabak tabak. / Şĭmdĭ zaman demokrat, / Ne hoş süygenĭn almak." - (Boztorgay).

- **Küntabak şegĭrdegĭ -** Ayçiçeği; yenmek için satılan kavrulmuş ayçiçeği tohumu.
- **Küntabak tüymek -** Ayçiçeği dövmek.

Rom. s. Bot. Floarea soarelui.

KÜNTABAKLIK (**kün-tabaqlıq**) is. Ayçiçeği ekili yer.

Rom. s. Loc cultivat cu floarea soarelui.

KÜNTUWAR is. Doğu, gün doğusu.

"Köstencĭ büyük kasaba, / Küntuwar deñĭz. / Askerlĭk degen kıyın şiy, / Soldırar beñĭz." - (Boztorgay).

Rom. s. Răsărit, orient; est.

KÜNTUWUŞ is. Gün doğusu.

Kün-tuwuştan kün kĭrer, kapıñnı sızıp, / Men takdirsĭz bolırman, yazıñnı bızıp." - (Boztorgay).

Rom. s. Soare-răsare, răsărit.

KÜNYA is. → **Dünya (Dünyanı künyanı ...).**

KÜNYAK (**künyaq**) is. Güney. Eşanl. **kıbla.**

"Soñra epsĭ bĭrden uşalar. Onlar künyak betke, cıllı memleketlerge keteler." - (Heyet - Tatar Tĭlĭ II).

Rom. s. Miazăzi; sud.

KÜP[1] is. (Ar. kub). 1. Küp; su, yağ, un, buğday vb. konulan büyük toprak kap.

2. Anat. Döl kesesi. Eşanl. **şıda.**

"Üyñĭñ törĭnde kĭyĭz töşewlĭ bĭr yerde apakayınıñ kĭyĭmlerĭ tura, olarnıñ üstĭnde de canı tuwgan bĭr bala kübĭnden şıga almay şapalanıp tura." - (Bozcĭgĭt / Edege Batır).

- **Küpte tolı mayım, er müsafĭr dayım. -** Deyim. Küpte doludur yağım, her misafir benim dayım. (Başımın üstünde yeri var).
- **Ayt-aytlagan bogın cer, araba iyesĭ küp şekler. -** Atas. Hayda hayda diyen b.... yer, araba sahibi olan küpünü doldurup kapatır.

Rom. s. 1. Ulcior; amforă. 2. Anat. Amnios, placentă.

KÜP[2] is. 1. Küf; organik maddeler üzerinde oluşan yeşil renk mantar. Var. **küp.**

2. Bakır pası.

• **Kalaylı bakır küp tutmaz. -** Atas. Kalaylı bakır küf tutmaz.

Rom. s. 1. Mucegai. 2. Oxid de cupru.

KÜP[3] is. Mat. Küp. Var. **kub.**

Rom. s. Mat. Cub.

KÜPE is. Küpe. Eşanl. **sırga.**

1. Kadın süs eşyası.

"Altın küpe takasın, / Güzellerge bakasın. / O nazlı külüşïñmen / Nüşün menï yakasıñ?" - (Boztorgay).

2. Horozda ve bazı keçi cinslerinin çene altlarında görülen takı küpelere benzer oluşumlar.

• **Kulagına küpe etmek -** Alınan bir dersi hiç hatırından çıkarmamak.

Rom. s. 1. Cercel, obiect de podoabă. 2. Cercei, barbiloane; formaţiuni cărnoase atârnând sub mandibulele cocoşilor şi caprelor.

KÜPE-KÜNDÜZ zf. Güpegündüz.

"Küpekündüz toz topraktan aldıñda şiy körünmez, / Koluñda tayak bolmasa itlerden de cürülmez." - (Memet Nüzet –Kırım'nıñ Çol Ayatından).

"Mamut, küpekündüz bekşïnï işkïmen sarışlandırıp bïr radyo alıp kaşayık, dedï." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. adv. În plină zi; ziua-n amiaza mare.

KÜPELĬ s. Küpeli, küpe takmış olan.

Rom. adj. Cu cercei.

KÜPEN is. Keben; dokurcun, yığın. Eşanl. **şeren.**

"Izanda, karşıda bïr küpendï calsın urdı, bïrpaşakay alınayım ettï, ama emen söndï." - (Cenan Bolat – Calsın).

Rom. s. Căpiţă.

KÜPESĬZ s. Küpesiz, küpe takmamış olan.

Rom. adj. Fără cercei.

KÜPEŞTE is. (Yun.>Rom.,Türk.). Deniz. Küpeşte; gemi bordasının güverteden yukarı bölümleri.

Rom. s. Navig. Copastie.

KÜPLENME, **-ÜW** is. Küflenme.

Rom. s. Mucegăire.

KÜPLENMEK f. Küflenmek.

1. Küf tutmak.

2. mec. Eskimek, modası geçmek.

"Uyanayık ! Kadı yoktır, cadı yoktır, menden bïl, / O küplengen ziyniyetnï büsbütün aklıñdan sïl." - (İsmail Ziyaeddin - Oylaw).

Rom. v. 1. A se mucegăi. 2. fig. A se învechi, a se demoda.

KÜPLEŞMEK f. Küflenmek.

"Gubernator, Karaşay, / Ekïsï de bïr dinde ... / Sadaka, hayır hiç te yok / ... Küpleşse de, ambarga / Sıymay yatkan malları"- (Eşmırza - Saldatlık Akkında / Emel D.).

Rom. v. A se mucegăi

KÜPLETMEK f. Kûfletmek.

Rom. v. A mucegăi; a lăsa să mucegăiască.

KÜPLĬ s. Küflü.

Rom. adj. Cu mucegai.

KÜPSĬZ s. Küfsüz.

Rom. adj. Fără mucegai.

KÜPŞEK is. 1. Poyra; tekerleğin ortasında, parmakların tutturulduğu ağaç.

2. Tekerlek.

Rom. s. 1. Butucul roţii. 2. Roată.

KÜPTE is. (Fars. kufte). Köfte.

Rom. s. Chiftea.

KÜPTELĬK is. Köftelik.

Rom. s. Carne de chiftea.

KÜR[1] is. (Fars. gur). esk. Mezar, kabir.

"Ne mutlu endï saga, / Gasprinski babayım, / Tïleklerïñ tïrïldï, / Kür'de şen bol atayım !" - (Raşit Aşkı Özkırım Çorabatır - Tïl Kurultayı Müçelerïne).

Moğ. **- kegür / hüür**;

Rom. s. Mormânt.

KÜR[2] s. Gür.

1. (Bitkiler ve saç sakal hakkında) Bol, sık.

2. (Ses hakkında) Kuvvetli.

"Alimseyit - (Kabara berïp, kür sesmen) Selâm aleyküm apakay !" - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

Rom. adj. 1. (Despre păr şi vegetaţie) Abundent, des. 2. (Despre voce) Puternic, plin.

KÜRDİLA is. (İtal. cordella>Türk). Kurdele. Var. **gürdilâ.**

"Aysel bo defa şâşlerïn örmegen, sâde artına tarap bïr beyaz kürdila man baylagan." - (Ekrem Menlibay - Bïr Yaz Aşkı).

Rom. s. Panglică, cordea, cordeluţă.

KÜRE is. (Ar. kure). 1. Yer yuvarlağı, dünya.

2. Mat. Küre.

Rom. s. 1. Globul pământesc. 2. Mat. Sferă.

KÜREGE is. Yayık. Eşanl. **kübï.**

"Babam o acı balın bulunduğu kürege denilen ağaçtan mamûl yayığı görür, ama görmemezliğe gelirdi." - (Zeki Velidi Togan - Hatıralar).

Türk Lehç. : Başkurt. **- kürege;**

Rom. s. Putinei.

KÜREGECĬ is. esk. Saki; içki sofrasında içki dağıtan kimse.

"Ekï üç sırada bïr küregecïler cemaatke meze dagıtırlar." - (Necip H. Fazıl - Kïyew Konuşması).

Rom. s. înv. Paharnic.

KÜREGECĬ BEGĬ is. Etnogr. Düğünde, güvey yanı – **kïyew canı** sofrasında uzun masanın iki yanında birer olmak üzere, görevli bulunan yiyecek ve içecek sunucuları.

"Küregecï begleri, kadelernï totırıp berïñïz, tönterïp alıñız." - (Necip H. Fazıl – Kïyew Konuşması).

"Cemïşlerge, aşaytka, işkïge köz kulak bolgan küregecï beyï sözge karışa : Toktañız bïraz, ..." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. Etnogr. Stolnic şi paharnic; la ospăţul oferit de mire în onoarea prietenilor săi, fiecare dintre cele două persoane care servesc cele două "flancuri" de meseni aflaţi sub grija lor.

KÜREK is. Kürek.

1. Toprak, kum, kömür gibi şeyleri bir yerden bir yere alıp atmaya yarayan araç.

"Kar cawsa kürek ïster, / Caş fidan dïrek ïster. / Komşısından yar süygen son, ey güzel, / Temïrden cürek ïster, ey güzel." - (Boztorgay).

"Ağaş kürek toktamay bidaynı celge karşı sawıra. / Temïzlengen bidaynı totıralar şuwalga." - (Necibe Şukuri - Azaplar).

2. Kayık küreği.

"Keşe keştïm Karasuw'nı yelkensïz em küreksïz. / Aylar batmay, kartlar catmay, sen catkansıñ cüreksïz." - (Boztorgay).

• **Kürek kemïğï –** Anat. Omuzun art bölümünde üçgen şeklinde, geniş, ince kemik.

• **Kürek tartmak -** Kürek çekmek; kayığı kürek çekerek ilerletmek.

• **Kürektiy tïlï bar. -** Deyim. Kürek kadar (papuç kadar) dili var.

• **Mart kapıdan baktırır, kazma kürek caktırır. –** Atas. Mart kapıdan baktırır, kazma kürek yaktırır.

• **Zulumman memleket cıgılır, kazma kürekmen cıgılmaz. –** Atas. Zulüm ile memleket yıkılır, kazma kürek ile yıkılmaz.

Rom. s. 1. Lopată. 2. Vâslă, ramă.

KÜREKLEMEK f. Kürelemek, küremek.

Rom. v. A lua cu lopata.

KÜREKLETMEK f. Küreletmek, kürekle aldırmak.

Rom. v. A pune să ia cu lopata.

KÜREKSAP is. Kürek sapı.

Rom. s. Coadă de lopată.

KÜREKŞĬ is. Kürekçi.

1. Kürek yapan veya satan kimse.

2. Kürekle bir şeyi alıp atan kimse.

3. Sandalda kürek çeken kimse.

Rom. s. 1. Persoană care face sau vinde lopeţi. 2. Lucrător cu lopata, lopătar. 3. Lopătar, vâslaş.

KÜRELMEK f. Kürekle atılmak.

Rom. v. A se lua (a se arunca) cu lopata.

KÜREMEK f. Küremek, kürelemek.

"Bïr gün ertenmen tura, saba namazında, sıyırga su, cem beriyïm dep. Bara astın küriy, arkasın kaşagalay ..." - (Nasrettin Hoca).

Rom. v. A lua cu lopata.

KÜREN s. ve is. Eşanl. **torı.**

1. Kahverengi, koyu sarı renk; doru çeşidi.

2. is. Bu donda olan at.

"Cılkıda közüme bakkan kerï, torı, küren, borlı ..., sınlı bïr at kördïm mï, kunan, dönen bakmazdım, bïr arkan alır, tutar, yalınına yapışır, cügen salar, mïnerdïm." - (Çelebi Cihan - Karılgaçlar Duası).

Türk Lehç. : Nog., Karaçay Malkar. - **küren;** Moğ. - **küreng / hüren;**

Rom. 1. adj. Murg intens. 2. Cal murg.

KÜRENLENMEK f. Kahverenginde olmak, bu renge dönüşmek.

Rom. v. A deveni de culoare murgă.

KÜREŞ is. 1. Spor. Güreş.

"Şora onbeş-onaltı yaşına kelgende, onsız toy bolmay, o sıralarda küreşlernï hep o kazana." - (Ekrem ve Hilmiye Mehmet Ali - Tepegöz).

2. (Kırım). Mücadele, savaş.

• **Küreş awası -** Güreş müsabakalarının başladığını duyuran davul ve zurna ile çalınan hava.

• **Küreş tutmak –** Güreşmek, güreşlere katılmak.

• **Tatar küreşi –** Pantolon gömlekle giyinik halde, hasmını bele sarılı kuşağından tutarak, belli kurallara göre yapılan güreşe Dobruca'da verilen isim.

• **Cıgılgan küreşke toymaz. –** Atas. Yenilen güreşe doymaz.

Rom. s. 1. Sport. Luptă sportivă; trântă. 2. Bătălie, luptă.

KÜREŞBAŞI is. Spor. Güreşin hakemi.

"Kertïkpınar'lı ... / Aylandırıp yukardan tïzge ata, / Yan tüşmesïn de bïr de üstüne yata. / Halk süyüne, bek coşa, bek alkışlay. / Küreşbaşı kolına bïr şevre baylay." - (Mehmet Vani Yurtsever - Küreş).

Rom. s. Arbitrul competiţiei de lupte.

KÜREŞMEK f. 1. Güreşmek, güreş sporunda yer almak.

"Eskïden, bïzïm balalıgımızda küreşïp cüretaan akaylar neday bolataan edïler endï ?" - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

2. (Kırım) Savaşmak, savaşta yer almak.

Rom. v. 1. A se lua la trântă; a se lupta. 2. A se război, a se lupta pe front.

KÜREŞŞĬ is. 1. Spor. Güreşçi.

2. (Kırım). Savaşçı; asker.

Rom. s. 1. Sport. Luptător. 2. Ostaş, soldat; militant.

KÜREŞTĬRMEK f. Güreştirmek.

"Kannıñ da Aktaşın Ali bey atlı bïr pelwanı bar eken. Bo bek öktem eken, bek küreşe eken. Bo pelwannı Şora man küreştïriyïm dep tüşüne." - (Tepegöz).

Rom. v. A pune să se lupte, să se ia la trântă.

KÜREŞTĬRTMEK f. → **Küreştïrmek**.

KÜRETMEK f. Küreletmek.

Rom. v. A pune să arunce cu lopata.

KÜREWKE is. Zırh.

"Ak kürewkem alayım, / Önmen etke kïyïyïm." - (Nedret ve Enver Mahmut – Bozcïgït).

Rom. s. Zale.

KÜRĬLTĬ is. Gürültü. Var. **gürültï.**

"Kürültïdï esïtïp, oynayatkan cerden bïz kïşkeneler de körmege cuwurdık." - (Cenan Bolat – Calsın).

Rom. s. Zgomot; gălăgie.

KÜRK is. Kürk.

1. Giyecek yapımında kullanılan hayvan postu.

2. Hayvan postundan yapılmış giyecek.

"Hoca : Bo üst-başman katïp ketiyïm kadınıñ aldına, em awa da ayaz mı ayaz ! / Kızganşı zengïn : Aydı al şo kürknï, al şo börknï de ketiyïk kadıga, dawaga." - (Nevzat ve Nermin Yusuf - Nasrettin Hoca).

3. s. Bu posttan yapılmış.

Rom. s.1. Blană. 2. Îmbrăcăminte din blană. 3. adj. Din blană.

KÜRKŞĬ is. Kürkçü.

• **Tĭlkĭniñ döne dolaşa kelecegĭ yer, gene kürkşĭ tükânıdır. -** Atas. - Tilkinin döne dolaşa geleceği yer, gene kürkçü dükânıdır.

Rom. s. Blănar.

KÜRKŞĬLĬK is. Kürkçülük.

Rom. s. Blănărie.

KÜRLĬK is. Gürlük.

1. Gür, kuvvetli olma durumu, güçlülük.

"...Bek köp kĭşĭnĭ öldĭrgen, ocaklar söndürgen dünya ceñkĭ, az bĭr oñganlıknı, cüreklerĭnde kürlükler taşıgan bu korantadan da kızgandı." - (Mehmet Niyazi – Sawlıkman Kal).

2. Verimlilik; bolluk.

"Kürlĭkke, oynap külmekke lâyık bĭr kĭşĭnĭ, balanı, tuwmaz burun mezarga kömmek aceba neçün ?" - (Necip H. Fazıl - Caş Fidanlar).

• **Soñ kürlüğü –** Bir kimsenin yaşlılığında kavuştuğu rahatlık.

Rom. s. 1. Vitalitate, putere de viaţă. 2. Rodnicie, fertilitate; abundenţă.

KÜRMEK f. 1. Bağlamak.

2. is. Düğüm.

Türk Lehç. : Kazak. - f. **kürmek, -ev (1);** Nog. - is. **kürmek (2);** Karaçay Malkar. - **kürme (2);**

Rom. v. 1. A lega. 2. s. Nod; legătură; curmei.

KÜRMELMEK f. (Ayağı, dili) Takılmak, sürçmek; bağlanmak. Eşanl. **tutlıkmak.**

"Tĭlĭm bar dep maktanma, / Tĭlĭñ bĭr kün kürmelĭr, / Künĭm bar dep maktanma, / Kün kelĭr, bĭr türlenĭr." - (Bozcĭgĭt).

Rom. v. A se împletici.

KÜRPE is. (Rus. krupa) Yarma, irmik.

1. Kabuksuz tahıl (buğday, arpa, darı) kırığı.

"Talaş, talaş korazım, / Arpa kürpe şaşayım." - (Boztorgay).

2. Kuru soğuklu havalarda yağan sert ve ufak taneli kar.

• **Arpa kürpe –** Arpa yarması.

• **Arpa kürpe aş eken, alltın, kümüş taş eken. –** Atas. Arpa bulguru aş imiş, altın, gümüş taş imiş.

Rom. s. 1. Crupe; urluială. 2. Măzăriche; precipitaţie sub formă de bobiţe de zăpadă.

KÜRPELEMEK f. 1. Yarma yapmak, tahıl tanelerini yarmak.

2. Sert ve ufak taneli kar yağmak.

Rom. v. 1. A decortica şi fărâma boabe de cereale; a urlui. 2. A ninge cu măzăriche.

KÜRPEŞ is. → **Karakül**.

KÜRPİYMEK f. (Saç, tüy için) Kabarmak, dikleşmek, diken diken olmak. Var. **ürpekleşmek.**

"Aşkan soñ da, bĭraz zaman geşken soñ, ulpalanıp kürpiye, şölnĭñ körkĭn akele. Kokısı ise burnıñ tanawların carıp, aşıp cĭbere." - (Enver Mahmut - Cuwsan / Karad. 158).

Türk Lehç. : Nog. - **kürpeymek, ürpeymek.**

Rom. v. A se zbârli, a se ciufuli, a se ridica vâlvoi.

KÜRS ünl. Güm; ağır bir cismin düşüş gürültüsünü ifade eder.

Rom. interj. Cuvânt care redă un zgomot produs la căderea unui corp greu.

KÜRSĬ is. (Ar. kurtsi). Kürsü.

1. Konuşmacıların yer aldığı masa; tribün.

"Köp kere Rahmetlĭ cemaatĭn aldına şıgıp, kürsĭge mĭnĭp arü arü ögĭtler bergen, wazlar tutkan, cümle alemnĭ awızına karatıp suklandırgan." - (Nasrettin Hoca).

"20-25 yaşında, mına saga degen caşların, kızların, mualĭmlĭk kürsĭsĭn vazgeşĭp, student bankasına yanaşmak, bĭr türlü hoşlarına ketmedĭ." - (Altay Kerim – Kâniye).

2. Fakülte bölümü.

3. İskemle; arkalıksız sandalye.

Rom. s. 1. Catedră, tribună de vorbitor; catedră de învăţător. 2. Catedră, unitate de activitate într-o facultate. 3. Scaun fără spătar, taburet.

KÜRSĬLDEK s. Kesik kesik gürültülü, gümbürtülü.

Rom. adj. Cu zgomot sacadat.

KÜRSĬLDEMEK f. Gümbürdemek.

Rom. v. A produce un zgomot sacadat.

KÜRSĬLDETMEK f. Kesik kesik gümbürdetmek.

Rom. v. A face să producă un zgomot sacadat.

KÜRSĬMEK f. Küstahlaşmak, şımarmak, sıra saygı tanımaz olmak, yüzsüzleşmek.

"Sorayman çünkü mañnay terĭn agızdırmadan para kazangan kĭşĭler kürsürler, alcırlar, kutururlar." - (Altay Kerim – Kâniye).

• **Raatlık taptı kürsüdĭ –** Rahatlığa kavuştu, küstahlaştı.

• **Tapkan sayın kürsiy –** Zenginleştikçe şımardı.

Rom. v. A se obrăznici; a deveni neobrăzat, arogant.

KÜRSĬNMEK f. İç geçirmek; üzüntü veya özlemle derin soluk almak.

"Bawbek : Çok şükür. (Oturır, bĭr kürsĭngenden sora) Sen özĭñ amansıñ mı" - (Necip H. Fazıl – Cawşılık).

"Hay hay, apakay, dedĭ Sami Bekĭr kürsünĭp. Senĭñ degenĭñdiy bolsa ne álá." - (Acemin Baubek – Manalı Bĭr Ders).

Türk Lehç. : Nog. – **kürsĭnmek, -üv;**

Rom. v. A suspina.

KÜRT[1] öz. is. Kürt.

1. Ön Asya ülkelerine dağılmış halde yaşayan, antik çağdaki Medlerin torunları olan bir halk ve bu halktan olan kimse.

2. s. Kürtlerle ilgili olan.

• **Şĭngene şalar, Kürt oynar. –** Deyim. Çingene çalar, Kürt oynar**;** bir yerin çok gürültülü patırtılı olduğu anlatılır.

Rom. s. propr. 1. Poporul kurd şi persoană care aparţine acestui popor. 2. adj. Privitor la kurzi.

KÜRT KÜRT[2] ünl. Çıtırdama sesini anlatan yansıma söz.

Rom. interj. Onomatopee care redă pârâiturile şi trosnetele.

KÜRTĬK is. Kürtün; kar yığını. Var. **kürtün.**

"Soñ da, kulan çöllerde / Cuwurgaydım, çapkaydım. /

Kar kürtügü astında / Coygan ïzïm tapkaydım." - (Şevki Bektöre - Kış Kününde Tilegïm / Emel D.).

"Bïr salkınga könmegen, / Kar, borannı körmegen, / Kïyïz etïk, ton kïyïp, / Kürtüklerde cürmegen / (Turnamız). - (Okuma Kitabı - IV).

Rom. s. Năмete, troian.

KÜRTĬKLEMEK f. Kürtünlemek, karları yığmak.

Rom. v. A troieni, a năмeți.

KÜRTĬKLENMEK f. Kürtünlenmek; Kar yığınları oluşmak.

Rom. v. A se troieni, a se năмeți.

KÜRTĬLDEMEK f. Çatırdamak; çıtırdamak.

Rom. v. A pârâi; a trosni.

KÜRTĬLDETMEK f. Çatırdatmak; çıtırdatmak.

Rom. v. A face să pârâie; a face să trosnească.

KÜRTÜN is. Kürtün; kar yığını. Var. **kürtïk.**

"Kışkı cel basık üylernï kar kürtünlerï men cabıp, köyniñ boyınşa bar kuwetï men esïp turganda, o keldï." - (Okıma Kitabı - V).

Rom. s. Năмete, troian.

KÜRZĬ is. (Fars. gurz). Gürz; ağır topuz.

Rom. s. Ghioagă, măciucă.

KÜSEW is. Marsık.

Rom. s. Tăciune.

KÜSKÜN s. Küskün, küsmüş, dargın.

Rom. adj. Supărat, necăjit.

KÜSKÜNLĬK is. Küskünlük.

Rom. s. Supărare, necaz.

KÜSKÜT is. (Kırım.) Bot. Küsküt; şeytan saçı. (Lat. Cuscuta).

Rom. s. Bot. Torțel; barba dracului.

KÜSMEK f. Küsmek, darılmak.

"Sözïmden incinen dülber, / Küsme, kel, tevbeler olsın. / Ne dedïm, nemden incindïñ? / Küsme, kel, tevbeler olsın." - (Aşık Ümer – Küsme, Kel).

Rom. v. A se supăra, a fi supărat.

KÜSTĬM OTI is. Bot. Küseğen; küstüm otu. (Lat. Mimosa pudica).

Türk Lehç. : Kırım. **- küstüm otu;**

Rom. s. Bot. Mimoză.

KÜŞ[1] is. Güç, kuvvet.

"Sekïz yastık, bïr mïnder, ceter mï küşïñ ? / Akranlarıñ üy boldı, canmay mı işïñ ?" - (Boztorgay).

- **Ïş küş** - Yapacak iş. **"Bïzde ïş küş kalmadı. Endïgï tap canaşa yerge kıdırmaga da şıktık." -** (Necip H. Fazıl - Cawşılık).
- **Küşï cetmek -** Gücü olmak, gücü yetmek; cesareti olmak.

Rom. s. Putere, forță.

KÜŞ[2] s. Güç; zorlukla yapılabilen.

"Düşembï bïr, salı ekï, şarşembï üş, / Sözlerïñnïn manasın bïlmesï küş." - (Boztorgay).

- **Küş belâ -** Güçlükle; zahmetlerle.

Rom. adj. Greu, dificil.

KÜŞAT is. (Fars. guşad) Açılış.

"Akmescit Tatar Darülmuallimatının Küşad-ı Resmi Münasebetiyle" - Akmescit Tatar Kız Öğretmen Okulunun resmi açılışı münasebetiyle. (Mehmet Niyazi – Sagış).

Rom. s. Deschidere, inaugurare.

KÜŞELEK is. Enik, köpek yavrusu. Eşanl. **boşık, paliy.**

"Kız gene de torbadan şıga da öniñ yerïne bïr küşelekni sala. Soñra o yerden kaşıp kete." - (Nedret ve Enver Mahmut - Ayuw Kulak Batır).

Rom. s. Cățel.

KÜŞENDĬRMEK f. Ikındırmak.

Rom. v. A face să se încordeze.

KÜŞENDĬRTMEK f. → **Küşendïrmek**.

KÜŞENME, -ÜW is. Ikınma.

Rom. s. Încordare, opintire, scremet.

KÜŞENMEK f. Ikınmak, kendini zorlamak.

"Femiye'ge aylanıp : / - Nefesïñ deren al, aralap aralap küşen, áná şaytïp, şïmdï bek arü, maşalla." - (Altay Kerim – Kâniye).

"Hoca efendï, bïz barabar tawga agaş kesmege kettïk. O agaş keskende, baltasın terekke er urışında men onïñ karında hınk ! dep küşendïm ve şïmdï menïm akkım bermiy." - (Nasrettin Hoca).

Rom. v. A se încorda; a se opinti, a se screme.

KÜŞENTMEK f. Kendini zorlamasını istemek.

Rom. v. A cere să se sforțeze.

KÜŞEYME, -ÜW is. Güçlenme, kuvvetlenme.

Rom. s. Întărire; consolidare.

KÜŞEYMEK f. Güçlenmek.

Türk Lehç. : Nog., Kazak. **- küşeymek, -üv;** Karaçay Malkar. **- küçeymek, -üv;**

Rom. v. A se întări, a se fortifica; a se înteți.

KÜŞEYTĬLMEK f. Güçlendirilmek.

Rom. v. A fi întărit; a fi consolidat.

KÜŞEYTMEK f. Güçlendirmek.

Rom. v. A întări, a consolida; a înteți; .

KÜŞLENDĬRMEK f. Güçlendirmek.

Rom. v. A întări; a fortifica.

KÜŞLENMEK f. Güçlenmek.

Rom. v. A se întări, a se fortifica.

KÜŞLĬ s. Güçlü.

"Ah demesem kaytiyïm, dertïm küşlï, / Ketecekmen dünyadan ökünüşlï." - (Boztorgay).

Rom. adj. Tare, puternic.

KÜŞLĬK is. Güçlük, zorluk.

Rom. s. Dificultate, greutate.

KÜŞLILĬK is. Güçlülük.

Rom. s. Tărie; faptul de a fi puternic, puternicie.

KÜŞSĬZ s. Güçsüz.

"Aslında, küşsïz karïp, ay neniy, vay neniy, su ber neniy demege takatı kalmagan sabiy, endï eş közlerïn

aşar mı ?" - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. adj. Slab, lipsit de putere; debil, neputincios.

KÜŞSİZLİK is. Güçsüzlük.

Rom. s. Lipsă de putere; slăbiciune.

KÜŞÜK s. ve is. Küçük.

- **Suw küşüknïñ, col büyüknïñ. –** Atas. Su küçüğün, yol büyüğün.

Rom. adj. şi s. Mic; mărunt.

KÜTİR KÜTİR ünl. Kütür kütür; elma ve karpuz gibi bazı gevrek meyveler kesilirken çıkan ses.

Rom. interj. Cuvânt care redă un pârâit, un trosnet.

KÜTİRDEMEK f. Kütürdemek.

Rom. v. A pârâi; a trosni.

KÜTİRDETMEK f. Kütürdetmek.

Rom. v. A face să pârâie, a face să trosnească.

KÜTLE is. (Ar. kutle). Kütle.

1. Yığın, küme.

2. fiz. Madde miktarı.

Rom. s. 1. Grămadă, bloc. 2. Fiz. Masă.

KÜTME, -ÜW is. Gütme.

Rom. v. Faptul de **kütmek.**

KÜTMEK f. Gütmek.

1. Hayvan sürüsünü otlatmak.

2. mec. Bir düşünceyi gerçekleştirmeye çalışmak, bir hedefi gözetmek.

"Öz faydañdan ötalmasañ, / Curt sawlıgın kütalmasañ, / Cïgïtlïkte ne ïşïñ bar ?" - (Bekir S. Çobanzade - Öz Özïme).

"Senï añlap kütkenlerge yukıdan tursatıp / cürgenlerge / Bahtiyarlık tïliymen can cürekten." - (Yaşar Memedemin - Ana Tïlï).

3. mec. Bir topluluğu idare etmek.

- **Kan kütmek –** Öç almak istemek.
- **Ya bo tüyenï kütmelï, ya bo diyardan ketmelï. –** Deyim. Ya bu deveyi gütmeli, ya bu diyardan gitmeli.

Rom. v. 1. A paşte, a duce la păşune; a păzi animalele care pasc, a păstori. 2. fig. A nutri, a cultiva, a urmări o idee, un sentiment. 3. fig. A conduce, a îndruma (o comunitate de oameni).

KÜTTÜRMEK f. Güttürmek, gütmesini sağlamak.

"(Halkımızga) Öz tarihïn üyretmek, öz ideallerïn kütttürmek kerek dewuysa."– (Müstecib Ülküsal – Bayram Şenlïgï).

Rom. v. fact. de la **kütmek.** *A face să nutrească, să cultive.*

KÜTÜK is. Kütük.

"Kete kete bïr de karasa, cïp balaban bïr kütïkke baylangan, apakay da kaşıp ketken." - (Nedret ve Enver Mahmut - Ayuw Kulak Batır).

- **Zïl kütük -** Çok sarhoş.

Rom. s. Buştean, butuc.

KÜTÜLMEK f. Güdülmek.

1. Gütmek işi yapılmak, (hayvanlar) sürülmek, götürülmek.

2. (Düşünceler, görüşler, kanunlar) Yürütülmek, geliştirilmek, işletilmek.

"Muallïm efendï, bïz mında lecalarıñ da katïp kütülgenïn de bïlemïz. Jandarga, notarga bïrkaç ley berdïñ mï, senïñ esrïklïgïñ körmiy."– (Müstecib H. Fazıl / Ülküsal – Bayram Şenlïgï).

3. mec. (İnsanlar) Yönetilmek.

Rom. v. 1. A fi mânat, a fi dus. 2. A fi prelucrat, a fi aplicat. 3. fig. A fi condus.

KÜTÜPHANE is. (Ar.kutub,"kitaplar"+Fars.hane). Kütüphane, kitaplık. Eşanl. **kitaplık, kitaphane, bibliyoteka.**

1. Belli bir düzene göre meydana getirilmiş kitap koleksiyonu.

2. Kitap yerleştirilen raf veya dolap.

3. Kitap koleksiyonlarının saklandığı oda veya bina.

4. Kitap ve türlü yayınları okuyucu hizmetine sunan kuruluş.

5. Belli bir türde kitapları koleksiyon oluşturacak şekilde, dizi halinde yayınlama işi.

Rom. s. 1. - 5. Bibliotecă.

KÜTÜPHANECİ is. Kütüphaneci.

1. Kütüphanede görevli kimse.

2. Kütüphane kurumunun yapısı ve işleyişi konularında uzman kimse.

Rom. s. 1. Bibliotecar. 2. Specialist în biblioteconomie.

KÜTÜPHANECİLİK is. Kütüphanecilik.

1. Kütüphanede görevli olmak işi.

2. Kütüphane bilimi.

Rom. s. 1. Funcţia de bibliotecar. 2. Biblioteconomie.

KÜWE is. esk. Var. **kübe**. 1. Zırh.

"Kïymege berseñ küwe ber, / Tartkalaşsam cırtılmas." - (Saadet İshaki / Çağatay - Çora Batır).

2. Kalkan.

"Oguñı, yayıñı takkasıñ, / Ok batmagan kübeñï / Oñ yagıña salgasıñ, / Akam, kayda barasıñ ?" - (Radlov'dan A. İnan - Orta Türk Destanları, Çorabatır / Emel M**.).**

Türk Lehç. : Nog. – **kübe**;

Rom. s. 1. Zale. 2. Scut, pavăză.

KÜYDİRİLMEK f. Kavurulup karartılmak.

Rom. v. A fi perpelit, a fi ars.

KÜYDİRMEK f. 1. Kavurup veya yakıp karartmak.

"Mıskılıñını püskül et, tak başıña, / Şetlewïknï küydürüp cak kaşıña." - (Boztorgay).

2. mec. Yakmak, sevdalandırmak.

"Altın sátïñ kolıñda, / Üyïñ bazar colında, / Caktıñ menï, küydïrdïñ. / Melek bar mı soyıñda?" - (Boztorgay).

Rom. v. 1. A arde, a perpeli. 2. fig. A chinui, a zbuciuma.

KÜYDİRTMEK f. → **Küydïrmek**.

KÜYE[1] is. Tencerenin dışında biriken is; kurum; kara.

- **Camanga tiyme, belası cugar, kazanga tiyme, küyesï cugar. –**Atas. Kötü kişiye dokunma, belâsı sürülür, kazana dokunma, karası sürülür.

Rom. s. Negreală, funingine.

KÜYE[2] Fitopat. Bir mantar cinsinin yol açtığı ekin hastalığı; sürme, rastık, is.

Türk Lehç. : Kırım. – **qaraçıq;**

Rom. s. Fitopat. Tăciune, mălură.

KÜYE[3] is. Zool. Güve; kurtçuğu deri ve yünlü dokumalara zarar veren bir böcek. (Lat. Tine pellionella).

Rom. s. Molie.

KÜYELEMEK f. İsle, kurumla kirletmek.

Rom. v. A mânji cu funingine.

KÜYELENMEK[1] f. İsten, kurumdan kirlenmek.

Rom. v. A se mânji cu funingine.

KÜYELENMEK[2] f. Güvelenmek; giysilere güve musallat olmak.

Rom. v. A fi năpădit de molii.

KÜYELEŞMEK f. → **Küyelenmek**[1].

KÜYELETMEK f. İsle, kurumla kirlettirmek.

Rom. v. A face să mânjească cu funingine.

KÜYELĬ s. İsli, kurumlu.

"Bĭr kün onday, beş kün onday, karay ke yaz köterĭlĭp ketiyatır, amma tĭkken, otırtkan küyelĭ tayak ep onday yerĭnde tura." - (Nermin Yusuf - Doksan Dokuz).

Rom. adj. Cu funingine, cu negreală.

KÜYEN is. Bot. Eşek yoncası; sarı çiçekli, kokulu bir yonca çeşidi. (Lat. Melilotis officinalis).

"Aná töbe, mĭna töbe / Arasında küyen koray. / Küyen koray arasında / Şırşı torgay." - (Mehmet Ali Ekrem – Bülbül Sesi).

Türk Lehç. : Nog. **- küyen, küyen quvray;**

Rom. s. Sulfină.

KÜYEN-AGAŞ is. Çiğindirik, omuzluk. Eşanl. **su-agaş.**

"Aylanıp karasak, Üsniye'ttay küyenagaş moynında, ekĭ kopka man kuyuga keliyatır edĭ." - (Okıma Kitabı - IV).

Türk Lehç. : Kırım. **- küyen-ağaç;** Nog. **- küyen-ağaş;**

Rom. s. Cobiliță.

KÜYESĬZ s. İsle, kurumla kirlenmemiş.

Rom. adj. Fără finingine.

KÜYET is. Bir hediye adı.

(Kaynak kişi : Fatma Vani Yurtsever, d. 1909, Omurça-öl. 2000, İstanbul; kimin tarafından, kime verilen hediye olduğunu hatırlayamamıştı : **"Küyet diy edĭler. Bĭz bala ekende atın tuyataan edĭm. Toyda berĭlgen bĭr ediye".**

Rom. s. Denumire a unui dar; un cadou, la nunți.

KÜYEZ is. Sevinç.

"Şakırtuwlar, toyşılar, / aydıñız toplaşayık, / Şo caşlarnıñ küyezĭnde / Oynap külĭp şıñlaşayık." - (Ekrem Menlibay - Kayırlı Bolsın !).

Rom. s. Bucurie; satisfacție.

KÜYDĬRMEK f. Kavurtmak, yakmak, yaktırmak. Var. **küygĭzmek.**

Rom. v. A arde, a perpeli.

KÜYDĬRTMEK f. Kavurtturmak, yaktırtmak.

Rom. v. A face să ardă, să perpelească.

KÜYGĬZMEK f. Kavurtmak, yaktırmak. Var. **Küydĭrmek.**

Rom. A arde, a perpeli.

KÜYĬK s. ve is. asıl, mec. Kavuruk, yanık.

"Tuwdım bĭr üyde, ocagı sönĭk, / Halkınıñ cüregĭ, bawurı küyĭk." - (Bekir S. Çobanzade - Tuwdım Bĭr Üyde).

Rom. adj. şi s. 1. Ars, perpelit; arsură. 2. fig. Plin de durere.

KÜYĬKLĬ s. Yanıklı.

Rom. adj. Cu arsură.

KÜYĬZ is. Halı.

"Kuş aylansa kuş konar, / Kögenĭn saylar; / Küyĭznĭ men körsem, başımnı baylar / - degen bĭr söz bar." - (Mehmet ve Hilmiye Mehmet Ali - Tepegöz, s. 138).

Türk Lehç. : Nog. **- küyiz;** Karaçay Malkar. **- küyüz;**

Rom. s. Covor.

KÜYME, -ÜW is. Yanma, kavrulma.

Rom. s. Faptul de **küymek.**

KÜYMEK f. Yanmak.

1. Hafifçe yanmak, kavrulup kararmak; is ve marsık haline gelmek.

2. mec. Sevdalanmak.

"Ah demesem katiyĭm, candım da küydüm, ah ah, / Şo kâfĭrnĭñ balasın kaydan da süydĭm, ah ah." - (Boztorgay).

3. mec. Üzülmek.

"Anamdan üyrendĭm yanmasın, küymesĭn, / Öz püsür balamday kaygunu süymesĭn." - (Bekir S. Çobanzade - Tuwdım Bĭr Üyde).

- **Bawırı küymek –** Bağrı yanmak, dertlenmek. **"Küydĭ bawır, karalandı kaswetmen, / Men de şaştım, neçün dertlĭ bolaman." -** (Mehmet Niyazi – Sagış).

- **Canıp küymek –** Yanıp tutuşmak; yana yana kül olmak, üzülmek. **"Bĭldĭ Gülsüm tatarlıgın, / Kırım degen curt barlıgın. / "Hayalĭnde onı süydĭ / Körmedĭm dep candı küydĭ." -** (Mehmet Niyazi – Sagış). **"Anaydan eşĭtken soñ / Kördĭm curtumnı, süydüm. / Toprak koklap öpken kün, / Yazık! dep candım küydüm." -** (Mehmet Niyazi – Sagış).

- **Dertĭne küymek** – Derdine yanmak, üzülmek.

- **Dünya cansa, kasırı küymez. -** Deyim. Dünya yansa, hasırı kavrulmaz. (Hiçbir şeyle ilgilenmez, sorumsuz, kaygısız).

Rom. v. 1. A se pârli; a se prăji. 2. fig. A suferi de dragoste. 3. fig. A se amărî, a se întrista.

KÜYÜK is. ve s. Yanık.

1. s. Yanmış, kavrulmuş.

2. is. Yanmış yer.

3. mec. Acılı, dertli, üzüntülü.

Rom. adj. 1. Pârlit, ars. 2. fig. Plin de durere; suferind.

KÜYÜMEK f. → **Küymek**.

"Damian da canıp küyügen tellernĭ cañılaştırdı. Usta Potaşcă ayat prizasına yaklaşıp tüymege bastı, ayat carıkka gark boldı." - (Altay Kerim – Kâniye).

KÜYÜTĬLMEK f. → **Küydĭrĭlmek**.

KÜYÜTMEK f. → **Küydĭrmek**.

KÜYÜTTĬRMEK f. → **Küydĭrmek**.

KÜYZEMEK f. 1. Çiğnemek.

2. Geviş getirmek.

Türk Lehç. : Nog. **küyzemek, -v;**

Rom. s. 1. A mesteca. 2. A rumega.

KÜZ is. 1. Güz mevsimi, sonbahar.

2. zf. Güzün, sonbaharda.

"Ayya, ayya, ayyası. / Kaşan tiyer faydası. / Yaz tiymese, küz tiyer. / Yarlıkasın Mewlâ'sı." - (Boztorgay).

3. mec. Yaşlılığın yaklaştığı devir.

"Yaş ilerlep küzïñ kelse, / Omızbaşlar oyıla, / Tïşler tüşe, kambır şıga, / Yukı közden coyıla." - (Enver Mahmut – Küz).

- **Bahar celïne kelïnïm, küz celïne kızım şıksın. –** Deyim. Bahar yeline gelinim, kız yeline kızım çıksın.
- **Cazda cabıp, küzde kömïp ket. –** Atas. Yazın örtüp, güzün gömüp git.

Rom. s. 1. Toamnă. 2. adv. Toamna, în timpul toamnei. 3. fig. Vârstă înaintată, bătrâneţe; perioada de declin.

KÜZDE zf. Güzde, güzün, sonbaharda.

Rom. adv. Toamna, în cursul toamnei.

KÜZEN is. Zool. Kokarca. Eşanl. **sasık küzen**. (Lat. Putorius putorius).

Türk Lehç. : Nog. **- küzen;**

Rom. s. Zool. Dihor.

KÜZEY is. Kuzey.

Rom. s. Nord; miazănoapte.

KÜZGÜ is. Gözgü, ayna. Var. **közgï.**

"Gümüş kuşak takındım, / Küzgü alıp bakındım. / Yareme şıñ aytmaga / Duşmanlardan sakındım." - (Boztorgay).

Rom. s. Oglindă.

KÜZĬN zf. Güzün, sonbaharda.

Rom. adj. Toamna, în cursul toamnei.

KÜZLEMEK f. Güzlemek, güzü bir yerde geçirmek.

Rom. v. A-şi petrece toamna (undeva).

KÜZLĬK s. Güzlük, sonbaharlık.

Rom. adj. De toamnă, tomnatic.

KÜZÜN zf. Güzün, sonbaharda.

Rom. adv. Toamna, în timpul toamnei.

KYABUR is. (Türk. kibar>Rom.). Köy ağası.

"Bïr sürü balasın kıştan katïp şıgaracagın bïlmiy, kâburga barıp calbargan çaresïz köylïnï de endï körmezsïn." - (Okıma Kitabı - V).

Rom. s. Chiabur.

KYOR s. ve is. (Fars. kur) Kör. Eşanl. **sokır.** Var. **kör[1], kyör.**

1. Bir veya iki gözünde görme duygusu olmayan.

2. İyi kesmeyen. **Kyor pışak. Kyor makas.** (Kırım. **- kütür**).

3. Az aydınlık veren. **Kyor lamba.**

4. mec. Duyarsız.

5. mec. (Bazı deyimlerde) "Kötü", "çirkin", "uğursuz" anlamlarında olumsuz bir nitelendirme olarak kullanılır : **Kyor şaytan. Kyor taliy.**

- **Kyor bolsın –** Kör olsun!; kör olası!
- **El ayıbın körgende dört boladır közï, öz ayıbın körgende kyor boladır közï. -** Atas. El ayıbını gördüğü zaman dört açılır gözleri, kendi ayıbını gördüğü zaman kör olur gözleri.

Rom. adj. şi s. 1. Chior; orb. 2. (Despre cuţite) Tocit. 3. (Despre surse de lumină) Slab, care nu luminează suficient. 4. fig. Insensibil. 5. fig. (În expresii) Potrivnic, rău, nefavorabil.

KYORBARSAK (**kyorbarsaq**) is. Anat. Kör bağırsak; kalın bağırsağın ilk bölümü.

Rom. s. Anat. Cecum, cec; prima parte a intestinului gros.

KYORLAMAK (**kyorlamaq**) f. Körletmek.

1. Keskinliğini azaltmak veya yok etmek.

2. mec. Değer ve yeteneklerini bozmak, yok etmek.

Rom. v. 1. A toci tăişul. 2. fig. A-şi degrada aptitudinile.

KYORLANMAK (**kyorlanmaq**) f. Körlenmek; körleşmek.

1. Kesmez duruma gelmek.

2. mec. (Değer ve yetenekler) Bozulmak, kaybolmak.

Rom. v. 1. A se toci. 2. fig. (Aptitıdinile) A se degrada.

KYORLAŞMAK (**kyorlaşmaq**) f. Körleşmek.

1. Bir gözü görmez olmak.

2. İki gözü görmez olmak.

3. (Kesici aletler) Kesmez duruma gelmek.

4. mec. (Değer ve yetenekler) Bozulmak, kaybolmak.

Rom. v. 1. A chiorî. 2. A orbi. 3. A se toci. 4. fig. (Aptitudinile) A se degrada.

KYORLATMAK (**kyorlatmaq**) f. → **Kyorlamak**.

KYORLIK (**kyorlıq**) is. Körlük.

1. Kör olma durumu.

2. Kesmez olma durumu.

3. mec. Gerçekleri görememe durumu.

Rom. s. 1. Orbire. 2. Tocire. 3. fig. Lipsă de clarviziune, inconştienţă.

KYOROGLI (**kyoroğlı**) öz. is. Ed. Köroğlu, Türk halk edebiyatının ünlü destanı ve bu destanın kahramanının adı.

Rom. s. propr. Lit. Titlu unei legende din literaturile popoarelor turcice, după numele eroului principal, haiducul Köroğlu.

KYOR-ŞIŞAN (**kyor-şışan**) is. Zool. Kör fare. (Lat. Spalax).

Rom. s. Zool. Orbeţ; căţelul pământului.

KYÖR s. ve is. → **Kyor.**

KYUVETA is. (Fr.>Rom. Türk.). Küvet.

"Zorlanmaga başlaganda, oda işïndekï kyuvetada salkın suwman cuwınıp cengilleştï." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. Chiuvetă.

L l

L 1. Dobruca Tatar diyalekti alfabesinin on altıncı harfi, **le.** Bu harfle gösterilen iki konuşma sesinden her biri.

2. (Dilb.) a) Kalın ünlülerle söylenen bol ötümlü, akıcı, öndamak-avurt ünsüzü. Dobruca Tatar diyalektinin **bala, sıltaw, kol** kelimelerindeki **l.**

b) İnce ünlülerle söylenen bol ötümlü, akıcı, dişeti-avurt ünsüzü. **Kölek, tĭlek, limon** kelimelerindeki **l.**

Rom. 1. A şaisprezecea literă a alfabetului Dialectului Tătar dobrogean. Fiecare din cele două sunete de vorbire desemnate de această literă.

2. (Lingv.) - a) Sonantă, lichidă, lateral-prepalatală cînd este însoţită de vocale posterioare, precum **l** *din cuvintele* **bala, sıltaw, kol.** *b) Sonantă, lichidă, lateral-alveolară cînd este însoţită de vocale anterioare, precum* **l** *din cuvintele* **kölek, tĭlek, limon.**

-L- Yapım eki.

1. İsimden sıfat türetir. **Yasa → yasa+l.**

2. Sıfattan fiil türetir. **Tar → tar+a+l+mak, kıska→ kıska+l+mak.**

3. Fiilden (edilgen şekil) fiil yapar. **Sarmak → sar+ı+l+mak, kesmek → kes+ĭ+l+mek.**

Rom. Afix lexical care formează : 1. adjective din substantive. 2. verbe din adjective. 3. verbe din verbe.

LA is. Müz. "La" notası.

Rom. s. Muz. Nota muzicală "la".

-LA - Yapım eki. Var. **-le - .**

1. İsimden isim türetir. **Tuz → tuz+la.**

2. İsimden fiil türetir. **Suw → suw+la+mak, ter → ter+le+mek.**

Rom. Afix lexical care formează : 1. substantive din substantive. 2. verbe din substantive.

LABADA is. (Yun.>Türk.). Bot. Labada. (Lat. Rumex patientia).

Rom. s. Ştevie.

LABİRİNT is. (Fr.>Rom.Türk.). Labirent.

Rom. s. Labirint.

LABORANT is. (Alm.>Rom.Türk.). Laborant.

Rom. s. Laborant.

LABORATOR is. (Fr.>Rom.Türk.). Laboratuar.

Rom. s. Laborator.

LACIWERT s. → **Lacĭvert**.

LADES is. → **Yades**.

LADİN is. (Fars.laden). Bot. Lâdin ağacı. (Lat. Picea excelsa).

Rom. s. Bot. Molid.

LAF is. (Fars. laf). Lâf, söz. Var. **lap.**

1. Söz, kelime.

"Bu kara kara, anlaşılmaz, ince arap laflarını eceler, tekrar tekrar okur, okur, anlamaz; anlayalmaganımız içün mü bĭlmem, hiçbir şey ögrenemezdĭk." - (Çelebi Cihan - Karılgaçlar Duası).

2. Konuşma, söz söyleme.

"Maga laf olay tüşer. Maga köre alayıñız bĭrsĭñĭz." – (Müstecib H.Fazıl / Ülküsal – Bayram Şenlĭgĭ).

"Gözleve kasabasına yakın Tarhan köyündekĭ üyümüzden, bakşamızdan bahsedecek edĭm. Sĭz keldĭñĭz, lafım kesĭldĭ." - (Mehmet H. Vani – Kartman Caş Arasında).

3. Yararsız konuşma, çene çalma, gevezelik.

"Aydamak dep aytıldım, aydamagım. / Aydĭkşen gezdĭm. / Otırgan yerde şo halknıñ / Lafından bezdĭm." - (Boztorgay).

4. Konu, bahis, mevzu.

5. Söylenti, rivayet.

"Kerime - ... Azaplarlılarnı Alla'ga cetĭşecek bolıp şalışa diytaanlar. Sĭzlerde belkĭ ĭş küş klamagandır. / Alĭmseyit - Hem essah laf. ..." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

6. ünl. **Laf ! -** "Boş sözler !" anlamında değerlendirme.

- **Laf anlamaz -** a) Söz dinlemez, inatçı. b) Kalın kafalı, aptal.
- **Laf anlatmak -** Sözünü dinletmeye çalışmak.
- **Laf aramızda -** Bu söylediklerimi başkaları bilmesin, anlamında.
- **Laf astında kalmamak -** Kendisini inciten, kızdıran bir söze karşılıkta bulunmak.
- **Laf atmak -** a) Çatmak. b) Sözle sarkıntılık etmek.
- **Laf kalabalığı -** Konudan uzak, boş sözler yığını.
- **Laf laftan –** Sohbet ederken.
- **Laf maf -** Herhangi bir söz. **"Sakın awzıñdan bĭr laf maf kaşırıp otırma." -** (Necip H. Fazıl - Cawşılık).
- **Laf taşımak -** Bir kişiden bir kişiye dedikodu sözleri götürüp getirmek.
- **Laf yetĭştĭrmek -** Birinin söylediklerine hemen karşılık vermeye kalkışmak.
- **Lafı geşmek -**a) Sözü etkili olmak, dinlenmek. b) Bahsedilmek.
- **Lafın awzına tıkamak -** Birinin konuşmasına imkân tanımamak, konuşturmamak.
- **Lafın etmek -** Bir konu ile ilgili söz söylemek, bir şeyin sözünü etmek.
- **Lafın kesmek -** Araya girip birinin konuşmasına fırsat vermemek.
- **Lafın şaşırmak -** Şaşırarak başka şeyler söylemek.
- **Lafka dalmak -** Sohbet farkına varılmadan çok uzamak.
- **Lafka karışmak -** Birileri konuşurken onların konuşmasına katılmak.

• **Lafka tutmak -** Çok konuşarak işi olan birini meşgul etmek.

• **Lafnı kıska kesmek -** Az ve öz konuşmak.

• **Lafnı kötĭnden anlamak -** Lafı tersinden anlamak.

• **Lafnı uzatmak -** Bir konuyu ana konudan ayrılarak gereksiz ayrıntıları ile anlatmak.

• **Lafta kalmak -** Bir iş düşünce aşamasında kalıp gerçekleşememek.

• **Laftan anlamak -** Söyleneni dinleyip uymak.

• **Kalbĭ dogrı kĭşĭ lafın üstüne kelĭr. –** Deyim. İyi insan lâfın üstüne gelir.

• **Laf degenĭñ lastĭkke uşar, kayaka tartsañ o yaka uzar. –** Deyim. Laf dediğin lâsiğe benzer, ne tarafa çekersen, o tarafa uzar.

• **Laf lafnı aşar, laf ta tabakánı -** Deyim. Bir sohbette konudan konuya geçilir, bu arada konuşanlar arasında muhabbet ilerler, anlamında.

• **Laf yok ! -** Deyim. Kusursuz, çok güzel ! anlamında.

• **Fazla laf bızaw emĭzĭr.** – Atas. Fazla laf buzağı emizir; çene çalmak işleri aksatır, anlamında.

• **Köp laf baş awırtır. –** Atas. Çok laf baş ağrıtır.

• **Laf torbaga kĭrmez. –** Atas. Laf torbaya girmez.

Rom. s. 1. Vorbă, cuvânt. 2. Vorbire, acţiunea de a vorbi. 3. Vorbărie, vorbe goale. 4. Subiect, temă. 5. Zvonuri. 6. interj. Vorbe de clacă !

LAFÇI s. ve is. Lâfçı. Var. **lafşı.**

1. Çok konuşan, geveze.

2. İyi konuşan.

"Bĭzde de bar becerĭklĭ lafçılar, / Yemeklerĭn dâmın korıgan aşçılar." - (Memedemin Yaşar - Kalem Oyınları).

3. Dedikoducu.

Rom. adj. şi s. 1. Vorbăreţ, guraliv. 2. Bun de gură, priceput la vorbă. 3. Bârfitor.

LAF EBELĬĞĬ is. Laf ebeliği; gevezelik.

Rom. s. Limbuţie.

LAF EBESĬ is. ve s. Çok konuşan; geveze.

Rom. s. şi adj. Guraliv, limbut.

LAFŞI is. → **Lafçı**.

LAGAP (**lağap**) is. → **Lakap**.

"Onıñ üşün oga ballar Yaşar adın aytmay, "Ursacıgar" lagabın takkanlar." - (Boztorgay).

• **Lagap takmak -** Takma ad koymak.

LAGIM (**lağım**) is. (Yun. lakkoma>Türk.). Lağım. Var. **ılagım.**

1. Hendek.

2. Atık sular kanalı.

3. Tar. Eskiden savaşlarda düşman kale duvarlarını yıkmak için yer altından kaleye doğru açılan yol.

Rom. s. 1. Şant. 2. Canalizare. 3. İst. Galerie, drum subteran, tunel săpat spre poziţiile inamicului.

LAGIR (**lagır**) is. (Alm.>Rom.). Tutuklu kampı.

Rom. s. Lagăr.

LAHANA is. (Yun. lahanon >Türk.). Bot. Lahana. (Lat. Brassilica oleracea). Eşanl. **kapısta.**

Rom. s. Bot. Varză.

LÂHİT is. (Ar. lahd). Lâhit.

1. Duvarları taş ve tuğladan, üstü kapak taşıyla örtülü mezar.

"Hiç te yĭgĭt lahitlerĭn taptamaz atım, / Ocagına Urusnıñ kĭşnep geçe." - (Bekir S. Çobanzade – Tañga Dogrı).

2. Tar. Antik çağda yapılmış adi taş veya mermerden oyma tabut.

Rom. s. 1. Mormânt zidit din piatră. 2. İst. Sarcofag.

LAHŞA is. → **Lakşa**.

"Sarımsaklı katık man lahşadan tuyalar dat, Şay bolsa da er, asker demiyler, diyler saldat." - (İsmail Ziyaeddin – Toy).

LÂK (**lak**) is. (İtal., Alm.>Rom.,Türk.). Lâka, cilâ.

"Onıñ katında boyalar, lâklar, bĭrtakım kimik maddeler satılgan başka bĭr magazin de bar." - (Okuma Kitabı III).

Rom. s. Lac, preparatul chimic protector.

LAKAP (**laqap**) is. (Ar. lakab). Lâkap, takma ad.. Var. **lagap.** Eşanl. **mĭn.**

"Tĭzlerĭ cerge tiymegen tek ekĭ pelvan kaldı. / Bĭrsĭ, Mışık Ali lakabı man bek aytuwlı Menalĭ." - (İsmail Ziyaeddin – Toy).

"Bondan itibaren Amit'nĭñ atı Şöntĭriy'ge döndĭ. Bo türlĭ, balıkhanede cañı bĭr lakap tuwdı." - (Yaşar Memedemin - Şaliy Şal).

• **Lakap takmak** - Bir kimseye bir özelliği ile ilgili bir ad vermek.

Rom. s. Poreclă, supranume.

LAKAPLANMAK (**laqaplanmaq**) f. Lâkap takılmak.

"Aşlıktan katmesĭn bĭlmegen kart, Tazo'lan dep lakaplangan kĭşkene ulın katına alıp awga kete." - (Nedret ve Enver Mahmut – Ayuw Kulak Batır).

Rom. v. A fi poreclit; a se porecli.

LAKAPLI (**laqaplı**) s. Lâkaplı, lâkabı olan.

Rom. adj. Cu poreclă; poreclit.

LAKILDAMAK (**laqıkdamaq**) f. Lıkırdamak; akarken veya çalkalanırken lak lak diye sesler çıkarmak.

Rom. v. A plescăi, a pleoscăi.

LAKILDATMAK (**laqıldatmaq**) f. Bir sıvının lak lak diye sesler çıkarmasına sebep olmak.

Rom. v. factitiv. A face să pleoscăie.

LAKIRDI (**laqırdı**) is. Lâkırdı.

1. Söz.

"Gayret kayday lakırdı? Añlamaymız. / Bĭz yarınnı bugünden oylamaymız." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

2. Boş söz.

• **Lakırdı awzından suwday akmak –** Durmadan konuşmak.

• **Lakırdı etmek –** a) Konuşmak. b) Dedikodu etmek.

• **Lakırdı taşımak** – Laf taşımak; aralarını daha da açmak için kavgalı iki tarafın sözlerini birinden diğerine iletmek.

Rom. s. 1. Vorbă, cuvânt. 2. Vorbe goale, baliverne.

LAKİN bağ. → **Lâkin**.

LAK LAK (**laq laq**) ünl. ve zf. 1. Sıvıların akarken veya çalkalanırken çıkardığı ses.

2. zf. Lak lak sesleri çıkararak.

Rom. 1. interj. Pleosc ! 2. adv. Pleoscăind.

LAKLAK (**laqlaq**) ünl. ve is. 1. Leylelerin çıkardığı ses.

2. mec. Gevezelik.

- **Laklak etmek –** Biriyle havadan sudan konuşmak.
- **Legelekniñ künï laklak man geşer. -** Deyim. Leyleğin günü laklakla geçer.

Rom. 1. interj. s. Sunetele specifice scoase de berze. 2. fig. Flecăreală, pălăvrăgeală.

LAKLAKA (**laqlaqa**) is. (Ar. laklaka). Boş sözler.

- **Laklaka karın toyırmaz. –** Atas. Boş sözler karın doyurmaz.

Rom. s. Vorbărie; vorbe fără rost.

LAKLAR (**Laqlar**) öz. is. Laklar; Kuzey Kafkasya'da, Dağıstan'ın orta kesiminde yaşayan, bir İber-Kafkas lehçesini konuşan, müslüman halk. (1989'da 110.000 nüfus).

Rom. s. Laki; populaţie minoritară, de religie musulmană şi limbă ibero-caucaziană, din (Rep. Aut.Daghestan - Feder.Rusă).

LAKŞA (**laqşa**) is. (Rus. lapşa). Erişte, ev makarnası. Var. **lahşa**.

"Tatlıcak'ta toy bar dep eşittim akşam, / Aş bolmadı, taş boldı işken lakşam." - (Boztorgay).

- **Özïn omaşın uwalmaz, alemge lakşa kesmesïn üyretïr." -** Deyiş. Kendi eriştesini yapamaz, el aleme erişte kesmesini öğretir.

Rom. s. Tăiţei.

LAL is. (Ar. lal). 1. Lal; kırımzı renk bir değerli taş.

2. s. Lal renk; parlak kırmızı.

Rom. s. 1. Rubin. 2. adj. Rubiniu.

LALE is. (Fars. lale). Bot. Lâle, süs bitkisi. (Lat. Tulipa gesneriana).

"Lale mï eken, gül mï eken koraga pïtken, / Şawlesï bar, özï yok, karasam, ketken." - (Boztorgay).

Rom. s. Bot. Lalea.

LAM is. → **Lâm**.

LAMA[1] is. (Fr.>Rom.Türk.). Lâm

1. Dar ve ince metal parçası.

2. Traş bıçağı, jilet.

3. Mikroskopta kullanılan ince, dar, uzun cam parçası.

Rom. s. 1.-3. Lamă; lamelă.

LAMA[2] is. Zool. Lama. (Lat. Lama).

Rom. s. Zool. Lamă.

LAMA[3] is. Lama, budist rahip.

Rom. s. Lama, călugăr budist.

LAMBA is. (Yun.>Rom., Türk.). Lâmba.

"Akşam sayın tïtrep yangan lambamnıñ / Işıgında, söneyatkan korında / Senïñ melek, beyaz nurlı kölgeñ bar." - (Abdullah Latifzade - Kölgeñ Bar).

- **Lambaga alışkan şırakka könamaz.** – Atas. Lambaya alışan muma alışamaz.

Rom. s. Lampă.

LAMBIR is. Bot. (Yun. phlamuri>Türk.) Ihlamur ağacı. (Lat. Tilia).

"Lambırlar tınsız turup / Akırtın baş sallaylar. / Dallarda uşup cürüp / Şıbınlar bal karaylar." - (Tatar Tïlï - II).

- **Lambır şayı -** Ihlamur çayı.

Türk Lehç. : Kırım. **- yüke;** Karaçay Malkar. **- köge;**

Rom. s. Bot. Tei.

LAMBIR-LUMBIR zf. Yuvarlana yuvarlana.

"Tam şakalaşıp külïşïp cürgende aralarından bïrïsïnïn ayagı taya, lambır lumbır suga tüşe." - (Nevzat ve Nermin Yusuf – Nasrettin Hoca).

Rom. adv. De-a rostogolul.

LAN ünl. ("Ulan"dan kısaltma). Ulan; ey.

" - Lan, Nimet, yok mı sernïgïñ ? dedï Tacedin." - (Nevzat Yusuf Sarıgöl - Kündelïkşï / Karad. 142).

Rom. interj. Măi.

LANA is. → **Lahana**.

LANET is. (Ar. lanet). Lânet.

1. Lânet, beddua; "Tanrının sevgisinden mahrum olsun" anlamında dilek. Eşanl. **kargış.**

"Taz Köse, Delï Kaya'nı ırgat etïp algan dakikalarga lanetler aytıp : / - Canım, ne üşïn darılayım ya, diy." - (Nedret ve Enver Mahmut - Ayuw Kulak Batır).

2. s. Kötü, berbat, yaramaz. Var. **nalet.**

- **Dinïne lanet** – Dinine lânet.
- **Lanet etmek –** Kargımak, beddua etmek.
- **Lanet okımak –** Kargımak, beddua etmek.

Rom. s. 1. Blestem. 2. adj. Afurisit, rău.

LANETLEME, -W is. Lânetleme.

Rom. s. Blestemare.

LANETLEMEK f. Lânetlemek.

1. Beddua etmek, lânet etmek, kargımak.

2. (Tanrı) Merhametinden mahrum bırakmak.

3. Dinden kovmak.

Rom. v. 1. A blestema. 2. (Dumnezeu) A lipsi de graţia divină. 3. A anatemiza, a afurisi.

LANETLENMEK f. Lânetlenmek.

Rom. v. 1. A fi blestemat. 2. A fi anatemizat.

LANETLĬ s. Lânetli, lânetlenmiş, kargışlı.

Rom. adj. 1. Blestemat. 2. Anatemizat.

LANTERNA is. (Fr.>Rom.) Pilli el feneri.

"Ömïrbek saat ondan sonra akırtın turıp, lanterna carıgında kïyïndï, mektep arkadaşına dogrı cönedï." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. Lanternă.

LAÑGIRDAMAK (**lañğırdamaq**) f. Langır lungur sesler çıkarmak.

- **Boş meti bek lañgırdar –** Atas**.** Boş fıçı çok ses çıkarır.

Rom. v. A hurui, a scoate zgomote.

LAÑKA (**lañqa**) is. (Nog.) 1. Belâ, tatsızlık, tatsız şey.
2. Yüzsüzlük.
3. Yaramazlık.
Rom. s. 1. Belea, pacoste. 2. Obrăznicie. 3. Răutate.

LAÑKALI (**lañqalı**) s. 1. Belâlı, tatsız.
2. Edepsiz, yüzsüz.
3. Yaramaz.
Rom. adj. 1. Neplăcut, buclucaş. 2. Obraznic. 3. Rău.

LAP[1] is. (Fars. laf). Lâf, söz. Var. **laf.**
1. Söz, kelime.
2. Konuşma, söz söyleme.
3. Yararsız konuşma, çene çalma, gevezelik.
4. Konu, bahis, mevzu.
5. ünl. **Laf ! -** "Boş sözler!" anlamında bir değerlendirme.

- **Lap anlamaz –** a) Anlayışsız, aptal. b) Söz dinlemez.
- **Lap aramızda –** Lâf aramızda; başkaları bilmesin.
- **Lap astında kalmamak –** Lâf altında kalmamak; ağız kavgasında her söze karşılık verebilmek.
- **Lap atmak –** Lâf atmak.
- **Lap awzından suwday aga –** Lâf ağzından su gibi akıyor.
- **Lap bolmak -** Dedikodu konusu olmak.
- **Lap bolsın dep –** Lâf olsun diye, belli bir maksatla değil.
- **Lap eşītmek –** Laf işitmek, azarlanmak.
- **(Bīrewmen) Lap etmek –** Sohbet etmek.
- **(Bīr şiynī) Lap etmek -** Bir şeyi dedikodu konusu yapmak.
- **Lap kıtlıgı –** Laf kıtlığı.
- **Lap kötermemek –** Lâf kaldırmamak.
- **Lap şıgarmak -** Asılsız söz yaymak.
- **Lap şıkmak -** Söylenti dolaşmak.
- **Lap taşımak –** Lâf taşımak.
- **Lap yetīştīrmek -** Lâf yetiştirmek.
- **(Bīr şiyge) Lap yok -** (Bir şeye) Bir kusur yüklenemez.
- **Lapı awzında kalmak –** Lâfı ağzında kalmak.
- **Lapı mı bolır? -** Lâfı mı olur?; sözünü etmeğe değmez.
- **Lapın awzına tıkamak –** Lâfını ağzına tıkamak.
- **Lapın aylandırmak –** Lâfını çevirmek.
- **Lapın esīrgememek –** Lâfını esirgememek.
- **(Bīr şiynīñ) Lapın etmek -** Onun üzerine konuşmak.
- **Lapın kesmek -** Sözünü kesmek.
- **Lapın şaşırmak -** Ne söyleyeceğini bilememek.
- **Lapka atılmak -** Lâfa atılmak,
- **Lapka buwmak –** Lâfa boğmak.
- **Lapka dalmak -** Lâfa dalmak.
- **Lapka karışmak -** Lâfa karışmak.
- **Lapka tutmak –** Lâfa tutmak.
- **Lapka usta -** İyi konuşan.
- **Lapnı deñīştīrmek -** Lâfı değiştirmek.
- **Lapnı uzatmak -** Lâfı uzatmak.
- **Lapta kalmak -** Lâfta kalmak.
- **Laptan añlamaz –** Söz dinlemez.
- **Lap lapnı aşar, lap ta tabakánī -** Deyim. Lâf lâfı açar, lâf da tabakayı.
- **Balaban lokma kap, balaban lap etme. –** Atas. Büyük lokma ye, büyük lâf etme.
- **Lap lástīktiydīr, kayaka tartsañ, o yaka keter. -** Atas. Lâf lâstik gibidir, ne tarafa çekersen, o tarafa gider.
- **Lap torbaga kīrmez. -** Atas. Lâf torbaya girmez.
- **Özīn bīlgen lapın bīlīr. –** Atas. Kendini bilen söylediği lâfını bilir.

Türk Lehç. : Kırım. **- laf;**
Rom. s. 1. Vorbă, cuvânt. 2. Acţiunea de a vorbi; vorbire. 3. Vorbărie, vorbe goale. 4. Subiect, temă. 5. interj. Vorbe de clacă !

LAP[2] ünl. 1. Yassı bir şeyin yere kapaklanmasıyla çıkan ses.
2. zf. (Tekrarlı) Lap lap; ayak sesleri çıkararak.
Rom. interj. 1. Cuvânt care redă zgomotul produs de căderea unui obiect cu faţa plată pe sol. 2. adv. (Repetat Lipăind, lipa lipa.)

LAPA LAPA zf. (Kar yağışı hakkında) Yassı ve iri taneler şeklinde.
Rom. adv. (A ninge) Cu fulgi mari.

LAPAK (**lapaq**) is. 1. Seksek oyunu. Eşanl. **oppapa.**
2. Seksek oyununda kullanılan yassı kiremit veya kesme taş parçası.
Rom. s. 1. Şotron. 2. Bucăţica de piatră plată folosită la jocul de şotron.

LAPIRDAMAK (**lapırdamaq**) f. (Kalp) Hızla atmak.
"Biruinţa'ga yaklaşkan saytın cürekleri lapırdamaga başladı." - (Altay Kerim – Kâniye).
Rom. v. (Despre inimă) A palpita, a bate cu putere.

LAPPADAK (**lappadaq**) zf. Lâppadak; lap ! diye ses çıkararak.
Rom. adv. (Un obiect plat) Căzând cu un zgomot specific, pufnit.

LAPŞIMAK (**lapşımaq**) f. 1. Yumuşamak, gevşemek.
2. Bitkinleşmek, takattan düşmek.
"Izsız yolda cayaw calpı lapşıp yürgende / Arzulayman terlī başıma salkın bīr kölge." - (Necip H. Fazıl - Tīlegīm).
Rom. v. 1. A se înmuia. 2. fig. A se moleşi, a se epuiza.

LÂSTĬK (**lástīk**) is. Lâstik.
1. Kauçuk.
2. Lâstik, esnek şerit.
3. Galoş; kauçuk ayakkabı.
4. Araba tekerlerinin kauçuk kaplaması.
5. Çorap lâstiği.

- **Īş lâstīk -** İç lastik. (*Rom. – cameră de roată*).
- **Tış lâstīk -** Dış lastik. (*Rom. - anvelopă*).

• **Laf degenïñ lâstïkke uşar, kayaka tartsañ o yaka uzar.** – Atas. Lâf lâstik gibidir, ne tarafa çeksen o tarafa uzar.

Rom. s. 1. Cauciuc. 2. Elastic. 3. Galoş. 4. Anvelopă sau cameră. 5. Jartieră.

LÂSTĬKLĬ (**lástïklï**) s. Lâstikli.

Rom. adj. Cu elastic.

LAŞIN is. Zool. Lâçın; bir doğan türü. (Lat. Falco peregrinus).

"Bo Toktamış hannıñ da kïmsede bolmagan, bïrsï ata, bïrsï de ana, ekï laşın kuşı bar eken. Han bo kuşlar man, başka hanlar man toplaşıp aw awlamaga kete turgan eken." - (Nedret ve Enver Mahmut – Bozcïğït).

Rom. s. Zool. Şoim

LATİF s. (Ar. latif). Lâtif.

1. İnce bir güzelliği olan.

2. öz.is. Kişi adı : **Latif / Latip** (er.); **Latife / Latipe** (ka.).

Türk Lehç. : Kırım. **- lâtif;**

Rom. adj. 1. Gingaş, suav, fin, grațios. 2. Nume de persoană : **Latif / Latip** *(b.);* **Latife / Latipe** *(f.).*

LATİFE is. (Ar. latife). Lâtife.

1. Şaka.

2. Ed. Fıkra; kısa ve özlü, güldürücü hikâye.

"Türkiy kalklarda şaka, alay, maytap, mıskıl masalları bek köptïr... Türk edebiyatında fıkra ya da latife diyler bo türlï masallarga." - (Nevzat ve Nermin Yusuf – Nasrettin Hoca).

• **Latife etmek** – Şaka etmek.

Rom. s. 1. Glumă. 2. Lit. Snoavă, anecdotă.

LATİN öz.is. Tar. Latin.

1. Antik çağda İtalya'nın Latium bölgesinde yaşamış halk ve bu halktan olan kimse.

2. is. Dilleri tarihi latinceye dayalı olan günümüzdeki halklar.

3. s. Latinlerle ilgili olan.

• **Latin alfabesï –** a) Eski Latincenin alfabesi. b) Eski Latincenin alfabesine dayalı olarak meydana getirilmiş başka dillerin alfabeleri.

Rom. s. propr. 1. Ist. Populația Latium'ului antic şi persoană care aparținea acestei populații. 2. Popoare ale căror limbi au ca origină limba latină. 3. adj. Privitor la latini.

LATİNCE is. Latin dili; eski Romalılar tarafından konuşulmuş dil.

Rom. s. Limba latină.

LAV is. (İtal.>Rom.Türk.). Lav; yanardağların patlama sırasında püskürttüğü erimiş haldeki kızgın maddeler.

Rom. s. Lavă.

LAWILDAMAK f. Gürültülü bir şekilde, büyük alevlerle yanmak.

"Apakayının şâşlerïn culkıp ala da otka taşlay. Şâş lawıldap canıp bïr tamam kül bolıp kete." - (Nedret ve Enver Mahmut – Bozcïğït).

Rom. v. A arde răbufnind, cu limbi mari de foc.

LAWILDATMAK (**lawıldamaq**) f. Büyük alevlerle yanmasını sağlamak.

Rom. v. A face să ardă cu flăcări.

LAW LAW ünl. Ateşin gürültülü bir şekilde, büyük alevlerle yanmasını anlatan ses taklidi söz.

"Men otnı söndïrmege karayman, lâkin kurı toban, law law calınlar, bütïn yakka cayıla." - (Yaşar Memedemin - Geştï Ömïr, Keştï Wakıt ...).

Rom. interj. Cuvânt care redă zgomotul de ardere cu flăcări.

LAY is. 1. Mil; suların dip çamuru.

"Blaşık suwdan su ïşseñ, ïşersïn lay. / Menden başka yar süyseñ, cürersïn cılay." - (Boztorgay).

2. s. Bulanık, çamurlu. **Lay suw –** Bulanık su.

Rom. 1. s. Mâl; nămol; noroi. 2. adj. Mâlos; (despre apă) tulbure.

LAYLANDIRMAK (**laylandırmaq**) f. Bulandırmak.

Rom. v. A mâli, a tulbura cu mâl.

LAYLAMAK (**laylamaq**) f. Bulandırmak.

Rom. v. A mâli; a tulbura cu mâl.

LAYLANMAK (**laylanmaq**) f. Bulanmak.

Rom. v. A se tulbura de mâl.

LAYIM s. ve zf. 1. Tatlı, güler yüzlü.

2. zf. Tatlılıkla, güler yüzle, dostça.

"Aytkanlar aytabersïn, şeker layım / Sen bolganda karşımda tuwgan ayım." - (Boztorgay).

Rom. adj. şi adv. 1. Adj. Simpatic, amabil. 2. adv. Cu amabilitate.

LAYLI s. 1. Milli, çamurlu.

"Kıskaya'ga bïraz taa sayı, bïraz taa laylı yagından kïrdïm." - (Acemin Baubek - Ekï Hatıra).

2. Bulanık.

Rom. adj. 1. Mâlos, noroios. 2. Tulbure.

LAZ öz. is. 1. Güney Kafkasyalı bir halk ve bu halktan olan kimse.

2. Anadolu'nun Karadeniz kıyısındaki sakinlerine verilen bir ad.

"Alï efendï denïlgen bïr laz hocamız bar edï. Bu, bïr sıralar müdür muavinï bolıp ta turdı." - (Mehmet Vani Yurtsever - Hayatım).

3. s. Lazlarla ilgili olan.

"Oynaylar köp, türlï oyın, / Er caş süygen bïlgen soyın : Laz awaları, zebekler, / Kol köterïp cer tepmeler." - (İsmail Ziyaeddin – Toy).

• **Laz Mállesï –** Laz Mahallesi, Köstence'nin 10 km. güneyinde köy. Romence adı : **Lazu.**

Rom. s. 1. Populație caucaziană din Rep Aut. Adjariană (Georgia) şi litoralul anatolian estic al Mării Negre (Turcia), de religie musulmană; persoană care aparține acestei populații. 2. p. ext. Turci de pe litoralul anatolian estic al Mării Negre. 3. adj. Privitor la lazi.

LAZCA is. Laz dili; gürcü diline yakınlığı olan bir dil.

Rom. s. Limba lazilor; o limbă înrudită cu limba georgiană.

LÁ ünl. ("Ulan"dan kısaltma). Ulan; ey.

Rom. interj. Măi.

LÁC is. → **Láj**.

LÂCĬWERT, **LÂCÜWERT** is. (Fars. lacverd). Lâcivert.

1. Koyu mavi renk.

2. Bu renkte olan.

"Balaban abiysĭ, Esat, sırt kapı betke karap tüşkende ne körsĭn, babaların lácüwert baskası cerde catır." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s.şi adj. Albastru închis, bleumarin.

LÂCĬWERTLĬK is. Lâcivertlik

Rom. s. Calitatea de a fi albastru închis.

LÂDES is. (Fars. yad est). Lades. Var. → **yades.**

1. Lâdes kemiği.

2. Lâdes oyunu.

Rom. s. 1. Iadeş; osul clavicular al păsărilor. 2. Rămăşag între două persoane, care se pune rupând acest os.

LÂJ is. (Ar. ilac). İlâç. Var. **lâc.**

1.Bir hastalığı iyi etmek için kullanılan kimyevi ürün.

"Attâ bĭr ay kadar ewel apakayı onı sĭnĭr doktorına kösterdĭ ve doktorın bergen lâjlerĭn alıp pĭtĭrmiy taa." - (Acemin Bawbek - Manalı Bĭr Ders).

2. mec. Çare, önlem.

- **Taz lác bĭlse, özĭn başına cagar.** – Atas. Kel ilâç bilse kendi başına sürer.

Rom. s. 1. Medicament, doctorie. 2. fig. Remediu, soluţie.

LÂJLEMEK f. İlâçlamak.

1. İlâç sürmek.

2. Zararlı böceklere karşı ilâç püskürtmek.

Rom. s. 1. A unge alifie. 2. A dezinfecta.

LÂJLENMEK f. İlâçlanmak.

Rom. v. 1. A se unge cu alifie. 2. A se dezinfecta.

LÂJLĬ s. İlâçlı.

Rom. adj. Cu medicamente.

LÂJSĬZ s. İlâçsız.

Rom. adj. Fără medicamente.

LÂKİN bağ. (Ar. lakin). Lâkin, ama, fakat.

"Yok, meñkĭ bĭr küş kuwet cetmegenĭnden tuwıl, lâkin her şiy bĭr kararıman bolsın diymen." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

Rom. conj. Dar, însă.

LÂLE is. → **Lale**.

LÂM is. (Ar. lâm) Lâm; Arap alfabesinde **l** harfinin adı.

- **Lâmı cimĭ yok –** Başka yolu yok; mutlaka öyle olacak, anlamında.

Rom. s. Numele literei din alfabetul arab, corespunzătoare sunetului "l".

LÂNET is. → **Lanet**.

LÂNETLEMEK f. → **Lanetlemek**.

LÂNETLENMEK f. → **Lanetlenmek**.

LÂNETLĬ s. → **Lanetlĭ**.

LÂSTĬK is. → **Lastĭk**.

LÂTEŞBİH zf. (Ar.) Benzetmeksizin.

"Bonlar bo köy halkın cat dese catkıza, tur dese turgıza. Aytaman da, lâteşbih, onlarnıñ bĭr türlĭ Allası ekenler." - (Necip H. Fazıl – Kırım).

Rom. adv. Fără a compara; fără intenţia de a compara.

LÂTİN is. ve s. → **Latin**.

LÂYIK (**lâyıq**) s. (Ar. layik). Lâyık, yakışan, uygun olan.

"Tutulgan kırsız Jugayıp. Kartagası lâyık bĭr ceza bermek üşün gene konışır." - (Altay Kerim – Kâniye).

- **Awzıña lâyık –** Bir yiyecek hakkında, "senin de beğeneceğin gibidir" anlamında.
- **Lâyık bolmak** – Hak etmiş olmak.
- **Lâyık körmek** – Uygun görmek.
- **Alla lâyıgıñ bersĭn –** Dilek sözü. Allah lâyığını versin. (İyi veya kötü, neyi hak ediyorsan, onu).

Rom. adj. Potrivit, corespunzător; convenabil.

LÂZIM s. (Ar. lâzım). Lâzım, gerek, gerekli.

"Madem şo üyde ekewĭ de otıracaktır, lâzım ekewĭ de şo üy içün şalışsınlar." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

- **Neme lâzım –** a) Beni ilgilendirmez. **"Alem rakı şarap içĭp aklın coyacakmış, parasın saçacakmış. Menĭm neme lâzım. Maga ötmek parası çıksın da." –** (Müstecib H. Fazıl – Bayram Şenlĭgĭ). b) Doğrusunu söylemek gerekirse.

Rom. adj. Necesar, trebuincios.

LEB is. (Fars.) 1. Dudak; mec. ağız.

"Şu karşıdan gelen dülber, / Boyu selbĭ dala beñzer. / Yanında bĭr kız, lebiyle, / Ğonce açmış güle beñzer." - (Aşık Ümer).

2. Kenar, kıyı. **Derya lebĭ** – Deniz kenarı.

Rom. s. 1. Buză. 2. Mal, ţărm; margine.

LEBİP s. (Ar. lebib). 1. Akıllı.

2. Kişi adı. : **Lebip** (er.), **Lebibe** (ka.).

Rom. 1. adj. Inteligent, deştept. 2. Nume de persoană : **Lebip** *(b.);* **Lebibe** *(f.).*

LEBLEBİ is. (Fars. leblebi). Leblebi; kavrulmuş kabuksuz nohut.

- **Leb degende leblebi ekenĭñ anlamalı -** Deyim. "Leb-" deyince leblebi olduğunu anlamalı.

Rom. s. Năut prăjit.

LEBLEBİCĬ is. Leblebi satıcısı.

Rom. s. Vânzător de năut prăjit.

LECA is. (Rom.). Kanun, yasa.

"Esrĭklĭk lecası çıktı ya, yani kĭm sokaklarda esrĭp bakırsa çagırsa amenda berecek." – (Müstecib Ülküsal – Bayram Şenlĭgĭ).

Rom. s. Lege.

LECİONAR is. (Rom.). Tar. XX.nci yüzyılda, iki dünya savaşı arası yıllarının Romanya'sında aşırı milliyetçi ve terörcü Legionar partisine üye olmuş kimse.

Rom. s. Legionar.

LEGELEK is. (Fars. legleg). Leylek; göçmen kuş cinsi. (Lat. Ciconia ciconia).

"Lek lek legelek, / Ketĭr maga bĭr kölek." - (Boztorgay).

• **Legelek aytkan : Yüz yĭrmĭgeşĭk barmam, yüz otızga kalmam. -** Leyleklerin 7 ile 17 Mart arası geldiklerine dair gözlem üzerine deyiş.

Rom. s. Barză.

LEGEN is. → **Eleken**.

"Sabın saldım legenge, / Bak başıma kelgenge. / Men göñlĭmnĭ bergemen / Kadrĭmnĭ bĭlmegenge." - (Boztorgay).

LEH öz. is. Leh. Eşanl. **Polonez.**

1. Polonya halkı.

"...yüzlerce cıl Rus ve Leh kralların kaltıratkan Kırım hanları bĭzĭm öz hanlarımızdır. (Müstecib H. Fazıl – Bayram Şenlĭgĭ).

2. Bu halktan olan kimse.

3. s. Lehlerle ilgili olan.

Rom. 1. s. Poporul polonez, populaţia de bază a Poloniei. 2. Persoană care aparţine acestui popor. 3. adj. Privitor la polonezi.

LEHÇE[1] is. (Ar. lehce). Dilb. Lehçe, diyalekt; bir dilin tarihi, bölgesel, siyasi sebeplerden dolayı ses, yapı ve söz dizimi özellikleriyle ayrılan kolu.

Rom. s. Lingv. Dialect.

LEHÇE[2] is. Leh dili. Eşanl. **Polonezce.**

Rom. s. Limba poloneză.

LEK is. Sıra, dizi.

"Lek lek legelek, / Ketĭr maga bĭr kölek." - (Boztorgay).

Türk Lehç. : Kazak. - **lek.**

Rom. s. Şir, rând.

LEKE is. (Fars. leke). Leke.

1. Kirliliği gösteren iz.

"Selma'nıñ defterlerĭ kaplı, bĭr yerĭnde leke yok." - (Altay Kerim – Kâniye).

2. Bir yüzeyde oluşmuş renk değişikliği.

3. mec. Yüz kızartıcı durum.

"Sakın yolsızlıklar etĭp te şanlı geçmĭşĭñ altın yaldızları üstüne kara lekeler urma." - (Necip H. Fazıl - Kırım).

4. is. ve s. mec. İnat, hırçın; karaktersiz.

"Ekewĭ de bek leke, hem de bek sert. / Sul bĭlmiyler, yalnız kara kuwwet." - (Mehmet Vani Yurtsever - Küreş, şiir).

Rom. s. 1. Pată, urmă de murdărie. 2. Porţiune diferit colorată. 3. fig. Calitate ruşinoasă, stigmat. 4. s. şi adj. Lichea, secătură.

LEKELEMEK f. Lekelemek.

1. Bir şey üzerinde leke oluşturmak.

2. mec. Birine namusa dokunur bir suç yüklemek.

Rom. v. 1. A păta. 2. fig. A ştirbi reputaţia, a păta onoarea.

LEKELENDĬRMEK f. Lekelenmesine sebep olmak.

"Irgat bolıp kĭşkene bĭr ĭş içün bĭle awız tolısı laflar eşĭtmek, bĭr tĭlĭm kara, kurı ötmek içün insanlığıñdan keşmek, şerefiñ, namusıñ lekelendĭrmek eñ ziyade hoşıma ketmegen bĭr şiydĭr." - (Necip H. Fazıl - Caş Fidanlar).

Rom. v. A păta.

LEKELENMEK f. Lekelenmek.

1. Leke oluşmak.

"Anter tĭkken pembeden, / Lekelengen kĭymeden. / Caktı menĭ kül ettĭ, / Onbeşĭne kĭrmeden." - (Boztorgay).

2. mec. Kötü tanınmak.

Rom. v. 1. A se păta. 2. fig. A fi stigmatizat.

LEKELĬ s. Lekeli.

1. Üzerinde leke olmuş, lekesi olan.

2. mec. Kötü tanınmış.

Rom. adj. 1. Pătat, murdărit. 2. Defăimat, stigmatizat.

LEKESĬZ s. Lekesiz.

"Mektepten çıktık. Kadı efendĭ mektepnĭñ biyaz, lekesĭz kapısına bĭr kara kĭlĭt urdı, kettĭ." - (Çelebi Cihan - Karılgaçlar Duası).

2. mec. Namuslu.

"Darılmasın ne Nogay, ne Kerĭş, / Toktamaznıñ kalbĭ ak lekesĭz küneş." - (Osman Toktamaz – Ötken Aylar).

Rom. adj. 1. Fără pată; curat, imaculat. 2. fig. Onest, cinstit.

LEKSİKOGRAFİYE is. (Fr.>Rom. Türk.). Leksikografi; sözlük ilkeleri ve hazırlama bilgisi.

Rom. s. Lexicografie.

LEKSİKOLOCİYE is. (Fr.>Rom., Türk.). Leksikoloji; dilin kelime hazinesinin bilgisi.

Rom. s. Lexicologie.

LEKTOR is. (Fr.>Rom.Türk.). Lektör, okutman.

"Müftü efendĭmĭz Yakup Memet, Nurbat'takı Bakşılık Araştırma Merkezĭn başmüdürü Fikret Müjdaba, bek maktawlı köz doktoru Naim Temo, Bükreş Universitatesĭnde Türk şubesĭnde lektor Newzat Yusuf, Acemin Bawbek, ... Bükreş radyosında türkşe konışıp Türkiye'de ve bütün dünyada yaşagan türklerge özlerĭn hem de memleketlerĭn tanıttılar." - (Altay Kerim – Kâniye, 1984).

Rom. s. Lector.

LEMSE is. 1. Tar. esk. Nemçe; Alman, Avusturyalı. Var. **Nemse.**

"Demek Germanya balaban ĭşler yasamak ĭstiy, ha ? Hay ölünü …! Bunu bĭz şimdige kadar nasıl eşĭtmedĭk ? Maga her kün bu kadar Lemse kelĭp kete. Nasıl aytmadılar bunu ?" - (Bekir S. Çobanzade - Armanda Bĭr Şair / Emel D.).

Rom. s. Ist. Neamţ.

LEÑGĬR is. (Fars. lenger). Lenger; yayvan ve derin bakır kap.

"Sofra kurılgan, yemekler pĭşken, cıllı cıllı, Hocanı bekliy. Bĭr balaban lengĭrde sarımayman pĭşken pĭláw, onıñ katında ekşĭlĭ tatlılı erĭk koşabı, taa neler neler." - (Nevzat ve Nermin Yusuf – Nasrettin Hoca).

Rom. s. Platou, tavă.

LENK s. (Fars. leng) Aksak, topal.

- **Timur Lenk (1336-1405) –** Aksak Timur, Orta Asya ve İran'i içine alan Timurlu Türk devletinin kurucu hükümdarı. (*Rom. Tamerlan*).

Rom. adj. Şchiop.

LEOPARD is. (Fr.>Rom., Türk.). Zool. Leopar; pars. (Lat. Felis pardus).

Rom. s. Zool. Leopard.

LEPUWAN is. → **Lipovean**.

LEŞ is. (Fars. laşe) Leş, ceset; hayvan ölüsü.

"Bara bara, bĭr derege barıp tüşe. Bo dereniñ işĭnde, balaban bĭr leşniñ katında bagdaş kurıp otırgan üş kĭşĭge ras kele." - (Nedret ve Mahmut Enver - Ayuw Kulak Batır).

- **İt leş başında, insan ĭş başında.** – Atas. Köpek leş başında, insan iş başında olur.

Rom. s. Stârv, leş, hoit, cadavru.

LEŞYA is. (Rom.). → **Sĭlte.**

LETAFET is. (Ar. letafet). Letafet.

1. Güzellik.

2. İncelik, zariflik.

3. öz. is. Kişi adı : **Letafet** *(e., k.).*

Rom. s. 1. Frumusețe. 2. Grație, eleganță. 3. s. propr. Nume de persoană : **Letafet** *(b., f.).*

LETĬN is. Sigara; kıyılmış tütünden elle sarılıp yapılan sigara.

"Aştan soñra kave de bar; / Tiryakiy bolatan kartlar, / Etmiy bolmazlar adetĭn : / Bĭrer kave, bĭrer letĭn." – (İsmail Ziyaeddin – Toy).

"Kartbabam mor bĭr kĭseden tütün şıgarıp, özine bĭr letĭn sarıp, tüşüne tüşüne dumanın tarttı." - (Belkiz Sena Bilal – Panayır).

Rom. s. Țigară răsucită manual, din foiță și tutun.

LETON öz. is. Leton.

1. Letonya'nın halkı ve bu halktan olan kimse.

2. s. Letonya ve Letonlarla ilgili olan.

Rom. 1. s. propr. Poporul leton, populația de bază a Letoniei; persoană care aparține acestui popor. 2. adj. Privitor la Letonia și la letoni.

LETONCA is. Leton dili; Slav dillerine yakın bir grup olan Baltik dillerinden biridir.

Rom. s. Limba letonă.

LEVA[1] is. (Ar. levha). Levha. Var. **levha, lewa.**

1. Özellikle, bir yere asılmak için hazırlanmış dini içerikli yazı.

"Karşı törde, duwarda bĭrkaç levha asılı. Bĭrkaç resĭm. Kılabdanman ĭşlemelĭ kabında bĭr de Kuran." - (Mehmet H. Vani Yurtsever – Kartman Caş Arasında).

2. Tabelâ.

"Bĭr de renklĭ boya man / Reklam üşün yazılgan / Bĭr leva da ketĭrgen / Çarşıda tükânından." - (İsmail Ziyaeddin – Toy).

3. Tablo, resim, tasvir.

"Şairler levhası Kırım çöllerĭ." - (Kerim Camanaklı – Kırım Çöllerĭ).

Rom. s. 1. Tăbliță cu versete din Coran. 2. Firmă, tăblie. 3. Tablou; peisaj.

LEVA[2] is. (Bg.). Bulgar para birimi.

Rom. s. Leva, unitate monetară bulgară.

LEVANTA is. Bot. Lâvanta çiçeği. (Lavandula angustifolia).

Rom. s. Bot. Levănțică.

LEVHA is. → **Leva[1]**.

LEWA is. → **Leva[1]**.

LEY is. (Rom. leu'un çoğ.). Ley, Romen para birimi.

"Muallĭm efendĭ, bĭz mında lecalarıñ da katĭp kütülgenĭn de bĭlemĭz. Jandarga, notarga bĭrkaç ley berdĭñ mĭ, senĭñ esrĭklĭgĭñ körmiy." – (Müstecib Ülküsal – Bayram Şenlĭgĭ).

Rom. s. Leu, unitate monetară în România.

LEYLA is. (Ar. leyla). 1. Pek karanlık gece.

2. Kişi adı : **Leyla** (k.).

- **Leyla man Mecnun -** Arap, Fars ve Türk edebiyatlarında konu edilmiş bir aşk hikâyesi. Çağatay lehçesinde Ali Şer Nevai (1441-1508), Azeri lehçesinde Fuzuli (öl. 1556) tarafından işlenmiştir.

Rom. s. 1. Noapte întunecată. 2. Nume de persoană : **Leyla** *(f.).*

LEZET is. → **Lezzet**.

LEZETLĬ s. → **Lezzetlĭ**.

"Aşlar deseñ, lezetlĭ mĭ lezetlĭ, / Aşçı başı kĭm bolsa da usta ekenĭ bellĭ." - (İsmail Ziyaeddin – Toy).

LEZGİLER öz. is. Lezghiler; Avarlar olarak da bilinen, Dağıstan ve Azerbaycan'da yaşayan, islâm dininden, bir iber-kafkas lehçesini konuşan halk.

Rom. s. propr. Una dintre populațiile Daghestanului, de religie musulmană și limbă ibero-caucaziană, cunoscută și sub numele de Avari.

LEZZET is. (Ar. lezzet). Lezzet, tat. Var. **lezet, nezet.**

1. Ağız yolula alınan tat.

2. mec. Herhangi bir şey karşısında duyulan zevk, haz veya herhangi bir izlenim.

"Köpĭr astında ırmak, / Sütniñ üstünde kaymak. / Bo dünyanıñ lezzetĭ / Süyüp dostına barmak." - (Boztorgay).

Rom. s. 1. Gust, savoare. 2. fig. Plăcere, desfătare.

LEZZETLĬ s. Lezzetli. Var. **lezetlĭ, nezetlĭ.**

1. Tadı güzel.

"Eş şubelenmiymen, neneñ bel lezzetlĭ kurabiye pĭşiredĭr." - (Altay Kerim – Biruința Kurabiyelerĭ).

2. Zevkli, haz dolu.

Rom. adj. 1. Gustos, savuros. 2. Plăcut, desfătător.

LEZZETSĬZ s. Lezzetsiz; tatsız.

Rom. adj. Fără gust, fad.

LIKILDAMAK (**lıqıldamaq**) f. Lıkırdamak.

Rom. v. A pleoscăi.

LIKILDATMAK (**lıqıldatmaq**) f. Lıkırdatmak.

Rom. v. A face să pleoscăie.

LIK LIK[1] (**lıq lıq**) ünl. (Tekrarlı). Akıtılan, dökülen suyun sesini anlatır.

Rom. interj. Cuvânt care redă sunetul produs de curgerea unui lichid; pleosc pleosc.

-LIK[2]**, - LĬK** (**-lıq, -lĭk**) Yapım eki; isimden isim türetir.

1. Yer adları : **kömĭrlĭk.**

2. Alet isimleri : **közlĭk,**

3. Soyut isimler : **iygĭlĭk, yamanlık.**

4. Sıfatlar : **yazlık pantolon, kışlık palto.**

Rom. Afix lexical de formare a substantivelor din substantive, a adjectivelor din substantive : **kömĭr+lĭk -** *magazie de cărbuni;* **köz+lĭk -** *ochelari;* **iygĭlĭk -** *faptă bună, bine;* **yaz+lık -** *de vară; casă de vară.*

LİBERAL s. ve is. (Fr.>Rom.Türk.) Liberal.

Rom. adj. şi s. Liberal.

LİÇEU, LİÇEW is. (Fr.>Rom.Türk.) Lise; öğrencilere ortaokulun devamına genel eğitim veren, yüksek tahsile hazırlayan ortaöğretim kurumu. Var. **Lise.**

"Mına kaş seneden bertlĭ bala okıtaman, ana babaları köz kulak bolıp yakından ĭlgĭ körgen ballar mektepte arü keteler... Sora liçewge ve fakultatege de ta kolay kĭreler, adam bolıp keteler." - (Acemin Baubek – Manalı Bĭr Ders).

Rom. s. Liceu.

LİDER is. (İng.>Rom.Türk.). Lider, önder.

Rom. s. Lider.

LİFT is. (İng.>Rom.) Asansör.

Rom. s. Lift, ascensor.

LİGNİT is. (Fr.>Rom., Türk.) Linyit kömürü.

Rom. s. Lignit.

LİKEN is. Bot. (Fr.>Rom., Türk.) Liken, bir mantarla bir yosundan meydana gelen, suda ve nemli yerlerde yaşayan bitki cinsi.

Rom. s. Bot. Lichen.

LİKYÖR is. (Fr.>Rom.Türk.). Likör.

Rom. s. Lichior.

LİMAN is. (Yun.>Türk.). Liman.

Rom. s. Port; radă.

LİMON is. (Yun.>Türk.). Bot. Limon.

1. Limon ağacı. (Lat.Citrus limonum).

2. Bu ağacın meyvesi.

- **Limon tuzı (tozı) -** Limon tuzu (tozu).

Rom. s. Bot. 1. Lămâi. 2. Lămâie, fructul lămâiului.

LİMONATA is. (İtal.Fr.>Rom.Türk.). Limonata.

Rom. s. Limonadă.

LİMONATACI is. Limonatacı.

Rom. s. Vânzător de limonadă.

LİMONCI is. Limoncı; limon yetiştiren veya satan kimse.

Rom. s. 1. Persoană care se ocupă de cultura de lămâi. 2. Vânzător de lămâi.

LİMONCILIK (**limoncılıq**) is. Limonculuk; limoncunun işi.

Rom. s. Cultura sau comerţul de lămâi.

LİMONİ s. (Yun. limon+ Ar.-î). 1. Limoni; sarı.

2. mec. (İnsan ilişkileri için) Biraz bozuk, tatsız, buruk (ekşi).

Rom. s. 1. Limoniu; galben. 2. (Despre relaţiile dintre oameni) Neplăcut.

LİMONLIK (**limonlıq**) is. Limonluk; sera.

Rom. s. Seră de citrice.

LİPOVEAN öz. is. (Rom.; bir hristiyan mezhebinin önderlerinden papaz Filipov Pustoviat'ın adından kısaltma söz - filipovan ve lipovan – filipovcular anlamında). Rus dini otoritelerinin baskısından mezheplerini korumak için 1700'lerde gelip Osmanlılara sığınmış ve Moldova'ya, Tuna deltası ile çevresine yerlemiş, burada çoğu balıkçılıkla geçinmeye başlamış Rus asıllı bir topluluk. Var. **Lepuwan.**

"Cewdet'nĭñ, Dobroca'nıñ tünyak betĭndekĭ bĭr köyde, kart bĭr balıkşı dosı bar edĭ. Bo kart lepuwan balıkşı, Cewdet'nĭñ kartbabası man bek dos edĭ." - (Ekrem Menlibay, Ali Naci Cafer - Okuma Kitabı III).

Rom. s. Lipovean.

LİRA[1] is. (İtal.>Türk.). Lira; Türkiye'nin ve birkaç ülkenin daha, para birimlerinin adı. **: Türk lirası. İngiliz lirası. Mısır lirası.**

Rom. s. Liră; unitatea monetară a Turciei, Marii Britanii, Egiptului.

LİRA[2] is. (Fr.) Lir; Eski Yunan ve Roma'da kullanılmış olan kirişli bir müzik aleti.

Rom. s. Liră, instrument muzical.

LİRALIK (**liralıq**) s. Liralık; herhangi bir sayıda lira değerinde olan.

Rom. adj. De un număr (n) de lire.

LİRİK s. (Fr.>Rom.Türk.). Lirik; duygulu.

Rom. adj. Liric.

LİRİKA is. (Fr.>Rom.). Lirik şiirler; lirik tür.

Rom. s. Lirică; poezie lirică.

LİRİSM is. (Fr.>Rom.Türk.) Lirizm; duygusallık.

Rom. s. Lirism.

LİSAN is. (Ar. lisan). Dil.

Rom. s. Limbă.

LİSE is. (Fr.>Rom.,Türk.) Lise. Var. **liçew.**

"Rumen muallimĭ bu çapkın, fakat zeki oglın lisege bermesĭn Seytosman'ga bĭrkaç kere teklif etse de bu hiç kulak askan yok; lâkin Kenceömer'nĭñ Seytcan'nı berecegĭn eşĭtken son, hemen barıp o da aynı lisege yazdırgan edĭ." - (Mehmet Vani Yurtsever – Uyuşmagan Ekĭ Arkadaş).

Rom. s. Liceu.

LİSTA is. (Fr.>Rom.Türk.). Liste.

"Kolım bo muharebede mınawday bolganı içün, listaga invalit keşken edĭm." - (Necip H. Fazıl -

Cawşılık).

Rom. s. Listă.

LİTOGRAFYA is. (Yun.>Fr.>Rom., Türk.). Taşbasma; litografi.

Rom. s. Litografie.

LİTRA is. (Yun.>Rom.,Türk.). Litre, sıvı ölçme birimi.

"Pazar günĭ de üyden kawe ïçmege çıkmadık ya. Ketïrsïn bïr litra rakı." - (İsmail Ziyaeddin - Rüstem).

Rom. s. Litră.

LİTUAN öz. is. → **Lituanyalı**.

LİTUANCA is. Litvanya dili; Slav dillerine yakınlığı olan, Baltik grubunda yer alan bir dil.

Rom. s. Limba lituaniană.

LİTUANYALI öz. is. 1. Litvanyalılar, Baltık halklarından Litvanya ülkesinin asli halkı.

2. Bu halka mensup kimse.

- **Lituanya tatarları -** Kırım tatarlarından 14.-17. yy.larda birleşik Polonya-Litvanya'ya yerleşmiş olanların Lituanya'da yaşayanları. Zaman içinde dillerini yitirip Lituanyalılar ve Polonyalılarla karışmışlardır.

Rom. s. propr. 1. Lituanienii, poporul lituanian. 2. Lituanian, persoană care face parte din acest popor.

LİVADYA öz. is. Kırım'da Yalta'nın güneyinde sayfiye kasabası. 1945 yılında "Yalta Konferansı" olarak bilinen Stalin, Roosevelt ve Churcill arasındaki görüşmelerin yapıldığı yer.

Rom. s. propr. Orăşel, staţiune balneo-climaterică la sud de İalta. Localitate unde a avut loc în 1945 "Conferinţa de la İalta" dintre Stalin, Roosevelt şi Churchill.

LOCİKA (**locika**) is. (Fr.>Rom.). 1. Mantık.

2. Mantık bilimi.

Rom. s. 1. Logică; raţiune. 2. Ştiinţa gândirii; logică.

LOGARİTMA (**logaritma**) is. (Yun.>Fr.>Rom., Türk.). Logaritma.

Rom. s. Logaritm.

LOJA is. (İtal.>Rom.Türk.) Loca.

Rom. s. Lojă.

LOKAL (**lokal**) is. (Fr.>Rom.Türk.). Lokal; iş, toplantı, eğlence gibi faaliyetlerin görüldüğü bina.

"Akşam boldı, kün kawıştı, / Mezelïk kuruldı. / Şo mezelïk lokalında / Zewadin uruldı." - (Boztorgay).

Rom. s. Local; clădire.

LOKANTA (**lokanta**) is. (Yun.İtal.>Rom.Türk.). Aş evi, aşçı dükkânı, lokanta.

"Bïr yazın günĭ, su boyına bïr lokantaga barıp otıra ekende, yemek cegende, lokanta sabısı bïr tabak biyaz yüzïm ketïrdĭ." - (Ekrem ve Hilmiye Mehmet Ali - Tepegöz).

Rom. s. Locantă; ospătărie.

LOKIM (**loqım**) is. → **Lokum**.

LOKMA (**loqma**) is. (Ar. lukme). Lokma. Eşanl. **kabım, kawım.**

1. Ağza bir defada alınan yemek parçası.

2. Lokma büyüklüğünde parçalar halinde yapılan hamur tatlısı.

- **Balaban lokma kap, balaban lap etme.** – Atas. Büyük lokma ye, büyük laf etme.
- **Lokma karın toyırmaz, ama süygĭ tuwdırır**. – Atas. Lokma karın doyurmaz, ama sevgi doğurur.
- **Lokma şaynanmadan cutulmaz. –** Atas. Lokma çiğnenmeden yutulmaz.

Rom. s. 1. Îmbucătură, înghiţitură; gură. 2. Gogoaşă dulce.

LOKMA KAMIR (**loqma qamır**) is. Cenaze günü ölü evinde, pişirilip çocuklara dağıtılan yağda kızartılmış, lokma büyüklüğünde mayalı hamur işi.

Rom. s. Bobiţe prăjite, de aluat dospit care se dau copiilor cu ocazia unui deces.

LOKMAN EKİM (**Loqman ekim**) öz. is. Lokman Hekim, Türkler Müslüman olmadan evvel yaşadığına inanılan, şifalı otlarla hastalıkları iyileştiren efsanevi otacı.

Rom. s. propr. Esculapul legendar al antichităţii preislamice turce.

LOKOMOTİVA is. (Fr.>Rom., Türk.). Lokomotif.

"Fabrikanıñ bawurından cañı temïrcol üstïne, cañı bïr lokomotiv taa şıgarılgan, huylı bïr aygırday buw fışkıra." - (Okıma Kitabı - V).

Rom. s. Locomotivă.

LOKOTENENT (**lokomotiva**) is. (Fr>Rom.) Ask. Teğmen.

Rom. s. Mil. Locotenent.

LOKSA (**loqsa**) is. (Yun.>Türk.) 1. Loğusa; yeni doğum yapan kadın.

2. Loğusalık.

"Geçenlerde nenesïniñ loksasında, anav kïşkenesï, keşeniñ bïr malïnde, ebe anasın çubugın alıp keldĭ." - (Mehmet Vani Yurtsever - Ödelek).

- **Loksa bolmak -** Doğum yapmak, doğurmak.
- **Loksa cıyın (toy) -** Loğusa şöleni; doğumdan birkaç gün sonra, hediyeleriyle göz aydın ziyaretine gelen kadınlar için verilen bir şölendir. Davul zurna çalar, oyunlar oynanır, köbete ve katlama gibi geleneksel hamur yemek ve tatlıları yenir, loğusa şerbeti ve hoşaflar içilir.
- **Loksa kırkından şıkmak -** Doğumdan kırk günü geride bırakıp yeteri kadar güçlenmiş ve bebeğini ziyaretlere götürebilecek durumda olmak.

Rom. s. 1. Lehuză. 2. Lehuzie.

LOKSALIK (**loqsalıq**) is. Loğusalık.

Rom. s. Lehuzie.

LOKUM (**loqum**) is. (Ar.hulkum). El ayası büyüklüğünde, kare olarak kesilip yağda kızartılan mayalı hamur işi. Var. **lokım, ulkum.**

Rom. s. Gogoaşă.

LOR is. (Fars. lor). Lor peyniri. Var. **nur.**

Rom. s. Brânză dulce, caş.

LOTARYE is. (İtal., Fr.>Rom., Türk.). Lotarya.

Rom. s. Loterie.

LOTO is. (İtal.Fr.>Rom.Türk.). Loto; lotarya.

"Mektupta kayırlı kaberler bar. Müjde kartiy, müj-

de. Lotoda oynagan, dünyanıñ parasın kazangan." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. Loto; loterie.

LOZ is. (Alm.>Rom.) Lotarya bileti.

Rom. s. Loz, bilet de loterie.

LUPA is. (Fr.>Rom., Türk.). Lup; büyüteç.

Rom. s. Lupă.

LÜGAT (**luğat**) is. (Ar.lugat). Lügat, sözlük.

Rom. s. Dicţionar.

LÜLE is. (Fars. lule). Lüle, pipo.

"Rahmetlï kawede otırıp, lülesïn cagıp, keyflï keyflï dumanlata ekende, aşıkközniñ bïrsï kele de Hoca man alay etïp oynamak ïstiy." - (Nevzat ve Nermin Yusuf - Nasrettin Hoca).

Rom. s. Lulea; pipă.

LÜP ünl. Lüp; bir şeyin çabucak yutulduğunu ifade eden yansıma söz.

Rom. inerj. Cuvânt care redă sunetul produs la înghiţirea a ceva; gogâlţ.

LÜP LÜP ünl. Kalp çarpıntısını ifade etmek için kullanılan söz.

Rom. interj. Onomatopee care redă bătaia inimii.

LÜPÜLDEMEK f. (Kalp) Çarpmak; hızlı atmak.

"Kuş bek ince bïr dalga / Konıp düşmanın bekler. / Cüregï de lüpülder; / Algan ölümnï alga." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

Rom. v. (Despre inimă) A bate cu putere.

LÜPÜLDETMEK f. Kalbin hızlı atışlarına sebep olmak.

Rom. v. A face (inima) să bată cu putere; a accelera bătăile inimii.

LÜPÜRDEMEK f. → **Lüpüldemek**.

"Anaw yaktan peş ïşïnde caşın cumak oynalganday, caşınıp turgan Sabri'niñ cüregï lüpïrdiy." - (Altay Kerim – Kâniye).

LÜPÜRDETMEK f. → **Lüpüldetmek**.

M m

M 1. Dobruca Tatar diyalekti alfabesinin on yedinci harfi, **me.** Bu harfle gösterilen konuşma sesi.

M sesiyle başlayan kelimelerin büyük çoğunluğu yabancı dillerden alınmadır.

2. (Dilb.) Bol ötümlü, patlamalı, genizsi, çift dudak ünsüzü.

Rom. 1. A şaptesprezecea literă a alfabetului Dialectului tătar dobrogea şi sunetul notat cu această literă.

2. (Lingv.) Sonantă oclusivă, nazală, bilabială.

-M Yapım eki. 1. Fiilden isim türeten ek. **Öl-mek → öl-ĭ-m, kalmak→ kal-ı-m, anlamak→ anla-m.**

2. "M" sesinden başka seslerle başlayan kelimelerin başına getirilerek ikilemeler kurar. **Taş maş –** taş ve benzer şeyler, **ucuz mucuz** – ucuz veya ucuza yakın**, kürek mürek.**

"Alpak malpak, / Tabanları calpak, / İnanmasañ şık ta bak." - (Boztorgay).

Rom. Afix lexical a) de derivare a unor substantive din radicalurile verbelor b) de formare a o serie de cuvinte compuse prin reduplicare : **Taş maş** *– pietre şi alte materiale asemănătoare.*

MA[1] ünl. Na, nah; "Al ! Buyur !" gibi, fiil anlamıyla söylenir.

"Ma, mınaw üçbiñ frank piyĭñĭz, mınawı da tuzı man ötmegĭ. Áná endĭgĭ sĭz de karşılığın berĭrsĭñĭz." - (Necip H. Fazıl – Cawşılık).

"Saygılı bĭr kĭşĭnĭñ kaşak ırgatın men kaynatamın azbarına caşırayım mı ? Maaa saga, maaa saga !" - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. interj. (cu valoare verbală) Na ! Ia ! Poftim !

-MA[2] Yapım eki. Var. - **me.**

1. Fiilden isim ve sıfat türetir. a) İş isimleri. **Karamak→ kara-ma, külmek→ kül-me, oynamak→ oyna-ma**. b) Somut isimler. **Kazmak → kaz-ma, dondırmak→ dondır-ma**. c) Sıfatlar. **Asmak→ as-ma (köpĭr).**

2. Fiillerin olumsuzluk şekillerini kurar. **Almak→ al-ma-mak, bermek→ ber-me-mek.**

Rom Afix lexical. 1. Formează substantive şi adjective din verbe. 2. Formează formele negative ale verbelor.

MAA z. Bana. Var. **maga; "men –** ben" tekil, birinci kişi zamirinin –e halinin (datifinin) ses düşmüş şekli.

*Rom. pron. Forma eliptică a lui "***maga** *- mie", dativul pron. pers.pers. I. sing. "eu".*

MAABBET is. → **Mabet, Muhabbet.**

"Bar ama er şiynĭñ sonı. / Caşlar anlamaylar bonı : / İster köp otır, ĭster az, / Maabbetke toyım bolmaz." - (İsmail Ziyaeddin Toy).

MAABET is. → **Mabet**.

MAABETLĬ s. → **Mabetlĭ**.

MAACUP s. (Ar. mahcub). Mahcup, utangaç, sıkılgan.

- **Maacup bolmak** – Utanmak.
- **Maacup etmek** – Utandırmak. **"Sen bo kĭşĭnĭñ bĭznĭ katĭp mıskıllap maacup etkenĭn akılıñda tutasıñ mı ?" -** (Altay Kerim Kâniye).

Rom. adj. Sfios, timid, ruşinos.

MAALLE is. → **Máálle**.

MAANİ is. (Ar. maani - "mana"nın çoğulu). 1. esk. Anlambilim, semantik.

2. XX.nci yüzyılın başlarında Mecidiye Medresesinde okutulan, kelimelerin manalarını konu eden bilimin dersi idi. - (Müstecib Ülküsal – Dobruca ve Türkler).

Rom. 1. înv. Semantică. 2. Materie de studiu la vechiul Seminar Musulman din Medgidia (pe la începutul sec. XX).

MAARİF is. (Ar. maarif). Maarif.

1. Bilgi, kültür.

"Silâhımız maariftĭr. Bĭzden zulüm, caw kaçar." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

2. Öğretim ve eğitim sistemi.

- **Dobruca Tamim-i Maarif Cemiyeti -** Dobruca Öğretimi Yayma Cemiyeti; Mehmet Niyazi'nin birkaç arkadaşı ile birlikte kurduğu ve bir buçuk yıl faaliyette bulundurduğu cemiyet. - (MüstecibÜlküsal - Dobruca ve Türkler).

Türk Lehç. : Kırım - **maarif, maarifet;**

Rom. s. 1. Ştiinţă, cultură. 2. Învăţământ, sistemul de educaţie şi instrucţie.

MAAŞ is. (Ar. maaş) Maaş, aylık; aylık kazanç.

"Muallĭmlerniñ maaşları ve bütün masraflar Vakıflar kelĭrĭnden ödele edĭ." - (Mehmet Vani Yurtsever - Hayatım).

Rom. s. Salariu.

MAATEESSÜF zf. (Ar. maateessuf). Maateessüf; yazık ki.

"O vakıt Dobroca türk ögretmenlerĭ arasında bu meslekniñ kudsiyet ve yükseklĭgĭn anlagan, üyretüw ve terbiye ĭşĭnde közde tutulması kerekken esas noktalarnı kavragan ve ögretmenlĭknĭ menĭmsegen ögretmenler, maateessüf, bek az edĭler." - (Mehmet Vani Yurtsever - Hayatım).

Rom. adv. Din păcate.

MAAZALLA ünl. (Ar. maaz-Allah). Maazallah; "Tanrı korusun" anlamında söz. Var. **mazalla.**

Rom. interj. Arabism însemnând "Doamne fereşte !".

MAÁL is. (Ar. mahal -"yer"). Zaman, vakit. Var. **mál.**

"Er şiynĭ maálĭmen etmege kara taa ya. Bĭz de teran el sırasına katılayık." - (Necip H. Fazıl – Cawşılık).

"Bĭr maálde itler üre. / Üy aldında bĭrew cüre." - (İsmail Ziyaeddin – Toy).

Rom. s. Timp, vreme; timpul potrivit, momentul oportun.

MAÁLEBE ve türevleri is. → **Malebe** ve türevleri.

MAÁLLE is. → **Mahalle, Málle.**

MABBET is. → **Mabet[2].**

MABET[1] is. (Ar. mabed). Mabet; tapınak, ibadet yeri, ibadethane.

Rom. s. Lăcaş de cult; templu.

MABET[2] is. (Ar. mahabbet) Muhabbet. Var. **maabbet, maabet, mabbet, mabet, muabet, muabbet.**

1. Sevgi, şefkat.

"Neden bĭlmem mabbetĭm kün künden arta / Tışka şıksam ayagım sĭz betke tarta." - (Boztorgay).

"Bayansıluw da Kozıkürpeş'nĭ körmiy eşbĭr kün dayanalmay eken. Bolarıñ bĭrbĭrlerĭne karaşı, mabetlerĭ kün künden arta." - (Nedret ve Enver Mahmut - Bozcĭgĭt).

2. Dostluk.

3. Sohbet, dostça konuşma.

"Mabbet başlay, kona kele, başta şorba salına. / Ama Oca er kaşıgın urbasına awdara." - (Okuma - IV).

4. s. Sıkı fıkı, birbirine çok bağlı, dost.

"Dürkü şaka aytayık, / Maabet bolıp yaşayık." - (Cevat Reşit - Toplantı).

5. zf. Dostça, uyum içinde; tatlı tatlı konuşarak.

"Çoban Kurtiy, Kurt Söyĭn, kasap Mambet / 'Helal içkĭ' kübünden içeler, mabet." - (Bekir S. Çobanzade – Kawgasız Toy Körülmegen).

"Bereketlĭ çöllerniñ / Suwı mamır köllerniñ / Tuz ötmegĭn aşadık, / Tatlı mabet yaşadık." - (Hamdi Giraybay – Keçti Endĭ).

"Şora babasından elallık ĭstiy, aklaşalar, üyge kaytalar, gene de evvelgĭsĭndiy mabet yaşaylar." - (Ekrem ve Hilmiye Mehmet Ali - Tepegöz).

- **Mabet etmek –** Muhabbet etmek, dostça anlatıp oturmak; sohbet etmek.
- **Mabet kuşı –** Zool**.** Muhabbet kuşu. (Lat. Melopsittacus undulatus; *Rom. Papagal mic, nimfă*).
- **Mabet mabet** – Dostça.
- **Mabet şeşegĭ –** Bot. Muhabbet çiçeği, kuzu otu. (Lat. Reseda odorata; *Rom. Rezedă*).
- **Maabbetke toyım bolmaz –** Deyim. Muhabbete doyum olmaz.
- **Sáátke karap muabbet etĭlmez.** Atas**.** – Saate bakarak muhabbet edilmez.
- **Tĭrmen ekĭ taştan, muabbet ekĭ baştan bolır –** Atas. Değirmen iki taştan, muhabbet iki baştan olur.

Rom. s. 1. Afecţiune, simpatie, dragoste. 2. Prietenie. 3. Conversaţie amicală, taifas. 4. adv. Prieteneşte, în bună înţelegere; tăifăsuind.

MABETLEŞMEK f. 1. Dostlaşmak.

2. Sohbet etmek.

Rom. v. 1. A se împrieteni. 2. A tăifăsui.

MABETLĬ s. Muhabbetli.

1. Sevgi, saygı dolu.

2. Uyumlu.

Rom. adj.1. Plin de dragoste. 2. Armonios.

MABETLĬK is. Muhabbetlilik, muhabbet. Var. **mábetlĭk, muabetlĭk.**

1. Sevgi.

"Bolardan başka halkımız eskĭ zamanlardan berĭ süygĭ, mabetlĭk, aşk destanların da aytıp kelgendĭr." - (Nedret Mahmut- Dobroca Türk-Tatarlarınıñ Halk Edebiyatı).

"Arkadaşları kĭyew cĭgĭtnĭ perde artına aketĭp teslĭm ettĭler, mabetlĭk, sawlık tĭlep tartıldılar." - (Altay Kerim – Kâniye).

2. Dostluk.

"Daşa, tı Server ıznay, ne znay? Yahşı. / Mabetlĭkke, ka Server, kana bĭr çakşı!" - (Bekir S. Çobanzade – Kalpak Mahracı).

3. Dostça konuşma, söyleşi, yarenlik.

"İşkĭge, öşekke toymagan Ömĭrbek, aman zaman taa otırıñız, mabetlĭgĭmĭz bek arü, men bĭrer sıra taa berecekmen dese de, anawbĭr arkadaşları hisselerĭn ödep tışarı şıktılar." - (Altay Kerim – Kâniye).

- **Mabetlĭkke –** İçki içilirken "Şerefe !" anlamında söylenen söz.

Rom. s. 1. Afecţiune, simpatie, dragoste. 2. Prietenie, amiciţie. 3. Conversaţie amicală, taifas.

-MACA Yapım eki. Var. **-mece**. Fiilden isim türetir. **Tapmak→ tap-maca (tapmaşa); kuwalamak→ kuwala-maca; kesmek → kes-mece; şekmek → şekmece.**

Rom. s. Afix lexical. Derivă substantive din verbe : **tapmak → tapmaca; şekmek → şekmece.**

MACAR[1] öz. is. ve s. Macar. Var. **Magyar.**

1. is. Macarlar; Macaristan'da ve ona komşu ülkelerde yaşayan fin-ugor soyundan halk.

"Curtumuzda yaşagan Romen, Macar, Nemse, Rus Ukraynalı, Yahudi, Sırp, Tatar, Türk, Çeh, Slovak, Polon, Hırvat, Rum, Ermennĭ, Arnawut halkları arasında eşbĭr ayrılık gayrılık yoktır." - (Tatar Tĭlĭ - II).

2. is. Bu halktan olan veya bu halkın soyundan gelen kimse.

3. s. Macaristan ve Macarlarla ilgili olan.

Rom. s. propr., adj. 1. Poporul maghiar, ungurii. 2. Persoană care aparţine acestui popor. 3. adj. Maghiar, unguresc.

MACAR[2] is. 1. Anayurdu Macaristan olan, iri ve güçlü bir vücut yapısına sahip at ve sığır cinsi. **Macar atı. Macar ögĭzĭ.**

"Ton cabınıp kart cürgen, / Caş kuşanıp at sürgen, / Tüye, macar cekkenler." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

2. Tekerlekleri büyük, ön ve arka dingilleri birbirine bağlayan özek ağacı uzun, çok yük alabilen araba çeşidi. "**Macĭrlerĭn** - muhacirlerin" göçlerde kullandıkları için "**macĭr arabası**" diye de bilinir.

"Ayday ayday, ne ayday ? Macar ayday. / Suwday tınık cüregĭm mayday kaynay." - (Boztorgay).

"Awızıñ senĭñ mögedek, moynıñ macar, / Tut betĭñe cawlığıñ, tiymesĭn nazar." - (Boztorgay).

Rom. s. 1. Boi sau cai cu o constituţie robustă, de rasă ungurească. 2. Car cu capacitate mare, folosit mai ales de către emigranţi.

MACARCA is. Macar dili; Fin, Eston ve Ugor (Ostyak, Vogul) dilleri ile birlikte Fin-Ugor dil ailesini meydana

getirir. Macarcanın bazı yapı özellikleri ve kelime hazinesinde Türkçeden alınma birçok kelimenin bulunması dilbilgisi araştırmalarında zaman zaman Türkçe ile **akrabalığını** da gündeme getirmiştir. Var. **Magyarca.**

Rom. s. Limba maghiară.

MACERA is. (Ar. macera). Macera, serüven.

"Kĭşkene bĭr köyde, radyodan, gazatadan kaber teber almagan bĭr balanıñ macera ĭştası bĭr tayşıgıñ oynaklamak ĭştasına uşap kete." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. Aventură.

MACERACI s. ve is. Maceracı, maceraperest, macera sever, seüvenci.

Rom. s. Aventurier.

MACERACILIK (**maceracılıq**) is. Maceracılık, serüvencilik.

Rom. s. Aventurism.

MACERALI s. Maceralı, serüvenli.

Rom. adj. Aventuros.

MACERASIZ s. Macerasız, serüvensiz; basit, sıradan, heyecan vermeyen.

Rom. adj. Fără aventuri, lipsit de aventură; banal, comun.

MACĬR is. ve s. (Ar. muhacir). Muhacir, göçmen.

"Bĭz vaporga mĭngen son köpĭrdĭ deñĭz, / Adımızını unutıñız, macĭr deñĭz." - (Boztorgay).

"Şora Batır'nıñ babası anası kart ekenler, pĭkare ekenler, macĭr keteler köylerĭnden." - (Ekrem ve Hilmiye Mehmet Ali – Tepegöz).

"Başka macĭrlerden eşĭtĭp sĭzlernĭ karap cüremen." - (Memedemin Yaşar – Şaliy Şal).

- **Macĭr arabası -** Çok eşya yüklenebilen, büyük yük arabası.

Rom. s. Emigrant.

MACĬRLĬK is. Muhacirlik, göçmenlik.

Rom. s. Emigrație, situația de emigrant.

MACİT öz. is. (Ar. mecd - "şan, şeref") Kişi adı : **Macit** (e.); **Macide** (k.).

"Sabaga yakın, karnımız aşmaga başlaganda, Macide cengĭy bĭrer sıyır kızartması tönterdĭ aldımızga." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. propr. Nume de persoană : **Macit** *(b.);* **Macide** *(f.).*

MACUN is. (Ar. macun) Macun.

1. Meyve ezmesiyle yapılan şekerli gıda.

"Sept sepet kirazlar, kayseler, vişneler, duman erĭklerĭ, elmalar, armutlar şıgaralar. Onların köbĭsĭn kasabada ĭşçĭ halkka ve macun fabrikalarına cĭbereler." - (Tatar Tĭlĭ II).

"Erĭkler kış üşün kurutılıp ya da macun yapılıp saklanır." - (Okuma - III).

2. Diş macunu. Eşanl. **Tĭş macunı.**

3. Cam macunu. Eşanl. **Cam macunı.**

Rom. s. 1. Magiun, marmeladă. 2. Pastă de dinți. 3. Chit de fixat geamurile.

MACUNCI is. Macuncı.

Rom. s. Persoană care prepară sau vinde magiunuri.

MACUNCILIK (**macuncılıq**) is. Macuncılık, macun yapmak veya satmak işi.

Rom. s. Ocupația de preparator sau de vânzător de magiunuri.

MACUNLAMA, -W is. Macunlama, macun sürme.

Rom. s. 1. Ungere cu magiun. 2.Ungere cu pastă de dinți. 3. Chituire.

MACUNLAMAK f. Macunlamak, macun sürmek.

Rom. v. 1. A unge cu magiun. 2. A unge cu pastă de dinți. 3. A chitui.

MACUNLANMAK (**macunlamaq**) f. Macunlanmak, macunlama işi yapılmak.

Rom. v. 1. A se unge cu magiun. 2. A se chitui.

MACUNLAŞMAK (**macunlaşmaq**) f. Macunlaşmak, macun koyuluğuna gelmek.

Rom. v. A căpăta o consistență de magiun.

MACUNLI s. Macunlu; macunnu olan, macun sürülmüş olan.

Rom. adj. 1. Uns cu magiun. 2. Uns cu pastă de dinți. 3. Chituit.

MACUP s. (Ar. mahcup). Mahcup, utangaç, sıkılgan. Var. **mahcup.** Eşanl. **utangaş.**

Rom. adj. Jenat; ruşinat.

MACUPLIK (**macuplıq**) is. Mahcupluk, utangaçlık, sıkılganlık. Eşanl. **utangaşlık.**

Rom. s. Jenă, sfială.

MAÇ is. (İng. match >Rom.Türk.). Maç; spor karşılaşması. Var. **meç.**

Rom. s. Meci; întrecere sportivă.

MADAM[1] is. (Fr. madame >Rom.Türk. (Ekseriya soyadı ile birlikte kullanılır). Madam, hanım.

Rom. s. Madam; doamnă.

MADAM[2] bağ. → **Madem**.

"Hanım, madam ke bonlarnıñ kĭmler ekenĭn bĭlesĭñ, neçĭn cezaların bermisĭn ?" - (İsmail Ziyaeddin - Çora Batır).

MADEM KE bağ. → **Madem**.

"Madamke bonı bĭlesĭñĭz, başkasın aytayım." - (İsmail Ziyaeddin - Tatar Tĭlĭ III).

-MADAN Yapım eki. Fiilden olumsuz zarf meydana getirir. Var. **- meden. Soramak→ sora-madan, körmek → kör-meden.**

Rom. Afix lexical de formare de adverbe negative din verbe.

MADAY s. ve is. 1. Toplumun aşağı tabakasıyla, avamla ilgili olan, avama ait olan.

"Yüzaltmış yıl ejderhasın öldürdüm, / Maday tĭlmen bunu yazıp bĭldĭrdĭm." - (Bekir S. Çobanzade – Yüz Altmış Yıl).

2. (aşağılama ile, alayla) mec. Kaba, yontulmamış. **Köylĭ maday.**

Rom. adj. şi s. 1. Vulgar, plebeian; relativ la pătura de jos. 2. fig. Necioplit.

MADDE is. (Ar. madde). Madde.

1. Duyularla algılanabilen nesneler.

2. Nesnelerin yapısını ve cinsini meydana getiren cevherleri.

"Onıñ katında boyalar, laklar, bĭrtakım kimik maddeler satılgan başka bĭr magazin de bar." - (Okuma - III).

"Tamır ösĭmlĭknĭ toprakka begĭtĭr ve kerekken maddelernĭ su man barabar topraktan emer." - (Okuma - III).

3. Huk. Yasalarda, sözleşmelerde sıralanmış bölümlerin her biri.

"Bo mesele yalnız siyasi bĭr fırkanıñ tuwıl, hatta Ruslıknıñ programının mukaddes bĭr maddesĭ boldı." - (Necip H. Fazıl - Bĭr Konferans).

4. Sözlük ve ansiklopedilerde anlatılan konuların her biri.

5. Konu.

6. mec. Kazanç; para, mal mülk.

Rom. s. 1. Materie. 2. Substanţă. 3. (Jur.) Articol. 4. Articol, subiect. 5. Subiect, chestiune. 6. fig. Câştig; bani, avere.

MADDECĬ is. ve s. Maddeci.

Rom. s. şi adj. Materialist.

MADDECĬLĬK is. Maddecilik.

Rom. s. Materialism.

MADDELEŞME, **-ÜW** is. Maddeleşme.

Rom. s. Materializare.

MADDELEŞMEK f. Maddeleşmek.

Rom. v. A se materializa.

MADDETEN zf. (Ar. maddeten) Maddeten; madde olarak, madde bakımından.

"(Felek) **Onı, bĭz Dobrucalılar arasından aldı. Onı bĭzden maddeten ayırdı. Fakat manen ayıraldı mı ?" -** (Necip H. Fazıl - Şair Mehmet Niyazi).

"Bu köylerge Ramazan hocası bolarak ketüwĭmden hem maddeten, hem manen faydalandım." - (Mehmet Vani Yurtsever - Hayatım).

Rom. adv. Materialmente; fiziceşte.

MADDİ, -Y s. (Ar. maddi). Maddi.

1. Madde ile ilgili.

2. Maddeden oluşan; paraya dayalı olan.

"Algan maaşım ancak özĭme kadar bolganından aileme hiçbĭr maddi yardımda tabılalmay edĭm." - (Mehmet Vani Yurtsever - Hayatım).

3. Nesnelere ilgili olan; somut.

4. mec. Paraya, kazanca düşkün (kimse).

Rom. adj. 1. Material, obiectiv. 2. Alcătuit din materie. 3. Concret. 4. fig. Materialist, mercantilist.

MADDİLEŞME, **-ÜW** is. Maddileşme.

Rom. s. (peior.) Mercantilizare, pasionare de profituri materiale.

MADDİLEŞMEK f. Maddileşmek, paraya çok önem verir duruma gelmek.

Rom. v. (peior.) A se mercantiliza.

MADDİLĬK is. Maddilik.

Rom. s. (peior.) Merantilism, preocupare excesivă de a câştiga bani.

MADDİYAT s. (Ar. maddiyat) Maddiyat, madde ile ilgili şeyler.

Rom. s. Materialitate; chestiuni materiale.

MADEM bağ. (Ar. madam). Madem, mademki. Var. **madam, mádem, madem ke, madam ke.** " - diği için", " -diğine göre" anlamlarıyla sebep ve sonuç cümlelerini bağlar.

"Atlap tüştüm azbarga, / Cem beresĭñ kazlarga. / Madem cepte parañ yok, / Ne karaysıñ kızlarga." - (Boztorgay).

"Mĭna menden sĭzge, madem onsız bolmaz diysĭñĭz, üç kilo kahve, üç kilo şeker, ekĭ caşında bĭr de kunacin." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

"Madem bek ĭstiysĭñ, şabışayık. Eger menĭ geşseñ menĭm mıyıklarımnı culkarsıñ." - (Okuma - III).

"Efendĭm, madem ke oraza tutmaymız, ne üşĭn keşelermen temeşke turıp yukımızını bölemĭz ?" - (Nermin ve Nevzat Yusuf - Nasrettin Hoca).

Türk Lehç. : Kırım - **madam, madamki;**

Rom. conj. Deoarece, întrucât, fiindcă, pentru că, de vreme ce, din moment ce.

MADEMKE bağ. (Ar. madam+Fars. ki) Var. → **madem.**

"Mademke halkımız açık zihinlĭ, keskin fikirlıdĭr, ayse neçün ve kaysı sebeplerden ötürĭ bugün cahildĭr, garĭptĭr... ?" - (Müstecib Ülküsal - Bayram Şenlĭgĭ).

MADEN is. (Ar. maden) Jeol. Maden.

1. Yeraltında yatan, ekonomik değeri olan madde.

"Onda egĭnler bek oñ bola diy. Cernĭñ astında deseñ türlĭsĭmen madenler bar diy." - (Mehmet Vani Yurtsever - Kurtuluş Bayramı).

"Daglarnıñ üstĭnden karaganda deñĭz dalgalarınday körĭngen bo bayırlar tuz, petrol, kömĭr, demĭr madenĭ ve taa bĭrköp zengĭnlĭkler saklarlar." - (Tatar Tĭlĭ - IV).

2. Maden yatağı, ocak.

3. Metal.

4. s. Madeni.

5. is. mec. Define.

- **Maden ĭşçĭsĭ -** Maden işçisi; madenci.
- **Maden ocagı -** Maden çıkarılan ocak.

Rom. s. 1. Zăcământ, minereu. 2. Abataj, mină. 3. Metal. 4. adj. a) Mineral; b) Metalic. 5. fig. Comoară.

MADENCĬ is. Madenci, maden işçisi.

"Madencĭler bo vagonlarman kara, cıltırawık kesek kömĭrlernĭ yokarı şıgarıp trenlerge cükliyler." - (Okuma - IV).

"Ballar çalışkan bolıñız ! Sĭzler yarınnıñ madencĭlerĭ, traktorcıları, inciner ve doktorları, ĭşçĭlerĭsĭñĭz." - (Tatar Tĭlĭ II).

Rom. s. 1. Miner. 2. Metalurgist.

MADENCĬLĬK is. Madencilik.

1. Maden çıkartma sanayi.

2. Madencinin yaptığı iş.

Rom. s. 1. Industrie extractivă de minereuri. 2. Minerit, ocupaţia de miner.

MADENİ, -Y s. (Ar. madeni). Madeni.

1. s. Mineral. **Madeni tuz.**

2. s. Metal, metalden. **Madeni para. Madeni kap**.

Rom. adj. 1. Mineral. 2. De (din) metal; metalic.

MADEN KÖMĬRĬ is. Jeol. Maden kömürü, taş kömürü. Eşanl. **taşkömĭr.**

Rom. s. Huilă.

MADENSĬ s. Madensi, maden gibi olan.

1. Maden gibi olan, madeni andıran.

2. Kim. Metalsı, metaloit.

Rom. 1. Adj. Asemănător cu metalele. 2.s. Chim. Metaloid.

MADEN SUWI is. Maden suyu.

Rom. s. Apă minerală.

MAESTOSO zf. (İtal.>Rom.,Türk.). Müz. Bir parçanın görkemli ve ağır tempoyla çalınacağını anlatan söz.

Rom. adv. Muz. Maiestuoso.

MAF is. → **Mahv**.

MAFYA is. (İtal.>Rom.Türk.). Mafya; yasa dışı işlerle uğraşan gizli teşkilât.

Rom. s. Mafie.

MAFYACI is. Mafyacı.

Rom. s. Mafiot.

MAFYALAŞMAK (**mafyalaşmaq**) f. Mafyalaşmak; mafya teşkilâtı durumuna gelmek, mafya olmak.

Rom. v. A deveni o mafie; a se organiza în mafie.

MAGA (**mağa**) z. Bana. Var. **maa. "Men –** Ben" tekil birinci kişi zamirinin yönelme hali (–e hali, datifi).

"Bo tutkan, / Bo soygan, / Bo pĭşĭrgen, / Bo 'ka maga ?' degen." - (Boztorgay).

"Öz tuwgan tĭlĭmde ayt maga dermen, / Öz tuwgan tĭlĭmde cırlap ölermen." - (Bekir S. Çobanzade Tuwgan Tĭl).

- **Maga ayta eken dememek. -** Deyim. Bana mısın demek; aldırmamak.
- **Maga cetken ayagıñ acĭlĭkke cetsĭn. -** Deyim. Bana ulaşan ayağın hacca ulaşsın.
- **Maga köre awa hoş. -** Deyim. Benim için fark etmez.
- **Maga tiymegen cılan biñ yaşasın -** Deyim. Bana dokunmayan yılan bin yaşasın.
- **Kara maga bĭr közmen, karayım saga ekĭ közmen -** Deyim. Bak bana bir gözle, bakayım sana iki gözle.
- **Taz maga "taz" diy, men tazga ne diyĭm ?**" - Deyim. Daz bana "daz" der, ben ona ne desem ?

Rom. pron. Mie (dativul pronumelui. pers. de pers. întâia sing).

MAGARA (**mağara**) is. (Ar. magare) Mağara. Eşanl. **koba.**

"Magaraga barayım, / Abılkasım caş soktadan / Ulımnı barıp sorayım." - (Nedret ve Enver Mahmut – Bozcĭğĭt).

- **Magara bĭlĭmĭ –** Mağara bilimi, speoloji.
- **Magara bĭlĭmcĭ –** Mağara bilimci, speolog.

Türk Lehç. : Kırım - **mağara, qoba;**

Rom. s. Peşteră, cavernă, grotă.

MAGARİÇ (**magarıç**) is. (Rus. magarıç). → **Makraj.**

"Bundan bir hafta sonra da Köse Mustafa ağam beni sünnet **magarici** olarak Yalta'ya sirke götürdü.**" -** (Cafer Seydahmet Kırımer - Bazı Hatıralar).

MAGAZA (**mağaza**) is. (Ar. mahazin >Türk., Fr.>Rom. Türk.) Mağaza.

1. Büyük dükkan.

"Menĭm babam közlĭk taga. Babam közlĭknĭ dewlet magazasından aldı." - (Tatar Tĭlĭ III).

2. Depo, mal depolama yeri.

"Magazada kartofiñ bolsa ne arü ! Bütün kış aşarsın." - (Tatar Tĭlĭ II)..

"O saatte bĭr asker kelĭp coklagan bolsa o magazanı, ballarnı kurşunman urup öttĭre bĭlĭr edĭ." - (Altay Kerim – Kâniye).

"Menĭm babam bek zengĭn edĭ, dep başlay kız. Onıñ bĭr magaza altını bar edĭ." - (Nedret ve Enver Mahmut – Ayuw Kulak Batır).

Rom. s. 1. Magazin. 2. Magazie.

MAGAZİN (**magazin**) is. (Fr.>Rom.Türk.). Magazin.

1. Büyük dükkân, market.

"Magazinge kĭrdĭk. Kĭşĭler bĭr tezgâhtan başkasına geşe ve alacak malların ayıra edĭler." - (Tatar Tĭlĭ - II).

2. Magazin, çoğunluğu ilgilendiren çeşitli haberlere yer veren resimli yayın.

Rom. s. 1. Magazin (comercial). 2. Magazin, publicaţie periodică.

MAGFİRET (**mağfiret**) is. (Ar. magfiret). Bağışlama, af.; Tanrı bağışlaması.

Rom. s. İertare (dumnezeiască).

MAGMA (**magma**) is. (Yun.>Fr.> Rom.Türk.). Jeol. Magma; yerin içinde kızgın eriyik halinde bulunan maddeler karışımı.

Rom. s. Magmă.

MAGMATİK (**magmatik**) s. (Fr.>Rom.Türk.). Magmatik, magma ile ilgili.

Rom. adj. Magmatic,-ă.

MAGNET (**magnet**) is. (Yun.>Fr.,Alm.Rom.). Mıknatıs.

Rom. s. Magnet.

MAGNETİK (**magnetik)** s. (Fr.>Rom.). Fiz. Manyetik, mıknatıslı.

Rom. adj. Fiz. Magnetic, -ă.

MAGNETİSM is. (Fr.,Alm>Rom.). Fiz. Manyetizma, mıknatıslık.

Rom. s. Fiz. Magnetism.

MAGNETİT (**magnetit**) is. (Fr.>Rom.Türk.). Jeol. Manyetit; mıknatıs özelliği olan doğal demir oksiti.

Rom. s. Geol. Magnetit.

MAGNETLEMEK (**magnetlemek**) f. Mıknatıslamak.

Rom. v. A magnetiza.

MAGNETLENMEK (**magnetlenmek**) f. Mıknatıslanmak.

Rom. v. A se magnetiza.

MAGNETLETMEK (**magnetletmek**) f. 1. Mıknatıslamak.

2. Mıknatısla donatmak.

Rom. v. 1. A magnetiza. 2. A dota cu un magnet.

MAGNETLĬ (**magnetlĭ**) s. Mıknatıslı.

1. Mıknatıslanmış.

2. Mıknatısla donatılmış.

Rom. adj. 1. Magnetizat. 2. Prevăzut cu magnet.

MAGNETOFON (**magnetofon**) is. (Fr.>Rom.). Magnetofon; ses kayıt ve seslendirme cihazı.

"Dobruca'ga kelken bo ıruwlar (...) özlerĭne ait bek zengĭn sözlĭ halk edebiyatı, folklor materiyalların da ketĭrgen bolacaklar ki, 1958 senesĭnden künümüzge kadar Dobruca'nı adım adım dolaşıp, magnetofon bandasına yazıp algan materiyallarnıñ analizası bonlarnı ispat etmektedĭrler." - (Nedret ve Enver Mahmut – Bozcĭgĭt).

Rom. s. Magnetofon.

MAGNEZYU (**magnezyu**) is. (Fr.>Rom., Türk.) Kim. Magnezyum elementi.

Rom. s. Chim. Elementul magneziu.

MAGRİP (**mağrip**) öz. is. (Ar.). Tar. Mağrip.

1. Ortaçağda Kuzey-Batı Afrika ülkelerinin arap halkları için kullanılan ad.

2. s. Bu halklarla ilgili olan.

Rom. 1.s. Ist. Maur. 2. adj. Mauresc.

MAGRUR (**mağrur**) s. (Ar. magrur). Mağrur.

1. Kurumlu, gururlu; kibirli.

"Madam ke bo kadar magrursın, uruşayık... Madam ke yemĭnlĭsĭñ, kolıñda kılıç man öl." - (İsmail Ziyaeddin - Çora Batır).

"Kĭrpĭ tüşüngen : Demek / Bek magrur bo ödelek. / Bonday soyına eş ters / Tüşmez berĭlse bĭr ders." - (İsmail Ziyaeddin – Toy).

2. Gurur belirten.

Rom. adj. 1.-2. Orgolios, vanitos, trufaş, mândru, îngâmfat.

MAGRURLANMA, **-UV** (**mağrurlanma**, **-uw**) is. Mağrurlanma.

Rom. s. Fudulire, îngâmfare.

MAGRURLANMAK (**mağrurlanmaq**) f. Mağrurlanmak.

Rom. v. A se fuduli, a se îngâmfa.

MAGRURLIK (**mağrurlıq**) is. Mağrurluk.

Rom. s. Orgoliu, vanitate, trufie, mândrie, îngâmfare.

MAGYAR öz. is. → **Macar**[1].

MAGYARCA öz. is. → **Macarca**.

MAHAL is. (Ar. mahall). Mahal. Var. **maál, mál.**

1. Yer, yöre.

2. Zaman, vakit.

"Onlar endĭgĭ karpuz şırası pĭtĭp fakır fukarenĭ kırawnıñ sıkacak mahalĭ keliyatır dep kuwanırlar." - (Necip H. Fazıl - Kırım).

"Otuzaltıncı günü kuşlık mahalĭnde Köstence ĭskelesĭne kelĭp tögĭlgenler." - (Mehmet Vani Yurtsever - Kart man Caş Arasında).

Rom. s. 1. Loc, ţinut. 2. Vreme, timp.

MAHALLE is. (Ar. mahalle). Mahalle. Var. **maálle, málle.**

1. Köy, kasaba veya şehrin bir bölümü.

"Ne bolacak sunlarnıñ oyunına karap turganda, şo ca'm ? Haydıñız sırt mahallege ketiyĭk. Kızlar toplaşırlar." - (Mehmet Vani Yurtsever - Kurtuluş Bayramı).

2. Bu bölümde oturanlar.

- **Bĭr delĭnĭñ yedĭ mahallege zararı bardır. -** Atas. Bir delinin yedi mahalleye zararı vardır.

Rom. s. 1. Cartier, mahala. 2. Locuitorii cartierului.

MAHALLECE zf. Mahallece; mahallede oturanlar tarafından.

Rom. adv. De către tot cartierul.

MAHALLECĬLĬK is. Mahallecilik; bölgecilik.

"Her medeni memlekette bölgecilik zihniyeti yıkılarak memleket ve millet bütünlüğü yapılırken, Türklerde mahallecilik, kabilecilik, bölgecilik iddia ve zihniyetinin yaşatılması ve sürdürülmesi elbette çok çirkin ve zararlıdır." - (Müstecib Ülküsal - Dobruca ve Türkler).

Rom. s. Regionalism; patriotism local.

MAHALLELĬ is. Mahalleli; mahallede oturan kimse (veya kimseler).

Rom. s. Om al cartierului, om din cartier.

MAHALLİ, -Y s. (Ar. mahalli). Mahalli, yerel, yöresel, bölgesel.

"Bazılarıman da mahalli siyaset yüzünden darılştı, kawgalaştı". - (Mehmet Vani Yurtsever – Uyuşmagan Ekĭ Arkadaş).

Rom. adj. Local, regional.

MAHCUP s. (Ar. mahcub). Mahcup, utangaç, sıkılgan. Var. **macup.**

- **Mahcup bolmak** – Utanmak.
- **Mahcup etmek** – Utandırmak.

Rom. adj. Jenat, ruşinat.

MAHDUD s. (Ar. mahdud). Mahdut. 1. Sınırlı

2. Sayısı veya büyüklüğü, çapı belli.

3. mec. Dar; az, yetersiz.

"Bo onıñ bütün zekâsın mahdut bĭr çerçeve içĭnde kalmasın intaç ettĭ." - (Mehmet H. Vani Yurtsever – Uyuşmagan Ekĭ Arkadaş).

Rom. adj. 1. Limitat, delimitat. 2. Puţin; mic. 3. fig. Redus, insuficient.

MAHFİL is. (Ar. mahfil). Mahfil. Eşanl. **maksure.**

1. Toplantı yeri.

2. Toplanmış kimseler.

3. Mim. Camilerede parmaklıkla ayrılmış, balkon gibi

yüksek yer.

Rom. s. 1. Loc de întrunire. 2. Cerc, cenaclu. 3. Arhit. Separeu mai înalt într-o geamie, destinat pentru persoane de vază sau pentru femei.

MAHİR s. ve öz. is. (Ar. mahir - "becerikli, usta"). 1. Becerikli. Eşanl. **şeber.**

2. Kişi adı : **Mahir / Mayir** (e.); **Mahire / Mayire, Mayre** (k.).

Rom. s. propr. Nume de persoană : **Mahir / Mayir** *(b.);* **Mahire / Mayire, Mayre** *(f.).*

MAHİYET is. (Ar. mahiyyet). Mahiyet; nitelk, vasıf, öz.

"Kĭlselerde ibadetler köylĭnĭñ anlar tĭlĭmenn yasala başlagandan soñ, dinĭn mahiyetĭ, takip etken maksadı, halkka aşılamak ĭstegen ahlâk akidesĭ anlaşılgan ve beklenĭlgen faydalarga cetĭlgendĭr." - (Necip H. Fazıl - Bĭr Konferans).

Rom. s. Calitate, însuşire principală; esență.

MAHKEME is. (Ar. mahkeme). Mahkeme. Var. **mekeme.**

1. Yargılama kurumu ve yeri.

"Latif, Mırzay bĭr de Ghiță, ekĭ yüzer ley para cezası ödiyceksĭñĭz, eger akıllanmasañız, kâatlerĭñĭznĭ Karaömer'ge rayonga mahkemege cĭberecekmen." - (Altay Kerim – Kâniye).

2. Dava, duruşma.

• **Mahkeme etmek -** Yargılamak. **"Milletnĭ ebedi saadetke aketmek ĭstegen hocalarnıñ yaşamak hakkın mahkeme etkende, Saraynıñ da fikrĭ sorılsa arû bolmaz mı ?" -** (İsmail Ziyaeddin - Çora Batır).

• **Mahkeme kadıga mülk bolmaz. -** Atas. Mahkeme kadıya mülk değil.

Rom. s. 1. Tribunal; judecătorie. 2. Proces; judecată.

MAHKEMELĬ s. Mahkemeli, davaya düşmüş olan.

Rom. adj. Aflat în judecată.

MAHKEMELĬK s. Mahkemelik; mahkemede dava yoluyla halledilmesi gereken.

Rom. adj. Litigios.

MAHKÜM is. ve s. (Ar. mahkûm). Mahkûm.

1. s. Hüküm giymiş, ceza almış.

2. mec. Kötü bir duruma düşmüş olan; (halklar için) esir olmuş.

"Üylenmek, nesĭl köbiytmek bugün hem insani, hem milli bĭr borc eda etmektĭr. Bo borcıñ edası mahküm milletlerge, bĭz Tatarlarga bek kerektĭr." - (Necip H. Fazıl - Caş Fidanlar).

3. mec. Zorunda olan, mecbur olan.

"Halkıñ arüw adet, ananelerĭn menĭmsiy, bonlarnıñ bazı yerlerde coytulmaga mahküm bolganın körĭp mugaya edĭ." - (Mehmet Vani Yurtsever – Uyuşmagan Ekĭ Arkadaş).

4. is. Hüküm giymiş kimse.

"Yamanlıktan uzak kaşkan, / Bek namuslı Cuwaş Osman / Şĭmdĭ mahkûm, kanal yasay, / Terlep pışnap baros sallay." - (Mehmet Vani Yurtsever - Hayatımın Hikâyesĭ).

5. zf. Mahküm gibi, mahküm olarak.

"Bo yanlışlık senĭ ilelebed mahküm yaşamaga sevk eter." - (Necip H. Fazıl - Kırım).

• **Mahküm bolmak -** a) Hüküm giymek, ceza almak. b) Kötü bir duruma düşmek. c) Mecbur olmak.

• **Mahküm etmek -** a) Ceza vermek. b) Kötü bir duruma düşürmek. c) Mecbur etmek.

Rom. adj. şi s. 1. adj. Jur.) Condamnat. 2. fig. Nenorocit, căzut într-o situație rea; (despre natiuni) captiv. 3. fig. Obligat, constrâns. 4. s. Condamnat. 5. adv. Condamnat; constrâns.

MAHKÜMİYET is. (Ar.) Mahkûmiyet.

Rom. s. Condamnare.

MAHLAS is. (Ar. mahlas). Mahlas, takma ad.

Rom. s. Pseudonim.

MAHLUK (**mahluq**) is. (Ar. mahluk). Mahluk, yaratık.

"Dünyanıñ kabık tutup insan degen mahluknıñ üstünde yaşamaga başlaganından berĭ onlarnı bĭr yerge toplagan, ... bĭr kuwwet barsa, o da ilk devĭrde din, ekĭncĭ devĭrde de milliyet fikirlerĭdĭr." - (Necip H. Fazıl - Bĭr Konferans).

Rom. s. Ființă, creatură.

MAHLUKAT (**mahluqat**) ç. is. (Ar. mahlukat) Mahlûklar; yaratıklar.

"... Dinnĭñ başlıca maksadı bĭrdĭr ve şudur : Mahlûkatın eñ şereflĭsĭ bolgan insanga, insanlıkka yakışır bĭr hayat keşĭrtmektĭr." - (Necip H. Fazıl - Bĭr Konferans).

Rom. s. pl. Ființe, creaturi.

MAHMUDİYE is. (Ar. mahmudiyye). 1. Dobruca'nın kuzey-doğusunda köy.

2. Bugün süs altını olarak kullanılan, Osmanlı İmparatorluğunda Sultan Mahmut II (1808-1839) saltanatı zamanında basılmış altın para.

Rom. s. 1. Mahmudia, sat în nord-estul Dobrogei. 2. Mahmudea, veche monedă turcească, de aur.

MAHMUR s. (Ar. mahmur). Mahmur.

1. (Kişiler için) Sarhoşluk veya uykudan sonra henüz kendine gelememiş olan.

2. (Gözler için) Yorgun, dalgın.

Rom. adj. 1. Mahmur, cu capul tulbure. 2. (Despre ochi) Obosit, dus, îngândurat.

MAHMURLAŞMA, **-UW** is. Mahmurlaşma.

Rom. s. Amețire, buimăcire.

MAHMURLAŞMAK (**mahmurlaşmaq**) f. Mahmurlaşmak, mahmur bir duruma gelmek.

Rom. v. 1. A se chercheli. 2. A se buimăci, a ameți (de nesomn). 3. (Despre față sau despre ochi). A lua un aer îngândurat.

MAHMURLIK (**mahmurlıq**) is. Mahmurluk; uykudan veya içki içmekten sonraki sersemlik hali.

Rom. s. Mahmureală.

MAHMUT öz. is. → **Mamut**[1].

MAHMUZ is. (Ar. mihmaz). Mahmuz. Var. **mamız.**

Rom. s. Pinten.

MAHMUZLAMA, -W is. Mahmuzlama.

Rom. s. Împungere cu pintenii.

MAHMUZLAMAK (**mahmuzlamaq**) f. Mahmuzlamak, mahmuzla dürtmek.

Rom. v. A da pinteni (calului).

MAHMUZLANMA, **-UW** is. Mahmuzlanma.

Rom. s. Îndemnare, împungere (cu pintenii).

MAHMUZLANMAK (**mahmuzlanmaq**) f. Mahmuzlanmak; mahmuzlamak işine konu olmak veya mahmuzlamak işi yapılmak.

Rom. v. A fi îndemnat (împuns) cu pintenii; a se îndemna cu pintenii.

MAHMUZLI s. Mahmuzlu.

Rom. adj. Cu pinteni; pintenat.

MAHORKA (**mahorka**) is. (Rus.>Rom.) Bot. Yaprakları nikotinli bir bitki. (Lat. Nicotiana rustica).

2. Bu bitkinin sert tütünü.

Rom. Rom. s. 1-2. Mahorcă; planta şi tutunul.

MAHRAC is. → **Makraj**.

"Alacak olsañ mahrac al, kalpakka uysun, / Dost duşmanıñ bareme kulagı tuysun." - (Bekir S. Çobanzade - Kalpak Mahracı).

MAHREÇ is. (Ar. mahrec). Mahreç; çıkış veya meydana geliş yeri.

Rom. s. Sursă; origine.

MAHRUM s. (Ar. mahrum). Mahrum, yoksun. Var. **marum, marım, marïm.**

"Sen anadan mahrumsın, men babadan. / Ekï öksïzniñ tïlegïn ber, Yaradan." - (Boztorgay).

"Şıñlaşkanım, külgenïm dünyada kârım. / Ah, nïşliyïm men karïp, okuwdan marïm." – (Boztorgay).

"Eskï oñganlıktan mahrum kalgan halk köçmege başlagan." - (Mehmet Vani Yurtsever – Kartman Caş Arasında).

"Şonday etïp, pïkare kart em cawlıktan, em kïseden, em de ekï ulından marum kala." - (Nedret ve Enver Mahmut – Ayuw Kulak Batır).

Rom. adj. Lipsit, privat, frustrat (de...).

MAHSUL is. (Ar. mahsul). Mahsul. Var. **maksul.**

1. Ürün.

"Bïrköp senele denelgen son, neday topraknıñ nege yaraycagı, katïp işlense arüw mahsul berecegï bïlïngen." - (Mehmet Vani Yurtsever - Kartman Caş Arası).

"Paraköy bettekï şalışkan köylïler mahsullerïn uzak kasabalarga aketıp satalmay edïler." - (Altay Kerim – Kâniye).

2. mec. Elde edilen şey, ortaya çıkan şey; sonuç, netice.

Rom. s. 1. Recoltă, producţie. 2. Rezultat, produs.

MAHSUS s. (Ar. mahsus). Mahsus. Var. **maksus, maksıs.**

1. Özgü; bir şeye özellik olan.

"Bo acı hakikatnı körmekmen, ümïdïn kesmeden, Kırım'nıñ alay kartın, caşın, yalnız özïne mahsus tarzı ve tïlïmen şalışmakka, curtın kurtarmakka şakırgandır." - (Necip H. Fazıl - **"**Sagış**"**).

"Her mektebïñ özïne mahsus bïr çalışma tarzı, hatta her muallimnïñ özïne mahsus bïr çalışma sistemï bola edï." - (Mehmet Vani Yurtsever - Hayatım).

2. Biri veya bir şey için düşünülmüş, ayrılmış.

"Cümlesï amanlar. Kudaañ, kudagıyıñ da mahsus selâmları bar." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

3. zf. Özel olarak, bilhassa.

"Padışam, diy bo, men mında mahsus sïzniñ kızıñız üşïn kelmedïm." - (Nedret ve Enver Mahmut – Bozcïgït).

4. zf. Bilerek, bile bile, isteyerek, inadına.

"Hükümet Kırım Tatarları arasına mahsus, tatarca bïlgen Rus cïgïtlerï cïbere eken." - (Necip H. Fazıl - Kırım).

"Belkï mahsus yalan yañlış haber ketïrgen soyları tabılır." - (İsmail Ziyaeddin - Çora Batır).

"Bïr kün mahsus töşekten turmay, kocasına : - Men bek awıraman, ölecekmen ! (...) diy." - (Nedret ve Enver Mahmut – Bozcïgït).

5. zf. Şaka olarak, şakadan, yalancıktan.

"Yok yok, özïm mahsus aytaman. Senï ne der eken dedïm." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

"Han bïrşiyden ïşkïllene, mahsus toy yasap, senï tutıp öttïrecek bola." - (Nedret ve Enver Mahmut - Bozcïgït).

• **Cangızlık Allah'a mahsustır. -** Deyim. Yalnızlık Allah'a mahsustur.

Rom. adj. şi adv. 1. Special, propriu; specific. 2. Adresat, destinat, prevăzut (pentru...). 3. adv. Special pentru..., anume pentru..., expre. 4. adv. În mod intenţionat, anume, expre. 5. adv. În glumă, de sanchi.

MAHŞER is. (Ar. mahşer). Mahşer; Var. **maşer.**

1. Kıyamet günü dirilen insanların toplanacağı yer.

2. mec. Büyük kalabalık.

3. mec. Kıyamet; büyük karışıklık.

"İnsanlıknıñ soñ cengïsï, atomnıñ kuvetïmen / mahşernï kozgaracak / silâhlarnı karay turmak yerïne, / ... fabrikalar, uzinalar yasalsa !" - (İsmail Ziyaeddin - Barış Üşün).

• **Mahşer künï -** Kıyamet. **"Didina bïr de Vasile Mantır'ga kızalar ama, tışarga şıgıp itnï kuwalamak zamanı tuwul ke. Mahşer künï, mahşer."–** (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. 1. Locul unde se vor aduna la sfârşitul lumii toţi morţii înviaţi, în aşteptarea judecăţii de apoi. 2. fig. Mulţime mare de oameni. 3. fig. Dezordine extremă.

MAHTAMAK (**mahtamaq**) f. → **Maktamak**.

"Bïr Türk kurultayında duşmanın mahtamak ne zamandan berï adet bolakelgen ?" - (İsmail Ziyaeddin - Çora Batır).

MAHV is. (Ar. mahv) Yok etme. Var. **maf.**

Rom. s. Distrugere, nimicire.

MAHVBOLMAK (**mahvbolmaq**) f. (Ar. mahv+Tat. bolmak). Mahvolmak. Var. **maf bolmak.**

Rom. v. A fi distrus.

MAHVETMEK f. (Ar. mahv+Türk. etmek). Mahvetmek. Var. **maf etmek.**

1. Yok etmek.

"Zararlı böceklernï mahvetmek üşün kişiler neler kullanırlar ?" - (Okuma - III).

"Cakmak, cıkmak, mahvetmek, / buwmak üşün harcangan o zengïnlïk, o emek, / yoklık tuwul, barlık üşün, hayat üşün harcansa ! / Neler bolmaz..." - (İsmail Ziyaeddin - Toy).

2. mec. Bozmak, işe yaramaz duruma sokmak.

"Toynı maf ettïñïz, kabaatsïz kişilerniñ petuwasın aldınız. Ne eken ? Sïznï masaga davet etmegen." - (Yaşar Memedemin - Uşkita).

3. mec. Mutsuz duruma getirmek.

4. mec. Boşa gitmesine sebep olmak.

Rom. v. 1. A distruge, a nimici. 2. A strica. 3. fig. A nenoroci. 4. fig. A spulbera.

MAHYA is. (Fars. mah -"ay"+Ar. " -iyye" eki). Camilerde iki minare veya iki nokta arası asılıp yerleştirilen ışıklı yazı ve resimler.

Rom. s. Imagini sau lozinci luminoase suspendate între două minareturi, cu ocazia sărbătorilor religioase.

MAHZEN is. (Ar. mahzen). Mahzen; binaların depo olarak kullanılan alt katı.

Rom. s. Beci, pivniță.

MAHZUN s. (Ar. mahzun). Üzgün, üzüntülü.

"Şehru Remezan el vida ! / Ey mübarek, gidiyorsun, / Bizi mahzun ediyorsun." - (Boztorgay - 2).

- **Mahzun etmek** - Üzüntü vermek.

Rom. adj. Trist, melancolic.

MAİYET is. (Ar. maiyyet). Maiyet.

1. Üst görevlinin yanında bulunan kimseler.

2. Bir kimsenin buyruğu altında bulunma.

Rom. s. 1. Suită, escortă. 2. Subordine.

MAJOR is. 1. Ask. Üst (çavuş, teğmen).

"Tamam onlar müşawere etïp turganda, bïr kursaklı major düdügün sert sert bakırtıp Amet men ruman balasın almaga keldï." - (Okuma - IV).

2. Müz. **Majör gam**; beş ton ve iki yarım tondan oluşan gam.

Rom. 1. Mil. Major; (sergent major, locotenent major) . 2. Müz. Gamă majoră.

MAK[1] MAK (**maq maq**) ünl. (Tekrarlanarak) Mak mak; ördeklerin sesini yansıtan söz. Var. **vak vak.**

"Papiler de kısımlarımızga yardım etiyïk dep keleler. Her bïr yakta mak mak mak ve ga ga ga sesleri tolı." - (İ. Ziyaeddin, Naci A. Cafer - Tatar Tïlï 1).

Rom. interj. Mac mac; cuvânt care imită strigătul rațelor.

-MAK[2] (**-maq**) Yapım eki. Var. **-mek.**

1. Fiil köklerine gelerek mastar şekillerini meydana getirir.

Aşa+mak, cür+mek.

2. Somut isimler yapar. **Şak+mak, tok+mak, ye+mek**

Rom. Afix lexical. 1. Formează infinitivurile verbelor prin adăugare la radicalurile lor. 2. Din verbe formează nume de obiecte : **şakmak, tokmak, yemek.**

MAKALE (**maqale**) is. (Ar. makal). Makale; türlü konularda açıklama veya yorumlar yapan gazete veya dergi yazısı.

"Rametlïniñ kişïlïgï, yaşayışı üzerïnde ïrïlï ufaklı köpten köp kitaplar, makaleler, araştırmalar meydanga şıga." - (Nermin ve Nevzat Yusuf - Nasrettin Hoca).

"Ber şo gázatanı maga; ıññññ ... ıññ ... ıññ, kelimelernï sonına kadar bakırıp okımadan, arkadaşın makalesïn tezmen tez közden geşïrdï." - (Altay Kerim – Kâniye).

"Dobrocalı Tatar şairï Mehmet Niyazi'niñ hayatı ve şiirlerïn araştırma meselesïne bağışlangan makale ya da türlï yazılarnıñ sayısı köp tuwıl." - (Şükran Vuap Mokanu - Mehmet Niyazi).

Rom. s. Articol (publicistic).

MAKALEANDRU (**makaleandru**) is. Zool. (Ukr. makaliandra>Rom.) Nar bülbülü. (Lat. Erithacus rubecula).

Rom. s. Ornit. Măcăleandru.

MAKAM (**maqam**) is. (Ar. makam). Makam.

1. Yer.

2. Müz. Seslerin işleniş biçimi; nağme, melodi.

"Hoca orawlı Kuran'nı aşıp ve Fatiha suresïn kaidemen, makamman okup maga bïrïncï Kuran dersïn berdï." - (Mehmet Vani Yurtsever - Hayatım).

3. mec. Kat, mevki, derece.

Rom. s. 1. Loc, poziție. 2. Muz. Întonație; gamă; melodie. 3. fig. Rang, poziție socială.

MAKAMLI (**maqamlı**) s. Makamlı; ezgili, nağmeli.

Rom. adj. Melodios; ritmic.

MAKARA (**makara**) is. (Ar. bekere>Türk.>Rom.). Makara.

1. Üzerine iplik, tel, şerit sarılan silindir; masura. Eşanl. **masır.**

2. Yük kaldırma aracı, vinç.

"Ursacıgar batır bo cïgïtniñ üy balabanlıgında kayalarnı, balaban makaralardan aşaga kalmay, kolaylıkman kötergenïn körgende, onıñ Temïrcan ekenïn anlagan." - (Boztorgay).

3. Bazı ötücü kuşların uzun uzun, soluksuz ötüşü.

Rom. s. 1. Mosor, bobină. 2. Macara, scripete. 3. Tril de păsărele.

MAKARACI (**makaracı**) is. Makaracı.

1. Makara makinisti, vinç işçisi.

2. is.ve s. Çok uzun ötüşleri olan kuş.

Rom. s. 1. Macaragist, manipulant de macara. 2. Macaragiu; pasăre cântătoare cu tril prelung.

MAKARNA (**maqarna**) is. (İtal.>Rom.Türk.). Makarna. Var. **makarne, makoron.**

Rom. s. Macaroane.

MAKARNACI (**maqarnacı**) is. Makarnacı.

1. Makarna yapan veya satan kimse.

2. Makarnayı çok seven (kimse).

3. (şaka) İtalyan.

Rom. s. 1. Macaronar, specialist în prepararea macaroanelor. 2. Persoană căreia îi place mâncarea de macaroane. 3. fam. Macaronar; italian.

MAKARNE (**maqarne**) is. → **Makarna**.

MAKAS (**maqas**) is. (Ar. mikass). Makas. Eşanl. **kayşı.**

1. Kesme aracı makas.

"Ortadakı masaga / Tïze o yavaş yavaş, / Usturalar, makaslar, / Tarak bïr de kayraktaş." - (İsmail Ziyaeddin – Toy).

2. Bir demir yolu hattını başka bir hatta bağlamaya yarayan tertibat.

3. Üst üste konulmuş çelik lâmadan yapılmış araba yayı.

4. Istakoz, yengeç gibi bazı hayvanların kıskaçları. Eşanl. **kıskış.**

Rom. s. 1. Foarfece. 2. Macaz, ac. 3. Arc de vehicule (trăsuri, maşini). 4. Organ în formă de cleşte la unele vietăţi (raci, crabi etc.).

MAKASLAMA, **-W** (**maqaslama**, **-w**) is. Makaslamak işi.

Rom. s. Forfecare.

MAKASLAMAK (**maqaslamaq**) f. Makaslamak.

1. Makasla kesmek.

2. mec. Kısaltmak, kesmek, sanzür etmek.

Rom. v. 1. A forfeca. 2. fig. (Un material scris) A tăia, a scurta, a cenzura.

MAKASLANMAK (**maqas**) f. Makaslanmak; makaslamak işine konu olmak.

Rom. v. pas. A fi supus la forfecare; a se forfeca.

MAKASLI (**maqaslı**) s. Makaslı, makası olan.

Rom. adj. Dotat cu foarfece.

MAKASLI BÖCEK (**maqaslı böcek**) is. Zool. Bağkesen; makaslı böcek. (Lat. Lucanus cervus).

Rom. s. Zool. Rădaşcă.

MAKASŞI (**maqasşı**) is. Makasçı.

1. Makas yapan veya satan kimse.

2. Demiryollarında makasta görevli işçi.

Rom. s. 1. Muncitor care confecţionează foarfece; vânzător de foarfece. 2. Acar, macagiu.

MAKASŞILIK (**maqasşılıq**) is. Makasçının görevi.

Rom. s. 1 Îndeletnicirea de a confecţiona sau de a vinde foarfece. 2. Munca de acar.

MAKASTAR (**maqastar**) is. (Ar. mikass+Fars.-tar). Makastar; kumaşı biçen terzi ustası.

Rom. s. Croitor specializat în tăierea materialului după forma şi măsura comandată.

MAKAT (**maqat**) is. (Ar. makat). Makat.

1. Kıç.

2. Minderli alçak sedir. Eşanl. **set.**

3. Oturulan minderlerin kirlenmemesi için üzerlerine veya bir zemine oturulacaksa, oturulacak yere serilen yaygı; kilim, yer halısı.

"Ekï başlı üyüm bar, ortası makat. / Nege allegïm bolasıñ, Alime sakat ?" - (Boztorgay).

"Eşïkten törge töşelgen karawlı makat, / Bellerde kuwet kalmagan, tïzlerde takat." - (Boztorgay 2).

"Bo cımşak karnıñ ne kadar faydalı bolganın bïlesïz mı ? O, küzde egïlgen ve yeşïl katife makattay cım cım cıltırap turgan biday filizlerïn üstlerïne, kalın bïr yorganday bolıp cabıla." - (Okuma - III).

Rom. s. 1. Dos, şezut. 2. Laviţă joasă, aşternută cu perne. 3. Cuvertură, scoarţă

MAKBUL (**maqbul**) s. (Ar. makbul). Makbul.

1. Kabul edilen.

"Aç dostumdan köp dewlet, nur bekliymen. / Onuñ tutkan orucı makbul diymen." - (Bekir S. Çobanzade – Student).

2. Beğenilen, hoş karşılanan, iyi.

"Tınç tatar çölïnde ot pïtmegen, / Ne makbul yemïş. / Köp wakıt bo yoldan yïgït ötmegen, / Yoları kıyış." - (Bekir S. Çobanzade – Tınç Tatar Çölïnde).

"Bïr top şewreniñ işïnden / Makbullerï saylangan." - (İsmail Ziyaeddin - Toy).

3. Geçerli, uygun.

4. öz. is. Kişi adı : **Makbule** (k.).

- **Makbul bolmak -** Beğenilmek.
- **Makbulge geşmek -** Çok beğenilmek; çok işe yaramak.
- **Yarınnıñ kazından bugünniñ tawugı makbuldır. -** Atas. Yarının kazından bugünün tavuğu makbuldür.

Rom. adj. 1. Acceptabil, admisibil. 2. Agreat, plăcut; cu trecere, cu căutare. 3. Valabil. 4. s. propr. Nume de persoană. **Makbule** *(f.).*

MAKBUZ (**maqbuz**) is. (Ar. makbuz). Makbuz; kasa alındı kâğıdı.

Rom. s. Chitanţă.

MAKETA is. (Fr.>Rom.Türk.). Maket.

Rom. s. Machetă.

MAKISTAN (**maqıstan**) zf. Mahsus, şaka olarak. Var. **maksızdan.**

Rom. adv. În glumă, în şagă; de sanchi.

MAKİDON öz. is. Makedon.

1. Makedonlar; Makedonya nüfusunun çoğunluğunu oluşturan slav soyundan halk ve bu halktan olan kimse.

2. s. Makedonya ve Makedonlarla ilgili olan.

3. Makedonya, Arnavutluk ve Yunanistan'da yaşayan veya bu ülkelerden göçmen olarak çıkmış, ana dili Romencenin bir lehçesi olan topluluk ve bu topluluğa mensup kişi. Eşanl. **Aromın.**

"On gün kadar kadılıkta çalıştım. Sekreter bek hain bïr makidon edï." - (Mehmet Vani Yurtsever - Hayatım).

Rom.. 1.-2. s. adj. Macedonean. 3. Macedoromân, aromân.

MAKİDONCA öz.is. Makedonca.

1. Slav dilleri ailesine mensup Makedonya'da konuşulan dil.

2. Romence'nin Makedonya'da konuşulan diyalekti.

Rom. s. 1. Limba macedoneană, limba din familia limbilor slave. 2. Idiomul aromân.

MAKİDONYALI s. Makedonya ülkesinden veya halkından olan (kimse).

Rom. adj. 1. Originar din Macedonia. 2. Macedonean.

MAKİNA is. (İtal.>Türk.) Makine, cihaz, aparat.

"Caş bïr kız bïr makinanı cırıldatıp bïr parşa karton

berdĭ, paranı aldı." - (Okuma - III).

Rom. s. Maşină; aparat; maşină-unealtă.

MAKORON (**makoron**) is. (İtal.>Rom.Türk.). Makarna. Var. **makarna, makarne.**

"Bĭr de makoron diyler mĭ, ne diyler şoga ? O da bek mot." - (Mehmet Vani Yurtsever - Toy, piyes).

Rom. s. Macaroane.

MAKORONCI (**makoroncı**) is. → **Makarnacı**.

MAKRAC (**maqrac**) is. → **Makraj**.

MAKRAJ (**maqraj**) is. (Rus. magarıç – "ısmarlama, ikram"). Bir kimsenin yakın çevresindekilere hoş bir olay ya da önemli bir alışveriş vesilesiyle ikramda bulunması. Var. **mahraç, makrac, magariç.**

"Alacak olsañ, mahraç al, kalpakka uysın. / Dost duşmannıñ, baremĭ, kulağı tuysun" - (Bekir S. Çobanzade – Kalpak Mahracı).

"Bundan bir hafta sonra da, Köse Mustafa ağam beni sünnet mağariçi (hediyesi) olarak Yalta'ya sirk'e (at cambazhanesine) götürdü" – (Cafer Seydahmet Kırımer – Bazı Hatıralar).

• **Kayırlı bolsın, Alla makrajından utandırmasın** – Deyim. Yeni bir şey satın alan kimseye iyi dilekte bulunma ve onun bu olaydan ötürü yakınlarına da bir şey ısmarlaması gerektiğini şaka yollu bildiren söz.

Rom. s. Cinste; ospăţ sau oferire de daruri persoanelor din familie cu prilejul unei cumpărături deosebite sau al unui eveniment de seamă.

MAKSAT (**maqsat**) is. (Ar. maksad). Maksat.

1. İstenilen şey, amaç, gaye.

"Herkes bĭlĭr onıñ üyken maksatların, emelĭn. / Belkĭ onıñ sayi kurdı bu mektepnĭñ temelĭn." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

"Kız bermekten maksat kazanç mı, yoksa cañı bĭr üy kurmak mı ?" - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

2. Niyet.

"Er bĭr sözĭñ, kıymasım, temĭr tokmak. / Aslı senĭñ maksadıñ menĭ cakmak." - (Boztorgay).

"Bĭr caş bĭr kızını zorman alıp kaşmak içün ya da oga bĭr zarar ketĭrmek maksadıman katına yaklaşkanday bolsa, kızınıñ sade : Ahret, dünya kardaşıñman demesĭ yete emĭş." - (Necip H. Fazıl - Kırım).

Rom. s. 1. Scop, ţel. 2. Intenţie, gând.

MAKSATLI (**maqsatlı**) s. Maksatlı.

1. Amaçlı, bir amacı olan.

2. s. ve zf. Kasıtlı, art niyetli.

Rom. adj. 1. Cu scop, cu ţel. 2. adj. şi adv.Tendenţios.

MAKSATSIZ (**maqsatsız**) s. Maksatsız.

1. Amaçsız, bir amacı olmayan.

2. zf. mec. Bilmeden, istemeden, kasıtsız.

Rom. adj. 1. Lipsit de scop, fără scop. 2. adj. şi adv. Fără vreo intenţie, fără să vrea.

MAKSIZ (**maqsız**) s. ve zf. → **Mahsus**.

"Maksız kasta boladı. Anda karatadılar, mında karatadılar, dermanın tabamaydılar." - (Hilmiye ve Mehmet Ali Ekrem - Tepegöz).

MAKSIZDAN (**maqsızdan**) zf. Mahsus, şaka olarak. Var. **makıstan.**

"Yaramaz ballar Hoca'ga bĭr oyın etmek üşĭn maksızdan tawık bolıp katkaklap bĭrer cımırta kozladık dep köstereler." - (Nevzat ve Nermin Yusuf – Nasrettin Hoca).

Rom. adv. În glumă, în şagă.

MAKSİMUM (**maksimum**) is. ve zf. (Fr.>Rom.Türk.). Maksimum.

1. Azami, en büyük (derece, miktar, sınır vb.).

2. zf. En çok, en büyük.

Rom. adj. şi adv. Maximum.

MAKSURE (**maqsure**) is. (Ar. maksure). Maksure; camilerde parmaklıkla çevrilmiş yer. Eşanl. **mahfil.**

Rom. s. Separeu într-o geamie, pentru oficialităţi.

MAKSUS (**maqsus**) s. → **Mahsus**.

"Dünya zewkın yalıñız yawürlerge maksus bolganın iddia etmek tora tuwıl." - (Mehmet Vani Yurtsever - Toy, piyes).

MAKTALMA, **-UW** (**maqtalma**, **-uw**) is. Övülme.

Rom. s. Acţiunea de a fi lăudat; lăudare, elogiere.

MAKTALMAK (**maqtalmaq**) f. Övülmek.

"Böralĭ'nĭñ maşallası bar, babasınıñ coklugun tuydurmay, caş cawkaga koşulganı körülmiy dep maktala edĭ." - (Mehmet Niyazi – Sawlıkman Kal).

"Tapkasıñ sen de maktalacak sıfat : Cawşılık !" - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

"Erkez şaşsın "bo ne ĭş", "ne üner" dep, / Koran-tamız maktalsın "miliyoner" dep." -(Boztorgay).

Rom. v. A fi lăudat, a fi elogiat.

MAKTAMA, **-W** (**maqtama**, **-w**) is. Övme, methetme.

Rom. s. Lăudare.

MAKTAMAK (**maqtamaq**) f. Övmek, methetmek. Var. **maktaw, mahtamak.** Karşıtı **yamanlamak.**

"Beş on para ber totam, / Canaşa köyge cetiyĭm, / Senĭ maktay ketiyĭm." - (Boztorgay).

"Ay Aktaban, Aktaban, / Men atımnı maktaman, / Men atımnı maktasam / Azaplarga barmay toktamam." - (Boztorgay).

"Ne dep ayta edĭñiz ? Maktay mı, yoksa yamanlay mı edĭñiz ?" - (Mehmet Vani Yurtsever - Toy, piyes).

• **Özĭn maktamak** – Kendini övmek.

• **Delĭ özĭn, akılsız kızın maktar. –** Atas. Deli kendini, akılsız kızını över.

• **Fukara tawugun, bay atın maktar. –** Atas. Fukara tavuğunu, zengin atını över.

• **Kızıñ kız ekende maktama, / Kelĭn ekende makta.** / **Kelĭnĭñ kelĭn ekende maktama, / Beşĭk başında makta." -** Atas. Kızını kız iken övme, geliniken öv. gelinini gelin iken övme, beşik başında iken öv.

• **Öz özĭnnĭ maktama, alem maktasın.** - Atas. Kendi kendini övme, başkaları övsün seni.

Türk Lehç. : Kırım., Nog. - **maqtamaq, -v;** Karaçay Malkar. **mahtamak, -v;** Kazak. - **madaqtav;** Moğ. - **magtah;**

Rom. v. A lăuda.

MAKTANIŞ (**maqtanış**) is. 1. Övünme; övünüş..

2. Övülme; övülüş.

Rom. s. 1. Manieră de a se lăuda. 2. Manieră de a lăuda.

MAKTANMA, **-UW** (**maqtanma**, **-uw**) is. Övünme.

Rom. s. Fălire; lăudare.

MAKTANMAK (**maqtanmaq**) f. Övünmek.

1. Gurur duymak.

"Unutma caş, sen tatarsıñ! / Tatarlıkman ögün, maktan." - (Mehmet Niyazi – Caşlıkka).

2. Kendi kendini övmek.

"Arüwmen dep maktanma / Baynıñ kızı, / Kabırgañda et kaldırmam / Sıdırgan son. / Senden arüwïn tabarman / Kıdırgan son." - (Boztorgay).

"Şaytïp bïrköp maktangan soñ, mışıkka ayta tïlkï : Aytsı, sen de bïlesïñdïr bazı bïr şiyler, belkï." - (İsmail Ziyaeddin - Mışık man Tïlkï).

- **Alet işler, kol maktanır." –** Deyim. Alet işler, el övünür.
- **El malıman maktangan şalt susar. –** Atas. El malıyla övünen çabuk susar.
- **Etkeniñmen maktanma. –** Atas. Yaptıklarıyla övünme.
- **Artta kalıp maktangaşı, ozıp maktan -** Atas. Geride kalarak övüneceğine, önde bulunup övün.
- **Gurbette maktanmak amamda türkü aytmaga uşar.**" - Atas. Gurbette övünmek hamamda türkü söylemeye benzer.
- **Soylı soyıman maktanır. -** Atas. Soylu soyu ile övünür.

Rom. v. 1. A se mândri, a se făli. 2. A se lăuda.

MAKTANŞAK (**maqtanşaq**) s. Övüngen, farfara.

"Şaytïp şatar belâsına, bek maktanşak bïr kïşï !" - (İsmail Ziyaeddin - Mışık man Tïlkï).

"Bïr arada Datku Marin maktanşak köydeşïn awzın tıydırdı." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. adj. şi s. Lăudăros.

MAKTANŞAKLIK (**maqtanşaqlıq**) is. Övüngenlik, farfaralık.

"Maktanşaklık bolmay eken / Dewlet baştan taygan soñ." - (Nedret ve Enver Mahmut - Bozcïğït).

Rom. s. Lăudăroşenie.

MAKTANŞILIK (**maqtanşşılıq**) is. → **Maktanşaklık**.

MAKTANTMAK (**maqtantmaq**) f. Övünmesine sebep olmak.

Rom. v.fact. A face să se laude.

MAKTAŞMA, **-UW** (**maqtaşma**, **-uw**) is. Birbirini övme.

Rom. s. Lăudare unul pe altul.

MAKTAŞMAK (**maqtaşmaq**) f. Birbirini övmek.

Rom. v. de reciproc. A se lăuda unul pe altul.

MAKTATMAK (**maqtatmaq**) f. Övmek işini yaptırmak.

Rom. v. A pune să laude.

MAKTAW (**maqtaw**) is. ve f. → **Maktama, Maktamak.**

"Aydıñız kızlar, şınlayık, etmiyïk toktaw, / Kızga sıypaw yaraşır, cïğïtke maktaw." - (Boztorgay).

"Ondan soñ Selime'ttay, / fırsatnı eş kaşırmay, / Maktawlarnı ul yagına awdırdı." - (İsmail Ziyaeddin - Toy).

MAKTAWLI (**maqtawlı**) s. 1. Övülen, övgü ile sözü edilen, methedilen.

"Bek maktawlı bïr cïğït Sitbekïr köyde. / Bekliy onı Vayde kız, telâşman üyde." - (Mehmet Vani Yurtsever - Toy, şiir).

2. Namlı, ünlü.

- **Maktawlı kız toyda osırır. -** Deyim. Övgü ile sözü edilen kız düğünde osurur.

Rom. adj. 1. Lăudat. 2. Vestit, renumit.

MAKTAWSIZ (**maqtawsız**) s. ve zf. Övgüsüz, övmesiz.

Rom. adj. ş adv. Fără laudă; nelăudat.

MAKUL (**maqul**) s. (Ar. makul). Makul.

1. Akla uygun.

2. Akıllıca iş gören, mantıklı; anlayışlı.

"Bozcïğït'ten ayırılmam / Yüzïn körmiy kalsam da. / Menden makul kız tabıp / İstegeniñ etersïñ. / Curt işinden cıydırıp / Süygeniñe berersïñ." - (Nedret ve Enver Mahmut – Bozcïğït).

3. mec. Aşırı olmayan, elverişli.

Rom. adj. 1. Logic, raţional. 2. Înţelept; înţelegător, rezonabil. 3. fig. Moderat.

MAKYAJ is. (Fr.>Rom.Türk.). Makyaj.

1. Yüzü güzelleştirmek için yapılan boyama ve bakım.

2. Sinema ve tiyatroda oyuncuların yüzüne rollerine uygun bir ifade vermek için yapılan boyama ve değişmeler.

Rom. s. Machiaj. 1. Fardare. 2. Grimare.

MAKYAJCI is. Makyajcı.

Rom. s. Machior; grimer.

MAKYAJCILIK is. Makyajcılık; makyajcının işi.

Rom. s. Îndeletnicirea de machior sau grimer.

MAKYAVELCĬ is.ve s. (İtal. Machiavelli+Türk.-ci). Kurnaz ve insafsız.

Rom. s. şi adj. Mavhiavelist, perfid.

MAKYAVELCĬLĬK is. Kötü niyet; kurnazca ve insafsızca tutum ya da davranış.

Rom. s. Machiavelism; perfidie.

MAKYAVELLĬK is. (İtal. Machiavelli+Türk.-lik). Makiyavelcilik.

Rom. s. Machiavelism, perfidie.

MAL is. (Ar. mal). Mal.

1. Bir kimsenin veya bir kurumun sahip olduğu taşınır veya taşınmaz varlıkların bütünü, her türlü eşyası.

"Kïmï candan ayrılgan, kïmï maldan, / Şorbaga katsañ tatımay bo yerniñ tuzı." - (Boztorgay).

"Cawın cawsa caltırar atnıñ nalı, / Koynındakı ekï nar kïmniñ malı ?" - (Boztorgay).

2. Sahip olunan hayvanların hepsi.

"Köterïldï koy kozı, sawdı arman, / Awla tolı malım

bar, kızdan zarman." - (Boztorgay).

"Ölenlĭ yerde malıñ cürsĭn, / Ölmez yerde başıñ cürsĭn." - (Boztorgay).

"Bĭr sarı eşkĭm bar edĭ, / Balalayım, der edĭ. / Balaların şıbırtıp, / Bay bolayım, der edĭ. / Ey malım, ey, / Ey sarım, ey." - (Boztorgay).

3. Alınıp satılabilen her türlü eşya.

"Magazinge kĭrdĭk. Kĭşĭler bĭr tezgâhtan başkasına geşe ve alacak malların ayıra edĭler. " - (Tatar Tĭlĭ II).

"Gemĭm malga tolmasın, / Yeşĭl yaprak solmasın. / Saga kawuşkan gece / Üş kün saba bolmasın." - (Boztorgay).

4. mec. Zenginlik, servet.

"Vay, bĭr caş fidansın, / Ösecek dalsın. / Kadĭrĭñ bĭlgen kĭşĭge / Dünyada malsın." - (Mehmet Ali Ekrem - Bülbül Sesĭ.).

"A. Saussey, Nasrettin Hoca bütün Avrupa ve Asya insanlıgınıñ ortak malıdır, diy" - (Nermin ve Nevzat Yusuf - Nasrettin Hoca).

5. mec. Beğenilmeyen, istenmeyen, sevilmeyen kişi; karaktersiz kişi.

6. Yapım eki kullanımında isim. **Sawmal** (**sawma mal'**-dan) - sağılan hayvan.

- **Mal bolmak -** Mal olmak. a) Üretilmek, ortaya konulmak. b) Bir şey karşılığında elde edilmek.
- **Mal canlısı –** Mala çok düşkün.
- **Mal edĭnmek -** Mal almak, biriktirmek.
- **Mal etmek -** a) Bir değer karşılığında üretmek, ortaya koymak. b) Kendisi için almak, sahiplenmek. c) Birine yüklemek. **"Şayet yaşagan bolsa, bugün bütün bo masallarnı O'ga mal etmek dogrı mı ?" -** (Nermin ve Nevzat Yusuf - Nasrettin Hoca).
- **Mal mülk -** Her türlü taşınır ve taşımaz maddi varlık.
- **Malın közĭ** – a) Aşağılık kimse. b) İffetsiz, ahlâksız.
- **Sabısız mal -** Sahipsiz mal.
- **Üstüne mal etmek -** Sahiplenmek.
- **Aydar malıñ bolmasa, aydarıña ne aytayım. -** Deyim. Haydadığın malın yok ise, kâkülüne ne diyeyim.
- **Az bergen candan, köp bergen malından berer. –** Deyim. Az veren candan, çok veren malından verir.
- **Bismillâsız kazanılgan malnı sünnetsĭz aşar. –** Deyim. Besmelesiz kazanılan malı sünnetsiz (gâvur kibi) yer.
- **Carlı baynıñ malın esplap mayşıragın táwsĭtĭr. –** Deyim. Yoksul kişi zenginin malını hesaplayarak mumunu tüketir.
- **Dünya malı maylı kuyruktır, çaresĭn tapkan aşar. -** Deyim. Dünya malı yağlı kuyruktur, çaresini bulan yer.
- **Fakırıñ malı baş ucunda bolmalı -** Deyim. Fakirin malı baş ucunda olmalı.
- **Kudaşa kudakasın elal malıdır. -** Deyim. Karı kocanın kardeşleri, (törelere göre), birbirleriyle evlenebilirler.
- **Mal malga cetkeşĭ Azrail canga ceter. -** Deyim. Mal mala ekleninceye kadar Azrail cana yetişir.
- **Mal menĭm, tasası elĭñ. –** Deyim. Mal benim, tasası elin (alemin).
- **Malı kadar zekâtı da artsın. -** Deyim. Malı kadar zekâtı da artsın.
- **Malı keter maymunı kalır. -** Deyim. Malı gider, maymunı kalır.
- **Müsülman malı ortak sayılır. -** Deyim. Müslüman malı ortak sayılır.
- **Oñacakka mal tabılır, oñmaycakka kaza tabılır. –** Deyim. Mutlu olacak olana mal bulunur, olmayacak olana kaza bulunur.
- **Yetĭm malı ateşten kömlek -** Deyim. Yetim malı ateşten gömlek.
- **Adamakman mal tükenmez. –** Atas. Adamakla mal tükenmez.
- **Akıllı balaga mal ne kerek, akılsız balaga mal ne kerek –** Atas. Akıllı çocuğa mal ne gerek, akılsız çocuğa mal ne gerek.
- **Akılsız uluñ bolgaşı awla tolı malıñ bolsın. -** Atas. Akılsız oğlun olacağına ağıl dolusu malın olsun.
- **Apakay malı arkanlasañ turmaz. -** Atas. Karı malı urganla bağlansa bile durmaz.
- **Artık mal köz şıgarmaz. -** Atas. Fazla mal göz çıkarmaz.
- **Atası bĭrnĭñ malı bĭr, anası bĭrnĭñ canı bĭr. -** Atas. Ataları bir olanların malı bir, anaları bir olanların canı bir.
- **Babadan mal miras kalır, adamlık kalmaz. -** Atas. Babadan mal miras kalır, adamlık kalmaz.
- **Domızıñ malın domız ayar. -** Atas. Domuzun malına domuz acınır.
- **Dünya malı dünyada kalır. -** Atas. Dünya malı dünyada kalır.
- **Dünya malına aldanma. -** Atas. Dünya malına aldanma.
- **El malıman maktangan şalt susar. -** Atas. El malıyla övünen çabuk susar.
- **Et sasıgın tuz cuwar, er sasıgın mal cuwar. -** Atas. Et kokusunu tuz giderir, erkeğin kötü yanlarını mal giderir.
- **Köpĭrtĭp şapırtmaga mal dayanmaz. –** Atas. Eşip savurmaya mal dayanmaz.
- **İlĭm sahibĭne dost, mal sahibĭne duşmandır. -** Atas. İlim sahibine dost, mal sahibine düşmandır.
- **Komşunıñ bermegenĭ komşusın mal sahibĭ eter. -** Atas. Komşunun vermeyeni komşusunu mal sahibi eder.
- **Mal can kazanmaz, can malnı kazanır. -** Atas. Mal can kazanmaz, can malı kazanır.
- **Mal canıñ congasıdır. –** Atas. Mal canın yongasıdır.
- **Mal kazanmakman şan kazanılmaz. –** Atas. Mal kazanmakla şan kazanılmaz.
- **Mal kazıgı boş kalmaz. -** Atas. Mal kazığı boş kalmaz.
- **Mal kocadan artmaz. -** Atas. Mal kocadan artmaz.
- **Mal müşterĭsĭne köre satılır. -** Atas. Mal müşterisine göre satılır.
- **Mal tabılır, can tabılmaz. –** Atas. Mal bulunur, can bulunmaz.
- **Malın aşamagan zügürt sayılır. -** Atas. Malını yemeyen zügürt sayılır.
- **Malnın artkaşı köz şıgarmaz. –** Atas. Malın fazlası göz çıkarmaz (zarar vermez).

• **Malnın arüwï özïn kösterïr.** - Atas. Malın iyisi kendini gösterir.

• **Ortak malnı it aşamaz.** - Atas. Ortak malı köpek bile yemez (bakımsız olur).

• **Öksïz malı örkenleseñ turmaz. –** Atas. Öksüz malını bağlasan durmaz (yok olup gider).

• **Yetïm malı meydanda -** Atas. Yetimin malı ortada.

• **Zengïnïñ malı zügürtnïñ awzın (çenesïn) yorar. -** Zenginin malı zügürdün çenesini yorar.

Türk Lehç. : Kırım., Nog., Karaçay Malkar. - **mal;** Moğ. - **mal (2);**

Rom. s. 1. Avut, avere. 2. Şeptel; totalitatea vitelor posedate de cineva. 3. Marfă. 4. fig. Avere, bogăţie. 5. fig. Poamă, pramatie. 6. Element de compunere : **sawmal -** *animal de muls (de lapte).*

MALA[1] is. Çocuk. Var. **bala.**

"Bo yâwürnïñ kök közlï malasın / Aketïp Edïl'ge kulatmay / … gerï kaytmam." - (İsmail Ziyaeddin – Çorabatır).

Rom. s. Copil.

MALA[2] is. (Fars. male). Mala; harç alıp sürmeye yarayan duvarcı ve sıvacı aracı.

Rom. s. Mistrie.

MALAK (**malaq**) is. Malak; manda yavrusu.

Rom. s. Malac.

MALAKİT is. (Fr.>Rom.,Türk.). Miner. Malakit; bakırtaşı.

Rom. s. Miner. Malahit.

MALAKLAMAK (**malaqlamaq**) f. Malaklamak; (manda) yavrulamak.

Rom. v. (Despre bivolițe) A făta.

MALALAMA, -W is. Malalama; malalamak işi.

Rom. s. Întinderea mortarului cu mistria, tencuire.

MALALAMAK (**malalamaq**) f. Malalamak; mala ile harç sürmek veya harç sürülmüş bir düzeyi mala ile düzeltmek.

Rom. v. A întinde mortarul cu mistria; a tencui.

MALALANMAK (**malalanmaq**) f. Malalanmak; malalamak işi yapılmak.

Rom. v. A se întinde mortarul cu mistria; a se tencui.

MALARYA is. (İtal.>Rom.Türk.). Tıp Malarya; sıtma hastalığı.

Rom. s. Med. Malarie.

MALAY[1] is. Mısır unu.

"Belkïm müsür, malay alırman, / Pek keç qalsam, keçe anda kalırman." - (Amdi Giraybay – Öksïsler).

"Müsürnïñ faydaları bek köptïr. Taneleri tartılıp şıgarılgan malaydan mamelek pişïrïlïr." - (Okuma Kitabı - III).

"Abip, ertenmen turıp atların astın kürep, cemlerïn berïp, tawukların töleden şıgarıp, kebekmen malay karıştırıp azïrlegen cemlerïn tawaşıklarga kuygan sonra, kart anası Melkan dadayga : / - Neniy, Cewdet akayman konışacak bïr işïm bar, (...) dep kettï." - (Altay Kerim – Kâniye).

• **Astı malay, üstü kalay. -** Deyim. Altı mısır unu, üstü göz boyama.

Rom. s. Mălai.

MALAY[2] is. (Kazan. balay, malay Çocuk. Eşanl. **bala, balay.**

"A ... menïm tatar malaylarım, demek sïz minmen dost bolmak istiysïñïz." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. Copil.

MALCA zf. Malca, mal olarak, mal bakımından.

Rom. adv. Din punctul de vedere al avuției, (al mărfurilor).

MALEBE is. → **Málebe.**

"Yemekler pïşïrïle : şorbası, botkası, sarması, etï, sütlaşı, malebesï, epsï, epsï tamam, ázïr." - (Nermin ve Nevzat Yusuf - Nasrettin Hoca).

MALEBECĬ is. → **Málebecï**.

MALİ[1]**, -Y** is. İğdiş at, burulmuş aygır. Var. **maliy, máli, máliy.**

"Babañ saga şal algan, şal mali satıp, / Şıñlamasañ ne keldïñ col kapatıp ?" - (Boztorgay).

Rom. s. Armăsar castrat; jugan.

MALİ[2]**, -Y** s. (Ar. mali) Malî; mal ve para ile ilgili. Var. **maliy**[2]**.**

Rom. adj. Financiar, fiscal; bănesc, pecuniar.

MALİK is. (Ar. malik). Sahip, iye.

"Köyïñ pïrmarı boldıñ, mal satılgan kooperativanıñ başı boldıñ, brigadiyer boldıñ, ne işke malik boldıñ ?" - (Altay Kerim – Kâniye).

• **Malik bolmak** – Sahip olmak.

Rom. s. Proprietar; posesor, stăpân.

MALİKİ öz. is. Maliki, malikilik; İslâmlıktaki sünni dört mezhepten biri. (Libya, Tunus, Cezayir ve Fas'ta yaygındır).

"(Divanda) Kalgayın sağında Hanefi şeyhülislâm ve Şâfii, **Maliki** ve Hanbeli müftüler oturur**."** - (Müstecib Ülküsal - Kırım Türk Tatarları).

Rom. s. propr. Una dintre cele patru secte **sünni** *(ortodoxe) ale religiei islamice.*

MALİNA is. (Rus.). Bot. 1. Ahududu ağaççığı. (Lat. Rubus idaeus).

2. Bu ağaççığın kırmızı renk, kokulu meyvesi.

"Suw boyında güller aşkan, / Onı da kïmler koklaycak ? / Bïz bu yerde kalır isek / Bïznï de kïmler coklaycak ? / Ay, pïşken malina, hop, bïzge de kerek hep bïrlïk." - (Edil-Ural Şarkısı – Emel M. – 10 -1933; Boztorgay - 2.).

Türk Lehç. : Kırım. **ahudut;** Nog. - **malina;**

Rom. s. Bot. 1. Zmeur. 2. Zmeură.

MALİY[1] is. İğdiş at; burulmuş aygır. Var. **mali, máli, máliy.**

"Kunan atıñ yaramaz, / Dönen de, ki col almaz. / Mïnseñ eger maliy mïn, / Uzak coldan hiç korkmaz." - (Edip Efendï – Sefername)

"Ötmek salıp torbaga / Çal malivnï cetkenïm, / At bakmaga ketkenïm / Bugün tüşse esïme. / Zor etïp

gür sesïme / Cılay cılay cırlayman." - (Hamdi Giraybay – Keçtï Endï / Folklor derlemesi).

"Şïşïp kalsın şal maliy, alıp kaştı, / Onekï şuwal şınımnı colga şaştı." - (Boztorgay).

Rom. s. Armăsar castrat, jugan.

MALİY[2] s. (Ar. mali). Malî; mal ve para ile ilgili. Var. **mali.**

Rom. adj Financiar, fiscal; bănesc, pecuniar..

MALİYE is. (Ar. maliyye). Maliye.

1. Devlet gelir ve giderlerini yöneten kuruluş.

2. Devletin gelir ve gider işlerinin kuralları.

3. Bu kuralları konu eden bilim dalı.

Rom. s. 1. Instituţie financiară; fisc. 2. Sistem financiar. 3. Teorie financiară.

MALİYECĬ is. Maliyeci.

1. Maliye işlerinde uzman kimse.

2. Devletin maliye kuruluşlarında çalışan kimse.

Rom. s. 1. Om de finanţe; expert financiar. 2. Funcţionar în aparatul financiar.

MALİYECĬLĬK is. Maliyecilik.

1. Maliyecinin işi.

2. Bir devletin malî işleri.

Rom. s. 1. Ocupaţia de expert financiar. 2. Sistemul afacerile financiare; Ministerul de Finanţe.

MALİYET is. (Ar. maliyye). Ekon. Maliyet; bir mal elde edilinceye kadar harcanan değerlerin toplamı.

Rom. s. Econ. Preţ de cost.

MALKAR (**Malqar**) öz.is. ve s. Malkar. Var. **Balkar.** (**Karaçay** sözüne de bak).

1. Malkarlar; Karaçay-Malkar Türklerinin Elbruz dağının doğu eteklerinde, Kabartay-Malkar Özerk Cumhuriyetinde yaşayan kısmına türkologlarca verilegelen ad. (Karaçay-Malkar Türklerinin Elbruz dağının batı yamacında, Karaçay-Çerkez Özerk Cumhuriyetinde yaşayanlarına Karaçay dendi).

2. Bu halka mensup kimse.

3. Bu halkla ilgili olan.

Rom. s. propr. 1. Malkari şi Balkari; denumire dată de către turcologi părţii Turcilor Karaceai-Malkari, care locuiesc pe versantul oriental al muntelui Elbrus din Caucaz, în Republica Autonomă Kabartay-Malkară. (Spre deosebire de conaţionalii acestora din Republica Autonomă Karaceai-Cerchează de pe versantul occidental al Elbrusului).

MALKARCA (**Malqarca**) öz. is. Malkar (Balkar) dili; Türkçenin Kıpçak koluna mensup Karaçay-Malkar lehçesinin bir ağzı.

Rom. s. Dialect al limbii Karaceai-Malkar din ramura Kipceacă a limbilor turcice.

MALLANMAK (**mallanmaq**) f. Mal edinmek, mal sahibi olmak, zenginleşmek.

Rom. v. A se înavuţi, a se îmbogăţi.

MALLI s. Mallı, malı olan; mal sahibi olan.

- **Komşınıñ saranı mallı eter. -** Atas. Komşunun cimrisi insanı mal sahibi yapar.

Rom. adj. Avut, cu avere; bogat.

MAL MÜLK is. Mal mülk; bir kimsenin taşınır ve taşınmaz varlıkların bütünü.

"Karagan sözïñ süyïyïm, aytkan sözïñ, / Malıñ mülkïñ kerekmiy, ille özïn." - (Boztorgay).

Rom. s. Avere; avuţie.

MALSIZ s. Malsız.

1. Malı olmayan.

2. zf. Mal olmaksızın.

"Aramızda bïr col bar, üyümïz yakın. / Malsız ömïr bolır mı, aytma sakın." - (Boztorgay).

Rom. adj. şi adv. 1. Fără avere; lipsit de avere. 2. Fără marfă.

MALSIZLIK (**malsızlıq**) is. Malsızlık; malı olmama durumu.

Rom. s. 1. Lipsă de avere. 2. Lipsă de marfă. 3. fig. Sărăcie.

MALŞUWA öz. is. Malçova köyü adının Tatar şivesiyle söylenişi. Dobruca'nın güney batısında köy.

"Akşam tïkken anterïñ / Uydurmadıñ, Tomalaş, / Malşuwa'ga kaşkanıñ / Tuydurmadıñ Tomalaş." - (Boztorgay).

Rom. s. Denumirea tătărească a satului Abrud din Dobrogea de sud-vest.

MALTS is. (Alm.>Rom.). Malt; arpadan hazırlanan bira yapım malzemesi.

Rom. s. Malţ.

MALÜL s. ve is. (Ar. malul). Malûl; sakat (kimse).

Rom. s. şi adj. Infirm, invalid.

MALÜLLĬK (**malûllıq**) is. Malûllük, sakatlık

Rom. s. Infirmitate, invaliditate.

MALÜM s. (Ar. malum). Malûm.

1. Bilinen, belli.

2. is. Bilinen konu, şey, iş.

3. zf. Evet, belli, kuşkusuz.

- **Malûm bolmak -** a) Bilinmek. b) İçine doğmak.
- **Abdalga malûm bolır -** Deyim. Abdala malûm olur. (Bir şeyin olacağını önceden sezenler için şaka yollu söylenir; aynı zamanda bir kelime oyunu da yapılır, derviş mi, aptal mı söz konusudur, belli edilmez).

Rom. 1. adj. Cunoscut, ştiut. 2. s. Fapt cunoscut (notoriu), lucru ştiut. 3. adv. Da; evident; fără îndoială.

MALÛMAT ç. is. (Ar. malumat). Malûmat, bilgi; bilgiler.

"Anası: - Bo kırmızı bayraklar ïşte önder bolganlarga berïle, dep malûmat berdï." - (Okuma - III).

"Onıñ bazı eserlerïnde ana baba, uruw soyına dair bïrtakım malumatlar tabıla." - (Şükran Vuap Mokanu - Mehmet Niyazi).

Rom. s. pl. Cunoştinţe, date; informaţii, ştiri.

MALÛMATLI s. Malûmatlı, bilgili. Eşanl. **bïlïmatlı.**

Rom. adj. 1. Învăţat; cult. 2. Informat.

MALÛMATSIZ s. Malûmatsız, bilgisiz. Eşanl. **bïlïmatsız.**

Rom. adj. 1. İgnorant; incult. 2. Neinformat.

MALZEME is. (Ar. malezime). Malzeme, materyal.

Rom. s. Material.

MAMA is. Mama, bebekler için hazırlanan yumuşak ve sulu yiyecekler.

Rom. s. Nume comun pentru mâncărurile pregătite pentru copii mici.

MAMATEKE is. Bot. Yabani hindiba; kara hindiba (Lat. Taraxacum officinale).

"Yeşïl piçenler, kırmızı, mawı çeçekler, mamatekeler üstünde bïr kara köpük kibi uçar, fırlardım." - (Çelebi Cihan - Karılgaçlar Duası).

Türk Lehç. : Kırım - **mamateke;** Nog. - **mámetekey;**

Rom. s. Bot. Păpădie.

MAMAY[1] öz. is. 1. Tar. İdil kıyılarından gelerek Kırım Hanlığında, Bucak'a yerleşmiş olan bir Nogay kabilesi.

"Keldï emïr Saraydan, çıktık yolga Mamay'dan. / Duamnı aldım anaydan, oklarımnı babaydan. / Tal terektïr Mamaylar, caw cürektïr Mamaylar." - (Edip Efendi – Sefername).

2. Bucak (Basarabya)'da Mamay kabilesinin yerleştirildiği bölge.

Rom. s.propr. 1. Seminţie nogaică din Hanatul Crimeii în sec. XVII. 2. Ţinutul locuit de Nogaii Mamay în Bugeac (Basarabia).

MAMAY[2] is. (Çocuk dilinde) Mama.

"Tïnewïn tuwgan bala / Keldï ekï yaşına / ... Başlay o konışmaga / Mamay, kakay, bïr de buw." - (Yaşar Memedemin - Semraşık'nıñ Dünyası).

- **Ötmekke mamay, keçïge babay degenlerden. -** Deyim. Ekmeğe mama, keçiye baba diyenlerden.

Rom. s. (În limbajul copiilor mici) Mâncare.

MAMAYA öz. is. Köstence'nin kuzeyinde, 6 kilometrelik bir kara şeridi üzerine kurulu, bir yanı deniz, bir yanı göl, otelleri ve deniz banyoları ile ünlü turizm merkezi.

"Mamaya'da deñïzge tüştük, Sütkölde kayıkman gezïndik." - (Okuma - III).

Rom. s. propr. Renumit centru turistic din nordul Constanţei.

MAMBET öz.is. ("Muhammet"den)

1. Tar. Bir Nogay kabilesinin adı.

"Assebus Seyyar Tarihinde, dokuz sınıf Nogay kabilesi olduğundan söz edilerek şunlar yazılmıştır : Mansur, Orak, Mamay, Or, Mambet, Kasay, Tınmaz, Yedicek, Cemboyluk." - (Müstecib Ülküsal - Kırım Türk Tatarları).

2. Kişi adı (er.) : **Mambet Alï –** Muhammet Ali.

"Bïrsï, Mambet akaynıñ Alï'sï, / Yanındakı, alay köyñïñ tanıganı uzun Akkı." - (İsmai Ziyaeddin - Toy).

Rom. s. propr. 1. Numele uneia dintre seminţiile nogaice. 2. Nume de persoană (bărb.), formă deformată de pronunţia tătărească, de la Muhammet : **Mambet Alï** *- Muhammet Ali.*

MAMBETŞÏ öz.is. (Muhammetça'dan). Köstence'nin güneyinde köy. Romence adı Straja.

"Mambetşï'lï Sait men tutuşalar. / Salınıp cürüp epiyce buwuşalar." - (Mehmet Vani Yurtsever - Küreş, şiir).

Rom. s. propr. Numele tătăresc al satului Straja (Dobrogea).

MAMBO is. (İsp.>Rom.Türk.). Mambo; Küba kökenli bir dans ve bu dansın müziği.

Rom. s. Mambo.

MAMEDİYE is. (Ar. mahmudiyye). Osmanlı altın parası.

Rom. s. Mahmudea, veche monedă turcească de aur.

MAMELEK is. Mamaliga; kaynar suda mısır unundan hazırlanan koyu bulamaç şeklinde yiyecek.

"Otızbeşnï keşkendïr, ellïdïr yaşı, / Tïşï ötmiy ötmekke, mamelek aşı." - (Boztorgay).

"Üylerïnde her gün körgenlerï : mamelek, tezekmen ya da şırpıman pïşïrïlgen bakla şorbası, at arabası, aywanlarnı tuwarga koşmak, tuwar aldına şıgıp aywanlarnı üyge ketïrmek..." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. Mămăligă.

MAMELUKLAR (**Mameluklar**) öz. is. is. (Ar. memluk- "köle") Tar. Mısır Sultanlığında (13.-14. yüzyıllarda) çoğu Kıpçak Türkleri olan yabancı esirlerden kurulu atlı asker ordularıyla ülkeyi idare eden hanedan. Var. **memlûk.**

Rom. s. propr. Ist. Mamelucii.

MAMIR s. (Ar. mamur). Mamur.

1. Bayındır, bakımlı.

"Dört bïr yakka kanlı otlar berïldï, / Mamur yurtlar harabege çevrildï." - (Memet Nüzet – Kanlı Sene, 1914 Senessï).

2. (Su hakkında) Tatlı, içimli

"Bereketlï çöllerñïñ, / Suwı mamır köllerñïñ / Tuz ötmegïn aşadık, / Tatlı, mabet yaşadık." - (Hamdi Giraybay – Keçtï Endï / Folklor derlemesi).

Rom. adj. 1. Bine amenajat; lucrat, cultivat. 2.(Despre apă) Bună, potabilă.

MAMIZ is. (Ar. mihmaz). Mahmuz.

1. Binici çizmelerinin ökçe arkasına takılan, bindikleri hayvanları dürtüp hızlandırmaya yarayan demir parça.

2. Horozların ve bazı kuşların ayakları ardında bulunan sivri uzantı.

3. Köprü ayaklarında suyun geldiği ve gittiği yönlerindeki koruyucu çıkıntı.

Rom. s. 1.Pinten (de cizmă). 2. Pinten (la picioarele unor păsări). 3. Constr. poduri - Avantbec.

MAMIZLAMAK (**mamızlamaq**) f. Mahmuzlamak.

"Kalpagımnı iyer, mïngenïmnï mamuzlar, yawaş yawaş ayan, cebe verïrdïm, sonra solga sagga bïr ekï kamçı patlatır, tolı tïzgïn bırakırdım." - (Çelebi Cihan - Karılgaçlar Duası).

Rom. v. A da pinteni; a îmboldi.

MAMIZLANMAK (**mamızlanmaq**) f. Mahmuzlanmak.

Rom. v. A fi împuns cu pintenii; a fi îmboldit.

MAMIZLI s. Mahmuzlu.

"Özï tomalak, / Başında tarak, / Kuyrugı orak, / Mamızlı ayak - Koraz". - Bulm. Kendisi yuvarlak, başında tarak, kuyruğu orak, ayağı mahmuzlu. - Horoz. (Okıma Kitabı V).

Rom. adj. Pintenat.

MAMMEDİYE öz.is. → **Muhammediye**.

MAMURE öz.is. (Ar. mahmure). Kişi adı : **Mahmure / Mamure, Mamuriye.** (k.).

Rom. s. propr. Nume de persoană : **Mahmure / Mamure, Mahmuriye.** *(f.)*

MAMUT[1] öz. is. (Ar. mahmud - "övülmeye lâyık") Kişi adı. (Er.) : **Mamut / Mahmut .**

"Orta mállede otırgan Cengiz bolsın, Mamut bolsın, Memet bolsın, Mitat bolsın şöl işlerïne ketmiy, köy işïn süzüp cürgen canaylar." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. propr. Nume de persoană (b.).

MAMUT[2] is. (Fr.>Rom.Türk.). Zool. Mamut; eskiden Avrupa ve Asya'da yaşamış, bugün ancak fosili ile bilinen fil cinsinden hayvan.

Rom. s. Paleo-zool. Mamut.

MAMUT KUYU (**Mamut Quyu**) öz. is. Dobruca'da, Mecidiye kasabasının güney batısında köy. (Mahmut Kuyusu; Romence adı İzvoru Mare).

"Uzaklardan, bozkırlardan / Kelïp dedem kuyı kazgan, / Kan terïmen su şıgarıp, / Kalawına adın yazgan. / Şondan berï köyïm adı / Mahmut Kuy' dep atalgan." - (Enver Mahmut - Tuwgan Köyïm).

Rom. s. propr. Denumirea turco-tătară a satului İzvoru Mare (Dobrogea).

MAMUZ is. → **Mamız**.

MAMUZLAMAK (**mamuzlamaq**) f. → **Mamızlamak**.

MAMUZLI s. → **Mamızlı**.

MAN[1] e. ve bağ. İle. Var. **men.**

1. e. Kelimenin sonuna gelerek birliktelik, işteşlik, araç, sebep veya durum anlatan zarflar kurmaya yardım eder. **Arabaman kelmek. Trenmen ketmek. Sawlıkman kal.**

"Sañke Kudret koluman işlengensïn, / Tertemïz bïr havaman beslengensïn." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

2. bağ. Cümle içinde aynı görevde bulunan iki kelimeyi bağlar. **Araba man maşina resïmï. Kïrpï men Koyan masalı.**

- **Apakay man akay arasına esï ketken karışır. -** Atas. Karı ile koca arasına aklı gitmiş karışır.
- **Rüya man hülya bolmasa, vay carlınıñ halïne**. - Atas. Rüya ile hülya olmasa, vay yoksulun haline.

Rom. 1. postp. / prep. (în structura unor locuţiuni adverbiale) Cu; în. **Arabaman kelmek -** *A veni cu căruţa; a veni în căru-ţă. 2. Conj. (cu sens copulativ) Şi.* **Araba man maşina -** *Căruţă şi maşină.*

MAN[2] Yapım eki. Var. - **men.**

1. İsim ve sıfatlardan isim ve sıfat yapar. **Talaş, talaşuw → talaş+man** (kavgacı); **ak → ak+man; kara → kara+man; sarı+ man → sarman; üycï → üycï+men;**

2. Sıfatlara üstünlük, aşırılık derecesi verir. **Koca+man** – çok iri, **ala+man** – çok hızlı; **az+man** – aşırı iri.

3. Fiillerden isim yapar : **Okut+man, üyret+men.**

4. Çekim eki. Fiillerin şimdiki zaman, birinci şahıs eki görevinde, zamir kökenli söz. **Oynay+man, cüre+men.**

Rom. Afix lexical. 1. Formează substantive şi adjective din nume şi adjective. 2. Formează superlativele unor adjective.3. Formează agentul unor verbe : **Okut+man** - *lector,* **üyret+men** – *învăţător. 4. Desinenţă de verb, persoana întâia, timpul prezent.* **Oynay+man** = *mă joc;* **cüre+men** = *umblu, mă plimb.*

MANA is. (Ar. mana). Mana.

1. Anlam.

"Şıñlaganda aklıñnı cıyıp şıñla / Sözlerïñniñ manasın bïlïp şıñla." - (Boztorgay).

"Yalıñız 43 sahifelï bolgan bo kitap ihtiva ettïgï şiirlerïn adedïnce kïşkene, fakat anlattıgı mana itibarıman bek balabandır." - (Necip H. Fazıl -"Sagış").

"Memleket manasında kullanılgan curt, halkımız nazarında asla hayali bïr şiy bolmagandır ve tuwıldır." - (Necip H. Fazıl - Kïyew Konuşması).

2. (Çın ve bulmacalar için) Cevap, karşılık; çözüm.

"Yïgïtler : Ayak betten suw içer, baş betten kozlar. / Tüşünüñüz, manasın berïñiz, kızlar !" - (Mehmet Vani Yurtsever - Toy, şiir).

3. Eksiklik, kusur.

"Kâniye terbiyelï kız, şalışkan kız eken, oman kıymaslık yapsam bïrew mana tapmaz degende, babası mualïme hanımnı yamanlap, tutmaga yerïn kaldırmadı." - (Altay Kerim – Kâniye).

4. Bahane.

"Alimseyit : Şïmdïlïk taa kesenkes bïr şiy cok. ... / Baubek : Şo kudamız bolacak mı ? Ee, ne mana tabalar ?" - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

5. Serzeniş, sitem, başa kakma.

"Begenmedï o bïr mïnsïz anañ, / Endï bolmasın öpkeñ, manañ." - (Boztorgay).

6. mec. Önem.

"Olar taa, yazık ke aileniñ manasın añlayalmaylar." - (Necip H. Fazıl - Caş Fidanlar).

- **Mana bermek -** Yorumlamak, bir anlam çıkarmak. **"Sokta eken, keday bol, ..., anlayalmayman, / Aytkanıña bïr mana beralmayman." -** (Mehmet Vani Yurtsever - Sultaniye Tepreşte).
- **Mana etmek –** Bahane etmek.
- **Mana tapmak –** a) Bir şeye kusur bulmak. b) Bahane bulmak. c) Yorum yapmak. **"Turıp bïr kitap okısam, alem kïm bïle ne mana tabar." -** (Altay Kerim – Kâniye).
- **Tam manasıman anlamak -** (Bir şeyi) Gerektiği gibi anlamak.
- **Üykenï anlamay bolsa, kïşkenege mana tabılmaz.** - Deyim. Büyüğü anlamıyorsa küçüğe kusur bulunmaz.
- **Elge mana tapmak kolaydır.** - Atas. Başkalarını kusurlu bulmak kolaydır.

Rom. s. 1. Înţeles, tâlc, sens, semnificaţie. 2. (Despre ghicitori, cimilituri) Răspuns. 3. Lipsă, defect, cusur. 4. Pretext, motiv. 5. Reproş. 6. fig. Importanţă.

MANADAŞ is. Dilb. Anlamdaş, eşanlamlı.

Türk Lehç. : Kırım. - **manadaş**;

Rom. s. Gram. Sinonim.

MANALI s. Manalı.

1. Anlamlı.

"Timur dikkatmen diñledï, / Bek manalı, ötkïr edï / Anasının bu sözlerï." - (Mehmet Vani Yurtsever - Hayatımın Hikâyesï).

2. mec. Gizli anlamı olan, manidar.

"Manalı şıñ aytayım, manasın berseñ, / Er dayïm şay şıñlaşıp oynay külseñ." - (Boztorgay).

"Ayak betten suw işer, baştan kozlar. / Manalı şıñ aytayım, tabıñız kızlar." - (Boztorgay).

- **Manalı manalı -** zf. Bir şey sezdirmeye çalışarak.
- **Manalı söz maldan artık -** Atas. Manalı söz maldan değerlidir.

Rom. adj. 1. Cu înţeles. 2. fig. Semnificativ; cu tâlc.

MANAS öz.is. 1. Sarı Nogay Er Manas, Kırgız halkını Çin ve Moğol esaretinden kurtarmak için savaşmış efsanevi kahraman.

2. Ed. Kırgız Türklerinin, Er Manas, oğlu Semetey ve torunu Seytek'in Çinliler ve Moğollarla savaşlarını anlatan, manasçı denilen ozanlar tarafından ağızdan ağıza söylenerek 16. yüzyıldan günümüze kadar getirilen, dünyanın en uzun soluklu, (400.000 mısralık), manzum kahramanlık destanı.

Rom. s. propr. 1. Numele eroului legendar Kirkiz, apărător al independenţei naţionale a Kirkizilor în luptele cu Chinezii şi Mongolii. 2. Lit. Epopeea naţională kirkiză, creată de-a lungul sec. XVI-XVII, transmisă oral până în zilele noastre şi înregistrată în scris începând din sec. XIX.

MANASIZ s. Manasız.

1. Anlamsız.

2. mec. Yersiz, boş, yararsız.

"Ne külünç şeyler... Ne manasız hikâyeler... Bunlardan ballar ne hisse kabacaklar ?" - (Mehmet Vani Yurtsever - Ödelek).

- **Manasız manasız -** zf. Boş boş, bilinçsizce. **"Kurtvelï: (Başı bïr yaka iyïlgen, işke kïrer. Kolundakı tırnakopnı atar. Derin derin iñler. Ballarına manasız manasız karar.)" -** (Necip H. Fazıl - Kırım).

Rom. adj. 1. Fără înţeles, lipsit de un înţeles. 2. fig. Fără rost; de prisos.

MANASIZLIK (**manasızlıq**) is. Manasızlık.

1. Anlamsızlık; manasız olma durumu.

2. Saçmalık.

Rom. s. 1. Lipsă de sens. 2. Absurditate, nonsens.

MANASŞI is. Manasçı; Manas destanını okuyan, Kırgız-Kazak halk ozanı.

(1917-1924 yılları arasında manasçı Tınıbek Capıoğlu'nın ağzından 400.000 mısralık bir varyant tespit edilmiştir. Cambul Cabayoğlu (1846-1945), Sagımbay Orazbakoğlu (1867-1930), Sayakbay Karalayoğlu (d. 1894) yakın zamanların diğer ünlü manasçılardır.).

Rom. s. (La kirkizi şi kazahi) Poet epic recitator şi cântăreţ al epopeii naţionale Manas.

MANASTIR is. (Yun.>Rom.Rus.Türk.). Manastır; kendilerini ibadete adamış hristiyan kimselerin toplumdan uzak yaşadıkları yer ve dini kurum.

"Bu gâwürdïñ manastırın cıktırmay, / Ornuna ak mescitler tïktïrmiy, / Allahlap ezan ettïrmiy, / Kaytmañdı, canlar, kaytmañdı !" - (Radlov'dan Başkurdistanlı Abdülkadir İnan – Çorabatır, Kırım Nogay varyantı).

Rom. s. Mănăstire.

MANAW is. (Yun.>Turk.) Manav.

1. Zerzevatçı.

2. mec. Bulgaristan göçmeni kimse.

Rom. s. 1. Zarzavagiu. 2. fig. Emigrant din Bulgaria.

MANCA is. (İtal.>Türk.). Yiyecek.

Rom. s. Mâncare; merinde.

MANCALIK (**mancalıq**) is. Yemeklik.

"Toklı saga mancalık, / Biyday maga botkalık / Süt kadïmge ne kerek ? / Şelek şelek süt kerek." – (Nedret ve Enver Mahmut - Maneler)

Rom. s. Demâncare, de-ale gurii.

MANCAPINAR öz. is. Köstence'nin güneyinde köy. (Romence adı Costineşti).

Rom. s. propr. Denumirea turco-tătară a satului Costineşti (Dobrogea).

MANCINIK (**mancınıq**) is. (Yun.>Ar. mancanik) Tar. Mancınık; eski çağlarda ağır taşları fırlatmak için kullanılan bir savaş aleti.

Rom. s. Ist. Catapultă.

MANDA[1] is. Zool. Manda. (Lat. Bos bubalus).

"Yabancı yerde bïr kız toyı bolacak bolsa, köyñïñ alay kızı degendiy, onekï, onüç tanesï mïner ekenler bïr manda delcanına, salır ekenler canlarına bïr kurtkanı, toyşılamaga, çınlamaga keter emïşler." - (Necip H. Fazıl - Kırım).

"Rahmetlï karganı ala, uşırayım dep kolından awaga ata ama, zawallı kuşta ál mecál kalmagan, onbeş adım uşa da bïr mandanıñ başına kona." - (Nermin ve Nevzat Yusuf - Nasrettin Hoca).

2. s. İri, hantal vücutlu.

- **Manda da kara, ama sütï biyaz.** - Deyim. Manda da kara, ama sütü beyaz.

Rom. s. Bivol.

MANDA[2] is. → **Mandat**.

MANDABAŞ is. Koca kafalı, kocaman başlı, (lâkap sözü).

"Üyle awgaşık şadırda / Turmay yuklap catasıñ. Başka ayıbıñ da aytayım, / Sen mandabaş Fatma'sıñ." - (Nedret ve Enver Mahmut – Bozcïğït).

Rom. s. Termen de poreclă, însemnând "cap de bivol", supranume dat unei persoane cu capul mare.

MANDACI is. Manda besleyen veya manda alıp satan kimse.

Rom. s. Crescător sau negustor de bivoli; bivolar.

MANDAL is. Kapıları kapalı tutmaya yarayan, arkalarına yatay olarak yerleştirilen parça; kapı sürmesi, sürgü. Eşanl. **tepkï.**

Rom. s. Bară de siguranţă (la uşi).

MANDALAK (**mandalaq**) is. Bot. Domalan, keme; uzunca patates yumrusu biçiminde, pembemsi kökleri yenilen bir mantar cinsi. (Lat. Tuber terfesia).

"Ertesĭ günü, Müstecep akam da maga, şölden kelgende, ekĭ kĭsesĭn totırıp mandalak ve kanaralıkka ograp, bĭr top nawrez şeşegĭ ketĭrgen edĭ." - (Okıma Kitabı - IV).

Türk Lehç. : Kırım. – **mondalaq;**

Rom. s. Bot. Trufă.

MANDALAMAK (**mandalamaq**) f. → **Mandallamak**.

MANDALLAMAK (**mandallamaq**) f. (Kapı, pencere için). Mandallamak; mandalını sürüp kapatmak.

Rom. v. A pune bara de siguranță (la ușă).

MANDALLANMAK (**mandallanmaq**) f. Mandallanmak; mandallamak işi yapılmak.

Rom. v. A se pune bara de siguranță (la ușă).

MANDALLI s. Mandallı.

1. Üzerinde mandal bulunan.

2. Mandalla kapatılmış olan.

Rom. adj.. (Despre ușă). 1. Prevăzut cu bară de siguranță. 2. Cu bara de siguranță pusă.

MANDALSIZ s. Mandalsız.

1. Üzerinde mandal bulunmayan.

2. Mandalla kapatılmış olan.

Rom. adj. (Despre ușă). 1. Fără bară de siguranță. 2. Cu bara de siguranță nepusă.

MANDARİNA is. Bot. 1. Mandalina ağacı. (Lat. Citrus nobilis).

2. Bu ağacın meyvesi.

Rom. s. Bot. 1. Mandarin, arbust fructifer. 2. Mandarină, fructul mandarinului.

MANDAŞ is. Bağdaş; oturma biçimi. Var. **bagdaş.**

"Mandaş kurulgan kartnıñ aldında pardı, / Ucuna tagılgan kölek, cawlık hem şerbentĭ." - (Necip H. Fazıl - Küreş).

"Hoca sĭnĭ başına bĭr 'bismilla' aytıp mandaş kurılıp otıra." - (Nevzat ve Nermin Yusuf – Nasrettin Hoca).

"Konaga otırganday, menĭm etrafıma tüwerekliy yanaşıñız. Epĭmĭz köriyĭk, epĭmĭz közlerĭmĭznĭ bakraytayık. Mandaş kurulup ya da tĭz cügünĭp otırıñız." - (Altay Kerim – Kâniye).

- **Mandaş kurmak (kurulmak)** – Bağdaş kurmak (kurulmak).

Rom. s. Fel de a sta, cu picioarele încrucișate sub corp. **Mandaş kurmak (kurulmak) –** *A sta (a se așeza) turcește.*

MANDAT is. (Fr.>Rom.). Var. **manda[2].**

1. Manda, vekillik; başka birinin yerine iş görme yetkisi.

"Kırım Hanlıgı Meñlĭ Giray zamanından başlap Fatih Sultan Mehmet vaktında Devleti Aliye Osmaniye'nĭñ mandası altına kĭrgen edĭ." - (Necip H. Fazıl - Bĭr Konferans).

2. Huk. Emirname.

3. Posta havale kâğıdı, mandapost.

Rom. s. 1. Mandat, împuternicire. 2. Ordin, decizie. 3. Mandat poștal.

MANDIRA is. (Yun.>Türk.) Mandıra. Eşanl. **koş.**

Rom. s. Stână.

MANDOLİN, -A is. (Fr.>Rom.Türk.). Mandolin.

Rom. s. Mandolină.

MANE is. (Ar. mani). Mani. Var. **máne.**

1. Ed. Mani; genellikle dört mısradan, birinci, ikinci ve dördüncü mısraları kendi aralarında uyaklı, yedi ölçüsüyle söylenen halk şiiri.

"Kara kurma aşladım, / Kargalarnı taşladım. / Senĭ sagıngandan son / Máne yazıp başladım." - (Boztorgay).

"Müsür ektĭm şayırga, /Ösĭp kettĭ boyımşa. Men bĭr mane aytayım / Kız kardaşım toyında." - (Boztorgay).

"Cırlarıñ bolmasa, maneñ bolmasa, / Curt degen sözĭñmen cürek tolmasa, / Ah, nasıl cürermen gurbet yaklarda ?" - (Bekir S. Çobanzade - Tuwgan Tĭl).

2. Müz. Manilerin söylendiği ezgi.

Rom. s. 1. Lit. Catrene lirice populare, cu versuri septesilabice, rimate după modelul (aaba). 2. Muz. Cântece lirice pe temele acestor catrene; manea

MANECĬ is. Mani düzen, okuyan veya çalan kimse. Var. **mánecĭ.**

"Mánecĭge mánem yok, / Men öksĭzmen annem yok, / Bo yalancı dünyada, / Kaytım şekken yarem yok." - (Boztorgay).

Rom. s. Improvizator sau cântăreț de manea.

MANEJ is. (Fr.>Rom.Türk.). Manej.

1. At eğitimi.

2. At eğitiminin yapıldığı yer; sirklerde atlı gösterilerinin yapıldığı arena.

3. Binicilik ekzersiz ve gösterileri.

Rom. s. Manej. 1. Dresaj de cai. 2. Teren de călărie. 3. Exerciții de călărie.

MANEKİ is. Tekerlemelerde aliterasyon veya kafiye sağlamak için söylenen, belli bir anlamı olmayan söz.

"Masal masal maneki / Tırnagı bar onekĭ. " - (Boztorgay).

Rom. s. Cuvânt lipsit de vreun sens anumit, folosit în creațiile folclorice pentru a se obține efecte aliterative.

MANEKİN is. (Fr.>Rom.Türk.). Manken.

Rom. s. Manechin.

MANEKİNLĬK is. Mankenlik.

Rom. s. 1. Funcția, rolul de manechin. 2. Îndeletnicirea de manechin.

MANEN zf. (Ar. manen). Manevi yönden. Var. **mánen.**

"Bo köylerge Ramazan hocası bolarak ketüwĭmden hem maddeten, hem manen faydalandım." - (Mehmet Vani Yurtsever - Hayatım).

Rom. adv. Din punct de vedere spiritual.

MANESĬZ s. ve zf. Manisiz; manisi olmayan; mani söylenmeden.

"Dere nánesĭz bolmaz, / Sewda manesĭz bolmaz. / Onüş on dört yaşında / Kızlar yaresĭz bolmaz." - (Boztorgay).

Rom. adj. şi adv. Fără manea; fără a spune sau a cânta manele.

MANEVİ s. (Ar. manevi). Manevi; ruhi. Var. **maneviy.**

"Bugün çerïk asırdan fazla bïr müddet boyınca tatar balasına, caşına manevi babalık etken bïr muallïmïñ cer astına, suwık toprakka kömïlgen günïdïr." - (Necip H. Fazıl - Şair Mehmet Niyazi).

"Türkiye'dekï Kızılay ve İstanbul'dakı Tatar Cemiyet-ı Hayriyesïne bek balaban maddi ve manevi yardımlarda tabılgan hayırşinas ve milliyetperver bïr kïşï eken." - (Mehmet Vani Yurtsever - Hayatım).

Rom. adj. Privitor la psihic, psihic; spiritual.

MANEVİY s. → **Manevi**.

MANEVİYAT is. (Ar. maneviyyat). Maneviyat, ruh gücü, moral.

"Alay kudsiyetï taptalgan, maneviyatı cımırılgan, barıp tögecek hedefï coytulgan mındakı halkımızınñ yüzün külmesï, bunlarnıñ saga kene senïñ öz tïlïñmen, anlar lisanıñman anlatılmasına, kösterïlmesïne baylıdır." - (Necip H. Fazıl - Bïr Konferans).

Rom. s. Stare psihică, stare morală, putere morală.

MANEVRA is. (Fr. İtal.>Rom.Türk.). Manevra.

Rom. s. Manevră.

MANGAL (**manğal**) is. (Ar. mankal) Mangal; içine kor konulan, üstü açık leğen biçiminde madeni kap. Var. **mañgal.**

"Odamız soguk, kardaşım. / Mında mangal kullana ekenler. Bu bïzïm alıştıgımız şey degil amma ..." - (Kırımlı Yılmaz - Taş-Han / Emel M.).

- **Mangal kömïrï** – Odun kömürü.
- **Mangalda kül bırakmamak -** Yapamayacağı işleri yapabilirmiş gibi söylemek.

Rom. s. Mangal, vas de metal pentru jeratic. **Mangal kömïrï** *– Cărbune obţinut prin arderea incompletă a lemnelor; mangal.*

MANGAN (**mangan**) is. (Fr.>Rom., Türk.) Kim. Mangan elementi.

Rom. s. Chim. Elementul chimic mangan.

MANGIR (**manğır**) is. esk. Mangır. Var. **mañgır.**

1. Eskiden kullanılmakta olan bakır para; bozuk metal para.

"Babası çıkarıp beş ley mangır para bergemen, Nimet cumgan awucın kïsesïne tıgıp üyge cuwırdı." - (Necip H. Fazıl - Nimet'nïñ Bayramı).

"Kïsesïnden bïr awış mangır para şıgara da aşçınıñ kulagına şıñgırdatıp : / - Kïm balık kokısı satsa, oga para sesï berïle, diy." - (Nermin ve Nevzat Yusuf - Nasrettin Hoca).

2. arg. Para.

Rom. s. înv. 1. Bani de aramă; bani de metal, de valoare mică. 2. arg. Bani; lovele, biştari.

MANGIRLI (**manğırlı**) s. argo. Mangırlı; bol parası olan.

Rom. adj. arg. Plin de bani, avut.

MANGIR MANGIR (**manğır manğır**) zf. Bangır bangır; yüksek sesle, hıçkırarak.

"O yerde, kazarmanıñ takta-perdesï canında, üşewï bïrbïrïn kuşaklap, magır mangır cılaştılar." - (Okuma - IV).

"Bozcïğït'nï daragaşına asıp öttïreler. Toplaşkan bütün cemaat mangır mangır cılaşmaga başlay." - (Nedret ve Enver Mahmut - Bozcïğït).

- **Mangır mangır cılamak -** Bangır bangır ağlamak.

Rom. adv. (Despre plâns) În hohote.

MANGIRSIZ (**manğırsız**) s. argo Parasız, hiç parası olmayan.

Rom. s. arg. Lefter; fără nici o leţcaie.

MANGIT (**Manğıt**) öz. is. Tar. Mangıt; XIII-üncü yüzyılda Altınordu devletinde, bunun parçalanmasından sonra da, XV-inci yüzyılda Akordu devletinin tebası olarak yaşamış bir Nogay boyu.

"(Litvanya ile Altınordu devletleri arasında) 1399'da Vorskla nehri kıyısında savaş oldu. ... Timur Kutlug'un bu savaşlarında yararlık gösteren komutanı Edige büyük şöhret kazandı. Edige bu sırada Mangıt boyuna mensup Akordu emiri idi." - (Müstecib Ülküsal - Kırım Türk Tatarları).

Rom. s. propr. Ist. Seminţie Nogaică care a făcut din parte populaţia statului Hoardei de Aur şi, după deströmarea acestuia,, s-a integrat în populaţia statului Hoardei Albe.

MANİ is. (Ar. mani) Mani, engel.

"…Tatarnıñ yabancı milletlermen ailevi ihtilatta tabılmasına, hakim milletïñ milli düsturları içïnde özïn menlïğïn coytmasına mani bolır." - (Necip H. Fazıl - Kırım).

- **Mani bolmak -** Mani olmak, engel olmak, önlemek.

Rom. s. Piedică, obstacol.

MANİFEST is. (Fr.>Rom.). Bildiri; manifesto.

Rom. s. Manifest.

MANİFESTATSİYE is. (Rom.) Gösteri, nümayiş.

Rom. s. Manifestaţie.

MANİKYURA is. (Fr.>Rom.Türk.) Manikür.

Rom. s. Manchiură.

MANİKYURACI is. Manikürcü.

Rom. s. Manichiurist, -ă.

MANİKYURACILIK (**manikyuracılıq**) is. Manikürcülük

Rom. s. Profesia de manichiurist.

MANİLA is. Bir tropikal bitkinin (Lat. Musa textilis) yapraklarından eldeedilen, halat ve sesle şaklayan kamçı örmelerinde kullanılan beyaz liflerin ve bunlardan örülen iplerin adı.

Rom. s. Manila; nume de fibră textilă şi de frânghii şi bice împletite din această fibră.

MANİLİK is. Manicilik, Maniheizm; İranlı düşünür Mani 'nin III.üncü yüzyılda iyilik ve kötülük esasına kurduğu dini doktrin.

"Türkler birkaç kez din değiştirmişlerdir : Ateşe tapmak, Şamanlık, Budistlik, Manilik, Musevilik, Nasturilik, Hristiyanlık ve sonunda İslâmlıkta karar kılmışlardır." - (Müstecib Ülküsal - Kırım Türk Tatarları).

Rom. s. Maniheism.

MANİVELA is. (Fr. İtal.>Rom.Türk.) Manivela.

Rom. s. Manivelă.

MANKA (**manqa**) s. ve is. → **Mañka**.

MANKALYE (**Manqalye**) öz. is. Mangalya; Dobruca'nın güneyinde, Karadeniz kıyısında kasaba.

"Bagda yüzüm salkımı, / Yalı boyıñ salkını. / Mankalye'nïñ bïr kızı / Aldı menïm aklımnı." - (Boztorgay).

Rom. s. propr. Denumirea tătăreascâ a oraşului Mangalia (Dobrogea).

MANKAPA (**manqapa**) s. Mankafa.

1. Aptal, akılsız.

2. Sakağı hastalığına tutulmuş (at); ruamlı.

Rom. adj. 1. Prost, netot. 2. (Cal) Răpciugos, bolnav de morvă.

MANKAPALIK (**manqapalıq**) is. Mankafalık.

1. Aptallık, akılsızlık.

2. Veter. Atların sakağı hastalığı.

Rom. s. 1. Prostie, neghiobie. 2. Veter. Răpciugă, morvă.

MANLAY is. → **Mañlay, Mañnay.**

"Sende dülber sını bar, manlayıñ cayık, / Köz tutkanıñ bolmasa, dost bolayık." - (Boztorgay).

MANOLYA is. (Fr.>Rom.Türk.) Bot. Manolya. (Lat. Magnolia grandiflora).

Rom. s. Bot. Magnolie.

MANOMETRU is. (Fr.>Rom.Türk.) Basınçölçer, manometre.

Rom. s. Manometru.

MANSILAR öz. is. Mansılar ya da Vogullar; Batı Sibirya'da, Kazakistan'ın kuzeyinde, Obi kıyılarında yaşayan fin-ugor soyundan halk.

Rom. s. propr. Mansii sau Vogulii, populaţie ugro-finâ care populează malurile fluviului Obi, în Siberia de Vest.

MANSUP is. (Ar. mansib) esk. Mansıp; yüksek makam.

- **Şïngenege mansup tiyse, başta atasın asar. –** Deyim. Çingenenin eline mansıp geçse, önce babasını asar.

Rom. s. înv. Funcţie înaltă; post de răspundere; dregătorie, mansup.

MANSUR öz. is. Tar. 1. Nogay kabilelerinden birisi.

"Assebus Seyyar tarihinde dokuz sınıf Nogay kabilesi olduğundan söz edilerek şunlar yazılmıştır : Mansur, Orak, Mamay, Or, Mambet, Kasay, Tınmaz, Yedicek, Cemboyluk" - (Müstecib Ülküsal - Kırım Türk Tatarları).

2. Kırım Hanlığı zamanında ülkede söz sahibi olan dört büyük soylular ailesinden biri.

"Kırım Hanlığı feodal sisteme dayanan, monarşik devlet teşkilâtı idi. Feodal sistemi oluşturan dört büyük aristokrat kabile vardı : Şırın, Argın, Barın ve Mansur." - (Müstecib Ülküsal – Kırım Türk Tatarları).

Rom. s. propr. 1. Numele uneia dintre seminţiile nogaice. 2. Una dintre cele patru familii de mari latifundiari care influenţau politica Hanatului Crimeii.

MANŞON is. (Fr.>Rom.Türk.) Manşon; elleri soğuktan koruyan el kürkü.

Rom. s. Manşon.

MANTA is. (Rom.). Palto veya yağmurluk; soğuk ve yağışlı havalarda giyilen boy giysi.

Rom. s. Manta.

MANTAR is. (Yun.>Türk.) Mantar.

1. Bot. Mantar.

"Köyden uzak, tereklï taşlı bïr tawda / qĬlmiy men Sami keteler mantar toplamaga. / Taw ïşï yemyeşïl, terek, şeşek." - (Necibe Şukuri - Azaplar).

2. Bir cins meşe ağacının kabuğundan elde edilip şişe tapası ve cankurtaran simidi yapımında kullanılan sudan hafif bir madde.

3. (Mantardan yapılmış) Şişe kapağı.

Rom. s. 1. Bot. Ciupercă. 2. Plută (material din care se fac dopurile de sticlă şi colacii de salvare). 3. Dop de plută.

MANTI is. → **Kaşıkbörek, Tabakbörek.**

MANTIK (**mantıq**) is. (Ar. mantik) Mantık.

1. Doğru düşünmenin yolu ve yöntemi.

2. Mantık bilimi.

Rom. s. Logică. 1. Gândire corectă. 2. Ştiinţa gândirii corecte.

MANTIKEN zf. Mantıken, mantıkça.

Rom. adv. În mod logic; din punct de vedere logic.

MANTIKI (**mantıqi, mantıki**) s. (Ar. mantiki) Mantıki; mantığa uygun.

Rom. adj. Logic.

MANTIKLI (**mantıqlı**) s. Mantıklı, akla uygun.

Rom. adj. Logic.

MANTIKSIZ (**mantıqsız**) s. Mantıksız, akla aykırı olan.

Rom. adj. Lipsit de logică, ilogic; absurd.

MANTIKSIZLIK (**mantıqsızlıq**) is. Mantıksızlık.

Rom. s. Lipsă de logică; absurditate.

MANTIKŞA (**mantıqşa**) zf. Mantıkça; mantık bakımından.

Rom. adv. În mod logic; din punct de vedere logic.

MANTIKŞI (**mantıqşı**) is. Mantıkçı.

Rom. s. 1. Logician. 2. Raţionalist.

MANTIR öz. is. Köpek adı.

"Üy kapısından azbar kapısına kadar, Mantır boşıgıman oynaşa, kuwalaşa kettï." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. Nume de câine.

MANTO is. (Fr.>Rom.Türk.). Manto; kadın paltosu.

Rom. s. Mantou.

MANTOLI s. Mantolu; manto giymiş olan, mantosu olan.

"Kïşke satıcınıñ nenesï başın köterïp, abdïr septïr etïp kelgen bo mantolı ve cılan terïsïnden yakası bolgan apakayga karay edï." - (Okuma - IV).

Rom. adj. Cu manta; în manta.

MANUFAKTURA (**manufaktura**) is. (Fr.,İtal.>Rom., Türk.) Manifatura; dokuma mallar.

"Mına, manufaktura tükânına kara, camakânı ne arü etîp tïzïlgen. Kara anaw ipek fistanlarga, mınaw katife ceketlerge." - (Okuma - IV).

Rom. s. Manufactură; produse textile, ţesături.

MANUFAKTURACI (**manufakturacı**) is. Manifaturacı; dokma mallar üreten veya satan.

Rom. s. Manufacturier.

MANUFAKTURACILIK (**manufakturacılıq**) is. Manifaturacılık; dokuma mallar üretme veya satma işi.

Rom. s. Producţie sau comerţ de produse textile de manufactură.

MANYAK (**manyak**) is. (Fr.>Rom.Türk.) Manyak.

Rom. s. Maniac.

MANYAKLIK (**manyaklıq**) is. Manyaklık.

Rom. s. Manie.

MANZARA is. (Ar. manzara) Manzara.

1. Görünüş, görüntü.

"Uzaktan kasabanıñ manzarası körïne. Erkezniñ köz okları bo manzaraga toralana." - (Yaşar Memedemin – Şaliy Şal).

2. Konusu doğa görünüşü olan resim, peyzaj.

3. Doğa veya şehir resimli kartpostal.

Rom. s. 1. Privelişte; aspect; vedere. 2. Peisaj. 3. Carte poştală cu vedere; ilustrată.

MANZARALI s. Manzaralı; karşısında güzel bir görüntü bulunan (yer).

Rom. adj. Cu privelişte frumoasă; cu peisaj.

MANZARASIZ s. Manzarasız; karşısında güzel bir görüntü bulunmayan (yer).

Rom. adj. Fără vedere, fără peisaj.

MANZUM s. (Ar. manzum) Manzum; ölçülü, uyaklı yazılmış.

Rom. adj. În versuri, versificat.

MANZUME is. (Ar. manzume). Manzume, ölçülü, uyaklı yazılmış eser; şiir.

"Muallïm efendïñïz bazda bïr halknı mektepke toplap sïzge manzume ne ayttırmay mı ?" - (Mehmet Vani Yurtsever -Kurtuluş Bayramı).

"Sáde manzumelerde ya da bazı anlatmalarda haber yerïn deñïştïrebïlïr." - (Tatar Tïlï III).

Rom. s. Poezie.

MAÑGAL (**mañğal**) is. → **Mangal**.

MAÑGIR (**mañğır**) is. → **Mangır**.

MAÑIRAŞMAK (**mañıraşmaq**) f. → **Mañraşmak**.

MAÑIRATMAK (**mañıratmaq**) f. → **Mañratmak**.

MAÑKA (**mañqa**) is. ve s. 1. Basık burunlu; çotur.

2. Burnundan konuşan; hımhım.

"Bïr ara, ırgat mögedekniñ art perdesïn aralap, cüreşïgï küyüp, kaltırawuk mañka sesïmen : Akız Medine, nışanlïn süymiysïñ mï şu ? ... degen." - (Şaziye Gökgiray - Bir Fıkra / Emel D.).

3. Veter. Hayvanlarda, özellikle atlarda görülen solunum yolları hastalığı; sakağı, ruam.

- **Mañka mañkanı suwatta (**veya **toyda) tabar. –** Deyim. Burunsuz burunsuzu su başında (düğünde) bulur.

Rom. s. şi adj. 1. Cârn. 2. Fonf; fonfăit, fârnâit. 3. Patol. Veter. Răpciugă, morvă.

MAÑKALI (**mañqalı**) s. Sakağılı, ruamlı.

Rom. s. Răpciugos.

MAÑKALIK (**mañqalıq**) is. 1. Basık burunluluk, çoturluk.

2. Hımhımlık.

Rom. s. 1. Faptul de a fi cârn. 2. Faptul de a fi fârnâit.

MAÑKAŞ (**Mañqaş**) öz. is. (Mañka hacï'den) Mankaç; Köstence ilinde, Türk nüfusunu 1910 yılından önceki göçlerle kaybetmiş köylerden biri.

"Hacï Kadïr akayıñ köyï Mañkaş'ka Kazaklar keldïler. Onlardan korkup kaça, Dewlet babayïñ memleketïne, müslüman curtına köçe." - (Müstecib Ülküsal – Hacï Kadïr Akay).

Rom. s. propr. Sat tătăresc din Dobrogea, depopulat înainte de anul 1910, în urma emigraţiilor survenite.

MAÑLAY is. Alın. Var. **mañnay**.

"Ay day mañlay, cay day kaş, kömïrdïy köz, / Oymaşıktay awuzdan şekerdiy söz." - (Boztorgay).

"O'nu kolundan tuttu, bïr ekï saniye karap turgan soñ mañlayından öbüp kaltıragan sesmen : Sawlıkman kal, dedï." - (Mehmet Niyazi – Sawlıkman Kal).

- **Mañlay yazısı -** Alın yazısı, kader.
- **Mañnay terï -** Alın teri; emek. **"Bïr kazansan da mañnay terïmen kazanmaga, bïr kawum bolsa da, helâl aşamaga yemïn ettïm." -** (Necip H. Fazıl – Caş Fidanlar).
- **Ayday mañlayı bolgaşı, kayaday ırzı bolsın.** - Atas. Ay gibi alnı (yüzü) olacağı yerde, kaya gibi ırzı olsun.
- **Er eñseden, kız mañlaydan bellï bolır. –** Atas. Er ensesinden, kız alnından belli olur.
- **Mañlayga yazılgan başka kelïr**. – Atas. Alına yazılan başa gelir.

Türk Lehç. : Kırım., Nog. - **mañlay;** Karaçay Malkar. - **mañ, mañılay;** Moğ. - **manglay / mañlay;**

Rom. s. Frunte.

MAÑLAYLI s. Alınlı, belli bir sıfatlı alını olan.

Rom. adj. Cu frunte ... (înaltă, largă, etc.).

MAÑLAYLIK (**mañlaylıq**) is. Alınlık.

1. Kadınların alınlarına taktıkları süs eşyası.

2. Mim. Yapıların ön cephe süsü.

Rom. s. 1. Diademă. 2. Arhit. Fronton.

MAÑLAYSIZ s. Alınsız; dar alınlı.

Rom. adj. Cu fruntea strâmtă.

MAÑNAY is. Alın. Var. **mañlay**.

"Edïlniñ argı cagında / Akız şäşïñ taray tur. / Mañnay şäşïñ cel carıp / Yar kapıdan karay tur." - (Boztorgay).

"Bolar mañnay terĭmen kazanılgan şiyler tuwıl." - (Necip H. Fazıl - Kırım).

"Pazarga barıp bĭr at aldım. Mañnayı ayday, kabırgası cayday edĭ." - (Mehmet Vani Yurtsever - Talaka).

- **Mañnay terĭ -** a) Alın teri. b) mec. Emek.

Rom. s. Frunte.

MAÑRAMA, **-W** is. Meleme.

Rom. s. Faptul de a behăi; behăitură.

MAÑRAMAK (**mañramaq**) f. Melemek.

Rom. v. A behăi.

MAÑRAŞMAK (**mañraşmaq**) işteş. f. 1. Meleşmek; hayvanlar bağrışmak.

"Ketecekmĭz Kırım'dan, cıyınday, toyday. / Tuwganlarımız kalacak, mañraşkan koyday." - (Muhacir Türküsü).

"Ekĭ dewe de mañraşa mañraşa şukırga taban cuwırıklap baralar." - (Nedret ve Enver Mahmut - Bozcĭğĭt).

2. mec. Ağlaşmak.

"Caş kozuday mañraşıp / Ballar colda kalgan soñ, / Kuwancıdan ruslaşkan / Mırza bolgan, han bolgan. " - (Mehmet Niyazi – Kargış).

Rom. v.coact. 1. A behăi. 2. fig. A plânge, a se jeli.

MAÑRATMAK (**mañratmaq**) f. Meletmek.

Rom. v. fact. A face să behăie.

MAÑRAWIK (**mañrawıq**) s. Sürekli meleyen.

Rom. adj. Care behăie într-una.

MAPĬS is. (Ar. mahbus). Mahpushane; cezaevi, hapis, hapishane. Var. **mápĭs.**

"Horya, Kloşka ve Krişan tutulıp mapĭske atıldılar." - (Okuma - III).

"Kart kĭşĭnı yebertĭp zor zorına mapĭske ketecek mınaw soloz, barıp ayırayım şonı da degen akası caba şapalandı." - (Altay Kerim – Kâniye).

- **Köz mápsĭnde tutmak -** Bakışlarını üzerinden ayırmamak.
- **Mapĭske atmak -** Hapse atmak.

Rom. s. Închisoare, puşcărie, penitenciar, temniță.

MAPĬSANE is. (Ar. mahbus+Fars. hane). Mahpushane, cezaevi. Var. **mápĭsáne.**

"Austria İmparatorlıgına o zamanda, halklar mapĭsanesĭ diy edĭler." - (Okuma - III).

Rom. s. Închisoare, puşcărie, penitenciar, temniță

MAPĬSLĬK is. Mahpusluk.

1. Tutuklu olma durumu.

2. Tutukluluk süresi.

Rom. s. 1. Starea de detențiune. 2. Durata detențiunii.

MAPMAWI s. → **Masmawı**.

"Kumsallıdır sahillerĭñ, / Mapmawıdır denĭzlerĭñ. / Hatırımda balıp awlap / Suda yüzgen yelkennerĭñ." - (Ekrem Menlibay - Hatırımda).

MARAL is. → **Meral**.

MARAMA is. (Ar. mahreme). Mahrama; uzun ve geniş-çe, işlemeli baş örtüsü.

"Üyüm aldında bahşa, / Aktar totam bĭr bohça, / Ya marama, ya akşa. / A za, nawrezĭm mibarek." - (Boztorgay).

"Kart Acanay'ımız bĭle / şo halĭnde boş turmay. / Bĭr köşede otırgan, / sofraga ötmek tĭle, / Arada bĭr maramasın uşıman / köstermiy, közĭn sĭle...." - (İsmail Ziyaeddin - Toy).

Rom. s. Maramă.

MARAMALI s. ve is. Mahraması olan; başı mahrama ile örtülü olan.

"Kelĭn kayırlamak üşün tret tret kelmege başlagan caş kelĭnşekler, biyaz, uzun maramalı eslĭ anaylar dawul zurnaga suklanıp karaylar." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. adj. Cu maramă.

MARANGOZ (**marangoz**) is. (Yun. maraggus >Türk.). Marangoz; gemi, köprü gibi büyük yapıların ağaç işlerini yapan usta.

Rom. s. Marangoz.

MARANGOZHANE (**marangozhane**) s. Marangozhane, marangozun çalışma yeri.

Rom. s. Atelier de marangozerie.

MARANGOZLIK (**marangozlıq**) is. Marangozluk.

Rom. s. Marangozerie; îndeletnicirea de marangoz.

MARATON is. (Yun.>Fr.Rom.Türk.) Spor. Maraton; 42.195 m.lik yaya koşusu.

Rom. s. Sport. Cursa de maraton.

MARATONCI is. Spor. Maratoncu, maraton koşucusu.

Rom. s. Maratonist.

MARAZ is. ve s. (Ar. maraz). 1. is. Hastalık

"Senĭñ ulıñdıñ marazı yok, diydĭ, senĭñ balandıñ marazının dermanı bĭr şişe kĭyĭk eşkĭ sütĭ." - (Ekrem ve Hilmiye Mehmet Ali - Tepegöz).

2. s. ve is. Hastalıklı, hasta.

"Cüreklerĭ áwlĭkken, can talaşkan marazmız. / Bek tırışıp çalışsak, belkĭ bĭr derman bolır." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

"Sütanam keliyatır. Abay maraz ekende menĭ emĭzgen sütanam keliyatır." - (Ekrem ve Hilmiye Mehmet Ali - Tepegöz).

3. is. mec. Sıkıntı, güç durum

4. s. mec. Huysuz, belâlı. **Maraz kĭşĭ.**

- **Maraz bolmak (tiymek) -** Hastalanmak. **"Şaytĭp tawuk ölĭmden zar zor kurtulgan, / Ĭşĭ bawrı su tolgan em maraz bolgan." -** (Okuma - III).
- **Merametten maraz bolır. -** Atas. Merhametten tatsızlık doğar.

Rom. s. şi adj. 1. Boală, maladie. 2. Bolnav. 3. fig. Neplăcere, necaz. 4. adj. fig. Rău, răutăcios.

MARAZLANMA, -UW is. Marazlanma, hastalanma.

Rom. s. Îmbolnăvire.

MARAZLANMAK (**marazlanmaq**) f. Marazlanmak; hastalanmak.

Rom. v. A se îmbolnăvi.

MARAZLI s. Marazlı; hasta, hastalığa yakalanmış.

Rom. adj. Bolnav; atins de boală.

MARAZLIK (**marazlıq**) is. 1. Hastalık.

2. mec. Huysuzluk, tatsızlık

- **Marazlık etmek -** Tatsızlık çıkarmak, huysuzluk etmek.

Rom. s. 1. Boală. 2. fig. Neplăcere; scandal.

MARAZSIZ s. Marazsız; hasta olmayan, sağlıklı olan.

Rom. adj. Neatins de boală.

MARCA s. Birinci, baş, ilk, en önde bulunan, en saygın.

- **Marca kudagıy -** Gelini güveyin evine götüren alayda, gelinin anasına veya onun vekiline verilen ad; baş misafir kadın. (Müstecib Ülküsal – Dobruca ve Türkler).
- **Say menïm kaniy anamnı, sayayım senïñ marca anañnı. -** Deyim. Say benim sultan anamı, sayayım senin büyüklerini.

Türk Lehç. : Nog. - **marka -** birinci; **(marka kudagıy -** baş kadın dünür; **marka bala** - birinci çocuk).

Rom. adj. Prim, întâi.

MAREBE is. (Ar. muharebe). Muharebe, savaş. Var. **muharebe.**

"Şu Akyar'nıñ dereleri, / Bek salkındır awası. / Marebede ölgenlerniñ / Cılar da kalır anası." - (Mehmet Ali Ekrem - Bülbül Sesi).

"Geçen marebede alay mırzalar Çora Batırnıñ etrafına ciyılıp millet üçün uruşkanda bonlar kayda edi ?" - (İsmail Ziyaeddin – Çora Batır).

"Ekinci Dünya Marebesinden ewelki senelerde televizor yok, telefon yok, radyo bolsa bolsa bir eki bayda, kasaba colları bek işlek tuwıl." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. Război.

MAREBECİ s. ve is. Muharebeci; savaşçı.

Rom. adj. şi s. Războinic, viteaz.

MAREBELİK is. Savaş zamanı.

Rom. s. Vreme de război.

MAREFET is. → **Marifet**.

MAREPET is. → **Marifet**.

"Bir gün sabırlı akay atka minedi, apakayın artından ketedi. ... Bonday etip apakayın marepetlerin de köredi." - (Ekrem ve Hilmiye Mehmet Ali - Tepegöz).

MAREŞAL is. (Fr.>rom.Türk.) Ask. Mareşal; en yüksek askeri unvan.

Rom. s. Mil. Mareşal.

MAREŞALLIK (**mareşallıq**) is. Mareşallık.

Rom. s. Mareşalat, demnitatea de mareşal.

MARGARİNA (**margarina**) is. (Fr.>Rom.Türk.) Margarin.

Rom. s. Margarină.

MARHABA ünl. → **Meraba, Merhaba.**

"Marhaba Kırım arslanı Çora batır, marhaba Kolunçak, marhaba Karaman." - (İsmail Ziyaeddin - Çora Batır).

MARIM s. → **Mahrum**.

MARIMSAMAK (**marımsamaq**) f. Acınmak, üzülmek, yerinmek

"Mensuluw : (Marımsap ve ciddi) Şimdiki halimiznin nesi bar babay?" - (Necip H. Fazıl - Kırım).

"Tátási onıñ marımsap, yarı iştaman ötmek aşaganına karap küldi." - (Necip H. Fazıl - Nimet'niñ Bayramı).

Rom. v. A regreta.

MARİFET is. → **Marifet**.

MARİM s.→ **Mahrum**.

"Şıñlaşkanım, külgenim dünyada kârım, / Ah nişliyim, men karip okuwdan marim?" - (Boztorgay).

"Ey arkadaş, arkadaş ! diy Pişen bay, Allam maga da sade ul berip kızdan marim etken." - (Nedret ve Enver Mahmut - Bozcigit).

MARİŞKE is. → **Marşke**.

MARİFET is. (Ar. marifet) Marifet Var. **marefet, marepet.**

1. Ustalık, hüner.

"Ama ketkete pelvanlar kızışa mı kızışa, / Ekewi de marifetin köstermekte ozışa." - (İsmail Ziyaeddin - Toy).

2. (Alay) Hoşa gitmeyen iş veya davranış.

"Koyanşık şalt şalt kapıstanı kemirmege başlay. Ne tatlı ve ne táze ! Toygandan soñ kaşıpkete. Kart apakay koyanşıknıñ marefetin köre." - (Tatar Tili).

- **On parmagında on marefet. -** Deyim. On parmağında on marifet; çok becerikli.
- **Kazanmak marifet tuwıl, tutmak marifet.** - Atas. Kazanmak marifet değil, tutmak marifet.

Rom. s. 1. Pricepere, măiestrie; buna calitate. 2. (Iron.) Ispravă bună; boacănă.

MARİFETLİ s. Marifetli; hünerli, becerili.

Rom. adj. Priceput, dibaci.

MARİFETSİZ s. Marifetsiz; hünersiz, becerisiz.

Rom. adj. Lipsit de pricepere, lipsit de dibăcie.

MARİLER öz. is. → **Çeremişler**.

MARİNAR is. (Rom.) 1. Gemici, gemide çalışan kimse; denizci.

"Ali aşlawnıñ aldında gemiñiñ kumandanı, biz marinarları bolıp, aklımızdan kim bilir kaysı deñizde kete edik." - (Okuma - IV).

2. Deniz kuvvetlerine bağlı asker; bahriyeli.

"Sınıfnıñ törinde İzet akaynıñ eki torını da, beyaz patiskadan yakaları, lacivert renkte marinar urbası kiyip şeşektiy bolıp otıralar." - (Okuma - IV).

Rom. s. 1. Marinar, matelot. 2. Militar de marină.

MARİYA is. ve s. (Yun. margia - "yaşlı dişi hayvan" >Türk.) 1. is. Yaşlı dişi koyun.

2. s. (Dişi koyun için) Yaşlı. **Mariya koy.**

Rom. s.şi adj. 1. s. Oaie bătrână. 2. adj. (Despre oi) Bătrână.

MARK (**mark**) is. (Alm.>Rom.Türk.) Bazı Avrupa ülkelerinin para birimlerinin adı.

Rom. s. Marcă; unitate monetară în unele ţări europene.

MARKA (**marka**) is. (Alm., Fr., İtal.>Rom.Türk.) Marka; işaret, damga.

Rom. s. Marcă, semn distinctiv.

MARKAJ (**markaj**) is. (Fr.>Rom.Türk.) Spor. Bazı spor oyunlarında rakip oyunculardan birinin hareketlerine göz kulak olup bunları engellemek işi.

Rom. s. Sport. Marcaj.

MARKALAMAK (**markalamaq**) f. Markalamak; işaretlemek, damgalamak.

Rom. v. A marca, a aplica un semn distinctiv.

MARKALANMAK (**markalanmaq**) f. Markalanmak; işaretlenmek, damgalanmak.

Rom. v. A fi marcat, a fi însemnat cu un semn special.

MARKALI (**markalı**) s. Markalı; işaretli, damgalı.

Rom. adj. Marcat, prevăzut cu marcă.

MARKASIZ (**markasız**) s. Markasız; işaretsiz, damgasız.

Rom. adj. Fără marcă; nemarcat.

MARKAT (**markat**) s. (Rom.) Markalı; işaretli, damgalı.

- **Markat etmek -** a) İşaretlemek, damgalamak. b) Spor. Marke etmek; rakip oyunculardan birini yakından izlemek; tutmak. c) Spor. Gol atmak; puan elde etmek.

Rom. adj. Marcat, prevăzut cu marcă.

MARKET is. (İng.>Rom.,Türk.) Market; büyük dükkân.

Rom. s. Marchet; magazin mare.

MARKİZA is. (Rom). Camekânlı giriş; antre.

Rom. s. Marchiză; antreu.

MARKSÇI (**marksçı**) s. Marksçı, marksist.

Rom. adj. Marksist.

MARKSÇILIK (**marksçılıq**) is. Marksizm.

Rom. s. Marxism.

MARKSİST (**marksist**) s. ve is. Marksist.

1. s. Marksizm taraftarı olan.

2. is. Marksizm taraftarı.

Rom. adj. şi s. Marxist.

MARKSİSM (**marksism**) is. Marksizm; Marks ve Engels'in görüşlerine dayalı felsefi öğreti.

"O senelerde de marksizm-leninizm tïlïn arü bïlmegenlerge 'revizionist' lagabı ya da bïle bïle marksizmnï bızıp, gerïcilerïn kodalagına mïneler dep cezalar berïle edï." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. Marxism; teoria marxistă.

MARMELAT is. (Fr.>Rom.Türk.) Marmelât.

"Cemïşlerden hoşap, marmelat ve tatlı yasalır." - (Okuma - III).

"Oca efendï, maylı aş belkï cüregïñïznï kaytargandır; marmelattan koşap işïñïz, arüw kelïr." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. Marmeladă.

MARS is. Astron. Mars gezegeni; Merih.

Rom. s. Astr. Planeta Marte.

MARŞ is., ünl. (Fr.>Rom.Türk.). Marş.

1. is. Yürüyüş; askeri birlikerin veya teşkilâtlı toplulukların düzenli yürüyüşü.

"Bïz şıgamız marşlarga, / Bayır şayır geşemïz. / Deñïz ve tawlar sırın / Caşlay bïlïp ösemïz." - (Okuma - III).

"Cansız cesedïmnï çiynesïn geçsïn / o eñ kutsal savaşta, / zulümge karşı marşta / at çapıp ötkende halknıñ balları." - (S. Petöfi'den İsmail Ziyaeddin - Bïr Tüşünce Üze Menï).

2. is. Düzenli yürüyüşlerde veya toplantılarda halkı coşturmak için çalınmak üzere bestelenmiş eser.

3. is. Bir topluluğu simgelemek için yazılmış müzik parçası.

Kırım Tatarlarınıñ milli marşı "Ant Etkemen"dïr. Çelebi Cihan'nıñ şiirï üzerine, anonim bïr bestedïr. Aynı şiir üzerïne Dobrucalı bestekâr Hüseyin Sebat'ın da, (1914-1977), bïr marşı bardır.

4. is. Ed. Marş müziğiyle çalınması için yazılmış şiir. **"Meñlï Giray Medresesïne Marş." -** (Mehmet Niyazi – Sagış).

5. ünl. (Askeri ve topluluk yürüyüşlerinde) Yürüme veya koşma komutu.

6. ünl. Rom. Köpeği kovma sözü. Tatarcada başka eşdeğerleri : **İda ! Oşt !**

"Ssst, marrrışş ! diycek bola ama, korkıdan awzı tutulgan, itïn kuwacagına, katındaların külküsïn ketïre." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. şi interj. 1.-6. Marş. 1. Mers, deplasare a unui grup organizat de oameni. 2. Muz. Compoziţie muzicală ritmată cântată la deplasările în masă. 3. Muz. Imn. 4. Lit. Poezie scrisă pentru a fi pusă pe note de marş. 5. interj. Mil. Cuvânt de comandă militară. 6. interj. Cuvânt cu care se alungă câinele.

MARŞKE is. (Rus. kadın adı Marusya, Marusenka'dan) Hristiyan kadın. Var. **márşke.**

"Menzade : Marşke mï eken dep edïm, aw. Koy ! Allah Korısın. Yat, günah degen şiy kalmadı. Yawürlernï ozdık. Bïzïm fistanlarımız cerge süyretïlïp cürür edï. Mınawınkı ne endï ? Ayıp ta bolsa .... Sanları körïne !" - (Mehmet H. Vani Yurtsever – Toy, piyes).

"Mence o marşkenïñ kaçkanı taa arû boldı." -(İsmail Ziyaeddin - Çora Batır).

Türk Lehç. : Kırım. **- maruşke;** Nog. **- mátke**;

Rom. s. (de la rus. Marusia, Marusenca) Nemusulmană; creştină.

MART is. (Lat.>Fr.>Rom.Türk.). Mart ayı.

"Bügün 8 Mart. Nenem üşün sabadan bïr bahşış hazïrledïm." - (Tatar Tïlï - I).

"Sen bïlesïn, cüregïm / Süygïmen tolı, / Kayırlı bolsın anayım, / Sekïz Mart künï." - (Belkiz Sena Bilâl - Sekïz Mart).

- **Mart awasınday -** Deyim. Mart havası gibi (değişken).
- **Mart dokızı -** Mart ayının çoğu zaman fırtına meydana gelen günü.
- **Mart ayı, dert ayı –** Atas. Mart ayı, dert ayı.

• **Mart cawunı gümüş bolsa, Abĭrlĭnĭñkĭ altındır.** - Atas. Mart yağmuru gümüş ise, Nisanınki altındır.

• **Mart dokızı, kış tompızı. –** Atas. Martın dokuzu, kışın topuzu.

• **Mart ĭşerĭ, şĭngene tışarı. –** Atas. Mart içeri, Çingene dışarı.

• **Mart kapıdan baktırır, kazma kürek caktırır. –** Atas. Mart kapıdan baktırır, kazma kürek yaktırır.

• **Mart kurak, Abĭrlĭ sulak. –** Atas. Mart kurak, Nisan sulak (olsun).

• **Mart şıkmay dert pĭtmez.** - Atas. Mart ayı geçmeden dert bitmez.

• **Martta baka siymesĭn, Abĭrĭde bĭr tamsın. –** Atas. Martta kurbağa işemesin, (fakat) Nisanda bir damla olsun düşsün.

Rom. s. Luna Martie.

MARTAWAL is. argo. Martaval; yalan, uydurma söz, palavra.

"Menlĭömer : Aytkanıñ tora balam... Bu dünyanıñ köşmesĭ üşün neday şiyler bĭlmek kerek ? / Kurtmolla : Neday şiyler der, diysĭñ ?... Şĭmdĭkĭ caşlarnıñ okugan martawalları diycek taa." - (Mehmet Vani Yurtsever - Kart man Caş Arasında).

• **Martawal atmak** – Yalan söylemek.

Rom. s. arg. Minciună gogonată; balivernă.

MARTAWALCI is. argo. Yalancı; büyük yalancı.

Rom. s. arg. Mincinos.

MARTAWALCILIK (**martawalcılıq**) is. Yalancılık, yalan söyleme huyu.

Rom. s. Năravul de a minţi.

MARTI is. (İtal. martin >Türk.). Ornit. Martı; deniz kuşlarına verilen ortak ad. (Lat. Larus). Eşanl. **deñĭz kuşı.**

Rom. s. Ornit. Pescăruş.

MARTİN is. (İtal. martini >Türk.) Martin, tek kurşun atan bir tüfek çeşidi.

"Martinimĭ yağladım, / Omuzuma bağladım." - (Mehmet Ali Ekrem - Bülbül Sesĭ).

Rom. s. Tip de armă de foc cu un glonţ; puşcă, flintă

MARUF s. (Ar. maruf). Maruf.

1. s. Bilinen, tanınan.

2. öz. is. Kişi adı. **Maruf** (e.); **Marufe** (k.).

"Maşallah bolsın, ca'm Marufe, kelĭnĭñ körmesĭ bek arüw, boyı postı cerĭnde." - (Mehmet Vani Yurtsever - Toy, piyes).

Rom. 1. adj. Cunoscut, ştiut. 2. Nume de persoană. **Maruf** *(b.);* **Marufe** *(f.).*

MARUM s. → **Mahrum**.

MARUMSAMAK (**marumsamaq**) f. → **Marımsamak**.

MARUZ s. (Ar. maruz) Maruz, bir şeyin etkisinde bulunan.

"Bo gün ... ata curtın unutmak tehlikesĭne maruz kalabĭlecek bolgan Dobruca Tatarına curt süygüsĭn, şanlı tarihın her an kurşunday kuya turgan bĭr awızınıñ cabılgan künĭdĭr." - (Necip H. Fazıl - Şair Mehmet Niyazi).

• **Maruz kalmak -** Bir şeyin etkisi altında kalmak.

Rom. adj. Expus (la), supus (la).

MAS- Yapım eki. Sıfat derecesi yapar. **Masmawı.**

Rom. Afix lexical. **Mas+mawı -** *foarte albastru.*

MASA is. (Lat.>Rom., İtal.>Türk.) Masa.

1. Ayaklar üzerine oturtulumuş düz bir yüzeyden meydana gelen, üzerinde yemek yeme, yazı yazma gibi işler görülen mobilya.

"Muallĭm başka bĭr masaga barıp tek başına oturır ve cebĭnden bĭr gazete çıkarıp içinden okur." - (Müstecib Ülküsal - Bayram Şenlĭgĭ).

2. Aynı masanın etrafında oturan kişiler.

• **Masa mare -** (Rom. büyük masa) Düğünün son gününde yeni evlilerin şerefine tertiplenen, davetli kimselerin katıldığı yemekli, takı ve hediye verme töreni.

• **Masa örtĭsĭ** - Masa örtüsü.

• **Masa tenisĭ -** Masa tenisi; ping-pong.

• **Masaga oturmak -** Yemek yemek, yazı yazmak, herhangi bir iş yapmak maksadı ile masa yanında bir sandalyede oturmak.

• **Oyın masası** - Oyun masası.

• **Üytĭ masası** - Ütü tahtası.

• **Yazı masası -** Yazı masası.

• **Yemek masası** - Yemek masası.

Rom. s. 1. Masă (piesă de mobilă). 2. Toţi comesenii.

MASAJ is. (Fr.>Rom.Türk.). Masaj.

Rom. s. Masaj.

MASAJCI is. Masajcı.

Rom. s. Masor.

MASAL is. (Ar. mesel). Masal.

1. İnsanların ve hayali, doğa üstü yaratıkların başından geçen olağan dışı olayları anlatan hikâye.

"Bonlar senĭñ milli duyguñdan tış bolmagan masallardır. Bonlarda hem dad bardır, hem de fayda." - (Necip H. Fazıl - Kırım)

"Kartbabay ak sakallı. O ne arü masallar bĭle !" - (İ. Ziyaeddin - Naci A. Cafer - Alfabe).

2. Bir gerçek olayın anlatımı.

"Babası da, akayı da bütĭn masalnı, kadının hayat masalın üyreneler, özĭn de tanıylar, bek kuwanalar. " - (Ekrem ve Hilmiye Mehmet Ali - Tepegöz).

3. Öğüt verici, ahlâk öğretici hikâye.

"Ána dostım, boyerde sonına cettĭ masal, / Lâkin sen bo masalnı aklıñda tut, ibret al." - (İsmail Ziyaeddin - Arslan Postı Kĭygen Eşşek).

"Avrupa'da Nasrettin Hoca masallarına dair eñ eskĭ eserlerden bĭrsĭn Antoine Galland yazgandır." - (Nermin ve Nevzat Yusuf - Nasrettin Hoca).

4. mec. Asılsız, uydurma söz; aldatıcı hikâye.

"Muallĭm efendĭ bĭzge kurt masalı okıy. O taa caş. Bonday şiylerĭñ tadın bĭlmez." - (Mustecib Ülküsal - Bayram Şenlĭgĭ).

"Sĭz de bo masalga inanasız demek !" - (İsmail Ziyaeddin - Çora Batır).

• **Masal aytmak -** Masal anlatmak.

- **Kurt masalı -** Oyalayıcı, boş sözler.
- **Eskĭ günler masal boldı -** Deyim. Eski günler masal oldu.

Rom. s. 1. Basm, poveste. 2. Poveste adevărată, relatare, narare. 3. Povestire cu tâlc, istorie, pildă, anecdotă. 3. Balivernă, scornitură, basm.

MASALCI is. Masalcı.

1. Masal anlatan, yazan veya okuyarak dinleten kimse.

"Niyazi, demek senĭñ babañ da masalcı ? / - Evet, oca efendĭ, eger bĭzge buyursañĭz yakından tanır edĭñĭz." - (Altay Keim - Kâniye).

2. Yalan uyduran, uyduruk şeyler anlatan kimse.

Rom. s. 1. Povestitor de basme. 2. fig. Mincinos, şarlatan, gogoşar.

MASALI s. (Rom. masa +Türk. -lı.). Yemekli, sofralı.

- **Masalı toy -** (Restoranda) yemekli düğün.

Rom. adj. Cu masă; cu petrecere.

MASALIMSI s. Masalımsı; masala benzeyen.

Rom. adj. Care aduce a poveste.

MASALŞIK (**masalşıq**) is. Kısa masal; kısa hikâye.

"Ulá, sen anlatmaga bek ustasıñ, kĭmden eşĭttĭñ, kĭmden üyrendĭñ bo kıska ama özeklĭ masalşıknı ?" - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. İstorioară.

MASAT is. (Ar. mishaz>Osm. masad) Masat; bıçak bilemeye yarayan çelik çubuk.

Rom. s. Masat.

MASATLAMAK (**masatlamaq**) f. Masatla bilemek.

Rom. v. A ascuți cu masatul.

MASIR is. (Yun.>Türk.). Masura.

1. Üzerine iplik sarılan karton veya ağaç silindir.
2. Silindir üzerine sarılı iplik. Eşanl. **makara.**

Rom. s. 1. 2. Mosor.

MASĬM is. ve s. → **Masum**.

"Bütün köy, kurban ketken dört masĭmge acınıp yuklayamadı." - (Altay Kerim – Kâniye).

MASKA (**maska**) is. (Fr.>Rom.Türk.). Maske.

"Köy caşların konışkanlarına köre eskĭ altıpat, akay kuşagı, ... zerlĭ gazlerge karşı maska, şakĭ, ... taa neler neler tabılmagan." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. Mască.

MASKALAMAK (**maskalamaq**) f. Maskelemek.

1. Maske takmak, maske ile örtmek.
2. mec. Gerçek görünüşünü gizlemek

Rom. v. A masca.

MASKALANMAK (**maskalanmaq**) f. Maskelenmek.

Rom. v. A se masca, a fi mascat.

MASKALI (maskalı) s. Maskeli.

Rom. adj. Mascat; cu mască.

MASKARA (**masqara**) is. ve s. (Ar. mashara). Maskara.

1. is. Soytarı, palyaço.
2. s.ve is. Eğlendirici, sevimli, hoş, komik (varlık).
3. s. ve is. Gülünç (varlık).

"Kart oga : Alekĭm selâm cümle alemnĭñ maskarası, diy." - (Boztorgay).

"Gülsüm pencĭrege bara : / Ey Karaman, sus maskara, sus köpĭrĭk baş !" - (İsmail Ziyaeddin - Toy).

4. s. ve is. Alçak; rezil; şerefsiz, haysiyetsiz

"Bo kadınnıñ yanından keşken herkez, bonıñ betĭne tüküre : Dünyanıñ maskarası ! dep bĭr de tepme ura ekenler." - (Ekrem ve Hilmiye Mehmet Ali - Tepegöz).

"Özĭñnĭ tuttıñ, sarışlanıp maskara bolmadıñ." - (Altay Kerim – Kâniye).

5. s. Ayıplı.

"Awıştırsa üstüñ başıñ, halktan ayıp, maa kara, / Onda kelgen yabancıga etme menĭ maskara." - (Okuma - IV).

- **Bĭrewge maskara bolmak -** Bir kimsenin karşısında gülünç bir duruma düşmek.
- **Bĭrewnĭñ maskarası bolmak -** a) Birinin eğlencesi olmak. b) Biri tarafından küçük düşürülmek.
- **Maskara bolmak –** Gülünç bir duruma düşmek.
- **Maskara etmek** – a) Gülünç ve şerefsiz bir duruma düşürmek. **"Çora Batır, bĭrĭncĭlĭk beklegen Buyurgan-sit'ke ne koşıda, ne nışanda ald bermiy, bütün alemnĭñ karşısında maskara etken edĭ." -** (İsmail Ziyaeddin - Çora Batır). b) Bir şeyi bozmak, berbat etmek.
- **Börĭ (kurt) kartaysa itlerge maskara bolır. -** Atas. Kurt yaşlanınca köpeklere maskara olur.
- **Cayilnĭñ sofısı şaytan maskarasıdır. -** Atas. Cahilin sofusu şeytan ın maskarasıdır.
- **El alemge maskara bolma -** Atas. El aleme maskara olma.

Rom. s. şi adj. 1. Bufon, măscărici. 2. Comic, amuzant, distractiv. 3. s. Ridicol, de râs. 4. Lipsit de onoare. 5. De ruşine, ruşinat.

MASKARALAŞMAK (**masqaralaşmaq**) f. Maskaralaşmak; gülünç duruma düşmek.

Rom. v. A deveni ridicol.

MASKARALIK (**masqaralıq**) is. Maskaralık.

1. Güldürücü davranış.
2. Yakışıksız, şerefsizce davranış, rezillik.

"Lafı geçken keratanıñ maskaralığı ne endĭ ? Hiç bolmaydım menĭ körgende tartılsın taa ya !" - (Mehmet Vani Yurtsever - Toy, piyes).

"Buyur kadam, sıkma canıñ, yapkanıñız kırsızlık tuwıl, maskaralık tuwıl...." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. 1. Bufonerie. 2. Comportare ruşinoasă, neobrăzare.

MASKASIZ (**maskasız**) s. Maskesiz.

Rom. adj. Fără mască; lipsit de mască.

MASKOTA (**maskota**) is. (Fr.>Rom.Türk.). Maskot; uğur getirdiğine inanılan şey veya kimse.

Rom. s. Mascotă.

MASMAWI s. Masmavi; her yanı mavi.

"Hawa arüw, kök masmawı. / Murfatlar'nĭñ yeşĭl tawı / Bügün köp müsafĭr bekliy, / Kelgenlernĭ bek

aybetliy." - (İsmail Ziyaeddin - Toy).

Rom. adj. Albastru în întregime.

MASRAF ve türevleri is. → **Masrap** ve türevleri.

"Ne münasebet öz özïn kız yagın masrafın da cïgït şeksïn ?" - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

MASRAP is. (Ar. masraf). Masraf, gider, harcama, harcanan para. Var. **masraf.**

"Kïşïnïñ masrafı köp bolgan saytın şalışuwı da köp bolır." - (Necip H. Fazıl - Caş Fidanlar).

"Bunlar hepsï paraman bolacak şiyler. Toyda etïlecek masraf kene de başka." - (Mehmet Vani Yurtsever - Toy, piyes).

- **Masrap etmek -** Para harcamak.
- **Masrap kapısı aşmak** – Para harcamayı gerektiren bir işe girişmek.
- **Masrapka kïrmek -** Bir iş için çok para harcamak
- **Masraplarnı körmek -** Yapılan alışveriş ve tüketimlerin parasını ödemek.
- **Masraplarnı şekmek -** Giderleri üstlenmek, ödemek.

Rom. s. Cheltuială.

MASRAPLI s. Masraflı.

Rom. adj. Costisitor, scump.

MASRAPLIK (**masraplıq**) s. ve is. Harçlık; belli giderler için bulundurulan para. Eşanl. **karıjlık.**

Rom. adj. şi s. (Bani) de cheltuială.

MASRAPSIZ s. Masrafsız.

Rom. adj. Necostisitor; fără cheltuială.

MASRAPŞI s. ve is. Savurgan, tutumsuz; israfçı.

Rom. adj. şi s. Risipitor.

MASTAR is. (Ar. masdar). Gram. Fiilin, kökten sonra **-mak, -mek** ekini almış, esası ve adı olarak kabul edilen şekli.

"Bïr ïşlem, hareket, bolış ya da bïr hal kösterse de, şahıs, sayı ve zaman bïldïrmegen fiillerge mastar denïr. Mastar fiilnïñ adın bïldïrïr." - (Tatar Tïlï - IV).

- **Mastar takıları (eklerï) -** Mastar ekleri; (Yaz-**mak,** ber-**mek** ekleri).
- **Mastar tamırı -** Fiil kökü. (**Yaz**-mak, **ber**-mek kökleri).

Rom. s. Gram. Modul infinitiv.

MASTİKA (**mastika**) is. (Yun.>Türk.>Rom.) Mastika, sakızla tatlandırılmış rakı.

"Daglarda, meşelerde, / Mastikam şïşelerde. / Uşurdım bülbülümnï, / Men kaldım köşelerde." - (Boztorgay).

Rom. s. Mastică.

MASUM s. ve is. (Ar. masum). Masum.

1. Suçsuz, kabahatsiz.

"Bïrköp masum aksız yerge dogralıp / Özenlerden kızıl kanlar süzüldï." - (Memet Nüzet – Kanlı Sene, 1914 Senesï).

2. Temiz, saf, iyi niyetli; günahsız.

"Vatan, millet nedïr, bonların mukaddes ekenlerïn sïzler bo masum milletke anlatmadıñız." - (Necip H. Fazıl - Kırım).

3. is. Küçük çocuk, bebek.

"Cata cata hapïste canımdan bezdïm, / Kolımdakı masumım üç kere ezdïm." - (Necip H. Fazıl - Kırım).

"Bütün tatar halkı dört masumnıñ cenazesïne barganda, Keşfiy akay atlı arabasın cegïp ekï ulın Köstencï'ge doktorga akettï." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. adj. şi s. 1. Nevinovat. 2. Inocent. 3. s. Prunc; copilaş.

MASUMLIK (**masumlıq**) is. is. Masumluk, masum olma durumu.

Rom. s. 1. Nevinovăţie. 2. Inocenţă. 3. Pruncie.

MAŞA is. (Fars. maşe). Maşa.

1. Ateş veya kızgın bir şeyi tutmak için yarayan iki kollu araç.

"Elïmde demïr maşa, / Cezbede kawe taşa. / Menï bïraz darılttıñ, / Nazlı kıymas, köp yaşa." - (Boztorgay).

"Rahmetlï üyïne kelgende, apakayı yüzï döngen, awzı murnı sallangan, oşak başında külnï maşaman karıştırıp bïrşiyler azïrliy eken." - (Nevzat ve Nermin Yusuf - Nasrettin Hoca).

2. Çok küçük şeyleri tutmaya yarayan iki kollu küçük araç.

3. mec. Başkasının amaçlarına alet olan kimse.

- **Maşa aşamak -** Maşa yemek; maşayla dövülmek.
- **Maşa etïp kullanmak -** Maşa gibi kullanmak; birini kendi işlerine alet etmek.
- **Maşası bolmak -** Birinin işlerine alet olmak.
- **Agaştan maşa bolmaz. –** Atas. Ağaçtan maşa olmaz.
- **Maşa barda kolıñ otka sokma. -** Atas. Maşa varken elini ateşe sokma.

Rom. s. 1. Cleşte de foc. 2. Pensă, pensetă. 3. fig. Unealtă, coadă de topor.

MAŞAK (**maşaq**) ve türevleri is. → **Başak** ve türevleri.

"Keşenïñ yarısında, o maşaktakı tanelernï ekken son, suw kaynagına barıp : ... Maga da bïraz suw ber taa, koraşıgım suwlaycakman." - (Okuma - IV).

MAŞALI s. Maşalı, maşası olan.

- **Kolı (elï) maşalı –** mec. Hırçın, yaramaz (kadın).

Rom. adj. Cu cleşte (de foc).

MAŞALIK (**maşalıq**) is. Maşalık.

1. mec. Başkasının işlerine alet olma durumu.

2. mec. Yaramazlığı için dayak yemeyi hak eden çocuk; sopalık.

Rom. s. 1. fig. Unealtă. 2. fig. Copil obraznic care merită o bătaie bună pentru faptele lui.

MAŞALLA is. ve ünl. (Ar. "Allah'ın istediği olur."). Maşallah. Var. **maşallah.**

1. ünl. "Ne güzel; çok güzel" anlamında beğenme sözü.

"Caşlar ... yârïne sesïn eşïttïrmek, camïnïñ ayatında turmay sïgára içken kartlardan 'maşallah' kazanmak için ezan bermege talaşa edïler." - (Necip H. Fazıl - Ezan Sesï).

"Maşallah, sen saglamsıñ, cüralasıñ." - (Mehmet Vani Yurtsever - Kart man Caş Arasında).

2. ünl. Şaşkınlık, sitem anlatır.

3. is. Övgüye değer hal. **Maşallası bar -** Hali övgüye değer.

4. is. Üstünde "Maşallah" sözü yazılı nazarlık.

- **Maşallası bolmak** – Maşallahı olmak; durumu, hali beğenilmek. **"Böralï'nïñ maşallası bar, babasınıñ coklugun tuydurmay, caş cawkaga koşulganı körülmiy dep maktala edï." -** (Mehmet Niyazi – Sawlıkman Kal).

Rom. s. şi interj. 1. interj. Cu sens admirativ : Ce frumos !; Minunat ! Splendid !; Să nu fie de deochi ! 2. interj. Cu sens reprobativ . Na-ţi-o bună ! 3. Stare demnă de laudă. 4. s. Amuletă în contra deochiului, (pe care se află scris cuvântul "maşalla").

MAŞALLAH ünl. → **Maşalla**.

MAŞATLIK (**maşatlıq**) is. (Ar. meşked +Türk.-lık). Müslüman olmayan kimselerin mezarlığı.

Rom. s. Cimitir de nemusulmani.

MAŞER is. (Ar. mahşer). Mahşer. Var. **mahşer.**

1. Kıyamet günü ölülerin dirilip toplanacaklarına inanılan yer.

2. mec. Büyük kalabalık.

3. mec. Büyük karışıklık.

- **Maşer künï –** Kıyamet günü; dünyanın yok olup ölülerin dirileceği gün.

Rom. s. 1. Locul unde se vor aduna la sfârşitul lumii toţi morţii înviaţi, în aşteptarea judecăţii de apoi. 2. fig. Mulţime mare de oameni. 3. fig. Dezordine extremă.

MAŞİNA is. (Fr., Alm.>Rom.,Türk.) 1. Makine, motorlu alet.

"Maşinalar maylandı, / Bïrbïrïne baylandı. / Bügün senï körgende / Başım közïm aylandı." - (Boztorgay).

"Anası Ayten'nï bïr tokıma maşinasın yanına akettï. Maşinanı kösterïp : / - Mına balam, men bo yerde çalışaman, dedï." - (Okuma -III).

2. Mekanizma.

3. Otomobil, kamyon, araba, motorlu araç.

"Şokayniñ maşinasın ayday emïş, şopor diyler mï, ne diyler şonı aydaganga ?" - (Mehmet Vani Yurtsever - Toy, piyes).

"Maşinalar, arabalar ep kele, kalabalık ket-kete arta." - (Okuma - III).

- **Arman maşinası** - Harman makinesi, batöz.
- **Egïm maşinası** - Ekim makinesi.
- **Maşina mayı** - Makina yağı.
- **Orak maşinası** - Ekin biçme makinesi.
- **Tïgïş maşinası** - Dikiş makinesi.
- **Traş maşinası** - Saç sakal kesme makinesi.
- **Yazı maşinası** - Daktilo, yazı makinesi.

Rom. s. 1. Maşină; motor. 2. Dispozitiv, mecanism. 3. Automobil, autovehicul.

MAŞRAPA is. → **Meşerpe**.

MAT[1] is. (Ar. mate -"öldü"). Satranç oyununda taraflardan birinin yenilmesi.

- **Mat bolmak -** a) (Satrançta) Yenilmek. b) Bir tartışmada yenik düşmek.
- **Mat etmek -** a) (Satrançta) Yenmek. b) Bir tartışmada karşı tarafı alt etmek, cevap veremez duruma düşürmek.

Rom. s. (La jocul de şah) Mat.

MAT[2] s. (Fr.>Rom.Türk.). Mat, donuk, parlak olmayan (renk).

Rom. adj. Mat, lipsit de strălucire.

MATA, -M, -Y is. (Kırım Kerïş-Kerç ağzı kelimesi) Kardeş, küçük kardeş. Var. **maday.** Eşanl. **kada, kadam, kaday.**

"Ya Bekmambet, encamı hayır bolsın, bïzge de col körïnïp tura, matam." - (Müstecib Ülküsal - Hacï Kadïr Akay).

"Ana boldı otuzbeşbin. Sora taa bahşïş te bardır taa, kuda kudagıyga ? ... Oy, oy ! Aştı da o bayırnı, matam." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

Rom. s. Frate mai mic, soră mai mică.

MATADOR is. (İsp.>Fr.>Rom., Türk.) Matador, boğa güreşçisi.

Rom. s. Matador.

MATBAA is. (Ar. matbaa). Matbaa, basım evi; tipografi. Eşanl. **basım üyï.**

Rom. s. Tipografie, imprimerie.

MATBAACI is. Matbaacı, basımcı; tipograf. Eşanl. **basïmcï.**

Rom. s. Tipograf.

MATBAACILIK (**matbaacılıq**) is. Matbaacılık, basımcılık.

Rom. s. Meşteşugul tipografiei; tipografie.

MATBUAT is. (Ar. matbuat). Matbuat, basın. Eşanl. **basın.**

Rom. s. Presă.

MATEM is. (Ar. matem). Matem, yas.

"Halkımız, işte bu acı künnï arüw belleñïz, / Matemdïr dep kara kïyïp karalarman telleñïz." - (Şuayip Veli - Muallim Niyazi'ge).

- **Matem tutmak** - Yas tutmak.

Rom. s. Doliu.

MATEMATİK is. ve s. (Fr. >Rom. Türk.). 1. is. Matematik; riyaziye.

2. s. Matematiğe dayalı; ince hesaba bağlı, kesinlikli.

Rom. 1. s. Matematică. 2. adj. Matematic, riguros, precis.

MATEMATİKA is. (Fr.>Rom.Türk.) Matematik bilimi; Riyaziye.

Rom. s. Matematică; ştiinţa matematicii.

MATEMATİKŞİ is. Matematikçi; riyaziyeci.

Rom. s. Matematician.

MATEMLİ s. Matemli, yaslı.

"30 Noyabr 1931 tarihı, tuwıl yalnız, Dobruca, Kırım Tatarlıgın bïle matemlï bïr künïdïr." - (Necip H. Fazıl - Şair Mehmet Niyazi).

Rom. adj. Îndoliat; cu doliu, în doliu.

MATERYAL is. 1. Materyal, ham madde; yarı mamûl madde, malzeme, bir şeyi yapmak için gerekli maddeler, şeyler.

"Şimdi körgeniñiz bo binanı halkniñ yardımıman yasadık. Mobilyerni köyimizniñ dogramacıları yasadılar. Materiyalnı sfat berdi." - (Okuma - III).

"M. köyinde üylerine elektrik tartılgan kişilerniñ sayısı bek az edi. Birinciси : kerekken materyal bol bol tabılmay." - (Altay Kerim – Kâniye).

2. Eşya.

"Dayım : / - Aydı, başta sport materyalı satılgan bir rayonga barıp saga bir top alayık, dedi." - (Okuma - III).

3. Dokuma, kumaş, bez. **Pantolon materyalı.**

4. mec. Bir eseri oluşturan unsurlar veya onu hazırlamak için baş vurulan kaynaklar, belgeler.

"Dobruca'ga kelip yerleşken bo uruwlar, kabileler ... özlerine ait bek zengin sözlü halk edebiyatı, folklor materyalları da ketirgen bolacaklar." - (Nedret Mahmut - Dobroca Tatar Destansı Masalları).

Rom. s. Material. 1. Materie primă; semifabricat. 2. Articol, produs. 3. Ţesătură. 4. fig. Totalitate de documente şi informaţii.

MATERYALİSM is. (Fr. > Rom.Türk.). Materyalizm; maddecilik.

1. Fels. Maddenin varlığını ruha göre öncelikli kabul eden felsefi görüş.

2. mec. Paraya, mala çok önem verme.

Rom. s. 1. Filoz. Materialism. 2. İnteres deosebit pentru foloase materiale.

MATİNEU is. (Fr.> Rom.Türk.). Matine; sabah veya gündüz saatlerinde verilen konser veya tiyatro temsili.

Rom. s. Matineu.

MATİTAS is. Tekerlemelerde aliterasyon veya kafiye sağlamak için söylenen, belli bir anlamı olmayan bir söz.

"Masal masal matitas, / Kalaylandı bakır tas, / Şukurga tüştü şıgalmas, / Pır pır etip uşalmas, / Masal seslep toyalmas." - (Nedret ve Enver Mahmut - Ayuw Kulak Batır).

Rom. s. Cuvânt lipsit de vreun sens anumit, folosit în creaţiile folclorice pentru a se obţine efecte aliterative.

MATİY is. (Çocuk dilinde) Kuzu.

"Özim balık işinde, / Şäşim balık tışında. / Katiyim, matiyim ?" - (Hilmiye ve Ekrem Mehmet Ali - Tepegöz).

Rom. s. (În limbajul copiilor) Miel, mieluşel.

MATLANMAK[1] (**matlanmaq**) f. Matlaşmak, donuk bir görünüm almak; parlaklığını yitirmek.

Rom. v. A deveni mat, a se opaciza.

MATLANMAK[2] (**matlanmaq**) f. Tekerlemelerde aliterasyon veya kafiye elde etmek için söylenen, belli bir anlamı olmayan bir söz.

"Masal masal matlandı, / Onekî ışan atladı." - (Hilmiye ve Ekrem Mehmet Ali - Tepegöz).

Rom. v. Cuvânt lipsit de vreun sens anumit, folosit în creaţiile folclorice pentru a se obţine efecte aliterative.

MATLAŞMAK (**matlaşmaq**) f. Matlaşmak, mat duruma gelmek, parlaklığını yitirmek.

Rom. v. A deveni mat, a se opaciza.

MATLAŞTIRMAK (**matlaştırmaq**) f. Matlaştırmak; donuk, mat bir görünüm vermek.

Rom. v. A opaciza.

MATRAPAZ s. ve is. (Ar. matrak+Fars. baz). Madrabaz; hileci, dolandırıcı.

Rom. s. şi adj. Şarlatan, escroc.

MATRAPAZLIK (**matrapazlıq**) is. Madrabazlık, dolandırıcılık.

Rom. s. Şarlatanie, escrocherie.

MATUR s. 1. Güzel, yakışıklı. **Matur kız. Matur cigit.**

2. Hoş, beğenilen, iyi. **Matur kün.**

3. Sanatlı, artistik; edebi. **Matur sanat. Matur edebiyat.**

"Kün tuwuwda, batıda / At oynatkan batırlar / Kart evrenniñ üstüne / Matur tilni cayganlar." - (Raşit Aşkı Özkırım Çorabatır - Til Kurultayı Müçelerine – Emel M. 11, 1932).

Türk Lehç. : Kazan. - **matur; (matur yazı -** kaligrafi; **Matur matur tügil, söygen matur -** Atas. Güzel güzel değil, sevdiğin güzel.; **Matur çeçekni kıraw tiz ala. -** Atas. Güzel çiçeği kırağı çabuk yakar.; **Her koşnıñ sayrawı üzine matur. -** Atas. Her kuşun ötüşü kendine sevimlidir.).

Rom. adj. 1. Frumos, arătos, chipeş. 2. Bun, plăcut. 3. Artistic, privitor la arte; executat cu artă; (despre limbă) literară..

MATÜW s. (Ar. matuh - "bunak"). Matuh. Var. **mätüw.**

1. Ahmak, akılsız.

"Sen matüw onuñ kızın toyında balaban bir tanamı cetip akettiñ. Onuñ üşün seni nesinde saydı ?" - (Mehmet Vani Yurtsever - Toy, piyes).

"Men bilgenim cırladım, halk ta körsin, / Bo Toktamaz matüw dep erkez külsin." - (Ali Osman Ayrantok / Toktamaz - Bilgenim).

2. Beceriksiz.

- **Matüw bolmak -** Aptal durumuna düşmek.

Rom. s. 1. Nătâng, prostănac, motolog, fraier. 2. Nepriceput, neîndemânatic.

MATÜWLEŞMEK f. Aptallaşmak.

Rom. v. A se prost; a se tâmpi.

MATÜWLİK is. 1. Aptallık, akılsızlık.

2. Beceriksizlik.

Rom. s. 1. Prostie, negiobie, nătângie. 2. Neîndemânare, nepricepere.

MATÜWŞE s. Ahmakça, biraz ahmak.

"Korka, başnı kozgaltmaga eşki korkak. / Matüwşe koy korkaklıkka köpten ortak. / Ekisi de başka karay, korkışalar. / Birbirine, sen alsa, dep buyurşalar. " - (A. Tukay'dan – Kaşkır man Eşki Masalı, Okuma Kitabı - III).

Rom. adj. Cam prostuţ.

MAUZOLEU is. (Yun.>Fr.>Rom.Türk.) Mozole; anıtkabir.

Rom. s. Mausoleu.

MAWI is. ve s. (Ar. mai - "su rengi"). 1. is. Mavi renk; gökkuşagının yeşil ve menekşe renkleri arasındaki rengi; gök renk.

2. s. Bu renkte olan; gök.

"Kök kenarları şölge tayangan balaban bĭr mawı kaptay bolıp körĭne edĭler." - (Tatar Tĭlĭ II).

"Mawı anter kĭyesĭñ, / Nüşün boynıñ iyesĭn ? / Dogrısın ayt, bĭliyĭk, / Kaysımızını süyesĭñ ?" - (Boztorgay).

- **Kök mawı -** Gök mavisi.
- **Mawı moşak -** a) Mavi renkli boncuk. b) Nazar boncuğu. c) mec. Herkese aynısı verildiği halde, sahiplerine özel bir değer ve anlamla verildikleri telkin edilen hediye.
- **Süt mawı -** Açık mavi. **"Sende de bar süt mawı, / Mende de bar süt mawı. / Süt mawını üyde kĭy, / Menĭ kör de can da küy." -** (Boztorgay).

Rom. 1. s. Culoarea albastră. 2. adj. De culoare albastră.

MAWIK (**mawıq**) is. Keyif, zevk.

"Zalim Rusnıñ hilekârlıgı, Dewletĭ Osmaniye'nĭñ yanlış siyaset ve idaresĭ neticesĭnde Hanından, Kurultayından, hükümet ve millet idaresĭnden uzak kalgan Kırım hanlıgı cürek mawıgın bo adetĭmen algan." - (Necip H. Fazıl - Kĭyew Konuşması).

Türk Lehç. : Kazan. - **mawık;** Nog. - **mawk.**

Rom. s. Delectare, satisfacţie, mulţumire; distracţie. **Cürek mawıgı** - *satisfacţie sufleteasc㠖.*

MAWIKMA[1], MAWIĞUW (**mawıqma, mawığuw**) is. Solma, kuruma.

Rom. s. Vestejire.

MAWIKMA[2], MAWIĞUW (**mawıqma, mawığuw**) s. Keyiflenme, zevklanma.

Rom. s. Distrare, distracţie; satisfacere.

MAWIKMAK[1] (**mawıqmaq**) f. Solmak, kurumak.

Türk Lehç. : Kırım., Nog. - **mavıqmaq, mavığuv;**

Rom. v. A se vesteji.

MAWIKMAK[2] (**mawıqmaq**) f. Keyiflenmek, zevklanmak.

Türk Lehç. : Kazan - **mavığu**,; Nog. - **mavqlanmaq**, **-uv**;

Rom. v. A se distra; a simţi satisfacţie.

MAWILAŞMA, **-UW** is. Mavileşme.

Rom. s. Albăstrire.

MAWILAŞMAK (**mawılaşmaq**) f. Mavileşmek.

Rom. v. A se albăstri.

MAWILAŞTIRMAK (**mawılaştırmaq**) f. Mavileştirmek, mavi renk vermek.

Rom. v. A albăstri.

MAWILI s. ve is. Mavili.

1. Üzerinde mavi renk olan (şey).

2. Mavi renk giysi giymiş olan (kimse).

Rom. adj. şi s. 1. (Obiect) Cu albastru. 2. (Persoană) În albastru.

MAWILIK (**mawılıq**) is. 1. Mavilik, mavi renkte olma durumu.

2. Mavi yüzey veya uzay boşluğu.

Rom. s. 1. Albăstrime; calitatea de a fi albastru. 2. Suprafaţă ori spaţiu albastru.

MAWIMSI s. Mavimsi, rengi maviye yakın olan.

Rom. adj. Albăstrui.

MAWIMTIRAK s. Mavimtırak, mavimsi.

"Ertenniñ mawumsı tumanında, awuzları yaş ve murunları kırmızımsı, sabırsız itler men sarılgan awcılar, ilerliyler." - (Okıma Kitabı - V).

Rom. adj. Albăstrui.

MAWNA is. (Ar. maune). Mavna.

Rom. s. Navig. Mahonă.

MAY[1] is. Yağ.

1. Bitkilerin ve hayvanların yapısında bulunan ve insanın başlıca gıda ihtiyaçlarından birini oluşturan sıvı veya katı madde.

"Ay sarımay sarımay, dep parmagıman bĭraz may sıyırıp ala da awızına kaba." - (Boztorgay).

"Mayda pĭşer şiberek, / Dadın berĭr semĭz et. / Bĭzĭm köyniñ kızların / Boyın kör de merak et." - (Boztorgay).

"Kodalak araba ĭşĭnde / Koñkırdaşkan dört kurtka. / Kurtkalarnı kuturtkan / Mayga pĭşken cımırtka." - (Boztorgay).

2. Organik yağları andıran, sanayide makina elemanlarının sürtünmelerini azaltmak için kullanılan mineral madde.

"Lokomotiv tamam may lekelerĭnĭn üstüne keldĭ ve toktadı." - (Okuma - III).

3. Vücut teriyle doğadaki toz maddelerinin karışımından meydana gelen giysi kiri.

- **Ardal mayı -** Hardal yağı. **"Boldı kardaşım, mına üş oka ardal mayı aldım. Kaynatıp teran kokısın şıgarsak, tamam arü bolacak." -** (Altay Kerim – Kâniye).
- **Balık mayı -** Balık yağı.
- **Cermay -** Petrol.
- **Cĭlĭkmay -** Büyük kemik iliği.
- **Hint mayı -** Riçin yağı; Hint yağı, hekimlikte ve sanayide kullanılan bir bitkisel yağ.
- **Kübü mayı -** Yayık yağı; taze tereyağı. **"Ötmekke analarımız taze kübüden bĭraz may, beyaz çılkı kaymak sürerdĭ." -** (Çelebi Cihan - Karılgaçlar Duası).
- **May baylamak -** Semirmek; bir organda yağ birikmek.
- **May lamba** - Kandil. **"Eskimolar kölibalarda yaşarlar. ... Balaban may lambaları kolibalarında soba yerĭn tutar.**" - (Okuma - III).
- **Maşina mayı -** Makina yağı.
- **Sarımay -** Tereyağı.
- **Şegĭrdek mayı -** Ayçiçeği yağı.
- **Toñmay -** Donyağı.
- **Ziytĭn mayı** - Zeytinyağı.
- **Akmasa da may iygĭ, bermese de bay iygĭ. -** Deyim. Akmasa da (az olsa da) yağ iyi, vermese de ağa iyi.
- **Araları may man bal. -** Deyim. Araları yağ ve bal (çok iyi).
- **Cüregĭ may baylamak –** Deyim. İstenilen bir şeyin olmasından rahatlamak.
- **Ĭşĭn mayı ĭrĭmek** – Deyim. Üzülmek, korkmak.

• **Kara eşkĭnĭ körgen ĭşĭ may tolı zan eter**. - Deyim. Kara keçiyi gören içi hep yağ sanır.

• **Küpte tolı mayım, er müsafĭr dayım**." - Deyim. Küpte dolu yağım, her misafir dayım.

• **Lafman pĭláw pĭşse, deñĭz kadar may menden** - Deyim. Lafla pilâv pişerse, deniz kadar yağ benden.

• **May cagar da kölegĭne tamızmaz**. – Deyim. Yağ sürer de üstüne damlatmaz.

• **Ötmegĭne (ökmegĭne) may cagılmak –** Deyim. Ekmeğine yağ sürülmek; birinin işine yarayacak bir durum meydana gelmek.

• **Öz mayıman kawrılmak –** Deyim. Kimseye muhtaç olmadan yaşamak.

• **Şıbından may şıgarmak –** Deyim. Olmayacak şeylerden yararlanmaya çalışmak.

• **Bay balası ay tĭler, carlı balası may tĭler. –** Atas. Zengin çocuğu gökteki ayı ister, fakir çocuğu yağ ister.

• **Eşkĭ can dertĭnde, kasap may peşĭnde. –** Atas. Keci can derdinde, kasap yağ peşinde.

• **İnsan bayısa, közĭn mayı öser. –** Atas. İnsan zenginleşirse gözünün yağı artar.

• **Öksĭz kozı asrasañ awzıñ murmıñ may eter, öksĭz bala asrasañ awzıñ murnıñ kan eter. –** Atas. Öksüz kuzu beslersen ağzını burnunu yağ içinde bırakır, öksüz çocuğu beslersen ağzını burnunu kan içinde bırakır.

• **Tĭrmenşĭ unga, tükâncı mayga carımaz. –** Atas. Değirmenci un, bakkal yağ bolluğu görmez.

Rom. s. 1. Ulei; grăsime. 2. Unsoare. 3. Soi, slin.

MAY[2] is. (Lat.>Rom., Rus.) Mayıs ayı.

Rom. s. Luna Mai.

MAYA is. (Fars. maye). Maya. Eşanl. **aşıtkı.**

1. Bazı besinlerin yapımında mayalanmayı sağlamak için kullanılan madde.

"Teknede kaldı maya, / Süygülüm kamır caya. / Közyaşlarım kurudı, / Künlernĭ saya saya." - (Boztorgay).

2. mec. Bir süreçte yardımcı, kolaylaştırıcı rol oynayan unsur.

"(İdeal ... milletke medeniyetnĭ aşılayacak ve onı hazmettirecek bĭr mayadır." - (Necip H. Fazıl - Özĭmce).

3. mec. Öz; yaradılış.

"Onlar bĭlmiyler ke menĭm mayam da köy yerĭnde aşıgan." - (Altay Kerim – Kâniye).

• **Mayası buzık -** a) Kötü yaradışlı. b) Hain, kötülük yapmaktan hoşlanan.

• **Deñĭz (köl) maya tutmaz.** - Atas. Deniz (göl) maya tutmaz.

• **Yuku yukunıñ mayasıdır. –** Atas. Uyku uykunun mayasıdır.

Rom. s. 1. Drojdie, ferment. 2. fig. Element ajutător. 3. fig. Esență.

MAYALAMA-W is. Mayalama. Eşanl. **aşıtma.**

Rom. s. 1. Punere de drojdie. 2. Punere la dospit.

MAYALAMAK (**mayalamaq**) f. Eşanl. aşıtmak.

1. Mayalamak, içine maya karıştırmak.

2. Mayalanmaya bırakmak.

Rom. v. 1. A pune drojdie. 2. A pune la dospit.

MAYALANDIRMAK (**mayalandırmaq**) f. Mayalandırmak; içine maya koymak, mayalamak.

Rom. v. A pune drojdie.

MAYALANMAK (**mayalanmaq**) f. Mayalanmak; mayanın etkisiyle kabarmak. Eşanl. **aşımak.**

Rom. v. A fermenta, a dospi.

MAYALI s. Mayalı.

1. İçine maya karıştırılmış.

2. Maya ile ekşiyip kabarmış. Eşanl. **aşıgan.**

Rom. adj. 1. Amestecat cu drojdie; făcut cu drojdie. 2. Dospit, fermentat.

MAYALIK (**mayalıq**) is. Mayalık; maya olarak kullanılmak için ayrılmış mayalanmış hamur parçası.

Rom. s. Bucată de aluat dospit păstrat pentru a fi întrebuințat în loc de drojdie.

MAYAN is. (Ar. muayene) Muayene; sağlık kontrolü (özellikle askere alınırken yapılanı).

"Sen arkadaş Ömĭrbek, cumartesi Acica sanatorına mayanga keteceksĭñ, pazartesĭ de Karaömer rayonında, Askerlĭk komisaryatında tabılacaksıñ." - (Altay Kerim – Kâniye).

"Askerlernĭ körgende / Merak etemen. / Tertĭbĭne suklanıp / Mayan bekliymen." - (Belkiz Sena Bilal - Askerler).

Rom. s. Control medical, vizită medicală (spec. la recrutare).

MAYASIL is. Tıp. Mayasıl.

1. Egzama.

2. Basur.

Rom. s. Med. 1. Eczemă. 2. Hemoroizi.

MAYASIZ s. Mayasız, içinde maya bulunmayan.

Rom. adj. Fără drojdie.

MAYBAKLA (**maybaqla**) is. Bot. Barbunya, taneleri kırmızı veya kahverengi benekli bir tür fasulye.

Rom. s. Bot. Soi de fasole cu boabele cu pete roșiatice sau cafenii.

MAYDANOS is. (Yun.>Türk.). Bot. Maydanoz. (Lat. Petroselinum hortense).

"Dört meşere yasadık. Baştasına arpaşık ektĭk. Ekĭncĭsĭne daragurt man maydanos, üşüncĭsĭne sarımsak man turup, dörtĭncĭsĭne de domatis men büber otırtacakmız." - (Tatar Tĭlĭ - 1).

Rom. s. Pătrunjel.

MAYIS is. (Lat.>Fr.Rom.>Türk.). Mayıs ayı, yılın beşinci ayı.

"Mayıs kelse kirazlar kızarıp pĭşer, / Senmen oynap külgenĭm esĭme tüşer." - (Boztorgay).

"Kıdırlezniñ şeşegĭ, mayısnıñ gülĭ, / Sen bolgaydıñ bakşamnıñ bĭr bülbülĭ." - (Boztorgay).

• **Martta baka siymesĭn, Abĭrlĭde bĭr tamsın. / Mayısta da cawmasa, çölde kalır bidayım." -** Atas. Martta kurbağa işemesin, Nisanda bir damlasın. / Mayısta da yağmazsa, tarlada kalır buğdayım.

Rom. s. Luna Mai.

MAYIŞIK (**mayışıq**) s. Eğri; eğriltilmiş.

Rom. adj. Îndoit; strâmbat.

MAYIŞKAK (**mayışqaq**) s. 1. Kolayca eğilen; kolayca yamulan.

2. mec. İradesiz, başkalarının tesirinde kalabilen.

Rom. adj. 1. Maleabil; mlădios. 2. fig. Influenţabil, sugestibil, moale, lipsit de voinţă.

MAYIŞKAN (**mayışqan**) s. → **Mayışkak**.

MAYIŞMA, **-UW** is. Eğrilme.

Rom. s. Îndoire.

MAYIŞMAK (**mayışmaq**) f. Eğrilmek.

"Dal fidanday mayışıp cürüşüñ süydüm, / Artıñdan karap kalıp, candım küydïm." - (Boztorgay).

"Parmamdakı oymagım, /Ak kümüştiy tırnagım / Ekïsï bïrden mayışkan." - (Nedret ve Enver Mahmut - Bozcïgït).

• **Agaş fidan ekende mayışır. -** Atas. Ağaç fidan iken eğrilir.

Rom. v. A se îndoi.

MAYIŞTIRILMAK (**mayıştırılmaq**) f. Eğriltilmek.

"Su buwunda kaynatılıp mayıştırılgan kayın agaşlarından ïskembeniñ ayakları, arkalıkları ve tögerek bolgan yerlerï yasalır." - (Okuma Kitabı - III).

Rom. v. pas. A se îndoi, a fi îndoit.

MAYIŞTIRMAK (**mayıştırmaq**) f. Eğriltmek.

Rom. v. A îndoi.

MAYIŞTIRTMAK (**mayıştırtmaq**) f. Eğrilttirmek.

Rom. v. A pune să îndoaie.

MAYKALAKAY (**mayqalaqay**) is. Mutfak. Tereyağla, mayasız hamurdan hazırlanan, tava büyüklüğünde bir çörek çeşidi. Var. **maylı kalakay.**

Rom. s. Culin. Turtă din aluat nedospit, preparată cu unt.

MAYLAMA, **-W** s. Yağlama.

Rom. s. Acţiunea de a unge, de a gresa.

MAYLAMAK (**maylamaq**) f. Yağlamak.

1. a) Yağ sürmek, yağ karıştırmak. b) Paslı madeni eşyaları temizleyip yağlamak.

"Alaşalar nallansın, ok yaylar maylansın." - Edip Efendi – Sefername – Emel M. 8 -1934).

2. Yağla lekelemek, kirletmek.

3. Makinaların, aletlerin sürtünmeye maruz kalan yerlerine makina yağı koymak.

"Maşinalar maylandı, / Bïrbïrïne baylandı. / Bügün senï körgende / Başım közïm aylandı." - (Boztorgay).

Türk Lehç. : Kırım. - **maylamaq, yağlamaq**; Nog. - **maylamaq**, **-v**;

Rom. v. 1. A unge; a pune ulei. 2. A păta, a murdări cu ulei, cu unsoare. 3. A gresa.

MAYLANMAK (**maylanmaq**) f. Yağlanmak.

1. Yağ sürülmek, yağ konulmak.

2. Yağ bağlamak, yağ oluşmak.

3. Yağdan kirlenmek.

4. (Makimalar hakkında) Sürtünen parçaları arasına yağ koyulmak.

"Bïr yakta traktor maylana, / Bïr yakta tuhum saylana, / Küle er köylïniñ yüzï. / Em işliy, em cırlay özï." - (İsmail Ziyaeddin - Toy).

• **Doksandan son şarıgıñ mayla. -** Atas. Doksandan son çarıklarını yağla (tarla işlerine çıkmaya hazırlan).

Rom. v. 1. A se unge. 2. A prinde grăsime, a se îngrăşa. 3. A se murdări de ulei, de unsoare. 4. A se gresa.

MAYLATMAK (**maylatmaq**) f. Yağlatmak, yağlamak işini yaptırmak.

Rom. vf. A pune să ungă, să greseze.

MAYLAWCI is. Yağlayıcı, yağcı.

Rom. s. Ungător.

MAYLAWIŞ is. Yağdanlık; yağlama kabı.

Rom. s. Cană de ulei.

MAYLI s. Yağlı.

1. Üzerinde veya içinde yağı olan; yağ sürülmüş veya konulmuş olan. **Maylı botka.**

2. Yağı çok olan; yağ bağlamış olan.

"Baylarga aytayım ne saklay yarın. / Ölïmniñ tüsüday bolır tüslerï. / Buruşır, mugayır o maylı yüzlerï." - (Bekir S. Çobanzade - Bïr Izın Berïñïz).

3. Yağla yapılmış.

"Çapçïn çapçïn kolına, / Kakay pïtsïn kolına, / Çapçïn çapçïn üşkeşïk, / Maylı botka pïşkeşïk." - (Boztorgay).

4. Besili, semiz.

5. Yağ sürülmüş, yağlanmış.

"Men kübüde işliymen, kollarım maylı, / Babam katïp berecek bolmasam kaylı." - (Boztorgay).

"Kazarmanıñ ïşïnde / Kapitan gezer. / Maylı kayış kolında, / Talïmge tïzer." - (Boztorgay).

6. Yağdan, terden kirlenmiş.

"Şoban kïygen şontık ton maylı bolır, / Anañ algan kızşıgı şaylï bolır." - (Boztorgay).

"Akam, kaydan kelesïn, tonıñ maylı, / Senïñ mï anaw eşek, terekke baylı ?" - (Boztorgay).

7. mec. Paralı, zengin (kimse). **Maylı müşterï.**

• **Maylı kalakay -** Tereyağıyla, mayasız hamurdan hazırlanan, ekmek büyüklüğünde bir çörek çeşidi.

• **Maylı kuyruk** – a) Yağlı koyun kuyruğu. b). mec. Kolayca yararlanılabilecek iş veya kişi.

• **Öz aramız Kencamet, maylı botka semïz et.** - Deyim. Kendi aramızdayız Kenceahmet, yağlı pilâv ve et (önümüzdeki menfaatleri kendi aramızda paylaşalım).

• **Tasawır botkası maylı bolır.** - Deyim. Hayaldeki pilâv yağlı olur.

• **Cümlemen cumruk maylı kuyruk –** Atas. Herkesle beraber yenilen yumruk yağlı kuyruktur.

Rom. adj. 1. Cu ulei; cu grăsime. 2. Gras. 3. Preparat cu ulei. 4. Îngrăşat, bine prăsit. 5. Uns; gresat. 6. Soios, slinos. 7. fig. Gras, plin de bani, bogat.

MAYLILIK (**maylılıq**) is. Yağlılık; yağlı olma durumu veya derecesi.

Rom. s. Starea de a fi uleios sau uns; procentul de unsoare.

MAYMUN is. (Yun.>Ar., Türk.). 1. Zool. Maymun. Eşanl. **meçin.**

"Sıcak yaklarnıñ balta kïrmegen balaban ve sık ormanlarında bek köp maymunlar yaşarlar." - (Okuma - III).

"Keteler keteler, künlerniñ bïrïnde bïr taw işïndekï maymunlarnıñ memleketïne barıp yetişeler." - (Nedret ve Enver Mahmut - Bozcïğït).

2. s. mec. Çirkin (yüzlü).

"Köyïñe keldïm atlı, / Cawlıgım tolı tatlı. / Sen menï begenmedïñ, / Aldıñ maymun suratlı." - (Boztorgay).

3. s. mec. Taklitçi.

- **Maymun ïştaalı –** Hevesi çabuk geçen.
- **Malı keter, maymunı kalır.** - Deyim. Malı gider, maymunı kalır.
- **Maymun közïn aştı –** Deyim. Geçen bir olaydan ders alındığını anlatır.

Rom. s. 1. Zool. Maimuţă. 2. s. şi adj. Urâţenie; urât. 3. s. şi adj. Imitator.

MAYMUNLAŞMAK (**maymunlaşmaq**) f. Maymunlaşmak; maymun gibi davranmak, taklitçilik etmek.

Rom. v. A se maimuţări, a se strâmba, a se schimonosi, a se fandosi; a imita.

MAYMUNLAŞTIRMAK (**maymunlaştırmaq**) f. Maymunlaştırmak; maymun gibi hareket ettirmek.

Rom. v. A determina pe cineva să facă maimuţării, să se comporte ca un bufon.

MAYMUNLIK (**maymunlıq**) is. Maymunluk, güldürmek veya dikkati çekmek için yapılan tuhaf hareketler.

- **Maymunlık etmek -** a) Taklitçilik etmek . b). Tuhaf hareketlerde bulunmak.

Rom. s. Maimuţărie. **Maymunlık etmek -** *a) A imita, a face bufonerii. b) A se maimuţări, a se fandosi.*

MAYMUNŞIK (**maymunşıq**) is. Maymuncuk, kilit açacağı.

Türk Lehç. : Kırım. – **maymunçıq;**

Rom. s. Şperaclu.

MAYO is. (Fr.>Rom.Türk.) Atlet fanilası; atlet. Var. **mayou.**

"Kıska bïr kilot, bïr de mayoman ïskembege otırıp masa başına yanaştı." - (Altay Kerim – Kâniye).

"Neniy, menïm bïr temïz mayom bar mı eken ?" - (Altay Kerim - Biruinţa Kurabiyelerï).

Rom. s. Maiou.

MAYONEZ is. (Fr.>Rom. Türk.) Mutfak. Mayonez.

Rom. s. Culin. Maionează.

MAYOR is. (Alm.>Rom.) Ask. Binbaşı.

"Kapitanga bïr pepiy, / Mayorga para. / Askerlïkten kurtulmak / Şaresïn kara." - (Boztorgay).

Rom. s. Maior.

MAYOU is. → **Mayo**.

MAYSIZ s. Yağsız.

Rom. adj. 1. Fără ulei; fără unsoare; fără grăsime. 2. Neuns, negresat.

MAYŞAYMAK (**mayşaymaq**) f. → **Mayışmak**.

"Bolganı bolacagı, bütün köynïñ sade bo ekï süwüt teregï kuturgan celnïñ kuwatına, mayşayıp mayşayıp ala edïler." - (Okuma - IV).

MAYŞIRAK (**mayşıraq**) is. Mum; başlıca yanıcı maddesi içyağı olan mum.

"Koşar koşar cagılgan mayşırak carıgı arasında kïydïrïlgen kïyew cïgït delïkanlıların toplaşıp otırgan odalarına ketïrïlïr ve saygılı yer sayılgan sadr köşesïne oturtılır." - (Necip H. Fazıl - Kïyew Konuşması).

"Balabanca altıncı, yedïncï sınıf talebelernï akşam şakırıp mayşırak, penerlïk carıgında onlarga ders üyrettï." - (Altay Kerim – Kâniye).

- **Cangan mayşırak tübüne şöger**. - Atas. Yanan mum dibine çöker.
- **Carlı baynıñ malın esaplap mayşıragın táwsïtïr**. – Atas. Yoksul kişi zenginin malını hesaplayarak mumunu tüketir.
- **Mayşırak tübüne carık bermez.** – Atas. Mum dibine ışık vermez.

Rom. s. Lumânare.

MAYTAP is. (Fars. mahtap) 1. Maytap; şenliklerde atılan havai fişek.

2. mec. Alay, istihza.

"Türk kalklarında şaka, alay, maytap, mıskıl masalları bek köptïr. ... Dobroca Tatarlarının folklorında mıskıl, maytap şınların da itibarga almak, yerïndedïr." - (Nermin ve Nevzat Yusuf - Nasrettin Hoca).

- **Maytapka almak –** Biriyle alay etmek.

Rom. s. 1. Foc de artificii, rachetă. 2. fig. Ironie, zeflemea.

MAYTAPLAMAK (**maytaplamaq**) f. Maytaba almak; biriyle alay etmek, eğlenmek.

Rom. v. A ironiza, a zeflemisi.

MAYTAPŞI s. ve is. Alaycı.

Rom. s. 1. Ironic, zeflemisitor. 2. Zeflemist.

MAYTEREK is. Bot. Zeytin ağacı. (Lat. Olea europaea).

Rom. s. Bot. Măslin.

MAZALI s. (Ar. ma -"ile"+ aza +Türk. " -lı") İri yarı, iri yapılı; güçlü, kuvvetli. Eşanl. **alatlı.**

"Son derece mazalı ve kuwetlï bolgan bo ekï cïgïtnïn bïrbïrsïn sıkkanda sertleşken etlerï taştay kabarıp körïne eken." - (Boztorgay).

"Kaşı közï kaytanday, özï mazalı, tutkanın becergen, kolından er şiy kelgen bïr cïgït eken." - (Mehmet Vani Yurtsever - Talaka).

"Nurettin onbeş onaltı yaşlarına kelïp mazallı bïr cïgït bolıp yetïşe." - (… Bozcïgït / Edege).

- **Arkadaşıñ özïñden mazalı bolsın. -** Atas. Arkadaşın kendinden iri yapılı olsun.

Türk Lehç. : Kırım., Nog. – **mazallı;** Karaçay Malkar. – **maza –** sağlık, **mazallı –** iri, büyük.

Rom. adj. Corpolent, robust; puternic.

MAZALILIK (**mazalılıq**) is. İrilik, iri yarı olma durumu.

Rom. s. Corpolenţă, robustеţe.

MAZALLA ünl. (Ar.). Maazallah; "Tanrı korusun" anlamında.

"Mazalla, aytkanım berseñiz dep tursalar katermiz ?" - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

Rom. interj. Arabism însemnând "Ferească Dumnezeu !"

MAZEN is. (Ar. mahzen). Mahzen; yapılarda yer altı deposu.

"Cerden şıgargan soñ, awuşlarnı bir sepet men mazenge taşıdık." - (Tatar Tilï II).

"Anï, bonı boş bir mazenge kapaydılar, kırk şuwal cewez berediler. Bo, mazenge kïredï, catadı." - (Hilmiye ve Ekrem Mehmet Ali - Tepegöz).

Rom. s. Beci, pivniţă.

MAZERET is. (Ar.) Mazeret; ileri sürülen sebep.

Rom. s. Scuză; motiv invocat.

MAZGAL (**mazğal**) is. (Yun. maskhali >Türk.). Mazgal; kale duvarlarında atış yapılabilmek için bırakılan dar delikler.

Rom. s. Ambrazură.

MAZĬRE is. (Rom.) → **Bezelya**.

MAZİ is. (Ar. mazi). 1. Geçmiş; geçmiş zaman, tarihe karışmış zaman.

2. mec. Tarih.

"Erkeksïñ, cïgïtsïñ. Dünyanıñ bonday acıları karşısında egilmege alışma. Bo, mazisïz (mazisï bolmagan) **bir milletniñ kïşïsïñ sıfatıdır." -** (Necip H. Fazıl - Kırım).

"Çünke halknı bek süye, bonı biysïnmegen bazı arkadaşlarına, 'öz teregïn begenmegen soysuzlarga' yürekten kıza, Türklükniñ şanlı mazisïmen iftihar ete edï." - (Mehmet Vani Yurtsever – Uyuşmagan Ekï Arkadaş).

• **Geşkenge mazi derler, kelecekke azïr bol** – Deyim. Geçmişte kalan olayların üzerinde takılıp kalınmasından bir yarar gelmez, ilerisi için hazırlıklı ol..

Rom. s. 1. Trecut. 2. fig. Trecut istoric, istorie.

MAZİN is. (Ar. muezzin). Namaz vakitlerini bildirmek için ezan okuyan kimse (hoca veya yardımcısı). Var. **müezzin.**

"Ak sakallı komşı mazin yaşay mı ? / Gene Allah ! dep sözïne başlay mı ?" - (Bekir S. Çobanzade - Ezan Sesï / Emel D).

Rom. s. Muezin.

MAZİZ öz. is. → **Muazzez**.

MAZLUM s. (Ar. mazlum) Mazlum.

1. Zulüm gören, kendisine zulmedilen.

"Mazlum curtı bïzniñ şarkta tañ celleri eskende, / … İşte, bugün garip curtnıñ bir gülï, sïz açtıñız. / Solgan tatar dünyasına köp ümütler saçtıñız." - (Amdi Giraybay – Darülmalümatnı Bïtïrgen Kızlarımızga).

2. mec. Sessiz ve uysal.

Rom. adj. 1. Asuprit, împilat, oprimat. 2. fig. Umil, supus, smerit.

MÁÁL is. → **Mál**.

"Latife de kolına bir resïmlï kitap aldı ve onı karıştırmaga başladı. Bir máálden soñ, nenesïniñ üy işersïnde etken işlerï aklına keldï." - (Tatar Tilï II).

MÁBET is. → **Mabet**.

MÁCĬR is. → **Mácïr**.

MÁDEM bağ. → **Madem**.

"Hoca bïraz tüşünïp turgan sora : / - Mádem ke okımak yazmak bïlgïsï bo menïm başımdakı armantaştay feste, buyır, sen okı, diy, başında fesïn şıgarıp komşısın başına kïsete." - (Nermin ve Nevzat Yusuf - Nasrettin Hoca).

MÁL is. (Ar. mahal - "yer"). Zaman, vakit; an. Var. **maál, máál.**

"Geçenlerde, anasının loksasında, anaw kïşkenesï keşeniñ bir málïnde ebe anasının çubugın alıp keldï." - (Mehmet Vani Yurtsever - Ödelek).

"Keş málgeşïk tatlı dertniñ azabına toyalmay, / Tañ atması yaklaşkanın tuyalmay / saátlerce töşekte kıwrangan soñ / Akkı berdï kararın." - (İsmail Ziyaeddin - Toy).

• **Bir málden -** Bir süre sonra. **"Bïr málden gene anaw acayıp insan sesï Kutlıkaya'nıñ kulaklarına kelïp cangıramaga başlay." -** (Nedret ve Enver Mahmut - Bozcïgït).

Rom. s. Timp, vreme; moment; timpul potrivit, momentul oportun.

MÁLEBE is. (Ar. mu+haleb /"süt") Muhallebi; süt şeker ve pirinç ınu katılarak yapılan bir tatlı. Var. **maálebe, malebe.**

"Konakbaylar aş taşıp yorılalar. / Şorbaman başlay ..., sarma, et, kawurma, kabak, / Málebe, dolma hep kele, kele tabak tabak." - (Mehmet Vani Yurtsever - Toy, şiir).

"Yemekler pïşïrïle : şorbası, botkası, sarması, etï, sütlaşı, malebesï, epsï epsï tamam, ázïr." - (Nevzat ve Nermin Yusuf - Nasrettin Hoca).

Rom. s. Culin. Un preparat dulce făcut din lapte, zahăr şi făină de orez.

MÁLEBECĬ is. Muhallebici.

1. Muhallebe yapan veya satan kimse.

2. Muhallebi satılan yer.

Rom. s. 1. Persoană care prepară sau vinde **málebe.** *2. Local în care se vinde* **málebe.**

MÁLEBECĬLĬK is. Muhallebicilik.

Rom. s. 1. Îndeletnicirea de a prepara sau a vinde **málebe.** *2. Ocupaţia de* **málebecï.**

MÁLĬNDE zf. Tam vaktinde.

Rom. adv. La timp, în momentul convenit.

MÁLİ is. → **Mali**.

MÁLİY is. → **Maliy**.

MÁLLE is. (Ar. mahalle). Mahalle. Var. **mahalle,** (bak).

1. Bir köy, kasaba veya şehrin bir bölümü. **Kıbla málle. Sırt málle.**

"Şu mállenïñ bir kızı, / Voal batigı kırmızı. / Yanagında benï bar, / Sandım saba yıldızı." -

(Boztorgay).

"Pĭlĭşlerĭñ babası edĭ, / Tawuklarıñ kocası edĭ. / Mallemĭzniñ ocası edĭ, / Kültöbeniñ mollası edĭ." - (Boztorgay).

"Neçün tatar köylerĭ karangı, basık, / Şeherlerde málleler çürük, sasık ?" - (Bekir S. Çobanzade - Yüz Altmış Yıl).

2. Bir mahallede oturan insanlar.

- **Kence Málle -** Mecidiye kasabasının güneyindeki Mereni köyünün Tatarca adı.
- **Koşu Málle -** Köstence'nin bir mahallesinin adı (Romence cadde ismi Mihail *"Coiciu"*dan bozma ad).
- **Kumluk (Kumnuk) Málle -** Köstence'nin bir başka mahallesinin adı.
- **Laz Málle -** Köstence'nin güneyinde köy. (Romence adı Lazu).
- **Málle arkadaşı -** Mahalle arkadaşı.
- **Málle ocası -** Mahalle hocası (imamı).
- **Málle mektebĭ -** Mahalle mektebi (okulu).

Rom. s. 1. Cartier, mahala; zonă. 2. Locuitorii unui cartier.

MÁLLELĬ is. ve s. Mahalleli.

1. s. Aynı mahalleden olan.

2. is. Mahalle halkı veya mahalle halkından olan kimse.

Rom. s. şi adj. Din acelaşi cartier; om al cartierului.

MÁLSĬZ s. ve zf. Zamansız, vakitsiz (erken).

"Ölsem ölĭp ketermen, ayrı tüşmem, / Senden bazgeşmem amma, málsĭz pĭşmem." - (Boztorgay).

"Ket : Málsĭz aşkan gül satıyım, mahalsĭz aşkan gül satıyım ! dep bakır kasabada." - (Ekrem ve Hilmiye Mehmet Ali - Tepegöz).

- **Málli málsĭz -** Vakitli vakitsiz; olur olmaz bir zamanda, rastgele bir zamanda.
- **Málsĭz kelmek -** Geç (veya erken gelmek).
- **Málsĭz pĭşmek -** (Meyveler için) Erken pişmek, erken olgunlaşmak..

Rom. adj. şi adv. 1. Târziu (sau devreme), care nu are loc la timp. 2. Timpuriu, precoce.

MÁNE is. → **Mane**.

MÁNECĬ is. → **Manecĭ**.

MÁNEN zf. → **Manen**.

MÁPĬS is. → **Mapĭs**.

MÁPĬSÁNE is. → **Mapĭsane**.

MÁRĬŞKE is. → **Marĭşke**.

MÁRŞKE is. → **Marşke**.

MÁTÜW s. ve is. → **Matüw**.

ME[1] is. Dobruca Tatar alfabesinin on yedinci harfinin okunuşu ve adı.

Rom. s. Denumirea literei "m" în alfabetul Dialectului tătar dobrogean.

-ME[2] Yapım eki. → **-ma.**

ME[3] ünl. Koyun ve keçilerin çıkardığı ses.

Rom. interj. Cuvânt care redă strigătul caracteristic al oilor şi caprelor.

MECA is. Sınır, kenar çizgisi. Var. **mece.**

Türk Lehç. : Kırım. - **meca;** Kazak. - **mece**; Rus. - **meja;**

Rom. s. Hat, răzor, hotar; graniţă, linie de demarcaţie.

MECADAŞ is. → **Mecedeş**.

"Köyĭme köyĭñ mecadaş, arada otlak. / Perşembĭ, Cuma col kara, kelĭrmen mutlak." - (Boztorgay).

MECAL is. (Ar. mecal). Mecal; takat, güç, kuvvet.

"Keldĭ mecalnen vapor, kaldırdı bĭznĭ, / Yaşasın Kemal Paşa, aldırdı bĭznĭ." - (Boztorgay II).

"Aydı tez tur, körmiysĭñ mĭ, mınaw tayda hál mecal kalmadı, al bakalım onı omızıña da, bayırga dogrı (cür) ! diy atlı." - (Nevzat ve Nermin Yusuf - Nasrettin Hoca).

Rom. s. Putere, forţă.

MECALSIZ s. Mecalsiz; takatsız, güçsüz, kuvvetsiz.

Rom. adj. Sleit de puteri, epuizat, extenuat.

MECAZ is. (Ar. mecaz). Mecaz; gerçek anlamından başka bir anlamda kullanılan söz.

Rom. s. Cuvânt cu sens figurat; metaforă.

MECAZİ s. (Ar. mecazi). Mecazi; gerçek anlamından saptırılarak, benzetmeli olarak kullanılan (söz).

Rom. adj. Cu sens figurat; metaforic.

MECBUR s. (Ar. mecbur). Mecbur. Var. **mejbur.**

1. Bir şeyi yapmak zorunda olan.

"Lâkin eñ sonında Ruslar bĭzden belkĭ on kat taa fazla ölĭ bırakıp kaçmaga mecbur boldılar." - (İsmail Ziyaeddin - Çora Batır).

" -Necĭp, bĭr dakka üşün üyge kĭrĭp şık paşam, dedĭ. Mefküre ablaman men bek aru dos bolmasam da, o, balaban közlerĭn maga dogrılap aytkanda, kĭrmege mecbur boldım." - (Okuma - III).

2. esk. Düşkün, tutkun.

- **Mecbur bolmak (kalmak) -** Mecbur olmak. **"Kolımdakı ekĭ cartıdan bĭrĭn satmaga mecbur bolacakman. Sora ?" -** (Necip H. Fazıl - Caş Fidanlar).
- **Mecbur etmek (tutmak)** - Bir şeyi yapmaya zorlamak.

Rom. adj. 1. Dator; obligat, constrâns. 2. înv. Ahtiat, pasionat.

MECBUREN zf. (Ar. mecburen). Mecburen; zorla, zorunlu olarak.

Rom. adv. În mod obligatoriu.

MECBURİ s. (Ar. mecburi). Mecburi.

1. Yapılması gerekli.

2. Zorunlu.

Rom. adj. 1. Obligatoriu, necesar. 2. Forţat, silit.

MECBURİYET s. (Ar. mecburiyyet). Mecburiyet; gerekli veya zorunlu olma durumu.

"Kurtömer'nĭñ okuwda Seyitcan'nı her vakıt bastıracagın bĭlĭp kabara ve Kenceömer'nĭñ ilerĭde takat yetiştĭralmay balasın mektepten almak mecburiyetĭnde kalacagın tüşünüp süyüne edĭ." - (Mehmet Vani Yurtsever – Uyuşmagan Ekĭ Arkadaş).

Rom. s. Obligativitate; obligaţie.

MECDİYE öz. is. → **Mecidiye**.

"Appaz, şappaz, / Mecdiye'den kelgen bir cambaz, / Er vakıt tapmaz, / Tapsa da bonday bolmaz." - (Boztorgay).

MECE[1] is. Sınır, çizgi. Var. **meca.**

Türk Lehç. : Kırım. - **meca;** Nog. - **meja, maja;** Kazak. - **mece;** Rus. - **meja;**

Rom. s. Linie de demarcaţie; hotar.

-MECE[2] Yapım eki. → **-maca. Şek-mek+ -mece= şekmece.**

MECEDEŞ s. ve is. Komşu, sınırdaş. Var. **mecadaş.**

"Köyime köyiñ mecedeş, arada otlak, / Perşembi, cuma col kara, kelirmen mutlak." - (Boztorgay).

Türk Lehç. : Kırım. - **mecadaş;** Mac. - **megyes;**

Rom. adj. şi s. Vecin, megieş.

MECİ is. İmece. Eşanl. **talaka.**

"Tatarlar çok ve samimi olarak dindardırlar. İslâm dininin emirlerine ve kendi geleneklerine uyarak öksüzlere, hastalara, âcizlere ve çaresizlere, fakirlere yardım etmeyi kendilerine borç bilirler. ... Bu yardıma Tatarlar meci derler, Anadolu'da Türkler "imeci" derler." - (Müstecib Ülküsal - Kırım Türk Tatarları).

Rom. s. Clacă.

MECİDİYE öz. is. Mecidiye, Orta Dobruca'da kasaba. Var. **Mecdiye, Mejdiye.** Osmanlı devletinin eski devirlerinde adı Karasu iken XIX. yüzyılda Mecidiye olmuştur.

"1920 senesinde babam nenî Mecidiye medresesine berdi." - (Mehmet Vani Yurtsever - Hayatım).

Rom. s. propr. Medgidia, oraş în centrul Dobrogei. (Numele vechi al localităţii era Carasu).

MECLİS is. (Ar. meclis). Meclis.

1. Bir konuyu görüşmek için yapılan toplantı.

2. Bu toplantının yapıldığı yer, bina.

3. Bu toplantıya katılanların topluluğu.

4. Dostlar toplantısı, eğlence toplantısı.

"Kîyew kapanacakka taban mecliste bolgan halk köñlinden kopkan paranı ortalıktakı cawlıkka taşlar." - (Necip H. Fazıl - Kîyew Konuşması).

"Padışaga köp payda etkenge, Yakut padışası bonı özinîñ meclislerinden eş te kaldırmay, er vakıt şakıra eken." - (Nedret ve Enver Mahmut - Ayuw Kulak Batır).

5. Tiy. Perde; tiyatro oyunlarının ayrı bir dekorla oynanan bölümleri.

"Beşinci meclis. (Sahne : Bawbek akayıñ üyi; temiz, birewîñ beklengenî bellî ...) " - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

- **Büyük Millet Meclisî -** Bir ülkenin millet temsilcilerinden meydana gelen ve kanunlarını yapan devlet kurumu.

- **Sözim meclisten tış –** Deyim. Konuşma sırasında söylenen bir sözün orada bulunanları kastetmediğini bildirmek için söylenen cümle.

- **Mecliste tilîñ, konada kolıñ kıska tut. -** Atas. Mecliste dilini, sofrada kolunu kısa tut.

Rom. s. 1. Adunare, reuniune. 2. Sală de adunare; clădirea unde se desfăşoară activitatea unei adunări. 3. Colectivitate, societate. 4. Consiliu. 5. Teatr. Act, diviziune a unei piese de teatru.

MECMUA is. (Ar. mecmua). Mecmua

1. Toplam; bir araya getirilip bir düzene konulmuş şeyler.

2. Mecmua, dergi.

"Mında, Pazarcık kasabasında çıkkan Emel Mecmuasında da Kırım'ga dair bek köp şiyler yazıla. Her Pazar bir saat muallim efendimiz bizge o mecmuadan okıp anlata." - (Mehmet Vani Yurtsever - Kurtuluş Bayramı).

"Dolapnıñ yanına köndelen salıngan raflı bir masanıñ üstünde mecmualar, gázatalar tura." - (Okuma - III).

- **Emel Mecmuası -** 1 Ocak 1930 ile Eylûl 1940 tarihleri arasında Müstecib H.Fazıl'ın idaresinde Romanya'da çıkmış ve Kırım Milli Davasının organı halinde faaliyet göstermiş mecmua.

Rom. s. 1. Colecţie; mulţime. 2. Revistă, publicaţie.

MECNUN s. (Ar. mecnun) Mecnun.

1. Sevdalı, delice aşık.

2. Deli, çıldırmış.

3. Masal ve efsane kahramanı, aşık delikanlının adı. **Leyla man Mecnun.**

Rom. adj. 1. Îndrăgostit, amorezat. 2. Nebun. 3. s.propr. Personaj de legendă şi de basm care înnebuneşte în urma unei iubiri nefericite.

MEÇ s. (İng.>Rom.Türk.). Spor. Maç, spor karşılaşması.

"Meç, pazar günü sáát üşte, üyle awgan son, biznîñ sokakta başlaycak." - (Okuma - IV).

"Haftada bir azirlik, pazar günî bir meç, eş te kolay kelmedi." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. Sp. Meci, întâlnire, partidă, joc.

MEÇİN is. (Sogd.). esk. Var. **meşin**[2]**.** 1. Maymun.

2. Yılların hayvan adlarıyla belirtildiği eski takvimde, on iki yıllık bir devirde dokuzuncu yılın adı.

"Men mektepke meçin yılı kirgendim." - (Çelebi Cihan - Karılgaçlar Duası).

"Bo sene meşin cılı. Cılım sıyır dedim. Meşinden sıyırgaşı altı cıl bar : meşin, tawık, it, domız, işan, sıyır."

Türk Lehç. : Kırım, Kırgız. - **meçin;** Kazak. - **meşin;** Moğ. - **beçin, meçin;**

Rom. s. înv. 1. Maimuţă. 2. Denumirea celui de al nouălea an dintr-o perioadă de doisprezece ani, în vechiul calendar animalier folosit în antichitatea Orientului Depărtat şi a Asiei Centrale.

MED[1] öz. is. Tar. Medler; Antik çağda Orta Doğu'da Perslerin komşusu olan, günümüz Kürtlerin ataları sayılan halk.

Rom. s. propr. Ist. Mezii; populaţie a Orientului Mijlociu, vecină cu Perşii antici, considerată astăzi ca predecesori ai Kurzilor.

MED[2] is. (Ar. med - "uzatma") Dilb. Uzatma işareti.

"Bunlardan başka bir de med denilen bi işaret vardı ki, harfin üstüne veya altına konulur ve buna göre harfin alta veya üste ne kadar uzatılacağını gös-

teriridi." - (Müstecib Ülküsal - Dobruca ve Türkler).

Rom. s. Semn diacritic folosit în vechile scrieri turceşti bazate pe alfabetul arab, prin care se marchează lungirea unor sunete.

MEDALYA is. (İtal.>Rom.Türk.). Madalya.

Rom. s. Medalie.

MEDALYALI s. Madalyalı; medalya almış olan, medalya verilmiş olan.

Rom. adj. Medaliat; cu medalie.

MEDALYON is. (İtal.>Rom.Türk.). Madalyon.

Rom. s. Medalion.

MEDAR is. (Ar. medar -"dayanak"). 1. Dayanak.

2. mec. Güç, kuvvet.

Rom. s. 1. Punct de sprijin; bază. 2. fig. Putere, forţă.

MEDARSIZ s. Medarız, güçsüz.

Rom. adj. Neputincios, lipsit de vlagă.

MEDCEZİR is. (Ar. med cezir - "uzanma, çekilme"). Coğr. Medcezir; deniz gelgiti. Eşanl. **Deñiz kel-ketï.**

Rom. s. Geogr. Maree.

-MEDEN Yapım eki. → **-madan**.

MEDENİ, -Y s. (Ar. medine - "şehir"+ -i ilgililik eki). Medeni.

1. Uygar, yüksek bir kültür düzeyinde olan.

2. Yurttaşlıkla veya yurttaşlarla ilgili olan.

- **Medeniy hukuk -** Medeni hukuk; yurttaşlar hukuku.

Rom. adj. 1. Civilizat. 2. Civil. **Medeniy hukuk -** *Dreptul civil.*

MEDENİLEŞMEK f. Medenileşmek.

Rom. v. A se civiliza.

MEDENİLEŞTİRMEK f. Medenileştirmek.

Rom. v. A civiliza.

MEDENİYET is. (Ar. Medeniyyet). Medeniyet, uygarlık; kültür.

"Yüksek mektep kapıların açalmagan, medeniyet kelâmıman yakından tokışalmagan caşlıgımızıñ köplïgï üstünde bo adetniñ berdïgï milli terbiye bek saglam ve temïzdïr." - (Necip H. Fazıl - Kïyew Konuşması).

"Tatarlar da okıgan, çalışkan ve yüzlermen sene önce Awrupa'da baş köstergen medeniyetten uzak kalmagan bolsalar, elbette düşmanlarına ceñïlmez edïler." - (M. Vani Yurtsever - Kart man Caş Arasında).

Rom. s. Civilizaţie; cultură.

MEDENİYETLİ s. Medeni; medeniyetli, uygar.

Rom. s. Civilizat; cu civilizaţie.

MEDENİYETSİZ s. Medeniyetsiz, uygarlaşmamış.

Rom. sadj. Necivilizat; fără cultură înaintată.

MEDET is. (Ar. meded). Medet.

1. Yardım, imdat.

2. ünl. "Yardım et !" anlamında bağırma.

"Köndelen colga mïngen son, köynï ötken son, / Aygïdï, medet", "tew" dersïn, men ketken son." - (Boztorgay).

3. öz. is. Kişi adı (e.) : **Medet.**

- **Medet ummak -** Yardım beklemek.
- **Senden medet, şaytandan şefaat -** Deyim. Senden medet, şeytandan şefaat (beklemek boşunadır)..
- **Kúmardan medet umulmaz. -** Atas. Kumardan medet umulmaz.

Rom. s. 1. Ajutor, sprijin. 2. interj. Ajutor!; strigăt al celui aflat într-o primejdie. 3. s. propr. Nume de persoană (b.) : **Medet.**

MEDİNE öz. is. 1. Medine; Suudi Arabistan'da Hazreti Muhammed'in (S.A.V) mezarının bulunduğu şehir; kutsal yer sayıldığından hac vesilesiyle müslümanlar tarafından ziyaret edilir.

"Medine'de, Mekke'de eterler tawap, / Süygeniñe kawuşsañ ne kadar sawap." - (Boztorgay).

2. Kişi adı : **Medine** (k.).

Rom. s. propr. 1. Medina, oraş în Arabia Saudită, unde se află sfântul mormânt al profetului Mahomet; loc de pelerinaj al musulmanilor. 2. Nume de persoană : **Medine** *(f.).*

MEDRESE is. (Ar. medrese). Medrese, İslâm ülkelerinde, din dersleri ağırlıklı olan orta dereceli okul.

"Babasınıñ sawlıgında köynüñ hocası Abdülcebbar molladan dört cıl okugandan soñra medresege tüşken, onda da Sarf'man Avamil'men bïraz ograşkan edï." - (Mehmet Niyazi – Sawlıkman Kal).

- **Babadağ medresesï -** Dobruca'da XVII.nci yüzyıldan 1877 yılına ve 1889'dan 1901 yılına kadar faaliyette bulunmuş, 1683 Viyana kuşatmasının gazisi Gazi Ali Paşa'nın vakfı olan medrese.
- **Mecidiye medresesï -** 1901 yılında Babadağ'dan Mecidiye kasabasına nakledilerek Romanya Eğitim Bakanlığına bağlı olarak 1965 yılındaki kapanışına kadar çalışmış olan medrese.
- **Zıncırlı Medrese -** Kırım'da, Akmescit'te 1500 yılında I-inci Meñli Giray Han tarafından kurulmuş ve Sovyet rejiminin kurulmasına kadar faaliyette bulunmuş medrese.

Rom. s. Şcoală religioasă musulmană de grad mediu; seminar musulman.

MEDRESELİ s. ve is. Medreseli; medrese öğrencisi veya mezunu.

Rom. adj. şi s. Seminarist; elev sau absolvent de seminar.

MEFKÛRE is. (Ar. fikr'den) esk. 1. Mefkûre, ülkü, ideal; yüksek hedef.

"Millet namın algan toplı bïr halknıñ bo ortak gayesïne ideal veya millî mefkûre denïr." - (Necip H. Fazıl - Bïr Konferans).

"Tatar milletïnïn istiklâliyetï fikrï milli bïr mefkûre halïn alarak her ferdïnïn cüregïnde bïr kanaát, tama hasıl etkendïr." - (Necip H. Fazıl - Özïmce).

2. Kişi adı : **Mefkûre** (ka.).

"Mefküre abla menïm resïmlegenime karap tura, kaysı sızıklar güzel şıksa, o, güzel közlerïmen külümsïrep, cesaret bergendiy etïp maga karap ala edï." - (Okuma - III).

Rom. s. 1. înv. Ideal. 2. Nume de persoană : **Mefkûre** *(f.).*

MEFKÛRECİ is. Mefkûreci, ülkücü, idealist.

Rom. s. Idealist.

MEFKÛRECĬLĬK is. Mefkûrecilik, ülkücülük, idealizm.

Rom. s. Idealism.

MEGER bağ. (Fars. meger). Meğer, oysa. Var. **megersem.**

"Gurbette insanga bir acı çöker, / Bahtsızlar bu dertnï ömrünce çeker, / Tuwgan yer kaygusı zor eken, meger." - (Köksüyer – Gurbet, Emel M. 6 – 1937).

"Bïzler dünyaga kelgenïmïzniñ manasın anlayalmadık. Onı yalnız bir şekĭşüwden ibaret sandık. Megersem yanlışkan ekenmïz." - (Necip H. Fazıl - Kırım).

Rom. conj. Când colo, pe când, ori, după cum se vede.

MEGERSEM bağ. → **Meger**.

MEHMET öz. is. (Ar. Muhammed'ten) Kişi adı (e.) : **Mehmet / Memet.**

Rom. s. propr. Nume de persoană (b.) : **Mehmet / Memet.**

MEHR is. (Ar. mehr) İslâm huk. Mehr, mihr; müslüman evliliklerinde, nikâh kıyılırken erkeğin eşine vermeyi kabul ettiği mal veya para.

"Mencĭleyĭn üç dört beşĭbĭrlĭk mehr, on onbeş bin frank ata akça ĭsterler mĭ eken, diymen." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

"Adem Ata Cennette biday tergen, / Hava Ananıñ mehrïne salavat bergen." - (Mehmet Vani Yurtsever - Toy, şiir).

"Mehr meselesĭ bĭr de yakın akrabaların şakırıp salınacak sofra üşün kerekken falan filan konışıldı." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. Jur. islamică. Dotă tradițională oferită de mire miresei sale în momentul încheierii actului de cununie.

MEHTER is. (Fars. mihter) Mehter; Osmanlı askeri takımında çalgıcı.

Rom. s. Muzicant în fanfară otomană.

MEHTERHANE is. (Fars. mihter+hane) Tar. Mehterhane; Osmanlılarda askerî mızıka takımı.

Rom. s. Ist. Mehterhanea, fanfară militară otomană.

MEJBUR s. → **Mecbur**.

"Obır, kızlarnıñ cılamaktan toktatıp bolmaycagın añlagan soñ, sırın aşmaga mejbur bola." - (Nedret ve Enver Mahmut - Ayuw Kulak Batır).

MEJDİYE öz. is. → **Mecidye**.

MEKANİK is. s. ve zf. (Fr.>Rom.Türk.). Mekanik.

1. Makinist; makinelerden anlayan, onları çalıştıran veya tamir eden kimse.

"Yedïncĭ sınıfnı pĭtĭrgen son men traktorcı mektebĭne kĭrĭp mekanik bolacakman; bonday etken traktorlarnı yasamaga, aydamaga üyrenecekmen." - (Okuma - III).

"Bereket bersĭn mekanik Mokan'ga, kazak bolsa da, yapkan iygĭlĭgĭmïznĭ eş unutmay." - (Altay Kerim – Kâniye).

2. s. Makine yardımı ile yapılan.

3. s. ve zf. mec. Düşünmeden yapılan.

Rom. 1. s. Mecanic, maşinist. 2. adj. Cu acțiune mecanică. 3. adj şi adv. Involuntar; în mod mecanic.

MEKANİKA is. (Fr.>Rom.Türk). Mekanik bilimi, hareketleri ve kuvvetlerin maddeler üzerindeki etkisini inceleyen bilim dalı.

Rom. s. Mecanică, ramură a ştiinței fizicii.

MEKÂN, MEKYAN (**mekân**) is. (Ar. mekân). Mekân.

1. Yer, bulunulan yer, ortam.

2. Ev, yurt.

"Enkiyĭp kĭrer bĭr mekânı bĭle yok eken." - (Nedret ve Enver Mahmut – Ayuw Kulak Batır).

3. Uzay, feza.

- **Dünyada mekân, ahrette iman. –** Atas. Dünyada mekân (yurt), ahrette iman.
- **El mekânı cennem tükânı -** Atas. El mekânı cehennem dükkânı.

Rom. s. 1. Loc. 2. Locuință; țară. 3. Spațiu; univers.

MEKEME is. Mahkeme. Var. **mahkeme.**

1. Dava görülen, bir duruşmanın yapıldığı yer.

2. Dava, duruşma.

Rom. s. 1. Judecătorie, tribunal. 2. Proces, judecată.

MEKEMECĬ is. Hakim, yargıç.

"Katıña kırk asker al da, şo Esen kart man onıñ şo mekemecĭ ulın alıp kel, dep emĭr ete." - (Nedret ve Enver Mahmut - Bozcĭgĭt).

Rom. s. Judecător.

MEKKE öz. is. Mekke; Suudi Arabistan'da şehir, Kâbe'nin bulunduğu, dünya müslüman hacılarının ziyaret ettiği kutsal yer.

"Medine'de, Mekke'de eterler tawap, / Süygeniñe kawuşsañ ne kadar sawap." - (Boztorgay).

"Seneler geşedĭ, akay Mekke'ge, acĭlĭkke niyetlenedĭ." - (Ekrem ve Hilmiye Mehmet Ali - Tepegöz).

- **Acĭ Mekke'de, derwiş tekkede yaraşır -** Atas. Hacı Mekke'de, derviş tekkede yaraşır.

Rom. s. propr. Meca, oraș în Arabia Saudită, unde se află sfântul lăcaș al Caabei; centru de pelerinaj al musulmanilor din întreaga lume.

MEKKİ s. (Ar. mekki) 1. Mekkeli; Hz. Muhammed'in Medine'ye göç etmesinden evvel, Kuran'ın Mekke'de iken inmiş ayet ve surelerinin toplamına verilen ad.

2. Mekke Araplarının tarihi.

"Bu müddet zarfında muhtasar bĭr Kısas-ı Enbiya man Arap yarımadasına dair yazılgan Medhal" ve bu ceziredekĭ Araplardan bahsetken Mekki'den başka bĭr şiy okumadık." - (Mehmet Vani Yurtsever - Hayatım).

Rom. adj. 1. Surele Coranului revelate profetului Mahomet în periada cât a locuit la Meca. 2. Din Meca; despre Meca; un vechi manual de istorie arabă studiat în trecut la Seminarul Musulman din Medgidia.

MEKRUH s. (Ar. mekruh) Mekruh.

1. İğrenç, tiksindirici.

2. Din. İslâm dininde, yasak edilmemişse de, iğrenç görülen, yapılmaması, kullanılmaması tavsiye edilen.

"Allah bolsın, Peygamber bolsın, hep bĭzĭm iygĭlĭk-

lerïmïznï tüşünüp bonday şiylerïñ bïrsïn haram, bïrsïn mekruh kılganlar ama, kel kelelïm, kïm tutacak ?" - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

Rom. adj. 1. Scârbos, greţos. 2. Rel. Dezgustător, nerecomandabil.

MEKTEP is. (Ar. mekteb) Okul; mektep. Eşanl. **okıl, okul.**

1. Öğrencilerin eğitiminin yapıldığı kuruluş, yer.

"Tatarlıgın süygen kızga / Curtımızda mektep yok mı ?" - (Mehmet Niyazi – Sagış).

"Bo mekteptır ögretecek bïzge ilmï, edebï, / Tatarlıknı köterecek İsmail bek mektebï." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

2. Ders, eğitim.

"Bayram künï mektep bola mı ?" - (Mehmet Vani Yurtsever - Kurtuluş Bayramı).

"Bïz mektepke Eylûl ayında başladık." - (Tatar Tïlï III).

3. Bir eğitim kuruluşundaki öğrenci ve görevlilerin hepsi.

"Mektepmen barabar bïr fabrikaga, bïr tïrmenge ya da bïr kolektiv çiflïkke yasagan gezïntïñïzge tüşünïp bïr yazı tïzïñïz." - (Tatar Tïlï III).

4. mec. Bir bilim veya sanat dalında kendine mahsus özellikleri olan akım, yöntem, tutum. Ekol.

- **İlk mektep -** İlk okul.
- **Mektebï sübyan -** İlkokul; sabiler mektebi.
- **Mektebïn pïtïrmek -** Mezun olmak, tahsilini bitirmek.
- **Mektep arkadaşı -** Okul arkadaşı.
- **Mektep balları -** Öğrenciler; okul çağındaki çocuklar.
- **Mektep kaşagı –** Okul kaçağı.
- **Mektepten ayrılmak -** Okulu bırakmak, öğrenime son vermek.
- **Mektepten kaşmak –** Okuldan kaçmak.
- **Orta mektep -** Orta okul.
- **Yüksek mektep -** Yüksek okul.

Rom. s. Şcoală. 1. Instituţie de învăţământ. 2. Lecţie; instrucţie. 3.Totalitatea elevilor şi a cadrelor didactice. 4. fig. Curent, cenaclu.

MEKTEPLĬ is. Mektepli.

1. Öğrenci.

"Alim 9 yaşında, çalışkan bïr mekteplï ve terbiyelï bïr bala." - (Tatar Tïlï II).

2. Okumuş, tahsilli, kültürlü.

"Kart, caş, mekteplï, çarıklı, alayımız bïrlïk bolıp çalışmamız kerek." - (Müstecib Ülküsal - Bayram Şenlïgï).

Rom. s. 1. Şcolar, elev. 2. adj. Instruit, cult.

MEKTEPSĬZ s. Tahsilsiz, kültürsüz, cahil.

Rom. adj. Ignorant, incult.

MEKTEPSĬZLĬK is. Kültürsüzlük, cahillik.

"Buga sebep tatarlıgımız tuwıl da, cahillïgïmïzdïr. Bütün bu körgenlerïmïz mektepsïzlïk, okuwsızlık yüzündendïr." - (Mehmet Vani Yurtsever - Toy, piyes).

Rom. s. Ignoranţă, lipsă de cultură.

MEKTĬP is. → **Mektup**.

"Oca oc almak ïstiy kızdan. Padışaga bïr mektïp yaza." - (Ekrem ve Hilmiye Mehmet Ali - Tepegöz).

MEKTUP is. Mektup; hat, name. Var. **mektïp, mektüp.**

"İşte bo mektüp saga / Son bïr hatıra bolsın. / Men aklıña kelgende / Közlerïñ yaşka tolsın." - (Boztorgay).

"Uşkan kuştan karılgaştan men yarimnï sorayman, / Bïr mektübün alalmayman, otıra da cılayman." - (Boztorgay).

"Bïr mektüpnïñ baş noktaları şonlardır. 1. Yer ve tarih. 2. Başlık. 3. Başlangış (kïrïş). 4. Aytar. 5. Kapanış. 6. İmza." - (Tatar Tïlï III).

- **Mektup almak -** Mektup eline ulaşmak.
- **Mektup atmak -** Mektubu postaya vermek.

Rom. s. Scrisoare.

MEKTUPLAŞMAK (**mektuplaşmaq**) f. Mektuplaşmak, birbirine mektup yazmak.

Rom. v. A coresponda, a purta corespondenţă.

MEKTÜPŞĬK is. Kısa mektup.

"Cel eskende ankıtır / Gül şeşekniñ kokısın. / Bïr mektupşık yazayım, / Güzel yarem okısın." - (Boztorgay).

Rom. s. Scrisorică

MEKTÜP is. → **Mektup**.

"Mektüpnï okıganda köyde geşken bütün balalıgı aklına kele." - (Tatar Tïlï II).

"Bïz mında şakırılıp keldïk. Kencegül men Ayşe hepïmïznï mektüpmen şakırdılar." - (Mehmet Vani Yurtsever -Talaka).

MELÂİKE is. (Ar. "Melekler" demek fakat tekil olarak, "melek" anlamında kullanılır). Bak → **Melek.**

"Mawı közlï arüşe kızını / Melaike etmege ustalıgım yok." - (Altay Kerim – Kâniye).

MELEK is. (Ar. melek). Melek. Var. **melâike.**

1. Tanrı ile insan arasında aracılık yaptığına inanılan manevi varlık.

"Kanat caysın melekler tolgunlangan çöllerde, / Oynaşsınlar perïler özenlerde, köllerde." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

"Kabrïmde melekler sorgu sorasa, / Azrail tïlïmnï biñ kere torasa, / Öz tuwgan tïlïmde ayt maga dermen." - (Bekir S. Çobanzade - Tuwgan Tïl).

2. mec. Masal perisi.

"Altın sátïñ kolıñda, / Üyïñ bazar colında. / Caktıñ küydürdïñ menï, / Melek bar mı soyıñda ?" - (Boztorgay).

3. mec. Güzel yüzlü, terbiyeli, temiz yürekli, sevilen (kadın, kız).

"Kadifeden yelegïm, / Senï süydüm melegïm, / Sen menïm bol, men senïñ, / Raat bolsın cüregïm." - (Boztorgay).

"Maga kalganı endï, / Keşe kündüz ibadet. / Duamdan eksïk bolmay / Melek kızımız, Sadet." - (İsmail Ziyaeddin - Toy).

4. Kişi adı: **Melek** (k.).

• **Koruyıcı melek -** mec. Bir kimsenin sağlığı ve her türlü sorunlarıyla kendiliğinden ilgilenen kimse.

• **Melektiy** veya **Melâikediy –** Melek gibi, çok temiz yürekli.

Rom. s. 1. Înger. 2. fig. Zână. 3. fig. Femeie cu suflet bun, caritabilă. 4. Nume de persoană (f.) : **Melek.**

MELEM is. (Ar. merhem). Merhem. Var. **merhem.**

1. Deriye sürülerek kullanılan, krem şeklinde, koyu kıvamlı ilâç.

2. mec. Çare.

"Vay ne arüw dünyada / Caşlıkta yar süymesï. / Yüregïñe melemdïr / Aytkan sözï, cilwesï." - (Boztorgay).

Rom. s. 1. Alifie. 2. fig. Remediu, leac, doctorie; soluţie.

MELEME[1], -W is. Meleme; melemek işi.

Rom. s. Behăit.

MELEME[2] is. Bot. → **Menemen**.

MELEMEK f. (Koyun ve keçi) Bağırmak. Eşanl. **mañramak.**

"Koy sürülerï şïmdï táze ot otlaylar. Kozılar meliy, otlay, zıplaylar." - (Tatar Tïlï 1).

Rom. v. A behăi.

MELEŞME, -ÜW is. Birlikte meleme.

"Mini mini meleşüwmen / Şıñlay, bozlay er aran." - (Okuma -IV).

Rom. s. Behăit (de turmă de oi).

MELEŞMEK f. (Koyunlar, keçiler) Bağırmak, bağırşmak.

"Akbaşnıñ tazıları, / Meleşïr kozıları. / Katiyïm, Mewlam yazgan / Ayrılık yazıları." - (Boztorgay).

Rom. v.coact. (Despre turme de oi sau capre) A behăi.

MELEWŞE is. → **Menewşe**.

"Kökte uşkan kuşlarıñ bülbülüsïñ, / Bag bakşanıñ melewşe, zümbülüsïñ." - (Boztorgay).

MELEZ is., s. (Ar. meles) Melez, kırma; iki ayrı ırktan doğmuş (varlık).

Rom. 1. s. Metis; corcitură. 2. adj. Corcit, hibrid.

MELODİ, -YE is. (Fr.>Rom.Türk.) Melodi; ezgi, nağme.

"Balalıgımızda eşïtkenïmïz bo cırnıñ melodisï kulaklarımızda kalsa da, sözlerïnïn köbïsï unutulgan." - (Boztorgay 2).

Rom. s. Melodie.

MELODRAMA is. ((Fr.>Rom., Türk.) Melodram, duygusal konulu tiyatro oyunu.

Rom. s. Melodramă.

MELTE is. Fitil; yağ veya gaz lambalarının yanıcı şeridi.

"Baubek idare meltesïn aşıp, ayat ïşïn carıklatkaman, Cırpıy'nı tanıdı." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. Fitil de lampă.

MELTELEMEK f. (Yağ veya gaz lâmbasına) Fitil takmak.

Rom. v. A pune fitil (la lampă).

MELTELENMEK f. 1. Şerit şerit olmak; limelenmek.

2. mec. Fitil gibi yanmak; çıra gibi yanmak.

"Köter kalpak, perçemïñ kültelensïn ! / Yansın duşman yüregï, meltelensïn." - (Bekir S. Çobanzade – Kalpak Makracı).

Rom. v. 1. A se deștăma (a se desface în benzi). 2. fig. A arde ca un fitil (a se face fitil).

MELTELĬ s. Fitilli, fitili takılı.

Rom. adj. Prevăzut cu fitil.

MELTEŞE is. (Fars. bentkeşe). Menteşe; reze.

"Kız bala degen, kapınıñ melteşesï, / Dümbürdep kalır anaynıñ dört köşesï." - (Boztorgay).

Rom. s. Balama; ţâţână.

MELUN s. ve is..(Ar. melun). Melun.

1. s. ve is. Tanrı tarafından lânetlenmiş (kimse).

"Evet, evliya suratlı bo melun da onlardan." - (İsmail Ziyaeddin - Çora Batır).

2. mec. Kötü, nefret uyandıran.

Rom. 1. adj şi s. Blestemat, afurisit. 2. Urât, detestat, ticălos.

MEMBULAT öz. is. (Menli Pulat'tan) Kişi adı **: Membulat.** (e.).

"İordache Sandu bïr de Membulat Yunus ve köyïñ taa başka balabanları kïyïnïp kuşanıp bïrïncï sıradakı kanepege yerleştïler." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. propr. Nume de persoană : **Membulat** *(b.).*

MEME is. Anat. Memeli varlıkların göğsünde bulunan, yavrularını emzirdikleri organ. Var. **memi.** Eşanl. **emşek.**

"Azbarga kar kümesï, / Elïmde yar memesï. / Yedï sene yar süydïm, / Bu yıl tuydı annesï." - (Boztorgay).

"Komşı bike : / - Ulıñ aşaycagına meme sütïñnï kat ! diydï." - (Ekrem ve Hilmiye Mehmet Ali - Tepegöz).

• **Kulak memesï -** Anat. Kulağın yumuşak, etli alt kısmı. (*Rom. - sfârcul urechii*).

• **Meme bermek -** Emzirmek.

Rom. s. Anat. Mamelă, sân, piept.

MEMELĬ s. Memeli.

1. Memesi olan.

2. is. Zool. Memeli hayvan.

Rom. adj. 1. Cu mamelă. 2. s. Zool. Mamifer.

MEMELĬLER is. Zool. Memeliler; memeli hayvanlar sınıfı.

Rom. s. Zool. Clasa mamiferelor.

MEMET öz. is. (Ar. Muhammed'ten). Kişi adı Var. **Mehmet.**

Rom. s. propr. Nume de persoană : **Memet / Mehmet.**

MEMİ is. (Çocuk dilinde) → **Meme.**

MEMLEKET is. (Ar. memleket) Memleket.

1. Ülke; bir devletin idaresindeki toprak.

"Memleketnïñ idaresïn kolına alganlar yalıñız öz menfaatlerïn, öz faydaların tüşüne ve öz ceplerïn totırmaga karay ekenler." - (Mehmet Vani Yurtsever - Kart man Caş Arasında).

"İpek böcegï başta Çin degen memleketten ketïrïl-

gendĭr." - (Tatar Tĭlĭ III).

2. Bir kimsenin doğup büyüdüğü yer, yaşamakta olduğu yer; yurt, vatan.

"Kartbabay, ama turnalar ketkende kayda keteler ? / - Turnalar memleketĭne." - (İ. Ziyaeddin - Barbu Delavrancea'dan terc. Okuma - III).

3. İklim ve üretim bakımından ele alınan bölge, diyar.

"Kurak şöllĭ, tuzlı köllĭ bĭr memleket bar eken." - (Boztorgay).

"Sert kışlı memleketlerde kĭşĭler vaktından kışlık kĭyĭmlerĭn hazĭrlerler." - (Tatar Tĭlĭ - II).

4. Bir ülkenin insanları, halk

5. Bir bitki veya hayvan soyunun yetişip dünyaya yayıldığı yer.

6. Ülke halkı.

- **Yabancı memleket -** Başka bir milletin ülkesi.
- **Memleketĭñ kyör bolsa bĭr közĭñ kım." -** Atas. Memleketin (halkın) kör ise bir gözünü kapa.
- **Zulumman memleket cıgılır, kazma kürekmen cıgılmaz. –** Atas. Zulüm ile memleket yıkılır, kazma kürek ile yıkılmaz.

Rom. s. 1. Ţară. 2. Loc de baştină, loc natal, patrie. 3. Regiune, zonă, ţinut. 4. Locuitorii unei ţări, a unei regiuni sau a unei localităţi; popor, norod, lume. 5. Locul de baştină al unei specii de plantă sau de animal. 6. Popor.

MEMLEKETLĬ is. Memleketli.

1. Yurttaş.

2. Hemşehri, köydeş.

Rom. s. 1. Compatriot. 2. Concetăţean, consătean.

MEMLUK is. (Ar. memluk – "köle"). Tarih. Memluklar, kölemenler. Var. **Mameluklar**. Mısır'da köle ve paralı asker olarak bulunan Kıpçak asıllı bir topluluk iken, başbuğları Aybek'in idaresinde iktidarı ele geçirip 1250 - 1517 yılları arasında Mısır ve Suriye'yi yönettiler. (Konuş-tukları Kıpçak dili hakkında Arapça yazılmış, ilim dünya-sına Türk dilci Besim Atalay tarafından 1946 yılında Türkçeye tercüme edilip tanıtılmış, bir sözlük ve kısa bir gramerden ibaret "Etuhfet üz zekiyye fil-lugat-it-türkiyye" adlı bir eser kalmıştır.).

Rom. s. şi adj. İst. Mameluc; mamelucii. Comunitate şi dinastie turcică, de origină kipceakă, care a domnit în Egipt şi Siria între anii 1250 - 1517. (De la ei ne- a rămas un preţios document al limbii kipceace, intitulat "Ettuhfet üz zekiyye fil- lugat –it- türkiyye", care conţine un dicţionar şi un scurt studiu de gramatică kipceacă, publicate în anul 1946 de către filologul turc Besim Atalay.)

MEMNUN s. (Ar. memnun). Memnun; herhangi bir şeyden, bir durumdan hoşnut olan, sevinen.

"Hacĭkeldĭ vekillĭk payın ala, / Bĭr kölekmen bĭr peşkĭr, memnun kala." - (Mehmet Vani Yurtsever - Toy, şiir).

"Acanay zaten hoşnut / Sitmer'lerniñ halkından. Ta' memnun kaldı şimdĭ / Tanıgan soñ yakından." - (İsmail Ziyaeddin - Toy).

- **Memnun bolmak -** Memnun olmak.
- **Memnun etmek -** Memnun etmek.
- **Memnun kalmak -** Memnun kalmak.

Rom. adj. Mulţumit, satisfăcut.

MEMNUNİYET is. (Ar. memnuniyyet). Memnuniyet; sevinme, kıvanç duyma.

"Arghezi'ge dair konışmak üşün awzın aşkanda eşsĭz memnuniyet duygusuna tutulganın bĭlgen Cewat, arada sırada kuyruguna basıp kuturttĭ." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. Mulţumire, satisfacţie.

MEMNUNİYETMEN zf. Memnuniyetle, hoşnut olarak, sevinç duyarak.

Rom. adv. Cu plăcere.

MEMNUNİYETSĬZ s. Memnuniyetsiz; memnun olmayan.

Rom. adj. Nemulţumit, nesatisfăcut.

MEMNUNİYETSĬZLĬK is. Memnuniyetsizlik, memnun olmama durumu.

Rom. s. Nemulţumire; insatisfacţie.

MEMNUNLĬK is. Memnunluk; memnuniyet.

Rom. s. Mulţumire, satisfacţie.

MEMUR is. ve s. (Ar. memur). Memur.

1. is. Bir kuruluşta aylıkla çalışan kimse.

"Ekĭncĭ günĭ pĭrmaryede mualĭmlermen, anawbĭr memurlarman bĭr toplantı yapıldı." - (Altay Kerim – Kâniye).

2. s. Görevlendirilmiş.

Rom. 1. Funcţionar; salariat. 2. Însărcinat, numit într-o funcţie, făcut răspunzător de ceva.

MEMURİYET is. (Ar. memuriyyet). Memuriyet.

1. Memur olma durumu; memur işi, memurluk.

"Kurtömer bĭraz anda mında tentiyĭp cürgenden son, M... kasabasında bĭr memuriyet almaga muvaffak boldı." - (Mehmet Vani Yurtsever – Uyuşmagan Ekĭ Arkadaş).

2. Görev, vazife.

Rom. s. 1. Funcţie, post de funcţionar. 2. Sarcină, funcţie.

MEMURLĬK (**memurlıq**) is. Memurluk; memuriyet.

Rom. s. 1. Post de funcţionar. 2. Sarcină, funcţie.

MEN[1] z. 1. Ben; tekil birinci kişiyi gösteren zamir.

Menĭm (meeñ) – benim; **menĭmkĭ, meñkĭ –** benimki; **maga (ma'a) –** bana; **menĭ -** beni; **mende** – bende; **menden** – benden; **menmen (me'men) –** benimle; **mensĭz** – bensiz, **mendiy (menday) -** benim gibi. Çoğulu : **bĭz** – biz.

"Tatar bar mı dep kĭm soray ? Men barman ! / Atın sanın bek tanıgan yaş tatarman." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

"Niçün men körmeden zarlarnı alawıyasıñ ?" - (Müstecib Ülküsal - Bayram Şenlĭgĭ).

"Aluşta'dan taş yükledĭm, / Gemĭm tolmadı. / Öz köyĭmden bĭr yar süydĭm, / Menĭm bolmadı." - (Boztorgay).

"Cengeñ örgen ciyren şâş, seksenekĭ, / Ayat doksan türlense, sen menĭmkĭ." - (Boztorgay).

"Etĭ señkĭ, süyegĭ meñkĭ." - (Deyim.).

"Sensĭz maga zewk aram, oyın külkü, / Ümĭt ettĭm kolıma tüşersĭn belkĭ." - (Boztorgay).

"Awdarıl Şatır, bas menĭ, körmesĭn közĭm alay, / Öl-

sem özïm öliyïm, ölmesïn sözïm, alay." - (Boztorgay).

"Bakşalarda gezdïrdïñ, kïm ekeniñ sezdïrdïñ. / Kabaat mende tuwıl, / Sen özïñden bezdïrdïñ." - (Boztorgay).

"Yanarsın anam, yanarsın babam, / Yandıgıñ bar mı ? / Menden başka ah annecïgïm / Ewlâdıñ bar mı ?" - (Boztorgay).

"Bakşelerde menewşe, / Yarem aklıma tüşe. / Ne maga mektup yaza, / Ne de menmen körïşe." - (Boztorgay).

"Mawı yeleklï yare, / Köksï sedeflï yarem, / Mensïz katıp turasıñ / Temïr cürekli yarem ?" - (Boztorgay).

"Su üstünde üş şeşek, üzülse solmaz, alay, / Dünya saylap yar süyseñ mendiy bolmaz, alay." - (Boztorgay).

"Menday zaif kalblerge söz kata, / Diy ke : Gayret kerek endï sïzlerge." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

2. Fels., Psik. Benlik; insanın öz varlığı, şahsiyeti.

- **Al menden de o kadar -** Deyim. Al benden de o kadar. ("Ben de aynı durumdayım" veya "Ben de aynı düşüncedeyim" anlamında)
- **Alla maga, men saga. –** Deyim. Allah bana, ben sana. (Şimdi sana borcumu ödeyecek param yok, anlamında).
- **Etï señkï, süyegï meñkï. -** Deyim. Eti senin, kemiği benim.
- **Han üyü babaam üyü, maga da bolır börk salmaga bïr şüyü. -** Deyim. Han evi babamın evi, bana da olur börkümü asmaya bir çivisi.
- **Işï menï cagar, tışı senï. -** Deyim. İçi beni yakar, dışı seni. (Bir şeyin görünüşü başkalarının hoşuna gidiyorsa da, iç yüzünü, tatsız yönlerini o şeyle ilgili olan bilir.).
- **Kara maga bïr közmen, karayım saga ekï köz-men** – Deyim. Bana bir gözünle bak, sana iki gözümle bakayım.
- **Mal menïm, tasası elïñ. -** Deyim. Mal benim, tasası elin.
- **Men "dam" diyïm de, kapısın sen tap. -** Deyim. Ben "ahır" diyeyim de, kapısını sen bul.
- **Menden ırak bolsın -** Deyim. Benden uzak olsun.
- **Say menï, sayayım senï. Saymasañ menï satarman senï. -** Deyim. Say beni sayayım seni; saymazsan beni satarım seni.
- **Sen aga, men aga. Bo sıyırnı kïm sawa -** Deyim. Sen ağa, ben ağa; bu ineği kim sağa ?
- **Sen saw, men selâmet –** Deyim. Sen sağ, ben selâmet. (İyi veya kötü, bu iş bitti, artık yapabileceğimiz bir şey yok, anlamında).
- **Arabanıñ taldasında cürgen it arabanı men süyriymen der. –** Atas. Arabanın gölgesinde yürüyen it arabayı ben çekiyorum der.
- **Kawga "sen", "men" demekmen başlar. -** Atas. Kavga "sen", "ben" demekle başlar.
- **Tïlkïge 'Tawuk aşaysıñ mı ?' degenler. 'Menmen eglenesïz' degen. -** Atas. Tilkiye tavuk yer misin, demişler. Benimle alay ediyorsunuz, demiş.

Rom. pron. 1. Eu; pron. pers. persoana întâia, singular. 2. Filoz., Psih. Individualitate; personalitate.

MEN[2] is. Ben. Var. **meñ.**

1. Ben, tende bulunan ufak, koyu leke veya kabarcık.

2. mec. Ayırt edici işaret.

3. Yapım eki sıfat. (**menlï** sözünün kısaltması) Kişi adları yapısında geçer. **Mengeri (Menlï Geray / Mengeriy), Menasan (Menlï Asan), Mensare (Menlï Sare), Menzade (Menlï Zade).**

Rom. s. Aluniţă sau pată dermică. 2. fig. Semn distinctiv. 3. Afix lehical onomastic : **Mengeri, Mensare, Menzade.**

MEN[3] e., bağ. → **Man**[1]. **Süygïmen soramak. Kïrpï men Koyan masalı.**

-MEN[4] Yapım eki. → **- man**[2]**.**

MENCE zf. Bence; benim düşünceme göre.

"Mence, bo zihniyetïñ kurbanı bolmaktansa, üylenmegenïm taa hayırlıdır." - (Necip H. Fazıl - Caş Fidanlar).

"Mence o marşkeniñ kaşkanı taa arû boldı." - (İsmail Ziyaeddin - Çora Batır).

Rom. adv. După mine; după părerea mea.

MENCĬ s. Eşanl. **menmencï.** 1. Benci, kendini her konuda üstün gören.

2. Bencil; hep kendi çıkarlarını düşünen, kendi çıkarlarını herkesinkinden üstün tutan.

Rom. adj. 1. Egotist, megaloman. 2. Egoist.

MENCĬLEYĬN zf. 1. Bencileyin; benim gibi. Eşanl. **mendiy.**

2. Bence. Eşanl. **mence.**

"Mencïleyïn üç dört beşïbïrlïk mehr, on onbeş bin frank ata akça ïsterler mï eken, diymen." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

Rom. adv. 1. Ca mine. 2. După mine.

MENCĬLĬK is. Eşanl. **menmencïlïk**.

1. Gurur, öz saygı.

"Cïgït kolda kamçıñ bar, / Mencïlïkke haber bar. / Ey oglanlar, toplaşıñ, / Tezden bizge sefer bar." - (Emel M. 12 – 1933 / Bir cönkten alınıp Emel'e anonim eser olarak gönderilen Edip Efendi Sefername'sinden parça).

2. Kendini beğenmişlik, kibirlilik, kendini üstün görme huyu.

3. Çıkarcılık; hep kendi çıkarlarını düşünme eğilimi.

Rom. s. 1. Mândrie, demnitate. 2. Egotism, orgoliu. 3. Egoism.

MENCİYE öz. is. Kişi adı.: **Menciye** (k).

"Hem anadan hem de babadan öksïz kalgan Wildan-'nı, abiysï Cengiz men cengesï Menciye asray edïler. " - (Altay Kerim – Kâniye)

Rom. s. propr. Nume de persoană : **Menciye** *(f.)*..

MENDEN z. "Ben" zamirinin -den hali, çıkış hali.

- **Al menden de o gadar –** Deyim. "Ben de aynı durumdayım" veya "Ben de aynı kanaatteyim", anlamlarında.
- **Menden ırak bolsın –** Deyim. "Benden uzak olsun", "istemem" anlamlarında.
- **Para ïsteme menden, buzday suwırman senden. -** Deyim. Para isteme benden, buz gibi soğurum senden.

Rom. pron. De la mine; forma de ablativ a pronumelui personal **men** *-"eu".*

MENDĬL is. (Ar. mendil). Mendil.

1. Burun ve ter silmek, el kurulamak için veya giyim süsü, düğün süsü olarak kullanılan küçük kare şeklinde bez.

"Sıra sıra agaşlar, / Asker tálĭmge başlar. / Altı mendĭl şürüttĭ / Közĭmden akkan yaşlar." - (Boztorgay).

2. Çıkın yapmak için kullanılan ufak bez.

"Aywa cĭber, nar cĭber, / Candı yürek, kar cĭber. / Anam babam tuymasın, / Bĭr mendĭlge sar cĭber." - (Boztorgay).

"Bayırdan endĭm enĭş, / Mendĭlĭm tolı cemĭş. / Yareme de cĭberdĭm, / O da üyde yok emĭş." - (Boztorgay).

• **Kâât mendĭl -** Kâğıt peçete. (*Rom. - şervețel de hârtie*).

Rom. s. 1. Batistă. 2. Bocceluță, legăturică.

MENDĬREK is. (Yun.>Türk.) Mendirek, dalgakıran.

Rom. s. Dig.

MENDU öz. is. (Ar. memduh - "övülmeye değer.") Kişi adı : **Mendu / Memduh.** (e.).

"Köy pelwanı Mendu akay ortalıkka tüşkemen herkezĭñ yüzü külgĭ." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. Nume de persoană. : **Mendu / Memduh.** *(b.).*

MENEMEN is. Kabuğu koyu yeşil çizgili, kışlık bir kavun cinsi. Var. **meleme[2].**

Rom. s. Specie de pepene galben, cu dungi de un verde închis, care se coace târziu şi se consumă iarna.

MEN ETMEK f. (Ar. men -"yasak"+Tat. etmek) Men etmek, yasaklamak.

Rom. v. A interzice.

MENEWŞE is. (Fars. benefşe). Bot. Menekşe. (Lat. Viola tricolor; viola odorata). Var. **melewşe.**

"Pencĭreniñ şĭşesĭ, / Elĭnde menewşesĭ, / Otırıp mektup yaza, / Cüregĭmniñ köşesĭ." - (Boztorgay).

"Mor melewşe morargan, tamır atkan. / Tañrı saga boy bergen, akıldan kıtkan." - (Boztorgay).

Rom. s. Bot. Violetă, viorea, toporaş.

MENEWŞELĬ s. Menekkşeli.

1. Menekşe çiçeği takılı.

"Üyümüz dört köşelĭ, / Ĭşĭ mermer töşelĭ. / Komşıdan bĭr yar süydĭm, / Kalpagı menewşelĭ." - (Boztorgay).

2. s. Mor renkte olan, mor menekşe renginde.

Rom. adj. 1. Împodobit cu viorele. 2. adj. Mov, violet.

MENFAAT is. (Ar. menfaat). Yarar, çıkar, kâr, fayda.

"Memleketniñ idaresĭn kollarına alganlar yalıñız öz menfaatlerĭn, öz faydaların tüşüne ve öz ceplerĭn totırmaga karay ekenler." - (Mehmet Vani Yurtsever - Kart man Caş Arasında).

"Kızlarnı bazı keşelerĭ cıyıp fıkarelerĭñ menfaatĭne talakalar tertĭplemek, arepena, şıñ, masal, tapmaşa keşelerĭ azĭrlep folklor toplamak, akılına bĭr dünya sıyacak kadar etmeklĭ cañı mualĭmĭmĭznĭ ekĭ üş ayda bĭr safĭr etmek bütün tatar aileleri üşün bĭr akşamlık bayramga deñĭşe edĭ." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. Interes; profit, câştig.

MENFAATÇI is. Menfaatci; çıkarcı, çıkarına düşkün.

"Artık her şiynĭ öz menfaatı nokta-i nazarından körgen ve şahsı üzerĭnde tĭtregen bĭr menfaatçı boldı." - (Mehmet Vani Yurtsever – Uyuşmagan Ekĭ Arkadaş).

Rom. s. Materialist; lacom de profituri.

MENFİ s. (Ar. menfi) Menfi; olumsuz, negatif.

"Lâkin bo köp devam etmedĭ. Yüregĭne sĭñgen çĭrkĭn hislerniñ menfi kuwwetĭ onıñ heyecanının öninе keçtĭ." - (M. Vani - Uyuşmagan Ekĭ Arkadaş).

"Lâkin bondan facialılıknıñ bo masallarnıñ menfi bĭr sızıgıdır degen bĭr netice şıgarmak elbette balaban bĭr yangışlık sayıla bĭlĭnĭr." - (Nedret ve Enver Mahmut - Bozcĭgĭt).

Rom. adj. Negativ.

MENGENE is. (Yun.) Mengene.

Rom. s. Menghină.

MENGĬ s. Bengi; ebedi, ölümsüz.

• **Mengĭ su -** Bengi su, abıhayat; efsanelerde, masallarda adı geçen, içenlere ölümsüzlük veren su.

• **Mengĭ taş -** Anıt, abide.

Türk Lehç. : Karaçay Malkar. - **mingi;** Moğ. - **möngke / mönh;**

Rom. adj. Veşnic, etern. **Mengĭ su** - *apă vie.* **Mengĭ taş** - *monument.*

MENGĬLEŞMEK f. Bengileşmek, ebedileşmek; ölümsüzleşmek.

Rom. v. A se eterniza; a deveni nemuritor.

MENGĬLĬK is. Bengilik; ebediyet.

Rom. s. Veşnicie, eternitate.

MENĬM z. ve s. Benim; tekil, birinci şahıs **"men"** zamirinin " -in" (genetiv) hali.

"Def ol şondan ! Körmiysĭñ mĭ menĭm ĭşĭm bar ekenĭn ?" - (Müstecib Ülküsal - Bayram Şenlĭgĭ).

• **Mal menĭm, tasası elĭn. –** Deyim. Mal benim, tasası elin.

• **Menĭm tapkanım, senĭñ kapkanıñ. -** Deyim. Benim bulduğum, senin kaptığın (Benim arayıp izini bulduğum, sende imiş. Haydi seninle anlaşalım, anlamında.).

Rom. pron.şi adj. pos. Al meu, a mea; meu, mea.

MENĬMKĬ z. Benimki. Var. **menkĭ, meñkĭ.**

"Bu künüñ karangı, menĭmkĭdayın, / Kün bata, kar cawa, beklegen sayın." - (Bekir S. Çobanzade – Zawallı Türük).

• **Etĭ señkĭ, süyegĭ meñkĭ. -** Deyim. Eti senin, kemiği benim.

• **Kazan, tübüñ kara. Senĭñkĭ menĭmkĭnden kara. -** Deyim. Tencere, dibin kara. Seninki benimkinden kara.

Rom. pron. posesiv Al meu.

MENĬMSEMEK f. Benimsemek.

1. Bir şeyi kendine mal etmek, sahip çıkmak.

2. mec. Bir şeye veya birine bağlanmak, ısınmak.

"Yerĭne kelgen Hafız Cafer zeki ve vazifesĭn menĭmsegen, bütün yüregĭmen ders bergen bĭr hoca edĭ." - (Mehmet Vani Yurtsever - Hayatım).

"Halknıñ arüw adet, ananelerĭn menĭmsiy, bonlarnıñ bazı yerlerde coytulmaga mahkûm bolganın

körïp mugaya edï." - (Mehmet Vani Yurtsever – Uyuşmagan Ekï Arkadaş).

Rom. v. 1. A-şi însuşi, a-şi atribui. 2. fig. A se lega sufleteşte, a se ataşa.

MENĬMSENMEK f. Benimsenmek; benimsemek işi yapılmak veya benimsemek işine konu olmak.

"Bo col, bo milletïñ balaban kïşkene, okugan okumagan alay ferdï tarafından kuşaklandıgı, menïmsendïgï dakikadan itibaren milli mefkûre, milli ideal halin alır." - (Necip H. Fazıl - Bïr Konferans).

Rom. v. A se însuşi; a fi însuşit.

MENİ is. (Ar. meni) Fizyol. Meni, atmık, sperm.

Rom. s. Fiziol. Spermă.

MENKĬ z. → **Menïmkï**.

"Menkïleri mırıldaşıp kawga etkende, Cırpıy man Dombiy'nïñ ekewün de supusun bermiymen mï ?" - (Altay Kerim – Kâniye).

MENLĬ 1. Benli; teninde ben bulunan. Var. **meñlï.**

2. Kişi adları yapımında yapım eki olarak kullanılan söz : **Menlï Giray, Menlïbay, Menlïasan, Menlïsare, Menlïarüw.** Kısaltmalı olarak da kullanılır : **Mengeriy, Menasan, Mensare, Menarüw.**

Rom. adj. 1. Cu pată dermică sau cu aluniță. 2. Afix lexical onomastic : **Menlï Giray, Menlïbay, Menlïasan, Menlïsare, Menlïarüw.** *În forme prescurtate :* **Mengeriy, Menasan, Mensare, Menarüw.**

MENLĬK is. Benlik.

1. Kişilik, şahsiyet; ruh yapısı.

"Bïr aylanıp karayman, bïr ah ! çekïp içïmden. / İlham ala menlïgïm melek tüslï biçïmden !" - (Amdi Giraybay – Gïzlï Süygï).

2. Kimlik.

"Bonday türküler, bolıp keşken milli hikâyeler kïşïde bïr milli menlïk tuwmasına yardım eter." - (Necip H. Fazıl - Kırım).

"Kerïm, cat kolında turganda menlïgïn tutabïlmek içün, milliyet hissïnïn uyanmasına kadar, mutlaka dinge dört kolman sarılmak kerekkenïne iman ettï." - (Necip H. Fazıl - Ezan Sesï).

"Bo adet Kırım Kurultayının, hür Kırım menlïgïnïñ tölewïdïr." - (Necip H. Fazıl - Kïyew Konuşması).

3. Kibir, gurur, kendini üstün görme huyu.

"Onıñ Ursacıgar kılıkları ve karardan fazla menlïgï, özünden taa kuwetlï ve aytuwlı bïr kïşïniñ bolganına müsade etalmagan." - (Boztorgay).

4. Haysiyet, şeref.

"Hırpalangan menlïkler, horlangan kızlar, / Balasın taşlap anaylar çöllerge kaşkan." - (Çelebi Cihan – Sawlıkman Kal, Tatarlık).

- **Menlïk senlïk kawgası -** Kendi benliklerini ön plana çıkarmak için girişilen tartışma.

Rom. s. 1. Personalitate. 2. Identitate, individualitate. 3. Orgoliu, mândrie. 4. Onoare.

MENLĬKÇĬ is. is. ve s. Benci; bencil, egoist.

"Şu menlïkçï insanlar bïlmiy senï, / Dunay'cıgım, o taşkın göñlïñnï." - (Bekir S. Çobanzade – Dunay Taşa).

Rom. s. şi adj. Egoist.

MENMENCĬ s. → **Mencï**.

MENMENCĬLĬK is. → **Mencïlïk**.

MENMENLĬK is Eşanl. **mencïlïk**. 1. Gurur, öz saygı.

"Ulá, sende menmenlïk duygusı yok mı ? Neşïn o uzun şâşlï şameknï maga aylandırıp üyüldürïp maktay beresïñ ?" - (Altay Kerim – Kâniye).

2. Kibirlilik, kendini beğenmişlik.

"Bolmasın bonday menmenlïk aramızda, / Şalışayık ep bïrlïkte, rastlamasın bïrew, kelïp kawgamızga." - (Necibe Şukuri - Azaplar).

3. Bencillik.

"Yïgïtlïgï karaldısın taş duwarın keçmegen, / Saranlıkta, menmenlïkte sıñır, ölçü bïlmegen." - (Bekir S. Çobanzade - Korkak / Emel D.).

Rom. s. 1. Orgoliu; onoare, mândrie. 2. Fudulie, aroganță. 3. Egoism.

MENSĬZ zf. Bensiz, ben olmadan, beni de almadan.

"Mawı yeleklï yarem, / Köksï sedeflï yarem, / Mensïz katïp turasıñ, / Temïr cüreklï yarem ?" - (Boztorgay).

Rom. adv. Fără mine.

MENSUP is. ve s. (Ar. mensub). Mensup.

1. s. Bir yere veya bir topluluğa bağlı olan.

"Şanlı bïr ordu, balaban bïr halkka mensup bolataan bo cïgïtleriñ bïr vakıtlar tahtlar devïrïp memleketler algan bïr milletniñ caş fidanların aşaa körïlmesïn tatar kanım kabul etmez." - (Necip H. Fazıl - Caş Fidanlar).

"Her kïşïge mensup bolgan dinïn tarihın bïlmek bek kerekli." - (Mehmet Vani Yurtsever - Kart man Caş Arasında).

2. is. Bir yere veya bir topluluğa bağlı olan kimse; üye, aza.

Rom. 1. adj. Care aparține, care ține de... 2. s. Membru, persoană care aparține unei colectivități date.

MENŞE is. (Ar. menşe). Başlangıç; çıkış yeri, kaynak, köken.

"Edege Batır man Adel Sultan destanlarının baş kahramanları menşe yagından soylılar tabakásından kelmektedïrler." - (Nedrert ve Enver Mahmut - Bozcïgït).

Rom. s. Origine; sursă.

MENŞEVİK s. ve is. Menşevik; menşevizm yanlısı.

"(İstiklâl) ... bugün menşevik bolsın, bolşevik bolsın, ïster okugan, ïster okumagan bolsın, alay Tatarnıñ cüregïnde orın tutkan bïr tïlek, ... bïr kuwwettïr." - (Necip H. Fazıl - Özïmce).

Rom. adj. şi s. Menșevic.

MENŞEVİSM is. (Rus.) Menşevism; XX.nci yüzyılın başındaki Rus sosyal demokratların içinde Lenin, Plehanov ve yandaşlarının akımı olan bolşevizmin önüne, karşı bir akım olarak çıkmış kanat.

Rom. s. Menșevism.

MENŞUR is. (Ar. menşur).Tar. Menşur; yüksek bir göreve atama fermanı.

"(İstiklâliyet) ... Ruslarman 6-7 yüzyıl tartışkan, onlarga uzun vakıtlar hocalık etken, bïr vakıtlar Moskof ve son Rusye hükümdarlarının ataların taht-

larna otırabïlmesï içün hanlarımızın menşurı ïstenïlgen bïz Tatarlarga niçün tabii bïr hal bolmasın ?" - (Necip H. Fazıl - Özïmce).

Rom. s. Firman; ordin de numire, dispoziţie regală.

MENZİL is. (Ar. menzil). Menzil.

1. Yolculuk sırasında durulan yer.

2. Bir merminin ulaşabildiği uzaklık.

"Sabah onlar gene hücümge başlap içerdekïlerniñ ok menzilïne kelgende, bïz de artlarından salgın etïp onlarnı ok man kılıç arasına kıstırırmız." - (İsmail Ziyaeddin - Çora Batır).

Rom. s. 1. Loc de popas; punct de staţionare. 2. Bătaie a armei.

MENZÜME is. → **Manzume**.

"Bazï analar babalar bïr menzüme aytacak, bïr dürkï şalacak, dans oynaycak balasın körmege kelgenler." - (Altay Kerim – Kâniye).

MEÑ is. → **Men**[2].

MEÑKĬ z. → **Menïmkï**.

• **Señkï can, meñkï patlıcan mı ? –** Deyim. Seninki can, benimki patlıcan mı ?

MEÑLĬ s. 1. Benli; teninde ben bulunan. Var. **menlï.**

"Selâm aliykïm, Ali bey, / Cawırını meñlï bey." - (Nedret ve Enver Mahmut - Bozcïgït).

2. Ayırt edici özelliği veya işareti bulunan.

"(Ramazan ayının) Anlaşıla, bo, cılnıñ diger onbïr ayından ayrı, meñlï bïr ayı bolsa kerek." - (Necip H. Fazıl - Nimet'nïñ Bayramı).

Rom. adj. 1. Cu pată dermică. 2. Cu o trăsătură sau cu un semn distinctiv.

MER is. → **Mehr**.

"Ey akıllı, güzel kız, bïznïñ balaban hanımız senï özïnïñ ulına almaga ïstiy. Babañ razı boldı, berecek. Şïmdï sen ne aytacaksıñ ? Mer üşïn ne ïstiysïñ ?" - (Nedret ve Enver Mahmut - Ayuw Kulak Batır).

MERA is. (Ar. mera). 1. Mera; otlak.

"Yemyeşïldïr meralarıñ, / Bereketlï tarlalarıñ, / Taşkın suwlı kaynaklarıñ, / Maden tolı ocaklarıñ, / Cemïş tolı bahçalarıñ, / Terek tolı ormanlarıñ." - (Tatar Tïlï - I).

"Ebadis, akranların oyınlarına katılmay, köy merasında kozı bagıp turganda, bazı sefer, anawbïr balların oyınlarına rastlap awzın aşıp suklana kala edï." - (Altay Kerim – Kâniye).

2. Bir köyün mülkiyetindeki topraklar; arazi.

"Köyïmïznïñ merasında bïr taw bar. Babam onda bekşï." - (Tatar Tïlï II).

Rom. s. 1. İzlaz, păşune. 2. Pământurile unui sat; merea.

MERABA ünl. (Ar. merhaba). Merhaba; "Selâm", "İyi günler" anlamında selâmlaşma sözü. Var. **merhaba.**

"Akşam hayır, meraba tenler, / Men şınlayım eşïkte, sen cewap ber." - (Boztorgay).

• **Merabası bolmak –** Tanışıklığı olmak.

• **Merabasın kesmek –** (Biriyle) ilgisini kesmek.

• **Merabayık !** - Birçok kişiyi topluca selâmlama sözü. **"Oktay (Oñ betten kïrïp) - Merhabayık, dostlar ! / Alï (Mıskıllap) - Ya merhaba !" -** (Mehmet Vani Yurtsever - Kurtuluş Bayramı).

• **Uzaktan meraba demek** – Fazla bir yakınlığı olmamak.

Rom. interj. Noroc ! Salut !

MERABALAŞMA, -UW is. Merhabalaşma, selâmlaşma.

Rom. s. Acţiunea de a se saluta; salutare (reciprocă).

MERABALAŞMAK (**merabalaşmaq**) f. Merhabalaşmak, selâmlaşmak.

Rom. v. A se saluta.

MERACI is. Köylerde, ekili alanlar bekçisi; kır bekçisi, köy korucusu.

"Egerdïm meracılar kuwalasalar tez men tez atlarımızga mïnïp zuwarmız, dedï Nazif." - (Nevzat Yusuf Sarıgöl - Kündelïkşï / Karad. 142).

Rom. s. Meragiu; paznicul terenurilor cultivate ale unui sat.

MERAK (**meraq**) is. ve s. (Ar. merak). Merak.

1. is. Bir şeyi anlamak veya öğrenmek için duyulan istek, ilgi.

"Yok yok. Kaytmasam bolmaz. Köydekïler üyken meraktadırlar." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

"Apakaylar merakman sesliy edïler, / Maşallah bolsın caşlarga diy edïler." - (Mehmet Vani Yurtsever - Toy, şiir).

2. is. Bir şeyle uğraşmak isteği, hevesi.

"Necïp'nïñ neday işke meragı bar eken ?" - (Okuma - III).

3. is. Kaygı, tasa.

"Sen Çora'day bïr batır üçün merak etme." - (İsmail Ziyaeddin - Çora Batır).

4. is. İmrenme, canı isteme.

"Kuyunıñ katından merak etïp geşken ama, o da eşbïr cutum su bïle bermegen." - (Okuma - III).

5. s. Hevesli, düşkün.

"İsteseñ ayt sen oga, anlatmaga bek meraktır." - (Necip H. Fazıl - Kırım).

• **Merak bolmak -** Hevesli olmak, bir şeye düşkün olmak.

• **Merak etmek -** a) Anlamak veya öğrenmek istemek. **Şïmdï aytacaklarımnı eşïtmege senïñ de ne kadar merak etkenïñnï bïlemen." -** (İsmail Ziyaeddin Çora Batır).. b) Kaygılanmak. **"Karılgaş bolacakman, / Üyüñe konacakman. / Merak etme süygülüm, / Men senïñ bolacakman." -** (Boztorgay). c) Heves duymak, çok arzu etmek. **"Mayda pïşer şiberek, / Dadın berïr semïz et. / Bïzïm köynïñ kızların / Boyın kör de merak et." -** (Boztorgay). ç) (Yiyecek içecekle ilgili olarak) İmrenmek.

• **Meragından mezarga kïrecek** – Deyim. Merağından mezara girecek.

• **Şeşmede kurnaga, toyda zurnaga merak eter.** - Deyim. Çeşmede kurnaya, düğünde zurnaya merak eder.

Rom. s. 1. Curiozitate, interes. 2. Pasiune pentru ceva, dorinţă. 3. Grijă, îngrijorare, teamă. 4. s. Poftă. 5. adj. Pasionat, înclinat spre a face ceva, dornic de ceva.

MERAKLANDIRMAK (**meraqlandırmaq**) f. Meraklandırmak, merak duymasına yol açmak.

1. Öğrenme, bilme isteği uyandırmak.

"Ama Küneşnï yıldızlardan bek Ay meraklandıra eken." - (Nedret ve Enver Mahmut - Ayuw Kulak Batır).

2. Kaygılandırmak.

3. Heveslendirmek, istek uyandırmak.

"Balaban camakânlarnıñ artında türlü türlü, köz kamaştırgan kravatlar, güzel togalı kuşaklar, cün kazaykalar, kolşaklar ve taa bïrköp, caşlarnı meraklandırgan şiyler bar edï." - (Okuma Kitabı - IV).

Rom. v. 1. A trezi curiozitatea cuiva, a face să se intereseze. 2. A îngrijora. 3. A îndemna la ceva.

MERAKLANMAK (**meraqlanmaq**) f. Meraklanmak, merak duymak.

1. Bir şeyi bilmeye istek duymak.

"Bo sözlernï eşïtïp meraklangan bïr soydaş muallim de yanlarına kelïp özïn tanıttı ve sözge katıldı." - (Mehmet Vani Yurtsever – Uyuşmagan Ekï Arkadaş)

2. Kaygı duymak, endişeye kapılmak, düşünceye dalmak.

"Cılandı öltïrgen soñ meraklandı : Vay anasın ! Bonı öltïrdïm men, ama şïmdïge gadar bïr kïmse şıkmadı menïm aldıma." - (Ekrem ve Hilmiye Mehmet Ali - Tepegöz).

3. Heves duymak, bir şeyi yapma isteğini duymak.

"Er salıncaknıñ aldında taktadan bïrer at bar. Meraklanıp onlarga da mïndïk." - (Beliz Sena Bilâl - Panayır).

4. İmrenmek, canı çekmek, hayran olmak.

"Aná şu aytuwlı, namuslı bolganlarına meraklanıp ya sen de onbeş bin frank man on sultanhamitnï ve köpten köp ufak tefeknï bïr lafta berdïñ." - (Mehmet Vani Yurtsever - Toy, piyes).

"Senïñ ne kadar dıkkatman ve can cürekten işlegenïñ körïp meraklandık." - (Okuma - IV).

Rom. v. 1. A manifesta interes, a se interesa. 2. A se îngrijora, a se nelinişti. 3. A se pasiona de ceva. 4. A pofti, a simți atracție.

MERAKLI (**meraqlı**) s. Meraklı.

1. Her şeyi anlamak ve bilmek isteyen.

"Şoparlar, başka on- ondört yaşlarında meraklı ballar konışma sayasın aldında kaynaşalar ama, caba." - (Altay Kerim – Kâniye).

2. Kaygılı.

3. Bir şeye çok düşkün, çok istekli.

"Ursacıgar batır Temïrcan batırga o memleketke ne üşün kelgenïn ve oman küreşmege meraklı bolganın anlatkan." - (Boztorgay).

4. Meraklandırıcı, ilginç. **Meraklı şiyler.**

Rom. adj. 1. Curios, indiscret. 2. Neliniștit, plin de îngrijorare. 3. Amator, dornic de ceva, pasionat. 4. Interesant, atractiv.

MERAKSIZ (**meraqsız**) s. Meraksız.

1. Anlamak, öğrenmek isteğini duymayan.

2. Aldırışsız.

Rom. adj. 1. Lipsit de curiozitate. 2. Nepăsător.

MERAKSIZLIK (**meraqsızlıq**) is. Meraksızlık, meraksız olma durumu.

Rom. s. 1. Lipsă de curiozitate. 2. Nepăsare.

MERAL is. Zool. Meral; dişi geyik. Var. **maral.**

Türk Lehç. : Nog., Karaçay Malkar. - **maral;** Moğ. - **maral;**

Rom. s. Zool. Căprioară.

MERAM is. (Ar. meram). İstek, maksat, gaye, amaç.

"Kınalı parmak, cez tırnak, altın oymak, / Almak tuwul meramım, aylandırmak." - (Boztorgay).

"Kış ökürüp degen : Sen sus, kıraw taz! / Bïr selâmıñman carlı meram añlamaz." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

- **Meram etmek –** Yapmak istemek.
- **Meramın añlatmak –** Ne istediğini anlatmak; derdini anlatmak.
- **Cayilge meram anlatmak tüyege endek atlatmaktan kıyındır. -** Atas. Cahil kişiye meram anlatmak deveye hendek atlatmaktan zordur.
- **Meram etken er şiynïñ kolayın tabar. -** Atas. Meram eden her şeyin kolayını bulur.
- **Meram etseñ sokır közden caş şıgar. –** Atas. Meram etsen kör gözden de yaş çıkar.

Rom. s. Dorință, intenție; scop, țintă.

MERAMET is. (Ar. merhamet). Merhamet, acıma duygusu. Var. **merhamet.**

"Ah degende karïp can üzüle tenden, / Endï özïñ bïlïrsïñ, meramet senden." - (Boztorgay).

"Karawından añlaşıla merhamet / Ïstegenï. Barlı sen de yardım et." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

- **Meramet etmek** - Acımak. **"Paşam, ballar cok bolar, / Meramet et, ber, kolıñda bar. / Pıkaremen, atnı satıp al. / Say parasın begenseñ eger, / Sen ïstegenïñ diy etïp ber." -** (G. Coşbug'tan İsmail Ziyaeddin - El Zorab).
- **Merametten dert asıl bolır -** Atas. Merhametten dert hasıl olur.
- **Merametten maraz bolır –** Atas. Merhametten tatsızlık doğar.

Rom. s. Milă, milostivire; îndurare.

MERAMETLĬ s. Merhametli; merhameti olan, acıma duyan. Var. **merhametlï.**

"Üy kapısı kïrtlïdïr, / Yar süygenler dertlïdïr. / Süygen son esmerï süy, / Esmer merametlïdïr." - (Boztorgay).

"Borali'nïñ tabiatlarından, merhametlï boluşından lakırdılar konuşuldı, dualar etïldï." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

Rom. adj. Milos, milostiv.

MERAMETSĬZ s. ve zf. Merhametsiz; acımasız, katı yürekli.

Köy halkı, epsï tuwı da, bïraz barlı soyları, bo insanlarga karşı merametsïz dawrandılar." - (Yaşar Memedemin - Şaliy Şal).

Rom. adj. şi adv. Nemilos, neîndurător, crud.

MERAMETSĬZLĬK is. Merhametsizlik, acımasızlık.

Rom. s. Neîndurare, cruzime.

MERASİM is. (Ar. marasim) Merasim, tören.

"(Avrupa'da**) Bütün dini merasim ve ayinler, üydekĭ ve bilhassa kĭlsedekĭ ibadetler, okumalar hep Lâtince bolır edĭ." -** (Necip H. Fazıl - Bĭr Konferans).

Rom. s. Ceremonie, ceremonial.

MERCAN is. (Ar. mercan) Zool. Mercan. Var. **mercem.**

1. Zool. Sıcak denizlerde koloni halinde yaşayan, kırmızı kalker iskeletli hayvan.

2. Bu hayvanın iskeletinden elde edilen maddeden (veya başka benzer maddeden) yapılan süs eşyası; gerdanlık, kolye.

"Bakşelerde gezermen, / Ĭncĭ, mercan tĭzermen. / Men anamnıñ bĭr kızı, / Serbes serbes gezermen." - (Boztorgay).

3. s. Bu maddeden yapılmış.

"Rakı ĭştĭm filcandan, / Dudakları mercandan. / Al bĭr kama, ur menĭ, / Men de bezdĭm bu candan." - (Boztorgay).

4. Zool. Akdeniz ve diğer sıcak denizlerde yaşayan bir kırmızı balık türü. (Lat. Pagrus pagrus).

Rom. s. 1. Zool. Mărgean, coral. 2. Mărgea, piesă de podoabă făcută din scheletul calcaros, roşiatic al coralilor; mărgean, colier. 3. adj. De mărgean. 4. Iht. Peşte mediteranean, roşiatic,

MERCEM is. → **Mercan**.

"Er pazarda satılır sidane mercem, / Soramak ayıp tuwıl, yaşıñ kaş mercem ?" - (Boztorgay).

MERDANE zf. ve is.(Fars. merdane). Merdane.

1. zf. Mertçe, erkekçe, erkeğe yakışır bir biçimde, yiğitçe.

2. s. ve is. Cesur, yiğit.

"Awışı cayık körĭne, / Merdane bolır şo şuwıl." - (Ekrem ve Hilmiye Mehmet Ali - Tepegöz).

- **Bar bolıp bergen merdane, cok bolıp bergen divane. -** Deyim. Varlıklı olup veren yiğit, yok olup veren divane.
- **Düşmanıñ karınca bolsa da, özĭñ merdane tut.** - Atas. Düşmanın karınca da olsa, kendini yiğide yakışır bir halde tut.

Rom. adv. şi s. 1. Bărbăteşte; vitejeşte. 2. s. şi adj. Bărbat, viteaz.

MERDĬWEN is. (Fars. merduban). Merdiven; bir yere çıkmaya veya bir yerden inmeye yarayan basamaklar dizisi. Var. **merdüwen.**

"Merdĭwenden cıgıldım, kayırıldım. / Ayrılmaycak yaremden men ayrıldım." - (Boztorgay).

"Sitcan, sen bar yüzbaşılarına, kalawga merdĭven salmak ĭstegen askerlernĭ közetmege onar kĭşĭ tayin etsĭnler." - (İsmail Ziyaeddin - Çora Batır).

- **Merdĭwen tayamak –** (Büyük bir yaş için) O yaşa yaklaşmak veya basmak.
- **Kökte kudagıylık bar degende, "merdĭwen bar m'eken mĭnmege" degen apakaylar.**" - Deyim. Gökte dünürlük var demişler, oraya çıkmaya merdiven var mıymış, demiş kadınlar.
- **Merdĭwen basamak basamaktır.** - Atas. Merdiven basamak basamaktır.
- **Şürük merdĭwenmen tawanga mĭnme. -** Atas. Çürük merdivenle tavanarasına çıkma.

Rom. s. Scară.

MERDİN MERDİN zf. ve s. (Fars. merdüm - "gözbebeği). Göz göz; göz bebekleri gibi.

"Karanfil merdin merdin, / Kĭm bĭlĭr kĭmĭn derdĭn ? / Deñiz mörekep bolsa / Yazılmaz menĭm derdĭm." - (Boztorgay).

Rom. adv. şi adj. Asemenea pupilelor (ochilor).

MERDÜWEN is. → **Merdĭwen**.

"Cıns elmalarnı merdüwen salıp, sakına-berĭp üzeler de sepetlerge toplaylar." - (Okuma III).

MERET s. ve is. (Ar. marid -"ters, inatçı"). 1. Uğursuz (şey); belâlı (şey).

"(Paketten bĭr cĭgára yasar. Yasayatırganda) Bo merret kalgır şiynĭ (Bu arada cĭgáranı sĭlekĭyler ve sĭgára agaçka tıgar) ĭşmesek bek arüw bolacak ya, illa bĭr kere alışkamız." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

2. Ne olduğu belirsiz şey.

"Sen Amet bĭr de Papiy, barıñız şo kalaw köşesĭnde köz kulak bolıñız. Men de şo meretnĭ şıgarayım." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. adj. şi s. 1. (Ceea ce) nu-i de vreun folos omului; care nu-i priește; belea, pacoste. 2. Obiect (necunoscut), ceva, ciudățenie.

MERGĬN s. Keskin nişancı.

"Kolları uzun körĭne, / Mergĭn emĭş küçük ogul. / Dudagı ufak körĭne, / Sözge çeber küçük ogul." - (A. Soysal - Edige Batır / Emel M.).

"Akranları içĭnde / Sayılgan, eñ kĭrgĭnĭ, / Ok atış, cay tartışta / Güzel cınsnıñ mergĭnĭ." - (Eşref Şemizade - Togan Kaya / Emel D.).

Türk Lehç. : Kırım., Nog. - **mergin;**

Rom. adj. Bun ochitor, trăgător de elită, ţintaş bun.

MERGİNLİK is. Keskin nışancılık, nişancılık.

Türk Lehç. : Kırım. - **merginlik.**

Rom. s. Calitatea de bun ţintaş.

MERHABA ünl. (Ar. merhaba). Merhaba. Var. **meraba.**

"Akşam hayır, ak şawle, merhaba tenler, / Bĭr soramak vaciptĭr, neday kiyfler ?" - (Boztorgay).

"Muallĭm : Merhaba, arkadaşlar ! / İçerdekĭler : Merhaba, muallĭm efendĭ, buyurıñız." - (Müstecib Ülküsal - Bayram Şenlĭgĭ).

Rom. interj. Noroc ! Salut !.

MERHABALAŞMAK (**merhabalaşmaq**) f. "Merhaba" diyerek selâmlaşmak. Var. → **merabalaşmak.**

"Hafız Hasan, Bolat selâm berĭp kĭrerler, toy hayırlap Halimcan'ga para berĭrler, amanlık soraşırlar, merhabalaşırlar." - (Mehmet Vani Yurtsever - Toy, piyes).

Rom. v. A se saluta.

MERHABAYIK (**merhabayıq**) ünl. "Herkese merhaba !" anlamında, birden fazla kişilere seslenme.

"Oktay : (Oñ betten kĭrĭp) Merhabayık, dostlar ! / Ali : (Mıskıllap) Ya merhaba !" - (Mehmet Vani Yurt-

sever - Kurtuluş Bayramı).

Rom. Interj. Noroc la toată lumea !

MERHAMET is. → **Meramet**.

"Kerĭm'iñ bo akşam, özin bĭle añlayalmagan bĭr his altında, kalbĭ büsbütün incergen, merhamet, insaniyet tamırı tam manasıman iyĭlgen edĭ." -(Necip H. Fazıl - Ezan Sesĭ).

MERHAMETLĬ s. → **Merametlĭ**.

MERHAMETSĬZ s. Merhametsiz, acımasız, kalpsiz. Var. → **merametsĭz.**

"Cok bolatan mı ? Yawürlĭk ! Cıyabergende katecek bĭlmem o paralarnı ? Ölgende mezarına aketĭr. Merhametsĭz cĭnabet." - (Mehmet Vani Yurtsever - Toy, piyes).

Rom. adj. Nemilos, crud.

MERHEM is. → **Melem**.

"O, aynĭ özĭnday etĭp tüşüngen, aytkan sözlerĭne bĭr ekĭ cewap berecek, caralı cüregĭne teran da bolsa merhem sürecek bĭr kĭşĭ kara edĭ." - (Necip H. Fazıl - Ezan Sesĭ).

MERHUM, -E s. (Ar. merhum). Merhum, ölmüş (müslüman erkek kişi); merhume, (ölmüş müslüman kadın kişi).

"1883 yılında bĭrköp tekkelerniñ, vakıf mülklerĭñ hükümet öz hesabına geçĭrgende, Gazi Ali Paşa merhumnıñ taşlagan mülkün de algan." - (Mehmet Vani Yurtsever - Hayatım).

Rom. adj. Răposat; răposată.

MERİDİYAN is. (Fr.>Rom., Türk.) Astron., Coğr. Meridiyen.

Rom. s. Meridian.

MERİNOS is. ve s. (Fr.>Rom.Türk.). Merinos.

1. is. Zool. Uzun ve ince, beyaz tüylü koyun cinsi. (Lat. Ovies ares hispanica).

"İygĭ cünlĭ ţigay ve merinos soylarından koy asramak taa kârlıdır." - (Okuma - III).

"Denedĭñ mĭ ? Artlarındakı tĭrkegĭş ırgakları ne kavi, tıpkı merinos koşkarlarnıñ müyüzlerĭnday burulıp tura. Kĭşĭ bonday bĭr traktor aydaganda kĭm bĭlĭr ne kadar kuwanş tuyadır." - (Okuma - III).

2. Bu koyundan elde edilen yün.

3. Bu yünden yapılmış olan.

- **Palas merinosı -** Köstence yakınlarındaki Palas üretme çiftliğinde yetiştirilen bir merinos koyun cinsi.

Rom. 1. s. Zool. Rasă de oaie merinos. 2. Lână de merinos. 3. adj. Fabricat din lână merinos.

MERKEP is. (Ar. merkeb) Merkep, eşek. Eşanl. **eşek.**

Rom. s. Măgar.

MERKEZ is. (Ar. merkez). Merkez.

1. Mat. Bir dairenin orta noktası.

2. Fiz. Bir cismin ağırlığının tatbik noktası.

3. Herhangi bir şeyin veya yerin ortası.

4. Bir ülkenin veya bir kuruluşun yönetim yeri.

"Müslüman Bulgarlarıñ merkezĭ bolgan Bulgar kasabasın Bilar'ga, Altın Ordu imparatorlıgın paytahtı bolgan Saray kasabasın Serif'ke aylandırıp ruslaştırgandan başka, bĭr de mınawday bĭr alçaklık yasadılar : ..." - (Necip H. Fazıl - Bĭr Konferans).

5. Bir işin yoğun olarak yapıldığı yer.

6. Polit. Orta; politikada sağ ve sol akımların arasındaki hareket ve tutum.

7. s. Merkezi, merkezde olan, merkesle ilgili olan. **Parti merkez komitesĭ.**

Rom. s.1. - 5. Centru. 1. Mat. Centru al unui cerc. 2. Fiz. Centru de greutate. 3. Mijlocul unui obiect sau al unei suprafeţe. 4. Centru administrativ. 5. Punct de activitate. 6. Polit. Poziţie politică de mijloc. 7. adj. Central.

MERKEZCĬ is. ve s. Merkezci, merkezcilik taraftarı.

Rom. s. Adept al centralismului.

MERKEZCĬLĬK is. Polit. Yönetimin tek bir merkezde toplanmasını amaçlayan görüş ve tutum.

Rom. s. Polit. Centralism.

MERKEZİ s. (Ar. merkezi). Merkezi; merkezde olan; ortada yer alan.

Rom. adj. Central, de centru.

MERKEZİYETÇĬ is. → **Merkezcĭ**.

MERKEZİYETÇĬLĬK is. (Ar. merkeziyyet+Tat. **-çĭlĭk** eki). → **Merkezcĭlĭk.**

MERMER is. (Lat. Yun.>Rom.Türk.) Mermer.

1. is. Mermer taşı.

"Üyümüz dört köşelĭ, / Ĭşĭ mermer töşelĭ. / Komşımdan bĭr yar süydĭm, / Kalpagı menewşelĭ." - (Boztorgay).

2. s. Bu taştan yapılmış.

"Hoca ala paralarnı da bĭrer bĭrer mermer masanıñ üstĭne ata." - (Nermin ve Nevzat Yusuf - Nasrettin Hoca).

Rom. 1. s. Marmură. 2. adj. De (din) marmură.

MERMERCĬ is. Mermerci; mermer çıkaran, işleyen kimse.

Rom. s. Muncitor care prelucrează marmora; pietrar.

MERMERCĬLĬK is. Mermercilik.

Rom. s. Meseria de lucrător în marmoră.

MERSERE öz. is. Kişi adı : **Mersere** (k.).

"Doksannı aşkan Mersere kartiyden Dobroca'ga köşkenlerĭne dair köp köp bĭlgĭ topladı." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. Nume de persoană : **Mersere** *(f.).*

MERSİN is. (Yun. myrsine). 1. Bot. Mersin ağacı. (Lat. Myrtus communis).

2. Zool. Mersin balığı. (Lat. Acipenser sturio).

3. Zool. Mersin morinası. (Lat. Huso huso).

Rom. s. 1. Bot. Mirt. 2. Icht. Nisetru. 3. Icht. Morun

MERSİYE is. (Ar. mersiyye). Ed. Mersiye.

1. Ed. Bir kimsenin ölümü üzerine yazılan hüzünlü şiir türü.

"Şiirlerniñ köbĭsĭ Türk dünyası man Dobroca'nıñ türlĭ şahslarına ... ithaf etĭlgen surette, bazıların başlıkları bar, bazıları sade kıta, mersiye, eskĭ bĭr gazelĭm ve taa başka şonday tradiţiye boyınca edebiy türĭne işaret etken kavramlarman berĭlgenler." -

(Şüktan Vuap Mokanu - Memet Niyazi, Dobrocalı Tatar Şairi).

2. Ağıt; ağlama.

Rom. s. 1. Lit. Elegie. 2. Bocet, jelanie.

MERT s. (Fars. merd). Mert.

1. Yiğit.

"Mademki halkımız açık zihinlï, keskïn fikirlïdïr, merttïr, akıllıdır ve osal tuwıldır, ayse neçün ve kaysı sepeplerden ötürü bugün cahildïr, garïptïr, fakırdır ve haysiyetsïzdïr ?" - (Müstecib H. Fazıl Ülküsal - Bayram Şenlïğï).

2. Sözüne güvenilir (kimse).

3. Eli açık, cömert.

"Hacïkeldï mert akay, cebïn coklay, / Nikâh hakkı, imamga bere bïr yüzlïk." - (Mehmet Vani Yurtsever - Toy, şiir).

- **Namert dostıñ bolgaşı, mert duşmanıñ bolsın** - Atas. Namert dostun olacağına, mert düşmanın olsun.

Rom. adj. 1. Brav, curajos. 2. (Despre oameni) Om de cuvânt, parolist. 3. Generos, darnic.

MERTÇE zf. Mertçe, erkekçe, yiğitçe.

Rom. adv. Bărbăteşte, vitejeşte.

MERTEBE is. (Ar. mertebe). Mertebe.

1. Derece, aşama.

"Eskï zamanlarda, er balaga köre, kız balların bïraz aşagı mertebede sayılganı tatar folklorunda da mevcuttur." - (Altay Kerim – Kâniye).

2. Evre, safha.

Rom. adj. 1. Grad; nivel, treaptă, scară. 2. Etapă, stadiu.

MERTEK is. (Erm. martog) Mertek, yapıda kullanılan kalın sırık.

- **Elïfnï körse mertek sanır. -** Deyim. (Bir kimse hakkında) Çok cahildir, anlamında.

Rom. s. (Constr.) Grindă, bârnă.

MERTLĬK is. Mertlik.

1. Yiğitlik, erkeklik.

"Bïzïm bugünkï halkımızda milletïmïzïñ mertlïgï, atalarımızıñ akıllılığı bardır." - (Müstecib H. Fazıl - Bayram Şenlïğï).

2. Eli açıklık, cömertlik.

"Camï üşün de bere yïrmïbeşlïk, / Hiç kızganmay, hep bere, köstere mertlïk." - (Mehmet Vani Yurtsever - Toy, şiir).

Rom. s. 1. Bravură, vitejie, bărbăţie. 2. Generozitate; dărnicie.

MERYEM öz. is. (Ar.). Kişi adı : **Meryem** (k).

- **Meryem Ana -** İsa Peygamberin anası. (*Rom. - Sfânta Maria*).

Rom. s. Nume de persoană : **Meryem** *(f.).*

MERZİYE öz.is. (Ar. marzi - "razılık") Kişi adı : **Merziye** (k.).

"Akız Merziye, zametïñ saymay menïm tornıma bïr kade su ya da bïr kade koşap ketïr taa, ölïñ canına tiysïn." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. propr. Nume de persoană : **Merziye** *(f.).*

MES is. (Ar. mesh). Mest; kısa konçlu, yumuşak ev ayakkabısı.

"Baylar kïyer mes, galoş, terïden ton. / Yesïr bolıp cürersïñ olarga son." - (Boztorgay).

- **Kavuknıñ cerï baş, mesïñ cerï ayak. –** Deyim. Kavuğun yeri baş, mestin yeri ayak.

Rom. s. Meşi; un tip de încălţăminte de casă, din piele moale şi subţire, purtată peste ciorapi.

MESAFE is. (Ar. mesafe) Mesafe.

1. Ara, uzaklık.

2. mec. Soğukluk, resmiyet.

Rom. s. 1. Distanţă, interval, depărtare. 2. fig. Răceală; atitudine rezervată, distantă.

MESCİT is. (Ar. mescid). Mescit.

1. Cemati az olan yerlerde, cami olarak kullanılan, minaresiz yapı.

"Mescitler tozlana, örïmcek öre, / Mïnberlernï körïlmez kurtçuklar kemïre." - (Bekir S. Çobanzade – Zawallı Türük).

2. Cami.

Rom. s. 1. Geamie mică, mecet; clădire obişnuită, fără minaret, întrebuinţată ca lăcaş de cult. 2. Geamie, moscheie.

MESELÂ zf. (Ar. mesela). Meselâ; örneğin, söz gelişi.

"Tatarnıñ Kırım'dan köşmesïne sebep sade bu toprak meselesï tuwul ya, taa başka şiyler de bar. Meselâ, Urus hükümetïnïñ Kırım halkı üstüne taa ziyade çullanmaga başlaması." - (Necip H. Fazıl - Kırım).

Rom. adv. De pildă, de exemplu, bunăoară.

MESELE is. (Ar. mesele). Mesele.

1. Sorun, konu; düşündüren, halledilmesi gereken iş.

"Maga bo sabahkı içkï meselesï bïr kerek şiynï taa añlattı." - (Müstecib Ülküsal - Bayram Şenlïğï).

"Onı bïraz pïrmaryege şakırtkanlar. Bïr toprak meselesï bar diy mï, ne diy." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

2. Güç iş, zorluk.

"Rahmetlï Hoca'nıñ tek bïr eşegï bar eken; onı karamak, vakıtında suwın, cemïn bermek Hoca'nıñ ailesï üşïn bïr balaban mesele bolgan." - (Nermin ve Nevzat Yusuf - Nasrettin Hoca).

3. Acayip durum, hal.

"Karasa, kız peştiy bolgan. Dünyanı cutacak.Bala añlay meselenï. Köyïn bütïn aywanların, insanların bo kızıñ aşaganın añlay." - (Mehmet Ali Ekrem ve Hilmiye – Tepegöz).

- **Mesele yapmak -** Önemsiz bir şeyi büyütmek.
- **Mesele şıgarmak –** Üzecek veya sıkıntı verecek bir durum yaratmak.

Rom. s. 1. Caz; problemă, chestiune. 2. Dificultate. 3. Situaţie ciudată.

MESKÛN (**meskun**) s. (Ar. meskun) Meskûn, insan oturan.

"Şïmdï adı deñïştïrïlgen bu köy, eskïden türk halkıman meskûn bïr köy eken." - (Mehmet Vani Yurtsever - Hayatım).

Rom. adj. Populat, locuit.

MESLEK is. (Ar. meslek). Meslek.

1. Bir kimsenin geçimini sağlamak için yaptığı iş; uğraş.

2. esk. mec. Bir kimsenin tuttuğu yol.

- **Meslek arkadaşı** - Meslektaş. **"Men meslek arkadaşımman konışıp bĭrĭncĭ ya da ekĭncĭ bankaga otırtırmız der edĭm ama, Gülseren'nĭñ ekĭncĭ sınıf talebelerĭnden boylı bolganı üşün bĭr köşe betke otırtırmız." -** (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. 1. Profesie, ocupație. 2. înv. fig. Linie de conduită.

MESLEKSĬZ s. ve is. Mesleksiz, mesleği olmayan.

Rom. adj. şi s. Fără meserie, fără calificare.

MESLEKTAŞ is. Meslektaş; aynı meslekten olan kimse.

"Asıl bo kitabıñ basılıp meydanga şıkmasında, sayın ve kıymetlĭ meslektaşlarımnıñ köp emgeklerĭ geşkendĭr." - (Nevzat Yusuf - Kĭmsĭn Sen Nasrettin Hoca ?).

Rom. s. Coleg de servici, de muncă.

MESNEVİ is. (Ar. mesnevi). Ed. Divan edebiyatında beyitlerden meydana gelen manzum eserlere verilen ad.

Rom. s. Mesnevi; în literatura clasică otomană, denumire de gen literar dată pentru poemele alcătuite din distihuri.

MESUL s. (Ar. mesul) Mesul; sorumlu.

"Bo kelĭşĭksĭzlĭklernĭ cüklengen bĭr kĭşĭ, tuwıl sade kündeşlerĭn karşısında, belkĭ özĭnden sora kelecek balaların karşısında da mesuldır." - (Necip H. Fazıl - Özĭmce).

- **Mesul bolmak** - Sorumlu olmak.
- **Mesul tutmak** - Sorumlu görmek.

Rom. adj. Răspunzător, responsabil.

MESUT s. (Ar. mesud). Mesut; mutlu, sevinçli.

"(Sırt celĭn esmesĭ ...) onı tatlı hayallerĭnden ayırdı. Geçmĭş mesut künlerĭn hatırasın sĭldĭ." - (Necip H. Fazıl - Ezan Sesĭ).

- **Allah mesut etsĭn. -** Deyim. Yeni evlileri tebrik için söylenen iyi dilek sözü.

Rom. adj. Fericit.

MEŞAKKAT (**meşaqqat**) is. (Ar. maşakkat) Zorluk, sıkıntı, güçlük.

Rom. s. Dificultate, greutate.

MEŞALE is. (Ar. meşale). Meşale; ucunda yanıcı madde bulunan değnek.

"Ak colnı köstermege / caktı o bĭr meşale, / Özĭ boldı cawga karşı / tĭk turgan bĭr taş kale." - (İsmail Ziyaeddin - Toy).

Rom. s. Torță, faclă, făclie.

MEŞATLIK (**meşatlıq**) is. → **Maşatlık**.

MEŞAWRE is. → **Müşawre**.

"Kartlar meşawre yasap bĭr karar almak ĭstiyler." - (Nedret ve Enver Mahmut – Bozcĭğĭt / Edege Batır).

MEŞÇAN is. (Rus. meşçanin). Burjuva.

1. Şehirli, kasabalı; esnaf, orta tabaka insanı.

2. mec. Basit, dar görüşlü insan; dar kafalı.

"Andım menĭm atımnı tañga sürmek. / Bunıñ içün kawgada, karsambada, / Meşçanlarman hiç bitmez kan dawada / Boynumnıñ borcı menĭm türmek bilek." - (Bekir S. Çobanzade – Tañga Dogrı).

Rom. s. 1. Mic burghez. 2. fig. Filistin, om mărginit.

MEŞÇANLIK (**meşçanlıq**) is. Burjuvalık.

1. Şehirlilik, kasabalılık, orta tabaka insanı olma durumu.

2. Dar kafalılık, dar görüşlülük.

Rom. s. Starea de mic burghez. 2. fig. Filistinism, mediocritate, mărginire.

MEŞE is. (Fars. bişe -"orman"). Meşe. Eşanl. **emen, pelit.**

1. is. Meşe ağacı. (Lat. Quercus).

"Daglarda, meşelerde, / Mastikam şĭşelerde. / Uşurdım bülbülümnĭ, / Men kaldım köşelerde." - (Boztorgay).

"Eskĭden sencap meşe tereklerniñ kabıgın aşap keşĭne eken." - (Nedret ve Enver Mahmut - Ayuw Kulak Batır).

2. Bu ağacın odun ve kerestesi.

"Demĭrcollarnıñ astlarına salıngan köndelen agaşlar ep meşeden yasalır." - (Okuma Kitabı - III).

3. s. Bu ağaçtan yapılmış olan, bu ağaçtan meydana gelen. **Meşe kapı.**

Türk Lehç. : Kırım., Nog., Karaçay Malkar. - **emen**;

Rom. 1 .s. Bot. Stejar. 2. Lemn de stajar. 3. adj. De (din) stejar.

MEŞELĬK is. Meşelik.

Türk Lehç. : Kırım., Nog. - **emenlik**;

Rom. s. Stejăriș; pădure sau plantație de stejari.

MEŞEPE is. Maşrapa. Var. **meşerpe**

Rom. s. Cană, ulcică.

MEŞERE is. Tarh; bahçelerde sebze veya çiçek ekmek için dörtken şeklinde, dört yanı yol olarak hazırlanmış yer.

"Rahmetlĭ bakşesĭn kaza, tırnay, sora ekĭ meşere arpacık köme. Bĭr meşeresĭ özime, bĭrewĭ de Alla Tâalâ, üşĭn dep." - (Nevzat ve Nermin Yusuf - Nasrettin Hoca).

"Bar sen, kora ĭşĭnde tawuk şĭpşege köz kulak bol, sogan meşerelerĭn eşmesĭnler." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. Strat de legume, zarzavaturi sau de flori.

MEŞERPE is. (Ar. maşraba) Maşrapa; metal veya topraktan yapılmış kulplu kap. Var. **meşepe, maşrapa, meşrebe, meşrepe.**

"Suw agar bıldır bıldır, / Al meşerpenĭ toldır. / Yaremnĭ körmegenĭm / Tamam onekĭ yıldır." - (Boztorgay).

"Hoca man apakayı kona başında baş koşıp adamakıllı karınların baklawaman toydıralar. Artından da bĭr balaban meşerpe salkın su." - (Nevzat ve Nermin Yusuf - Nasrettin Hoca).

Rom. s. Cană, ulcică.

MEŞGUL (**meşğul**) s. (Ar. meşgul) Meşgul.

1. Bir iş yapar durumda olan.

"Bahça ĭşlerĭmen meşgul bolganlarga bahçacı de-

nïr." - (Tatar Tïlï - IV).

"Keşïnmelerï hayvancılık bolganı sebepten mongol ve tatar kabilelerï bondan türegen zanatlarman meşgul bolganlar." - (Memet Ablay - Tatarlar Kïmlerdïr ?).

2. Kullanılır durumda olan.

- **Meşgul bolmak -** Bir işle uğraşmak, vaktini bir işe vermek.
- **Meşgul etmek -** a) Vaktini almak.b) Uğraştırmak.

Rom. adj. 1.-2. Ocupat, preocupat.

MEŞGULİYET (**meşğuliyet**) is. (Ar. meşguliyyet). Meşguliyet.

1. Meşgul olma durumu.

2. Uğraş, iş.

Rom. s. 1. Faptul de a fi ocupat. 2. Ocupaţie, lucru.

MEŞHUR s. ve is. (Ar. meşhur). Meşhur. Eşanl. **aytuwlı. namlı.**

1. s. Ünlü, tanınmış, namlı.

"(Ruslar) Altın Oturgış namıman meşhur bolgan zengïn curtımızdan bïzïm köbïmïznï kuwgan." - (Necip H. Fazıl - Kırım).

"Cılagan, ballar arasında eñ kïşkene ve eñ zayıf, Ali, cılatkan da köyyde yırtıcılıgıman meşhur Kurtömer edï." - (Mehmet Vani Yurtsever – Uyuşmagan Ekï Arkadaş).

2. is. Ünlü kimse.

Rom. 1. adj. Celebru, renumit, vestit, faimos. 2. s. Celebritate.

MEŞĬN[1] is. ve s. (Fars. mişin). Meşin.

1. is. Sepilenmiş koyun derisi.

2. s. Bu deriden yapılmış olan. **Meşïn ceket.**

- **Tawdan kelïr / Taştan kelïr / Meşïn büzüklï / Enïştem kelïr." -** Bulm. Dağdan gelir, / Taştan gelir, / Meşin büzüklü / Enïştem gelir. - Maymun.

Rom. 1. s. Meşină, piele tăbăcită de ovine. 2. adj. De (din) meşină.

MEŞĬN[2] is. → **Meçïn**.

"Bo sene meşïn cılı. Cılım sıyır dedïm. Meşïnden sıyırgaşı altı cıl bar : meşïn, tawık, it, domız, ışan, sıyır." - (M. Vani Yurtsever - Kart man Caş Arasında).

MEŞKÜRE öz. is. (Ar. meşkür - "teşekküre değer") Kişi adı : **Meşküre** (k).

"Örkenlerï uzamaga başlagan karbız kawunlarıñ ekïncï şapasın hal etmek üşün caş kız Meşküre komşı da kündelïkşï alındı." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. Nume de persoană : **Meşküre** *(f.).*

MEŞREBE is. Maşrapa. Var. **meşerpe.**

"Bar, bïr meşrebe suw ketïrşï, çekïden suw içsïnler." - (Mehmet Vani Yurtsever - Ödelek).

Rom. s. Cană, ulcică.

MEŞREP is. (Ar. meşreb) Yaradılış, huy, karakter.

"Meşrebïmïzge pïtken sasık, cat otlarnı üziyïk, / Maynı sütten ayırganday bïr süzgeçmen süziyïk." - (Amdi Giraybay – Tatar Şairlerine).

Rom. s. Natură, fire; caracter.

MEŞREPE is. Maşrapa.

"Kolından ayran gögïmïn em meşrepenï atıp cuwurmaga başladı." - (Okuma - III).

Rom. s. Cană, ulcică.

MEŞRU s. (Ar. meşru). Meşru; yasanın, dinin ve kamu vicdanının doğru, haklı saydığı.

"İdarecïlerïn, bilhassa kart agasın, oñ ve sol begïn ayırmakman demokratik idare sistemïmen yakından tanışmış bolır. Ayırmaknı özüniñ eñ meşru bïr hakkı bïlïr." - (Necip H. Fazıl - Kïyew Konuşması).

Rom. adj. Legal; legitim.

MEŞRUTİYET is. (Ar. meşrutiyyet). Meşrutiyet; bir meclis ve bir anayasaya dayalı kral yönetimi.

Rom. s. Monarhie constituţională.

MEŞRUTİYETÇĬ is. Meşrutiyetçi; meşrutiyet taraftarı.

Rom. s. Adept al monarhiei constituţionale.

MEŞUR s. ve is.→ **Meşhur**.

METAFORA is. (Yun.Lat.>Fr.>Rom.Türk.). Ed. Metafor; istiare, mecaz.

"O, şïngene tuwıl da, balaban bïr sanatkâr, 'aşık' metaforasın haysiyetmen taşıp cüre." - (Yaşar Memedemin - Şaliy Şal).

Rom. s. Metaforă.

METAL is. (Fr.>Rom.,Türk.). Kim. 1. Metal; maden.

2. s. Metalden yapılmış.

Rom. 1. s. Chim. Metal. 2. adj. De (din) metal; metalic.

METAN is. (Fr.>rom., Türk.). Metan, metan gazı.

Rom. s. Metan, gaz metan.

METEOR is. (Yun.>Fr.>Rom., Türk.). Meteor.

1. Atmosferde meydana gelen olaylar.

2. Akan yıldız.

Rom. s. 1. Fenomen natural de atmosferă. 2. Stea căzătoare.

METEORİT is. (Fr.>Rom., Türk.). Meteorit; gök taşı. Eşanl. **kök taşı.**

Rom. s. Meteorit.

METEOROLOCİYE is. (Fr.>Rom., Türk.). Meteoroloji.

Rom. s. Meteorologie.

METEREZ is. (Fars. metris) Ask. Metris, topraktan yapılmış siper, korunak.

Rom. s. Mil. Meterez.

METİ is. → **Metiy**.

METİN[1] is. (Ar. metn). Metin, tekst.

Rom. s. Text.

METİN[2] s. ve is. (Ar. metin). Metin.

1. Acılar karşısında dayanıklı.

2. öz. is. Kişi adı : **Metin** (e.).

Rom. 1. adj. Rezistent. 2. s. propr. Nume de persoană : **Metin** *(b.).*

METİY is. 1. Fıçı. Var. **meti.**

"Bo metiynï bïz kelgeşï közyaşıman toldıracaksıñ,

degen sora, öz kızıman şıgıp keteler." - (Hilmiye ve Ekrem Mehmet Ali - Tepegöz).

"Kurakşıgan metiyĭm kırşawın atkan, / Kaysıñızsız utanmay sozılıp catkan ?" - (Boztorgay).

2. Bir fiçının alabildiği ölçü.

"Egĭp pĭtkenden soñ babam kuyudan bĭr meti su ketĭrdĭ. Nenem meşerelernĭ suladı." - (Tatar Tĭlĭ - I).

• **Et metiy, temĭr kırşaw. - Parman man yüzük. -** Bulm. Et fıçı, demir çember. - Parmak ve yüzük.

• **Boş metiy dangırdar –** Atas. Boş fıçı çok gürültü eder.

• **Kırşawsız metiden suw sızar. -** Atas. Çembersiz fıçıdan su sızar.

Rom. s. 1. Butoi; poloboc. 2. Conținutul unui butoi.

METİYCĬ is. Fıçıcı.

Rom. s. Dogar.

METİYCĬLĬK is. Fıçıcılık.

Rom. s. Dogărie; meseria şi ocupația de dogar.

METOD is. (Fr.>Rom.Türk.). Metot; yöntem.

"Arapçanı bĭrkaç hoca okuttılar. Özlerĭ bĭlmegenlerĭ ve bĭr metodları bolmadan ders bergenlerĭ üşün, bĭzge kırlı bĭrşiy üyretmedĭler." - (Mehmet Vani Yurtsever - Hayatım).

"Türk Müslüman Demokrat Bĭrlĭgı programınıñ hususi surette şo noktalarına dıkkat etmek kerek : Ana tĭlĭnde mektepler aşılmak, tatĭl vaktında bazı mualĭmlernĭ Türkiye'ge cĭberĭp türkçe konuşmaların saglamlaştırmak ve türk tĭlĭn üyretmesĭnde kullanıl-gan cañı metodlarnı üyrenmek, v.t.b. " - (Uteu Kıyasettin - Tuwma Kât).

Rom. s. Metodă.

METODİK s. (Fr.>Rom.Türk.) Metodik; yöntemli.

"Tam metodik, bütün pedagojik usullarga riayet etĭp ders bere edĭ." - (Mehmet Vani Yurtsever - Hayatım).

Rom. adj. Metodic.

METODLI s. Metotlu, yöntemli.

Rom. adj. Metodic; cu metodă.

METODSIZ s. Metotsuz; yöntemsiz.

"Bunlar bĭrkaç sene lise yahut rüştiye tahsilĭ körgen genç kızlar edĭler. Pedagoji bĭlmiy, usul ve metodsız ders bere edĭler." - (Mehmet Vani Yurtsever - Hayatım).

Rom. adj. Fără metodă; lipsit de metodă.

METRE is. (Fr.>Rom.Türk.). Metre. Var. **metru, metro.**

1. Uzunluk ölçü birimi.

"Gara man köy arası 400 metre kadar edĭ." - (Okuma -III).

2. Bir metre uzunluğunda olan, şerit veya tahta ölçü aracı.

3. (sıfat takımında). Herhangi bir sayıda metre uzunluğunda olan.

"Sekĭz metre suw tübĭnden / Zıpkınman saplap aldılar. / Fidan boyımnı uzatıp / Tabıtıma saldılar." - (Boztorgay).

• **(... şu kadar) metre bolmak -** Şu uzunlukta veya boyda olmak.

Rom. s. 1.-3. Metru. 1. Unitate de măsură. 2. Instrument de măsură de un metru. 3. (în loc. adj.). De (n) metri.

METRELĬK s. Metrelik; uzunluğu (n sayısı) metre kadar olan.

"Su köp kelgende bĭr yaktan obĭr yaka akması üşün 3 metrelĭk bĭr kapı bıraktılar." - (Tatar Tĭlĭ).

Rom. adj. De (un număr n) metri.

METRO is. → Metre.

"Şabdar bidayga uşar, sáde tobamı taa uzun ve incedĭr. Şabdar ekĭ metroga kadar öser." - (Okuma - III).

METROU is. (Fr.>Rom.Türk.) Metro; şehirlerde yeraltı demiryolu hattı ve treni.

Rom. s. Metrou; metropolitan.

METRU is. → **Metre**.

"Terzĭnĭñ alatları : metru, makas, tĭgĭş maşinası, üytĭdĭr." - (Tatar Tĭlĭ III).

MEVCUDİYET is. (Ar. mevcudiyyet). Mevcudiyet.

1. Var oluş, var olma.

"Tayagına tayanıp turgan kartların / Yaşawga toyalmagan hislerĭn anlaganda / Tuygan iltifatımnı / Kĭmge beriyĭm ? / Saga beremen, şanlı Vatan ! / Sensĭn menĭm mevcudiyet dĭregĭm." - (Yaşar Memedemin - Kĭmge Beriyĭm ?).

2. Bir yerde bulunuş.

Rom. s. 1. Existență, viață. 2. Prezență.

MEVCUT s. ve is. (Ar. mevcud). 1. Mevcut; var olan.

"Eskĭ zamanlarda, er ballarga köre, kız balların bĭraz aşagı mertebede sayılganı, tatar folklorında da mevcuttur." - (Altay Kerim – Kâniye).

2. Bir çokluğun bireylerinin toplam sayısı.

• **Mevcut bolmak -** Var olmak.

Rom. 1. adj. Existent, prezent . 2. s. Efectiv, număr.

MEVİZA is. (Ar. meviza - "öğüt, nasihat"). Din. Mecidiye medresesinde XX.nci yüzyılın başlarında okutulan, camide cemaate vaaz vermeyi öğreten bir ders idi.

"17 Ağustos 1904 tarihinde Seminarın 36 maddelik bir yönetmeliği düzenlenmiş ve buna göre şu derslerin kabulü ve okutulması kararlaştırılmıştır : ... 7-nci sınıfta Maani, Meviza, Dürer." - (Müstecib Ülküsal - Dobruca ve Türkler).

Rom. s. Relig. Predică, materie şcolară predată la Seminarul musulman din Medgidia, la începutul sec. XX.

MEVLÂ is. → **Mewlâ**.

MEVLÂNA cins. ve öz. is. (Ar. mevlana). 1. "Efendimiz, hazretleri, ekselansları" anlamında kullanılan söz.

2. öz. is. Büyük Türk mutasavvıf şair Mevlâna Celalettin Rumi'nin (1207 - 1273) kısa adı.

Rom. s. 1. Domnia sa; excelența sa. 2. s. propr. Numele scurt al marelui filozof şi poet mistic turc Mevlana Gelalettin Rumi.

MEVLEVİ s. (Ar. mevlevi). Mevlevilik taraftarı.

Rom. s. Adept al sectei Mevlevilik.

MEVLEVİHANE is. (Ar. mevlevi+ Fars. hane). Mevleviler tekkesi.

Rom. s. Instituție religioasă (mânăstire) de mevlevi.

MEVLEVİLĬK is. Din. Mevlâna Celaleddin Rumi'nin görüşlerine dayanan ve oğlu Sultan Veled (1226 - 1312) tarafından kurulan tarikat.

Rom. s. Relig. Sectă religioasă bazată pe învăţăturile filozofului şi poetului mistic Mevlana Celalettin Rumi, fundată de fiul său, poetul Sultan Veled.

MEWĬLT is. → **Mewlĭt**.

MEWLÂ is. (Ar. mevla -"sahip, efendi"). Mevlâ; Tanrının adlarından biri; Allah. Var. **Mewlây.**

"Üyüm aldı şukurşık şukurşık, / Şaytan kazgan asabay, / Ekĭmĭz de bĭr boyda, bĭr boyda, / Mewlâm yazgan, asabay." - (Boztorgay).

"Yaradan Mevlâ'dan umarız imdat." - (Kırım Muhacĭr Türküsü).

- **Kıdırgan Mevlâsın da tabar, belâsın da. -** Deyim. Arayan Mevlâsını da bulur, belâsını da.

Rom. s. propr. Dumnezeu.

MEWLÂY öz. is. 1. Mewla'ya sesleniş.

"Mewlâyım, sen ber kanat men uşayım, / Asret şekken dostıma kawuşayım." - (Boztorgay).

2. Mevlâ.

Rom. s. 1. Vocativul de la **Mewlâ.** *2. Forma de vocativ devenită, ca urmare a uzajului frecvent, temă echivalentă cu* **Mewlâ.**

MEWLĬT is. (Ar. mevlid -"doğum"). Mevlit. Var. **mewĭlt, mewlĭt, mewlit, mewlüt, mewült.**

1. Din. Hz. Muhammed'in doğum günü.

2. Din. Hz. Muhammed'i anmak için O'nun doğum gününde camilerde yapılan dini tören.

3. (Toplum hayatı) Ölenin ardından onun ruhunu şad ettirmek veya doğum, sünnet, ev alma gibi sevindirici bir durum üzerine Allah'a duyulan şükranı ifade etmek için, yakınlar davet edilip, mevlit ve dualar okutularak yapılan dini tören.

"Bu akşam Kuran hem Mevlĭt okunacak, / Zewktan ewel ölüler añılacak." - (Mehmet Vani Yurtsevr - Toy, şiir).

4. Ed. Hz. Muhammed'in doğumunu ve hayatını anlatan, mesnevi türünde biyografik eser. (En ünlüsü Bursalı din adamı ve şair Süleyman Çelebi'nin (1351-1422) mesnevisidir. Hocalar dini törenlerde şairlerin eserlerinden seçtikleri parçaları okurlar.)

"Mewlüt'nĭ, Muhammediye'nĭ, Mızraklı İlmihal'nı bek yahşı okumaga, bĭraz da yazı yazmaga üyrengen soñ, üyde oturacak kız bolgan edĭ." - (Mehmet Niyazi – Sawlıkman Kal).

- **Dawılsız toy mewlĭtke uşar. -** Atas. Davulsuz düğün mevlide benzer.

Rom. s. 1.Rel. Ziua de naştere a Profetului Mahomet, "Sfânta Naştere". 2. Rel. Ceremonia religioasă de aniversare a zilei de naştere a Profetului Mahomet. 3. Slujbă religioasă de pomenire a unui defunct sau de aducere prinos Domnului, în urma unui eveniment fericit din familie, cu citiri din Coran şi din autori clasici, de opere dedicate "Sfintei Naşteri". 4. Lit. "Sfânta Naştere", operă literară despre naşterea şi viaţa Profetului, de apoteozare a personalităţii Lui.

MEWLİT is. → **Mewĭlt**.

MEWLÜT is. → **Mewĭlt**.

"Toyda, mewlütte bagışlangan bĭrköp yemeklerden az bĭraz şumşuklangan cañĭ mualĭm, yĭgrĭm şiybörekni süpürdĭ." - (Altay Kerim – Kâniye).

MEWSĬM is. (Ar. mevsim). Mevsim.

1. Yılın ilkyaz, yaz, güz ve kış bölümlerinden her biri.

"On ekĭ ay, dört mewsĭm, kırk sekĭz cuma, / Üç yüz altmış kün kele akılıma." - (Boztorgay).

"Bahar mewsĭmĭnĭñ eñ güzel ayı bolgan Mayısnıñ ekĭncĭ aftasından bĭr gün, küneşlĭ, celsĭz, bek güzel bĭr awa bar edĭ." - (Okuma - III).

2. Bazı hava olaylarının daha sık meydana geldiği zaman. **Cawın mewsĭmĭ.**

3. Bazı işlerin yapılmasının rastgetirildiği zaman.

"Bo özĭn sütümen toydırgan, ne kadar aybetlep östĭrgen balasın taşlaycak vaktı kelgen edĭ. Onĭ özĭn celnĭñden ayırmak mewsĭmĭ kelgen. Kĭşkene, ösken edĭ." - (Okuma - IV).

4. mec. İnsan hayatının dönemlerinden her biri.

Rom. s. 1.- 4. Anotimp. 2.,3. Sezon. 4. Perioadă.

MEWSĬMLĬK s. Mevsimlik.

1. s. Mevsime göre olan, mevsime uygun düşen.

2. zf. Bir mevsim için.

Rom. 1. adj. De sezon, sezonier. 2. adv. Pentru un sezon.

MEWSĬMSĬZ zf. ve s. Mevsimsiz.

1. zf. Uygun zamanı gelmeden; zamansız.

2. s. Uygun zamanı gelmeden olan, meydana gelen.

- **Mewsĭmsĭz terek sĭlkĭlmez. -** Atas. Meyve ağacı zamanı gelmeden silkelenmez.

Rom. adv. şi adj. 1. În mod inoportun, anacronic. 2. adj. Care nu are loc la timpul potrivit; inoportun.

MEWTA is. (Ar. mevta -"ölmüşler" demek, fakat tekil, "ölmüş" anlamında kullanılır). Mevta; ölü.

"Arabasın işĭnde mewtası bolgan ölĭmden korkar mı ?" - (Altay Kerim – Kâniye).

"Babamdan başka bĭr kĭmse bĭr arekette tabılmay. Kalganmız sanke bĭr mewtanıñ katında. Sessĭz, solıksız turamız." - (Yaşar Memedemin - Şaliy Şal).

Rom. s. Mort, defunct, decedat.

MEWÜLT is. → **Mewĭlt**.

MEWZU is. (Ar. mevzu). Mevzu; konu.

"Üyretmenlĭk ogrında, Niyazi'nĭñ ustalığına ve ayrıca istidatına toktap turmadan, bo ayrı bĭr yazınıñ mewzuwın teşkil etken bĭr mesele, onıñ 'sabak arkadaşı' ve bĭr sıra, Mejdiye seminarı müdürĭ bolgan Mirçea Dragomiresku efendĭnĭñ sözlerĭn hatırlamak kâfidĭr." - (Şükran Vuap Mokanu - Mehmet Niyazi, Dobrocal Tatar Şairĭ).

Rom. s. Subiect; temă.

MEYDAN is. (Ar. meydan). Meydan. Var. **midan, miydan.**

1. Alan, saha.

"Bütün ordı ciyılgan soñ bĭr çaresĭn tapsak, kaleden çıkıp, Rusnı açık meydanda urmaga kararmız." - (İsmail Ziyaeddin - Çora Batır).

2. Yerleşim merkezlerinin içinde, halka gezi veya toplantı yeri olarak bırakılan düzlük alan.

"Bĭr gün erten kasabanıñ ortasındakı meydannıñ bĭr yagın kasırlar man koralagan edĭler." - (Tatar Tĭlĭ II).

3. Yarışma veya karşılaşma yeri.

"Şartlar aytılgandan soñ küreş başlay, / Baltırın türüp meydanga şıga Menay." - (Mehmet Vani Yurtsever - Toy, şiir).

4. Ortalık, bulunulan yer.

"Lamba astım tawanga, /Şawkı urdı dört yanga. / Siyretsĭn cümle alem, / Caşlar şıktı meydanga." - (Boztorgay).

5. mec. Fırsat, imkân.

6. s. Boş, ıssız.

"Meydan colda celtĭrmen köşer celsĭz, / Ölecekmen dertĭnden bĭr ecelsĭz." - (Boztorgay).

"Derya deren, suw salkın, miydan calı, / Ah, bawırım şay bolır dünyanıñ álĭ." - (Boztorgay).

- **At meydanı -** Hipodrom.
- **Er meydanı -** Güreş müsabakaları yapılan yer.
- **Savaş meydanı -** Savaşın yapıldığı yer.
- **Meydan bermemek -** Fırsat vermemek.
- **Meydan bırakmamak -** Fırsat vermemek.
- **Meydan kalmamak -** Fırsat kalmamak.
- **Meydan marebesĭ -** Bütün kuvvetlerin katıldığı ölüm kalım savaşı.
- **Meydan okımak -** Kavga veya yarışmaya çağırmak.
- **Meydan tapmamak -** Fırsat bulmamak.
- **Meydanga atılmak -** Ortaya çıkmak**.**
- **Meydanga atmak –** Ortaya çıkarmak.
- **Meydanga kelmek -** a) Olmak. **"İstiklâliyet mademke tabii bĭr haldĭr, bonıñ meydanga kelmesĭ de kesenkesidĭr." -** (Necip H. Fazıl - Özĭmce). b) Ortaya çıkmak.
- **Meydanga ketĭrmek -** Olmasını sağlamak; yapmak.
- **Meydanga şıgarmak -** a) Açıklığa kavuşturmak. b) Bularak ortaya çıkarmak.
- **Meydanga şıkmak –** a) Ortaya çıkmak. b) Belli olmak.
- **Meydannı boş tapmak -** Kimseden çekinmeden, istediği gibi davranmak.
- **At bar meydan cok, meydan bar at cok. –** Deyim. At var meydan yok, meydan var at yok.
- **Lâmĭ cimĭ yok, ĭş meydanda -** Deyim. Başka yolu yok, iş meydanda.
- **Ne at kaldı, ne meydan. -** Deyim. Ne at kaldı, ne meydan.
- **Yetĭm malı meydanda. -** Deyim. Yetim malı ortada.
- **Altın otta, cĭgĭt meydanda bellĭ bolır. -** Atas. Altın ateşte, yiğit meydanda belli olur.
- **At ölür meydan kalır, cĭgĭt ölür şan kalır. -** Atas. At ölür meydan kalır, yiğit ölür şanı kalır.
- **Er meydanda kerek -** Atas. Er meydanda gerek (Er olan meydana inmeli).

Türk Lehç. : Kırım. - **meydan**; Karaçay Malkar. - **maydan;**

Rom. s. 1. Spațiu liber 2. Piață. 3. Teren, câmp, arenă. 4. Loc unde se petrece ceva, arenă, scenă. 5. Ocazie, prilej. 6. adj. Gol, pustiu; liber, neocupat.

MEYDANKÖY öz. is. Dobruca'da, Tulça kasabasının güney-batısında köy.

Rom. s. propr. Sat situat la sud-vest de Tulcea.

MEYDANLIK (**meydanlıq**) is. Meydanlık; geniş yer, açıklık.

"Cañı mektep köyniñ ortasındakı meydanlıkta yüksele edĭ." - (Okuma - III).

"Deringe kaçkan balıklar, / Korkak halklar. / Kĭmsesĭz kalgan yalılar, meydanlıklar." - (Bekir S. Çobanzade – Boran).

Rom. s. Întindere, vastitate; loc, spațiu întins.

MEYHANE is. (is. Fars. meyhane -"şarap evi"). İçki satılan, içilen yer. Eşanl. **kırşıma.**

"Mınaw cĭnabet Marin kayerden açtı bĭlmem, şo meyhanenĭ bĭzniñ üyge karşı ?" - (Mehmet Vani Yurtsever - Toy, piyes).

Rom. s. Cârciumă.

MEYHANECĬ is. Meyhaneci; meyhane işleten kimse. Eşanl. **kırşımacı.**

Rom. s. Cârciumar.

MEYİL is. (Ar. meyl). Meyil.

1. Eğiklik, bir yana yatıklık.

2. mec. Eğilim, yatkınlık.

"Eger Rus'ka meyil bergenĭn eşĭtiyĭm, billâhi, mırzalıgın da, yapkan iyilĭgĭn de unutur, duşmanga karşı kullanacak süngümnü başta özĭnĭn cüregĭne saplarım." - (İsmail Ziyaeddin - Çora Batır).

3. mec. Beğenme, arzu, gönlü kayma, gönlü akma.

"Men colıña intizar, (etemen) **/ Meyilĭñ bolsa ĭzliy bar, / Men bĭr padışa cangızı / Seniñ üşĭn boldım zar." -** (Nedret ve Enver Mahmut - Bozcĭgĭt).

- **Meyil etmek (meyletmek) -** a) Bir yana yatmak, eğilmek. b) Beğenmek, yakınlık arzu duymak.

Rom. s. 1. Înclinație, pantă. 2. fig. Vocație, predispoziție. 3. fig. Atracție, simpatie.

MEYİT s. (Ar. meyyit). 1. Ölü, ölmüş

2. mec. Eskimiş, kullanılma süresi bitmiş.

"Kene şu kart tellaldan, / Meyit maldan / Algan şiymen toy ete, ĭşĭn köre, / Kapana eskĭ yorgannı, eskĭ tĭş köre." - (Bekir S. Çobanzade – Mezat).

Rom. adj. 1. Mort, decedat. 2. fig. Învechit, uzat.

MEYWA is. (Fars. mive). Meyve. Eşanl. **cemĭş.**

1. Yemiş.

"Sepetler men ketemĭz, / Bahçaga bĭz cetemĭz. / Meywa toplanmasına / Bĭz de yardım etemĭz." - (İ. Ziyaeddin - Naci A. Cafer - Alfabe).

2. mec. Ürün, kazanç.

- **Meywa bakşesĭ -** Meyve bahçesi, meyvelik.
- **Meywa suwı -** Meyve suyu.
- **Meywa teregĭ (agaşı) -** Meyve ağacı.
- **Meywasın aşa da teregĭn sorama. -** Deyim. Meyvesini ye de ağacını sorma.

• **Er terek meywa bermez. -** Atas. Her ağaç meyve vermez.

• **Meywa agaşına taş atkan köp bolır.** - Atas. Meyve ağacına taş atan çok olur.

• **Meywa agaşından ırak tüşmez.** - Atas. Meyve ağacından uzağa düşmez.

• **Meywa bergen agaşka balta urulmaz.** - Atas. Meyve veren ağaca balta vurulmaz.

• **Meywanıñ iygïsïn kurt aşar –** Atas. Meyvenin iyisini kurt yer.

Rom. s. 1. Fruct, poamă. 2. fig. Produs, rod.

MEYWACI is. Meyveci.

1. Meyve yetiştiren.

2. Meyve satan kimse.

Rom. s. 1. Pomicultor. 2. Vânzător de fructe.

MEYWACILIK (**meywacılıq**) is. Meyvecilik.

1. Meyve ağacı yetiştirip meyve elde etme işi.

2. Meyve alıp satma işi.

Rom. s. 1. Pomicultură. 2. Ocupaţia de vânzător de fructe; comerţ de fructe; negustorie de fructe.

MEYWALI s. Meyveli.

1. Meyvesi olan.

2. Meyve ile yapılmış.

3. mec. Meyve veren; verimli olan; yaratıcı olan

• **Meywalı terekni taşka tutarlar –** Deyiş. Meyveli ağacı taşlarlar.

• **Meywalı teregïñ başı iyïk bolır –** Atas. Meyveli ağacın başı eğik olur.

Rom. adj. 1. Cu fructe, cu poame. 2. De fructe, din fructe. 3. fig. Roditor.

MEYWALIK (**meywalıq**) is. Meyvelik.

1. Meyve ağacı bahçesi.

“Pencïreñe kün tiymiy meywalıktan, alay, / Em sarardım, em soldım sewdalıktan, alay.” - (Boztorgay).

2. Meyve konulan kap.

Rom. s. 1. Livadă. 2. Fructieră.

MEYWASIZ s. Meyvesiz .

1. Meyvesi olmayan.

2. Meyve vermeyen.

• **Meywasız agaşka balta urarlar. -** Atas. Meyvesiz ağaca balta vururlar.

Rom. adj. 1. Fără fructe. 2. Neroditor.

MEZAR is. (Ar. mezar) Mezar, ölünün gömüldüğü yer. Eşanl. **kabïr, kür.**

“Bïr terekte bin yaprak, / Togïlse kalır şıplak. / İnsan mezarga kïrse / Bolır bïr awuş toprak.” - (Boztorgay).

“Tatar kayday dep sorarman mezarımdan. / Alalmasam yahşı cevap, ah!...Cılarman.” - (Mehmet Niyazi – Sagış).

• **Mezar kaşkını** – Çok zayıflamış kimse.

• **Mezarın kazmak -** Birini kötü duruma düşürmek için uğraşmak.

• **Öz mezarın özï kazmak -** Kendi felâketine götürecek harekette bulunmak.

• **Kïşï öleceğin bïlse mezarın özï kazar. -** Deyim. İnsan öleceğini bilse, mezarını kendisi kazar.

• **Meragından mezarga kïrecek. -** Deyiş. Merağından mezara girecek.

• **Mezarıña mum tïgecek kimïñ bar ? -** Deyim. Mezarına mum dikecek kimin var ?

• **Aşlıktan ölgenniñ mezarı bolmaz. -** Atas. Açlıktan ölenin mezarı olmaz.

• **Parasız pazar, kefïnsïz mezar (bolmaz). –** Atas. Parasız pazar, kefensiz mezar (olmaz).

• **Raatlık kıdırsañ mezarda. –** Atas. Rahatlık ararsan mezarda (bulursun).

• **Tok ekende aş aşagan öz mezarın kazar. -** Atas. Tok durumda yemek yyiyen kendi mezarını kazar.

Rom. s. Mormânt; groapă.

MEZARCI is. Mezar kazan ve mezarlığa bakan kimse.

Rom. s. 1. Gropar. 2. Îngrijitorul cimitirului.

MEZARCILIK (**mezarcılıq**) is. Mezarcının işi.

Rom. Ocupaţia de gropar.

MEZARLIK (**mezarlıq**) is. Mezarların topluca bulunduğu yer. Eşanl. **kabïrstan.**

“Cawunlu, fırtınalı bïr akşam arkadaşlarının onu Dobruca’da bïr Tatar mezarlıgına kömgenlerïne köp bolgan edï.” - (Mehmet Niyazi – Sawlıkman Kal).

“Adetçe, arabadakılar eskï mezarlıkman cañı mezarlıgıñ canından geşkende ölmïşlerniñ ruhuna bïr fatiha okıgandan ve bïr yarım saat kadar cürgenden sora şölïmïzge bardık.” - (Acemin Baubek - Ekï Hatıra).

“Üyge cetïp, .. / Bïrïncï faaliyetïm mezarlıknı ziyaret etmek boldı. / Anam man, babam man bïr kadïm vastası man temas aldım ... / Mezarlıkta, rametlïler, seniñkïlerï de cayrap catırlar, / seniñ tarafıñdan onlarga da bïr duwa okıdım, selâmıñ ayttım.” - (Yaşar Memedemin - Cïberïlmegen Mektup).

Rom. s. Cimitir.

MEZARTAŞI is. Mezarın başucuna dikilen ve üzerinde orada kimin yattığını yazan taş. Eşanl. **baştaşı.**

“Türklük dünyasının önemlï gezerï, Evliya Çelebi ‘Seyahatname’ adlı eserïnde Nasrettin Hocanıñ mezartaşına ve yaşamına dair yaza.” - (Nermin ve Nevzat Yusuf - Nasrettin Hoca).

• **Mezartaşıman maktanılmaz. -** Atas. Mezar taşı ile övünülmez.

Rom. s. Piatră de mormânt; piatră funerară.

MEZAT is. (Ar. mezad). Mezat; artırma ile satış.

• **Mezat malı -** Kullanılmış, ucuz mal.

Rom. s. Licitaţie, mezat.

MEZATŞI is. Mezatçı.

Rom. s. Licitant.

MEZE is. (Fars. meze). Meze; içki içilirken yenilen yiyecek.

“Her kade kötergen bay süygen havasın ısmarlap çaldırır. Ekï üç sırada bïr küregecïler cemaatke meze dagıtırlar.” - (Necip H. Fazıl - Kïyew Konuşması).

Rom. s. Gustare, aperitiv, mezelic.

MEZELĬK is. 1. Meze olarak kullanılan yiyecek.

2. Meze ve içki sofrası.

"Akşam boldı, kün kawıştı, / Mezelĭk kuruldı. / Şo mezelĭk lokalında / Zewadin uruldı." - (Boztorgay).

Rom. 1. Mâncăruri servite ca aperitiv (mezeluri, brânză, caşcavaluri, salate etc.); mezelic, mizilic. 2. Masă de aperitive.

MEZEP is. (Ar. mezheb). Din. Mezhep. Var. **mezhep.**

1. Bir dinin görüş ve anlayış ayrılığı sebebiyle ortaya çıkan kollarından her biri.

"Kızıl kanat daydingil, gezesĭn sayak. / Mezep dörttĭr, yüzĭññiñ kıblası kayak ? - (Boztorgay).

2. mec. Anlayış, görüş.

- **Mezebĭ geñiş –** Namus konusunda anlayışlı, hoşgörülü, toleranslı.

Rom. s. Relig. 1. Sectă. 2. fig. Înţelegere, bunăvoinţă, compasiune.

MEZHEP is. → **Mezep**.

"Aynı kan, aynı hars, aynı tarihke sahip bolgan, fakat itikatça islâm dinĭn ekĭ ayrı kolı sayılabĭlecek Şiilĭk ve Sünnnilik mezheplerĭne süluk etken Acem halkın tüşünüñüz. Bu ekĭ mezhebĭn sınırın bugün bĭle kan deryaları ayırıp turadır." - (Necip H. Fazıl - bĭr Konferans).

MEZİYET is. (Ar. meziyyet) 1. Meziyet; bir kişinin veya şeyin diğerlerinden daha değerli olduğunu gösteren nitelik.

"Halknıñ kerek meziyetlerĭn, kerek kusurların araştırmaga koyuldı." - (Mehmet Vani Yurtsever – Uyuşmagan Ekĭ Arkadaş).

"Meziyetlerĭn sayıp da pĭtĭralmay, / şay maktadı caş cığĭtnĭ cawşımız Selime'ttay" - (İ.Ziyaeddin - Toy).

2. öz. is. Kişi adı (k.) : **Meziyet.**

Rom. s. 1. Virtute; merit. 2. s. propr. Nume de persoană (f.) : **Meziyet.**

MEZKÜR s. (Ar. mezkur) Mezkûr; adı geçen, sözü edilen.

"Babadag kasabasında bĭr medrese bar eken ve bunun kuruwcısı Gazi Ali paşa eken. Bu zat mezkûr medreseniñ barındırılması üşün 8.000 hektar kadar orman ve toprak taşlagan." - (Mehmet Vani Yurtsever - Hayatım).

Rom. adj. Pomenit, menţionat.

MEZUN is. (Ar. mezun) Mezun; bir okulu bitirerek diploma almış kimse.

"Fatma'nıñ ablası Ayşe, Omurşa köyĭndedĭr. Eşĭ Salim Cafer medrese mezunıdır." - (Mehmet Vani Yurtsever - Toy, piyes).

Rom. s. Absolvent.

MI Soru eki : mı, mi, mu, mü. Var. **mĭ.**

1. Sonuna getirildiği cümleye veya kelimeye soru, şaşma veya inkâr anlamı verir.

"Endĭden son, ne bĭleyĭm, bolır m'eken? / Kawuşkaydık dawkesĭz bĭr arüw hanga." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

"Kĭmerde bĭr yapraklarıñ solsa da, / Bar mı bĭlmem, senday arüw körüngen? - (Mehmet Niyazi – Sagış).

"Bĭlmiymen, Türük mĭ, Tatar mı adın" - (Bekir S. Çobanzade - Tuwgan Tĭl).

2. Soru anlamıyla rica ve emir cümlesi yapar. **Bĭr kawe ĭşersĭñ mĭ ? Arüw kelĭr.**

3. Tekrarlanan kelime arasında kullanılarak kelimenin anlamını kuvvetlendirir. **Balaban mı balaban -** Büyük mü büyük; çok büyük. **Arüw mĭ arüw -** İyi mi iyi; çok iyi.

4. Belirli geçmiş zamanlı bir cümle ile başka bir cümleyi zaman, şart ve ya sebep ilişkisi ile birbirine bağlar. **Ayttım mı yaparman.**

Rom. 1. Particulă cu funcţie de desinenţă de interogaţie. 2. Particulă cu funcţie de desinenţă a unor forme de optativ şi imperativ. 3. Particulă cu funcţie adverbială în formele de superlativ ale adjectivelor. 4. Particulă cu funcţii de coordonare sau de subordonare a propoziţiilor frazelor.

MIGAYMAK f. → **Möñiymek, Mugaymak.**

"Mıgayganımnı körĭp, sebebĭn anlap, /Şulay dedĭ babama bastonın sallap : Bırak balanı ketsĭn, yok şimdĭ harman." - (Mehmet Vani Yurtsever - Toy, şiir).

"Cemiyetmen bĭr ketalmadıñ, kartaydıñ. / Boga mıgaymak bolmaz, / Senĭñ tüsĭñ, inşalla, solmaz." - (Yaşar Memedemin - Ana Tĭlĭ).

MIH is. → **Mık**.

"Pĭrmaryeden kelgen bĭrkaç publikatsiye kâgıtları bĭr mıhta asılgan."- (M. Ülküsal - Bayram Şenlĭğĭ).

MIK is. (Fars. mih). Mıh, çivi. Var. **mıh.**

"Ballar da cuwurşup akaylarga yardım eteler. Mıktay, kerek şiylernĭ aketeler." - (Tatar Tĭlĭ II).

"Mensulu - (Şalın mıkka ĭlgen soñ) Ka, hoş keldĭñ Anife t'tâm." - (İsmail Ziyaeddin - Çora Batır).

- **Mık kesmek –** Çok üşümek.
- **Mık yazısı -** Çivi yazısı. (*Rom. -scriere cuneiformă*).
- **Em nalına, em mıgına urmak -** Deyim. İki zıt tarafın ikisine de destek verir görünmek.
- **Mık mıknı söger -** Deyim. Çivi çiviyi söker.
- **Bĭr mık bĭr nalnı, bĭr nal bĭr atnı kurtarır. -** Atas. Bir çivi bir nalı, bir nal bir atı kurtarır.
- **Şürük takta mık tutmaz. –** Atas. Çürük tahta çivi tutmaz.

Rom. s. Cui, ţintă.

MIKLAMA, -W (**mıqlama, -w**) is. 1. Mıhlama, çivileme; çakma.

2. Kırımtatar nakış çeşidi.

Rom. s. 1. Batere în cuie, ţinture. 2. Un stil de broderie tătăresc.

MIKLAMAK (**mıqlamaq**) f. Mıhlamak, mıhla tutturmak, çivilemek; çakmak.

"O zaman bala kapesĭn kapısın kapay, mıklay. Dew şıgacak bola. Ama şıgamay." - (Ekrem ve Hilmiye Mehmet Ali - Tepegöz).

"Karasa, konanıñ bĭr tuyagı boşagan, yerĭnde temellĭ turmay. Babañ kelgende aytayım şoga, belkĭ topal tuyagın mıklap begĭştĭrĭr." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. v. A bate în cuie, a prinde în cuie, a ţintui.

MIKLANMAK (**mıqlanmaq**) f. Mıhlanmak.

1. Mıhlamak işi yapılmak veya mıhlamak işine konu olmak.

"Dört köşede dört cawlık dört mıklansın, alay, / Bizler oynap küliyik, hal suklansın, alay." - (Boztorgay).

"Bo aywanşık heş bizden ürkmeden, yerinde mıklanganday etip tura edi." - (A. Baubek - Ekï Hatıra).

2. mec. Olduğu yerede çakılı kalmak, kıpırdamamak.

"Kardaşına közlerin bakraytıp, Musuret yerinde mıklanıp kaldı." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. v. 1. A fi ţintuit; a se ţintui. 2. A rămâne ţintuit în loc.

MIKLATMAK (**mıqlatmaq**) f. Mıhlatmak; çiviletmek.

Rom. v. A pune să ţintuiască, să bată în cuie.

MIKLAWLI (**mıqlawlı**) s. → **Mıklı**.

MIKLI (**mıqlı**) s. Mıhlı; çivili.

1. Çivisi olan.

2. Çivilenmiş, çivi ile tutturulmuş.

3. s. ve zf. Kımıldamayan; kımıldamayarak.

Rom. 1. adj. Cu ţinte; cu cuie. 2. Bătut în cuie, ţintuit. 3. fig. Nemişcat, pironit.

MILTIK (**mıltıq**) is. esk. Tüfek.

"Sekiz atlı atlasın, / Mıltık tüfek patlasın. / Men yareme kaşacam, / Duşmanlarım şatlasın." - (Boztorgay).

"Kökköz bayar karşımda / Mıltıkka şaşma toldırdı." - (Necip H. Fazıl - Kırım).

"Allah Allah, cesurdır kızılbet Tatlar, / Kasır kaksañ, mıltık dep ötleri patlar." - (Ali Osman Ayrantok / Toktamaz - Bilgenim).

Rom. s. înv. Puşcă, flintă.

MINA ünl. İşte; yakın bir yerde veya zamanda bulunan, olan şeye işaret edlirken söylenir. Var. **mïná.** Karşıtı **áná.**

"Mïna selâm alekïm eşikten törge, / Sır şeşiyik dep keldim eki tenge." - (Boztorgay).

"Mına şimdi bir kızday / Sırınganda sırına. / Mış mış yuklay caganıñ / Başın castap kırına." - (Şevki Bektöre – Kırım Cagaları).

"Mına menim özim bala ekende, rahmetli nenem, catkan yeri cennet bolsın, bir gece tişinde menim yedi kat bir çardaktan tıgırganımnı körgen." - (İsmail Ziyaeddin - Çora Batır).

• **Mïna saga (degen); mïnassa degen -** Parmakla gösterilen. a) Hemen dikkati çeken güzellikte olan. **Mïna saga degen bir kız.** b) Çok büyük, koskoca. **"Kadriye daday : Yazıktır alemiñ kızına, dese de, mïna saga degen üş akayıñ kaysı bir kıskayaklınıñ lafına karaycak ?" -** (Altay Kerim – Kâniye). c) Önemli.. **"Sen Azaplar'nıñ mına saga bir akayı bolıp ta takatsızlıgıñdan ayttıraturgan kızıñ alalma ! Bo namuska bir kederlik köresiñ, Bawbek akam !" -** (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

Moğ. - **mene**;

Rom. interj. Iată, iacă, uite.

MINAW z. ve s. 1. Bu; yerde veya zamanda yakın bulunan varlık.

"Kara mınawga ! (Zarlarnı atar, yedi tüşer. Ahmet vay dep kolın urar.)." - (N. H. Fazıl - Caş Fidanlar).

"Mınawı Tasmalıker'niñ kişnewi tuwul mı ?" - (İsmail Ziyaeddin - Çora Batır).

2. s. Bu; yerde veya zamanda yakın bulunan.

"Yok mı cenge, kübünüñ tübünde kalgan ? / Mınaw cigit kişiniñ bermezin algan." - (Boztorgay).

"Mınaw sabiyler kişiniñ başında aklın alalar." - (Mehmet Vani Yurtsever - Ödelek).

Rom. pron şi adj. dem. 1. pron. Acesta, aceasta. 2. adj. Acest, această.

MINAWDAY zf. Böyle; bunun gibi.

Rom. adv. Aşa; ca acesta.

MINDA zf. Burada, bu yerde.

"Mında tuwgan artlarımız canlandı, / Barlık tuyup süyüngenden aglaştı." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

"Ne kıyar kıdırasıñız mında ? Anyerde hocañız otırı, babalarıñız otırı." - (Müstecib Ülküsal - Bayram Şenligï).

• **Anda mında –** Orada burada; her yerde. **"Biz carlılar anda mında, öy, talk boldık. / Kün körmedik, körermiz dep catalmayman." -** (Mehmet Niyazi – Sagış).

• **Halep anda bolsa, arşın mında -** Deyiş. Bir iddianın gözler önünde ispat edilmesi gerektiğine dair.

Rom. adv. Aici.

MINDAN zf. Buradan.

Rom. adv. De aici.

MINDAY zf. Böyle, böylece. Var. **bonday.**

Rom. adv. Aşa, astfel.

MINTIKA (**mıntıqa**) is. (Ar. mintaka) Bölge.

"Dobroca Türk devletinin mıntıkası ekende, Babadag kasabasında bir medrese bar eken ve bunun kuruwcısı Gazi Ali Paşa eken." - (Mehmet Vani Yurtsever - Hayatım).

Rom. s. Regiune, zonă.

MINYAK (**mınyaq**) is. Bu taraf. Var. **mıyak.**

"Üç beşı birlik, onbeş bin, onbeş taa, otuz bin. Mınyakta sogumı, kahvesi, şekeri de beş nin frank. aná boldı otuzbeş bin." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

"Marufe: (Ayakka turup ve kapını açıp) Mınyaka, mınyaka, Veli !" - (M. Vani Yurtsever - Toy, piyes).

Rom. s. Partea aceasta, încoace.

MIR ünl. 1. (Tekrarlı) Alçak ve güç anlaşılır bir sesi anlatan söz.

2. (Tekrarlı) Bıktırıcı konuşma; dır dır.

"Köresiñ mi sen, apakay mır mırı degen şiy bo eken, awzı karap turmay, eki söz konişalmay kişi." - (Nermin ve Nevzat Yusuf - Nasrettin Hoca).

3. Kedi sesini anlatan söz.

"Tawdan şıkmak colın karap cürgende, birden : Mırrr! etip mırıldap oniñ karşısına yabani bir mışık peyda bola." - (Nedret ve Enver Mahmut - Bozcigït).

Rom. interj. 1. Cuvânt care redă un mormăit. 2. fig. Vorbărie, vorbe de clacă. 3. Cuvânt care redă o mârâitură.

MIRAMA, -W is. Yıkılma, çökme.

Rom. s. Năruire.

MIRAMAK (**mıramaq**) f. (Kıyılar, yarlar, duvar ve yapılar için) Çözülüp yıkılmak.

"Bĭr duwar ĭşerge, bĭr duwar da tışarga mıramaga tura edĭ." - (Hilmiye ve Ekrem Mehmet Ali - Tepegöz).

"Şĭmdĭ de Nizamettin urulgan, yesĭrlĭkten kaytıp kelgende nışanlısı üy bolgan, azbar kalawları mıragan, sıyırlar koylar kolda kalgan yok." - (Nermin Yusuf - Ay Kĭdĭ).

Rom. v. A se dărâma, a se surpa, a se năru.

MIRAT is. (Ar. murad) Murad. Var. **murat.**

1. İstek, dilek.

"Men tayımnı deñĭşmem, mĭnecekmen, alay, / İnşalla mıradıma erecekmen, alay." - (Boztorgay).

"Candan süydüm, aşk boldım. / Yar şakırdı, ketmedĭm. / Anam razı bolmadı dep / Mıradıma cetmedĭm." - (Boztorgay).

2. Amaç, erek, gaye, maksat.

3. öz. is. Kişi adı (er.) : **Murat / Mırat.**

- **Mıradına cetmek (ermek**) – Dileği gerçekleşmek.
- **Mırat etmek** – İstemek, dilemek.
- **Alla mıradıñnı bersĭn** – Deyim. Allah muradını versin.
- **At mırattır** – Atas. At murattır. a). Türklerin hayatında ve tarihinde, at, Türkleri amaca götüren bir vasıta olmuştur, anlamında; b). Rüyada yorumunda, at insanın bir amacına ulaşacağına dair bir önsezi, bir işarettir, anlamında.
- **Sabretken derwĭş, mıradına ermĭş.** – Atas. Sabreden derviş muradına ermiş.

Rom. s. 1. Dorinţă. 2. Scop, năzuinţă, ţel. 3. Nume de persoană (b.) : **Murat / Mırat.**

MIRATKUŞ (**mıratquş**) is. Ornit. Kukumav. (Lat. Athene noctua). Var. **muratkuş.**

"Kızga bĭr gün bĭr mıratkuş : Kukuk, kukuk ! Senĭñ kısmetĭñ bĭr kel cĭgĭt ! dep bakıradı." - (Hilmiye ve Ekrem Mehmet Ali - Tepegöz).

Rom. s. Cucuvea.

MIRATMAK (**mıratmaq**) f. (Kıyı, yar, duvar veya yapılar için) Yıkmak, yıkılmasına sebep olmak; tahrip etmek.

"Tam kaytacak günĭ bek şiddetlĭ cawın cawdı, sel bastı, derede üylernĭ mırattı." - (Nevzat ve Nermin Yusuf - Nasrettin Hoca).

Rom. v. (Despre maluri, povârnişuri şi clădiri) a face să se surpe, a surpa, a dărâma.

MIRAW[1] f. → **Mırama, Mıramak.**

MIRAW[2] ünl. Kedi sesini anlatan yansıma söz; mırnav, miyav.

"Üy üstünde kedĭler / Mıraw mıraw dedĭler. / Ekĭ kelĭn bĭr bolıp / Kaynananı cedĭler." - (Boztorgay).

Rom. interj. Miorlau; miau. Cuvânt care imită strigătul pisicii

MIRAWLAMAK (**mırawlamaq**) f. Miyavlamak, kedi bağırmak.

"Keşe bolsa millet ötkĭredĭ, aywan dübĭrdiydĭ, it kabadı, mışık mırawlaydı, men yuklayalmayman." - (Hilmiye ve Ekrem Mehmet Ali - Tepegöz).

Rom. v. A miorlăi, a mieuna.

MIRIL MIRIL zf. Mırıldanarak; mırıltı şeklinde.

Rom. adv. Mârâind.

MIRILDAMAK (**mırıldamaq**) f. Mırıldamak.

1. Alçak sesle, güç anlaşılır bir şeyler söylemek., homurdamak.

"Patrokle bĭraz dargın, mırıldadı : / - Arü cırlay ama, menĭ yuklatmay." - (Okuma - IV).

"Meşküre hep ĭrkĭlene, bĭr şeyler mırılday, cılaycak bola, ayaka karay, boyaka karay, şaşkın üzgün, közlerĭ torlandı." - (Altay Kerim – Kâniye).

2. (Kedi) Mır mır diye sesler çıkarmak.

Rom. v. 1. A mormăi, a bombăni. 2. (Pisicile) A mârâi.

MIRILDANMAK (**mırıldanmaq**) f. Mırıldanmak.

1. Alçak sesle kendi kendine bir şeyler söylemek; söylenmek, homurdanmak.

"Apakayı kün boyınca mırıldanıp tura." - (Nermin ve Nevzat Yusuf - Nasrettin Hoca).

2. Alçak sesle birine bir şeyler söylemek.

3. Alçak sesle şarkı söylemek.

4. (Kedi) Mırıldamak.

Rom. v. 1. A mormăi, a bombăni, a bodogăni. 2. A vorbi cuiva mormăind. 3. A fredona, a îngăna o melodie. 4. (Pisica) A mârâi.

MIRILDAŞMAK (**mırıldaşmaq**) f. Mırıldaşmak.

1. Birbirine mırıldamak.

"İtler bĭrbĭrsĭne mırıldaşıp tırlanıñ aldında aşların aşay edĭler." - (Tatar Tĭlĭ - III).

2. mec. Bağrışmak, kavga etmek, dalaşmak

"Menkĭlerĭ mırıldaşıp kawga etkende, Cırpıy man Dombi'nĭñ ekewĭn de supusun bermiymen mĭ ?" - (Altay Kerim – Kâniye)**.**

3. Birlikte mırıldamak.

Rom. v. 1., 3. Forma de reciprocitate, respectiv de coactivitate, a verbului **mırıldamak.** *2. fig. A se certa.*

MIRILDATMAK (**mırıldatmaq**) f. Mırıldatmak.

Rom. v. fact. A face să mârâie.

MIRILTI is. Mırıltı.

Rom. s. Mârâit.

MIRIMBOK (**mırımboq**) is. ("Murunbok"tan). 1. Sümük; burun boku.

2. is. ve s. Sümüklü.

"Ey mırımboklar, sĭzge mında ne bar ? Aydı, toz duman bolıñız." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. 1. Muc, muci. 2. s. şi adj. Mucos; mucea.

MIRIMBOKLAMAK (**mırımboqlamaq**) f. Sümüğe bulamak, sümükle karıştırmak.

Rom. v. A murdări cu muci.

MIRIMBIKLANMAK (**mırımboqlanmaq**) f. Sümükle pislenmek.

Rom. v. A se murdări de muci.

MIRIMBOKLI (**mırımboqlı**) s. ve is. Sümüklü.

Rom. s.şi adj. Mucos.

MIRIMBOKŞI (**mırımboqşı**) is. Sümüklü.

Rom. s. Mucos.

MIRK (**mırq mırq**) ünl. (Tekrarlı) Domuz sesini anlatan yansıma söz.

Rom. interj. Cuvânt care redă strigătul porcilor; guiț guiț, groh groh.

MIRKILDAMAK (**mırqıldamaq**) f. (Domuzlar hakkında) Kendilerine has sesleri çıkarmak; bağırmak.

"Tam o zaman, mırkıldagan balaban bir domız boladı apakay." - (Hilmiye ve E. Mehmet Ali – Tepegöz).

Rom. v. A grohăi; a guița.

MIRMIR is. Dırdır; insanı bezdirecek şekilde sürdürülen konuşma.

"Köresin mi sen, apakay mırmırı degen şiy tam boeken, awzı karap turmay, ekï söz konışalmay kïşi." - (Nermin ve Nevzat Yusuf – Nasrettin Hoca).

Rom. s. Cicăleală, batere la cap; trăncăneală.

MIRNAW ünl. Kedi sesini anlatan yansıma söz; miyav, mırnav.

Rom. interj. Cuvânt care redă strigătul de pisică.

MIRT is. 1.Sabit veya hareketli bir hedefe taş atıp isabet ettirme oyunu.

"Bugün 35 yaşını geçen kimselerin çocukluklarında çok sevdikleri kaşmak-top, mırt oyını, sokır-teke, uzun-eşek, caşın-cumak gibi oyunlar … birer hatıra olmak üzeredir." - (Ahmet-Naci Cafer Ali – Kırım Türklerinin Folklor ve Gelenekleri – Emel D.).

2. (Kırım'da)Topaç. Eşanl. **dandürïk.**

Rom. s. 1.Joc de aruncare cu piatra la o țintă fixă sau mobilă. 2. (în Crimeea) Dandiric, sfârleză.

MIRZA is. (Fars. mirza). Tar. Mirza, mir zade (bey oğlu, prens). Kırım Hanlığında ve İran'da eskiden kullanılan bir soyluluk unvanı.

"Babam kïygen keñ tonnı mırzalar kïymiıy, / Nasıl saga barayım, canım süymiy ?" - (Boztorgay).

"Caş kuzuday mañraşıp / Ballar colda kalgan soñ, / Kuwancından ruslaşkan / Mırza bolgan, han bolgan." - (Mehmet Niyazi – Kargış).

"Çora'day tüşüngen caşlarımız köp bolsa, baylarımız, mırzalarımız da şaytïp tüşünse ekenler." - (İsmail Ziyaeddin – Çora Batır).

Rom. s. İst. Mârzac; titlu nobiliar în Hanatul Crimeii şi în Iran.

MIRZALIK (**mırzalıq**) is. Mirza unvanı veya mirza olma durumu.

"Batırlığına barıp bolmasa da, mırzalığına barıp her yerde at oynatıp cüre edï taa." - (İsmail Ziyaeddin – Çora Batır).

Rom. s. Titlul sau calitatea de mârzac; mârzăcie.

MISIR öz. is. Coğr. Mısır ülkesi.

"Curtımıznıñ malları tap Mısır ve İndistan degen uzak memleketlerge kadar ketkenïn okıgan edïk." - (Tatar Tïlï – IV).

Rom. s. Geogr. Egipt.

MISIRLI s. ve is. Mısırlı.

Rom. adj. şi s. Egiptean.

MISKA (**mısqa**) is. → **Muska**.

"Tïşïmde, Bengiboz'nı kesïp onıñ cürek kanıman maga bïr mıska yazılsa, arüw bolacagım kördïm, diy." - (Nedret ve Enver Mahmut – Bozcïğït).

MISKIL (**mısqıl**) is. 1. Alay, şaka, eğlenme.

"Soñra kızlar / bolagoyalar bïr akıl, / ána başlay endïden soñ şaka, mıskıl." - (İsmail Ziyaeddin – Toy).

"Sesï aşık, cümleleri kıska kıska bolıp, sözlerïn talebege köre uydura, konışkanda tïretïlmiy, aytkan lafına bek, arada sırada awzın türtiytïp cutkuna, başka tatarlarday, mıskılı kïsesïnde azïr edï." - (Altay Kerim – Kâniye).

2. Küçümseme, alay etme, istihza.

• **Mıskılga almak –** Alay etmek, maytaba almak. **"Böralï'nïñ temïzlïgï caşlar arasında köp körüle, onu körgende, 'Toz kondurmaz' dep mıskılga ala edïler." -** (Mehmet Niyazi – Sawlıkman Kal).

• **Mıskılıñ başıña püskül bolsın –** İlenme. Alayın başına püskül olsun. ("Şimdiki bu hakaretin dönüp senin başına musallat olsun" anlamında.)

Rom. s. 1. İronie, zeflemea 2. Batjocură.

MISKILCI (**mısqılcı**) is. ve s. Alaycı.

"Belïmde al kuşak, saçağı oynay, / Başımda çal kalpak, terïsï bozday. / Mıskılcı, şakacı, begene her kïm." - (Bekir S. Çobanzade – Tuwdïm Bïr Üyde).

"Mıskılcıdır Kerïşler, canay derler, / Namaz kılsam kerşekten, ötrük derler." - (Ali Osman Ayrantok / Toktamaz – Bïlgenïm – Emel M. 3 - 1935).

"Mınaw ekï mıskılcınıñ sebebïnden senï buyurmaga unutkaman dep, Amide tawanı dostın aldına itedï." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. şi adj. Zeflemist; zeflemitor.

MISKILLAMA, -W (**mısqıllama, -w**) is. Alay etme; biriyle dalga geçme.

Rom. s. Ironizare, zeflemisire.

MISKILLAMAK (**mısqıllamaq**) f. Alay etmek, biriyle dalga geçmek.

"Dördü de külüşüp, mıskıllap kadelerïn tokuştırırlar ve içerler. Muallïm başka bïr masaga barıp tek başına oturır." - (Müstecib Ülküsal – Bayram Şenlïğï).

"Kerïş bo ya, mıskıllap oturttılar, / Yedï ata soyumnı kıdırttılar. / tab sonïnda bïldïler : Men de Kerïş." - (Ali Osman Ayrantok / Toktamaz – Ötken Aylar).

Rom. v. A ironiza, a zeflemisi.

MISRA is. (Ar. misra). Mısra, dize; bir manzumenin satırlarından her biri.

Rom. s. Vers.

MIŞ MIŞ zf. Mışıl mışıl; rahat ve derin soluk alarak (uyumak).

• **Mış mış yuklamak –** Mışıl mışıl uyumak. **"Mına şïmdï bïr kızday / Sırınganda sırına, / Mış mış yuklay caganıñ / Başın castap kırına." -** (Şevki Bektöre – Kırım Cagaları).

Rom. adv. (Despre somn) Liniștit, dus, adânc.

MIŞIK (**mışıq**) is. Zool. Kedi. (Lat. Felis domesticus). Eşanl. **kedï.**

"Bonday dım kara mışıknı katïp östïrdïñïz ?

Aywanga karayman, it kadar bolgan, nemen besliysiñiz onı ?" - (Altay Kerim – Kâniye).

"Bir kün köyniñ kenarında, bir terekniñ katında, / Tilki men rastlaşa mışık, ilk defa hayatında." - (İsmail Ziyaeddin - Toy).

- **Aralarından kara mışık geşmek** – Aralarından kara kedi geçmek; aralarında bir soğukluk olmak.
- **İtmen mışıktay bolmak** – Birbirleriyle geçinememek.
- **Mışık ışanman oynaganday etip oynamak** – Kedi fareyle oynar gibi oynamak.
- **Mışıktay dört ayak üstüne tüşmek. –** Güç durumlardan zarar görmeden kurtulmak.
- **Süt tökken mışıktay bolmak –** Süt dökmüş kedi gibi; suçunun bilincinde olmak.
- **İt ırıldar, mışık mırıldar.** – Deyim. Köpek hırıldar, kedi mırıldar.
- **Mışıgıñ sekirgeni koradan koraga.** – Deyim. Kedinin sıçraması bahçeden bahçeyedir.
- **Şakırılmagan yerge itmen mışık barar.** – Deyim. Çağrılmayan yere kedi köpek gider.
- **Eceli kelgen ışkan catkan mışıgıñ kuyrugun tırnar.** – Atas. Eceli gelmiş sıçan uyuyan kedinin kuruğunu tırmalar.
- **Mışık awzı cetmegen ciğerge aram der. –** Atas. Kedi yedişemediği ciğere haram der.
- **Mışıkka şaka, ışanga öter.** – Atas. Kediye şaka gelen fareyi sarsar.
- **Mışıknı sıkıştırsañ üstüñe atılır.** – Atas. Kediyi sıkıştırırsan üzerine atılır.
- **Mışıknıñ boynına ciğer asılmaz.** – Atas. Kedinin boynuna ciğer asılmaz.
- **Mışıknıñ közi ışan teşigindedir.** – Atas. Kedinin gözü fare deliğinde olur.
- **Nankör mışık şanagına tükürür.** – Atas. Nankör kedi çanağına pisler.

Rom. s. Zool. Pisică, mâță.

MIŞIKCAN (**mışıqcan**) s. Kedi meraklısı, kedisever.

"Bo köy kişileri bep mışıkcan bolması kerek. Şimdigeşi bargan her yerde arü beslengen mışıkka rastladım." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. adj. Iubitor de pisici.

MITLAK (**mıtlaq**) zf. → **Mutlak**.

"Ne bolsa da Çora tawdan kelmezden burun kettiler. Üstlerine kelgen bolsa mıtlak kan tögilir edi." - (İsmail Ziyaeddin - Çora Batır).

MIY is. Beyin, dimağ.

1. Anat. Sinir sisteminin kafatası içinin en üstünde, duyum ve bilinç merkezi olan, iki yarım küre şeklindeki bölümü.

"Pencirede birew bar, Mewlâm coysın, / Üytöbeden taş tüşüp mıyın oysın." - (Boztorgay).

"Bo sözlerge kızgan birisi cadınıñ başına : Took ! etip bir şokmar uradı. Kurtkadıñ mıyı atıladı." - (Ekrem ve Hilmiye Mehmet Ali - Tepegöz).

2. mec. Akıl; muhakeme gücü.

"Tawlarda yüksek kaya, / Körmedim toya toya. / Aklım mıyım karıştı / Künlerni saya saya." - (Boztorgay).

"Açık, büyük tatar sözlerimen anlatkanda, her sözü kafama bir kamçı kadar öte, mıyım döne edi." - (Çelebi Cihan - Karılgaçlar Duası).

"Tilmen aytılmaycak laflar koşıp / Üşimizniñ de mıyımızını totırdı." - (Nedret ve Enver Mahmut - Bozcığıt).

3. mec. Bir yönetim kadrosunun en önemli unsuru.

"Curtımızınıñ mıyı ve cüregi, endüstri, bilgi em güzel sanatlar kasabası, Cumhuriyetimiziniñ başkenti, ketkete taa güzel bolacaktır." - (Okuma -III).

- **Aklı mıyı karışmak** – Kafası karışmak.
- **Kuş mıylı –** Kuş beyinli, akılsız.
- **Mıy kanaması –** Tıp. Beyin kanaması.
- **Mıyı katmak –** mec. İnsan olgun bir yaşa gelmek, bedenen ve manen olgunlaşmak. **"Beşiktegi sabiylerge 'Ant Etkemen' aytıñız, / Caş mıyları katmaz burun vicdanların baytıñız." –** (Hamdi Giraybay – Ant Etkemen Aytaman).
- **Mıyı suwlanmak –** Beyni sulanmak; bunamak.
- **Mıyın aşamak -** Sürekli konuşarak veya bir istekte bulunarak birini bıktırmak.
- **Esirikte mıy yok, eski tonda sıy yok.** – Atas. Sarhoşta beyin yok, eski kürkte itibar yok.

Rom. s. 1. Anat. Creier. 2. fig. Minte, intelect. 3. fig. Organizator şi conducător al unei acțiuni.

MIYIK (**mıyıq**) is. Bıyık. Var. **bıyık**.

1. Üst dudak üzerinde çıkan kıllar.

"Başıñdakı takiyeñ / Burma burma kıyıgı. / Men körgende caş edi, / Şimdi ösken mıyıgı." - (Boztorgay).

"Kaya kayaga bakar, / Kayadan seller akar. / Burma mıyık turganda / Köselerge kim bakar ?" - (Boztorgay).

"Erbirisi öz betindekisin taa uzun şıgarmak üşün mıyıknıñ bir yagından ul, bir yagından da kız tartmaga başladılar." - (B. Delavrancea'dan, Okuma - III).

2. Hayvanlarda ağız kenarında çıkan uzun, seyrek kıllar.

"Bo sözler koyannıñ kucuruna kete : ... Maden bek istiysiñ, şabışayık ! Eger meni geşseñ, menim mıyıklarımnı culkarsın." - (Okuma - III).

3. Bazı bitkilerde sarılıp tutunmaya yarayan sürgünler.

"Mıyık dengen ince, uzun cipliklermen kabak örkeni başka ösimliklerge tutunır." - (Okuma - III).

- **Burma mıyık** – Ucları kıvrılmış bıyık.
- **Mıyıgı terlemek –** Bıyığı yeni çıkmaya başlamak.
- **Mıyıgın balta kesmemek –** Kimseden korkusu olmamak.
- **Mıyık astından külmek –** Belli etmemeye çalışarak gülmek.
- **Mıyık bırakmak (taşlamak)** – Bıyık uzatmak.
- **Mıyık burmak –** Çalım yapmak maksadıyla bıyıklarını kıvırmak.
- **Şullı mıyık** – Pis bıyık; kılları sık ve düzgün görünüşlü olmayan bıyık. **"Pencireñniñ perwazı kıyık kıyık, / Seni arüw belledim, şullı mıyık." -** (Boztorgay).
- **Aşaga tükürsem sakalım, yokarga tükürsem mıyıgım.** – Deyim. Aşagıya tükürsem sakalım, yukarıya

tükürsem bıyığım; iki sakıncalı durum karşısında bir karara varmanın güçlüğü anlatılır.

• **Kawurma aşadım dep mıyıgın sïler.** – Deyim. Kavurma yedim der, bıyığını siler. (Yemek yemediğini açığa vurmak istemez).

Rom. s. 1. Mustață. 2. Firele lungi din jurul boturilor unor animale. 3. Firele care servesc pentru a se agăța ale unor plante cățărătoare.

MIYIKLANMA, **-UW** (**mıyıqlanma**, **-uw**) is. Bıyıklanma.

Rom. s. İeşirea mustăților.

MIYIKLANMAK (**mıyıqlanmaq**) f. Bıyıklanmak, bıyığı çıkmak.

Rom. v. A-i ieşi mustățile.

MIYIKLI (**mıyıqlı**) s. Bıyıklı, bıyığı olan, bıyığını traş etmemiş olan.

"Tandır tandır tanası, / Şïmdï kelïr anası. / Tiyzesï hanım kılıklı, / Dayısı burma mıyıklı." - (Boztorgay).

Rom. adj. Mustăcios.

MIYIKSIZ (**mıyıqsız**) s. Bıyıksız.

Rom. s. Fără mustață.

MIYLI s. Beyinli.

1. s. Beyni olan.

2. mec. Akıllı, düşünceli.

• **Kuş mıylı -** Kuş beyinli; akılsız, aptal.

Rom. adj. 1. Cu creier. 2. fig. Deştept, inteligent.

MIYSIZ s. Beyinsiz.

1. Beyni çıkarılmış olan.

2. mec. Akılsız, düşüncesiz.

"Kör bolsınlar Kızıllarnı maktap cürgen soysızlar ! / Kör bolsınlar soytar'lar çün itday ürgen mıysızlar !" - (Raşit Aşkı Özkırım - Açuw - Kargış / Emel M.).

Rom. adj. 1. Golit de creier; fără creier. 2. fig. Descreierat, lipsit de rațiune; nesăbuit.

MIYŞIK (**mıyşıq**) is. 1. Anat. Beyincik, kafatasının art bölümünde yer alan, vücudun hareket sırasındaki dengesini sağlayan organ.

2. mec. Küçük çocuk aklı.

Rom. s. 1. Anat. Creierul mic, cerebel. 2. fig. Minte de copil.

MIZMIZ s. Mızmız, kusurcu, hiçbir şeyden memnun olmayan. Eşanl. **kılıksız.**

Rom. adj. Cârcotaş; cusurgiu.

MIZMIZLANMAK (**mızmızlanmaq**) f. Mızmızlanmak, her şeyden şikâyetçi olmak. Eşanl. **kılıksızlanmak.**

Rom. v. A face mofturi, a se plânge tot timpul, a cârcoti.

MIZMIZLIK (**mızmızlıq**) is. Mızmızlık, huysuzluk Eşanl. **kılıksızlık .**

Rom. s. Toană, nărav.

MIZRAK (**mızraq**) is. (Ar. mizrah). Mızrak.

1. Uzun saplı, demir uclu eski bir savaş silâhı.

2. Sp. Cirit, atletismde kullanılan atış aleti.

Rom. s. 1. Suliță, lance; armă de atac în antichitate şi în evul mediu. 2. Sp. Suliță de probă sportivă.

MIZRAKLI (**mızraqlı**) s. Mızraklı, mızrak taşıyan.

• **Mızraklı İlmihal –** Yirminci yüzyılın başlarında basılmış, kapak yazısı mızrak motifleriyle süslü bir İlmihal kitabı. **"Mevlüt'nï, Muhammediye'nï, Mızraklı İlmihal'nı bek yahşı okumaga, bïraz da yazı yaz-maga üyrengen soñ, üyde oturacak kız bolgan edï." -** (Mehmet Niyazi – Sawlıkman Kal).

Rom. adj. şi s. Cu suliță, cu lance. **Mızraklı İlmihal -** *("Catehismul ilustrat cu lăncii") O ediție de Catehism musulman, foarte populară pe la începutul sec. XX în țările de limbă turcă.*

MĬ Soru eki. → **Mı.**

"Karanfil köz, kaytan kaş, kalbïñ şen mï ? / Hayırlı bolsın tutkan kuş, özïñmen ten mï ?" - (Boztorgay).

MĬL is. (Ar. mil). Tığ, kısa şiş; mil.

1. Örme işlerinde kullanılan ince, uzun metal çubuk.

"Tïl bïr nazïk örmedïr, örïlmez erbïr mïl men." - (İsmail Ziyaeddin - Ana Tïlïm).

2. esk. Ucu çengelli demir çubuktan ibaret eski zamanın eziyet aleti.

"Apakay : Sen kesmeseñ kesme, men öltïrïrmen onı, diy. Mïlnï ala, balanıñ ekï közïn şıgara ata." - (Ekrem ve Hilmiye Mehmet Ali - Tepegöz).

"Adel Sultan da her yerï caralı, kan ïşïnde kalganda, onı tutıp ayakların kolların keseler, közlerïn de mïlmen şıgarıp, tenïñ kesek kesek etïp kesïp taşlaylar." - (Nedret ve Enver Mahmut - Bozcïgït).

Rom. s. 1. Croşetă. 2. Cârlig.

MĬN is. 1. Kusur.

"Anter tïktïm ak kenar, / Etegï tar, ceñï tar. / Şo kızıñ bïr mïnï yok, / Maktasan da yerï bar." - (Boztorgay).

2. Lâkap.

• **Bïr yerïne mïnï bolmak** – Bir şeyinde kusur bulmak. **"Üy aldında kımırska, / Toplap al da at ıska. / Bïr yerïñe mïnïm yok, / Bïr parşa boyıñ kıska." -** (Boztorgay).

• **Mïn takmak -** Lakap takmak, lakap yakıştırmak.

Rom. s. 1. Defect, cusur. 2. Poreclă, supranume.

MĬNA ünl. İşte; yakın bir yerde veya zamanda bulunan, olan şeye işaret edilirken söylenir. Var. **mına, mïná.** Karşıtı **áná.**

"Mïna selâm alekïm eşïkten törge, / Sır şeşiyïk dep keldïm ekï tenge." - (Boztorgay).

"Mïna şïmdï bïr kızday / Sırınganda sırına. / Mış mış yuklay caganıñ / Başın castap kırına." - (Şevki Bektöre - Kırım Cagaları).

• **Áná mïná -** zf. Hızla, son hızıyla.

• **Mïna saga degen - "**İşte sana, denilen", "parmakla gösterilen, seçkin, ünlü, fevkalâde güzel olan" anlamlarında söz.

Türk Lehç. : Nog. **- mine**;

Rom. interj. Iată, iacă, uite.

MĬNAR is. → **Munar**.

"Aynıñ möñlï bolganı, / Yüzïñ mïnar alganı" - (Nedret ve Enver Mahmut - Bozcïgït).

MĬNARE is. (Ar. menare). Mim. Minare; camilerin kö-

şelerinde yer alan, müezzin çıkıp ezan okuyan, ince, yüksek, sütun şeklinde yapı.

"Mĭnarenĭn üstünde bĭr yıldız parlay, / Senĭ er gün cüremen soray soray." - (Boztorgay).

"Artlarında kalgan köyge, onıñ tereklerĭne, tobanlarına ve eñ son camĭnĭñ yüksek mĭnaresĭne közden coytılgaşı, karay karay uzaklaştılar." - (Mehmet Vani Yurtsever – Uyuşmagan Ekĭ Arkadaş).

- **Ekĭ karış boyıman mĭnarediy tĭş köre.** – Deyim. İki karış boyuyla minare kadar rüya görür.
- **Mĭnareden attım, sınmadı, / Suwga attım, sındı.** – Bulm. Minareden attım, kırılmadı, / Suya attım, kırıldı.- Cevabı : kâğıt.
- **Mĭnarenĭ kırslaycak kılıfın azırlar.** – Atas. Minareyi çalacak olan kılıfını hazırlar.

Rom. s. Arhit. Minaret, minarea.

MĬNARELĬ s. Minareli, minaresi olan.

"Toktatılıp mübarek ezan sesĭ, / Mĭnarelĭ camĭler klub bolsa da, / Ümütĭm, hayalĭm hiç de üzmiymen." - (Mehmet Vani Yurtsever - Tatar Oglıman !).

"Bĭz ketken son Kırım'nı zıncırman sızgan, / Mĭnarelĭ camĭnĭ kĭlsege bızgan." - (Boztorgay 2).

Rom. adj. Cu minaret.

MĬNARESĬZ s. Minaresiz, minaresi olmayan.

- **Mĭnaresĭz camĭ -** Mescit; cami olarak kullanılan minaresiz, küçük yapı.

Rom. adj. Fără minaret.

MĬNÁ ünl. İşte. Var. **Mına.** Karşıtı **áná**. Yakın bir yerde bulunan veya yakın zamanda olan bir şeye işaret edilirken söylenir.

"Mĭná selâm alekĭm bĭz de keldĭk, / Kartnı caşnı toktatıp selâm berdĭk." - (Boztorgay).

"Mĭná, bunların alayın halkımızga añlatmak, camanlıkların, zararların köstermek kerek." - (Müstecib Ülküsal - Bayram Şenlĭgĭ).

Rom. interj. Iată, iacă.

MĬNBER is. (Ar. minber). Minber, camilerde hatibin çıkıp hutbe okuduğu, özel yapılmış, merdivenli yüksekçe yer.

"Yüksek yüksek mĭnberlerday tawlarıñ / Üstlerĭnden kelgen sesnĭ dinleyĭk." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

Rom. s. Construcție într-o geamie de unde hogea ține predica de vineri sau de bairam; amvon (de geamie.)

MĬNDER is. Minder.

1. İçi yumuşak bir madde ile doldurularak dikilmiş, oturmaya yarayan şilte.

"Ay mübarek awede, şawlesĭ cerde, / Otırgaydık ekĭmĭz bĭr mĭnderde." - (Boztorgay).

"Kapım aşık, törĭm boş, töşewlĭ mĭnder, / Anayım şıgar karşıña, 'hoş keldĭñ" der." - (Boztorgay).

2. Spor salonlarında güreş ve bazı jimnastik dalı müsabakalarının yapıldığı zemine konulan geniş şilte.

- **Kuş mĭnder** – Kuş tüyü doldurulmuş minder.

Rom. s. 1. Așternut în formă de saltelută, umplut cu lână, câlți sau fulgi, folosit pentru a sta pe el. 2. Sport. Saltea de sport folosită în cursul competițiilor de gimnastică sau de lupte.

MĬNDĬRĬLMEK f. Bindirilmek, bindirmek işi yapılmak.

Rom. v. A fi urcat (pe ceva); a fi suit.

MĬNDĬRME, -ÜW is. Bindirme.

Rom. s. Suire, urcare.

MĬNDĬRMEK f. Bindirmek. Var. **mĭngĭzmek, mĭnsetmek.**

"Püskülüm kettĭ deryaga calday da calday, / Mĭndĭrdĭler gemĭge alday da alday." - (Soğuksu Muhacĭr Türküsü).

Rom. v. A sui, a urca (pe cineva).

MĬNEK s. (At için). Binek, üzerine binmek için kullanılan. **Mĭnek at; mĭnek atı.**

Rom. s. De călărie.

MĬNGĬZMEK f. → **Mĭndĭrmek**.

MĬNĬCĬ s. ve is. Binici.

1. s. Binen.

2. is. Ata (iyi) binen kimse.

"Ondört yaşında edĭm. Eñ asaw aygırlarnı bĭle üyretecek kadar mĭnĭcĭ olgan edĭm." - (Çelebi Cihan - Karılgaçlar Duası).

Rom. 1. adj. Care se urcă, care se suie; care călărește. 2. s. Bun călăreț.

MĬNĬCĬLĬK is. Binicilik.

1. Ata binme ustalığı.

2. Ata binme sporu.

Rom. s. 1. Călărie, călărit. 2. Sport. Echitație; arta de a călări.

MĬNĬLMEK f. Binilmek, binmek işi yapılmak.

Rom. v. Forma pasivă de la **mĭnmek.** *A se sui.*

MĬNĬŞ is. Biniş.

Rom. s. 1. Urcare, suire; călărire. 2. Felul de a se sui, de a călări.

MĬNLĬ s. Kusurlu; eksikli.

Rom. adj. Cu defecțiune, cu lipsuri.

MĬNME, -ÜW is. Binme, binmek işi.

"Bĭr müsafĭrlĭkte yemek aşalgan sora erkez bĭrer at koşısı, at mĭnmesĭne dair bĭrşiy anlata." - (Nermin ve Nevzat Yusuf). **"Rus knyazları arasında kadılık yasap tahtka mĭnüwlerĭne ezan bergen, müsade etken Kırım hanı Mehmet Ulug han Tatar edĭ." -** (Necip H. Fazıl - Bĭr Konferans).

Rom. s. Acțiunea de **mĭnmek.**

MĬNMEK[1] f. Binmek.

1. Yüksek bir şeyin veya bir hayvanın üstüne çıkıp ayaklarını sallandırarak oturmak.

"Ciyren taynıñ üstüne iyerĭm saldım, / Mĭniyĭm dep turganda kartbabam keldĭ, / Kulagıma şıbırdap şulay dedĭ..." - (Mehmet Vani Yurtsever - Toy, şiir).

"Atka mĭnse şay yaraşır / Yarimnĭñ selbĭ boyı." - (Boztorgay).

2. Tren, araba, vapur, uçak gibi bir taşıta binip oturmak.

"Bĭz vaporga mĭngen son köpĭrdĭ deñĭz, / Adımızını unutıñız, 'macĭr' deñĭz." - (Boztorgay).

3. Binek hayvanı veya bisiklet, motosiklet kullanmak.

"Men tayımnı deñişmem, mĭnecekmen alay, / İnşalla mıradıma erecekmen." - (Boztorgay).

"Buruk burum collardan ay / Biye mĭnĭp bĭz keldĭk." - (Boztorgay).

4. Ağırlığını bir şeyin üzerine vererek durmak.

"Üyümnĭñ aldı gülterek, / Celler eskende sallana. / Üstüne mĭngen boztorgay." - (Boztorgay).

"Ekĭ kartop bĭr mĭnsĭn / Bölişkende okkaga." - (Boztorgay).

5. Bir şeyin üzerine çıkmak, tırmanmak.

"Tawanga mĭnmek üşün de cengĭl bĭr basamak azĭrlep yarı keşede urgunculukka kĭrĭşmemĭz kerek." - (Altay Kerim – Kâniye).

• **Başına (töbesĭne) mĭnmek** – a) Şımarıklık, yüzsüzlük etmek. **"İndemegenge, kĭşĭniñ başına mĭnecekler." -** (M. V. Yurtsever - Toy, piyes). b) Birine kötü davranmak, ezmek.

• **Mĭngen dalın kesmek** – Kendisine yararlı olan bir şeyi, farkına varmadan, kendi eliyle yok etmek.

• **Anañ Tat, babañ Tat, ne kerek saga balaban at ? Mĭn eşegĭñ corgalat.** – Deyim. Ana babanın hali belli, neyine gösterişli at istersin ki ? Bin eşeğine rahvanlat.

• **Atıñ cüyrük bolsa, mĭn de şap.** – Deyim. Atın hızlı ise bin de koştur.

• **Kĭmĭn arabasına mĭnse onıñ türküsĭn cırlar**. - Deyim. Kimin arabasına binerse onun türküsünü çalar.

• **Kökte kudagıylık bar degende, "merdĭwen bar m'eken mĭnmege" degen apakaylar**. – Deyim. Gökte dünürlük varmış denildiğinde, "merdiven var mıymış çıkmaya" demiş kadınlar.

• **Mĭnecek eşegĭ yok, at begenmez –** Deyim. Binecek eşeği yok, at beğenmez.

• **At mĭngenniñ, kılış kuşangannıñ.** – Atas. At binenin, kılıç kuşananın.

• **At mĭngenniñ, ton kĭygenniñ. –** Atas. At binenin, kürk giyenin.

• **At mĭnmegen at mĭnse, şaba şaba öttürür. / Ton kĭymegen ton kĭyse, kaga kaga tozdırır. –** Atas. Ata binmeyen ata binse koştura koştura öldürür, kürk giymeyen kürk giyse silke silke yıpratır.

• **Atka dostay kara, duşmanday mĭn. –** Atas. Ata dost gibi bak, düşman gibi bin.

• **Atka mĭnmeden ayaklarıñ sallama.** – Atas. Ata binmeden ayaklarını sallama.

• **El atına mĭngen şalt tüşer. –** Atas. El atına binen çabuk iner.

• **Eşekten atka mĭnmek zordır, attan eşekke mĭnmek kolaydır**. – Atas. Eşekten ata binmek zordur, attan eşeğe binmek kolaydır.

• **Şürük merdĭwenmen tawanga mĭnme.** – Atas. Çürük merdivenle tavanarasına çıkma.

Rom. v. 1. A călări. 2. A se urca, a se sui într-un vehicul. 3. A conduce (un mijloc de locomoție). 4. A se lăsa cu toată greutatea pe ceva 5. A se căța, a se urca.

MĬNMEK[2] f. (Hamur için) Mayalanıp kabarmak.

Rom. v. (Aluatul) A creşte.

MĬNSETMEK f. Bindirmek; yüksek bir yere, bir şeyin üzerine, bir vasıtaya çıkartmak.

"Mĭnsettĭm atnıñ belĭne, / Cĭberdĭm gurbet elĭne." - (Boztorgay).

"Mĭnsettĭler maşinaga, / Ketĭrdĭler kasabaga, / Közlerĭne közlĭk tagıp." - (Mehmet Vani Yurtsever - Hayatımın Hikâyesi).

• **Kelĭnnĭ atka mĭnsetkenler, ya nasip degen.** – Deyim. Gelini ata bindirmişler, ya nasip demiş.

• **Ne köterĭp atka mĭnset, ne kötĭme parmagıñ tiyset.** – Deyim. Ne kaldırıp ata bindir, ne de kıçıma parmagını değdir.

• **Mĭnsettĭm atnıñ belĭne, / Cĭberdĭm gurbet elĭne.** – Deyim. Bindirdim atın beline, / Gönderdim gurbet eline.

• **Coraw colga mĭnsetĭr –** Atas. Yorum yola bindirir.

Rom. v. factitiv de la **mĭnmek.**

MĬNSĬZ s. Kusursuz.

"Vay köyĭmĭz bek arüw, koş koş şeşme, / Koşabımız bĭr mĭnsĭz kızılşık, kertme." - (Boztorgay).

"Erten, bĭr mĭnsĭz Böralĭ, kartanasın, anasın, yaşlı konşuların kolların öptü, en soñ Zahide'ge aylandı." - (Mehmet Niyazi – Sawlıkman Kal).

• **Bĭr mĭnsĭz** – a) Mükemmel, hiçbir kusuru olmayan. b) (alay) Kibirli, burrnu büyük, kendini herkesten üstün gören. **"Begenmedĭ o senĭñ bĭr mĭnsĭz anañ, / Endĭ maga bolmasın öpkeñ, manañ." -** (Boztorgay).

• **Mĭnsĭz arkadaş bolmaz. -** Atas. Kusursuz dost olmaz.

Rom. adj. 1. Fără defect, fără cusur; impecabil. 2. fig. Trufaş, arogant.

MĬNSĬZLĬK is. Kusursuzluk.

Rom. s. Lipsă de defecte; perfecțiune.

MĬNŞĬ is. Herkese bir lâkap takmaktan hoşlanan kimse.

Rom. s. Persoană care are obiceiul de a potrivi porecle.

MĬNTAW is. Tek atlı, hafif, küçük fayton.

"Tek at cekken bĭr mĭntaw keliyatır." - (Nedret ve Enver Mahmut - Bozcĭgĭt).

Rom. s. Şaretă.

MĬNYAK is. Bu taraf. Var. **mınyak, mıyak.**

"Can sıkıntısından anyaktan mınyaka awdarıla." - (Mehmet Vani Yurtsever - Kart man Caş Arasında).

Rom. s. Partea de dincoace.

MĬNYER is. Bura, bu yer.

"Mĭnyerden anyerge kıymıldasam ekĭ üç güngeşĭ alay kemĭklerĭm awırıy." - (Mehmet Vani Yurtsever - Kart man Caş Arasında).

"Bĭr de bĭr yuku bastı közlerĭmnĭ, anayım ! Mĭnyerde, kölgelĭkte terakay uzanayım." - (İsmail Ziyaeddin - Koyan man Kĭrpĭ).

Rom. s. Locul acesta.

MĬS is. → **Müs**.

"Bĭr ses şıktı mĭs kokıp, cayıldı cerge, / Ömĭrlĭk yoldaş kerektĭr bĭzdiy erge." - (Boztorgay).

MĬSAFĬR is. → **Mĭsapĭr**.

"Şıksa, şıksa teran törge taban. Senden başka mĭsafĭr cok." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

MĬSAFĬRLĬK is. → **Mĭsapĭrlĭk**.

"Mĭsafirlĭk bo yakta adet tuwıl mı yoksa ?" - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

MĬSAPĬR is. (Ar. musafir - "yoldan gelen, yolculuk yapan") Misafir, konuk. Var. **mĭsafir, müsapĭr, sapĭr.**

"Buyırıñız, otırıñız sĭz, men konakbayman, sĭz menĭm mĭsapĭrlerĭsiñiz." - (M. Vani Yurtsever - Talaka).

"Alla mĭsapĭrĭ, alasız mı ? dep katlarına bĭr sopakay kele." - (Nedret ve Enver Mahmut - Bozcĭgĭt).

- **Kulak müsapĭrĭ bolmak –** Başkaları konuşurken yanlarında bulunup neler konuştuklarını duymak.
- **Tañrı mĭsapĭrĭ.** – Çağrılmadan, yatıya gelen misafir.
- **Bĭr gün mĭsafir, ekĭ gün mĭsafir, üşüncĭ gün ket kâfir.** – Deyim. Bir gün misafir, iki gün misafir, üçüncü gün git kâfir. (Misafirlik süresinde de bir karar olmalı).
- **Kastanıñ bĭr adı da mĭsapĭrdĭr**. - Deyim. Hastanın bir adı da misafirdir.
- **Mĭsapĭr umganın tuwıl, tapkanın aşar**. - Deyim. Misafir umduğunu değil, bulduğunu yer.
- **Konakbay mĭsapĭrnĭñ kölesĭdĭr**. - Atas. Ev sahibi misafirin kölesidir.
- **Mĭsapĭr kelse kısmetĭmen kelĭr.** - Atas. Misafir gelirse, kısmetiyle gelir.
- **Mĭsapĭr kelse et pĭşer, et pĭşmese bet pĭşer.** - Atas. Misafir gelince et pişer, et pişmezse yüz pişer (kızarır).
- **Müsapĭr müsapĭrnĭ süymez, konakbay alayın süymez. –** Atas. Misafir misafiri sevmez, ev sahibi hiçbirini sevmez.
- **Müsapĭr üstüne müsapĭr bolır, üy ĭşĭnde üy bolmaz. –** Atas. Misafir üstüne misafir olur, ev içinde ev olmaz.
- **Müsapĭrĭñ künĭ uzasa, itibarı kıskalır.** – Atas. Misafirin günü uzarsa itibarı azalır.
- **Mĭsapĭrnĭñ yüzsüzĭ ket deseñ de anlamaz.** – Atas. Misafirin yüzsüzü git dersen de anlamaz.

Rom. s. Oaspete, musafir.

MĬSAPĬRLĬK is. Misafirlik, konukluk. Var. **mĭsafĭrlĭk.**

"Mĭsafirlĭk bo yakta adet tuwıl mı yoksa ?" - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

"Padışa bĭr gün balanı üyĭne mĭsapĭrlĭkke şakırır." - (Ekrem ve Hilmiye Mehmet Ali - Tepegöz).

Rom. s. Ospeţie; poposire, rămânere la cineva în gazdă, ca oaspete.

MĬSĬR is. → **Müsĭr**.

"Kahvesĭn aytmaysıñ mı ? Sade mĭsĭr edĭ mĭ ekĭyĭm. ? Kaytkandan son ĭşĭm sürüp hasta boldım." - (Mehmet Vani Yurtsever - Toy, piyes).

MİBAREK s. → **Mübarek**.

"Nawrez keldĭ, körĭñiz, / Körĭmnĭgĭn berĭñiz. / Cennet bolsın cerĭñız, / A za, nawrezĭm mibarek." - (Boztorgay).

MİÇ is. (Rom.) Parmak kalınlığında hazırlanan, uzunca, Romen usulü ızgara köfte. Eşanl. **mititey.**

"Aydı bakalım, kaş miçke bas tutuşacakmız ?" - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. Culin. Mici, mititei.

MİDE is. (Ar. mide). Anat. Mide. Var. **miyde.**

1. Omurgalılarda sindirim sisteminin yemek borusu ile oniki parmak bağırsağı arasındaki bölümü.

"Papatya çayı mide ve tĭş awruwların toktatır." - (Okuma - III).

"Marüfe: Közün cumgan taş cutar. / Eyüp : O taş midege batar amma." - (M.V. Yurtsever – Toy, piyes).

2. Karın bölgesi.

- **Şıbın kĭşkene ama, mide bulandırır.** – Atas. Sinek küçükse de mide bulandırır.

Rom. s. Anat. 1. Stomac. 2. Abdomen, burtă, pântece.

MİDYA is. (Yun.>Rom.Türk.) Zool. Midye. (Lat. Mytilus edulis).

"(Maymunlarnıñ) Su cagalarında yaşagan soyları midya awlanmaknı da süyerler." - (Okuma - III).

Rom. s. Zool. Midie.

MİHNET is. (Ar. mihnet) Sıkıntı, üzüntü.

- **Mihnet şekmek** – Sıkıntı çekmek, üzülmek.
- **Altın ateşte, insan mihnette bellĭ bolır.** – Atas. Altın ateşte, insan sıkıntılar karşısında belli olur.

Rom. s. Suferinţă, chin.

MİHRAP is. (Ar. mihrab). Mihrap

1. Camilerde Kâbe yönüne bakan duvarda bulunan ve karşısında imamın namaz kıldığı oyuk veya girintili yer.

"Camĭge, mihrapka, sarayga kĭrseñ, / Deñizler, çöller çetĭne erseñ." - (Bekir S. Çobanzade – Tuwgan Tĭl).

2. mec. Ümit bağlanan yer; yönelinen yer.

"Mĭna senĭñ tolkuna al kölegĭñ / Caş Tatarnıñ kurulgan mihrabında." - (Numan Baybörü – Açuw).

Rom. s. 1. Arhit. Absidă la geamii, înscrisă în peretele care priveşte înspre Caaba şi în faţa căreia imamul oficiază slujba. 2. fig. Înstanţa nădejdilor.

MİHVER is. (Ar. mihver). Mihver.

1. Tekn. Eksen, mil. Eşanl. **özek.**

"Beşbn senelĭk barlıgımızını, bondakı hayatımızını közden geşĭrsek, bütün şahsi hayatka umumi ve milli hayat mihver bolakelgendĭr." - (Necip H. Fazıl - Kĭyew Konuşması).

2. mec. Bir konunun en önemli bölümü.

Rom. s. 1. Tehn. Ax, osie. 2. fig. Temă; ideea principală expusă într-o scriere.

MİKRO- (Fr.>Rom., Türk.). Aşırı küçüklük anlamını veren, yapım eki görevinde kelime.

Rom. afix lexical. Micro- .

MİKROBUZ is. (Fr.>Rom.). Minibüs.

Rom. s. Microbuz.

MİKROFON is. (Yun.>Fr.>Rom.Türk.). Mikrofon.

"Türk şubesında şalışkanları üşün, colları tüşkende, Dobroca türk-tatarlarıman körĭşĭp tanışmak, onlarnı mikrofon başına buyurmak bek yararlıdır." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. Microfon.

MİKRON is. (Fr., Alm.>Rom., Türk.). Mikron; milimetrenin binde biri olan uzunluk birimi.

Rom. s. Micron.

MİKROP is. (Fr.>Rom.Türk.). Mikrop.

Rom. s. Microb.

MİKROSKOP is. (Fr., Alm.>Rom., Türk.) Mikroskop.

Rom. s. Microscop.

MİKTAR is. (Ar. mikdar). Miktar, nicelik.

Rom. s. Cantitate.

MİL is. (Fr.>Rom.Türk.) Mil, uzunluk birimi.

- **Deñïz milï** – Deniz mili (1852 m.).
- **Kara milï** – Kara mili (1609 m.).

Rom. s. Milă, unitate de măsură de lungime.

MİLADİ s. (Ar. miladi) Miladi; milatla ilgili olan, milada göre hesap edilen.

- **Miladi takvim** – Yılların sayımında İsa Peygamberin doğum gününü başlangıç olarak kabul eden takvim; hristiyan takvimi.

Rom. adj. Raportat la ziua de naştere a lui Isus Cristos.

MİLAN s. Milli; çamurlu, bulanık.

"Padışa şeşme başında elma bergen kişïdï altı ay, bïr sene, kelïr, ulumdın adın adar belkï, dep bekliydï. Ama o kişï kemiydï. / Bonı körgen apız aytadı : Padışam, o, bïzïm milan sudan işmez, sen et adetnï." - (Hilmiye ve Ekrem Mehmet Ali - Tepegöz).

Rom. adj. Mâlos, nămolos; tulbure.

MİLAT is. (Ar. milad). İsa Peygamberin doğduğu gün.

- **Milattan önce, (m.ö.)** – Kronol. İsa Peygamberin doğumundan önce, anlamında zaman adlandırma terimi, (*Rom. – î. e. n.*).
- **Milattan sonra (sora), (m.s.)** – Kronol. İsa Peygamberin doğumundan sonra, anlamında kronoloji terimi, (*Rom. – e. n.*).

Rom. s. Ziua de naştere a lui Isus Cristos.

MİLİGRAM is. (Fr.>Rom.Türk.). Miligram, bir gramın binde birine eşit ağırlık ölçüsü.

Rom. s. Miligram.

MİLİLİTRE is. (Fr.>Rom.Türk.). Mililitre, bir litrenin binde birine eşit hacim ölçüsü.

Rom. s. Mililitru.

MİLİMETRE is. (Fr.>Rom.Türk.). Milimetre, bir metrenin binde birine eşit uzunluk ölçüsü.

Rom. s. Milimetru.

MİLİYARD is. ve s. → **Milyard**.

MİLİYON is. ve s. → **Milyon**.

MİLİS is. (Fr.,Rus.>Rom.Türk.). Milis.

1. Bazı ülkelerde toplum güvenliği görevlisi; polis. Eşanl. **militsiyan.**

"Milisler kele, alalar, padvalda kona. / Ekïncï künï tăzïrliy çort-sakal molla." - (Bekir S. Çobanzade - İçken).

2. Savaş sırasında orduya yardım eden halk gücü. **Militsiye.**

Rom. s. 1. Miliţian; poliţist. 2. Miliţie.

MİLİTSİYAN is. (Rom.) Milis, polis görevlisi. Eşanl. **milis.**

"Ekïncï günï köynïñ militzanı, Samedin men Mırzay, Latif, Ghiţă'nı soraştırmaga şakırttı, Rapçuk kaşan pïrmaryede kapawlı catır." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. Miliţian.

MİLİTSİYE is. (Rom.). Polis karakolu; emniyet müdürlüğü.

Rom. s. Miliţie.

MİLLET is. (Ar. millet) Millet.

1. Ulus; aynı topraklar üzerinde yaşayan, aralarında dil, duygu, ülkü, gelenek ve görenek birliği olan insanlar topluluğu.

"Arkadaşlar, gayret, gayret ! Tez açılsın bahtımız. / Yaşaw hakkı coytulmasın öksüz, yoksul milletïñ." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

"Millet atım Türk bolsa da, tarihte / Şanlı atım Tatar, şay dep yazarman." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

2. Benzer özellikleri olan kişilerden meydana gelen topluluk. **Köylï milletï.**

"Hoca : Eh, senï gidï apakay milletï, gene arü kaştıñ, komşınıñ üyïne sıgındıñ. Tutkan bolsam men senï, kulagïn şaytïp buracak edïm, diy." - (Nermin ve Nevzat Yusuf - Nasrettin Hoca).

3. Bir yerde bulunan kişilerin hepsi, herkes.

"Çatır Taw'dan küneş nurı saçılgan, / Millet curtta bayram yasap eglengen." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

Rom. s. 1. Naţiune, popor. 2. Neam, clasă; categorie de oameni cu însuşiri şi interese comune. 3. Popor, mulţime, norod.

MİLLETÇE zf. Miletçe, millet olarak.

Rom. adv. (Cu) întreaga naţiune; (cu) tot poporul.

MİLLETÇİ s. → **Milletşi**

MİLLETLERARASI s. Milletlerarası.

Rom. adj. Internaţional.

MİLLETSATAR is. ve s. Hain; vatan haini.

"Sultanım, sen Buyurgansit'ten şübhelene bolsan, men onıñ Ruslar man Şih-Ali'ge satılganına, eñ namussuz bïr milletsatar bolganına yüzde yüz eminmen." - (İsmail Ziyaeddin - Çora Batır).

Rom. s. Trădător de patrie.

MİLLETSEVER s. ve is. Milletsever, milletçi.

Rom. adj. şi s. Iubitor de popor, de naţie.

MİLLETSÜYER s. ve is. Milletsever.

"Çora Batır, menden caş bolsañ da, sendey milletsüyer bïr batırnıñ aldında tïz çökemen." - (İsmail Ziyaeddin - Çora Batır).

Rom. adj. şi s. Iubitor de popor, de naţie; patriot.

MİLLETSÜYERLİK is. Milletseverlik.

"Bonday milletsüyerlïkmen cangan ekï cürek katïp bïrbïrsïn tapmasın, katïp bïrbïrsïn süymesïn ?" - (İsmail Ziyaeddin - Çora Batır).

Rom. s. Dragoste pentru poporul lui.

MİLLETŞİ s. ve is. Milliyetçi, milletsever. Var. **milletçï.**

"Azat Kırım gazetesi : ... Bïzïm hepïmïzïñ boyun borcumuz milli bïrlïknï köz bebegïmïz kibi sakla-

mak, her işte bĭrlĭk olmak, bĭrĭ bĭrĭmĭzge yardım etmek, hakikaten milletçi, temĭz bĭr halk olganımızny herkezge tanıtmak, bĭzge ışanılgan işnĭ namusnen eda etmektĭr." - (M. Ülküsal - Kırım Türk-Tatarları).

• **Irkçı (ırkşı) milletçĭ** – Irkçı milliyetçı, dar kafalı milliyetçi.

Rom. s. şi adj. İubitor de naţie. (A nu se confunda cu **ırkçı milletçĭ -** *naţionalist; rasist).*

MİLLETŞİLİK is. Milletçilik, milliyetçilik.

Rom. s. Dragoste de naţie.

MİLLETTAŞ is. Millettaş.

"Moyın iyalmagan soyı, millettaşlarımın ne zahmetler şekkenĭñ bari kulagım eşitmesĭn, közĭm körmesĭn dep o yerlerden kaşacak. Demek köşecek." - (Necip H. Fazıl - Kırım).

Rom. s. Conaţional.

MİLLETVEKİLĬ is. Milletvekilĭ.

Rom. s. Deputat.

MİLLİ, -Y s. (Ar. milli). Milli, milletle ilgili, millete özgü; ulusal.

"Üylenmek, nesĭl köbiytmek, bugün hem insani, hem milliy bĭr borcnĭ eda etmektĭr." - (Necip H. Fazıl - Caş Fidanlar).

"Bo sıralarda Dobruca Türk halkı arasında milli cereyan başlagan edĭ." - (Mehmet Vani Yurtsever – Uyuşmagan Ekĭ Arkadaş).

• **Milliy marş** – Bir milleti simgelemek için seçilmiş müzik parçası. (*Rom. İmn naţional*).

• **Milliy takım** – Uluslar arası yarışmalarda bir ülkeyi temsil eden sporcu topluluğu. (*Rom. Echipa naţională*).

Rom. adj. Naţional.

MİLLİYCĬ s. ve is. → **Milliyetçĭ**.

"Bo adetnĭñ kettĭkçe coytılganın anlagan / Milliycĭ Tatarnıñ solgın közĭ, oy caşlana." - (Necip H. Fazıl - Küreş).

MİLLİYET is. (Ar. milliyyet). Milliyet.

1. Milli olma durumu, ulusallık.

"Bo küngeşĭ Dobruca Tatarlarında bo balaban sogışka, hatta yakın sıralarga kadar bĭle, milliyet hissĭ tam manasıman uyanmagan edĭ." - (Necip H. Fazıl - Ezan Sesĭ).

2. Bağlı bulunan millet.

• **Milliyet düşmanlıgı** – Nasyonalizm, dar milliyetçilik. **"Bonu şovin tarihçĭler tarih kitaplarına yazıp ballarıñızga şovinism, din ve milliyet düşmanlıgı hislerĭ aşılamak ĭstiyler." -** (Mehmet Vani Yursever - Hayatım).

Rom. s. 1. Caracter naţional. 2. Naţionalitate; apartenenţă naţională.

MİLLİYETÇĬ s. ve is. Milliyetçi, milletçi, milletsever. Var. **milliycĭ.**

"Şayte cürüp, bek tırışıp, kurnazlıkman, casusları vasıtasıman, mırzalarnı bĭrbĭrlerĭmen kawgalaştırıp ve bazı millet hainlerĭn elde etĭp, bek akıllı, milliyetçĭ han Süyümbike'nĭ yesĭr etĭp 1552'de Kazan Hanlıgın alganlar." - (Mehmet Vani Yurtsever - Kart man Caş Arasında).

Rom. s.şi adj. İubitor de naţie.

MİLLİYETÇĬLĬK is. Milliyetçilik; milletinin ve ülkesinin çıkarlarını her şeyin üstünde tutma anlayışı.

"Kurtömer ara sıra sözge karıştı. Milliyetçĭlĭkke dair okup bĭlgenlerĭnden ve eşĭtkenlerĭnden bazı şeyler o da ayttı."- (M. V. Yurtsever–Uyuşmagan Ekĭ Arkadaş).

• **Irkçı (ırkşı) milliyetçĭlĭk** – Kendi milletini sevmeyi diğer milletlerden nefret etme olarak gören anlayış.

Rom. s. Dragoste de naţie. **Irkçı (ırkşı) milliyetçĭlĭk -** *Naţionalism.*

MİLLİYETPERVER s. (Ar. milliyet+Fars.perver). Milliyetperver; milliyetsever.

"Türkiye'dekĭ Kızılay ve İstanbul'dakı Tatar Cemiyet-ı Hayriyesĭne bek balaban maddi ve manevi yardımlarda tabılgan hayırşinas ve milliyetperver bĭr kĭşĭ eken." - (Mehmet Vani Yurtsever - Hayatım).

Rom. adj. İubitor de naţie; patriot.

MİLLİYETSĬZ s. ve is. Milliyetsiz; millet sevgisi olmayan veya milli duyguları zayıf olan (kimse).

Rom. s. şi adj. Persoană indiferentă faţă de problemele naţionale; lipsită de afecţiune pentru naţia sa.

MİLLİYETSĬZLEŞTĬRMEK f. Milliyetsizleştirmek, bir kimsenin veya toplumun milli duygularını zayıflatmak ve yok etmek.

"Türkçe bir gazetenin bile çıkmaması Türklerin ve Türkçenin nasıl yok edilmek istendiğini göstermektedir. ... Komünistlerin bu davranışları Türklere karşı güttükleri milliyetsizleştirme gayesini göstermek bakımından çok manalıdır." - (Müstecib Ülküsal - Dobruca ve Türkler).

Rom. v. A desnaţionaliza, a înăbuşi sentimentele naţionale

MİLLİYETŞĬ s. → **Milliyetçĭ**.

MİLLİYLEŞTĬRMEK f. Millileştirmek.

1. Milliy bir nitelik vermek.

2. Bir mülkü devletin sahipliğine geçirmek.

Rom. v. 1. A da un colorit naţional. 2. A naţionaliza; a etatiza.

MİLYARD is. ve s. (Fr.>Rom.Türk.). Milyar; bilyon.

Rom. s. şi num. Miliard; bilion.

MİLYARDER is. ve s. Milyarder.

1. Milyarlarca parası olan (kimse).

2. s. Çok zengin (kimse).

Rom. s. şi adj. 1. Miliardar. 2. Om foarte bogat.

MİLYON is. ve s. Milyon.

"Kara bolsan ne bola, cer de kara, / Kıymet kesmek ĭsteseñ milyonman para." - (Boztorgay).

Rom. s. şi num. Milion.

MİLYONER is. ve s. Milyoner.

1. Milyonlarla parası olan.

"Erkez şaşsın 'bo ne ĭş', 'ne üner' dep, / Korantamız maktalsın 'milyoner' dep." - (Boztorgay).

2. Zengin kimse.

Rom. s. şi adj. 1. Milionar. 2. Om bogat.

MİLYONLARCA zf. Milyonlarca, birçok milyon bir

arada olarak.

"Bo orman içinde er türlü aywan yaşay : cımırtaların terek kuwuklarına saklagan su cılanı, kaplıbakalar, şegertkiler, keskin tişli kaşkırlar ve milyonlarca ufak böcekler." - (Okuma - III).

Rom. adv. Milioane de ...

MİLYONLIK (**milyonlıq**) s. Milyonluk.

1. Milyonla ölçülen.

2. Zenginliği milyonla hesaplanan.

Rom. adj. De ordinul milioanelor. 2. De valoarea milioanelor.

MİM is. (Ar. mim) Arap alfabesinde **m** harfinin adı.

- **Mim koymak (salmak), mimlemek** – a) esk. Bir yazının yanına, "mühim -önemli" görülerek "m" harfinin yazılması. b) Bir şeyi aklından unutulmaması gerkenler sırasına geçirmek.
- **Elipni körse tayak, mimni körse şokmar sanar. –** Deyim. Elifi görse sopa, mimi görse çomak sanır (Çok cahil biridir, anlamında).

Rom. s. Numele literei alfabetului arab, corespunzătoare sunetului "m".

MİMAR is. (Ar. mimar). Mimar.

Rom. s. Arhitect.

MİMARİ s. ve is. (Ar. mimari). Mimari.

1. is. Mimarlık sanatı.

2. is. Mimarlık uslubü.

2. s. Mimarlıkla ilgili.

Rom. 1. s. Arhitectură. 2. s. Arhitectonică. 3. adj. De arhitectură; relativ la arhitectură.

MİMARLIK (**mimarlıq**) is. Mimarlık.

1. Mimar mesleği.

2. Güzel yapılar yapma sanatı.

Rom. 1. Profesia de arhitect. 2. Arhitectură, arta arhitecturii.

MİMİKA is. (Fr.>Rom., Türk.) Mimik; anlamlı yüz, el kol hareketleri. Eşanl. **işmar.**

Rom. s. Mimică.

MİNA is. (Fr.>Rom.; İng.>Türk.). Mayın.

"İşi pısıldagan mina, taşka urulmasa da onbeş saniyeden sonra özı patlaycak eken. Kayaga ızlı tiygende kertleşleri binbir parşa bolıp, tiz cügünüp oturgan altı balaşıknıñ vücütlerin karap ettİ." - (Altay Kerim – Kâniye).

- **Mina salmak** - Mayınlamak.

Rom. s. Mină, armă explozivă.

MİNALAMAK (**minalamaq**) f. Mayınlamak.

Rom. v. A mina.

MİNALANMAK (**minalanmaq**) f. Mayınlanmak.

Rom. v. A fi minat; a se mina.

MİNALATMAK (**minalatmaq**) f. Mayınlatmak.

Rom. v. fact. A pune să mineze.

MİNALI s. Mayınlı.

Rom. adj. Minat.

MİNARE is. → **Mïnare**.

MİNBER is. → **Mïnber**.

MİNE is. (Fars. mina). Mine.

Rom. s. Smalţ.

MİNERAL is. (Fr.>Rom., Türk.). Jeol. Mineral.

Rom. s. Geol. Mineral.

MİNERALOCİYE is. (Fr.>Rom., Türk.). Mineraloji.

Rom. s. Mineralogie.

MİNİ s. (Fr.>Rom. Türk.) Mini; küçük; kısa.

"Aytkanda küçük küler közleri küçülür, yuwarlak, çıkık, mini mini yanakları kızarır, içini çeker, tatlı tatar tilimen añlatır, sanke bir özen, sañke bir kanarya..." - (Çelebi Cihan - Karılgaçlar Duası).

- **Mini etek** – Dizkapağının üstünde kalan, kısa etek.
- **Mini mini** – Küçücük.

Rom. adj. Micuţ; scurt. **Mini etek -** *Minijupă.*

MİNİMUM is. ve zf. (Fr.>Rom., Türk.) En azı; en az.

Rom. s. şi adv. Minimum.

MİNİSTER is. (Fr.>Rom.) Bakanlık.

Rom. s. Minister.

MİNİSTRU is. (Fr.>Rom.). Bakan; vekil, nazır.

Rom. s. Ministru.

MİNİYATURA is. (Fr.>Rom., Türk.). Minyatür.

Rom. s. Miniatură.

MİNNET is. (Ar. minnet). Minnet; yapılan bir iyiliğe karşı hissedilen borç duygusu.

- **Minnet astında kalmamağa oğraşmak -** Gördüğü bir iyiliğe karşı kendisi de bir karşılık vermeye çalışmak.
- **Minnet etmemek -** Boyun eğip yalvarmamak; hiç kimseden yardım dilenmemek. Eşanl. **Ewalla etmemek.**
- **Minnet tuymak -** Birinin iyiliğine karşı kendini borçlu saymak.
- **Elindekin ber, elge minnet et. -** Deyim. Elindekini ver, el aleme minnet et (sonra kendin başkalarından iste).
- **Ay körgenniñ yıldızga minnetİ yok -** Atas. Ay görenin yıldıza minneti olmaz.

Rom. s. Recunoştinţă, gratitudine.

MİNNETTAR s. (Ar.minnet+Fars.-dar). Minnettar; kendini manevi borç altında hisseden.

Türk Lehç. : Kırım. - **minnetdar**;

Rom. adj. Recunoscător. **Vatan sizge minnettar. -** *Patria vă este recunoscătoare.*

MİNNETTARLIK is. Minnettarlık. Eşanl. **minnet.**

"Sen bizge balaban bir iygilik yaptıñ, iygilikni yamanlıkman karşılamak bolmas. biz de saga özimizniñ minnettarlıgımızını bildirmek istiymiz." - (Nedret ve Enver Mahmut - Ayuw Kulak Batır).

Rom. s. Recunoştinţă, gratitudine.

MİNOR s. Müz. Minör.

Rom. adj. Muz. Minor.

MİNTAN is. (Fars. nimten - "yarım beden") Mintan; yakasız, kollu veya kolsuz, kısa gömlek veya yelek.

"Davulun ipi kayıştan, / Kalmadı sırtımda mintan. / Verin bana beş on para, / Alayım sırtıma mintan." - (Boztorgay 2).

Rom. s. Mintean; vestă sau tip de cămaşă scurtă, fără guler.

MİRAC is. (Ar. mirac) Din. Miraç, göğe çıkma.

- **Mirac keşesĭ –** Hz. Muhammed'in göğe çıktığına inanılan, Recep ayının yirmi yedinci gecesi.

Rom. s. Rel. Înălţarea la cer (a profetului Mahomet).

MİRAS is. (Ar. miras). Miras.

1. Birine ölen bir yakınından kalan mal mülk, para.

"İmza atmasın bĭlmegen sokta akaylarımız, / Çalışmadan, miras aşap kün geşĭrgen oysızlar !" - (İsmail Ziyaeddin - Oylaw).

2. mec. Kalıtım yoluyla geçen bir özellik.

3. mec. Bir neslin kendinden sonra gelen nesle bıraktığı kültürel değerler.

"Tĭl bĭrbĭrlerĭne ögĭyday bolıp ösken bolsalar dahi, aynı babanıñ balları arasında coyulmagan bĭr mirastır." - (Necip H. Fazıl - Bĭr Konferans).

"Onıñ masalları bĭzge emanet etĭlgen eñ kıymetlĭ mirasıdır." - (Nevzat ve Nermin Yusuf – Nasrettin Hoca).

- **Miras aşamak –** Miras yemek; kendine kalan mirası tüketmek.
- **Miras kalmak –** Ölen bir kimseden yakınlarına mal, mülk, para kalmak.
- **Miraska konmak (otırmak) –** Mirasa konmak; bir kimseye bir miras kalmak.
- **Ölĭm hak, miras helâl. -** Deyim. Ölüm normal bir durum olduğu gibi, mirası paylaşmak da normaldir.
- **Baba mirası mayşıraktay ĭrĭr. –** Atas. Baba mirası mum gibi erir.
- **Babadan mal miras kalır, adamlık kalmaz. –** Atas. Babadan mal miras kalır, adamlık kalmaz.

Rom. s. 1.-3. Moştenire, succesiune. 1. Bun moştenit. 2. Însuşire ereditară. 3. fig. Patrimoniu cultural.

MİRASÇI is. → **Mirasşı**.

MİRASŞI is. Mirasçı.

Rom. s. Moştenitor, succesor.

MİRASYEDĬ is. ve s. Mirasyedi.

1. Çalışmadan, miras yoluyla zengin olan kimse.

"Komşımız hacılar, mırzalar edĭ, / Er bĭrĭ şişken bay, mirasyedĭ." - (Bekir S. Çobanzade – Tuwdım Bĭr Üyde).

2. mec. Çok savurgan (kimse).

Rom. s. şi adj. 1. Fecior de bani gata. 2. fig. Risipitor.

MİRAT is. (Ar. mirat) esk. Ayna.

"İsmail Gaspıralı 8 Mayıs 1881 tarihinden itibaren, her ay başka ad altında, yeni bir broşür yayınlamış, bunlara : Şafak, Kamer, Yıldız, Güneş, Mirat-ı Cedit (Yeni Ayna) adlarını vermiştir." - (Müstecib Ülküsal - Kırım Türk-Tatarları).

Rom. s. (arabism) Oglindă.

MİSAFİR is. → **Mĭsapĭr**.

MİSAL is. (Ar. misal) Misal.

1. Örnek.

"Bo misal Ramazan'nĭñ ilk gününden başlap, aynĭñ yarısına kadar aytılgan şekĭlĭ bolganı cırnĭñ sözlerĭnden anlaşıla" - (Boztorgay II).

2. s. Benzer, eş gibi.

Rom. s. 1. Exemplu, pildă. 2. adj. Asemenea, asemănător; ca...

MİSİL is. (Ar. misl). Misil.

1. Eş, benzer.

"Cengiz hanlar, Beyazitler, / Timurlenkler, Atatürkler, / Mislĭ bek az kahramanlar, / Bek balaban komutanlar." - (Mehmet Vani Yurtsever - Hayatımın Hikâyesi).

2. Kat, defa, kere.

Rom. s. 1. Seamăn, pereche. 2. Oară, dată.

MİSKAL (**miskal**) is. (Ar. miskal). esk. Miskal; eskiden kıymetli taşların, ilâçların tartılmasında kullanılan (4,6 gramlık) bir ağırlık birimi.

"Ondakı baylar bo altınnıñ miskalın ekĭ teñkege satıp ala ekenler." - (Okıma Kitabı - V).

Rom. s. Miskal, veche unitate de măsură, (de aprox. 4,6 gr.), folosită la cântărirea pietrelor preţioase şi a preparatelor medicale.

MİSKET s. (Ar. misk.>Fr. muscat>Rom., Türk.). Güzel kokulu, miskli. Eşanl. **müslĭ.**

Rom. adj. Muscat, parfumat; moscat, cu miros de mosc.

MİSKİN s. ve is. (Ar. miskin). Miskin.

1. Uyuşuk.

2. Tepkisi zayıf, kayıtsız.

3. Tıp. Cüzamlı.

Rom. s. şi adj. 1. Bleg; leneş, puturos. 2. Indiferent, insensibil. 3. Lepros.

MİSKİNLEŞMEK f. Miskinleşmek.

Rom. v. A deveni sau a manifesta starea de **miskin.**

MİSKİNLĬK is. Miskinlik; miskin olma durumu veya miskince davranış.

Rom. s. Faptul de a fi sau de a se comporta ca un **miskin.**

MİSTİÇİZM is. (Fr.>Rom. Türk.). Mistisizm; Tanrıya ve gerçeğe akıl ile değil, duygu, sezgi ve vahiy yoluyla ulaşılacağına olan felsefi görüş veya dini inanç.

Rom. s. Misticism.

MİSTİK s. (Fr.Rom., Türk.). 1. Mistisizm ile ilgili olan.

2. Mistisizm taraftarı olan kimse.

Rom. 1. adj. Mistic; cognoscibil prin intuiţie şi revelaţie. 2. s. Adept al misticismului.

MİSVAK is. (Ar. misvak). Bot. 1. Misvak ağacı; Kuzey Afrika, İran ve Hindistan'da yetişen bir ağaççık. (Lat. Salvadora persica).

2. Bu ağacın ince dallarından kesilip bir ucu dövülerek lif lif edilen ve diş fırçası olarak kullanılan çubuk.

Rom. s. 1. Bot. O specie de arbust din Africa de Nord, Iran şi India. 2. Perie de dinţi confecţionată din ramurile fibroase ale acestui arbust, recomandată anume în higiena musulmană din trecut.

MİŞERLER öz.is. Etnogr. Mişerler; Kazan Tatarlarının

Fin-Ugor halkları (Mordvinler, Çeremişler) ile komşulukta yaşayan ve onların dillerinden etkilenmiş olan bir Tatar lehçesi konuşan kolu.

Rom. s. propr. Etnogr. Ramură a Tătarilor de pe Volga, a cărei vecinătate cu Mordvinii şi Ceremişii a imprimat graiului său vădite influenţe ugro-finice.

MİT[1] is. Ed. → **Miyt**.

MİT[2] is. (Fr.>Rom., Türk.) Mit; efsane.

Rom. s. Mit; legendă.

MİTAT öz. is. (Ar. midhat -övme, meth etme). Mithat; kişi adı : **Mitat (Mithat)** (e.).

"Mitat, balaban ve güzel bĭr uşurtmak yasagan." - (Tatar Tĭlĭ II).

Rom. s. Nume de persoană : **Mitat / Mithat** *(b.).*

MİTİNG is. (İng.>Rom.Türk.) Miting.

Rom. s. Miting.

MİTİTEY is. → **Miç**.

"Şatalga karamay, parmaklap mititeylernĭ cuta, bĭzĭm arkadaş." - (Altay Kerim – Kâniye).

MİTOLOJİ is. (Fr.>Rom.Türk.). Mitoloji.

Rom. s. Mitologie.

MİTRALİYER is. (Fr.,İtal.>Rom.Türk.). Mitralyöz; makineli tüfek.

"Amet'nĭ kazarmanıñ işĭnde mitraliyer sürtkende taptılar." - (Okuma - IV).

Rom. s. Mitralieră.

MİTTİK is. Aliterasyon maksadıyla uydurulup kullanılan anlamsız bir söz.

"Müyĭz, müyĭz mittĭgĭm, / Müyĭzmen saban ektĭgĭm. / Şeker ektĭm, tuz pĭttĭ, / Ey anasın sattıgım. - Gĭcĭk." - (Nedret ve Enver Mahmut - Tapmaşalar / Renkler I).

Rom. s. Cuvânt fără vreun sens, inventat din considerente aliterative.

MİY[1] is. → **Mıy**.

"Cüregĭmde bĭr ot cana, başım, miyĭm aylana." - (Raşit Aşkı Özkırım Çorabatır - Niyazi'ge).

MİY[2] MİY ünl. İnce sesle yakınma, sızlanmayı ifade eden yansıma söz.

- **Miy miy etmek –** İnce sesle sızlanmak; sızlanmaya benzer, ince bir sesle konuşmak.

Rom. interj. Onomatopee pentru a reda un scâncet sau o vorbire piţigăiată.

MİYAK (**miyaq**) is. → Mınyak.

"Rus'nı Kazan'dan kuwgan soñ, miyakta da mınaw mesele unutulgan soñ, inşallah bĭr gün kaytar da kelĭrmen." - (İsmail Ziyaeddin - Çora Batır).

MİYAW ünl. Miyav; kedi sesi.

- **"Mışık 'miyaw' dedĭ, / 'Bĭr kaşık may' dedĭ. / Şıbışıkman türtkende, / 'Vay Şeleb'akam' dedĭ."** – Bulm. Kedi miyav dedi, / Bir kaşık yağ dedi. / Çubukçukla dürttüğümde / Eyvah, çelebi ağam, dedi. - Çiğbörek. (Boztorgay).

Rom. interj. Miau; cuvânt care imită strigătul pisicii.

MİYAWKUŞ (**miyawquş**) is. Zool. Kukumav. Var. **kukukmiyaw.** Bir yırtıcı gece kuşu cinsi. (Lat. Athene noctua).

"Vatan şonday, karalmay, oñgarılmay taşlansa, / Möñlĭk berĭp curtlıkka miyawkuş koñgan bolır." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

Rom. s. Zool. Cucuvea.

MİYAWLAMA, -W is. Miyavlama.

Rom. s. Mieunat.

MİYAWLAMAK (**miyawlamaq**) f. Miyavlamak.

Rom. v. (Despre pisici) A mieuna, a miorlăi.

MİYAWLATMAK (**miyawlatmaq**) f. Miyavlatmak.

Rom. v. A face să mieune, a face să miorlăie.

MİYDAN is. → **Meydan**.

"Tabiyatlı kız bek siyrek bo zamanda. / Kawuşmak niyetiñ bolsa, ur miydanga." - (Boztorgay).

"Şaytanga şarık kĭysettĭm, şemidanga, / Şıncı ekenĭñ bĭliyĭm, şık miydanga." - (Boztorgay).

MİYDE is. → **Mide**.

"Balam kara saga ne ketĭrdĭm, aşa, miydeñe arüw kelĭr." - (Tatar Tĭlĭ -II).

MİYIK (**miyıq**) is. → **Mıyık**.

"(Koyan balası) Art ayakların üstĭne köterĭldĭ, bĭr kulagın aşaga iydĭrdĭ ve aldındakı ayakları man miyıkların ve awzın sıypadı." - (Tatar Tĭlĭ II).

MİYIKSIZ (**miyıqsız**) s. → **Mıyıksız**.

MİYSIZ s. → **Mıysız**.

MİYT is. Ed. Beyit, iki dizeden oluşmuş şiir parçası.

"Miytĭm aytalmayman, sesĭm yoktan, / Köy işĭne şıgalmayman, dosım yoktan, eeey." - (Nedret ve Enver Mahmut - Beyitler).

Rom. s. Lit. Distih.

MİZAH is. (Ar. mizah) Mizah; şakacılık, gülmece.

Rom. s. Umor.

MİZAHÇI is. Mizahçı; şakacılık sanatçısı.

Rom. s. Umorist.

MOBİLA is. (Fr. İtal, Alm.>Rom.Türk.) Mobilya.

"Babam tawcılıknı bek anlay. O, yapı ve mobila üşün yaraycak agaşlarnı ayırıp bĭr yaka sala." - (Tatar Tĭlĭ - III).

"Vay ! Kan azretlerĭ de keliyatır. Tez, mĭna mobiladıñ işĭne kĭrĭñĭz, diydĭ. Ekĭ kanatlı mobilası bar eken, onıñ işĭne kĭrsetedĭ kurtka man balasın." - (Hilmiye ve Ekrem Mehmet Ali - Tepegöz).

Rom. s. Mobilă.

MOBİLALI s. Mobilyalı.

Rom. adj. Mobilat.

MOBİLASIZ s. Mobilyasız.

Rom. adj. Fără mobilă; nemobilat.

MOBİLİZARE is. (Rom.). Seferberlik.

Rom. s. Mobilizare.

MOBİLİZAT ETMEK f. (Rom.+Türk.). Seferber etmek.

Rom. v. A mobiliza.

MOBİLYER is. (Rom.) Bir oda veya bina içindeki demirbaş eşyalar; mobilyalar.

"Şïmdï körgenïñïz bo binanı halknıñ yardımıman yasadık. Mobilyernï köyïmïznïñ dogramacıları yasadılar." - (Okuma - III).

Rom. s. Mobilier.

MOÇUK (**moçuq**) is. (Rom.) Davul tokmağı. Eşanl. **şokmar.**

"Davul sesi dırdırladı, / Elïmden moçuk fırladı. / Daha çokça söyler idim, / Kara köpek çok zorladı." - (Boztorgay 2).

Rom. s. Baghetă groasă, de tobă; măciucă.

MODA is. (İtal.>Rom.Türk.). Moda. Var. **mot.**

"Bïr modadır boldı bo : Cañı bïr tïl yasayık ! " - (İsmail Ziyaeddin - Toy**).**

- **Moda bolmak** - Bir şey, çok yaygın olmak.
- **Modası geşmek** - Bir şey, çok yaygın olmaktan çıkmak.

Rom. s. Modă.

MODACI is. Modacı.

Rom. s. Modist, -ă.

MODEL is. (Fr.>Rom., Türk.). Model.

Rom. s. Model.

MODERATO zf. Müz. (İtal.) Moderato, orta tempolu.

Rom. adv. Moderato.

MODERN s. (Fr.>Rom. Türk.) Modern; çağa uygun, çağdaş; asri. Eşanl. **asri.**

"Mında Memet Niyazi Türk tïlïn ve edebiyatın üyrene, modern şairlerden Namık Kemal man Abdülhak Hamit'nıñ eserlerïn süyïp okıy." - (Şükran Vuap Mokanu - Mehmet Niyazi).

Rom. adj. Modern.

MODERNLEŞMEK f. Modernleşmek; çağa uygun hale gelmek, asrileşmek.

Rom. v. A se moderniza.

MODERNLEŞTİRMEK f. Modernleştirmek.

Rom. v. A moderniza.

***MODES MODES** s. ?

"Parahod kelïr yanaşır / Modes modes yollardan." - (Boztorgay).

MOGOL (**Moğol**) öz. is. → **Mongol**.

MOGOLCA (**Moğolca**) öz. is. → **Mongolca**.

MOKAN (**mokan**) is. (Rom.) Mokan.

1. Transilvanya'nın dağlık bölgesinden olan ve çoğu çobanlıkla geçinen Romen asıllı kimse.

2. Romen asıllı dağlı çoban.

Rom. s. 1.- 2. Mocan.

MOKANŞA (**mokanşa**) is. → **Bokank, Bokanşa.**

MOL s. ve zf. → **Bol.**

"Hoca keter ketmez, apakayı, mol kolnıñ bïrï bolganı üşïn, komşı apakayların şakırıp arepena yasaylar." - (Nermin ve Nevzat Yusuf - Nasrettin Hoca).

"Erkez şaşıp kaladı, bonlar halklarıman bïrlïkte mol yaşaydılar, köp yaşaydılar, köp balları boladı, kartiy ve kartbabay boladılar." - (Hilmiye ve Ekrem Mehmet Ali - Tepegöz).

MOLA is. (İtal.>Türk.). Mola; dinlenmek için verilen ara, duraklama.

Rom. s. Popas, oprire, pauză.

MOLDOVALI s. ve is. Romanya'nın Moldova bölgesinden olan (kimse).

"Büyük Ştefan aynı zamanda arü bïr idare kïşïsï edï. Onıñ zamanında çalışkan moldovalılar zengïn edïler." - (Okuma Kitabı - III).

Rom. s.şi adj. Moldovean.

MOLDUWAN (Rom. moldovean). s. ve is. 1. Moldovalı; Romanya'nın Moldova (tarihi Bogdan) bölgesinden olan (kimse).

2. (anlam genişletilmesiyle) Romen.

"Şunday, bïz de : Dobruca Molduwanga kaldı, Hak Toprakka köçmek vacip boldı dep fetva beremïz." - (Müstecib Ülküsal - Hacï Kadïr Akay).

Rom. s. şi adj. 1. Moldovean. 2. (p. ext.) Român.

MOLEKULA (**molekula**)is. (Fr.>Rom., Türk.). Fiz. Molekül.

Rom. s. Fiz. Moleculă.

MOLLA is. (Ar. mevla). Molla. Var. **monla.**

1. Müslüman din bilgini, din öğretmeni.

"Babasınıñ sawlıgında köynüñ hocası Abdülcebbar monladan dört cıl okugandan soñ, medresege tüşken, onda da Sarf'man, Avamil'men bïraz ograşkan edï." - (Mehmet Niyazi – Sawlıkman Kal).

2. Din görevlisi, hoca.

"Sen odada sokta bol, köyge molla. / Menden saga payda yok, başkasın kolla." - (Boztorgay).

"Alla, Alla dedïler, / Altı koynı cedïler. / Ak sakallı mollalar / Taa bar mı, dedïler." - (Boztorgay).

3. Medrese öğrencisi.

4. is. Duahan, dua okuyucu. **Hatice molla.**

- **Cerïne köre cuwası, mollasına köre duwası** – Deyim. Yerine göre soğanı, mollasına göre duası.
- **Molla yokta mollaman, molla barda coldaman.** – Deyim. Molla yokken mollayın, molla varken yoldayım. (Bilgili kişilerin yokluğunda bilgiçlik taslayanlar hakkında söylenmiştir).
- **Mollada beş kursak bardır, en kïşkenesï tüye kadardır.** – Deyim. Mollada beş kursak vardır, en küçüğü deve kadardır.
- **Molla'kam, korazıñ kozlay mı, degen.** – Deyim. Molla efendi, horozun yumurtlyor mu, demiş. (Bir kimse için : Saygısızca laf etmiş, anlamına).
- **Mollanıñ karnı beştïr, bïrï er vakıt boştır.** – Deyim. Mollanın karnı beştir, biri daima boştur.
- **Cartı araba col bızar, cartı (yarım) molla din bızar.** – Atas. Hurda araba yol bozar, yarım molla din bozar.
- **Nadassız tarla namazsız mollaga uşar. –** Atas. Nadassız tarla namazsız mollaya benzer.

Rom. s. 1. Teolog musulman; profesor de religie. 2. Hoge, preot musulman. 3. Elev de seminar musulman. 4. Recitator de rugăciuni.

MOLLAKAY (**mollaqay**) is. Bot. Papatya. (Lat. Matricaria chamomilla). Eşanl. **papatya.**

"Özlĭgĭnden yetĭşken ilâçösĭmlĭklerĭnden eñ bek tanılgan soyları papatya (mollakay), kantoron otı ve lambır şeşegĭdĭr." - (Okuma Kitabı - III).

Rom. s. Muşeţel, romaniţă.

MOLLALIK (**mollalık**) is. Mollalık; molla olma durumu; mollanın işi.

Rom. s. Faptul de a fi **molla** *sau funcţia de* **molla.**

MOLLAŞMAK (**mollaşmaq**) f. → **Bollaşmak**.

MOLLIK (**mollık**) is. → **Bollık**.

MOMİN is. → **Mümin.**

MONARH is. (Yun.>Alm.>Rom.). Hükümdar; kral.

Rom. s. Monarh.

MONARHİK s. (Fr.Alm.>Rom.Türk.). Monarşik.

Rom. adj. Monarhic.

MONARHİSM s. (Fr.>Rom.Türk.). Monarşizm.

Rom. s. Monarhism.

MONARHİST is. (Fr.>Rom. Türk.). Monarşist.

Rom. s. Monarhist.

MONARHİYE is. (Yun.Fr.>Rom.Türk.). Monarşi.

Rom. s. Monarhie.

MONDALAK is. → **Mandalak**.

"Asaw ürker, kışkırırdı; başını keñĭş meydan çöllere çewĭrĭr, yeşĭl üzem örüşlerde bĭtken sarı çeçekler, lâleler, kelĭnçekler, mondalaklar tuyaklarının altında ezĭlĭr, solardı." - (Çelebi Cihan - Karılgaçlar Duası).

MONDIR öz. is. Kişi adı. (Er.).

- **Yagma Mondır'ıñ böregĭ** – Yağma Hasan'ın böreği.

Rom. s. propr. Nume de persoană (b.) : **Mondir.**

MONGOL (**Mongol**) öz. is. (Fr.>Rom.). Moğol. Var. **Mogol.**

1. Moğollar; Moğolistan'da ve ona komşu olan ülkelerde yaşayan, tarihte Türklerle sıkı ilişkiler içinde bulunmuş olan halk.

2. Bu halktan veya onun soyundan olan kimse.

3. s. Moğolistan ve Moğollarla ilgili olan.

"Keriç ve Çongar Tatarı denilen Kırım Türkleri. Bunlar arasında az çok Mongol tipi göze çarpar." - (Müstecib Ülküsal - Dobruca ve Türkler).

- **Mongol meñi (benĭ) -** Tıp. Moğollarda, Japonlarda ve Kızılderililerde, ve bu arada Tatarlarda da, yeni doğan bebeklerin kuyruk sokumu üstünde, deride görülen ve birkaç yıl sonra kaybolan gri-mavi benek. (*Rom. - Med. Pată mongolică*).

Rom. 1. s. Mongoli; poporul mongol. 2. s. Persoană care face parte din poporul mongol. 3. adj. Privitor la Mongolia sau la mongoli; mongolic..

MONGOLCA (**Mongolca**) öz. is. Moğolca; Moğol dili. Var. **Mogolca.**

Rom. s. Limba mongolă.

MONGOLİST (**mongolist**) is. (Fr.>Rom.Türk.). Mongolist; Moğol dili ve kültürü ile uğraşan kimse.

Rom. s. Mongolist.

MONGOLİSTİKA (**mongolistika**) is. (Fr.>Rom. Türk.). Mongolistik; Moğol dili ve kültürü bilimleri.

Rom. s. Mongolistică.

MONGOLOİT (**mongoloit**) s. Etnogr. (İnsan ırkı hakkında) Moğolumsu; Moğolların ve onların vücut, özellikle de yüz yapısına benzeyenlerin tipinde olan.

"Nogay denilen Kırım Türkleri. Bunlarda **mongoloit** tip daha belirlidir.**"** - (Müstecib Ülküsal - Dobruca ve Türkler).

Rom. adj. Etnogr. Mongoloid.

MONLA is. (Ar. mevla) Molla. Var. **molla.**

1. Din bilgini.

"Babasının sawlıgında köyñĭñ hocası Abdülcebbar monladan dört yıl okugandan soñ medresege tüşken..." - (Mehmet Niyazi - Sawlıkman Kal).

2. Medrese öğrencisi.

Rom. s. 1. Teolog. 2. Elev de seminar musulman.

MONOGRAFİYE, -A is. (Fr.>Rom., Türk.). Monografi; bir tek konuyu, bütün yönleriyle işleyen eser.

Rom. s. Monografie.

MONOLOG is. (Yun.>Fr.Rom., Türk.). Monolog.

Rom. s. Monolog.

MONOPOL is. (Fr.>Rom., Türk.). Monopol; tekel (tekel), bir işin tek bir kuruluşun elinde bulunma durumu.

Rom. s. Monopol.

MONTAJ is. (Fr.>Rom., Türk.). Montaj; kurmak, takıştırmak işi.

Rom. s. Montaj.

MONTAJCI is. Montajcı.

Rom. s. Montor.

MOR is. ve s. Mor. Var. **morı.**

1. is. Mor renk.

2. is. Mor renk giysi.

"Yeşĭl kĭysem yaraşır, Al kĭygende karaşır. / Alnı taşlap mor kĭysem / Cümle alem soraşır." - (Boztorgay).

3. s. Bu renkte olan.

"Mor yelegĭñ tüymelĭ, / Kara közĭñ sürmelĭ. / Ne kalpte bolganıñ / Kĭmden sorap bĭlmelĭ ?" - (Boztorgay).

- **Alı alga, morı morga karışmak -** Deyim. Alı ala, moru mora karışmak; telâşa kapılmak.

Rom. s. şi adj. 1. s. Culoarea mov, violetă; vânătă. 2. s. Îmbrăcăminte de culoare violetă. 3. adj. De culoare mov, violetă, vânătă.

MORARMAK (**morarmaq**) f. Morarmak.

1. Mor bir renk almak, mora boyanmak.

"Mor melewşe morargan, tamır atkan, / Tañrı saga boy bergen, akıldan kıtkan." - (Boztorgay).

2. Darp, hastalık veya soğuktan vücudun bir yeri mor renk

almak.

"Aná cawdı sert çıraylı biyaz kar, / Mekteplerde öksüz kız bar, bala bar, / Kolı katkan, ayakları kızargan, / Zawallımıñ betï beñzï morargan." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

"Yüz doksan yıl yaşagan, / Buwınları boşagan, / Şıray tüsï kalmagan, / Boyı postı kıskargan, / Dudakları morargan." - (Nedret ve Enver Mahmut - Bozcïğït).

Rom. v. 1. A deveni violet, a se colora în violet. 2. A se învineți.

MORARTMAK (**morartmaq**) f. Morartmak, mor bir renk almasını sağlamak.

Rom. v. A face să se coloreze în violet; a învineți.

MORDVİN öz. is. 1. Mordvinler; Mordvin Özerk Cumhuriyeti (Rusya Fed.), Çuvaşistan, Tataristan ve komşu bölgelerde yaşayan fin-ugor soyundan halk.

2. Bu halktan olan kimse.

3. Mordvin ülkesi ve halkı ile ilgili olan.

Rom. s. 1. Mordvini; poporul mordvin. 2. Persoană care face parte din poporul mordvin. 3. adj. Relativ la mordvini.

MORFOLOCİK s. (Fr.>Rom.). Morfolojik; Morfoloji ile ilgili.

Rom. adj. Morfologic.

MORFOLOCİYE is. (Fr.>Rom.Türk.). Morfoloji.

1. Biyol. Canlı varlıkların biçim bilgisi.

2.. Dilb. Kelimelerin biçim bilgisi olan Dilbilgisi dalı..

Rom. s. Lingv. Morfologie. 1. Ramură a biologiei. 2.Ramură a lingvisticii.

MORGA (**morga**) is. (Gr.>Rom., Türk.). Morg.

Rom. s. Morgă.

MORI s. Mor. Var. **mor.**

Rom. adj. Violet, mov.

MORILAŞMAK (**morılaşmaq**) f. → **Morlaşmak**.

MORILIK (**morılıq**) is. → **Morlık**.

MORIMSI s. Morumsu, mor renge yakın.

Rom. adj. Vinețiu.

MORIMTIRAK (**morımtıraq**) s. Morumsu.

Rom. adj. Vinețiu.

MORKÖL öz. is. Morgöl, Dobruca'nın kuzeyinde köy.

"Morköl'de şatal kaya, / Yarim buzunda taya. / Bek köp cürdüm artıñdan, / Kettï emgegïm zaya." - (Boztorgay).

Rom. s. propr. Denumirea tătărească a satului Murighiol. (Dobrogea de nord).

MORLANMAK (**morlanmaq**) f. Morlaşmak.

Rom. v. A se colora în violet; a se învineți.

MORLAŞMAK (**morlaşmaq**) f. Morlaşmak, mor duruma gelmek.

Rom. v. A se colora în violet; a se învineți.

MORLIK (**morlıq**) is. Morluk.

1. Mor olma durumu.

2. Morarmış yer.

Rom. s. 1. Vinețeală, starea de a fi de culoare vânătă. 2. Vânătaie.

MORSA is. (Fin.>Fr.>Rom.Türk.). Zool. Mors. (Lat. (Odobaenus rosmarus).

"(Tünyak illerïnde) Beyaz ayuw, tünyak koyanı, tïlkï, kaşkır day ayvanlarnïñ sayısı azdır. Suda yaşagan ayvanlar taa köptïr: foka, morsa day." - (Okuma - III).

Rom. s. Zool. Morsă.

MORSE ALFABESİ öz. is. Morse alfabesï.

Rom. s. propr. Alfabetul Morse.

MORU ünl. (Deliorman Türkçesinden). Kadına kıza seslenme sözü; Hey ! Kız ! Eşdeğeri **akız.**

Rom. interj. Fă ! Tu !

MOSKOF (**Moskof, moskof**) öz. is. ve s. 1. Rus; Rus hükümeti veya ordusu, Rusya.

"Akelçï menïm çubuknı, / Aç belïme ileyïm, / Şu körïngen Moskofnı / Börï tiygen koydayın / Bölïp bölïp iteyïm." - (Radlov'dan Başkurdistanlı Abdülkadir İnan – Çorabatır, Büyük Hocalar varyantı).

"Moskof menï özïne düşman kördï, / Tutukladı, kınadı, Sibir'ge sürdï." - (Mehmet Vani Yurtsever - Sultaniye Tepreşte).

"Hanım, bïlesïn men yakında Moskof'ka ketïp keldïm." - (İsmail Ziyaeddin - Çora Batır).

2. mec. Acımasız, zalim.

Rom. s. 1. Muscal; rus. 2. fig. Crud, neîndurător.

MOSKOVA (**Moskova**) öz. is. Moskova, Rusya'nıñ başkenti şehir.

"Halkımız şunu da bïlsïn ke bugünkï Moskova'nı zapt etken ve özïne tarihte 'Taht Algan Devlet Giray han' dedïrtken, yüzlerce cıl Rus ve Leh kralların kaltıratkan Kırım hanları bïzïm öz hanlarımızdır." - (Müstecib Ülküsal - Bayram Şenlïgï).

Rom. s. Moscova.

MOSMOR s. Mosmor; her yanı mor; koyu mor.

Rom. adj. 1. Violet în întregime; violet închis. 2. Învinețit de-a binelea.

***MOŞAGAN** is. Bot. ... (**Oşagan** varyantı mı ?)**.**

"Oñ kolda ekï bayır arasında cayık bïr mera bar, oga köy halkı kulak, diy. Kulak işï ot, atkulak, alabota, patlangış, moşagan, kışıtkan, tengenek ve taa başka cïns bïtkïlermen kaplı." - (Ekrem Menlibay - Bïr Yaz Aşkı).

MOŞAK (**moşaq**) is. (Moyunşak, boyunçak'tan)

1. Boncuk; türlü maddelerden yapılmış, yuvarlak veya başka biçimler verilip bir deliğinden ipe geçirilen renkli süs tanesi.

"Bakşelerde gezesïñ, / Mawı moşak tïzesïñ. / İnkâr etme ey baldız, / Sen ablañdan güzelsïn." - (Boztorgay).

2. Boncuklardan yapılmış gerdanlık.

- **Kök-moşak -** Mavi boncuk; nazarlık.
- **Moşak takmak -** Boncuk veya gerdanlık takmak.
- **İncï pazarında moşak satılmaz.** - Atas. İnci pazarında boncuk satılmaz.

Türk Lehç. : Kırım. **boyuncaq, moyunçaq;** Karaçay Malkar. - **mınçaq**; Moğ. - **monçug / montsog, monţog.**

Rom. s. 1. Mărgea, mărgică. 2. Colier de mărgele; salbă.

MOŞAKLANMAK (**moşaqlanmaq**) f. (Su ve gözyaşları için) Boncuk biçimini alıp arka arkaya akmak.

"Toprak, uşuk damlalarıman moşaklanıp, ertenniñ taa bek bellï bolmagan nemlï carıgında yuklay." - (Okuma - III).

Rom. v. (Despre picăturile de apă şi despre lacrimi) A se scurge în şir, în boabe.

MOŞİYER is. (Rom.) Büyük çiftlik sahibi; köy ağası.

"Burgezler em moşiyerler memleketniñ idaresinden kuwulgandan son, ïşçïler kasabanı güzelleştïrmege başladılar." - (Okuma III).

Rom. s. Moşier.

MOT is. → **Moda**.

"Bïr de makaron diyler mï, ne diyler şoga ? O da bek mot." - (Mehmet Vani Yurtsever - Toy, piyes).

MOTİV[1] is. (Fr.>Rom.). 1. Sebep, neden.

2. Bahane.

"Köydeşlerï motiv tabıp : İşte, bolmadı, kayıp ettïñ, o Memet akaynıñ üyïndekï mayşırakka cılıngasıñdïr sen, diyler." - (Nermin ve Nevzat Yusuf - Nasrettin Hoca).

Rom. s. 1. Motiv, pricină. 2. Pretext.

MOTİV[2] is. (Fr.>Rom.). Motif.

1. Ed. Ana fikir.

"Ama bo halkların epsï de özlerïniñ destanlarına, masallarına özlerïne ait bolgan özellïklernï, epizodlarnı, motivlernï kïrsetkenler." - (Nedret ve Enver Mahmut - Bozcïğıt).

2. Güzel san. Bir eserde sık sık yer alan süsleyici öge.

3. Müz. Besteye özellik sağlayan melodi, vurgulama gibi ögeler.

Rom. s.1. Lit. Motivul unei opere; tema dezvoltată într-o operă. 2. Arte. Elementele decorative ale unei opere de artă. 3. Muz. Elementele specifice unei compoziţii muzicale.

MOTO, MOTTO is. (İtal, Alm.) İbare; bir yazının başlığına yakın bir yere konulan deyim veya ünlü bir alıntı cümle.

Rom. s. Moto.

MOTOÇİKLETA is. (Fr.>rom.Türk.). Motosiklet.

"Automat bariyera aşaga sarkkaman sïftï bïr motoçiklet̨a kelïp toktadı, sonra bïr atlı araba, sonra bïr kïşkene Moskviç, taa sonında bïz kelïp toktadık." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. Motocicletă.

MOTOR is. (Fr.>Rom.Türk.). Motor; herhangi bir enerjiyi mekanik enerjiye dönüştüren sistem.

"Traktorlar güdürdiy berïp keldïler. ... Motorların capkan kapaklar bïrer katolay sandıgından taa balaban." - (Okuma - III).

"Tarak suwga tüşkenïmen papır tïrele kala bïr yerde. Motorı kete, özï cürmiy." - (Nedret ve Enver Mahmut - Ayuw Kulak Batır).

Rom. s. Motor.

MOTORİNA is. (Fr.>Rom. Türk.) Motorin.

"(Rafineriyede) Mında petroldan aviyonlarnı, otomobillernï köşïrgen benzina, traktorlarnı köşïrgen motorina, lamba petrolı, motorlar ve maşinalar üşün maylar ayrılıp şıgarılır." - (Okuma - III).

"Bïr arabada kırk at, / Aşamaz ïşmez, fakat / Turmaz keter colına, / Cutkanı motorina - Traktordır. - Bulm. Bir arabada kırk beygir, / Yemez içmez, fakat / Durmaz gider yoluna. / Yuttuğu motorin. - Traktör. - (Boztorgay).

Rom. s. Motorină.

MOTORLI s. ve is. Motoru olan; motorla çalışan.

"Tawların bïrtakımların motorlı pışkıman keseler." - (Okuma - IV).

Rom. adj. şi s. Cu motor.

MOTS öz. is. Motslar, Romanya'nın Batı Karpatlar yöresinin Romenlerine verilen bir ad.

"Horya akıllı ve cïgït bïr mots edï. O, motslarniñ elçïsï sıfatıman Austırya imparatorına barıp köylïlerniñ derdïn anlattı." - (Okuma - III).

Rom. s. Moţ; moţogan.

MOYIN is. Boyun. Var. **moyun, boyın, boyun.**

1. Anat. Gövdenin başla omuz arasındaki bölgesi.

"(Eskimolar) Başlarına, kulak, moyın ve mañnayların kaplagan it terïsïnden, balaban kalpaklar kïyerler." - (Okuma - III).

"Moynïña sarıldım dertïmnï aytıp, / Bïr güzel sözïñmen özïme kaytıp." (Bekir S. Çobanzade - Tuwgan Tïl).

"Zawallı kız moynın burup kettï." - (M. Ülküsal - Bayram Şenlïğï).

"Nazar tiymesïn dep dua alganın ve moynıma takkanın da eş unutmaycakman." - (Mehmet Vani Yurtsever - Hayatım).

2. Nesnelerin bir boyun biçimindeki bölümü.

3. mec. Sorumluluk.

"Balam, diydï, evlâdım gibi evlâdımsıñ, menïm moynıma borıj boldıñ, maga şalıştıñ, emgegïñ bar, menïm borıjım saga yardım etmek." - (Ekrem ve Hilmiye Mehmet Ali - Tepegöz).

- **Moyın borcı –** Ödev, mecburiyet, bir insana düşen vazife.
- **Moyın burmak (bükmek) –** a) Çaresiz bir durumda kalmak. b) Bir durumu ister istemez kabul etmek.
- **Moyın iymek –** Katlanmak.
- **Moynı kıldan ince bolmak -** Haksız olduğunu anlayınca verilecek cezaya razı olmak.
- **Moynına sarılmak –** Boynuna sarılmak.
- **Moynın urmak** – Başını keserek öldürmek.
- **Alla moynın ursın (urgur) !** – Beddua. Allah boynunu vursun !
- **Günası (vebalï) moynına** – Deyim. Bir terslik olursa kabahat onda olacaktır, anlamında.
- **Lânet alkasın moynıña geşïrme -** Atas. Lânet halkasını boynuna geçirme.
- **Dewege ot kerekse moynın iyer.** - Atas. Deveye ot lâzım olursa boynunu eğer.

- **Kaderge moyın iyilĭr –** Atas. Kadere boyun eğilir.
- **Öksĭzniñ moynı buruk bolır. –** Atas. Öksüzün boynu bükük olur.

Rom. s. 1. Anat. Gât. 2. Parte a obiectelor asemănătoare cu gâtul (1). 3. fig. Responsabilitate, obligaţie.

MOYINAGAŞ (**moyınağaş**) is. Çiğindirik, omuzluk. Eşanl. **suagaş, kuyanaş.**

Rom. s. Cobiliţă.

MOYINCAK (**moyıncaq**) is. Boncuk. Var. **moyınşak, moşak, moyşak.**

"Kuyula cawun, aka sel, çöplükmen çamur, / (...) Peştĭmal bawı, moyuncak, köknazarlık, / Beklengen kâgıt, kĭm bĭlĭr, künlermen hafta, / Okulgan endĭ, kanvertsĭz ketĭp bara." - (Bekir S. Çobanzade – İçken).

Rom. s. 1. Mărgea, mărgică. 2. Şirag de mărgele.

MOYINDIRIK (**moyındırıq**) is. Boyunduruk. Eşanl. **moysa.**

1. Çift süren veya arabaya koşulan hayvanların boynuna geçirilen ağaç çember.

2. mec. Baskı, esirlik.

3. Tasma.

Rom. s. 1. Jug. 2. fig. Jug, asuprire, robie. 3. Zgardă.

MOYINŞAK (**moyınşaq**) is. → **Moyıncak, moşak.**

MOYSA is. (**moyunşak'tan**) Boyunduruk Eşanl. **moyındırık**.

1. Koşulan çift hayvanlarının boynunlarına geçirilen alet.

"Tecrübesĭ az, dünyanıñ sırlarını bĭrer bĭrer üyrenmek ĭstegen yedĭ sekĭz yaşında bĭr balanıñ meragı moysaga cegĭlgen bĭr ögĭzdiy ograşkan balaban kĭşĭniñ meragıman bĭr bolmaz ke." - (Altay Kerim – Kâniye).

2. mec. Baskı, esaret.

- **Moysaga kĭrmek** – Boyunduruga girmek. a) Bir mecburiyete katlanmak. b) Bir alışkanlığa uymak.
- **Tek ögĭz moysaga cegĭlmez**. - Atas. Tek öküz boyunduruğa koşulmaz.

Türk Lehç. : Kırım., Nog. - **moysa, moyınsa;** Karaçay Malkar. - **boyunsha :**

Rom. s. 1. Jug. 2. fig. Jug, asuprire, robie.

MOYŞAK (**moyşaq**) is. → **Moyınşak, Moşak**.

"Kündüz bolgan bolsa yüzündekĭ kızarıklık, közĭnden tıgırgan bĭr ekĭ moyşak caş mutlak bellĭ bolacak edĭ." - (Necip H. Fazıl - Ezan Sesĭ).

"Beyrek'niñ canı tarsıkkandan, közlerĭnden tıkır tıkır, moyşaktay yaşlar aga." – (Nedret ve Enver Mahmut - Bozcıgĭt).

MOYUN is. → **Moyın**.

MOZAİK is. (Fr.>Rom.Türk.). Mozaik.

1. Türlü renkte ve biçimde taş, mermer parçalarından meydana getirilen bir süsleme işi.

"Sarayın arka tarafındaki büyük bahçede beyaz mermerlerle abanoz ağacından yapılmış hamam ile vaktiyle sedef, abanoz ve mozaik ile işlenmiş köşkler var." - (Müstecib Ülküsal - Kırım Türk Tatarları).

2. mec. Değişik parçalardan meydana gelen şey.

Rom. s. 1. Mozaic, lucrare decorativă. 2. fig. Amestec de elemente eterogene.

MÖGEDEK is. 1. Bir şeyin üzerine yuvarlak şekilde gerilmiş örtü.

"Maylı tonın aytmayman, kate onı, / Mögedeklĭ arbaday, tüklĭ murnı." - (Ali Osman Ayrantok / Toktamaz. – Ötken Aylar / Emel M.)

2. Üstü yüksek, yuvarlak şekilde çadır beziyle kapalı at arabası; (düğünlerde gelin güveyin evine ekseriya mögedek araba ile götürülürdü).

"Arabası mögedek, / Tegerşĭgĭ tögerek. / Özĭ şĭrkĭn cĭgĭtke / Arüwşe kız ne kerek ?" - (Boztorgay).

"Ekĭ kĭşĭ tutalar atların başın. / Mögedeknĭ tartalar üyge yakın." - (Mehmet Vani Yurtsever - Toy, piyes).

Rom. s. 1. Coviltir. 2. Căruţă cu coviltir.

MÖGEDEKLĬ s. (Araba hakkında) Örtülü, tenteli.

Rom. adj. Cu coviltir.

MÖHĬR → **Mör**.

MÖN is., s. ve zf. → **Möñ.**

"Kart üyge keledĭ. Aman dertlĭ, mön turadı." - (Ekrem ve Hilmiye Mehmet Ali - Tepegöz).

MÖNDĬR MÖNDĬR s. ve zf. (Gözler için) Yaşla dolu.

"Ah degende köz yaşım möndĭr möndĭr, / Taşladıñ sönmez otlarga, kel de söndĭr." - (Boztorgay).

Rom. adj. (Despre ochi). Înlăcrimati, plini de lacrimi.

MÖÑ is. s. ve zf. Var. **mön, mun.**

1. Hüzünlü, üzüntülü, kederli, elemli, gamlı, acılı. Eşanl. **möñlĭ.**

"Başıñ töben ala da möñ turasın. / Kĭmler üşün kalbĭñnĭ karartasın ?" - (Boztorgay).

"Artka karap möñ boldık, kuyaş ta batkan. / Aldımızda körĭnmiy cılt etken yıldız." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

"Mektepke kĭrdĭm. Kĭrgende mektepnĭ, sıralarnı, duwarlarnı, her yernĭ her köşenĭ möñ ve suwık kördĭm." - (Çelebi Cihan – Karılgaçlar Duası).

"Toy başlagandan berĭ senĭ bĭr türlü, möñ köremen." - (Mehmet H. Vani Yurtsever – Toy, piyes).

2. is. Sıkıntı, üzüntü; dert.

- **Möñ tartmak -** Sıkıntı çekmek. **"Peşmansırap, möñ tartıp, cüremen dalıp, / Körmegeydĭm canıgıñ soñga kalıp." -** (Boztorgay).

Türk. Lehç.: Kırım. - **muñ, möñ –** is. ve s. Üzüntü; üzüntülü. Diğer lehçelerde bu kelime "hüzün, üzüntü, sıkıntı..." anlamlarıyla sadece isim olarak geçer : Orhun. **-buñg,** Kaşgarlı. - **muñg,** Türk. - **bun,** Kazan. - **moñ,** Nog. Kazak. - **muñ,** Kırgız. - **muñg .**

Rom. adj.şi adv. 1. Trist, mâhnit. 2. s. Necaz; tristeţe.

MÖÑİYMEK f. Üzülmek, hüzünlenmek, kederlenmek.

Rom. v. A se întrista.

MÖÑİYTMEK f. Üzmek, hüzünlendirnek, kederlendirmek.

Rom. v. A întrista.

MÖÑLENDĬRMEK f. Üzmek, hüzünlendirmek, kederlendirmek.

Rom. v. A întrista.

MÖÑLENMEK f. Üzülmek, hüzünlenmek, kederlenmek.

"Möñlenmemek mümkün mï ? Tuwul ya oysız ! / Kolay mı, gençlïkke veda etmek ?" - (Mehmet Vani Yurtsever - Toy, şiir).

Rom. v. A se întrista.

MÖÑLEŞMEK f. Üzülmek, hüzünlenmek, kederlenmek.

Rom. v. coactiv. A se întrista.

MÖÑLĬ s. Kederli, üzüntülü, hüzünlü, kederli, elemli, gamlı. Eşanl. **möñ.**

"Türük te, Tatar da seniñ sözleriñ, / Ekïsï ekï, çïft, möñlï közleriñ." - (Bekir S. Çobanzade – Tuwgan Tïl).

"Künniñ mönlï bolganı, / Yüzïn bulıt alganı, / Üstïñ perşan bolganı / Fukarelïkniñ belgïsï." - (Nedret ve Enver Mahmut - Bozcïgït).

Rom. adj. Trist, amărât.

MÖÑLĬK is. Hüzün, üzüntü, keder, elem, gam.

"Yeşïl Curt'ka dülberlïkler saçılgan / Möñlïk ketïp nurlı küneş açılgan." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

"Yazını möñlïk ozgardı, kış geçtï kaygılarman, / Men oñgan kün bekliymen milletke, saygılarman." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

"Dört can, her yagına möñlïk çökken üyde cılaşmaga başladı." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

"Çatır Tavnıñ töbesïnden carık saçkan kün tuvsa, / Möñlïk bergen karangılar köktöbeden sıyrılsa." - (Raşit Aşkı Özkırım Çorabatır – Curtum'çün).

Rom. s. Tristeţe, mâhnire.

MÖÑREMEK f. 1. (Büyük baş hayvanlar) Böğürmek.

"Tïnewïn balaban bïr bızawımız başıman ald ayakları şo çukurga kïrgen, anaw betï tışarıda. Haywancık büklengen, möñriy ama, çıkalmay." - (Mehmet Vaniy Yurtsever - Yalancı, monolog).

"Damdan sıyırnıñ möñregenïn eşïttïk." - (İ. Ziyaeddin, Naci A. Cafer - Tatar Tïlï 1).

2. (İnsan) Yüksek sesle, anlaşılmaz bir biçimde bağırmak; haykırmak.

3. (Sular ve rüzgâr için) Uğuldamak.

Rom. v. 1. (Animalele) A mugi, a rage, a zbiera. 2. (Despre oameni) A urla, a răcni. 3. (Apele şi vântul) A vui.

MÖÑREŞMEK f. Böğürşmek; bağırşmak; uğuldaşmak.

"Sıyırlar kelïp möñreşse / Bızawları köp şıgar." - (Nedret ve Enver Mahmut - Bozcïgït).

"Köyniñ tuwarları suwnıñ kıblasında kalgan. Tuwarşı bïr ekï zorlasa da, yanaşmaylar. Turmadan möñreşeler." - (Nermin Yusuf - Ay Kïdï).

Rom. v. coact. (Grup de animale) A mugi.

MÖÑSĬREMEK f. Hüzünlenir gibi olmak; üzülür gibi olmak.

"Bïr köşede otıra möñsïrep toykız." - (Mehmet Vani Yurtsever - Toy, şiir).

Rom. v. A avea un aer de tristeţe.

MÖR is. (Fars. muhr). Mühür. Var. **möhïr, mühür, müür.** Eşanl. **tamga.**

1. Damga.

2. Mühür basılarak elde edilen işaret.

"Kümïşten tüyme kaktırgan diy, / Otız hannıñ mörï bar, / Bïr samur tonı cïbergen diy." - (Nedret ve Enver Mahmut - Bozcıgït).

Rom. s. 1. Ştampilă; pecete. 2. Semnul lăsat de ştampilă.

MÖREKEP is. (Ar. murekkeb). Mürekkep, yazı maddesi. Var. **mürekkep[1].**

"Mektup yazdım yaz edï, / Kalemïn kiraz edï, / Ayıp etme süygülüm, / Mörekebïm az edï." - (Boztorgay).

- **Mörekep calamak -** Tahsil yapmak, mekteplerde okumak.
- **Mörekep calamakman alim bolınmaz. -** Atas. Mürekkep yalamakla alim olunmaz.

Rom. s. Cerneală.

MÖREKEPLENMEK f. Mürekkeplemek.; mürekkep sürmek; mürekkeple lekelemek, kirletmek.

"Dewlet babayga bïr kât uzattılar. İmzala, dedïler. İmzalamaga bïlmegenï üşün başparmagın mörekeplep kâtke basti." - (Nevzat Yusuf - Dorı At).

Rom. v. A mânji cu cerneală.

MÖSİN s. ve is. (Ar. muhsin). Muhsin.

1. s. İyilik eden, bir şey bağışlayan.

2. öz. is. Kişi adı : **Mösin / Muhsin** (er.); **Mösine / Muhsine** (ka.).

"Teslime'nï at etsem, Mösne'nï cetsem, / Adle'nï dört büklep kamşı etsem." - (Boztorgay).

Rom. 1. adj. Binefăcător, dăruitor. 2. s. propr. Nume de persoană : **Mösin / Muhsin** *(bărb.);* **Mösine / Muhsine***. (fem).*

MU ünl. Sığırların sesini anlatan yansıma söz. Var. **muh.**

"Tana nege ograganın bïlmiy bïr askerge karadı, amma başta ald ayaklarıman tüz şögïndï, sora 'muuuh !' şıgarıp kızgın toprakka uzandı." - (Nevzat Yusuf - Dorı At).

Rom. interj. Cuvânt care redă strigătul specific al vitelor cornute.

MUABET is. → **Mabet**.

MUABBET is. → **Mabet**.

"Erten tursam ayagım şo yaka tarta, / Bïlmem bïzïm muabbet kün künden arta." - (Boztorgay).

- **Saatke karap muabbet etïlmez**. - Atas. Saate bakıp muhabbet edilmez.
- **Tïrmen ekï taştan, muabbet ekï baştan bolır**. - Atas. Değirmen iki taştan, muhabbet iki baştan olur.

MUABBETLĬK is. → **Mabetlïk**.

MUABETLĬK is. → **Mabetlïk** .

"Kıbladan şıksam ayagım sırtka tarta, / Körgen sayın ïsïnïp muabetlïk arta." - (Boztorgay).

MUACĬR is. → **Muhacïr, Macïr.**

"Suwuksuw'nıñ çeşmesï derya da deñïz, / Adımızını bırakıp muacïr deñïz." - (Soğuksu Muhacir türküsü).

MUAFAZA is. (Ar. muhafaza). Muhafaza; koruma, saklama.

- **Muafaza etmek -** Korumak, saklamak.

Rom. s. Păstrare, conservare.

MUAFAZAKÂR, MUAFAZAKYAR s. (Ar. muhafaza+ Fars.-kâr). Tutucu.

Rom. adj. Conservator.

MUAFAZAKÂRLIK, MUAFAZAKYARLIK (muafazakârlıq, muafazakyarlıq) is. Muhafazakârlık.

Rom. s. Conservatorism.

MUAFFAK (**muaffaq**) s. (Ar. muvaffak) Muvaffak; başarılı.

- **Muaffak bolmak** - Muvaffak olmak, başarmak.

Rom. adj. Reuşit.

MUAKKAK (**muaqqaq**) s. ve zf. (Ar. muhakkak). Muhakkak.

1. s. Doğruluğu, gerçekliği kesin olarak bilinen.

2. zf. Kesinlikle.

Rom. 1. adj. Cert, sigur. 2. adv. Neapărat, negreşit; în orice caz.

MUALĬM is. → **Muallĭm**.

"Mualĭm efendĭ, mualĭm efendĭ keliyatır dedĭler. Herkez dal-düzgün sınıfka tolıştı, cer tarlıgından herkez bĭr sınıfka şıplaştı." - (Altay Kerim – Kâniye).

MUALĬME is. → **Muallĭme**.

"Ömĭrbek M. köyĭnde Kâniye muallĭmemen barabar ĭşke başladı." - (Altay Kerim – Kâniye).

MUALĬMLĬK is. → **Muallĭmlĭk**.

"Köyĭñ imamın yardımga şakırayık der edĭm ama, bo köyde mualĭmlĭk te yapacak menmen, imamlık yapacak ta gene menmen." - (Altay Kerim – Kâniye).

MUALLĬM is. (Ar. muallim) esk. Muallim, erkek öğretmen. . Eşanl. **erkek üyretmen.**

"Bo arada köyĭñ caş muallimĭ, Mehmet efendĭ, başında şapkası ve üstünde temĭz rubası man, kahvege kĭrer ve dogrı publikatsiyeler asılgan yerge ketĭp kâgıtlarnı aktarır." - (Müstecib Ülküsal - Bayram Şenlĭgĭ).

Rom. s. înv. Învăţător, profesor.

MUALLĬME is. (Ar. muallime). esk. Muallime. Eşanl. **apakay / kız üyretmen.**

"Rumenceni de Nuţu ve taa başka bĭr muallĭmeden üyrendĭm." - (Mehmet Vani Yurtsever - Hayatım).

Rom. s. înv. Învăţătoare, profesoară.

MUALLĬMLĬK is. Muallimlik, öğretmenlik. Eşanl. **üyretmenlĭk.**

"Muallĭmlĭk etken köyĭndekĭ caşlar cemiyetĭnden, bonıñ nasıl çalışkanından halk içün yasagan faydalı ĭşlerĭnden uzun boylu bahs ettĭ." - (Mehmet H. Vani Yurtsever - Uyuşmagan Ekĭ Arkadaş).

"Ocakay sade muallĭmlĭk etmiy, em hatiplĭk, em imamlık ete edĭ." - (Okuma - III).

Rom. s. înv. Profesia, funcţia de învăţător (-oare) sau profesor (-oară).

MUALLĬM is. → **Muallĭm**.

"Osman biday ege. Katĭp egecegĭn muallim köstergen" - (İ. Ziyaeddin, Naci A. Cafer -Alfabe).

MUALLĬMAT is. (Ar. muallimat). Hanım öğretmenler.

"Akmescit Tatar Darül Muallimat Küşad-ı Resmi Münasebetiyle" - Akmescit Tatar Kız Öğretmen Okulunun Resmi Açılışı Münasebetiyle. **-** (Mehmet Niyazi – Sagış).

Rom. s. pl. (Arabism) Învăţătoare; profesoare.

MUALLĬME is. → **Muallĭme**.

MUALLĬMĬN is. (Ar. muallimin). Erkek öğretmenler.

Rom. s. pl. (Arabism). Învăţători; profesori.

MUALLĬMLĬK is. → **Muallĭmlĭk**

MUAMELE is. (Ar. muamele) Muamele.

1. Davranış.

2. Yol, yöntem.

3. İşlem.

Rom. s. 1. Comportare; mod de tratare. 2. Metodă, modalitate; 3. Procedură; formalităţi.

MUAREBE is. (Ar. muharebe). Muharebe; savaş. Var. **marebe, márebe.**

"Kolım bo muarebede mınawday bolganı içün listaga invalit dep geşken edĭm." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

Rom. s. Război.

MUARREM öz. is. (Ar. muharrem). Muharrem.

1. Ay takviminin birinci ayı; aşure ayı.

2. Kişi adı : **Muarrem / Marem** (e.).

"Külümsĭrep kelgen nene, sınıftan, yarı awuzman sawlıkman kal aytıp, tora, Kâniye muallĭmeniñ kiraman otırgan Muarrem akayıñ üyüne kettĭ." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. propr. 1. Întâia luna a calendarului selenar musulman. 2. Nume de persoană : **Muarrem / Marem.**

MUARRİR is. (Ar. muharrir). esk. Muharrir, yazar.

Rom. s. înv. Scriitor.

MUASIR s. (Ar. muasır) Aynı asır içinde olan; çağdaş.

Rom. adj. Contemporan.

MUASIRLAŞMAK f. Muasırlaşmak; çağdaşlaşmak.

Rom. v. A se pune în pas cu vremea; a se moderniza.

MUAVİN s. ve is. (Ar. muavin) Muavin.

1. s. Yardımcı, yardım eden.

2. is. Yardımcı kimse; bir görevlinin yerini tutan kimse.

"Alĭ efendĭ denĭlgen bĭr laz hocamız bar edĭ. Bu bĭr sıralar müdür muavinĭ bolıp ta turdı." - (Mehmet Vani Yurtsever - Hayatım).

Rom. 1. adj. Ajutător. 2. s. Adjunct, locţiitor.

MUAYYEN s. (Ar. muayyen) Muayyen.

1. Belli, belirli.

"Muayyen saatlerde, Rumen hükümetĭ tarafından ödelgen rumen muallĭmler Rumen tĭlĭ dersleri bere edĭler." - (Mehmet Vani Yurtsever - Hayatım).

2. Kararlaştırılımış.

Rom. adj. 1. Anumit, dat, determinat. 2. Fixat, stabilit.

MUAZİZ öz. is. (Ar. muazzez- "sevgi duyulan, sevgili, aziz") Kişi adı : **Muazzez / Maziz** (k.).

Rom. s. propr. Nume de persoană : **Muazzez / Maziz** *(f.).*

MUBAH s. (Ar. mubah). Mubah; yapılması günah veya sevap sayılmayan.

Rom. adj. Indiferent, neutral din punct de vedere religios; aflat în afara prescripţiilor şi restricţiilor religiase.

MUCİZAT is. (Ar. mucize'nin çoğulu, mucizeler) → **Mucize.**

"Kuran indi işbu ayda, / Ayet ayet beyyinat. / Zahir oldu, zahir oldu / Nice türlü mucizat." - (Boztorgay 2).

MUCİZE is. (Ar. mucize). Mucize; olağanüstü olay.

"Ömirbek mualimiñ babası, elektrik zenatçisi bolgan Necvet abisi ewelden közlerin aşıp üylerine carık mucizesin ketirdiler." - (Altay Kerim - Kâmiye).

"1957 senesinde Tudor Arghezi'niñ menzumelerin okıp anlamak 18 yaşında bir caş üşün bir mucize edi. Çünkü o seneleri Arghezi'niñ liçewde, fakultatede okılmay edi." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. Miracol, minune.

MUEZZİN is. → **Müezzin**.

"Men köyiñ muezzinimen, siz Cuma namazı, teravi namazı kıldırganda sizge yardımcı bolacakman." - (Altay Kerim – Kâniye).

MUEZZİNLİK is. → **Müezzinlik**.

"Bir arada, Cuma bir de bayram namazları kılınganda muezzinlik etken Reşat akay kapını urıp kirdi." - (Altay Kerim – Kâniye).

MUFTI is. (Ar. mufti). Müftü. (Romanya'da, ülkedeki bütün Müslüman cemaatinin başkanı olması sebebiyle Diyanet İşleri kurumunun da başkanıdır). Var. **müpti.**

Rom. s. Muftiu.

MUFTILIK (**muftılıq**) is. Müftülük. (Romanya'da, Ülke Diyanet İşleri Başkanlığı). Var. **müptilik.**

Rom. s. Muftiat.

MUGAYMAK (**muğaymaq**) f. Üzülmek, kederlenmek. Var. **mıgaymak, möñiymek**.

"Törem, törem, şay mugaydım, aytalmayman. / Özinni de mugayır dep batalmayman." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

"Kün ozgarsam külkülermen diymen de, / Sürek ketmiy, mugaya toktalaman." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

Türk Lehç. : Kırım - **muğaymaq;** Kazan. - **moñayu**; Nog. **muñayu.;** Karaçay Malkar. - **mıñaymak.**

Rom. v. A se întrista, a se mâhni.

MUGAYŞMAK (**muğayşmaq**) işteş f. Hep birlikte üzülmek.

"Bonıñ için Kırım Tatarlarına emrete ke hükümetke her bir biñ kişiden bir gvardiya askeri bersinler. Ana, banaa toplaşkan halk cılaşa, mugayşa kaytalar diy." - (Necip H. Fazıl - Kırım).

Rom. v.coact. A se întrista (laolaltă).

MUGAYTICI (**muğaytıcı**) s. Üzücü.

"Ondan sora köp terek otırtmaknıñ faydalarına dair konışkan eslice kelgen bir kıskayaklıga awzın kıyıştırmadan birtakım yerli yersiz mugaytıcı sözler ayttı." - (Acemin Bawbek - Manalı Bir Ders).

Rom. adj. Întristător.

MUGAYTMAK (**muğaytmaq**) f. Üzmek, kederlendirmek.

"Cigit sözinden kaytma, / Süygülinni mugaytma. / Ne deseler desinler, / Elge sırıñnı aytma." - (Boztorgay).

"Halkımız hakkında sizin ketirgen haberlerinizniñ birtakımı meni kuwanttı, birtakımı mugayttı." - (İsmail Ziyaeddin - Çora Batır).

Rom. v. A întrista, a amărî, a mâhni.

MUGLAK (**muğlaq**) s. (Ar. muglak) Muğlak; anlaşılması güç, karışık.

"Uzun, muglak, karışık cümlelermen dersni ayta ve ögrencilerniñ anlap anlamaganların tüşünmeden şıgıp kete edi." - (Mehmet Vani Yurtsever - Hayatım).

Rom. adj. Neclar, confuz.

MUH ünl. → **Mu**.

MUHABBET is. (Ar. muhabbet). Muhabbet. Var. **mabet.**

1. Sevgi.

2. Dostça konuşma, dostluk.

"Hava çalınayatırganda Canarslan bey soyındırılıp ciberilir. Muhabbetke devam etilir." - (Necip H. Fazıl - Kiyew Konuşması).

- **Muhabbet bolmak -** Birbirini sevmek.
- **Allah muhabbetlerin arttırsın. -** Deyim. Yeni evlilere söylenen iyi dilek sözü.
- **Lokma karın toysatmaz, muhabbetni arttırır. -** Atas. Lokma karın doyurmaz, muhabbeti artırır.
- **Muhabbet eki baştan -** Atas. Muhabbet iki baştan (olur).

Rom. s. 1. Dragoste, iubire. 2. Conversaţie amicală; prietenie.

MUHABBETLİK is. → **Muhabbet**.

"Akay, biz bir gün bir keşe anlatsak, gene öşek torbamızını boşaltamaycakmız, muhabbetlikke toyuw bolmaz ke." - (Altay Kerim – Kâniye).

MUHACİR is. (Ar. muhacir). Göçmen. Var. **macir.**

"Köstenci'li eki muhacir, Didina bir de Vasile, Mantır'ga kızalar ama, tışarga şıgıp itni kuwalamak zamanı tuwıl ke." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. Emigrant.

MUHACİRLİK is. Muhacirlik; göçmenlik.

"Bo cır köşüw ve muhacirlik kaygıların ve tüşüncelerin aşıklay." - (Boztorgay 2).

Rom. s. Emigraţie.

MUHAFAZA is. (Ar. muhafaza). Muhafaza; koruma, saklama. Var. **muafaza.**

"Awadakı yaşlıknı da muhafaza etken gene tawdır." - (Tatar Tili II).

"Sen bo üyniñ birden bir erisiñ. Onıñ şerefiñ, onıñ namusun muhafaza etecek, oga yabancı ayaklarnı sokmaycak, atay namazlıgın çiynetmiycek birden bir kişisin." - (Necip H. Fazıl - Kırım).

"Meseleniñ büyüyecegin tüşünüp suwuk kanlılıgın muhafaza etti." - (Mehmet Vani Yurtsever – Uyuşmagan Eki Arkadaş).

- **Muhafaza etmek -** Korumak, saklamak.

Rom. s. Păstrare, conservare.

MUHAFAZAKÂR, MUHAFAZAKYAR s. (Ar.muhafaza+Fars.-kâr). Muhafazakâr, tutucu.

Rom. adj. Conservator.

MUHAFAZAKÂRLIK, MUHAFAZAKYARLIK (muhafazakârlıq, muhafazakyarlıq) is. Muhafazakârlık, tutuculuk.

Rom. s. Conservatorism.

MUHAKEME is. (Ar. muhakeme). Muhakeme.

1. Yargılama, dava görme.

2. Usulüne göre düşünme.

"Tedrisat muhakemege tuwıl da, korkuga ve korkıtuwga dayana edï." - (M.Vani Yurtsever - Hayatım).

Rom. s. 1. Judecată. 2. Raţionament.

MUHALİF s. ve is. Muhalif; karşı olan, zıt olan; uymayan.

"Din ve milliyet fikirlerï ilk sıralarda bïrbïrïne muhalif cephe tutkanlar." - (N. H. Fazıl - Bïr Konferans).

Rom. s. şi adj. Opus, contrar; opozant, potrivnic.

MUHALİFLİK is. Muhalif olma durumu, karşı olma durumu.

"Bïzïm Türk alemïnde epïñïzïñ de eşïttïgïnïz ve bïldïgïñïz üzere, panislâmizm, panturanizm ve pantürkizm fikirlerï bo dinmen milliyet fikirlerïnïn muhaliflïk ve mücadelesïnïn üç ayrı devresïdïr." - (Necip H. Fazıl - Bïr Konferans).

Rom. s. Opoziţie, faptul de a fi potrivnic.

MUHAMMEDİYE öz. is. Muhammediye. Var. **Mammediye.** Mehmet Yazıcızade'nin (öl. 1451, Gelibolu, Türkiye) Hz. Muhammed'in hayatını ve yazarın islâm dininin çeşitli konuları üzerindeki görüşlerini anlatan eseri. Yazar, eserini önce arapça yazmış, sonra manzum olarak türkçeye çevirmiş.

Yazarın kardeşi olan Ahmet Bican Yazıcızade (öl. 1455, Gelibolu), aynı eserin yeni bir tercümesini, halk diline daha yakın bir Türkçe ile, nesir olarak vermiş. Bu nesir Muhammediye Kırım, Kazan ve Başkurt Türkleri arasında, vaktiyle, en çok okunan eserlerden birisi olmuş.

"Mevlüt'nï, Muhammediye'nï, Mızraklı İlmihal'nı bek yahşı okumaga, bïraz da yazı yazmaga üyrengen soñ üyde oturacak kız bolgan edï." - (Mehmet Niyazi – Sawlıkman Kal).

"Mïna Mewlüt, Tabirname, Mammediye, müsfiyan 'çün ırımlar, / Karınca dua, kulunç sohta, ayle etne, tılsımlar." - (Bekir S. Çobanzade – Mezad).

Rom. s. propr. O carte de mare circulaţie în lumea turcică medievală, despre viaţa Profetului Mahomet. Lucrarea lui Mehmet Yazıcızade (m. 1451), scrisă în limba arabă şi ulterior tradusă tot de el în versuri, în limba turcă, mai târziu s-a bucurat de un renume mai mare, prin traducerea populară, în proză, făcută de fratele său, Ahmet Yazıcızade (m.1455).

MUHAMMET öz. is. Ar. (muhammed - "hamd ve sena olunmuş, övülmüş) 1. Muhammed Aleyhisselâm (S.A.V.), (571 - 632), İslâm peygamberinin adı.

"Şeremezan ayları tuwdı ferman, / El köterïp duwa kılmak canga derman, / Ol Muhammet Mustafa'ga bïzden selâm." - (Boztorgay 2).

2. Kişi adı : **Muhammet** (e.).Var. **Mambet.**

Rom. s. propr. 1. Numele Profetului Mahomet. 2. Nume de persoană : **Muhammet** *(b).*

MUHAREBE is. is.(Ar. muharebe). Ask. Muharebe; savaş. Var. **marebe, márebe, muarebe.** Eşanl. **sogış, cenk.**

"Tatarlar Kırım'ga cerleşkenden sora, Moskow hükümetïmen köpten köp muharebeler etkenler." - (Necip H. Fazıl - Kırım).

"Muharebeden caralı, kolsız, ayaksız kelgenler bar." - (Nevzat Yusuf - Dorı At).

Rom. s. Mil. Război.

MUHAREBECİ adj. Savaşçı, savaşkan; döğüşken, cengâver. Eşanl. **cenkşi.**

"Niçün ta uzakta oturgan bïr padışahın awzın sasıgın koklap otırasıñız ? Sïzler kuwwetlï, muharebecï bïr milletsïz, be !" - (Necip H. Fazıl - Kırım).

Rom. adj. Războinic, luptător; bătăios.

MUHARREM is. (Ar. muharrem). 1. Ay takvimin birinci ayı. Eşanl. **Aşure ayı.**

2. Kişi adı : **Muharrem / Marem** (e.).

Rom. s. 1. Luna întâia a calendarului lunar musulman. 2. s. propr. Nume de persoană : **Muharrem / Marem** *(b.).*

MUHARRİR is. (Ar. muharrir) 1. Yazar.

2. Redaktör; yazı hazırlayıcı, editör.

"Sagış şairnïñ saw wakıtında basılıp şıkkanı sebebïnden, mında berïlgen malümatlarıñ kıymetï arta, çünkï kitapnıñ muharrirïne Niyazi'nïñ özï tuwgan ösken, okıgan yazgan tarihlerïn takdim etken bolsa kerek." - (Şükran Vuap Mokanu - Memet Niyazi, Dobrocalı Tatar Şairï).

Rom. s. 1. Scriitor. 2. Redactor; editor.

MUHASARA is. (Ar. muhasara). Muhasara; kuşatma, sarma, çevirme. **Viyana muhasarası.**

Rom. s. Asediu, încercuire.

MUHİT is. (Ar. muhit). Muhit.

1. Çevre, ortam.

"Bo adet bek balaban bïr tarihi ehemmiyetïnı haizdïr. Bunca yoksulluklarga, cat muhitlerge sıkıştırıluwlarga karamay, bïr buçuk asırdan berï bo adetnïñ yasala kelmesï esasen bo ehemmiyetïnden ötürüdïr." - (Necip H. Fazıl - Kïyew Konuşması).

2. Etrafındaki insanlar.

Rom. s. 1. Mediu înconjurător. 2. Cerc, anturaj, societate.

MUHKEM s. ve zf. (Ar. muhkem) Muhkem.

1. s. Sağlam, sağlamlaştırılmış.

2. zf. Sıkıca, sağlam bir şekilde.

"Şeytanların ayağına / Ağır zincir takarlar. / Cehennemin kapıların / Şöyle muhkem kaparlar." - (Boztorgay 2).

Rom. 1. adj. Tare, întărit, consolidat. 2. adv. Bine, tare de tot.

MUHTAC is. ve s. (Ar. muhtac) Muhtaç. Var. **mütaj.**

1. Bir şeye veya bir kimseye ihtiyaç duyan.

"Can neşege, zewkka da muhtactır." - (Müstecib

Ülküsal - Bayram Şenlïgï).

"Ellerï saw, belleri saw, kollarına awızlarına cetïşïp, kïmsege muhtac bolmaganları üşün, erkez onlarnı körïp suklana edï." - (Boztorgay).

2. Yoksul, fakir.

- **Muhtac bolmak** - Muhtaç olmak; bir şeyin geregini duyma; bir mecburiyet içinde bulunmak.
- **Muhtac etmek** - Birini bir şeye ihtiyaç duymak zorunda bırakmak.
- **Kïmï kïyer altın tac, kïmï bïr külâga muhtac**. - Deyim. Kimi giyer altın taç, kimi bir külâha muhtaç.
- **Alla namertke muhtac etmesïn**. - Atas. Allah namerde muhtaç etmesin.
- **Komşu komşunın külüne muhtac**. - Atas. Komsu komşunun külüne muhtaç.
- **Oñ közïñ sol közïñe muhtac bolmasın –** Atas. Sağ gözün sol gözüne muhtaç olmasın.

Rom. 1. adj. Trebuincios, necesar. 2. s. Nevoiaş, sărac.

MUHTAR is. ve s. (Ar. muhtar). Muhtar.

1. s. Özerk.

2. is. Köy veya mahalle başkanı.

"Vasi muhtar özïn bol, malıñnı yazdır, / Men ölgen son kabrïmnï şïlterlep kazdır." - (Boztorgay).

"Bu, on sekïz sene köyniñ muhtarı bolıp turgan, herkeske özïn begentken ve süydïrgen, dogrı, namuslı, yardım etmeknï süygen bïr aga eken." - (Mehmet Vani Yurtsever - Hayatım).

"Aytkanday, kart muhtarga barıp baladı yazdıradı. Adın Şakir Bulat dep yazdıradı." - (Ekrem ve Hilmiye Mehmet Ali - Tepegöz).

Rom. s. şi adj. 1. adj. Autonom. 2. s. Primarul unui sat; staroste de cartier.

MUHTARİYET is. (Ar. muhtariyyet). Muhtariyet, özerklik.

Rom. s. Autonomie.

MUHTARLIK (**muhtarlıq**) is. Muhtarlık.

1. Muhtarın görevi veya makamı.

"1917 yılında, Alman işgalï vaktında da Almanların zorıman muhtarlıknı kabul etken." - (Mehmet Vani Yurtsever - Hayatım).

2. Muhtarın görev bölgesi.

Rom. 1. Funcţia de primar de sat sau de staroste în cartier; biroul de primar de sat. 2. Cartier ori sat condus de un primar sau de un staroste.

MUHTASAR s. (Ar. muhtasar) Kısa, kısaltılımış; özetlenmiş.

"Bu müddet zarfında muhtasar bïr Kısas-ı Enbiya man Arap yarım adasına dair yazılgan Medhal ve bu ceziredekï Araplardan bahsetken Mekki'den başka bïr şiy okumadık." - (M.Vani Yurtsever - Hayatım).

Rom. adj. Scurtat, rezumat.

MUHTELİF s. (Ar. muhtelif) Muhtelif; çeşitli, türlü.

"Muhtelif mekteplerdekï faaliyetlerïmden bahsetecegïmnï yazgan edïm." - (M. V. Yurtsever - Hayatım).

Rom. adj. Diferit, divers; variat.

MUHTEMEL s. (Ar. muhtemel) Muhtemel; ihtimal dahilinde olan, olası, beklenen.

"Arû karañız, sïz betten de hücüm bolması bek muhtemel." - (İsmail Ziyaeddin - Çora Batır).

Rom. adj. Probabil, posibil, iminent.

MUHTEREM s. (Ar. muhterem). Muhterem, saygıdeğer, saygılı.

Rom. adj. Stimat, onorat.

MUHTIRA is. (Ar. muhtıra). Muhtıra.

1. Polit. Uyarma sözü veya yazısı.

2. Not defteri, günlük.

Rom. s. 1. Polit. Notă; memorandum. 2. Agendă; jurnal.

MUKABLE (**muqable**) is. (Ar. mukabele) Din. Mukabele, okunan Kuran'ın topluca dinlenmesi ve gerektiğinde, yanlış okumanın ikazda bulunularak düzeltilmesi; Ramazan ayında, camilerde, kadınların huzurunda hoca her gün bir iki cüz okur, dinleyiciler de ezbere veya kitap yüzünden izlerler.

Rom. s. Rel. Slujba zilnică din luna Ramazanului cu lectura fascicolelor Coranului ("giuz"urillor), în prezenţa enoriaşelor.

MUKADDER (**muqadder**) s. (Ar. mukadder) Mukadder.

1. Alında yazılı olan, kaderde olan.

2. öz.is. Kişi adı (k.) : **Mukadder (Mukader).**

"Derenden kelgen bïr ses Mukader dadayïñ sak yukısın aştı." - (Altay Kerim – Kâniye)

Rom. 1. adj. Predestinat. 2. s. propr. Nume de persoană (f.) : **Mukadder (Mukader).**

MUKADDERAT (**muqadderat**) is. (Ar. mukadderat). Mukadderat, yazgı, talih.

"Milletïmïzniñ mukadderatı konışılgan bïr saatte, milletniñ iyïlïgï üçün korkmadan, çekïnmeden konışmak kerek." - (İsmail Ziyaeddin - Çora Batır).

Rom. s. Destin, soartă.

MUKADDES (**muqaddes**) s. (Ar. mukaddes). 1. Mukaddes, kutsal.

"Ey nur, açıl! Ey mukaddes kuyaş, bïznï aydınlat, / Sıslı curtnı şenlendïr de Tatarlıknı hür yaşat." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

"Vatan, millet nedïr, bonlarıñ mukaddes ekenlerïn sïzler bo masum milletke anlatmadıñız." - (Necip H. Fazıl - Kırım).

"Bondan soñ hiç vakıt ozgarmay, bo mukaddes gayesïne faydalı bolacak bïlgïlernï edïnmege, kereklï şiylernï üyrenmege çalıştı." - (Mehmet Vani Yurtsever – Uyuşmagan Ekï Arkadaş).

2. Kişi adı (ka.). : **Mukaddes (Mukadis).**

Türk Lehç. : Kırım. - **muqaddes;**

Rom. 1. adj. Sfânt, sacru. 2. s. propr. Nume de persoană (f.) : **Mukaddes (Mukadis).**

MUKADDESAT (**muqaddesat**) is. (Ar. mukaddesat) Mukaddesat; mukaddes şeyler veya inançlar, davranışlar.

"Karşıdakı düşmanıñdan korınacak ne'ñ bar ? Hükümetïñ mï ? Ana ata kabïrïñ mï ? Yoksa taa başka mukaddesatıñ mı ?" - (Necip H. Fazıl - Kırım).

"Özïñ namusıñ, iffetïñ, milletniñ de şerefïn, haysiyetïn közetïp te mukadessatıñ tahkir ettïrmiy yaşamak

zordır." - (Necip H. Fazıl - Kırım).

Rom. s. Totalitatea obiectelor sau convingerilor şi comportărilor sacre.

MUKAVELE (**muqavele**) is. (Ar. mukavele). Sözleşme, anlaşma; kontrat.

Rom. s. Contract.

MUKAVVA (**muqavva**) is. ve s. (Ar. mukavva). Mukavva.

1. Kalın kâğıt; karton.

2. s. Kalın kâğıttan yapılmış; kartondan.

Rom. 1. s. Mucava, carton. 2. adj. De (din) mucava.

MUKAYESE (**muqayese**) is. (Ar. mukayese). Mukayese, karşılaştırma, kıyaslama.

- **Mukayese etmek** – Karşılaştırmak.

Rom. s. Comparaţie.

MUKAYT (**muqayt**) s. (Ar. mukayyet).

1. İşine bağlı, işine düşkün, meraklı.

2. Dikkatli.

"Kartbabayçık kuwana, kolın kaga : / Ay Bekĭr, diy, sagıña mukayt bol ! / Sak bol, berme ayagıñ ırgaçıkka !" - (Bekir S. Çobanzade – Yaz Akşamı Üy Aldında).

"Şorbacı (...) : / - Ey cĭgĭt ! dep bakıra. Mukayit bol, saga bĭr maylı kalakay man bĭr kade süt berecekmen, kel de aşap sütnĭ iş." - (Nedret ve Enver Mahmut – Ayuw Kulak Batır).

- **Mukayt bolmak –** a) Bir işe düşkün olmak b) Dikkatli olmak, bakmak, dikkat etmek.

Rom. adj. 1. Ataşat, legat; amator, pasionat. 2. Atent.

MUKTEZA (**muqteza**) is. ve s. (Ar. mukteza). Gerekli, gerek.

"Bonday muktezası boldıgı halde İsviçre hükümetĭ 1914-1918 muharebesĭ esnasında balaban zorlıklar geşĭrdĭ." - (Necip H. Fazıl - Bĭr Konferans).

Rom. s. şi adj. Necesar, trebuincios.

MUM is. (Fars. mum). Mum.

1. Bal mumu, iç yağı, stearik asit gibi maddelerden meydana getirilmiş fitilli ışık aracı. Eşanl. **şırak.**

"İrĭp pĭtiyatırgan mumnı kora işĭne şaptırıp, Cengiz alarnıñ üylerĭne dogrı debre dedĭler." - (Altay Kerim – Kâniye).

2. Bal mumu.

- **Mum tĭkmek –** Kutsal bir yere adak adarken mum yakıp koymak.
- **Mumman kıdırtmak –** Kötü olan yeni bir şey eskisini çok aratmak.
- **Kelgen ketkennĭ mumman karatır. -** Deyim. Gelen gideni mumla aratır.
- **Mezarıña mum tĭgecek kĭmĭñ bar ? -** Deyim. Mezarına mum dikecek kimin var ?
- **Yalancınıñ mumı yatsıga kadar canar. -** Deyim. Yalan söz çok vakit geçmeden anlaşılır.

Rom. s. 1. Lumânare. 2. Ceară de albine.

MUMCI is. Mumcu; mum yapan veya satan kimse.

Rom. s. Lumânărar.

MUMİYA is. (Fars. mumiya). Mumya.

Rom. s. Mumie.

MUMLIK is. Mumluk, üzerine mum oturtulan aydınlatma aracı. Eşanl. **şamidan, şemidan.**

Rom. s. Candelabru.

MUNAR is. 1. Sis, duman; bulanıklık.

"Ay, munarıñ sĭl yüzüñden, menden ışık kızganma. / Men bĭr garĭp yolcı edĭm, kaldım kara dağlarda." - (Çelebi Cihan - Yolcı Garĭp).

2. mec. (Surat) Asılma, asıklık.

Türk Lehç. : Kırım. **- bunar, munar;** Nog. **- munar, mınar;** Moğ. **- mana, manar;**

Rom. s. 1. Ceaţă, fum; tulbureală. 2. fig. Posomoreală.

MUNARLAMAK (**munarlamaq**) f. 1. Sis olmak, sis yapmak.

2. mec. (Yüzü) Asılmak, üzüntü ifade etmek.

Rom. v. 1. A se lăsa ceaţă. 2. fig. A se posomorî.

MUNARLANMAK (**munarlanmaq**) f. Sislenmek; bulutlanmak.

Türk Lehç. : Kırım. **bunarlanmak, munarlanmak;** Nog. **- munarlanmaq, -uv; mınarlanmaq, -uv;** Moğ. **- manarah;**

Rom. v. A se lăsa ceaţă.

MUNARLI s. 1. Sisli, dumanlı; bulanık.

2. mec. Hüzünlü, üzüntülü.

"Düşünce ve keder içinde olduğu **munarlı** gözlerini yere dikmesinden anlaşılan zengin ve mesut Hacĭ Kadĭr Akay için o anda yüreğimde tuhaf bir merhamet hissi uyandı**." -** (Müstecib Ülküsal - Hacĭ Kadĭr Akay).

Rom. adj. 1. Ceţos; tulbure. 2. fig. Trist, amărât.

MUNDIRAMAK (**mundıramaq**) f. (Gözler) Nemlenmek; yaşarmak; gözyaşı birikmek.

"Zübeyde abay, kiçkene Abdürrefi cılay, ... Celil akayñĭñ donık közlerĭnde bĭrkaç tamla közyaşı munduradı." - (Bekir S. Çobanzade - İndemez Celil / Emel D.).

Rom. v. A se înlăcrima.

MUNTENYALI s. ve is. Romanya'nın Muntenya (tarihi Eflâk) bölgesinden olan (kimse); ulah.

Rom. s. şi adj. Din Muntenia; muntean.

MUÑ ve türevleri is.,s. ve zf. → **Möñ** ve türevleri.

MUÑAYMAK (**munaymaq**) f. → **Möñiymek**.

"Keday bala kelĭnşekten güldĭ alıp muñaydı, / Burnına aketĭp koklagan soñ, oga şay dep şıñnaydı." - (Nedret ve Enver Mahmut - Beyitler).

MUÑLI s. Hüzünlü, kederli.

"Men garĭmen, mescidĭm yok kĭrecek, / Mihrabına muñlı betĭm sürecek." - (Bekir S. Çobanzade – Ezan Sesĭ).

Rom. adj. Trist; amărât.

MURAT is. (Ar. murad). Murat. Var. → **mırat.**

1. İstek, dilek.

"Mahküm bĭr milletnĭñ coyulması murat olundıkta, eñ evvel darbenĭ aşaycak onıñ dinĭ, tĭlĭ ve tĭlegĭdĭr." -

(Necip H. Fazıl - Bĭr Konferans).

2. Amaç, gaye.

"Alay degen awzıñdan bal endĭrmek, / Anca menĭm muradım şay dedĭrmek." - (Boztorgay).

"Aleyküm selâm koş keldĭñ, Sen ekesĭñ alay. / Can muradım, ümĭdĭm / Sen ekesĭñ alay." - (Ekrem Mehmet Ali - Bülbül Sesĭ).

3. öz. is. Kişi adı : **Murat** (e.).

Rom. s. 1. Dorinţă. 2. Scop, ţel. 3. s. propr. Nume de persoană : **Murat** *(b).*

MURATAN öz. is. (Murat Han'dan). Köstence'nin güney-batısında köy.

"Muratan'lı pelwanga hep Reşat şıga. / Canbaşı da bek yaman, hemen cıga." - (Mehmet Vani Yurtsever - Küreş, şiir).

Rom. Numele tătăresc al satului Biruinţa din Dobrogea.

MURATKUŞ (**muratquş**) is. → **Mıratkuş**.

"Kardaşım, sen camınĭñ kapısına kara. Bĭr muratkuş kongan. Köresĭñ mĭ ?" - (Altay Kerim – Kâniye).

MURDAR s. (Fars. murdar). Murdar.

1. Kirli, pis.

2. mec. Haram.

- **İt siymekmen deñĭz murdar bolmaz. -** Deyim. Köpeğin işemesiyle deniz kirli olmaz.
- **Mışık awzı cetmegen cĭgerge murdar der. -** Atas. Kedi ağzı yetişmeyen ciğere haram der.

Rom. adj. 1. Murdar, întinat, care nu este curat. 2. fig. Spurcat.

MURFATLAR öz. is. Dobruca'da Köstence - Mecidiye kara ve demiryollarının üzerinde, bağları ve şarapçılık tesisleri ile Romanya çapında ünlü köy ve bölge. Tatarca adı Nurbat (Nur-baht) veya Tatar Nurbat, Romencesi Basarabi 'dır. Yakınında bir de Türk Nurbat, Romencesi Siminoc köyü vardır. Belli ki Murfatlar adının çoğul şekli bu iki Nurbat'dan dolayıdır.

"Murfatlar'da yüzüm bar, / Yarem, sende közĭm bar. / Kel yarın pencĭrege, / Aytacak üş sözĭm bar." - (Boztorgay).

"Hawa arüw. Kök masmawı. / Murfatlar'nıñ yeşĭl tawı / Bügün köp müsafĭr bekliy, / Kelgenlernĭ bek aybetliy." - (İsmail Ziyaeddin - Tepreş).

Rom. s. propr. Murfatlar, sat în Dobrogea centralâ, denumit şi Basarabi.

MURTAZA öz. is. (Ar. murtaza -"beğenilmiş") Kişi adı : **Murtaza** (e.).

"Murtaza akayıñ özĭn bagından şıgargan şarapnı ĭşĭp sıylandık mı, sıylandık." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. propr. Nume de persoană : **Murtaza** *(b.).*

MURUN is. Burun. Var. **murın, burun, burın.**

1. Anat. Solunum ve koku alma organı.

"Başıñ bakır kazanday, murnuñ da bittiy. / Ne allegĭm bolasıñ, kuturgan ittiy." - (Boztorgay).

"Bĭr yerden geşkende murnıma güzel kokılar keldĭ." - (Okuma - III).

2. Bazı şeylerin ön ve sivri bölümü.

3. Coğr. Karanın denize uzanmış bölümü.

4. mec. Kibir, büyüklenme.

- **Awız murun -** Yüz, surat.
- **Awzı murnı cerĭnde –** Güzel yüzlü, yakışıklı.
- **Emgen sütĭ murnından kelmek -** Bir işte çok yorulmak, çok zahmet çekmek.
- **Karnı murnında -** Doğum yapması yakın (kadın).
- **Murun celĭ -** mec. Çalım, kurumlanma. **"Eger onı cıksañ belkĭ murnun celĭ catar bĭraz." -** (Altay Kerim – Kâniye).
- **Murun cıyırmak –** Burun kıvırmak; beğenmemek.
- **Murun murunga kelmek -** Burun buruna gelmek; karşılaşmak.
- **Murun perdesi (dĭregĭ) -** Anat. Burun boşluğunu ikiye ayıran doku.
- **Murun teşĭklerĭ -** Anat. Burun delikleri.
- **Murnı aru kokı almak -** Her şeyi önceden sezmek.
- **Murnı awada -** Burmu havada; çok kibirli olmak.
- **Murnı bĭle kanamamak –** Tehlikeli bir durumdan yara bere almadan kurtulmak.
- **Murnı büyük -** Kibirli.
- **Murnı büyümek -** Kibirlenmek.
- **Murnın dĭregĭ sızlamak -** Çok acı duymak.
- **Murnın sıksañ canı şıgacak -** Çok zayıf kimseler hakkında söylenir.
- **Murnın tartmak –** Sümüğünü çekmek.
- **Murnın tıkmak –** Her işe karışmak.
- **Murnın torasına ketmek –** Burnunun dikine gitmek; kimseyi dinlemeyerek kendi bildiği gibi davranmak.
- **Murnın tübünde -** Burnunun dibinde; çok yakın bir yerde.
- **Murnın uşından anyagın körmemek -** Dar görüşlü olmak.
- **Murnından konuşmak -** Sesleri genizden çıkararak konuşmak; hımhım olmak.
- **Murnından kelmek –** Elde ettiği bir şey veya ulaştığı bir durum sonradan kendisine sıkıntı sebebi olmak.
- **Murnından kıl aldırmamak -** Kendisine hiç söz söyletmemek.
- **Murnından solımak -** Çok öfkelenmek.
- **Murnından tartsañ cıgılacak -** Çok zayıf kimseler için söylenir.
- **Murnından tutmak –** Birini istediği gibi yönlendirmek.
- **Her yerge murnıñ tıkma -** Deyim. Her yere burnunu sokma.
- **Öksĭz kozı asrasañ awzıñ murnıñ may eter, öksĭz bala asrasañ awzıñ murnıñ kan eter. –** Atas. Öksüz kuzu beslersen ağzını burnunu yağ içinde bırakır, öksüz çocuk beslersen ağzını burnunu kan içinde bırakır.

Rom. s. 1. Anat. Nas. 2. Vârf. 3. Geogr. Cap. 4. fig. Vanitate, trufie, înfumurare.

MURUNBOK (**murunboq**) is. Sümük.

"Bĭrĭn betĭ tırnalır, bĭrĭn cılawdan murunbogı şıbırır, bĭrewĭ yüz töben catıp solkıldar." - (Necip H.

Fazıl - Bïr Konferans).

Rom. s. Muc, muci.

MURUNLATMAK (**murunlatmaq**) f. İsteksizlik göstermek; yüzünü buruşturmak. Eşanl. **burun cıyırmak.**

"Geçenlerde Ahmet Hacï akaydan borçka bïr on biñ frank tïlegen edïm, bakalım degen edï. Bugün kene de bardım, murunlata, bergïsï kelmiy, cok köstere." - (Mehmet Vani Yurtsever - Toy, piyes).

"Aydı aydı, murunlatma maga. Kâniye'ge karay berme." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. v. fig. A strâmba din nas, a face nazuri.

MURUNLI s. Burunlu.

1. Burnu olan.

2. Çıkıntısı olan.

3. mec. Kibirli, burnu büyük.

"Kopaya, onuñ laf etmegenï, men alayıñızdan ziyade oraman, çalaman, men sïzdiy caşçıklarman lafka kïrïşmem, demek bola. Bunday murunlı kïşï kïm körgen ?" - (Bekir S. Çobanzade - İndemez Celil / Emel D.).

Rom. adj. 1. Cu nas. 2. Cu vârf, cu ieşitură. 3. fig. Încrezut, fudul.

MURUNLIK (**murunlıq**) is. Burunluk, burunsak; bir şeylere dokunamaması için hayvanların burnuna geçirilen nesne.

Rom. s. Botniță.

MURUNSIZ s. Küçük burunlu.

- **Peltekmen murunsız bïrbïrïnden uygunsız." -** Deyiş. Peltekle burunsuz birbirinden uygunsuz.

Rom. adj. Cu nasul mic.

MUSA öz. is. (İbranice Moşe; Ar. Musa). 1. Musa peygamber (M.ö. XII yy.).

"İsa, Musa, Buda dinlerine sahip bolgan milletlerde de bugün saglam ve kavi bïr millet fikrï bardır." - (Necip H. Fazıl - Bïr Konferans).

2. Kişi adı : **Musa** (e.).

- **Musa dinï -** Musevilik; Yahudi halkının dini.

Rom. s. propr. 1. Profetul Moise. 2. Nume de persoană : **Musa** *(b.).*

MUSAKKA (**musakka**) is. (Ar. musakka). Mutf. Musakka yemeği; sebzeler parçalar halinde doğranıp kuşbaşı veya kıyma etle pişirilen bir yemek.

Rom. s. Culin. Musaca.

MUSAKKAR (**musaqqar**) s. (Ar. musahhar) Fethedilmiş, ele geçirilmiş.

"Mewlâyım maga col berse, / Kaş kaşanda Toktamış'nı / Musakkar etermen, der" - (Ekrem ve Hilmiye Mehmet Ali - Tepegöz).

- **Musakkar etmek -** Ele geçirmek, fethetmek.

Rom. adj. Cucerit; prins, înhățat.

MUSALLA is. (Ar. musalla). Musalla; cami avlusunda cenaze namazı kılınan yer.

- **Musalla taşı -** Cenaze namazı kılınan yerde, üzerine cenazenin konulduğu masa biçiminde taş. **"**Bu vedalaşma **musalla taşında** cenaze içün yapılan helallaşma kadar hazinli oldu." - (Müstecib Ülküsal - Hacï Kadïr Akay).

Rom. s. Locul din curtea geamiei unde se depune pe o masă coşciugul defunctului şi se oficiază slujba de înmormântare, înainte de a fi dus la cimitir.

MUSALLAT is. ve s. (Ar. musallat). Musallat; birine asıntı olan, çok üstüne düşüp rahatsız edici olan.

"(Sıpraga şakırılıp) **Alemge musallat bola demek te dogrı tuwıl, çünkï altmış yetmïş hanelïk bïr köyde mualïm sırası ekï ayda bïr kele edï." -** (Altay Kerim – Kâniye).

- **Musallat bolmak -** Birini durmadan rahatsız etmek.
- **Musallat etmek -** Birini bir başkasının başına belâ etmek.

Rom. adj.şi s. Plictisitor, sâcâitor.

MUSALLATLIK (**musallatlıq**) is. Musallat oluş.

"Bo Kırım halkı da bazda bïr bek kucur bolgan mı ekïyïm asıl ? Hele o kartlarıñ musallatlıgı ne endï ?" - (Necip H. Fazıl - Kırım).

Rom. s. Sâcâială.

MUSEVİ s. ve is. (Ar. musevi). Musevi.

1. Din. Musa peygamberin dininden olan kimse.

2. Yahudi.

Rom. adj. şi s. 1. Rel. Mozaic. 2. Evreu.

MUSEVİLİK is. Musevilik.

1. Musa dini.

2. Yahudiler, yahudilik.

Rom. s. 1. Rel. Mozaism, iudaism. 2. Evreime.

MUSHAF öz. is. (Ar.) Kur'an sözünün eşanlamlısı..

Rom. s. Coran.

MUSILMAN is. ve s. → **Müslüman**.

MUSINDIRMAK (**musındırmaq**) f. İmrendirmek.

"Fïlcan işïndekï kaweden awaga köterïlïp uzagan buw musındıracak menï, Gülistan uslı supı otıra, men de yerïmde kıymıldamay otıraman." - (Altay Kerim – Kâniye).

"Esïnde de, tïşïnde de, kolların kokılı sabınman cuwıp, kïşïnï musındırganday kökregïn siypalaması kele." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. v. A face să jinduiască.

MUSINMA, **-UW** is. İmrenme.

Rom. s. Jind, jinduire.

MUSINMAK (**musınmaq**) f. İmrenmek.

"Kâniye'ge karadı, karadı, bïlektiy bïlektiy şâşlerïne, tompızday tompızday elmalarına közlerïn bakraytıp, musınacak zawallı, ama kızıñ katında turgan koşkardan oga sıra tiymiy ke." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. v. A pofti, a jindui.

MUSİBET is. ve s. (Ar. musibet). Musibet. Var. **musiybet, müsibet.**

1. is. Belâ, felâket.

"Tögerek yıldız töbemde, ay başımda. / Türlü türlü musiybet bar caş başımda." - (Boztorgay).

"Otırışıñ, turuşıñ musibet, zarar. / Sendiy etken

kabakbaş kalawga yarar." - (Boztorgay).

2. s. ve is. mec. Uğursuz (kişi).

"Kan kızdı aladı, üyïne aketedï, müsibetten közlerdï aladı, közlerïn saladı, kırk kün kırk gece toy etedïler, oñïp ösedïler." - (Ekrem ve Hilmiye Mehmet Ali - Tepegöz).

Rom. s. 1. Necaz, nenorocire, pacoste. 2. adj. Aducător de nenorocire; nefast.

MUSİKİ is. (Ar. musiki) → **Müzik.**

MUSİKİŞİNAS s. ve is. (Ar. musiki+Fars.-şinas). Musikişinas.

1. Müzik meraklısı.

2. Müzikle uğraşan kimse.

Rom. adj. şi s. 1. Amator de muzică. 2. Muzician; muzicolog.

MUSKA (**musqa**) is. (Ar. nuska). Muska; insanı koruyucu gücü olduğuna inanılan bir dua veya bir büyü yazılı bulunan, üçgen şeklinde katlanıp boyuna asılan kâğıt. Eşanl. **amail.**

"Kız oga bïr muska beredï : Bo duadı oñ yagıña tak, diydï. Onlar senï şeşïndïrïp otka atayaklar, sen korkma, muskanı taksañ canmazsın, diydï." - (Hilmiye ve Ekrem Mehmet Ali - Tepegöz).

- **Allahtan sıska, ne yapsın muska ? -** Deyim. Allahtan sıska, (bu duruma) ne yapsın muska.

Rom. s. Amuletă, talisman.

MUSLUK (**musluq**) is. (Ar. masluk) Musluk.

Rom. s. Robinet.

MUSLUMAN s. ve is. → **Müslüman**.

MUSON is. (Ar.>Fr.>Rom., Türk.) Muson rüzgârı.

Rom. s. Muson.

MUSPİYAN is. (Ar. musab-"hastalığa yaklanmış"+ Fars.-yan). Hastalar, hastalıklılar.

"İşte mewlüt, tabïrname, mammediye, muspiyan'çün ırımlar, / Karınca dua, kulunç sohta, ayle etne, tılsımlar." - (Bekir S. Çobanzade - Mezat).

Rom. s. pl. Bolnavi; suferinzi.

MUSRAT öz. is. (Nusret'ten). Köstence'nin güneyindeki Movilița köyünün Tatarca adı.

Rom. s. propr. Denumire tătărească a satului Movilița de la sud de Constanța.

MUSTAFA öz. is. (Ar. mustafa - "seçilmiş, seçkin). Kişi adı : **Mustafa** (e.).

Rom. Nume de persoană : **Mustafa** *(b.).*

MUSTAFAŞ öz. is. (Mustafa Hacı'dan) Dobruca'da, Karaömer kasabasının kuzey-doğusunda köy (Romence adı Comana).

Rom. s. propr. Numele tătăresc al satului sud-dobrogean Comana.

MUSTAN öz. is. Kişi adı : **Mustan.**

"Konışma canın idare etkenlernï de tanıtayık : Kartagası, Mustan akay; ..." - (Kerim Altay – Kâniye).

Rom. s.propr. Nume de persoană : **Mustan** *(b).*

MUSUL öz. is. Dobruca'da, Hırsova kasabasının doğusunda köy. (Romence adı Cloşca).

Rom. s. propr. Numele tătăresc al satului Cloşca, sat dobrogean, situat la est de oraşul Hârşova.

MUSULBEY öz. is. Dobruca'da Hırsova kasabasının güney-doğusunda köy. (Romence adı Horia).

Rom. s. propr. Numele tătăresc al satului Horia, sat dobrogean situat la sud-est de oraşul Hârşova.

MUSULMAN s. ve is. → **Müslüman**.

"Musulmanlar, Türkler islâmiyettiy yüksek bïr dinge mensuptırlar; onlarga dinsïz demek elbette bïr hatadır, dedïm." -(Mehmet Vani Yurtsever - Hayatım).

"Bïr musulman üyünde otıramız, yakın akraba tuganlarga, müsapïrlerge kapımız er wakıt aşıktır, sapïrler kısmetïmen kelïrler." - (Altay Kerim – Kâniye).

MUSULMANCA zf. → **Müslümanca**.

MUSULMANLIK (**musulmanlıq**) is. → **Müslümanlık**.

MUSTAHAK (**mustahaq**) s. (Ar. mustahak) → **Müstahak**.

MUŞAMBA is. (Ar. muşamma) Muşamba, su geçirmez bez.

Rom. s. Muşama.

MUŞTAR is. (Mac.>Rom.) 1. Bot. Hardal, hekimlikte kullanılan bir bitki. (Lat. Brassica nigra; Sinapis). Eşanl. **Yabani hardal.**

"Balaşıgıñ üstüne sarılgan pansamentlernï bïrtamam cïbïtïp sıyırmak üşün muştar banyosu yapacakmız." - (Altay Kerim – Kâniye).

2. Sofralarda baharat olarak kullanılan hardal macunu.

Rom. s. 1. Bot. Muştar. 2. Condiment sub formă de pastă moale.

MUTAASSIP s. (Ar. mutaassıb). Mutaassıp; bağnaz.

"Zamanın ve algan terbiyesïnïn neticesï bolarak mutaassıp edï. Lâkin bu taassubu temïz ve dindarlıgından kele edï." - (Mehmet Vani Yurtsever - Hayatım).

Rom. adj. Fanatic.

MUTEBER s. (Ar. muteber). Muteber.

1. Saygın, itibarlı.

2. Güvenilir.

3. Geçerli olan; makbul olan; yürürlükte olan.

"Tatlıdan soñ kaweler ! / O da maktawga deger, / Katında kesme şeker, / Onday ya, bek muteber." - (İsmail Ziyaeddin - Toy).

"Bo şekïlde işke başlamak, atları unutulgan atalarımızıñ eskï kurumlarında muteber tertïpnï añdıra." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. adj. 1. Stimat, respectabil, onorat. 2. Demn de încredere. 3. Valabil; în vigoare.

MUTEREM öz. is. (Ar. muhterem - "saygı değer, saygılı") Kişi adı : **Muterem / Muhterem** (e. ve k.).

"Özï, apakayı Kadriye, ul kardaşı Muterem bïr de Meşküre, akşamgaşı yarımşar sıra taa şapalamak kararın aldılar." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. propr. Nume de persoană : **Muhterem** *(b. şi f.).*

MUTFAK (**mutfaq**) is. (Ar. matbah) Mutfak. Eşanl.

aşkana.

Rom. s. Bucătărie.

MUTİ s. (Ar. muti) Muti. Var. **mutu.**

1. Uysal, yumuşak başlı.

2. Razı, memnun.

"Men yıldızga mutĭ edĭm, ay tuwdı şükür. / Cewabım cerĭn tapmaz dep ete edĭm pĭkĭr." - (Boztorgay).

"Bĭr bayarbaş, bĭr şerbentĭ ne yetmiy ? Elnĭñ apakayı bĭr cartı şewrege bĭle mutĭ." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

• **Temĭrden kapısı bolganda temeninege mutu bolgan. -** Deyim. Demir kapısı varken çuvaldıza baş eğmiş.

Rom. adj. 1. Supus, docil, cuminte, ascultător. 2. Mulţumit (de), satisfăcut (de).

MUTLAK (**mutlaq**) zf. Mutlak, mutlaka, muhakkak, kesin olarak. Var. **mutlaka.**

"Cawın cawdı, yer ıslak, / Küneş kerektĭr mutlak. / İnsan ömrĭ ne şikâr, / Daldan tüşken bĭr yaprak." - (Boztorgay).

"Sarı kawun tĭlerler, / Bĭznĭ barsak, ne derler ? Ekĭmĭznĭ körseler / Mutlak 'kawuşkan' derler." - (Boztorgay).

Rom. adv. Neapărat, absolut.

MUTLAKA (**mutlaqa**) zf. → **Mutlak**.

"Et aşamak içün mutlaka ebĭn tabacaksıñ." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

MUTLAKKA (**mutlaqqa**) zf. → **Mutlak**.

"Ayt be Hoca efendĭ, ayt, sen er şiynĭ bĭlesĭñ, mutlakka menĭm soraycak şiyĭmnĭ de bĭlersĭñ." - (Nermin ve Nevzat Yusuf - Nasrettin Hoca).

MUTLU s. Mutlu.

1. Mesut, mutluluğa ermiş; mutluluk dolu.

"Kutlu ruhuñ aweliy, bek bĭlĭrmen, Çatır tawnıñ seherlĭ bulutlarında. / Tavaf kılıp melekday aylanadır, / Hansaraynıñ o mutlu curtlarında." - (Numan Baybörü - Çelebi Cihan'ga).

"Ulu Tañrı saga sawlık / Yakşı, uzun ömĭr bersĭn. / Mutlu yaşaw, bollık, barlık, / Hem de akıl, fikir bersĭn." - (Mehmet Vani Yurtsever - Hayatımın Hikâyesĭ).

2. Mutluluk veren.

Rom. adj. 1. Fericit. 2. Îmbucurător.

MUTLULIK (**mutluluq**) is. Mutluluk.

"Tellĭ şırak aydınlık, mutluluk demek. / Nikâhka tellĭ şırakman kerek ketmek." - (Mehmet Vani Yurtsever - Toy, şiir).

Rom. s. Fericire.

MUTSIZ s. Mutsuz.

Rom. adj. Nefericit.

MUTSIZLIK (**mutsızlıq**) is. Mutsuzluk.

Rom. s. Nefericire.

MUTU s. → **Muti**.

MUVAFFAK (**muvaffaq**) s. (Ar. mufaffak). Muvaffak; başarılı.

"Kurtömer bĭraz anda mında tentiyĭp cürgenden soñ, M.... kasabasında bĭr memuriyet almaga muvaffak boldı." - (Mehmet Vani Yurtsever – Uyuşmagan Ekĭ Arkadaş).

• **Muvaffak bolmak -** Başarmak.

Rom. adj. Reuşit; realizat.

MUVAFFAKIYET (**muvaffaqıyet**) is. (Ar. muvaffakiyyet). Muvaffakiyet; başarı.

"Ekĭsĭ de her sene muvaffakıyetmen sınıf keçĭp liseniñ altıncı sınıfına keldĭler." - (Mehmet Vani Yurtsever - Uyuşmagan ekĭ Arkadaş).

Rom. s. Reuşită, succes.

MUVAFIK (**muvafıq**) s. (Ar. muvafik). Uygun.

"Hayatnıñ manasına ve icabına muvafık bĭr ömĭr geşĭrmek içün halk arasında balaban inkılaplarga col açkan, velhasıl insanlıknı özĭne mahsus bolgan kutuplarga sürüklegen bĭr kuvvet barsa, o da ilk devĭrde din, ekĭncĭ devĭrde de milliyet fikirlerĭdĭr." - (Necip H. Fazıl - Bĭr Konferans).

Rom. adj. Potrivit, adecvat.

MUVAZİ s. (Ar. muvazi). Muvazi; paralel, koşut.

"Numüne mektebĭ 1-5 sınıflı bolıp, eñ köp ögrencĭlĭ mektep bu dĭ. Muvazi sınıflar da bar edĭ." - (Mehmet Vani Yurtsever - Hayatım).

Rom. adj. Paralel.

MUWILTI is. Böğürtü.

Rom. s. Muget.

MUZ is. (Ar. muz). Bot. Muz bitkisi. (Lat. Musa paradisiaca).

2. Bu bitkinin meyvesi.

"Bo sıcak illerdekĭ ösĭmlĭkler bĭzde tabılgan ösĭmlĭklerden başkadır. Bĭzge ketĭrĭlgen ziytĭn, limon, portakal, muz (banan), hurma, nar ve taa başkalarınday etken cemĭşlerĭñ terekleri oyaklarda öserler." - (Okuma Kitabı - III).

Rom. s. 1. Bot. Banan. 2. Banană, fructul bananului.

MUZAFFER s. ve is. (Ar. muzaffer). Muzaffer.

1. s. Zafer kazanmış, yenmiş.

2. is. Zafer kazanmış kimse, yenmiş kimse.

3. öz.is. Kişi adı (e. ve k.) : **Muzaffer / Muzapper.**

"Muzaffer arkadaşı lafka kĭrĭştĭ : / - Ömĭrbek, eger sen karaman aknı işkĭ sebebĭnden ayıramasañ, ..." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. 1.-2. adj. şi s. Victorios, învingător. 3. s.propr. Nume de persoană (b. şi f.) : **Muzaffer / Muzapper.**

MUZEU is. (Yun.>Fr.>Rom.Türk.). Müze.

"Curtımıznıñ başkentĭ günden günge güzelleştĭrĭle. Cañı balaban çarşılar, geniş caddeler, güzel parklar, müesseseler em mektepler, kitap üylerĭ em stadiyonlar, tiyatrolar em muzeuler meydanga kele." - (Okuma Kitabı - III).

Rom. s. Muzeu.

MUZİKA is. (Yun.Lat.>Fr.>Rom.Türk.) Müzik. Var. **musiki, müzik.**

1. Müzik sanatı.

2. Çalınan müzik eseri.

"Aceba bo neday muzika, neşĭn bonday keş málde

muzika şalına, dep Kıylap, karttan soray." - (Nedret ve Enver Mahmut - Bozcïğït).

3. Mızıka, ağız armonikası.

Rom. s. 1. Arta muzicii. 2. Compoziţie muzicală. 3. Muzicuţă.

MÜBAREK s. (Ar. mubarek) Mübarek. Var. **mibarek.**

1. Bereketli, verimli. **Mübarek toprak.**

2. Aziz, mukaddes, kutsal; Tanrının verdiği.

"Şarşembï dedïm otırdım, / Perşembï dedïm otırdım. / Aziz, mübarek bayram günü / Peşke kïrïp otırdım." - (Boztorgay).

"Ay mübarek awede, şawlesï cerde, / Otırgaydık ekïmïz bïr mïnderde." - (Boztorgay).

"Men Tañrı'nıñ cawınından kaşmayman, mübarek cawın tanelerïn şiynemiyïm, basmayım dep özïmnï bïraz acelï tutaman." - (Nermin ve Nevzat Yusuf - Nasrettin Hoca).

3. Hoşa giden, arzu edildiği gibi olan, çok beğenilen.

"Yeşïllengen, oñ pïtken mibarek bakla. / Köp oynadık, köp küldïk, sırımnı sakla." - (Boztorgay).

"Ay, mübarek yeşïllïk, şïmenlïk şayır, / Büyük küşük, cümlege hayır." - (Boztorgay).

4. Saygı duyulan. **Mübarek yüzlï.**

5. (Alay ve yerme) Ruhsuz, uyuşuk.

- **Mübarek ay -** Din bakımından bir özelliği olan ay.
- **Mübarek kün (gece) -** Din bakımından bir özelliği olan gün (gece).
- **Bayramıñız mübarek bolsın ! -** Deyim. Bayramınız kutlu olsun !

Rom. adj. 1. Roditor, fertil. 2. Sfânt, sacru. 3. Frumos, plăcut, minunat. 4. Respectabil. 5. (Ironic) Molâu; sfîos.

MÜBİN öz. is. (Ar. mubin - "iyiyi kötüyü ayıran; aklı başında"). Kişi adı : **Mübin** (e), **Mübine** (k.).

"Mübin tükândan bïr kırmızı kalem satıp aldı." - (Tatar Tïlï -III).

"Mualïm efendï yarın Mübin akayga şakırtuwlısıñız." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. propr. Nume de persoană : **Mübin** *(b.);* **Mübine** *(f.).*

MÜCADELE is. (Ar. mucadele) Mücadele.

1. Savaş.

2. mec. Çaba, gayret.

3. İki kişi, iki taraf arasında geçen boğuşma, çarpışma, dövüş.

"Artık Türk halkları da milli menlïklerïn tawup her tarafta hareketke keldïler, her tarafta düşmanman kati mücadelege kïrïştïler." - (Mehmet Vani Yurtsever – Uyuşmagan Ekï Arkadaş).

Rom. s. 1. Război. 2. fig. Străduinţă. 3. Luptă, bătaie.

MÜCEVHER is. (Ar. mucevher) Mücevher; değerli süs eşyası.

Rom. s. Giuvaier, bijuterie.

MÜÇE is. → **Müşe**.

"Kurultaynıñ aybetlï, / Duygulu müçelerï, / Bu balaban savaşta / Toktamañız, ilerï !" - (Raşit Aşkı Özkırım Çorabatır - Dil Kurultayı Müçelerïne).

MÜDAFAA is. (Ar. mudafaa) Koruma, korunma; savunma.

"Millet namın taşıycak toplu bïr halk katïp ve nelermen menlïğïn kazanır ve kazangandan sonra da nemen müdafaa ve muhafaza etebïlïr ?" - (Necip H. Fazıl - Bïr Konferans).

- **Müdafaa etmek -** Korumak, savunmak.

Rom. s. Apărare.

MÜDDET is. (Ar. muddet). Müddet; zaman, vakit, zaman bölümü; süre.

"Bugünden son onbeş gün müsade bar, bu müddet içïnde paranı beralmasak, tarlanı özïn üstüne çıkartacak." - (Mehmet Vani Yurtsever - Toy, piyes).

"Askerlïk müddetï yedï yahut on sene bola eken." - (Mehmet Vani Yurtsever - Kart man Caş Arasında).

Rom. s. Timp, vreme, perioadă de timp, răgaz; durată.

MÜDERRİS is. (Ar. muderris) esk. Ders veren kimse; profesör.

"Bïzlerge bo imannı bergen, bo aşknı uyandırgan, bo hakikatnı anlatkan o körïlmemïş şiy, Dobruca'nıñ bïrden bïr şairï bolgan, yüksek ruhlı müderrisï Mehmet Niyazi efendïniñ Sagış kitabıdır." - (Necip H. Fazıl - **"**Sagış**"**)

Rom. s. înv. Profesor.

MÜDİR is. → **Müdür**.

MÜDÜR is. (Ar. mudir). Müdür; yönetici. Var. **müdïr.**

"Müdür kasabanıñ orta yerïnde tabılgan Numüne unvanlı mektepte vazife köre ve bundan diger mekteplernï de idare ete edï." - (Mehmet Vani Yurtsever - Hayatım).

Rom. s. Director.

MÜDÜRE is. (Ar. mudire). Kadın yönetici.

"Erten, bïrïncï-üşüncï sınıflarnı müdüre Kâniye hanım, üyle awgan sonra da ekïncï-dörtïñcï sınıflarnı Ömïrbek mualïm okıtacak." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. Directoare.

MÜDÜRLİK is. Müdürlük.

1. Müdürün görevi.

"1910-1914 senelerï arasında, mektepte müdürlük vazifesïn de tutkan halde, ... defterlerïn hem taa başka bek köp mektep ïşlerïne karagan dokumentlernï Mehmet Niyazi Cemali (neşïn Cemali ?) adı man imzalay." - (Şükran Vuap Mokanu - Mehmet Niyazi).

2. Müdürün makamı.

3. Bir kurumun müdür tarafından yönetilen teşkilâtı, idare bölümü.

Rom. s. 1. Funcţia de director, direcţie, directorat. 2. Biroul directorului. 3. Conducerea unei instituţii.

MÜECCEL s. (Ar. mueccel) İleriye atılmış, ertelenmiş; ödenmesi ileriye bırakılan.

"Mehr-i müeccel üşün konuşalar, / Anlaşalmaylar, epiyce tartışalar. / Sit efendï dört tane beşbïrlïk ïstiy, / Hacïkeldï : Bek köp o, hiç bolmaz, diy. / En nehayet ekïge razı bola. / Müeccel o, defterde yazılı kala." - (Mehmet Vani Yurtsever - Toy, şiir).

• **Mehr-i müeccel -** Nikâh sırasında, damat tarafından ileride geline verilmesi kararlaştırılaan mal veya para.

Rom. *adj. Amânat, lăsat pe mai târziu.*

MÜELLİF is. (Ar. muellif). Müellif, bir kitabın yazarı.

Rom. *s. Autor.*

MÜENDİS is. (Ar. muhendis) Mühendis.

Rom. *s. İnginer.*

MÜESSESE is. (Ar. muessese) Müessese; kurum.

"Rusların ilk işlerï, alay devïrde, Tatarnıñ dini anane ve müesseselerïn cıkmak, onı hatıralardan sïlmekke ograşmak boldı." - (NecipH. Fazıl - Bïr Konferans).

Rom. *s. Instituţie; întreprindere.*

MÜEZİN is. → **Müezzin**.

MÜEZİNLİK is. → **Müezzinlïk**.

MÜEZZİN is. (Ar. muezzin). Müezzin; namaz vaktini bildirip ezan okuyan din görevlisi. Var. **müezin, mazin.**

"1923 senesï Ramazanında Köstence kazası Sarıgöl köyïne müezzin bolarak cïberïldïm." -(Mehmet Vani Yurtsever - Hayatım).

Rom. *s. Muezin.*

MÜEZZİNLİK is. Müezzinlik; müezzin olma durumu veya müezzinin görevi. Var. **müezinlïk, mazinlïk.**

"Sade Ramazan akşamları, üylenmesï yakın bolgan caşlar camïge kele, ezan bere, bazen de müezzinlïk eteler." - (Necip H. Fazıl - Ezan Sesï).

"Bahtiyar bïr nenesïn. Bek akılımda, beş buşuk sene ewel Mecdiye medresesïnden sïptï tatil alıp kelgende, ulıñ mïnareñiñ son basamagına şıgıp ezan okıp katımda müezinlïk etkende, üy aldına şıgıp cılaganıñ közïm aldında tura." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. *s. Funcţia de muezin.*

MÜFETTİŞ is. (Ar.mufettiş). Müfettiş, denetleyici.

"Bïr yaktan ocakayga söz berdïm, bïr yaktan da rayondan bïr mektep müfettişï kelïp bïznï sıkıştırsa, mutlak men kabaatlï tüşecekmen." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. *s. İnspector.*

MÜFSİT s. (Ar. mufsid). Din. Müfsid; bir durumu bozan, yakışık almayan (hareket etmek, namaz kılarken gülmek gibi).

Rom. *adj. Rel. İncompatibil; nepotrivit, neavenit.*

MÜFTÏ is. → **Muftı**.

MÜFTÏLÏK is. → **Muftılık**.

MÜFTÜ is. (Ar. mufti) Müftü. Var. **müftï, müptï.**

1. (Günümüzdeki Romanya'da) Ülkedeki Müslümanların din işlerine bakan görevli.

2. (Türkiye'de ve eskiden Romanya'da da) İl ve ilçelerde, Müslümanların din işlerine bakan görevli.

"Müftü Halil Fehim efendi menïm Pazarcık'ta kalmam üşün ısrar ettï ve kaldım." - (Mehmet Vani Yurtsever - Hayatım).

Rom. *s. Muftiu. 1. (În România). Şeful clerului musulman din întreaga ţară. 2. (În Turcia). Şeful clerului musulman dinr-o regiune sau dintr-un raion.*

MÜFTÜLİK is. Müftülük. Var. **muftılık, müptïlïk.**

1. Müftü olma durumu. 2. Müftünün görevi veya makamı.

Rom. *s. Muftiat 1. Faptul de a fi muftiu. 2. Funcţia de muftiu; sediul muftiului, muftiat.*

MÜHENDİS is. (Ar muhendis). Mühendis.

Rom. *s. İnginer.*

MÜHİM s. (Ar. muhimm) Mühim, önemli.

"Bunda milletïmïzge has bolgan şanlı geçmïşnïñ, curt sözïnïñ memleket hem karaldı añlaşıluwında boluwınıñ mühim rollerï bardır." - (Necip H. Fazıl - Kïyew Konuşması).

"Toynıñ eñ mühim günü, üyken toy bugün." - (Mehmet Vani Yurtsever - Toy, şiir).

Türk Lehç. : Kırım. - **müim;**

Rom. *adj. Important; însemnat.*

MÜHÜR is. (Fars. muhr).Mühür. Var. **möhïr, mör, müür.**

1. Damga.

2. İmza yerine geçen damga.

"Seniñ möhrïñ basılgan yerde onıñ Kutlu-Kayabek adı okunmasın." - (A. Soysal - Edige Batır / Emel M.).

3. Ancak yetkili kimselerce açılması için kutu ve paketlerin kapaklarına konulan, üzeri damgalı kurşun veya mumdan yapılmış bağ şeklinde işaret.

• **Mühür kïmde bolsa, Süleyman odır. -** Deyim. Yetki kimde ise, kuvvet ondadır.

Rom. *s. 1. Ştampilă. 2. Parafă. 3. Sigiliu.*

MÜHÜRLEMEK f. Mühürlemek.

1. Damgalamak.

2. Bir şeyin kapağına ilgili olmayanlarca açılmaması için mühürlü kurşun veya mumlu işaret koymak.

Rom. *v. 1. A ştampila; a parafa. 2. A sigila.*

MÜHÜRLENMEK f. Mühürlenmek.

Rom. *v. 1. A se ştampila, a se parafa; a fi ştampilat, a fi parafat. 2. A se sigila, a fi sigilat.*

MÜHÜRLETMEK f. Mühürletmek.

Rom. *v.factitiv de la* **mühürlemek.**

MÜHÜRLİ s. Mühürlü.

1. Mühür basılmış.

2. Mühürle kapatılmış.

Rom. *adj. 1. Ştampilat; parafat. 2. Sigilat.*

MÜHÜRSİZ s. Mühürsüz.

1. Mühür basılmamış.

2. Mühürle kapatılmamış.

Rom. *adj. 1. Neştampilat; neparafat. 2. Nesigilat.*

MÜJDABA öz. is. (Ar. mucteba'dan - seçkin, seçilmiş) Kişi adı : **Müjdaba** (e.).

Rom. *s. propr. Nume de persoană :* **Müjdaba** *(b.).*

MÜJDE is. (Fars. mujde). Müjde.

1. Sevindirici haber, muştu.

"Şölge urluk şaşıldı, / Cez sandıgıñ taşıldı. / Bar babaña müjde ber, / Saga kısmet aşıldı." - (Boztorgay).

"Üyüñe kaytmadan burın saga bïr müjdem bar." -

(Altay Kerim – Kâniye).

2. Müjdelik, sevindirici haberi getirene verilen armağan; muştuluk.

"Nimet turmadı mı taa ? Müjdenĭ men alacakman." - (Necip H. Fazıl - Nimet'nĭñ Bayramı).

3. ünl. Sevindirici haber duyurulacağı zaman söylenen söz.

"Yetĭştĭler, / Kan terĭşĭnde kalıp, / Solıkların zor alıp, / Em atlar, em özlerĭ, / Külüp ama yüzlerĭ, / Kelĭn tüşecek yerge, / Müjde ! diyler Sitmer'ge." - (İsmail Ziyaeddin - Toy).

- **Müjde bermek -** Bir kimseye sevindirici bir haber ulaştırmak.
- **Müjde yortusı -** Hrist. İsa peygamberin doğumunun hristiyanlarca 25 Martta kutlanan yortusu. (*Rom. - Bunavestire*).
- **Müjdesĭn almak -** Sevindirici haber getirdiği kimseden armağanını almak.

Rom. s. 1. Veste bună. 2. Dar oferit celui care aduce vestea bună. 3. interj. Cuvânt prin care o persoană se previne asupra unei veşti îmbucurătoare.

MÜJDECĬ is. Müjdeci.

1. İyi haber ketiren kimse.

2. mec. Bir olayın ön belirtisi, işareti, habercisi.

Rom. s. 1. Persoana care aduce o veste bună. 2. fig. Îndiciu, semn, simptom.

MÜJDELEME, -W is. Müjdeleme.

Rom. s. Anunț de o veste bună.

MÜJDELEMEK f. Sevindirici bir haberi bildirmek.

"(Legelek) Ána, şak şak aytayatır, / Baárnĭ müjdeliyatır." - (Tatar Tĭlĭ - I).

"Anlaşıla, bo cılnıñ diger onbĭr ayından ayrı, meñlĭ bĭr ayı bolsa kerek..., üç kün zewk ve sefada cürmekke, dindaşlarıman, millet işlerĭmen eskĭ kinlerĭn unutıp kol kolga berĭşmek, hal hatĭr etĭşmekke hak kazanganın müjdeliycek Bayram ayı." - (Necip H. Fazıl - Nimet'nĭñ Bayramı).

Rom. v. A da o veste bună.

MÜJDELEWCĬ is. Müjdeci.

"Topraktan eñ başta başın şıgarganlar akbardaklardır. Onlar, karday ak bolıp baárnĭñ tatlı müjdelewcĭlerĭdĭr." - (Okuma Kitabı - III).

Rom. s. Vestitor, crainic de veste bună.

MÜJDELĬK is. Müjdelik, muştuluk; sevindirici haberi getirene verilen armağan.

"Toy sabısı Sitmer bay / Akaylıgın kösterdĭ. / Cĭğĭtlerge kızganmay / Bol bol müjdelĭk berdĭ." - (İsmail Ziyaeddin - Toy).

Rom. s. Dar oferit celui care aduce vestea bună.

MÜKÂFAT, MÜKYAFAT (**mükâfat**) is. (Ar. Mukafat). Mükâfat.

1. Ödül, armağan.

2. Karşılık.

Rom. s. 1. Premiu. 2. Răsplată; recompensă.

MÜKEMMEL s. (Ar. mukemmel) Mükemmel; kusursuz, eksiksiz.

"Bĭraz taa cürgenden soñ, asfalt colnıñ kenarına kadar uzangan, balaban azbarlı mükemmel bĭr binanıñ dogrısına yetĭştĭk." - (Okuma - III).

"Tĭrmenköy'lĭ tam sırasın tüşürüp, / Oñ kolın da Menalĭnĭñ omızından geşĭrĭp, / mükemmel bĭr koyankoltık becerdĭ." - (İsmail Ziyaeddin - Toy).

Rom. adj. Perfect, desăvârşit, excelent.

MÜKEMMELLEŞMEK f. Mükemmelleşmek; gelişmek, daha kusursuz hale gelmek.

"Vakıt geşip aletler mükemmelleşken son, bo çadırlar dört tegerşĭk araba üstüne kurulup, bĭr genĭş mögedek şeklĭn ala edĭer." - (Memet Ablay - Tatarlar Kĭmlerdĭr ?).

Rom. v. A se perfecționa; a tinde spre perfecțiune.

MÜLÂKAT, MÜLÁKAT (**mülâqat, müláqat**) is. (Ar. mulakat). Mülâkat.

1. Görüşme.

2. Röportaj.

"Badin akay, baya yaşka kelgesĭñ, ömĭrĭnde köp zorlıklar şekkesĭñdĭr, atalarımızday etĭp konuşkan tatarcañ üşün, torası bek suklandım, ama bĭz mülâkatnı türkçe yapacakmız." - (Altay Kerim - Kâniye).

Rom. s. 1. Întrevedere. 2. Interviu, reportaj.

MÜLÂYĬM, MÜLÁYĬM s. ve zf. (Ar. mulayim). Mülâyim; yumuşak huylu, sakin.

"Doktor mülâyım konuşkan bĭr kĭşĭ." - (Tatar Tĭlĭ II).

"Fukare Tatarda eş kabahat yok. Garĭp, bĭr kozıday mülâyĭm." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

"Ezan berĭlmesĭ bĭtĭp cemaat namazga uygan bolsa bĭle, Kerĭmĭn kulaklarında o tatlı, mülâyĭm sesĭ hálá taa çınlay edĭ." - (Necip H. Fazıl - Ezan Sesĭ**).**

"Zebure unutmadı Acanay'nıñ sözlerĭn, / Bek mülâyĭm davrandı, / Yaşartmadı közlerĭn." - (İsmail Ziyaeddin - Toy).

"Hocakam, işĭmĭz gene ĭş, dedĭ Cewat. Amide'diy etken mülâyĭm bĭr kızıñ kuşagında, kel keyfĭm kel." - (Altay Kerim - Biruința Kurabiyelerĭ**).**

Rom. adj. şi adv. Blând, blajin, liniștit.

MÜLÂYĬMLĬK, MÜLÁYĬMLĬK is. Mülâyimlik, mülâyim olma durumu.

Rom. s. Blândețe, blajinătate.

MÜLK is. (Ar. mulk). Mülk.

1. Ev, bahçe, tarla gibi taşınmaz mallar.

"Atası Sitmer deseñ, / Sayılgan ve süyülgen / Bĭr kĭşĭ köylerĭnde, / Mülk ve toprak saibĭ / Hálĭ vaktı yerĭnde." -(İsmail Ziyaeddin - Toy).

2. esk. Ülke; devlet, bir devletin idaresindeki yer.

- **Adalet mülkniñ temelĭdĭr. -** Atas. Adalet mülkün (ülkenin) temelidir.
- **Mahkeme kadıga mülk bolmaz. -** Atas. Mahkeme kadıya mülk değil.

Rom. s. 1. Imobil, proprietate. 2. înv. Țară, stat.

MÜLKİ s. (Ar. mulki). Asker sınıfı dışında bulunan.

Rom. adj. Civil.

MÜLKİYET is. (Ar. mulkiyyet). Mülkiyet; sahiplik, iyelik.

Rom. s. Proprietate; drept de stăpânire.

MÜLTEKA (**Mülteqa**) is. (Ar. multeka - "kavuşma, birleşme") Mülteka; XX.nci yüzyılın başlarında Mecidiye medresesinde okutulan din derslerinden biri.

"Epeyce dersler körsetetaan edĭ. Hem de sadece arabice. Şĭmdĭkĭsĭndiy martawallar tuwıl. Mülteka, Dürer, Kelâm..., hepsĭn kösterĭr edĭ." - (Mehmet Vani Yurtsever - Kart man Caş Arasında).

Rom. s. Una dintre materiile religioase de studiu de la Seminarul musulman din Medgidia, la începutul sec. XX.

MÜMİN is. ve s. (Ar. mumin). Mümin.

1. s. İnançlı, imanlı.

2. is. Müslüman.

"Allah rahmet eylesĭn, / Kabĭrĭn cennet bilesĭn. / Hurilermen bĭrlĭkte / Müminler yoldaş eylesĭn." - (Mehmet Ali Ekrem - Bülbül Sesĭ).

"Ramazan geldi dayandı, / Camiler nura boyandı, / Mümin olanlar inandı, / Tutuştu kandiller, yandı." - (Boztorgay 2).

3. öz. is. Kişi adı : (e.) **Mümin / Mömin**; (k.) **Mümine / Mömine.**

Rom. 1. adj. Credincios, pios. 2. s. Musulman. 3. s. propr. Nume de persoană : (b.). **Mümin / Mömin;** *(k.)* **Mümine / Mömine.**

MÜMKÜN s. (Ar. mümkin) Mümkün, olabilir, muhtemel.

"Bonlarnı bĭr ekĭ sáátte, bĭr ekĭ künde aytıp pĭtĭrmek mümkün tuwuldır." - (M. Ülküsal - Bayram Şenlĭgĭ).

"Bĭr köşede möñsĭrep otıra toykız. / Möñlenmemek mümkün mĭ ? / Tuwul ya oysız !" - (Mehmet Vani Yurtsever - Toy, şiir).

- **Mümkün bolmak -** Mümkün olmak.

Rom. adj. Posibil.

MÜNAFIK (**münafıq**) is. ve s. (Ar. munafik). Münafık; ara bozucu, fesatçı. Var. **münapık.**

Rom. s. şi adj. Intrigant, uneltitor; dezbinator.

MÜNAFIKLIK (**münafıqlıq**) is. Münafıklık, arabozanlık, fesatçılık. Var. **münapıklık.**

"Komunistler altüst ettı vicdanlarnı, / Tüzen kalktı, şıgırından şıgarıldı, / Münafıklık nizam bolıp kanunlaştı." - (Ekrem Menlibay - Mehmet Niyazi 'ge / Karad. gazet. y / 1991).

Rom. s. Uneltitorie.

MÜNAKAŞA (**münaqaşa**) is. (Ar. munakaşa). Münakaşa, tartışma.

"Kartagasın ve beglerĭn karşısında yasalgan münakaşalar şahsi garezler için tuwul, hazinesĭn bollıgın ve yasanıñ hükmün temin içündür." - (Necip H. Fazıl - Kĭyew Konuşması).

Rom. s. Discuție, dezbatere; controversă.

MÜNAPIK (**münapıq**) is. ve f. → **Münafık**.

MÜNASEBET is. (Ar. munasebet). Münasebet.

1. İlişki, bağ.

"Kün geşken saytın islâmiyet dairesĭnĭn balabanlaşmasından, örf ve adetlerĭ, tĭllerĭ, cografi vaziyetlerĭ, dinlerĭ başka bolgan komşularıman muhtelif münasebetlerĭ bolgan türlü kavim ve millet arasına cayılmasından sebep, din-i islâm millet ve hükümet teşkilâtında da kendĭ nokta-i nazarın hükm ettĭralmadı." - (Necip H. Fazıl - Bĭr Konferans).

2. İki şey arasındaki yakınlık, uygunluk.

"Bek arüw. Belkĭ bĭr münasebet kelse, aytsam aytayım. Madem ke o kadar meraksıñ." - (Necip H. Fazıl - Kırım).

3. Sebep, vesile.

"Akmescit Tatar Darül Muallimatının Küşad-ı Resmi Münasebetiyle – Akmescit Tatar Kız Öğretmen Okulunun Resmi Açılışı Vesilesiyle) - (Mehmet Niyazi – Sagış).

"Bugün Pazar bolmak münasebetĭmen halk erte toplaşa." - (Okuma - III).

- **Münasebet çıkarmak -** Sözü bir konuya getirmek. **"Bu, münasebet çıkarıp genç liselĭlerge bĭrköp faydalı şeylerden bahsettĭ." -** (Mehmet Vani Yurtsever – Uyuşmagan Ekĭ Arkadaş).

- **Münasebet etmek -** Sözünü etmek. **"Sen bo ĭş için maga kelĭp, olla zahmetĭñ sayıp aytmayman, münasebet etken edĭn. Şondan berĭ cuwırıklap cüremen." -** (Necip H. Fazıl – Cawşılık).

- **Ne münasebet ! -** ünl. Hiç öyle şey mi olur, anlamında. **"Ne münasebet, öz özĭne kız yagın toy masrafın da cĭgĭt şeksĭn ?" -** (Necip H. Fazıl – Cawşılık).

Rom. s. 1. Legătură, relație, raport. 2. Apropiere, asemănare. 3. Ocazie, prilej.

MÜNASEBETSİZ s. is. ve zf. Münasebetsiz.

1. Bağlantısı veya bir yakınlığı olmayan.

2. s. ve zf. Yakışıksız, çirkin; yakışıksızca.

3. Ters, aksi.

4. s. ve is. Saygısız (kimse).

- **Münasebetsĭz "Molla'kam" demek. -** Deyim. Yakışıksız bir biçimde "Molla ağam" demek. (Saygılı olması gerekirken senli benli olmaya kalkışmak).

Rom. adj. s. şi adv. 1. Lipsit de vreo legătură, de contingență. 2. adj. şi adv. Nelaloc. 3. Inoportun, nepotrivit. 4. adj. şi s. Obraznic.

MÜNASEBETSİZLĬK is. Münasebetsizlik.

1. Saygısızlık.

2. Terslik, uyumsuzluk.

Rom. s. 1. Necuviință. 2. Inoportunitate.

MÜNASĬP s. (Ar. munasib). Münasip.

1. Uygun, yerinde.

"Konışmak bĭzge münasĭp, körĭşmek nadĭr, / Kawışırmız kıymasım, etiyĭk sabır." - (Boztorgay).

"Alĭmseyit bĭznĭ tanımagan kĭşĭ tuwıl ya. Münasĭp bolmasa o da bĭzge kelmez edĭ." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

"Senday etken bĭr kaynataga Mehmet'tay etken bĭr kĭyewnĭ münasĭp kördĭm." - (Necip H. Fazıl - Caş Fidanlar).

2. Beğenilen, hoşa giden.

- **Münasĭp körmek -** Uygun ve yerinde görmek.

Rom. adj. 1. Potrivit, adecvat. 2. Agreat, acceptat.

MÜNECCİM is. (Ar. muneccim). Müneccim, astrolog;

yıldız falcısı.

Rom. s. Astrolog.

MÜNEVVER is. ve s. 1. (Ar. munevver) Aydın.

"Münevver, muallïm, hoca, aga, ırgat, kart, caş, mekteplï, çarıklı, alayımız bïrlïk bolıp çalışmamız kerek." - (Müstecib Ülküsal - Bayram Şenlïgï).

"Bazï münevverler ciddi faaliyetke kïrïşïp ve milli müsamere ve toplantılar yasap halknı hareketke ketïrebaşlagan edïler." - (Mehmet Vani Yurtsever – Uyuşmagan Ekï Arkadaş).

2. Kişi adı (k.) : **Münevver / Münewer.**

Rom. s. şi adj. 1. Intelectual; cult, luminat. 2. s. propr. Nume de persoană (f.) : **Münevver.**

MÜNFERİT s. (Ar. münferid). Münferit; ayrı, tek başına olan.

• **Münferid-i İlâhiye -** Tek başına var olan Allah. **"Ülgen Tañrımızdan onıñ cesedï içün gür topragın cengïlleştïrmesïn, ruhı içün de Münferid-i İlâhiyesïne kawuştırıp, onıñ Tatarlıkka tïlegen tïleklerïn de kabul eterek bïr an evvel meydanga kelmesïn kolaylaştırmasın tïliymen." -** (Necip H. Fazıl - Şair Mehmet Niyazi); (*Rom. - Solitudinea Divină*).

Rom. adj. Izolat, singur.

MÜNİR öz.is. (Ar. nur'dan - "ışık veren, nur saçan") Kişi adı : **Münir** (e.); **Münire** (k.).

"Münire töşekte, kartisïmen koynnaşıp cata." - (Beliz Sena Bilâl - Panayır).

Rom. s. propr. Nume de persoană : **Münir** *(b.);* **Münire** *(f.).*

MÜNKER men NEKİR öz. is. Din. (Ar.) Münker ve Nekir, islâm dininde kabirde ölüleri sorguya çektiklerine inanılan iki melek. Ölü gömüldükten sonra hoca mezarın başında kalıp ölüye telkinde bulunur, bu sorgu meleklerinin soracaklarına vereceği cevapları hatırlatır.

Rom. Rel. După crezul musulman, numele a doi îngeri care chestionează defunctul proaspăt îngropat, asupra credinţei lui.

MÜRACAAT is. (Ar. muracaat). Müracaat.

1. Başvuru.

2. Danışma, danışılan yer.

• **Müracaat etmek -** Başvuruda bulunmak, başvurmak.

Rom. s. 1. Apelare, apel. 2. Birou de informaţii.

MÜREKKEP[1] is. (Ar. murekkeb). Mürekkep, yazı maddesi. Var. **mörekep.**

"(Rusya'da) **Esasen onda yazılgan yazılar hakikat kalemïnden tögülgen mürekkepten tuwul, cefa kılıcından tamgan kandandır." -** (Necip H. Fazıl - Bïr Konferans).

Rom. s. Cerneală.

MÜREKKEP[2] s. (Ar. murekkeb) Mürekkep; yapılmış, meydana gelmiş.

"(İsviçre'de) **Bo kïşkene hükümetnïñ üç ayrı unsurdan mürekkep ahalisï bo vaziyet karşısında üçke bölïndïler." -** (Necip H. Fazıl - Bïr Konferans).

Rom. adj. Format, alcătuit.

MÜREKKEPLENMEK f. → **Mörekeplenmek**.

MÜRETTEBAT is. (Ar. murettebat). (Gemi ve uçakta) Görevliler topluluğu.

Rom. s. Echipaj.

MÜRETTİP is. (Ar. mürettip) esk. Dizgici.

Rom. s. Zeţar.

MÜRİT is. (Ar. murid) Din. Mürit; bir tarikat şeyhinin yolundan ilerleyen kimse.

Rom. s. Rel. Discipol al unui şef de sectă religioasă.

MÜRŞİT is. (Ar. murşid) Kılavuz.

"Hayatta en hakiki mürşit ilimdïr." - (Mustafa Kemal Atatürk).

Rom. s. Călăuză, ghid.

MÜRWET öz. is. (Ar. muruvvet – "sevinç, mutluluk) Kişi adı : **Mürvet / Mürüvvet.** (k.).

Rom. s. propr. Nume de persoană : **Mürvet / Mürüvvet.** *(f.).*

MÜS is. (Ar. misk). Mis, güzel koku; güzel kokulu madde.

"Ewelkï yar, eskï dos, müs kokıysıñ, / Maga degen duwanı kïmge okıysıñ ?" - (Boztorgay).

"Gül şeşekler aşacak, / Awaga müs şaşacak. / Komşı kaberïñ bolsın, / Kızıñ maga kaşacak." - (Boztorgay).

"Apakayı türlï pïstanler, müsler, altın bïlezïkler, sırgalar ïstiy." - (Ekrem ve Hilmiye Mehmet Ali - Tepegöz).

• **Herkesïñ tazı müs kokır, sokurı badem közlï bolır.** - Deyim. Herkesin dazı misk kokar, sokuru badem gözlü olur.

Rom. s. Parfum.

MÜSAADE is. → **Müsade**.

"Bïr kün babasından tawga ketmek üşïn müsaade ïstiy." - (Mehmet Vani Yurtsever - Talaka).

MÜSABAKA (**müsabaqa**) is. (Ar. musabaka) Müsabaka, yarışma.

Rom. s. Concurs, concurenţă.

MÜSADE is. (Ar. musaade). Müsaade, izin. Var. **müsaade.**

"Haydı balam, Sitbekïr, müsaade saga, / Babañ kızsın, darılsın maga." - (M. Vani Yurtsever - Toy, şiir).

"Onıñ Ursacıgar kılıkları ve karardan fazla menlïgï, özïnden taa kuwetlï ve aytuwlı bïr kïşïniñ bolganına müsade etalmagan." - (Boztorgay).

"Derslerïn bïlgen ballar / Ne kadar kuwanalar ! / Şana taymaga, sáde / Onlarga bar müsáde." - (İsmail Ziyaeddin - Toy).

"Kızkardaşı eşbïr şiy aytmay. Aşık bïr cewap bermiy. Bïraz sora müsade ïstep tışarga şıga." - (Ekrem ve Hilmiye Mehmet Ali - Tepegöz).

• **Müsade etmek -** a) İzin vermek. b) Geçmesi için yol vermek, yolu açmak. c) Elverişli olmak.

• **Müsade ïstemek -** İzin istemek.

Rom. s. Voie, permisiune.

MÜSADESİZ s. Müsaadesiz, izinsiz.

"Beylerïñïzden müsadesïz tışka çıkuw coktır. Kapıcı begïn taptamaga hakkıñız coktır." - Necip H. Fazıl - Kïyew Konuşması).

Rom. adj. Fără permisiune, fără voie.

MÜSAFĬR is. (Ar. musafir). Misafir. Var. **müsapĭr**.

"Müsafirge hoş keldĭ, odaga tüşsün, / Müsafir sıyı şay, kawe, o da pişsĭn." - (Boztorgay).

"Müsafir kız / arüwşe diy, / Yaşı da tamam ondokız ! / Ána, pencĭrege barıp, / Akkı onı körmek ĭstiy !" - (İsmail Ziyaeddin - Toy).

Rom. s. Musafir, oaspete.

MÜSAFĬRLEMEK f. Misafir etmek.

"Bize bir kere gelmişti. Çok adamlar toplayark **müsafirlemiştik**.**" -** (Müstecib Ülküsal - Hacĭ Kadĭr Akay).

Rom. v. A ospăta, a primi în ospeție, a găzdui.

MÜSAFĬRLĬK is. → **Müsapĭrlĭk**.

"Küniñ bĭrĭnde Rahmetlĭ Hoca'nıñ köyĭnde balaban bĭr müsafirlĭk bola." - (Nermin ve Nevzat Yusuf - Nasrettin Hoca).

MÜSAFĬRŞEN s. Misafirsever.

"Tünyak kĭşilerĭ bek çalışkan bolganları kadar, müsafirşendĭrler." - (Okuma - III).

Rom. adv. Ospitalier.

MÜSAMAHA is. (Ar. musamaha). Müsamaha.

1. Hoşgörü, tolerans.

"Balaban milletler diplomatları İsviçre'niñ müsamahasını veya taa dogrısı, öz faydalarına köz cummasın küte edĭler." - (Necip H. Fazıl - Bĭr Konferans).

2. Görmezlikten gelme, göz yumma.

Rom. s. 1. Îngăduință, indulgență, toleranță. 2. Trecere cu vederea, iertare.

MÜSAMERE is. (Ar. musamere). Müsamere; okullarda öğrencilerin sunduğu gösterilerle yapılan programlı eğlence.

"Oktay: Muallĭm efendĭniñ mektepte üyretken oyınların oynaymız, müsamere beremĭz. / Celay : Ne o müsamere ulá ? / Sĭz hiç yasamaysıñız mı ? Muallĭm efendĭñĭz bazda bĭr halkını mektepke toplap sĭzge manzume ne ayttırmay mı ? / Ali : Serbare'dĭr taa şo ula !" - (Mehmet Vani Yurtsever - Kurtuluş Bayramı).

"Köyĭmĭzniñ kültür ocagında bek güzel bĭr müsamere berĭldĭ." - (Tatar Tĭlĭ - II).

Rom. s. Serbare școlară.

MÜSAPĬR is. (Ar. musafir - "yoldan gelen kimse") 1. Misafir, konuk; bir eve görüşmek, kısa bir süre kalmak için gelen kimse. Var. **müsafĭr, mĭsapĭr, sapĭr.**

"Babay, üyge müsapĭr keldĭ. Nenem tükândan kahve, şeker alıp kel, dedĭ." - (Müstecib Ülküsal - Bayram Şenlĭgĭ).

2. mec. Bir yerde geçici olarak bulunan kimse.

"Baba curtta müsafir, kıymasım, / Kıskayaklı." - (Boztorgay).

- **Müsapĭr bolmak -** Misafir olmak.
- **Müsapĭr etmek -** Konuk olarak karşılayıp yedirip içirmek, yatırmak.
- **Müsapĭr kalmak -** Bir yerde misafir olarak ilgi görmek.
- **Küpte tolı mayım, er müsafĭr dayım. -** Deyim. Küp içinde dolu yağım, her misafir dayımdır, (ağırlamak bana güç gelmez).
- **Kulak müsapĭrĭ bolmak -** Deyim. Birileri konuşurken yanlarında bulunup konuştuklarını duymak.
- **Bĭr gün müsafĭr, ekĭ gün müsafĭr, / Üşüncĭ günĭ ket kâfĭr.** - Atas. Bir gün misafir, iki gün misafir, / Üçüncü gün git kâfir.
- **Müsafĭr kelse et pĭşer, / Et pĭşmese bet pĭşer**. - Atas. Misafir gelince et pişer, et pişmezse yüz pişer (kızarır).
- **Müsafĭr kĭsmetĭmen kelĭr.** - Atas. Misafir kısmetiyle gelir.
- **Müsapĭrĭñ künĭ uzasa itibarı kıskalır. -** Atas. Misafirin günü uzarsa itibarı kısalır.
- **Müsapĭr müsapĭrnĭ süymez, konakbay alayın süymez.** - Atas. Misafir misafiri sevmez, ev sahibi hepsini sevmez.
- **Müsapĭr üstüne müsapĭr bolır, üy ĭşĭne üy bol-maz.** - Atas. Misafir üstüne misafir olur, ev içinde ev olmaz.

Rom. s. 1. Musafir, oaspete. 2. fig. Persoană aflată undeva în trecere, vizitator.

MÜSAPĬRLEŞMEK f. Birbirine misafirliğe gidip gelmek.

Rom. v. A se vizita reciproc.

MÜSAPĬRLĬK f. Misafirlik, konukluk. Var. **müsafĭrlĭk.**

1. Misafir olma durumu; ağırlanma, ziyafet.

"Köyniñ kĭşilerĭ Hoca'man baz tutuşkanlar. Hoca'ga : ... akşamdan ertengeşĭk mezarlıkta cangız otırsañ, sağa arü bĭr müsafirlĭk bar." - (Nermin ve Nevzat Yusuf - Nasrettin Hoca).

2. Ziyarete gidiş, ziyarete geliş.

Rom. s. 1. Faptul de a se afla ca oaspete; ospeție; ospăț. 2. Vizită.

MÜSAVAT is. (Ar. musavat). Eşitlik, denklik.

"Kölgesĭnde haknı, adaletnĭ, müsavatnı, velhasıl tam insanlıknı caşatkan, fakat bugün alışık bĭr ses kadar bĭle tesĭr yasayalmagan, bakıruwıman fezaya, dine köp halknı toplayalmagan bĭr ses... Ezan sesĭ !" - (Necip H. Fazıl - Ezan Sesĭ).

Rom. s. Egalitate.

MÜSAVİ s. (Ar. musavi). Eşit; denk.

Rom. adj. Egal; uniform.

MÜSELLEM öz.is. (Ar. müsellem - "karşı çıkılamayan") Kişi adı : **Müsellem.**

"Öz akran üş köydeşĭ : Müsellem, Nuredin bĭr de Petruş'ka sımarlamak niyetĭmen onlarnı kırşmaga davet ettĭ." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. propr. Nume de persoană : **Müsellem** *(b.).*

MÜSEMMA s. (Ar. musemma). Müsemma.

1. Adı verilmiş, adı olan.

2. öz. is. Kişi adı : **Müsemma / Müsemba** (k.).

"Bĭr arada, Musemba tatay : / - Oca efendĭ, maylı aş belkĭ cüregĭñĭznĭ kaytargandır, marmelattan koşap ĭşĭñĭz, arü kelĭr, dedĭ." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. 1. adj. Numit, denumit. 2. s. propr. Nume de persoană : **Müsemma** *(f.).*

MÜSĬR is. (Ar. misr.). Mısır. Var. **müsür.**

1. Mısır bitkisi. (Lat. Zea mays).

2. Bu bitkinin taneli tohumu.

"Sĭzge müsĭr kaynatır edĭm, pakılday müsĭrĭm yok." - (Mehmet Vani Yurtsever - Talaka).

- **Müsĭr koşanı -** Mısır koçanı.
- **Müsĭr sabagı -** Mısır sapı.
- **Müsĭr unı -** Mısır unu. Eşanl. **malay.**

Rom. s. 1. Porumb, plantă de cultură. 2. Boabe de porumb.

MÜSĬRCĬ is. Mısır yetiştiren veya satan kimse. Var. **müsürcĭ.**

Rom. s. Cultivator sau negustor de porumb.

MÜSĬRCĬLĬK is. Mısır yetiştiriciliği veya ticareti. Var. **müsürcĭlĭk.**

Rom. s. Agricultura sau comerţul de porumb.

MÜSĬRLĬK is. Mısırlık; mısır ekili bulunan yer. Var. **müsürlĭk.**

Rom. s. Porumbişte.

MÜSLEMEK f. Güzel koku sürmek.

"Kaşıñ, kĭrpĭgĭñ kara, / Şâşĭññı müslep tara. / Cuma günü cawşımnı / Şıgıp kapıdan kara." - (Boztorgay).

Rom. v. A parfuma.

MÜSLENMEK f. Koku sürünmek.

Rom. v. A se parfuma.

MÜSLĬ s. Güzel kokulu (miskli), parfümlü.

"Kokılı, müslü şarapnı tatkan Ömĭrbek, bĭr tuwıl, üş kĭşkene kade şarap ĭştĭ." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. adj. Parfumat, plăcut mirositor.

MÜSLĬM is. (Ar.). → **Müslüman**.

MÜSLÜMAN is. (Ar. muslim+Fars. " -an" çoğul eki). Müslüman. Var. **musulman, müsülman, müslim.**

1. is. İslâmın şartlarını benimsemiş, islâm dininden olan kimse.

"Müslüman şarap ĭşmez, / Boş lafman pĭláw pĭşmez. / Menĭ üş ay aldattĭñ, / Son selâmıñ kelĭşmez." - (Boztorgay).

"Siberya, dünyanıñ eñ uzak colı, / Onda da Türk-Tatar, müslüman tolı." - (Boztorgay 2).

"Men, elhamdulillah, müslümanman. Men sawlıgımda Allahnıñ bĭrlĭgĭne, Peygamberniñ Hak Resul bolganına şahadet etken, inangan bĭr kĭşĭmen." - (Necip H. Fazıl - Kırım).

2. s. Dindar, dine bağlı.

3. s. mec. Doğru, doğruluktan ayrılmayan.

4. s. İslâm dini ve bu dine bağlı olanlarla ilgili. olan.

"(Bayram ayı) **Tanrınıñ müslüman salahın, halk barışıgın temin veya tevhit etecek biyaz bayragı." -** (Necip H. Fazıl - Nimet'niñ Bayramı).

5. ünl. Adam !

"Oñ kolıñda portakal, solıñda ılman. / Özĭm bĭlĭp aytaman, ey müsülman." - (Boztorgay).

- **Müslüman malı ortak sayılır. -** Deyiş. Müslüman malı ortak sayılır.
- **Müsülmanga eziyet haram -** Atas. Müslümana eziyet haram.

Rom. 1. s. Musulman, mahomedan. 2. adj. Religios, evlavios, pios. 3. fig. Drept, just, cinstit. 4. adj. Privitor la religia islamică şi la credincioşii musulmani. 5. interj. Apelativ dojenitor sau furios : Omule !

MÜSLÜMANCA is. 1. Müslüman dininde bir halkın dili (özellikle Türkçe).

"Apakayı Ersultan mesele özĭne açılganda 'Kazakça okutkaşı, müslümanca okutsañ taa arüw tuwıl mı ?' dese de, kocasının bergen izahatı üzerĭne, okuwnı kayda ve nece bolsa da bĭr bolganın üyrengen ve ondan soñ hiçbĭr şiy degen yok edĭ." - (Mehmet Vani Yurtsever – Uyuşmagan Ekĭ Arkadaş).

2. s. İslâm dininde bir halkın diliyle söylenmiş olan.

"Pakize kızım, okı / Müslümanca bĭr dua, / Din iman süygüsĭ men / Neşelensĭn bo yuva !" - (İsmail Ziyaeddin - Toy).

Rom. s. 1. Limba unui popor de religie musulmană. 2. adj. În limba unui subiect de religie musulmană.

MÜSLÜMANLIK (**müslümanlıq**) is. Müslümanlık. Var. **musulmanlık**.

1. İslâm dini, islâmiyet.

"(Arnavutlar) **Bunlar hristiyanlık ve müslümanlık gibi bĭrbĭrlerĭne zıt ekĭ dinge sülük etmelerĭmen beraber, özlerĭnde milliyet fikrĭn tuwdırganlar..." -** (Necip H. Fazıl - Bĭr Konferans).

2. Müslüman olma durumu; islâm dinine bağlılık.

"O wakıtlar müslümanlık ta bar edĭ, Menlĭömer akam. Halk dinge bek sarılır edĭ." - (Mehmet Vani Yurtsever - Kart man Caş Arasında).

"Ewwelkĭn hocaları ahırzamanga yakın müslümanlık coytılacak diytaan edĭler, aytkanları bolayatır." - (Mehmet Vani Yurtsever - Toy, piyes).

3. Müslüman topluluğu.

Rom. s. 1. Religia musulmană. 2. Faptul de a fi musulman. 3. Comunitate musulmană.

MÜSPET (Ar. musbet) Müspet; olumlu, pozitiv.

"Bo kitap cañı tuwıp ta bek boy alalmagan Dobruca Tatar milli edebiyatını hayırlı ve müspet collarga cetecektĭr." - (Necip H. Fazıl - **"**Sagış**"**).

Rom. adj. Pozitiv; afirmativ.

MÜSPİRE öz. is. Kişi adı : **Müspire / Müspiyre.**

"İşşşt, tıngırdama Müspire, şimdĭ kelĭr maşina, dep Muratan'lılarnıñ bĭr şakasın ayttı." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. Nume de persoană : **Müspire** *(f.).*

MÜSRET öz. is. (Nusret'ten; başarı, üstünlük). Kişi adı : **Müsret** (e.).

"Müsret, keldĭñ mĭ, ulum ĭşten ? Karnıñ aşkandır, yorılgasıñdĭr dep soramayman." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. propr. Nume de persoană : **Müsret** *(b).*

MÜSTAHAK (**müstahaq**) s. (Ar. mustahak). Müstahak.

1. Hak kazanmış, lâyık.

"Eh, bonday colsızlıklar yasagan bĭr millet ölmege, dünya tarihĭnden sĭlĭnmege müstahak bolır." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

2. is. Hak edilmiş şey.

• **Alla müstahakkıñ bersïn. -** Çıkışma sözü : Allah hak ettiğin şeyi versin (iyi veya kötü).

Rom. 1. adj. Meritat, binemeritat. 2. s. Drept, parte cuvenită, meritată.

MÜSTAKİL s. (Ar. mustakil) Müstakil; bağımsız.

"(Arnavutlar) **Bugün müstakil bïr millet ve hükümet bolıp yaşaylar." -** (Necip H. Fazıl - Bir Konferans).

Rom. adj. Independent.

MÜSTANTİK is. (Ar. mustantik) Sorgu yargıcı.

"Müstantik bïr dosya aşıp / Bïrkaç cümle heceledï, / Sonra sertiyïp şulay dedï : Haydı, tez ayt, kïmler edï ?" - (Mehmet Vani Yurtsever - Hayatımın Hikâyesi).

Rom. s. Judecător de instrucţie.

MÜSTECİB öz. is. (Ar. müstecab - "istediği kabul olunan") Kişi adı : **Müstecib, Müstecïp** (e.).

Rom. s. propr. Nume de persoană : **Müstecib** *(b.).*

MÜSTEHAB s. (Ar. mustehab) Vacip ve sünnet olmayan, fakat yapılınca beğenilen ve sevap olan (Ramazan ayından başka bir zamanda da, sevap kazanmak için oruç tutmak gibi).

Rom. adj. (Comportare) neimpusă de religie, însă demnă de laudă şi binevăzută.

MÜSTEHCEN s. (Ar. müstehcen) Müstehcen; açık saçık, yakışıksız, edepsiz.

"Yorgınlık, yukusızlık, coşkınlık sebebïnden sïnïrlerï kabargan kïşïler bïrbïrlerïne müstehcen sözlermen hitap eteler." - (Yaşar Memedemin - Şaliy Şal).

Rom. adj. Indecent, neruşinat, urât; obscen, pornografic.

MÜSTERİH s. (Ar. musterih) Müsterih; kaygılardan kurtulmuş, içi rahat, rahatlamış.

"Hacï Kadïr akay cemaate karşı son borcunu da ödemiş olduğu için memnun ve müsterih idi." - (Müstecib Ülküsal - Hacï Kadïr Akay).

"Köstence'dekï aileme üy salmak üşün balaban yardımım tokındı. Artık ruhan müsterih edïm." - (Mehmet Vani Yurtsever - Hayatım).

Rom. adj. Liniştit, calmat.

MÜSÜLMAN is. → **Müslüman**.

"Oñ kolıñda portakal, solıñda ilman, / Özïm bïlïp aytaman, ey müsülman." - (Boztorgay).

"Altın iyne, cïp sırma, gümüş oymak, / Müsülmanga vaciptïr cerde otırmak." - (Boztorgay).

MÜSÜLMANLIK (**müsülmanlıq**) is. → **Müslümanlık**.

MÜSÜR is. (Ar. misr) Bot. Mısır. Var. **müsïr, mïsïr.**

1. Mısır bitkisi (Lat. Zea mays).

"Colda müsür tarlaları arasından geşkende Kadri : - Karasa Asan, dedï, atlarnıñ başından yüksek öskenler." - (Tatar Tïlï II).

"Müsürlerïñ yaprakları deñïzdiy sallana." - (Okuma - III).

2. Bu bitkinin koçan halinde meyvesi.

"Şölde müsürler toplana." - (Tatar Tïlï II).

3. Bu bitkinin taneli tohumu.

"Müsür ektïm şayırga, / Cel yapragın kayıra. / Men yareme baracam, / Duşmanlarım ayıra." - (Boztorgay).

• **Çokantin müsür -** Cin mısırı. (*Rom. cincantin*).

• **Müsür patlatmak -** Cin mısırı kavurmak.

• **Müsür püskülï -** Mısır püskülü. (*Rom. mătase de porumb*).

• **Müsür sabagı -** Mısır sapı.

• **Patlak müsür -** Patlamış mısır. (*Rom. floricele*).

Rom. s. Bot. 1. porumb, planta de cultură. 2. Ştiulete de porumb. 3. Boabe de porumb.

MÜSÜRCĬ is. → **Müsïrcï**.

"Kel zaman, ket zaman, müsürcïler sermayelerïn kat kat arttırdılar, bazı teşïklerïn kapattılar..." - (Altay Kerim – Kâniye).

MÜSÜRCILĬK is. → **Müsïrcïlïk**.

"Ortaklaşıp Paraköyï betke cılışıp müsürcïlïk yapsak, belkï bïr gün bïzïm de bïr yerïmïzge bïraz tük pïter." - (Altay Kerim – Kâniye).

MÜSÜRLĬK is. Mısırlık. Var. → **Müsïrlïk.**

"Müsürlïk işersïne kïrïp koşanlarnı ve kılaptanday sarı táze püsküllernï tutup karadılar." - (Tatar Tïlï II).

"Köstencï'nï Karaömer'ge baylagan taşcol boyınca kazılgan endek işïnden, müsürlïk işïnden köy caşları neler neler tapkan yoklar." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. Porumbişte.

MÜSÜRSABAK (**müsürsabaq**) is. Mısır sapı.

"O, ulları man barabar bahçasında caş tereklernï müsürsabak man sarıp baylay. Bonday etmese kışta onlarnı koyanlar kemïre." - (Tatar Tïlï II).

Rom. s. Cocean de porumb.

MÜŞAWRE is. (Ar. müşavere). Müşavere, danışma; sohbet.

"Saát onda turamız, / Saba turamız. / Arkadaşlar toplaşıp ay, / Müşáwre kuramız." - (Boztorgay).

"Akku uşar, biy konar, yaşïn sarkar. / Senmen degen müşawre kïmmen darkar ?" - (Boztorgay).

• **Müşawre etmek -** Danışmak; fikir alışverişinde bulunmak.

Rom. s. Consfătuire, consultare; sfat.

MÜŞAY is. Bot. Darı cinsiden, kokulu bir kır bitkisi. (Lat. Panicum .. ?).

"At torbaga salganım bïraz müşay, / Nışanlıñnı bïlemen, şamekke uşay." - (Boztorgay).

Rom. s. Bot. Specie de mei de stepă, plăcut mirositoare.

MÜŞE is. Var. **müçe**.

1. Biyol. Anat. Aza, organ; vücud bölümü.

"Cawrıñ capkan ciyren şáş cernï sıza, / Onekï müşeñ bek tïzüw, murnuñ bıza." - (Boztorgay).

"Yarım oka et aldım, astım ıska, / Onekï müşeñ bek arüw, boyıñ kıska." - (Boztorgay).

"Tamır, kewde, yapraklar ve şeşekler bïr ösïmlïkniñ eñ kereklï müşelerïdïr." - (Okuma Kitabı - III).

2. Etnogr. a) Ortaklaşa kesilen bir hayvandan, adete veya anlaşmaya göre, her kişiye verilen parça; b) Sofrada, bü-

tün bir hayvandan, konukların itibarına göre seçilerek kesilip verilen pişmiş et parçası.

3. Bir topluluğun bireyi; üye, aza.

- **Müşeli et -** Kemiği bütün et parçası.
- **On ekĭ müşe –** Vücudun başlıca bölümleri: baş, boyun, üst gövde (göğüs boşluğu), alt gövde (karın boşluğu), iki bacak, iki ayak, iki kol, iki el.
- **On ekĭ müşeñ saw bolsın -** Deyim. On iki azan sağ olsun. (İyi dilek sözü.).
- **Köydeşnĭ müşe ayırır, kardaşnı pĭşe ayırır.** - Atas. Köydeşleri sofrada konulan etler ayırır, kardeşleri karıları ayırır.

Türk Lehç. : Kırım - **müçe;** Nog. Kazak. - **müşe;** Kırgız. - **müçö**.

Rom. s. 1. Anat. Organ, membru. 2. Etnogr. a) Partea care revine fiecăruia dintr-un animal tăiat în comun. b) Porţia de carne aleasă şi servită unui oaspete, potrivit cu rangul lui. 3. Membru; persoană care face parte dintr-o organizaţie.

MÜŞEL is. Tar. Eski çağlarda Türklerin kullandığı hayvan takviminde on iki yıllık dönem.

"Ekĭ boldı müşelĭm, kaynar kanım. / Ya ber Alla muradım, ya al canım." - (Boztorgay).

"Kurtmolla : Caşıñ kayerlerde Menlĭömer akam ? / Menlĭömer : (Bĭraz tüşüngen son) Cılım sıyır. Altıncı müşelĭm totırdım. Şĭmdĭ yedĭncĭ müşelĭmdemen." - (Mehmet Vani Yurtsever - Kart man Caş Arasında).

Rom. s. İst. În calendarul antic turcesc perioadă de timp de doisprezece ani în care fiecare an era desemnat printr-un nume de animal.

MÜŞELEMEK f. Kesilmiş bir hayvanın etini belli parçalara ayırmak.

Rom. v. A tăia carnea unui animal sacrificat în porţii.

MÜŞKÜL s. ve is. (Ar. muşkil). Müşkül.

1. s. Zor, güç.

"Üy aldında dalımız, / Yoktır artık malımız. / Bĭz ekĭmĭz ayrılsak / Müşkül bolır álĭmĭz." - (Boztorgay).

2. is. Zorluk, güçlük.

"Azbarıñda gül bar mı ? / Fesĭñde püskül bar mı ? Keşe odaña kelsem / Bo ĭşte müşkül bar mı ?" - (Boztorgay).

Rom. adj. şi s. 1. adj. Greu, dificil. 2. s. Greutate, dificultate; inconvenienţă.

MÜŞTEREK s. (Ar. muşterek). Müşterek; ortak.

"Toplu bĭr halknıñ millet sıfatın takınabĭlmesĭ, müşterek bĭr mefküre edĭnmesĭ ve milliyet fikrĭnĭñ Kâbe taşı bolması içün o toplu halknıñ mutlak, tĭlde de bĭr bĭrlĭk teşkil etmesĭ kerektĭr." - (Necip H. Fazıl - Bĭr Konferans).

Rom. adj. Comun.

MÜŞTERĬ is. (Ar. muşteri) Müşteri.

1. Bir mal alıp veya bir hizmet görüp karşılığında ücret ödeyen kimse.

"Satıcılar müşterĭlerniñ ĭstegen malların çeşĭtlĭ etĭp tezya üstüne salalar, müşterĭ ĭstegenĭn saylap ala." - (Okuma - III).

"Bĭr vakıttan sora bĭr müşterĭ kelĭp eşeknĭ satıp almak üşĭn pazarlık etmege başlay ama... bĭr de karasa közĭ ne körsĭn, aywannıñ kuyrığı şontılgan." - (Nermin ve Nevzat Yusuf - Nasrettin Hoca).

2. mec. Talip, isteyen kimse; istekli.

"Aş belledĭm, tok emĭş, / Oga benzer yok emĭş. / O yar menĭm belledĭm, / Müşterĭsĭ köp emĭş." - (Boztorgay).

"Kolların belĭne salıp, aytuwlı pelwanlarday, ortalıkka müşterĭ karamaga şıktı." - (Altay Kerim – Kâniye).

3. öz. is. Astron. Müşteri, gezegen adı. Eşanl. **Jupiter, Erendiz.**

- **İygĭ balnıñ müşterĭsĭ köp bolır. -** Atas. İyi balın müsterisi çok olur.
- **Mal müşterĭsĭne köre satılır.** - Atas. Mal müşterisine göre satılır.

Rom. s. 1. Client, muşteriu. 2. fig. Doritor, pretendent. 3. s. propr. Astr. Planeta Jupiter.

MÜTAJ is. ve s. → **Muhtac**.

"(Paranı) Ne üşĭn süyemen bĭlesĭñ mĭ ? Awır günlerde sendiy etken bek kızganşı kĭşĭlerge mütaj bolmamak üşĭn." - (Nesrin ve Nevzat Yusuf - Nasrettin Hoca).

MÜTECESSİS s. (Ar. mutecessis). Mütecessis; meraklı, araştırıcı, bilmeye istekli.

Rom. adj. Cercetător, dornic de a şti, curios.

MÜTECESSİSLĬK is. Mütecessislik; merak, ilgi.

"Seldiy etĭp kelgen kĭşĭ toplılıgı köy kĭşĭlerĭnde mütecessislĭk tuwdıra." - (Yaşar Memedemin - Şaliy Şal).

Rom. s. Curiozitate; interes.

MÜTEESSİR s. (Ar. muteessir). Müteessir.

1. Üzüntülü.

2. Etkilenmiş.

"Lisede Tarih ve Edebiyat Tarihı gibi derslerde milletlerniñ uyanış ve yükselĭşlerĭ hakkında bazı şiyler okugan ve fikirlerĭ epiyce inkişaf etken Seytcan ve Kurtömer aytılganlardan bek müteessĭr boldılar, heyecanga keldĭler." - (Mehmet Vani Yurtsever – Uyuşmagan Ekĭ Arkadaş).

- **Müteessir bolmak -** a) Üzülmek. b) Etkilenmek, tesir altında kalmak.

Rom. adj. 1. Trist, întristat. 2. Impresionat.

MÜTEHASSIZ s. ve is. (Ar. mutehassis). 1. s. Ayrılmış, adanmış.

"Bĭr milletnĭñ takibĭ içün mütehassıs olungan bo col, bo milletnĭñ balaban kĭşkene, okugan okumagan alay ferdĭ tarafından kuşaklandıgı, menĭmsendĭgĭ dakikadan itibaren, millî mefkûre, millî ideal halĭn alır." - (Necip H. Fazıl - Bĭr Konferans).

2. Mütehassıs, uzman.

Rom. 1. adj. Dedicat, consacrat. 2. s. Specialist.

MÜTEMADİYEN zf. (Ar. mutemadiyen) Ara vermeden, sürekli olarak.

Rom. adv. Fără încetare, în continuu.

MÜTESELLİ s. (Ar. muteselli) Müteselli; avunan, avunmuş.

"Yalnız Hacĭ Kadĭr akay müteselli ve memnun görünüyordu." - (Müstecib Ülküsal - Hacĭ Kadĭr Akay).

• **Müteselli bolmak** -Avunmak.

• **Müteselli etmek** - Avutmak. **"Bek acındık, lâkin kaderge, Cenab-ı Hakkıñ hükmüne baş iymekten başka çare bolmaganın anlap özimizni müteselli etmege çalıştık." -** (Mehmet Vani Yurtsever - Hayatım).

Rom. adj. Consolat.

MÜTEVAZİ s. (Ar. mütevazi). Mütevazı.

1. Alçak gönüllü.

2. Gösterişsiz, sade; iddiasız.

"Mütevazi bir yaşayışım bolsa da, bizge bolgan, sizge de bolır, dep bokşalarnı toplamaga emir berdi." - (Yaşar Memedemin - Şaliy Şal).

Rom. adj. 1. Modest. 2. Simplu; fără pretenţii.

MÜTEVAZİLİK is. Tevazu.

1. Alçak gönüllülük.

2. Gösterişsizlik.

Rom. s. 1. Modestie. 2. fig. Simplitate.

MÜTHİŞ s. (Ar. mudhiş). Müthiş.

1. Korkunç, korkutucu.

"1917 yılı kışına dogrı köyimizde ve o civar köylerde müthiş bir holera zuhur ettİ." - (Mehmet Vani Yurtsever - Hayatım).

2. Dayanılmaz, çok rahatsız edici.

3. Şaşılacak kadar değişik, olağanüstü.

4. ünl. Şaşırtıcı !; korkunç !

Rom. 1. adj. Teribil, îngrozitor. 2. İnsuportabil. 3. Extraordinar. 4. interj. Teribil !; groaznic !

MÜTTEFİK s. ve is. Müttefik; bir anlaşma ile birbirine bağlanmış; anlaşmış olan., güçlerini birleştirmiş olan.

Rom. s. şi adj. Aliat.

MÜÜR ve türevleri is. → **Mühür** ve türevleri.

MÜYİZ is. → **Müyüz**.

"Rahmetlİniñ bir sarı ögizi bar eken. Bo ögizniñ eki müyizi eki yakka kerilip tura, mañlayı da cayday." - (Nermin ve Nevzat Yusuf - Nasrettin Hoca).

MÜYÜMSEMEK f. Mühimsemek, önemsemek.

"Han, batırlarıñ alayına kılıçlar, kalkanlar berdi. Meni müyümsemedi. Maga da bir torbacık berdi." - (A. Karakaya - Çorabatır / Emel D.).

Rom. v. A lua în seamă. a aprecia, a da importanţă.

MÜYÜMSENMEK f. Mühimsemek, önmsemek.

Rom. v. A se da importanţă.

MÜYÜZ is. 1. Boynuz.

"Bo kabarşıklar sade erkek kiyiklerde bolır, dedi amcası. İlkyazda bonlardan müyüz şıgar." - (Tatar Tili - II).

"Ren tana balabanlıgında bir eşkige uşar. Müyüzleri calpak em budaklıdır." - (Okuma Kitabı - III).

2. s. Boynuz maddesinden yapılmış.

• **Müyüz kulaknı ozmak -** Sonradan yetişme olanlar eskileri geçmek.

• **İnsan sözinden, ögiz müyüzinden tutulır. –** Atas. İnsan sözünden, öküz boynuzundan tutulur.

• **Müyüz soradan şıgar, amma kulaknı ozar. -** Atas. Boynuz sonradan çıkar, fakat kulağı geçer.

• **Ögizge müyüzü awurlık etmez. -** Atas. Öküze boynuzu ağırlık etmez.

• **Ten tenimen, teke müyüzimen yaraşır. –** Atas. Denk dengiyle (akran akranıyla), teke boynuzuyla yakışır.

Rom. s. 1. Corn de animal. 2. adj. Din corn, de corn.

MÜYÜZLEME, -W is. Boynuzlama. Eşanl. **türtme.**

Rom. s. Împungere.

MÜYÜZLEMEK f. (Hayvan) Boynuzlamak; boynuzu ile vurmak, süsmek. Eşanl. **türtmek.**

Rom. v. A împunge, a lovi cu coarnele.

MÜYÜZLENMEK f. Boynuzlanmak.

1. Boynuzu çıkmak.

2. Boynuz batırılmak. Eşanl. **türtülmek.**

Rom. v. 1. A-i ieşi coarnele. 2. A fi împuns cu coarnele.

MÜYÜZLETMEK f. Boynuzlatmak. Eşanl. **türttürmek**.

Rom. v. A pune să împungă.

MÜYÜZLİ s. ve is. Boynuzlu, boynuzu olan.

"Bar neniyden müjde işte. / Müyüzli de kozlagan." - (Okuma Kitabı - IV).

Rom. adj. şi s. Cu coarne, cornut.

MÜYÜZSİZ s. Boynuzsuz, boynuzu olmayan.

Rom. adj. Fără coarne; ciut.

MÜZAKERE is. (Ar. muzakere) Müzakere; görüşme, danışma.

Rom. s. Întrevedere, convorbire; dezbatere.

MÜZE is. (Yun.>Fr.>Rom.Türk.). Müze. Var. **muzeu.**

Rom. s. Muzeu.

MÜZİK is. (Yun.Lat.>Fr.>Rom.Türk.) Müzik. Var. **muzika, musiki.**

1. Müzik sanatı.

2. Çalınan müzik eseri, beste.

Rom. s. 1. Arta muzicii. 2. Compoziţie muzicală.

MUZİKOLOCİYE is. Müzikoloji; müzik bilimi.

Rom. s. Muzicologie.

MÜZİKOLOG (**müzikolog**) is. Müzik sanatı uzmanı.

Rom. s. Muzicolog.

N n

N 1. Dobruca Tatar diyalekti alfabesinin on sekizinci harfi, **ne.** Bu harfle gösterilen konuşma sesi.

2. (Dilb.) Bol ötümlü, genizsi, diş-dişeti ünsüzü.

Rom. A optăsprezecea literă a alfabetului Dialectului Tătar dobrogean şi sunetul notat cu această literă. (Lingv.) Sonantă nazală, dental-alveolară.

-N- Yapım eki. Fiillerin dönüşlülük ve edilgenlik şekillerini türetir. **Urmak → ur-u-n-mak. Tanımak → tanı-n-mak.**

Rom. Afix lexical de formare a formelor reflexive şi pasive ale unor verbe.

'NA[1] ünl. "**Mına"** veya **"aná"** sözlerinden kısaltma. "İşte", "Bak !", "Al !" anlamlarıyla, bir şeyi gösterirken veya verirken söylenir.

"Canbaşka al... Aná na na... Tart, kaldır at, / Aná na na... Çorabatır... Hop... Aferïm balay !" - (Bekir S. Çobanzade – Yaz Akşamı Üy Aldında).

Rom. interj. Iată ! Iacă !; Na !, Ia ! Ţine !

-NA[2] Yapım eki. (Fars. na-) Sıfat başına gelerek manayı olumsuzlaştıran önek : **Namert, naçar, nadan.**

Rom. Afix lexical (prefix) care indică o negaţie : ne + ...

NAAŞ is. (Ar. na'ş) Naaş, ölen kimsenin vücudu, ceset.

Rom. s. Rămăşiţele pământeşti; cadavru.

NAAT s. (Ar. na't) Ed. Hazreti Muhammed'in niteliklerini öven kaside.

Rom. s. Lit. rel. Odă închinată Profetului Mahomet.

NABIZ is. (Ar. nabz). Nabız.

1. Tıp. Kalp atışlarının damarlarda hissedilmesi.

2. mec. Düşünce, niyet.

- **Nabız coklamak –** Birinin niyetini anlamaya çalışmak.
- **Nabzın ölşmek (almak) –** Nabzını saymak, ölçmek.
- **Erkezniñ nabzına köre şerbet bermek –** Deyim. Herkese karşı hoş görünecek şekilde davranmak.

Rom. s. 1. Med. Puls. 2. fig. Gând; intenţie, dispoziţie.

NABOR is. (Rus.). Celp, askere çağırma, alma.

"Nabor zorı bolsa da, / Cürekke ot tolsa da, / Halk tendïrïz saw edï." – (Hamdi Giraybay – Keçtí Endï).

Rom. s. Recrutare.

NACİ öz. is. (Ar. naci - "kurtulmuş") Kişi adı : **Naci** (e.); **Naciye** (k.).

Rom. s. propr. Nume de persoană : **Naci** *(b.).;* **Naciye** *(f.).*

NAÇAR s. (Fars. naçar) Naçar.

1. Çaresiz, çıkar yolu olmayan.

2. Zayıf, çelimsiz, kuvvetsiz.

"Mualïm cïgït, Samedin'ge köre bïraz naçar, onın üşün kïsesïne ekï taş azïrlep, Samedin'niñ yaklaşuwın bekledï." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. adj. 1. Neputincios, lipsit de posibilităţi. 2. Slab, firav, lipsit de putere.

NAÇARLIK (**naçarlıq**) is. 1. Çaresizlik.

2. Zavallılık, zayıflık.

"(Arslan:) Senden yardım ümït etsem, kayda menïm barlıgım ? / Işan kaşa, biñ selâm man köstere naçarlıgın." - (Okıma Kitabı - IV).

Rom. s. 1. Neputinţă; lipsă de soluţie. 2. Stare de neputinţă, nevolnicie.

NADAN s. (Fars. nadan). Nadan, bilgisiz, cahil.

"Nadan bolgandan, o malın esabın özï bïlmiy, onı kelïşï güzel anyaka mınyaka dagıtmaga başlagan." - (Nedret ve Enver Mahmut – Ayuw Kulak Batır).

Rom. adj. İgnorant; incult; analfabet.

NADANLIK (**nadanlıq**) is. Nadanlık, bilgisizlik, cahillik.

Rom. s. İgnoranţă; lipsă de cultură.

NADAS is. Nadas; tarlayı ilkbaharda sürüp, ekmeden, dinlendirmeye bırakılması.

- **Nadas etmek –** Toprağı sürerek dinlenmeye bırakmak.
- **Nadaska bırakmak –** Toprağı nadas etmek için ekmeyip bekletmek.
- **Cawınman nadas topragıñ canıdır**. – Atas. Yağmurla nadas toprağın canıdır.

Rom. s. Lăsare în stare de pârloagă.

NADASLANMAK (**nadaslanmaq**) f. Nadas edilmek.

Rom. v. A fi lăsat ca pârloagă.

NADASLIK (**nadaslıq**) s. Nadas için ayrılmış.

Rom. adj. De pârloagă, ales pentru pârloagă.

NADASSIZ s. Uzun süre nadas edilmemiş; sürekli ekilmiş (toprak).

- **Nadassız tarla namazsız mollaga uşar. –** Atas. Nadassız toprak namazsız mollaya benzer. (Kendisinden beklenemi veremez.)

Rom. adj. (Despre terenurile agricole) Cu solul sărăcit, din cauza cultivării continui, fără lăsări în pârloagă.

NADİR s. (Ar. nadir). Nadir.

1. Seyrek olan; az bulunur.

"Konışmak bïzge münasïp, körïşmek nadïr, / Kawuşırmız kıymasım, etiyïk sabır." - (Boztorgay).

2. öz.is. Kişi adı. **Nadïr** (er.), **Nadïre** (ka).

Rom. 1. adj. Rar întâlnit. 2. s. propr. Nume de persoană : **Nadir** *(b.),* **Nadire** *(f).*

NADİ öz. is. (Fars. çağıran, seslenen). Kişi adı. **Nadi** (e.), **Nadiye** (k.).

Rom. s. Nume de persoană. **Nadi** *(e.),* **Nadiye** *(f.).*

NADİDE öz. is. (fars. nadide -"görülmemiş"). Kişi adı : **Nadide** (k.).

Rom. s. propr. Nume de persoană. **Nadide** *(f.).*

NAFAKA (**nafaqa**) is. (Ar. nafaka). Geçimlik, geçinmek için gerekli şeylerin bütünü.

"Efendïm, mübarek niymetïmïz, ötmegïmïz, kündelïk nafakamız şölde catır." - (Altay Kerim – Kâniye).

- **Nafaka aylıgı -** Boşanma durumunda bir taraftan diğerine ödettirilen geçinme aylığı.

Rom. s. Mijloace de întreţinere, de subzistenţă.

NAFİ öz. is. (Ar. nafi - "yararlı, kazançlı). Kişi adı : **Nafi / Napi** (b.).; **Nafiye / Napiye** (f.).

Rom. s. propr. Nume de persoană : **Nafi / Napi** *(b.);* **Nafiye / Napiye** *(f.).*

NAFİLE s. ve zf. (Ar. nafle). Nafile.

1. s. Yararsız, boşa giden.

2. zf. Kötü, berbat.

"Öz başıña karbız kesmege ograşma, işïñ sonı nafle şıgar." - (Altay Kerim – Kâniye).

3. zf. Boş yere.

"Bakşada kara kurma, / Karşımda karap turma. / Menï saga bermezler, / Nafle boynıñnı urma." - (Boztorgay).

4. Fazladan kılınan namaz veya fazladan tutulan oruç.

"Kıl namazıñ topragına betïñ sürüp, / Nafileñï bek uzatmay colıña tüş, / Curtta büyük ibadetïñ icra tiyïş." - (Bekir S. Çobanzade - Bïr Esïrnïñ Baştaşına).

Rom. 1. adj. Inutil. 2. adj. Rău, neplăcut, prost. 3. adv. În zadar, de prisos. 4. Rugăciuni suplimentare, peste ritualul obişnuit.

NAFTALİN is. (Fr.>Rom.Türk.) Naftalin.

Rom. s. Naftalină.

NAFTALİNLEME, -W is. Naftalinlemek işi.

Rom. s. Acţiunea de a da cu naftalină.

NAFTALİNLEMEK f. Naftalinlemek, naftalin serpmek.

Rom. v. A da cu naftalină, a pune naftalină.

NAGIŞ (**nağış**) is. (Ar. nakş). Nakış; kumaş üzerine renkli iplikler, sırma ve simle yapılan süsler.

"Anası, Çeber totay dep tanılgan kartanası üyníñ bu bír çeçegíne nagış tíkmek, cíp iymek, keten, kıbrız tokumak yolların ögrete başladılar." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

- **Nagış işlemek –** Kumaş üzerine iplik, sırma ve simle süsler yapmak.
- **Nagış işliyecek kız, etík tígecek bíz tuwılman –** Deyiş. Nakış işleyecek kız, çizme dikecek biz değilim.

Rom. s. Broderie.

NAGIŞLAMA, **-W** (**nağışlama**, **-w**) is. Nakışlamak işi.

Rom. s. Acţiunea de a broda; brodare.

NAGIŞLAMAK (**nağışlamaq**) f. Nakışlamak.

1. Nakışla süslemek, nakış işlemek.

"Ay kamışlar, kamışlar, / Kızlar nagış nagışlar. / Nagışlagan şewresïn / Can dostuna bagışlar." - (Boztorgay).

2. argo. (İçki bardağını) Dikmek, içmek.

"Ka Böramet, bïr awa bagışlaçı, / Kana Server, kadenï nagışlaçı." - (Bekir S. Çobanzade - Kalpak Makracı).

Rom. v. 1. A broda. 2. arg. A ridica paharul (cu băutură).

NAGIŞLANMAK (**nağışlanmaq**) is. Nakışlanmak.

Rom. v. A se broda; a fi brodat.

NAGIŞLATMAK (**nağışlatmaq**) f. Nakışlatmak.

Rom. v. fact. A pune să brodeze.

NAGIŞLI (**nağışlı**) s. Nakışlı.

Rom. adj. Cu broderie; brodat.

NAGIŞSIZ (**nağışsız**) s. Nakışsız.

Rom. adj. Nebrodat; fără broderie.

NAGIŞŞI (**nağışşı**) is. Nakışçı.

Rom. s. Persoană care execută broderii; brodor, brodeză.

NAGIŞŞILIK (**nağışşılıq**) is. Nakışçılık; nakış yapma işi.

Rom. s. Îndeletnicirea de brodor, de brodeză.

NAGME (**nağme**) is. (Ar. nagme). Nağme, ezgi; melodi.

Rom. s. Melodie.

NAGMELĬ (**nağmelï**) s. Nağmeli; güzel melodili.

"Ara-ara çortıldaşıp öte şayır kuşları, / … Orkestra bo, tiyatro bo, nagmelï konçert te bo." - (A. Tukay – Şürelï'den Tahsin İbrahim uyarl. / Okıma Kitabı – V).

Türk Lehç. : Kırım. **- nağmeli**;

Rom. adj. Melodios.

NAHİV is. (Ar. nahv) Dilb. Nahiv; cümle bilgisi, söz dizimi, sentaks.

Rom. s. înv. Lingv. Sintaxă.

NAİL s. (Ar. nail) 1. Nail; başarmış, erişmiş, ulaşmış, kavuşmuş.

"Adı İsmail, / Şamarga nail. / Arkası terïden, / Kulakları demïrden. - Dare." - (Folklor : Bulmaca).

2. Kişi adı : **Nail** (b); **Naile** (f.).

- **Nail bolmak -** Erişmek, ulaşmak, başarmak.

Rom. adj. 1. Reuşit, atins, obţinut, căpătat. 2. Nume de persoană : **Nail** *(b);* **Naile** *(f).*

NAİP is. (Ar. naib) 1. Naip; kral vekili.

2. Kişi adı : **Naip** (e.).

Rom. s. 1. Regent. 2. Nume de persoană : **Naip** *(b).*

NAKARAT (**naqarat**) is. (Ar. nakarat). Ed., Müz. Nakarat; şiirlerde, türkülerde ara ara tekralanan bölüm.

Rom. s. Lit., Muz. Refren.

NAKIS (**naqıs**) s. (Ar. naks). Mat. Nakıs, eksi; Sayılar arasında çıkarma işlemi yapılacağını ya da önünde bulunduğu sayının negatif sayı olduğunu gösteren işaret, " -". Eşanl. **eksi, şıktı.**

"Bïr künmen taa kıskardı ömïr, / Artı sonsızlıktan nakıs sonsızlıkka / bïr adım taa attı." - (Yaşar Memedemin - Kalem Oyınları).

Rom. s. Mat. Minus, fără. Semnul operaţiei de scădere, " -".

NAKIŞ (**naqış**) is. → **Nagış**.

NAKIŞLAMAK (**naqışlamaq**) f. → **Nagışlamak**.

NAKIT is. (Ar. nakd) Nakit; verilmeye, ödenmeye hazır para.

- **Vakıt nakıttır** - Atas. Vakit nakittir; zaman para gibi kıymetlidir.

Rom. s. Numerar; bani lichizi, bani gheaţă.

NAKŞİBENDİLĬK (**Naqşibentlïk**) öz.is. (Ar. nakş+ Fars. bendi) Din. Nakşibendilık, Nakşibendi tarikatı; Özbekistanlı Şeyh Bahaeddin Nakşibend'in (1318-1389) kurduğu, ibadetin

gizli yapılması gerektiğine inanan tarikat.

"Dobruca'daki Türkler arasında en çok tanınan tarikat şeyhlerinden birisi, Nakşibendi tarikatını güden Şeyh Ahmet Efendidir. Bu kişi Köstence sancağında bulunan Bayramdede köyünde tekke açarak birçok mürit toplamış ve uzun yıllar yaşamıştır." - (Müstecib Ülküsal - Dobruca ve Türkler)

Rom. s. Rel. O sectă religioasă musulmană ai cărei adepți își practică cultul în mod discret, departe de văzul altora.

NAL is. (Ar. nal). Nal; at ve öküzlerin tırnak tabanlarına çakılan biçim verilmiş demir parçası.

"Gül terekniñ dalı yok, / Bir yar süydim malı yok. / Alır edim men seni, / Torı atımnıñ nalı yok." - (Boztorgay).

- **Dört nal –** Atın en hızlı koşma biçimi. *(Rom. – Galop).*
- **Dört nalına at şapmak –** Atı dört nala koşturmak.
- **Nal kakmak** – Nal çakmak.
- **Nalların atmak (tïkmek)** – Ölmek.
- **Atka nal kagılganın körgen baka ayagın uzatkan –** Deyim. Ata nal çakıldığını gören kurbağa ayağını uzatmış.
- **Üş nalman bír at kerek –** Deyim. Üç nal ile bir at gerek.
- **Bïr mık bïr nalnı, bïr nal bïr atnı kurtarır –** Atas. Bir çivi bir nalı, bir nal bir atı kurtarır.

Rom. s. Potcoavă.

NALBANT is. (Ar. nal+Fars. bend "bağlayan, takan"). Nalbant; nal yapıp hayvanları nallayan zanaatkâr.

- **Nalbant tükânı -** Nalbant dükkânı. (*Rom. potcovărie*).

Rom. s. Potcovar.

NALBANTLIK (nalbantlıq) is. Nalbantlık.

1. Nalbantın işi.

2. Nalbant olma durumu.

Rom. s. 1. Meseria de potcovar; potcovărie. 2. Faptul de a fi potcovar.

NALET is. ve s. (Ar. lânet'ten) Melun. Var. **nálet, lánet.**

1. is. Beddua.

2. s. Lânetli; Tanrı tarafından lânetlenmiş olan.

"Kara, cïgït, diy at, eger men senï mınaw bulıtka yetïştïre almasam, sen maga mana tabarsıñ, sen de aldımızdakı bulıtnı ekïge ayırmasañ, men saga nalet dep aytarman." - (Nedret ve Mahmut Enver – Ayuw Kulak Batır).

3. mec. Aksi, hırçın, kötü kalpli.

Rom. s. şi adj. 1. Blestem, afurisenie. 2. Blestemat, afurisit. 3. fig. Rău; al dracului, îndrăcit.

NALETLENMEK f. Hırçınlık ve düşmanlık göstermek.

Rom. v. A se îndrăci; a se înrăi; a lua o atitudine ostilă.

NALETLEŞMEK f. Hırçınlaşmak; yaramazlaşmak.

Rom. v. A se îndrăci, a se înrăi.

NALETLİK is. Yaramazlık, kötü kalplilik.

Rom. s. Reavoință; dușmănie.

NALIN is. (Ar. nalin). Nalın, takunya. Eşanl. **takina.**

Rom. s. Galenți; saboți.

NALINCI is. Nalıncı.

Rom. s. Cioplitor de galenți.

NALLAMA, -W is. Nallama.

Rom. s. Potcovire.

NALLAMAK (nallamaq) f. Nallamak, nal çakmak.

Rom. v. A potcovi.

NALLANMAK (nallanmaq) f. Nallanmak.

"Ay oglanlar, toplaşıñ, tezden bïzge sefer bar, / Alaşalar nallansın, ok yaylar maylansın." - (Edip Efendi - Sefername / Emel M. 8 - 1934).

Rom. v. A fi potcovit, a se potcovi.

NALLATMAK (nallatmaq) f. Nallatmak.

Rom. v. A pune să potcovească.

NALLI s. Nallı.

Rom. adj. Cu potcoavă; potcovit.

NALSIZ s. Nalsız.

Rom. adj. Fără potcoavă; nepotcovit.

NALŞA, NALŞIK (nalşıq) is. Nalça.

Rom. s. Blacheu.

NAM is. (Fars. nam). 1. Ad, isim.

"Catsañ da, tursañ da, bïr tatar kızı kal. Bo namnı sen kïrletme." - (Necip H. Fazıl - Kırım).

2. Ün, şöhret.

"Bïrleşiyïk. Bïz ölsek te, ölmesïn / Tatar namı, eşïtïlsïn yüksekten." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

- **Nam bermek -** Ün kazanmak.
- **Nam kazanmak -** Ünlü olmak.
- **Namı ketmek -** Ünü yayılmak.
- **Namına -** Birinin adına, onun yerine.

Rom. s. 1. Nume, denumire. 2. Renume, reputație.

NAMAZ is. (Fars. nemaz). 1. Namaz, salât (ar.); İslâmın beş şartından biri olup müslümanların günde beş defa usulüne göre yaptıkları ibadet. **Saba namazı. Üyle namazı. Ekïndï namazı. Akşam namazı. Yatsı namazı.**

2. Kandil (berat, miraç, regaib ve mevlüt) günlerinden her biri.

"Saw bolsak, bo namaz ertesï de nışan toyın yasarmız." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

- **Bayram namazı –** Kurban ve Ramazan Bayramlarında sabah namazından sonra cemaatle kılınan namaz.
- **Cenaze namazı –** Öğle veya ikindi namazından sonra, ölü gömülmeden önce Allah için namaza, ölü için duaya niyet edilerek kılınan namaz.
- **Cuma namazı –** Erkeklerin Cuma günü cemaatle beraber kıldıkları öğle namazı.
- **Kaza namazı –** Vaktinde kılınmayan beş vakit farz namazlar veya vitir namazı için sonradan (güneş batarken, doğarken veya tepede iken hariç) herhangi bir zamanda kılınan namaz.
- **Nafile namazı –** Bir ibadet etme arzusuna uyarak, fazladan kılınan namaz.
- **Namaz kılmak –** Namaz ibadedini yerine getirmek.
- **Namaz lokımı (ulkumı) –** Kandil günü pişirilip komşulara dağıtılan bir hamur işi.
- **Namaz niyaz –** İbadet.
- **Namazga turmak –** Namaz kılmakta olmak.
- **Namazga uymak –** Namaz kılmakta olmak.

• **Namazı kılınmak –** (Bir müslümanın) cenaze namazı kılınmak.

• **Namazında niyazında bĭr kĭşĭ bolmak –** Din görevlerini her zaman yerine getiren bir kimse olmak.

• **Teravi namazı –** Ramazan ayında yatsı namazı ile vitir namazı arasında, yalnız veya cemaatle kılınan sünnet namaz.

• **Vitir namazı –** Yatsı namazından sonra kılınan vacip namaz.

• **Namazda közĭ coknıñ ezanda kulagı bolmaz. –** Atas. Namazda gözü olmayanın ezanda kulağı olmaz.

• **Tayak ayuwga namaz üyretken –** Atas. Sopa ayıya namaz öğretmiş.

Rom. s. 1. Fiecare din cele cinci rugăciuni zilnice efectuate de musulmani după un anumit ritual. 2. După credința musulmană, fiecare din zilele sărbătorite ca zile sfinte.

NAMAZLIK (**namazlıq**) is. Namazlık.

1. Seccade veya seccade yerine kullanılan şey.

"Enĭştelerden bĭrĭsĭ / Cerge serĭlmek üşün / bĭr namazlık ketĭrdĭ." - (İsmail Ziyaeddin – Toy).

2. s. Namaz kılma kadar süren.

• **Namazlık töşemek** – Seccade sermek.

Rom. 1. s. Covoraș pe care se face rugăciunea zilnică. 2. adj. De durata unei rugăciuni.

NAMAZSIZ s. ve is. 1. Beynamaz, namaz kılmayan (kimse).

2. s. Ay başı durumunda olan (kadın).

3. zf. Namaz kılınmadan.

• **Nadassız tarla namazsız mollaga uşar. -** Atas. Nadassız tarla namazsız mollaya benzer.

Rom. adj. şi s. 1. Care nu îşi face rugăciunile zilnice. 2. (Femeie) Aflată în perioada de menstruație, absolvită de cultul zilnic. 3. adv. Fără ritualul de rugăciune.

NAMDAR s. (Fars. namdar) Namdar; nam sahibi, namlı, ünlü.

"Ha ! Alĭmseyit. Azaplar'nıñ namdar Alĭmseyit'ı bo ya. Kĭşĭ cambazı." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

Rom. adj. Renumit, reputat; celebru.

NAME is. (Fars. name). Name; mektup; yazı.

Rom. s. Scrisoare, epistolă.

NAMERT s. (Fars. namerd) Namert.

1. Cesaretsiz, korkak.

2. Güvenilmez, alçak.

• **Alla namertke mutac etmesĭn –** Atas. Allah manerde muhtaç etmesin.

• **Namert dostıñ bolgaşı, mert duşmanıñ bolsın. -** Atas. Namert dostun olacağına, mert düşmanın olsun.

Rom. adj. 1. Frios, laș. 2. Josnic, murdar.

NAMERTLĬK is. Namertlik.

1. Cesaretsizlik, korkaklık.

2. Alçaklık.

Rom. s. 1. Faptul de a fi fricos, laşitate. 2. Josnicie.

NAMIS is. → **Namus**.

NAMISSIZ s. → **Namussız**.

NAMKYÖR s. → **Nankyör**.

NAMLI s. Namlı; ünlü, tanınmış.

"Sĭzĭñ köyĭñĭzĭñ anaw namlı poletikası catıştı mı şo, şoman ?" - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

Rom. adj. Renumit, reputat, vestit; celebru.

NAMLU is. (Yun.>Türk.) Namlu.

1. Tüfeğin boru kısmı.

2. Kılıcın, bıçakların kesici bölümü.

Rom. s. 1. Țeava armei. 2. Lama armelor albe.

NAMSIZ s. Namsız; ünsüz, tanınmamış.

Rom. adj. Fără reputație.

NAMUS is. (Ar. namus). Namus. Var. **namıs**.

1. Toplumun ahlâk kurallarına bağlılık.

2. Şeref, onur, saygınlık.

"Sen Azaplar'nıñ mına saga bĭr akayı bolıp ta takatsızlıgından ayttıra turgan kızıñ alalma ! Bo namuska bĭr kederlĭlĭk köresĭñ, Bawbek akam." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

3. Dürüstlük, doğruluk. **Namusıman ĭş körmek.**

4. İffet; cinsi konularda ahlâklılık.

"Tatar adetlerĭne köre namusıman, sıdırgı sıyıman, temĭz kız bolıp üyüne kaytsa bĭle, Meşküre alıp kaşılgan kız lagabından bĭr vakt kurtulamaycak edĭ." - (Kerim Altay Kâniye).

• **Namusına tokınmak –** Namusuna saldırmak. (*Rom. A atenta la onoarea cuiva*).

• **Atnı kamşı öttĭrĭr, ernĭ namus.**" - Atas. Atı kamçı öldürür, eri namus.

Rom. s. 1. Moralitate. 2. Onestitate, onoare, considerație. 3. Corectitudine. 4. Castitate.

NAMUSLI s. Namuslı. Var. **namıslı**.

1. Ahlâk kurallarına uygun olarak davranan.

2. Doğru, dürüst.

"İş küş bĭlgen namuslı bĭr halklardır diy." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

3. İffetli.

Rom. adj. 1. Moral; onest. 2. Corect, cinstit. 3. Cast.

NAMUSLILIK (**namuslılıq**) is. Namusluluk; namuslu olma durumu.

Rom. s. Moralitate.

NAMUSSIZ s. Namussuz. Var. **namıssız**.

Rom. adj. Necinstit, necorect.

NAMUSSIZLIK (**namussızlıq**) is. Namussuzluk.

Rom. s. Necinste, incorectitudine.

NAMZET is. (Fars. namzed). Namzet, aday.

Rom. s. Candidat.

NANAY[1] is. (Çocuk dili) Cici anne.

Rom. s. (În limbajul copiilor) Termen de adresare al unui copil pentru o femeie simpatizată, din anturajul familiei; mătușă, țață, tanti.

NANAY[2] s. argo. Yok.

Rom. adv. argo. Deloc, nimic, canci; adj. lefter.

NANAYLAR öz. is. Sibirya'nın doğusunda (Rusya Feder. ve Çin'in kuzey-doğusunda), Amur ırmağının denize döküldüğü bölgede yaşayan Tunguzlar soyundan halk.

Rom. s. propr. Nanaii; populaţie de origină tunguză care locuieşte pe malurile Amurului de jos (în Siberia şi Manciuria chineză).

NANE is. (Ar. nana). Bot. Nane. (Lat. Mentha piperita). Var. **náne**.

Rom. s. İzmă; mentă.

NANELĬ s. Naneli.

"Rahmetlïniñ canı köp nánelï bïr şorba ïstiy ama …, üyde o da yok." - (Nevzat ve Nermin Yusuf – Nasrettin Hoca)

Rom. adj. Cu izmă; mentolat.

NANİK is. Nanik; bir elin başparmağını burna değdirerek birine yapılan alay işareti.

- **Nanik yapmak –** Nanik yapmak. (*Rom. A da cu tifla*).

Rom. s. Tiflă.

NANKYÖR s. (Fars. nankur) Nankör; iyilik bilmez. Var. **namkyör.**

"Hoca: Namkyör adamsın, işiñ bayladıñ saglam kazıkka, külesïn ya." - (Nevzat ve Nermin Yusuf – Nasrettin Hoca).

- **Nankyör mışık şanagına tükürür. –** Deyim. Nankör kedi çanağına tükürür.

Rom. adj. İngrat; nerecunoscător.

NANKYÖRLĬK is. Nankörlük, iyilik bilmezlik.

"Nankyörlïk, iygïlïknï unutmak sïzge yaraşır, bïzge yaraşmaz." - (Ekrem ve Hilmiye Mehmet Ali – Tepegöz).

Rom. s. İngratitudine, nerecunoştinţă.

NAR[1] is. (Fars. nar, enar) Bot. 1. Nar ağacı (Lat. Punica granatum).

2. Bu ağacın sert kabuklu, içinde kırrmızı, sulu taneler bulunan yemişi.

"Alma aldım, nar eken, / Buz belledïm, kar eken. / Aldımdan hayal geştï, / Hayal tuwıl, yar eken." - (Boztorgay).

Rom. s. 1. Bot. Rodiu. 2. Rodie, granată; fructul rodiului.

NAR[2] is. Zool. Tek hörgüçlü deve. (Lat. Camelus dromedarius).

Rom. s. Zool. Dromader.

NARA is. (Ar. nare). Nara; haykırma.

- **Nara atmak** – Nara atmak *(Rom. a chiui; a striga).*

Rom. s. Strigăt, urlet; chiot.

NARAT is. 1. Bot. Çam ağacı. Var. **çam.**

"Bïr köşede balaban bïr yeşïl narat bar. Onıñ bütün dallarında türlü türlü renkte paketler, kutular asuwlı tura." - (Tatar Tïlï - I).

2. Çam odun ve kerestesi.

"Narat agaşından kapılar, pencïreler, tahtaperdeler, taa bïrköp şiyler yasalır." - (Okuma Kitabı - III).

3. s. Çam ağacından yapılmış olan.

Rom. s. 1. Bot. Brad; arbore conifer. 2. Lemn de brad. 3. adj. De brad.

NARATLIK (**naratlıq**) is. Çamlık, çam ağaçlığı.

Rom. s. Pâlc de brazi.

NARDİN is. Bot. (Fars. nardin). Nardin; boğa dikeni (Lat. Eryngium campestre).

Rom. s. Bot. Scaiul dracului.

NARGİLE is. (Fars. nargile). Nargile.

Rom. s. Narghilea.

NARİN s. (Fars. narin). Narin; ince, nazik.

Türk Lehç. : Kırım. **- narin;** Moğ. **- narin;**

Rom. adj. Gingaş, fin; delicat.

NARKAMIŞ (**narqamış**) is. Bot. Kamış cinsi.

"Nar nar kamış, nar kamış, / Açılsana bïr karış. / Nar kamışıñ içïnde / Menïm dadam bar emïş." - (Emin Bektöre - Nar Nar Kamış / Emel D.).

Rom. s. Bot. Specie de trestie.

NARKOTİK (**narkotik**) is. (Fr.>Rom., Türk.) Narkotik; uyuşturucu madde.

Rom. s. Substanţă narcotică.

NARKOZA (**narkoza** is. (Fr.>Rom., Türk.). Tıp. Narkoz.

Rom. s. Med. Narcoză.

NARKÖZ (**narköz**) is. Bot. Öküzgözü; ölü çiçeği; nergis. (Lat. Calendula arvensis).

"Kabïrïmnïñ üstüne / Narköz şeşek ornañız, / Cawın cawmay kurak bolsa / Köz yaşıman suwlañız." - (Boztorgay).

Rom. s. Bot. Filimică.

NASAT is. (Ar. mishaz>Osmanlı. masad). 1. Masat; bıçak bilemeye yarayan çelik çubuc. Var. **masat.**

2. Nasat; çakmaktaşı ile vurup kıvılcım çıkarmak için kullanılan çelik çubuk.

"Çakmaktaşıman kawın ve nasatın çıkarır, boman da Menlïömer'nïñ sïgárásïn cagalmaz." - (Mehmet Vani Yurtsever - Kart man Caş Arasında).

- **Esapsız kasapnıñ kötïne kaşar nasatı -** Atas. Hesapsız kasabın kıçına kaçar masadı.

Rom. s. 1. Masat. 2. Amnar.

NASIL s. ve zf. (Türk. ne+Ar.asl) Nasıl. Eşanl. **katïp, neday.**

1. s. (Bir kimse, bir olay veya bir konu için) Ne gibi. ne türlü. **Nasıl şiy.**

2. zf. Bir işin ne biçimde, hangi yolla olduğunu belirtmek için kullanılır.

"Ah, bek töben kalganmız karanlıklar içïnde, / Oylanmaymız, akaylar, bïzge nasıl tañ bolur." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

"Curt degen sözïñmen cürek tolmasa, / Ah, nasıl cürermen gurbet yaklarda ?" - (Bekir S. Çobanzade - Tuwgan Tíl).

3. "Yapmamaya imkân var mı ?"anlamında.

"Nasıl canmayık, alayımız bu halkın balasımız !" - (Müstecib Ülküsal - Bayram Şenliği).

- **Nasıl körïne -** Görünüşe göre.

Rom. 1. adj. Ce. 2. adv. Cum, în ce fel, în ce mod. 3. În sens de "cum e posibil ?"

NASILSA zf. Nasılsa.

1. Bilinmeyen bir sebeple.

2. Er geç.

Rom. adv. 1. Nu se ştie cum. 2. Oricum.

NASIR is. (Ar. nasur). Nasır. Eşanl. **kattı.**

Rom. s. Bătătură.

NASIRLANMA, -UW is. Nasırlanma, nasırlaşma.

Rom. s. Bătătorire.

NASIRLANMAK (**nasırlanmaq**) f. Nasırlanmak; nasırlaşmak.

Rom. v. A face bătături; a se bătători.

NASIRLAŞMA, -UW is. Nasırlaşma, nasırlanma.

Rom. s. Bătătorire.

NASIRLAŞMAK (**nasırlaşmaq**) f. Nasırlaşmak, nasırlanmak. Eşanl. **kattılaşmak.**

Rom. s. A face bătături, a se bătători.

NASIRLI s. Nasırlı. Eşanl. **kattılı. Nasırlı awuş.**

Rom. adj. Cu bătături; bătătorit.

NASİHAT is. (Ar. nasihat). Nasihat, öğüt. Var. **nasiyat.** Eşanl. **ögĭt.**

"Bĭr ekĭ gün, Cemaledin nenesĭn nasihatın seslep bekşĭ Şakir'nĭ ziyaret etmedĭ." - (Altay Kerim – Kâniye).

"Kardaşım, sen köydeşlerĭñe dikkatlı dawran, menden sağa nasiyat, öz başıña karbız kesmege oğraşma." - (Altay Kerim – Kâniye).

- **Nasihat etmek -** Öğüt vermek. **"Balların süyer. Öber. Onların terbiyelerĭ içün nasihatlar eter." -** (Necip H. Fazıl - Caş Fidanlar).

Rom. s. Sfat, povață.

NASĬP is. → **Nasip**.

NASİP is. (Ar. nasip) Nasip. Var. **nasĭp.**

1. Birinin payına düşen şey.

2. Bir kimsenin elde edebildiği, sahip olabildiği şey.

3. Kısmet, talih, baht.

"Bugün onıñiçün çekkenĭme köre zar, / Bari nasip etse yurt cerĭnden bĭr mezar." - (Necip H. Fazıl - Tĭlegĭm).

4. Etnogr. Çibörek veya mantı pişirirken bir tanesin içine nohut, kuru fasulya tanesi gibi bir nesne koyup sofrada kime çıkacağını, günün talihlisi kimin olduğunu merak etme adeti.

"Sarımsaklı katık, bĭr de nasĭp, tataraşın hem dadın, hem zewkın ketĭrdĭ. Nasĭp müsafĭrge şıgacagına, üy sahibĭne şıktı." - Altay Kerim - Kâniye).

5. Günlük kazanç.

- **Nasibĭne tüşmek -** Kısmetine düşmek.
- **Nasip bolmak -** Payına düşmek; kısmet olmak.
- **Nasip etmek -** Payına düşmek.

Rom. s. 1. Parte, porție. 2. Agoniseală; avut agonisit. 3. Soartă, destin, ursită, noroc. 4. Etnogr. În viața de familie, încercare a norocului cuiva punând într-una din plăcintele gătite un bob de fasole sau de năut și așteptând să vadă cui va ieși bobul. 5. Câștigul zilei.

NASİPLENME, -UW is. Nasiplenmek işi; nasiplenme.

Rom. s. Acțiunea de **nasiplenmek**.

NASİPLENMEK f. Nasiplenmek.

1. Kendi payına düşeni almak.

2. Sebeplenmek; başkasının elinde bulunan bir şeyden yararlanmak.

Rom. v. 1. A-și lua partea cuvenită. 2. A se înfrupta; a profita de un bun din posesia cuiva.

NASİPLĬ s. Nasipli, nasibini almış.

Rom. adj. Care și-a luat partea cuvenită; fig. norocos.

NASİPSĬZ s. Nasipsiz; payını alamamış, yoksun kalmış.

"Millet, vatan fikrĭnden nasipsĭz kalganları üşün, duşmanlarnıñ bazı haksızlıklarından, ruslaştıruw siyasetĭnden ürküp kaçkanlar." - (Mehmet Vani Yurtsever - Kart man Caş Arasında).

Rom. adj. Frustrat; lipsit de partea cuvenită sieși; fig. lipsit de noroc.

NASİPSĬZLĬK is. Nasipsizlik; kısmetsizlik.

Rom. s. Lipsă de noroc.

NASİYAT is. → **Nasihat**.

NASİYATŞI is. Nasihatçı; öğütçü, öğüt veren kimse.

Rom. s. Sfătuitor, povățuitor.

NASŞİY zf. ("nasıl şiy" - nasıl şey'den). Aceba.

"Ne pĭşĭm kĭşĭ bo yaw ! Masallarımızda, sade atın eşĭtkenĭmĭz Obır mı nasşiy ?" - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. adv. interog. Oare, cumva.

NAŞ is. (Rom.) Vekil baba; yeni evlenen bir çifte düğün günlerinden başlayarak hayatları boyunca ana babaları kadar yakın bir hami olması için seçilen karı koca aileden erkeğe verilen isim.

"Kelĭn, kĭyew, naş, naşa man oynaylar, / Takmaklay bĭlgenler, şappaz salırlar." - (Cevat Raşit – Tĭlĭmnĭñ Destanı).

Rom. s. Nun, naș.

NAŞA is. (Rom.). Vekil ana; vekil babanın eşi kadın.

Rom. s. Nună, nașă.

NAŞAR s. → **Naçar**.

NAŞİR is. (Ar. naşir). Naşir, yayımcı, editör. Var. **neşĭrcĭ.**

Rom. s. Editor.

NATURI MOARTI is. (Rom.) Sanat. Natürmort; konusu cansız varlıklar olan resim.

Rom. s. Arte. Natură moartă.

NATSİYONALA is. (Rom.) Sport. Milli takım.

Rom. s. Echipa națională.

NATSİYONALİSM is. (Rom.) Şoven milliyetçilik.

Rom. s. Naționalism.

NATSİYONALİST is. (Rom.). Şoven milliyetçi.

Rom. s. Naționalist.

NAWDAY s. ve zf. (**Mınawday'dan** kısaltma) Böyle; böylece.

"Namaz kılmakman hem Alla'ga karşı bĭr borcĭñ ödiysĭñ, hem de nawday işsĭz künlerde vaktın katĭp geşkenĭñ tuymaysıñ." - (Necip H. Fazıl – Cawşılık).

Rom. adj. și adv. Așa; astfel.

NAWI z. (**mınawı'dan**) Bu.

"Mına nawı piyĭ, nawı da tuzıman ötmegĭ." - (Necip . Fazıl - Cawşılık).

Rom. pron. dem. Acesta, aceasta.

NAWMET is. (Ar. nevbet = nöbet'ten, "nöbet şekeri"nden, anlam kaydırılmasıyla). Tatlılık.

"Ana şay bol, şaylĭ bol, nawmetĭñ artsın. / Ekĭ melek kolıñdan üyüme tarstın." - (Boztorgay).

Rom. s. Bunătate, duioşie.

NAWMET ŞEKERĬ is. Nöbet şekeri; (halk arasında) ateş yükselmesine karşı ilâç olarak kullanılan kristal şeker.

"Cennette bar bĭr terek, cehennemge baylı, / Awuzıñ nawmet şekerĭ, tĭlĭñ ballı." - (Abdullah Ablay, Ali Osman - Halk Edebiyatı).

Rom. s. Zahăr candel.

NAWREZ is. Fars. (Nev ruz – yeni gün). Nevruz. 1. Eski bir İran takvimine göre yeni yılın ve ilkbaharın ilk günü sayılan, 21 Mart'a rastlayan gün.

2. İrani halklardan alınıp 21 Mart'ta Türklerde de kutlanan, Hıdrellez gibi, bir ilkbahar bayramı.

"Nawrez keldĭ, körĭñĭz, / Körĭmnĭgĭn berĭñĭz. / Cennet bolsın cerĭñĭz,/ A za, nawrezĭm mibarek." - (Boztorgay).

- **Nawrez dürkĭsĭ -** Nevruz türküsü; Nevruz günü çocukların, ellerinde kardelen çiçekleri olduğu halde, ev ev dolaşarak söyledikleri, ilkbaharın gelişini müjdeleyen bir türkü.

Rom. s. 1. Potrivit unui vechi calendar iranian, ziua de Anul Nou, care coincide cu echinocţiul de primăvară (21 Martie). 2. Sărbătoare a primăverii, comună İranienilor şi popoarelor turcice, sărbătorită în această zi. - **Nawrez dürkĭsĭ** *- Cântec tradiţional de colind, cântat cu prilejul sărbătorii Nawrezului.*

NAWREZ-OTI is. Bot. Nevruz otu, iç söktürücü olarak kullanılan bir kır bitkisi. (Lat. Linaria vulgaris).

Rom. s. Bot. Linariţă.

NAWREZ-ŞEŞEGĬ is. Bot. Nevruz çiçeği; kardelen, kar çiçeği, akbardak. (Lat. Galanthus nivalis). Eşanl. **akbardak.**

"Aná nawrez şeşegĭ ! dep, Kemal bĭr taşnıñ taldasına barıp, karday biyaz, nazĭk şeşeknĭ koparıp bĭzge kösterdĭ." - (Okıma Kitabı - IV).

Rom. s. Bot. Ghiocel.

NAY is. (Fars. ney, "kamış">Türk.>Rom). Müz. Nay, ney.

1. Çeşitli boyda bir sıra kavaldan meydana gelen sıra ney.

2. Uzun ney, yedi delikli tek ney.

Rom. s. Muz. 1. Nai, din mai multe fluiere. 2. Fluier de trestie.

NAYCI is. Neyci; neyzen.

Rom. s. Cântăreţ la nai, naist.

NAYETĬ zf. Nihayet; sonunda.

"Kün boyı aşaycak yemeklerĭne tüşüne. Nayetĭ akşam bola, ezan okıla." - (Nevzat ve Nermin Yusuf - Nasrettin Hoca).

Rom. adv. În cele din urmă; în sfârşit.

NAYIL s. → **Nail**.

"Karaker atka ak cabuw, kara köz nayıl, / Halk ne kadar aytsa da men saga kayıl." - (Boztorgay).

NAYLON is. ve s. (İng. >Rom.Türk.). Naylon.

Rom. 1. s. Nailon. 2. adj. De nailon.

NAZ is. (Fars. naz). Naz.

1. Cilve, kendini beğendirmek amacıyla yapılan davranış.

2. Yalvartmak için yapılan davranış, gösterilen isteksizlik.

"Ateş yastık bolır mı, / Bonday dostlık bolır mı ? / Altı ay yaz calbardım, / Bo kadar naz bolır mı ?" - (Boztorgay).

3. Şımarıklık.

- **Naz etmek** – Nazlanmak.
- **Nazı geşmek –** Dilediğini kabul ettirecek kadar hatırı sayılmak.
- **Nazın şekmek** – Her istediğini yapmak.
- **Hem taz, hem naz. –** Deyiş. Hem daz, hem naz.
- **Kızı barnıñ nazı bar, kırk kĭşĭmen bazı bar. –** Atas. Kızı olanın nazı var, kırk kişiyle bazı var.

Rom. s. 1. Cochetărie. 2. Nazuri. 3. Toană, capriciu, moft.

NAZAR is. (Ar. nazar). Nazar.

1. esk. Bakış, bakma, göz atma.

"Nazarlarıñ ilham bere, coştıra, / Cümlelernĭ cartı curtı koştıra." - (Amdi Giraybay – Leyla'ga).

2. esk. Görüş, düşünce.

"Memleket manasında kullanılgan curt, halkımız nazarında asla hayali bĭr şiy bolmagandır ve tuwuldır." - (Necip H. Fazıl - Kĭyew Konuşması).

3. Bazı kimselerde bulunduğuna inanılan başkasının sağlığına, malına ve işlerine zarar verici bakış.

- **Köz nazar –** Nazar; göz değmesi, kem göz. **"Mewlâm senĭ saklasın ay, köz nazardan." -** (Boztorgay).
- **Nazar tiymek -** Nazar değmek, göz değmek.
- **"Nazar tiymesĭn" meñi -** Nazar değmemesi için bebeğin alnına kurumla sürülen siyah ben.

Rom. s. 1. înv. Privire, căutătură, uitătură. 2. înv. Părere, concepţie; punct de vedere. 3. Deochi.

NAZARİ s. (Ar. nazarî). Nazari, teorik.

Rom. adj. Teoretic.

NAZARİYE is. (Ar. nazariyye). Nazariye, kuram, teori.

Rom. s. Teorie; doctrină.

NAZARİYECĬ is. Nazariyeci, kuramcı, teorisyen.

Rom. s. Teoretician.

NAZARLAMAK (**nazarlamaq**) f. Nazar değdirmek, nazarı değmek.

Rom. v. A deochea.

NAZARLANMAK (**nazarlanmaq**) f. Nazar değmek, nazara gelmek.

"O, balanıñ hasta bolganın ve kartiniñ de kaárĭn köre. / - Yok bĭrşiy komşĭ. Nazarlangan. Men onı şimdĭ arü etermen, diy." - (Heyet - Tatar Tĭlĭ II).

Rom. v. A se deochea; a fi deocheat

NAZARLI s. Nazarlı; nazar değmiş.

Rom. adj. Deocheat.

NAZARLIK (**nazarlıq**) is. Nazarlık; nazarı etkisiz duruma getirdiğine inanılan ve insanın elbisesine, atın boynuna, evin bir yerine asılan mavi boncuk **(kök moşak),** muska, kurt derisi gibi şeyler.

"Ekĭ tırşaw, bĭr arkan asıñız eger kaşına, / Kızıl meşĭn nazarlık takıñ atıñ başına." - (Edip Efendi - Sefername / Emel M. 8 - 1934).

Rom. s. Amuletă, talisman contra deochiului.

NAZIM[1] is. (Ar. nazm) Nazım; şiir; vezinli ve kafiyeli, ifade şekli.

Rom. s. Poezie.

NAZIM[2] s. (Ar. nazim) 1. Düzenleyen.

2. Şiir yazan.

3. is. Kişi adı : **Nazım** (e).

Rom. adj. 1. Care pune în ordine. 2. Care scrie versuri. 3. s. Nume de persoană : **Nazım** *(b.).*

NAZIR is. (Ar. nazir). Nazır; bakan.

Rom. s. Ministru.

NAZIRLIK (**nazırlıq**) is. Bakanlık, nezaret.

Rom. s. Minister.

NAZĬK s. → **Názĭk**.

NAZİ is. ve s. (Alm.>Rom.Türk.). Nazi; nazizm yanlısı (kimse).

Rom. s. Nazist.

NAZİSM is. (Fr.>Rom.Türk.) Nazizm; 1919-1945 yılları arasında Almanya'da hakim olan ırkçı politik akım.

Rom. s. Nazism.

NAZLANDIRMAK (**nazlandırmaq**) f. Nazlı davranmasına veya olmasına yol açmak.

"Er akşam üyge kaytıp kelgende, kız, kara mışıknı şaytĭp nazlandıra eken : …**" -** (Nedret ve Enver Mahmut – Ayuw Kulak Batır).

Rom. v. factitiv de la **nazlanmak.**

NAZLANMA, -UW is. Nazlanma.

Rom. s. Acţiunea de **nazlanmak.**

NAZLANMAK (**nazlanmaq**) f. Nazlanmak.

1. Kolayca gönlü olmamak.

2. İsteksiz görünmek.

"Korada kızlar körünse, ey şuwal, ey, / Nazlanıp oynar bo şuwal, ey şuwal, ey. / Aranda kızlar körünse, ey şuwal, ey, / Aylanıp oynar bo şuwal, ey şuwal, ey." - (Boztorgay).

Rom. v. 1. A se lăsa greu convins. 2. A avea toane, a manifesta capricii.

NAZLI s. Nazlı.

1. Kolayca gönlü olmayan.

2. is. ve s. Sevgili, değer verilen, istekleri yerine getirilmeye çalışılan (kimse).

"Nazlı sesĭñ boş cürekke ateş salsa da, / Kopayma tatar kızı !" - (Necip H. Fazıl - Tatar Kızına).

3. Aşırı duyarlı, hassas.

Rom. 1. adj. Capricios, mofturos. 2. Răsfăţat. 3. Delicat, fin.

NAZLİPE KAWUNI is. Koyu yeşil kabuklu, kışlık kavun cinsi.

Rom. s. Specie de pepene galben, tomnatec, cu coaja de un verde închis.

NÁNE is. (Ar. nana) Bot. Nane; kurutulmuş yaprakları baharat gibi kullanılan, güzel kokulu bitki. (Lat. Mentha piperita). Var. **nane.**

"Bakşelerde top náne, / Şetke cayrar kokısı. / Elá közlĭ yaremnĭ, / Bek süyemen dogrısı." - (Boztorgay).

Rom. s. Bot. Izmă, mentă.

NÁZĬK s. (Fars. nazuk). Nazik. Var. **nazĭk.**

1. Başkalarına karşı saygılı, dikkatli davranan.

"Sen menmen eglenmege keldĭñ mĭ, yoksa názĭk konışmaga bĭlgenĭñnĭ köstermege keldĭñmĭ ?" - (Altay Kerim – Universitate Hatıraları).

2. İnce yapılı, narin.

"Oga üynüñ názĭk bĭr fidanı, bĭr tek çeçegĭ diy edĭ." - (Mehmet Niyazi – Sawlıkman Kal).

3. Kolayca kırılabilen, bozulabilen.

4. Kötüleşmek üzere olan, önlem alınmasını gerektiren.

5. Dikkat isteyen, özen gerektiren.

Rom. adj. 1. Amabil, gentil. 2. Delicat, firav, fin, plăcut. 3. Fin; fragil. 4. Critic, dificil. 5. Complicat.

NÁZĬKLEŞME, -ÜW is. Nazikleşme.

Rom. s. Acţiunea sau faptul de **názĭkleşmek.**

NÁZĬKLEŞMEK f. Nazikleşmek.

Rom. v. 1. A deveni amabil. 2. A deveni delicat. 3. fig. A lua o întorsătură critică.

NÁZĬKLĬK is. Naziklik.

"Maga şimdĭ názĭklĭk kerekmiy. Menĭm dertĭm derttĭr, onı iyĭ bĭl." - (Altay Kerim – Universitate Hatıraları).

Rom. v. 1. Amabilitate, gentileţe. 2. Delicateţe, fineţe.

NÁZĬL BOLMAK f. Din. (Ar. nazil+Tat. bolmak) Nazil olmak; Allah tarafından peygambere bildirilmek.

Rom. v. Rel. A se revela; a se transmite, a se dezvălui de către Dumnezeu unui profet.

NÁZĬM s. → **Nazım**[2].

NÁZĬRE is. (Ar. nazir). Nazire.

1. Karşılık olarak yapılan davranış.

2. Ed. Başka bir şairin bir manzumesini örnek alıp konusunu değişik bir yaklaşımla ele alan manzume.

Emel Mecmuasınıñ 1.1.1930 tarihinde şıkkan sayısında şairĭmĭz Mehmet Niyazi'niñ IV-üncü Mehmet Giray Hannıñ bĭr şiirĭne yazgan nazĭresĭ bar : "Bir nazire – (Mehmet Giray Hanın ruhuna) - Yurdumun haline eyledim bir nazar / …" dep başlay. – S.O.

3. Kişi adı : **Názíre** (k.).

Rom. s. 1. Ripostă. 2. Lit. Prelucrare, parafrază; poezie care reia tema unui alt poet într-o abordare personală. 3. Nume de persoană : **Nazĭre** *(k.).*

NE zm. Ne.

1. Hangi şey.

"Cengeñ saga ne bere ? / Bĭr kesekşĭk et bere." - (Boztorgay).

"Şenlĭk te rakıdan başka nemen bolır, diy edĭ." - (Müstecib Ülküsal Bayram Şenlígí).

"Şalışkanlarıñ menden nesĭ artık ?" - (Necip H. Fazıl - Cawşılık.)

2. Nereden.

"Ne bĭliyĭm ? Ĭsteseñ ber bĭraz para." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

3. Niçin, neden.

"Bĭr bayarbaş, bĭr şerbentĭ ne yetmiy ?" - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

4. Ne kadar. **Ne berdĭñ bo kitapka ?**

"Ne de taliysĭz başı bar eken zawallınıñ !" - (Necip H. Fazıl - Kırım).

5. ünl. Soru biçiminde, şaşma bildiren ünlem.

"Ne ? Piyĭn taşlap mı kettĭ ?" - (Necip H. Fazıl-Cawşılık).

6. (Şart birleşik zamanıyla) Her şey. **Ne berseñ, alıp ata.**

7. (Çokluk ekiyle) Birçok şeyler. **Neler aşadık, bïlseñ.**

8. s. Hangi.

"Kız madem ke ne vakıt da bolsa bïr colşıdır, erte carık baracak yerïne barıp otırması taa arüw tuwıl mı ?" - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

9. s. ve zf. Soru yoluyla itiraz anlatır.

"Zaten Bayramda alemnï cılatmak, dertlendïrmek ne kerek ya ?" - (Müstecib Ülküsal - Bayram Şenlígí).

10. s. Nasıl. **Ne urba bar edï üstünde ?**

"Men ne dep aytayım oga, nenem ? Sen aytarsıñ taa. Saga kızmaz." - (Necip H. Fazıl - Kırım).

11. zf. Çokluk, aşırılık bildirir.

"Oh ne arüw şu barlık ! / Artsın şanı deñïzlerde, her yerde." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

12. **"Saga ne ? Maga ne"** gibi soru cümlelerinde, "ne ilgisi var ?" anlamındadır.

- **Awzına ne kelse aytmak –** a) Kırıcı sözler söylemek. b) Düşüncesizce konuşmak.
- **Ne bar ne yok –** a) Ne haberler var, işler nasıl ? b) Olanların hepsi.
- **Ne boldım budalası –** İyi bir duruma ulaşan kimse çok şımarmak.
- **Ne bolır ne bolmaz –** Her ihtimale karşı.
- **Ne de bolsa –** Böyle olmakla birlikte, ne kadar eksiği olursa olsun..
- **Ne demek ? –** a) Bunun anlamı nedir ? b) Hiç öyle şey olur mu ?
- **Ne dep –** Ne diye ?; Niçin ?; Nasıl bir düşünce ile ?
- **Ne edïk, ne boldık –** İnsanın durumunun devamlı değiştiğini anlatır.
- **Ne gadar –** Ne kadar. **"Cïgït negadar batır bolsa, süygenïne ceñïlïr."** - (M. Ülküsal – Dobruca'daki Kırım Türklerinde Atasözleri ve Deyimler).
- **Ne kadar** – a) Nicelik anlamlı soru. b) Oldukça çok. **"İşïn başına şıkmak içün ne kadar da yalanlar aytkanıñ, tatlı tïller tökkenïñ tanımalısın."** - (Necip H. Fazıl - Cawşılık). c) Ne ölçüde. **"Ne kadar etseñ kün kıskalıgı."** - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).
- **Ne kerek** – Gereksizdir; ne hacet. **"Bïzniñ halkka talaş barda caw ne kerek."** - (Mehmet Niyazi – Sagış).
- **Ne künlerge kaldık ? –** Zamanın olaylarından yakınma anlatır.
- **Neler neler -** Çok ve çeşitli şeyler.
- **Ne mal bolganın bïlemïz –** Onun gerçek yüzünü biliriz.
- **Ne'm alacak ?; Neem ? –** Neyimi ?
- **Neme kerek –** a) Bu işe karışmam. b) Doğrusunu söylemek gerekirse.
- **Bayga toy yasamak ne ïşkâr ? -** Deyim. Zengin kişiye düğün yapmak iş midir ?
- **Baysız bike padışa, nenï bolsa konışa –** Deyim. Kocasız kadın padişah, istediği gibi konuşur.
- **Bo perïz ne, bo turşı ne ? -** Deyim. Sözleri ve davranışları uymayan kimseye söylenen sitem sözü.
- **Güzelge ne yaraşmaz. –** Deyim. Güzele ne yaraşmaz.
- **Akıllı balaga mal ne kerek, akılsız balaga mal ne kerek ? –** Atas. Akıllı çocuğa mal ne gerek, akılsız çocuğa mal ne gerek ?.
- **Aş ne aşamaz, tok ne aytmaz. –** Atas. Aç neler yemez, tok neler söylemez.
- **Cïgït ne gadar batır bolsa, süygenïne ceñïlïr. –** Atas. Yiğit ne kadar bahadır olursa olsun, sevdiğine yenilir.
- **Kökten ne cawsa cer onı kabul eter. –** Atas. Gökten ne yağarsa yer onu kabul eder.
- **Ne ekseñ onı pïşersïñ –** Atas. Ne ekersen onu biçersin.
- **Terek ne gadar uzasa kökke cetmez**. – Atas. Ağaç ne kadar uzarsa uzasın göğe yetişemez.

Rom. pron. 1.-12. Ce. 1. Pron. Ce, care ființă (în afară de om), care obiect. 2. De unde 3. De ce. 4. Cât. 5. interj. Ce ?!; Poftim ?! 6. Orice. 7. Ce anume. 8. Care. 9. Pentru ce; De ce ?. 10. Ce fel 11. adv. Cât de .. 12. Ce legătură e cu ....

NE …, NE … bağ. (Fars.) 1. Birlikte inkâr edilen cümle ve cümle ögelerini bağlar.

"Mektepte bïr arsız bala / Ne kızara, ne utana." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

"İşte keldï ilkbahar, / Ne buz kaldı, ne de kar." - (Mehmet Vani Yurtsever - Navrez).

2. s. İki sıfatın önüne getirildiğinde, ikisinin ortalaması olan bir anlamı verir.

Ne sıcak, ne suwuk. Ne uzun, ne kıska. Ne az, ne köp.

3. s. Çokluk, güzellik anlatan sıfat olur.

Ne cawın, ne cawın. - Büyük bir yağmur. **Ne at, ne at. -** Çok güzel bir at.

- **Ne balı kerek, ne de balası –** Deyim. Ne balı gerek, ne de balası (çocuğu).
- **Ne ot bar, ne oşak –** Deyim. Ne od var, ne de ocak.
- **Ne ölïsïne cılar, ne tïrïsïne küler -** Deyim. Ne ölüsüne ağlar, ne dirisne güler.
- **Ne sarımsak aşarman, ne de awzım sasıtırman -** Deyim. Ne sarımsak yerim, ne de ağzımı kokuturum.
- **Ne sasır, ne bulaşır -** Deyim. Ne kokar, ne bulaşır.
- **Ne selâm, ne saba -** Deyim. Ne selâm, ne sabah.

Rom. conj. Nici ..., nici ... 1. Arată excluderea integrală a ideilor exprimate prin propoziţiile sau cuvintele pe care le precedă. **Ne kızara, ne utana -** *Nici tu roşire, nici tu ruşine. 2. Înaintea a două calificative exprimă o medie a lor.* ***Ne*** **sıcak, ne suwuk -** *Nici cald, nici rece. 3. Când precedă repetat un acelaşi nume atribuie acestuia o calitate de gradul cel mai înalt.* **Ne cawun, ne cawun -** *Ce mai ploaie !*

NEBAT is. (Ar. nebat). Nebat. Eşanl. **ösïmlïk.**

1. is. Bitki.

2. öz. is. Kişi adı : **Nebat** (k.).

Rom. s. 1. Plantă. 2. s. propr. Nume de persoană : **Nebat** *(f.).*

NEBATAT is. (Ar. nebatat - "bitkiler"). 1. Bitkiler; bitki örtüsü.

"Bu deşetlï, yaman, gamlı künlere, / İnsan, ayvan, ep nebatat ağladı." - (Memet Nüzet – Kanlı Sene, 1914 Senesï).

2. esk. Botanik.

Rom. s. 1. Plante, mulţime de plante; vegetaţie, floră. 2. înv. Botanică.

NEBİ is. (Ar. nebi). 1. Haberci.

2. Peygamber.

"Kïçkene sözler, silâhım menïm, / ... Olarsız cok nebi, ne eren, velï." - (Bekir S. Çobanzade - Kiçkene Sözler / Emel D.).

3. Kişi adı : **Nebi** (e.); **Nebiye** (k.).

• **Nuh Nebi'den kalma –** Çok eskiden kalma; modası geçmiş.

Rom. s. Profet.

NECAT is. (Ar. necat). 1. Kurtuluş; kurtulma.

2. Kişi adı : **Necat / Nejat** (e.).

Rom. s. 1. Mântuire; salvare. 2. Nume de persoană : **Necat / Nejat** *(b.).*

NECATİ öz. is. (Ar. necati - "kurtuluşla ilgili") Kişi adı : **Necati** (e.).

Rom. s. propr. Nume de persoană : **Necati** *(b.).*

NECDET öz. is. (Ar. necdet - "yiğitlik"). Kişi adı : **Necdet** (e.).

Rom. s. Nume de persoană : **Necdet** *(b.).*

NECE zf. Nece; hangi dilde ?

"Apakayı Ersultan ... kocasının bergen izahatı üzerïne okuvnıñ kayda ve nece bolsa da bïr bolganın üyrengen ve ondan soñ hiçbïr şiy degen yok edï." - (Mehmet Vani Yurtsever – Uyuşmagan Ekï Arkadaş).

Rom. adv. În ce limbă ?

NECĬ zm. (- -') 1. Neci ?; ne iş yapar ?; ne ile uğraşır ? ne mesleğin insanı ?

"Senïñ işïñe kïrïp nazïk kollarımnı bılaştırmaga men necïmen ?" - (Nedret ve Enver Mahmut – Ayuw Kulak Batır).

• **Abacı kebecï, sen necï ? -** Deyim. Onlar abacı kebeci, sen ne iş yaparsın ? (Sen bu işe ne karışırsın ?)

2. s. ve zf. (-' -) Nice; çok, birçok.

"Bïr necï kere topraknı kördï közïm, / Kara cernï kucaklap sagınıp öptïm." - (Bekir S. Çobanzade - Karangı Gece).

"Tatar toyın gazisï bïr men tuwulman. Menïm gibï taa necïlerï bar." - (Necip H. Fazıl - Caş Fidanlar).

Rom. s. Cine; ce fel de om, care om; cu ce se ocupă ?. 2. adj., adv. Mutți; o mulțime.

NECİP s. (Ar. necib). 1. Necip; soylu.

2. Kişi adı : **Necip** (e.); **Necibe** (k.).

Rom. adj. 1. Nobil, generos. 2. s.propr. Nume de persoană : **Necip** *(b.);* **Necibe** *(f.).*

NEÇÜN zf. → **Neşïn**.

"Men de şaştım, neçün dertllï bolaman? / Bo dertnï men kaydan aldım? Kaydayman?" - (Mehmet Niyazi – Sagış).

NEDAMET is. (Ar. nedamet). Nedamet; pişmanlık.

• **Acele işniñ soñı nedamettïr. –** Atas. Acele işin sonu nedamettir.

Rom. s. Regret; părere de rău.

NEDAY s. (Bir kimse, bir olay veya bir konu için) Nasıl, ne gibi, ne türlü.

"Allah Allah, ibadet, iman şahadet. / İygïlïkke cılagan, bu neday adet?" - (Ahmet Karakaya - Çıñlar).

Rom. adj. Ce fel; oricum.

NEDE zf. Nede, neyin üzerinde veya içinde.

Rom. adv. În ce, pe ce; unde.

NEDEN is. Neden.

1. Sebep.

2. zf. Hangi sebepten.

"Ul yaknıñ toyı masrafsız bola mı ? O özïn yagınkın şekse yeter. Kız yagınkı taa neden ?" - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

Rom. 1. s. Cauză, motiv. 2. adv. De ce; din care cauză.

NEDENSE zf. Nedense; bilinmeyen bir sebepten.

Rom. loc. adv. Nu se ştie de ce.

NEDĬR zm. Nedir.

1. Soru zamiri; ne ?

2. (Kırımtat.). Bir şey.

Rom. 1. pron. interog. Ce ? 2. pron. nehot. Ceva.

NEDİM is. (Ar. nedim). 1. Nedim; yakın dost, arkadaş.

2. Kişi adı : **Nedim** (e.); **Nedime** (k.).

Rom. s. 1. Prieten intim, amic. 2. Nume de persoană : **Nedim** *(b.),* **Nedime** *(f.).*

NEDRET öz. is. (Ar. nedret - "az bulunma, seyreklik"). Kişi adı : **Nedret** (e., k.).

Rom. s. propr. Nume de persoană : **Nedret** *(b., f.).*

NEE zf. ve z. → **Nege**.

NEFES is. (Ar. nefes). Nefes; soluk. Var. **nepes.**

"Aytayım desem ïş bolmay, ïşïme sıymay. / Nefesïm alew, ïşïm ot, kïmse de tuymay." - (Boztorgay).

• **Bïr nefeste -** Çarçabuk, hemen. **"Bülbül öter kafeste, / Menï babamdan ïste. / Eger babam bermese, / Kelïrïm bïr nefeste." -** (Boztorgay).

• **Nefes almak -** Nefes almak, soluk almak. (*Rom. - a respira*).

• **Nefes borısı -** Anat. Nefes borusu, soluk borusu, trake. (*Rom. trahee*).

Rom. s. Respirație; răsuflare.

NEFĬS[1] is. (Ar. nefs). Nefis. Var. **nepïs.**

1. Öz varlık.

"Berse bïle katïp ödiyceksïñ ? Hep ayagıña şarık tartıp, nefsïñ, insanlıgıñ başkasına satıp tuwıl mı ?" - (Necip H. Fazıl - Caş Fidanlar).

2. İçgüdü; arzu, istek.

"O nepïsïn tıymagan bïr insan. … Sultan Suliman'ga bïr daa bardı. Sultandan bïr şïnïk biday yerïne bïr şuwal taa ïstedï." - (Ekrem ve Hilmiye Mehmet Ali – Tepegöz).

3. s., is. Bencil, nefsine düşkün; bencillik.

"Kör nefïske aldanmayık, bïraz fedakâr bolayık, / … Hak için bakırmaktan tartınmayık, korkmayık." - (Tahsin İbrahim / Köksüyer – Talk Bolmasın, Emel M. 1 - 1937).

Rom. s. 1. Propria persoană; eu-ul cuiva. 2. Instinct; patimă, pasiune. 3. adj., s. Egoist; egoism.

NEFĬS[2] s. (Ar. nefis). Nefis; çok güzel.

Rom. adj. Foarte frumos, elegant, superb.

NEFĬSKÂR, NEFİSKYAR is. ve s. (Ar. nefs+ Fars.-kâr). Nefsine düşkün, bencil.

"Kazanına tartmagan kaşığı sınsın degendiy, bïzïm hancı da tartmay tuwıl, bek tarta eken, em de nefïskârïn nefïskârï eken, eşbïr vakıt közï toymaganlardan bïrewï." - (Nevzat ve Nermin Yusuf - Nasrettin Hoca).

Rom. s. şi adj. Egoist.

NEFĬSLĬK is. Nefaset; güzellik.

Rom. s. Eleganță.

NEFRET is. (Ar. nefret). Nefret.

1. Bir kimseye veya bir şeye karşı beslenen düşmanlık, hınç, kin.

"Köp geşmeden Tayır'ga karşı nefret men karamaga başlay." - (Nedret ve Enver Mahmut – Bozcığıt)

2. Tiksinti.

"Ahlâksızlığı man kerek muallĭmiñ ve kerek arkadaşlarınıñ nefretĭn kazangan edĭ." - (Mehmet Vani Yursever - Uyuşmagan Ekĭ Arkadaş).

Rom. s. 1. Ură, dușmănie. 2. Dezgust, repulsie, aversiune.

NEGADAR (**neğadar**) soru z. → **Ne (Ne kadar).**

NEGATİV (**negativ**) s. (Fr. >Rom.Türk.). Negatif. Pozitif karşıtı.

1. Olumsuz.

2. Mat., Fiz. Eksi degerde olan.

3. Fotoğr. Resimcilikte siyah beyazı ters durumdaki görüntü.

Rom. adj. 1. -3. Negativ.

NEGE zf. ve z. Neye, niye; niçin.

Rom. adv. şi pron. De ce ?; la ce ?.

NEGĬZ is. Temel; dayanak.

"Kelecek künler üçün hayallangan oñganlık sarayı negĭzĭndan cıgıldı." - (Mehmet Niyazi – Sawlıkman Kal).

Rom. s. Temelie, bază; sprijin..

NEGĬZLĬ s. Temeli olan.

Rom. adj. 1. Cu temelie. 2. fig. Întemeiat, fundamentat.

NEGĬZSĬZ s. 1. Temelsiz.

2. mec. Asılsız.

Rom. adj. 1. Fără temelie. 2. fig. Neîntemeiat.

NEHİR is. (Ar. nehr). Nehir; ırmak.

Rom. s. Fluviu; râu.

NEKÂLAMAK, NEKYALAMAK (**nekâlamaq, nekyalamaq**) f. → **Nikâlamak**.

NEKES s. (Fars. nakes, nekes). Nekes, cimri. Eşanl. **saran, kızganşı.**

"Irgatından, nekes baylar / Halĭñ ne ? dep soramaylar." - (Okıma Kitabı V).

Rom. adj. Avar, zgârcit.

NEKESLĬK is. Nekeslik, cimrilik. Eşanl. **saranlık.**

Rom. s. Avariție, zgârcenie.

NEKTAR is. (Yun.>Fr.>Rom.Türk.). Nektar.

Rom. s. Nectar.

NEM is. (Fars. nem). Nem. Eşanl. **dım.**

1. Havada bulunan su buharı.

2. Islaklık, rutubet.

- **Buluttan nem kapmak** – Çok alıngan olmak.
- **Duwarnı nem cıgar, ernĭ gam." -** Atas. Duvarı nem yıkar, eri gam.

Türk Lehç. : Kırım. - **nem**;

Rom. s. 1. Umiditate. 2. Umezeală, igrasie.

NEMÇE is. → **Nemse**.

NEMLENDĬRME, **-ÜW** is. Nemlendirme.

Rom. s. Umezire, înmuiere.

NEMLENDĬRMEK f. Nemlendirmek.

Rom. v. A umezi, a înmuia.

NEMLENDĬRÜWCĬ s. ve is. Nemlendirici.

Rom. s. şi adj. Umezitor; care umezește.

NEMLENME, **-ÜW** is. Nemlenme.

Rom. s. Umezire.

NEMLENMEK f. Nemlenmek. Var. dımlanmak.

Rom. v. A se umezi.

NEMLĬ s. Nemli, rutubetli.

Rom. adj. Umed.

NEMRUT is. 1. Nemrut, efsanelere göre zalim bir Babil hükümdarının adı.

2. s. Zalim, acımasız (kimse).

Rom. 1. s. propr. Nimrod, împărat legendar al Babilonului. 2. adj. Crud; tiran.

NEMRUTLĬK (**nemrutlıq**) s. Acımasızlık, zalimlik.

Rom. adj. Cruzime, tiranie.

NEMSE is. Tar. 1. Osmanlıların Avusturya halkına ve Alman soyundan kimselere verdiği ad. Var. **Nemçe, Lemse.**

2. Alman asıllı kimse.

3. s. Almanlarla ilgili olan.

"Tatar mállesĭniñ aylanşıklı sokaklarından şıgıp camĭ artındakı bĭr sokaktan bayırga mĭnĭp nemse degennerĭ alman mállesĭne yetĭştĭler." - (Ekrem Menlibay - Bĭr Yaz Aşkı).

Rom. s. İst. 1. - 2. Neamț; austriac sau german. 3. adj. Nemțesc.

NEMSĬZ s. Nemsiz; kuru.

Rom. adj. Fără umezeală; uscat.

NENE is. Ana, anne.

"Babay, üyge müsapĭr keldĭ. Nenem tükândan kahve, şeker alıp kel, dedĭ." - (Müstecib Ülküsal - Bayram Şenlĭğĭ).

"Saw ekende neneler / Sayılsın ve süyĭlsĭn. / Ölgenden soñ neneler / Ebediyen añılsın." - (Uteu Kıyaseddin - Nene / Karad. Gazet. 6 / 1991).

Rom. s. Mamă.

NENETSLER öz. is. Nenetsler; Avrupa ve Asya'nın kutup çemberi boyunca, Kola yarımadasından Yenisey ırmağının ağzına kadar uzanan alanda yaşayan Samoyed soyundan halk. (Rus Feder.).

Rom. s. Propr. Neneții; populație samoiedă care trăiește pe teritoriul dintre peninsula Cola și gurile fluviului Ienisei, de-a lungul cercului polar. (Feder. Rusă).

NENĬ z. Neyi.

Rom. pron. Ce.

NENĬÑ z. Neyin.

Rom. pron. A ce ? Al cărui obiect ?

NENİY is. 1. **Nene -** "anne" kelimesinin seslenme hali.

2. Ana, anne.

Rom. s. 1. Vocativul cuvântului **nene.** *2. Mamă.*

NEOLOCİSM is. (Fr.>Rom., Türk.). Dilb. Neolojizm; bir dilin sözlüğüne yeni girmiş kelime.

Rom. s. Lingv. Neologism.

NEON is. (Fr.>Rom., Türk.). Neon.

1. Kim. Neon elementi. Atom sayısı 10, sembolü **Ne.**

2. Neon lambası.

Rom. s. 1. Chim. Elementul chimic neon. 2. Lampă cu neon.

NEP is. (Rus. Novaya Ekonomiçeskaya Politika'dan kısaltma). 1921 -1929 yılları arasında Sovyetler Birliğinde küçük özel işletmelere izin veren iktisadi politika.

Rom. s. Numele prescurtat al politicii economice a URSS în anii 1921-1929.

NEPMAN is. (Rus. NEP+ İng. man). Vurguncu; Sovyetlerde NEP döneminde türeyen fırsatçı tüccar kimselerden kişi.

Rom. s. Nepman; speculant.

NEPES is. → **Nefes**.

NEPİS is. → **Nefis**.

NERGİZ is. (Fars. nergis) Bot. Nergis. (Lat. Narcissus).

Rom. s. Bot. Narcisă.

NERSE is. Nesne, şey.

"Bir nersem cok, barımnı satmam kerek. / Lambam canmay, akşamdan catmam kerek." - (Bekir S. Çobanzade – Akçam Bolsa).

Rom. s. Lucru, obiect.

NESİL is. (Ar. nesl) Nesil.

1. Kuşak, göbek.

"Menim nesilimiñ başından dünyada oga kadar körilmemiş, amansız ve korkınş bir marebe geştí." - (Acemin Bawbek - Ekí Hatıra).

2. Ardıl, döl; evlât.

"Rakı içip özin zehirlegen, balasın, neslin çürütken kişilerimiz az mı ?" - (Müstecib Ülküsal - Bayram Şenlígí).

Rom. s. 1. Generație. 2. Descendent, urmaș.

NESİR is. (Ar. nesr). Ed. Nesir; düz yazı; manzum olmayan söz ve yazı.

Rom. s. Proză.

NESİRCİ is. Nesirci.

Rom. s. Prozator.

NEŞÂRE is. (Fars. naçar, biçare) Çaresizlik, acizlık. Var. **neşâret.**

"Nenesí neşaresinden, bolgan şiylernì añlatmaga başlay..." - (Nedret ve Enver Mahmut - Ayuw Kulak Batır).

Rom. s. Nepuțință.

NEŞARET s. ve is. → **Neşaretlí**.

NEŞARETLENMEK f. Salaklaşmak.

Rom. v. A se prosti.

NEŞARETLİ s. 1. Biçare, çaresiz, zavallı. Var. **neşaret, nişaretlí.**

2. Suratsız, çirkin.

3. Akılsız; beceriksiz, kolaysız.

Rom. adj. 1. Neputincios, sărman. 2. Pocit, pocitanie. 3. Prost, neghiob, tont; nepriceput.

NEŞE is. (Ar. neş'e) Neşe, dışa vuran sevinç.

"Can neşege, zewkka da muhtaçtır. Hele bonday iş küç taşlanıp bayram yasalgan künlerde." - (Müstecib Ülküsal - Bayram Şenlígí).

Rom. s. Voioșie, veselie.

NEŞELENDİRME, -ÜW is. Neşelendirme.

Rom. Înveselire.

NEŞELENDİRMEK f. Neşelendirmek.

Rom. v. A înveseli.

NEŞELENME, -ÜW is. Neşelenme.

Rom. s. Înveselire.

NEŞELENMEK f. Neşelenmek.

"Suwuk celler esmiy endí, / Alay barlık neşelendí; Küzde ketken kuşlar kayta, / Taw kuwanştan türkü ayta." - (İsmail Ziyaeddin – İlkyaz / Toy kitabı)

Rom. v. A se înveseli.

NEŞELİ s. Neşeli, keyifli. Eşanl. **kiyplí.**

Rom. adj. Vesel, voios.

NEŞESİZ s. Neşesíz; üzgün, düşünceli, keyifsiz; eğlencesiz.

"Bizim bayramlarımız sessíz, neşesíz geçe. Halbuke bayram şenlík demektír." - (Müstecib Ülküsal - Bayram Şenlígí).

Rom. adj. Îndispus, trist, supărat; lipsit de distracție.

NEŞESİZLİK is. Neşesizlik, keyifsizlik.

Rom. s. Lipsă de veselie; indispoziție.

NEŞİN zf. (Ne üşün) Niçin; bir olayın amacını, sebebini sormak için kullanılır. Var. **nüşün, neçün, niçün.**

"Neçün cabadan caba halkın balası içün awuzımnıñ tatlı damın aşşı etiyim ?" - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

Rom. adv. De ce ? Pentru ce ?

NEŞİNDİR zf. Nedense; bilinmeyen bir sebepten.

"Üyretmen, neşindir, bügün bíraz keşiktí." - (Şükran Vuap Mokanu - Curs Practic).

Rom. loc. adv. Nu se ştie de ce.

NEŞİR is. (Ar. neşr). Neşir; yayım.

Rom. s. 1. Publicare, editare. 2. Difuzare.

NEŞİRCİ is. Naşir.

Rom. s. Editor.

NEŞRETİLMEK f. Neşredilmek, yayımlanmak.

"İsmail Ziyaeddin – Toy, şiirler (kitabı); Basımga hazırlagan ve neşretilgeşik közetlegen Ali C. Ahmet Naci" – (İ. Ziyaeddin – Toy).

Rom. v. A se publica, a se edita; a se difuza.

NEŞRETMEK f. Neşretmek; yayımlamak.

Rom. v. 1. A publica, a edita. 2. A difuza.

NEŞRİYAT is. (Ar. neşriyyat). Neşriyat; yayın.

Rom. s. 1. Publicații. 2. Transmisie.

NEŞTER is. (Fars. nişter) Tıp Neşter; ameliyat bıçağı.

Rom. s. Bisturiu.

NEŞTERLEMEK f. Neşterlemek.

1. Neşterle kesmek.

2. mec. Gizli kalması istenen, tatsız bir şeyi konu etmek.

Rom. v. 1. A tăia cu bisturiul. 2. fig. A zgândări, a reaminti.

NET s. (Fr.>Rom.Türk.). Net.

1. Belirgin, açık seçik.

2. Darasız.

3. Kesintileri düşülmüş (gelir).

Rom. adj. 1. Net; clar. 2. (Greutate) Netă, din care s-a scăzut daraua. 3. (Despre venituri) Net, din care s-au scăzut reţinerile.

NETAKIL (**netaqıl**) zf. → **Ne (Ne kadar).**

NETİCE is. (Ar. netice). Netice, sonuç.

"Menim netice olarak aytmak ve sizge salmak istegen sorgum şodır : Cahil ve geri kalgan halkımızga bütün bo işlerni ve taa bek köp kerek şiylerni katîp üyretiyik ?" -(Müstecib Ülküsal - Bayram Şenligi).

Rom. s. Rezultat; urmare, consecinţă.

NETİCEDE zf. Netice olarak.

Rom. adv. Ca rezultat; în concluzie.

NETİCELENDİRMEK f. Neticelendirmek; sonuçlandırmak.

Rom. v. A pune capăt; a termina, a încheia.

NETİCELENMEK f. Neticelenmek; sonuçlanmak.

Rom. v. A se încheia, a se solda cu ..., a avea drept rezultat.

NETİCELİ s. Neticeli; sonuçlu.

Rom. adj. Cu rezultat; cu efect.

NETİCESİZ s. Neticesis, sonuçsuz.

Rom. adj. Fără rezultat; fără efect.

N'ETMEK yard. f. Ne etmek.; bir fiilin ardından gelerek, ona "benzer işler yapmak" anlamını ekler.

"Kanlar da pelwan besliy ekenler. Pelwanlarnı ketîrîp küreştîreler, neteler." - (Ekrem ve Hilmiye Mehmet Ali -

Rom. v.(literalm. A face ce ?) Verb auxiliar care adaugă la verbul precedent sensul "şi face alte acţiuni asemănătoare cu asta."

NEUROLOCİYE is. (Fr.>Rom. Türk.). Nöroloji; sinir sistemini yapısını, işlevlerini ve hastalıklarını inceleyen bilim..

Rom. s. Neurologie.

NEUROLOG is. (Fr.>Rom.,Türk.). Nörolog, sinir hastalıkları uzmanı.

Rom. s. Neurolog.

NEURON s. (Fr.>Rom.Türk.). Anat. Nöron; sinir hücresi.

Rom. s. Anat. Neuron.

NEVİ is. (Ar. nev') Nevi, çeşit, tür, cins.

"Aytaman da, bo bîr nevi nışanlaw. Bolay'tıp etek cırtışılgandan sora, yarın bîr gün öskende, o caş o kızını mutlak alacak." - (Necip H. Fazıl - Kırım).

Rom. s. Specie, sort, fel, soi.

NEVZAT is. (Fars. nev zad) 1. Yeni doğan çocuk.

2. öz. is. Kişi adı : **Nevzat** (e.).

Rom. s. 1. Nou născut. 2. Nume de persoană : **Nevzat** *(b.).*

NEWBET is. → **Nöbet**.

NEWBETÇİLİK is. Nöbetçilik; nöbetle iş görme.

"Şay bolsa, neniy, pencîre aşmak üşün mekteptekîsîndiy newbetçilik yasayık, bîr gün tátám aşsın, bîr gün men." - (Heyet - Tatar Tîlî II).

Rom. s. Muncă în ture, cu rândul.

NEYSE deyim. → **Niyse**.

NEZAKET is. (Fars. nezaket). Nezaket, kibarlık, saygılı davranış.

Rom. s. Politeţe.

NEZAKETLİ s. Nezaketli, saygılı.

Rom. s. Politicos.

NEZAKETSİZ s. Nezaketsiz; saygısız.

Rom. adj. Nepoliticos.

NEZD is. (Fars. nezd). Nezd; yan, kat, huzur.

- **Nezd-i İlâhi -** Allah'ın katında. **"Bîzler onîn ruhun, Tatarlık için Nezd-i İlâhi'de calbargan bîr masum bîlemîz." -** (Necip H. Fazıl - "Sagış").

- **Nezdînde -** a) (Bir kimsenin) Yanında. b) Gözünde, görüşünde.

Rom. s. Loc alăturat, loc în faţa unei autorităţi; instanţă.

NEZET is. (Ar. lezzet) Tat. Var. **lezet.**

Rom. s. Gust, savoare.

NEZETLİ s. Lezzetli. Var. **lezetlî**.

"Kartbabası, babası ya da başka erkek tuganlarıman kelgen balaşıklar ... türlü türlü yemeklerni körgende, közlerîmen en nezetlî, bol yemeklî köşenî ayırmak zorında kaldılar." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. adj. Gustos, savuros.

NIŞADIR is. (Fars. nişadur). Nışadır; amonyak tuzu (bakır kalaylamakta kullanılan madde).

Rom. s. Ţipirig; clorură de amoniu.

NIŞAN is. (Fars. nişan). Nişan. Var. **nîşan.**

1. İşaret, iz, belirti.

"Bîlezîgîñ üstînde / Ne bar edî, nışandan ? / … Bîlezîgîm üstînde / Bîr oyım bar yazuwlı." - (Nedret ve Enver Mahmut – Bozcîgît).

2. Evlenmek üzere birbirine söz verme; nişanlanma.

3. Nişanlanma töreni. Eşanl. **Nışan-toy.**

"Sitosman saray saldırgan ay, boydan da boyga. / Nışanımda yok edîñ ay, hoş keldîñ toyga." - (Boztorgay).

"Bîrtakımı ayttırır, bîrtakımı ayttırılır. Nışantoy bolır. Üyken toy bolır, halklar bîrbîrîmen sıylanır. " - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

4. Ok, kurşun veya taş atarak vurulmak istenen nokta, işaret, şey; hedef.

"Başka bîr ok alıp ata. Bo seferî nîşanîñ tam ortasından ura.

5. Madalya.

"Ömîrye'nîñ babası Riza'nıñ gazatada resmî şıktı, mına karañız, diy. Oga nışan bergenler." - (Heyet - Tatar Tîlî II).

- **Nîşan almak** – Silâhı hedefe doğrultmak, gezlemek. Eşanl. **közlemek.**

Rom. s. 1. Semn, marcă. 2. Logodire. 3. Logodnă. 4. Ţintă. 5. Decoraţie, medalie.

NIŞANCI is. Okla, kurşunla hedefi vuran kimse.

Rom. s. Ochitor.

NIŞANLAMA, **-W** is. Nişanlama. Var. **nışanlaw**.

"Etek cırtışı degen bĭr adet bar eken. O da ne deseñ, bĭr türlü nışanlaw." - (Necip H. Fazıl - Kırım).

Rom. s. Logodire.

NIŞANLAMAK (**nışanlamaq**) f. 1. İşaret koymak.

2. Nişanlamak, nışan yapmak.

"Hallerĭ vakıtları teran arüw mĭ ? Kız nışanlaganday takatları bar mı ?" - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

Rom. v. 1. A marca, a pune semn. 2. A logodi.

NIŞANLANMAK (**nışanlanmaq**) f. Nişanlanmak; evlenmeye söz verip nişan yüzüğü takmak.

• **Nışanlandıñ kartaydıñ, üylendíñ öldíñ. –** Deyim. Nişanlandın yaşlandın, evlendin öldün.

Rom. v. A se logodi.

NIŞANLAW is. ve f. → **Nışanlama, Nışanlamak.**

"Aytaman da, bo bĭr nevi nışanlaw. Bolaytıp etek cırtışından sora, yarın bĭr gün öskende, o caş o kızını mutlak alacak." - (Necip H. Fazıl – Kırım).

NIŞANLI is. ve s. Nişanlı. Var. **nışannı.**

1. s. İşaretli.

2. s. Nişanlanmış.

"Sen ekĭ sene nışanlı tur da, bĭr de alıp kaç. Halktan yat." - (Mehmet Vani Yurtsever – Toy).

3. is. Nişanlanmış kimse.

"Süyümlĭ nışanlısı aklına tüşkende aytıp aytıp cılay eken ya garĭp." - (Necip H. Fazıl - Kırım).

"Şal aygırım şaşakta, anayım, / Torbası boş kaldı. / Ketecegĭme canmayman, anayım, / Nışannım kaldı." - (Boztorgay).

Rom. 1. adj. Marcat; cu semn. 2. Logodit, -ă. 3. Logodnic, -ă.

NIŞANNI is. ve s. → **Nışanlı**.

"Ketecegĭme canmayman, anayım, / Nışannım kaldı." - (Boztorgay).

NIŞANSIZ s. 1. İşaretsiz.

2. Nişanlanmamış.

Rom. adj. 1. Fără semn, fără marcă. 2. Nelogodit.

NIŞANTOY is. Nişan merasimi (ve eğlencesi).

"Saw bolsak bo namaz ertesĭ nışantoyın da yasarmız." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

Rom. s. Ceremonia de logodire.

NĬŞAN is. → **Nışan**.

NĬŞARET is. → **Neşare**.

NĬŞARETLĬ s. → **Neşaretlĭ**.

NĬŞASTA is. (Fars. nişaste). Nişasta.

Rom. s. Amidon.

NĬŞKEK is. Bişek; yayık dövmede kullanılan araç. Var. **pĭşkek.**

Rom. s. Bătător (de smântână).

NĬŞLEMEK f. Ne işlemek ? Ne yapmak ? Nasıl hareket etmek.

"Erten turıp nĭşliycekmen ? Ya anaw aganıñ, ya mınaw baynıñ kapısın barıp kagacakman" - (Necip H. Fazıl - Caş Fidanlar).

Rom. v. 1. A face ce ? 2. În ce fel a proceda ?

NİAYET 1. is., zf. → **Nihayet**.

NİCE s. ve zf. Nice.

1. Kaç, ne kadar. **Nice kere -** kaç kere.

"İt bo ĭşten ne anlar ? / Onıñ nice aklı bar ?" - (İsmail Ziyaeddin – At, İt ve Eşşek).

2. Nasıl.

"Mĭná selâm álekĭm, alıñ nice ? / İş şıkmaysın kalbĭmden kündüz gece." - (Boztorgay).

3. Çok, birçok.

"Tuwdım bĭr üyde, töbesĭ çamur. / İçĭnde kül bolgan nice yaş ömĭr." - (Bekir S. Çobanzade – Tuwdĭm Bĭr Üyde).

Rom. adj. şi adv. 1. Cât. 2. Cum . 3. Mult.

NİCEK s. ve zf. → **Nice**.

NİÇİN zf. → **Neşĭn**.

"Niçin Yeşíl Curt'ka erte cetmiymíz?" - (Mehmet Niyazi – Sagış).

NİÇÜN zf. → **Neşĭn**.

"Niçün men körmeden zarlarnı alawıyasıñ ?" - (Müstecib Ülküsal - Bayram Şenlígí).

NİHAYET is. Var. **niayet.** 1. Son, bitim.

2. zf. Nihayet; sonunda.

"Oynay, bakırşıp şakırşa ve ara sıra kawgalaşıp cılaşa edĭler. Nihayet içlerĭnden bĭrĭsĭnĭñ acı acı cılamasıman oyun toktaldı." - (Mehmet Vani Yurtsever – Uyuşmagan Ekĭ Arkadaş).

Rom. 1. Sfârşit, capăt. 2. adv. În cele din urmă; la urma urmei; în fine.

NİKÂ, NİKYA is. (Ar. nikâh). Nikâh; bir evliliğin kanuni ve dini işlemleri.

• **Nikâ kıymak -** Nikâh işlemlerini yerine getirip bir çifti karı koca ilân etmek. **"Tantanalı toy yasap / nikâsın da kıyarmız." -** (İsmail Ziyaeddin - Toy).

Rom. s. Cununie.

NİKÂH, NİKYAH is. → **Nikâ**.

NİKÂLAMAK, NİKYALAMAK (**nikâlamaq, nikyalamaq**) f. Nikâhlamak, nikâh kıymak. Var. **nekâlamak.**

"Toynı pĭtĭrĭp kelgen son, bonı nekâlap alırman, diy, atına mĭnĭp kete gene toyga" - (Ekrem ve Hilmiye Mehmet Ali –Tepegöz).

Rom. v. A cununa.

NİKÂLANDIRMAK, NİKYALANDIRMAK (**nikâlandırmaq, nikyalandırmaq**) f. Nikâhlamak.

"Babam, tanımagan bĭr kĭşĭnĭñ ulına menĭ nikâlandırgan." - (Nedret ve Enver Mahmut - Bozcígít).

Rom. v. A cununa.

NİKÂLI, NİKYALI s. Nikâhlı.

Rom. adj. Cununat.

NİKÂSIZ, NİKYASIZ s. Nikâhsız.

Rom. adj. Necununat; fără cununie.

NİKBİN s. (Fars. nikbin). İyimser; optimist.

Rom. adj. Optimist.

NİKBİNLĬK is. (Fars. nikbib+Tat. -lík). Nikbinlik; iyimserlik.

"Acayĭp bĭr ĭş, sanke bo kĭşĭler eşbĭr zorlıktan geşmegenler, kaárlerĭn bĭr kenarı taşlap, nikbinlĭklerĭn coytmay, bo tarlıkta, yaşayışların ilerĭ sürüp, kĭşĭ özellĭklerĭn saklaylar." - (Yaşar Memedemin - Şaliy Şal).

Rom. s. Optimism.

NİKEL is. (Alm., Fr.>Rom. Türk.) Kim. Nikel elementi. Atom sayısı 28, sembolü **Ni.** Nikel metali.

Rom. s. Chim. Elementul chimic nichel.

NİKELAJ is. 1. (Fr.>Rom., Türk.) Nikelaj; nikelle kaplama.

2. Bir şeyin üzerindeki nikel tabakası.

Rom. s. 1. Nichelare. 2. Strat de nichel.

NİKELAJCI is. Nikelajcı.

Rom. s. Nichelator.

NİKELLEME, -W is. Nikelleme, nikelle kaplama.

Rom. s. Nichelare, nichelaj.

NİKELLEMEK f. Nikellemek, nikelle kaplamak.

Rom. v. A nichela.

NİKOTİNA is. (Fr.>Rom., Türk.). Nikotin; tütün zifir. Eşanl. **zĭpĭr.**

Rom. s. Nicotină.

NİLÜFER is. (Fars. nilufer, Ar. ninufar). 1. Bot. Nilüfer. (Lat. Nymphaea alba; Nuphar luteum).

2. Kişi adı : **Nilüfer** (k.).

Rom. s. 1. Bot. Nufăr. 2. s. propr. Nume de persoană : **Nilüfer** *(f.).*

NİMET is. (Ar. nimet). Nimet.

1. İyilik, lütuf, ihsan.

2. Yaşamak için gerekli şeyler.

"Kĭmĭn aldında en köp şiybörek köşesĭ tabılsa, o bĭrĭncĭlĭknĭ kazanacak. Razısıñız mı, cĭgĭtler ? / - Bonday nimetke, kısmetke kĭm razı bolmaz ?" - (Altay Kerim – Kâniye).

3. Kişi adı : **Nimet** (e., k.).

Rom. s. 1. Bine, binefacere; gest de bunăvoinţă. 2. Bunuri; obiecte de trebuinţă. 3. Nume de persoană : **Nimet** *(b., f.).*

NİSAN is. (Süryani >Ar. nisan>Türk.). Nisan ayı. Eşanl. **Abĭrlĭ.**

Rom. s. Luna Aprilie.

NİSAP is. (Ar. nisab). Nisap; bir toplantının yapılıp kararların geçerli olabilmesi için gereken yeterli üye sayısı.

Rom. s. Cvorum; quorum.

NİSE bağ. → **Niyse**.

NİSPET is. (Ar. nisbet). Nispet.

1. Oran; derece, ölçü.

"Balları da öz akranları arasında her vakıt kavga çıkara, oynaganda zehrĭmen oynay ve salte fenalık tüşüne edĭler. Fakat bu nispette de zeki edĭler." - (Mehmet Vani Yurtsever – Uyuşmagan Ekĭ Arkadaş).

2. Bağ, ilgi.

3. Aksi tutum, aksi davranış. Eşanl. **pakıl. Nispet bolsın dep** – Birine inat olsun diye.

Rom. s. 1. Proporţie; măsură. 2. Raport, legătură, relaţie. 3. Ciudă, pofidă, necaz.

NİSPETEN zf. (Ar. nisbeten). Nispeten.

1. Bir şeye göre; oranla.

2. Bir dereceye kadar; oldukça.

Rom. adv. 1. În raport cu ... 2. Relativ.

NİTROCEN is. (Fr. >Rom., Türk.). Kim. Azot elementinin bir başka adı. Atom sayısı 7, sembolü bu adından dolayı **N.** Olarak verilmiştir.:

Rom. s. Chim. Elementul chimic nitrogen, denumit şi azot.

NİYAYET is., zf. → **Nihayet**.

NİYAZ is. (Fars. niyaz) Niyaz; yalvarma.

- **Namaz niyaz** – İbadet.

Rom. s. Rugăciune, rugă.

NİYAZİ, - Y 1. s. Yalvaran.

2. öz. is. Kişi adı (e.). : **Niyazi, -y.**

Rom. 1. adj. Care se roagă; rugător. 2. s. propr. Nume de persoană. (b.) : **Niyazi.**

NİYCE s. ve zf. → **Nice**.

"Karanfil ince ince, / Ayt güzel, alĭñ niyce. / Men saga yar diyalmam / Kalbĭñnĭ bĭlmeyĭnce." - (Boztorgay).

NİYET is. (Ar. niyyet). Niyet.

1. Bir şeyi yapmayı önceden isteyip düşünme.

"Ömĭrbek'ke dostlıgın, Nuredin'ge de aşuwın köstermek niyetĭmen testelewlĭ hesap defterlerĭn şıgardı." - (Altay Kerim – Kâniye).

2. Namaz kılmak, oruç tutmak için kendi kendine karar verme. **"Niyet ettĭm Alla rızası üşün saba / üyle, ekĭndĭ, ... namazı kılmaga"** diyerek namaza hazırlanma.

3. Maniler yazılı kâğıtçıklardan bir fal gibi yorumlanmak üzere çekilen herhangi biri.

- **Niyet etmek -** Bir şeyi yapmayı kafasında tasarlamak.
- **Niyet şeşmesĭ –** Bir niyetin gerçekleşmesi için suyunda yıkanılmasının yararlı, uğurlu olduğuna inanılan çeşme.'"' **Afızın bĭrĭ : Padışam, sen niyet şeşmesĭne bar ! Onda cuwın, şayın, tabın! Onda bulursĭñ kısmetĭñnĭ, diydĭ." -** (Ekrem ve Hilmiye Mehmet Ali – Tepegöz).
- **Niyetĭ arüw** – Niyeti iyi.
- **Niyetĭ bızık** – Niyeti bozuk.

Rom. s. 1. Intenţie; gând. 2. Hotărârea de a se concentra la rugăciune. 3. Bileţel de noroc (de papagal).

NİYETLENDĬRMEK f. Niyetlendirmek.

Rom. v. A face să intenţioneze.

NİYETLENME, -ÜW is. Niyetlenme.

Rom. s. Intenţionare.

NİYETLENMEK f. Niyetlenmek.

1. Bir şeyi yapmak düşüncesinde olmak.

"Seneler keşedĭ, akay Mekke'ge acĭlĭkke niyetlenedĭ." - (Ekrem ve Mehmet Ali – Tepegöz).

2. Oruç tutmaya karar vermek.

Rom. v. 1. A intenţiona, a avea intenţie. 2. A dori să ţină post.

NİYETLĬ s. Niyetli.

1. Niyeti olan.

2. Oruçlu.

Rom. adj. 1. Cu intenţie; care are intenţie. 2. Care ţine post; care a început să ţină post.

NİYETSİZ s. Niyetsiz.

1. Niyeti olmayan, niyetlenmeyen.

2. Oruçsuz.

Rom. adj. 1. Care nu are intenţie. 2. Care nu ţine post.

NİYSE bağ. Neyse. Var. neyse, nise.

1. Önemi yok.

2. Çok şükür.

"Şalgıcılar başladı / Niyse, tıraş awasın !" - (İsmail Ziyaeddin – Toy).

3. Uzatmayalım, konuyu kapatalım.

"Niyse, encamı, küş belâman razı bolganday etïp keldïk." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

"Neyse, tatarıñ Kırımdan köşmesïne sebep sade bu toprak meselesi tuwul ya, taa başka şiyler debar." - (Necip H. Fazıl – Kırım).

Rom. loc. conj. 1. N-are importanţă. 2. La urmă, în cele din urmă, bine că, slavă Domnului că ... 3. Fie; rămână aşa.

NİZAM is. (Ar. nizam). Nizam; düzen.

"Her yerde nizam üstüne nizam ay. Bo hükümet sarrap boldı." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

Rom. s. Ordine, orânduială.

NİZAMLI s. Nizamlı, düzenli.

Rom. adj. Ordonat, regulat.

NİZAMNAME is. (Ar. nizam+Fars. name). Nizamname; tüzük.

Rom. s. Statut; regulament.

NİZAMSIZ s. Nizamsız, düzensiz.

Rom. adj. Neordonat, neregulat.

NOGAYLAR (**Noğaylar**) öz.is. Tar. Nogay.

1. Altın Ordu devletinin kumandanlarından biri olan **Nogay'ın** idaresindeki Kıpçaklara verilen ad.

2. Bugün Kuzey Kafkasya, Kırım ve Dobruca'da yaşayan bu eski Kıpçak boyunun torunları.

"Aydï, dedïm, kalıñız köp sawlıkman, / Awes ettïm körïşmek Nogaylarman." - (Ayrantok - Ötken Aylar).

"Bïr yastıkka ekï baş salırmız bogay, / Aldatasın sen menï, aynecï nogay." - (Boztorgay).

3. s. Nogaylarla ilgili olan. **Nogay ulı.**

Rom. s. 1. Ist. Seminţie turcică din cadrul Hoardei de Aur, de sub conducerea şefului Nogai (sec.XIII). 2. Urmaşii acestei seminţii care populează ţinuturile din Nordul Caucazului, din Nordul Mării Negre şi din Dobrogea. 3. adj. Privitor la Nogai.

NOGAYCA (**Noğayca**) is. Nogayca, Nogay dili, Türkçenin Kıpçak kolundan lehçe.

- **Kübe yarıp ok tiyer, yürek yarıp söz tiyer. -** Atas. - Dobr. Tat. **Ok kübe carıp tiyer, söz cürek carıp tiyer.;** Türkiye Tükçesi : Ok zırhı delip vurur, söz yüreği delip.

- **Tas pan urgandı, as pan ur. -** Atas. Dobr. Tat. : **Taş man urgannı, aş man ur;** Türkiye Türkçesi : Taş ile vuranı, aş ile vur.

- **Yerinnen ayırılğan yetï bawlı elge qor bolar -** Atas. Dobr. Tat. **Yerïnden ayrılgan yedï qat yabancıga qor bolır.;** Türkiye Türkçesi : Yerinden ayrılan yedi göbek yabancı tarafından hor görülür. (Türk Edebiyatları Antolojisi C. 21).

Rom. s. Limba nogaică.

NOGAYLIK (**Noğaylıq**) is. Nogaylık.

1. Nogay olma durumu.

2. Nogay topluluğu.

"Nogaylıkta eñ oñgan, / Dokız Baydır menïm soyım." - (Nedret ve Enver Mahmut – Bozcïğït).

3. Nogayların yaşadığı iller.

"Yedï keşe, yedï gün sıy berdïler, / Nogaylıktan kaytkanda kel dedíler." - (Ayrantok - Ötken Aylar).

Rom. s. 1. Faptul de a fi nogai. 2. Comunitatea nogaică; nogaime. 3. Regiunile populate de către nogai.

NOGIT (**noğıt**) is. (Fars. nohud). Nohut.

1. Bot. Nohut bitkisi. (Lat. Cicer arietinum).

2. Bu bitkinin tane tohumu.

"Azbarıñda egïlïr nogıt, bakla, / Hatre bergen cawlıgım coytmay sakla." - (Boztorgay).

Rom. s. 1. Bot. Năut, planta. 2. Semințele comestibile ale acestei plante.

NOGITLI (**noğıtlı**) s. Nohutlu, içinde nohut bulunan.

Rom. adj. Cu năut.

NOGITSIZ (**noğıtsız**) s. Nohutsuz.

Rom. adj. Fără năut.

NOHUT is. → **Nogıt**.

NOKAUT (**nokaut**) is. (İng.>Rom.Türk.). Sport. Nakavt.

Rom. s. Cnocaut.

NOKSAN (**noqsan**) is. ve s. (Ar. nuksan). Noksan.

1. Eksiklik; kusur.

2. s. Eksik.

Rom. 1. s. Lipsă, defect. 2. adj. Cu lipsuri; incomplet.

NOKSANLIK (**noqsanlıq**) is. Noksanlık; eksiklik; eksik olma durumu.

"Bïlmiymen ne üşïn, dikkatım taa köp nenemnïñ üstïne toktaldı. Bïr noksanlık sezgendiy boldım." - (Yaşar Memedemin – Şaliy Şal).

Rom. s. Lipsă, defect.

NOKSANSIZ (**noqsansız**) s. Noksansız, eksiksiz, kusursuz.

Rom. adj. Fără lipsuri; fără defecte.

NOKTA[1] (**noqta**) is. Başlık; ağızlıksız, yular takılıp yedmek için atın başına geçirilen başlık. Eşanl. **cügen.** (Cügen ağızlıklıdır ve atı sürmek için başına geçirilir).

"Rahmetlï Nasrettin Hoca eşegïn noktasından cetïp şayırga otlatmaga kete ekende göñïlï köterïle, uzın bïr dürkï tuttıra." - (Nevzat ve Nermin Yusuf - Nasrettin Hoca).

Türk Lehç. : Kırım., Nog., Kazak., - **noqta;** Karaçay Malkar. - **nohta;** Kırgız. - **noqto;** Moğ. - **nogt;**

Rom. s. Căpăstru (fără zăbală).

NOKTA[2] (**noqta**) is. (Ar. nukta). Nokta.

1. Küçük boyutta işaret.

2. Mat. İki doğrunun kesişme yerinden ibaret, boyutsuz geometrik şekil.

3. Dilb. Cümlenin bittiğini anlatan, sonuna konulan işaret.

4. Yer.

"Bĭr köşege sıyıktı ve közlerĭn bĭr noktaga tĭgĭp tüşündĭ, tüşündĭ." - (Mehmet Vani Yurtsever – Uyuşmagan Ekĭ Arkadaş).

5. Konu, önemli bölüm, husus.

"Bĭzĭm de aytmak ve yasamak ĭstegenĭmĭz bo noktadır." - (M. Ülküsal - Bayram Şenlígí).

6. (Sporda, oyunlarda). Sayı, puan. Eşanl. **kama, sayı.**

"Bĭr bala odaman ayrıla. O, noktalarnıñ hesabın tuta. Oyınnıñ başlawın haber etĭp düdük bakırta." - (Tatar Tĭlĭ II).

- **Cim karnında bĭr nokta** – Cok bilgisiz, çok cahil.
- **Ekĭ nokta -** "İki nokta" işareti. (*Rom. - două puncte*).
- **Nokta-i nazar** – Bakış açısı; (*Rom. punct de vedere, unghi de vedere*). **"Artık er şiynĭ öz menfaatı nokta-i nazarından körgen ve şahsı üzerĭnde tĭtregen bĭr menfaatçı boldı." -** (Mehmet Vani Yurtsever – Uyuşmagan Ekĭ Arkadaş).
- **Nokta nokta -** "Nokta nokta" işareti. (*Rom. - puncte puncte; puncte de suspensie*).
- **Noktası noktasına** – Eksiksiz, tamamen.

Rom. s. 1. - 6. Punct. 1. Semn, pată mică. 2. Punct matematic. 3. Punct, semn ortografic. 4. Loc, poziție. 5. Chestiune, problemă. 6. (La jocuri şi întreceri sportive). Punct.

NOKTA-İ NAZAR (**noqta-i nazar**) is. (Ar. nukta+Fars. -i nazar). Bakış noktası; görüş açısı.

Rom. s. Punct de vedere.

NOKTALAMA, **-AW** (**noqtalama**, **-w**) is. Dilb. Noktalama.

Rom. s. Punctuație.

NOKTALAMAK[1] (**noqtalamaq**) f. Atın başına gemsiz başlık geçirmek.

Türk Lehç. : Kırım., Nog., Kazak., **- noqtalamaq, -v;** Kırgız. **- noqtoloo;** Moğ. **- nogtloh;**

Rom. v. A pune căpăstru.

NOKTALAMAK[2] (**noqtalamaq**) f. Noktalamak.

1. Nokta ile işaretlemek.

2. Yazıda noktalama işaretlerini yerli yerinde kullanmak.

3. mec. Sona erdirmek.

Rom. v. 1. A puncta. 2. A pune semnele de punctuație. 3. fig. A încheia, a termina.

NOKTALANMAK[1] (**noqtalanmaq**) f. Noktalanmak; atın başına yularlı başlık geçirilmek.

Rom. v. A i se pune calului căpăstru.

NOKTALANMAK[2] (**noqtalanmaq**) f. Noktalanmak.

Rom. v. pasiv de la **noktalamak.** *A fi punctat, a se pune punct; ...*

NOKTALI[1] (**noqtalı**) s. (At için). Başlıklı.

Rom. adj. Cu căpăstru.

NOKTALI[2] (**noqtalı**) s. Noktalı.

Rom. adj. Cu punct; cu punctul pus.

NOKTASIZ[1] (**noqtasız**) s. (At için) Başlıksız.

Rom. adj. Fără căpăstru.

NOKTASIZ[2] (**noqtasız**) s. Noktasız.

Rom. adj. Fără punct.

NOMAY s. (Kırım.) Bol, çok.

"Düşmanda akça köp, mal mülk nomay, / Gene de menday süyünmüy, oñmay." - (Bekir S. Çobanzade - Kiçkene Sözler / Emel D.)

Rom. adj. Mult, îmbelşugat.

NOMAYLIK (**nomaylıq**) is. Bolluk, çokluk.

Rom. s. Belşug.

NOMİNATİV is.. (Fr.>Rom.). Gram. İsmin yalın hali.

Rom. s. Gram. Cazul nominativ.

NORMA is. (Fr.>Rom.Türk.) Norm.

1. Bir işin yapımında kabul edilmiş ölçü veya kural.

2. Belli bir zaman biriminde yapılması öngörülmüş iş.

" -Ĭş neday kettĭ ballar ? / - Bugün de normanı ozdık." - (Heyet - Tatar Tĭlĭ II).

Rom. s. Normă. 1. Regulă generală. 2. Cantitate de produse obținute în mod obişnuit într-o unitate de timp.

NORMAL s. ve zf. (Fr.>Rom.Türk.) Normal; kurala uygun (olarak), alışıldığı gibi (olan).

"Herkez normal catıp, normal turdı, sade Nejmedin rahatsız uyandı." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. adj., adv. Normal.

NORVECLER öz. is. Norveçler; İskandinav yarımadasının batında yer alan Norveç ülkesinin, germen soyundan halkı.

Rom. s. propr. Norvegieni.

NOT is. → **Nota**.

NOTA is. (Fr.>Rom.Türk.). Not. Var. **not.**

1. Bir şeyi hatırlamak için yazılan kısa yazı. **Not almak.**

2. (Okullarda) Bilgi değerlendirme derecesi. **Balaban nota. Kĭşkene nota.**

"Başta Tarihte kĭşkene notanı tüzettĭk." - (Altay Kerim – Kâniye).

3. Müz. Müzik sesi işareti.

"Alayımız şu bĭr notman tüm-tüz etĭp cırlaymız, / Dünyaga söz tuttıracak tatar tĭlĭn horlaymız." - (Amdi Giraybay – Tatar Şairlerĭne).

4. mec. Bir şeyin niteliği üzerine edinilen kanı.

- **Nota salmak –** Öğrencinin bilgisini bir derece ile belirlemek.
- **Notasın (notın) bermek –** a) Bir şey hakkında bir kanıya varmak. b) Öğrencinin bilgisini bir derece ile belirlemek.

Rom. s. !. - 4. Notă. 1. Însemnare, notiță. 2. (La şcoală). Notă de apreciere, calificativ. 3. Notă muzicală.4. fig. Caracteristică, particularitate.

NOTAR is. (Fr.>Rom.Türk) Noter.

1. Resmi belgelerin ve suretlerinin geçerliğini onaylama yetkisine sahip kamu görevlisi.

2. Romanya'nın eski idari sisteminde, köylerde belediye sekreterliği, jandarma şefliği gibi görevleri yürüten kimse.

"Bĭz mında lecaların da katĭp kütülgenĭn bĭlemĭz. Jandarga, notarga bĭrkaç ley berdĭñ mĭ, senĭñ esrĭklĭgĭñ körmiy." - (Müstecib Ülküsal - Bayram Şenlígí).

Rom. s. 1. - 2. Notar.

NOYAN is. 1. Tar. Moğol ordusunda, komutan.

2. Kişi adı. **Noyan** (e.).

Moğ. - **noyan / noyon**;

Rom. s. 1. Ist. (La Mongoli) Comandant. 2. Nume de persoană : **Noyan** *(b.).*

NÖBET is. (Ar. nevbet). Nöbet. Var. **newbet.**

1. Sıra.

"Halkıñ senden imdat tīliy, ber bugün, / Ber, saga da kelīr newbet, bermeseñ." - (Abdullah Latifzade - Ber !).

2. Sıra ile yapılan görev.

"Sert çıraylı askerler, / Kollarında tüfekler, / Kalawlarnıñ üstünde / Nevbetlerīn bekliyler." - (Mehmet Vani Yurtsever - Hayatımın Hikâyesi).

3. Tıp. Hastalık sırasında yüksek ateş ve ya titreme.

4. Tıp. Kriz.

"Abdullah hoca - (Hacı Totay'ga karşı) Nöbet keldī. Delīriyatır." - (Necip H. Fazıl - Kırım).

Rom. s. 1. Rând, tur. 2. Schimb, serviciu; pază, gardă, planton. 3. Med. Febră. 4. Med. Acces, criză.

NÖBETÇĪ is. → **Nöbetşi**.

NÖBETLEŞMEK f. Nöbetleşmek; sıra ile görev yapmak.

Türk Lehç. : Kırım. - **nevbetleşmek;**

Rom. v. A se schimba unul pe altul la tură.

NÖBETŞĪ is. Nöbetçi; nöbet sırası kendisinde olan kimse. Var. **nöbetçī.**

"Nöbetçīler gece gündüz karap, cürüp teşkere, / Kapıday awur kīlītnī her saat dört beş kere." - (Çelebi Cihan –Bastırık).

Rom. s. 1. Om de gardă; paznic; santinelă, planton. 2. Persoana de servici.

NUFUS is. → **Nüfus**.

NUFUZ is. → **Nüfuz**.

NUH öz. is. (Ar. Nuh). 1. Adem, Şit ve İdris'ten sonra gelen, dördüncü peygamber.

2. Kişi adı. : **Nuh** (e.).

- **Nuh der, peygamber demez. –** Deyim. Düşüncelerinde ve söylediklerinde direnen kimseler için söylenen söz.
- **Nuh nebiden kalma –** Deyim. Çok eski zamanlardan kalma, anlamında.

Rom. s. propr. 1. Noe, profetul. 2. Nume de persoană (b.).

NUMARA is. (Lat.>Rom.). Numara.

1. Bir şeyin miktarını veya sırasını gösteren sayı; rakam.

2. (Giyim ve ayakkabı da) Ölçü, derece.

3. (Okulda) Başarı notu.

- **Numarasın bermek –** Bir şey veya bir kimse hakkında bir kanıya varmak.

Rom. s. 1. Număr. 2. (Despre îmbrăcăminte şi încălţăminte) Mărime, măsură, talie, număr. 3. (La şcoală) Notă.

NUMARALAMAK (**numaralamaq**) f. Numaralamak; numara ile işaretlemek.

Rom. v. A numerota.

NUMARALANMAK (**numaralanmaq**) f. Numaralanmak.

Rom. v. A se numerota, a fi numerotat.

NUMARALI s. Numaralı.

Rom. adj. Numerotat; cu număr.

NUMARASIZ s. Numarasız.

Rom. adj. Nenumerotat; fără număr.

NUR[1] is. (Fars. lor). Lor peyniri; taze, yumuşak, tuzssuz beyaz peynir. Var. **lor, īrīmşīk.**

Rom. s. Brânză dulce proaspătă; urdă.

NUR[2] is. (Ar. nur). Nur.

1. Aydınlık, ışık.

"Çatır Taw'dan küneş nurı saçılgan." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

2. mec. Manevi ışık, bilgi, kültür.

"Meñlí Giray medresesī yükselgen bīr ocaktır. / Bīlgī nurı Yeşīl Curt'ka bu ocaktan saçılgan." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

Rom. s. 1. Lumină, rază de lumină. 2. fig. Cultură, ştiinţă.

NURBATLAR öz. is. (Nur batı'lar, kimilerine göre de Nurbahtlar'dan). Orta Dobruca'da, Köstence ile Mecidiye şehirleri arasında yer alan Tatar Nurbat (*Rom. Basarabi*) ve Türk Nurbat (*Rom. Siminoc*) adlı iki köyün yöresinin, meralarının birlikte anıldıkları vakit kullanılan adı. Var. **Murfatlar.**

Rom. s. Denumirea turco-tătărească, comună a vetrei satelor Basarabi şi Siminoc din centrul Dobrogei. Var. **Murfatlar.**

NUREDDİN is. (Ar. nur ed-din - "dinin ışığı"). 1. Kırım Hanlığında, kalgaydan sonra, hanın ikinci veliahtı.

"(Tatar halkı) Kart ağasında Hannı, oñ begīnde kalğay'nı, sol begīnde nureddin'nī, kabırga kartlarında vezīrlerīn, küregecīlerīnde icra kuvvetīn ve hazinesīnde de curtın totırgan ve caşatkan." - (Necip H. Fazıl – Kīyew Konuşması).

2. Kişi adı : **Nureddin, Nurettin / Noredin.**

Rom. s. 1. În Hanatul Crimeii, titlul celui de al doilea prinţ moştenitor. 2. Nume de persoană : **Nureddin, Nurettin / Noredin.**

NURLANDIRMAK (**nurlandırmaq**) f. Nurlandırmak; aydınlatmak.

Rom. v. A lumina.

NURLANMAK (**nurlanmaq**) f. Nurlanmak; ışık içinde kalmak.

"Nurlanır şīmdīkī karawsız közī, / Bīr arslan kesīlīr, fermandır sözī." - (Bekir S. Çobanzade – Bīr Izın Berīñīz).

Rom. v. A fi inundat de lumină; a se lumina.

NURLI s. Nurlu.

1. Aydın, ışıklı, parlak.

"Yeşīl Curtka dilberlīkler saçılgan. / Mönlīk ketīp nurlı küneş açılgan." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

2. mec. Saygı uyandıran, temiz.

"Nurlı közler tırnaklarman oyulgan." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

3. mec. Aydınlatıcı, yol gösterici. **Nurlı fikirler.**

Rom. s. 1. Luminos, strălucitor. 2. fig. Care inspiră încredere; curat, sincer, candid. 3. Care călăuzeşte, care îndrumă.

NURSIZ s. 1. Işıksız, parıltısız..

2. mec. Nursuz; saygı uyandırmayan, sevimsiz.

Rom. adj. 1. Lipsit de strălucire. 2. fig. Care nu inspiră încredere.

NURSIZLANMAK (**nursızmaq**) f. Nursuzlanmak, parlaklığını yitirmek.

"Nursızlana közlerĭm, şawle kalmay, / Şay da bolsa, köz köre, hiç te talmay." - (Amdi Giraybay – Ayrılık).

Rom. v. A-şi pierde din strălucire.

NUSHA is. → **Nüsha**.

NUTUK (**nutuq**) is. (Ar. nutk) Nutuk; konuşma, söylev.

"Caş hoca Pazar günü caşlarnı toplap nutuk bergen." - (Mehmet Vani Yurtsever – Toy).

Rom. s. Cuvântare, discurs.

NUTUKŞI (nutuqşı) is. Konuşmacı, nutuk söyleyen.

Rom. s. Vorbitor, orator.

NÜFUS is. (Ar. nufus). Nüfus. Eşanl. **can.**

1. Kişi; can.

2. Bir yerde, ülkede oturanların toplam sayısı.

- **Nüfus sayımı, can sayımı** – Nüfus sayımı. (*Rom. recensământul populației*).

Rom. s. 1. Ins, persoană; suflet. 2. Totalul populației; număr de locuitori.

NÜFUZ is. (Ar. nufuz). Nüfuz.

1. İçine geçme.

2. Söz geçirme, etkileme, söz sahibi olma.

Rom. s. 1. Pătrundere, penetrație. 2. Influență.

NÜFUZLI s. Nüfuzlu; istediğini yaptıran; etkili.

Rom. adj. Influent.

NÜMİSMATİK is. (Fr.>Rom., Türk.). Nümismatic.

Rom. s. Numismatică.

NÜSHA is. (Ar. nusha). Nüsha. Var. **nusha.**

1. Birbirinin aynı olan şeylerden her biri.

"Kolımızdan geşken nüshanıñ 94 sayfesi bar edĭ, soñgı sayfelerĭ eksĭk edĭ." - (Şükran Vuap Mokanu – Dobrocalı Tatar Şairi Mehmet Niyazi).

2. (Gazete, dergi için) Sayı.

Rom. s. 1. Exemplar. 2. (la publicații periodice) Număr.

NÜŞÜN zf. Niçin.

"Altın küpe takasın, / Güzellerge bakasın. / O tatlı külüşüñmen / Nüşün menĭ yakasın." - (Boztorgay).

"O nüşün ? Onı kaydan bĭldĭñ ?" - (Necip H. Fazıl - Caş Fidanlar).

Rom. adv. De ce ?, pentru ce ?.

Ñ ñ

Ñ 1. Dobruca Tatar diyalekti alfabesinin on dokuzuncu harfi, **ñe.** Bu harfle gösterilen konuşma sesi. Kelime başında bulunmaz, ancak kelime içinde ve sonunda yer alır : **mañnay, Tañrı, tañ.**

2. (Dilb.) Bol ötümlü, genizsi, yumuşak damak ardı ünsüzü.

Rom. 1. A nouăsprezecea literă a alfabetului Dialectului Tătar dobrogean şi sunetul notat cu această literă.

2. Lingv. Sonantă, nazală, postvelară care apare numai în poziţia medială şi finală a cuvintelor.

O o

O[1] 1. Dobruca Tatar diyalekti alfabesinin yirminci harfi. Bu harfle gösterilen konuşma sesi.

2. (Dilb.) Kalın, yuvarlak, geniş ünlü.

Rom. 1. A douăzecea literă a alfabetului Dialectului Tătar dobrogean şi sunetul notat cu această literă. 2. (Lingv.) Vocală posterioară, rotunjită, deschisă.

O[2] zm. O. 1. Tekil üçüncü kişi zamiri. **Onıñ -** onun**, oga -** ona**, onı -** onu**, onda –**onda, **ondan –** ondan, **oman -** onunla**, onsız -** onsuz**.** Çoğulu **olar, onlar –** onlar**.**

" Köy aldında konakay, / Boyı bolsın kamıştay, / Onı körïp kuwansın / Tawık, pepiy em torgay." - (Boztorgay).

"O, uçundan, köyünde de, konşu köylerïnde de eşï tabılmagan, üyken akıllı bïr caş edï." - (Mehmet Niyazi – Sawlıkman Kal).

2. z. Uzakta olan ya da daha önce sözü edilen varlık.

"Bïldï Gülsüm tatarlıgın, / Kırım degen curt barlıgın. / Hayalïnde onı süydï." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

"Rasïm akay, cañı kelgen bïr publikaţie bolacak. Mında yok mı? Saga bermedïler mï? / Rasïm : Bermedïler. Neday şiy o?" - (Müstecip H. Fazıl / Ülküsal – Bayram şenliği).

3. s. Uzakta olan, sözü edilen (kimse veya şey). **O yer. O kız.**

"Erten atkan taşıñ akşamga barıp tüşe diy. / O zamannıñ künü kıskadır taa?" - (Boztorgay).

"O şanlarnı yaşatacak ordu bïzmïz her zaman." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

- **O bo –** O bu; herkes.
- **O da –** O bile, o dahi.
- **O gadar –** O kadar. a) Pek çok. b) Fazlası yok.
- **O gün, bu gün –** O zamandan beri.
- **O halde –** Öyleyse.
- **O saát –** Hemen.
- **O yaklı bolmamak –** Meseleden haberi yokmuş gibi davranmak.
- **Onda –** a) O kişide. b) Orada. Eşanl. **anda.**
- **Ondan –** a) O kişiden. b) Oradan. c) O sebepten.
- **Onıñ 'şün -** Onun için; o (bu, şu) sebepten.
- **Sözïm oga –** Sözüm ona, gûya, sanki.
- **Kelïnge kocañ şïrkïn degenler, babamın üyïnde o da cok edï degen. –** Deyim. Geline kocan çirkin demişler, babamın evinde o da yoktu demiş.
- **Bïrewï aşar, bïrewï karar, kıyamet ondan kobar.** – Atas. Biri yer, biri bakar, kıyamet ondan kopar.
- **Kızıñ kïmnï süyse, kïyewïñ odır, ulıñ kïmnï süyse, kelïniñ odır. –** Atas. Kızın kimi severse, güveyin odur, oğlun kimi severse, gelinin odur.

Rom. pron. 1. pron. pers. El, ea. 2. pron. dem. Acela, aceea. 3. adj. dem. Acel, acea.

O[3] ünl. 1. Başında bulunduğu cümlede anlatılan duyguyu pekiştirir. Var. **Oh.**

"Oh, ne arüw şo barlık !" - (Mehmet Niyazi – Sagış).

2. (Uzatılarak) O-o-o ! Arabaya koşulmuş atları durdurmak için söylenir.

Rom. interj. 1. O ! Oh ! Exclamaţie exprimând diferite stări emotive. 2. Exclamaţie de oprit caii de la căruţă.

OBA[1] is. 1. Doğal veya insan yapısı, gözetleme kulesi olarak kullanılan toprak yığını, küçük tepe; höyük. Eşanl. **kurgan, topraktöbe.**

"Şıktım oba başına, / Koyım keldï aklıma. / Men koyımnı körgen son / Aklım keldï başıma." - (Boztorgay).

2. Kurgan; tepe şeklinde toprak yığılarak meydana getirilmiş, eski çağdardan kalma, Dobruca'nın birçok yerinde bulunan İskit mezarları.

3. Yığın, küme.

"O, cebïndekï kïsenï şıgarıp sïlkmege başlay. Sabaga kadar bïr oba altın toplana." - (Nedret ve Enver Mahmut – Ayuw Kulak Batır).

- **Oba oba -** Küme küme, yığın yığın. "**Oba oba, obalar. / Obada cılan balalar. / Sorpası elâl, etï aram, / Oga ne der mollalar ? – Ana emşegï ve sütü.** – Bulmaca. Oba oba, obalar. / Obada yılan yavrular./ Çorbası helâl, eti haram, / Ona ne der mollalar ? - Ana memeleri ve sütü.
- **Karganıñ konacagı yer şöplïk obasıdır –** Atas. Karganın konacağı yer çoplük yığınıdır.
- **Kïyewden ul, külden oba bolmaz. –** Atas. Güveyden oğul, külden tepe olmaz.

Türk Lehç. : Kırım., Nog., Karaçay Malkar., Kazak. - **oba;** Moğ. - **obuga / ovoo;**

Rom. s. 1. Movilă naturală sau ridicată de om, folosită ca punct de observaţie. 2. Tumul; mormânt scitic, în formă de movilă. (Un element familiar în relieful dobrogean). 3. Grămadă, muşuroi.

OBA[2] is. Tar. Oba.

1. Birlikte göç edenlerin topluluğu.

"Büyük Türk milletinin pek çok kabileye, **obaya** ve uruka ayrıldığı, her birinin ortak efsaneleri, gelenekleri, adetleri, destanları ve hikâyeleri bulunduğu gibi, özel ve bölgesel veya mahallî olanları da vardır.**" -** (M. Ülküsal – Dobruca ve Türkler).

2. Göç topluluğunun konakladığı yer; geçici konak.

3. Köy; yerleşim yeri.

"Bïlemen men, Kızıl Moskof yurtım yakkan, kawurgan, / Ocagıma kundak sokkan, şen obamı yok etken." - (Raşit Aşkı Özkırım / Çorabatır - Kırım, Senden Keçemem / Emel M. 2 -1935).

- **Baydan oba korkkan –** Atas. Ağadan bütün oba halkı korkmuş.

Türk Lehç. : Kırım., Türkm. - **oba -** "halk, köy"; Moğ. - **obug / ovog;**

Rom. s. Tabără 1. Mulţime, gloată. 2. Aşezare vremelnică în corturi. 3. Sat; aşezare, localitate.

OBALAMAK (**obalamaq**) f. Yığmak; yığın halinde toplamak. Var. **üymek.**

Türk Lehç. : Kırım. - **obalamaq**, -v; Moğ. - **obugalah** / **ovooloh**;

Rom. v. A muşuroi, a îngrămădi.

OBALIK (**obalıq**) is. Çok tepeli yer.

Rom. s. Loc cu multe movile.

OBANA is. Çoban türküsü.

"Aydı aytayık, aytayık, / "Ant Etkemen" aytayık, / Eñ soñunda "obana", / "Borlı" cırlap kaytayık." - (Amdi Giraybay – … Vekillerniñ Aytkan Nutukları)

Rom. s. Cântec ciobănesc.

OBIK-TAYAK (**obıq tayaq**) is. → **Öpïk-tayak.**

OBILMAK f. **Opmak'tan** edilgen ve dönüşlü fiil.

1. Emilmek, içine çekilmek, yutulmak, soğurulmak.

2. (Toprak, yer yüzü hakkında). Çökmek, oyulmak.

Rom. v. pasiv şi reflexiv de la **opmak, obuw.** *1. A fi supt, a fi înghiţit; a se suge, a se înghiţi. 2. (Despre un teren) A se surpa, a se scufunda.*

OBIR[1] is.ve s. 1. Yemeğe düşkün, obur (kimse). Eşanl. **aşamşak, aşbit, aşköz.**

"Kabak yarıga yaklaşkan edï, Zekerya akay : - Yeter endï obırlar. Kalganın yarın kelïp aşarsıñız." - (Tahsin İbrahim – Kabak / Okıma Kitabı V).

" ... Bo sebeplerden ötïrï bïrew cañı mualïmge 'şiybörekşï" ya da 'obır' degen lagap takmadı." - (Altay Kerim – Kâniye).

2. is. Her şeyi yiyip yutabilen bir masal kahramanı. Var. **Obır-akay.**

3. Büyücü.

"Kızlar: Bïzler obırnıñ yapkan tılsımlarının yesïrlerïmïz, diyler." - (Nedret ve Enver Mahmut – Ayuw Kulak Batır).

4. mec. Pinti, cimri. Eşanl. **saran.**

5. Vampir; insan kanı emerek yaşadığına inanılan yaratık.

"Eş senï korkıtmasınlar aytıp obır, cïn, şaytan ! / Eş bïrewï yok bonlarnıñ, uydurılıp aytılgan." - (Tahsin İbrahim / Abdulla Tukay - Sabige / Okıma Kitabı V).

• **Obır kettï oynayık, cadı kettï caynayık, ortan cïlïk şaynayık. –** Deyim. Kötü adam gitti, oynayalın, cadı gitti, rahat edelim (Bize baskı yapanlar gitti, artık rahat yaşayalım, anlamında).

Rom. 1. s. şi adj. Mâncău. 2. Flămânzilă, personajul de basm. 3. Vrăjitor, vrăjitoare. 4. fig. Zgârcit, avar. 5. Mitol. pop. Vampir.

OBIR[2] is. (Rom. obor). 1. Hayvan pazarı. Var. **obor.**

"Ekseriyetmen müsür satıp alıp sonra Köstence oborına ya da başka müşterïlerïne taa elverïşlï fiyatka satmaga alışkan edïler." - (Altay Kerim – Kâniye).

2. Köylerede, tarlalara zarar veren hayvanların, sahiplerine ceza yazılmak üzere götürülüp kapatıldığı yer; belediye veya muhtarlık ağılı.

"Yalnız 'şefler' kelgende ïş deñïşe. O zaman bïrewnï acımay, atlarnı, koylarnı, sıyırlarnı alıp obırga akete." - (Acemin Baubek – Ekï Hatıra).

Rom. s. 1. Obor, târg de vite. 2. Ocolul primăriei (de vite poprite pentru amendă).

OBIR-AKAY (**obır aqay**) öz. is. → **Obır**[1].

OBIRLAŞMAK f. 1. Oburlaşmak, doymak bilmemek.

2. mec. Açgözlük etmek

3. Cimrileşmek.

Rom. v. 1. A-şi etala calitatea de mâncău. 2 fig. A se lăcomi. 3. A deveni zgârcit

OBIRLIK (**obırlıq**) is. Oburluk; obur olma durumu.

Rom. s. Lăcomie.

OBIR-TEGENEK is. 1. Bot. Karaçalı, çalı dikeni. (Lat. Paliurus spinosa).

"Cadı da cerge cıgıla, kanı şaşrap güllerniñ orta yerïne tama. O saatte, o yerge bïr obır tegenekösïp kete." - (Nedret ve Enver Mahmut – Bozcïgït).

2. mec. Ara bozucu; fesatçı kimse.

Rom. s. Bot. 1. Specie de arbust ghimpos. 2. fig. Intrigant.

OBĬR s. Öbür. Var. **öbïr.**

1. Öteki, diğer.

2. (Zaman için). Önümüzdekinden bir sonraki.

• **Obïr dünya** – Ahret.

Rom. 1.adj. Celălalt, cealalta. 2. (Ca determinant al unor cuvinte - noţiuni de timp) Următoarea celei imediate : **Obïr ay -** *luna cealaltă.*

O BĬR GÜN zf. Öbür gün.

Rom. adv. Poimâine.

O BĬRĬ zm. Öbürü, öteki, diğeri.

Rom. z. Celălalt, cealalta.

O BĬRKĬ zm. → **O bïrï**.

O BĬRSĬ zm. O birisi, diğeri. Var. **obïrï.**

• **Obïrsï gün** – Öbür gün.

Rom. pron. dem. Celălalt, cealalta. **Obïrsï gün -** *poimâine.*

OBLAST is. (Rus.) 1. Coğr. Bölge; il, vilâyet.

2. Alan, saha; dal.

Rom. s. 1. Regiune; provincie. 2. Domeniu, ramură.

OBOR is. → **Obır**[2].

OBUR s. → **Obĭr**[1].

OBUW is. ve f. → **Opma, Opmak.**

OCA is. (Fars. hace'den.) Hoca.

1. Müslümanlıkta din görevlisi.

"Todor, Akip, Zayit oca / Cenazemnï kıldılar. / Dagılgan kemïklerïm / Pansat etïp sardılar." - (Nedret ve Enver Mahmut - Dobruca Türk Halk Edebiyatı).

2. Öğretmen.

3. mec. Akıl öğreten.

• **Akıl ocası –** Akıl hocası. a) Birine akıl öğreten kimse. b) Başkalarına akıl vermeyi seven kimse.

• **Nasrettin Oca –** Türk dünyasının, ünlü mizah hikâyelerinin kahramanı.

• **Ocadan almak –** Okuldan, tahsilden almak. **"Anayım menï aldattılar, Ocadan aldılar. / Onbeş yaşımdan caş cüregïmnï ateşke saldılar." -** (Boztorgay).

• **Oca'kay –** Hoca ağa; hoca efendiye halk ağzında saygılı ve teklifsizce sesleniş.

• **Delï delïden, oca ölïden azlanır. –** Deyim. Deli deliden, hoca ölüden haz eder.

Rom. s. 1. Hoge, preot musulman. 2. Învăţător. 3. fig. Povăţuitor.

OCAK (**ocaq**) is. Ocak. Var. **oşak.**

1. Ateş yakılmak için hazırlanıp pişirme, ısınma gibi amaçlarla kullanılan yer.

2. Evlerde taştan veya kerpiçten yapılmış ateş yakılan yer.

3. İçinde ateş yakılıp türlü işlerde kullanılan araç.

"Ocaknı cakmalı, suwnı kaynatmalı. Çay kahve içken kïşïler kelïr." – (Müstecib H. Fazıl – Bayram Şenlïgï).

4. Taş veya maden çıkarılan yer. **Kömïr ocagı. Mermer ocagı.**

5. Bahçelerde sebze yetiştirmek için çevresi yükseltilmiş toprak parçası; tarh. Eşanl. **meşere.**

"Ocak ocak fesïlgen, ïşï alan. / Bïr tüsüññï bermeseñ, süygeniñ yalan." - (Boztorgay).

6. Tohum konulan çukur.

"Müsür baarde, awalar teran cılıngan son egïlïr. ... dört köşe ocaklarga taşlanıp egïlmelïdïr. Er ocakka ekï -üş tane taşlanır." - (Okuma Kitabı - III).

7. mec. Bir şeyin en çok bulunduğu, yapıldığı veya toplandığı yer. **Kültür ocagı.**

"Curtımızda ta eskïden ilïm yerï tanılgan / Meñlï Giray medresesï yükselgen bïr ocaktır." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

8. Ev, aile, soy.

"...bek köp kïşïnï öldürgen, ocaklar söndürgen dünya ceñgï, az bïr oñganlıknı, cüreklerïnde kürlükler taşıgan bu korantadan da kızgandı." - (Mehmet Niyazi – Sawlıkman Kal).

9. Ocak ayı; yılın birinci ayı.

- **Ocagı sönmek –** Ailesi yok olmak.
- **Ocagına tüşmek –** Birine sığınmak veya yardım etmesi için yalvarmak.
- **Ocagında ot cakmak –** Birine sevdalanmak. **"Arman arman ot caktım ocagıñda, / Menïm canım şıkkaydı kucagıñda." -** (Boztorgay).
- **Ocak başı -** Ocağın yanı.
- **Ne ot bar, ne ocak –** Deyim. Ne ateş var, ne de ocak.
- **Îşkï ocak söndïrïr. –** Atas. İçki ocak söndürür.

Rom. s. 1. Vatră. 2. Cuptor, cămin. 3. Maşină de gătit. 4. Mină; carieră de piatră. 5. Strat, parcelă de grădinărie. . 6. Cuib (de semănătură). 7. fig. Focar; cămin. 8. Familie, casă, cămin. 9. Luna İanuarie.

OCAKLI (**ocaqlı**) s. Ocaklı.

Rom. adj. Cu vatră; cu cămin.

OCAKSIZ (**ocaqsız**) s. Ocaksız.

Rom. adj. Fără vatră, fără cămin.

OCALIK (**ocalıq**) is. Hocalık.

1. Hocanın (din adamı veya öğretmenin) yaptığı iş.

"Babam Muhammetarif, ... kart babasınınñ sawlığında Kuşlawış köyïnde ocalık etken eken." - (Abdulla Tukay - Esïmde Kalganlar / Okıma Kitabı V).

2. Hoca olma durumu.

- **Ocalık etmek –** a) Hocalık yapmak. b) Akıl öğretmek.

Rom. s. 1. Ocupaţia de hoge. 2. Atribuţia de hoge.

OCAPŞE is. Kadın öğretmen.

"Arabanıñ bïrsïnde / Cengelermen bïr tiyze, / "Amme"nï ezber bïlgen / Caş ocapşe, Pakize." - (İsmail Ziyaeddin - Toy**).**

Rom. înv. Învăţătoare.

OÇEAN is. (Fr.>Rom.). Okyanus, ana deniz.

Rom. s. Ocean.

OÇEANOGRAFİYE is. (Fr.>Rom.). Oşinografi; Hidroloji biliminin okyanusları ve denizleri konu eden dalı.

Rom. s. Oceanografie.

OD is. Od, ateş. Var. **ot[2].**

- **Aşka kazan astırma, tonganga od caktırma. –** Atas. Aç kişiye kazan astırma, donmuş kişiye ateş yaktırma.
- **Od bolmagan cerde tuman bolmaz. –** Atas. Ateş olmayan yerde duman çıkmaz.
- **Odman barut bïr arada turmaz**. – Atas. Ateşle barut bir arada durmaz.

Rom. s. Foc.

ODA is. (Esk. Türk. otağ - "çadır"). Oda.

1. Evin veya bir yapının oturmak, yatmak, çalışmak için kullanılan bölmesi.

"Azbarıñda gül bar mı, / Fesïñde püskül bar mı ? / Keşe odaña kelsem, / Bo ïşte müşkül bar mı ?" - (Boztorgay).

2. esk. 1878'de Dobruca Romanya'ya bağlandıktan sonra cemaatin desteğiyle özel evlerde veya hocaların evlerinin bir odasında medrese usulünde ders veren okullara halk dilinde "**oda**" denilirdi. (Müstecib Ülküsal – Dobruca ve Türkler).

"Sen odada sokta bol, köyge molla. / Menden saga payda yok, başkasın kolla." - (Boztorgay).

3. Serbest meslek adamlarının resmi birliği. **Ticaret Odası.**

Rom. s. 1. Cameră, odaie. 2. înv. Clasă; şcoală. 3. Cameră; sediul unei uniuni profesionale. **Ticaret Odası -** *Camera de Comerţ.*

ODACI is. Odacı.

Rom. s. Om de servici; camerist, -ă.

ODAK (**odaq**) is. Fiz. Odak.

Rom. v. Fiz. Focar.

ODAKLAŞMAK (**odaqlaşmaq**) f. Odaklaşmak.

Rom. v. A se focaliza; a se concentra.

ODALI s. Odalı; belli sayıda odası olan.

Rom. adj. Cu (n) camere.

ODAMAN is. 1. Yaşlı çoban.

2. Baş çoban; mandıranın reisi.

"Dertlï çoban sırrın sende mï kömgen ? / Odamanlar yerï, tïk başlı Çatır !" - (Raşit Aşkı Özkırım - Çatır'ga / Emel M.).

3. Çocuk oyunlarında, hakemlik yapan kimse.

"Bïr bala odaman ayrıla. O, noktalarnıñ hesabın tuta. Oyınnıñ başlawın haber etïp düdük bakırta." - (Tatar Tïlï II).

Türk Lehç. : Kırım., Nog. **- odaman;**

Rom. s. 1. Cioban în vârstă. 2. Baci, conducătorul stânei. 3. La jocurile de copii, arbitrul de joc.

ODIN is. Odun; yakmak için kesilmiş ağaç. Var. **odun.**

- **Odın kömïrï –** Odun kömürü, mangal kömürü.

Rom. s. Lemn; lemne (de foc).

ODINCI is. Oduncu; odun kesen veya satan kimse.

"Şonday güzel tın awada bĭzniñ odıncı bala / Tereklernĭ baltası man bĭr bĭr artından cıga." - (Okıma Kitabı - V).

Rom. s. Tăietor sau vânzător de lemne.

ODINCILIK (**odıncılıq**) is. Odunculuk.

Rom. s. Îndeletnicirea de tăietor sau de vânzător de lemne.

ODINLIK (**odınlıq**) is. Odunluk.

1. Odun konulan yer.

2. s. Yakmak üzere ayrılan.

Rom. s. 1. Magazie de lemne. 2. adj. De foc; destinate pentru foc.

OF ünl. Of.

Rom. interj. Of.

OFILDAMAK (**ofıldamaq**) f. Oflamak.

"Anyaka, mınyaka aylanganda ofılday : Ay, süyeklerĭm kobayatır ! dep bakıra." - (Nedret ve Enver Mahmut – Ayuw Kulak Batır).

Rom. v. A ofta.

OFİTSER / OFİȚER is. (Rom., Rus). Subay.

Rom. s. Ofiţer.

OFLAMA, -W is. Oflama.

"Bakırşmalarıñ, cılawlarıñ, oflamalarıñ sayısı ket kete arta." - (Yaşar Memedemin – Şaliy Şal).

Rom. s. Oftare; oftat.

OFLAMAK (**oflamaq**) f. Oflamak, "of !" diyerek sıkıntılı bir ruh halini belli etmek.

"Muallĭm : Rasĭm'iñ kahvesĭnden kelemen. (Oflap ve başın sallap) Keşke ketmez ve onda bolıp ötken şiylernĭ körmez bolgaydım."– (Müstecib H. Fazıl – Bayram Şenlĭgĭ).

Rom. v. A ofta.

OFSAYT is. (İng.>Rom., Türk.). Sp. Ofsayt.

Rom. s. Sp. Ofsaid.

OGA (**oğa**) z. Ona; tekil üçüncü kişi zamirinin yönelme durumu (-e hali).

"Sen de oga barıp dünyanıñ parasın ĭstiycek tuwılsıñ ya." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

Rom. pron. Forma de dativ de la pronumele el, ea : lui, ei.

OGATAR (**oğatar**) is. Okçu. Var. **okşı.**

Rom. s. Arcaş.

OGIL (**oğıl**) is. Ogul. Var. **ogul.**

1. Erkek evlât.

"Senĭñ anlayacagıñ, bĭz apakayman konuştık. Oglımızdı üylendĭrmege karar berdĭk." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

2. Bir ana arıyla birlikte kovandan ayrılıp başka yere yerleşen arı topluluğu.

"Şĭmdĭ bĭrkaş kuwandan ogul şıkkanın bekliymen." - (Okuma Kitabı - III).

- **Bok oglı bok –** Çok aşağılık, tiksindirici kimse.
- **Ogıl balı –** Başka kovana yerleşen arıların balı.
- **Ogıl şıkmak -** Bir kovanda başka bir yerde yuva kurmaya hazırlanan bir ana arı ve ona bağlı arı topluluğu oluşmak.

Rom. s. 1. Fiu, fecior. 2. (Apic.). Roi.

OGIR[1] (**oğır**) is. Uğur.

1. Bazı nesne, durum ve olaylarda var olduğuuna inanılan hayırlı, iyi etki gücü.

2. Yararlı, iyi etkisi olduğuna inanılan şey veya işaret.

"Marüfe : Sawlık bolsın ödenĭr (Kelĭp cerĭne otıra-yatkanda abdırap kahvesĭn töger, bĭr peşkĭrmen tögĭlgen kahvenĭ sürtüp) Ogırdır." - (Mehmet Vani Yurtsever – Toy).

3. Talih.

"Şıñla, sesĭñ eşĭtĭp bĭr kanayım. / Ogrıñ nege cönemiy, boztorgayım ?" - (Boztorgay).

- **Ogır ketĭrmek –** İyilik, şans, bereket getirmek.
- **Ogrıñız aşık bolsın** – Talihiniz açık olsun!
- **Ogr'ola –** Uğur ola ! Yolun açık olsun !

Rom. s. 1. Putere binefăcătoare. 2. Talisman, amuletă; semn prevestitor. 3. Noroc; fericire.

OGIR[2] (**oğır**) is. Uğur, hedef, amaç, gaye.

"Senĭñ andıñ ogurında ölümnĭ borç sanmasam, / Tatarlıgım kalay etĭp sĭzge isbat etermen ?" - (Amdi Giraybay – Yaş Tatarlarga).

- **Din ogrına –** Din uğruna; din için.
- **Ogrında -** Yolunda; gayesinde, gayesiyle.

Rom. s. Scop, ţintă; cauză, interes comun.

OGIR BÖCEGĬ (**oğır böcegĭ**) is. Zool. Uğur böceği. (Lat. Coccinella septempunctata).

Rom. s. Zool. Buburuză, boul popii, boul Domnului.

OGIRLAMA, **-W** (**oğırlama**, **-w**) is. Uğurlama.

Rom. s. Acţiunea de a conduce, de a petrece un oaspete.

OGIRLAMAK (**oğırlamaq**) f. Uğurlamak; gidenleri geçirmek. Eşanl. **ozgarmak.**

"Müslüman curtına köçe. Bugün oga köp kĭşĭler kelecekler, onı ogırlaycaklar." - (Müstecib Ülküsal - Hacı Kadĭr Akay).

Rom. v. A conduce; a petrece (un oaspete).

OGIRLANMAK (**oğırlanmaq**) f. Uğurlanmak.

Rom. v. A fi condus, a fi petrecut.

OGIRLI (**oğırlı**) s. Uğurlu, iyilik getirdiğine inanılan.

"Men, inşalla, ogırlı ayagımman keter, hayırlı ayagımman kelĭrmen." - (Necip H. Fazıl – Cawşılık).

Rom. adj. Norocos; fericit; de bun augur.

OGIRSIZ (**oğırsız**) s. ve is. Uğursuz; kendinde uğursuzluk bulunan.

"Ayda, desem aydamay, cür, desem cürmiy, / Ogırsızınıñ balası kadrĭmnĭ bĭlmiy." - (Boztorgay).

- **Ogırsız etnĭ it bĭle aşamaz. –** Atas. Uğursuz eti köpek bile yemez.
- **Ogırsız komşı bolma. –** Atas. Uğursuz komşu olma.

Rom. adj. şi s. Nenorocos; nefericit; nefast.

OGIRSIZLIK (**oğırsızlıq**) is. Uğursuzluk; kötülük getirdiğine inanılan belirti veya bazı nesnelerde bulunduğuna inanılan olumsuz güç.

"Hepsĭ : Bahtım özĭme, ogırsızlık şaytanga! dep bĭrer zar atarlar."– (Müstecib H. Fazıl – Bayram Şenlĭgĭ).

Rom. s. Ghinion, lipsă de noroc.

OGIZ (**Oğız**) öz. is. → **Oguz**.

OGLAN (**oğlan**) is. Oğlan.

1. Erkek çocuk.

"Oglannıñ anası balasın kïyïndïrïr kuşandırır, evelïnden kararlaştırılgan künde dostın üyïne barır." - (Necip H. Fazıl - Kırım).

2. Yetişkin erkek, genç adam.

3. mec. Erkek çocuğa veya bir delikanlıya benzetilip kişileştirilen şey.

"Ulá Rasïm, ketïrşï bïzïm kara oglannı, bïzïm toñaklarnı cıltayık! (Rasïm bïr okkalık şïşenï suwman totırıp ketïrïr.)" - (Müstecib Ülküsal - Bayram Şenlïgï).

Rom. s. 1. Băiat. 2. Tânăr, flăcău. 3. fig. Voinicel; nume pentru unele obiecte personificate.(De ex. pt. o sticlă de rachiu.).

OGRAK (**oğraq**) is. Uğrak.

1. Çok uğranılan yer.

2. Yol üstü durak yeri.

Rom. s. 1. Loc frecventat. 2. Loc de popas.

OGRAMA, **-W** (**oğrama, -w**) is. Uğrama.

Rom. s. Acţiunea sau faptul de **ogramak.**

OGRAMAK (**oğramaq**) f. Uğramak.

1. Yolculuk sırasında bir yerde kısa bir süre için durmak.

"Colıñız tüşkende sïzler de bïr ogramay ketmeñïz menïm üyïme." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

2. Bir yerin yakınından veya içinden geçmek.

3. (Kötü duruma) Konu olmak, düşmek.

"Arkadaş belâsına ogragan köp bolır." - (Boztorgay).

Rom. v. 1. A se opri în treacăt. 2. A se abate pe la (prin). 3. A da de ... / a cădea în ..., a pătimi, a suferi.

OGRAŞMA, **-UW** (**oğraşma**, **-uw**) is. Uğraşma.

Rom. s. Acţiunea de **ograşmak.**

OGRAŞMAK (**oğraşmaq**) f. Uğraşmak.

1. Bir işi başarmaya çalışmak, çabalamak.

"Kızşıkların aldılarına şıgıp, ekï kanatın kerïp, onlarnı toktatmaga ograşa." - (Altay Kerim – Kâniye).

2. Bir iş üzerinde sürekli çalışmak.

3. Çalışmak, meşgul olmak.

"...Abdülcebbar molladan dört cıl okugandan soñ medresege tüşken, onda da Sarf'man, Awamil'men bïraz ograşkan edï." - (Mehmet Niyazi – Sawlıkman Kal).

4. Birine kötü davranmak.

"Şıñcïlar şıñman eğlenïr, akıllı sözmen. / Cetalmagan köp duşman ograşır bïzmen." - (Boztorgay).

5. Savaşmak.

Rom. v. 1. A se strădui, a se sili. 2. A se concentra. 3. A se ocupa, a se îndeletnici. 4. A se lega (de cineva), a nu-i da pace. 5. A se lupta, a se război.

OGRAŞTIRMAK (**oğraştırmaq**) f. Uğraştırmak, uğraşmasına sebep olmak.

Rom. v. factitiv de la **ograşmak.**

OGRATMAK (**oğratmaq**) f. 1. Uğratmak, uğramak işini yaptırmak.

2. Kötü duruma düşürmek. **Belága ogratmak.**

Rom. v. factitiv de la **ogramak.**

OGRI (**oğrı**) is. esk. Uğru; hırsız.

"Er ne söyler ise zengïn, dinleyub derler, dogrı. / Bïr fakırı körseler 'ger, sanarlar onı ogrı." - (Aşık Ümer - Şiirler / Edebiyat Hrestomatiyası).

- **İl ogrısız bolmaz, taw börïsïz bolmaz**. - Atas. İl uğrusuz, orman kurtsuz olmaz.

Rom. s. Hoţ; tâlhar.

OGRILAMAK (**oğrılamaq**) f. Uğrulamak, çalmak.

Rom. v. A fura.

OGUL (**oğul**) is. → **Ogıl**.

OGUR (**oğur**) is. → **Ogır**.

OGUZ, -LAR (**Oğuz, -lar**) öz. is. Oğuz Türkleri; XI. yüzyılda Orta Asya'da yaşayan ve daha sonra Batıya doğru yayılarak bugünkü Türkmen, Azeri, Gagavuz ve Türkiye Türklerinin aslını oluşturmuş, Oğuz Hanın 24 torununun idaresindeki 24 koldan meydana gelmiş büyük Türk boyu.

Rom. s. propr. Turcii Oguzi; străbunii Turcmenilor, Azerbaigenilor, Gagauzilor şi Turcilor Anatolieni de astăzi, care înainte de migraţiunile lor înspre vest au populat în sec. XI Asia Centrală.

OH ünl. Oh. Var. **ok[2].** Sevinç, beğenme, hayranlık, rahatlama gibi çeşitli duyguları belirtitir.

"Oh balam, dep suklansın / Anay babay körgende." - (Boztorgay).

"Yüzellï yıl tusnak kalgan Tatarlık / Sarıp cıygan Kökbayraknı köklerde / Sallandırgan. Oh, ne arüw şo barlık!" - (Mehmet Niyazi – Sagış).

- **Oh bolsın –** Söz dinlemeyerek, yanlış davranarak kötü duruma düşenlere "İyi olmuş!" anlamında söylenen söz. **"Gülzade kocasına oh bolsın ! degendiy etïp karap küler." -** (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

- **Oh demek –** Rahata kavuşmak.

Rom. interj. Oh ! Vai ! Ah !

OHO ünl. Oha !; hey !; şaşırtıcı bir harekete dikkatleri çekmek için söylenir.

"Oho, bo bïznï öttïrmek ïstiy !" - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. interj. Oho ! Exclamaţie de surprindere.

OJA is. (Fr.>Rom. Türk.) Oje.

Rom. s. Ojă, lac de unghii.

OJALI s. Ojeli, oje sürülmüş.

"Ay sürmelï, sürmelï, / Süygende süydïrmelï. / Men ïstemem bonday yar, On parmagı ojalı." - (Boztorgay).

Rom. adj. Lăcuit cu ojă.

OK[1] (**oq**) is. Ok.

1. Yayla atılan ucu demirli vurucu çubuk.

2. Yön göstermek için kullanılan oka benzeyen işaret.

- **Ok cayından şıkmak –** Geri dönülemeyecek bir iş yapmak.

- **Oktay –** Ok gibi, hızla

- **Okın attı cayın astı –** Deyim. Bir dönemi kapattı.

- **Aşık oynagan azar, top oynagan tozar, ok congan alayın ozar. –** Atas. Aşık oynayan azar, top oynayan yıpranır, ot yontan hepsini geçer.

- **Atılgan ok gerï kelmez.** – Atas. Atılan ok geri gelmez.

• **Babadan körgen ok coñar, anadan körgen ton pïşer. –** Atas. Babadan gören ok yontar, anadan gören giysi biçer.

• **Cangızınıñ cayı kerïlmez, atkan ogı tiymez. –** Atas. Yalnızın yayı gerilmez, attığı oku değmez.

• **Cangızıñ cayı kurulmaz, uruwlınıñ ogı coyılmaz. –** Atas. Yalnızın yayı kurulmaz, soyu geniş olanın oku kaybolmaz.

Rom. s. 1. Săgeată. 2. Semn indicator în formă de săgeată.

OK[2] (**oq**) ünl. Oh !; Sevinç, hayranlık, beğenme, rahatlama gibi çeşitli duygular belirtir. Var. **oh.**

• **Ok ! demek –** Rahat bir soluk almak.

• **Ok bolsın –** Söz dinlemeyerek kötü bir duruma düşenlere "Çok iyi olmuş !" anlamında söylenen söz.

Rom. interj. Oh.

OKA[1] (**oqa**) is. (Ar. ukka). Okka. Var. **okka.**

1. esk. Osmanlı devrinde kullanılan, 400 dirhem eden, 1283 gramlık bir ölçü birimi.

2. Bugün Dobruca'da bu kelime, katı maddeler söz konusu olunca "kilogram", sıvılar için ise "litre" anlamında kullanılır. Eşanl. **kilo, litra.**

"Hesap et sen : Yedï biñ frañk bïr berïlecek, soñra beş oka kahve, on oka şeker, …" - (Mehmet Vani Yurtsever – Toy).

• **Altı okka etmek –** Birini kollarından ve bacaklarından kaldırarak götürmek veya sallamak.

• **Okkañ astına ketmek –** Okkanın altına gitmek; haksız yere bir zarar görmek.

Rom. s. 1. înv. Oca. 2. (Pentru greutăți) Kilogram; (pentru capacități) litru.

OKA[2] (**oqa**) is. 1.Sırma, ince gümüş tel.

2. s. Sırmalı, gümüş telle işlenmiş.

"Yel-yetmez'ïñ mïngesïñ, / Oka çepkenïñ kïygesïñ, / Oñ kolıña kuş alıp / Agam, kayda barasıñ ?" - (Radlov'dan Abdülkadir İnan - Orta Türk Destanları / var. - Emel M.).

Türk Lehç. : Nog., Kazak. - **oqa**;

Rom. 1. s. Fir de argint. 2. adj. Lucrat în fire de argint

OKALAMA, **-W** (**oqalama**, **-w**) is. Ovalama.

Rom. s. Frecare.

OKALAMAK (**oqalamaq**) f. Ovalamak; sürtmek, ovuşturmak. Var. **uwalamak.**

"... bïrden, kart bergen ekï şaş akılına kele. Olarnı cebïnden şıgara da bïrbïrlerïne okalay." - (Nedret ve Enver Mahmut - Ayuw Kulak Batır).

Rom. v. A freca.

OKALANMA, **-UW** (**oqalanma**, **-uw**) is. Ovalanma.

Rom. s. Frecare.

OKALANMAK (**oqalanmaq**) f. Ovalanmak.

Rom. v. A fi frecat; a se freca.

OKALATMAK (**oqalatmaq**) f. Ovalatmak.

Rom. v. A pune să frece.

OKALI (**oqalı**) s. Sırmalı, simli.

"Okalı çepken kïyïp alıp, / Oñ kolıña kuş alıp / Akam, kayda barasıñ ?" - (Radlov'dan Abdülkadir İnan - Orta Türk Destanları, Çorabatır / Emel M.).

Rom. adj. Lucrat în fire de argint.

OKALIK (**oqalıq**) s. Okkalık, bir okka miktarında olan. Var. **okkalık.**

"Rasïm bïr okkalık şïşenï suwman totırıp ketïrïr, dört tane de fincan berïr. Dört kïşï rakı içmege başlar."– (Müstecib H. Fazıl – Bayram Şenlïğï).

Rom. adj. 1. De o oca. 2. De un kilogram; de un litru.

OKÇI (**oqçı**) is. → **Okşı**.

OKIL (**oqıl**) is. → **Okul**.

OKILMAK (**oqılmaq**) f. Okunmak.

Rom. v. A fi citit; a se citi.

OKIMA, -UW (**oqıma, -uw**) is. Okuma, okumak işi.

• **Okıma yazma –** Okuma yazma. **"Eñ az okıma yazma bïlgen bïzde. Eñ köp hastalık, ölïm bïzde. Eñ osal yaşaw bïzde. Eñ az saygı ve itïbar körgen gene bïzmïz. Bolarnıñ sebeplerï ne?"–** (Müstecib H. Fazıl – Bayram Şenlïğï).

Rom. s. Acțiunea de a citi; citire

OKIMAK (**oqımaq**) f. → **Okumak**.

OKIMIŞ (**oqımış**) is. ve s. Okumuş; öğrenim görmüş kimse. Var. **okumış.**

"Ekï molla, beş popaz / Em okımış, em tïlbaz. / Karmalasam param az, O kız maga yaramaz." - (Boztorgay).

"Lâkin okımışlar arasından bïr kart, başın sallap şulay degen : / - ... Yasaycak işïmïznï tüşünïp yasayık." - (Mehmet Vani Yurtsever - Cantemïr Batır).

Rom. adj. şi s. Învățat, instruit; cărturar.

OKIMIŞLIK (**oqımışlıq**) is. Okumuşluk; tahsil görmüş olma durumu.

Rom. s. Starea de şcolarizare.

OKINAKLI (**oqınaqlı**) s. Okunaklı.

Rom. adj. Citeț; lizibil.

OKINAKSIZ (**oqınaqsız**) s. Okunaksız.

Rom. adj. Neciteț; ilizibil.

OKINMAK (**oqınmaq**) f. Okunmak.

1. Okumak işine konu olmak.

2. Okumak işi yapılmak.

3. mec. Belli olmak; açıkça görünmek.

Rom. v. 1. A fi citit. 2. A se citi. 3. fig. A fi evident; a se înțelege de la sine.

OKIRYAZAR (**oqıryazar**) is. Okuması yazması olan; öğrenim görmüş kimse.

Rom. s. şi adj. (Om) cu ştiință de carte.

OKITILMAK (**oqıtılmaq**) f. Okutulmak; okutmak işine konu olmak.

Rom. v. pasiv de la **okıtmak.**

OKITMA, **-UW** (**oqıtma**, **-uw**) is. Okutma.

• **Okıtma işaretï -** Okutma işareti. (*Rom. – semn diacritic*).

Rom. s. Acțiunea de **okıtmak.**

OKITMAK (**oqıtmaq**) f. Okutmak.

1. Okumak işini yaptırmak.

2. Öğrenim görmesini sağlamak.

3. Ders vermek, bir konu üzerinde yetiştirmek.

Rom. v. 1. A pune să citească. 2. A asigura instrucţia şcolară a cuiva; a-l ţine la şcoală, a-l da la şcoală. 3. A preda o materie.

OKITTIRMAK (**oqıttırmaq**) f. Okutturmak; okutmak işini yaptırmak.

Rom. v. factitiv de la **okıtmak.**

OKITUWCI (**oqıtuwcı**) is. Öğretmen.

Rom. s. Învăţător.

OKKA (**oqqa**) is.→ **Oka**.

"Cawın cawsın koraga, / Cemĭş, şeşek, soganga, / Ekĭ kartop bĭr mĭnsĭn, / Bölĭşkende, okkaga." - (Boztorgay).

OKKALI (**oqqalı**) s. Okkalı; ağırlığı büyük olan.

Rom. adj. Greu.

OKKALIK (**oqqalıq**) s. Okkalık; belli sayıda okka ağırlığında veya hacminde olan.

"Rasĭm bĭr okkalık şişenĭ suwman toturıp ketĭrĭr." - (Müstecib Ülküsal Bayram Şenliği).

Rom. adj. De ...("n") kilograme sau de litri.

OKLAMA, -W (**oqlama, -w**) is. Oklama, okla vurma, ok atma.

Rom. s. Săgetare.

OKLAMAK (**oqlamaq**) is. Oklamak.

1. Ok ile vurmak.

2. Ok gibi fırlamak; hızla atılmak.

"Tañga sürem atımnı adım adım ... / Belkĭ şimdĭ ölümde, sarpta yürem, / Uruslarnıñ üstünden oklap geçe." - (Bekir S. Çobanzade - Tañga Doğrı).

Rom. v. 1. A săgeta. 2. A tâşni ca săgeata.

OKLANMAK (**oqlanmaq**) f. Oklanmak.

1. Ok gibi olmak, diklenmek.

2. Okla vurulmak.

Rom. v. 1. A se încorda, a lua o poziţie ameninţătoare. 2. A fi săgetat.

OKLATMAK (**oqlatmaq**) f. Okla vurdurmak.

Rom. v. A pune să săgeteze.

OKLAW[1] (**oqlaw**) is. Oklava; hamur açmak için kullanılan düzgün değnek.

- **Oklaw cutkanday tĭmtĭk turmak –** Oklava yutmuşçasına durmak; dimdik durmak.

Rom. s. Sucitor; vergea; făcăleţ.

OKLAW[2] (**oqlaw**) is. ve f. → **oklama, oklamak.**

OKLIK (**oqlıq**) is. Okluk, sadak.

Rom. s. Tolbă de săgeţi.

OKRAMAK (**oqramaq**) (Atlar için). Yem ve su görünce sabırsızlıkla kişnemek.

Rom. v. (Despre cai) A necheza în semn de foame sau de sete.

OKRANMAK (**oqranmaq**) f. 1. Kişneşmek; (atlar) Birbirine kişnemek.

2. mec. (Kişiler) Senli benli olmak; içten davranmak.

- **Akranınman okran**. - Atas. Akranınla senli benli ol.

Rom. v. 1. A necheza unul la altul. 2. fig. A fi intim.

OKSİCEN (**oksicen**) is. (Fr.>Rom.Türk.) Kim. Oksijen elementi. Atom sayısı 8, sembolü **O.**

Rom. s. Chim. Elementul chimic oxigen.

OKŞAMA, -W (**oqşama, -w**) s. Okşama.

Rom. s. Mângâiere, dezmierdare.

OKŞAMAK (**oqşamaq**) f. Okşamak.

"Ocamız bĭznĭ sever, okşar, tekrar devam eter, okutır, okutkanda bĭz yazar, diñler, can kulagımızman diñlerdĭk." - (Çelebi Cihan – Karılgaçlar Duwası).

Rom. v. A mângâia, a dezmierda.

OKŞANMAK (**oqşanmaq**) f. Okşanmak.

Rom. v. A se mângâia, a fi mângâiat.

OKŞATMAK (**oqşatmaq**) f. Okşatmak.

Rom. v. A pune să mângâie, a pune să dezmierde.

OKŞAYICI (**oqşayıcı**) s. Okşayıcı.

Rom. adj. Mângâietor, dezmierdător.

OKŞI (**oqşı**) is. Okçu. Var. **okçı.**

"Karanlık çökken soñ, hepĭñĭz kalawlarda sade arü okçılarnı bırakıp, atlılar man kıbla kapıga ciyılıñız." - (İ Ziyaeddin - Çora Batır).

Rom. s. Săgetător; arcaş.

OKŞIMAK (**oqşımaq**) f. Kusmak; midesi bulanmak.

"Kaysı cınstan bolsa bolsın, kabak köre kalsam, cüregĭm kaytıp okşıganday bolaman." - (Tahsin İbrahim - Kabak).

Türk Lehç. : Kırım. - **oqşumaq**; Nog. - **oğşımaq, -uv; oksımaq,** -uv; Moğ. - **ogsih, ogşih;**

Rom. v. A vomita.

OKŞITMAK (**oqşıtmaq**) f. Kusturmak.

Rom. v. A face să vomite.

OKTALMA, -UW (**oqtalma, -uw**) (oklanma'dan) is. 1. Diklenme; gerilme.

2. Atılma, sıçrama.

Rom. s. 1. Pregătire de o acţiune, încordare. 2. Năpustire.

OKTALMAK (**oqtalmaq**) f. 1. Vurmaya veya üzerine atılmaya hazırlanmak, ok gibi diklenmek.

2. Atılmak, sıçramak.

"Artka artka tartılıp / Bĭr epkĭnmen oktala. / Baş etalmay soñunda / Parçalanıp toktala." - (Şevki Bektöre – Kırım Cagaları).

"Cerden şıkkan cılanday oktalasız. / Şıñ bĭlmegen caşlarday toktalasız." - (Boztorgay).

3. mec. Sataşmak, çatmak.

- **Kĭşĭ caşlıgında oktalır, kartlıgında toktalır. –** Atas. İnsan gençliğinde atılgan olur, ihtiyarlığında durgunlaşır.

Rom. v. 1. A se pregăti; a se încorda. 2. A se năpusti; a se arunca. 3. A se lega (de cineva), a-i căuta pricină.

OKTAMAK (**oqtamaq**) f. 1. esk. Yayına ok yerleştirmek (oklamak).

2. Ateşli silâhı atışa hazırlamak.

Rom. v. 1. înv. A-şi potrivi arcul şi săgeata. 2. A-şi pregăti arma pentru a trage.

OKTAVA (**oktava**) is. Müz. Oktav.

Rom. s. Muz. Octavă.

OKTAY (**oqtay**) zf. 1. Ok gibi.

"Cüregĭme kĭrgensĭñ atılgan oktay. / Körĭnesĭn közĭme dünyada yoktay." - (Boztorgay).

2. öz.is. Kişi adı : **Oktay** *(e.).*

Rom. 1. adv. Ca săgeata. 2. Nume de persoană : **Oktay** *(b.).*

OKUGAN (**oquğan**) is. ve s. Okumuş; öğrenim görmüş kimse; tahsilli. Var. **okımış.**

Rom. s. Învăţat; instruit; om cu carte.

OKUL (**oqul**) is. Okul. Var. **okıl.** Eşanl. **mektep.**

1. Öğrencilerin eğitiminin yapıldığı kuruluş veya bina.

"Okul, okul ! Senĭ bĭz / Can cürekten süyemĭz; Dünyada ışık, bĭlgĭ / Bolabĭlĭr mĭ, sensĭz." - (İsmail Ziyaeddin – Toy).

2. Bir eğitim kuruluşundaki öğrenci ve görevlilerin hepsi.

3. mec. Bir bilim ve sanat dalında kendine mahsus özellikleri olan akım, yöntem, tutum; ekol.

Rom. s. 1.-3. Şcoală.

OKULMAK (**oqulmaq**) f. Okunmak.

"Beş vakıtta beş defa ezan okulup camĭlerĭn kapısı açılır edĭ." - (Mehmet Vani Yurtsever - Kart man Caş Arasında**).**

Rom. v. A se citi; a fi citit.

OKUMA, **-W** (**oquma, -w**) is. Okumak işi.

"Okumadan kaçar, cılkıga koşardım." - (Çelebi Cihan – Karılgaçlar Duwası).

"Eşĭtemen, insanlıknı parlagan, / İnsanlıknı insanlarga carlagan / Kara kuwwet bĭlgĭlernĭ, okuwnı / Ezgenden soñ, toktatkan akkan suwnı. / Şu suw bĭzniñ kanımızdır..." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

• **Okuma yazma, okuw yazuw –** Okuma ve yazma bilgisi.
"İpek kuşak belĭñde, / Okuw yazuw tĭlĭñde. / Süyüşmek ya ayrılmak / Endĭ senĭñ elĭñde." - (Boztorgay).

Rom. s. 1. Citire, citit. 2. Lectură. 3. Studiu. 4. Apel, strigare. 5. Cântec, cântare.

OKUMAK (**oqumaq**) f. Okumak. Var. **okımak**.

1. Yazılı bir metni sessizce çözümleyip anlamak veya aynı zamanda seslere çevirmek.

"Bardım çeşme başına, / Adım yazdım taşına. / Kelsĭn yarem okısın / Neler keldĭ başıma." - (Boztorgay).

"Muallĭm başka bĭr masaga barıp tek başına otırır ve cebĭnden bĭr gazete çıkarıp içĭnden okur." - (Müstecib Ülküsal - Bayram Şenlĭgĭ).

2. Ezberinde olduğu bir şiiri, bir duayı v.b. söylemek.

"Akşam ah dep cataman Amentü okıp, / Keşe tĭşke kelesĭñ karanfil kokıp." - (Boztorgay).

3. Yazılı metinlerin içeriğini öğrenmek.

4. Öğrenim görmek.

"Okumagan ballarday / Salp sulp etĭp cürmiyĭk." - (Boztorgay).

"Abdülcebbar molladan dört cıl okugandan soñ medresege tüşken, onda da Sarf'man Awamil'men bĭraz oğraşkan edĭ." - (Mehmet Niyazi – Sawlıkman Kal).

5. Şarkı, türkü söylemek.

6. Halinden, belirtilerinden bir şeyin anlamını çözmek. **Suratından okımak.**

7. Bir hastalığı iyi edeceğini ileri sürerek okuyup üflemek.

"Marüfe : Ne dedĭ hafız efendĭ? / Alime : Taa karamadı. Erten çıkıp ketken edĭ, kelmedĭ. Bĭrkaç künden berĭ Alĭ Hacı akaynıñ anaw boy kızın okıy ya." - (Mehmet H. Vani Yurtsever – Toy).

8. Bir yere çağırmak, davet etmek.

• **Bĭlgenĭn okımak –** Başkalarının dediklerine aldırmadan bildiği ve istediği gibi davranmak.

• **Canına okımak –** Berbat etmek, bozmak, kötü bir duruma sokmak.

• **Ĭşĭnden okımak** – Sessizce okumak.

• **Mektepte okımak -** Okula gitmek, öğrenci olmak.

• **Meydan okımak –** Korkmadığını, çekinmediğini bildirmek.

• **Okıp şıkmak -** a) (Bir metni) Okuyup bitirmek, hatmetmek. b) Okul bitirmek, mezun olmak.

• **Okuma yazma -** Okuma ve yazmanın temel bilgileri.

• **Okuma yazması yok** - Okul görmemiş, cahil.

• **Raamet okımak -** Ölüleri hayırla anmak, onlar için hayır dua etmek.

• **İmam bĭlgenĭn okur. –** Deyim. İmam bildiğini okur.

• **Ul okusa kadı, kız okusa cadı bolır. -** Atas. Erkek çocuk okursa kadı olur, kız okursa cadı olur. (Eski devirlerin zihniyetine göre söylenmiş, zamanımızda değerini yitirmiş bir söz).

Rom. v. 1. A citi. 2. A recita. 3. A învăţa, a studia. 4. A urma o şcoală, a studia. 5. A cânta. 6. A descifra, a interpreta. 7. A descânta (pentru a lecui) 8. A face apelul, a striga pe nume.

OKUMA YAZMA (**oquma yazma**) is. Okuma yazma; okuma yazma bilgisi.

"Eñ az okuma yazma bĭlgen bĭzde. Eñ köp hastalık, ölĭm bĭzde." - (Müstecib Ülküsal – Bayram Şenlĭgĭ).

Rom. s. Scris citit; ştiinţă de carte.

OKUMIŞ (**oqumış**) is. → **Okımış**.

OKUNMAK (**oqunmaq**) f. Okunmak.

1. Okumak işine konu olmak.

2. Okumak işi yapılmak, okunulmak.

"Böralĭ'nĭñ cımşak huyundan, arüw kılıgından sözler etĭldĭ, dualar okundu." - (Mehmet Niyazi – Sawlıkman Kal).

Rom. v. 1. A fi citit. 2. A se citi.

OKUTMAK (**oqutmaq**) f. Okutmak.

1. Okumak işini yaptırmak.

2. Öğrenim görmesini sağlamak.

"O tügül mĭ kartnı caşnı gece gündüz okutkan?" - (Mehmet Niyazi – Sagış).

"Akası Zahide'nĭ köyde çaresĭ tabılganı kadar okuttı." - (Mehmet Niyazi – Sawlıkman Kal).

3. Ders vermek.

4. Bir şifa için oktup üfletmek.

Rom. v. 1. Verb factitiv de la **okumak.** *2. A da la şcoală. 3. A preda o materie. 4. A pune să descântece.*

OKUTTIRMAK (**oquttırmaq**) f. Okutmak işini yaptırmak.

Rom. v. factitiv de la **okutmak.**

OKUWCI (**oquwcı**) is. Var. **Okuyıcı.** 1. Okuyucu, okur.

"Neşĭn bo dewdiy, balaban şairnĭ okuwcılarga tanıtmaylar?" - (Altay Kerim – Kâniye).

2. Öğrenci; okullu.

"Okuwcılar dürküsi" - (Boztorgay).

Türk Lehç. : Nog. - **okuvşı;** Karaçay Malkar. - **oquvçu;**

Rom. s. 1. Cititor. 2. Elev; şcolar.

OKUWSIZLIK (**oquwsızlıq**) is. Okumamışlık; tahsilsizlik.

"Bütün bo körgenlerïmïz mektepsïzlïk, okuwsızlık yüzündendïr." - (Mehmet Vani Yurtsever - Toy, piyes).

Rom. s. Neştiinţă de carte; ignoranţă.

OKUYICI (**oquyıcı**) is. → **Okuwcı**.

OKYANUS (**okyanus**) is. (Yun.>Fr.>Rom.Türk.). Okyanus, umman. Var. **oçean**; dünya su yüzeyinin ana-karalar arasında yer alan en büyük, başlıca bölümlerine verilen ad. : **Paçifik Okyanusı, Atlas (Atlantik) Okyanusı, Hint Okyanusı; Kuzey Buz Okyanusı, Güney Buz Okyanusı.**

Rom. s. Ocean.

OKYAPRAK (**oqyapraq**) is. Bot. Su otu. (Lat. Sagittaria sagittifolia).

Türk Lehç. : Kırım. - **oqyapraq;**

Rom. s. Bot. Săgeata apei.

OL z. ve s. esk. O, ücüncü kişi zamiri.

"Ol Togay bey yene kirdi, / Kılıçını boyandırdı al kane." - (Canmuhammed – Sefername, 17. yüzyıl).

Rom. pron. El, ea; acel, acela.

OLA f. Türkiye Türkçesinin **olmak** fiilinin Dobruca Tatar lehçesine, **bolsın** sözü yerine deyimlerle geçen istek şekli : **Geçmïş ola; hayır ola; ogır ola.**

"Künler uzak, aylar köp, körïşïrmïz. / Bïr gün ola, inşalla kawuşırmız." - (Boztorgay).

Rom. v. Forma de optativ a verbului **olmak -** *a fi, al limbii turce preluată şi de către limba tătară dobrogeană odată cu contextul diferitelor expresii.*

OLAN is. (Türk. oğlan'dan). Oğlan.

1. Erkek çocuk.

2. Yetişkin genç erkek; delikanlı.

"Şïmdï kırlı küreşken caş ta körünmiy. Bïr anaw Asanşı o'lanların aytalar ..." - (Mehmet Vani Yurtsever - Toy, piyes).

Rom. s. 1. Băiat. 2. Flăcău.

OLANDEZ is. (Rom.). Hollândalı.

1. Hollânda halkı ve bu halktan olan kimse.

2. s. Hollânda ve Hollandalılarla ilgili olan.

Rom. s. 1. Olandez; poporul olandez; persoană care aparţine acestui popor. 2. adj. Privitor la Olanda şi la olandezi.

OLAR z. Onlar; çoğul üçüncü kişiyi gösterir. Var. **onlar. Olarnıñ – Olarga – Olarnı – Olarda – Olardan – Olarman – Olarsız.**

"O da olarman barabar çalışa, kılabdan, ipekday kereklï şiylernï heç eksïltmiy edï." - (Mehmet Niyazi – Sawlıkman Kal).

Rom. s. Pron. pers. III. plural. Ei, ele.

OLAY[1] is. Olay.

1. İlgiyi çekebilecek her nitelikte iş, hadise.

"Tam dört sene kalgan yesïr bolıp. Köp körgen, köp olaylar başından geşken." - (Nermin Yusuf – Ay Kïdï).

2. Önemli tarihi hadise.

Rom. s. 1. Fapt, întâmplare; fenomen. 2. Eveniment.

OLAY[2] s. ve zf. Öyle. Eşanl. **şáy.**

1. Onun gibi olan, ona benzer.

"Sen de mendiy ekensïñ, men de olayman. / Kuş kondırmay başıñnı korşalayman." - (Boztorgay).

2. zf. O biçimde.

"Olay deseñ kurbanıñ men bolayım, / Kel kon bïznïñ fidanga boztorgayım." - (Boztorgay).

Rom. 1. adj. Aşa. 2. adv. Aşa, astfel.

OLAYTIP zf. Öyle.

Rom. adv. Aşa, astfel.

OLAYTMEK f. Öyle yapmak. Eşanl. **şáytmek.**

Rom. v. A face aşa, a proceda astfel.

OLÂ, OLÁ ünl. Ey; hey; ulan.

"Olâ ... Kencalï, Hasan ! ... Zuwganlar ... " - (Mehmet Vani Yurtsever - Kart man Caş Arasında**)**

Rom. interj. Măi.

OLÂN, OLÁN ünl. Ey, hey; yahu; ulan.

Rom. interj. Măi.

OLDIKÇA zf. Oldukça; epey, hayli.

"Çïftçïlïknï arüv, hesapman yasamaga, tarlalarnı oldıkça arüv işlememege karadı." - (Mehmet Vani Yurtsever - Uyuşmagan Ekï Arkadaş).

Rom. adv. Destul de ...; cât se poate de...

OLGUN (**olğun**) s. Olgun.

1. (Meyveler hakkında) Pişmiş, yenecek duruma gelmiş.

2. (İnsanlar için). Gelişmiş, yetişkin.

Rom. adj. 1. (Despre fructe) Copt, pârguit. 2. (Despre oameni) Matur, maturizat.

OLGUNLIK (**olğunlıq**) is. Olgunluk.

"Balalık, delïkanlılık ve olgunluk esïntïlerïn sılïnmez ïzlerïne kitabın her sayfesïnde rastlana." - (Nevzat Yusuf – Kerim Altay, **"**Kâniye**"** kitabının kabındaki takdim yazısı).

Rom. s. Maturitate.

OLIK (**olıq**) is. Oluk.

1. Suyun akmasına yarayan üstü açık boru veya toprak kazılarak açılan yol.

2. Yalak; hayvanları suvarmak için yapılmış oyuk kap. Eşanl. **aşlaw.**

"Suw aga tınık tınık, / Şeşmeler altın olık. / Bïleẕïgïm tapkanga / Men özïmmen işdonlık." - (Nedret ve Enver Mahmut - Bozcïgït).

Rom. s. 1. Canal sau ţeavă de scurgere. 2.Uluc; jgheab de apă sau de nutreţ.

OLİMPİYADA (Yun.>Fr.>Rom., Türk.) is. Olimpiyat.

Rom. s. Olimpiadă.

OLLA ünl. (Ar. vallahi - "Allah'ı şahit tutarım") Vallahi; yemin olarak kullanılan söz.

"Olla, bek yaman tura-keldï bolmaga başladık bïr türlï. " - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

Rom. interj. Zău.

OLMAK (**olmaq**) f. → **Bolmak**.

"Yoktır o kadar. Olsa, aydı ondört-onbeş kararlarında. Taa bala dermen taa ya." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

• **Beter ol ! –** "Daha kötü durumda ol !" anlamında kargış.

OLTEAN is. (Rom.). 1. Romanya'nın güney-batısındaki Oltenia bölgesinden olan kimse; Oltenia'lı, Olt ırmağı dolaylarının insanı.

2. s. Oltenyalılara mahsus.

"Sahnege şıkkanda oltean kostumları bĭr yaktan, tatar maramaları, şemberleri, o Kawkaz kuşakları cım cım cıltırap herkez kol şapıldatmaga başlaganda, balaban binanıñ duwarları, pencĭereleri zıngırday edĭ." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. şi adj. Oltean.

OLUR OLMAZ zf. ve s. Olur olmaz.

1. zf. Olmasından hemen sonra.

2. s. İyice düşünülmeden seçilen.

3. s. Niteliği belirsiz.

"Biyaz anter kiymiymen, / Allegĭmlĭk bĭlmiymen. / Olur-olmaz golanga / Kalbĭmnĭ bĭldĭrmiymen." - (Boztorgay).

Rom. 1. adv. Imediat ce..., îndată după ... 2. adj. Fără vreun temei. 3. adj. Lipsit de vreun merit.

OMAKA (**omaqa**) is. Takla.

• **Baş omaka –** zf. Baş aşağı; tepetaklak.

Rom. s. Tumbă.

OMAKALAMAK (**omaqalamaq**) f. Takla atmak. Var. **omalaklamak**.

• **On paraga on kere omakalar. –** Deyim. On paraya on kere takla atar. (Müstecib Ülküsal –Atasözleri ve Deyimler).

Rom. v. A face tumbă în aer.

OMAKAY (**omaqay**) zf. Baş aşağı.

Rom. adv. De-a berbeleacul.

OMALAKLAMAK (**omalaqlamaq**) f. → **Omakalamak**.

• **On paraga on kere omalaklar. –** Deyim. (Boztorgay).

OMAN zf. Onunla.

Rom. adv. Cu el (ea).

OMALI is. Etnogr. Dobruca köy düğünlerinde gençler arasında bir eğlence adeti. Birkaç kızdan meydana gelen bir komite türkü çalarak orada bulunan kızları birer partner olarak delikanlılara dağıtır, beraber oynamalarını ister. (Naci Cafer Ali – Studia et Acta Orientalia IV – Contumes…)

Rom. s. Joc distractiv de serată; un comitet de fete distribuie după bunul său plac, cântând, domnişoarele la tineri, alcatuind cupluri de joc şi indemnâmdu –i la dansuri.

OMAŞ is. (**uwma aş'**tan) Ovmaç. Var. **umaş.**

1. Küçük tanecikler halinde ovulmuş hamur; taze tarhana.

"İlle Nogay bikemnĭñ yoktır dengĭ, / ... Omaş uwsa, sel eter yernĭ köknĭ." - (Ali Osman Toktamaz - Ötken Aylar / Emel M.).

2. Tarhana çorbası.

"Omaş şorbası, baklalılakşa şorbası aşagaydım da, sabiy Turan saw kalgaydı." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. 1. Frecăţei. 2. Supă cu frecăţei.

OMBEŞ s. → **Onbeş**.

OMBĬR s. → **Onbĭr**.

OMEGA (**omega**) is. (Yun. O-mega) Yunan alfabesinin sonuncu olan ve "o" sesini belirten harfinin adı.

• **Alfa'dan omega'gaşık -** A'dan z'ye kadar; başından sonuna kadar.

Rom. s. Ultima literă a alfabetului grecesc.

OMIR[1] is. Anat. Omur.

Rom. s. Anat. Vertebră.

OMIR[2] is. → **Umur**.

"Aysıl Batırnıñ ulı Amet : Han bolsa, özĭne han, maga bĭr faydası bar mı ? dep üyĭn kalap otıra. Eş omırında tuwıl." - (Nedret ve Enver Mahmut – Bozcĭgĭt).

OMIRGA (**omırğa**) is. Omurga. Eşanl. **belkemĭgĭ**.

1. Anat. Bel kemiği.

"Onıñ Kenan atlı sakat bĭr ulı da bar. Kĭşkene yaşlarda arabadan cıgılgan, omırgasın sakatlagan, ne gadar para şaşılıp doktorlarda cürĭlse de, kambırlıgı man kalgan." - (Yaşar Memedemin - Kış Masalları).

2. Deniz. Geminin boy eksenindeki ana yapı elemanı.

Rom. s. 1. Anat. Coloană vertebrală; şira spinării. 2. Marin. Chilă.

OMIRGA CĬLĬGĬ (**omırğa cĭlĭgĭ**) s. Anat. Omurilik.

Rom. s. Anat. Măduva spinării.

OMIRGALI (**omırğalı**) s. ve is. Zool. Omurgalı. Eşanl. **belkemĭklĭ.**

Rom. adj. şi s. Zool. Vertebrat.

OMIRGASIZ (**omırğasız**) s. ve is. Zool. Omurgasız. Eşanl. **belkemĭksĭz.**

Rom. adj. şi s. Zool. Nevertebrat.

OMIRSAMA, **-W** f. → **Umursamak**.

OMIRSANMAK (**omırsanmaq**) f. → **Umursanmak**.

OMIRŞA öz. is. (1396'da Dobruca'yı feth eden, Yıldırım Bayazid'in komutanı Ece Yakup oğlu Gazi Omurça'nın adından). Omurça köyü; Köstence'nin batısındaki Valea Seacă köyünün Türkçe-Tatarca adı idi. Günümüzde köy Hasança / Valul lui Traian ile birleşmiş durumda olduğundan, Hasança'nın bir mahallesi sayılır.

Rom. s. propr. Numele turcesc şi tătăresc al satului Valea Seacă situat la vest de Constanţa.

OMIZ is. Omuz; boynun iki yanında kolların gövdeye bağlantısı olan bölüm. Var. **omuz.**

"Mehmet: … (Atar, beş tüşer. Omuzın kısıp, tĭlĭn şıgarır." - (Necip H. Fazıl – Caş Fidanlar).

• **Omız omızga –** a) Yan yana. b) mec. Dayanışma içinde.

• **Omız sĭlkmek** – Aldırmamak.

• **Omızına atmak –** Bir yükü taşımak için omuzunun üzerine almak.

Rom. s. Umăr.

OMIZBAŞ is. Omuz başı.

1. Kol ile omuzun birleştiği yer.

2. Köprücük kemiğinin üstü.

"Awır suwagaşın köterĭp omızbaşları oyılgan." - (Nedret ve Enver Mahmut – Efsaneler).

Rom. s. Umăr. 1. Articulaţia dintre braţ şi trunchi. 2. Partea supraclaviculară a umărului.

OMIZDAŞ s. Omuzdaş; arkadaş.

Rom. s. Prieten; tovarăş; coleg; ortac.

OMIZLAMAK (**omızlamaq**) f. Omuzlamak.

1. Omzuna almak.

"Satıp alganların hamal omızlay da Hoca'nıñ üyïne dogrı keteler." - (Nevzat ve Nermin Yusuf - Nasrettin Hoca).

2. Omzunu dayayıp itmek.

3. mec. Destek vermek.

Rom. v. 1. A lua la umăr. 2. A împinge cu umărul. 3. fig. A sprijini, a susţine.

OMIZLI s. Geniş omuzlu.

Rom. adj. Spătos, cu umeri largi.

OMRAW is. Göğüs.

"Omrawına kalay pïtken, asabay, / Şo ekï nar. / Tomırıp alıp aşar edïm, asabay, / Kabıgı bar." - (Boztorgay).

Rom. s. Piept.

OMRAWLI s. Geniş göğüslü.

Rom. adj. Cu pieptul larg; pieptos, bine legat.

OMUZ is. → **Omız**.

ON s. ve is. On

1. On sayısı.

2. s. On birimden oluşan.

"Anası, kartanası bïr de on yaşındakı kızkardaşınıñ yaşavları onuñ gayretïne kalgan edï." - (Mehmet Niyazi – Sawlıkman Kal).

"Aldı artı şu on hektar cerïñ bar, onı bïle bïr halktay etïp işliytaanıñ cok." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

- **On bïr (**Var. **om bïr) –** On bir; **On ekï –** On iki; **On üş –** On üç; **On dört –** On dört; **On beş (**Var. **om beş) –** On beş; **On altı –** On altı; **On yedï –** On yedi; **On sekïz –** Onsekiz, **On dokız –** On dokuz.
- **On kere –** Pek çok defa.
- **On paralık -** Değersiz, değeri az olan.
- **On parasız -** Hiç parası olmayan; hiç parası olmaksızın.
- **On parmagında on marefet –** Elinden her iş gelir, çok becerikli.

Rom. num. şi s. 1. s. Numărul zece. 2. num. Zece.

ONAR s. Onar.

- **Onar onar -** Her birine on tane; her biri on taneden.

Rom. num. distrib. Câte zece.

ONARMAK (**onarmaq**) f. Onarmak; düzeltmek..

Rom. v. A repara.

ONAW zf. ve s. Onu bir arada.

"Orakta onaw, / Armanda altaw, / Cegende tıñ bïr özïm bolayım." - Deyim. Orakta on kişi, harmanda altı kişi, yemekte sadece kendim olayım. (Boztorgay).

"Edege'nï baş saylagan soñ, onawı da atlarına atlanıp, collarına dewam eteler." - (Nedret ve Enver Mahmut – Bozcïgït).

Rom. num. colectiv şi adv. Zece laolaltă.

ONAY is. Uygun bulma, tasdik.

Rom. s. Aprobare.

ONAYLAMAK (**onaylamaq**) f. Onaylamak.

Rom. v. A aproba.

ONBAŞI is. Ask. Onbaşı.

Rom. s. Mil. Caporal.

ONBAŞILIK (**onbaşılıq**) is. Onbaşı rütbesi.

Rom. s. Gradul de caporal.

ONBEŞ s. On beş. Var. **ombeş.**

Rom. num. Cincisprezece.

ONBĬR s. On bir. Var. **ombïr.**

Rom. num. Unsprezece.

ONCA zf. Onca; o kadar.

Rom. adv. Atâta; de atâta.

ONDA z. ve zf. 1. Onda; **o** zamirinin yer durumu (-de hali; lokativ).

"Yazılarında oñgansızlık bar eken, oga men kaltermen ? Onda menïm ne taksiratım bar ?" - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

2. zf. Orada, o yerde. Var. **anda.**

"Bïz ketiyïk curtımızga. / Onda bïlgï, edep yok mı ?" - (Mehmet Niyazi – Sagış).

"Rasïm'ïñ kahvesïnden kelemen... Keşke ketmez ve onda bolıp ötken şiylernï körmez bolgaydım." - (Müstecib Ülküsal - Bayram Şenlïgï).

Rom. 1. pron. pers. La el, la ea; forma de locativ a pronumelui el, ea. 2. adv. Acolo; în acel loc.

ONDALIK (**ondalıq**) is. Ondalık.

1. Onda bir olarak hesaplanan herhangi bir miktar veya değer.

2. Tar. Eskiden toprak ürünlerinden onda bir olarak alınan vergi; öşür, aşar. Eşanl. **onlama.**

3. Mat. Temel olarak on sayısını kullanan. **Ondalık kesïr.**

Rom. s. 1. Zecime. 2. Ist. Zeciuială, dijmă. 3. Mat. adj. Zecimal, -ă.

ONDAN z. 1. Ondan; **o** zamirinin çıkma durumu (-den hali).

"Ondan kïm hesap soraycak ?" - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

2. zf. Oradan, o yerden.

3. zf. O sebepten.

Rom. pron. 1. Forma de ablativ a pronumelui el, ea : de la el, de la ea. 2. adv. De acolo. 3. adv. De aceea.

ONDAY s. 1. Öyle, onun gibi olan.

2. O biçimde.

"Haydï, Allah hayırlı etsïn, onday bolsa." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

- **Onday da** – Öyle de.

Rom. 1. adj. Aşa. 2. adv. Astfel, aşa.

ONI z. Onu; **o** zamirinin belirtme durumu (-i hali).

"Halkın derdïmen canmak, onı sade sermek ve tüşünmek tuwuldır." - (Müstecib Ülküsal - Bayram Şenlïgï).

"Senïñ kıska akılıñ onı kantarlayala mı ?" - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

Rom. pron. Forma de acuzativ a pronumelui el, ea.

ONINCI s. Onuncu.

Rom. num. ord. Al zecelea, a zecea.

ONIÑ z. 1. Tekil, üçüncü şahıs **o** zamirinin iyelik durumu, -in hali; **o** zamirinin tamlayan durumu.

"Yazık tuwıl mı kızga, onıñ anasına babasına ?" - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

Rom. pron. Forma de genetiv a pronumelui el, ea de pers. treia singular.

ONIÑÇÜN zf. Onun için; o sebepten.

Rom. adv. De aceea.

ONIÑKI (**onıñqı**) z. Onunki.

Rom. pron. pos. Al lui; al ei.

ONIÑŞÜN zf. Onun için; o sebepten.

Rom. adv. De aceea.

ONIÑ-ÜŞÜN zf. Onun için; o sebepten.

Rom. adv. De aceea.

ONIŞTAN zf. Onun için; o sebepten.

"Onıştan sen kaár etme canım. Menïm bïlmegen ïşïm tuwıl ya." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

Rom. adv. De aceea.

ONKOLOCİYE (**onkolociye**) is. (Fr., İtal.>Rom., Türk.). Onkoloji; vücutta meydana gelen urlar bilimi.

Rom. s. Oncologie.

ONLAMA is. Tarım ürünlerinden alınan onda bir nispetindeki vergi veya kira; ondalık, öşür, aşar.

"Bunlarnıñ herbïrewïn onekï paraköy tarlaları bolup bunu halkka dijma man bere ekenler. Buga onlama diy ekenler, onda bïr demek." - (Mehmet Vani Yurtsever - Kartman Caş Arasında).

Rom. s. Zeciuială; dijmă.

ONLAMAK (**onlamaq**) f. Onlamak

1. Onar onar yapmak.

2. Bir şeyin sayısını ona tamamlamak.

"On baynıñ on ulı, / Onlap ketken eşkïm', / Ey malım, ey, / Ey sarım, ey." - (Boztorgay).

Rom. v. 1. A grupa câte zece. 2. A completa până la zece.

ONLAR[1] is. Mat. Onlar basamağı.

Rom. s. Aritm. Ordinul zecilor.

ONLAR[2] z. **O** zamirinin çoğulu. Çoğul, üçüncü kişi zamiri. Var. **onnar, olar.**

"Perde açılayatırganda onlardan bïrïsï konuşmaga başlay, anawbïrlerï tıñlay." - (Müstecib Ülküsal - Bayram Şenlïgï).

"Onlar beş ïstese, sen on ber, bas közïne, korkma. Para mı onlarıñ zorı ?" - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

Rom. pron. pers. Ei, ele.

ONLARCA zf. Onlar ile ifade edilen sayıda; oldukça çok.

Rom. adv. Cu zecile.

ONLI s. Onlu; on parçadan oluşan.

Rom. adj. De zece, cu zece.

ONLIK (**onlıq**) s. ve is. Onluk.

1. s. On birimden oluşan.

2. is. On birim değerinde para.

Rom. 1. adj. Alcătuit din zece piese sau elemente. 2. s. Bancnotă sau monedă de zece unităţi monetare.

ONNAR z. → **Onlar**.

ONSEKİZBİN ALEM s. Din. Alem; kâinat. Bak. **alem.**

Rom. s. Relig. Univers; lume.

ONSIZ zf. Onsuz, o olmaksızın.

"Mına menden sïzge, madem onsız bolmaz diysïñïz, üç kilo kahve, üç kilo şeker, ekï caşında da bïr kunacin." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

Rom. adv. Fără el (ea).

ONUR is. (Fr.>Türk.). Onur.

1. Oz saygı; haysiyet.

2. Şeref; büyük saygı.

Rom. s. 1. Demnitate, mândrie. 2. Consideraţie.

ONURLANDIRMAK (**onurlandırmaq**) f. Onurlandırmak, şereflendirmek.

Rom. v. A onora.

ONURLANMAK (**onurlanmaq**) f. Onurlanmak; onur duymak.

Rom. v. A se simţi onorat

ONURLI s. Onurlu.

"Nasrettin Hoca, Dobroca Tatarları ve Türklerï arasında onurlı bïr simadır." - (Nevzat ve Nermin Yusuf – Nasrettin Hoca).

Rom. adj. 1. Demn, mândru. 2. Respectat; respectabil; de onoare.

ONURSAL s. Onursal; fahrî.

Rom. adj. De onoare.

ONURSIZ s. Onursuz.

Rom. adj. Lipsit de onoare.

ONURSIZLIK (**onursızlıq**) s. Onursuzluk.

Rom. s. Lipsă de onoare; dezonoare.

ONYIL is. On yıl.

Rom. s. Deceniu.

OÑ[1] s. 1. Sağ; **sol** karşıtı.

"Tüşünür ve toktalıp, kaşın köterïp başın oñ yaka iyer." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

2. is. Sağ taraf, sağ yön, sağ tarafta bulunan şey. **Oñga aylanmak –** Sağa dönmek**.**

3. is. Kolaylı taraf.

"Oylanaman, oylana, çıkmay soñı, / Aslı ïşïm cönemiy, kelmiy oñı." - (Andi Giraybay – Ömür Keçe).

4. is. Eski inanışlara göre, uğurlu taraf.

5. zf. Uygun.

"Bïrkaç kere kılıcıma oñ keldïñ, lâkin urmadım." - (İ. Ziyaeddin - Çora Batır).

- **Oñ bet** – Sağ yan, sağ taraf.
- **Oñ kol –** a) Sağ el. b) Sağ kol. c) Sağ taraf, sağ kanat.
- **Oñ kolı –** Yardıncısı.
- **Oñ yak –** Sağ taraf.
- **Oñına solına karamay –** Sağına soluna bakmadan.
- **Oñ kolıñ bergenïn sol kolıñ körmesïn.** – Atas. Sağ elinin verdiğini sol elin görmesin.
- **Oñ közïñ sol közïñe muhtac bolmasın –** Atas. Sağ gözün sol gözüne muhtaç olmasın.

Rom. 1. adj. Drept (în opoziţie cu "stâng"). 2. (Substantivat) Partea dreaptă; ceace este situat în partea dreaptă. 3. fig. Partea potrivită, cea bună a ceva. 4. După vechile credinţe, partea norocoasă. 5. adv. La îndemână.

OÑ[2] is. 1. (Kumaşlarda) Yüz; **ters** karşıtı.

2. (Giysilerde) Dış.

• **Oñın tersĭn aylandırmak –** (Kullanılmış giyecekleri) Ters yüz etmek.

Rom. 1. s. Faţa unei ţesături. 2. Partea exterioară a unei îmbrăcăminţi.

OÑ[3] s. Bol, bereketli.

"Caw caw cawınım, / Balaban bolsın kawınım. / Şölde eğĭnĭm oñ bolsın, / Köyde ambarlar tolsın." - (Boztorgay).

• **Kayerĭn tarısı oñ, o yerĭn bödenesĭ. –** Deyim. Nerenin darısı bol ise, oranın bıldırcınıdır. (Oraya yanaşır).

Rom. adj. Abundent, bogat.

OÑAKAY (**oñaqay**) is. ve s. Sağ elini rahat kullanan (kimse). **Solakay, solak** karşıtı.

Rom. s. şi adj. Persoană care se foloseşte de mâna dreaptă cu mai multă îndemânare decât se foloseşte de cea stângă; dreptaci.

OÑALDIRMAK (**oñaldırmaq**) f. Düzeltmek.

Rom. v. A îndrepta; a drege, a repara.

OÑALMAK (**oñalmaq**) f. Düzelmek; onulmak.

"Yüregĭmde oñalmaz bĭr cara bar, / Onı sargan, oga şifa üflegen, / Onı ümüt küneşĭnen beslegen, / Her köşemde melek yüzlü kölgeñ bar." - (Abdulla Latifzade - Kölgeñ Bar / Emel M. 34).

Rom. v. A se îndrepta.

OÑALTMAK (**oñaltmaq**) f. Düzeltmek; onultmak Var. **oñarmak.**

Rom. v. A îndrepta.

OÑARILMAK (**oñarılmaq**) f. Onarmak işi yapılmak.

Rom. v. pasiv de la **oñarmak.**

OÑARMAK (**oñarmaq**) f. Onarmak.

1. Bolluk getirmek.

2. Refaha kavuşturmak; ihya etmek, daha rahat duruma geçirmek. Var. **oñgarmak.**

3. Düzeltmek; tamir etmek.

"Uzak yerlerden sıyırşıklar keldĭ. ... Onlar kelgenĭ men eskĭ yuwaların oñaralar." - (Muratça Seyt-Abdula - Tatar Tilĭ I).

"Kartşa kelgen, sakallı bĭr kĭşĭ, mıragan bĭr kalawnıñ taşların onara eken." - (Nevzat ve Nermin Yusuf – Nasrettin Hoca).

Rom. v. 1. A îndestula. 2. A îmbogăţi, a pricopsi. 3. A îndrepta, a repara.

OÑAY is.1. Kolaylı durum, elverişli durum. Var. **oñayt.**

"Aná bugĭn, aná yarın, bĭr türlĭ oñayına ketĭrĭp yasap beralmay." - (Nevzat ve Nermin Yusuf – Nasrettin Hoca).

2. Onay; uygun görme.

Rom. s. 1. Poziţie comodă. 2. Aprobare; ratificare.

OÑAYLAMAK (**oñaylamaq**) f. 1. Elverişli duruma getirmek. Var. **oñaytlamak.**

2. Onaylamak, uygun görmek.

Rom. v. 1. A potrivi, a aranja. 2. A aproba; a ratifica.

OÑAYLANMAK (**oñaylanmaq**) f. 1. Elverişli hale getirilmek. Var. **oñaytlanmak.**

2. Onaylanmak; onaylamak işi yapılmak.

Rom. v. pasiv de la **oñaylamak.**

OÑAYLATMAK (**oñaylatmaq**) f. 1. Elverişli duruma getirtmek. Var. **oñaytlatmak.**

2. Onaylatmak.

Rom. v. factitiv de la onaylamak / oñaylamak.

OÑAYLI s. 1. Elverişli. Var. **oñaytlı.**

2. Onaylı.

Rom. adj. 1. Potrivit, la îndemână. 2. Aprobat; ratificat.

OÑAYSIZ s. 1. Elverişsiz.

2. Onaysız.

Rom. adj. 1. Potrivit. 2. Fără aprobare; ne aprobat; neratificat.

OÑAYT is. Uygun durum.

"Cantemĭr nasılsa bĭr oñaytına ketĭrĭp dewnĭ öyle bĭr şıpırıp taşlagan ke, dew ta moynına kadar cerge kömĭlgen." - (Mehmet Vani Yurtsever - Cantemĭr Batır).

Rom. s. Poziţie potrivită.

OÑAYTLAMAK (**oñaytlamaq**) f. Uygun duruma getirmek.

Rom. v. A aranja în mod convenabil; a potrivi.

OÑAYTLANMAK (**oñaytlanmaq**) f. Uygun bir tavır almak, hazırlanmak. **Urmağa oñaytlandı.**

Rom. v. A lua o poziţie potrivită.

OÑAYTLI s. Elverişli, uygun.

Rom. adj. Potrivit, adecvat; comod.

OÑAYTLILIK (**oñaytlılıq**) is. Elverişlilik, uygunluk.

Rom. Stare de potrivire.

OÑAYTSIZ s. Elverişsiz, uyumsuz.

Rom. Nepotrivit, neadecvat; incomod.

OÑAYTSIZLIK (**oñaytsızlıq**) is. Elverişsizlik, uyumsuzluk.

Rom. s. Nepotrivire, neacordare; incomoditate.

OÑAZA is. Tıp. Mide iltihabı, gastrit. Eşanl. **gastrit, saruw.**

Türk Lehç. : Nog. – **oñaza;**

Rom. s. Med. Gastrită.

OÑBEK is. 1. Tar. Ask. Ordunun sağ kanadının komutanı. Var. **oñ bey.**

2. Etnogr. Düğünlerde güveyin şölenindeki sofrada sağ tarafta oturanların önderi.

"Menĭm oñ yagımdakı halk oñ begĭn cemaatĭ, sol yagımdakısı da sol begĭn cemaatĭdĭr." - (Necip H. Fazıl – Kĭyew Konuşması).

Rom. s. 1. Ist. mil. Comandantul flancului drept al armatei. 2. Etnogr. Starostele mesenilor din dreapta la banchetul mirelui.

OÑ BEY is. → **Oñbek**.

OÑCI s. Sağcı.

Rom. s. Politician de dreapta; reacţionar.

OÑDIRMAK (**oñdırmaq**) f. Onmasını sağlamak; geliştirmek, arttırmak, büyültmek..

"Altın parlay canlı sözler, / Asırlık tozdan sïlkïnïp. / Torlana, dostlar, aş közler, / Cürek otın oñdırıp." - (Yaşar Memedemin - Boztorgay Kitabı).

Rom. v. factitiv de la **oñmak.**

OÑGAN (**oñğan**) s. Ongun.

1. Zengin, bol.

2. Bayındır, gelişmiş.

"Men bïlmiymen, sorayman. Bar mı bïlgen, Kırım'da / Tatarlığı yükselïp, kaçan curt oñgan bolır ?" - (Mehmet Niyazi – Sagış).

3. Mutlu.

"Bïr ongan kün, kalbïmde oñgan bahar besliymen." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

4. Uğurlu.

Rom. adj. 1. Înstărit, bogat. 2. Prosper, dezvoltat. 3. Fericit. 4. Norocos.

OÑGANLIK (**oñğanlıq**) is. Ongunluk, ongun olma durumu.

1. Zenginlik, bolluk.

"Cehlïn kalın perdesïn bïr kuvvetlï el yakında / Parça parça yırtkandan soñ, karanlıklar açılır. / ... O el bïzmïz, bïlgïmïzden oñganlıklar saçılır." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

2. Refah, rahatlık.

"Tañ açılsa, kün tuwsa, oñganlık bolsa, / Karüw kelse caşlarga, bïr hanlık bolsa." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

3. Mutluluk.

"Keday yârge kawuşıp / Oñganlıkka dalganlar, / Yaşaw zewkın alganlar." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

"...bek köp kïşïnï öldürgen, ocaklar söndürgen dünya ceñgï, az bïr oñganlıknı, cüreklerïnde kürlükler taşıgan bu korantadan da kızgandı." - (Mehmet Niyazi – Sawlıkman Kal).

4. Uğurluluk.

Rom. s. 1. Abundenţă, bogăţie. 2. Prosperitate. 3. Fericire. 4. Noroc.

OÑGANSIZ (**oñğansız**) s. Mutsuz.

Rom. s. Nenorocit; nefericit.

OÑGANSIZLIK (**oñğansızlıq**) is. Talihsizlik, mutsuzluk.

"Yazılarında oñgansızlık bar eken, oga men kaltermen ?" - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

Rom. s. Nefericire; lipsă de noroc.

OÑGARILMAK (**oñğarılmaq**) f. 1. Bolluk sağlanılmak.

2. Refaha kavuşturulmak.

3. Onarılmak, tamir edilmek.

"Vatan şunday, karalmay, oñgarılmay taşlansa, / Moñlïk berïp curtlıkka miyawkuş kongan bolır." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

Rom. v. 1. A se asigura belşugul. 2. A se asigura bunăstarea. 3. A se repara, a se îngriji.

OÑGARMA, **-UW** (**oñğarma**, **-uw**) is. Onarma.

Rom. s. Acţiunea de **oñgarmak.**

OÑGARMAK (**oñğarmaq**) f. Ondurmak, onmasını sağlamak.

1. Bolluk sağlamak.

2. Refaha kavuşturmak, daha rahat duruma geçirmek.

3. Mutlu etmek, sevindirmek.

4. Onarmak, düzeltmek, tamir etmek.

5. Becermek, başarmak.

"Nail'nïñ de ama oñgarıp yarsına kadar aketalgan bïr manzumesï yok edï." - (İ. Ziyaeddin - Aygır Gülbike).

6. (alay) Berbat etmek.

- **Allah'ın oñgarmaganın kul oñgarmaz. -** Atas. Allah'ın ondurmadığını kul ondurmaz.

Türk Lehç. : Nog., Karaçay Malkar. **- oñğarmaq, -uv;**

Rom. v. factitiv de la **oñmak.** *1. A îndestula. 2. A îmbogăţi, a pricopsi. 3. A bucura, a ferici. 4. A repara, a drege. 5. A reuşi. 6. iron. A o face de oaie.*

OÑGAY (**oñğay**) is. Çukurcuk.

Rom. s. Groapă; gropiţă.

OÑKI (**oñqı**) z. Onunki.

Rom. pron. Al lui, al ei.

OÑLAMAK (**oñlamaq**) f. Sağını solunu yerlerine oturtmak; elverişli hale getirmek, düzeltmek, doğrultmak.

"Çarıgın oñlap kïyalmay, / Çarık bawın cıyalmay. / Tırnagı itnïñ tïşïndáy, / Etkenï bala ïşïndáy." - (Nurettin Bolat - Akaylarga / Emel M.).

Rom. v. A aranja, a potrivi; a pune pe roate.

OÑLANMAK (**oñlanmaq**) f. Yoluna koyulmak; düzeltilmek.

Rom. v. A fi aranjat; a fi pus pe roate.

OÑLI s. Doğru, uygun, normal, gerektiği gibi olan.

Rom. adj. Drept; bun, normal.

OÑLIK (**oñlıq**) is. 1. Doğruluk, tabiilik, normallik.

2. Bolluk, bereket.

Rom. s. 1. Stare firească; normalitate. 2. Belşug, abundenţă.

OÑLI SOLLI zf. Sağlı sollu; hem sağla hem solla veya hem sağdan, hem soldan, her taraftan.

Rom. adv. Cu dreapta si cu stânga sau din dreapta şi din stânga; din toate părţile.

OÑMA, **-UW** is. Onma.

Rom. Acţiunea sau faptul de **oñmak.**

OÑMAGIR (**oñmağır**) ünl. 1. Onmayası; belâsını bula.

2. s. Salak, beceriksiz. Eşanl. **oñmaz.**

Rom. interj. 1. Fir-ar al dracului. 2. adj. Nepriceput, tont.

OÑMAGIRLIK (**oñmağırlıq**) is. Beceriksizlik.

Rom. s. Nepricepere; prostie.

OÑMAK (**oñmaq**) f. Onmak.

1. (Kişi) Güçlenmek, sağalmak, sağlıklı olmak, gelişmek.

2. (Durum, nesne, herhangi bir şey) Daha sağlam, daha iyi, daha güzel olmak, düzelmek, gelişmek, başarılı olmak.

"Curt ketken, tusnak bolganmız bïz cat kolda. / Endïden soñ bïr oñacak kün karaymız." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

3. Bolluğa kavuşmak.

4. Mutluluğa kavuşmak, manen iyi olmak.

"Yazını möñlïk ozgardı, kış geçtï kaygılarman. / Men oñgan kün bekliymen milletke, saygılarman." - (Meh-

met Niyazi – Sagış).

"Kaysı yak bolsa da, oñsalar özlerïnden, oñmasalar da, senden körerler." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

• **Oñıp ösmek –** a) Gelişip büyümek. b) Refaha ve mutluluğa erişmek.

• **Epte oñmagan, eş oñmaz –** Atas. Kolayken başaramayan, hiç başaramaz.

• **Kart ögütïn tutmagan kartaygaşık oñmaz** . – Atas. İytiyar öğüdüne kulak vermeyen hiç başaramaz.

• **Oñacakka mal tabılır, oñmaycakka kaza tabılır. –** Atas. Mutlu olacağa mal bulunur, mutlu olmayacağın başına kaza gelir.

Türk Lehç. : Kırım., Karaçay Malkar. - **oñmaq, -uv;** Moğ. - **anah;**

Rom. v. 1. A prinde putere, a se însănătoşi. 2. A prospera, a se dezvolta. 3. A ajunge la bunăstare. 4. A deveni fericit.

OÑMAZ is. ve s. 1. Biçare, çaresiz, zavallı, talihsiz. Eşanl. **neşaretlï.**

2. Salak, beceriksiz.

• **Oñmaz apakayga bala sıltaw –** Atas. Beceriksiz karıya çocuk bahane.

• **Oñmaznıñ otı canmaz. –** Atas. Beceriksizin ateşi yanmaz.

• **Oñmaznıñ ötmegï buwlı, kaşıgı suwlı bolır. –** Atas. Beceriksizin ekmeği buharlı (henüz pişmemiş), kaşığı sulu olur.

• **Orazlınıñ kartı ölïr, oñmaznıñ caşı ölïr. –** Atas. Talihlinin yaşlısı ölür, talihsizin genci.

Rom. s. şi adj. 1. Sărman, nenorocit. 2. Nepriceput.

OÑMAZLIK (**oñmazlıq**) is. 1. Zavallılık, talihsizlik.

2. Beceriksizlik.

Rom. s. 1. Lipsă de noroc. 2. Nepricepere.

OP ünl. Hop.

1. Uyarma sözü.

2. Birden ve hızla yapılan işleri anlatır.

3. Soğurma, içine çekme işini anlatan yansıtma söz.

"Kartal baba da 'op' ! diy de cïgïtnï cuta." - (Nedret ve Enver Mahmut - Ayuw Kulak Batır).

Rom. interj. 1. Exclamaţie de atragere a atenţiei cuiva. 2. Cuvânt care redă iuţeala unor acţiuni. 3. Onomatopee care redă o absorbire a ceva.

OPAPĬŞ is. Bot. Mantar. Eşanl. **Mantar.**

Rom. s. Bot. Ciupercă.

OPERA is. (İtal.>Rom.Türk.). Müz. Opera.

Rom. s. Muz. Operă.

OPERATOR is. (Fr.>Rom.Türk.). Operatör.

Rom. s. Operator.

OPERATSİYE is. (Fr.>Rom.Türk.). Operasyon; ameliyat.

Rom. s. Operaţie.

OPERETA is. (İtal.Fr.>Rom.Türk.). Müz. Operet.

Rom. s. Operetă.

OPLAMAK[1] (**oplamaq**) f. Hoplamak, yerinden kalkmak, fırlamak.

• **Cüregï oplamak –** Korkup heyecanlanmak.

Rom. v. A sări în picioare.

OPLAMAK[2] (**oplamaq**) f. Soğurmak, içine çekmek. Var. **opmak.**

"Bo kölniñ suwı neşïn azala eken dep turganda, kölniñ bïr kenarına uzanıp catkan bïr pelwannıñ "ufff !" etïp köldekï bütün suwnı oplap cutayatırganın köreler." - (Nedret ve Enver Mahmut - Ayuw Kulak Batır).

Rom. v. A sorbi, a lipăi, a înghiţi.

OPLATMAK (**oplatmaq**) f. 1. Hoplatmak, fırlatmak.

2. Havaya atıp tutarak oynamak.

• **Koy körmegen koy alsa kuwalap cürüp otlatır, kız körmegen kız tapsa başına kına salıp oplatır. –** Deyim. Koyun görmemiş koyun alırsa koştura koştura otlatır, kız görmemiş kız doğurursa, başına kına sürüp hoplatır.

Rom. v. 1. A sălta, a arunca în aer; a face să ţopăie. 2. A se distra aruncând ceva în aer şi prinzând din zbor.

OPMA, OBUW is. **Opmak** işi.

Rom. s. Acţiunea de **opmak.**

OPMAK (**opmaq**) f. Emmek, içine çekmek, soğurmak.

"Bïr parşa cel opmak, awa almak, milletnï de körmek kerek, diydï." - (Ekrem ve Hilmiye Mehmet Ali – Tepegöz).

• **Cer opkırı –** Yer yutası ! (Geberesi !).

Rom. v. A sorbi, a înghiţi.

OPOP is. Zool. → **Oppapĭş**.

"Bödeneler men opoplar beşer - yïrmïşer tanelïk koranta bolıp uşalar." - (Heyet - Tatar Tïlï II).

OPORTUNİST s. (Fr.>Rom.Türk.) Oportünist.

Rom. adj. Oportunist.

OPPA s. → **Hoppa**.

OPPALA ünl. Hoppala. Var. **hoppala.**

1. Küçük çocuklar atlarken onları yüreklendirmek için söylenen söz.

2. Şaşma ve kınama ifade eden söz.

• **Oppala balam –** Hoppala bebek; çocukça davranışları olan kimselere söylenen söz.

Rom. interj. 1. Exclamaţie de îndemn la mers ori la salt a unui copil mic. 2. Exclamaţie de mirare sau de reproş.

OPPAPA is. Seksek, çocuk oyunu.. Eşanl. **lapak.**

Rom. s. Jocul de copii şotron.

OPPAPĬŞ is. Zool. Çavuş kuşu, ibibik; hüthüt kuşu. Eşanl. **tarak-kuş, opop.** (Lat. Upupa epops).

"Oppapïş, oppapïş, / Kazan tübün kır da tüş." - (Boztorgay).

Rom. s. Pupăză.

OPTIRMAK (**optırmaq**) f. **Opmak'tan** ettirgen şekil.

Rom. v. fact. de la **opmak.**

OR is. Hendek.

• **Or-Kapı –** Kırım yarımadasını karaya bağlayan kıstağın adı; eskiden düşman saldırılarına karşı bir hendekle kesilir, Kırım bir ada haline gelirdi. **"Cıyılıñız ay caşlar, turmañız karap, / Edïl boyın, Or betïn karanlık capkan." -** (Mehmet Niyazi – Sagış).

Rom. s. Şanţ, tranşee.

ORAK (**oraq**) is. Orak.

1. Yarım ay biçiminde ekin biçme aracı.

2. Ekin biçme işi ya da zamanı.

"Bĭr halktay etĭp ĭşliytaanıñ cok. Son yarın orak, harman vaktında ĭşĭñ tutuşur da cürer, Alla maga bermiy der de." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

- **Orak maşinası -** Orak makinesi. (*Rom. secerătoare*).
- **Orak şökĭş –** Orak çekiç; işçi sınıfının simgesi.
- **Sabanda añlaşmagan orakta töbeleşĭr. –** Atas. Sabanda anlaşmayanlar orak zamanında dövüşür.

Rom. s. 1. Seceră. 2. Seceriş.

ORAKAY-BORAKAY (**oraqay-boraqay**) is. Falan filan; birçok kişi.; şu veya bu kişiler.

"Bütün alem, Orakay Borakay ayakka turgan, karaylar." - (Nevzat ve Nermin Yusuf - Nasrettin Hoca).

Rom. s. Cutare şi cutare; mai multe persoane.

ORAKÇI (**oraqçı**) is. → **Orakşı**.

ORAKŞI (**oraqşı**) is. Orakçı. Var. **orakçı**.

"Şöller köpten uyandı gece yukularından, / Orakçılar gayret men gene ĭşke başladı." - (Okıma Kitabı V).

Rom. s. Secerător.

ORALMAK (**oralmaq**) f. (Bir şeyin üzerine) Sarılmak; sarmak işi yapılmak.

"Nasrettin Hoca bolır edĭ, bolmaz edĭ demek ĭstiy ama, kamışı şatlay belĭne-betĭne orala." - (Nevzat ve Nermin Yusuf - Nasrettin Hoca).

Rom. v. A se înfăşura; a fi înfăşurat.

ORAM is. Sokak, yol.

Türk Lehç. : Nog., Karaçay Malkar. – **oram;** Kazan. – **uram;**

Rom. s. Uliță, stradă.

ORAMA, -W is. Üzerine sarma, sarmalama.

Rom. s. Înfăşurare.

ORAMAK[1] (**oramaq**) f. Bir şeyin üzerine sarmak.

"Kuwana kuwana böznĭ orav, köterĭp alıp üyge akete." - (Nedret ve Enver Mahmut - Ayuw Kulak Batır).

Rom. v. A înfăşura.

ORAMAK[2] (**oramaq**) f. Orakla biçmek. Var. **ormak.**

"Ay, orayman orayman, / Curtka hasret kedayman. / Batıp turgan küneşten / Men Kırım'nı sorayman." - (Mustafa Ahmet - Ay Orayman / Emel M.).

"Nizameddin men ekewĭn arasında dostlık kün künden taa bek arta. Ortaklaşıp orak oralar, arman bastıralar." - (Nermin Yusuf - Ay Kĭdĭ).

Rom. v. A secera.

ORAN is. (Türk.). Mat. Oran.

Rom. s. Mat. Raport.

ORANLAMAK f. Karşılaştırmak, oranlamak.

Rom. v. A compara.

ORANMAK (**oranmaq**) f. Sarınmak.

Rom. v. A se înfăşura; a se îmbrobodi.

ORANTI is. Mat. Orantı.

Rom. s. Mat. Proporție.

ORANTILAMAK (**orantılamaq**) f. Orantılamak.

Rom. v. A proporționa.

ORAPİTLEMEK f. Yuvarlamak; buruşturup toplamak. Eşanl. **cumarlamak.**

"Nasrettin Hoca'nıñ kolında yeleknĭ cel orapitlep ala uşurta." - (Nevzat ve Nermin Yusuf - Nasrettin Hoca).

Rom. v. A mototoli; a boți; a face cocoloș.

ORAPİTLENMEK f. Buruşturulup top yapılmak. Eşanl. **cumarlanmak, cumarlatılmak.**

"Bĭr ekĭ adım taa attı, bĭr cartı ĭşkölmek parşası orapitlenĭp catır." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. v. A se face cocoloș, a fi făcut cocoloș.

ORASPI is. → **Orospı**

ORATILMAK (**oratılmaq**) f. Sardırılmak.

Rom. v. pasiv de la **oratmak.**

ORATMAK (**oratmaq**) f. Sardırmak.

Rom. v. A pune să înfăşoare.

ORATOR is. (Rom.) Hatip; konuşmacı.

Rom. s. Orator.

ORATORLIK (**oratorlıq**) is. Hatiplik.

Rom. v. Oratorie.

ORAWLI s. Sarılı, sarılmış.

"Kerima artta sandıgın awzında cerde otırı. Tĭzĭ başında orawlı ekĭ testĭmal bĭraz da ak şiy." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

Rom. adj. Înfăşurat; îmbrobodit.

ORAZ is. Baht, talih, kısmet.

"Kurtveli'nĭñ iç olmagan orazı, / Bar eken tek on tawuk, bĭr horazı" - (Memet Nüzet - Agır Ceza).

Rom. s. Noroc, baftă.

ORAZA is. (Fars. ruze). Din. Oruç.

- **Oraza aşmak –** Oruç bozmak.
- **Oraza tutmak –** Oruç tutmak.

Rom. s. Rel. Post.

ORAZALI s. Oruçlu.

Rom. adj. Aflat în post; care ține post.

ORAZALIK (**orazalıq**) is. Oruç zamanı.

"Orazalık eken. Bĭr akşam iftarga Rahmetlĭnĭ de şakıralar." - (Nevzat ve Nermin Yusuf - Nasrettin Hoca).

Rom. s. Perioadă de post.

ORAZASIZ s. Oruçsuz; oruçlu olmayan. Eşanl. **zapar.**

Rom. adj. Care nu postește; care nu ține post.

ORAZLI s. Bahtlı, talihli, kısmetli.

- **Orazlınıñ aldı tutar, emgeklĭnĭñ artı tutar. –** Atas. Talihlinin onu sağlamdır, emek verenin ardı sağlamdır.
- **Orazlınıñ kartı ölĭr, oñmaznıñ caşı ölĭr. –** Atas. Talihlinin yaşlısı ölür, biçarenin genci ölür.

Rom. adj. Norocos, băftos.

ORDA is. Ordu. **Altın Orda. Ak Orda.**

Rom. s. Oaste, armată; hoardă.

ORDI is. → **Ordı**.

ORDIRMAK (**ordırmaq**) f. Biçtirmek; **ormak** işini yaptırmak.

Rom. v. A pune să secere.

ORDU is. Ordu.

1. Askeri güç.

2. mec. Topluluk, kalabalık.

3. mec. Amaç, nitelik vb. yönlerden benzeyen insanların bütünü; buyük bir güce sahip topluluk.

"Tarih bizge atalardan ölmez şanlar taşıgan. / Üstümüzde Meñli Giray hannıñ üyken namı bar. / O şanlarnı yaşatacak ordu bizmiz her zaman." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

Rom. s. 1. Armată, oaste. 2. fig. Mulţime. 3. fig. Mulţime organizată, putere.

ORENBURG öz.is. Tataristan ile Kazakistan arası topraklarda yer alan, Rusya'da şehir.

"Eşitemen, şu Kırım'da, Kazan'da, / Orenburg'da, Türkestan'da, her yakta, / Tatarlıknı coytmak içün tırışkan / Bir kuwwet bar." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

Rom. s. propr. Orenburg, oraş din Rusia, situat între Tataristanul şi Kazakistanul actual.

ORGAN[1] (**organ**) is. (Fr.>Rom.Türk.). Organ.

1. Anat. Vücut parçası, organ, uzuv. Eşanl. **müşe.**

2. mec. Bir görevi yerine getiren kuruluş.

Rom. s. 1. Organ anatomic. 2. Instituţie cu o anumită funcţie socială.

ORGAN[2] (**orğan**) is. Urgan. Var. **urgan.**

"Gemide organım bar, / Kadife yorganım bar. / Men yareme kawuşsam / Adagan kurbanım bar." - (Boztorgay).

Rom. s. Frânghie.

ORGANİSM (**organism**) is. (Fr.>Türk. Rom.). Organizma.

1. Canlı bir varlığın organlarının meydana getirdiği bütün; canlı bir varlığın vücudu.

2. mec. Canlı bir varlık.

Rom. s. 1. Organism. 2. Fiinţă vie.

ORILMAK (**orılmaq**) f. Orakla biçilmek.

Rom. v. A fi secerat.

ORIN is. → **Orun**.

ORINDIRIK (**orındırıq**) is. → **Orunduruk**.

ORINLAMAK (**orınlamaq**) f. Yerleştirmek. Var. **Orınnamak, ornamak.**

Rom. v. A aşeza, a pune; a statornici.

ORINLAŞMAK (**orınlaşmaq**) f. Yerleşmek. Var. **orınnaşmak, ornaşmak.**

Rom. v. A se aşeza; a se statornici.

ORINLAŞTIRMAK (**orınlaştırmaq**) f. Yerleştirmek.

Rom. v. A aşeza; a fixa.

ORINLI s. Orunlu; yeri olan.

Rom. adj. Cu loc; cu poziţie.

ORINSIZ s. Orunsuz; yerden yoksun.

Rom. adj. Fără loc; fără poziţie.

ORIS is. ve s. Rus.

Rom. s. şi adj. Rus; rusesc.

ORISŞA is. ve zf. Rusça.

Rom. s. şi adv. Ruseşte.

ORİCİNAL s. (Fr.>Rom.Türk.). Orijinal; özgün.

Rom. s. Original.

ORİCİNALLIK (**oricinallıq**) is. Orijinallik.

Rom. s. Originalitate.

ORİY is. (Ar. huri) Huri; Cennette yaşadıklarına inanılan güzel kızlara verilen ad, Cennet kızı

Rom. s. Hurie; fecioară frumoasă din rai.

ORKAN (**orqan**) is. Tertip; düzen.

"Üylense hem üstü başı teran kişige uşar. Üyinde bir orkan körilir." - (Necip H. Fazıl - Caş Fidanlar).

Rom. s. Ordine; rânduială.

ORKANLI (**orqanlı**) s. Tetipli.

Rom. adj. Ordonat.

ORKANSIZ (**orqansız**) s. Tertipsiz, düzensiz.

Rom. adj. Dezordonat; lipsit de o ordine.

ORKESTRA is. (İtal. Fr.>Rom.Türk.). Orkestra.

Rom. s. Orchestră.

ORLAMAK (**orlamaq**) f. Yerleştirmek; koymak. Var. **ornamak, orınlamak.**

"Kabirimniñ üstüne / Narköz şeşek orlañız. / Cawın cawmay kurak bolsa / Köz yaşıman suwlañız." - (Boztorgay).

"Cebiñ zengin bolsın, cürgen colıña nur orlasın, doksan dokız berdiñ, birin de ber, diy Nasrettin Hoca)" - (Nevzat ve Nermin Yusuf - Nasrettin Hoca).

Rom. v. A aşeza, a pune.

ORMAK (**ormaq**) f. Ekini, otu orakla biçmek. Var. **Oramak**[2]**.**

"Misir sabagı çölde çalınmay catır, üyde hayvanlarga aşatmaga bir şiy cok. Kış keliyatır, ketip biraz sabak orayık, taşıyık." - (Mehmet Vani Yurtsever - Toy, piyes).

• **Berseñ alırsıñ, ekseñ orarsıñ. -** Atas. Verirsen alırsın, ekersen biçersin.

Rom. v. A secera.

ORMAN is. Orman; ağaçlarla örtülü geniş alan. Eşanl. **taw.**

"Orman cawunnı da tartar ve şöllerin bereketin arttırır." - (Heyet - Tatar Tilî II).

"Er yerni dolaşalar; ne taw kala, ne şöllik, ne orman !" - (Nedret ve Enver Mahmut - Ayuw Kulak Batır).

Rom. s. Pădure.

ORMANCI is. Ormancı.

Rom. s. Pădurar.

ORMANCILIK (**ormancılıq**) is. Ormancılık.

Rom. s. Silvicultură.

ORMANLAŞTIRMAK (**ormanlaştırmaq**) f. Ormanlaştırmak; orman haline getirmek, ormanlarla kaplamak.

"Curtımızda ormanlaştırmak işi bek önemlidir." - (Heyet - Tatar Tilî II).

Rom. v. A împăduri.

ORMANLI s. Ormanlı.

Rom. adj. Cu pădure; acoperit cu păduri, împădurit.

ORMANLIK (**ormanlıq**) is. Orman; ormanla kaplı yer.

"Tatay ! diy, senï mïnaw ormanlıkka taşlayım, mınaw itnï kesiyïm, senïñ kölegïñnï kanlap, ocaga aketiyïm, diy." - (Ekrem ve Hilmiye Mehmet Ali - Tepegöz).

Rom. s. Loc păduros; teren împădurit.

ORMANSIZ s. Ormansız.

Rom. adj. Fără păduri; lipsit de păduri.

ORNALAŞMAK (**ornalaşmaq**) f. Yerleşmek.

Rom. v. A se aşeza, a se pune.

ORNALAŞTIRMAK (**ornalaştırmaq**) f. Yerleştirmek.

Rom. v. A aşeza, a pune.

ORNALMAK (**ornalmaq**) f. Yerleştirilmek.

Rom. v. A fi aranjat, a fi pus.

ORNAMAK (**ornamaq**) f. Yerleştirmek, dikmek, oturtmak. Var. **orınlamak.**

"Künge karşı pencïreñ, ey şuwal ey / Kumuş terek ornasın, ey şuwal, ey, / Köy işïnden kız süyseñ, ey şuwal, ey, / Er gün barıp coklarsın, ey şuwal, ey." - (Boztorgay).

Rom. v. A aranja, a pune; a sădi.

ORNAŞMAK (**ornaşmaq**) f. Yerleşmek. Var. **orınlaşmak, orınnaşmak.**

"Bin dokız yüz kırkdörtten soñ, / Keldï bïzge ilkbahar, / Demokratlık ornaşıp, / Boldık serbes, bahtiyar." - (Enver Mahmut – Tarih Sayfeleri).

Rom. v. A se aşeza, a se pune; a se stabili.

ORNAŞTIRMAK (**ornaştırmaq**) f. Yerleştirmek.

Rom. v. A aranja, a pune.

ORNATILMAK (**ornatılmaq**) f. Yerleştirilmek.

Rom. v. A fi aranjat, a fi pus.

ORNATMAK (**ornatmaq**) f. 1. Yerleştirmek.

2. Dikmek, oturtmak.

"Kabïrïmnïñ üstüne / Nargöz şeşek ornatsın. / Adanas yok, kardaş yok, / Anayın kelïp sulasın." - (Mehmet Ali Ekrem - Bülbül Sesi)

- **Terek ornatmak -** Ağaç dikmek.

Rom. v. 1. A aranja, a aşeza, a pune. 2. A sădi, a planta.

OROSPI is. (Fars. ruspi) Orospu. Var. **oraspı.** Eşanl. **fahişe, pahişe.**

"Men bïr orospı kelïnnï kibïrïme sıydıralmam." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. Prostituată.

OROSPILIK (**orospılıq**) is. Orospuluk.

Rom. s. Prostituție.

ORTA is. ve s. Orta.

1. İki uçtan eşit uzaklıkta olan yer.

2. (Zaman için) Bir sürenin başlangıcı ile bitimi arasında eşit uzaklıkta bulunan an.

3. Bir şeyin kenarlarından yaklaşık olarak aynı uzaklıkta olan yeri.

"Sahnede bïr köy kahvesï. Ortada dört masa, etrafında üçer, dörter îskemle." - (Müstecib Ülküsal - Bayram Şenlïgï).

4. Görünür, algılanır yer veya durum.

5. Bir topluluğun içi.

6. s. İki nitelik veya durum arası bir derecede olan.

"Ekïsïnïñ başında kalpak ve bïrïsïnïñ başında da fanila sarılgan fes bar. Çırayları kaçık, rubaları orta." - (Müstecib Ülküsal - Bayram Şenlïgï).

- **Orta állï (hallï)-** Ne zengin, ne yoksul.
- **Orta boylı -** Ne uzun, ne kısa boyda olan.
- **Orta karar -** Orta derecede; ne büyük, ne küçük.
- **Orta malı –** a) Herkesin yararlandığı şey. b) Sıradan, bir üstün özelliği olmayan şey.
- **Orta parmak -** El parmaklarından, sağdan veya soldan üçüncü olan.
- **Ortada -** Görünür yerde.
- **Ortaga atılmak -** a) Ortaya çıkmak. b) İleri sürülmek, herkese duyurulmak.
- **Ortaga salmak –** Ortaya koymak.
- **Ortada kalmak -** Yersiz, evsiz kalmak.
- **Ortadan yok bolmak -** Gözler önünde bulunmmak, görünmemek.
- **Koca ötmegï ortada, ul ötmegï tartmada. –** Atas. Koca ekmeği ortada, oğlan ekmeği rafta.

Rom. s. şi adj. 1. -2. Mijloc. 3. Centru; punct interior. 4. Loc situat la vedere. 5. Interiorul, cadrul a ceva; miez. 6. adj. Mijlociu, mediu.

ORTAÇAG (**ortaçağ**) is. Tar. Ortaçağ.

Rom. s. Ist. Evul Mediu.

ORTA HALLĬ is. ve s. Ne zengin, ne yoksul olan (kimse).

"Bïraz sonra da öz başına saban çıkarıp orta hallï bïr çïftçï bolgan edï." - (Mehmet Vani Yurtsever – Uyuşmagan Ekï Arkadaş).

Rom. s. şi adj. (Om) nici bogat, nici sărac; mijlocaş.

ORTAK (**ortaq**) is. ve s. Ortak.

1. Birlikte iş yapan kimselerin her biri.

2. s. Aynı anda birkaç tarafla ilgili olan.

- **Dert ortağı -** Birinin derdini paylaşan kimse.
- **Ortak bolmak -** Bir şeye katılmak veya bir şeyi paylaşmak.
- **Ortak malnı it aşamaz –** Atas. Herkesin olan (ve bakımsız kalan) malı köpek bile yemez (beğenmez).
- **Ögïz öldï ortak ayrıldı. –** Atas. Öküz öldü, ortak ayrıldı.

Rom. 1. s. Asociat; complice. 2. adj. Comun, colectiv.

ORTAKÇI (**ortaqçı**) is. 1. Ortakçı.

2. Ortak.

Rom. s. 1. Dijmaş. 2. Asociat.

ORTAKÇILIK (**ortaqçılıq**) is. Ortakçılık.

"Tarlası bolmasa da, başkalarından kirası man tuta, ortakçılık ete ve şolaytıp bek rahat keşïne, öz mayı man özï kawrula edï." - (Mehmet Vani Yurtsever – Uyuşmagan Ekï Arkadaş).

Rom. s. Tovărăşie; asociație.

ORTAKLAŞA (**ortaqlaşa**) zf. Ortaklaşa; ortak olarak; birlikte.

Rom. adv. În comun; în tovărăşie.

ORTAKLAŞMA, **-UW** (**ortaqlaşma**, **-uw**) is. Ortak olma.

Rom. s. Asociere, întovărăşire.

ORTAKLAŞMAK (**ortaqlaşmaq**) f. Ortak olmak.

"Cewcet akay man Abib cĭgĭt ortaklaşıp Paraköyĭ betke ketĭp müsĭr alışverĭşĭne tatanganlar." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. v. A se asocia; a se întovărăşi.

ORTAKLIK (**ortaqlıq**) is. Ortaklık.

1. Ortak olma durumu.

2. Ortak iş kuruluşu; şirket.

Rom. s. 1. Asociaţie, întovărăşire. 2. Societate; companie.

ORTAKŞI (**ortaqşı**) is. 1. Ortakçı, anlaşmalı işçi.

"Beş bin kilo müsür şıgarıldı; bin kilosu ortakşı köylĭge toptan pazar hakkı gibĭ berĭle." - (Altay Kerim – Kâniye).

2. Ortak.

"Ekĭ ortakşı sĭftĭgĭ collarında köp para kazanıp bahtiyar bolıp kettĭler." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. 1. Dijmaş; lucrător cu contract. 2. Asociat.

ORTAKŞILIK (**ortaqşılıq**) is. → **Ortakçılık**.

ORTALAMA, -W is. 1. Ortalamak işi.

2. is. Orta değer.

3. s. Yaklaşık.

Rom. 1. s. Acţiunea de a aproxima sau de a centra. 2. Valoare medie. 3. adj. Mediu; aproximariv.

ORTALAMAK (**ortalamaq**) f. Ortalamak.

1. Bir şeyin ortasını bulmak.

2. Top oyunlarında topu sahanın ortasına göndermek.

Rom. v. 1. A stabili media. 2. (Sport) A centra.

ORTALANMAK (**ortalanmaq**) f. 1. Ortalamak işi yapılmak.

2. Ortasından yarılmak; parçalanmak.

"Ah desem kalĭp kararır, köz torlanır. / Sen şay deseñ keñ cürek ortalanır." - (Boztorgay).

Rom. v. 1. Forma pasivă de la **ortalamak.** *2. A se despica.*

ORTALAŞMAK (**ortalaşmaq**) f. Bir kalabalığa karışmak. Eşanl. **aralaşmak.**

Rom. v. A se amesteca în mulţime, a se arăta printre oameni.

ORTALATMAK (**ortalatmaq**) f. Ortalamak işini yaptırmak.

Rom. v. factitiv de la **ortalamak.**

ORTALIK (**ortalıq**) is. Ortalık.

1. Bulunulan yer, çevre.

"Ölet kĭrse, ot tüşse, tınçlık bolıp turgan turganda / Halk arası tabılmay, ortalıkta kan bolur." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

2. Ev içi, oda içi.

"Hacı Totay, ekĭ balası ekĭ yağında, üyĭñ ortalığında oturıp cılar." - (Necip H. Fazıl - Kırım).

3. İnsan kalabalığı.

- **Ortalıknı karıştırtırmak –** Bir yerin düzenini veya ahengini bozmak.

Rom. s. 1. Mediu, împrejurime, locul din jur. 2. fig. Casă, cameră. 3. fig. Mulţime de oameni, anturaj.

ORTAM is. Ortam; çevre durumu ve şartları.

Rom. s. Mediul înconjurător; condiţii.

ORTAN s. Ortanca.

"Ramazan - (Oñ kolıman sol kolın parmakların caşırıp) Tap, kaysı ortan parmagım ?" - (Mehmet Vani Yurtsever - Ödelek).

- **Ortan parmak -** Orta parmak.

Rom. adj. Mijlociu.

ORTANCI is. ve s. Ortanca.

1. Üç kardeş arasında yaş bakımından ortada olanı.

"Hele ortancısı elâmet, ... bek şeber küreşe, turgan cerĭnde tĭzge ala." - (Mehmet Vani Yurtsever - Toy, piyes).

2. Uç şey arasında büyüklük bakımından orta ölçüdeki.

Rom. s. şi adj. Mijlociu (ca vârstă; ca mărime).

ORTAOKUL (**ortaoqul**) is. Ortaokul.

Rom. s. Şcoală secundară; ciclul doi.

ORTAPARMAK (**ortaparmaq**) is. Orta parmak.

Rom. is. Degetul mijlociu.

ORTAŞAG (**ortaşağ**) is. Ortaçağ.

Rom. s. Evul mediu.

ORTODOKS (**ortodoks**) s. ve is. (Fr.>Rom.Türk.). Ortodoks.

Rom. s. Ortodox.

ORTODOKSLIK (**ortodokslıq**) is. Ortodoksluk.

Rom. s. Ortodoxie.

ORTOEPİYE is. (Fr.>Rom.) Telâffuz bilimi.

Rom. s. Ortoepie.

ORTOGRAFİYA is. (Fr.>Rom.) İmlâ bilimi, yazım.

Rom. s. Ortografie.

ORUÇ is. (Fars.) Oruç. Var. **oraza.**

"Dinnĭ yalıñız namazdan, oruçtan ibaret bĭlgenler." - (Mehmet Vani Yurtsever - Kart man Caş Arasında).

Rom. s. Rel. Post.

ORUN is. Orun, yer. Var. **orın.**

1. Bir şeyin veya bir kimsenin bulunduğu, oturduğu yeri.

2. Yatak, yatma yeri. **Orın salmak –** Yatağı sermek. **Orın cıymak –** Yatağı toplamak.

3. Görev, vazife, mevki, makam.

4. Sosyal mevki, durum.

- **Etegĭn ceñĭn toplayalmaz, orun toturur. –** Deyim. Eteğini, yenini toplayamaz, mevki (yer) işgal eder.
- **Aldın bargan orun kabar. –** Atas. Önden varan mevki (yer) kapar.
- **Törkĭnĭ yakın tözalmaz, töşek ornın cıyalmaz. –** Atas. Baba evi yakın olan dayanamaz, yatak yerini toplayamaz (baba evini görmeye gider).

Türk Lehç. : Kırım., Karaçay Malkar. - **orun;** Nog. - **orın;** Moğ. - **orun / oron;**

Rom. s. 1. Loc. 2. Culcuş. 3. Poziţie, post. 4. Condiţie; poziţie socială.

ORUNDIRIK (**orundırıq**) is. (orun + -dırık). Sedir, peyke.

"Sahne : Kurtveli akaynıñ üyĭ. Yerĭ sade töşemelĭ. Duwar boyında taktadan kurulgan bĭr orunduruk, üstünde de ekĭ başyastık." - (Necip H. Fazıl - Kırım).

2. Karyola.

Rom. s. 1. Bancă; laviţă; canapea. 2. Pat.

ORUS öz. is. Rus. Var. **Orıs, Rus.**

1. Rusya.

"Viyana önïnde, Orus içïnde / Barabar cırladık Hindlerde, Çin'de." - (Bekir S. Çobanzade - Tuwgan Tïl).

2. Rus halkı ve bu halktan olan kimse.

3. s. Rusya ve Rus halkıyla ilgili olan.

Rom. s. propr. 1. Rusia. 2. Poporul rus; persoană care aparţine acestui popor. 3. adj. Privitor la Rusia şi la poporul rus.

OSAL s. 1. İşe yaramaz, kalitesiz.

"Halkımız hiçbïr milletten kem, osal tuwuldır." - (Müstecib Ülküsal - Bayram Şenlïğï).

2. Kötü, fena.

"Bu osal habernï tuygan köylüler bïrer ekïşer kelïp korantanıñ gönlün alacak sözler ayta edïler." - (Mehmet Niyazi – Sawlıkman Kal).

Rom. adj. 1. De proastă calitate; jos, inferior. 2. Rău; neplăcut.

OSALCA s. 1. (--') Biraz kalitesiz.

2. zf. (-'-) Kötü bir şekilde.

Rom. 1. adj. Cam slab (lipsit de calitate). 2. adv. Rău, neplăcut.

OSALLAŞMAK (**osallaşmaq**) f. 1. Kalitesi düşmek.

2. Adileşmek.

Rom. v. 1. A-şi pierde din calitate, a se degrada. 2. A se strica.

OSALLIK (**osallıq**) is. 1. Kalitesizlik.

2.Fenalık, kötülük.

"Bïz oynayık, küliyïk, / Colda dogrı cüriyïk. / Osallıklar kerekmiy, / Tek yakşılık bïliyïk." - (Boztorgay).

Rom. s. 1. Lipsă de calitate. 2. Lipsă de caracter.

OSETLER öz. is. Kuzey Kafkasya'da, Kuzey Osetya Özerk Cumhuriyeti (Rusya Fed.) ve Güney Osetya Özerk Bölgesin-de (Gürcüstan) nüfusun çoğunluğunu oluşturan İran ve İber soylarından halk.

Rom. s. propr. Osetini.

OSIRIK (**osırıq**) is. Osuruk, yellenme.

""Aktaşın Ali biy keldï, bïz kırk tanemïz, atlarımızga kırk tane kazık kagacaksıñ, kırk kazıkka kırk torba cem asacaksıñ, kırk tane de osuruk tiymegen töşek hazırlaycaksın, dep ayttı." - (A Karakaya – Çorabatır, Emel D.)

• **Dawulcı osırıgınday, tuyulmadı. –** Deyim. Davulcu osuruğu gibi, duyulmadı.

Rom. s. Băşină.

OSIRAKŞI (**osıraqşı**) is. Osurukçu.

Rom. s. Băşinos.

OSIRMAK (**osırmaq**) f. Osurmak, yellenmek. Var. **osurmak.**

• **Maktawlı kız toyda osırır. –** Deyim. Namlı kız düğünde yellenir.

Rom. v. A se băşi; a strica aerul.

OSKAYTLI (**osqaytlı**) s. Uygun, isabetli.

"Şölmek, rampanıñ erninе urıla ve kertïlgen olıknıñ astına epice oskaytlı bïr şekïlde yerleşe." - (Okıma Kitabı - V).

Rom. adj. Potrivit, adecvat.

OSKAYTSIZ (**osqaytsız**) s. Yersiz, uygunsuz.

"Dostça, yawaş yawaş anlata edïler. ..., sanke o oskaytsız tartışma bolmagan, kerbïşler dagıtılıp taşlanmagan edï." - (Okıma Kitabı - V).

Rom. adj. Nepotrivit, neadecvat; necuvenit.

OSMAKLAMAK (**osmaqlamaq**) f. Bir konuyu araştırmak; bir meseleyi didik didik etmek; soruşturmak, sorguya çekmek.

"Kateceksïñ şonı osmaklay berïp, Mensuluv, yeter taa ! Yarın akşamga da kalsın. Başka vakıt aytarman de şoga, ew!" - (Necip H. Fazıl - Kırım).

"Şakir Cengiz'nï adamakıllı osmakladı : / - Malay, başka üyge, başka bir şey aşırdıñız mı ?" - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. v. A descoase; a cerceta.

OSMANBAKI (**Osmanbaqı**) öz. is. (Osman Fakih'den) Dobruca'daki Bărăganu köyünün Türkçe-Tatarca adı.

Rom. s. propr. Denumirea tătărească a satului Bărăganu din judeţul Constanţa.

OSMANLI s. Osmanlı; XIII. yüzyılda Osman Gazi tarafından kurulan ve XX. yüzyıla kadar varlığını sürdüren Türk imparatorluk devletinin adı.

Rom. s. şi adj. Otoman; Osmanliu.

OSMANLICA öz. is. Türkçenin, Arapça ve Farsçanın kuvvetli etkisiyle oluşmuş, Osmanlı İmparatorluğunda resmî dil haline gelmiş şekli.

Rom. s. propr. Limba osmană.

OSMANŞI öz.is. (Osmança'dan) Dobruca'daki Osmança (Rom. Osmancea) köyü adının Tatarca söylenişi.

Rom. s. Pronunţia tătărească a numelui satului Osmancea din judeţul Constanţa.

OSPITAR is. (Rom.) Aşçı; lokantacı. Eşanl. **aşketirgen.**

"Ospıtar kelïp, ïstegenlerïn berdï." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. Ospătar.

OSRAK (**osraq**) s. ve is. Osurukçu.

• **Dokuz ulum bolgaşı**, **osrak kartım saw bolsın** - Deyiş. Dokuz oğlum olacağına, osurukçu ihtiyarım sağ olsun.

Rom. s. şi adj. Băşinos.

OSRAKŞI (**osraqşı**) is. Osurukçu.

Rom. s. Băşinos.

OSSAÁT zf. O saatte; derhal, hemen o vakit.

"Ossát davulcılar da / dawulların urdılar, / Kelïnnïñ tüşecegïn / tüm köyge tuydurdılar." - (İ.Ziyaeddin - Toy).

Rom. adv. İmediat; la moment.

OSURMAK (**osurmaq**) f. → **Osırmak**.

OSURUK (**osuruq**) is. → **Osırık**.

OŞ[1] s. (Fars. hoş). Hoş.

1. Zevk veren, beğenilen, duyguları okşayan.

2. zf. Zevk veren bir şekilde.

• **Oşına ketmek** - Hoşuna gitmek. **"Kawede şalgan dürkïleriñïznï eşïttïm, bek begendïm, oşıma kettï."** - (Nedret ve Enver Mahmut - Ayuw Kulak Batır).

• **Oş karşılamak** – Bazı olumsuz yanlarına rağmen hoş görmek.

Rom. adj. 1. Bun, plăcut, agreabil. 2. adv. Bine.

OŞ[2] ünl. Hoşt; köpekleri ürkütüp kovmak için kullanılan söz. Var. **oşt.**

"Eger Kırım Tatarları curtların tusnak bolganına vicdanları razı bolmay da isyan etecek bolsalar, o vakıt Mosku hükümeti onlarga diycek : Oşt ! Otırıñız yerïñïzde." - (Necip H. Fazıl - Kırım).

• **Oş köpegïm !** - Bir kimseye söylenen aşağılayıcı, hakaret sözü.

Rom. interj. Marş; cuvânt cu care se goneşte un câine.

OŞAGAN (**oşağan**) is. Bot. 1. Dulavrat otu; çiçekleri dikenli top şeklinde, tohumları hayvan tüy ve yünlerine takılıp etrafa yayılan bitki. (Lat. Arctium tomentosum).

"Dorını kaşagaladı; calnına, kuyrugına yapışkan oşaganlarnı aldı." - (Nevzat Yusuf - Dorı At).

2. mec. Sırnaşık kimse; bir kimseye musallat olan.

"Şo kïşï oşaganıñ oşaganı, kapıdan şıgarıp atsañ pencïreden kïrgenlerden bïrï." - (Nevzat ve Nermin Yusuf - Nasrettin Hoca).

Rom. s. 1. Bot. Brusture. 2. fig. Om sâcâitor, care se ţine scai de cineva.

OŞAK (**oşaq**) is. Ocak.

1. Ateş yakılan yer.

"Et astım men oşakka, / Pïşïrsem aşaycakman. / Yar menï taşlap kettï, / Men nasıl yaşaycakman?" - (Boztorgay).

2. Sacayak.

"Balam, üy degenïn moyınga kïyïlgen bïr oşaktır, alsañ kolıñ pïşer, almasañ moynıñ pïşer." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

• **Moynına oşak kiydïrmek** - (şaka) Evlendirmek. **"Süymiy edïm men senï, süydïrdïler, / Issı oşak moynıma kiydïrdïler."** - (Boztorgay).

• **Oşak başı** - Ocak başı; ocağın yanı.

• **Oşaklarım oşaktan ot** - Bir çocuk oyunun adı.

Rom. s. 1. Vatră; cuptor, cămin. 2. Pirostrie.

OŞAKLIK (**oşaqlıq**) is. Ocaklık; sacayakların konulduğu, ateşin yakıldığı yer.

"Şık ta, oşaklıgıñ artında tabanşık bardır, tabanşıgıñ üstïnde menïm kelïnlïk tellï papïşïm bardır, akel şonlardı" - (Ekrem ve Hilmiye Mehmet Ali – Tepegöz).

Rom. s. Vatră; locul unde se pune pirostria şi se face focul.

OŞAMAK (**oşamaq**) f. → **Uşamak**.

OŞATMAK (**oşatmaq**) f. → **Uşatmak**.

OŞLANMAK (**oşlanmaq**) f. Hoşlanmak, hoş bulmak, sevmek. Var. **hoşlanmak.**

Rom. v. A-i plăcea; a agrea; a iubi.

OŞT ünl. → **Oş**[2].

OT[1] is. Ot.

1. Bot. Toprak üstündeki bölümleri ilkbaharda bitip ince, yumuşak büyüyen, hayvanların beslenmesine yarayan, yıllık veya çok yıllık küçük boy bitkilere verilen ortak ad.

2. Şifalı bitki.

"Kartaygan başım kutusıñ, / Kanagan caram otusıñ." - (Nedret ve Enver Mahmut – Bozcïgït).

3. s. Otla yapılmış veya otla doldurulmuş. **Ot yatak. Ot mïnder.**

• **Abïrlï keldï abıştı, tuwar otka cabıştı.** – Atas. Nisan geldi apıştı, davar ota yapıştı.

• **Bahar kelse ot bürlenïr, pursat tüşse halk türlenïr.** – Atas. Bahar gelince ot bürür, fırsat çıkınca halk bir başka olur.

Rom. s. 1. Iarbă. 2. s. Plantă medicinală. 3. adj. De iarbă; cu iarbă.

OT[2] is. Od, ateş. Var. **od.** Eşanl. **ateş.**

1. Yanıcı cisimlerin ısı ve ışık vererek tutuşması.

"Altın otta, cïgït meydanda bellï bolır." - Atas.

2. Tutuşmuş, yanmakta olan cisim.

"Bödene botka pïşïrgen / Börïkïn otka tüşürgen. / Alayım alayım degende, / Parmaşıgın pïşïrgen." - (Boztorgay).

3. Isıtma, pişirme için kullanılan araç; ocak.

4. Sigara yakmak için uzatılan kibrit, çakmak, kor.

"Ekï körpe kız bïzge söz kattılar. / Otımız cansın dep hemen ot attılar." - (Mehmet Vani Yurtsever - Toy, şiir).

5. mec. Coşkunluk, büyük acı, aşk gibi şiddetli bir duygu.

"Curt degende cüregïmden ot çıga. / Dertïm de şu : Curt ! diy de kozgalaman." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

"Canıklıman, cangaman, suw ketïr söndïr, / İşïm alew, tışım ot, cürüşüm oñdır." - (Boztorgay).

6. mec. Tehlike, felâket.

"Zahide üçün hayalïnde bek üyken oñganlık beslegen Böralï askerlïk emrïn algan edï. Üy içine ot tüştü." - (Mehmet Niyazi – Sawlıkman Kal).

"Anadan öksïz kalgaman, / cangan otka dalgaman. / Sen karïpke men bayguş / Salikamnı salgaman." - (Boztorgay).

• **Ot almak –** a) Kor almak. b) Tutuşmak. c) Telâşlanmak.

• **Ot basmak –** Kızarmak, başına kan yürümek.

• **Ot bastırmak –** Ateşin korunu küle gömerek, bir sonraki kullanıma kadar sönmeden kalmasını sağlamak. **"Curtnıñ cawı her itke / Küçlerïn bïldïrgenler. / Köteklep sïñdïrgenler. / Şay bolsa da Kırım'dan / Ot bastırıp şıkkanlar."** - (Mehmet Niyazi – Sagış).

• **Ot cakmak –** Ateş yakmak**.**

• **Ot calın püskürmek –** Ateş alev püskürmek, çok öfkelenmek.

• **Ot canmak –** Ateş yanmak.

• **Ot cawdırmak –** a) Silâhla ateş etmek. b) mec. Çevresindekilere sözle sataşmak, ateş püskürmek.

• **Ot cok, ocak yok –** Çok yoksul.

• **Ot salmak –** a) Ateşe vermek. b) mec. Istırap vermek. **"Geşemen üyïñ aldından ara sıra, / Cüregïme ot saldıñ, aştıñ cara."** - (Boztorgay).

• **Ot söndïrmek** - mec. Yanık, acı gidermek.

• **Ot şaşaknı sarmak –** Bir olay tehlikeli bir hal almak.

• **Ot şaşmak –** Ateş saçmak, öfkelenmek.

• **Ot tutandırmak –** Ateş yakmak, ateş tutuşturmak.

• **Ot tüşmek –** a) Yangın çıkmak. b) mec. Bir felâket meydana gelmek.

• **Otına canmak –** Birinin yüzünden zarara girmek.

• **Otka atmak –** Tehlikeye atmak.

• **Otman oynamak –** Ateşle oynamak, pek tehlikeli bir işe girişmek.

• **Otnı teran türtmek –** Ateşi uyandırmak.

• **Ottan kölek –** Ateşten gömlek, çok sıkıntılı durum.

• **Ottay –** Ateş gibi. a) Kızıl ve sarı renkte. **"Kızıl küneş kawuşır ottay bolıp, / Pencïreñe bararman şottay bolıp." -** (Boztorgay). b) Çok sıcak. c) Çok çalışkan ve hareketli.

• **Toban otınday** – Birden parlayıp arkasından yatışan şeyler için söylenir.

• **Ot almaga bargan apakaynıñ otız awız lapı bar. –** Deyim. Ateş almaya giden kadının otuz ağız lafı olur.

• **Otka atsañ canıp duman bermez. –** Deyim. Ateşe atsan yanarak duman çıkarmaz.

• **Ot bolmagan cerde duman bolmaz. –** Atas. Ateş olmayan yerde duman olmaz.

• **Ot canmay şıgarak tütemez. –** Atas. Ateş yanmadan baca duman vermez.

• **Ot tüşken yerïn cagar**. – Atas. Ateş düştüğü yeri yakar.

• **Otka tüşken tañrısın kargar. –** Atas. Ateşe düşen ilâhına deddua eder.

• **Otman bart bïr arada turmaz. –** Atas. Ateşle barut bir arada durmaz.

• **Otman suw tïlsïz cawdır –** Atas. Ateş ve su dilsiz düşmandırlar.

Rom. s. 1. Foc. 2. Corp aprins. 3. Vatră; sobă. 4. Kibrit, brichetă sau jar de aprins ceva. 5. fig. Ardoare; înflăcărare. 6. fig. Pericol, nenorocire.

OTACI is. esk. Şifalı otlarla tedavi etmesini bilen halk hekimi.

Rom. s. Lecuitor de boli cu ajutorul plantelor medicinale; doftor, vraci.

OTAMA, -W is. 1. Otlama.

2. Otları yolma, kesme; çapalama.

Rom. s. 1. Păşunare; păscut. 2. Plivit, prăşit; praşilă.

OTAMAK (**otamaq**) f. esk. 1. Otlamak.

2. Çapalamak, otları kesip temizlemek.

Rom. v. 1. A păşuna, a paşte. 2. A prăşi, a plivi.

OTAR is. 1. Mera, otlak.

"Balalıkta, kelïnceklï kırlarda / Catar edïm koyçuklarım cayar da. / Kulagımnı cerge salıp tıñnasam / Añnar edïm atlı cüre otarda." - (Bekir S. Çıbanzade - Kelecek / Emel D.).

2. Çiftlik.

Türk Lehç. : Nog., Karaçay Malkar., Kazak. - **otar;** Moğ. : **atar -** işlenmemiş toprak, otlak;

Rom. s. 1. Păşune, izlaz. 2. Fermă; moşie.

OTARLAMAK (**otarlamaq**) f. (Hayvanları) Otlağa sürmek; otlakta tutmak; otlatmak.

Moğ. : **atarlah -** sürü otlatmak;

Rom. v. A păşuna; a păstori.

OTAW is. ve f. → **Otama, Otamak.**

"Ey, Delï Kaya, anaw ögïznï otawga cïberdïñ mï ?" - (Nedret ve Enver Mahmut - Ayuw Kulak Batır).

OTAYMAK (**otaymaq**) f. Otlarla kaplanmak; yeşermek.

"Gurbet - bïr diyardır, öksïzler toyalmaz, / Kırları yeşermez, cerlerï otaymaz." - (Köksüyer – Gurbet / Emel M:).

Türk Lehç. : Kırım. - **otaymaq;**

Rom. v. A se acoperi cu iarbă; a înverzi.

OTEL is. (Fr.>Rom.Türk.). Otel.

"Onıñ katında, eskï atı Stănescu, cañı atı da Negoiu otelï bardır." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. Hotel.

OTELCĬ is. Otelci.

Rom. s. Hotelier.

OTIRAK[1] (**otıraq**) is. Oturak. Var. **otrak, oturak.**

1. Alçak iskemle.

2. Badya, lâzımlık.

Rom. s. 1. Scăunel. 2. Oală de noapte

OTIRAK[2] (**otıraq**) s. Yerinde oturan, hareketsiz; yatalak; felçli.

• **Dokız ulım bolgaşı, otırak bïr kartım bolsın. –** Atas. Dokuz oğlum olacağına kötürüm ihtiyarım olsun

Rom. adj. Sedentar; paralitic.

OTIRGIŞ (**otırğış**) s. 1. İskemle; sandalye.

"Berber, Bagış'nı kolından cetïp balaban bïr aynanıñ aldında bïr otırgışka otırttı." - (Nevzat Yusuf Sarıgöl - Kündelïkşï / Karad. 127)

2. (Bisiklette) Eyer.

"Menïm ayaklarım kıska, duwadak tuwılman, men mïnecek bicikletanıñ otırgışı alşakta bolsın." - (Altay Kerim – Kâniye).

3. Taht.

"Tatarlarnıñ Altın Oturguş dengen eskï curtlarında, bundan yetmişbeş, seksen sene evvelsï Kerç içïnden bïr cïğït Petrepolk'ka, ...onda okumaga kete." - (Necip H. Fazıl - Kırım).

Rom. s. 1. Scaun; scăunel. 2. (La bicicletă) Şea. 3. Tron.

OTIRIM is. Oturum; toplantı.

Rom. s. Şedinţă.

OTIRIŞ is. 1. Oturma; oturuş.

"Otırışıñ, turuşıñ, musibet zarar, / Sendiy etken kabakbaş, kalawga yarar." - (Boztorgay).

2. Oturum, toplantı.

"Geçenlerde bunday bïr otırışta halkımıznıñ şïmdïkï acınıklı halïnden bahsedïldï." - (Mehmet Vani Yurtsever - Kart man Caş Arasında).

Rom. s. 1. Şedere; fel de şedere. 2. Şedinţă; adunare.

OTIRMA, **-UW** is. Oturma.

Rom. s. Şedere.

OTIRMAK (**otırmaq**) f. Oturmak. Var. **oturmak**.

1. Kaba etleri üzerine bir yere, bir yerin yanına yerleşmek.

"Üç kïşï kahvege kïrer, Bayram şerifiñ mübarek bolsın, Rasïm, dep salawatlaşır ve bïr masaga oturırlar." - (Müstecib Ülküsal - Bayram Şenlïgï).

2. Uygun gelmek.

3. Bir yerde ikamet etmek, yaşamak.

"Otırgan üyüm dört köşe, pencĭrem şĭşe, / Oynap cürgen künlerĭm esĭme tüşe." - (Boztorgay).

"Bugün üylenecek bĭr cĭgĭt, baştan, otıracak üyĭn hazırlamaga borçlı." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

"Otırgan yerde şo halknıñ / Lafından bezdĭm." - (Boztorgay).

4. Bir iş yapmadan durmak.

5. Biriyle bir yerde beraber yaşamak.

6. Bir işe başlamak üzere yanaşmak.

7. Belli bir işi, belli bir görevi yerine getirmek için belli bir yerde, belli bir ortamda yer almak.

"Mevlüt'nı, Muhammediye'nĭ, Mızraklı İlmihal'nı bek yahşı okumaga, bĭraz da yazı yazmaga üyrengen soñ, üyde oturacak kız bolgan edĭ." - (Mehmet Niyazi – Sawlıkman Kal).

8. Yerleşmek, kökleşmek.

9. Herhangi bir durumda bir süre kalmak, öyle durmak.

10. Bir yerde kalmak, vakit geçirmek.

"Kawe mawe pĭşĭremen deme, köp otırmam." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

11. (yard. f.) -p le biten fiilimsilerle tasviri fiiller kurar.

"Sakın awzıñdan bĭr laf maf kaşırıp oturma." - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

- **Köp otırmak -** Bir yerde fazla oyalanmak.
- **Otırgan dalın kesmek** – Bindiği dalı kesmek.
- **Pazarlıkka otırmak -** Pazarlık etmeye başlamak.
- **Şapka otırmak –** Şapa oturmak. a) Gemi su altındaki (şap adı verilen) mercan kayalıklara oturmak. 2. mec. Sıkıntılı bir duruma düşmek.
- **Caldamaga bĭlmegen cılgadan ırak otırır**. – Atas. Yüzmeye bilmeyen kıyıdan uzak durur.
- **Otırgannıñ ebĭ cok, carlıkka sebĭ cok. –** Atas. Oturanın rahatlığı olmaz, yoksulluğa çaresi olmaz.

Rom. v. 1. A se aşeza, a lua loc, a sta. 2. A se potrivi, a sta bine. 3. A domicilia. 4. A sta, a aştepta. 5. A locui laolaltă cu altul. 6. A se aşeza la o treabă. 7. A se instala (la un post, la o funcţie). 8. A se statornici. 9. A rămâne într-o situaţie anumită. 10. A zăbovi. 11. Verb auxiliar care dă verbelor ataşate sensul de realizare nedorită, pe nepusă masă.

OTIRMAKLIK (**otırmaqlıq**) is. Oturma.

"Azcık aşım, awuruwsız başım, dep oturmaklıgım taa arüw tuwul mı ?" - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

Rom. s. Şedere.

OTIRŞMAK (**otırşmaq**) f. Bir arada bulunmak, birlikte vakit geçirmek.

"Ee, men babamday etĭp içmiymen, sade arkadaşlar man körĭşkende bĭraz otırşa, maabbet etemĭz." - (İ. Ziyaeddin - Rüstem).

Rom. v. A sta la o vorbă; a tăifăsui.

OTIRTILMAK (**otırtılmaq**) edil. f. Oturtulmak.

"Ballar üşĭn bĭr oyın cerĭ yasamak meselesĭ konışılgan, şündĭ de o yerge otırtılacak terek sayısı meselesĭ körĭşĭle." - (Acemin Bawbek - Manalı Bĭt Ders / Renkler 2).

Rom. v. pasiv de la **otırtmak.**

OTIRTMAK (**otırtmaq**) f. Oturtmak.

1. Oturmak işini yaptırmak.

2. Yerleştirmek.

3. (Ağaç, fidan için) Dikmek.

"Üy aldına otırttım, / Yeşersĭn dep bĭr terek. / Kel yarem barışayık, / Ayrılık kĭmge kerek ?" - (Boztorgay).

Rom. v. 1. A aşeza, a pune să stea. 2. A aranja, a instala. 3. A planta, a sădi.

OTIRTUWLI s. 1. Oturtulmuş.

2. Dikili.

Rom. adj. 1. Aşezat; fixat. 2. Sădit, plantat.

OTIZ is. ve s. Otuz. Var. **otuz.**

1. Yirmi dokuz ile otuz bir arasındaki doğal sayı; bu sayıyı gösteren 30 veya XXX şeklindeki işaret.

2. s. Bu sayı kadar olan. **Otız şuwal arpa.**

"Üç kĭşĭ kavege kĭrer... Bonlar Ali, Azat ve Hasan adındakı köylilerdĭr. Yaşları otuz ile kırk arasında." - (Müstecib Ülküsal - Bayram Şenlĭgĭ).

- **Erĭn caşı ekĭ otız. –** Deyim. Erkeğin yaşı iki otuz.

Rom. num. card. Treizeci.

OTIZAR s. Otuzar; her birine otuz.

Rom. num. distr. Câte treizeci.

OTIZINCI s. Otuz sayısının sıra sıfatı; sıralamada yirmi dokuzuncudan sonra gelen.

Rom. num. ord. Al treizecilea.

OTIZLIK (**otızlıq**) s. ve is. Otuzluk.

1. Yaşı otuz civarında olan. **Otızlık caşlar.**

2. İçinde otuz adet bulunan.

Rom. s. şi adj. 1. În jur de treizeci de ani. 2. De treizeci (de unităţi).

OTLAK (**otlaq**) is. Otlak, hayvan otlatılan yer.

"Caw, caw cawınım, / Balaban bolsın kawınım, / Tĭzden bolgan otlaknı / Caldap cürsĭn sawınım." - (Boztorgay).

Rom. s. Păşune; izlaz.

OTLAMA, -W is. Otlama.

Rom. s. Păscut.

OTLAMAK (**otlamaq**) f. Otlamak.

"Şölde kozılar otlaylar, / Toygan soñ zıplap oynaylar." - (İsmail Ziyaeddin - Toy).

Rom. v. intranz. A paşte.

OTLATMAK (**otlatmaq**) f. Otlatmak; hayvanı veya sürüyü otlamaya bırakmak.

- **Koy körmegen koy alsa kuwalap cürüp otlatır, kız körmegen kız tapsa başına kına salıp oplatır. –** Atas. Koyun görmemiş koyun alırsa, koştura koştura otlatır; kız görmemiş kız doğurursa, başına kına sürüp hoplatır.

Rom. v. tranz. A paşte.

OTLATTIRMAK (**otlattırmaq**) f. Otlattırmak.

Rom. v. A pune să ducă la păscut.

OTLI s. 1. Otlu, otu olan.

"Otlı şayır işĭnde kozılar otlar, / Şemşekiydiy cüregĭm' bastı ya otlar." - (Boztorgay).

2. Odlu; ateşli.

Rom. adj. 1. Cu iarbă. 2. Cu foc.

OTLIK (**otlıq**) is. Otluk.

1. Otu bol yer.

"Koylarnı bagacaksıñ. Aruw bĭr otlık bolgan yerge alıp bar." - (Nedret ve Enver Mahmut – Ayuw Kulak Batır).

2. Kışlık otların istif edildiği yer.

3. Hayvanlara yem konulan sandık.

"Tüşĭñĭz arbadan, atların tuwarıp otlıkka baylayık ta cemlerĭn beriyĭk." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. 1 Pajişte; fâneaţă. 2. Şiră de fân. 3. Iesle.

OTOMOBİL is. (Fr.>Rom.,Türk.) Otomobil, araba. Eşanl. **maşina.**

"Allegĭm soyları ele, / Otomobil tutup kele." - (İsmail Ziyaeddin - Toy).

"Cayawlar taşkelerĭñ, arabalarıñ, paytonlarıñ, otomobillerĭñ arasından zor man col aşalar." - (Yaşar Memedemin - Şaliy Şal).

Rom. s. Automobil; maşină.

OTRAK (**otraq**) is. ve s. → **Otırak**.

OTSIZ s.. 1. Otsuz.

2. Odsuz, ateşsiz.

Rom. adj. 1. Fără iarbă. 2. Fără foc.

OT-TAV is. Yanardağ; volkan.

- **Şeltekmen suw taşıp ottaw söndĭrĭlmez. -** Atas. Kalburla su taşıyarak yanardağ söndürülmez.

Rom. s. Vulcan.

OTURAK (**oturaq**) is. ve s. → **Otırak**.

OTURGIŞ (**oturğış**) is. Var. **otırgış.** 1. Alçak iskemle.

2. Sıra, bank.

3. Taht.

"Altın Oturgış namıman meşhur bolgan zengĭn curtımızdan bĭzĭm köbĭmĭznĭ kuwgan." - (Necip H. Fazıl – Kırım).

Rom. s. 1. Scăunel. 2. Bancă; laviţă. 3. Tron.

OTURMA is. → **Otırma**.

OTURMAK (**oturmaq**) f. → **Otırmak**.

OTURUM is. → **Otırım**.

OTUZ s. → **Otız**.

OVAL s. (Fr.>Rom., Türk.). Oval, beyzi, yumurta biçiminde.

Rom. adj. Oval.

OWA is. Ova; düzlük. Eşanl. **şöl.**

Rom. s. Câmpie, şes.

OWALIK (**owalıq**) s. Ovalık; ova ile kaplı. Eşanl. **şöllĭk.**

Rom. adj. De (cu) şes; cu şesuri.

OY[1] is. 1. Düşünce, fikir. Eşanl. **tüşünce.**

"Defter, saga oylarımnı yazayım, / Kaygularga kara mezar kazayım." - (Amdi Giraybay – Yañı Defter).

2. Akıl, şuur, kafa.

"...curtta uzun künler toy bolur, / Geçken künnĭ oylap külgen oy bolur." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

3. Oy; rey.

- **Oy cetmegen cerge boy cetmez –** Atas. Akıl yetmeyen yere boy yetmez. (Karaçay Malkar atasözü).

Türk Lehç. : Kırım., Nog., Karaçay Malkar - **oy**; Moğ. - **oy;**

Rom. s. 1. Gând. 2. Minte, inteligenţă. 3. Vot.

OY[2] is. 1. Çukur.

2. Çukurluk, çukur yer, çukur ova, su boyu, çayır.

"Oydan kelĭr on atlı, / Kırdan kelĭr kırk atlı. / Kırkawı da torı atlı." - (Boztorgay).

Türk Lehç. : Kırım - **oykal** - "çukur"; Nog. - **oy, oyaz, oyazlav;** Kazak. - **oy,** "ova, çukur içinde kalan düzlük"; (Bilim adamları Romanya'daki Peçenek ve Kumanlardan kalma Kovurluy, Vaslui, Bahluy, Kılmıtsuy gibi akarsu vadisi adlarındaki "uy" ekinin bu "oy -çayır" kelimesi olduğu görüşündedirler).

Rom. s. 1. Adâncitură, groapă. 2. Luncă; depresiune.

OY[3] ünl. Amma da ! Var. **öy.**

"Bĭz carlılar anda mında, oy ! talk boldık." - (Mehmet Niyazi - Sağış).

Rom. interj. Ti; hei; măi; exclamaţie care exprimă diverse stări sufleteşti.

OYA is. Oya.

"Kız ösken soñ törde otırıp oya oyar, / Kaş oynatıp, köz süzüp, cĭgĭtnĭ coyar." - (Boztorgay).

Rom. s. Dantelă; horbotă.

OYACI is. Oyacı.

Rom. s. Lucrător (lucrătoare) de dantele.

OYALAMA, -W is. 1. Oya işleme; oyalama.

2. Vakit kaybettirme, meşgul etme.

Rom. s. 1. Dantelare. 2. Preocupare, distragere a atenţiei.

OYALAMAK[1] (**oyalamaq**) f. Oya yapmak; oya ile süslemek.

Rom. v. A dantela.

OYALAMAK[2] (**oyalamaq**) f. Oyalamak.

1. Birinin dikkatini bir şeyle meşgul etmek, onu işinden alıkoymak, ona vakit kaybettirmek.

2. Zaman kazanmak için birini bugün yarın diyerek aldatmak.

3. Eğlendirmek, hoşça vakit geçirtmek.

Rom. v. 1. A-i răpi cuiva timpul, a-l face să-şi piardă timpul. 2. A păcăli, a amăgi. 3. A distra.

OYALANMAK (**oyalanmaq**) f. 1. Oyalamak[1,2] işi yapılmak.

2. Kendi kendini oyalamak, kendi kendini aldatmak.

3. Bir şeyle kısa bir süre için ilgilenmek.

"Bozkır yaşamımızda atların ne kadar yararlı bĭr hayvan bolganın boyerde yazacak niyetĭmĭz yok. ... Yalnız şo nokta üzerĭnde bĭraz oyalanmak ĭstiymĭz. Atın kösterĭşĭ bek önemlĭdĭr." - (Nevzat Yusuf Sarıgöl - Adetlerĭmĭz / Karad. Gazet. 3 -1990).

Rom. v. 1. Refl. şi pasivul de la **oyalamak**[1,2] *2. A se amăgi, a se îngâna. 3. A zăbovi asupra a ceva.*

OYALI s. Oyalı.

"Nurbat'nıñ colı tawlık, / Tĭliymen sağa sawlık. / Begenseñ cĭberiyĭm / Ekĭ oyalı cawlık." - (Boztorgay).

"Duwarlarga tögerekliy yastıklar tĭrelgen, üstlerĭne oyalı örtüler serĭlgen." - (M.Vani Yurtsever - Toy, piyes).

Rom. adj. Dantelat; cu dantelă.

OYAZLAMAK (**oyazlamaq**) f. 1.Bozmak, çarpıtmak.

"Tarihî olaylarnı oyazlamaktansa, bo konıda hiçbir şiy yazmamaknı taa münasip kördĭm."- (Ali Naci Cafer – Dobruca Tatarlarının Folklorında Destan).

2. Aldatmak, işletmek.

"Padışanıñ kızı epĭmĭznĭ oyazlayatır. Amma aşıkköz kız."- (Ali Naci Cafer – İ. Creangă - Harap Alb terc.)

Rom. v. 1.Adenatura. 2. A-i trage butucul, a-i juca festa.

OYDIRMAK (**oydırmaq**) f. Oydurmak.

Rom. v. factitiv de la **oymak[2].**

OYGIŞ (**oyğış**) is. Oyma aleti, oymacı keskisi.

Rom. s. Unealtă de scobit, de gravat.

OY HOY ünl. Hey; türlü anlamlarla söylenebilen söz.

"Oy hoy, aştı da o bayırnı matam !" - (Necip H. Fazıl - Cawşılık).

Rom. interj. Ehei; ehehei; exclamaţie care exprimă diverse sentimente.

OYIK (**oyıq**) s. ve is. Oyuk.

1. Oyulmuş; içi çukur olan.

2. is. Oyulmuş yer.

Rom. s. şi adj. 1. adj. Scobit, adâncit. 2. s. Scobitură; groapă, adâncitură.

OYIKLI (**oyıqlı**) s. Oyuklu.

Rom. adj. Cu scobitură; cu adâncitură.

OYIKLIK (**oyıqlıq**) is. Oyuk; oyukluk.

Rom. s. Scobitură; adâncitură.

OYIKSIZ (**oyıqsız**) s. Oyuksuz; oyulmamış.

Rom. adj. Fără scobitură; nescobit.

OYILMAK (**oyılmaq**) f. 1. Oyulmak.

2. Çökmek.

"Men bo keşe bĭr tĭş kördĭm, / Üy töbem oyıldı." - (Boztorgay).

Rom. v. 1. A fi scobit; a se scobi. 2. A se surpa, a se nărui.

OYIM is. 1. Oyum, oymak işi.

2. Oyulmuş, kesilmiş yer.

Rom. s. 1. Scobire; decupare. 2. Scobitură; porţiune decupată.

OYIN is. Oyun.

1. Vakit geçirmeye yarayan, belli kuralları olan eğlence. **Aşık oyını. Kâat oyını.**

"Oyın, külkü yaraşır akran tenmen, / Ekĭ dünya bĭr bolsa, ayrılmam senden." - (Boztorgay).

2. Kumar.

3. Şaşkınlık uyandıran hüner.

4. Sanatçıların rol yorumlaması.

5. Müzik eşliğinde yapılan ahenkli hareketler; dans.

"Bayramlarımızda, toylarımızda, cıyınlarımızda şenlĭk yasayık ... Ama içkĭmen, kumarman tuwul. Halkımızıñ cırlarıman, oyunlarıman, arüw milliy adetlerĭmen." - (Müstecib Ülküsal - Bayram Şenlĭgĭ).

6. Tiyatro piyesi.

7. Spor yarışmaları.

8. Düzen, hile, kurnazlık.

9. Spor yarışları sırasında rakibini şaşırtmak için başvurulan beden hareketi; çalım, usul.

10. Belli kurallara göre yapılan bazı eğlencelerde ve spor yarışlarında, biten bölümler; set.

- **Oyın almak –** Oyunda kazanmak.
- **Oyın awası –** Oyun havası.
- **Oyın bızmak (buzmak) –** Mızıkçılık etmek.
- **Oyın etmek –** Kurnazlıkla birini aldatmak.
- **Oyın kâatı –** Oyun kâğıdı.
- **Oyın külkĭ –** Neşe hareketler; eğlence. Eşanl. **kuran / koron külkü.**
- **Oyın oynamak –** Aldatmak.
- **Oyınga kelmek –** Aldatılmak.
- **Oyınnı almak –** Oyunu kazanmak**.**
- **Bala oyından, tentek cıyından bıkmaz. –** Atas. Çocuk oyundan, delişmen eğlencelerden bıkmaz.
- **Zor oyın bızar. –** Atas. Zor - oyunları bozar.

Rom. s. 1. Joc, joacă. 2. Joc de noroc. 3. Scamatorie. 4. Interpretare a unui rol. 5. Dans. 6. Reprezentaţie; piesă. 7. Competiţie sportivă. 8. Şiretlic, viclenie. 9. Sport. Fentă; figură. 10. Sport. Set.

OYINCAK (**oyıncaq**) is. Oyuncak.

1. Oynayıp eğlenmeye yarayan her şey.

2. mec. Önemsiz ve kolay iş.

3. mec. Başkaları tarafından araç gibi kullanılan kimse.

Rom. s. 1. Jucărie. 2. fig. Bagatelă; nimic, fleac. 3. fig. Marionetă, păpuşă.

OYINCAKŞI (**oyıncaqşı**) is. Oyuncakçı.

Rom. s. Persoană care confecţionează sau vinde jucării.

OYINCI is. Oyuncu.

1. Herhangi bir oyunda oynayan kimse.

2. Bir takım halindeki spor oyununa katılan sporcu.

3. Bir havaya oynayan, dans eden kimse.

"Başka köylerde bĭr arüw oyıncı caşlar bar. Bĭznĭñ köyde cok o." - (Mehmet Vani Yurtsever - Toy, piyes).

4. Sahnede rol alan sanatçı.

Türk Lehç. : Kırım. **- oyuncı;** Nog. **- oynavşı**;

Rom. s. 1.-4. Jucător. 2. Jucător; sportiv. 3. Dansator. 4. Artist; actor, actriţă.

OYINTI is. Oyuntu.

Rom. s. Scobitură; intrătură.

OYLAMA, -W is. 1. Düşünme.

2. Votare.

Rom. s. 1. Acţiunea de a gândi; gândire. 2. Votare.

OYLAMAK (**oylamaq**) f. 1. Düşünmek, muhakeme etmek. Var. **oylaw.**

"Gayret kayday lakırdı? Añlamaymız. / Bĭz yarınnı bugünden oylamaymız." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

2. Oylamak; oya koymak; oy vermek

- **Oynap aytsañ da, oylap ayt. –** Atas. Oyun (şaka) diye söylesen de, düşünüp söyle.

Türk Lehç. : Kırım., Nog., Karaçay Malkar. **- oylamaq, -v;** Moğ. **- oylah / oyloh -** anlamak;

Rom. v. 1. A se gândi; a medita.; a sta îngândurat. 2. O vota.

OYLANDIRMAK (**oylandırmaq**) f. Düşündürmek.

Rom. v. 1. A pune pe gânduri. 2. A da de gândit.

OYLANILMAK (**oylanılmaq**) f. Düşünülmek.

Rom. v. A fi gândit; a se gândi.

OYLANMAK (**oylanmaq**) f. 1. Düşünmek, kendi kendine düşünüp bir gerçeğe varmaya çalışmak.

"Tözüw bolmay, ozgan künnï bïr oylansak." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

"Ah, bek töben kalganmız karanlıklar içïnde. / Oylanmaymız, akaylar, bïzge nasıl tañ bolır." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

"Halkın körgen künlerïn bïz körmedïk. / Körermïz dep kïmerde oylanaman." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

2. Oylama işlemi yapılmak.

• **Oylanganga ayttım, oylandı bïldï; oylanmaganga ayttım, şakıldadı küldï. – Tapmaşa –** Bulmaca (Cevabı : Bulmaca).

Rom. v. 1. A se gândi; a medita; a sta îngândurat. 2. A se vota.

OYLAŞMAK (**oylaşmaq**) f. Birlikte düşünmek; görüş alışverişinde bulunmak.

"Dawul zurna toy bayram, yedï künde toplaştık, / Yedï kurban çaldırıp caw yollarını oylaştık." - (Edip Efendi – Sefername / Emel M. 8 – 1934).

Rom. v. A discuta; a se consulta.

OYLATMAK (**oylatmaq**) f. 1. Düşündürmek.

2. Oylatmak; oy verdirmek; oya sundurmak.

Rom. 1. A pune pe gânduri.; a da de gândit. 2. A supune la vot.

OYLI s. 1. Düşünceli, dalgın.

"Belïñ senïñ bïr awış, / Teşkerüwlï, oylısıñ yar." - (Mehmet Ali Hilmiye - Şıñlar).

2. Düşünen; akıllı

• **Oylıga ayttım, oylandı bïldï. Oysızga ayttım, şakıldadı küldï. -** Bulm. - Düşünene söyledim, düşündü, bildi. Düşüncesize söyledim kahkaha attı, geçti. (Cevabı : bulmaca).

Rom. adj. 1. Îngândurat. 2. Care gândeşte.

OYLIK (**oylıq**) is. Çukurluk.

Rom. s. Loc plin de gropi; gropiş.

OYMA, -UW is. Oyma; oymak işi.

Rom. s. 1. Scobire, adâncire. 2. Gravare; sculptare. 3. Decupare.

OYMACI is. Oymacı.

Rom. s. Gravor.

OYMACILIK (**oymacılıq**) is. Oymacılık.

Rom. s. Meseria de gravor.

OYMAK[1] (**oymaq**) is. Yüksük.

Altın iyne, cïp sırma, gümüş oymak, / Müsülmanga vaciptïr cerde otırmak." - (Boztorgay).

Türk Lehç. : Kırım., Nog., Karaçay Malkar. - **oymaq;**

Rom. s. Degetar.

OYMAK[2] (**oymaq**) f. Oymak.

1. Keskin, sivri bir şeyle çukur oluşturmak.

2. Haketmek.

3. Kumaşı, kâğıdı girintili bir şekilde kesmek.

"Kız ösken son törde otırıp oya oyar, / Kaş oynatıp, köz süzüp cïğïtnï coyar." - (Boztorgay).

• **Besle karganı oysın közïñnï. –** Deyim. Besle kargayı oysun gözünü.

Rom. v. 1. A scobi; a găuri, a săpa. 2. A grava; a sculpta. 3. A decupa.

OYMALI s. Oymalı.

Rom. adj. 1. Scobit. 2. Gravat. 3. Ajurat; decupat.

OYNAK (**oynaq**) s. Oynak.

1. Hareketli, kımıldayan, yerinde duramayan.

2. Gevşek, sıkı tutturulmamış.

3. mec. Canlı, canlılık veren.

4. (Kadın, kız) Davranışları ağır başlı olmayan.

Rom. adj. 1. Sprinţar, zburdalnic. 2. Mobil. 3. fig. Vioi. 4. (Despre femei) Frivolă, uşuratică.

OYNAKLAMAK (**oynaklamaq**) f. Oynayıp zıplamak; hoplamak.

"Sen oynaklap yürgende / Tanışlarıñ, dostuña bïrewlerni körsetïp, / Dudakların bürgende, / Göñlïm senï kıdıra zorman ayak yürsetïp." - (Amdi Giraybay – Gïzlï Süygï).

• **Oynaklagan at şulın cırtar –** Atas. Zıplayan at çulunu yırtar.

Rom. v. A zburda.

OYNAKLAŞMAK (**oynaklaşmaq**) f. Oynak duruma gelmek.

Rom. v. A deveni zburdalnic.

OYNAKLIK (**oynaklıq**) is. 1. Oynak olma durumu.

2. Oynakça davranış.

Rom. s. Zburdălnicie; comportare zburdalnică.

OYNALMAK (**oynalmaq**) f. Oynanmak.

"Ne de bolsa, şo awur ya da akay awası oynalganda herkez awzın aşıp kala." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. v. 1. A fi jucat. 2. A se juca.

OYNAMA, -W is. Oynamak işi.

"Halkıñ oynawına, külüwüne karamagan zaman, bu rahat korantanïñ üstünde bïr sagın celüwümen öttü geçti." - (Mehmet Niyazi – Sawlıkman Kal).

Rom. s. Joc, joacă; jucat.

OYNAMAK (**oynamaq**) f. Oynamak.

1. Vakit geçirme, eğlenme, oyalanma maksadıyla bir faaliyette bulunmak.

"Bïz oynayık, küliyïk, / Colda dogrı cüriyïk. / Osallıklar kerekmiy, / Tek yakşılık bïliyik." - (Boztorgay).

"Kıpçakta oynay caynay / Ösken emïş kartanay." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

2. Bir ilgi, bir tutku gibi şeylere kendini kaptırmak.

"Bo sözge masada oynaganlar kulak serïteler." - (Müstecib Ülküsal - Bayram Şenlïgï).

3. Kımıldamak, hareket etmek.

"Ababilnïñ awzı oynar, ziybanıñ kaşı, / Sen ewelden kalgansın ciyın başı." - (Boztorgay).

4. Bir oyunun gerektirdiği hareketi yapmak, oyunun kurallarına uymak.

"Beş prankke men zarlarnı kïrletmem. Şonı bala işï yasama. Erkek kibï oyna." - (Müstecib Ülküsal - Bayram Şenlïgï).

5. Bir şeyi evirip çevirip durmak.

6. Bir temsilde rol almak.

7. Film gösterilmek.

8. (Tiyatro için) Sahneye konmak.

9. Sürekli göze çarpmak, daima görünmek.

"Arüwşe kızman dos bolsañ, can ay, / Lâle şeşek kolda oynar can ay." - (Boztorgay).

10. (Olumsuz) Hareket kabiliyeti olmamak.

11. Bir spor dalındaki çalışmalara katılmak.

12. Müziğin gerektirdiği uyumlu hareketleri yapmak.

"Suklanıp karap turgan / Velï adlı dostından / Oynayatkan Elmas'ka / Tay başınday bïr akşa." - (Boztorgay).

"Men Karasuw'ga toyga bardım, / Dawulga oynadım." - Boztorgay).

13. mec. Aldatmak.

14. mec. Alay etmek, eğlenmek.

15. Flört etmek, aşıktaşlık etmek.

"Hükümet Kırım Tatarları arasına arasına mahsus, tatarca bïlgen rus cïgïtlerïnï cïbere eken. Şo, oynap alıp kaçsın bïr tatar kızın da, sora kazaklık içïne aketïp ruslaştırsın dep." - (Necip H. Fazıl - Kırım).

16. Bir işi büyük bir rahatlıkla yapmak.

17. Tehlikeye sokmak.

18. Değişmek, değişiklik göstermek.

19. (Hayvan) Zıplamak, sıçramak, yerinde duramamak.

"Mïnsem oynar atşıgım, salsam dulay, / Kötergeydïm gönlïmnï, kaytkaydım oynay." - (Boztorgay).

20. (Güvercin) Takla atmak.

"Kök kögerşïn kökte oynar, yuwada kozlar, / Sïzler üşün tuwmagan lâyık kızlar." - (Boztorgay).

- **Cer cerïnden oynamak –** a) Bir iş büyük bir gürültü ile yapılmak. b) Bir olay büyük rahatsızlık yaratmak.
- **Cerïnden oynamak –** Yerinden ayrılmak.
- **Otman oynamak** – Tehlikeli bir davranışta bulunmak.
- **Oynamak külmek –** Eğlenmek, şenlenmek.
- **Oynap aytmak –** Şaka yollu söylemek.
- **Oynap cürmek –** Eğlenerek vakit geçirmek. **"Otırgan üyüm dört köşe, pencïrem şïşe, / Oynap cürgen künlerïm esïme tüşe." -** (Boztorgay).
- **Oynap külmek –** Eğlenmek. **"Üyken toyda oynap külüp / Tokız alıp kaytaman." -** (Boztorgay).
- **Soñ kozın oynamak –** Son şansını denemek.
- **Şalıp oynamak –** Eğlenmek, şenlenmek.
- **Cıyın bïzïm, oyna kızım. –** Deyim. Eğlence bizim, oyna kızım. (Konuklara saygısızca davranıldığı anlatılır).
- **Oynadı küldï, cerïn taptı** – Deyim. Oynadı güldü, sonra durgunlaştı.
- **Analı cetïmnïñ awzı oynar, babalı cetïmnïñ közï oynar." -** Atas. Analı yetimin ağzı oynar, babalı yetimin gözü oynar.
- **Aş ayuw oynamaz, toymay öksïz cırlamaz. –** Atas. Aç ayı oynamaz, doymadan öksüz yırlamaz.
- **Aşık oynagan azar, top oynagan tozar, ok congan alayın ozar. –** Atas. Aşık oynayan azar, top oynayan yıpranır, ok yontan hepsini geçer.
- **Oynamaga bïlmegen dawılcıdan körer. –** Atas. Oynamaya bilmeyen davulcuyu bahane eder.
- **Yazda şalgan kışta oynar. –** Atas. Yazın çalan kışın oynar.

Rom. v. 1. -19. A juca. 3. A se mişca, a se clinti. 7. (Filmele) a rula. 8. (Teatru) A se reprezenta. 10. (Înforma negativă) A fi imobil. 11. A participa la un joc sportiv. 12. A dansa. 13. A păcăli. 14. fig. A se distra pe seama cuiva. 15. A flirta.17. A risca. 18. A se schimba, a varia. 19. (Animalele) A zburda. 20. (Porumbeii) A face tumbe în aer.

OYNANMAK (**oynanmaq**) f. Oynanmak.

1. Oynamak işine konu olmak.

2. Herhangi biri oynamak.

Rom. v. 1. A fi jucat. 2. A se juca.

OYNAŞ is. 1. Oynaşma.

"Meleklerge oynaş yerï çöllerde / Közlerïñmen akkan suwday sagın kuw." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

2. Oynaş, birinin seviştiği kişi; aralarında toplumca hoş karşılanmayan ilişkiler bulunan kadın veya erkekten her biri.

"Ay ay başım, ay başım, / Emine menïm oynaşım. / Emine bayga ketken son, / Kalmadı menïm kuwnaşım." - (Boztorgay).

- **Elï ïşte, közï oynaşta. –** Deyim. Eli işte, gözü oynaşta.

Rom. s. 1. Joc, joacă; jucat. 2. Îbovnic; ibovnică.

OYNAŞMA, **-UW** is. Oynaşma.

Rom. s. Jucat, joc, hârjoană.

OYNAŞMAK (**oynaşmaq**) f. Oynaşmak.

1. Birbiriyle oynamak.

"Dolaşayık daglarda, / Oynaşayık baglarda, / Cıwıldayık kuşlarday / Şo balalık çaglarda." - (Boztorgay).

"Curt kaygısı çekken caşlar atlandı, / Caş yïgïtler, cetken kızlar oynaştı." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

2. Aşıktaşlık etmek.

Rom. v. 1. A se juca (în grup). 2. A se iubi; a flirta.

OYNATMAK (**oynatmaq**) f. Oynatmak. 1. Oynamasını, eğlenmesini sağlamak.

2. Hareket ettirmek, kımıldatmak.

"Oynatmañız kızlar kaşıñızını, / Men bïlemen epïñïzniñ yaşıñızını." - (Boztorgay).

"Eşek kulagın bïr oynatsa, kuyrugın ekï oynatır." - Atas.

3. (Bir hayvana) İstediği hareketleri yaptırmak

4. mec. (Yürek için) Korkutmak, heyecanlandırmak.

5. mec. Birini oyalamak.

6. Tiy. Sahneye koymak.

7. Film göstermek.

8. Bir araç gereci ustalıkla kullanmak.

9. Aklını yitirmek.

- **Aklın oynatmak** – Çıldırmak.
- **At oynatmak –** a) Atla hüner göstermek. b) Yarışmak. c) İstediği gibi davranmak.
- **Ayuw oynatmak -** Ayı oynatmak; seyirlik bir gösteride bulunmak.
- **Kalem oynatmak –** Yazı yazmak.
- **Parmagında oynatmak –** Her istediğini yaptırmak.
- **Sïnïrïn oynatmak** – Sinirlendirmek; kızdırmak.

Rom. v. 1. Forma factitivă de la **oynamak.** *2. A mişca, a clinti. 3. A pune să joace (un animal) 4. fig. A produce emoţii. 5. fig. A amăgi. 6. (Teatru) A reprezenta. 7. A arăta un film. 8. A întrebuinţa o ustensilă cu dexteritate. 8. A înnebuni.*

OYNATTIRMAK (**oynattırmaq**) f. Oynattırmak.

Rom. v. factitiv de la **oynatmak.**

OYNAYIŞ is. Oynayış.

Rom. v. Mod de joc.

OYRATLAR öz. is. Batı Moğolların Özerk Kalmuk Cumhuriyetinde (Rusya Feder.). yaşayanlar koluna verilen bir ad. Eşanl. **Kalmuklar.**

Rom. s. propr. Oiraţi.

OYROTLAR öz. is. Batı Moğolların Özerk Dağlık Altay Cumhuriyetinde (Rusya Feder.) yaşayanlar koluna verilen ad.

Rom. s. propr. Oiroţi.

OYSA bağ. → **Oyse**.

OYSE bağ. Oysa.

"Komşusı bellep çıkkan, oyse kıyışayak eken." - (Mehmet Vani Yurtsever - Ödelek).

Rom. conj. Ori; când colo.

OYSEM bağ. → **Oyse**.

OYSIZ s. Düşüncesiz.

1. Düşuncesi olmayan, fikirsiz, fikir sahibi olmayan.

"Karañgı keşe, tuwmaz kün, korkulu colda, / Bïlgïsïz, oysız kalganmız, col soraymız." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

2. Akılsız, aptal, anlayışı kıt olan.

"Bïzïm halkımız añsız, oysız tuwuldır. Kaytama, açık zihinlï, keskïn fikirlïdïr." - (Müstecib Ülküsal - Bayram Şenlïgï).

3. mec. Kaygısız, tasasız.

"Bïr karawda, oysuz ösken balaman. / Bïr karawda, oylana da kalaman." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

Rom. adj. 1. Lipsit de o părere; ignorant, incult. 2. Prost, netot. 3. fig. Fluşturatic; lipsit de griji.

OYSIZLIK (**oysızlıq**) is. Düşüncesizlik.

"Ayse menïm bu yanlışlıgım caşlığıma, oysızlıgıma çıkarılsın taa." - (Necip H. Fazıl - Caş Fidanlar).

Rom. s. Lipsă de judecată.

OYŞAK (**oyşaq**) is. Sacayak. Var. **oşak.**

"Bïrkaş arkadaşın da kazan, oyşak ketïrmege köyge cïbere." - (Nedret ve Enver Mahmut - Bozcïgït).

Rom. s. Pirostrie.

OYŞAN s. Düşünceli; dalgın.

Rom. adj. Îngândurat; gânditor.

OYŞANLIK (**oyşanlıq**) is. Dalgınlık; düşüncelere kapılma, düşünüş.

Rom. s. Meditaţie; reverie.

OYT ünl. Höt ! Hey !; korkutmak veya dikkatini çekmek için söylenir.

- **Kayt demege koca yok, oyt demege ata cok. –** Deyim. Dön demeye koca yok, hey! demeye baba yok.

Rom. interj. Hei; exclamaţie de atragere a atenţiei cuiva.

OYTA s. Kimsesiz; yetim. **Oyta bala** (İsmail Otar - Kırımlı Türk Şair ve Bilgini Bekir Sıtkı Çobanzade).

Rom. adj. Orfan.

OYTALIK (**oytalıq**) is. Kimsesizlık; yetimlik.

Rom. s. Situaţia de orfan.

OYUK (**oyuq**) s. ve is. → **Oyık**.

OYULMAK (**oyulmaq**) f. → **Oyılmak**.

"Eşïtemen, akmaz bolgan dereler, / Kesek kesek kanga tolgan alay cer, / Nurlı közler tırnaklarman oyulgan." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

OYUN is. Oyun. Var. **oyın.**

1. Vakit geçirmeye yarayan, belli kuralları olan eğlence.

2. Kumar.

3. Tiy. Piyes.

4. Sanatçının rolünü yorumlama biçimi.

5. Müzik eşliğinde yapılan ahenkli hareketler.

6. Beden ve zekâ yeteneklerini geliştirmek için yapılan yarışmalar.

7. Hile.

8. (Güreşte, sporlarda) Hasmını yenmek için başvurulan hareketler. Eşanl. **sul, usul.**

Rom. s. 1. Joc, amuzament. 2. Joc de noroc. 3. Piesă de teatru. 4. Interpretare a unui rol de teatru. 5. Dans. 6. Exerciţii fizice sau de gândire. 7. Şiretlic, tertip. 8. Procedeu, mijloc; mişcare, fentă, figură.

OYUNCAK (**oyuncaq**) is. → **Oyıncak**.

OYUWLI s. Oyulmuş, oyuk.

Rom. adj. Scobit.

OZAN is. Ozan.

1. Halk şairi.

"Biyeler mïnïp toy etken, / Tawda Kadı Mırza bar, / Ozan bolsañ, anda bar." - (Nedret ve Enver Mahmut - Bozcïgït).

2. Şair.

Rom. s. 1. Poet popular, rapsod, aed; trubadur. 2. Poet.

OZDIRMA, - UW is. Geçme; geçirme.

1. Geride bırakma

2. Uğurlama.

Rom. s. 1. Lăsare în urmă, faptul de a întrece. 2. Conducere, petrecere la drum.

OZDIRMAK (**ozdırmaq**) f. Geçirmek.

1. Geçmesini sağlamak, geçirmek veya geride bırakmak.

"Tïren kele sızgırıp, / Demïr colnı kızdırıp. / Nasip bolsa kaytarmız, / Bo künlernï ozdırıp." - (Boztorgay).

2. Uğurlamak.

"Mında mırza toyı bar, ozdırsınlar ! / Yalanayak tatarga kel sen yüz ber ! / Hızmetke kelgen bolsalar tez kïrsïnler, / Yoksam mırza toyından ozdırsınlar. !" - (Bekir S. Çobanzade - Kawgasız Toy Körïlmegen).

Rom. v. 1. A lăsa în urmă; a petrece. 2. A conduce, a petrece.

OZDURMAK (**ozdurmaq**) f. → **Ozdırmak**.

OZGARILMAK (**ozğarılmaq**) f. 1. Uğurlanmak.

"İlâhilermen odasına ozgarılgan kiyew cïgïtnïñ kapanmasıman toplantı da dağılır." - (Necip H. Fazıl -

Kiyew Konuşması).

2. Vakit geçirilmek.

Rom. v. 1. Conducere; însoțire. 2. Petrecere a timpului.

OZGARMA, -UW is. 1. Uğurlama.

2. Geride bırakma.

Rom. s. 1. Petrecere, îmsoțire; conducere. 2. Lăsare în urmă.

OZGARMAK (**ozğarmaq**) f. Geçirmek.

1. Eşlik etmek; uğurlamak.

"Yazını möñlük ozgardı, kış geçti kaygularman. / Men oñgan kün bekliymen milletke saygılarman." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

2. Vakit geçirmek; yaşamak, yaşamış olmak.

"Kün ozgarsam külkülermen diymen de, / Sürek ketmiy, mugaya toktalaman." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

Rom. v. 1. A conduce, a petrece, a însoți. 10. A trăi, a petrece un interval de timp..

OZGARTMAK (**ozğartmaq**) f. Uğurlatmak.

Rom. v. A pune să conducă, să petreacă pe cineva.

OZGARUWCI is. Uğurlayıcı.

"Ozgaruwcılar ve mögedekniñ işindekiler Medine'niñ bu cılawına bek mugayganlar." - (Şaziye Gökgiray - Bir Fıkra / Emel D.).

Rom. s. Persoană care petrece pe cineva.

OZILMAK (**ozılmaq**) f. Geçilmek.

Rom. v. A fi întrecut, a fi depășit.

OZIŞMA, -UW is. Yarışma.

"Ekinci sınıfta Selma kızman, Cebiyre degen kız arasında bir ozışma bar." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. s. Întrecere.

OZIŞMAK (**ozışmaq**) f. Yarışmak.

"Kökte uşkan terbiyeli turnalarday, cerdeki şapacılar da, bazıları alda, bazıları ortada, bazıları da artta kalıp, bir birsimen ozışıp akşam üstü kelgenin tuymadılar." - (Altay Kerim – Kâniye).

Rom. v. A se întrece; a face întrecere.

OZMA, -UW is. Önüne geçme, geride bırakma.

Rom. s. Faptul de a întrece.

OZMAK (**ozmaq**) f. Geçmek.

1. Önüne geçmek.

"Aydıñız kızlar şıñlayık cüyrügimiz ozgaşı, / Şıñşılap şalışayık, eski kasır tozgaşı." - (Boztorgay).

2. İlerlemek.

"Cılay cürüp kün bolmay, vakıtlar ozmay. / Cürmeseñ colnı, öndirmiy köz caşları." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

"Tözüv bolmay ozgan künni bir oylansak." - (Mehmet Niyazi – Sagış).

3. Geride bırakmak.

"Yat degen şiy kalmadı. Yawürlerni ozdık." - (Mehmet Vani Yurtsever - Toy, piyes).

- **Awlaknıñ atı ozgaşı, köyimniñ tayı ozsın. –** Deyim. Yabancının adı öne geçeceğine, köyümün tayı geçsin.
- **Aşık oynagan azar, top oynagan tozar, ok congan alayın ozar. –** Atas. Aşık oynayan azar, top oynayan yıpranır, ok yontan hepsini geçer.
- **Cañı tozar, devran ozar –** Atas. Yeni eskir, zaman geçer.
- **Cetalmagan cer sogar, cetken ozar. –** Atas. Yetişemeyen yeri döver, yetişen geçer.

Rom. v. 1. A trece în față; a depăși. 2. A înainta. 3. A întrece, a lăsa în urmă.

OZON is. (Fr.>Rom. Türk.). Kim. Ozon gazı.

Rom. s. Chim. Ozon.